

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS

SIVE

BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODA, ŒCONOMICA,

OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM

QUI

AB ÆVO APOSTOLICO AD INNOCENTII III TEMPORA

FLORUERUNT;

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER DUODECIM PRIORA
ECCLESIE SÆCULA,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS,
PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA;

DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS LECTIONIBUSQUE VARIANTIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA;

OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS
- DETECTIS, AUCTA;

INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS, SIVE AUCTORES ALICUIUS MOMENTI
SUBSEQUENTIBUS, DONATA;

CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM
DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA;

OPERIBUS CUM DUBIIS TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM
ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;

DUOBUS INDICIBUS GENERALIBUS LOCUPLETATA : ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID

UNUSQUISQUE PATRUM IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO -

SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI CONPERIRE SIT OBVIUM QUINAM PATRES

ET IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM

SCRIPTURÆ TEXTUS COMMENTATI SINT.

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR : CHARACTERUM NITIDITAS

CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS

TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO OPERIS DECURSU CONSTANTEM

SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA,

SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM,

PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS AD OMNES ÆTATES,

LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM.

SERIES PRIMA,

IN QUÆ PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIE LATINÆ
A TERTULLIANO AD GREGORIUM MAGNUM.

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

CURSUS COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIÆ TOMUS LVII.

S. MAXIMI TAURINENSIS

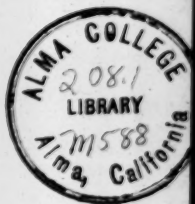
TOMUS UNICUS.

PARISIIS, VENIT APUD EDITOREM,

EN VIA DICTA D'AMBOISE, PRÈS LA BARRIÈRE D'ENFER,
OU PETIT-MONTROUGE.

1847.

7897

PATROL OFFICE

CERTIFICATE

THE PATROL OFFICE OF THE DISTRICT OF COLUMBIA

UNITED STATES PATROL OFFICE, DISTRICT OF COLUMBIA

ALL TWO ABSTRACTS AND RECORDS WITH IN TEMPORARY

RECORDS, CHRONOLOGICAL

ORDER OF THE DISTRICT OF COLUMBIA, DISTRICT OF COLUMBIA

THE DISTRICT OF COLUMBIA, DISTRICT OF COLUMBIA

THE DISTRICT OF COLUMBIA, DISTRICT OF COLUMBIA

THE DISTRICT OF COLUMBIA, DISTRICT OF COLUMBIA

THE DISTRICT OF COLUMBIA, DISTRICT OF COLUMBIA

THE DISTRICT OF COLUMBIA, DISTRICT OF COLUMBIA

THE DISTRICT OF COLUMBIA, DISTRICT OF COLUMBIA

THE DISTRICT OF COLUMBIA, DISTRICT OF COLUMBIA

THE DISTRICT OF COLUMBIA, DISTRICT OF COLUMBIA

THE DISTRICT OF COLUMBIA, DISTRICT OF COLUMBIA

THE DISTRICT OF COLUMBIA, DISTRICT OF COLUMBIA

THE DISTRICT OF COLUMBIA, DISTRICT OF COLUMBIA

THE DISTRICT OF COLUMBIA, DISTRICT OF COLUMBIA

THE DISTRICT OF COLUMBIA, DISTRICT OF COLUMBIA

THE DISTRICT OF COLUMBIA, DISTRICT OF COLUMBIA

THE DISTRICT OF COLUMBIA, DISTRICT OF COLUMBIA

THE DISTRICT OF COLUMBIA, DISTRICT OF COLUMBIA

THE DISTRICT OF COLUMBIA, DISTRICT OF COLUMBIA

THE DISTRICT OF COLUMBIA, DISTRICT OF COLUMBIA

THE DISTRICT OF COLUMBIA, DISTRICT OF COLUMBIA

SANCTI MAXIMI

EPISCOPI TAURINENSIS

OPERA OMNIA,

JUSSU

PII SEXTI P. M.

AUCTA, ATQUE ADNOTATIONIBUS ILLUSTRATA

ET

VICTORIO AMEDEO

SARDINIE REGI

DICATA.

VUNC AUTEM NOVISSIMA ET MULTO ACCURATIONI EDITIONE DONATA
PLURIMISQUE MENDIS EXPURGATA.

TOMUS UNICUS.

PREX : 7 FRANCS

PARISIIS, VENIT APUD EDITOREM,
IN VIA DICTA D'ANBOISE, PRÈS LA BARRIÈRE D'ENFER,
ou PETIT-MONTROUGE,

1847.

7897

SAECULI MAXIMI

RESCORI TAVINENSIS

ELENCHUS OPERUM

OPERA OMNIA

QUE IN HOC TOMO CONTINENTUR.

—

PH. SECTI P. M.

S. MAXIMI TAURINENSIS

Homilia CXVIII.

Sermones CXVI.

Tractatus VI.

col. 221

531

771

APPENDIX COMPLECTENS OPERA DUMIA.

Sermones XXXJ.

Homilia III.

Epistolæ II.

819

915

921

TOMUS UNICUS

MIGNE, succursaliste à Montrouge, de Vrayet de Surcy,
imprimeur, rue de Sévres, 37, à Paris.

PIUS PAPA SEXTUS

CARISSIMO IN CHRISTO FILIO NOSTRO

VICTORIO AMEDEO

SARDINIE REGI ILLUSTRⁱ

SALUTEM ET APOSTOLICAM BENEDICTIONEM.

Frœclara, quam de sancti Maximi Taurinensis episcopi eloquentia, doctrina, virtute jamdiu animo conceperamus, existimatio, cum confirmata in dies, auctaque majorem in modum esset tum eo nos denique adduxit, ut de illius operibus illustrandis, rursumque in lucem hominum efferendis cogitarem. Itaque etsi multarum rerum, earumque gravissimarum sollicitudine urgebimur; curas tamen nostras huc etiam esse conferendas putavimus: ac porro jussimus, egimusque sedulo, ut nova sancti ejusdem antistitis Homiliarum, Sermonum, Tractatuum editio, eaque accurata, quoad ejus fieri posset, atque elegans pararetur. Hanc ut perfecta paribusque suis omnibus expleta esset, præferre volumus regale Tuæ Majestatis nomen, propterea quod ipsam, si cui unquam, tibi certe uni omnium maxime deberi arbitraremur. Cum enim ea in urbe natus, altus, educatus sis, atque imperio potiare, cui urbi Maximus idem diu episcopi præfuerit dignitate, quamque doctrina instruxerit, muniveritque præceptis et institutis orthodoxæ religionis: cumque iis majoribus sis prognatus, qui tam sancte doctrinam eandem, eademque instituta coluerint, ac veluti a Maximo ipso didicerant, tam fuerint devoti devinetique apostolica sedi, ut quod eos imitere, solidæ Tibi, veræque gloriæ ducas perpetuo futurum; equis neget, quidquid ab eo antistite ortum sit, ad eumque pertineat, id te sone posse, et vero debere jure quodam tuo vindicare? Jam vero cum docti a Maximo fuissent Taurinates, eandem esse, ne quid capiat detrimenti fides (a), manendumque propterea in navi esse, ad cuius gubernacula Petrus, totius operis Christiani compagem molemque continens (b), sedet; tum Sabaudicæ gentis comites, duces, reges (quorum es ipse augusta progenies ac hæres ut imperii, sic etiam virtutis ac pietatis) comites, inquam, Sabaudicæ gentis, duces, reges id sibi summo opere emilendum, in eoque elaborandum judicant, ut in ditione universa sua locum errar, in quo consisteret, non haberet; perstaretque integra atque incorrupta, quam cathedra Petri custodit ac prædicat, orthodoxa religio. Quare non præfectis tantum, vindicibusque sanctorum pro veritate Christianorum dogmatum, pro unitate Ecclesiæ, pro pontificum dignitate auctoritateque certantibus adjumento, præsidioque suere; sed et hæreses, quas cum ante (c), tum sæculo XVI, factiones intulerant sectariorum, veluti pestem e suis finibus depulsuri, magnos exercitus compararunt (d), et equestrem SS. Mauritii et Lazari ordinem, probantibus pontificibus maximis (e), instituerunt, ingenti pecunia in usus equitum collocata (f), cui quidem ordini ita præfuerunt magnorum magistrorum appellatione, dignitate, potestate, virtute, ut nemo sit, quin ex ipsis peti oportere exempla putet vigilantia, fortitudinis, studii, alacritatis amplificanda reipublica populi Christiani, tuendæ, propagandaque doctrinæ fidei catholicæ, ac primatus Romanæ cathedræ defendendi; simulque statuat, eorum quemque per se etiam parasse sibi decus propugnatoris religionis, quod jam a majoribus suis haberet hereditarium. Ne

(a) Serm. 87, pag. 620, et 88, pag. 624, et 96 seqq., pag. 655, seqq., et homil. 43, pag. 140, et 47, pag. 146, etc.

(b) Homil. 54, p. 169 seq., et serm. 94, p. 640 seqq.

(c) Confer litteras Martini V ad Sabaudicæ ducem, an. 1450. *Preuv. de l'Hist. généalogique de la royale maison de Savoie*, pag. 273, edit. Lugdun., an. 1660, et tom. I, pag. 461, 467, 479.

(d) Vide litteras Eugenii IV, ibid., pag. 301. Con-

fer etiam, quæ ante ad Amedeum V scripserat Innoc. VI, ibid., pag. 204, et Samuelem Guichenon, *Histoire général. de la royale maison de Savoie*, chap. 9, pag. 55, tom. I, edit. an. 1660.

(e) Vide litteras Gregorii XIII P. M., ibid., pag. 524 seqq., 526 seq. et 529, et litteras Clement. VIII P. M., ibid., pag. 553 seqq.

(f) Gregor. XIII, in litt. an. 1572 datis, quæ exstant ibid., pag. 524.

que vero tam nostra hæc est, quam vetus, perpetua, constans persuasio pontificum superiorum. Ac nobis quidem memoriam repentibus præteriti temporis, continuo Clementis VIII venit in mentem, qui cum de Carolo Emanuele I ageret (a quo ducæ Calvinianam hæresim in mediam Italiam irrumperæ conantem fuisse compressam, inque angusta montium juga redactam constat) hoc se dixit affirmare vere, sancteque posse: eum principem splendori generis, quod a clavis, augustisque imperatoribus duxerat, insignem junxisse in Ecclesiam pietatem, ac summis opibus, invictaque animi magnitudine, constantia, firmitate, tam strenue pro sede Petri, fideque pugnasse, ut antiquam suorum progenitorum assimilationem servavit, integramque perpetuo retinuerit virtutis, et gloriæ hæreditatem (a). Quo sane recidunt, que vetustiore memoria Alexander IV, Innocentius VI, et Eugenius IV (quid enim omnes commemoremus?) testati sunt: quorum prior jam inde ab anno 1260 (b), alter an. 1362 (c), Sabaudica gentis comites devotos Ecclesiæ filios, quorum semper circa sedem apostolicam devotio ferbuit, zelatores assiduos et pugiles atque athletas Domini appellarunt; tertius vero testis est locuples, comites ipsos, eosque qui deinceps consecuti sunt, duces et capite alias; et tum maxime patrocinium, defensionemque Ecclesiæ suscepisse, cum hujus exagitata afflictæque res essent; tantumque ipsos consilio, studio, virtute, opera valuisse, ut eas non restituerint modo, verum etiam mirifice auxerint: Ecclesiæ Dei, inquit, et apostolicæ sedis quieti, paci, et unitati, et auxiliis, etiam personalis propriis astiterunt, ac fidem catholicam longis finibus et limitibus ampliare adjuverunt, exterminantes etiam gladio sævissimos hostes, qui illius gloriæ obtenebrare conati sunt (d). Patent illustribus mandata monumentis, que hoc in genere præsertim fortiter, præclareque Humberti (e), Amedei (f), Philippi (g), Caroli (h), Philiberti (i), Caroli Emanuele (j) gesserunt. Suscepta ab istis, initia, integrata interdum, secundis plerumque præliis confecta adversus Sarraenos bella (k); subsidia in Orientem laborantibus Christianis, inque amittenda libertatis periculum vocatis missa (l); Rhodum (pulsis hostibus sanctæ religionis) oppugnatione vehementi, longaque obediens (dum essent, qui de ditione cogitarent) suis copiis liberatam (m); ieta cum principibus viris fœdera sustinenda, asserendaque veritatis Evangelicæ causa: amplificados constitutosve (n) episcopatus (o): aucta ma, no impendio sacerdotia (p); magistros amplis propositis præmiis accitos (q), a quibus non modo populi in fide, atque in officio continerentur; sed majorem etiam in modum confirmarentur; aliisque prope innumera-bilia generis ejusdem, a principibus ipsis Sabaudica domus perfecta novimus; quorum quidem principum nunc, te rege, tecum una vivunt exempla et defendendi catholici nominis, et ampli-scandi. Age vero cum tanta esset Maximæ erga Petrum apostolum pietas (r), ut non ipse solum honores ei, cultum, præces adhiberet; rerum ovetor etiam suis auditoribus esset, ut eum-dem tanquam magistrum ac patrem martyrum venerarentur (s); quis dubitet justam, quam Augusta Taurinorum habuit habetque is apostolus, venerationem, inde in animos principum Sabaudica gentis permanasse? Extant ejus rei monumenta in diplomatibus Humberti II (t),

(a) In litt. scriptis an. 1605, ibid., pag. 555.

(b) In litteris ad Eleonoram Anglorum reginam, ibid., pag. 90.

(c) Epist. ad Amedeum comitem, ibid., pag. 204. Vide Samuelem Guichenonium *Hist. généalog. de la royale maison de Savoie*, lib. I, cap. 10, pag. 92, tom. I, edit. Lugdun. an. 1680.

(d) Confer hujus epistolam ibid., pag. 301.

(e) Vide Guichenonium *Hist. généalog.*, etc., tom. I, edit. an. 1660, pag. 191, 215, 255, et 259.

(f) Confer quæ de Amedeo II Baron. ad an. 1008, et Guichenonium pag. 209 seq. testantur monumentis freti pontificum maximor. De Amed. III, vide Guichenon. *opum*, ibid., pag. 227 seq.; de cæteris, ibid., pag. 348, 415, 418, 421, 427.

(g) De Philippo vide Guichenon. ibid., p. 296, quo loco testem appellat Matthæum Paris, in Henric. III.

(h) Vide Guichenon., ibid., p. 577, 610 et 613.

(i) Consule eundem ibid., p. 680, 687 et 690.

(j) Ibid. pag. 729, 750, 765 et 791.

(k) Guichenon., lib. I, cap. 10, pag. 92, et lib. XI, cap. 8. In Thom. pag. 246, et in Amed. V, cap. 20, pag. 362, et in Amed. VI, cap. 25, pag. 417 seq.

(l) Guichenon., lib. II, cap. 28, in Amed. IX, p. 556.

(m) Guichenon., lib. II, cap. 20, in Amed. V, ad an. 1345, tom. I, pag. 362. Confer Scriptores, quos ibid. recenset, et cap. 58, in Car. Eman. II, pag. 1026.

(n) Guichenon., lib. II, de Amed. II, cap. 5, p. 209; cap. 23, in Amed. VI, pag. 420 et 422, et cap. 25, pag. 461, 464 et 467; et cap. 34, in Carolo III, pag. 657 seq.

(o) Vide quæ de Humberto II refert Guichenon., ad 1054, pag. 190; et de Oddone I, ibid., pag. 301 et 302; et de Carolo Emanuele II, pag. 865. Patent, quæ a Victore Amedeo, qui aunc rerum feliciter potitur, hoc in genere gesta sunt.

(p) Guichenon., tom. I, pag. 191, 222, 244, 248, 270, 426, 427, etc.

(q) Consulendus Guichenonius, ibid., p. 656 et 765, ubi de Carolo Emanuele disserit. Sed multo hac in re insignior fuit Victorii Amedei et Caroli Emanuele, æque hujus, qui nunc regnat, opera.

(r) Confer ejus homil. 68 seqq., pag. 215 seqq., et serm. 61 seqq., pag. 566 seqq.

(s) Homil. 70, p. 226, et homil. 71, p. 228.

(t) Guichenon., tom. II, *Præfata*, etc., pag. 28.

Amedei II (a), Amedei III (b) cæterorumque, qui postea rerum isthic potiti sunt, sempiterna, quæ si numerando vellemus persequi, excederemus profecto epistolæ perscribendæ modum. Jam de colenda disciplina, deque decretis pontificum retinendis, ecquid in diplomatibus comitum ducumque est non prorsus consonum præceptionibus Maximi? Nimirum si sententiæ, quam is antistes de rebus ejusmodi in synodo Romana sub Hilario pontifice rogatus dixit, conferatur (c) cum iis quæ ab Adelaide (d), ab Humbertis, ab Amedeis (e) (Nono præsertim (f), qui ob heroicas virtutes in numerum relatus est beatorum) ab aliis denique, qui deinceps floruerunt, Sabaudici generis principibus aut gesta fuerant, aut gerenda fore viri doctrina, sanctitateque præstantes Anselmus Cantuariensis, Petrusque Damianus prospexerant: omnium erit existimatione censendum, nihil eos principes agere instituisse, quod non ad placita sancti ejusdem antistitis exegisse viderentur. Est autem memoria cumprimis dignum illud Anselmi in litteris ad Humbertum II comitem. Nam vir sanctus suspici illum ab se, atque observari testatur, quod vitam ejus, probitatem, voluntatemque tuendorum Romanæ Ecclesiæ institutorum perspectam, planeque cognitam haberet; sciretque eum ad servandam pacem, atque justitiam, cum pietate uli sui principatus potestate (g). De Petro Damiano hoc dicemus breve: vidisses ipsum, quam esset decus illud et ornamentum vestri generis Adalais diligens custos, ac strenua propugnatrix, et vindex ecclesiasticæ disciplinæ; quare post ubi eam cum Debora ob firmitatem magnitudinemque animi comparavi, hortatus est ut episcopis clericos ad frugem corrigere, reducereque ad officium continentibus perfugio esse atque opi vellet: sed ea in re (quod Maximus ante præceperat (h)) ita lenitate severitatem esse temperandam animadvertit, ut ne quid sit in earum alterutra nimium; cum et immodica lenitas non tollat, sed alat vitia; et ægros animos deterreat, avocetque a colenda virtute immoderata severitas (i). Verum quid opus est omnia ejus principis femina, ac comitum, ducumque ætate posteriorum præclara hoc in genere documenta proferre, quæ tam sunt pervulgata, ut cujusquam oratione non egent? Quamquam non esse arbitror omittendum, quod est de exercenda in ædes sacras, atque in pauperes liberalitate, quæ virtus et crebris fuit sermonibus commendata a Maximo (j), et a comitibus, ducibus, regibus Sabaudicæ gentis cuncta semper atque observata sic est, ut propria fuisse ei esse vestri sanguinis videatur. Qua quidem beneficentiæ virtute Adalais (k), Amedeus I (l), Humbertus II (m), Amedeus III (n), Humbertus III (o), Thomas (p), Amedeus IV (q), Petrus, ejusque filia Agnes (r), Beatrix (s), Amedeus V (t), Haymo (u), Amedeus VI (v), Amedeus IX (x), Emanuel Philibertus (y) (qui vires opesque omnes suas ad religionis catholicæ propugnationem sese ultro collaturum professus est), Carolus Emanuel cæterique excelluerunt (z). Jam Victorii Amedei inuncti regis avi tui cum multa fuerint domi bellicque gloriose magnificæque gesta, tum est illud certe commemorandum, difficillimis eum publicæ rei temporibus, in summa ararum angustia, non modo passum non fuisse, ut quidquam Ecclesiis detraderetur; verum etiam eorum qui inopia conflictarentur, largitate plane regia levasse calamitates. Hunc imitatus Pater tuus Carolus Emanuel rex, pauperum sollicitam adeo curam gessit, ut eorum alendorum recreandorumque gratia, salvis templorum collegiorumque sacrarum rebus, ptochotrophia, orphanotrophia, nosocomia constituerit, auxerit, locupletarit; ac si quando fuit (fuit

(a) Guichenon., tom. II, *Preuves*, etc., pag. 33.

(b) Ibid., pag. 34.

(c) An. 465, tom. II *Concilior.*, pag. 801, edit. Paris. an. 1714.

(d) Guichenon., tom. II, *Preuv.*, etc., p. 19 et 24.

(e) Ibid., pag. 31 seq. Vide Constitut. Honorii pape II, ibid., pag. 32 et 42 seqq.

(f) Guichenon. tom. I, pag. 536

(g) Lib. III, epist. 65, pag. 391, edit. Operum Parisiensis an. 1675.

(h) Serm. 109, pag. 675.

(i) Epist. ad Adelaidem apud Guichenon., tom. II, *Preuves*, etc., pag. 10 seqq.

(j) Homil. 85, pag. 288; 86, pag. 292; 88, pag. 297; 91, pag. 308; 93, p. 315; 94, pag. 319 seq.; 96, pag. 335; 97, pag. 327; 98, pag. 334; et serm. 99, pag. 645.

(k) Vide epist. Petri Damiani ad Adelaidem, apud Guichenon. tom. II, *Preuv.*, etc., pag. 12. Et Ade-

laidis Diplomata, ibid., pag. 14 seqq. et pag. 17 seqq. et tom. I ejusdem Guichenonii, pag. 185, 201 et 202.

(l) Ibid., pag. 194.

(m) Ibid., pag. 214.

(n) Ibid., pag. 224, 225, 227, 229.

(o) Ibid., pag. 234 seqq.

(p) Ibid., pag. 244 seq., 248.

(q) Ibid., pag. 270 seqq.

(r) Apud eundem, tom. II, *Preuv.*, etc., pag. 21 seqq.

(s) Ibid., pag. 64 seqq.

(t) Apud eundem, ibid., tom. I, pag. 302 seqq.

(u) Ibid., pag. 390 seqq.

(v) Ibid., pag. 419 et 426 seqq.

(x) Ibid., pag. 555 seqq.

(y) De Carol. II, de Philib., de Carol. III, deque Emanuele Philib. Vide ibid., pag. 580 seqq.

(z) Ibid., pag. 864 seqq., 910, etc.

autem persape) opus, in cives egestate pressos largiter argenti contulerit. Hæc cum de maioribus tuis, Victori Amedeo rex, dicimus, de te dicimus, cujus tot celebrantur ut religionis, pietatis, inque tuenda disciplina, constantia; ita clementiæ, beneficentiæ, liberalitatis, præsertim in miseros argumenta, ut tulisse nunquam, vinci te virtute ab eorum ullo videare. Veruntamen ne illa singulatim aggrediamur, distincteque describere, impedit perspecta, atque explorata nobis modestia singularis tua, quam ne lædi arbitrere, privari te potius debito testimonio patiemur. Interea cernis, quorsum nostra hæc omnis evadat oratio. Scilicet cum recta in doctrina religionis, inque disciplina morum institutio traducta in posteros vigilantia, diligentia labore, opera sancti Maximi fuerit; indeque per majores tuos in te ipsum ita manarit, ut summa semper cautione, ope, studio servata integra, atque incolumis sit, servarique pergat: id tandem superesse, ut quæ is antistes reliquit monumenta ingenii, eruditionis, sapientiæque suæ, ea juris esse tui existimentur. Quocirca illorum, quæ reperiri hactenus potuerunt, omnia, jussu nostro, annotationibus, admonitionibus, præfatione illustrata, redacta in volumen unum, typisque excusa, et si tibi non tam dono mittere, quam restituere videamur; nobis tamen humanitas singularis tua, atque egregia in apostolicam sedem voluntas, et observantia pollicetur, id quidquid est sive restitutionis, sive doni, veluti specimen quoddam summi erga te studii, benevolentiaque nostræ, Majestati Tuæ pergratum fore. Quod cum nobis plane persuasum sit; tum tibi, familieque regis universæ tuæ bene præcati, benedictionem apostolicam amanissime impertimur.

Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem vi idus Julii anno salutis 1784, pontificatus nostri anno x.

PRÆFATIO.

[xiii] I. Quanto in pretio, quantaque in celebritate homiliae, sermones, ceteraque opuscula sancti Maximi Taurinensis episcopi fuerint, intelligi ex eo cumprimis potest, quod vix ille mortalem hanc vitam cum immortali plena gloriæ commutavit, cum Gennadius scriptor et conspicuus eruditionis laude, et æqualis temporum illorum in libro, quem inscripsit *de Viris illustribus*, ea non recensuerit modo, verum etiam commendavit, veluti ab doctore profecta, qui satis fuerit intentus in divinis Scripturis, et sufficiens ad docendam plebem ex tempore. Atque is Gennadius earundem homiliarum, eorundemque sermonum et opusculorum non pauca, titulis ipsorum argumentisque indicatis, distincte commemoravit, reliqua generatim; propterea quod hæc aliquando legisset quidem, sed minime retinisset.

II. Horum deinceps pars magna cum commodo Ecclesiarum, separatim exhiberi, ac referri in codices una simul cum variis aliorum Patrum homiliis sermonibusque multo ante ætatem Albini Flacci, seu Alcuini Benedictini monachi, cepisset; factum inde partim oscitantia, partim imperitia librariorum est, ut vel nullum præferrent auctoris nomen, vel aliorum, non Maximi, ad epigraphen nomine ascripto, circumferrentur. Quare in his dignoscendis, discernendisque ab alienis, ac Maximo restituendis, dici vix potest, quantum in sumpserim temporis ac laboris.

PARS I.

Quibus scriptorum et codicum adjumentis, et quo ordine sit hæc a nobis perfecta editio

[xiv] III. Principio attendendum summo mihi opere esse duxi, quid ferrent ii qui antehac sibi edendorum sancti præsulis operum onus curamque susceperant, et quibus monumentis argumentisque freti, eorum quædam in genuinis numeranda, alia contra in dubiorum nothorumve classem rejicienda esse judicarent. Itaque editiones operum Maximi, quotquot curate hactenus fuere, mihi subsidio comparavi, non eas solum quæ homiliae sermonesque omnes, qui tunc inquirendo reperiri poterant, continerent; sed eas etiam quæ homiliae quasdam sermonesve aliquot exhiberent, qui vel prætermitti ab aliis fuissent, vel antiqua collectione quæpiam comprehenderentur, quam editores ipsi superiores aut vidissent nunquam, aut ex vetere codice minus accurate descriptas publicavissent. Cumque eorum, qui primi omnium homiliae sancti ejus antistitis typis vulgarent, distortam lisdem colligendis operam navassent, unum Damianum monachum Benedictinum Ascendensem fuisse cognossem, atque comperissem ejus collectionem, quam ipse, præreptus morte, emitte in lucem nequiverat, a Joanne Gymnico editam demum fuisse Colonix anno 1555, ad eam pervolvendam studiosèque exponendam me contuli; ac legendo animadverti nihil in ea comparare annotationum Damiani, sed hujus

feri tantum in epistola dedicatoria summa cum laude mentionem, propterea quod Ecclesiam illustravit sacelli Maximi Taurinensis operibus. Inde cum editiones Galesinii, Theophili Raynaudii, Gallandii, perquam diligenter lustrassem; quæque Maximi ejusdem monumenta ingenii sejunctim a cæteris ediderunt Combefisius, Joannes Mabillonius, Ludovicus Antonius Muratorius, Edmundus Martenius (quid autem omnes commemorem?), diurna nocturnaque manu versassem; ad scripta virorum illustrium, historice criticæque artis peritorum perlegenda animum adjeci, qui certe viri de opusculis sancti illius præsulis non egerunt solum, sed quid etiam judicato sit opus constituerunt.

IV. In horum sunt numero post Gennadium et Honorium Augustodunensem, Joannes Trithemius, Erasmus Roterodamus, Sixtus Senensis, Latinus Latinus, Robertus cardinalis Bellarminus, Cæsar cardinalis Baronius, Philippus Labbeus, monachi Benedictini congregationis Sancti Mauri sanctorum Ambrosii et Augustini operum editores, Natalis Alexander, Joannes Albertus Fabricius, Guillelmus Caveus, Ludovicus Elles Dupinius, Casimirus Oudin, [xv] Sebastianus Tillemontius, Remigius, Ceillierius, Petrus ac Hieronymus Ballarini fratres, alique quos ne nominare quidem vacat; quorum tamen studiis plurimum profecisse, libens gratulusque profiteor. Nam primo, cur Maximo plures homilias sermonesque acceptis referri oportere statuerem, fecit summa eorumdem virorum in illis opusculis Maximo ipsi ascribendis consensio. Secundo, ut sancto eidem antistiti opera quædam nunc demum reperta ascriberem, hi me ipsi permoverunt scriptores, qui etsi illa non viderant, docti tamen a majoribus, satis explicate tribuenda esse Maximo tradiderunt. Tertio, ab iisdem me scriptoribus didicisse fateor, quam fuerit singularis sancti Taurinensis episcopi facultas habendarum ex tempore concionum; quamobrem mirum non esse, si tanta est sermonum ejusmodi homiliarumque vis atque copia, quæ Maximi ejusdem insignite sint nomine. Quarto, testor denique, eorum me scriptorum adjumentis plura sancti nostri præsulis loca, quæ fide ante vitata fuerant, correxisse. Quo in genere Erasmi potissimum, Latini Latini Viterbiensis, monachorum Benedictinorum congregationis Sancti Mauri, fratrumque Ballarinorum mihi studia profuerunt. Atque Erasmi, quæ fuerit in opusculis Maximi distinguendis, et ad manuscriptos codices exigendis industria, intelligi cum ex aliis sâne multis, tum ex Casimiro Oudino potest, qui in altero *de Scriptoris ecclesiasticis* tomo edito Francofurti anno 1722 de editione Operum sancti Ambrosii Roterodamensi anno 1527, cæpta ab Erasmo ipso atque ab Cusæro perfecta, disserens, præter cætera: « Orationes, inquit, epistolas et conciones ad populum, breves complectitur, quas ultimas Erasmus nihil addubitat esse supposititias, in qua nihil ipse Ambrosianæ venæ, inquit, ut etiam Joannes Cusærus in editione operum sancti Ambrosii, qui omnes omnino sancto Maximo Taurinensi episcopo, tum ex mss. codicibus fide, tum ex impressis, attribuit. » De Latino Latini hoc breve dicam. Is absoluta Operum Tertulliani, in quibus colligendis, illustrandisque diuturnam, eamque diligentem operam collocarat, editione; cum Gregorio XIII pontifici maximo obtemperaturus, sese ad tractationes, atque epistolas sancti Cypriani accurate, ac ordine, juris rursus faciendas publici, convertisset; magnasque inde nactus esset opportunitates legendorum, considerandorum exponendorumque eorum quæ alii non pauci Patres litterarum mandarent monachis, multa ab se in iisdem animadversa in Commentariis retulit, qui anno tandem 1676 typis vulgati fuerunt hoc titulo: *Bibliotheca sacra et profana*. Hac in Bibliotheca cum homiliis quasdam, quæ aut titulis carerent, aut pseudonymæ essent, restituit Maximo; tum eas variis in locis amanuensium vitio corruptas emendavit apte ad fidem præstantiorum codicum manuscriptorum; effecitque, ut prodire in hominum lucem, genuinum nitorem assecutæ, possent. Post monachi Benedictini congregationis Sancti Mauri in appendicibus ad opera sancti Ambrosii, [xvi] et ad volumen V Operum sancti Augustini, quidquid attulerunt homiliarum atque sermonum Maximi, non modo, quam potuerunt, castigatissime formis excudî curarunt, sed appositis etiam variis, quas in vetustis codicibus deprehenderant, lectionibus, ostenderunt, quæ essent, ipsorum quidem judicio, potiores. Qua in re video, Ballarinorum in appendice ad sermones sancti Leonis diligentiam fuisse parem.

V. Verum tametsi scriptoribus quos supra nominavi plurimum, uti me dixisse memini, debeam, non tamen adeo iis esse mihi insistendum putavi, quin ipse quoque codices manu exaratos conquirerem, invenirem, legerem, ipsosque inter se conferrem; vel si exarent in urbium bibliothecis, quæ hinc essent magnis locorum intervallis disjunctæ, a viris, quorum in hisce studiis existimatio insignis esset, pervolverentur, atque ad nos, si quid in codicibus iisdem esset deprehensum ab vulgatis editionibus discrepans, referretur. Codicum autem ejusmodi præcipuos esse cognovi omnino tres. Horum est prior monasterii Sancti Galli apud Helvetios; de quo quidem codice hæc ad nos P. D. Magnus Hungenblykerus San-Gallensi bibliothecæ præfectus, monachus imprimis eruditus, nonis Januarii anno 1779 comiter, uti solet, scripsit, assensit se Joanni Mabillonio immortali memoriæ viro, et Martino Gerberto abbati doctissimo Sancti Blasii, eidemque principi, codicem ipsum membranceum in-folio litteris Longobardicis exaratum non esse octavo seculo recentiorum aientibus; eum codice falso sancti Augustini præferre nomen; nihil enim eo contineri homiliarum aut sermonum, quod acceptum Augustino sit referendum; constare id scilicet ex altero ejusdem bibliothecæ noni sæculi codice Longobardicis item characteribus scripto cui hæc est præfixa epigrapha: *Homiliarum Maximi episcopi per totum annum de diversis festivitibus volumen valde vetus*. Nam cum eadem prorsus homilia in hoc atque in vetustiore illo codice contineantur, magno id certe argumento esse oportere, errasse vehementer librarium, qui opusculorum Maximi Augustinum constituerit auctorem. In eo porro dissidere a Mabillonio se, quod ipsa

homilias Maximi non plus nonaginta in utroque illo codice numeret, Mabillonius vero septem ac nonaginta. Sed cur ita Mabillonius censuerit, hanc unam fuisse causam, quod de sacramentis libros septem, qui Ambrosio, minus, ut arbitror, recte, ascribi solerent, totidem esse Maximi homilias existimavit, qua de re alio eundem loco opportune videro.

VI. Alter est præcipuorum, quos dixi, codex Nonantulani olim monasterii in agro Mutinensi, nunc Romanæ bibliothecæ Cisterciensium monachorum Sanctæ Crucis in Jerusalem. Et is codex membranaceus in-fol. notatus num. 90, ut frons exterior voluminis exhibet, quanquam intus pag. 1 præ se numerum 134 ferat; cæterisque ejus bibliothecæ codicibus ut antiquitate, ita [xvii] accuratiore scripturæ ratione integritateque præcellit, spectatque ad vii vel summum ad viii Ecclesiæ sæculum. Ductus litterarum in eo Romanus est, ætatis, ut aiunt, secundæ paululum vergens ad Longobardicum. A pag. 129 ad 160 sexaginta partim homilias, partim sermones complectitur, de quibus eminentissimus cardinalis Besutius in indice bibliothecæ Sanctæ Crucis sic statuit: *Auctorem eodem habere sanctum Maximum, mihi certum est.* Hunc ego codicem cum a Mabillonio Blanchinioque celebrari viderem, perquam diligenter legi, indeque (adjutore usus eruditissimo humanissimoque P. D. Cypriano Travacato linguæ Græcæ in Sanctæ Crucis cœnobio professore, eodemque bibliothecæ doctissimi P. Abbatis Rancati studio atque opera constituta præfecto) contuli cum altero ejusdem bibliothecæ item membranaceo in-quarto, elegantuli Romano rotundo caractere perscripto codice, qui numero est 94, etsi intus num. gerat 67, quique, teste cardinali Besutio, ad sæculum Ecclesiæ xii pertinet. Atque is secundus recentior quidem ceteris, at plurimi tamen pendendus codex, principio *exorcismos super energumēnos* continet; deinde epistolæ pontificis maximi A., videlicet, ut ego arbitror, Alexandri III, duas, quarum est prior ad monachos Sancti Benedicti Padilironenses, altera ad A. antislitem Rheginum data, utraque autem scripta fuit causa dirimendæ litis, quæ de curia sancti Cæsarii inter monachos eodem Padilironenses, et Nonantulanos exorta fuerat; postremo a pag. 5 ad 163 homilias sermonesque sancti Maximi 96. In horum sunt numero sermones quadraginta et octo, in quibus vix quidquam deprehenditur ab iis, quos 90 codex exhibet, discrepans. Jam vero cum in utroque codice lidem sermonum tituli sint eademque initia, dubitandum non est, quin oporteat Maximum eorum haberi auctorem. Fuit hæc item cardinalis Besutii, rei antiquariæ bene periti sententia; quam quidem sententiam plano confirmant quæ in secundo codice ante homilias sermonesque leguntur. Nam priore loco hæc sunt in præposita carmina:

Ecce liber plenus, et summo nocturne lætus
Maximi dicta, nam fertilis emicat illa.
Hic prudens lector, morum virtute reperit
Natrur cibæ puerorum lacte refero.
Atque cibo firmo, perfectis utique digno;
Si vice sit prima foris tractatio visa,
Non tamen evitet, si lapsus palpebra vilet,
Denique si studet, si mens non ebria motet.
Hauriet hinc magna multis virtutibus apta.

Barbaricis hisce carminibus additur mox præfatio, cui succedit titulus: *Incipiunt sermones sancti Maximi Taurinensis episcopi.*

VII. Sed quoniam de codicibus bibliothecæ Sanctæ Crucis dicere cœpimus, non alienum videtur esse, breviter de lectionariis duobus libris qui in eadem servantur, disserere. Sunt hi membranacei in-folio. grandiusculis semigothicis, ut aiunt, litteris exarati. Continent [xviii] sermones sancti Maximi omnino duodecim. Inde ego plura decerpsi plena utilitatis planeque digna, quæ in hanc nostram collectionem transferrentur.

VIII. Restat, ut de codice loquar, quem, supra monui, statuendum esse tertium præcipuorum. Est ille bibliothecæ Ambrosianæ Mediolanensis litteris Longobardicis perscriptus octavo Christiani nominis sæculo, signatusque littera C, num. 98. Pendi autem eum à summis viris permagni, præsertim vero a Mabillonio, Muratorioque intelligo. Quo magis dolendum est, mancum ipsum pluribus locis esse, atque initio postremisque paginis carentem: Hinc illud est incommodi consecutum, ut opuscula quædam eodem codice comprehensa, nisi multis magnisque suis partibus diminuta, efferrî in lucem nequiverint. De quo quidem codice, cum ex Joanne Baptista Branca viro sane docto ac diligenti, qui tanta sui laude substituit, ut aiunt, præfecto bibliothecæ fungitur munere, quesivisse, sic reperi: pertinuisse codicem ipsum olim ad monasterium Bobiense; excidisse inde; magnoque diu post pretio ab eminentissimo eximique doctrina ac virtute clarissimo viro cardinali Frederico Borromeo partum fuisse, illatumque in perelebrem Ambrosianam bibliothecam, quæ non Mediolani solum, sed Italiae etiam universæ insigne est decus et ornamentum. Sermones in eodem codice plures, sed magnam partem deplorandum in modum discerptos atque decurtatos cerni. Horum aliquos auctorum nomina præferre; ceteros contra non item. Eorumdem esse nonnullos ascriptos Maximo. Tam veteris tanique egregii codicis prædicatores ac vindices non tanti ejus esse fidem putare, ut una ipsius auctoritate judicari statuique possit, cuiam Patrum quemque sermonem acceptum referre oporteat. Ludovicum Antonium Muratorium ex eo sermones exscripsisse septem ac septuaginta, eorumque plures qui editi antea non fuissent inseruisse quarto tomo Anecdotorum. Jam de 98 bibliothecæ Ambrosianæ codice satis dictum est.

De reliquis deinceps agam, quæ magno mihi usui fuerunt; agam autem quam brevissime potero. Atque illum priore loco commemorabo, qui nuper Ambrosiana ipsi bibliotheca comparatus est, quemque sæculo xi fuisse scriptum accepimus. Est is membranaceus; continetque homiliam Maximo attributam de *Symboli Traditione*. Hanc inde canonicus Joannes Baptista Branca, cujus proxime meminimus, descripsit, et ad nos una cum *variantibus* codicis 98 lectionibus mitti curavit. Quod eo dicimus, ut quisque nos erga virum singulari doctrina humanitateque præditum pernoscat esse gratissimos.

Jam de cæteris codicibus Mediolanensibus sic lector habeat. Horum (uti nos imperialis basilicæ Modetienensis canonicus theologus Antonius Franciscus Frisius, vir splendido ingenio exquisitaque eruditione illustris, certiores fecit) horum, inquam, fuere in [xix] Ambrosiana basilica membranacei duo in-folio, quos an. 1514 exscripsit canonicus Casula. Alter manet adhuc, alter intercidit injuria temporum; at hujus tamen exemplum Casulanum exstat. Ex utroque Frisius homilias aliquot nomen Maximi præferentes excepit, quarum ea, uti mihi quidem videtur, principem locum obtinet, quæ de *Reparatione Ecclesiæ majoris Mediolanensis* inscribitur. Non enim mediocriter ad ætatem Maximi statuendam confert. De cæteris in admonitionibus disseram, quas cuique homiliæ atque sermoni præmittam opportune ac temporis. Codices præterea idem ipse Frisius consuluit sæculo xi perscriptos omnino tres, quorum priores duo ad Modestiense capitulum pertinent, tertius ad bibliothecam Ecclesiæ metropolitane Mediolanensis. Quæ in iisdem ille animadvertit digna opere ac labore nostro, sedulam operam, ut diligenter transcriberentur et ad nos into perferrentur, dedit. Sed de Mediolanensibus Modestiensibusque codicibus hæcenus.

IX. Nunc de Subalpinis. Horum aliquot (beneficio Josephi Vernazze, domo Alba, viri nobilis studiosissimique antiquitatum) est ad nos perlata notitia. Is ut primum intellexit, a Pio VI pontifici maximo impositum nobis fuisse sancti Maximi operum colligendorum atque edendorum onus, Francisco Meyranesio academico Taurinensis theologo, amico suo rei quæ christianæ antiquariæ peritissimo, persuasit, ut quæ diuturno studio, illustrandorum sancti antistitis monumentorum causa, compararat, nobis ipsis in potestatem permittere non gravaretur. Quatuor jam codices viderat Meyranesius, eosque cum editis considerate ac diligenter contulerat, multaque inde hauserat, quæ editioni (si qua demum accuratior pararetur) partem afferre commodorum atque ornamenti possent. Hæc ille rem et amico gratam et Ecclesiæ utilem facturum, nobiscum liberaliter communicavit. Codicum autem illorum quatuor prior est Taurinensis; alter ac tertius monasterii olim fuerunt sancti Dalmatii Pedonensis; quartus ad prioratum de Appannis spectabat, qui in agro erat Salutarium.

Priori hæc est apposita recentiore manu inscriptio: *Ad usum majoris Ecclesiæ Taurinensis*. Continet is partim homilias, partim sermones Maximi 133 quorum plures nondum publicam lucem aspexerunt. Eorum postmodum indicem dabo, ac homiliæ cujusque atque sermonis titulos et initia describam, simulque ostendam, multo plures habitas fuisse orationes a Maximo, quæ edacitate vetustatis invida perierunt. Interea hoc monebo: in hoc eodem priore codice, ut in reliquis tribus formas plerumque characterum aut prorsus, aut pene esse deletas, vix ut fragmenta quodam remaneant, quæ intelligi facile, aut non difficulter suppleri a perito lectore queant. Est is codex membranaceus in-fol.; cumque jam usque ab xi Christiani nominis sæculo scriptus fuerit, ut usui esset Ecclesiæ Taurinensi, nil impedit profecto quin ex optimis exemplaribus exceptus fuisse videatur. Quod autem huic est codici peculiare, series [xx] est continua, et colligatio homiliarum titulorumque appositorum satis castigate perfecta descriptio.

Membranaceus item in-fol. alter est codex, quem monasterii Sancti Dalmatii Martyris, Pedonensis tractus, fuisse diximus. Qui sane tractus (post eversam Pedonam urbem sitam olim ad pedes Alpium) attributus, sedis apostolicæ auctoritate, fuit Montis Regalis episcopo. Quanquam vero mutilus multis suis partibus is etiam codex est, ex numeris tamen apposis plane dignoscitur comprehensas eodem fuisse homilias 242 et sermones 20. Sed deest index, quem sublatum inde atque avulsam fuisse arbitror. In fronte prioris homiliæ litteris majusculis scriptum est: *In Christi nomine. Amen. Incipiunt homiliae sancti Maximi episcopi Taurinensis*. Prioris ejusdem homiliæ hæc est inscriptio: *In vigiliis Nativitatis Domini*. Incipit autem hoc modo: *Lætitia quanta est, quantusque concursus*. Sequebantur porro homiliæ de *Nativitate Domini*, de *Epiphania*, de *Baptismo Christi*, de *Quadragesima*, de *Pascha*, de *Ascensione Domini*, de *Pentecoste*. His succedunt sermones, quorum est a nobis paulo ante facta mentio. Qua vero ætate perscriptus is codex fuerit, cognosci ex his quæ mox addam potest, quæque in extremo ipso codice licet legere:

Accipe, Dalmati martyr, quod trado munusculum,
Monachus Alpertus in tuo cenobiarcho
Sancto monasterio de civitate Pedona.
Maximus hoc scripsit pæsel de civitate Taurina

Quondam . . . aescripsimus et nos . . . Imperio nostri venerabilis abbas Ratpertus . . . regnante Domino nostro Karulo rege Longobardorum et Francorum, anno . . . In octavum igitur seculum conjiendus is codex est. Nam aliunde constat, Ratpertum eo tempore præfuisse cenobio Pedonensi, quo tempore rerum potiebatur Carolus Magnus. Is autem regnare coepit an. 768, ac redimitus imperiali corona fuit ab Leone III P. M. an. 800, Christi Servatoris natali die.

Tertius codex, quem Pedonensis ejusdem monasterii fuisse docuimus, exaratus ab Josepho monacho fuit, quo tempore abbas Henricus monasterio ipsi præerat, rexque Henricus in Italia obtinebat principatum. Nam in extremo eodem codice sic habetur :

Joseph monasticus librarius, atque peritus
Scriba descripsit librum, quem vides, maxime præsul,
Taurinas, Urbæ, Henrico abbate regnante,
Pedona, ac armario cum multis quoque libellis
Semper condendo; Henrico quoque rege regnante.

Hinc facile perspicitur, referri codicem illum in XI sæculum oportere. Membranaceus is quoque est, in quarto. In eo, etsi non ordine, exstant homilie 170, sermones 40. Ejus est fronti litteris e minio majuscula sancti Maximi inscriptum nomen. Priore loco homiliam exhibet, cujus hoc est initium : *Ante dies communem caritatem vestram, fratres, ut tanquam religiosi, et sancti, [xvi] idolorum omnem pollutionem*, etc. Edita hæc fuit in IV Anecdotorum volumine a Muratorio. Postræma est homilia, quæ incipit : *Non incommode ante dies paucos prosecuti sumus functionem hanc sacerdotalem*, etc. Hanc autem homiliam Mabillonius ex San-Gallensi codice descriptam intulit in priorem Italici Musei tomum.

Venio ad quartum codicem. Membranaceus is quoque est in-folio parvo. Juris olim fuerat, uti supra monui, prioratus Appanniensium monachorum, cujus quidem prioratus adium ac prædiorum, ex edicto pontificum, data post fuit episcopo Salutiensi possessio. Complectitur is Maximi sermones 31 homiliasque 70, ut ex numeris ad sermones qui supersunt et ad homilias ascriptis liquet; at ab sæva, nescio cujus, eaque indocta manu, multis inde avulsis detractisque foliis, commissum est, ut res litteraria publica magnæ homiliarum earundem sermonumque partis jacturam faceret. Initio codicis hæc exstat rubris characteribus scripta epigraphæ : *In Christi nomine. Amen. Homilie sancti Maximi episcopi Taurinensis*. In extremo folio sic habetur : *Accipe congestum, quod tu petisti libellum Maximi, Taurini, quas scripserat homilias, ut legas . . . monachus, quod transcripsit Waldus . . .*

armario nostrum

reliquasque rescribam. Imperante dominus noster Lotharius. Spectat igitur codex ad sæculum Ecclesiæ nonum, vel summum ad decimum. Nam formæ characterum plane demonstrant ipsum non esse recentiorem. Verum sub Lothario ne I Ludovici Pii filio, qui anno 841, an sub altero qui an. 947 potius imperio est, perscriptus is codex fuerit, non satis constat.

Jam vero cum horum codicum quatuor insignis vetustas sit, et in homiliis, etc., Maximi auctori suo ascribendis mira consensio; non erat profecto cur dubitarem opuscula quedam nondum edita, quæ Maximi ejusdem in codicibus illis præferret nomen, ipsi esse Maximo adjudicanda. In horum sunt numero egregii tractatus de Baptismo tres, quos equidem post homilias et sermones (uti specimen, Maximiane non doctrinæ solum, sed etiam peritiæ rituum sacrorum) dabo.

X. Subalpinis hæc annumerandi sunt Vercellenses codices, quorum tres accuratissima diligentia versavit pervolvitque canonicus. Ant. Franc. Frisius, cujus est ante a nobis cum laude facta commemoratio; quæque in his deprehendit notata digna, mandavit litteris, egitque sedulo, ut eorum me participem faceret. Prior est horum homiliarum codex num. 66 in-folio maximo sæculi XII, vel XIII, in tabulario cathedralis ecclesiæ integer servatus cum aliis, quorum est ibidem insignis copia. In eo codicis homilia illa legitur sancti nostri presulis, quæ est inscripta de *Mirabilibus*. Hanc mox sequuntur de sancto Eusebio episcopo Vercellensi sermones quinque, duoque inde sermones de sancti Laurentii martyris Festivitate.

[xxii] Alter codex, in serie Vercellensium tabularii ecclesiæ cathedralis est septimus numero, membranaceus perinde in-folio maximo spectatque ad XI sæculum. Unam is continet homiliam sancti Maximi præferentem nomen, cujus hæc est inscriptio : *In octava Domini, id est, kal. Januarii*. Eam Gymnicus, deincepsque alii ediderunt.

De tertio, id ego animadverti volo : membranaceum quoque ipsum esse, pertinereque ad idem XI sæculum, ac homilias complecti 18, quas, etsi jamdiu typis vulgatas, is tamen codex majorem in modum confirmat attribui Maximo oportere.

XI. Idem nos Frisius certiores fecit, se, præter Subalpinos, vidisse alios homiliarios libros quatuor in bibliophylacio ecclesiæ cathedralis Novariæ, exque iis velut e fontibus multa hausisse, quæ prospexisset magno editioni huic nostræ ornamento atque utilitati fore. Cujusmodi autem hi sint codices, paucis exponam. Prior est membranaceus in-folio, etque in serie codicum ejus ecclesiæ manuscriptorum numerus septimus. Continet sancti Maximi homilias duas inscriptas de *Communi plurimorum martyrum*, quarum quidem prioris hoc est initium : *Corona universorum martyrum fulget*, etc.; alterius vero : *Sufficere nobis deberet ad profectum nostræ salutis*, etc. Exstat utraque in variis mss, codicibus, qui ab hoc Vercellensi quibusdam in locis discrepant, ut opportune a nobis, dum tempus monerit, annotabitur. Alter codex, membranaceus item in-folio sæculi ejusdem XII, unam illam homiliam exhibet, cujus esse initium diximus : *Sufficere nobis deberet*, etc. Vetustior est tertius, membranaceus perinde in-folio, signatus num. 27 et initialibus litteris vario colore pulchre atque

affabre pietis ornatus. Pertinet enim ad ix vel summum ad x Ecclesie seculum. Is homini Maximi homilias orationesque complectitur. Principio eas exhibet quæ habitæ fuere ante Domini Nativitatem, deinde illarum plures quæ sunt de reliquis mysteriis Servatoris Christi; quæ quidem omnes, etsi editæ antehac fuerant, illustrari tamen codicis hujusce ope majorem in modum possunt, ascribique Maximo tutius. Huic est quartus, tametsi non ætate (scriptus namque fuit xi seculo), at par tamen elegantia picturarum et characterum, rationeque collectionis homiliarum atque sermonum plane similis. Est is quoque membranaceus in-folio, plurimumque nobis ad hanc editionem accuratius adornandam attulit ovis et adjumenti. Atque hæc quidem de Subalpinis Novariensibusque codicibus dicta sunt.

XII. Sequitur, ut de Florentinis agam. Quæ autem me primum impulerit causa, uti me ipsum ad hos pervolvendos conferrem, brevis accipiat lector, velim. Cum Florentiæ an. 1778 versarer, ecce mihi, quidquam tale ne suspicanti quidem, reddite fuerunt litteræ nonis Aprilibus Pii sexti pontificis maximi jussu scriptæ, quibus monebar, ut onus colligendorum sancti Maximi Taurinensis operum edendorumque susciperem. Etsi noveram ipse me, eique oneri ferendo imparem non agnoscebam modo, sed etiam profitebar; [xiii] cum tamen novis epistolis ad tantum opus ineundum urgerer, dicto tandem audiens, mecum cogitavi: me, quod neque ingenio, neque exercitatione, hoc præsertim in genere studiorum, assequi posse considerem, id esse fortasse diligentia consecuturum. Itaque cum animo circumspexissem quæcunque operi eidem perficiendo conducere posse viderentur, rationemque cum primis codicum veterum manuscriptorum habendam judicasseim; cumque considerassem, in ea me urbe degere, in qua codicum ejusmodi copia insignis esset, quorum pars maxima in Laurentiana bibliotheca diligentissime servaretur; esse mihi vitio vertendum putavi, nisi eo me etiam conferrem, indeque præsidium peterem meditato operi atque instituto labori meo. Neque vero est, cur hic ego ejus bibliothecæ decora persequi celebrando velim; cum hoc jamdiu perfuncti fuerint munere eruditissimi viri Mabillonius, Montfauconius, Pearsonius, Vossius, Lambecius, alique prope innumerabiles, quorum sunt mandata testimonia memoriæ hominum sempiternæ. Hoc dicam perbreve: eam a Medicæis magnis Etruriæ ducibus, commodo rei litterariæ publicæ, summa liberalitate, multis iisque insignibus elegantia atque vetustate codicibus locupletatam; deincepsque a Francisco I. P. F. Augusto, accessione codicum Gaddianorum, quos ille sibi ære ingenti suo paraverat, auctam; ac mirandum denique in modum a Petro Leopoldo archiduce Austriæ magnoque Etruriæ duce fuisse amplificatam, illatis in eam maximo numero codicibus, qui dispersi ante in quibusdam minus notis bibliophylatiis, velut in tenebris, latuissent.

Quamquam autem multa prius collegeram, quam ad pervolvendos Laurentianos codices accessissem, anceps tamen adhuc hærebam, Maximo ne, an alteri cuiquam Patrum homiliæ plures sermonesque tribui deberent; quarum quidem homiliarum quorumque sermonum pars in quibusdam codicibus nullius auctoris præferret nomen, pars Maximi ejusdem, pars aliorum. Sed posteaquam facta mihi ejus bibliothecæ codicum legendorum potestas fuit, eosque (ope accuratissimi indicis summo studio elaborati perfecteque ab Angelo Maria Bandinio viro sane docto, canonico Laurentianæ basilicæ eique bibliothecæ prefecto) reperi, recognovi, contuli; tum obtigit ex sententia, ut orationes non parvo numero vel aliis attributas errore librariorum restituerem Maximo; vel minus tuto, falsove Maximi inscriptum ferentes nomen in operum dubiorum aut nothorum classem rejicerem. Sunt porro hi Laurentiani codices fere omnes homiliarii, hoc est *sanctorum homilias continent, quæ legi solebant in Dominicis, in Natali, et in festis sanctorum propria evangelia habentium, et in Paschate, et in Pentecoste cum serialibus eorumdem* (a). Legi autem hæc Patrum homiliæ consueverant publice, vertique etiam interdum in popularem sermonem, quo facilius cuncti [xxiv] intelligere possent, quæ dicerentur (b). Neque vero cathedralibus ecclesiis solum seculo vi et seq., sed parochialibus quoque ac monasticis; quin etiam cuique sacerdoti, in aliquot regionibus saltem sui erant homiliarii codices. Ac de parochialibus quidem illustris est synodi Vasensis an. 529 celebratæ locus (c). De monasticis exemplo nobis præ cæteris erit Florentinus Sanctæ Crucis, nunc Laurentianus ille codex, qui aliquorum Patrum homilias per totum annum complectitur, estque distributus in partes duas, quarum priori hæc est præfixa inscriptio: *LIBER SANCTISSIMÆ TRINITATIS DE ERENO, pars 1. Homiliæ a Dominica prima de Adventu usque ad Pascha Resurrectionis, secundæ vero hæc altera: Homiliæ a Paschate Resurrectionis ad Dominicam ultimam post Pentecostem*. Quod ad homiliarios libros cujusque sacerdotis attinet, satis erit *Capitulare Ahytonis* episcopi Basiliensis, qui nono Ecclesiæ seculo vixit, consulere (d). Age vero cum tanta esse deberit ejusmodi codicum copia; quid tandem mirum videatur, si non omnes a peritis calligraphis perscripti fuerint, nullique inciderint in imperitorum librariorum manus, sintque adeo mendorum inscriptionumque falsarum pleni? Cæterum exstant plures optimæ notæ, cujus plane generis sunt: 1^a Sanctacruciensis ille, cujus est a nobis proxime facta mentio, spectatque, judicio quidem meo, ad undecimum seculum; 2^a is qui Ecclesiæ primum Meldeensis fuit, nunc autem juris est Laurentianæ bibliothecæ; 3^a duo Ecclesiæ Florentinæ, quos fuisse ad usum chori

(a) Confer Cangii *Glossar. mediæ et imppæ Latinitatis* ad verb. HOMILIARIUS, pag. 1093 edit. Venetæ an. 1738, tom. III.

(b) Synod. Turon. an. 813, cap. 17, pag. 1025, tom IV Concilior. edit. Paris. an. 1714: et synod.

Moguntina an. 847, cap. 2, pag. 8, tom. V eorumdem Concilior.

(c) Cap. 2, pag. 1105, tom. II Concilior. editionis ejusdem.

(d) Cap. 6, tom. IV Concilior., pag. 1241.

paratos arbitror; quique in litteris initialibus varia emblemata religionis christianae egregie picta exhibent: hi codices duo ad bibliothecam modo Laurentianam pertinent; 4° codex saeculi xiv, in quo sunt homiliae ea serie etque ordine distributae quo proponuntur in 99 codice Sanctae Crucis in Jerusalem; de quo me supra dixisse memini. De Lucensibus, deque monasterii Sancti Salvatoris Montis Amiatae monachorum olim Cisterciensium in agro Senensi codicibus, e quibus nonnihil est aliquando luminis consecuta nostra collectio, alias.

XIII. Postulat nunc ratio ut de codicibus Romanis agam. Jam ut primum elatum divulgatumque est, datum nobis a Pio sexto pontifice maximo in mandatis fuisse, ut studium omne nostrum, omnemque operam ad illustranda, inque lucem publicam emittenda sancti Maximi opuscula conferremus; difficile existimatu est, quam multi praestantes eruditione viri, uti rem et tanto pontifici pergratam, et christianae reipublice imprimis utilem facerent, ad asserendas nobis suppelias conspirarint. Ex pluribus Petrus Aloysius Galletius monachus Benedictinus congregationis Casinensis, nunc Cyrenensis episcopus insigni eruditione, multisque libris editis clarus, unus omnium maxime, *variis lectionibus*, quas e codicibus bibliothecae [xix] Vaticanae depromperat, ac sermonibus aliquot, quos inde summo studio diligentiaque descriperat, incredibili nos est humanitate, comitate, liberalitate muneratus. Etsi id genus doni tam mihi usui fuerit, ut quantum eam ob rem clarissimo praesuli debeam existimare, vix eloqui antem, ne vix quidem possim; supercise tamen quamplurima intelligebam cum in bibliotheca eadem Vaticana, qua certe nulla est copiosior, tum in tabulario Basilicae Sancti Petri, quae nisi cognita, planeque perspecta habere curassem, suscepto certe operi ac utilitati publicae defuissem. Itaque, cum a Pio VI pontifice impetrassem ut mihi utrumque illud venerandae antiquitatis sacrarium pateret, ac frequens primum ad Vaticanam me bibliothecam conferre cupissem, codicesque in ea plus triginta homilarios reperissem, quorum vetustiores ad initia saeculi octavi referri posse viderentur, sunt enim Romanis characteribus quadratis perscripti, continere non potui me quin eos cupide legerem, simulque inquirerem, congruerentne, an alicubi alter ab altero discreparet. Sunt hi codices plerique omnes integri servati, quorum pars olim ad Sirletum doctrinae laude celeberrimum cardinalem pertinebat, qui aliqua in isdem annotavit sua manu; pars ad reginam Suecorum Christianam non litterarum minus, quam regiae dignitatis gloria praecellentem; pars denique ad Petrum Cardinalem Ottononium.

In tabulario basilicae Sancti Petri homilarios item codices septem vidi, pervolvi, contuli, qui Vaticanis adjuncti, mirum, quam lectionibus emendandis conduxerint, quantumque attulerint adjumentorum non solum ad homilias, sermonesque plures tutius asserendos Maximo; sed ad eos etiam supplendos, si qua ex parte diminuti sive in editis, sive in aliis manu exaratis voluminibus fuissent, indigentia inscientiae librarium. Verum de Vaticanis ac de basilicae Sancti Petri codicibus hoc eximium addam: eos et emendatiore textu, et characterum nitore atque elegantia, et concentu praeferrere ceteris omnibus oportere. Eorum ego formam describebam, aetatemque indicabo in eolicum serie, quam aeri incisam paulo post oculis lectorum subijciam.

XIV. Vaticanis adjungam Lateranenses. Horum in ejus basilicae tabulario inveni quatuor perinde homilarios, saeculo (ut mihi persuasi) xi perquam castigate scriptos dignosque, qui cum Vaticanis potioribus comparentur. Sunt hi quidem omnes membranacei in-folio maximo, characteribus satis nitidis atque elegantibus exarati. In isdem numerantur grandiores duo, qui, ut fert paginae primae inscriptio, *confecti* fuere ab Taurominitano episcopo Secundino. Ex his quaedam Maximi nostri hactenus inedita deprompsi; horumque praesidio quaedam etiam quae publicata jampridem fuerant, aut firmiter asserui auctori suo. aut emendavi.

XV. Chisianae bibliothecae (quae, ut testatum pervulgatumque est, codicibus mss. liisq. egregiis abundat) homilarii mihi [xxvi] ostensi fuere tres, quorum duo saeculi sunt xi, tertius xv. Venerant hi olim in Anagninensis Ecclesiae potestate. Ex isdem variantes aliquot lectiones, et nondum vulgata quaedam opuscula sancti Maximi Taurinensis excepi, quae post (dum tempus monuerit) proferam.

XVI. Est praeterea Vallicellana PP. congregationis Oratorii bibliotheca copia mss. codicum insigniter locuples. In horum numero sunt membranacei quindecim sarti, tectique servati probe, quorum pars ad xii, pars ad xiii saeculum pertinet. Orationes in his, Maximi nomine inscriptas, quinquaginta deprehendi, quas cum exemplo sancti antistitis operum, quo uti solebam, contuli. Quantum autem inde perceperim fructus et commodorum, intelligi ex nostris admonitionibus poterit, quae homiliis sermonibusque praeverunt, etque animadversionibus quas paginae fere cuique subijci curavi. Cujusnam autem codices illi sint existimationis et pretii, ex Josephi Blanchinii clar. viri commentariis cognosci, quam ex ulla mea laudatione malo. Sunt enim tantii, ut oratione nostra non eant. Interea hoc esse testatum velim: patri Simoni de Magistris congregationis Oratorii Sancti Philippi presbytero, quod mihi eos codices conferenti adfuerit studio, diligentia operaque diuturna sua, plus multo debere me, quam exsequi verbis possim.

XVII. De codicibus bibliothecae Sanctae Crucis in Jerusalem, cum supra dixerim, mitto disserere, ne actum agam. De Columnarum, Comitum, Barberiniorum, Albanorum bibliothecis, id unum commemorabo: ad eas quidem adisse me, perlustrasse oculis codices illarum omnes, in quibus aliquid esset ad Maximum nostrum pertinens, nihil tamen reperisse, quod non tritum editorum superiorum sermone, aut non pervulgatum esset. In Casanatensi bibliotheca homilarios codices membranaceos in-folio maximo vidi duos eleganti ac nitido

charactere Romano scriptos, eosque sat veteres; spectant enim ad XI Ecclesiæ sæculum. Ex iis quid acceperim, in admonitionibus demonstro.

XVIII. Auxit majorem in modum amplificavitque collectionem hanc nostram vir eminentissimus S. R. E. bibliothecarius cardinalis de Zelada. Is instructissimæ, refertissimæque selectissimis libris bibliothecæ private suæ codicem X sæculi membranaceum in-folio magno, sibi dono a canonicis cathedralis ecclesiæ Urbevetanæ datum, non solum ostendi mihi, verum etiam (gratum beneficentissimo, optimeque de se merito Pio sexto pontifici maximo facturus) commodari jussit, ut dum esset otium, arbitratu meo conferre ipsum cum exemplo operum Maximi, quo uti consueveram, possem. Hujus duorumque aliorum codicum, quorum est ætas sæculo decimo quarto antiquior, quosque item mihi commodo liberaliter idem eminentissimus cardinalis dedit; horum, inquam, codicum præsidio, quæ facta huic editioni fuerit accessio, opportune, ac temporis admonitiones annotationesque nostræ docebunt; [xxvii] simulque efficient, ut quisque pernoscat, quam idem vir summus acriter nos sibi beneficio tanto devinxerit.

XIX. Postremus esto codex ille qui Strigoniensis Ecclesiæ olim erat; quique non multos ante hos annos in Francisci Carrariæ amplissimi doctissimique præsulis, qui est sacr. congreg. concilii a Secretis potestatem venit. E membranis constat plane candidis. Litterarum caractere mire nitido atque eleganti, initio fere sæculi Ecclesiæ sexti ac decimi scriptus fuit; atque a Joanne Boccardino Florentino cive ornatus picturis rubenti minio fulvoque auro egregie variatis, exprimentibusque præcipua christianæ religionis mysteria. Jam vero ejus pictoris singularem fuisse hoc in genere facultatem, non is solum codex, sed plures etiam bibliothecæ Laurentianæ Florentinæ, librique, quos chōrales vocant, Benedictinorum sancti Petri Perusini demonstrant. Redeo ad Cartarianum codicem quo *Breviarium* continetur Ecclesiæ Strigoniensis. Eum cum pervolverem, incidi in homilias sancti Maximi omnino septem, quæ cujuscumque sint, quasque *variantes* lectiones exhibeant, suis est locis tempestive a nobis animadversum. Atque hic ego, ut par esset, utque deberem, de multis magnisque beneficiis a Francisco Carraria præsule in me collatis, deque ejus laudibus copiose dicerem, nisi ejusdem modestia impediret, ac nisi una verefer, ne cum tanti viri amplificare velim, minuum potius gloriam. Jam de Romanis codicibus est, ut arbitror, dictum satis.

XX. Nunc progrediar longius, deque iis agam, qui in bibliotheca tabulariisve monasteriorum atque urbium exstant pontificæ ditionis. Principio vetustissimum monasterium Sublacense, e codicibus, quos esse ipsi reliquos passa est edax antiquitas, nonnulla nobis suppeditavit, quæ qualia sint, quasque in editionem hanc operum sancti Maximi intulerint utilitates, in admonitionibus exponam, ut ratio postulaverit, diligenter. De Farfensis prisca item vetustate nobilis, totque non privatorum modo, sed imperatorum etiam, atque pontificum sermone percelebrati monasterii codicibus non multo longior nostra deinceps erit oratio. Exstant in hujus tabulario, quod Muratorius alique doctissimi viri permagni merito fecerunt; exstant, inquam, in hujus tabulario, præter ceteros, homiliarii duo litterarum characteribus Romanis, diligentia singulari, elegantia, nitore scripti. Hos eminentissimus vir S. R. E. cardinalis Tamburinus sæculi esse XI judicavit, cui nulla est causa, cur non vehementer assentiar. In iisdem homiliis sancti Maximi nomen præferentes quatuordecim offendi, quas typis jamdiu excusas ac publicatas Maximo certe ipsi ascribi oportere, efficit atque confirmat tam illustrium monumentorum vetustas et auctoritas. Ac de Farfensis quidem monasterii codicibus, deque homiliis Maximi quæ illis comprehenduntur, alias. Beneventanos vidit Stephanus Borgia præsul cum dignitate, tum magno ingenio, magno studio artium optimarum, ac liberali digraque homine nobili doctrina, eruditioneque [xxviii] præstans; indeque multa expressit, necumque (summa Pii sexti Maximi sapientissimique pontificis voluntate) communicavit: quæ quanti sint, admonitiones ipse nostræ annotationesque pendunt, sed tempore.

XXI. Longe ceteris monasteriorum tabulariis, ut amplitudine loci, ita præstantia, copiaque codicum antecedit illud, quod in cœnobio est Casinensi; quo ex cœnobio præclaram originem, nobileque nomen præcipua congregatio monachorum Benedictinorum duxit. Cujus quidem decora, ne pluribus persequar, quam et velim, et vero possim, deterret me magni nominis scriptorum Christiani Lupi, Joannis Mabillonii, Bernardi Montfauconi, aliorumque existimatio atque celebritas, qui ea sic oratione illustrarunt, ut qui rursum de iis agere instituerit, is sparte egregie exornate non tam quidquam addere ornamentorum, quam detrabere velle videatur. Itaque iis tantum codicibus ejus tabularii contentus ero, in quibus sit aliquid quod ad augendam, amplificandam, perficiendam editionem operum Maximi couferat. Primum autem omnium hoc sciānt lectores, volo: præfectum ei tabulario P. D. Placidum Federicum inelyti ordinis Sancti Benedicti monachum exquisita eruditione, singularique criticæ artis peritia præcellentem, statim atque ex Stephano Borgia præsule, quem rursum honoris causa nomino, intellexit, esse Pio sexto Christiani orbis universi pontifici vehementer cordi, ut homiliæ sermonesque sancti Maximi episcopi Taurinensis studiose colligerentur, inque publicam lucem rursum emitterentur, quam fieri castigatè posset; nihil tam habuit pensi, quam ut omni diligentia, labore, opera, codices creditos curæ fideique suæ pervolutaret, atque ex iis et pluribus numero et vetustate integritateque insignibus multa promeret, eaque pontificis ejusdem nomini ac majestati dicata, Romam usui nobis futura transmitteret. Hæc ubi reddita pontifici fuerit, isque pro sapientia, perspicaciaque summa sua animadvertit, magnas incesse Casinensibus monumentis opportunitates

et ad opuscula quædam vindicanda atque confirmanda Maximo; et ad collectionem hanc nostram non exornandam modo, sed etiam augendam; ut quam primum possem, atque liceret, Casinum peterem, eoque exemplum operum sancti ejusdem Taurinensis presulis, quo uti consueveram, mecum asportarem, atque illud cum ejus tabularii codicibus accurate conferrem, imperavit. Parui equidem ut principi, promptus atque alacer, ut pro Maximo imperanti, libens. Ad Casinates cum venissem, omniaque pervestigassem quæ instituto jam operi conducere posse viderentur, ac eos codices seposuissem quos prospexeram mihi sæpe ac multum ex usu fore, rogassemque porro monachos ut ipsi mihi eosdem codices ad exemplum quod attuleram exigere volenti, adesse ne gravarentur; facile (quæ illorum erga me benevolentia comitasque fuit) impetravi, ut plures qui hisce studiis delectarentur essentque in Patrum operibus doctrinisque versati, [xxix] suam nobis operam pollicerentur. In horum fuit numero P. D. Claudius Trevisanius monachus præstans historicæ doctrinarumque ecclesiasticarum facultate. Hujus sodaliumque (aberat autem Federicius) adjumentis cum ex manuscripto exemplo meo tres quatuorve codices uno tempore æstimarentur; tantum inde cepi utilitatis, ut homilias sermonesque sexaginta, non modo satis tuto tribuere Maximo, sed etiam nova *variantium* bonæ frugis lectionum luce illustrare me majorem in modum posse confiderem. Hoc vero in iisdem codicibus notatione plane dignum animadverti: eos plerumque ita congruere cum Vaticanis, vix ut in iis quidquam deprehendi queat dissimile. Illud notabilis, quod homilia *de Evangelica Piscatione*, et quartus ac septuagesimus sermo, qui est *de Natali sancti Laurentii*, cum ascribi Maximo, nisi sola unius codicis Laurentianæ Mediceæ bibliothecæ epigraphæ, requirent; tum inscriptione codicis alterius Casinensis optimæ notæ factum est, ut a nobis eidem sancto antistiti firmiore asseveratione attribuerentur. Nolo autem quinquam miretur, sermones aliquot, qui in quibusdam Casinensis cœnobii codicibus inscripti essent sancti Maximi nomine, rejectos a nobis fuisse in appendicem. Nam cum ab oratione ac stylo Maximi longe ipsos abesse perspicere, adjungendam auctoritatem ac fidem iis codicibus non putavi, quos scirem iis temporibus fuisse perscriptos, quibus nihil vigeat minus quam criticæ artis peritia. Neque vero ille solum, quas proxime commemoravi, in nostram operum Maximi collectionem ex congregatione monachorum Casinensium permanarunt utilitates; immo auctæ illæ quidem protensque fuere latius cura diligentiaque reverendissimi P. D. Dominici Faville, qui tunc ejus congregationis abbas generalis erat. Is enim, cum ex edito a Muratorio (a) sæculi x indice bibliothecæ antiqui sane ac celeberrimi monasterii Bobiensis Sancti Columbani (quod monasterium in eo tractu est ducatus Mediolanensis, qui ante hosce non multos annos in ditionem Sardinie regis venit), is, inquam, cum ex eo indice cognosset in monasterii ejusdem bibliotheca codices quosdam fuisse quibus opuscula sancti nostri Taurinatis episcopi continerentur, abbati Bobiensi mandavit, ut de codicibus iisdem cognosceret et ad se referret. Gessit is continuo Favillæ morem, sed cum inquirendo codices non reperisset, atque in eam proinde sententiam venisset, ut vel eos penitus periisse, vel inde sublato, alioque asportato, in abditio quopiam aut tabulario aut bibliophylacio, velut in tenebris, jacere existimaret, Favillam ipsum per litteras certior fecit, frustra codicum eorumdem perquirendorum ab se suisque fuisse laborem susceptum. Hoc autem scire se: in iis, qui adhuc in monasterio suo exstant, codicibus sermones esse inventos octo sancti Maximi insignitos nomine, quos exscribi, ipse, Romanque ad nos mitti curavit. Sed horum quidem sermonum, cum redditi [xxx] nobis fuissent quinque, hos jamdiu in lucem fuisse prolatis deprehendimus; cæteros, quorum est prior *de Nativitate Domini*, alter ac tertius *de Laudibus beatæ Mariæ Virginis*, quod ob siccitatem humilitatemque orationis indigni oratore tanto essent, rejecimus in appendicem operum spuriorum. Atque hæc de Bobiensibus codicibus dicta sunt, de quibus agere prætermissem, nisi monachorum Casinensium in hanc editionem merita prædicanti mihi in memoriam redissent.

XXII. Post codices Casinenses postulat ratio, ut reliquos memorem, qui in bibliothecis Neapolitani regni servantur, nobisque aliquid opis atque adjumenti ad collectionem operum Maximi adornandam perficiendamque attulerunt. Offerunt autem sese nobis priore loco ii quos in bibliotheca Montis Oliveti Neapoli reperit Angelus Maria Bandinius, quem me supra nominasse memini. Sunt illi quidem numero tres, iidemque homilarii. Continent aliquot orationes Maximo attributas. Harum quinque, quod scriptæ minus politè minusque ad Maximi styli aptæ sint, in classem rejecimus nothorum opusculorum. In eorum codicum uno is exstat sermo, cujus hoc est initium: *Sæpe intimatum est auxibus vestris, fratres*, etc. Est idem codex membranaceus in-folio maximo, caractere Romano exaratus, pertinetque ad xi sæculum. Quare hujus item subsidio firmius Maximi idem sermo esse constituetur. Huic primo codici persimilis est alter. Tertius est chartaceus in folio minori, sæc. xiv recentior, cui est sermo ille insertus: *de Adventu Domini*, qui initio sic habet: *Propitia Divinitate*, quique etsi in hoc ipso codice, Maximi, in aliis tamen haud paucis, editis præsertim, Ambrosii nomen præfert. Utri autem horum sanctorum antistitum tribuendus sit, judicent sapientes. Equidem vereor ne prorsus neutri. Sed ne quid egisse temere viderer, in seriem ipsum intuli operum Maximi dubiorum.

Neapoli perinde in Augustinianorum Sancti Joannis de Carbonaria insigni bibliotheca codicem membranaceum

(a) Tom. III *Antiquitat. medii ævi*, pag. 819.

ceum in folio medio fere seculo tertio ac decimo scriptum Bandinius idem legit, pluresque in eo sermones sancto Maximo ascribi animadvertit, quos sancti ejusdem genuinos esse fetus, aliorum etiam magno numero codicum comprobatur efficere consensio. Multa porro vir clarissimus inde extulit, quæ quidem ut nos ad institutam editionem illustrandam juvarint, ex admonitionibus cuique homilie sermonique prefixis intelligi plane poterit. Illud interea sciri, attendique velim : sermonem in eo codice de *Operibus misericordie* inscriptum, atque initio sic habentem : *Videte, fratres, quare charissimi dicimini*, etc., eximi, me iudice, expungique ex albo Maximianorum operum oportere. Atque expunxi equidem, eumque in appendicem spuriorum immitti jussi, cum multo minus graviter, eleganter proprieque perscriptum cernerem, quam ferre Maximi oratio posse videatur.

[XXXI] XXIII. Ad Venetos codices venio. Mirum quam hi contulerint ad collectionem hanc nostram reddendam non emendatiorem modo, sed etiam auctiorem. Serenissima quippe respublica Venetorum simul atque accepit, esse Pio sexto patri patrum vehementer curæ, ut nova, eaque, quantum posset, suis omnibus partibus ac numeris constans, perfecteque absoluta sancti Maximi Taurinensis episcopi operum pararetur editio; demonstratura summam suam erga tantum pontificem voluntatem, bibliothecæ Sancti Marci prefecto id negotii dedit, ut laborem operamque omnem in exquirendis sancti illius præsulis homiliis, sermonibus reliquisque opusculis poneret; ac si quid horum querendo comperisset aut nondum vulgatum, aut annotatione dignum, id accurate describeret, et ad quem ipsa jusserat, magistratum deferret. Is præfectus, ut est eruditus cumprimis ac diligens, cum nihil prætermisisset vigilantæ, industriæ, studii, quo præcipienti principi cumulativissime satisfaceret, tanta est usus felicitate, ut sermones invenerit non adhuc publicatos tres; pluraque in codicibus animadvertit, quæ studiæ, ordineque litteris mandata, magistratui tradidit, ejus jussu eadem omnia in thecam illata elegantem sane, ornatamque insignibus pontificiis, Romam ad eximium Julianum reipublicæ Venetæ apud apostolicam sedem legatum missa fuerunt, ab eoque oblata pontifici, qui eadem accepit editis præclaris iudiciis magnisque significationibus grati animi, suique in ipsam rempublicam amoris ac pietatis. Prior autem illorum sermonum trium ex codice veteri ms. bibliothecæ Sancti Marci exscriptus is est, cujus hoc est initium : *Ante paucos dies*, quique exstat etiam in codice bibliothecæ Medicæ Laurentianæ inscriptus Maximi nomine, ut ex indice Bandiniano, tom. I, pag. 81, liquet. De reliquis alio loco, præsertim autem in admonitionibus copiose dicam. Præter sermones præfectus idem homilias attulit duas, quæ etsi editæ fuerint, codicum tamen Venetorum consensione sit, ut tuius Maximo attribuantur. *Variantes lectiones* vir clarissimus addidit, quas suis locis opportune inserere non prætermittam. Postremo idem nos certiores fecit, codices esse solum duos in Veneta Sancti Marci bibliotheca, qui sermones continerent Maximi; horum esse alterum membranaceum, notatum numero 153 spectareque ad XI Ecclesiæ seculum; hunc primam esse partem homiliarii distributi in ingentia volumina membranacea duo in-folio, quæ jura olim fuerant cardinalis Bessarionis, postque fere ab eodem cardinali dono, cum aliis ipsis libris, data reipublicæ Venetorum; esse codicem eundem satis emendate scriptum; alterum codicem partem esse secundam alte ius homiliarii libri, qui, cum reperi in æde Sancti Marci fuerit immixtus pauculis voluminibus, quæ Patriarcha ei ecclesiæ donarat, translatus fuit in bibliothecam, signatusque num. 508; esse hunc item membranaceum in-folio seculo XII exaratum, etsi non tam castigate, quam libri postulant, qui legi publice in ecclesia [XXXI] solerent. Ac de Venetis quidem bibliothecæ Sancti Marci codicibus hæc paucis dicta sunt.

Restat, ut de Patavino bibliothecæ canonicorum nonnihil memorem. Est is codex XV sæculi. Descripsit ex eo clarissimus idem Venetæ Sancti Marci bibliothecæ præfectus sermones duos, quorum alter incipit : *Ad exhibendum vestræ caritati sermonem*, etc., magna pars refertur in officio communi martyrum Romani Breviarii, editi an. 1478 Venetiis a Jensonio. Alterius autem sermonis hoc est initium : *Recte atque ex debito Ecclesiæ beatorum martyrum celebrant insignia*. Cujusmodi autem hi sermones, quantique habendi sint, ostendam in admonitionibus, dum tempus ratioque monuerit.

Quod ad Brixienses ac Veronenses codices attinet, hoc breve dicam : a Joanne Nannio Brixiensium, et a Joanne Morosinio Veronensium, doctrinæ eruditionisque laude præstantissimis antistitibus curam omnem, diligentiam, operam fuisse navatam, ut quidquid in codicibus mss. suarum ecclesiarum exstat ad Maximum pertinens, ad nos perferretur, non modo ut gratum Pio Sexto pontifici faceret, verum etiam ut quod exhiberentur ac laborarent, ad gloriam sancti præsulis verterent. Nannius sermones aliquot atque homilias, variantesque lectiones optimæ notæ misit, de quibus suis in locis, dum ratio exigeret, disseram. Morosinius ex vetustissimo sui capituli codice signato num. 49 ut describerentur *Lectiones seu Expositiones Evangeliorum*, utque nobis redderentur, jussit. Ac mihi quidem veri perquam esse simile videtur, hunc librum illum esse Maximi qui de *Capitulis Evangeliorum* inscriptus erat, qui a Gennadio, ab Honorio Augustodunensi et a Trithemio memoratur, quique jamdiu cum nos latuerit, existimabatur funditus periisse. Ex eodem præterea codice Morosinius exscribi voluit tractatus duos, qui etsi anonymi sint, non indigni tamen haberi possunt, qui sancto ipsi Maximo ascribantur; atque ut eos sancto eidem viro ascriberem graves me causæ permoverunt. Verum de his alias. Hoc moneo : opusculorum ejusmodi nondum editorum accessione, collectionem hanc nostram multo ceteris locupletiore præstantioremque futuram.

XXIV. Jam vero etsi satis firmo, non uno tamen contenti fuimus presidio codicum Italicorum. Germanicos etiam duximus consuli atque conferri oportere. Itaque a Pio Sexto pontifice maximo scriptum Josepho Ga-

rampio, summa eruditione et mira totius antiquitatis comprehensione excellenti, episcopo Montis Falisci, et apud Viadobonensem Caesarem aulam apostolicæ sedis legato, datumque in mandatis fuit, ut eam sibi apartam ornandam susciperet. Is principi tanto optime de se merito obtemperaturus, evolvi ipse per se bibliothecæ Augustæ manuscriptos codices; cumque nullum reperisset qui Maximiani quidquam complecteretur, ad monachos ordinis Sancti Benedicti sese convertit, præsulesque monasteriorum Ratiponensis, Gotwicensis, Lambacensis, Augiæque divitis [xxxiii] majorem in modum hortatus est atque excitavit, ut in vetera miss. volumina insignium suarum bibliothecarum inquiri juberent. Ejus exhortationum tanta vis fuit, ut exitus nequiverit esse secundior. Nam cursum ad id opus certatim a monachis est: perfecti ab iisdem indices locupletissimi homiliarum sermonumque Maximi; variantes eæque permagni pendendæ lectiones diligentissime transcriptæ; indicata codicum ætas atque præstantia, in quibus opuscula exstarent, ad quæ sancti episcopi esset ascriptum nomen. Ea omnis tot egregiorum monumentorum, tam frugifera tanque præclara, ad nos est a sapientissimo præsule transmissa collectio, cui quantum debeam, etsi possim cogitatione colligere, exsequi tamen verbis non possum.

XXV. Percrebuerat interim multorum sermone, apud Belgas exstare haud raros codices generis ejusdem in bibliothecis præsertim monasteriorum. Qui eam in rem inquireret, nemo succurrebat aptior Ignatio Buscæ apostolicæ sedis legato, eodemque archiepiscopo Emesseno. Ad hunc pontifex scribi jussit, uti strenue ageret, codices ubi essent pervestigaret, nuntiaret denique, cujusmodi essent, quam veteres, quam accurate scripti, quibusnam in locis ab editis discrepantes. Egit ille impigre, ut debebat. Viris doctis, quibuscum amicitias junxerat, mandavit, ut, quoniam ipse per se, tot curis distentus, id laboris sustinere non posset, suam illi ad eam rem operam conferrent. Cum hi sedulo fecissent, in duabus bibliothecis codices totidem repererunt, quarum quidem bibliothecarum una canonicorum regularium Lovaniensium Sancti Martini est, altera monachorum Cisterciensium cœnobii Camberonensis. Id ubi legatus resevit, perillastre canonico Vandervegherum bibliothecæ Lovaniensi præfectum, eundemque facultatis theologicæ doctissimum professorem rogavit, ut quas homilias quosque sermones Maximi in iisdem codicibus deprehendisset, ad vulgatos exigeret, notaretque quidquid præ se varii ac diversi ferrent. Gessit is legato roganti morem. Homilias ipsas triginta cum editis Colonis an. 1555 contulit, quodque in iis offendit varietatis, commentariis consignavit, eidemque legato dedit, qui cunctandum non putavit, quin Romam ad pontificem mitteret. Eas ego varias lectiones suis locis ingerere non omitam. Quanti porro ducendi codices illi sint, ex verbis Vandervegheri, quam ex meis cognosci malo. « Prior codex, inquit ille, est in pergameno, forma quam in-folio vocant, duobus voluminibus exhibens homilias de Tempore, et de Sanctis, in quarum numero aliquot beati Maximi homilie occurrunt. Hujus codicis introscripta sunt: *Iste liber pertinet ad librariam monasterii regularium Sancti Martini in Lohanio in die Gimstrate. Item: Istam partem homiliarum habemus ex domo Florentigna Darentensium fratrum in erectione hujus domus circa annum Domini 1454.* Sed longe antiquior est codex, quod ex characterum forma apparet; et quod nullæ Bernardi homilie sint insertæ; tametsi usui lectionis in [xxxiv] refectorio, cui hæc volumina inservierunt, egregie accommodatæ. Omnes videlicet decreptæ sunt ex sanctis Joanne episcopo Constantiopolitano, Augustino, Leone papa I, Gregorio Magno, Beda, Haymone Alberstadiensi, et demum Anselmo Cantuariensi. Alter codex est papyraceus, nitido characterē exaratus a fratre Joanne de Waulx an. 1620, et ad calcem notatur, forma quam vocant in-8°. Titulus præfixus est: *Sermones beati Maximi Taurinensis episcopi an. 1620 est bibliotheca abbatis Camberonensis ordinis Cisterciensis in Hannonia.* »

XXVI. Sed est fortasse qui miretur, quid sit, quod cum tam diligens a me facta fuerit Italicorum, Germanicorum, Belgicorum codicum enumeratio, tum Gallicorum ne leviter quidem mentionem injecerim. At is cum viderit quam simul citæ studiosæque in cæteris recensendis, expendendis dijudicandisque versati, si cognovit præterea, Gallicorum seriem variasque lectiones, etsi diu expectatas, nondum tamen perferri potuisse Romanam, non modo desinet mirari, verum etiam secum statuet, dum ad nos pervenerint, non esse me commissurum, ut in iis quoque numerandis, testimandis, utique par erit, celebrandis studium quisquam meum, diligentiamque desideret. Quamobrem autem expectandum diutius non existimari, ea fuit potissimum causa, quod cum divulgatum fuerit, perfectam jamdiu ac typis excusam collectionem hanc nostram esse, plerique omnes emitti ipsam denique in publicam locum expeterent.

XXVII. In dijudicandis porro tot miss. codicibus hæc est principio a me adhibita cautio, ut antiquiores generatim præferrem recentioribus; deinde, ut emendatioribus minus castigatis anteponerem, etiamsi minus castigatorum esset ætas vetustior; post ut iis plus tribuerem, quos ex optimis exemplaribus descriptos fuisse cognoram. Id vero ut dignoscerem, regulas mihi subsidio-ures comparavi. Earum fuit prior codicum plurimorum, eorumque antiquiorum emendatiorumque concentus; altera veterum monumentorum scripturarumque auctoritas; tertia historicorum criticæque artis peritorum consensus. His ego præsidio munitus, permulta opuscula fure asserui Maximo, etsi essent qui ipsorum aliqua eidem accepta referri oportere aut infelarentur, aut dubitarent. Quod si aliquando horum mihi præsidiorum vel aliqua vel pene omnia defuerunt, induci tamen non potui, ut sancto antistiti abjudicanda esse dicerem, quæ ab ipso fuisse scripta styli ac orationis similitudo, et doctrinæ, atque afferendorum locorum sacræ Scripturæ Maximiana plane ratio, simulque unius alteriusve codicis auctoritas suaderet. Neque vero quod in quibusdam

opusculis humilior, quam in ceteris sit oratio, idcirco ab iisdem Maximo ascribendis deterri potui. Non enim sum nescius, consensisse sanctos, ejus præsertim ætatis, antistites sublimiore elegantioreque oratione uti, cum nacti auditores eloquentiæ doctrinæque laude præstantes essent; [xxxv] humiliori contra, cum conciones ad imperitum vulgus haberent. Honoratus certe in sancti Hilarii Arletensis episcopi Vita: Si *paritorum*, inquit, *turba defuisset, simplici sermone rusticorum corda nutriebat; et ubi instructos supervenisse vidisset, sermone ac vultu pariter in quadam gratia insolita excitabat.* Verum etsi par omnino in aliquot Maximi opusculis atque in aliis pluribus esse non videatur sublimitas sermonis et elegantia, adeo tamen est serios, collocatio, verborum ductus, afferendorumque sacræ Scripturæ locorum ratio similis, ut facile in utrisque Maximum auctorem possis agnoscere.

Jam vero si qua in opuscula incurrit, quæ sermone tam vulgari, humili, abjecto, implicato scripta essent, ut prorsus indigna Maximo viderentur, ea equidem nihil hæsitans statui, rejici oportere in numerum operum spurriorum, quanquam in aliquot codicibus inscripta essent Maximi ejusdem nomine. Quæ in re exemplum sum initatus monachorum congregationis Benedictinæ Sancti Mauri, aliorumque virorum perita critique artis illustrum, qui in eo elaborarant, ut opera sanctorum Patrum aut recensere, aut vulgarent. Ac monachi quidem Sancti Mauri, qui editionem sancti Ambrosii operum curarunt, eo uno nomine plures sancto ipsi Ambrosio sermones adimendos judicarunt, eorumque partem Augustino, partem Maximo, partem denique horum neutri, sed vel Casario, vel obscuris quibusdam scriptoribus æquioris ævi adjudicandos esse statuerunt, de quibus non fando quidem unquam audissent. Quod idem factum ab iis fuisse videmus, qui onus sibi secernendorum genuinorum sancti Augustini operum a nothis, rursumque in lucem emittendorum susceperant. Alique hi sane in accuratissima illa ac elaboratissima editione sua, magno numero sermones, qui olim Augustino attributi fuissent, ob orationis dissimilitudinem, Augustini esse negarunt. Quorum sermonum aliquos idcirco asseruere Maximo, quod præ se similitudinem orationis ac styli Maximiani ferrent, et in quibusdam codicibus Maximi ejusdem nomen eorum titulis inscriptum legeretur. Quin etiam Petrus et Hieronymus Ballarini fratres (qui tot editis egregiis libris non minus decori Veronæ patriæ suæ, quam emolumento rei christianæ publicæ fuerunt) in editione operum sancti Leonis Magni, quam summa sua ut diligentia, ita gloria curaverunt, hominibus sex, quas sancto eidem pontifici ab editoribus olim fuisse attributas poverant, quod stylo esse plane Maximiano scriptas vidissent, animadvertissentque in codicibus aliquot manu exaratis Maximi eas præferre nomen; nihil hesitantes Maximo ipsi restituerunt. Earum homiliarum prior est de Epiphania, quæ incipit: *In hac, dilectissimi, celebratæ; secunda vero et tertia, et quarta sunt de sanctis Apostolis Petro et Paulo; postremæ denique duæ de Natali sancti Laurentii levitæ et martyris.*

Longe secus de sermonibus duobus illi statuendum censuerunt, quorum est unus de *Nativitate Domini*, incipitque: *Exultemus in [xxxvi] Domino, dilectissimi, et spiritali jucunditate letemur; alter autem, de Epiphania, qui initio sic habet: Celebrato proximo die, quo intemerata virginitas, etc.* Nam etsi in codicibus aliquot efferri hos illi cernebant Maximi nomine, cum tamen nihil ipsos præ se Maximianæ orationis ferre, styloque plane esse Leonianos, idque aliis codicibus confirmari, perspicere, ademptis Maximo, eos in Leonianorum sermonum seriem restitulerunt.

Hæc vero si tantorum virorum fuit in judicandis operibus Patrum usque a spuris secernendis ratio, cur denique a me neglecta fuisset, cum præsertim cernebam, magnam inde inveciam esse in rem litterariam publicam partem commodorum? Itaque ego is, qui homiliam de *Manu arida a Domino curata* (ut Lucæ vi) cujus hoc est initium: *Diligenter audiasse credo*, alteramque in Evangelii Marci locum: *Cum turba irruerent in Jesus*, quæ incipit: *Christus in humanis actibus divina gessisse mysteria*, etc., Petro Chrysologo ab aliquibus tribui vidissem, contra atque et oratio, quæ omnino Maximiana in iisdem est, et codices antiqui possunt, facere minus non potui, quin utramque Maximi nomine inscriptam ederem. Quod idem in aliis hanc panem homiliis sermonibusque publicandis ita præstiti, ut majorem in modum caverim, ne quid alieni Maximo attribuerem, neve quidquam Maximi acceptum alii cuiquam referrem, etiamsi plures codices secus poscere viderentur. Quid enim eos codices moraret, in quos oscitantia imperitiare librariorum opuscula Patrum etiam Græcorum intulit inscripta Latinorum nominibus? Exemplo sint conciones duæ quarum est una de *Confessione peccati*, quam epdex Vallicellanus velut a Maximo scriptam exhibet, quæque a Gymnico post Maximianas refertur pag. 357, ac si Græce fuerit composita a Joanne Chrysostomo. Exstat hæc etiam in aliquot operum sancti Joannis Chrysostomi editionibus, quarum est una Parisiensis anno 1556, tom. I, cura Philippi Montani Armenteriosis perfecta; altera item Parisiensis capta atque absoluta anno 1581 typis Henrici Thierrii ac Sebastiani Nivellii sumptibus, tom. I, col. 989 et 990, etc. Verum id concionis genus cum posteriores operam sancti Joannis Chrysostomi editores nihil plere Chrysostomiani censuerint, omiserunt. Altera est concio de *Avaro divite*, seu de eo quod scriptum est in Evangelio: *Cujusdam divitis fructus ubores ager circumdatus.* Fuit hæc a Rufino de Græco in Latinum conversa; exstatque tom. III operum Basilii Magni, pag. 723 et seqq. edit. Paris. an. 1722. Alique hanc quidem, quæ Basilii est, in quibusdam codicibus Anthrosio, in aliis Maximo tribulam lego. Sexcentæ sunt generis ejusdem, quæ plane demonstrant quam sit parum inscriptionibus max. codicum sequiorum temporum fidentium, nisi ad easdem confirmandas concurrant aliqua saltem eorum, quæ supra commemoravi præsidia.

XXVIII. Quo porro ordine, quaque serie homiliarum, sermonum ceterorumque opusculorum Maximi hæc nostra sit digesta atque perfecta collectio, explicabo brevi. Priore loco homilias protuli [xxxvii] distributas in classes tres. Harum sunt primo loco quæ de *Tempore*, tum quæ de *Sanctis*, post quæ de *Diversis* inscriptæ sunt. De *Tempore* dici plerumque solent eæ quæ habitæ fuere *mobilibus*, ut vocant, diebus festis; de *Sanctis* autem, quæ de laudibus aliquot sanctorum martyrum confessorumve recitatæ fuerunt eorum solenni natali die; de *Diversis* tandem, quæ ad locum aliquem sacrarum Scripturarum illustrandum pertinent. Post homilias, distribuendos item sermones in totidem classes putavi, quarum iisdem titulis insignita esset partitio. Homiliarum vero atque sermonum hoc esse discrimen animadvertit in Glossario Cangius: «Homilias, inquit, fuisse familiares collationes, quæ a præsulibus habebantur in ædibus sacris, in quibus et interrogabant populum, et interrogabantur a populo: Ita enim ὁμιλία; a λόγος distinguit Photius in biblioth. cod. 172. » Nam cum sermo haberetur nec interrogabatur orator a populo, neque populum interrogabat. Tractatus populares a Latinis Patribus dici consueverunt, qui a Grecis homilie appellabantur, idem est Cangius auctor, qui sanctum Augustinum testem citat. Augustini autem hunc affert ex procemio in psal. cxviii locum: *Statui per sermones id agere, qui proferuntur in populis, quos Greci ὁμιλίαι vocant.* At jam inde ab aliquo tempore vocis ὁμιλία; variata est notio. Nunc enim eas vocamus hoc nomine orationes quæ explanandi alicujus loci evangelici causa conscriptæ fuerint. Curavi porro ut sermonibus tractatus succederent tres de *Baptismo*, quos esse Maximo ascribendos, evincit codicum subalpinorum consensio. Sequuntur porro tractatus duo qui e codice Veronensi deprompti sunt, quorumque alter *contra Paganos*, alter *contra Judæos* inscribitur. Nullius illi scriptoris nomen præferunt; verumtamen quoniam et styli eorum ratio a Maximiana non discrepat, et ex eo volumine excerpti sunt quo alia sancti episcopi opuscula continentur, egissem profecto imprudenter, si eos ex serie operum Maximi expungendos existimassem. His demum addidi *Evangelicas Lectiones*, seu *Capitula Evangeliorum*, quorum (ut supra animadverti) Gennadius, recentioreque memoria Trithemius meminerunt. Non sum nescitus, *Lectiones* ejusmodi *Evangelicas* in codice Veronensi neque Maximi, neque alterius cujusquam nomen præferre. Sed ea nominis prætermissio tanti non est, uti me a sententia detertere possit, quam et conjecturæ sane graves, et insignium vetustate existimationeque scriptorum confirmet auctoritas. Cum enim permulta argumenta, quæ in homiliis atque sermonibus illustrata a Maximo sunt, ea sint oratione, ac stylo, eaque ratione tractata, qua in lectionibus iisdem tractantur, non equidem video, cur hæc non debeant ei attribui auctori a quo homilias illas illosque sermones fuisse perscriptos constat. Jam vero cum, teste Gennadio, opus de *Capitulis Evangeliorum* editum a Maximo fuerit, eæque *Lectiones* ita sint comparatæ, ut inscribi recte de *Capitulis Evangeliorum* possint, [xxxviii] quid est quod impedit, quin *Lectiones* ipsæ sint eadem ac illa a Maximo edita *Capitula Evangeliorum*?

Sunt hæc selectiora Maximi opuscula, quibus præcipue nostra hæc constabit collectio. Quamquam vero in alia quædam incurrerim, quæ tanto auctore indigna non esse viderentur; quoniam tamen non erant nobis satis gravia momenta rationum in promptu, quibus efficeretur ea nonnisi ex Maximo fuisse profecta, hæsi equidem anceps; cumque inde mihi de iis temere statuendum non esse judicassem, continui ita me, ut ea neque affirmarem, neque negarem Maximi ejusdem esse, rejicereque proinde in appendicem operum dubiorum.

At enim cum nulla obstarent quominus extorqueri ex me posset ut homilias quasdam atque sermones aut in certis, aut in dubiis Maximi opusculis numerari oportere arbitrarer, eas homilias eosque sermones in appendicem alteram retuli, quæ est *apriorum operum*. Neque vero, quin id facerem, commovere me potuit vel codicum quorundam celebritas, vel doctorum aliquot virorum opinio, Maximi eas homilias eosque sermones esse aientium. Quas autem ob causas his assentiri nequiverim, cum satis in prefatione ad alteram illam appendicem explicatum sit, non est cur esse rursum explicandum putem.

Jam opuscula Maximi nondum edita quibus ex codicibus acceperim, quia docui. Nunc de jamdiu editis dicam, quæ in iis rursum publicandis lectionem secutus fuerim, indicabo. Itaque quod ad homilias 74 a Gymnico primum, tum a Galesinio vulgatas attinet, sciat quisque velim, sic me Gymnici ejusdem lectioni adhesisse, ut ejus tamen nonnulla aut supplerem, aut emendarim, exegerimque ad probationum mss. codicum fidem. In reliquis vulgandis exempla sum secutus editionum Parisiensium operum sancti Ambrosii annor. 1569 et 1690, Anecdotorum Muratorii an. 1713, et Musæi Italici Mabilloniani an. 1721.

Extremum est, ut lectores moneam: quidquid in hæc nostra editione bonæ frugis, præclarique est, id quantum quantum prospicientiæ, vigilantie munificentiaque Pii Sexti optimi sapientissimique pontificis acceptum esse referendum. Cum enim nihil ei magis sit cordi, quam ut omnia paret, quæ ad religionem catholicam propagandam, illustrandam, confirmandam conferre plurimum posse videantur; cumque plane cognorit, quantum operibus sancti Maximi ad eam rem opportunitatis inest; non ære solum permagno suo, sed omni etiam sollicitudine, diligentia, studio, ut undique colligerentur, emendarentur, illustrarentur, typis magnifice excuderentur, prodirentque in publicam lucem, curavit. Quem quidem pontificem sanctissimum dominum nostrum *Deus creator omnium conservet longævum ad sanctarum ejus Ecclesiarum et orthodoxæ fidei stabilitatem* (a).

(a) Episcopi insule Cypri epist. ad sanctum Theodorum papam, quæ existit in Actis Concil. Later. sub

ita ut una in Christo persona sit, naturæ dux, clare, distincte, exacte ad sacra Biblia, ad traditionem, ad synodorum Ephesinæ et Chalcedonensis, et ad epistolam sancti Leonis ad Flavianum episcopum Constantinopolitanum docet; neque vero uno, alterove in loco, sed pluribus. Longum est proinde omnia ejus de dogmate eodem dicta persequi. Peripsuca describam, e quibus, quid reliqua ferant, dijudicare quisque atque statuere tuto possit. Homil. 6, quæ est 1 de Nativitate Domini, pag. 19: *Hodie, inquit, ex virgine nullius viri ignara commercii homo processit, qui Deus simul est, et homo. Hodie unus idemque carnali sine ulla conceptione natus est Deus, et sine ullo generante factus est homo. Illum ab æterno genuit Deus; et in tempore Dei omnipotentis operante virtute casta virgo suscepit. Natus est ab æterno sine ullo conditionis principio; ortus est in tempore ex immaculata virgine. In prima nativitate natus est Deus, in secunda procreatus est homo.* Huc pertinent quæ idem complexus est Maximus homil. 8, de Nativitate Domini 3, pag. 24, et homil. 9, de Nativitate Domini 4, pag. 24. Rursum homil. 10, de Nativitate Domini 5, pag. 25, etc. *Hodie, inquit, Salvator mundi per matrem nascendi tempus accepit, qui de Patre nativitas non habet tempus. Hodie per hominem Filius Dei ingressus est mundum, cujus manu ante hominem factus est mundus. . . . Unus idemque sine conceptione natus est Deus, et sine creatura factus est homo. Duas in Christo generationes legimus, sed in utraque incomprehensæ Divinitatis est virtus. Ibi enim illum ex semetipso genuit Deus, hic eum virgo, Dei sperante, concepit. Ibi sine initio, hic sine exemplo. Quod hic natum esse Deum sine conceptione dicit, eo sane dicit, ut genitum ex Patre, natum, non factum Filium indicet, excludatque temporis successionem quamlibet ex ipso Deo. Hinc homil. 6, de Nativitate Domini, pag. 19: *Natus est ab æterno, inquit, sine ullo conditionis principio; ortus est in tempore ex immaculata virgine.* Et homil. 9, de Nativitate Domini 4, pag. 24: *In fine temporum ille natus est homo qui ante omnia sæcula Unigenitus procedit a Patre. Natus quidem homo in tempore, sed ab æterno Deus. Quod autem adjungit: sine creante factus est homo, non alio spectat quam ut significet, non opera viri, seu non generante viro, Filium Dei factum hominem. Quare quod hoc loco verbis hisce, sine creante, exprimit; idem, uti paulo ante vidimus, hisce aliis verbis explicat: sine generante. Atque hac ipsa in homilia rursus sine creante loco, legitur in cod. 1267 Vaticano, pag. 90, sine generante. Quid? Si homil. 15, de Nativitate Domini 10, pag. 41, rursus sine generante sic esset: natus est homo non per hominem procreatus. Moxque addat: Sed quamvis novum videatur, non tamen incredulum, quod Christus in utero Mariæ sine generante conceptus est; qui de Deo Patre sine [xlii] conceptione processit? Jam vero et sine creante a Maximo homilia 10 usurpatum eodem recidere, ac rursus sine procreante, ac rursus sine generante, liquet etiam ex homilia 23, quæ est 10 de Epiphania, pag. 67, ubi de Christo loquens: *Vadit ad nuptias, inquit, quem nuptias non crearent.* Quahquam autem natura Christi humana creata a Deo est (sancti Maximi homil. 7, pag. 23), adeo ut dici nequeat etiam sine creante Deo factam (confer sanctum Thomam tertia parte Summæ theologicæ, quest. 16, art. 10), dicit tamen recte non potest creatura Christus, quin una dicatur: *secundum humanam naturam.* Alioqui suspicari quis posset, personam Christi esse creatam, quod est Arianum. Catholice vero fidei dogma est, personam Christi divinam esse, atque adeo increatam. Videsis sanctum Thomam ibid. art. 3. Pergit Maximus de incarnationis mysterio scribere homil. 15, quæ est de Nativitate Dom. 8, pag. 35. Christus, inquit, in quo Divinitatis est plenitudo, carnis nostræ infirma suscipiens, novus natus est homo. . . . Neque enim ut temporalis quidam, aut qui ante non fuerit, de semina nobis repentinus emerit; sed qui semper erat cum Patre Deus, semperque regnabat, novo per virginem voluit mortalibus apparere mysterio: novus quidem homo, sed Dominus sempiternus. Horum sunt similia quæ profert homil. 14, pag. 39 seq.; homil. 20, pag. 55; homil. 25, pag. 73 seq., quo loco: *Nova stella, inquit, novum adventum hominem revelabat, et illa revera novum, ut, cum esset Dei Filius, indueret carnem sine generatione carnali, et haberet, secundum hominem, tempus nascendi, qui secundum Deum nativitas initium non habebat. . . . Quod enim Deus est, creator est mundi; quod homo est, redemptor est mundi. Quomodo ergo non privilegio utriusque substantiæ Dominus est omnium Christus, qui sibi universam aut creationem, aut redemptionem subegit?* Homil. 26, pag. 75, et homil. 27, pag. 79, ubi sic loquitur; Christus Jesus a Patre veniens Deus, et homo natus a femina sub specie adorantium Chaldaeorum fidem gentium dedicavit, qui quamvis Divinitatem suam nostri corporis obumbratione velaret, Deum tamen esse illum cælum prodidit et terra cognovit. Homilia quidem, sed mirabilis venit, ut pariter in eo et assumptæ carnis veritas, et ineffabilis Deitatis natura fulgeret. His consonant quæ docet homil. 29, quæ est de Baptismo Christi prima, pag. 87 seq.; homil. 30, pag. 92; homil. 35, pag. 99, in quâ Redemptionis, inquit, nostra auctor æternus, omnipotens Dominus, Unigenitus Dei vixi inseparabilis semper permanens apud Patrem, ita pro nobis perfectum suscipere dignatus est hominem; ita modo Deus erat æternus in semetipso, et per omnium legalium sanctionum sacramenta transiret. Nam ut primum beata matris sancto processit ab utero, Circumcisionis signaculo dedicaret, sive ut IDENTITATEM CARNEIS ORÆ OSTENDERET VERITATEM, sive ne cum alienigenam alienius circumcisionis plebs Judaica declinaret. [xliii] Paria habet homil. 42, pag. 126; homil. 43, pag. 129; homil. 56, pag. 177, ubi posteaquam de humanitate Christi ac de Christo e mortuis resurgente dixit, deinde ejus verbis ad Mariam Magdalenam: *Nondum enim accendi ad Patrem, tuum, Videamus, inquit, quomodo ad Patrem nondum ascenderit Christus, cum ipse dicat: « Quis Pater in me, et ego in Patre, » a quò per INDIVISIBILEM DIVINITATIS SUBSTANTIAM, nunquam est separatus; dum enim unus in uno manet, semper Patrem Filiumque simul esse significat; aut nunquid illud***

ascendere se dicit Filius, ubi ante habitat, quam ascendat? Dixit enim idem Dominus: Nemo ascendit in celum, nisi qui descendit de celo, Filius hominis, qui in celo est. Si ergo cum descendit Salvator, in celo est; multo etiam magis, priusquam ascendat, in celo est. Sed vide ne forte ad oburgationem Mariae vox ista pertineat, cui paulo ante inter sepulcra querenti Dominum dicitur: Quid queris viventem cum mortuis, etc.? Non discrepant quæ persequitur homil. 59, pag. 190, et homil. 68, pag. 217, quo in loco disserit hoc modo: Tu, Domine, de carne virginis factus es Christus, qui Dei vivi es Filius sempiternus. Tu, Domine, ab hominibus natus es homo, qui incogitabili majestate Deus es apud Deum, etc. Consentanea sunt quæ Maximus comprehendit homil. 83, pag. 270; et sermone 7 de Tempore, pag. 413; serm. 10, pag. 421; serm. 12, pag. 427; et serm. 16, pag. 438, etc. Jam ex his tam egregiis testimoniis perspicue palam est, Maximum in uno Christo fateri naturas duas. Quod quidem majorem in modum confirmari potest illustri loco illo qui homil. 14, pag. 40, continetur, estque hujusmodi: Stupet omnis creatura tam grande miraculum, quod unus idemque et Deus regnat in celo, et homo nutritur in terra. Neque vero hoc solum, verum etiam his quæ exstant homil. 17, pag. 50: Id quoque nos, fratres, toto corde credamus: ipsum nempe, etiam nostræ consortem naturæ, paternæ tamen divinæ substantiæ esse coequalem. Et homil. 19, pag. 53: Quis explicare queat cur unigenitus Dei Filius, cui cum Patre et Spiritu sancto UNA ATQUE EADEM EST DIVINITAS ATQUE OMNIPOTENTIA, CUIQUE UNUM IDEMQUE VELLE ET POSSE EST, NOSTRAM tamen dignari adeo voluerit naturam, ut, quod non habebat, ASSUMERE, et QUOD IN SE ERAT, NON DIMITTENS, DIVINAM CUM HUMANA INSEPARABILITER ADEO NATURAM COMPUTAVERIT, UT DEUS SIMUL ESSET ET HOMO. Et homil. 29, pag. 83: Magnum hoc tremendumque mysterium, cum unus idemque annuntiatur de Patre Deus, et homo de matre; unus idemque Filius seminae, et Filius majestatis; unus idemque hominū particeps et Dominus angelorum..... Ille fugit ubera, qui pascit omnia, et qui universis animantibus vivendi substantiam præstat a celo, ob salutem terrestrium terreno lacte nutritur. Nullus ergo ambigat; nemo cunctetur, quod Christus in terra degens, fugebat in celo, quia sic venit ad terras, ut non relinqueret [XLIV] celum. Et homil. 77, pag. 245 de Petro agens, ostendisse ipsum ait: Quæ esset in uno eodemque Dei Filio et susceptæ carnis ratio, et naturalis privilegium Deiitatis. Et homil. 83, pag. 270: Quod Christus est factus, qui Filius erat, dispensatio est redemptionis humanæ; quod Dominus est, de proprietate naturæ est: unicus autem vel Unigenitus annuntiatur, et creditur, quia unus ita est genitus, nec habet in natalitate consortem. Filium audis, non ut illum æquæ editum putes, sed ut credas incomprehensibili majestate Deum prodixisse de Deo, ut ipse ait: Ego a Patre exivi, et veni in hunc mundum. Qui natus est de Spiritu sancto ex Maria virgine. Spiritum sanctum audis, ut partum illum mirabilem simul et inculpabilem recognoscas... Nam cum Unigenitum Dei fieri hominem redemptionis nostræ necessitas flagitaret, hoc natalitatis suæ privilegium propriæ Divinitatis iniecit, ut de virgine nasceretur... Unigenitus igitur Dei factus est Filius hominis, ut qui creator mundi erat, fieret et redemptor. Et serm. 8, pag. 415: Ita disposuit Dominus... ut... certi essent homines, quia ipse esset Filius Dei, quem virgo pepererat, Divinitas agnoscebat, etc. Sed adducendorum Maximi locorum est tandem mihi faciendus modus, cum et infinitum prope esset omnia persequi, et minime necessarium. Nam quæ adducta sunt, satis superque demonstrant, de mysterio Incarnationis agere sanctum episcopum, ut agit Leo Magnus, utque egerunt Patres synodorum Ephesinæ et Chalcedonensis. Qui enim unum eundemque Filium Dei natum ab æterno ex Patre Deo sine ullo conditionis principio, ortum in tempore ex virgine, scribit, atque eum fatetur in prima natalitate natum esse Deum, in secunda procreatum hominem; rursumque qui affirmat in uno eodemque Christo et plenitudinem esse Divinitatis, et hominis naturam, Christumque ipsum privilegio utriusque substantiæ Dominum esse omnium, quod universa sibi subegerit aut creatione aut redemptione, eundemque qui natus ab æterno ex Deo est, natum esse in tempore ex semina, ac inseparabiliter semper ipsum omnipotentem Dominum, Unigenitum Dei vivi permanere apud Patrem, a quo per indiscretam divinitatis substantiam nunquam est separatus; qui quidem Filius perfectam in tempore suscepti humanitatem; is denique qui testatur, unum eundemque Christum ex virgine natum esse hominem, qui incogitabili majestate Deus est apud Deum; et Filium ipsum Dei, cui cum Patre et Spiritu sancto una atque eadem est Divinitas, idemque velle et posse, ita nostram assumpsisse naturam, ut quod in se erat non dimittens divinam cum humana natura mirabiliter copulaverit inseparabiliter, ut simul Deus sit, et homo, sitque Filius seminae, et Filius majestatis; qui, inquam, hæc confitetur, is personam Christi unam confessus fuerit necesse est, in qua inseparabiliter natura subsistant inconfuse impermixtæque duæ, divina scilicet et humana. Nam si personæingerentur duæ, non unus et idem Filius esset Dei, et [XLV] Filius virginis, sed essent filii duo, quod Maximi dogmati repugnat. Quid autem desiderari supra potuit ad evertendas hæreses Nestorii et Eutychis, quorum alter personas duas in Christo constituebat, alter naturam post unionem unam? Profecto qui hæc Maximi fortæ cum doctrina Cyrilli Alexandrini et sancti Coelestini I adversus Nestorianos, cumque epistola sancti Leonis Magni ad Flavianum contra Eutychem conferret, is certe comperiet, sententias Maximi ejusdem Cyrillianis Leonianisque ita congruere atque ita similes esse, ut ovum nequeat ovo esse similis.

IV. Quid si Maximus, Deum Dei Filium ex Maria Virgine esse natum, adeoque matrem ipsam esse Dei affirmans, funditus evertat hæreticum dogma Nestorianorum, eandem Θεοτόκον, Dei genitricem, esse negantium? Quod quidem et manifestum ex sancti episcopi, quæ supra descripsimus, testimoniis est; et fiet his quæ mox proferemus illustrius. Ac sermone quidem 36, pag. 402: Eum, inquit, ex Maria virgine secundum

[carnem natum esse, et secunnum Divinitatem processisse ex Dei Patris ore. Et serm. 47, pag. 495 seqq. : Quis dubitet ineffabiliter esse Filium Dei, Filiumque esse hominis, qui potuit et mortem perpeti, et, morte devicta, semetipsum suscitare de tumultu (a). Nam suscepta carne de virgine, ne quam in fide nostræ confessionis nebulam pateremur, toto prædicationis suæ tempore VERUM SE REVELABAT DEUM, PERFECTUM OSTENDEBAT ET HOMINEM..... Ita sane incomprehensibiliter caro in Deo, et in carne Deus, ut neque Deum ab homine passio separaret, neque per hominem Deus humanis passionibus subjaceret. Quod vero annuntiatur Filius Dei NATUS DE VIRGINE, tanto in miraculo non debet humana fluctuare fragilitas, quia stupenda huic novitati Deum, cui omne opus possibile est, confitemur auctorem..... Voluit virginem parere, et obumbratione majestatis ejus, nullo virginei pudoris damno, Christus processit ex Maria... Sed fortasse perfidus occurrit, et dicit : Nemo unquam ita est natus. Nemo revera, quia nullus, præter hanc, caro unita cum Deo est.... Mirabiliter natus est Christus, et obstinatione perfida non credis Deum? Quod præcipuus apostolorum redemptorem omnium Filium Dei veri dicit, paternæ in eo Deitatis substantiam consistitur; quod eundem Christum pronuntiat, MATERNI inesse corporis asserti veritatem. Sic revera beatissimus Petrus UTRAMQUE in Christo naturam (b) sub una est appellatione complexus, ut ineffabilis mysterii sacramentum brevissimo sermone delibans, NEQUE GEMINATA DIVIDERET, NEQUE UNITA CONFUNDERET (c). Ut autem plenius adverteremus, in Salvatore neque a Deo hominem, neque Deum ab homine separandum, ait gloriosissimus magister fidei Paulus apostolus : Misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege. Non atque factus est Filius Dei, ut mitteretur; sed ad id quod missus est, [XLVI] Filius factus est hominis. Salva enim divinæ proprietate (d) naturæ, naturam in se suscepit humanam, non facta confusione, sed unitioe perfecta (e). Confer quæ sequuntur, quæ et rei nostræ institutoque conducunt, et sunt a Maximo tradita atque explauata egregie. Sermone autem 43, pag. 511 : Per hoc, inquit, sacratissimum Incarnationis mysterium ita in unum Dominum, UNAMQUE PERSONAM (f) CARO CONVENIT, ET VERBUM, ut et Deus putaretur natus e femina, et homo credatur venisse de cælo, secundum quod ait Dominus : Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, Filius hominis, qui est in cælo..... Erat Filius hominis et Filius Dei. Nec possumus seorsum aut hominem sine Deo, aut Deum sine homine confiteri. Nonne videtur cælum transcendisse homo, quando in utero virginis unitus est Dei Verbo. Et serm. 46, pag. 520 : Quæ est hujus profunditas sacramenti, quam imperscrutabile divinæ operationis arcanum, quod is qui ante sæcula prodiret a Patre, ille qui in fine temporum processit ex femina, unus factus est Deus; atque hoc ideo, ut cum esset Unigenitus indidit a Patre, haberet homo in Unigenito Dei paternam cum immortalitate consortium. Et serm. 53, pag. 533 : Tenuit suo Pater in Filio GEMINÆ SUBSTANTIÆ virtutem, quatenus majestate virtutis ejus VENERANDA PUERPERA UNUM EUNDEMQUE CHRISTUM ET UT DEUM CONCIPERET, ET UT HOMINEM PARERET. An non ille Dei Filius videtur esse conceptus, ubi carnali cessante germine, et homo creditur virgineo formatus in utero, et DEUS NON DUBITATUR ESSE, QUI NATUS EST? Mirabilis partus MATRIS intactæ. Et serm. 61, pag. 554, ubi de die natali sancti Joannis Baptiste disserens : Cui, inquit, tanti honoris collata est gloria, ut nativitati ejus ipsa DEI GENITRIX interesset, ejusque principium latens in utero mundi conditor sua præsentia dedicaret. Et serm. 62, pag. 558 : Christus IDEM IPSE Verbum, et caro unus est Dominus, atque unus idemque æternus, et novus (g) est; æternus a Deo, novus a femina. Ibi incomprehensibiliter genitus ab ingenito, hic mirabiliter natus a virgine; ibi paternam majestatem editus, hic spiritus operatione formatus; tibi simplex in Genitore natura est, hic GEMINA IN Redemptore substantia... Si novum (h) fuit quod Deus est natus in terris, multo magis est novum quod homo regnet in cælo, etc. Nam, ut serm. 107, pag. 689, scribit : Consideranda est in uno eodemque Redemptore nostro disjuncta (hoc est distincta) (i) operatio divinitatis et humanitatis; atque omnimodis detestandus error Eutychetis, qui unum tantum in Christo dogmatizare præsumit operationem. In alterutra enim parte, vel qui solum hominem fuisse dixerit, gloriam negabit conditoris; vel qui solum Deum, negabit misericordiam Redemptoris. [XLVII] Et tract. 2, de Baptismo, pag. 715 : Hæc est Christianorum catholicorum fides, ut credamus, nos cum hac, in qua nunc sumus, anima resurgere, habentes idoneum futuræ nostræ resurrectionis exemplum Dominum nostrum Verbum Patris, qui cum sit Deus, et Dei Filius, seu Verbum, et secundum substantiam divinitatis Patri coæternus et consubstantialis; ideo naturæ nostræ suscepit hominem, juxta quem DE VIRGINE NASCI, et postea pati et mori voluit, et die tertia resurgere, et in cælum ascendit (j), ut nos ad apem resurrectionis accenderet. Sunt his similia, quæ persequitur tractatu 5, contra Judæos, pag. 739 et de Capitulis Evangelior., pag. 759. Age

(a) Eodem recidunt quæ scribit sanctus Leo 1 serm. 20, de Nativ. Christi 1, pag. 43, tom. 1 oper. edit. Ron. an. 1755 : — Deusque verus et homo verus in unitatem Domini temperatur, ut quod nostris remediis congruebat, unus atque idem Dei hominumque mediator, et mori posset ex uno, et resurgere posset ex altero.

(b) S. Leo, epist. 25, al. 24, ad Flavianum, cap. 5 seqq., tom. II, pag. 125 seqq.

(c) S. Leo, ibid., cap. 2 seqq., pag. 18 seqq.

(d) Vide etiam sanctum Leonem, ibid., cap. 3, p. 419 seqq.

(e) Vide præterea sanctum Maximum, serm. 38,

pag. 500, et serm. 42, pag. 509, et serm. 44, pag. 514, et serm. 46, pag. 518, et serm. 51, pag. 550.

(f) Confer sancti Leonis epist. eandem, cap. 3, pag. 119 seqq.

(g) S. Leo, ibid., cap. 4, pag. 121. Mitto sanctorum Cyrilli Alexandrini, et Cælestini, ac synodi Ephesinæ loca, ne sim in re non necessaria longior.

(h) S. Leo, ibid.

(i) Vide annotat. ad pag. 671 seqq. hujusce collectionis.

(j) S. Leo, ibid., cap. 8, pag. 124 seqq.

vero cum Dei Filium, Patri consubstantialem natum ex Maria Virgine in tempore secundum hominem, Maximus fateatur; cumque divinam et humanam naturam, salva utriusque substantiæ proprietate, in unam divini Verbi personam coivisse testetur, ipsamque proinde Mariam et matrem Christi Dei et Dei genitricem appellet; quid est, quod quisquam in invidiam sanctum episcopum vocet, quasi minus accurate minusve ad synodos Ephesinam et Chalcedonensem apte de Incarnationis mysterio adversus Nestorium atque Eutychem disputarit, aut quidquam dixerit, quod cum sanctorum Cyrilli, Cælestini, Leonis doctrina haud facile componi posse videatur? Equidem fidem lectorum postulo, ut adsint, cognoscant, animadvertant, sitne in definitione synodi ejusdem Chalcedonensis quidpiam quod non satis distincte perspicueque sanctus Maximus adductis proxime locis homiliarum, sermonum atque tractatum suorum comprehenderit. En synodi verba: *Sequentes sancti Patres, unum eundemque confiteri Filium et Dominum nostrum Jesum Christum consonanter omnes docemus, eundem perfectum in Deitate, et eundem perfectum in humanitate, Deum verum, et hominem verum, eundem ex anima rationali, et corpore, consubstantialem nobis secundum humanitatem, per omnia nobis similem absque peccato. Ante sæcula quidem de Patre genitum secundum Deitatem, in novissimis autem diebus, eundem propter nos et propter nostram salutem ex Maria virgine Dei genitricis secundum humanitatem, unum eundemque Christum, Filium, Dominum, Unigenitum, in duabus naturis inconfuse, incommutabiliter, indivise, inseparabiliter agnoscendum; nusquam sublata differentia naturarum propter unionem, magisque salva proprietate utriusque naturæ, et in unam personam, atque subsistentiam concurrente, non in duas personas partitum, atque divisum, sed unum, eundemque Filium (a).*

V. At enim carnis quidem corporisque Christi meminit Maximus; animæ autem rationalis non item meminit. Quasi vero qui perfectam in Christo humanam naturam salvamque ejus proprietatem testatur, si non una testetur, animam ratione præditam fuisse simul cum corpore [XLVIII] assumptam a Verbo? Sed quid multis opus est, si Maximus idem sermone 31, pag. 470, scribat hoc modo: *Et revera dignum erat, ut vera illa corporis animique substantia una cum Christo in æternum exsultaret in cælis, quæ terrena ista impedimenta conculcans, soli ipsi servierat in terra.*

VI. Verumtamen simulasse Christum esurire, scribit Maximus sermone 10, pag. 434: *Videte, inquit, artem Domini, qua adversarium arte circumvenit. Post multa jejunia esurire se simulat, ut diabolum, quem jejunando jam vicerat, iterum esuriendo sollicitet. Spem enim illi congregandi ex infirmitate carnis quodammodo tribuit, et dum veluti contra imbecillum congregitur, gloriosius superetur. Quod si, auctore Maximo, ea fuit a Christo simulata esuries, cur non item dici poterit simulatas fuisse a Christo ipso, Maximi ejusdem sententia, lassitudines, gemitus, tristities, mortem? Ego vero cum sancti episcopi homilias sermonesque considero, plane video in liisdem satis aperte constitui re quidem vera esurisse Christum. Homil. 37, pag. 107: *Ignorabat, inquit, nimirum diabolus, quia quod Christus nutrimenta perferebat infantia, quodque esuriebat ut homo, non erat fragilitatis corporea, sed cælestis gratiæ sacramentum. ESURIEBAT igitur ut homo Christus, teste Maximo. Rursum idem Maximus homilia 38, pag. 112: Quomodo, inquit, potest fieri, ut qui tot dierum numero (Jejunans) famem sitimque non senserit, postea esurierit? ESURIEBAT PLANE, NEC NEGARE POSSUMUS QUOD ESURIERIT. Et homilia 43, pag. 129: Nobis, inquit, vicit, qui dignatus est ESURIRE pro nobis. Aggreditur itaque diabolus tentare Christum..... Suspiciatur illum Dei esse Filium, quem continuatum quadraginta dierum videt explicuisse jejunium, sed rursus dubitat, divinam illi inesse naturam, quem quasi infirmum inter cæteros homines, percipit esurire. Stupet attonitus quæ sit ista novitas, humanum non habere peccatum, et necessitatem peccatoris hominis sustinere. Christus autem Dominus Redemptor noster, ut perditum infirmumque hominem revocaret ad Deum, ESURIEM, LASSITUDINEM, MÆROREM ET OMNIA IN SE HUMANI CORPORIS INFIRMA SUSCEPIT. Esurit igitur Christus revera, ut lassitudinem, mærorem atque infirma humani corporis revera perpressus est; sed esurit, nostri causa, ut nimirum nos revocaret ad Deum. Quare quod superiore homilia 38, pag. 112, dixit: *Esurit non cibum hominum, sed salutem; nec escarum sæcularium epulas concupivit, sed animarum desideravit cælestium sanctitatem. Cibus enim Christi est redemptio populorum, cibus Christi est paternæ voluntatis effectus; non alio pertinet, quam ut significet, esuriisse quidem vere Servatorem generis humani; sed non tam esuriisse cibum hominum quam salutem, cujus certe salutis afferendæ causa esuriem, lassitudinem, mæroremque susceperat. Atque idem Maximus homil. 43, pag. 130, Magis salutem [XLIX] hominum esuriisse Christum, pergit scribere, videlicet hanc magis quam cibum: Sed vero, inquit, omnipotens Unigenitus, qui nostram MAGIS ESURIRET SALUTEM, tali tentatorem suum responsione confudit: « Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo Dei. » Quo responso, charissimi, ut explorator, qui incertus venerat, incertior redderetur, inestimata prudentiæ Dominus NEC INESSE Sibi ESURIEM DENECAVIT, NEC MANDUCANDI NECESSITATEM SE HABERE PROFESSUS EST. « Non, inquit, in pane tantum, » etc. Hoc est, etsi ego esuriam, mihi tamen, diabole, NON EST NECESSARIUS PANIS, etc. Homilia porro 49, pag. 134: *Moses non esurivit, ut in homine fragili operata Divinitas probaretur; ESURIVIT DEI FILIUS, UT ASSUMPTIONE CARNIS NOSTRÆ FRAGILEM SE SUSCEPISSE HOMINEM REVELARET. Quod non esurit Moses, cælestis est possibilitatis exemplum; quod esurit Christus, nostræ est redemptionis sacramentum. Hujusmodi Dominus peregit in sua carne mysterium, ut sciret****

(a) Action. 5, pag. 453, tom. II Concilior. edit. Paris. an. 1714.

Deus esse diuinitatibus creditur; ita et homo esse, infirmitatibus cognoscatur humanis. Et hinc est quod Christus ut homo esurit, et esurientes pascit ut Deus. Hinc quod fatigatur itinere, et claudis virtutem tribuit ambulandi. Hinc quod oculos suos laetis in lacrymas, et mirabiliter cæcis reformatur aspectum. Hinc quod appropinquante morte tristatur, et mortuum Lazarum suscitauit de sepulchro. Hæc omnia, fratres, Conditor ac Redemptor noster, ut Deus et homo agit, non quia talis illi nascendi necessitas fuit, sed quia tale in calo et in terris voluit regnare mysterium. Eodem spectant quæ complexus est homilia 108, pag. 357: Quid mirum, fratres? inquit. Christus venit suscipere infirmitates nostras et suas nobis conferre virtutes; humanam querere, præstare diuina; accipere injurias, reddere dignitates; ferre tædia, referre sanitates..... Christus..... nisi impleisset carnis ordinem, carnis in illo esset odiosa susceptio. Sustinuit ergo hæc necessitates, ut homo verus humanis necessitatibus probaretur. Jam vero sermone 42, pag. 500, ethnicos resellens, qui obijcere solerent timuisse Christum: Timuit, inquit, Christus, sed ut timere aut vellet, aut posset, de nostri illud corporis infirmitate suscepit. Inde enim timuit, unde et esuriuit, unde tristis erat, unde dormiuit, unde doluit, unde fleuit. Quid hoc rei est? Vides Christum timentem mori, et non aspicias eum triumphali manu captivæ mortis spolia detrahentem? Quotus autem quisque est, qui ex hactenus allatis Maximi nostri locis non plane perspiciat, quorsum accipiendum sit et esurire se simulat a sancto episcopo sermone 15, pag. 454, usurpatum? Non enim hic et simulat eodem atque et fingit revoluitur. Quo namque modo Christus fluxisset esurire se, Maximi quidem sententia, si Maximus ipse aperte docet, tam non fluxisse Christum, ut re sane vera esurientem perpassus fuerit, haud [L] secus ac lassitudinem atque moerorem? Qua quidem de re confertur, quæ paulo ante descripsi, testimonia Maximi ejusdem cuperem. His autem accedunt quæ mox addam, quæque ad veritatem plane persuadent, vere hæc, aliæque generis ejusdem, qua hominem, pertulisse Christum. Sermone 38, de Tempore, pag. 500: Nunquid, inquit Maximus, frustra vagire (Christus) in canis voluit?... Nunquid incassum fleuit?... Nunquid otiose potatus aceto, cibatus est felle?..... Nunquid inanitas ejus est passio?..... Et ideo qui credulitudo carnalis ingenii, passionis ejus mysteria comprehendere non valeamus; credulitate rectæ fidei, quæ præstitit, teneamus. Et serm. 45, pag. 512: Erat simul in Christo et regnantis dominatio, et ministerium servientis. Nam cum in forma Dei esset, ut docet Paulus apostolus, formam induit servitutis. Erat revera in forma Dei Christus, cum aquam in vina vertendo, creaturarum se esse Dominum revelabat..... In forma autem servi erat, cum itineris fatione lassatus, veluti requiescens super os putei sedebat. Formam servi agebat, cum in eum insultantes impii sordidissimi oris sui apulamenta projicerent. Servi formam suscepit, cum faciem suam, quam intueri credentibus pavori erat, a palmis et ictibus ludentium non vertit; et quod his, qui verè aut servi, perpassus erat turpissimum, etiam acupulas suas, quibus nostra venerat peccata portare, verberantium manibus inelinoavit..... Itaque, fratres, cum unus idemque Dei Filius mira fecerit, vlanda pertulerit; unus idemque erat et servus, et Dominus. Totum enim, ut Dominus, poterat; et totum patiebatur, ut servus. Huc recidunt quæ idem docet Maximus sermone 57, de Tempore, pag. 495 seq.: Suscepit, inquit, carne de virgine, ne quam in fide nostræ confessionis nebulam pateremur, toto prædicationis quæ tempore verum se revelabat Deum, perfectum ostenderet et hominem. Flerat quippe, ut nostro dolore moriens; sed ut sua virtute potens miseratus carcerum tenebras, huic necdum formatos faciebat oculos, illi reddebat amissos: navigans cum discipulis suis bono hominis dormierat in puppis; sed conscia majestatis imperio insurgentium fluctuum molem minacemque ventos serena protinus tranquillitate compeccuit..... Ut Filio hominis ingerebantur contricia; sed ut ignara mortalitatis inostentem credendi diaceret veritatem, quasi unicum Filium suum Pater alloquebatur e caelo. Si ergo credas, o homo, indigna quæ pertulit Christus, cur non magis credis miranda quæ præstitit? Si ergo non frustra, non otiose, non incassum, non inaniter pagili in canis, fleuit, potatus aceto Christus revera fuit, teste Maximo, eodemque latente ea sunt rectæ fidei credulitate credenda, cur non item, illo ipso plane assentiente, tenendum rectæ fidei credulitate erit, Christum esuriasse, cum Maximi ipsius sit satis explorata (ut supra est ejus verbis demonstratum [L]) sententia, maiorem Christi, atque adeo fletum, eodem haberi loco, atque esurientem oportere? Rursum, an non, defatigationem, seu lassitudinem Christi eodem esse numero, atque esurientem, ut paulo ante vidimus, affirmat? Quid erit igitur, quod suspicari quis possit, auctore Maximo, defatigatum ex itinere fuisse revera Christum; esurientem autem non revera, sed simulate fuisse? Quid? si Maximo teste, flebat Christus, ut nostro dolore moriens? Cur, rogo, nisi ut perfectum se ostenderet hominem, ne quam in fide nostræ confessionis nebulam pateremur? Et existimare quis poterit eam nebulam fuisse fidei nostræ confessioni offensam obductamque a Maximo, ut simulate, non vere, esuriasse Christum eundem diceret; a Maximo, inquam, qui idem esse statuerat de maiore Christi, ac de esurie sentiendum? Nobis, inquit ille (a), viciit, qui dignatus est esurire pro nobis; et paulo post: Christus, ut perditum infirmumque hominem revocaret ad Deum, lassitudinem, maiorem, et omnia in se humani corporis infirma suscepit. Age vero, perfectum hominem esse Christum, cum fide constare Maximus affirmet, cumque ex humanis infirmitatibus ejus dignosci humanitatem copiteatur; quas denum infirmitates commemorare videamus: Hujusmodi, inquit, peregit in sua carne mysterium, ut sicut Deus esse divinis mysteriis creditur, ita et homo esse infirmitatibus dignoscatur humanis. Quibus autem, quæso, infirmitatibus? Adjungit mox Maximus: Et hinc est quod

(a) Vide hujus præf. pag. XLVII.

Christus ut homo esurit. Quid? Simulatamne esurientem quisquam dicet, eam ex qua dignoscatur esse hominem Christum? At simulata si esset, quid restaret, nisi ut ficta item ac simulata, non vera, esset censepda in Christo humanitas? Quid autem esse potest hoc opinionis monstro cum Maximi doctrina pugnantius? Manet igitur, non simulasse esurientem Christum, sed vere esurisse, Maximo non teste solum, sed etiam predicatorum ac vindice. Roges me cur ergo Maximus simulasse Christum esurientem scripsit. Dicam breviter: eo simulasse, ut ex Maximi ejusdem dictis inter se collatis perspicitur, eodem recidere, ac retulisse Christum, seu expressisse in se, ut hominem, esurientem non necessitate, sed voluntate. Voluisse enim esurire Christum; cum tamen si noluisset, non esurisset, etiamsi ad annos sexcentos jejunium produxisset. Quare quod Christus esurierit, fuisse ille scribit: non fragilitatis corporis, sed celestis gratia sacramentum. Quin etiam ibidem de Christo disserens, VOLUNTARIAM, inquit, perserebat esurientem. Quid? si illo ipso in sermone 15, pag. 454, ubi simulasse esurientem Christum dicit, aperte indicet Maximus, voluisse Christum ipsum esurire, ut diabolum, quem celarat incarnationem suam, confusum a se superatumque depelleret? Ut diabolum, inquit, quem jejunando jam vicerat, iterum ESURIENDO sollicitet. Spem enim illi congruendi ex infirmitate famis quodammodo tribuit, et dum veluti contra imbecilem congreditur, gloriosius superetur. Hæc est enim vera victoria, [LII] ut quia Adam immortalem, gloriosum et epulantem subvertierat; nunc ab homine mortali, humili (a) atque ESURIENTE vincatur. Cernens enim esurientem diabolus, hominem putat, dubitat Salvatorem, et ideo ait: Si Filius Dei es, dic lapidi huic ut fiat panis... Suspicabatur, inquam, ipsum esse Christum, cum postulabat ut de lapide panem faceret; sed putabat tantummodo solum hominem, cum ESURIENTEM VIDEBAT. Salvator autem veritatem ejus mira responsione condemnat.... Respondit ergo illi: Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo Dei. Hoc est, non in pane terreno, non materiali cibo, quæ Adam primum decepisti, sed in verbo Dei, in quo sunt vitæ alimenta celestis. Verbum autem Dei Christus est Dominus, etc. Sed de vera Christi esurie post diuturnum quadraginta dierum jejunium, satis dictum ex sententia Maximi est.

VII. Nunc de cæteris mysteriis Servatoris Christi pergam agere. Jam natum ipsum ex Maria, cujus originalis fuerit gratia, quæque virgo ante partum, in partu ac post partum fuerit, Maximus ubique prædicat. Atque est ejus illustris locus de originali gratia Mariæ in homilia 5, pag. 18. Sic autem is locus habet: *Idonæum plane Maria Christo habitaculum, non pro habitu corporis, sed pro gratia originali.* Et in homilia 45, pag. 139: *Quin potius, inquit, ipsam Mariam manna dixerim, quia est subtilis, splendida, suavis et virgo; quæ soluti cælitus veniens cunctis Ecclesiarum populis cibum dulciorem melle defluxit, quem qui edera et manducare neglexerit, ritam in semetipso habere non poterit.* De Mariæ porro virginitate sic statuit homilia 5, pag. 17 seq.: *Nascitur salus omnium Christus, quem regem gentium propheta testantur; nascitur ex virgine, sicut Isaias declarat, dicens: Ecce virgo concipiet, et pariet filium, et vocabunt nomen ejus Emmanuel, quod est interpretatum nobiscum Deus. Probat ergo veritatem Domini ardo nascendi. Conceptit virgo virilis ignara consortii; impletur uterus nullo libatus amplexu; et Spiritum sanctum castus venter excepit, quem pura membra servarunt, innocens corpus gessit. Videte miraculum matris Dominicæ. VIRGO EST CUM CONCIPIT, VIRGO CUM PARTURIT, VIRGO POST PARTUM.* Gloriosa virginitas et præclara secunditas! Virtus mundi nascitur, et nullus est genitus portorientis. Vacatur uterus, infans excipitur, nec virginitas violatur. Et homilia 7, pag. 21 seq.: *Gentiles, inquit (ut nunc hæreticos seponamus), carnalibus argumentis hebetati, adhuc recusant credere ex virgine nasci potuisse (Christum) et sacerdotem ista docentem irridere.... Verum quanam hæc est prudentiam hujus æculi stulta doctrina, dicam potius, insaniam? credere Deum mirabilia aliquando fecisse, facere etiam et nunc; in sacratissima autem Filii [LIII] sui Domini nostri nativitate, ex virgine id nullo modo potuisse præstare? Ille enim idemque Deus, qui cælum atque cælos cælorum, singula etiam quæ in eis sunt, divina arte aliquando creavit ex nihilo...., ille est qui virgini partum dedit et sobolem. Si Deum credis, cælum, solem, stellas condere potuisse ex nihilo...., cur illum intactæ virgini ipsius Dei operante virtute dare non potuisse contendis? Quæ enim major omnipotentis Dei virtus erit, cuncta quæ in cælis et in mundo videt creavisse ex nihilo, aut in intemeratæ virginis utero, nullo præcedente carnali complexu, hominem creare? etc. Conser homiliam 8, pag. 24, et homil. 9, pag. 24 seq., et homil. 11, pag. 30 seq., et homil. 12, pag. 34 seq., et homil. 14, pag. 39 seq., et homil. 15, pag. 42, et homil. 20, pag. 55, et homil. 22, pag. 62, quo loco: *Novus, inquit, quidem homo in tempore, sed ab æterno Deus; novus quidem Christus, sed Dominus omnium sæculorum. Hodie beatissima noster una ore damnavit conventus; eandem execrata est pia ipsa imperialis potestas. Etiam dum venerabile communium virginitati assus est æquare, Christum blasphemari, ex virgine non potuisse generari; cum negare non audeat et muliere, editis humanorum pignorum partibus, virgines permanere. Sunt hæc illæ, quæ synodali epistola concilii Mediolanensis provincie adversus Jovinianum Symmistasque continentur, plane consona. Nam in**

(a) Vide sanctum Augustin., serm. 155, al. 41, de Verbis Domini, cap. 2, pag. 419, tom. V edit. Antwerp.

an. 1700. Mitto cæteros Patres, quorum sunt similes, plæque conformes sententiæ,

epistola eadem, num. 4 (a), sic legitur: *Quanta amentia funestorum latratuum, ut iidem dicerent, Christum ex virgine non potuisse generari, qui asserunt ex muliere, editis humanorum pignorum partibus, virgines permanere, etc. Quod autem scribit Maximus: Eandem (blasphemiam) execrata est ipsa imperialis potestas, id exspectum ex illis est quæ synodus ipsa litteris iisdem est persecuta. Sunt vero ea hujusmodi num. 8 (b): Dignum illi (Jovinianenses) premium retulerunt perfidie suæ, qui ideo huc venerunt, ne superesset locus in quo non damnarentur, qui vero se Manichæos probaverunt (c), non credentes, quia ex virgine utique venisse non creditur. Quænam hæc est suppar novorum Judæorum amentia? Si venisse non creditur, nec carnem creditur suscepisse; ergo in phantasmate visus est, in phantasmate crucifixus est. Sed nobis in veritate crucifixus [LIV] est, in veritate Redemptor est noster. Manichæus est qui abnegat veritatem, qui carnem Christi negat, et ideo non est illis remissio peccatorum, sed est impietas Manichæorum, quam et clementissimus execratus est imperator, et omnes qui illos viderunt, quasi quædam contagia refugerunt. Verum de hac synodo alias. Redeo ad Maximi de virginitate Dei genitricis doctrinam. Ergo is homilia 25, pag. 74, Judæum reprehendens: Apud te, inquit, virgo concepit, et virginis tuæ partum alienus agnoscit; tibi salutem tuam angelicæ voces persuadere non possunt, et ad Christum tuum una Chaldaeos stella perduxit. Et homilia 29, pag. 87, Joannem Baptistam sic inducit alloquentem Christum: *Me viri et feminæ naturalis copula procreavit; te autem, Altissimi obumbrante virtute, veneranda nobis virginitas dedit.* Sed quid his ego immoror, qui si omnia persequi proponendo velim quæ Maximus hoc de dogmate homiliis sermonibusque suis complexus est, vix aliquando faciam scribendi finem? Itaque modum huic argumento statuum, unoque illo sancti episcopi testimonio contentus ero, quod legitur in sermone 57, pag. 497: *Volvit virginem parere, et obumbratione majestatis, nullo virginis pudoris damno, Christus processit ex Maria. Et inde est quod philosophi gentium prudentesque mundi, qui omnia sibi propria volunt disceputatione constare, dum terreno sensu divina discutunt, sapientia sua desipientes ad plenitudinem non perveniunt veritatis. Qui hanc igitur desidant habere doctrinam, ut quod ipsi advertere nequeunt, superbo tumentes spiritu, Deum aut non recte velle, aut non posse contendunt. Qui, ut ait Apostolus: Dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt; et iterum: Evanuerunt in cogitationibus suis. Quis enim ita demens in illo conceptu virgineo semen quarat humanum; ubi agitur celeste mysterium?* etc. Jam de virginitate beatæ Mariæ hæcenus.*

VIII. Hujus item Maximus passim celebrat sanctitatem, eamque repletam gratia fuisse prædicat. Confer homiliam 5, pag. 17 seq., et homil. 7, pag. 22, et homil. 8, pag. 24. Nihilominus fuerunt qui Maximum eundem culpæ vertisse beatæ Virgini arbitrentur, quod a Christo petisset ut vinum, quo in nuptiali convivio Canæ Galilææ carebat sponsus, suppeditaret miraculo. Sed quam hi longe errarint, et demonstratum a nobis in ea annotatione est quam ad homil. 25, pag. 67, ascripsimus, et ex homilia eadem plane liquet, in qua (pag. 68): *gratias temporatis fuisse, Maximus ait, quod petebat Maria, nec vero pignisse benignissimum Dominum, dum magna veniunt, parva prestare; et ideo venerabilem Mariam, et vere ut matrem Domini futura prænoscentem, ac Dominicam prævidentem voluntatem, sollicite admonuisse ministros, dixisseque: Quodcumque dixerit vobis facite. Scivisse autem Matrem sanctam objurgationem illam Domini Filiiq; sui: Quid mihi et tibi est, mulier, [LV] non irascentis offensam prætere, sed miserationis portare mysterium. Quid? In culpam ne vocatam fuisse putemus eam, quæ gratiam petierit, etsi temporalem; at quam tamen gratiam Christus præstiterit? Vitiose dandum Mariæ erit, quæ prænoscentem, quod Fili voluntas ferret, quodque is concessurus esset, id et flagitarit ab ipso Filio, et ministris mandarit ut quod ille jussisset facerent? Jam vero rō quid mihi, ac tibi mulier, si culpam illam hæsisse Mariæ indicaret, opinione Maximi, quo tandem modo idem Maximus dixisset, objurgationem illam non fuisse irascentis offensam, sed miserationis portasse mysterium? Quæ cum ita sint, quid erit reliqui, nisi ut à Maximo id non fuisse Virgini tributum culpæ constiteamur?*

IX. De Christo proficiente, ut dictum a Luca est, *sapientia et ætate*, quid sanctus episcopus scripserit, satis est a nobis copiose explicatum in annotationibus ad homiliam 21, pag. 58 seq. De jejuniis autem ejusdem Servatoris et Domini nostri Jesu Christi multis ipse Maximus planeque theologicis disputat. Longum esset loca omnia indicare in quibus hæc de re ille disserit. Unum afferam ex homil. 44, pag. 135, in quo sic habet: *Moyse veteris editor legis est, Christus Novi conditor Testamenti. Jejunat Moyse, ut præceptis legalibus unius populi erudiatur disciplinam; Christus jejunat, ut universas redimat gentes. Jejunat Moyse, ut præsentis vite mandata suscipiat; jejunat et Christus, ut æternæ salutis sacramenta constituat. Jejunat Moyse, ut Deum videret; jejunat et Jesus, ut unum se esse cum Deo, dum diabolus triumphat, ostenderet. Moyse post jejunium scriptas digito Dei tabulas populo prævaricante confregit; Christus suo jejunio mansurum per sæcula Evangelium consecravit. Quid illud est autem, quod cum uterque quadragenos jejunaverit dies, non uterque post jejunium esurivisse perhibetur? Moyse utique non esurivit, ut in homine fragili operata Divinitas probaretur; esurivit Dei Filius, ut assumptione carnis nostræ, fragilem se suscepisse hominem revelaret. Quod non esurit Moyse, celestis est possibilitatis exemplum, quod esurit Christus, nostræ est redemptionis sacramentum, etc. Quod hic de humanitate fragili, in*

(a) Pag. 670 tom. I Epistolarum Romanorum pontificum edit. Paris. an. 1721.

(b) Ibid., pag. 675 seq.

(c) In not. Petri Constant. ad hanc epist., p. 675

manca hæc lectio ita suppletur: « Non credentes quia ex virgine natus est Christus. Si autem non natus est ex virgine, utique venisse non creditur. »

qua sit operata Divinitas, scribit, eo sane revolvitur, quo illud quod complexus est homilia 42, pag. 35: *Adverte, inquit, eum et ut hominem infirma pro infirmis pertulisse, et ut Deum potentiam exercuisse caelestem.* Et homil. 13, pag. 35: *Hodie Christus Jesus Dominus noster, in quo Divinitatis est plenitudo, carnis nostrae infirma suscipiens, novus natus est homo.* Et pag. 38: *Quod si tibi, sensum tuorum fragilitate, minus dignum videtur Filium Dei natum de femina credere, virginem cogita peperisse. Si tibi panni quibus obvolutus est fortasse vilescent, angelos collaudantes et multitudinem caelestis exercitus admirare. Si prae sepe in quo Infans jacuit despicias, erige paulisper oculos, et novam [LVII] in caelo stellam protestantem mundo nativitatem Dominicam contuere. Si villa credis, crede mirifica. Si de iis quae humilitatis sunt disputas, quae alta sunt et caelestia venerare. Iisdem enim referentibus, iisdemque auctoribus de Domino Salvatore, quae humilia et quae gloriosa sunt, didicisti; universa quae ad salutis tuae mysterium pertinebant, sacra tibi Evangelia prodiderunt. Habes in his unde Dominum Jesum et natum hominem credas, et Deum esse dubitare non possis.*

X. Quanquam porro Maximus tot indicibus manifestatam Christi Divinitatem fuisse animadvertit, Incarnationis tamen mysterium diabolo cognitum fuisse, Patrum superiorum (a) traditionem secutus, negat. Homilia enim 37, quae est prima de Quadrages., pag. 107, sic diabolum inducit loquentem: *Quae haec tam nova potensque generatio est? Inter peccatores et impios natus, mortali etiam de matre progressus, purgator cunctis nascentibus, et ipso mihi caelo purior apparet. Avaritiae in eo radix nulla consurgit, nulla cor ejus pulsant invidia, nescit lingua ejus mendacium, oculi ejus concupiscentiam non admittunt, nulla auribus voluptate molliunt, et quid plura? nihil in eo reperio quod me delectet; omnes meos conatus evacuat. Quid agam? quo me converteriam? Fortiorem sentio. Puto illum in regno meo velle regnare, ne forte Deus sit iste, quem nullum potest maculare delictum. Sed si Deus esset, quomodo indignitates partus femineae sustineret? Quomodo esset cunis pannique contentus? Quis credere possit infantis vagitus in Deo? Cui non audienti ridiculum est, Deum femineae lacte nutrir? Post omnia ecce esurit, cum ulique esurire Deum ratio nulla persuadeat. Ignorat nimirum diabolus, quia quod Christus nutrimenta perferbat infantis, quodque esuriebat, ut homo, non erat fragilitatis corporeae, sed caelestis gratiae sacramentum... Ecce tentator trina jam interrogatione nihil proficit. Incertus venit (tentare Christum); redit incertior. Eodem pertinent quae copiose scribit homilia 42, quae est sexta de Quadragesima, pag. 125 seqq., et homilia 43, quae est septima de Quadragesima, pag. 129 seqq., et homilia 23, quae est septima de Epiphania, pag. 66, pluribusque aliis in locis quae indicare non est necesse.*

[LVII] XI. De baptismo Christi, deque sanctificationis aquis egregie disserit homilia 22, quae est sexta de Epiphania, pag. 62 seqq., quo loco etiam agit de stella magis visa, deque insigni miraculo aquae conversae in vinum. *Hodie, inquit, illud colimus, quo se (Deus) in homine virtutibus declaravit; eo quod in hac die, vire quod in caelo stella ortus sui nuntium praebuit, sive quod in Cana Galilaeae in convivio nuptiali aquam in vinum convertit, sive quod in Jordanis unda aquas ad reparationem humani generis suo baptismo consecravit. In quolibet horum salutis nostrae mysteria continentur, et gaudia. Nobis enim ex Virgine natus est, quod stella monstravit. Nobis ex baptismo lavacrum concessum est, quod in Jordanis alveo consecravit. Nos quoque in melius esse mutandos operis miraculo praemonstravit, quando aquas in vina convertit. . . . Insinuat nobis munera sui baptismum per secundae nativitatis exemplum; et quod nos facere volumus, prior ipse fecit. Legimus Judaeos diversa sub lege habuisse baptismata, sed nullum ex his contra praevaricationis malum generale conferre potuit medicinam. Et ideo pro absolutione totius mundi indigebant regenerationis aquae caelestis sanctificari. Et quia per universum mundum sacramentum baptismi humano generi opus erat, omnibus aquis benedictionem dedit, quando in Jordanis alveum unica ac singulari pietate descendit. Tunc Christum Dominum non lavit unda, quam lota est. Tibi ergo nascendo Christus advenit, tibi vivendo militavit, tibi moriendo confixit. Quem vides pro te mortuum, pro te intellige baptizatum. Talis omnino etiam ante baptismum fuit; et ideo praecursor ejus, atque Baptista ita eum, cum ad se baptizandus veniret, alloquitur: Domine, ego a te debeo baptizari, et tu venis ad me? Quid evidentius de Christi nondum baptizati puritate? Quid fortius? Ego a te debeo baptizari, id est, qui fons es innocentiae, qui nullo indiges, dare scis, nescis accipere. Haud secus agit homil. 29, quae est prima de Baptismo Christi, pag. 86, quo loco: *Hodie, inquit, Salvator humani generis caelestibus ostensus indicibus a**

(1) S. Ignat. mart. epist. ad Ephes., num. 19, pag. 112, tom. II apostolicor. Patrum edit. Londini. an. 1746. Origenis homil. 6 in Luram, pag. 544, tom. III oper. edit. Venet. an. 1745. Vetus auctor homilias in sanctam Christi generationem, v. 3, quae exstat in append. ad opera sancti Basilii Magni, tom. II, pag. 594 edit. Paris. an. 1722; sancti Joannis Chrysostomi Exposit. psal. xlix, num. 2, pag. 225, tom. V oper. edit. Paris. an. 1724; sanctus Hieronymus, lib. I in Matthaeum, cap. 1, pag. 13, tom. IX edit. Lips. an. 1684; sanctus Leo Magnus, serm. 21, qui est secundus de Nativitate Domini, cap. 3, pag. 44, tom. I operum edit. Rom. an. 1753, quo loco: *Hoc ipsum, dilectissimi, inquit, quod Christus nasci elegit ex virgine, nonne apparet altissima fuisse ratio? Ut scilicet natum humani generis salutem diabolus igno-*

raret, etc. Eodem recidunt quae scribit Jobius monachus, lib. vii apud Photium cod. 222. Nihil de auctore commentariorum in Evangelia (quae quidem commentaria nomine Theophili Antiocheni circumferuntur), de Andrea Cretesi, de sancto Bernardo dicere. Hoc dicam breve: communem hanc et fuisse sanctorum Patrum, et esse theologorum sententiam. Quid? An diabolum metuebat Deus? Minime. Sane non metuebat Herodem (quem enim Omnipotens metuat?), sed consilio summo suo voluit, ut eum Christus infans lateret, ejusque furori subduceretur, transferreturque in Aegyptum, ut est in Evangelio secundum Matthaeum, cap. II. Non ergo ex oculata diabolo incarnatione Verbi verendum erit ne metu: ulla in Deum cadere possit suspicio

Chaldaei est adoratum. Hodie Christus beati Joannis ministerio fluenta Jordania benedictione proprii baptismatis consecravit. Hodie etiam initiatus ad nuptias divinitus sua potentiam manifestans, aquas in vinum, ignem, veris in vinum, hoc est, quas sanctificavit in baptismo, nobilitavit in nuptiis. Tria quidem haec, fratres, unius fidei mysteria recensamus, sed quae per unum Dominum dignatio Trinitatis implevit. Neque etiam aliquando in operatione virtutum adesse sibi unitus potest, aut unquam separari ab invicem poterit, quod deitale est indivisum. Denique cum baptizaretur Salvator, non se deesse Unigenita Pater in voce prodidit, Spiritus in columba. Non ergo miramur, fratres, quibus in fide est Trinitas, si tria unum nobis diem mysteria consecraverunt. Hodie itaque, ut diximus, majus per stellam [LXIII] reperit, quod Judaeus credere noluit per prophetas. Hodie gentilibus docta de calo Redemptorem mundi inquit ut regem, muneratur ut sortem, adorat ut Deum. . . . Videte et intendite, fratres, quantum gratia de divina dignatione mortalitas consequatur. Nam ut sacratissima redemptionis nostrae mysteria conferrentur, et ut manifestius aeterna nobis Trinitas revelaretur, baptizatur Filius in Jordane, Spiritus sanctificat sacramentum, Pater aperit veritatem. . . . Hodie nihilominus ut perhibetur a Patribus, Dominus Jesus in Cans Galilaeae de aqua effecit vinum. Nihil a vobis est, fratres, in hujusmodi mirabilibus de Creatore cunctandum, Qui enim in exordio mundi dedit esse aquas; in fine quoque mundi, quod soluit, fecit ex aqua.

Verumtamen roget quispiam, qui tandem Maximus Christum, etsi sanctum, regeneratum tamen baptismo, cum alibi aliquando, tum homil. 30, quae secunda est de Baptismo Christi, pag. 89 seq., affirmet, neque vero id solum, sed etiam sanctificatum dicat? Habet enim hoc modo: *In uno eodemque tempore, quem gentium homines gratulabantur in terra, sanctificatum letaretur in caelis. . . . Novi partus nova merentur obsequia. Ibi cum secundum hominem nascitur, mater-Maria cum suo sinu circumforet: hic cum secundum mysterium cignitur, cum Deo Pater sua voce complectitur. Sed nihil est quod expedit tam facile possit. Renatum, regeneratum, sanctificatum dici a Maximo Christum, aio, non quo Christus ipse quidquam fuerit consecutus, quo antea caruisset; sed quo se talem manifestavit mortalibus, qualis erat reipsa, sanctum nempe; et quo Christus idem sanctificavit aquas, adeo ut qui baptizati suo baptismo essent, iidem renascerentur ac regenerarentur. Nam in eadem illa homilia 30, pag. 90, cum hoc sibi objecisset Maximus: Si sanctus est, quare noluit baptizari? Sic respondit: Audi ergo, ideo baptizatur Christus, non ut sanctificetur ab aquis, sed ut aquas ipse sanctificet, et purificatione sui fluenta purificet illa quae tangit. Consecratio enim Christi consecratio est major elementi. Nam cum Salvator noster abluatur, jam tunc in nostri baptismi tota aqua mundatur; et purificatur fons, ut securis postmodum populus lavacri gratia ministretur. Praecedit ergo per baptismum, ut Christiani post eum confiderent populi subsequantur, etc. Et in superiore homilia quae 29 numero, priorque est de Baptismo Christi, pag. 87 seq., Joannem sic Christum alloquentem proponit: Ego utique a te debeo baptizari, quia mihi est ex paterna praevaricatione corruptio, et tibi in paterna maiestate communio. . . . Ego terrenum animal, tu Agnus Dei. Ego peccati lege mortalis, tu autem adversus peccata veniens nescis subjacere peccato; et post omnia, ego sum factus redimendus a te, tu autem natus ut redimas. Mox Jesum Joanni respondentem inducit hoc modo: Omnia quidem vera sunt quae memoras; sed haec mei adventus est ratio, ut, quia sub lege factus sum, ordo legitimus suppleatur. [LIX] Veni enim, non ut mihi viverem, cui vita aeterna cum Patre est; sed ut conditionem vestrae mortis auferam. . . . Et revera, fratres, quomodo pro nobis Christus ad baptismum non veniret, propter quos etiam corpoream circumcisionis non vitavit injuriam? Unde et Joannes salutare mysterium recognoscens, non jam Dei Filium, ut Baptista sanctificat, sed ut devotus minister caelestibus obtemperat imperatis. . . . Videte et intendite, fratres, quantum gratia de divina dignatione mortalitas consequatur. Nam ut sacratissima redemptionis nostrae mysteria conferrentur, et ut manifestius aeterna nobis Trinitas reveletur, baptizatur Filius in Jordane, Spiritus sanctificat sacramentum, Pater aperit veritatem. Quid? si homilia 33, quae quinta est de Baptismo Christi, pag. 95, sanctificatum quidem a Christo suum Baptistam scribat; ipsum autem Christum, qui sine peccato esset, accessisse inter peccatorum turbas ad baptismum, sanctificasse non modo Jordania aquas, sed etiam aquarum quae sunt ubique substantiam universam, ac salutaris lavacri instituisse sacramentum. Quin etiam homil. 34, quae est sexta de Baptismo Christi, pag. 97: Praedicabat, inquit, in deserto Joannes baptismum penitentiae populo peccatori; non quia crimina commissa deleat, sed quo emendaret errantes. Nam remissa peccatorum Christi gratia terrebatur. . . . Confluebat ad Joannem desiderio lavacri diversorum copiosissima multitudo. . . . Inter hujusmodi homines ille virtutum caelestium Dominus. . . . Christus Jesus non dedignatur humilis, et quietus ad servitium baptismum properare. . . . Baptizatur ergo Jesus non sibi, sed nobis. Baptizatur non ut purificetur aquis, sed ut aquas ipse sanctificet. Baptizatur novus homo, ut novi baptismatis constituat sacramentum. . . . Adversus quanta nobis in baptismate Domini patefacta sit gratia, quam subtili sacramento Trinitas se hodie homini revelavit. . . . Quam mirifico mysterio Dominus noster Jesus Christus vel tactu corporis sui, vel transitu gloriae suae omnem ad momentum creaturam sanctificet, vivificet et illustret, etc. . . . Confirmat majorem in modum sermone 10, pag. 421 seq., Maximus id quod de manifestatione Christi paulo ante animadverti: Dies Epiphaniae, inquit, Graeco nomine sic vocatur. Quod enim nos apparitionem vel ostensionem dicimus, id Graeci epiphaniam vocant. Hoc tamen ideo dicimus, quia hodie Dominus noster ac Salvator apparuit secundum carnem in terris. Licet enim olim natus esset ex Maria, et triginta annorum expresset aetatem, tamen ignora-*

batur a mundo. Eo tempore cognitus est quo ad Joannem Baptistam, ut in Jordane baptizaretur, advenit; et vox de caelo Patris intonantis audita est: « Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. » Quam Pater de caelo vocem monstraverat, hunc Spiritus sanctus verus quasi in columba, et super caput illius eodem tactu voluit DEMONSTRARE, ne quis alius Dei Filius putaretur ex populo... Baptizatur [LX] a Joanne in carne, sed ipse Joannem in spiritu lavat. Aqua, quæ cetera mundare consueverant, Domino nostro lavante, mundum sunt, etc. His paria dixerat serm. 9, pag. 418 seq., quo loco: Apparuit, inquit, non tum oculis hominum, quam salutem. Nam etsi prius natus ex virgine oculis carnalibus videbatur, tamen non apparebat, quoniam virtutem ejus adhuc fidei acies ignorabat... Postea enim quam humanitatem suam mirabilibus declaravit, humanis mentibus tanquam novus, et inopinatus apparens, oculos quosdam cordis infudit, ut cognosceret sensus, quem non cognovit aspectus. Et sermone 11, pag. 424: Nunquid propter se baptizari voluit, cum peccatum non haberet, sicut dicit propheta?... Sed propter nos utique, qui multorum criminum peccatis obnoxii, opus habebamus, ut in Christi baptismate purgaremur; atque ideo venit Dominus ad lavacrum, non ut purificetur ipse aquis, sed ut nobis aquarum fluentia purificet. Ex quo enim ille in aquis se mergit, ex eo omnium credentium peccata delet. Necesse autem est, ut omnium peccata deleverit, qui omnium peccata suscepit, sicut ait evangelista: Hic est Agnus Dei; hic est qui tollit peccata mundi. Mirum ergo in modum unus mergitur, et salus omnium reparatur. Adest ergo Deus Pater, cum baptizatur Dominus, adest Spiritus sanctus. Videte Salvatoris benevolentiam: quia solus se in passione contumeliis subdidit, in lavacro solus gratiam non quaesivit. Vult participes esse gloria. Adest ergo, sicut dixi, Pater; adest et Spiritus sanctus; et quia Deus videri non potest, Spiritus in columba, Pater descendit in voce; quodque solum ad astruendam fidem necessarium erat, exhibet Salvatorem. Et serm. 12, pag. 437: Nolite, inquit, plane causas hæc univèrsas perfecti. Nam illi ad quem profectum necessaria consecratio, qui ipse est sacramentum? Ad quem usum in eo mysterii solemnitas, in quo est plenitudo mysterii?... Sicut ait evangelista: De plenitudine ejus omnes accepimus. Ergo in quo plenitudo divinitatis erat, non indigebat, ut sacramentorum mysteriis impleteretur; sed ideo mysterium implere voluit, non ut ipse profectum caperet, sed ut nobis plenitudo mysterii proficeret. Denique Joanni Baptiste venienti et dicenti: Ego a te debeo baptizari, et tu venis ad me? ait illi Dominus: Sine modo: sic enim oportet nos implere omnem justitiam. Implere, inquit, omnem justitiam. Cur ergo baptizatur Dominus? Non justitia justificat Christum, sed ipsa justitia sanctificatur a Christo; et semiplena virtus ab eo impletur, cui inest plenitudo virtutum... Quid enim illi consecrationis poterat (Joannes) tradere, a quo sanctificationem accipere ipse optabat. Igitur cum, teste Maximo, tam fuerit sanctus ante baptismum Christus quam suscepto baptismo fuit, tantæque fuerit innocentia ut nullo indigeret, sciret dare, neciret accipere; cumque non ideo accesserit ad baptismum ut sanctificaretur ipse [LXI] aut purificaretur aquis, cui vita æterna cum Patre est, sed ut conditionem nostræ mortis asferret; adeoque ut baptizaretur non sibi, sed nobis, utque aquas sanctificaret purificaretque, atque ut concederet fluentia quæ tangeret, ac pro cunctis regenerationis insisteret lavacrum; cumque, consistente eodem Maximo, non ad profectum Christi necessaria fuerit consecratio, cum ipse sit sacramentum ac plenitudo mysterii; sed ideo mysterium implere ipse voluerit, non ut ipse profectum caperet (non enim illi consecrationis quidquam tradi poterat), sed ut nobis plenitudo mysterii proficeret; cum, inquam, hæc ita se (concedente Maximo) habeant, quid est, quod quemquam dicta illa Maximi ejusdem conturbent, quæ sunt de renato, de regenerato, de sanctificato, deque consecrato baptismi aquis Salvatore Christo? Nam qui nobis, non sibi, Christum fuisse baptismum scribit; idem, certe renatum ac regeneratum dicens, satis indicat: non in se Christum, sed in membris suis, ejusmodi nos baptismum efficiunt, sanctificatum ipsum, renatum regeneratumque dici. Atque is ipse Maximus humil. 21, quo est quinta de Epiphania, pag. 38, idcirco profecisse Christum, dici monet, non quod proficiat Christi sanctitas, quæ perfecta est, sed quod proficere dicatur, cum in nobis facit credulitatis augmentum. Quod cum ita sit, cur non item, cum ipse Christum renatum, regeneratum sanctificatumque alieni scribit, ideo scripsisse censendus est, quod renatus, regeneratus, sanctificatus, consecratus dicatur Christus, quia vobis instituit sacramentum, quo renascimur, regeneramur, sanctificamur? Quia in Jordani undis aquas ad regenerationem humani generis suo baptismo consecravit (a)? Quia quod baptizatus sit Agnus Dei, regenerantis baptismi salutare nobis munus fuit dedicatum (b)? Quia jam non sui causa baptizatus est, sed nostri (c)? Quidam etiam renatus in mystico suo corpore, quod est Ecclesia, dici potuit Christus a Maximo; cum idem sanctus episcopus doceat: In Christi baptismate spiritualiter fuisse renatam, et quotidie renasci Ecclesiam? Quotidie enim ad regenerationis vitam ipsa transit Ecclesia, quoties ad baptismum catechumenos recipit. Præterea cur manifestatio virtutis sanctitatisque, Christi sanctificatio, consecratioque vocari nequivit a Maximo; a Maximo, inquam, qui accessisse Christum ad baptismum negat, ut profectum caperet; sed eo affirmat accessisse, ut nobis proficeret; quique indicaturus, quod demum modo enuntietur gigni baptismum Christus: cum, inquit, cum Deus Pater sua voce complectitur (ait enim, hic est Filius meus, etc.): Pater colendum gentibus manifestat (d).

XII. Sed quoniam de baptizato Salvatore Christo, deque institutione baptismatis actum a nobis, ex doctrina Maximi, hæcenus est; non abs re arbitror futurum, si paucis exponam, quam sanctus episcopus gra-

(a) Homil. 22, pag. 62, et Homil. 29, pag. 87.

(c) Homil. 31, pag. 91.

(b) Homil. 23, pag. 65, et Homil. 30, pag. 90.

(d) Homil. 30, pag. 90.

inter tulerit fuisse aliquos ætate sua, qui sacris baptismi initiari differrent, sive quod tingi se aquis Jordanis, at tempore, [LXII] posse confiderent; sive quod sibi persuasissent, puriores se migraturos in celum, si distulissent baptizari, ad summum usque supremum diem. Ergo ille sermone 15, qui est de *Gratia baptismi*, pag. 450 seq.: *Quia constat, inquit, sicut ante persecuti sumus, Jesum Christum non sui causa baptismum esse, sed nostri; debemus (vobis catechumenis loquor) gratiam baptismatis ejus OMNI FESTINATIONE SUSCIPERE (a), et de fonte Jordanis, quem ille benedixit, benedictionem consecrationis haurire, curareque, ut in eum gurgitem in quem se illius sanctitas mersit, nostra peccata mergantur... Baptizari ergo, fratres, debemus eodem gurgite quo Salvator; sed ut eodem fonte mergamur, non nobis Orientalis petenda est regio (b), non fluvius terræ Judaicæ. Ubi enim nunc Christus, ibi quoque Jordanis est. Eadem consecratio, quæ Orientis flumina benedixit, Occidentis fluentia sanctificat. Unde si nomen sorte fluvio aliud sit de sæculo, inest tamen illi mysterium de Jordane.*

XIII. Quam autem sit baptismus Joannis baptismus Christi præstantior, multis in locis (Patribus cæteris Scripturisque insistsens) Maximus ostendit. Homil. 22, quæ est sexta de Epiphania, pag. 63: *Legimus, inquit, Judæos diversa sub lege habuisse baptismata, sed nullum ex his contra prævaricationis malum generalem potuit conferre medicinam. Et ideo pro absolutione totius mundi indigebant (homines) regenerationis aqua cælitus sanctificari. Et quia per universum mundum sacramentum baptismi humano generi opus erat, omnibus aqua (Christus) benedictionem dedit, quando in Jordani altum unica ac singulari pietate descendit. Tunc Christum Dominum non tam lavit unda, quam lota est. Tibi ergo nascendo Christus advenit, tibi vivendo militavit, tibi moriendo confixit. Quem vides pro te mortuum, pro te intellige baptismatum. Talis omnino etiam ante baptismum fuit; et ideo præcursor ejus, atque Baptista, ita eum, cum ad se baptizandus veniret, alloquitur: Domine, ego a te debeo baptizari. » [LXIII] Quid evidentius de Christi nondum baptizati puritate? quid fortius? Ego a te debeo baptizari, qui sors es innocentia. ... Ego a te debeo baptizari, quia tecum exhibes et in te possides puritatis munera et baptismatis sacramentum; et quod ego dabo, te largiente, per gratiam, tu possides per naturam. A tactu membra tinguntur, et fluentia dilantur. Descendere in se fontem suum felix unda miratur, sub uno momento remedia: æterna concipiens, etc. Homil. 53, quæ est quinta de Baptismo Christi, pag. 93 seq.: *Crevit (Ecclesia) quia hac die etiam salutaris lavacri a Christo Domino institutum est sacramentum. ... Hodie demum Redemptor noster in Jordane baptizari voluit, eumque vicissim sanctificare Baptismum. Baptizatur igitur in Jordane Christus, et Jordanis aquas suo hac die sanctificavit baptismate. Sed quid dico Jordanis? Universam enim aquarum substantiam quæ ubique est suo sanctificavit baptismate. Ecce ergo quomodo in hac sanctissima die et Ecclesia ex gentibus in magorum vocatione est congregata, et quomodo etiam in Christo baptismate et spiritaliter renata, et quotidie renascitur. Quotidie enim ad regenerationis vitam ipsa transit Ecclesia, quoties ad baptismum catechumenes recipit, etc. Et homil. 54, de Baptismo Christi sexta, pag. 96 seq.: *Quod fluentis Jordanis baptizatur Christus, aquæ nostro baptismati consecrantur. Oportet itaque, charissimi, ut aliqua nunc de ipso baptismate sanctitati vestræ, prout Dominus donaverit, proferamus. ... Prædicabat in deserto Joannes baptismum penitentia populo peccatori, non quo crimina commissa deleteret, sed quo emendaret errantes. Nam remissio peccatorum Christi gratia servabatur. ... Quo properante ad fluvium, talem Joannes, circumstantibus turbis, erupit in vocem: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Hoc est dicere: cessate jam, cessate a baptismo meo, quo penitentia suscipitur; ecce Baptista, per quem crimina dimittuntur. Desinite ulterius a consensu vestro baptizari velle. Præsens est Dominus omnium nostrorum, qui baptizat ad vitam. Illum sequimini, illi credite, ab illo lavacrum salutis tota mente supplices postulate, a quo et ego ipse Baptista vester cupio baptizari. ... Baptizatur Jesus non sibi, sed nobis; non ut purificetur aquis, sed ut aquas ipse sanctificet; baptizatur novus homo, ut novi baptismatis constituitur sacramentum. Sed, ut loca cætera Maximi quæ huc recidunt, brevitate causa, prætermittam, duobus ad extremum utar, quorum est locus prior acceptus ex serm. 12, pag. 427, habetque hoc modo: Ideo (Christus) mysterium implere voluit, non ut ipse profectum caperet, sed ut***

(a) Exstat Gregorii Nyseni in eos oratio, qui baptismum differunt, tom. II oper., pag. 224; Gregorius Nazianzenus orat. 40, quæ est in sanctum baptismum, pag. 647 edit. Colon. an. 1690: *Quandiu in catechumenorum numero es, inquit, in pietatis vestibulo es. Intrare te oportet, atrium pertransire, sancta contemneri, in sancta sanctorum prospicere, cum Trinitate conjungi. Magna sunt ea ob quæ oppugnaris; magno quoque præsidio opus habes. Quocirca fidei clypeum adversus eos obices. Confer quæ sequuntur. Vide præterea pag. 50 seq., ubi eorum qui baptismum differre non dubitabant, excusationes relellit. Huc pertinent quæ sanctus Joannes Chrysostomus disputat homil. 1 in Acta Apostolorum, num. 6, pag. 11, tom. IX oper. edit. Paris. an. 1751, et homil. 23, num. 4, pag. 190. Haud secus reliqui sancti Patres statuunt, quorum sententias describere non vacat.*

(b) Fuisse haud paucos qui baptismum differrent, ut baptizari in Jordane possent, intelligitur ex Eusebii libro de *Locis Hebraicis*, quem sanctus Hierony-

mus Latinum fecit, pag. 181, tom. III oper. sancti Hieronymi edit. Lips. an. 1684. In eorum qui illam ob causam baptismum distulerunt, numero ponit Eusebius Constantinum Augustum, lib. IV de *ejus Vita*, cap. 62, pag. 599 edit. Taurin. an. 1746. Distulerat item baptismum Constantinus imperator, ut est proditum memoris ab Athanasio epist. de synod. Arim. et Seleuc., num. 31, tom. I, par. II oper., edit. Patav. an. 1777 pag. 597, sed quam ob causam, sanctus doctor non indicat. Distulit item aliquandiu Theodosius senior susceptionem baptismi, qua de re vide Socratem, lib. V *Hist. Eccl.*, cap. 6, pag. 226 edit. Taurin. an. 1747. De Arinthæo præiore vide quæ scribit sanctus Basilius epist. 269, al. 186, ad Arinthæi ejusdem conjugem, num. 2, pag. 416, tom. III oper. edit. Paris. an. 1750. Sed etsi in aliquibus, ob temporum conditionem, id non palam reprehenderint Patres; cum tamen generatim atque aperte reprehenderint, ut supra vidimus, satis indicantur, suo quidem judicio, ferendum id in nemine fuisse.

nobis *pōtūstudo* mysterii proficeret... At Joannes: «Ego a te debeo baptizari.» Contestatur ergo Dominum, non sui causa esse baptizatum, cum antequam baptizaretur, ab eo se magis baptizari Joannes exposculabat. Demonstrat enim hoc dicendo, majorem gratiam [LXIV] esse in mysterio Domini, quam in (Joanne) magistro mysterii. Quid enim illi (Christo) consecrationis poterat tradere, a quo sanctificationem ipse (Joannes) accipere optabat? Inferior enim erat magister meritis, quam discipulus sanctitate? Christi enim comparatione, et magister (Joannes) imperitus, et iustitia semiplena, et aqua est turbulenta. At ubi baptizatur Dominus, benedictionem ejus et magister (Joannes) proficit, et iustitia impletur, et unda purgatur. Purgata est unda, quæ, cum esset vilis et frigida, benedictionis Dominicæ calore ditata est; ita ut quæ viz antea mundanas rerum maculas diluerit, nunc SPIRITUALES PURIFICET MACULAS ANIMARUM. Nec miremini, quod aquam, hoc est substantiam corporalem, AD PURIFICANDAM ANIMAM DICIMUS PERVENIRE. Pervenit plane, penetrat conscientię universa latibula. Quamvis enim ipsa subtilis et tenuis, benedictione tamen Christi facta subtilior, per occultas vitæ causas, ad scelera animæ SPIRITUS RORE PERTRANSIT. Subtilior ENIM EST BENEDICTIONUM FLUXUS, QUAM AQUARUM MEATUS. Unde et diximus quod in Salvatoris baptismate benedictio, quæ defluxit tanquam fluvius specialis, omnium gurgitum tractus et cunctorum fontium venas infecerit. Mirum enim, inquam, dum Christo in Jordane posito, aquarum quidem flumina lavantur. Sed et benedictionum fluentia currebant. Inde alvei gurges turbidior ferebatur; hinc fons Salvatoris purissimus emundabat, et stupore quodam deorsum ad Jordanis originem consecratio baptismalis ascendeat, et contra aquarum fluvium, benedictionum fluvius ferebatur, etc. Alter est locus exceptus ex serm. 13, qui est de Gratia baptismi, pag. 429 seq., estque hujusmodi: Quod salva fide dixerim, licet baptismum utrumque (nempe Joannis et Christi) sit Domini, tanto gratius puto hoc baptismum esse quo nos abluimur, quam illud (Joannis) quo Salvator baptizatur. Hoc enim celebratur per Christum, illud celebratum est per Joannem. In illo se magister (Joannes) excusat, in isto nos Salvator invitit. In illo iustitia semiplena, in isto Trinitas perfecta. Ad illud sanctus venit, sanctus egressus est; ad istud peccator venit, et sanctus abscedit. In illo benedictio confertur mysteriis, in isto mysteriis delicta donatur. Ac de comparatione baptismi Joannis, cum baptismo Christi, hactenus.

XIV. Nunc de miraculis, deque prædicatione Servatoris Christi, ut fieri poterit, brevibus. Ac miraculis quidem Christum manifestatum fuisse Deum, qui humanam naturam eamque infirmitatibus nostris obnoxiam suscepit, monet Maximus homil. 17, pag. 50. Christus, inquit, Dominus noster ad terrenas invitatus nuptias advenerat, non ut illo delectaretur convivio, sed ut se nuptiarum esse demonstraret auctorem; eademque sanctificans divina ipsius increveret virtus, quando nuptiantibus, quod ipsis defecerat vinum, ipse dedit. Dedit quidem vinum. Aqua repletus [LXV] hydrias ipse in vina mutavit... Tantum ergo videntes miraculum crediderunt, uti habet sermo divinus, in eum discipuli ejus, non jam quod ipse esset hominis, sed Dei Filius, quod tanto comprobabatur miraculo. Id quoque et nos, fratres, toto corde credamus, ipsum nempe, etsi nostræ consortem naturæ, paternæ tamen divina substantiæ esse coequalem. Et homilia 23, quæ est septima de Epiphania, pag. 69: Permutatio aquarum a sua in alienam creaturam præsentis Creatoris est testata virtutem. Neque vero quisquam convertiere aquas in usus posset alios, nisi ille qui eas fecit ex nihilo... Nec dubitandum, charissimi, quia ipse aquas traduxit in vinum, qui eas ab initio creavit in nives, duravit in glaciem... Crediderunt discipuli, non utique hoc quod fieri cernebant, sed illud quod carnalis videre non possit aspectus. Crediderunt, non quod Christus Jesus filius esset virginis, quod sciebatur, sed quod idem Unigenitus esset Altissimi, quod in opere probabatur. Unde et nos, fratres, toto corde credamus ipsum esse Dei Filium, quem Filium hominis confitemur. Credamus illum et nostræ consortem naturæ et paternæ substantiæ coequalem, quoniam et nuptiis interfuit ut homo, et aquas in vina mutavit ut Deus. Quo plane recidunt quæ idem sanctus antistes complexus est homilia 24, pag. 70 seq., et homil. 29, pag. 87 seq., et homil. 32, quæ est de Christi Baptismo quarta, pag. 93, quo loco: Salvatoris, inquit, Domini nostri Jesu Christi omnipotens virtus ex lectione quam modo audivimus evidenter colligitur. Quamvis enim omnipotentia illius, qua in principio rerum una cum Patre et Spiritu sancto cælum ex nihilo creavit et terram, latere videretur in homine, quem pro nostra assumpserat redemptione, suis est tamen discipulis manifestata. Nam cum ad nuptias veteris instituti venisset in Cana Galilææ, et de repente convitantibus defuisset vinum, ipse, qui nuptiis illis non erat dignatus adesse, nuptias quoque illas miraculo soluit comprobare, atque aquas convertit in vinum. Nec alio pertinent quæ idem persequitur homil. 34, pag. 96 seq. Jam vero sermone 9, qui est tertius de Epiphania Domini, pag. 418: Quia, inquit, tunc primum apparuit Salvator in mundo, ipsa dies eodem vocabulo Epiphania nuncupata est. Quomodo autem apparuerit, requiramus; non quod in mundo ante non fuerit, cum mundus per ipsum factus sit; sed quod tunc primum signis atque miraculis credentium cordibus Deus Christus illuxerit, et in tenebras conscientias hominum fidei splendor adveniret... Apparuit autem non tam oculis hominum quam salutem. Nam si prius natus ex virgine oculis carnalibus videbatur, tamen non apparebat, quoniam virtutem ejus adhuc fidei acies ignorabat... Postea enim quam humanitatem suam mirabilibus declaravit, humanis mentibus tanquam novus et inopinatus apparens, oculos quosdam [LXVI] cordis infudit, ut cognosceret sensus, quem non cognovit aspectus. Unde fit ut nos Christum Dominum per fidem, quem nunquam vidimus, contemplerur; Judæi quem perspexerunt oculis, palpaverunt manibus, hodieque non videant. Requiritur igitur quod signum operatus sit, ut divinitatem suam populus declararet. Dicitur hoc primum fecisse miraculum, ut aquam mutaret in vinum. Magnum plane signum, et ad Dei credendam sufficiens majestatem. Quis non miretur, in aliud quam erant elementa esse translata? Nemo enim potest mutare naturam, nisi qui Dominus

est natura. Credendum est jam ex hoc mortalem hominem in immortalitatem posse converti, quando viti substantia in pretiosam est conversa substantiam. Nolim enim, auditor, nomina tantum peraspicias vini et aquae, sed si vis potentiam comprobare, virtutem rerum aspice. Tanto enim altius nescio quid demonstratur... Hoc igitur dignum est credere, operari Dominum voluisse, ut per hoc terrenum signum, futurum jam tunc a sapientibus caeleste mysterium videretur. Nam si mirabile est utique, quae defecerant, contritis vina supplere, quanto est mirabilius, vitam quae est exhausta, hominibus reparasse. De cæteris prodigiis a Christo patris, ut de curato repente illo cujus arida erat manus, de restituta paralytico sanitate, deque Petro Christi virtute super aquas ambulante, scribit Maximus homil. 108 et 116. Atque in hac quidem postrema, pag. 383 : Dominus Jesus Christus, inquit, ingressus sabbato synagogam, hominis habentis manum aridam spiritali medicina curavit, non apposisit herbarum succis, non pigmentorum medicamentis colligatis, sed verbo jubens, et in ira principium refudit corpori sanitatem... Verbo igitur jubet, ut arenti dextera venarum ac succus infunderet. Non mirum est, si is arentem reparavit dexteram, qui totum corpus de arenâ pulvere procreavit, et id verbi imperio restituit, quod in principio factura operationis instituit, velat auctorem suum plasma cognoscens obsequatur. Homilia porro 108, pag. 360, post ubi Maximus obloquentes Phariseos meminit, atque interrogantes quis ille esset qui paralytico dixerat : Fili, remittuntur tibi peccata tua, cum remitti, nisi a Deo, peccata non possint; tum allata responsione Christi, Quid est facilius dicere, Remittuntur tibi peccata tua, an dicere, Surge et ambula, etc.?.. Scrutator animarum, inquit, praevenit mentium maligna consilia, et delictis suae potentiam operis attestatione monstravit, dum dissipati corporis membra componit, nervos stringit, jungit ossa, complet viscera, firmat artus, et gressus ad cursum suscitavit in vivo catenæ jam sepultos. Tolle lectum tuum, hoc est porri portantem, et omnes multa vices, ut quod est infirmitatis testimonium, sit probatio sanitatis, etc. De Christo autem concedente ut Petrus super aquas ambularet, paulo ante pagina nempe 357 dixerat : Nonne hic est qui Petri pedibus marinos vortices [LXVII] inclinavit, ut iter liquidum humanis gressibus solidum præberet obsequium ? etc. Jam vero serm. 94, pag. 639, de miraculis curationum generatim disserit, et pag. 642, de sedata a Christo tempestate, et serm. 95, pag. 644 seq., de mirabili piscium captura, et serm. 106, pag. 668, de quinque panibus ac duobus piscibus quibus Christus quinque hominum millia explevit. Quinque panes illati sunt, inquit, et duodecim fragmentorum copini sunt relati. Plus ergo invenit qui reliquias colligunt, quam detulit qui cibum convivio ministravit. Denique saturatis quinque millibus virorum, viz duodecim apostoli duodecim copinos sustulerunt, quod unus puer manu, antequam aliquid expenderetur, attulerat. Ita panis in manu Domini multiplicatur dum frangitur, crescit dum minuitur, dum erogatur augetur, atque utiliore dispendio creatura cibi populos pascit et proficit; crescit in ore comedentium, quod minus putabatur in manibus ministrorum. Denique ait sanctus Andreas : Est puer unus hic, qui habet quinque panes et duos pisces, et reliqua. Mirum igitur in modum benedictione Christi Domini panis solida natura fuit, abundavit, exuberavit, et quodam vigoris irriguo comedentibus, non jam aquarum fons efficitur, sed escarum. Legimus in prophetis, quod idem Dominus potam sitientibus de duro saxo protulerit; ecce nunc esurientibus de sicco pane saturatis fluentia produxit. Quin etiam sermone 107 de simili prodigio septem panum quibus Christus quatuor millia virorum satnavit, deque muto ac surdo cui audiendi loquendique facultas restituta a Christo fuit, deque sancta filia mulieris Chanaanæ acturus, pag. 669, scribit hoc modo : Altitudinem divinitatis suae, et misericordiam humanitatis multis et variis modis in Scripturis sanctis Dominus noster Jesus Christus ostendit, quemadmodum solet, in mysteriis et sacramentis, ut et petentes accipiant, et quærentes inveniant, et pulsantibus aperiantur. Omnia enim quæ in hoc mundo sub fragilitate nostra exhibuit miracula, nobis proficiant. Non utique sine causa faciebat ea Dominus, vel quasi frustra et inaniter. Verbum Dei est Christus, qui non solis verbis, sed etiam factis loquitur hominibus.... In alterutra parte vel qui solum hominem fuisse dixeris, gloriam negabit Conditoris; vel qui solum Deum, negabit misericordiam Redemptoris. Nempe quod super turbam miseretur Dominus, ne vel inedia, vel longioris via deficiat labore, norimus affectum atque compassionem humanæ fragilitatis; quod autem de septem panibus et paucis piscibus satnavit quatuor millia hominum, credimus divinæ opus esse virtutis.... Relictis Judæis venit in finibus gentium, ubi mulier Chanaanæ.... Dominum deprecatur, quæ tandem postulavit, donec acciperet quod petebat. Post hæc iterum curavit mutum et surdum. Ergo in his diebus cum multitudo populi concurrisset, nec haberent quod manducarent... Dixit Dominus... Dimittere eos jejunos nolo... [LXVIII] Dicunt discipuli ejus : Unde istos quis poterit saturare panibus in solitudine? Adhuc apostolos tenebat incredulitas, donec mysteria revelarentur; nec recordabantur quod fecerat de quinque panibus et duobus piscibus. Et interrogavit eos quot panes haberent. Qui dixerunt septem, et præcepit turbæ, ut discurrerent super terram... Et manducaverunt, et saturati sunt, et sustulerunt septem sportus plenos. Erant autem qui manducaverunt, quasi quatuor millia extra mulieres et infantes... In superiori lectione de quinque panibus et duobus piscibus quinque millia hominum satnavit; hic septem panibus saturavit quatuor millia hominum, etc. Et sermone 45, pag. 512 : Erat in Christo et regnantis dominatio, et ministerium servientis.... Erat in forma Dei Christus.... cum præcepto ipsius de obsessis corporibus ac vetustis a sedibus reclamantes demones pellebantur. Erat in Dei forma, cum mediis in fluctibus undæ solidata venerandis ejus vestigiis servebat. Totum enim ut Dominus poterat, et totum patiebatur ut servus. Sed jam videamus quibus potissimum virtutibus quibusque gradibus ille qui servus erat Deum se esse suis discipulis confirmavit. Primo omnium fidelissimi centurionis necessarium famulum, cum lethali urgeretur incommodo, rogatus ab ejus domino, absens absentem, ut vere Deus, missa sanitate curavit, et

agrotum illum, quem paulo longius decumbentem corporaliter non videbat, deitatis sua oculis visitavit. Dentque miseranda viduae unicum filium, cum jam sepeliendus lecto portaretur ad tumulum, iussione vivificantis imperii suscitatum, vitam simul ac matris medias inter turbas, et morte ipsa lesse, restituit. Post hæc sacerdotum principe pro salute filium suum supplicante, ipse, qui vitam nascenti dederat, defuncta puella animam propriam inducit in corpus. Ac ne miraculis recentioris obitus apud impios concludi remaneret ulla suspicio, et putarentur non esse mortui tam velociter suscitati, ad beati Lazari pergitur sepulchrum, qui quatrduaginta et septidua, vivcuntis insuper, ut moris est, colligatus, ad præceptum Christi vocantis exsiliens, factus est continuo Domino suo in colloquio particeps, et in mensæ societate conviva. Quæ omnia facta sunt idcirco, charissimi, ut nemo penitus de ejus reditu ab inferis disputaret. Ac de miraculis quidem satis. Nam longum est iter ad omnia. Quæ vero in morte Christi evenere, quæque deinceps ab eo patrata sunt, et quæ Maximus fuse copioseque tractat, ea equidem opportune post, cum tempus monuerit, describam. Nunc de prædicatione Christi paucis. Jam vero quæ Servator generis humani aut palam aperteque aut parabolis usus docuit, comprehensa a Maximo video fuisse homilia 108, pag. 337 seqq.; 109, pag. 361 seqq.; 111, pag. 369 seq.; 114, pag. 380 seqq.; 116, pag. 383 seqq.; 117, pag. 386 seqq.; serm. 2, pag. 398 seqq., aliisque in locis quæ ne numerare quidem vacat. Hoc breve asseram, quod sanctus antistes [LXIX] animadverit sermone 37, qui est nonus de Paschatis Solemnitate, pag. 495: Suscepit carne de virgine, ne quam in fide nostræ confessionis nebulam pateremur, toto prædicationis suæ tempore verum se revelabat Deum, perfectum ostendebat et hominem. Flebat quippe, ut nostro dolore marrens; sed ut sua virtute potens miseratus carcerum tenebras, huic necdum formatos faciebat oculos, illi reddebat amissos. Navigans cum discipulis suis somno hominis dormiebat in puppi; sed conscia majestatis imperio insurgentium fluctuum moles minacesque ventos serena protinus tranquillitate compescebat. Morituum se, ut temporalis vita homo sapissime testabatur; sed ut æternus Deus, refugio in corpore vitali spiritu, ad lucem mortuos redire præcepit.

XV. Venditum porro ad extremum a Juda proditore, per summum scelus fuisse Servatorem Christum, eamque ob rem Judam ipsam fuisse sua sententia condemnatum, Maximus docet homilia 47, pag. 144; 48, pag. 147 seqq. Homilia autem 51, pag. 157, latronem qui in cruce confessus Christum est, cum Juda, idem Maximus conferens: Recte plane, inquit, Dominus huic (latroni) donat paradysum, quia quem Judas Iscariot in hortulo paradisi distraxerat, hic in crucis patibulo confitetur. Mira res! confitetur latro quem discipulus abnegavit. Mira, inquam, res! Latro honorificat patientem, quem Judas prodidit osculantem. Ab hac pacis blandimenta venduntur, ab illo crucis vulnera prædicantur. Et homilia 52, pag. 162: Judas postquam fidem perdidit, innocentiam apostolatus amisit. Omnium enim criminum reus factus est, postquam virtutum omnium Dominum denegavit. . . . Facit igitur et fides innocentes latrones, et perfidia apostolos criminosos. Sed hæc de re plura persequi non est opus. De judicio in Christum instituto a Pilato Judææ præside (quod quidem judicium injuriæ plenum injustitiæque fuit) egregie Maximus disserit homilia 46, pag. 144. In Christi accusatores autem Hebræos, qui se suosque posteros irent perditum, sic habet serm. 29, pag. 473 seq.: Crudeli sententia qua filios posterosque suos sceleribus addixerunt, dicentes: «Sanguis ejus super nos et super filios nostros.» Crudelis sententia Judæorum, qui facinore suo non solum præsentibus liberis damnam, sed etiam non natos occidunt. Quantos enim hac voce ad consanciam facinoris vocant, quos scientia criminis non tenebat. Crudelis, inquam, impietas, quod posteros ante in reatum vocat, quam produci in lucem, ut prius iustis contineret peccare quam vivere. Cruenti plane genitores, qui ante parricida facti sunt quam parentes; et ante eos socios suos sceleribus assumpserunt, quos utrum sanguinis participes possent habere, nescierunt. Non igitur mirandum est si in Salvatorem tam crudeles fuerunt, qui exstiterunt in suos posteros tam crudeles. Tacuisse vero Christum, dum accusaretur, [LXX] Maximus monet, tacendoque suam confirmasse innocentiam, atque victoriam reportasse. Homilia 46, pag. 141 seq.: Mirum, inquit, forsitan videatur, fratres, cur Dominus apud præsidem Pilatum a principibus sacerdotum accusetur, et taceat, nec nequitiæ eorum sua responsione convincta; cum utique ingestam accusationem nonnisi resellere solent subsecuta defensio. Mirum, inquam, fiat, fratres, quod arguatur Salvator, et taceat. Taciturnitas enim interdum pro consensu habetur; videtur namque confirmare quod obijciatur, cum non vult respondere quod quæritur. Accusationem ergo suam Dominus tacendo confirmat? Non plane accusationem suam tacendo confirmat, sed despiciit non resellendo. Bene enim tacet, qui defensione non indiget. Ambiat defendi, qui metuit superari. Festinet loqui, qui timet vinci. Christus autem eum condemnatur, et superat: cum judicatur, et vincit, sicut ait propheta: Ut iustificeris in sermonibus tuis et vincas cum judicaris. Quid ergo opus ei loqui ante judicium, cui ipsum judicium erat plena victoria? Vincit enim cum judicatur Christus, quia sic innocens approbatur; unde ait Pilatus: Innocens ego sum a sanguine hujus justis, etc. Jam vero pro quibus, quamobrem, quam seve Servator generis humani pertulerit, ex iis quæ mox asseram plane liquet. Homilia 52, pag. 162, sic habet: Unus passus est pro salute cunctorum. Rursus homilia 50, pag. 153: Passio Christi, inquit, nostra redemptio est, mors ejus vita nostra. Ideo autem mala hæc cuncta sustinuit, ut nos bona omnia sentiremus. Ideo crudelitatem in se exerceri maluit, ut nobis misericordiam largiretur. Ausferens enim per crucem humani generis injurias, ens omnes in sua passione consumpsit. Consentanea sunt, quæ scribit homilia 85, pag. 270. Natus: Unigenitus, inquit, Dei factus est Filius hominis, ut qui creator mundi erat, fieret et redemptor. Qui sub Pontio Pilato crucifixus est, et sepultus,

Nulla nobis sit de Christi cruce-confusio, quia habemus de ejus passione victoriam. . . Immaculatus Agnus non sibi, sed nobis est passus. . . Nec incognita ei, quod peremptus est, aut improvise res accidit, qui divinitatis suae consilio idcirco suscepit hominem, ut pro homine posset occidi. Supplicium autem crucis elegit, ut sublimiorem victoriam pareret poena deterior; et qui UNIVERSITATIS DONO PATIEBATUR, quasi in conspectu mundi in altum sublevatus occumberet; simul ut qui crucifixum viderent, mirabilia cornerent crucifixi.

De crucis autem symbolis quid dicam, quæ sic percensendo explicavit Maximus, ut ea Justinus martyr liquæ cæteri explicarant, qui deinceps adversus ethnicos pro religione Christiana pugnauerant. Ac Justinus quidem, apologia 1, num. 55, pag. 78 edit. oper. Venetæ an. 1747: *Intuemini, inquit, animo, quæcunque in mundo versantur, an sine hac figura administrari et commercio [LXXI] inter se conjungi possint. Mare non scinditur, nisi trophæum illud, quod dicitur velum, integrum in navi maneant. Terra vero absque eo non aratur. Fossores opus non faciunt, nec manuarii pariter artifices, nisi adhibitis hanc figuram præferentibus instrumentis, etc.* Consonant his quæ Tertullianus Apologetici cap. 16, Minutius Felix in Octavio pag. 303 edit. Lugdun. Batavor. an. 1709, ut reliquos præteream, disputant. Age vero Maximus, an non homilia 50, pag. 254, perinde agit de navis arbore, quæ præ se similitudinem crucis ferat, et sine qua scindi mare non queat? *Grande, inquit, crucis est sacramentum, et si intelligamus, per hoc signum etiam mundus ipse salvetur. Nam cum a navis scinditur mare, prius ab ipsis arbor erigitur, velum distenditur, ut crucē Domini facta, aquarum fluctus rumpantur; et hoc dominico securi signo portum salutis petunt, periculum mortis evadunt. Figura enim sacramenti quædam est velum suspensum in arbore, quasi Christus sit exaltatus in cruce. Sicut autem Ecclesia sine cruce stare non potest, ita et sine arbore navis infirma est. . . . Sed et bonus agricola cum parat terræ solum vertere, et vitæ alimenta perquirere, nonnisi per signum crucis id facere conatur, dum enim aratro dentale subficit, affligit aures, strivam ingerit, figuram crucis imitatur: compactio enim ipsa similitudo quædam est Dominicæ Passionis.* Pergit Justinus: *Humana forma non alia re ab animantibus rationis expertibus differt, nisi quod erecta est, et extensionem manuum habet. . . . nec aliud quam crucis formam ostendit.* Horum sunt similia, quæ profert Tertullianus in 1 ad Nationes libro, cap. 12: *Ipsi, inquit, corpori nostro tacitâ et secreta linea crucifixus est.* Minutius item Felix in Octavio, pag. 304: *Deum homo porrectis manibus pura mente veneratur. Ita signo crucis aut ratio naturalis innuitur, aut vestra religio formatur.* Quid Maximus? *Ibid., pag. 155: Ipsius, inquit, incessus hominis, cum manus levaverit, crucem pingit.* Eam autem ob rem expansis manibus orare olim consuevit Christianos Maximus animadvertit. *Ideo, inquit ibid., elevatis manibus orare præcipitur, ut ipso quoque membrorum gestu passionem Domini fateamur.* Ejus consuetudinis meminit Tertullianus in eo libro quem inscripsit de Oratione, cap. 12: *Nos, inquit, non attollimus tantum (manus), sed etiam expandimus et Dominicæ Passionis modulantes, et orantes confitemur Christo.* Et Apologetici cap. 60: *Sorsum, inquit, suspicientes Christiani, manibus expansis, quia innocuis; capite nudo, quia non erubescimus; denique sine monitore, quia de pectore oramus.* Jam hoc diu ante Tertullianum litteris consignarat Clemens Roman. pont. *Evisit. 4 ad Corinth., num. 2, pag. 10, tom. I Epistolar. Romanor. pontific. edit. Paris. Constantii an. 1721.* Hinc in veteribus Christianorum monumentis, cæmeterialibus cumprimis, imagines exhibentur virorum mulierumque manibus extensis [LXXII] orantium. Revertor ad Maximum. Is de cruce Christi scribere pergit hoc modo: *Hoc etiam exemplo Moses sanctus, cum contra Amalec bellum gereret, non armis, non ferro, sed elevatis eum ad Deum manibus superavit.* Prætuleraut ei faciem vetus auctor in primis Epist. ascriptæ sancto Barnabæ, num. 12, tom. I Apostolicor. Patrum, pag. 61 edit. Londin. an. 1746. Hujus est exemplum imitatus Justinus martyr *Dialogo cum Tryphone, num. 91, pag. 198, quo loco: Cum populus cum Amalec, inquit, bellum gereret, ac Nave filius, qui Jesus cognominatus est, primus esset in acie, Moses ipse Deum orabat manibus utrinque extensis.* Hæc autem et Aaron eas toto die sustinebant, ne eo lassato, demitterentur. Si quid enim de hoc signo crucem imitante remiserat, populus vincebatur, ut in Mosis libris scriptum est. Si vero in hoc situ permanebat, tandiu vincebatur Amalec, et qui viribus præstabat, per crucem præstabat. Non discrepant quæ scripserant Tertullianus lib. adversus Judeos, cap. 10, pag. 196, et lib. III contra Marcionem, cap. 18, pag. 408 edit. Venetæ an. 1744; sanctus Cyprianus lib. II Testimonior., cap. 21, pag. 46 edit. Oxon. an. 1682; Julius Firmicus lib. de Error. profanar. relig., pag. 448 edit. Post. Octav. Minuc. Felic. Lugdun. Batavor. an. 1709; utque cæteros prætermittam, ne sim in re minime necessaria nimis, Gregorius Nazianzenus Carm. LIII, pag. 127 edit. Colon. an. 1690.

Neque vero his tantum figuris symbolisve sese continuit Maximus. Nam illustre etiam ac memorandum illud in memoriam populo revocavit, de serpente æreo erecto a Mose Dei jussu, curandorum eorum causa qui serpentum morsibus adducti fuerant in extremum discrimen vitæ. Itaque homilia 49, pag. 152: *Cum, inquit, Moses sanctus filius Israel de captivitate Ægypti produxisset, atque idem populus in deserto gravi a serpentibus incursione laboraret, nec aliqua illis armorum defensione posset obsistere, tum sanctus Moses divino repletus spiritu, serpentem æream affixam ligno inter medios morientium erexit turbas; et mandavit populo ut de illo signo spem gererent sanitatis; atque hac re tanta medicina contra morsum aspidum provenit, ut quisquis vulneratus in illam serpentis crucem aut respiceret aut speraret, statim remedium salutis acciperet. Cujus facti etiam Dominus in Evangelio meminit, dicens: Sicut Moses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis.* Unde si afflicti serpens ligno filius Israel contulit sanitatem; quanto magis salutem præstat populus

*Dominus in patibulo crucifixus? Et si figura tantum profuit, quantum prodesset credimus veritatem? Serpens igitur primus crucifigitur; recte plane, ut qui primus apud Deum peccaverat diabolus, primus crucis sententia feriretur. In ligno enim crucifigitur, ut, quia homo in paradiso per arborem concupiscentia deceptus fuerat, nunc idem per ligni arborem salvaretur, atque eadem materia quæ causa mortis fuerat, [LXXIII] nunc idem esset remedium sanitatis, etc. Mirum quam hæc congruant doctrinæ Patrum superiorum. Auctor velus Epistolæ sancto Barnabæ apostolo attributæ num. 12, pag. 63: *Moses, inquit, facit figuram Jesu (quod passurus esset, et vitam præbiturus ipse, quem Judæi putabant periisse) in signo cadentis Israelis. Effecit enim Deus, ut cum serpentes morderent eos, et morerentur; quoniam transgressio per serpentem in Eva contigit... Moses faceret serpentem æneum, ac gloriose collocaret, atque per præconem convocaret populum.... Dixit autem Moses ad illos: Cum aliquis ex vobis moruus fuerit, veniat ad serpentem in ligno positum, et credat, atque speret quod, licet mortuus ille sit, poterit vitam præstare, et confestim servabitur. Atque ita faciebant. Habes etiam in hoc gloriam Jesu. His consentanea tradidit Justinus martyr in Dialogo cum Tryphone, num. 91, p. 199; Tertullianus lib. adversus Judæos, cap. 10, p. 396; Cyrillus Hierosolymitanus catech. 13, num. 20, p. 192 edit. Paris. an. 1720. Sed longum est omnes commemorare. Ac satis multa de figuris symbolisve crucis. Reliquum est, ut quæ de Servatoris Christi morte, Maximus suis opusculis complexus est, paucis, quoad ejus fieri poterit, exponam.**

Ergo ille homilia 51, pag. 158, quid de morte Servatoris ejusdem nostri devotio fidei ferat, proponens: *Hæc est, inquit, fidei plena devotio, ut cum de vulneribus Domini profusus sanguis cernitur, tum de potestate ejus venia postuletur; cum videtur ejus humilitas, tum magis teneatur ejus divinitas; cum morti addictus putatur, tunc regia illi honorificentia deferatur. Quemadmodum delata a sancto latrone fuit, de quo homilia 52, pag. 163, Maximus idem sic testatur: Salvatorem tunc majestatis Dominum recognoscit, cum videtur humilitatis patientia cruciari. Jam vero homilia 54, pag. 175: Quis, inquit, in Eliseo præfiguratur, nisi noster Jesus Christus, quæ resurrectionem de morte largitur, et vitam sepultus operatur? Et paulo post Jonæ prophetæ, quem nautæ increparant, Christum comparans: Nautæ, inquit, dimissuri Jonam, tamen veniunt et dicunt: Domine, ne des super nos sanguinem innocentem. Nonne vobis videtur nautarum increpatio, Pilati esse confessio, qui tradit Christum, et tamen lavat manus suas et dicit: Mundus ego sum a sanguine justis hujus? Dicit itaque Jonas in oratione sua: Tolle igitur, Domine, animum meum, quia melior est mihi mors quam vita. Dicit hoc verius Dominus noster Jesus Christus, quia melior est mihi mors quam vita; id est, vivens unam Judæorum gentem salvare non potui; moriari, et universus mundus UNA MORTE SALVETUR. Jonam celus piscis excepti immersum, sed non contigit devoratum... Quis est iste qui intra avidos rictus assumi potest, consumi non potest...? Quis est iste qui vastissimos sinus periculorum tutus ingreditur, et sub altitudine immensa conclusus, atque mortifera, [LXXIV] vitali aere pascitur, et demissus in alienam rerum naturam, in vitæ exsilium cum vita peregrinatur, et mortis superlati annuntiat venturam mundi salutem?... Hic est Dominus noster Jesus Christus, quem salva mors, inexplabilis bellua, in escam suam rapuit, et prædum suam captivam contremuit. Contremuit, inquam, nam si noverat crucifixum, tamen quem non meminerat rem, non poterat tenere damnatum, quia culpam non facit pœna, sed causa. Quasi solitum cibum perditum in origine mundi hominem devoravit; sed magnam esse cibi ipsius dignitatem præfocata cognovit, atque ideo divinus sermo commemorat: Et præcepit Dominus pisci, et evomit Jonam in aridam. Præcepit ergo bestiæ, præcepit morti semper esurienti, præcepit abyssis et inferno, ut mundo restituant Salvatorem. EVOMUIT autem hoc debemus accipere, quod ex imis visceribus mortis victrix vita remeant, atque eam ex imis præcordiis inferni perditio exulcerata reddiderit. Videmus itaque in prophetæ afflictionibus apertissime præfiguratam et mortem pariter (Christi) et resurrectionem. Quapropter, quod impletum cernis in servo, credere non cuncteris in Domino. Prænuntiavit quidem Servator se futurum in ventre terræ tribus diebus tribusque noctibus, quemadmodum Jonas fuerat in ventre ceti (Matth. xii, 40). Atque hoc scilicet Jonæ symbolo usi plerumque fuere Patres, cum vel Judæos refellerent, vel de morte, resurrectioneque Servatoris scribendo loquendo, populum docerent. Adeundi Justinus martyr, Dialog. cum Tryphone Judæo, num. 407; Tertullianus, lib. de Pudicitia, cap. 40, quo loco Jonam exemplum esse passim dominicæ passionis scribit; Origenes, Commentariorum in Matth. tom. XII, pag. 277 edit. Venetæ an. 1745; Gregorius Nazianzenus, orat. 1, pag. 43; Cyrillus Hierosolymitanus, catech. 14, num. 17 seq., pag. 213 seq., ut Hieronymum, Augustinum, Cyrillum Alexandrinum prætermittam, quorum sunt testimonia descripta a Natali Alexandro, dissert. 10 in Histor. eccles. Vet. Testam., art. 5, tom. II, pag. 169 edit. Lucensis an. 1748. Quid? si Christiani ipsi veteres et anaglypho opere et picturis Jonam expressere, ut intuentes, mortis resurrectionisque Christi reminiscerentur? Confer Aringhium Romæ subterr. lib. II, cap. 10, pag. 325 et 335; lib. III, cap. 22, pag. 553, 551, 585 seq., tom. I; et lib. IV, cap. 14, pag. 71, 97, etc., et lib. V, cap. 22, pag. 505 seqq., tom. II; Philippum Bonarotani, Osservazioni sopra alcuni frammenti di vasi antichi, tab. 1; Bottarium, Rom. subterr., tab. 42, pag. 191; Equitem Victorium, Opusc. de septem Dormientibus, pag. 53, 55.*

Sed redeo, unde huc diverti, ad Maximum de Christi Servatoris morte, deque miraculis quæ tunc patrata sunt, disserentem. Homilia 57, p. 181: *In resurrectione, inquit, Christi elementa omnia gloriantur. Nam et solem ipsum arbitror esse in hac [LXXV] die solito clariorem. Necessè enim est ut sol in ejus resurrectione gaudet, in ejus passione condoluit; et cujus mortem luctubri quadam caligine persecutus est, ejusdem vitam nitidiora lucis splendore suscipiat. Verum quid multis lectorem moror? Omittam cetera Maximi, quæ sane perplura*

sunt, eademque præclara hæc de re loca. Eo deinceps ex homilia 83, pag. 270, contenti erimus uno. Est autem huiusmodi: *Unigenitus Dei factus est Filius hominis, ut qui creator mundi erat, fieret ei redemptor. Qui sub Pontio Pilato crucifixus est, et sepultus. Nulla nobis sit de Christi cruce confusio, quia habemus de ejus passione victoriam Supplicium autem crucis elegit, ut sublimiorem gloriam pareret pena deterior; et qui universitatis bono patiebatur, quasi in conspectu mundi in altum subleatus occumberet; simul ut qui Crucifixum videbant, mirabilia cernerent Crucifixi. Nam satis abundeque gloriam patientis ostendunt repentina solis obscuritas, tremor terrarum, saxorum divisio, resurrectio mortuorum. Illud autem quanti est testimonii, quod etiam pariter crucifixus latro memoriam sui in celesti regno fieri a consorte supplicii precabatur? Hinc est, carissimi, quod illusiones et proba, quas pertulit Christus, crucem, mortemque ejus non suspiriis ingemiscimus, sed continuus laudibus celebramus. Sepultus est autem, quia consequens erat, ut qui mortuus fuerat, acciperet sepulturam Sepultus est, ut qui vere mortuus crederetur, vere rediret a mortuis crederetur. Tertia, inquit, die resurrexit a mortuis. . . . Si credidisti (de Christo) quod mortis est, crede quod vitæ est. Sicut enim in passione mysterium pietatis est, ita in resurrectione operatio potestatis, ut ait ipse: « Potestatem habeo ponendi animam meam, et potestatem habeo iterum sumendi eam. Quomodo itaque non illi suppetebat vita post mortem, cui mori non fuit conditio, sed potestas? Quomodo poterat inferni legibus detineri, qui idcirco est mortuus, ut mors amitteret potestatem?*

At mirabitur fortasse quispiam quid sit, quod cum Maximus, Christum mortuum revera fuisse, credi ab omnibus oportere, jure præcipiat; tum sancto latroni, quod id non crediderit, vertisse laudi videatur. Sic enim scribit homil. 51, pag. 158: *Iste fidelis latro non credidit moriturum, quem annuntiat regnaturum; non putat subdendum inferis, quem dominaturum confietur in caelis.* Verumtamen qui seriem orationis Maximi diligenter considerarit, is plane perspiciet non eo laudari sanctum latronem a sancto antistite, quasi is latro crediderit, non fuisse prorsus moriturum Christum; sed quod crediderit Christum ipsum non fuisse moriturum, si mori nolisset. Nam ut idem paulo post docet Maximus: *Cognovit latro, omnem Domini passionem ex ipsius fieri voluntate, et in potestate ejus esse morti animam tradere vel ad vitam iterum remeare.* Nisi autem ita sensisset Maximus, secum ipse profecto conflixisset. Eum vero pugnancia [LXXVI] fuisse locutum quis sibi prudens persuaserit? Atque is, ut vidimus, vere fuisse mortuum Christum, idque credi ab omnibus oportere statuit. Quod porro adjungit: *Non putat latro subdendum inferis, quem dominaturum confietur in caelis*, id profecto non impedit, quin Christum latro crediderit moriturum. Imo ostendit atque efficit, moriturum credidisse. Nam, ut fert de non subdendo inferis Christo homilia Maximi 53, pag. 174, *Dominus vastissimos sinus periculorum tutus ingreditur, et sub altitudine immensa conclusus, atque mortifera vitali aere pascitur, et demissus in alienam rerum naturam, in vitæ exilium, cum via peregrinatur, et mortis superates annuntiat venturam mundi salutem. Hic Dominus noster Jesus Christus, quem sæva mors, inexplicabilis bellua, in escam suam rapuit et prædam suam captivam contremuit. Contremuit, inquam: nam si noverat crucifixum; tamen quem non meminerat reum, non poterat tenere damnatum Ideo divinus sermo commemorat: Et præcepit Dominus pisci, et evomuit Jonam in aridam. Præcepit ergo bestia, præcepit morti semper esuriens, præcepit abyssis et inferno, ut mundo restituant Salvatorem. Evomuit autem hoc sic debemus accipere, quod ex imis visceribus mortis victrix vita remeavit, atque eam ex imis præcordiis inferni perditio exulcerata reddiderit. Videmus in propheta (Jonæ) afflictionibus ærissime præfiguratum, et mortem pariter, et resurrectionem (Christi). Quapropter quod impletum cernis in sermo, credere ne cuncteris in Domino.*

Sed quoniam de sancto latrone incidit mentio, est profecto cur ei etiam scriptori faciendum esse satis videatur, qui ante annos paucos in invidiam Maximum vocavit, quasi is latronem ipsum sola fide salutem fuisse consecutum existimari. Quid autem scriptori illi offensioni fuerit, explicabo brevi. Legerat ille in homilia 51 Maximi. Latro « in cruce positus Christum credidit crucifixum, et ideo qui consortio passionis utitur, consortio paradisi condonatur. » Tò credidit autem ita hominem commovit, ut nihil in latrone meriti ac virtutis, præter fidem, agnitum concessumque a Maximo fuisse arbitraretur. At is scriptor non animadvertit agnovisse in latrone ipso criminum paucitatem Maximum; predicasse latronis ejusdem meritum, inque supplicii prena pro delictis suis perferenda patientiam; commemorasse ardentem ejus in Deum caritatem. Caritate autem multitudinem operi peccatorum, eoque orthodoxos ignorat? Quod si fide ad gloriam pertigisse latronem Maximus dixit, fide certe perfecta, hoc est per caritatem operante, non informi, dixit; hæud secus atque dixerit Apostolus in Epistola ad Hebræos, sanctos per fidem vicisse regna, adeptosque fuisse repromissiones. Sunt autem verba Maximi homil. 51, pag. 156 seq., huiusmodi: *Fuit latroni CRUX QUAM PERTULIT, non tam supplicii damnatio, quam salutis occasio. . . . dum SUPPLICIIUM PATITUR, [LXXVII] REGNUM COELESTE CONSEQUITUR. . . . Reminiscens scelerum suorum, et POENITENTIAM GERENS, plus incipit AVERE QUOD SPERAT, quam sentire quod patitur. . . . Intellexit, quod pro alienis peccatis (Christus) has plagas suscipere. . . . et scivit, quia in corpore Christi vulnera, non essent Christi vulnera, sed latronis, atque adeo PLUS AMARE CORPUS, postquam in corpore ejus sua vulnera recognovit. Et homilia 52, pag. 162: MAGNA igitur ET PERFECTA FIDES in illo latrone fuit. Magna et admirabilis fides, quæ Christum crucifixum gloriaris magis credidit, quam puniri. . . . Dominus autem secundum fidem et meritum tribuit ei remunerationis obsequium. Non ergo ea fuit de sancto latrone Maximi nostri opinio, quam ei scriptor ille recens afflavit.*

Neque vero hoc ipso scriptore novo minus injuriæ Maximo conflant ii, qui eo deductum fuisse sanctum episcopum suspicantur, ut a Christi corpore triduo mortis fuisse personam Verbi sejunctam putarint. Nam hujusce sententiæ in opusculis Maximi ne vestigium quidem cernitur. Quod autem vir sanctus homil. 45, pag. 158, scribit, clamasse Christum in cruce: *Deus meus, cur me dereliquisti*, id profecto non efficit, ut, ejus opinione, *derelictum* a Verbo fuisse corpus suspicemur. Hæc enim apte ad Evangelium Maximum scripsisse, quis negat? Quid? Evangelicæ auctoritate ostendi a se quisquam arbitratur posse, Verbi divini personam dimisisse corpus, quod assumpserat salutis humanæ causa? Nihil minus. At enim addit Maximus: *Hæc dixit, (Christus) ut manifestaret, propter nos se esse derelictum, quorum peccata portabat.* Ego vero illud rogo quo tandem modo *derelictum* propter nos se Christus dixerit, teste Maximo? Equidem in homiliis Maximi, propter nos Christum objectum injuriis Judæorum, plagis, malis, morti fuisse lego; *derelictum* autem a persona Verbi corpus, quod assumpserat, nusquam lego. Quid ergo est, cur non eadem ratione derelictum Christum, teste Maximo iudicem, qua derelictum docuit sanctus Leo? Serm. 66, cap. 2, pag. 187 edit. Rom. an. 1753: *Ideo Jesus voce magna clamabat, dicens: Quare me dereliquisti? Ut notum omnibus faceret quare oportuerit eum non erui, non defendi, sed sævientium manibus derelinqui, hoc est salvatorem mundi fieri, et omnium hominum redemptorem, non per miseriam, sed per misericordiam; nec amissione auxilii, sed definitione moriendi, etc.* Quid autem est horum similis doctrina Maximi? Homilia 46, pag. 142: *Nolo sic defendi justitiam, sicut solet iniquitas excusari. . . . Causam suam mavult comprobare, quam dicere. Suam salutem perdidit, ut salutem omnium lucraretur; in se vinci maluit, ut victor esset in cunctis.* Pergit autem Maximus, ac pag. 144 permissum Pilato ostendit, ut adversum Servatorem Christum furentis Synagogæ sacrilegium confirmaret. Et homil. 50, pag. 154: *Passio illius, inquit, nostra redemptio est, mors ejus vita nostra est. Ideo autem [LXXVIII] mala hæc cuncta sustinuit, ut nos bona omnia sentiremus: ideo crudelitatem in se exerceri maluit, ut nobis misericordiam largiretur.* Age vero si divini Verbi persona dereliquisset corpus, ab eoque se disjunctisset, auctore Maximo; qui tandem sic induxisset idem Maximus Christum dicentem: *Palpate manu, atque videte fide, quia inest mihi illius corporis veritas, quod pendit in cruce, atque mortuum depositum fuit in sepulcro; et proprietas Deiatis, qua ME MORTUUM ATQUE IN SEPULCRO DEPOSITUM SUSCITAVI.* Cum anima jam sejuncta esset a corpore, si divina perinde Christi persona corpus idem deseruisset, quo demum modo dici a Maximo potuisset, Christum ipsum sepultum fuisse, sequæ deinde in SEPULCRO DEPOSITUM suscitasse? Non ergo Maximi opinione, sejuncta a Christi corpore triduo mortis fuit persona Verbi.

XVI. Vidimus proxime de sepultura Christi, quid Maximus noster senserit. Multo ille plura ea de re suis in homiliis ac sermonibus disputat, quæ tamen describere non est opus, cum eodem atque modo descriptus Maximi ipsius locus recidant, neque quidquam ferant, quod majorem in modum illustrandum esse videatur. Venio igitur ad articulum qui est de Christi descensu ad inferos. De hoc sic Maximus disserit homilia 57, pag. 182: *Quid mirum si apud superos (mortuo Christo sunt tenebræ, quæ lux descendit ad inferos. Serm. 31, pag. 479: Dum mortem, inquit, ad inferna usque persequitur, ad paradisi sempiterna gaudia, quem creavit atque redemit hominem, revocare dignatus est. Ad inferna usque persecutus est mortem, atque eandem in regno suo gloriosius captivam fecit atque de eadem triumphavit. Aperta tunc sunt tenebræ illa infernorum penetralia. Quod nunquam viderat celeste lumen, æterna nox mirata est. Unde cum propheta ipse dicere poterat: O mors, ero mors tua, ero morsus tuus, inferne. Nam quem ut mortuum putabat, coacta est dimittere, et illorum quos jam retinebat, experta est liberationem. Sermone 43, pag. 514: Quæ omnino facta sunt idcirco, carissimi ut nemo penitus de ejus reditu ab inferis disputaret, qui probabatur tanta gloria suscitasse defunctos. . . . Amemus enim tam magna nobis beneficia conferentem, suscitantem mortuos; veneremur ab inferis resurgentem; colamus, adoremus etiam ad Patris dexteram consistentem. Quamobrem vero ad inferos Christus descendit, idem exponit Maximus homilia 57, pag. 180. Scribit enim hoc modo: Quod in inferno luceat, ait propheta: Qui sedebant in regione umbræ mortis lux orta est illis. Et homilia 60, pag. 189 seq.: Quam bene triumphum Domini propheta describit. . . . Ecce Dominum euntem ad celos non præcedit, sed comitatur gloriosa captivitas. Quo etiam revolvuntur, quæ prodit sermone 29, pag. 476, et sermone 31, pag. 479, ubi: Dum mortem (Christus) ad inferna usque persequitur, ad paradisi sempiterna gaudia, [LXXIX] quem creavit ac redemit hominem, revocare dignatus est. . . . In hac sacratissimæ resurrectionis festivitate, suscitante se Domino, multa sanctorum corpora resuscitata revixerunt atque sanctam introierunt civitatem. Hostias namque suas Saluator hodierna die, cum resurrexit, suscitavit. Et sermone 41, pag. 507: Exsulet caro nostra, quæ vere est terra, quoniam glorificata per Christum societatem Divinitatis emeruit. Erumpant, ait, montes jucunditatem, et colles justitiam. Hos montes collesque qui excitantur ad gaudia, patriarchas dici, non inconvenienter accipimus, sicut et in David sancto legimus: Illuminans tu mirabiliter a montibus æternis. . . . Ne immerito justique montes nuncupantur et colles, qui terrenæ conversationis humilia relinquentes ad superiora celestis vitæ fidei suæ verticem sustulerunt. Justissime itaque venerabiles patriarchæ assumere jucunditatem sermone prophetico communentur; quorum proles, id est Christus Dominus, mortis suæ resurrectionisque mysterio, etiam præteriti sæculi Patribus vitam refudit amissam. Jucundantur omnimodis patriarchæ, quorum de germine natus Dei Filius, universam mundi faciem diabolicis dudum impietatibus sordidatam, immaculato corporis sui novo erore deterat, etc. Et sermone 42, pag. 140: Elegit mori, non ut illum sibi vindicaret infernus, sed ut*

mortuos a mortibus liberaret. Et sermone 44, pag. 515: *Inferna non horruit, damnatoque ipso anctore delicti, suscepit hominem portavit in cælum... Homo qui pravaricationis humiliter lege captiva diabolo iugo colla subjecerat, omnia tyrannica captivitas vincula a Dei Filio captus evasit.*

XVII. De resurrectione porro Servatoris Christi præclare Maximus agit homilia 57, pag. 179 seqq.; homilia 58, pag. 173; et homil. 88, pag. 371, quo loco: *Tertia, inquit, die resurrexit a mortuis. Si credidisti de Christo quod dedecoris est, crede quod gloriæ est. Si credidisti quod mortis est, crede quod vitæ est. Sicut enim in passione mysterium pietatis est, ita in resurrectione operatio potestatis, ut ait ipse: Potestatem habeo ponendi animum meum, et potestatem habeo iterum sumendi eam. Quomodo ergo non illi suppetebat vita post mortem, cui mori non fuit conditio, sed potestas?... Quomodo poterat inferni legibus detineri, qui idcirco est mortuus, ut mors amitteret potestatem? etc. Sed, ne pluribus lectores detineam, uno illo utar loco ex sermone 29, pag. 472, qui plane demonstrat veritatem plenæ miraculorum resurrectionis Christi. Est is vero huiusmodi: Omnium revixit saluti, qui pro omnium peccatis addictus est passioni. Resurrexit igitur Salvator a mortuis. Novæ res et mira; sed habet hæc assertio veritatem. Nam ut taceam prophetarum oracula, angelorum ministeria, aperta sepulcri penetrantia, ipsum Dominum post resurrectionem cum discipulis loquentem, conversantem [LXXX], adentem, Thomam quoque clavorum vulnera etiam digito contrectantem; ut hæc omnia prætermittam, tamen fidem nostram confirmat impietas Judæorum. Nam sufficit ad credulitatem nobis eorum nimirum cauta credulitas. Quo enim studiosius custodierant tumulum, eo constat illum manifestius surrexisse. Quo plures apposuerunt custodes, eo plures testes reliquerunt. Nam hoc procuravit divina providentia, ut resurrectioni non solum angeli, non solum discipuli, sed et testimonium perhiberent, quod est amplius, inimici. Libentius ergo accipimus, quod eum diligentius observarunt. Credimus enim sub custodibus potuisse illum prodire citius quam perire, et de tumulo iure Domini progredi quam discipulorum fraude subduci. Tanta enim sollicitudine sepulcrum obstruxit impietas, ut id non prævaleret manus humana destruere, nisi sola virtus resurrectionis aperiret. Denique dicit sanctus evangelista, descendente angelo, magno terram tremore fuisse commotam, ut fundamenta tumuli moverentur, et percussos pavore custodes, qui venerant custodire mortuum, esse factos ut mortuos. Ut mortuos, inquam, dignum plane iudicium, si cum iustus resurgit, peccator moritur; cum reviviscit innocens, ejus interficitur inimicus: nam ideo nec progredientem Dominum cernere potuerant, quia criminosas mentes terror oppresserat, dum sustinere fulgorem resurrectionis rutilare non solebant. Majore ergo sollicitudine Pharisei Dominum custodierunt mortuum, quam rivum sunt persecuti... Custodiebant ergo eum sollicitè in sepulcro, præsertim quia se die tertia dixerat surrecturum. Custodiebant autem sollicitè in sepulcro, quia necesse illis erat eum jam non doctorem timere, sed iudicem, etc. Confer præterea serm. 35, pag. 491 seqq., et serm. 37, pag. 498 seqq.*

De resurrectione deque ascensione Christi in cælum sic idem Maximus edisserit sermone 37, pagina ipsa 498 seq.: *Neque superflua voluntatis erat aut tacere, ut Dei Filius per tantarum decore passionum materia humanitatis moreretur in terris, qui cælesti in regno paternæ deitate vivebat, nisi nasci illum remediis nostri necessarios flagitasset. Quid Deus ad carnem? quid immaculatus ad crucem? quid æternus ad mortem? Essent quidem Dei Filio verba ac vulnera, omniaque illata passionis opprobria reputanda, nisi universa quæ passus est, resurrectio moræ secutura curasset. Quis ergo ita desipiens retractando decolorare præsumat, quod crucifixus est Christus, qui tot virtutibus tantisque miraculis mirabilior factus est sua passione? Quis illi triduanam exprobrare audent sepulturam, cujus cum sempiterno Patre permanens æternitas prædicatur? Imo quis non toto stupore miretur, inferna illum fuisse dignatum, qui virtute propria et ad vitam potuit redire post mortem, et cælum non [LXXXI] dubitavit ascendere post inferos. Rursum homil. 60, pag. 188: Granum est (Christus) inquit, cum solus crucem patitur; fructus est, cum plurima apostolorum credulitate circumdatur. His enim post resurrectionem quadraginta diebus cum discipulis conversatus, tota illos sapientiæ maturitate edocuit, et ad bonam frugem eos omni disciplinarum secunditate convertit. Deinde ascendit ad cælum, ad Patrem scilicet, fructum carnis præferens in discipulis justitiæ semina derelinquens. Ascendit ergo ad Patrem Dominus. Et sermone 24, pag. 514: Cæli alta transcendens ad paternæ sedis incogitabilem majestatem Christus ascendit, et hominem, quem invidia malignantis inimici prima illa paradisi habitatione depulsum projectumque in hanc mundi labem fecerat esse peregrinum, angelica in patria collocavit, et paradisi exulem civem cælestium fecit. Paria scribit sermone 44, pag. 514 seqq.; 45, pag. 516; et sermone 47, pag. 519: De spoliatione sua dolet cum suo principe tartarus; de sui autem damni restauratione letatur universus cælestis exercitus. Hodie caro, quum in terris Spiritus sancti operante virtute a virgine matre assumpserat, ad Patris dexteram est collocata, eademque omnium cælestium spirituum sunt curvata natura. Hodie nova illa via, de qua olim dicebat Apostolus, nobis est initiata, quia per beatissimam illam Christi carnem æternus ille cæli aditus, per quem aulla prius caro transierat, nobis est desertus. Hodie ille liber quem nemo, nisi agnus, potuit aperire est reseratus, quoniam in illius morte, ejusdem sunt libri revelata sacramenta; et ea quæ in lege et prophetis de eo scripta inveniuntur, consummata dispensatione majestatis ejus, hodierna die completa sunt. Descendit primo Christus, ut nostræ consors fieret natura; ascendit nunc, ut suæ nos participes efficeret gloriæ. Descendens mirabili conversatione, visibilis miraculis delectavit infantes; ascendens dedit dona hominibus, quibus in fide eruditi atque in virili robur educti, temporalem ipsius visionem non ultra appeterent, sed quo eos ipse præcesserat, tota cum animi contentione illum sequi studerent.*

XVIII. Quemadmodum jam Christus ad dexteram Patris sedeat, ex Maximi doctrina, breviter exponam. Ergo is homilia 85, quæ prima est de Diversis, sic habet pag. 271: *Sedet ad dexteram Patris. Quod sedet Christus, victoris munus est; quod ad dexteram Patris sedet, divinitatis est privilegium, et indiscreta consortium caritatis.* Homilia vero 62, pag. 197 seq.: *Credendum est, sicut ait de Salvatore David, in Dei dextera considerare, quia cernimus Spiritum sanctum, sicut promissit Dominus, in apostolis exsultare. Ait ergo propheta psalmorum: « Dixit Dominus Domino meo, Sede ad dextris meis. » Secundum consuetudinem nostram illi concessus offertur, qui aliquo opere perfecto adveniens, [LXXXII] honoris gratia promeretur, ut sedeat. Ita ergo et homo Jesus Christus, passione sua diabolum superans, resurrectione sua, inferna reserans, tanquam perfecto opere, ad celos victor adveniens audit a Deo Patre: Sede ad dexteram meam. Nec mirum si unius sedis offertur Filio concessus a Patre, qui unius est substantiæ et naturæ cum Patre. Cur autem ad dexteram Filius esse credatur? moveat aliquem fortasse. Licet enim dignitatis gradus non sit ubi plenitudo divinitatis est, tamen ideo ad dexteram sedet Filius, non quo præferatur Patri, sed ne inferior esse credatur (a). Pergit Maximus, apte ad sancta Biblia, scribere: Et ideo ad dexteram Filius, quia secundum evangelistam, ad dexteram oves, ad sinistram vero constituentur hædi. Necesse est ergo, partem orium primus agnus obtineat, et secuturo immaculato gregi locum dux immaculatus anticipet, sicut ait Joannes in Apocalypsi: *Hi sequuntur Agnum, etc.* Refert ergo propheta David: *Dixit Dominus Domino meo, Sede ad dexteram meam, hoc est, Dominus Pater Domino Deo Christo Filio throni sui offert sublimem concessum, et, honoris gratia, ad dexteram suam illum æterna sede (b) constituit. Legimus autem in Actibus apostolorum, dicente beato Stephano, cum lapidaretur a Judæis: Ecce video celos apertos, et stantem Dominum Jesum ad dexteram Dei. Videamus ergo quæ sit ratio quod idem Dominus a David sedens prophetatur, stans vero a Stephano prædicatur. Primo omnium Deus, qui incorporalis est et invisibilis . . . sedere quomodo potest? Deinde autem quali subsellio sedeat Deus, qui infinitus est et immensus, et intra se ipse magis creaturarum cunctum contineat? Hæc autem propterea a sanctis viris dicta arbitror esse de Domino, non quo sint contraria sibi; sed ut modo ejus omnipotentia, modo misericordia describatur. Nam utique pro potestate regis sedere dicitur, pro bonitate intercessoris stare angustitur. Ait enim beatus Apostolus, quia advocatum habemus apud Patrem Jesum Christum. Iudex ergo est Christus cum residet, advocatus est cum assurgit. Sunt hæc consentanea iis quæ post a sancto Gregorio fuere comprehensa lib. II, homilia in Evangel. 29, num. 7, pag. 285, tom. V edit. Venetæ an. 1769. Nam est hæc Gregorii interpretatio: *Quid est quod [LXXXIII] (Christum) Marcus sedentem, Stephanus vero stantem se ridere testatur? Sed scitis, fratres, quia sedere judicantis est, stare vero pugnantis vel adjutantis. Adeundus sanctus Thomas, Summæ theologicæ part. 3, quæst. 58, art. 1, ad 1. Sed moderabor orationi mez. Quare non versabor hoc in argumento explicando confirmandoque diutius. Ad ea progrediar quæ sunt de presidiis salutis, de donis, de ornamentis, quibus maximis atque amplissimis (beneficio incarnationis, passionis, mortis Christi Servatoris) auctum esse, ostendit Maximus, genus hominum universum.***

XIX. Atque is quidem sanctus antistes illud principio animadverit, quod Pelagianum evertit dogma, quodque est hujusmodi: Adamum non fuisse mortalem creatum. Hunc culpa sua peccatum originale intulisse in mundum seu in posteros, perque peccatum mortem. Homilia 8, quæ est tertia de Nativitate Domini, pag. 23: *Hodie, inquit, novus ille Adam (Christus) sua nativitate mirabili nostram de novo plasmarit naturam; et quæ veteris Adæ miserabili lapsu fuerat foedata et corrupta, pretiosa sua nativitate et lacrymabili morte reduxit ad vitam.* Homilia 11, pag. 50: *Hodie natus est Christus, sed in nativitate ejus nostra habet vita natalem; quia qui privilegia primæ civitatis amisimus, visitante nos Christo, sanctiore partu redimus.* Homilia 29, quæ est prima de Baptismo, pag. 87, ubi Joannem Baptistam sic inducit loquentem Christo: *Mihi est ex paterna prævaricatione corruptio, et tibi in paterna majestate communio Ego peccati lege mortalis, tu autem adversus peccata veniens nescis subjacere peccato.* Homilia 83, pag. 272: *Credenda est præcipue, fratres, peccatorum remissio, quia hoc unum est remedium quod hominum genus a sententia perpetuæ mortis absolvit. Idcirco Unigenitus Altissimi sumere dignatus est carnem, complexus est crucem, ut te, qui crimina tua evadere et peccata non poteris, indulgentia faceret innocentem. Ideo immaculatus occisus est Agnus, ut ejus errore humani generis macula tergeretur. Quæ autem macula? Nempe originalis culpa. Sic enim scribit sermone 55, pag. 489: Qui primitiva originis nostræ culpa late ad mortem eramus damnati, nunc morte*

(a) Vide sanctum Cyrillum Hierosolymitanum, catech. 14, num. 27 seqq., pag. 219 seqq.; et sanctum Augustinum, serm. 212, pag. 652, tom. V; et sanctum Thomam II part., quæst. 58, art. 2, quo loco: *Sedere, inquit, ad dexteram Patris nihil aliud est quam simul cum Patre habere gloriam divinitatis, et beatitudinem, et judicium potestatem, et hoc immutabiliter et regulariter. Hoc autem convenit Filio Dei, secundum quod Deus. Unde manifestum est quod Christus; secundum quod Deus, sedet ad dexteram Patris: ita tamen quod hæc præpositio ad, quæ transitiva est, solum distinctionem personarum importat, et originis ordinem, non autem gradum naturæ vel dignitatis, qui nullus est in*

divinis personis.

(b) Quo hæc pertineant, quæ ceteri etiam Patres consecantur, ostendit sanctus Thomas ibid., art. 3, quo loco: *Christus, inquit, secundum quod Deus, sedet ad dexteram Patris, id est, in æqualitate Patris; secundum autem quod homo, sedet ad dexteram Patris, id est, in bonis paternis potioribus præ cæteris creaturis, id est, in majori beatitudine, et habens judicium potestatem. Si vero id secundum quod designet unitatem suppositi; sic etiam, secundum quod homo sedet ad dexteram Patris, in quantum scilicet eodem honore veneramus ipsum Filium Dei cum natura assumpta, ut supra dictum est.*

Christi ad pristinam sumus innocentiam revocati. Qui peccatis nostris inferni pœnas merueramus, sua pretiosissima morte ad æternæ beatitudinis gaudia sumus revocati. Qui vasa iræ per Adæ prævaricationem eramus, nunc propter ipsius resurrectionem sanctorum cives evasimus. Nam ut homilia 15, pag. 42, monet : *Tantiis vinculis humanum genus vinzerat inimicus, tantaque nos moles immanium presserat peccatorum, ut nullus nobis esset reditus ad salutem, nisi nasceretur ille qui virtute propria ad vitam posset redire post mortem.* Jam verò serm. 61, qui est de Natali sancti Joannis Baptistæ quintus, pag. 554, non modo meminit Maximus peccati originalis, yerum etiam remedium (circumcisionis præsertim) quæ in [LXXXIV] veteri lege (ejus peccati macule reatusque tollendi causa) adhibebantur. Scribit enim ille hoc modo : *Joannes cum Domino circumcisionem quidem in sua carne suscepit; sed suscipiens terminavit. Et ideo qui novæ gratiæ præco, et magnificus annuntiator enituit ad EVADENDUM ORIGINALE PECCATUM circumcisione non eguit; sed cum supra legem, supra humanæ conditionis ordinem electio divina provexit.* Animadverti autem hoc loco vellem, non eum fuisse Maximum, qui Joannem sic evasisse putaret originale peccatum, ut illud nunquam contraxerit. Hoc enim sanctus episcopus censuit : evasisse quidem Joannem originalis culpæ malum : non ita ut illud prorsus effugerit; sed ita ut, cum jam ipso illigatus esset, solutus fuerit beneficio Redemptoris, cum adhuc in utero esset Elisabethæ. Quare idem est auctor Maximus : fuisse Joanni ex paterna prævaricatione corruptionem, factumque fuisse redimendum a Christo; cum Christus, non ut redimeretur, sed ut redimeret, natus esset. Homilia 29, pag. 87 : *Quin etiam sermone 61, pag. 554, docet, principium Joannis a latente in utero Virginis conditore mundi fuisse sua præsentia dedicatum.* Sed de circumcisione postmodum. De originali culpa rursus Maximus serm. 88, pag. 625 : *Intelligamus, inquit, quantum valuerit ad auferendum mundi peccatum passio Redemptoris. Ecce innocentiam et vitam probatur conferre mors hominis. Hinc intelligamus quantum in omnium (salute) profuerit sacra mors Filii Dei. Ecce proprium, et ORIGINALE DELICTUM LAVAT SANGUIS HUMANUS, etc.* Constat porro ex his, quæ hactenus descripsimus, Maximi locis : 1º non modo lapsum fuisse Adamum, mortisque in eum sententiam fuisse latam, cum creatus fuisset immortalis, verum etiam peccatum in posteris suos intulisse, perque peccatum etiam mortem; 2º homines non in originale tantum illam et communem culpam misere incidisse, sed cum etiam culpæ ejusdem vitio proni ad malum sint, actualibus quæ dicimus seu propriis peccatis sese illigare; 3º quapropter vasa iræ fuisse homines, damnatosque ad interitum sempiternum; 4º ut hi liberari ab utroque peccati genere, redimi, reparari, revocari ad innocentiam vitamque possent, opus Redemptore fuisse, qui Deus simul et homo esset. Quare personam Verbi divini humanam sibi assumpsisse naturam, peccati quidem prorsus expertem, sed in qua (nostræ salutis causa) incommoda sane magna, cruciatus, mortem perpeteretur. Atque homilia 12, pag. 35 : *Quod visitare, inquit Maximus, mundum suum Dei dignatus est Filius, nostræ hoc salutis necessitas flagitabat; nimirum ut cælestis tandem generatio repararet, quod natiuitas (hominum) terrena perdidit. Sed forsassis hunc qui natus prædicatur ex semina, dum vilibus obvolvitur pannis, dum facere contentus est in præsepe, dum lacrymosis vagitibus concepat, Deum esse diffidis? Imo per ista, frater, adverte, eum et ut hominem infirma pro infirmis pertulisse, et ut [LXXXV] Deum potentiam exercuisse cælestem.* Et homilia 13, pag. eadem : *Christus Jesus Dominus noster in quo divinitatis est plenitudo, carnis nostræ infirma suscipiens, novus natus est homo. Hodie resulsit secundus ille Adam, non incola, sed Dominus paradisi. Hodie exortum est in tenebris lumen. Novus quidem homo, sed Dominus sempiternus; novus Christus, sed rex omnium sæculorum. Hic est prædictus a patriarchis, a prophetis prædicalus. Percepisti donum, quod Abraham in spiritu se vidisse lætatus est, etc.* Et sermone 14, pag. 39 : *Hodie nobis. secundum carnem natus est Christus, incipiens quidem esse quod non erat, sed non desinens esse quod erat. Nec enim natiuitas hominis imminuere, aut separare indiscreta majestatis poterat unitatem. Quod Deus de suo Patre processit, ineffabilis ac permanentis est secretum virtutis : quod homo est natus ex semina, NOSTRÆ SALUTIS EST GRATIA. Illic gloria naturæ, hic mysterium voluntatis. Quis ergo, fratres, profundum hoc cælestis consilii valeat æstimare, quod immortalitatis Dominus. ut conditione carnis mortem suscipere pro mortalibus possit, de semine utero. humana voluit sub lege prodire. In pannis nostras infirmitates, nostra se indicat suscepisse peccata. Talis Salvatorem mundi decebat ingressus, ut qui humani generis veniebat peccata mundare, præ cæteris mundius nasceretur. Cui alii omnis debet cantare terra, nisi qui universo terrarum orbi delictorum veniam, et spem sempiternæ salutis invenit? Dignum est, ut eorum præcipue laudibus honoretur, quos proprii corporis passione et sanguinis sui effusione salvavit.* Et sermone 15, pag. 41 : *Ex Patre Deus est, et ex matre homo est; hoc est Deum et hominem unum Dominum confitemur. In ejus natiuitate nos omnes natos sentimus ad vitam. Factus est enim homo non ut sibi viveret, qui auctor est vitæ; sed ut morte sua vitam redimeret mortuorum, ut nullus nobis esset reditus ad salutem, nisi nasceretur ille, qui virtute propria ad vitam possit redire post mortem.* Eodem pertinent, quæ Maximus docet homilia 19, pag. 53 seq., et homil. 20, pag. 53 seq., et homil. 25, pag. 73 seq., et homil. 27, pag. 79 seq., et homil. 33, pag. 100 seq., et homil. 37, pag. 105 seq., et homil. 49, pag. 152 seq., et homil. 50, pag. 153, ubi : *Passio, inquit, illius nostra redemptio est. Mors ejus vita nostra est. Ideo autem mala hæc cuncta sustinuit, ut nos bona omnia sentiremus. Ideo crudelitatem in se exerceri maluit, ut nobis misericordiam largiretur. Auferens enim per crucem humani generis injurias,*

omnes eas in sua passione consumpsit. Innumera prope generis ejusdem in cæteris Maximi hominibus, sermonibus atque opusculis reperire licet. Passum autem Christum mortuumque pro cunctis hominibus, adeoque inisericordiam cunctis impertiri voluisse, Maximus idem affirmat aperte interdum, plerumque [LXXXVI] obscurius; at certo semper nullum, ut unquam reliquerit de sua sententia dubitandi locum. Atque homilia quidem 19, pag. 54: QUI CUNCTOS, inquit, MISERICORDITER REPARATURUS ADVENERAT, ne et ipsa (gentilitas) in la-crymabili sua semper cæcitate maneret, dedit ei etiam signum, quod et Judæus videre potuit in stella, quæ tanti regis nuntiabat ortum, et præsentis venisse probebat redemptionis auctorem. Et homilia 20, pag. 55 seq.: Cum ipse non Judæum tantum populum redempturus advenisset e caelo, sed et cunctas gentes, quas ab initio sæculi una cum Patre creaverat, et Spiritu sancto, signum dare voluit in stella, quod et Judæa videre, atque universa posset orbis agnoscere... Illo visibili signo ad se vocabat CUNCTOS, OMNIBUS GRATIÆ SUE POLICEBATUR DONA. Age vero qui scribit: infirma pro infirmis pertulisse Redemptorem, qui ut nostræ salutis necessitas flagitabat, advenerat; atque ita quidem pertulisse, ut generis humani peccata mundare voluerit, redimere morte sua mor-tuorum vitam, inehereque passioni suæ, effusioneque sanguinis universo terrarum orbi veniam delictorum, spem-que reditus ad salutem nunquam interituram, quam consequi homines nequivissent, nisi natus ille fuisset; qui, inquam, hæc scribit, ostenditque universi orbis terrarum ac generis humani vocabulis cunctos homines vo-catos esse a Redemptore ipso ad se, iisque omnibus hominibus promissa gratiæ divinæ dona, an non plane demon-strat Redemptorem eumdem generis humani pro cunctis seu omnibus hominibus natum, passum, mortuum fuisse, adjumenta que parasse, quibus illi omnes gratiæ illius, quæ ipse pollicetur, dona possent percipere? Rur-sum, in mundum venisse Christum, Maximus docet, sermone 19, pag. 420, ut saluti hominum provideret, ut-que animas gratia sancti Spiritus irrigaret. Homilia vero 116, pag. 384: Non unus, inquit, hominis tantum per Salvatorem causa geritur, nec unius hominis imbecillitas procuratur; sed totius generis humani saluatur infirmi-tas. Nullius autem hominis oblivisci Deum, sed adesse omnibus, subsidiaque parasse monet, dum serm. 16, pag. 439, scribit: Quomodo potest oblivisci nostri Deus, qui etiam capillos capitis nostri in Evangelio apud se dixit esse numeratos? Si enim capillorum nostrorum meminit, magis nostrarum animarum meminit. Per numerum enim curam circa nos sollicitudinemque cognoscimus. Nemo enim numerat, nisi quod vult diligentius custodire... Usque adeo ergo habetur in tutela, qui habetur in numero... Deus omnium meminit, omnium recordatur, tan-tum ut non nostris intervenientibus peccatis, ei inferatur oblitio. Quemadmodum autem meminisset nostri, aut quam curam sollicitudinemque omnibus præstet is qui non adjumenta præbeat vel paret quibus imbecillitas atque infirmitas roboretur humana; cum sive iis adjumentis suffragiisque præpotentis Dei id homo agere ne-queat, quo disponere sese, ut gratia sancti Spiritus irrigetur, pertingereque [LXXXVII] demum ad salutem beatitudinemque sempiternam possit? Ac suffragio quidem divino opus esse, docet Maximus homilia 42, pag. 28, et homilia 64, pag. 206. Quin etiam ad se Christum vocare cunctos, monet, omnibusque suis gratiæ polliceri dona, homilia 20, pag. 56. Efficacitatem porro gratiæ, qua facit Christus, ut si quos efficaciter vult, respiciant, operenturque bonum, sic explicat Maximus homil. 108, pag. 238: Reverti, frä-tres, quando medicus languentium aut quærit aut respicit voluntates, cum semper contraria Considerat et requirat infirmus; hinc est, quod nunc ferrum, nunc ignem, nunc amara pocula ingerit et apponit incitis, ut curam sani sentiant, quam non poterant sentire ægrotantes. Et si homo injurias despicit, maledicta contemnit, ut sauciatis morbo sponte vitam conferat, et salutem; quanto magis Christus medicus donante divina morbis san-cios peccatorum, et phrenesi criminum laborantes, ad salutem etiam invitos ATTRAHIT, et nolentes. O si velimus, fratres, si velimus omnem mentis nostræ paralyasim pervidere, animam nostram virtutibus destitutam jacere in vitiorum stratis cerneremus; luceret nobis, quemadmodum Christus et nostras quotidie noxias respicit volunta-tes, et ad salutaria nos remedia PERTRAHIT ET PERURGET INVITOS. Tò pertrahit vero et perurget invitos non eo pertinet ut indicet necessitate illos qui pertrahuntur perurgenturque premi ut agant, sed libertate moveri, in-duci, determinari; etsi quod libere tunc agunt, amarum interdum sit ipsis, nec libet, ut non libet amarum ægroto, nec placet, quod libere a medico sibi propinatum sorbet. Neque vero secus id Maximus accipit, atque illud accipiat Ecclesia collecta illa, qua dominica quarta post Pentecosten sacerdos sacrificaturus orat, ut Deus nostras ad se rebelles compellat propitius voluntates. Quotus enim quisque catholicus est, qui Ecclesiam precari arbitretur, ut Deus nobis inferat necessitatem? Profecto nemo est, quin sic intelligat: obstrictari quidem eos qui malis cupiditatibus agitantur; sed gratia ipsa ita moveri ac vinci denique, ut determinanti ad bonum Deo libere cedant, seseque una determinent. Confer annotationem nostram ad pag. 359. Jam quid sibi Maximus invitum nolentiumque vocabulis velit, cognosci ex ejus præfatione ad homil. 108, pag. 363, in notis plane potest. Ibi enim ideo se invitum loqui ait, quod si qui ipsum audirent non emendarentur, pi-griusque agerent. Quid an loquebatur adactus necessitate? Nihil minus. Nimirum cum sine fructu loquefe-tur, loquebatur non libens, etsi ei tacere non liceret. Qua ex re liquet, et invitum idem esse Maximo ac et non libens. Cæterum constanter affirmat libertatem arbitrii illesam cuique mortali manere, sive is probe, sive secus agat. Tractatu de Capitulis Evangeliorum, cap. 8, pag. 761: Liberum, inquit, quod homini dedit arbi-trium, noluit iterum abrumper, ne a se nuper concessam, ut diximus, animi libertatem infringeret. Ergo dimisit in uniuscujusque judicio, pro quibus examen futurum [LXXXVIII] sibi meti reservavi, ut puniatur qui fuerit reus, et salvetur qui crimen noluit, ne viviret, admittere. Quid? si Christus Deus servorum suorum, quos actione

sua movet, ac ducit, non aumat, sed perficiat, teste Maximo sermone 40, pag. 504, *libertatem?* Sermone autem 58, pag. 515: *Beata est, inquit, in Christi captivitate libertas..... Videte, et advertite, quoniam nos expedit Christi esse captivos, qui captis suis non solum æternam tribuit libertatem, sed et ineffabilia celestium munerum dona largitur. Ideoque alio in loco patriarcha decantat: Convertite, Domine, captivitatem nostram sicut torrentis in austro. CONVERTE, ait, non averte, id est, PRÆSTA, DOMINE, ut qui jamdudum capti a diabolo sumus, tui tandem mereamur esse captivi. Scimus enim, quia diabolo esse subjectum peramara conditio est, et inexpleta tibi, Domine, servire jucunditas, etc.* Christus igitur in nobis dum operatur, nostram perficit libertatem, ac jucunditatem affert, tum maxime, cum habitans Salvator idem hoc desertum corporis nostri, omnes ibi diaboli factiones exsuperat, et secretum ac securum a cogitationibus sæculi esse suum FACIT habitaculum, ut deinceps nos intra nosmetipsos velut in solitudine constituti, nonnisi cælum respiciamus et terram; hoc est, non cogitemus aliud nisi celestis regni Dominum, et terrenæ resurrectionis auctorem; sermone 19, pag. 446. Quidquid porro gratiæ tributum hominibus est post Adæ lapsum, id Maximus Servatoris Christi virtuti, Patres superiores Scripturasque secutus, acceptum esse referendum docet. Cum enim quidquid adjutorum ad beatam vitam, jam inde ab eo tempore, Adæ posterisque obvenit, ex redemptionis fonte manarit; ex ejus certe virtute manarit necesse est, quem passione mortisque sua et ex sacris Litteris ac traditione constat, et Maximus fatetur, *æculorum esse, et cunctarum gentium, quas ab initio sæculi creaveris, Redemptorem.* Homilia 19, pag. 54; homilia 20, pag. 55; homilia 25, pag. 65, 66, 67, quo loco non latuisse in opere ait, ut omnes ubique qui in Dei Filio Verbum et carnem crederent, salvarentur. Ipsum autem fuisse qui esurientem Hebræorum populum, angelico fecit pane veluti celesti lacte pinguescere; ipsum fuisse qui Hebræos comitatus per arentia deserta esset, cum illos cælum pasceret, petra potaret. Quis autem ignorat orthodoxorum, a petra indicatum Christum, teste doctore gentium Paulo? Et homilia 24, pag. 72; homilia 25, pag. 74; et sermone 19, pag. 445, ubi fecisse Dominum ait, ut, quia primus Adam in paradiso constitutus per intemperantiam gulæ gloriam immortalitatis amiserat, eandem immortalitatem secundus Adam Christus per abstinentiam repararet..... Hoc enim egit Salvator, ut iidem restituis, quibus admissa fuerint delicta, pargentur..... Igitur hoc agit Dominus, ut iis præjudiciis, quibus homo obnoxius peccato fuerat liberetur. Serm. vero 20, pag. 448, Salvatoris misericordia factum fuisse Noe tempore, animadvertit: ut justi evaderent, et injusti amplius [LXXXIX] non peccarent. Pro misericordia plane enim videmus, inquit, illud fuisse diluvium quo, veluti baptismo quodam, totius mundi facies est innovata; scilicet ut qui perditorum scelere sordebat ad crimina, beati Noe habitatione floreret ad gratiam, et qui iniquitatis fuerat postribulum tunc, modo fieret dimicilium sanctitatis. Diluvium illud hujus nostri fuit similitudo baptismatis. Hoc enim tunc gestum est, quod nunc agitur: hoc est, ut exuberantibus aquarum fluctibus, periclitarentur vitia et justitia sola regnaret; mergerentur in profundum peccata, sanctitas vicina celo portaretur. Tunc enim, sicut dixi, hoc agebatur, quod nunc agitur in Ecclesia Christi. Nam sicut Noe arca, submersis omnibus vitiis peccatorum, ferebatur, ita baptismatis fonte cælo vicina portatur Ecclesia, et deletis omnibus superpositionibus idolorum, fides regnat in terris, quæ de Salvatoris aræ procedit. Quidquid enim boni, salutis, vitæ supra naturam in homine fuit, est, erit, ex Salvatore nostro est, qui cum Deus sit, humanam ei sibi nostram assumpsit naturam. Sermone 29, pag. 474: In Salvatore enim nostro omnes resurreximus, omnes reviximus, omnes ad cælestia transmigravimus. Est enim in illo Christo homine uniuscujusque nostrum carnis et sanguinis portio. Ubi ergo portio mea regnat, regnare me credo; ubi dominatur sanguis meus, me sentio dominare; ubi glorificatur caro mea, me gloriosum esse cognosco... Etsi delicta nos excludunt, naturæ communio non repellit. Nam propter bonitatem divinitatis, peculiarem nobis Salvator debet affectum; scilicet quia sicut Deus noster in ipso est, ita et sanguis noster in illo est... Neque enim tam immitis est Dominus, ut obliviscatur hominis, et non meminerit illius quem ipse gestat, etc. Confer et sermonem 35, pag. 489, et sermonem 36, pag. 491 ubi: Una plane dies est Christus, inquit, quia una est in eo divinitatis æternitas. Hodie autem vocatur, quod cum nec vetusta antiquitate subterfugiunt, nec futura ignoratio prætereunt: sed tanquam potentissimum lumen cuncta continet, universa cognoscit, et velut in præsentia habens, possidet omnia, quia apud eum nec præterita labuntur, nec futura celantur... Sicut nobis in futurum vitam et gloriam pollicetur, ita etiam in præteritum de salutis nostræ causa et occasiones nascuntur, ac sic qui ideo colitur, ut miseretur jam misertus. Ad eo ergo facti atque reparati nunc impensius exultemus in beneficiis suis, etc.

XX. Justitiam autem ac sanctitatem sacramentis vel conferri nobis, vel augeri, constitui a Maximo video. Ante Abrahamum, etsi sanctus antistes sacramenta non memoret fuisse, signa tamen quedam fuisse quibus sacramentorum competeret appellatio, quibusque sancti patriarchæ suam testarentur in Christum venturum fidem, qua quidem fide charitati conjuncta sanctificarentur, cum ex sacris Litteris Patrumque traditione liquet, non est cur ipsum dubitasse arbitremur. Jam vero quamquam, teste Maximo, circumcisione [xc] peccatum originale jam inde ab Abrahami temporibus ad Christum usque Hebræi evaderent, ut supra animadvertimus est, non tamen ei sacramento vis per sese inerat tollendi peccati, sed per fidem. Sic enim scribit Maximus tractatu 5, contra Judeos, pag. 740 seq.: *Abraham fide justificatus est, non circumcisione. Ita enim dicit Scriptura: Credidit Abraham Deo, et deputatum est illi ad justitiam, et amicus Dei appellatus est. Ergo Abraham non ex circumcisione justificatus est, sed ex fide. Credidit enim verbo Dei, et justificatus est, et benedictionem a Deo consecutus est, et in eo et semen fidei ejus. Nam considera, ne putes, circumcisionem signum esse*

fideliū. Ante Abraham omnes sancti incircumcisi fuerunt, et puritate mentis Domino placuerunt, et populum Christianum magis ipsi in se monstrarunt. Percurre ordinem in sacrosanctis Litteris positum, et inuenies omnes ita esse, ut dicimus. Primus ipse Adam, qui manibus Dei psalmatus est, incircumcisi permansit, deinde Abel iustus, Enos et Enoch, Noe et Melchisedech sacerdos summi Dei, iusti omnes, neque circumcisi, ut dicimus, secundum carnem fuerunt, etc. Sub lege porro Mosis cæremoniæ quidem per plures atque varia baptisinata erant; sed nullum ex his, contra prævaricationis malum, generalem potuit conferre medicinam; homilia 22, pag. 63. Nam quod ad eorum applicationem afferebatur gratiæ, ad novum pertinebat Testamentum; adeoque iusti, qui fuerunt, iidem etsi ante incarnationem Verbi vixerint, christiani fide, et caritate reuera, et fuerunt, et dici merito potuerunt. Quare Maximus homilia 3, pag. 10, legem cum Evangelio conferens: Duos molares lapides, inquit, duo esse arbitror testamenta, hoc est legem Mosis et Evangelium Domini, quæ ita sunt disposita vel parata, ut sibi testamentum utrumque conveniat, sicut ait Salvator: Non veni solvere legem, sed adimplere... Nisi Evangelium superpositum fuisset, adhuc lex veluti tarda et gravis jaceret in terrâ Judaica, et unius provincie cooperiretur angustiis... Hoc autem lex operabatur sine Evangelio, quod uno saxo fieri potest. Confringere poterat, non prodesse, sicut ait beatus apostolus: Lex autem iram operatur, gratiam vero non præstat. Stante autem lege, Evangelium datum est, quod veteri superpositum Testamento utrumque concederet, ac tanta velocitate sæculum omne circumeat... quod Evangelium tanquam superior mola cunctos credentes suscipit, omnes advenientes accipit, et veluti per quasdam cavernulas præceptorum ad interiora transmittit; ut ibi hinc inde duorum Testamentorum salutaribus mandatis gentilitatis asperitatem mollita, producat omne quod purum est... Noluit igitur Synagoga, sed inutiliter molit, quippe quæ uno saxo nititur laborare, atque ideo non tam molit, quam dissipat, et confringit, etc. Homilia 39, pag. 116: Habebat fons (veteris legis) aquam, sed dulcedinem non habebat. Erat delectabilis ad visionem, sed sincerus [xci] non erat ad soporem: injecto enim per Moysen ligno, dulcedinem suaviter potarunt; austeritatem, quam noxia (a) unda gestebat, ligni abstulit sacramentum. Quod quidem in figuram factum puto. Aquam amaram in myrrhâ legem esse puto Veteris Testamenti, quæ lex priusquam cruce temperaretur Domini, erat immitis... Hæc est illa amaritudo quæ dulcedine commutata est, id est, austeritas legis Evangelii gratia temperata est. Amara enim est legis littera sine crucis mysterio, de qua ait Apostolus: Littera occidit; at ubi passionis illi sacramenta junguntur, omnis ejus spiritualiter amaritudo conditur, et de ea dicit Apostolus: Spiritus autem vivificat. Et homilia 116, pag. 384, scribas phariseosque relarguens, qui neglexerant, Christum et ante et post ejus adventum corpori suo velut escam porrigere: Non unius hominis, inquit, tantum per Salvatorem causa geritur, nec unius hominis imbecillitas procuratur, sed totius generis humani salveatur infirmitas. Nulli autem dubium est, dexteram vel potius corporis præclariorem portionem, hoc officii gerere, ut diurna alimenta suo corpori subministraret, et providentia quadam ad fruendam vitam membra cætera pascat ac nutriat. Hanc igitur dexteram in Judaico populo scribas esse dixerim vel doctores, qui velut præclarior portio in Phariseorum corpore a Domino constituti neglexerunt et cætera membra sua prophetarum oraculis saginare, hoc est, noluerunt Christum corpori suo, secundum prophetarum oracula velut escam vitæ æternæ porrigere; et ideo doctrina eorum tanquam manus aruit imbecillis, quia fontem pereuntem sapientiæ non quæsiit. Propterea denique factum est, ut quasi contraria dextera clavem scientiæ tenere non posset... Hæc autem clavis Christus est Dominus, quo ad credulitatem fidei pectorum nostrorum arcana reserantur. Ista clavis a Phariseis perditur, ab apostolis invenitur, etc. Sed de virtute, qua sacramenta legis veteris niterentur, hactenus. Nunc quid Maximus de sacramentis Novi Testamenti statuatur, disserendum est brevius.

De baptismo autem, etsi supra nonnihil diximus, hæc tamen pauca huc esse transferenda existimavi. Sermone 3, pag. 402, baptismum necessarium dicit Maximus, quia in eo remissio peccatorum tribuitur. Homilia 31, pag. 91, catechumenos alloquens: Sine baptismo, inquit, paradisi gaudia non potestis consequi. Et homilia 33, pag. 96: Suscepto baptismo (catechumenus) fidelis evadit... Redemptor noster pro cunctis regenerationis salutare instituit lavacrum. Homilia 48, pag. 150: Nos peregrini in hoc mundo sumus, et tanquam hospites in hac luce versamur... Peregrini, inquam, sumus, et nobis Salvatoris sanguinis pretio empti est sepultura. Consepulti enim sumus, sicut [xcii] ait Apostolus, cum illo per baptismum in mortem. Baptismus igitur nobis est sepultura, in quo peccatis morimur, criminibus sepelimur, et, veteris hominis conscientia resoluta, in alteram naturam rediveq; infantia reparamur; baptismus, inquam, Salvatoris nobis est sepultura, quia et ibi perdimus ante, quod vicimus, et ibi denovo accipimus, ut vivamus. Magna igitur sepultura hujus est gratia, in qua nobis et utilis mors inseritur, et vita utilior condonatur; magna, inquam, hujus gratia sepultura, quæ et purificat peccatorem et vivificat morientem. Et homilia 59, pag. 185: Interueniente mysterio (baptismi) ex vetulis iterum videamus infantes. Innovatio enim quædam est desinere quod eras, assumere quod ante non fueras; innovatio, inquam, est, unde et neophyti nuncupantur, quod novitate quadam maculas vetustatis abjecerint, gratiam simplicitatis assumpserint, dicente Apostolo: Deponentes veterem hominem cum actibus suis, induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est. Inde Maximus de vestibus, quæ a recens baptizatis neophytis assumi consueverant, deque earum significatione loquens pag. 186: Utique, inquit, neophyti nostri nuper baptizati, tanquam

(a) Noxiā dicit, non quod quidquam ipsa afferret mali; sed quo gravis et amara esset, occasio-

nenque Hebræorum malitia inde sumeret prævaricandi.

aquila, depositis vetustatis exuviiis, nova sanctitatis indumenta sumpserunt, et fatiscentibus antiquis maculis, sicut plumis levis redire gratia immortalitatis ornantur, ita ut in his senectutis occidua peccata senuerint, vita non senuerit; tanquam aquila in pullum, sicut illi in infantiam revocati. Est eis sæculi de conversatione notitia; sed adest illis justitiæ de reparatione securitas. Confer sermonem 8, pag. 418, et serm. 11, pag. 426, ubi : Cum Christus Dominus, inquit, initiaret Ecclesiæ sacramenta, cælo supervenit columba. Intelligo mysterium, agnosce etiam sacramentum. Columba enim ipsa est quæ nunc ad Ecclesiam Christi in baptismo venit, quæ quondam in arcam Noë diluvio properavit, tunc illi securitatem annuntians olivæ ramo, modo hinc æternitatem conferens dicinitatis indicio. Et homil. 98, pag. 329 : Quamvis est illa aqua quæ consumit flammam, nec ipsa consumitur? Illa est, puto, quæ in lavacro de Christi fonte profuens, non consumitur a peccatoribus, sed gehennæ consumi incendia. Quæ dum per baptismum infunditur, et ipsa in hominibus et tartari restinguit ardorem. Visi plane in hominibus, sicut ait Dominus : Aqua autem quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis, et reliqua. Mirum ergo in modum aqua Christi una eademque operatione et vivificat et exstinguit. Vivificat enim animas, delicta restinguit. Hæc lavacri sui refrigerio reparat, illas gurgitis sui unda consumit; et, quod ad majorem baptismi pertinet gratiam, apud superos mysterium celebratur, et apud inferos gehenna restinguitur... Hic in fonte homo mergitur, et illic de tartaro liberatur. Sed nec mirum si in baptismi sacramento aperitur infernum, cum tunc quoque reseretur et cælum. [xcm] Aperiantur enim hæc elementa, ut ad lavacrum Christi convenias libertas et gratia. Libertas enim resurrectis tribuitur, gratia regnaturis... Illi qui erant servi peccati, liberi sunt justitiæ; hi qui angustiis sæculi tenebantur, paradisi amœna percipiunt. In baptismo ergo Christi aperiantur cæli, aperiantur et tartara. Inde ut Spiritus sanctus adveniat, illuc ut misericordia Salvatoris accedat.

XXI. Negat porro Maximus iterari baptismum posse, homilia 28, pag. 53 : nam id ille sacramentum cum eleemosyna conferens : Lavacrum, inquit, semel datur, et semel veniam pollicetur; eleemosynam autem quoties feceris, toties veniam promereris. Id autem quod est de eleemosyna, ut ἁπαρξας a se dictum ostendat, saltem se fide locutum scribit. Non enim is erat Maximus, qui eleemosynæ vim esse tribuendam sacramenti arbitraretur. Vide et tract. 2 de Baptismo, pag. 717 seq.

XXII. De unctionibus ante baptismum deque aliis quibusdam ritibus eorumque significatione disserit Maximus tract. 1 et 2 de Baptismo, pag. 710 seqq. Reddi præterea symbolum, professionemque fidei emitti ante baptismum consuevisse, idem tradit Maximus ibid., pag. 714. Scribit insuper pag. 715 : Ostendimus vos per oleum sanctificationis ad auditum fidei præparatos, et bonum Christi odorem vocatos, ex toto corde abrenuntiandum esse commonitos.... Emissa certissima enuntione, qua vos abrenuntiare omnibus pompis, et operibus ejus, et omni fornicationi diabolici spondidistis, descendistis in fontem sacrum, fontem vitæ, fontem redemptionis, fontem sanctificationis virtute cælesti, et ita sanctificatum; ut homines, per multa peccata diluendo, sanctificet. Nam enim debetis illas aquas oculis æstimare, sed mente. Nam etsi substantia illius aquæ de communi aquarum natura sit, effectus tamen ipsius ex Dei gratia et virtute procedit.... Spiritus enim sanctus in illa aqua operatur, ut qui ante baptismum diversorum criminum rei tenebantur... post baptismum in cælorum regnum intrare mereantur.... In hoc ergo fonte antequam vos toto corpore fingeremus : (immersione namque conferri baptismum consueverat), interrogavimus : Credis in Deum Patrem omnipotentem? Respondistis : Credo. Rursus interrogavimus : Credis et in Jesum Christum Filium ejus, qui conceptus est de Spiritu sancto, et natus est ex Maria virgine? Respondistis singuli : Credo. Iterum interrogavimus : Credis et in Spiritum sanctum? Respondistis similiter : Credo. Hæc autem fecimus juxta Domini nostri Jesu Christi Salvatoris imperium, qui, cum ad Patrem in cælos ascenderet, discipulis, id est apostolis, eam mandavit dicens : Euntes baptizate omnes gentes in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, docentes eos servare omnia quæcunque mandavi vobis. Nemo autem cum induit Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, tres deos nos æstimet confiteri. Quod sacrilegium [xciv] absit longe a fide nostra, quia unum Deum tantum esse, ipso attestante, cognovimus.... Tres ergo personas tenemus et credimus, id est, Patrem et Filium, et Spiritum sanctum, unius potentie, unius substantiæ, unius eternitatis, unius voluntatis, unius etiam deitatis, et totam Trinitatem unius Dei appellatione veneramus. Credere autem plures deos, gentilis impietas est. Et iterum. Non credere tres personas unius substantiæ in una deitate, atque æqualitate, vel coæternitate, hæretica dementia est; cum manifesta hæc sit, quam diximus, auctoritas Christi : Baptizati omnes gentes in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti... Hæc autem quæ hucusque diximus, postquam via credere promisiatis, tertio corpora vestra in fonte demersimus. Qui ordo baptismatis duplici mysterii significatione celebratur. Recte enim tertio mersi estis qui acceptistis baptismum in nomine Jesu Christi, qui tertio die resurrexistis a mortuis. Illa enim tertio repetita demersio typum dominicæ exprimit sepulturæ, per quam Christo consepulti estis in baptismo, et cum Christo resurrexistis in fide, ut peccatis abluti, in sanctitate virtutum Christum vivatis imitando.

XXIII. Jam quo tempore conferri tunc baptismus soleret, demonstrat Maximus homilia 61, pag. 194 : In pascha, inquit, omnes gentes baptizari solent. Agit item noster de baptismo sanguinis sermone 88, pag. 623, quo loco : Incumbente, inquit, persecutionis furore adhuc catechumeni animum cælo præparant, regenerantur morte, damnatione solvuntur, gladio consecrantur.

XXIV. Pergit Maximus scribere tractatu 5 de Baptismo, pag. 717. Nunc, inquit, de iis actura sumus quæ in jam baptizatis sancta institutione complentur. Inpleto enim baptismo, caput vestrum chrismate, id est, oleo sub-

unctionis, infundimus, per quod ostenditur baptismatis regalem et sacerdotalem conferri a Domino dignitatem. Nam in Veteri Testamento, hi qui legebantur in sacerdote vel in regno, sancto ungebantur oleo, et unctione capitis alii regnandi, alii sacrificia offerendi accipiebant a Domino potestatem.... Sed illud in Veteri Testamento oleum temporale regnum, temporale sacerdotium, conferebat..... Hoc autem chrisma, id est, hæc unctio quæ vobis imposita est, illius sacerdotii contulit dignitatem, quod cum semel collatum fuerit, nunquam est finiendum. Mirum certe quod diximus, vos illo chrismate regnum futuræ gloriæ, et sacerdotium esse consecutos. Verum non ego vobis, sed apostolus Petrus, imo per Petrum Christus, collatam hanc pronuntiat dignitatem. Sic enim loquitur ad fideles, id est, ad eos qui baptismate abluti et chrismate consecrati sunt: Vos autem genus regale et sacerdotale, gens sancta, etc. Considerate ergo honorem quem in illo estis mysterio consecuti, etc. Quotus autem quisque non intelligat, confirmationis [xcv] sacramentum, quod unctione potissimum chrismatis in fronte perficeretur, hic indicari a Maximo, qui memori mente teneret, quæ accepta a Christo atque ab apostolis tradita, commendata a Patribus essent memorie hominum sempiternæ? Sanctus Cyprrianus epist. 70, ad Iannarium, pag. 190 edit. Oxon. an. 1682: *Ungi quoque necesse est eum qui baptizatus sit, ut accepto chrismate, id est unctione, esse unctus Dei, et habere in se gratiam Christi possit.* Huc recidunt quæ scribit sanctus Pacianus epist. 1, ad Sympronianum: *Si ergo et lavacri et chrismatis potestas, majorum longe charismatum ad episcopos inde descendit..... ergo nec chrisma, nec baptismus..... potestati ejus indulta est, quia nihil propria usurpatione mandatum est, totumque id ex apostolico jure deflavit.* Paria his habent sanctus Optatus Milevitanus lib. iii adversus Parmenianum, cap. 5, pag. 62 edit. Antwerp. an. 1702; et lib. vii, cap. 4, pag. 102 seqq.; et sanctus Augustinus lib. xv de Trinitate, cap. 26, tom. VIII oper., pag. 708 edit. Antwerp. an. 1700, quo loco unctum Spiritu sancto Christum ut hominem, affirmat, non utique oleo visibili, sed dono gratiæ, quod visibili significatur unguento, quod baptizatos ungit Ecclesia. Et tractatu 3 in Joan. Epist., num. 5, tom. III, part. ii, pag. 616, ubi: *Unctio spiritalis, inquit, ipse Spiritus sanctus est, cujus sacramentum est in unctione visibili.* Sed ne pluribus morer, unum illum describam locum qui exstat lib. ii contra epist. Petiliani, cap. 104, pag. 199, tom. IX, qui locus est hujusmodi: *Sacramentum chrismatis.... in genere visibilium signaculorum sacramentum est, sicut ipse baptismus, etc.* Jam sanctus Leo Magnus serm. 23, qui est quartus de Nativitate Domini, cap. 6, pag. 54, tom. I oper. edit. Rom. an. 1753, populum docens, ita sane ut Maximus scribit: Vos, quos nullis dignius, quam beati Petri apostoli alloquor verbis, genus electum, regale sacerdotium, etc., permanete stabiles in ea fide quam confessi estis coram multis testibus, et in qua renati per aquam et Spiritum sanctum, accepistis chrismatis salutem et signaculum vitæ æternæ. Et sermone 3, qui dictus in anniversar. Assumptionis ad pontificatum suum fuit, cap. 1, pag. 8: *In unitate, inquit, fidei atque baptismatis indiscreta nobis societas, dilectissimi, et generalis est dignitas, secundum illud beati Petri apostoli: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, etc.* Omnes enim in Christo regeneratos crucis signum efficit reges, sancti vero Spiritus unctio consecrat sacerdotes; ut præter istam specialem nostri ministerii servitutem, universi spirituales et rationales Christiani agnoscant se regii generis et sacerdotalis officii esse consortes. Mitto quæ de chrismatis sacramento tradidit Salvianus Massiliensis lib. iii de Providentia, et Vigilii Tapsensis lib. iii contra Eutychem, num. 7, et sanctus Isidorus Hispalensis lib. vi Originum, cap. 19, et ven. Beda in Acta apostolorum cap. x, et in I Joan. Epist., cap. ii. Haud secus censuere Græci. [xcvi] Confer concil. Laodiceum, cau. 48, pag. 789, tom. I Concilior. edit. Paris. an. 1714, et sanctum Cyrillum Hierosolymitanum, catech. 21, quæ est Mystagog. 3, quæ inscripta est *ἡ περὶ Χρισμᾶτος* de Chrismate, num. 1 seqq., pag. 315 seqq. edit. Paris. an. 1720. Animadvertendum autem est, Antonium Augustinum Toteueum monachum Benedictinum congregationis Sancti Mauri, virum sane doctum inque Patrum Græcorum doctrinis cumprimis versatum, in admonitione ad proxime indicatam catechesin sancti Cyrilli, num. 3, pag. eadem, sic habere: *Quod apud Latinos confirmationis nomine designatur, hoc Græci chrisma, vel ὀignon, unguentum, appellare consueverunt. Nam ii in hoc sacramento unctionem semper uti præcipuam ejus partem spectavere.* Horum similia persequuntur sancti Basilius Cæsariensis, Cyrillus Alexandrinus, alii quorum loca describere et nimium longum esset, et lectoribus aliquantum fortassis offerret satietatis atque fastidii. Qui plura volet, is consulat egregiam Josephi Augustini Orsi S. R. E. card. de Chrismate confirmatorio dissertationem, pag. 135 seqq. edit. Mediol. an. 1733. Illud mihi paulo diligentius disquirendum videtur, quid sit, quod præcipuam sacramenti partem confirmationis Maximus in unctione capitis constituit, Patres vero permulti in unctione consignationeque frontis? Innocentius I, epist. 23, quæ est ad Decentium Eugubinum, num. 6, tom. I Epistolar. Romanor. pontif., pag. 858 edit. Paris. an. 1721: *Presbyteri, inquit, sine extra episcopum, sive præsentem episcopo, cum baptizant, chrismate baptizatos ungere licet, quod ad episcopum fuerit consecratum; non tamen frontem ex eodem loco signare, quod solis debetur episcopis, cum tradunt Spiritum paracletum.* Confer annotationem Constantii ad eundem sancti Innocentii locum. Verum Maximo (quoniam non tractationem aliquam de confirmationis mysterio theologicam scribere, sed concionem ad populum habere instituerat) non tam minute, neque tam, ut aiunt, ad vivum res concidende resecandæque sunt visæ; sed satis fuit (quod interdum alii etiam Patres fecerunt) capitis, cujus certe pars est frons, meminisse.

XXV. Offerri sacrificium corporis et sanguinis Christi in Ecclesiæ altaribus, Christumque ipsum reipsa præsentem in Eucharistiæ sacramento esse, dogma est orthodoxum a Maximo assertum ac prædicatum. Sermon. 78, pag. 599 seq.: *Quid reverentius, inquit, quid honorabilius dici potest, quam (martyres) sub illa ura re-*

quiescere, in qua Deo sacrificium celebratur, in qua offeruntur hostiæ, in qua Dominus est sacerdos..... Super aram Christus imponitur.... super altare Domini corpus offertur.... Ibi pro peccatoribus Christi sanguis effunditur. Convenienter igitur.... ibi martyrius sepultura decreta est, ubi mors Domini quotidie celebratur, sicut ipse ait: Quotiescumque hæc feceritis, mortem meam annuntiabitis, donec veniam..... Non immerito veluti consorsio quodam illic occisis est tumulus constitutus, [xcvii] ubi occisionis dominicæ membra ponuntur... Legimus plerosque justorum Abraham sinibus refoveri..., nemo tamen melius præter martyres meruit requiescere, ubi et hostia Christus est et sacerdos; scilicet, ut et propitiationem de oblatione hostiæ consequantur, et benedictionem perfunctionemque sacerdotis excipiant. Hinc plane liquet, 1° sacrificari in aris Ecclesiæ, 2° offerri hostias; 3° has esse Christum qui super aram imponitur, ejusque corpus super altare offertur; 4° pro peccatoribus fundi ibidem sanguinem Christi, occisionisque dominicæ membra poni, mortem annuntiari Servatoris nostri; 5° Christum ipsum sacerdotem esse; 6° sacrificium esse propitiationis, etc. Sunt hæc plane consentanea doctrinæ Patrum. Confer sanctum Thomam; part. iii, quest. 82, art. 1, quo loco Augustini, Ambrosii, etc., testimonia profert eadem confirmantium. Vide præterea quæ et Justino martyre, Irenæo, cæterisque Patribus afferunt monachi Benedictini congregationis Sancti Mauri, Maranus præfat. in Justin. operum, capp. 10 et 15, et Massuetius in Irenæi libros dissert. 3, art. 7, num. 76 seqq., ut cæteros prætermittam, quorum catalogum texere neque vacat, neque vero est opus. Quod autem habet Maximus de propitiatione, et benedictione sacerdotis, quam excipiant martyres, non eo pertinet, quasi sanctis martyribus, aut peccatorum quidquam, aut reatus insit, quod luendum propitiatione benedictioneque sit; sed quo id impetretur quod postulant. Non enim is fuit Maximus qui culpæ quidquam aut reatus inesse iis arbitrarètur, quos ibidem prædicat esse justos, sanctos, præcipuoque loco propter fidem, pro qua pugnarunt, habendos. Postulari autem ait a martyribus vindictam sanguinis ibi, ubi pro peccatoribus Christi sanguis effunditur. Vindicta autem illa sanguinis non aliud indicat quam eversionem regni peccati, quam divinæ justitiæ manifestationem, quam ut propitius sit peccatoribus Deus, ejusque benedicens efficiat ut respiciant, quam restitutionem et glorificationem corporum sanctorum, quam denique secundum adventum Christi. Altare porro seu aram Maximus mensam dominicam vocat tract. 5 contra Judæos, pag. 745, in eaque paratum ait cæleste convivium, nosque cum David cantare proinde, scribit, posse: Dominus pascit me, et nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocavit. De ratione autem qua tenemur refici Eucharistia, deque pœna quæ instat indigne eam sumentibus, hæc idem docet Maximus homilia 45, pag. 158, cibum hunc esse mellis dulciorem, quem qui edere et manducare neglexerit, vitam in semetipso habere non poterit, sicut ipse Dominus ait: Nisi quis manducaverit meam carnem, et biberit meum sanguinem, non habebit vitam in semetipso; sed potius ipse cibum in judicium convertetur, sicut Apostolus dicit: Qui manducat et bibit indigne, judicium sibi manducat. Quod filiis Israel subtiliter prophetatum est in Testamento. Manna enim illis contra divina præcepta tractantibus, vermes effecti sunt, id est, contumaciæ ultiores et iudices. Quæ similitudo Christum [xcviii] indicat Dominum, quem qui suavem cibum et dulcem potum haurire neglexerit, iudicem patietur, sicut ipse ait.

XXVI. Etsi non ex instituto (non enim occurrit, ut data opera ea de re ageret), at satis tamen Maximus ostendit quæ sua esset de peccatorum confessione sententia. Atque ille quidem homilia 115, pag. 382, necessitatem confessionis indicans: Omnis Christianus, inquit, qui vult sua peccata celare, hic spiritaliter vulpis est. Sicut enim vulpis propter fraudes suas latibulis demoratur, ita et peccator tacens propter conscientiam, suorum peccatorum foveis delitescit. Et sicut illa non audent inter medias hominum turbas morum suorum ostentare fallaciam, ita et hic erubescit in media ecclesiæ conversationis suæ nequitiam confiteri. Jam de resipiscencia deque spe indulgentiæ consequendæ disserens sermone 39, pag. 501 seq.: Annon, inquit, lætandum nobis est, quibus novi mysterii sacramento peccata tolluntur, cælum datur, redditur paradysus?... Omnia latronis antea acclera unius meritum confessionis absolvit, et quidquid longa ætate deliquerat, brevissimo sermone delevit. Nec latrocinii cum sui apud Deum sanguis damnavit, quia Christi sanguinem regnum credidit esse, non pernam. Quod factum, carissimi, universo hominum generi profecisse, non dubium est. Nam quis de Dei gratia, absoluto latrone, desperet, si tamen supplicanti preces latronis credulitas subsequatur? Habemus et aliud magnificentum dominicæ pietatis exemplum, quo omnem mortiferæ desperationis formidinem deponentes, de ineffabili Redemptoris nostri indulgentia confidamus. Cum enim condemnatus ab impiis penderet Christus in cruce, furor-que Judæicus illuderet Crucifixo, omnipotentem Patrem interfectioribus suis ipse inter vulnera pius suffragator orabat, dicens: Pater, dimitte illis: nesciunt quid faciunt, etc. De pœnitentibus, de horum gradibus, deque data ipsis peccatorum remissione a sacerdotibus, quibus de rebus alii Patres disserunt, Maximus non agit, quod sancto antistiti orationes ad populum habenti de iisdem disputandi opportunitas non obtulisset, quemadmodum ne de extrema unctione quidem.

XXVII. Sacerdotio quemadmodum habendus sit honos, ostendit Maximus homil. 85, pag. 285, quo loco: Si diligenter, inquit, audistis evangelicam lectionem, intelligere potestis, quæ ministris ac sacerdotibus Dei reverentia debeatur. Nam hos Spiritus sancti remuneratione ditatos esse, ac pignus Spiritus accepisse scribit, ordinatione quidem certe: nam qua alia ratione, ne suspicari quidem possim, eam ob causam altari eos servire, animadvertit, hoc est potestate, quam sunt consecuti, rem divinam facere, exque altari proinde ipsos vivere oportere. Cibus præterea verbi Dei a sacerdotibus esse populo porrigendum docet. Id munus episco-

pis cumprimis competere, quibus non docendorum solum populorum, sed etiam sontium puniendorum, prohibendorumque communione sacrorum, [xcix] jus inesse, confirmat. Ac de pignore quidem Spiritus, etc., quod sacerdotes acceperint, deque sacerdotibus iisdem aliari inservientibus hæc ille tradit homil. 114, pag. 388 seq. : *Domino et Deo militamus, sicut ait Apostolus : Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus. Videmur, inquam, non militare remissis ac fluentibus tunicis, sed habemus militia nostra cingulum, quo castimonia interiora constringuntur, de quo cingulo Dominus ait ad apostolos suos : Sint lumbi vestri præcincti, et lucernæ ardentes in manibus vestris. Milites igitur Christi sumus, et stipendium ab ipso donumque percipimus, sicut dicit beatus Apostolus : Qui dedit nobis pignus Spiritus, hoc est, qui Spiritus sancti nos remuneratione dilavit... Catholicus clericus hac sententia retinetur. Si enim non contentus stipendiis fuerit, quæ de alari, Domino iubente, consequitur; sed exercet mercimonia, intercessionem vendit, viduarum munera libenter amplectitur, hic negotiator magis potest videri quam clericus. Jam vero homil. 12, pag. 371 seq., de Verbi divini prædicandi, deque puniendorum sontium jure ad sacerdotes spectante, quos apibus comparat, disserens : Bene, inquit, dixi, examine sacerdotum; quia sicut apes de divinarum Scripturarum flosculis suavia mella conficiunt, et quidquid ad medicinam pertinet animarum, oris sui arte componunt. Recte comparantur apibus sacerdotes, quia sicut apes castitatem corporis præferunt, cibum vite cælestis exhibent, aculeum legis exercent. Pari enim ad sanctificationem, suaves ad refectionem, severi ad ultionem. Apibus plane sunt comparandi, qui velut alveario quodam gratia matris Ecclesie continentur, in qua diversorum meritorum cellulas dulcissimis prædicationibus componentes, de uno Salvatoris examine Christianorum examina multa producant... Prædicatio sacerdotis in plebe salvandis est correctio, et contestatio judicandis. Contestamur enim illis ante iudicium, quod illos moneat in ipso iudicio, etc. Quemadmodum autem episcopus docere, hortari, movere, redarguere etiam, si opus sit, populum debeat, intelligi ex serm. Maximi 103 plane potest. Sic vero ille ibid., pag. 650, scribit : Interdum, fratres, cum prædicamus, plerisque sermo noster videtur asperior, et ea quæ secundum regulam prosequimur, ita a nonnullis accipiuntur, quasi nostræ severitatis austeritate præmantur. Dicunt enim : Quam dure et amare prædicavit episcopus, ignorantes quod sacerdotis necessitas major est quam voluntas. Necessitas, inquam, major est dicendi, non quod verum prosequendi desit voluntas, sed quia tacendi silentium statuti pœna depellitur. Necessitatem patimur, dum timemus, ac per hoc cogimur plus posse quam velle; et metuenda aliis ingerimus, dum ipsi salutis propriæ formidamus. Hæc autem est conditio prædicantis, ut non aliterius peccata taceat, si sua vult declinare peccata; et [c] emendare objurgando fratrem, ut in se possit non perdere sacerdotem. Cæterum si voluerit dissimulare, silere, celare; et illum tacendo non corrigit, et se non prædicando contemnit. Melius est igitur increpando emendare peccatum quam silendo peccantis delicta suscipere. In hoc enim positi sumus, ut si delinquentibus non eorum scelera dixerimus, scelorum ipsorum etiam nos reatus involvat. Nam sic utique dicit Dominus per prophetam : Et tu, fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel, et aud'es ex ore meo verbum, cum dicam peccatori : Morte morieris, et non loqueris, ut caveat impius de via sua, ipse iniquus in iniquitate sua morietur; sanguinem autem ejus de manu tua requiram. Evidens plane et manifesta sententia, quæ speculatorem, cur tacuerit, sanguine polluit criminosi; nec contenta est, quod iniquum damnat iniquitas, nisi et illum reum statuatur, qui eandem iniquitatem noluit increpare. Videte ergo quantum malum sit delinquentis. Delinquens ipse peccat, et sacerdos arguitur. Ipse se delictis suis jugulat, et de manu episcopi sanguis exquiritur. Loquendum est igitur et clamandum, ne silentium nostrum in die iudicii idem peccator excuset; et qui dissimulat esse participes sanctitatis, tunc socium criminetur erroris... Speculator utique dicitur, qui veluti in quadam sublimi arce consistens adjacenti populo prospicit, ne quis in eum subito hostis obrepit; sed de illo sollicitè curam habens, plebs pacis dulcedine potitur; qui si aliquid adversi repente conspexerit, mox indicet, constanter annuntiet, ut et civis ad cavendum periculum sit paratus, et hostis fugiat deprehensus. Cæterum si, urgente adversario, speculator dissimulaverit, tacuerit, neglexerit; tunc fit, ut inopinatus præoccupetur populus, et inimicus superveniens debacchetur, atque ideo omnis culpa ei ascribitur, qui loqui noluit, ut salvaret plurimos; sed tacere maluit, ut periret ipse cum pluribus. Hos ergo speculatores a Domino constitutos, quos esse dicimus, nisi beatissimos sacerdotes, qui velut in sublimi quadam arce sapientiæ collocati ad tuitionem populorum, supervenientia mala eminens intuentur, et adhuc longe positi contemplantur futura supplicia, non oculi carnalis intuitu, sed prudentiæ spiritualis aspectu. Et ideo tacere non possunt, sed clamare coguntur, ne per silentium gregem Christi diribolus hostis intradat. Consulto præterea sermonem 104, pag. 661 seqq. De jure quo criminosos episcopus possit prohibere privareque communione sacrorum, paucis, sed satis explicate agit Maximus homilia 47, pag. 146; scribit enim : Criminosos episcopi sententia proci de consortio Christiano. Ad sacrorum enim antistes, quibus onus est impositum tractandi Evangelii, pertinet, sordes amputare populorum; quemadmodum ad ferrum gestantem agricolam spectat sarmentia deputare vinearum; homilia 57, pag. 111.*

[c] XXVIII. De nuptiis sic habet homilia 25, pag. 67 : Vadit ad nuptias Dei Filius, ut quas dudum potestate constituit, tunc præsentia suæ benedictione sanctificet. Et homil. 17, pag. 50 : Nec minus, inquit, etiam nobis exultandum est, eo quod in hac sacratissima aiei hujus (Epiphanie) celebritate, sicut paterna traditione instrumur, ipse Christus Dominus noster ad terrenas invitatus nuptias advenerat, non ut illo delectaretur convivio, sed ut nuptiarum se esse demonstraret auctorem, easdemque sanctificans divina ipsius immolesceret virtus, etc.

XXIX. Ecclesiam e Christi Servatoris latere salutarique vulnere manasse, Patrum (a) cæterorum dicendi rationem imitatus, scribit Maximus homil. 53, pag. 172, et serm. 54, pag. 486, ubi : *In ipso, inquit, mundi nascentis exordio, cum mater illa omnium viventium Eva de dormientis Adæ costa producta est; mater universorum credentium Ecclesia ex latere Christi in cruce morientis demonstratur nascitura.* Quæ quidem eo spectant, ut sanguine et aqua e latere Christi manantibus sanctam Ecclesiam fuisse significatam commonstrent. Atque huc revolvuntur quæ docet sanctus Augustinus sermone 5, alias 1, ex Sirmondianis, num. 3, tom. V oper. edit. Antwerp. an. 1700. Nam, *quid profuit de latere, inquit, nisi sacramentum quod accipiunt fideles? Spiritus, sanguis et aqua..... De ipso sanguine et aqua significatur nata Ecclesia. Et quando exiit sanguis et aqua de latere? Cum jam dormiret Christus in cruce.* Quia Adam in paradiso pomum accepit, et sic illo de latere Eva producta est. Cur porro sanguine et aqua significetur Ecclesia, ex iis perspicitur, quæ Joannes Chrysostomus, loco proxime indicato, animadvertit. Atque is : *Ex illa, inquit, aqua, et sanguine tota constat Ecclesia. Testis est ipse dicens : Nisi qui renatus fuerit ex aqua et spiritu, non potest introire in regnum celorum..... Et nascimur quidem per aquam baptismatis, alimur autem per sanguinem. Vides quomodo simus ex carne ejus et ex ossibus ejus, dum ex sanguine illo et aqua tum nascimur, tum alimur? (b) Et quemadmodum Adamo dormiente mulier est condita, sic Christo mortuo facta est Ecclesia ex ejus latere.* Scilicet qui Ecclesiam constituunt ex aqua renati sunt, alunturque sanguine Servatoris. Quo quidem recidunt quæ Maximus homilia 53, complexus est pag. 174. Præterea Ecclesiam navis instar esse, cujus figura fuerit arca Noemi, Scripturis majorumque traditioni Maximus insistens, docet pag. 487, et homilia 53, pag. 174, et sermone 94, pag. 641, ubi : *Quæ nascis, inquit, in altum sæculi hujus ita natas, ut pereunte mundo, omnes quos suscipit servet illasos. Cujus figuram jam in [c] Veteri videmus Testamento. Sicut enim Noe arca, naufragante mundo, cunctos, quos susceperat, incolumes reservavit; ita et Petri Ecclesia, confligente sæculo, omnes quos amplectitur representabit illasos, et sicut, tunc transacto diluvio, ad arcam Noe columba signum pacis detulit; ita et transacto judicio, ad Ecclesiam Petri Christus pacis gaudium desert.* Atque Scripturarum quidem auctoritate ostendi potest, arcam Noemi fuisse Ecclesie symbolum seu figuram. Vide Epistolam priorem sancti Petri, cap. iii, vers. 20 seq. Patrum autem, qui idem ipsum confirmarint, vetustissimus Justinus martyr fuit. Confer ejus *Dialogum cum Tryphone* num. 88, pag. 242 edit. Venet. an. 1747. Hunc est secutus Tertullianus, qui lib. *de Baptismo*, cap. 8, pag. 227 edit. Venetæ an. 1744, *Quemadmodum, inquit, post aquas diluvii, quibus iniquitas antiqua purgata est, post baptismum (ut ita dixerim) mundi, pacem celestis iræ præco columba terris annuntiavit demissa ex arca, et cum olea reversa : quod signum etiam apud nationes pacis præstenditur; eadem dispositione spiritalis effectus, terræ, id est carni nostræ, emergenti de lavacro, post vetera delicta, columba sancti Spiritus advolat, pacem Dei afferens, emissa de caelis, ubi ECCLESIA EST ARCA FIGURATA.* Consentient sanctus Cyprianus lib. *de Unitate Ecclesiæ*, pag. 109 edit. Oxon. an. 1682, ubi : *Si potuit, inquit, evadere quisquam, qui extra arcam Noe fuit; et qui extra Ecclesiam foris fuerit, evadat. Monet Dominus, et dicit : Qui non est mecum adversus me est, et qui non mecum colligit, spargit..... Qui alibi præter Ecclesiam colligit, spargit, etc.* Sanctus Cyrillus Hierosolymitanus, catechesi 17, num. 10, pag. 269 edit. Paris. an. 1720; sanctus Ambrosius, lib. *de Noe et Arca*, cap. 13, num. 25, pag. 276, et cap. 15, num. 52, pag. 290, tom. I^o edit. Venetæ an. 1748; sanctus Hieronymus, epist. ad Damasum, quæ est inter Damasianas 10, num. 2, pag. 546 edit. Paris. Constantii an. 1721, quo loco de Ecclesia Petri, seu de Romana sede agens : *Quicumque, inquit, extra hanc domum agnum comederit, profanus est. Si quis in arca Noe non fuerit, peribit regnante diluvio.* Sanctus Joannes Chrysostomus, homil. in *terrarum motum et Lazarum*, num. 7, tom. 1, pag. 783 edit. Paris. an. 1718, ubi : *Mysteria fuerunt, inquit, quæ narrantur, et rerum futurarum figura, quæ tunc fiebant. Nimirum arca fuit Ecclesia, Noe Christus, columba Spiritus sanctus, olea folium Dei benignitas, etc.* Sanctus Augustinus, lib. v *de Baptismo*, cap. extremo, num. 59, pag. 108, tom. IX operum, et lib. xv *de Civ. Dei*, cap. 26, pag. 510, tom. VII edit. Antwerpæ an. 1700, sic habet : *Quod Noe homini justo..... imperat Deus, ut arcam faciat, in qua cum suis, id est uxore, filiis et nuribus, et cum animalibus, quæ ad illum ex Dei præcepto in arcam ingressa sunt, liberarentur a diluvii vastitate, procul dubio figura est peregrinantis in hoc sæculo civitatis Dei, hoc est Ecclesiæ, quæ fit salva per signum, in [c] quo pependit mediator Dei et hominum homo Christus Jesus.* Hinc Christiani veteres id figuræ genus pingi sculpsive curarunt. Qua de re consuli poterunt Ciampinius, Bonarroti, Maffei, Boldetti, alii quorum meminit Mamachius tom. I, pag. 78 et 264, et tom. III *Antiquitatum Christianorum*, lib. iii, part. 1, cap. 1, § 3, num. 5, pag. 31 seq. De navi quæ Ecclesiam item exhibeat, quæque proinde pingi, incidi, insculpsive lapidibus, etc., solet, confer Clementem Alexandrinum, lib. iii *Pædagogici*, cap. 11, pag. 245 edit. Paris. an. 1641, et sanctum Ambrosium in *Luc.* lib. iv, num. 70 seq., pag. 848, tom. II. Vide præterea vetera monumenta quæ attulere Hieronymus Alexander Junior, alique quos recenset Mamachius lib. indicato,

(a) Vide sanctum Joannem Chrysostomum, homil. *de Laude Maximi*, num. 3, pag. 215, tom. III oper. edit. Paris. an. 1721, et sanctum Augustinum loco mox describendo.

(b) Consule sanctum Cyrillum Hierosol., catech. 3,

num. 10, pag. 44, edit. Paris. an. 1720, et catech. 43, num. 21, pag. 193, et sanctum Ambrosium, lib. x in *Luc. Evangel.*, num. 435, tom. II oper. edit. Venetæ an. 1748, Tertullianum, lib. *de Baptismo*, cap. 15, pag. 230, edit. Venetæ an. 1744.

num. 52, pag. 98. Jam Maximus homilia 50, pag. 184, explicans, quamobrem navi similem dicat Ecclesiam: Cum a nautis, inquit, occluditur mare, prius ab ipsis (nautis) arbor erigitur, velum distenditur, ut, cruce Domini facta, aquarum fluentia rumpantur, et hoc dominico securi signo portum salutis petunt, periculum mortis evadunt; figura enim sacramenti quædam est velum suspensum in arbore, quasi Christus sit exaltatus in cruce; atque ideo confidentia de mysterio veniente, homines ventorum procellas negligunt, peregrinationis vota suscipiunt. Sicut autem Ecclesia sine cruce stare non potest, ita et sine arbore navis infirma est. Statim enim diabolus inquietat, et illam ventus allidit. At ubi signum crucis erigitur, statim et diaboli iniquitas repellitur, et ventorum procella sopitur.

Ac de symbolis arce navisque hactenus. Nunc de vineæ lunæque comparatione cum Ecclesia, ac de Ecclesiæ ipsius propagatione amplificationeque ob prædicationem Verbi Dei, fusumque a martyribus sanguinem, quæ sunt a Maximo tradita, explicabo brevi. Ergo Maximus homilia 30, pag. 478, Nos, inquit, vir agricola cum plantasset vineam. . . . Christum significavit, qui vineam fecit Ecclesiam. Quotus autem quisque est, qui non a Patribus modo, verum etiam a Christo ipso Servatore in Evangelio, Ecclesiam vineæ fuisse comparatam, ignoret? Jam vero homilia 101, pag. 358, Fulget Ecclesia, inquit, novæ suæ, ac Salvatoris lumine, et radiat non proprio nitore, sed Patris, sicut Apostolus ait, dicens: Vivo autem jam non ego; vivit vero in me Christus; et iterum: Ut sit primogenitus in multis fratribus. Recte plane lunæ comparatur Ecclesia, quoniam et ipsa nos lavaci rore perfundit, et terram corporis nostri baptismatis rore vivificat. Recte lunæ comparatur Ecclesia, quia et ipsa augmentum acquirit, patiturque defectum. Minuitur enim sæpe, frequenter augetur. Minuitur persecutionibus, prædicationibus ampliatur. Decrescit cum minuitur fides, crescit cum mortyribus coronatur; et eadem causa quæ tribuit illi defectum, ipsa præstat augmentum: frequenter enim quos dolet persecutores, ipsos recipit confessores. Quæ sanè Patrum [civ] omnium una vox fuit. Justinus martyr in Dialogo cum Tryphone, num. 110, pag. 214 edit. operum Venetæ an. 1747. Dum gladio, inquit, percussimur, dum crucifigimur, dum feris tradimur, et vinculis, et igni, et omnibus aliis tormentis, a confessione, ut manifestum est, non discedimus. Sed quanto magis talia nobis insignuntur, eo plures alii per nomen Jesu Christi fideles fiunt. Quemadmodum vitis, si quis partes illas amputet, quæ fructum ferunt, ita proficit, ut alios florentes et fructiferos palmites rursus proferat. Idem nobis quoque evenit. Consonant his quæ scribit Tertullianus in lib. ad Scapulam, cap. 4, pag. 72: Non deficiet, inquit, hæc secta, quam tunc magis edificari scias cum eam videret. Et Apologetici cap. ultimo, pag. 40: Plures efficimur, quoties metimur a vobis. Semper est sanguis Christianorum. Horum sunt similia quæ complexi sunt sanctus Cyrillus Hierosolymitanus catech. 18, num. 27, pag. 298, sanctus Gregorius Nazianzenus orat. 25, pag. 414, tom. I edit. Colon. an. 1690, quo loco, Persecutiones, inquit, illustriorem ipsam (Ecclesiam) splendidioremque per supplicia reddebant. Et carmine 11 ad Episcopos, tom. II, pag. 83, ubi sic habet:

Namque etiam hostilis furor, atque immanis quæque
Supplicia addiderant animis nova robora nostris,
Tormentisque fides gravibus magis fulta vigebat.

Sanctus Ambrosius epist. 72, num. 44, pag. 4175, tom. III oper. edit. Venetæ an. 1751, Per martyres cumulatam, ait esse, non minuatam religionem. Sanctus Joannes Chrysostomus, lib. adversus Judæos et gentiles, Quod Christus sit Deus, num. 42, pag. 258, tom. I. Sanctus Augustinus in psal. xl, num. 4, pag. 258, tom. IV edit. Antwerp. an. 1700 quo loco: Persecutiones diabolus in Ecclesiam concitat ad perdendum nomen Christi, inquit, . . . Ut moreretur iterum Christus non in capite, sed in corpore suo, occisi sunt et martyres. Ad multiplicandam Ecclesiam valuit sanctus sanguis effusus: seminationi accessit et mors martyrum. Pretiosa in conspectu Domini mors justorum ejus. Multiplicati sunt magis magisque Christiani, et non est impletum quod dixerunt inimici. . . . Sedent pagani, et computant sibi annos, audiunt fanaticos suos dicentes, aliquando Christiani non erunt. . . . Adhuc dicunt: Quando morietur et peribit nomen ejus. Bis victi, vel tertio sapite. Mortuus est Christus, non perit nomen ejus: mortui sunt martyres, multiplicata est magis Ecclesia. Crescit per omnes gentes nomen Christi, qui de morte sua et resurrectione prædixit: qui de mortibus martyrum suorum et de corona prædixit. Et sermone 1 in psal. lviii, num. 5, pag. 418: Effusus est magnus et multus martyrum sanguis, quo effuso, tanquam seminata seges Ecclesiæ fertilis totum mundum, sicut nunc conspicimus, occupavit. Et sermone 32 in psal. cxviii, num. 6, pag. 1021. Quis non videat quantum adjunxit Ecclesiam sanguis [civ] Ecclesiæ? Quanta ex illa semente seges toto orbe surrexerit? Et lib. xxii de Civit. Dei, cap. 6, pag. 499, tom. VII: A Christo Deo non solum colendo, verum etiam confitendo tantam per orbem terrarum martyrum multitudinem metus revocare non potuit, non levis offensionis animorum, sed immensarum variarumque pœnarum, et ipsius mortis, quæ plus cæteris formidatur. Neque tunc civitas Christi, quamvis adhuc peregrinaretur in terris, et haberet tamen magnorum agmina populorum, adversus impios persecutores suos pro temporali salute pugnavit; sed potius ut obtineret æternam, non repugnavit. Ligabantur, includebantur, cadebantur et multiplicabantur. Sanctus Leo Magnus sermone 83, qui est de Natali apostolorum Petri et Pauli, cap. 6, pag. 237, tom. I operum edit. Romæ an. 1753: Non minuitur, inquit, persecutionibus Ecclesia, sed augetur et semper Dominicus ager segete ditiori vestitur, dum grana, quæ singula cadunt, multiplicata nascuntur. Hôs Patres consecutus Maximus pergit scribere sermone 50, pag. 528: Vexatur Ecclesia manibus cruentorum,

non ut inter supplicia pœnasque deficiat; sed ut per multimodos victoriarum titulos in omnem pulchritudinem cruore triumphantium martyrum decoretur.

Autem Christum natum Ecclesiam Christi vigiuisse, Maximus idem animadvertit homil. 101, pag. 358, quæ de doctrina, ut cæteros prætermittam, confer Augustinum, lib. 1 de Baptismo contra Donatistas, cap. 15 seq., num. 24 seq., tom. IX, pag. 62. Atque eam quidem Ecclesiam, idem docet Maximus, ibid., evertere fuisse conatos Iamnem et Mambrem, cum Mosi restitire. Jam vero tunc eam, quod finibus fere Palæstinæ contineretur, propagataque ad gentiles non esset, fuisse sterilem. Homilia 93, pag. 353: *Requiramus, inquit, quæ sit ista civitas, quæ sterilitate laborabat. . . . Legimus in eodem apostolo dictum de Ecclesia: Lactare, sterilis, quæ non parit; erumpere, et zelare, quæ non paritur. Ergo Ecclesia est illa sterilis civitas, quæ ante adventum Christi, aquarum vitio, hoc est, sacrilegio gentilium populorum, sterilitatem sustinens, Dei filios procreare non potuisset. Ubi venit Christus, velut ens fictile assumens corpus humanum, vitia sanavit aquarum, hoc est, rescavit sacrilegia populorum. Statim Ecclesia, quæ erat sterilis, cepit esse secunda. Unde et Apostolus dicit: Lactare, sterilis. Plures enim filios ex eo Ecclesia, quæ erat sterilis procreavit, quam Synagoga (a), quæ (cum Palæstinæ finibus contineretur) erat secunda, susceperit. Sunt hæc plane consentanea iis quæ ab cæteris Patribus monumentis fuisse tradita litterarum. Imprimis autem a Cyrillo Hierosolymitano catechesi 18, num. 26 seqq., pag. 298; ab Joanne Chrysostomo in *Isaiam* cap. II, num. 3, pag. 21 seq., tom. VI et in cap. IV *Epistolæ ad Galatas*, num. 4, tom. X, pag. 710 seq., ubi S. doctor: *Quæ, inquit, antehac sterilis, et quæ deserta? An non per apicam [viti] est hæc esse Ecclesiam ex gentibus, quæ antehac Dei cognitione fuit privata? Quæ vero est illa quæ habet vitum? Nonne liquet hæc esse Synagoga? Attamen hæc multitudinem liberorum superavit sterilis; siquidem hæc unam duntaxat habebat gentem: sed Ecclesiæ filii Græciam, Barbariam, terram, mare, denique orbem universum implent.**

Credi porro Ecclesiam oportere, affirmat Maximus. Quemadmodum autem credenda sit, explicat tractatu 2 de Baptismo, pag. 714. Quod interrogavimus, inquit, credis in sanctam Ecclesiam et remissionem peccatorum, non eo modo interrogavimus, ut quomodo in Deum creditur, sic in ECCLESIAM SANCTAM CATHOLICAM. Propterea sancta et catholica est, quia recte credit in Deum. Non ergo diximus, ut in Ecclesiam, quasi in Deum crederetis; sed intelligite nos dicere, et dicitis: *Ut in Ecclesia sancta et catholica conversantes, (b) in Deum crederetis.* Et homilia 83, pag. 372: *Sanctam Ecclesiam. Vere sancta est Ecclesia constanda, per quam et sanctificatio est data mortalibus, et crescentia credentium numero, omnium pene lingua in Dei laudes sanctorum mundus exultat. Sancta est Ecclesia, quæ baptismi sacramento peccatorum contagione deleta, terrarum incolas transmittit ad cælum.* En modo quo sanctam intelligat, et quo catholicam Maximus: *sanctam, quod recte in Deum credat, quod sanctificatio mortalibus data per eam sit, quodque baptismo peccatorum contagione deleta, terrarum incolas transmittat ad cælum; catholicam autem, quod propagata latissime per orbem terrarum ita sit, ut omnium pene lingua in Dei laudes sanctorum mundus exultat.* Homilia quoque 9, pag. 20: *Ineluctabili, inquit, fide ac devotione solita, sacerdotis tui semper monitis inherentes, per religiosi itineris vias ac veritatis semitas, quas universæ tenet Ecclesia gradientes, magis magisque hæreticorum densa et diabolica calcate figmenta. Ac semper quidem veram doctrinam ab Ecclesia catholica teneri atque doceri idem Maximus statuit homilia 45, pag. 140: Domini, inquit, sapientia non assecta est, non quæsitæ; non enim didicit a magistro, sicut ipsi Judæi dicunt: Quomodo hic litteras novit, cum non didicerit, et ipse dicat: Mea doctrina non est de hoc mundo, sed ejus qui misit me. Hoc est, quod sit de superiore contextum: quo vestimento, vel quibus omnibus vestimentis ECCLESIA CATHOLICA SEMPER AMICTA EST.*

[Cui] XXX. Age vero consideremus, quemadmodum et quam ob causam, Ecclesiam catholicam Maximus et novum et Ecclesiam Petri vocet. Scribit enim ille hoc modo (c): Videamus, quæ sit ista navicula Simonis Petri, quam ad docendum de duobus magis opportunam Dominus judicavit, quæ et tutum Salvatorem præstet ab injuria, et credulitatis hominibus largiatur eloquia. Invenimus enim jam Dominum navigasse in alia navi, et gravibus injuriis laceratum. Navigavit enim cum Moyse in mari Rubro, quando populum Israel per undarum fluentia transiecit; sed gravibus est affectus injuriis, sicut ipse ait in Evangelio ad Judæos: Si crederetis Moyse, et mihi crederetis. Injuria autem Salvatoris est incredulitas Synagoge. Ergo PETRI NAVEM elegit, Moyse deseruit; hoc est spernit Synagoga perfidiam; fidelem assumit Ecclesiam. Duæ enim quasi navicula a Deo destinatae sunt, quæ in hoc, tanquam in mari, mundo salutem hominibus piscarentur. . . . Ex his duabus naviculis una relinquitur ad terram inanem et vacua, altera producit in altum onusta vel plena. Vacua enim Synagoga relinquitur in litore, quia Christum cum prophetarum amissis oraculis; onusta autem Ecclesia in altum assumitur, quia Dominum

(a) Vide etiam homiliam 18, pag. 31.

(b) Vide Cyrillum Hierosolymitanum, catech. 18, num. 25, pag. 297, ubi leges: Tibi tradidit fides ita tenendum: *Et in unam sanctam, Ecclesiam catholicam, i. ut eorum abominanda collegia fugiens, adhaereas semper catholicae Ecclesiæ, in qua et renatus es. Et si quando peregrinatus fueris in civitatibus, ne simpliciter requiras ubi sit dominicum (nam et impiorum sectæ atque hæreses suas ipsorum speluncas do-*

minicorum nomine honestare nituntur), neque ubi sit simpliciter Ecclesia; sed ubi sit catholica Ecclesia. Hoc enim proprium nomen est hujus sanctæ, et matris omnium nostrorum. Quo etiam spectant, quæ docet sanctus Augustinus lib. contra Epistolam Manichæi cap. 4, num. 5, pag. 110, tom. VIII operum edit. Antwerp. an. 1700.

(c) Servone 94, pag. 640 seqq.

cum apostolorum doctrina suscepit. Synagoga, inquam, relinquitur ad terras, quasi terrenis inhærens operantibus; Ecclesia autem in altitudinem evocatur, tanquam celorum profunda sacramenta discutens, in illam scilicet altitudinem de qua Apostolus ait: O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei. Propterea dicitur Petro: *Duc in altum, hoc est in profundum disputationum* (a) generationis divinæ. Quid enim tam profundum quam quod ait Petrus ad Dominum: *Tu es Christus Filius Dei vivi?* Quid tam terrenum quam quod de Domino dixerunt Judæi: *Nonne hic est filius Joseph fabri?*.... Unde ait Salvator Petro: *Quia non caro et sanguis tibi hoc revelavit, sed Pater meus, qui in cælis est.* Phariseis autem dicit: *Quomodo potestis bona loqui, cum sitis nequam?* Hanc igitur SOLAM ECCLESIE NAVEM ascendit Dominus, in qua PETRUS MAGISTER EST CONSTITUTUS: DICENTE DOMINO: *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Quæ navis in altum sæculi hujus ita natat, ut, pereunte mundo, omnes quos suscipit seruet illæsos. Cujus figuram jam in Veteri videmus Testamento. Sicut enim Noe arca, naufragante mundo, cunctos quos susceperat incolumes reservavit; ita ET PETRI ECCLESIA, confligente sæculo, OMNES QUOS AMPLECTITUR, REPRESENTAT ILLÆSOS.... Sed quoniam hanc eandem naviculam Petri, de qua nunc Dominus celestis doctrinæ suæ sacramenta depromit, legimus in Matthæo, dormiente in eadem Domino, ventis insurgentibus perturbatam, ita ut cuncti apostoli mortis periculum formidarent; videamus quæ causa [CVII] est quod una eademque navicula hic in tranquillitate doctrinam populis tribuit, ibi in tempestate discipulis metum mortis indicit, præsertim cum ibi etiam cum cæteris apostolis Simon Petrus esset. Hæc est autem causa periculi: erat ibi Simon Petrus; sed erat pariter et proditor Judas. Quamvis enim illius fides fundaret naviculam, hujus tamen eam perfidia conturbabat. Tranquillitas est, (b) ubi PETRUS SOLUS NAVIGAT; tempestas ubi Judas adjungitur.... Metuentibus igitur discipulis, anxiant Petro, dormiebat Dominus. Mirum forte videatur quod, anxiant Petro, dormiebat Dominus. Dormiebat Petro, ne vigilaret Judæ.... Si unius Judæ peccato cuncti periclitantur apostoli, hoc exemplo caveamus perfidum, caveamus proditorem, ne per unum plurimi fluctuemus. Quin etiam hujusmodi abjiciamus de navicula, ut non obdormiat, sed vigilet in nobis Dominus, atque eo vigilante nulla nos spiritualis nequitia procella concutiat. Ubi enim fides integra est, ibi Salvator docet, vigilat et exultat; ibi requies, ibi tranquillitas, ibi cunctorum est medicina. Ubi autem fidei est admixta perfidia, ibi Christus... dormit... ibi metus, ibi tempestas, etc. De Ecclesia catholica agi a Maximo, nihil dubii est. Nam hæc ab illo Synagogæ opponitur, atque sola esse dicitur, quam ascendit Christus. Jam vero, hanc ipsam et navim, et Ecclesiam Petri a Maximo appellari tam est ex ejus verbis perspicuum, ut qui dubitet, non videam, cur non idem, sitne sol, an nullus sit, dubitare possit. Quamobrem autem? Scilicet quia in ea Petrus magister est constitutus. Unde vero id magisterium ostendit Petri? Nimirum ex eo quod Christus dixerit: *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Navim porro seu Ecclesiam Petri, seu in qua magister est constitutus Petrus, cui dictum proinde est: *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam,* velut arcam Noe, illæsos servare omnes quos complectitur, Maximus docet; perireque propterea illos qui extra ipsam sint, veluti aquis absorptos diluvii. Addit sanctus episcopus, tranquillitatem esse ubi solus Petrus navigat, tempestatem contra ubi adjunguntur homines Judæ similes. Quid autem hoc est, quam tranquillitatem esse ubi sint, qui cum Petro de doctrina pietateque sentiant; tempestatem contra, si qui exstant, qui a Petro dissideant? Nam si quies est, ubi Petrus est solus; qui esse tempestas poterit ubi omnium sit summa cum Petro consensio? Cuique petra supra quam ædificata Ecclesia sit, fundamenti loco habeatur; hinc Maximus fundamentum Ecclesie appellat Petrum in capitulis Evangeliorum, pag. 778: *Pastor*, inquit, *Ecclesiæ fuit, insuper et pastor gregis.* *Pasce enim, illi ait Jesus, oves meas. Discipulus, et ECCLESIE FUNDAMENTUM, et apostolus, et martyr, capite deorsum Romæ est crucifixus.* Ac petram quidem, cujus Christus Petrum alloquens meminit, Petrum ipsum esse, idem testatur Maximus [CIX] homilia 54, pag. 169: *Tanquam bonus pastor,* inquit, *tuendum gregem accepit, ut qui sibi ante infirmus fuerat, fieret omnibus firmamentum; et qui ipse interrogationis tentatione nutaverat, cæteros fidei stabilitate fundaret.* Denique pro soliditate devotionis ECCLESiarum PETRA dicitur, sicut ait Dominus: *Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Petra enim dicitur, eo quod primus in nationibus fidei fundamenta posuerit, ET TANQUAM SAXUM IMMOBILE TOTIUS OPERIS CHRISTIANI COMPAGEM MOLEMQUE CONTINEAT. Pastor igitur ovium Christi Petrus, idemque firmamentum omnibus, ac petra Ecclesiarum factus, teste Maximo, cæteros fidei stabilitate fundavit, ut qui et petra sit constitutus, et tanquam saxum immobile totius Christiani operis compagem molemque contineat. Id vero Petrus consecutus devotione est, quod virtute est Christus. Sicut ait Apostolus: *Bibebant autem de spiritali consequente eos petra: petra autem erat Christus.* Recte consortium meretur nominis, qui CONSORTIUM MERETUR ET OPERIS, etc. Pastorem autem ovium dictum esse Petrum, propterea quod ALIOS REGENDOS ACCEPERIT, Maximus ipse docet homilia 55, pag. 168. Jam petram Petrum fuisse constitutum ob confessionem divinitatis Christi, claves regni celorum accepisse, consecutumque judicandi potestatem, Maximi, ut cæterorum etiam Patrum, constans doctrina est. Atque is homilia 68, pag. 17 seqq.: *Ut confessionis* (Petri), inquit, *quanta esset magnitudo Salvator ostenderet; ait ei: Beatus es, Simon Bar-Jona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui in cælis est: et tibi dabo claves regni celorum.... Hoc illi confessio dedit, ut ante claves regni celorum acciperet, quam cæli januas introiret... Clavis cæli lingua est Petri, quia singu-*

(a) Vide præterea serm. 95, pag. 644. Confer etiam sanctum Ambrosium, lib. IV in Lucam, num. 71, pag. 848, tom. II edit. Venetæ an. 1748.

(b) Adeundus sanctus Ambrosius, ibid., num. 70, pag. 848.

lorum merita censendo, Apostolus unicuique regnum celorum aut claudit, aut aperit. Non est ergo clavis ista mortalis artificis aptata manui, sed DATA A CHRISTO POTESTAS EST JUDICANDI..... Hic est Petrus cui Christus Dominus communionem sui nominis libenter induluit. Ut enim, sicut apostolus Paulus edocuit, PETRA ERAT CHRISTUS, ita per Christum PETRUS FACTUS EST PETRA, dicente ei Domino (a): Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam. Nam, sicut in deserto, dominico sitiienti populo aqua fluxit e petra; ita universo mundo ariditate lassato, de ore Petri fons salutifera confessionis emersit. Hic est Petrus, cui Christus ascendens ad Patrem, pascebas oves tuas agnosque commendat, ut quos ille pietatis miseratione redimeret, hic FIDEI SUE VIRTUTE SERVARET. Et recte sane ei arbiter occurrentium Dei Filius PASCEBAS OVES TUENDASQUE COMMISIT, cui praeerat, in nutriendo grege dominico, nec studium deesse, nec fidem. Et homil. 70, pag. 224: Petrum de placatore doctorem factum, Maximus ait, cujus Petri credulitas doctrinae sit fundamentum. Adjungit inde pag. 225: [ex] Quanti igitur meriti apud Deum munus Petrus erat, ut ei post naviculae parvae remigium TOTIUS ECCLESIAE GUBERNACULA TRADERENTUR?... Quid de Petro rogerem, cujus tanta est a Deo approbata iustitia, tantaque ei POTESTAS ATTRIBUTA JUDICANDI, UT IN ARBITRIO EJUS PONERETUR COELESTE JUDICIUM? Perspice ergo et aestimate quanto nobis sit Petrus apostolus honore reverendus, cujus SENTENTIAM IN TERRIS PROLATAM SEMPERTERNI JUDICII AQUITAS NON REPELLIT. Et ideo diligenter intendite, quae sit ejus gloriae magnitudo, cui dum CLAVES REGNI COMMITTUNTUR aeterni, caelum illi claudere et aperire permissum est. Quin etiam homil. 72, pag. 231, de Petro ac Paula disserens: Ambo, inquit, claves a Domino perreperunt, SCIENTIAE ISTE (Paulus), ille (Petrus) POTENTIAE.... Ergo beati Petrus et Paulus eminent inter universos apostolos, et peculiari quadam prerogativa praecellant. Confer praeterea homil. 107, pag. 354, quo loco: Implebat, inquit, bonitatis et disciplinae opus beatissimus Petrus, cum ei tanquam vere bonus medicus oblato sibi curaret infirmos, et UT DISCIPLINAE COELESTIS FUNDATOR, JUSTA PUNIRET ULTIONE MENDACES, Ananiam scilicet et Saphiram: et serm. 37, pag. 498, ubi Petrum praecipuum vocat apostolorum. Et serm. 66, pag. 567 seq., quo loco Petro quidem, inquit, regni sui claves, Paulo verbi sapientiam dedit. Nec incredibile hoc, quoniam qui aquam produxit e petra, ECCLESIAM FUNDAVIT IN PETRO..... Doctrinae gratia coelum Paulus ingreditur; simplicitatis merito aperiendi caeli Petrus accipit potestatem. Denique sermone 69, pag. 577 seq., de Petro rursum deque Paulo agens Maximus: Diximus frequenter, inquit, ipsam Petram PETRAM a Domino nuncupatum, sicut ait ipse: Tu es Petrus, etc. Si ergo Petrus PETRA EST SUPRA QUAM AEDIFICATOR ECCLESIA, recte prius pedes sanat (claudi), ut sicut in ECCLESIA FIDEI FUNDAMENTUM CONSTITUIT, ita et in homine membrorum fundamenta confirmet... Paulus a Domino vas electionis est nominatus..... Optima apostolorum nomina PETRA, et vasculum necessaria domui Salvatoris. Domus enim petrarum fortitudinem construitur, utilitate vasis ornatur. PETRA AD FIRMITATEM, ne labantur, sustentat populos; vas ad custodiam, ne tententur, operit Christianos. De potestate judicandi collata divinitus Petro, de clavibus, de jure ligandi solvendique, de principatu Petri ejusdem, deque Petro ipso petra, columna et fundamento doctrinae, seu fidei Ecclesiae quod scribit Maximus, his est plane cohaerens et consentaneum, quae dicta fuere in Ephesina oecumenica synodo, Patrum nemine repugnante, action. 3, tom. I Concilior. edit. Paris. an. 1714, pag. 1478: Nulli dubium est, imo saeculis omnibus notum est, quod sanctus beatissimusque Petrus apostolorum princeps, et caput, fideique columna, et Ecclesiae catholicae fundamentum a Domino nostro Jesu Christo salvatore humani generis ac redemptore clavem regni accepit, [cx] solvendique ac ligandi potestas ipsi data est, qui ad hoc usque tempus et semper in suis successoribus vivit, et JUDICAT seu jus dicit. Et action. 2, pag. 1471: Non ignorat vestra beatitudo totius fidei, vel etiam apostolorum caput esse beatum apostolum Petrum. Eadem autem omnium Patrum, jam usque ab initio fuit ex Evangelio ducta doctrina, velut ostensum a nostris scriptoribus, demonstratumque tam vere perspicueque est, ut ad idem rursum demonstrandum non sit oratione nostra opus. Interea consuli Mamachius poterit tom. V, part. 1 Antiquitatum Christianarum, pag. 92 seqq., et pag. 131 seqq., et pag. 226 seqq., et pag. 405 seqq. Rursus quod de Petro, cui tradita fuere totius Ecclesiae gubernacula, quique potentiae clavem accepit, cum Paulus acceperit clavem scientiae; quod, inquam, de Petro in hanc sententiam Maximus litteris commisit, doctrinae majorum mirifice congruit, qui non solum haec eadem scripsere, verum etiam monumentis aereis expresserunt. Exstat in museo archiducis magni ducis Florentino insignis coemeterialis aerea lucerna, quae prae se navis fert figuram, ac Petrum ad puppin sedentem et gubernaculum moderantem; Paulum vero ad proram stantem predicantemque exhibet. De qua quidem lucerna post alios, quos nominat, egit Mamachius idem tom. III Antiquitatum Christianarum, pag. 99 seq., et tom. V, pag. 291 seqq. Longum est iter ad Patres omnes, quorum seriem exhibet Mamachius tom. V, pag. 410 seqq. Perpaucos eorum commemorabo, quorum tam fuit hac de re late propagata constansque sententia, ut v. saeculo Bonifacius I id affirmavit, quod esse omnibus probatum sciret: In Petro constare universalis Ecclesiae regimen et summam, epist. 14, pag. 1037, tom. I Epistolar. Romanorum pontificum, edit. Constantinii. Prudentius autem in libro Hymni ad Petrum, hymno 2, qui est de sancto Laurentio vers. 460 seqq., de Petro ac Paulo, scribit:

Hic nempe jam regnant duo
Apostolorum principes;
Alter vocatur gentium,

(a) Vide et homil. 113, pag. 375, et serm. 27, pag. 467, et serm. 57, pag. 497 seq.

Alter cathedram possidens
Primum, recludit credulas
Æternitatis januas.

Arator præterea, sæculi vi scriptor, lib. i *Historia apostolica*, pag. 136, tom. X Biblioth. Patrum edit. Lugdun. de Petro canit :

Primum apostolice parva de puppe vocatus
Agmine Petrus erat, cujus... quæ gesserat hamum,
Ad clavum translata manus... cui tradidit Agnus
Quas passus salvavit oves, totumque per orbem
Hoc augeat Pastore gregem, quo munera summas
Surgit, etc.

Quin etiam quod Maximus docet *enim qui aquam in deserto eduxit Mosis ministerio ex petra, Ecclesiam fundasse in Petro*, e cujus ore fons [cxi] salutiferæ confessionis emeravit, tam tritum majorum nostrorum sermone, tamque testatum ac pervulgatum olim etiam fuit, ut non modo Mosi Petrum compararint, quod fecit Hieronymus epist. 98 ad Rusticum monachum, pag. 772, tom. IV operum, part. II edit. Paris. Martianæ; eundemque Petrum, ab ipso charismatum fonte tam copiosis fuisse irrigationibus innotatum dixerint (a), ut, cum multa solus acceperit, nihil in quemquam sine illius participatione transferri.... et quamvis in populo Dei multi sacerdotes sint multique pastores, omnes tamen proprie regat Petrus, quos principaliter regit, et Christus, etc., verum etiam in vitris ipsis cœmeteria libus Petrum eundem Mosis Hebræorum ducis figurâ expresserint, aquam e petra educantis. Confer Mamachium tom. V *Antiquitatum Christianarum*, pag. 296. Postremo quæ proposita atque explicata a Maximo de clavibus sunt a Christo collatis Petro, deque doctrina fidei fundamento, quod Petrus ipse beneficio Christi continet, eadem sunt a Patribus cæteris non tradita modo ac propugnata, sed notata etiam monumentisque incisa, quod et ex testimoniis illorum constat, quæ a Sanderò, a Bellarmino, a Mauclero, etc., ac recentiore memoria a Mamachio (b) collecta et relata in commentarios sunt; et ex vase argenteo exque sarcophagis veterum Christianorum in cœmeteriis repertis liquet, in quibus figura cernitur Servatoris claves ac librum apostolorum principi porrigentis. Quo de vase confer quæ post Bottarium scripta sunt a Mamachio tom. eod. V, part. I, pag. 518 seq. De sarcophagis porro, picturis, musivis, etc., consule quæ idem complexus est ibid., pag. 297, et pag. 519, et tom. I, pag. 282.

XXXI. Cur porro Petrus ac Paulus martyres obierint Romæ, exponit Maximus homilia 69, pag. 231 seq., ubi, *Hi sunt, inquit, beatissimi Petrus et Paulus, qui sacramentum celestis regni uno spiritu prædicantes, sub unius passione dei doctrinam suam pio sanguine et morte fortissima consecrarunt; qui etiam tanquam Ecclesiarum omnium principes facti, dispensatione celestis Romam petentes, sacratissima sua corpora in illius urbis arce recondiderunt, quæ totius orbis obtinuerat principatum, qualenus potentiam virtutis suæ Christus ostendens, ubi mundus caput habebat imperii, ibi regni sui principes collocaret. Et homilia 72, pag. 231: Petrus et Paulus eminent inter universos apostolos, et peculiari quadam prærogativa præcellunt. Verum inter ipsos quis cui præponatur, incertum est. Puto enim illos æquales esse meritis, quia æquales sunt passione, et similes eos fidei devotione vixisse, quos simul videmus ad martyrii gloriam pervenisse. Non enim sine causa factum putamus, quod una die, uno in loco, utriusque tyranni tolerare sententiam. Una die passi sunt, ut ad Christum pariter pervenirent; uno in loco, ne alteri Roma deesset; sub uno persecutore, ut æqualis crudelitas utrumque [cxiii] constringeret. Dies ergo puto pro merito, locus pro gloria, persecutor decretus est pro virtute. At in quo tandem loco martyrium pertulerant? In urbe Roma, quæ principatum et caput obtinet nationum, scilicet ut ubi caput superstitionis erat, illic caput quiesceret sanctitatis; et ubi gentilium principes habitabant, illic Ecclesiarum principes morarentur. Non discrepant quæ scripsit homilia 75, pag. 236. Sunt autem iis plane consentanea quæ sanctus Leo Magnus sermone 82, al. 80, cap. 4, pag. 235 seq. edit. Rom. an. 1753, complexus est. Sunt autem huiusmodi: Ad hanc ergo urbem tu, beatissime Petre apostole, venire non metuis, et consorie glorie tuæ Paulo apostolo, aliarum adhuc Ecclesiarum ordinationibus occupato, siltam istam frementium bestiarum, et turbulentissimæ profunditatis oceanum, constantior, quam cum suprâ mare gradereris, ingrederis. Nec mundi dominam fines Romam.... Jam populos, qui ex circumcisione crediderant, erudieras.... Jam Pontum, Galatiam, Cappadociam, Asiam atque Bithyniam legibus evangelicæ prædicationis implereras; nec dubius de prosectu operis.... trophæum crucis Christi Romanis arcibus inferebas, quæ te divinis prædicationibus anteibat et honor potestatis, et gloria passionis. Cap. 6, pag. 237: Ad quam beatus coeposolus tuus vas electionis.... Paulus occurrens, eodem tibi consociatus est tempore, quo jam omnis innocentia, omnis pudor, omnisque libertas sub Neronis laborabat imperio.... In horum excellentia Patrum merito est exultantibus gloriantium, quos gratia Dei in tantum apicem inter omnia Ecclesiæ membra procecit, ut eos in corpore, cui caput est Christus, quasi geminum constituerit lumen oculorum. De quorum meritis atque virtutibus, quæ omnium loquendi superant facultatem, nihil aliorum, nihil debemus sentire discretum, quia illos electio pares, et labor similes, et finis fecit æquales. Quod autem Leo ac Maximus Petrum ac Paulum pares, similes, æquales fuisse*

(a) Vide Sanctum Leonem serm. 3, cap. 2, pag. 8, tom. I operum edit. Rom. an. 1753.

(b) Tom. V, part. I *Antiquitatum Christianarum*, pag. 535 seqq., et pag. 556 seqq.

prædicent, adeo ut statui nequeat uter alteri sit præponendus, non de dignitate et potestate, qua uterque Petrum fatetur fuisse Paulo potius; sed de mira electione, de virtute, de merito, de martyrii gloria est intelligendum. Id vero ex serie ipsa verborum utriusque sancti episcopi plane liquet. Ac meriti quidem uterque, virtutis, martyrii meminit; dignitatis vero majoris ac potestatis dum meminit, ita meminit profecto, ut Petro eam attribuerit, Paulo non item. De Petro scilicet quædam Maximus scripsit, quæ indicat in Paulum perinde non cadere: *Hic est Petrus*, inquit, *cui Christus Dominus communionem sui nominis libenter indulgit. Ut enim . . . petra erat Christus, ita per Christum Petrus factus est petra . . . Hic est Petrus, cui Christus ascensus ad Patrem pascendas oviculas suas agnosque commendat* (a). Rursum de Petro: *Ei*, inquit, *[cxiv] post naviculæ parvæ remigium TOTIUS ECCLESIE GUBERNACULA traduntur* (b). Inde Paulum cum Petro conferens, quodque eorum cuique speciale ac proprium est (pag. 217) describens (c): *Quid*, inquit, *hoc apostolo (Paulo) magnificentius, cui in medio mortalium constituto, et supra cælos ire datum, et ad terras redire concessum est. Quid hoc beatius viro, qui inter secreta paradisi ediscere meruit, quod nec lingua hominis loqui possit, nec quaquam mereretur audire? . . . Quid etiam de Petro referam, cui . . . tanta potestas est attributa judicandi, ut in arbitrio ejus poneretur cælestis judicium? . . . Diligenter intendite, quæ sit ejus gloriæ magnitudo, cui dum claves regni committuntur æterni, cælum illi claudere et aperire permixtum est. Sed ne longuin faciam, satis erit illud commemorare quod idem Maximus docet homilia 72, pag. 250 seq.: Petro sicut bono dispensatori clavem regni cælestis dedit* (d): *Paulo tanquam idoneo doctore magisterium ecclesiasticæ institutionis injunxit, scilicet ut quos iste erudierit ad salutem, ille suscipiat ad quietem; ut quorum corda Paulus patefecit doctrina verborum, eorum animabus Petrus aperiat regna cælorum. CLAVEM ENIM QUODAMMODO a Christo scientiæ et Paulus accepit . . . (e) Ambo claves a Domino perceperunt, scientiæ iste, ille POTENTIE* (f); *divitiis immortalitatis ille dispersit, scientiæ thesauros iste largitur. Confer quæ supra de Petro apostolorum præcipuo dixi, auctore usus Maximo. De Leone, sic habeto. Is sermone 2, pag. 6. Manet, inquit, dispositio veritatis, et beatus Petrus in accepta fortitudine petra perseverans, suscepta Ecclesiæ gubernacula non relinquit. Sic enim PRÆ CÆTERIS est ordinatus, ut dum petra dicitur, dum fundamentum pronuntiatur, dum regni cælorum janitor constituitur, ligandorum solvendorumque arbitrer, mansura etiam in cælis judiciorum suorum definitione præficatur, ut qualis ipsi cum Christo esset societas, per ipsa appellationum ejus mysteria nosceremus. Et sermone 3, cap. 2, pag. 8 seq.: De toto mundo unus Petrus eligitur, qui et universarum gentium vocationi, et OMNIBUS APOSTOLIS PRÆPONATUR, ut quamvis in populo Dei multi sacerdotes sint multique pastores, OMNES tamen proprie regat Petrus, quos principaliter regit et Christus. Nagum et mirabile, dilectissimi, huic viro consortium potentia suæ tribuit divina dignatio, et si quid cum [cxv] eo commune CÆTERIS voluit ESSE PRINCIPIBUS, nunquam, nisi per ipsum dedit quidquid aliis non negavit. . . . Propter hoc dicitur beatissimo Petro: Tibi dabo claves, etc. Transivit quidem etiam in alios apostolos jus potestatis istius, et ad omnes Ecclesiæ principes decreti hujus constitutio commovit: sed non frustra uni commendatur, quod omnibus intinetur. Petro enim ideo hos singulariter creditur, quia cunctis Ecclesiæ rectoribus Petri forma PRÆPONATUR. Manet ergo Petri privilegium ubicunque ex ipso fertur æquitate judicium. Nec nimia est vel severitas, vel remissio, ubi nihil erit ligatum, nihil solum, nisi quod beatus Petrus aut solverit, aut ligaverit. Sunt qui (secus atque Maximus veteres plerosque secutus, putarit) eodem anno functos fuisse Petrum Paulumque martyrio inflicti. Verum nihil esse video, cur his adjungenda sit auctoritas. Sed hæc de re consuli poterunt Pagius ad an. 67, num. 3, et Tillemontius Monument. histor. Eccles. Vit. sancti Petri, not. 40. Non enim est opus, ut plures memorem. De die ac loco martyrii eorundem apostolorum, confer quæ idem animadvertit Tillemontius ibid., not. 45 et 44.*

Quod adjungit Maximus homil. 72, pag. 252, Simonem Magum præstigiis in aera sublatum, beati Petri precibus dejectum actumque præcipientem fuisse, ob eamque rem sævisse in sanctos apostolos Neronem, traditum ab aliis etiam veteribus memoriæ est, quorum Tillemontius in Vita sancti Petri articulo quarto atque tricesimo meminit.

Postremo de lacte et sanguine e reciso sancti Pauli capite manantibus, quod scriptum a Maximo est, ab historicorum veterum, quibus fides et auctoritas adjungi soleat, nemine fuisse video litteris commendatum. Adeundus Tillemontius ad Vitam sancti Pauli not. 80.

XXXII. In sede gloriosissimi Petri munere Diaconi fuisse sanctum Laurentium perfunctum, testatur Maximus homil. 74, pag. 257. Nam quod in quibusdam codicibus pro PETRI PATRIARCHÆ legitur, mendosum

(a) Homil. 68, pag. 217 seq.

(b) Homil. 70, pag. 225.

(c) Pag. 226.

(d) Serm. 66, pag. 567: *Petro quidem regni sui claves, Paulo verbi sapientiam dedit. Nec incredibile hoc, quoniam qui aquam produxit e petra, ECCLESIAM FUNDAVIT IN PETRO . . . Doctrinæ gratia cælum Paulus ingreditur, simplicitatis merito aperiendi cæli Petrus accipit potestatem.*

(e) Sacramentum poenitentiae ibidem indicat Maxi-

mus, cum de clavi agens: *Clavis dicenda est, inquit, quæ, ad fidem, peccatorum dura corda reserantur, mentium secreta panduntur, et quidquid intrinsecus clausum tenetur, in palam rationabili manifestatione producit. Clavis, inquam, quæ et CONSCIENTIAM AD CONFESSIONEM PECCATI aperit, et GRATIAM AD ÆTERNITATEM MYSTERII SALUTARIS INCLUDIT.*

(f) Homil. 70, pag. 224: *Magisterium Pauli fidei plenitudinem esse, ait, et credulitatem Petri esse DOCTRINÆ FUNDAMENTUM.*

est, ut res ipsa clamat. Quid? si homilia 75, pag. 239, dicat: Cum venerabilis Sixtus APOSTOLICÆ SEDIS SACERDOTIO FUNGERETUR? Ac Sixtum eundem paulo post, sacerdotem Domini summum appellat: *Xystum*, inquit, ante omnes summum Domini sacerdotem furor gentilis aggreditur, ut ecclesiastica membra tum valido truncato capite, veluti munimine præsidii celestis amoto, cruentus persecutor invaderet. Summum autem Domini sacerdotem *ἀποστολικῆς* eum dicere, qui Petri sedem Romanam apostolicam teneat, quique caput ecclesiasticorum membrorum universe sit; quid est, nisi episcopum Romanum caput fateri omnium Christianorum, qui cum ad clavum navis seu in Petri cathedra sedeant, tum navim Petri, hoc est (ut statui vidimus a Maximo) Ecclesiam catholicam moderetur? Quam quidem, navim, ut idem est auctor Maximus, *Ecclesiam solam ascendit Dominus*, [CXVI] in qua Petrus magister est constitutus, dicente Domino: *Super hanc petram edificabo Ecclesiam meam*. Quæ navis in altum hujus sæculi ita natat, ut, pereunte mundo, omnes quoque suscipit æterni illæsos. In qua navi tranquillitas est, ubi solus Petrus navigat (a), etc. Cui certe Petro tradita sunt a Christo totius Ecclesiæ gubernacula (b), etc. Atque id dignitatis, auctoritatisque in pontifice Romano et agnosce, et confessum fuisse Maximum, ex actis concilii Romani sub Hilario papa anno 465 celebrati liquet. Nam cum lectæ fuissent litteræ, Ascanii episcopi Tarraconensis, reliquorumque antistitem ejus provincie ad Hilarium ipsum pontificem in hanc sententiam scriptæ: *Etiam si nulla existeret necessitas ecclesiasticæ disciplinæ, expetendum revera nobis fuerat illud privilegium sedis vestræ, quo susceptis regni clavibus, post resurrectionem Salvatoris, per totum orbem beatissimi Petri singularis prædicatio universorum illuminationi prospexit; cujus vicarii principatus sicut eminet, ita metuendus est ab omnibus, et amandus; proinde nos Deum in vobis penitus adorantes, cui sine querela servitis, ad fidem recurrimus apostolico ore laudatam, inde responsa querentes, unde nihil errore, nihil præsumptione, sed pontificali tantum deliberatione præceptum. Cum hæc ita se habeant, est tamen inter nos falsus frater, cujus præsumptionem, sicut diutius tacere non licuit, ita et loqui futuri judicii necessitas imperavit.... Proinde quia his præsumptionibus, quæ unitatem dividunt.... velociter debet occurrere, quæsumus sedem vestram, ut quid de hac parte observare velitis, apostolicis affatibus instruamur, quatenus.... vestra auctoritate subnixi, quod oporteat fieri intelligere, Deo adjuvante, possumus. Erit profecto vester triumphus, si apostolatus vestri temporibus, quod sancti Petri cathedra obtinet, catholica audiat Ecclesia, si novella zizaniorum semina fuerint extirpata. Cum hæc, inquam, litteræ (quæ quantum pontifici Romano dignitatis auctoritatisque insit, demonstrant) lectæ fuissent (c); cumque episcopi qui aderant omnes ad unum clamassent: ORDINATIO APOSTOLICA ILLIBATA SERVETUR; tum Maximus episcopus Ecclesiæ Taurinatis dixit: *In custodiendis omnibus quæ ad sacras ordinationes pertinent disciplinis, melius sententiæ meæ professione denuntio, nihil a me unquam eorum quæ prohibita sunt esse faciendum. De reliquis censeo, ut quisquis talia fecerit, aut detecta in Ecclesiis rescare noluerit, se graves causas in apostolicæ sedis iudicio redditurum, in quo illi necesse erit subire sententiam. Cumque idem episcopi Ebredunensis, Aquavivensis, Atellanus, Salpinas confirmassent; indeque antistes Sabinensis Tiberius pumissit: Profiteor me statuta sedis apostolicæ in omnibus custodire; tum ab universis episcopis, adeoque [CXVII] a Maximo etiam dictum est: Sententiæ fratrum omnes sequimur.... Exaudi, Christe, Hilario vita.... Quæ male admissa sunt, per te corrigantur. Quin etiam cum altera epistola eorundem Tarraconensis provincie episcoporum recitata fuisset, quæ petebatur a beatissimo, et apostolica reverentia in Christo ab ipsis episcopis colendo Patre Hilario, ut statutum synodi Tarraconensis sua auctoritate (d) roborare dignaretur, ab universis episcopis, proindeque etiam a Maximo acclamatum est: *Exaudi, Christe, Hilario vita.... per Dominum Petrum rogamus, ut in perpetuum serventur.... Hæc ut serventur rogamus*. Postremo cum in synodo Hilarius pontifex dixisset nulli fas esse sine status sui periculo vel divinas constitutiones, vel apostolicæ sedis decreta temerare; quia nos, qui potissimi sacerdotis administramus officia, talium transgressionum culpa respiciet, si in causis Dei desides fuerimus inventi,.... ab universis episcopis, ac propterea a Maximo quoque, acclamatum est.... HÆC DOCEMUS. HÆC TENENDA SENT. HÆC SERVANDA SUNT. DOCTRINÆ VESTRÆ GRATIAS AGIMUS, etc. Ex his satis perspicue quisque cognoscet, quam magnifice, quamque ad majorem, Scripturarumque doctrinam apte accommodateque Maximus de præstantia dignitatis, auctoritatisque Romani pontificis senserit. Ac de Ecclesia quidem, deque Ecclesiæ capite Petro, deque Petri successoribus, qui Ecclesiæ ipsius gubernacula tenent, hactenus.**

XXXIII. De conventibus modo Christianorum in ædibus sacris, deque communibus precibus, breviter. Tempa Maximus Ecclesiæ receptacula vocat. Homilia 94, quæ est de *Reparatione basilicæ Mediolanensis*, pag. 316: *Nec ecclesiam suam, inquit, quæ vere est Ecclesia, consumi Deus jussit incendio, sed pro nostra corruptione RECEPTACULA ECCLESIE permittit exuri. In populis namque civitatem, et in plebe ECCLESIAM, nullus sapiens ac fidelis ignorat. Propter quod, carissimi, non tigna, et trabes, sed vos Deo nostro vivam præsentatis Ecclesiam.... Non ergo nunc ecclesia reparata est, quæ, Deo protegente, non periiit; sed parietes et tecta hæc,*

(a) Serm. 94, pag. 640 seq.

(b) Homil. 70, pag. 225.

(c) Syn. Rom. tom. II Concilior. edit. Paris. an. 1714, pag. 802.

(d) Ibid., pag. 801, additum ab episcopis iisdem

Tarraconensibus est: *Suppliciter precamur apostolum vestrum, ut humilitatis nostræ decretum, quod iuste a nobis videtur factum, VESTRA AUCTORITATE FIRMETUR.*

in qua, vos, qui Dei estis Ecclesia, receptis. Vos enim estis, ut ait Apostolus, templum Dei vivi... Nonnumquam pro terrore nostro, elementer nobis indignante Deo, et calo tremendis vocibus intonante.... aedes sacra ictu fulminum jaculantur, etc. Propterea vero templa receptacula Ecclesiae vocat, quod in ea convenire fideles, qui Ecclesiam constituunt, simulque una stationes habere, orare, rei divinae adesse, verbumque Dei audire, soliti sint et sane debeant. Hinc sanctus doctor suas oves increpat, quod, se absente, raris in eadem sacram seu divinam domum convenirent. Homilia 112, pag. 373: *Comperi, fratres, inquit, quod per absentiam meam ita rari quique [cxviii] ad ecclesiam veniatis, ita pauci admodum procedatis, quasi me proficiscente, mecum pariter veneritis; et quasi cum necessitatibus ego fertrahor, vos mecum traxeris ipsa necessitas... Ne scitis quia etsi ego ab ecclesia desum, Christus ab Ecclesia una, qui est ubique, non deest? Venis, frater, ad ecclesiam, non invenis ibi episcoporum episcopum salvatorem? Nam Christianus, qui tunc tantum procedis ad ecclesiam, quando episcopus praesens est, non tam Dei causa videtur processisse, quam hominis; nec impleas Christiani Deum timentis officium, sed amici deferentis obsequium.*

Atque erat quidem cura cumprimis Maximò, ut synaxes magna populi frequentia celebrarentur; propterea quod, ut constans fert doctrina majorum (a), plurimum conferant communes preces, ut id quisque, quod recte expetii, consequatur. Atque ille homil. 1, pag. 6: *Quale est, inquit, meritum largientis, ut solus quis operetur in domo, et per multos in Ecclesia Dominus deprecetur: et quod illa fortassis potere de Divinitate non audeat, plurium interpellantium orationibus, etiam quod non sperabat, accipiat. Quod ad adjutorium nostrum commemorans beatus Apostolus, ait: Ut per multos gratiarum actio referatur pro nobis. Et iterum: Ut fiat oblatio nostra accepta, sanctificata in Spiritu sancto*

Stationum meminit Maximus homil. 40, pag. 117. Erant autem stationes coetus, qui haberi consueverant jejuniorum temporibus (b). Atque stationis vocabulo coetum seu congregationem fidelium Christi indicari satis explicate ostensum a sanctis Cornelio et Cypriano episcopis, iisdemque martyribus est; a priori quidem epistola quae inter Cyprianicas est num. 49, pag. 95 edit. Oxon. an. 1683, ab altero autem epist. 44, pag. 85 (c). Sed, quoniam esse in statione soliti erant Christiani, cum jejunarent, factum hinc est, ut jejunia a quibusdam stationes appellarentur. Quare auctor vetus libri qui inscribitur *Pastor*, lib. iii, similitud. 8, pag. 251, tom. I *Patrum apostolicorum* edit. Londin. an. 1746, querens quid statio sit, respondet esse jejunium. Quam dicendi rationem cum alii secuti sint, tum Maximus etiam probavit. Nam loco proxime indicato: [cxix] *Intellexisse, inquit, vos credo, cum haec nostra jejunia illis mansionibus comparaverim, in quibus populus Israel tanquam in procinctu quodam positus, Pharaonem regem quotidiano labore superavit, et ab inimicis suis, quasi quibusdam castris mansionum sese statione defenderit; ita ut quicumque ex illo comitantium numero diurnae stationis spatia non confecit, aut Pharaon illum occupaverit, aut solitudo perasserit. Sic ergo et nos propositum nobis quadraginta dierum iter debemus omni labore conficere, et quibusdam quasi castris nos jejuniorum devotione munire. Castra enim nobis sunt nostra jejunia, quae nos a diabolica oppugnatione defendunt. Denique stationes vocantur, quod stantes et commorantes in eis, inimicos insidiantes repellamus. Castra plane sunt jejunia Christianis, a quibus si quis aberraverit, a spiritali Pharaone invaditur, etc.*

Jam vero, quas in hac homilia stationes, easdem Maximus homilia superiore, quae est 39, pag. 114, mansiones vocat.

XXXIV. Jejunium autem Christianorum precipuum illud est, quod ante Pascha servatur; cumque quadraginta dierum spatio contineatur, Quadragesima appellatum est, appellarique continenter pergit. De ejus jejunii origine sanctus Maximus homilia 38 scribit hoc modo: *Ante dies devotionem sanctae Quadragesimae praedicantes, sacrarum Litterarum exempla protulimus, quibus approbaremus hunc quadragenarium numerum non esse ab hominibus constitutum, sed divinitus consecratum, nec terrena cogitatione inventum, sed ecclesiastica majestate praecipuum. Atque ideo qui constitutum numerum una die manducando praeterit, non unius diei violator accusatur, sed ut totius Quadragesimae transgressor arguitur. Unde bonum est homini ut dictum numerum sine labore jejunet, et totius Quadragesimae consequatur pariter sanctitatem. Haec autem non tam sacerdotum praecipua, quam Dei sunt: atque ideo qui spernit, non sacerdotem spernit; sed Christum, qui in suo loquitur*

(a) Vide sanctum Basilium, epist. 150, ad Amphilochoium, n. 2, pag. 240, tom. III edit. Paris. monachor. Congreg. Sancti Mauri, et epist. 97 ad Tyanenses, pag. 191: *Preces, inquit, si desint, qui conspirent, longe sunt seipso debiliores. Et epist. 174 ad Viduam, pag. 262: Ad communionem precum, omnes adijunge; magnum enim est eorum, qui Deum placare possunt, auxilium. Sanctus Joannes Chrysostomus, homil. 3 ad populum Antiochenum, num. 2, pag. 57, tom. II edit. Paris. Montfauconii. Multum, inquit, Ecclesiae communio potest, si anima dolente, si corde contrito preces emittamus. Idem, homil. 3 de Incomprehensibili Natura Dei, num. 1, pag. 461, tom. I: *Precari etiam domi potes; ita vero precari, ut in Ecclesia non potes, ubi tanta Patrum frequentia, ubi clamor unanimiter ad Deum emissus. Non perinde exam-**

dieris cum penes te solus Deum precaris, atque ubi cum fratribus tuis. Hic aliquid amplius est, concordia, et consensus, caritatis vinculum, et sacerdotum orationes. Ideo namque sacerdotes praesunt, ut multitudinis preces infirmiores cum hisce validioribus conjunctae, una cum eis in caelum ascendant, etc. Tertullianus, Apologeticus cap. 39: Coimus in caetum, et congregationem facimus, ut ad Deum, quasi manu facta, precationibus ambimus. Haec eis Deo grata est, etc.

(b) Tertull., lib. de Jejun., cap. 11, 13, 14.

(c) Cur appellatae fuerint stationes, intelligi ex lib. Tertulliani potest, qui est inscriptus de Oratione, cap. 14. Ductum autem id vocabulum ex similitudine stationum militarium est, de quibus lege, praeter ceteros, Livium lib. xxxviii, cap. 23, et lib. xlviii, cap. 33.

sacerdote. Videamus igitur, quo tempore hanc observantiam nobis indixerit Dominus.... Hoc quadragenario numero se ipse Dominus exercuit, non ut profectum salutis nostræ ostenderet.... Continuat ergo quadraginta diebus hæc jejunia non esuriens Dominus procuravit; sed dicit illum evangelista esurisse postea..... Esuriebat plane, nec negare possumus, quod esurierit. Esuriit enim non cibum hominum, sed salutem (a), etc. Et homilia 39, pag. 113 seq.: Dicitur quod Dominus Jesus Christus hunc numerum jejunii consecraverit, et [cxxx] continuatis diebus noctibusque non capiens cibum, unum jejunii corpus effecerit.... Unde erant apud eum plurima temporum curricula; sed abstinentiæ dies una, ostendens nobis ita nos hunc numerum integrum jejunare debere, ut quia totam Quadragesimam complecti non possumus solido et uno jejunio, vel quotidianis eandem sine intermissione jejuniis celebremus; ut si quisquam unam diem, abstinendo, prætermiserit, totam Quadragesimam violarit, et propter modicum temporis cibum, magni fructus laboris amiserit.... Non enim, fratres, leve peccatum est fidelibus indictam Quadragesimam a Domino non jejunare, et jejunia consecrata ventris voracitate dissolvere..... Qualis ergo apud conscientiam suam Christianus es, cum CHRISTO PRO TE ESURIENTE, tu prandes?... Non igitur, sicut dixi, leve peccatum est indictum violare jejunium. Huc redeunt, quæ docet homilia 44, pag. 134, et sermone 17, pag. 442, ubi, Præcepta, inquit, ejus ante omnia conservemus, et præcipue de jejuniis Quadragesimæ. Plerique, quibus hic jejunandi sacratissimus numerus indicitur, interpositis hebdomadis divinitus statutum tempus violant comedendo, non intelligentes, quod non minoris prævaricationis, contra interdictum gustando, rei sunt, quam ille Adam qui contra vetitum manducavit; sed illius prævaricationis Christi redemit passio? At cum Maximus virtute passionis Christi, remitti peccata passioque prædicet, ut paulo post videbimus; quid est quod prævaricatores post passionem Christi remissionem consecuturos negare videatur? Sed hoc negat Maximus, redemptionem aliam post passionem Christi futuram; non negat remissionem peccatorum concedendam virtute passionis Christi, qui nos passione ipsa sua redemit. Eo tamen esse indigniorem illum, qui post Christi passionem prævaricatur, quod peccare in eum sit ausus, qui redimendi humani generis causa, sanguinem fuderit. Sermone 18, pag. 442: Merito nos, inquit, hunc (quadraginta) dierum numerum custodire debemus jejuniis, quem per talia exempla (Christi imprimis) legitimus consecratur. Ex his quæ sunt hactenus descripta locis perspicere quisque potest, Maximum, non esse institutionis humane jejuniium quadragesimale, sed cælestis majestatis seu divinitus constituti præcepti, alientem, non ita presse angustequè loqui, ut illud imperante Deo constitutum; sed ita disserere, ut illud ipsum inductum indicet, jussu Ecclesiæ præsidum apte ad exempla Christi, qui diebus totidem jejunarat. Atque hoc ille pacto, non tam sacerdotum præceptum, id dicit esse, quam Dei, quod qui spernit, non sacerdotem spernat, sed Christum, qui in suo loquitur sacerdote. Verum id jejunii genus præ cæteris perquam diligenter atque severe colendum atque custodiendum esse, monet, quod exemplo sit consecratum Servatoris generis humani, quodque, ut aliunde constat, sancte fuerit semper in orbe Christiano [cxv] servatum jam usque ab apostolorum temporibus (b). Dubitandum porro non est, quin ætate Maximi ad illud tenerentur fideles (c), ut eo dierum quadraginta intervallo sibi ab esu carnum, temperarent. Sermone enim 18, pag. 443: In his præcipue diebus, inquit, ad implendam Domini voluntatem accendamus, quando maxime per abstinentiam voluptas carnis extinguatur..... Sed et illa est Quadragesimæ diebus grandis utilitas, quod dum etiam a licitis abstinemus, magis ac magis admonemur illicita vitare. Qui enim abstinemus nos a carnibus, quibus aliis diebus uti licet; qui nos abstinemus a vino, quo moderate uti licet; qui ergo ista vitamus, quæ aliquando licent, imprimis peccata fugiamus, quæ omnino non licent. Nam si aliis temporibus uti cuique licebat carnibus, illo contra non licebat; et quid erit consequens nisi ut tunc lege, seu præcepto astrictos fideles Christi fuisse, ut ne carnibus vescerentur. De vino non ita scribit sanctus episcopus ut de carnibus. Non enim dicit tunc non licere, hoc dicit tantum: quo moderate uti licet. Quin etiam serm. 25, pag. 457, eos qui Quadragesima jejunant, vinum forte non bibere. Tò forte satis indicat, id non fuisse præscriptum lege.

Jejuniorum porro temporibus Christianos jam a primo diluculo ad Ecclesiam convenisse cætos, hoc stationis habendæ causa, ex sermone eodem 25, pag. 485, intelligi plane potest. Nisi enim ita esset, non eos redargueret sanctus doctor, qui secus agere auderent. Atqui (d): An putatis, inquit, illum jejunare, fratres, qui primo diluculo non ad Ecclesiam vigilat, non beatorum martyrum loca sancta perquirat, sed surgens

(a) Hæc eo spectant, non ut negetur, esurisse revera Christum, sed ut indicetur eum plus esurisse salutem hominum quam cibum. Simile quædam Maximus scribit de Petro serm. 68, pag. 574. Sed puto Petrum post orationem non cibum esurisse hominum, sed salutem; nec inedia vexatum esse corporis, sed inopia credentium laborasse. Quis autem existimet non esurisse revera Petrum. Sed quod præcipue cordi Petro erat, id perinde esurisse Petrum Maximum animadvertit, ac si Petrus idem cibum non esurierit.

(b) Hinc Maximus serm. 26 pag. 461, et exemplo Christi juberi quadragesimale jejunium, et traditum esse auctoritate majorum scribit. Peccare autem eos affirmat, qui Quadragesimæ tempore non jejunant,

quod id sit lege indictum jejunium. Ibid., pag. 462: In Quadragesima non jejunare, peccatum est. Illa jejunia (dierum quinquaginta) sunt voluntaria, ista necessaria. Illa de arbitrio veniunt, ista de lege; ad illa invitamur, ad ista compellimur. Ac de apostolica institutione quadragesimalis jejunii pluribus agit Guillelmus. Beveregius lib. iii Vindiciar. Codic. canon. Eccl. primitivæ, cap. 1 seqq., tom. II Apostolicor. Patrum, pag. 134 edit. an. 1722.

(c) Nam universe loquitur Maximus, neque usquam dicit, id quibusdam tantum Ecclesiis fuisse peculiare.

(d) Confer etiam sermonem 26, pag. 462, ubi eorum qui oratum in ecclesiam conveniebant tempore jejuniorum meminit.

congregat servulos, disponit retia, canes producit, saltus silvasque pertrahit; servulos, inquam, secum pertrahit, fortasse magis AD ECCLESIAM VENIRE CUPIENTES, etc.

Ad vespere denique, seu declinante sole, jejunantes cibum sumere consuesse, intelligitur ex eodem ipso sermone, pag. 458 seq., quo loco Maximus, eos redarguere pergens qui tam immodice venatu delectarentur: *Quamvis, inquit, qui ejusmodi es, frater, VESPERE ad domum redeas, quamvis DECLINANTE JAM SOLE MANDUCES, potes videri tardius refecisse, non tamen Domino jejunasse; nec enim potes videri voluptatem tuam exercens fecisse Domini voluntatem.*

XXXV. Tertullianus, libro de Corona militis, cap. 3, pag. 402 edit. oper. Venetæ an. 1744, *Die dominico, inquit, jejuniū nefas [CXXII]. ducimus vel de geniculis adorare. Eadem immunitate a die Pasche in Pentecosten usque gaudemus.* Hoc idem memorat Basilius Magnus in eo libro quem inscripsit de Spiritu sancto, cap. 37, num. 66, tom. III oper. edit. Paris. an. 1730, idque docet traditione ad nos usque permanasse jam inde ab apostolorum temporibus. *In hoc die (scilicet dominico) inquit, Ecclesia suos alumnos docet preces suas stando absolvere, ut assidua commotione vitæ illius nunquam desitura, non negligamus ad eam demigrationem parare viaticum. Quin et totum illud quinquaginta dierum tempus admonitio est resurrectionis, quam in altero sæculo expectamus. Nam unus ille et primus dies septies multiplicatus septem sacre Pentecostes hebdomadas absolvit quo in die corporis erecto habitu precari potius nos Ecclesiæ ritus docuerunt, nimirum per evidentem commotionem, quasi transferentes mentem nostram a præsentibus ad futura, etc.* Eodem revolvuntur quæ scribit Hieronymus Dialog. adversus Luciferianos, pag. 96, tom. II oper. edit. Lips. an. 1684. Sed Patres omnes, synodorumque hac de re acta commemorare non vacat. Hoc dicam, hujusce ritus quinto item sæculo vigentis fecisse Maximum mentionem homilia 61, pag. 191 seq., ubi: *Scire debet, inquit, sanctitas vestra, fratres, hanc sacram Pentecostes diem qua ratione curemus, vel cur istorum quinquaginta dierum numero sit nobis jugis, et continuata festivitas, ita ut omni tempore neque ad observandum indicamus jejuniæ, neque ad exorandum Deum genibus succidamus, sed sicut dominica solemus facere erecti (a) et feriat resurrectionem dominicam celebremus. . . Dominica, cujus nobis ideo venerabilis est atque sollemnis (dies), quia in ea Saluator, veluti sol oriens, discussis inferorum tenebris, luce resurrectionis emicuit; ac propterea ipsa dies ab hominibus sæculi dies solis dicitur, quod ortus eam sol justitiæ Christus illuminet. Instar ergo dominicæ tota quinquaginta dierum curricula celebrantur, et omnes isti dies velut dominici deputantur. Sed immutata deinceps ea ratio fuit, solum post Pascha dies sex festi fuere, ut ex synodo Matisconensi an. 585, can. 2, pag. 460 seq., et ex Trullano an. 706, can. 66, pag. 1686 tom. III Concilior. edit. Paris. an. 1714, aliisque monumentis ecclesiasticis perspicue sane liquet.*

XXXVI. Convenire præterea in templum Christianos fuisse solitos, tradit Maximus, uti natalitia sanctorum celebrarent, eorum præsertim quorum et civitas eadem fuisset, et in eo templo reliquæ servarentur. Nam esse venerationem cultumque sanctis adhibendum, eosque esse invocandos, docet, qui nobis interventione sua, singulari præsidio esse possunt. Homilia 81, pag. 261 seq., quæ est de sanctis martyribus Taurinensibus Octavio, Adventio et Solutore: *Cum omnium sanctorum martyrum devotissime natalem [CXXIII] celebrare debeamus, inquit, tum præcipue eorum sollemnitatis tota nobis VENERATIONE curanda est, qui in nostris domiciliis proprium sanguinem profuderunt. Nam licet universi sancti ubique sint et omnibus prosint, illi tamen pro nobis INTERVENIUNT, qui et supplicia pertulere pro nobis. Martyr enim cum patitur, non sibi tantum patitur, sed et civibus. Sibi enim patitur ad præmiū, civibus ad exemplum. Sibi patitur ad requiem, civibus ad salutem. Exemplo enim eorum didicimus Christo credere, didicimus contumeliis vitam æternam querere, mortem didicimus non timere. . . CUNCTI Igitur MARTYRES DEVOTISSIME PERCOLENDI SUNT, sed specialiter ii VENERANDI SUNT a nobis, quorum reliquias possidemus. Illi enim nos ORATIONIBUS ADJUVANT, isti ETIAM ADJUVANT PASSIONE. Ideo fratres VENEREMUR EOS in hoc SÆCULO, QUOS DEFENSORES HABERE POSSUMUS in FUTURO, etc.* Et homilia 118, pag. 390, eos increpans qui sacris interesse neglexerant festo die Petri et Pauli apostolorum: *Dicite, inquit, mihi, si non dolendum fuerit hoc peccatum, sic vos salutis vestræ immemores tunc fuissetis, ut beatissimis apostolis Petro et Paulo HONORIFICENTIAM minimè redderetis. . . nec voveritis eorum NATALEM nobiscum FESTIVISSIMUM CELEBRARE atque illi CELESTI INTERESSE CONVIVIO, in quo, MARTYRUM TANTA LÆTITIA, SUBSTANTIAM VITÆ IPSE nobis DOMINUS MINISTRAT. Vultis autem scire quantis bonis fraudati fueritis? Interrogate fratres qui tunc mecum pariter adfuerunt, quam refectioni a dominica mensa discesserint, etc.* Igitur, fratres quotiescunque martyrum memoriam celebramus, prætermittis omnibus sæculi actibus, sine aliqua dubitatione CONCURRERE DEBEMUS, REDDERE ILLIS HONORIFICENTIAM, qui nobis salutem profusione sui sanguinis pepererunt. Quisquis honorat martyres, honorat et Christum; et qui spernit sanctos, spernit et Dominum. Et homilia 77, quæ est de sancto confessore Eusebio Vercellensi, pag. 245: *Sanctorum Patrum memorias, inquit, RELIGIOSIS CONVENTIBUS HONORANTES, et propria eorum merita et munera in eis divina miramur, qui idcirco nobis sunt VENERABILES, quia præsentis vitæ luce despecta, contemptoque suorum corporum cruciati, servientem mundum Dei pro amore vicerunt; sicut hic beatissimus Pater noster, dum pro assertione indisputabilis Deitatis spiritu ferventiore consurgens, Arianis invidiatis*

(a) Vide etiam sancti Augustini epist. ad Januar. SS. al. 419, cap. 17, num. 32, pag. 406, tom. II edit.

Antwerp. an. 1700, et synod. Nicen. 4, can. 20, tom. I Concilior. edit. Paris. an. 1714, pag. 332.

obluctatur, et Ecclesias Dei... serena fidei tranquillitate pacavit, et sibi æterna præmia multimoda passione quæsiit... Vere ac merito cunctis posteritatis venerandus ille, qui firmissimæ petreæ soliditatem secutus, inimicos Christi... satiatæ patientiæ fortitudine triumphavit (a). Honorem porro sanctis habitum in Christum recurrere, auctor est Maximus homilia 68, [cxxxiv] pag. 216, quæ est de sanctis apostolis Petro et Paulo. Sic enim habet: *Gloriosissimos Christianæ fidei principes annuis solemnitatibus honorantes, ipsum Dominum ac Deum nostrum, qui hujus auctor est fidei, debita religione veneramur. Apostoli namque Latino sermone dicuntur missi. Qui ergo honorant missos, manifestum est honorare eos mittentem. Quoniam dignitas, quæ desertur ministris, illi sine dubio, cujus ministri sunt, exhibetur, ut ait ipse Salvator ad discipulos suos: Qui vos audit, me audit, et qui vos spernit, me spernit. Vere beata apostolorum merita, in quibus se Christus et recipi prædicat et audiri. Benti nihilominus et illi, quorum devotio delata apostolis recurrit in Christum... Nos Ecclesiarum omnium reverentissimos Patres Petrum et Paulum piissimis studiis honoremus. Et sermone 78, pag. 599: Quotiescunque, inquit, sanctorum martyria celebramus, toties laudes Salvatoris dicimus; et quoties eorum asserimus passionem, toties Christi gloriam prædicamus. Non enim suspicimus quod passi sunt, sed propter quem passi sunt, admiramur. Igitur non pæna in laude, sed fides in honore. Magnificamus ergo martyres, non quia gravibus subjacuerat suppliciis, sed quia iustitiæ causa eadem toleraverunt suavolentia... Summo igitur et præcino loco propter fidem habendi sunt beati martyres, etc.*

In templis præterea condi sanctorum reliquias, curasse Patres; lisaemque reliquiis habitum fuisse honorem, testata res est, docetque Maximus sermone 68, pag. 599, ubi sub altari eas repositas scribit fuisse: *Quid reverentius, inquit, quid honorabilius dici potest, quam sub illa ara requiescere, in qua Deo sacrificium celebratur, in qua offeruntur hostiæ, in qua Dominus est sacerdos... Recite ergo sub ara martyres collocantur, quia super aram Christus imponitur... Convenienter igitur, et quasi pro quodam consortio ibi MARTYRIBUS SEPULTURÆ DECRETA EST, ubi MORS DOMINI QUOTIDIE CELEBRATUR... Non immerito, inquam, veluti consortio quodam ILLIS OCCISIS EST TUMULUS CONSTITUTUS, ubi OCCISIONIS DOMINICÆ MEMBRA PONUNTUR, etc. Sermone autem 88, pag. 627: Honoro, inquit, in carne martyris exceptas pro Christi nomine cicatrices. Honoro pro confessione Domini arراتos cineres. Honoro in cineribus semina æternitatis. Honoro corpus, quod mihi Deum meum ostendit diligere, quod me propter Deum docuit mortem non timere. Cur autem non honorem corpus illud, quod reverentur et demones, quod affligerunt in supplicio, sed glorificant in sepulcro?*

Curabant inde nostri ut prope sanctorum reliquias suorum cadavera sepelirentur. Homilia 71, pag. 263 seq., sic habet Maximus: *A majoribus provisum est, ut sanctorum ossibus nostrâ corpora sociemus, ut dum illos tartarus tetinet, nos pæna non tangat... Et ideo, fratres, veneremur eos in (hoc) sæculo, [cxxxv] quos defensores habere possumus in futuro; et sicut eis ossibus parentum nostrorum jungimur, ita et eis fidei imitatione jungamur; in nullo enim ab ipso separari poterimus, si sociemur illis tam religione quam corpore. Hinc vero quotus quisque non intelligat, inferri jam usque ab ætate Maximi in templa fidelium defunctorum cadavera consuesse? Sed de cœtibus Christianorum, de precibus eorum communibus, de templis, de reliquiis sanctorum, de eorum veneratione, cultu, deque more sepeliendi fidelium defunctorum cadavera in ecclesiis, satis dictum est, uti Maximi fert sententia.*

Sed quoniam de sanctis martyribus Taurinensibus Octavio, Adventio et Solutore facta est paulo ante inentio, non alienum videtur esse, brevibus, quinam ii, quo tempore passi, quantaque fuerint in celebritate, proponere. Hos cives fuisse Taurinenses Maximus prædicat, cujus certe permagni pendenda est auctoritas. Atque is homilia 84, pag. 261: *Cum omnium, inquit, sanctorum martyrum, fratres, devotissime natalem celebrare debeamus, tum præcipue eorum solemnitas tota nobis veneratione curanda est, qui in nostris domiciliis proprium sanguinem profuderunt. Nam licet universe sancti ubique sint, et omnibus prosint, illi tamen pro nobis (præcipue) interveniunt, qui et supplicia pertulere pro nobis. Martyr enim cum patitur, non sibi tantum patitur, sed et civibus. Sibi enim patitur ad præmium, civibus ad exemplum, etc. Jam illos, quod constantes Christianam a se coli religionem confessi essent, sanguinem fudisse, idem nobis est auctor Maximus, ibid. Nam, Exemplo, inquit, eorum didicimus Christo credere, didicimus contumeliis vitam æternam quærere, mortem didicimus non timere.... Beati igitur martyres.... exemplum nobis reliquerunt, bene vivendo; conversationis; tolerando fortiter, passionis. Nam ideo Dominus per totum mundum diversis in locis pati martyres voluit, ut tanquam idonei testes, nos PRÆSENTI quodam VIDEI EXEMPLO SUE CONFSSIONIS urgerent, ut humana fragilitas, quæ prædicationi dominicæ auditu longiore rix credit, vel præsentis oculorum testimonio, martyrio crederet beatorum. Cuncti igitur martyres devotissime percolendi sunt, sed specialiter ii venerandi sunt a nobis quorum reliquias possidemus. Taurini porro ipsos fuisse perfunctos martyrio, ex descriptis proxime Maximi ejusdem locis perspicere plane potest. Nisi enim ita esset, qui tandem Maximus Taurinenses cives alloquens diceret, eos in nostris domiciliis proprium sanguinem profudisse, etc.? Verum quo tempore passi fuerint, neque Maximus indicat, neque statui aliorum testimonio satis certo videtur posse. Non sum nescius vulgo eos accenseri Thebeanæ legionis martyribus (b). Nihil autem esse causæ video, quamobrem ab iis dissideam. [cxxxvi] Sed militiæne*

(a) Vide etiam serm. 77, pag. 595. seqq., et serm. 78, pag. 599, et serm. 81, pag. 607, et serm. 85, pag. 611 seqq.

(b) Confer Ruinartium admonit. ad Acta sanctorum Mauricii et sociorum, ad an. 286, u. 6, p. 240; Act. mart. sincer., edit. Veron. an. 1751; Tillemontium, Cap. de

dedissent iidem sancti martyres nomina, necne dedissent, Maximus non dicit: e legione autem Thebesa eos fuisse, multo dicit minus. Actis martyrii, quæ primum fuerunt edita a Mombritio, pervulgata hac de re traditio nititur. At sunt illa recentiora ætate Maximi, Auctor Novalesiani chronici a Duchesno et a Muratorio editi, fuisse ea perscripta narrat a Willelmo Taurinensi antistite, qui initio decimi sæculi claruit. Veri tamen non est simile, Taurinenses, qui tantorum martyrum patrocinio gloriarentur, tandiu actis eorum pro Christo certaminis caruisse. Quare Enschenio haud equidem repugno aienti, acta eadem Willelmum ex vetustiore quopiam monumento accepisse, quod sane monumentum Victorine episcopo, qui an. 494 templum in honorem martyrum eorumdem dicatum Deo, amplius magnificentiusque restituit; an uni cuiquam monachorum, qui tempore eidem inservierit, acceptum referri debeat, non laboro. Hoc mihi sumo: si e Thebesorum legione martyres iidem fuerunt, eos an. 286 vel summum an. circ. 297 decessisse. Postremo quanta in celebritate illi fuerint, cum ex homilia Maximi, cujus paulo ante memini (a), tum ex eo etiam plane liquet, quod templum olim in eorum honorem Taurinenses erexerint, monasteriumque proxime extrui curarint.

De sanctis martyribus Alexandro, Martyrio et Sisinnio, qui in pago Anaunia diocesis Tridentinæ pro Christo ann. 397 mortem obiere, agit ex instituto Maximus sermonibus 81 et 82, pag. 697 seqq. Quorum autem crudelitate, quamque ob causam sevitum in eos fuerit, copiose narrat sanctus Vigilius antistes Tridentinorum in iis epistolis quarum alteram ad Simplicianum Mediolanensem episcopum, alteram ad Joannem Chrysostomum presulem Constantinopolitanum dedit. Utamque typis excudi curarunt Bollandiani, primum ad 29 mensis Maii diem; et qui acta sincera sanctorum martyrum a Ruinartio collecta edidere Veronæ an. 1751, pag. 534 seq. Eorumdem martyrum meminere sanctus Gaudentius Brixienis, sanctus Augustinus, et Gennadius, de quibus vide admonitionem in Sisinnii martyrium apud Ruinartium, ibid., pag. 533.

Sermo est Maximi 84, pag. 615 seq., de sanctis martyribus Aquileiensibus Cantio, Cantiano et Cantianilla. Quantum his antiquitas tribuerit honoris ac laudis intelligi ex carminibus Venantii Fortunati potest. Confer Baronium, not. in Martyrol. Rom. ad diem 31 Maii.

[cxxxvii] XXXVII. Cum de sacramentorum sacrarumque precum in Ecclesia catholica communione, quid Maximi doctrina ferat, demonstratum sit, sequitur ut quam etiam recte ille de peccatorum remissione senserit, exponam. Ergo ille homilia 83, pag. 272: *Credenda, inquit, est præcipue, fratres, peccatorum remissio, quia hoc unum est remedium, quod hominum genus a sententia perpetuæ mortis absolvit. Idcirco Unigenitus Altissimi sumere dignatus est carnem, complexus est crucem, ut te, qui crimina tua evadere et peccata non poteris, indulgentia faceret innocentem. Ideo immaculatus occisus est Agnus, ut ejus crûore humani generis macula tergeretur. Videte, fratres, profunditatem mysterii; videte altitudinem sacramenti, ubi mors reddidit vitam et peccantium sordes sanguine sunt innocentis ablutæ. Hæc autem remissio non te ad peccatum nutrit, sed admonet, ut peccare jam melius, qui te intelligis, sine venia non potuisse salvari. Bonitas enim Dei indulgentia sua munere non nos armat ad culpam, sed abluat ad gloriam. Esse autem in Ecclesia veram remittendorum peccatorum, Christi Salvatoris beneficio, potestatem, homilia 68, pag. 319 Maximus ostendit. Nam de Petro apostolo disserens: *Clavis cæli, inquit, fignus est Petri, quia singulorum meritis censendo, Apostolus unicuique regnum cælorum aut claudit aut aperit. Non est ergo clavis ista mortalis artificis aptata manu, sed data a Christo potestas est iudicandi. Denique uti eis: Quorum remisistis peccata, remissa sunt, et quorum detinueritis detenta sunt.* Et homilia 72, pag. 250: *Petro, sicut bono dispensatori, clavem regni cælestis (Christus) dedit.... Clavis dicenda est, quia ad fidem dura peccatorum corda reserantur, mentium secreta panduntur, et quicquid intrinsecus clausum tenebat, in palam rationabili manifestatione producitur; clavis, inquam, quæ et conscientiam ad peccati confessionem aperit, et gratiam ad æternitatem mysterii salutaris includit.* Et sermone 51, pag. 531: *Quia hæc, nisi vere omnipotens Deus implere potuisset, ut feræ mentes religiosam discerent sanctitatem, et cælestem susceperet barbarus sermo doctrinam? Divino ergo, fratres, cultu veneremur hunc Spiritum (sanctum) cui plena regenerandi virtus, et peccata remittendi potestas est, sicut insinuat Dominus discipulos suos, dicens: Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti: et ubi: Accipite Spiritum sanctum, quorum remisistis peccata, remissa sunt, et quorum retinueritis, detenta sunt.* Ex hisce autem sancti antistitis locis plane perspicitur, non omnibus Christianis, sed apostolis discipulisque, atque adeo episcopis ac sacerdotibus tantum esse a Christo remittendorum peccatorum potestatem factam.*

XXXVIII. Restat ut de resurrectione carnis, quam apte ad sacras litteras Patrumque cæterorum doctrinam Maximus statuerit, videamus. [cxxxviii] Homilia 83, pag. 275: *Quis credens Deo, inquit, possit de resurrectione dubitare (b)? Et sermone 32, pag. 482 seq.: Si Christus resurrexisset spes nostra, quis, fratres, et quoque*

sancto Mauritio, tom. IV, pag. 175, et nota 4, pag. 64; Monument. histor. Eccl. edit. Bruxell. an. 1752; Bollandian. ad 20 Januar., pag. 252, et 13 Februar., pag. 657 seqq.; Octavium Felicem Bandissonium, Orat. panegyrica, eruditionis plena, de sanctis martyribus Octavio, Adventio et Solatore, edit. an. 1778; Franciscum Antonium Zachariam, tom. I Dissertat., edit. an. 1780; et P. de Rivaz, Vindic. passionis Thebesiorum militum, edit. Paris. an. 1779.

(a) Maximi hæc sunt verba, ex quibus cognosci potest qua diligentia ac pietate eorum martyrum lipsana Taurinenses servarent, quamque eorum patrocinii confiderent: *Specialiter ii sunt venerandi a nobis, quorum reliquias possidemus: cum his nobis familiaritas est; semper enim nobiscum sunt, nobiscum morantur, etc.*

(b) Hoc de loco vide annotationem 2, pag. 276.

non resurgere credat? Si illum a mortuis rediisse credimus, cur nos etiam resurrecturos esse dubitamus? cum dicat beatus Apostolus: Si enim mortui non resurgent, neque Christus resurrexit. Cum ergo Christus resurrexerit, mortui quoque suscitabuntur. Quis resurrexerit Dominus, rediescent quoque et servi. *Ipsi enim, uti habet idem apostolus, est primogenitus ex mortuis.* His plane congrunt quæ scribit tract. 3 de Baptismo pag. 719.

Hæc etsi, quemadmodum cætera fere omnia, tractata atque explicata a Maximo fuerint præclare, cum tamen accidat plerumque, ut viri summa et perspicacitate ingenii, et eruditionis facultate in opiniones incidant, quæ non solum falsæ sint, verum etiam inter se nonnunquam vehementer pugnent, non est profecto cur quisquam miretur, excidisse sancto antistiti nescio quid aliquando, quod reliquorum Patrum doctrinæ Scripturarumque oraculis minus esse consentaneum, videatur. Cujusmodi illud est quod sermone 86 pag. 620, de resurgentibus quotannis Paschatis solemnibus die sanctis aliquot, uti rem dignam creditu proponit; si modo tamen is sermo ascribendus Maximo sit, quod quidem esse aliquos intelligo, qui aut negent, aut saltem dubitent, velut est a nobis in admonitione in eundem sermonem animadversum.

Neque vero dissimile est, quod eo ipso sermone continetur de sancto Joanne evangelista, qui *clausis tumuli foribus, gratia resurrectionis ablatus fuerit, ut constaret sepultura, non inveniretur sepultus* (a). Quotus enim quisque non plane perspicat, et aliena hæc esse a reliquorum Patrum sententia, et ex eo librorum genere excerpta, quos sanctus Augustinus (b) et sanctus Gelasius (c) rejecerunt in classem apocryphorum?

XXXIX. Extremum est, ut quæ de vita æterna complexus est Maximus, breviter absolvam. Is sermone 32 pag. 484, *Sperandum de Domino*, inquit, in futura vita. Recte dixisse Apostolum: *Spem, quæ videtur, non esse spem. Inique sperandum in æterna vita.* Et sermone 37, pag. 493: *Meliores sunt illis quibus ad æternam vitam renascimur, quam illi quibus in hac temporali procremur.* Siquidem majora sunt dona gratiæ quam naturæ.... Prima natiuitate terrenis ingredimur, secunda cælestibus præparamur. Eodem spectant quæ scribit homilia 88, pag. 293, et sermone 18, pag. 441, et sermone 67 pag. 509 seq., et homilia 89, pag. 98, ubi posteaquam Christianos monuit, ut memores ante dictorum Apostoli, omnia in Dei [cxxx] gloriam referrent: *Debemus ergo, inquit, surgentes gratias Deo agere, et omne dei opus in signo facere Salvatoris.... Qui in hoc signo seminare cæperit, vite fructum consequetur æternæ.* Qui in hoc signo iter facere aggreditur, ad cælum usque perveniet. In hoc igitur nomine omnes actus nostri dirigendi sunt, et ad ipsum totius vitæ nostræ commotio referenda. Ad sempiternam porro vitam nobis parandam, opera bona requiri, idem est auctor Maximus homilia 63, pag. 201 seq. Quæ ex re assequi facile quisque potest, quanto in errore recens ille scriptor versetur, qui secus fuisse sancto antistiti visum existimavit, de quo quidem scriptore egisse me supra pag. lxxvi memini. Sunt vero hæc sancti episcopi verba: *Mundemus nos ab omni inquinamento carnis, ut Spiritum sanctum promereri et accipere possimus. Si hunc mundum relinquimus, nos similem Paracletum sicut apostoli, id est Spiritum veritatis, quem mittat nobis Pater, accipiemus; quoniam non est personarum acceptio apud Deum Patrem, sed promissa jam apostolis nobis proficiunt, si opera, et desideria, et actus gerimus quos apostoli fecerunt.* Si vero legem Domini immaculatam et convertentem animas, implendo mandata ejus, perficiamus, nosmetipsos hæredes Domini et coheredes Christi ad hereditatem sempiternam et ad commorationem angelorum cum gratia Christi committimus, quod ipse præstare dignetur, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Et sermone 41, pag. 508: *Deponamus omne iniquitatis fermentum ut possimus vere participes hujus esse lætitiæ, ad quam per Spiritum sanctum vocis prophetici montes convocantur et colles, ad quam cælum invitatur et terra.* Quis enim ita sanus hebeti stupet, quis ita mortis in terram oculis tenebrosa mente cæcatus est, qui non hæc totius orbis vota omni cum exultatione concelebrat, in quibus remissio peccatorum, regenerationis gratia, redemptionis mysterium, resurrectionis gloria, et apes æternitatis arridet. Et sermone 38, pag. 502: *Tenebimus capiemusque dona gloriæ ejus, si vitam nostram fides muniat, et a fide vita non discrepet: et sicut ille (Christus) nobis voluit placere moriendo, ita nos gestiamus non displicere ei vivendo, ipso præstante, etc.* Postremo vitam æternam præcipue in Dei visione consistere, Maximus statuit, sermone 47, pag. 520. Ascendens (Christus), inquit, *dedit dona hominibus, quibus in fide eruditi, atque in virile robur educati, temporalem ipsius visionem jam non ultra appetere, sed quo eos ipse præcesserat, tota cum animi contentione illum sequi studerent.* Ergo cum temporali ejusdem viduati simus præsentia, ad æternam ejusdem visionem tota intentione festinemus eademque cum Psalmista dicamus: *Tibi dixit cor meum, quæsi vi vultum tuum; vultum tuum, Domine, requiram, ne avertas faciem tuam a me.* Neque enim tota humanitatis Christi sanctissima dispensatio aliud intendit, aliud exigit, nisi ut ad superna nos dirigat, quatenus expleto mortalitatis [cxxx] nostre tempore, ad sui manifestam nos perducatur visionem, atque æterna vultus sui gloria nos satiet, testante Apostolo: *Videbimus eum tunc sicuti est; atque ut Psalmista ait: SATIABOR CUM APPARVERIT, illisque in æternum fruemur bonis, quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se.* Quæ quidem bona, quantum in ænigmate poterat, David

(a) Eodem hæc revolvuntur atque illa quæ scripsit Ephremius, quæque refert Photius Biblioth. cod. 290, pag. 797.

(b) Tract. cap. 24, in Joann., num. 2, pag. 597 tom.

III, part. II, edit. Antwerp. an. 1700.

(c) Vide synodi Rom. an. 494 acta, cap. 11, tom. II Concilior., pag. 940 edit. Paris. an. 1714.

Ille sanctus admirando intuebatur, cum diceret : Quid mihi est in celo, et a te quid volui super terram? Nam celestis gloriæ magnitudinem nec dicendo explicare, nec cogitando sufficiebat comprehendere. Hæc igitur non tantum esuriamus, eodemque sitiamus, quoniam ad hoc pontifex summus, pro nobis præcursor, sancta sanctorum ascendit, atque ad dexteram Patris sui sedet, ut membrorum suorum exemplo spem nostram confirmaret, et securum esse aliquando universi gregis humilitatem, quo suum credit processisse pastorem... Aquilarum esuries desiderium sanctorum significat animarum, quo caput... fidei naribus sentientes, dulcissimæ spei volatus, præsentem conditoris sui vellent assistere, ejusdemque vultus satietate gaudere... Patris sui dextera regnare credamus, atque ad eum, quasi geminis virtutum alis, caritate et spe semper tendamus, ut... cum eo et nos æTERNAM POSSIMUS REGNARE VITAM. Sed de doctrina Maximi hactenus, de qua illud vere videor esse dicturus, quod olim episcopi provincie Mediolanensis, alio spectantes, dixere : Claruisse, eam plena fidei simplicitate fulgere, prophetarum etiam assertionibus, evangelicis auctoritatibus et apostolicæ doctrinæ testimoniis, nitore quodam lucis ac veritatis splendore radiare, omnibusque sensibus consentire, quos beatus Ambrosius... suis libris, Spiritu sancto excitatus, inseruit. Epist. ad sanctum Leonem Magnum, tom. II operum ejusdem sancti Leonis, pag. 280 edit. Rom. an. 1755.

DE VITA SANCTI MAXIMI EPISCOPI TAURINENSIS COMMENTARIUS

[CXXX] I. De patria, genere, parentibusque sancti Maximi. — Quæ patria, quod genus, qui parentes sancti Maximi fuerint, clam nos est, jacetque involutum tenebris vetustatis. Sunt qui eum Etruscum, domi nobilem, patre Quintiano ortum, fratrem sancti Leonis I pontificis maximi, sanctique martyris Justi fuisse arbitrentur. Sed est horum magnis in erratis opinio. Nam uno hæc nititur testimonio monachi Novaliensis (a), qui sæculo tertio ac decimo, eoque etiam serius fortasse vixerit, quique anilibus fabulis delectaretur. Cæterum nec ullum exstat monumentum monachi ejusdem commentatione vetustius, in quo tale quidpiam legatur; neque si exstaret, componi cum historia sancti Justi Novaliensis Cœnobitæ posset, quem novimus, annis plus quadringentis post Maximi ætatem, martyrio fuisse functum. Fueritne porro sanctus Leo Etruscus, an Romanus, incertum est; fratremne vero habuerit, necne Maximum, multo nobis esse videtur incertius. Itaque sunt fueruntque alii eruditionis laude magni quidem illi, ac nobiles, quorum pars Maximum eundem Vercellis, pars Taurini natum, altum, educatumque fuisse ferrent, quorum sententia, etsi non est tam vera, quam ipsi ducerent; multo tamen est similior veri quam sit commentitia illa recentium quorundam scriptorum, Volaterras in Etruria, urbem Leonis, Maximique natalem fuisse aientium. Quanquam non desunt qui nihil esse causæ putent, cur Maximum ortu Vercellensem fuisse statuunt. Nam quod ad ser-

mones aliquot inscriptos Maximi ipsius nomine appositæ legantur notæ quæ sic habeant : *Vercellinus est iste : Vercellinum se esse ostendit*, id certe nullius esse momenti pugnant; cum et notæ ejusmodi recens esse appositæ perspicuum plane sit; et sermones, ad quos sunt ascriptæ, et in quibus auctor sese sancti Eusebii antistitis Vercellensis filium appellat, tam discrepent ab oratione ac stylo Maximi, ut rejici omnino debeant in seriem operum spuriorum. Jam qui Taurinensem existimant fuisse Maximum, eo censent suam opinionem ad veritatem esse propensiolem, quo ille parentum suorum ossibus jungi se martyribus Octavio, Adventio et Solutori affirmare videatur. Sed erunt certe, qui leve id esse judicent, cum Maximus auditores suos alloquens dicensque (b), *sicut eis ossibus parentum nostrorum jungimur*, de parentibus loqui potuerit non suo, sed eorum, qui aderant, nomine civium Taurinatum. Quin etiam non adeo esse grave dicent, quod ducitur ex ejus ætatis more deligendorum ex clero patriæ episcoporum, Multos enim quarto quintoque sæculis cooptatos in clerum; nonnullos etiam ne cooptatos quidem, earum urbium episcopos fuisse liquere, quæ longe ab ipsorum patria distarent. In horum numero fuisse Ambrosium, Martinum, Paulinum, alios denique, quos percensere longum esset ac minime necessarium. Ob summam vero inopiam veterum monumentorum, cum tanta dissensio scriptorum sit, confutandum erit, de Maximi natali loco, deque urbibus in

(a) Confer Bollandianos, tom. V, mensis Junii ad. cl. 26, pag. 50 seqq.

(b) Homil. 81, pag. 264.

quibus ante episcopatum [CXXX], ætatem degit, nihil nos habere explorati.

II. Sanctum Maximum Episcopum fuisse Taurinensem. Duone, quorum alter successerit alteri, an unus fuerit ejus Ecclesiam antistes Maximus; ac si unus, quo tempore gerere cæperit Episcopatum. — Illud testatum, compertumque est, fuisse ipsum episcopum Taurinensem. At duone Maximi ea dignitate illustres claruerint Augustæ Taurinorum, quorum alter successerit alteri, an unus tantum; quod si unus, quo primum tempore munus cæperit gerere episcopatum, magna virorum eruditum contentione certatur. Eorum autem, qui Maximos antistes duos in Ecclesiam Taurinensem immittere sunt conati, his est argumentis fulta sententia. Principio, a Gennadio, qui quindecim ipsis annis ante sæculum sextum, librum de Viris illustribus edidit, a Gennadio, inquam, Maximi Taurinensis mortem referri, aiunt, ad ea tempora quibus Honorius et Theodosius Junior imperium tenebant populi Romani. Honorium autem an. 423 supremum obisse diem. Quare alterum priorem fuisse Maximum, qui non produxerit ultra annum eundem vitam; atque adeo illum, qui synodus Mediolanensi an. 541 et Romanæ an. 465 interfuit, duci alterum oportere. Animadvertunt deinde Maximum venisse ad concilium Mediolanense, quod, Ambrosio præside, celebratum an. 389 fuit adversus hæresim Joviniani. Sic enim scripsisse Maximum homilia 4 de Domini Nativitate (a): *Ridet tanti mysterii (nati ex Virgine Servatoris Christi) profunditatem cæca et stulta gentilitas; irridet quoque impia illa blasphemiam quæ superioribus diebus, dum partum Virginis attenuare præsumpsit atque corrumpere, Christum Dominum nostrum ex virgine procreari non potuisse blasphemavit. Hanc sancta Mediolanensis Ecclesia horruit blasphemiam; illam synodalis noster uno ore damnatū convenit; eandem execrata est pia ipsa imperialis potestas. Esse autem hæc plane similia eorum quæ complexus sanctus Ambrosius est epistola quam ad Siricium papam dedit post synodum. Nam hanc sic habere (b): Non est illis (Joviniani asseclis) remissio peccatorum, sed est impietas Manichæorum, quam et clementissimus execratus est imperator, et omnes qui illos viderunt, quasi quædam contagia refugerunt. Monent porro duplicati Maximi assertores, hæc de sanctis Alexandro, Martyrio et Sisinnio, quos in pago Anaunia Tridentinæ diocesis, an. 397, religionis causa, agrestes idolatræ peremerunt, hæc, inquam, fuisse litteris commendata a Maximo (c): Sanctos Alexandrum, Martyrium et Sisinnium, qui temporibus nostris passi sunt, debemus tota veneratione suscipere. Nescio quo enim pacto majorem circa eos habemus affectum, quos conscientia novit propria; quam quos docet historia. Illos enim exstitisse martyres, lectione; istos oculorum contemplatione cognoscimus. Illorum passiones, fama nun-*

tiante, condiscimus; istorum supplicio vultus testimonio continemus. Majorem ergo affectum ibi debeo, ubi credulitatem meam hortatur opinio. Majorem, inquam, affectum illic debeo, ubi per ea, quæ vidi, compellor devotius credere etiam illa, quæ non vidi. Nam cum audita aliquanto mihi impossibilia viderentur, capi ea credere potuisse fieri, dum similia facta esse conapexi. Et ideo temporis nostri passio hoc nobis præstitit, ut præsentem conferret gratiam, et fidem præteritam confirmaret. Supradictos igitur beatos viros tota debemus veneratione suscipere, primum quia dies vite nostræ pretioso sanguine suo illustrare dignati sunt; deinde, quod prærogativam nobis apud Deum non minimam contulerunt, ostendentes, qualis esset ætate nostra in Christianis fides, de quorum consortio existeret martyres mererentur. Jam vero eum, qui Martyres necalos an. 397 suis temporibus passos fuisse, discique vitam [CXXXIII] ac ætatis suæ pretioso sanguine illustrasse, eosdemque non fama, neque fide historicorum, sed conscientia, vultus testimonio, visu, contemplatione oculorum, sese cognovisse testatur, quis credat, inquit, anno 465 contendere potuisse Romam, ac synodo ab Hilario pontifice coacte interfuisse? Doceat præterea leges imperatorum, uti recens promulgatas a Maximo commemorari, quibus cavebatur, ne delubra, neve simulacra inanum deorum in urbibus retinerentur; quas quidem leges a Valentiniano II, anno 391 conditas fuisse liquet; L. Aurelio Symmacho, et T. Fabio Tatiâno consulibus. Postremo ad sermones Maximi provocat, in quibus de barbarorum agitur irruptione, quos proinde sermones initio fere sæculi quinti periscriptos rentur, cum Alaricus Italiam totam in vastitatem exitiumque vocaret; cumque is deinceps initio ad Polentiam prælio, victus a Stilicone, adactus esset Pannoniam, unde fuerat profectus, repetere.

Contra, qui unum Taurinensibus præfuisse episcopi dignitate Maximum, eumque anno 465 in synodo Romana, post Hilarem pontificem, sententiam in violatores ecclesiasticæ disciplinæ dixisse, arbitrantur; de loco Gennadii non laborant. Negant enim habendam ejus rationem esse, cujus tam sit manifesta cum insignibus, certis, publicis monumentis conflictio. Atque synodorum, inquit, Mediolanensis an. 451, et Romanæ an. 465 acta, quotus quisque est, qui dubitet referri in numerum oportere insignium, certissimorum publicorumque monumentorum? His vero Maximi Taurinatis nomen subscriptum legitur in serie illorum, qui adfuerant, episcoporum. Constat igitur certissimis, iisque publicis monumentis, non anno 451 modo, sed anno etiam 465, Maximum perrexisse episcopatum gerere Ecclesiæ Taurinensis. Non ergo movere quemquam Gennadii locus debet, qui aut vitiatum inscientia librariorum est; aut errato implicatus auctoris sui, quem osci-

(a) Pag. 25.

(b) Epist. inter Siricianas 8, num. 8, p. 174, tom. I

Epistolar. Romanorum Pontif. edit. Paris. an. 1731.

(c) Serin. 76, pag. 607 seq.

tantum (a) (ita ut essent interdum historicis res etiam a memoria (b) sua non edmodum remotas narranti-
bus) anni emortualis Maximi cepisset obli-
vione. Est autem de Maximo Gennadii locus huiusmodi: *Mo-
ritur* (Maximus) *Honorio et Theodosio Junioribus regnan-
tibus* (c). Qua anno re quid fingi potest actis synodo-
rum, quas paulo ante memini, repugnantibus? Itaque
legendumne (ut putarunt Baronius, Pagius, Fleury)
legendumne, inquam, ait apud Gennadium: *claruit*
loco *reus moritur*; nec ne sit legendum, parvi refert;
ex viris certe facultatis critica peritis (qui noverint,
quantum auctoritatis inest synodorum publicis monu-
mentis) extorquebit nemo, ut Gennadiani loci causa,
concedant, Maximum Taurinensem antistitem decessisse
vivere, cum Honorius Augustus in Occidente sum-
mam imperii teneret. Neque vero probanda eorum
est ratio, qui sibi, rem omnem componi facile pos-
se persuaserunt, si Maximi Taurinenses episcopi
ponantur duo, quorum unus, ut est apud Gennadium,
Honorio imperatore decesserit; alter post annos
plus quadraginta, synodo Romanae adfuerit, cum Hi-
larus rem Christianam publicam moderaretur. Si
enim Maximi duo fuissent, ambo quidem certe scri-
ptores fuissent humiliorum; quare utrumque Genna-
dius commemorasset, ut qui seriem scriptorum ec-
clesiasticorum texere instituisset. Scripsisse autem
sermone Maximum, qui die post Honorium clare-
rit, satis clarum atque [cxxxiv] testatum est. Non
enim solum in *his*dem refutavit (d) Eutychem hære-
siarcham, sed etiam nominavit (e). Nominari autem
nequivisset Eutychem ab eo, qui ex hac vita migra-
set, dum adhuc Honorius imperio potiretur. Nam
Eutyches anno primum 448 indicia dare coeperat hære-
tice doctrinæ suæ, cum jam Honorius an. 435 fun-
ctus imperio vixisset fuisset. Jam vero unum Maxi-
mum, non duos Gennadius memorat. Si duos vero,
eosque scriptis illustres fuisse accepisset; aut ambo-
rum profecto, aut si alterutrum, ejus quidem certe
meminisset, qui suus fuisset etati propinquior, con-
cillisque duobus tanta sui laude interfuisset. Cum au-
tem unus fecerit mentionem, unum certe præfuisse
Taurinensibus antistitem Maximum nomine, censue-
rit necesse est, quem errans scripserit, imperante
adhuc Honorio, obisse mortem. Nisi forte quis velit,
re claruit, quæ Gennadius *reus* fuisset, conversum
vito librorum fuisse in *moritur*.

Rursum, qui nonnulli unum quinto sæculo consensisse
fuisse Taurinensium presulem Maximum; idem con-
cludi efficere ex ejus homilia 4 de *Nativitate* posse,
vehementer nequant, numerandum ipsum in Patribus

(a) Atque oscitantis quidem Gennadiani *reus* *moritur*
exempla haud pauca ex eodem catalogo profer-
re possem; sed ea, ne nimis esse videatur, præter-
mitto. Unum esto illud de *Juliano Eclanensi episcopo*,
quem errans, episcopum fuisse Capuanum, scribit.
Alterum de Attico antistite Constantinopolitano, a
quo impugnatum, ait, fuisse dogma Nestorianum, id
quod concedendum non est, cum multo ante obierit
Atticus, quam Nestorius perversum dogma suum
spargere cepisset.

esse, qui anno 389 in Mediolanensi concilio Joviniani
hæresim reprobarunt. Nam quod in ea homilia
sanctus episcopus scribit fuisse *superioribus diebus*
qui Christum nasci nequivisse ex virgine blasphemarent,
id satis non esse argumenti, aiunt, quamobrem
ei synodo statuatur sanctum eundem episcopum ad-
fuisse. Nam eodem *reus* *diebus*, ac *reus* *temporibus* posse
recidere. *Dies* enim *nostros* dicere idem est cum
apud alios scriptores, tum etiam apud Maximum in-
terdum, ac dicere *nostra tempora*, idque ex sermone
sancti antistitis 76, pag. 607 seq., intelligi plane pos-
se. Quin etiam *reus* *ante dies*, quod Maximus non raro
adhibet (f), eodem revolvitur quandoque videri, atque
reus *ante annum*, vel *ante annos*. Jam quod idem ad-
jungit Maximus: *Illam* (hæresim) *synodalis noster*
uno ore damnavit conventus, non eo pertinere, ut indi-
cet adfuisse ipsum synodo Mediolanensi, quæ, Am-
brosio præside, coacta fuit anno 389. *Nostrium enim*
conventum dici a Maximo commode potuisse syno-
dum, in quam episcopi Mediolanensis provincia
convenissent, ad quam quidem provinciam spectabat
Ecclesia Taurinensis. Ita cæptus a nobis *nostros* appel-
lari consuesse eos, qui a primis etiam Christianis
celebrabantur; propterea quod, etsi non a nobis, ab
illis tamen haberi solerent, qui etsi longe ab *reus* *reus*
reus distabant, eandem tamen atque nos colui-
sent religionem. Quod si Maximus episcopatum gere-
re cepisset homiliaque in Joviniani hæresim edidis-
set jam inde ab Ambrosii Mediolanensis temporibus,
credibile non videri Hieronymum, qui haud multo
post id tempus catalogum dederit scriptorum ec-
clesiasticorum in eoque suos libros adversus Jovinianum
ipsum perscriptos commemorari, ac non modo Am-
brosii ejusdem, verum etiam aliorum quorundam
meminerit qui vix quidquam publicassent opusculo-
rum, Maximi ipsius mentionem fuisse prætermissu-
rum. Sed fac (sic autem addunt) Maximus conventui,
quem narrat, adfuerit, quid obstat quin in conventus
habitus annis plus viginti post synodum Mediolanen-
sem Ambrosii fuerit? Episcopos an. 419 ad Honorium
Augustum confugisse constat, rogatum, ut in Jovi-
nianum ejusque asseclas, qui in hæresi perstarent, con-
ventusque habere extra urbem non vererentur, anim-
adverteret. Episcoporum autem de cœlibus novorum
sectariorum extra urbis moenia, querela quæ demum
interposita tanta consensione conspirationeque fuis-
set; nisi illi Romam se contulissent, ut in concilio,
cum pontifice una simul, quid adversus impietatem
rogato statuatoque esset opus, judicaret? At-

(b) Scripsit is Catalogum illustrium virorum anno
circa 484.

(c) Codex Vaticanus sæculi ix habet hoc modo: *Mo-
ritur... anno ab orbe redempto ccccxx*. Qua ex re di-
gnoscitur, librariorum intulisse temere manus in opus
Gennadii, eique nonnulli addidisse suo arbitrato.

(d) Vide præfat. nostram num. 3, pag. xl, seqq.

(e) Ibid., num. 4, pag. xlv.

(f) Homil. 47, pag. 143, et serm. 77, pag. 592, et
serm. 82, pag. 630.

que episcopus apud imperatores fuisse questos, A
idem est imperator testis cumprimis [cxxxv] lo-
cuples. Nam lego 55 codicis Theodosiani, lib. xvi,
tit. 5 de *Hereticis* (a), alio est ab Honorio scrip-
tum : « Jovinianum (b) sacrilegos agere conventus
extra muros urbis sacratissime, episcoporum que-
rela deplorat. Quare supra memoratum corripit præ-
cipimus, et contusum plumbo, cum ceteris suis par-
ticipibus, et ministris exsilio coerceri : ipsum autem
machinatore in insulam Boam festina celeritate
deduci ; ceteris, prout libuerit, dummodo supersti-
tiosa conjunctio exsilii ipsius discretione solvatur,
in solitarias et longo spatio inter se positas insulas
in perpetuum deportatis. Si qui autem, pertinaci im-
probitate vetita et damnata, repetiverit, sciat se
austriorem sententiam subiturum. Dat. prid. non.
Mart. Honorio IX et Theodosio V Augustis consuli-
bus. » Anno scilicet 412. Ad eam legem hæc est ap-
posita a Jacobo Gothofredo animadversio : « Fuit
tempus cum crederem, pro *episcoporum* hic legendum
episcopi Romani, eo quod in peculiari ejus diocesi
Romana Jovinianus hos cœtus agitaret. Veruntamen
nihil temere mutandum. Quin ex eo quod Honorius
hæc lege, dicit, episcoporum querelam deploras-
se, Jovinianum conventus agere extra muros, colligi
posse videtur, habitam hoc tempore fuisse Romæ
synodum episcoporum, haud aliter atque synodus
Carthaginæ hoc ipso anno habita fuit adversus Cœ-
lestium hujus Joviniani gregalem. » Eodem recidunt,
que complexus est Fleurius lib. xxii historię (c).
Ago vero si celebrata anno 412 Romæ synodus ad-
versus Jovinianum est, quid impedit, quin Maximum
eo se contulisset, synodoque ipsi interfuisse (quem-
admodum post, anno scilicet 465, interfuit) arbitre-
mur? Quid enim? An qui an. 412 vel 411 episcopatu
fungi cœpit, is non potuit ad an. 465 propagare vi-
tam? Hosius quidem certe, qui initio sæculi iv epi-
scopatum obtinebat Cordubensem, anno 357 tam
valuit viribus, ut iter ex Illyrico Cordubam institue-
rit, ibique, etsi non admodum diu, at aliquandiu
certe vixit. Quid? Si Gregorio Turonensi teste, S.
Remigius Rhemorum antistes annis plus septuaginta
gessit episcopatum? Mitto de Simpliciano sancti Am-
brosii successore, de Salviano, deque aliis, qui sane
plures fuerunt, dicere, qui annum ætatis prope
centessimum attingerunt. Quod cur de Maximo negandum
sit, ne suspicari quidem possumus; cum præsertim
ejus in actis concilii Romani anno 465 statim post
Hilari pontificis, legatur ejus subscriptio; quæ res
indicio est, fuisse illum episcopatus suscepti munere
ceteris qui intererant antiquiorem. Jam si ei sy-
nodo, quæ celebrata an. 412 fuerit, interfuit Maxi-
mus; causa scilicet nulla erat, quamobrem ipse in
homilia, quam non multo post recitavit, apte dicere

posset : *Synodalem nostrum conventum*, etc., prædi-
careque : *superioribus diebus hæresim Joviniani fuisse*
uno sacrorum antistitam, qui convenerant, ore dam-
natam, quam item hæresim *ait exacerata pia ipsa im-*
perialis potestas. Neque vero quidquam virium ei
argumento inest, quod petitur ex nominata a Maximo
Mediolanensi Ecclesia, quæ blasphemiam Joviniani
horruerit. Quis enim ignorat memorari plerumque
ab his, qui diu post vixerint, decreta Ecclesiarum;
exque iisdem decretis repeti *perâ* quedam, describi-
que solere? Quare mirum videri non debet, si, quod
Maximus scripsit : *Christum (Jovinianus) blasphemat*
ex virgine non potuisse generari, cum negare non au-
deat, ex muliere editis humanorum pignorum partibus
virgines permanere : id ab epistola synodica Mediola-
nensis concilii an. 589 mutatus fuerit, in qua
[cxxxvi] num. 4 (d) idipsum effertur hoc modo :
Quanta dementia feneratorum lustratum, ut iidem di-
cercerent, Christum ex virgine non potuisse generari, qui
asserunt, ex muliere, editis humanorum pignorum par-
tibus, virgines permanere. At enim, dicit aliquis, in
extrema eadem epistola synodica legitur Maximi
episcopi subscriptum nomen. Est ita profecto. Verum
cujusnam urbis episcopus ille Maximus fuerit, non
item legitur. Sunt qui antistitem eum Emoniensem,
ut est in Romana operum Ambrosii editione, fuisse
ferant. Nec vero ratio est ulla quæ nos, quin his as-
sentiamur, deterreat. Imo contra est aliqua plane
gravis, quæ convincit, ne an. 589 synodo Mediola-
nensi affuisse putemus eum, quem unum, cui Maximo
esset nomen, quinto sæculo episcopatum Taurinen-
sem tenuisse prodit antiquitas; quemque cognitum
atque compertum est, anno 465 Romam venisse
concilioque interfuisse, quod Hilarius pontifex con-
vocarat.

His constitutis, idem illi, qui nonnisi unum fuisse
Taurinensem episcopum S. Maximum pugnant, ad
homilias descendunt, quæ fuere a Maximo ipso dicte
de SS. martyribus Alexandro, Martyrio et Sisinnio.
Negant illi quidquam in his contineri quod sue sen-
tentię repugnet. Nam viderint eos martyres, in-
quiunt, S. Præsul, necne viderit, parvi refert. Fac
enim viderit, cum decimum ageret ætatis annum;
ecquid novi fuisset, si decennis qui erat an. 397 ad
annum 465 produxisset vitam? Vixisset certe ann.
78. Quot autem sunt, quotque fuerunt, qui agant,
egerint septuagesimum octavum ætatis annum? Kur-
sum demps homilias easdem fuisse anno 420 vel
425 habitas. Nihil enim impedit. Recens profecto
illorum martyrum qui an. 397 decesserant, passio
tunc fuisset; dicereque recte Maximus potuisset;
Illos oculorum contemplatione cognoscimus; istorum
supplicia vultus testimonio continemus, etc.

Multo esse levius, aium, quod opponitur de Ala-

(a) Tom. VI, pag. 174, edit. Lugdun. an. 1660.

(b) Errore librarium in cod. legitur *Jovinianum*.

(c) Num. 4, ad an. 412, ubi : *Lex ecclesie*, inquit,
dunt les plaintes donnerent occasion à celle loi, étaient
peut-être assemblés en concile à Rome. Il n'est plus

parlé depuis de Jovinien, sinon que l'on dit qu'il con-
tinua jusqu'à la mort sa vie voluptueuse.

(d) Epist. Ambros. 32 ad Siricium, num. 4 pag.
1041, tom. III oper. edit. Venetæ an. 1751.

rici irruptione. Non enim hanc indicari a Maximo, A sed eam, quam medio sæculo v in Italiam fecit Attila. Nam in ea homilia, quæ est de *Bellico tumultu* (a), agi a Maximo de barbaris hostibus, qui in finitimas Angustæ Taurinorum regiones invasissent (b). Narrari inde : cives perturbatos metu, munire urbis portas (c) cepisse; præsidia in muris statuere; apparare denique omnia, quæ conferre ad bellum sustinendum possent. In altera autem homilia, quæ est de *Hostibus non timendis*, quæque est numero LXXXVII pag. 291 seq., moneri ab optimo sanctissimoque præsule Taurinenses (qui sese ad tuitionem parare pergerent) ut in tribulatione tanta orarent, jejuna-
rent, psallèrent, misererentur. Hisce adjumentis Christianos esse sporum hostium victores solere. Frustra eos vigilare qui putant, se armare civitatem, cum ipsi
fidei arma non habeant; tuncque esse munitam civita-
tem, cum eam custodit Deus. Eodem homilias 89 pag. 297 seq., et 90 pag. 301 seq., et 91 pag. 305, pertinere. In hac postrema redargui cives a Maximo, propterea quod imminens vastitatis, excidique metu, cum propius hostes accederent, [axxxv] pecunie ob avaritiam servandæ causa, fugam para-
rent, immemores sempiternæ salutis suæ (d). Cum-
que nihilominus cives trepidarent metu, Maxi-
mum homil. 92, pag. 307 seq., et homilia 93, pag. 311 seq., exemplo Elisei hortatum ipsos ma-
jorem in modum fuisse, ut ne animis caderent, utque orarent. Id si fecissent, brevi hostium impetum com-
pressum iri confiderent. Hinc auctæ in dies trepida-
tionis Taurinensium rationem intelligi facile posse, si ad incursionem, motusque Attilæ exigatur : con-
tra, si ad Alarici, intelligi recte non posse. Attilam, qui an. 451 multis Galliæ urbibus expugnatis, dire-
ptis, eversis, incredibilem in modum in cives sævie-
rat, anno 452 magno exercitu comparato, superatisque
Julis Alpibus, in Italiam irruisse, et obsessa, capta, destructa Aquileia, in incolisque partim interemptis, partim redactis in servitutem, non proximis solum re-
gionibus, sed etiam remotioribus terrorem maximum

intulisse. Inde progressum, Concordiam, Cenetam, Altinum, Tarvisium, Patavium, Vicetiam, Brixiam, Bergomum cepisse. Eam rem metum auxisse Taurinensium. Quo enim implacabilis hostis accedit propius, eo majorem incolis commoveri metum solere. Is oppressis oppidis, Attilam secundam fortunam secutum, arma Mediolanum tulisse. Ea in urbe, quam sibi in potestatem redegerat, dira barbarum edidisse exempla crudelitatis. Inde conficere quem-
que posse, quantas ingruentium armorum horror animos invaserit Taurinensium; quamque ob causam eorum multi statuerint fuga pecunie ac salutis suæ prospicere. Imminutum porro terrorem fuisse, cum Attila Mediolano profectus, Leonem pontificem, legatosque imperatoris Valentiniani III de pace exspectaturus, non admodum longe ab urbe Mantua, eo in loco, ubi Mincius in Padum influit, constitisset. Denique desilisse metuere Italos, atque adeo Taurinenses, ubi cognoverunt, barbarum regem, Leonis pontificis oratione, deterritum a cogitatione prorogandi belli, transgredi rursus Alpes, atque ad suos reverti statuisse. Hanc esse gravissimorum scripto-
rum sententiam. Tristanum Calchum *Historia Mediolanensis* lib. III, pag. 64, sic habere : « Abente Attila, quies Italie parta. Sed qualis et quanta clades accepta sit, quia cæteri scriptores nimium festinantes ista prætereunt, ut declaretur, subjicienda censui Maximi Taurinensis episcopi verba, ex sermone, quem ad cives Mediolanenses de reparatione ecclesiæ et Urbis habuit. » Haud secus Remigium Ceillerum monachum Benedictinum eruditionis laude illustrem existimasse. Hunc enim de homiliis sancti Maximi, quæ sunt de *bellico Tumultu*, agentem, referri eas oportere judicasse. ad an. 453, quo Attila Hunnorum rex, posteaquam potitus Mediolano fuit, tantos sibi spiritus sumpsit, ut Liguriæ reliquæ vastitatem inferre minaretur (e). Sed plura persequi non vacat. Hoc equidem addam breve : confici rem omnem a Maximo homil. 94, quæ est de *Reparatione Mediolanensis ecclesiæ*, pag. 315 seq. In hac captum

(a) Homil. 86, pag. 287.

(b) Pag. 288 : VICINITAS, inquit, ista bellorum vicinum magis nobis Christum esse demonstrat. Atque ideo venientem adversarium timere non debeat, quin per hac signa venire potius intelligo Salvatorem. Quamvis enim iste metum incutiat temporalem, illæ tamen salutem deserit sempiternam.

(c) Ibid., pag. 289 : Dum enim cauti sumus ad ea quæ cernimus, cautiore ad illa efficiamur quæ speramus. Vir autem sapiens... dum perspicit in hac communi perturbatione, primores viros tuitionem in muris præparare; ipse admonetur, quemadmodum in futura everione mundi defensionem præparet animabus. Cernimus armari civitatis portas, debemus etiam prius in nobis portas armare justitiæ, de quibus sanctus propheta dixit : Aperite mihi portas justitiæ, etc. Tunc autem civitatis porta munita esse poterit, si prius in nobis portæ justitiæ muniantur. Etenim nihil prodest bellum munire propugnaculis, et Deum provocare peccatis. Illa enim constituitur ferro, saxis et audibus; hæc armatur misericordia, innocentia, castitate. Illa telorum multitudine custoditur, hæc orationum frequentia defenditur.

(d) Pag. 305 seq. : Civitati non nisi propter civium peccatum inferitur excidium. Desine ergo peccare, et civitas non peribit. Quid fugis patriam? Si vis salvus esse, tua potius peccata subterfuge. Si tu peccare desieris, victus est inimicus.... Si iusti sunt, qui salvam faciunt patriam; utique iniusti sunt, qui relinquunt.... Mater quodammodo dulcis est patria, quæ te genuit, quæ te nutriit, quæ ut fugere possis, te divitem fecit. Nam si tibi non suppetere sumptuum copiosa substantia, fugiendi præsidium non haberes; alique ideo avaritia ductus, dum metuis divitias tuas perdere, impius in matrem esse non dubitas. Unde intelligimus te plus pecunia tuæ consulere, quam salutem. Dic mihi, o bone civis, cur fugere disponis? Cur patriam derelinquis? Captivitatem fortasse metuis, dare veniam non intelligis?... Dicit Deus ad Abraham, per decem justos civitatem posse salvam. Male igitur de te sentis, popule Christiane, si in tanto casu nostro ad salvandam civitatem decem justos esse non credis. Dum enim deseris patriam, proferis non in ea esse dignos, quorum meritis liberetur.

(e) Hist. gener., tom. XIV, pag. 608.

a barbaris Mediolanum scribit, eversum, [cxxxviii] A veluti recentis meminerit; sunt qui argumento id excisum ita, uti jam periisse videretur (a). Ab Attila vero eam urbem fuisse expugnatam atque direptam liquet ex testimonio fideique non recentium modo, sed veterum etiam historicorum. Contra, qui majorum memoria, Gothorum in Italiam incursiones persecuti narrando sunt, sic Alarici ad bellum apparatus, expeditiones, itinera, res denique gestas descripserunt, ut plane indicarent, illum non solum non subegisse metropolim eam Insubrium, sed ne oppugnare quidem obsidereve cœpisse (b).

Postremo quod de legibus opponunt imperatorum, quibus constitutum erat, ut *sacrilegia idolorum destruerentur*, leve perinde est. Cur enim ad legem spectare Theodosii Junioris et Valentiniani III Maximi nequisset, quæ data an. 426 fuit, iisdem Theodosio XII et Valentiniano IV Augg. coss. (c)? Fac tamen sanctus antistes ad eam legem adverterit animum, quæ an. 391 a Valentiniano II promulgata fuerat; facile enim patiar: sed quid obstabat, quin ea tricesimo vel quadagesimo etiam post anno (cum adhuc ipsa vim obtineret, novaque Theodosii II et Valentiniani III constitutione firmata esset) in memoriam a Maximo redigeretur iis, qui eandem ipsam exsequi (d), uti par erat, tuerique negligerent? Non enim S. presul eam, cuius meminit, legem recentem fuisse dixit, cum sermonem 82 ad populum haberet. Quod si sermone 101, pag. 658, leges ille commemorat principum, quibus cautum fuerat, ne ludi deinceps haberentur gladiatorum (e); eas quidem certe neque ut novas commemorat (f), neque si earum ullam dixisset novam anno 415 vel 420, quidquam extulisset quod minus esse verum videretur. Nam quæ ante annos sexdecim data lex est, ea profecto dici recens non absurde potest. Lex autem ab Honorio ea de re lata an. 405 vel 404 fuit (g). Nihil est igitur quod nos deterreat, ne arbitremur Maximum, sæculo demum v, non ante an. 415, Innocentii I pontificis maximi an. 14, episcopum fuisse dictum Taurinensem.

III. *Quo tempore Maximus inierit episcopatum.* — Jam cum Maximus synodi adversus impium Joviniani sectam congregatæ, legisque, ut vidimus, an. 412 ab Honorio Augusto in sectam eandem promulgatæ,

(a) *Quidam imperiti nimis interpretes fuerunt dicentes: Periit hæc civitas, collapsa est ecclesia, non est jam causa vivendi. Imo causa est justius sanctiusque vivendi, quia Deus omnipotens, qui cuncta hæc magna cum pietate dispensat, hostium manibus civitatem, non quæ in vobis est, sed habitacula tradidit civitatis; nec Ecclesiam suam, quæ vere est Ecclesia, consumi jussit incendio; sed pro nostra correptione, receptacula Ecclesiæ permisit exuri.* Paulus diaconus lib. xv, pag. 655; edit. Amstelodam. an. 1625, diripuisse Attilam Mediolanum narrat, sed ab igne tamen ferroque abstinuisse. Quam id sit repugnans verbis synchroni Maximi, quisque cernit.

(b) Confer quæ ex ejus ætatis, supparibusque scriptoribus collegit Tillemontius, retulitque in *Honorii Augusti Vit.*, tom. V *Hist. imperator.* art. 16 et 18.

(c) *Codic. Theodos.* lib. xvi, tit. 10, de paganiis *Sacrificiis et Templis*, lege 25: Omnibus sceleratæ mentis pagane exsecrandis hostiarum immolationibus, damnandisque sacrificiis, cæterisque antiquarum

veluti recentis meminerit; sunt qui argumento id esse putent, non post multo fuisse ipsi delatum munus episcopatus. Est hæc sententia, ut nobis etiam videtur, propensior ad veritatem. Sed ipse-ne Maximus primus fuerit, necne antistes Taurinensium, nonnulla est inter eruditos viros certatio. Nam fuisse aliquos intelligi, qui cum legisse ac dicerent, vixisse quosdam Augustæ Taurinorum, etiam cum Maximus gereret episcopatum, qui illigati superstitionibus inanum deorum essent; jamque sæc. iv, cum Julianus Parabates imperio potiretur, vix perpaucos exstitisse, qui Christianæ militiæ [cxxxix] nomina dedissent; tum concludi hinc posse judicarent, tam exiguo numero Christianorum præfectum episcopi dignitate fuisse neminem; primoque omnium Maximo id honoris fuisse Taurini tributum arbitrantur. Secus Novaliensis monachus de quo supra est demonstratum existimavit. Is, nescio quem auctorem secutus, *Civitas, inquit, Taurinensis episcopo per mortem sublato de medio, beatus Maximus per beatum Leonem ad Ecclesiam Taurinensem episcopus est destinatus, et non sine magna populi lætitia, et laudibus intra urbem Taurinensem fuit receptus, et in sede sua locatus.* De Leone, qui frater fuerit Maximi, ipsumque Maximum Romæ degentem Taurinensibus præfecerit (cum fabulam oleat) non laboro. De Maximi decessore, quod monachus idem adjungit, equidem adduci non possum, ut in falsis esse numerandum putem. Nam si, quia erant v sæculo in agro Taurinensi cultores idolorum, censendum esset, Taurinenses præside sacrorum ad tempora usque Maximi caruisse; eo demum deduceremur, ut confitemini nobis esset ante Aurelium nullum fuisse episcopum Carthaginensium; et ante Liberium, vel ante Damasum, Christianis Romæ pontificis dignitate neminem præfuisse, quæ re quid fingi potest absurdius? Atque in Carthaginensi agro plures fuisse, qui idolorum superstitione tenerentur, dum Aurelius gereret episcopatum; cum ex aliis pluribus monumentis, tum ex lege Honorii et Theodosii imperatorum (h) an. 415 lata perspicitur: Romæ vero eo usque impudentia idololatrarum evasit, ut an. 384, quo tempore Damasus

D sanctionum auctoritate prohibitis interdicimus, cunctaque eorum fana, templa, delubra, si qua etiam nunc restant integra, præcepto magistratum destrui, collocationeque venerandæ Christianæ religionis signi expiari præcipimus, etc.

(d) *Vide Maximi sermonem 82, pag. 610.*

(e) *Vide Codic. Theodos.*, lib. xv, tit. 12, de *Gladiatoribus*, lege 1.

(f) *Serm. 101, pag. 658: Sicut gladiatorum publicum facinus religiosum principum devotione sublatum est; ita et amentes gladiatores isti (nempe sacerdotes Diana arcerum numinis) christianitatis observatione de propriis domiciliis auferantur.*

(g) *Vide Theodoretum*, lib. v *Hist. ecclesiast.* cap. 26 edit. Taurin. an. 1748, pag. 205; Gothofredum in annotat. ad leg. 1, lib. xv, tit. 12 *codicis Theodosiani*, pag. 398, edit. Lugdun. an. 1665; et Tillemontium in *Vita Honorii*, art. 20, tom. V *Hist. imperator.*

(h) *Cod. Theodos.*, lib. xvi tit. 10. leg. 20.

Ecclesiam moderabatur, senatus nomine restitui sua sacra, aramque Victoriae reparari poscerent ab imperatore (a). Quod vero Taurinenses magno numero, post medium saeculum IV, idolis cultum adhibuerint columnamque Juliano Apostatae erigendam curarint; tanti non est, ut possit effigere episcopatu in ea urbe, in qua aliqui saltem essent Christiani, potius fuisse neminem. Nam alias item fuisse novius in Asia, in Africa, in Italia etiam urbes, quae episcopos habuerunt, etsi civibus ethnicis abundarent, quorum pars senatum constitueret, quique templa idolorum retinerent. Roma ipsa, ut est apud Ammianum Marcellinum (b), senatores plures legatos ad Julianum eundem misit superstitioni deditos idolorum; templumque Apollinis, quod incendi jam coeperat, ne flammis absumeretur diligenter cavet. Est praeterea difficile creditu, Vercellis, quae non longe abesset Taurino, fuisse praefectum multo ante episcopum, Augustae autem Taurinorum non fuisse; cum praesertim ea fuerit majorum ratio, qui exempla imitabantur apostolorum (c) ut eis etiam urbibus episcopi darentur in quibus vix aliqui esse copissent, qui Christianam colerent religionem. Neocæsariensibus Ponti Christianis, qui non plures 18 essent, antistitem sacrorum fuisse datum Gregorium Thaumaturgum saeculo Ecclesiae tertio, a Patribus esse litterarum mandatum monumentis (d). Quo magis Taurinensibus id non est adinendum decus, quorum magnum numerum, dum episcopatum Maximus gerere cepit, fuisse Christianum liquet, ac vix ethnicismi reliquiae in pagis aliquot villisque superessent, quae de re post equidem videro. Quid? Si Maximus idem homil. 16, pag. 45, episcopos processores suos indicare videatur? Nam Patres ibidem commemorat, qui praecessissent; eorundemque Patrum alloquitur, quibus instituti Taurinenses fuissent, Taurinensibus ipsis a se reperi affirmat. Sed plura de antiquitate Taurinensis episcopatus persequi, cum magnitudo commentarii prohibet, tum festinatio, ut ea exponam, quae de Maximo constitui scribere.

[CXL] IV. De studio docendorum Taurinensium, rectaque morum disciplina instituendorum, quo Maximus jam inde a suscepto episcopatu incensus fuit. — Is ut munus suscepit episcopatus, studia quoque sua ad plebem in re doctrinae, inque disciplina morum recte instituendam contulit. Itaque superstitionem, si qua reliqua in suis ovibus esset, primum ex animis earum evellere curavit. Quare cum esse earum plures animadvertisset, quae suis clamoribus deficienti lunae adiumento se fore arbitrarentur, eas graviter increpans: Videtis, inquit (e), fratres, quod mea non cessat humilitas omni circa vos sollicitudine laborare, et ad frugem donam vos tota festinatione convertere. Sed quanto plus laboro vobiscum, tanto amplius con-

funder in vobis. Cum enim video, tot commonitionibus meis, nullum vos habere profectum; labor meus jam non gratulationi est, sed rubori. Ecce ego pasco gregem Christi, et gregis fructum extorquere non valeo. Nulla enim mea fidei ejus dulcedo latificat; sed quidquid ex eo profuit, asperum et amarum est. Tum enim pastor Christi gregis lacte reficitur, quando bonorum operum ejus candore lactatur. Quis enim, fratres, in vobis non graviter semi (NON TAMEN DE OMNIBUS DICO; SUNT ENIM INTER VOS, QUOS AD RELIGIONIS CULTUM DEBEATIS HABERE EXEMPLO), quis, inquam, non moleste ferat, sic vos esse vestris salutis immemores, ut etiam, caelo teste, peccetis? Nam cum ante dies plerosque de vestra avaritia cupiditate pulsaverim; ipsa die circa vespertum tanta rosificatio populi exstitit, ut irreligiositas ejus penetraret ad caelum. Quod cupi requirerem, quid sibi clamor hic velit, dixerunt mihi, quod laboranti lunae vestra vociferatio subveniret, et defectum ejus suis clamoribus adjuvaret. Clamabatis enim, ne tacentibus vobis perderet elementum. Tanquam infirmus enim et imbecillis, nisi vestris adjuvaretur vocibus, non posset luminaria defendere, quae crearet. Cum inde auditores illos suos qui id perpetrarent mali, irridens insectatus esset, tum: Hoc est plane, inquit, quod ait Salomon, dicens: Stultus ut luna mutatur. Mutaris enim sicut luna, dum stultus et insipiens, ad motum ejus, qui Christianus fueras, incipis esse sacrilegus. Sacrilegium enim creatori committitur, dum imbecillitas accribitur creaturae. Mutaris ergo sicut luna, ut qui paulo ante fidei derotione fulgebatis, postea perfidia infirmitate deficiatis. Alqua utinam, o stulte, sicut luna mutareris! Illa enim cito ad plenitudinem suam redit; tu ad sapientiam nec aere convertereris. Illa velociter colligit quod amiserat tumen; tu nec tarde fidem recipis, quam negasti. Gravior ergo tua quam luna mutatio est. Luna defectum luminis patitur; tu salutis. Quam bene scriptum de sapiente: Et permanebis cum sole. Permanet enim sapiens cum sole, cum constantia fidei permanet cum Salvatore... Luna a statu suo non sponte mutatur; tu de sensu tuo sponte mutaris. Illa in diminutionem sui conditione deducitur; tu in detrimentum tui voluntate pertraheris, etc. Satis autem ei non fuerat haec dixisse. Tacendum enim sibi esse non putavit, quoad radicibus id superstitionis genus extirpatum non vidisset. Quare homilia 101, pag. 337: Ante dies, inquit, proscendi amicum, fratres, adveniens illos qui putarent lunam de cuncto magorum carminibus posse deduci, et eorum recludimus evanescere, qui non minus defectum patiuntur animi quam luminis patitur illa defectum; quos et hortati sumus ut, praetermissis erroribus gentili, tum cito ad sapientiam redeant quam cito ad plenitudinem suam illa revertitur.

Alterum erat caput superstitionis, quae aliqui e plebe

(a) Vide epistolam Symmachii ad Valentinianum, quae refertur ante epist. 48 Ambrosii, tom. III operum Ambrosianorum, edit. Venetiae an. 1751, pag. 374 seqq.

(b) Lib. xxiii, pag. 257 seqq.

(c) Vide S. Clementis Roman. epist. 4 ad Co-

rinthios, num. 42, tom. I Patrum apostolicorum, pag. 151, edit. Lugdun. an. 1746.

(d) Confer quae ex veteribus afferit hac de re Tilliemontius in Vit. Greg. Neocæs., art. 6, tom. IV Monumentorum histor. eccles.

(e) Homil. 100, pag. 335.

capiti, calendis Januariis auspici ementiti fuerant, quibus se cognituros confiderent adversane sibi omnia an secunda eo, quem inibant, anno eventura essent. Neque [cxl.] vero inania solum auspicia observarant, verum etiam ferias habuerant ethnicorum more, frequentesque ad scenicos ludos coierant, in quibus dignosci vix posset, plusne turpitudinis inesset, an impietatis. Id quoque genus superstitionis funditus tollere Maximus omni studio est enixus. Itaque sepe ac multum eam ob causam populum vocavit in concionem. Est ejus homil. 16 de Calendis Januariis. Hujus initio hortatur plebem ut ne aegre toties eadem de re audire ferat (a). Meminit verborum Apostoli aientis (b) : *Fratres eadem vobis scribere mihi quidem non pigrum, vobis autem necessarium. Ac necessarium, inquit, nec superfluum reor, si pro commo- nitione sancta dudum habita, praecedentium Patrum vobis repetantur alloquia. Et revera, quia fastidii, quid oneris habet pro salutis profectu utilia, ac Deo placita saepe dicere, frequenter audire? Et ideo, carissimi, fide ac devotione solita religiosi itineris vias, ac veritatis semitis gradientes, magis magisque errorum devia, et diabolica calcate figmenta. Nec enim debet fidelis anima, quae angelorum consortia concupiscit, demoniorum luscibus delectari. Neque vero luci ac tenebris, veritati atque mendacio, turpitudini et honestati apud Dei servos ulla potest esse communio. Quicunque ergo credentium vel est templum Dei, vel esse desiderat, sollicito carent ne mortua et vana sectando, desinens esse templum Dei, fiat habitatio tenebrarum, fiat demonis monumentum. Pergit porro vir summus, ac: Insana sunt omnia, inquit, quaecunque diaboli fallente mendacio, Dei in se non habent virtutem: et illorum gravior, atque immedicabilis languor est, qui superstitionum furore et ludorum suavitate decepti sub specie sanitatis insaniunt. Annon omnia quae a ministris demonum illis aguntur diebus falsa sunt et insana, cum vir virium suarum vigore mollito, totum se frangit in feminam, tantoque illud ambitu atque arte frangit, quasi paniteat illum esse, quod vir est? Nunquid non universa tibi falsa sunt et insana, cum se a Deo formati homines aut in pecudes, aut in feras, aut in portentosa transformant? Quomodo non sanum sapientibus potest, nihil tibi inesse sanitatis, ubi impia, ubi inhonesta, universaque omnia et faciunt et loquuntur? Grave utique eorum cor est atque omni impietate depressum, qui per sacrilegos jocos divinis monitis illudentes et vana diligunt et falsa sectantur, et post omnia, ad offensionis plenitudinem, dies ipsos annum novum vocant. Quanquam non inconvenienter secundum se novum appellant annum, quoniam per nefandas ferias,*

A pro honestate falsa turpitudine et perveris innovantur. Novum vocant annum, quasi novi aliquid aut eorum tunc ostendat, aut terra. Novum annum Januarias appellant calendae, cum vetusto semper horrore et errore sordescant. Auspicia etiam vanissimi colligere se dicunt, ac statum vitae suae inanibus indicibus aestimantes, per incerta avium ferarumque signa, imminenti anni futura rimantur, cum utique apud Deum solum sit notitia futurorum, et legalis auctoritas ista prohibeat, dicens: Ne aruspiciemini, ne auguriis intendatis. Sed miseri ac miserandi homines rapti erroribus paganorum, et minus provido corde cecati, cum impietate de domibus suis prodeunt, et cum sacrilegio revertuntur. Aut quomodo se Christianum putat posse vel dici, qui in tali observatione vidit se perfidis esse consortem? Perceperat porro Maximus uberem sanarum cohortationum fructum. Nam cives suos ita ab ejusmodi superstitione deduxit, ut dicere jure tandem poterit: Ita et vos, carissimi, jamdudum nec observare, nec querere manifesta relatione [cxl.] cognovi. Ac revera non sunt a vobis penitus inquirenda, qui omnipotenti Deo credimus... Vos sicut hucusque pro Dei timore fecistis, abhorrete vana, refugite falsa, impia declinate.

Cum tanta Maximus in superstitione ex urbe exterminanda usus esset felicitate, tam nihil hortationum, diligentiae, operae praetermisit, ut eam ex animis evelleret rusticorum qui pagos agrosque incolerent. Hoc ut facile assequi posset, primores civitatis crebris concionibus premere urgereque coepit. Monere porro ipsos etiam atque etiam ut consulerent salutis suae. Ne putarent fas esse homini Christiano pati, ut in ruribus agrisque suis idola perstent; hisque a colonis sacra fiant, ac honores, cultus, preces adhibeantur. Scirent nisi haec disjicere, obtinere, delere conati omni studio, cura, sollicitudine sint, auctores ipsos, ac reos fore impietatis et sacrilegiorum, quibus eorum servi, aratores, villici sese polluerent. Fuere qui, excusandi purgandique sui causa; dicerent non esse culpe vertendum sibi, quod alii vel agant, vel egerint, injussu suo. Sed hos Maximus, quanto in errore quantaque in ignorance decretorum religionis versarentur, docens: Quisquis, inquit (c), intelligit exerceri in re sua sacrilegi, nec fieri prohibet, quodammodo ipse praecipit. Tacendo enim et non arguendo, consensum praebuit immolanti. Apostoli Pauli hanc esse certam, ut quae instinctu divino sit pronuntiata, sententiam: Criminosos esse non solum qui faciunt; sed etiam qui consentiunt facientibus. Quamobrem nossent eos qui aratorem suum, reive rustice curatorem sacrificare

(a) Pag. 45 seqq. Vide et homil. 103, pag. 343 seq., et serm. 6, pag. 409 seq.

(b) Ad Philippenses iii.

(c) Serm. 101, pag. 656, et serm. 82, pag. 610: Si evidentes hoc tacemus, silentes et patimur, reos nos statuimus, si non operatione sceleris, atamen dissimulationis assensu. Nam sicut obviare sacrilegis contradicentem justificat: ita dissimulare quae videris, maculat reticentem. Solent enim plerique miseri dicere:

Nescio, non jussi, causa mea non est, non me tangit. Sed haec, ut dixi, loquitur miser quisque vel trepidus. Negat enim se jussisse fieri, quod noluit jubere, ne fieret. Nam utique malum, quod de consuetudine venit, cum non coercetur, admittitur. Causa, inquit, mea non est. Falleris et ignoras. Nescis quia Dei causa cunctotum est, et quod ab uno peccatore, in pluribus vindicatur.

idolis scirent, nec prohiberent, ejus esse participes impletatis, ut qui, etsi copiam non darent, ejus tamen foverent, dum non cohiberent, licentiam. Ac si non jussio tua, inquit, at est tamen voluntas in crimine. Dum enim taces, placet tibi quod fecit rusticus tuus: quod si non faceret, forsitan displiceret. Non enim sibi tantum peccat subditi cum sacrificat, sed et domnedio, qui non prohibet; qui si prohiberet, utique non peccaret. Grande igitur malum est idololatria. Polluit exercentes, polluit habitantes, polluit intuentes, penetrat ad ministros, penetrat ad conacios, penetrat ad tacentes. Immolante enim rustico, inquinatur domnedius. Non potest non esse pollutus ubi cibis capitur, quem sacrilegus cultor exercuit, terra cruenta edidit, tetrum horreum conservavit. Omnia enim ibi inquinata, omnia sunt nefanda, ubi diabolus habitat in arduis, in agris, in rusticis. Nihil ibi liberum est a scelere, ubi totum versatur in scelere. Cum cellam ingressus fueris, reperis in ea pallentes cespites mortuosque carbonem, dignum sacrificium daemonis, cum mortuo numini rebus mortuis supplicatur. Et si ad agrum processeris, cernis aras ligneas, et simulacra lapidea, congruens ministerium, ubi diis insensibilibus, aris putrescentibus, ministratur. Cum maturius vigilaveris, et videris saucium vino rusticum, acire debes quoniam, sicut dicunt, aut dianaticus (seu Diane arborum inanis numinis sacrificulus) aut aruapex est. Insanum enim numen amicum solet habere pontificem. Opplebant enim sese vino ejus generis sacerdotes, ut (cum deo facturi satis plagas sibi infligerent) aut non sentirent, aut wollirent levarentque dolorem. Talis enim sacerdos parat se [CXLIII] vino ad plagas deo suae, ut dum est ebrius, parum suam ipse non sentiat. Hoc autem non solum de temperantia, sed et de arte faciunt, ut minus vulnera sua doleant, dum vini ebrietate jactantur. Vanus plane vates est, qui putat crudelitate astruere pietatem. Nam ut paulisper describamus habitum: raris hujusce, est ei adulterinis crinicalis hirsutum caput, nuda habens pectora, pallio crura semicincta, et more gladiatorum paratus ad pugnam, ferrum gestat in manibus; nisi quod gladiator peior est, quia ille adversus alterum dimicare cogitur; iste contra se pugnare compellitur. Ille aliena petit viscera, iste propria membra dilaniat; et si dici potest, ad crudelitatem illum lanista, istum numen hortatur. Hoc igitur indatus habitu, hac cruentus caede, judicate utrum gladiator sit an sacerdos. Ita sanctus antistes cum sacerdotum ejus generis ferinum ornatum, atque inimicam naturae hominum, diramque crudelitatem descripsisset, tum conversa ad cives qui aderant oratione, hortatus eos vehementer fuit ut in memoriam redirent, qua lege ab Honorio Augusto sublatum esset certamen gladiatorum;

(a) Homil. 115, pag. 382 seq.: *Hæreticos, inquit, omnes arbitror vulpibus comparandos, qui cum in domo Domini habitare non possint, conventicula sibi quedam celuti foveas preparant tenebrosas, in quibus pertinaciter latentes insidiantur Ecclesiae, ut si qua innocens anima forte processerit, velut pullum gallinae*

A quare, agerent severe et graviter, ut qui sacrificuli pejores essent gladiatoribus, hi de Christianorum fundis exterminarentur. Atque alias quidem sepe auditores suos sanctus antistes monuerat, ut legum recordarentur quas ea de re Christiani tulissent imperatores. Serm. autem 82, pag. 610: *Deus, inquit, præcipit, et ad ejus præcepta dormimus. Quoties mandavit idem Deus idolorum sacrilegia destruenda, et nunquam ad hanc partem solliciti esse volumus? Semper dissimulavimus, semper sprevimus. Postea nos admonuit imperiale præceptum... Principes quidem tam boni Christiani leges pro religione promulgant, sed eas executores non exerunt competenter; et ideo exulo a culpa principe, executor remanet in reatu, etc. Quem vero Maximus reportavit adhortationum monitionumque suarum fructum, ex sermone 102, pag. 657 seq., intelligi plane potest. Sic enim eos qui ad concionem convenerant allocutus fuit: *Non parum tractatu dominica superioris profecisse vos credimus, si quidem predicatione nostra ab omni idolorum inquinamento corda vestra purgavimus. Nostra enim corda mundantur, cum diaboli sordibus polluta nostra conscientia non tenetur. Pollutam autem is conscientiam non habet, qui exerceri sacrilegia in sua possessione non patitur. Cæterum qui acit in agro suo idolis immolari, nec prohibet, quamvis ipse longe in civitate consistat, pollutio tamen illum nefanda continget; et licet aris assistat rusticus, (ad dominum) contaminatio execranda regreditur. Particeps enim ejus efficitur, si non conscientia, certe notitia. Profecisse ergo vos credimus, cum sacrilegii cultum in vestris possessionibus inhibitis. Dicimus enim, ut Christiani hominis, hoc est mundi viri, sit munda possessio. Ait enim Salomon: Possessio pretiosissima viri mundus. Si ergo vir purus possessioni pretiosissima comparatur, quanto ista possessio majoris est pretii, si sit sincera et pura, nec aliqua diaboli contagione vilescat?**

V. Cavit item Maximus ne qua hæreseos pestis in suum gregem invaderet. — Sed dum Maximus acriter contra ethnicam superstitionem pugnabat, illud simul cavebat ne qua hæreseos pestis in suum gregem invaderet. Cumque cognosset quantum Manetis impietas intulisset in Italiam etiam detrimentorum, magno sibi opere enitendum elaborandumque putavit, ut orthodoxi dogmatis cognitione, adversus ipsam animos muniret Taurinensium, hosque sic institueret, ut si in quem forte incidissent qui id hæreseos portentum ingerere ipsis vellet, eum dignoscere vitareque possent. Norat enim hæreticos clam imperitis incautisque insidias instruere solere, a quibus diligenter cuique sit, naviterque cavendum (a). [CXLIV] Quare illud universe animadvertit: cum novitatis prave studiosorum mos sit ut una ratione metiri di-

matris absorbeant... Vitemus ergo, fratres, vitemus pestiferos vulpium insidiantium dolos, vitemus mortiferas nequissimorum animalium captiones, ne... fractus nostrarum segelum, perversorum dogmatum vulpes aut insidiarum deceptione capiant, aut flammarum adustione consumant.

vina quæque, longisque disputationibus implicare, A atque involvere conentur (a), curandum orthodoxo esse ne cum iis jungat consuetudinem (b). Inde suarum esse ovium partes monet ut credant unum esse Deum, qui ex nihilo aspectabilem hunc mundum creavit (c); nec ulli auscultent qui audeat ratione, seu potius arbitrato suo de Creatore statuere. Investigari namque sola ratione non posse, ait: *Quomodo ex nihilo factus est mundus, cælum unde resplenduit, aquarum liquor, terræ soliditas qua ratione subsistunt; quomodo etiam de terra homo, de masculo semina, itemque per feminam masculus; quid illud est post omnia, quod lumen gignit ac tenebras; quod vitam facit ac mortem.* Post: Si ergo, inquit, te ipsum, o homo, et quæ propter te facta sunt, qualiter aut unde sint facta comprehendere non vales, quæ præsumptione, B quare stultitia, tum ipsius, atque omnium discutiis CREATOREM? *Hæc, carissimi, rationi cæca sunt, fidei manifesta.* Tunc enim parte ex aliqua indefinita maiestatis ejus poterimus immensa rimari, si advertamus qualis quantusque sit Deus a nobis non posse cognosci, ut ait Dominus ad Moysen: Tu autem non poteris videre faciem meam, id est, non potes carnalibus oculis meam, sicuti est, inspicere deitatem. Beatus namque David virtutem omnipotentia ejus intendens, clamabat, dicens: *Mirabilia opera tua, Domine, et anima mea novit valde.* Valde enim sciebat anima prophetalis opera Dei omnem meditationem humanæ mentis excedere, propter quod sapientissimus patriarcha, mortalis sensus conclusus angustiis, quæ investigare non poterat mirabatur... *Hæc ipsum, quod incomprehensibilis est Deus, anima ejus (Davidis) noverat, caro sentire non poterat.* Omnis ergo qui opera Dei magis vult examinare quam credere, non sequitur animæ sensum, sed errorem (d). Datum præterea Maximus divinitus Vetus Testamentum (e) scribit, cujus est spiritus unus ac Novi, miraque cum Novo ipso consensio (f). Docet Patris æterni Dei Filium æternum Deum humanam sibi assumpsisse naturam, utque hominem, non apparenti, sed vero præditum corpore, vere passum mortuumque fuisse, resurrexisse, ascendisse in cælum (g), indeque esse, ut vivos mortuosque judicet, adventurum (h). [cxlv] Constitutas item ait fuisse a Deo nuptias, quas deinceps Christus sanctificavit (i), seu in numerum provexerit

A novæ legis sacramentorum. Non nominat quidem Maximus Manichæos, qui malas esse nuptias, quique malum esse, atque a malo principio conditum mundum hunc sub sensu cadentem; illatumque Vetus Testamentum (Marcionem aliasque pestes generis ejusdem secuti) pugnabant; sed sanctissimo præsul non tam erat curæ, ut nomina sectarum cives noscent sui, quam ut dogmata scirent orthodoxæ religionis, quibus dogmatibus cognitis, sectarios detegere ac repellere tuto possent.

Quare illæ quorundam hæreticorum qui sua ætate in regiones finitimas invasissent, circumvenireque imperitos rerum, atque incautos conarentur, tacitus præterit appellationem; hoc uno contentus, ut ne quis civis ignoraret quæ ipsorum esset impietas. Itaque quinam illi hæretici fuerint incompertum est. Hoc novimus, fuisse illis præpositos, quos presbyteros appellabant. His negotium fuisse datum ut laico, qui sua ipsis peccata confisteretur, non juberent ut respiceret, utque crimina sua detestaretur atque desereret; sed tantum pecunie ad remissionem imperarent, quantum ipsi statuerent, solvi oportere. Ne vero hi quempiam fallerent, Maximus advocata concione, sic est populum allocutus (j): *Mirari non debemus quod hujusmodi hæretici in nostra aberrare cæperint regione. Semper enim gregem ovium insidiator lupus sequitur; semper Christianum cætum diabolus deceptor incurat. Quod quidem fit utiliter, ut sollicitiore custodia nec gregem oris deserat, nec Christianus Ecclesiam derelinquat.* Unde et Apostolus ait: *Oportet etiam hæreses existere, ut probati manifesti fiant inter vos.* Tancum si diceret: *Oportet esse Christianis fidei pugnam, ut sit probata certa victoria.* Nam, ut eorum interim blasphemias seponamus, retexamus quæ sunt ipsorum præcepta vivendi. Præpositi eorum, quos presbyteros vocant, dicuntur tale habere mandatum, ut si quis laicorum sanguis fuerit crimen admissum, non dicat illi: *Age penitentiam, deplora facta tua, desce peccata; sed dicat: Pro criminibus da tantum mihi, et indulgetur tibi.* Vanus plane, et insipiens presbyter, qui cum ille prædam accipiat, putat, quod peccatum Christus indulget. Nescit quis Salvator solet peccata donare, et pro delicto querere pretiosas lacrymas, non pecunias numerosas. Unde ipse ait: *Gratis accepistis, gratis date...* Suscipi dona

(a) Homil. 89, pag. 300.

(b) Homil. 104, pag. 346: Circa fidei donum solliciti esse debemus, ut providi, et ad custodiam ejus mentis devotione semper esse armati, nec cito fallacibus credere blandimentis. Solet enim sub pretextu pacis hostis irrepere, hoc est sub vocabulo hominis Christiani hæreticus subintrare, qui ad decipiendos simplices homines Christum in ore portat; diabolus gerit in corde; et eum quidem lingua confitetur, sed mente blasphemat. Ab hoc igitur oportet penitus declinari, nec aliqua societate conjungi, etc.

(c) Homil. 7, pag. 22, et homil. 10, pag. 28, et homil. 82, pag. 270, et homil. 89, pag. 299 seq., et homil. 116, pag. 383.

(d) Homil. 10, pag. 28.

(e) Homil. 11, pag. 31, homil. 13, pag. 31, serm. 48, pag. 442.

(f) Homil. 11, pag. 31, et serm. 80, pag. 605.

(g) Vide præfat. num. 3, pag. 11 seq., et num. 4 seq., pag. 45, seq., ubi verum Deum, perfectumque hominem ostendimus a Maximo credi atque appellari Christum. Cum autem fiteatur Christum perfectum hominem; anima certe, et corpore fuisse præditum sit confessus, necesse est. Homo enim, inquit Maximus serm. 44, pag. 367, anima et corpore constat. Una sine altero, disjuncta ac dissipata natura est. De vere passo, mortuo, ad vitam revocato, resurgenteque Christo, confer quæ ex Maximo descriptissimus Præfat. num. 6, pag. 48 seq., num. 12, pag. 53, et num. 15 seq., pag. 49 seq.

(h) Confer tract. 1, de Baptismo, pag. 711 seq.

(i) Vide præfat. nostram num. 28, pag. 101.

(j) Homil. 104, pag. 346 seq.

presbyter, et pactione quadam indulgentiam de Solvatore promittit. Insuper placitum, in quo dicitur minus deliquisse Domino, qui plus contulerit sacerdoti. Apud huiusmodi præceptores semper divites innocentes, semper pauperes criminosi. Quomodo pauper satisfaciatur pro defecto, qui non habet, quod offerat pro peccato?

Haud secus Maximus adversus ceteras hæreses magna suis, ac firma doctrinæ præsidia paravit. Nam dum opportunitas monuit, modo Ariatorum (a), modo Helvidianorum ac Jovinianensium (b), modo Vigilantii sanctorum reliquias honorandas esse negantis (c), modo Nestorianorum, modo Eutychianorum (d) dogmatibus, ostendit quantum erroris inesset ac pravitatis. Comque Arianis acres cum sancto Eusebio Vercellensi fuisse concertationes sciret; sicuti de assertore illo, ac vindice divinitatis Servatoris Christi sermo habendus fuit, implere sectæ doctrinam brevibus refellit, demonstravitque quam esset inimica veri (e): Quid mihi, inquit, nunc, hæretice, in Patre et ejus Filio diversitatem conaris asserere, cum Filius substantiæ suæ [cxlvi] nos edocens veritatem, dixerit: Ego et Pater unum sumus? Qui et « unum » dicit, et « sumus, » nec separatione se dividit, nec unione confundit. Qui unum cum Patre est, nec perpetuitate a Patre differt, nec virtute discordat; cumque sit cum Patre unum, de Patre tamen natus asseritur; ne ut impius blasphemaret Arius, aut creatura quæcumque Filius, aut impar esse credatur. Audis ergo, o homo, Deum de Deo natum; sed in tantum hoc profundo habes, quod fide credas; non habes quod discutias argumentis. Audis Filium de Patre natum; sed ne ærum aliquem possis in divinitate rimari, ipse Filius et Verbum dicitur et lumen. Dicitur etiam et Dei virtus, et Dei sapientia, ut advertas... non corporaliter creasse Patrem, sed per ineffabile majestatis secretum de virtute prodixisse virtutem, et lumen mansisse de lumine. Rursum ne Verbum ipsum non substantiam veritatis, sed prolatum loquentis Dei putares esse sermonem, dicitur Filius, ut in eo illius, qui Pater est, et consonantiam esse disceres et affectum... Et revera, fratres, sicut videre Filium, videre est Patrem; ita intellecto Patre, intelligitur et Filius. Nam qui Patrem credit, et constitetur æternum, credat necesse est et Filium cœternum... Qui videt, inquit, me, videt et Patrem. Quomodo in Patre, Filioque ejus unus esse poterat, et

A indiscretus aspectus, nisi esset ei una et indiscreta substantia? Christus igitur natura Deus, natura et homo; in utroque verus, in utroque perfectus est, quia et humanitatem veraciter sumpsit a Matre; et de Patre habet naturaliter deitatem. Qui sic videt Filium, videt et Patrem; quia cum Christum eundem Deum confiteamur et Dominum, necessario passionem homini, Deo mirabilia deputamus, ut intelligatur Unigenitus Dei nec a paterna majestate dispar, nec a materna carne distinctus. Per hanc fidem a Patribus nostris Ariana est confutata perfidia; qui utique Arius, beati Joannis Evangelio contradicens, dum Verbum Dei Deum, et apud Deum esse negat, infidelitatis suæ cæcatus obsecrante, nec Patrem potuit videre, nec Filium; dumque factorem omnium facturam esse contendit, et B intemporalis Deo temporalia conatur ascribere, presumptionis suæ furore confusus, utriusque in Christo naturam perdidit sacramentum. At venerandus iste Pater (S. Eusebius), qui legerat, dixisse Dominum: Ego in Patre, et Pater in me est: Sciens in hac doctrina personarum esse distinctionem; non naturam distantiam Patris Filique ejus, qui non unus, sed unum sunt; indissociabilem tenuit, et edocuit unitatem; asserens pariter in Christo Domino et passibilem carnem, et impassibilem deitatem. His ille documentis plebem suæ fidei creditam sæpe instruere, confirmareque in religionis decretis institutisque consueverat (f). Sic autem suis recipiebat: calcituros ipsos esse fragmenta hæreticorum, si constantes insistere perseverarent semitas veritatis, quas universa Ecclesia teneret. Hæreticos (g), qui semitas ejusmodi deseruere, eo demum abduci, [cxlvii] ut sua ipsi condemnati sententia, sese ab Ecclesia discendant; sibi que, ut Judas, parent interitum sempiternum. Ecclesiam nauque navim illam esse, quam Petrus moderetur, extra quam, qui manserint, pereant (h). In ea quidem, ad quam solam Dominus ascendit, Petrum esse firmamentum; totius operis Christiani compagem molemque sustentem; gubernatorem, judicem, magistrum divinitus constitutum, cui pascendi gregis fuit a Christo facta potestas. Desillire inde fas esse nemini, qui salvus atque incolumis esse velit (i). Quod si quis forte a Petro dissidens, seque Christi esse discipulum simulans, in navim eandem irrepserit, cum Maximus, ne sibi blandiatur, monet. Jude ipsum fore similem, D ejus perfidia confutetur navicula, quam fundat apo-

(a) Vide præfat., num. 2, pag. 59 seq.

(b) Ibid., num. 7, pag. 53.

(c) Ibid., num. 36, pag. 121.

(d) Ibid., num. 3 seqq., pag. 40 seqq.

(e) Homil. 78, pag. 246.

(f) Homil. 6, pag. 26: Ergo, fratres, ineluctabili fide ac devotione soliti, sacerdotis tot semper monitis inhaerentes, per religiosi itineris vias, ac veritatis semitas, quas universa tenet Ecclesia, gradientes, magis magisque hæreticorum devia, et diaboli calcato figmenta.

(g) Homil. 47, pag. 146: Hoc sacrilegi solet esse judicium, et conscius facti ipse se damnat, sicut ait apostolus Paulus de hæretico dicens: Hæreticum hominem post unum et secundam correptionem devota, sciens quia subversus est, qui ejusmodi est, et delin-

quit proprio judicio condemnatus. Ipse enim se damnat hæreticus, cum de Ecclesia ipse se proficit, et a casta sanctorum, nullo compellente, procedit. Ipse enim ostendit, quid mereatur a cunctis, qui suo judicio separatur a cunctis. Ipse, inquam, se damnat hæreticus, quia cum omnes criminosi, episcopi sententia, projiciantur de consorcio Christiano, hæreticus cuncta præveniens, sententia suæ voluntatis abjicitur. Tali ergo hæreticus, quasi et Judas pœna damnatur, ut idem ari et reus sceleris, et index sit ultionis. Nec immerito, quia Dominum, quem ille vendidit, iste blasphemavit; quem ille persecutoribus tradidit, quotidie iste persequitur. Persequitur enim hæreticus Dominum, cum divinitatem ei derogat, et asserit creaturam.

(h) Vide præfat. nostram, num. 50, pag. 407.

(i) Ibid., pag. 408.

stoli Petri fides. Tranquillitatem autem esse ubi Petrus solus navigat; ubi vero Judas adjungitur, tempestatem (a). Ei porro qui Judæ facta imitetur ecquid esse reliqui, nisi ut exitus Judæ ipsius exitus habeat?

VI. Non minus fuit diligens Maximus in suo grege instituendo disciplina morum. Palam eloqui voluit verum. Cavet ne nimium aut severus, aut indulgens esset. Curavit ut cives sui dicto audientes essent, frequentesque in ecclesiam convenirent. Quas ipsi dederit præceptiones morum. — Neque minus diligens Maximus fuit in instituendo populo disciplina morum. Animadvertendum autem cum primis duxit, sacerdotum, episcoporum præsertim, id munus esse proprium ut veritatem palam prædicent, ac si quid inferri pravi cognorint, detestentur, reprehendant, ac penitus deleri curent. Quod si tacere quam eloqui malint, suam ipsos in summum discrimen salutem adducere. Cavendum vero iis majorem in modum esse ne nimium aut severi sint, aut indulgentes. Nam prophetam etiam petitiase, ut nosset acienter sapienterque distinguere qui sint termini bonitatis, et quam debeat habere disciplina mensuram; non forte aut nimia remissionis vitio incognita sedetur, aut disciplina durior ipsa sui austeritate erubescit. Atque cum, qui bonus esse peccanti vellet, bonique quidem facere; sed ut bonum revera faciat, rigore uti debere disciplinæ, quo sua illi proficiat bonitas in salutem; alioqui perniciosam illi eam bonitatem fore, quæ permittit perire peccantem, quem ipsa poterat salutare correctum. Rursus, inquit, si nimio disciplinæ vigore nullam sanantis bonitatis præcenderis C medicinam; dum terrorem tuum refugit peccans, peccantis agnitionem non curabis. Et quæ tandem vivendi ratio erit, quæ justitia, si aut solutior levitas convenientiam præbeat peccatori; aut immoderata acervitas a lapsu non revocet delinquentem (b)? Sic autem se plebi curæ suæ credite confirmare, atque recipere: se ipsum esse venerabilem Patrum (c) hac de re exempli imitaturum. Sibi igitur auscultantes oves, cum ministris sit Dei non solum adhibendus honos, sed etiam obtemperandum (d). Nam dignitatem, quæ ministris deferatur, illi sine dubio exhiberi cujus sunt ministri. Repetant memoria oraculum Christi sic apostolos alloquentis: Qui vos audit, me audit, et qui vos recipit, me recipit. Et si erant qui S. antistiti parerent, non deerant tamen qui dicto audientes esse renuerent. Id ut damnosum ipsis, sic ei grave et acerbum erat. Itaque ut et munere ipse fingeretur suo, et hos quibuscunque modis posset, atque liceret, revocaret ad sanitatem, adhortatione, redargutione, minis etiam utendum sibi esse judicavit. Atque hos quidem alloquens (e): Frequenter studueram apud me ipsum, inquit, subtrahere vobis dominicæ prædicationis eloquia, ac non elargiri sapienter sacramentum celestium sacramenta. Siquidem nihil proxit offerre pa-

bula recusanti, et potum porrigere minime sitiensi, cum id quod offers, non tam libenter hauriat, quam fastidiosè veluti turbulentum reddat; atque ita fit, ut populi sinceritas [xlviii] pilietur, et causas delicti fastidiosus potator inveniat. Sic ergo et caritati repere ingerere dominici poculi prædicationem fors aspersum est, cum id anima vestra clausis visceribus non tam altenter hauriat, quam dissimulanter effundat. Fundit enim mandatum Domini, qui illud aure sua percipit, corde non retinet... et ita domum vacuum repedit, qui de ecclesia onustus exierat. Jam hos sæpe monuerat, ut largitione inopiam eorum quibus adversa fortuna esset, levarent, utque providerent ne quod in fundis suis reliquum idolum esset, neve familiares catechumenos diutius expertes esse baptismi gratia paterentur; sed ita auditus fuerat, ut inaniter sua ejus omnis oratio videretur. Eam ob rem: Vereor, inquit, ne hæc evangelica lectio plerisque de vobis congruat, quæ ait: Cantavimus vobis, et non fastistis; lamentavimus, et non plorastis (f). Volveram ergo ambtrahere vobis dominicæ prædicationis eloquia; non quod iratus hoc facerem, sed ut evangelicam sententiam custodirem. Ait enim Dominus: Qui habet, dabitur ei, et qui non habet, id quod habet, auferetur ab eo... Hoc est, qui dives fuerit bonis operibus, hic magis evangelicæ prædicatione ditetur... Caterum si fornicatori prædices quod virgo debeat permanere, et avaro quod omnia sua distringat, stultitia illi est... Tale enim est iis prædicare quod perfectum est, quale si mendicum panis obrutum holocaustica velis inducere, etc. (g).

Jam hortatus crebris sermonibus majorem in modum populum fuerat ut frequens ad ecclesiam, jejuniorum temporibus stationis habendæ causa, festisque diebus dominicis præsertim, conveniret, quo rei divinæ interesset, viresque animi eucharistie sacris reficeret. Nililosecius multi ad mensam celestem non accedebant, neque ad ecclesiam adibant, ut vel esum ad convivium secularia, vel ad saltus, silvasque venatum irent. Egredere id talit Maximus. Itaque eos publice hisce verbis est insectatus. Quid dicimus de iis, quo eos apud Deum vocabulo nuncupabimus, qui die dominico propter convivium secularare, prandium celesti contemnunt, et mensam Christi deserunt, dum mensa hominis delectantur? Nam hic prima amicitiarum Christi offensæ est, ut cum ille die dominico omnes ad refectionem vocaverit, unusquisque propriæ se voluptate lascivitiæ reficiat, et non eo potius conveniat, quo debito quodam religionis adducitur. Debitum enim est Christiano die dominico ad ecclesiam convenire. Nam illa die leges silent, judicia tacent, ut salus hominum oculum devotionis acciperet, et non tam feriaretur a publicis actibus, quam feriatus esset a facinorosis peccatorum. Sed quod pejus est, id quod ad utilitatem datum est, deputat hoc miser quicquid lascivie; et non solum ad ecclesiam propter peccata non convenit, sed

(a) Serm. 103, pag. 659.

(b) Homil. 107, pag. 555 seq.

(c) Ibid., pag. 584.

(d) Homil. 67, pag. 215 seqq.

(e) Serm. 104, pag. 661 seqq.

(f) Ibid., pag. 665.

(g) Ibid., pag. 662 seqq.

vanitatibus studens, accumulavit sibi graviora peccata, unde vos omnipotens Deus emendatos liberet (a). Rursum : (b) Quid prodest, inquit, jejunare visceribus, et luxuriari venatibus; abstinere cibis, et errare piscatibus; castigare corpus inedia, vinum forte non bibere, et ebrium cogitatione malignitatis incedere? ... An putatis illum jejunare, fratres, qui primo diluculo non ad ecclesiam vigilat, non dentorum martyrum loca sancta perquiri; sed surgens congregat servulos, disponit retia, canes producit, saltus, silvasque perlustrat, servulos, inquam, secum pertrahit, fortasse magis ad ecclesiam venire cupientes, et voluptatibus suis peccata accumulavit aliena, nesciens, reum se futurum tam de suo delicto, quam de perditione servorum? Tota igitur die venatibus immoratur.... latus si aliquid cepit,.... Tanto studio gerit, quasi ideo indictum [CXLIX] jejunium fuerit, ut venietur. In his ergo luxuriis, dicite, quis cultus sit Dei, quæ mentis possit esse devotio, qui propterea jejunit, non ut Deo atque orationibus vacet; sed ut tota die otiosus, et liber, proprias exerceat voluptates? Quamvis igitur, qui ejusmodi es, frater, vespere ad domum redeas, quamvis declinante jam sole manduces, potes videri tardius refecisse, non tamen Domino jejunasse. . . . Scire debemus, fratres, hoc acceptum Deo esse jejunium, si non solum abstinencia castigemus corpora, sed etiam humilitate animas induamus. Simus ad servulos mites, blandi ad extraneos, misericordes ad pauperes. Surgentes primo diluculo ad ecclesiam festinemus, referamus Deo gratias, peccatis veniam postulemus. . . . Tota die sit nobis assidua vel oratio, vel lectio. Qui litteras nescit, sanctum virum perquirens, ejus confabulatione pascatur. Nulli actus sæculi actus divinitatis impediant, non ludus tabulæ mentem avocet, non voluptas canum census obducatur. . . . Quidquid enim præter mandatum Dei feceris, quamvis abstineas, non jejunas. Hoc est enim salutare jejunium, ut sicut abstinetur corpus ab epulis, ita et anima refrenetur a vitiiis. Hac tam gravi redargutione, hisque monitis cives plerique omnes permoti, multo majore assiduitate atque frequentia, statis præsertim diebus, in eadem sacram concurrere coeperunt. Ea res Maximo aliquandiu solatium curarum ac laborum fuit. Sed decursu temporis, cum vir sanctus ad synodum profectus esset publici commodi causa, diutiusque domo abfuisset; illi (quasi præfrecti moribus soluti fuissent metu) tantum sibi licentiae sumpserunt, ut rari ad synaxim accederent. Auserat id malum segnitias atque incuria clericorum. Id ut Maximus Augustinus Taurinorum rediens accepit, tulit acerbe. Itaque non post multo plebe in concionem vocata, questus est graviter. Dolere se, dixit, quod cum paterna pietate ipsam monere nonquam destitisset, tum nihil profectus videretur. Sperasse quidem se, fore, ut e senatu Patrum (c) reversus, de rebus esset acturus, quæ et jucundæ sibi et gratæ populo atque utiles esse possent. Verum vix perve-

nisse Taurinum se, cum plane sensit apem illam omnem fuisse inanem. Nam Comperi; inquit, quod per absentiam meam ita rari quique ad ecclesiam veniant; ita pauci admodum procedatis, quasi me proficiente, mecum pariter veneritis; et quasi, cum necessitatibus ego pertrahor, vos mecum traheritis ipsa necessitas. Pariter a domo Dei absentes sumus; sed hoc interest, quod me absentem necessitas efficit, vos voluntas. Nescitis, quia etsi ego ab ecclesia desum, Christus ab Ecclesia sua, qui est ubique, non deest? Venis, frater, ad ecclesiam, non invenis ibi episcoporum episcopum Salvatorem? Nam Christianus qui tunc tantum procedit ad ecclesiam, quando episcopus præsens est, non tam Dei causa videtur processisse quam hominis, nec impleasse Christiani timentis officium, sed amici deferentis obsequium. Mox versa ad clericos oratione, eorum negligentiam accusavit. Negavit se castigare filiorum licentiam posse; cum emendari a se cerneret negligentiam eorum non posse quos fratrum numero haberet. Addidit non de omnibus loqui se. Perspectum enim esse atque exploratum sibi eorum quosdam colere pietatem diligenterque agere, sed non minus se scire esse alios negligentes. Hos ab se moneri ut consulant conscientie ac salutis suæ.

Ejus orationis tanta vis fuit, ut Taurinenses, etiam acris fortasse quam suspicari potuissent, at se tamen, merito certe suo, reprehensos a S. antistite [CL] confiterentur. Itaque caverunt ne quam deinceps pastori suo ea de re causam ad redarguendum darent. Maximus, qui profecisse ipsos gaudebat, cum aliquos tristitia sese tradidisse cerneret, hanc ut vel finiret, vel mitigaret, sic eos est allocutus: *Amarior fortasse fuerit prædicatio mea superiore dominica, quod plerisque de vestra acris magisteris et veritate consenserim, et sim persecutus, quæ aliquantulis blandimenta non afferrent, sed tristitiam irrogarent. Verum nihil mea interest. Ego enim gaudeo sciens discipuli tristitiam magistri esse lætitiā. Tunc enim audior proficere, quando austerior annuntiat prædicator. Tunc enim ei salus gignitur, quando tristitia emendationis ingeritur. Dicit enim beatus Apostolus: Nam quæ secundum Deum est tristitia, penitentiam in salutem stabilem operatur. Recte ergo lætor, quia salutem operor, cum objurgo; licet mareat filius mea acerbitate sermonis, qui eum proficere intelligo per marem. Ait Apostolus: Quis est enim filius quem non verberat pater? Non enim semper pater osculatur filium, sed et aliquando castigat. Ergo quando castigatur qui diligitur, tunc circa eum pietas exerceatur. Habet enim et amor plagas suas, quæ dulciores sunt, cum amarior inferuntur. Dulcior enim est religiosa castigatio quam blanda remissio; unde ait propheta: Dulciora sunt vulnera amici quam voluntaria oscula inimici. Igitur, fratres, quia post tot increpationis meæ utilia verba credo vos benignitate sensuum profecisse, de sacris litteris aliqua conferemus. Sicut enim fons, qui non solito humore*

post hos complures dies aliquid uberius prædicare, et revertens a tanto examine sacerdotum, dulci vos sermone reficere, etc.

(a) Sermon. 95; pag. 638.

(b) Sermon. 25, pag. 458.

(c) Homil. 142, pag. 373 seq. : Deberem, fratres,

distillat, exagitur surculis, ita et largior invenitur, ac primum ex eo turbida aqua producit, ut unda prior subsequatur; sic et sanctitas vestra exasperata quidem fuerat austeritate sermonis; sed devotior facta est dulcedine pietatis (a).

Quid autem Maximus de sacris litteris contulerit cum plebe, conferreque inde perrexerit, cum ex eadem homilia, tum sit ex ceteris pluribus illius opusculis evidens. Jam sacrarum litterarum (quibus uti, dum tempus posceret, consueverat) loca vel ex Itala vetere versione tanquam ex fonte hauriebat, vel promebat a se in Latinum conversa de Græcis. In ea vero homilia, cujus est a nobis proxime facta mentio, ex Evangelii Matthæi sexti ac decimi capituli insigni loco: *Vos autem, quem me esse dicitis, opportunitatem populi docendi cepit, ut quod corde crederet, id ore ad salutem confiteretur.* Cæteris orationibus, auctoritate perinde sacrarum Bibliorum fretus, monuit cives: eorum qui caducis hujusce mundi rebus hærent, vero gaudio duci neminem (b). Enitendum cuique esse ut vero gaudio potiturus, sibi paret ad cælum viam (c). Hanc viam sic esse parandam. Cavendum nequid in nobis fictum sit, nequid simulatum, nequid duplex (d). Nihil esse admittendum mali; non enim posse vitium simul cum virtute consistere (e). Fide quemque esse in Deum debere pura, constanti, immota (f); spe firma (g); fida atque ardenti charitate (h), quæ ita in proximos manet, ut erga illos par sit, atque nostrum erga nos ipsos dilectio (i). Hanc esse virtutis summam. Qui eam respuat, frustra ipsum elemosynis, æquitate, castitate sua confidere (j). Adjungendam charitati esse devotionem (k). Propriis viribus non fidendum (l). Referenda opera quæque nostra in Deum esse (m); orandum non tam ore quam corde (n). [c.] Standum sancte iis quæ Deo ipsi promissa fuerint (o), solvenda vota (p), colendam item esse justitiam (q), temperantiam, moderationem (r), abjiciendum nimium ornatum (s), jejunia integre observanda (t), parendum præceptis (u) Ecclesiæ, exercendam in pauperes, in peregrinos, inque hospites liberalitatem (v), parendum ultro iis qui nosmet læserint (x), vitandas mundi sollicitudines (y), æquo animo ferendum si quid nobis acciderit adversi (z), cohibendam linguam (aa), attendendum sibi, sentiendum de se, agendumque demis-

se (bb). Quod princeps de re civili sciverit, decreverit, jusserit, non tolerandum modo, sed etiam diligenter servandum (cc), adhibendam reverentiam sacrarum præsidibus (dd) iisdemque obtemperandum, curandum et ecclesiastico, et laico, ut suo cumulate muneris satisfaciatur (ee), tribuat cuique quod suum est, kedat neminem, uno verbo, vitia fugiat, colat virtutem. Plena sunt opuscula Maximi hujusmodi præceptionum. Eas omnes complecti et laboriosum opus esset, et minime, ut arbitror, necessarium. Itaque modum faciam, atque hac una contentus ero, quæ est de exercitatione Christiani hominis quotidiana. Cum Maximus in eos sæpe invectus acriter fuisset qui etiam aucti cumulatque beneficiis essent a largitore omnium honorum Deo, ei tamen gratias agere habereque negligenter; tum homilia 89, pag. 297, posteaquam eosdem paucis rursus redarguit: *Qui est, inquit, utilis Christianus, semper debet Patri ac Domino suo laudes dicere, et in ejus gloriam omnia procurare, sicut ait beatus Apostolus, dicens: Sive manducatis, sive bibitis, sive aliud facitis, omnia in gloriam Dei facite. . . . Omnes ergo actus nostros Christo velut socio, vel teste compleri, hac scilicet ratione, ut bona, ipso auctore, faciamus; mala, propter ipsius contubernium, declinemus. Erubescit enim mala facere qui scit Christum se habere participem. Christus autem in bonis adjutor est. Ergo cum dilectulo surgimus, debemus, priusquam procedamus a cubiculo, gratias agere Salvatori, et ante omnes actus sæculi, actus habere pietatis, qui nos quiescentes et dormientes in lectulis custodivit. . . . Debemus ergo surgentes gratias Deo agere et omne diei opus in signo facere Salvatoris. Nonne cum adhuc gentilis esses solebas signa perquirere; quæ signa, quibus rebus essent prospera, magna inquisitione colligere? Jam nunc nolo erres in numero. Scito quia in uno signo Christi omnium rerum est tuta prosperitas. Qui in hoc signo seminare ceperit, vitæ fructum consequetur æternæ. . . . In hoc igitur nomine omnes actus nostri dirigendi sunt, et ad ipsum totius vitæ nostræ commotio referenda; quia, sicut ait Apostolus: In ipso vivimus, et movemur, et sumus. Sed et cum vespere diem claudit, ipsi debemus per psalterium laudem dicere, et gloriam ejus modulati suavitatem continere, quæ operum nostrorum consummato certamine*

- (a) Homil. 115, pag. 375 seq.
 (b) Serm. 70, pag. 584.
 (c) Homil. 65, pag. 209.
 (d) Serm. 109, pag. 677.
 (e) Ibid.
 (f) Serm. 38, pag. 51 seq., serm. 109, pag. 676 seq.
 (g) Homil. 36, pag. 106. Vide præfat., pag. 128, num. 39.
 (h) Homil. 76, pag. 242, et serm. 89, pag. 628.
 (i) Homil. 64, pag. 204.
 (j) Ibid.
 (k) Serm. 68, pag. 271.
 (l) Ibid.
 (m) Homil. 89, pag. 297 seqq.
 (n) Homil. 107, pag. 352, et homil. 116, pag. 340.
 (o) Homil. 97, pag. 325 seq.

- D (p) Homil. 96, pag. 322.
 (q) Homil. 114, pag. 377.
 (r) Homil. 2, pag. 4, et homil. 4, pag. 14.
 (s) Homil. 6, pag. 17, 18.
 (t) Homil. 36 seqq., pag. 104 seqq., et serm. 14, pag. 452 seqq., et serm. 26, pag. 465 seqq.
 (u) Serm. 17, pag. 439.
 (v) Homil. 4, pag. 15, et homil. 95, pag. 319, et homil. 97 seqq., pag. 325, 331, 395, 398 et 647.
 (x) Homil. 64, pag. 205, et homil. 75, pag. 242.
 (y) Homil. 79, pag. 258.
 (z) Homil. 85, pag. 285.
 (aa) Homil. 105, pag. 347.
 (bb) Homil. 85, pag. 285.
 (cc) Homil. 114, pag. 377.
 (dd) Homil. 94, pag. 315.
 (ee) Homil. 114, pag. 377 seqq.

velut victores requiem acquiramus, et laboris quædam palma sit corporis obitio.

VII. De basilica Taurinensi constructa a comite. — Interea basilica Augusta Taurinorum Deo Optimo Maximo ære comitis statuabatur, ad eamque absolvendam Vitalianus et Maianus, [c.ii] obscuri licet homines, pleni tamen religionis et pietatis curam item suam, quisque poterant pecuniam, conferebant. Ubi ea perfecta æques absolutus est, Maximus partes suas putavit, publicæ de inde tam magnifice edificata instructa, ornata, dicere; laudesque persequi eorum qui ejusdem causa tantum cura, laboris, pecunie contempsissent. Quare sermone 112, pag. 683 seq. Si commendatur Domino, inquit, centurio, qui edificavit Synagogam, quanta est commendatio, qui edificavit ecclesiam? . . . Centurio ergo si justificatus est propter opus fragile, vel terrenum, justificandus plane vir clarissimus et providentissimus comes noster propter opus tam perpetuum, vel celeste, qui comes, sicut est centurione dignitate potior, ita et fide debet esse devotior. Sapiens vir, et religiosus comes, qui quantum in bello imperatori, militat Salvatori, et quantum festinat de hostium quibusque capitis erueri, tanto magis festinat a diaboli se sacrilégio liberare. . . . Sapiens, inquam, qui electus comes imperatoris est, ita et comes Christi esse desiderat. Nam bene nique, et religiose agendo, dignitatem suam cupit esse perpetuam. . . . Excusat igitur centurio, et ne sub tectum ejus ingreditur Dominus indignum se dicit. Ecce dignus est comes noster, sub cuius tectum hostis Salvator ingreditur. . . . De sententiis vero natis sanctis viris Vitaliano et Maiano quid dicam? Scio illos gloriam ab hominibus non querere, plui a solo Deo; sed tamen laudem eorum, etsi ego taceam, ipsa opera loquuntur. Ad ipsorum enim laudem pertinet quidquid in aliis paulo ante laudavimus. Nam hoc tabernaculum etsi plurimi construxerunt, hi tamen sumptum operati sunt uno assensu. Et quo tandem sumptu, cum sint in speculo medicores et tenues? Illo scilicet de quo ait Apostolus: Abundantia fidei, et divitiis simplicitatis. Est enim sanctis viris semper dives ipsa paupertas; unde credo, hos deos hanc ecclesiam non minus orationibus quam impendiis fabricasse. Sic enim oportebat, ut opus Christi precibus magis cresceret quam camentis. Totam enim substantiam ei in hujus facturam operis expenderunt, et ipsis certe nihil deest. Ipsa plane est, sicut diximus, dives, locuplesque paupertas, quæ expendit omnia, et possidet omnia. Sed hæc a Deo benedicta est, sicut illa vidua de qua dicit Dominus in Evangelio: Mulier hæc vidua pauper plus quem omnes misit: nam omnes hi ex abundanti sibi miserunt; hæc autem totum victum suum, quem habuit, misit.

(a) Confer quæ Marius Mercator scribit de conventu Patrum sub Zosimo, *Commentor*, cap. 31: et Garner., *dissert.* 2, quæ est de synodis contra Pelagian. ix synod., tom. XII oper. S. August., edit. Antwerp. an. 1700, et Synod. xiv, pag. 135.

(b) Vide epist. 6 S. Leonis, cap. 2, pag. 31, tom. II operum, edit. Rom. an. 1755.

(c) Vide act. synod. Diospolit., tom. I Concilior., pag. 2011, edit. Paris. an. 1714, et synod. Milevit.

VIII. Quæ fuerit diligentia Maximi sui gregis in fide adversus Pelagianos instituendi. — Zosimo (a), deincepsque Leone (b) pontificibus maximis, in Italia contra Pelagianos constat conventus fuisse peractos episcoporum. His interfuerit necne Maximus latet. Illud novimus: pretermissam a S. antistite nullam fuisse ita instituendi gregis opportunitatem, ut is grex sibi facile ab ejusmodi etiam lupis cavere posset. Cum enim Pelagiani dixissent nullum esse originale peccatum, atque Adamum ipsum se solum lasisse, non autem humanum genus (c), Maximus sæpe ac multum adversus id prævum dogma munivit populum, ut ex locis quæ præfationis nostræ num. 19 descripsimus est manifestum. Rursum cum iidem illi heretici pugnarent gratiam Dei secundum merita nostra dari, sanctus antistes plebem instituens suam: Notandum, inquit, est quia Spiritus sancti gratia lege non stringitur, [c.iii] necessitatis vinculo non tenetur, sed sicut ubi vult spirat; sic et quibus vult, gratis sua dona dispensat (d). His adjunxit: Capendum ne quid virtuti prudentiæque nostræ de his, quæ recte gerimus, arrogemus, dicente Domino ad apostolos auctores: quia sine me nihil potestis facere. Quæ sententia præmonente, ab ipso nobis speranda sunt omnia. Cuncta etiam quæ prospere veniant illius reputanda muneribus, sine quo, ut ipse dicit, nullum penitus volorum nostrorum possumus habere successum (e). Perrexit porro docere: Nos non ex operibus, sed ipsa gratia esse redemptos (f); ac omnes actus nostros, Christo veluti socio, vel teste complere, hæc scilicet ratione ut bona ipso auctore faciamus, mala propter ipsius contubernium declinemus. . .

(g) Christum autem in bonis adiutorem esse, in malis conservatorem, seu agentem, ut ea declinemus. Plurima quidem proferre possemus, sed modus adhibendus est. Pari diligentia contra hæresim Nestorianam suis temporibus ortam atque condemnatam egit, quæ de re conferenda sunt, quæ præfationis nostræ part. n, num. 3 seqq., complexi sumus. Inde cum Eutyches virus erroris sui diffundere conatus esset; tum Leonis pont. max. celebri cumprimis, divinaque epistola ad Flavianum refutatus ac damnatus est, meruitque ut lata jam a Leone ipso sententia sanctum Chalcedonense conc. an. 451 habitum adhereret (h). Cumque S. pontifex ejus rei, ac reductis præterea Chalcedone sedis apostolicæ legatorum certiores episcopos provincie Mediolanensis fecisset; hi anno eodem in synodum convenire, prasidique Eusebio Mediolanensi antistite, pontifici rescribere: ejus se litterarum formam esse secutos, modumque præscriptæ ordinationis servasse, etc. (i). In eorum episcoporum numero Maximus fuit, cujus hæc legitur in synodi ejusdem actis subscriptio: Ego Maximus episcopus Ecclesiæ can. 2, pag. 1217, tom. eod.

(d) Serm. 64, pag. 554.

(e) Serm. 67, pag. 571.

(f) Serm. 107, pag. 672.

(g) Homil. 89, pag. 297.

(h) Vide epist. 78, al. 77, S. Leonis ad episcopos Galliarum cap. 4, pag. 278, tom. II oper. edit. Rom. an. 1755.

(i) Confer acta synod. cap. 5, ibid., pag. 280.

Taurinatus in omnia superscripta consensit et subscripsi, A anathema dicens illis qui de incarnationis Dominice sacramento impia senserunt (a).

IX. Attila Hunnorum rex in Italiam invadit. Ea re territi Taurinenses, hortatu Maximi, ad preces jejuniæ que confugiunt, et periculum declinant. — Attila Hunnorum rex, ut supra est demonstratum, anno 453 invaserat in Italiam, et subacta, direpta, diruta Aquileia, omnique circum regione vastata, incolas partim interfecerat, partim in miseram redegerat servitutem. Ea re cognita Taurinates, sibi quoque metuere cœperunt. Maximus, qui quantum impenderet periculi videbat (b), monet ut si averi a se hostium impetum velint, fide se armisque cœlestibus muniant. Id unum esse salutis in discrimine tanto periculum docet. Hortatur ut Davidis meminerint, qui non telo, sed imploratione nominis divini Goliathum prostravit, ejusque capite abscisso atque sublato, audaciam compressit Philistinorum. Non post multo, cum rumor percubisset progredi Attilam, exemplaque passim edere crudelitatis; Taurinates etsi jam præsidia in muris statuere, portasque urbis muniri curarant (c), tamen perturbati majore metu, quorsum appetens hostis evaderet, cogitabant. Horum animos erecturus Maximus, inque spe declinandi furoris barbarici confirmaturus, ascendit in concionem. Exemplum Davidis rursus commemorat. Recordentur, jubet, oraculi Psalmistæ, quod ferret: vigilari frustra a civitatis custodibus, ni Deus esse ipsius custos atque propugnator vèlit. Reserent portas justitiæ. Prece, jejuniis atque liberali in egentes largitione Deum ipsam sibi propitium reddant (d). Quo minus remittebant furorem crudelitatemque barbari, eo civium terror ingravescebat. Erant horum aliqui ita perturbati mente, ut cum malis artibus superari ab Hunnis nostros arbitrarentur, obliiti religionis ac christianæ fidei a malis dæmonibus præsidium sibi salutis peterent. Maximus, convocata plebe (e), queritur esse homines, qui cum se christianæ militiæ nomina dedisse gloriantur, tum rei familiaris facturæ faciendæ metu, ita collicidant animis, ut fortunas quæ intercitant, præferre videantur felicitati sempiternæ suæ. Auctorem se ipsis esse dicit, ut ne memoriam deponant verborum Christi monentis: *Timendos non esse eos qui corpus occidunt, animam vero non possunt occidere*. Quid se afflicent, aut cur timeant fore ut sibi arma, argentum, patrimonium eripiantur, quæ lues, quæ prædo, quæ hostis auferre possit; quæque ipsi cum mortali hac vita aliquando sunt amissuri? Christo sese addicant; huic obtemperent; hunc unum habeant cordi, quem nec prædo diripere, nec hostis auferre, nec captivitas separare possit. Mox, ad eos conversa oratione qui subsidio sibi fore malos dæmones confidebant, eos graviter increpat. Nescire infelices ait quid faciant, quidve loquantur: qui si statim

forte non perdant, quod possident temporarium; animas certe æternum misere sunt perdituri. Resipiscant. Discant, cum rebus secundis gaudeant; adversas etiam, si quæ accidunt, non gravate ferre; abique persuadeant utrasque e manibus prociſci beneficiſſimi atque præpotentis Dei. Hujus itam prece, jejuniis, elemosynis placare paviter, enixeque studeant. Id si fecerint, sperent omnia sibi deinceps prospere eventura.

Sed cum barbari progredi ultra pergerent, visum Maximo est retardari impetum eorum posse severiore abſtinentia, cultuque jejuniorum. Quare concionatur e suggestu. Statuit exemplum in Nipivitis. Hoc ut Taurinates imitentur suadet. Itaque *legationem ad Deum per jejuniis destinandam proponit (f)*.

B Verumtamen Mediolanum jam barbarus expugnavat, brevique signa Taurinum illaturus videbatur. Inde incredibilis terror inceſſerat Taurinates, quorum pars magna, ne in se suosque crudeliter agi cerneret, ut scitum ab hoste fuerat in Aquileienses, fuga sibi, rebusque suis prospicere parabat. Tam necessario tempore, tam propinquis hostibus, tanta in perturbatione rerum, non modo non demisit animum Maximus; sed confirmavit etiam cives suos, deterruitque hæsuscepta fugæ cogitatione. Diem concioni constituit. Eo die coactos in basilicam cives vehementer incusat, quod diffusi Deo patria excedere meditentur. Cogitent indignos esse filiorum nomine eos qui deserant in discrimen salutis deductam matrem. Ne confidant, si abscesserint, sese aut liberos

C aut minus infelices fore. Quoquo demum sese contulerint, sciam, se extremam perpersuros esse mendicitatem. Quem enim in peregrinos, atque exsules tam liberalem existiment futurum, ut his, quam suis, qui egeant, civibus subvenire malit? Desinant peccare, auxiliumque implorent Dei. Sic eis se confirmare: id si bona fide egerint, civitatem non esse perituram. Quod si sunt, qui diffidunt sibi, cur non confidant suorum civium precibus? An adeo male de patria sentiunt, ut nullum ab ea civem bene moratum, piusque ali arbitrentur? Si autem subit quorum insignis est pietas; quid est quod merito civium justorum decem, si tot Sodomæ fuissent, eam urbem non fuisset Deum delicturum credant; non credant, ob plures justos salvatum iri Augustam Taurinorum (g)? Spen in Deo constituent, eaque freti ad arma conclament, quibus nos ipse instrui præcipit. Preces, jejunia, misericordiam id esse genus armorum (h). Hac ratione cum metu pene exanimatos sublevasset, atque recreasset, induxissetque, ut armis ejusmodi captis signa conferrent; tum belli exitus demonstravit nihil eum frustra suis civibus promississe. Nemo enim veterum fuit, qui Taurinum usque bellum fuisse productum scriberet. Imo tam non fuerunt imminutæ opes Taurinensium, ut contra pecunia abundarent, qua

(a) Ibid., pag. 281.

(b) Homil. 86, pag. 287 seqq.

(c) Ibid.

(d) Homil. 87, pag. 291.

(e) Homil. 88, pag. 253 seqq.

(f) Homil. 90, pag. 301 seqq.

(g) Homil. 91, pag. 305 seqq.

(h) Homil. 92, pag. 307 seqq.

rem familiarem suam amplificare. Qua ex re conjicere quisque potest barbaros non solum ab injuria in Taurinates, atque a [c.lv] maleficio abstinuisse; verum etiam retulisse gradum, postque non multo ad suos in Pannoniam revertisse. Sunt qui Maximum ad Attilam venisse, ab eoque impetrasse ferant ut ne urbem oppugnaret neve agros Taurinatum popularetur. Sed hi scriptores, cum recentes sint, etsi vera fortasse narrent, nullo tamen votere nituntur monumento, quo probare cuiquam quod narrant possint. Hoc certum est: Taurinates pace abusus, quæ bona contra jus fasque barbari hostibus popullis nonnullisque etiam fortassis suorum divitiis eripuerant, coemisse. Grave id fuisse Maximo. Quare ipsum allocutum eos in hanc sententiam fuisse (a): *Dicit Scriptura ad filios Israel: A bestia captum ne tetigeris, etc., et per hoc deterior bestia est quisquis sumit quod bestia superavit. Dic igitur mihi, tu Christiane, cur prædæ relictam a prædonibus præsumpsisti?... Sed forsitan emisse te dicis, et ideo avoritur tu crimen evadis. Non ita solet constare emptio atque venditio. Bonum est emere, sed in pace, quod propria voluntate venditur, non in depravatione. Respice contractus originem, venditionis auctorem, pretii quantitatem, et intelligis prædæ magis, non venditionis emptorem. Unde enim barbaro auri gemmarumque monili? Unde pellito serica vestimenta? Unde, rogo, Romana mancipia sumis? Scimus eni compromissio nostrorum esse, vel civium. Faciunt ergo ut Christianus et civis, qui ideo emit, ut reddat. Ita ille redarguit eos qui suppellectilem auxerant aliena jactura, docuitque restitui dominis oportere quod per vim ipsis fuisset, injuriamque a barbaris dereptum.*

X. De Maximi in egentis pietate, deque ejus virtutibus ceteris. — Vix annus, pauloque amplius ab Attila in Pannoniam reditu intercesserat, cum ob incredibilem avaritiam Itali ad rei frumentariæ ac frugum inopiam adducti, famem sustinere non posse viderentur. Quam tunc eluxerit pietas in suos ac liberalitatis Maximi difficile est existimare. Id enim virtutis genus, quod ille verbis summo semper opere aliis commendarat, re plane, quam in se esset excellens, ostendit. Nam ad cives, quorum pauperies esset angustior, accurrebat; atque ipsos, quibuscumque rebus poterat, juvabat. Neque id tunc solum, sed etiam continenter, jam inde ab eo tempore, quo ceperat episcopatum, præsertim autem anno 450, summo studio et cura fecit, quo quidem anno Italia omni pari conflictata fuerat annonæ caritate. Quin etiam cum ita esset institutus, ut non magis verbis quam exemplo clero se populoque præire debere judicaret, ita vixit, ut religione, amore in Deum et proximos, justitia, fortitudine, temperantia, continentia, liberalitate, virtute denique omni præstaret, nihilque oratione præciperet, quod non ipse ante perfecisse opere videretur.

(a) Homil. 96, pag. 324.

(b) Homil. 6, pag. 20.

XI. Gensericus Vandalus in Italiam cum exercitu venit. Timentes Taurinates Maximus ut ad Deum confugiant hortatur. — Valentiniano III imperatore, Petroni Maximi perfidia an. 455 imperio vitæque privato, cum Petronius idem dictus imperator fuisset, Eudoxiamque Valentiniani viduam ægre ferentem atque invitam duxisset in matrimonium, ea, ut injuriam illatam sibi mortemque viri ulcisceretur, Carthaginem ad Gensericum Vandalorum regem clam virum sibi familiarem cum litteris rogatum misit ut, magno exercitu coacto, Romam contenderet, ipsamque vindicaret in libertatem. Gensericus non jam Augustæ parendi voluntate, sed spe prædæ, quam certo sciebat, optimam fore, quantum poterat celerime in Italiam transmisit. Cumque, ea re nuntiata, a militibus populoque Romano Petronius interemptus esset, et Vandalus Urbem in potestatem redeisset ac diripisset, et Augustam in Africam transducere veluti captivam constituisset, plenaque esset regio barbarorum, indeque rursus Taurinates metuerent cepissent, S. antistes sic est in frequenti ecclesia populum allocutus (b): *Ad Deum castis obsequiis accedamus. Nec quoniam allophylosum circumstrepentibus armis angimur, quæ dissidentium regum suavitatis discordia, ideo Natalis diei Domini mysteria cum gaudio celebrare non debemus; quinimo potius eodem competentibus gaudiis veneremur, Deum exorantes, ut ab istis periculis [c.lv] nos liberare et custodire sua pietate dignetur.*

XII. Basilica princeps urbis Mediolani ab Hunnis eversa ab Eusebio episcopo restituitur. Ejus accersitu rogatuque Maximus orationem ad populum habet. — Interea basilica Mediolanensis quam Hunnorum furor everterat, Eusebii episcopi cura ac diligentia restituta fuit. Eo cum Maximus, dedicationis causa, Eusebii ipsius rogatu accersituque venisset, orationem habuit, quæ est inscripta *de Reparatione ecclesiæ Mediolanensis* (c). In hac de justitia Dei in sones, deque misericordia erga resipiscentes bonosque egit. Restitutum dixit esse tantæ urbis templum, præcipue Eusebii ejusdem opera. Hujus mœrorem in gaudium versum commemoravit. Orandum denique monuit, *ut sicut erga cives indignantis Dei vindicta non defuit, ita ipsis propitiantis pietas perseveraret.* Redux inde Maximus Augustam Taurinorum passus nunquam est, ut ulla a se populi docendi recteque instituendi intermissio fieret.

XIII. Maximus anno 465 Romam venit, synodoque ab Hilario pontifice coactæ interfuit. — An. 465 Romam se ad apostolicam sedem contulit. Cum, ut ex ejus homiliis sermonibusque constat (d), insignis esset ipsius erga S. Petrum apostolorum principem pietas; dubitandum non est, quin sæpe ad ejus sepulcrum, cultum, honorem, preces adhibuit, accesserit. Erat tunc Hilarius sanctæ Romanæ Ecclesiæ pontifex. Is litteris Ascanii Tarraconensis episcopi factus fuerat

(c) Homil. 94, pag. 315 seqq.

(d) Vide præfat. nostræ num. 32, pag. 115.

certior, Silvanum praesulem Calagurritanorum, spre-
tis ecclesiasticis legibus, sedisque apostolice institutis,
suo arbitratu, nulla habita metropolitani antistitis
ratione, presbytero nescio cui invito ac repugnanti
manus imposuisse, eumque populis, qui ad alteram
diocesim pertinerent, quidquam tale ne suspicanti-
bus quidem episcopum constituuisse. Quare et muneri
suo, et Ascanio ad fidem ore apostolico laudatam
confugienti, poscentique majorem in modum, ut Pe-
tri sedes ea de re quid factum esset opus, statueret,
pontifex idem satisfactorius, synodum apud aedem
beate Mariae, Flavio Basileico et Hierimerico cos.
xvi cal. Decembris coegit (a). Adfuit Maximus, pri-
orque loco post Hilarum, sententiam rogatus dixit (b).
Qua ex sententia perspicere quisque potest, quam ille
de Romani antistitis auctoritate sapienter, praeclare

(a) Tom. II Concilior., pag. 799 seqq. edit. Paris.
an. 1714. Confer etiam praefat. nostrae num. 32, pag.
115.

(b) Ibid., pag. 804, et praefat. nostrae num. 32,
pag. 116.

(c) Praefat. nostrae num. 32, pag. 36.

(d) Martyrolog. Rom. ad diem vii cal. Jul. Card.
Baron. in not. ad eundem Martyrol. Rom. locum,
ubi etiam meminit idem statuentis Bellini Patavini
ord. Eremitar. S. Augustini Martyrolog. edit. Venet.

vereque senserit. De hac, ne multa persequar, cum
magnitudo commentarii prohibet, tum cautio, ne
rursus de iis agam, quae alio loco pluribus (c) com-
prehenderim.

XIV. De sancti Maximi obitu. — Decesserint vero
Maximus eodem anno, an diutius vixerit, incertum
est. Sunt qui putent eum vii calend. Julias supremum
obiisse diem (d). Taurinenses traditum sibi a ma-
joribus narrant S. antistitis corpus sepultum in tem-
plo S. Joannis Baptistae de Colegno fuisse, ad quod
quidem templum, dum vixit, frequens oratum adire
consuevisset. Distat is locus ab urbe Augusta Tauri-
norum mil. pass. quinque. Sed in eo nullum exstat
Maximi monumentum. Id autem videri non debere
mirum, cum id templum eversum olim, longo post
tempore fuerit restitutum.

B an. 1539. Bollandiani perinde statui animadvertunt
in codice Hagensiensi, et a Joanne Molano theologo
Lovaniensi, qui Lovanii, anno 1575, Martyrologium
Usuardi suis annotationibus illustratum typis Hiero-
nymi Veltzi an. 1777 vulgavit. Non dissidet Gale-
sius, ut ex ejus Martyrol. ad diem 25 Jun. edit.
Venetae an. 1758 plane liquet. Confer Ferrarium,
Catalog. sanctor. edit. Mediol. an. 1615, ad diem 25
Junii.

TESTIMONIA SCRIPTORUM ECCLESIASTICORUM

DE SCRIPTIS SANCTI MAXIMI EPISCOPI TAURINENSIS.

[clvii] GENNADIUS.

In catalogo illustrium virorum.

Maximus Taurinensis Ecclesiae episcopus (a) in di-
vinis Scripturis satis intentus, et ad docendam ex
tempore plebem sufficiens, composuit in laudem
apostolorum tractatus; et in Joannis Baptistae, et ge-
neralem omnium martyrum homiliam. Sed et de
capitulis Evangeliorum et Actuum apostolorum
multa sapienter exposuit. Fecit et duos de sancti
Eusebii Vercellensis episcopi et confessoris vita trac-
tatus; et de sancti Cypriani specialem de baptismi
Gratia librum edidit. Scripsit de avaritia, de hospita-
litate, de defectu lunae, de eleemosynis, de eo quod
scriptum est in Isaia: *Caupones tui miscent aquam
vino*; de passione Domini, de jejunio servorum Dei,
de jejunio speciali Quadragesimae, et quod non sit in
ea jocandum, de Juda traditore, de cruce Domini, de
sepulcro ejus et de resurrectione ipsius, de accusato
et damnato Domino apud Pilatum, de kalendis Janua-
rii. Scripsit etiam homilias de Natali Domini; homi-
lias de Theophania, et de Pascha, et de Pentecoste
multas, de hostibus carnalibus non timendis, et de
gratis post cibum Deo agendis, de penitentia Nini-
vitarum, et multas alias ejus homilias de diversis legi,

C (b) quas retineo. Moritur Honorio et Theodosio Ju-
niore regnantibus (c) anno ab orbe redempto 420.

HONORIUS AUGUSTODUNENSIS.

SAECULO XII.

De Luminaribus Ecclesiae, sive de Scripturis eccle-
siasticis, lib. xx, cap. 20.

Maximus Taurinensis Ecclesiae episcopus, vir in
divinis Scripturis satis intentus, composuit in laudem
apostolorum tractatus, et in Joannis Baptistae, et ge-
neralem omnium martyrum homiliam. Sed et de ca-
pitulis Evangeliorum et Actuum apostolorum multa
sapienter exposuit. Fecit et duos de conversatione
sancti Eusebii Vercellensis episcopi et confessoris
tractatus. De sancto Stephano, de baptismi Gratia li-
brum edidit, de avaritia, de hospitalitate, de defectu
lunae, de eleemosynis, de passione Domini, de jeju-
nio speciali Quadragesimae, de kalendis Januarii; ho-
milias de Nativitate Domini, de Epiphania, de Pa-
scha, de Pentecoste multas, et alia plurima. Sub
Theodosio claruit.

JOANNES TRITHEMIUS.

SAECULO XV.

In Bibliotheca ecclesiastica, cum notis editoris Auberti
Miraei, Hamburgi 1718, inter scriptores ecclesiasti-

(a) Cod. Vat. Reg. saec. viii habet: *vir in divi-
nis*, etc.

(b) Idem cod. Reg. legit: *quas nec retineo*.

(c) Idem cod., regnante. Non habet verba: *anno
orbe*, etc.

cos a Joanne Fabricio relatos in sua Bibliotheca Ecclesiastica, pag. 80.

Maximus episcopus Taurinensis in Scripturis divinis eruditissimus, in declarandis homiliis ad populum nulli suo tempore secundus, non solum doctrina insignis fuit, sed etiam vite sanctitate clarissimus emicuit. Scripsit multa egregia opuscula, quæ sancta mater Ecclesia cum magna auctoritate legenda suscepit. E quibus subjecta feruntur :

De Evangeliorum capitulis lib. 1. — In Actus apostolorum lib. 2. — In laudem Joannis Baptistæ lib. 2. — De vita Eusebii Vercellensis lib. 2. — De sancto Cypriano martyre lib. 2. — De gratia Baptismi lib. 1. — [cxiiv] De avaritia lib. 1. — De hospitalitate lib. 1. — De defectu iunæ lib. 1. — De elemosynis lib. 1. — De verbis Isaie lib. 1. — De jejunio Quadragesimæ lib. 1. De jejunio servorum Dei generali lib. 1. — De Juda traditore lib. 1. — De cruce Domini lib. 1. — De sepulcro Domini lib. 1. — De officio Missæ lib. 1. — De accusatione Domini lib. 1. — De resurrectione Domini homilia 4. — De sancto Laurentio hom. 3. — De sancto Stephano hom. 1. — De kalendis Januarii hom. 1. — De Natali Domini hom. 3. — De Epiphania hom. 2. — De Pascha hom. 3. — De Pentecostæ hom. 3. — De penitentia Niveiarum hom. 1. — De non timendis hostibus carnalibus hom. 1. — De gratia post cibum agendis.

Scripsit et alia multa : sermones et tractatus, epistolas et homilias, quæ ad notitiam meam non venerunt. Claruit sub Arcadio et Honorio principibus, anno Domini 420, et sub Theodosio Juniore moritur.

In notis legitur : Imo interfuit adhuc concilio Romano anno Christi 465.

JOANNES GYMNICUS.

Religiosus ac pereruditio viro Damiano Ascendens ordinis divi Benedicti Colonia apud Sanctum Pantaleonem anno 1535.

Multum merebitur apud vere et Christianæ religionis sinceros cultores laudabilis illa tua voluntas, optime doctissimeque Damiane, in exquirendis exhibendisque veterum scriptorum monumentis, horum præsertim qui malis (ut nunc res sunt infelicissimi status) aliis ex aliis proerescentibus antidota opponere possint. Magno plausu excipiuntur, qui res exquisitas et novas, nonnunquam etiam perniciosas, aut certe non multum utiles inveniunt : famam merentur apud litteratos, et gratiam quoque, qui in studiis profanis exercent ingenia, aut his undeliberat prosint. Quis enim et quidem non impense faret his qui quod in gentilibus scriptoribus desideramus, etsi Christianæ pietati non multum conducat, reperendis operam sumunt ? Et sæpe in aliqua homines situm rebus publicis, et posteris utcumque prodesse, quod sive famæ cupiditate sollicitati, sive mercede adducti efficiant, modo communis utilitas obtineatur, debita sua laude minime sunt fraudandi. At quanto majore benevolentia eorum conatum prosequemur, successibus liberalius gratulabimur, qui hunc laborem in

A Christiana illa æveraque philosophia (citra quam omnis sapientia stultitia est) restituenda, locupletanda defendendaque sumendum sibi existimat. Atque utinam eo animo essemus omnes, ut non plus dubitemus perditum in pli cujusque Christiani scriptoris lucubrationibus, quam in his quæ vel Græcia, vel Latium in scriptoribus ethnicis desiderat : plus denique inventum sit quod pietatem augeat, quam si scientiæ illam comprehensionem locupletet, ab interitu vindicaverimus. Itaque, optime Damiane, non parum tibi deberi arbitror verique studiosis omnibus, quod scriptorem doctissimum, nec minus eloquentem, minimeque vîoprov, et (ut semel dicam) divinum absolutumque nobis in studiosorum gratiam excedendum dederis, divum Maximum episcopum et theologum

B utrumque maximum, quem si vetustas commendat, id est per tot annorum spatia Christianorum Ecclesiæ approbatio tanto beatorum Hieronymo, et Ambrosio minorata locum habet, quanto his posterius vixit, quos proxime sequitur. Vir sine controversia dignissimus qui hactenus latuit. Nam præter sermonis puritatem, suavitatemque, qua lectorem suo quodam genio retinet, præter sententiarum, in quibus totus est, acumen, allegationum copiam et judicium, vires argumentationum, in objurgando severitatem, in exhortando gravitatem peculiaris thesaurus confutationum est, et testimonium adversus hujus sæculi errores. Quid de inter Christianos concordia, divorum cultu et veneratione, auctoritate Ecclesiæ, elemosyna, jejunio magis ab optimis quibusque et bonæ fidei hominibus optari poterat, quam quæ a Maximo episcopo minime leviter, neque supersitiose asserta et confirmata sunt. Sed frustra in laudando auctore versor, qui ipso fectori pio ita se commendabit, ut nos nihil ejus dixisse videamur. Neque velle cuiquam dubium quidquam in hoc videri supposititium, cum in catalogo Genhadius, ac post eum Tribemius abbas hoc opus inter reliqua [cxi] ejus numerent, et omnia sic consentiunt inter se, et cum his quoque quæ superioribus annis edita sunt, quæque adhuc nobiscum sunt nondum excusa, ut tametsi titulo fraus commissæ foret, orationis qualitas dolum indicare possit, quæ in re magni Erasmi testimonio nos contenti sumus, quod si nolis aliorum oculis cernere, ipse expendat omnia. Vale, Damiane doctissime, et

C si quid hujus scriptoris reliquum apud te est, da operam ut propediem in lucem veniat. Quis enim abstrusorum fructus ? Studiosi Christianæ theologiæ multum se tibi debere existimabunt. Colonia ex typographia nostra anno a Virgineo partu millesimo quingentesimo tricesimo quinto, idibus Maii.

SIXTUS SENENSIS.

In Biblioth. sacra Pio V pontifici maximo dicata anno 1586.

Maximus, Taurinensis Ecclesiæ episcopus, sanctarum Scripturarum peritissimus et extemporalis declamator admirabilis, scripsit elegantissimas homilias in varios utriusque Testamenti locos. Moritur sub Theodosio Juniore anno Domini 420.

ROBERTUS CARDINALIS BELLARMINUS

De Scriptoribus ecclesiasticis ab anno Domini 400 ad annum 500, editi. Venet. an. 1728, cum dissertatione Philippi Labbei.

Sanctus Maximus episcopus Taurinensis floruit et obiit sub Honorio et Theodosio Juniore imperantibus, teste Gennadio, in libro de *Viris illustribus*. Exstant ejus homiliae Romae editae an. 1584. Subsequuntur tituli homiliarum infra ponendi. Diximus, inquit Bellarminus, multos sermones tribui simul et sancto Ambrosio et sancto Maximo. Sed credibilis est sancti Maximi esse illos etiam qui tribuuntur Ambrosio. Gennadius enim enumerat fere omnes sermones sancti Maximi, et inter illos sunt aliqui qui tribuuntur Ambrosio, quamvis non magnus sit error, cum uterque auctor sit doctus, sanctus et antiquus.

DISSERTATIO PHILOLOGICA ET HISTORICA

Quae in Bellarmino habetur ex Philippo Labbeo.

Sanctus Maximus Taurinensis in Subalpinis floruit, Honorio, qui obiit an. 423, et Theodosio Juniore, qui e vita migravit an. 450, imperantibus. De ejus anno fatali non consentiunt inter se chronologi: alique enim ante an. 425 aut certe 450 obisse volunt, quod Gennadius cap. 40 Catalogi dixerit Maximum mortuum esse Honorio, aut hunc auferas saltem imperante Theodosio II. Verum Gennadius, quo utor, a Miraeo editus, pro voce *moritur*, quae in quibusdam aliis editionibus occurrit, exhibet alteram vocem, *floruit*, quae sane non fidei communi certiorque sententiae Baronii aliorumque qui Mediolanensi synodo sub Marciano imperatore celebrata et Romanae an. 468 interfuisse opinantur, sub Hilario papa, post quem primus subscripsit. De eo Martyrologium Romanum die 25 Julii. Gennadius, qui citato loco multa de eo refert notata digna; Honorius cap. 40; lib. 1, ubi nulla facta Honorii mentione sub Theodosio duntaxat floruisse dicitur; Joannes Trithemius, qui sub Theodosio mortuum asserit; Vossius, qui apud Gennadium legendam arbitrat Odoacro et Theodorico regnantibus, et de ceteris sileant. Homiliae ejus tum seorsim Coloniae, Romae et alibi editae sunt, tum in Bibliothecis veterum Patrum. Editionem Parisiensem ann. 1623, hic tibi, lector, representabo, quod antequam exsequar, deridendum omnibus Guillelmi Parkiensis, ejusque scholam Roberti Coci, Andreae Riveti, Joannis Henrici Ottingeri, similiumque heterodoxorum proponam. Sermones de Martyribus Taurinensibus, sermo 5 in Natali Petri et Pauli, et quidam alii et spurii suppositique et nullius aut saltem incertae fidei repudiandi sunt. Quid ista porro? Quod ab imperitis amanuensibus, ac scilicet quibusdam collectoribus inter sancti Ambrosii, atque Augustini sermones repertantur inserti. Sane, et nihil gravius eloquar, qui hoc pacto ratiocinantur in pervolutandis mss. codicibus hospites se praebent, ac penitus peregrinos. Quam rectus cum Bellarmino dixissent, etiamsi Augustino quidam, aut Ambrosio vindicarentur, non

A fore magnam errorem, cum uterque auctor doctus sit, antiquus et sanctus. Sed, omissis, vitiligatoribus illis inbecetis, ad rem promissam veniamus.

In adventu Domini homilia 2. — De vigilia Nativitatis hom. 1. — In Natali Domini hom. 6.

Gennadius docet se legisse homiliae de Natali Domini, de Epiphania, de Pascha et Pentecoste, aliasque multas de diversis causis habitas, quas nec retineret.

Quae tertia habetur, incipitque in adventu Domini reperitur ordine 11 inter sermones de Tempore sancti Augustini, non ideo tamen Maximo adjudicanda, quae est heterodoxorum insulae *heresimorum*.

[c.] In circumcisione Domini, sive de calendis Januariis incipit, quae memoratur a Gennadio. De Epiphania, seu Theophania Domini nostri Jesu Christi octo quarum septima, quae etiam de baptismo Christi disserit, est sermo 57 de Tempore apud Augustinum.

De Quadragesima, jejuniis, cruce et passione Domini, latrone, sepultura, aliisque ad ista spectantibus 17. Ea quae incipit, *Mirum fortasse videatur*, etc. est sermo 118 de Tempore, cum tamen ex Gennadio constet Maximi esse homiliam *De accusato et judicato apud Pilatum Domino*.

In solemnitate paschali 3, quarum quae est ordine recensetur 126 inter sermones Augustini de Tempore

In Litanis et de jejuniis Ninivitarum, quae dicitur a Gennadio De Penitentia Ninivitarum.

In solemnitate paschali hom. 3.

C In Natali sancti Stephani una, quae est quinta de Sanctis apud Augustinum.

In Natali sanctae Agnetis virginis et martyris hom. 1.

In Nativitate sancti Joannis Baptiste hom. 3; meminit Gennadius.

In Natalibus apostolorum Petri et Pauli hom. 5. Prima, quae incipit *Gloriosissimos*, etc., apud Augustinum de Sanctis; Gennadius narrat composuisse tractatos in laudem apostolorum.

In Natali sancti Laurentii martyris hom. 3; ex Gennadio.

In Natali sancti Eusebii Vercellensis episcopi et confessoris eul. Augusti hom. 2; ex eodem Gennadio.

D In Natali sancti Cypriani hom. 2; meminit Gennadius.

De eo quod scriptum est: *Quis major est in regno caelorum*, et legitur in feris sancti Michaelis: Gennadius ait, de capitulis Evangeliorum et de Actibus apostolorum multa exposuisse.

In Natali sanctorum martyrum Taurinensium Octavii, Adventi et Solutorii. Non meminit disertis verbis Gennadius, sed quae tamen ex omnibus videtur esse Maximi, haec ipsa est.

In communis Martyrum; haec dicitur a Gennadio generalis omnium martyrum homilia.

In traditione symboli, seu De expositione eiusdem hom. 1.

De non timendis hostibus carnalibus, et de gratia

post cibum Deo agendis, ipsissima sunt Gennadii verba *De avaritia vitanda, et de eo quod scriptum est: Erant eis omnia communia*. Reperitur apud Ambrosium serm. 24 *De verbis Apostoli*; esse tamen genuinam Maximi homiliam discimus ex Gennadio.

Secunda *De eodem argumento. De elemosynis largiendis hominibus* 2; ex Gennadio. *De hospitalitate* 1; ex eodem. *De defectu lunae*; ex eodem. *De eo quod scriptum est in Isaia, cap. 1: Capones tui mescunt aquam vino*. Consule Gennadium, qui singulatum pene omnes illas legerat homilias, et criticorum nostrorum obstruit os, audaciamque comprimit.

JOANNES ALBERTUS FABRICIUS.

In Bibliotheca ecclesiastica Antuerpiae an. 1630.

Sanctus Maximus Augustae Taurinorum in Pedemontana regione episcopus, Martyrologio vigesima quinta Junii ascriptus, interfuit synodo Mediolanensi sub Eusebio, et Romano concilio ab Hilario papa celebrato, Basilisco et Herminero cons., hoc est an. 465. Labuntur ergo qui scribunt ipsum obisse Honorio et Theodosio Juniore imperantibus. Nam Theodosius Junior regnabat Valentiniano III et Gennadio Avieno consulibus, teste Cassiodoro in Chronico. Ceterum S. Maximi homiliae Coloniae an. 1535, et 1584 Romae fuerant publicatae. Ex quibus non paucae titulo Ambrosii falso sunt editae, ut Costerius et Bellarminus observant.

FRANCISCUS COMBEFISIUS O. P.

In Bibliotheca concionatoria Parisiis an. 1662.

Sanctus Maximus Taurinensis in Subalpinis episcopus floruit Honorio et Theodosio Juniore regnantibus, auctore Gennadio, ut eum produxit Miraeus: quo calculo nihil vetat in annos retro plures, productio sacerdotio, Mediolanensi synodo Marciano imperatore, et Romano Hilario papa an. Dom. 465 (cui post ipsum subscripsit aetatis potius quam sedis privilegio) interfuisse. Ejus plerosque sermones, ac quotquot succurrerunt memoriae Gennadius recensuit; quorum tamen aliqui Augustini, aliqui Ambrosii sermonibus commixti sunt, quos suis locis studui annotare. Id vero ea factum ratione, quia pluribus disserui in sancto Petro Chrysologo, quod scilicet quoque Ecclesia sermonum suorum manipulo eos sibi deligeret, qui ex usu magis esse viderentur, quantumvis ipse manipulus, alterius, cujus plures essent, aut potiores, nomen praeferret: cumque tanti sint, quorum sermones titulo variant, viri docti ac sancti, nec aetate adeo dissiti, parum admodum ex confusione his decedit. Plane vero elegantes sunt ac culti sermones Maximi. Novum adjecti ad festum Nativitatis sanctae Mariae ex codicibus Sancti Germani Pratensis, titulo in ejusdem Assumptione, cum spectet magis ad festum Annuntiationis, cujus occasione non male puto intuli, non falsi accensendum Cajetanum opus. de Concept. sanctae Mariae, quod locum ex sermone sancti Maximi in Assumptionem sanctae Mariae afferat, qui sermo nobis non existat. Potuit enim in sermonem sic praenotatum vel

A ipse incidere, vel a quibus hausit Capreolus, Vincentius Bandellus, etc. Quidquid sit de loci illius auctoritate aut veritate inscriptionis, de quibus nolim contendere, ne hunc a me sic productum sermonem, antiquo licet codice, ausim omnino Maximo Taurinensi asserere.

[CLXI] GUILLELMUS CAVE.

Scriptorum ecclesiasticorum Historia litteraria sec. Nestorianum Colonia Allobrogum 1730, pag. 260.

Maximus, unde oriundus, incertum, Augustae Taurinorum in Gallia Subalpina, quam hodie Pedemontanam vocant, episcopus. Claruit an. 422. Idem, ut videtur, Maximus, qui synodo Arausicanæ (in qua canones aliquot disciplinam ecclesiasticam spectantes conditi sunt) an. 441 interfuit; intererat etiam an. 451 synodo Mediolanensi; cum episcopi provinciales coacti sunt, ut quæ Leo papa ad Flavianum adversus Eutychem scripserat, sententia sua roborarent. Denique concilio Romano in natali Hilarii papæ an. 465 celebrato, in quo de episcopis successores suos designantibus aliisque episcoporum causis agebatur. Huic concilio primo loco post Romanum pontificem subscripsit Maximus noster, idque ex mente Baronii ob prærogativam ætatis in episcopatu agentis. Anno sequenti obisse dicitur. Quod vero plures Gennadii editiones habent, moritur Honorio et Theodosio Juniore regnantibus; Miræus in sua Gennadii editione, pro moritur, reponendum duxit, *floruit*; quod et ante Miræum monuerat Baronius; mendum scilicet in codice irrepisse.

SCRIPTA.

Homiliae hiemales.

De adventu Domini hom. 2.

In vigiliis Natalis Domini homilia, quæ et inter Ambrosianas reperitur num. 15.

In Natali Domini homilia 6, ex his prima est 15 inter Ambrosianas, 14 inter Augustini de Tempore est secunda.

In circumcissione Domini homilia.

In Epiphania Domini hom. 8, quarum septima est 27 inter Augustini de Tempore.

De jejunio Quadragesimæ hom. 4.

In dominica in Ramis homilia, quæ est tertia inter Ambrosianas.

De accusatione Domini apud Pilatum hom. 2, quarum prima est 49 inter Ambrosianas, et 118 inter Augustini de Tempore, secunda est 50 inter Ambrosianas.

De passione, cruce, et sepultura Domini hom. 4, quarum prima est 55, et secunda est 56, tertia est 57, et sexta est 58 inter Ambrosianas.

De S. Latrone, Petro apostolo, et Ancilla ostiaria hom. 4, quæ inter Ambrosianas reperiuntur num. 44, 45, 46 et 47.

Homiliae æstivales.

In solemnitate Paschali hom. 5, quarum prima est 51, tertia est 49, quarta est 53, secunda est 52, quinta est inter 54 Ambrosianas.

In solemnitate Pentecostes hom. 3, quæ habentur A inter Ambrosianas num. 60, 61 et 62.

Homiliæ de sanctis.

In natali divi Stephani homilia; quinta est inter Augustini homilias de sanctis.

In natali divæ Agnetis homilia.

In nativitate divi Joannis Baptistæ hom. 3.

In natali SS. Petri et Pauli apostolorum hom. 5, quarum ultima est 27 inter Augustini de sanctis, et 56 inter Ambrosianas.

In natali divi Laurentii martyris hom. 3.

In natali divi Eusebii Vercellensis episcopi hom. 2, quarum posterior est 69 inter Ambrosianas.

In natali divi Cypriani hom. 2, quæ inter Ambrosianas sunt num. 72 et 73.

In festis divi Michaelis, quæ inter Ambrosianas est 10.

Homiliæ de diversis.

De expositione symboli homilia.

De non metuendis carnalibus hostibus, et gratiis post cibum agendis hom. 2, inter Ambrosianas num. 42 et 43.

De avaritia vitanda hom. 2.

De eleemosynis largiendis hom. 2.

De hospitalitate homilia.

De defectu lunæ hom. 1.

Super illud Isaïæ: *Caupones tui miscent aquam vino homilia.*

[CLXV] Porro sermo inter Augustinianos de Verbis Domini 19, et inter Ambrosianos 7, et de Vita SS. martyris Nazarii et Celsi inter Ambrosianos 52, Maximi esse censentur, licet inter ipsius opera non habeantur. Prodiierunt S. Maximi homiliæ Coloniz an. 1535, Romæ an. 1564 cum Leonis, Petri Chrysologi, etc., opp., Parisiis an. 1614 et 1625, Lugduni an. 1635 cum homiliis Chrysologi, Coloniz an. 1678.

Denique in Bibliotheca PP. homiliæ 4, videlicet, *De barbaris non timendis ei qui Deum timet; et de Eliseo; de Ninivitis, de calendis Januarii, de defectu lunæ, ante natale Domini, de natale Domini Salvatoris, de hæreticis peccata vendentibus; quod non debent clerici negotiari, de corpore Domini.* Has ex vetustis codicibus eruit, et Maximo nostro vindicatas, nobis nuper exhibuit rev. P. Mabillonius *Mus. Ital.* tom. I, part. 2, pag. 1, ubi etiam de aliis Maximi homiliis quæ sub Ambrosii et Augustini nomine circumferantur fuse, ut solet, et accurate agit.

JOANNES MABILLONIUS.

In *Musei Italici tom. I, pag. 2, Parisiis anno 1687.*

1. Alteram hujusce voluminis partem auspicamur (quod faustum fortunatumque sit) ab homiliis quibusdam ineditis sancti Maximi episcopi Taurinensis: cujus tanta facundia, tantum studium in rem Christianam fuit, ut vulgate ejus homiliæ dignæ sint meliori luce. Ita enim vero distractæ, et alienis coloribus infuscatæ sunt, ut quis sit earum legitimus parens, etiam apud viros doctos dubitetur: dum hi alias Ambrosio, illi alias Augustino tribuant. Neque tamen

PATROL. LVII.

A adeo difficilis est de his conjectura, ut auctori suo (si modo quis diligentem operam adhibeat) tandem restitui non possint, maxime Gennadio duce, qui earum argumenta, et titulos magna ex parte retulit. De omnibus illis homiliis, sive quæ apud Ambrosium, sive quæ apud Augustinum, seu quæ apud ipsum Maximum exstant, accuratam afferre censuram non est nostri instituti. Hæc cura partim occupata est a sodalibus nostris, tum iis qui Augustini sermones cum accurato delectu ab intrusis et supposititiis jam repurgarunt, tum ab aliis, item nostris, qui novam Ambrosii operum editionem adornant: nos tantum, quod e re nostra erit, hoc loco exsequemur.

2. Maximi homilias plerasque, si non omnes invenimus in tribus codicibus perantiquis: quorum unus Mediolani habetur, in bibliotheca Ambrosiana; alter Romæ, in monasterio Sanctæ Crucis, quod in Jerusalem appellatur; tertius in abbazia Sancti Galli, apud Helvetios; postremus hic codex, litteris majusculis ab annis mille totus exaratus, continet homilias 97 sub hoc titulo: *In Christi nomine incipiunt homilia sancti Augustini episcopi et confessoris, præmissa capitulatione singularum homiliarum.* Pleraque ex his homiliis vulgatæ sunt inter opera Ambrosii, Augustini et Maximi predicti: sed neque Ambrosium, neque Augustinum, omnes vero, aut fere omnes Maximum habent auctorem. Viginti et una inter eas ineditæ sunt: quas rogatu nostro descripsit religiosus et doctus Hermannus Shenkius, Sancti Galli Bibliothecæ præfectus.

C 3. Ambrosianus codex, haud minus antiquus, caractere Longobardico exaratus est, sub initio mutilus. Erant in codice homiliæ ferme 80, non omnes eadem atque in codice Sancti Galli; quedam cum titulo: *Sancti Maximi Taurinensis episcopi*, qui revera earum est legitimus parens.

4. In codice Romano Sanctæ Crucis qui fuit olim monasterii Nonantulensis ante annum Christi octingentesimum acquisitus ab Anselmo abbate, continentur homiliæ 75, ex quibus pleræque in Sancti Galli exemplari continentur. Inscriptum erat in fronte codicis nomen auctoris, sed eo abraso, *sancti Ambrosii* nomen substitutum. Maxima pars tamen harum homiliarum sunt Maximi, tametsi quedam alie Hieronymi et Augustini sub eorum nomine insertæ sunt.

5. Ex his tribus codicibus, quantumvis antiquis, non eruitur certa et explorata notitia omnium sancti Maximi homiliarum, siquidem Sangallensis eas sub Augustini falso titulo adducit: Sanctæ Crucis codex, deleti vero auctoris nomine, Ambrosium præfert: unus Ambrosianus Maximo quasdam assignat, sed paucas, ut postea videbimus. Verum ex aliis indicis, maxime ex Gennadio, intelligimus omnes aut propemodum omnes, præsertim quæ in codice Sancti Galli exhibentur, Maximo esse tribuendas. Et quidem ita simul connexæ et colligatæ sunt, ut si unarum auctor exploratus habeatur, de aliis consequens futurum sit judicium. Auctor quippe ho-

millie præcedentis in subsequenti mentionem facit. Atqui pæterque Maximum uti legitimum parentem agnoscunt, ut pote quas Gennadius manifeste designavit. Hoc in numero eas esse quas nunc primum in lucem proferimus, ex subjectis observationibus quivis facile animadvertere poterit.

6. Maximus Taurinensis Ecclesiæ episcopus, testante Gennadio, homilias scripsit de hostibus carnalibus non timendis. Una est hoc titulo inter vulgatas Maximi homilias. Prima ex duodecim a nobis edenda ejusdem est argumenti, referturque ad præcedentem, his verbis : *Sape dixisse memini, quod hos tumultus bellicos minime timere debemus.* Ad idem argumentum revocanda est homilia quæ inter Ambrosianas de Sanctis est 24, in codice Sancti Galli inscripta *De tumultis bellicosis.* Quinam fuerint illi barbari, facile esset definire, si de Maximi ætate constaret. At incertum est mortis ejus tempus. Moritur, si Gennadio fides, Honorio et Theodosio Juniore regnantibus, id est, ante annum Christi 423, quo Honorius decessit. Miraus pro moritur reposuit floruit. At priorem lectionem præfert vetustissimus codex noster Corbeiensis, litteris Francogallicis scriptus. Verumtamen Maximus Taurinensis antistes anno 451 synodice Mediolanensis ad Leonem Magnum epistolæ subscripsit, imo anno 465 concilio Romæ sub Hilario papa, et primus ante omnes etiam ante archiepiscopos Ebrédunensem et Mediolanensem. Itaque dicendum est aut duos fuisse ejusdem nominis eodem seculo Taurinenses episcopos ; aut si unicus fuit, Gennadium in designando Maximi obitu a vero aberrasse, qui tamen illis temporibus [c. xxi] erat. Quanquam quod Maximus primus post papam synodo Romæ subscripsit, inde colligitur eum antiquitate cæteris ejusdem synodi episcopis superiorem fuisse.

7. Duæ sequentes homiliæ quas edimus eundem ac prima auctorem exigunt, ut ex consecutione patet. Exstant hæc homiliæ in codicibus Ambrosiano et Sancti Galli.

8. Gennadius Maximo nostro tribuit homilias de penitentia Ninivitarum. In vulgatis una est de Ninivitis, ad quam nostra homilia 4 sub hoc titulo : *Diximus anteriore dominica Ninivitas,* etc. Habetur utraque in iisdem qui modo laudati sunt codicibus.

9. Homilia 5, de *Calendis Januariis* totidem verbis signatur a Gennadio. Una est inter editas ejusdem tituli et argumenti ; una item apud Ambrosium, quæ est homilia 11 de *Tempore*, cui melius nostra respondet. Nam quæ apud Maximum legitur, auditores suos jandudum a vitiiis illis calendarum temperasse testatur ; contra vero tum nostra tum Ambrosiana. Nostra porro superiores homilias consequitur in codice Ambrosiano, in quo item succedit sequens, quæ a Gennadio etiam notatur de *Defectu lunæ.* Alius ordo est in codicibus Sanctæ Crucis, et Sancti Galli.

10. Homiliæ tres de *Natali Domini*, quem titulum Gennadius suggerit, an præferende sint iis quæ apud Maximum leguntur, an simul cum illis admittendæ,

A malumus aliorum judicio quam nostro definiri. Quanquam nostræ plus succi quam aliæ præferunt.

11. Homilia 10 e nostris, quæ est de *Hæreticis peccata vendentibus*, reperitur absque auctoris nomine in uno codice Sancti Galli, quem ab annis mille calamo exaratum fuisse jam diximus. Nullam hoc titulo Maximi homiliam suggerit Gennadius, nisi forte confuse his verbis : *Multas alias ejus homilias de diversis legi, quas nec retineo.* Certe cum proximè antecedentes in codice Sancti Galli, ac subsequentes Maximum auctorem habeant ; Idem etiam de hac homilia judicium ferendum videtur, maxime cum stylus sit uniformis. Qui autem fuerint illi hæretici nobis hand liquet.

B 12. Homilia nostra 41 contra clericos negotiatores, incipit ab his verbis : *Reprehendimus ante diem negotiationem clericos exercentes. Sed si recte consideramus, officium non verè negotium est,* etc. Hæc homilia videtur respondere homiliæ 86 de *Tempore* apud Ambrosium, in cujus fine hæc leguntur : *Nam et catholicus clericus hac sententia retinetur. Si enim non contentus stipendiis fuerit, quæ de altari, Deo jubente, consequitur ; sed exercet mercenaria, intercessionem vendit, viduarum munera libenter amplectitur ; hic negotiator magis potest videri quam clericus.* Quod si ita est, utraque Maximo vindicanda. Nostra enim manifeste pertinet ad illam quæ apud Maximum extrema est, in illud Isaiæ : *Capones tui miscent aquam vino,* quæ a Gennadio discrete signata est. Hæc enim incipit ab his verbis : *Non incommode ante dies paucos prosecuti sumus, functionem hanc sacerdotalem vicem quandam negotii retinere, et questum esse non modicum hoc clericatus officium,* quæ ipsa verba sunt in homilia nostra 41, ad quam proinde respicit indubitata hæc Maximi homilia.

13. Homilia e nostris 12 ejusdem est auctoris. Maximus quippe ex Gennadio scripsit : de *Sepulcro Domini.* Maximi libri duas habent hujuscæ argumenti : in quorum altera, quæ est de *Cruce et Sepultura Domini* secunda, referuntur aptissima homiliæ nostræ verba ab his verbis : *sed videamus de hoc ipso Domini corpore,* etc. Hæc de homiliis sequentibus a nobis edendis, quas ex aliis plurimis selegimus.

D 14. In codice Ambrosiano una est homilia sancti Maximi Taurinatis episcopi de *Natali sanctorum martyrum* ; incipit hoc modo : *Sicut acimus, fratres, vota semper Domini subsequitur festivitas servulorum,* etc., quam in editis non invenimus. Idem post homilias duas de sanctis *Alexandro et Sisinnio*, etc., quos post obitum sancti Ambrosii martyrio affectos fuisse Paulinus auctor est. *Homilia sancti Maximi de sancto Eusebio martyre Vercellensi.* Incipit : *Ad sancti Eusebii laudem aliquid addere, decerpere est,* etc., ut apud Ambrosium rectius, quam apud Maximum. Sequitur : *Item dictum Vercellis. Dum ad obsequia veneranda recordationis communique patris nostri Eusebii, confessionis ejus honore convenimus,* etc. *Item de sancto Eusebio, et de Machabæis. Licet hæc, fratres,*

debitum caritati vestrae exhibere sermonem imperitia pudorque revocet, etc. Item de sancto confessore Eusebio, et Machabæis. Ad celebritatem huius diei, fratres carissimi, omni nos cum alacritate concurrere devotio gemina festivitatis invitat, etc. Denique sequitur alia homilia sub hoc exordio : *Quoniam, dilectissimi fratres, beati patris nostri summi sacerdotis et confessoris Eusebii indignus sum filius, et minimus servus, etc.*, ubi ad marginem appositum est antiquissimo characterè : *Nota quod Vercellinus est iste*. Hic exhibendi essent cum censura indices homiliarum, qui in prædictis tribus codicibus continentur. Sed hoc aliud tempus aliud otium exigunt.

15. Illud autem in transcurso observare juvat libros sex vulgatos de sacramentis, qui Ambrosio in editis tribuuntur, absque auctoris nomine inseri sermonibus prædictis in codice Sancti Galli, atque in sermones septem distribui sub hoc titulo : *Incipit prima dies in Pascha*, ita ut singuli sex libri singulos sermones constituent pro totidem hebdomade diebus, et quidem septimus ab extrema parte libri sexti incipiat, id est, ab his verbis : *Aliud Psalmodum David, licet unus libellus sit*, etc. Sed forte majoris momenti erit, quod in sermone 4, qui in editis liber IV est, idem sermo ita habet : *Vides ergo quam operatorius sit sermo Christi*. Ergo si tanta vis est in sermone Domini Jesu, ut inciperent esse, quæ erant : quanto magis operatorius est, ut sint et in aliud commutentur; eum in vulgatis postremum membrum sic legatur : *Et quæ erant in aliud commutentur*. Ex his duabus lectionibus unam conflabat Berengarius a Lanfranco relatus in dialogo contra ipsum, ubi eum ita loquentem inducit : *Per consecrationem altaris sunt panis et vinum sacramentum religionis : non ut desinant esse quæ erant, et in aliud commutentur, quod dicit beatus Ambrosius in libro de Sacramentis*. Lanfrancus, exposito hoc loco, ita ut a Berengario objiceretur, ait, in quibusdam codicibus præfatam sententiam verbis aliis inveniri; nempe iisdem omnino verbis, quæ modo editi habent; jam vero per id tempus prædictum opus de Sacramentis in sex libros distributum erat, eodemque modo a Lanfranco adducitur.

16. Revertor ad Maximum, ejus sermones, prout sub ejus nomine vulgati sunt, plerique Maximum auctorem habent, atque ideo eidem vindicandi quotquot ex his Ambrosio inter ejus [c. xiv] opera supponuntur, ubi pauci admodum Ambrosio, longe plures Maximo ascribi debent. Quoniam et alii sunt, quos nec Ambrosio nec Maximo tribuere possumus, sed posterioribus auctoribus : quales sunt secundus ac tertius de Adventu : inter sermones 22 et 23, de Septuagesima, et Sexagesima, quæ vocabula Maximi nedum Ambrosii tempore ignota erant; uti et nomen Adventus pro certo illo dierum numero quos ante Natale Domini celebrari mos est. Non ergo dixisset Ambrosius, aut Maximum, quod initio sermonis secundi de Adventu legitur : *Hoc tempus non immerito Adventus Domini vocatur* : neque his verbis sermonis 22 usi fuissent : *In toto anno non dicitur*

*A*ulla dies Septuagesima, nisi ista; nec Sexagesima, nisi sequens dominica, nec Quinquagesima, nisi ab hinc tertia. Et certe sermo 31 de Tempore Septuagesimæ et Sexagesimæ ideo non admittit, ut reprehendat eos qui Quinquagesimam Quadragesimæ addebant. Similis oppositio exstat inter sermones 26 et 32. In hoc enim solo dominici dies a jejuniis quadragesimali excipiuntur; in illo vero etiam sabbatum ad ritum Ecclesiæ Mediolanensis. Adde, quod in illo sermone 26 jejunium in Quadragesimâ præscribitur dumtaxat ad nonam, quod est contra ipsum Ambrosium, et contra veterum temporum disciplinam, in quibus jejunium quadragesimale non ante vesperum solvi licebat.

LUDOV. ANTON. MURATORIUS

IN SERMONES S. MAXIMI EPISCOPI TAURINENSIS.
Anecd. tom. IV, Patav. 1713

Codex ms., unde hos sancti Maximi Taurinensis episcopi sermones descripsi, est in Ambrosiana bibliotheca, litt. C, num. 98, venerandam autem antiquitatem spirat; quippe scriptus mihi videtur ante mille circiter annos. Characteres ad Longobardicam scripturam omnino accedunt, similesque sunt illis quibus constat vetustissimus Josephi codex in Egyptiaca papyro exaratus, et in eadem bibliotheca veluti insigne antiquitatis monumentum asservatus. Neque aliter de ipsius codicis vetustate judicavit cl. vir Joannes Mabillonius, tom. I, pag. 2, *Musæ Italici*, in præfatione ad quasdam homilias ejusdem sancti Maximi a se primum editas, et partim ex hoc ipso codice descriptas. Quidquid ibi doctissimus ille vir hanc in rem adnotavit dignum plane foret quod hic repeteretur. Sed illuc ego lectorem dimittens, quod meum erit, hic breviter prodam.

Floruit Maximus sec. Christianæ ære v. Eum ultimum annum Christi 465 vixisse eruditi non pauci putant, non satis Gennadii codicibus fidentes, ubi mortuus dicitur ante annum Christi 423. Leguntur homiliæ complures inter opera SS. Ambrosii et Augustini, quæ tamen sanctum Maximum auctorem habuere. Neque vero easdem satis hucusque distinxerunt collectores operum sancti Maximi : ad quod tamen et laudata Mabillonii præfatio, et cura hæc nostra non parum inserviet. Siquidem non modo sermones multos hic damus nondum divulgatos, sed etiam adnotamus, qui jam editi fuerint inter opera sancti Ambrosii, aut ipsius sancti Maximi. Porro minime spondere singulos sermones qui in laudato codice Ambrosiano leguntur ad Maximum Taurinatem esse referendos. Nullus in fronte, in calce, aliisque in locis est codex, quæ causa forte afferri potest cur desiderantur clariora documenta de harum homiliarum auctore. Præterea sunt quidam illic sermones qui expresso nomine tribuuntur sancto Maximo Taurinensi episcopo, ut in ipsa editione apparebit; ac proinde suspicio ingeritur, ne ceteri, quorum ipse non scribitur auctor, ad alios auctores pertineant. Et certe eruditus non ignotum consuevisse veteres e diversis

scriptoribus homilias in unum codicem congerere, A sancti Maximi a Muratorio editorum contexere, cum suis locis quos ei debeamus monebimus.

LUDOVIC. ELLIES DUPINIUS.

In secunda parte III voluminis Bibliothecae ecclesiasticorum scriptor., Monte-Hannonia, anno 1691.

Utrumque id sit, non me pœnitet hæc omnia publici juris fecisse, eaque sub nomine sancti Maximi Taurinatis universa produxisse, tum quod alie hic homiliae habentur, quibus præfixum non fuit Maximi nomen, et nihilominus ad eundem procul dubio spectant, tum etiam quod eam in omnibus styli similitudinem deprehendere mihi visus sum, quæ unum eundemque scriptorem satis deceat.

Cæterum sermo I in sancti Alexandri multa habet communia ac simillima cum altero sermone ejusdem argumenti inter opera sancti Augustini antiquæ editionis. Antea quoque prodierunt sermo 6, 7, 8, 9 de sancto Eusebio martyre Vercellensi, nempe in libro cui titulus: *Antiquorum Patrum sermones et epistolæ, de sancto Eusebio Vercellensi episcopo et martyre collecta jussu Joannis Francisci Bonhomii episcopi Vercellensis, ac impressæ Mediolani anno 1581.* Isti vero sermones in nostro codice recitati dicuntur *Vercellis*, et propterea auctorem designant, qui in alia quam in Vercellensi Ecclesia degeret. Rursus vero, cum in marginis codicis ter adnotatum ad eosdem sermones reperitur: *Vercellinus se esse ostendit; nota quod Vercellinus est iste; conjecturæ sit locus S. Maximum, cujus patria ignoratur, Vercellis natum fuisse, si tamen eorum quatuor sermonum is auctor est.*

Neque sine aliqua animadversione dimittendi sermones duo, nempe 32 et seq.: *De idolis auferendis de propriis possessionibus.* Eorum ope sententia confirmatur arbitrantium ideo sub primis imperatoribus Christianis ethnicos paganorum nomine fuisse notatos, quod eorum superstitione ex urbibus eliminata, legibusque Cæsareis interdicta, se in pagos et rude rusticorum vulgus recepisset, unde ne sancti Maximi quidem ætate evelli prorsus potuerat. Ibidem adhuc aspicere erat *aras ligneas, et simulacra lapideas, pallentes cespites, mortuos carbones, et sacrificia, et lymphaticos rusticos suo sanguine diis falsis clam, ut puto, litantes.* Tu vide Baronium in notis ad Martyrol. Rom. die 30 Januarii, et Gothofredum in notis ad tit. 10 lib. xvi cod. Theodos. Memoratur [c.l.xv] autem in eisdem sermonibus Domnedius, qui nihil aliud erat sermone corrupto illius ætatis, quam Dominus. Hæc eadem voce usus est non uno in loco sanctus Paulinus Nolanus, uti animadverti dissert. 13, tom. I *Anecdol.* meorum, quo significaret sanctum Felicem dominum ac patronum suum.

Supervacaneum ducimus catalogum sermonum

Maximus episcopus Taurinensis floruit Honorio et Theodosio imperantibus. Vitam egit usque ad annum 465; quoniam eo anno reperitur interfuisse Romanæ synodo sub Hilario pontifice. Plures exstant ejus homiliae, quarum pars major a Gennadio recensetur. De eo testimonium præbet in divinis litteris versatum fuisse, et faciliter extemporaneas conciones ad populum habuisse. Aliquæ sunt de *Natali Domini, de Circumcisione, de Epiphania, de Paschate, de Pentecoste*, pro duabus dominicis de *Adventu, in die Cinerum, in dominica Palmarum, et de Passione Domini.* Alias præterea de sanctis, ut de S. Stephano, de S. Joanne Baptista, de SS. apostolis Petro et Paulo, de S. Laurentio, de S. Cypriano, de S. Eusebio Vercellensi, de S. Michael archangelo, de SS. martyribus Taurinensibus. Una est de *Symbolo, altera de Vigilantia, ac gratis agendis post cibum; alie duæ de Eleemosynis; una de Defectu lunæ, et tandem legitur sermo super illum locum Isaie: Cappones tui miscent aquam vino.* Sunt omnes 73. Plures inveniuntur inter sermones Augustini et Ambrosii, quæ perperam Patribus illis attributæ fuerunt, cum S. Maximum parentem habeant. Nam et de his mentionem fecit Gennadius, et unum eundemque styli præseferunt. Fieri potest ut nonnullæ sub aliorum Patrum nomine vulgatæ homiliae S. Maximo restituantur. Breves sunt ejus sermones, sed languidi, ornatu enim carent, elegantia scilicet et nobilitate. Primum editi sunt Maximi sermones Coloniz Agrippinz anno 1535, Antwerpiz anno 1618, Romæ anno 1564, et anno 1573, Parisiis anno 1614, et anno 1623 cum operibus S. Leonis Magni, et in Bibliothecis Patrum. Mabillonius duodecim homilias uti nondum vulgatas edidit, quarum tamen tres apud Ambrosium inveniuntur.

EDM. MARTENIUS ET URSIN DURANDUS,

Tomo IX collectionis veterum scriptorum et monumentorum, pag. 134, Parisiis 1733,

OCCASIONE EDENDI SEX HOMIL. S. MAXIMI HÆC PRÆMITTUNT.

In pervetusto codice monasterii Sancti Galli apud Helvetios ab annis circiter mille majusculis litteris exarato, reperit olim Mabillonius sub nomine S. Augustini homilias 97 S. Maximi Taurinensis episcopi, cujus, inquit, tanta facundia, tantum studium in rem Christianam fuit, ut vulgatæ ejus homiliae dignæ sint meliori luce. Quamvis enim codex Sangallensis nomen præferat Augustini legitimum homiliarum illarum parentem vir acutus statim delexit, tum ex stylo, tum ex Gennadio, qui earum plures commemorat; sed maxime ope vetustissimi codicis Mediolanensis bibliothecæ Ambrosianæ Longobardicis litteris ab annis circiter mille exarati, in quo S. Maximi Taurinensis episcopi titulus legitur. Ex illis autem homiliis pars maxima jam lucem viderat, aut S. Ambrosio, aut S. Augustino, aut genuino eorum auctori

attributa. Ineditas tamen in illo Sancti Galli codice 21 deprehendit Mabillonius, ex quibus duodecim 12 in tom. I *Musci Ital.* evulgavit. Sex tantum in schedis viri doctissimi reperimus, quas hic dare peropportunitum nobis visum est.

ANDREAS GALLANDIUS.

Tom. IX *Biblioth. vet. Patrum, etc., cap. 9, pag. 21, Venet. 1775.*

Postquam præmiserit Gallandius quæ ipsi videntur opportuna ad designandam patriam et ortum Maximii ex ejus sermonibus præsertim eruta, hæc de ejus eloquentia et concionandi præstantia habet § 4.

Dicendi facultate plurimum valuisse sanctum nostrum antistitem, cum ex Gennadii testimonio, tum ex ipsius sermonibus, quos magna ex parte inemorat idem presbyter Massiliensis manifeste colligitur. Quanto autem in pretio habitæ olim fuerint ejus ho-

milite, illud satis insinuat, quod earum aliæ Ambrosio, aliæ Augustino tributæ perhibeantur, ut ex cura et studio cll. Benedictinorum intelligimus, qui in Ambrosiana et Augustiniana opera sub finem sæculi superioris edidere. Verum ut ad rem nobis propositam propius accedamus, præter S. Maximi sermones, qui jamdiu simul juncti prodire in vulgus, quique postea virorum eruditorum æstima suo auctori fuerunt restituti, alios complures e tenebris eruerunt vir. cll. Mabillonius, Muratorius et Martenius, quos una hic exhibemus, etc.

VINCENTIUS BELLOVACENSIS O. P.

In opere inedito, cui titulus de Auctoritatibus ss. inter alios SS. Patres, quorum sententiis utitur auctor in exponendis diversis argumentis, mentionem habet de S. Maximo, ex quo plura desumpsit. Exstat in bibliotheca Laurentiana codice 9, fol. 36, part. dextera; olim bibl. Sanctæ crucis min. conventualium. Floruit sæculo XIII.

SCHOENEMANNI NOTITIA IN S. MAXIMUM TAURINENSEM

(Biblioth. hist.-lit. vet. Patrum Lat. tom. II.)

§ I. Vita.

Si tantum rerum gestarum magnitudine quantum prædicandi facultate clavisset Maximus, tantumque nobis prisca memoria de vita ejus tribuisset, quantum ipse in scriptis suis ad ingenii morumque imaginem refigendam materię reliquit, profecto non accusanda foret in præsentī dicendorum inopia, quæ adeo de accurata temporis quod in vita transegit definitione laborare non facit. Nempe id unum certo scimus, Maximum episcopum Taurinatis subscripsisse anno 451 epistolæ synodice Eusebii episcopi Mediolanensis ad Leonem Magnum, eundemque anno 465 interfuisse concilio Romano sub Hilario Leonis successore coacto, ejusque actis primo loco post Romanum episcopum atque ante metropolitam Ebrodunensem et Mediolanensem subscripsisse: id quod non sedis, sed ætatis longævæ prærogativæ, ut qui reliquis in synodo præsentibus episcopis prior ordinatus fuisset, tribuendum non injuria existimant. Ab hac vero ætatis exploratæ nota retrogradum faciunt ad anteriora vitæ ejus tempora, qui indicia qualibuscumque in sermonibus ejus obvis confidunt. Quibuscum non luctabimur, si ex elogiis ejus in S. Eusebium Vercellensem, Vercellis eum natum educatumque, item sacerdotio initiatum et prædicandi munere primum in eadem urbe perfunctum esse colligant (a). Sed si ex iis que in sermone de Sanctis Martyribus Anauniensibus, interemptis an. 397, ad memoriam eorum commendandam loquitur necessario effici existimant sermonem illum aut eodem anno aut vaulo post ab eo fuisse habitum (b), nos assentientes

non habebunt. Quin nec alterum concedimus, quod ex secundo de iisdem martyribus sermone ex injecta imperialis edicti de idolorum fanis subruendis mentione ad corroborandam priorem conjecturam afferunt, quæ Maximus junioris Valentiniani constitutionem datam in cal. Mart. Tatiano et Symmacho cons., id est anno 391, respexisse existimant (c). Quod qui amplectuntur, volunt eo tempore quo duos istos sermones habuisset, presbyterii gradu insignitum eum fuisse, ne scilicet ultra modum anni ejus extendantur, si jam an. 397 episcopali dignitate conspiciendum facerent, quem anno 465 in vivis adhuc fuisse compertum est. Sed mihi vetat quominus ea quæ dictis locis recitat post viginti et plurium annorum intervallum tanquam suis temporibus et nuper gesta commemorare potuerit. Quemadmodum ex eo quod in sermone 4, de Nativitate, ait: *Hæresim Joviniani synodalis noster uno ore damnavit conventus*, falso aliquis colligeret eum inter Patres consedis, qui anno 389 in concilio Mediolanensi illam hæresim damnavit. Sed si istis virorum doctorum argumentis non tantum efficacia tribuimus, quantum ipsi inesse putant et ab aliis agnoscunt volunt, ipsi tamen non negamus subesse iis aliquam veri speciem hactenus, ut Maximus ineunte sæculo v vel paulo post initium ejus muneribus ecclesiasticis fungi cœpisse videatur, adeoque versus finem sæculi iv natus fuerit, et forte octogenarius vel nonagenarius etiam, diem supremum, æque ac cætera ignotum (d), obierit.

§ II. Scripta.

Maximum Taurinensis Ecclesiæ episcopus, inquit

(a) Vide sermonem 7, 8 et 9, de S. Eusebio, et quæ ex iis adducit Gallandius lib. infra laudando.

(b) Gallandi in Prolegg. ad t. IX Bibl. PP., c. 9, § 2, hoc imprimis urget a se recens repertum argumentum.

(c) Idem, § 3. Quæ contra Brunus in *Vita Maximi*

(pag. 158) monet, potuisse eum etiam respicere legem Theodosii Junioris et Valentiniani III, datam an. 426, iisdem Theodosio xii et Valentiniano iv cons.

(d) Gennadii super hoc errorem aut librarium potius in eo loco oscitantiam pridem viri docti emendarunt.

Gennadius in divinis Scripturis satis intentus et ad docendam ex tempore plebem sufficiens, composuit in laudem apostolorum tractatus et in Joannis Baptistae, et generalem omnium martyrum homiliam. Sed et de capitalis Evangeliorum et Actuum Apostolorum multa sapienter exposuit. Fecit et duos de sancti Eusebii Vercellensis episcopi et confessoris vita tractatus, et de sancti Cypriani; specialem de baptismi gratia librum edidit. Scripsit de avaritia; de hospitalitate; de defectu lunae; de elemosynis; de eo quod scriptum est in Isaia: *Cumpones tui miscent aquam vino*; de passione Domini; de jejunio servorum Dei; de jejunio speciali Quadragesimae, et quod non sit in eo jocandum, de Juda traditore; de cruce Domini, de sepulchro ejus, et de resurrectione ipsius; de accusato et damnato Domino apud Pilatum; de calendis Januariis. Scripsit etiam homilias de natali Domini; homilias de Theophania, et de Pascha, et de Pentecoste multas; de hostibus carnalibus non timendis et de gratiis post cibum Deo agendis; de poenitentia Ninivitarum, et multas alias ejus homilias de diversis legi, quas retineo [forsan reticeo]. Eadem omnia eodemque pene ordine et designatione recitat Trithemius (a), praeterea vero de officio Missae librum I, de sancto Laurentio hom. 3, et de sancto Stephano hom. 4, quibus omnibus enumeratis addit: *Scripsit et alia multa: sermones et tractatus, epistolae et homilias, quae ad notitiam meam non pervenerunt*. Huic vero postremo utriusque viri asserto veteres libri mss. plane assentiuntur, ex quibus longe plures sermones quam ab illis diserte laudati erant, iteratis C virorum doctorum studiis, jam pridem sunt eruti, nuper vero et iste numerus ultra dimidium in Romana editione adaugetur est, omniaque vetustissimarum et optimarum membranarum testimoniis ita sunt confirmata, ut de sinceritate eorum tractatum qui Maximo hic asseruntur dubium superasse non possit. Jam ergo novissimae hujus editionis indicem et distributionem videamus. Constituta sunt ab editore tres classes seu collectiones, homiliarum scilicet, sermonum et tractatum, quibus adjecta sunt dubia aut quae Maximo plane videbantur indigna, inter quae etiam epistolae duae. Homiliae porro et sermones trifariam divisi sunt et inscriptae de Tempore, de Sanctis et de Diversis: quibus nominibus plerumque significari solent orationes mobilibus diebus festis, de laudibus sanctorum, martyrum et confessorum in solemnem eorum natali die habitae; et quae ad locum aliquem sacrarum Scripturarum illustrandum pertinent, aut solemnibus quibusdam occasionibus fuerunt recitatae. Haec distributio editionibus superioribus est consona et debetur lectionariis antiquis, ex quibus primum Maximi sermones seligi ceperunt. Quibus autem de causis priorem amplexus sit, nec ipse explicat, nec alius quisquam facile detegit. Nam quae ab eo afferuntur de homiliarum et sermonum discrimine ex

(a) Quemadmodum enim Gennadius alios tractatus, alias homilias appellat, sic Trithemius in libros et homilias di-pescit et utroque nomine eosdem fere

A Ducangio (b), ea nec in Maximianos quadrant, nec omnino hic expetebantur. Nempe non tam querebatur quae vocum sit illarum significatio, quam potius, quo jure, quibusve iudiciis singulas orationes in hanc illamve collectionem adlegerit, praesertim cum vix credibile sit libros mss. in hoc satis constantes ei duces fuisse. Sed accipe indicem.

I. HOMILIAE De tempore

I. Ante Natale Domini.

II. In Adventu dominico, et de eo quod scriptum est Luc. XVII.

III. Super eadem verba Evangelii

IV, V. Ante Natale Domini.

VI-XV. De Nativitate Domini, I-X. Ex his quatuor

B priores nunc primum sunt editae.

XVI. De calendis Januariis.

XVII-XXVIII. De Epiphania Domini, I-XII, ex quibus I, II, III, IV et VI a Bruno primum sunt repertae.

XXIX-XXXV. De baptismo Christi, I-VII, quarum II, III, IV et V antea erant ineditae.

XXXVI. In die Cinerum.

XXXVII. De jejunio Quadragesimae.

XXXVIII-XLIV. De Quadragesima, II-VIII.

XLV. Dominica in ramis Palmarum.

XLVI. De accusato et judicato Domino apud Pilatum.

XLVII. De eodem judicio.

XLVIII. De Juda proditore.

XLIX. De passione et cruce Domini, I.

L. De cruce Domini, II.

LI, LII. De sancto Latrone I, II.

LIII. De poenitentia Petri et ostiaria ancilla.

LIV. De eodem Petro apostolo.

LV. De festo Pascha, I.

LVI. De Maria Magdalena et resurrectione Domini, II

LVII-LIX. De eadem Pascha solemnitate, III-V.

LX. De Ascensione Domini.

LXI-LXIII. De solemnitate sanctae Pentecostes I-III.

De sanctis.

LXIV. In natali S. Stephani levitae et protomartyris.

LXV-LXVII. In die nativitatis S. Joannis Baptistae, I-III.

LXVIII-LXXIII. In natali SS. apostolorum Petri et Pauli, I-VI, quarum ultima hactenus fuerat inedita.

LXXIV-LXXVI. In natali S. Laurentii levitae et martyris, I-III.

LXXVII-LXXVIII. In natali S. Eusebii Vercellensis episcopi, I, II.

LXXIX, LXXX. In natali S. Cypriani episcopi et martyris.

LXXXI, II. In natali SS. martyrum Taurinensium Octavii, Adventii et Solutoris.

LXXXII. De sanctis martyribus.

quos ille designat.

(b) In Praef. § 28, pag. 37.

De diversis.

- LXXXIII. De traditione symboli.
 LXXXIV. De corpore Christi.
 LXXXV. De eo quod scriptum est, Quis putas, etc.
 LXXXVI. De bellico tumultu.
 LXXXVII. De hostibus non timendis.
 LXXXVIII, LXXXIX. De non timendis hostibus carnalibus et gratiis post cibum Deo agendis, I, II.
 XC. De penitentia et jejuniis Ninivitarum, I.
 XCI. De Ninivitis, II.
 XCII. De barbaris non timendis ei qui Deum timet, et de sancto Eliseo, I.
 XCIII. De eodem S. Eliseo, II.
 XCIV. In repartitione ecclesiae Mediolanensis, antehac inedita.
 XCV, VI. De avaritia, I, II.
 XCVII, VIII. De elemosynis et de muliere Samaritana, I, II.
 XCIX. De hospitalitate.
 C, CI. De defectione lunae, I, II.
 CII. De eo quod scriptum est Isaias : Caupones tui miscent aquam vino, etc.
 CIII. De calendis gentilium.
 CIV. De haereticis peccata vendentibus.
 CV. Quod non debent clerici negotiari.
 CVI. De timore Dei et correctione linguarum.
 CVII. De eo quod scriptum est in psal. CXVIII : Bonitatem, etc.
 CVIII. Super illa Evangelii Matthaei vi : Ascendit Jesus, etc.
 CIX, X. De grano sinapis, I, II.
 CXI. Quod simile sit regnum Dei fermento.
 CXII. Inrepatio ad populum de absentia sua ab ecclesia.
 CXIII. Post inreparationem allocutio.
 CXIV. De eo quod scriptum est Matthaei xxii : Reddite, etc.
 CXV. De eo quod dicit Dominus in Evangelio Matthaei vii : Vulpes foveas habent, etc.
 CXVI. Ubi Dominus sabbato manum aridam curavit, Luc. vi.
 CXVII. De camelo.
 CXVIII. De margarita.

II. SERMONES.

De tempore.

- I. Ante Natale Domini.
 II. De duobus in lecto uno, Luc. xvii.
 III-V. De Natali Domini, I-III.
 VI. De calendis Januarii.
 VII-X. De die sancto Epiphaniae, I-IV.
 XI, XII. De baptismo Christi, I, II.
 XIII. De gratia baptismi.
 XIV. De jejuniis generali.
 XV. De jejuniis Domini in deserto, et quod non in solo pane vivit homo, Matth. iv.
 XVI-XXVIII. De Quadragesima, II-XIV, inter quos III, VIII, IX et X nunc demum proferuntur.
 XXIX-XLIII. In Paschatis solemnitate, I-XV, ex quibus III, IV, V, VI, VII, antea erant inediti.

A XLIV-VII. De Ascensione Domini, I-IV, quorum ultimus nunc Bruno debetur.

XLVIII-LIII. De Pentecosta, I-VI. Alii duo de eodem argumento ex codicibus Gallicanis recens eruti in fine ante appendicem adiecti sunt, quod opere jam dimidia parte absolute allati essent.

De sanctis

- LIV. In natali S. Agnes.
 LV-LXIII. De nativitate S. Joannis Baptista, I-IX, inter quos inediti antea III, IV, V, VII et VIII.
 LXIV-LXVII. In natali SS. apostolorum Petri et Pauli, I-IV.
 LXVIII-LXXI. De natali S. Laurentii levitae et martyris, I-IV, quorum II, III, IV, primum nunc in lucem prodierunt.

- B LXXII-LXXV. De S. Cypriano, I-IV.
 LXXVI. De natali sanctorum, praecipue Cypriani.
 LXXVII, LXXVIII. De SS. Machabaeis, I, II.
 LXXIX, LXXX. De SS. martyribus Alexandro, Martyrio et Sisinnio, I, II.
 LXXXI. In natali SS. Machabeorum et S. Eusebii Vercellensis episcopi.
 LXXXII. De SS. martyribus Cantio, Cantiano et Cantianilla.
 LXXXIII. In natali S. Stephani protomartyris, antea ineditus.
 LXXXIV-XC. De natali plurimorum SS. martyrum, I-VII, quorum IV, V, VI et VII nunc primum eduntur.
 C. In natali plurimorum confessorum, antea jam ineditus.

De diversis.

- XCII. De mirabilibus.
 XCIII. De evangelico piscatione, a Bruno demum inventus.
 XCIV. De hospitalitate.
 XCV, XCVI. De eo quod scriptum est, Sicut tuba exalta vocem tuam, etc.
 XCVII, XCVIII. De Zachaeo, I, II.
 XCIX, C. De idolis auferendis de propriis possessionibus.
 CI. De speculatore posito filius Israel.
 CII. Inrepatio ad plebem, etc.
 CIII. De calice aquae frigidae.
 CIV. De quinque panibus et duobus piscibus.
 D CV. De verbis Evangelii Marci vii : Cum turba multa esset cum Jesu, etc.
 CVI. De muliere Cananaeae, ineditus antea.
 CVII. De fraterna correptione, quoniam hic demum in lucem protraxit Bruno.
 CVIII. De castitatis studio, e mss. recens erutus.
 CIX. Contra loquendi pravitatem, hic primum editus.
 CX. De servo centurionis in Evangelio.
 CXI. De eo quod scriptum est, Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, Matth. xi.
 CXII. Super illa verba Evangelii, Quis putas major erit in regno caelorum, Matth. xviii, antea ineditus. His accesserunt opere jam pene finito.

CXIII, CXIV. *De Pentecoste*, VII, VIII.
CXV, CXVI. *In adventu divinum*, I, II, post tractatus collocati.

III. TRACTATUS.

I-III. *De baptismo*, I, II, III.
IV. *Contra paganos*, antea ineditus.
V. *Contra Judaeos*, antea pariter ineditus.
VI. *Expositiones de capitulis Evangeliorum*, quem nunc primum eruit Brunus, eundem esse arbitratus qui a Gennadio memoratur.

In appendicem conjecti sunt.

Sermones : I, II. *De adventu Domini*, antea inediti.
III. *De preparatione ad Domini Nativitatem*. IV. *De Natali Domini*, antea ineditus. V. *Super illa verba Matth. c. II* : Defuncto Herode apparuit in somnis Joseph in Aegypto, etc., antea ineditus. VI. *In vigilia Paschae*. VII. *De die dominica Ascensionis*, antea ineditus. VIII. *De Pentecoste*. IX, X. *De S. Joanne Baptista*, quorum I antea ineditus fuit. XI, XII. *De Assumptione beatae Mariae Virginis*, I, II, quorum posterior ineditus. XIII et XIV. *In natali SS. martyrum Nazarii et Celsi*, I, II. XV. *De S. Vincentio martyre*. XVI. *In natali S. Laurentii*, antea ineditus. XVII. *De Salomone*. XVIII, XIX. *In dedicatione Ecclesiae*, I, II. XX, XXI. *De S. Eusebio episcopo et martyre Vercellensi*, I, II. XXII, XXIII. *De S. Eusebio et de Machabaeis*, III, IV, XXIV. *De natali unius confessoris pontificis*. XXV. *In dedicatione Ecclesiae*, antea ineditus. XXVI. *De primitiis et decimis*. XXVII. *De honore et de dilectione erga parentes et de decimis*, antea ineditus. XXVIII. *De sancta Christi resurrectione*. XXIX. *De festivitate S. Stephani protomartyris*. XXX. *In festo dedicationis Ecclesiae*. XXXI. *In octava S. Stephani*, omnes nusquam antea vulgati.

Homiliae : I. *Dominica 3 Adventus, super Evangelium secundum Matthaeum* II. II. *Super Evang. S. Joannis* II. III. *Super Evang. secundum Matth. II*, ineditae antea.

Epistolae : I. *Ad amicum aegrotum*. II. *Ad amicum aegrotum de viro perfecto*.

Multas Maximi homilias atque sermones intercidisse ex luculentis indicibus coniecit editor Romanus.

Benedictinorum, qui Ambrosii operibus insudarunt, erat conjectura, libros *de Sacramentis*, qui vulgo Ambrosii nomen ferunt, forsitan non alium quam Maximum auctorem habuisse. Cui locum praebuisse videtur id, quod Mabillonius paulo ante observaverat, nempe istos libros *de Sacramentis*, qui Ambrosio in editis tribuuntur, absque auctoris nomine inseri sermonibus S. Maximi in codice Sangallensi, atque in sermones septem distribui sub hoc titulo, *Incipit prima die in Pascha*; ita ut singuli sex libri singulos sermones constituent pro totidem hebdomadae diebus; et quidem septimus ab extrema parte libri sexti incipiat ab his verbis : *Aliud Psalmorum David licet nunc libellus sit*, etc. Sed novissimus editor ad ea animum non advertit

A

§ III. Editiones.

Homiliae et sermones SS. Patrum communi fere hac utuntur fortuna, ut de auctoribus earum aut plane nulla, aut obscura saltem et incerta fama ad nos delata sit, doctorumque hominum judicia divisa identidem fuerint atque inter se discrepantia. Cujus rei causa maxime haec fuit, quod harum meditationum non ea cura ab ipsis auctoribus sit habita, qua ceteris suis libris prospexerunt, quos et cum amicis suis communicasse et frequenter describendos dedisse, emendasse item, atque etiam, si aliquis numerus esset, in unum collegisse novimus. At sermones, quos ex tempore fere meditari solebant, non nisi ab audientibus excipiebantur et vix unquam sub oculis auctorum suorum redibant. Ex ejusmodi autem commentariis, in quos forte non unus doctoris tractatus colligebant, conficiebantur deinde breviora seu lectionaria diversarum ecclesiarum, delectu, prout maxime conducere viderentur, vel secundum singulas dominicas, vel dies festos mobiles sanctorumve, habito. Quorum ut alia aliis erant locupletiora, sic, ut occasio ferebat, aut eorum qui colligerent cura sociordiae nomina auctorum modo ascribebantur, modo amissa fuerunt; alibi nomen potioris, id est, cujus vel plurimae homiliae inessent, aut maxime insignes, volumini praefigebantur. Interdum tamen accidit ut integræ etiam insignis alicujus oratoris sermonum collectiones vel in ecclesiarum vel privatorum usum conderentur. Sed partim fraude, partim levitate describentium in his imprimis turbatum fuit.

C

Praeter ceteris confuse sunt et in unum saepius congestae homiliae Augustini, Ambrosii, Maximi et Caesarii, non solum quod numerosissime erant, sed etiam per similitudinem quamdam quæ in dicendi ratione alterius cum altero, velut Caesarii cum Augustino, Maximi cum Ambrosio etiam nunc observatur; nec meræ opinionis res est, sed ut Ambrosii editores Benedictini de Maximo ostenderunt, ex imitatione et quadam veluti emulatione est profecta. Praesentis igitur et superioris sæculi exeuntis potissimum meritum hoc fuit, ut ista ab invicem discernerentur et cuicumque homini veri ac genuini fetus sui assererentur, quod in Caesario praestitit Steph. Baluzius, in Augustino Benedictini, iidemque in Ambrosio, porro in Zenone et Leone M. Bällerinii fratres, in Maximo denique, post non contemnenda aliorum conamina, quæ paucis nunc attingere placet, Bruno Brunus. Nempe typis primum excubri coepta sunt Maximi homiliae in Homiliario doctorum, quod olim jussu Caroli M. adornasse creditur Paulus diaconus, vulgo Alcuinus, cujus antiquissima editio prodiiit Spire 1482 per Petr. Drach, novissima, si bene memini, Coloniae apud Euch. Cervicornium an. 1530. At in eadem urbe an. 1535 septuaginta quatuor homiliae ejus a Damiano Ascendiensi D. Benedicti Coloniae apud S. Panthaleonem abbate acceptas separatim excudi fecit Joannes Gymnicus, saepius deinceps variis in officinis et diverso habitu iteratas. Nam an. 1554 Romæ apud Paulum Manutium in choro scriptorum ecclesiasticorum a

D

Petro Galesinio editorum proximum a Salviano locum A obtinuerunt; anno 1579 Coloniae Agrippinae repetita sunt, adiectis Petri Chrysologi sermonibus; ab anno vero 1613 cum Leone M. et aliis scriptoribus, quorum collectio per Theoph. Raynaudum an. 1635 aliosque deinceps fuit adaucta, Parisiis et Lugduni frequentissime, aliquoties etiam in PP. Bibliothecis impressae sunt. Interea an. 1684 monachi Benedictini e congreg. Sancti Mauri Parisiis in tomo V opp. S. Augustini plurimos sermones vulgo Augustino ascriptos Maximo restituerunt, ejusdemque congreg. socius celeberrimus Joan. Mabillonius ex codicibus mss. optimae notae in Italia et Helvetia repertis, duodecim Maximi sermones, omnes fere ineditos antea, evulgavit in *Museo Italico*, 1687, cujus contubernalis sui vestigiis insistentes, aliorumque mss. haud rarum omen secuti Ambrosii editores an. 1690 insigni Maximum homiliarum copia, Ambrosio jure, ut sibi visi sunt, adempta, locupletarunt. Horum conatibus successit Lud. Ant. Muratorius, excusso denuo codice, quem Mabillonius primus tractaverat, Ambrosiano, et propositis ex eo haud paucis ineditis in *Anecdotorum* tomo IV an. 1713, sicut ex ipsis Mabillonii schedis paucula adhuc elicerunt socii ipsius quondam Edmundus Martene et Martinus Durand, in collectione amplissima an. 1733 prolata. Anno 1741 et 1748 Maximi homiliae iterum Venetiis excusae sunt cum Leonis M. operibus, in quibus duabus editionibus fortasse antiquior ista collectio cum hisce recentioribus incrementis est conjuncta. Etenim a Gallandio in Bibl. PP. Veneta an. 1775, nonnisi ea quae Mabillonius, Muratorius atque Martenius collegerunt exhibita sunt. Tandem haec omnia atque alia multa nondum antea visa ex codicibus mss. fere innumereis denuo eduxit, nova ratione disposuit, animadversione critica, argumentis, admonitionibus et notis uberrimis instruxit Bruno Brunus Romanus, clericus reg. scholarum piarum, in editione quae nuper, an. 1784, Romae jussu Pii VI P. M. est adornata, quaeque tantum ab editoris industria nacta est honorem, quantum specie ac splendore pontifice summo ac rege, cui dicata est, digno inter omnes Patrum Latinorum fulgentissimas editiones excellit. Plura de his, si cupis, evolve hunc singularum editionum indicem.

SAECULO XV.

1482.

Spirae, per Petrum Drach, in-fol. S. Maximi episcopi homiliae (variae de Tempore); in *Homiliario doctorum* editionis, cujus jam ad Augustinum et Leonem facta est mentio.

1493.

Basileae per Nic. Kessler, in-fol. S. Maximi episcopi homiliae; in eodem *Homiliario*.

1494.

Norimbergae, per Anth. Koburger, in-4. S. Maximi homiliae; in *Homeliis omnium doctorum de sanctis*, quae nova est et a praecedenti plane diversa collectio.

1496.

Basileae, per Nic. Kessler, in-fol. S. Maximi Taurinensis aliquot homiliae; in *Homiliario doctorum* Caroli M. repetitae editionis.

Sine anno.

Coloniae, per Conr. de Homborch, in-fol. Maximi episcopi homiliae aliquot, in eodem *Homiliario*; quae editio inter Augustiniana est notata.

SAECULO XVI.

1516.

Lugduni, per Joh. Clein. Alemannum, in-fol. Beati Maximi episcopi sermones; in *Homiliario doctorum*.

1520.

Ibidem, per eundem, in-fol. B. Maximi sermones B in eadem collectione *Homiliarum* denuo impressa.

1525.

Ibidem, per honoratum virum chalcographum Joannem Crespin, in-fol. Sermones varii beati Maximi episcopi, inter easdem *Homelias doctorum ecclesiasticorum*, etc.

1530.

Coloniae, ex officina Eucharii Cervicorni, in-fol. Sermones varii beati Maximi episcopi; inter *homelias praestantissimorum Ecclesiae doctorum*, quae in titulo nunc ex vetustissimis codicibus integritati restituta et aliis antea impressis aucta dicuntur.

1533.

Coloniae, apud Joannem Gymnicum, in-8. Opus insigne homiliarum hiemalium et aestivalium tam de tempore quam de sanctis divi Maximi episcopi Taurinensis, qui et in homiliis declamandis ad populum fuit vere maximus. Additae sunt aliquot homiliae D. Joannis Chrysostomi eruditissimae et prope divinae, antehac non excusae. Cum indice.

Inscripsit editor opusculum hocce *Damiano Ascendensi ordinis D. Benedicti Colonia apud S. Pantheonem*, eidem, cui totum acceptum referebat, quemque magna cum gratulatione ob hanc praecalam de studiis theologicis bene merendi occasionem adhortatus est, ut si quid hujus scriptoris reliquum apud ipsum esset, operam daret ut in lucem propediem veniret. Hanc Joannis Gymnici ad religiosum et eruditum virum *Damianum* epistolam integram iterum exscribendam dedit Bruno Brunus in editione Romana, pag. 158. Quotcirca nescio qui factum sit, ut idem doctissimus et diligentissimus vir in praef. pag. 14, asseruit, Damiani hanc S. Maximi homiliarum collectionem ideo demum a Joanne Gymnico Coloniae an. 1533 editam fuisse, quod ipse morte praereptus eam in lucem emittere nequivisset. Insunt autem partis hiemalis de tempore homiliae sequentes: *De Adventu Domini*, I, II. *In vigiliis Natalis Domini*, I. *In Natali Domini*, I-VI. *In Circumcisione Domini*, sive de calendis Januarii increpatio, I. *In Theophania Domini*, I-VIII. *In die Cinerum*, I. *De jejuniis Quadragesimae*, I-IV. *Dominica in Ramis Palmarum*, in illud psalmi: Deus, Deus meus, respice me, I. *De accusatione Domini apud Pilatum*, I, II. *De Juda tra-*

dilore, I. *De passione et cruce et sepultura Domini*, A
I-IV. *De sancto latrone, Petro apostolo et ancilla
exterior*, I-IV. Homilie autem partis *exterior* de tem-
pore sunt: *In solemnitate paschali*, I-V. *In Istantia
et Ninivitarum jejuniis*, I. *In solemnitate Pentecostes*,
I-III. Porro homilie *hiemales et estivales de sanctis*:
In natali divi Stephani, I. *In natali divi Agnetis*, I.
In natali divi Joannis Baptiste, I-III. *In natali san-
ctorum Petri et Pauli apostolorum*, I-V. *In natali
divi Laurentii martyris*, I-III. *In natali divi Eusebii
Vercellensis episcopi*, I, II. *In natali divi Cypriani
episcopi et martyris*, I, II. *In festis divi Michaelis*, I.
In natali sanctorum Taurinorum martyrum, I. Deni-
que homilie de diversis: *De expositione symboli*, I.
*De non metuendis carnalibus hostibus et gratis post
cibum agendis*, I, II. *De avaritia vitanda*, I, II. *De
elemosynis largiendis*, I, II. *De hospitalitate*, I. *De
defectu lune*, I. *Super illud Isaia: Capones tui
miserunt aquam vino*, I. Summa 74 Homiliarum
Chrysostomi sunt 12, unaque præterea Origenis. In-
dex in titulo promissus non alius est quam harum
ipsarum homiliarum, quæ verbis initialibus singulis
significantur. Præmittitur Gennadii testimonium.

1555.

Basilicæ, per Hieron. Froben. et Nic. Episcopium,
in-fol. S. Maximi Taurinensis sermones; inter Am-
brosiano vulgo dictos in tomo III opp. Ambrosii edi-
tionis Erasmo-Costerianæ., pp. 225-325

• Isti quidem sermones non in hac demum Ambrosii
editione prolati sunt, sed æque in prima jam Eras-
miana comparent, et in superioribus Basilicenses
fuerunt editi; quas omnes, si lubet, aliquis Maximi
editionibus accesserat. Sed quia nostra non tam re-
fert scire quidquid ex Maximi meditationibus tacito
auctoris vel adeo sub alterius nomine passim excu-
sum sit, quam quæ vel primitus nomen ejus gesserint
vel sensim et fuerint restituta: prætermittis aliis
hanc Costerianam commemorantibus, in qua primum
singulis sermonibus auctor suus ascriptus est. Nempe
hæc Costeril opera fuit, non Erasmi. In qua corri-
gendus est novissimus editor Bruno Brunus, qui in
præfatione Romanæ editionis (§ 4, p. 15), Erasmi
in opusculis Maximi distinguendis et ad manuscriptos
codices exigendis laudat industriam, confusus scilicet,
non suis oculis, sed Casimiro Oudino, cujus tamen
locum propriis verbis allatum non recte cepit. Eras-
mus enim nihil amplius statuit quam esse sermones
latos supposititios et nihil habere Ambrosianæ venæ.
Costerius vero plerosque Maximo, tum ex mss. co-
dicum fide, tum ex impressis attribuit; quod ipsum
Oudinus dicto loco confirmat, in eo solum falsus,
quod omnes omnino Maximo attribuisse Costerium
dicat. Cæterum quantum Costerio Coloniensis Ma-
ximi sermonum editio profuerit quamve diligens in
evolvendis mss. libris hac in re fuerit, alii videant.

1564.

Romæ, apud Paulum Manutium Aldi. F. in ædibus
populi Romani, in-fol. Maximi Taurinensis homilie,
cum Salviani de vero Judicio et Providentia Dei li-

bris octo, aliisque Paciani, Sulpicii Severi, Dorothei
et Haymonis Holberstatiensis opusculis, edente Pe-
tro Galesinio, pp. 85-181.

Editionis hujus jam in primo tomo operis nostri
ad Pacianum mentionem fecimus, nec sane Maximus
plus ab eo quam Pacianus lucri fecit. Nihil enim no-
tarum accessit, sed ex Gymnici editione simpliciter
sunt repetitæ prælixo quoque eodem indice et Gen-
nadii testimonio. Admonemur autem a Brunone
Ubruno, binam hujusce collectionis Patrum exstare
editionem, eodem anno, eodem caractere eademque
forma, a Galesinio vulgatam: primam enim testa-
tur sibi in concinnanda novissima collectione præsto
fuisse ex bibliotheca Florent. collegii S. Joannis
Evangeliste, alteram autem multo illa perfectiorem
et completiorem Romæ sese nactum fuisse, additque,
non satis admirari potuisse, quod a Galesinio silen-
tio prætermittenda fuerit, nec minus, quod de Gymnici
editione prorsus ille laceat. Sed quod postremum
attinet non tantopere mirabitur qui cognoverit nul-
lius omnino editionis superioris mentionem a Gale-
sinio factam esse.

579.

Colonie Agrippinæ, apud Joan. Carolum Munich
et Petrum Ketteler, in-4. S. Maximi episcopi Tauri-
nensis homilie hiemales et estivales pariter insignes;
cum Petri Chrysologi sermonibus h. a. et loco pri-
mum in Germania editis. Deest index sermonum in
prima adjectus.

1581.

Mediolani..... S. Maximi episcopi Taurinensis
sermones quatuor de sancto Eusebio martyre Vercel-
lensi; in Antiquorum Patrum sermonibus et epistolis
de S. Eusebio Vercellensi episcopo et martyre, col-
lectis jussu Joannis Francisci Bonhomii episcopi Ver-
cellensis.

Laudat hanc editionem Muratorius in præf. ad
sermones a se editos in *Anecdosis*, inter quos qua-
tuor illi sunt de sanctis VI, VII, VIII et IX. In novis-
sima Romana editione autem nonnisi unus ex iisdem
inter genuinos locum occupavit, sermo 81 de Sanctis,
inscriptus *in natali SS. Machabæorum et S. Eusebii
V. E. et M.*, incipiens a verbis *Ad celebritatem præ-
sentis diei*; reliqui tres in appendicem sunt relegati
n. 21, 22, 23, incipientes verbis, *Dum ad obsequia*,
etc.; *Licet me, fratres, charitati vestra*, etc.; et
Quoniam, dilectissimi fratres, etc.

1588.

Lugduni, ex officina Junctarum, in-fol. S. Maximi
Taurinensis ep. homilie; in Bibliotheca homiliarum
et sermonum priscorum Ecclesiæ Patrum, Laur.
Cumdii et Gerardi Mosani, per totum opus dispersæ.

SÆCULO XVII.

1613.

Parisiis, in-fol. S. Maximi Taurinensis ep.
homilie, cum Leonis M. et Petri Chrysologi operi-
bus. Sic Bruno Brunus asserit.

1614.

Parisiis, apud Claudium Moretum, in-fol. Eadem; cum iisdem. Vide sequentes.

1618

Parisiis, sumptibus Sebast. Cramoisy, via Jacobea, in-fol. S. Maximi Taurinensis episcopi homiliae, cum Leonis M. et Petri Chrysologi operibus, medio loco, pp. 550-706. Additus est index rerum Leoni et Maximo communis. Bruno Brunus in recentissima Maximi editione, alteram horum Patrum editionem Antuerpiae 1628 factam esse prodit.

Colon. Agripp., sumpt. Ant. Hierat., in-fol. S. Maximi Taurinensis homiliae ex editione Romana expressae in tomo V, part. 1, Bibliothecae PP.

1622.

Lugduni, sumptibus Claudii Landry., in-fol. Maximi Taurinensis ep. homiliae; cum Leonis, Petri Chrysologi, Fulgentii, Valeriani et Asterii operibus, pagg. 195-246.

1623.

Parisiis, in-fol. S. Maximi Taurinensis ep. homiliae 74, cum iisdem Leonis M. aliorumque operibus. Testante Bruno.

1633.

Lugduni, in-fol. S. Maximi Taurinensis homiliae, cum Leonis M. aliorumque, quibus Heptadem Praesulum confecit Theoph. Raynaudus operibus.

1631.

Parisiis, in-fol. Eadem; in recusa Raynaudi collectione Leonis M., etc. Laudat hanc editionem Quesnellus in praef. ad Leonem.

1661.

Parisiis, apud Simeonem Piget, bibliopolam juratum, via Jacobea ad insigne Prudentiae, in-fol. S. Maximi Taurinensis ep. homiliae; cum operibus Leonis M., Petri Chrysologi, etc., auctis Amedeo Lausannensi, pp. 195-246. Ad paginas superiori respondet.

1662.

Parisiis, sumptibus Antonii Bertier., in-fol. S. Maximi Taur. episcopi homiliae in Francisci Combessii Bibliotheca Patrum concionatoria. In recensu auctorum quorum homiliae hic collectae exhibentur, etiam Maximus locum invenit. Adjecti etiam editor tomo VII, p. 45, ovum ad festum Nativitatis S. Mariae ex codice S. Germani Pratensis titulo in ejus Assumptionem, sed qui magis ad Festum Annuntiationis spectat.

1670.

Cygnae, typis et sumptibus Sam. Ebelli., in-8. S. Maximi Taurinensis episcopi homiliae tres in Solemnitate nativitatis Domini nostri Jesu Christi: in divorum PP. veterumque Ecclesiae doctorum aliquot, qui oratione soluta scripserunt, homiliis et meditant. In festum Nativ. J. Chr. collectis a Christiano Daumio, pp. 121-27. Sequitur editionem Bibliothecae PP. Coloniensis. Sunt I, II, VI, alias IV, V, IX.

1671.

Parisiis, sumpt. Petri Variguet. in-fol. S. Maximi

A episcopi Taurinensis homiliae, cum operibus Leonis M., etc., in aucta Raynaudi collectione h. I. et a. recusa. Novissimus editor homiliarum S. Maximi aliam insuper hujusce collectionis editionem Parisiis an. 1672 factam notat; quam vere, nescio.

1672.

Lugduni, apud Hugonem Denovallay., in-fol. S. Maximi Taurinensis episcopi homiliae 74; in eadem collectione denno recusa; teste Brunone Bruno.

1677.

Lugduni, apud Anissonios fratres., in-fol. S. Maximi Taurinensis episcopi homiliae 74; in tomo VI Bibliothecae max. PP., pagg. 1-49.

Romae, sumpt. Pontii Bernardon., in-fol. Latini Latini observationes et correctiones in homiliis S. Maximi episcopi Taurinensis; in Bibliotheca sacra et profana, p. 164.

Editio quam hae notae respiciunt, fuit Parisina apud Michaellem Sonnum. Ab editore Romano non neglectae sunt.

1684.

Parisiis, apud Franciscum Muguet., in-fol. Maximi Taurinensis homiliae aliquot ex Augustinianis accrete et in appendice sermonum suppositiorum a patribus Maurinis notatae tomo V operum Augustini, nimirum in classe prima sermonum de Scripturis Vet. et Novi Testamenti: 1° Sermo 80 in Math. xxvii, de Juda proditore, tam in codicibus mss. quam editis Maximo tributus, olim de Tempore 128, et postea in append. 48. 2° Sermo 82 de Verbis Evangelii Lucae iii: Venerunt, etc., a Lovaniensibus Maximo tributus, olim de Verbis Domini 19, et postea in app. 3, et inter Ambrosianos. Benedictini tamen dubitant an etiam Maximum auctorem habeat. 3° Sermo 100 de Verbis Actor. iv: Nemo quidquam ex eo quod possidebat, proprium esse dicebat; olim de Verbis Apostoli 25, et post in app. 9. Sed et inter Ambrosianos et Maximi vulgatus, cui cum Lovaniensibus etiam Vindingus assignat. In classe secunda de Tempore. 4° Sermo 122 in Natali Domini, VI, in mss. aequae ac editis Maximo ascriptus, olim de Tempore 11, et post in app. 23. 5° Sermo 134 in Epiphania Domini, IV. Maximi consentientibus mss. aequae ac editis, olim de Tempore 37, et post in app. 29: 6° Sermo 145 in Quadragesima, VI, alias de Tempore 69, a Lovaniensibus dubius, a Verlino et Vindingo falsus judicatus, a Benedictinis primum in appendicem relatus, qui in Remigiano codice Maximi nomen eum praeferre testantur. 7° Sermo 152 de Passione Domini, III, et de Susanna, in mss. aequae ac impressis Maximo tributus et quidem inter ejus homilias post dominicam in Ramis prima, olim de Tempore 118, et post in append. 44. 8° Sermo 185 in Pentecoste, IV, olim de Tempore 183, et post in app. 60. In Theodoricensi codice falso Ambrosio tributus, sed in caeteris una cum aliis tribus Maximi nomen recte gerit. In classe tertia de Sanctis: 9° Sermo 192 in cathedra S. Petri, III, alias de Sanctis 16, a Lovan. inter dubios relictus, a Verlino et Vindingo

pro spurio habitus et a Benedd. primum in app. re-
 latus, excusus etiam inter Ambrosii et ipsius Maximi
 sermones mutato duntaxat initio. 10° Sermo 202
 in *Natali apostolorum Petri et Pauli*, II, olim de
 Sanctis 27, et post in app. 79, in excusis etiam in-
 ter Ambrosianos et Maximianos locum habens, in
 mss. partim Augustino, partim Ambrosio, sed ple-
 rumque Maximo assignatus, cujus nomine etiam in
 Breviario Romano die 5 Julii cum reperiri Benedi-
 ctini monent. 11° Sermo 207 in *Natali sancti Lau-
 rentii*, II, alias de Sanctis 52, a Benedd. primum, sed
 ex parte posteriori duntaxat, in app. relatus, a ver-
 bis nempe *Sufficere nobis debent*, etc. In classe quar-
 ta de *Diversis*. 12° Sermo 248 de *Sepultura Domini*,
 alias de *Tempore* 153, a Lovan. inter dubios relictus,
 a Benedd. autem post Verlini et Vindingi censuras
 in app. relatus. Compositus est nempe ex parte pos-
 trema sermonis apud Ambrosium 52 de *Cruce* et ex
 integro sermone apud eundem 53 de *Sepulcro Do-
 mini*, qui duo etiam Maximi nomine vulgati sunt.

1687.

Lutetiae Parisiorum, apud viduam Edmundi Mar-
 tin, Joan. Boudot et Steph. Martin., in-4. S. Maximi
 episcopi Taurinensis homiliae duodecim, ex codicibus
 mss. primum erutae a Joanne Mabillon. Eduntur in
 Museo Italico ejusdem, parte altera, pp. 1-51.

Tituli eorum sunt: I. *De barbaris non timendis ei
 qui Deum timet, et de sancto Elisaeo*. II. *Item sequen-
 tia*, i. e., de eodem S. Elisaeo (a). III. *Item sequentia*,
 i. e., de hostibus non timendis. IV. *De Ninivitis*. V.
De calendis Januariis. VI. *De defectu lunae*. VII. *Ante
 Natale Domini*. VIII. *De Natali Domini*. IX. *Post
 Natalem Domini*. X. *De haereticis peccata vendentibus*.
 XI. *Quod non debent clerici negotiari*. XII. *De corpore
 Domini*. Haustae illae sunt ex tribus codicibus mss.
 perantiquis, uno Mediolanensi bibliothecae Ambro-
 sianae, secundo Romano monasterii S. Crucis in
 Jerusalem, tertio Helvetico ex abbatis S. Galli. Ex his
 tribus codicibus (Mabillonius), inquit, quantumvis an-
 tiquis, non eruitur certa et explorata cognitio omnium
 sancti Maximi homiliarum, siquidem Sangallensis eas
 sub Augustini falso titulo adducit; Sanctae Crucis
 codex, deletio veri auctoris nomine, Ambrosium prae-
 fert; unus Ambrosianus Maximo quasdam assignat,
 sed paucas, ut postea videbimus. Verum ex aliis in-
 diciis, maxime ex Gennadio, intelligimus omnes, aut
 propemodum omnes, praesertim quae in codice Sancti
 Galli exhibentur, Maximo esse tribuendas. Et quidem
 ita simul connexae et colligatae sunt, ut si unarum
 auctor exploratus habeatur, de aliis consequens fu-
 turum sit judicium. Auctor quippe passim homiliae
 praecedentis in subsequenti mentionem facit. Atqui
 pleraque Maximum uti legitimum parentem agno-
 scunt, ut pote quas Gennadius maxime designavit.
 Hoc in numero eas esse quas nunc primum in lucem

(a) Enimvero hi duo de S. Elisaeo sermones, non,
 ut sibi persuaserat Mabillonius, inediti erant, sed
 pridem in Romana editione Ambrosii excusi, loco
 quidem tam alieno, ut facile etiam diligentissimum

A proferimus ex subjectis observationibus quivis facile
 animadvertere poterit. Singulas dehinc percenset
 et multo cum acumine elicit signa quae in eas qua-
 rum argumenta Gennadius protulit, convenient, ad-
 ditque postremo loco, non solum plerosque sermo-
 num qui sub Maximi nomine in editis vulgati sint
 Maximum auctorem habere, sed eidem adeo vindici-
 andos esse quotquot ex iis Ambrosio inter ejus
 opera supponantur; quorum paucos admodum Am-
 brosio, longe plures Maximo ascribi debere censet;
 alios nec Maximo nec Ambrosio tribui posse, sed
 posteriorum auctorum esse luculentis aliquot exem-
 plis demonstrat.

1690.

Parisiis, typis et sumptibus viduae Joan. Bapt. Coi-
 gnard et Joan. Bapt. Coignard filii, in-fol. S. Maximi
 Taurinensis sermones inter Ambrosianos reperiendi,
 in tomo II opp. Ambrosii, ed. Benedictinorum, ap-
 pend. a pag. 391.

Major quidem pars sermonum istorum, qui Am-
 brosii nomen in mss. libris gerunt et cum operibus
 illius excusi sunt, quorumque omnium nullum omni-
 no ad Ambrosium pertinere censuerunt Benedictini,
 Maximum Taurinensem auctorem agnoscit. Plerique
 etiam ex iis alibi sub Maximi nomine impressi fue-
 runt. Enimvero a Romanis Ambrosii editoribus, quo-
 rum opera per centum et amplius annos sola exscribi
 consuevit, horum nulla plane ratio habita erat, quip-
 pe quibus magis cordi fuit numerum Ambrosii scrip-
 torum quocunque modo augere, quam critici officio
 fungi et pati, ut notandis spuris ille immineretur.
 Qua quidem desidia factum est ut tanto acrius in hoc
 negotium Benedictini incumberent et falce nequa-
 quam timida cuncta aliena amputarent. Diximus
 autem nullos omnino sermones praeter quatuor con-
 ciones propriis locis exhibitas, nempe in *funere Va-
 lentiniani*, in *funere Theodosii*, de *basilicis non tra-
 dendis* et de *reliquiis SS. Gervasii et Prolasii* pro-
 genuinis ab iis haberi. Jam cum ex spuris illis alii
 nonnisi apud Ambrosium, alii vero etiam alibi vul-
 gati exstarent, priores tantum retinuerunt et in ap-
 pendice exhibuerunt, sermonis cujusque capituli stri-
 ctum premissis iis rationibus, quae Ambrosianum non
 esse suaderent aut alium auctorem ostenderent. No-
 vero mutatio illa molesta cuiquam accideret, gemino
 D indice provisum est, quorum in primo omisi collo-
 cantur tali ordine, ut non solum quam quisque sedem
 antea in editionibus Ambrosianis obtinuerit, verum
 etiam, apud quem Patrum reperiatur, uno intuitu ad-
 verti possit; in secundo ii sermones quos retine-
 runt, ita indicantur, ut editionum, antiquarum scilicet,
 Romanae et novissimae comparatio existat. Sicut
 vero ex priore indice apparet, omissorum longe plu-
 rimos inter Maximianos jam vulgatos esse, quem non
 immerito pro auctore eorum haberi in singulari ad

hunc virum fugere possent. Observant illud pri-
 mum Ambrosii editores Benedictini in admonitione
 ad appendicem.

omissos sermones adnotatione demonstrant; ita ex *sexaginta tribus*, quibus locum in appendice dederunt, usque dum nonnisi cum Ambrosio excusis sermonibus potissimam partem Maximo Taurinensi deberi ostenderunt; nuper vero editor Romanus Maximi Bruno Brunus tantum non omnes, quos vel incertos reliquerant, vel aliis interdum tribuere visi sunt Ambrosii editores, codicum mss. superante testimonio Maximo suo assertum ivit. Tanta vero Maximi sermonum pars quod in Ambrosii nomen potissimum transcripta sit, præter librariorum fraudes, qui, ut vendibiliora exemplaria facerent, illustria nomina iis inscribere solebant, hoc causæ fuisse censent Benedictini, quod cum Ambrosii opera diligenter lectitasse videatur Maximus, ex iisque, potissimum ex commentario in Lucam, magna fragmenta ad verbum excerpta indiderit, incautis libris errandi præbuerit occasionem. « Inde similiter, inquit, coniecere forsitan liceat, non alium auctorem libris seu sermonibus de *Sacramentis* querendum esse quam eundem Maximum, cui conjecturæ locus et tempus patrocinatur. »

SÆCULO XVIII.

1713.

Patauii, typis seminarii, apud Joan. Manfrè, in-4. S. Maximi Taurinensis episcopi sermones (73, partim editi, partim inediti) cura et studio Ludovici Antonii Muratorii; in tomo IV *Anecdotor.*, pp. 1-117.

Muratorius ex eodem codice Ambrosiano ex quo partem homiliarum duodecim ineditarum excerptat Mabillonius, non solum novas denuo, nec paucas eruit, quas vere Maximum auctorem habere putat homilias, sed eas etiam quæ jam editæ fuerant sive inter Ambrosii, sive in Maximi ipsius operibus adnotavit et iudicio suo confirmavit. Stylum potissimum iudicem secutus est, sed non minus Gennadium et alia indicia ex ipsis homiliis petita.

1753.

Parisiis, apud Montalant, ad ripam PP. Augustinianorum, prope pontem S. Michaelis, in-fol. S. Maximi Taurinensis episcopi homiliæ sex, ex schedis Mabillonii edidit Edmundus Martene in tomo IX collectionis amplissimæ vett. SS. et monumentor., quam una cum Martino Durando ejusdem ac ipse congregationis sancti Mauri socio et presbytero novem voluminibus adornavit; pp. 134-142.

Selegerat eas Mabillonius ex eodem codice Sangallensi, ex quo primum homilias duodecim publicavit, alias ex nonaginta et septem quas sub nomine Augustini comprehendebat, quarum tamen pars maxima jam sub Augustini, vel Ambrosii, vel ipsius Maximi nomine exarata erat, in aliud tempus reservans. Sed præter has sex nihil in schedis ejus ab hoc editore repertum est.

1741.

Venetis, apud Augustinum Savioli, in-fol. Opera Maximi Taurinensis; accedunt operibus Leonis M. ab eodem bibliopola editis.

De hac editione, ut de sequenti, dicitur in annali-

bus editionum Leonis. Ad manum neutra fuit. Ignoramus ergo utrum solæ primitus cum Leone vulgari solite homiliæ 74 reddita sint, an ex Mabillonii, Muratorii et Edmundi Martene collationibus fuerint locupletatae

1748.

Venetis, apud Andream Poletti, in-fol. Sermones et homiliæ S. Maximi episcopi Taurinensis. ad mss. codices denuo castigati et aucti; accedunt Leonis M. operibus per eundem excusis.

1749.

Venetis, apud Carolum Pecora, in-fol. S. Maximi Taurinensis episcopi sermones varii; in Combefissii *Bibliotheca concionatoria* novæ editionis, potissimum per tomos I, II, V et VI.

1773.

Venetis, ex typogr. Joan. Bapt. Albritii, in-fol. Sancti Maximi episcopi Taurinensis complures homiliæ, quæ in antea editis desiderantur, evulgatæ cura et studio vv. cll. Mabillonii, Muratorii et Martenii, recollectæ ab Andrea Gallandio; in *Bibliotheca Vet. Patrum antiquorumque scriptorum ecclesiasticorum*, tomo IX, pp. 349-393. Additus est etiam sermo novus ex Combefissio. Subjecit editor breves aliquot notas, variantes, emendationes, conjecturas, nec non loca biblica, quæ vel diserte profert, vel respicit saltem Maximus. In prolegomenis denique cap. 9, pp. 20-22, de Maximi rebus, et harum ejus homiliarum editoribus exquisito cum iudicio dissertitur.

1784.

Romæ, typis sacr. congr. de Propaganda Fide, in-fol. max. Sancti Maximi episcopi Taurinensis opera jussu Pii Sexti. P. M. aucta, atque adnotationibus illustrata a Victorio Amedeo, Sardinie regi D. D.

Seriem cum homiliarum, tum sermonum in hac editione contentorum supra dedimus. Jam primum esse debet, ut, quoniam pacto præstitum sit illud, quo maxime gloriari ea possit, ut non tam aucta, quam de novo condita videatur, explicemus. Similiter ac nimirum a pontifice summo Brunoni Bruno hæc concredita esset Maximum ornandi provincia, non solum intra Italiam auctoritate sua egit, ut ubicunque libri mss. in quibus aliquid Maximi operum inesset, delitescerent, studiose inquirerentur et ad edita excuterentur, quique inde provenissent vel novorum sermonum vel variantium lectionum fructus, una cum formæ, characterum, atque ætatis declaratione Romanam mitterentur, sed extra Italiam etiam idem per legatos suos fieri curavit. Ipsum denique Brunum insigniores et codicibus mss. maxime abundantes bibliothecas veluti Casinensem et Florentinas adire et suoque ingenio experiri jussit, quantum luci esset laturus. Simul summi undequaque et loco et doctrina viri et officii sui erga pontificem testandi causa et bene de Maximo merendi cupidi eximiam in hoc studio editori navarunt operam. Is ergo postquam omnes, quotquot hactenus curatæ essent Maximi editiones circumspererat et conquisiverat, ingeniumque

deinde legendis virorum historiae criticaeque artis peritia insignem de Maximo scriptis, qualia sunt ex antiquioribus, Gennadii et Honorii Augustodunensis, recentiorum vero, Trithemii, Erasmi, Sixti Sinenensis, Latini Latini, Bellarmini, Baronii, Labbei, editorum Augustini et Ambrosii e congreg. S. Mauri, Natalis Alexandri, Joan. Alb. Fabricii, Cavei, Dupinii, Oudinii, Tillemontii, Cefflerii et fratrum Ballerini, nutritur; tantaque denique mss. copia mactatum se videret, quod ad editas quidem, secutus est partim exemplum Gymnici, qui primus septuaginta quatuor homilias dederat a Galesio mox recusas, ita tamen ut nonnulla ejus aut suppleret, aut emendaret, omninoque ad probatiorum mss. fidem exigeret, partim representavit exempla editionum Parisiensium operum S. Ambrosii annorum 1569 et 1690, Anecdotorum Muratorii an. 1713, et Musci Italici Mabilloniani an. 1724; novas autem et ineditas haecenus nonnisi consentientibus pluribus optime notae mss. et ex iudicii sui assensu in numerum allexit, hac adhibita in iudicandis mss. codicibus cautione, ut antiquiores generatim praeferret recentioribus, emendatioribus minus castigatis et his plus tribueret, quos ex optimis exemplaribus descriptos esse cognovisset. Id vero ut dignoscerem, inquit, regulas mihi subsidio tres comparavi. Earum fuit prior, codicum plurimorum eorumque antiquiorum emendatiorumque concentus; altera, veterum monumentorum scriptorumque auctoritas; tertia, historicorum criticaeque artis peritorum consensio. His ergo praesidiis munitis, permulta opuscula jure assensui Maximo, etsi essent qui ipsorum aliqua eidem accepta referri oportere aut inficiarentur, aut dubitarent. Quod si aliquando horum mihi praesidorum vel aliqua vel pene omnia defuerunt, induci tamen non potui, ut sancto antistiti abjudicanda esse ducerem, quae ab ipso fuisse scripta styli ac orationis similitudo suaderet. Neque vero, quod in quibusdam opusculis humilior quam in ceteris sit oratio, idcirco ab iisdem Maximo ascribendis deterri potui. Non enim sum nescius consuesse sanctos, ejus praesertim aetatis, antistites sublimiore elegantioreque oratione uti, cum auditores eloquentiae doctrinaeque laude praestantes nacti essent; humilior contra, cum conciones ad imperitum vulgus haberent. — Verum etsi par omnino in aliquot Maximi opusculis, atque in aliis pluribus esse non videatur sublimitas sermonis et elegantia; adeo tamen est series, collocatio, verborum ductus, afferendorumque sacrae Scripturae locorum ratio similis, ut facile in utrisque Maximum auctorem possis agnoscere. Jam vero si qua in opuscula incurri, quae sermone tam vulgari, humili, abstracto, implicato scripta essent, ut prorsus indigna Maximo viderentur; ea equidem nihil hesitans statui rejici oportere in numerum operum 'spuriarum', quamquam in aliquot codicibus inscripta essent Maximi ejusdem nomine. Quod posterius latius fidei editorum Ambrosii et Augustini e congreg. S. Mauri et Leonis M., fratrum Ballerini exemplis defen-

dit. Atque haec in universum quidem de methodo quam in adhibendis codicum mss. testimoniis secutus sit, praecipit; singulatim vero ad unamquamque orationem docet, unde illa sit, nova, an alias jam edita, quo jure Maximi nomen ferat, quibusve mss. se tueatur; quae junctim *admonitionum* nomine ab eo comprehenduntur. Jam ad alia accedamus, quae in hoc opere S. Maximi amatoribus videbuntur eximia, textus emendationem dico et illustrationem. Ad illam quod spectat, vix dubitari potest quin ei, qui S. Maximi ingenium propriamque dictionem adeo, ut noster, animo imbibit, egregie hic labor cesserit, nec facile illa, nisi ab aequo exercitato in hujus aliorumque concionatorum lectione rite aestimari poterit; id unum tantum affirmamus, variantes lectiones larga manu appositas et diligenter enotatas esse. Illustrationi inserviunt cum argumenta sermonibus et homiliis praefixa, tum adnotationes, non omnibus quidem, sed prolixioribus passim subjunctae, de fidei dogmatibus, quae forte Maximus attigit, unice tractantes. De iisdem vero separatim etiam per systematis modum longe uberius quam in tali auctore quispiam desideraverit, commentatus est. Restat nunc ut totius operis descriptionem et quomodo singula se partes ordine continuo excipiant, paucis exponamus. Auspicatur volumen Pii VI P. M. ad Victorium Amedeum Sardiniae regem epistola (d. Romae apud S. Mariam Majorem vi idus Julii an. 1784, pontificatus anno 10), in qua tum Maximi de Taurinensibus merita, tum Taurinensium et universae gentis Sabaudiae imprimisque comitum ducumque ejus et regum denique pietatem, in tuenda propagandaque fidei catholicae doctrina alacritatem et in apostolicam sedem devotionem ita praedicat, ut non omiserit singula pontificum Romanorum praedecessorum suorum literis et Guichenonii Sabaudiae domus historiographi testimoniis confirmare. Sequitur editoris *praefatio* in duas partes divisa, quarum una exponit quibus scriptorum et codicum adjumentis, et quo ordine haec editio sit perfecta, altera de doctrina Maximi copiosissime disserit. Hanc excipit *de Vita S. Maximi Commentarius* verbosissimus, binis columnis impressus. Proxima sunt *testimonia scriptorum ecclesiasticorum de scriptis S. Maximi Taurinensis*, cui adnectitur *elenthus editionum homiliarum et sermonum* ejusdem. Postea *notitia codicum mss.*, ex quibus auctor et locupletior prodit haec operum S. Maximi editio, itemque *declaratio aetatis codicum mss.* quorum specimina in tabulis ere incisus ad calcem subjectis sunt exhibita. *Index* denique *sermonum et homiliarum* astitit. Quae omnia juxta quam a nobis sunt enumerata 200 paginas implent. Dehinc ipsi sermones et homilia gentili bini columnis, dubi ac spurii per appendicem adjecti, latis lineis impressi sequuntur. Coronant opus indices duo *locorum Scripturae sacrae et rerum sententiarumque memorabilium*. Quod reliquum est, typographi solertiam non infra editoris artem substituisse notamus. Gaudet enim haec editio chartis amplissimis candidis et teneris; typorum summa est varietas,

elegantia et nitor; descriptioque tam oculis grata est, quam commoda usibus; denique rarissima apparent operarum vitia, ut qui verum amet, necesse sit fateatur neutrum in profligando hoc opere Pii VI voluntati ac consiliis defuisse.

§ IV. Codices.

Quin codicum mss. loco habendæ sint antiquæ ille homiliorum editiones, in quibus Maximi, ut tot aliorum Patrum varii sermones primum formulis stantibus exscripti sunt, qui addubitare vellet, nã illum celebres Leonis M. operum editores exemplo suo redarguerent et docerent, horum lectiones, ut pote ex mss. sæculo ix antiquioribus ductas, non parvi faciendas esse. Quo magis miramur recentissimum Maximi editorem, eorum vel oblitum esse, vel plane eos contempsisse. Sed ingens mss. librorum quæ ei suppetebat copia, causa haud dubie fuit ut alterutrum acciderit.

Utrum ex hujuscemodi Homiliarii vel impressis vel mss. exemplaribus, an ex aliis mss. fasciculis decerpita fuerit collectio sermonum Maximi, quam Damianus ille Ascendiensis Joanni Gymnico excudendam dedit, nondum a quopiam, quantum ego memini, quesitum est.

Mabilionii codicibus, Ambrosiano scilicet, Romano, et Sangallensi cum item Romanus editor usus fuerit, commodior de iisdem in sequentibus dicendi locus erit. Ergo Brunonis Bruni mss. librorum apparatus recensere nunc aggredimur, qui quidem tantus fuit, quantus nulli adhuc ejusmodi saltem, id est, non multorum voluminum scriptoris editori contigit. Erant autem partim Italici, partim Germanici, quæ posteriore appellatione etiam Helveticos et Belgicos quosdam comprehendit. Series autem omnium sic se habet.

A. CODICES EX ITALIA CONQUISITI.

I. Subalpini. — 1° *Codex Taurinensis*. Membranaceus, in-folio, sæculo certe xi scriptus, quo verisimilius est eum ex optimis exemplaribus fuisse ductum. A recentiori manu apposita erat inscriptio: *Ad usum majoris ecclesie Taurinensis*. Continebat partim homilias, partim sermones Maximi 122, quorum plures nondum lucem aspexerant, eorumque indicem una cum titulis et initiis singulorum separatim habes in novissima editione descriptum pp. 167-172. Peculiaris quippe ipsi fuit series continua et colligatio homiliarum titulorumque appositorum satis castigata perfecta descriptio. Distributi fuerant scilicet sermones et homiliae juxta anni ecclesiastici tempora, ut divinis officiis inservirent. Simul ex eodem patet, collectione hac antiquiorem alteram existisse; siquidem scriptor ejus passim quæ ipsi deerant indicavit. Unde colligit editor longe plures quam nunc exstant, a Maximo habitas et lectas olim in antiquioribus codicibus fuisse homilias. Nec levem etiam, idem inquit, hunc indicem sibi præstittisse conjecturam, ut quas homilias et sermones Maximi

nomine ex editionibus et codicibus collegisset, ipsi tutius adjudicaret, ex titulorum et orationis congruentia auctorem arguens. Monet denique in hoc juxta quam in tribus sequentibus codicibus formas plerumque characterum aut prorsus aut plene fuisse deletas, adeo, ut vix fragmenta quædam remanserint, quæ tamen facile intelligi, aut non difficulter legi a perito lectore possint.

2° *Codex Pedonensis*, qui olim fuit monasterii S. Dalmatii de Pedona, membranaceus, in-folio, lacerus quidem multis in partibus, ita tamen ut ex numeris appositis diagnosci possit comprehensas in eo fuisse homilias 242 et sermones 20, videaturque collectio ex optimis exemplaribus condita. In titulis homiliarum et sermonum per omnia fere cum Taurinensi convenire dicitur, sed ætate superiorem et a sæculo vii repetendum esse versus in extremo apppositi demonstrant, quibus scriptus traditur sub *Ruperto abbate cenobii Pedonensis* et regnante *Karulo rege Longobardorum et Francorum*. Anni notæ evanuerunt.

3° *Codex Pedonensis alter*, membranaceus, in-quarto, sæculi xi, ætatis quippe a *Josepho monacho*, quo tempore abbas *Henricus* monasterio isti præfuit, reque *Henricus* in Italia obtinebat principatum, ut versibus ad calcem ascriptis similiter declaratur. Insunt homiliae 170, sermones 40, sed diverso a superioribus ordine dispositæ et cum sermonibus permixtæ. In fronte litteris e minio majusculis Maximi nomen inscriptum gerit. *Scipio Maffei* ejusdem cum superiore ætatis, sæculi nempe viii esse judicabat.

4° *Codex Appaniensis*, id est, monasterii seu prioratus de Appania, ad quod olim pertinuit, in-folio parvo, imperfectus in principio et in corpore; avulsa enim sunt multa folia. Complectebatur autem sermones 31, homilias vero 70 (a), ut ex numeris restantibus colligitur. Ex forma characteris ad sæculum ix vel e ummum ad x referri debet (b); id quod subscriptio quodammodo confirmat, in qua Lotharii imperatoris (incertum, I, qui an. 841, an. II, qui an. 947 imperio potitus fuit) fit mentio.

Quatuor hosce codices dudum ante initium a *Pio VI* Maximi edendi consilium excusserat et cum editis diligenter compararat *Franciscus Meyranensis*, Academicæ Taurinensis theologus, qui quicquid inde enotaverat, cum, ut auguror, cum accurata eorum descriptione *Josephi Vernazzæ* hortatu ad *Brunonem* Brunum transmissit, cui universe quidem, cum ob vetustatem, tum ob mirum inter se consensionem plurimum profuerunt, præsertim autem auctores exstiterunt, ut nonnulla antehac inedita, quæ Maximi nomen in his præferrent in iisque tres de Baptismo tractatus, si assereret.

II. *Codices Vercellenses*, i. e., capituli ecclesie Vercellensis, quos Subalpinis annumerat in præfatione editor.

1° *Codex*, membranaceus sign. num. vii, in-folio, sæculo xi ascribitur.

(a) Sic in præf., alio loco 120 scriptum est.

(b) In notitia codicum error esse videtur. non

culi xi, duabus columnis exaratus, comprehendens unam homiliam de *Calendis Januarii*, in omnibus editis impressam.

2° *Codex membranaceus* sign. num. LXVII, in-folio maximo, sæculi xii vel xiii, integer, complectens sermonem jam vulgatum de *Mirabilibus*, et quatuor illos sermones de *Eusebio Verc. ep. et martyre*, a Bruno inter spurios rejectos.

3° *Codex membranaceus* sign. num. LXXXI, in-folio maximo, sæculi xii vel xiii, ut adnotatur (a), exhibens 12 partim sermones, partim homilias.

Vercellensibus codicibus in operibus S. Leonis jam usi erant fratres Ballerini. At in usum Romani editoris denuo excussit ejusdem ecclesie canonicus Ant. Franc. Frisius.

III. *Codices Novarienses*, i. e., bibliothecæ ecclesie cathedralis Novariensis

1° *Codex membranaceus* sign. num. x (b), in-folio, sæculi xi, litteris initialibus eleganter pictis ornatus. Comprehendit duas de *Communi SS. martyrum homilias* (c).

2° *Codex membranaceus* sign. num. xi, in-folio, sæculi xii, litteris itidem initialibus coloratis, usam homiliam de *SS. martyribus* hac in ed. col. 263 continens.

3° *Codex membranaceus* sign. num. xxvii, in-folio, sæculi xi (d), litteris initialibus et titulis rubricatis, partim homilias, partim sermones 27, omnes jam vulgatos, præstans.

4° *Codex membranaceus* sign. num. XLII, in-folio, exaratus, ut in nota eidem ascripta legitur, anno 1234. Ornatus est, ut cæteri, et continet 12 sermones jam editos et aliis codd. confirmatos.

Excusserat hosce Novarienses codices in usum Bruni idem Ant. Franc. Frisius. Plures autem et optimas variantes lectiones suppeditasse sibi scribit, indeque colligit ex perfectis archetypis eos fuisse descriptos. Cum Vercellensibus sæpe conveniunt.

IV. *Codices Romani*.

a *Vaticani*. In bibliotheca Vaticana testatur editor plus triginta homilarios se reperisse, quorum vetustiores ad initia sæculi octavi referri posse videntur, siquidem Romanis characteribus quadratis per scripti erant. Pierique omnes integri, ex parte olim ad Sirletum card. pertinebant, qui aliqua in iisdem sua adnotavit manu; pars eorum regine Suecorum Christianæ fuit, alii ex Ottoboniana suppellectile perfecti erant. Singuli ad condendam S. Maximi collectionem aliquid contulerunt. Præfert autem cæteris tres, qui indubias sæculi viii notas exhiberent, inter quos celeberrimus is qui Gennadii librum de *Viris illustribus* complectebatur. Alii duo signati num. 3855 et 3856 membranacei, in-folio parvo, caractere

(a) Sic in notitia, in præfatione autem scribit, pertinere eum ad sæculum xi et complecti homilias 18, omnes jam typis vulgatas.

(b) In præf. audit ei septimus.

(c) Sic in præfatione. In notitia codicum autem scribit, repertum in eo fuisse sermonem unum de *Communi martyrum* S. Maximi nomine nondum antea

majusculo nitido exarati, sermones et homilias per totum annum in duas partes distributas exhibebant. Reliquorum juxta ætatis seriem hæc est apud eum recensio.

Cod. Vat., in-fol. min., num. 248, membran., sæc. xi circiter.

Cod. Vat., num. 1278, et *Vat. Palat.*; num. 450 in-fol., membranacei ambo, circiter sæc. xi.

Cod. Vat. num. 4222, litteris Longobardicis exaratus, in-fol. max., sæc. xi (fortasse scribere voluit xi, si vere ætatis ordinem servavit).

Cod. Vat., num. 4951, sæc. xi vel xii olim card. Sirleti, nitide et diligenter scriptus, ex quo plures de *Epiphania* homiliae, item de *Quadragesima* et S. Joanne Baptista descriptæ.

Cod. Vat., num. 1196, ejusdem circiter ætatis, vitas sanctorum et passionis martyrum referens. In eo quatuor de S. Joanne Baptista sermones reperi.

Codices Vat. signati num. 1267, 1269, 1270, 6450, 6451, 6452, etc., et *Vat. regina Suecor.* 125, 128 et 539, qui omnes ad sæc. Christi xii pertinent.

Cod. Vat. Reg., num. 1025, membranaceus, in-fol., sæc. xiii.

Codex alter, num. 19, in-fol., ejusdem ætatis.

Cod. Vat., num. 587, sæc. xiv.

Codices Vat. Palat., num. 185, 452, 453, chartacei, sæculi xiv.

Cod. Vat. Ottobon., num. 106, in-fol., membranac., sæc. xi, *Cod. Vat. Ottob.* alter, num. 773, in quo per sententias et doctrinas Patrum agitur de mysteriis redemptionis humanæ, interque eas plurima citantur S. Maximi. Opus ineditum, absque auctoris nomine forte perscriptum extremo sæc. xiv.

Antequam autem ipsos hosce codices perlustraret, acceperat a Petro Aloysio Galletto, monacho tum Bened. congreg. Casinensis, post Cyrenensi episcopo, varias lectiones ex Vat. codd. et sermones aliquot diligenter inde descriptos, quæ stimulum tanto acriorem ipsi indiderunt ad omnia suis oculis cognoscenda.

ß. *Basilicæ S. Petri*. Recensentur sex:

1° *Codex* sign. num. 106, lit. C, membranaceus, in-fol., sæc. xii.

2° *Codex* alter continens homilias et sermones in lectiones distributos.

3° *Codex* sign. num. 210, in quo collectio sermonum Leonis M., inter quos nonnulli qui S. Maximi posteribus temporibus adjudicati sunt. Sæculi videtur xiv.

4° *Codex* sign. num. 7, A. Lectionarius et passionarius, continet partem homiliae S. Maximi de *Mirabilibus*.

5° *Codex* sign. num. 40, A. Lectionar. continens

editum, qui exstet in ed. Rom. col. 631. At ibidem dicitur, describi hunc sermonem ex cviij codice bibl. S. Marci Venetiarum. Videtur adeo ipsa multitudo codicum causa fuisse ut hæc confunderet.

(d) In præfatione ix vel ad summum x sæculi esse traditur

octo partim sermones, partim homilias S. Maximi. A

6° *Codex* sign. num. 9, A. *Lectionar.* continens sermones in *Nat. apostolorum Petri et Pauli* et alterum de S. *Laurentio*.

Cæterum testatur Brunus, codices S. Petri præ cæteris emendatissimos esse, utrisque autem, hisce scilicet et Vaticanis, hoc impertit elogium, eos et emendatiore textu, characterum nitore et elegantia, et concentu inter se, reliquis omnibus præferri oportere.

7° S. *Crucis in Jerusalem*, i. e. bibliotheca Romanæ monasterii S. *Crucis* in *Jerusalem*, ordinis *Cisterciensis*. Inter hos longe præstantissimus fuit :

1° *Codex Nonantulanensis*, id est, qui olim erat monasterii *Nonantulani* in agro *Mutinensi*, ante annum Christi octogesimum acquisitus ab *Anselmo abbate*, membranaceus, in-folio, notatus num. XC in fronte quidem exteriore, quamquam intus pag. 1 num. CXXXIV præfert. Omnes ejus bibliothecæ codices cum antiquitate, tum accurata scriptura antiquitateque antecellit, spectatque ad sæculum VII vel summum VIII. Ductus litterarum Romanus est, secundæ, ut aiunt, ætatis, paululum vergens ad *Longobardicum*. A pag. 129 ad 160, inquit Brunus in præfatione, sexaginta partim homilias, partim sermones complectitur, qui omnes iudice card. *Besutio* in indice ejusdem bibliothecæ S. *Maximum* auctorem agnoscant. At in notitia codicum, ubi omnium sigillatim titulos recenset, numerat 63. *Mabilionius* contra, qui pridem eo usus erat, homilias in eo contineri scribit 73, ex quibus pleræque etiam in exemplari *Sangallensi* habebantur. Inscriptum erat, eodem teste, in fronte codicis nomen auctoris : sed eo abraso, sancti *Ambrosii* nomen substitutum. Maximam tamen partem harum homiliarum *Maximi* esse censet : tametsi quædam aliæ *Hieronymi* et *Augustini* sub eorum nomine insertæ essent.

2° *Codex Nonantulanensis alter*, signatus num. XCIX (intus LXVII), membranaceus, in-4, characterè Romano rotundo et eleganti, sæculo circiter XII exaratus. Principio exorcismos super energumenos continet, deinde epistolas duas pontificis *Max. A.* (*Alexandri III.*, putat Brunus); postremo a pag. 5 ad 163 homilias sermonesque S. *Maximi* 96, in quibus 48 sermones nullatenus ab iis quos *codex XC* continet discrepantes, unde verum eorum auctorem *Maximum* esse cum *Besutio* Brunus censet, astipulantibus versibus barbaricis ab initio eorum ascriptis et titulo. Etiam hujus codicis sermonum homiliarumve titulos singulos transcripsit in notitia codd., sed numerus similiter ac in priori discrepat, nec 96 sed 93 exhibentur.

3° *Lectionarium* sæculo fere XII perscriptum, signatum num. 9 (intus 223), in-folio grandiori, membranaceo, litteris quadratis exaratum. Continebat lectiones de Tempore et de Sanctis et homilias aliquot.

4° *Lectionarium Cisterciense alterum*, sæculi XIV, in-folio itidem grandiori, membran., characterè semigothico exscriptus. Inerant 12 homiliæ S. *Maximi*.

Monita et variantes lectiones testes advocat Brunus, ex quibus constet, quantum utilitatis hi codices editioni suæ contulerint.

PATROL. LVII.

3. *Vallicellani*, i. e. bibliotheca *Vallicellanae PP.* congregationis Oratorii S. *Philippi Neri*, quæ lectionariis valde insignibus abundat, ut pridem a *Balleriniis* fratribus in *Leonis M.* editione edocti sumus. Septemdecim ex iis evolvit Brunus, in quibus quinquaginta erant *Maximi* sermones et homilias, quos cum editis contulit; nempe :

1° *Codex II*, membranaceus, in-fol. max., sæc. XI circiter, in quo novem sermones *Maximi*.

2° *Codex VI*, membranac., in-fol. max., sæc. XIII.

3° *Codex VII*, membr., in fol. max., sæc. XIV.

4° *Codex VIII*, membr., in-fol. max., sæc. XIII. Hi non nisi unum aut alterum *Maximi* sermonem habebant.

5° *Codex IX*, ejusdem ætatis ac formæ ac præcedens, tres sermones continebat.

6° *Codex XV*, ejusdem formæ et ætatis, sermones decem *Maximo* inscribit.

7°-9° *Codices XIX, XX et XXV*. Primus est membran., in-fol. max., litteris *Longobardicis* exaratus, sæculi forte IX; ejusdem ætatis et formæ, nec tamen characteris, ac reliqui duo. Quilibet eorum non nisi unicum *Maximi* sermonem continebat.

10° *Codex* sign. 4, septem homilias exhibens per anni circulum, in quibus septem *Maximi* sermones.

11° et 12° *Codex A 9, codex A 10*; uterque membr., in-fol. max., sæc. XIII; prior unicum de SS. *Apostolis Petro et Paulo*, posterior sex profert.

13°-17° *Codices A 16, B 3, H 2, H 7, H 23*, unum vel alterum sermonem aut homiliam suppeditantes.

1. *Lateranenses*. In hujus basilicæ tabulario plures olim, quam nunc supersunt, existisse codices ex numeris inscriptis patere monet Brunus. Quatuor tamen inventi homiliarii, quorum tria membran., in-folio max., characterè Romano nitide exarata, sæculo XI scripta censet, quartum in-fol. minori, sæc. XII. Ex grandioribus illis duo in fronte voluminis inscriptum gerebant : *Compositum a Secundino Tanrominitano episcopo tempore sancti Gregori pape*.

Ex *Lateranensibus* quædam ante inedita, nempe sermonem in dominica *Palmarum* et de *Communi plurimorum martyrum* desumpsit, aliaque eorum testimonio confirmavit, omninoque *Balleriniorum*, qui emendatissimos censeant, subscripsit sententiæ.

2. *Casanatenses*. Bibliotheca card. *Casanatæ* apud *FF.* prædicatorum ad *Minervæ* duos præbuit homiliarios codices membranaceos, in-fol. max., elegantè et nitido Romano characterè sæc. fere XI scriptos. At pauci ex iis pro *Maximo* collegisse se testatur.

3. *Zelandiani*, id est, codices qui sunt penes card. *Franc. Xav. de Zelada*, bibl. *Vat.* præfectum, inter quos eminent :

1° *Codex Urbevetanus*, a capitulo cathedralis *Urbevetanæ* ipsi dono datus, membranaceus, in-folio maximo optime exaratus ab octingentis circiter annis. Inter plures celebriorum *PP.* homilias plures S. *Maximi* habet, quarum nonnullæ, etsi nomine auctoris careant, fidem tamen ex aliis codicibus nanciscuntur

Ex eadem præterea bibliotheca Bruni usibus concessi fuerunt.

1. *Codex membranaceus, in-folio max., acta et passionis martyrum continens, et*

2. *Codex lectionarius, in quo quatuor Maximi sermones.*

3. *Chisiani.* In Chisiana bibliotheca mss. libris abundantissima tres evolvi homilarios, quorum duo membranacei in-fol., snc. xii, olim Ecclesia Anagninensis possedit. Tertius erat chartaceus snc. xv, et plures Maximi sermones dubios continebat.

4. *Carrarianus.* Id est, codex præsulci Francisci Carrarii, sacre congregationis concilii a secretis. Fuit olim Ecclesie Strigoniensis, et Breviarium ejusdem continet. Scriptus est in membranis candidis, caractere nido et eleganti, initio fore sæculi decimi sexti, picturis splendidissimis a Joanne Boccardino, cive Florentino in hoc artis genere eximio, ornatus. Septem homilias Maximi exhibebat, quarum variantes lectiones suis locis sunt propositæ.

5. *Codex bibliothecæ Angelicæ S. Augustini.* Breviarium sæculi xv, membranaceum, in-folio, posidem quatuor sermones sancto Maximo attributos complectens, quos Breviarium Ecclesie Velliterne continet.

Cæterum lustravit etiam Brupus bibliothecas Columnarum comitum, Barberiniorum et Albanorum; at nihil in eorum codicibus reperisse se affirmat, quod non tritum: editorum superiorum sermone, aut non perurgatum esset. Cum autem ad pontificem maximum relatum esset, quam dives pro cæteris libris mss. Maximo profuturus esset Casinensis bibliotheca, ipsam Brunum Casium se conferre eosque evolvere jussit. Paruit ille et adjuvantibus doctis aliquot ejus congregationis monachis 20 codices excessit. Erant autem:

V. *Codices Casinenses,* omnes membranacei, partim Romano, partim Longobardico caractere exarati et meliorum criticorum judicio ad x vel xi sæculum referendi. Signabantur his numeris: 103 (alias 1094); 205 (alias 1075); 104 (alias 2030); 106 (alias 1072); 107 (alias 1034); 126, 129, 123 (alias 581); 134, 147 (alias 1100); 144, 142 (alias 1100); 193, 305 (alias 1080). Omnino autem sexaginta sermones plerosque jure sancti Maximi nomen ferentes in iis deprehendit. Attamen paucos ex iisdem in appendicem, tanquam spurios et Maximo indignos, non obstante horum codicum auctoritate rejecit. Illud notabile docet, quod homilia de Evangelica Pictione et quartus ac septuagesimus sermo, de Natali sancti Laurentii, cum nisi sola unus codicis Laurentianæ Mediceæ bibliothecæ epigrapha Maximo ascribi nequirent, jam etiam inscriptione codicis ulterius hujus bibliothecæ quasi firmiore asseveratione ei tribui videantur. Cæterum quannquam hos codices insigni plane bonæ frugis varietatum lectionum copia Maximum illustrare scribit, fatetur tamen, eos plerumque ita cum Vaticanis congruere, ut in iis vix quidquam deprehendi possit dissimile.

VI. *Codices Farfenses.* Inter plures summæ vetu-

statis ac summi pretii libros mss. celeberrimi monasterii Farfensis, duos præcipue observavit membranaceos, in-fol. max., lectionarios ex card. Tamburini sententia sæculo xi perscriptos. Tertius codex item membranaceus, in-folio minori, sæculi x, cum aliis tractatibus homilias aliquot complectebatur. Duodecim (in præf. quatuordecim) sermones S. Maximi jam editos in iis invenit, pluresque inde variantes lectiones desumpsit.

VII. *Codices Sublacenses.* Ex vetustissimi monasterii Sublacensis bibliotheca tres codices mss. cum editis contulit. Erant autem Lectionarii sæculi xiv, in membrana fol. max. litteris Gothicis exarati, tres sermones S. Maximi continentes.

VIII. *Codices Beneventani.* In bibliotheca Ecclesie Beneventane antiquis libris mss. instructissima, quatuor reperiri monet codices, qui sermones 10 exhibeant S. Maximi nomine insignitos. Membranaceos esse declarat, in-fol. max., signatos num. I, II, III et IV, et sæculo xii non inferiores, ut ex caractere argui possit, et ex judicio empestissimi card. Stephani Borgia, qui decrepta ex iis cum Bruno communicavit.

IX. *Codex Velliternus.* Breviarium ejus Ecclesie sistens, servatus in tabulario capituli Velliterni, membranaceus, in-folio parvo, sæculi xv, caractere eximio et litteris initialibus eleganter pictis exaratus. Quatuor sermones in collectionem Brunianam traductos continet, quorum duo sancti Augustini, alii duo sancti Maximi nomen preferunt. Communicaverat cum Bruno eminentissimus Stephanus Borgia, jam S. R. C. card.

X. *Codices Bobienses.* Bobiense monasterium est S. Columbanum in eo tractu ducatus Mediolanensis, qui nunc Sardinie regi paret, ejus codices S. Maximi opuscula continentes laudat Muratorius in indice bibliothecæ ejus sæculi x edito in Antiquit. mediæ ævi tom. III, pag. 819. Quæ cum cognovisset monasterii Casinensis atque congregationis istius abbas generalis Dominicus Pavilla, scripsit ad Bobiensem abbatem et mandavit ut de codicibus eisdem cognosceret et ad se referret. Sed rescripsit ille, frustra eosdem a se suisque esse perquisitos ac nescire se, nisi penitus perierint, quo casu sublatis et quorsum asportatis fuerint. In iis vero qui adhuc in suo monasterio exstant codicibus, octo esse inventos sermones S. Maximi nomine insignitos, quos exscribi etiam et Romanam ad Brunum mitti ipse curavit. Ex his octo sermonibus tres genuini erant et antea editi, reliqui quinque tanquam suppositi in appendicem sunt a Bruno rejecti.

XI. *Codices Neapolitani,* quos lustravit et excerpta cum Bruno communicavit Angelus Maria Bandinius; a. *Bibliotheca Montis Olivæ.* Hujus in notitia duo, in præfatione tres enumerat codices, qui Maximi aliquot orationes continerent. Homilarii omnes, et quidem.

4. *Codex membranaceus, in-fol. max.,* caractere Romano exaratus, sæculi, ut in præfatione Brunus

ait, xi, sed juxta ejusdem in notitia assertionem, A. saeculo xiv non superior, et acquisitus Florentiae saeculo xv. In hoc codice unum genuinum S. Martini sermonem deprehendit, cujus initium: *Sape intimatum est*, quique ab eo juxta mss. testimonia sequenti sub tit.: *De jejunio generali reliquis sermonibus de Quadragesima est adjectus.*

2° Codex alter priori persimilis. Sic in praefatione. At in notitia plane de eodem silet.

3° Codex chartaceus, in-fol. min., cum initialibus vario colore ornatis, saeculi, ut character ejus demonstrat, xv. Hunc alterum vocat in notitia. Ex hoc etiam sermonem genuinum Maximi, olim Ambrosio tributum, deprompsit, qui inscribitur: *Ante Natale Domini*, et incipit: *Satis abundeque dixisse me credo.*

Duos praeterea ex iisdem codicibus sermones inter dubios reposuit, alios autem, quos iidem exhibebant, tanquam indignos Maximo plane abiecit.

β. *Bibliotheca Augustinianorum S. Joannis ad Carbonarium.* Codex membranaceus, in-folio, medio fere saeculo xiii (in notitia, saeculo xiv) exaratus, haud quidem inedita sed variantes lectiones quam plurimas suppeditavit.

III. *Codices Florentini.* Quamvis, inquit Brunus, nulla fere sit Florentiae bibliotheca, quae aliquibus mss. codicibus non exornetur, attamen Laurentianae copia et raritate omnibus eminet, cum principes Medicei nullis pepererint sumptibus, ut eam locupletarent; quorum litterarum amorem, et munificentiam Franciscus I imperator, et Petrus Leopoldus ejus filius Etruscae magni duces secuti sunt. Hos ergo primos, imo solos, siquidem de aliis tacet, consulendos censuit, eosque dividit in Laurentianos et additos.

1° Ex *Laurentianis* autem, qui sunt *Medicei*, praesto fuerunt:

Codex 1, Plut. XIV, membranaceus, in-fol. max., saec. xii.

Codex 36, Plut. XVII, membranaceus, in-fol. max., saec. xi.

Codex 37, Plut. ejusd., membranaceus, in-fol. max., saec. xi.

Codex 38, Plut. ejusd., membranaceus, in-fol. max., saec. xi.

Codex 39, Plut. ejusd., membranaceus, in-fol. max., saec. xi.

Codex 42, Plut. ejusd., membranaceus, in-fol. max., saec. xi.

Codex 41, Plut. XVI, membranaceus, in-fol. max., saec. xi.

Codex 23, Plut. XVIII, membranaceus, in-fol. max., saec. xi.

Codex 1, Plut. XIV, membranaceus, in-fol. max., saec. xii.

Codex 10, Plut. ejusd., membranaceus, in-fol. min., saec. xv.

Codex 9, Plut. XIX, membranaceus, in-fol. min., saec. xiv, continens epistolas Hieronymi.

2° Ex *additis in Laurentiana nostris temporibus*:

Codex 4, bibliotheca olim sanctae Crucis Minor, Plut. XXXIII partis sinistrae, membranaceus, in-fol. min., saec. xi.

Codex 1, ejusdem Plutei, in-fol. max., saec. xi.

Codex 4, Plutei XIII partis sinistrae, membranaceus, in-fol. min., saec. xi.

Codex 5, Plutei ejusdem, membranaceus, in-fol. saec. xi.

Codex 2, Plut. XXXIII partis sinistrae, membranaeceus, in-fol. max., saec. xi.

Codex 117, membranaceus, in-folio max., saec. xi olim bibliothecae aedil. majoris, ecclesiae Florentinae.

Codices 172, 173, 174, 109, membranacei; in-fol. max., saec. xi. Postremus fuit olim bibl. aedil. ecclesiae majoris Florentinae.

Inter hos praecipuos esse et castigate scriptos tradit, non item reliquos, quinque; nempe:

1° Sanctacrucensem; 2° eum qui olim fuit ecclesiae Meldensis, nunc Laurentianae bibliothecae; sed ad quem ex supra recensitis illa spectent, augurari difficile sit; 3° duos ecclesiae olim Florentinae, nunc quoque Laurentianae bibl. ad usum chori, ex sententia ipsius, paratos; 4° codicem saeculi xiv, in quo homiliae ea serie eoque ordine distributae sint, atque in codice XCIX Sanctae Crucis in Jerusalem. Scilicet homillarii sunt omnes fere hi Laurentiani codices, de quorum indole et diversis generibus commode hac occasione praecipit editor, ut doceat, qui fieri potuerit, ut multi et plerique adeo mendorum et falsarum inscriptionum pleni sint. Fuisse enim monet homillarios non solum cathedralibus, sed etiam parochialibus ac monasticis ecclesiis, quin etiam cuique sacerdoti, in quibusdam saltem regionibus, unde fieri vix potuisset, quin imperitis interdum calligraphis in manus inciderent.

XIII. *Codices Cistercienses Montis Amiatae*, i. e. cenobii veteris ordinis Cisterciensis S. Salvatoris in agro Senensi ditionis Clusinae. Duo hic reperti erant codices, de quibus ad Brupum relatum fuit, Maximi homiliae et sermones aliquot continentes, membranacei, in-fol. max., saeculi xiii, quos in monitis non infrequenter commemorat.

XIV. *Codices Lucenses*, i. e. ecclesiae S. Martini Lucensis. Inter plures hujus ecclesiae mss. codices, qui famam per celeberrimum ejus urbis archiepiscopum Joannem Dominicum Mansium adepti sunt, tres exstant, homiliae quasdam et sermones S. Maximi praebentes, membranacei omnes, in-folio, characterem Romano saeculo xii vel xiii exarati; nempe:

1° Codex signatus P. † non nisi unum sermonem de S. Laurentio martyre, in ed. Rom. col. 579 impressum, continens.

2° Codex sign. num. 89 unam homiliam sinceram in Rom. col. 285 collocatam, aliamque spuriam in dedicatione sancti Michaelis archangeli a Bruno reiectam exhibens.

3° Codex sign. num. 85 decem et octo partim homiliae, partim sermones sancti Maximi germanos omnes exhibens.

Non levem ex Lucensibus mss. utilitatem se cepisse Maximi editor testatur. Sed cum addit se ad laudem eorumdem silere non posse, quod nihil spurium, nihil supposititium in illis sit contentum (quapropter ex optimis exemplaribus ductos existimat), id, quomodo cum antecedentibus componi possit, nescire me fateor.

XV. Codices Mediolanenses

a. Bibliotheca Basilicae Ambrosianae.

1° Codex sign. lit. C. num. 98, exaratus litteris Longobardicis octavo circiter saeculo. Is ipso est quem primum Mabillonius et non minori diligentia post eum Muratorius excussit. Uterque haud paucos ineditos ante sermones ex eo eduxit, pluresque etiam notavit inter Ambrosianos jam tum vulgatos; ita tamen, ut de omnibus non satis certum sibi esse iudicium fateretur. Quippe mutilus est codex non in fronte solum, sed etiam in calce aliisque quam plurimis in locis, quod iure suo causam esse existimat Muratorius, cur clariora de harum homiliarum auctore desiderentur. Prætereaque illud, quod quidam insint sermones qui expresso nomine S. Maximo Taurinati episcopo tribuuntur; unde nasci sentit suspicionem, ne cæteri, quorum ipse non scribitur auctor, ad alios auctores pertineant. Dignum autem memoratu censeo, quod de hoc codice nuper demum Brunus comperit, cum super ipso ex Joan. Bapt. Branca substituto præfecti bibl. Ambros. quesisset, pertinuisse eum olim ad monasterium Bobiense, excidisse inde, magnoque diu post pretio a card. Frid. Borromeo partum ac bibliothecæ Ambrosianæ illatum esse. Hic autem codex, cum diu solus apud Mediolanenses cognitus fuisset, qui Maximi scripta quædam contineret: nuper demum alii cum Mediolani, tum Modetie inventi sunt, ex quibus sermones aliqui inediti et plures variantes lectiones ad Brunum redierunt. Nempe:

2° Codex homiliarius, scriptus in membrana, saeculo fere XI. Ex eo homilia Maximi nomine insignita in Traditione symboli, multis cum variantibus lectionibus ex codice superiore, num. 98, transmissa sunt.

3° Codex membranaceus in-fol., caractere Longobardico exaratus, saeculo IX.

4° Codex item membranaceus, in-folio, saeculi XI.

5° Codex ejusdem basilicæ, membranaceus, in-fol., saeculi IX.

6° Codex alter ejusdem ætatis, qui non exstat nisi in exemplari exarato an. 1514 a canonico Casola. Ex hoc homiliae aliquot Maximi nomen præferentes a Fisio canonico ad Brunum sunt transmissæ, inter quas præcipua de reparatione ecclesiæ majoris Mediolanensis.

ß. Bibliotheca metropolitanae ecclesiæ Mediolanensis.

1° Codex membranaceus, in-folio min., sign. lit. F, num. 56, saeculi XIII.

2° Codex membranaceus, in-fol. max., sign. num.

202.

A XVI. Codices Modetienenses, i. e. bibliothecæ capituli Modetie (Monza).

1° Codex sign. III, membranaceus, in-folio, saeculi VII, qui diversos sermones in lectiones distributos complectitur.

2° Codex sign. B XI, membranaceus, in-folio, saeculi XII.

3° Codex sign. B X, membranaceus, in-folio max., saeculi XI.

XVII. Codices Veneti. Ipsa inclyta Venetiarum respublica, simul ac de Pii VI consilio Maximi memoriam ac monumenta instaurandi inaudisset, quidquid in codd. mss. bibliothecarum suæ ditionis eidem conducere posset, colligi et singulari officii testificatione pontifici tradi curavit. Fuerunt autem,

B a. Bibliotheca S. Marci:

1° Codex sign. num. CLIII, saeculi XI, pars nimirum prima homiliarii distributi in duo ingentia volumina membranacea, in-folio, quæ juris olim fuerunt card. Bessarionis, et post ab eodem cum aliis ipsius libris dono reipublice data. Satis emendate scriptus est, ex eoquæ duo de Quadragesima sermones antea inediti accepti, quorum prior inter homilias col. 109, alter inter sermones col. 447 ed. Rom. locum occupat.

2° Codex sign. num. DVIII, membranaceus item, in-folio, saeculi XII; pars secunda alterius homiliarii libri, non tam castigate scripti, quam libri postulant qui publice in ecclesia legi solent. Repertus erat in æde S. Marci immixtus pauculis voluminibus, quæ Petrarcha ei ecclesiæ donarat, indeque in bibliothecam translatus fuit. Continebat tres sermones S. Maximi nomine apud Brunum editos col. 631, 633 et 635.

ß. Patavinus codex bibliothecæ canonicorum, saeculi XV. ex quo duo sermones, quorum alter incipit: *Ad exhibendum vestrae charitati sermonem*, etc.; alter: *Recte atque ex debito*, etc., descripti. Posterior inter genuinos locum occupat col. 625, prior inter dubios in appendice, col. 55.

XVIII. Codices Veronenses seu bibliothecæ capituli Veronensis.

1° Codex sign. num. 75, membranaceus, in-folio, saeculi VIII.

2° Codex sign. num. 431, membranaceus item, ejusdemque ætatis ac formæ. Uterque sermones aliquot suppediavit, quorum variantes lectiones in annotationibus a Bruno sunt exhibitæ.

3° Codex sign. num. 49, ejusdem ætatis, pergamene formæque, unde proficiuntur *Lectiones* seu *Expositiones Evangeliorum* nullibi adhuc inventæ, quas quidem Brunus non diversas putat a libro inscripto de Capitulis Evangeliorum, quem Gennadius, Honorius Augustodunensis, et Trithemius inter Maximi opera recensent. Præterea ex eo excerpti sunt duo tractatus, quorum unus est contra Paganos, alter contra Judeos; qui etsi auctoris nomen non præferant, digni tamen habiti sunt ab isto editore propter orationis et sententiarum cum alijs Maximianis opu-

sculis concordiam, qui eidem tribuerentur. Ex vetustate codicis tamen pluribus lacunis laborant.

Hosce Veronenses codices in novae editionis commodum conferendos curavit antistes ejusdem Ecclesiae Joannes Morosinus.

XIX. Codex Brixiensis. Capitulum ecclesiae majoris Brixiensis lectionarium servat membranaceum, in-folio, saeculi xiii, unde curante Joan. Mannio Brixiensium antistite duo sermones sancti Maximi nomine exornati, nempe *de Corpore Christi*, in ed. Rom. col. 279, et *de Quadragesima*, col. 447, cum aliquot variantibus lectionibus deprompti fuerunt. Haec de Italiciis codicibus Brunus. Aderant vero et

B. GERMANICI.

Data erat haec provincia a Pio VI P. M. Josepho B Garampio apud Viennensem imperialem aulam tunc apostolico legato, ut si quid ex Germanicarum bibliothecarum codicibus mss. ad ornandum Maximum erui posset, id cordi sibi esse sineret, et quantum posset, urgeret. Is igitur cum frustra suo ipsius labore ac industria bibliothecae Augustae libros evolvisset, ad monachos ordinis S. Benedicti se convertit, praesulesque monasteriorum Ratisponensis, Gottwicensis, Lambacensis Augiaeque Divitis hortatus est ut in vetera bibliothecarum suarum exemplaria inquiri juberent, si quid collectioni operum S. Maximi profuturum detegi posset. Nec defuere illi officio. Scribit enim Brunus, certatim a monachis ad id opus cursum esse; perfectos indices locupletissimos homiliarum et sermonum Maximi; variantes lectiones haud parvi pendendas diligentissime transcriptas, indicatam codicum aetatem atque praestantiam in quibus opuscula exstarent S. Maximi nomini inscripta: atque haec omnia denique Romam a laudato praesule transmissa sunt. Fuerunt autem codices sicut accepit, alii temporis nota insigniti, alii eadem carentes:

1° *Codices abbatiae Augiae Divitis octo*, signati numm. 12, 14, 15, 16, 19, 21, 29, 39.

2° *Codex bibliothecae S. Emmerani Ratisponae*, membranaceus, in-folio, sign. litl. E, num. 4, saec. ix.

3° *Codex bibliothecae Lambacensis*, membranaceus, in-folio, saeculi xiii.

4° *Codex bibliothecae Gottwicensis*, chartaceus, sign. L 5, saeculi xiv vel xv.

C. CODICES BELGICI.

Duo reperti sunt in Belgii bibliothecis codices mss. quorum curam gessit, mandante Ignatio Busca apostolice sedis apud Belgas legato, qui in eo negotio pontificis jussui paruit, can. Vandenvelderus bibl. Lovan. praefectus et theologiae professor. Erant scilicet:

1° *Codex bibliothecae S. Martini canonicorum regularium Lovan.*, membranaceus, in-folio maximo, saeculi xi, duobus voluminibus exhibens homilias de Tempore et de Sanctis, inter quas triginta partim homiliae, partim sermones S. Maximi.

2° *Codex bibliothecae abbatiae Cambronensis Cister-*

ciensis ordinis, chartaceus, in-8, nitido caractere exaratus a fratre Joanne de Waulx an. 1620, aliquot Maximi sermones continens praefixo titulo: *Sermones beati Maximi Taurinensis episcopi*, etc. Varietates horum codicum ascriptae fuerunt editioni Coloniensi an. 1535.

D. CODICES HELVETICI.

Haud sane alius exstat liber ms. celebrior

1° *Codex Sangallensi*, quem primus adiit Mabillonius. Is vero quanti eum fecerit et qualia ex eo eduxerit, supra doctum est. Commodaverat autem Mabillonio operam suam, quod silentio praeterire nefas sit, Hermannus Schenkus, bibl. Sangallensis tum praefectus. Nunc recens de eodem accuratius ad Brunum retulit bibliothecae istius item praefectus P. Magnus Hungenblykerus (nonis Januarii 1779). Assentiri se Joanni Mabillonio, et Martino Gerberto principi et abbati S. Blasii, codicem ipsum membranaceum, in-folio, litteris Longobardicis exaratum saec. viii non recentiorum esse aientibus. Falso autem Augustini nomen praeferre. Nihil enim in eo contineri homiliarum aut sermonum, quod acceptum Augustino sit referendum. Constat id scilicet ex altero ejusdem bibliothecae noni saeculi codice, cui haec praefixa epigraphe: *Homiliarum Maximi episcopi per totum annum de diversis festivitibus volumen valde vetus*. Nam cum eadem prorsus homiliae in hoc atque in vetustiore illo codice contineantur, magni id certe argumenti esse oportere, errasse vehementer librarium, qui Augustinum Maximi opusculorum constituerit auctorem. In eo porro dissidere se a Mabillonio, quod ipse homilias non plus nonaginta in utroque illo codice numeret, Mabillonius vero septem et nonaginta, hac omnino de causa, quod Mabillonius de sacramentis libros septem, qui Ambrosio ascribi solent, totidem Maximi homilias existimavit.

2° *Codex alter a Hungenblykero modo memoratus*, scriptus idem litteris Longobardicis.

Haec sunt quae editor Romanus de codicibus annotavit, qui novae huius collectioni condendae profuerunt, inter quos tamen tribus illis, quos Mabillonius primum evoluit, nempe *Sangallensi*, *Nonantulensi* nunc S. Crucis in Jerusalem, et *Ambrosiano Mediolani* primas et ipse defert. Parabatur etiam Gallicorum mss. collatio, sed, quamvis diu exspectata, nondum Romam perferri potuerat, cum sibi diutius exspectantium desideria suspendere non posse videretur. Attamen pollicitus est se, simul ac ipsi reddita fuerit, non commissurum esse ut in his numerandis, aestimandis atque celebrandis studium suum desideretur. Denique illud silentio praeterire nequeo adjectas esse in fine voluminis Romanae editionis ad uberiorem notitiae huius codicum illustrationem tabulas quatuor ejusdem ac ipsum volumen moduli, aere incisas, in quibus 27 specimina characterum et formae codicum insigniorum representantur, ad quae spectat *Declaratio aetatis* supra commemorata.

DECLARATIO ÆTATIS CODICUM MANUSCRIPTORUM.

Codices primæ tabulæ.

[CLXXXVIII] I. Circa speciem characteris codicis Vaticanani num. 1 delineati non una est apud scriptores diplomaticos opinio, ut docet Mabillonius tom. I tractatus de Re diplomatica, pag. 487, cum aliqui ad sæculum vii referant, alii vi sæculo cœvum putent.

II. In eadem opinionum varietate versatur iudicium secundæ speciei characteris codicis Sanctæ Crucis in Jerusalem num. 2 positi, Mabillonio ipso teste, dum similes formas exhibeat. Vid. tom. III, pag. 40 et 41, easque ad sæculum vii vel viii spectare ejus inclinât sententia.

III. Tertia species characteris codicis capituli Veronensis num. 3 visa est clarissimo marchioni Scipioni Maffeo ejusdem ætatis ac superiores codices, nempe quod inter vii et viii sæculum sit collocanda.

IV. De ævo codicis olim capituli Urbevetani num. 4, non apud eminentissimum cardinalem de Zelada, non est ambigendum, cum in eodem legatur exscriptus Joanne IX pontifice. Tenuit autem Joannes Romanum pontificium ab anno 903 ad annum 905.

Codices secundæ tabulæ.

V. Sacre ditæ num. 5 specimen characteris alterius codicis Vaticanani signat. num. 248, cujus ætas non ultra 3 sæculum a peritis ponitur, vel initio sæculi xi.

VI. Serius est scriptionis genus codicis bibliothecæ [CLXXXVIII] Sancti Marci Venetiarum num. 6 Romanam formam exhibens nitidam, paucisque siglis contractam. Nec nos fallit nota ætatis in fine codicis apposta, nempe anno 1158.

VII. Absimilis non est scriptio subsequens codicis ejusdem bibliothecæ Sancti Marci num. 7 positi; ideo cœvum præcedentis arbitramur.

VIII. Haud levis est differentia characteris codicis bibliothecæ Vaticanæ olim Suecorum reginæ num. 8 descripti a superioribus codicibus bibliothecæ Sancti Marci Venetiarum, cum ejus apices contractiores videantur. Quare ejus ætatem sæculum xiii attingisse dicimus.

IX. Codex Sanctæ Crucis in Jerusalem num. 9 signatus neque inter antiquiores, nec inter posteriores collocamus, cum scripturæ forma et contractiones sæculi xiii scribendi morem præferant.

X, XI, XII, XIII. Quatuor species scriptionis Longobardicæ, quas sub num. 10, 11, 12, 13, exhibemus, si fides habenda est Mabillonio tom. III, pag. 553, de Re diplomatica, sæculo ix destinantur; tanta enim non est inter ipsos characteres varietas, ut ad diversa tempora referri debeant.

A

Codices tertiæ tabulæ.

XIV, XV. De ætate codicum bibliothecæ Vallicellane, quorum specimen num. 14 et 15 traditur, mihi non est laborandum, ut inquiram; præcessit enim iudicium eruditissimi viri Josephi Blanchini, qui ad sæculum xi vel xii pertinere affirmavit.

XVI. Species characteris codicis Vaticanani num. 19 signati concinnata videtur circa sæculum xiii. Aliqui fortasse paulo anteriorem judicabunt.

XVII. Tardioris ævi, scilicet sæculi xiv, si quis putaret [CLXXXIX] codicem monasterii Sancti Columbanii Bobiensis num. 17, a veritate non recederet, nullæ siquidem notæ prioris temporis in eo conspiciuntur.

XVIII. Multo antiquiorem dicerem codicem bibliothecæ Sanctæ Crucis in Jerusalem num. 18 signatum, forma enim litterarum sæculum xi vel initium sæculi xiii ostendit; atque ita sensit eminentissimus cardinalis Besutius, qui frequenter codices mss. bibliothecæ ejusdem præ manibus habuit.

XIX. Nec ab ejusdem cardinalis iudicio recedimus, cum de ætate codicis 99 agere debeamus; cum enim ad sæculum xii esse referendum sua manu adnotavit.

XX. Ad vetustiorē litterarum formam sæculi videlicet ix accedit codicis Veronensis scriptio num. 20, et hæc in iudicio prælaudati marchionis Maffei opinionem sequimur. Certe hujusmodi codices venerandam quandam antiquitatem præferunt.

Codices quartæ tabulæ.

XXI. Non auderem codicem eminentissimi de Zelada cujus specimen est sub num. 21, superiorem sæculo xiii affirmare, quod nulla vetustioris ævi vestigia in forma apteum inspiciantur.

XXII. Ad eandem accedit ætatem codex capituli Veronensis, cujus forma scripturæ num. 22 exhibetur. Modus scribendi Romanus in utroque codice apparet inter sæculum xii et xiii usitatus.

XXIII. Speciem etiam scriptionis semigothicæ codicis Lectionarii Sanctæ Crucis in Jerusalem num. 23 delineari curavimus, quam peritiores antiquarii sæculo xiv tribuunt.

XXIV. Huic synchronus, vel paulo superior dicendus erit codex Sublacensis num. 24 positus.

XXV, XXVI, XXVII. Tres sequentes characterum formæ, quarum prima num. 25 est codicis Vaticanani, altera codicis ecclesiæ Veliternæ, et tertia codicis bibliothecæ Sancti Martini Lovaniensis num. 26 et 27, quamvis dissimiles in sæculo xv sunt collocanda.

C

D

SPECIMEN

Codicum mss. ex quibus eruta sunt pleraque S. Maximi Taur. ep. opera hanc in collectionem translata.

Nº 1. Codex bibl. Vaticane n° 3835, pag. 260.

Nº 3. Codex amplissimè capituli Veropenis sub n° 49.

INNAT SCOR: apostolo **D**electionibus scorum emangeliori
 R: PETRI ET PAULI
 LXXXVIII hodie RECTALUCO EST IN SCOEIUAN
 celo quia Dñs Ihs IN DESERIO
 de quinque panibus et duobus
 piscibus SATURATI quinque
 milia viros cum ubique

Cum omnes bea
 TI apostoli a
 REMERATIAM
 A PUDDNOM SCITA
 TISOBTINENT NETIO

Nº 2. Codex vendar. inopast. Sanctæ Crucis in Jerusalem sub n° 90.

INCP sermone natalis SCRIP. petri et pauli apostolorum

I. Cum omnes beati apostoli pariter gratiam apud Nro SCITATIS OBTINEANT
 NETIO quodam pascopetru et pauli iudicatur praeferent' petrus iniquam
 IN saluare fidem suam ut pascollere quod quidam supradicti inchoefferunt

II. Natalem beatissimorum apostolorum petri et pauli hodie celebramus dum
 si epuli nos fructu debemus ferre tanta quæ sit in eorum memoria causa sita cele
 brare qui sunt in terra uiuorum tollere uitae non magis nos libet ad pa
 ratos

Nº 4. Codex Urbevetanus apud em. card. de Zala, pag. 65.

Idem codex Urbevetanus, pag. 142.

DE QUO SUPRA
NONUSQ' ADEO CON
 TRISTARI DEBE
 MUS ERIS Q'UOD IN HIS

quadragesima diebus temporatio nos
 tribulationis inuener. Qm tota huiusmodi
 nostrum propter ipsam quadragessimam
 uidemus esse temptatum

UN DE SU PRA DE EA
 DE M PENTECOSTEN
NOSSE CRE DO
 QUOS FAS QUE
 SITRATIO

Quod uine rabilem hanc pen
 tecosten diem non minoris letitia cel
 bramur - quam in pascha curauimus
 celebrare

Nº 5. Codex bibl. Vaticane n° 248, pag. 2.

Nº 10. Codex bibl. Vaticane n° 4222, pag. 144.

Explicit omelia prima incipit Seda

Beneficentiam cum magna recipimus sint.
 et omnes novum gloriam illi nec subita sed a benedictis
 et dicta sunt orationes et phiguratam sunt
 et facta est passio ab ipso mundi coelestis ex
 ordas. uteris testamenti responsa accipere et ideo
 xpm dnm poluerunt et nunciam huius apertis

Sed beatus maxima

et nunc sciamus xpm epi.

et nunc sciamus epi pferat nos
 esse. quod pharene autem se

quod dicitur in se. et per se

Nº 6. Codex bibl. Sancti Marci Venet. cod. 508.

Nº 11. Codex bibl. Vallicell. n° 15, pag. 67.

Sermo sancti maximi epi

Dignetur pro laudibus
 et canibus. dūscos mrm
 festa celebrauit. quos di
 vina angelia ante gra

In nomine sancti spiritus Amen. Similiter
 una quid dicitur in se. et per se
 de hoc dicitur in se. et per se
 et huiusmodi hodie nunciamus honorem

Nº 7. Idem codex bibl. Sancti Marci Venet. n° 153.

Nº 12. Codex bibl. Vallicell. n° A 7, pag. 47.

Sermo sancti maximi epi

Hoc est quod dicitur in se. et per se.
 debemus omni veneratione suscipere.
 et longiore numerum huius
 temporis suscipere. quod quanto

Iam sermo

beatus maximus epi in se. et per se.
 et huiusmodi in se. et per se.
 et huiusmodi in se. et per se.
 et huiusmodi in se. et per se.
 et huiusmodi in se. et per se.

Nº 8. Codex bibl. Vaticane. olim Christiane Suecorum regine n° 1023, pag. 152.

Nº 13. Codex bibl. Vallicell. n° 19, pag. 123.

Sermo beati maximi epi
 in natiuitate agnati.

Concedo mundo virgi
 nem. flos maris in mare
 bilis coronatus in necrat. et seperi
 geram pudoris aulam immacula
 to conferre. affectu.

Hoc est sermo beati maximi

quod dicitur in se. et per se.
 et huiusmodi in se. et per se.
 et huiusmodi in se. et per se.
 et huiusmodi in se. et per se.
 et huiusmodi in se. et per se.

Nº 9. Codex venerabilis. monast. Sanctæ Crucis in Jer.

Ad sēi ac beatissimi ihūs patris in rīt: cuius ho
die festac celebrā laudis ab aliis se ali quid
deceat fūse est fig dē uirtutū ei grā nī sermo mibi ex
ponenda sit. sed operibie onp banda

Nº 14. Codex bibl. Vallicell. nº xi, pag. 203.

Sermo Beati maximepi

Ex quo Supra. De eodem ieiunio

ERACTVM

a dnō nro ihū xpō hoc qd
lectū ē cū teptatore cer
tam nre fecit uictali frī

beni saluti q pfect.

Nº 18. Codex ven. monast. Sanctæ Crucis
in Jer. nº 9, p. 31.Sermo Bimaximepi de timore
di et corac et iol in guaru m.

Gloriosissimus propheta
idem rex dnici ppli beatus
dauid quom homines ad
audienda uiz purgationis
instituta concurrere

Nº 15. Codex bibl. Vallicell. nº 6. pag. 57.

Sermo S. Maximepi.

Erum a frs knu.
qued ait scs io
bannes baptista
te dnō saluatore

dicens illu m oportet crescere
me aut minui.

Nº 19. Codex ven. monast. Sanctæ Crucis in Jer.
nº 99, pag. 161.

De tumultu bellico.

et fortasse nos frs qd tumultus bellorum
uincit longi post hoc fieri a uictis mō aliud
Et cur nre temporib. tantē dilectione nre
talē plus moueant Sed hec causa est.

Quanto pxiu

Nº 20. Codex ampliss. capituli Veronensis nº 431.

Nº 16. Codex bibl. Vaticane nº 19,
pag. 123.

Vnde up sermo Beati dñxi

ad eum in ysaia dñi episcopi

facramēta frs bēni sic credidistis
semper si credis reparatio est saluti hu
mane uirtutu natura et ruita uirtuti;

Omī b. maximi epī
viantorū mirabilin coopa
tor sit dñs iho xps. intelle
gere possum ex hac euan
gelica lectione

SANCTI MAXIMI

EPISCOPI TAURINENSIS

HOMILIAE

IN QUATUOR CLASSES DISTRIBUTAE.

CLASSIS PRIMA.

HOMILIAE HIEMALES DE TEMPORE.

I HOMILIA I.

Ante Nativitate Domini.

ADMONITIO.

Si codices antiquitate illustriumque scriptorum commendatione spectabiles recensentur, in quibus haec homilia S. Maximi nomen praefert, nulla quidem certe habebitur aliorum quorundam ratio, in quibus accepta S. Ambrosio tribuitur, quique perpauci sunt, seriusque exarati. Atque eorum, in quibus est ea Maximus ascripta, duos primum Subalpinos commendabimus, unum majoris ecclesiae Taurinensis, alterum abbatiae olim S. Dalmati Pedonensis; Vaticanos item duos, quorum prior in serie est, n. 433, p. 38, alter Regius bibl. n. 125, p. 41; tum Augiensis perinde duos, et Vallicellanus 2; duos insuper Belgicos, Martiniensem et Cambronensem, post Modoetensem signatum E 3, Novariensem 27, Romanum 99, S. Crucis in Jer., Ratisponensem S. Emmerami, Florentinum tandem clix bibl. olim aedilium ecclesiae metropolitanae. Nec secus est in collectionibus homil. Aleuini Venet. an. 1571, p. 16; Combessii Biblioth. PP. edit. item Venet. an. 1749, tom. I, p. 5; Gymnici edit. Colon. an. 1535, p. 7; Galesinii edit. Roman. an. 1564, p. 87; Theophili Raynaldi in Heptad. Praes. edit. Lugdun. an. 1635, p. 193; monachi Benedictini congr. S. Mauri homil. eandem exstare aiunt apud Maximam in Bibl. PP.: ita in indice sermonum praetermissorum edit. Paris. S. Ambros. an. 1690. Jam vero eodum mss., in quibus ea S. Ambrosio ascribitur pullos me unquam vidisse memini, praeter Florentinos duos, quorum est alter bibl. Medic. Laurent. n. x, Plut. xiv, alter iv, Plut. xxiii bibl. olim S. Crucis Minor. Convent., modo Laurentianae. Verum quam falso, dictio Ambrosii plane demonstrat, qua nihil est a stylo auctoris hujus ipsius homiliae discrepantius. De auctore homiliae satis dictum potamus; tunc de varietate inscriptionis ab amanuensis posteriorum temporum appositae aliqui sunt attingendi. Et quidem codex aedil. ecclesiae metr. Florent. titulum habet: *In vigilia Natalis Domini: apud Gymnicum et Galesinium est In vigilia Natalis Domini*. Sed editores Romani oper. S. Ambros. in secunda dominica Adventus habitam eam fuisse ferunt, ut ex edit. Sixtina an. 1590. Ab his differit Cod. 10. Florent., cujus supra meminimus, in quo inscribitur: *De devota preparatione facienda ad celebrandum Domini nostri Jesu Christi Nativitatem*. Nos nullam ex his epigraphis adoptamus, sed titulum ante Natale Domini sumimus, quemadmodum exstat in cod. Taurinensi; cum ex contextu nec in die Dominicae Nativitatis, nec pridie in vigilia homiliam recitari potuisse eruat. Ideo ante complures dies, ait S. Maximus, castificemus corda nostra, mundemus conscientiam, purificemus spiritum, ut cujus natiuitas per immaculatam Virginem constitit, ejus natalis per immaculatos servulos procuretur. Nos quarundam saltem Ecclesiarum erat, ut longiori tempore, quam modo festum Natalis Domini precibus, sanctoribusque operibus praepararent. Sed illud tempus aetate Maximi Adventus nomine non indicabatur; de qua re consulendi sunt Nabulionus tom. I *Maxi Italici* p. 8 edit. Paris. 1724, et monachi Benedictini congr. S. Mauri in app. ad S. Ambros. opp. tom. IV, p. 488 edit. Venet. 1754.

ARGUMENTUM.—S. Maximus Christifideles admonet ut, a peccatorum sordibus detergi atque induci virtutibus, natali Domini occurrant, per quem optatissima salus affulsit mundo.

Laetitia quanta sit, quantumque concursus, cum imperatoris mundi istius natalis celebrandus est, bene nostis, quemadmodum duces ejus et principes omnes, etiam a militantes accurati sericis vestibus, ac cineti operosis cingulis, auro fulgente pretiosis, ambiant solito nitidius in conspectu regis incedere. Crodunt enim majus esse imperatoris gaudium, si viderit majorem suae apparitionis ornatum, tanto

que illum letum futurum quanto ipsi fuerint in ejus solemnitate devoti: ut quia imperator tanquam homo corda non conspicit, affectum eorum erga se probe vel habitum contendo: ita fit, ut splendidius se accuret, quisquis regem fidelius diligit. Deinde quia in die natalis sui celum eum largum futurum, ac donaturum plurima: vel ministris suis, vel his, qui in domo ejus abjecti putantur, et viles, tanta prius thesauros ejus replere divitiarum varietate festinant; ut in quantum prerogativa voluerit, in tantum prerogatio copiosa non desit, et ante vo-

* Cod. Novarien. 27, p. 172, etiam militis.

† Cod. 99. S. Crucis in Jerusalem, et Vat. 433, in ejus festivitate.

* Cod. Vatic. 435, plurima ministris suis.

† Codex x, Plut. xiv bibl. Laurent. ita habet: et quantum prerogare voluerit, in tantum prerogatio: 20.

luntas donandi deficiat, quam substantia largiendi. **A** Hæc autem ideo sollicitate faciunt, quia majorem sibi remunerationem pro hac sollicitudine sperant futuram. Si ergo, fratres, sæculi istius homines propter præsentis honoris gloriam terreni regis sui natalis diem tanta ^a apparitione suscipiunt: ^b quanta nos accuratione æterni regis nostri Jesu Christi natalem suscipere debemus, qui pro devotione nostra non nobis temporalem largietur gloriam, sed æternam; nec terreni honoris administrationem dabit, quæ successore finitur, sed cœlestis imperii dignitatem, quæ non habet ^c successorem? Qualis autem ^d remuneratio nostra sit futura, dicit propheta: *Quia oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ preparavit Deus diligentibus se* (Isai. lxxiv, et I Cor. ii). Quibus indumentis nos exornari oportet. Quod autem diximus nos, hoc est animas nostras, quia rex noster Christus non tam nitorem vestium, quam animarum requirit affectum, nec inspicit ornamenta corporum, sed considerat ^e corda meritorum; nec fragilis cinguli præcingentis lumbos operositatem miratur, sed fortis castimonie restringentis libidinem ad pudicitiam plus miratur. Ambimus ergo inveniri ante ipsum probati fide, ^f compositi misericordia, moribus ^g accurati: et qui fidelius Christum diligit, nitidius se mandatorum ejus observatione componat, ut ^h vere nos in se credere videat, cum ita in ejus solemnitate fulgemus, et eo magis lætus sit quo nos perspexerit puriores. Atque ideo ante complures dies ⁱ castificemus corda nostra, mundemus conscientiam, purificemus spiritum, ac nitidi, et sipe macula immaculati ^j suscipiamus adventum: ut ejus nativitas per immaculatam virginem constituit, ejus natalis per immaculatos servos procuretur. Quisquis enim ^k in illa die sordidus ^l fuerit, ac pollutus, natalem Christi, votumque non curat. Intersit licet dominicæ festivitati corpore, mente

tamen longius a Salvatore separatur. Nec societatem habere poterunt immundus et sanctus, avarus et misericors, corruptus et virgo, nisi quod magis ingerendo se indignus offensionem contrahit, cum minime se cognoscit. ^m Dum enim vult officiosus esse, injuriosus existit: sicut ille in Evangelio qui, in coetu sanctorum invitatus, ad nuptias venire ausus est vestem non habens nuptialem (*Matth. ii: xxii; Luc. xiv*); et cum alius niteret justitia, alius luceret fide, alius castitate fulgeret, ille solus conscientie fœditate pollutus, cunctis splendentibus deformi horrore sordebat: et quando plus simul discumbentium beatorum candebat sanctitas, tanto magis peccatorum illius apparebat improbitas, qui potuerat minus displicuisse forsitan, si in consortium iustorum minime se dedisset. Propterea ergo sublatus ⁿ manibus et pedibus, in tenebras exteriores expellitur, non solum quod peccator erat, sed quia cum peccator esset, sanctitatis sibi meritum vindicabat. Igitur, fratres, suscepturi natalem ^o Domini, ab omni non delictorum fece purgemus, repleamus thesauros ejus diversorum munus donis, ut in die sancta ^p sit, unde peregrini accipiant, reficiantur viduæ, pauperes vestiantur. Nam quale erit, si in una eademque domo inter servulos unius domini alter exsultet in holosericeis, alter consumetur in pannis; alius æstuet cibo, alius famem frigusque sustineat; ille eructet hesternam indigestionis crapulam, hic hesternam jejunii inediam non resolvat? Aut quis erit nostræ orationis effectus? Petimus ut liberemur ab inimico, qui non sumus liberales in fratres. Simus ^q imitatores Domini ^r nostri. Si enim ille pauperes in cœlesti ^s gratia voluit nobis esse consortes, cur nobis non sint in substantia terrena consortes? Nec extranei ^t sunt alimonis, qui ^u fratres sunt sacramenti, nisi quod rectius apud Deum per ipsos agimus causam nostram, ut nostris ^v eos alamus sum-

piosa non desit. In cod. autem clxxiv bibl. redil. Eccl. M. Florent., p. 91, a tergo, ita legitur: *Ut in quantum prerogare voluerit, in tantum prerogatio copiosa non desit, et ante voluntas donandi deficiat, quam substantia largiendi.* Codex vero S. Crucis in Jer. habet: *Quantum prerogare voluerit, in tantum prerogatio copiosa non desit, et ante voluntas donandi deficiat, etc.* Postremo codices Vat. 433, 435, et Modoclen. 433: *In quantum prerogari voluerit, in tantum prerogatio copiosa non desit.*

^a Cod. Vat. Reg. 125, tanta apparitione suscipiunt quæ, etc.

^b Cod. S. Crucis in Jerusalem, quia nos accuratissime.

^c Cod. Vat. 435, successores.

^d Cod. S. Crucis in Jer., Qualis autem nostra remuneratio, etc.

^e Cod. Camberon., merita cordium.

^f Cod. Vat. Reg. 125, contenti misericordia.

^g Cod. redil. Eccl. Florent., moribus adornati.

^h Cod. Vat. Reg. 125, omittit vere.

ⁱ Cod. Vat. 435: *Mundemus corpora, conscientiam purificemus, et splendidi, et sine macula immaculati Domini suscipiamus adventum.* Idem codex redil. E. Flor.: *Atque ideo, dilectissimi, ut spiritualibus indumentis animas nostras ornemus, et ut in superventura noctis vigiliis pervigiles esse possimus, mundemus*

conscientias, etc.

^j Idem Cod. S. Crucis in Jer., immaculati Domini.

^k Idem, Quisquis enim in præsentis festivitatis sordidus fuerit, ac pollutus, etc.

^l Idem Cod., Cum minime cognoscitur; et dum animo vult officiosus esse.

^m Cod. Sanctæ Crucis in Jerusalem, et Martinen., propterea ergo sublatus, ligatis manibus; etc. Codex Vatican., propterea ergo sublatus, manibus et pedibus ligatus.

ⁿ Codex Floren. S. Crucis minor. convent. iv, Plut. 33, in Laurentiana mire congruit textui Galestiniano: *Suscepturi natalem diem Domini.*

^o Codex Edil. eccl. Flor., ut in die sancta, quæ jam supereminet, sit, unde, etc.

^p Cod. Vat. 435, aut quis erit nostræ orationis effectus, cum petimus liberari ab inimico?

^q Idem Cod. Edil. eccl. Flor., Simus itaque, fratres, imitatores Domini nostri. Si ille pauperes in cœlesti gloria voluit nobis esse consortes, etc.

^r Cod. Martinen. omittit nostri.

^s Idem Cod. habet gloria pro gratia nostra.

^t Cod. S. Crucis in Jerusalem et Vat. Reg. 125, nec extranei sint alimonis, etc.

^u In cod. Martinen. deest eos.

ptibus, qui illi * gratiam agant. ^b Quidquid autem A pauper Domino benedicit, illi proficit, quo faciente * Domino benedicit. Et sicut scriptum est de illo : Vae illi homini, per quem nomen Domini blasphemat; ita et ^d de illo scribitur : Pax huic homini, per quem nomen Domini benedicitur Salvatoris. ^e Quale est autem meritum largientis, ut solus quis operetur in domo *, et ^f per multos in

Ecclesia Dominus deprecetur; et quod ille fortassis petere de Divinitate non audeat, plurimorum interpellantium orationibus, etiam quod non sperabat accipiat? Quod * ad adiutorium nostrum commemorans beatus Apostolus ait : *Ut per multos gratiarum actio referatur pro nobis (II Cor. i).* Et iterum : *Ut fiat oblatio nostra accepta sanctificata in Spiritu sancto (Rom. xv).*

HOMILIA II.

In adventu Dominico, et de eo quod scriptum est Luc. xvii : *Sicut fulgur coruscans de caelo, ita erit adventus Filii hominis;* et de duobus in lecto uno, Matth. xxiv.

ADMONITIO.

In varietate multa codicum mss. versamur, quod ad auctorem, titulum et initium hujus homilie spectat. Flor. Codd. profecto i et x Plut. xiv bibl. Medic. Laurentianæ S. Ambrosii nomine exornant quemadmodum etiam veteres omnes ejusdem Patris editores. At in S. Maximum longe plures potiorisque auctoritatis conveniunt. Primum vetustissimum codicem Helveticum Sangallensem recensebimus, deinde Romanum 99 S. Crucis in Jer., Ratisponen. S. Emmerami homil. 1, pag. 3, Lambacen. 1, pag. 4, Vat. num. 1267, Vat. Palat. 1276, Vallicell. i et Madoetien. sig. E iii. His conformes sunt ex editoribus Gymnicus homil. 1, p. 1 : Galesinius hom. 1, pag. 35; Theophylus Raynaudus, pag. 193. Demonstrato homilie hujus auctore, de titulo agam brevi. Et ut a cod. Sangallensi exordiamur, hunc titulum præfert : *Incipit exhortatio ad plebem, et de eo quod scriptum est in Evangelio : Sicut fulgur desub caelo, ita erit adventus filii hominis; et de duobus in lecto uno.* Eundem habent antiquæ Ambrosii editiones; sed patres Benedictini congr. S. Mauri in indice supra memorato ferunt esse apud Maximum Taurinen. in bibl. PP. homil. 1, cum titulo : *In adventu Domini, de eo quod scriptum est, etc.* Idem exstat in cod. Ratisponensi S. Emmerami. Codex autem Lambacensis diversum exhibet, nempe hunc : *Sermo 1. beati Maximi episcopi tempore adventus.* Nos titulum superiorem a PP. Maurinis designatum, et Codicis Ratisponensis prætulimus, ut cæteris Maximi editoribus conformes simus. Eosdem in homilie initio sequimur, diversaque aliquorum exordia in undecima annotatione collocamus.

ARGUMENTUM. — Cum egerit S. Maximus in præcedenti homilia de primo Christi adventu in terram, et de eximio animi apparatu quo est excipiendus, quædam explanat Evangelii loca, quæ secundum Salvatoris adventum præmonstrant.

Movet fortasse vos, fratres, ⁱ cur Dominus adventum suum indicans noctis se tempore ostenderit adventurum, cum utique ejus adventus magna cum claritate diei, ^l magno cum nitore, et timore suscipi debeat a cunctis. Frequenter namque audivimus saceris Litteris prædicatum, priusquam Dominus Christus adveniat, Antichristum regnaturum, qui ita te-

* Idem cod. S. Crucis in Jerus., gratias.

^b Cod. Ædil. Eccl. Flor., et S. Crucis in Jerusalem, Quisquis autem pauper.

^c Cod. S. Crucis, quo faciente Dominus benedicitur.

^d Idem codex, de isto scriptum est.

^e Codex Ædil. eccl. Flor., ut solus quis operetur in C domo Dei.

^f Cod. S. Crucis et Martinen., et per multos Ecclesie Dominus deprecetur. Cod. Vat. Reg. 125, et per multas Ecclesias Dominum deprecetur.

^g Idem S. Crucis in Jer., quod adiutorium nostrum commemorans beatus, etc.

^h Cod. Ædil. eccl. Flor., ut fiat æqualitas, quia qui multum habet, non abundabit ei. Et reliqua.

ⁱ Codd. S. Emmerami, Lambacensis et Madoetienensis homilie hoc initium præmittunt : *Igitur quoniam post tempus spiritualibus epulis reficere nos debemus : videamus quid evangelica lectio prosequatur.* Ait enim Dominus, sicut nuper audivimus, de adventu sui tempore : *Sicut fulgur coruscans desub caelo, ita erit adventus Filii hominis. Et addit in consequentibus : In illa nocte erunt duo in lecto uno, unus assumetur, et unus relinquetur : dux molentes in pistrino, una assumetur, et una relinquetur. Movet fortasse vos, fratres, etc.*

Codices Sangallensis, et S. Crucis in Jer. sequenti præfationi homiliam annectunt :

Pancorum admodum dierum occupatione detentus

B nebras humano generi suæ pravitalis infundet, ut lucem veritatis nemo pene respiciat, et caligine ⁷ propria operiens mentes hominum, cæcitatem quamdam spiritualibus oculis exhibebit. Nec mirum si diabolus emittat iniquitatis tenebras, cum ipse nox sit omnium peccatorum. Ad hujus igitur tetram caliginem depellendam velut fulgur quoddam Christus adveniet. Et sicut lucescente die nox subvertitur, ita coruscante Salvatore Antichristus effugatur; nec ulterius poterit disseminare iniquitatis suæ tenebras, cum lumen veritatis effulserit. Quod autem ait : *Illæ nocte erunt duo in lecto uno, unus assumetur, et unus*

cæci vestro videor defuisse, et alterius Ecclesie necessitatibus evocatus, minime vobis studium pendisse [al. studium solitum impendisse]; sed quamvis vobis abfuerim corpore, tamen a vobis amore non defui; et peregrinatus [al. unitate tamen a vestris animis non fui peregrinatus] licet conversatione membrorum, tamen vestri spiritus non fui peregrinus, nisi quod intra me desiderio vos tenebam, ut quos aspectus mihi subtraheret, dilectio præsentaret, vel quos obtutibus non videbam, corde complecterer. Eram enim sollicitus in dies singulos, quemadmodum festinanter quotidie ad ecclesiam veniretis, et quanquam essem de vestra devotione securus, trepidabam tamen, quia hoc ipsum, quod in vobis noveram, non videbam. Hic enim affectus paternæ pietatis est, ut de absentibus liberis non tam certa ape gaudeat quam sollicita cogitatione desperet, et simul ac videre desiderit, amare plus noverit : ac per hoc intelligimus, quod amor inter præsentem gratias ait, inter absentes molestus. Eram ergo de vobis anxius, maestus, et trepidus, ne quis me absente per negligentiam caderet, ne quis diaboli insidiis laberetur. Memineram enim luporum rabiem absentibus plus prævalere pastoribus. Sed Domino gratias, quod et vos illarum custodivitis, et paritatem meam revocatis incolumem. Igitur quoniam post tempus spiritualibus epulis reficere nos debemus, videamus quid evangelica lectio prosequatur, etc.

^l Cod. Palat. Vatic. legit. *magna cum claritate Dei.*

relinquetur (Luc. xvii; Matth. xiv), * hic jam resurrectionis meritum demonstratur, quod pro qualitate vivendi sit gratia resurgendi, ac tantam in singulis quibusque resurrectionis esse distantiam, ut duobus etiam pariter dormientibus, et una sede quiescentibus, aequalis non possit esse assumptio. Quamvis enim eodem consortii lectulo teneantur, pro meritis tamen alter eorum rapietur ad eolum, alter relinquetur in terris. Lectus quidem noster communis est terrae hujus amplissimum solum, in quo corpora nostra deposita tutissima sede requiescunt. In hoc autem lectulo ille mollius dormit, quisquis durius in vita se gesserit. Possumus enim ipsa membra nostra lectulos nostros proprios nuncupare, in quibus animae nostrae ^b in quodam strato suavissime demorantur; quod quidem sanctum prophetam sensisse arbitror, cum dicit: *Universum S. stratum ejus versasti in infirmitate ejus* (Psal. xl). Beatus enim est ille, cujus stratum Dominus in ipsius infirmitate ^c convertit; ut qui fuerat paulo ante iracundus, adulter, et petulans, et cunctorum scelerum infirmitatibus plenus, assuetum corpus ejus male versans Dominus,

A fiat castus, humilis et modestus: de quo ^d strato spiritualiter ad paralyticum dictum est a Domino: *Surge: tolle ^e lectum tuum; et ambula* (Matth. ii; Luc. v). Non enim tam in eo admirationis aliquid erat, ut contracti lectuli ligneam cratrem portaret paralyticus, quam ut resoluti corporis membra, et debilitate contracti, velut animae suae necessarium lectulum paralyticus ipse gestaret, et coram positus Judaeis propriis abiret pedibus, qui manibus allatus fuerat alienis. In hoc plane (sicut dixi) completa est prophetica illa sententia: *Versasti stratum ejus in infirmitate ejus*; ^f et versa vice portaret lectum in quo fuerat paulo ante portatus, et animus illius, quae prius vasculo corporis ferebatur, postea corpus suum ipsa utilius circumferret. Potest etiam accipi, quod ait: *Erant duo in lecto uno, unus assumetur, et unus relinquetur*, Christianorum plebs et populus Judaeorum, qui velut uno lectulo, hoc est una mandatorum lege tenentur, et veluti simili resurrectionis specie gloriantur. Tunc igitur Christianorum beatus populus assumetur in gloriam, ^g Judaeorum autem conventus relinquetur in terra.

HOMILIA III.

Super eadem verba Evangelii.

ADMONITIO.

^h Patens hujus homiliae cum superiore nexus, et colligatio satis ostendit eodem ex fonte manasse. At certiores nos quidem reddunt mas. codices, ut Sangallensis, S. Crucis in Jer. 90 et 99, Vallicellanus n. Vaticanus unus 1267, pag. 13, Novariensis. 27, p. 18, cui item S. Maximi nomen praefatum exhibent. Nec dissidet Joan. Gillotius, qui Parisiis an. 1569 recudens S. Ambrosii opera, et hanc homiliam collocans num. 99 sermonum, annotavit in marg.: *Idem habet Maximus Mediolanensis*, quod errans dixit, Fuit enim Maximus Taurinensis. Sed ad firmiorem horum auctoritatem optime conducit Aeguii testimonium, qui suo in Homiliario Venet. edit. serm., § pag. 8, eam sub S. Maximi tradit ad secundam dominicam Adventus; ipsi posteriores omnes editores conformantur. Quod si in quibusdam codicibus S. Ambrosio ascribitur, hi profecto habendi sunt minimi, cum neque numero, neque antiquitate Maximo faventibus sint cograndi. Monendum porro lector hic est, additum a nobis huic eidem homiliae fragmentum nondum editum, quod ex codicibus Sangallensi, Florent. i, Plat. xiv. bibl. Medic. Laurent., et 99 bibl. S. Crucis in Jerusalem exscripsimos.

ARGUMENTUM. — *Confinet homilia eandem Evangelii expositionem ampliori interpretationis externali.*

Superiore dominica capitulum evangelicum discentes partem quamdam ex illo perstrinximus; superest, ut sequentia decurramus. Descripimus enim quid esset quod Dominus ait: *In illa nocte erunt duo in lecto uno, etc.*; nunc ergo videamus, quod reliquum est: dicit enim ⁱ divina sententia: *Erant duo molientes in pistrino; una assumetur, et una relinquetur* (Luc. xxi). Primum igitur considerandum ^j est, quomodo constet molentis officium; deinde quae sint duae, quae molere dicuntur; tertio quid pistrinum sit,

C quisve molitionis effectus. Nulli dubium est, quod molere aliter non constat, nisi duobus lapidibus ap-paratis, et convenientibus sibi, ut alteri ex his ingnigntudo alterius imponatur: et illum quidem lapidem, qui prior sternitur, esse pigrum et tardum, et pene, ut ita dixerim, otiosum ac nisi superioris participatione lapidis ornaretur ^k, forsitan necessarius non videretur. Ita dum ille operatur, etiam iste nullis invenitur. Ille autem ^l, id est superior lapis ^m tota velocitate operis circumfertur, ut fallens oculos in ipsa celeritate stare credatur, ei putetur immobilis esse, dum currit. Qui quanto violentius actus fuerit, tanto

* Codex Vatic. Palat. 1276, in quo alia manu hic sermo ascribitur Ambrosio, legit: *Jam resurrectionis meritum demonstratur, quod non pro qualitate vivendi sit, etc.*

^b Cod. adil. M. eccl. Flor., et cod. 99 S. Crucis in Jer., veluti in quodam strato suavissime demoratur.

^c Cod. Vallicell., concutit.

^d Idem cod., de quo strato.

^e Cod. Vat. 1267 et Vallic. II, gradatum tuum.

^f In codice i, Plat. xiv. bibl. Laurentiana, et in cod. S. Crucis in Jerus., cujus paulo ante meminimus, legitur: *ut vice versa portaret lectulum*. Quod idem fert codex S. Crucis in Jerusalem.

^g Laurentianus idem cod., Judaeorum autem ex-

crabilis conventus. Codex vero 99 S. Crucis in Jer. pro *relinquetur in terra* habet *relinquetur in iustario*.

^h In Cod. 99 S. Crucis in Jer. additur eadem.

ⁱ Cod. Vallicell. n., considerandum nobis est.

^j Cod. S. Crucis in Jer., cui conformior est Vat. 1267, oclor solo sternitur. Item cod. Vat. 1267.

^k Uterque codex S. Crucis in Jer. addit ita. Codex Vat. 1267 habet *oneraretur*.

^l Cod. Novar. 27, ille autem idem superior lapis, etc.

^m Cod. Sangall., et cod. 99 S. Crucis in Jer., et tanta velocitate. Et cod. i Laurent., hac tanta velocitate operis circumfertur, ut volubilitate sua.

opus perfectius consummatur. Ita ergo prior lapis stat, jacet, et pene nihil prodest; ille vero alter, qui inferuntur, cuncta suscipit, quæ veniunt, universa complectitur, et per **10** cavernulas quasdam uterque, quod operetur, acquirit. Qui molit autem hoc habere videtur officii, ut pervigili cura granorum asperitate contracta, ex intimis eorum, occultisque visceribus similitudinem, medullamque producat, et sordium levitate discussa, in apertum proferat omne, quod purum est, ex quo mundissimum panem conficiens gratiam domini consequatur. Hos igitur duos molares lapides duo esse arbitror Testamenta, hoc est legem Moysis, et Evangelium Domini, quæ ita sunt disposita, vel parata, ut sibi Testamentum utrumque conveniat, sicut ait Salvator: *Non veni solvere legem, sed adimplere* (Marc. v). Et ad vicem molarum aliud prius solo positum, aliud insuper collocatum, hoc est legem primum hominibus constitutam, deinde perfectum Evangelium. Quæ lex, velut inferioris molæ saxum, ita erat tarda, pigra et penitus otiosa, ut quicquid operando acceperat, id omne perdidit; dicente de Judæis propheta: *Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum* (Psalm. xiii et cxi). Ergo nisi Evangelium superpositum fuisset adhuc lex velut tarda, et gravis jaceret in terra Judaica, et unius provincie cooperiretur angustiis. Nisi Evangelium, inquam, datum esset, lex necessaria omnino non esset. Hoc autem lex operabatur sine Evangelio, quod uno saxo fieri potest. Confringere poterat, non prodesse: sicut ait beatus Apostolus: *Lex autem iram operatur* (Rom. iv, 15), gratiam vero non præstat. Stante autem lege, Evangelium datum est, quod Veteri superpositum Testamento utrumque condecorat: **11** ac tanta velocitate sui sæculum omne circummeat; hoc est inferna visitet, cœlestia penetret, terrena collustret. Quod Evangelium tanquam superior mola cunctos credentes suscipit, omnes advenientes accipit, et velut per quasdam cavernulas præceptorum ad interiora transmittit: ut ibi hinc inde duorum Testamentorum salutaribus mandatis genti-

litatis asperitate mollita, producat omne quod purum est. Quam similitudinem Testamentorum Ezechielem prophetam arbitror perstrinxisse, cum dicit rotam in medio rotæ esse connexam. Harum igitur molarum operatione, id est Novi ac Veteris Testamenti hoc agit sancta Ecclesia cura pervigili, ut peccatorum asperitate discussa, ex occultis cogitationibus medullam mundi cordis eliciat, et cœlestibus mandatis mundata ex intimis spiritalia alimenta producat. De quibus alimentis Paulus apostolus ait: *Loc vobis potum dedi, non escam* (I Cor. v). Et iterum: *Perfectorum autem est solida esca* (Hebr. v); qui propter habitum sensus exercitatus habent, ac spiritum nostrum omni humanitate purificans, velut similitudinem Deo offerre contendit; sicut David sanctus ait: *Sacrificium Deo spiritus contribulatus* (Psalm. l). Tanta autem velocitate circumferitur Evangelium, ut non nisi **12** sapientes cursum ejus intelligant; quem beatus Paulus intelligens ait: *Ut sermo Dei curret, et clarificetur in vobis*. Amen (II Thess. iii). Insipientium autem oculis videtur Evangelium stans, dum vident; stare, inquam, illud putant, cum mandata ejus negligunt, cum non credunt eventura esse, quæ scripta sunt. Molit autem et Synagoga, sed inutiliter molit; quippe quæ uno saxo nititur laborare; atque ideo non tam molit quam dissipat et confringit. Propterea enim opus ejus disciplet, et ad Judæos dicitur per prophetam: *Et si offeratis similitudinem abominatio est* (Isai. i, 15), nec non et ipse Dominus reprobandi operationis ejus officium ait: *Cavete a fermento Phariseorum* (Marc. viii). Conatur igitur Synagoga molens, errorem sustinens. Et enim quia Moyses duas lapideas tabulas acceperat Testamenti, æstimat se duobus instrumentis necessariis operari, ignorans quod illa tabularum societas duorum Testamentorum coherentium sibi præfigurabat adventum, et ideo assumebatur ad æternam gloriam sanctæ Ecclesiæ, quæ Domino cibum sapientis emolli, relinquatur autem ad molas eruentes Synagoga gyrum semper suæ passuræ perfidie. Explicit.

* Cod. 99 S. Crucis et Novar. 27, et ad invicem; sed cod. 90 S. Crucis in Jer. plane cum textu nostro coheret.

* Cod. Sangall., deinde ad perfectum Evangelium confirmatum. Codex præterea 90 S. Crucis in Jer., et alter 99; sed Vallicell. n. habet deinde ad perfectum Evangelium.

* Cod. Laurent., paulo ante indicatus stante ergo lege. Haud secus cod. 99 S. Crucis in Jer., qui variat in iis quæ sequuntur: quod Veteri Testamento superpositum utrumque condecorat, ac tanta velocitate operis circumferitur, ut volubilitate sui sæculum omne circummeat; congruent cod. 90 S. Crucis in Jer., Vat. 1267, et Vallicell. n.

* In Cod. 90 S. Crucis in Jer. deest ibi.

* Vide S. Ambrosium de Spiritu sancto lib. iii, cap. 21.

* Cod. 90 Vat., pro habuit.

* Cod. 99 S. Crucis, currit.

* Idem cod. 90, in nobis, et, omisso Amen, prosequi-

tur: Insipientium autem, etc.

* Fragmentum codicis Sangallensis, reperitur etiam sine intervallo in codice 90 S. Crucis in Jer. Codex Laurent. uterque cod. S. Crucis in Jer., et Vat. 1267 habent uno saxo; hoc est solo Veteri Testamento nititur laborare.

* Idem cod. Laurent., opus ei displicet. In cod. Vat. 1267 annectitur pars sermonis de muliere Samaritana, Agnus ergo misericordis, etc., omnia extranea ab hac homilia. In cod. vero 90 S. Crucis in Jer. habetur lectio ut in Sangallensi.

* Uterque codex S. Crucis in Jer. post verba, *eis offeratis similitudinem*, pro sequentibus *abominatio est*, habent *vanum est*; quod desumptum videtur ex veteri liata versione, ubi integer locus ita legitur apud Sabatier. tom. III, pag. 517 edit. Rem. 1743, *si offeratis similitudinem vanum est: thymiana abominatio est mihi*. Vulgata autem habet: *Isai. i, 15, Ne offeratis ultra sacrificium frustra: incensum abominatio est mihi*.

ANNOTATIONES IN SECUNDAM ET TERTIAM HOMILIAM

1° Secundum adventum suum in mundum Christus apud Matth. xxiv, 27, prænuntiavit: *Sicut enim fulgur erit ab oriente, et pareat in occidentem: ita erit adventus Filii hominis.* Consonant quæ Lucas in Evang. retulit c. xvii, 24: *nam sicut fulgur coruscans desub celo in ea, quæ sub celo sunt, fulget: ita erit Filius hominis in die sua.* Post hæc vaticinia, alia subsecuta esse uterque Evangelista testatur; ait enim Matthæus vers. 40: *Tunc duo erunt in agro: unus assumetur, et unus relinquetur: duo molentes in mola: una assumetur, et una relinquetur.* Lucas autem eadem complectitur, scribens vers. 34: *Dico vobis, in illa nocte erunt duo in lecto uno, unus assumetur, et alter relinquetur.* Hæc in secunda et tertia homilia sibi proponit explananda S. Maximus, atque inherens, secundæ homiliæ, quæ est: *In adventu Domini. De eo, etc.,* juxta codices melioris notæ, de Christo in sæculorum fine venturo agere instituit. Jam, ut quisque perspicit, neque Matthæi, neque Lucæ integrum locum ad rem suam assumpsit Maximus, sed de duobus quasi unum composuit, ut orationis suæ argumentum instrueret. Initio igitur homiliæ secundæ monet S. Antistes, Christum prædixisse fore ut nocte adveniat, quod ut conciliet cum Evangelii locis in quibus Christus dicitur magna claritate, ac veluti fulgur venturus, noctis vocabulo depravationem intelligit, quæ sæculum ab Antichristo seductum involvetur, cujus quidem depravationis tenebræ discutiendæ exemplo sint, cum verus sol justitiæ Christus iudex diabolicam fraudem et Antichristi iniquitatem revelarit, eoque exterminato, lux veritatis, virtutisque studium rursum effulserit. Ad hujus, inquit, S. Maximus, igitur tetram caliginem depellendam, velut fulgur quoddam Christus adveniat: et sicut succrescente die nox subvertitur, ita coruscante Salvatore Antichristus effugatur, nec ulterius poterit disseminare iniquitatis suæ tenebras, cum lumen veritatis effulserit. Illustraverat jam pridem eundem Evangelii locum S. Ambrosius lib. viii, cap. 7, Comment. in Lucam: *Bene noctem dicit, quia Antichristus hora tenebrarum est: eo quod pectoribus tenebras offundat, cum dicat se esse Christum, etc. Ille enim sicut fulgur coruscans per universum mundum luminis sui globos spargit.*

Hic ita absolutus, nihil deinceps Maximus de Antichristo, aut de postremo Domini adventu disserit, sed Ambrosium imitatus ad aperiendum verborum illorum sensum descendit, quæ sunt de duobus in lecto uno, deque duobus molentibus; atque hic inquit resurrectionis meritum demonstratur, quod pro qualitate vivendi sit gratia resurgendi: ac tantum in singulis quibusque resurrectionis esse distantiam, ut duobus pariter dormientibus; et una sede quiescentibus æqualis non possit esse assumptio. Jam vero resurrectionis nomine non communem humanorum corporum restitutionem, vivificationemque indicat, quæ extremo mundi tempore fiet, sed evectionem bonorum ad gloriam, damnationemque improborum ad penam. Quia in re Maximus egregie in S. Ambrosium convenit, quem ille sibi proposuerat ad sequendum. Ambrosii autem hæc est loco supra indicato sententia: *Nunquid iniquus Deus, ut pares studiis, et societate vivendi, atque indiscreta actuum qualitate meritorum remuneratione discernat? Non ita est, sed pro actibus hominis remunerationis est æqualitas.* Hinc plane perspicitur, utrumque S. doctorem hic loci non de prædestinatione sanctorum æterna, sed de prædestinationis ejusdem executione, ut vocant, locutum fuisse. At de executione quidem prædestinationis ejusdem S. Maximus agere, ex ea etiam homilia constat, quæ est de Juda traditore. Sic enim habet: *Ex eodem luto corporis nostri Deus pro meritis singulorum alios reservat ad penam, alios ad gloriam; ac rursum: Quamvis enim eodem consortii lectulo teneantur: pro meritis tamen alter eorum rapietur ad cælum, alter relinquetur in terris; quæ sane Ambrosii dictis consonant, aientis ibidem: Qui assumitur rapitur obviam Christo in æra, qui autem relinquitur, improbat.*

2^a In homilia tertia a molaribus duobus lapidibus, quorum alter alteri superpositus terit frumentum, et farinam educit, S. Maximus figuram exhiberi scribit duorum Testamentorum, Veteris scilicet et Novi: *Hos igitur duos molares lapides duo esse arbitror Testamenta, hoc est legem Moysi, et Evangelium Domini; quæ ita sunt disposita vel parata, ut sibi utrumque Testamentum conveniat: sicut ait Salvator Matthiæ v: Non veni legem solvere sed adimplere;* docetque inde legem Evangelii superpositam fuisse Mosaicæ tardiori, atque inopertiori, atque sic denique concludit sententiam: *Nisi Evangelium, inquam, datum esset, lex necessaria omnino non esset. Hoc autem lex operabatur sine Evangelio, quod uno saxo fieri potest, confringere poterat, non prodesse.*

Duo hisce verbis Maximus comprehendit. Horum est unum de veteri lege, quam necessariam fuisse futuram negat, nisi Evangelium datum esset: alterum de lege ipsa veteri, quæ tantum oneris inferret, ut opprimere confringereque sine Evangelio posset, prodesse non posset. Primum ad ea pertinet quæ Apostolus in cap. x Epist. ad Rom., itemque in cap. x Epist. ad Corinth., inque cap. iv Epist. ad Galat. de fine legis Christo, de Christo ipso consequente petra, deque vanis egenisque elementis Veteris Testamenti docet. Alterum hoc exposcit, ut lex, quæ cum præciperet, tum vires ut adimpleretur nullas conferret, sola sine Evangelio, hoc est sine adjutorio gratiæ Servatoris, pondere ipsa suo opprimere, confringereque poterit. Constat nobis aliquos hoc Maximi loco abuti, atque inde concludere, Deum, qui perfectam legi obedientiam ab homine, fugamque a peccatis exigeret, eum in sua impotentia deseruisse. Sed hi vehementer errant et ne alios fallant, dicimus, multo aliter S. Maximum docuisse. Ut autem id assequamur, quæ mens ejus fuerit, inquirendum est, qui sub figura duorum molarum lapidum utramque legem veterem et novam comparat. Jam per inferiorem lapidem jacentem, et inertem legem Mosaicam accipiendam esse proficitur, et in lapide superposito Evangelium fuisse adumbratum asserit. Officium ergo utriusque lapidis est, ut inferior grana frumenti contineat; præcepta enim multa populo Judaico data fuere, quæ, etsi bona et sancta, ex se ad opera justitiæ, et sanctitatis non sufficiebant, sed impulsu ac motu superioris agentis, nempe gratiæ Servatoris adventuri, indigebant; quam gratiam S. Maximus in lapide superposito indicavit, illius reminiscens sententiæ ad Rom. viii, 14: *Quicumque spiritus Dei agitur, hi sunt filii Dei.* Quare etiam memorat Christum Matth. v dixisse: *Non veni legem solvere, sed adimplere, hoc est præstare gratiam, ut adimpleatur.* Hoc sensu S. antistes affirmavit sibi utrumque Evangelium convenisse, hoc, *confractam esse granorum asperitatem, seu mandata, per spiritum vite, quæ est in Christo Jesu, ut ait item Apostolus paulo superius, suaviora ac faciliora reddita similitudinem medullarumque producere, id est, in apertum proferre quæ sub figuris et sacramentis ab origine mundi latuere, et palam facere sapientissimam Dei miserantis providentiam, quæ disposuit in hominibus etiam ante Christum, ut ejus gratia per fidem in Redemptorem operaretur ad salutem.* Quia propter addidit Maximus illam superioris lapidis volubilitatem, sive superni adjutorii virtutem omne sæculum circumvisisse, id est sub lege positis profuisse. Quid autem illud est quod dicit: *Necessariam futuram non fuisse legem, nisi Evangelium datum esset?* Quondam enim necessaria observata lex vetus fuit, nisi dum data est, dumque vigeat? Tunc igitur cum datum mandatum obedientiam præcipiebat, datum quoque Maximo teste adjumentum gratiæ Servatoris venturi fuit. Id quod majorem in modum confirmat Maximus homil. 4 de Paschate, in qua de sanctis Veteris Testamenti disseruit. Quis vero non viderit, hæc iis similia esse, quæ synchronus Maximo S. Leo complexus est serm. 22, tertius de Nativitate Domini, cap. 4, p. 50 edit. Rom. an. 1753, adversus eos, qui nimium sero Verbum di-

vinum naturam humanam sumpsisse conquererentur. Cessent, inquit S. pontifex, coram querela, qui impio murmure divinis dispensationibus obloquentes de Dominicae natiuitatis tarditate causantur, tanquam praeteritis temporibus non sit impensum, quod in ultima mundi etate est gestum. Verbi incarnatio hanc contulit faciendam, quod facta; et sacramentum salutis humana in nulla unquam antiquitate cessavit..... nec sero est impletum, quod semper est creditum. Sapientia vero, et benignitas Dei hac salutiferi operis mora capaciosiores nos sua vocationis effecit... Sed a constitutione mundi unam eandemque omnibus causam instituit. Gratia enim Dei, qua semper est universitas iustificata sanctorum, aucta est, Christo nascente, non capta, et loco magnae pietatis sacramentum quo totus iam mundus impletus est, tam potens etiam in suis significationibus fuit, ut non minus adepti sint, qui in illud credere promissum, quam qui susceperunt donatum. Brevius eandem complexus est doctrinam S. Thom. 1-2, quest. 98, art. 2 ad 4: Quamvis, ait, lex vetus non sufficeret ad salvandum homines, tamen aderat aliud auxilium a Deo hominibus simul cum lege, per quo salvari poterant, scilicet fides Mediatoris, per quam iustificati sunt antiqui patres.... et sic Deus non deficiebat hominibus, quin daret eis salutis auxilia. Sed quid opus est multis? Omnium haec est SS. Patrum ex Pauli Evangeliorumque fontibus hausta doctrina, a qua S. Maximus defecisse nemo erit orthodoxorum qui credat.

HOMILIA IV.

Incipit dictum ante Natale Domini

ADMONITIO.

13 Ex antiquissimo ac celeberrimo Sangallensi codice Mabillonius duodecim S. Maximi homilias decerpit, quas in suum *Museum Italicum* transtulit, ut in praefatione jam diximus. Haec, quae est quarta in serie nullius alterius mss. monumenti auctoritate asserta Maximo fuit. Nunc primum ipsam auctoritate codicis maioris ecclesiae Taurinensis confirmamus; in quo est illa num. 3 cum titulo: *Item et de illo: homilia III, et in vigiliis natalis Domini*. Alludit vero ad titulum I homiliae incipientis: *Laetitia evanta est, quantumque concurrunt*, etc., qui sane titulus est item huic homiliae inscriptus.

ARGUMENTUM.—Renovationem quamdam brevi futuram mundo ipsa dierum ratio annuntiat: et quae in terra meliorem aspectum, formamque rerum promittunt, signum sunt spiritualis reparationis, ad quam obtinendam fideles toto animo contendere debent.

Etiamsi ego taceam, fratres, tempus nos admonet quod Domini Christi natalis in proximo est. Nam praedicationem meam **14** praevenerit dierum extrema conclusio. Ipsi enim angustiis suis mundus loquitur imminere aliquid, quod in melius reparetur, et expectatione festina desiderat, ut tenebras suas splendidiore solis candor illuminet. Dum enim cursum suum brevitate horarum concludi meruit, spe quadam annum suum indicat reformari. Haec igitur expectatio creaturae, etiam nos exspectare persuadet, ut peccatorum nostrorum tenebras novus sol Christus ortus illuminet, et longam in nobis caliginem delictorum iustitiae sol natiuitatis **15** suae vigore discutiat: nec patiaturs cursum vitae nostrae tenebris vitae concludi, sed virtutis suae gratia dilatar. Igitur quia natalem Domini etiam mundo indicante cognoscimus, faciamus et nos, quod mundus facere consuevit: hoc est, sicut in illa die mundus spatia suae lucis extendit, ita et nostram iustitiam protendamus: et sicut diei illius claritas pauperibus et divitibus communis est, ita et nostra liberalitas peregrinis et indigentibus sit communis: et sicut tunc mundus noctium suarum recidit caliginem, ita et nos avaritiae nostrae tenebras amputemus; atque ad instar hiberni temporis, sicut in segitibus solis vapore resoluta gelu nutriuntur semina, ita et in pectoribus nostris resoluta duritie iustitiae semen tepefactum Salvatoris radio coalescat. Ergo, fratres, natalem Domini suscepturi exornemus nos puris et nitidis indumentis. Animae autem loquor indumenta, non carnis. Carnis enim indumentum vilis amictus est; animae vestimentum corpus est pretiosum. Illud humanis manibus densatum est; istud Dei manibus institutum est: atque ideo maioris est

A sollicitudinis Dei opus sine macula custodire, quam opera hominum impolluta servare. Mundanum enim vestimentum, si sordidum fuerit, potest illud fullo conductis eluere; animae autem vestimentum, si semel inquinatum fuerit, nisi **16** propriis et assiduis operibus vix lavatur. Nihil ei prodest manus artificis, nihil fullonis operatio: conscientiae enim membra polluta aqua abluere potest, non potest tamen mundare. Haec sunt animae vestimenta pretiosa quae Marcus evangelista (Cap. ix) in Salvatore collaudat, dicens: *Et vestimenta eius facta sunt fulgentia, candida nimis velut nix, quia fullo super terram non potest facere*. Laudatur igitur Christi vestimentum, quia nitet, non textura, sed gratia: laudatur indumentum, non quod staminum subtilitate densatum est, sed quod corporis integritate conceptum: laudatur vestimentum, non quod mulierum manus texuit, sed quod Mariae virginitas procreavit. Et ideo in eo magnificatur candoris gratia, quia immaculatum illud non artificis cura praestiterat. *Qualia fullo, inquit, super terram non potest facere*. Non potest plane fullo Christi facere vestimentum; fullo enim praestare potest nitorem, munditiam, puritatem, praestare tamen non potest virginitatem, iustitiam, bonitatem. Illud enim in arte est operis, istud in natura virtutis. Haec enim in Christo Domino S. Evangelista virtutum indumenta collaudat, quae et beatus David pari sententia praedicavit dicens: *Myrrha, et gutta, et casia a vestimentis tuis pretiosis (Psal. xlv).* His enim aromaticum odoribus sanctorum significantur indumenta virtutum. Ergo, fratres, **17** natalem Domini suscepturi ab omni conscientiam nostram fecerit mundemus. Accuremus nos non sericis vestibus, sed operibus pretiosis. Vestimenta enim vitida membra operire possunt, conscientiam mundare non possunt: nisi quod maioris est verecundiae nitidum membris incedere, et pollutum sensibus ambulare. Interioris igitur prius hominis ornemus affectum, ut exterioris

* Gallandii editio emendanda, in qua interiori habetur pro interioris.

quoque hominis sit amictus ornatus. Spirituales 18 maculas oblitimus, et carnalia in nobis fulgeant vestimenta. Nihil autem prodest fulgere vestibus et sordere sagittis. Ubi enim conscientia tenebrosa est, totum corpus obscuratum est. Habemus autem, quo

conscientiæ maculas abluamus: scriptum est enim: *Date elemosynam, et omnia munda sunt vobis* (Luc. xi, 41). Bonum elemosynæ mandatum, per quod manibus operamur, ut corde mundemur. Explicuit.

HOMILIA V.

De eodem.

ADMONITIO.

Ex eodem Sangallensi codice hanc item homiliam, quemadmodum superiorem exscribi, edique curavit Mabillonius in primo *Musæi Italici* volumine. A Mabillonio accepit Gallandius, transtulitque in tomum IX Bibl. PP. Venet. edit. an. 1775, titulo *Incipit de natâ Domini Salvatoris*, retente, quem titulum ex codice ipso Sangallensi Mabillonius idem expresserat. Id vero homilia genus Maximo ascribi oportere confirmat majorem in modum codex Taurinensis, in quo hæc est eidem homiliae præfixa inscriptio. *Item et de nativitate Domini homilia 35.* Quid si stylus et interpretatio loci Isaiæ, quem auctor affert, satis evincat, sancto ipsi antistiti eandem homiliam acceptam referri oportere, cum istiusmodi ratio adducendorum sacre Scripturæ locorum et antistiti fuerit peculiaris, quæ quidem loca vel Latina ipse faciebat de Græciis, vel excipiebat ex Latina versione quæpiam ratione?

ARGUMENTUM. — *Christi nativitas Deo digna in omni-
bus erat exhibenda. Virgo Altissimi virtute obumbrata
parit incorrupta. Filius nascitur sanctus, cælestes po-
tem et solium hominibus annuntians, novum quem-
dam mundi ortum pollicentur.*

Proxima dominica dilectionem vestram admonui-
mus, fratres, de diei hujus adventu, in qua diximus
nos natalem Domini hodie etiam mundo teste susci-
pere. Mundus enim testimonium perhibet, dum na-
scente Christo, et ipse renascitur. Renascitur enim,
cum de profundis noctium tenebris partu quodam
lucis eruitur. Renascitur, inquam, cum ejus defectio
sinitur, claritas reparatur. Atque ideo in ortu Christi
oportet magis ortum sæculi nos vocare. In hac enim
die ad salvanda omnia oritur. Oritur enim die hæc
lux mundo, defunctis resurrectio, vita mortalibus
ac propterea hodie non tam Salvatoris natalis est
quam salutis. Nascitur ergo salus omnium Christus,
quem regem gentium propheta testantur: nascitur
ex virgine, sicut Isaias (Cap. vii) declarat dicens:
*Ecces virgo in utero accipiet, et pariet filium, et voca-
bunt nomen ejus Emmanuel, quod est interpretatum
nobiscum Deus.* Probat ergo veritatem Domini ordo
nascendi. Conceptit virgo virilis ignara consortii:
impleitur utero nullo libatæ amplexu, et Spiritum
sanctum nascens venter excepit, quem pura membra
servarunt, inopians corpus gessit. Videte miraculum
matris dominicæ. Virgo est, cum concipit, virgo cum
parurit, virgo post partum. Gloriosa virginitas, et
præclara fecunditas! Virtus mundi nascitur, et nullus
est gemitus parturientis; vacuat uterus, infans exci-
pitur, nec virginitas violatur. Dignum enim erat ut
Deo nascente meritum cresceret castitatis: nec per
ejus adventum violaretur integritas, qui venerat sa-
nare corrupta: nec per eum pudicitia corporis le-
deretur, per quem donatur virginitas baptismatis im-
pudicia. Natus igitur puer ponitur in præsepio, et
hæc sunt Dei prima eunabula: nec regnator cœli has
indignatur angustias, cui habitaculum fuit virgineus
venter. Idoneum plane Maria Christo habitaculum,
non pro habitu corporis, sed pro gratia originali. Ergo
exonerata felici onere Maria matrem se leta co-
gnoscit; quæ se nescit uxorem; et est gloriosa de so-

bole, quæ est ignara de conjugio; atque infantem eo
genuisse miratur, cum Spiritum sanctum eo susce-
pisse testatur; nec, quia peperit inopata, terretur,
quia testimonio nititur virginitatis et sobolis. Soboles
enim dominicum Patrem indicat; virginitas stupen-
tium suspicionem excusat. Inde virginitati divinitas
testimonium perhibet; hinc nature secretum. Testi-
monium, inquam, perhibet divinitas partui virginali.
Ut conciperetur enim Christus secundum præsump-
tionem Evangelii Spiritus sancti repletur gratia; vir-
tute Dei Patris obumbratur, sicut ad Mariam dictum
est: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altis-
simi 19 obumbrabit tibi, et ideo quod nascetur ex te*

sanctum, vocabitur Filius Dei (Luc. i). In nativitate
ergo Salvatoris completa est illa divina sententia,
quæ dicit: *Doctus aut tribus testibus stabit omne
verbum.* Ecce enim Verbum Dei nascitur testimonio
Trinitatis. Nam atque in utero S. Mariæ cum Spir-
itus sanctus supervenit, cum obumbrat Altissimus,
cum Christus generatur, confessio in eo fidei conti-
nenter. Dignum enim erat ut Mater salutem populi
edificata prius in visceribus suis confirmaret myste-
rium Trinitatis; et sic intelligeremus ante Salvato-
ris ortum confirmationem esse fidei sacramentum. Ma-
ria enim tanquam in sacrario ventris sui portavit
cum mysterio sacerdotem; nam quicquid in sæculo
profuturum erat, id totum de ejus ventre: Deus, sa-
cerdos et hostia; Deus resurrectionis, sacerdos obla-
tionis. Hoc autem totum in Christo agnoscimus. Deus
enim est, quod ad Patrem redit: pontifex, quod se

obtulit: victima, quod pro nobis occisus est. Mariæ
ergo 20 uterum, non uterum dixerim fuisse sed
templum; templum plane est, in quo habitat san-
ctum quicquid in cælo est: nisi quod supra cælos
æstimandum est, ubi quasi in secretiore tabernaculo
mysterium a divinitate disponitur, quemadmodum a
pluribus ascendatur ad cælum. Supra cælos plane
æstimandus est uterum Mariæ, quia Filium Dei glori-
osorem remisit ad cælum, quam de cælo descen-
derat. Inde enim ut pateret, hinc reversus est, ut re-
gnaret: inde humiliatus descendit in hominem, hinc
glorificatus ad Patrem ascendit. Mellius plane tem-
plum corporis est, quam cœli. Resident enim Chri-

stus est : ibi terribilis, hic manifestus; ibi invisibilis, hic visibilis atque palpabilis; ibi peccata vindicat, hic condonat; ibi potestate iudicis utitur, hic dilectione fratres hortatur. Atque ideo est bonum nobis adorare eum, cum invitat, ut possimus eum non timere, cum iudicat. Explicit.

HOMILIA VI.

De Nativitate Domini I.

ADMONITIO.

Ex vetustissimo codice abbatie olim S. Dalmatii, de quo satis est a nobis dictum in commentariis, hanc nos homiliam descripsimus, edimusque nunc primum in lucem. In codice quidem S. Maximi nomen præfert, neque ulla est causa, quamobrem sancto antistiti eam non esse adiudicandum putemus.

ARGUMENTUM. — *Quomodo Christus dupliciter natus prædicatur, unus tamen Filius Dei unicipari debet. Idem enim est, qui a Patre ab æternitate est genitus, et qui in tempore a Virgine procreatus.*

Domini nostri Jesu Christi, fratres, nativitatem solemnissimam honore debito celebrantes exsultemus atque lætemur in Domino illum tandem e caelis advenisse in terras hominem, qui æterni Dei Filius est, ut nos a diaboli servitute redimeret. Illum de caelis descendisse habitatorem caelorum, qui terrarum incolae induceret in cælum. Hodie enim ex virgine nullius viri gnara commercii homo processit, qui Deus simul est et homo. Hodie unus idemque carnali sine ulla conceptione natus est Deus, et sine ullo generante factus est homo. Illum ab æterno genuit Deus, et in tempore Dei omnipotentis operante virtute casta virgo suscepit. Natus est ab æterno sine ullo conditionis principio; ortus est in tempore ex immaculata virgine. In prima nativitate natus est Deus; in secunda procreatus est homo. In prima ut Deus hominem fecit; in secunda hominem a peccati vinculis, quibus detinebatur, absolvit. Exsulta igitur et lætare, C

Sion, quoniam ab omni quondam paterna prævaricationis meta liberata es. Ortus enim ille est Dominus in civitate David, quæ vocatur Bethleem, qui reatum nostrum, quo diabolicis fraudibus, quibus a tanto tempore circumventa fuerat miserranda mortalitas, clementer absolvit, atque jugum servitutis antiquæ nostris e cervicibus pius excussit. Natus est Deus Dei Filius ex femina, obvolatus est pannis, et positus in præsepe (*Deest hic solium, deinde sequitur*). Ad hunc igitur Deum simul atque hominem humili corde, sincera mente, castis obsequiis accedamus. Nec quoniam allophylosum circumstreperibus armis angimur, quæ dissidentium regum suscitavit discordia, ideo sacratissima hujus diei mysteria cum gaudio celebrare non debemus; quin imo potius eadem competentibus gaudiis veneremur, Deum exorantes, ut ab istis periculis nos liberare, et custodire sua pietate dignetur (*Hic desunt decem lineæ, quæ in codice evanescunt*). Nos igitur ipsos illi offeramus, ut ab ingruentibus malis ejusdem pietate liberati, etc. (*Deest reliquum*.)

HOMILIA VII.

De Nativitate Domini II.

ADMONITIO.

21 Ex eodem abbatie S. Dalmatii codice excepta hæc item homilia est, quam perinde nunc primum publici juris facimus. Nihil est autem, quod officiat, quin ea, ut est etiam in codice Turinensi, S. Maximo ascribatur, cujus certe dicendi ratio plane similis majus addit huic homilie ipsi asserendæ argumentum.

ARGUMENTUM. — *Contra ethnicos Deum hominem ex Virgine natum negantes, probat S. Maximus divino rerum omnium Conditori omnia-possibilia esse. Infinita enim sapientia et potentia quando et quomodo vult cuncta operatur.*

Sanctum et venerabile dominicæ nativitatis sacramentum, quod recurrentibus annis devotissima semper celebritate veneramus, tanta sui dignatione excellit mysterii, ut et gentiliū audaciam, et omnium, confundat hæreticorum impudentiam. Illum enim Deum, quem nos fide edocti, parvulorum simplicitate indefectibiliter credimus nasci potuisse ex femina, ipsi et contra Gentiles, ut nunc hæreticos seponamus, carnalibus argumentis hebetati adhuc recusant credere ex virgine nasci potuisse, et Christi sacerdotem ista docentem irrident. Et quantumvis Deum aliis in rebus mirabilia facere quotidie, atque alias toties operatum esse ipsi etiam putent, atque mirentur; in sola tamen Filii sui Redemptoris nostri sanctissima nativitate atque mirabili operari id nec potuisse, nec debuisse contendunt. Verum quenam hæc est pru-

dentum hujus sæculi stulta doctrina, dicam potius, insania, credere equidem Deum mirabilia aliquando fecisse, facere etiam et nunc; in sacratissima autem Filii sui Domini nostri nativitate ex virgine id nullo modo potuisse præstare? Ille enim idemque Deus, qui cælum, atque **22** cælum cælorum, singula etiam, quæ in eis sunt, divina arte aliquando creavit ex nihilo; ille qui terram, aquas et maria, atque illa quæ in eis continentur, omnipotentis Verbi sui virtute ex nihilo pariter efformavit; ille est qui virgini partum dedit et sobolem. Si Deum credis, cælum, solem, stellas condere potuisse ex nihilo: si terram, maria, animantia, universumque hujus spectabilis mundi ornatum: si hominem demum ex limo potuisse fingere (*Deest admittis*), cur illum intactæ virginis ipsius Dei operante virtute dare non potuisse contendis? Quæ enim major omnipotentis Dei virtus erit, cuncta, quæ in caelis et in mundo videt, creavisse ex nihilo, aut in intemeratæ virginis utero, nullo præcedente carnali complexu, hominem creare? Si in his, quæ videntur. Creatoris omnipotentiam miraris, cur in

intemeratę virginis partu illam denegabis? Quęnam erit stulta illa vesania (*Desunt hic due linea quę omnino evanuerunt*) omnia fecisse, quęcumque voluit in cęlo et in terra, quoniam illius omnipotens virtus ea facere voluit, et potuit. Virginem autem Dei operante virtute parere posse, et vere genuisse (*Deest hic folium, neque remanet nisi mutila conclusio*). At-

que ideo, fratres, tanti mysterii sanctissima solemnia celebrantes Deum nostrum, qui tanta pro indignis fecit, veneremur semper (*Hic etiam desunt decem linee penitus obliterate*)... Ad illum igitur continuis votis properemus: qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen. Explicit.

HOMILIA VIII.

De Nativitate Domini III

ADMONITIO.

23 Tertiam hanc homiliam de nativitate Domini suppediavit nobis vetustissimus codex quondam cenobii de Appianis, vulgo *Pago* in marchionata Salutiensi, pag. 16, pariterque ut superior codicis Taurinensis testimonio gaudet. Enuntiatur enim in ejus indice. Item et de nativitate Domini homil. 19. Sed valde ad editionis nostrę decus et ornamentum conducit, quod eam omni ex parte integram producamus.

ARGUMENTUM. — *Beneficia omnia, quę mundo contulit dies natalis Domini, recensentur. Magnam lætitię causam nobis pręstat divina bonitas, et misericordię adventu ejus, qui Deus et homo est, cujusque munibus cumulati sumus*

Sanctissimum et venerabile dominicę nativitatis sacramentum, quod exsultantibus animis hodierna die universa veneratur Ecclesia, similibus gaudiis nos quoque celebrare debemus. Hodie enim æternus ille Dei Filius naturam miseratus humanam de regalibus sedibus nos reparaturus, descendit. Hodie novus ille Adam suę nativitate mirabili nostram de novo plasnavit naturam, et quę veteris Adę miserabili lapsu fuerat fedata et corrupta, pretiosa suę nativitate et lacrymabili morte reduxit ad vitam. Hodie ille cœli terrarumque Dominus infirmitates nostras visitare dignatus est. Hæc die Bethlehem illa civitas Dei summi, et quę panis civitas, nuncupatur, panem illum cœlestem nobis protulit, et potum quo qui saturati et inebriati fuerint gaudia semper gustabunt æterna. Tristatur infernus natum illum esse Deum atque hominem, qui claustra sua occultans terrarum incolas transmisit ad cœlum. Cœli **24** autem lætantur, per hujus adventum universo orbi patelactum fuisse ali-

quando mortalibus aditum, quo ipsa scandere valeant cœli superna. Cœlestes quoque incolę gestiunt cunctis hominibus hodierna die spem factam habitandi æternales illas sedes, quas pręparavit Dens diligentibus se; atque lætantur futuros esse illos aliquando beatitudinis illius participes, gaudiorumque consortes. Gaudet deum et ipsa puerpera Virgo beatissima se illum enixam fuisse puerum, quem superna Spiritus sancti irradiante virtute, sine ullo carnali complexu, concepit in utero Deum simul atque hominem. Lætetur ergo et nos etiam, fratres, in hac sacratissima die, qua natus est nobis Dominus, qui est Christus Jesus in civitate David, et de tantę nativitatis celebritate gaudeamus. Quem enim modo natum veneramur, non hominem tantum credimus, sed etiam Deum. Homo quidem membrorum teneritudine, Deus autem, atque procedens a Deo ex illibate suę matris conceptu. Et revera Deum et hominem illum fuisse ut ex diversa Evangelii lectione audistis, et stella ipsa, quę ortum ipsius magis annuntiavit, et cum pastoribus ostendunt colloquentes angeli. Deum ergo simul atque hominem fuisse credere omnino debemus. Explicit.

HOMILIA IX.

De Nativitate Domini IV.

ADMONITIO.

Satis hæc de homilia in comment. vitę S. Maximi, et in præfatione locuti sumus, neque aliud addendum arbitramur, nisi eam acceptam esse ex eodem codice S. Dalmatii num. 9 de nativit. Domini; in cod. autem Taurin. est homil. 15. In utroque præfert titulum: *Item et de nativitate Domini*.

ARGUMENTUM. — *Meminit condemnationis hæresis Helvidii et Joviniani contra Delparę virginitem, eiq; dogma catholicum opponit.*

Sanctissimam hanc dominicę natalis diem, fratres, quam una nobiscum universa exsultans concelebrat Ecclesia, competentibus gaudiis nos quoque celebremus. Hodie æternus ille Dei Filius pro nobis de cœlis descendit ad terras, ut universum mundum, quem ab initio creaverat, evocaret ad cœlum. Hodie in fine temporum ille natus est homo, qui ante omnia sæcula unigenitus processit a Patre. Novus quidem homo in tempore, sed ab æterno Deus; novus quidem Christus, sed Dominus omnium sæculorum. **25** Hodie beatissima illa Virgo Maria peperit hominem, quem non suscepit ab homine, et quę ante par-

tum inviolata virgo permansit. Ridet tanti profunditatem mysterii cæca et stulta gentilitas, irridet quoque impia illa blasphemia, quę superioribus diebus, dum partum Virginis attenuere pręsumpsit, atque corrumpere, Christum Dominum nostrum ex Virgine procreari non potuisse blasphemavit. Hanc sancta Mediolanensis Ecclesia horruit blasphemiam, illam synodalis noster uno ore damnavit conventus, eandem execrata est pia ipsa imperialis potestas. Etenim dum honorabile connubium virginitati ausus est æquare, Christum blasphemat ex virgine non potuisse generari; cum negare non audeat ex muliere editis humanorum pignorum partibus virgines permanere. Verum quęnam hæc est impudens et temeraria fallacia, Christum Dominum nostrum dicere ex

virgine generari non potuisse, cum ipsum ab illis credatur hominem sine femina creare potuisse? Si ipse sine ullo femini et virili sexus complexu mulierem potuit in lucem edere, cur novum hominem sine ullo carnali complexu generare non potuisse dicitur? Si in primi Adæ conceptu solam Dei omnipotentiam satis fuisse credis; cur, frater, in secundi Adæ adventu, per quem in nos salus æterna descendit, per **26** quem omnes reparati sumus, divinam negabis potentiam? Sed si contra naturam non est virginem posse concipere, cum Deus omnia facere potuerit, quæcumque voluit in cælo et in terra, cur contra naturam esse asseris virginem, Dei omnipotentis operante virtute, illæsa virginitate... omnia enim quæcumque voluit Deus fecit in cælo et in terrâ. Voluit hominem de limo formare et fecit. Cælum, terram (*Desunt de B*

cem lineæ, quæ perit character), voluit, et facta sunt. Voluit Israeliticum populum per maris undas sicco pede transire, et factum est. Ad Gedeonis preces solem in suo cursu stare jussit, et stetit. Voluit demum intactam virginem, virginitate illi permanente puerum parere, et ipsa peperit. Quod ergo in partu isto cælesti (*Deest solum, postea ita concluditur*). Ergo, fratres, ineluctabili fide ac devotione solita sacerdotis tot semper monitis inherentes, per religiosi itineris vias, ac veritatis semitas, quas universa tenet Ecclesia gradientes, magis magisque hæreticorum devia et diabolica calcato figmenta. Neque enim debet fidelis anima, quæ Deum quæcumque voluit facere potuisse credit (*Desunt due lineæ*); qui æternis ignibus consummabit. Exolicit.

HOMILIA X.

De Nativitate Domini V.

ADMONITIO.

Plures sunt codices gravissimæ notæ præclaram hanc homiliam Maximo asserentes. Imprimis quatuor codices Vaticanos 1267, pag. 91, 4931, pag. 6, Vatic. Palat. 453, pag. 101, et Vatic. Regiæ 125, pag. 79, memorabimus quos sequitur Taurinensis: *De nativitate Domini homil. I*, Novarienses duo 37, pag. 69, et sig. l. O. num. 11, pag. 20, Augiensis xvi, Casinensis 106, pag. 12, Modociensis sig. l. E iii, Lambacensis, pag. 95, omnes, nomine S. Maximi homiliæ inscripto, perspicuum testimonium præbent. His horumque similibus innixi Gymnicus pag. 12, Galesinius pag. 88, Combefisius tom. I, pag. 206, Coudinus tom. I, pag. 169, Raynaudus pag. 195, Margarinus edit. Lugd. an 1677, tom. vi, pag. 1, hanc primam homiliarum Maximi de nativitate Dom. ediderunt.

ARGUMENTUM. — Verbum divinum ab æterno generatum a Patre, cum in terris homo nasci dignatus sit, non communi modo conceptus, sed superna Altissimi operante virtute, ex matre virgine carnem assumpsit. Decebat enim talis ortus in humanis Filium Dei.

Hodie, fratres carissimi, Christus natus est, nos renati. Hodie Salvator mundi per matrem nascendi tempus accepit, qui de Patre nativitatis non habet tempus. Hodie per hominem Filius Dei ingressus est mundum, ejus manu ante hominem factus est mundus. Hodie habitator cæli venit ad terras, qui terrarum incolas evocaret ad cælum. *Mirabilia*, inquit, *Deus in sanctis suis* (*Psal. lxxvii*). Si in sanctis suis mirabilis Deus, quomodo non in se ipso mirabilis? Si mirabilis in Joanne, quem nasci de Patre senissimo et sterili de matre præcepit, quanto magis in se est mirabilis, qui, ut nostræ conditionis carnem indueret, novum virgini et conceptum dedit et partum.

* In cod. Vaticano 1267, pag. 90, legitur: *Sine generante factus est homo.*

Auctor inedit. sæc. xv de *Mysteriis redempt. humanæ* in cod. Ott. Vatic. 773, lib. i, cap. 5, ubi de duabus

¹ Est id de gemina substantia acceptum ex hymno 4 S. Ambrosii, tom. IV opp. edit. Venetæ an. 1751, pag. 309, quem quidem hymnum laudat S. Cælestinus pontifex max. in eo sermone quem habuit in concilio Romano adversus Nestorii hæresim. Confer tom. I Epistol. Rom. pontif. pag. 4098, edit. Paris. Constantii pag. 1721. Jam vero Maximus *gemina substantiam*, hoc est naturam in Dei Verbi persona commemorat, quod ipsum est catholicum dogma ab apostolica sede primum, tum ab Ephesina synodo definitum contra hæreticum dogma Nestorianum. Eodem atque Maximi doctrina recidunt, quæ scribit S. Leo M. serm. 20, qui est primus de nativitate Do-

mit S. Habacuc propheta (*Cap. iii*): *Domine, audivi auditionem tuam, et timui; consideravi opera tua, et expavi. Quis non expavescat et metuat tanti profunditatem mysterii, quandoquidem unus idemque* **27**

C sine conceptione natus est Deus, * et sine creante factus est homo. Duas in Christo generationes legimus, fratres carissimi, sed in utraque incomprehensæ divinitatis est virtus. Ibi enim illum ex semetipso genuit Deus: hic eum virgo Deo ^b operante concepit. Ibi sine initio, hic sine exemplo. Ibi natus ut conderet vitam, hic factus ut tolleretur mortem. Ibi Patri natus, hic hominibus procreatus. Illa nativitate hominem fecit, hac generatione hominem liberavit; utramque, fratres, generationem ejus non posse narrari sententia hæc una complectitur. Illa enim est ante hominem, ista supra hominem. Illa incogitabilis, ista mirabilis. Cum autem duas Christi docemur nativitates, non bis asseritur Dei Filius natus, sed gemina in uno Dei Filio confirmatur esse substantia ^a.

D generationibus Christi agit, hunc Maximi locum sub ejus nomine asserit.

^b Idem cod. Vat., *Deo cooperante concepti*.

mini nostri Jesu Christi. tom. I edit. Rom. an. 1753, pag. 45: *Tanto fœdere utramque naturam conservat, ut nec inferiorem consumeret glorificatio nec superiorem minueret assumptio. Salva igitur proprietate utriusque substantiæ, et in unam coeunte personam suscipitur a majestate humilitas. Quod adjungit Maximus, non asseri bis Dei Filium natum, neque bis esse natum Deum; erant fortasse qui repugnans esse ardentur sententiæ theologorum, Christum bis esse natum recte usurpari posse dicentium. Adenodus est S. Thomas part. iii, quest. 35, art. 11, ad quartum argumentum, et iii Sententiarum dist. 14, quest. 1, art. 2, ad 4. Sed secus est. Nihil enim esse pugnant*

Ibi quod erat, natus est; hic quod non erat, factus est. Ait de his beatus evangelista Joannes (Cap. 1): *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. Et iterum: Et Verbum caro factum est.* Igitur Deus, qui apud Deum erat, prodixit a Deo, et caro Dei, quae in Deo non erat, processit ex femina. Ita Verbum caro factum est: non ut Deus vacuaretur in hominem, sed ut homo glorificaretur in Deum. Itaque non his natus est Deus, sed ex duobus natiuitatibus, id est Dei, et hominis seipsum Unigenitus Patris, atque sese hominem unum esse voluit Deum. Generationem ergo ejus quis enarrabit (Isai. lxi)? Fratres, generatio Christi si narrari non potest, credi potest. Si lingua deficiit, fides proficit. Magnus enim profectus est fidei, cum tantum de Deo suo concipit, quantum veritas non potest parturire. Cavete, dilectissimi, ne quando vos de his incredulitas moveat, quia si homo non valet explicare quod sentit, Deus sine dubio potest implere, quod voluit. Et perabsurdum est, fratres, ut ineffabilem Deum infirmissima fragilitatis nostrae sermone pensemus. Amentis res est, ut operationes maiestatis immensae inter exigua corruptibilibus oris nostri conemur verba concludere. Quomodo enim comprehendere potest homo Deum, factus ingenuum, mortalis aeternum? Si investigare niteris, qualiter Deus in hominem, vel homo transivit in Deum; investiga prius, si potes, quomodo ex nihilo factus est mundus, celum unde resplenduit, aquarum liquor, terrae soliditas qua ratione subsistunt; quomodo etiam de terra homo, de masculo femina, itemque per feminam masculus; quid illud est post omnia, quod lumen gignit

ac tenebras, quod vitam facit ac mortem? Si ergo te ipsum, o homo, et quae propter te facta sunt, qualiter, aut unde sint facta comprehendere non vales: qua praesumptione quaeve stultitia tum ipsius, atque omnium discitis Creatorem? Natum ergo de Deo Patre Deum, eundemque hominem factum de virgine constemur. Sed haec, carissimi, rationi creta sunt, fidei manifesta. Tunc enim parte ex aliqua indefinitae maiestatis ejus poterimus immensa rimari si advertamus, quantus qualisque sit Deus, a nobis non posse cognosci, ut ait Dominus ad Moysen: *Tu autem non poteris videre faciem meam* (Exod. xxxiii), id est, non potes carnalibus oculis meam, sicut est, inspicere Deitatem. Beatus namque David, virtutem omnipotentiae ejus intendens, clamabat dicens: *Mirabilia opera tua, Domine, et anima mea novit valde* (Psalm. exxxiii). Valde enim sciebat anima prophetalis opera Dei omnem meditationem humanae mentis excedere, propter quod sapientissimus patriarcha, mortalis sensus conclusus angustiis, quae investigare non poterat, mirabatur. Quis ergo hominum discutere aut inquirere audeat, tantum quod propheta mirator? *Mirabilia, inquit, opera tua, et anima mea novit valde.* Hoc ipsum enim quod incomprehensibilis est Deus, anima ejus noverat, caro sentire non poterat. Omnis ergo, qui opera Dei magis vult examinare quam credere, non sequitur animae sensum, sed errorem: et ideo, fratres, non discutiamus, qualiter Deus de Deo natus est, sed credamus; nec retractemus partum virginis, sed miremur, ut Unigenitum Dei Deum et hominem constantes inoffensam teneamus caelestis fidei veritatem.

HOMILIA XI.

De Natiuitate Domini VI.

ADMONITIO.

25 Editores olim S. Leoni Magno attribuerunt, ut Ballerini in praefatione ad Opp. ejusdem pag. 70 doctissime admovent, sententiam eam S. Maximo restituendam. Eorum judicium nititur quique codicibus Vaticanis: nomen 4954, pag. 5, a t.; 4267, pag. 89, a t.; 433, pag. 99, a t.; Regian 125, pag. 69, a t.; Octobon. 773, quibus congruunt Taurinensis, homil. 15 de Natiuitate Domini, Vercellensis 81, duo Navarienses 37, pag. 68, et sign. f. O, num. 11, pag. 18, Modestiensis E in, Cisterciensis Montis Amiat. ac tandem duo Augustenses 211, 212. Alcuinus eam Maximo ascribit pag. 26 homil. edit. Venet. an. 1571, Gymnicus pag. 16, Combefisius tom. I, pag. 207, Cundium tom. I, pag. 464, Galesinius pag. 90, Raynaudus pag. 194. Margarinus Bibl. Max. edit. Lug. 1677, tom. VI, pag. 5, idem confirmant. Quis autem contra sentiat, cum tanta sit codicum et scriptorum consensio?

ARGUMENTUM. — Rationes Christianae exultationis in Domini natiuitate a Maximo cumulate afferuntur, et praecipua redemptionis beneficia recensentur.

Justissime, fratres, festiuitate praesentis diei in

• Cod. Cas. 106, *Itaque nobis natus est Deus.*

• Cod. 1267, *potuit pro potest.*

• Cod. Laurent. et edd. 1267 Vat. addunt *Quomodo enim comprehenderet homo Deum, factus genitum, mortalis aeternum.*

intelliget, qui animadverit Maximum de Deo, seu de Dei Filio agere, quem si quis his natum dicat, is videtur (ut idem est veritus Maximus) duplicare personam, atque cum Nestorianis sentire. Nam qui de Deo, sive de Dei Filio loquitur, nulla injecta mentione naturae humanae, ab eo assumptae, naturaeque his dicit, is Deum, ut Deus est, his natum dicere videtur. Ceterum Maximum natiuitates duas nominat hoc modo: *Non his natus est Deus, sed ex Joabuz natiuitatibus, id est Dei, et hominis ac ipsam Unigenitum Pa-*

omne se gaudium totus ubique suscitatur mundus, quia hodie promissus a saeculis universo orbi iudex ortus est, et redemptor. Et necesse est, ut in commune nos omnes qui futuri examinis resurrectionisque promiss-

• Idem eod. Latrent., *si advertamus quantum, qualeve sit, Deum a nobis non posse cognosci, etc.*

• Cod. Novat., *non potest carnalis oculus.*

• Cod. Vat. Palat., *universi orbis.*

tris, atque sese hominem unum esse voluit Deum. Thomas vero Christum his natum recte posse dici affirmat. Christum autem qui dicit, eum certe dicit qui Deus et homo est, seu in quo naturae sunt duae in personam unam coeuntes; quare, in Christo, inquit in corp. artic., sunt duae naturae, divina scilicet et humana, quarum unam accepit ab aeterno a Patre, alteram accepit temporaliter a matre, et ideo necesse est attribuire Christo duas natiuitates; unam qua aeternaliter natus est a Patre, aliam qua temporaliter natus est a matre.

re salutarem suscepimus fidem, habeamus metum A
quidem de iudice, sed de redemptore letitiam, Omnis
namque fidelis anima timore corrigitur, correptione
tetur. Et in hoc, carissimi, quanta erga humanum
genus omnipotentis Patris dispensatio est, quantave
benignitas, ut, quem iudicem præparabat incredulis,
hunc credituris **30** præmitteret redemptorem: qua-
tenus, præcurrens misericordia, severitatem adven-
tantis iudicis præveniret. Hodie itaque natus est Chri-
stus, sed in nativitate ejus nostra omnium habet vita
natalem: quia, qui privilegia primæ nativitatis ani-
mus, visitante nos Christo, sanctiore partu redimus
ad vitam. Hodie peperit Maria, sed ipsa suorum partu-
r vit auctorem. Hodie edidit mundo hominem quem
non suscepit ab homine. ^a Quid hoc est miraculi,
fratres? Nascitur caro de carne, non tamen generata
per carnem, ^b et secreto quodam incomprehensoque
concepta procedit de mortali femina divina proge-
nies. Nec mirum sane, si existit divina nativitas, ubi
non erat humana conceptio, aut si illam matrem non
violavit partus, quam coitus non fedavit. Ille quondam
futorum consocius Isaias populus et gentibus ^c signum
novæ salutis aperiens: *Ecce, inquit, virgo in utero
concepit, et pariet **31** Filium, et ^d vocabunt nomen
ejus Emmanuel, quod ^e interpretatur Nobiscum Deus
(Isai. vii).* Atque, ut advertamus Novi ac Veteris Te-
stamenti unum esse consensum unumque consilium,
ait etiam beatissimus Lucas dominicæ generationis
relator egregius dicens: *Missa est angelus Gabriel a
Deo ad virginem desponsatam viro, cui nomen erat Jo-
seph, et ait ad illam: Ecce concipies in utero, et paries
filium, et vocabunt nomen ejus Jesum (Luc. i).* Jesus
autem, carissimi, Latino sermone Salvator dicitur.
Ecce qualiter se invicem concordantibus sententiis
testimonia divina confirmantur, et cum ^f prædican-
tum diversa sint tempora, non diversa narratio. Nam
partum virginis, quem ille prædixerat, iste testatur.
^g Quis igitur de divinitate Christi, quis de redemptione
cunctetur, quem et Isaias proficitur Deum, et Gabriel
annuntiat Salvatorem? Quis intacte puerperæ alvum
dubitet foruisse, ^h quod uno pene ore, atque eodem
spiritu proloquuntur evangelista, angelus et pro-
pheta? Ubi tanti testesque sunt testes, non erubescit
veritas, sed auditor incredulus confutatur. Sed jam
videamus quas pro nobis natus perferat Christus in-
jurias, quibusve rursus injuriæ illæ virtutibus deco-
rentur; et ante omnia femineo ⁱ sexu se concipi pati-

tur, qui in exordio mundi omnipotentem manu de ma-
sculo operatus est feminam. Sed hanc humilitatem
nascendi virginæ matris sublimat integritas. Et
quamvis natus Christus femineo, ut infans, lacte pas-
catur; ^j tamen ut rerum potens ^k virginibus autetur
uberibus, atque ut primum illum in has sæculi pro-
cellas, et fluctuantis sentinam mundi uterus maternus
effudit, vilissimis ^l circumdatur pannis. Pannis siquid-
em induitur ille pro nobis, qui cum crearet omnia,
terras luce perfudit, celum sideribus adornavit, et
igneæ solem claritate vestivit. Obvolvitur quidem pan-
nis, sed hi panni nova stella radiante munerantur a
magis ^m et exsultantibus angelis honorantur. Et ut
noverimus universa hæc per mysterium vel fieri vel
dici, hic qui pannis ⁿ circumvolvitur, prædicatus ab
B initio de sinu Patris, æternoque thalamo salutarium
32 nuptiarum sponsus venit e caelo, sicut ait vene-
randus David: *Ipse tanquam sponsus procedens de
thalamo suo (Psalm. xxi).* Deinde (ut legitur) ponitur
in præsepe, quia, ut ait evangelista, ^o *Non erat illi
locus in diversorio (Luc. ii).* Ne quem, fratres, ista
permoveant, quia omnis hæc in Salvatore villas præ-
tiosissimæ nostræ salutis est sacramentum. Videte
enim quanta sapientia collocari Christus dicitur in
præsepe, qui gemina quadam gratia humani generis
et esca erat futurus, et pastor. Qui bene in præsepio
ponitur, ut ad pabula perennis vite spiritualium ovium
greges agni celestis balatus invitet. *Non erat, inquit,
eis locus in diversorio. Nunquid tante illius erant an-
gustie mansionis, ut nati sub hora parvuli membra
non caperet? Sed idcirco mystico refertur sermone,
non invenire locum in diversorio; quia ingressus
mundum Christus fidem, ^p in qua possit requiescere,
non invenit, ut ait ipse in Evangelio, dicens: *Filius
autem hominis non habet ^q ubi caput suum reclinet
(Matth. viii).* Unde advertimus quia unicus Dei Fi-
lius non in spatiosis domibus auratisque ^r laquearibus,
sed in fide credentium requiescit. ^s Hanc ergo Chri-
stum Jesum sagentem ubera, nascentium infantium
more vagientem, vilibus circumdatum pannis, jacen-
tem in præsepe, angelica ministeria prosequuntur, ^t et
omnis exercitus multitudo miratur, consona cum
voce collaudans et dicens: *Gloria in excelsis Deo, et
in terra pax hominibus bonæ voluntatis (Luc. ii).* Glo-
ria utique Deo, qui desperatis mortalibus munus æter-
næ salutis exhibuit: et pax hominibus bonæ volun-
tatis, quos certamine suo Christus, atque prælio in*

^a Idem cod., Quid est hoc?

^b Cod. Ott. Vat., sed secreto quodam et incompre-
hensio, etc.

^c Cod. Vat. Palat., novum signum aperiens novæ sa-
lutis. Ecce Virgo concipiet, etc.

^d Cod. Vat. 1267, vocabitur nomen.

^e Idem cod. Vat., quod est interpretatum

^f Idem cod. Vat., prædicantem.

^g Cod. Vat. Palat. 435, quis igitur de nativitate
Christi, quis, etc.

^h Idem cod. 1267, quod uno pene ore proloquuntur.
Cod. Ott. Vat. 775, quod uno pene ore, coherente spi-
ritu proloquitur evangelista, etc.

ⁱ Idem cod. 1267, ante omnia femineo sexu concipi
vultur.

^j Codex Vat. Palat. 435, tamen tum rerum. potens.

^k Cod. Vat. 1267, virginis nutritur.

^l Idem cod. 1267, circumdatus pannis

^m Idem cod., et ab exsultantibus angelis honorantur.

ⁿ Idem cod. 2267, qui pannis obvolvitur.

^o Idem cod. 1267, Non erat illi locus in diversorio.

^p Idem cod., in qua possit requiescere

^q Idem cod., ubi caput reclinet.

^r Idem cod., auratisque laquearibus.

^s Cod. Vat. Ott. 675 habet: Ecce Christum Jesum.
Hic locus integer affertur ab auctore citato cap. 73 de
laudando Domino angelorum exemplo.

^t Idem cod. Vat., omnis celestis exercitus miratur
consona cum voce, etc.

Ibi quod erat, natus est; hic quod non erat, factus est. Alii de his beatus evangelista Joannes (Cap. 1): *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. Et iterum: Et Verbum caro factum est. Igitur Deus, qui apud Deum erat, proditit a Deo, et caro Dei, quae in Deo non erat, processit ex femina. Ita Verbum caro factum est: non ut Deus vacuaretur in hominem, sed ut homo glorificaretur in Deum. Itaque non hic natus est Deus, sed ex duobus natiuitatibus, id est Dei, et hominis seipsam Unigenitus Patris, atque sese hominem unum esse voluit Deum. Generationem ergo ejus quis enarrabit (Joh. 1. 18)? Fratres, generatio Christi si narrari non potest, credi potest. Si lingua defuit, fides proficit. Magnus enim profectus est fides, cum tantum de Deo suo concepit, quantum terminus non potest parturire. Cavete, dilectissimi, ne quando vos de his incredulitatis moveat, quia si homo non valet explicare quod sentit, Deus sine dubio potest implere, quod voluit. Et peraburdum est, fratres, ut ineffabilem Deum infirmisimo fragilitate nostra sermone pensemus. Amentia res est, ut operationes maiestatis immensae inter exigua corruptibilibus oris nostri concipimus verba concludere. Quomodo enim comprehendere potest homo Deum, factus ingenuum, mortalia aeternum? Si investigare aiteris, qualiter Deus in hominem, vel homo transivit in Deum; investiga prius, si potes, quomodo ex nihilo factus est mundus, cœlum unde resplenduit, aquarum liquor, terre soliditas qua ratione subsistunt; quomodo etiam de terra homo, de masculo femina, itemque per feminam matriculatus; quid illud est post omnia, quod lumen signit*

ac tenebras, quod vitam facit ac mortem? Si ergo te ipsum, o homo, et quae propter te facta sunt, qualiter, aut unde sint facta comprehendere non vales: qua presumptione quare stultitia tuum ipsius, atque omnium discitis Creatorum? Natus ergo de Deo Pater. Deum, eundemque hominem factum de virgine constemur. Sed hae, carissimi, rationi creta sunt, fidei manifesta. Tunc enim parte ex aliqua indefinitae maiestatis ejus poterimus humensa rimari si advertamus quantum qualive sit Deus, a nobis non posse cognosci, ut ait Dominus ad Moysen: *Tu autem non poteris videre faciem meam (Exod. xxxiii)*, id est, non potest carnalibus oculis meam, sicut est, inspicere Deitatem. Beatus namque David, virtutem omnipotentis ejus intendens, clamabat dicens: *Mirabilia opera tua, Domine, et anima mea novit valde (Psal. cxxxiii)*. Valde enim telebat anima prophetalis opera Dei omnem meditationem humane mentis excedere, propter quod sapientissimus patriarcha, mortalis sepius conclusus angustiis, quae investigare non poterat, mirabatur. Quis ergo hominum discutere aut inquirere audeat, tantum quod propheta mirator? *Mirabilia, inquit, opera tua, et anima mea novit valde.* Hoc ipsum enim quod incomprehensibilis est Deus, anima ejus noverat, caro sentire non poterat. Omnis ergo, qui opera Dei magis vult examinare quam credere, non sequitur animae sensum, sed errorem: et ideo, fratres, non discutiamus, qualiter Deus de Deo natus est, sed credamus; nec retrahemus parium virginia, sed miremur, ut Unigenitum Dei Deum et hominem constantes inoffensam teneamus coelestis fidei veritatem.

ROMILIA XI.

De Nativitate Domini VI.

ADMONTIO.

23 Editores olim S. Leoni Magno attribuerant, ut Ballerini in praefatione ad Opp. ejusdem pag. 70 docuimus adducunt, testes eam S. Maximo restituenda. Eorum iudicium nititur quinque codicibus Vaticanis: namque 4954, pag. 3, a. 1. 1267, pag. 83, a. 1. 433, pag. 99, a. 1. Region 125, pag. 69, a. 1. Octobon. 175, quibus congruunt Taurinensis, homil. 13 de nativitate Domini, Vercellensis 81, duo Novarienses 37, pag. 66, et sign. f. O. num. 11, pag. 18, Modostensis E. in, Cisterciensis Montis Amiatae, ac tandem duo Augustenses 211, aut Alcinum citum Maximo ascribit pag. 96 homil. edit. Venet. an. 1571, Gymnicus pag. 16, Combefisius tom. I. pag. 307, Cundius tom. I. pag. 164, Galesinius pag. 90, Raynaudus pag. 194, Margaritus Bibl. Max. edit. Lug. 1677, tom. VI, pag. 3, idem confirmant. Quis autem contra sentiat, cum tanta sit codicum et scriptorum consensio?

ARGUMENTUM. — Rationes Christianae exaltationis in Domini natiuitate a Maximo cumulate afferuntur, et preciosa redemptionis beneficia recensentur.

Justissime, fratres, festivitate praesentis diei in

dus Cod. Cas. 106, Itaque nobis natus est Deus.

Cod. 1267, potuit pro potest.

Cod. Laurent. et edit. 1267 Vat. addunt Quomodo enim comprehenderet homo Deum, factus genitum, mortalia aeternum.

intelligit, qui animadvertat Maximum de Deo, seu de Dei Filio agere, quem si quis his natum dicat, is videtur (ut item est veritus Maximus) duplicare personam, atque cum Nestorianis sentire. Nam qui de Deo, sive de Dei Filio loquitur, nulla injecta mentione naturae humanae, ab eo assumpta, naturamque his dicit, in Deum, ut Deus est, his natum dicere videtur. Ceterum Maximus natiuitates duas nominat hoc modo: Non hic natus est Deus, sed ex duobus natiuitatibus, id est Dei, et hominis ac ipsum Unigenitum Pa-

omne se gaudium totus ubique suscitavit mundus, quia hodie promissus a saeculis universo orbi iudex ortus est, et redemptor. Et necesse est, ut in commune nos omnes qui futuri examinis resurrectionisque promiss-

Item cod. Labrent., si advertamus quantum, quale sit, Deum a nobis non posse cognosci, etc.

Cod. Novat., non potest carnalis oculis.

Cod. Vat. Palat., universi orbis.

tria, atque sese hominem unum esse voluit Deum. Thomas vero Christus, his natum recte posse dici affirmat. Christum autem qui dicit, eum certe dicit qui Deus et homo est, seu in quo naturae sunt duae in personam unam coeuntes; quare, in Christo, inquit in corp. artic. sunt duae naturae, divina scilicet et humanae, quarum unam accepit ab aeterno a Patre, alteram accepit temporaliter a matre, et ideo necesse est attribuisse Christi duae natiuitates, unam qua aeternaliter natus est a Patre, aliam qua temporaliter natus est a matre.

re salutarem suscepimus fidem, habeamus metum. A tur, qui in exordio mundi omnipotenti manu de ma-
sculo operatus est feminam. Sed hanc humilitatem
nascendi virginalis matris sublimis integritas. Et
namque fidelis anima timore corrigitur, correptione
latur. Et in hoc, carissimè, quanta erga humanum
genus omnipotentis Patris dispensatio est, quantave
benignitas, ut, quem iudicem præparabat incredulis,
hunc credituris **30** præmitteret redemptorem: quatenus,
præcurrens misericordia, severitatem adven-
tantis iudicis præveniret. Hodie itaque natus est Chri-
stus; sed in nativitate ejus nostra omnium habet vita
natalem: quia, qui privilegia primæ nativitatis ami-
simus, visitante nos Christo, sanctiore partu redimus
ad vitam. Hodie peperit Maria, sed ipsa suum partu-
r vit auctorem. Hodie edidit mundo hominem quem
non suscepit ab homine. ^a Quid hoc est miraculi,
fratres? Nascitur caro de carne, non tamen generata
per carnem, ^b et secreto quodam incomprehensoque
concepta procedit de mortali femina divina proge-
nies. Nec mirum sane, si existit divina nativitas, ubi
non erat humana conceptio, aut si illam matrem non
violavit partus, quam coitus non sedavit. Ille quondam
futurorum conscientis Israelis populus et gentibus ^c signum
novæ salutis aperiens: Ecce, inquit, *virgo in utero*
concepit, et pariet **31** *Filius, et* ^d *vocabunt nomen*
ejus Emmanuel, quod ^e *interpretatur Nobiscum Deus*
(Isai. vii). Atque, ut advertamus Novi ac Veteris Tes-
tamenti unum esse consensum unumque consilium,
ait etiam beatissimus Lucas dominica generationis
relator egregius dicens: *Missa est angelus Gabriel a*
Deo ad virginem desponsatam viro, cui nomen erat Jo-
seph, et ait ad illam: Ecce concipies in utero, et pariet
filium, et vocabunt nomen ejus Jesum (Luc. i). Jesus
autem, carissimè, Latino sermone Salvator dicitur.
Ecce qualiter se invicem concordantibus sententiis
testimonia divina confirmantur, et cum ^f prædicanti-
bus diversa sint tempora, non diversa narratio. Nam
partum virginis, quem ille prædixerat, iste testatur.
^g Quis igitur de divinitate Christi, quis de redemptione
cunctetur, quem et Isaias proficitur Deum, et Gabriel
annuntiat Salvatorem? Quis intactæ puerperæ aliam
dubitet floruisse, ^h quod uno pene ore, atque eodem
spiritu proloquuntur evangelistæ, angelus et pro-
pheta? Ubi tanti talesque sunt testes, non erubescit
veritas, sed auditor incredulus confutatur. Sed jam
videamus quæ pro nobis natos perferat Christus in-
jurias, quibusve rursus injuriæ illæ virtutibus deco-
rentur; et ante omnia femineo ⁱ sexu se concipi pati-

tur, qui in exordio mundi omnipotenti manu de ma-
sculo operatus est feminam. Sed hanc humilitatem
nascendi virginalis matris sublimis integritas. Et
namque fidelis anima timore corrigitur, correptione
latur. Et in hoc, carissimè, quanta erga humanum
genus omnipotentis Patris dispensatio est, quantave
benignitas, ut, quem iudicem præparabat incredulis,
hunc credituris **30** præmitteret redemptorem: quatenus,
præcurrens misericordia, severitatem adven-
tantis iudicis præveniret. Hodie itaque natus est Chri-
stus; sed in nativitate ejus nostra omnium habet vita
natalem: quia, qui privilegia primæ nativitatis ami-
simus, visitante nos Christo, sanctiore partu redimus
ad vitam. Hodie peperit Maria, sed ipsa suum partu-
r vit auctorem. Hodie edidit mundo hominem quem
non suscepit ab homine. ^a Quid hoc est miraculi,
fratres? Nascitur caro de carne, non tamen generata
per carnem, ^b et secreto quodam incomprehensoque
concepta procedit de mortali femina divina proge-
nies. Nec mirum sane, si existit divina nativitas, ubi
non erat humana conceptio, aut si illam matrem non
violavit partus, quam coitus non sedavit. Ille quondam
futurorum conscientis Israelis populus et gentibus ^c signum
novæ salutis aperiens: Ecce, inquit, *virgo in utero*
concepit, et pariet **31** *Filius, et* ^d *vocabunt nomen*
ejus Emmanuel, quod ^e *interpretatur Nobiscum Deus*
(Isai. vii). Atque, ut advertamus Novi ac Veteris Tes-
tamenti unum esse consensum unumque consilium,
ait etiam beatissimus Lucas dominica generationis
relator egregius dicens: *Missa est angelus Gabriel a*
Deo ad virginem desponsatam viro, cui nomen erat Jo-
seph, et ait ad illam: Ecce concipies in utero, et pariet
filium, et vocabunt nomen ejus Jesum (Luc. i). Jesus
autem, carissimè, Latino sermone Salvator dicitur.
Ecce qualiter se invicem concordantibus sententiis
testimonia divina confirmantur, et cum ^f prædicanti-
bus diversa sint tempora, non diversa narratio. Nam
partum virginis, quem ille prædixerat, iste testatur.
^g Quis igitur de divinitate Christi, quis de redemptione
cunctetur, quem et Isaias proficitur Deum, et Gabriel
annuntiat Salvatorem? Quis intactæ puerperæ aliam
dubitet floruisse, ^h quod uno pene ore, atque eodem
spiritu proloquuntur evangelistæ, angelus et pro-
pheta? Ubi tanti talesque sunt testes, non erubescit
veritas, sed auditor incredulus confutatur. Sed jam
videamus quæ pro nobis natos perferat Christus in-
jurias, quibusve rursus injuriæ illæ virtutibus deco-
rentur; et ante omnia femineo ⁱ sexu se concipi pati-

^a Idem cod., *Quid est hoc?*
^b Cod. Ott. Vat., *sed secreto quodam et incompre-*
henso, etc.
^c Cod. Vat. Palat., *novum signum aperiens novæ sa-*
lutis. Ecce Virgo concipiet, etc.
^d Cod. Vat. 1267, *vocabitur nomen.*
^e Idem cod. Vat., *quod est interpretatum*
^f Idem cod. Vat., *prædicantem.*
^g Cod. Vat. Palat. 433, *quis igitur de nativitate*
Christi, quis, etc.
^h Idem cod. 1267, *quod uno pene ore proloquuntur.*
Cod. Ott. Vat. 773, *quod uno pene ore, coruscant. s. p-*
ritu proloquuntur evangelistæ, etc.
ⁱ Idem cod. 1267, *ante omnia femineo sexu concipi pati-*
entur.
^j Codex Vat. Palat. 433, *tamen tum rerum potens.*
^k Cod. Vat. 1267, *virginis nutritur.*
^l Idem cod. 1267, *circumdatus pannis.*
^m Idem cod., *et ab exultantibus angelis honoratur.*
ⁿ Idem cod. 1267, *qui pannis obvolvitur.*
^o Idem cod. 1267, *Non erat illi locus in diversorio.*
^p Idem cod., *in qua possit requiescere.*
^q Idem cod., *ubi caput reclinet.*
^r Idem cod., *auratque laquearibus.*
^s Cod. Vat. Ott. 673 habet: *Ecce Christum Jesum.*
Hic locus integer affertur ab auctor citato cap. 73 de
laudando Domino angelorum exemplo.
^t Item cod. Vat., *omnis celestis exercitus miratur*
consona cum voce, etc.

regnum proprium diabolica de captivitate revocavit. Et quam congruus evangelicus intonat sermo cum dicitur: *Gloria in excelsis Deo, et pax in terra hominibus*, etc., quod idem ipse Dei Filius, et apud angelos gloriosus est in coelis, et bonae voluntatis homini-

bus pacem praeat in terris. Propter quod, dilectissimi, competentibus gaudiis tanta de salute laetamur, atque angelicis nos vocibus sociantes, honore debito mysteria semper Christi, virtutesque laudemus.

HOMILIA XII

De Domini Nativitate VII

ADMONITIO.

33 Quibus in codicibus mss. haec homilia legatur dicere copiosius, si opus esset. Satis autem erit hos perpaucos commemorare, a quibus caeteri non discrepant. Eam codex M. E. Taurinensis exhibet, in quo est *22 de nativ. Domini*, codex praeterea Lucen. 85, Vatic. Palat. 433, pag. 103, Vatic. Reg. pag. 125, pag. 71, a. t., tandem duo Belgici. Martinensis et Camberonensis, apud quos est homilia *7 de nativ. Domini*, qui omnes constanti inscriptione S. Maximus ejus auctorem annuntiant. His congruunt quatuor alii Codices, nempe Casinensis. 106, Vercellensis. 81, Vallicell. 125, et Augiensis xvi. Ipsi Benedictini monachi congreg. S. Mauri, cum eam inter sermones S. Augustini de tempore invenerint. in append. serm. collocarunt; ac librorum mss. typis etiam excusorum auctoritate freti Maximo nostro adjudicarunt. Confer tom. V opp. S. Aug. edit. Antuerpiae an. 1700, pag. 153, Gymnicus revera pag. 23, Galesinius pag. 91, Combefisius tom. I, pag. 108, Cundius pag. 168, Raynaudus pag. 196, et Margaritus Bibl. Max. tom. VI, pag. 6, edi oportere censuerunt.

ARGUMENTUM. — Verbi divini caro ex Virgine assumpta sempiterna Deitati majestati conveniens, opus fuit supernae virtutis, omnia sua in potestate habentis.

In adventu dominico, fratres carissimi, solutus est omnis paternae praevaricationis metus, quem diabolicis dudum fraudibus incurrit circumventa mortalitas. Adest enim nobis coeli terraeque iudex, qui rescisso chirographo delictorum, reatum nostrum miseratus absolvit. Adest ille Dominus, qui jugum captivitatis antiquae nostris cervicibus solvens, maerorem mundi aeterna libertate iustificat. Abest rex ille mansuetus, qui per spacia totius orbis coelestia iustitiae gressibus incedens, superbientem parentis inimici contrivit tyrannidem. Hodie namque, parturiente Maria, natus est nobis Dei Filius, ut germana carnis nostrae conceptione productus, creato a se homini et pietatem paternam, et fraternum largiretur affectum. Et natus sane ab intacta est femina, ut eum pariter et hominem testaretur partus humanus, et Deum probaret aeterna virginitas. Nam sicut non poterat nisi caro de carne nasci, ita non poterat Dei caro de femineo utero nisi sine generante prodire. Propter quod ait angelus beatissimae Mariae: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi: et quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur. Filius Dei* (Luc. 1). Spiritus, inquit, sanctus superveniet **34** in te. Idcirco tibi, frater, a virtute Spiritus sancti angelicus sermo protexit, ne conjecturis carnalis disputationis hebetatus coeleste tibi mysterium terrena ar-

gumentatione confingas. Aut non putas eum novum puerum in alvo virginis potuisse formare, qui cum primum conderet hominem, nec semen patris, nec viscera matris quaevisit? Die itaque, quicumque es supernae dispensationis arbiter, et discussor, quae tibi videtur virtus eminentior, partum disce virgini, aut perfectum hominem, creasse de terra? *Primus enim homo*, ut ait Apostolus, *de terra terrenus, secundus homo de caelo coelestis* (I Cor. xv). Si contra naturam esse contendis, quod in mysterio redemptionis nostrae sine viro puella asseritur concepisce: cujus, quæso, naturae est, quod in parente generis nostri caro sine carne formata est? Quae ista est ratio, imo quam caeca contentio, ut non credatur Deus facere hominem posse de femina, quem creditur fecisse de pulvere? Si Omnipotentis, o homo, tali in negotio esse percipis voluntatem: de opere ejus cur retractas? *Omnia enim*, sicut legitur, *Dominus quancunque voluit fecit in caelo et in terra* (Psalm. cxxxiv). Et si sollicitus perscruteris, praeter hunc legitimum humanae conceptionis usum tres valde mirabiles nascendi species operatum reperies Trinitatem. Et prima est quidem, quod Adam figuratus ex limo est; secunda, quod mulier formata est ex maseulo; tertia, quae et coelestis est, quod Christus processit ex virgine. Quid horum **35** non novum? Quid horum non mirabile? Quid horum, nisi fidem sequamur, inquisitio poterit humana complecti? Quod autem mystico hoc conceptu visitare mundum suum Dei dignatus est Filius, nostrae hoc salutis necessitas

^a Idem cod., angelicus intonat sermo.

^b Idem cod., Qui cum Deo Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia secula saeculorum. Amen.

^c Cod. Vat. Palat. 433 et Martinensis, diaboli dudum fraudibus.

^d Cod. Taurinensis omittit qui.

^e Cod. 1267 Vat., latificet.

^f Cod. Vat. Palat., qui spacia totius.

^g Cod. Vat. Reg. 125. codd. Vat. 1267 et 4651, Vercell. et Martinen., parentis inimici conterat tyrannidem.

^h Cod. V. R. 125 et Palat., germanae carnis naturae, etc.

ⁱ Cod. Ott. Vat. 773, materna virginitas.

^D Cod. Vatic. Reg. 1267, Martin. et Camberon., virtutem.

^a Edit. Paris. S. Ambros. an. 1690, praetexit.

^b Cod. Vat. Palat. 433, confundas

^c Cod. Martin., An non.

^d Idem cod. 4951, Aut non putes

^e Cod. Palat., novum tibi puerum.

^f Codd. Ott. Vat. 773 et Vatic. 1267, Si Omnipotentis, o homo, in tali negotio voluntatem esse consideras, de opere cur retractas?

^g Cod. Ott. Vat. 773, quod formatus est Adam ex limo.

^h Item cod., de maseulo; tertia quae coelestis existit, etc. Totus hic locus asserit ab auctore citi, usque ad illa: quod nativitas terrena perdiderat.

flagitabat; nimirum, ut cœlestis tandem generatio repararet, quod nativitas terrena perdididerat. Sed fortassis hunc, qui natus prædicatur ex femina, dum viribus obvolvitur pannis, dum jacere contentus est in præsepe, dum lacrymosis vagitibus concepat, dum maternis lactatur uberibus, Deum esse diffidis? Imo per ista, frater, adverte eum, et ut hominem infirma pro infirmis pertulisse, et ut Deum potentiam exercuisse cœlestem. Hic namque, qui sordentibus circumdatur pannis, regis per Chaldeos muneribus honoratur (*Matth. xxi; Luc. xi*). Hic qui in præsepi humilis jacet, lumine novi sideris coruscat e caelo (*Joan. vi*). Hic, qui vagitus reddit **36** infantie, angelici exercitus vocibus collaudatur. Hic qui femineo lacte nutritur, multa hominum millia parvissimo pane

A satiavit. Quid illud adjiciam, quod Deum illum, et verum Dei esse Filium resurgens a mortuis Lazarus probat (*Joan. xi*), ^a receptus ad lumen cæcus annuntiat (*Luc. xviii*), venerandis ejus calcata vestigiis unda testatur (*Matth. xiv*), et quod præcellit hæc omnia, resultans e caelo vox paterna confirmat (*Matth. iii*). Propter quod, dilectissimi, tam magnum hoc nativitatis dominicæ sacramentum dignis vocibus honoremus: diligamus præ omnibus castitatem, quia ut placere hanc sibi Christus ostenderet, pudicitiam uteri virginalis elegit: sectemur misericordiam, quia pietatis est quod salvamur: justitiam sollicite teneamus, quia ob hoc Unigenitus Dei effici dignatus est homo, ut veritatem predicans universam mundi **B** faciem ^b damnata iniquitate curaret ^c.

HOMILIA XIII

De Nativitate Domini VII

ADMONTIO.

Nullus, quod sciamus, est scriptor qui hanc S. Maximo homiliam non censeat esse ascribenda. Summæ scriptorum consensio accedit codicum mss. et editorum plane consentanea auctoritas. Ex bibl. Vaticana quatuor concordēs codices nominabimus, 4951, pag. 21, 1967, pag. 91, Regina 433, pag. 98, a tergo, et alter ejusdem 125, pag. 72. Inscrubitur autem: *In natali Domini, sermo beati Maximi episcopi*. Eandem inscriptionem exhibent tres codices Augienses xii, xvi, et xxix; Martinensis, Casinensis pariter 106, pag. 13, ac demum Madoetiensis E iii, serm. 25. Laurentiani codices ea carent. Exstat in codice Taurinensi cum titulo: *Item et de nativitate Domini homilia XIV*. Editores autem omnes inter homilias Maximianas de natali Domini referunt, Grynicius pag. 14, Galesinius pag. 92, Combefisius tom. I, pag. 168, Cundius tom. I, pag. 65, Raynaudus pag. 197, Margarinus tom. VI Bibl. Max. PP., pag. 6.

ARGUMENTUM. — Non repugnat rationi humanæ Filium Dei a Deo ab æterno procedentem, in tempore factum fuisse hominem nostri similem. Utraque generatio, duplicem in Christo naturam comprobans, et ineffabile sacramentum continens, fidei est argumentum.

Hodierni mysterii sacramentum, fratres carissimi, sicut credidistis semper et creditis, reparatio est salutis humanæ, virtutum nativitas, ruina vitiolorum. Hodie namque Christus Jesus, Dominus noster, in quo divinitatis est plenitudo, carnis nostræ infirma suscipiens, novus natus est homo. Hodie refulsit secundus ille Adam, non incola, sed dominus paradisi, quem interdictæ arboris pulchritudo non fallat, serpens non decipiat, mulier non seducat. Hodie exortum est in tenebris lumen. Hodie illud quod ^d cœlum, et cœli cœlorum se habere gaudebant, mundus, dum nescit, accepit. Neque enim ut temporalis quidam, aut qui ante non ^e fuerit, de femina nobis repentinus emeruit; sed qui semper erat cum Patre Deus, semperque regnabat, novo per virginem voluit mortalibus apparere mysterio: novus quidem homo, sed Dominus sempiternus; novus Christus, sed rex omnium sæculorum. Ipse est in fine temporum natus ex Maria, qui ante omnia sæcula Unigenitus processit e Patre. Hic est prædictus a patriarchis, a prophetis prædicatus, annuntiatus ab angelis, ab apostolis approbatus.

De uno eodemque legis: *In principio erat Verbum, et Verbum caro factum est* (*Joan. i*). Gaude ergo nunc et **37** exsulta ^f ad Deum ^g tuum tandem conversa gentilitas. Percepisti donum quod Abraham in spiritu se vidisse letatus est: meruisti per Christum, quod mereri quondam Hebræorum gens electa non potuit; timens enim Israel et tremens mirabatur, ut legimus, quod Moyses, populi princeps, reconditus in nube, et in vertice montis altissimi solus cum Domino loqueretur (*Exod. xxxiii*). Tibi vero sic natus est Christus, ^h et tanta se nobis dignatione concessit, ut loqueretur omnibus, et ab omnibus videretur. Ad illum tunc montem Sina ⁱ quicumque accessisset ex populo, præsentī puniebatur interitu: ad hunc vero montem, qui hodie natus est mundo, quicumque non accesserit, morietur. Et tunc quidem unus populus erudiebatur ad fidem: nunc vero omnes gentes vocantur ad vitam. Viderunt venerabiles patres nostri innumera magnæque mirabilia. Cœlum illis angelicas roravit: escas; dulcia pocula lapis durissimus ministravit (*Exod. xvii et xix*); Jordanis perpetem meatum suum retorsit in fontem: validissimi hostium muri tubarum strepitu corruerunt; sol quoque commoratus in cœlo longiorem triumphanti populo præstitit diem (*Jos. iii, vi et ix*). Hoc vero nullis antea videre sæculis datum est, ut Uni-

^a Codd. Reg. Vatie. 125 et Palat. 433, recepto lumine cæcus annuntiat. Cod. 4651 et Vercell. 81, receptans lumen cæcus annuntiat.

^b Cod. Pal. 433, in iniquitate damnanda purgaret.

^c Cod. 4951, damn. iniqu. novaret; cui cum Patre, et Spiritu sancto honor et imperium per omnia sæcula sæculorum. Amen.

^d Cod. Martinen. omittit cælum etc.

^e Codex Vaticanus 1267, qui ante non fuerat.

^f Cod. Vat. 4951, Gaude ergo nunc, et exsulta tandem ad Deum.

^g In Cod. Martinen. deest tuum.

^h Idem Cod., et tantam nobis dignationem concessit, ut loqueretur hominibus.

ⁱ Codd. Vat., Reg. 125, et Ol. 115, quicumque accessisset ex populo præsentī, puniebantur.

genitus Altissimi, **38** quem tremantes archangelorum * suscipiunt potestates, hominem se hominibus exhiberet, et carnem, quam * assumpsit ab homine transformaret ¹ in Deum. Amplexare ergo dignationem maiestatis aeternae, et ne arcanam Dei tui discutias voluntatem: quia omnibus quidem natus est Christus, sed fidelibus dat salutem. Quod si tibi sensuum tuorum fragilitate minus dignum videtur, Filium Dei natum de femina credere: virginem cogita peperisse. Si tibi panni, * quibus * obvolutus est, fortasse vilescunt: angelos collaudantes, et multitudinem celestis exercitus admirare. Si praepe in

A quo infans jacuit despicias, erige paulisper oculos, et novam in celo stellam protestantem mundo civitatem dompicam contemere. * Si villa credis, crede mirifica. Si de his quae humilitatis sunt disputas, quae alta sunt et coelestia venerare. Hisdem enim referentibus, hisdemque auctoribus, de Domino Salvatore, quae humilia, et quae gloriosa sunt didicisti; universa, quae ad salutis tuae mysterium pertinebant sacra tibi Evangelia prodiderunt. Habes in his unde Dominum Jesum et natum hominem credas, et Deum esse dubitare non possis ¹.

HOMILIA XIV.

De Nativitate Domini IX.

ADMONITIO

39 Auctoritas codicum bibliothecae Vaticanae magni pendenda est. Sunt enim optime notae, cum et veteres sint, et scripti per quam accurate. In horum tribus, nempe in 1267, pag. 92, in 4951, pag. 25, et in Regine 125, pag. 73, hujus homiliae S. Maximi auctor constituitur. Quid si hisce praecclaris monumentis alia, eaque illustra accedant? Profecto praeter codicem Taurinensem, in quo est homilia 20 de nativ. Domini, habemus duos codi. Angienses xvi et xxix. Lucensem 85. Casinensem 106, pag. 13, ac Neapol. S. Joan. ad Carbonariam. Quin etiam in egregio Breviario Strigoniensi S. Maximo inscripta est. Editores libris mss. consonant, Grynicius scilicet pag. 27, Galesinius pag. 93, Combefisius tom. I, pag. 208, Cundinus tom. I, pag. 107, Raynaudus pag. 107, Margaritius Bibl. Max. tom. VI, pag. 6.

ARGUMENTUM. — Excitat S. doctor fideles ad contemplanda divina mysteria quae in Christi nativitate versantur; laudandamque Deum qui nobis delictorum veniam, apemque sempiternae salutis inest.

Investigabiles humanis sensibus dispositiones esse divinas, ipsa operum Dei altitudo testatur. Sed eo magis nobis Christi sunt veneranda mysteria, quo magnitudine sui capacitatem ingenii mortalis excedunt. Et ideo, fratres, cum annuntiatur nobis sempiternus ille Unigenitus Dei Patris, cui subjacent omnia, et per quem creata sunt universa, sub fine temporum nasci voluisse de femina, * infantiam perpeti nostrae carnis; tanta dignationis gratiam non debemus examinare, sed credere; nec discutere, sed mirari. Quid enim est aequius, quidve tam congruum, quam ut in rebus divinis omnipotentiam magis sequamur Dei, quam sapientiam? ¹ Hodie igitur nobis, sicut decursa Evangelii lectione cognovimus, secundum carnem natus est Christus, incipiens quidem esse quod non erat, sed non desinens esse quod erat. Nec enim nativitas hominis imminuere, aut separare indiscrete maiestatis poterat unitatem. Quod Deus de Deo Patre processit, ineffabilis ac permanentis est secretum virtutis quod homo est natus ex femina, nostrae salutis est gratia. Illi gloria

nature, hic mysterium voluntatis. Quis ergo, fratres, profundum hoc coelestis consilii valeat aestimare, quod immortalitatis dominus incorruptaeque ¹ substantiae, ut conditione carnis mortem suscipere pro mortalibus ¹ possit, de femineo utero, nulla corporis generationis lege conceptus, humana ¹ voluit sub lege prodire, atque hoc **40** ita, ut eum beata mater, quae intacta conceperat, inviolata proferret? Obvolvitur praeterea pannis, et ponitur in praecepti. Vilitas ista infantis pretiosum Dei est sacramentum. In pannis enim nostras infirmitates, nostra se indicat suscepisse peccata. Quod vero in praecepti, ubi postus est animalium, sua collocari membra permittit, in aeternam refectionem vescendum a mortalibus suum corpus ostendit. Quid illud dicam, quod in terris angelica multitudo descendens, vagantem puerum gloriosa laude prosequitur? Stupet enim omnis creatura tam grande miraculum, quod unus idemque et Deus regnat in caelo et homo nutritur in terra. Cujus mysterii beatus David annuntians novitatem, omne hominum genus ad concentum cantici spiritualis invitavit, dicens: *Cantate Domino canticum novum; cantate Domino, omnis terra* (Psalm. xcvi). Quid tam novum, carissimum, quam quod omnipotens Deus maiestatis immense, Patri coaeternus, et

* Idem cod., suscipiunt potestates.

* Cod. Martinen., cumpsi.

* Idem cod. Regine, quibus obvolutus est, vilescunt.

* Cod. Martinen., involutus.

* Idem cod., si non credis vilia, crede mirifica.

* Idem cod., dubitare non possis. Qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia secula amen. Concordat perfecte textus cum cod. Casinen. 106

* Codex Vaticanus 1267. Item Cod. Regine 125, infantiam perpeti, nostrae carnis subra consortia.

* Cod. Cas. 106, Adest igitur nobis, dilectissimi, dies, sicut, etc.

* Cod. S. Joan. ad Carb. legit incorruptaque natura.

* Idem codex, pro mortalibus possit.

* Ita cod. Regine; alii omittunt robur

homini assumptio attribuitur; et haec per communionem idiomatum, ut aiunt theologi.

* Hoc est in carnem Dei. Ratione enim suppositi divini utramque naturam sibi conjugentis, quae sunt hominis, de Deo predicantur, et sic quae sunt Dei,

perpetui regni dominus ad infirmitates corporeas, et humilitatem se inclinavit humanam? ^a Quid tam novum, quam concipiente, et parturiente femina, illam virginitatem permanere? Et talis revera Salvatorem mundi decebat ingressus, ut, qui humani generis veniebat peccata mundare præ cæteris mundus nasceretur. Bene etiam propheta subiunxit: *Cantate Domino, omnis terra. Cui enim alii omnis*

HOMILIA XV.

De Nativitate Domini X.

ADMONITIO.

⁵¹ Etiam nobis ad attribuendam S. Maximo hanc homiliam nonnulli duorum lib. Vaticanæ codicum præsidio uti liceat, hoc est 435, pag. 163, et Regine 125, pag. 74, cum in aliis omnibus nulla fiat ejusdem S. antistitis mentio; eorum tamen vicem explent alii plures, quibus esse arbitramur adiungendam fidem. Horum sunt Augienses xvi et xxix, Casinensis 106, pag. 14, Vaticellanus, tom. VII, pag. 44, Lucensis 85, Neapol. S. Joan. ad Carbonariam, et Taurinensis, in quo hæc est homilia ²³ de nativitate Domini. Ab editoribus perinde in numerum referitur homiliarum S. Maximi. Sunt hi Gymnicus pag. 30, Galesinius pag. 94, Combefisius tom. I, pag. 209, Camdus tom. I, pag. 166, Roysandus pag. 191, Margaricus Bibl. Max. tom. VII homil. 6 de nativitate Domini, pag. 7. Benedictini monachi congreg. S. Mauri, qui genuina S. Augustini app. a suppositis sejuxerunt, hanc homiliam in appendicem serm. num. 122 retulerunt, monneruntque eam S. Maximo Taurinensi in mss. libris et in excusis tribui solere.

ARGUMENTUM. — De virginitate Mariæ Christi genitricis agit hic Maximus, providensque Dei consilium in servanda ejus integritate celebrat, atque ipsa exultandum monet, quod natiuitate Servatoris nostri omnes nos natos sentiamus ad vitam.

In adventu dominico, fratres carissimi, cuius honorem debitum præsentis festivitatis deferimus, multitudo cœlestium mysteriorum gratia revelatur. Hodie enim, hoc est, in fine temporum editus est ille, cuius æternitatem nulla sæculorum tempora comprehendunt. Hodie cœli terrarumque dominus pro libertate servorum forum induit servitutis. Hodie nova feminei sexus gloria peperit virgo, et quod universa nobiscum creatura miratur, natus est homo, non per hominem procreatus. Sed quamvis novam videatur, non tamen incredulum, quod Christus in utero Mariæ sine generantis conceptus est, qui de Deo Patre sine conceptione processit. Quod enim Deus est, solius Patris est Unigenitus; quod homo est, solius matris est filius: atque ideo illum, qui ex Patre Deus est, et ex matre homo est, hoc est, Deum et hominem, unum Dominum confitemur. Hoc autem totum factum est, ut Deus per carnem hominis mysterium salutis suscipere passionis, et homo per virtutem Dei æternitatis sue reciperet dignitatem. Nasceitur ⁵² itaque Christus ex Maria, ut et sexus femineus hominem

debet cantare terra, ^b nisi qui universo terrarum orbi delictorum veniam et spem sempiternæ salutis invenit? Magnificemus ergo, fratres, Dominum ac Deum nostrum, passus est, atque cantemus: dignum est enim, ut eorum præcipue laudibus honoretur, quos proprii corporis passione, et sanguinis sui effusione salvavit.

⁵³ daret, et Deum proderet integritas virginis. Nasceatur Christus ex femina, ut sicut Adam decipientem per Evam diabolum non potuit præcavere, ita diabolus adventantem per Mariam • Deum non deprehenderet esse præsentem. Parturit ergo femina salutem mundi; ut, que existerat fons iniquitatis, fieret ministra iustitiæ, et per quam mors sibi in hunc mundum aditum patefeci, per eam ad nos vita haberet ingressum. Atque ut ostenderet Creator humani generis utriusque sexus curam habere, et utrumque velle salvare; vir nascitur, et procedit ex femina, quatenus adverteremus, nullam esse apud Deum inter virum ac feminam in percipienda salute distantiam. Cur autem non tota devotione credamus, salutarem puerum nasci potuisse de virgine, qui perfectum hominem credimus de pulvere fuisse formatum? Exsultemus ergo, fratres, et letemur, celebrantes natalem Domini nostri Jesu Christi, quia in ejus natiuitate nos omnes natos sentimus ad vitam. Factus est enim homo, non et sibi viveret, qui auctor est vite, sed ut morte sua vitam redimeret mortuorum. Tantis enim vineulis huiusmodi genus vixerat inimicus, tantaque nos mole immanium presserat peccatorum; ut nullus nobis esset reditus ad salutem, nisi nasceretur ille, qui virtute propria ad vitam posset redire post mortem.

HOMILIA XVI.

De calendis Januariis.

ADMONITIO.

⁴³ De huiusce homiliæ inscriptione, deque tempore quo habita fuit, nonnulla inter scriptores disensio est, inque codicibus mss. typisque excusis libris varietas. Gennadius in certe omnibus vetustior, quos sciamus homiliarum S. Maximi meminisse, hunc eisdem homiliæ titulum fuisse inscriptum docet, de calendis Januariis. Confirmat id quidem Vaticanus codex 1222, pag. 285. Secus est in codice Taurinensi, quem plane novi Vaticano esse antiquiorem. Sic enim habet: Item dictum in calendis Januarii. Non enim idem est quidquam dicere in calendis Januarii, ac sit quicquam de iisdem calendis dicere. Nam qui calendis Januariis quidquam agit, si nulla lege astringitur, ut de calendis iisdem agat, cum integrum ei sit, de re quavis alia, si velit, agere. Contra qui de calendis Januariis disserit, hunc calidus premit necessitas, ut de iisdem non disserat, nisi ipso calendarum Januariarum die. A Vaticano primo et a Taurinensi discrepant cod. Vat. alter num. 4951,

^a Cod. S. Joan. ad Carb., Quid tam novum, carissimi, quam ut in concipiente femina illius virginitas permaneret. Cod. autem Reg., quid tam novum quam ut in concipiente et parturiente femina illius vir-

ginitas permaneret.

^b Cod. S. Joan. ad Carb., nisi ei qui universo

^c Idem cod. S. Joan. ad Carb. Dominum.

pag. 33, Martin., et Palat. Vat. num. 434, pag. 67, Casin. num. 106, pag. 20, Madoet. E m. In horum namque priore apposita homilia hæc est epigrapha: *De circumcissione Domini*; in altero et tertio: *In octava Domini*. Sermo S. Maximi episcopi; in quinto: *In octava Domini, id est in calendis Januarii*. Sermo B. Maximi episcopi de *eadem calendis*. Editores, ut Gymnicus pag. 32, Galesinus pag. 85, Raynaudo pag. 142, Margarino Bibl. Max. SS. Patrum tom. VI, pag. 8, hæc una est omnium probata inscriptio: *De circumcissione Domini, sive de calendis Januarii interpretatio*. Mihi vero probari nullo modo potest, ut homilia de *circumcissione* inscribatur, in qua ne levis quidem sit mentio circumcissionis. Omnis Maximi in hac homilia eo spectat oratio, ut plebs sue fidei credita ab inhonestis superstitionisque ludis, quos cæca gentilitas in honorem Jani insituerat, deterreretur. Verum Gymnicus, cæterique editores, quos proxime nominavi, id genus inscriptionis: *De circumcissione*, etc., idcirco fortasse adhibendum censuerunt quod homilia eandem calendis Januarii dictam arbitrentur, quas in calendis incidit dominicus circumcissionis celebratas; cum Christus circumcissus fuerit octavo a sua natiuitate die, octavusque is dies Januarii mensis primus et haberetur olim, et jam hodie dum habetur. Est autem insignis hæc de re Ivonis Carnotensis locus serm. de circum. Dom. lib. II, cap. 8, num. 12: *Octava et circumcisio uno concinnat sacramento*. Quare Ludovicus Tommassinus in opere quod est de dicrum festorum celebratione: « Quotquot arbitrati sunt, inquit, recolli cal. Januarii octavum natiuitatis diem, ita interpretantur, ac si de circumcissione locuti essent; quod tam verum est, quam circumcissionis rite peragenda legitimum diem octavam eundem esse. » In vetere Martyrologio, quod vulgo Hieronymianum appellari solet, ad diem Januarii commemoratur circumcisio Domini, ut etiam in eo Sacramentorum libro, qui S. Gelasii P. M. nomen præfert, in quo de circumcis. Dom. ad cal. Jan. exstat secreta oratio. In concilio Turon. II an. 570 celebrati canone 17, hæc leguntur: *Patres nostri statuerunt privatas in calendis Januarii fieri titulas, et hanc octavam in ipsis calendis circumcissionis missa Deo propitio celebretur*, tom. III Concil. edit. Paris. an. 1714, pag. 360. Mitto Bedæ, Rabani, Usuardi, Notheri Martyrologia, aliaque recentiora monumenta. Nobis profecto sat est auctoritas synodi Turonensis Patrum, qui sexto seculo testati sunt, de circumcissione agi consueisse cal. Jan. institutione majorum. Nam idem plane perspicitur, id institui genus longe fuisse seculo eodem quinto vetustius. Quamobrem jure ab Alexandro Polito Cler. Reg. Schol. Piar. viro doctis. Isaacus Casaubonus vapulat, qui non ante multa sæcula corripisse jactat circumcis. Christi ad diem cal. Jan. memoriam. Non sum nescius Casaubonum cap. 2: *Promittendum de consecrat. distinct. 3*, maxime sidere. Verum quid edictum ejusmodi capite fuerit, non laboro. Principio non constat a quo perscriptum sit. A concilio Lugdun., inquit Gratianus. Verum a quo Lugdun. concilio neque indicat ipse, neque nos assequi conjectura possumus. Plura enim Lugdunensia concilia numerantur; at in eorum actis ne vestigium quidem reperitur. Canon autem informi, qui unde prodierit, cum ignotum sit, non est, cur auctoritatem adjungamus et fidem. Sed fac Lugdun. aliquos concilii statuto is canon nitatur: quid continet, quod antiquitati diei festi circumcissionis repugnet? An quod octava Domini non circumcissionis in eo fiat commemoratio? At nihil est, quod impediat, quin festus dies, qui ex capite octavus a nativ. Dom. habetur, idem fuerit habitus Circumcissionis festus dies. Scilicet in statutis Remensis can. 20, ad an. 630, tom. III Concil., pag. 570. Pro octava Domini ponitur Circumcisio. *Festa abaque omni opere forensi excolenda, et cum debita veneratione celebranda hæc sunt. Natiuitas Domini, Circumcisio*, etc. Rursus in statutis S. Bonifacii Moguntini an. circiter 746, constit. 31 tom. eodem Concilior., pag. 1946: *Jubentur presbyteri, ut adnuntiis diebus dominicis per annum subbatizandum, primo modo: in natali Domini VIII cal. Januarii dies quatuor; in circumcissione Domini cal. Januarii diem unum, etc.* Quid? An consequens hinc est, diem festum, qui circumcissionis hic dicitur, non fuisse ita dictum octavam natalis Domini? Nihil minus. Non est ergo cur nobis caput de consecrat. distinct. 3 opponatur, quod et nescimus, calnam acceptum referendum sit, et est fortasse Moguntinensibus Bonifacii Remensibusque statutis recentius. At enim detur, institutionem diei festi circumcissionis non adeo esse veterem, ut a tertio sit, quarto quintove seculo repetenda, quotus quisque erit, qui S. Augustini ætate calendarum Januarii diem non fuisse numeratum in sacris putet? Confer S. doctoris serm. 498, al. 7 ex Sirmondianis de cal. Januarii, pag. 631, tom. V Opp. edit. Antwerp. an. 1700. Et si vero sacer is dies fuit, tamen ut Christiani a superstitionibus ludisque sacrilegis ethnicorum magis magisque averti possent, sacerorum antistites in quibusdam curarunt, ut jejuniis transigeretur. Qua de re consule Casarium Arelatensem serm. de cal. Januarii, qui est 129, num. 4, in append. tom. V opp. S. Aug., pag. 163 edit. ejusdem; concilium Turon. II an. 567, can. 17, tom. III Concilior. edit. Paris. 1714, pag. 360; et Tolet. IV an. 633, can. 11, ibid., pag. 583. Redeo ad homilia Maximi. Nego hanc, etiamsi habita fuisset cal. Januarii, inscribendam fuisse de circumcissione, sed sumptam in circumcissione. Nam ubi dicitur de circumcissione, indicat agi in homilia eadem de circumcissionis mysterio, de quo tamen in ea ne verbum quidem. Verumtamen est cur inscriptionem in circumcissione etiam ab editoribus non fuisse adhibendam arbitrer. Non enim hæc ipsa homilia cal. Januarii, sed ante habita fuit; cum supervenientium calendarum Maximus in ea meminerit. *Quamquam*, inquit, non dubitem vos, fratres carissimi, per paternam sollicitudinem instructione divini sermonis edoctos universas calendarum supervenientium vanitates declinare penitus et horrere; etc. Itaque restituendum ei homiliae duximus titulum memoratum a Gennadio, vetustateque codicum confirmatum.

45 ARGUMENTUM. — *Obfurgat Christianos Maximus, quod superstitiosa festa ludoque initio vertentis anni olim ab ethnicis institutos in honorem Jani prosequerentur, sanctamque legem impio ritu violarent.*

« Quamquam non dubitem vos, fratres carissimi, per paternam sollicitudinem instructione divini sermonis edoctos universas calendarum supervenientium vanitates declinare penitus et horrere: ad perfectioris tamen emendationis argumentum non me piguit usitatum vestris auribus inferre sermonem, sicut ait beatissimus Paulus: *Fratres, eadem vobis*

A scribere mihi quidem non pigrum, vobis autem necessarium (Philip. III). Necessarium, dilectissimi, nec superfluum reor, si pro commotione sancta dudum habita, præcedentium patrum vobis repetantur alloquia. Et revera quid fastidii, quid oneris habet pro salutis profectu utilia ac Deo placita sæpe dicere, frequenter audire? Et idem, carissimi, fide ac devotione solita religiosi itineris vias, ac veritatis semitas gradientes, magis magisque errorum devia, et diabolica calcate filimenta. Nec enim debet fidelis anima, quæ angelorum consortia concupiscit, demonio-

^a Cod. Vat. 4951 incipit: *Non dubitem, fratres carissimi.*

^b Cod. Vat. 4222, instructione divini sermonis edo-

^c Ex cod. 1, Plut. XIV. Laur., emendationis augmentum.

^d Cod. Vat. 4951, repetantur eloquia

rum lusbis delectari. Neque vero luci ac tenebris, A
veritati atque mendacio, turpitudini et honestati
apud Dei servos ulla potest esse communio, sicut nos
Ecclesiarum doctor instruit dicens: *Quæ conventio
Christi ad Belial? Qui autem consensus templo Dei cum
idolis (II Cor. iii)?* Quicumque ergo credentium vel
est templum Dei, vel esse desiderat, sollicite caveat,
ne mortua et vana sectando, desinens esse templum
Dei, fiat habitatio tenebrarum, fiat dæmonis monu-
mentum. Ait gloriosissimus ^a propheta David: *Bea-
tus vir cujus est nomen Domini spes ^b ipsius, et non
respezit in vanitates et insanias falsas (Psal. xxxiii).*
Itaque qui sperat in ^c Deum, ac toto corde in ejus
gloriam luminum suorum defigit aspectum; ad den-
sissimas vanitates consecratos semel non debet ocu-
los retorquere; quia, ut ait Dominus: *Nemo mittens
manum ad aratrum, et respiciens retro aptus est regno
Dei (Luc. ix).* Omnis enim arans, si retro respiciat,
aut tortuosum, ^d aut inutilem faciet sulcum, aut ^e 46
aratrum boum suorum vestigia vulnerabit. Ita et
qui directo tramite ac spiritali vomere vitia mun-
dana persulcans incedit ad Dei regnum, si aspectum
suum ad impia et vana converterit, et ^f juges suos,
hoc est corpus atque animam, vulnerabit, et optimi
itineris periculosum incurret errorem. ^g *Et non re-
spexit, inquit, in vanitates et insanias falsas.* Quomodo
beatus David falsas insanias dicit; cum vere insa-
niant, qui abjecto retrorsum timore Dei, ad dæmo-
num respiciunt vanitates? Sed vir ^h fidelis proprie
naturam impie falsitatis expressit: quia ⁱ insana sunt
omnia quæcumque, diaboli fallente mendacio, Dei in
se non habent ^j virtutem. Et illorum gravior atque
immedicabilis languor est, qui superstitionum furore
et ludorum suavitate decepti, sub specie sanitatis in-
saniunt. An non omnia quæ a ministris demonum il-
lis aguntur diebus falsa sunt et insana, cum vir, vi-
riam suarum vigore mollior; totum se frangit in se-
minam, tantoque illud ambitu atque arte agit, quasi
poeniteat illum esse, quod vir est? Nunquid non uni-
versa ibi falsa sunt et insana, cum se a Deo formati
homines, aut in pecudes, aut in feras, aut in portenta
transformant? Nunquid non omnem excedit insa-
niam, cum decorem vultus humani Dei specialiter
manibus in omnem pulchritudinem figuratum, squal-
lore sordium et adulterina foeditate deturpant? Quo-

modo non sanum sapientibus patet, nihil ibi inesse
sanitatis, ubi impia, ubi inhonesta, universaque omnia
et faciunt et loquuntur; non audientes clamantem
quotidie in Ecclesia beatum David et dicentem: *Filli
hominum, usquequo gravi corde; ut quid diligitis
vanitatem et queritis mendacium (Psal. iv)?* Grave
utique eorum cor est, atque omni impietate depres-
sum, qui per sacrilegos jocos divinis monitis illuden-
tes et vana diligunt, et falsa ^k sectantur; et post omnia,
ad offensionis plenitudinem, ^l dies ipsos annum
novum vocant. Quanquam ^m non inconvenienter se-
cundum se novum appellant annum, quoniam per
nefandas serias ⁿ pro honestate falsa turpitudine et per-
versitas innovantur. ^o Novum vocant annum, quasi
novi aliquid aut celum tunc ostendat, aut terra. No-
vum annum Januarias appellant ^p 47 calendæ, ^q cum
velasto semper errore et horrore sordescant. Auspi-
cia ^r etiam vanissimi colligere se dicunt, ac statum
vitæ suæ inanibus indicibus æstimantes, per incerta
avium ferarumque signa imminenti anni futura ri-
mantur; cum utique apud Deum solum sit notitia fu-
tutorum, et legalis auctoritas ista prohibeat dicens:
Ne auspiciemini, ne auguriis intendatis (*Deut. xviii*).
Sed miseri ac miserandi homines rapti erroribus pa-
ganorum, et minus ^s provido corde cæcati cum im-
pietate de domibus suis prodeunt, et cum sacrilegio
revertuntur. Aut quomodo se Christianorum ^t putat
posse vel dici, qui in tali observatione vidit se per-
dis esse consortem? ^u Ita et vos, carissimi, jam du-
dum nec observare nec querere manifesta relatione
C ^v 48 cognovi. Ac revera non sunt a nobis penitus in-
quirenda, qui omnipotenti Deo credimus, qui pro
qualitate meritorum, aut fidei probatione cunctis
mortalibus potestate arbitri sui vel prospera, vel ad-
versa dispensat: præcipue cum hujusmodi homines
arguat, et increpet Apostolus dicens: *Dies observa-
tis, et menses, et tempora, et annos: timeo ne forte
sine causa laboraverim in vobis (Gal. iv).* Videte, ca-
rissimi, in quo laborem erga se apostolicum perdide-
runt. Vos autem, sicut huc usque pro Dei ^w timore
fecistis, abhorrete vana, refugite falsa, impia decli-
nate; et ut ad domum Dei ^x confidenti semper corde
venire possitis; et in fide vestra gentium magister,
et index doctrinæ suæ fructum Paulus inveniat.

^a Cod. Vat. 4951, Ait gloriosissimus prophetarum David. Cod. Martinen. habet, Hinc ait

^b Idem cod. Vat., spes ejus.

^c Idem cod. 4951, qui sperat in Deo.

^d Cod. Martinen., et pro aut.

^e Cod. Martinen., jugera sua.

^f Codd. Vaticani 4222, 4951, Casin. 106, et Martinen., periculosum nimis incurret errorem.

^g Idem cod. Vat. 4951, Sed vir sanctus.

^h Cod. Vat. 4222, quia insaniam sunt omnia.

ⁱ Galesinius habet veritatem.

^j Cod. Martinen., sequuntur.

^k Codex Laurent. i, Plut. xiv, ad offensionis plenitudinem diem ipsum annum novum vocant

^l Cod. Martinen., nec.

^m Cod. Vat. 4222, et cod. Laurent. olim S. Crucis minor. 4, Plut. 33. serias honestate derelicta, falsa, etc. Diversa est cod. Martinensis lectio, Quoniam per

nefandas serias inhonestæ et falsa turpitudine.

ⁿ Cod. Casinen. 106, Et novum vocant, etc.

^o Codex S. Crucis, etc., cum velusto semper errore sordescant.

^p Codd. Laur. et Vat. 4951, Auspicia enim vanissimi.

^q Cod. Vat. 4222, providi corde.

^r Codd. Laurent. et S. Crucis, putat posse vel dici Ita codd. Vat. 4222, 6450 et Casinen. 106.

^s Cod. Martinen., Ista, qui infra habet revelationem pro relatione.

^t Idem cod. Laurent., pro Dei amore fecistis.

^u Idem cod. Laur., ad domum Dei confidenter venire possitis.

^v Idem cod. Laurent., Quod idem præstare digne-
tur qui vivit et regnat Deus in sæcula, amen. Codex
Vatic. 4222, Qui Christo Domino placeat, quo Christus
Dominus delectetur qui vivit et regnat cum Patre in

HOMILIA XVII.

De Epiphania Domini I.

ADMONITIO.

Ex codice Taurinensi, qui multa et præclara contulit ad hujusce nostre collectionis operum S. Maximi decus et incrementum, intelligi plane potest. S. Antistitem 35 sermones seu homilias de Epiphania Domini ad populum habuisse. Harum sunt quedam in lucem antehac editæ, aliquæ nunc primum edentur opera mea; ceteræ perire. Omnium autem earum quæ exstant seriem daturus, ab ineditis ordiar. Ex his cur hanc priore loco ponendam existimarem, post eloquar quam de significatione tituli dixerò. Jam illud constat manifestationem, seu apparitionem, seu revelationem Servatoris Christi, Theophaniam interdum, Epiphaniam plerumque dici, et esse id utrumque ex Græcis ad Latinos traductum vocabulum. Docet porro is, cujus memini admonitione superiore, Alexander Politus in adnotationibus in Martyrol. ad diem vii Idus Januariæ, videri Gregorio Nazianz. hoc Theophaniam inter, ac Epiphaniam interesse: Theophania indicari Servatoris ejusdem nostri natalem diem; Epiphania baptismum. Sed idem veretur Politus, ne non satis accuratè id discrimen constitutum esse a Gregorio videatur. Nam ut Theophania, ita Epiphania vocem usurpam a Patribus, significandi diei natalis Domini causa. Aptè ne an secus non admodum concedendum putat. Ut ut enim ait, Certe quidem, inquit, Epiphania jam inde antiquissimis temporibus non de Christi die natali specialiter, proprièque accepta, sed de baptismo Christi, quo de Christus certis manifestis documentis divinitatem hominibus suam patefecit. At cum eodem die non de baptismo Christi solum, verum etiam de cultu ei a magis tributo, deque prodigio converse aque in vinum tanta celebritate agat Ecclesiæ, hinc affirmant aliqui triplicem eam Christi manifestationem plurali numero Epiphaniarum indicatam fuisse nomine. Ac plurali quidem numero essent Hieronymus lib. 1 in Ezech., cap. 1; Cassianus collat. 40, cap. 2, aliquæ quos Cotelæus in not. ad lib. v Constitution. apostolicarum, cap. 15; Cangius in Glossar. med. et infimæ Latinitat. ad verbum EPIPHANIA; Baronius in not. ad 6 Jan. diem Martyrol. Rom.; Jacobus Gotsfredus ad lib. v cod. Theodos. de Spectaculis; Svincerus in Thesaur. ecclesiasticæ ad vocem Epiphania, sexcentique alii nominant, quos recensere longum esset. Græci *ἐπιφάνια τῶν ἐσώτων, diem Luminum*, vocant. Exstat Gregorii Nazianzeni oratio, quæ est nona atque tricesima, *Εὐχὴ τὰ ἅγια ἑσώτα, In sacra lumina*. Rationem reddit ejus appellationis Nazianzenus ibid., pag. 624: Sanctus Luminum dies, inquit, ad quem pervenimus, quemque hodie divino beneficio celebravimus pro principio quidem Christi mei, hoc est veræ lucis omnem hominem in mundum venientem illuminantis, baptismum habet. Quem quidem ad locum Nicetas interpres: Baptismus, inquit, luminum nomine appellatur, quod purget, et illustret. Quo etiam ait, ut facies eo tempore in lætitia signum accendamus. Ac principum quidem, et causa hujus festi baptismus Christi est. Redeo ad Maximum. Ab hoc homilias de Theophania habitas fuisse Genadius narrat. Ejusmodi titulum in priore sua S. Maximi opp. editione retinuit Galesinius. Nos hanc, insequentesque homilias inscribendas duximus de Epiphania, sedem secuti codicum mss. S. Dalmatii, et Taurinensis, in quo est ipsa num. 45, quæ in ro. nobis cum Leone M. præclare convenit, cujus exstant sermones inscripti de Epiphania solemnitate. Hanc vero ex cod. S. Dalmatii depromptam eo ante ceteras edendam curavimus, quod veluti profuso quodam sit reliquarum. Nam et tempus in ea indicatur, quo dicta est, et ordine mysteria commemorantur, quorum ea die colitur, celebraturque memoria, id quod non tam fieri distincte in sequentibus video.

49 *Augustinus.* — Utique mysterium hoc in oratione recepit sanctus Maximus; nempe manifestationem Christi Domini, et portentosam aquarum in vinum conversionem. Hoc demonstratur Christus verus Deus, verusque homo; illo probatur Salvator universarum gentium Dominus.

Exultemus in Domino, fratres carissimi, quod votis nostris nova semper vota succedunt, et gaudiis gaudia cunctantur. Ecce calix vix nostræ sanctissimæ reparationis cum gaudio diem celebravimus solemnissimum, cum statim de Redemptoris nostri apud gentes gloriosa tetamur manifestatione. Hac enim festivissima die illius diei celebravimus solemnia, quæ ipse natus infans in stabulo manifestare se voluit mundo. Ne enim gentes ipsius in carne adventum, qui universum genus humanum, ut a peccati liberaret servitute, e celo descenderat, ignorarent; stellam in

unitate Spiritus sancti Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

¹ Ubi S. Maximus usurpat verbum inebrio, non est

At cessatura superstitio: in myrrha quo ipsius, et nostrum a mortuis aliquando futura prægnaretur resurrectio (*Desunt hic decem linee, deinde sequitur*). Ergo, fratres, nos, qui ex gentibus ad adorabile fidei lumen adventimus, in hac tanta manifestationis Domini nostri solemnitate exultemus atque letemur in ea. Verum **50** nec minus etiam nobis exultandum est, eo quod in hac sacratissima diei hujus celebritate, sicut paterna traditione instruitur, ipse Christus Dominus noster ad terrenas invitatus nuptias adveniat; non ut illo delectaretur convivio, non ut se vino inebriaret; sed ut nuptiarum se esse demonstraret auctorem, easdemque sanctificans divina ipsius immotesceret virtus, quando nuptiantibus, quod ipsi defecerat vinum, ipse dedit. Dedit equidem vinum, contulit et potum; vinum equidem et potum, quod convivas illos potuit inebriare, aqua repletas hydras ipse in vina mutavit. Vina equidem, quæ architriclinus cum gustasset appositus jam meliora judicavit. Nec mirum: illa etenim, quæ antea bibantur vina, ex vineis hominum manibuseducta fuerant in vinum. Hæc autem ex aqua, quæ conductitiis famulis hydras illas antea repleverat, divina operante virtute, universam aquæ mutando naturam, in pretiosa vina, quæ nuptiantes illos inebriaverunt, conversa fuerant. Tantum ergo videntes miraculum crediderunt, uti

intelligendus pro intemperanti usu vini, sed pro superabundantia ejusdem quæ omnes convivæ refici et saturari poterant.

habet sermo divinus, in eum discipuli ejus. Non jam quod ipse esset hominis, sed Dei Filius, quod tanto comprobabatur miraculo. Id quoque et nos, fratres, toto corde credamus, ipsum nempe, etsi nostræ consortem naturæ, paternæ tamen divinæ substantiæ esse coæqualem. Cur ergo ex nuptiantibus tanto viso miraculo soli discipuli ejus crediderunt in eum? Illi ad vina attendebant, et ipsius miracula non ad-

vertebant. Vina defecisse sciebant, aquam vero in vino mutata non sciebant. Constat enim, ut alias diximus, ex illis vasculis perniciosam illis hausisse ebrietatem, istos vero sempiternam justitiam; apud eos enim, quod terrenum esset, quod biberant, pertransivisse; apud istos autem, eo quod celeste esset, permansisse, quod sumpserant. Explicuit.

HOMILIA XVIII.

De Epiphania Domini II.

ADMONITIO.

51 Alteram nunc primum prædicamus de Epiphania Domini homilium ex eodem codice S. Dalmatii erant; at valde codicis vetustate et characterum corrosione imperfectam. Sed eam ubi fas fuit textu cod. Taurinensis supplevimus; quo in codice homilia hæc nostra num. est 17, inscribiturque: *Item et de Epiphania Domini*. In eo a 14 numero ad 17 plane perspicitur, homilias duas 15 et 16 temporum injuria intercidisse.

ARGUMENTUM. — *Quamvis in Israelitico populo Ecclesia nostra primum figurata fuerit; attamen, ut ostenderet Deus hunc non una ex gente, sed ex omnibus congregandam, Christus viz ortus gentes per majores ad se advocavit, et in eorum agnitione, cultuque fidei nostræ primitiis accepit.*

Domini, et Salvatoris nostri Jesu Christi, fratres, inenarrabilis in hunc mundum adventus tunc tantum gentibus cepit innotescere, cum ad illum adorandum novæ stellæ ductum sequentes magi ab Oriente venerunt. Nam cum ipse universum mundum a funesta diaboli captivitate carne amictus humana liberaturus venisset

. Atque equidem nostræ hujus ad cœlestia regna vocationis initia hodierna festivitas nobis declarat, quæ se manifestare magis voluit in stella. Nam in illis viris qui ex Chaldaea ad natum regem adorandum venerunt in stabulo, gentilitas universa concluditur, sicuti et in muneribus quæ tunc ipsi nato regi obtulere, pretiosa illa continentur dona, quæ ipse Salvator cum Deo Patre et Spiritu sancto in cœlis regnans a gentibus obtinuit. Ergo in illis Christiani magi primitiæ fuerunt gentium. Gentium fides in Christum a magis illis suum dixit exordium. * Quamvis enim Christus Dominus noster Ecclesiam suam, ejusdemque gloriosissimos principes Judeos esse voluerit; Ecclesia tamen ex ipsis nata equidem est, sed in gentibus perfecte convaluit: unde Judeis in luctuosa sua cecitate adhuc persistentibus, in gentibus adeo manifestata est, ut ex istis tantum coaluisse videatur: suntque etiam nunc Hebræi suis certe prioribus non dissimiles*. Illi enim percunctantibus magis, ipso etiam Herode exquirente, an, **52** et ubinam, quem illi seculorum Redemptorem, tunc natum exquirebant,

deberet nasci, ex sacrarum Scripturarum voluminibus, quæ ipsi legebant, illum non solum dixerunt esse nasciturum in Bethlehem (*Hic nonnulla desunt, quibus nexa erat, atque colligata oratio*). ** Hæc de re prophetarum suorum vaticinia ostendebant, et ejusdem nativitatis tempus jam advenisse asserebant; natum tamen regem non exquirunt. Miseranda certe Judæorum cecitas! Nasciturum esse Christum in Bethlehem non igrabant. Teneant oracula, quibus Christum jam esse natum demonstratur. Chaldaeos de illius nativitatis loco exquirentes audiunt et vident, nec tamen Christum exquirunt*. Atque adeo vero tunc prophetica illa impleta est sententia: *Quibus non est humiliatum de eo videbunt, et qui non audierunt, intelligenti* (*Tam. LI; Rom. xv*). Chaldaeo nihil nuntiatum fuerat, et vidit stellam, et credidit, et intellexit Christum significari in stella. Hebræo dictum fuerat venturum esse Redemptorem mundi. Prophetarum de ipso tenebat oracula. Noverat Christum in Bethlehem esse natum. Et quamvis id ipsi fuisset prænuntiatum de eo, nec intellexit, nec illum natum videre voluit, ut illum aliquando posset crucifigere. His ergo in sua cecitate dimissis, gaude et lætare in hæc sancta die ad Deum creatorem totum conversa gentilitas, atque in tribus illis magis, qui ab Oriente in Bethlehem Christum veneraturi advenierunt, fidei tuæ primordia venerari non desinas. Atque exultantibus animis æternas illas sedes, dummodo fidem quam tenes, opera, quæ Christus fuisse, sequaris, aliquando obtinendi spem concipe. Et quamvis etiam nunc Judæi Redemptorem nostrum vagientem in cunis, jacentem in præsepe continendum sentiant; nos tamen ipsum Christum a cuncis adorandum esse credamus. Explicuit.

HOMILIA XIX.

De Epiphania Domini III.

ADMONITIO.

53 Consonat hæc cæteris Maximi homiliis non styli ratione modo, sed delectu etiam conformationeque sententiarum oratio. Itaque nihil est, quod obstat, quin Maximo ipsi ascribenda videatur. Quæ de re non dubitamus criticæ facultatis peritos nobis consentientes plane fore. Hanc ipsam orationem, seu homiliam nobis suppeditavit codex vetustissimus monasterii olim de Apannis, quo in codice inscripta sic est: *Item in Epiphania Domini homil. VIII*. Accedit codex Taurinensis, in quo exstat eadem homilia 51 in serie homiliarum Maximi de Epiphania.

* Ex cod. Taurinen.

* Ex eodem cod. Taurinen.

ARGUMENTUM. — *Eadem stella Judæis atque gentilibus illusit. Primi de ea per propheticum vaticinium admoniti fuerant; secundi autem in profunda superstitionis nocte derelicti non fuerunt. Illuminatio igitur omnibus patuit; quia Christus omnes salvaturus advenerat.*

Venerabile, fratres, redemptionis nostræ sacramentum, quo immortalis Deus conditionem est miseratus humanum, tanta sui majestate refulget, ut nulla illud humana mens intelligere possit. Quis enim explicare queat, cur unigenitus Dei Filius, cui cum Patre et Spiritu sancto una atque eadem est divinitas atque omnipotentia, cuique unum idemque velle et posse est; nostram tamen dignare adeo voluerit naturam, ut quod non habeat assumens, et quod in se erat non dimittens, divinam cum humana inseparabiliter adeo naturam copulaverit, ut Deus simul esset et homo? Verum si in horum investigatione omnia intelligentia turbatur humana atque universa gentium philosophia evanescit, in mysterio tamen solemnitatis hodiernæ, quo incomprehensibilis Deus ortum suum gentibus rutilantis stellæ indicio manifestare voluit (*Desunt hic duæ lineæ*). Hodie enim Christus Dominus noster gloriam suam cunctis voluit ostendere. Et quamvis inter Hebræos ex Hebræis natus secundum carnem, illos præ cæteris dilexisse videatur: cum tamen in ejusdem ortu novam in cælis stellam rutilare fecit; habet etiam gentilitas ipsa quod letetur. Illa enim stella gentibus, mihi præcipue data videtur, ut gentes etiam Redemptorem natum esse agnoscerent illum quem Balaam ille quondam gentilium sacerdos ex semine Jacob prophetaverat aliquando in mundum esse venturum. Et revera habebant **54** Judæi sua sacra volumina, in quibus tum patriarcharum illius gentis præconia, tum propheta-

Arum suorum continebantur vaticinia, Christum Dominum Redemptorem sæculi aliquando venturum esse protestantia. Illum ex ipsis sciebant nasciturum esse de virgine ex progenie David secundum carnem: nativitatis quoque ejusdem locum in ipsis legebant præsignatum; Bethleem enim civitas illa David tanti numinis asserebatur decoranda natali: quæ demum nativitate ipsius miranda præcedere debebant, annuntiabantur; sola autem miseranda gentilitas usque tunc remanserat in occasu. Qui ergo cunctos misericorditer reparaturus advenerat, ne et ipsa in lacrymabili sua semper cæcitate maneret, dedit ei etiam signum quod et Judæus videre potuit in stella, quæ tanti regis nuntiabat ortum, et præsentis venisse probebat redemptionis auctorem. Illam in Chaldaea **B**magi coruscantibus lætioribus radiis micantem vident. Illam novi regis significare agnoscunt nativitatem. Ejusdem luminis ductum sequuntur; natumque vere inveniunt eum, ad quem a tam longinquo venerandum accedunt. Offerunt illi sua munera; aurum nempe, ut lectum est, thus et myrrham. Munera equidem pretiosa, quibus et nati regis divinitas, eademque declaratur unita humanitas. Deinde per aliam viam reversi sunt in regionem suam. Gentiles venerunt ad adorandum; Christiani ab illo recesserunt; serviebant ante adorationem idolis; viso Salvatore mundi, idola sunt detestati. Reversi sunt in regionem suam. Imitemur ergo et nos, fratres, magos. Vident illi puerum in stabulo, atque ut Deum illum venerantur. Videmus et nos ipsum fidei oculis regnantem in **C**cælo; illum ergo veneremur, illi semper adhaereamus. Nam sicuti tres illos viros a cæcitate idolorum, ita et nos etiam, atque ab æterna morte liberavit. Explicuit.

HOMILIA XX

De Epiphania Domini IV

ADMONITIO.

55 Est hæc homilia in codice descripta abbatæ quondam S. Dalmatii, quo in codice hunc titulum præfert: *Item et de Epiphania Domini, et de magis*. Haud secus legitur in codice Taurinensi. Horum codicum in primo est num. 9, in altero num. 30. Atque ex hoc altero liquet, quinque supra hunc numerum nos Maximi homiliis carere. Additur in titulo, *et de magis*; quia de adventu trium illorum virorum ad cunas Domini peculiari quodam modo hæc in oratione agit S. antistes.

ARGUMENTUM. — *Christus in Judæa vix natus, per angelos Judæis in pastoribus dignoscendus exhibetur; gentilibus autem in stella revelatur. Nec illi, nec isti opportuno lumine destituntur. Sed Judæi divinitus admoniti increduli manent, gentiles vero ad natum Dominum adorandum se conferunt.*

Ad veneranda, fratres, festa dominica, atque Salvatoris nostri sacratissima mysteria concurrentes, sicuti de ipsius nativitate lætati sumus, ita etiam de

ipsius manifestatione gaudere debemus. Unigenitus Dei Filius Patri Deo coæternus, cum ex intemerata virgine natus esset in tempore, hodierna die ut paterna nos docet traditio, se voluit gentibus manifestare. **D** Dumque vagiret ipse in cunis, dum ab angelis collaudaretur, atque illum pastores inviserent; nova stella cunctis illum gentibus manifestabat e cælo. Etenim Judæis, in quorum terra, atque de regio Da-

^a Codex Taurinen. legit: *Atque ideo dum vagiret in cunis, dum ab angelis collaudaretur, eundemque pastores inviserent; nova stella cunctis illum gentibus manifestabat in cælo. Unde cum Judæis, in quorum terra ex genere David secundum carnem fuerat natus, illum in sua nativitatis exordio ortum fuisse ostendisset multumdo celestis exercitus laudantium Deum, atque dicentium: Gloria in altissimis Deo, et in terra pax*

Gentibus, quibus ex Balaamii prophetia Redemptorem sæculi ex semine Jacob venturum esse promissum fuerat, cum illa quæ sunt in Judæa miranda eveniebant ignorent, novam dedit stellam in signum, qua intelligerent id, quod ab ariolo illo quondam vaticinatum fuerat, tunc fuisse adimpletum, ortumque esse stellam illam de Jacob, et hominem venisse de Israel, etc.

¹ Impellit hoc loco Maximus hæresim Eutychianorum eique opponit inconcussam Ecclesiæ catholica dogma.

vidis semine secundum carnem natus fuerat, illum in sue nativitatís exordio jam satis manifestum fecerant multitudo illa angelici exercitus laudantium Deum atque dicentium : *Gloria in altissimis Deo, et in terra pax* (Luc. II) : Gentilibus autem, quibus ex Balaami prophetia Redemptorem sæculi de semine Jacob aliquando venturum esse promissum fuerat, cum illa, quæ in Judea miranda tunc eveniebant, ignorarent; novam dedit stellam in signum qua intelligerent id quod ab ariolo illo vaticinatum fuerat fuisse adimpletum, ortamque esse illam stellam de Jacob, et hominem venisse de Israel. Et revera cum ipse non Judæum tantum populum redempturum advenisset e coelo, sed ut cunctas gentes, quas ab initio sæculi una cum Patre creaverat et **56** Spiritu sancto, signum dare voluit in stella, quod et Judea videre, atque universus posset orbis agnoscere. Vidit quidem illud Judæus, sed non cognovit; mirati illud sunt gentes, sed ex Chaldeis tantum tres viri quid significaret intellexerunt. Illo visibili signo ad se vocabat unctos, omnibus gratiæ suæ pollicebatur dona. Venisse auctorem sæculi, qui jugum servitutis antiquæ confringeret, annuntiabat; vitam demum æternam pollicebatur cunctis. Stella tamen illa magorum tantum refulsit oculis, et qui in propria natum Salvatorem habebant, illum ignorare voluerunt; et gentilitas ad illum cucurrit venerandum. Veniunt ergo de Chaldæa magi : præcunctis stellæ cursum sequuntur : regiam Hebræorum urbem, ubi insanus regnabat Herodes ingrediuntur : natum exquirunt Judæorum regem. Tremunt Herodes, et novi regis pavet adventum. Cur impie et infelix times? Non enim tua venit rapere qui daturus est cælestia regna. Scrutantur Scripturas Hebræi, et tunc noverunt in Bethlehém

A Dominum nasciturum, eumque eo tempore dicunt jam esse natum. Tunc prophetica illa impleta est sententia : *Quibus non est annuntiatus de eo videbunt, et qui non audierunt intelligent* (Isai. LI, 15; Rom. xv, 21). Chaldæo nihil annuntiatus fuerat de Christo, nihil audierat; et stellam videns, adesse Christum intellexit in stella. Vident magi Redemptorem mundi in stabulo; intuentur puerum in matris gremio sugentem ubera, illum adorant atque ipsi offerunt munera. Mira fides, puerum in lactantis matris gremio jacentem, nulla regia majestate stipatum, ut Deum adorare eidemque ut regi, ut Deo exhibere munera! Deinde, ut decursa lectio testatur, per aliam viam reversi sunt in regionem suam; ^a et qui infideles ad Christi adoranda venere cunabula, æterni illius Solis, quem **57** adoraverant, radiis illustrati, superstitione deposita, per aliam viam ad propria sunt reversi. Ergo, fratres, cum et nos ex gentibus ad veri luminis venerimus agnitionem, imitemur magos. Illi, viso Domino, ipsum venerati sunt ut Deum; nos quoque id agamus, rejectisque falsis gentium idolis, ipsum tantum veneremur, eidem serviamus. Nos jam stella ad illius cognitionem non perduxit, sed veræ fidei prædicatio, quæ ut stella in cordibus nostris per Dei gratiam illuxit. Hortemur **58** ergo fratres ut, deposito illo idolorum sacrilego cultu, ad novum fidei lumen quod ipsis etiam eluxit, accedant. Magi nato Domino sua obtulerunt munera; illi nos etiam offeramus nostra. Pascamus viduas, peregrinos alamus, cunctis misericordiam exhibeamus, ut ab præsentis adventantium allophylosum angustia ipse piissimus nos liberare dignetur. Potens enim est facere illud : ut nobis sua misericordia præstare dignetur eum toto corde exoremus. Explicite.

HOMILIA XXI.

De Epiphania Domini V.

ADMONITIO.

In celebri codice Sangallensi sepulta jacuit hæc Maximi homilia, donec eam eduxit Joan. Mabillonius, et in *Musæo Italico* cum aliis noviter inventis publicavit. Titulus, quem editor exscripsit ex codice est : *Incipit dictum post natalem Domini, eundemque cum homilia suam in collectionem traduxit Andreas Gallandius. Alium præfert titulum codex Taurinensis, hoc est : Item et de Epiphania Domini homil. X.* Hujusmodi inscriptio convenientior superiore videtur, cum mox post homilias de natali Domini sequatur altera de calendis Januarii, et hæc numero 10 sit earum quæ de Epiphania exscribuntur. Ex eodem Taurinensi codice plane constat homilias 7, 8 et 9 pariter de Epiphania periisse.

ARGUMENTUM. — Divina munera quæ ex natali Christi in homines promanarunt nos compellunt ut morum candore, vitæ integritate, pietatis studio majora magis et præstantiora nobis beneficia promereamur. Illi est vera lætitia, quem justitia gratum et acceptum Deo reddit.

Lætitia natalis dominici, fratres, adhuc corda no-

^a Cod. Taurinen., nam qui infideles ad Christi adoranda venere cunabula, ac æterni illius Solis, quæ venerati sunt, radiis illustrati, superstitione, etc.

¹ Sibi enim Dominus crescit ætate, nobis proficit sanctitate. Non quo proficiat Christi sanctitas, quæ sempiterna est atque perfecta; sed proficere dicitur, cum in nobis facit credulitatis augmentum. Nam Christus post natiuitatem, etsi parvulus est corpore, tamen Deus est in majestate. — Ita quidem Maximus. Dum vero is (locum e capite II Evangelii Lucæ illustraturus de Christo proficiente sapientia, et ætate, et gratia apud Deum et homi-

nes) Christi ejusdem sempiternam sanctitatem, qui Deus est in majestate nominet, non eo illam unam nominat, quasi in Christo ipso, qua homo est, sanctitatem sapientiamque inesse non arbitretur. Non enim aut Apollinarianis assensus est, ut animæ mentive loco in humana Christi ejusdem natura Verbum Divinum esse putarit, cum ab Apollinaris impio dogmate summo-
pere abhorreret; aut eo sese homo Nestorianæ heresi

cit sanctitate. Non quo proficiat Christi sanctitas, A Nam Christus post natiuitatem, etiam parvulus est cor-
que sempiterna est atque perfecta; sed proficere pore, tamen Deus est maiestate. 59 Adhuc ergo
dicitur, cum in nobis facit credulitatis augmentum. gaudia festiuitatis dominice viscera nostra concu-

cum inaccessa et substantia sapientia conueniens igno-
rare aliquid potest, aut presentem, aut futurum.
Sed nec saltem potest illud esse quod ab eo dictum est,
« Omnia quaecunque habet Pater non sunt, » aliquid
neque secundum diuinitatem, neque secundum humanita-
tem affirmare in illo ignorantiam existisse, periculosam
seueritatis est expers. Huic praeuerat S. Cyrillus
Alexandrinus lib. iii contra Nestorium, tom. VI opp.,
pag. 87. Post Joannes Damascenus in tertio de Fide
orthodoxa libro, cap. 21: Humana natura, inquit,
secundum essentiam, futurorum notitiam non possidet;
verum Domini anima propter unionem cum ipso Verbo
Deo, et hypostaticam identitatem una cum aliis stu-
pendis diuinitatis miraculis, etiam futurorum cogniti-
ditata est. Et cap. 22: Qui (in sapientia, et gratia)
B progressum habuisse cum, tanquam ad illas aliqua fa-
cilia sit accessio, non a primo existendi initio unionem
carnis esse faciam arbitrari, nec eandem unionem
hypostaticam statuere, sed vanissimo Nestorio potius
auscultantes hanc ipsam copulationem, solius habitudi-
nis, ac more inhabitabilis esse fingere... Nam si vere
caro est coniuncta Dei Verbo, ab ipso existendi primor-
dio, vel potius in ipso existit, et hypostaticam cum illo
identitatem habuit, qui fieri potuit, ut non perfecte omni
sapientia, et gratia locupletata sit? Etenim autem
Christum proficisse dici inuit, non quo ejus sancti-
tas et sapientia aucta fuerit, sed quatenus ejus sa-
pientia, pleneque bonorum omnium copia in mundum
fontis instar exundauerit. Quo etiam modo indicat
Gregorius Nazianzenus orat. 20, quae est in laudem
sancti Basilii tom. I opp., pag. 343 edit. Colon. an.
1690: Ille quidem proficiebat ut etate, ita etiam sa-
pientia et gratia, non quo haec augmentum caperent;
quid enim eo, quod jam inde a primordio perfectum
erat, perfectius? Sed quod haec paulatim delegerentur
et manifestarentur. Paulo aliter explicat Amphilo-
chius Nazianzeno synchronus, cujus certe interpretatio
eodem plane atque hinc nostri Maximi recoli, etsi
minus probetur Petavio tom. IV, part. 2 Theologic.
Dogmat., tract. de Incarnat., lib. xi, cap. 2, num. 9, pag.
72 edit. Paris. 1765: Proficisse autem, Amphilo-
chius scribit, Christiani sapientia propter eos quos reddebant
sapientes; gratia vero ea quae oblectati non ipsi profici-
mus, credentes ea perfectum iri, quae de nostra spe illa
praedicatur. Atque hoc ille modo proficisse Christum
affirmat, non vero a deteriori in melius, ut stulti pu-
tant. At si haec sententia fuit Maximi, cur ille sapien-
tiae sanctitatisque Christi Dei in maiestate meminit,
sapientiae autem ejus gratiaeque secundum hominem
non item? Fecit id Maximus, quod hoc postremum o
primo consequens esse intelligeret. Neque enim video
cur idipsum Gregorio intelligere licuerit, Maximo non
licuerit. At Gregorius quidem, qui post ortam haere-
sim Agnoetarum scripsit, quique tam probavit doctri-
nam Eulogii de Christo secundum hominem sapientia
et sancto, ut eandem professus fuerit esse suam, in
epistolis quas paulo ante commemorauit, Res, inquit,
valde manifesta est, quia quicunque Nestorianus non est,
Agnoscat esse nullatenus potest. Nam qui ipsum Dei
sapientiam fateretur incarnatam, quae mente valet dicere
esse aliquid quod Dei sapientia ignoret? Afferit mox
Joannis ex cap. Evangelii primo locum: Omnia per
ipsum facta sunt, tum: Si omnia, inquit, profecto
diem iudicii et horam. Quis ergo ita desipiat, ut dicere
praesumat, quia Verbum Patris fecit quod ignorat?
Quid autem his et Maximi loco potest esse similis?
Non sum nescius hunc ratiocinandi modum minus
placere Petavio. Verum set habeo, si quid inde Gre-
gorius Maximusque consequens putarint esse osten-
sum sit. Valere vero ea concludenda sententiae
ratio ad reuincendos Agnoetas potuerit, an contra,
non laboro. Doctrina enim mihi nunc cura est, non

omnium infensissimus abripi passus est, ut cum Ne-
storio haeresiarcha, cum Leporio monacho, cumque
Agnosis nefaria sobole Nestorianorum, vel proficisse
in dies Christum interiore sanctitate sapientiaeque
existimeret; vel inscientiam menti humanae Christi
astingeret. De Apollinaris errore confer S. Epipha-
nium haeres. 77, quae est Dimocritarum num. 2 edit.
Paris. Petav., pag. 997, S. Ambrosium, quo imprimis
duce uti consueuerat Maximus epist. 48 ad Sabinum,
num. 5, pag. 1070, tom. III edit. Venet. an. 1731,
auctorem epistolae ad Caesarium monachum tom. III
opp. Chrysost., pag. 746 edit. Paris. an. 1721, S.
Augustinum lib. de Haereticis ad Quodvultdeum, cap.
2, pag. 14, tom. VIII opp. edit. Antuerp. an. 1700,
ac ceteros si placet, quos nominat Natalis Alexander
Histor. sacre. iv, cap. 5, art. 14, pag. 274, edit. Lu-
con. an. 1750, tom. IV. De Nestorio vide Commoni-
torium S. Cyrilli in act. concil. Ephes., part. 1, cap.
12, pag. 1319, tom. I Concilior. edit. Paris. an. 1714.
Leporius monachus, qui nescio quid ignorasse se-
cundum hominem, Christum dixerat, dicti ponens,
errorem, quem ante probat, reclamatione, hortata,
opera Gallorum Afrorumque episcoporum, S. Augu-
stini praesertim, non abiecti modo, sed etiam ana-
themathizavit. Videatur ejus Libellus satisfactionis
tom. I Concilior., pag. 1268, et Epist. antistitum
Eccles. Africanar., ibid., pag. 1261. Quis autem sibi
persuadeat S. Maximum, qui arctissime iunctos
Gallia Africae praesulibus societate doctrinae com-
muneque sanctorum erat, non post multo quam
Leporius Ecclesiae publice satisfacit, Leporio ipsi non
respicienti, sed olim erranti obsecundasse, palam-
que praedicasse monstrum illud opinionis, quod ana-
themate percelli curauerat tot orthodoxorum, sanc-
torumque episcoporum consensio? De Agnoetis Ne-
storianae factionis propagine, qui hoc in genere gra-
uius etiam Leporio peccabant, consulatur Gregorius
Magnus lib. 1, epist. 55 et 59, utque recentiores ceteros
praetermittam, Petavio lib. xi Theologicor.
Dogmat., tract. de Incarnat., cap. 1, num. 15, et carl.
Orsius Histor. Eccles., lib. xiv, num. 110. Ac mihi
quidem rationem scribendi, quia usus est Maximus,
consideranti, eamque cum Patrum qui Arianos, Pe-
lagianos, Nestorianos et Agnoetas oppugnarunt, sen-
tentias conferenti, certum est S. agnoscit, etsi ob-
scure agnit, id tamen sensisse: Christum, quia
homo est, non vi humanae naturae, sed ob unionem
hypostaticam cum Verbo aeterno diuinae Sapientiae;
Christum, inquam, quia homo est, ob eam unionem,
jam usque a conceptu suo plenum fuisse gratiae, sa-
pientiae ac veritatis; eumque, dum dicitur gratia sa-
pientiaeque crevisse, *peripetia*, seu manifestatione
dici crevisse nobis, non sibi. Quo sane spectat illud
Augustini et lib. ii de peccatorum Meritis et Remissione,
cap. 29, num. 48, pag. 44, tom. X opp. edit. ejus-
dem: Quam ignorantiam nullo modo crediderim fuisse
in infante illo in quo Verbum caro factum est, ut ha-
bitaret in nobis, nec illam ipsius animi infirmitatem in
Christo parvulo suam exspectat, quam videmus in par-
vulo. Et lib. LXXXII Questionum, quast. 75, num. 2,
pag. 48, tom. VI: Si aut hoc pietas non advenit, ut
primo ex parte videret homo dominicus, deinde ex toto,
quoniam iam sapientia proficere dicitur sit, in corpore
suo intelligatur haeres, id est Ecclesia, cujus cohaeredes
sumuntur. Atque ut est in libello Leporii, qui libellus
acceptus Augustino refertur a S. Leone Magno et
Theodoro: Dicit non licet, etiam secundum homi-
nem, ignorasse Dominum prophetarum. Consensum sunt
his quae scribit Eulogius Alexandrinus apud Photium
Biblioth. cod. 250, cujus quidem Eulogii probata fuit
Gregorio Magno doctrina. Sunt autem Eulogii ejus-
dem verba huiusmodi: Non enim in unam Agnostiam

tiunt. Concitant enim, dum pro ipsa letitia prorumpere hortantur in vocem, ut et nos dicamus, quod et angeli dixerunt in nativitate Christi: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis* (Luc. ii). Angeli videte quid dixerint. Non enim dixerunt, pax hominibus, aut quibuscunque hominibus, sed hominibus bonæ voluntatis; ut intelligeremus pacem Christi non hominum esse, sed morum. Non enim eam meretur generatio, sed voluntas; non **61** humana improbitas, sed bonitas Christiana. Nam non defertur cunctis, sed offertur probatis; non datur divulganda, sed proponitur eligenda. Pax igitur Christi illi est qui credit Christum pacis auctorem; pax Christi illi est qui pugnam non habet peccatorum; pax Christi illis est quorum non polluitur voluntas crucioribus idolorum. Dignum est enim ut Salvatore, quem virginitas immaculata genuit, voluntas incorrupta possideat: et sicut Maria eum illibata gestavit, ita et anima nostra illum impolluta custodiat. Maria enim typum quemdam animarum nostrarum gessit. Nam Christus, sicut virginitatem in matre quæsit, ita et integritatem in nostro^a requisivit affectu. Virgo enim a peccatis anima Salvatore et concipit, et parturit, dum prædicat; custodit, dum mandata prosequitur. Conceptum enim fides retinet, partum confessio emittit, ortum sollicitudo custodit. lætemur ergo ad hanc ejus festivitatem, ejus nativitatem angelorum annuntiat claritas, pastorum requirit simplicitas, magorum veneratur religiositas. Honorat enim in Christo angelica gratia Deum, pastoralis agnum innocentia, magica veneratio sacerdotem. Sacerdotem plane Christum magica probat veneratio; nam id omne mysterium eorum muneribus confirmatur. Obtulerunt enim quantum in ipsis est, quod putabant esse pulcherrimum, Salvatore, aurum, thus et myrrham; aurum quasi ad re-

A gnum, thus quasi ad propitiandum, myrrham quasi ad resurgendum. Aure potentia ostenditur, myrrha designatur incorruptibilitas, pontificium thure monstratur. Non enim otiose factum est, quod magi ad **62** Dominum cum suis muneribus advennerunt. Invenientes enim curiositate superstitionis sum Christum omnibus regnaturum, detulerunt ad eum cunctorum elementorum insignia: aurum, quo terrena vincuntur: thus, quo placari putantur celestia: myrrham, qua condianatur inferna. Ostendentes utique a nativitate Christi horum nihil opus esse, quoniam per Christum constaret, et victoria in terris, et propitiatio in caelis, et requies in infernis. Magi ergo curiositate sua reppererunt a nativitate Christi curiosos esse ulterius non debere; et hoc illis magica ars profuit, ut scirent eam sibi ulterius non proficere. Denique eo non eodem cultu degentes, aliud iter et regrediendi aggressi sunt, et vendi. Nam magos priusquam Christum viderent tanquam supersticiosos ad obsequium stela deduxit; posteaquam viderent Dominum, et crediderunt, tanquam devotos fides ad patriam revocavit. Igitur, fratres, et nos qui de gentibus advenimus, imitemur magos illos usque ad Christi cognitionem. Fas fuerit non errasse. Post susceptum Christum cavendum est ne eadem via, qua venimus, nos credulitas gentilitatis adducat. Sunt enim plerique Christiani qui post acceptam fidem prioribus vanitatibus involvantur, et cum natalis dominici nobiscum gaudia procurarint, cum gentilibus calendarum convivia ebriosa procurant; cum benedictionem nobiscum Divinitatis acceperint, cum illis omnia superstitionis observant. Dolendum plane est magos auguria contempsisse, et observare auspicia Christianos, illos artis auge deposuisse peritiam, istos morum abicere nolle luxuriam. Explicit.

HOMILIA XXII.

De Epiphania Domini VI.

ADMONITIO.

Hanc quoque homiliam expressimus e codice Taurinensi, ut animadvertimus admonitione superiore. Ejus autem ibidem hæc est inscriptio: *Item et de Epiphania Domini homilia IX.* Tanta vero et gravitate sententiarum, et perspicuitate nitoreque orationis perscripta est, ut merito in numerum sit ascribenda excellentiorum Maximi opusculorum.

ARGUMENTUM. — *Quamvis plura Judæis fuerint lavacra, nullum tamen habuerunt quod originale peccatum ablueret atque deleret. Hoc privilegium baptismo a Christo Domino instituto reservatum est.*

Proxime, fratres carissimi, ejusdem redemptionis nostræ celebravimus sacramentum, quo Deus hominem cum infirmitatibus induit. Hodie vero illud collimus, quo se in homine virtutibus declaravit; eo quod in hac die sive quod in celo stella ortus sui nuntium præbuit, sive quod in Cana Galilææ in convivio nuptiali aquam in vinum convertit, sive quod in Jordanis undis aquas ad reparationem humani

^a Gallandius legit *requirit*.

ea, qua ii^{ss}. doctores præstiterint, ratiocinandi facultas. Quanquam sunt nobis perplura in promptu quibus effici queat eorum non tam leve argumentum

generis suo baptismo consecravit, in quolibet horum salutis nostræ mysteria continentur et gaudia. Nobis enim ex Virgine natus est, quod **63** stella monstravit. Nobis ex baptismo lavacrum concessum est, quod in Jordanis alveo consecravit. Nos quoque in melius esse mutandos operis miraculo præmonstravit, quando aquas in vina convertit. Ergo, fratres, in custodia puritatis Christi baptismum celebremus, quia hæc Christi regeneratio nostræ fidei confirmatio est. Insinuavit enim nobis muneris sui baptismum per secundæ nativitatis exemplum, et quod nos facere voluit, prior ipse fecit. Legimus Ju-

^b Idem Gallandius, *his muneribus*.

esse quam Petavius arbitrat. Verum ea promovere non est hujusce loci ac temporis.

deos diversa sub lege habuisse baptisimata, sed nulum ex his contra praevaricationis malum generalem potuit conferre medicinam. Et ideo pro absolutione totius mundi indigebant regenerationis aqua coelitus sanctificari. Et quia per universum mundum sacramentum baptismi humano generi opus erat, omnibus aquis benedictionem dedit, quando in Jordanis alveum unica ac singulari pietate descendit. Tunc Christum Dominum, non tam lavit unda, quam lota est. Tibi ergo nascendo Christus advenit, tibi vivendo militavit, tibi moriendo conflixit. Quem vides pro te mortuum, pro te intellige baptizatum. Talis omnino etiam ante baptismum fuit, et ideo praecursor ejus atque baptista ita eum cum ad se baptizandum veniret alloquitur: *Domine, ego a te debeo baptizari, et tu venis ad me (Matth. iii)?* Quid evidenti-
 de Christi nondum baptizati puritate? Quid fortius? Ego a te debeo baptizari; id est, qui fons es innocentie, qui nullo indigens dare scis, nasci accipere. Ego, inquit, a te debeo baptizari, quia tecum exhibes et in te possides puritatis munera, et baptismatis sacramenta; et quod ego dabo te largiente pro gratiam, tu obtines per naturam. Attactu membra tinguntur, et fluentia ditantur. Descendere in se fontem suum felix unda miratur, sub uno momento remedia aeterna concipiens, et nova Deum regenerationis secunditate parturiens; quod acceperat hoc reddens, et quod non habebat accipiens. Inter hec mirum esset quod se Dominus servi subdidit benedictioni, nisi crucis se subdidisset et morti. Et ille quidem

A pretiosum sibi esse hominem pretii ipsius dignitate praedocuit: ut hinc quoque intelligamus, quam grandes apud se aestimet Deus noster humanorum criminum causas, propter quas non angelum, non archangelum, sed Deum misit ad terras. Ipsi autem magi, qui ad illa coelestis pueri veneranda cubacula stelle indicio pervenerunt, quid aliud expresserunt in illis muneribus, nisi fidem nostram? In eo enim, quod tria offeruntur, Trinitas intelligitur; in eo vero, quod tres sunt et singuli singula offerunt, in Trinitate unitas declaratur. Per aurum rex ostenditur, Deus in thure dignoscitur, per myrrham quae condiendis est apta corporibus, sepultura crucifigendi hominis praedicatur. Secundum hoc, carissimi, nos quoque personam magorum spiritualibus imitemur obsequiis; tandiu enim queramus Christum, donec illum invenire mereamur. Ducatum nobis praebat velut stella coeli, lux fidei. Haec nobis illum ostendat non jam in praesepe vagientem, sed in summa caeli arce dominantem, nec in matris gremio, sed in solio Patris adorandum; nec ulterius in maiestate judicandum, sed ad iudicium cum maiestate venturum. Sic quasi trium munerum perfecta confessio credatur a nobis una Divinitas, sine confusione separatione distincta, Pater et Filius et Spiritus sanctus. (*Desiderantur permulta; deest enim folium. Pergit Maximus:*)

Ita ergo fidelium cordibus disponendus est Dei cultus, ut non admittatur vel in unitate separatio, vel in Trinitate permixtio. Explicit, etc.

HOMILIA XXIII.

De Epiphania Domini VII.

ADMONITIO.

85 Tot sunt indicia sinceritatis hujusce homilie, ut summa omnium editorum consensione tributa sit sancto Maximo. Nam et copiose atque ornate illa perscripta est, ut plane demonstrat non alterum se quam eum sanctum antistitem habuisse auctorem; et id ipsum fide confirmatur codicum prope omnium manuscritorum. In his autem codicibus non eadem est ejus inscriptio. Nam in Vaticano 4951 et in Vatic. Palat. 176 inscribitur: *In Epiphania Domini.* In altero Vatic. 1269: *Item unde supra de Epiphania.* In Vatic. Palat. 257: *In octava Domini sermo S. Maximi.* In Vatic. Regin. 125: *In octava Epiphaniae.* Verum id parvi refert. Homilis certe de Epiphania est. Quare ita eam duximus inscribi oportere.

ARGUMENTUM. — Tria hujus celebritatis miracula a C traditione in nos propagata totidem mysteria praesent, in quibus fides nostra exsultat. In magis vocatae sunt omnes gentes ad Salvatoris agnitionem. Ejus baptismatis humilitas testimonium retulit gratia

¹ Christus Deus verus atque verus homo, quia Deus et bonus, et omnia potens, non perceptione gratiae, sed proprietate naturae, inquit Augustinus, lib. vi Operis Imperfecti contra Julian., cap. 16, pag. 970, tom. X opp. edit. Antwerp. an. 1700. Quia homo vero gratia justus natus est, confer Augustinum. Ejusdem oper. lib. 1, cap. 140, pag. 713.

² Sanctus Leo serm. 33, qui quartus est de Epiphania, pag. 86 edit. Rom. an. 1753, Fulgentius, inquit, veritatis radius magorum corda perdocuit, ut... eum sibi signari intelligerent, cui auro regis honor, in thure divina veneratio, in myrrha mortalitatis confessio. Eodem spectant quae persequitur serm. 30, pag. 77, et 33, pag. 92. Consonant huic Theodorus in Cantic., cap. 3, pag. 1036, tom. 1 opp. edit. Paris. Sirmondi, in cap. 4, pag. 1044 et 1049. Juvenens presbyter, vetus Christianus poeta, in Hist. Evang., edit. Francfurt. anni 1710:

Aurum, thus, myrrham regique Deoque hominique Dona ferunt...

et maiestatis. Aqua in vinum conversa divinam potestatem manifestavit.

In hac, dilectissimi, celebritate, sicut relatu paterne traditionis instrumur, multiplici nobis est

Gregor. Nazianz., orat. 38, pag. 623 edit. Colon. an. 1690, tom. 1, quo loco: *Cum stella, inquit, cur-re; cum magis dona offer aurum, thus et myrrham, ut regi, ut Deo, ut tua causa mortuo.* Vetus auctor homilie de sancta Christi generatione inter opera S. Basilii, num. 2, tom. II, pag. 602 edit. Paris. an. 1722; Origenes lib. 1 contra Celsum, num. 60, tom. I opp. edit. Paris. P. de la Rue: *Ut regi aurum, ut mortuo myrrham, ut Deo thus obtulerunt.* Et Irenaeus lib. iii contra haereses, cap. 9, num. 2, pag. 184 edit. Venetiae an. 1734, ut inde plane constat, id interpretationis genus jam usque a primis Ecclesiae saeculis ad aetatem posteriorem mansisse. Sacerdotem in thure considerandum, scribit auctor sermonis de Stella et Magis inter oper. S. Cypr. in append., pag. 29 edit. Oxon. an. 1682. Quod item in libris ecclesiasticis legitur. Sed id quoque in honorem refertur Dei.

festivitate letandum. Ferunt enim hodie Christum Dominum nostrum vel stella duce a gentibus adoratum, vel invitatum ad nuptias aquas in vina vertisse, vel suscepto a Joanne baptismate consecrasse floenta Jordanis, suumque simul purificasse Baptistam. Sed quid potissimum a hoc factum sit die noverit ipse qui fecit; nos tamen credere nec dubitare debemus, quidquid illud est, factum esse pro nobis. Nam quod cum fulgentioris stellæ radiis incitati adorare Chaldae, Deum verum gentibus spes data est adorandi. Quod aquæ novo sint ordine in vina mutatae, novi nobis poculi praelibatum est sacramentum. Quod autem baptizatus est Agnus Dei, regenerantis baptismi salutare nobis munus est dedicatum. Oportet itaque nos, fratres, ad honorem Salvatoris nostri, cujus nativitatem debita nuper cum exultatione transegi-mus, omni cum devotione etiam hunc virtutum ejus celebrare natalem. Et quam recte tria hæc nobis uno acta in die mysteria predicantur, qui ineffabilis Trinitatis arcanum uno Dei sub nomine confitemur. Per hæc ergo miracula Christus Dominus, Redemptor noster 66 oculis se voluit revelare mortalium, quatenus invisibilis ejus divinitas, quæ latebat in homine, in opere non lateret: ut, dum tentator Verbum Patris omnipotentis non deprehendit in carne, omnes ubique, qui in Dei Filio Verbum et carnem crederent, salvarentur. Et quidem videbat diabolus infantem pannis obstitutum; sed ignorabat ipsum esse qui, remotis initio tenebris, mundum luce vestivit. Videbat eum mortalis matris ubera sugentem; sed nesciebat ipsum esse qui esurientem Hebræum populum angelico fecit pane, veluti cœlesti lacte, pinguescere. Videbat parvulum angustis in cubulis quiescentem; sed videre non poterat ipsum esse quem non capit mundus. Quanto igitur inimicus in hac Christi humilitate, per incerta distractus stupore mutabat, cum per Chaldaeos, præcipuos utique tyrannidis sue ministros, novum videret infantulum, velut novi imperii regem regis muneribus honorari? Aut quomodo non stu-peret, cum turbatus inspicere a magis suis

* Cod. Laurent. 2, hoc præsentis factum sit die. Item codd. Vatic. 9451 et Casin. 106, sed quid potissimum præsentis hoc factum sit die.

b Cod. Vat. 257, Aut quomodo non stupore conturbatus, cum inspicere a magis.

c Cod. Vat. 257, differret indicia.

d Codd. Vaticani 4951 et 257, latebat in præsentis.

¹ Ecce, fratres, ad querendum Regem regum una Chaldaea stella perduxit, etc. — De tempore quo novum illud astrum magis apparuit Gravesonius dissert. 8 de Myst. et Annis Christi, et Monilia dissert. 1 de An. Christi, pro sua quisque sententia eruditissime scripsit. Nec quesito nunc opus est utrum magi Arabes an Chaldaei fuerint, cum lidem auctores ei questionem cumulatissime satisfecerint. Unum admonemus, Maximum nostrum magos Chaldaeos semper, Arabes nunquam, appellasse. Tertio occurrit utrum cultus quem magi Jesu pueri exhibuerunt mere civilis fuerit an religiosus. Verum de hoc locupletissimam dissertationem Liberatus Fas-sionius collega meus Romæ an. 1756 publici juris fecit. Invictis quidem momentis a Novo Testamento et a Patribus deductis probat magos Christum

A adorari puerum, quem ipse nesciret? Quo torquebatur languore, cum pariter ejus et cunas in terris despicere, et stellam miraretur in cœlo? Unigenitus autem Altissimi sic humiliter ingressus est mundum, ut indubitata divinitatis suæ deferret indicia; natus enim de femina est, sed natus ex virgine; ⁴ jacebat in præsepî, sed in sidere rutilabat, ut hominem illum, Deumque esse et terrena mater, et signum celestis monstraret. Quibus vero radiis, quantove lumine illam Domini stellam antiqua credimus tunc inter astra fulsisse? Quantum in splendore præcessit, quantum tantum præibat in munere; quæ velut quidam totius orbis oculus caligantis mundi veterem 67 novavit aspectum? ¹ Ecce, fratres, ad ² querendum Regem regum una Chaldaeos stella pertraxit; Judaicum vero populum ad obedientiam Dei sui, nec ignea quondam potuit columna convertere. Nec sane quemquam moveat tanta hæc perfidia Judæorum, quod Christi illos fidem suscipere, neque novi stella fulgoris, nec parturiens virgo ³ compulerit; qui nec tunc quidem Deo credere suo, cum illos per arenaria deserta, ipso comitante Deo, cœlum pasceret, petra potaret. Sed jam ad illud præcipuum Christi miraculum veniamus, quo pro documento deitatis suæ aquas vertis in vinum. Invitatus ⁴ itaque, ut legitur, Dominus perrexit ad nuptias; sed, ut dignaretur hoc virginia filius, nostræ eruditionis est ratio: ut, hoc docti exemplo, legitimum illum nuptiarum non nequeus auctorem. Vadit ergo ad nuptias Dei Filius, ut, quas dudum potestate constituit, ⁵ tunc præsentis suæ benedictione sanctificet. Vadit ad nuptias veteris iustituti, novam sibi perpetuæ virginitatis sponsam gentium de conversatione facturum. Vadit ad nuptias, quem nuptiæ non creaverunt. Vadit ad nuptias, non utique ut conviviis delectetur, sed ut ⁶ mirabilis innotescat. Vadit ad nuptias, non sumptuos 68 pocula, sed daturus; nam cum defecisset nuptiantibus vinum, ait illi beatissima Maria: Vinum non habent. Cui velut indignans respondit ⁷ Jesus: ⁸ Quid

* lidem codd. Vaticani, ad inquirendum.

¹ Cod. Vat. 257, nec parturiens virgo copularit.

² Cod. Vat. 4951, Invitatus igitur.

³ Cod. Laurent., nunc præsentis suæ.

⁴ Cod. Laurent. et cod. Vat. 4951, ut mirabilis innotescat.

⁵ Idem cod. Vat., respondit Dominus.

D tanquam Deum pie sancteque veneratos fuisse. Hoc in opere profligantur Grotius, Basnagius et Simonius, qui magorum cultum mere civilem obtrudere conati sunt.

¹ Quid mihi et tibi est, mulier? Hæc verbum indignantis esse quis dubitet? Sed idcirco, ut reor, quia tam temere ei mater de defectu carnalis poculi suggererat, qui venerat totius orbis gentibus novum salutis æternæ calicem propinare. — Adverbium temere, quo hic usus est Maximus, si series tota contextusque orationis consideretur, eodem spectat atque illud non ex re: neque ex tempore, seu non opportune; qua quidem significatione adverbium idem usurpatum haud raro fuit ab antiquis purioris Latinitatis cultoribus, Terentio imprimis in Phormione, act. 5, sc. 8, vers. 9, etc. Id autem eo dico, ut ne quis aut despiciendum Maximum, quasi

militi at tibi est, mulier? Hæc verba indignantis esse quis dubitet? Sed idecirco, ut reor, quia tam temere ei mater ^a de defectu carnalis poculi suggererat, qui venerat totius ^b orbis gentibus novum salutis æternæ calicem propinare. Quod enim ait, *Nondum venit hora mea*; illam nimirum gloriosissimam passionis suæ horam, ^c aut illud redemptionis nostræ vinum, quod vite omnium proficeret, promittebat. Nam quod petebat Maria erat gratia temporalis; quod Christus parabat, gaudii sempiterni. Nec tamen piguit benignissimum Dominum, dum magna veniunt, parva prestare; ideo venerabilis Maria et vere ut mater Domini in spiritu ^d futura prænoscent, ac dominicam prævidens voluntatem, sollicitè ministros admonuit, dicens: *Quodcumque dixit vobis facite*. Sciebat profecto mater sancta oblationem illam Domini filique sui non irascens offensam prætereundam, ^e sed miserationis portare mysterium. Tunc Dominus interpatre matris relevans [Alia revelans] pudorem, suamque jam aperiens maiestatem, expectantibus ait ministris: *Implete* **SS** *hydrius aqua*. Nec mora cœcenium suum obediens minister exhibuit: et ecce repente aqua ille coeperat mirabiliter fortitudinem numerare, ducere colorem, odorem præbere, saporem concipere, totamque simul mutare naturam. Quæ permutatio aquarum a suis in ^f alienam creaturam, presentis Creatoris est testata virtutem. ^g Neque vero quisquam convertere aquas in unum posset alios, nisi ille qui eas fecit ex nihilo. Stupuit ergo minister attonitus, qui aquas miserat et vicia sumebat, letatusque ^h nimum illa se suis ⁱ humeris fluente portasse, per quæ Dei esset gloria revelata. ^j Nemo enim quidquam locutus est in tem-

A pore: hydriis præter aquam nihil adjectum: ars nulla conductæ est: et tam grande miraculum inter pavida circumstantium silentia, sola tantum voluntas Domini tacentis effecit. Nec dubitandum, carissimi, quia ipse aquas traduxit in vinum, qui eas ab initio concrevit in nives, duravit in glaciem, *Ægyptiis* vertit in sanguinem, et Hebræis sitientibus manare ^k arida de rupe præcepit, quæ innumerabilem multitudinem populorum stillicidio novi fontis, vice maternorum uberum, nutrebat. Quid primum ^l stupeas, **70** quid mireris, vinum de aqua, an aquam de petra? Sed nulla te, quicumque inter ista cunctaris, infidelitas turbet, quod dubium non est ad nutum Creatoris creaturarum elementa ^m pendere: aut cur non credamus virtute dominica vinum fieri potuisse de aqua, cum nobis, operante Deo, fomentis imbrum terræ de gremio per ministerium vinearum aqua surgat in vinum? *Hoc*, inquit, *fecit Jesus initium signorum in Canna Galilee, et manifestavit gloriam suam, et crediderunt in eum discipuli ejus*. Crediderunt discipuli non utique hoc quod fieri cernebant, sed illud quod carnalis videre non possit aspectus. Crediderunt ⁿ non quod Christus Jesus filius esset virginis, quod sciebatur; sed quod idem Unigenitus esset Altissimi, quod in opere probabatur. Unde et nos, fratres, toto corde credamus ipsum esse Dei Filium, quem filium hominis confitemur. Credamus illum et nostræ consortem naturæ, et paternæ substantiæ cœqualem: quoniam et nuptiis interfuit ut homo, et aquas in vinum mutavit ut Deus; quatenus fidelis hujus merito nos etiam Dominus noster sobrio illo gratiæ suæ vino propitius potare dignetur.

HOMILIA XXIV

De Epiphania Domini VIII.

ADMONITIO.

Quod Benedictini monachi congr. S. Mauri in appendice ad S. Ambrosii opera de sermone 9, qui est secundus de Epiphania Domini in edit. Venet. an. 1781, pag. 499, animadvertunt, hanc homiliam ad aliam quoniam scriptoris allicuius, S. Maximi fortasse, referri oportere: id satis nunc tuto a nobis effrui posse arbitramur. Nam qui hanc cum superiore contulerit, is plane ab eodem auctore de argumento eodem in

D ¹ Idem cod. Vat. 4951, *Nemo illa enim quisquam*. Cod. Vat. 1367, *Nec enim quidquam missum erat in hydriis præter aquam, nihil adjectum, ars nulla conductæ, etc.*

² In cod. Vat. 257 deest vox arida.

³ Cod. Vat., quid primum mireris.

⁴ Cod. Vat. 257, *elementa parere*.

⁵ Cod. Vat. Pal. 257, *Crediderunt discipuli non, etc.*

⁶ Cod. Vatie., cui cum Patre et Spiritu sancto potestas et imperium per omnia secula sæculorum. Amen.

^a Cod. Vat. 4951, *defectum carnalis*. Idem cod. Vat. 4951, *orbis gentibus salutis æternæ calicem, etc.*

^b Codd. Laurent., Vatie. 257 et Casin., 106, atque illud.

^c Cod. Vat. 257, *ventura prænoscent*.

^d Idem cod. Laurent., *sed miserationis portare mysterium*.

^e Idem cod. Laurent., *in aliam creaturam*. Cod. Vat. 4951, *a sua in aliam naturam*.

^f Idem cod. Vat. 4951, *Neque enim quisquam, etc.* cui fere in omnibus uniformis alter cod. 239.

^g Uterque cod. qui supra, *letatusque est nimum*.

aliorum id vocis ac a veteribus factum esset acceptum; aut nos arbitrata id nostro commentis putet, purgandi S. antistitis causa. Atque sic accepisse Maximum, ex iis quæ mox adiungit, intelligi plane potest. Nam idecirco Christum ita fuisse allocutum matrem animadvertit, non quod illa quidquam petisset male, sed quod petisset cum nondum Christi ipsius venisset hora, qua redemptionis nostræ vinum, quod vite hominum proficeret, promittebat... Nec tamen piguit benignissimum Dominum, dum magna veniunt, parva præ-

stare. Ac ideo, inquit, venerabilis Maria, et vere ut mater Domini, in spiritu futura prænoscent, etc. Quare Petavium diligentius cupere, multoque in Patrum locis dijudicandis cautiorem quam fuit: is scilicet videri Maximo nostro, ait lib. xiv de Incarnat., cap. 1, § 6, in culpa fuisse Desipiam, atque hodie proinde temeritatis esse inurendam notam. Intemperantis enim hominis est quæ benigna interpretari jure possit et vero debeat, cavillando rapere in pejorem partem.

utraque agi comperiet. Confirmat hi quidem, quod est de Maximo, codex Taurinensis, in quo est superior inter homilias de Epiphania numero tertia; hæc quarta. Atque hæc Maximo ipsi attribuitur in 99 codice Sanctæ Crucis in Jerusalem, estque numero 16. Neque vero, quia in multis codicibus ea Maximi non præfert nomen idcirco dubitandum erit num ipsi sit ascribenda. Etenim ut hæc item (quam esse superioris germanam constat) auctorem habuisse Maximum censeatur, satis erit, si omnium fere cum scriptorum, tum codicum auctoritate superiorem illam eidem Maximo adjudicatam fuisse, liqueat.

ARGUMENTUM. — *Scripturarum auctoritas nos docet quod ocularis inspectio apostolis præstitit. Illi visa portentosa aqua in vinum conversione ad magnam in Christum fidem se crederent; nos a sacris Litteris admoniti, eandem credendi firmitatem induamus et proferri parati simus.*

Meminit sanctitas vestra, fratres, superioris prædicationis nostræ, qua descripsimus beatos apostolos uno viso miraculo, hoc est aqua in vinum a Salvatore conversa, in eum protinus ^a credidisse. Ita enim ait evangelista de Domino: *Et manifestavit gloriam suam, et crediderunt in eum discipuli ejus* (Joan. u). Quod factum non ideo tantum scriptum est ut illorum sub quibus factum est fidei gloria monstraretur, sed et propter nos, qui eodem devotionis exemplo ^b credulitatis gloria provocamur. Christus ^c enim quod operatus est, non illis tantum operatus est quos habebat tunc præsentem, sed et nobis postea secuturis, ut licet majores nostri tempore nos præcederent, tamen signorum ^d gloria non præirent. Quæ enita exhibita est præsentia rerum in mirabilibus virtus, eadem virtus nobis litterarum thesauro conservata, ut nobis præstaret pagina quod illis gerebat historia; imo in nobis geritur quidquid nobis ingeritur; ^e quidquid nobis insinuat, ut scripturarum speculo dictaretur et potentiam Domini, quam illi carnalibus oculis cernerent, nos spirituali lumine videremus. *Et crediderunt in eum, et manifestavit gloriam suam discipulis suis* (Ibid.). Quam bene potentiam Domini subsequitur devotio servulorum, et quod magister docet opera, discipuli corde describunt. Ecce ^f cui manifestatur virtus operantis, et fides prædicatur manifesta credentium. Prædicanda plane apostolorum fides, quæ viso uno signo credidit in omnipotentiam Salvatoris. Apostoli dum mirantur aquam in vinum versam, ipsi ex omni fere peccatorum similiter sunt conversi, et instar facti miraculo, ex vili superstitione gentilium in pretiosam devotionem credentium sunt translati, et ut aqua in vinum versa sapore, rubore, colore conditur, ita scientiæ quod erat in his insulsum accepit saporem; quod paliens gratiæ sumpsit colorem, quod frigidum incaluit immortalitatis ardore. Magnificanda igitur apostolorum fides, quæ ideo evangelico sermone descripta est, ut et illis esset ad laudem, et nobis proficeret ad exemplum. Sed quod pejus est, illis laus sua permanet, nos exempla non permovent. Nam quanto posteriores sumus tempore, tanto et inferioris merito. Illi enim viso uno signo

A statim Domino crediderunt, nos acceptis adhuc tot beneficiorum mirabilibus dubitamus. Dubitamus, inquam, quia præsentia diligimus, dum futura non credimus: divitias amamus in sæculo, dum eas accipere cunctamur a Christo. Iracundia immoderate extollimur, dum retributionis judicium non timemus. Ceterum, qui novit scriptum esse (Matth. vi): quo judicio judicaveritis, eodem judicabitur de vobis, abaque dubio lenis, moderatus et mitis est, et plus bonitate cogit quam severitate compellit: amicus indulgentiæ familiaris est veniæ; ^g 72 ^h et eam frequenter impartit, a Domino semper accipiat. Siquidem prudens sit rectoris ita terrenos honores agere, ut honorificentiam celestiam dignitatis acquirat. Et si interdum vigorem dicendi in nobis corporis obtundat infirmitas, tamen studio devotionis vestram fortiores efficitur. Nam quo vos studiosius auditis, et nos libentius prædicamus; et virtus nobis loquendi additur, cum vos intelligendi accommodatis auditum. Quis non conetur illic verbi celestis semen jacere, ubi illud puri corda secunda terra ⁱ suscipit? Quis, inquam, non illic verbum Salvatoris collocare velit, ubi illud non secularium sollicitudo præfocet, sed disciplinarum spiritualium virtus enutriet? Ergo, fratres, quia in sancta Epiphania exultavimus, videntes miracula Salvatoris; debemus facere quod illius temporis discipuli tunc fecerunt. Quod autem dixi, vidisse nos modo quod olim gestum est, videmus plane, videmusque quotidie. Ea enim sunt Christi ^j miracula, ut non iniquitate prætereant, sed **C** gratia convalescant; non oblivione sepeliantur, sed ut virtutibus innoventur. Apud potentiam enim Dei nihil est abolitum, nihil præteritum, sed pro cuius magnitudine omnia illi in presenti sunt; totum illi tempus est hodie. Unde et S. propheta dicit: *Nulle anni ante oculos tuos, tanquam dies una* (Ps. lxxxix). Quod si omne sæculi tempus una dies est Domino ^k eadem ergo die, qua mirabilia Salvator patribus operatus est, operatus et nobis est. Vidimus igitur et nos, sicut majores nostri, mirabilia Domini, cum pari ea cum illis stupore suscepimus. Gustavimus et nos, sicut illi, de ipsis hydris, siquidem illi de his poculum vini biberunt, nos vero salutis calicem sumpsimus. Debemus ergo facere, viso signo Domini, quod nostri fecere priores. Si enim eadem in nobis **D** Divinitatis refulsit gratia, eadem et fidei apud nos debet esse devotio. Dicit enim evangelista de Domino, hoc miraculo perpetrato, *Et manifestavit glo-*

^a Cod. 99. S. Crucis, *discipulos ejus credidisse.*

^b Cod. idem S. Crucis, *ad credulitatis gloriam provocamur.*

^c Cod. Laurent. x, *signorum gratia.*

^d Codd. S. Crucis 99 et Laurent. habent, *quidquid nobis insinuante Scripturarum speculo dictaretur.*

^e Cod. Laurent., *Ecce enim manifestatur.*

^f Codd. S. Crucis 99 et Laurent., *ut dum eam frequenter impertit.*

^g Edit. Paris. Ambros., *suscipiat.*

^h Cod. 99 S. Crucis et edit. Paris., *mirabilia.*

ⁱ Codd. S. Crucis et Laurent., *eadem die, qua mirabilia Salvator patribus, etc.*

riam suam, et crediderunt discipuli in eum (Joan. 11). Credere ergo debemus, sicut tunc apostoli crediderunt. Dicit autem et alius: Et nos Christiani sumus, et credimus in Deum Salvatorem. Sed credere opus

A est opere, non sermone; non lingua, sed corde: ne et dicatur nobis: *Plebs hæc labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me* (Isai. xxxix, 15; Matth. xv, 8; Marc. vii, 6).

HOMILIA XXV.

De Epiphania Domini IX.

ADMONITIO

73 Genitum S. Maximi opus hanc item esse homiliam non solum styli similitudo atque constantia demonstrat; sed summa etiam codicum manuscriptorum doctorumque virorum, qui eam aut publici juris fecerunt, aut commemorarunt consensio. Unus Casinensis codex 103, pag. 128, eam S. Augustino ascriptam præfert; sed contra atque veritas postulat. Tam enim hæc ab Augustini sermonibus differt, quam est ratio scribendi Augustini ab ea qua usus est Maximus discrepans.

ARGUMENTUM. — *Judæia acriter exprobat duritiam et cecitatem S. Maximi, quod fulgore insoliti sideris totisque magorum percussis natum Salvatorem inquirere despicerent.*

Audistis, fratres, lectionem Evangelii salutaria presentis diei sacramenta recitantem. Audistis qualiter Christus Dominus, qui in hunc mundum a latenter adventit, paulatim dignatus est suam aperire mortalibus majestatem; quanquam, carissimi, latere inter obscura sæculi lumen cœleste non poterat. Denique cum visitationem suam necdum terra dignosceret, cœlum sua gaudia ac totius mundi letitiam, Chaldeis stupentibus, tacito in sidere loquebatur. Et cum quis quantusque esset necdum infidelis posset videre Judæa; jam tunc gloriam ejus indicia^a excita de cœlestibus gentilitas sentiebat. Nova enim stella novum adventasse hominem revelabat, et ita revera novum, ut, cum esset Dei Filius, indueret carnem sine generatione carnali, et haberet secundum hominem tempus nascendi, qui secundum Deum natiuitatis initium non habebat. Novum nimirum erat, ut Unigenito Altissimi, quem non capit cœlum, parvisimi tugurii minimum præsepe sufficeret. Novum erat, qui in cœlestibus cum Deo Patre regnabat, terrena matre contentus, vagitus infantie daret in pannis. Lætetur itaque, fratres, totisque gaudiis exsultemus, quia nobis natus est Christus ex femina, nobis jacuit in præsepi, nobis vagiebat in cunis, nobis ardebat in stella. Totum enim nobis proficiebat, quicquid^d Saluator hominibus agebat in homine. Ait itaque evangelicus sermo: *Ecce magi ab Oriente advenērunt 74 Hierosolymam, dicentes: Ubi est qui natus est rex Judæorum. Vidimus stellam ejus in Oriente, et venimus adorare eum* (Matth. ii). Quo usque, Judæe durissime, obtusa aure, clausis oculis, et perdo corde persistis? Ecce jam post illa patriarcharum præconia, post vaticinia prophetarum, Christus et a gentibus prædicatur. Si patribus tuis credere detrectas, qui ab initio sæculi æterni regis

adventum innumeris sacratisque vocibus cecinerunt, crede vel his tandem qui eum non adhuc post tempora nasciturum, sed jam et apud te, et tibi natum esse testantur. Quæ tanta est in pectore tuo mortifera obstinationis^e adversio, ut solus non audias quod omnes loquuntur, solus refugas quod universalitas credit, solus certe videre contempnas quod splendet e cœlo? Apud te virgo concepit, et virginis tuæ partum alienus agooscit; tibi salutem tuam angelicæ voces persuadere non possunt, et ad Christum tuum una Chaldeos stella perduxit. *Ubi est, inquit magi, qui natus est rex Judæorum? Vidimus stellam ejus in Oriente, et venimus adorare eum* (Ibid.). In his impletum est, quod prophetico sermone prædictum est (Isai. v); ecce enim Chaldeus, cui neque annuntiatum de Christo fuerat neque audierat, et vidit stellam Christum, et adesse eum intellexit in stella. Adorant itaque magi Dominum, et offerunt munera, ut impleretur^f quod ait ille præcipuus prophetarum David: *Afferre Domino, patriæ gentium, afferre Domino gloriam et honorem* (Psal. xxviii). Domino et Domino, quod ait, Dominum illum esse secundum Deum, Dominum et secundum hominem mystico sermone declarat; quod enim Deus est, creator est mundi^g. Quod homo est, redemptor est mundi. Quomodo ergo non privilegio^h utriusque substantiæ Dominus est omnium Christus, qui sibi universa aut creatione, aut redemptione subegit? *Afferre, inquit, Domino gloriam et honorem* (Ibid.). Honoris ergo est, carissimi, quod offerunt gentiles munera; gloriæ, quod adorant: munera Chaldei offerunt, et adorant. Unum ab illis defertur ut regi, aliud exhibetur ut Deo. Hi itaque, adorato Christo oblatisque muneribus, per aliam, ut lectum est, viam reversi sunt in regionem suam. Rectissime per aliam viam redeunt, ne cruentus Herodes, **76** qui mortem parabat infanti, itinere magorum pervenire possit ad Christum; neque enim qui adorare Dominum venerant, Dominiⁱ esse pote-

^a Cod. Vat. 4222, latenter advenit.

^b Cod. Vat. 1267 et 4951, et Laur. 1, Plut. xiv, indicia excitata cœlestibus.

^c Codd. Casa., ut qui.

^d Cod. Vat. 1267 et 4222, Saluator hominis agebat in homine.

^e Cod. Vat. 4951, obtusa.

^f Codd. Vat. 4222 et Casin., obstinationis aversio.

^g Codd. Laurent., Vatic. 4951, et Casin., Prædictum est: Quibus non est annuntiatum, de eo videbunt,

et qui non audierunt, intelligent. Ecce enim Chaldeus, etc. Codex Vatican. 4222, In his impletum est illud quod propheticus sermo prædixit: Quibus non est annuntiatum de eo, videbunt, et qui non audierunt, intelligent. Ecce enim Chaldeus, etc.

^h Cod. Vat. 4951, illud quod ait prophetarum præcipuus David.

ⁱ Ita codd. Vat. 1267, 4222 et 4951, et duo Casinenses.

rant proditores. Quam bene, fratres, per aliam viam A rediisse dicuntur : nam qui stella duce, venerant in Judæam, in patriam suam æterni Solis illuminati radiis revertuntur. Et ideo ^a omni reverentia celebrent.

HOMILIA XXVI.

De Epiphania Domini X.

ADMONITIO

Quod de superiore, hoc idem de insequenti homilia video esse constituendum. Non enim editores tantum omnes, sed codices etiam quotquot in præcedentibus admonitionibus memoravimus acceptam S. Maximo referri oportere demonstrant. Inscriptio ejus eadem est fere in quibusque codicibus : *De Epiphania Domini, vel beati Maximi de Epiphaniarum die*, in codice Taurinensi numero est *vicesima*, qua ex nota intelligi plane potest deesse *nonam* ac *decimam*.

ARGUMENTUM. — *Humilitas in qua mundo apparuit Verbum caro factum tantis fuit irradiata portentis atque splendoribus, ut si in illa præbuit se verum hominem, in istis voluit agnosci ut verus Deus.*

Quamvis, dilectissimi fratres, Christus, salutis nostræ Dominus, omnipotentis Patris Filius, coæternus, velamine carnis adopertus et humilis dignatus sit visitare mortales, dedit tamen ^c tam multa et maxima sue majestatis indicia, quibus mens humana sentiret et novum hominem natum, et Deum adventasse de cælo. Nam cum ipse Dominus noster lege nativitatæ humane parvulus et infans apud Judæam vagiret in cunis, ^d lateret in pannis, magnificentiam tamen ejus universo orbi mirabilis ab alto stella prodebat. Quis enim dubitet ipsam stellam ketiori lucē et fulgentioribus radiis coruscasse, quæ cœli terræque lumen humanis oculis ingerebat ? Et necesse erat ut stella hæc a cæteris sideribus orbe clariore distaret, quæ annuntiabat Christum, ejus nativitas ab universis mortalibus differebat ; et novo quidem sidere tunc micabat cælum ; sed magis novo mundus lumine refulgebat. Quis hanc investigare miraculorum gloriam posset, quod pro remedio salutis nostræ, uno eodemque momento creatura ^e lucebat in cælo, et Creator splendebat in terris ? Nec mirum, carissimi, ^f cælorum Dominum testimonium cælestē prosequitur ; aut cur nobis incredulum videatur, si conditorem suum obsequens factura testatur ? Et mirabatur quidem terra quod novam stellam videret in cælo : ^g sed mirabatur cælum quod novum Solem videbat in terris. Quam profunde cogitationes Domini, et ^h investigabiles viæ ejus ! ⁱ qui ne perfidia hominum partum Virginis impugnaret, dedit ab excelso clarissimum signum, quod nec gentilitas refutare posset, nec Judæa ce-

lare. Veniunt itaque, ut lectum est, ab Oriente Chal-dei, sequuntur præviam stellam, non magica arte recognitam, sed sui novitate mirabilem. Idcirco autem magi apud Israel præcipue natum regem requirunt, quia Balaam ille ariolus, et sacerdos quondam gentium, cujus asina ^j locuta perhibetur, stellam ex Jacob ^k oriundam, et hominem ex Israel prophetaverat esse venturum : ait enim inter cætera, aicut legitur : *Orietur stella ex Jacob, et exsurgit homo ex Israel* (Num. xxiv). Nemo ergo nunc miretur **77** nativitatē dominicam agnovisse Chaldaeos, quam utique, si, revelante Deo, prænuntiare potuit ; potuit gentilis agnoscere ; fuit enim hoc, quantum æstimari datur, ^l supernæ dispositionis arbitrium inter sacratissimas prophetarum voces, ^m etiam ab infideli homine ejus prædicaretur ⁿ adventus, qui pro fidelium infideliumque erat redemptione venturus. Et ea nimirum ratione prophetæ idolorum sacerdos, ut si Judæis prædicantibus de adventu Christi credere forte gentilitas rennisset, suorum saltem testimonium sequeretur auctorum. Nec dubitemus omnipotentem ac benignissimum Deum Balaam illi alienigenæ præscientiæ dare potuisse sermonem, ^o qui asinæ ipsius linguam in verba potuit humana laxare. Loquebatur igitur sessoris arioli asina, pronum quippe animal, et naturaliter ^p inspiciebat terram, ut manifesto signaret indicio quod universa gentilitas, quæ aris dedita, et in terram semper perfidiæ suæ pondere pressa, despiciens omnipotentis Dei cultum, tacita erat et muta ; adventante stella ex Jacob, et homine ex Israel, erectis ad cælum oculis, ^q æterni Dei gloriam quotidianis esset confessionibus locutura. Venit itaque, fratres, ab Oriente illuminata gentilitas, Judæa vero, ^r durissimi cordis sui infidelitate cæcata, remanet in occasu. Quomodo autem non vere

^a Cod. Vat. 4951, omni cum reverentia.

^b Codd. Cass. legunt lactantem pro jacentem.

^c Cod. Vallicel. A 10, dedit tamen multa ac maxima.

^d Cod. Vat. Reg. 125 legit lactaretur in pannis.

^e Cod. Reginz. creatura fulgebat in cælo.

^f Cod. Vat. 4951, si Dominum cælorum obsequium cælestē prosequitur.

^g Cod. Laurent. 1, sed plus mirabatur cælum ; in quam conveniunt lectionem Vatic. codd. 1267 et 4951, Vall. A 10, et codd. Casin.

^h Cod. Vat. 4951, et quam investigabiles, etc.

ⁱ Ex codd. Laurent. et Vat. Galesinii textus corrigitur, in quo mendose legitur quæ.

^j Idem cod. Reg., locuta esse perhibetur.

^k Idem cod. Vat. 1267, stellam ex Jacob oriundam.

D ^l Idem cod. Reg. et cod. Vat. 4951, divina dispensationis, etc.

^m Cod. Laurent. 1, ut ab infideli homine.

ⁿ Cod. Casin. 106, adventus ; et animarum Redemptorem prophetavit idolorum sacerdos, ut si Judæis prædicatoribus de adventu Christi, etc. : omittit inter media.

^o Codd. Vat. 1267 et 4951, ac Laurent. qui asinæ ipsius ; cod. vero 4951 relaxare legit pro laxare.

^p Cod. Reg., respiciens terram.

^q Cod. Reginz., etiam in Dei gloriam, etc. Codex vero Vat. 4951, æternam Dei gloriam, etc.

^r Idem codd. Reg. et Vallicel. A. 10, durissima.

in ocaſu et in tenebris tabeſcit omnis contumacia Judeorum, qui indefeſſi ſolis præſentiam reſpientes diem perpetuum perdididerunt? Et bene, cariffimi, uno itinere ^a tres ſimul adoraturi venerunt magi: quia in uno Chriſto Jeſu, qui omnium credentium **78** via eſt, inſeparata ab eis erat Trinitas adoranda. Deſerunt autem ei munera, ^b quæ non tam munera quam myſteria probarentur. ^c Offerunt ei aurum, ^d thus et myrrham. In auro, fratres, oſtenditur captivitatis noſtræ pretioſa redemptio; in thure autem; et demoniorum ſuperſtitio ceſſatura, et futurus veræ religionis cultus aperitur; in myrrha vero, quæ exanimata ſolent corpora conſervari, præfiguratur carnis noſtræ reparatio et reſurrectio mortuorum. Hæc autem offerri Chriſto tam ſacrata donaria, non magorum arbitrium, ſed inſpiratio Omnipotentis elegit. **B** Quantum enim ad gloriam pertinet Chriſti, munera

hec inſpecta carnaliter majeſtati ejus omnimodis videntur indigna. Nam quod Domino immortalis aurum, quod utique ſolis eſt mortalibus et uſui et amoris? ^e Quo omnipotenti Deo thus, cujus nidore etiam ſimulacra a gentibus honorantur? Aut quo ei myrrha ſedidorum corporum condimentum, ^f cujus carni nulla mortis erat dominatura corruptio? Quæ omnia, diſſectiſſimi, apud Dei Filium ſuperflua videbuntur et vacua, niſi adumbrata in illis vitæ noſtræ ſacramenta credantur. Propter quod, fratres, ſperemus in Domino, et confortetur cor noſtrum, ut in nobis quoque ſtella fidei eluceſcat, quæ nos via recta et ſine errore perducat ad Chriſtum; offeramus et nos actuum noſtrorum devotioniſque munuſcula, quæ jam non in terris et in cuna jacens ſuſcipiat Chriſtus, ſed quæ ſedens ad dexteram Patris amplectatur in celo ^g.

HOMILIA XXVII.

De Epiphania Domini XI.

ADMONITIO.

79 Quod alias docuerimus, quidquid hæc in collectione a nobis producit, a melioribus ſontibus eſſe hauſtum, id planius etiam ex dicendis de hac homilia conſtabit. Præmittimus codices Vaticanos tres; nempe 4222, pag. 86, a. t.; 4951, pag. 44; 1267, quos tres Vallicellani ſequuntur A 10, pag. 4; A 16, pag. 89; et xx, pag. 75, et duo alii Caſinenſes, 103, pag. 123; et 106, pag. 234. His conſonant codd. Lambæc., Cisterc. Montis Amiæne, Augienſis xvi, Lucen. 85, Novar. 27, Madoetien. E m, Laurent. i, Plut. xiv, pag. 40, Vercell. 81, et Taurin. ſub num. homil. 21, qui omnes S. Maximum ejus parentem agnoſcunt. Idem inſuper editores teſtimonium confirmant, Gymnicus pag. 50, Gaſienſis pag. 104, Combeſſins tom. II, pag. 78, Cumdus tom. I, pag. 507, Raynaudus cit. pag. 204, et Margarinus in Bibl. Max. tom. VI, pag. 40.

ARGUMENTUM. — Jeſus Chriſtus in cunis portentosa manifeſtatione homines ad ſe attrahit; ei teſtimonium reddit cælum; reges terræ ad eum adorandum accedunt.

Ait prophetarum præcipuus Iſaias (Cap. 1.), fratres cariffimi: *illuminare, illuminare Jeruſalem; adest enim lumen tuum et majeſtas Domini in te ¹ orta eſt.* Jeruſalem vero manifeſtum eſt eſſe fidelium civitatem. Unde nos, fratres, qui portas cœleſtis Jeruſalem ² corpiſus introire, illuminati ſalutaribus ſacramentis in conſpectu Dei noſtri novo gaudio necesse eſt exultemus, quia nova hodie ſtella novum mundo hominem revelavit. Hoc profecto die Chriſtus Jeſus, a Patre veniens, Deus et homo natus e femina ſub ſpecie adorantium Chaldeorum fidem gentium dedicavit: qui quavis divinitatem ſuam noſtri corporis adumbratione velaret, ³ Deum tamen eſſe illum cœ-

lum prodidit, et terra cognovit. Humilis quidem, ſed mirabilis venit: ut pariter in eo et aſſumptæ carnis veritas, et ineffabilis Deitatis natura fulgeret. Ei quanquam nascentem illum cunabula terrena ⁴ ſuſceperint, non tamen eſſe terrenum cœleſte ⁵ ſignaculum teſtabatur. In cunis namque jacebat, ſed radiabat ⁶ in cœlo; vagiebat apud Judeos, et apud gentiles regnabat; in Bethlêhem lactabatur a matre, et in Chaldea adorabatur a magis. Ait ⁷ namque beatiſſimus Mattheus evangelista: **80** *Ecce magi ab Oriente advennerunt dicentes: Ubi eſt qui natus eſt rex Judeorum (Matth. 2)?* Quam bene ab Oriente properare ⁸ dicuntur, qui adoraturi ſempiternum veniunt Orientem, de quo dictum eſt: *Et viſitavit nos Oriens ex alto: illuminare his ⁹ qui in tenebris ſedent (Luc. 1).* Deinde ſubjungunt Chaldei: *Vidimus ſtellam ejus, et venimus adorare ¹⁰ eum. Ejus,*

^a Cod. Vat. 4951, tres ſimul uno itinere adoraturi veniunt magi.

^b Cod. Regin. legit Deſerunt autem et munera, quæ myſteria probarentur.

^c Cod. Laurent., in auro, fratres, oſtenditur captivitatis noſtræ pretioſa redemptio. In thure autem et demoniorum ſuperſtitio ceſſatura, et ſuturus veræ religionis cultus aſſeritur. In myrrha vero quia ex animo ſolent corpora conſervari, præfiguratur carnis noſtræ reparatio et reſurrectio mortuorum.

^d Cod. 1267 Vat., quantum enim ad gloriam pertinet Chriſti; munera hæc, etc.

^e Cod. Vall. A 10, quomodo omnipotens. Deo thus, cui, nid. etiam ſimulac. a gentilibus adorantur?

^f Cod. Laurent., cui carni.

^g Cod. Vall. A 10, quæ omnia, dilectis., in Dei Filio, etc. Codd. Caſs., Dei Filio, etc.

^h Cod. Vat. 4951, in celo; cum quo vivit et regnat

in unitate Spiritus ſancti Deus in ſæcula. Amen.

¹ Cod. Vat. 1267 et Vall. A 10, exorta eſt.

² Cod. Vall. ſign. num. xx, cupimus introire.

³ Cod. Vat. 4222, Deum tamen illum prodidit; Vall. A 16, Deum tamen illum cælum prodidit.

⁴ Idem cod. 4222, ſuſceperunt.

⁵ Codices Vatie. 4222, Vallic. A 10, A 16, et Caſinenſes, ſignum.

⁶ Idem codd. Vat. 4222 et 4951, e celo.

⁷ Codd. Vat. 1267 et 4222 et Caſinenſes omittunt vocem namque.

⁸ Idem cod. 4222, dignoſcuntur. Cod. Vallic. xx, quam bene ab oriente prophetare dignoſcuntur.

⁹ Idem codex 4222, qui in tenebris et in umbra mortis ſedent. Vall. xx, et umbra mortis. Item cod. Laurent. i, Plut. xiv, et codd. Caſinenſes, et Madoet.

¹⁰ Cod. Vallicel. xx et codd. Caſin., adorare Dominum.

inquirunt, stellam vidimus. Bene ejus : quia quamvis A
omnes ab eodem creati stellæ ipsius a sunt, hæc tamen
proprie Christi erat, quæ specialiter ejus nuntiabat
adventum. Et cæteræ quidem factæ sunt stellæ,
ut mundi istius tempora cursuque distinguerent; hæc
vero prodire jussa est ut ipsum mundi Dominum et
regni cælestis adesse tempus ostenderet. Aiunt itaque
magi : Vidimus stellam ejus, et venimus adorare
eum. Ecco Christum qui non habent habere volunt,
et invenire contendunt. Judæus Deum suum refugit,
paganus inquit : quod proximus non agnoscit,
alienus intelligit : gentilis stellam videt, et venit;
Judæus Christum videt, et invidet, sicut lectum est :
In sua venit, et sui eum non receperunt (Joan. 1). Vere
Judæa durissima, atque infidelitate cæcata, non videbat
quod stella radiabat, nec audire poterat quod B
angeli conclamabant. Igitur, inquirentibus magis et
dicentibus : Ubi est qui natus est rex Judæorum ? Et
turbatur est Herodes, et omnis Hierosolyma cum illo.
Turbatur rex regno, credo, metuens suo; nescius
quia Christus non veniebat regnum ejus invadere, sed
salvare; 81 et quod nulli inferret mortem, qui
est vita cunctorum. Et cum perambularent magi,
Stella, sicut lectum est, quam viderant in Oriente
antecebat eos, donec venit, et stetit supra ubi erat
puer C. Nunquid non dicere et clamare videbatur,
Hic est puer quem natum testabar e cælo ? Hic est
rex ille magnus qui venit cælesti imperio regnum
sociare terrarum. Vere stella hæc dominicæ nativitat
is ministra, quæ tanto est Chaldaïs obsecrata famu
lata, ut in inquirendo Christo non solum eos
moneret e cælo, sed et ducatum illis præberet in
terris. Adorato itaque Domino magi oblatisque mun
eribus, prætereuntes Herodem, per aliam viam

reversi sunt in regionem suam. Neque vero pote
rant per Herodem, id est itinere mortis redire,
qui in patriam suam, adorato Dei Filio, cælestis vita
munera reportabant. Elusus ergo Herodes, et con
temptus a magis (ut ait evangelista [Matth. 2]) iratus
est valde, et misit, et occidit omnes pueros, qui erant
in Bethlehem, a bimatu, inquit, et infra : ætas
scribitur occisorum, ut occidentis innotescat acer
bitas. O ira perversa inconsultaque sævientis indi
gnatio! Chaldaïs irascitur, innocentes interficit; et
dum in mortem immaculati fertur infantis, 82 facien
tium perimit turbas : quatenus iniquissimum regem,
qui indebitum querebat sanguinem, prostratæ multitu
dinis multiplex reatus involveret; nec advertere pote
rat furentis insania quod ille qui mortuos vivificare
veniebat cogi in mortem non possit invitus. Et
hæc omnia, carissimè, agebat per Herodem diabolus,
ut per voluntatis suæ misterium, aut Christum per
imeret, aut parvulorum nece, lætissimum Christi
contristaret ingressum. Sed nulla sit apud fideles
innocentium de morte tristitia : quia Christus justis
simus retributor, propter se passus suæ fecit partici
pes passionis, atque eos quibus libenter vitam pa
rabat æternam, patienter permisit occidi. Proinde
nos, dilectissimi, venientes ex gentibus, quibus in
stella dominica salutare lumen radiavit e cælo, apud
quos Virginis fidelis est partus, quibus Christus et in
cunabulis Deus est, devotionis ac fidei nostræ mu
nera deferentes, Herodis perbendam declinemus et
sanctificato corpore ac spiritu, nostram misericor
diam diligentes, sacratissimum semper Domini ho
noremus adventum : ut sicut de ejus illuminatione
gaudemus, ita de nostra retributione letemur, adju
vante Domino nostro Jesu Christo.

HOMILIA XXVIII.

De Epiphania Domini XII.

ADMONITIO.

83 Non minus hæc ex homilia, quam ex aliis multis plane evincitur, editores Romanos in recensendis S.
Ambrosii operibus neque veteres codices mss., neque anteriores PP. editiones consultuisse; cum hanc homiliam
in ejusdem S. doctoris sermones retulerint. Neque vero in auctore indicando solum, sed etiam in titulo
erraverunt. Utrumque est demonstrandum. Et quidem quod pertinet ad primum, duodecim producimus
codices pluries commendatos, S. Maximo hanc homiliam asserentes, ex quibus quatuor anni Vaticani;
nempe 4951, 4222, Palat. 435, pag. 236, Regiæ 125, pag. 120; ex diversis bibliothecis reliqui. Codex
Laurentianus 1, Plat. xix, pag. 70, conceptis verbis habet : Sermo S. Maximi episcopi unde supra, Casinensis
item 106, pag. 50, a. 4., Novariensis 27, pag. 135, Vercellensis 81, Lucensis 85, Augiensis xvi, Modociensis
E m, Taurinensis tandem homil. 25 De Epiphania Domini. Gymnicus, qui 25 annis præcessit Romanam
Ambrosii editionem, inter Maximianas homilias collocavit num. 8, pag. 55. Gymnicum secuti sunt Galesi
nius homilia 5 De Epiphania, pag. 102, Combefisius, tom. II, pag. 79, Cundius tom. I, pag. 508, Margaritis
in Biblioth. Max. tom. VI, pag. 12, et Raynaudus pag. 202. Titulus vero prorsus alienus est ab homilia. Sic

a Cod. Vat., ipsius sint.

b Cod. Novarien. 27, quem paganus inquit.

c Cod. Laurent., gentilis stellam Christi videt, et venit; ita et Vat. 4951.

d Cod. Vat. 1267, Turbatas est Herodes.

e Codd. Vat. 4222, Laurent. et Novarien. 27, qui esset vita cunctorum.

f Cod. Vatic. 4222 et 4951, ubi erat puer. Venit, inquit, et stetit supra, ubi erat puer. Nunquid.

g Idem cod. Vat. 4222, testabatur e cælo. Cod. Novarien., quem natum stella testabatur e cælo.

h Codd. Vat. 1267 et Vall. A 10 addunt hic fuit.

i Idem codex Vat. 4122, ut ad querendum Christum. Cod. Casin., inquirendo Christum.

D 1 Cod. Vall. A 10, Neque enim poterant, etc.

2 Idem cod. Vat. 4222, Herodem itinere mortis.

3 Idem cod. Vat., a bimatu, inquit, et innotescit acerbitas. Cod. 4951, a bimatu, inquam, etc.

4 Idem cod. Vat. 1267 et 4951, non posset invitus.

5 Idem cod. Vat. 4222, Et hæc omnia, carissimè, per Herodem diabolus agebat.

6 Cod. Vat. 1267, lætissimum.

7 Idem cod. Vat. 4222, Sed nulla apud fideles.

8 Idem cod. Vat. 4222, et in cunabulis, et in cælis Deus est, et devotionis.

9 Idem cod. 4222, spiritu misericordiam diligentes.

10 Cod. Vat. 4951, qui vivit et regnat Deus in sæcula sæculorum. Amen.

enim in edit. Rom. Sixtina hæc homilia inscripta est: *De baptismo Christi*; cum tamen nullum de eo verbum faciat auctor, et a capite ad calcem magos Christi natum inquirentes collandet, et Judæos incredulos vehementer redarguat.

ARGUMENTUM. — *Rationem reddit S. Maximus cur Dominus per inusitatum sidus fuerat hominibus manifestandus. Regis Herodis Judæorumque incredulitatem inexcusabilem ostendit.*

Salutare nobis est, fratres, atque conveniens, ut concurrentes ad festa dominica et mysteria Salvatoris nostri, de cujus nativitate gavisi sumus, ^a ejus manifestatione lætemur: quia sicut nascendo gloriosus est Dei Filius, ita apparendo mirabilis. Mirum namque quod Christus processit ex virgine; nec minus magnificum quod ostensus e caelo est. Mirum valde quod novum hominem terra suscepit; stupendum nihilominus quod novum hunc hominem nova de caelo stella prodiderit. Apud Judæam Christus in præsepi pastoribus vagiebat; et in Chaldæa magorum oculis inter sidera coruscabat. Apud Judæos sordebat in pannis; apud gentiles fulgebat in gloria. Et quidem necesse erat ut coelorum Dominum testimonium cœleste præcederet, et auctorem lucis signum ^b lucis revelaret. Magum hoc, fratres, tremendumque mysterium, cum unus idemque annuntiatur de Patre Deus, et homo de matre; unus idemque filius feminae, et filius majestatis; unus idemque hominum particeps, et Dominus angelorum. Quis enim valeat æstimare quanti sacramenti, quantæque sit gloriæ, quod ille sugit ubera, qui pascit omnia, et qui universis animantibus vivendi substantiam præstat e caelo, ob salutem terrestrium terreno ^c lacte nutritur? Nullus ergo ambigat, nemo cunctetur, quod Christus in terra degens fulgebat in caelo, quia sic venit ad terras, ^c ut non relinqueret cœlum. Et inde est quod virginalem hunc puerum laudant angeli, mirantur pastores, cœlum attestatur, venerantur et magi, quia mystica ejus nativitas sempiterno gaudio et terram lætificavit et cœlum. Hunc ergo regem cœlestium hominumque rectorem, sub carnis mysterio venientem, invidus tremit Herodes, Judæa infidelis abjurat. Tremit Herodes infantem regis dignitatis, quia bonitatem nascentis ignorat: abjurat Christum Judæa, quem prædicat, quia impietatibus suis metuens justis iudicis refugit equitatem; et scelus suorum obsecrata tenebris, sola videre non potest quod omnibus splendet e caelo: et cum omnium patriarcharum doctrina, ac prophetica sancto-

rum virorum eloquia ad agnitionem Filii Dei Judæa corda non flexerint, unus stellæ radius fidem gentium suscitavit. Quæ tanta permutatio, fratres, quæve ista conversio est? Apud Judæos propheta loquitur, nec auditur; apud gentiles stella tacet, et suadet. Vere sicut scriptum est: *Quibus non est nuntiatum de eo videbunt; et qui non audierunt, intelligent* (Isaï. lxi; Rom. xv). Ecce enim Chaldæi, quibus nihil unquam fuerat de hujusmodi mysteriis prædicatum ^d intellexerunt nativitatem Christi; ipsumque Christum sollicitè ^e perquirentes, caelo ^f monstrata stellæ ducatur; invenire meruerunt. Nec sane a quibuscunque vilibus, obscuris abjectisque hominibus hæc sunt vel intellecta, vel visa, sed a Chaldæis, id est, ^g 85 apud quos ^h superstitionum regnabat error. In his ingressus mundum Christus primitias fidei salutaris invenit: et factum est inter Judæos atque gentiles quoddam perfidie fideique certamen. Nato enim Christo exsultabat Chaldæa, et tota cum suis principibus Hierosolyma torquebatur. Insectabatur Judæus, magus ⁱ adorabat; et Herodes accebat gladium, Chaldæus munera præparabat. Sed quid mirum si turba illa Judaica Christi non suscepit infantiam, ^j quæ etiam mortuos suscitantes contumaciter ^k abusa contempsit? Quid mirum si in cunis jacentem Christum sprevere Judæi, quem, cum cæcis vel nova daret lumina, vel repararet amissa, languoresque varios salutifero sermone ^l curaret, ad omnia beneficia Domini redimentis ingrati, mendacis lingue ^m 86 calumniis inCUSABANT? Quid mirum si in ejus nativitate stellæ splendentis indicia neglexerunt, in cujus passione, etiam sole lugente, lætati sunt? Quid mirum, si Chaldæis adventantibus, hi ⁿ credere noluerunt, quos ad fidem veritatis adducere concursus non potuit angelorum? Lætemur itaque nos, fratres, et exsultemus in Domino, festivitatem perennis mysterii omni cum gaudio celebrantes; qui nativitatem dominicam non conjecturis carnalibus adnegamus, sed fide simpliciter constitemus; qui Salvatoris adventum non nuntiantibus magis, sed attestante de super Patre cognovimus; qui Christum Dominum, non jam inter cunabula vagientem quærimus, sed regnantem veneramus in caelo Jesum Christum Dominum ^o.

HOMILIA XXIX.

De Baptismo Christi I.

ADMONITIO.

Quamvis codices Casinenses et Vallicellani hæc homilia careant, eorum tamen vicem suppleant alii multi, certum de S. Maximo testimonium reddentes. Bibliotheca Vatic. quatuor præstat mss. monumenta, scilicet

^a Cod. Laurent. i, Plot. xiv, de ejus manifestatione lætemur.

^b Cod. Vat. 4951, signum luminis.

^c Idem cod. Vat., ut non relinqueret cœlum.

^d Cod. Casin. 106, intelligent.

^e Cod. Vatic. 4951, et Palat. 455, sollicitè perquirent caelo monstrata.

^f Idem cod. Casin., caelo monstrante reperiunt.

^g Cod. Novarien., superstitionis.

^h Codd. Vat. 4951, et Casin., adorabat. Herodes accebat gladium.

ⁱ Cod. Vat. 4951, quem etiam mortuos suscitantes, etc.

^j Cod. Vat. Pal. omittit vocem abusa.

^k Idem cod., sanaret pro curaret.

^l Cod. Novarien. 27, hi redire noluerunt, etc.

^m Cod. Vat. 4951, subjungit, cum Patre et Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

1267, pag. 185, Palat. 435, pag. 237, 4951, pag. 42, et 189, in quibus S. Maximo episcopo homilia inscribitur. Eadem inscriptio legitur in Laurentiano 1, Plut. xiv, pag. 71, cui adjungimus duos Augienses xii et xvi, Lucensem 85, Novariensem 27, pag. 136, et Taurinensem. In hoc codice titulus est : *De Epiphania et de baptismo Christi homilia I.* Apposite quidem ; cum S. antistes de manifestatione Christi magis facta, et de portentosa aquae in vinum conversione in convivio Canae Galilaeae primum agat, deinde de Christi baptismo. Verum cum duo priora miracula nonnisi leviter attingat, et tertium pluribus prosequatur, nos editoribus assensui de *baptismo Christi* homiliam inscripsimus. Gynnicus profecto ita habet pag. 58, Galesinius pag. 105, Combetsius tom. II, pag. 80, Cumdus tom. I, pag. 509, Raynaudus pag. 203, Margarinus in Bibl. Max. pag. 12, omnes de *baptismo Christi* scribentes. Hic adnotare non omittimus a sancto Augustino, atque a sancto Leone Magno, quorum primus sex sermones habet de *Epiphania*, alter octo, de sola manifestatione Christi per insolitum sidus magis facta, et in eis de vocatione gentium ad fidem pertractari ; at de duobus aliis miraculis, quae ab Ecclesia eadem in solemnitate celebrantur, altum silentium contineri. Peculiarem ergo sibi meretur commendationem S. Maximus noster, quod eleganter et erudite de triplici mysterio disseruerit, reconditamque in sacris Litteris doctrinam pro sua dicendi copia et facilitate non tam hac in homilia quam in sequentibus palam fecerit. In hoc Graecos Patres secutus videtur, duos nempe Gregorios, Nyssenum et Nazianzenum, qui triplicem Christi apparitionem suis orationibus recoluerunt, diemque illum sextum mensis Januarii, diem Epiphaniarum appellaverunt. Utrum autem eodem die quo magi, stella duce, ad adorandum natum Dominum pervenerunt, Christus factus quasi annorum triginta baptizari voluerit a Joanne, eodemque die convivio in Cana Galilaeae interfuerit, et aquam in vinum converterit, dissident inter se scriptores, aliqui affirmativam, negativam alii opinionem sectantes ; cum nihil hac de re Ecclesia definierit, et solum una die trium illorum miraculorum complexa sit celebrationem. Sanctus Maximus in homilia quinta de *baptismo Christi* apertis verbis affirmativam sententiam tuetur. *Et si autem, inquit, ab aliquibus aut unum, aut aliud ex his factum esse credatur, ego tamen ea omnia evenisse credo ea die, atque unum in altero contineri.*

ARGUMENTUM. — *Paucis colligit S. doctor, quae superioribus homiliis complexus fuerat de Epiphania Domini, estque haec illius fere tota de baptismo Christi oratio, ex quo clarius illucit divinitas ejus.*

Complura nobis, fratres, atque diversa festivitatis praesentis diei salutarium mysteriorum sacramenta multiplicat. Nam, sicut posteritati suae fidelis mandavit antiquitas, hodie Salvator humani generis coelestibus ostensus iudiciis, a Chaldeis est adoratus (*Matth. II*). Hodie Christus beati Joannis ministerio fluentia Jordanis benedictione proprii baptismatis consecravit (*Ibid. III*). Hodie etiam invitatus ad nuptias divinitatis suae potentiam manifestans aquas in vinum, aquas, inquam, **87** vertit in vinum, hoc est quas sanctificavit in baptismo, nobilitavit in nuptiis (*Joan. II*). Tria quidem haec, fratres, unius ^b fidei mysteria recensemus, sed quae per unum Dominum dignatio Trinitatis implevit. Neque enim aliquando in operatione virtutum abesse sibi unitas potest, aut unquam separari ab invicem poterit, quod deitate est indivisum. Denique, cum baptizaretur Salvator, non se deesse Unigenito Pater in voce prodidit, Spiritus in columba. Non ergo miremur, fratres, c quibus in fide est Trinitas, si tria unum nobis diem mysteria consecravit. Hodie itaque, ut diximus, magus per stellam reperit quod Judaeus credere noluit per prophetas. Hodie gentilitas edocta de coelo Redemptorem mundi inquit ut regem, muneratur ut fortem, adoratur ut Deum. Et quam recte, carissimi, in testimonium novae nativitatis, nova ^d terris stella resplenduit, cujus utique Judaeorum gens perflida nec radium occultare possit, nec abscondere veritatem ; neque ulla jam per eos poterat locum habere malignae interpretationis obscuritas, ubi coelum ipsum universorum oculis sidereo lumine credenda fulgebat. Et quam hoc mirabile, quod exiguis stelle radius stu-

penia alienigenarum corda permovit ; cum illum Judaicum populum, cui mare divisum, cui praebitum manna de nubibus, nec ignea potuerit et ipsa de coelo micans columna convertere. Sed jam ad Christi baptismum properemus : *Venit, inquit, Jesus ad Jordanem, ut baptizaretur a Joanne ; cui ait Joannes : Ego a te debeo baptizari ; et tu venis ad me (Matth. III) ?* Ego utique a te debeo baptizari, quia mihi est ex paterna praevocatione corruptio, et tibi in paterna ^a majestate communicatio. Ego in hunc mundum carnali sum parente profusus ; tu vero huc ab ingenito Patre Unigenitus advenisti. Me viri et feminae naturalis copula procreavit ; te autem Altissimi obumbrante virtute, veneranda nobis virginitas ^e dedit. Ego terrenum animal, tu Agnus Dei ; ego peccati lege mortalis, tu autem adversus peccata veniens nescis subiacere peccato. Et post omnia, ego factus sum redimendus a te, tu autem natus ut redimas. Cui dignatus respondit Jesus : *Sine modo : sic enim decei nos implere omnem justitiam (Ibid.).* Id est, omnia quidem vera sunt, quae memoras : **88** sed haec mei adventus est ratio, ut, quia sub lege factus sum, ordo legitimus suppleatur. Veni enim, non ut mihi viverem, cui vita aeterna cum Patre est, sed ut conditionem vestrae mortis ^f auferam. Et hoc est justissimum, ut, quia totum suscepi hominem, per omnia trans eam hominis sacramenta. Et revera, fratres, quomodo pro nobis Christus ad baptismum non veniret, propter quos etiam corporeae circumcisionis non vitavit injuriam ? Unde et Joannes salutare mysterium recognoscens, non jam Dei Filium, ut Baptista sanctificat, sed ut devotus minister coelestibus obtemperat imperatis ; nec enim poterat non obedire servus domino, praeco judici, regi miles, praecursor auctori. Atque ut haec omnia Divinitate agi plenius perfectiusque propheta dignosceret, in specie colum-

necessitate communico.

^f Idem cod. Laur., veneranda nobis virginitas edidit.

^g Cod. Novarien. 27, auferrem.

^a Cod. Vat. 189, coelestibus ostensus iudiciis.

^b Idem cod., unius diei mysteria.

^c Idem cod., in quibus fides est Trinitatis.

^d Idem cod. omittit terris.

^e Cod. Laurent. qui supra, et tibi in paterna

hæ sanctus se Spiritus videri dedit, et in voce sermonis Pater audiri: ait enim: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui* (Matth. iii). Videite et intendite, fratres, quantum gratiæ de divina dignatione mortalitas consequatur: nam ut sacratissima redemptionis nostræ mysteria confirmetur et ut manifestius æterna nobis Trinitas revelaretur, baptizatur Filius in Jordane. Spiritus sanctificat sacramentum, Pater aperit veritatem. Superest jam ut tertia devotionis hujus caritati vestræ causa clarescat. Hodie nihilominus, ut perhibetur a patribus, Dominus Jesus in Cana Galiliæ de ^b aquis effecit vinum (Joan. ii). Nihil a vobis est, fratres, in hujusmodi mirabilibus de Creatore cunctandum; qui enim in exordio mundi ^c dedit esse aquas, in fine quoque mundi quod voluit fecit ex aquis: majoris nempe majestatis est ^d creare quæ non erant, quam creata mutare. Et quid mirum, si ad præceptum Domini sui aqua transivit in vinum cujus nutu ^e salubrium fomenta imbrum et ipsa vini genitrix uva nutritur? Quid mirum, si Dominante omnium propter hominem aquas vertit in vinum, qui ut hominem conderet, terram transforma-

vit in carnem? Quid mirum, si ejus jussu aqua meliorem proficit in saporem, cujus operatione, cum amara esset, ^f in myrrha bibituris populis ligno medicante dulcata est; cujus imperio etiam, ut sitientibus in eremo non decederet, concita ^g prosilivit e petra? ^h Et ibi ⁱ quidem aqua procedit e saxo, ubi adhuc figura spiritalis est poculi; hic vero per Christum efficitur vinum, ubi jam vera est bibentium salus. Quid igitur, fratres, hoc letius die, quid hac solemnitate sacratius, in qua partum virginis, qui latebat in cunis, stella fulgentior gentibus ¹ coruscavit; in qua Unigenitum Dei in sanctificationem sui Jordanis unda suscepit, homo Spiritum sanctum vidit, Patrem mundus audit; ² in qua etiam sobrio ille ³ vini mirabilis poculo peccatis ebrium mortale genus visitasse se Christus ostendit? Et ideo, carissimi, in spiritualibus donis, lubricæ carnis voluptate deposita, spiritualiter gaudeamus, ut tenebras cordis nostri lumen stellæ cœlestis irradiet, benedictio paterna vocis illustret, et salutare nos vinum Christo propinante latifcet.

HOMILIA XXX.

De Baptismo Christi II.

ADMONITIO

Ex Taurinensi codice plane constat S. Maximum homilias triginta edidisse de baptismo Christi. Harum perpaucæ supersunt, nec est earum servata salis integritas propter vetustatem. Quam nunc damus e codice abbatis Sancti Dalmatii exscribi curavimus, quo in codice est *De baptismo Christi homilia quinta*; in Taurinensi autem codice numero est octava, inscribiturque *De eadem Epiphania et baptismo Christi*. Stylus, sententiarum constans conformitas, adducendorumque locorum sacræ Scripturæ ratio argumento sunt eam nonnisi Maximo acceptam referri oportere.

ARGUMENTUM. — *Christus, qui non tam Salvator quam magister sanctitatis advenerat, salutem in baptismo instituit, et præcessit exemplo in eum credituris, ut regenerationis lavacro a peccatis mundarentur, et justificationis gratiam compararent.*

Ex Evangelio, fratres, nuper audivimus, Dominum nostrum Jesum Christum ad sacra Jordanis fluenta baptismi causa venisse, sequi in eodem flumine mysteriis cœlestibus consecrari voluisse; quod quidem quare ipse præstiterit, mirari non debemus. Ipse enim primus, quod cæteris faciendum imperabat, exsequi voluit, ut veluti bonus magister doctrinam suam non tam verbis insinuaret, quam actibus etiam ipse exerceret. Hæc autem omnia hæc die fuisse peracta manifestum est, idque ex ipsa etiam possumus ratione colligere. Ratio enim exigit ut post Natalis dominici diem, etsi interpositis annis, eodem autem tempore ista sequeretur festivitas, quamque etiam natalem appellandam puto. Tunc enim natus est hominibus, hodie renatus est sacramentis. Tunc per Virginem editus est, hodie per mysterium fuit

regeneratus. Ita enim infinita sua sapientia disposuit Dominus, ne longe inter se hominum vota distarent; atque adeo in uno eodemque tempore, quem genitum homines gratulabantur in terra, sanctificatum letaretur in cœlis: ut qui partum Virginis, nuntiantibus angelis, jam possidebant, ut Dei Filium, cœlis testantibus, retinerent, certique essent verum Dei esse Filium quem Virgo pepererat; illum enim ut Deum Divinitas ipsa agnoscebat. Novi enim partus nova mererentur obsequia. Ibi cum secundum hominem nascitur, mater Maria eum suo sinu circumfovet; hic cum secundum mysterium gignitur, eum Deus Pater sua voce complectitur. Ait enim: *Hic est Filius meus, in quo mihi complacui bene, ipsum audite* (Matth. ii). Ergo mater in partu molli illum blanditur gremio, Pater vero in baptismo pio illi testimonio fabulatur. Mater illum magis adorandum ingerit, Pater colendum gentibus manifestat. Venit igitur Dominus hodie ad baptismum, et corpus suum voluit aqua dilui. Dicit fortasse aliquis: Si sanctus est, quare voluit baptizari? Audi ergo: ideo baptizatur Christus non

^a Cod. Vat. 189, *revelatur.*

^b Idem cod. Vat., *de aqua.*

^c Idem cod. Vat., *esse fecit aquas.*

^d Idem cod. Vat., *creare, quod non erat.*

^e Cod. Laurent., *cujus nutu fomento imbrum.*

Item cod. Vat.; Novarien. vero cod. legit, *cujus nutu salubrium fomento imbrum propter hominem aquas vertit in vinum? Qui ut hominem conderet,*

terram transformavit, etc.

^f Idem cod. Laurent., *in mari bibituris populis.*

^g Idem cod. Vat., *concita consilivit e petra.*

^h Idem cod. Laurent., *Et ibi quoniam per Moysen aqua procedit e saxo.*

ⁱ Idem cod. Vat., *gentibus declaravit.*

¹ Idem cod. Vatic., *sobrio illo vino mirabili, poculo peccati, etc.*

ut sanctificetur ab aquis, sed ut aquas ipse sanctificet, et purificatione sui fluentia purificet illa quæ tangit. Consecratio enim Christi consecratio est major elementi. Nam cum Salvator noster abluitur, jam tunc in nostri baptismi tota aqua mundatur, et purificatur fons, ut secuturis postmodum populis lavacri gratia ministretur. Præcedit ergo per baptismum, ut Christiani post eum confilenter populi subsequantur. Atque ita columna ignis per mare Rubrum præcessit, **91** ut quod monstrabat iter *M* Israel intrepide sequerentur; et ipsa prius per aquas gressa est, ut post se venientibus viandi semitam prepararet. Quod quidem, uti Apostolus (*I Cor. x*) ait, baptismi mysterium fuit. Et baptismum plane quomodo erat ubi

A homines nubes operiebat, unda portabat. Hæc autem omnia operatus est Christus Dominus, idem qui et modo: qui sicut tunc per mare Rubrum filios Israel in ignis columna præcessit (*Exod. xii*); ita nunc per baptismum Christianos populos in corporis sui **92** columna præcedit. Ipse, inquam, illa est columna quæ tunc sequentium oculis lucem præstitit, modo vero lumen credentium oculis suppeditat; tunc in fluentis undarum semitam solidavit, nunc in baptismi lavacro fidei nostræ vestigia corroborat: per quam fidem qui intrepidus ambulaverit, persecutorem *Ægyptium* non timebit, atque ad celestia regna perveniet, si fidem, quam tenet, bonis operibus confirmabit. Explicit.

HOMILIA XXXI.

De Baptismo Christi III.

ADMONITIO.

Quæ de superiore homilia Maximo ascribenda animadvertimus, eadem in hæc satis apte cadunt. Itaque non dubito quis hujus etiam auctor idem fuerit antistes Taurinensium. Hanc nos e codicibus abbatie Sancti Dalmatii duobus, atque ex Taurinensi accepimus. Uterque Sancti Dalmatii eam inscriptam refert hoc modo: *Item et de baptismo Christi homilia III.* Taurinensis vero: *Item et de Epiphania et baptismo Christi homilia XXX.*

ARGUMENTUM. — *Joannes Baptista de Christo ad eum accedente, ut baptizaretur, prædicat turbis, ipsum esse justificationis auctorem; cum sit Agnus Dei, ad hoc missus, ut tollat peccata mundi.*

Ante dies aliquot, fratres, prosecuti sumus Dominum nostrum Jesum Christum non jam sui causa baptizatum esse, sed nostri; cum enim ipse nulla peccata fecerit. Sed tamen ideo ad Jordanis fluentia venit, ideo peccatorum illi turbæ, quæ ad Joannis baptismum accesserat, se immiscuit, tum ut Jordanis sanctificaret aquas, tum ut nos ad baptismi lavacrum invitaret, et vos præcipue catechumenos, qui sine baptismo paradisi gaudia non potestis consequi. Idque etiam credidit beatissimus ille Christi Baptista Joannes. Nam ut Christum ad se venientem vidit, ecce ad illam conversus peccatorum turbam, qui ad ipsum venerant, ut baptizarentur, dixit: *Eccce Agnus Dei; ecce qui tollit peccatum mundi.* Ecce nempe illum, qui peccatum nunquam fecit. Ecce Agnus Dei. Ecce hic tollit peccata mundi. Ad illum igitur currite. Ab ipso baptismum suscipite. Potens est enim ipse peccata vestra mundare. Ab ipso et ego cupio baptizari. Atque id revera optabat Joannes, unda Christo dixit: *Ego a te debeo baptizari, et tu venis ad me?* Hoc est, tu qui Deus es ad tuam descendis creaturam? Tu

B qui rex es et dominus dominantium ad tuum venis famulum? Tu qui sanctus es ad peccatorem descendis, ut ab ipso baptizetur? * Et tanti officii ministerium Christo ipse recusavisset, nisi ipse illi id ut præstaret jussisset. *Sine modo*, inquit sermo divinus qui ante lectus est; *sic enim decet nos implere omnem justitiam. Ego a te debeo baptizari* (*Matth. n*). Baptizatur ergo a Joanne Jesus, non quidem sibi, sed nobis. Baptizatur a creatura Deus, a servo dominus, ut ipse impleat omnem justitiam. Si igitur ille, qui peccatum non fecit, baptizatus est, quare et nos, qui peccatores sumus, baptizari non debemus? Si Christus, qui ipsa erat castitas, sobrietas, innocentia, servi sui voluit tingi baptismate, cur et nos, quibus exuberans est sarcina peccatorum, non mundabimur ad salutem? **C** Faciamus igitur quod ipse venerabilis Christi Baptista in se fieri optabat, et non obtinuit. Ille Christi baptismum cupiebat, ille ab ipso baptizari volebat, et tamen id obtinere non meruit. Nobis sponte offertur baptismum; baptizemur igitur; nam ipse etiam Salvator noster, ut omnia legis mandata, quam ipse dederat, adimpleret, voluit baptizari; sicut alibi etiam ipse dixit: *Non veni legem solvere, sed adimplere* (*Matth. v*). Explicit.

HOMILIA XXXII.

De Baptismo Christi IV.

ADMONITIO.

93 Homilie hujus nonnisi pars hæc exigua e codicibus Sancti Dalmatii et Taurinensi describi potuit. Nam partes reliquæ exciderunt, nescio cujus hominis culpa, qui ex codicibus iisdem folia duo detraxit. In Dalmatiano inscribitur: *Item et de baptismo homilia IX*, in Taurinensi: *Item et eadem Epiph., et de baptismo Christi homilia XIV.*

ARGUMENTUM. — *Ex hisce paucis intelligitur sanctum Maximum hac in homilia de manifestatione divinitatis Christi in convivio Canæ Galilee, deque ejus baptismo egisse.*

Salvatoris Domini nostri Jesu Christi omnipotens

D virtus ex lectione quam modo audivimus evidenter colligitur. Quamvis enim omnipotentia illius, qua in principio rerum una cum Patre et Spiritu sancto cælum ex nihilo creavit et terram, latere videretur in homine, quem pro nostra assumpserat **94** redemp-

* Cod. Taurin., Et sancti officii ministerium recusavisset Joannes, nisi ipse illi, id ut præstaret, jubebat, etc.

lione, suis est evidenter discipulis manifestata. Nam **A** cum ad nuptias veteris instituti venisset in Cana Galilee, et repente convivantibus defuisset vinum, ipse, qui nuptiis illis non erat designatus adesse, nuptias quoque illas miraculo voluit comprobare, at-

HOMILIA XXXIII.

De Baptismo Christi V.

ADMONITIO.

Ex codicibus Taurinensi et abbatis Sancti Dalmatii constat hanc item homiliam ascriptam fuisse Maximo. Ac stylus quidem sententiarumque contextus, ac continuatio ejus fuisse auctorem Maximum demonstrant. In Taurinensi codice ea est 39 homiliarum: *De Epiphania et de baptismo Christi*: in Sancti Dalmatii vero V de baptismo Christi. Is titulus visus nobis est aptior.

ARGUMENTUM. — *Commemorato primum triplici Epiphaniae mysterio, peculiarem de baptismo Christi sermonem instituit S. Maximus, magnaque gratiarum munera ab ipso promanantia discretissime explanat.*

Credo, fratres, intellexisse vos predicationem meam in die sancta Epiphaniae, et vos praecipue catechumenos, in qua dicebam tunc nonnullis asserentibus Dominum nostrum Jesum Christum stella duce venientibus ab Oriente magis fuisse adoratum; aliis autem dicentibus eum aquas tunc in vina mutasse; quibusdam demum confirmantibus illum ea die fuisse in Jordane a Joanne baptizatum; in omnibus tamen Filium Dei credi, in omnibus esse nostram veram festivitatem. Etsi autem ab aliquibus aut unum, aut aliud ex his factum esse credatur, ego tamen ea omnia evenisse credo ea die, atque unum in altero contineri. Christus enim Dominus noster, cum naturam reparaturus humanam in hunc mundum venisset, Judaeos, e quorum semine secundum carnem natus erat, prius certe vocavit ad vitam. Sed tamen gentium populum, prout pluries sanctitati vestrae intimavimus, in caeca sua infidelitate non dereliquit. Nam qui cunctos ab aeterna morte sua incarnatione mirabili desolandaque morte liberare volebat, omnes quoque ad venerabile fidei suae lumen evocavit. Angeli igitur pastoribus natum manifestant Redemptorem; nova tamen stella ad ipsius sacra veneranda cunabula gentes invitat. Veniunt pastores in Bethleem; et cum muneribus magi ad ipsius cunabula currunt. Illum venerantur pastores, adorant quoque et magi. In ejus nativitate insanus tremit Herodes, superba Synagoga pavet; gentilitas vero exultat, et gaudet suum aliquando advenisse Salvatorem. Et revera Judaeis sua in infidelitate dimissis, ex gentibus **95** crevit Ecclesia. Nata equidem hac die est gentium Ecclesia, quia per illam lucidissimam stellam tribus illis in magis ad veri luminis agnitionem est evocata gentilitas.

HOMILIA XXXIV.

De Baptismo Christi VI.

ADMONITIO.

Maximo praecleara haec homilia omnium editorum consensione ascripta est. Consonant his manuscripti co-

^a In cod. Taurin. legitur: Ergo in hac sacratissima die per novae stellae coruscationem ad fidem conversa est gentilitas tribus illis in magis. Redemptor noster pro cunctis salvator regenerationis lavacrum instituit, atque aquarum substantiam convertit in vinum. Tantam

¹ Quare hic loci sanctus Maximus dixerit catechumenos notione sanctissimae Trinitatis carere eamque

Crevit autem, quia hac die etiam salutaris lavacri a Christo Domino institutum est sacramentum. Hodie enim, ut antiquorum nos docet veneranda traditio, ad Jordanis fluentia Salvator noster accessit. Hodie qui erat sine peccato, inter peccatorum turbas, ut baptizaretur, ad Jordanem accessit. Hodie demum Redemptor noster in Jordane baptizari voluit, suumque vicissim sanctificare Baptistam. Baptizatur igitur in Jordane Christus, et Jordanis aquas suo hac die sanctificavit baptismate. Sed quid dico Jordanis? Universam enim aquarum substantiam, quae ubique est, suo sanctificavit baptismate. Ecce ergo quomodo in hac sanctissima die et Ecclesia ex gentibus in magorum vocatione est congregata, et quomodo etiam in Christi baptismate est spiritualiter renata, et quotidie renascitur. Quotidie enim ad regenerationis vitam ipsa transit **96** Ecclesia, quoties ad baptismum catechumenos recipit. Ante lavacrum enim infirmus est catechumenus¹; suscepto autem baptismate, et Trinitatis acquirit notionem, et fit constans atque fidelis, nec amplius, uti aqua quam hodierna die Christus Dominus invitatus ad nuptias mutavit in vinum, pallens est nulliusque saporis; nam suscepto baptismate fidelis evadit atque mutatur in vinum. In vino enim sancti Spiritus significatur gratia, prout etiam ipse Salvator noster asseruit, cum dixit in utres novos vinum novum esse condendum (*Matth. ix*).^a Ecce igitur quomodo in hac sacratissima die per novae stellae coruscationem ad fidem conversa est gentilitas. Redemptor noster pro cunctis regenerationis salutare instituit lavacrum; et quare hac eadem die aquarum substantiam convertit in vinum. Tantam autem gratiam Christus Dominus noster suo contulit baptismati, ut non tantum suum sanctificavit Baptistam, sed et Jordanis fluvius ipse conversus sit retrorsum. Explicit.

illis tradi cum baptizati fuerint, in adnotatione ad primum tractatum de Baptismo rationem reddam.

dices Vaticani duo; Belgici duo, Martinensis et Camberonensis; duo etiam Casinenses. Subalpini quatuor, hoc est Taurinensis, Sancti Dalmatii, Vercellensis et Novariensis. His accedunt Augiensis, Lucensis, Valli-cellanus, Florentinus, Amiatensis. Monachi Benedictini congregationis Sancti Mauri, cum eam e sermonum sancti Augustini serie expunxerint, transtulerintque in appendicis numerum 134; tum confessi ultro sunt, eam non in editis modo ejus operum collectionibus, sed in manuscriptis etiam exemplis asseri sancto Maximo antistiti Taurinatum. In codice Sancti Dalmatii multa sunt hac homilia comprehensa, quæ jam publicatis non congruunt. Eam nos in adnotationes ad pag. 93 seqq. rejecimus, ut a lectoribus conferri commode cum vulgatis possit.

ARGUMENTUM. — *Statuitur differentia baptismatis Christi a baptismo Joannis. Hujus lavacrum dimittere non poterat peccata, nisi fidei, et penitentia merito; cum baptismus Redemptoris culpas abluit ex se ipso, et justitiam largiatur.*

Licet, fratres dilectissimi, de solemnitate diei hujus veterum sit diversa traditio: una tamen sanctæ devotionis est fides. Et quamquam nonnulli hodie Dominum nostrum Jesum Christum, stella duce venientibus ab Oriente magis æstiment adoratum; alii autem asserant eum aquas in vina mutasse; quidam vero baptismum illum a Joanne confirmant, in omnibus Dei Filius creditur, in omnibus est nostra [Al. vera festivitas] festivitas. Nam quod magis utique gentilibus et adorare Dominum, et munera offerre conceditur, gentium est præfigurata vocatio^a; quod vero fluentis Jordanis baptizatur Christus, aquæ nostro baptismati consecrantur. Oportet itaque, carissimi, ut aliqua nunc de ipso baptismo⁹⁷ sanctitati vestræ, prout Dominus donaverit proferamus; ut simul et humilitatem Salvatoris nostri et mysteriorum gloriam agnoscatis. Prædicabat in deserto Joannes baptismum penitentia: [Al. populo in remissionem peccatorum] populo peccatori. Non quo crimina commissa deleret, sed quo emendaret errantes. Nam remissio peccatorum Christi gratiæ servabatur. Confluebat ergo ad Joannem desiderio lavacri diversorum copiosissima multitudo; ^b quorum essent tam scelerati actus, vita tam perditæ, ut eos venerabilis Baptista vipereo semini compararet. Inter hujusmodi homines ille virtutum cælestium Dominus, ille qui respicit terram et facit eam tremere, Christus Jesus non dignatur humilis et quietus ad servuli sui baptismum properare. Sed quid mirum de mansuetudine Salvatoris, si se prophetae suis manibus inclinavit, qui se ab inimicis suis passus est crucifigi? Quo properante ad fluvium, talem Joannes circumstantibus turbis erupit in vocem: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi* (Joan. 1). Hoc est dicere: Cessate jam, cessate a baptismo meo, quo penitentia suscipitur; ecce Baptista, per quem crimina dimituntur. Desinite ulterius a conservo vestro baptizari velle: præsens est Dominus omnium nostrorum, qui

A baptizat ad vitam: illum sequimini, illi credite, ab illo lavacrum salutis tota mente supplices postulate, a quo et ego ipse Baptista vester cupio baptizari. Non renuit quidem Jesus testimonium vocis hujus; sed qui per ordinem vellet universa complere nihilominus baptizari se expetit a Joanne. Tum Baptista devotus baptizandi sui potentia tremefactus, ait: *Ego a te debeo baptizari, et tu venis ad me* (Matth. iii)? Id est quoniam ego creatura sum, tu Creator; ⁹⁸ ego servus, tu Dominus; ego figura, tu veritas. At Jesus ait: *Sine modo: sic enim decet nos implere omnem justitiam* (Ibid.). Id est, quid nunc ista commemoras? propositum susceptæ humilitatis implendum est. Tunc ille, qui presumere formidabat, velociter paruit præcipientis imperio. Baptizatur ergo Jesus non sibi, sed nobis; baptizatur, non ut purificetur aquis, sed ut aquas ipse sanctificet; baptizatur novus homo ut novi baptismatis constituat sacramentum. ^c *Aperi sunt, inquit, cæli. Æstimo ut in cælestibus esset miraculum de iis quæ gerebantur in terris, sicut ait: In quem concupiscunt angeli prospicere* (II Petr. i). Quomodo enim poterant non mirari virtutes colorum, et dominationes, cherubini et seraphim, cum viderent Dominum Sabaoth in fluvio ab homine baptizari? Ut autem Joannis attestatio etiam cælesti testimonio confirmetur, vidit Spiritum sanctum corporali specie, quasi columbam descendentem et manentem super Jesum (Joan. 1). Audit et Patrem dicentem: *Hic est Filius meus dilectus, in quo bene complacui* (Matth. iii). Adverte, fratres dilectissimi, quanta nobis in baptismo Domini nostri ^d Jesu patefacta sit gratia, quam subtili sacramento Trinitas se hodie homini revelavit. Pater enim auditur in voce, Filius manifestatur in homine, Spiritus sanctus dignoscitur in columba. Quam mirifico autem mysterio Dominus noster Jesus Christus, vel tactu corporis sui, vel transitu gloriæ suæ omnem ad momentum creaturam sanctificat, vivificat et illustrat; aquas enim consecrat, dum baptizatur; terram sanctificat, dum sepelitur; mortuos suscitatur, dum resurgit; cælestia glorificat, dum ascendit ad cælum, et sedet ad dexteram

D Dei Patris^e.

EADEM HOMILIA

EX CODICE OLIM SANCTI DALMATII.

Etsi, fratres, de veneranda præsentis diei solemnitate veterum Patrum varia sit atque diversa traditio, una tamen in omnibus sincera devotionis est

fides. Quamvis enim quidam Dominum nostrum Jesum Christum a venientibus ab Oriente magis hodierna die credant fuisse adoratum, asserant alii hac

^a Codex Vatic. 1267, *Quod aquæ transformantur in vinum religionis nostræ designatur arcanum; quod vero, etc.*

^b Idem cod. Laurent., *confluebat ergo ad Jordanem desiderio, etc.* Cod. Vat. 1267, *quorum esset tam acerbis actibus vita perditæ, ut eos, etc.*

^c Cod. Vat. 4951 omittit hæc Scripturæ verba.

^d Idem cod. Laurent., *in baptismo Domini nostri Jesu Christi patefacta, etc.*

^e Idem cod. Vatic. addit *cum quo vivit, et regnat in unitate Spiritus sancti Deus per omnia secula seculorum. Amen.* Eodem hæc recidunt, atque ea quæ continentur Cod. casin. num. 106.

die illum a Joanne baptizatum fuisse; quidam demum reputant hodie ipsam aquam in vasa vertisse; singuli tamen eundem Dei Filium credunt, atque adeo in omnibus vera est nostra festivitas. Dum enim magis Deum adorare, atque sua illi munera offerre conceditur, omnium penitentium jam ab eo tempore futura vocatio presignatur. Cum atque generosa in vasa mutantur, animarum nostrarum per sacrosanctum baptismi lavacrum sanctificatio monstratur, atque immortalio. Quando vero in Jordane a Joanne Christus baptizatur, universa aquarum substantia nostro consecratur baptismati. Baptizatur equidem hodierna die a Joanne Christus, atque per illum baptismum Salvatoris nostri humilitas, atque mysterium gloria tunc apertissime est manifestata. Precedebat in deserto Joannes baptismum penitentiae populo peccatori; non quo iam perpetrata peccata deleteret (peccatorum enim remissio Christi gratia reservabatur), sed quo errantes in viam salutis reduceret. Evidens desiderio lavari infinita peccatorum turba ad illum confluabat; atque inter defusummodi homines, quorum tam acerbis erat animus, perditum adeo vita erat, ut eos viperino semini divinus ille Baptista compararet, Christus Dominus se immiscere non est dignatus, et servuli sui manibus se inclinare non erubuit. Quo propior ad Barium, talium circumstantibus turbis mirabundus Joannes cepit in vocem: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollis peccata mundi* (Joan. 1). Hoc est dicere: Cessate jam a baptismo meo, quo penitentia incipit. Ecce ille Baptista est a quo crimina dimittuntur. Desiderio aliorum conservi vestri exceptae la-

vacrum ad penitentiam. Ecce ille est qui baptizat ad vitam: illum ergo sequimini, illi adhaerete. Is qui ipse dixerit credite, quicunque jusserit facite, ab illo demum salutare lavacrum supplices deprecite; ego enim Baptista vester ab eo etiam cupio baptizari. Verum tale vocis testimonium Jesus non tenuit; sed qui per ordinem volebat universa compleri a Joanne suo expetit baptizari. Alit enim illi Jesus: *Sine modo: sic enim decet nos baptizare omnem iustitiam* (Matth. iii). Hoc est, quid nunc ista commemoras? Suscepta humilitatis propositum implendum est; et tunc ille qui praesumere formidabat, velociter parvul precipientis imperio. Baptizatur ergo a Joanne Jesus non sibi, sed nobis. Baptizatur, non ut purificetur aquis, sed ut aquas ipse sanctificet. Et tunc aperti sunt ei caeli: singula enim celorum virtutes miratae sunt in fluvio Dominum Sabaoth. Tunc Spiritum sanctum corporali specie, quasi columbam descendentem, et manentem super eum vidit Joannes; et audivit quocumque et Patrem dicentem: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacuit bene* (Ibid.). Ecce ergo nunc, fratres, quanta nobis in Domini nostri baptismate gratia sit patefata, quam subtili sacramento Trinitas universa se homini manifestavit. In voce enim Pater auditur; Filius autem manifestatur in homine; Spiritus autem sanctus in columba disposuitur. Quam vero mirabili mysterio idem Dominus et corporis sui tactu et gloriae suae transitu omnem in momento creaturam sanctificat, et vitali luce illustrat: fluente enim omnia in suo baptismate consecravit. Explicit.

HOMILIA XXXV.

e Baptismo Christi VII

ADMONITIO.

99 Est in editis hujus homiliae inscriptio: *De gratia Christi, secus atque codices mss. plerique omnes postulant, rasque ipsa ferat. Nam et Maximus de Baptismo Christi in ea copiose agit, non de gratia, et unus omnium est eorum, quos vidimus codex Martinensis, in quo de gratia Christi legatur inscriptio. Itaque juxta codicem Taurnensem eam de Baptismo Christi inscripsimus. Codd. Vat. 1267 et 4991, et Vat. Reg. 125, Casin. 100, Florent. Laurentian. bibloth. n. Plat. xiv, Lucensis 85, Lambecian., Madoet. E in. Novarien. 27. Titulum praefertunt de Epiphania, vel in Epiphania, quod dicta homilia eadem fuerit die Epiphaniarum, quod die peragitur baptismi Christi solemnitas. Fuere qui sanctum Ambrosium hujus homiliae auctorem fecerunt. Errant. Nihil enim est ab Ambrosii stylo distans. Maximo certe accepta referri debet, cujus idem stylus est, et adducendorum locorum sanctae Scripturae, sententiarumque contextandarum eadem omnino, uti nobis quidem videtur, ratio.*

Angewendet. — Novnulla attingit Maximus de Circumcisione, cui ad subjecti Dominum, ut eo verum hominem, et legis Moysae observantiam ostenderet. Itorum de baptismo Christi sermonem instaurat, et ex admirabili ejus demissione praeterea cumulat divinitatis adorandae argumenta.

Redemptionis nostrae auctor aeternus, omnipotens Dominus, Unigenitus Dei — vivi inseparabilis semper permanens apud Patrem, ita pro nobis perfectum suscipere dignatus est hominem, ita quod Deus erat exiguavit in semetipso, ut per omnia legalium sanctionum sacramenta transiret. Nam ut primum beate Matris sancti processit ab utero, circumcisionis signaculo dedicatur; sive ut indubitam carnis suae ostenderet veritatem; sive ne cum alienigenam alumna circumcisionis plebs Judaica declinaret. **100** Deia, quia tradite per Moysen legis praetere praecapta non poterant, offertur pro eo purgationis holo-

caustum (Exod. xii, 2; Luc. ii, 23); et pro illo, fratres, holocaustum et purgationis offertur, qui omnium hominum sordes purgaturus advenit. Sed cum Joannes praemissus ante faciem ejus concurrens ad se populos et predicatione corrigeret et penitentiae baptismi consecraret, ipse ad eum inter promiscuas vilesque turbas, velut unus e populo proparavit, et tanta et sese benignissimum dignatione subiecit, ut illud sacratissimum caput tremendum potestatibus, angelis venerandum, ad suscipiendum baptismum aervuli sui manibus inclinaret. Quem videns Joannes venientem ad baptismum suum, ac dominice in eo glorie insignia recognoscens, dixit ei: *Ego a te debeo baptizari* (Matth. iii). Hoc est terrenus a coelesti, mortalis ab aeterno, fragilis a potente. *Et tu venis ad me?* Ad inversorem iudex, ad creaturam creator, rex ad ministrum? et humiliabis te **101** mihi

Cod. Vat. 190, Unigenitus Dei Filius vti.

• Codices Vati. 100, Laurent., Regim. 125, et Casinensis, ne cum velut alienigenam.

• In cod. Casin. omittitur verbum purgationis.

• Item cod. Vat., tanta se, etc.

• Cod. Reg., servi sui.

• Item cod. Vat. 3951, et Cod. 125 Reg., dominice in eo glorie.

• Item cod. Vat. 4951, et humilabis te in signo, cum tua non sis dignus, etc. Item codex Martinens., qui etiam habet, cum tua non sis dignus, etc.

exiguo, cuius tua non sum dignus calceamenta portare? Tu inter peccatores ad baptismum venis, in cuius ore dolus inventus non est (*Isai. lxxv, 9; I Petr. ii, 22*), et per quem totius mundi peccata tolluntur: ac tantum te tuis subicis creaturis, ut puteris obvisci quod Deus es. Ego quidem hominem video, sed meum Dominum recognosco; humanum in te corpus aspicio, sed coeleste intelligo sacramentum; neque me hæc species carnis assumptæ a fide veritatis abducit: tu es Domine, tu es, ipse qui me ad ista misisti. Quomodo autem nunc ego astantem presentemque ignorare possum, quem dudum adhuc in utero virginali, et intra materna viscera constitutum, nec dudum ipse natus, agnovi? Cui Christus ait: *Sine modo: sic enim decet nos implere omnem iustitiam* (*Matth. iii, 15*). Sine modo, inquit Dominus; hoc est, vera sunt quidem, nec renuo ista quæ memoras; sed ministerium veni et servitutis implere, et eos, quos peccatum subdit servituti, ad meam revocem libertatem. Nec mireris, Joannes, si tuis me manibus inclino; qui enim contentus nasci, contentus cir-

cumcidi, pannis etiam contentus involvi, quomodo non Jordanem hunc contentus libenter ingrediar? Noli putare injuriosum mihi, indignumque videri hoc baptismum; alie me manent injurie, alie sunt contumelie, quas pro humana porpei salute disposui. Post hæc beatus Joannes suscepit devotus, quem timidus prohibebat. Nec ignorabat prophetarum ille præcipuos a se Dominum baptizandum; sed ministerium suum poluit sine confessione complere; itaque et fides confessæ est Dominum, et obedientia complevit obsequium. Baptizato itaque Domino, et Spiritus sanctus adfuit, et vox de celo paternæ majestatis audita est, dicentis: *Tu es Filius meus dilectus, in quo bene complacui* (*Matth. iii, 17*). Quod factum, fratres, nostræ proficere fidei manifestum est, et præsentia S. Spiritus, et auctoritas paternæ vocis apud omne hominum genus, et testimonium Joannis, et veritas Filii, et sacramentum baptismi firmaretur: per quod magnificamus et glorificamus Deum Patrem omnipotentem, per Dominum nostrum Jesum Christum.

HOMILIA XXXVI.

In die Cinerum.

ADMONITIO.

103 De auctore hujus homiliæ nulla est controversia, cum mire codices, et editores in Maximum conveniant. Sola discrepantia est in tituli appositione. Codex Vatic. 1278, pag. 14, habet: *Sermo S. Maximi in die Quadragesimæ*; duo Vatic. Palat. 432, pag. 120, et 435, pag. 147, differunt inter se; in primo enim legitur *Homilia III de Quadragesima*; in altero: *Sermo S. Maximi in Quadragesima*. In Angliæ xrv est: *Homilia V de Quadragesima*; duo Casinenses, 105, pag. 221, et 106, pag. 575, Vallicellanus tom. II, pag. 249, Lombacensis, Laurentianus I, Plut. xiv, pag. 141, et S. Joan. ad Carbonariam habent: *Homilia de Quadragesima*. Taurinensis vero pro secundo sermone in Quadragesima refert: *Item et de jejunio Quadragesimæ sermo II*. Singularis est titulus codicis Lucensis 85: *Sermo in capite jejunii*, et in memoriis revocat perantiquam Ecclesiæ illius diei appellationem; scilicet: *Feria quarta in capite jejunii*. Ea usum fuisse concilium Agatense habitum an. 506 docet canon relatus a Burcardo in cap. 26, lib. xix Decret.: *In capite Quadragesimæ omnes penitentes*, etc. Hic obiter observari poterit quam vetus fuerit consuetudo in Ecclesia incipiendi jejunium feria quarta ante dominicam in Quadragesima appellatam. Nec silentio præterire volumus ex tot codicibus, quos vel nos ipsi lustravimus, vel ab aliis excerpta accepimus, duos tantum Belgicos, Martinensem et Cambronensem habere inscriptionem titulum: *In die Cinerum*. Verum eamdem exhiberi inscriptionem in aliis vetustis manuscriptis monumentis probabile videtur, cum Damianus Aciensis celeberrimus monachus Benedictinus, cujus homiliarum S. Maximi collectio edita fuit Colonia a Gymnico an. 1555, neque affari ipsa anteriorem noscimus, primam de Quadragesima homiliam posuit, designato ei titulo: *In die Cinerum*. Hanc deinde secuti sunt editores reliqui, Galesinius pag. 107, Combefisius tom. II, pag. 49, Comdinus tom. II, pag. 42, Raynaudus pag. 205, Margarinus Bibl. Max. tom. VI. Omnes homiliam hanc *In die Cinerum* inscribunt. Optime animadvertit Remigius Ceillierius tom. XIV *Hist. auct. sacr.* hac ex homilia erui, tempore sancti Maximi eodem die Cinerum legi in Ecclesia consuevisse idem Evangelium ex cap. VI S. Matthæi; quem ritum huc usque servatum videmus. Quare Franciscus Cajetanus Incontriensis archiepiscopus Florentinus pietate et doctrina clarissimus in egregio suo opere edit. Flor. 1762: *Explicatio de celeb. dierum festorum*, pag. 56, initium hujus Maximi homiliæ referens scripsit, in omnibus antiquissimis codicibus Evangelium illud ferie quartæ ante primam dominicam Quadragesimæ affixum reperiri, ex quo intelligi plane posse, eo die a fidelibus plerumque exordium jejunii quadragesimalis desumptum fuisse.

ARGUMENTUM. — *Juxta Evangelium damnatur hypocrisis, seu penitentia ostentatio. Jejunium enim debet esse sanctum; tantoque magis gratum et acceptum fieri potest apud Deum, quo clarioribus virtutibus exornatur.*

Quia nonnullorum est consuetudo, carissimi, advenientes Quadragesimæ dies devotiore jejunio

prævenire, necessarie præsens Evangelii decursa est lectio, in qua Dominus noster virtutum spiritualium retributor, sanctam nobis, perfectamque dedit regulam jejunandi, dicens: *Cum jejunatis, non eritis sicut hypocritæ, tristes; exterminant enim facies suas, ut appareant hominibus jejunare* (*Matth. vi*). Non enim Deo

* Cod. Reg. Vatic., sed Deum meum recognosco.

* Cod. Reg., sic enim nos decet.

* Cod. Vat. 4951, humilitatis implere.

* Codex Laurentian., ut quos peccatum subdit servituti.

* Cod. V. Vatic. 1267 et 4951, et Casin., contentus sum nasci.

* Cod. Vat. 4951, pati.

* Idem codd. Vatic. et Regine, Baptizato igitur Domino.

* Cod. Martin. addit mihi.

* Cod. Laurent., ut præsentia S. Spiritus. Cod. Vat. 4951 et cod. Casin., ut præsentia S. Spiritus, et auctoritate paternæ vocis.

* Concordat cum cod. Vat. 4951.

* Cod. Laurent. I, Plut. xiv, devotiores jejunio.

jejunat, sed hominibus, quicumque ostentatione jejuni sui gloriam requirit humanam. Exterminant autem facies suas, qui mœrore simulato religiosum vultum populorum oculis mentiuntur: non vult enim disciplinae cœlestis magister irreligiose agi quod fieri pro religione præcipitur; nec patitur invocantium se laborem, quibus æternam parat mercedem, infructuosæ jactantibus vitio deperire. *Non eritis, inquit, sicut hypocrita, tristes.* Si enim vere mœstus et tristis es, quia jejunas, **104** nullam tibi ut ingratus apud Deum gratiam reservabis: quia quamvis opus facias bonum, pravitatem tamen degeneris animi invitus operaris. Si autem pro quadam sanctitatis imagine tristitiam simulas, omnem fructum promissionis divinæ obsequii tui ostentator amittis. Quod si Deo officium tuum defers, cur illud hominibus pari tecum conditione viventibus vanæ gloriæ sectator ostentas? Hanc nimirum Paulus apostolus secutus sententiam dicebat: *Nolite fieri inanis gloriæ cupidi* (Gal. vi). Inane enim est et vanum quidquid nullius ponderis ac virtutis firmitate consistit. Inane est quod cum seculo prætereunte deficiens ad vitam non transit æternam: quidquid enim pro carnali honore laboratur corruptibili cum carne dilabatur, ut ait propheta: *Omnia caro fenum et omnis gloria hominis ut flos feni; aruit fenum, et flos decidit; verbum autem Dei manet in æternum* (Isai. xl). Nec possumus, dilectissimi, pro uno eodemque opere, et laudem mundi adulantis expectare, et præmium vite cœlestis acquirere. *Sed unge, ait, cum jejunas, caput tuum, et lava faciem tuam.* Ungit revera omnis devotus caput suum, cujus reli-

A giosum jejunium sanctæ eleemosynæ ubertate pinguescit; et si altius aliquid cogitemus, unges caput tuum, quod est Christus, si bonis operibus **105** meliora subjungens, simplici cum devotione letifices. Lavabis sine dubio et faciem tuam, atque eam omni letitiæ serenitate deterges, si divino jucundior cultu nullius affectatione sordescat. *Illotus eorum vultus est, qui falso oculorum mœrore præconia mundana mercantur; quos Apostolus sententia sua notat, dicens: Quæstum astimant esse pietatem* (I Tim. vi). Et cum hæc ita sint, non repellit Dominus lugentes vel peccata sua, vel mundum, qui dixit: *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur* (Matth. v). ^d Non reprehenditur ille, qui dudum corde devio, et lubricis gressibus a tramite salutis elapsus, redintegrare se Deo ^e mœsta poenitentiae satisfactione conatur, ut in quinquagesimo legitur psalmo: *Cor contritum et humiliatum* **106** *Deus non spernit.* Non utique spernit Deus sanctum mœrorem, sed ^f servientem sibi artificem et dolo simulatam non vult circumferre tristitiam: de quibus ait Christus ad discipulos suos: *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam* (Matth. vi). Quanta est igitur spes fidei eorum, vel quæ futuræ retributionis expectatio, qui omnem mercedem operum suorum in præsentī seculo temporalis auræ ambitione consumunt? Et ideo, fratres, inoffensam et Deo placitam in omnibus tenete mensuram: sit apud vos purum jejunium, simplex misericordia, omnisque sincera devotio, ut sanctam vitam vestram evangelica institutione perfectam plena Dei nostri retributio prosequatur.

HOMILIA XXXVII.

De jejunio Quadragesimæ I.

ADMONITIO.

Hanc homiliam recitatam fuisse in dominica prima Quadragesimæ, ex Evangelio Matth. cap. iv, quod a S. Maximo eloquentissima expositione illustratur, satis patet. Nullus tamen plures inter codices mss. sancto antistiti eam asserentes sub illa die refert, sed fere omnes simplicem titulum: *De Quadragesima* apponunt. Hujusmodi sunt duo codices, Vaticanus unus 1268, pag. 57, alter cod. Vatic. Palatinus 432, pag. 76, qui habent: *De Quadragesima sermo sancti Maximi episcopi.* Eadem epigraphæ utuntur codd. Vallicellanus tom. XI, pag. 175, Novatiensis 27, pag. 204, Laurentianus 1, Plut. xrv, pag. 109, Lucensis 85, Augiensis xiv, et Taurinensis num. 17 Sermonum *De Quadragesima.* Ab his differunt duo codices Belgici, Martinensis et Cambronensis, qui eandem homiliam *De jejunio Quadragesimæ* inscribunt. Editores omnes hunc præ cæteris titulum suscipientes primum huic locum inter homilias *De Quadragesima* dederunt, nempe Gymnicus pag. 72, Galesinius pag. 108, Combefsius tom. II, pag. 526, Cumdius tom. I, pag. 136, Raynaudus pag. 205, Margarinus in Bibl. Max. tom. VI, pag. 14.

ARGUMENTUM. — Triplici modo diabolus aggressus est Christum, cum quadraginta dierum jejunium absolvisset; et triplicem de hoste maligno Dominus triumphum reportavit. Hoc exemplo nos admonuit, quibus armis infenso adversario obistere debeamus.

Audistis, carissimi, sicut evangelica tuba cecinit, Dominum ac Redemptorem nostrum adversus tenta-

menta diaboli reluctantem quidem verbis, sed spiritu dimicantem; sermone enim certamen agit, sed peragit majestate victoriam. ¹ Nec sine ingenti mysterio hujusmodi putemus esse conflictum, in quo aut accensus diabolus in verba ² prorumpit, aut rerum Dominus tentatori suo verbis nihilominus respondere

Idem cod. Laurent., nullius vanitatis affectatione. Item codd. Casin. et Martinen., verbum autem Domini.

^b Cod. Vat. 1278, Prolatus enim eorum vultus est, etc.; concordant codd. Casin.

^c Idem cod. Vat., quod Apostolus. Cod. Cas., affectatione.

^d Ita cod. Vat. 1278.

¹ Auctor supra cit. de Myster. Redempt. hum., qui cap. 3 agit de causa et origine tentationis Christi, loco

^e Idem cod. Vat., mæsta poenitentiae satisfactione, etc.

^f Ex cod. Laurent. et Vatic. emendatur Galesinii textus, qui habet *servientis*. Melior etiam lectio cod. Martin., *servienter sibi artificiosam*, etc.

^g Cod. Laurent. 1. Plut. xiv, in verba prorupit.

hoc S. Maximi utitur; habet enim, *Non ergo sine mysterio ingenti.*

signatur. In his autem omnibus nostræ salutis est ratio. Nobis Salvator esurit : pro nobis ^a loquitur ; nos in illo vincimus, quia nos ei sumus causa pugnandi. Nam quis ambigat Unigenitum Patris, cui nulla obviare poterat creatura, pro illis iniisse certamen, quorum se carne vestivit? Humani igitur corporis forma hostem callidissimum prodire suasit ad prælium, quem verus Dei Filius veri hominis responsione confudit. Propter quod errabundus et anceps tentator, mollia suspensaque tentamenta rimatur : quia licet carnalis viri speciem contempleretur in Christo, præsentia tamen divinitatis ejus concitatus, suspicabatur eum plus esse quam hominem. Animabat itaque illum præsumere congressum partus femineus, sed terrebatur virginitas parientis ; quamvis enim Christum Maria, Evæ utique filia, peperisset, non tamen eum conceperat de Adam. Cum ergo videret inimicus Dei Filium tanta per miracula procreatum,olvebat secum, ut **107** arbitror, atque admirans dicebat : Quis est iste qui, nesciente me, hunc ingressus est mundum? Novi quidem quia de femina natus est, sed nescio unde conceptus. Astat ecce mater, sed patrem investigare non possum. Partum video, sed non ^b agnosco nascentem : et quod stupori meo accrescit, inconsueta lege pariendi, etiam edito filio ^c, mater exsultat ut virgo. En jacet in cunabulis parvulus, suffundit lacrymis vultum, similemque ^d esse mortalium vagitibus prodit ; et cum nihil ei de infantia desit, nulla tamen illi est velut in infante corruptio. Pannis obsitus sordet ; sed cælum illi radio stelle letioris arridet, atque in honorem ipsius ministrantes ei angeli inter sidera terrasque concurrunt, et exsultantes annuntiant, quam non intelligo novitatem. Quid hoc miraculi est? Video quod advertere nequeo, audio quod sustinere non possum ; ut homo natus honoratur ut Deus. A sæculis nunquam mihi hoc contigit, ut quisquam nasceretur homo, et humani vitii nihil haberet. Quæ hæc tam nova potensque generatio est? Inter peccatores et impios natus, mortali etiam de matre progressus, purgator cunctis nascentibus et ipso mihi cælo purior apparet. Avaritiæ in eo radix nulla consurgit, nulla cor ejus pulsata invidia, nescit lingua ejus mendacium, oculi ejus concupiscentiam non admittunt, nulla aurium voluptate mollitur ; luxuries certe, per quam mihi humanum subjeci genus, pectus ejus non potest penetrare ; nulla illi jactantia inest, nulla ^e malitia. Et quid plura? Nihil in eo reperi quod me delectet ; omnes meos conatus evacuat. Quid agam? quo me convertam? Fortiorem sentio ; puto illum in regno meo velle regnare, ne forte Deus sit iste, quem

nullum potest maculare delictum. Sed si Deus esset, quomodo indignitates partus feminei sustineret? Quomodo esset cunis pannisque contentus? Quis credere possit infantie vagitus in Deo? Cui non audienti ridiculum est Deum femineo lacte nutrir? Post omnia ecce esurit, cum utique esurire Deum ratio nulla ^f persuadeat. Ignorabat nimirum diabolus, quia quod Christus nutrimenta perferebat infantie, quodque esuriebat ut homo, non erat fragilitatis corporis, sed cælestis gratiæ sacramentum. Dei enim Filius, cui cum sempiterno Patre intertemporalis constat æternitas, qui cum suo genitore naturaliter impassibilis **108** incorrupto regnat imperio, egit in carne nostra salutare mysterium ; et ob hoc communem mortalium subit passionem, ut inimicum generis humani hominis certamine triumpharet ; unde et præsumptor ille furore suo cæcatus ait ad Dominum : Si Filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant (Matth. iv). Stultissima hæc ejus inanisque subreptio : per ^g panem eum vult tentare, qui panis est, æstimans illum esse penuria laborare, qui voluntariam perferebat esuriem. Cui respondit Dominus : Scriptum est : Non in pane tantum vivit homo, sed in omni verbo Dei (Deut. viii). Hoc est dicere : Frustra, diabole, iterum per escam supplantare conaris : sufficiat tibi suadendo ^h cibos illicitos in paradiso Adam per te fuisse deceptum. Nec esuries me vincit, nec tuis suggestionibus ⁱ cedo, voluntas enim Dei cibus est meus : verbum Dei ^j mihi est perfecta refectio. Qua sententia repercussus, iterum, ut æstimo, dixit diabolus : Quid hoc rei est, video illum esurire, et necessitatem ^k non invenio manducandi ; omnia ut homo patitur, et omnia vincit ut Deus. Adam ille, Dei certe manibus factus, meis quondam cessit insidiis, hic natus e femina, neque suis necessitatibus flectitur, neque meis consiliis acquiescit ; illum serpentis ore superavi, hic me etiam ipsum loquentem contemnit. Iterum stanti Domino super pinnam templi ait : Si Filia Dei es, mitte te ^l deorsum (Matth. iv). ^m Quam turbatus hæc loquitur, cui se putat præcipitum persuadere, a quo nihil potuit de panibus impetrare. Cui respondetur a Christo : Scriptum est : Non tentabis Dominum Deum tuum (Deut. viii). Id est, hoc quod suades, diabole, tentationis præsumptio est, non consilium ⁿ sanitatis, jactantiæ vanitas, non virtutis exemplum ; inane est enim omne miraculum, quod utilitatem salutis non operatur humanæ. Et hac Domini responsione cassatus, ostendit ei omnia regna mundi et honores eorum dicens : Hæc omnia tibi dabo, si procidens adoraveris me (Matth. iv). Cui iterum respondetur : Scriptum est : Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies

^a In cit. cap. 3 de Myst., pro nobis loquendo certavit.

^b Cod. Martin., cognosco.

^c Cod. Vat. 1268, edito Filio Dei.

^d Idem cod. Vat., et Martin., similemque se esse.

^e Idem cod. Vat., et Martin., nulla mollietis.

^f Idem cod. Vat., persuadet.

^g Idem cod., per panem enim eum vult tentare.

^h Cod. Martin., cibis illicitis.

ⁱ Al. credo.

^j Cod. Camberon., mea est.

^k Idem. cod., et necessitatem in eo non invenio.

^l Cod. Martin. addit inquit.

^m Idem cod., Quam turbatus hoc loquitur, cui putat ei se posse præcipitum persuadere.

ⁿ Al. sanctitatis.

(Deut. viii). Id est, qui te, demon, adoraverit, non ei regna, sed inferna debentur. Adorare namque Deum verum eiusque servire, prerogativa regnandi est: ^a tu autem, qui honores mundi expedita prevaricatione promittis, nec regnum dare posse te noveris. Ecce, tentator, trina jam interrogatione nihil proficit; incertus venit, reddit incertior; aggressus **109** est ut probaret, reprobatus abscessit. Ergo nunc, fratres carissimi, quia jejunantis Domini victorias recententes, triumphum nostrae salutis agnovimus, jejunia nostra religiosis sanctificemus obsequiis. Quid autem est aliud sanctificare jejunium, nisi jejunii causa sancta velle, justa facere, iniqua vitare? Sanctificat ille jejunium, cujus cor adulatio potentum amicorum parentumque gratia, clientum etiam parva magnaue munuscula ^b a recti tramite non avertunt. Sanctificat jejunium suum, cujus iustitia ^c cor non vilescit. Sanctificat ille jejunium, qui flammam sevientis iracundiae mansuetae mentis placabilitate reslinguit. Sanctificat jejunium, qui lascivientes oculos turpi ab aspectu habentis castitatis avertit. Sanctificat jejunium, qui convivorum jacula, scuto patientiae repereussa di-

A spergit. Sanctificat jejunium, qui litigantium tumultus pacifici sanitate sermonis, et linguae prudentioris arte compescit. Sanctificat jejunium, qui consurgentes in semetipso vanarum cogitationum **110** spinas evangelico sulcante vomere, velut quidam pectoris sui arator excidit. Sanctificat jejunium, qui inopias egenorum pro quantitate substantiae sorae miserantis manus humanitate solatur. Apprime sanctificat ille jejunium, qui praeceptis divinae legis intentus, dissoluta a corde suo respuat tentamenta. Et ideo, fratres carissimi, si volumus Deo placita exhibere jejunia, simus in ^d corde fortes, in iudiciis justi, in amicitia fideles, in injuriis patientes, in contentionibus moderati, refugiamus turpiloquia, adversus iniqua constantes, in conviviis sobrii, in caritate simplices, **B** inter subdolos cauti, condolentes tristibus, contumacibus resistentes, in suspicionibus parci, inter malitiosos taciti, inter humiles corales. Si hujusmodi virtutibus nostra voluerimus sanctificare jejunia, tribuente Domino, ad festivitatem paschalis gratiae, et ad gaudia coelestium promissionum, indubitata fiducia et conscientia letiore veniemus.

HOMILIA XXXVIII

De Quadragesima II.

ADMONITIO.

Ab usitato editorum ordine hic recedimus, ut hanc homiliam inter priores de Quadragesima referamus. Nos non tam aliquorum codicum auctoritas permovet, quam ipsius homiliae ratio. Nam S. Maximus de jejunii quadragesimalis praecepto adimplendo agit. Profecto titulus codicis Vaticanus 1278. pag. 6, est hujusmodi: *In dominica prima Quadragesimae sermo S. Maximi episcopi*; alterius quoque codicis Vaticani 6452. pag. 3: *In dominica Quadragesimae sermo S. Maximi episcopi*. In reliquis quot codices, tot diverse inscriptiones. Nam Vaticanus 1268, pag. 56, praefert: *De jejuniis Quadragesimae*; codex 99 Sanctae Crucis in Jerusalem homil. 59 *De S. Quadragesima*; duo codices Madoetenses: *In Quadragesima sermo beati Maximi episcopi*; item codex Bobiensis L. 2, Lucensis 85: *In dominica in Quadragesima*; Valliellanus tom. II, pag. 171: *Sermo sancti Maximi de Quadragesima*; Laurentianus 1, Plut. xiv, pag. 108, a tergo: *Sermo sancti Maximi unde supra*; ac praecedit homiliam in die Cingrum. Codex Bibl. Sancti Marci Venet. cum pag. 200. *Item de Quadragesima sermo sancti Maximi episcopi*; codex tandem Taurinensis: *Item de Quadragesima sermo III*. Si tot tantaeque auctoritates mss. codicum Benedictinis monachis congr. S. Mauri non lateissent, profecto certius haec de homilia iudicium pronuntiassent. Cum vero ipsi tres tantum praesto fuerint codices, Reaginianus unus et duo Germanenses, qui inscriptum S. Maximi nomen gerebant, dubitanter de eo pronuntiabant. Vid. edit. opp. S. Ambrosii, Paris. 1690, tom. II, pag. 429, in praef. serm. 28. Itaque corrigenda inscriptio est in veteribus editionibus opp. S. Ambrosii, Parisien. 1569 et 1603, et Romani 1590.

ARGUMENTUM. — Spirituales quadragesimalia observantiae fructus recenset Maximus; cum per eam remittantur peccata, vividior pietas, et solidior iustitia accrescat; eo plaus modo, quo tellus ab hiemali frigore geluque constricta, afflante vere, solutisque nivibus in gramina et flores altius erumpit.

• Ante dies devotionem sanctae Quadragesimae praedicantes sacrarum litterarum exempla protulimus, quibus approbaremus hunc quadragesimarium numerum ^f non esse ab hominibus constitutum, sed divinitus consecratum; nec terrena cogitatione inventum, sed celestis maiestatis praeceptum. Atque ideo qui constitutum numerum una die manducando praeterit, non ^e ut unus dies violator accusatur, sed ut totius Quadragesimae transgressor arguitur. Unde

C bonum est homini, ^h ut dictum numerum sine labore jejundet, et totius Quadragesimae consequatur **111** pariter sanctitatem. Haec autem non tam sacerdotum praecepta quam Dei sunt. Atque ideo qui spernit, non sacerdotem spernit, sed Christum, qui in suo ⁱ loquitur sacerdote. Videamus igitur quo tempore hanc observantiam nobis indixerit Dominus, si non veluti per istam devotionem cuncta elementa voluerit habere profectum. Ecce enim ^j indicta Quadragesima, constricta hiemali gelu terra resolvitur, et aquarum fluentia meatus suos, glacie liquefacta, recipiunt; sic quoque corporum nostrorum hoc eodem tempore contracta sceleribus peccata solvantur, et vite nostrae prius cursus, liquefacto rigore diabol-

^a Idem cod., tu autem, inquit, honores mundi.

^b Idem cod., a recto tramite.

^c Idem cod., cujus iustitia pretio non vilescit.

^d Idem cod., simus in fide fortes.

^e Cod. Bobien., Ante paucos dies.

^f Cod. Laurent. 1, Plut. xiv, qui supra, non ab hominibus institutum. Cod. Vat. 1278 et 99, initium Item Cod. S. Crucis in Jerusalem, et Bobien. Cod.

^g Vat. 1268, inditum.

^h In eod. cod. 99. S. Crucis in Jer. deest m.

ⁱ Cod. Laur., ut et diem sine labore, etc. Cod. v. ro S. Crucis in Jer., et Vallia. 1, ut ad diem. Cod. Bobien., ut dictum numerum ad diem.

^j Idem cod., qui in suo locutus est sacerdos.

^k Cod. Paris., Ecce enim ut in dicta.

mentum suum pristinum recognoscit. Terra, inquam, indicta Quadragesima, asperitatem deponit hiemis, * ego, indicta Quadragesima, asperitatem relinquo delictorum. Illa terra aratri scinditur, ut mandatis sit congrua frugibus: mea terra jejuniis exaratur, ut coelestibus sit apta seminibus. Sicut enim reditum uberiores capit, qui frequentius vexando exercet campum: ita maiorem gratiam percipit, qui exercet corporis sui campum sepius jejunando. Ecce enim abstinentie tempore herba * segetum ^d revirescit in messem, surculus arboris conatur in fruticem, palmes vineae pubescunt in gemmas; et omnia de inferioribus ad altiora se subrigunt: ita hoc eodemque tempore hominum spes * intermortui reviviscit in posterum, fides perflita reparatur in gloriam, temporalis vita proficit in aeternam et omne genus humanum ad celestia se subrigens, ad infinita ad altiora consurgit. Modo terreni gestans agricola, sementa deputat vinearum: Ita et nunc Evangelicum tractans episcopus, sordes amputat populorum, et ipso quadragesimo curriculo universa hoc agunt creature, quatenus, depositis superfluis, ornato vel comite in Pascha ^e procedant. Modo omnia sunt in partu, ut tunc * reperiantur in fructu. Tunc enim contra naturae speciem spina profert rosam, ^b calamus fragrat liliū, suavitatem arida virgulta deprement: ita ⁱ et cuncta floribus adornantur, ¹¹² ut festivitatem ⁱ dei magni creatura ipsa nitore sui celebrare credatur. ^h Igitur et nos hoc eodem jejuniarum tempore producamus de spinis nostris rosas, hoc est de peccatis iustitiam, de severitate misericordiam, de avaritia largitatem. ⁱ Ipse enim spinæ sunt corporis nostri, quæ prælocant animam de quibus ait Scriptura: *Spinæ et tribulus tibi germinabunt terra* (Gen. iii). Germinat enim mihi terra mea spinas, si me corporalis libidinis ^m tribulatione compungit. Generat mihi tribulos, cum me divitiarum secularium cupiditate disruiat. Spina enim Christiano avari-

tie sue radix est; spina viro bono honoris ambitio est: visentur enim specie apud omnes grata esse, sed fedunt. His ergo nisi vigilando et jejunando ⁿ exorere non possumus; quoniam potius per abstinentiam ipsæ spinæ venturæ * in rosas. Prodat enim jejunando libido custodiam, superbia humilitatem, sobrietas parcitatem. Hi enim sunt flores vite nostræ, qui suave Christo redolent, qui odorem bonum Deo spirant. Unde ait Apostolus: *Quoniam Christi bonus odor sumus Deo* (1 Cor. ii). Hanc ergo Quadragesimam largitus est nobis Dominus, ut in huius temporis spatio in morem totius creature nunc ^p concipiamus virtutum germina, ut in die Paschæ fructum iustitiæ proferamus. Hoc autem quadragesimo numero ^q se ipse Dominus exercuit, non ut profectum ipse caperet, sed ut profectum salutis nobis ostenderet. Nec enim erat in illo spina peccati, quæ videretur in florem; ipse enim erat flos notus non de spina, sed de virga, sicut ait propheta: ** Exiit virgo de radice Jesse et flos de radice Jesse ascendet* (Isai. xi): virgo enim erat Maria, nitida, subtilis, et virgo, quæ Christum veluti florem integritate sui corporis genuerunt. Continuas ergo quadragesima diebus ^r hæc jejunia non esurians Dominus procuravit: sed dicit illum evangelista (Matth. vii) esurientes postea. Quomodo ergo potest fieri, ut qui ^s tot dierum humero famem sinitque non senserit, postea esurient? Esuriebat plane, nec negare possumus quod esurieret; esurivit enim non cibum hominum, sed salutem: nec ¹¹³ esurarum secularium epulas concupivit, sed animarum desideravit coelestium sanctitatem. Cibus enim Christi est redemptio populorum; cibus Christi est paternæ voluntatis effectus: sicut ipse ait: ** Meus cibus est, ut faciam voluntatem Patris, qui me misit* (Joan. iv). Unde et nos ¹¹⁴ esuriamus cibum, non qui terrenis epulis apparatur, sed qui divinarum Scripturarum lectione colligitur. ^t Ille enim corpus ad tempus nostri, ^u hic animam reficit in aeternam. ^v Explicit.

HOMILIA XXXIX.

Item de Quadragesima III.

ADMONITIO.

Tres sequentes nomine eadē fuerunt a Benedictinis monachis congregat. Sancti Mauri inter sermones Ambrosianos, Paris. an. 1660, n. 19, 20, 21. Ex eorum monitis duo præcipue colligimus: unus, quod valde

Cod. Vat. 1268, corpus vero indicta Quadragesima asperitatem rejicit delictorum. Codd. S. Crucis in Jer., asperitatem rejicio delictorum. Ita etiam legit cod. Bobien.

^b Cod. Bobien., ita et maiorem.

^c Cod. S. Crucis in Jer., ægetis.

^d Idem cod., reviviscit in messem, etc.

^e Cod. Laurent. et Bobien., ipse interim mortuus. Cod. autem S. Crucis in Jer., ægetis.

^f Cod. Bobien., procedant.

^g Cod. Vatic. Palat., ut tunc recipiantur in, etc.

^h Cod. Bobien., calamus fragrat, liliū redolet suavitatem, arida virgulta deprement, et ita cuncta floribus.

ⁱ Cod. Laurent., et ita cuncta, etc.; itemque cod. 99 Sanctæ Crucis in Jerusalem.

^j Cod. Bobien., Dei magni pro diei magni.

^k Codex Vat. Pal., ita et nos.

^l Codd. 90 et 99, S. Crucis in Jer., Istar.

^m Cod. Bobien., afflictione pro tribulatione.

ⁿ Cod. Bobien., exorari non possumus.

^o Cod. Vat. et cod. Bobien., in rosas.

^p Cod. Bobien., concupiscamus.

^q In Cod. 99 additur Christus. Cod. vero 90 S. Crucis in Jer. legit se ipsum Dominus Christus exercuit. D cult. Cod. Bobien., ipse Dominus Christus se exercuit.

^r Cod. Vat. Palat., Exsurget virgo.

^s Codd. Vat., Laurent., et Vall. addunt et nocivus.

^t Idem cod. Laurent. et cod. 99 S. Crucis in Jer., qui tantorum dierum.

^u Cod. Vat. Pal., Meus cibus est ut faciam voluntatem Patris mei, qui misit me. Cod. S. Crucis in Jer., Meus autem cibus, etc.

^v Cod., 452. Vat. Pal., Ipse enim.

^w In codd. S. Crucis in Jer., et Bobien., hic autem.

^x Cod. Vat. Pal. addit, Præstate Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

dubitarum an S. Ambrosio sint tribuende; alterum, quod omnes ex eodem fonte manasse cixerint. Stylum enim uniformem exhibent idemque argumentum, quod in prima homilia proponitur, in duabus reliquis ampliori expositione exornatur, adeoque inter se colligantur, ut secunda homilia ad primam, et tertia ad secundam referatur. Sed quibus nos testimoniis S. Maximum auctorem probabimus? Fatemur equidem, notatis tres codices nos invenisse, qui hanc primam homiliam S. antistiti nostro asserunt, nempe cod. 99 S. Crucis in Jerusalem homil. 17 *De sancta Quadragesima*, codex Laurentianus x, Plut. xiv, pag. 244, et Taurinensis cum titulo: *Item de Quadragesima sermo XX*. In tot, tantisque codd. Vaticanis non occurrit nobis hæc homilia nisi in cod. 1268, pag. 56, a tergo, cui Amanuensis dubitans inscripsit: *De eodem jejuniis, ut putatur Ambrosii*. Et jure fuit ipsi dubitandum, cum perrari admodum sint codices, qui hanc et duas sequentes homilias referant; ita ut nec ipsi Benedictini monachi editores de ullo codice mss. mentionem faciant. Memoratis testimoniis Maximo suffragantibus graves accedunt conjecturæ, quarum una est styli similitudo cum precedenti; altera, studiosa inter ipsas homilias colligatio, quæ propria est Maximi, ut Remigius Ceilleries observavit; tertia, quia harum postremam homiliam plures codices confirmant. Quæ tres homilie a nobis eduntur, ut exstant in opp. sancti Ambrosii edit. Parisien. an 1569.

ARGUMENTUM. — *Christi fidelibus quadragesimale jejunium suscepturis redditur ratio cur hujusmodi dierum numero indicum sit jejunandi præceptum; indeque cognosci ecclesiastica legis origo, et a majoribus tradita observantia potest.*

Sanctæ Quadragesimæ rationem, cujus hodie initium celebramus, frequenter edidimus, et a cur tot dierum numero jejunemus sæpe docuimus. Diximus enim quod Dominus Jesus Christus hunc eundem numerum jejuniis consecraverit, et continuatis diebus noctibusque non capiens cibum, unum jejunii corpus effecerit, hoc est, licet diei ordo noctis interrupteretur adventu, non tamen interruptus est ordo jejunii. Unde erant apud eum plurima temporum curricula, sed abstinentiæ dies una, ostendens nobis ita nos hunc numerum integrum jejunare debere; ut quia totam Quadragesimam completi non possumus solido, et uno jejuniis, vel quotidianis eandem sine intermissione jejuniis celebremus: ^a ut si quisquam unam diem abstinendo prætermiserit, totam Quadragesimam violarit, et propter modici temporis cibum, magni fructum laboris amiserit. Sed dicet aliquis: Quadragesimæ aliquoties accepimus rationem, et eam consecratam a Domino frequenter audivimus: sed cur eadem Quadragesima quadraginta ^c duos dies habeat audire gestimus. Legimus in Veteri Testamento (*Deut. xlviii*), cum sanctus Moyses filios Israel de jugo Egyptiæ captivitatis erueret, ut in terram eos repromissionis induceret, quadraginta et duorum dierum eum ad memoratam terram mansionibus pervenisse, tantoque ^d illum temporum numero positum esse promissis, quanto et nos promissis nobis a Salvatore perfrui gratulamur. Eodem, inquam, numero Moyses per mansiones pervenit ad requiem, quo et nos per jejunia properamus ad cælum. Jejunia enim nostra mansiones quedam sunt, per quæ iter spiritualiter facientes animæ virtutibus ambulamus, et diurno profectu repromissæ nobis terræ viciniore ef-

ficiuntur, ita ut citius **115** perveniat, qui devotius jejunavit. Pedes quidam animæ ^e pernices sunt fides atque jejunium: qui cito de humilibus ad altiora conascuntur, cito de terrenis ad celestia gradiuntur. De his pedibus ^f dicit Apostolus: *Quam speciosi pedes evangelizantium bona* (*Rom. x*). Hos pedes lavari præcepit Dominus, sicut Apostolus ait de vidua: *Si sanctorum pedes lavit* (*I Tim. iii*). Digni enim honore evangelizantium pacem pedes sunt; qui spirituales ac nitidi doctrina super hominum corda gradiuntur. Quadragesima etiam et duorum dierum numero Israel populus pervenit ad fluentia Jordanis; ^g eodemque dierum circulo Christianus populus pervenit ad fluentia baptismatis. Et sicut ait propheta: *Jordanis conversus est retrorsum* (*Psal. cxxiii*); ^h illic introeunte Israelita in aquam fluminis unda superfugit, hic descendente in fontem Christiano, criminum peccata diffugiunt. Et mirum illic retrorsum conversus fluvius in originem suam ⁱ revertitur: hic imposterum revocatus homo in originis suæ infantiam reparatur. Ibi fontem suum, de quo ^j egressa fuerat, unda perquiri: hic hominem suum, a quo exierat, innocencia recognoscit. Ibi exinanitur alveus fluctibus, hic evacuatur corda criminibus; ita ut servos Dei illic aqua cœnosa non madidet, hic famulos Dei ^k conscientia tertia non polluat. Jordanis enim quidam est fons lavari, per quem qui transiverit, relictis sordibus, paradisi repromissionis ingreditur. In hoc ergo quadragenario et duali numero Israel populus relinquens Egyptum, Rubri maris fluentia transcendit, et nos quoque in ipso numero relinquentes mundi Egyptum, gehennæ ardentis **116** stagna transimus. ^l Illis solidatur aqua, nobis refrigescit incendium; et contra nature usum per æstum siccatur mare, per fontem baptismi gehenna mitescit. In hoc, inquam mystico numero filii Israel pervenientes ad myrrham, cum præ amaritudine aquam haurire non possent (habebat enim fons aquam, sed dulcedinem non habebat; erat

in aquas fluminis, unda superfugit, nunc descendente, etc.

^a Cod. Vat., convertitur.

^b Cod. Vat., de quo egressus fuerat, unda perquiri.

^c Cod. S. Crucis in Jerusalem. legitur ita ut servos Dei illic aqua cœnosa non madidet, hic famulos Christi conscientia terrena non polluat. Id. etiam in cod. Vat. 1268.

^d Eodem in cod. 99, *Illos in fluctibus unda sustentat, nos in ignibus flamma non urit illis solidatur, etc.* Ita etiam Vat. 1268.

^a Cod. 99 S. Crucis in Jer. legitur cur tantorum dierum numero.

^b Cod. Vat. 1268, at si quisquam unum diem.

^c Cod. 99 S. Crucis in Jer. addit particulam et.

^d Cod. Vat. 1268, tantoque illo temporum numero.

^e Codd. Vat. 1268 et 99 S. Crucis in Jer., per incensus pro pernices.

^f Codex 99, dixit Apostolus: Evangelizantium pacem, evangelizantium bona. Ita et cod. Vat.

^g Eodem in cod. 99 legitur, eorum quoque dierum curriculo. Vat. vero, eodem quoque dierum circulo.

^h In eodem cod. 99, illic introeunte Israelitica velle

delectabilis ad visionem, sed sincerus non erat ad saporem), injecto in eam per Moyse ligno, ^a dulcedinem suaviter potarunt; austeritatem, quam noxia unda gestabat, ligni abstulit sacramentum. Quod quidem in figuram factum puto. Aquam enim amaram ^b in myrrha, legem esse puto: Veteris Testamenti, quæ lex, priusquam cruce temperaretur Domini, erat immitis. Jubebat enim oculus pro oculo, dentem pro dente dari, et velut austera nullum misericordie refrigerium porrigebat. At vero ubi ligno evangelicæ passionis est temperata, statim amaritudinem suam suavitate commutans, dulcem se cunctis præstitit ad

A potandum, sicut ait propheta: *Quam dulcis faucibus meis eloquia tua: super mel et favum ori meo* (Psalm. cxviii)! Dulcia enim sunt eloquia, quæ jubent: *Si quis te percusserit in maxilla, præbe ei et alteram; si quis tibi auferit tunicam, relinque illi et pallium* (Matth. v; Luc. vi). Hæc est ergo illa amaritudo quæ dulcedine commutata est, id est austeritas legis Evangelii gratia temperata est. Amara enim est legis littera sine crucis mysterio, de qua ait Apostolus: *Littera occidit* (I Cor. iii). ^c Et ubi passionis illi sacramenta junguntur omnis ejus spiritualiter amaritudo conditur; et de ea dicit Apostolus: *Spiritus autem vivificat* (Ibid.).

HOMILIA XL.

Item de Quadragesima IV.

ADMONITIO.

117 Equidem nulli auctori in aliquibus codicibus, ut in Vaticano 6452, basilicæ S. Petri sig. G, et in Urbevetano; in nonnullis vero S. Ambrosio hanc homiliam inscribi, intelligo. Verum in pluribus manuscriptis eandem quam superiorem et fuisse descriptam video, et sancti Maximi præ se ferre nomen; in codice Sanctæ Crucis in Jerusalem hoc titulo annuntiatur: *De jejuniis initio Quadragesimæ homilia XXXII*: in Sangallensi: *Item sequentia, scilicet LVIII de Quadragesima*, in Taurinensi: *Item de Quadragesima sermo XX*; Sanctæ Crucis in Jerusalem 99 homil. 19, et Laurentiano x, Plat. xiv, pariter *De Quadragesima* inscribitur. Hæc a monachis Sancti Mauri inter sermones Ambrosii tertio loco editur, a nobis, qui veteres editiones, et mss. codices secuti sumus, secundo.

ARGUMENTUM. — Suos auditores, ubi de abstinence utilitatis copiose dixit, ut quadragesimale jejunium diligenter servent, sanctus Maximus hortatur.

Intellexisse vos credo, fratres, cur hæc nostra jejunia illis mansionibus comparaverim, in quibus populus Israel tanquam in procinctu quodam positus, Pharaonem regem quotidiano labore superavit, et ab inimicis suis quasi quibusdam castris mansionum sese statione defenderit; ita ut quicumque ^d ex illo comitantium numero diurnæ stationis spatia non confecit, aut Pharaon illum ^e occupaverit, aut solitudo pervaserit. Sic ergo et nos propositum nobis quadraginta dierum iter debemus omni labore conficere, et quibusdam quasi castris nos juniorum devotione munire. Castra enim nobis sunt nostra jejunia, quæ nos a diabolica oppugnatione defendunt. Denique stationes vocantur, quod stantes et commo-
rantes ^f in eis inimicos insidiantes repellamus. Castra plane sunt jejunia Christianis, a quibus si quis aberraverit, a spirituali Pharaone invaditur, aut peccatorum solitudine devoratur. Peccatorum autem solitudinem patitur, qui deseritur societate sanctorum. Murus igitur quidam est Christiano jejunium, inexpugnabilis diabolo, intransgressibilis inimico. Quis enim unquam Christianorum jejunavit, et **118**

B captus est? Quis sobrius mansit et victus? Temulentum aggreditur diabolus, luxuriosum oppugnat inimicus. ^h Ubi autem jejunium viderit, inedia, infirmitate prosternitur; prosternitur, inquam, infirmitate, quia Christiana infirmitas fortitudo est. Unde ait Apostolus: *Cum infirmor, tunc fortior sum* (I Cor. x). Sed requirit aliquis, ⁱ quemadmodum sit fortis infirmitas? Tunc est fortis infirmitas, quando caro tabescit jejuniis; anima puritate pinguescit. ^j Quantum enim illi ciborum succus subtrahitur; tantum huic justitiæ virtus augetur. Tunc igitur homo imbecillus quidem est ^k ad secularia, sed fortis est ad divina opera. Tunc enim magis de Deo cogitat, tunc judicium metuit, tunc vincit inimicum. Ait enim Salvator de diabolo: *Hoc genus non elicitur, nisi in*
C *jejunio et orationibus* (Matth. xvi). Dicit utique a diabolo energumenum nonnisi jejunio posse purgari. Videte ergo quæ jejunii virtus sit, ^l quantam homini suo præstet gratiam, quod tantam præstet alteri medicinam: quemadmodum proprium sanctificet hominem, quod ita purificet alienum. Mira enim res est, alter jejunat, et alteri prodest jejunantis utilitas. Ergo, fratres, abstinence arma minime deponamus, et quadraginta dierum jejunia sine intermissione curemus. Hic est enim perfectus numerus ad vincen-

^a Cod. 99 et Vat. 1268, *dulcem aquam suavitatem potarunt: austeritatem enim, quam, etc.*

^b Cod. 99, *aquam enim amaram myrrha, legem esse arbitror veteris, etc.* Cod. Vat., *amaram et myrrham.*

^c Cod. Vat. et 99 S. Crucis in Jerusalem, *At ubi enim passionis.*

^d Cod. 6452, Vat. et cod. Urb., *ex illo comitatu numerum diurnæ statione non confecit.* Cod. vero S. Pet. 105 C, *ex illo comitatu numerum diurnæ statione spatia non confecit.*

^e Cod. Urb., *occupavit, aut solitudo pervasit.*

^f Cod. x, Laur. in eis inimicorum insidias repellamus. Cod. S. Crucis in Jer., Vat. et Urb., cod. S. Pet. castra enim,

^g Codd. 99, Vat., et S. Pet. cit., *et victus est.*

^h Codex Laurentianus: *Ubi autem jejunium videt, fugit, metuit, peritescit; terretur pallore ejus, debilitatur inedia, infirmitate prosternitur, Prosternitur, etc.* Idem etiam habet cod. 99 S. Crucis in Jer., Vat., S. Pet. qui tamen legit *viderit pro videt.*

ⁱ Cod. Laurent. et 98 S. Crucis in Jer., *quemadmodum sit fortis, etc.*

^j Cod. Urb. habet *quanto et tanto.*

^k Cod. Vat. 6454, S. Pet. et Urb., *ad secularia opera, sed fortis est ad divina. Tunc enim magis Deum cogitat, tunc, etc.*

^l Cod. Vat. 6452, et S. Pet., *Videte ergo, etc., quantum homini suo præstat gratia, quod tantum præstat alteri medicina.*

dim; Dominus enim diabolum, posteaquam quadraginta dies jejunavit, evulsit, * non quod non et ante jejunia eum vincere potuisset; sed ut **119** ostenderet nobis tunc non diaboli * posse esse victores, cum per quadraginta dies victores jejunando desideriorum carnalium subsecutus; cum autem, qui hunc pomum consecratum gulae intemperantia violasset, tanquam imbecillum, et miserum facile eum ab inimico posse superari. * Quomodo enim potest in altero diaboli improbitatem vincere, qui gulae intemperantiam in se ipso non vincit? * Prior ergo homo tui victor esto, ut possis esse victor alterius. Sunt enim intra te proprii * tui hostes, qui quotidie te oppugnant. Ecce enim avaritia te divitiarum ambitione circumvenit, luxuria epularum suavitate captivat, hæresis scientiæ * perversitate pervertit. Vince ergo inimicos proprios, ut vincere possis alienos. Non enim, fratres, leve peccatum est, fidelibus indictum Quadragesimam a Domino * non jejunare, et jejunia consecrata ventris voracitate dissolvere. Scriptum * est: Qui dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulare, et ipse ambulare (1 Joan. 11). Si vis ergo Christianus esse, debes, quod Christus facere. Ille qui peccatum non habebat, Quadragesimam jejunavit; tu non vis Quadragesimam jejunare; qui peccas. Ille, inquam, peccatum non habebat, sed pro nostris jejunavit peccatis. Qualis ergo apud conscientiam tuam Christianus es, cum Christo pro te esuriente te prebdes? Cum Salvatore pro te jejunante * reflexis. Non igitur, sicut dixi, leve peccatum est; indictum violare jejunium. Nam ut hoc exemplis breviter approbemus, legimus in libro * Regum, cum Saul rex Israel bellum contra Achis filios gereret, universam exercitum indissimulatum jejunium, et abstinentibus cunctis, cum totius adversarios pugnare cecisset (1 Reg. xiv, 24 seq.). Bonus plane rex, qui hostes suos non tam ar-

mis quam devotione vincebat, et plus dimicabat religione **120** quam telis. * Cum ergo Saul abstinentiam diei suis omnibus indissimulasset, et Jonathan ejus istos præcepti nescius inter medias hostium acies victor incedens favum mellis instincta sceptri summitate, gustasset; tanta indignatio repente commota est, ut et differretur victoria, et Divinitas læderetur. Denique nec bello finis imponitur, nec regi responsum propheticum datur. Unde intelligimus, quod Saul hostes non tam virtute militum quam nihilum abstinentia superabat. Denique unius culpa cunctis confertur ignavia, et unus delicto omnibus generatur infirmitas. Deficit enim virtus in exercitu, ubi * deficit in observatione jejunium. Quod ut peccatum Saul ex ipsa Divinitatis offensione cognovit, statim Jonathan dixit non esse parcendum, sed peccatum admissum effusione ejus sanguinis expiandum. Videte quanta apud Saul regem fuerit religionis observantia, qui offensum Deum * optavit etiam patricio militare et quanta sit resoluti culpa jejunii, quæ non nisi sanguinis effusione puniatur. Eist ignorans Jonathan indictum a patre jejunium * quia resolvit; morti addicitur: qui sciens indictum a Christo resolvit jejunium, quid mereatur? Ergo, fratres, statim vobis custodiamus * observatione jejunium, ut hostes nostros spirituales carnalesque vincamus. Habemus enim, sicut nostis, carnales hostes. Jejunemus igitur, ut eos et exercitus noster, et Saul superet et * obtineat. Favus enim * quidam mundi est voluptas, seu vitia, quæ, sicut scriptum est, ad tempus quidem tingunt fauces, novissima amariora sunt felle (Prov. v). * Oremus igitur, ut nobis jejunantium illum spirituum favum largiatur Dominus, qui in æternam beatitudine * in palato faucis animæ dulcescat. Ipse adjuvante, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XLI.

Item de Quadragesima V.

ADMONITIO.

121 Etiam magna est hujus cum duabus superioribus homiliis colligatio; discrepant tamen inter se codicum scriptores: quorum alii, ut in Vaticano 4652; sancti Leonis Magni nomen inseribunt; nonnulli, ut in Laurentiano, Plat. xiv, pag. 412, a tergo, sancti Ambrosii; plures vero, ut in Saugallensi homil. 59, de Quadragesima, in 99 Sanctæ Crucis in Jerusalem, et in Taurinensi serm. 21, sancti Maximi. Jam vero neque a Balterius, qui novissimam operum sancti Leonis editionem diligentissime curavit, in sermonibus ejusdem

* Cod. Vat. 6452, non quo, non et ante jejunium eum vincere, etc.

* Eodem in cod., cum possit victores.

* Ibidem, Dum autem, quod hunc nun.

* Cod. Laurent., Quam enim potest in altero diaboli infirmitatem vincere, etc. In supranit cod. 99, et in eod. Urb., quemadmodum pro quemodo.

* Cod. 99, prius pro prior.

* Cod. Laur., proprii tibi hostes, etc.; ita etiam legitur in cod. 99, et Vat. 6452, eod. Urb., propinqui tibi hostes.

* Cod. Laurent., cod. 99 S. Crucis, Vat. 6452, S. Pet., et Urb., hæresis scientiæ falsitate pervertit, etc.

* Cod. Laurent., violare, et jejunia, etc.; ita et eod. 99, Vat. 6452, et S. Pet.

* Cod. S. Pet., scriptum est enim.

* Cod. Vat. 6452, debes ambulare, quemodo et Christus. Ille, etc.

* Idem cod. Vat. et S. Pet., tu respice.

* Cod. S. Pet. et Vat. cit., Regnum pro Regum.

* Cod. Vat., Cum enim Saul.

* Cod. Vat. 6452, ubi defecti.

* Ibidem, optabat etiam.

* Ibidem, cum resolverit.

D * Cod. Laurent., custodiamus omni observatione, etc., et in cod. S. Crucis in Jer., Vat. 6452, et S. Pet.

* Cod. Laurentian., Obtineat: nec in abstinentia positi declinamus ad farum. Item in cod. S. Crucis in Jer. quibus consonat cod. Vatic., excepta voce obtineat; legitur enim obtinet.

* Cod. Urb., favus enim quidam mundi sunt voluptates et vitia.

* Ex cod. Vat. 6452.

* Eadem habet cod. 105 C. S. Pet. cit., qui tamen nobis dulcescat legit, omittens voces in palato faucis animæ.

numeratur, neque a monachis Sancti Mauri sancto Ambrosio sine dubitatione attribuitur. Itaque nunquam dabimus eam non esse Maximi, nisi auctoritate veterum codicum, atque rationum monumentis ostendatur, aut Leonem, aut Ambrosium, aut alium quempiam fuisse ejusdem hominisi auctorem. Hoc nostris lectorum monitis volumus, sermonem, in quo agitur de aqua amara, quam Moyses dulcem fecit, a Benedictinis monachis Sancti Mauri in appendicem opp. sancti Augustini referri sub num. 25, propterea quod iidem pepe verbis scriptus apud Origenem homil. 7 in Exod. legatur. Verum nihil simile hac in homilia sancti Maximi comperies. si autem ad Augustini verba a nobis pag. seq. relata, advertas.

ARGUMENTUM. — Rursum sanctus Maximus Quadragesimae figuram fuisse quadraginta dñs mansiones populi Israelitici in deserto docet, non modo corporis gressibus, sed etiam religiosiis actibus ambulantis.

Retinent adhuc sensus vestri, fratres, nos hoc a superiori dominica praedicasse, quod hujus Quadragesimae nostrae figuram ille quadraginta et duae mansiones habuerint, per quas populus Israel exiens de Aegypto diuturno profectu terram repromissionis intravit, et quasi quibusdam salutis gradibus post jugum servitutis ascendit ad regnum (Num. xxxiii, 3 seq.). Figura, inquam, fuit in illis mansionibus jesu-niorum nostrorum non solum in quantitate numeri, sed etiam in observatione virtutum; non enim tantum filii Israel in itinere deserti corporeis gressibus ambularunt, quantum in via Domini religiosiis actibus profecerunt. In via plane ambulaverunt Domini, quae illos a polavit in fluctibus, et pavit e coelo. Esurientibus enim in eremo inanna non defuit, periclitantibus in mari terra non fugit. Ibi mare a in semitam sternitur, hic coelum ad pabulum referatur. Propter gratiam famulorum Dei Jordanis fluentia sua retinet. aquam suam a myrrha commutat. Illic retrorsum conversa, quae sequebatur unda, praecedit: hic in melius temperata, quae a amarum stillabat, vena dulcescit, et mirum in modum 123 fluvius cursum perdidit, fons saporem. Sed quoniam diximus, filios Israel venientes ad a myrrham, aquae amaritudinis laborasse, eamque, nonnisi ligni iniectione potare potuisse, typum quoque in illa fuisse Veteris Testamenti videamus, quo exinde proficiens populus ipse pervenerit a. Pervenit in locum, qui dicitur a Elim, in quo erant duodecim fontes purissimi, et septuaginta virentium multitudo palmarum. Videte

Cod. Vat. 6450, superius.

b Cod. 99 S. Crucis in Jer. habet quae illos et portavit in fluctibus, et pavit, etc.

c Cod. 99. legit in semita.

d Cod. Vat. 6450, mara.

e Cod. Vat. 6450, quae amara stillabat venena dulcescit.

a In Vulgata cap. xv Exodi legitur: Tulit autem Moyses Israel de mari Rubro, et egressi sunt in desertum Sur: ambulaveruntque tribus diebus per solitudinem, et non invenerunt aquam. Et venerunt in Mara, nec potuerunt bibere aquas de Mara, eo quod essent amarae.... At ille clamavit ad Dominum, qui ostendit ei lignum, quod cum misisset in aquas, in dulcedinem versa sunt, etc.

S. Augustinus lib. ii Quaes. in Exod. habet: Venerunt autem, et non poterant bibere de Mera: amara enim erat.

Deinde exponens illa verba, Et ostendit ei Dominus lignum, etc., Genus ligni erat, inquit, istam habens vim: an quolibet ligno id facere poterat Deus qui tanta mirabilia faciebat? Hoc tamen videtur significare,

A mysterium Dei, quemadmodum post amaritudinem legis fluentia evangelicae pietatis exuberent. Ibi fons unus austerus est ad bibendum, hic plures ut omnes dulces sunt ad potandum. Ibi post fatigationem nulla refectio, hic post laborem refrigerium, atque victoria. Sitientibus enim fontes ministrantur, palmae virentibus offeruntur. Palmae, inquam, offeruntur virentibus, quia post legis duritiam ad Evangelii gratiam pervenisse, vicisae est. Praemium enim quoddam victoris est os vivo fonte diluere, dexteram triumphali palma munire. Per fontem enim linguae confessionis purificatur, per palmam dextera martyris honoratur. Illa, quia Christi exaltavit gloriam, haec, quia aram sacrilegii recusavit. Praemium enim quoddam est palma martyrii, quae consenti linguae a dulcem fructum tribuit, et victrice dextera gloriosum praestat ornatum. Est palma martyribus suavis ad cibum, umbrosa ad requiem, honorabilis ad triumphum, semper virens, semper vestita follis, semper parata victoriae, atque ideo non 123 marcescit palma, quia martyrum gloria non marcescit. a Ipse denique palmae sedenti super asinum, et venienti ad templum Domino a populis offeruntur. Cum enim discipuli vestimenta sua sternerent, et iter i Christo suis amictibus communicant: non habuit majus praemium, nisi palmas, quod ei devotis plebis offerret, significans, stratis in itinere vestibus: impollutam viam esse in mundo, oblitis palmis ipsam mundi esse victorem. Ipse, inquam, victor est, de quo ait Scriptura: *Vici leo de tribu Juda* (Apoc. v), ipse plane victor, qui destruxit diabolicam mortem, vitam illuminavit aeternam. Palmae igitur advenienti eriguntur Christo. Scriptum est: *Justus sicut palma florebit* (Psalm. xcii). Recte ergo advenienti iusto eriguntur virentiae justitiae, et auctori suorum obsecuntur illi filii trinu-

c Cod. Vat. 6450, ad maran.

d Cod. Vat. 6450, Hefim.

e Eodem in cod. Vat., *Ipse denique palmae sedenti super asinum, et venienti ad templum Domino ab apostolis offeruntur. Cum enim apostoli, etc.*

f Codd. 99 et Vat. 6450, Christi.

D quod dictum est: ostendit ei tanquam tale jam signum esset, quo posset hoc fieri, nisi forte locus erat ubi ligna omnino non inveniebantur, ut hoc typum esset divini adjutorii, quod ei lignum Dominus ostendit, ubi nullum erat: et per lignum aquas dulces fecit, praefigurans gloriam et gratiam crucis: sed in tali etiam natura ligni, quis nisi creator et demonstrator laudandus est?

Dionysius Carthusianus, Enarr. in Exod. artic. 32 vocat flumen illud Marath, et in aquarum ejus amaritudine monet figuratas esse tentationes, agratitudoque, quibus iusti a Deo probantur, quos tamen dulcescent non tam meditatione, quam virtute passionis et crucis Christi. Atque affert Augustinum hunc locum ita interpretantem.

phorum. Prius autem quam tollantur palmæ, iter Domini usque ad templum discipulorum vestibis operitur, et ut impolluta sit semita Salvatoris, apostolorum amictibus communitur. Quod quidem in mysterium factum puta. Via enim Christi, quæ ducit ad templum, fides ejus est atque doctrina. Hanc igitur viam discipuli, ut nos sine offensione gradiamur, amictus proprii corporis exuentes, suo stravere martyrio, ut inter diversarum gentium turbas justitiæ semitam membrorum suorum vestimenta **124** substernant, et cœnosam a myrrhaginem, mundi operiant, et impollutam viam Salvatoris ostendant. Ad duodecim ergo fontes post b myrrham venit populus Israel. Legimus in propheta: *Benedicite Domino de fontibus Israel* (Psal. LXVII). Dominus Christus est, qui nonnisi per apostolorum ora discitur, discipulorumque doctrinam. Apostoli dicendi sunt fontes, quia

A velut c fontes purissimi gratia prædicationis exuberant, et post amaritudinem legis venarum suarum larga sapientia sacramenti pocula dulcedinem stillant. Nec mirum, si potus dulcis est fontium, in quorum sinu cibis dulcior est palmarum. Apostoli ergo sunt fontes, qui totius terræ faciem doctrinæ suæ flumine rigaverunt, et fatigatis gentium populis potum divini mysterii propinarunt. Septuaginta autem palmas juxta fontes apostolicos generalas, septuaginta illos discipulos dixerim, qui secundo ab apostolis gradu propter salutem hominum a Domino diriguntur: quos Lucas Evangelista (*Cap. x*) describens binos et binos asserit destinatos. Qui vere velut palmæ post curas hominum cum exultatione redeunt gloriantur apud Dominum, sibi etiam demonia esse subjecta. Recte igitur comparantur palmis, B quia palmarum præmio diaboli exstiterunt victores.

HOMILIA XLII.

Item de Quadragesima VI.

ADMONITIO.

225 Ad homiliarum sancti Maximi typis editarum seriem revertor. Hæc in codicibus sex legitur cum inscriptione hujusmodi: *Sermo sancti Maximi de Quadragesima*; in duobus Vaticanis, id est 1268, pag. 81, a ergo, et Palatino 435, pag. 390; in Laurentiano 1, Plut. xiv, pag. 110, a tergo, in Taurinensi serm. 16, in A. ensi xiv, et in Lucensi 85. Quamobrem a Gymnico pag. 79, a Galesinio pag. 110, a Combefisio tom. II, pag. 528, a Comdio tom. II, pag. 137, a Raynaudo pag. 206, a Margarino in Biblioth. Max. tom. VI, pag. 15, inter homilias S. Maximi numeratur, Quid? Nonne ex ipsa scribendi ratione, sanctum Maximum illius esse auctorem satis explorare percipitur?

ARGUMENTUM. — Inducitur diabolus suis manus dolis, an Christus vere sit Deus, explorans. Christi ope adjuvati vincere diabolum possumus. A vitis jejuniandum est, ut rite Quadragesimæ dies celebremus.

Conflictus ille mirabilis, quem inter cœli Regem, et regni cœlestis tyrannum fuisse, caritatis vestræ auribus sancti Evangelii lectio, nunc decursa testata est, dominicæ nobis incarnationis triumphale mysterium sonat. Omnipotens enim Dominus ineffabilis pietatis affectu captivitatem miseram humanam, simulque volens diabolicam potestatem suo d removere de mundo, misit unigenitum Filium suum, non divinitate degenerem, non virtute dissimilem, non voluntate discordem, qui nostram suscipiens carnem, sprete veteri conditione nascendi, de femina incorrupti corporis nova lege novus Filius nasceretur, quatenus diabolus salutarem hunc hominem in consortium deitatis adscitum, etsi tentare præsumeret, superare non posset. Itaque cum videret leo ille feralis agnum Dei post longissimum, atque continuum quadraginta dierum ac noctium jejunium esurire, et esurientem Deum esse non crederet, arte illum callidissimæ tentationis aggreditur, dicens: *Si Filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant* (Math. iv). Cogitabat, ut æstimo, apud se tanti doli artifex, et dicebat: Si hic ipse est, cujus præcepto esurientibus per desertam populus manna fluxit ex cœlo (Exod. xvi); si ipse est, quem novi ego flumina produxisse de petra (Exod.

xvii), poterit nunc in panem lapides c transformare, etsi non mea petitione, sua tamen necessitate, qui c esurit. Quod si fecerit; Deum probabo: si nequiverit; hominem deprehendam. **126** Expectabat ergo diabolus panem, quem non tam sibi acquirere quam mundo conabatur auferre. Sed rerum Dominus, qui et panem de lapide posset efficere, et exploranti humane nollet salutis clarescere sacramentum, sic suum moderatus est sancto in ore responsum, ut nec ipse, qui veritas erat, mendacium loqueretur, nec ille, qui ab initio mendax est, quam non erat crediturus, posset agnoscere veritatem. Ait ergo Dominus: *Scriptum est: Non in pane tantum vivit homo, sed in omni verbo Dei* (Deut. viii). Accepit tentator ex lege responsum, cui contraire non possit: non accepit panem, quem non manducandi consuetudine, sed decipiendi fraude poscebat. In quo enim Filius Dei panem necessariam haberet humanum, cui omnis erat propria in divinitate substantia? vel qua ratione, qualicumque de lapide Christus terrenum faceret panem (Joan. vi), cum ipse, sicut legitur (Math. xxi), spiritalis et panis esset, et lapis? Illusus itaque, irrisusque tentator, aliam machinam tentationis aggreditur. Nam cum secreto suo arcanoque consilio c staret Dominus supra pinnam templi, ait illi diabolus: *Si Filius Dei es, mitte te deorsum*. O quam stulta hæc suasio, nimiumque perversa, ut Filio Dei diceret: *Mitte te deorsum*. Nunquid non rectius dixisset: Si Filius Dei es, ascende

a Al. voraginem.

b Cod. Val. 6450, merra.

c Cod. 99, omnes fontes purissimi.

d De translatione Christi supra pinnaculum templi, quam evangelistæ memorant, silet Maximus, eam supponens, et solum, ut sibi proposuit callidam dæ-

d Cod. Laurent., suo jam removere, etc.

e Ibidem, transmutare.

f Ibidem, qui esuriit.

monis petitionem exponit, plenumque divina sapientia Christi responsum collaudat.

in cælum? Quod utique si faceret Dominus, ^b vere illum Dei esse Filium comprobaret. Sed inimicus cœli, ne tentando quidem ascensum vult suadere cœlestem: deorsum, et in ima provocat: quia optat omnes cadere, qui se sensit præ omnibus cecidisse; nec ^c intelligit cæcus, quia illi conatur ruinam suadere, qui non solum cadere non potest, sed ruinas venit emendare lapsorum. Dominus enim, ut lectum est, *erigit elisos, Dominus solvit compeditos* (Psal. cxlv). Qui ergo venerat non decipi, sed decepta salvare, **127** explorantis artem tanta mensura cautissime responsionis evacuat, ut tenebrosus hostis non solum mysterium pro nobis propositum videre non possit, sed magis magisque responsis dominicis circumactus obscuriore confunderetur incerto. Ait enim illi spiritualis prælii bellator invictus: *Scriptum est: Non tentabis Dominum Deum tuum* (Psal. cxlv). Quam simplex in hac responsione prudentia, et quam circumspecta simplicitas, per quam nec veritas reticetur, nec reprobus potest probare, quæ vera sunt. Vere, ut scriptum est: *Lux in tenebris lucet, et tenebræ eam non comprehenderunt* (Joan. 1). Audit diabolus, Deum non esse tentandum; non tamen agnoscit, Deum hominemque esse, quem tentat: videt enim pariter Christum, et respondere, quæ hominis sunt, et possit, quæ Dei sunt. Sed nequitia ejus nec ista sufficiunt; tertiæ adhuc tentationis laqueos neclit: *Duxit, inquit, illum in montem excelsum valde, et ostendit ei omnia regna mundi, et honores eorum, dicens: Hæc omnia tibi dabo, si procidens adoraveris me*. Sollicite, fratres, advertite, quia cadere est omne quod suadet inimicus; vere enim procidit omnis, qui adorât diabolum; et vere cadit, qui potestates honoresque mundi per artes sacrilegas, inimico promittente, sectatur. Sed Dominus ac Salvator noster solita cum responsione ^d confudit, dicens: *Vade retro, Satana; scriptum est enim: Dominum Deum tuum adorabis, et ipsi soli servies*. Sanctarum illi Scripturarum testimonia ingeruntur, non ut inconvertibilis doceatur; sed ut impudens confutetur. ^e Retro ei abire præcipitur mundi qui dabit regna; ut imperio Filii Dei, cui voluntarius non cedebat, subjaceret invitus, atque illum a quo se adorari improbe posce-

bat, probaret merito ab omnibus adorandum. Et quid plura, carissimi? Dum nefanda tentator loquitur, dumque inconcessa præsumit, quasi ab homine victus obmutuit, et quasi a Deo jussus abscessit. Et necesse erat ^f ab illius jam tentatione discederet, in quo tota se **128** mole movens, totisque nisus viribus, ne vestigium quidem suæ reperire potuit voluntatis. Stupens atque demirans post tot sæcula invenisse hominem humanas concupiscentias non habentem, natumque in carne nihil penitus corruptionis habere carnalis. Discedente itaque retrorsum diabolo, accedentes, ut lectum est, angeli ministrabant ei. Triumphus iste quantæ sit gloriæ obsequia nos edocent angelorum. Nec mirum sane si ejus angeli ministeriis ^g occurrerunt, cujus victoriam mirabantur. Et ideo, fratres, si nolumus a diabolo superari, inhæreamus ei qui diabolum triumphavit; adherere autem est Christo, credere, et paternæ illi deitatis esse naturam, et materni corporis veritatem. Vivere autem diabolum, ipso suffragante Domino, poterit quicumque salutaria Dei præcepta suspirans studuerit exosam cunctis tumidæ mentis suæ inclinare superbiam, radicem omnium malorum avaritiam coercere, inimicam bonarum virtutum refrenare luxuriam, hostem sanctæ caritatis invidiam mitigare, inutilia, et sæpe periculosa obtractantium vitare colloquia, ^h usuram etiam perniciosam non amare compendia, custodem pacis justitiam muneribus non gravare, noxia factionum horrere commenta, inglorium et nonnunquam cruentum indebiti honoris ambitum declinare, incensiva discordiæ contumeliosæ lingue maledicta cohibere, mendacia nihilominus, quæ vitam maculant, animam vulnerant, amicitias dissipant, Christiano ab ore repellere, atque ab omnibus superstitionibus demonum idolorumque sacrilegiis per quæ vel maxime benignitas Omnipotentis offenditur, veri Dei amore diffugere. Si ergo ab his, atque universis hujusmodi sceleribus, vitisque jejunemus; sanctæ hujus Quadragesimæ rite celebrabitur dies, et omnium sollemnitate nostrarum festa exultantes, cum ludicia letioris conscientie, et tranquillitate temporum transigemus, adjuvante Domino nostro Jesu Christo

HOMILIA XLIII.

De Quadragesima VII.

ADMÓNITIO.

129 Benedictini monachi congregationis Sancti Mauri hanc homiliam in appendicem sermonum sancti Augustini rejecerunt, incerti, cuinam auctori accepta referenda esset. Verum Maximo esse omnino tribuendam non modo editores, Gymnicus, Galesinius, Cumdius, Combessius, Raynaudus statuunt, sed codicum etiam mss. Laurentiani 1, Plut. xiv, Vallicellani tom. II, pag. 203, Lucensis 85, Augiensis, Martiniensis, Taurinensis postulat auctoritas, quibus suffragatur et styli mira similitudo, et ratio adhibendorum sacre Scripturæ testimoniorum, qua uti Maximus consueverat. Nos eam ante subsequentem edendam existimavimus, non solum quod ita codices plerique ferant; verum etiam quod hæc ad præcedentem referri videatur.

^a Cod. Vat. 1268, *ascende ad cælum*.

^b Ibidem, *verum illum Dei esse Filium*, etc.

^c Ibidem, *nec intellexit cæcus*.

^d Cod. Vat., *solita cum responsione confudit*, etc.

^e Cod. Vat. 435 et Reg. addunt, *Retro illi abire præcipit Christus ut hostis durissimus adempta sibi jam loquendi licentia, cujus voluntatem agnoscere non potest, sentiat potestatem*.

^f Codd. Laurent. et Vat. 433, *Et necesse erat, ut ab illius*, etc.

^g Cod. Laurent., *angeli ministeriis occurrunt, cujus victoriam mirabantur*.

^h Cod. Laurent., *usuram etiam*, etc. Cod. Vat. Reg. 433, *et sæpe circulos obtractantium vitare colloquia, usuram etiam perniciosam*, etc.

ARGUMENTUM. — Omnia, quæ pertulit Christus, nobis aut incitamenta ad eum imitandum. Non alia ratione passus est se tentari a diabolo, nisi ut nos doceret, quibus armis eum refellere debeamus.

Peractum a Domino nostro Jesu Christo, quod lectum est, cum tentatore certamen, nostræ securitati, fratres carissimi, salutique ^a prolicit; quia ^b quos olim apud paradisum persuasione serpentis paterna prævaricatio dejecit in mortem, dominicus nunc triumphus erexit ad vitam. Nobis itaque vicit qui dignatus est esurire pro nobis. Aggreditur itaque diabolus tentare Christum, exploratque sollicitus si forte illum Dei esse Filium deprehendat, cui nullum ^c corruptionis suæ ^d videt esse vestigium. Miratur pariter ac turbatur hujusmodi in hoc ^e sæculum adventasse hominem, qui natus quidem esset de femina, sed non esset ab homine procreatus. Suspiciatur illum Dei esse Filium, quem continuatim quadraginta dierum videt explicuisse jejunium; sed rursus dubitat divinam illi ^f inesse naturam, quem quasi infirmum inter ceteros homines perspicit esurire. Stupet attonitus quæ sit ista novitas, humanum non habere peccatum, et necessitatem peccatoris hominis sustinere. Christus autem Dominus Redemptorque noster, ut perditum infirmumque hominem revocaret ad Deum, esuriam, lassitudinem, mororem et omnia in se humani corporis infirma suscepit. Inter ista ergo diabolus dubius et incertus, hoc cum esuriente Domino sermone congregitur: Si Filius Dei **130** es, dic ut lapides isti panes fiant (Matth. iv). Stultus, et audax, qui putaret Dei Filium diabolicam voluntatem edendi necessitate lacturum: quasi ^g impossibile esset in panem lapides commutare, qui quondam sitientibus in deserto populus de petra arida largissima aquarum fluentia produxit (Exod. xvii): aut esurienti sibi post quadraginta dierum jejunium escam non poterat providere, cujus præcepto, ut innumerabiles Hebræorum exercitus pasceretur, coelestia de nubibus ^h alimenta fluxerunt (Exod. xvi). Sed vero omnipotens Unigenitus, qui nostram magis ⁱ esuriret salutem, tali tentatorem suum responsione confudit: Non in pane tantum vivit homo, sed in omni verbo Dei (Deut. xviii). Quo responso, carissimi, ut explorator, qui incertus venerat, incertior redderetur, inestimate prudentiæ Dominus, nec inesse sibi esuriam denegavit, nec manducandi necessitatem se habere professus est. Non, inquit, in pane tantum vivit homo, sed in omni verbo

A Dei. Hoc est: etsi ego ^j esuriam, mihi tamen, diabole, ^k non est necessarius panis; verbum autem Dei cunctis fidelibus substantiam sempiternæ salutis operatur. Sed doceri nescis inimicus, stanti Domino super pinnam templi iterum ait: Si Filius Dei es, mitte te deorsum; scriptum est enim, quod Angelis suis mandavit de te, ut manibus tollant te, ne unquam offendas ad lapidem pedem tuum (Matth. iv). Mitte te, inquit, deorsum. Diabolice est consuetudinis, fratres carissimi, præcipitum persuadere, sed obedire ei ille non poterat, qui cadere nesciebat. Nec quidquam de Domino surreptor impetrat, quia non sunt religionis ejus verba sed ^l fraudes. Quem Redemptor humani generis rursus telo sententiæ **131** coelestis everberat, dicens: Scriptum est: Non tentabis Dominum Deum tuum. Qua responsione ne quid manifesta veritate auctor falsitatis audiret, verborum sensuumque moderator Dominus ^m ex alto dare, nec prodidit se posse, nec non posse mentitus est, sed scriptum est, ait: Non tentabis Dominum Deum tuum. Id est, Deum tentat, qui jactantiæ suæ vitio superfluum et inutilem vult ostentare virtutem. Quid enim utilitatis habet, quid commodi confert, ⁿ si per præceptum hinc in plana descendero? aut cur adulationis ^o tuæ tentamenti ista persuadeas, cum tui sit operis de superioribus corruentem ad inferiora dejicere? Post hæc vero, ut lectio decursa testatur: Duxit illum in montem excelsum, et ostendit ei omnia regna mundi, dicens: Hæc omnia tibi dabo, si procidens adoraveris me: ut fallax deceptor offerat, quod non habet; et ut vere cæcus cælorum Domino terrarum regna promittit: Hæc omnia, inquit, tibi diabo si procidens adoraveris me. Vere ^p procidit et cadit, qui non largiente Deo, sed ad nutum diaboli acquirit speculi dignitates. Respondit autem ei Dominus: Vade retro, Satana; scriptum enim est: Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies. Qui tentando ad hoc usque pervenit, ut se ab adorando Dei Filio posceret adorari, æstimans, quod Christus, qui decipi laudis suæ subreptione non potuit, indignatione ingesta contumeliæ se proderet exploranti. Sed fortissimus propugnator, qui pro vita ac libertate nostrâ adversus tyrannum suum novum bellum gerebat, nec molli adulatione frangitur, nec durissimis injuriis commo-
D retur, sed ita ad omnia inimici tentamenta respondit, **132** ne posset in uno eodemque Deo et homine ec-

^a Codd. Vallicel. n et Martinen., profecit.

^b Cod. Martinen., quod olim.

^c Codd. Laurent. i, Plut. xiv, et Vallic. n, Nobis utique vicit.

^d Codd. Laurent. i et Vat. 6452 corruptionis suæ videret inesse vestigium.

^e Cod. Martinen., vidit.

^f Eodem cod. Vat., in hoc sæculo.

^g Cod. Laurent. i, illi non inesse naturam.

^h Codd. Vat. 6452 et Laur. i, quasi vero impossibile.

ⁱ Cod. Vat., elementa fluxerunt.

^j Cod. Laur. i, qui nostram magis esurit salutem.

^k Cod. Martinen., esurio.

^l Cod. Laur. i, mihi tamen diabole sciens, si est necessarius panis, qui ex tuo consilio, tuaque voluntate descendit. Reficit quidem corporeum panis; verbum Dei cunctis fidelibus substantiam, etc. Ita etiam Vallic. n, verbum autem Dei.

^m Codd. Vall. n et Martinen., sed fraudis.

ⁿ Codd. Laurent. i, Vallicel. et Martinen., ex alto se dare nec prodidit posse.

^o Cod. Martinen., si præceptum hinc impune descendero.

^p Codd. Laurent. et Vallic. n, adulationis suæ tentamenti ista persuadeas.

^q Cod. i Laurent., Vere procidit et cadet, etc.

lestis mysterii deprehendere sacramentum. Et ideo, A jejunat, qui fraternas injurias pacifici pectoris lenitate dimittit: gratissimum Deo et desert jejunium, qui mentem suam a pravis cogitationibus, oculos a concupiscentia, linguam manusque a lite custodit. Et post omnia, frater, beatus eris, et bene esuries panem ac sities poculum, si Christianæ mentis affectu cœperis esurire et sitire justitiam, sicut ipse Dominus dixit: *Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quia ipsorum est regnum celorum* (Matth. v). Propter quod, carissimi, si volumus diabolum superare cum Christo; si desideramus transeuntes a seculo regnare cum Deo; si optamus sacratissimum resurrectionis dominicæ diem letis mentibus celebrare, ab esca quidem vel potu pro viribus temperemus, a vitis autem totis viribus jejunemus.

HOMILIA XLIV.

De Quadragesima VIII.

ADMONITIO.

133 In editione operum sancti Petri Chrysologi Veneta an. 1750, pag. 20, hæc homilia refertur perinde ac si præscripta ab eodem sancto archiepiscopo Ravennatum fuerit. Animadvertit errorem editor Augustinus, quare an. 1758 locum ei in sermonibus Chrysologi dandum non putavit. Codicibus quidem antiquis, iisdem optimæ notæ adjungenda est auctoritas, est præfecto adjudicanda Maximo. Vaticani 6450 et 6452 sic habent: *Sermo sancti Maximi de jejunio quadragesimali*. Non discrepant codices Laurentianus 1, Plut. xrv, Vallicellanus tom. II, Novariensis 27, Lucensis 85, Angiensis, in quibus ea inscriptio legitur: *De Quadragesima*. In præclaro codice monasterii Cisterciensis Montis Amiati hæc præfert inscriptionem: *Dominica prima Quadragesimæ sermo beati Maximi episcopi*. De Maximo homilias ejusdem auctore summa est editorum Gymnici, Galesii, Combessil, Cundii, Margarini, Raynaudii, etc., consensio.

ARGUMENTUM. — *De jejunio Christi, et Moysis. Christus sicut Deus esse divinis virtutibus creditur, ita et homo esse infirmitatibus dignoscitur humanis. Sic castigamus membra jejunia, ut animas virtutibus saginemus.*

Adverte, fratres carissimi, quanta nobis spiritualis vite documenta succrescunt, ^a quamquam magnificis ad propositum sanctitatis provocamur exemplis, quod quadragenis referuntur diebus beatus Moyses, et Dei Filius jejunasse. Illud sane perspicite, quia quantum distat servus a domino, tantum necesse est eorum distare jejunium. Moyses enim veteris editor legis est, Christus novi conditor Testamenti. Jejunat Moyses ut præceptis legalibus unius populi erudiat disciplinam: Christus jejunat, ^b ut universas redimat gentes. Jejunat Moyses ut præsentis vite mandata suscipiat: jejunat et Christus ut æternæ salutis sacramenta constituat. ^c Jejunat Moyses ut Deum videret: jejunat et Jesus ut unum se esse cum Deo, dum diabolus triumphat, ostenderet. Moyses post jejunium scriptas digito Dei tabulas, populo prævaricante confregit: Christus suo jejunio mansurum ^d per

sæcula Evangelium conservavit. Quid illud est autem, quod cum uterque quadragenos ^e jejunaverit dies, non uterque post jejunium esurisse perhibetur? Moyses utique non esurivit, ut in homine fragili operata divinitas ^f 134 probaretur: esurivit Dei Filius, ut assumptione carnis nostre ^g fragilem se suscepisse hominem revelaret. Quod non ^h esurit Moyses celestis est possibilitatis exemplum: quod esurit Christus nostre est redemptionis sacramentum. Hujusmodi

ⁱ Dominus peregit in sua carne mysterium, ut, sicut Deus esse divinis virtutibus creditur, ita et homo esse infirmitatibus dignoscatur humanis. Et hinc est quod Christus ut homo esurit, et esurientes pascit ut Deus; ^j hinc quod fatigatur itinere, et claudis virtutem tribuit ambulandi: hinc quod oculos suos laxat in ^k lacrymis, et mirabiliter cæcis reformat aspectum; hinc quod appropinquante morte tristatur, et mortuum Lazarum suscitavit de sepulchro. Hæc omnia, fratres, ^l conditor ac redemptor noster ut Deus et homo agit: non quia talis illi nascendi necessitas fuit, sed quia tale in celo et in terris voluit regnare mysterium. Illud etiam quantæ est admirationis in Christo,

^a Codd. Laurent., Martinen. et Vatic., ab omni se illecebrarum.

^b Cod. Vatic., sanctorum emendatione virtutum.

^c Codd. Laurentian. 1 et Vatican., Deo offert jejunium.

^d Cod. Laurent. 1, Plut. xiv, quamque magnificis.

^e Codd. Laurent. 1, Vatic. 6450, et Vallic. II, ut universas totius mundi redimat gentes.

^f Iidem codd. Laurent. 1, Vat. 6550, et Vall. II, Jejunavit Moyses, ut Deum videret: jejunavit et Christus.

^g Cod. Novar., mansurum per universam Ecclesiam.

^h Cod. Vat. 6450, quod cum uterque quadragenos jejunaverunt dies.

ⁱ Codd. Laurent. 1, Vallic. II, et Vatic. 6450, fragilem se suscepisse hominem.

^j Cod. Vallic., non esurivit Moyses.

^k Cod. Laurent. 1, Hujusmodi enim Dominum.

^l Codex Vatic., hinc est quod fatigatur.

^m Codd. Laurent. cit. et Vallic., oculos suos laxat in lacrymas.

ⁿ Codd. Vatic. et Vallic., Redemptor noster, ut Deus et homo agit.

quod ita ad omnia tentatoris interrogata respondit, ut nec veritatem regni sui tyranno proderet, nec mysterium susceptæ carnis explorator agnosceret? Tanta denique sermonem suum subtilitate circumtulit, ut ille totius doli artifex inimicus fororis sui errore deceptus, dum Christum tentat ut hominem, Deum in homine non videret. Nos vero, fratres, quibus propugnator invictus hanc venerabilem Quadragesimam dedicavit, repudiantes carnalia desideria, sic castigemus membra jejuniis, ut animas virtutibus saginemus. Jejunet in **135** nobis perniciosæ luxuries, jejundet omnis iniquitas, jejundet odiosa contentio: abstineamus ab epulis, magis abstineamus a vitis: sic nos temperemus, sic sobrii simus a vino, ut nulla nobis voluptatum dominetur ebrietas. * Quid enim prodest observatione quadraginta dierum jejunandi nos tempora custodire, et legem non tenere jejunii? Quid prodest vobis vacare a conviviis, et diem litibus occupare? Quid prodest proprium non edere panem, et victum diripere miserorum? Jeju-

nium Christiani egentis debet esse refectio; jejunium Christiani pacem debet nutrire, non jurgia. † Quale illud est autem, quod non vesceris carnibus, et de ore tuo omni esca sordidius egreditur maledictum? Quale est, quod sanctificatur venter jejudio, et poluitur lingua mendacis? Recte sane, frater, **136** frequentabis ecclesiam, si gressus tuos lethalibus laqueis avida illa non implicet, et involvat usura. Recte orabis Dominum tuum, si precibus tuis obvia tibi cordis tui non obsistat ‡ invidia. Recte contundes manibus pectus, si omnem inde furorem malignæ voluntatis * excusseris. Juste etiam dabis denarium pauperi, si alii illud pauperi non tulisti. Hæc ergo est, carissimi, religiosa esuries, hic fidelium pastus animarum, ut jejunium nostrum sanctificet castitas, ornet patientia, benignitas foveat, misericordia lætificet, commendet humilitas: his Quadragesimam Christi prout possumus, virtutibus subsequamur, ut gemino quodam corporis, animique jejudio, divina nos semper gratiæ commendemus.

HOMILIA XLV.

Dominica in ramis Palmarum super illud psalmi xxi: Deus, Deus meus, respice in me.

ADMONITIO

Hujusce homiliæ titulus in memoriam nobis quæstionem illam revocat, quæ orta inter eruditos est de antiquitate ritus benedicendi in Ecclesia ramos Palmarum. Edmundus Martenius monachus Benedictinus congregationis Sancti Mauri harum rerum imprimis peritus in eo libro, quem *De antiqua Ecclesiæ disciplina in divinis celebrandis officiis* inscripsit, cap. 20, num. 2, ullum in libris liturgicis ejus benedictionis vestigium exstare negat ante sæculum octavum nominis Christiani. Nam in calendario Romano edito a Frontone dominicæ solemnitatem paschalem præcedentis fieri mentionem animadvertit; benedictionis vero Palmarum non item. Contra, alii ejus benedictionis initia repeti oportere censent. In horum sunt numero Benedictus XIV, ut dignitate, ita eruditionis et doctrinæ laude cumprimis præstans, et Meratus part. 2, tom. 1, pag. 1004. His vero presidio est Romanum calendarium antiquius, quod quarto sæculo, vel saltem ineunte quinto præscriptum arbitrantur, inque codicibus manuscriptis duobus repertum ferunt, quorum est alter monasterii Avenionensis Sancti Andreæ, alter monachorum Grassensium in Septimania, quem eisdem monasterio a Carolo Magno dono fuisse datum perhibent calendarii ejusdem editores pag. 63 et 64. In eo autem sic indicta legitur statio: *In Dominica in Palmas ad sanctum Joannem in Lateranis*. Provocat idem ad Sacramentarium, quod vulgo Gelasianum appellari solet, et in quo dominicus dies ante Pascha dominica dicitur in *Palmas de passione Domini*. Qua ex re confici aiant facile posse, idcirco ei dominicæ inhæsisse Palmarum nomen, quod eo die benedicti palmæ consuescent. Meum certe non est definire, utra harum sententiarum sit potior. Hoc dico breve: si hujusce homiliæ inscriptio tam est vetus quam ipsa est homilia, quinto jam sæculo ritum benedicendarum palmarum invaluisse, constandum erit. Codices Vaticanæ tres, 385, 1268, 1269, hunc eidem homiliæ titulum: *In dominica Palmarum*, præfixum exhibent. In codice Sangallensi hæc ejus est inscriptio: *De psalmo xxi in ramis Palmarum*: in duobus Novariensibus 27 et 24: *Dominica in Palmas sermo beati Maximi episcopi*. In Cisterciensi Montis Amiata: *In dominica in Palmis sermo beati Maximi episcopi de psalmo xxi*. In Sancti Emmerami Ratisponensi: *Dominica in ramis Palmarum sermo sancti Maximi*. In Augiensi: *Sermo sancti Maximi in Palmis*. Fateor, in codicibus duobus Sanctæ Crucis in Jerusalem 90 et 99, in Laurentiano 1, Plat. xiv, et in Taurinensi Palmarum omitti mentionem. Hinc intelligi plane potest, 1º hanc homiliam ascribendam esse Maximo, cum in nullo codicum veterum ea alteri cuiquam attribuitur, ac in plerisque sancti Maximi nomen præferat; idque ultro concedant editores Gymnicus, Galesinius, Raynaudus et Margarinus, stylique ratio cum genuinis homiliis Maximi congruat, summiusque sit in ea atque in cæteris conformitas sententiarum; 2º inscriptionem *In ramis Palmarum* jure a nobis fuisse aliis inscriptionibus antelatum, propterea quod major codicum numerus aut hanc, aut hujus similem gerat.

137 ARGUMENTUM. — *Propheticum Davidis psalmum explicat S. Maximus, et vaticinium veram in Christo significationem habuisse demonstrat.*

Psalmi vigesimi primi, qui lectus est seriem decur-

* Cod. Vallic. II, Quid nobis prodest.

† Cod. Vatic. non obsistat injuria.

‡ Quale illud est autem jejunium, quod non vesceris carnibus, et de ore tuo omni esca sordidius egreditur maledictum? — De præcepto abstinentiæ a carnibus tempore jejunii quadragesimalis adeo copiose et erudite egit Joan. Bapt. Cotelerius tom. II, lib. III, contra Dalheum, ut ecclesiasticam disciplinam ab hominibus hæretici querimoniis satis vindictam arbitremur

suri, diligenter prius debemus intendere quid in superscriptione contineat, ut, cognita ejus origine, intelligentiam ipsius facilius consequamur, et manifestato capite, possint rectius membra distribui. I.

* Ita Cod. Vat. 6450, in quo tamen legitur *exces* seris pro *excusseris*.

Non supervacaneum tamen est, animadvertere S. Maximum usum carniū in quadragesima vetitum, tanquam rem certam hac in homilia, et in aliis supponere, atque ideo cæteris Patribus doctrinam jejuniū juxta Ecclesiæ mentem tradentibus esse accensendum.

scribitur enim ita : *In finem pro susceptione matutina psalmus ipsi David.* Nisi fallor, susceptio matutina solis ortum ^a semper anteverit, et priusquam orbem radiorum clarus splendor illuminet, matutinum notitium tenebris terminum ponit; ac resoluta sensim caliginum cecitate, rebus cunctis facies quedam ac lumen ^b infunditur; et cum veluti sub una materie tenebrarum mundus in confusione jacuerit, interveniente matutino, diversa specierum varietate distinguitur; hoc est, cum omnia caeca fuerint, oculi omnium reparantur. Nox enim quodammodo aufert oculos mundo, aurora restituit; atque ita ante matutina susceptione perfruiamus, ut gloriosius postmodum solis splendore potiamur. Sed quoniam, sicut dicit Apostolus : Lex spiritualis est, et spiritualibus spiritualia comparanda sunt (*Rom. vii; I Cor. ii*), solem hic iustitiae arbitror designari; hoc est Christum Dominum, qui nobis ignorantiae tenebris, et peccatorum cecitate submersis, caelestis doctrinae suae lumen infudit; et quos non ^c habebamus, oculos cordis inseruit, et velut radios quosdam apostolos suos misit, qui nos de ^d nocte tetrica delinquentiae liberarent, et paulatim, resolutis in nobis tenebris peccatorum, matutina ^e nos susceptione consuescerent; ut perfecti facilius possimus tolerare solis ardorem, hoc est primum nos praeceptis simplicioribus erudirent, quo capaciores efficerent caelestium secretorum. Huius itaque solis iustitiae matutino, peccatorum caligo tota perimitur, sicut ipse propheta ait ex persona Domini : *In matutinis interficiebam omnes peccatores terrae* (*Psal. c*). Hoc est : oriente in nobis sole iustitiae, qui habitaculum ^f Domini sumus, omnis cogitatio iniqua subvertitur ^g.

(138 Huc usque homilia proaequum.)

Totus autem hic psalmus digestus est ex persona Domini Salvatoris, quippe cum plura de eo in Novo sint posita Testamento. ^h Dicit itaque : *Deus, Deus meus, respice in me* : et reliqua. Quare assumpti hominis agit causam, ⁱ ut interrogare quodammodo

^a Vide in not. quae praeterea habentur in utroque codice S. Crucis in Jerusalem.

^b Cod. Vatic. 1268, refunditur.

^c Cod. Laurent. i, Plut. xiv, et quos non habuimus oculos.

^d Cod. 99 S. Crucis in Jer. legitur, *de morte*; et in margine notatur : *al., de nocte*.

^e In cod. 99 S. Crucis in Jer. omittitur nos.

^f Utrouque in codice S. Crucis in Jerusalem post haec verba ita legitur : *Cujus solis etiam beatus Salomon meminit in persona repulantium sibi ac dicentium peccatorum : Sol non ortus est nobis, et iustitiae lumen non luxit nobis. Hanc quoque matutina susceptionem in Evangelio sancto possumus ascribere Mariae Magdalenae, quae mature ac diluculo ad monumentum vigilans Salvatoris, resurrectionem Domini prima suscepit, et clarescente mundi sole, solis iustitiae ortum praeter omnibus sola cognovit, ac susceptione quidem matutina gavisae est diem redditum, sed magis gavisae Christum a mortuis suscitatum, atque in ipsa completa est prophetia, ad reseruum demonstrabitur fletus et ad matutinum letitia.*

^g Dicit itaque : *Deus, Deus meus, respice in me*, etc. Quare assumpti hominis agit causam, ut interrogare

PATROL. LVII.

A videatur, dicens : *Deus omnium, qui es Deus meus, cur me dereliquisti?* nihil enim mihi conscius sum. Secundum enim prophetam nesciebat peccatum, nec erat dolus in ore ejus. Haec autem dicit, ut manifestaret propter nos se esse derelictum, quorum peccata portabat, ac videntes disceremus et nos pro ipso sancto et justo mori, cum pro ^h peccatoribus et ille moreretur. Denique hac voce in passione usus est, sicut in Evangelio legimus : *Eli, Eli, lamda sabachthani?* hoc est : *Deus meus, Deus meus, quare me dereliquisti* (*Matth. xxvii*)? Hac, inquam, voce usus est, ut quod prophetia annuntiaverat rei exitus approbaret. Et quoniam sequentia pene ⁱ manifesta sunt, illum insipiamius versiculum in quo ait : *Ego autem sum vermis et non homo* (*Psal. xxi*). Cur totius

B Dominus creaturae vermiculo se voluerit comparari, possumus hoc quidem humilitati primitus assignare, quae sanctorum virtus est maxima, sicut sanctus Moyses ante Deum animal se irrationabile proficitur, David ^j pollicem se saepe commemorat. Sed magis illud accipiendum puto : quoniam vermis nulla extrinsecus admixtione alieni corporis, sed de sola ^k ac pura terra procreatur, ideo illum comparatum Domino, quoniam et ipse Salvator de sola et pura Maria generatur. Legi etiam in libris Moysis de manna vermiculos procreatos (*Exod. xvi*) : digna plane et justa comparatio; siquidem de manna vermiculus gignitur, et Dominus Christus de Virgine procreatur. Quin potius ipsam Mariam manna dixerim, quia est subtilis, splendida, suavis et virgo; quae velut coelestis veniens, cunctis Ecclesiarum populis cibum dulciorem melle defluxit, quem qui edere et manducare neglexerit, vitam in semetipso habere non poterit, sicut ipse Dominus ait : *Nisi quis manducaverit meam carnem, et biberit meum sanguinem, non habebit vitam in semetipso* (*Joan. vi*); sed potius ipse cibus in iudicium convertetur, sicut Apostolus dicit : *Qui manducat et bibit indigne, iudicium sibi manducat* (*I Cor. xi*). Quod filiis Israel subtiliter 139 prophetatum est in

^h Cod. Vatic. 1278, *Deo sumus*.

ⁱ Utrouque in cod. S. Crucis, et interrogare quodammodo videtur dicens.

^j Cod. 90 S. Crucis in Jerusalem, *pro peccato ille moreretur*.

^k Utrouque in cod. S. Crucis in Jer., *manifestata sunt*.

^l Cod. Vatic. 1278, *David culicem*.

^m Utrouque in cod. S. Crucis, et de pura terra.

quodammodo videatur, dicens : *Deus omnium, qui es Deus meus, cur me dereliquisti, etc.?*

Præcesserat in expositione loci huius psalmi xxi S. Ambrosius, qui lib. x in Luc. ait : *Clamavit homo separatione divinitatis mortuus.* S. Hilarius Comment. in Matth., cap. 3, inquit : *Clamor iste ad Deum corporis vox est, recedentis a se Verbi Dei contestata dissidium; et S. Epiphanius haeres. 69 : Videns divinitatem jam in procinctu esse, ut sanctum corpus desereret, vocem illam emisit. Maximus autem noster dixit, Christum clamorem illum edidisse, ut manifestaret propter nos se esse derelictum, quorum peccata portabat, etc. Sed quid pro derelictione illa divinitatis in Christo intelligi debeat, theologi in plures abeunt sententias, ad quos lectores remittimus.*

Testamentis. Manna enim illis contra divina praecepta A tractantibus, vermes effecti sunt; id est contumaciae ultores et iudices. Quae similitudo Christum indicat Dominum: quem qui suam cibum et dulcem potum aurire neglexerit, iudicem patietur, sicut ipse ait: *Negus enim Pater iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit Filio (Joan. v).* Quod autem dicit: *Diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestimentum meum miserunt sortem (Paul. xxi; Joan. xix)*: hoc factum in Evangelio reperimus, quod milites quatuor, qui crucifixerunt Salvatorem, in quatuor partes ejus sibi diviserunt vestimenta; vestimentum vero ejus, quod assutum non erat, sed erat de superiore contextum, sorte perceperunt. Quia igitur ista vestimenta ^a sunt, videamus; qui milites, quodve etiam vestimentum. Vestimenta esse puto prophetas, vel Scripturarum B poestium lectiones, quibus Christi Domini annuntiatum est sacramentum: quas prophetas unum capientes, et novum per omnia punitantes adversarii Salvatoris, hoc est **140** perversi haeretici, qui quo-

tidie in illo tanquam milites manus impias ^b ingerunt, hoc pro sua sibi dividunt avaritia, ^c et unius corporis vestimenta per varia ^d ubra distribuunt, atque spoliantes Dominum, sua sua dogmata vestierunt. Vestimentum autem ejus, quod non erat consutum, sapientiam ejus contextam possumus approbare: ^e quia erat de superiore contextum. Nostra ^f autem sapientia, hoc est humana consuitur; assuitur enim cum liberis damus ad studia grammaticae, tradimus philosophiae, erudimus eos, ut sapientia in illis, quae non erat, acquiratur. Domini autem sapientia non assuta est, non quaesita; non enim didicit a magistro, sicut ipsi Judaei dicunt: *Quomodo hic litteras norit, cum non didicerit, et ipse dicat: Doctrina mea non est de hoc mundo, sed ejus qui me misit (Joan. vii).* Hoc est, quod ait de superiore contextum, quo vestimento, vel quibus omnibus vestimentis Ecclesia catholica semper amicta est, sicut propheta ait: *Aspexit regina a dextris tuis in vestitu decorato (Paul. xlii).*

HOMILIA XLVI.

De accusato et iudicato Domino apud Pilatum.

ADMONITIO.

141 Magna est in libris tam editis, quam manuscriptis de auctore hujusce homilie varietas. Ea in codicibus Vaticano 1370, pag. 27, et Laurentiano 1, Plut. xiv, pag. 200, sancti Ambrosii nomen praefert. In quibusdam aliis, sancti Augustini. Joannes Gillotus in editione Parisiensi operum sancti Ambrosii an. 1569 eam publicavit in sermone numero 49. Sancti ejusdem archiepiscopi nomine Gillotum secuti sunt curatores Sixtinae editionis eorumdem sancti Ambrosii operum. Verum lapsam errore fuisse Gillotum constat ex illustri testimonio Gennadii scriptoris et veteris, et accurati, qui in opusculis sancti Maximi hanc item homiliam numerat, quam inscriptam narrat: *De accusato et damnato Domino apud Pilatum.* Accedit codicum nris. vetustissimorum quatuor auctoritas. Nam in Sangallensi, in duobus S. Crucis in Jerusalem 90 et 99, et in Taurinensi eadem homilia ad numerum est adnotata concisionum S. Maximi post precedentem. In his tamen aliquanto est discrepans inscriptio: in 90 Sanctae Crucis sic habet: *Incipit de accusato Domino apud Pilatum, et de Susanna.* In 99: *De accusato Domino apud Pilatum.* In Taurinensi: *Item de accusato Domino et iudicato.* In Sangallensi, ut in 99 Sanctae Crucis haec ipsa homilia succedit *quatuor* superiori. Monachi Benedictini congregationis Sancti Mauri, in appendice ad quintum tomum Operum sancti Augustini, serm. 133, eam sancto Maximo tribui monent, testimonio usi Lovaniensium, inscribuntque *De passione Domini, et Susanna.* Lovaniensibus consentiunt editores homiliarum Maximi Gymnicus, Galesinius, Cumbius, Raynaudus, Margaritus, uno excepto Combefisio, qui eam praetermisit. Nihil autem est cauae, cur ab iis mihi esse disuadendum putem.

ARGUMENTUM. — *Christus accusatus apud Pilatum tacet, non ut accusationem suam tacendo confirmet, sed defensionem non indigens ut vincat; quemadmodum Susanna auid inimicos suos tacuit et vicit.*

Mirum forsitan videatur vobis, fratres, cur Dominus apud praesidem Pilatum a principibus sacerdotum accusetur, et taceat, nec nequitiam eorum sua responsione convincat, cum utique ingentem accusationem non nisi refellere solet subsecuta defensio. Mirum, inquam, fiat, fratres, quod arguatur Salvator, et taceat; taciturnitas enim interdum pro consecra habetur; videtur namque confirmare, quod obicitur, cum non vult respondere, quod quaeritur. Accusationem ergo suam Dominus tacendo confirmat? Non plane accusationem suam tacendo confirmat, sed D

C despicit non refellendo; bene enim tacet, qui defensione non indiget. Ambiat defendi, qui metuit superari. Festinet loqui, qui timet vinci. Christus autem cum condemnatur, et superat; cum iudicatur, et vincit, sicut ait propheta: *Ut iustificeris in sermonibus tuis, et vincas cum iudicaris (Psalm. a).* Quid ergo opus erat ei loqui ante iudicium, cui ipsius iudicium erat plena victoria. **142** Vincit enim cum iudicatur Christus, quia sic innocens approbatur; unde ait Pilatus: *Innocens ego sum a sanguine huius justi (Matth. xxvii).* Melior est igitur causa, quae non defenditur, et probatur; plenior iustitia est, quae non verbis astringitur, sed veritate fulcitur. Taceat lingua necesse ¹, ubi ipsa aequitas sibi adest; taceat in bono negotio, quia et malas causas obtinere consuevit. Nolo sic defendi iustitiam, sicut solet iniquitas execu-

^a Utrouque in cod. S. Crucis in Jer., sing.

^b Cod. Vatic. 1370, internal pro ingerunt.

^c Cod. 99 S. Crucis in Jer., et unum corporis vestimentum.

^d Utrouque in cod. S. Crucis in Jer., quia ait: Sed erat de superiore contextum.

^e Utrouque in cod. S. Crucis in Jer., enim.

^f Utrouque in cod. S. Crucis in Jerusalem, meo autem doctrina.

¹ Cod. Laurent., non est mea, sed, etc.

² Cod. S. Crucis in Jer. 99, dum.

³ Codd. Laurent. 1, Plut. xiv, S. Crucis in Jer. 99 et 90, et Vatic. 1270, necesse est, ubi, etc.

sari. Quod vincit Christus, non orationis est, sed virtutis; scit enim Salvator, qui est sapientia, quomodo tacendo vinceret, quomodo non respondendo superaret: atque causam suam mavult comprobare quam dicere. Quæ enim res illum compelleret ad loquendum, cum silentium satis sufficeret ad vincendum? Sed fortasse metus cum cogeret, ne salutem perderet, nisi quod ipsa erat tota causa victoriae; suam enim salutem perdidit, ut salutem omnium lucraretur; in se vinci maluit, ut victor esset in cunctis. Sed quid de Christo loquar? Susanna mulier^a apud inimicos suos tacuit, et vicit (*Daniel. xiii*). Non enim apud Danielei iudicem verborum se^b ratione defendit, non patrocinii sermone^c tutata est; sed in sancta femina, tacente lingua, pro ea castitas loquebatur. Castitas enim Susannæ adluit in iudicio, quæ eam defendit et in paradiso; ibi enim pudori ejus consuluit, **143** hic saluti; ibi ne macularetur pudicitia, hic ne innocentia dampnaretur. Castitas ergo Susannæ^d et presbyteros, et impudicos convicit in paradiso, et in iudicio falsos accusatores obtinuit, hisque victrix reos facit testimonii, quos reos fecerat adulteri^e. At quem tandem iudicem meretur castitas? Danielei puerum juniorem, nec dum pubescentis ætatis. Multum igitur de Deo pudicitia consequitur, cum iudicem virginem promeretur; secunda enim est de victoria castitas, cui est iudicatura virginitas. Pudicitie autem causam, nisi vir pudicus

audire non debuit; talem enim arbitrum meretur castimonia, apud quem non periclitetur verecundia. Cognito igitur Daniel Susannæ negotio, cum eam falsis accusationibus vellet plebs imperita dampnare, ait idem: *Mundus ego sum a sanguine hujus (Daniel. xiii, 46)*. Quo dicto peccantis populi revocavit errorem. Hæc ergo voce circa Susannam Daniel utitur; qua circa Dominum usus est Pilatus; ait enim Pilatus: *Mundus ego sum a sanguine hujus justus (Matth. xxvii, 24)*. **144** Eadem igitur sententia solvitur pudicitia, quæ est absoluta justitia. Sed Daniel melius quam Pilatus; ille enim pudicum sanguinem non condemnat, sed liberat; hic autem justum sanguinem et confitetur, et tradit. Quid enim profuit testimonium perhibuisse innocentie, et velut reum addixisse nequitie, nisi quod gravius peccatum est, unum eundemque et pronuntiare justum, et tradere^f quasi criminosum? Ipse enim iniquitatis suæ testis est, qui ore absolvit, et corde condemnat. Laverit licet manus suas Pilatus, tamen sua facta non diluit; et quamvis abstergere se putaverit justus sanguinem de suis membris, eo tamen sanguine mens ejus tenetur infecta. Ipse enim occidit Christum, qui eum tradidit occidendum; iudex enim constans et bonus, ne sanguinem innocentis addiceret, nec invidia cedere debuit, nec timori. Daniel ergo melius quam Pilatus: ille peccantis populi revocavit errorem; hic autem furentis Synagoge sacrilegium confirmavit.

HOMILIA XLVII.

De eodem iudicio II.:

ADMONITIO.

Non deest hoc loco copia rationibus, quibus efficiatur hanc homiliam esse sancto Maximo tribuendam. Harum sunt præcipue tres. Prior petitur ex nexu colligationeque cum homilia superiore, in qua de illa disseruerat, de quibus in hujus initio pergit disserere. Altera est ratio ex codicibus Sangallensi, Taurinensi, Sanctæ Crucis in Jerusalem, Laurentiano accepta, in quibus hæc eadem homilia succedit superiori, sanctique Maximi nomen præfert. Postremum suppeditat editorum Gymnici, Galesinii, Raynaudi, Combessii, et Margarini consensio. Styli nexusque sententiarum eadem in hac est, atque in homiliis superioribus ratio. Itaque lapsi sunt qui sancto Ambrosio eam esse ascribendam notarunt; laudandique propterea monachi Benedictini congregationis Sancti Mauri sunt. qui eam e numero operum ejusdem sancti archiepiscopi sustulerunt.

ARGUMENTUM. — De similitudine iudicii in Susannam, et in Christum instituti, deque eodem vana, qua Judas et hæretici puniuntur.

Ante dies^h propositi annus sanctæ Susannæ iudicium simile admodum fuisse iudicio Salvatoris, et fidei criminationibus laborasse memorate castitatem femine, quibus Christi laboravit integritas. Similiter enim persecutores in Susanna passa est pudicitia. Illa enim dum in adulterioⁱ convincit presbyteros, ipsa tanquam adultera retinetur; hic dum^j in sacrilegio arguit Phariseos, ipse^k tanquam sacrilegus ac-

cusatur. Quod quidem sacrilegium in Phariseis majus adulterium vocari potest; gravius est enim religionis adulterium esse quam corporis; et plus est integritatem divinitatis ledere quam integritatem hominis violare. Condemnatur ergo Susanna, condemnatur **145** et Dominus; illa, quia castitatem corporis tuebatur; hic quia religionis castimoniam defendebat. Similis igitur erat in utroque causa iudicii, nisi quod meliore usa est iudice Susanna quam Dominus. Hunc enim præses iudicat, hanc propheta, hunc au-

^a Ita ex cod. Laurent. 1, apud inimicos suos, etc.

^b Codd. Laurent., et cod. 99 et 90 S. Crucis, se oratione, etc.

^c Eodem in cod. 99, tuta est.

^d Cod. Laurent., et codd. 99 et 90 S. Crucis, et presbyteros impudicos, etc.

^e Ex cod. Laurent. i corrigitur lectio Galesinii et aliorum, qui habent Atque tandem iudicem, etc.

^f In edition. Maurinon. sancti Augustini loc. cit. num. 5 legitur: et tradere criminosus. Nos ex cod.

99 Sanctæ Crucis in Jerusalem restituendam putamus vocem quasi, quæ opportuna videtur: desideratur autem in Gymnici et duabus Galesinii editionibus.

^g Codd. Laurent., et 90 S. Crucis in Jer., eodem tamen, etc.

^h Cod. Laurent., Ante dies paucos.

ⁱ Cod. Laurent., convicti.

^j Cod. Vatic. 1270, dum sacrilegos arguit.

^k Cod. Laurent., ipse sacrilegus, etc.

est vir, qui Phariseorum seditionibus terrebatur; A hanc audit puer, qui sancto Spiritu replebatur. Iste, quod sentit, constanter pronuntiat, non defendit. Susannæ enim iudex quam absolvit et liberat: Domini cognitor, quem absolvit, damnat et tradit. Simile ergo fuit pene per omnia Susannæ Dominique iudicium. ^a Siquidem, nec accusatio in his fuerit ipsa dissimilis. Susannam enim seniores deferunt, Dominum ^b accusat Judas; illa doctores sui; hunc discipulus proprius criminatur. Susannam, inquam, pseudopresbyteri arguunt; prodit pseudoepiscopus Salvatorem. Episcopus enim et Judas fuit, sicut ait Propheta de eo dicens: *Fiant dies ejus pauci, et episcopatum ejus accipiat alter* (Psal. cvm). Sed nec locus, frater, in utraque causa videtur dissimilis. Susanna enim ^c in paradiso ab accusatoribus circumvenitur; Dominus in hortuli paradiso a traditoribus circumdatur: illa ibi insidiatores patitur; iste hic sustinet proditorem. Videamus autem exitum utriusque iudicii. Susannæ accusatores tanquam falsi testes prophetica sententia feriuntur; et ejusdem criminis puniuntur rei, cujus dammare innocentis sanguinem gestiebant; Domini autem traditorem non invenio a iudice esse damnatum; non enim eum damnat Pilatus, non damnat populus: sed, quod gravius est, se ipse condemnat, ^d cessante justitia, judicatur. Quem enim alter iudicat, potest utcumque esse excusabilis; reus autem sine excusatione est qui conscientie suæ iudicio condemnatur: quem alter iudicat, potest quandoque a suo iudice sperare indulgentiam: qui se ipse iudicat, a quo indulgentiam postulabit? Referens enim 146 Judas dominici sanguinis pretium, ait Judeis: *Peccavi, quod tradiderim sanguinem innocentem* (Matth. xxvii). Magnum igitur dominicæ

innocentiæ testimonium est, dum accusator ejus et confitetur de scelere, et reus est de mercede; dum enim miser refundit venditionis pretium, putat se facinoris suiolvere posse contractum; sed nec iste absolvitur; dum enim auctor venditionis suæ reus est, constat istos sceleratum cum sacrilego iniisse contractum, sua ergo sententia Judas proditor condemnatur. Mirum forte sit vobis, quod non eum populus judicaverit, non præses addixerit. Hoc sacrilegi solet esse iudicium, ut impietatem ipse, dum recordatur et puniat; scelus suum, dum recognoscit, et vindicet; omnium enim supergreditur sententias, qui a sua conscientia, sua sententia condemnatur. ^e Hoc, inquam, sacrilegi solet esse iudicium ut conscius facti ipse se damnet, sicut ait apostolus Paulus de heretico dicens: *Hereticum hominem post unam et secundam correctionem devota, sciens quia subversus est, qui ejusmodi est, et delinquit proprio iudicio condemnatus* (Tit. iii). Ipse enim se damnat hæreticus, cum de Ecclesia ipse se projicit, et de cætu sanctorum nullo compellente procedit; ipse enim ostendit, quid mereatur a cunctis, qui suo iudicio separatur a cunctis. Ipse, inquam, se damnat hæreticus: quia cum omnes criminosis, episcopi sententia projiciantur de consortio Christiano, ^f hæreticus cuncta præveniens, sententia suæ voluntatis abjicitur. Tali ergo hæreticus, quali et Judas pœna damnatur: ut idem sui et reus sit sceleris, et iudex sit ultionis; tali, inquam, hæreticus, quali et Judas pœna ^g damnatur; nec immerito, quia Dominum, quem ille vendidit, iste blasphematur; quem ille persecutoribus tradidit, quotidie iste persequitur. Persequitur enim hæreticus Dominum cum divinitatem ei derogat, et asserit creaturam.

HOMILIA XLVIII.

De Juda proditore.

ADMONITIO.

147 Hujus homilie tanta est cum superiore colligatio, ut harum unius cognitio, utriusque qui fuerit auctor cognoscatur. At de auctore magna in codicibus manuscriptis varietas, interque scriptores defensio, cum in codice Vaticano 1268, S. Ambrosio; in altero autem item Vaticano codice, qui est num. 6452, atque in Florentino Sanctæ Crucis Minor., nunc Laurentiano iv, Plut. xxxiii, sancto Joanni Constantinopolitano episcopo accepta [forte ascripta] referatur. Deest auctoris nomen in cod. Vatic. 4951, ut etiam in Urbevetano. Exstant etiam fortasse aliqui in quibus sancto Augustino ascripta legatur. Non enim eam editores aliquot sancto eidem Augustino attribuisse, ut re ipsa attribuunt, nisi hujus nomen esse in uno saltem aliquo codice præferretur. Sed dubitationem tollunt Gennadius vetus auctor imprimis ac diligens, cumque Gennadio codices 99 Sanctæ Crucis in Jerusalem, Taurinensis, Laurentianus x, Plut. xiv, et Sangallensis. Itaque monachi Benedictini congregat. Sancti Mauri in appendice serm. sancti Augustini, serm. 80, pag. 102, edit. Antwerp. an. 1700. Jam pridem, inquit, auctori suo restitutus, Maximo episcopo Taurinensi, cujus nomen gerit in scriptis et excusis libris. De titulo non laboro. Eo sum usus quo Gymnicus, editoresque cæteri usi sunt, eisi non sum nescius in Monachis ipsius congregationis Sancti Mauri sic eandem homiliam esse inscriptam: In Matth. cap. xxxiii, de Juda proditore, et de agro in peregrinorum sepulturam comparato ex pretio venditionis Christi.

ARGUMENTUM. — Historiam proditoris Judæ S. Maximi allegorice exponit.

Retinet ^h dilectio vestra nos hoc proxima Domini

^a Utrouque in cod. S. Crucis in Jerusal., Ipse, quod sentit, constanter pronuntiat; ille, quod pronuntiat, non defendit.

^b Cod. Vatic. 1270, Apostolus accusat.

^c Codd. Laur.: et S. Crucis in Jer., in viri paradiso.

^d Codd. Laur., Vat. 1270 et 90, et 99 S. Crucis in Jer., et cessante sententia iudicis, propria sententia judicatur.

^e Supplet duo codices S. Crucis in Jer., et Vat. 1270.

D nica prædicasse, quod Judas Scarioth, propria sententia condemnatus ad Phariseos dominici mercedem sanguinis reportavit, et actus penitentia refu-

^g Cod. Laurent. et cod. 99 S. Crucis in Jer., Hoc, inquam, sacrilegi solet esse iudicium, cum de Ecclesia catholica ipse sese projicit, et de cætu sanctorum nullo repellente procedit, etc.

^h Codd. Laur. x, et 99 S. Crucis in Jer., hæreticus omnium vota præveniens, etc.

ⁱ Cod. Laurent. x, pœna damnabitur.

^j Codd. Vatic. 1268, et S. Crucis olim Min. Con-

derit venditionis pretium laqueo se suspendit; ut qui se multaverit pecunia, multaret et vita. Intelligens enim quantum scelus admisit, non sufficit ei sacrilegii carere mercede, nisi careret et salute; ^a dignum enim se morte iudicavit, quod Christum vitam ^b omnium tradidisset ^c. Severissimus igitur sui iudex Judas vel in ulciscendo confitetur, quem negaverat in tradendo. Restituit ergo pecuniam Pharisæis; sed nec Pharisæi eam libenter accipiunt; dicunt enim ^d inhibitu sibi esse in suis eam habere thesauris. ^e Videte igitur, quanta vis dominicæ sit pecunie, ^f quam inde Judas rejicit; hinc Pharisæi in loculos non recludunt: justi enim sanguinis **148** pretium pertimescit iniquitas possidere. Consilium tamen ineunt Pharisæi ut ex ea ager figuli comparetur, in quo peregrinorum corpora collocentur. Quod quidem providentia ^g factum puto, ut pretium Salvatoris non peccatoribus sumptum præbeat, sed peregrinis requiem subministret; non sacrilegis sit ad ^h lusum, sed defunctis sit ad sepulcrum; ut jam exinde Christus ⁱ et vivos sanguinis sui passione redimat, et mortuos pretiosa passione suscipiat. Pretio ergo ^j Domini sanguinis ager figuli comparatur. Legimus in Scripturis, quod totius generis humani salus redempta sit sanguine Salvatoris, sicut ait apostolus Petrus: ^k *Non enim redempti estis corruptibilibus auro, vel argento, sed pretioso sanguine agni incontaminati, et immaculati Jesu Christi (I Petr. 1).* Igitur, si pretium vitæ nostræ sanguis est Domini: ^l vide ergo, quia illa non tam redempta sit agri terrena fragilitas, quam totius mundi incolunitas sempiterna: ait enim Evangelista: *Non enim venit Christus ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum (Joan. xiii).* ^m Vide, inquam ne pecunia illa non tam comparatio sit agri parva portio, quam **149** totius mundi copiosa possessio, sicut ait David propheta: *Postula a me, et dabo tibi gentes hereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ (Psalm. 11).* Ager ergo iste mundus hic totus est, in quo nos dispersi, et disseminati Domini fructum boni operis germinamus. Sed fortasse perquiras a me, si ager mundus est, quinam sit figulus, qui mundi possit habere dominatum? Nisi fallor ipse est figulus, qui vascula corporis nostri fecit e limo: de quo di-

vent. iv. *Retinet sanctitas vestra, fratres, nos vobis hoc dicitur jam predicasse, etc.*

^a Cod. Vatic. 1268; 4951, *dignum enim se morte iudicat.*

^b Cod. Laurent. x, *vitam hominum.*

^c Codd. S. Crucis minor., et 99 S. Crucis in Jer., *Severissimus igitur Judas.*

^d Cod. 99 S. Crucis, et Urb., *illicitum.*

^e Tres codd. Vatic., *Vide igitur.*

^f Codd. Laurent., et Vatic. 1268, et 4951, *quam Judæi Judas rejicit, hanc, etc.*

^g Codd. S. Crucis Minor. Convent., tres Vatic., et Urbevet., *Quod quidem providentia Dei.*

^h Codd. Laurent., S. Crucis Minor., S. Crucis in Jer., et tres Vatic., et Urbevet., *sit ad lusum.*

ⁱ Cod. Vatic. 4951, et vivos ex sanguine suæ passionis redimat, et mortuos pretiosa possessione suscipiat. Cod. Urb., et vivos sanguine sui passione redimat, et mortuos pretiosa possessione suscipiat.

A cit Scriptura: *Et fecit Deus hominem de limo terræ (Gen. 2).* Ipse est figulus, qui carniū nostrarum cœnosum lutum vapore sui spiritus animavit, et materiem fluidam, atque terrenam ^a ignito calore decoxit. Ipse, inquam, est figulus, qui nos per manus suas formavit ad vitam, per Christum suum reformavit ad gloriam, sicut ait Apostolus: *Ad eandem imaginem reformamur de gloria in gloriam (II Cor. 3);* scilicet, ut qui a ^b priore factura propriis vitis corruimus, in secunda nativitate figuli hujus misericordia reparemur; hoc est, qui per Adæ transgressionem ^c morte concidimus, per Salvatoris gratiam denuo resurgamus. Ipse plane est figulus de quo dicit beatus Apostolus: *Nunquid dicit figmentum ei, qui se finxit: Cur me fecisti sic?* Et iterum: *Nunquid non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam (Rom. 9)?* Ex eodem enim luto corporis nostri Deus pro meritis singulorum alios reservat ad penam, alios ad gloriam. Istius utique figuli ager Christi sanguine emptus est peregrinis; peregrinis, inquam, qui erant **150** sine domo, sine patria, et toto orbe exsules iactabantur, requies Christi sanguine providetur; ut quibus non est in mundo possessio, his in Christo sit sepultura. Istos autem peregrinos quos esse dicimus, nisi devotissimos Christianos, qui renuntiantes sæculo et nihil possidentes in mundo, in Christi sanguine requiescunt? Christianus enim, qui mundum non possidet, hic totum possidet Salvatorem. Ideo autem peregrinis Christi sepultura promittitur, ^d ut quis se a carnalibus vitis tanquam peregrinum et alienum custodierit, is Christi requiem mereatur. Sepultura enim Christi quid est aliud, nisi requies Christiani? Nos ergo peregrini in hoc mundo sumus, et tanquam hospites in hac luce versamur, sicut ait Apostolus dicens: *Etenim dum sumus in hoc corpore peregrinamur a Domino (I Cor. 7).* Peregrini, inquam, sumus, et nobis Salvatoris sanguinis pretio empti est sepultura. *Consepulti enim sumus, sicut ait Apostolus, cum illo per baptismum in mortem (Gal. 2).* Baptismum igitur Christi nobis est sepultura, in quo peccatis morimur, criminibus sepelimur, et veteris hominis conscientia resoluta, in alteram nativitatem

^a Codd. S. Crucis Minor., uterque S. Crucis in Jer., Vatic. 1268, et Urbevet., *dominici sanguinis.*

^b Cod. Vatic. 1268, *Non enim auro corruptibilibus redempti estis, et reliqua.* Cod. 6451, *Non enim redempti estis et reliqua.* Cod. 4951, *Vos enim redempti estis, et reliqua.*

^c Cod. Vatic. 1268, *videte ergo quia illo non tam.*

^d Cod. Vatic. 1268, *Vide, inquam, quod pecunia illa non tam comparata sit agri.*

^e Cod. Vatic. 6452, et 4951, *igneo calore.*

^f Cod. 99 S. Crucis in Jer., *propria factura.*

^g Cod. Vatic. 4951, *in mortem concidimus.*

^h Codd. tres Vatic., et Urbevet., et codd. Laurent., S. Crucis Minor., et 99 S. Crucis in Jer., *Ex eodem enim luto corporis nostri; Deus tamen pro meritis singulorum alios custodit ad regnum, alios reservat ad penam istius.*

ⁱ Cod. Vatic. 6452 omittit particulam *ut.*

rediviva infantia reparamur; baptismum, inquam, A qua nobis et utilis mors infertur, et vita utilior con-
Salvatoris nobis est sepultura: quia et ibi * perdi- donatur; magna, inquam, hujus gratia sepulture,
mus ante, quod vivimus, et ibi denuo accipimus, et que et purificat peccatorem, et vivificant morientem.

HOMILIA XLIX.

De Passione, et Cruce Domini I.

ADMONITIO.

Qui primum sancti Ambrosii operum editionem curarunt arbitrati sunt hanc homiliam eidem sancto doctiori attribui oportere. His repugnat Gennadius, qui cum sancti Maximi scriptis annumerat, inscribere ait: *De cruce Domini*. Qua de re confer prafat. monachorum congregat. Sancti Mauri ad sermones *prætermis- sos Ambrosii*, quo loco hanc eandem homiliam in numerum 514 sermonum sancti Ambrosii a curatoribus Sixtinae editionis ascriptam alunt monentque Maximo, ex Gennadii sententia, esse restituendam. Quod si in codicibus Vaticano 1270, et S. Crucis olim Minor. Convent., nunc biblioth. Laurentianæ IV, Plut. XXXII, Sancti Mediolanensis antistitis nomine inscripta est; inter Maximi tamen homilias numeratur in insignis notæ codicibus duobus 90 et 99 S. Crucis in Jerusalem, et in Laurentiano X, Plut. XIV. In hoc ejus titulus est: *Incipit de die sancto Pasche, et de cruce Domini*; qui in Taurinensi brevius enuntiatur: *Item et de cruce Domini*. Consentiant editores operum Maximi Gymnicus, Galesinius, Cundius, Raynaudus, Margarius, apud quos eidem est homilie hæc præfixa inscriptio: *De passione et de cruce Domini homilia prima*.

151 ARGUMENTUM. — *Proposita, quæ de Ulyssis narratur fabula, de salutifera Christi cruce disserit, quam in Ecclesia esse arborem natæ docet.*

Sæculi ferunt fabula Ulysses illum, qui decennio marinis factatus erroribus, ad patriam pervenire non poterat, cum in locum quemdam cursus illum navigii detulisset, in quo Sirenarum ¹ dulci cantus crudelis varietate resonabat; et advenientes sic blanda modulatione mulcebat, ut non tam spectaculum voluptatis caperent, quam naufragium salutis incurrerent. Talis enim erat illis oblectatio cantilenæ, ut, quisquis audisset vocis sonitum, quasi quadam captus illecebra, non jam tenderet ad eum quem volebat portam, sed pergeret ad exitum, * quod nolebat. Igitur cum Ulysses incidisset hoc dulce naufragium, et suavitatis illius vellet declinare periculum; dicitur, inserta ² cæta auribus sociorum, seipsum ad arborem navigii religasse: quo et illi carerent perniciose auditus illecebra, et se de periculo navigii cursus auferret. Si ergo de Ulyse illo refert fabula, quod cum arboris religatio de periculo liberavit: quanto magis prædicandum est quod vere factum est; hoc est, quod hoste omne genus hominum de mortis periculo crucis arbor eripuit? Ex quo enim Christus Dominus religatus in cruce est, ex eo nos mundi illecebrosa discrimina velut clausa aure transimus; nec pernicioso enim sæculi detinentur auditu, nec cursum melioris vite deflectimus in scopulos voluptatis. Crucis enim arbor non solum religatum sibi hominem patriæ representat, sed etiam socios circa se positos virtutis sue umbra custodit. Quod autem crux ad patriam post multos erroneos redire nos faciat, Dominus declarat dicens latroni in cruce posito: *Hodie mecum eris in paradiso* (Luc. XXIII). Qui utique latro diu oberrans, ac naufragus, aliter ad patriam paradisi, de qua primus homo exierat, redire non poterat, nisi fuisset arbori religatus; arbor enim quadam in navi crux est in Ecclesia, quæ inter totius sæculi

blanda et perniciose naufragia incolumis sola servatur. In hac ergo navi quisquis aut arbori crucis se religaverit, aut aures suas Scripturis divinis clauserit, dulcem procellam luxurie non timebit. Sirenarum enim quadam suavis figura **152** est mollis concupiscentia ³ voluptatis, quæ noxiis blandimentis constantiam capte mentis effeminat. Ergo Dominus Christus pependit in cruce, ut omne genus hominum de mundi naufragio liberaret. Sed ut constitamus Ulyssis fabulam, quæ ficta, non facta est, videamus si quod in Scripturis divinis exemplum simile possumus invenire, quod Dominus per semetipsum postea complecteretur, per prophetas suos ante * promiserit. Legimus in Veteri Testamento (Num. XXI), cum Moyses sanctos filios Israel de captivitate Egypti produxisset, atque idem populus in deserto gravi a serpentibus incursione laboraret, hæc aliqui illis armorum defensio posset obistere; tunc sanctus Moyses divino repletus Spiritu, serpentem æreum affixum ligno, inter medias morientium erexisse turbas, et mandasse populo, ut de illo signo spem gererent sanitatis, atque hæc re tantam medicinam contra morum aspidem provenisse, ut, quisquis vulneratus in illam serpentis crucem aut respiceret, aut speraret, statim remedium salutis acciperet, cujus facti etiam Dominus in Evangelio meminit, dicens: *Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis* (Joan. III). Unde si affixus serpens ligno illis Israel contulit ⁴ sanitatem; quanto magis salutem præstat populis Dominus in patibulo crucifixus? Etsi figura tantum profuit, quantum prodesso credimus veritatem? Serpens igitur primis crucifigitur: recte plane, ut, qui primus apud Deum peccaverat diabolus, primus crucis sententia feriretur; in ligno enim * crucifigitur; rationabiliter factum, ut, quia homo in paradiso per arborem concupiscentie deceptus fuerat, nunc idem per ligni arborem salvaretur, atque eadem materia, quæ causa mortis fue-

* Codd. Vatie. 4951, et Urbevet., et ibi perdidimus, quod ante rix.

¹ In utroq. cod. S. Crucis in Jer. legitur, *dulcis cantus, crudelis*; in cod. autem 90 habetur *suavitate pro varietate*.

² Cod. Vatie. 1270, *quo nolebat*.

³ Uterque cod. S. Crucis in Jer., *voluptatum*.

* Uterque cod. S. Crucis in Jer., *promiserit*.

⁴ Cod. S. Crucis Min., *contulit tantam sanitatem*, etc.

⁵ Cod. 90 S. Crucis in Jer., *crucifigitur Christus*.

rat, * nunc idem esset remedium sanitatis. Deinde post serpentem in Salvatore homo ipse crucifigitur; scilicet ut post auctorem puniatur et facinus; per primam enim crucem vindicatum est in serpentem, per secundam in venena serpentis; hoc est: primum auctor ipse punitur, deinde ejus malignitas condemnatur. Virus enim, quod persuasionis sua in hominem transfuderat, nunc rejicitur, nunc curatur; nam cum homo passioni addicitur, non morti traditur, sed mortis in eo facinus emendatur; hoc enim agit Dominus per hominem, quem suscepit, ut dum innocens patitur, pravaricationis illius diabolice in eo inbedientia ^b corrigatur, **153** et deinceps liber a culpa

liberetur, ac liber esset a morte. Habentes igitur dominum Jesum, qui nos passione sua liberavit, in ipsum aspiciamus semper, * et ipsius signo speremus, nostris vulneribus medicinam; hoc est si forte nobis venenum avaritiæ se diffundit, ipsum consideremus, et sanatur; si scorpionis nos libido compungit, ipsum rogemus, et curatur; **154** si terrenarum cogitationum nos morsus lacerant, eundem precemur, et vivimus. Hi enim sunt spirituales serpentes animarum nostrarum, propter quos conculcandos Dominus crucifixus est, de quibus ipse ait: *Super serpentes et scorpiones ambulabitis, et nihil vobis noceunt* (Luc. x) ^c.

HOMILIA L.

De cruce Domini II.

ADMONITIO.

Hujus quoque homilie esse auctorem Maximum, non autem Ambrosium, monachi Benedictini congregationis Sancti Marci, Gemaditum eundem secuti, iudicaverunt. Neque vero gravissimi hujus scriptoris testimonium refellendum est, quod in tribus codicibus sæculi xii, videlicet Vaticano 1270, pag. 27, et 6151, pag. 18, et iv Plat.: xxiii, omnia Sanctæ Crucis Minor. Convent., modo bibl. Laurentianæ, sancti Ambrosii nomen legatur. Nam nobis codices præsto sunt, sique præclari ac veteres quinque, in quibus nostri sancti Maximi nomen scriptum videmus: Sangallensis, et 90 Sanctæ Crucis in Jerusalem homilia 59, et Laurentianus x., Plat. xvi, pag. 298: *Item de cruce et de resurrectione Domini*; et Taurinensis: *Item et de eadem (cruce), et sepultura Domini*. Accedit summa editorum consensio Grunnei, Galesini, Camdii, Raynardi, Margarini. Sed is a cæteris de epigraphæ dissidet. Nam apud illos ea sic habet: *De cruce et passione Domini*. Apud Margarinum vero: *Homilia II de cruce et sepultura Domini*. Monitos ad extremum lectores volo, in editione nostra homiliam eandem in hæc verba desinere: *Omnes, quos relinquit mortuus, germinat*; propterea quod cætera, que in superioribus editionibus leguntur ad homiliam *De corpore Christi* pertineant, ut suo loco demonstrabitur.

ARGUMENTUM. — *Numquam dissidet de sepulchris crucis signo, quo ait sciendi mare, terram colli, cælum regi, homines conservari.*

Diximus hesternæ die quod crux Domini salutem generi contulerit humano; et verum est. Passio enim illius nostra redemptio est, mors ejus vita nostra est; ideo autem mala hæc cuncta sustinuit, ut nos bona omnia sentiremus; ideo crudelitatem in se exerceri maluit, ut nobis misericordiam largiretur, bonus ideo in nos ita esse voluit, ut ante in se esset immitis: auferens enim per crucem humani generis injurias, omnes eas in sua passione consumpsit, ut ulterius non esset ^a homini quod noceret. Grande ergo crucis est sacramentum; et si intelligamus, per hoc signum etiam mundus ipse salvatur nam cum a navis sciunditur mare, prius ab ipsis arbor erigitur ^c velum distenditur, ut, cruce Domini facta, aquarum fluentia rumpantur; et hoc dominice ^b securi signo portum salutis petunt, periculum mortis evadunt;

figura enim sacramenti quædam est velum suspensum in arbore, quasi Christus sit exaltatus in cruce; atque ideo confidentia de mysterio veniente, homines ventorum procellas negligunt, peregrinationis vota suscipiunt. Sicut autem Ecclesia sine cruce **155** stare non potest; ita et sine arbore navis infirma est; statim enim ^d diabolus inquietat, et illam ventus allidit; at ubi signum crucis erigitur, statim et diaboli iniquitas repellitur, et ventorum procella sopitur. Sed et bonus agricola cum parat terre solum vertere, et vite alimenta perquirere, non nisi per signum crucis id facere conatur; dum enim aratro dentale subicit, affigit aurea, stivam inserit, figuram crucis imitatur; ^e compactio enim ipsa similitudo quædam est dominice passionis. Cælum quoque ipsum hujus signi figura dispositum est. Nam cum quatuor partibus, hoc est oriente, et occidente, ac meridiano, et septentrione distinguitur, quatuor quasi crucis angulis ^f continetur. Ipsius enim inces-

^a In utroque codice S. Crucis in Jer., et in Vatic. desunt verba nunc idem.

^b Cod. Vatic. 1270, colliditur.

^c Cod. S. Crue. in Jer., et Laur., et ex ipsius signo.

^d Cod. Vat. 6151 hominem quod noceret.

^e Sirenarum tabula usus est Maximus, ut mysterium crucis declararet. Eiusdem Homerum inventum fuisse nemo nescit, qui hac præclara imagine, Ulyssis prudentiam, sagacitatem, animique firmitatem in eludendis oblectamentorum illecebris, et periculis viriliter commendavit. In duodecimo Odysseæ libro legitur a vers. 47 ad 54, et infra cap. xxi ad vers. 177. Quædam Homeri commentatores de ei agunt, et ex Latinis auctoribus Albius Silius lib. iii, Virg. *Æneid.* lib. vii, Ovid. *Metam.* lib. xiv, Boetius de *Consol.* lib. iv, metr. 3, et S. Augustinus de

^f Uterque codex S. Crucis in Jer., et securi signo.

^g Cod. Vat., statim enim et hanc diabolus.

^h Cod. 90 S. Crucis in Jer., compositio, et cod. Vat. 1270, comparatio.

ⁱ Cod. Vat., continetur. Ipsius enim incesus, etc.

Citt. Dei. lib. xviii, cap. 17. Sanctus Maximus, ut mysterium crucis declararet, Ulyssis ingeniosum inventum proposuit. Nam is arbori alligatus, obturatis sociorum auribus, Sirenarum insidias evasit, et incolumis quo tendebat pervenit; Christus cruci affixus absoluto redemptionis opere, diabolicas vicis fraudes, et salutem omnibus attulit. A fabula autem ad Scripturæ veritatem transit Maximus, ut sacri scriptoris characterem servet, atque mysterium crucis in serpente presignatum illustret.

sus hominis, cum manus levaverit crucem pingit, ^A etque ideo ¹⁵⁶ elevatis manibus orare præcipimur, ut ipso quoque membrorum gesta passionem Domini fateamur; tunc enim citius nostra exauditur oratio, cum Christum, quem mens loquitur, etiam corpus imitatur. Hoc etiam exemplo Moyses sanctus, cum contra Amalech bellum gereret, non armis, non ferro, sed elevatis cum ad Deum manibus superavit; sic enim habes scriptum: *Cum elevarisset manus*

suas Moyses, vincebat Israel, cum autem deposuisset manus suas, convalescebat Amalech (Exod. xvi). Hoc igitur dominico signo scinditur mare, terra colitur, cælum regitur, homines conservantur. Hoc, inquam, dominico signo etiam reseratur interna; nam ex quo homo Dominus Jesus, qui ipsam crucem gestabat, sepultus in terra est; veluti dirupta ab eo ^b exarata terra, omnes, quos retinebat mortuos, germinavit ¹.

HOMILIA LI.

De sancto latrone I.

ADMONITIO.

Magna est scriptorum de auctore, de titulo, deque initio hujusce homiliæ dissensio. Qui in codices Valli-cellanum n., et Vaticanum 6452 eam intulere calligraphi, sancto Leoni Magno adjudicandam existimant. Sed hos Ballerini fratres in celebri editione operum ejus sancti pontificis nihili faciendos esse putarunt. In codice Vaticano Palatino 4951 omittitur auctoris nomen. Eam in Ambrosianos sermones conjectit Gillotius editor Parisiensis opp. Ambrosianorum, quem secuti sunt curatores Romanæ Sixti editionis. Nobis autem est, esse Maximo asserendam. Cur autem sic statuamus causæ sunt sane multe. Nam et vexus cum homilia superiore satis, et stylus qui plane Maximianus est, et ratio adducendorum locorum sacræ Scripturæ quæ certe est Maximo peculiaris, et codices mss. insigniores, ut Sangallensis, ut 99 Sanctæ Crucis in Jerusalem, ut Taurinensis, ut Laurentianus x, Plut. xiv, in eam nos sententiam induxerunt; in qua eo sumus majorem in modum confirmati, quo monachi Benedictini congregat. Sancti Mauri, eam esse apud Maximum videndam moneant in sua sermonum sancti Ambrosii collectione. Maximo item eam ascribunt Gymnicus, Galesinius, Cumdinus, Raynaudus et Margarinus. Ac de auctore quidem hujus homiliæ hactenus. Nunc de titulo. Is in codicibus Sangallensi, et Taurinensi, et apud Gymnicum, Galesinium, Raynaudum, Cumdium, Margarinum est: *De sancto latrone*. In Laurentiano x: *De sancta passione*. In Sanctæ Crucis in Jerusalem 99: *De die sancto Pasche*. In Vaticano Palatino 4951: *De fide sancti latronis, qui in cruce Dominum confessus est*. Nos pervulgatum adscribendum nobis putavimus, qui ut animadvertimus, est *De sancto latrone*. Restat locus de homiliæ initio. In codicibus Vaticano 6452 et Valli-cellano n. est hujusmodi: *Audit in præsentii lectio vestra, fratres, quid sit, quod iste latro in cruce Domini constituto non solum peccatorum suorum veniam consequitur, sed etiam paradisi aménitate donatur*, etc. In editione Sixtina operum sancti Ambrosii: *Quoniam hodie Evangelii lectio de latrone fecit mentionem, videamus*, etc. Neutram harum lectionum secuti sumus. Eam probavimus quæ et insignioribus codicibus continetur, et firmata est editorum consensione.

ARGUMENTUM. — *De causis, ob quas latro pœnitens, cum Christo cruci affixus, tum cito paradysum ab eodem promeretur.*

Quoniam hesterno die de latrone fecimus mentionem, videamus quis iste latro sit, qui in cruce Do-

mino constituto non solum peccatorum suorum veniam consequitur, sed etiam paradisi aménitate donatur: ut qui propter scelera damnatus fuerat ad pœnam, propter fidem transferretur ^a ad gloriam, fueritque illi crux, quam pertulit, non tam supplicii damnatio, quam salutis occasio. ^b In cruce enim posi-

^a Cod. Vat. 6451, *sua autem paululum remisisset, convalescebat Amalech.*

^b Uterque S. Crucis in Jer., et exarata terra.

^c Cod. Vat. 4951, in gloriam.

¹ Hic habet finem sermo in cod. Vat. 6451, et quod sequitur spectat ad homiliam *De corpore Christi*.

² In cruce enim positus Christum Dominum nostrum credidit crucifixum, et ideo qui consortio passionis utitur, consortio paradisi donatur. — Vindicandus est Maximus ab injuriosa critique Remigii Cellierii, qui tom. XIV *Histor. sacr.* homilie hujus summam referens, S. antistitem nostrum tradidit quasi docuerit latronem in cruce pendentem a sola fide justificatum fuisse. Alia profecto mens fuit Maximi, cum plures afferat causas, quibus a Christo peccatorum veniam, et paradisi gloriam Latro est consecutus: *Magna, inquit, fratres, et multiplex causa est*. Primam adducit fidei devotionem, id est perfectum mentis, et cordis assensum, quo credebatur Christum secum compatiemtem Deum esse ab omni prorsus culpa immunem, et ad salutem comparandam hominibus supplicium, et mortem pro illis subire voluisse. Non de pœna præsentii cogitavit latro, sed de cavenda futura. Ad Christum ergo, quamquam illud eodem supplicio affectum videret, suas preces suaque vota convertit, et præter fidem in maiestatem potestatemque ejus, magna spe se efflari ostendit a Christo fore salvandum: *Plus incipit avere*, ait Maximus, *quod sperat, quem sentire quod patitur*. Crucem revera Christi, quæ aliis visa est scandalum, ipse latro putavit virtutem,

qua, deleta culpa, Dei regnum restanraturus erat. Quare his perfusus luminibus latro præclaram illam edidit confessionem, qua, ut, inquit, sanctus Leo Magnus, non tam de ligno crucis, quam de throno misericordiæ meruit audire se Christi gloriæ futurum esse consortem. *Hodie mecum eris in paradiso*. Sed hanc divinæ pietatis sententiam non tam fides et spes latronis sibi conciliarunt, quam caritas, quæ snos inter cruciatus exarsit erga Dominum: *Intellexit enim, prosequitur Maximus, quod pro alienis peccatis has plagas susceperet, pro alienis sceleribus hæc vulnera sustineret. . . . atque ideo plus amare cepit, postquam in corpore ejus sua vulnera recognovit*. Iterum: *Plus ergo in cruce positus livorem ejus cernens latro diligit Deum; infra etiam: mira res: plus in cruce latro Christum diligit, quam Judas dilexit in cæna*. Deinde etiam docet S. Maximus latronem agnovisse omnem Domini passionem ex ipsis fieri voluntate, quæ cognitio tanto magis eum ad Christum diligendum incendit. Cum igitur a Maximo non sola fides, sed etiam spes, et caritas latronis commendetur, injuriose cum ipso agi arbitramur, quoties a præstantia fidei, et non a fide simul cum caritate operante dicatur, Maximum docuisse latronem justificatum.

ius Christum a Dominum nostrum credidit crucifixum; **A** 157 et ideo qui consortio passionis utitur, consortio paradisi condonatur. Beatus enim latro, dum supplicium patitur, regnum coeleste consequitur. Ecce reus dicitur, ^b sicut cui damnari a tempore expedit. Non enim perveniret ad gloriam, si non contradictus esset ad poenam. Videamus, inquam, cur tantorum criminum reus, tam cito a Salvatore paradisi promeretur; cum alii multorum temporum lacrymis frequentibusque jejuniis, vix delictorum suorum veniam consequantur. Magna, fratres, et multiplex causa est: primum, quod iste latro devotione fidei tam repente mutatus est, ut presentem poenam despiceret, ac de futura veniam precaretur, et magis crederet utile sibi esse de aeterno iudicio petere, quam ^d de temporali supplicio postulare; reminiscens enim scelerum suorum, et **B** poenitentiam gerens, plus incipit ^e avere quod sperat, quam sentire quod patitur. ^f Potuit enim, ^g nisi de futuris amplius cogitasset, qui in Christum semel crediderat, de presenti magis supplicio deprecari, ^h Deinde illud ad gratiam ejus majoris est meriti, quod Christum in cruce positum credidit, et passio, quae aliis scandalum ⁱ fecit, illi ad fidem profecit; crucis enim passio multis scandalum fuit, sicut dicit Apostolus: *Non autem praedicamus Christum crucifixum, Judaeis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam* (1 Cor. 1). Recte ergo meretur paradisi, qui crucem Christi non putavit esse scandalum, sed virtutem; ^j dicit enim idem Apostolus: *Ipsius vocatis Judaeis Christum Dei virtutem, et Dei sapientiam* (Ibid.). Recte plane et Dominus huic donat paradisi, quia **C** quem Judas Scarioth in hortulo paradisi distraxerat, hic in crucis patibulo constituitur. ^k Mira res: constituitur latro quem discipulus abnegavit; mira, in-

quam, res: latro honorificat patientem, quem ^l Judas prodidit osculante: **158** ab hoc pacis blandimenta venduntur, ab illo crucis vulnera praedicantur; ait enim: *Memento mei, Domine, cum veneris in regnum tuum* (Luc. xxiii). ^m Haec est fidei plena devotio, ut cum de vulneribus Domini proflus sanguis cernitur, tunc de potestate ejus venia postuletur; cum videtur ejus humilitas, tunc magis ⁿ teneatur ejus divinitas; cum morti addictus putatur, tunc ^o regis illi honorificentia deferatur. ^p Iste enim fidelis latro non credidit moriturum, quem annuntiat regnaturum; non putat subdendum inferis, quem dominaturum constituitur in ^q caelo; non arbitrat eum apud tartarum detineri, a quo etiam se postulat liberari. Cernat licet ejus hiantia vulnera; spectet ipsius sanguinem profluentem, ^r Deum tamen credit, quem reum nescit; justum fatetur, quem non meminit peccatorem: ait enim illi alteri exprobranti latroni: *Nos quidem recte digna factis recipimus; hic autem nihil mali gessit* (Ibid.). Intellexit enim, quod pro alienis peccatis has plagas susciperet, pro alienis sceleribus haec vulnera ^s sustineret; et scivit, quod illa in corpore Christi vulnera, non essent Christi vulnera, sed latronis; atque ideo plus amore cepit, postquam in corpore ejus sua vulnera recognovit. Ait enim propheta: *Quoniam ipse infirmitates nostras portat, et pro nobis dolet; nos autem existimabamus eum esse in dolore, et livore ejus sanati sumus* (Isai. lvi). Plus ergo in cruce positus ^t livorem ejus cernens, latro ^u diligit Deum: mira res: plus in cruce latro Christum diligit, quam Judas dilexit in cena: ille per cibum supplantat Magistrum; hic credidit Dominum per dolorem, sicut ait propheta: *Qui edebat panes meos* ^v *adimpliavit adversum me supplantationem*

^a In cod. Vatic. 6452 desunt voces *Dominum nostrum*.

^b Cod. Vat. 6452, *Ecce reus dicitur, cui damnari id temporis expedit; non enim perveniret ad gloriam, nisi traditus esset ad poenam*. Item cod. Vat. 4951 et Cod. 90 S. Crucis in Jer.

^c Idem cod. S. Crucis, *id temporis expedit. Non enim perveniret ad gloriam, si non traditus esset ad poenam*.

^d Cod. Vat. 6452, *quam de tali supplicio postulare*; cod. Vatic. Palat. 4951, *reminiscendo enim suorum scelerum et poenitentiam gerendo plus incipit*.

^e Latini editores omnes corrigunt qui *dolere* habent; non enim dolorem, sed amorem excitat, quod speratur.

^f Cod. Vat. Palat. 4951, *Potuit enim de presenti magis supplicio deprecari, nisi de futuris amplius cogitasset, qui in Christo semel credidit*. Deinde, etc.

^g Cod. Vat. 6452, *nisi de futuris suppliciis cogitasset, qui*.

^h Cod. Vat. 6452, *Deinde aliud ad gratiam ejus majoris est meriti, quod Christum in cruce positum Dominum credidit, et passio*.

ⁱ Ipse enim fidelis latro non credidit moriturum, quem annuntiat regnaturum, etc. — Cum totus hic esset Maximus in praedicanda conversi latronis fide, confitentis Christum secum patientem Deum, et ab eo peccatorum veniam, ac paradisi poscentis, inter cetera quibus eum commendavit, dixit S. latronem non credidisse Christum moriturum. Hoc sane voluit intelligi de necessitate moriendi, a qua ut Deus

^j Cod. S. Crucis in Jer., *facit*.

^k Cod. Vatic. 6452, *dicit enim Apostolus, vocans Christum Dei virtutem, et Dei sapientiam*. Recte plane.

^l Cod. Vat. Pal. 4951, *Mira res: constituitur latro, honorificat patientem, quem Judas prodidit osculante: ab isto ad perdendum oscula dantur, ab illo crucis vulnera praedicantur: dicit enim: Memento, etc.*

^m Cod. S. Crucis in Jer., *Haec est vera fidei, etc., plena devotio ut cum de vulneribus, etc.; cod. Palat. 4951 et cod. Vat. 6452, Haec vero est plena devotio, etc.*

ⁿ Cod. S. Crucis in Jer., *timeatur*.

^o Cod. Vat. 6452, *regi illi*.

^p Idem cod. Vat., *in caelis*.

^q Cod. Vat. 6452, *Dominum tamen*.

^r Cod. Vat. 6452, *sustineret. Scivit, quodque non essent sua vulnera, sed*.

^s Cod. Vat. 6452, *et livore*. Cod. Vat. Pal. 4951, *sed livore*.

^t Cod. S. Crucis in Jer., *livores*.

^u Codd. Vat. 6452 et Vall., *Latro dilexit Dominum*.

^v Cod. Vat. Pal. 4951, *amplificavit*.

liber erat, et nisi voluisset, mortuus non esset. Noverat enim latro, ut infra ait sanctus doctor, pangen Dei passionem ex ipsius fieri voluntate, per tam alto progeniem commiserantem, ejusque salutem esse causam, cur pateretur. Quapropter in eum credens, ejus sanguine ablui, tantique beneficii participem fieri postulavit.

(Psalm. xl). Cognovit igitur hic latro omnem Dominum passionem ex ipsius fieri voluntate, et in potestate ejus esse vel a mortis **159** animam tradere, vel ad vitam iterum remeare, sicut ipse Dominus ait: **A** Potestatem habeo ponendi animam meam, et potestatem habeo iterum sumendi eam (Joan. x). Usque adeo autem illum liberum ab inferni legibus judicavit, ut etiam se ab iis posceret liberari.

HOMILIA LII.

De eodem S. latrone II.

ADMONITIO.

161 Adhuc esse superiori hanc homiliam primo quisque intuitu agnoscat, cum ejusdem latronis fides commendetur, novisque ejus excellentia rationibus illustratur. Illa igitur indubius codicum et editorum fragilis S. Maximo vindicata, hanc sibi sociam adsciscit. Neque vero ad id ostendendum peculiare probationis congerere nobis opus esset, nisi majus astruere veritatis fundamentum studeremus. Quatuor ergo codices afferimus, nempe S. Crucis in Jerusalem 99, homilia 48, Sangallensem, homil. 63, et Laurentianum x, Plat. xiv, pag. 285, cum titulo: *Item sequentia, et codicem Taurinensem: Item de eodem, de beato Petro et ancilla*. Editores supra relati similem hanc epigraphem posuerunt. Grynicius pag. 429, ita habet: *De eodem latrone, et Petro apostolo, et ancilla ostiaria*, homil. 2. Galesinius pariter pag. 126, Raynaudus pag. 215, Cuendrius tom. II, pag. 4355, Margarinus in Bibl. Max. tom. VI, pag. 23. His igitur muniti praesidiis facile editorum Parisiensem et Romanos de suppositione arguimus, qui eam sub Ambrosii nomine, et praecedentes, recuderunt: sicuti codices Vaticanum 6452, et Vallicellianum n, idem nomen ferentes. Sed singularis est titulus homiliae hujus in Sixtina editione: *Collecta, quam hodie legit Ecclesia, fratres carissimi, sic habet: Deus, a quo et Judas reatus sui parum, etc.*

ARGUMENTUM. — Primum de praestantia fidei generatim agitur; deinde de fide S. latronis, qui justificatus est, quia cunctis de divinitate deique voluntate Christi, se magis postulavit liberari: postremo de trepidatione apostolorum in passione Christi, deque ancilla ostiaria.

Mementi, fratres, vestra dilectio me dedisse rationem a cur tantorum criminum inveteratus latro, et scelerum suorum confessione damnatus, paradisum in ipso supplicii patibulo potuerit promereri, et tanta fuerit celeritate salvatus, ut peccata ejus gratia praevenirent antequam poena, et prius in malis suis gloriari coepisset quam puniri; non enim patitur supplicium, dum paradisum promeretur. Petro sicutur a Christo: *Non potes me modo sequi, sequeris postea* (Joan. xiii). Et hunc dicitur: *Hodie mecum eris in paradiso* (Luc. xxiii). Tanquam discipulus ille differtur, et hic tanquam socius invitatur; ille adhuc reservatur ad praemium: a etiam ad consortium iste diligitur. *Non potes, inquit, me modo sequi. Impossibile est Petro sequi Dominum: etiam facile a latroni est esse cum 162 Domino. Hodie mecum eris in pa-*

* Cod. Vat. Pal. 4951, vel in mortem.

* Cod. Vat. 6452, cur tantorum criminum malitia inveteratus latro crucis confessione damnatus, sola confessione paradisum in ipso supplicii patibulo potuit promereri, et tanta fuit celeritate salvatus, ut expectata ejus gratia praevenirent antequam poenam, et prius in malis suis gloriam recepisset, quam possit putari, ut non patitur supplicium, dum paradisum promeretur.

* Cod. 99 S. Crucis in Jer. legit: *Tanquam preperus ille differtur, et hic, etc.*; et cod. Vat. 6452, *preperus*.

* Idem cod. S. Crucis in Jer., et Vat. 6452, ad consortium iste diligitur.

* Idem cod. Vat., etiam facile est istum esse cum Domino. Hodie, inquit, mecum eris in paradiso. Non in alio differtur tempore, non die altero reservatur; ipsa hora qua paradisum Dominum suscepit.

* Tanquam discipulus ille diligitur, et hic tanquam socius invitatur; ille adhuc reservatur ad praemium, etiam ad consortium iste diligitur. — Appellat Maximus ad statum presentem Petri, qui probandus erat in ministerio Ecclesiae ipsi commissio, et ad confessionem latronis plenam fide et caritate. Dixerat enim: *Nos quidem iuste, nam digna factis recipimus; hic autem nihil mihi gessit. Et conversus ad Jesum, deprecatus est ut sibi veniam daret et salutem: Me-*

B radiso. Non in alio differtur tempus, non in diem alteram reservatur; ipsa hora, qua paradisus a Dominum suscipit, suscipit et latronem: utius passus est pro salute cunctorum, et duobus pariter immortalitatis janua reseratur. Sed hanc totam gloriam latroni fides praestitit. Fides enim est, quae peccata cooperit, quae vincit crimina, quae facit de latronibus innocentes: quamvis enim delinquentium 7 gravis culpa sit, fides tamen major est gratia: plus enim, credidisse Christo, quam saeculo deliquisse: et plenioris est meriti, veniam sperasse de Domino, quam culpam contraxisse de mundo; sicut enim perfidia trinosum facit, ita fides perfectit innocentem. Denique Judas posteaquam fidem perdidit, innocentiam apostolatus amisit: omnium enim criminum reus factus est, posteaquam virtutum omnium Dominum denegavit. Sicut ergo sufficit isti ad scelera, deseruisse Christum; ita illi sufficit ad innocentiam, Domino credidisse. Facit igitur et fides innocentes latrones, et a perfidia apostolos criminosos. Magna igitur et perfecta fides in illo latrone fuit, magna

* In cod. S. Crucis in Jer. additur inquit.

* Editores habent ipsa hora qua paradisum Deum suscepit; sed meliori cod. Vat. sectione usi sumus.

* Codd. S. Crucis in Jer., Vatic. et Vallicell. xi, tantum.

* Idem cod. Vat., quae peccata operit.

* Idem codd. S. Crucis Jer. et Vatic., grandis sit culpa.

* Idem cod. Vat. 6451 legit, perfidia apostolorum criminosum. Magna plane est fides et admirabilia, quae Christum crucifixum magis credidit, quam puniret. In hoc enim totius formae salutis est, Salvatorem dum majestatis Dominum cognoscit, cum videtur ejus humilitas patientia cruciari.

* Cod. 99 S. Crucis in Jer., magna plane est et admirabilis fides, quae Christum crucifixum glorificari magis, etc.

memento mei dum veneris in regnum tuum (Luc. xxiii). Cum ergo latro tam praeclarum praebuerit de Salvatoris divinitate testimonium, ejusque amore flagraverit, meruit invitari ad praemium, et a Christo consortium fieri caelestis gloriae. Hodie mecum eris in paradiso. Petro autem differebatur corona, quia ab ipso fundanda erat Ecclesia atque martyrii certamen obeundum.

est et admirabilis fides, quæ Christum crucifixum **A 164** gloriarî magis credidit, quam puniri; in hoc enim totius forma salutis est, Salvatorem tunc majestatis Dominum * recognoscit, cum videtur humilitatis patientia cruciari; unde ait Apostolus: Si cognovissent, nunquam Dominum majestatis crucifixissent (I Cor. xi). Hæc, inquam, perfecta fides est, ^b Christum in cruce non reum credere. Unde ille latro justificatus est, quia Salvatore in patibulo constituto, Judæis insultantibus, ^c vel criminosa dicentibus: *Libera te ipsum, si potes (Matth. xxvii)*: ille certus de divinitate ejus, et securus de voluntate, se magis postulat liberari. Magna, inquam, fides in illo latrone ^d, et sanctis apostolis comparanda: nisi quod et forte præcesserit: præcessit etenim devotione, qui præcessit et præmio; prior enim latro ad paradisum, **B** quam apostoli pervenerunt. Denique Petrus Dominum sequitur, et iste comitatur. Dominus autem secundum fidem et meritum tribuit et remunerationis obsequium. Omnes enim, sicut legimus (Matth. xxvi), in passione Salvatoris discipuli trepidarunt, omnes

eum pene, cum traderetur, reliquerunt; factum est, sicut scriptum est: *Perentiam pastorem, et dispergentur oves gregis (Zacch. xiii)* ^e. Denique fidem Petrum nec admonitus potuit custodire: toties lapsus est, quoties ne laberetur admonitus: et nisi modum quendam tertio denegandi ei Dominus statuisset, forsitan sæpius interrogatus, sæpius abnegasset. Tantam enim trepidationem discipulis intulit passio Salvatoris, ut, quod apostolo Christus ante prædixerat, ancilla destrueret, et magis prævaleret ostiaria ad perfidiam, quam apostolus ad cautelam. Non bona ostiaria, quæ Petrum ideo in domum sacerdotis includit, ut a fide Salvatoris excludat. Male Adam induxit Eva, male Petrum introduxit ancilla; illa exclusit a paradiso, hæc exclusit a Christo; illa persuasionem suam virum decepit, hæc interrogatione sua apostolum circumscipit; illa ad prævaricandum Adam impulit, hæc Petrum ^f ad negandum, et idem sexus in utraque ostiarie officium gerens aut excludit a vita, aut includit ad mortem.

HOMILIA LIII.

De penitentia Petri, et ostiaria ancilla.

ADMONITIO.

165 Octo sunt codices in quibus hanc homiliam S. Maximo ascribi legimus, quorum antiquior est codex Sangallensis homil. 66, deinde Ratisponensis S. Emmerami pag. 23, Martinensis homil. 54, Laurentianus xiv, pag. 76, Taurinensis cum titulo: *Item et de penitentia Petri, et de ancilla*; reliqui habent: *Item sequentia*. Codex Casinensis cxi, pag. 11, a tergo, et Augiensis xv inscriptione non conveniunt; in primo enim legitur: *De penitentia Petri*; in altero: *De die sancto Pasche*. Exstat quoque in codice Ambrosiano H 146, octingentis et ultra abhinc annis scripto, quem octavo loco nominamus. Codex ergo Vaticanus 1270, in quo uno S. Ambrosio nuncupato, atque editores Parisiensis et Romani eidem S. doctore hanc homiliam tribuentes eam vim non habent, ut plurimorum mss. consensum evertant; contradicentibus etiam ipsis Gymnico pag. 153, Galesfrido pag. 127, Raynando pag. 216, Cundio tom. II, pag. 1536, et Margarino in Bibl. Max. tom. VI, pag. 25. His scribentibus homiliae titulum: *De penitentia Petri, et ostiaria ancilla assensum sumus*. Benedictini monachi congreg. S. Marti in sepe laudata præfatione ad sermones S. Ambrosii admonent omnia Maximum homiliae hujus auctorem conelamare, idemque se de reliquis homiliis, quæ inter se colligantur, sentire profitentur.

ARGUMENTUM. — *De muliebri usitato ad decipiendum sexu; de Adam ab Eva, de Petro ab ostiaria decepto; de utriusque respicientia; deque præstantia lacrymarum. Exemplo Petri nostra peccata curemus; qui post lacrymas pastor assumptus alios regendos accepit.*

Diximus, fratres, quod ad similitudinem Evæ, Petrum ostiaria mulier quoque deceperit: et sicut Adam femina circumscripsit, ita et apostolum ^g femina circumvenerit. Usitatus enim ad decipiendum sexus est: fraudis suæ vasculum in ostiaria diabolus recognoscit, ^h quia fideles viros nonnisi per mulierem opugnare consuevit. Ibi Adam per Evam fugat (Gen. iii); hic Petrum vincit per ostiariam; fuit enim, sicut legimus, in paradiso deliciarum diabolus; nec defuit,

sicut intelligimus in prætorio Judæorum. Ibi imminabat Satanas serpens: hic Judas coluber perurgebat. Est ergo eadem similitudo deceptionis in Petro qua in Adam fuit, quoniam eandem est et similitudo mandati. Accipit enim a Domino uterque mandatum, Adam ne tangeret, ⁱ et apostolus ne negaret; ille na lignum scientiæ præsumeret, hic ne **166** crucem sapientie præteriret; sed transgrediens uterque præceptum, pari modo delinquit; gustat ille quod non licet, loquitur iste quod non decet; et tamen facilius ^j negatio Petri, quam Adæ prævaricatio; citius enim apostolo, quam protoplasto subvenitur. Hunc enim Deus ad vespem requirit errantem, illum Dominus pullorum cantu denegantem. Adam reus facti odus

* Cod. S. Crucis in Jer., recognosci.

^b Idem cod. S. Crucis in Jer., *Christum in cruce Deum, non reum credere.*

^c Idem cod. S. Crucis in Jerusalem, et velut criminosa, etc.

^d In cod. S. Crucis in Jer., fuit.

^e Cod. S. Crucis in Jer., *hæc Petrum compulit ad negandum.*

^f Vñ. August., de Anima et ejus Orig. lib. 1, cap. 9, ubi latronis eximiam fidem et confessionem cum apostolorum timore et fuga confert.

D ^g Cod. Martin. omittit femina.

^h In cod. Ambrosiano deest quia; deest etiam in cit. codd. S. Crucis in Jer., in Mart., et in Vat. 1270, pag. 28, a tergo, qui habet, *recognovit fideles viros nonnisi per.*

ⁱ In cod., Martin. deest particula et.

^j Cod. Martin. addit est.

erubuit, Petrus conscius dicti, correptus ingemuit; A ille tanquam deprehensus festinat ad latebras, hic tanquam emendatus prorumpit ad lacrymas; veluti latenti enim, et celanti se a Divinitate Adæ dicitur: Adam ubi es (*Gen. iii*)? Non quod Adam conspectum Domini latere potuerit, sed quod peccatrici conscientie nullus locus tutus vel certus sit, dum metuit deprehendi. Respexit Dominus Petrum, et apertis oculis ejus emendavit errorem (*Luc. xxi*). Recte oculis emendat, quia scriptum est: *Oculi Domini super justos, et aures ejus in preces eorum* (*Psalm. cxlii*). Ergo Petrus prorupit ^a ad lacrymas, nihil voce precatus. ^b Invenio enim quod flevit: non invenio quid dixerit; lacrymas ejus lego, satisfactionem non lego. Recte plane Petrus flevit et tacuit, quia quod deseri solet, non solet excusari, et quod defendi non potest, abluui potest; lavat enim lacryma delictum, **167** quod voce pudor est confiteri. Lacrymæ ergo verecundie consulunt pariter, et salutem, nec erubescunt in petendo, et impetrant ^c in rogando: lacrymæ; inquam, tacitæ quodammodo preces ^e sunt, veniam non postulant, et merentur; causam non dicunt, et misericordiam consequuntur; nisi quod utiliores lacrymarum preces sunt quam sermonum; quia sermo in precando forte fallit, ^d lacryma omnino non fallit; sermo enim interdum non totum profert negotium; lacryma semper totum prodit affectum. Et ideo Petrus jam

non utitur sermone ^e quo sefellera, quo peccaverat, quo fidem amiserat; ne per id ei ^f non credatur ad confitendum, ^g quo usus fuerat ad negandum; ac per hoc mavult et causam suam flere, quam dicere, et ^h quod voce negaverat, lacrymis confiteri. Invenio autem et aliud cur tacuerit Petrus; ne tam cito veniæ postulatio per impudentiam plus offenderet quam impetraret; solet enim citius mereri indulgentiam, **168** qui ⁱ verecundius deprecatur. In omni igitur culpa ante flendum est, ^j sic precandum. Scimus jam ^k hoc exemplo, quemadmodum nostra peccata curemus. ^l Ecce nihil nobis apostolus nocuit quod negavit, et plurimum profuit quod emendavit. Denique imitemur eum alibi dicentem: cum enim tertio interrogaretur a Domino: *Simon, amas me?* Respondit ^m tertio: *B Domine, tu scis, quia diligo te*: ait Dominus: *Pasce oves meas* (*Joan. xxi*). Et hoc tertio: quod quidem dictum ad compensationem prioris ⁿ fecit erroris; qui enim Dominum tertio negaverat, tertio constituitur; et quoties culpam delinquendo contraxerat, toties gratiam diligendo conquirat. Videte ergo, quantum fletus profuerit Petro: antequam fleret, lapsus est: posteaquam flevit, electus est; et qui ante lacrymas prævaricator exstitit, post lacrymas pastor assumptus est: et filios regendos accepit, ^o qui prius se ipse non rexit.

HOMILIA LIV.

De eodem Petro apostolo.

ADMONITIO.

Hanc homiliam, qua dilucide comprobatur primatus Petri, non esse ascribendam censeo sancto Ambrosio, ut in codicibus duobus, Vaticano 1277, pag. 62, et Urbevetano, et in nonnullis editionibus legitur; sed sancto episcopo Taurinensi Maximo. Id colligi potest ex hujus cum superiore nexu, ex scribendi ratione simili, ex congerie contrapositionum, quæ propria est Maximi, atque ex numero codicum, in quibus ejusdem nomen inscribitur. Codices hi sunt quinque, Sangallensis homil. 67, S. Crucis in Jerusalem 99, homil. 50, Taurinensis, Laurentianus x, Plut. xiv, pag. 288, et iv, Plut. xxxiii bibl. olim S. Crucis Minor. Convent. nunc in Laurentiana. Supra laudatus codex Vaticanus 1277 habet inscriptionem hujusmodi: *Sermo in natali S. Petri primus*; Vaticanus alter 6451: *Sermo in vinculis S. Petri*. Neuter eorum convenire potest, non primus, quia dies natalis sanctorum dici solet dies transitus eorum ad gloriam; non secundus, quod nihil de celebritate vinculorum Petri hac in homilia legatur. Codex Taurinensis habet: *Item et de eodem S. Petro*; cæteri: *Sequentia*, videlicet eandem homiliam, quæ est de penitentia Petri. Alcuinus pag. 356 edit. Venet. 1537 eandem sub nomine Maximi inter sermones festi SS. Petri et Pauli collocavit. Gymnicus vefo pag. 156, Galesinius pag. 128, Raynaudus pag. 216, Cumdus tom. II, pag. 1257, et Margarinus in Bibl. Max. tom. VI, pag. 24, designato titulo: *De eodem Petro apostolo*, S. Maximo ascripserunt. Nos et titulum, et idem homiliæ principium servamus (quod alii pro libito mutavere) ut in Maurina appendice serm. S. Augustini num. 192, pag. 226, edit. Antwerp. an. 1700, et in codice Vaticano 6451, legimus.

^a Cod. Martin. in lacrymas.

^b Cod. Lambacensis, irrigando

^c Cod. Ambrosianus, preces ferunt.

^d Cod. Sanctæ Crucis in Jerusalem, lacrymæ omnia non fallunt.

^e Item cod. Martin., qui fellerat cum peccaverat.

^f Cod. Martin. omittit non.

^g Cod. Ambros., et quem voce, etc.

^h Cod. Casin. cxi, qui verecundia id deprecatur.

C ⁱ Cod. Martin., et sic.

^j Idem cod. Martin., in hoc exemplo.

^k Idem cod. Martin., Ecce nobis nihil quod apostolus negavit, nocuit.

^l Idem cod. Martin. omittit tertio.

^m Codd. Ambros., S. Crucis in Jer., et Vatic. 1270, profecit, etc.

ⁿ Cod. Lambac., non correxit; cod. Vat. 1270, qui se ipsum non rexit.

^a Invenio enim quod flevit: non invenio quod dixerit: lacrymæ ejus lego, satisfactionem non lego. — Hæc ex Ambrosio, lib. x. in lucem desumpsit Maximus. Visi sunt aliqui confessionis auricularis præceptum in penitentis sacramento impugnantes abuti hoc Ambrosii loco. Eos confutatos esse a monachis S. Mauri nemo nescit; docuerunt enim Ambrosium hic de confessione sacramentali non agere, sed de privata penitentia, quæ a lacrymis incipere debet, et deinde ad reatus sui accusationem, et ad veniæ pe-

tionem procedit. Inveni, inquit Ambrosius, cur tacuerit Petrus, ne tam cito veniæ petitio plus offenderet, ante flendum est, sic precandum. Vid. Comment. in lib. x Evang. Lucæ, edit. Paris. 1790, pag. 1523. Eodem spiritu locutus est Maximus, eademque doctrina ab heterodoxorum censura defenditur.

^b Externa negatione, non animi affectu, quo exarsit, cum dixit Domino suo: *Animam meam pro te ponam*

169 ARGUMENTUM. — *Petrus pastor gregis, Ecclesiarum petra totius operis Christiani compagem molemque continens, cujus operis consortium cum Christo habet. De Petri in mari ambulantis fide, atque dilectione.*

Astruximus ^a superiore dominica, S. Petrum in Salvatoris passione suis erroribus profecisse, et posteaquam negavit Dominum ^b Deum, fuisse meliorem Fideliorum enim factus est, postquam fidem se perdidisse deservit; atque ideo majorem gratiam reperit quam amisit; tanquam bonus enim pastor tuendum gregem accepit, ut qui sibi ante infirmus fuerat, fieret ^c omnibus firmamentum; ^d et qui ipse interrogationis tentatione nutaverat, ceteros fidei stabilitate fundaret. Denique pro soliditate devotionis Ecclesiarum petra dicitur, sicut ait Dominus: *Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam* (Matth. xvi). Petra enim dicitur, eo quod primus in nationibus fidei fundamenta posuerit, et tanquam saxum immobile totius operis Christiani compagem, molemque contineat. Petra ^e autem pro devotione Petrus dicitur, et petra pro virtute Dominus nuncupatur, sicut ait Apostolus: *Bibebant autem de spirituali consequente eos petra; petra autem erat Christus* (I Cor. x). Recte consortium meretur nominis, qui consortium meretur et operis; in eadem enim domo Petrus fundamentum posuit, Petrus plantat, Dominus incrementum dat, Dominus irriguum subministrat (Matth. iv). Petrus enim tentationibus suis proficit, fletibus suis gaudet, periculis suis crescit. ^f Sic namque in mari, dum super undas temerarius viator ingreditur, nutat incessu, sed convalescit affectu; periclitatur corpore, sed devotione non labitur; mergitur pedibus, sed Christi dextera ^g sustentatur; sustentat fides, quem unda mergebat; et quem fluctuum procella turbabat, Salvatoris dilectio confirmabat. ^h Ambulavit enim in mari Petrus magis dilectione quam pedibus; non enim videbat ubi pedum vestigium poneret; videbat autem ubi fingeret vestigium caritatis. In mari enim positus considerat Dominum, et amore ejus ductus descendit **170** in mare, non cogitat labentes aquas, non fluenta currentia; et dum Christum respicit, non respicit elementum. Credit fide etiam inter undas solidum inve-

nire vestigium: ⁱ jactatur licet fluctibus mare, ventis pelagus, confirmetur non tamen ^k turbatur Petri semita, quæ ducit ad Dominum. Ambulat igitur super aquas Petrus, et sub pedibus ejus mollis unda non cedit. Legimus in Veteri Testamento (Exod. xiv) filios Israel per mare Rubrum siccis itineribus ambulasse, et ad securitatem gradientium, ne laboretur unda, in soliditatem quamdam eam fuisse mutatam. ^l Quanto hoc melius, ubi, ambulante Petro, nec mutatur unda, nec labitur, nec solidatur aqua, nec refugit. Melius, inquam, est, ubi eadem unda, quæ fluctuat et sustentat, ubi idem gurges, qui mergitur et famulatur. Illic ut portaretur per mare populus Israel, meatum suum naturam perdidit: hic portatur in aquis Petrus, ^m cursum suum fluentem non perdunt. Temerarius ergo viator apostolus, novi itineris viam carpit, modo curvati gurgitis molem ascendit, modo subsidentis sinus, unda descendit, et inter marinos fluctus ascensus ⁿ illi itineris, descensusque non deest. Sed ubi turbatus ventis, exagitatus procellis, ^o incipit timere quod credidit, statim ei gurges subtrahitur, unda subducitur; ^p mox defatigante fide, fatescit semita; tunc exclamans, Dominum Jesum salvum se fieri deprecatur; quem ^q apprehensum manu Salvator liberat, et objurgat, dicens: *Modice fidei, quare dubitasti?* Hoc est, cur tam modice fidei es, ut qui credendo ^r mare ambulare cõperas, non id perseverando transires? Scriptum est enim: *Qui perseveraverit usque in finem hic salvus erit* (Matth. x). Sed dum cunctaris et dubitas, iter quod ingressus fueras perdidisti. Cur, inquam, tam modice fidei es, ut non ea fide, qua venire cõperas, perveniens? Intellige ergo quia in mari credulitas te portabat, perfidia submergebat. Igitur, fratres, sanctus Petrus dum fluctuat, dum mergitur, dum periclitatur, sic pervenit ad Dominum; ostendit nobis quod non nisi per pericula properatur ad Christum; multi enim diabolici **171** fluctus sunt in hoc mundo, tentationum multa naufragia; a quibus ita liberari possumus, si clamantibus manum suam **172** Salvator extenderit. Nos ergo clamare ad Dominum non cõsemus: ille auxilium solitum non negabit ^s.

^a Codd. Vat. 6451 et Urbev. sic homiliam exordiantur: *Audistis, fratres carissimi, beatissimum Petrum in Salvatoris passione, etc.*

^b Codd. Vat. 1277 et 6451, necnon Urbev. omitunt *Deum*.

^c Cod. S. Crucis in Jer. pro *omnibus* legit *hominibus*.

^d Cod. Urbev., et qui ipse interrogatione negaverat.

^e Codd. S. Crucis in Jer. et Urbev., ergo pro autem.

^f Cod. Vat. 1277, *de spirituali*.

^g Cod. Urbev. *Hic habet pro Sic*.

^h Cod. S. Crucis Min., *sustentabat*; item cod. Sanctæ Crucis in Jer., Vatic. 6451, et Urbev., *sustinent fides*.

ⁱ Idem cod., *Ambulabat*.

^k Quæ hac homilia de Petri primatu in Ecclesia complexus est Maximus, brevi animadversione sunt ponderanda. Primum quidem affirmat, adeo Petrum

^l Uterque cod. qui supra, et cod. S. Crucis in Jer., *jactetur, licet, etc.*

^m Cod. S. Crucis Min., et S. Crucis in Jer., necnon Vat. 1277, *conturbetur*.

ⁿ Idem cod. S. Crucis Min., S. Crucis in Jer., et Vat. 6451, *Quanto hic melius, ubi ambulante, etc.*

^o Cod. Vat. 1277, et cursum suum; cod. autem Vat. 6451, et cursum suum fluentem non perdidit.

^p Cod. S. Crucis Min., *ascensus illius itineris*.

^q Cod. Laurent., *incipit timere, qui credidit*.

^r Uterque cod. Laurent., S. Crucis Min., et S. Crucis in Jer., *max enim defatigante fide*.

^s Cod. Urbev., *quem apprehensa manu*.

^t Codd. Vat. 1277, 6451, et Urbev., *in mare*.

^u Codd. Vat. 6451 et Urbev., *Jesus Christus Dominus noster, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum*.

reatum suum deservisse, ut majorem, quam perdiderat gratiam, receperit. et qui primus negavit, primus et confessus est. Secundo laudat in anastolo devotio-

nis soliditatem, intimam scilicet stabilemque dilectionem erga Dominum, qua meruit ut Ecclesie petra, seu novi spiritualis edifici fundamen- tum constitueret, et similitudine ac proprietate nominis ipsius Christi gauderet. Tertio docet Patrum in nationibus primum fundamenta fidei posuisse, atque super eam tanquam immobile saxum totum Christianum opus

A erigi ac sustentari. Quarto asserit, quæ plantat Petrus in Ecclesia, id est magisterio doctrinæ verbi divini spargit semina, irrigationibus celestibus crescere, et ad maturitatem pervenire. His igitur æstima Petri potestas, præminencia, doctrinæ veritas, et universale corporis mystici regimen a Christo Petro commissum comprobantur.

CLASSIS SECUNDA.

HOMILIE ÆSTIVÆ DE TEMPORE.

HOMILIA LV.

In festo Paschæ I.

ADMONITIO.

Mirum fortasse videbitur, quod homilia hæc tam elegans, tantaque eruditione elaborata nonnisi septem in codicibus nobis occurrerit, ex quibus tres in Maximum conveniunt, reliqui discrepant inter se. Nam duo Vaticanæ codices, 1270 et 1240, eam quidem continent, sed auctoris nomine carent. Tertio autem in codice Vaticano 4951, pag. 100, a tergo hæc est inscriptio: *Sermo S. Faustini episcopi*, et in margine alia manu adnotatur: *Queratur*, id est auctor. Notum est eruditissimos Edmundum Martenium, et Ursinum Durandum, tom. V *Thesauri Anecd.* edit. Lugdunæ. an. 1717, hanc homiliam sub eodem S. Faustini episcopi nomine publici juris fecisse. Eam se ex codice ms. S. Ildi Claromontensis exscripsisse fatentur; sed ex duobus Faustinis, quos nominant, neutrum hujusce orationis auctorem fuisse contendunt, ac proinde manifestam demonstrant suppositionem. Exstat etiam in codice n, pag. 21, bibl. olim S. Crucis Minor., nunc in Laurentiana S. Augustino ascripta; quam tamen Benedictini monachi congreg. S. Mauri inter Augustinianos sermones non numerant. Itaque, ut convenientibus in Maximum tribus codicibus fidem omnem merentibus, Taurinensi scilicet, ubi est cum titulo: *Item de Pascha sermo V.* Casinensi cxi, pag. 4, et Ambrosiano, S. Maximo homiliam asserimus. Editores omnes, Grynicius pag. 140, Galesinius pag. 130, Combefisius tom. V, pag. 478, Cuspidius tom. I, pag. 1443, Raynandus pag. 217, Margarinus in Bibl. Max. tom. VI, pag. 21, hanc primam in festo Paschæ inseribunt, collocantque in numero ejusdem sancti episcopi homiliarum.

ARGUMENTUM. — *Figuras omnes Veteris Testamenti, quibus præsignata sunt Christi Domini passio et resurrectio, sanctus Maximus diligenter complectitur et explicat. Hortatur auditores suos ut perscipiant, quantum valeant et debeant.*

Beneficia Dei nostri cum magna atque mirabilia sunt, tamen nec nova probantur esse nec subita, sed ab initio sæculi et prædicta sunt oraculis, et præfigurata mysteriis. Sacram enim Domini passionem ab ipsis mundi coalescentis exordiis Veteris Testamenti responsa cecinerunt; et ideo Christum Dominum prædicatum, atque annuntiatum^a suis aperte ex ipsorum libris ac voluminibus asserimus. Validis absque dubio nititur privilegiis, qui causam de adversariis asserit instrumentis; speciosa victoria est contrariam partem chartulis suis veluti propriis laqueis irritare, et testimoniorum suorum vocibus confutare, et emulum telis suis evincere, ut pugnatoris tui argumenta suis probentur utilitatibus militare. Itaque in Domini nostri persona, dum ex Adæ primi hominis costa mater cunctorum viventium Eva producit^b (*Gen.* ii), ex hujus sacro latere ac salutari vulnere Ecclesia omnium fidelium parens reparanda monstratur. In ejus typo Abel justus occiditur (*Ibid.*, iv), et Innocens, fraterna 173 tanquam

B Judaica impietate mactatur. Hic idem Dominus in novissima mundi senescentis ætate per figuram beati Abraham longævi patris offertur: quo tempore dum novo sacrificio in unci sui jugulum pius parricida consurgit, ex improvise aries oculis ejus apparuit, sicut loquitur sermo divinus: *Et vidit Abraham arietem inter vepres hærentem cornibus* (*Gen.* xii). Inter vepres inquit. Requiramus quæ sit ista novitas. Inter vepres, id est, in multitudine circumstantium peccatorum: hærentem cornibus, id est, ad crucis cornua clavorum confixione pendentem: sicut in alio loco legimus: *Cornua in manibus ejus sunt* (*Matth.* iii). Hoc ideo, quia venerandas^c manus patibuli brachia susceperunt. Inter spinas autem deputatus est, quando spineo sermo innocentie et justitie auctor illusus est. Sed altius introspicere debemus quidnam sit quod Isaac a patre^d altaribus admoveatur, ac subito aries pro eo non mutata, sed duplicata oblatione supponitur. Gemina hic adoranda substantia Redemptoris ostenditur. Dei enim Unigenitus offertur, et virginis primogenitus immolatur. Hoc quoque dominicæ passionis^e præfigurabant insignia, quod legimus beatum Eliseum sepulcro conditum, ingesto a latrunculis cadavere intra tumulum suum corpus extincti tactu sacri corporis suscitasse

^a Cod. 1-S. Crucis Minor, Beneficia Domini nostri, D cum magna atque magnifica sint.

^b Idem cod. S. Crucis Min., annuntiatum Judæis.

^c Codex Ambrosianus, ex hujus sacro latere ac Salvatoris vulnere.

^d Codd. Vat. 248 et 1270, et S. Crucis Minor.,

quia venerandas manus ejus.

^e Cod. S. Crucis Min., Isaac a patre altare amoveatur; cod. Vat. 248, admoveatur.

^f Codd. Ambros. et Vat. 248 et 1270, Hoc quomodo dominicæ passionis præfigurabant insignia.

(IV Reg. xii). ^a Quis hic aliud præfiguratur, nisi ^b A noster Jesus Christus, qui resurrectionem de morte largitur, et vitam sepultus operatur? In latrone reum moriendum, in propheta virtutibus Christum Dominum recognosce. Adhuc celeberrime per Scripturas sanctas etiam in Jonæ prophete laboribus, et ærumnis Christi passio et resurrectio ^c præsignatur. Hic Jonas, quod fidei vestræ non arbitramur incognitum, typum Domini gessisse prescribitur; ipse enim Dominus dicit: *Sicut enim fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus: ita erit Filius hominis in corde terræ tribus diebus et tribus noctibus* (Matth. xii). Hic, inquam, Jonas ad prædicandum Ninivitis iræ cœlestis offensam Domino jubente dirigitur (Jon. ii); sed præsciis tristem prophetiam populi conversione vacuandam, navem profugus, quæ Tarsum petebat, ingreditur: **174** sed nautis ^d turbatis, exorta tempestate, sorte fluctibus datur, et faucibus ceti piscis dimersus excipitur: sed pice illasum eructante depositum tertia die terris refunditur. ^e Videte Dominum etiam in Veteri Testamento, in servi forma mirabiliter apparere. Videte quomodo se ante actis sæculis indicavit sub servilis formæ humilitate venturum ^f. Jonas iram Domini prædicaturus ad magnam Ninivitarum destinatur urbem dicturus: ^g *Quadraginta dies, et Ninive subvertetur*, et Christus ad mundi mittitur civitatem, ut diem salutis, et præsentiam judicii tempus annuntiet. Jonas navim expetit, Christus Ecclesiam. Jonas fluctibus agitur, Christus mundi torbinibus exercetur. ^h Nisi Jonas persumndetur, navis periculum non sedatur, sic et non liberatur Ecclesia, nisi Christi morte salvetur. Nautæ dimissuri Jonam, tamen reverent et dicunt: *Domine, ne des super nos sanguinem innocentem* (Jon. i). ⁱ Nonne vobis videtur nautarum inerepatio Pilati esse confessio, qui ^j tradit Christum, et tamen lavat manus suas, et dicit: *Mundus ego sum a sanguine justis hujus* (Matth. xxvii). ^k Quam congrue personam gentilem fides gentium prædicat. Dicit itaque Jonas in oratione sua: *Tolle igitur, Domine, animam meam, quia melior est mihi mors quam vita*. Dicit hoc verius Dominus noster Jesus Christus, quia melior est mihi mors quam vita; id est vivens unam Judæorum gentem salvare non notui moriari et

universus mundus una morte salvetur. Jonam cetus piscis excepti immersum, sed non contigit devoratum; et quem malitia hominum perdidit, bestia esuriens custodivit; plenis visceribus famem patitur, et in prædam quam absorbit nihil sibi licere miratur. Quis est iste qui intra avidos rictus assumi potest, consumi non potest? Cibus est, corruptio non est; traditur perditionis profundo, et servatur ipsius mortis obsequio. Quis est iste qui vastissimus sinus periculorum ^l totus ingreditur, et sub altitudine immensa conclusus, atque mortifera, vitali aëro pascitur, et demissus in alienam rerum naturam, in vitæ exilium, cum vita peregrinatur, et mortis superstes **175** annuntiat venturam mundi salutem ^m quod hic Dominus noster Jesus Christus, quem ⁿ *sæva mors, inexplicabilis bellus, in eam suam rapuit, et prædam suam captiva contremuit. Contremuit, inquam; nam si noverat crucifixum, lamen, quem non meminerat reum, non poterat tenere damnatum: quia culpam non facit poena, sed causa. Quasi solitum cibum perditum* ^o *in origine mundi hominem devoravit, sed magnam esse cibi ipsius digestatem præfecta cognovit; atque ideo divinus sermo commemorat: Et præcepit Dominus psci et evomuit Jonam in aridam* (Jon. ii). Præcepit ergo bestie, præcepit morti semper esurienti, præcepit abyssis et Inferno, ut mundo ^p restituant Salvatorem. Evomuit autem, hoc debemus accipere, quod ex imis visceribus mortis victrix vita remearit, atque eam ex imis præcordis Inferni perditio exulcerata reddiderit. Videmus itaque in prophete afflictionibus aperissime præfiguratum ^q et mortem pariter et resurrectionem. Quapropter quod impletum cernis in servo, credere non cuncteris in Dominó. Quæ cum ita sint, perspice, o homo, quantum valeas, **176** et perpende quantum debeas; perspice quantum valeas, ut tandem vilis esset tibi desinas; ut vel pro hoc erubescendis subiacere vitis dedigneris: dum generositatem tuam de creatoris et reparatoris dignitate metiris. Habet causas, quibus se ipse confundat, cur indignis dominis, victo corde, subdatur, cui gloria æterna promittitur, ac si gemino privilegio, qui dudum divinx imagine participatione videbaris honoratus, efflueris etiam commercii nobilitate pretiosus; ^r unde

^a Godd. S. Crucis Min. et tres Vat., Quis hic alius præfigurabatur.

^b Codd. Ambros. et Casin., nisi Dominus noster Jesus Christus, etc.

^c Cod. Vat. 248, præsignatur.

^d Codd. Vat. 1270 et 4951 legunt, sed nautis exorta tempestate turbatis.

^e Ex codd. S. Crucis Min., Casin., Vatic., et Ambros.

^f Cod. Vat. 248, adhuc quadraginta.

^g Cod. S. Crucis Minor., Nisi Jonas perditum datur naufragæ navis periculum non sedatur; cui consonant cod. Ambros. et Vat. 1270 et 4951.

^h Idem codd. Vat., Nonne vobis videtur.

ⁱ Cod. Vat. 1270, qui tradidit Christum.

^j Cod. Ambros., Quam congrue pro persona gentium fides gentium prædicatur. Item codd. S. Crucis et Vat. 248, Quam congrue per personam gentilem,

^k fides gentium prædicatur.

^l Codd. Vat. 1270 et Ambros., totus.

^m Cod. Vat. 9451, quod hic est Dominus noster.

ⁿ Idem cod. Vat., perditum in mundi origine hominem.

^o Idem cod. Vat. 4951, restituerent.

^p Idem cod. Vat., et mortem Christi, et resurrectionem.

^q Cod. S. Crucis Min., ut vel per hoc erubescens subiacere vitis, etc., ex lectione cod. Vat. corrigitur Galesinii textus, qui habet digressis.

^r Idem cod. Vat. 4951, se ipse homo confundat.

^s Cod. Vat. cit., vide quam fortis esse possis contra hostem tuum; cum tibi Dominus ad bellandum in manibus suis principem. Codd. Ambros., S. Crucis Min. et Vat. 248, ad debellandum in membris tuis mundi principem.

quam fortis esse possis contra hostem tuum, interroga statum tuum, quod tibi Dominus ad debellandum in membris tuis mundi principem, ac spirituales uequitas superandas, liberam contulit facultatem; ac sic impossibile non putes, ut transferri oblineas in angelicas beatitudines, cum in hoc sæculo ange-

licas deueris potestates. Non ergo te degenerem ac despectum faciat vita, quem vel factura probatur illustrem protulisse, vel gratia, sed cursum fideles Christi ad superna fiducialiter extollant; nam qui a se celesti pretio vident redemptos, ad celestia non dubitent præparatos.

HOMILIA LVI.

De Maria Magdalene, et de resurrectione Domini II.

ADMÓNITIO.

Etsi hanc ut homiliam S. Maximo probemus, nonnisi duos codices afferre possumus, Taurinensem videlicet, cum titulo: *Item de eodem, et Maria Magdalene*, et Sanctæ Crucis in Jerusalem 99, homilia 61, cuius inscriptio est: *Incipit de Maria Magdalene*; tamen non dubitamus futurum neminem, qui nos esse reprehensione dignos putet, quod illum auctorem ejusdem fuisse censeamus, ubi doctissimos Maurinos in eadem sententia versari intelligat. Hos igitur si velit, consulat in appendic. sermonum sancti Augustini num. 153, et in præf. ad sermones Ambrosianos. Illud animadvertendum est, in codice 172, pag. 6, bibl. olim. ædil. eccl. Metropol. Florentinæ, nunc Laurentiano, hunc esse homiliæ titulum: *Feria tertia in Paschate sermo sancti Augustini episcopi*; in codice Vaticano 1270, pag. 38, a tergo, nonnisi hæc verba legi: *Unde supra, cuius præcedens est: De Resurrectione Domini*, S. Gregorio PP. ascripta; in codice vero Urbevetano, pag. 125, a tergo, sine nomine: *De resurrectione Domini feria quinta*. Cum hic Maximus de resurrectione Domini præcipue sermonem habeat, titulum codicum mss. præferimus, inscriptioni editorum: *De sepultura Domini, et Maria Magdalene*. Ita Gymnicus pag. 122, Galesinius pag. 124, Combefisius tom. V, pag. 585, Cundius tom. II, pag. 1585, Raynaudus pag. 214, et Margarinus in Bibl. Max. tom. VI, pag. 21, a quibus S. Maximo attribuitur.

ARGUMENTUM. — *De objugata Maria Magdalene a Christo, quod cum post resurrectionem quæreretur in sepulcro, et vellet tangere. Non in terra, neque secundum carnem quærere debemus Salvatorem, si volumus eum invenire et tangere, sed secundum divinæ majestatis gloriam.*

Hæret adhuc sensibus nostris, fratres, hoc nos ante dies paucissimos prædicasse, quod Maria Magdalene non leviter fuerit objugata, cur post resurrectionem Dominum quæreretur in sepulcro, et non reminiscens verborum ejus, quibus se ab inferis tertia die esse resurrecturum dixerat, putaret eum inferni legibus detineri. Arguitur enim non leviter, cur non ^b memoraretur resurrectionis promissum, ac mortis scrutaretur indicium. Fides enim humilis et ignara, querit quod nescit, obliviscitur quod docetur; festina quidem est ad obsequium, **177** C sed non perfecta est ad credendum; ^c anxia est de dominicæ carnis injuria, sed incerta de resurrectionis gloria; plorat quidem amore Christi, sed moeret desperatione corporis non reperti; perisise putat quem jam regnare constabat; ^d scrutatur eum in tumulto, quem invocare potius deberet a cælo. Increpatur igitur S. Maria tanquam pigrior ad credendum, et cum sera licet Dominum cognovisset, dicitur ei a Salvatore: *Noli me tangere, quia nondum ascendi ad Patrem*. Noli me tangere, increpationis verbum est; hoc est noli me tangere manibus, quoniam resurrectionem meam mentis oblivione non retines. ^e Hoc est Noli me tangere manibus, quoniam fidei perfectione non tangis. Non potes me corporeis tenere amplexibus; quoniam prohibetur tactu, ^f quæ amissum auditum; Noli me, inquit, tangere, quia nondum ascendi ad Patrem (Joan. xx). Videamus quomodo ad Patrem nondum ascenderit Christus, cum ipse di-

cat: *Quia Pater in me, et ego in Patre* (Joan. xiv): a quo per indiscretam divinitatis substantiam nunquam est separatus; dum enim unus in uno manet, semper Patrem Filiumque simul esse significat; aut nunquid illic ascendere se dicit Filius, ubi ante habitavit quam ascendat? Dixit enim idem Dominus: *Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo Filius hominis, qui in cælo est* (Joan. iii). Si ergo cum descendit Salvator in cælo est, multo etiam magis priusquam ^g ascendat, in cælo est. Sed vide ne forte ad objugationem Mariæ vox ista pertineat: cui paulo ante inter sepulcra querenti Dominum dicitur: *Quid quæris viventem cum mortuis?* Nunc addatur: *Noli me tangere, quia nondum ascendi ad Patrem*; hoc est, quid me contingere cupis, quæ me, dum inter tumulos quæris, adhuc ad Patrem ascendisse non credis; quæ dum me inter inferna scrutaris ad cælestia rediisse diffidis; dum inter mortuos quæris, vivere cum Deo Patre meo non speras. Nondum, inquit, ascendi ad Patrem: hoc est, tibi nondum ascendi ad Patrem; quia apud fidem tuam adhuc detineor in sepulcro. Quantum in te est enim **178** adhuc humilibus immoror, adhuc terrenis inhæreo, quia nondum me fides tua elevavit ad cælum. Quid ergo me festinas contingere ut Dei Filium, quem redeuntem ad Patrem mentis devotione non sequeris? Quisquis igitur vult contingere Dominum Salvatorem, prius illum debet fide sua ad dexteram Divinitatis imponere, et credulitate cordis collocare in cælestibus, potiusquam inter defunctos inquirere. Illi autem ascendit Dominus ad Patrem, qui cum semper esse credit in Patre. Ascendit beatis apostolis ad Patrem, quibus ait: *Qui me videt, videt et Patrem* (Joan. xiv). Ascendit Joanni Evangelistæ, qui apud Patrem eum quæsit, et repe-

enim cum.

^g Ex cod. Laurent. CLXXII.

^f Cod. S. Crucis Min., prohibetur tactu, quem amissum auditus.

^e Cod. S. Crucis in Jer., ascendit.

^a Cod. Ambros., se a celesti pretio.

^b Cod. S. Crucis in Jer., rememoraretur.

^c Codices x Laurent., Plut. xiv, et S. Crucis in Jer. 99, anxia enim est, etc.

^d Idem cod. Laurent., et S. Crucis in Jer. scrutatur

rit; atque ideo ait: *Et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum* (Joan. 1). Ascendit etiam beato Paulo, qui, non contentus se scire quod noverat, nos quoque docuit quemadmodum Salvatorem in coelestibus quaereremus^b: *Quae sursum sunt quaerite; ubi Christus est in dextera Dei sedens* (Col. 3). Et ut nos ab hac humili vel terrena inquisitione Mariae penitus submoveret, addit dicens: *Quae sursum sunt sapite, non quae super terram*. Ergo non jam super terram, nec in terra, nec secundum carnem debemus quaerere Salvatorem, si volumus eum invenire atque contingere, sed secundum divinae majestatis gloriam; ut dicamus cum apostolo Paulo: *Nunc autem secundum carnem non novimus Christum* (II

Cor. v). Igitur et Stephanus beatus fide sua non super terram quaesivit Christum, sed stantem illum ad Dei dexteram recognovit: ibi illum reperit, ubi mentis devotione quaesivit. Non solum autem Stephanus in caelo videt Christum, sed et martyrio suo tangit; tangit enim Dominum, cum pro inimicis suis orans, vel fide sua tenens illum, dicit: *Domine, ne statuas illis hoc peccatum* (Act. vii). Intelligite ergo quanta devotionis est gloria: Maria juxta Dominum constituta eum tangere non meretur: Stephanus in terris positus Christum tangit in caelo, illa inter angelos presentem non videt Salvatorem: Stephanus intra caelos Dominum cernit absentem.

HOMILIA LVII.

De eadem Paschae solemnitate III.

ADMONITIO.

179 mirificus quidem ac pene singularis est codicum mss. numerus, qui elegantissimam hanc homiliam S. Maximo asserunt. Duos Vaticanos, 4951, pag. 99, et 6451, pag. 4, primo commendabimus; duos perinde S. Crucis in Jerusalem, 90 homil. 48, et 99 homil. 55, duos pariter Casinenses, cxi, pag. 3, et 123, pag. 159, duos item Belgicos, Martinensem et Cambronensem, Cisterciensem Montis Amiati, ac tandem Laurentianum x, Plut. xiv, pag. 293, a tergo. Memoratis codicibus mire concinunt editores, Gynnicus pag. 146 cum titulo *De eadem solemnitate*, Galesinius item pag. 123. Cumdius tom. II, pag. 1444, Raynaudus pag. 218, Margarinus in Bibl. Max. tom. VI, pag. 25. Quare Benedictini monachi congreg. S. Mauri tanta mss. et excusorum librorum consonantia ducti, non Ambrosium, uti pauci codices ferunt, sed Maximum hujus orationis autorem constituerunt.

ARGUMENTUM. — *Prodigia, quae in Christi resurrectione facta sunt, eloquentissime a Maximo recensentur.*

Non immerito, fratres, hodierna die psalmus hic legitur (Psal. xiii), in quo propheta exultandum praecipit et letandum; omnes enim creaturas ad hujus diei festivitatem David sanctus invitat; nam in hac die per resurrectionem Christi aperitur^d tartarus, per neophytos Ecclesiae innovatur terra, caelum per Spiritum sanctum reseratur; apertius enim tartarus reddit mortuos, innovata terra germinat resurgentes, caelum reseratum suscipit ascendentes. Denique ascendit latro in paradisum: sanctorum corpora ingrediuntur in sanctam civitatem: ad vivos mortui revertuntur, et profecti quodam in resurrectione Christi ad altiora cuncta elementa se tollunt. Tartarus quos habet reddit ad superos, terra quos sepelit mittit ad caelum; caelum quos suscipit representat ad Dominum; et una eademque operatione Salvatoris passio elevat de imis, suscitavit de terrenis, collocat in excelsis. Resurrectio enim Christi defunctis est vita, peccatoribus venia, sanctis est gloria. Omnem ergo creaturam ad festivitatem resurrectionis Christi David sanctus invitat: ait enim exultandum in hac die quam fecit Dominus, et letan-

dum. Sed dicit aliquis: ¹ Si in die gratulandum est, iis utique gratulandum est 180 quos dies ipsa complectitur: caelum autem et tartarus extra hujus mundi diem sunt constituta: quomodo igitur possunt ea elementa ad festivitatem hujus diei vocari, ² cujus diei ambitu non tenentur? Sed hic dies quem fecit Dominus penetrat omnia, universa continet, ³ caelum et terram tartarumque complectitur. Lux enim Christi non parietibus obstruitur, non elementis dividitur, non tenebris obscuratur. Lux, inquam, Christi dies est sine nocte, dies sine fine, ubique splendet, ubique radiat, ubique non deficit. Quod autem iste dies Christus sit, Apostolus dicit: *Nox praecessit, dies autem appropinquavit* (Rom. xiii). Praecessit, inquit, nox, non sequitur: ut intelligas, superveniente Christi lumine, et diaboli tenebras effugari, et peccatorum obscura non sequi, et jugi splendore praeteritas caligines depelli, ⁴ surreptientia delicta prohiberi. Nam quia hic dies Christus caelum, terram, tartarumque collostret Scriptura testatur. Quod enim super terram fulgeat, dicit Joannes: *Erat lux vera quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum* (Joan. 1). Quod in inferno luceat, ait propheta: *Qui sedebant in regione umbrarum mortis, lux orta est* ⁵ illis (Isai. ix). ⁶ Quod in caelis dies iste

^a Codd. 99 S. Crucis in Jer., contentus solum se, etc.

^b Idem cod. S. Crucis in Jer., quaereremus, dicens, etc.

^c Cod. Casin. 123, Domini nostri Jesu Christi.

^d Cod. x, Plut. xiv, legit tartarum, ut et in progressu.

^e Cod. Vat. 4951, defunctis vita, etc.

^f Idem cod. Vat., si inde gratulandum est, iis utique gratulandum est, quos dies, etc. Cod. Martin., si in hac die.

^g Cod. Martin., quae hujus diei ambitu non continentur.

^h Cod. Martin. omittit caelum.

ⁱ Codd. Laurent. et Vatic., quemadmodum Sanctae Crucis in Jer. et Martin. habent Christum pro Christus.

^j Uterque cod. S. Crucis in Jer., subsequi.

^k Idem cod. Vat., subripientiaque; codices vero Martin. et Laurent., subripientia; codd. 99 S. Crucis in Jer. et 90, subripientia.

^l Cod. Belgici, orta est eis.

^m Cod. Laurent., Quod in caelis dies iste permanent item cod. Casin. et Vat., Quod in caelis permanet; sed cod. Martin. legit dies permanent iste.

permaneat, refert David dicens : *Ponam in seculum avari-
culi a semen ejus, et sedem ejus sicut dies caeli* (Psal.
lxxxviii). Quis autem dies caeli nisi Christus? de quo
dicitur per prophetam : *Dies diei eructat Verbum*
(Psal. xvm). Ipse est enim dies Filius, cui Pater
dies divinitatis suae eructat **181** arcanum. Ipse,
inquam, est dies qui ait per Salomonem : *Ego
fecit, ut orietur in caelo b dies indeficiens* (Eccli. xxiv).
Sicut ergo diem caeli nox omnino non sequitur,
ita et Christi iustitiam peccatorum tenebrae non
sequuntur; semper enim dies caeli splendet, lucet
et fulget, neque aliqua potest obscuritate concludi;
ita et lumen Christi semper c micat, d radiat,
coruscat, nec aliqua potest delictorum caligine
comprehendi; unde ait evangelista Joannes : *Et lux
in tenebris lucet, et tenebrae eam non comprehenderunt*
(Joan. i). In resurrectione ergo c Christi elementa
omnia gloriantur; nam et solem ipsum arbitror esse
in hac die solito clariorem; necesse enim est ut sol
in ejus resurrectione gaudeat, in cujus passione con-
doluit; f et cujus mortem lugubri quadam caligine
prosecutus est, ejusdem vitam nitidioris lucis splen-
dore suscipiat; et tanquam bonus minister, sicut tunc
obscuratus est ad exsequias sepulturae, modo coruscat
in resurrectionis obsequium; in passione enim Christi

A caliginum se nocte circumdedit, et Judaeorum facinus,
mundo teste, congemit: iudicium enim quoddam
doloris in sole est, tanto scelere officium luminis
182 denegasse, et ultione quadam Judaeorum oculis
tenebras infudisse; ut quorum e mentem caecitas
invaserat, eorum oculos caecitas occuparet, nec
luceret eis mundi lumen, a quibus fuerat lumen
salutis extinctum. Damnatio igitur quaedam ingerit-
tur Pharisaeis, ut tenebrae in die iudicii peccatoribus
repromissas jam apud superos h patientur. Apud
superos ergo, crucifixo i immorantur tenebrae: quid
mirum, si apud superos sunt tenebrae, cum lux de-
scendit ad inferos? Igitur, fratres, omnes in hac die
sancta exultare debemus, nullus se a communi fe-
licitate peccatorum conscientia subtrahat; nulla a pu-
blicis votis delictorum sarcina revocetur. j Quamvis
enim peccator, in hac die de indulgentia non debet
desperare; est enim prerogativa non parva; si enim
latro paradisi meruit, cur non mereatur veniam
Christianus, et si k illi Dominus, cum crucifigitur,
miseretur, multo magis huic miserebitur, cum l re-
surgit; et si passionis humilitas tantum praestitit con-
fidenti, resurrectionis gloria quantum m tribuit depre-
canti? Largior enim ad praestandum solet esse, sicut
ipsi acitis, keta victoria, quam addicta captivitas.

HOMILIA LVIII.

De eadem Pascha solemnitate IV.

ADMONITIO.

Haud minor est codicum mss. numerus mox descripto, in quibus sanctus Maximus hujus homiliae parens
enumeratur. Honoris gratia duos codices Vaticanos, 4951, pag. 100, et 6451, pag. 17, praelandamus, deinde
duos codices S. Crucis in Jerusalem, 90, homil. 52, et 99, homil. 56, cum titulo : *Item sequentia de sancto
Pascha, Taurinensem, ubi sermo 29 inscriptus est : Item et de Pascha, Laurentianum x, Plut. xiv, pag. 195,
Vercellensem 85, Augustensem xv, Ambrosianum, Cisterciensem Montis Amiatae, Martinensem homil. 59, qui
omnes in Pascha, sive in Paschate homiliam nuncupant. Accedunt editores, cum titulo : *In eadem solemnitate,
scilicet Paschae. Ita Gymnicus pag. 157, Galesinius pag. 455, Cumdinus tom. III, pag. 1447, Combefisus
tom. III, pag. 85, Raynaudus pag. 220, Margarinus in Bibl. Max. tom. VI, pag. 27. Nos tertiam homiliam in
libris editis hic omittimus, eamque primum inter sermones de Paschate collocabimus. Cum ergo tantis
tamque authenticis testimoniis munitam hanc homiliam habeamus, editioni Sixtinae S. Ambrosii contradicimus,
que num. 55 illam inter sermones hujus sancti doctoris collocavit.**

ARGUMENTUM. — Vera Christianorum resurrectio est
vita mutatio, Pascha dicitur transitus: ergo a pec-
catis ad poenitentiam, a vitiis ad virtutem, a lan-
guore pietatis ad religionis studium se conferant
Christiani, ut ad immortalitatem cum Christo resur-
gant.

Magnum, fratres, et n mirabile donum concessit
nobis Deus, hunc Paschae salutarem diem, in quo
resurgens o Dominus resurrectionem praestitit uni-
versis; et de tunc ad altiora conscendens, nos quo-
que ad superiora de inferioribus in suo corpore sub-
levavit. Sumus enim secundum Apostolum omnes

C Christiani corpus Christi et membra (I Cor. xii);
resurgente igitur Christo omnia necessario cum eo
sua viscera surrexerunt. Dum enim ille ab inferis
transit ad superos, nos de morte transire fecit ad
vitam. Pascha **183** enim Hebraee transitus dicitur,
vel profectus, scilicet quia per hoc mysterium p de
pejoribus ad meliora transitur. Bonus q transitus est
transire de peccatis ad iustitiam, de vitiis ad virtutes,
ad infantiam de senectute; infantiam autem dixerim,
non aetatis, sed simplicitatis; habent enim et merita
aetates suas, in occiduis enim prius constituti eramus

a Cod. 99 S. Crucis in Jer., *sedem ejus, et semen
ejus sicut dies caeli. Quis autem dies caeli nisi Chri-
stus, Dominus; in quem conveniunt codd. S. Crucis
et Casin.*

b Uterque cod. S. Crucis in Jer., et Casinen. pro
dies legit lumen.

c Cod. Vat., *emicat.*

d Cod. Laurent., *radiat et coruscat.*

e Cod. Martin., *In resurrectione ergo sua Christi.*

f Cod. Casin. 125, *ut cujus mortem.*

g Uterque cod., *mentes.*

h Cod. Casin. cit., *reprobantur.*

i Uterque cod. Vat., S. Crucis in Jer., Casinen.
et Martinen., *Apud superos ergo crucifixo Christo.*

j Cod. Martinen. omittit Quamvis.

k Cod. Martin., *illus.*

l Idem cod., *resurget.*

m Idem cod. 4951, et Martin., *tribuit.*

n Cod. Martin., *admirabile.*

o Cod. Ambros., *resurgens Christus.*

p Idem cod. Laurent. x, et Ambros., *quia per hoc
mysterium resurgente Christo de, etc.*

q Cod. 90 S. Crucis in Jer., *Bonus igitur.*

D

senio peccatorum; resurgente Christo renovati sumus innocentia parvulorum. Habet et Christiana simplicitas infantiam suam; sicut enim infans nescit irasci, fraudare non novit, referre non audet; ita et Christianitatis infantia ledentibus non fractis; spoliatis non resistit, cadentibus non repugnat. Denique, sicut jussit Dominus, etiam ^a orat pro inimicis, auferentibus tunicam relinquit et pallium, verberantibus maxillam præbet et alteram; nisi quod in hoc melior est Christi infantia quam naturæ; illa enim peccare nescit, ista contemnit; illa per infirmitatem innoxia est; ista est innocens per virtutem. Atque ideo laudi magis ascribendum est, non tam ^b malefacere non posse quam nolle. Ergo, sicut diximus, ætates quedam sunt meritorum; nam et senectus morum invenitur in pueris, et innocentia infantum reperitur in senibus. Denique quod in junioribus senectus quedam sit honestatis, dicit propheta: *Senectus enim venerabilis non diuturna, nec annorum numero ^c computata; cuncti enim sunt sensus hominis* (Sap. iv). Ad apostolos autem jam seniores, **184** et majores natu dicit Dominus: *Nisi conversi fueritis, et efficiamini sicut puer iste, non ^e intrabitis in regnum celorum* (Matth. xvi). Revocat igitur eos ad originis ^f suæ fontem, et retrorsum ad infantiam redire com-

A pellit, scilicet, ut qui corpore fragili senderant, innocentie moribus renascantur, sicut ait Salvator: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non intrabit in regnum Dei* (Joan. iii). Dicitur ergo apostolis: *Nisi conversi fueritis, et efficiamini sicut puer iste*. Non dicit sicut pueri isti, sed sicut puer iste; unum ^h eligit, unum proponit. Videamus igitur quis ille tantus sit qui discipulis ⁱ proponitur imitandus. Non hunc arbitror esse de plebe, non de publico, non de multitudine cæterorum, præcipue qui per apostolos i universo mundo tribuit sanctitatis exemplum; non, inquam, hunc de publico esse arbitror, sed de cælo. Ipse est enim de cælo puer, de quo dicit Isaias propheta: *Puer natus est nobis; ^k filius datus est nobis* (Isai. ix). Ipse plane puer est, qui sicut innocens, **B** cum malediceretur, non ^l remaledixit; cum percuteretur, non reperiussit; quin potius in ipsa passione pro suis oravit inimicis, dicens: *Pater, dimitte eis; nesciunt enim quid faciunt* (Luc. xxiv). Ita simplicitatem, quam infantibus natura tribuit, Dominus misericordie bonitate cumulabat. Iste ergo puer est, qui imitandus parvulis proponitur, et sequendus; nam ipse dicit: *Tolle crucem tuam, et sequere me* (Matth. xvi).

HOMILIA LIX.

De eadem Paschæ solemnitate V.

ADMONITIO.

Nisi hujus homilie perfecta cum superiore colligatio eniteret dubius ejus auctor haberi posset, cum paucis admodum mss. testimoniis muniatur. At inde quidem fortuita generis istius opusculorum collectio ab amanuensibus concinnata judicabitur, cum plura ejusdem scriptoris omiserint, quæ, majori solertia, fuissent consecuti. Quatuor igitur tantum codices afferro, hanc qui homiliam Maximo inscriptam posteritati mandarunt, suntque duo Sanctæ Crucis in Jerusalem, 90, homil. 53, et 99, homil. 57, titulum gerentes: *Item sequentia*; tertius Laurentianus x, Plot. xiv, pag. 296, cum eadem epigraphæ; quartus Taurinensis, qui pro titulo habet: *Item et de Pascha sermo XXXII*. Probatiorem tamen S. Maximo homiliam reddunt Benedictini monachi congreg. Sancti Mauri, qui ab Augustini sermonibus, cui olim attributa fuit, eximentes, et in appendicem traduentes sancti Maximi opus esse judicarunt. In eandem convenere sententiam editores Gymnicus pag. 159, Galesinius pag. 135, Cumdius tom. II, pag. 1447, Raynaudus pag. 220, Margarinus in Bibl. Max. tom. VI, pag. 27. Satis ergo patet illorum suppositio qui eam S. Ambrosio, quemadmodum qui S. Leoni Magno tribuerunt. Id peculiare exhibet hæc homilia, disciplinam scilicet Ecclesiæ tunc temporis, solemnem adultis administrandi baptismum in sabbato cionem S. antistes Taurinensis, eisque memorans qui fuerint, et qui per regenerationis beneficium sunt, peramanter admonet, ut sanctioris vitæ novitate se novos homines ostendant.

185 ARGUMENTUM. — *Neophytos adhortatur Maximus ut renoventur per justitiam, quam in lavacro regenerationis receperunt, qui tanquam aquilæ, depositis vetustatis exuviiis, nova sanctitatis indumenta sumpserunt.*

Retinet sanctitas vestra, fratres, me hoc neuperrime prædicasse quod homo in juniorem ætatem per justitiam reformetur, et quamvis fessus senio, rursus in puerum innocentie moribus renascatur; ita ut interveniente mysterio ex vetulis iterum videamus infantes. Innovatio enim quedam est desinere quod eras,

C assumere quod ante non fueras; innovatio, inquam, est, unde et neophyti nuncupantur, quod novitate quadam maculas vetustatis abjecerint, gratiam simplicitatis assumpserint, dicente Apostolo: *Deponentes veterem hominem cum actibus suis, induite novum, qui secundum Deum creatus est* (Col. iii). Unde et David sanctus ait: *Renovabitur sicut aquila juvenis tua* (Psal. cx); intelligens per gratiam baptismi occidua vitæ nostræ posse revivacere, et juventute quadam renovari posse id quod in nobis fuerat delictorum vetustate collapsum. Ut autem intelligas quia de gra-

^a Idem cod. S. Crucis in Jer., *orare, auferenti tunicam relinquit et pallium; verberanti maxillam, etc.* Cod. vero Martin. legit, *relinquere et pallium, et maxillam præbere verberanti.*

^b Cod. Laurent., *non tam mala facere, etc.*

^c Cod. Martin. addit *est*.

^d Cod. Casin., *annorum numero est computata.*

^e Idem cod. 99 S. Crucis, *introibitis.*

^f Cod. Martin. *mittit suæ.*

^g Uterque cod. S. Crucis in Jer., *in regnum cælo-*

rum.

^h Cod. 99 S. Crucis in Jer., *unum elegit, unum proponit.*

ⁱ Cod. Martin. addit *ejus.*

^k Idem cod. 99 S. Crucis in Jer., *per apostolos in universo, etc.*

D ^l Idem cod. Martin., *ei filius.*

^m Idem cod., *non maledixit.*

ⁿ Idem codd. S. Crucis in Jer. et Laurent., *Deponentes veterem hominem cum actibus ejus.*

tia baptismatis propheta loquitur, innovationem ipsam aequilæ comparavit, quæ avis assidua commutatione habitus sui longam ducere fertur ætatem, et vetustis jam fatiscenibus plumis, nova pennarum successione juvenescere : ita ut, depositis antiquitatis exuviis, rediviva indumentorum natiuitate se vestiat : unde intelligimus quod senectutem aquilæ non sentiunt membra, sed plumæ. De novo ergo se vestit, et pululantibus pennis, vetusta mater iterum renovatur in pullum. Pullis enim^a comparanda est, quando radiantibus plumis necesse est illi rursus meditari rudem volatum, 186 et alarum olim exercitata remigia, tanquam novella volucris intra nidum pigra compescere; quamvis illi sit volandi notitia de consuetudine, deest tamen illi de pennarum raritate fiducia. De baptismatis igitur gratia hoc S. Psalmodigraphus prophetavit. Nam utique neophyti nostri nuper baptizati, tanquam aquilæ depositis vetustatis exuviis, nova sanctitatis indumenta sumpserunt, et fatiscenibus antiquis maculis, sicut plumis levibus, rediviva gratia immortalitatis orantur : ita ut in his senectutis occidua peccata senuerint, vita non senuerit, tanquam aquila in pullum, sicut illi in infantiam revocati. Est eis sæculi de conversatione notitia,

HOMILIA LX.

De Ascensione Domini.

ADMONITIO.

187 Post exactas de Christi resurrectione homilias, editores illam recensent cui titulum affixere : *De Iarlanis et jejuniis Ninivitarum*. Cum S. Maximus concionem alteram de Ninivitis habuerit, utramque copulare duxit, ac tunc de precatationibus quas litaniae vocant disseram. Neque illos in ordine tituloque hujus homiliæ sequor; animadverti enim nihil de mysterio Pentecostes auctorem agere, sed facta, e vestigio gloriose resurrectionis commemoratione, admirabilem Christi Domini ascensionem celebrare. Quare *De ascensione Domini* homiliam inscripsi, eique locum ante homilias de Pentecoste constitui, mihi etiam suffragante Latino. Ad id etiam me compellit manifesta cum superiore conjunctio, ut hæc post præcedentem habita videatur. Ut autem eam S. Maximo asseram mihi suffragia præstant sex commendatissimi codices, duo scilicet S. Crucis in Jerusalem 90, homil. 54, et 99, homil. 66, Ambrosianus C 98, S. Emmerami Ratisponensis pag. 19, Laurentianus x, Plut. xiv, pag. 307, et Taurinensis, cujus titulus est : *Item et de Pentecoste homil. VIII*. Cæteri habent pro titulo *Sequentia*, cum hanc inter homilias de Pentecoste numerent. Ab his dissentiunt duo codices, quorum unus est n. olim bibl. S. Crucis Minor. Convent. pag. 57, modo Laurentianus, qui eandem S. Leoni Magno inscribit; Vaticanus 1270, pag. 79, qui S. Ambrosio. Verum in utroque error amanuensis deprehensus fuit tum a Balleriniis, tum a monachis S. Mauri. Primi enim hanc homiliam inter opera genuina S. pontificis non receperunt; Benedictini vero in præfat. ad sermones S. Ambrosii, et in append. serm. S. Augustini num. 185, auctorem ejus S. Maximum professi sunt. Editiones ergo S. Ambrosii Parisiensem Gilelli, in qua est sermo 62 cum titulo : *Item de Pentecoste*, et Sixtinam, ubi exstat sermo 61, cum hoc altero : *De ratione festivitatis Pentecostes*, non curandas censui; eo vel magis, quod rectius editores alii, Gymnicus nempe pag. 170, Galesinius pag. 159, Raynaudus pag. 222, et Margarinus in Bibl. Max. tom. VI, pag. 27, inter Maximianæ homilias recensent. In Breviario etiam Romano pars hujus homiliæ sub nomine S. Maximi legitur feria tertia in octava Ascensionis.

ARGUMENTUM. — Prior homilia pars est de Christi resurrectione, posterior de ejusdem in cælum ascensione. Christi triumphum cum propheta David S. Maximus describit; postremoque docet Christum residere ad dexteram Patris, non quia major Patre, sed ne minor esse credatur.

Non incommode ante dies complures, sicut retinetis, fratres, prædicatio nostra processit, in qua descripsimus quod caro Domini^a rediviva velut in nitore floris de tumulo germinaverit; quem tumulum situm in hortulo evangelista (Joan. xix) testatus est :

^a Cod. 99 S. Crucis, comparat.^b Uterque cod. S. Crucis in Jer., tunc comparanda.^c Cod. S. Crucis in Jer., renovati.^d Idem cod. 99 S. Crucis, corruptibilis corporis æterni. Cod. vero 90, corruptelæ corporis exuviis.^e Cod. 90 S. Crucis in Jer. habet : redivivo veluti

A sed adest illis justitiæ de reparatione securitas. Qui igitur S. David dicat adhuc diligentius videamus; non enim ait : Renovabitur sicut aquilarum, sed sicut aquilæ juvenus tua. Unius ergo aquilæ renovandam in nobis asserit juventutem, quam unam et solam aquilam recte Christum Dominum dixerim, cujus juvenus renovata est tunc cum a mortuis resurrexit : depositis enim^d corruptelæ mortalis exuviis rediviva carnis assumptione resoruit, sicut ipse ait per prophetam : *Et resoruit caro mea, et ex voluntate mea confitebor illi (Psal. LXXII)*. Resoruit, inquit, caro mea. Videte quo verbo usus est; non ait, floruit, sed resoruit : non enim reflorescit, nisi quod ante floruerit. Floruit autem caro Domini, cum primum de Mariæ virginis illibata vulva processit, sicut ait Isaias dicens : *Exibit virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet (Isai. xi)*. Resoruit autem, cum succiso per Judæos corporis flore, rediviva de sepulcro resurrectionis gloria germinavit, et in floris modum odorem pariter et nitorem cunctis hominibus immortalitatis afflavit : odorem bonorum operum, suavitatem circumferens; nitorem incorruptelam perpetuæ divinitatis ostendens.

C unde non incongrue prosecuti sumus. Conveniens enim erat ut flos pretiosior in hortulo gigneretur, et bonæ frugis commendatum solo semen, intra septa domestica, tamen virentia salutem omnium pullularet. Christi enim resurrectio cunctorum est redemptio populorum. Ergo in hortulo Salvator redivivum corpus assumit, et inter florentes arbores et candentia lilia, carne jam mortua reflorescit, et ita germinat de sepulcro, ut germinantia et nitentia cuncta repe-riat. Sic enim post hiemalis rigoris frigidam quo-

nitore floris de tumulo germinaret. Cod. n. S. Crucis Minor. in Laurent., S. Emmerami Ratispon., redivivo veluti nitore floris.

^f Cod. S. Crucis Minor., 90 S. Crucis in Jer., Ambros. et S. Emmerami Ratisp., amena virentia.

dammodo sepulturam pullulare elementa **188** omnia festinarunt, ut, resurgente Domino, et ipsa consurgerent. Nam utique ex resurrectione Christi aer salubrior est, ^a sol candidior, terra fecundior: ex eo surculus crescit in fruticem, herba crescit in segetem, vinea pubescit in palmitem. Si igitur cum reflorescit Christi caro, omnia floribus vestiuntur: necesse est, et cum idem fructum affert, etiam universa fructificent, sicut ait idem Dominus: *Nisi granum tritici cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet; cum autem mortuum fuerit, multum fructum affert* (Joan. xii). Refloruit igitur Dominus, cum resurrexit e tumulo; ^b fructificat, cum ascendit ad cælum. Flos est, cum de inferioribus terræ gignitur; fructus est, cum altissima sede reconditur. Granum est, sicut ipse ait, cum solus crucem patitur, fructus est, cum plurima apostolorum credulitate circumdatur. His enim post resurrectionem quadraginta diebus cum discipulis conversatus, ^c tota illos sapientiæ maturitate edocuit, et ad bonam frugem eos omni disciplinarum fecunditate convertit. Deinde ascendit ad cælum, ad Patrem scilicet fructum carnis ^d preferens, in discipulis justitiæ semina derelinquens. Ascendit ergo ad Patrem Dominus. Meminit sanctitas vestra quod aquilæ **189** illi de psalterio, cujus innovatam juventutem legimus, comparaverim Salvatorem; est enim similitudo non parva: sicut enim aquila humilia deserit, alta petit, ^e cælos vicina conscendit: ita et Salvator humilia inferni deseruit, paradisi altiora petiit; cælorum fastigia penetravit: et sicut aquila, relictis terrenis sordibus, ^f sublime volans, purioris aeris salubritate perfuitur; ita et Dominus terrenorum fecem deserens peccatorum, in sanctis suis voltans purioris vitæ simplicitate letatur. Per omnia igitur aquilæ comparatio convenit Salvatori. Sed quid facinus, quod aquila prædam frequenter diripit, tollit frequenter alienum? Nec in hoc tamen dissimilis est Salvator: prædam enim quodammodo sustulit, cum hominem, quem suscepit, inferni raptum faucibus, portavit ad cælum, ut alienæ dominationis, id est diaboli potestatis servum de captivitate erutum,

A duxit ad altiora captivum, sicut scriptum est in propheta: *Ascendens in altum captivum duxit captivitatem, dedit bona hominibus* (Psal. lxxvii; Ephes. iv). Quæ sententia utique sic intelligitur, eo quod captivitatem hominis, quem sibi diabolus captivaverat, illi eruido sibi Dominus captivarit, et ipsam, sicut ait, captivitatem ^g captam ad cælorum alta sustulerit. Utraque igitur captivitas uno vocabulo nuncupatur, sed non ^h æqualis utraque est. Diaboli enim captivitas servituti subjicit, Christi autem captivitas restituit ⁱ libertati. *Ascendit, inquit, in altum; captivum duxit captivitatem*. Quam bene triumphum Domini propheta describit. Solebat, **190** sicut dicunt, regnum triumphantium curus captivorum pompa præcedere: ecce Dominum euntem ad cælos non præcedit, sed comitatur gloriosa captivitas, non ante vehiculum ducitur, sed ipsa evehit Salvatorem. Quodam enim mysterio, dum Filius Dei filium hominis ^k sustulit ad cælum, ipsa captivitas portatur et portat. Quod autem ait: *Dedit dona hominibus*, hoc victoris insigne est; post triumphum enim victor semper dona largitur, et proprio regno residens servulorum gaudia muneratur. Sic Christus Dominus ^l diabolicum post triumphum residens ad dexteram Patris hodierna die discipulis dona largitus est, non auri talenta, non argenti metalla, sed Spiritus sancti cælestia munera, ut inter cæteras gratias Apostoli etiam lingua variis loquerentur; hoc est, ut Hebrææ nationis homo Christi gloriam Romanæ facundia eloquentia pertoneret, et redemptionem generis humani peregrinæ aures, ^m quia Judæa prædicante lingua non caperent, propria loquela cognoscerent. Omnis lingua in predicatione Christi resolvitur, ut majestatem ejus omnis loquela fateatur, sicut ait S. David: *Non sunt loquela, neque sermones, quorum non audiantur voces eorum* (Psal. xlviii). ⁿ Ne miremini autem quod ad dexteram Patris residere diximus Filium; ad dexteram enim residet, non quia major Patre, ^o sed ne minor esse credatur; sicut hæretici blasphemare consueverunt; sicut enim Divinitas honorificentia gradum nescit, ita Scriptura sancta novit obviare ^p blasphemis.

HOMILIA LXI.

In solemnitate sanctæ Pentecostes I.

ADMONITIO.

191 Celebris est apud Græthum distinct. 77, cap. 8, hujus homiliæ descriptio Ambrosii nomine: *Per hos quinquaginta dies nobis est jugis et continuata festivitas: ita ut hoc omni tempore neque ad observandum inditamus jejunia, neque ad exorandum Deum genibus succidamus*. Primum de consuetudine non jejunandi, et

^a Idem cod. II S. Crucis Minor., et S. Emmerami Ratisp., *terra fecundior, sol candidior*. Uterque cod. S. Crucis in Jer., *sol candidior, terra fecundior: ex eo surculus virescit in fruticem*.

^b Idem cod. II, *fructificavit, cum ascendit ad cælum fructum carnis perferens*.

^c Cod. Ambros., *tota sapientiæ maturitate edocuit*.

^d Codd. 90 S. Crucis in Jer. et S. Emmerami Ratispon., *perferens*.

^e Ex utroque cod. S. Crucis in Jerusalem.

^f Idem cod. II, in *sublime volans*.

^g Codd. Ambros. et II S. Crucis Minor., *captivitatem captivum*.

^h Idem cod. II Minor., *sed non æqualitas in utra-*

que est.

ⁱ Cod. S. Emmerami, *libertatem*.

^j Uterque cod. S. Crucis in Jer., *Ascendens*.

^k Idem cod. II S. Crucis Minor., *filium hominis sustulit ad cælum*.

^l Cod. 90 legit: *Christus Dominus victor diaboli residens, etc.*

^m Cod. S. Emmerami duas variantes suppeditat: *quia a Judæa prædicari lingua non caperent; quia a Judæa prædicationem lingua non caperent*.

ⁿ Cod. Ambros., *Ne mireris autem*.

^o Idem cod. II et cod. S. Crucis in Jer., *sed ne minor Patre esse credatur*.

^p Idem cod. II et 90, *novit obviare blasphemis*.

non genuflectendi in precibus a Paschatis solemnitate ad Pentecosten dicam, deinde de homilie auctore. Coniungunt aliqui ab apostolis usum illum fuisse derivatum, eo quod Tertulliani, qui secundo seculo floruit, lib. de Corona cap. 3, perspicuum hac de re esse testimonium videatur. *Die Dominice*, inquit, *jejunium nefas ducimus, vel de geniculis adorare. Eadem immunitate a die Pasche in Pentecosten usque gaudemus.* Huic sancti Epiphanii auctoritatem addunt; ait enim de Exposit. Fidei, num. 22: *Quinquaginta Pentecostes diebus neque genua flectuntur, neque jejunium indicitur.* Prætereo S. Irenæum episcopum et martyrem, cujus meminit Pseudojustinus, de quo valde dubitant critici, ut videre est apud Massuetum, dissert. 2 in Irenæi libros, art. 3, § 60, pag. 103. Illum vero Pseudojustinum omnino rejiciunt monachi S. Mauri, non solum quia non putant eum seculo quinto antiquiorem, sed etiam quia Pelagianismo ipse infectum se manifestat. Vide Justinum edit. Paris. 1743, et præcipue Prudentii Mairani admonitionem, pag. 434. Ratio autem hujus consuetudinis accepta dicitur non tam a lætitia resurrectionis Christi, quam a memoria beneficii nobis per ipsum collati, quoniam Christus resurgens mortem et culpam devicit, ut nos quoque ab utraque liberaret. Accedit etiam quod Hebræis præceptum fuit in lege Moysis, ut illos quinquaginta dies a Paschate ad Pentecosten festos et solemnes haberent, et libertatem ab Ægyptiaca servitute recolerent. Major ergo visa est a primis usque Ecclesiæ terroribus inesse populo Christiano causa, ut a captivitate demonis liberati gaudiis gaudia cumularent. Huic sanctæ exultationi plane assentiens Maximus hanc de eadem lætitia homiliam ad plebem suam habuit, reddiditque rationem, cur illis quinquaginta diebus et stantes orarent, et immunes a jejunio essent. Jam vero hæc homilia non Ambrosio, cui olim attributa fuit, sed Maximo nostro adjudicanda est, quod in codicibus vetustis sex S. Maximi præferat inscriptum nomen. Sunt hi duo vetustissimi codd. Sangallensis, et 90 S. Crucis in Jerusalem homil. 41, Ratisponensis S. Emmerami, Taurinensis homil. 15, cod. alter S. Crucis in Jerusalem 99 homil. 65, et Laurentianus x, Plut. xiv, pag. 35, a tergo, quorum omnium titulus est: *De Pentecoste.* Sed prætereundus non est Gennadius, qui Maximum Taurinensem homilias multas de Pascha et de Pentecoste fecisse scripsit. Benedictini quoque monachi congregat. S. Mauri cum hanc homiliam inter Ambrosianos sermones a veteribus editoribus relata commiserunt, apud Maximum videndam in Bibl. Patrum adnotarunt. Haud dissimile fuit Caroli Sebastiani Berardi iudicium in *Gratiani canones*, part. 3, cap. 42, tom. IV, pag. 124, edit. Taurinen. 1757, et cum incertæ auctoritatis dicat illos canones de jejunio Pentecostes a Gratiano recensitos, monet loca illa non Ambrosii, sed Maximi esse, ut constat ex Bibl. Patrum tom. VI. Innixus ergo numero codicum, suffragiis hominumque doctissimorum, recedam a codice Vaticano 6451, et a codice n. S. Crucis Minor. Convent., nunc Laurentiano, atque ab editoribus Romanis et Parisiensibus an. 1569, homiliam sancto Ambrosio tribuentibus. Me præcesserunt Gymnicus pag. 174, Calesinius pag. 154, Cumdius tom. III, pag. 202, Raynaudus pag. 223, Margarinus in Bibl. Max. tom. VI, pag. 25, qui hanc tertiam homiliam de eadem solemnitate, hoc est de Pentecoste dixerunt; ego autem primam inseribam, cum secundam, sub titulo de *ascensione Domini* mox dederim, et quæ apud illos est prima, huic succedit.

ARGUMENTUM. — *Quærit Maximus cur a resurrectione ad Pentecosten quinquaginta illis diebus fideles nec jejunent, nec genuflecti orent, sed erecti, respondeatque illud agere lætitiæ causa, ut ostendat gaudium quod Christus rediit in toto illo tempore conversatus fuerit cum hominibus, et postea celos petierit, missurus supra apostolos Spiritum sanctum.*

Scire debet sanctitas vestra, fratres, hanc sanctam Pentecosten diem, qua ratione curemus, vel cur istorum quinquaginta dierum **192** numero sit nobis iugis, et continuata festivitas; ita ut a omni tempore neque ad observandum indicamus jejunia, neque ad exorandum Deum genibus succubamus, sed sicut Dominica solemus facere, erecti et feriati resurrectionem Domini celebamus. Dominica enim, cujus nobis ideo venerabilis est atque sollemnis, quia in ea Salvator, velut sol oriens, discussis inferorum tenebris, luce resurrectionis emicuit, ac propterea ipsa dies ab hominibus sæculi dies solis vocatur, quod ortus eam sol justitiæ Christus illuminet. Instar ergo dominicæ tota quinquaginta dierum curricula celebrantur, et **193** omnes isti dies velut dominici deputantur. Resurrectio enim dominica est; nam in dominica resurgens Salvator reversus ad homines est; et post resurrectionem tota Quinquagesima cum

hominibus commemoratus est. Aequalis ergo eorum necessarium ut esset festivitas quorum aequalis esset et sanctitas. Sic enim disposuit Dominus, ut, sicut ejus passione in Quadragesimæ jejniis contristaremur; ita ejus resurrectione in Quinquagesimæ feriis lætaremur. Non igitur jejunamus in Quinquagesima, quia in iis diebus nobiscum Dominus commoratur; non, inquam, jejunamus præsentis Domini, quia ipse ait: *Nunquid possunt filii sponsi jejunare quandiu cum illis est sponsus (Luc. v)?* Cur enim abstineat corpus a cibo, cum anima præsentia Domini saginatur? Non potest enim esse jejunus qui reficitur gratia Salvatoris. Societas enim Christi quodammodo esca est Christiani. Reficimur ergo in Quinquagesima Domino nobiscum conversante. Cum autem post hos dies ascendit ad cælum, iterum jejunamus; sicut ait idem Salvator dicens: *Venient autem dies, cum auferetur ab eis sponsus; et tunc jejunabunt in illis diebus (Ibid.).* Cum enim Christus ascendit ad cælum, nostris auferitur obtutibus; famem patimur, non corporis, sed amoris; et non tam cibi jejunio, quam desiderio laboramus. Desideria enim quædam nostri sustinent oculi, dum non perspiciunt quem requirunt, sicut ait propheta: *Defecerunt oculi*

^a Uterque cod. S. Crucis in Jer., hoc omni tempore. Cod. Laurent. x, Plut. xiv, neque observanda indicamus jejunia.

^b Idem qui supra cod. n. S. Crucis Flor., neque exorandum Deum genibus incubamus, erecti et feriati resurrectionem Domini celebamus.

^c Uterque cod. S. Crucis in Jer., Dominica enim nobis eadem venerabilis, etc.

^d Idem cod. S. Crucis Minor., ipsa dies ab omnibus sæculi dies solis vocatur, quod oris in ea sol justitiæ

Christus illuminet.

^e Uterque cod. S. Crucis in Jer., Ad instar ergo, etc.

^f Uterque cod. S. Crucis in Jer., ut, sicut ejus passionem Quadragesimæ jejniis merebamur, ita.

^g Idem cod., non, inquam, jejunemus.

^h Idem cod., Cur enim abstineatur corpus a cibo.

ⁱ Idem cod. Laurent., iterum jejunemus.

^j Cod. 90 S. Crucis in Jer., Desiderium enim quoddam.

mei, dum spero in * Deo meo (Psal. LXVIII). Defecerunt enim prophetae oculi, quia nondum videbat quem sperabat se esse visurum; sic namque apostolorum defecerunt oculi, cum euntem ad cœlum Dominum nequeunt intueri; secundum quod ait Lucas, dicens: *Et videntibus illis elevatus est, et nubes suscepit eum ab oculis eorum* (Act. 1). Stabant enim beati apostoli toto suspensi corpore, et ascendentem ad cœlum Dominum, quia ^b incessu pedum non poterant, oculis sequebantur; et licet ad deducendum Salvatorem visio humana deficeret; fidei tamen devotio non deficit; usque ad nubem ^c enim Christum deducunt: usque ad cœlos autem cum Christo fidei devotione comitantur; unde ait Apostolus, sciens fidem nostram in cœlis **194** esse cum Domino: *Nostra autem conversatio in cœlis est* (Philip. III). Nubes ergo ab oculis apostolorum suscepit Salvatorem. Videamus ergo quæ ista nubes sit, quam splendida, quam præclara, quæ lucem mundi Christum suscipere ^d meretur. Neque enim poterat obscura esse, ac tetra vel tenebrosa, quia scriptum est: *Et tenebræ eam non comprehenderunt* (Joan. 1). Tenebræ enim lucem gestare non poterant; illa enim nubes, quæ ascendentem suscepit Christum, quæ et testimonium Christo etiam in monte perhibuit, de quo ait evangelista: *Vox ^e in nube audita est, dicens: Hic est Filius meus dilectus: ipsum audite* (Matth. XVII). Non igitur nubes suscepit Christum, sed Deus Pater recepit Filium, et occursu quodam pietatis

ascendentem illum gremio molliore complectitur. Nam ideo Pater dicitur suscipere Filium nubes umbraculo, ut ostendatur refrigerio quodam fovere ejus vulnera passionis. Post crucem enim, post injurias, post inferos non est majus Christo refrigerium ^f nisi quod virtute Divinitatis obumbraretur, sicut in natiuitate ejus ad Mariam dicitur: *Et virtus Altissimi obumbrabit tibi* (Luc. 1). Altissimus ergo Pater, qui nascente Christo obumbravit in virtute Mariæ, ascendentem eum suscepit in nube; semper enim Deus, quos post injurias perducit ad requiem, protegit eos nubes umbraculo, sicut filios Israel liberatos de Ægypto nubes columna protexit, et ut post multum laborem eos in terram repromissionis induceret, refrigerii fovit umbraculo, sicut ait propheta: *Expandit nubem ad protegendum eos* (Exod. XXII, Psal. CXXV). Expandit enim nubem ^g ne siccitate eremi fatigarentur etiam solis ardore. Lætetur ergo in hæc sancta die, sicut in Pascha lætati sumus; est enim in utraque die similis eademque solemnitas; in Pascha enim omnes gentes baptizari solent, in Pentecoste autem apostoli baptizati sunt, sicut ait Dominus discipulis suis ascensurus ad cœlum: *Joannes baptizavit aqua: vos autem Spiritu sancto baptizabimini, quem accepturi estis non post multos hos dies* (Act. 1). Et ideo dicit Lucas: *Cum complerentur dies Pentecostes factus est subito sonus de cælo tanquam advenientes spiritus validi, sedique super singulos eorum, et repleti sunt omnes Spiritu sancto* (Act. II).

HOMILIA LXII.

De solemnitate sanctæ Pentecostes II.

ADMONITIO.

195 In magnam me compellit discepcionem hæc homilia quæ præcedenti opposita videtur. In hac auctor jejunandum esse in pervigilio Pentecostes docet; contra vero in homilia superiore, causa lætitiæ totis quinquaginta diebus a Paschate ad adventum sancti Paracliti non esse jejunandum. Suppositam dicere hæc homiliam, eamque S. antistiti Taurinensi multo recentiorē habendam nec stylus plane similis, nec nesci. codices, nec editores, qui utramque S. Maximo tribuunt, hoc effugium permittunt. Quæ ergo conciliationis via erit aduenda? Præmitto disciplinam, ritum scilicet observantiam non eandem omnibus in Ecclesiis haberi, sed juxta majorem traditionem diversas consuetudines in usu fuisse. Aliquando una infusione vel aspersione, alias trina immersione baptizari consuevit; apud Græcos invaluit consecratio corporis Christi in pane fermentato, apud Latinos in pane azymo, ut alia multa prætermittam. Neque eandem semper Ecclesia retinuit disciplinam; cum primis temporibus parvulis baptismi, confirmationis et eucharistie sacramenta simul conferebantur, quæ postea separatim, et regeneratis adultioris ætatis administrantur. Olim tribus hebdomadæ diebus jejunabatur; postea sexta feria solum, et sabbato jejunium statutum est. Ut ergo ad questionem contradictionis descendam, fateor quidem, ante S. Leonem Magnum nullum apud Patres reperiri vestigium jejunii præcedentis Pentecostes solemnitatem; quin imo cum Tertulliano lib. de Corona, cap. 3, Ambrosium, Augustinum, Cassianum, Leonem Magnum, et ipsum Maximum, sabbatum in vigilia Pentecostes immune a jejunio prædicare. Tota igitur controversia in hoc versatur, utrum sedente adhuc in Petri cathedra Leone introductum fuerit jejunium sabbati Pentecosten præcedentis. Hujus questionis solutio ab auctore pendet Sacramentarii, sive libri Sacramentorum, quem primus edidit ex codice ms. antiquissimo Veronensi eruditissimus Blanchinus tom. IV Anastasii Bibliothecarii an. 1735. In eo num. 26 habetur hæc oratio pro missa in vigilia Pentecostes: *Da nobis, quæsumus, Domine, per gratiam Spiritus sancti novam tui Paracliti spiritalis observantiæ disciplinam, ut mentes nostræ sacro purgati jejunio cunctis reddantur ejus muneribus aptiores. Per Dominum, etc.* Inscriptus fuit hic sacramentorum codex S. Leoni papa ab ipso editore Blanchino, qui ejus auctorem, seu compilatorem eundem S. Leonem fuisse contendit. Hanc quidem sententiam non pauci approbarunt, ut Cajetanus Cennius in dissert. de Romana cathedra tom. IV Anastasii Bibliothecarii, § 11 et 12, pag. 152, et editores Missalis Parisiensis 1739. Verum Ballerini tom. II opp. S. Leonis, præf. pag. 3 et seqq., edit. Venet. 1756, Blanchinio ejusque sectatoribus sese opponunt. Fatentur quidem Sacramentarium Romanum esse et vetustissimum omnium quæ hactenus prodire; concedunt etiam

^a Cod. 90 S. Crucis in Jer., dum spero in Deum C meum.

^b In utroque cod. S. Crucis in Jer. legitur: incessu non poterat, etc., et deest pedum.

^c Idem cod. S. Crucis in Jer., usque ad nubem deducunt oculi.

^d Cod. 90, promeretur.

^e Idem cod. Laurent., et S. Crucis in Jer., Vox de nube audita est.

^f Idem cod. Laurent., et S. Crucis in Jer., nisi virtute divinitatis obumbraretur.

^g Idem cod. Laurent., et S. Crucis in Jer., ne in siccitate eremi.

non pauca Leonis continere, quæ ejus scribendi rationi perfecte conveniunt; attamen negant opus illud a Leone esse confectum. Illius esse incertum auctorem volunt; antiquum tamen, et ipso Gelasio I pontifice antiquiorem. Non repugnat ergo, quod diebus Maximi, qui an. 463 ad concil. Roman. sub Hilario convenit, jejunium sabbati ante Pentecosten in Ecclesia Taurinensi, et in quibusdam aliis cõperit observari. Sicut enim S. Mamertus, qui Ecclesie Viennensi datus fuit episcopus anno 474, Rogationes et fortasse jejunium ante Domini Ascensionem instituit, quas deinde publicas preces Leo III ad universam extendit Ecclesiam; ita potuit Ecclesia Taurinensis, Maximo adhuc eam regente, solemnitatem Pentecostes jejunio prævenire. Ac propagatores quidem Sacramentarii Leonis, ut eum, qui tribus in sermonibus de Pentecoste, primo scilicet, secundo et quarto, dixerat, quinquaginta diebus a Paschate ad Pentecosten vacare jejunium, contraria non scripsisse ostendant, aiunt, cum vigeret in Ecclesia Romana non jejunandi disciplina, ita locutum esse Leonem; postea vero introducto ab ipso jejunio, fieri de eodem mentionem in liturgia cepisse. Eodem plane modo si dixerim egisse Maximum, qui diu vixit in episcopatu Taurinensi, nihil incongruum attulisse videbor; scilicet, unò tempore Ecclesie consuetudinem a Paschate ad Pentecosten non jejunandi commendasse, alio vero jejunio hortatorem fuisse. Ipsum autem homilie hujus auctorem dicunt imprimis Scriptores duorum codicum S. Crucis in Jerusalem, quorum prior, 90, homil. 38, titulum præfert: *Incipit de Pentecoste*, et alter 99, homil. 68, ita inscriptus est: *Incipit de Pentecoste et de psalmo: Dixit Dominus Domino meo*. Deinde scriptores codicis sancti Emmerami Ratisponensis, pag. 18, cujus titulus: *De solemnitate Pentecostes*; Ambrosiani C 98; Taurinensis cum epigraphe: *Item et de Pentecoste homil. 7*. Tres codices ab his discrepant, et tres diversos auctores nominant. Codex nempe Vaticanus 172, pag. 39, ad S. Augustinum refert, codex alter Vaticanus 6431, pag. 55, S. Ambrosio tribuit, codex tandem n., olim S. Crucis Minor. Convent. in Laurentiano S. Leoni. Sed satis defensam putamus causam ab optimis criticis Benedictinis monachis congreg. S. Mauri, qui eam nec Ambrosio, nec Augustino adjudicarunt, et a Ballerinis, qui eandem non esse in operibus S. Leonis numerandam censuerunt. Editores omnes id ipsum volunt; Gymnicus scilicet pag. 166, Galesinius pag. 158, Combelsius tom. V, pag. 261, Cumdius tom. III, pag. 226, Raynaudus pag. 222, Margarinus in Bib. Max. tom. VI, pag. 28.

197 ARGUMENTUM. — *Inmissio Spiritus sancti super apostolos probat Christum participem factum fuisse ejusdem potestatis et gloriæ cum Patre. Exponitur illa verba psalmi cix: Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis.*

Nosse vos credo, fratres, quæ sit ratio quod venerabilem hanc Pentecostes diem non minore lætitia celebremus quam sanctum Pascha curavimus^a, et quod eadem devotione hujus solemnitatis observantiam decurrimus, sicut illius obsequia festivitatis implevimus. Tunc enim, sicut modo^b fecerimus, jejunamus sabbato, vigilias celebravimus, orationibus pernoctanter institutis; unde necesse est similis observantia similem lætitiâ subsequatur. Est lætitia plane consimilis; tunc enim ab inferis resurgentem accepimus Salvatorem, modo autem Spiritum sanctum expectamus de cœlis: tunc anxii vel solliciti^c prædicabamus adventum; modo trepidi, et vel jejuni Paracleti desideramus adventum; in omnibus enim Deus salutem^d providit humanæ; tunc enim nobis ad resurgendum tartara Salvator aperuit; modo nobis ad regnandum Paracletus cœlestia reservavit; et quibusdam quasi^e profectuum gradibus, tunc de morte ad vitam didicimus remeare; modo autem de terris ad cœlos meditatur ascendere. Hæc autem omnia operatur in nobis Christus Dominus, qui priusquam rediret ad cœlos promissit discipulis suis, dicens: Cum autem ascendero, rogabo Patrem meum, et mittet vobis alium Paracletum, qui vobiscum sit in æternum, Spiritum veritatis (Joan. xiv). Unde credendum est ad

Patrem pervenisse Christum, cum videmus ad apostolos descendisse^f Paracletum. Credendum, inquam, est, sicut ait de Salvatore David, in Dei dextera considere, quia cernimus Spiritum sanctum, sicut promissit Dominus, in discipulis exsultare: ait ergo^g propheta psalmorum: *Dixit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis* (Psalm. cix). Secundum consuetudinem^h nostram illi concessus offertur, qui aliquo opere perfectioⁱ adveniens honoris gratia promeretur, ut sedeat. Ita ergo et homo Jesus Christus, passione sua diabolum superans, resurrectione sua inferna reserans, tanquam perfecto opere ad cœlos victor^j adveniens audit a Deo Patre: *Sede ad dexteram meam*. Nec mirum, si unius sedis offertur Filio concessus a Patre, qui unius est substantiæ^k et nature cum Patre. Cur autem ad dexteram Filius esse^l credatur, moveat aliquem fortasse? Licet enim dignitatis gradus non sit, ubi plenitudo Divinitatis est, tamen ideo ad dexteram sedet Filius, non quo præferatur Patri, sed ne inferior esse credatur. Et ideo ad dexteram Filius, quia secundum^m evangelistam (Math. xxv) ad dexteram oves, ad sinistram vero constituentur hædi. Necesse est ergo partem ovium primus agnus obtineat, et secuturo immaculato gregi locum dux immaculatus anticipet, sicut ait Joannes in Apocalypsi (Cap. xiv), dicens: *Hi sunt qui sequuntur agnum, quocunqueⁿ ierit, qui se cum mulieribus non coinquinaverunt*. Refert ergo propheta David: *Dixit Dominus Domino meo: Sede ad dexteram meam*: hoc est Dominus Pater Domino Deo Christo Filio

^a Codd. n S. Crucis Minor., et 174 bibl. eccles. Florent., sanctum Pascha curavimus celebrare.

^b Idem cod. CLXXIV, sicut modo fecimus.

^c Uterque cod. S. Crucis in Jer. legit jejunavimus.

^d Codd. n S. Crucis Minor., 90 et 99 S. Crucis in Jer., vel solliciti Christi præcavimus adventum.

^e Cod. 90 S. Crucis in Jer. habet et pro vel.

^f Cod. S. Crucis Minor., providet.

^g Cod. n S. Crucis Minor., et quibusdam quasi profecti gradibus.

^h Item cod. 174, descendisse Spiritum Paracletum.

ⁱ Cod. Ambros., ait ergo propheticus psalmorum,

C Cod. autem S. Crucis in Jer., propheticus psalmus.

^j Cod. 90 S. Crucis in Jerus., *Sede ad dexteram meam*.

^k Cod. S. Crucis in Jer., victor adveniens.

^l Idem cod. Ambros., victor veniens.

^m Item cod. Ambros., et 99 S. Crucis in Jer., qui unius est substantiæ natura cum Patre.

ⁿ Cod. S. Crucis in Jer., Filius esse dicatur.

^o Codd. S. Crucis in Jer. habent secundum Evangelium.

^p Cod. S. Crucis in Jer., quocunque vadit.

throni sui offert sublimem consessum, et honoris gratia ad dexteram ^a suam illum æterna sede constituit. Legimus autem in Actibus apostolorum (Cap. 1), dicente beato Stephano, cum lapidaretur a Judeis: *Ecce video cælos apertos, et stantem Dominum Jesum ad dexteram Dei.* Videamus ergo quæ sit ratio quod idem Dominus a David ^b sedens prophetatur, stans vero a Stephano prædicatur. Primo omnium Deus qui incorporalis est et invisibilis (est enim spiritus, sicut ait Dominus: *Deus autem spiritus est* [Joan. iv]) sedere aut stare quomodo potest? Deinde autem quali subsellio sedeat Deus, qui infinitus est, et immensus, ^c et intra se ipse magis creaturam cunctam contineat. Hæc autem propterea a sanctis viris dicta arbitror esse de Domino; non quo sint contraria sibi,

HOMILIA LXIII.

De solemnitate sanctæ Pentecostes III.

ADMONITIO

Hanc homiliam S. Augustino olim a quibusdam falso ascriptam monachi congregat. S. Mauri in appendicem sermonum S. ejusdem doctoris merito rejecerunt. Non minus falso attributa fuit S. Ambrosio cum a nonnullis aliis, tum ab eo qui eam transtulit in codicem Theodoricensem. Sunt autem in ea quedam, illorum plane similia, quæ suis hominibus S. Maximus de eodem mysterio agens complexus est. Itaque Maximum hujus item esse auctorem arbitror. Quia magis in sententia confirmor, cum eam in vetustissimis duobus codicibus sancti Dalmatii, et Taurinensi sancto ipsi Maximo acceptam referri legam.

ARGUMENTUM.—*Admirabilem Christiditum ad cælum probat S. episcopus ex descensu Spiritus sancti super apostolos, ostendit enim promissionem ejus adimpletam esse.*

Sanctitati vestræ, carissimi, votorum jam nota debet esse festivitas. Quid enim et qua ratione curemus ex ipsa celebritate condiscimus. Nam cum in vestigia sua iterum revolvitur transacta solemnitas, doctores efflicimur, dum eam sæpius celebramus. Pentecosten ergo agamus hodie, hoc est quinquagesimum diem a resurrectione dominica; non quod hac die, sicut plerique putant ad cælos Salvator ascenderit. Nam post resurrectionem cum apostolis commemoratus, quadragesima die ad Dei Patris dexteram remeavit; sicut Lucas evangelista ait: *Quibus etiam exhibuit se ipsum vivum post passionem suam, per dies quadraginta appa-rens eis* (Act. 1). Quadraginta ergo dierum curriculo conversationem suam discipulis suis Salvator exhibuit, scilicet ut tanto numero resurrectionis ejus gratia letaremur, quanto et passionis ejus injurias flevimus, totidemque dierum spatio eo relicteremur presente, quo jejunamus absente. Non igitur hodie Christus ascendit ad cælum, sed Christi Spiritus descendit de cælo, sicut ipse Dominus promittens ait: *Cum autem ascendero ad Patrem, mittam vobis Paracletum, Spiritum veritatis, et ipse docebit vos omnia* (Joan. xvi et xiv). Magna plane gratia, duplex gaudium, quod obuentem Christum non amittimus, et venientem Spiritum possidemus. Nam illum retinemus fidei merito, hunc sanctificationis accessu. Cum

A sed ut ^d modo ejus omnipotentia, modo misericordia describatur. **199** Nam utique pro potestate regis sedere dicitur, pro bonitate intercessoris stare suggeritur; ait enim beatus apostolus: *Quia advocatum habemus apud Patrem Jesum Christum* (1 Joan. ii). Judex ergo est Christus, cum residet; advocatus est, cum assurgit; judex plane Judeis ^e, advocatus Christianis: hic enim stans **200** apud Patrem, Christianorum licet peccantium causas exorat, ibi residet cum Patre Phariseorum persequentium peccata condemnans; illis indignans vehementer ulciscitur, his interveniens leniter miseretur, hic stat ut suscipiat Stephani martyris spiritum, ibi residet ut condemnet Jude proditoris admissum.

B abiero, inquit, ad Patrem, mittam vobis Paracletum (Joan. xvi). Credimus enim ad Patrem pervenisse Filium, cum videmus ad apostolos descendisse Paracletum. Credimus namque eum regnare in cælis, quem cernimus munera sancta donare in terris, sicut scriptum est per prophetam: *Ascendens in altum captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus* (Psalm. lx). Victor utique muneratur, victor dona largitur; unde et Salvator victor diaboli post triumphum, discipulos quos liberavit a captivitate, etiam benedictione ditavit. Liberavit autem nos, cum ad resurgendum per se ipsum tartara occlusit; ditavit nos, cum ad regnandum per Paracletum nobis cælestia reseravit. Quibusdam autem quasi profectum gradibus, tunc a morte ad vitam didicimus remeare; modo autem de terris ad cælos docemur ascendere; sicut scriptum est: *Ipse vos docebit omnia* (Joan. xiv, 26). Quid docet Spiritus sanctus? Utique hoc novit docere quod sanctum est. Quid docet nos Paracletus? Illud utique docet quod dicit Salvator: *Multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo; cum venerit ille Spiritus veritatis, ipse vos docebit omnia* (Joan. xvi 12). Bonus itaque magister est Paracletus, quia docet quæ Christus docenda servavit. Hoc enim docet Spiritus sanctus, quod Dominus docendum habere se dicit. Bonus plane magister est, qui præceptorum exsecutor est Salvatoris. ^f Necesse est igitur ut unius sit substantiæ natura cum Christo, quod videmus unius cum Christo **201** esse doctrinæ. Et ideo, carissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis,

D modo ejus potentia, modo misericordia, etc.

^e Idem cod. Ambros., *judex plane Judeis est, advocatus est Christianis.*

^f Cod. Pedonensis. *vetustior legit, Necesse est igitur ut unius sit substantiæ atque naturæ cum Christo, quoniam cum videmus ejusdem esse cum Christo doctrinæ.*

^a Idem cod. S. Crucis in Minor., Florent., Ambros., et S. Crucis in Jer., *ad dexteram sui.*

^b Idem cod. S. Crucis, *a David sedens prophetizatur.*

^c Cod. Ambros., *sed ipse magis creaturarum omnia contineat.*

^d Idem cod. Ambros., *modo ejus potentia, modo ejus misericordia describatur.* Cod. S. Crucis in Jer.,

ut Spiritum sanctum promereri et accipere possimus. Si hunc mundum relinquimus nos, similem Paracleum, sicut apostoli, id est Spiritum veritatis, quem mittet vobis Pater, accipiemus; quoniam non est personarum acceptio apud Deum Patrem; sed promissa jam apostolis nobis proficiunt, si opera, et desideria, **202** et actus gerimus quos apostoli fecerunt. Si vero

A legem Domini immaculatam et convertentem animas implendo, mandata ejus perficiamus, nosmetipsos heredes Domini et coheredes Christi ad hereditatem sempiternam, et ad commorationem angelorum, cum gratia Christi committimus; quod ipse præstare dignetur, qui vivit et regnat in secula seculorum. Amen.

CLASSIS TERTIA HOMILIAE DE SANCTIS.

HOMILIA LXIV.

In natali sancti Stephani levitæ et protomartyris.

ADMONITIO.

Magno splendidoque codicum mss. apparatu hæc homilia prævenitur, qui admirabili consensu in S. Maximum ejus auctorem declarandum coiverunt. Ex bibl. Vaticana quatuor codices præ oculis habuimus, nempe 4951, pag. 25, 480, pag. 167, Vatic. Palat. 455. p. 146, Vatic. Regine 25, pag. 84. Tres etiam codices Casinenses 206, pag. 162, 110, et 462, inespeximus; Vallicellanos item duos B5, pag. 64, et A 16, pag. 48, et codicem xii S. Crucis in Jerusalem. His addimus cod. Lambacensem pag. 120, duos Augienses xii et xxxix, Modoetiensem E iii, duos etiam Belgicos, Martiniensem et Camberonensem; Novariensem 42, pag. 24, et Vercellensem 81. Codex Taurinensis ea caret, cum nonnisi homiliae et sermones de tempore complectatur. Ejus loco sufficimus Alcuinum, qui S. Maximo homiliam inscribit, ut constat ex ejus Homiliario pag. 51 edit. Venet. 1571. Benedictini monachi congreg. S. Mauri sermonem quemdam in natali S. Stephani, olim S. Augustino attributum, et cui inserta est hæc homilia, in appendicem sermonum ejus num. 210 traduentes, dixerunt ex Cæsarii sententiis esse confectum. At ex quo tot tantorumque codicum consensum, eandemque lectionem apud omnes habeamus, nonne æquius censeri poterit usurpatam esse Maximi homiliam, eique assutum a recentiori manu quidquid extraneum reperitur? Codicum fidem secuti sunt editores, Gymnicus pag. 179, Galesinius homilia 1 de Sanctis, pag. 142, Combefisius tom. I, pag. 398, Cumdius tom. I, pag. 348, Raynaudus pag. 234, Margarinus in Bibl. Max. tom. VI, pag. 50. Coronidis loco sit testimonium Breviarii Strigoniensis, quod in die octavæ natalis S. Stephani hæc homiliam pro secundi nocturni lectionibus habet S. Maximo episcopo nuncupatam.

ARGUMENTUM. — *Reddit rationem Maximus quare S. Beatus leclia moriturus dixit de Christo: se videre in celo Filium hominis, et non Filium Dei. Stephanus primum omnium veritati testimonium suo sanguine præbuit, primusque divinum in hostibus diligendia caritatem imitatus est.*

Lectio Actuum apostolorum quæ nobis hodie lecta est, dilectissimi fratres, cum plurimum habeat in ipsa specie admirationis, non minus tamen continet in mysterio dignitatis: Ecce, inquit beatus Stephanus, video celos apertos, et Filium hominis stantem a dextris virtutis Dei (Act. vii). Considerate attentius, fratres dilectissimi, cum beatus martyr Dominum nostrum Jesum Christum ad dexteram Dei Patris sedere vidisset, cur se Filium hominis videre testatus est, et non potius Filium Dei; cum utique plus honoris Domino delaturus videretur, si se Dei potius quam hominis Filium videre dixisset? Sed certa ratio postulabat: ut hoc ita ostenderetur in celo, et prædicaretur in mundo; omne enim Judæorum scandalum in hoc erat, cur Dominus noster Jesus Christus, qui

B secundum carnem^d est Filius hominis, esse etiam Dei Filius diceretur. Ideo ergo pulchre Scriptura divina Filium hominis ad dexteram Dei Patris stare memoravit, ut ad^e confundendam Judæorum incredulitatem, et illi martyri ostenderetur in celo, qui a perfidis negabatur in mundo; et illi testimonium celestis veritas daret, cui^f fidem terrena impietas derogarat. Unde licet juxta psalmum, qui lectus est: Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum sit (Psalm. cxv), si quid tamen distare inter **203** martyres potest, præcipuum videtur esse qui primus est. Nam cum S. Stephanus ab apostolis^g diaconus ordinatus sit, apostolos ipsos beata ac triumphali morte præcessit: ac sic, qui erat inferior ordine, prior factus est passione; et qui erat discipulus gradu, magister cepit esse martyrio; complens illud quod beatus propheta^h in psalmo dixit: Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi (Psalm. cxv)? Retribuere enimⁱ primus voluit Stephanus martyr Domino, quod cum^j omni humano genere accepit a

^a Cod. S. Crucis in Jer., stantem a dextris Dei.

^b Codd. 1, Plat. xiv, Laurent. et S. Crucis in Jer., stare.

^c Idem cod. S. Crucis in Jer., ut huic ita ostenderetur in celo, ut prædicaretur, etc.

^d Idem cod. S. Crucis in Jer. legit erat pro est.

^e Idem cod. Laur., et edit. in append. S. August., confutandam.

^f Idem codd. Laur. et Vat. 4951, ille martyri ostenderetur in celo.

^g Idem cod. Laur., cui per fidem.

^h Cod. Vat. 4951, Pretiosa est in conspectu Domini, etc.

ⁱ Cod. Vat. 4951, ab apostolis ordinatus sit diaconus.

^j Idem cod. S. Crucis in Jer., et laudata editio: in psalmo, qui lectus est, dixit, etc.

^k Idem cod. S. Crucis in Jer., prius.

^l Cod. Vat. 4951, quod cum genere humano.

majora quam pertulimus patiamur. Quod **206** a nobis extorquet hominis timor, ^a debuerat exigere Christi amor. Si ergo potens persona sævit contra nos, tacemus et nihil dicere ausi sumus; si vero ^b aut equalis, aut forte inferior vel levem nobis contumeliam fecerit, ^c quasi fera bestia sine ulla patientia ac sine aliqua Dei contemplatione consurgimus, et aut in præsentem nostram injuriam vindicamus, aut certe ad majorem vicem reddendam nostrum animum præparamus. Quid est hoc, ^d quando potens persona nobis injuriam intulit, patienter ^e accepimus; quando inferior, nimio furore succendimur? Quod ibi timi-

mus hominem, hic Deum timere volumus. Unde ^f ergo nos, fratres, quantum possumus, cum Dei adjutorio cor nostrum ad patientiam præparemus, ^g et in omnibus malis hominibus medicorum vicem agere studeamus, et non ipsos homines, sed ^h illorum malitiam odio habeamus; pro bonis oremus, ut semper ad meliora consendant; pro malis, ut cito ad emendationem vitæ ⁱ per poenitentiae lamenta confugiant; quam rem orantibus nobis ipse præstare dignetur qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA LXV.

In die nativitatis sancti Joannis Baptista 1.

ADMONITIO.

Nulla hic nos urget nec inter codices mss., nec inter editores discrepantia, cum simili omnino inscriptione S. Maximum hujus homilie auctorem exhibeant. Longa erit ipsorum enumeratio, ex qua tanto certior fides ipsis habebitur. Bibliotheca Vaticana quatuor codices nobis præbuit, scilicet 6451, pag. 136, 1146, pag. 209, 1269, pag. 59, a tergo, 1277, pag. 42, a tergo. Tres alios codices cum nostro ms. contulimus in archivo Casinensi 12, pag. 321, 104, pag. 166, a tergo, cxi, pag. 70. Vidimus etiam in Vallicellana duos codd., 7 A, et xv, pag. 153, a tergo, et in Cisterciensi S. Crucis in Jerusalem cod. xu lectionarium pag. 63. His succedunt confirmationes duorum codicum Augiensium xv et xvi. Novariensis 42, pag. 76. Ratisponensis S. Emmerami, Martinensis, Ambrosiani sign. C 98, Veronensis 431, ac tandem Breviarii Ecclesiæ Strigoniensis. Editoribus præmittimus Alcuinum pag. 317. Multo enim ipso posteriores sunt Gymnicus pag. 193, Galesinius pag. 247, Cundius tom. IV, pag. 393, Combefisius tom. VI, pag. 122, Raynaudus pag. 317, Margarinus in Bibl. Max. tom. VI, pag. 52, quorum omnium inscriptio est: *In die nativitatis S. Joannis Baptiste* quam nos etiam assumpsimus.

ARGUMENTUM. — Sancti martyres cruciatus cruentamque mortem pro Christo fortiter tolerantibus honorem Domino præstent: Joanni Baptiste datum est glorificare Dominum prævenientis gratiæ plenitudine, perandique viam Redemptori.

1 Solemnitatem nobis diversorum martyrum, fratres carissimi, vitæ præsentis occasus, et suscepta ab eis pro Christi nomine passio consecravit. Multimoda namque veterum relatione didicimus nonnullos martyrum prostratos gladio, igni alios concrematos, complures bestiarum dilaceratos dentibus, innumeros et ^a jam variis tormentorum cruciatibus affectos, spreta sui corporis morte Christianæ fidei testimonium reddidisse. Beatus vero Baptista Joannes, ejus **207** nunc festivitate lætamur, cœlestia mundo gaudia sterili ab utero hodie natus ^b invenit. Et illi quidem indubitata jam gloria regnantem confessi sunt Dei Filium; hic autem et nasciturum Dominum prophetæ spiritus illustratione prævidit, et natum privilegio gratiæ singularis ostendit. ^c In tantum autem specialis in eo præfuit electio, ut ante mereretur annuntiare Dominum quam nascendi initium vel linguam, ^d quam enuntiare posset, acci-

B peret. Denique Elisabeth illa vetus mulier, et nova mater, quæ ante partum suum de futuri filii lætabatur officio, venienti ad se beatæ Mariæ in ipso salutationis occursum, ait: *Eccæ, ex quo facta vox salutationis tuæ in auribus meis, exultavit in gaudio infans in utero meo (Luc. 1).* Quid hoc est miraculi, fratres; quæ tantorum novitas gaudiorum, ut habere se in utero Elisabeth testaretur infantem, qui nec dum semetipsum sentiens, dominicum jam sentiret adventum? Vere hic omnium beatissimus parvulorum, qui intra viscera adhuc materna conclusus, adesse Salvatorem mundi, quia nec tum sermone poterat, prophetico gaudio revelavit. Nullus ignorat, carissimi, omnem parvulum, materno ab utero prodeuntem, intra ipsa lucis exordia mœstis concrepare vagitibus; solus Baptista Domini ultra legem nascentium nativitatem suam lætitiæ exultatione prævenit. Et quam decuit, fratres, ut de matre sterili nasceretur, qui fecunditatem virginis revelabat; quatenus mirabile partum mirabiliter natus ostenderet. Illud etiam quam stupendum, quamque magnificum, quod Zacharias sacerdos, pater futurus prophete; quia hoc ipsum, quod gerebatur, angelo loquenti non cre-

Martin., Solemnitates nobis.

^a Uterque cod. Ambros., S. Crucis in Jer., Veron., Vallicel. 7 A, et tres Vatic. 1269, 1277 et 1196, etiam variis.

^b Cod. Vat., advenit.

^c Idem cod. S. Crucis in Jer., et Vallicel., In tantum specialis in beato Joanne præfuit electio, etc.

^d Cod. S. Emmer., linguam, quæ enuntiare possit, accepit; cod. vero S. Crucis in Jer., quæ nuntiare posset, acciperet; et cod. Vat. 1269, quæ eum nuntiare.

^e Idem cod. Vat., Veronen., duo Vallicel., nec non Casinen., facta est.

^f Cod. Martinen. omittit in gaudio.

^a Cod. Laur., deberet a nobis exigere, etc. Cod. cit. 12 S. Crucis in Jer., debuerat a nobis exigere, etc.

^b Edit. Maur. hic omittit particulam aut.

^c Cod. Laur., mox quasi feræ bestia.

^d Codd. Laur. 12 S. Crucis in Jer., et edit., Quid est hoc, quod quando, etc.

^e Cod. 12 S. Crucis in Jer., accipimus.

^f Codd. Laur., Vat., 4951, et edit., Unde rogo vos, fratres carissimi, quantum nos sumus, etc.

^g Idem cod. Laur., ut.

^h Idem cod. 12 S. Crucis in Jer., et edit. Maur., ipsorum.

ⁱ Editio, per patientiam confugiant.

^j Cod. Vat. 6451, et uterque cod. Ambros., S. Emmeram. Ratisp., Veronen., et tres Casinen., et

didit, usum ^a loquentis amisit, donec, promissione completa, natus novi hominis præco paternæ linguae vincula relaxaret. Os enim quod angelus clauserat, promissus ab angelo filius reseravit. Nam cum de nuncupatione parvuli cognatorum, vicinorumque hæsitaret arbitrium, proprietatem veri nominis ejus, quam ^b angelo dictante didigerat, recepta ^c pristini subito **208** facultate sermonis, pater mutus aperuit; ut ejus nativitatem præceptione cælesti tacitus exspectabat, nati vocabulum loqueretur, et agnosceret anxius senex, per eum se sibi redditum, quem de se non crederat nasciturum. Nec dubitaret ultra cœlitus illum vel promissum fuisse, vel natum, cujus causa, et amisisse probabat, et recepisse sermonem. Quid hac, fratres, religione gloriosius? Quid hac insignius fide? in qua sterilis concepit, mutus loquitur, et in secreto maternorum viscerum parvuli totius mundi gaudia ^d futura præcludunt; nec enim poterat veteri sub lege ordinem suum mortalis servare naturam, quando per novam Divinitatis gratiam, novum saluti omnium mysterium parabatur. Hic ergo est Joannes, de quo prophetavit Isaias dicens: *Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini, rectas facite semitas Dei nostri* (Isai. xl). Vox, inquit, clamantis; quam bene vox dicitur, qui venientem de cœlestibus in carne hominis Unigenitum Dei pleno letus ore clamabat. Recte vox dicitur, cujus intonante præconio sacramentum redemptionis humanæ, surda dum cœpit audire mortalitas. Ut enim venerandus Baptista muto patri aperuit linguam, ita ^e aures hominum salutaris gratiæ innovavit ^f auditum. ^g Clamat autem in deserto, ubi ^h prædicationem ejus nec insolens turba perstreperet, infidelis rideret auditor, sed hi tantum audire ⁱ possunt, qui prædicantem verbum salutis, cura tantum divini cultus expeterent, et adverterent eum vera enuntiare de Christo, qui ^j per assertionem justitiæ, ^k ut illicitas Herodis nuptias increparet, nec regem timuisset offendere, nec squalorem carceris declinasset, nec tyrannico gladio refugisset occidi. Audiamus adhuc paululum, fratres, quid ad profectum omnium nostrum Salvatoris nuntius prædicabat: ^l *Parate, inquit, viam Do-*

mino, rectas facite semitas Dei nostri. Vere dignus beatus Joannes, cujus prophetica esset nativitas, qui et illis de parentibus, quorum esset desperata posteritas, Dei munere nasceretur. Nam tanta auctoritate, tantoque docendi pondere in vocem sanctæ prædicationis **209** erupit, ^m et instantem Domini nuntiaret adventum, et in semitas rectas male viventium dirigeret pravitatem. ⁿ Quid est enim, *parate viam Domino*, nisi adventanti de cælo judici, purgato a vitis pectore, simplicis cordis habitaculum præparare? ^o Quid est, *rectas facite semitas Dei*, nisi ut tales actuum tuorum tibi munias vias; quas perambulare propitius veniens ad te Dominus delectetur? Ille viam Domino suo ^p parat, qui luxuriantis carnis respuens ^q voluptates, toto mentis suæ spiritu suspensus ad Deum, vigore se castitatis accingit. Optimam parat Domino viam, qui cogitationes suas avaritiæ fluctibus æstuentes, serenæ conscientie tranquillitate compescit. Viam Domino parat, qui idolorum ^r vana, atque omnium ^s superstitionum fœmenta conculcans, unum Dei vivi cultum, et fidem veritatis inquit. Quicumque vero voluptuosis sæculi hujus languet illecebris, cupiditatibus avaritiæ serventia ^t insanit, in fraterna odia feralis invidiæ faucibus inardescit atque ad contumeliam Dei omnipotentis, ^u super anfractas dæmonum semitas erraticus viator **210** incedit: non parat Domino viam, sed inimico miser suo exitiabilem in semetipsum ^v patefacit ingressum. Hi mores, et vita hujusmodi ampla itinera, et largissimas vias barbaris nationibus in exilium communis salutis aperiunt. Hi mores plebem Dei inimicis gentibus jugo miseræ captivitatis addicunt. Hi mores armatos dissipant populos, et munitas diruunt civitates. ^x Ecquid plura, carissimi? Quidquid potentie, quidquid virum videmus in hostibus, corruptione vitæ nostræ, nostraque infidelitate nutritur; et inde est, quod nihil fusa ad Deum supplicatione poscimus; quia incessabiliter impiis, pravisque consideriis inherentes, viam Domino nostro secundum prophetica monita non ^y præparamus. Propter quod revertentes ad beatissimi præcepta Joannis, ^z paremus Domino viam, rectas faciamus semitas Dei no-

Veron., ut et instanter Domini nuntiaret adventum.

^a Cod. Ambros., *Quid est enim parare Domino viam?* Cod. vero 12 S. Crucis in Jer., *Quid est enim Domino parare viam, nisi adventante de cælo judice, purgato, etc.*

^o Idem cod. Ambros., *Quid est rectas facere semitas Dei?*

^p Idem cod. Ambros., *Ille viam Domino suo præparat.*

^q Cod. Ambros. et Veron., *luxuriantis carnis respuens voluntatem.*

^r Cod. Vat. 1269, *qui idolorum profana*

^s Alter cod. Vat. 1196, *omnium superstitionosa fœmenta.*

^t Cod. Veron., *incumbit et.*

^u Cod. Casin. et Veron., *per anfractas.*

^v Cod. Veron., *patefacit.*

^x Cod. Veron., *Et quid.*

^y Cod. Veron., *non paramus.*

^z Cod. S. Crucis in Jer., *præparemus.*

^a Codd. S. Emmer., S. Crucis in Jer., et Vat. 1269, *usum loquendi amisit.*

^b Idem cod. S. Emmer., *quam ab angelo nuntiante.* Cod. Veronen., *quod ab angelo dictante, etc.*

^c Codd. S. Crucis in Jer., et Veron., *recepta subito pristini facultate sermonis.*

^d Cod. Martinen. omittit *futura.*

^e Cod. Martin., *ita auribus hominum.*

^f Codd. Vat. et Veron., *innovavit auditu. Clamabat autem.*

^g Cod. Casin., *Clamabat autem.*

^h Idem cod. Vat. 10, *prædicationem ejus insolens turba.*

ⁱ Idem cod. S. Crucis in Jer., *possent.* Cod. Casin., *audire possint.*

^j Cod. Ambros., S. Crucis in Jer. et Veronen., *pro assertionem justitiæ.*

^k Cod. Martinen. omittit *ut.*

^l Idem cod. Ambros. et S. Crucis in Jer., *Parate, inquit, viam Domini.*

^m Idem cod. S. Crucis in Jer. pro *et legit ut;* et cod.

stri; quatenus videns in nobis interea Dominus ita ^A sicut de Baptista dominici hodie nativitate gaudemus, ita de Dei nostri reconciliatione letemur: cui periculis feasts, benignissimus pastor inquirat: ut, honor et gloria.

HOMILIA LXVI.

In nativitate sancti Joannis Baptiste II.

ADMONTIO.

Perpicuum sane veritatis testimonium habendum est, scriptores multos vario tempore varisque ex locis in unam coaluisse sententiam. Hoc singulari præsidio gaudet hæc homilia quam producturi sumus. Vaticanos codices quatuor imprimis recensimus, 6451 pag. 136, 1196 pag. 209, 1269 pag. 1269 a tergo, 1277 pag. 42 a tergo; tres deinde Casinenses, 12 pag. 521, 104 pag. 166 a tergo, et cxi pag. 70. His congruentes sunt duo codices Vallicellani 15 pag. 155 a tergo, et 7 A, duoque Augienses xv et xvi, codex xii S. Crucis in Jerusalem pag. 65, Verocellensis 81, Veronensis 431, Sublacensis, Novariensis 42 pag. 79, Ratisponensis S. Emmerami, Martinensis in Belgio; Ambrosianus C 98, et Breviarium Ecclesie Strigoniensis. Præcessit editoribus Alcinus, qui hanc eandem homiliam sub Maximi nomine habet pag. 517 edit. Venet. an 1571 cum titulo: *In nativitate S. Joannis Baptiste*; qui postea assumptus fuit a Gymnico pag. 193, Galesinio pag. 147, Cumdio tom. IV pag. 393, Combefisio tom. VI pag. 122, Raynaudo pag. 226, Margarino tandem in Bibl. Max. tom. VI pag. 32. In codicibus Laurentianis hæc homilia et superior desunt.

211 ARGUMENTUM. — Concreditus Dei Spiritus sanctus prophetis magna ipsis semper fuit laudi. Verum Joannes omnes gloria antecellit, cum illi futurum prædicerent Redemptorem, hic præsentem annuntiavit.

Cunctorum quidem prophetarum, fratres carissimi, veneranda recordatio est. ^B Joannes Baptista, cujus hodie genuinus natalis honoratur, in tantum omnium illorum ^C supergressus est gloriam, ut Dominum Jesum Salvatorem nostrum, non solum esse venturum, sed adventasse jam et cohabitare hominibus veritate præsentis testimonii revelaret, ^d quem inter promissas turbas ad baptismum suum properare vidisset, velut digito demonstrans ait: *Ece Agnus Dei, ecce qui tollis peccata mundi* (Joan. i). Quam innocens est hujus vita, vel possumus devotione ejus merita compensare, qui Agni celestis adventum et primus agnovit, et solus ostendit! ^e Quam mirabile est universis ejus præconium, de cujus ore ^f primum absolutionem tuam mundus audivit! ^g Hic est, carissimi, de quo prophetica annuntiatione prædictum est: *Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini; rectas facite semitas Dei nostri* (Isai. xl; Luc. ii). Clamaturus erat enim, sicut et clamavit, ⁱ ut vociferante salutis præcode, obturatas diu aures mortalium predicatio celestis aperiret. Quis ergo hujusmodi prophetam non tota admiratione suscipiat, quem tantum recognoscit obtinuisse de Deo, ut ante ejus merita laudarentur

^B quam nativitas formaretur? Hic ergo Zacharie justissimo **212** sacerdoti, cum multa esset ætate pro-
fectus, et sterilitate senissimæ conjugis successionem votivi germinis desperasset, omnipotentis Dei cura per angelum promittitur nasciturus. Et bene senissimis parentibus novus filius datur, qui senescenti labentique mundo Unigenitum Dei ad spem future ^k juventutis ostenderet. ^l Quid illud, quantoque est stupore mirandum, quod Zacharias ipse, dum præcursorem salutaris Verbi concipiendum senili alvo paulo tardius ^m crederet, silentio repente taciturnitatis obmutuit, nec pristinum loquendi recepisset usum, nisi nomen pueri, quo ⁿ vocandus esset, clausi oris ei vincula relaxasset? Atque ita factum est ut os sacerdotale, quod trepidatio colligaverat dubitantis, ^o meritum filii nascentis absolveret, et reparata patris lingua infantis gloriam testaretur. Quid autem de continentie ejus virtute, quid de amore justitiæ loquar, cui, sicut legitur, ^p inimitabilis victus, et luce ipsa carior veritas fuit? Conversatus enim in deserto ^q vestimentum habens de pilis cameli, et zonam pelliceam circa lumbos suos, locustas edebat et mel silvestre (Matth. iii; Marc. i): ut increpaturus hominum mala nullam penitus haberet vel in veste, vel in epulis voluptatem. Denique tanta ejus mentem divine legis æmulatio possidebat, ut et pravitatem perfidæ generationis prophetico ^r vigore corripere, et auctoritate ferventis in se Spiritus sancti regem intrepidus

^a Idem cod. 12 S. Crucis in Jer., et Casinenses, sicut de beatissimi Baptiste dominici hodie nativitate gaudemus, ita de ipsa Dei nostri reconciliatione letemur, cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

^b Idem cod. Ambros., Verocell., Camberon., Martinen., et Veronen., *Beatus autem, etc.*

^c Codd. S. Crucis in Jer., Veronen. et Casinen., *singulari quodam merito.*

^d Idem mox memorati codices, *quem, cum.*

^e Idem cod. Ambros., *ecce qui tollit peccatum mundi.* Codd. Casinen. et Veronen., *Quam innocens hujus est vita, vel qua possumus devotione ejus merita compensare.*

^f Idem codices, *Quam venerabile universis est ejus præconium.*

^g Idem codd. Ambros. et Veronen., *de cujus ore primo.*

^h Cod. S. Crucis in Jer., *Hic est Joannes, carissi-*

mi, etc.

ⁱ Codd. Vat. 1269 et 1196, sicut tres codd. Casinen., *viam Domino.*

^j Cod. Martinen. pro ut habet et.

^k Cod. Martinen., *future vite.*

^l Cod. Vat. 1196, *Quid quanto est stupore; tres codd. Casinen., Quid illud quanto est stupore mirandum.*

^m Codd. Ambros., S. Crucis in Jer. et Casinen., *paulo tardius credit; Martinen. vero, credidit.*

ⁿ Idem cod. Ambros., *merito filii nascentis nomen absolveret.*

^o Cod. Vat. 1196, *inimitabilis victus, et luce carior veritas fuit.*

^p Cod. Veronen. et tres codd. Casinen., *Conversatus enim in deserto vestimentum habens de pilis cameli, et zonam pelliceam circa lumbos suos.*

^q Cod. Martinen., *prophetico rigore.*

inereparet errantem : maluitque vir beatissimus sub A quam reticere veritatem, qui manifestare venerat denuntiatione justitiæ furentis succumbere gladio ^a auctorem ^b. Amen.

HOMILIA LXVII.

In nativitate sancti Joannis Baptiste III.

ADMONITIO.

213 Plures etiam codices inas. hanc tertiam homiliam *De nativitate sancti Joannis Baptiste* S. Maximo ascribunt. Principem locum obtinent tres codices Vaticani 1277 pag. 42, 1269, 1196 pag. 24 a tergo; deinde tres codices Casinenses, 12 pag. 332 a tergo, 104 pag. 167 a tergo, cxi pag. 71 a tergo. His plene consentiunt codices xii Sanctæ Crucis in Jerusalem pag. 71, Novariensis 43 pag. 80, Augiensis xv, Ratisponensis S. Emmerami p. 33, Veronensis 434, Martinensis et Ambrosianus, qui omnes Inscripto Maximi nomine, eum auctorem proclamant. De editoribus nulla est questio; nam quotquot duas superiores homilias complexi sunt, hæc pariter S. Maximo tribuerunt: Gymnicus scilicet pag. 201, Galesinius pag. 149, Cundius tom. IV, pag. 394, Combefisius tom. VI pag. 123, Ragnaudus pag. 328, Margarinus in Bibl. Max. tom. VI pag. 33. Sed non est omitendum neminem huc usque hæc tres homilias Maximo nostro denegasse.

214 ARGUMENTUM. — Omnium prophetarum præconia per Joannem Baptistam firmata sunt. Hic enim solus propriis oculis videre meruit Dominum nostrum Jesum Christum, et annuntiare præsentem. Plusquam propheta dictus, et vox clamantis in deserto, et inter natos mulierum major.

Festivitatem præsentis diei, fratres carissimi, venerandi Joannis Baptiste genuina ^a nativitas consecravit, qui idcirco in hoc sæculum superna dispensatione directus est, ut non solum ipse prophetali sublimaretur gloria, sed ut et omnium ^d etiam per eum prophetarum præconia firmarentur. Nec immerito illi præcipuo ^e honore nunc veneramus, qui speciali quadam gratia ob hoc Redemptorem mundi novissimus prophetavit, ^f ut ostenderet eum primus. Hic enim solus est prophetarum qui Dominum nostrum Jesum Christum, quem alii in longa tempora futurum præseriunt, propriis ^g oculis videre meruit et annuntiare præsentem; nam sicut sacratissimum Evangelium refert, veniente Domino ad baptismum ejus, hujusmodi prorupit in vocem: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit ^h peccata mundi (Joan. i). Propter hoc mirum Salvator ipse ⁱ de illo dicebat ad turbas: *Quid existis in deserto videre? Prophetam? dico vobis, et plus quam prophetam (Matth. xi). ^j Plus revera est quam propheta, cum ceteri omnes venturi adhuc Christi luere præcones; hic autem probatissimus venit Domini præsentis assertor. Plusquam propheta est ^k, ejus manibus, quod nulli est præstitum prophetarum, ^l baptizandum se Dei Filius inclinavit. Plusquam propheta est, ejus tanta ^m prærogativa meritorum, et uno eo-**

demque momento cæli terræque ⁿ arbitrum submersum aquis tingeret in Jordane, Spiritum quoque sanctum venientem cerneret in columba, et attestantis vocem Patris audiret e cælo (*Matth. iii*). Hic est ille, quem inspirante Deo præscius annuntiat Isaias, dicens: *Vox clamantis in deserto: Parate viam ^o Domini (Isai. xl). Quam congrue, fratres ^p carissimi, beatus Joannes prædicatus est vox, qui cælestis Verbi et præco mittebatur et testis. Hic ille est, ejus per angelum Gabrielem prænuntiatur nativitas, ^q et nomen, et meritum. Hic est etiam, qui judicio cælestis sententiæ cunctis mortalibus antefertur, dicente Domino: *Non surrexit inter natos mulierum major Joanne Baptista (Matth. xi);* quam pulchre dictum est inter natos mulierum non esse majorem Joanne, quia ille omnimodis major erat, qui de virgine ^r nascebatur. Hic est ille etiam, qui maluit a rege prosterni, quam regem non increpare peccantem. Quibus prospectis advertite, dilectissimi; quantum huic ^s reverentiam, **215** quantum devotionis debeamus impendere, qui ut honorabilis sit a sancto est Spiritu prophetatus, promissus ab angelo, laudatus a Domino, et perpetua sanctæ mortis gloria ^t consecratus. Decebat namque, ut mysticam a-tivitatem ejus mirabilis vita sequeretur, et sanctam perfectamque vitam **216** mors Deo devota concluderet. ^u Propter quod, fratres, toto hodie orbe Christi Ecclesia primordia nativitatis ejus lætissima festivitate concelebrat, qui æterna mortalibus adesse gaudia stupenti mundo testis fidelissimus revelavit.*

^a Cod. Veronen., *venerat veritatis auctorem.*

^b Idem cod. S. Crucis in Jer. addit, *Auctorem Jesum Christum Dominum nostrum, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.*

^c Idem cod. Ambros., *genuina festivitas consecravit; cod. Vat. 1196, genit nativitas.*

^d Cod. Vat. 1196 et Martinen. omittit etiam.

^e Idem eodd. Vat. et Casinen., *præcipuo nunc honore.*

^f Codd. Vat. 1269 et 1196, *ut enim primus ostenderet.*

^g Tres eodd. Casin., *propriis videre oculis.*

^h Idem cod. Ambros., *Vaticani omnes et Casin., ecce qui tollit peccatum mundi.*

ⁱ Cod. Martinen. omittit de illo.

^j Cod. S. Crucis in Jer., *Plus est beatus Joannes*

Baptista quam, etc.

^k Cod. Ambros., *in cujus manibus.*

^l Cod. Martinen., *in baptizando.*

^m Cod. Vat. 1277 et 1196, necnon Casinen., *cujus tanta est prærogativa.*

ⁿ Idem cod. Ambros., et S. Crucis in Jer., *cæli, D terræque arbitrum.*

^o Idem cod. Ambros., *Parate viam Domino.*

^p Cod. Martinen. omittit carissimi.

^q Codd. Casin. et Martinen. omittunt et. Cod. Martinen. post vocem etiam addit ille qui, etc.

^r Cod. Casin. 12, *natus erat.*

^s Codd. Vat. 1269 et 1277, *quantum huic reverentia, quantum devotionis, etc.*

^t Cod. Martin., *coronatus pro consecratus.*

^u Cod. S. Crucis in Jer., *Quapropter.*

HOMILIA LXVIII.

In natali beatissimorum Petri et Pauli apostolorum I.

ADMONITIO.

Eximias orationes panegyricas de principibus apostolorum Petro et Paulo habuisse S. Maximum tam ex codicibus mss., quam ex editionibus constat. Primum testimonium tradidit Gennadius, dicens S. antistitem Taurinensem tractatus in laudem apostolorum scripsisse, qua generali commendatione omnes complexus est homilias et sermones, quos ipse pro celebrandis SS. apostolis Petro et Paulo habuit. Hujus homilie sancti Maximi nomen preferentes meminerunt codices duo Vaticani 1273 pag. 54 a tergo, 1277 pag. 54 a tergo, et tres Casinenses, 102 pag. 155 a tergo, 109 pag. 88 a tergo, 305 pag. 171. In horum numerum ducimus vetustissimum codicem Ambrosianum, a Mabillonio et Moratorio multis commendatum, eique coævum Sangalensem, Augiensem deinde xv, Ratisponensem S. Emmerami pag. 54, Veronensem 431, duos Belgicos Martinensem et Cambronensem, Vallicellianum num. 9; ac tandem 99 S. Crucis in Jerusalem, qui eandem *De natali sanctorum Petri et Pauli* inscribit. Non negamus quosdam amanuenses fuisse qui hanc homiliam S. Leoni Magno attribuerunt, ut nobis occurrit in codicibus Vaticano 1269, pag. 52, Basilicæ S. Petri 9 A pag. 400 a tergo, et in codice n. olim bibl. S. Crucis Minor. pag. 226, nunc Laurentiano; sed suspicio omnia a Balleriniis sublata est, cum eam inter sermones Leoninos non susceperint. Et quantvis sequentes homiliae in veteribus S. Leonis collectionibus insertæ inveniantur, hæc profecto S. Maximo semper adjudicata fuit, quod ad majorem ejus probationem notandum erat. Codicibus Maximo suffragantibus respondent editores, Gynanicus pag. 205, cujus titulus est: *In natali beatissimorum Petri et Pauli apostolorum*, Galesinius pag. 450, Combefisius tom. VI pag. 304, Cumdius tom. IV, pag. 444, Raynaudus pag. 228, Margarius in Biblioth. Max. tom. VI pag. 34, qui eandem Gymnici inscriptionem adoptarunt. Prætermittimus recensere auctores qui verbis sancti Maximi uti sunt ad probandum Petri primatum in Ecclesia, collatamque ei in clavibus a Christo plenam judicandi potestatem; cum hæc adeo nota sint ut notiora fieri nequeant.

ARGUMENTUM.—*Principes apostolorum Petrus et Paulus mirificis, itaque verissimis laudibus a S. Maximo efferuntur, atque imprimis Petrus, ex cujus confessione divinitatis Christi ei traditum fuisse universam Ecclesie principatum plane ad veritatem cognoscitur.*

Gloriosissimos Christianæ fidei principes annuis solemnitatibus honorantes, fratres carissimi, ipsum Dominum ac Deum nostrum, qui hujus auctor est fidei, debita religione veneramur. Apostoli namque Latino sermone dicuntur missi; qui ergo honorant missos manifestum est ^a honorare eos mittentem; quoniam dignitas quæ deferretur ministris, illi sine dubio cujus ministri sunt exhibetur; ut ait ipse Salvator ^b ad discipulos suos: *Qui vos audit, me audit, et qui vos ^c recipit, me recipit* (Luc. x; Matth. x). ^d Vere beata apostolorum merita, in quibus se Christus ^e et recipi prædicat, et audiri. Beati nihilominus et illi, quorum ^f devotio delata apostolis recurrit in Christum. Tenentes itaque, fratres, tantæ hujus promissionis fidem de suppliciis patrum nostrorum pro Christi confessione susceptis, fidelibus gaudiis exultemus; quoniam, qui de martyrum morte ^g lætatur, martyres non ^h dubitat cum Christo regnare post mortem. Nos vero Ecclesiarum omnium ⁱ reverentissimos patres, Petrum dico et Paulum, piissimis studiis honoremus, quibus Christi prestante gratia, factus est hodie de morte natalis, quibus finis vitæ vivendi initium dedit; quibus, ut ait **217** apostolus Paulus (Philip. i), vivere Christus ^k erat, et mori lucrum. Erat utique Christus eis

A vivere, quibus vita non erat sine Christo. Erat Christus eis vivere, quia totum proficiebat Christi Ecclesiis, quod vivebant. Erat eis et mori lucrum, ^l qui tali morte vitam sibi mercabantur æternam. Erat eis mori lucrum, quorum corruptioni incorruptio succedebat, et damna præsentium temporum lucra perpetua sequebantur. Sed jam necessarium, carissimi, reor, ut proprias eorum specialesque virtutes prout ariditas lingue nostræ ingenique tenuitas patitur, imo ut misericors Deus annuerit proloquamur. Hic itaque ille est Petrus, qui confitendo Christum Dominum vivi Dei esse Filium, validissima invictaque nobis credendi fundamenta constituit. ^m Nam peruncantanti Domino quis esse ab hominibus diceretur respondit: *Tu es Christus Filius Dei vivi* (Matth. xvi); id est: tu Domine de carne virginis factus es Christus, ⁿ qui Dei vivi es Filius sempiternus: tu Domine ab hominibus natus es homo, qui ^o incogitabili majestate Deus es apud Deum: tu es Christus, qui pro redemptione nostra ad passionem veniens impassibilis permanes apud Patrem. Quis igitur unquam in tantum hoc incomprehensæ Deitatis arcum ^p humani sensus attollere potuisset obtutum, nisi ab ore Petri salutaris hujus fidei veritas radiasset? Quis meritum ejus gloriam, quamvis magno æquiparare ^q posset eloquio, a quo nobis adoranda divinitatis fides et cœpit et permanet? ^r quid tanto gloriosius viro, qui fidem secreti inscrutabilis loquendo edidit, vivendo docuit, patiendo firmavit? Ut autem confessionis ^s hujus quanta esset magni-

^a Cod. Casin., *festivitatis*.

^b Cod. Ambros., *manifestum est eos honorare mittentem*: item codd. Martin., et Casin. omittit eos.

^c Cod. Basil. S. Petri, *discipulis suis*.

^d Codd. 2, olim S. Crucis Minor. Convent., et Martinen., et qui vos *apernit*, me *apernit*, et qui vos *recipit*, etc.

^e Cod. Martinen. habet *Vere beatorum apostolorum*, etc.

^f Cod. basil. S. Petri omittit *et*.

^g Item cod. S. Petri, quorum *confessio delata apostolis decurrit in ipsum*.

^h Cod. Vat. 1277, *letantur*.

ⁱ Idem cod., non *dubitant*.

C ^j Cod. cit. S. Petri, *reverendissimos*.

^k In cod. Ambros. *deest erat*.

^l Idem codd. S. Crucis in Jer., Ambros. et Veronen., *quia tali hæc morte*.

^m Cod. Casin., *Nam quia percunctanti*.

ⁿ Cod. Veronen., *qui vivi Dei es Filius sempiternus: tu Domine hominibus natus es homo*.

^o Cod. Martinen., *qui incogitabili*.

^p Cod. cit. S. Petri omittit *humani*.

^q Cod. Casin., *possit*.

^r Cod. Casin. 109 legit, *qui tanto gloriosior*.

^s Cod. S. Petri habet, *confessionis beati Petri quanta esset magnitudo*.

tudo Salvator ostenderet, ait ei: *Beatus es, Simon* A *Bar-Jona* ^a *quia caro et sanguis non revelavit* 218 *tibi, sed Pater meus, qui in caelis est: et tibi dabo* ^b *claves regni caelorum* (Matth. xvi, 17, 19). Quis ergo Christum per carnem, et in carne natum omnipotentis Patris esse Filium sentire potuisset, nisi propitius ^c hoc ipse Pater per Petrum nobis revelasset e caelo? ^d Hoc illi confessio dedit ut ante claves regni ^e caelorum acciperet quam caeli januas introiret. ^f Sed ne qua vos, fratres, de creditis Petro clavibus regni more nostrarum clavium cogitatio terrena permoveat. Clavis enim caeli lingua est Petri: ^g quia singulorum merita censendo, apostolus unicuique regnum ^h caelorum aut claudit aut aperit. Non est ergo clavis ista mortalis artificis aptata manu, sed data a Christo potestas est judicandi. Denique ait ⁱ eis: *Quorum remiseritis peccata, remissa sunt, et quorum* ^j *detinueritis, detenta sunt* (Joan. x). Hic est Petrus, quem Christi esse confidentissimum subjecta vestigiis ejus maria probaverunt; nam a Domino suo novos sibi dari in fluctibus gressus, ut fidelis poposcit, et ^k ut dilectus promeruit; qui ob hoc solum ^l trepidare visus est ut fragilitas humana cognosceret quanta esset inter Dominum servumque distantia, dum aggravata peccatis caro mergitur, ^m et immaculati nescit planta desiderare. ⁿ Similiter et illud, ne, dum super aquas ambulans Petrus pede intrepido pervenisset ad Christum, Domini forte sui virtutibus ^o aequaretur. Sed quid illum tantopere dicimus trepidasse, ^p cum prava trepidatio sua majorem proficiat ad fidem? ut enim credidit ^q Petrus imperio Domini sui posse se a fluctibus sustentari, ita nihilominus, ^r dum mergitur, credidit ipsius Domini sui se virtute salvandum. Vere beati Petri, ^s et dum trepidat, mirabilis fides, quia nec perurgentis 219 periculi potuit turbare formido; clamando enim dum mergitur:

^a Cod. Vat. 1277, *quia non caro, et sanguis revelavit tibi, etc.*

^b Codd. S. Petri 40 F, et Casinen., *qui est in caelis.*

^c Cod. S. Petri 9 A, *hoc et ipse Pater.*

^d Codd. S. Crucis et S. Petri, *Hoc illi confessio dedit.*

^e Codd. Ambros., Veronen., Casinen. et S. Petri 40 F, *regni caelestis.*

^f Idem cod. Ambros., *Sed nequaquam vos, fratres, de creditis.* Cod. S. Petri 9 A, *de traditis Petro.* Cod. Veronen., *Sed neque vos, fratres, de creditis.*

^g Idem cod. S. Crucis, *lingua est Petri, qua singulorum merita.*

^h Codd. Ambros., Veronen., Casinen. et Martin., *unicuique regnum caeli.*

ⁱ Idem Cod. Ambros., *Denique ait ei.*

^j Cod. Ambros., *et quorum retinueritis, retenta sunt.* Codd. S. Petri 9 A, et Casinenses, necnon Vaticani 1269 et 1277 legunt *retenta erunt.*

^k Cod. S. Petri A 9, *et ut dilectus promeruit.*

^l Cod. Vat. 1277, *trepidasse visus est.*

^m Cod. S. Petri 40 F, *et immaculata nescit planta residere.* Cod. Vat. 1277, *planta subsidere.*

ⁿ Codd. Vat. 1269 et 1277, Casinen. et S. Petri 9, *A. Simul et illud.*

^o Idem cod. Ambros. *virtutibus conquaretur.*

^p Cod. Veronen., *cum pia trepidatio sua majorem proficiat ad fidem.* Cod. S. Petri 40 F, *cum pia trepida-*

Domine, libera me, de se diffusus est, non de Domino dubitavit. Ne quis ergo timorem hunc gloriosissimi Petri ducat in vitium: quoniam timor iste, quamvis ¹ primam ejus turbaverit fidem, confidentiam tamen in eo reparate credulitatis ornavit. Hic est Petrus, cui Christus Dominus communionem sui nominis libenter indulsit. Ut enim, sicut apostolus Paulus (1 Cor. x) edocuit, ² petra erat Christus; ita per Christum Petrus factus est petra, dicente ei Domino: *Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam* (Matth. xvi). Nam sicut in deserto ³ dominico sitiienti populo aqua fluxit e petra (Exod. xvi), ita universo mundo perfidia ariditate ⁴ lassatum de ore Petri fons salutiferæ confessionis emersit. Hic est Petrus, cui Christus ascensus ad Patrem pascendas ⁵ oviculas suas agnosque commendat (Joan. xi); ut quos ille pietatis miseratione redemerat, hic fidei suæ virtute servaret. Et recte sane ei arbiter occulorum Dei Filius pascendas ⁶ oves tuendasque commisit, cui noverat in nutriendo grege dominico nec studium deesse, nec fidem. Hic est Petrus, qui dum ad crucem tanquam crucifixi discipulus duceretur, verso se poscens corpore crucifigi, passionem non timuit, sed aequalitatem crucis dominicæ declinavit, ut ostenderet universis admirande se humilitatis virtutem novique mysterii disciplinam ⁷ et inter tormenta servasse. Quam securus, carissimi, perrexit Petrus ad crucem, qui repulso timore mortis, moriendi ordinem tam acerba ⁸ in passione quesivit? Quid etiam de gloriosissimo referam Paulo, in quo Dominus fidem nominis sui, dum ipsam fidem ⁹ persequabatur, elegit? Qui dum voluit acerrimus persecutor ¹⁰ Christianam vastat Ecclesiam, inimico adhuc ejus in pectore amicum sibi cor Christus invenit; dumque temporalia capit ad supplicia Christianos, ipse perpetuam captus ad gratiam, factus est subito

tionem suam, etc. Codd. vero Belgici, Martinen., et Camberonen. habent *parva.*

¹ Cod. Martinen. omittit *Petrus*; in Cod. Ambros. deest *se a fluctibus.*

² Idem cod. 2 S. Crucis Minor., *dum mergitur, credidit ipsius Domini sui.* Item codd. Veron., et Vat. 1277 legunt *posse a fluctibus sustentari; ita nihilominus mergitur, dum credidit ipsius Domini sui virtute salvandum.*

³ Idem codd. S. Crucis, S. Petri 9 A, Vat. 1277, et Casinen., *Vere beati Petri est, et dum trepidat mirabilis fides, quam nec per urgentis periculi.*

⁴ Cod. S. Petri 9 A, *quamvis primum.*

⁵ Cod. Martinen., *petra autem.*

⁶ Cod. S. Petri, *Nam sicut in deserto jussu dominico sitiienti populo aqua effluxit e petra, ita universo mundo perfidia ariditate lassato de ore Petri.* Cod. Martinen., *lassanti*; cod. vero Camberonen., *lassato.*

⁷ Idem codd. S. Crucis Minor. Convent. in Lauren., Veronen., Vaticani 1269 et 1277, et Casinen., *perfidia ariditate lassanti.*

⁸ Cod. S. Petri 9 A, *agriculas suas, ovesque.*

⁹ Cod. Casin., *oves suas.*

¹⁰ Cod. S. Petri 40 F, *etiam inter tormenta.*

¹¹ Cod. Vat. 1269 omittit *in.*

¹² Codd. Vat. et Casin., *persequeretur.*

¹³ Cod. Martinen., *Christianorum.*

pastor ex lupo, ex prædone custos, ex hoste defensor; unde patuit nec Paulum malignæ mentis propositis plebem dominicam persecutum, nec Christum latuisse quem eligeret in Paulo. 220 Hic est Paulus, qui Christi vocibus inelamatus e cælo, oculis in se Judaica infidelitatis obtusis, videndi aciem non perdidit, sed mutavit; amisit oculos, et recepit: ut uno eodemque tempore et in ^b persequentem cecitatis vindicta procederet, et ^c vocantis Dei gratia illuminaret electum; ait illi namque de cælo Dominus: *Saule, Saule, quid me persequeris (Act. ix)?* Id est, cur me persequeris, Saule? Quæ mea odium erga me tuum excitavit iniquitas? Nunquid quia illuminavi cecos, quia sanavi ægros, quia fugavi demones, quia esurientes populos quinque panibus pavi? An quia de tumulis mortuos ^d suscitavi? An forte magis quia fidelibus meis regnum cæleste promisi? Sed si prestare me posse dubitas quæ promitto, aspice, si tamen potes, unde te vel qualem appello? Sed quare me persequeris, Saule? Aut quid, me persequendo, prolicies? Nunquid adversus regnantem in cælo ullum tua persecutio habebit effectum? Nunquid nocere mihi quidquam poteris, quem non potes intueri? *Ego enim sum Jesus Nazareus, quem tu persequeris*, qui terras cælo, crucem regno, mortem perpetuitate mutavi. De quibus omnibus non te debere cunctari, et creptus tibi nunc, et post paululum redditus suadebit aspectus. At beatissimus Paulus repentina quidem cecitate coercitus, intellecta tamen maiestâte loquentis e cælo, continuo fidelis est effectus, et a persecutione destitit, et novos in-

A tuendi Christum oculis acquisivit. Hic est Paulus, qui pro suarum remuneratione virtutum ultra humana merita tertium raptus ad cælum, cælestia secreta cognovit (I Cor. xii); ut Ecclesiarum futurus doctor inter angelos disceret quod inter homines prædicaret. Aut quis ei impune ultra non ^e credat, qui de sacramentis dominicis non solum audita loquitur, sed et visa testatur? Quanta hoc, fratres, Dei nostri actum est gratia, ut qui de cælestibus in apostolatum vocatus est, apostolatus ejus consecraretur in cælo. Et post omnia, hic est Paulus, ^f qui cervicem suam, quas adversum Christi nomen superbus erexerat, perfidorum cadendas gladio humillimus pro Christi honore submisit; nec piguit 221 eum pro illo mori quem ^g sæpe probaverat vivere et regnare post mortem. Atque ita factum est ut gloriosissimum Paulum, qui in diversis gentibus pro fide Christi ^h multo certamine dimicando innumera bella peregerat, velut victorem mundi Roma susceperet ad triumphum. Hi ergo sunt beatissimi Petrus et Paulus, qui sacramentum cælestis regni uno spiritu prædicantes, sublimis passione diei doctrinam suam pio sanguine, 222 et morte fortissima consecraverunt; qui etiam tanquam Ecclesiarum omnium principes facti, dispensatione cælesti, Romam potentes, et ⁱ sacratissima sua corpora in illius urbis arce recondiderunt, ^k quæ totius orbis obtinuerat principatum; quatenus potentiam virtutis sue Christus ostendens, ubi mundus caput habebat imperii, ibi regni sui principes collocaret ^l.

G

HOMILIA LXIX.

De eodem natali sanctorum apostolorum Petri et Pauli II.

ADMONITIO.

Doctissimos Ballerinos secuti, non alium nisi episcopum Taurinensem Maximum hujus homilie auctorem esse judicamus. Hi cum eam duasque sequentes invenerint in prima collectione sermonum S. Leonis Magni, condita, ut ferunt, a Desiderio abbate Casinensi, postea Victore III pontifice, non esse quidem Leonis opera, sed Maximi sine dubitatione testati sunt, in præf. ad sermones S. Leonis, pag. 72 edit. Venet. anno 1753. Quare non assentimur scriptoribus codicum basilicæ S. Petri 210 D, et 40 F, Vaticanæ 4269 pag. 59 a tergo, Laurentianæ 53, Plat. xiv pag. 153, atque aliorum fortasse qui hujusmodi homilias S. Leoni attribuerunt. Codicum enim vetustate magis quam numero agendum est. Primum locum antiquitate sibi vindicant codices Ambrosianus et Veronensis 451, octavo seculo non posteriores, hisque succedunt Vercellensis 81, Vaticanæ tres 6481 pag. 142, 1273 pag. 57, 1277 pag. 80 a tergo, Casinensis cxi pag. 82, Ratisponensis S. Emmerami pag. 36, Vallicellani item duo xv pag. 61, et A 9, S. Crucis in Jerusalem xi pag. 66, n bibl. olim Sanctæ Crucis Minor. Convent., nunc Laurentianus, Ambrosianus alter 146, Farfensis sig. B, Martiniensis, Cambronensis, Augustinensis xv, et tandem Cisterciensis Montis Amiati, qui omnes simili inscriptione S. Maximi episcopi homiliam appellant. Nos autem magis magisque confirmat Aleuinus, qui eam Maximo attributam suam in Homiliario refert cum titulo: *In nativitate SS. apostolorum Petri et Pauli*, pag. 321 Venetæ edit. an. 1571. Et ne longiores simus, editores recensere omittimus, cum omnes a Gymnico pag. 211 hanc homiliam et sequentes iteratis impressionibus in lucem emisissent. Unum monendum superest, nempe in codicibus Vatie. Ottoboniano 106, et Urbevetano auctoris nomen deesse.

^a Cod. Veronen., quod eligere deberet in Paulo. D Item codd. Casinen. et S. Petri 9 A, quid eligere deberet.

^b Cod. Cambron., et in persecutorem.

^c Cod. S. Petri cti., vocatus Dei gratia.

^d Cod. Ambros., mortuos resuscitavi.

^e Cod. Martinen. omittit enim.

^f Idem cod. Ambros., impune ultra non credet.

^g Codd. Vat. 1277, S. Petri 9 A, Vallicell. 25, et A 9, et Casinen., qui cervicem suam, quod, etc.

^h Cod. Vat. 1269 omittit sæpe; cod. vero 1277, quem se probaverat.

ⁱ Cod. Martinen., multa certamina.

^j Cod. Veronen. caractere grandiori scriptum sacratissima.

^k Cod. S. Petri 9 A, qui totius orbis obtinuerunt principatum.

^l Idem cod., Qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

ARGUMENTUM. — *Utriusque apostoli privilegia, gratiarum munera, et excellentia prerogativas S. Maximus celebrat.*

Apostolici natalis gaudio, fratres carissimi, Petri et Pauli, quorum hodie beatissimis passionibus jucundamur, lætior per universum mundum Christi exultat Ecclesia; quæ licet omnium * se sanctorum martyrio certa sit adornari; quandoquidem videt de hoc sæculo ipsos fidei patres et magistros martyrum triumphasse. Quid enim insignius Petro, qui in carne positus, mensuram carnis egressus, Christum Jesum, ^b vivi Dei Filium verum confitetur, et quod omnium adhuc mortalium pectus latebat, prima Petri lingua novo est sermone confessa. Quid, fratres mei, magnificentius Petro, qui tantæ confessionis merito, cum corruptibili adhuc esset in corpore, et nec dum ipse ascendisset in cælum, regnum illi cœleste et claudere et aperire permissum est? Quid sublimius ejus fidei qui, gradiente Domino super aquas, humane conditionis oblitus, viam sibi in fluctibus dari et poscit * et meruit; tantaque mentis ejus confidentia fuit, ut crederet se posse per fidem quod sciebat homini impossibile per naturam? Nam quia postea mergebatur, ut nūhi videtur, necessarium fuit, ne tanti sublimitate miraculi in perniciem forte sui æquata Christo carnis fragilitas superbiret. ^d Fuerit **223** certe infirmitatis corporeæ, quod paulo post timuit; quis * tamen ambigat imitabilis fidei fuisse, quod eum descendente de navi, tremula, et ^e inconcussa humanis gressibus maris unda sustinuit? **C**

HOMILIA LXX.

De eodem natali SS. apostolorum Petri et Pauli III.

ADMONITIO.

Hanc quoque homiliam Ballerini S. Maximo nostro adjudicarunt, perpensis ante tum Vaticanis, tum basilicæ S. Petri mss. codicibus, quorum nonnulli eandem S. Leoni Magno inscribunt. Multo enim superiores sunt numero et excellentia codices qui eidem antistiti Taurinensi suffragantur; nam præter Vaticanos duos 1273 pag. 56 et 1277 pag. 56, duosque Vallicellanos xv, pag. 71 et A 7 pag. 197, conceptis verbis nomen ejus deferunt codex xii S. Crucis in Jerusalem pag. 77, codex alter S. Crucis Minor. ii in Laurent. pag. 128, Farsensis B, Augiensis xv, Martinensis, Veronensis 437, duoque quædam Ambrosiani; scilicet C 98 vetustissimus, et H 146. His mss. libris antiquitate omniumque existimatione præclarissimis accedit Alcuini testimonium, qui suo in Homiliario memoratæ editionis, pag. 71, S. Maximo eam tribuit. Et ne editorum nomina que supra retulimus iterum repetamus, sat monuisse erit nullum reperiri non concordem cum Gymnico pag. 115, apud quem est homilia tertia de festività SS. apostolorum Petri et Pauli.

ARGUMENTUM. — *comparantur invicem duo apostoli, unus laudatur a fide, alter a doctrina. Petrus per fidem factus est eminentior cæteris apostolis; Paulus supernis luminibus illustratus, constitutus est magister et doctor gentium.*

Beatissimorum apostolorum Petri et Pauli insepa-

A Sed jam veniamus ad beatissimum Paulum; cujus tanta est nihilominus plenitudo fidei, ut peculiarem quodammodo eum sibi ducem ad illuminanda gentium corda cunctorum præscius Salvator * eligeret. Erat enim tam præcipuus in doctrina, animi virtute tam potens, innocentia et integritate tam sanctus, ut non eodemque tempore hinc eum sacerdotes ac principes Judæorum per æmulationem legis antiquæ, data in Christianos persequendi auctoritate, dirigerent; hinc illum ad Ecclesiæ solatium atque omnium credentium ^b firmamentum Christus vocaret e cælo; cujus ^c ab hoc sunt a Domino cæcati oculi, ut, suscepta gratia veritatis, cœlesti acie et lumine clariore fulgerent; pariterque adverteret **224** Christiani nominis princeps futurus Christum, quem persequabatur, cæcandi illuminandique habere virtutem. Ut autem præteream cætera ^d quæ eum universo orbi mirabilem faciunt, unum illud, quod ad omnes ejus sufficit laudes, quis valeat æstimare quantæ sit gloriæ, quod cum inter homines ^e ageret, speciali quadam Divinitatis gratia, et paradisus illi penetrabilis, et cælum pervium fuit? Quid ergo, fratres, hoc doctore perfectius, qui in cælo didicit ^f quod in terris doceret? Quid hoc teste veracius, ^g cui elevato super cælos oculis videre et approbare concessum est quod postmodum promitteret credituris? Hæc sunt igitur apostolorum Petri et Pauli stupenda merita; ^h per hæc incedentes miracula apostolatuum suum Domino ac Deo nostro effusione devoti sanguinis consecraverunt.

C

D rabilem fidem, passionemque germanam omni nos devotione, fratres, necesse est celebrare, quia et laudabilis eos vita ad gloriosissimum perduxit oecumum, et mirificus obitus perpetuam transmisit ad vitam. Et licet in Petro fides emineat, in Paulo doctrina

* Cod. Farl., quæ licet omnium sanctorum martyrio certe sit adornanda; horum tamen victoria gloriosius illustratur; quandoquidem. Cod. S. Crucis in Jer., horum tamen victoria gloriosius illustratur; quoniam quidem videt, etc.

^b Cod. Vat. 1277, Christum Jesum, Dei vivi Filium confitetur.

^c Cod. 12 S. Crucis in Jer., promeruit; cod. S. Petri 40, F, et poscit, et meruit.

^d Cod. 44 qui supra, et cod. 12 S. Crucis in Jer., Fuit; Martinen., Fuerat certe.

^e Cod. Martinen., quis autem ambigat.

^f Cod. S. Petri 40 F, et 210 D, Vallicell. 7 A, legunt inconcussa.

^g Cod. Martinen., elegeris.

^h Cod. Cambronensis. omittit vocem firmamentum.

ⁱ Cod. Vat. 1277, cujus ob hoc statim sunt cæcati oculi; cod. S. Petri 40 F, cujus ob hoc sunt a Domino cæcati oculi, ut suscep. grat.; cod. Farl., verit. cœlesti lumine clariore fulgerent. Atque ut omnes adverterent Christiani nominis princeps futurus Christum, quem persequabatur, etc.

^j Cod. 12 S. Crucis in Jer. legit, quæ beatum Paulum universo orbi mirabilem faciunt.

^k Cod. cit. 12 S. Crucis in Jer., degeret; cod. Vat. 1277, inter homines agit.

^l Quatuor Casinen., et Vat. 1277, quod doceret in terris.

^m Cod. ii, cui elevatis super cælos oculis.

ⁿ Idem cod. ii, et per hæc incedentes, etc.

præcellat; ^a et magisterium tamen Pauli fidei plenitudo est, et credulitas Petri doctrinæ est fundamentum; quos tanta celestis electionis dignatio ^b visitavit, ut hic fieret de piscatore doctor, ille de persecutore defensor. Sed in hoc omnipotentis Dei attollenda majestas est, qui inspiratione mirabili **225** docendi gratiam tribuit imperito, et inimicum fecit amare quod oderat, et fidem, quam impugnabat, asserere. Illius piscationem non abstulit, sed mutavit; hujus cæcavit oculos ut, purgatiore recepto lumine, clarissimæ mentis acie ultra humanum videre ^c possit aspectum. ^d Quantum igitur meriti apud ^e Deum suum Petrus erat, ut ei post naviculæ parvæ remigium totius Ecclesiæ gubernacula traderentur? ^f Aut quantum in apostolatus sui ministerio complacuisse Christo credimus Paulum, cui tantum placere potuit persecutor? Placuit enim, quia non iniqui pectoris studio, sed simplicis ignorantie incauta devotione certabat. Denique, ut primum sensibus ejus Spiritus veritatis infusus est, ostendit continuo, non se Christi ævisse odio, sed amore paternæ legis ^g innocentem errasse. De quo quid ergo potissimum dicam? cum fidelissimus ipse sibi sit testis: ^h qui cum nec suas vellet jactare laudes, ⁱ et Christi cuperet annuntiare majestatem, verècundius quod in se gestum est confitetur. Ut enim velut de altero quodam: ^j Scio hominem, inquit, in Christo ante annos quatuordecim, sive in corpore, sive extra corpus nescio,

HOMILIA LXXI.

De eodem natali SS. apostolorum Petri et Pauli IV.

ADMONITIO.

Ut omnis suppositionis notam ab hac Maximi homilia amoveamus, quod discrepantes inter se codices inveniantur, operæ pretium erit eos recensere, et quid de illis peritiores in arte critice judicari agnoscere. Non eodem pigeat commemorare persæpe allatos mss. codices, scilicet Veronensem 431, Vaticanum 1277 pag. 77, Ambrosianum 146, S. Crucis in Jerusalem xii pag. 60, Augiensem xv, n S. Crucis Minor. pag. 129, nunc Laurentianum, Vallicellianum xv pag. 72, Ratisponensem S. Emmerami pag. 55, Martinensem, Farfensem B, Casinensem cxi pag. 85 a tergo. Hi omnes in serie homiliarum de SS. Apostolis Petro et Paulo, quas concorditer S. Maximo ascribunt, hanc etiam complectuntur. Quinque autem sunt codices S. Leoni Magno homiliae asserentes; scilicet Laurentianus 59, Plut. xiv pag. 135, basilica S. Petri duo, 40 F et 210 D, duo item Casinenses, 115 pag. 161, et 104 pag. 171. Alter codex Casinensis 126 pag. 148. Venerab. Bedæ nomen refert. In codice autem Ottoboniano 106 nulli auctori homilia tribuitur. Questionem non tam absolutam potamus a majori codicum affirmantium numero, sed et a Balleriniis, qui in præfatione ad sermones S. Leonis a S. Maximo repetendam docuerunt. His consonant editores omnes supra memorati.

227 ARGUMENTUM. — Christus Petrum piscatorem, et Paulum persecutorem ad fundandam Ecclesiam elegit. Utriusque admirabilis est electio, divinæque erigendæ Ecclesiæ opus ostendit; quod Petrus ad acquirendos Deo homines, Paulus autem ad eos doctrinâ illuminandos assumpti sint; Ecclesiarum appellati columnæ.

Beatissimorum apostolorum passio, fratres, quo-

^a Cod. Vat. 559 et S. Pet. 40 F omittunt particulam et.

^b Cod. tres Casin., sublimavit.

^c Codd. n S. Crucis Minor., et 12 S. Crucis in Jer., posset.

^d Idem cod. n S. Crucis Minor., Quanti igitur, etc.

^e Codd. 17, Plut. xiv, Laurent., Farf., Veron., S. Pet. 40 F, 210 D, Vat. 1277, apud Dominum.

^f Cod. S. Pet. 210 D, At quantum.

^g Cod. Vat. 1277, quasi innocentem.

^h Cod. Reg. 559, vellet jactare, etc. Cod. vero Vat. 1277, qui nec suas vellet, etc., ita et codd. tres Casin.

ⁱ Cod. Vat. 1269, et Christi annuntiare cupiat majestatem.

^j Cod. 12 qui sup., Quid Paulo apostolo, etc.

^k Cod. S. Pet. 40 F, Quid autem hoc beatius, etc.

A Deus scit, raptum hujusmodi. Et scio hujusmodi hominem sive in corpore, sive extra corpus nescio, Deus scit, quoniam raptus est in paradysum, et audivit arcana **226** verba, quæ non licet homini loqui (II Cor. xu). Quid hoc Apostolo magnificentius, cui in medio mortalium constituto, et supra cælos ire datum, et ad terras redire concessum est? ^a Quid hoc beatius viro, qui inter secreta paradisi ^b ediscere meruit quod nec lingua hominis loqui possit, nec quisquam mereretur audire? ^c Et cum tante sint sublimitatis illa quæ docuit, ut comprehendere ea mens humana non possit; quantæ illud putamus esse gloriæ quod proderet sibi asserit non licere? Quid etiam de Petro referam, cuius tanta a Deo est approbata justitia, ^d tantaque ei potestas attributa judicandi, ut in arbitrio ejus poneretur cælestis judicium? Perspicite ergo, et æstimate quanto nobis sit Petrus apostolus honore reverendus, cujus sententiam in terris prolatam sempiterni judicis æquitas non ^e repellit. Et ideo diligenter intendite quæ sit ejus ^f gloriæ magnitudo, cui dum claves ^g regni committuntur æterni, ^h cælum illi claudere et aperire permissum est. Horum itaque, carissimi, per universum mundum veneranda hodie passio celebratur: horum hodie concursu ⁱ lætissimo excolit Roma martyrium; et quorum dudum impia ^j persecuta est sanguinem, eorum nunc peculiari devota patrocinio gloriatur ^k.

Cum hodie natalem solemniter celebramus, cunctis est honoranda credentibus, quos pro justitiæ pietatisque plenitudine Salvator mundi humano generi et patres esse dedit et iudices. Quantæ autem integritatis, quantæque pietatis fuerint hinc vel maxime pervidendum est, quod ille eos ad emendationem corrupti sæculi, et ministerium suæ voluntatis elegit, quem non fal-

^a Cod. Martinen., discere.

^b Cod. Martinen., habet Et si tanta sint, etc.

^c Cod. Veronen., quantæque ei potestas attributa est judicandi. Codd. vero Vat. Reg. 559, S. Petri 40 F, et Casin., cujus tanta potestas attributa est, etc.

^d Cod. S. Pet. 40 F, non repellat.

^e Cod. Vall. 7 omittit vocem gloriæ.

^f Cod. Veron., regni cælorum.

^g Cod. Reg. Vat. 559, etiam cælum illi, etc.

^h Codd. Veron. et tres Casin., lætissima.

ⁱ Idem cod. n, et quorum dudum impia gens persecuta est, etc.

^j Cod. Vat. Reg. 559-addit auxiliante Domino nostro Jesu Christo, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

lebat electio. Vocavit namque Petrum opibus pauperem, opere piscatorem; qui a conversatione populari, et communione urbium segregatus, vitam inter fluctus agebat innocuam, et victum de simplicitate querebat; quem tamen ita dixerim pauperem, ut competens ei substantia non deesset; quem benemerentem de Deo copiosi maris dives unda pascebat. Electus ergo * est ad predicationem salutaris verbi, ut, mutata ^b vice cœlestis ^c mysterio sacramenti, qui captura piscium alebatur, salute hominum pascereetur. Gloriosissimum etiam Paulum ad fidem nominis sui Christus vocavit e cœlo; ^d qui quod persequi videbatur Ecclesiam, non impietate irreligiosi animi sæviebat, sed sub nube ignorantie, **228** novam non perspicientes gratiam; amore antiquæ devotionis errabat. Ideo denique ab oculis ejus veteris umbræ caligo deteresa est, ut verum illud lumen, quod ^e de cœlestibus coruscabat, et sibi acquireret, et omnibus revelaret. Cæcatus illuminatusque est, non alia dispensatione, nisi ut clausis carnalibus oculis, spiritalis ei aspectus ad inspiciendam Dei gloriam fornaretur. Accepit et fidelissimus Petrus ^f hos oculos, ^g qui

A Christum Dominum nostrum in carne positum, et divinitatem suam sub specie assumpti hominis occultantem, Filium esse Dei vivi Spiritus sancti radio illuminatus ^h inspexit; ait enim Domino percunctanti quis esse ab hominibus putaretur: *Tu es, inquit, Christus Filius Dei vivi (Matth. xvi)*. Quis non responsionis plenitudinem piscatorem protulisse miretur, quam compendio brevissimæ confessionis aperuit, et quod de Patre habebat Dominus, et quod de humana nativitate susceperat? Christus enim et Filius Dei vivi, utriusque naturæ indivisum continet sacramentum, vere suscipiendum cunctis; et mirabilem piscatorem, qui dum maris profunda rimatur, ad altissimum majestatis æternæ pervenit arcanum. Illi itaque sunt Ecclesiarum columnæ: Petrus et Paulus, quos **B** et vita sanctissima venerabilem perduxit ad mortem, et gloriosus occasus fecit esse perpetuos, quos non solum honoramus, ut martyres, sed et ut magistros, patresque martyrum veneramus, qui Ecclesiam Dei et cœlestis predicationis doctrina, et pii sanguinis effusione fundarunt ⁱ.

HOMILIA LXXII.

De eodem natali SS. apostolorum Petri et Pauli V.

ADMONITIO.

229 Apud scriptores ecclesiasticos celebris est hujus homiliæ mentio, quod perspicuum de repentino Simonis ab aere in terram lapsu testimonium reddit. Ab horum plerisque omnibus S. Maximo adjudicatur, quanvis ab amanuensis vario sub nomine descripta fuerit. Imprimis eam Ambrosio dederunt mss. Vaticanae bibliothecæ 1277 pag. 43, 1269 pag. 53 a tergo, Vatic. Reginae 539 pag. 129 a tergo, Laurentianus x, Plut. xiv pag. 48, et iv, Plut. xxxiii part. sinist., biblioth. olim S. Crucis Minor. pag. 161 a tergo, nunc in Laurentiana. Aliis visum fuit opus Augustini, ut patet ex codicibus Vaticanis 1195 pag. 310 a tergo, 3835 pag. 200 a tergo; tum ex duobus mss. Casinensibus 102 et 305, necnon ex Urbevetano pag. 157, in quo hunc titulum præfert: *Item incipiant sermones S. Augustini de natalitia apostolorum Petri et Pauli*. Verum Benedictini monachi congreg. S. Mauri, qui tum Ambrosii, tum Augustini sermones diligentissime expendunt, neutri eandem concesserunt, sed Maximum ejus auctorem habendum esse scripserunt. Ita in appendice serm. S. Aug. 3 class. serm. 210. Non defuerunt qui Leoni Magno acceptam referrent, ut codex basil. S. Petri F 40, Vallicellanus A 7, Vaticanus Ottob. 106, alique pauci. A Ballerinis tamen nihili habiti sunt, sicut nec veteres Leonis editiones, ut in superioribus admonitionibus dictum est. Numero et antiquitate præferri merentur codices illi quorum inscriptio S. Maximum auctorem annuntiat. Primo loco tres codices S. Crucis in Jerusalem exhibemus, 90 scilicet vetustissimum, apud quem est primus sermonum hoc cum titulo: *Incipit sermo de natali SS. Petri et Pauli*, codicem 99 homil. 70, eadem præfixa epigrapha, et cod. xu pag. 67 a tergo. Deinde addimus codices Martinensem, Ratisponensem S. Emmerami homil. 5 de eodem festo, Augustensem xv, Vallicellanum xv pag. 62, Farfensem B, Cisterciensem Montis Amiatae, u Plut. xxxiii, olim bibl. S. Crucis Minor., nunc Laurentianum pag. 129, Ambrosianum 146, tandem Modotensem B xi, cujus titulus est: *in calendis Julii Nativitas SS. apostolorum Petri et Pauli. Sermo beati Maximi episcopi*. Multis his codicibus antiquior Alcuinus homiliam S. Maximo adjudicavit, ut constat ex ejus Homiliario pag. 326 Venet. edit. 1571, cui consonant editores Gymnicus pag. 218, Galesinius pag. 155, Combefisius tom. VI pag. 230, Cundius tom. IV pag. 447, Raynaudus homil. 5 De SS. apostolorum Petri et Paulo, pag. 251, et Margaritus in Bibl. Max. tom. VI pag. 56. Post tot tamque graves assertores quis hanc homiliam S. Maximo concedere detrectabit?

230 ARGUMENTUM. — Petrum et Paulum cæteris apostolis anteferendos docuerat S. doctor; hic autem hujusmodi gradus et honoris rationem reddit. Ait enim Petro datus fuisse clavem regni cœlestis ligandi atque solvendi super terram; Paulo autem clavem

scientiæ, qua universorum populorum cœlestis doctrinæ vi corda pervaleret, et ab errore ad veritatem adduceret.

¹ Cum omnes 1 beatissimi apostoli parem gratiam

^a Cod. Martin. omittit est.

^b Cod. Martin., mutata vita.

^c Cod. Vat. 1277, cœlestis ministerio sacramenti.

^d Cod. u S. Crucis Min., quique persequi videbatur.

^e Cod. Farl., e cœlestibus.

^f Cod. Vat. 1269 omittit hos.

^g Cod. Martin., quibus Christum, etc.

^h Cod. Martin., asperit.

ⁱ Perfecte concordat cum omnibus codd. Casin.

^j Cod. S. Crucis in Jer. legunt beati.

¹ Cum omnes beatissimi apostoli parem gratiam sanctitatis obtineant, etc. Visus olim est aliquibus Maximus noster Ecclesiæ unitatem capitis scidisse; cum hac in homilia claves supremam potestatem significantes dividerit, cum unam Petri concesserit, Paulo alteram. Verum prorsus aliena a mente Maximi censenda est hujusmodi interpretatio. Qui enim orato-

rem agebat, et ante modo admirabilem Petri de Christi divinitate confessionem extulerat, modo ejus electionem ad fundandam erigendamque Ecclesiam, alias fortitudinem in obeundo crucis supplicio commendaverat; et cum multa etiam de Paulo disseruisset, præcipue quomodo de persecutore Ecclesiæ doctor factus fuerit; quibusve luminibus illustra-

apud Dominum sanctitatis ^a obtineant, nescio quo tamen pacto Petrus et Paulus videntur præ cæteris peculiari quadam ^b fidei virtute præcellere; quod quidem ex ipsius Domini iudicio possumus approbare. Nam Petro, sicut bono dispensatori, ^c clavem regni cælestis dedit; ^d Paulo tanquam idoneo doctori magisterium ecclesiasticæ institutionis injunxit; scilicet ut quos iste ^e erudierit ad salutem, ille suscipiat ad quietem; ut quorum corda Paulus ^f patefecit doctrina verborum, eorum ^g animabus Petrus aperiat regna cælorum. Clavem enim quodammodo a Christo scientiæ et Paulus accepit. Clavis enim dicenda est, qua ad fidem ^h peccatorum dura corda reserantur, mentium

^a Cod. Vat. 5855, obtineant.

^b Cod. S. Crucis in Jer. legit peculiari quadam prærogativa in Salvatore fidei virtute præcellere.

^c Tres codd. Vallicell., Urbevet. et Casin. habent claves.

^d Codd. S. Pet. 40 F, Vat. 1195 et 5835, Paulo autem tanquam, etc.

^e Codd. 12, 90 S. Crucis in Jer. et Vallicellan. 25, erudiret.

^f Cod. S. Crucis in Jerusalem, patefecerit; item codd. Farf., 2 Vall., Vat. 539, 1277, et Modoet., patefeceret; cod. vero Modoet., aperiret.

^g Cod. S. Pet. 40 F, eorum animas Petrus ducat ad regnum cælorum. Claves quodammodo, Cod. Vall. 25 non habet vocem eorum. Codex ædil. olim eccl. Major. Flor. 174, nunc in Laurent., et item cod. 37 Plut. xvi Laurentian., eorum animas recipiat Petrus in regna cælorum.

^h Cod. Farf., pectorum dura reserantur. Cod. Urbevet., quod ad fidem pectora jure reserantur. Cod. Vat. Ottob. 106, quia ad fidem pectora reserantur. Cod. Martin., quia fide peccatorum corda reserantur.

ⁱ Codd. Ambros. et Martinen., Clavis, inquam, est, quæ, etc. Item codex ædil. eccl. Flor., Clavis in-

quis, a duplici clavi novum dicendi argumentum assumpsit. Præmittit Maximus, apostolos omnes patrem apud Dominum sanctitatis gratiam obtinuisse, eo quod omnes ad idem veritatis propagandæ opus electi atque vocati fuerint. Verumtamen Petrum et Paulum cæteris eminentiores prædicat, quod eos potioribus muneribus ac privilegiis Christus cumlaverit. Et ut, quod sibi proposuerat probaret Maximus, duplicem clavem, duplicem rem significare excogitavit; unam nempe supremam regendi potestatem, alteram cælestium veritatum docendam scientiam. Nam Petro, inquit Maximus, sicut bono dispensatori clavem regni cælorum dedit, Paulo tanquam idoneo doctori magisterium ecclesiasticæ institutionis injunxit; scilicet ut quos iste erudierit ad salutem, ille suscipiat ad quietem, ut quorum corda Paulus patefecit doctrina verborum, eorum animas recipiat Petrus in regna cælorum. Tantum vero abest, ut Maximus Ecclesiæ regendæ primatum Petrum inter et Paulum dividere voluerit, quod unitatem potius capit, et præminentiam Petri docere professus est. Cum enim certum sit per solam fidem haberi accessum ad Deum, fidemque gigni ex auditu; scientia est prima dispositio ac veluti clavis, quæ infidelium peccatorumque corda reserat, eaque lumine ac virtute gratiæ perfundit. Quoties ergo ad doctrinam atque legem Dei conformati fuerint homines, tunc eis præsto est clavis potestatis, qua a peccatis absolvantur, et capaces æternæ hereditatis fiunt; præcedere enim debet verbi divini ministerium quemcumque transiit ad salutem. Primum igitur officium scientiæ et prestare lumen, quo credenda conspiciuntur, largiendi autem criminum vehiam munus est superioris potestatis a Deo traditæ; illa præparat animas,

et secreta panduntur, et quicquid intrinsecus clausum tenetur, in palam rationabili manifestatione prodicitur. Clavis, inquam ⁱ, quæ et conscientiam ad confessionem peccati aperit; et gratiam ^j ad æternitatem mysterii salutis ^k 231 includit. ^l Ambo igitur claves a Domino perceperunt, scientiæ iste, ille potentia; divitiis immortalitatis ille dispensat, scientiæ thesauros iste largitur; sunt enim scientiæ thesauri, sicut scriptum est, In quo sunt ^m omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi (Col. 3). Ergo beati Petrus et Paulus eminent inter universos apostolos, et peculiari quadam prærogativa ⁿ præcellunt. Verum inter ipsos quis cui præponatur incertum est. Puto

quam, est doctrina Pauli apostoli, quæ et, etc., cui lectioni suffragantur cod. S. Petri 40 F, et codd. Urbevetan. et Modoetien.

ⁱ Cod. Urbevet., et gratiam æternitatis mysterii salutis includit.

^k Codd. Vat. 5855, 1195, et Vat. Ottob. 106 legi: Ambo igitur claves a Domino perceperunt; iste scientiæ, ille potentia; iste divitiis immortalitatis, ille dispensat scientiæ thesauros. Isto largituro sunt scientiæ thesauri, sicut scriptum est: In quo sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi. — Cod. vero Vallicell., Ambo igitur clavem a Domino perceperunt. Iste scientiæ, ille potentia, divitiis immortalitatis ille dispensat: scientiæ thesauri iste largitur. Ergo beati Petrus et Paulus, etc. — Cod. Urbevet. tandem, Ambo igitur claves a Domino perceperunt. Iste scientiæ, ille potentia; iste divinitatis immortalitatem, ille dispensat scientiæ thesauros. Isto largituro sunt scientiæ thesauri; sicut scriptum est, In quo sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi, etc. Verum tamen.

^l Cod. Martinen. non habet vocem omnes.

^m Cod. Farf., præcellunt.

C hæc dispositis paratisque fidelibus ecclesie aperit regnum. Quod autem hæc, et non alia fuerit Maximi doctrina, ex his etiam constat quod inferioris huius fundamentum requirit, et in ea sancte perseverantibus Dei fructu possessionem pollicetur. Ambo igitur, ait Maximus, claves a Domino perceperunt; scientiæ iste, ille potentia; divitiis immortalitatis ille dispensat, scientiæ thesauros iste largitur. Sui enim scientiæ thesauri, sicut scriptum est (Col. 3). In quo sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi. Appellat etiam Maximus hoc reserandæ veritatis munus non clavem absolute, sed quodammodo, ut intelligatur se allegorice loqui, et alienum esse a faciendâ bicipite Ecclesiæ Christi; quod aliqui scriptores posteriorum temporum injuriose nimis ei affligerunt. Hos profecto fugit alius S. Maximi locus, nempe serm. 44 de eisdem apostolis, ubi hæc habet: Et Petro quidem regni sui claves, Paulo sapientiam dedit. Novit ergo S. antistes Taurinensis in Petro personalem primatus prærogativam in clavis ei a Christo traditis expressam, nec cum Paulo communem fecit, cui dedit commissam fuisse sapientiæ et mysteriorum Dei dispensationem, ad quam vocati sunt cæteri apostoli, sed super illos doctrina, supernisque irradiationibus Paulus excellit. Vid. observat. 10 Bal. lerin. in dissert. 6 Quenellii; et specimen Institut. doctissimi card. Gerdil, pag. 75. De primatu Petri in Ecclesia nihil hic addimus, cum jam satis a nobis actum sit in annotationibus aliis, et in dissert. de doctrinis S. Maximi. Hanc hominam nuper eruditissimus Steph. Borgia sacr. congr. Propagandæ Fidei a Secretis in suam traduxit illustrationem de Cruce Veterina, pag. 94, variisque notis exornavit

enim illos aequales esse meritis, quia ^a aequales sunt passioni; et simili eos fidei devotione vixisse, quos ^b simul videmus ad martyrii gloriam pervenisse; non enim sine causa factum putemus, quod una die, uno in loco, unius tyranni ^c tolerare sententiam. Una die passi sunt, ut ad Christum pariter pervenirent: uno in loco, ne alteri Roma deesset: sub uno persecutore, ut aequalis crudelitas utrumque constringeret. Dies ergo, ^d puto, pro merito, locus pro gloria, persecutor decretus est pro virtute. ^e At in quo tandem loco martyrium pertulerunt? In urbe ^f Roma, quae principatum et caput obtinet nationum; scilicet ut ibi caput superstitionis erat, illic caput quiesceret sanctitatis; ^g et ubi gentilium principes habitabant, illic Ecclesiarum principes morerentur. Cujus autem meriti sint beatissimi **232** Petrus et Paulus, hinc possumus intelligere, quod cum Dominus Orientis regionem propria illustraverit passione, Occidentis plagam, ne quid minus esset, vice sui apostolorum sanguine illuminare dignatus est, et licet illius passio nobis sufficiat ad salutem, ^h tamen horum martyrium contulit ad exemplum. Hodierna igitur die beati apostoli sanguinem ⁱ profuderunt. Sed videamus causam ^j quare ista perpessi sunt; scilicet, quod inter cetera mirabilia etiam magum illum Simonem orationibus suis de aeris vacuo praecipit rui-

na ^k prostraverunt. Cum idem Simon se Christum diceret, et tanquam filium ad patrem assereret volando se posse conscendere, atque elatus subito magicis artibus volare cepisset; tunc Petrus ^l fixis genibus precatus est Dominum, ^m et precatione sancta vicit magicam levitatem; prior enim ascendit ⁿ ad Dominum oratio quam volatus, et ante pervenit ^o iusta petitio quam iniqua praesumptio; ^p ante Petrus in terris positus obtinuit quod petebat quam Simon ^q perveniret in caelestibus quo tendebat. Tunc igitur Petrus ^r velut vincum illum de sublimi aere deposuit, et quodam praecipitio ^s in saxo elidens ejus crura confregit: ^t et hoc in opprobrio facti illius, ut qui paulo ante volare tentaverat, subito ambulare non **233** posset; et qui pennas assumpserat, plantas amitteret. Sed ne forte hoc mirum ^u videatur, quod magus iste praesente apostolo ^v per aerem aliquando ^w volitaverit, hoc patientia Petri fecit; permisit enim illum sublimius ascendere, ut altius caderet: voluit eum in excelsum levare ^x ad conspectum **234** omnium, ut ^y ruentem illum de excelsu oculi omnium perviderent. Haec igitur ^z iniquitatis est elatio, ut in altum se ferat, in sublime se erigat, sed sancta oratio omnem humiliat superbiam, ^{aa} universam dejicit ^{ab} vanitatem.

HOMILIA LXXIII.

De eodem natali SS. apostolorum Petri et Pauli VI.

ADMONITIO.

235 Inedita S. Maximi scripta quae huc usque protulimus aliaque plura proferenda quantum ornamentum et pretii collectioni nostrae allatura sint, nemo non videt. Haec inter praecipuum sibi vindicat locum haec homilia ex codice vetustissimo olim monasterii de Apannis eruta, quod compendium, seu summa superiorum

^a Cod. Urbevet., quia et aequales, etc.

^b Cod. Vat. 1277, quos similem videmus ad martyrii gloriam. Codd. Casin. legunt simili.

^c Cod. S. Pet. 40 F, toleraverint sententiam. In una die, etc.

^d In tribus codd. S. Crucis, in codd. Farf., S. Pet., in Urbevet. et Casin. deest puto.

^e In pluribus uss. usurpatur Et pro At.

^f Cod. Vallicellan. 25 et Casinen. 42, In urbe Romana.

^g Cod. S. Pet. 40 F habet: scilicet ut ibi gentilium principes morabantur, ibi beatorum apostolorum memoria construerentur. Cujus autem sint, etc. Cod. Vallic. A 9, scilicet, ut ibi caput quiesceret sanctitatis, ubi gentilium principes habitabant, illic ecclesiarum principes morarentur. Notandum in cod. hoc legi prius morerentur. Apparet quippe manifeste deletam fuisse litteram e et in a fuisse conversam. — Cod. Urbevet., et ubi gentilium principes morarentur, ibi apostolica dignitas resideret. Quibus autem meritis sint beatissimi Petrus et Paulus, etc. Haec verba subnotata apposta conspiciuntur in margine codicis, alia quidem manu, veteri tamen. — Codd. S. Crucis in Jer., et duo Casinenses legunt morarentur.

^h Tres codd. S. Crucis in Jer. hic addunt etiam; et ita pariter addunt nobis contulit; sicut codd. Farf., quatuor Vat., et S. Pet., tamen et horum martyrium nobis contulit ad exemplum, etc.

ⁱ Cod. Vat. Ottob. 106, sanguinem pro Christo fuderunt. Cod. Farf., perfuderunt.

^j Cod. Vat. 539, cur ista passi sunt; codd. 1297, ita etiam Vat. Ottob. 106 et Casin. 142, quare ista perpessi sunt.

^k Codd. 12 et 90 S. Crucis in Jer., ita etiam Farf., tres Vat. cum Vall. 7 A, Vat. 1277. Vat. Ottob. 106,

C et omnes Casin. habent prostraverit. Cum enim idem Simon.

^l Cod. Martinen., flexis genibus.

^m Idem olim codd. aedil. eccl. Flor., 12 S. Crucis in Jer., Urbevet., Casin. 103 et 508, et precatio sancta vicit magicam levitatem; prius enim ascendit, etc. Cod. Vat., et sancta precatio.

ⁿ Cod. Martini., ascendit in caelum.

^o Undecim saltem codices habent iusto petitio, in quorum fide ita nos quoque scribendum esse putavimus.

^p Codd. Ambros., tres S. Crucis in Jer., Farf., Vat. 3835 et 1269, ante, inquam, Petrus in terris positus.

^q Codex aedil. eccl. Flor. ut supra, quam Simon perveniret ad caelos, quo tendebat; codd. vero 12 et Vat. 1277 legunt ad caelestia, alii vero ad caelum.

^r In cod. Ambros. deest reluit.

^s Tres codices Rom., codd. Ottob., et Casinen., in saxum elidens.

^t Cod. aedil. eccl. Florent., et in opprobrium facti illius. Codd. 12 et 99 S. Crucis in Jer., quatuor Vat., unus S. Pet., et duo Vall., in opprobrium.

^u Cod. Ambros., Sed ne forte hoc mirum esse videatur.

^v Codd. S. Pet. 40 F, Vat. Ottob. 106, per aera.

^w Idem codd. Ambros., et Farf., volaverit.

^x Idem cod. Ambros., levare a conspectu omnium.

^y Cod. Vat. 1269, ut et ruentem, etc. Cod. Martini. habet ut ruentem de excelsis.

^z Codd. tres S. Crucis in Jer., omnes Casin., et Ambros., Haec igitur est iniquitatis elatio.

^{aa} Cod. Vat. 539, 1195, et Vat. Ottob. 106, atque universam.

^{ab} Cod. Vat. 539, auxiliante Domino nostro Jesu Christo, qui vivit et regnat, etc.

homiliarum de SS. apostolis Petro et Paulo, quorum præclara merita strictim complectitur, esse videatur. Ex titulo qui est in codice: *De S. Petro homilia I*, arguitur alias plures homilias in honorem SS. apostolorum S. Maximum confecisse. Nos eandem ac reliquis huic homiliæ inscriptionem apposuimus, cum in ea Petri et Pauli simul celebrentur insignia.

ARGUMENTUM.—*S. Petrum Judæis præcipue destinatum apostolum, et Paulum gentilibus datum doctorem demonstrat Maximus. Et cum uterque pro fidei propagatione laboraverit ad coronam, effuso pariter pro Christo sanguine, ambo pervenerunt.*

Exsultemus in Domino, fratres, quod beatissimorum Petri et Pauli natalis est hodie, atque de diei hujus tanta solemnitate spirituali jucunditate letemur. Hodie enim beatissimus ille Petrus, cui a Domino fidei suæ merito tradita fuit illa potestas ligandi atque solvendi super terram, crucis patibulo cæli serena penetravit. Hodie Paulus ille vas electionis, et doctor gentium, dato gloriosissimo capite, immortalem coronam obtinuit. Necesse est autem ut paria præclarissimorum apostolorum fuerint merita, quorum æqualis fuit in unitate veræ fidei gloriosa pro Christo confessio. Etenim si Petrus ad prædicandam Judæis Christi gratiam electus dicitur, Paulus ad erudiendas gentes præ cæteris apostolis ordinatus fuisse videtur. Evangelium in Judæa, ubi jam ab ipso Domino nostro fidei semina plantata fuerant, Petrus prædicat. Paulus vero gentibus despectæ crucis gloriam, quæ ipsis quidem videbatur ignominia, venerandam proponit. Petrus Judæos, qui ab utero erraverant, ad veræ salutis reduxit tramitem. Paulus gentes, quæ Deum non noverant, celesti sapientia illustrat. Petrus fratrum suorum durissimam cervicem emollit. Paulus gentium cæcam dissipat ignorantiam. Discurrant itaque per universum mundum beatissimi apostoli, gentibus, regibus, et filiis Israel, quam a Christo Domino acceperunt fidem prædicent, miraculis confirmant. Erant reversa sal terræ, quo credentium omnium condiuntur animæ, atque inviolatæ ab æterna putredine custodiuntur. Per terram universam **236** æternæ salutis spiritales dispensatores

A pretia erogant, atque sanctitatis thesauros effundunt, operum meritis omnino pares. Etsi enim Petrus cum Christo in terris vixerit, Paulum tamen idem, dum in ipsum credentes persecutor furiosus existeret, evocavit e cælo. Ille ab eodem Christo, dum in terris esset, Evangelium accepit. Dum vero beatus ad dexteram Patris sederet in cælis, Paulus ab ipso gratiam prædicationis obtinuit. Quinimo et ad cælum usque sublatus, non tantum, quod non audierat, Evangelium didicit; sed et audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui. Instabiles maris undas dubius ne mergeretur Petrus calcavit. Paulus vero nocte et die in profundo maris fuit, neque marinis undis jactatum pondus abhorruit, sed veluti sacrum depositum violare non audens, vivum reddidit; quia famulatrix illum unda custodiens illæsum populis atque incolamem adhuc reservabat. Fuerunt ergo beatissimi Petrus et Paulus pares meritis æqualesque virtutibus. Quid mirum ergo, si una die, eodem in loco, unus etiam tyranni impiam mortis tolerare sententiam. Una enim eademque die passi sunt, ut ad Christum ambo pariter pervenirent; uno in loco, ne alteri quoque spectatrix triumphæ Roma deesset, sub uno denique eodemque persecutore, ut nempe similis crudelitas utrumque constringeret; ut quorum una eademque fuerat semper fidei prædicationis, eadem quoque esset et mortis causa, atque occasio; et qui eandem fidem a Christo acceperant, pro eadem quoque martyrii palmam mererentur (*Desunt decem linee, oblitterato characterè, nec remanet nisi conclusio*). Si ergo C martyres honoramus, Christum quoque in martyribus veneramus. Sin vero sanctos spernimus, Christum, qui in sanctis est, irridemus, ipsa divina veritate dicente: *Qui vos spernit, me spernit* (Luc. x, 16). Explicite.

HOMILIA LXXIV.

In natali S. Laurentii levitæ et martyris I

ADMONITIO.

237 Ex mss. monumentis in seriem redigendis, quem hujus homiliæ auctorem probaverint scriptores constabit. Vaticani quatuor codices, nempe 1275 pag. 85, 1297 pag. 95, 1269 pag. 84, et Vatic. Ottobonianus 106 pag. 208, concorditer S. Maximi nomen deferunt. Similem exhibent inscriptionem tres codices Casinenses a nobis, ut superiores Vaticani, recogniti, scilicet 104 pag. 153, 109 pag. 254 a tergo, cxi pag. 104. Quatuor præterea ex bibl. Laurentiana proferre possumus: 39 Plat. xvii pag. 170, 122 pag. 153, et 174 pag. 246 bibl. olim ædiliæ major. eccles. Florent., et n S. Crucis Minor. Plat. xxxiii. His succedunt duo Vallicellani 7 A et xv, Vercellensis 81, Ratisponensis S; Emmerami, Angiensis xv, Martinensis, S. Crucis in Jerusalem xii, et Farsensis B. Inter Maximianos sermones eandem habet Alcuinus pag. 351, ipsique tribuendam censuerunt Ballerini in memorata præf. pag. 587, eum olim S. Leoni Magno homiliam inscriptam invenerint, consentientibus supra recensitis codicibus, et editionibus Gymnici pag. 221, Galesinii pag. 156, Combessii tom. VI pag. 626, Cumi d'ii tom. IV pag. 481, Raynaudi pag. 251, et Margarini Bibl. Max. PP. tom. VI pag. 57. Quibus exploratis nulli dubium esse potest, hanc homiliam fore Maximo ascribendam.

238 **ARGUMENTUM.**—*Sanctum levitam a morum innocentia, a ministerii sublimitate, a libertate in pauperes Maximus commendat. S. Xisti pont. et martyris vaticinium de proximo martyrio sui levitæ,*

tanquam pignus imminentis ejus gloriæ, elegantè laudatione exornat.

Sanctum est, fratres, ac Deo placitum, ut natalem

beati Laurentii præcipua devotione veneremur, cuius radiantibus flammis victrix ^a in hunc quoque diem toto orbe Christi coruscat Ecclesia; quicum in sede gloriosissimi ^b patriarchæ diaconatus fungetur officio, puritate innocentis vitæ, fortissimæque mortis triumpho apostolico se consortio copulavit. Nec immerito eum apostolorum supparem prædicamus; cui et castitas animi leviticæ ministerium dedit, et plenitudo fidei martyrii contulit dignitatem. Quem venerabilis Xistus ^c Romanæ urbis antistes, cum impietatem sævientis mundi per tormenta superaret, et regnis esset cœlestibus jam vicinus, videretque eum paterna de morte tristissimum, ita illum spiritu præscientiæ compellasse narratur: Noli, inquit, fili mœstus esse, post triduum me sequeris. Unde apparet, carissimi, beatum Laurentium non de sacerdotis summi victoria habuisse tristitiam, sed doluisse, quia non ^d ipse mundum cum suo pariter sacerdote vincebat. Noli, inquit, fili, mœstus esse, post triduum me sequeris: hoc est, noli tristis esse, velut apud sæculum derelictus; nam nec te fides, vitæque tua tali morte privabit; nulla te de meo transita, quo ego gaudeo, perturbet anxietas; quia mox et tu habiturus es de tua passione letitiam. Vere beati Laurentii gloria singularis, qui tantum de Deo suo consecutus est gratiæ, ut ei martyr de martyrio prophetaret, quem pro suorum prærogativa meritorem ante victoria lætificavit, quam pugna terreret. Ergo, ut comperit, ore sacerdotis et martyris, se quoque omnimodis assumendum, congregatis inopum

A turbis ecclesiasticum censum religiosa liberalitate divisit. Quam profundum spiritalis viri, ^e et quam cœleste consilium, et ut egenis consularet, et multitudine consuente quæ dederat, ^f inveniri non posset, quod raperet persecutor; illam nimirum secutus sententiam: *Dispersit, dedit pauperibus: justitia ejus manet in æternum* (Psal. cxl). Misericordiæ fuit, quod alimoniam pauperibus dedit: justitiæ autem, quod ^g ut vir prudentissimus procuravit ne sanctorum substantiam avaris manibus sacrilegus occuparet. Justitia, inquit, ejus manet in æternum. ^h Quomodo non hæc in æternum manebit justitia, quod et sanctio complevit opere, et gloriosissimo martyrio consecravit? Hoc itaque dolore furor gentilis accensus ⁱ craticulam continuo parat igitur, super quam cremandum Laurentium ^k per membra discinderet, ut indignationis suæ flammæ impiis ignibus vindicaret. **239** Ardet profecto ^l totis visceribus fortissimus martyr, et uritur; sed regnum cœli promissaque Dei fideli mente pertractans refrigerio conscientie victicis exultat, nec penali flexus incendio est, cuius in pectore insuperabilis S. Spiritus flamma ^m fervebat. At nunquid cedere poterat momentaneæ corporis adustioni, cuius fides æternum gehennæ **240** exstinguebat ardorem? Superatis itaque flammarum ministris, omne mundanæ insanitiæ refrigit incendium; et ad hoc usque diabolica profect intentio, ut et vir fidelis ad Deum suum gloriosus ascenderet, et crudelitas persequentium cum suis ignibus confusa torpesceret.

HOMILIA LXXV.

De eodem natali II.

ADMONITIO.

Omnes fere mss. codices quibus S. Maximi superiorem homiliam esse probavimus hanc quoque ab eodem scriptam fuisse ostendunt. In biblioth. Vaticana quatuor recognovimus mss., hoc est num. 1273 pag. 84, 1269 pag. 85, 1277 pag. 54, Vatic. Ottob. 106 pag. 209, S. Maximi nomen gerentes. Nec minor codicum convenientia Florentiæ nobis innotuit in Laurentiana, cujus sunt codex 59 Plat. xvii pag. 170 a tergo, codex n. Plat. xxxiii part. sinistræ pag. 144, olim Minor. Convent. S. Crucis 173 et 174 eadem pag. 184, quondam bibl. ædil. M. eccl. Flor., qui Laurentianis mss. recentior adjuncti sunt. Similem præferunt inscriptionem codices Casinenses duo, nempe 109 pag. 235, et cxi pag. 105, Ambrosianus C. 98, Vallicellanus 7 pag. 9, Augiensis xv, Martinensis homilia 2 in nativitate S. Laurentii, S. Crucis in Jer. xii pag. 100 a tergo, Ratisponensis S. Emmerami pag. 27, ac tandem Vercellensis 82 antiquissimus cum titulo: *In natali S. Laurentii*. Tantorum mss. consensu nihil splendidius asserri potest; quare editores omittimus recensere; atque hoc unum addimus, Ballerinius hanc homiliam, in veteribus collectionibus sermonum S. Leonis numeratam, Maximo esse restituendam monuisse.

ARGUMENTUM. — *Savitiem crudelitatemque martyrii S. Laurentii vivis coloribus exhibet Maximus, ejusdemque immotam fortitudinem ac pectus invictum in omnibus cruciatibus usque ad corporis adustionem,*

non in verborum ornatu, sed propemodum in imagine representat.

Sicut patrum nostrorum, fratres carissimi, non in-

^a Cod. Martin., in hoc quoque die toto orbe coruscat Ecclesia.

^b Cod. Vatic. 1269, gloriosissimi Petri archidiaconatus.

^c Cod. Vat. 1277, urbis Romæ antistes.

^d Codd. Casin. et Vat. Ottob. 106, quia non etiam ipse.

^e Cod. Casin. omittunt et.

^f Cod. 12 S. Crucis in Jer., invenire.

^g Cod. Vat. 1277 legit in sæculum sæculi.

^h Cod. Martin. omittit ut.

ⁱ Cod. 12 S. Crucis in Jer. habet Quomodo non

hæc ejus in æternum manet justitia, quam et sancto, etc. Ita etiam cod. Vat. 1277; et Martini. etiam habet quam.

^k Cod. Vat. 177, accensus per consilium diaboli craticulam, super quam Laurentium per membra discinderet.

^l Cod. Martin., per membra distenderet.

^m Codd. 109, 126, et Casin. legunt totus.

ⁿ Cod. Vat. 1269, fervebat. Momentaneæ corporis adustioni non cessit, cuius fides æternæ gehennæ exstinguebat ardorem. Superatis itaque flammarum promissis, etc.

certa relatione didicimus, cum venerabilis Xistus apostolica sedis sacerdotio fungeretur, et et sanctissimo Laurentii archidiaconi ministerio Romana floreret Ecclesia, invidia ardente diaboli, adversus nomen et fidem Christi flamma durissimi persecutionis incanduit; atque ut perniciosius dominicum gregem ferulis bestiarum rabies laniata^a laniaret, nocendi artifex inimicus et pervigilis prius molitur custodiam pastoris eripere. Et ideo Xistus ante omnes summum Domini sacerdotem furor gentilis aggreditur, ut ecclesiastica membra, tam valido^a truncata capite, velut minimine presidii celestis amoto, eruentis persecutor invaderet. Sed magnus ille Xistus, qui commissi sibi a Deo ovibus adfuerat pastor in terris, aderat patronus e caelo. Denique S. Laurentium, quasi jam pontificis sui solatio destitutum, ad subeunda supplicia manus pagani perquirunt quem mirabilis Xistus adversus omnia saevientis mundi mala vaticinio prophetici sermonis armavit. Nam cum idem Laurentius passionem paternam, ut plurimum filius inconsolabili dolore dedisset, Xistus praesentia sancti Spiritus edocebat, futura dignoscens; ait illi: Depone omnem, fili, de mea morte tristitiam; nec enim dominus meus te contristabit absentia: post triduum me sequeris. Quo responso mens devota percepto, indubitata suscepit optimo ab antistite, et Christi martyre, veritatem, nihil magis praecurari curat, quam ut avaritia persequens, quod de morte sanctorum contristabat Ecclesiam, de praeda Ecclesiae gaudium non haberet. Ivenit vir prudentissimus, unde acius suum posset torquere tortorem. Omnem igitur Ecclesiae censum, cunctaque sacri vasa ministerii, ne ea sacrilegis maculare aspectus, convocatis inopum turbis, pia erogatione distribuit, ut futurus martyr in retributione celesti pariter, et mercede sui sanguinis, et tantae liberalitatis praemio ditaretur, non dubitans et in semetipso^a se fidem Christo suo, et ecclesiasticas opes in pauperibus servaturum. Propter quod protinus ad tribunal rapitur impiorum vir simplicitate innocens, virtute fortissimus; nihil sane aliud deferens iudicanti quam et vivae mentis constantiam, et illase

A conscientiae puritatem, devotam Deo offerens animam, et castissimum tradens persequenti corpus ad poenam, illud evangelicum servans: *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere* (Matth. x). ExcoGITatur itaque in Laurentium ferale tormentum, ut, qui metu mortis non movebatur, acerbitate supplicii frangeretur; sed quem suarum confortabat multitudo virtutum non poterat vincere magnitudo poenarum. Paratur ergo craticula igne succensa, quae triumphalis martyris et animum fatigaret, et corpus exureret. Sed ignara veri turba persequentium, et diabolici obsecrata tenebris, non videbat quod adustus illa membrorum fidelis animi esset aeterna purgatio; et corpus quod corruptentibus flammis praesens vita desereret ad B incorruptionem vivendi damnata morte transiret. Vere incomparabile salutaris fidei huius sacramentum, quo per tormenta beatitudo queritur, et flammis refrigerium preparatur, 242 ut ait patriarcha David verbis martyrum dicens: *Transivimus per ignem et aquam, et induxisti nos in refrigerium* (Psal. lxxv). Transibat per ignem et aquam beatus Laurentius, cum hinc eum mortifera mundi flamma torreret, hinc celestis irrigui vitalis unda perfunderet. Transibat per ignem et aquam, cum viiurentis incendii divini fontis elementia temperaret. Ardebat ergo Laurentius, sed vincebat ignis ille de quo ait Salvator: *Ignem veni mittere in terram, et quam volo, ut ardeat* (Luc. ix). O novum mirandumque! unius ejusdemque viri et flammis corpus urebatur, et ardentis fidei calore mens ignita fervebat; sicut loquebantur ad invicem^a evangelici viri dicentes: *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis in via* (Luc. xiv)? Ubi ergo cor ardet, flammam membra non sentiunt; ubi Christi ignis operatur, diaboli necesse est vincatur incendium: et ubi Dei spiritus fervet, frigida sit flamma mortalium.^a Et hinc est, carissimi, quod triumphum beati Laurentii totus ubique mundus consona hodie devotione concelebrat, hinc quod inseparabilem fidem ejus kretor Roma miratur, qui radiis aeterni solis accensus ignem seculi patienter sustinuit, et confidenter evasit, etc.

HOMILIA LXXVI.

De eodem natali III.

ADMONITIO

Homiliae, quam septuagesimam sextam dicimus, inscriptionem hujusmodi: *In nativitate S. Laurentii, praefertur codices Vaticani tres, id est 1273 pag. 84, 1177 pag. 55, et Ottobonianus 106 pag. 210, tres Laurentiani 59 Plat. xvii pag. 171, necnon duo bibl. olim aedil. eccl. metropol. Florent. 173 et 174, uterque pag. 216, Augiensis xix, Ratisponensis S. Emmerami pag. 57, Martinensis, Beneventanus, demum Farfensis sig. B, cujus titulus: Sermo infra octavam S. Laurentii, sermo beati Maximi episcopi; atque in uno quoque eo-*

^a Cod. Martin., sanctissimi.

^b Cod. Vat. 1277, voraret.

^c Cod. 12 Vat., pervigilem molitur prius custodiam pastoris eripere.

^d Idem cod. 12 S. Crucis in Jer., truncato capite.

^e Cod. Casin., qui comm. a Deo sibi ovibus.

^f Cod. Vat. 1277, qui de morte.

^g Idem cod. 12 S. Crucis in Jer. et Vat. 1277, electricam mentis conscientiam.

^h Idem cod. 12 S. Crucis in Jer., aduxisti nos.

ⁱ Cod. Martin., celestis irriguitatis unda.

D ⁱ Idem cod. 12, et quid volo, nisi ut ardeat; item cod. Vat. 1277, Vallie. n. 7, Vat. Ottob.; Belgici vero, Martin. et Camberon., et quem volo ut ardeat.

^k Codd. Vat. 1277 et Casin., ad invicem viri illi dicentes: Nonne cor nostrum ardens nobis erat in via?

^l Ita cod. 12 S. Crucis in Jer. deest in nobis.

^m Cod. Vat. 1277, Hinc est.

ⁿ Cod. 12 S. Crucis in Jer., hinc est quod insuperabilem,

rum, auctorem ejusdem legimus fuisse episcopum Taurinensem Maximum. Idipsum luculente præstat Alcuinus in Homiliario pag. 537, et cum eo editores operum sancti Maximi.

ARGUMENTUM. — *Quemadmodum beatus Laurentius a perfecta caritate inflammatus non cessit furentibus incendiis, ita nos a Christi societate non moveat ignis diversarum tribulationum, et flamma malorum sæcularium.*

Beatissimi Laurentii, fratres carissimi, ^a annua semperque nova festivitas Ecclesiam Dei jugiter in gaudia lætitiæ spiritualis accendit, admonens universitatem credentium, ut sicut ille perfecte ^b devotionis ardore furentibus non cessit incendiis; ita nos diversarum tribulationum ignis, et malorum sæcularium flamma a Christi societate non moveat, ut ait ille mysteriorum celestium doctor, ac totius virtutis exemplum gloriosissimus Paulus: *Quis nos separabit a caritate Christi, tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius* (Rom. viii)? ^d Et verè nullis presentium persecutionum potest inclinari periculis qui semel promissa omnipotentis Dei, et æterna largissimi Redemptoris præmia, fide stabili et inconcussa mente concepit. Neque enim potest arduum illud præcelsumque bonorum immortalium iter debilis animus, et fides clauda conscendere. Ideo et fortissimum martyrem incumbentium tormenta poenarum, et sevisimi persecutoris superare flamma non potuit; quia longe ardentius veritatis radiis mens ejus accensa ferebat; unde nec ^e potuit de insatigabili ejus pectore calorem divinitus infusum corporeus ille et mortalium ministratus manibus ignis excludere. De hoc validissimo Christi milite illud credendum est dictum, quod ante multa annorum millia prænuntiatum est

per prophetam dicentem: *Et si transieris per ignem, flamma te non comburet* (Isai. xliii). Ecce enim beatus Laurentius transivit per ignem, quo non adustus inhorruit, sed illuminatus effulsit, ^f transiit per ignem momentaneum atque terrenum, sed flammam gehennæ perpetuo ^g exurentis evasit. Quid hoc beatus viro, qui miserantis Dei dispensante gratia arsit ne arderet, ^h ut ne ureretur exustus est? Qui ⁱ nullis esset ignibus et supplicis traditus, fuerat quidem securitas libertatis, sed nulla exstiterat ^j gloria dhnicantis; ad hoc enim nos exemplis atque doctrinis in Ecclesia sua Christus erudit, non ut nihil mali patiamur in mundo, sed ut mundum ^k multiplici passione vincamus. Cecidit quondam variis tribulationibus coarctatus ille clarissimus prophetarum patriarcha David, dicens: *Concaluit cor meum intra me, et in meditatione mea exardescet ignis* (Psal. xxxviii). Quam sententiam etiam venerabili Laurentio convenire manifestum est: cujus cor tanta in fide Christi magnanimitate concaluit, ut, despectis proprii corporis cruciatibus, insanissimo tortori suo, triumphatis ejus ignibus, letus illderet: verè in meditatione ejus insuperabilis exarsit ignis, ^l qui odio perfidiæ et amore veritatis accensus appositam sibi extrinsecus flammam aut non sensit, aut vicit. Propter quod, carissimi, exultemus et letemur in Domino, non dubitantes, et persecutorem martyris pro ignibus quos accendit, præparata pro impiis incendia sustinere, et ipsum beatissimum martyrem pro flamma quam pertulit, apud omnipotentem Deum incorruptæ C huius illuminatione fulgere.

HOMILIA LXXVII.

natali S. Eusebii Vercellensis episcopi i.

ADMONITIO.

Gennadius de scriptis S. Maximi disserens, fecisse hunc, scribit, de S. Eusebii Vercellensis vita tractatus duos. Jam tractatus dici olim homilias sermonesque consuevit alio nos loco animadvertimus. Sed erit fortasse qui dubitet tractatus ne illi duo, quorum Gennadius meminit, hæc ipse sint homilie nostræ duæ, an duæ e sermonibus quinque, quos edidit Muratorius in volumine IV *Anecdotorum*. Verum si monumenta consideremus, longe sunt et numero et vetustate præstantiora, quæ duabus hisce homiliis ascriptum Maximi nomen præferunt, quam sint, quæ sermonibus illis Muratorianis quinque. In iis monumentis tres Vaticani codices numerantur, 1268, 1275 et 1277; tres etiam Casinenses, 12, 109 et cxi. His accedunt Sangallensis, Vercellensis 66, Martiniensis, Ratisponensis S. Emmerami. Consonant his exempla Gennadiani catalogi, operumque Maximi editiones cunctæ; quibus certe suffragio sunt stylus, sublimitas doctrinæ, ratio adducendorum Scripturæ testimoniorum, quæ saue omnis quisque plane cernit esse Maximianæ. Quid? Si cum Gennadius testetur de vita S. Eusebii scripsisse Maximum tractatus duos, tum in his homiliis duabus copiose de Eusebio agatur; contra verò in sermonibus, de Machabeis, deque menachis potius quam de Eusebio instituantur oratio, atque inæpte, perturbate, impolite, ut non e Maximi certe; sed ex imperiti alienius rudisque Scriptoris opusculis consarcinati esse conflaque videantur? Sed de his longe plura in præfatione ad appendicem sermonum. Titulus hujus homilie, quam nunc damus in codicibus discrepat. In Sangallensi, Vaticano 1275, Ratisponensi, Augiensi, Martiniensi effertur hoc modo: *In nativitate S. Eusebii Vercellensis*. Vaticani duo, 1268 et 1277, et Casinenses perinde duo sic habent: *In natale confessorum*; secus profecto quam res possint. Vercellensis denique: *In solennitate beati Eusebii Vercellensis, sermo S. Maximi episcopi*. Nos eum secuti sumus quem codices priore loco indicati exhibent.

^a In cod. cit. 12 desunt verba annua semperque. D

^b Idem cod. 12, dilectionis.

^c In cod. 12 desunt hæc verba, an persecutio.

^d Idem cod. 12 legit. Sed nec ullis; cod. Casin. Et vere nullus, etc.

Idem cod. 12 S. Crucis in Jer., nec poterat.

Codd. Ottob. Vat. 106 et Cod. Casin., transiit.

^e Cod. Martinen., urentis.

^f Codd. 1277, Vat. Ottob. 106, et duo Casin., et ne ureretur.

^g Cod. Casin., victoria pro gloria.

^h Codd. Vat. 1277 et Casin., multimoda passione.

ⁱ Cod. Cas., qui non odio perfidiae, sed amore veritatis, etc.

245 ARGUMENTUM. — *Petra supra quam edificata* A *Ecclesia est soliditatem sanctus Eusebius secutus, Arianos confudit ac triumphavit : quorum nefariam hæresim sanctus Maximus doctissime copioseque refellit.*

Sanctorum Patrum memorias religiosis conventibus honorantes, fratres carissimi, et propria eorum merita, et munera in eis divina miramur : qui idcirco nobis sunt venerabiles, quia, præsentis vitæ luce despecta, contemptoque suorum corporum ^a cruciati, servientem mundum Dei pro ^b amore vicerunt ; sicut beatissimus hic Pater noster, dum, pro assertionem indisputabilis deitatis spiritu ferventiori consurgens, Arianis impietatibus obliuatur, et Ecclesias Dei, concernentium hæreticorum procellis ac turbinibus perturbata, serenæ fidei tranquillitate pacavit, et sibi ^B æterna præmia multimoda passione quesivit, illius nimium inconcussa ^c sequens vestigia, ad quem Dominus ait : *Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam : et portæ inferi non prævalent* ^d *ei* (Matth. xvi). Vere ac merito cunctis posteritatibus honorandus ille qui firmissimæ petre soliditatem secutus, inimicos Christi et cœlestis Spiritus auctoritate confudit, et infatigatæ patientiæ fortitudine triumphavit. Nec inferi, sicut dictum est, adversus eum porta prævaluit, qui sibi portæ æternalis ingressum, regem gloriæ confessus, aperuit ; aut quomodo ei non pateret porta illa vitalis, qui plenitudine evangelicæ lectionis edoctus, in Patre Filioque ^e ejus inscrutabile unice majestatis asseruit sacramentum, edocens et ostendens quæ esset in uno eodemque Dei ^C Filio et susceptæ carnis ratio, et naturalis privilegium deitatis ? Sciebat profecto Salvatore dicens : *Ego et Pater unum sumus : et qui me videt, videt et Patrem* (Joan. xii et xiv). Hæc illum confessio et honorabilem terris, et cœlo reddidit gloriosum. Sed necessarium nunc esse reor, ut occasione beati hujus Patris ^f nostri, quem in tantam gloriam catholicarum Ecclesiarum fides indeclinabiliter ab eo servata provexit, nos quoque, propitio largiente Domino, salutaribus doctrinæ dominicæ testimoniis imbuamur. **246** Ait ergo Dominus : *Ego et Pater unum sumus*. Qui dicit, Unum sumus, solitarius non est : qui dicit, Unum sumus, utique ab eo cum quo unum est non potest esse divinus. Quid mihi nunc, hæretice, in Patre ^g et ejus Filio diversitatem conaris asserere, cum Filius substantiæ suæ nos edocens veritatem, dixerit : *Ego et Pater unum sumus* ? Qui et unum dicit, et sumus, nec separatione se dividit, nec unione confundit. Qui unum cum Patre est, nec perpetuitate a Patre differt, nec virtute discordat ; cumque sit cum Patre unum, de

Patre tamen natus asseritur, ne, ut impius blasphematur Arius, aut creatura quæcumque Filius, aut Patri impar esse credatur. Audis ergo, o homo, Deum de Deo natum ; sed ^h in tantum hoc profundo habes quod fide credas, non habes quod discutas argumentis. Audis Filium de Patre natum : sed ne sexum aliquem possis in Divinitate rimari, ipse Filius et Verbum dicitur et lumen. Dicitur etiam Dei virtus et Dei sapientia, ⁱ ut advertas non quasi per lineamenta genitalium corporaliter creasse Patrem, sed per ineffabile majestatis secretum de virtute prodisse virtutem, et lumen manasse de lumine. Rursus, ne Verbum ^j ipsum non substantiam veritatis, sed prolatum ^k loquentis Dei putares esse sermonem, dicitur Filius, ut in eo illius qui Pater est et consonantiam esse disceres et affectum. Iterum quia lumen dicitur, ne forte eum velut radium solis, aut splendorem lucernæ, alieno putares ^l lucere fulgore, ait de ipso beatus Evangelista Joannes, cui arcanum Dei et videre et revelare concessum est, dicens : *Erat lumen verum* (Joan. i). Verum lumen ^m ait, ut scias illum non cujuscumque creaturalis deficientisque luminis esse fulgorem, sed a vera luce veritatem esse, quod lumen est. In tantum autem verum est lumen, ut non solum non egeat illuminari, sed illuminandi habeat potestatem : *illuminat enim, ut legitur, omnem hominem venientem in hunc mundum* (Ibid). Ait ergo Christus, ut dictum est, *Qui me videt, videt et Patrem* (Joan. xiv). *Qui me, inquit, videt, videt et Patrem*. Quomodo non et duo, et unum sunt, cum alter videatur in altero, et unum vidisse sit utriusque cognitio ? Et re vera, fratres, sicut videre Filium videre est Patrem, ita, intellecto Patre, intelligitur **247** et Filius ; nam qui Patrem credit et constituit æternum, credat necesse est et Filium coeternum. Sed jam videamus quis iste sit aspectus in Filio, quo pariter videri asseritur et Pater. Videt sine dubio in Filio Patrem qui credit Filium secundum incognitabilem Deitatis naturam ineffabiliter natum esse de Patre, nec posse aliud hunc esse qui natus est quam est ille qui genuit. Videt in Christo Patrem qui opera Christi non extraneæ possibilitatis, sed paternæ credit esse virtutis. ⁿ Videt in Filio Patrem qui intendit illum sub communione paterni nominis, non ingeniosæ artis industria, sed ^o simplici potestate præcepti, ^p aquas in vina vertentem, creaturarum mutare naturas, ubertate etiam benedictionis suæ exespm panem secundis esurientium morsibus augmentantem ; multiplicando namque escas in ore mandentium, et panes ^q reformando de micis, fecit ^r pene non esse mirabile quod manna fluxit et cœlo. Quis non advertat in

^a Cod. Martin., conatu pro cruciati.

^b Cod. Vat. 1277, cod. Vat. 1269, et Martin., pro honore.

^c Idem cod. Vat., sectans vestigia.

^d Codd. Vatic. et Martin., non prævalent adversus eam.

^e Idem cod. Vat. omittit ejus.

^f Cod. Martin. omittit nostri.

^g Idem cod. Vat., in Patre et Filio.

^h Cod. Vat. 1269, in tanto hoc profundo,

ⁱ Cod. Martin., ne advertas quasi per, etc.

^j Idem cod. Vat. omittit ipsum.

^k Idem cod., sed prolatum.

^l Cod. Vat. 1269, splendore fulgore.

^m Idem cod. Vat. 1277, Verum lumen est : ut scias.

ⁿ Cod. Martin., Vidit.

^o Idem cod. Vat., sed simplici.

^p Cod. Martin., panes formando.

^q Cod. Vat. 1169, fecit non esse mirabile.

Christo paternæ æqualitatis opus, cum videat eum auctoritate dominantis terrere demones, fugare languores, oculos dare homini nec dum figuratos in homine. Cujus etiam vestimenti flumbris occulto aditu mulier ægrotā tangendo, velut furtivam subripuit sanitatem: sed tanquam verus Deus, quem nullum humanorum pectorum a poterat latere secretum, et egressam de se mox prodidit medicinam, et circumstantibus turbis credentis femine meritum publicavit. Videt in Filio majestatem^b paternam, qui aspicit Christum a non impetrantis gratia, sed jubentis imperio, et paternæ voluntatis assensu, aut de lectulis suis mortuos, aut de **248** tumultis suscitantem. Si divinæ est operationis creasse hominem eique dedisse vitam, quomodo non divini operis est salutem reddidisse defuncto? Qui videt, inquit, me, videt et Patrem (Joan. xiv). Quomodo, a fratres, in Patre Filioque ejus unus esse poterat et indiscretus aspectus, nisi esset ei una et indiscreta substantia? Christus igitur natura Deus, natura et homo, in utroque verus, in utroque perfectus est: quia et humanitatem veraciter sumpsit a matre, et de Patre habet naturaliter deita-

tem. Qui sic videt Filium, videt et Patrem: quia cum Christum eundem Deum constemur et Dominum, necessario passiones a homini, Deo mirabilia deputamus, ut intelligatur Unigenitus Dei nec a paternā majestate dispar, nec a maternā carni dissimilis. Per hanc fidem, carissimi, a patribus nostris Ariana est confutata perfidia; qui utique Arius beati Joannis Evangelio contradicens, dum Verbum Dei Deum, et apud Deum esse negat, infidelitatis suæ creatus obscuritate, nec Patrem potuit videre, nec Filium; dumque factorem a omnium facturam esse contendit, et intemporalī Deo temporalia conatur ascribere, presumptionis suæ furore confusus, utriusque in Christo naturæ salutare perdidit sacramentum. At venerandus iste pater, qui legerat dixisse Dominum: Ego in Patre, et Pater in me est (Ibid.): sciens in hac doctrina personarum esse distinctionem, non naturæ distantiam, Patris Filiique i ejus, qui non unus, sed unum sunt, indissociabilem tenuit, i et edocuit unitatem, asserens pariter in Christo Domino a et passibilem carnem, et impassibilem deitatem¹.

HOMILIA LXXVIII.

De eodem S. Eusebio episcopo Vercellensi II.

ADMONITIO.

249 Non solum Gennadii testimonio, sed multorum etiam codicum auctoritate evincitur hanc homiliam a S. Maximo scriptam fuisse. Ac in codicibus quidem numerantur Vaticani duo, 1177 et 6451 pag. 203, duo S. Crucis in Jer., 99 num. 73, et 12 pag. 81, Mediolanensis F 56 bibl. eccl. metrop. pag. 149, Ratisponensis S. Emmerami pag. 59, Martinensis, Cisterciensis Montis Amiatæ, Laurentianus 47 Plut. xvii, atque Gotwicensis. Eadem exstat in codice Urbeveto, nullo tamen auctore designato; in duobus autem Breviariis, Romano et Strigoniensi, perspicue S. Maximo tribuitur. Quanta elucet codicum consensio in Maximi nomine commendando, tanta est in ipsis tituli discrepantia; aliqui enim De eodem festo inscribunt, ut codices Ratisponensis et Martinensis; codex Vaticanus 4951 et Gotwicensis: In natale confessoris; codex alter Vaticanus, et Laurentianus: In natali S. Eusebii, quibus consonant duo alii codices 99 S. Crucis in Jerusalem, qui habet: De natale S. Eusebii, Vercellensis episcopi; et cod. metrop. eccl. Mediolan.: In natale S. Eusebii. Monachi vero Cistercienses Montis Amiatæ in octo lectiones homiliam dividerunt, apposita inscriptione: In nativitate Bernardi abbatis, et in codice S. Crucis in Jerusalem affixa hac altera: In translatione S. Benedicti. In breviariis sunt lectiones secundi nocturni de communi confessoris pontificis, quæ ad usum chori posterioribus temporibus accommodatæ videntur. Aliam etiam epigraphen præferunt editores; nempe, Homilia secunda unde supra; ita Gynnicus pag. 256, Galesinius pag. 161, Raynaudus pag. 254, Margarinus in Bibl. Max. tom. VI pag. 58, et Cumdius tom. IV pag. 1157. An veteres opp. Ambrosii editores eadem jure, an injuria hanc homiliam tribuerint, quisque per se judicabit. Postremo illud monemus, ex codice Gotwicensi ad nos pervenisse hujus homiliæ fragmentum; adeo mendis deformatum, ut idem tanquam suppositum omittere censeremus. At sors propitia nostris votis arrisit; dum enim inss. Vaticana consuleremus, codex 4951 ipsum fragmentum diverso penitus aspectu suppediavit, multa scilicet elegantia, speciosisque imaginibus conditum, ut legentibus patet.

250 ARGUMENTUM. — Memorias sanctorum esse celebrandas admonet S. Maximus, eoque magis quo clariora sunt eorum merita. Quis igitur Eusebio præstantior, qui tot labores, totque ærumnas pro catholica veritate, pro Dei gloria, pro pastorali munere usque ad vitæ exitum toleravit?

Ad sancti ac beatissimi istius Patris nostri laudes, cujus hodie festa celebramus addidisse aliquid, decerpisse est; siquidem virtutum ejus gratia non sermonibus exponenda est, sed operibus comprobanda;

Cum enim dicat Scriptura: Gloria patris est filius sapiens (Prov. i), quantæ hujus sunt gloriæ, qui tantorum filiorum sapientia et devotione letatur? Ii Christo enim Jesu per Evangelium ipse nos genuit (I Cor. xiv). Quidquid igitur in hac sancta plebe potest esse virtutis, et gratiæ, m de hoc quasi quodam fonte lucidissimo omnium rivulorum a puritas emanavit. Etenim quia castitatis pollebat vigore, quia abstinentiæ gloriabatur angustiis, quia blandimentis

^a Cod. Vat. 1269, potuit latere secretum; egressam de se, etc.

^b Cod. Martin., majestatem supernam.

^c Cod. Vat. 1277, non impetrantis gratia.

^d Cod. Martin. omittit fratre.

^e Cod. Vat. cit., hominis.

^f Cod. Casin. cit., dum Verbum Dei Deum esse D negat.

^g Cod. Martin., infelicitatis suæ.

^h Cod. Vat. 1269, dumque factorem hunc omnium.

¹ Codd. Vat. 1269, et duo Casin., Patris Filii que qui non unus, etc.

ⁱ Cod. Martin. omittit et edocuit.

^a Cod. Casin. et Martin., Domino nostro.

² Hic etiam in cod. Vat. 1277 habet finem, et in aliis codd. Augiensi, et Montis Amiatæ sicut et in Casinensibus.

^m Cod. 1277, de quodam fonte.

ⁿ Cod. Urbeveto. hæc puritas.

erat præditus lenitatis, omnium civium in Deum provocavit affectum; quia pontificis administratione fulgebant, plures discipulos reliquit sui sacerdotii successores. Bene et congrue in hac die, quam nobis beati Patris nostri hujus ad paradisum transitus exultabilem reddit, præsentis psalmi versiculum decantavimus: *In memoria æterna erit justus (Psalm. 111)*. Digne enim in memoriam vertitur hominum, * qui ad gaudium transit angelorum. Dicit sermo divinus: *Ne laudes hominem in vita sua (Eccli. 31)*; tanquam si diceret: lauda post vitam, magnifica post consummationem. Duplici enim ex causa utilis est hominum magis memorie laudem dare, quam vitæ, ut illo potissimum tempore merita sanctitatis extollas, quando nec laudantem adulatione movet, nec laudatum tentat elatio. Lauda ergo post periculum; prædica securum; lauda non navigantis felicitatem, sed cum pervenit ad portum; lauda docis virtutem, sed cum perductus ^b est ad triumphum. Quis autem vivens tuto possit, ac sine trepidatione laudari, qui et de præterito meminit se habere quod doleat, et de futuro videt * superesse quod timeat? ^c Qui vero in hoc corpusculo positi debeant **251** sibi quidquam vindicare de meritis, quos iterum demonum infestatio velut latronum obsidet multitudo, * quibus per omnes vias supplantatores inveniunt animarum laqueos tendunt? ^d Innumerabiliam moribus expavescendos? Navigantibus enim nobis per hoc mare magnum et spatiosum, in quo sunt reptilia, quorum non est numerus, animalia pusilla et magna, id est diversa genera inimicorum, * qui secundum nostrarum virium quantitatem compensato nobiscum agone luctantur. In hujus mundi itaque pelago ^e valde nobis pertimescendum est, ne navem nostram aut procella

A tempestatis abripiat, aut fluctus absorbeat, aut in æternam prædam pirata crudelis abducat ^f. Adversus hæc ergo multiformia sæculi mala, ^g castigatis et castis actibus resistamus. Beati autem ^h a tris merita jam in tuto ⁱ posita securi magnificemus, qui gubernaculum fidei viriliter tenens ^j anchoram spei tranquilla jam in statione composuit, et plenam coelestibus divitiis, et æternis mercibus navem optato in littore collocavit: qui contra omnes adversarios ^k scutum timoris Dei tandiu infatigabiliter tenuit, donec ad victoriam perveniret. ^l Quid enim fuit totus vitæ illius cursus, nisi unius cum vigili hoste conflictus? ^m Quantis hic cæcis a via veritatis errantibus, et de summa jam in profundum rupe pendentibus, amissum reddidit visum, et illum, quo Christus ⁿ B videre, reparavit intuitum? Quorum auribus surdis, et infidelitatis ^o obturatione damnatis, ad percipiendam vocem celestium mandatorum pretiosum insudit auditum, ut vocanti Deo misericordiam responderet per obedientiam? Quantos intrinsecus vulneratos angelici oris **252** arte, et ^p orationum ab infirmitate curavit? Quantos per longam incuriam peccati labe resolutos, et quadam lepræ contagione perfusos, casigationibus, exhortationibus expiando, Deo in se operante mundavit? Quorum animas viventes in corpore, jam defunctas, et delictorum mole obrutas ac sepultas, ad emendationem, tanquam ad lucem ^q vocando Deo resuscitavit, et Domini sui admirandus imitator jam mortuos Deo e contrario ^r mortificet vitali morte peccato. ^s Tunc in alia parte ea quæ aperuerat salubritate claudibat; ne ^t eis res aliena concupiscibilis appareret, ne interiori homini maculam exterior culpa transmitteret; ne ad cor tenebræ per vias lucis intrarent; ne

* Cod. Vat. 4954, angelorum, qui jam gratia Christi clarificatus mundi gloriam non quaesivit, carens illud; etc. Codex Urbevetanus, qui ad gaudia transit angelorum, qui jam gratiam Christi clarificatus invenit, carens, etc. Cod. xxxvii Plut. xvii, qui jam gratiam Christi clarificatus invenit, qui mundi gloriam non quaesivit, carens illud, quod dicit sermo divinus. Hæc eadem habet Brev. Velitrensis Ecclesie.

^b Cod. Vat. 4951, perductus fuerit.

^c Idem cod. Laurent., cod. 12 cit., cod. Vat. 4951, et Brev. Velitr., ridet sibi superasse quod timeat.

^d Brev. Velitr., Quis vero in hoc corpusculo positus debeat sibi quidquam vindicare de meritis, quorum iterum vitæ occulta demonum infestatio.

^e Cod. Vat. 1277, cui omnes; cod. Vat. 4951, quibus per omnes vias.

^f Idem cod. Laurent., innumerabiliam moribus expavescendos.

^g Idem cod. Laurent., quæ secundum nostrarum.

^h Idem cod. Laurent., In hujus mundi itaque pelago salubritatis.

ⁱ Hic lineam habet sermo in Brev. Velitr.

^j Cod. Vat. 1277, castigatis actibus; cod. Martin., castitate resistamus.

^k Cod. Martin., positi.

^l Idem cod. Laurent. et Vat. 1277, anctorem fidei, vel spei.

^m Cod. Martin., scutum fidei, et timoris Dei.

ⁿ Cod. 4951. Quis enim.

^o Idem cod. sequitur: Habuistis cum eo medicum, et caelo lapsum, cum quo sanitas fines vestros in spe

aminiatum anctor intravit. Quantis, etc. Item supplet Cod. Urbevet.

^p Cod. Urbevet., videtur.

^q Idem cod., obturatione damnatis.

^r Cod. Vatican. 1277, Quantos intrinsecus vulneratos angelici oris arte, et orationum firmitate curavit? Quantos per longam, etc. Ita et cod. 4951, cod. Urbevet., Martin. et Laurent. omittunt ab infirmitate.

^s Cod. Vat. 4951, vocante Deo resuscitavit; idem cod. S. Crucis 12 et Vat. 1277 addunt: ut Domini sui admirandus imitator jam mortuos Deo e contrario animas mortificaret, etc.

^t Cod. Martin., mortificavit.

^u Codex Vatican. 4951, Nihil hominem aliorum blandimentis damnatione mentis consentiens. Tunc in alia parte ea quæ aperuerat, salubriter claudibat. Quo ordine hæc faciebat? claudibat utique eos docendo, ne alienum malum viderent, ne eis res aliena concupiscibilis appareret, ne exterioris culpa transmitteret, quæ veneno peccati animam inficeret, ne ad cor tenebræ per vias lucis, etc. Cod. Urbevet., Nihil hominum malorum blandimentis depravatione mentis consentiens. Tunc in alia parte ea, quæ aperuerat salubritate claudibat. Quo ordine hoc faciebat? claudibat utique eos docendo, ne alienum malum viderent, ne eis res aliena concupiscibilis appareret; ne eis conjux extranea pulchra esset in peccati venenum, et per affectum animam penetraret, ne interiori homini maculam exterioris culpa transmitteret.

^v Idem cod. Laurent. sequitur: quo ordine hæc faciebat, claudibat utique docendo, ne alienum malum viderent. Cod. 12 pro eis legit hominibus.

in unoquoque prophetica illa interminatio compleretur: *Mors, inquit, intravit per fenestras vestras (Jerem. ix.)*; ministeria enim aurium, et oculorum, fenestree easce probantur animarum; quando enim operibus auditum mala et iniqua loquentibus, ac damnaviliter obtreantibus, et quæ Deo sunt contraria suadentibus, mors intrat per fenestras nostras, horror mortifere noctis irrumptit, per quas sol justitiæ intrare debuerat: quando iste peccati fenestree aperte sunt, janua salutis et vite, ac portæ paradisi clausæ sunt. Has iste vir beatus fenestras multis seris divini timoris obstruxit. De quantorum ^a cordibus, quos inhonesta iniquitas et impietas possidebat, fegavit luxuriam, dejecit iram, et exstinxit invidiam, et velut de antiqua domo, barbaris ^b hospitibus perturbatis, revocando illic fidem, castitatem, justitiam, misericordiam, habitatores pacificos intromisit, per quos in domicilium mentis caput ^c horum bonorum Christus intraret, et appositis penitentiae ^d 253 medicamentis, velut quadriduanum fetentem, increpationum ^e sonitu suscitabat, et emendatione suscepta de mediis mortis faucibus erutos temporaria resurrectione vite restituebat. Hæc itaque, atque hujusmodi ^f plura gerens, quæ proferre per nos, atque expedire, ut dignum est, non potest sermo pauperculus, melius vobis ^g ea vester dicet affectus; summæ enim alacritatis instantia fuit cultor, et custos animarum, cupiditates rescans, iras comprimens, malitias extirpans. ^h His etiam magis vir iste temporibus necessarius fuit, quibus tanta iniquitas, sumptis quotidie, deficiente justitia, viribus convalescit. Et quidem ille in hac peregrinatione solo corpore constitutus cogitatione et aviditate in illa æterna patria ⁱ conversatus est, et quasi bonus ratiocinator, velut ad contemplum manum porrigens semper de sinistra transiit ad dexteram, et in celo reposuit sutores suos; nam etsi hæc opera ejus videntur, illuc operum merita transferant. ^j Illius, in quantum

A possumus, vestigiis insistamus: quibus, per illam vim arctam viam ad cœli amplā festinans, quæ eum sequeretur ostendit.

FRAGMENTUM EX CODICE VATICANO 4951.

Ideo enim illum hic in terra nostra posuit Dominus, ut illius exemplo ad bene agendum informaremur et animarum nostrarum facies, ad eum respicientes tanquam ad speculum, componamus, et quasi boni filii, similitudinem patris in nobis excolamus. ^k 254 Sicut autem aliquis magnus paterfamilias apleudissime cupiens pingere domum suam perquirat formas quasque et imagines, quas ante studiosi pictoris proponat aspectus in artis suæ meritis, sollicitus rapiat opus alienum, et jam docta manus transferat in parietum faciem personarum viventium dignitatem; ita B verus ille paterfamilias Deus ad pingendam domum suam, id est, ad exornandas animas nostras in Ecclesia sua, videtur quedam vivendi tanquam pingendæ exemplaria, viri istius gesta ac merita protulisse, et demonstrasse interioribus oculis animæ nostræ. Secundum hæc ergo animarum nostrarum utilibus istius viri unusquisque virtutes quasi pretiosos superinducamus colores. Rapiat sibi de eo alter gratiam compunctionis, alter munditiam castitatis, ille robur abstinentiæ, iste verecundiæ; ille ardentem in Dei rebus fidem, iste patientiæ lenitatem. Atque hoc ipso in hujus viri conversatione habentes exemplum recte vivendi, diversis virtutibus exornemus obstruam domum, id est universam pingamus Ecclesiam Dei; et videns nos vel de æterni timore iudicii, vel futura C beatitudine cogitantes, iste patronus noster illam evangelicam Christi vocem possit assumere: *Pater, rogo, ut ubi ego sum, ipsi sint mecum (Joan. xix.)*; quandoque ex hoc sacro migratores in eodem eum et simum sum velut Abraham nos peculiare accipiat, et in illa die incolamus oves, quasi lætus pastor agnoscat, ipso adjuvante qui vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA LXXIX

In natali S. Cypriani episcopi et martyris 2.

ADMONITIO.

255 S. Maximum hujusce item homiliæ auctorem fuisse testatur Gennadius. Consonant ei codices Sangallensis, Sanctæ Crucis in Jerusalem 96 et 99, Ambrosianus C 97, Veronensis 75, Vaticanus 1269, Augiensis xix, Ratisponensis Sancti Emmerami, Laurentianus x Plut. xiv, metropol. Mediolanensis sig. F 55. In horum quibusdam homiliæ hæc est inscriptio: *In natali S. Cypriani*, in cæteris: *De natali S. Cypriani*: nisi unum excipias cod. 90 S. Crucis in Jerusalem, qui habet: *Incipit de natali S. Cypriani*. Eiusdem enim S. Maximi plures sunt orationes de S. Cypriano inter sermones edendæ. Sed hoc loco peculiare codicis archivi imperialis basilicæ Mediolanensis mentionem reservavimus; cum nunquam satis canonico Antonio Francisco Frisio a nobis agende sint grates, quod non tam testimonia ex codicibus Mediolanensibus appeditavit, sed et præclarum fragmentum hujus homiliæ ex memorato codice perperitum (sæculi enim ix notas habet) eruerit, nobisque communicaverit. Nec silere æquum est in codicibus Vaticano 1269, et S. Crucis in

^a Codd. Laurent. et Vat. 4951, *De quantorum ille D cordibus.*

^b Cod. Martin., *barbaris hostibus.*

^c Cod. Martin. non habet *horum.*

^d Idem cod. Laur., 12 S. Crucis in Jer., Vatic. 4951 et 1277, *fratibus suscitabat.*

^e Idem cod. Laur., Vat. 4951, et Urbevet. habent, *hujusmodi plurima gerens, quæ etiam ipsi plenius meministis, quæ quia proferre per nos, atque expedire dignum est, etc.* Cod. vero 12 cit. et 1277 legunt, *gerebat, quæque proferre per nos, atque, etc.*

^f Codd. 1277 et Urbevet., *ea vester dicet affectus.* Cod. Martin., *melius nobis ea vester dicet affectus.*

^g Codd. 4914, et Martin., *His magis vir iste, etc.*

^h Idem cod. Laurent. habet ita: *conversatus est; qui huic mundo crucifixus ac mortuus, quidquid laboravit de hac vita, ad illam vitam transtulit, et quasi bonus ratiocinator, etc.* Item cod. Vat. 4951. Urbevet. autem habet *crucifixus ac mortuus quidquid laboravit de hac vita, ad illam vitam transtulit, etc.*

ⁱ Cod. Laurent. legit *Illius ergo quantum possumus.*

Jer. 90 hujusmodi fragmenti initium reperiri. Gymnicus eandem homiliam edidit pag. 241 cum titulo : *In natali divi Cypriani episcopi et martyris homilia prima*, et Galesinus pag. 162 et Cumdius tom. IV pag. 774, et Raynaudus pag. 285, et Margarinus in Bibl. Max. tom. VI pag. 39. Quamobrem temere relatum fuisse in opp. S. Ambrosii edit. Paris. 1569 et Rom. 1570 existimandum est.

256 ARGUMENTUM. — *Calicem Domini, de quo Scriptura loquitur figuram fuisse passionum martyrum docet S. Maximus; et quoniam Christus præclara omnibus dedit exempla patientiæ, eo laudabiliores sunt martyres, quo magis divini præceptoris imitatores se præbuerunt.*

Sancti Cypriani festivitatem, sicut omnibus notum est, hodie celebramus, et * natali, sicut dicunt, imminente vindemia natalem ejus martyrii procuramus; conveniunt igitur vota nostra et mundi. Mundus vindemiarum ubertate lætatur; nos sanctorum passione gaudemus; quæ quidem passio vindemiis comparanda est; sicut enim uvarum expressione vinum funditur, ita et sanctorum martyrio vili vice sanguis effunditur; nisi quod ^b uva temporales fructus præstat, passio sempiternos. Recte ergo martyrium vindemiis comparatur, habet enim et ebrietatem suam, habet et calicem suum; de quo dicit propheta David. *Calix meus inebrians, quam præclarus est (Psalm. xxii).* Et ipse Dominus in passionis suæ exitu constitutus ait : *Pater, si possibile est, transeat calix iste a me (Matth. xxvi).* Et iterum propheta : *Calicem salutaris accipiam, et nomen Domini invocabo (Psalm. xv).* Recte, inquam, calix martyrio comparatur; quia sic ut calix cum bibitur, omnis humor noxius vini calore decoquitur; ita et martyrii poculum cum hauritur * omnes peccatoris fœces passionis gloria temperantur. ^d Vinum ergo quoddam salutare martyrii est, quod cordi lætitiæ præstat, calorem fidei, animæ puritatem. Vinum plane est * spiritualis illa uva, quæ pro salute omnium pendit in ligno. Sicut enim botrus redditur vinum, prius in vinea quadam naturæ arte suspenditur, ^f ita Christus editurus vinum spirituale martyrii in cruce, quadam providentia Divinitatis, aptatur. Ipse est plane botrus, quem duo exploratores illi, hoc est Jesu Nave, et Calef filius * Jephonæ in phalanga ad filios Israel propriis humeris detulerunt (*Num. xii*); quod quidem factum jam tunc præfigurabat adventum Domini Salvatoris. Nam botrus in phalanga suspensus in cruce Christus appensus ostenditur; duo autem in phalanga portantes uvam, duo populi demonstrabantur: Christianus utique, et Judæus; et sicut mos est portantium, unus præcedens, alter subsequens; ita prior Judæorum designatur populus, Christianorum secundus. Et sicut antecedens, quod portat, non videt, et retrorsum ^h idem semper habens, quadam dorsi aversione contemnit; qui autem sequitur semper id oculis perspicit, semper custodit obtutibus, semper corporis vicinitate potitur; **257** ita ergo Judæus, et

A Christianus populus. Judæus enim prior est, Christum in lege portat, et nescit, et retrorsum eum ponens quadam dorsi aversione contemnit; unde ait propheta : *Obscurentur oculi eorum, ne videant; et dorsum eorum semper incurva (Psalm. lxxvii).* Christianus vero sequens populus Christum semper oculis aspicit, semper custodit obtutibus, et quadam ⁱ graduum vicinitate complectitur; et quanto eum ille populus pravo itinere post se relinquit, tantum eum iste directo cursu festinat attingere ^j.

FRAGMENTUM DE PROMPTU EX CODICE ARCHIVI BASILICÆ IMPERIALIS S. AMBROSII MEDIOLANENSIS.

Ideoque, fratres, istius beatissimi martyris Cypriani sectemur vestigia, qui recto tramite Christum secutus est, atque ad palmam martyrii maturescentibus uvis pervenit. Neque enim et tempus instabat vindemiæ. Quia enim hoc vindemiarum tempore passus est, tanquam nos de vindemia dulces et varios fructus ex ejus passione collegimus. Impinguavit enim nos, et refecit musto martyrii sui. Est enim mustum, quod refecit et inebriat Christianum; sed ebrietas illa magis sobriū facit. Qui enim inebriatur celesti gratia, exsobiatur sarcina peccatorum. Hoc namque musto repleti sancti apostoli, sicut ait Scriptura (*Act. ii*), alienis linguis Dei magnalia loquebantur. In quo facto pariter ebrii esse videbantur et sobrii. Ebrii enim putabantur, quod in his loquela præter naturam altera personabat; sobrii erant, quod juxta consuetudinem Dominum mentis devotione laudabant. Quod quidem non elatione aliqua, aut impotentia contigit, ut viri sancti peregrino sermone loquerentur; sed providentia Divinitatis factum est, ut quia ad magnificandum Deum una loquela non sufficit, per plures linguas mentis devotio solveretur. Jucundati ergo sumus, quia de vinea Domini Sabaoth fructum refectionis accepimus. Vineam autem Domini Sabaoth, sicut dicit propheta (*Isai. v, 7*), est Israel; quæ domus nos sumus; secundum enim fidem Israelitæ nos sumus. Unde dicit Apostolus : *Quia qui ex fide hi sunt filii Abraham (Gal. v).* Quoniam igitur nos sumus Israel, vinea Domini sumus. Videamus diligenter ne ex palmitis operis nostri nascatur dulcedinis uva; sed fellis, nec dicatur nobis, quod Judæis dictum est per prophetam : *Sustinui, ut faceret uvam, fecit autem spinas (Isai. v).* Quam dura conditio, ut possessio, quæ domino suo suavitatis **258** fructus afferre debuit, spinarum illum asperitate compunxerit. Hoc est cum Judæi Salvatorem debuerint tota fidei devotione suscipere, spinarum eum coronaverint pas-

spiritalis Dei illa uva, etc.

^f Uterque cod. supra laudat, et Veron., ita c. Christus editurus vinum spiritale.

^g Cod. 90 S. Crucis in Jer. habet Jephonæ.

^h Cod. 90 cit., et retrorsum sed semper abiens.

ⁱ Uterque cod. S. Crucis in Jer., et cod. Veron., graduum suorum.

^j Cod. Veron. hic concludit homiliam.

* In utroque cod. S. Crucis in Jer. deest vox natali.

^b Cod. Vat. 1269, nisi quod vinea.

^c Cod. Veron., omnia peccatoris fœces; uterque cod. S. Crucis in Jer. habet peccatorum.

^d Uterque cod. S. Crucis in Jer., Vinum ergo.

^e Uterque cod. cit., Veronen., et Vatic. legunt spiritale de illa uva. Galesinus legit vinum plane est

sione. Quæ corona quidem tanta Judæis erat injuria. rum contumelia, quanta in Domino erat corona virtutum. Compungunt ergo Judæi Dominum, dum coronant, compungunt, dum crucifigunt. Unde ait Scriptura sancta: *Videbunt in quem compunxerunt* (Zach. xii, 10; Joan. xix, 35). Igitur, fratres, videte ne et vobis dicatur: *Sustinui ut faceret vram, fecit autem spinas*. Hoc est ne spinas, quas Domino Judæi cruentis imposuerunt manibus, nos iniquis sensibus apponamus, et compungamus eum, non asperitate sensuum, sed operum pravitate. De quibus meminit in Evangelio Saluator, dicens: *Seminatum semen cecidisse inter spinas, et crevisse, ac suffocasse quod natum est* (Luc. viii). Quæ autem spinæ sint ipse prosequitur. Dicit utique sollicitudines esse mundanas, quæ cum crescunt in corde hominis, mandata in eo Salvatoris suffocant. Quis enim unquam sollicitus de mundo potuit bene sollicitus esse de Christo? Quis dum lucris domus suæ providit, utilitatem Ecclesiæ potuit providere? Unde ait Apostolus: *Qui sine uxore est, sollicitus est, quæ sunt Dei, quomodo placeat Deo: qui autem cum uxore est, sollicitus est,*

quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori (1 Cor. vi). Ergo, fratres, videte ne vinea vestra non uvas faciat, sed spinas; ne vinea vestra non vinum afferat, sed acetum. Quisquis enim vindemiam legit, et pauperibus non largitur, ille acetum colligit, non vinum. Quisquis messes recondit, et indigentibus non ministrat, iste non alimonie fructus reposuit, sed tribulos avaritiæ congregavit. Nam propterea ait Scriptura de terra nostra, *Spinæ et tribulos germinabit tibi* (Gen. iii, 18). Igitur, fratres, si vultis ut seges vestra non vobis spinas gignat et tribulos, sed fructus quos optatis uberrimos proferat, indigentium quoque esuriam toto conamine mentis ex fructibus segetis reficite; et ut vindemia vestra non vobis acetum, sed vinum afferat pulcherrimum, ignitam pauperum sitim vini liquore exstinguite, ut non cum iniquo evangelico divite in tormentis posito famis sitisque cruciatus patiamini, sed cum Lazaro mendico et beato Tobia elemosynarum largitore in perpetua felicitate gaudere mereamini; largiente Domino nostro Jesu Christo, cui est honor, gloria in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA LXXX.

De eodem natali II.

ADMONITIO.

259 In codicibus mss. quinque hæc homilia S. Maximo ascripta subsequitur anteriorem. Sunt autem li Sangallensis, Vaticanus 1275, Veronensis 75, Ratisponensis, Augiensis 19, quibus certe non est cur quisquam auctoritatem esse ac fidem denegandam arbitretur; cum præsertim hæc nostra, ut cuius legenti facile constabit, tam sit ceteris homiliis Maximi styli ratione similis, nihil ut fingi possit similis. Itaque codices, in quibus eadem hæc nostra homilia omissa est, nihil moror. Hujus autem in codice Vaticano hæc est inscriptio: *In natali S. Cypriani*. In aliorum quibusdam: *De eodem natali*. In Veronensi: *Item unde supra*. Editorum fuit nemo qui hanc ipsam homiliam præmittendam sibi esse putarit. Gymnicus pag. 245 eam dedit hoc titulo: *Homilia secunda unde supra*; Galesinius pag. 163, Cuminus tom. IV pag. 774, Raynaudus pag. 235, Margarinus in Bibl. Max. pag. 40, hæc epigraphæ: *De eodem festo*.

260 ARGUMENTUM — *Jure ac meriti toto in orbe Christiano de gloria S. Cypriani letandum est, quem sanctitas sacerdotem, peritia doctorem, fides martyrem consecravit.*

In martyrio beatissimi Cypriani universa nobiscum Christi exsultat Ecclesia, quam in omne gaudium, et cœlestis eruditione sermonis instruxit, et munere triumphalis sanguinis decoravit; fuit enim in eo, sicut compertum habemus, et contra errores diaboli spiritualis sapientiæ plenitudo, et adversus persecutiones mundi Christiani pectoris infatigata constantia. Quis non hujusmodi virum quantis valet præconiis prosequatur, cujus eloquentia inspirata divinitus et Ecclesiis docuit, et sæculum confutavit? Vere hic mirabilis atque omnium ubique studiis celebrandus, quem sanctitas sacerdotem, peritia doctorem, fides martyrem consecravit. Pretiosa, inquit David, in conspectu Domini mors sanctorum ejus (Psal. cxv). Videte, carissimi, in quam venerabilis Cyprianus etiam propheticam ingressus est laudem, cujus in conspectu Domini non solum mors, sed et vita existit pretiosa; moriendo namque proprium Christo sanguinem dedit; vivendo nihilominus cohortatione fortissimam innumeros cœlo martyres acquisivit. Quid hoc clarius sacerdote, qui inter hominum turbas gloria cœlestis conversationis emicuit, atque inter angelicos

cœtus et sua factus est, et aliorum morte conspicuus? Justissime hic cum patriarcha David cantavit Domino Deo suo dicens: *Cor meum et caro mea exultaverunt in Deo viro* (Psal. lxxxi). Exsultavit itaque cor ejus in Deo vivo, cum, morientis ac morituri sæculi vanitate despecta, totum se divinis mancipavit obsequiis; exsultavit et caro ejus in Deo, quæ de hoc mundo non miseri corruptione languoris, sed piis pro religione supplicis consecrata migravit. Hic est ille evangelicus paterfamilias proferens de thesauro suo nova et vetera (Matth. iii); qui Veteris Novique Testamenti unum atque id ipsum mysterium predicans, Ecclesiæ Christi locupletissima disputatione ditavit. Incorrumpibilis atque indefessus illius est hodie thesaurus, qui pecuniam domini sui accumulatis fene-rans quotidie in corde fidelium cœlesti divitiarum sanctam conquirat usuram (Matth. xxv). Quid igitur, fratres, tanto speciosius viro, cujus hæc est regula et mensura sermonis, ut inter varias hominum causas, motusque diversos, nunc affectione patris, nunc auctoritate doctoris consoletur humiles, superbos comprimat, negligentes arguat, increpet infideles? tantoque denique decore sacerdotium vitamque suam vir fidelissimus adornavit, ut doctrinam suam subsequenter confirmaret operibus, dominicam illam sententiam tenens: *Qui docuerit et fecerit, hic ma-*

gius vocabitur in regna cælorum (Matth. v). Quam magnus hic, quamque præcipuus in regno cælorum est, quem in omniem gloriam æternæ propheticus, vita mirabilis, et mors Deo devota sublimat? Nec im-

HOMILIA LXXXI.

In natali SS. martyrum Taurinensium Octavii, Adventii et Solutoris.

ADMONITIO.

261 Multos inter codices, quos nos ipsi versavimus, multosque, quos alii legerunt, pauci admodum laudentur sunt qui hanc homiliam complectantur, quique in auctore ejusdem indicando convenient. Codex enim homiliarius Lateranensis pag. 91 S. Ambrosio eandem tribuit. Codex Casinensis cxi pag. 180 S. Augustino, Urbevetanus nemini. Verum antiquiores codices, ut Ambrosianus, Sangallensis homil. 47, S. Crucis in Jer. 90 homil. 10, et ejusdem S. Crucis 90 homil. 81, quemadmodum Vallicellanus xix pag. 40, perapicum de S. Maximo testimonium præbent. Horum mss. librorum tanta est auctoritas, ut homilia a veteribus editionibus Parisiensi et Sixtina sit vindicanda, in quibus sub Ambrosii nomine vulgata fuit, et S. Maximo restituenda. Præterire nolumus singularem titulum homiliæ, quem exhibet uterque codex S. Crucis in Jerusalem, nempe: *Incipit de passione et natali sanctorum martyrum Octavii, Adventii et Solutoris*, quo ex titulo conjici potest de iisdem sanctis Taurinensibus Maximum plures orationes habuisse. Codex Sangallensis inscribit: *De SS. Octavio, Solutore et Adventio*. Hanc homiliam, quæ sanctorum eorumdem continet laudationem, Taurini fuisse recitatam, nihil esse video causæ quomobrem esse quisquam dubitandum putet. Itaque lapsi sunt qui eam esse Ambrosio aut Augustino tribuendam existimant. A quoniam autem, nisi a Maximo illius ubi episcopo habitam ducentis, cum et sermonis conclamatis, et locorum sacre Scripturæ adducendorum ratio sit plane Maximiana? Accedit editorum Gymnici, Galesinii, Raynaudi et Margarini, eorumque qui de sanctis martyribus Taurinensibus egerunt consensio. In editis Gymnici et Raynaudi inscripta eadem homilia sic est: *In natali sanctorum Tauricorum martyrum Octavii, Adventii et Solutoris*; in Galesinii vero ac Margarini: *In natali sanctorum Taurinensium martyrum Octavii, Adventii et Solutoris*. Nos hosce postremos secuti sumus.

262 ARGUMENTUM. — Sancti, fidei assertores, per universam Ecclesiam colendi sunt; peculiarem tamen amorem præcipuamque venerationem sibi vindicant, ubi sanguinem effuderunt. Populum igitur Taurinensem ad eos colendos hortatur Maximus, quorum reliquias possident tutelæque jurantur.

Cum omnium SS. Martyrum, fratres, devotissime natalem celebrare debeamus, tum præcipue eorum solemnitas tota nobis veneratione curanda est; qui in nostris domicillis proprium sanguinem profuderunt. Nam, licet universi sancti ubique sint, et omnibus prosint, illi tamen pro nobis interveniunt, qui et supplicia pertulere pro nobis. Martyr enim cum patitur, non sibi tantum patitur, sed et civibus; sibi enim patitur ad præmium, civibus ad exemplum; sibi patitur ad regnalem, civibus ad salutem: exemplo enim eorum didicimus Christo credere, didicimus contumeliis vitam æternam querere, mortem didicimus non timere. Videte ergo quid martyribus debeamus: in quo alter tortus est, ut alius salvaretur: alter carnificem pertulit, ut Christum alter agnosceret: alter morti addictus est, ut alius vita potiretur æterna: et ad postremum sanctis occisus est, ut peccator evaderet. Beati igitur martyres

Collata cum cod. Veronensi perfecte concordat.

^a Cod. Casin. cxi omittit vocem *tota*; et deinde legit nobis veneranda est.

^b Idem cod. legit specialiter illi tamen, etc.

^c Codd. Urbevet. et Casin. m, qui et supplicia pertulisse probantur. Cod. Vallic., specialiter tamen illi pro nob. inter. qui supplicia pro Christo pertulisse probantur.

^d Ita cod. Vallic. xix, qui interposita verba omittit: non solum sibi patitur, sed civibus ad salutem; D) exemplo enim eorum didicimus, etc.

^e Cod. Urbevet., ut alia vita pararetur æterna.

^f Cod. Lateran., bene vivendo, conversatione, tolerando fortiter, passione.

^g Cod. Urbevet., diversis paenis.

^h Codd. Vallic. et Casin. cxi, homines præsentia quadam fidei ad exemplum suæ confessionis, etc. Cod. Lateran., diversis paenis pati.... nos præsentia ana-

rito, fratres, tanto cum honore nominis ejus memoria per amplissima mundi spatia celebratur; quia per universum orbem ad firmamentum fidei nostræ et passio ejus et doctrina profecit.

B nec sibi vixerunt, nec sibi sunt mortui; exemplum enim nobis reliquerunt bene vivendo, et conversationis, tolerando fortiter, passionis. Nam ideo Dominus per totum mundum diversis in locis pati martyres voluit, ut tanquam idonei testes et nos præsentia quadam fidei exemplo suæ confessionis urgerent; ut humana fragilitas, quæ predicationi dominicæ auditu longiore vix credit, vel præsentia oculorum testimonio martyrio crederet beatiorum. Cuncti igitur martyres devotissime percolendi sunt, sed specialiter ii venerandi sunt a nobis, quorum reliquias possidemus. Illi enim nos orationibus adjuvant, isti etiam adjuvant passione; cum his autem nobis familiaritas est; semper enim nobiscum sunt, nobiscum morantur, hoc est, et in corpore nos viuentes custodiunt, et de corpore recedentes excipiunt: hic ne peccatorum nos labe assumat, ibi ne inferni horror invadat. Nam ideo hoc a maioribus provisum est, ut sanctorum ossibus nostra corpora sociemus; ut dum illos tartarus metuit, nos poena non tangat; dum illos Christus illuminat, nobis tenebrarum caligo diffugiat. Cum sanctis ergo martyribus quiescentes evadamus inferi tenebras,

dam fidei exemplo suo confessionis, etc.

ⁱ Idem codd. Urbevet., Casin. et Lateran., credita longiore vix crederet, per præsentia ipsorum martyri credere non differret.

^k Codd. Vallicell. xix et Casin. m, orationibus suis. Cod. Later., orationibus suis adjuvant, ipsi passione.

^l In cod. 90 S. Crucis in Jer., familiaritas est quadam; cod. vero 90, familiaritas quadam est, cui consonat cod. Casin. cxi.

^m Cod. Lateran., a maioribus promissum est.

ⁿ Cod. Lateran., defugiat.

^o Cod. 90 S. Crucis in Jer. legit, Cum sanctis ergo martyribus quiescentes evadimus, etc. In eod. vero 90 legitur: cum sanctis ergo martyribus quiescentibus evadimus, etc.

^p Cod. Casin., inferni tenebras; Cod. Lateran., inferni tenebras; si non propriis meritis illorum timet. consortio sanctitatis. Sic enim ait, etc.

eorum propriis meritis, altamen consocii sanctitate. **X** Alt enim Dominus Petro: *Tu es Petrus, et super hanc petram edificabo Ecclesiam meam; et portæ inferi non prævalent ei (Matth. xvi).* Si ergo apostolo et martyri Petro inferni porta non prævalet, quisquis sociatur martyri lartaro non tenetur. Martyres enim inferni porta non possidet, quoniam eos paradisi regna suscipiunt. **264** Nam videmus eos hic utique jam regnare; cernimus enim ab eis obsessos itamundissimis demonibus homines liberari; ita ut

celesti medicina et captiva anima de diaboli laqueis eruantur, et ipsæ diaboli vinculis igneis alligatus producantur de sua captivitate captivi; ut qui prædam paulo ante ceperat, ipse subdatur in prænam. Hec et alia potiora mirabilia per sanctos fieri omnibus notum est. Et ideo, fratres, veneremur eos in sæculo quos defensores habere possumus in futuro; et sicut eis ossibus parentum nostrarum jungimur, ita et eis fidei imitatione jungamur; in nullo enim ab ipsis separari poterimus, si sociemur illis tam religiose quam corpore.

HOMILIA LXXXII.

De sanctis martyribus.

ADMONITIO.

Monuisse me aliquando memini homiliarum sermonumque titulos compositos interdum fuisse arbitrio amanensium. Id vero confirmari majorem in modum iis codicibus manuscriptis potest, quorum subsidio hæc nobis homilia Maximi servata est. Nam qui eam in codice Vaticano 1629 transtulit, hunc eadem titulum præfixit: *In natale plurimorum martyrum.* Qui in alterum Vaticanum 1275: *In natale unius martyris.* Qui in Ratisponensem sancti Emmerami: *De sanctis martyribus.* Qui in Casinenses duos, 119 et 111: *In natalitate sanctorum martyrum.* Qui denique in Martineensem: *In natali sanctorum martyrum Taurinensium Octavii, Avenii et Solutorii.* In Breviario vetere Strigoniensi eadem homilia hanc præfert inscriptionem: *Pro communi plurimorum martyrum homilia sancti Maximi episcopi.* Nec minor est fere eorum in titulo describendo varietas. Apud Gymnicum, Galesinium et Raynaudum sic habet: *Ejusdem de martyribus;* apud Cundium vero et Margarinum: *De sanctis martyribus.* Hisce duobus, quibus suffragio sunt codices Casinenses, asensui sumus. Nihil enim in hac Maximi homilia est, quod tam proprium sit sanctorum martyrum Taurinensium, ut apte in alios plerosque martyres cadere non posse videatur. Cum porro insignis sit codicum editorumque in auctore Maximo constituendo constantia, nec quidem in homilia sit quod a ductu orationis sancti ejusdem antistitis discrepet, pendenda profecto nihili est editionis operum sancti Ambrosii Parisiensis primæ ac Romane curatorum auctoritas, eam sancto eidem Ambrosio ascribentium.

ARGUMENTUM. — Cum martyrium totius sit anteactæ vitæ perfectio et corona, universæ legis Christianæ oportet martyrem amatorem perfectamque severitatem se præbuisse. A sanctitate ergo, propter quam martyres victoriæ palmam meruerunt, eos commendat S. doctor. Deinde contra avaritiam declamat, a quo vitio pauci admodum sapientes sese defendunt.

Sufficere nobis deberent ad profectum salutis nostræ martyrum exempla sanctorum, qui propter adipiscendam celestem coronam omnibus se mandatis dominicis subdiderunt; et ita cunctis devinxerunt se legibus Salvatoris, ut propter anteactam vitam mererentur ad hanc martyrii gloriam pervenire. Non enim illo in tempore tantum perfecerunt præceptum Domini, quo confessionis supplicium pertulerunt; sed necesse est illos prius secundum Evangelium vixisse Christi, ut Christi passionibus polirentur. Necesse est enim, ut initia bona fuerint, quorum finis est optimus subsecutus; et martyres eos non solum fuisse cum passi sunt, **265** sed etiam martyres Christi fuisse cum viverent. Martyr enim Latine testis dicitur; ac quotiescunque bonis actibus mandatum Christi facimus, toties Christo testimonium perhibemus. Unde et crux Domini non illa tantum dicitur quæ passionis tempore ligni affixione construitur, sed et illa quæ totius vitæ curriculo cunctarum disciplinarum virtutibus

B coopatur; de qua mihi videtur Salvator dicere: *Qui vult venire post me, tollat crucem suam et sequatur me (Luc. ix).* ^a Nunquid omnes martyres, qui secuti sunt Dominum, crucifixi sunt? Nunquid omnes virgines, qui juxta Apocalypsim (Cap. xiv) sequuntur Agnum Dei, crucifixi sunt, ut sequantur? Nunquid Paulus apostolus crucifixus fuerat, cum dicit: *Mihi autem abest gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo (Gal. vi, 14)?* Hoc autem dicit, ut intelligas crucem non ligni esse patibulum, sed vitæ virtutisque propositum. Tota igitur vita Christiani hominis, si secundum Evangelium vivat, crux est atque martyrium. Sed hoc est, quod in nobis difficile reperitur, ut omnes actus nostri secundum Evangelium dirigantur; atque ideo, quotiescunque voluptatibus volutemur, crucem Salvatoris amittimus. Christus enim est castitas, pax, veritas, mansuetudo. Quomodo ergo potest castitati testimonium perhibere corruptus? Aut quomodo potest pacem predicare, cujus animus semper in lite est? Quo pacto etiam veritatem, aut mansuetudinem qualiter servabit inconstans? Quomodo, inquam, possumus ad martyrii gloriam pervenire, cum dicat Dominus: *Nolite possidere aurum (Matth. x).* ^m Hoc autem habentibus dicit; unde si

in sæcula sæculorum. Amen.

^a Cod. Martin. Necesse est, inquam.

ⁱ Cod. Martin. non habet particulam ac.

^j Cod. Martin. rejicit add.

^k Cod. Martin. omittit hæc interrogationem: Nunquid, etc.

^l Cod. Casin. in, crucifixi sunt cum Domino?

D ^m Cod. Casin. addit: Nos etiam auri talenta recomdimus. Nolite, inquit, possidere aurum. Hoc aurum, etc.

^a Codd. Urbevet., Casinen. et Lateran., adversus eam.

^b Cod. Casin., paradisi regnum suscepit.

^c Uterque cod. S. Crucis in Jer., et etiam Casin. legit: ab his frequenter obsessos, etc.

^d Uterque cod. cit., subdatur in prædam.

^e In cod. Urbevet. et Casin., eos in hoc sæculo.

^f Codd. Casin., Urbevet. et Lateran., possumus in futuro; et sicut cum eis oculis parentum, etc.

^g Codd. Urbevet., Lateran., Vallicell. xix et Casin., quod ipse præstare dignetur, qui vivit et regnat

habentibus aurum possidere prohibet, non habentium cupiditatem * quæ poena condemnat? Et si qui propria res nent amittere jubentur, illi qui aliena diripiunt quam graviter feriuntur? Sunt enim plerique, fratres, qui cum humili loco geniti fuerint, et nullas a parentibus divitias consecuti sunt, tanta avaritiæ cupiditate jactantur, ut putent se sine causa natos, nisi aurum quoquo pacto possederint; existimantes enim, sicut ait propheta (*Sap. xv*), vitam hominum compositam ad lucrum, non dubitant undecunque, etiam ex malo, acquirere; atque ^b ita hujusmodi homines, dum lucrum auri querunt, damnum salutis inventiunt. Requiramus, fratres, **266** quotusquisque est qui hoc non sit imbutus? Pauci admodum sapientes ab hac pestilentia se defendunt. Si negotiatorem cogites; propter avaritiam primus in culpa est. * Si militiam tantum respicias; cupiditas tota est illi causa militie. Si officia singula perscruteris, invenies homines non honestate adduci ad obsequium, sed præda veluti ad negotium provocari. Omnes igitur pene lucris ac negotiis student; et cum primo surgunt dilectulo, non cogitant nisi ut aliquid undecunque percipiant. Quod si aut honestas convicerit, aut refuderit judicantis auctoritas, cum res alienas diripiant, damnum se fecisse queruntur. Sine causa, inquam, militamus, sine causa laboramus; hodie domum referre nihil potui, iniquitas iudicis male me facere non permisit. Cunctos igitur pene homines agitat avaritia, nullum de his quietum esse permittit. Hi enim qui nihil habent cupiditate torquentur; illi qui divitias possident sollicitudine cruciantur; nec ipsis ^d bene est qui recondito auro incubant, imo ipsis est gravius. Semper enim sunt anxii, mesti, solliciti ne hoc servus auferat, ne fur effodiat; atque ideo retrudentes illud tenebris ita abscondunt, ut omnium subterfugiat

- * Cod. Casin. iii, *qua poena condemnat?*
- * Cod. Martin. omittit ita.
- * Cod. Martin., *Si militantes, deinde est illis causa.*
- * Cod. Casin., *nec ipsis anim bene.*
- * Cod. Martin., *subterfugiat notitiam, nihil enim* **sz eo.**

A * notionem, nihil ex eo proferentes aliquando ad usum, ne apertio latebrarum sit causa prodendi. Servant autem illud et non untur, servant, inquam; custodes ergo dixerim istos esse, non dominos, et alienum attendere diligenter, non proprium convenienter expendere. Quid ergo, fratres, putatis habere aurum esse divitias? Ego dixerim majores esse divitias aurum non habere: pretiosior enim mens ^f ejus, quæ aurum despiciit quam quæ aurum requirit, majores plane sunt divitiæ non habere aurum, sed aurum habentibus eminere. Qui enim propriis abundat bonis, sæculi thesauros non requirit; bona enim sunt propria, honestas, sobrietas, misericordia, castitas: quæ bona omnia auro magis sunt pretiosa; ut sciatis qui his ita ^h villiora sunt metalla: auri talenta emi possunt: argenti vasa comparari possunt; honestas enim non emitur, sed acquiritur; quia non constat pretio, sed virtute. Tu igitur, qui aurum possides, si placet, bona invicem conferramus. Tu cum peregre proficisceris, thesauri tui necessario **267** domi remanent, quibus longe a te positus, semper trepidus, semper incertus es, ne cum domum redieris, non habeas quod habebas. Ita dum semper amissionem eorum metuis, apud conscientiam tuam nudus et pauper es. Ego autem quoquo iero, meæ divitiæ me sequuntur, nec separari possunt a me bona, quoniam non terreno specu, sed pectoris thesauro retinentur. Tu **268** cum recedis a sæculo relinquendo, tuas divitias perdidisti; ego autem, cum mihi de hoc ⁱ mundo migrare contingit, divitias meas mecum ad paradisum veho; tuas divitias post mortem, exemplo illius purpurati divitis, ignis et tenebræ subsequuntur; meas divitias, exemplo Lazari, sinus Abraha et beatitudo suscipiet.

- * Cod. Martin., *pretiosior enim mens est, qua, etc.*
- * Cod. Martin. omittit enim.
- * Cod. Martin., *metiora pro villiora.*
- * Cod. Martin. omittit mundo; omittit etiam vocem mens.

CLASSIS QUARTA.

HOMILIÆ DE DIVERSIS.

HOMILIA LXXXIII.

De traditione Symboli.
ADMONITIO.

Præclare meritum de Ecclesia jam diximus sanctum Maximum, quod imprimis non voce tantum, sed etiam scriptis suis puriora sanctioraque Christianæ religionis dogmata ediderit ac propagaverit. Præter multa, quibus homilie et sermones ejus abundant, sit argumento commendatissima symboli expositio, quam S. antistes in hac homilia sapienter atque eleganter præstitit. Enumeratis primum codicibus mss., qui de Maximo fidem faciunt, variam tituli inscriptionem proferemus. Igitur codices Vaticani tres S. Maximi nomen præferunt, nempe 1278 pag. 126. 6432 pag. 78, Vatie. Palatinus 432 pag. 320, ac præterea codices Novariensis 27 pag. 240, Brixiensis pag. 210, Augiensis xiv, Ratisponensis Sancti Emmerami pag. 42, ac tandem Laurentianus i. Plut. xiv pag. 145. Nullas alius mss. liber, aut codex nobis occurrit, qui hanc homiliam alio sub nomine referat. Sed magnam esse in codicibus video tituli varietatem. In codice Ratisponensi his notis exprimitur: *Homilia sancti Maximi in traditione symboli, de expositione ejusdem.* Idem titulus existit in codice Laurentiano; breviorē habet codex Angiensis, nempe: *Homilia sancti Maximi in traditione symboli*; et similē præferunt codices Vaticanus Palat. et Novariensis. Codex alter Vaticanus 6452: *De expositione symboli: sermo sancti Maximi episcopi.* Sed speciosior est titulus codicis Vaticani 1278, scilicet: *Sabbato ante Palmas*

in traditione symboli: sermo sancti Maximi episcopi de expositione ejusdem; ejusque similis inscriptio codicis Brixienensis: In traditione symboli: sermo beati Maximi episcopi ante dominicam Palmarum. Plura in hujusmodi inscriptionibus continentur. Et quidem primo designatur tempus quo habita fuit a S. antistite homilia, nempe in sabbato ante Palmas, cum juxta vigentem Ecclesie disciplinam instituti et probati neophyti ad lavacrum regenerationis in sabbato sancto admittendi essent. Secundo demonstratur, toto probationis tempore baptizandis nonnisi prima fidei tradi consuevisse documenta, et ad augustiora secretioraque cognoscenda mysteria admissos fuisse, ubi Christiane perseverantiae argumenta praebuissent. Tercio optima apparet Ecclesie institutio tradendi neophytis fidei regulam ante octo dies baptismum praecedentes, ut eam memoriae mandarent, et coram Ecclesia dum initiabantur baptismate profiterentur. Quarto recollitur canon ecclesiasticus administrandi solemnitatem baptismi in sabbato sancto, qui mos servatur etiam in vigilia Pentecostes, quemadmodum scripsit S. Leo M. ad episcopos Siciliae, admonens eos ne alio tempore contra apostolicam traditionem solenni ritu baptismum conferrent. Ita in ep. 16, tom. I, pag. 715 edit. Venet. 1753. Quinto inspicitur munus esse episcoporum doctrina primum formare novos fideles, perinde eos aquis salutaribus abluere. Clarissimus Trombellius de theologicis studiis optime meritus docet hoc symbolum, quod a S. Maximo explicatur, ipsum esse quo ea aetate utebatur Ecclesia in baptismi administratione, et convenire eam fidei regula ab Augustino tradita lib. de Fide et Symbolo. Vide illius dissert. 6 de Bapt. cap. 4. Non immoramur in recensendis editoribus. Apud omnes est prima de Diversis sanctoque Maximo ascribitur. Neque collectores Romanos urgere volumus, qui eam inter sermones S. Ambrosii num. 20 ediderunt.

269 ARGUMENTUM. — Symbolum traditum ab apostolis fuit ut eodem credentium futura diversitas, id est fideles, a perfidis discernerentur. Quo explicato Maximus ait symboli veritate unumquemque credentium effici Christianum, viventes sanctificari, et mortuos reduci ad vitam.

Cum apud patres nostros, sicut liber Judicum re- fert, quaedam Israelitica tribus civili adversum se paelio decertarent, nec propter consimilem populi unius habitum inter bellantes posset esse discretio, tribus illa cujus justior erat causa pugnandi, a quia merito per Dei auxilium victoriam praesumebat, signum sibi certo in sermone constituit, ut quos una armorum facies confundebat, secretioris verbi distingueret sacramentum. Quod beati apostoli, ut ego reor, exemplum sequentes Ecclesie a Dei, quam adversum militiam diabolici furoris armabant, mysterium symboli tradiderunt; ut, quia sub uno Christi nomine credentium erat futura diversitas, signaculum symboli inter fideles perfidosque discerneret, et alienus a fide atque hostis appareret Ecclesie, a ut tanquam baptizatus nescisset, aut tanquam haereticus corripisset. Credis, inquit, in Deum, Patrem omnipotentem. Credendus sine dubio est Deus, Pater omnipotens, cujus sic virtus sentitur, ut quantitas ejus et qualitas ignoretur: esse enim illius et posse non discutiendo assequimur, sed credendo. Quem autem credere debeamus edocet nos Redemptoris nostri auctoritas, dicentis: Qui credit in me et in eum qui me misit, habet vitam eternam (Joan. vi); et alibi: Creditis in Deum, et in me credite (Joan. xiv). Plus est, fratres, quod fidei oculis intuemur, quam sensus possit videre carnalis. Credis, inquit, in Deum, Patrem omnipotentem. In Deo natura innascibilis, in Patre Unigeniti veritas, in Omnipotente plenitudo

A virtutis ostenditur. Est namque per Ingenitam delatent omnipotens, et per 270 omnipotentiam Pater; nec disquirendum qualiter sit Pater; quia qualiter Deus sit aut omnipotens non potest comprehendere. Et in Jesum Christum, Filium ejus unicum, Dominum nostrum. Quod Christus est factus, qui Filius erat, dispensatio est redemptionis humane; quod Dominus est, de proprietate naturae est; unicus autem, vel Unigenitus annuntiatur et creditur, quia unus ita est genitus, nec habet in nativitate consortem. Filium audis, non ut illum sexu aliquo editam putes, sed ut credas incomprehensibili majestate Deum preditum de Deo, ut ipse ait: Ego a Patre exi, et qui in hunc mundum (Joan. xvi). Qui natus est de Spiritu sancto ex Maria virgine. Spiritum sanctum audis, ut partum illum mirabilem simul et inculpabilem recognoscas. Caeste est enim quod Spiritus agit, inviolata quod sanctus operatur. Nam cum Unigenitum Dei fieri hominem redemptionis nostrae necessitas flagtaret, hoc nativitas suae privilegium propriae divinitatis levevit, ut de virgine nasceretur. Qui enim veniebat inveteratam peccatis hominum revocare naturam, novam legem voluit habere nascendi. Unigenitus igitur Dei factus est filius hominis, ut qui Creator mundi erat fieret et Redemptor. Qui sub Pontio Pilato crucifixus est et sepultus. Nulla nobis sit de Christi cruce confusio, quia habemus de ejus passione victoriam: sicut enim sempiternus Dei Filius non sibi, sed nobis est natus; ita immaculatus Dei Agnus non sibi, sed nobis est passus. Quis autem non mirificum advertat esse mysterium, ubi ipse homo praedicatur, qui Deus est; et ubi idem Dominus annuntiatur, qui asseritur crucifixus? nec incogitata ei, quod peremptus est, aut improvisa res accidit, qui divinitatis suae

^a Codd. Laurent. et Brixien., et qui merito per Dei. Item codd. Vat. 6452 et 1278, et qui merito per Dei auxilium. Cod. Vallicell., et qui merito pro Dei auxilio.

^b Cod. Vat. 1278, sacramento.

^c Cod. Brixien. omittit Dei.

^d Cod. Brix., militiam diabolici furoris armaverant.

^e Cod. Vat. 1278, qui aut tanquam, etc.

^f Cod. Laurent., Credis, inquit, Deum.

^g Cod. Brixien., Credendus sine dubio est Pater omnipotens.

^h Cod. Vat. 1278, In quem autem, etc.

ⁱ Codd. Vat. 1278 et Vallicell., Credite in Deum, etc.

^j Idem codd., Credis, inquit, Deum.

^k Cod. Brixien., Ideo natura innascibilis.

^l Cod. u. Vallicell., Deus sit Pater; quia qualiter Deus sit omnipotens, Deus potest comprehendere.

^m Cod. Vallicell. u., omisso ita, habet quia unus est genitus.

ⁿ Codd. Laurent. et Vatie. 1278, Caeste est enim quod spiritus agit.

^o Codd. Vat. 6452 et Brixien., renovare naturam,

^p Cod. Vat. 1278, 6452, Laurent., et Vallie. u., sit pro sit.

^q Cod. Vat. 6532 habet qui pro quia.

consilio ideo suscepit hominem, ut pro homine posset occidi. Supplicium autem crucis elegit, ut sublimiorem victoriam pareret poena deterior; et qui universalis bono patiebatur, quasi in conspectu mundi in altum ^b sublevaris ²⁷¹ occumberet, simul ut qui crucifixum videbant, mirabilia cernerent crucifixi. Nam satis abunde gloriam patientis ostendunt repentina solis obscuritas, tremor terrarum, saxorum divisio, resurrectio mortuorum. Illud autem quantum est testimonii, quod etiam pariter crucifixus latro memoriam sui in celesti regno fieri a consorte supplicii precabatur? Hinc est, carissimi, quod illusiones et probra quae portulit Christus, crucem mortemque ejus non suspiriis ingemiscimus, sed conitibus laudibus celebramus. Sepultus est autem, quia consequens erat ut qui mortuus fuerat acciperet sepulturam. Sepultus est Dominus ut ad consolationem sepulchrorum benedictionem corporis ejus et terra susceperet. Sepultus est ut qui vere mortuus cernebatur, vere rediisse a mortuis crederetur. Tertia, inquit, die resurrexit a mortuis. Si credidisti de Christo quod dedecoris est, crede quod glorie est: si credidisti quod mortis est, crede quod vitae est. Sicut enim in passione mysterium pietatis est, ita in resurrectione operatio potestatis ^a, ut ait ipse: *Potestatem habeo ponendi animam meam, et potestatem habeo iterum sumendi eam* (Joan. x). Quomodo itaque non illi suppetebat vita post mortem, cui mori non fuit conditio, sed potestas? Nec magnum sane est, si dicamus: Potuit Christus resurgere, cum impossibile fuerit ut auctor vitae non rediret ad vitam; aut quomodo poterat inferni legibus detineri qui ideoque est mortuus ut mori amitteret potestatem? Nihil ergo ultra de ejus passionibus confundamur, nihil de ejus morte trepidemus, cui et resurgendi potestas erat, et natura vivendi. Cujus autem dementie est illum non credere

A resurrexisse, ad cujus praeceptum de tumulo sepultus emersit? Ascendit in caelum. Decebat, fratres, talis gloria hominem qui de virgine nascebatur; nec impossibile ei fuit caelum ascendere, cui possibile fuit inferos triumphare. Et necesse erat ut qui ad mortem de regno venerat, post mortem rediret ad regnum. Fuit in hoc, carissimi, salutaris et incomprehensa ^a mentibus humanis inter caelum terramque communio: ⁴ et sicut terra Dei Filium se suscepisse letata est, ita caelum Filium hominis se accepisse gauderet, ut cantatum est per prophetam: *Letentur caeli et exultet terra* (Psalm. xcvi). Nam sicut manifestum est terram exultare ²⁷² de Deo, ita dubium non est caelum gaudere de homine. Sedet ad dexteram Patris. Quod sedet Christus, ^a victoris munus est: quod ad dexteram Patris sedet, Divinitatis est privilegium et indiscrete consortium caritatis. Et bene ad dexteram Patris annuntiat sedere, in quo nihil ¹ voluntatis suae diabolus, qui totus est similis, invenit. Inde venturus ² judicare vivos et mortuos. Necesse est, fratres, ut hominum genus ille discutiatur qui creavit, et ipse judicet qui redemit: justumque est ut omnipotens Dominus mortales suos, quos divinitatis virtute formavit, Patris pietate salvavit, iudicis examinatione discernat. Nam quid esse potest aequius apud Deum, quam ut quorum in saeculo fuit vita diversa, eorum post hoc saeculum merita distinguantur? ^b Vivi autem iudicandi referuntur ac mortui ut omnium hominum esse apud Deum cura credatur. Et in Spiritum sanctum. Haec est, carissimi, inoffensa regula ¹ veritatis, ut quorum unum nomen est, non sit eorum diversa confessio, et qui in caelo apud se unum sunt, a nobis non separentur in terris. Nam sicut Divinitati nihil de creaturis equari potest, ita omnem divisionem et inaequalitatem natura Divinitatis ¹ excludit. ¹ Secundum enim evangelicam verita-

^a Cod. Brixien., et qui pro universalis bono patiebatur.

^b Codd. Vat. 6452 et Brixien., sublevaris occumberet.

^c Cod. Vat. 6452, operatio potestatis est.

^d Cod. Vat. 1278, ut et sicut, etc. Cod. Vallicell. II, ut sicut, etc.

^e Idem codd. Vat. 6452, Vallicell. II, et Brixien., victorie munus est.

^f Idem cod. Vat., nihil voluntatis.

^g Idem cod. Vat. 6452, Inde venturus est judicare.

^h Cod. Vat. 1278 habet Inde autem iudicandi referuntur vivi ac mortui.

ⁱ Cod. Vat. 1278, Haec est, carissimi, inoffensa regula, veritas, ut, etc.

^j Cod. Vat. 1278, exclusit.

¹ Secundum evangelicam veritatem sicut Filius a Patre exiit, ita et Spiritus a Patre procedit; et Unigenitus sicut Filius Dei est, ita et Spiritus sanctus Dei est; et sicut Pater cui vult revelat, ita etiam Spiritus et inspirare legitur, prout vult, et dona caelestium gratiarum dividere, prout vult. — Antequam aggrediar expositionem articuli de Spiritu sancto, praemonere optimum censeo Maximum hac in homilia explanare postolorum symbolum, quod omnes Christi fideles ut fidei regulam scire tenentur, atque appellat signamentum quo Christiani ab infidelibus secerantur. In postolico igitur symbolo et in Niceno simpliciter dicitur: *Credo in Spiritum sanctum*. Scopos Maximi illius non erat, nisi ut demonstraret credendam Spiritus sancti divinitatem, quod tribus rationibus conficit. Primam desumit ab origine, qua aequalis est Dei Filio, de quo ait: *Sicut Filius a Patre exiit, ita Spiritus a Patre procedit*. Cum autem Filius ab aeterno a Patre viveret, eodem modo aeterna est processio Spiritus a Patre; et quoniam in Filio Dei aeternitas exi-

D stentiae identitatem ostendit naturam cum Patre, et generatio Filii ex ipso Patre importat, ut ex ejus substantia sit genitus; ita si Spiritus ab aeterno processit a Patre, ab ipso prodire nequit, nisi habens naturam eandemque substantiam. Secundo loco ait Maximus: *Et Unigenitus sicut Filius Dei est, ita et Spiritus sanctus Dei est*. His significare voluit, quod sicut Unigenitus Dei Patris in vim generationis non potest esse, nisi Deus; nam, ut docet S. Basilius: *Pater intelligendo seipsum produci Verbum*; ejusdem naturae ejusdemque substantiae Filius paternae intellectionis est terminus; pari modo Spiritus sanctus, qui ex amore procedit et est terminus divini amoris, Spiritus Dei est; omnia quae Dei sunt et ipse habet. Hanc autem veritatem tanto magis confirmat Maximus, tertio eam arguens ex aequalitate potentiae similiter operantis in Patre, in Filio et in Spiritu sancto. Et sicut Pater cui vult miseretur, et Filius cui vult Patrem revelat; ita etiam Spiritus et inspirare legitur prout vult, et dona caelestium gratiarum dividere prout vult. Quotiescum-

tem, sicut Filius a Patre exivit, ita et Spiritus a Patre procedit; * et Unigenitus, sicut Filius Dei est, ita et Spiritus sanctus Dei est; et sicut Pater cui vult miseretur, et Filius cui vult Patrem revelat, ita etiam Spiritus et inspirare legitur prout vult, et dona coelestium gratiarum dividere prout vult. Quomodo ergo non unum esse cum Patre Filioque credendus est Spiritus, cui aeque adjacet posse quod vult? Sanctam Ecclesiam. Vere sancta est Ecclesia confitenda, per quam et sanctificatio est data mortalibus et, crescente credentium numero, omnium pene linguis in Dei laudes sanctorum mundus exsultat. Sancta est Ecclesia, quae, baptismi sacramento peccatorum contagione deteresa, terrarum incolae transmittit ad cœlum. Remissionem peccatorum. Credenda est præcipue, fratres,

* Cod. Vat. 1278, 6452, et Laurent. legunt et sicut Unigenitus Filius Dei est.

† Cod. Vat. 1278, contentus est cruce.

Cod. Brisien., sine venia non posse salvari.

que igitur confiteamur in Spiritu sancto omnimodam suam largiendi munera potestatem, quæ dona sunt gratiæ et sanctificationis, non minus ac tribuitur Filio divinorum mysteriorum revelatio, et a Patre fons inexhaustæ misericordiæ promanare dicitur; constat Spiritum sanctum esse Deum, ut est Deus Filius, Deus Pater; non tamen tres dii, sed unus Dens. Mirabitur nemo Maximum dixisse Spiritum sanctum a Patre procedere, neque addidisse cum quoque procedere a Filio: id enim egit cum aliis Patribus, qui illos hæreticos oppugnavant, facientes Spiritum sanctum Filio inferiorem; nam Euthomius eum *jussu Patris, operatione et potentia Filii procedere docebat*. Præcipue ergo tunc temporis doctrina catholica circa processionem Spiritus sancti a Patre versabatur, et explicitam confessionem eum quoque a Filio procedere Ecclesia non requirebat: nam satis illi erat ut Spiritus sanctus verus Deus ab omnibus crederetur et coleretur. Postea vero quam ex cineribus Macedonitæ atque Nestorii a Grecis excitatus fuit error qui negabant Spiritum sanctum a Filio procedentem, tunc visa est Ecclesiæ necessaria obortæ hæresis proscriptio, 275 et ab utroque, Patre scilicet et Filio, processionis confessio. Primum in Hispania illa accepta invenitur, celebratis hac de causa pluribus conciliis, et particula *Filioque* ad symbolum addita. Tres insuper alie synodi, Gentiliacensis, Forojulensis et Aquisgranensis Græcorum hæresim damnantes eam probarunt.

Horum conciliorum definitionem et additionem post œcumenicam Lugdunensem SS. synodum, majori celeberrime Patrumque frequentia cum Latinorum, tum Græcorum confirmavit Florentina item œcumenica sub Eugenio IV pontifice maximo, in qua (præsentem quidem Joanne Palæologo imperatore) nisi auctoritate Scripturarum, traditioneque majorum vi tanta orationis de Spiritu sancti ex Patre Filioque processione Joannes a Monte Nigro, Andreas Rhodius, Joannes a Turrecremata Dominicani, et Julianus Cesarinus sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalis egerunt, ut Marci Ephesii sophismata non solverint modo, sed etiam plane obtulerint. Non est autem opus ut monumenta hic colligam quibus id orthodoxum dogma ostendi evincique possit. Functi jam hoc munere præclare fuerunt Nicephorus Blemmida, Joannes Neccus, Georgius Protosyncellus, Georgius Trapezuntius, Joannes Pliissiadensis, alii, quorum opera complexus est Leo Allatius sua *Græcia orthodoxa*. Eodem in argumento pertractando versati egregie fuerunt Emmanuel Calecas ordinis Prædicatorum, Bessarion sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalis, et recentiore memoria Dionysius Petavius lib. vii de Trinit., Leo Allatius in eo opusculo quem de Processione Spiritus sancti perscripsit sermone vernaculo Græcorum, et in Vindiciis

A peccatorum remissio, quia hoc unum est remedium quod hominum genus a sententia perpetuæ mortis absolvit. Idcirco Unigenitus Altissimi sumere dignatus est carnem, b complexus est crucem, ut te, qui crimina tua evadere et peccata non poteras, 273 indulgentia faceret innocentem. Ideo immaculatus occisus est Agnus ut ejus cruore humani generis macula tergeretur. Videte, fratres, profunditatem mysterii, videte altitudinem sacramenti: ubi mors reddidit vitam, et peccantium sordes sanguine sunt innocentes ablutæ. Hæc autem remissio non te ad peccatum nutrit, sed admonet ut peccare jam metuas, qui te intelligis sine venia non c potuisse salvari. Bonitas enim d Dei indulgentiæ suæ munere non nos armat ad culpam, sed c abluit ad gloriam. c Carnis resurrectionem.

B d Cod. Vat. 6452 omittit Dei.

e Codd. Vat., Vallie. n. et Brisien., sed absolvi ad gloriam.

synodi Ephesinæ, et Cyrilli; Michael Lequienus ordinis Prædicatorum in Panoplia contra Nectarianum patriarcham Hierosolymitanum, utque cæteros, nisi sim longus, præteream, Ludovicus Valtes bibliothecæ Parisiensis Sanctæ Genovefæ præfatus in dissertatione, quam sane doctam conscripsit, ediditque Parisiis anno 1792. Nunc de sancti Maximi hoc de dogmate doctrina agam, ut potero breviter. Is processionis quidem Spiritus sancti ex Patre meminisse, ex Filio autem explicite non meminit. Neque erat opus, ut in tradendo symbolo hujus explicatam mentionem faceret, cum nulla tunc a novatoribus contra catholicum dogma excitata esset contentio, et una omnium Occidentalium præsertim esset de Spiritu sancto etiam ex Filio procedente doctrina. Profecto sanctus Augustinus, si præter tractatum de Fide et Symbolo, cap. 8, num. 19 seq., tom. VI opp. edit. Antwerp. an. 1700, pag. 417 seq., et serm. 1 de Traditione Symboli num. 1, tom. V, pag. 652, et 3, num. 6, pag. 655, et 3, num. 10, pag. 660, ubi ita proposuit, ut Maximus disserit, memoratque ex Patre procedentem Spiritum, omisitque explicatam processionis ejusdem Spiritus ex Filio mentionem; si præter eos tractatus, inquam, nullos de Trinitate alios perscripsisset, indeque quisquam conclusisset, Augustinum non concessisse Spiritus processionem ex Filio, nisi in conclusor vehementer errasset. Nam etsi in indicatis tractatibus hujusce ex Filio processionis non meminit, credidit tamen reipsa Spiritum sanctum ex Filio item procedere, ut ex lib. n. contra Maximum cap. 14, pag. 498, tom. VIII, exque ejus de Trinitate lib. xv, cap. 37, num. 48 edit. ejusdem constat. Quare si Maximus tractatus edidisset de 276 Trinitate, in eoque incidisset questionem, non dubito quin Spiritum sanctum ex Patre Filioque procedere affirmasset. Cæterum quæ Maximus in hac homilia de uno nomine, de una confessione, de æqualitate personarum divinarum (de Spiritu sancto agens) scribit, ita comparata sunt, ut Ambrosianorum librorum de Spiritu sancto epitome quædam esse videantur. Vide Ambr. lib. 1, cap. 15 seq., et lib. ii, cap. 2 seqq., et lib. iii, cap. 4 seqq. Quod si taceat processionem Spiritus sancti ex Filio, quod verbo tacitum ab eo est, expressum est fide, ut idem alio spectans animadvertit Ambrosius, ibid. lib. 1, cap. 3, num. 45, pag. 15, tom. IV opp. edit. Venetæ an. 1751. Alioqui hoc etiam restaret, ut Patres Constantinopolitane et œcumenicæ synodi, quod Spiritus sancti ex Patre processionem memorarint in symbolo, tacerint *etiam* ex Filio (confer tom. i Concilior. ad an. 381, pag. 814 edit. Paris an. 1714), in negatæ processionis ex Filio crimen vocarentur, quod quid dici potest iniquius?

f Carnis resurrectionem. Hic religionis nostræ finis;

Hic religionis nostra finis, hæc summa credendi est. Et revera quis credens Deo possit de resurrectione dubitare, cum manifestum sit hanc solam Christo causam fuisse nascendi? Quæ enim alia ratio, quæve utilitas erat, ut Perpetuus carnem dignaretur assumere, nisi * carnem perpetuitate donaret? quæ gloria esset, Dei Filium crucem non refugere, mortem **274** expetere, perpetui sepulturam, nisi vitam mortalibus præstata resurrectione conferret? Posse autem hoc fieri facit Divinitas idem, cui totum quod vult posse subiecit. Denique, ut indubitata resurgendi exempla exemplum, ipse hic mundus, amissa receptaque deco

HOMILIA LXXXIV.

Incipit præfatio de corpore Christi.

ADMONITIO.

Hujus homiliz præfatio antequam a Mabillonio ex codice Sangallensi deprompta publicaretur, edita jam fuerat a Gymnico et a posterioribus editoribus una cum homilia cui titulus datus est: *De cruce et sepultura Domini*, pars illa quæ incipit ab his verbis: *Videamus de hoc ipso Domini corpore*, et concluditur his aliis: *Hæc omnium salutem citius suscitavit*. Deinde ipse Gymnicus alique collectores alteram constituisse homiliam, alia inscriptione distinctam: *De passione et sepultura Domini*, cujus hoc est initium: *Fortasse quis dicat de prioris dominice predicatione*, isque est finis: *Quid queris viventem cum mortuis?* At amanenses et editores omnes errasse deprehendimus ex quatuor codicibus optimæ notæ, scilicet ex Vaticano 6452, ex Lateranensi et ex duobus Casinensibus, qui de duabus jam indicatis partibus homiliam unam faciunt. Multoque magis hæc in sententia nos confirmavit eadem homilia, cui pars alterius innectitur; cum tota sit de cruce Domini, et fragmentum ei additum omnino extraneum agnoscat. Si vero expungatur ab homilia de passione et sepultura Domini principium, usque ad illa verba *Uterus procreavit*, manifestam æsequimur colligationem cum præcedenti, in qua expta est comparatio utriusque Virginis cum monumento quod corpus Christi Domini recepit. Nec novum est, ut jam alibi diximus, veteres monachos, qui de antiquitatis naufragio pretiosa Patrum scripta servarunt, ex una homilia vel sermone duas, aut tres lectiones, additis aliquibus ad usum suum, confecisse. His in lucem positis, inquirendum est an prior hujus homiliz pars, quæ hoc codice Sangallensi titulo exhibetur: *Incipit præfatio de corpore Christi*, ei conveniat sitque veluti caput ejusdem. Dicimus ergo exordium illud videri desumptum a Maximo ex circumstantia loci et temporis, et congruit concioni in cœtu episcoporum habita, quos antea præses allocutus fuisset, ut moris erat, ipse Maximus, commendata primum episcopi præsentis oratione memoratque ejusdem argumento, de sepultura corporis Christi sermonem suum institueret aggreditur: *Videamus ergo de Domini corpore, postquam de cruce deponitur, quid geratur*. Mabillonius non produxit in diem nisi prælationem, partemque homiliz inci-

- * Cod. Vat. 1278, ut carni perpetuitatem donaret.
- * Cod. Vat. 6452, aut in semine.
- * Codd. Vat. 1278 et Vallic. n. cum omnia quæ facta sunt.

Cod. Laurent., hoc est, carissimi, symbolum cujus

hæc summa credendi est. Et revera quis credens Deo possit de resurrectione dubitare, cum manifestum sit hanc solam Christi causam fuisse nascendi. — Sequitur ut de carnis resurrectione disseram. Hanc Maximus religionis nostræ finem summamque credendi esse scribit; propterea quod, ut Augustinus animadvertit, serm. 215, al. de Tempore 219, num. 9, tom. V, pag. 636: *Ista jam finis sit; sed finis sine fine erit resurrectio carnis*. Et serm. 214, num. 12, pag. 660: *Hæc est Christiana, hæc catholica, hæc apostolica fides. Credite Christo dicenti: Capillus capitis vestri non peribit, et infidelitate depulsi, quanti volentes potius cogitate; quomodo dubitabimus quod animæ et carnis nostræ vitam daturus sit æternam, qui pro nobis animam et carnem suscepit, in qua moreretur, et posuit, cum moreretur, et recepit, ne mora timeretur*. Quo sane spectat quod scribit vetus auctor sermonis ad catechumenos, quem in dubiis Augustini numerant monachi congregationis Benedictinæ Sancti Mauri, num. 22, tom. VI operum sancti Augustini, pag. 416: *Resurrecturam*, inquit, *esse omnem carnem, rationalem ætæ et creaturam, fideliter teneamus*. HÆC SUMMA FIDEI nostræ, quæ separat nos ab infidelibus. Quæ de re cœlesti etiam Tertullianum initio libri de Resurrectione carnis, et sanctos Cyrillum Hieronymum, catech. 18, num. 1, pag. 285 edit. Paris. an. 1730; Epiphanium in Ancorato, num. 91, pag. 94, tom. II operum edit. Paris. aa. 1622, utque ceteros præteream; Leonem Magnum, serm. 69, cap. 2, pag. 190, tom. I operum edit. Rom. an. 1733. Nec vero video

agnaculo, sicut a primordio dictum est, fideles ab infidelibus discernuntur. Hoc est symbolum, etc. Codd. etiam Vat. 1178 et Vallicell. II supplent vero in primordio.

B cur summa fidei nostræ dici apte a Maximo nequivit resurrectio, cum et finis ea sit sine fine, et complementum felicitatis totius hominis, et admitti credique non possit, nisi ponatur credaturque tota Christi mysteriorum complexio: quo quidem sensu ibid. Epiphanius, in ea thesaurum omnem, et sana mentis firmitatem, ac boni officii apem omnem esse collocatam, docet. Eodem recidunt quæ loco indicato Leo Magnus animadvertit. Hinc Apostolus in I ad Corinth. cap. xv, vers. 13: *Si resurrectio*, inquit, *mortuorum non est, neque Christus resurrexit. Si autem Christus non resurrexit, inanis est ergo prædicatio nostra, inanis est et fides vestra*. Quod quidem ad caput Theodoritus, pag. 195: *Si non 277 creditur*, inquit, *resurrectio corporum, supervacanea est prædicatio Evangelii*. Jam vero cum Verbum divinum, ut ex sacris Litteris plane constat, carnem assumpsit ut humanum genus redimeret, ac non animas solum salute sempiterna, sed corpora etiam immortalitate donaret, cur non potuit Maximus dicere hanc solam Christi causam fuisse nascendi? Scilicet hanc aulam, nempe totius hominis, hoc est animæ **278** corporisque sempiternam felicitatem. Ac de corporis quidem resurrectione satis dictum est; de salute autem animæ sic ille in eadem homilia scribit: *Idcirco Unigenitus Altissimi sumere dignatus est carnem, complexus est crucem, ut te, qui crimina tua evadere et peccata non poterat, indulgentia faceret innocentem: ideo immaculatus Agnus occisus est, ut ejus cruce humani generis macula tergeretur*.

plentis : Videamus, et desinentis, *Hæc omnium salutem citius suscitavit*; cum codicis Sangallensis pars altera : *Fortasse quis dicat*, etc., et quæ est apud ipsum cum titulo : *De sepulcro Christi*, in omnibus editionibus vulgata ipsi innosceret. Integrum nos homiliam producemus, quam dixisse Maximum in concilio Mediolanensi sub S. Eusebio verisimillimum arbitramur. Vindicata homiliae hujus integritate, vindicandum S. antistitem Taurinensem suscipimus a codicibus qui illam sanctis Ambrosio, Augustino et Gregorio Magno supposuere. Tres nobis occurrerunt codices eandem Ambrosio tribuentes, scilicet Vaticanus 6452, Laurentianus x Plut. xiv, et cod. 1 part. sinistrae, olim S. Crucis Minor., nunc in Laurentiana. Sed cum Benedictini monachi congr. S. Mauri in præf. ad sermones S. Ambros., tom. II edit. Paris. 1690, commemorato Gennadii testimonio, quo Maximum de sepulcro Christi scripsisse constat, homiliam illam, de eo agentem, Maximianum ju licaverint, nulla hujusmodi codices nos molestia afficiunt. Ipsi etiam Benedictini monachi cum eandem homiliam in appendicem corp. S. August. num. 248, pag. 288 edit. Antwerp. an. 1700, traderint, variamque de ea fuisse opinionem declaraverint, seque propensiores in Maximum quam in alios Patres dixerint, adversantium codicum auctoritatem everti putamus, in quibus nomen Augustini legitur. Quod vero in cod. Vaticano 1270 pag. 31 a tergo S. Gregorio Magno homilia accepta referatur, manifesta est amanuensis fallacia : nullis enim in codicibus, nec in editis libris quisquam alius homiliae hujus auctorem somniavit Gregorium Magnum. Sed ne in re tanti momenti conjecturis ludere videamur, præstio nobis sunt quatuor codices probatissimi, quorum suffragia in Maximum conveniunt. Primus est Taurinensis, qui homiliam duas in conciones dividit, ut primam faciat illam quæ incipit : *Fortasse quis dicat*, et secundam exordiat ab illis verbis : *Hæsterna die satis gaudii*, etc., cum titulo in priore : *De sepulcro Domini*; et in secunda : *Item de eodem*, et hoc inverso ordine ex amanuensis oscitantia. Codex alter est Sangallensis homil. 68 affixa inscriptione : *Præfatio de corpore Christi*. Tertius codex 99 S. Crucis in Jerusalem num. 51 priorem habet homiliae partem sub titulo : *De corpore Christi*, et alteram sub hoc alio : *De sepulcro Domini Salvatoris*. Quartus tandem est codex Lateranensis pag. 212, qui epigraphi : *De corpore Christi*, addit : *Sermo S. Maximi episcopi*, atque incipit : *Videamus de Domini corpore*, etc. Cum ergo hisce præcipuis sitatur homilia testimoniis, cumque pro ea Mabillonius, Cellerius tom. XIV Istoriæ, et Benedictini monachi in editionibus opp. Ambrosii et Augustini sententiam tulerint, justam egimus causam, eam S. Maximo vindicando.

279 ARGUMENTUM. — *Pietatem Joseph ab Arimathea Christo sepulcrum parantis summo opere commendat S. Maximus, pluraque de eodem sepulcro mystice dicta explanat; postremoque de Maria Magdalena sollicite querente Dominum in monumento disserit.*

Hæsterna die satis gaudii accepisse vos credo, fratres dilectissimi, et tractatibus domini et a fratris nostri præsentis episcopi, qui tanta facundia res divinas dissertuit, ut prædicatio ejus plena fuerit sacerdotii gratia, oratoris eloquentia, institutione doctoris. Nec mirum si is qui in pontificio primatus honorem obinet, habeat etiam in prædicando primatus eloquium : ut virtutes Dei, quas sancti pectoris arcano depromit, facundi sermonis oratione commendat. Atque ideo parvitatem meam scio auribus vestris minus solito placituram. Quis enim contentus ^b est potare de rivulo, cum possit haurire de fontibus ? Terra enim aquarum tenuem rorem omnino non suscipit, posteaquam eam largus pluviarum imber infuderit. Sic igitur vestra dilectio inundata S. sacerdotis eloquio, sermonis mei non patietur vile fastidium. Quamvis enim doctus, quamvis disertus orator, elinguis videbitur, si cœperit loqui præsentem meliorem. Sed tamen habet solatium suum ista confusio. Nihil enim ruboris est comparatione summi sacerdotis displicere minimum sacerdotem : præser-

tim cum juvare me possit beatorum insignis consortium. Si enim David unius societate sancti alterum sanctum fieri posse proclamavit, dicens : *Cum sancto sanctus eris (Psalm. xvii)* : quis ergo me, quamvis imperitum, quamvis peccatorem non putet fieri posse prædicatorem virtute Domini, tantorum consortio **280** magistrorum ? Igitur quoniam beatissimus frater noster sanctorum apostolorum laudes magno est prosecutus eloquio; debemus et nos ipsius sepulcrum Domini prædicare : ut quia unius corporis membra videmur similibus obsequiis procurata, similibus quoque integrum corpus predicationibus exornetur. Videamus ergo de Domini corpore, posteaquam de cruce ^d deponitur, quid geratur. Accepit illud Joseph ab Arimathea, vir justus, sicut ait evangelista, et in novo suo ^e sepelivit monumento, in quo nondum quisquam positus ^f erat. Beatum ergo corpus Domini Christi, quod cum nascitur, utero virginis gignitur : ^g cum recedit, justis tumultu commendatur. Beatum plane corpus, quod virginitas ^h preperit, et justitia custodivit. ⁱ Custodivit illud Joseph tumultus incorruptum, sicut servavit illud Mariæ uterus illibatam. Hic enim ^j viri pollutione non tangitur, sibi mortis corruptione non creditur : ^k novus illud venter concepit. ^l Dominica ergo, et virgo vulva, et virgo est sepultura ; quin potius ipsam sepulcrum vulvam

^a Cod. S. Crucis in Jer. emendatur textus Gallandii, qui habet *Patris nostri*; cum enim hæc homilia habita sit in concilio Mediolanensi ad episcopos, fratris nomine episcopum appellari oportebat, ut in præfatione monimus.

^b Cod. S. Crucis in Jer. Hic etiam rectior redditur locus Gallandii ubi ait : *Quis enim contentus sit petari de rivulo cum possit haurire de fontibus ?*

^c Ex eod. cod. S. Crucis in Jer. imperfectus videtur Gallandii textus, ubi legitur : *Cur ergo me, quamvis imperitum, quamvis peccatorem, non potest fieri posse prædicatorem virtute Domini, etc.*

^d Codd. Casin. 47 et 108, depositum est, quid actum est. Accepit, etc.

^e Cod. Lateran., sepelivit.

^f Codd. Vat., Casin. et Later., fuerat pro erat.

^g Cod. Lateran., et cum recedit.

^h Ex iisdem codd. S. Crucis in Jer., Vat. et Catan. emendatur error edit. Gallandii ubi dicitur, *quod virginitas reperit*.

ⁱ Cod. Vat. 6452, enim pro illud; cod. vero Lateran., Custodivit enim eum, sicut servavit illum; cod. vero Vat. 6452, sicut enim pollutione non tangitur, ita mortis corruptione, etc.

^j Cod. Lateran. omittit vocem viri.

^k Cod. S. Crucis in Jer., ubique beato corpori deferretur sanctitas : ubique virginitas.

^l Idem codd. S. Crucis in Jer., Vatican. 6452, 1270 et Casin.

dixerim; est enim similitudo non parva. Sicut enim A Doulinus de matris vulva vivus exivit, ita et de Joseph vivus sepultura surrexit: et sicut tunc de utero ad predicandum natus est, ita et nunc ad evangelizandum renatus est de sepulcro. Nisi quod gloriosior ista quam illa natiuitas. Illa enim corpus mortale genuit, hæc edidit immortale: post illam natiuitatem ad inferos^a descenditur, post hanc remeatur ad celos. Religiosior plane ista est quam illa natiuitas. Illa enim totius mundi Dominum novem mensibus in utero clausum tenuit, hæc autem^b tridui tantum tumuli gremio custodivit; illa cunctorum spem tardius protulit, hæc omnium salutem citius suscitavit.

^c Que comparatio ventris et tumuli; cum illa 281 ex intimis visceribus edidit illum, hic autem solummodo locum præstiterit sepultura? ^d At ego dico, non minorem Joseph affectum fuisse quam Mariæ. Siquidem illa utero Dominum, hic corde conceperit^e; illa Salvatori membrorum suorum secretum præstitit, ^f hic secretum sui corporis non negavit; illa Dominum pannis involvit cum natus est, hic linteis cum recessit; illa perunxit heatum corpus oleo, hic aromatibus honoravit. Conveniunt ergo sibi obsequia, convenit et affectus; unde necesse est et meritum convenire, nisi quod angelus Mariam ad obsequium admonuit, Joseph autem sola iustitia persuasit; Joseph in suo sepulcro posuit Dominum. Legimus in propheta: *Sepulcrum patens est guttur eorum* (Psalm. v). Si ergo sepulcrum patens est guttur hominum; vide ne forte secundum hanc similitudinem Dominum Joseph non tam in sepultura terrena posuerit, quam in monumento sui pectoris collocavit, et custodiendum illum suscepit, non tam memoria fragili elementorum, quam memoria sancta virtutum.

^a Cod. Casin. 108, ad inferos descendit, post hanc remeavit ad celos.

^b Cod. Casin. 108 et Vat. 1270, triduo.

^c Cod. Vat. 1270, et Casin. 108, concepit.

^d Cod. Casin. 108, hic et secretum.

^e Cod. S. Crucis in Jer., et S. Crucis Minor. in Laurent., Hæc enim virtutum.

^f Item cod. S. Crucis Minor., et Laurent., Quotiescunque hoc feceritis.

^g Cod. Lateran., memoria.

^h Cod. 99 S. Crucis in Jerusalem, et Lateranensis, guttur hominum. Quod recte atque plane dicit, etc.

ⁱ Cod. Lateran., nisi per evangelicarum Scripturam secreta.

^j Cod. Vat. 1270, In Litterarum enim sacrarum mysterio. Cod. 99 S. Crucis in Jer., In Litterarum

^k Apud editores omnes hæc homilia habet titulum: *De passione et sepultura Domini*, atque initium huiusmodi. Fortasse quis dicat de prioris dominice prædicatione, in qua prædicavimus non minorem esse gloriam, quod tumulus Joseph suscitaverit Dominum, quam quod cum sanctæ Mariæ uteris procreavit.

^l At ego dico non minorem Joseph affectum fuisse, quam Mariæ, etc. — Assumit hic Maximus exornandam Joseph ab Arimathea dilectionem erga Christum Dominum, eamque caritati Mariæ Virginis æquicare videtur. Verum si que in Joseph commendat perpendantur, patebit Maximi animus laudantis Joseph ob extrema officia erga Jesum, cui mortuo dignari præbuit sepulturam, suoque in novo condidit

monumento. Similia nascenti in humanis Dei Filio a Maria præstita fuisse dicuntur. Sanguinem scilicet vitam et membra in suo purissimo utero Salvatori dedit, ejusque infantiam aluit atque curavit. Principium ergo dilectionis, et finis in utroque similis, sed non equalis intentio, atque extensio caritatis. Amor enim erga Deum, quo purior, et sanctior anima, eo perfectior; cum illo igne a Deo ipso corda incenduntur, tanto vehementior est flamma, quo major est dispositio ad eam recipiendam. Laudabilis ergo Joseph, qui nihil omisit ut Redemptori honorem cultumque prestaret; sed venerabilior Maria, que mundum edidit Salvatorem, neque in eo diligendo parum habuit.

^m Hæc virtutum fidelis est memoria, quæ intra se continens Christum, hæc cum hæreticorum corruptione non patitur; de qua memoria in sacris dicit Dominus: *Quotiescunque hocⁿ facietis, in memoriam mei facietis, donec veniam* (Luc. xxii). Quotiescunque enim Christum loquimur, tollis eum sacri oris memoria commendamus. Sepulcrum ergo patens est guttur^o eorum. Recte plane dicit propheta; sepulcrum enim Christi patens est evangelistarum 282 beatum guttur, per quod illud æterno litterarum thesauro condiderunt. Patens autem sepulcrum ideo dicitur, quia qui vult ad Christi pervenire mysterium, non ingreditur ad illud, nisi per^p evangelicæ Scripturæ secretum. In Litterarum enim sacrarum quasi quodam novo vasculo^q commendandus est Dominus.

^r Quisquis igitur illud videre desiderat, ibi et passionis ejus sacramentum^r invenit, et resurrectionis gloriam recognoscit. Patens ergo guttur sanctorum est; unde Apostolus ad Corinthios ait: *Oportet nostrum pati ad eos, o Corinthii* (I Cor. vi): invitans eos ut prædicationis suæ semper apertam januam ingrediantur.

^s Christi secreta mysteria. In hac igitur pectoris memoria collocatur Dominus a Joseph, ^t ut in iustitiæ sede requiescat, et habeat Filius hominis ubi caput reclinet. Videamus igitur quare Salvator in aliena sepultura ponatur, ac suam non habeat sepulturam. Ideo in aliena sepultura ponitur, quia pro aliorum moriebatur salute; mors enim ista non illi illata est, sed nobis delata; mors ista non illi accidit, sed nobis proficit. Ut quid ergo ei propria sepultura, qui in se mortem propriam non habebat? ut quid illi tumulus in terra, cujus sedes manebat in caelis? ut quid illi sepultura, ^u qui tridui tantum temporis spatium non tam in sepulcro mortuus jacuit, quam velut in

enim sacrario.

^v Cod. S. Crucis Minor., et S. Crucis in Jer., non vasculo commendatus est Dominus.

^w Cod. S. Crucis Minor., sacramentum inveniet, et resurrectionis gloriam recognoscat.

^x Cod. Casin., ad Christi secreta.

^y Cod. Sanctæ Crucis Min., ut ibi iustitiæ sedes requiescat.

^z Idem cod. S. Crucis Min., mors non illi accidit. Somnum potius fuisse quam mortem; mors enim ista illata est, nobis delata; cod. 99 S. Crucis in Jer., mors enim ista non illi illata est, sed nobis delata;

^{aa} Cod. Casin. 108, sed nobis oblata.

^{ab} Cod. Lateran., qui triduo tantum non tam in sepulcro mortuus jacens, veluti in lectulo quievit.

lectus dormiens conquevit? ipsa enim temporis A brevitas declarat^a somnum fuisse quam mortem. Sepulcrum autem mortis est habitaculum necessarium; necessarium ergo non **283** erat mortis habitaculum Christo, qui vita est, nec opus habebat semper vivens domicilio defunctorum. Recte autem hanc vitam nos in nostro sepulcro condidimus, ^b ut cum ipso vivificante mortem nostram a mortuis surgemus. Unde et illa Maria Magdalene, quæ Dominum inter ceteros defunctos in sepulcro querebat, arguitur et dicitur illi: *Quid queris viventem cum mortuis* (Luc. xxiv)? Hoc est: quid queris^c apud inferos quem reddisse jam constat ad superos?^d quem illa adhuc non intelligens nec cognoscens, respondit illi: *Domine, si tulisti eum, dicito mihi ubi posuisti eum; et ego illum tollam*. Existimabat enim illum, sicut B dicit Scriptura, hortulanum esse. Sancta ergo et simplex femina Christum requirebat a Christo, ac devotione mentis prophetat, et nescit: ait enim

HOMILIA LXXXV.

De eo quod scriptum est: *Quis putas major est in regno celorum?* (Matth. xviii.)

ADMONITIO.

Non est opus ut eos refellamus qui S. Maximo hanc homiliam adimendam, ascribendamque S. Ambrosio censuerunt. Eorum enim et veterum codicum mss. auctoritate ac enipia, et styli ratione refellitur evertiturque opinio. Inquisitionem sane postulat titulus huic homiliae in editis libris affixus, qui est huiusmodi: *In solemnitate divi Michaelis archangeli, de eo quod scriptum est, etc.* Hic primo recensendi sunt codices antiquiores, qui illius solemnitatis memoria penitus carent, et homiliae locum Evangelii Matthæi cap. xviii præmittunt; non hisdem tamen verbis. Codices enim S. Crucis in Jerusalem, 90 homil. 47, et 99 serm. 10, habent: *Incipit: de eo quod scriptum est: Quis putas major est in regno celorum?* Codex Sangallensis homil. 44: *De eo quod scriptum est: Quis putas major est, etc.* Codex Vercellensis 81: *Homilia beati Maximi episcopi in Evangelium Matthæi: Accesserunt discipuli ad Jesum dicentes: Quis putas, major est in regno celorum?* Codices Vaticani 6490 pag. 190, et Palat. 477 pag. 187, necnon Vallicellanus xv pag. 113, similia habent: *In Evang. Matthæi: Quis putas major est in regno celorum? Sermo beati Maximi episcopi*. His conformis est codex Casanatenensis homiliarum part. 1, et a quibus parum differt cod. xii S. Crucis in Jerusalem hæc addens: *Sermo in feriis S. Maximi episcopi Taurinensis. Super illud Evangelii Matthæi: In illa tempora accesserunt ad Jesum discipuli, dicentes: Quis putas major est?* etc. Reliqui vero non pauci, posteriori ævo exarati codices memoriam solemnitatis vel dedicationis sancti Michaelis archangeli exhibent; in quibus numerantur codex Lucensis 89: *In dedicatione sancti Michaelis archangeli homilia sancti Maximi episcopi*; Casinensis 102 pag. 136 a tergo, Ratisponensis sancti Emmerami, et duo Laurentiani 56, et 45 Plat. xvii: *In solemnitate divi Michaelis archangeli: de eo quod scriptum est: Quis putas major est in regno celorum?* etc. Differt etiam in titulo cod. Augiensis xv, qui tantum habet: *In festo sancti archangeli, a cod. Clateriensis Montis Amiatæ, in cuius fronte legitur: In festo sancti Michaelis archangeli. In Evangelio: Accesserunt discipuli ad Jesum, dicentes, etc.: Quis putas major est?* etc. Homilia ejusdem beati Maximi episcopi. Cum autem apparuit S. Michaelis archangeli in Monte Gargano contigerit tempore S. Gelasii I, qui fuit Romanus pontifex ab anno 493 ad annum 496, et longius etiam post obitum S. Maximi dedicatio primæ ejus basilicæ Romæ in circulo Maximo facta a Bonifacio II, clarissime patet hanc homiliam a S. antistite Taurinensi recitari non potuisse in solemnitate S. Michaelis archangeli, quæ in Ecclesia nondum instituta erat. Ab Evangelio Matthæi, quod ea die legitur imperiti amanuenses titulum illum homiliae Maximi affixerunt. Nos, relictis editoribus quæ errorem tam manifestum non præcaverunt, inter homilias de diversis rectius eandem transtulimus.

284 ARGUMENTUM. — Multa, eaque præclara de virtute humilitatis, deque scandali peccato scribit sanctus Maximus: ac parvos malitia ait esse, non nisi clericos idoneos, monachos religiosos, vel laicos.

Si diligenter audistis evangelicam lectionem, in-

C telligere potestis! quæ ministris ac sacerdotibus Dei reverentia debeat, vel quia ipsos clericos invicem^a humilitatis sedulitate se oporteat prevenire. Ait Dominus percunctantibus discipulis quis eorum in regno celorum major esset futurus, statuo coram

monis.

^a Codd. Vat. 1270, et Casinen. pro tulisti habent sustulisti.

^b Codd. Vat. 1270, et Casin., qui illud protulisti de sepulcro: ipse.

^c Codd. Vat. 1270, et Casin. 108, portaristi.

^d Cod. Casin. 108, ad dexteram Dei sedens.

^e Cod. Vat. 6450, quia ministri.

^f Uterque cod. S. Crucis in Jer., humilitate ac oportet... prevenire. Ait enim.

^a Cod. Vat. 6452, somnum potius.

^b Cod. S. Crucis in Jer., ut vivificans mortem nostram, cum ipso a mortuis resurgeremus.

^c Cod. ii S. Crucis Minor., Hoc est, quid queris in tumulo quem adorare debes in celo? quid queris apud inferos, etc.

^d Cod. Lateranen., quod illa adhuc non intelligens, nec recognoscens.

^e Cod. Later., et nescit. Post hæc ulterius non progreditur homilia in Homiliario Lateranensi; at in margine adnotatum fuit: deest aliquantulum ser-

omnibus puerulo: *Quicumque humiliaverit se sicut puer iste, hic major erit in regno cœlorum* (Matth. xvi); unde intelligimus quod humilitate pervenitur ad regnum, simplicitate penetratur ad cœlum. Quisquis ergo cupit Divinitatis tenere fastigia, humilitatis ima sectetur; quicumque vult fratrem prævenire regnando, prius illum præveniat obsequendo, sicut ait Apostolus: *Honore invicem prævenientes* (Rom. xii), vincat eum officiis, ut possit vincere sanctitate. Si enim te non læsit frater, obsequium meretur, ut diligas: quod si forsitan læsit, magis officium meretur, ut vincas. Hæc enim nostræ Christianitatis summa est ut amantibus vicissitudinem, lædentibus patientiam rependamus. Qui ergo fuerit patientior ad injuriam, potentior constituetur in regno; non enim ad imperium cœlorum pervenitur superbia, divitiis, præfectura, sed humilitate, pauperie, lenitate. *Arcta enim et angusta est via quæ ducit ad regnum* (Matth. vii). Quisquis ergo honoribus inflatus fuerit, et auri thesauris dilatatus, tanquam onustum et impeditum animal, per angustum regni iter transire non poterit; simul etiam ut se existimat pervenisse, sarcinam ejus exigua porta non capiens, repercusso limine, retrorsum abire cogetur; tam enim angusta est diviti porta cœlestis, quam est camelo acus foramen exiguum; unde ait **286** Dominus: *Facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum cœlorum* (Matth. xix). Sicut enim camelum, animal tortuosum atque deforme, exigua caverna præterire non patitur; ita et divitem avorum atque mendacem arcta cœli janua minime intrare permittit. Nam ideo nudi in sæculo nascimur, nudi etiam ad lavacrum accedimus, et nudi quoque, et expediti ad cœli januam properamus. Quam autem incongruum et absurdum est ut, quem nudum mater genuit, nudum suscipit Ecclesia, dives intrare velit in cœlum? propterea adolescenti illi diviti in Evangelio a Salvatore dicitur: *Si vis perfectus esse, vende omnia tua, et da pauperibus*. Usque adeo enim nuda virtus apta cœlo est, ut, quamvis justus, quamvis sanctus, aurum vel divitias possidens, non possit esse perfectus. Talem enim voluit adolescentem illum Dominus ad paradysum redire, qualis Adam fuerat de paradisi sublimitate dejectus; nudus enim Adam incola paradisi fuit: denique post peccatum nuditatem suam

pervidens, folio pudæ la contexxit. Prius enim quam peccaret honestatis erat colore vestitus; atque ideo nuditatem inhonestam non natura instituit, sed delicti reatus invenit. Nam et sancti angeli in splendissimo habitu constituti, nunquid tunicis operiuntur et palliis? Sed cum sit in illis nativitas suæ nuda substantia, vestiti videntur esse, quod sancti sunt. Sic igitur et Adam custodiens honestatis angelice dignitatem, erat quidem nudus mundanis vestibus, sed immortalitatis erat splendore vestitus. Nihil pravam respiciebant ejus oculi; non cor ejus turpe aliquid cogitabat; erat apud honestas mentes nuditas ipsa vestita. Sicut enim apud nequam homines turpis cogitatio a concupiscentia vestibus non arcetur, ita apud sanctos viros honesta simplicitas ad concupiscendum nuditate non trahitur; sed sicut vitiis ad corruptelam nuda sunt omnia, ita religiosi ad castimoniam operata sunt universa. Quid autem ait evangelica lectio? *Qui scandalizaverit unum de pusillis* **287** *istis, qui in me credunt: expedit ei, ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, et mergatur in profundum maris* (Matth. xviii). Pusillos hic non ætate pueros, sed malitia parvulos dicit; sicut Apostolus ait: *Malitia parvuli estote, ut sensibus perfecti sitis* (1 Cor. xiv, 20). Qui sunt isti nisi clerici idonei, monachi religiosi, vel laici? Quisquis igitur his irreverens, aut contumeliosus exstiterit, hæc belluina poena plectetur, ut infirmi saxo relegati illi ad collum precipitentur in mare. Sed videamus cur scandalizantibus Christianos ista poena decreta sit, aut quid sibi velit ipsa sententia; puto enim aliquid mysterium continere: quasi vero non sufficeret in mare homini demergendo saxum qualecunque non magnum aut enorme, sed mole asinariæ lapis ei relegetur ad collum, ut cum perituro homine pereat res usui necessaria. Sed puto hoc magis esse, quod in Scripturis asini figura populus gentilium nuncupatur, qui clausis oculis circa ignorantie molam erroris sui gyro pertrahitur, et sine ulla cursus directione vestigiis in se sæpe redeuntibus invitus usui laborat alieno. Nonne enim tibi videtur molam asinariam volvere populus gentilis, quandiu **288** in imperitiæ suæ labore versatur? natura quidem vinculis alligatus, ut verbum Dei molat, Dominum cœli quærat, sed operte mentis cæcitate subfusus

* Cod. Casin. legit *ad cœlum*, omissis verbis *simplicitate penetratur ad*, etc.

* Cod. Vat. 6450, *Si enim te non læsit fratris obsequium, meretur ut vincas*. Uterque cod. S. Crucis in Jer. legit *meretur, ut diligas, quod si forsitan læsit, magis obsequium meretur, ut vincas*. Ita et Vallic. 15, qui deinde habet *Hæc est enim, etc.*

* Cod. Vat. 6450, *pendamus*.

* Uterque cod. legit *Arcta autem*.

* Cod. Vallicell. 15, *ad vitam pro ad regnum*.

* Uterque cod. S. Crucis in Jer. legit *repercussum a limine retrorsum redire cogitur*. Cod. Vat. 6450 legit *repercussum a limine*.

* Cod. 99 S. Crucis in Jer., *exigua acus caverna*.

* Cod. cit. S. Crucis in Jer. legit *ut nudi... vromemus*.

* Cod. Vat. 6450, *adolescenti dicitur*. In utroque

D autem cod. S. Crucis in Jer. hæc habentur: *dicitur; qui sibi justus videbatur, et sanctus, et omnia legis mandata complexus*.

* Cod. Vallicell. 15, *vade, vende, etc.*

* Idem codd. S. Crucis in Jer. addunt *et habebis thesaurum in cœlo, et veni sequere me*.

* Cod. Vat. 6450, *nuditatem suam prævident*. Cod. Vallic., *foliis pudendæ*.

* Uterque cod. cit., *Nihil pravi tunc*.

* Codd. Vallic. 15, et Casin. 102, *et demergatur*.

* Post hæc Scripturæ verba desinit Vallicellanus codex.

* Cod. Casin., *Christianis scandalizantibus, etc.*

* Uterque cod. memoratus, *puto enim illam*.

* Cod. Vat. 6450, *imperitiæ suæ labore*.

* Item cod., *Verbum Dei mola*.

vultum animi erigere ad Deum, * cordis oculos levare non possit ad cælum. Sed quoniam mola asinaria * saxum esse constat; videamus si et paganorum talis est mola. Talis est planus; saxea enim mola est paganorum Jupiter, Herculesque lapideus, circa quos * cæcis oculis frequenti errore circumeunt. Cæcos, loquam, dixerim eorum oculos qui putant se videre quod non vident; aspicientes enim saxum Deum se videre confidunt. Attamen qui molam volvit, consummandi aliquando finem operis habet, exeundi

HOMILIA LXXXVI.

De bellico tumultu.

ADMONITIO.

Muratorius omnium primus hanc homiliam inter sermones S. Ambrosii usurpatam S. Maximo Taurinensi restituit. Eam enim reperit in codice 98 Ambrosiano, de quo sæpe mentionem habuimus, et cum aliis plurimis eodem ex mss. depromptis in tom. iv *Anecd.* publicavit. Huc usque hoc cum testimonio in sequentibus Maximianorum operum editionibus exornata apparuit. Nos auctoritate codicis 99 S. Crucis in Jerusalem, ubi est pag. 160, sermo 93, eandem illustramus, neque hæsitamus S. præsul Taurinensi asserere, cum et dicendi ratio, rei que argumentum ipsi conveniat.

ARGUMENTUM. — Ad Taurinenses cives ob barbarorum in proximas provincias irruptionem trepidantes, et tuitionem defensionemque Urbis parantes hanc orationem habuit S. Maximus. Forum quippe animos erigere ad spem divini præsidii conatur, admonens, ut pravorum mores corrigentes Dei vindictam ulterius provocare caveant, atque illam piis sanctisque operibus placare studeant.

Movet fortasse vos, fratres, quod tumultus bellorum et incursionem præliorum fieri audimus assidue, et cur nostris temporibus fiant dilectionem vestram fortasse plus movet. Sed hæc causa est quia, quanto magis proximi sumus mundi excidio, tanto magis regno sumus proximi Salvatoris. Ipse enim Dominus ait, quod in novissimis diebus exsurget gens contra gentem, et regnum adversus regnum (Marc. xxxi): et alibi: Cum videritis bella, et terræmotus, et fames, accitote quoniam in proximo est regnum Dei (Matth. xxiv). Ergo vicinitas ista bellorum vicinum magis nobis Christum esse demonstrat. Atque ideo venientem adversarium timere non debeo, quia per hæc signa venire potius intelligo Salvatorem, quamvis enim iste metum incutiat temporalem, ille tamen salutem defert sempiternam. Potens 269 est autem idem Dominus, ut et hostilem a nobis repellat pavorem, et suam nobis præsentiam largiatur. Per hos igitur bellorum tumultus mundi quoddam significatur excidium; futurum enim iudicium Dei hæc inquietudo præcedit. Est autem quoddam commotionis iudicium Dei videre quod metuas. Dum enim cauti sumus ad ea quæ cernimus, cautiore ad illa efficiamur quæ speramus. Vir autem sapiens his actibus terrenis instruitur quemadmodum 4 futuri sæculi debeat iudicium declinare, dum enim perspicit in hac communi perturbatione primores viros * tuitiones in mœnibus præparare, ipse admonetur quemadmodum in futura eversione mundi defensionem

A spem gerit laboris: cui vera mola asinaria ad collum suspenditur, portat lapidem, qui portare debuerat jugum Christi. Asinus ergo ad molam, cæcus ad lapidem, gentilis ad saxum, qui adorat eum quem non videt nec agnoscit. Deus enim non in manufactis habitat, nec in metallo aut saxo cognoscitur. Hic ergo gentilis populus cum persecutionem Christiano intulerit, hac pœna plectitur, ut cum sua sacrilega mola iudicandi sæculi fluctibus demergatur.

B¹ præparat animabus. Cernimus armari civitatis portas, debemus etiam prius in nobis portas armare iustitiæ, de quibus S. propheta dixit: *Aperite mihi portas iustitiæ (Psal. cxv).* Tunc autem civitatis porta munita esse poterit, si prius in nobis portæ iustitiæ muniantur. Etenim nihil prodest muros munire propugnaculis, et Deum provocare peccatis. Illa enim constituitur ferro, saxis et sudibus, hæc armatur misericordia, innocentia, castitate; illa telorum multitudine custoditur, hæc orationum frequentia defenditur. Et ad plenam tuitionem urbium portas principum solent signa præcedere: animarum nostrarum portas signum Salvatoris anticipet. Ergo, fratres, propter futurum iudicium armis nos celestibus muniamus, accingamur lorica fidei, salutis galea protegatur, verbo Dei spiritali gladio defendamur; qui enim his armis instructus fuerit nec præsentem perturbationem metuit, nec futurum iudicium pertimescit. Siquidem sanctus David hac devotione 290 protectus Goliath illum fortissimum armatum etiam inermis occiderit, et virum bellicosum munitionibus undique circumseptum sola fidei virtute prostraverit. Cum enim S. David non operiretur galea, non præcingeretur * gladio, non lancea uteretur; occidit autem illum non telo ferreo, sed gladio spiritali. Quamvis enim inermis oculis hominum videretur, satis tamen erat gratia Divinitatis armatus. Verum ipse spiritalis gladius non fuit gladius; non enim gladio Goliath, sed lapide prostratus occubuit. Legimus in Scriptoris lapidia vocabulo Christum figuratim designari; sicut ait propheta: *Lapidem quem reproba-verunt edificantes, hic factus est in caput anguli (Psal. cxv).* Igitur cum lapide Goliath percussit, Christi virtute prosternitur. Et in qua tandem corporis parte prosternitur? In fronte scilicet; gentilis est sacrilegus homo, ibi percussus a Christo, ubi deerat

clinare iudicium.

* Idem cod., *tuitionem manibus.*

¹ Idem cod., *præparet.*

* Idem cod. S. Crucis in Jer., *clypeo.*

* Cod. 90 cit. S. Crucis in Jer. *legi coramque oculis non possit ad cælum.*

^b Cod. Casin., *etiam saxum esse constat.*

^c Idem cod. Vat., *cæci oculi.*

^d Cod. S. Crucis in Jer., *futurum sæculi debeat de-*

Christus; et ibi ei inferitur mortis exitum, ubi signum salutis non invenitur. Quamvis enim esset Goliath inique armorum protectione munitus, frons tamen ejus patebat ad mortem, quia signaculum Salvatoris non cecidit. Atque ideo ibi percussus, ubi nudus a Dei gratia reperitur. Hæc autem in * figura facta esse nemo est qui nesciat. Nam et David armorum indumentis sese ante præciterat; sed cum esset in fili

A gravis et impeditus, ita ut ambulare vix posset, eadem sine cunctatione projecit, significans arma illa hujusmodi vana et luxuriosa esse opera, in quibus qui sese permiscere voluerit, tanquam gravis et gradiendi ad cælum cursum liberum non habebit. Simil et illud nos docuit quod non in armis tantum speranda victoria est, sed in nomine Salvatoris oranda.

HOMILIA LXXXVII.

De hostibus non timendis.

ADMONITIO.

Hanc quoque homiliam Mabillonius, erutam ex codice Sangallensi in Museo Italico publicavit post duas precedentes, quemadmodum fecisse Gallandium constat ex tom. IX Bibl. veter. Patrum, pag. 351. Titulus apud illos est *Sequentia*, qualis in mss. reperitur. Nos *De hostibus non timendis* eandem inscripsimus; cum hic S. Maximus Christianos ad agenda virtutum opera adhortetur, ut ab inimicis liberentur. Nullius codicis testimonio Sangallense ms. illustramus, cum penitus ea careant omnes; sed quis ambigere poterit hujus pariter Maximum orationis auctorem censendum esse? quandoquidem vix exorsus precedentis summam complectitur?

291 ARGUMENTUM. — *Inexpugnabile est propugnaculum contra hostes resistere precibus, jeuniis ac elemosynis. Qui sine Dei gratia munitionem sibi construere conantur, vulpiam more videntur forege sibi latibulum utraparare.*

Meminit vestra dilectio hoc nos superire dominica prædicasse, ut bonis actibus, assiduis orationibus portas nobis iustitiæ reseraremus, ac frequentibus elemosynis, velut vallo nos misericordie muniremus. Murus enim quidam inexpugnabilis est contra adversarium resistere elemosynis, dimicare jeuniis. Quamvis enim inimici arma sint valida, fortiora tamen hæc arma sunt Salvatoris: quibus qui indutus fuerit, licet inermis oculis hominum videatur, satis tamen armatus est, quia eum Divinitas summa custodit. Bonum est igitur in tribulatione orare, jejunare, psallere, misereseri. Illis enim telis, sicut David exemplum contra Goliath protulimus, solent adversarios suos vincere Christiani, his armis civitatis mœnia custodire. Dicit enim sanctus propheta: *Nisi Dominus custodierit civitatem, in vanum vigilant qui custodiunt eam* (Psalm. cxxvi). In vanum ergo iste vigilat qui putat se armare civitatem, cum ipse fidei arma non habeat. In vanum plane laborat qui testimiat se tuitionem alii parare posse, cum ipse sit Dei gratia destitutus. Ait Dominus in Evangelio: *Medice, cura te ipsum* (Luc. iv). Hoc exemplo dicendum est: prius tu, homo; tuæ consule salutem, ut possis salutem providere multorum. Ceterum cum te imbecillum et infirmum videam, ac Divinitatis auxilio destitutum, non solum civitatis, quæ per te paratur, custodia non confido, sed veror ne conturbet tua desperatio civitatem. Tunc ergo civitas munita est, quando eam magis Deus ipse custodit: tunc autem eam custodit Deus sicut scriptum est, quando habitantes in ea sunt omnes moderati, graves, Christiani atque catholici. Necesse est enim, ut civitatem conservet Deus in qua de præceptis suis inveniat quod reservet. Ceterum ubi est luxuria, perfidia atque blasphemia, illam civitatem non servat Dominus; ne non tam civitas,

B quam quæ in ea sunt peccata servantur. Ergo qui in nomine Domini munitionem præstaret civitati, iste vere securitatem civibus parat. Nam qui sine Dei gratia munitionem urbi construere conatur, hic vulpium more videtur lovæ sibi latibulum **292** præparare. Nonne enim iste tanquam vulpis in ea fovea est, qui terram jugiter fodit, cælum omnino non respicit? Ait enim Dominus, sicut lectum nuper audivimus: *Vulpes foveas habent, et volucres cæli nidos ubi requiescant: filius autem hominis non habet ubi caput reclinat* (Matth. viii): quæ sententia quem intellectum habent diligenter intendamus. Non enim de ipso specialiter animalis locutus est Dominus: sed de his hominibus, qui versuti semper et callidi, vulpes moribus semper imitari student; dum aliena fraudulenter diripiunt, foveam suæ perditionis effodiunt; ideo caput Christi, quod est Deus, habitaculum in his non potest invenire qui habitant in defossis. Quid autem specialiter hæretici vulpibus comparantur nulla cunctatio est. Sunt enim, sicut vulpes, dolosi, importuni et timidi; ubi quietem senserint, ibi rabiem suæ levitatis exercent; ubi vigilantiam repererint, exinde dolosa fraude diffugiunt. Nam sicut memoratum animal semper est fallax, semper incertum, nec aliquando morum potest mutare versutiam, ita et omnis hæreticus semper fallax, semper incertus est; et cum iterum videatur simpliciter loqui, mutat verba, sed non mores, modestiam sermone promittit, rabiem corde depromit. Vulpis cauda fallit, hæreticus lingua circumvenit; vulpis mansuetudinem animalibus fingit, ut capiat; D hæreticus moderationem hominibus promittit, ut nocent; illa autem præludit ut jugulet, hic prius blanditur ut exspoliet. Familiare autem vulpi est gallinæ semper insidiari et pullis, ut si a matre quispiam longius abierit, in ejus prædam capietur; ita et hæreticus matri Ecclesie semper insidiatur et filiis, ut si forte aliquem negligentem invenerit, sua illum rabie circumscribat. Quod autem gallinæ recte comparatur Ecclesia, in Evangelio legimus, dicente Domino ad Jerusalem: *Jerusalem, quoties volui congre-*

* Idem cod. S. Crucis in Jer., in figuram.

gare filios tuos, sicut gallina congregat pullos suos sub alas suas (Luc. xiii)? Recte autem comparatur gallina Ecclesie. Sicut enim non solum suos filios nutrit, sed etiam alienos suscipit venientes; ita et gallina non solum eos nutrit quos ipsa exclusit, sed etiam

appositos sibi educat alienos. Igitur, fratres, armemus nos per hanc hebdomadam jejuniis, orationibus atque vigiliis ut, interveniente misericordia Dei, et barbarorum repellamus feritatem, et hereticorum insidias retundamus. Explicit.

HOMILIA LXXXVIII.

De non tinendis hostibus carnalibus et de gratiis post cibum Deo agendis I.

ADMONITIO.

293 Fortasse dubitabitur utrum hæc homilia cum sermonibus Ambrosianis confusa olim, ut docet editio Parisiensis an. 1569, S. Maximo sit decernenda: quod nonnisi unus aut alter codex ejus assertor reperiatur. Sunt autem hujusmodi codex 99 Sanctæ Crucis in Jerusalem num. 46, et codex Vaticanus 1268, pag. 144. Exstat etiam in codice Laurentiano x Pnt. xiv pag. 281, ubi auctoris nomine caret. Sed Gennadius testimonio suo plenam fidem sibi vindicat, qui precipuis notis titulum illius ita expressit: *De hostibus carnalibus non tinendis et de gratiis post cibum Deo agendis*. Tres memorati codices isdem pene verbis conceptam epigraphem præferunt; nam codex S. Crucis in Jerusalem habet: *De hostibus magis spiritualibus quam carnalibus metuendis, et de gratiis post cibum Deo referendis*. Duo reliqui, Vaticanus et Laurentianus, consonant: *De hostibus magis spiritualibus metuendis, et post cibum gratiis Deo agendis*, non omittentes nisi *de carnalibus*. Gennadii auctoritatem plurimi fecisse videntur Benedictini monachi congreg. Sancti Mauri, ideoque hanc homiliam ab albo sermonum S. Ambrosii deleverunt, et S. Maximo asservierunt, adnotantes in veteribus Ambrosii editionibus haberi titulum: *Super caput vii Job sermo*, etc. Verum posteriores editores, Gymnicus pag. 257, Galesinius pag. 171, Raynaudus pag. 240, et Margarinus in Bibl. Max. tom. VI, pag. 43, eandem Gennadii inscriptionem retinuerunt.

ARGUMENTUM.— *Adversa tolerare sapienti virtutis exercitium est, insipienti prævaricationis occasio. Beneficiorum est retributio divinarum, ut respecti gratias Deo referamus.*

Frequenter admonui vos, fratres, ut, dum licet, dum in spatio est, salutem vestram omnibus modis consuleretis, et in hac vita brevi vitam vobis provideretis æternam. Sapiens enim quisque intelligit quod hæc vita hominum non ad quietem data, sed ad laborem, hoc est, ut hic laboret et in posterum requiescat. Hic autem requies nulla; tantis enim malis hæc vita repleta est, ut comparatione ejus mors remedio putetur esse, non pœna; nam ideo brevem illam fecit Deus, ut molestiæ ejus, quia prosperitate non poterant, temporis exiguitate finirentur. Denique sanctus Job dicit: *Piraterium est vita hominis super terram* (Job vii); hoc est, sive quod homines in hac

vita omnia experiantur mala; piraterium enim Latine experimentum dici potest; seu certe piraterium, quod in hac vita circa homines diaboli, tanquam pirata descevit; piraterium enim habitaculum piratarum est. Tandiu ergo in piraterio sumus, quandiu in hac carne positi prædonum spiritualium tentationibus subjacemus; quamvis in hac ipsa vita etiam carnales nobis, qui sunt barbari, piratæ non desunt; minus tamen eos timeo qui, etsi auferunt patrimonia, non possunt auferre justitiam; 294 si aurum tollunt, Christum certe tollere non possunt; si diripiunt argentum, non possunt diripere Salvatorem. Quis igitur non festinat habere sibi Christum, quem non possit ab eo nec prædo diripere, nec hostis auferre, nec captivitas separare? Qui enim habet Christum, hominem non veretur inimicum. Quid enim facturus saucienti? Pecora ejus abducat? Hoc etiam morbi lues

^a Codd. S. Crucis in Jer. et Laurent. addunt, dum tempus in spatio est, salutem vestram omnimodis, etc.

^b Codd. 99 S. Crucis in Jer. et Vat. 1268, compa-

ratione ejus mors remedium putetur esse, non pœna.

^c Idem cod. 99 S. Crucis in Jer. et Vat., Quia igitur non festinet.

^d Hic autem requies nulla est; tantis enim malis hæc vita repleta est, ut comparatione ejus mors remedio putetur non pœna. Nam ideo brevem illam fecit Deus, ut molestiæ ejus, quia prosperitate non poterant, temporis exiguitate finirentur. — Admonerat ante fideles Maximus de vite brevitate, in qua elaborandum est omnibus, ut per ægonem virtutum acquisitio fiat æternæ felicitatis. Deinde docet libenter subeundam esse mortem; cujus per eam terrene omnes calamitates et molestiæ, quas mundi hujus voluptates lenire nequeunt nec auferre, finem habent. Mors igitur, quamvis sit pœna peccati, non est omnium malorum maximum, quemadmodum gentiles philosophi eam appellabant, sed remedium salutare, quo homines ab adversitatibus et ærumnis omnino liberantur. Eandem doctrinam tradit S. Ambrosius lib. de Fide resurrectionis; seu libro II de Excessu Satyri fratris, num. 46, tom. IV opp. edit. Venetæ an. 1751, ubi pluribus argumentis probat mortem strenuo animo ferendam. Primo enim loco nobis Christi exemplum proponit, qui potuit non mori, si voluisset: Sed neque refugendam mortem quasi ignavam putavit, neque melius nos quam moriendo servasset. Itaque mors ejus vita est omnium mors ejus victoria

est, mors ejus sacramentum est; non igitur mærenda mors, quam Dei Filius non dedignatus est, non refugit; non resolvens est ordo naturæ. Præterea addit communem esse omnium hominum conditionem, a qua nemo liber evadit, et cum necessario moriendum sit, levitate laborat animus, qui formidat mortem, et tri titiam luctuosam facit. Tertio confirmat Ambrosius hanc veritatem, quod mors quidem in natura non fuit, sed conversa in naturam est; non enim a principio Deus mortem instituit, cum primos parentes immortales fecerit, et paradisi incolas constituerit; sed eorum prævaricatione damnata in labore diurno, gemituque intolerando vita hominum cepit esse miserabilis, debuit dari flus malorum, quandoquidem etiam mors præmatura æternam parit salutem; ideoque de Justo legitur Sap. cap. vi: *Nuptus est, ne mulier mutaret intellectum ejus*. Nam a carnalibus et a mundi illecebris liberatus Deo vivit, qui cum le renu e carcere exiit et transiit in regnum suum. Natura enim humana per mortem non destruitur; sed gratia Salvatoris aspirante recipit immortalitatem, in qua condita fuerat, et Creatoris imago et similitudo præ in homine, dum conderetur, impressa fuit, perfectior, atque formosior resurgit.

facere consuevit. Armenta diripiet? Istud damnum abactores tolerando jam didicit. Ipsum fortassis * non illi admovent tædia, sed remouet; hoc enim illi intulit, quod maiore cum molestia febris afferret, præsertim cum dicat Dominus: *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere (Matth. x).* Illi igitur spirituales plus metuendi piratæ sunt, qui non solum corpora hominum, sed et animas spoliare consueverunt; qui non tam aurum mundi quam aurum fidei auferre nituntur; qui non tam sæculi substantiam quam Christi sapientiam depredantur. Nam ipsi nobis spirituales hostes hos carnales immittunt, ut probeatur in tribulatione positi quam sinus confidentes in Deo, qui de solo ipso remedium postulemus. Sunt enim quidam qui, in tribulatione positi, dicant malis artibus hostes vincere, iisdem eos artibus debere superari, desperantes de Deo, a demonibus victoriam flagitantes; miseri homines nesciunt quid faciant, quid loquantur. Dum enim rebus suis metunt, obliui sunt religionis ac fidei, qui res quidem suas forte 295 non ^b perdunt, sed quod est amplius suas animas perdiderunt. Dicit sanctus Job: *Si bona excipimus de manu Domini, quare non mala tolerabimus (Job. ii)?* Hoc est si bonis superuenientibus iucundamur, quare non et aduersis accidentibus confortemur? Adversa tolerare sapienti virtutis exercitium, insipienti prævaricationis est occasio. Dixi ego frequenter ut in hac vita brevi vitam vobis provideatis æternam, quod doleo cur hoc facere

HOMILIA LXXXIX

De eodem argumento II.

ADMONITIO.

397 Cum hæc homilia sit continuatio precedentis, cuius memuisse iocundum duximus, a agnoscen-tes Benedictini monachi congreg. S. Mauri ejusdem auctoritati adhæserunt. Ita in præf. ad serm. S. Ambrosii. Eorum assertionem confirmant testimonia duorum codicum miss., nempe 99, S. Crucis in Jer., et Vaticanus 1268, qui S. antistitis Taurinensis nomine eam adornarunt, et tanquam concionem cum priore conexam retulerunt. In codice Laurentiano x Plut. xiv hæc homilia est anonyma, ejus tamen titulus: *Item sequentia*, ad eam quæ ei præcedit spectare declarat. Quapropter collectores homiliarum, Cundio excepto, qui separatim vulgavit tom. I, pag. 133, utramque successive ediderunt, Grynæus scilicet pag. 271, Galesinius pag. 172, Raynaudus pag. 41, Margarinus in Bibl. Max. tom. IV, pag. 43, apposito titulo: *Homilia secunda ejusdem unde supra.*

ARGUMENTUM. — S. Doctor fideles hortatur, ut omnes actiones a Deo aspiciantur, et pro singulis quotidianis donis gratias ei referant; idque ut faciant, eos non solum doceri ratione, sed etiam admoneri exemplis, ostendit.

Satis abundeque dixisse me credo superiore Dominica ad correptionem eorum qui, divinis muneribus perfruentes, gratias non referunt Creatori; et utentes beneficiis coelestibus, tanquam ingrati et indigni beneficiorum, non remunerantur auctorem; ingrati, inquam, qui Deum nec quasi servi metuunt Dominum, nec quasi filii honorificant ut parentem. Dicit per prophetam Deus: *Si Dominus sum, ubi timor meus? si pater, ubi amor meus (Malach. i)?* Hoc est,

A contemnatis. Cum enim jejunandum dicimus, præter paucos nemo jejunat; cum elemosynæ faciendæ, major avaritia vos constringit. Orare autem et agere Deo gratias, quid sit, plerosque de vobis arbitror ignorare; qui surgentes primo diluculo non nisi de prandio cogitent; cum pranderint, somno se tradant, nunquam Divinitati gratias referentes, quæ illis et prandium ad refectionem, et somnum dederit ad quietem. Ulisque, tu Christiane, si es utilis, meminisse debes cujus panem comedis, et ei laudem 296 dicere. Dic mihi num, si aliquid de tuo cuicumque largiris, expectas ut tibi gratias agat, ut benedicat demum de quo ei humanitas sit tributa? Cui si forte gratias non agit, quemadmodum a te denotatur ingratus? Ita ergo et a nobis expectat qui nos pascit Deus, ut pro præstitis ab eo ^d gratias reframus, et saturati donis ipsius laudes dicamus. Hæc enim beneficiorum est retributio divinarum, ut cum refuli fuermus, bene nos confiteamur acceptos. Cæterum, si accipientes divina munera, taciti et immemores fuermus, tanquam ingrati et indigni eorum subministratio fraudabimur; ut Deum, quem beneficiis non cognovimus, malis ingruentibus requiramus, et ad ersis stimulemur ad rogandum, * quod prosperis gratias non egimus ad fruendum, sicut nunc ^f contingit, ut qui in pace pigri fuermus ad laudes referendas, modo in tribulatione trepidi existamus ad pericula deploranda.

C si servus es, redde Domino timoris obsequium; si filius, exhibe patrifamilias affectum. Tu autem cum gratias non ag's, Deum nec diligis, nec vereris; unde aut contumax servus, aut superbus es filius. * Qui est igitur utilis Christianus semper debet Patri ac Domino suo laudes dicere, et in ejus gloriam omnia procurare; sicut ait beatus Apostolus, dicens: *Sive manducatis, sive bibitis, sive aliud facitis, omnia in gloriam Dei facite (I Cor. x).* Videte quale ⁱ viri Christiani Apostolus voluit esse convivium, ut magis fides Christi quam prandii sagina comedatur, et plus reficiat hominem dominici nominis frequens invocatio quam epularum multiplex et copiosa collatio, meliusque pascat esurientem religio quam sagina. Om-

* Cod. Vat., *Ipsum fortassis occidit non illi.*

^b Cod. Vat., *perdunt.*

^c Idem cod. Vat., *excipimus.*

^d Idem codd. S. Crucis in Jer. et Vat., *illi gratias referamus.*

^e Idem cod. S. Crucis in Jer., et Vat. legit, *qui prosperis, etc.*

^f Cod. Vat., *concupit.*

^g Cod. Vat. 1268 legit: *Quid est igitur? utilis Christianus, etc.*

^h Cod. Laurent. 10 legit: *si aliquid aliud facitis.*

ⁱ Cod. Vat.: *Videte quale viris Christianis Apostolus voluit esse convivium.*

nia, inquit, in gloriam Dei facile. Omnes ergo actus *A* * nostros Christo velut socio vel teste compleri, hac scilicet ratione, ut bona ipso auctore faciamus; mala propter ipsius contubernium declinemus. **293** Erubescit enim mala facere qui scit Christum se habere participem. Christus autem in bonis adiutor est, in malis noster est conservator. Ergo cum diluculo surgimus, debemus, priusquam procedamus e cubiculo, gratias agere Salvatori, et ante omnes actus sæculi, actus habere pietatis, qui nos quiescentes et dormientes in lectulis custodivit. Quis enim nisi Deus dormientem custodit hominem? qui ita resolutus in somnum, et oblitus sui vigoris humani, a se alienus efficitur, ut nesciat quid ipse sit, ubinam demoretur, adesse sibi certe ipse non possit. Necessarius igitur Deus adest dormientibus, quia dormientes sibi adesse non possunt; et a nocturnis insidiis genus hominum ipse custodiat; quia id temporis ^b nemo alter pervigilat, deo ergo illi gratiam qui, ut ego securus dormiam, ille pervigilat. Ipse enim nos Deus ituros cubitum quodam gremio quietus suscipit, et thesauro pacis recondito servat, et caliginum quadam tuitione in lucem defendit; ut malitia inimicorum hominum repellatur tenebris, quæ non potest benignitate depelli; et pacem fessis præstet obscuritas, quam non præstabat humanitas; dum enim nescit homo ubi suum adversarium persequatur, pacem, quam volens præstare noluit, præstat invitus. Debemus ergo surgentes gratias * Deo agere, et omne diei opus in signo facere Salvatoris. Nonne cum adhuc gentilis esses, solebas signa perquirere, quæ signa, quibus rebus essent prospera, magna inquisitione colligere? Jam nunc nolo erres in numero; scito quia in uno signo Christi omnium rerum est tuta prosperitas. Qui in hoc signo seminare cœperit, vitæ fructum consequatur æternæ, qui in hoc signo iter facere aggreditur, ad **299** cœlum usque perveniet. In hoc igitur nomine omnes actus nostri dirigendi sunt, et ad ipsum totius vitæ nostræ commotio referenda; quia, sicut ait Apostolus: *In ipso vivimus, movemur et sumus* (Act. xvii, 28). Sed et cum vespera diem claudit, ipsi debemus per psalterium laudem dicere, et gloriam ejus modulata suavitate concinere, quo, operum nostrorum consummato certamine, veluti victores requiem ^d acquiramus, et laboris quædam palma sit soporis oblivio. Hoc autem ut faciamus, fratres, non solum docemur ratione, sed etiam admonemur exem-

plis. Nonne * videmus et minutissimas aves, cum illucescentem diem aurora producit, in quibusdam nidorum cubiculis varia dulcedine personare, et id studioso agere, priusquam procedant, ut Creatorem suum, quia loquela non possunt, suavitate demulceant; et quemadmodum unaquæque earum, quoniam confessione nequit, modulis prodat obsequium; ita ut videatur sibi devotius gratias agere, quæ dulcius personavit, hoc etiam, peracto diei cursu, similiter facere? Quid ergo sibi vult ista certis temporibus disposita cantilena et jugis intentio, nisi gratiarum quædam sit immoderata confessio? Pastori enim suo avis imoxia, quia sermone non potest, suavitate blanditur; habent enim et aves pastorem suum, sicut ait Dominus: *Respiciite volatilia cæli, quoniam non serunt, neque metunt, et Pater vester, qui in cælis est, pascit illa* (Matth. vi). At quibus tandem cibus pascuntur aves? villissimis scilicet et terrenis: aves ergo propter **300** viles escas gratias agunt, tu pretiosissimis epulis pasceris, et ingratus es. Quis igitur non erubescat, sensum hominis habens, sine psalmodum celebritate diem claudere; cum ipse aves ad gratificandum psalterii suavitate persultent; et ejus gloriam non versuum dulcedine personare, cujus laudem volucres modulata cantilena pronuntiant? Imitare ergo, frater, minutissimas aves mane et vespere Creatori gratias referendo; et si es devotior imitare lusciniam, cui quoniam ad dicendas laudes dies sola non sufficit, nocturna spatia pervigili cantilena decurrit; et tu igitur laudibus tuis diem vincens operi tuo adde nocturna currentia curricula, et insomnem suscepti laboris industriam psalterii serie consolare. Et quia de his avibus mentionem feci quæ noctibus vigilant, nolo te imitatore esse nocturnæ, quæ licet per noctem vigilet, per diem tamen pigra vel cæca est, quæ grandibus oculis tenebrarum caligines diligit, splendorem solis horrescit, mirum enim in modum illuminatur obscuritate, luce creatur. Istud animal hæreticorum figura est atque genitium, qui tenebras amplectuntur diaboli, lucem Salvatoris horrescunt, et grandibus disputationum oculis cernunt vana, non respiciunt sempiterna. De his ait Dominus: *Oculos habent, et non videbunt: in tenebris ambulant* (Psalm. cxm). Sunt enim acuti ad superstitiones, hebetes ad divina; qui dum se putant ^e sublimius evolare sermonibus, tanquam nocturnæ veri luminis splendore turbantur.

HOMILIA XC.

De penitentia et jejunio Ninivitarum I.

ADMONITIO.

301 Si de hominibus auctore hic solum agendum esset, ex codicibus mss. eam S. Maximo decernentibus res brevi concluderetur; at cum multa sit in titulo discrepantia ad longiorem cogimur disceptationem. Codices aliqui simplici hac epigraphe: *De jejunio Ninivitarum*, homiliam inscribunt; qui sunt vetustissimi

* Cod. Laurent. habet: *Omnes ergo actus Christo vult socio.*

^b Cod. S. Crucis in Jer., Laurent. 40 et Vatic., quia id temporis ad custodiendum alter nemo pervigilat.

^d Cod. S. Crucis in Jer. et Vat. legunt: *Christo agere.*

^a Cod. Vat. 1268, et Galesinius legit: *Veluti victores requiem mereamur.*

^e Cod. Vat., *Nonne enim videmus.*

^f Codd. S. Crucis in Jer. et Vat. omittunt neque serunt.

^g Cod. S. Crucis in Jer., et Galesinius, qui dum se putant subtilibus evolare sermonibus.

Sangallensis homil. 71, Vallicellanus A 7 pag. 41, et 99 S. Crucis in Jerusalem homil. 43. Codices vero Belgici, Martiniensis et Cambronensis, nec non Ratisponensis S. Emmerami pag. 27, titulum habent: *De Ieiunio et de jejuniis Ninivitarum*. Ab his differt codex Ambrosianus H 164, homiliam de *rogationibus* vocans: *Incipit sermo de rogationibus*; et codex Casinensis cxi pag. 26: *De Ieiunia maiore sermo S. Maximi episcopi*. In Laurentianis codd. 37 Plut. xvii et 157, olim aedil. metropol. eccl. Flor., deest titulus, et solum indicatur auctor illis usitatis verbis: *Unde supra*, cum praecedens homilia S. Maximi nomine exornetur. Hic lectores nostros admonemus, in duobus codd. Vaticanis 1268 et 645, abrasum conspici auctoris nomen, auctoremque S. Ambrosii; ac duos alios codices, nempe Vat. Palatinum 455 pag. 231, et Urbevetanum pag. 150, anonymos esse. Quomodo ergo tanta scriptionum varietas concilianda? Gennadius, qui primigenios homiliarum Maximi titulos primus recensuit, hanc *De penitentia Ninivitarum* nominavit. Gennadio igitur adhaeserunt quotquot *De jejuniis Ninivitarum* homiliam appellarunt, cum per universale jejunium acta sit a Ninivitis penitentia in predicatione Jonae. Qui vero addiderunt veteri titulo *De Ieiuniis vel De rogationibus* ritum in Ecclesia a multis annis introductum, ut tribus diebus ante Domini Ascensionem jejunium, et publicae supplicationes haberentur, secuti sunt. Litania profecto idem significat ac supplicatio, eaque duplex est; solemniior in die festo S. Marci, ejusque institutio antiquissima habetur, cum de ea S. Gregorius Magnus in lib. ii Epist. mentionem faciat. Nonnulli a S. Lazaro Mediol. episcopo, S. Eusebii praedecessore eandem repetunt institutionem. Aliis litaniae minus solennes, quae rogationes Ascensionis etiam vocantur, instituiturque dicuntur a S. Mamerto episcopo Viennensi in Gallia, a quo deinde Eccl. Rom. tempore Leonis PP. III., alicae Ecclesiae ejusmodi ritum acceperunt. Vid. Incontrium archiep. Flor. lib. Explic. fest. pag. 231. Rogationem autem jejunium non retinet modo nisi Ecclesia Mediol., quibus diebus supplet jejunium Quadragesimae, cujus initium apud ipsam non est nisi a prima ejusdem dominica. Nos in collocanda hac homilia ab ordine recessimus ceterorum editorum, qui eam post homilias Paschatis retulerunt, ut Gymnienus pag. 102, Galesinius pag. 158, Raynaudus pag. 221, et Margarinus Bibl. Max. tom. VI, pag. 27, et inter homilias *de diversis* posuimus, quia nihil habet concilio Maximi de *rogationibus* vel *Ieiuniis*, et cum ad eam appellet sequens homilia, quae est altera de Ninivitis, ut utriusque connexio videatur, utramque simul edere optimum duximus, omitta tituli additione: *De Ieiuniis*.

ARGUMENTUM. — *Tota Ninivitarum civitas in tribulatione jejunavit; nos quoque temporum angustias sustinentes omnes pariter jejunare debemus, et misericordiam Dei cunctorum abstergentia implorare.*

Legimus in prophetis (Jon. iii), * cum Ninive civitati subversio divinitus immineret, et juxta sententiam Dei destruendi illam tempus ingrueret, consistentes in ea aliquid non habuisse praesidium, nisi ut abjectis ^b crapulosis epulis jejunia continuata susceperant, et divitiarum ambitione ^c seposita, humilitate se paupertatis induerent; scilicet ut exinde remedium perciperent unde eis perditio contingebat; hoc est, ut iram Divinitatis, quam luxuriando provocaverant, abstergerent leuitate, et offensam quam in eos superbia contraxerat humilitas mitigaret. Dicitur ^d 303 calim in illa tribulatione ipse rex, deposita imperialis purpura, regali ambitione submissa, membra sua cilicio praeinxisse, atque in sacco ^e se diebus se noctibus volutasse. Sapiens ergo rex, qui sciret quemadmodum adversa ^f sibi superare deberet; ^g hostes enim virtute superabat, Deum autem humilitate vincebat. Sapiens plane rex, qui intelligeret quibus armis uteretur pro temporis qualitate; cum enim ^h insidiantur illi homines, apprehendit arma bellica; cum irascitur ⁱ ei Deus, corripit arma justitiae. Sapiens, inquam, rex, qui pro salute civium, peccatorem se magis confitetur esse quam re-

* Cod. Casin., quia cum Ninive, etc.

^b Tres codd. Ambros., Vat. et S. Crucis in Jer., copiosis epulis.

^c Cod. Vat. 6451, deposita.

^d Quinque codd., in sacco et cinere se, etc.

^e Cod. Urbev. omittit sibi.

^f Idem cod. Urbev. habet hostem pro hostes; et Dominum pro Deum.

^g Cod. Vat. 1270, insidiantur.

^h Codd. Vat. 1270 et 6451, illi Deus, abripit, etc.

ⁱ Cod. Vat. Palat. 455 haec habet: immoratur, et de misericordiam Domini cum sibi subjectis obtinere meruit, teste Scriptura, quae dicit: Vidit Deus opera eorum, quia conversi sunt de via sua mala, et misertus est Dominus avaritiam, quam locutus

A gem; obliviscitur enim se regem esse, ubi Deum regem omnium pertimescit; nec potentiae suae meminit, ubi potentiam Divinitatis agnoscit. Obliviscitur ergo se regem esse, dum proficit purpuram, dum diadema deponit, cilicio autem vestitur et sacco, jejuniis perseverat, orationibus ^a immoratur. Mira ^b 303 res: dum se regem hominum ^c esse non meminit, rex incipit esse justitiae. Religiosus igitur princeps non perdidit imperium, sed mutavit. Principatum enim ante militaris disciplinae tenuit, nunc caelestium disciplinarum obtinet principatum. Non, inquam, perdidit imperium, quia sive ferro, sive justitia, pro civium salute primus invigilat: primus plane invigilat; quia, ut tota civitas jejunaret, famem sibi rex primus indixit, ^d et solus omnium causa

B prior cepit esurire, quam miles; necesse enim erat ut qui potentior ceteris fuerat, devotior foret universis. Exemplo igitur suo ^e praeparat religioni exercitum, non armis, sed sola ^f devotione munitum: jubet omnem sexum, ^g omnem aetatem a diurnis epulis abstinere. Additur religioso exercitui numerus, cum in tali devotione etiam infantia militare compellitur. Pietas enim ^h esse creditur in tali causa parvula quoque cibi substantiam denegare; non enim sufficebat ad placandum Deum ⁱ peccantium satisfactio, nisi seniorum quoque peccata parvulorum innocentia deploraret, et fletibus alienis delicta sua

est, ut faceret eis, et non fecit. Hic desinit homilia haec in eod. cod. Vat. Palat.

^a Codd. Vat. 1270 et Casin. omittunt esse.

^b Cod. Vat. 1270 et Casin., et salutis omnium causa primus capit esurire. Cod. vero Urbev., et salutis causa prius capit esurire.

^c Cod. Ambros., S. Crucis in Jer. et Vat., praeparat religionis exercitum. Codd. Vat. 6451, Casin. et Urbev., praeparat religionis exercitum.

^d Cod. Vat., sola devotione esse munitum.

^e Codd. Urbev., Vat. 6451 et Casin.; omnemque aetatem.

^f Codd. Urbev. et Casin., Pietas enim creditur in tali causa parvula cibi substantiam denegare.

^g Cod. Vat. 6451, peccati pro peccantium.

juvenis ablueret. Ista autem, fratres, omnia * in A
 communionem nostri facta esse nemo est qui
 nesciat, ut quotiescunque tribulationibus perurge-
 mur ad hæc præsidia concurramus; ut puta, adver-
 sarius imminet, inimicus in promptu est, jejuniemus
 et vincamus. Solent * quidam homines, quoties-
 cunque necessitatem arduam nimis patiuntur, ad
 proximas gentes auxilii causa destinare legatos. Nos,
 quod est melius, legationem ad Deum per jejunia
 destinamus; ab ipso imploremus * auxilia, ad ipsum
 nos corde et orationibus conferamus; auxilium enim
 illi non aliunde rogando petiverunt, sed de suis je-
 junando visceribus exegerunt. Cur ergo petat ab al-
 tero, qui intra se potest invenire **304** quod quæ-
 rit? Quanto * enim Deo viciniore fuerimus, tanto
 adversarii nostri a nobis longius † repellentur. Opor-
 tet igitur proximos nos fieri Deo; quoniam dicit pro-
 pheta: *Eecce, qui elongant se a te, peribunt (Psalm. xxi).*
 Quod si a Deo qui longe sunt peribunt, utique qui
 sunt proximi salvabuntur; aliter ergo proximi Deo
 esse non possumus, nisi ad eum jejuniis, orationibus
 et eleemosynis propinquamus. Deus enim ipse misē-
 ricors, jejuns, et sanctus est; atque ideo qui vult
 proximus Deo esse, debet † imitari hoc esse quod
 Deus est. Tota igitur in tribulatione Ninivitarum ci-

vilas jejunavit; † bene, quod dixit, tota; non solum
 enim senes, juvenes et infantes, sed etiam † pecudes
 legimus jejunasse. Mira res: jejunat pro civitatis
 peccato, quem peccati conditio non constringit.
 Unde et nos, fratres carissimi, temporum angustias
 sustinentes omnes pariter jejunare debemus, et mi-
 sericordiam Dei cunctorum abstinence implorare.
 † Nam quale sit hoc Christianum pro salute sua non
 facere quod pecudes pro hominum salute fecerunt?
 Nisi quod † stolidior pecude est, qui indieto pro se a
 sacerdote jejuniō non jejunit; nonne enim pecus est,
 qui non intelligit quid illi immineat, quid illi incum-
 bat? Et pecus quidem videns declinat soveam, cavet
 præcipitia. Tu autem non vis jejunando periculum
 declinare quod ceruis? Desperationis enim genus
 est tunc † te manducare, cum abstinere debeas, tunc
 gaudere, cum debeas † deplorare. De hac despera-
 tione Apostolus dicit quod a nobis avertat Deus:
Manducemus et bibamus: cras enim moriemur (I Cor.
xv). Jejuniemus ergo, fratres, sine intermissione, ut
 hostes nostros orationibus et abstinence superare
 * possimus auxiliante Domino nostro, qui cum Patre
 et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculo-
 rum. Amen.

HOMILIA XCI.

De Ninivitis II.

ADMONITIO.

305 Augusta Taurinorum trepidante, civibusque se ad fugam parantibus ob imminens barbarorum,
 Attile scilicet exercitus incursionem, a S. Maximo hæc et superior homilia rectitate videntur. Sicut in prima,
 Ninivitarum exemplo, qui penitentia Deum ad veniam et ad misericordiam flexerunt, Taurinenses hortatus
 est Maximus, ut sanctis operibus a tanto discrimine servari mererentur, ita iterata hæc oratione, non tam
 novis monitis quam validioribus consiliis timidores aggreditur ne patriam deserant, eosque erigit ut in
 Deum spem omnem salutis convertant. Utraque homilia tam propria est S. antistitis nostri, inspecta tempo-
 ris conditione, ut alteri convenire nequeat. Ex codice Sangallensi, ubi est homilia 72 excerpta primus edidit
 in tom. I parte 2 Musci Italici Mabillonius, et post ipsum Gallandius. Confirmatur testimonio codicis 99
 S. Crucis in Jerusalem, ubi est homilia 90 cum titulo: *Item sequentia, qui pariter legitur in codice Sangal-*
lensi. De elocutione nihil addimus, ea profecto talis est, ut S. Maximi eloquentiam ostendat.

ARGUMENTUM. — Iterum de Ninivitis penitentibus, qui
 humilitate et jejuniō iram Dei ab excidio urbis aver-
 terunt. His atque similibus operibus populum suum
 admonet S. episcopus, ut sibi magna instante cala-
 mitate divinum auxilium exorent, caveantque ne pa-
 triam deserant.

Diximus anteriore dominica Ninivitas in tribula-
 tione positas Divinitatis misericordiam per abstenen-
 tiam meruisse, et civitatem suam de periculo jejuniis
 liberasse; tantæque eos fuisse sapientie, ut non alie-
 nis se præsidii defenderent, sed propria devotione
 salvarent. Nam non statim desperaverunt de salute
 sua; quia audierant a propheta cum civitatis se mœ-

nibus subvertendos. Sed quanto proximum annunti-
 batur excidium, tanto magis religiosis actibus arma-
 bantur; nec reliquerunt evitendam civitatem suam,
 sed in ea potius permanserunt, sapientes scilicet, ut
 quæ civium vexabatur peccatis, civium orationibus
 salvaretur; et cui perditionem mala conversatio in-
 tulerat, ei salutem devotio religiosa conferret. Justum
 enim erat ut quos fuerat passa peccatores, eosdem
 haberet proprios defensores. Civitati enim nonnulli
 propter civium peccatum inferitur excidium. Desine
 ergo peccare, et civitas non peribit. Quid fugis pa-
 triam? Si vis salvus esse, tua potius peccata subter-

* Codd. Vat. 1270 et Casin., ad communionem
 nostram facti esse quis nesciat. Cod. Vat. 6451, ad
 communionem nostram nemo quis nesciat.

† Codd. tres Vat. et S. Crucis in Jer., et vincimus.

‡ Cod. Vat. 1270, Solent quidem homines.

§ Codd. Vat. 1270, 6451, et Casinen. singulari
 num., auxilium.

¶ Cod. Vat. 1270 et Casin., Quanto ergo.

‡ Cod. Vat. 1270, 6451, et Casin., repelluntur.

§ Cod. Casin., a te, Domine, peribunt.

¶ Cod. Vat. 1270, debet jejungere, et imitari, hoc
 esse, etc.

‡ Ita legit cod. S. Crucis in Jer.; Galesinius vero.

bene dixi, tota. Codd. Vat. 1268 et 1270, quid dixi,
 tota?

† Cod. Vat. 1270 et Urbevet., pecora pro pecudes.

‡ Codd. Casin. et Urbevet. legunt, Nam, quid est?
 Christianum pro salute sua hoc non facere, quod pe-
 cudes pro salute hominum fecerunt?

§ Cod. Urbevet., stolidior pro stolidior.

¶ Cod. Urbevet. non habet verba tunc te mandu-
 care, cum abstinere debeas.

‡ Cod. Vat., cum debeas plorare.

§ Cod. Vat., possimus per Jesum Christum Domi-
 num nostrum, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et
 regnat in sæcula sæculorum. Amen.

fuge. Si tu peccare desieris, victus est inimicus. Dicit A ad Abraham Scriptura divina per decem justos patriam posse salvam. Igitur si justus sunt qui salvam faciunt patriam, utique injusti sunt qui relinquunt; et si illi propter praesentiam suam consequuntur gratiam, necesse est ut hi propter fugam desolationem mereantur. **306** Injustus plane et impius est filius, qui periclitantem deserit matrem. Mater enim quodammodo dulcis est patria, quae te genuit, quae te nutrit, quae, ut fugere possis, te divitem fecit. Nam si non tibi suppeteret sumptuum copiosa substantia, fugae praesidium non haberes; atque ideo avaritia ductus, dum metuis divitias tuas perdere, impius in matrem esse non dubitas. Unde intelligimus te plus pecunie tuae consulere quam salutem. Dic mihi, o bone civis, cur fugere disponis? Cur patriam derelinquis? Captivitatem fortasse metuis, dare veniam non intelligis? Nescis quod haec est prima captivitas patriam non videre, et, quod gravius est omni malo, hostilis peregrinationis exsilium sustinere? Solet, qui aliquid sceleris admisit, huiusmodi poena damnari, ut pellatur patria, regionibus incognitis relegatur. Hoc igitur malum propria tibi provides voluntate, quod solet supplicii causa damnatus excipere. Sed ponamus te forti esse animo, et aequanimiter tolerare posse peregrinationis injuriam; dic mihi, qua inter extra-

neos libertate victurus es? Nonne cum loqui coeperis, obijciatur tibi, unde iste exsulat, unde iste fugitivus advenit? Nam et nostram civitatem opprimere nititur, ut patriam suam oppressit? Ita aporiaberis, ita conturbaberis, ut libertati tuae metuens verearis ne ingenuitati tuae ibi non invenias assertorem. Mihi crede; in aliena patria tanta auditurus es, quanta in tua patria aliis saepe dixisti. Illud autem nolo dicere, quod quamvis dives sis in patria tua, quamvis copiis perfruaris; statim ut exieris de domo tua, mendicus, et pauper es. Dicit ergo Deus ad Abraham per decem justos civitatem posse salvam. Male igitur de te sentis, popule Christiane, si in tanto coetu nostro ad salvandam **307** civitatem decem justos esse non credis. Dum enim deseris patriam, profliteris non in ea esse dignos quorum meritis liberetur. At ego vereor ne, omnibus in ea justis relictis, tu solus, qui deseris, inveniaris injustus. Sed nolo de decem justorum numero te perturbes. Legimus autem quod de Sodomitarum excidio **308** meritis suis Loth solus liberaverit civitatem: quod plus valuerit ad salvandum minus gratia, quam ad evertendum peccata multorum. Exeunti enim illi de Sodomis hospitii causa Segor parva conceditur. Quod si justo hospiti donatur civitas, quanto magis justo patriam conceditur possessori? Explicit.

HOMILIA XCII.

De barbaris non timendis ei qui Deum timet, et de S. Elisaeo I.

ADMONITIO.

Mabillonius, qui hanc et sequentem homiliam reperit in celebri mss. Sangallensi, priorem inter sermones Ambrosii jam vulgatam dixit; alteram in Museo Italico tom. I, parte 2, et primam ex duodecim homiliis S. Maximi ineditis publicavit. Admonet tamen in praefatione, quod si Maximus anno salutis 420, juxta Gennadium ad superos evectus fuisset, non invenirentur eo tempore barbari Italiam invadentes, cum calamitas illa multo serius contigit; quare aut concidit Gennadii testimonium de obitu S. Maximi, aut alius homilia auctor est inquirendus. Huic difficultati satisfacisse videmur in commentario Vitae S. Maximi, ubi per longam homiliarum et sermonum seriem demonstravimus aetatem S. antistitis Taurinensis circa medietatem saeculi quinti esse collocandam, ut quae de eo certis documentis traduntur, firma consistant. Eadem recenset ipse Mabillonius, suntque duo scilicet concilia, Mediolanense atque Romanum, quibus certum est sanctum Maximum interfuisse. Ne diutius ergo in explorata epocha S. Maximi immoremur, homiliae hanc ipsi concedendam proferimus, suadentibus non tam avi illius circumstantiis, quam tribus summe auctoritatis codicibus, scilicet Ambrosiano, Sangallensi homil. 73, et S. Crucis in Jerusalem 99 homil. 21. Eorum titulus penes hos duos posteriores codices conformis, sed imperfectus (deest enim illis) sic habetur: *De barbaris non timendis, qui Deum timeant, et de S. Elisaeo*. Duo codices Ambrosio homiliae ascribentes nobis adversantur, quorum unus est Vaticanus 1277 pag. 60, alter Laurentianus x Plut. xiv pag. 341; at argumentum de quo agit homilia aetate Ambrosii non convenit, cum sub imperatoribus Theodosio Seniore et Valentiniano Italia in pace quievit; deinde dictio Maximi est propria; atque apud omnes criticos vetustate et aestimatione codices Ambrosianus et Sangallensis majorem fidem sibi vindicant. Nos titulum juxta codicem Ambrosianum designavimus. Gallandius lectionem Mabillonii, sive codicis Sangallensis secutus est, quam nos juxta meliores codices supplevimus.

ARGUMENTUM. — Populum suum adhortatur S. episcopus ut ne adventantes barbaros timeat, si dimicet oratione, misericordia atque jejunio, quae sunt arma Christianorum. Afferit exemplum Elisaei, qui, a rege Syriae appetitus ad mortem, de divino certus auxilio ejus insidias non formidavit.

Saepe dixisse me memini quod hos tumultus bellicos timere minime debeamus nec quamlibet copiosam hostium multitudinem formidare; quoniam sicut ait Dominus, Major est, qui in nobis est, quam, qui in hoc mundo (I Joan. iv). Hoc est potentior est ad

^a Cod. S. Crucis in Jer. Emendatur editio Gallandii, ubi habetur *da veniam non intelligis*.

^b Cod. 40 Laurent., qui in ceteris concordat, *Ita autem aporiaberis*.

^c Ita cod. S. Crucis in Jer., edit. Paris. S. Am-

C protegendos famulos suos Christus, quam diabolus ad instigandos inimicos. Quamvis enim idem diabolus colligat sibi turbas, et crudelis eas inter insaniam, tamen facile destruuntur, quia melioribus populum suum Salvator circumdat auxiliis; ait enim propheta: *Immittet angelus Domini in circuitu timentium eum et eripiet eos* (Psal. xxxiii). Quod si angelus Domini timentes eum de periculis eripit, non potest timere barbarum, qui timerit Salvatorem, nec potest metuere hostis impetus, qui Christi praecepta servaverit.

bros. 1569 habet: *Saepe me dixisse memini, quod hostium tumultus*.

^d Edit. Gallandii, sicut ait Apostolus.

^e Codd. Vat. 1277 et 99 S. Crucis in Jer. ita legunt.

Præcepta enim Christi arma sunt Christianis; et divinus timor terrorem a nobis expellit hostilem. Arma autem hæc nostra sunt quibus nos Salvator instruxit, oratio, misericordia, atque jejunium: jejunium enim melius quam murus tuctur; misericordia facilius liberat quam rapina; oratio longius vulnerat quam sagitta. Sagitta enim nonnisi proxime conspectum percussit adversarium; oratio autem etiam longius positum vulnerat inimicum. Sic namque S. Eliseus propheta, cum vellet eum rex Syriæ captivare ac suæ subdere ditioni, multisque eum armatorum cinxisset agminibus, non est territus, non turbatus; sed ait nuntianti puero: *Noli timere: plures enim nobiscum sunt quam cum illis* (IV Reg. vi, 16). * O fides sancti prophete! Non timet adversarios, quos ^b perspicit, **309** quoniam scit angelos secum esse, quos credit; non metuit terrenas insidias, quia cœlestia adesce sibi novit auxilia. *Plures enim nobiscum sunt, quam cum illis*. Mira res! Plures de cœlo defensores meretur sanctitas, quam in terris oppugnatores adduxit improbitas. *Plures nobiscum sunt, quam cum illis*. * Videte beatitudinis meritum. Propheta nuntiat etiam de multitudine, cum puer adhuc incertus sit de salute. Spiritales oculi carnalibus quanto plus cernunt! Hic perspicit armatorum numerum, et ille non cernit defensionis indicium. Quanta est divina misericordia! Defertur hominibus beneficium, nec videtur: auxilium periclitantes consequuntur, et nesciunt. Hæc enim est pietas Salvatoris, ut interveniat salutem, ^d ac se non prodat aspectu, sentiatur beneficiis, et non cernatur obtutibus. Unde errat qui putat, cum prospere aliquid gesserit, propria se fortitudine superasse. Scire enim debet quod adversarii meritis magis quam virtute vincuntur, et non tam virtute quam sanctitate superantur; sicut S. Eliseus hostes suos non armis superabat, sed oratione vincebat. Nam cum * eidem ministro suo, ad depellendum ejus timorem, plures

A adesce diceret defensores, nec ^e metus ab illo posset auferri; tunc oravit ad Dominum, dicens: *Dominus, aperi oculos ejus ut videat. Et aperti sunt oculi ejus, et vidit, et ecce mons totus plenus ^g equitatu* (IV Reg. vi, 17), et reliqua. Oratio ergo Prophete aperuit oculos pueri. Non mirum si oratio aperuit oculos, ut videret exercitum, quæ aperuit cœlum, ut veniret exercitus. Non mirum, inquam, si novos ^h senserit **310** oculos, qui nova promeretur auxilia. ⁱ Aut cur non acie producat obtutum, qui acies instruxit angelorum? Cur, inquam, non oratione sua ^j habitudinem pupillarum detegeret, qui meritis caliginem nubium penetravit? Necessario ergo S. Eliseus hoc facto ministro formidoloso præstitit securitatem, cui jam refoderat claritatem, et removit ab eo formidinem cordis, B a quo removerat visionis cæcitatem; geminoque eum remunerans beneficio, absolvit ejus metum, et absolvit obtutum. Minus timere cœpit, postquam plus videre promeruit; nam et pacem pariter promeruit, ^k et visum. In montibus ergo cernuntur armati. Apparet eos vere descendisse de cœlo, quorum adventus primum in montibus esse reperitur. Ipsa enim locorum proximitas hoc demonstrat, quod descendentes de cœlo nonnisi juga collium sibi vicina calcaverint. Tunc igitur oravit Eliseus, et omnem hostilem exercitum cæcitate percussit. Non mirum si adversarii cæcitatem intulit, qui famulo largitus est claritatem; et si hostibus ^l auferret visum, qui ministro præstitit aspectum. Ubi sunt qui dicunt plus quam preces sanctorum hominum arma posse? Ecce una oratio Elisei totum exercitum vulneravit, et unius prophete meritis ^m omnium est hostium numerus captivatus. Quæ catervæ regum, quæ ⁿ turbæ militum talem victoriam perpetrarunt, ut ita hostes prosternerent ut de ipsis nullas occumberet? Hæc est vera ^o, hæc incruenta victoria, ubi sic adversarius vincitur, ut de vincentibus nemo lædatur. Explicite.

HOMILIA XCIII.

De eodem S. Eliseo II.

ADMONITIO.

311 Consulenda sunt quæ diximus in admonitione superiore. Ostendunt enim hanc quoque homiliam attribui Maximo oportere; eaque legitur in iisdem codicibus, Sangallensi homil. 74, Ambrosiano, et 99 S. Crucis in Jerusalem homil. 71. Duorum priorum titulus est: *Sequentia*, hujus postremi inscriptio: *Item sequitur*. Post Babilonium novis typis hanc exornavit homiliam Andreas Gallandius tom. XI. Bibl. PP. edit. Venet. Scriptoribus codicum Vatic. 1277 pag. 61, et Laurent. x Plut. xiv, pag. 343, S. Ambrosium hujus etiam homilie auctorem asserentibus, satis responsum admonitione superiore a nobis putamus.

* Ita codd. Vat. 1277, S. Crucis in Jer., Laurent. et Ambros.

^a Eadem edit., quos prospicit.

^b Codd. S. Crucis in Jer., Vat. 1277, Ambros. et Laurent. ^d consentiunt in hac variante.

^c Alii, ut Galland., affectui, et alii aspectui. Ita codd. Laurent. ^d et Ambros., ac non se prodat aspectui.

^e Cod. Vat. 1277, Nam cum idem, etc.

^f Cod. Vat. 1277, nec metum ab illo posset auferre.

^g Ita cod. S. Crucis in Jer. Gallandius habet equitum.

^h Codd. Laurent. ⁱ et Ambros., si novos inserit oculos.

^j Idem codd. S. Crucis in Jer., Laurent. et Am-

bros., Aut cur aciem non producat obtutum?

^k Codd. Ambros. et Vat. 1277, hebetudinem pupillarum detegeret, qui meritis suis caliginem nubium penetravit.

^l Supplement codd. S. Crucis in Jer., Laurent. ^m Ambros. et Vat. 1277, concordantque in hoc supplemento.

ⁿ Ita codd. Laurent. ^o Ambros., et 99 S. Crucis in Jer., et si hostibus auferret visum, qui ministro præstat aspectum.

^p Codd. S. Crucis in Jer. et Vat. 1277, omnia est, etc.

^q Cod. Vat. 1277, quæ turba.

^r Cod. Laurent., Hæc est vera et incruenta victoria.

ARGUMENTUM.—*Rursum de sancto Elisaeo agit Maximus, patraque per eum a Deo prodigia narrat, Postremo explicat veritatem eorum quae tunc figurate contingunt.*

Mirum forsitan videtur, quod ante dies S. Elisaei gratiam describentes diximus, in defensionem ipsius de caelis auxilia descendisse, et armatos equites, sive quadrigas ei divinitus adfuisse; astitisse etiam circa ipsum quadrigam igneam. Magna quidem res, sed in viro sancto admiranda non est. Quid enim mirum si auxilia meretur e caelo? cujus animus semper in caelo est? Sicut ait Paulus apostolus: *Nostra autem conversatio in caelis est* (Philip. II). Ergo si nostra conversatio est in caelis, et coelestium conversatio potest esse nobiscum: hoc est, ut qui vita vivimus angelorum recte eorum consortium mereamur. Est sane sancte viventibus quaedam inter se cognatio, junctio atque societas: nec interest utrum in caelis maneant an in terris, angelici sint habitus an humani, dummodo in his sit eadem vita vel sanctitas: conversatio connectit quos separat elementum, et licet diversi corporibus dividantur, iisdem tamen actibus conjunguntur. Atque ideo fit ut sancti sibi quodam consortio cohaerentes a se invicem non discedant; et modo angeli ad terras veniant, modo homines ad coelestia transferantur; ac profectu meliore, quibus vita communis est, incipiunt illis vivendi etiam elementa esse communia. Sed dicit aliquis: Frequenter audimus angelos ad 312 homines descendisse: audire etiam cupimus quomodo homines ad coelestia transmigrarint. Manifesta res est, et in promptu posita. Elias magister Elisaei nonne angelis ducentibus raptus ad caelum est, et quadriga ignea impositus, quasi in quodam triumpho victor ascendit? Victor enim exsisterat non gentium barbararum, sed secularium voluptatum; siquidem graviore inimici sunt pravi mores quam hostes infesti; et facilius intelligimus hoc tempore malignitatem hostium vinci posse quam morum. Ergo Eliam angeli ad caelum perferunt: Elisaeum angeli in terris custodiunt. Quid mirum si angeli, qui magistrum portaverant, discipulum tueantur, et novitia quodam obsequia quae patri exhibuerant, etiam filio deferant? Ipse ejus enim haeres est sanctitatis. Recte ergo Elisaeus Elisaei spiritalis filius dicitur, quia ascendens ad caelum spi-

ritum duplicem ei suae gratiae dereliquit. Cum enim data esset facultas Elisaeo ut peteret quod vellet, antequam ab eo raperetur Elias, petivit ut duplex spiritus Elisaei fieret in ipso. Tunc dixit Elias: *Dura petisti, sed fiet tibi* (IV Reg. II, 10). O hereditas pretiosa! in qua plus haeredi relinquitur quam habetur, plus consequitur qui accipit, quam possederit qui largitur. Pretiosa plane hereditas, quae dum a patre transfertur ad filium, meritorum quodam senore duplicatur. Igitur Elias, cum simplicem sanctitatis ipse haberet spiritum, Elisaeo duplicem reliquit. Mirum ergo in modum! Elias plus gratiae dimisit in terris quam secum portavit ad caelos, et licet ipse ad altiora latos totus transferretur corpore, 313 apud filium tamen majore manet sanctitate. De Elisaei autem meritis quid dicamus? cujus haec prima laus est, quod patrem voluit gratia superare, dum dari sibi amplius postulat, quam scit apud eum esse qui possidet. Avarus quidem est in petendo, sed idoneus in promerendo. Dum enim a patre plus exigit quam habebat, fecit eum meritis suis plus praestare quam poterat. Nam cum idem Elisaeus post ascensum magistri sui venisset Jericho, et rogatus a civibus, ut in eadem consisteret civitate, dixerunt ad illum: *Commaratio oppidi bona est, sed aquae mala et steriles sunt* (IV Reg. II, 19); tunc praecipit sibi dari vas fictile, et recondito in eo sale veniens ad exitus aquarum projecit in aquas, dicens: *Hec dicit Dominus: sanari aquas istas, non erit ex eis moriens, nec sterilis. Et sanatae sunt aquae usque in hunc diem* (Ibid.). Videte ergo Elisaei quanta sint merita, cujus prima in civitate hospitalitas filiorum est magna fecunditas. Dum enim sterilitatem avertit aquarum, successionem largitur haeredum. Non enim hoc facto Elisaeus unum sanavit hominem, aut unius domui praestitit medicinam, sed totius civitatis populum reparavit. Si enim tardius hoc fecisset, interveniente sterilitate, senescentibus cunctis, civitas sine habitatore remansisset. Igitur Elisaeus, dum curavit aquas, curavit et plebem; dum fontem benedixit undarum, quendam fontem indulsit animarum. Nam sicut sanctificatione ejus de occultis terrae venit aqua sana prodixit, ita de occultis vulvae visceribus soboles sana processit. Non enim sola tantum fluentia benedixit Elisaeus, 314 quae fontium jam gremio

^a Cod. S. Crucis in Jer. legunt *videatur pro vobis*, etc.

^b Tres memorati codices inter se conveniunt.

^c Ita codd. 10 Plot. xiv pag. 345, Laurent., et Vat. 1277, si auxilia meretur e caelo, qui in caelo est?

^d Codd. 99 S. Crucis in Jer. et Laurent. habent *potest esse nobiscum*.

^e Cod. Laurent., *Est ergo sancte viventibus*.

^f Ita codd. S. Crucis in Jer. apud Mabillonium et Gallandium legitur *licet diversis corporibus*.

^g Codd. S. Crucis in Jer., et Vat. 1277, *transmigrarent*.

^h In vet. edit., *nova quaedam obsequia*.

ⁱ Codd. S. Crucis in Jer., et Vat. 1275 non habet *enim*.

^j Cod. S. Crucis in Jer. in textu Gallandii, *dura*

^k Cod. Vat. 1277, *quam possidet, qui, etc.*

^l Codd. 99 S. Crucis in Jer. et Ambros., non *symbolum*, ut alias, sed *simplicem* legunt.

^m Idem cod. S. Crucis in Jer., et Vat. 1277 rectius quam in Mabillonio et in Gallandio, qui legunt *apud filium tamen permanet sanctitate*.

ⁿ Lectio Mabil., et in eo reconditos sales.

^o Idem codd. S. Crucis in Jer., Vat. 1277, et 4 Laurent., qui perfecte in hoc conveniunt.

^p Duorum codd. S. Crucis in Jer. corrigitur textus, ubi legitur *remanserat*.

^q Cod. Ambros., *fontem benedixit undarum, fontem quendam indulsit animarum*.

^r Tum Mabillonii, tum Gallandii textus clarius redditur ex cod. S. Crucis in Jer., et Vat. 1277.

tenebantur; sed et illa, quæ humido terræ solo indisereta, paulatim erant in posterum defluxura. Unde ait Scriptura ad exitus aquarum benedixisse Eliæ, ut stillantem aquam prius sanctificatio ^a susciperet quam sinus fontis includeret. Igitur, quoniam dicit S. Paulus apostolus: *Hæc in figura contingebant illis (I Cor. x)*, videamus ergo hæc ipsa figura quam habet veritatem; hoc est requiramus quæ sit ista civitas quæ sterilitate laborabat, vel quid sibi velit vas fictile, quid etiam ut aspersi sales afferant suavitatem. Legimus in eodem apostolo dictum de Ecclesia: *Lactare sterilis, quæ non parit; erumpere, et exclama, quæ non parturit (Gal. iv)*. Ergo Ecclesia est illa sterilis civitas, quæ ^b ante adventum Christi aquarum vitio, hoc est sacrilegio gentilium populorum, sterilitatem sustinens, Deo filios procreare non po-

tuit. At ubi venit Christus, velut vas fictile assumens corpus humanum, vitia sanavit aquarum, hoc est resecavit sacrilegia populorum; statim Ecclesia, quæ erat sterilis, cæpit esse secunda. Unde et Apostolus dicit: *Lactare sterilis*. ^c Plures enim filios ex eo Ecclesia, quæ erat sterilis, procreavit, quam Synagoga, quæ erat secunda, suscepit. Aspersi autem sales qui sint; quam attulerint medicinam facile cognoscemus. Dicit Dominus ad apostolos: *Vos estis sal terræ (Matth. v)*. Ergo si apostoli salibus comparati sunt recte figura completur: sicut tunc effusi de vasculo sales condierunt aquas; ita et nunc missi a Salvatore apostoli populos condiant universos, ut, ablata sterilitate vitiorum, prolem incipiant germinare virtutum. Explicit.

HOMILIA XCIV.

In reparatione ecclesiæ Mediolanensis.

ADMONITIO.

Ut jam in præfatione ad hanc operum S. Maximi collectionem diximus, homiliæ hujus pretiosam acquisitionem diligentia studioque eruditissimi canonici Francisci Antonii Frisii debemus. Is enim ex duobus pervetustis mss. imperialis basilicæ Mediolanensis eam eruit, nobisque perhumaniter copiam fecit, cum aliquibus variantibus lectionibus ex vetustiore codice depromptis. Hujusce orationis specimen sub nomine S. Maximi dederat Tristanus Chalcus sua in Mediolanensi Historia; sed nunc primum integra in lucem prodit multumque confert ut S. Maximus quinto sæculo floruisse constituatur.

315 ARGUMENTUM. — *Et si Deus permittit aliquando, servos suos ærumnis et calamitatibus affici, ut eos corrigat et errantes ad se revocet; liberalius attamen agit cum ipsis, quoties humiles et obsequentes eum querant et amore prosequuntur.*

Multa sunt ac manifesta, fratres carissimi, divinæ severitatis ac pietatis exempla, quibus evidenter possumus advertere Deum nostrum ineffabili justoque moderamine contumaciam corripere superbiorum, et supplicum suorum adesse meritoribus. Tanquam Creator enim suarum creaturarum, tanquam Dominus suorum peccata castigat, ut pater filiorum tristitiam consolatur. Creatura enim illius sumus jure nature, servi ejus sumus, quia sanguinis sui pretio nos redemit; filii sumus, quia cœlestis nobis nativitatæ sacramenta largitus est. Itaque creatura sumus ut veneremur, servi ut metuamus, filii ut amemus. Denique ut omnipotens Dominus iram stendæ desolationis ^d huic Ecclesiæ intulit, et ut clementissimus pater desiderate reparationis præstat effectum. Qui ut ostenderet subsequentibus se temporibus urbis hujusmodi faciem velut reparati post obitum corporis redditurum, Ecclesiam ante suam, quæ utique caput est civitatis, rediviva constructione reparavit. Qui ergo instaurationi collapsi capitis adfuit, dabit, si ita mereamur, ut jacentia capitis ipsius membra consurgant. Aut cur dubitetur posse Deum terrena eorum tabernacula reformare, quibus, si recte credant recteque vivant, beatissimas atque insuspiciabiles mansiones daturum se promittit in cœlo? Igi-

tur non ^e diffidamus reparaturum nobis Deum quæ nostra sunt, si nos in nobis quæ Dei sunt reparamus. Olim namque cum revocare ad se Dominus populum ^f suum dignaretur errantem, ait illi per prophetam suum, dicens: *Redite ad me, et revertar ad vos (Malach. i, 7)*. Id est ^g revocate erga me vos fidem vestram, et ego meam vobis gratiam reparabo. Reddite quæ debetis, et exigit quod promitto. Audite quæ jubeo, et faciam quæ rogatis. Tollite offensionum causas, et removebo vindictam. Quanquam, carissimi, in ipsis tribulationibus nostris, quas tamen possibiliter, Deo moderante, pertulimus, quidam imperiti nimis interpretes fuerunt, dicentes: perfit hæc civitas, collapsa est Ecclesia, non est jam causa vendi. Imo causa est justius **316** sanctiusque vendi; quia Deus omnipotens, qui cuncta hæc magna cum pietate dispensat, hostium manibus ^h civitatem, non quæ in vobis est, sed habitacula tradidit civitatibus; nec Ecclesiam suam, quæ vere est Ecclesia consumi jussit incendio, sed pro nostra correptione receptacula Ecclesiæ permisit exuri. In populis namque civitatem, et in plebe Ecclesiam nullus sapiens, aut fidelis ignorat. Propter quod, carissimi, non tigna et trabes, sed vos Deo nostro vivam presentatis Ecclesiam; vos totam facitis civitatem et ideo in ipsa familiæ suæ offensione propitiis Deus sic universa dignatus est temperare, ut et multa nostra non esset iniquitas, et supplicantibus servis suis salutiferæ conversationis tempore largiretur. Nam beneficio pietatis ejus, post tantum et tam lugubre illud exci-

^a Cod. Ambros., *sanctificatio prophetæ susciperet.*

^b Cod. Vat. 1277, *quæ in adventu Christi.*

^c Hæc adduntur in tribus memoratis codicibus, quibus sensus perficitur.

^d Cod. Basil. Mediol., *huius Ecclesiæ.*

^e Idem cod., *non diffidamus.*

^f Idem cod. omittit *sum.*

^g Idem cod., *renovate.*

^h Idem cod., *non civitatem, quæ in vobis est.*

dium, ecce summus sacerdos suus astat incolomis, A clerus integer, et plebs ipsa, licet sub quotidiano adhuc metu, et mœstia vivens, tamen in libertate perdurat. Non ergo nunc Ecclesia reparata est, quæ Deo protegente non periit, sed parietes et tecta hæc vestram vos, qui Dei estis Ecclesia, recepistis. Vos enim estis, ut ait Apostolus, templum Dei vivi (II Cor. III). Unde advertimini, fratres, quia cum peccatis nostris de nobis esset ultio justa poscenda, benignitate pii iudicis non ipsi nos, sed ea quæ nostra videbantur, aut prædo diripuit, aut igne ferroque consumpta perierunt. Sic nunquam pro terrore nostro clementer nobis, indignante Deo, et cælo tremendis vocibus intonante, et sacræ ædes domusque privæ, pecudum greges et diversa quadrupedia, fructuosæ ac steriles arbores, rupes ac celsa montium ictu fulminum jaculantur. Et ut sensus nostri convertantur ad Deum nostraque vita salvetur, illa pro nobis, quæ aut sensu carent aut vivere se nesciunt, fulminantur. Quam placida hæc vindicta, et quam paterna de pietate descendens! Nos delinquimus, et cælum sævit in pécudes, nos flammam meremur, arbor exurit, nos plectenda peccamus, et saxa pro nobis subeunt ultionem. Interdum sane aliqui, de quibus ita discernit Deus, adumbrati examinantur ut homines. Primo omnium delinquentibus non sit continua de impunitate securitas. Deinde ut peccantium multitudinem corrigat pœna paucorum. Quis non miretur illam tantam dispensationem iræ cœlestis et gratiæ? Quandoquidem, irrupsis muris, armatos furentesque hostes, populi inermes, ut velocissimi equites 317 C tarda atque onere gravata suo trepidantium plaustro fugerunt. Et quidem nonnullis de clero, aut plebe evadendi aut possibilitas defuit, aut voluntas. Quorum vitæ mortisque ratio divino est relinquenda iudicio. Consolemur nos itaque, fratres, nec usque adeo suspicemus collapsas esse domos, quia videmus reparationem domorum in dominis reservatam. Completum est, ut apparet, etiam in nobis præceptum illud Domini de servo suo Job; cum agente adversus eum diabolo, terminum poneret persequendi. Ait enim illi, sicut legitur: *Omnia quæ habet deus in manus tuas; sed ipsum ne tangas (Job. 1)*. Et iterum: *Ecce trado illum tibi; tantum ab anima ejus te custodi*. Qua jussione inimicus accepta, perditam continuo omni ejus substantia, exulceratoque corpore, ab animæ se tantum ejus læsione suspendit. Videte, dilectissimi, quantum fragilitati nostræ parcens vin-

dictam erga nos suam Dominus temperavit, ut diversis urbibus, vastatis agris imminutæque substantia, nec animæ nostræ, nec corpora lacerentur. Idcirco autem magni illius Job putredine vermium corruptum corpus inhorruit; quia ille vir fortis probabatur ad gloriam, nos verò ut infirmi servabamur ad gratiam. Ac proinde non ambigamus posse nobis Deum posterisque nostris amissa reparare, cum videamus, fidelissimo Job, victo tamen diabolo, congeminas opes, renovata pignora, et sævissimam corporis ejus plagam mirabili sanitate curatam. Itaque congruentius ac necessarie hic vir beatissimus, summique Dei sacerdos Eusebius nobiscum, et pro nobis Davidicum illud canere ad Deum potest, dicens: *Deus etiam meum nuntiavi tibi, posuisti lacrymas meas in conspectu tuo (Psal. LV)*. 318 Id est, ego tibi Domine mea sum peccata confessus, tu tuam misericordiam non negasti. Probavi judicantis censuram; gratiam parcentis agnosco. Mœrores meos ac tristitiam plebis tuæ in peregrinatione desievi, sed lacrymas a te meas gaudeo non esse despectas. *Convertisti enim Domine, ut ait propheta, planctum meum in gaudium mihi (Psal. XXXIX)*. Expulisti me offensus, et propitius reduxisti. Imo, ut verius dicam, propitius expulisti, ne in loco temere permanens miseriam captivitatis incurrerem. Quod merebar, obtinui. Refero itaque æternæ gloriæ tuæ debitas gratias, quia sanctam hanc domum tuam, quam nostris meritis furor barbarus complanavit, per me servum tuum dignatus es reparare, et congregatione dispersa plebis tuæ, meis nunc oculis reddidisti, atque in tuo nomine dedicamus de veteribus nova, et sub quadam resurrectionis specie in antiquum verticem speculum templi hujus culmen erectum est. Sic ille Israeliticus quondam populus, exusta Jerusalem temploque subverso, in Babyloniam regionem captivus adductus, certa post tempora ad patriam revocatus solum et urbem suam construxit et templum. Conserva ergo jam, Domine, quod operatus es in nobis. Propitiare, Domine, parce, Domine, salva populum, et benedic hereditatem tuam; ne ultra dissimulante te, Deus noster, de gregis tui perditione ridentes dicant gentes, ut dixerunt, *Ubi est Deus eorum (Psal. LXXVIII)*? sed sicut indignantis erga nos vindicta non defuit, ita nobis propitiantis pietas perseveret; præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XCV.

De avaritia, et de eo quod scriptum est, Act. cap. IV: Erant eis omnia communia. I.

ADMONITIO.

319 Scripsisse S. Maximum de avaritia testatur Gennadius, eamque ad rem spectant dux sequentes corceones. Amandenses, qui in auctore designando a Gennadio non dissentiunt, dissimilem exhibent homilæ titulum. Ambrosianus codex antiquissimus: *De unitate caritatis* homilia inscribit, quemadmodum codex 99 S. Crucis in Jerusalem homilia 62, et codex IV Laurentianus Plut. XX pag. 232 a tergo, qui eandem S. Ambrosio tribuit. Codices alii tres Maximum auctorem proferentes, ut Sangallensis homil. 15, S.

* Cod. Basil. Mediol., ut delinquentibus.

* Idem cod., a Deo suspicamus.

* Idem cod. omittit te.

* Idem cod., congruus et necessarius.

* Idem cod. omittit ad Deum.

* Idem cod., lacrymas ad te meas.

* Idem cod., Quod non merebar agnovi, quod non merebar obtinui.

Crucis in Jerusalem 90 homil. 15, et Laurentianus x Plut. xiv, pag. 302, sic habent : *Incipit de eo quod scriptum est : Erant eis omnia communia*. Codex 90 S. Crucis addit *et de Cain , et de Anania*. Diversus tamen ab his omnibus est titulus præfixus sermoni sub num. C posito in appendice serm. S. Augustini : *De verbis Act. iv : Nemo quidquam ex eo quod possidebat suum proprium dicebat*. Benedictini monachi congreg. S. Mauri censores optimi scribunt hunc sermonem olim fuisse editum inter Augustinianos num. 15 *De tempore*, sed sancto doctore suppositum agnoscunt; cumque Ambrosio et Maximo attributum invenerint, adnotarunt in fronte sermonis Vindingum post Lovanienses censere Maximi adjudicandum. Profecto eorum iudicium auctoritati Gennadii innititur, necnon testimoniis trium codicum vetustiorum, quos Muratorius et Mabillonius plurimi faciunt, nempe Ambrosiani, Sangallensis, et 90 S. Crucis in Jerusalem. Manifesto ergo errore evincitur Gillotius, qui hunc num. 9 serm. S. Ambrosii publicavit. Nos epigraphæ communi apud editores usi sumus, quæ a melioribus codicibus accepta videtur. Hac utuntur Gymnicus pag. 276, Galesinius pag. 173, Raynaudus pag. 244, Margarinus in Bibl. Max. tom. IX, pag. 45.

ARGUMENTUM. — *Confert S. Maximus Christianos exorientis Ecclesiæ cum fidelibus suorum temporum. Illi spiritu et re pauperes nihil proprium, sed omnia in commune habebant : hi de nimia in augendis divitiis sollicitudine arguuntur, et ad misericordiam erga indigentes excitantur.*

Legimus in libro qui apostolorum Actibus inscribitur, tantam sub memoratis viris devotionem plebis fuisse, ita populi Christiani floruisse primitias, ut post acceptam fidem nemo domum propriam^a defenderet, et nemo suum aliquid vindicaret, sed iure fraternitatis essent illis cuncta communia; scilicet, ut qui eodem consortio religionis tenebantur, eodem consortio fruerentur et vita; hoc est, ut quibus erat una, fides, esset et una substantia; et quibus erat communis Christus, communis esset et sumptus. Nefas enim putabant religiosi viri eum sibi participem non asciscere in substantia, qui particeps esset in gratia, atque ideo^b fraternitatis caritate omnibus communiter utebantur, nisi quod major esset fraternitas Christi quam sanguinis; sanguinis enim fraternitas similitudinem tantummodo corporis refert: Christi autem fraternitas unanimitem cordis^c demonstrat: sicut scriptum 320 est: *Erat autem credentium^d cor et anima una* (Act. iv). Vere ergo ille frater est qui non tam corpore quam unanimitate germanus est: verus, inquam, est frater, cuius idem spiritus^e et voluntas in fratre est; melior igitur est, sicut dixi, fraternitas Christi quam sanguinis. Sanguinis fraternitas interdum sibi inimica est, Christi autem fraternitas sine intermissione pacifica est; illa inter se communia cum emulatione dividit, hæc etiam propria cum gratulatione communicat; illa in consortio despiciat sæpe germanum, hæc assumit frequenter alienum. Tanta ergo, sicut dixi, illo tempore Christianæ plebis devotio fuit, ut nemo domum suam diceret, nemo proprium aliquid vindicaret; sicut ait S. Lucas: *Et nemo quidquam ex eo quod possidebat suum esse dicebat; sed erant illis omnia communia* (Ibid.); nemo enim, inquam, erat

A quisquam egens inter ipsos. Beata igitur plebs, quæ dum plures in Christo habet divites, nullum in sæculo habuit indigentem; et quæ dum æternas cogitat divitias, a fratribus temporale repulsi paupertatem. Vendebant enim, sicut ait Scriptura (Ibid.), prædia et domos suas, et pretia venditorum ante pedes apostolorum portabant, ut erogarent prout cuique opus esset. Videte sanctorum virorum fidem, quemadmodum propter Christum toto^f spoliabantur patrimonio, et 321 nihil sibi reliqui faciebant, non enim verebantur ne esurirent ipsi, dum timebant ne alius^g auferret. Hæc igitur sub apostolis fuit in plebe devotio; modo quid simile reperimus? Et certe idem quidem Christus in nobis, sed non idem est in nobis animus; eadem in plebe fides; sed non in plebe est ipsa largitio; ita alter de alterius inopia non cogitat, ut illud sit, quod ait Apostolus: *Alius quidem esurit, alius autem ebrius est* (1 Cor. xi). Nam plerique Christiani non solum propria non distribuunt, sed etiam diripiunt aliena; non solum, inquam, colligentes pecunias suas ad pedes apostolorum non deferunt, sed etiam confugientes fratres suos^h, protrahunt a pedibus sacerdotum. Nunc est illud tempus, quod describit beatus Apostolus, dicens: *In novissimis diebus abundabit iniquitas multorum, et refrigescet caritas* (Matth. xxiv, 12); modo enim abundatⁱ avaritiæ iniquitas, quæ ante largitatis bonitate cessabat; et refrigerat fraternitatis caritas, quæ prius Christi amore fervebat; tanta enim sub apostolis fraternitatis dilectio fuit, ut^j in conventu^k suo non adveniret indigentia; tanta autem modo Christianitatis^l dissimilitudo est, ut in cætu nostro vix invenias locupletem; locupletem autem vix invenire dico, non tam facultatibus quam operibus; ait enim Apostolus: *Divites sint in operibus bonis* (1 Tim. vi). Locupletem enim illum in Ecclesia intelligi voluit, qui dives est in Christo; nam et ibi quod ait sub apostolis neminem indigentem fuisse, ostendit utique tanta eos gratia fidei fuisse præditos, ut omnes cœ-

^a Uterque eodd. S. Crucis in Jer., et Vat. 1270, *sibi defenderet*.

^b Uterque eodd. S. Crucis in Jer., Vat. 1270, et Laurent. 4 legunt *fraternitate caritatis*.

^c Ex utroque cod. S. Crucis in Jer.

^d Cod. 10 Laurent., *cor unum, et anima una*.

^e Idem cod. 10, *idem spiritus est, et eadem voluntas*.

^f Cod. 90 hunc locum ita legit: *melior igitur est, sicut dixi, Christi fraternitas quam fraternitas carnis*. D

^g Uterque cod. S. Crucis in Jer., et Laurent. 4, *suum proprium esse dicebat*.

^h Cod. S. Crucis in Jer., et Laurent. 10, *toto se spoliabant patrimonio*.

ⁱ Cod. S. Crucis in Jer. et Vat. 1270, *esuriret pro auferret*.

^j Cod. S. Crucis in Jer., *pertrahunt*.

^k Cod. S. Crucis in Jer., *avaritia et iniquitas*.

^l Codd. 4 Laurent. et tres S. Crucis in Jer., *tunc enim pro tanta enim*.

^m Ita etiam cod. 1270, *ut tunc in conventu*.

ⁿ Cod. 90 S. Crucis in Jer. legit *suorum pro suo*.

^o Uterque cod. S. Crucis in Jer. et Vat., *dissimulatio*.

lestium divitiarum abundaverint **322** largitate; raro igitur hoc tempore invenimus in Christiano populo locupletem; etiam plerique in domibus auro sint divites, tamen in Ecclesia iustitia sunt mendici; dum enim circa pauperes non pro eo quod prævalent operantur; nec est hoc gratum quod offerunt, nec illud satiable quod reservant. Dicit Dominus ad Cain, cum offerret munera: Si autem recte offeras, recte autem non divides, peccasti (*Gen. iv*). Sic et tu, Christiane, non recte divides, qui de tanto auro tuo majorem partem mammonas reservas quam Domino largiaris; sic namque Ananias in Actibus apostolorum, dum putat se recte offerre, et non recte dividit, pecuniam quam obtulit, perdidit, et quam domi reservavit amisit; pecuniam, inquam, pariter, per-

didit et salutem. Num enim ex eo quod promiserat partem subtraxit, sacrilegi simul, et fraudis condemnatur; sacrilegi, quod Deum in pollicitatione fefellerit; fraudis, quod de integris muneribus portionem quandam putavit subtrahendam; ait enim apostolus Petrus: *Non es mentitus hominibus, sed Deo* (*Act. v*). Si ergo, fratres, Ananias condemnatur cum non totum dederit quod de suo ipse proserat, quid censemus de eo qui non vult reddere quod aliis repromisit? Videate ergo et vos, fratres, quid promiseritis Deo, cum primum gratiam fidei perceperitis. Ecce abundant in civitate nostra hospites sive peregrini: facite quod polliciti estis, ne dicatur et vobis quod Ananias dictum est: Non mentiti estis hominibus, sed Deo.

HOMILIA XCVI.

De eodem argumento II.

ADMONITIO.

Res de qua agitur hac in homilia, Gennadii auctoritas, codicum præstantissimorum testimonia, ac titulus comprobant eam S. Maximo esse adjudicandam. Gennadius memorie tradidit Maximum contra avaritiam vitium egisse; sed utrum in una an in duabus concionibus id expleverit non tradidit. Verum ex codicibus S. Crucis in Jerusalem, Sangallensi, Ambrosiano et Vaticano 1270 constat utramque fuisse S. Maximo attributam. Inscriptio etiam ostendit hanc homiliam germanam esse superioris; ita enim se habet in codice 90 S. Crucis in Jerusalem: *Incipit sequentia*, et in 99: *Sequitur de avaritia et de Anania*. Codicis Sangallensis brevior est titulus, nempe: *Sequentia*; sed codex Laurentianus x: *Sequentia de avaritia et de Anania*. Quæ cum ita sint, collectores homiliarum supra laudati hoc ordine ediderunt, titulo præfixo: *Homilia secunda unde supra*. Editores Romani in recedendis Ambrosianis sermonibus S. Alexii Confessori num. 13 eandem inscripserunt.

323 ARGUMENTUM. — Iterum, proposito exemplo Anania, de avaritia agit Maximus, quam grande esse malum ostendit, imo omnium malorum originem.

Retinet dilectio vestra, fratres, ante dies, cum plebis ejus quæ sub beatissimis apostolis fuit, unanimem largitatemque prædicaremus, usque ad Ananiam nos avaritiam pervenisse, qui illo tempore in totius generis purissima vita, tanquam ovis morbida, solus inventus est. Tanta enim infectus erat avaritia pestilens, ut sanctus cum Petrus non tam emendare voluerit quam dampnare. Legerat enim: *Efuge de concilio pestilentem, et exibe cum eo omnis contentio* (*Prov. xxii*). Solus ergo in cœtu sancto pestilens fuit, qui, cunctis, contemptu pecuniæ, lucrum vite requirentibus, ipse tantum lucrum magis pecuniæ mercatus est quam salutis, et dum pretii sperat compendium, animæ reperit detrimentum. Ab apostolis igitur Ananias avarus inventus est; jam nostra excusatur humilitas: minus enim mirandum est abundare sub nobis hoc vitium, cum sub apostolis cuperit pullulare; et si illorum auctoritas hæc in Anania emendare non potuit, nobis quid imputabitur, si eadem in plerisque fratribus corrigere non

valemus? In Anania enim Petrus si avaritiam potuisset corrigere, non punisset; sed dum illum punit, alios corrigit: voluit enim ut poena ad unum, metus autem ad plurimos perveniret. Exemplum ergo avaris omnibus in Anania propositum est, ut qui ejusdem criminis reus fuerit, ejusdem supplicii in iudicii die sententia feriat. Grande igitur malum est avaritia, imo malorum omnium est origo, sicut ait Apostolus: *Radix autem omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes erraverunt a fide* (*I Tim. vi*). Vides ergo qui pecuniam appetit, fidem perdit, qui aurum redigit, gratiam prodigit. Avaritia enim cæcitas est, errorem religionis inducit; cæca, inquam, est avaritia, sed diversis fraudum oculata ingenis non videt quæ Divinitatis **324** sunt, sed cogitat quæ cupiditatis sunt; semper, quamvis dives sit, cogitat undecunque vel ex malo acquirere: totam vitam negotium putat; compendiorum etiam omnia supprimens inanis præstationis suæ fenus imponit; erubescit usure nomen, et lucrum non erubescit usura. Semper ergo avarus alieno utitur, alieno se pascit damno; est illi præda egestas alterius: est illi lætitia fletus alienus, sicut semper factum vidi-

* Cod. Vat. 1270, peccasti, quiesce.

† Cod. Laurent. 10, sacrilegi, quod Dominum pollicitatione fefellerit; fraudis, quod integri muneris portionem quandam putaverit subtrahendam.

‡ Uterque cod. Laurent., quod aliis repromisit.

§ Codex Ambrosianus his homiliam auspicatur: *Retinet sanctitas vestra, fratres, ante dies, etc.*

¶ Cod. 90 S. Crucis in Jer. habet hæc vitia. Cod. Ambros., abundare sub nobis hæc vitia, cum sub apostolis cuperit pullulare.

‡ Cod. Ambros. non valeamus?

* Cod. Ambros. legit: *Avaritia enim errorem religionis inducit. Cæca, inquam, est avaritia, sed diversis fraudare occultatur ingenis.*

† Uterque cod. S. Crucis in Jer., et Vatic. 1270, semper enim, quamvis sic dives, cogitat inde, vel ex.

‡ Codex Ambrosianus, totam vitam suam negotium

D

putat. Uterque cod. Ambros., S. Crucis in Jer., Laurent. 10, et Vat. legunt *magis*, non *inanis*.

§ Deest in cod. Ambros. *damno*.

mus. * Quot amissa deplorant, super quæ invasa A plerique gratulantur? Ecce senex pater captum deflet filium, et tu jam super eum velut servulum gloriaris. Innocens rusticus perditum ingemiscit juvenem, et tu cum eo rus tuum excolere disponis, et fructus te putas posse capere gemitibus alienis. Ecce religiosa vidua tota ^b suppellectile dispoliatam domum suam dolet, et tu eadem ^c suppellectile domum tuam ornatam esse gloriaris. Dic mihi, o Christiane, non compungeris, non constringeris, cum vides in hospitio tuo lacrymas alienas? Dicit Scriptura ad filios Israel: *A bestia captum ne tetigeris: pollutum enim et contaminatum est, quidquid fera cruenta contigerit* (Exod. xxii, 22). Et per hoc deterior bestia est, quisquis sumit, quod bestia superavit. Dic igitur mihi tu, Christiane, cur prædam relictam a prædonibus præsumpsisti? Cur laceratum et contaminatum, sicut ipse putas, tuis ædibus importasti? Cur, quod hostilis superavit bestia, tu sævior bestia devorasti?

HOMILIA XCVII.

De eleemosynis et de muliere Samaritana I.

ADMONITIO.

Gennadius, qui summam primus operum S. Maximi condidit, de eleemosynis eum disservisse docuit; quo titulo, paucis additis, usi sunt codicum scriptores. Codex enim 90 S. Crucis in Jerusalem, ubi est homilia 20. sequentem exhibet inscriptionem: *Incipit de eleemosynis, et ubi addit Dominus Christus super puteum Samaritanæ*. Codex 99 ejusdem bibliothecæ, in quo 34 homilia numeratur, hunc titulum præfert: *De eleemosynis et de muliere Samaritana*. Idem legitur in codice Laurentiano a Plut. xiv pag. 267. At codex Sangallensis veterem Gennadii epigrapham retinuit, homiliam num. 20 positam *De eleemosynis* inscribens. Ab editoribus Gymnico pag. 280, Galesio 176, Raynaudo pag. 143, et Margarino Bibl. Max. tom. VI, pag. 43, idem titulus adhibetur, nec dissimilis est apud Cornidium tom. II pag. 534. Sed is auctor, et Gillotius, et Romani operum sancti Ambrosii editores in hujus sancti doctoris homiliis hanc quoque numerarunt. Non inscriptione codicis 99 Sanctæ Crucis in Jerusalem, et Laurentianj usi sumus.

ARGUMENTUM. — Multis propositis sacrarum Litterarum testimoniis eleemosyna meritum S. Maximi commendat, illisque ait misericordiam esse fontem salutis, quibus avaritia fuerat mortis incendium.

Dicit Scriptura divina: *Sicut aqua exstinguit ignem, ita eleemosyna exstinguit peccatum* (Eccli. iii, 33). Magna plane et cunctis ambienda sententia, quæ hominibus pene jam mortuis, et peccatorum suorum incendio arefactis, redivivum quoddam beneficium pollicetur, ut interveniente eleemosyna, sicut aqua intermortuis succus, refrigerium arescentibus infundatur; hoc est, ut miseri homines, qui in ^b peccatis aruerant, ad vitam eleemosynis reviviscant; sitque illis misericordia fons salutis, quibus avaritia fuerat mortis incendium; ut flammæ quas sibi peccando incenderant largiendo restinguant; atque utiliore commercio, qui pecuniam quondam dederat ut adulterium perpetraret, nunc pecuniam eroget, ut adulter esse jam desinat; et emat sibi quodammodo innocentiam, qui sibi emerat aliquando peccatum; dicit enim Dominus ad discipulos suos: *Date eleemosynam; et ecce omnia munda sunt vobis* (Luc. xi).

Quamvis ergo pollutus, quamvis multis criminibus circumseptus, si eleemosynas feceris, innocens esse cœpisti; abstergit enim eleemosyna quod avaritia polluebat; et maculam quam res alienas diripiendo contraxeras tuas erogando purificas. Vido ergo quæ sit misericordie gratia, quæ una et sola virtus cunctorum est redemptio peccatorum. Videamus namque interpretationem ipsius divinæ sententiæ, ut intelligamus cui rei eleemosyna comparetur; ait enim: *Sicut aqua exstinguit ignem, ita eleemosyna exstinguit delictum*. Aqua ergo misericordie comparatur: sed aquam invenio de fonte ^d misericordie; necesse mihi est misericordie fontem querere; invenio plane fontem misericordie; ^e fons, de quo dicit propheta: *Quoniam apud te est fons vitæ, et in lumine tuo videbimus lumen* (Psal. xxxv). Ipse, inquam, est fons, qui in Evangelio a Samaritana muliere, sicut lectum nuper audimus, aquam postulabat, sed peccata condonat; aquam putei reprobat, sed fontem vitæ perennis indulget; ait enim: *Omnis*

* Cod. Vat. 1720, quanti amissa deplorant, super quæ invasa plerique gratulantur.

^b Cod. Vat., suppellectili.

^c Idem cod., suppellectili.

^d Codd. S. Crucis in Jer. et Vat., consumetur.

^e Uterque cod. S. Crucis in Jer. et Ambros., et intelligis te prædæ magis esse socium, non venditionis, etc. Item codd. Vat. et Laurent. legunt et intelliges te, etc.

^f Codd. citi. omittunt sumis.

^g Cod. 90 S. Crucis in Jer. legit ulceribus pro incendio.

^h Cod. 90 S. Crucis in Jer. et Laurent. 10 habent qui in mortem peccatis aruerant; cod. vero 99 legit qui in morte peccatis, etc.

ⁱ Cod. 10 Laur., de fonte procedere misericordie.

^j Cod. S. Crucis in Jer. et Laurent. 10, ipse enim est misericordie fons, de quo dicit propheta, etc.

qui biberit ex aqua hac, sitiet iterum, qui autem biberit ex aqua quam ego dabo illi, non sitiet in aeternum (Joan. iv). Aquam ergo Salvator a muliere potulit, et sitire se simulat, ut sitientibus aeternam gratiam largiatur. Neque enim poterat fons sitire: neque, in quo est aqua viva, poterat undam terrenam facis haurire. Sitiebat ergo Christus? Sitiebat **327** plane, non potum hominum, sed salutem sitiebat, non aquam mundi, sed redemptionem generis humani. Mirum igitur in modum fons super puteum sedens misericordiae ibidem fluente producit, et mulierem sexto jam non viro, sed adultero fornicantem, vivi meatu unda purificat, novoque admirationis genere mulier, quae ad puteum Samaritae meretrix advenerat, a Christi fonte casta regreditur, et quae aquam petere venerat, pudicitiam reportat; statim etiam, indicante Domino, sua peccata recognoscens, confitetur Christum, annuntiat Salvatorem; et relinquens aquae vasculum, ad civitatem non fert hydriam, sed refert gratiam; vacua quidem videtur reverti onere, sed plena revertitur sanctitate. Plena, inquam, redit; quia quae peccatrix advenerat,

A revertitur praedicatrix; et quae hydrae vasculum amiserat, Christi plenitudinem reportabat, in nullo civitati suae inferens detrimentum; etenim si aquam civibus non intulit, **328** tamen fontem salutis inexit; sanctificata ergo per fidem Christi mulier domum rediit. De hac igitur prophetam dixisse poto (Prov. xxx): ejusmodi est iniqua via mulieris meretricis; quae cum se abluerit, nihil se dicit fecisse pravam. De hac plane dictum est; quae posteaquam est fonte abluta Salvatoris, delictorum vitia non meminit, virtutem praedicationis assumit; et viva aqua abstergens maculas suas, ad evangelizandum non conscientia peccati retrahitur, sed fidei calore compellitur. Nihil enim se dicit fecisse pravitatis, dum sit nuntia veritatis; et oblivione abnegat impudicitiam, dum devotione praedicat castitatem. Haec enim virtus Christi est Domini, ut quamvis peccator, qui ejus unda se laverit, denuo in virginem reparatus non meminerit ante quod fecerit, et reditiva nativitate infantie innocentiam praeferat, juventutis scelera non agnoscat; sitque virgo fide Christi, qui fuerat adulter corruptione peccati.

HOMILIA XCVIII.

De eleemosynis et de eadem Samaritana II.

ADMONITIO.

Cum de eleemosynis sanctum episcopum Taurinensem Maximum disservisse, ut admonitione superiore diximus, Gennadius testetur, nonnullique sint codices in quibus haec quoque homilia prae se ferat ejusdem nomen, veri est quidem simillimum non aliud, nisi Maximum et hujus esse auctorem. Istiusmodi codices sunt Sangallensis num. 78, 99 Sanctae Crucis in Jerusalem num. 21, Laurentianus x Plut. xiv, in quibus homilia inscribitur: *De eleemosynis et de muliere Samaritana*, et Ambrosianus itaque vetus imprimis, cum titulo: *De eadem re*. apud Gymnicum pag. 287, Galesinum pag. 177, Raynaudum pag. 144, et Margarinum Bibl. Max. tom. VI, pag. 46, inscribitur: *Homilia secunda unde supra*.

ARGUMENTUM. — *Ex conversione mulieris Samaritanae arguit S. D. divinae misericordiae clementiam in condonandis criminibus hominum, quae a Christo tanquam a fonte dimanans, virtute praecipue baptismatis, gratiam regenerationis operatur.*

Retinet vestra dilectio, ante dies aliquot, cum sermonem ad vos de eleemosynis faceremus, primitus nos originem misericordiarum querere voluisse, et reperto earum fonte virtutum, ostendisse, quod mulieris Samaritanae sordes melius Christi unda diluerit, quam Samaritae aqua purgarit; et quod mundius misericordia detergit peccata quam puteus. Mundius plane misericordia quam puteus detergit maculas, quia putei aqua tantum corporis cutem abluit, misericordiae autem bonitas animae interiora

C purificat. Hoc etiam demonstrasse, quod huic evangelicae mulieri illa prophetica meretrix conveniret, quae postea quam viva aqua se lavit, oblivione possessa pravitatis nitore puritatis exsultat; neque enim de meretrice hujus mundi talem sententiam propheta diceret, cujus pollutio non solum aqua non diluitur, sed etiam polluit ipsa quod tangit; dicente Apostolo: *Qui autem se jungit meretrici, unum corpus est*. Quod si unum corpus tactu suo efficit, et in coherentem sibi ignominiae suae membra transfundit; quomodo potest purificare ipsa cum polluat? Qua ergo sit ista meretrix, quae ista Samaritana mulier, cujus adulterii sordes fons Christi detergerit, sollicitius requiramus. Ego hanc mulierem Ecclesiam

* Codd. 99 S. Crucis in Jer. et Laurent. x omittunt aliquot.

¹ Scribit cardin. Baronius in *Appar. ad Annal. eccl.*, num. 118, Ecclesiam a primis usque temporibus conservasse in computo annorum ab orbe condito ad Christum potius sequi versionem Septuaginta quam Hebraicum textum. Hinc primi Patres, Justinus, Irenaeus, Eusebius, Epiphanius, ab hac supputatione non recesserunt. Quid mirum ergo si etiam Maximus in sexto millesimo anno idololatricae et abominationum finem posuerit? Nam per Christum lux veritatis illuxit mundo, et ipse omnium maculas abluere venit. Modo etiam in Martyrologio Romano annus nativitatis Christi enuntiatur juxta veterem morem, quia, eo tempore quo editum fuit Ecclesia Romana versione Septuaginta utebatur; et constat, ut ait Baronius, tam Occidentalem quam Orientalem

D Ecclesiam esse secutam. Ita legitur in Martyrologio: *Anno a creatione mundi, quando in principio Deus creavit caelum et terram; quinque millesimo nonagesimo nono*, etc. Nihil tamen religioni offest, ut recte animadvertit Natal. Alexand. in 2 dissert., sect. 4, hujusmodi discrepantia, quia non adeo curat Ecclesia, quot ante Christum annis reipsa mundus conditus fuerit. Verum inter plures dissidentesque chronologorum sententias de anno quo Christus natus est, Usseriana epocha collocans Domini nativitatem sub finem anni quater millesimi a creatione mundi, a multis scriptoribus praefertur. Vid. Mamach. *de Orig. et Antiquit. Christ.* lib. II, cap. 4, § 2.

Restat ut explicem, cur Maximus dixerit gentes in sexto millesimo anno fornicationibus subjacere,

esse puto de gentibus congregatam, quæ et transactis annis quinque millibus, cum in sexto millesimo anno idolorum fornicationibus subiaceret, omnem ignominiam **329** suam adveniente Christi fonte purgavit, et maculas quas adulterinis sacrilegiis contraxerat, fide Salvatoris abstersit, ac relinquens, sicut inanem hydriam, priorem * patrium cursum, universo orbi Domini annuntiavit adventum. Hæc, inquam, illa est meretrix, quæ posteaquam lota est, nihil se dicit fecisse pravam; posteaquam enim Ecclesia baptismi nitore purgata est, diabolice impietatis non meminit, religione veritatis exultat, factaque de meretrice virgo non recordatur priorum ^b, sed gloriatur in integritate, ait ergo propheta : *Sicut aqua exstinguit ignem, ita eleemosyna exstinguit peccatum*. Sepe quidem videmus hæc fieri, ut aqua effusa flammaram restinguat incendia : sed e contrario interdum videmus quod immensi ignium globi aquarum fluentia consumant, et veluti ab aquis accepta esca vehementius rediivis ardoribus convalescat ; ita ut videatur aqua non exstinxisse incendia, sed auxisse. Quenam est illa aqua quæ consumit flammam, nec ipsa consumitur ? Illa est, puto, quæ in lavacro de Christi fonte profluens, non consumitur a peccatoribus, sed gehennæ consumit incendia. Quæ dum per baptismum infunditur et ipsa in hominibus et tartari restinguit ardorem, vivit plane in hominibus, sicut ait Dominus : *Aqua autem quam ego dabo ei fiet in eo fons aquæ salientis* (Joan. iv), et reliqua. Mirum ^d ergo in modum aqua Christi una eademque operatione, et vivificat, et exstinguit ; vivificat enim animas, delicta restinguit ; has lavaci sui refrigerio reparat, illas gurgitis sui unda consumit ; et quod ad maiorem ba-

ptismatis pertinet gratiam, apud superos * mysterium celebratur, **330** et apud inferos gehenna restinguitur : hic fluunt aquæ, et illic tepescit incendium : hic in fonte homo mergitur, et illic de tartaro liberatur. Sed nec mirum, si in baptismi sacramento aperiatur infernum, cum tunc quoque reseretur et cælum ; aperiuntur enim hæc elementa, ut ad lavacrum Christi conveniat libertas et gratia. Libertas enim resurrecturis tribuitur, gratia regnaturis. Illi eruuntur de pœna, hi assumuntur in gloriam ; illi, qui erant servi peccati, liberi sunt justitiæ : hi, qui angustiis sæculi tenebantur, paradisi amœna percipiunt. In baptismo ergo Christi aperiuntur cœli, aperiuntur et tartara ; inde ut Spiritus sanctus adveniat, illuc ut misericordia Salvatoris accedat ; deferatur de cœlo vita, mors a tartaro destruat. Ita igitur eleemosyna exstinguit peccata, sicut aqua baptismi gehennæ ^f exstinguit incendium : ergo eleemosyna quodammodo animarum aliud est lavacrum, ut si quis forte post baptismum humana fragilitate deliquerit, supersit ei, ut iterum eleemosynis emundetur, sicut ait Dominus : *Date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis* (Luc. xi) ; nisi quod salva fide dixerim, indulgentior est eleemosyna quam lavacrum. Lavacrum enim semel datur, et semel veniam pollicetur ; eleemosynam autem quoties feceris, toties veniam promereris. Hi ergo duo misericordiarum fontes sunt, qui et vitam tribuunt, et peccata condonant ; qui utrumque custodierit regni cœlestis honore ditabitur, qui autem, maculato fonte vivo, ad misericordiæ se fluentia contulerit, et ipse misericordiam consequetur.

HOMILIA XCIX.

De hospitalitate.

ADMONITIO.

Hujus quoque homiliæ : *De hospitalitate*, S. Maximus esse auctorem Gennadius tradidit ; eique assentiant scriptores codicum Sangallensis homil. 32, 90 S. Crucis in Jerusalem homil. 18, ejusdemque bibliothecæ 99 homil. 35. In codicibus Sangallensi et S. Crucis in Jerusalem 99 legitur tantum *De hospitalitate* ; sed in vetustiore 90 S. Crucis in Jer. : *Incipit de hospitalitate in Evangelio*. Superioribus addimus codicem x Plut. xiv pag. 268 Laurentianum, qui omisso verbo *Incipit*, eundem titulum codicis 90 S. Crucis habet.

* Uterque codex laudat. legit priorem patrum cultum.

^b Idem uterque cod., non recordatur priorum scelerum.

* Cod. 99 S. Crucis in Jer. supplet, cui conformis est codex x Laurentianus.

ac si multo ante idololatria cum **331** omnibus flagitiis non regnaverit ? Habemus enim ex Scriptura Moysis tempore Hebræos conflato vitulo aureo sacrificasse ; præterea legitur Isaac præcepisse Jacob ne sibi uxorem sumeret ex filiabus Chanaan, quia falsis diis serviebant, et Rachelam Rabani patris sui idola furatam fuisse. Fatendum quidem est superstitiosum cultum populos omnes longe ante Christum dominatum fuisse ; sed cum Romani per universam terram imperium suum protulissent, falsamque religionem invehere ubique studuissent ; in sexto mundi millesimo anno, ortus Christi statuitur, scilicet circa annum 749 U. C. ; ideo S. Maximus dixit Ecclesiam congregatam ex gentibus, quæ in idololatriæ flagitiis et cæcitate infelicitate perditæ versabantur. Revera quod Caesaris Augusti dominationi universus pareret orbis : præter omnes profanos scriptores, etiam **332**

^d Ita cod. 99 S. Crucis in Jer. perfecte concordat cod. Laurent. Galesinius vero legit : *Mirum in modum aqua Christus, etc.*

* Cod. Laurentian., apud superos ministerium celebravit.

^f Cod. 99 S. Crucis in Jer., restinguit.

S. Lucas testimonium præbet cap. 2, ubi memorat, edictum ejusdem Caesaris, præcipiens descriptionem mundi universi : *Exiit edictum a Cesare Augusto, ut describeretur universus orbis*. Quin imo ipse Evangelista mentionem habet de alia descriptione, jampridem facta a præside Cyrino, vel, ut aliis placet, Quirino ; et inter unam et aliam impositionem hoc discrimen inventiunt, quod in prima computus subiectarum gentium factus fuerit ad gratificandum ambizioso principi, qui populorum omnium dominatum habere gloriabatur ; in secunda vero descriptæ dicuntur familiar universæ, et ipsis impositus census. Videndus est Monilia de an. Christi disert. 1, qui rem ita concludit : *Verisimilius existimamus an. U. C. 749, tranquillis ubique Gentium Romanis rebus, clausisque Jani foribus, peractam descriptionem, de qua loquitur S. Lucas.*

Arrisit editoribus Gymnico pag. 291, Galeisio pag. 178, Raynaudo pag. 244, et Margarino Bibl. Max. tom. VI, pag. 47, brevior titulus codicis 99 S. Crucis in Jerusalem : *De hospitalitate*, quem nos quoque hominibus prefiximus. Itaque temere Gillotius hanc homiliam in sermonibus S. Ambrosii num. 33 collocavit.

ARGUMENTUM. — *Postquam de terrena hospitalitate eligenda Evangelium explicans protulit est Maximus, a sensu literalis transit ad spirituales, quem aperit dicens : In hospitio nunquam immutando intelligendam esse Ecclesiam ; in hospite Salvatorem.*

Advertit sanctitas vestra, fratres, evangelicam lectionem, quemadmodum Dominus discipulis suis inter ceteras exsequendas virtutes, etiam hospitalitatis jura prescripserit : ait enim : *In quamcumque civitatem introieritis, interrogate quis in ea dignus sit : et ibi manete, donec exeat* (Matth. x), et reliqua. Sancta plane et divina sententia, quæ et discipulis eligendi optionem primitus detulit, et facultatem penitus amputavit. Providit enim modum statuendo, ne vir sanctus aut citus esset in iudicando, aut levis in hospite commutando. Sicut enim * vobis permisit arbitrium, ita et voluit vos tenere constantiam. Quam enim reprehensibile est ut vir, qui Evangelium annuntiat, et docet errandum non esse, ipso per diversos incipiat oberrare et domum, cui pacem dicitur deserere ; hospitem cui benedictionem intulerat contristare ! Magni enim hospitalitatis est gratia, nec facile violanda ; omnibus aperta est, omnibus parata est, et sanctos libenter suscipit, et peccatores tolerat patienter. Sed repelamus sanctam ipsam divinamque sententiam ; si enim in littera placet, et in mysterio forsitan plus placebit. Alii igitur : *Ut cum intramus in civitatem, interrogemus quis in ea vel hospes dignus, vel idonea domus sit, et ibi maneamus donec dies protectionis adveniat* (Matth. x). Quæ sententia alioquin nobis

A tribuit intellectum ; non enim mihi videtur de hujus sæculi hospite, vel domo justisse, nec tam diligenter inquirere, sed de illo magis, qui nos usque ad diem exitus nostri possit inoffensos hospites, illosque servare. Nam hujus sæculi hospitem cito ledimus, cito offendimus : interdum ei et post triduum displicemus ; fidelis igitur domus, et hospes dignus inquiri jussus est. Quæ domus fidelior Ecclesia ? Quis hospes dignior Salvatore ? Iste peregrinus, ut filios suscipit ; illa susceptos refovel, ut infantes. Iste hospitibus, sicut experti sumus, pedes lavare gestit : illa mensam parare festinat ; quos enim Salvator viva aqua refrigerat, hos reficit cælestibus cibis Ecclesia. **333** Hunc igitur hospitem evangelista inquiri jussit, et usque ad diem exitus nostri cum hoc habitare præcepit, ne aliqua levitate medio tempore aliorum forsitan emigremus ; hoc est qui semel in Christum credidimus, non iterum velut transgressores ad idola recurramus ; scriptum est enim : *Nemo potest duobus dominis servire* (Matth. iii) : dum enim uni placere gestit, alterum sentit iratum. Christum igitur hospitem **334** deserere non debemus, quemadmodum et Petrus apostolus cum suis similibus deserentibus aliis Dominum non reliquit ; sed dicamus quod ille ad Salvatorem dixit : *Domine, ad quem ibimus ? Verba vitæ æternæ tu habes, et nos credimus* (Joan. vi). Ecce exsecutor cælestium præceptorum ; qui quoniam Christi non mutavit hospitium, meruit cum Christo regni cælestis habere consortium.

HOMILIA C.

De defectione lune I.

ADMONITIO.

De vero homilia hujus auctore, cum ab aliquibus Ambrosio, ab aliis Augustino inscripta reperitur, dubitandi locus erit, nisi Gennadii testimonium tanquam fax in tenebris præfuerit. Ipse non ambigit, sed perspicuis verbis memorat S. Maximum inter ea quæ scripsit tractatum etiam *De defectu lune* conficere. Quamobrem aut Gennadium, aut veterem quempiam alium auctorem secuti scriptores codicum præstantissimorum Sangallensis homilia 28, Ambrosiani C 98, et Sanctæ Crucis in Jerusalem 90 et 99, qui uniformiter gerentes titulum : *De defectione lune*, in Maximum conveniunt. Nihil ergo horum consensui obest aut codex Vaticanus 4951 pag. 215, qui S. Augustino homiliam attribuit, apposita hæc inscriptione : *Ad eos qui defectionem lune suis clamoribus adjuvare nituntur* ; aut codex Laurentianus x Plut. xiv pag. 337 a tergo hujus conclusionis laudem Ambrosio deferens. Nihil etiam prævalere potest editio Parisiensis Ambrosii an. 1569, ubi ejus inter sermones num. 85 Gillotius hanc homiliam collocavit. Ipsi adversantur Gymnicus pag. 293, Galeisius pag. 179, Raynaudus pag. 245, et Margarinus pag. 47, in Bibl. Max. tom. VI, apud quos homilia titulus est : *De defectu lune*.

ARGUMENTUM. — *Queritur sanctus episcopus, fideles suos infructuose Christianas institutiones ab eo excipere, cum in pietate virtuteque proficientes non videat. Deinde de stultitia eos objurgat, quod in eclipsi lune clamores emitterent, vana obscuritatis ejus timore percusi, ne omnino exstinguatur.*

Et ipsi videtis, fratres, quod mea non cessat humilitas omni circa vos sollicitudine laborare, et ad frugem bonam vos tota festinatione convertere : sed quanto plus labore vobiscum, tanto amplius confundor in vobis. Cum enim video tot commotionibus

C meis nullum vos habere profectum, labor meus jam non gratulationi est, sed rubori. Dicit enim Apostolus : *Quis plantavit vineam, et de fructu ejus non edit ? Quis pascit gregem, et de lacte gregis non percipit ?* (I Cor. ix, 7) ? Ecce ego pascio gregem Christi, et gregis fructum extorquere non valeo ; pascio gregem Domini, et nulla ex eo * religiositatis alimenta percipio. Nulla enim me fidei ejus dulcedo lætificat ; sed quicquid ex eo profuit asperum ^d et amarum est ; tunc enim pastor Christiani gregis lacte repletur, quando bonorum

cipti.

* Præter duos codices S. Crucis in Jer., etiam cod. x Laurent. pro vobis legit nobis, ita et voluit nos tenere.

^b Cod. Ambros. habet *et de grege fructum non per-*

^c Cod. S. Crucis in Jer., *religiosi lacus alimenta.*

^d Cod. Ambros., *asperum vel amarum est.*

operum ejus candore letatur. Quis enim, fratres, in vobis ^a non graver ferat (non tamen de omnibus dico, sunt enim inter vos quos ad religionis cultum debeatis habere ^b exemplo), quis, inquam, non moleste ferat, sic vos esse vestrae salutis immemores, ut etiam caelo teste peccetis? Nam cum ante dies plerisque de vestrae avaritiae cupiditate pulsaverim, ipsa die circa vespertum tanta vociferatio populi exstitit, ut irreligiositas ejus ^c penetraret ad caelum. Quod cum requirerem quid sibi clamor hic vellet? dixerunt mihi quod laboranti lunae vestra vociferatio subveniret, et defectum ejus suis clamoribus adjuvaret. Risi equidem, et miratus sum vanitatem, quod quasi devoti Christiani ^d Deo ferebatis auxilium. Clamabatis enim ne, tacentibus vobis, ^e perderet elementum: tanquam infirmus enim et imbecillis, nisi vestris adjuvaretur vocibus, non posset luminaria defendere quae creavit; bene igitur facitis, qui Divinitati exhibetis solatium, ut vobis juvantibus possit caelum regere. Sed si vultis hoc plenius facere, cunctis et totis noctibus pervigilare debetis: nam quoties **335** ^f putatis, vobis dormientibus, luna vim passa est; et tamen de caelo non corruit? Aut nunquid semper circa vespertum defectum ^g patitur, non aliquando et circa lucem laborat? Sed apud vos vespertinis tantum horis laborare consuevit, quando copiosa aena venter distenditur, quando majoribus oculis caput movetur. Tunc igitur apud vos laborat luna, quando laborat et vinum, tunc, inquam, apud vos turbatur carminibus globus lunae, quando calicibus turbantur et oculi. Quomodo igitur, ^h ebrius, videre potes circa lunam quid agatur in caelo, qui circa te non vides quod agatur in terra? Hoc est plane, quod ait Salomon dicens: *Stultus ut luna mutatur* (Eccl. xvii). ⁱ Mutaris enim, sicut luna, dum stul-

tus et insipiens ad motum ejus, qui Christianus fueras, incipis esse sacerlegus. Sacerlegium i enim Creatori committitur, dum imbecillitas ascribitur creaturae. Mutaris ergo, sicut luna, ut qui paulo ante fidei devotione fulgebas, postea perfidia infirmitate deficias; mutaris, ^k sicut luna, dum cerebrum tuum ita exinanitur sapientia, ^l sicut lunae obscuritas; te vero terribimae tenebrae mentis invadunt. Atque utinam, o stulte, ^m sicut luna mueris! Illa enim cito ad plenitudinem suam redit; tu ad sapientiam nec sero converteris; **336** illa velociter colligit quod amiseral lumen, tu nec tarde fidem recipis quam negasti; gravior ergo tua quam lunae mutatio est; luna defectum luminis patitur, tu salutis. Quam bene scriptum est ⁿ de sapiente: *Et permanebit cum sole* (Psalm. lxxi); permanet enim sapiens cum sole, cum constantia fidei permanet cum Salvatore. Sed dicet aliquis: Luna igitur non laborat? Laborat plane, negare non possumus; sed laborat cum ceteris creaturis, sicut Apostolus dicit: *Quia omnis creatura ingemiscit, et parturit usque adhuc* (Rom. viii); et infra: *Quoniam et ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis, et reliqua. Liberabitur, inquit, a servitute*; vides ergo, quoniam luna non laborat carminibus, sed laborat obsequiis; non laborat periculis, sed laborat officiis; non laborat ut pereat, sed laborat ut serviat. Vanitati enim creatura subjecta est non sponte (Ibid.), et reliqua. Ergo luna a statu suo non sponte mutatur, tu de sensu tuo sponte mutaris; illa in diminutionem sui conditione deducitur, tu in detrimentum tui voluntate pertraheris. Nolo igitur, frater, ita sis, sicut luna, cum deficiat; sed esto, sicut quando est plena atque perfecta; scriptum est enim de justo: *Sicut luna in aeternum, et testis in caelo fidelis* (Psalm. lxxxviii).

HOMILIA CI.

De eodem argumento II.

ADMONITIO

Mox editae homiliae S. Maximo auctore cognito, ex simili scribendi ratione nexuque rerum ab eodem hanc quoque conscriptam fuisse, cognoscere, si animum advertat, cuique licet. Suffragantur autem ipsi codices idem, qui priorem sub S. Maximi nomine ad posteritatem traduxerunt; nempe Sangallensis nam. 29 Ambrosianus, et 90 S. Crucis in Jerusalem pag. 277. Jam diximus a Mabillonio primum e codice Sangallensi de promptam homiliam, editamque num. 6 in Museo Italico fuisse; in cujus praefatione adnotavimus hanc, sicut alteram nam. supra positam, Gennadii testimonio niti, cum ille Maximum de defectione lunae scripsisse dixerit. Hae quoque Gallandius suam in collectionem, ut reliquas Musei Italici, transtulit; sed codice Ambrosiano inconsulto, a quo plures variantes accepimus, et Mabillonii lectioni apposuimus.

^a Cod. Vat. 4951, omittit non.^b Cod. Vat. 4951, exemplum.^c Cod. Vat. 4951, penetraverit ad caelum.^d Cod. Vat. 4951, luna pro Deo.^e Cod. Vat. 4951, Deus perderet, etc.^f Cod. Vat. 4951, non putatis.^g Cod. Vat. 4951, patitur? Num et aliquando circa D lucem laborat?^h Cod. Vat. 4951, ebrii videre potestis, circa lunam quid agatur in caelo, qui circa vos non videtis, quid agatur in terra?ⁱ Cod. Vat. 4951, Mutamini enim sicut luna, facti stulti et insipientes ad motum ejus, qui Christiani fueratis, vere stulti et vere sacerlegi. Sacerlegium enim in Creatore committitis, dum imbecillitatem Creatori ascribitis. Mutaris ergo sicut luna, ut qui paulo ante fidei

devotione fulgebas, postea fidei infirmitate deficias.

^k Cod. Ambros., habet in Creatorem.^l Cod. Vat. 4951, sicut lunae globus evacuatur claritate nocturna. Et illam quidem parva nubium obducit obscuritas; te vero terribimae tenebrae mortis invadunt, etc.^m Cod. vero Ambros., sicut lunae globus luce evacuatur, et illam quidem parva nubium obducit obscuritas; te vero, etc.ⁿ Idem cod. Ambros., o stulte, jam sicut luna mueris.^o Codd. S. Crucis in Jer., Vat. 4951, et Laurent., Quam bene scriptum est: Stultus sicut luna mutatur, quia scriptum est de sapiente: Et permanebit cum sole, etc.^p In Cod. Ambros. deest Et.

337 ARGUMENTUM. — *Hortatum se fratres fuisse Maximus scribit, ut pratermisso errore gentili, lunæ ortum, atque defectum ratione magis quam infirmitate subsistere intelligant: grande esse mysterium lunæ, cui Christus ejusque Ecclesiæ comparatur.*

Ante dies prosecuti sumus, fratres, adversus illos qui putarent lunam de cælo magorum carminibus posse deduci; et eorum retundimus vanitatem qui non minus defectum patiuntur animi quam luminis patitur illa defectum. Quos et hortati sumus ut, pratermisso errore gentili, tam cito ad sapientiam redeant, quam cito ad plenitudinem suam illa revertitur: et sicut velociter illa lumen colligit quod amiserat, ita festinanter isti fidem recipiant quam negarunt; ^a et, deposita insipientiæ nebula, incipiant lumen non jam oculo corporis æstimare, sed mentis; et ^b ortum defectumque ejus intelligant ratione magis quam infirmitate subsistere; ^c quæ nunquam tantam rebus cunctis mutationem daret, nisi esset illi hæc ratio a Creatore collata. Ecce elementum maris, luna deficiente, subducitur, eadem crescente, cumulat: ut ad motum ejus aut unde intra se redeant, aut ^d fluentia non capiant: ita ut quoties luna mutatur in lumine, toties ^e maria mutantur in fluctibus. Denique dicuntur ipsa maria natantia in carne sua pleniora esse cum luna perfecta est, et exhausta et diminuta cum illa minuitur. Magna igitur lunæ ratio est, et magna præstantia, quæ vigore suo ita elementa minuit, ut rursus adimpleat: ita implet, ut denuo minuantur. Scilicet, ut diversis quibusdam vicibus grata sit commutatio, dum reparatio sit perfecta. Et quantum terris largiatur augmentum, omnibus notum est, ^f quanto rore saltus refecit, quos diurnis horis solis ardor exusserat: et admiratione quadam, ^g ardentibus æsta rebus serenitate præstet humorem. Novo enim genere, illuminante luna, madidam terram serenitas facit. Grandis ergo ratio lunæ est, imo grande **338** mysterium. Exinanit se lumine, ut universa recreet humore et ^h imbre. Ita et Christus Dominus exinanivit se divinitate, ut homines replet immortalitate. Unde ait beatus Apostolus: Qui cum in forma Dei esset constitutus, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo: sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens (Philip. n). Exinanivit ergo se Christus, ut vitam præstet hominibus: ⁱ evacuavit se ut profectum tribuat elemen-

tis. Sed legimus de Salvatore quod sol magis sit ipse justitiæ. Quomodo ergo cum lunæ motibus comparamus? Non magna plane distantia conveniunt sibi ista luminaria. Siquidem luna quadam fraternitate consortii lumen mutuatur a sole, et radiis lucis ejus repersa, splendorem sui fulgoris accipiat: unde si Christus Dominus soli rectius comparatur, ^k lunam nonnisi Ecclesiæ comparabimus. Nam ipsa sicut luna, ut inter gentes luceat, mutuatur lumen a sole justitiæ et Christi radiis: hoc est apostolorum predicationibus repersa, splendorem ^l ex eo immortalitatis acquirit. Fulget enim Ecclesia non suo, sed Salvatoris lumine; et radiat non proprio nitore, sed ^m Patris, sicut Apostolus ait, dicens: Vivo autem jam non ego, vivit ⁿ in me Christus (Gal. ii); et iterum: **B** Ut si primogenitus in multis fratribus (Rom. viii).

Recte plane lunæ comparatur Ecclesia: quoniam et ipsa nos lavacri rore perfundit, et terram corporis nostri baptismatis rore vivificat. Recte lunæ comparatur Ecclesia: quia et ipsa ^o augmentum acquirit, patiturque defectum. Minuitur enim sepe: frequenter augetur: minuitur persecutionibus, predicationibus ampliatur. ^p Decrescit, cum minuitur filiis; crescit, cum martyribus coronatur; et eadem causa, qua tribuit illi defectum, ipsa præstat augmentum. Frequenter enim quos dolet persecutores, ipsos recipit confessores. Quoties eam, sicut lunam, putatis magorum ^q carminibus laborasse? Quoties eam male artes de cæli regno deducere voluerunt? Nam primum utique James et **C** Mambres magi cum Moysi signis prodigiisque resisterent, Ecclesiam subvertere cupiebant: sed sacris vocibus veneficorum carmen nocere **339** non potuit. Nihil enim incantationes valent, ubi Christi canticum decantatur. Deinde cum apud Sergium ^r Paulinum proconsulem Simon Magus Paulum apostolum oppugnaret, utique Ecclesiæ vas tentabat, et veneficis artibus illum quassare cupiebat; sed tanta ab illo virtute convictus est, ut non solum artibus infirmitate, sed etiam oculorum eum amissione careret, et pariter illi auferret carmen, et visum. Non enim mergebatur habere corporis oculos, qui mentis oculos **340** non habebat. Quid autem dicamus de apostolo Petro? Quia iterum Simonem in Romana urbe Ecclesiæ fundamenta turbantem, orationum suarum soliditate prostravit. Cum enim ille artibus magicis ela-

^a Cod. Ambros., illa convertitur, etc.

^b Cod. Ambros. legit ut pro ei.

^c Cod. Ambros. plurali numero habet ortus defectusque ejus.

^d Cod. Ambros. legit quæ nunquam tantam rebus cunctis mutationem daret, nisi esset illis hæc a Creatore collata.

^e Cod. Ambros., aut se fluentia non capiant.

^f Cod. Ambros., mare mutetur in fluctibus.

^g Cod. Ambros., dum nocturno rore saltus refecit.

^h Idem cod. Ambros., urentibus.

ⁱ In cod. Ambros. deest imbre.

^j Cod. Ambros. legit evacuavit se luna, ut se profectum tribuat elementis.

^k Cod. Ambros. habet lunæ quid nisi Ecclesiam com-

parabimus.

^l Idem cod. Ambros., splendorem sibi ex eo.

^m Cod. Ambros. habet sed fratris.

ⁿ Idem cod. Ambros., vivit vero in me, etc.

^o Cod. Ambros. legit quia et ipso habet ortus suos patiturque defectus. Minuitur, etc.

^p Idem cod. Ambros., Decrescit cum videtur filiis.

^q Cod. Ambros., Quoties eam, sicut lunam, putatis magorum carmina templaerunt. Quoties eam male artes de cælesti regno, etc.

^r Codd. Ambros. et 90 S. Crucis in Jer. Paulum legunt, non Paulinum; quæ lectio conformis est textui Act. apost. xiii, 7.

tus esset, ut etiam per aeris spatia volitaret : ^a hic A petra saxi illum allisione comminuit, ut qui sibi re-
illum virtute dejecit, ut tanto altius caderet, quanto gna coelestia promittebat, terrenæ mortis ^c duritie
sublimius volitasset. Vere enim Petrus ^b tam solida periret. Explicit.

HOMILIA CII.

De eo quod scriptum est in Isaia cap. 1 : *Caupones tui miscent aquam vino.*

ADMONITIO.

Hic idem titulus legitur apud Gennadium in catalogo operum S. Maximi. Si nihil ultra afferri posset ad faciendam fidem, satis esset. Sed Gennadio trium præclarissimorum codicum obsequuntur testimonia, scilicet Sangallensis homil. 82, et utriusque S. Crucis in Jerusalem, in quorum vetustiore 90 est homilia 26, et in 99 hom. 82, conformi hoc titulo : *Incipit de eo quod propheta ait ad filios Israel : Caupones vestri miscent aquam vino.* Hac homilia codices alii omnes carent ; quam recudit sua in editione Ambrosii Gillotini num. 78 sermonum ; verum Benedictini monachi congreg. S. Mauri in præf. ad sermones ejusdem S. episcopi Mediolanensis pronuntiarunt, non aliud sentiendum esse de homilia super caput 1 Isaie, nisi quod Gennadius scripsit. Idipsum senserunt Gymnicus pag. 297, Galesinius pag. 180, Raynaudus pag. 246, et Margarinus in Bibl. Max. tom. VI, pag. 48, qui omnes homiliarum S. Maximi collectionem hac con- cluserunt.

ARGUMENTUM. — *Scripta Isaie verba mystice expli-
canda esse docens Maximus ait de cauponibus qui
præsumunt Ecclesiis, non autem tabernis, prophetam
loqui, illosque ab eodem argui quod vino aquæ spe-
ciem permiscant, cum mundi oblectationibus delec-
tantur, rebusque sanctis viles inserunt. Præterea os-
tendi quia ratione Judæorum sacerdotes aquam vino
miscuerint.*

Non incommode ante dies ^d paucos prosecuti su-
mus functionem hanc sacerdotalem vicem quamdam
negotii retinere, et quæstum esse non modicum hoc
clericatus officium. Est quæstus plane non modi-
cus, ubi lucrum non pecuniarum, sed acquiritur ani-
marum ; est magna negotiatio, ubi redemptio homi-
nis constat, non ^e annumeratione pretii, sed annun-
tiatione præcepti. Præceptum enim Christi talentum
quoddam est pretiosum, quo salus comparatur, quo
vita redimitur : et magna est redemptio, cum et pre-
tium datur, et pecunia non videtur. Talentum ergo
magnum præceptum est Salvatoris, quod commodati
vice apud idoneos proficere potest, apud negligentes
potest deperire ; aliis enim cum multiplici gratia re-
stituitur, ab aliis cum pœnarum usura deponitur.
Christus enim talentum quod commendat necesse
est ut requirat, et solventi gratiam referat, non
solventem subdat injuriis. Subdit plane injuriis more
mundi : ut debitor, qui redhibitione substantiæ satis-
facere non potest, satisfaciatur vel corporis ultione.
Hoc ergo talentum, fratres, nos prædicatione nostra
vestris pectoribus commendamus, ut lucrum aliquod
salutis vestræ Domino designemus. Rationem daturi
sumus qualiter aut prædicatione nostra proficiat, aut
obedientia vestra fructificet ; non enim sine causa
Evangelium annuntiat, Apostolus clamat, sacerdotes
loquuntur : in cujusvis aures vox sancta perve-
nerit, aut beatus erit devotione, aut reus de conte-
statione. Loquimur enim beatitudinem credentibus,
contestamur judicium criminosis. Mercimonium igitur
est administratio sacerdotum : unde et propheta
dicit ad filios Israel : *Caupones vestri miscent aquam
vino (Isai. 1).* Non enim de iis cauponibus Isaia san-

B etus loquitur qui, publicis ministeriis servientes,
meram vini speciem fraudulenta **341** aquæ col-
lutione permiscant (nec enim hoc ad beatum vi-
rum more judicis sæculi pertinere poterat, cur cor-
ruptis tabernarum vasculis, minus ebrioso potu
populus uteretur), sed de illis utique cauponibus
loquitur qui præsumunt Ecclesiis, non tabernis ; qui si-
tientibus populis non concupiscentiæ calicem porri-
gunt, sed virtutis, non ebrietatis ministrant poculum,
sed poculum Salvatoris. Istos ergo caupones propheta
arguit et objurgat, et queritur eos vino aquæ speciem
permiscere ; hoc increpat in eis, cum functionum
divinarum essent præsules, sectatores rerum facti
sunt humanarum, sicut ipse ait propheta : *Sectamini
unusquisque domum suam (Aggai 1).* Quisquis enim
sacerdos, relicto pontificatus officio, mundi oblecta-
tionibus delectatur, hic aquam vino permiscet, hoc
est, rebus sanctis et fervidis inserit res viles et frigi-
das. Sed et sic possumus accipere, quod iidem Judæo-
rum sacerdotes aquam vino miscuerint, cum Domi-
num Salvatorem non sicut Deum ^f susceperint, sed
sicut hominem judicarent, et sincere ac meræ ejus
divinitati turbidum quiddam ac sordidum inferre vo-
luerint, dicentes ad eum : *Quia, cum homo sis, facis
te ipsum Deum (Joan. x) : et iterum : Nos ex prosti-
tutione non sumus nati (Ibid. vi).* Dum enim se ab
adulterio prostitutionis excusant, illum in divinitate
nativitatis suæ adulterare nituntur. Sed adhuc dili-
gentius videamus quid sit quod ait : *Permiscant aquam
vino (Luc. v).* Legimus vinum in Ecclesia specialiter
abundare, sicut in Evangelio (*Math. 11; Luc. v*) dictum
est : vinum **342** novum in utres novos esse condendum ;
hoc est in novos homines, neophytos Spiritus sancti
gratiam conferendam. Si igitur pretiosa et spiritalis
vini gratia abundat in Ecclesia ; aqua vilis et fetida
nisi in Synagoga est referenda ; fetida enim Synagoga
aqua est, quæ baptismate suo peccata non diluit, sed
acquirat ; quæ hominem non purificat proprio lavacro,
sed polluit. Denique sicut in vini utribus Ecclesia
honoratur, ita et cum aquæ utre Synagoga projicitur.

Cod. Ambros., sic illum fidei suæ virtute depo-
suit, ut tanto altius, etc.

^b Idem cod. Ambros., Vere enim Petrus tanquam
solida petra saxi, etc.

^c Cod. Ambros., terrena mortis duritia deperiret.

^d Uterque cod. S. Crucis in Jer. omittit paucos.

^e Uterque cod. S. Crucis in Jer., non annumeratio
pretii, sed annumeratio præcepti.

^f Uterque cod. S. Crucis in Jer., non sicut Deum
susceperint, sed sicut hominem judicant.

Nam illa Agar, quæ typum Synagogæ gestabat, de qua ad Abraham dicitur: *Ejice ancillam et filium ejus* (Gen. xxi): utique, cum ejiceretur, non cum vini, sed cum utre aquæ de tabernaculis effugatur. Certe domus Abrahæ erat dives, locuples, abundans: attamen non vinum, non oleum, non panem accepit, quæ sunt vitæ alimenta firmissima; et rectæ vitæ Synagoga alimenta non accepit, quia vitam, quæ est Christus, ignorat, aqua sola eger pertrahitur, languidus sustentatur; conveniens enim erat ut quæ viventis

non merebatur alimoniam, vel solum morientis acciperet. Arguuntur enim sacerdotes Judæorum, cum ecclesiastico vino pretioso aquam Synagogæ abjectam jam et reprobam voluerint permiscere; aquam enim in Ecclesia misceri non solet, sed mutari, sicut Dominus invitatus ad nuptias, hydrias plenas aqua non vino miscuit, sed mutavit in vinum; ne quid enim in sancto convivio vilitatis Judicæ resideret, maluit naturam vertere quam adulterare substantiam.

HOMILIA CIII.

De calendis gentilium.

ADMONITIO.

Proprius congruensque hujus homiliæ titulus non est, quem ex codice Sangallensi exscripsit Mabillonius editor ejusdem primus in *Museo Italico* part. 2, n. 5, scilicet *De calendis Januariis*, deinde Gallandus; sed e codice Ambrosiano exscribendus erat, in quo is est: *De calendis Gentilium*; quia contra ludos Saturnales hac in homilia agit S. Maximus, quorum initium erat die 17 Decembris ex veteri Romanorum instituto, siquæ tribus vel quinque diebus juxta diversam scriptorum opinionem celebrabantur. Tota autem *De calendis Januariis* homilia vehementem continet inreparationem adversus diei illius obscenitates personatosque homines in bestias transformatos; in hac vero, intemperantia et turpitudine conviviorum, quibus ludorum Saturnalium tempore pagani vocabant, damatur, atque ditorum avaritia improbat, qui a servis et clientis strenas et munera accipiebant. Sed præcipuum hujus homiliæ argumentum, quodque certo comprobatur, ante Natale Domini a S. Maximo habitum fuisse, ab exordio ejusdem eruitur; commendat enim Dei providentiam, quod disposuerit, inter medias gentilium festivitates ut Christus Dominus oriretur, suæque divinitatis lumine tenebras superstitiones dissiparet, adventusque suo veram mundo letitiam et felicitatem afferret. Hujusmodi ergo festa gentilitatis, mensibus Decembri et Januario instituta erant, maximoque non tam strepitu quam vitio peragebantur, a quibus Christiani letioribus gaudiis, sanctioribusque donis cumulati abhorreere debeant: Resstituto itaque homilia suo vero titulo, ad peculiarem ejus commendationem dicam alios Patres, Ambrosium nempe, Augustinum, Leonem Magnum, et Petrum Chrysologum contra calendarum Januariarum superstitionem orationes habuisse, sed ad avertendos fideles a ludis Saturnalibus solum Maximum docte et vehementer perorasse.

343 ARGUMENTUM. — *Superstitiosam Saturnalium atque calendarum consuetudinem, vigentem adhuc in Christianis populis, severe exprobrat S. Maximus, quam ab illis potissimum esse condemnandam atque declinandam scribit qui dominici Natalis sacramentum colunt.*

Bene quodammodo Deo providente dispositum est, ut inter medias gentilium festivitates Christus Dominus oriretur, et inter ipsas tenebras superstitiones errorum veri luminis splendor efflueret: ut perspicientes homines in variis superstitionibus satis pure Divinitatis emicuisse justitiam, præterita obliviscerentur sacrilegia, futura non colerent. Quis enim sapiens, qui dominici Natalis sacramentum colit, non ebrietatem condemnet Saturnalium, non declinet lasciviam calendarum; et partem cupiens habere cum Christo, participes nolit esse cum sæculo? Hæc enim divini cultus ratio est, ut qui societatem habuerit cum vanitate gentilium, copulam non possit habere cum veritate sanctorum. Dicit beatus Apostolus: *Quæ portio justitiæ cum iniquitate; aut quæ societas lucis cum tenebris* (II Cor. vi)? Hoc est: pariter Christianos et iniquitatis exercere luxuriam, et Deum justitiæ habere placatum. Nam sunt plerique, qui trabentes consuetudinem de veteri superstitione vanitatis, calendarum diem pro summa festività procurrent; et sic letitiam habere velint, ut sit magis illis tristi-

tia. Nam ita lasciviant, ita vino et epulis satiantur, ut qui toto anno castus et temperans fuerit, illa die sit temulentus atque pollutus; et quod nisi illa fecerit, putet se perdidisse se ferias; quia non intelligit per tales se ferias perdidisse salutem. Illud autem quale est, quod surgentes mature ad publicum cum munusculo, hoc est, cum strenis unusquisque procedit; et salutaturis amicos, salutis præmio antequam osculo? Labis labia porrigit et manui manum inserit, non ut amoris reddat affectum, sed ut **344** avaritiæ persolvat obsequium, et uno eodemque officio amicum complectitur et fraudatur. Vos judicate quale est istud osculum quod venale est: nam, quo pretiosius emitur, tanto villius æstimatur. Quanti ante aurum potiorum indigni judicabuntur osculo? Posteaquam aurum refulsit in dextera, dignos illos facit præda, non gratia. Hoc autem in ipsa iniquitate, quam injustum est, quod expectatur donare inferior potiori; et diviti cogit ille largiri, qui, quod largiatur forsitan mutuatur. Adhuc et ipsam munificentiam strenas vocant, cum magis strenuum, quod.... Cogitur, inquam, miser donare quod non habet, et munus offerre pro quo filios suos obnoxios relinquit. Sed et divites quique sunt hac munificentia liberales: verum nec ipsi a peccato videntur immunes. Largitur enim dives cuicumque soli locupletis; dumque

* Cod. Ambros., *Hoc est, non potest pariter Christianus et iniquitatis exercere luxuriam, etc.*

* Cod. Ambros., *per tales ferias perdere se salutem.*

* Cod. Ambros., *potentiori.*

* Cod. Ambros. *strenas vocant, cum nullum sit*

strenum. Cogitur, inquam, miser donare quod non habet, et munus offerre pro quo filios suos obnoxios derelinquit.

* Cod. Ambros., *Largitur enim dives cuicumque locupletis solidum, qui mendico denarium donare desperavit, et calendis ad domum amici auro ornatus, etc.*

mendico denarium dare despexit; calendis ad domum amici aut onustus properat, qui Natali dominico ad ecclesiam vacuus et inanis advenit. Vides ergo quod apud plerosque plus est præsens adulatio quam futura remuneratio. Libentius habet osculum potioris quam gloriam Salvatoris. Quod osculum osculum non dicendum est, quia venale est. Nam et Judas Scarioth tali osculo osculabatur Dominum, sed hinc illud^a tradere conabatur. Hoc autem quale est^b quodd, interposita die, tali inanè exordio, velut incipientes vivere, aut auspicia colligant, omniaque perquirant; et exinde totius anni sibi vel prosperi-

tatem, vel tristitiam metuntur? Quæ cum ineptæ sint et ridiculæ, tam illis ipsis vel inutilia sunt, vel nociva. Nam prosperitatem non habent, dum falluntur auguriis: tristitiam semper habent, dum remembrance omnium sunt solliciti ne contingant. Hoc autem malis suis addunt, ut quasi de auspicatione domum redeunt ramusciculos gestent in manibus; scilicet pro omne, ut vel onusti ad hospitium redeant: non intelligentes miseri, quod onusti quidem redeunt non sarcina munerum; sed cumulo peccatorum. Finit.

HOMILIA CIV.

Incipit de hæreticis peccata vendentibus.

ADMONITIO.

345 Hoc titulo inscriptam homiliam reperit Mabillonius in codice Sangallensi num. 80 sine auctoris nomine. At clarissimus is vir, cum inter cæteras Maximi homilias inserta videatur, et stylus omnino conformis eluceat, eam S. antistiti Taurinensi potius quam alteri esse tribuendam statuit; atque cum reliquis noviter detectis primus num. 9 edidit, et post eum Gallandius. Illorum exempla et nos secuti sumus, admonentes tamen quod nonnulla in præfatione hac de homilia attigimus, nempe hæreticos, quorum audaciam et impietatem aggressus est Maximus, progeniem quamdam Manichæorum per Italiam serpentium habendam esse.

ARGUMENTUM. — Primum S. episcopus Christianos admonet ne in procurandis temporalibus bonis sollicitudinem impendant; deinde eos vehementer adhortatur ut fidem, justitiam, caritatem quærant; ac tandem invehit contra hæreticos illos qui accepta pecunia peccata dimittebant.

Semper meminisse et ante oculos habere debemus, fratres dilectissimi, quod Dominus Jesus Christus ideo ad terram descendit de cælis, ut vitam nobis largiretur æternam. Idem, cum esset Dei Filius, fieri hominis filius maluit, ut nos qui eramus homines Dei filios faceret. Non enim propter hanc vitam præsentem tantæ dignitatis operatus est mysterium, quæ est brevis, caduca, mortalis, sed propter illam quæ perpetua et sempiterna est. Neque enim Deus nobis hujus vitæ longævitatē præstaturus erat, quæ plena est ærumnis, laboribus, egestate; ne non tam longævitatē vitæ præstaret quam perpetuitatē^a laborum. Nam hoc in illa remedii solum videtur esse, quod^b brevis est. Unde et Apostolus ait: Si in hac vita tantum in Christo speramus, miserabiles sumus omnibus hominibus (I Cor. xv). Non ergo in hac vita tantum in Christo sperandum est, in qua mali quam boni plurimum possunt: in qua feliciores sunt, qui peiores sunt; et prospere magis degunt, qui criminosis conversantur. Quid enim boni hæc vita possidet? Honores, divitias, sanitatem, quæ, licet caduca sint, non tamen meritis accedunt, sed fortuito contingunt. Quantos enim videmus quos honoratos fecit non honestas, sed potestas? Quantos divitias consecutos non relictas a parentibus, sed sanguinibus occupatas? Quantos membrorum sanitate pollentes, qui non Dei misericordia gubernantur; sed pecudum sanguine crassantur? Hæc igitur, quia temporalia sunt, et

nulla, quibuscunque **346** passim sine merito ac sine judicio deferuntur, quia non in remunerationem data sunt, sed ad tentationem. Nos igitur, quibus vita æterna promittitur, æterna semper bona possidere debemus et querere, hoc est fidem, justitiam, caritatem. Habent enim ista bona adversarios suos; et licet hæc dona ab hominibus conferri non possunt, frequenter tamen a pravis hominibus auferuntur. Atque ideo circa fidei bonum solliciti esse debemus, et providi, et ad custodiam ejus mentis devotione semper esse armati, nec cito fallacibus credere blandimentis. Solet enim sub prætextu pacis hostis irrepere, hoc est sub vocabulo nominis Christiani hæreticus subintrare, qui ad decipiendos simplices homines Christum in ore portat, diabolus gerat in corde; et cum quidem lingua constituitur, sed mente blasphematur. Ab hoc igitur oportet penitus declinari, nec aliqua societate conjungi. Qui enim inimicus est Domini, quomodo amicus est servulorum? Nec mirari debemus quod hujusmodi hæretici in nostra aberrare cœperint regione. Semper enim gregem ovium insidiator lupus sequitur, semper Christianum cœtum diabolus deceptor incursat. Quod quidem sit utiliter, ut sollicitiore custodia, nec gregem ovis deserat, nec Christianus Ecclesiam derelinquat. Unde et Apostolus ait: Oportet etiam hæreses existere, ut probati manifesti fiant inter vos (I Cor. xi): tanquam si diceret: Oportet esse Christianis fidei pugnam, ut sit probata certa victoria. Nam ut eorum interim blasphemias seponamus, retexamus quæ sint ipsorum præcepta vivendi. Præpositi eorum quos presbyteros vocant, dicuntur tale habere mandatum, ut si quis laicorum fassus fuerit crimen admissum, non dicat illi: Ag-

^a Cod. Ambros. ita sensum præbet: sed hinc illum osculabatur, inde vendebat. Hoc.

^b Cod. Ambros. legit: quod interposita die, tanquam inanè exordio, velut incipientes vivere procedunt extra civitatem, ut auspicia colligant, omniaque perqui-

rant; et exinde sibi futuræ totius anni, etc.

^c Cod. Ambros., Hoc etiam, etc.

^d Galland. edit., malorum.

^e Emendanda edit. Galland., qui legit brevius est

pœnitentiam, deplora facta tua, desse peccata; sed dicat: Pro crimine da tantum mihi, et indulgetur tibi. Vanus plane et insipiens presbyter, qui cum ille prædam accipiat, putat quod peccatum Christus indulgeat. Nescit **347** quia Salvator solet peccata donare et pro delicto querere pretiosas lacrymas, non pecunias numerosas? Unde ipse ait: *Gratis*^a accipitis, gratis date (Malach. x). Denique Petrus cum ter negando Dominum deliquisset, veniam non muneribus meruit, sed lacrymis impetravit. Ait enim de eo Evangelista: *Flevit amarissime* (Luc. xxi, 62; Matth.

A xxvi, 75). Vides, inquam, quia apud Christum in lacrymis est quantitas, non in donis. Quam graviter enim flevit culpam, tam celeriter **348** consecutus est veniam. Suscipit ergo dona presbyter, et pactione quadam indulgentiam de Salvatore promittit. Insipiens placitum, in quo dicitur minus deliquisse Domino qui plus contulerit sacerdoti. Apud huiusmodi præceptores semper divites innocentes, semper pauperes criminosi. Quomodo pauper satisfacit pro delicto, qui non habet quod offerat pro peccato?

HOMILIA CV.

Incipit, quod non debent clerici negotiari.

ADMONITIO.

Visa fuit Mabillonio hæc homilia ei nexa quam supra edidimus n. CII: *De eo quod scriptum est in Isaia cap. 1: Capones tui miscent aquam vino*, ubi de ministerio altaris agit S. Maximus, docetque quæstum esse sacerdotium non divitiarum, sed animarum. Cum ergo idem hic instaretur argumentum, iisdemque doctrinis negotiatio secularis clericorum reproberetur, nemini dubium esse potest quin eidem Maximo homilia sit concedenda. Auctoritati codicis Sangallensis, iudicioque Mabillonii, et Gallandii, qui eam iterum edidit, accedit testimonium codicis 90 S. Crucis in Jerusalem, ubi est homilia 23, cum quo lectionem Gallandii contulimus, et aliquibus in locis emendavimus. In memorato codice S. Crucis illius est titulus: *Item de eodem sequentia*; subsequitur enim homiliam inscriptam: *De eo quod scriptum est: Reddite quæ Dei sunt Deo, et de militantiis*.

ARGUMENTUM. — *Sacerdotes ideo erogant mundanas pecunias, ut æternas divitias acquirant. Mercimonium quoddam est Christianitatis officium, et negotiatio pretiosa, functio sacerdotum.*

Reprehendimus ante diem negotiationem clericos exercentes, et iusta eos quodammodo sententia castigavimus: sed si recte^b consideremus, officium nostrum vere negotium est; et functio sacerdotalis ministerii functio quædam est spiritualis mercimonii. Ideo enim terrena impendimus, ut cælestia consequamur; ideo erogamus mundanas pecunias, ut æternas divitias acquiramus: ideo fame nostra alios pascimus, ut non^c deperat alimonia nostra, sed crescat. Quid enim sibi vult pauperum per nos refectio, quid nudorum protectio, quid carceratorum visitatio, nisi quia sumptus qui in illis erogatur, non impenditur, sed augetur; ^d et negotiatio quodammodo argenti cum quadam luci usura servatur? The-saurus enim quidam diviti est pauper esuriens. Eleemosynam enim datam non comedit, sed custodit. Solvatur licet caro, et homo in pulverem redigatur, opus tamen in eo sanctum vivit, et permanet, et erit tibi in die iudicii testis idoneus, qui sibi est ad pastum operator inutilis: ita ut cito ei de tuis credatur operibus, cum de suis actibus non credatur. Vide ergo si non negotiatio est eleemosyna. Amico quod largitus fueris tibi perit, solum tibi non perit mendico quod dederis. In die iudicii enim pauperes tibi prosunt, amici filii que nihil prosunt. Illi causam tuam agent; isti nec causam suam poterunt defendere. Mercimonium enim quoddam est Christianitatis officium et negotiatio pretiosa, functio sacerdotum.

B Pecunias enim Domini, hoc est eloquia Salvatoris populis eroganda suscepimus; de quibus eloquiis ad illum tenacem et imperitum sacerdotii negotiatorem Dominus in Evangelio dicit: *Serve nequam, oportuit te pecuniam meam dare ad mensam numulariis, et ego veniens cum usuris exegissem eam* (Matth. xxv). Arguitur enim, cur præcepta Divinitatis sibi credita reservaverit relicendo, quæ multiplicare debuerat prædicando. Arguetur, inquam, cur non seminaverit erogando quæ possit metere colligendo; sicut ait Apostolus: *Quæ seminaverit homo, hæc et metet* (Gal. vi). Ait enim Dominus: *Veniens cum usuris exegissem*. Intellige ergo negotiationem ibi esse, ubi tanquam pro fenore usura deponitur: sed non illa usura per quam avarorum mentes lucrativa pecunie redditione pascuntur, **349** in qua remuneratur creditori debitum, nec debitum evacuatur, sed illa usura deponitur ubi non denariorum ratio, sed morum conversatio supputatur, ubi non de capite sortis agitur, sed de capite salutis inquiritur. Debitores enim sumus, et obnoxii retinemur ad debitum, non chiro-grapho litterarum, sed chirographo peccatorum. Unde et Apostolus ait de Domino dicens: *Delens, quod adversum nos erat chirographum* (Col. ii): et reliqua. Hujus ergo debiti usuram jubemus exsolvere; nam istius debitoris meministi Dominus **350** in Evangelio, dicens tradendum hunc esse exactori, mittendum in carcerem, et non dimitendum donec solvat novissimum quadrante (Matth. v). Istorum ergo eloquiorum et nos, fratres, usuram debemus; quia enim usura ab utendo dicitur, quemadmodum nos his utamur eloquiis rationem daturi sumus. Non

^a Galland., *Gratis accepistis*.

^b Minus recte editio Gallandii et Venet. sententiam exponunt, dum sic legunt: *sed si recte consideramus officium non vere negotium est, sed functio sacerdotalis ministerii, functio quædam est spiritualis mercimonii*.

^c Editiones Ven. et Galland., *deficiat pro deperat*.

^d Ex cod. 90 S. Crucis in Jer., Gallandii et Venet. editiones emendandæ.

^e Concinnam hic et claram usure notionem S. doctor præbet.

enim incassum Evangelium prædicat, non gratis Apo- A beati erunt de devotione, aut rei de contestatione. stulos clamat, non sine causa sacerdotes loquuntur: Explicit. in quorumcunque aures vox sancta pervenerit, aut

HOMILIA CVI.

De timore Dei et correctione linguarum.

ADMONITIO.

Plurimum nos debere professi sumus in præfatione eruditissimo viro Joan. Baptistæ Branca biblioth. Ambrosianæ præsidii substituto, qui primus nobis hujus homiliæ copiam fecit. Nos etiam admonuit eam ex codice sæculi XI quondam Ecclesiæ præposituræ loci Biaschæ in diocesi Mediolanensi recenter a biblioth. Ambrosiana comparato a se exscriptam fuisse, quam nullibi impressam invenit, nisi in pervetusto Breviario ad usum Ecclesiæ Mediolanensis an. 1490. Dum vero Florentiæ in codicibus Laurentianis, et hic Romæ in celeberrimis manuscriptis Sanctæ Crucis in Jerusalem absconditis sancti Maximi opes exquireremus, duorum præstantissimorum codicum testimonia consecuti sumus, quibus codicis Ambrosiani fides augetur et illustratur. Sunt autem hi: codex CLXXII pag. 69 a tergo, olim adil. eccl. metrop. Florentinæ, nunc in Laurentiana, et codex IX pag. 31 S. Crucis in Jerusalem. Sed quot codices, tot tituli ad homiliam omnino diversi. Nam Ambrosianus sic habet: *Sabbato in traditione symboli homilia Maximi. Venite, filii, audite me; timorem Domini docebo vos.* Idem est titulus in Breviario Mediolanensi. Codex autem eccl. metrop. Florent. præmisso Lucæ Evāg. loco cap. 6: *Dixit Jesus discipulis suis: Estote misericordes, sicut Pater vester misericors est, et reliqua. Sermo sancti Maximi episcopi unde supra.* Tandem codex Sanctæ Crucis in Jerusalem sic inscribit: *Sermo sancti Maximi episcopi de timore Dei et correctione linguarum.* Non primum nec secundum probandum ducimus titulum, quia nihil profecto de eo quod annuntiant in homilia contineatur. Cum vero tertius titulus indicet argumentum, quod orator tota in concione prosequitur, hunc homiliæ præfiximus, eamque *De timore Dei et correctione linguarum* appellandam censuimus. De traditione symboli, quod sabbato ante dominicam Palmarum catechumenis in proximo sabbato sancto baptizandis tradebatur, jam satis in prima hujusce classis homilia locuti sumus; quare nihil a nobis hic addendum superest, nisi ipsam orationis phrasim Maximum palam facere.

ARGUMENTUM. — *De timore Dei agens Maximus præcepta castigati eloquii tradit ex regio propheta, et quot mala per nefarios sermones perpetrentur eloquentissima oratione prosequitur.*

Gloriosissimus prophetarum, idemque rex dominici populi beatus David, qui omnes homines ad audienda vitæ purgationis instituta concurrere generali adhortatione compellit, dicens: *Venite, filii, audite me, timorem Domini docebo vos (Psal. XXXIII).* Vere docendi peritissimus patriarcha venerabilis, qui, ut humanis mentibus timorem Dei præceptis prophetice auctoritatis insinuet, paternæ affectionis blandimenta præmittit. Subditos namque ditionis suæ filios appellat, ut eos non tam terrore regie potestatis revocet a peccatis, quam diligentis affectu cunctorum sensibus promptam bene vivendi inserat voluntatem. Frequenter enim, quos non corrigi durioris increpationis asperitas, saturitas verbi mollioris emendat: *Timorem, inquit, Domini docebo vos.* Docet nos vir sanctus religiosum timorem, ut amorem terreni iudicii postponamus. Timorem Domini docet, qui semper est salutaris, quia sæpe timor hominis Dei nutrit offensam. Sic jam videamus, quos doctor egregius divini timoris faciat gradus, quam suæ regulam sanctionis instituit disciplinæ. * *Prohibe linguam tuam a malo, et labia tua ne loquantur dolum.* Perfectus religiosæ vite magister linguam præ omnibus refrenet a culpa, quæ ab exordio mundi apud paradisum Dei in serpente prima peccavit. Nam malignæ linguæ fuit ministerium, ut suaderetur Adæ in exitium generis sui interdictæ arboris poma decerpere. Neque enim in æternum lapsus b 351 impulsisset invidia, si prudentiori consilio Eva linguam suam cohibere voluisset a malo. Lingua igitur mala ministra diaboli est, ac totius pravitatis ancilla. Lingua mala acutissimi c vice gladii

B non solum corpus, sed animam vulnerat innocentem. Lingua mala et inconsultæ contumeliis d perculit cor fratrum, et per pacata invicem pectora perniciosam litem sociat. Lingua mala adhibet imaginem veritatis et veritatem mendacis decolorat. Lingua mala inimicis auribus commissa sibi amicorum prodit arcana. Lingua mala quos aperto metuit compellere sermone, occulta nititur obtreactione sedare. Lingua deceptione laqueos simplicibus necit, bonorum virorum sanguinem petit, potentium inflammat animos, et humilium corda perturbat; et tanquam ei non sufficiat humana confundere, cælum ipsum blasphemis atque indignissimis pulsat injuriis, ut propheticus sermo de impiis protestatur, dicens: *Posuerunt in cælum os suum, et lingua eorum transivit in terra (Psal. LXXXI).*

C Et post omnia, dilectissimi, cum de universis his habeat peccatum remedium, per linguam malam et incontinentem peccatur, quod homini neque in hoc sæculo præsentis laxetur, dicente Domino: *Qui autem blasphemaverit in Spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc sæculo, neque in futuro (Luc. XII).* Et quid plura, fratres? Quidquid humano pectori diabolus iniquitatis illexerit, lingua mala famulante perficitur. Sed ad destructionem iudiciumque ejus Dominus invocatur, clamante propheta: *Dispergat Dominus universa labia dolosa; et linguam 352 magniloquam (Psal. XI).* Et alibi quidem, *Perdes eos qui loquuntur mendacium.* Propter hæc cavenda mala et fugienda beatus David unumquemque nostrum præmonet, dicens: *Cohibe linguam tuam a malo, et labia tua ne loquantur dolum (Psal. XXXIII).* Et post pauca subiungit: *Inquire pacem, et sequere eam.* Emendata enim lingua tua, atque ab omni maliloquio sorde detersa, veram æternamque pacem, id est Christum Dominum et invenies, et sequeris. Nemo se seducat: nisi qui

habet invidia.

* Idem cod. S. Crucis in Jer., voce.

d Idem cod. S. Crucis in Jer., percussit.

* Cod. S. Crucis in Jer. legit: *Cohibe linguam tuam, etc.*

b Idem. cod. S. Crucis in Jer., *diabolica eum vomit*.

vagam lascivamque linguam suam habentis disciplinati cordis cohibuerit, nec hominum pacem poterit invenire, nec Christi. Propterea venerandus propheta sciens in quo lingua hominis sit lubrico constituta, et quantum periculi animi vitæque nostræ incontinentiæ linguæ possit efficere, Deum suum orabat, dicens: *Pone, Domine, custodiam ori meo* (Psal. cxi, 3); et alibi: *Domine, labia mea aperies, et os meum annuntiabit laudem tuam* (Psal. l, 17). A Domino vir fidelissimus custodiri os suum atque aperiri labia sua

A optat, ne unquam ei magister ille mendacii ac totius doli artifex diabolus impietatis suæ inserat falsitates. Vere hic linguam suam ab omni malitia coercere poterit, qui sub dispensatione Dei et loqui desiderat et tacere. Idcirco, fratres, insipientes quam vehemens sententia dolosa labia maneat, et quanta gratia linguam simplicem subsequatur, oremus et nos cum propheta Dominum ac Deum omnipotentem ut custodiat os nostrum, ac ipse semper labia nostra aperire in verba sibi placitura dignetur.

HOMILIA CVII.

De eo quod scriptum est in psal. cxviii: Bonitatem, et disciplinam, et scientiam doce me.

ADMONITIO.

In hisdem supra laudatis codicibus biblioth. Laurentianæ, et S. Crucis in Jerusalem invenimus, hujus homiliæ, quam Benedictini monachi congreg. S. Mauri in append. serm. S. August. num. 55, pag. 70 edit. Antwerp. incerti, sed non ineruditi auctoris dixere, scriptorem parentemque S. Maximum Taurinensem fuisse. Utique codex, scilicet 172, olim edil. eccl. metrop. Flor., pag. 70, et ix S. Crucis in Jerusalem pag. 32, hanc post precedentem homiliam immediate subiungunt. In primo illa usitata epigraphæ: *Ejadem unde supra, designatur idem Maximus, expressis verbis in priore nominat. Secundus vero et titulum et nomen S. Maximi præfert: Sermo S. Maximi episcopi de bonitate, disciplina et scientia*. Nos inscriptionem homiliæ positam ab editoribus Benedictinis monachis retinimus, cum revera tota homilia sit perlucida illius loci Psalmistæ expositio, præclaræque moralis disciplinæ documenta complectatur. Nobis etiam occurrit hæc eadem homilia in cod. Vat. Regiæ 85, nullius tamen inscripto auctoris nomine. Lectionem quam exhibemus accepimus a codice Laurentiano, et aliorum codicum variantes adiecit.

353 ARGUMENTUM. — *Copiose explicat Maximus a Davide traditionem orandi Deum compendium, nosque hortatur ut illius exemplo vias sanctioris vias a Domino docendi prætemur.*

Inter cætera quibus beatus David infirmitatibus nostrarum medetur animarum, sub quadam trinitatis regula orandi nos formam tenere, tamquam peritissimus magister erudit, dicens: *Bonitatem, et disciplinam, et scientiam doce me*^a. Sollicitus itaque, fratres, intendite quas sibi potissimum virtutes tribui rex propheticus deprecatur. *Bonitatem*, inquit, *et disciplinam, et scientiam doce me*^b. Recte novit vivere, qui recte novit orare. Non enim petiit mundanarum divitiarum thesauros, non regna finitima, non tempora prolixiora vivendi; sed bonitatem se doceri simul et disciplinam poposcit. Bonitas enim facit amabilem disciplinam, et disciplina efficit inculpabilem bonitatem. Nec quemquam latere puto quia bonitas sine disciplina mater delictorum est, et disciplina sine bonitate tristis quædam amaritudo vivendi. Scientiam etiam præstari sibi pariter implorat, ut noverit scienter sapienterque distinguere qui sint termini bonitatis, et quam debeat habere disciplina mensuram, ne forte aut nimis remissionis vitio^c incognita sedetur, aut disciplina durior ipsa sui austeritate erubescat. Vis, frater, bonus esse peccanti? Benigne quidem facis; sed ut vere sis bonus, ^drigorem ei adhibe discipline, ut tua illi ^eproficiat bonitas in salutem, quam utique si nulla coercitis censura increpationis terrueris, perniciofa erit ei hæc bonitas tua, quia

B permittit perire peccantem, quem potueras salvare correctum. Rursus: si nimio discipline rigore nullam sanantis bonitatis prætenderis medicinam, dum terrorem tuum refugit peccans, peccantis agritudinem non curabis. Et quæ tandem vivendi ratio erit, quæ justitia, si aut solutior lenitas conniventiam præbeat peccatori, aut immoderata severitas a lapsu non revocet delinquentem? Ut autem bonitas hujus disciplineque magisterium in nostris fuisse majoribus plenius perfectiusque **354** discamus, ^fvel pauca de pluribus venerabilium Patrum recenseamus exempla. ^gImplebat sine dubio bonitatis ac discipline opus beatissimus Petrus, cum et tanquam vere bonus medicus oblatos sibi curaret infirmos, et ut discipline cælestis fundator justa puniret ultione mendaces. C Probavit nimirum bonitatis ejus gratiam Aeneas ille debilis (Act. iii), qui claudus ab infantia sedens in porta templi atque mendicans, in nomine Jesu Christi, apostoli curantis imperio, antiquam recepit sanitatem. Probaverunt etiam discipline ejus severitatem Ananias et Saphira (Act. v), qui distrahebant agrum quem vendere nemo cogeat, dum quantitatem pretii mentiuntur apostolo, mortem sibi falsitate mercati sunt. Quo facto edocuit gloriosissimus Petrus inesse sibi bonitatem ac disciplinam, dum et remedium præstat infirmo, et competentem sumit de mendacibus ultionem. Quod eum recte sancteque fecisse cælestis iudicii consensus ostendit. De scientiæ ejus perfectione quis ambigat qui Christum Dominum vivi Dei esse Filium de cælo sibi Patre revelante cogno-

^a In edit. Maurina additum est *Domine*.

^b In edit., ut supra, *Domine*.

^c Edit. in append. Maurin., et cod. Vat. Reg. 85, *bonitas inconsulta*.

^d Cod. Vat. Reg., *vigorem adhibe*.

^e Edit. Maurin. et cod. Vat. Reg. 85, ut tua illi bonitas proficiat ad salutem, quem utique si nulla coercitis censura increpatione terrueris.

^f Edit. Maurin. omittit *vel*.

^g Edit. Maurin. et cod. Vat. Reg. 85, *Implevit sine dubio bonitatis ac discipline istius formam beatus Petrus, cum sicut vere bonus oblatos sibi dicitur curasse infirmos; et ut discipline cælestis amator, justa ultione punisse mendaces perhibetur. Nimirum bonitatis ejus gratiam testatur Aeneas ille debilis, qui claudus, etc.*

vlt? Et quia bonitas * ei ad disciplinam scientiamque non deerat, pascendas illi Dominus suas commendavit oviculas. Tenuit bonitatem ac disciplinam gloriosissimus Paulus, qui, ut ejus scripta testantur, et virgam correctionis, et spiritum mansuetudinis prætendebat: propter quod faciebat eum omnibus et amabilem bonitas, et disciplina terribilem. ^b Nam ut inter ipsa primordia fidei bonitatem ac disciplinam Christi doceret Ecclesias, et removeri peccantem jussit a communione sanctorum, et eundem recipi resipiscentem. De scientia autem ejus quid nos dicimus, cum omnes eum noverint in cœlestibus didicisse quæ doceret in terris, ^c ubi talia se memorabat edoctum, qualia loqui ei mortalibus non liceret? Habuit nihilominus bonitatem et disciplinam testis ille dominicus, et Baptista Joannes, qui resipiscentes a peccatis suis homines prophetice pietatis affectu penitentiae baptismo diluebat; atque ut vere legalium præceptorum custos immutabilis, et Herodem regem de illicita inculpabat uxore, et cunctis ad se concurrentibus purgatoris vite præcepta mandabat. Scientiæ autem illius plenitudinem **355** quisquis potest ignorare, qui, quod pro salute hominum venit Christus e cœlo, primus hominibus revelavit? ^d Videtis itaque, fratres, quo orandum compendio, et qua pau-

cite verborum perfectione vivendis venerabilis propheta querebat. Brevissimo namque sermone conclusit quidquid spiritualium habet multitudo virtutum. Si ergo ille præcipuus prophetarum doceri se a Domino has sanctioris vite vias tantopere precabatur, quid facere nos ^e, inquam, magis orare debemus dicentes: *Bonitatem, et disciplinam, et scientiam doce nos, Domine*, quatenus in nobis bonitas ^f mala vincat vitia, ac voluntatis disciplina castiget. Si enim sciens omnipotentem Dominum Patrem, Filiumque ejus unius esse substantiæ, Spiritum quoque sanctum pari credideris **356** æternitate regnante, nulla te unquam vel paganorum vana persuasio, vel Ariarum perfida turba impietas. Si futuri judicii scientia cor tuum mentemque ^g repleveris, habebis tuis in moribus disciplinam; rursus si discipline ipsius mensuras regulasque servaveris, si congruam tenebis in omnibus bonitatem; quia bonitas temperamentum est discipline, et disciplina condimentum est bonitatis. Cave ergo, frater, ne ita velis bonus videri, ut abijcias disciplinam; ^h disciplinam secteris, ut removeas bonitatem. Quibus beatus David idcirco scientiam precatur adungi, ut directo mentis nostre judicio scire possimus qualiter hi nobis esse ⁱ possit et districtior bonitas, et blandior disciplina.

HOMILIA CVIII.

Super illa Evangelii Matth. cap. vi: Ascendit Jesus in naviculam, et transfretavit.

ADMONITIO.

In Breviario Romano pars hujus homilie legitur in dominica 18 post Pentecosten sub nomine S. Petri Chrysologi, quam eidem clarissimus vir Sebastianus Pauli Cler. Reg. a Matre Dei in sua ejusdem S. Ravennatensis archiepiscopi editione Venet. an. 1750 ascripsit, quemadmodum multo ante Combefisius tom. VII, pag. 397, aliique. Hæc esse tanti momenti mihi videntur, ut communiter receptam non audeam impugnare sententiam; licere tamen mihi arbitror veterum referre scriptorum opinionem. In bibliotheca enim Vaticana codicem invenimus num. 6451; qui, pag. 19, S. Joannem Osavreum, sive Chrysostomum homilie auctorem appellat; in archivo Casinensi codex 102, pag. 253, eam S. Severiano episcopo tribuit. At duos alios codices non infimæ notæ in S. Maximum Taurinensem convenire attestantur, nempe Vaticanum 4322 pag. 341, et Laurentianum 36 Plut. xvii pag. 251, expresse enim post Evangelii locum habent: *Homilia S. Maximi episcopi*. Hujusmodi testimonia a styli similitudine confirmari possunt. Verum etsi forte nostra nos fallat opinio, rem tamen gratam aquis lectoribus nos fecisse existimamus, cum huic homilie variantes plurimas ex codice Vaticano 6451 collectas subjiciamus.

357 ARGUMENTUM. — *Non indiget Christus navi, inquit Maximus, sed navis indiget Christo; quia sine cœlesti gubernatione navis Ecclesiæ ad cœlestem*

portum non valet pervenire. Deinde evangelicæ historiæ ordinem prosequitur.

Christum in humanis actibus divina gessisse my-

* Edit. Maurin., *Et quia bonitas ac disciplina scientiamque non deerat.*

^b In edit. Maurin. mendose habetur, *Inter ipsa mundi primordia.*

^c Cod. Maurin., *ibi talia se memoravit edoctum.*

^d Cod. S. Crucis in Jer., edit. Maurin., et cod. Vat. Reg., *Videtis itaque, fratres, quo orandi compendio.*

^e Cod. Vat. Reg., *quid facere nos oportet, qui et tardi sensus infirmitate torpemus, et noxia remissionis vitæ*

consuetudine depravamur, nos, inquam, etc.

^f Edit. Maurin. et cod. Vat. Reg. 83, *malitiam vincat, vitia ac voluptates disciplina coerceat, et ignorantia cecitatem scientia veritatis illuminet, etc.*

^g Cod. Vat. Reg. et edit. Maurin., *repleveris.*

^h Cod. Vat. Reg. et edit. Maurin., *aut ita arduam secteris disciplinam, ut removeas bonitatem, etc.*

ⁱ Edit. Maurin., *esse possit.*

¹ *Et quia bonitas ei ad disciplinam scientiamque non deerat, pascendi illi Dominus suas commendavit oviculas.* — Firmissimam esse apud Maximum de Petri primatu doctrinam, eumque non pari cum aliis apostolis vocatione ad fundandam Ecclesiam electum jam supra demonstravimus. Hoc autem loco, cum iterum de Petro et Paulo sermonem instituat, etsi utrumque de Ecclesia bene merentissimum fateatur, attamen unius ministerium ita distinctum ab altero describit, ut qui functionis aut gradus character proprie Petro attributus videtur, Paulo communem non faciat. Petri enim prædicat tantam bonitatem-scientiamque fuisse,

ut Dominus ei pascendas oviculas suas tradiderit: ac si dixisset, ut in homil. 40: *Quia Petrus tanquam bonus pastor tuendum gregem accepit, et factus est omnibus firmamentum, qui ante infirmus fuerat, et qui ipse interrogationis tentatione mutaverat, ceteros fidei stabilitate fundaret; aut ut in homilia prima de SS. apost. Petro et Paulo: Hic est Petrus qui cæcidissima invictaque nobis credendi fundamenta constituit; vel in homil. 41: Tanti Petrum apud Deum meriti existitisse, ut ei post naviculæ parvæ remigium totius Ecclesiæ gubernacula traderentur.*

steria, et in rebus visibilibus invisibilia exerceuisse negotia, lectio hodierna monstravit. *Ascendit, inquit, in naviculam, et transfretavit, et venit in civitatem suam.* Nonne ipse est qui fugatis fluctibus maris profunda nudavit: ut Israeliticus populus inter stupentes undas sicco vestigio, vel montium concava pertransiret (*Exod. xiv*)? Nonne hic est qui Petri pedibus marinos vertices inclinavit, ut iter liquidum humanis gressibus solidum præberet obsequium (*Matth. xi*)? Et quid est quod ^a sibi maris sic denegat servitutem, ut brevissimi lacus transitum sub mercede nautica transfretaret. *Ascendit, inquit, in naviculam, et transfretavit.* Et quid mirum, fratres? Christus venit suscipere infirmitates nostras, ^b et suas nobis conferre virtutes; humana querere, præstare divina; accipere injurias, reddere dignitates; ^B ferre ædia, referre sanitates; quia medicus qui non fert infirmitates, infirmitates curare nescit, et qui non fuerit cum infirmo infirmatus, infirmo non potest conferre sanitatem. Christus ergo, si in suis mansisset virtutibus, commune cum hominibus nil haberet; et nisi impleisset carnis ordinem, carnis in illo esset otiosa susceptio. Sustinuit ergo has necessitates, ut homo verus humanis necessitatibus probaretur. ^c *Ascendit, inquit, in naviculam,* Christus Ecclesie suæ navem, sæculi fluctus semper mitigaturus ascendit, ut credentes in se ad coelestem patriam tranquilla navigatione perducatur, et municipes civitatis suæ faciat quos humanitatis suæ fecit esse consortes. Non ergo Christus indiget navi, sed navis indiget Christo, quia sine celesti gubernatione navis Ecclesie per mundanum pelagus, ^d talit et tanto discrimine ad coelestem portum non valet pervenire. Hæc diximus, fratres, quantum ad intelligentiam pertinet spirituales: **358** verum nunc ipsius historie ordinem prosequamur. *Ascendit, inquit, in*

^a Cod. Casin., quod ipse sibi.

^b Cod. Casin., conferre sanitates. In cod. Vat. 6451 desunt et sua nobis conferre remedia sanitatis; quia medicus, qui non fert, etc.

^c Cod. Vat. 6451, *Ascendit in naviculam Christus, Ecclesie navem, sæculi fluctus semper mitigaturus. Ascendit, ut credentes, etc.*

^d Idem cod. Vat., per talia et tanta discrimina.

^e Idem cod. Vat., *cepit civitatis Judicæ esse civis, parentes habere cepit, parentum omnium ipse parens.*

^f Idem cod. Vat., *et fecerat jus potestatis, etc.*

¹ O si velimus, fratres, o si velimus omnem mentis nostræ paralyzism pervidere, animam nostram virtutibus destitutam jacere in vitiorum stratis cerneremus: luceret nobis quomodo Christus, et nostras quotidie noxias respicit voluntates, et ad salutaria nos remedia pertrahit et perurget invitos. — Quid hoc est: Ad salutaria nos remedia pertrahit et perurget invitos? Scilicet eo pertinet quo illa Ecclesie spectat oratio, qua sacerdos (*dominica 4 post Pentecosten*) rem divinam facturum precatur Deum, ut ad se nostras rebelles compellat propitius voluntatis; non quo Deus presidio gratiæ suæ, iis quos convertere ad se velit, inferat necessitatem, cum et Ecclesia et Maximus doceant predicantque libertatem arbitrii; sed quo Deus misericordia summa sua in nobis sine nobis, ut S. Augustinus animadvertit, quædam operetur quibus veluti stimulis incitemur atque urgeamur ad recte agendum. Hicce stimulis, quæ numero sunt au-

A naviculam, et transfretavit, et venit in civitatem suam.

Creator rerum orbis Dominus, posteaquam se propter nos nostra angustia in carne, cepit ^a habere humanam patriam, parentum omnium ipse parens, ut invitaret amor, attraheret caritas, vinceret affectu, suaderet humanitas, quos fugarat dominatio, metus disperserat, ^f fecerat vis potestatis extorres.

Venit in civitatem suam, et ecce offerebant ei paralyticum jacentem in lecto, et respiciens, inquit, Jesus fidem illorum, dixit paralytico: Confide, fili, dimittuntur tibi peccata tua. Audit veniam, et tacet paralyticus, nec ullam ^b respondet gratiam, quia plus corporis quam animæ tendebat ad curam: et temporales penas resoluti corporis sic deflebat, ut æternas penas resolutionis animæ non defleret: gratiore

^B ¹ sibi præsentem vitam judicans, non futuram. Merito Christus offerentium fidem non respicit, et vecordiam respicit sic jacentis, ut fidei alienæ suffragio paralytici anima ante curaretur quam corpus. *Respiciens, inquit, fidem illorum;* ¹ cernitis in hoc loco, fratres, Deum non querere insipientium voluntates, non spectare ignorantium fidem, non infirmorum stulta desideria perscrutari, sed ² ad alterius fidem subvenire, quod per solam gratiam conferebat, cum quidquid divinæ voluntatis est non negaret. Et revera, fratres, quando medicus languentium aut querit, aut respicit voluntates, cum semper contraria desideret et requirat infirmus; hinc est quod nunc ferrum, nunc ignem, nunc amara pocula ingerit, et apponit invitis, ut curam sani sentiant quam non poterant sentire egrotantes. Et si homo injurias despicit, maledicta contemnit, et sauciatis morbo sponste vitam conferat et salutem; quanto magis Christus medicus bonitate divina morbis sancios peccatorum et phrenesi criminum laborantes, ad salutem etiam invitos attrahit et nolentes? ³ O si velimus, fratres,

^a Idem codd. Vat. et Casin., *et obtulerunt ei paralyticum jacentem in lecto, et videns, inquit, Jesus, etc.*

^b Idem cod. Vat., *nec ullam respondit gratiam.*

¹ Idem cod. Vat. 6451, *quam futuram.* Cod. Casin., *sibi præsentem vitam judicat, quam futuram.*

² Idem cod. Vat., *dixit paralytico. Cernitis in hoc loco, etc.* Cod. Casin., *Cernitis in hunc locum.*

³ Idem cod. Vat., *sed alterius fidei subvenire et revera, fratres, etc.* Reliqua præcedentia desunt in codice.

^D xiliorum (cujusmodi sunt illustrationes mentis, combinationes terroresque poenarum, etc.) inviti initio, seu non libentes interdum sentimus moveri nos pertrahique ad respiciendum. Nam iis resistimus atque oblectamur. Quis autem reluctetur atque obsistat ei rei quam in se immissam sentiat non invitum seu libens. Atque inviti vocabulo S. Maximus non hominem pressum necessitate, sed liberum intelligere, qui tamen non libens agat, ex ejus præfatione plane perspicitur, quam in annotationem col. 364 rejecimus. Jam vero etsi resistamus initio hisce adjumentis, Deus tamen auxilio inde efficaci suo, ita nos (quorum misereri efficaciter velit) emollit obduratos, reluctantis sedat, graviter ferentes allicit, ut mire, illæsa libertate nostra, nos determinet, viresque præstet quibus nosmetipsos una simul determinemus ad salutaria remedia nobis paranda, atque ad se caritate ducti aspiремus justitiæ fontem, servandæque

si velimus omnem mentis nostræ paralysim pervidere, animam nostram virtutibus destitutam jacere in vitiis stratis cerneremus; luceret nobis quemadmodum Christus et nostras quotidie noxias respicit voluntates, **359** et ad salutaria nos remedia pertrahit et perurget invitos. *Fili*, inquit, *remittuntur tibi peccata tua*. Hæc dicens, dum se volebat intelligi, qui per hominem oculis adhuc latebat humanis; virtutibus enim et signis comparabatur prophetis, qui per ipsum fecerant et ipsi virtutes: peccatis autem dare veniam ^a quia penes hominem non est, et est singulare Deitatis insigne, Deum illum pectoribus ingerebat humanis. Probat hoc Phariseus livor: nam cum dixisset: *Remittuntur tibi peccata tua*. Respondunt Pharisei: *Hic blasphematur; quis enim potest peccata remittere, nisi solus Deus?* Pharisee, qui sciendo nescis, confitendo negas, cum testaris impugnas: si Deus est, qui remittit peccata, cur tibi Christus Deus non est, qui ^b unius indulgentiæ suæ munere totius mundi probatur abstulisse peccata? *Ecce*, inquit, *Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*. Ut autem possis majora capere ejus divinitatis insignia, audi eum pectoris tui penetrasse secretum;

HOMILIA CIX.

De grano sinapis I.

ADMONTIO.

361 In alteram codicum mss. et editorum, quandam veluti conflictationem incidimus de homiliæ hujus auctore. Fuisse olim Augustino attributam ex appendice sermonum ejus constat; Benedictini Monachi congr. S. Mauri suppositum opus judicantes in eam num. 87 retulerunt. Gillotius Ambrosianum esse sermonem credidit, et in sua editione Parisiensi, de qua sæpe mentionem habuimus, secundo loco collocavit, cum titulo: *De grano sinapis*. Cum eo consonat codex Laurentianus x Plut. xiv, similem præferens inscriptionem. At nos potioris juris esse arbitramur, ut S. Maximo eandem ascribamus, vetustissimis codicibus fidem facientibus. Ex his primum afferimus codices Sangallensem et S. Crucis in Jer. 90, quos Mabillonius dixit venerabilem spirare antiquitatem. Postea Vallicellanus A 9 commemoramus, Vaticanum 6451, S. Crucis in Jerusalem 95, Laurentianum 39 Plut. xvii pag. 172 a tergo, et cod. 176, olim adil. eccl. metrop. Flor. pag. 248 a tergo in Laurentiana. De his duobus posterioribus codicibus hoc est adnotandum, nempe titulo: *De grano sinapis*, additum legi: *et de sancto Laurentio*, quia S. Maximus aliqua in fine concionis de S. levita et martyre habet; forte quod homiliam in die ejus festivitatis dixerit. Sed non levis alia occurrit discrepantia circa ejusdem homiliæ initium. Aliqui enim prænotato Evangelii loco, ab illis incipiunt: *Movet fortasse sensus vestros*, etc., qui sunt codices Sangallensis, et 90 S. Crucis in Jerusalem; et homiliam *De grano sinapis* inscribunt. Exordiantur alii ab Evangelio, his additis: *Dicit Dominus in Evangelio*, ut in codicibus Laurentianis; eademque lectio homiliæ exstat in appendice sermonum S. Augustini. Aliam viam tenent alii, servato eodem titulo *De grano sinapis*, quandam præmittentes Evangelio præfationem, ut in codicibus 99 S. Crucis in Jerusalem, Vallicellano et Urbevetano atque Gillotius cæterisque Ambrosii edi-

A aspice ad cogitationum tuarum latebras pervenisse; intellige eum cordis tui tacita nudare **360** consilia. *Et cum vidisset*, inquit, *Jesus cogitationes eorum, dixit*: *Quid cogitatis mala in cordibus vestris? Quid enim est facilius dicere, Remittuntur tibi peccata tua, an dicere, Surge, et ambula? Ut autem sciatis, quia Filius hominis habet potestatem dimittendi peccata, dixit paralytico; Surge, tolle lectum tuum, et vade in domum tuam; et surrexit, et abiit in domum suam*. Scrutator animarum prævenit mentium maligna consilia, et Deitatis suæ potentiam operis attestatione monstravit, dum dissipati corporis membra componit, nervos stringit, jungit ossa, complet viscera, firmat artus, et gressus ad cursum suscitavit in vivo ^a cadavere jam sepultos. *Tolle lectum tuum*; hoc est, porta portantem, ^b omnes multa vices, ut quod est infirmitatis testimonium, sit probatio sanitatis, ut lectus doloris tui sit merces curationis indicium, ut receptæ fortitudinis magnitudinem ponderis asserat magnitudo. *Vade*, inquit, *in domum tuam*: ne Christiana fide curatus in viis Judaicæ perfidiæ jam moreris.

^a Cod. Vatic. 6451, *peccatis autem dare veniam, penes homines non est et singulare Divinitatis insigne*, etc.

^b Cod. Casin., *qui uno*.

^c Idem cod. Vat. 6451 et Casin., *dixit eis: Quid cogitatis*, etc.

^d Cod. Vall. 6451, *aut dicere*.

^e Idem cod. Vat., *surge, et tolle*.

^f Cod. Vat., *probavit*.

^g Cod. Vat., *in vivo jam cadavere*.

^h Cod. Vat., *oneris multa vicem, ut quod fuit infirmitatis testimonium*, etc.

legi divins suæ sedulam operam ac fidelem demus. Illustrationibus porro aliisque auxiliis quibus quasi stimulis urgere ad bonum, oblectari atque resistere, quid est, nisi *rebellem te esse lumini, invitumque, seu non libenter ad salutaria incitari?* Rursum reluctari adjumentis illis Dei iisque obsistere hominis est non pressi necessitate, sed liberi: cumque tandem permotus efficacii auxilio ultro respicias, ac volens libensque inducare, teque ipse inducas ad virtutem amplectendam, conscius tibi te posse repugnare, si velis; satis certe pernoscis te ita incitari, urgeri, pertrahi ad amplectendam colendamque virtutem, ut libertate tua in ea amplectenda colendaque utare. Hæc S. Maximi (si ejus opera studiose legantur) doctrina est. Quod si quis contra putet; is caveat, ne non Augustinum solum, qui affirmat *habere Deum*

C inclinandum humanorum cordium omnipotentissimam potestatem; sed Paulum etiam apostolum in invidiam sublatis libertatis vocet, a quo scriptum fuisse scimus: *Deus cujus vult miseretur, et quem vult indurat: et Deus est qui operatur in nobis velle, et perficere*, etc.: et non est volentis, neque currentis, sed miserentis Dei: et voluntati ejus quis resistit? *O homo tu quis es, qui respondeas Deo? Annon habes potestatem figulus lutum ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam?* Augustinum vero Paulumque quis non impius audeat hæc: sublata libertatis arguere? Quid ergo est, quod non libere hominem ad salutaria remedia urgeri a Maximo quisquam constitutum dicat, cum Maximus idem Augustinum ac Paulum sit secutus, ut ex ejus homiliis plane constat?

tores. Nos præfationem illam posterioribus temporibus additam censentes inter variantes collocamus, et homiliam, eo modo quo vetustiores codices exhibent, in lucem emitimus.

ARGUMENTUM.—*Sancti Evangelii sensum in similitudine A grani sinapis reconditum mirifice eruit S. Maximus, explicans quomodo semini tam exiguo regnum celorum assimilatur. Plurima profert de fide et de spe Christiana, sanctumque martyrem Laurentium grano sinapis comparat.*

* Dicit Dominus in sancto Evangelio, sicut lectio decursa testatur: Cui simile est regnum Dei, et cui simile illud existimabo? Simile est grano sinapis, quod acceptum homo misit in hortum suum, et crevit, et facta est arbor, et volucres celi requieverunt in ramis ejus (Luc. xiii).

† Movet fortasse sensus vestros, cur regnum Dei tam præclarum atque tam magnificum grano sinapis exiguo comparetur, et spei nostræ tam grande solatium rei vilissimæ simile esse * dicatur, præsertim cum alibi idem Dominus discipulis suis dicat: Si habueritis fidem sicut granum sinapis, † dicite huic monti: Tollere, et jactare in mare; et fiet (Matth. xvi). Igitur si fides * mira est, quæ potest ab ipsis sedibus montium fundamenta transferre, † necessario † ergo et granum sinapis magnum est, ad cuius similitudinem fidem habere compellimus. † Magnum autem dixerim, non specie, sed virtute, † et fidei qualitate non soleri comparandum; sed vigore acrimonie conquandum. Nam si diligenter intendamus, † invenimus recte a Domino hanc similitudinem comparatam. Sicut enim granum sinapis prima fronte specie † sibi est parvum, vile, despectum, non saporem præstans, non odorem circumferens, non indicans suavitatem: at ubi teri coeperit, statim odorem suum † acrimonia exhibet, cibum flammæ saporis exhalat, et tanto fervoris calore succenditur, ut mirum sit in tam frivolis granis tantum ignem fuisse conclusum: cuius etiam seminis † cibum homines hiemis præcipue tempore magna pro suavi-

* **PRÆFATIO.** Libenter nos prædicare et gratanter opus Dei facere manifestum est. Sed cum videmus plures et fratres pigras ad ecclesias convenire, et dominicis præcipue diebus minimè celestibus interesse mysteriis, prædicamus invitati. Non quod nos pigeat loqui, sed quia negligentiores prædicatio nostra gravet potius, non emendet. Ideo invitati loquimur, et tacere non possumus. Prædicatio enim nostra in plebe aut regnum operatur, aut penam: regnum credulis, perfidis penam. Quisquis enim, frater, dominicis non interest sacramentis, necessario apud Deum castorum desertor est divinorum. Nam quomodo se excusare potest, qui sacramentorum die prandium sibi domi præparans, prandium celeste contemnit et, ventris curam faciens, animæ suæ negligit medicinam?

* Cod. Vallicell. A 9 hinc incipit.

† Ita etiam codex x Plut. xiv pag. 221, a tergo bibl. Laurent.

* Cod. Urbevet., simile esse dicamus.

† Codd. Vat. 6451, Vallicell. A 9, uterque, S. Crucis in Jer., 39 Laurent., et 104 bibl. ædil. eccles. Flor., dicitis.

* Codd. 172, et 10 bibl. Laurent., si fides est tanta. Codd. Vat. 6411, et Vallicell. A 9, si fides tanta est.

† Cod. Vallicell. omittit vocem ergo.

* Cod. Urbevet., Magnum autem dixerim non specie, sed virtute et fide, non qualitatis olere comparandum, sed vigorem acrimonie comparandum et con-

tate percipiunt, quatenus repellant frigora, humores ogerant, viscerum interna calefaciant; sæpe etiam ex hoc capiti adhibent medicinam, ut si quid invalidum, si quid ægrotum fuerit, sinapis igne curetur. Ita ergo et fides Christiana prima fronte videtur esse parva, vilis et tenuis; non potentiam 363 suam ostendens, non superbiam preferens, non gratiam subministrans. At ubi diversis tentationibus teri coeperit, statim vigorem suum prodit, acrimoniam indicat, calorem dominicæ credulitatis aspirat, et tanto divini ignis ardore jactatur, ut et ipsa serveat et * participantem sibi ardere compellat: sicut in sancto Evangelio * Amaon et Cleophas dixerunt, dum cum ipsis post passionem Dominus loqueretur: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis in via, dum aperiret * Dominus Jesus Scripturas (Luc. xxiv)?

† Ergo granum sinapis membrorum viscera calefacit, fidei autem vigor cordium peccata comburit, † asperum algorem frigoris removel; hæc autem delictorum diabolicum frigus expellit. † Sinapis iniquos humores decoquit corporum, fides autem libidinum fluentia consumit. Et per illud medicina † capiti procuratur, per fidem autem spirituale caput nostrum, quod est Christus Dominus, sæpius refovetur. Sed et fidei juxta comparisonem sinapis sancto odore perfumimur, sicut ait beatus Apostolus: Quoniam Christi bonus odor sumus Deo (1 Cor. ii).

‡ Igitur sanctum martyrem Laurentium grano sinapis possumus comparare, qui diversis atritus passionibus per totum orbem * gratiam meruit sui fragrare martyrii, qui antea constitutus in corpore erat humilis, ignotus et vilis; posteaquam vexatus, laceratus, exustus † est, universis per totum 364 mundum Ecclesiis odorem suæ nobilitatis * infudit. Recte igitur huic * comparatio copulatur. Siquidem quandum.

* Cod. Vat. 6451, et fidei, non qualitate oloris comparandum, sed vigore acrimonie conquandum.

† Codd. 172 Flor., Vat. 7451, et Urbevet., invenimus.

‡ Cod. Vat. 6451, speciei suæ.

* Uterque cod. S. Crucis in Jer., 172, et reliqui legunt: statim odorem suum fundit, acrimoniam exhibet.

† Codd. Vallicell. A 9, et Urbevet., in cibum.

‡ Codd. 172, Vatik. et Urbevet., participantes.

* Uterque cod. S. Crucis in Jer., Amaon. Cod. vero Vat. 6451 omittit nomina discipulorum. Cod. Urbevet. legit duo ex discipulis dixerunt.

† Uterque cod. S. Crucis in Jer., Vat. et Urbevet., dum aperiret nobis Dominus Jesus Scripturas. Uterque cod. Laurent., dum aperiret nobis Scripturas.

‡ In utroque cod. S. Crucis in Jer., et reliquis legitur et illud quidem asperum algorem frigoris removel.

* Codd. quatuor memorati legunt Sinapis, inquam, etc.

† Cod. Vallicell. A 9, medicina capitis.

* Codd. Vat. et Urbevet., gratia sui meruit fragrare martyrii.

† Cod. Vat. hoc loco omittit est.

* Cod. Urbevet., infundit.

† Cod. Vallicell. A 9, huic comparationi.

granum sinapis, cum teritur, accenditur: Laurentius, A
cum patitur, inflammatur; illud fervore attritionis
sue^a evomit; hic ignem plurima vexatione suspi-
rat. Sinapis, inquam, in vasculo calido vapore deco-
quitur; Laurentius in craticula flammarum igne
torretur. Ardebat itaque extrinsecus beatus martyr
tyranni sevientis incendiis, sed major illum intrin-
secus Christi amoris flamma^c torrebat. Et quamvis
rex improbus ligna subiceret, ^d incendia majora
supponeret; tamen S. Laurentius has flammās fidei
calore non sentit, et dum Christi praecepta cogitat,
frigidum est illi omne quod patitur. Nec enim^e po-

terat visceribus ignium tormenta sentire, qui et sen-
sibus paradisi refrigeria possidebat. Jaceat, licet,
ante pedes tyranni exusta caro, corpus exanimis;
^f nihil tamen detrimenti patitur in terris, cuius ani-
ma^g demoratur in caelis. Extenditur ergo super flam-
marum ignitos globos, et saepius^h versatur in latera;
sed quanto plus poenarum patitur, tanto amplius
Christum Dominum pertimescit: et novo admirationis
genere, alius illum torquet, et alius sevientis tor-
menta proficiunt; ⁱ devotio^jrem Laurentium supplicia
atrociora fecerunt.

HOMILIA CX.

Item de grano sinapis II.

ADMONITIO.

365 Ex probatissimis documentis ostensum est superiorem homiliam nemini, nisi S. Maximo Tauri-
nensi esse attribuendam. Cum autem haec evidenter ad illam referatur, mentionemque de ipsa faciat, satis
evincitur ab eodem fuisse excogitatum, scriptoque traditum. Omnem deinde auferunt hæsitationem duo co-
dices supra memorati S. Crucis in Jer., in quibus enuntiatur sub titulo: *Sequentia de grano sinapis*, et co-
dex Sangallensis, Maximum auctorem indicantes. Admonemus tamen partem sermonis hujus monachos S.
Mauri in appendicem serm. S. August. 1 class. num. 88 retulisse; ubi docuerunt inter vulgatos S. Ambrosii
editam fuisse, quam consultius ab albo S. doctoris expungere. Nam, præter quos codd. S. Crucis in Jerusa-
lem, etiam cod. Vatic. 6451 Maximo suffragatur. Exstat etiam in cod. Urbevetan. pag. 100, in quo præmis-
sis verbis: *Unde supra, incipit: Cui simile est regnum celorum et cui illud æstimabo, ait Dominus*; ita etiam
inchoatur in cod. Vallicell. A 9.

ARGUMENTUM. — Rursus Christianam fidem esse re-
gnum Dei ostendit S. Maximus, eundemque vigo-
rem quem sinapis natura depromit obtinere. Præter-
ea docet quomodo Christus sit granum quod in
arborem crevit; quis ortus in quem missum granum
illud fuit; qui hujus arboris rami.

Superiore dominica parabolam Domini disserentes,
in qua ait: *Cui simile est regnum celorum, et cui si-
mile illud æstimabo? Simile est grano sinapis*, etc.,
multa^a perstrinximus quibus probaremus regnum
Dei grano sinapis non immerito comparari, et dis-
tantiam in sola esse existimatione verborum, non in
^b collatione virtutum. Siquidem fides Christiana re-
gnum Dei est^c eundem vigorem obtinet quem sin-
apis natura depromit. Nam sicut, cum sinapis succum
suavissimum, ad lacrymas cõgimur, vultu contristamur,
fronte contrahimur et movemur, et ipsam salubrita-
tem corporis nostri cum quodam fletu austeritatis
accipimus. Illinc enim nos amaritudo exasperat, acri-
monia penetrat, hinc calor ignei saporis^d accendit,
et toto perturbati corpore tum magis sani efficimur,
cum amplius deploramus. Ita ergo et cum fidei
Christiane mandata percipimus, contristamur animo,
affigimur corpore, ad lacrymas^e promovemur, et ip-
sam nostram salutem cum quodam fletu ac mœnore

B consequimur. Inde^f etiam jejunia nos exasperant,
illinc peccatorum conscientia macerat, hinc patrimo-
nii factura conturbat, et toto contristati^g habitu
magis salutem consequimur, si amplius defleamus,
secundum quod ait Dominus: *Vos plorabitis et plan-
getis, sæculum autem gaudet* (Joan. xvi). Sicut au-
tem cum sinapi caput forte curandum est, jubemur
abrasos capillos demere, impedimenta cutis universa
deponere, ut nudo corpori perfectius medicina pro-
veniat; ita et cum anima per fidem curanda est,
præcipimur substantiam a nobis sæculi auferre, im-
pedimenta auri argentique deponere, ut^h nudo et
soli animæ congruentius spiritualis medicinaⁱ pro-
veniat. Quisquis enim rebus mundi et divitiis sæculi
obvolutus est, huic fidei medicina non proderit. Ergo
C quod succus sinapis in corpore, hoc fides Christiana
agatur in anima. Sed quoniam in eadem dominica
sententia scriptum est^j assimilari regnum celorum
grano sinapis, quod acceptum homo misit in hortum
suum, et crevit, et facta est arbor, et volucres re-
quieverunt in ramis ejus, et diligentius inquiremus
quis iste sit cui hæc cuncta conveniant. Diximus su-
perius SS. martyribus, qui a diversis attriti sunt pas-
sionibus, naturam sinapis posse congruere. Sed quo-

Cod. 172 Laurent legit *Saluatoris*.

^a Cod. Vallicell., multa perstrinximus.

^b Cod. Vallicell. A 9, non in consolatione virtutum.

^c Cod. Vallicell., eandem virtutem obtinet, quam, etc.

^d Cod. Urbevet., accenditur, et toto perturbato cor-
pore.

^e Cod. S. Crucis in Jer., permovetur.

^f Uterque cod. S. Crucis in Jer., enim.

^g Cod. x Laurent., ut inde et soli animæ.

^h Codd. Vallicell. et Urbevet., conveniat.

ⁱ Codd. S. Crucis in Jer., Urbevet. et Vallicel.
non habentur verba assimilari regnum celorum grano
sinapis.

^j Ex cod. Sangallen. — Uterque cod. S. Crucis in
Jer., x Laurent. et Urbevet. his carent,

^a Ita cod. 99 S. Crucis in Jer., et 172 Laurent.,
moet. Cod. Vat., fervorem attritione sua movet.

^b Cod. Urbevet., torquetur. Et quamvis rex impro-
bus, etc. Intermedia præterit hic cod.

^c Uterque cod. S. Crucis in Jer., torquebat.

^d Cod. Vallicell., ut incendia majora superponeret.

^e Codd. S. Crucis in Jerusalem., Vat. et Vallicell., D
potest.

^f Cod. Vat., qui nihil tamen, etc. Cod. Urbevet.,
quæ nihil tamen, Cod. Vallicell., quæ nihil tamen de-
trimentum.

^g Uterque cod. S. Crucis in Jer., Urbevet. et Val-
licell., vexatur.

^h Codd. S. Crucis in Jer. et Vatic. legunt devotio-
rem Laurentium Salvatore supplicia atrociora fecerunt.

niam dicit Scriptura, et crevit, et facta est arbor, et volucres requieverunt in ramis ejus, arbitror hoc ipsi Christo Domino rectius comparari, qui nascendo in hominem humiliatus ut granum est, ascendendo ad coelum exaltatus ut arbor est. Granum plane Christus est dum patitur, arbor est cum resurgit. Granum inquam est, cum famem esuriens * sustinet. Arbor est cum **367** quinque panibus saturat quinque millia virorum. Ibi sterilitatem humana conditione patitur, hic satietatem propria divinitate largitur. Granum autem ^b dixerim Dominum, cum caeditur, contemnitur, increpatur; ^c arborem autem cum caecos illuminat, mortuos resuscitat, peccata condonat. Quod autem granum sit, ipse dicens in Evangelio ait: Nisi granum tritici cadens in terram mortuum fuerit, ^d ipsum solum manet (Joan. 11). Hujus igitur grani, hoc est Domini Salvatoris, veluti sinapis acrimoniam atque amaritudinem Judei minime sustinentes, contempserunt succum celestis disciplinae accipere, dicentes illuminato illi caeco: Tu sis discipulus ejus; nos autem Moysi discipuli sumus (Ibid. 12). Ipsi quoque Moysi mandata penitus ignorantes, qui praecepit illis hanc amaritudinem comedendam: cum Pasche illis celebrande sacramenta disponderet, ait: Manducabitis illud cum amaritudine; Pascha enim Domini est (Exod. 11). Non enim (sicut illi putant) jussit herbarum vilium acerrimos succos cum assis agni carnis manducari, sed mandatorum Christi utiliter amarus sermones praecepit cum ipso sacramento passionis dominicae devorari. Nonne ^e enim amari vi-

A dentur sermones Domini cum dicit: Si vis perfectus esse, relinque omnia tua, et veni, sequere me (Matth. xix)? Et cum dicit non habendas duas tunicas, neque peram, neque calceamenta; **368** amaritudo ista sermonum medicina est animarum. Quod autem ait Evangelium: Quod acceptum homo misit in hortum suum (Matth. x); quem esse hominem hunc putamus, qui acceptum granum velut sinapis granum in suo hortulo seminavit? Ego illum esse arbitror de quo evangelista refert: Ecce autem Joseph, qui erat decurio ab Arimathea, accessit ad Pilatum, petens ut depositum corpus Domini sepeliret (Luc. xxiii): quod acceptum tradidit sepulture, quae in horto fuerat preparata, atque ideo ait Scriptura: Quod acceptum homo misit in hortum suum. Ergo Joseph hortus flos-
B colorum erat diversis floribus plenus, sed necdum in eo tale germen inseverat. Fragrabat quidem ^f specialis animae ejus hortus varia suavitate virtutum, sed nec dum Christum cum aromatibus in cordis sui secreto posuerat. Ita dum Salvatorem in hortuli sui sepelit monumento, magis illum in animae suae intimis collocavit. ^g Ramos autem hujus arboris si requiris, invenies, quia ramus est Petrus, ramus est Paulus, rami sunt omnes apostoli vel martyres ^h, ad quos, si quis se fortiter tenere voluerit, fluctibus seculi minime submergetur; quin potius sub umbra illorum latitans gehennae non patietur ardorem, securus a diabolicae tempestatis procella, ⁱ et de judicii exurentis incendio.

HOMILIA CXI.

Quod simile sit regnum Dei fermento.

ADMONITIO.

Fatemur quidem descriptam homiliam inter sermones S. Ambrosii haberi num. 5. edit. Paris., eademque S. doctore tribui a cod. x bibl. Laur. saepius memorato. Verum cum uterque codex S. Crucis in Jerusalem, 90 scilicet et 99, Maximo asserat, eorum testimonio innixi, S. praesuli Taurinensi adjudicandam censemus, remque utilem lectoribus futuram speramus, ex variantibus correctam hanc homiliam proferre. Accedit styli Maximiani similitudo, eademque explanandi Evangelii ingeniosa facilitas.

ARGUMENTUM. — Plerisque se patrem hortando, nonnullis vero durum magistrum increpando fuisse scribit S. Maximus; deinde de mystico sensu fermenti praecclare copioseque disserit.

Et ipsi scitis, fratres, quod ex qua die vobiscum esse coepi, non cessavi omnibus vos dominicis admonere mandatis, et partim hortando, partim increpando, praecepta vobis ¹ Divinitatis ingerere; ita ut plerisque plus ² pater fuero, nonnullis autem durus magister exstiterim. Patrem enim me sibi gratulatus est quisquis sermonem meum libenter amplexus est; durum autem magistrum sensit qui conscientiam suam

C praedicatione mea percussam esse condidit, dummodo sive pietate, sive censura Christus ¹ annuntietur in vobis: quamvis et ipsa censura sit pietas, quae ideo circa negligentiores filios adhibetur, ut timore discant, quod amore neglexerant. ² Nam quod omnes filios non aequaliter diligit pater, sed quod indulgentia patris sit pro diversitate morum exhibere ³ patris affectum, ut blandum filium exhortatione provocet, contumacem vero austeritate conveniat; de utriusque tamen correctione securus, quoniam hunc amore verberat, illum severitate castigat; sicut ait Apostolus: Omnis quidem disciplina in praesenti non videtur

^a Cod. Vallicell. legit sustinebat. Arbor, cum quinque panibus, etc.

^b Cod. Urbev., Granum autem sinapis, etc.

^c Cod. 90 S. Crucis in Jer., arbor autem. Codex vero 99 legit arbor est autem.

^d In utroque cod. S. Crucis in Jer. desunt verba ipsum solum manet. Ita et in cod. x Laurent.

^e Uterque cod. S. Crucis in Jer.; item cod. x bibl. Laurent.

^f Uterque cod. S. Crucis in Jer., spiritualis.

^g Cod. 10 supra cit. legit Ramos autem hujus arboris requiramus; invenies quia ramus, etc.

^h Uterque cod. S. Crucis in Jerusalem, martyres Salvatoris.

ⁱ Haec addunt uterque codex Sanctae Crucis in Jerusalem.

¹ Uterque cod. S. Crucis in Jer.

² Cod. 90 S. Crucis in Jer., frater.

³ Cod. 10. Laurent., annuntietur in nobis.

⁴ Uterque cod. S. Crucis in Jer. et 10 Laurent. legit: Non quod.

⁵ Uterque cod. S. Crucis in Jer., pietatis. Cod. autem 10 Laurent. legit: Sed quod negligentia patris pro diversitate morum exhibere pietatis affectum.

esse gaudii, sed, moris; postea vero fructum pacificum exercitatis per eam^a reddet justitiæ (Hebr. xii). Igitur quoniam tot tractatibus meis profecisse vos credo, libet quædam vobis divinarum disserere litterarum, ut intelligam^b quod id quod dixerim, fidei vivacitate capiat. Ait Dominus in sancto Evangelio: Cui simile æstimabo regnum Dei? Simile est fermento, quod acceptum mulier abscondit in farina, donec fermentatum est totum (Luc. xiii). Fermenti vim atque virtutem omnibus notam esse non dubium est. Nam cum sit magnitudine parvum, specie simplex, natura commune tantam fortitudinem intrinsecus gerit, ut cum reconditum fuerit, c succus ejus hoc totum massam faciat esse quod ipse est, et ita semper^d universum cumulum aspersio^{is} 370 suæ vigore diffundit, ut omnem ipsam magnitudinem pollinis faciat fermentum, ac sic res ipsa fortitudine sua molem sibi proprii vigoris acquirit. Hoc autem faciunt mulieres, ut viris suis salubriorem panem et cibum utilem diligenter exhibeant. Sed quoniam lex spiritalis est, et Evangelium^e spiritualiter parabolarum ratione subsistit, videamus quid sit fermentum, quæ mulier, quid farina. Legimus in Evangelio: Nisi granum tritici cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet; si autem mortuum fuerit, multum fructum affert (Joan. xii). Ergo si triticum Dominus, et Dominus est fermentum, quia fermentum non nisi de tritico fieri solet, recte ergo^f fermento Christus comparatur, qui cum esset specie humo, humilitate parvus, imbecillitate dejectus, tanta intrinsecus sapientiæ virtute pollebat, ut doctrina ipsius mundus ipse vix caperet, qui cum se cepit per totum orbem divinitatis vigore diffundere, statim^g omne hominum genus in substantiam suam sui potestate protulit, ut et^h jugum Spiritus sui sancti infunderet omnibus, hoc est Christianos cunctos faceret esse quod Christus est. Namⁱ quod homo Dominus Jesus et solus esset in mundo, tanquam fermentum in massa reconditum, universos homines præstitit esse quod ipse est. Quisquis igitur^j illi fermento Christi adhererit, efficitur et ipse fermentum tam sibi utilis quam idoneus universis; et de sua certus salute, et de aliorum acquisitione securus. Sicut igitur fermentum, cum in cumulum conspergendum est farinarum, confringitur, comminuitur, dissipatur, et ipsum omne dissolvitur; ut dispersam illam farine multitudinem in unum^k vigorem constringat, atque in solidum corpus redigat, quod in pulveris modum ipsa deminutione languebat;

A faciatque conjunctione sui utilem massam, quod propria dissolutione videbatur inutile. Sic ergo et Dominus Jesus Christus, cum esset totius mundi fermentum, diversis passionibus contractus, laceratus et dissolutus est, et succus ejus pro salute nostra, qui est pretiosus sanguis, effusus est, ut admixtione sui omne genus humanum solidaret, quod per diversa ante resolutum jacebat. 371 Sic enim velut fermentum quoddam nos, qui farina ex gentibus videbamur esse, adhesimus. Nos, inquam, qui per totum orbem dispersi et diminuti penitus jacebamus, vigore passionis Christi in ipsius corpus redacti sumus; sicut beatus Apostolus ait: Quoniam sumus corpus Christi et membra (Ephes. v). Nos igitur, qui ex nationibus in pulveris modum e facie jactabamur, aspersione B sanguinis Domini in massam soliditatis ejus aggregamur. Mulier autem illa, quæ dicitur abscondere in farina fermentum, quæ est, nisi S. Ecclesia, quæ quotidie doctrinam Christi in cordibus nostris conatur abscondere? Ipsa, inquam, est mulier quæ alio in loco etiam molere dicitur, sicut ait Dominus: Erunt duæ molentes, una assumetur, et una relinquetur (Matth. xxiv). Molit enim S. Ecclesia per legem, per apostolos, per prophetas, cum catechumenos facit, et asperitatem gentilitatis dissipat atque comminuit, ut emolitos eos in farine modum, aptos^l faciat dominici sanguinis adherere. Fermentum enim dixerit fidei totam Domini passionem. Fermentum enim 372 salutis nostræ est symbolus ipse, m qui traditur, sine quo fermento vel symbolo nemo potest vitæ æternæ substantiam promereri. Et quia duas Evangelium describit molentes, atque unam Ecclesiam diximus salubriter molere; alteram, quam non nisi Synagogam accipere debemus? Molit enim et ipsa per Moysen et prophetas, sed inutiliter molit, sicut dicit Apostolus de Judæis: æmulationem Dei habent, sed non secundum scientiam. Inutiliter, inquam, molit Synagoga, quia massam suam Christi doctrina non temperat. Atque ideo evitandum præcipit Synagoge Dominus esse fermentum dicens: Cavete vos a fermento Phariseorum (Matth. x). Temperatum est enim sanguinibus et crudelitatibus Judæorum dicentium de Domino: Sanguisⁿ ejus super nos et super filios nostros. Unde ait Evangelium: Erunt duæ molentes; una assumetur, et una relinquetur. Assumetur enim in requiem æternam S. Ecclesia, quæ Domino cibum sanctitatis emoluit; relinquetur ad molas^o perfida Synagoga, gyrum semper passura suæ perfidiæ.

^a Cod. 10 Laurent., reddit.

^b Tres cod. supra cit. legunt qua, id quod dixerem, fidei vivacitate capiat.

^c Cod. 10 Laur., succus, ut hoc totum faciat esse, ut sic res ipsa est. Cod. 90 S. Crucis in Jer. legit quod ipsum est.

^d Cod. 90 mox cit., semper per universum cumulum.

^e Cod. 90 S. Crucis in Jer., specialiter.

^f Cod. 90 S. Crucis in Jer. legit recte ergo fermentum Domino comparatur.

^g Cod. 10 Laurent., statim omnium hominum genus

in substantiam suam sui potestate pertrahit.

^h Cod. 90 S. Crucis in Jer. legit succum.

ⁱ Cod. 90 supra cit., Nam cum.

^j Cod. 90 omittit illi.

^k Uterque cod. S. Crucis in Jer. legit in unum sui vigorem constringat.

^l Ita uterque cod. S. Crucis in Jer., x Plut. xiv bibl. Laurent.

^m Concordant tres cit. codices.

ⁿ Uterque cod. S. Crucis in Jer., hujus.

^o Uterque cod. S. Crucis in Jer., cruenta Synagoga.

HOMILIA CXII.

Increpatio ad populum de absentia sua ab ecclesia.

ADMONITIO.

Est Maurini nullum se hac in homilia reperire S. Ambrosii vestigium scribant, eam tamen num. 43 inter sermones ejusdem, edit. Paris: 1690, collocant; quam nos sancto Maximo ascribimus, auctoritate codicum Sangallensis num. 21; et 99 Sanctæ Crucis in Jerusalem num. 88 cum titulo: *Increpatio ad populum*. Sequimur autem lectionem laudate editionis operum sancti Ambrosii.

ARGUMENTUM. — Apibus S. Maximus comparat sacerdotes; doletque quod frequens ejus prædicatione profectu aliquo salutis fratres non corrigat, et quod eo absente rursus ad ecclesiam veniant.

Deberem, fratres, post hos complures dies aliquid uberius prædicare, et revertens a tanto examine sacerdotum, dulci nos sermone reficere. Bene dixi examine sacerdotum; quia sicut apes de divinarum Scripturarum flosculis suavia mella conficiunt, et quidquid ad medicinam pertinet animarum oris sui arte componunt; recte comparantur apibus sacerdotes; quia sicut apes castitatem corporis præferunt, cibum vite celestis exhibent, aculeum legis exercent; puri enim ad sanctificationem, suaves ad refectionem, severi sunt ad ultionem. Apibus plane sunt comparandi, qui velut alveario quodam gratia matris Ecclesie continentur, in qua diversorum meritum cellulas dulcissimis prædicationibus componentes, de uno Salvatoris examine Christianorum examina multa producant. Cum semper fratres, non cessaverim vos paterna pietate corrigere, miror nihil vos meis commonitionibus profecisse, et doleo quod frequens prædicatione mea non vos profectu aliquo salutis corrigat, sed quadam contestationis poena constringat. Prædicatione enim sacerdotis in plebe salvandis est correctio; et contestatio judicandis; contestamur enim illis ante iudicium, quod illos maneat in ipso iudicio; ut tunc omni excusatione submota, et rei sint de peccatis, et

A obnoxii de contemptu. Unde et ego interdum parens vobis tacere velim: sed malo vos contumache causas reddere, quam me **373** negligentia sustinere iudicium. Comperi enim, fratres, quod per absentiam meam ita rari quique ad ecclesiam veniant, ita pauci admodum procedatis, quasi me proficiscente, mecum pariter veneritis, et quasi cum necessitatibus ego pertrahor, vos mecum traxerit ipsa necessitas. Pariter a domo Dei absentes sumus; sed hoc interest, quod me absentem necessitas efficit, vos voluntas. Nescitis quia etsi ego ab ecclesia desum, Christus ab Ecclesia sua, qui est ubique; non deest? Venis, frater, ad ecclesiam, non inveni ibi episcoporum Episcopum Salvatorem? Nam Christianus qui tunc tantum procedit ad ecclesiam quando episcopus præsens est; non **B 374** tam Dei causa videtur processisse quam hominis; nec implese Christiani timentis officium, sed amici deferentis obsequium. Quid ergo vos arguo, cum possitis me uno sermone convincere? Convincor enim, cum in hac parte clericos vobis magis video negligentes. Quomodo enim possum corrigere filios, cum fratres emendare non possim? Aut qua fiducia succenseam laicis, cum a consortibus pudoris verecundia conticescam? Ego autem, fratres, non de omnibus loquor. Sunt certe quidam devoti, sunt et alii negligentes: ego neminem nomino, conscientia sua unumquemque conveniat.

HOMILIA CXIII.

Post increpationem allocutio.

ADMONITIO.

Hanc quoque homiliam sancto Taurinensi episcopo Maximo, non autem Ambrosio Mediolanensi, esse ascribendam existimamus; quod illius cum cod. Ambrosiano, tam in 99 S. Crucis in Jerusalem præ se ferat nomen, ac Maurini, loco in superiori admonitione indicato, negant similem ejus quæ Ambrosius utitur esse scribendi rationem. Legitur eadem homilia in cod. Vaticano 1277, pag. 61, inscripta: *Item ejusdem de eodem*; in cod. S. Crucis habet titulum: *Post increpationem allocutio*; et in Laurent. Plut. xiv sub Ambrosii nomine: *Post increpationem allocutio*.

ARGUMENTUM. — Gaudet Maximus sciens discipuli tristitiam magistri esse lætitiā. Exponit illud Matthæi xvi: Vos autem quem esse dicitis?

Amariot fortasse fuerit, fratres, prædicatione mea superiore dominica, quod plerosque de vestris acris magisteriis et veritate convenerim, et sim persecutus quæ aliquantisper blandimenta non deferrent, sed tristitiam irrogarent. Verum nihil mea interest; ego enim gaudeo sciens discipuli tristitiam magistri esse lætitiā. Tunc enim auditor proficit,

C quando austeriora et annuntiat prædicator; tunc enim ei salus gignitur, quando tristitia emendationis ingruitur. Dicit enim beatus Apostolus: *Nam quæ secundum Deum est tristitia penitentia in salutem stabiliem operatur* (II Cor. vi). Recte et ergo lætor, quia salutem operor cum objurgo. Licet mæreat filius mei asperitatem sermonis, et qui eum proficere intelligo per mœrorem. Ait sanctus Apostolus: *Quis est enim filius quem non verberat pater* (Hebr. xii)? Non enim semper pater osculatur filium, sed et aliquando

^a Cod. Ambros., *de vestris acris magisteriis, et veritates*. Cod. x Laurent., *magisterii severitate*.

^b Idem codd. Laurent. et 99 S. Crucis in Jerus., non blandimenta differunt. Cod. Vat. 1277, *deserunt*.

^c Cod. 99 S. Crucis in Jer., *pronuntiat*.

^d Cod. Ambros. omittit in.

^e Cod. S. Crucis in Jer., *ego*.

^f Cod. Vat. et S. Crucis in Jerus., *Mereat licet filius*.

^g Cod. Ambros., *qui proficere, etc.*

castigat. Ergo quando castigatur qui diligitur, tunc A circa eum pietas exercetur; habet enim et amor plagas suas, quæ dulciores sunt, cum amariis inferuntur; dulcior enim est religiosa castigatio quam blanda remissio; unde ait propheta: *Dulciora sunt vulnera amici quam voluntaria oscula inimici* (Prov. xxvii). Igitur, fratres, quia post tot increpationis meæ utilia^a verba credo vos bonignitate sensuum profecisse, de sacris Litteris aliqua^b conleramus. Sicut enim fons qui non solito humore distillat exagitur surculis, et ita largior invenitur, ac primum ex eo turbida aqua producit, ut unia purior subsequatur; sic et sanctitas vestra exasperata quidem fuerat austeritate sermonis, sed devotior facta est dulcedine pietatis. Turbulentum enim quiddam vestri animi forsitan retinebant, sed jam ex vestris moribus profluit omne quod purum est. Videamus^c ergo quid sit, quod ait ad discipulos suos Dominus: *Vos autem quæ me^d esse dicitis* (Matth. xvi)? 375 Non igitur tanquam ignarus interrogat Dominus quid de eo populi discipulique sentirent, sed tanquam sciens universorum mentes fidem manifestare voluit singulorum: ut quod corde credebant Dominum, ^e ore narrantent. Alii enim Eliam esse credebant Dominum, alii Jeremiam, alii Joannem Baptistam. Petrus solus Christum Dei Filium confitetur. Gradus quidam sunt fidei, et qui devotius credit, religiosius confitetur. Pro hac devotione dicitur Petro: *Beatus es, Simon*

Dauid Jona, quoniam caro et sanguis non revelavit tibi; sed Pater meus, qui in caelis est: Et ego dico tibi: Tu es Petrus et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Cum vocaretur ergo Simon; pro hac devotione nuncupatus est Petrus. Legimus, dicente Apostolo de ipso Domino: Bidebani^f de spiritali consequente eos petra; petra autem erat Christus (I Cor. 12). Recte igitur, quia petra Christus Simon nuncupatus est Petrus; ut qui cum Domino fidei societatem 376 habebat, cum Domino haberet et nominis Domini unitatem: ut sicut a Christo Christianus dicitur; et a Petra Christo Petrus apostolus vocaretur. Sed nec populorum opinionem possemus reprobare qui annu de prophetis Dominum æstimabant. Nam ideo nonnulli velut Eliam Salvatorem forsitan putaverunt; quia ad caelos Elias sicut Salvator^g ascendit. Sed non sicut Elias Christus est; ille enim ad caelos rapitur, iste regreditur; ille tanquam infirmus ignea quadriga solvehitur, hic tanquam Deus propria virtute portatur; ille sicut homo ducitur, hic sicut Salvator ascendit; ille^h ducentes sequitur angelos, comitantes sibi angelos iste præcedit. Denique fidem angeli, remeantes in terram, a Domino Salvatore dixerunt ad apostolos: *Viri Galilai, quid statis aspicientes in caelum? Hic Jesus, qui receptus est a vobis, sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in caelum* (Act. xi).

HOMILIA CXIV.

De eo quod scriptum est Matth. cap. xxii: Reddite quæ Dei sunt Deo, et de militantibus.

ADMONITIO.

Non dubitamus hujus homiliæ auctorem asserere S. Maximum, quamvis diversa sit aliorum opinio. Nihil imprimis duobus codicibus, Sangallensi et Sanctæ Crucis in Jerusalem 90, in quorum primo exstat sub num. 24, et in secundo sub num. 25. Horum testimonia plane confirmant tres alii codices, scilicet Casinensis 12 pag. 337, qui in fronte homiliæ habet: *De eo quod scriptum est: Reddite quæ Dei sunt Deo, et de militantibus, sermo S. Maximi episcopi*; secundus est codex 99 S. Crucis in Jerusalem, ubi num. 7 idem titulus exhibetur; tertius Beneventanus 1 pag. 357, et in inscriptione et in nomine Maximi superioribus omnino conformis. Scimus hanc homiliam in veteribus editionibus Ambrosio et etiam Augustino fuisse attributam; sed acque nobis notum est, Benedictinos monachos cong. S. Mauri eam inter supposititia relinquendam censuisse. In præfatione ad Ambrosii sermones eandem silentio præterierunt, et in appendicem serm. S. Augustini num. 82 transtulerunt. At, inquit aliquis, iidem censors non tam ab his qui Augustino quam ab aliis qui Maximo homiliam dederunt, dissentire visi sunt; adnotarunt enim eam certe quidem non ad Augustinum, sed forte nec ad Maximum pertinere. Quid ergo concludendum? Benedictinos editores de Maximo dubitasse; sed absolute negasse non item. Si enim illis innotuissent codices S. antistitis Taurinensis nomen expressis verbis ferentes, quos laudavimus, Maximianam hanc homiliam fateri non hæsitassent. Stylus fortasse, quo plerumque utitur Maximus, dissimilis videtur. At nemo ignorat, in moralibus concionibus Ambrosium quoque et Augustinum aliosque Patres planiori sermone vitæ æternæ documenta tradidisse.

ARGUMENTUM. — Cunctis officiis præscribi normam vivendi, et apud omnem Christianum primam honestatis debere esse militiam, docet S. Maximus, testimonia exponens sacrarum Scripturarum.

Nonnulli, fratres, qui aut militiæ cingulo delinuntur, aut in actu sunt publico constituti, cum peccant graviter, ⁱ hæc solent a peccati sui poena se voce

C excusare, quod militant; et ne bene aliquando faciant, occupatos se malis actibus conquerantur; perinde quasi militia hominum, non voluntas in culpa sit: ita quod ipsi gerunt officiis suis ascribunt. Non enim militare delictum est, sed propter prædani militare peccatum. Nec rempublicam gerere criminisum est, sed ideo agere rempublicam, ut rem fa-

^a Cod. Ambros., *utilia verbera*.

^b Cod. Vat. 1277, *conseclemur*.

^c Cod. Ambros. omittit ergo.

^d Idem cod. Ambros. omittit esse.

^e Has voces opportune adjecimus ex codd. Vatic. 1277, et Ambros., ore narrantent.

^f Cod. Ambros. legit de viritali petra.

^g Idem cod. Ambros., *ascenderit*.

^h Idem cod. Ambros., *ille ducentes sequitur angelo*.

ⁱ Cod. 90 S. Crucis in Jer. legit: *hoc solent a peccatis suis prima se voce excusare, quod militant*. Cod. vero 99 ait: *hæc solent a peccatis suis prima se voce excusare*. Cod. 10 Laurent., *hæc solent a peccatis suis prima se voce excusare*.

miliarem potius augeas, videtur esse damnabile. A

377 Propterea enim quædam militantibus sunt stipendia constituta; ne dum sumptus queritur, præda grassetur. Illud autem quale est, quod cum ob errorem ^a aliquem a senioribus arguuntur, et imputatur aliquibus de illis, cur ebrius fuerit, cur res alienas pervaserit, eadem cur turbulentus admisit, statim respondeat: Quid habebam facere homo secularis ^b et miles? ^c Nunquid monachum sum professus aut clericum. Quasi omnis qui clericus non est aut monachus, possit ei licere quod non licet. Cunctis igitur officiis ^d præscribitur norma vivendi, omnibus ad bene agendum provocatur sexus, ætas et dignitas. Igitur nemo se publicis excuset actibus, nemo de occupatione militiæ conqueratur. Apud omnem Christianum prima honestatis debet esse militia ^e. Nam ut id quod dicimus auctoritate evangelica comprobemus, videamus lectionem quæ paulo ante decursa est. Ait enim Evangelium: *Venerunt autem et Publicani ad Joannem ut baptizarentur ab eo; et dixerunt ad eum: Magister, quid faciemus? At ille dixit: nihil amplius exigatis quam quod constitutum est vobis* (Luc. 11). Honesta plane Publicanorum interrogatio, ac sancti prophete justa responsio. Illi enim solliciti interrogant, ne aut ignorantes plus exigendo in peccatum incidunt, aut cessantes publicam decipiant functionem. Hic autem moderate præcipit ut et iniquitas locum non habeat, et constitutum habeat vetigal effectum. Non enim dixit: Nihil exigatis, sed nihil amplius exigatis. Unde intelligimus quod apud Deum non tam exactio quam ^f exactio iniqua damnatur. Dicit enim ipse Dominus: *Reddite quæ Dei sunt Deo, et quæ Cesaris Cesari* (Matth. xxii). Igitur quod Cæsar præcipit ferendum est; quod imperator indicit tolerandum est. Sed sit intolerabile, dum illud præda exactionis accumulatur. Hoc autem quale sit quod iidem ipsi qui hujusmodi necessitates procurant, peccatis suis peccata congeminant, hoc est quod fraudes ac rapinas suas commodum vocant, cum ipsa præda **378** conferatur in commodum? Illud autem addunt sceleribus suis, ut quos indefensos viderint ipsos potius persequantur, et putent ^g se necessitates decepissee publicas, nisi domos deceperint orphanorum: ita ut quorum pater ante biduum forsitan fuerat amicus, collega, vel frater, interveniente morte, ejusdem liberi habeantur tanquam ignoti, viles et miseri. Vidua autem si qua fuerit, aut sic injuriis

^h exagitur ut nubat, aut si voluerit in castitatis permanere proposito, ⁱ dando munera sua in facultate vix permanet. Cum his ergo fraudibus repleverint sacculos suos, ^j videbis lætos illos et accuratos ad ecclesiam properare, et Deo gratias agere, quasi ab ipso illis hæc pecunia conferatur; illud quoque peccantes quod rapinarum suarum Deum volunt esse participem. Dicit autem sanctum Evangelium: *Interroga verunt illum et milites; quid faciemus et nos? Ait illis Joannes: Neminem concutatis, neque calumniam faciat; sed contenti estote stipendiis vestris* (Luc. 11). Hic jam agnoscere se debet omnis homo qui militat. Non enim tantum de iis militantibus Scriptura loquitur qui armata militia detinentur, sed quisquis militiæ suæ cingulo utitur, dignitatis suæ miles ascribitur. Atque ideo hæc sententia potest dici, v. g. militibus, protectoribus, cunctisque rectoribus, et cuicumque qui stipendia sibi ^k publice decreta consequitur; si amplius querit, tanquam calumniator et concussor Joannis sententia condemnatur. Usque adeo autem hoc inolevit malum, ut jam quasi ex consuetudine vendantur leges, corrumpantur jura, sententia ipsa venalis sit, et nulla jam causa possit esse sine causa. Hæc autem divina sententia, quæ ad milites loquitur, potest etiam ad clericos retorqueri; quia etiamsi non militare videantur sæculo, tamen Domino et Deo militamus, sicut ait Apostolus: *Nemo militans* (per negotiis secularibus) (II Timoth. 2). ^l Videmur, inquam, non militare remissis ac fluentibus tunicis, sed habemus militiæ nostræ cingulum, quo castimonie interiora constringuntur: de quo cingulo **379** Dominus ait ad Apostolos suos: *Sint lumini vestri præcincti, et lucernæ ardentes in manibus vestris* (Luc. xii). Milites igitur Christi sumus, et stipendium ab ipso donumque percipimus, sicut dicit beatus Apostolus: *Qui dedit nobis pignus spiritus* (II Cor. 1); hoc est, qui Spiritus sancti nos remuneratione ditavit. Si quis ergo Christianorum hoc do, nativo contentus forte non fuerit, et querit amplius, incipit hoc ipso carere quod meruit. ^m Quod specialiter contingit hæreticis Arianis: dum enim nescio quid amplius querunt, invenientes erroris spiritum, ⁿ gratiam Spiritus sancti perdidierunt. Nam et catholicus clericus hac sententia **380** retinetur. Si enim non contentus stipendiis fuerit quæ ^o de altari Domino jubente consequitur, sed exercet mercimonia, intercessionem vendit, viduarum munera libenter am-

^a Cod. 10 Laurent., aliqui.

^b Tres cit. codd. pro et habent aut.

^c Cod. 10 Laurent., Nunquid monachus sum professus aut clericus?

^d Cod. S. Crucis in Jer., sacris litteris præscribitur, etc. Item Codd. Casinen., addentes quod in vulgato textu deest.

^e Concordat. cum cod. 10 Laurent., et cum utroque S. Crucis in Jer.

^f Cod. 10 Laurent., non tam exactio, quam iniquitas damnatur.

^g Uterque cod. S. Crucis. in Jer.

^h Uterque cod. S. Crucis in Jer., excitatur.

ⁱ Ita codd. S. Crucis in Jer. Laurent. 10, et Casinen.

^j Cod. S. Crucis in Jer., videas; cod. vero Laurent., videbas.

^k Ita uterque cod. S. Crucis in Jer.

^l Cod. 99 legit: Videmur itaque, jam non militare remissis ac fluentibus tunicis, sed habemus militiæ nostræ cingulum, quo castimonie interiora constringimur. Cod. 10 Laurent. ita: Videmur, inquam, non militare remissis, ac fluentibus tunicis, sed habemus militiæ nostræ cingulum, quo castimonie interiora constringimus, et stipendia ab ipso donumque percipimus.

^m Uterque cod. S. Crucis in Jer., Casin. 12, et 10 Laurent. hæc addunt.

ⁿ Cod. 10 Laurent., erroris spiritum, gratia Christi Spiritum prodiderunt.

^o Uterque cod. S. Crucis in Jer., de Altario.

plectitur; hic negotiator magis potest videri quam clericus. ^a Nec dicere possumus, Nemo nos invasores arguit, violentiæ nullus accusat, quasi non interdum majorem prædam ^b a viduis blandimenta eliciant

A quam tormenta: nec interest apud Deum utrum vi an circumventionem quis res alienas occupet, dummodo quoquo pacto teneat alienum. Explicit.

HOMILIA CXV.

De eo quod dicit Dominus in Evangelio Matth. cap. viii: Vulpes foveas habent.

ADMONITIO.

Consentiant in hujus homiliæ auctorem sanctum Maximum codices quatuor insignis notæ, tres scilicet Sanctæ Crucis in Jerusalem, et Sangallensis. Vetustior codex Sanctæ Crucis, qui est 90 inter homilias sancti Maximi, hanc habet num. 36 cum titulo: *De eo quod scriptum est: Vulpes foveas habent*, etc. Secundus codex 99 num. 83: *De eo quod dictum est, dicente Domino: Vulpes foveas habent*, etc. Tertius codex Sanctæ Crucis in Jerusalem est lectionarium, ubi post Evangelii locum relatum, ut in cod. 90, legitur: *Homilia beati Maximi episcopi*. Codex tandem Sangallensis homil. 50 plene conformis est titulo codicis 90 Sanctæ Crucis in Jerusalem. His suffulti perspicuis testimoniis facili negotio revincimus de suppositione codicem Laurentianum x superiori in admonitione memoratum, et Ambros. opp. editores, qui eandem inter sermones sancti Ambrosii vulgarunt. Addimus fragmentum a codice Sangallensi erutum, quo homilia huc usque mutila perfecta redditur.

ARGUMENTUM. — Non est acceptor personarum Deus.

Ad illum non tam ore quam corde clamandum est. Vulpibus comparantur versuti petulantesque homines, ac plerique Christiani ore quidem Dominum confitentes; non autem moribus, atque imprimis hæretici, quorum insidiantium pestiferos dolos vitare debemus.

Si diligenter animadvertit evangelicum capitulum quod lectum est vestra dilectio, sensus vestros id ipsum capitulum potuit penetrare, cur Dominus, sicut Scriptura refert, cum ab altero interpellatus fuerit, ut eum quocunque lisset, causa religiosi servitii, sequeretur, alteri magis dixerit: *Sequere me*; et illo spreto atque despecto alium potius tacentem, nec opinantem ^c tacentemque delegerit. Et cum utique acceptius voluntarium obsequium esse soleat, quam coactum, et servitium plus placeat, non quod imperio exigitur, sed quod sponte deservit: cur ergo iste respuitur, cur vel indignus etiam recusatur? At enim ad eum Dominus: *Vulpes foveas habent, et volucres cæli nidos*; *Filius autem hominis non habet ubi caput reclinet* (Matth. viii). Primum itaque hoc considerare debemus, quod non est acceptor Dominus personarum. Est enim æquus iudex et justus; sed pro qualitate ^d horum rependat dilectionis affectum, et eum eligat, non qui verbis promptus, devotione piger, sed qui fuerit lingua tacitus, mente devotus, de quo dicit Propheta: *Tacitum te faciens, sapiens videberis* (Prov. xvii). De illo autem qui petulanter loquitur refert Scriptura: *Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum; sed qui fecerit voluntatem meam* (Matth. vii). Hinc ergo discimus quod ad Dominum non tam ore quam corde clamandum est. Igitur Salvator noster, qui cogitationes hominum sensusque ^e pervidet, audiens quidem vocis obsequium, 381 mentis autem versutiam recognoscens, tali illum animali comparat, quod aliud voce indicet, aliud moribus operetur. Vulpis enim latratu canis resonat, dolo rapinam fraudis exercet. Tacentem ergo, nec opinantem assumit. Tacebat quidem lingua, sed

B spiritu loquebatur. Intelligimus enim quam devotus fuerit qui, sicut ipse asseruit, patrem reliquit mortuum, ut vitæ Dominum reperiret. At enim: *Permitte mihi prius ire, et sepelire patrem meum* (Luc. ix). Mortuum ergo illum reliquerat quem ut reverterens sepeliret exorat. Non enim eum dolor retinuerat, non mors retardaverat, quia festinabat ad vitam. Necdum morientis clauserat oculos, necdum rigentia membra condiderat: statim ut comperit advenisse Dominum, oblitus paternæ pietatis affectum, majore pietate credidit plus Christum diligere quam parentem. Legerat enim fortasse propheticam lectionem quæ dicit: *Obliviscere populum tuum, et domum patris tui* (Psalm. xiv). ^f Propterea oblitus est patris, dum memor est Salvatoris. Audierat etiam

C Evangelium Domini: Qui plus dilexerit patrem aut matrem non est me dignus (Matth. x). Ita cur Tobias iustificetur, cur sepultura causa prandium dereliquerit (Tob. i), hic probatur, cum causa Christi patris reliquerit sepulturam. Ille enim non veretur ne interveniente opere terreni prandii epulas prætermitteret; hic metuit ne interveniente mora relectionem panis coelestis amittat. Unde cum Christi contemplatione sepulturam omnibus debeamus, hic amore Christi patris deseruit sepulturam. Discutiamus itaque primo illius interpretationem, responsionemque Domini Salvatoris. At illi: *Sequar te quocunque ieris* (Luc. ix). Prompta quidem, sed superba ^g responsio. Iturus enim ad passionem erat Dominus, descensus ad inferos, ascensus ad cælum:

D nunquid in omnibus illum potest fragilitas humana comitari? Stulta magis est ista præsumptio potius quam religiosa confessio. Siquidem et Petro apostolo dicitur a Domino, cum existimaret se sequi per omnia Salvatore: *Quo ego vado, non potes me modo sequi* (Joan. xiii). Et cum pertinaciter, ac se ab eo nec morte diceret separandum, tanquam jactantiæ condemnatus audit ^h quod esset Dominum tertio negaturus. Itaque qui promittebat a confes-

^a Cod. 10 Laurent., *Nam dicere possumus, nemo nos invasionis arguit, violentiæ nullus accusat*, etc.

^b Cod. 90 S. Crucis in Jer. legit: *quasi non interdum majorem prædam avida blandimenta eliciant, quam tormenta*.

^c Codd. 90 et 99 S. Crucis in Jer.

^d Cod. 10 Laurent., *pro qualitate morum*.

^e Ita codd. 10 Laurent. et S. Crucis in Jer., *pervidebat*.

^f Uterque cod. S. Crucis in Jer.

^g Uterque cod. S. Crucis in Jer., *pro'essio*.

^h Cod. 10 Laurent.

sione Christi nec morte divelli, ab **382** ejus societate interrogatione ancillulæ separatur; et nisi veluti modum quemdam statuens, tertio eum dixisset Dominum negaturum, forsitan sæpius interrogatus, frequenter denegasset. Quid ergo responderetur illi petulanti? *Vulpes foveas habent, et volucres celi nidos, et Filius hominis non habet ubi caput reclinet* (Matth. viii). Videte cui rei subtiliter comparetur. Est enim hoc genus animalis fallax, et rapinis semper intentum, ^a rapinam fraude exerceens, quod nihil tutum, nihil otiosum, nihil patiatur esse securum, quod inter ipsa quoque hominum domicilia prædam requirat. Quam comparisonem non solum propter illam scriptam puto, sed propter plerosque etiam Christianos, qui ore quidem Dominum confitentur, moribus autem vulpium fallacia diversantur. Omnis enim Christianus qui vult sua peccata celare, hic spiritualiter vulpis est. Sicut enim vulpis propter fraudes suas latibulis demoratur; ita et peccator tacens propter conscientiam suorum peccatorum foveis delitescit. ^b Et sicut illa non audet inter medias hominum turbas moram suorum ostentare fallaciam; ita et hic erubescit in media ecclesiæ conversationis suæ nequitiam confiteri. Vulpem plane dixerim omnem Christianum qui suo insidiatur vicino, qui quotidie nititur fines alienos arrodere, fructus invadere, animalia devorare, et quod est familiare huic temporis, non tam vulpium

A more pullos, sed luporum more rapere porcos; qui, dum suo labore possit vivere, ferarum rabie prædam capiat alienam. Hereticos etiam omnes arbitror vulpibus comparandos, qui cum in domo Domini habitare non possint, conventicula sibi quædam velut foveas præparant tenebrosas, in quibus pertinaciter latentes insidiantur Ecclesiæ, ut si qua innocens anima forte processerit, velut pullum gallinæ patris absorbeant. Insidiantur, inquam, vulpes Ecclesiæ, hoc est, evangelicæ illi gallinæ de qua ait Dominus: *Quoties volui congregare filios tuos sicut gallina colligit pullos suos sub alas suas* (Matth. xxiii) ^c.

Vitemus ergo, fratres, vitemus pestiferos vulpium insidiantium dolos, vitemus mortiferos nequissimorum animantium captiones, ne sicut vulpes quondam B quas Samson (Judic. xv) ille fortissimus in agro Philistinorum **383** armatas facibus immisit, quæ omnia combussere flammis quæ contigere vestigiis; ita fructus nostrarum segetum perversorum dogmatum vulpes aut insidiarum deceptione capiant, aut flammarum adustione consument. Simus ergo, ut legimus, et simplices **384** ut columbæ, et astuti ut serpentes, ut simplicitatem scilicet columbarum serpentium tueatur astutia, et ita malum facere nesciamus, ut tamen vitare possimus; per Dominum nostrum Jesum Christum, cui est honor et gloria, etc.

HOMILIA CXVI.

Ubi Dominus sabbato manum aridam curavit (Luc. cap. vi).

ADMONITIO.

Ipsa homilie lectio, cuilibet Maximiani eloquii non inscio, quis sit illius auctor, manifestat. Accedit codicum quatuor auctoritas eandem sancto Maximo ascribentium, id est trium Sanctæ Crucis, et quarti Sangallensis. In codice S. Crucis 90 exstat num. 58, in cod. 99 num. 8, et in cod. 9 num. 2, hæc cum uniformi inscriptione: *Ubi Dominus sabbato manum aridam curavit*. Idem est titulus cod. Sangallensis num. 41. Benedictini monachi congreg. Sancti Mauri nec in appendice serm. sancti Augustini, nec in præfatione ad sermones sancti Ambrosii edit. Paris. 1690, quidquam habent quod nobis adversetur.

ARGUMENTUM.—*Explicat S. Maximus locum Evangelii in quo legitur Christum Dominum curasse quemdam habentem manum aridam; ac plures interpretationes ad Scripturæ intelligentiam accommodatas præfert.*

Diligenter vos audisse credo, fratres, evangelicam lectionem quæ nuper lecta est, ubi Dominus Jesus Christus ingressus sabbato synagogam, hominis sibi habentis manum aridam spirituali medicina curavit, non appositis herbarum succis, non pigmentorum medicaminibus colligatis, sed verbo jubens, et in ira præcipiens refudit corpori sanitatem. Ira, inquam, sicut ait Evangelista, restituit vigorem dexterae. Unde intelligimus qualis dominicæ benignitatis sit sanitas, cuius indignationis talis est medicina; aut quemadmodum placatus prodest, qui ita miseretur iratus. D Verbo igitur jubet ut ^a arenti dexterae venarum ^d se

C succus infunderet. Non mirum est si is arentem reparavit dexteram, qui totum corpus de ^e arenti pulvere procreavit, et id verbi Imperio restituit quod in principio factura operationis instituit, velut auctorem suum plasma cognoscens obsequitur ^f et in portiuncula, cui totam se deberet in massa. Sed videamus quæ sit in Synagoga manus arida; quæ nihil corpori suo prodest, quando operibus siccat, quando etiam primum arida esse coperit requiramus. Non enim unius hominis tantum per Salvatorem causa geritur, nec unius hominis imbecillitas procuratur, sed totius generis humani ^g salutaris infirmitas. Nulli autem dubium est dexteram vel totius corporis præclariorem portionem hoc officii gerere, ut diurna alimenta suo corpori subministraret, et providentia quadam ad fruendam vitam membra cætera pascat ac nutriat. Hanc igitur dexteram in Judaico

codex tamen Sangallensis hæc quæ sequuntur nobis suppeditavit.

^h Ita codd. 90, 99 S. Crucis in Jer., et 10 Laurent., *venarum ascens infunderetur*.

ⁱ Codd. tres mox cit., *opportuna*.

^j Ita uterque cod. S. Crucis in Jer.

^k Codd. S. Crucis in Jer. et 10 Laurent., *ascens*.

^a Ita cod. 90, et 99 S. Crucis in Jer., *rapinam fraudis exerceens*.

^b Ita mss. codd. S. Crucis in Jer. sæpius cit., et 10 Laurent. supplent.

^c Uterque codex S. Crucis hic finem habet hujus homilie, quemadmodum et editio Parisiensis, a qua erutus est textus, et a mss. codicibus emendatus;

populo scribas esse dixerim vel doctores, qui velut præclarior portio in Phariseorum corpore a Domino constituti, neglexerunt, et in cætera membra sua prophetarum oraculis saginare; hoc est noluerunt Christum corpori suo, secundum prophetarum oracula, velut escam vite æternæ porrigere, atque ideo doctrina eorum tanquam manus aruit imbecillis, quia fontem perennis sapientie non quesivit. Propterea denique factum est ut quasi contracta dextera clavem scientiæ tenere non posset, sicut ait Dominus: *Va vobis, Scribæ et Pharisei, qui absconditis clavem scientiæ* (Luc. xi), et reliqua. Hæc autem clavis Christus est Dominus, quo ad credulitatem fidei pectorum nostrorum arcana reserantur. Ista clavis a Phariseis perditur, ab apostolis invenitur; sicut ait Dominus Petro: *Tibi dabo claves regni cælorum.* Ergo aruit dextera Synagogæ manus, relinquens Christum, in principibus **385** Judæorum deterioravit ergo Synagogæ dextera. Quisquis enim Christi fontem deserit debilitatur protinus, imo membris omnibus debiliior reperitur. Sed invenio ipsam manum quondam cæteris membris fuisse meliorem. Sanctus enim Moyses, dux Judaici populi, velut clarior corporis sui dextera fuit, cum legem porrigendam meruit a Divinitate percipere. Dextera, inquam, erat sanctus Moyses, qui filios Israel, velut manu provida cælesti manna nutritiv. Hæc plane est dextera, quæ Jannem et Mambrem magos nivei splendoris nitore convicit. Ita enim scriptum habes: Cum protulisset Moyses de sinu manum suam, præclari candoris luce fulgebat; atque ideo magorum destructæ sunt tenebræ, quia Moysi meritis lucens

A dextera coruscabat. Sed videamus, manus ista quando primum arida esse cœperit vel mortua. Ego illam primum in Adam aruisse confirmo, cum contra vetitum Domini interdictæ arboris poma decerpit, ac tunc succum immortalitatis amisit. Et tunc siccata quodammodo est, quando hominem ad imaginem Dei factum peccato suo solvi fecit in pulverem. Atque utinam sola manus peccato teneretur obnoxia; quod est gravius, omne corpus morte damnatum est, cum **386** dextera prima peccaverit. Nec mireris si membrum dexterae in Adam non mansit integrum: vigor enim in illa æternitatis exaruit. Nam sicut Moysi dextera custodiens mandata Domini niveo fulgore resplenduit, ita et Adæ dextera prævaricantis Dei præcepta mortifero pallore contracta est. Hanc igitur B Adæ manum Salvator curat in synagoga, hoc est totius generis humani imbecillitatem sanare festinat; unde communis ita est medicina. Dicit enim etiam illi: *Extende manum tuam*, qui eam idolis immolando contraxit: extende manum tuam, cujus dextera usuras accipiendo siccavit. Dicit illi: *extende manum*, qui per eam rem orphanorum et viduarum gestit invadere. Sed et tu qui putas manum habere te sanam, cave ne avaritia contrahatur. Quin potius extende eam pro misericordia frequenter ad pauperem, pro hospitalitate sæpius ad peregrinum. Extende eam pro peccatis semper ad Dominum, esto misericors, esto largus; observa quod ait propheta: *Ne sis manus tua ad accipiendum porrecta, et ad erogandum contracta* (Eccl. iv). Sic enim manus tua sana esse poterit, si abstinetur malis factis, bonis vero operibus extendatur.

HOMILIA CXVII.

De camelo.

ADMONITIO.

Longiorem inscriptionem præ se fert hæc homilia in codice x Plut. xiv bibl. Laurentianæ, his verbis: *De avaritia, quod plurimum detestanda sit, per camelum significata.* Deest illi nomen auctoris; quam nonnulli sancto Ambrosio tribuerunt, ut veteres ejus operum Parisienses editores. At Maurini Maximo adjudicarunt. Verius quidem; cum sæpius laudati codices Sanctæ Crucis in Jerusalem Maximianæ inter conciones hanc etiam annumerent. In codice 90 hoc titulo insignitur: *Incipit de eo quod dictum est in Evangelio, dicente Domino: Facilius est camelum per foramen acus intrare, quam divitem intrare in regnum cælorum; et est 30.* Codex vero 99 eam refert num. 4 cum titulo: *De camelo.*

ARGUMENTUM. — S. Maximus, qui frequenter contra avaritiæ vitium peroravit, hic iterum perspicuis Christi Domini documentis admonet divites ut caveant nimio terrestrium divitiarum studio cælestes thesauros amittere.

Dicit in Evangelio Dominus Jesus Christus: *Amen dico vobis, facilius est transire camelum per foramen acus, quam divitem intrare in regnum cælorum* (Matth. xix). Quæ sententia vereor ne forte vobis conveniat, qui divitias sæculi hujus aut habetis aut queritis. Sicut enim cameli animal, quod est tortuosum atque deforme, perversitas ipsa corporis per angustissimam

acus cavernam præterire non patitur: ita et divites oneratos avaritia, et cupiditate sedatos, ipsa vite deformitas **387** per arctam viam regni minime introire permittit. Ait enim idem Dominus: *Arcta et angusta via est quæ ducit ad vitam* (Matth. vii). Igitur in camelo difficultatem introitus præstat habitudo membrorum. In divite autem impedimentum magnitudo efficit peccatorum. Gibbus enim quidam est animæ, turpe quid cogitare vel facere, ac mentis quedam tortuosa deformitas, immundis rebus semper intendere, et ab Ecclesiæ sancto limine curis secularibus advocari. Unde mihi videtur hanc deformitatem

^a Hæc ex cod. 90 S. Crucis in Jer.

^b Uterque cod. S. Crucis in Jer.

^c Idem codd. S. Crucis in Jer.

^d Ita ex cod. 90 S. Crucis in Jer.

^e Suppletur hæc ex utroque cod. S. Crucis in Jer.

^f Cod. 90 S. Crucis in Jer.

^g Cod. 90 S. Crucis in Jer. hæc supplet.

^h Cod. 10 Laurent., pomum.

ⁱ Uterque cod. S. Crucis in Jer.

^j Ita cod. 90 S. Crucis in Jer.

^k Ita ex cod. jam cit. 90, et cod. x Laurent. legitur: *qui per eam rem orphanorum viduarumque consuevit invadere.*

^l Uterque cod. S. Crucis in Jer. hæc addit.

corporis propheta spiritualiter elocutus, fœditatem morum potius indicasse, cum dicit : non sic gloriatur gibberosus, sicut rectus. Quasi diceret : non ita gloriatur peccator vitiorum suorum pravitate distortus, sicut gloriatur justus conscientie bonæ simplicitate directus. Quamvis enim, o peccator, proceritate corporis gaudeas, quamvis scapularum tuarum æqualitate læteris, anima tamen tua tuorum pravitate deformis est. Recte ergo camelo comparatus est dives. Siquidem illum a transitu acus corporis crassitudo revocat, hunc ab ingressu Ecclesiæ patrimonii sollicitudo detentat. Et sicut illum parvum foramen non capit operatum mole membrorum, ita et hunc introitus sanctus non suscipit gravatum cumulo delictorum. Uterque habet propriam sarcinam suam : ille oneratus est carnibus, iste peccatis; et sicut ille inhabilis est angustissime acus cavernæ, ita et hic inconveniens est beatissimo Dei regno; nisi quod camelum corpore ^a incompositum natura, **388** hunc autem pravum voluntas efficit. Hæc autem dico, fratres, de illis qui ^b ne festivissimam diem S. Epiphaniæ in Ecclesia procurarent, patrimoniorum suorum compedibus sunt detenti, et terreno quodam obligati sunt

A vinculo, ut venire eis ad domum Domini non liceret. Non quod eos quidpiam detinet, sed quod ita propriis sint actibus implicati, ut jam arbitrium vivendi sui potestatis amiserint; et dum sollicitudinem ^c sui patrimonii exhibent, animarum medicinam penitus non requirunt. Quid mihi, o dives, difficultatem ^d temporis objicis? Quid necessitatem inseris repentinam? Si cor habes, intellige quia omni necessitate major necessitas est salutis : et utilior est causa prius curare vitam, quam peculii damna sarcire, ne dum augmentum patrimonii querimus, sentiamus animæ detrimentum. Sed forte judicem metuis, quem in secretario reliquisti. Mihi crede, quod magis Deum judicem metuere ^e debes, qui de ipso suo iudice judicabit. Illum ergo metuis qui mox accipiet successorem, Dominum non metuis, cui nemo aliquando succedit? Considera igitur iudicii imminens diem, et inextinguibiles gehennæ flammæ, stridorem horridum dentium, tenebrarum ultimum cruciatum. Et si potes, relicta Ecclesia, sæcularibus sollicitudinibus implicare. Vereor enim ne dum mundi divitias queritis, inveniatis potius divitias peccatorum, et repertis thesauris sæculi, cœlestes thesauros amittatis. Explicit.

HOMILIA CXVII

De margarita.

ADMONITIO.

Hanc homiliam germanam esse superioris ostendit stylus omnino similis, duoque codices S. Crucis in Jerusalem 90 et 99 contestantur. In primo cod. titulus ita se habet num. 3 : *Incipit de margarita Evangelii*; in secundo num. 6 : *Sermo beati Maximi episcopi de margarita*. Nostræ huic sententiæ opponet fortasse aliquis codicem Vaticanum 1277, pag. 59 a tergo, Ambrosio homiliam attribuentem, inscriptione hujusmodi : *Sermo beati Ambrosii episcopi, ubi conqueritur de neglecta solemnitate apostolorum Petri et Pauli*. Nihil tamen testimonium illud nobis officere dicimus, primo, quod unum est; secundo, quia imperite, et in inferiori ævo affixus titulus ille dignoscitur; cum omissa sub silentio majori homilie parte, exscribatur ex ipsius corollario; tertio, quod Benedictini monachi congreg. S. Mauri ne verbum quidem de hoc sermone in Ambrosii operibus recudendis fecerant.

389 ARGUMENTUM. — Queritur Maximus cum populo suo quod Dei verbum audire negligat et raro ecclesiam frequentet. Probat autem Deo injuriam irrogare, sibi que plurima inferre detrimenta, qui rebus divinis opportuno tempore non vacat.

Satis ad correctionem vestram arbitror posse sufficere, fratres dilecti, quod anteriore dominica profecturus nulla vobis sacrarum Litterarum spiritualia dona largitus sum, sed tantum vos increpans et arguens pro peccato sine aliqua prædicationis consolatione dimiserim. Volei enim vos hoc ipsum intelligere, quam graviter peccaveritis, quod divina eloquia audire minime meruistis. Hæc enim sacerdotum vehemens et copiosa vindicta est indignis quibusque litterarum cœlestium sacramenta non credere, nec, sicut ait Dominus, dare sanctum canibus, neque margaritas projicere porcorum pedibus conculcandas (*Matth. vii*). Perdit enim cœlestis margaritæ gratiam quisquis eam fœdissimo peccatori ^f circumdare conatur. Gemma enim, sicut ipsi scitis, nisi auro non convenit, margarita, nonnisi pretiosis monilibus non aptatur.

C Estote ergo aurum optimum, estote monile pretiosum, ut possit in vobis margarita spiritualis includi. Margarita enim Christus est Dominus, quam negotiator ille dives in Evangelio, venditis omnibus rebus suis, emere festinavit, et maluit omnes, quas habebat, ^g sæculi gemmas amittere, tantum ut unam Christi emeret margaritam. Unde et ego, fratres, pro magnitudine quod admiseratis delicti, nolui vobis pandere evangelicæ refectionis eloquia; sed magis ingerere animose indignationis injuriam, et prius vos verberibus spiritualibus emendare, ac sic margaritæ ditare muneribus; malui, inquam, peccatum vestrum incusando acriter increpare, **390** quam leniter dissimulando nutrire. Quisquis enim fratrem non arguit peccantem, quodammodo hortatur. Nolo autem putetis ^h quod non de amore faciam vos sæpius verberando. Filius enim ⁱ qui castigatione dignus est, plus amatur, sicut ait Scriptura sancta : *Quem enim diligit Dominus corripit; castigat autem omnem filium quem recipit* (*Prov. iii*). Dicite mihi si non dolendum fuerit hoc peccatum, sic vos salutis vestræ immemores tunc

^a Uterque cod. S. Crucis in Jer. supplet.^b Uterque cod. supra cit.^c Uterque cod.^d Uterque cod.^e Uterque cod.^f Uterque cod.^g Cod. Vat. *contundere*.^h Idem cod. Vat. *omittit sæculi*.ⁱ Ita cod. Vat.^j Idem cod.

fuisse, ut beatissimis apostolis Petro et Paulo honorificentiam minime ^a redderetis, cum ipsos esse sciat doctores gentium, auctores martyrum, principes sacerdotum, nec volueritis eorum natalem nobiscum festivissimum celebrare, atque illi celesti interesse convivio in quo pro martyrum ^b tanta letitia substantiam vite ipse nobis Dominus ministravit? Vultis autem scire quantis bonis fraudati fueritis? Interrogate fratres, qui tunc mecum pariter adfuerunt, quam refecti a dominica mensa discesserint, vel quales secum domum spirituales divitias reportaverint. Unum scio, quod si quis illa die honoratus aut dives, ob ^c natalem filii sui ad decimum usque milliarium

^a Cod. S. Crucis in Jer.

^b Cod. Vat., pro martyrum suorum.

^c Vultis autem scire quantis bonis fraudati fueritis? Interrogate, fratres, qui tunc mecum pariter affuerunt, quomodo refecti a dominica mensa discesserint, vel quales secum domum spirituales divitias reportaverint. — Non prætereundum mihi visus est hic sancti Maximi locus, ex quo plura erui possunt ad cognoscendam priscorum Ecclesie temporum disciplinam. Et quidem primo sese offert institutio festivitatis natalitii diei, sive gloriose passionis sanctorum principum apostolorum Petri et Pauli, ad cujus celebritatem fidelis populus cum episcopo in ecclesiam conveniebat. Secundo coelestis meminit convivii, seu missæ sacrificii, quod festis diebus solemniter agebatur, cuique Christiani interesse debebant. Tertio patet perspicuum sacramenti eucharistici testimonium, in quo verum Jesu Christi corpus, ³⁹¹ verusque ejus sanguis continentur. Quarto docet sanctus Maximus morem usita-

ad prandium rogavisset, propter accuratas epulas, et inæquales mensuras, absque dubio vos ituros fuisse. Igitur, fratres, quotiescunque martyrum memoriam celebramus, prætermisiss omnibus sæculi actibus, sine aliqua ^d dubitatione concurrere debemus, reddere illis honorificentiam qui vobis salutem profusione sui sanguinis pepererunt, qui tanquam sacrata hostia pro nostra propitiatione Domino sunt oblata, presertim cum dicat ad sanctos suos omnipotens Deus: *Qui vos honorat, me honorat; et qui vos spernit, me spernit* (Luc. x). Quisquis ergo honorat martyres, honorat et Christum; et qui spernit sanctos, spernit et Dominum.

^c Cod. Vat., ob natale.

^d Idem cod. Vat., sine aliqua dilatione.

tum episcoporum, de quo pariter loquitur Tertullianus lib. de Corona militis, porrigendi fidelibus in celebratione missæ sanctissimam eucharistiam, species scilicet panis consecratas. Quinto memorat admirabilem sacramenti hujus effectum, cum accipientibus spirituales divitias, plenior nemp gratiarum abundantiam conferat. Docuerat pridem sanctus Ambrosius Exposit. in psal. cxviii ³⁹² Christianos oportere jejunos ad eucharistiæ sacramentum percipiendum accedere, etiam vespertinis horis ut in Quadragesima missæ sacrificium protraheretur. Nihil hic de jejuniis a communicantibus servando habet Maximus; sed cum Ecclesia Taurinensis in provincia Mediolanensi contineretur, confitendum est eandem sacrorum administrandorum disciplinam in ea invaluisse.

SANCTI MAXIMI

EPISCOPI TAURINENSIS

SERMONES

IN TRES CLASSES DISTRIBUTI.

CLASSIS PRIMA,

SERMONES DE TEMPORE.

SERMO PRIMUS.

Ante Natale Domini.

ADMONITIO.

³⁹³ Absoluta homiliarum S. Maximi collectio, alteram aggredior sermonum. Jam dixi homiliam et sermonem idem significare, et esse tractatum de rebus sacris ad populum; sed hujusmodi vocabula ab editoribus atque ab amanuensibus promiscue adhibentur. At duo inquirenda sunt: unum, quis sit hujus sermonis auctor; alterum, quis titulus. Primus ex plurimorum mss. consensu habetur; siquidem cum vetustioribus codicibus Sangallensi et Taurinensi conveniunt in sanctum Maximum codices 99 Sanctæ Crucis in Jerusalem, Casinensis 103, Neapolitanus biblioth. Montis Oliveti, Ambrosianus Archivi imperialis basilicæ, duoque Beneventani, ut alios omittam. Quamvis monachi S. Mauri inter Ambrosianos hunc sermonem ediderint, attamen melius S. Maximo ascribendum esse monuerunt tom. II edit. Paris. 1690, pag. 392, tum quia Erasmus idipsum censuit, tum etiam quia stylus magis Maximum quam Ambrosium redolet. De titulo video vetustiores codices perspicuis verbis indicare sermonem *Ante Natale Domini* in preparationem ejusdem habitum fuisse. Ita legitur in Sangallensi num. 32: *Dicendum ante Natale Domini*; in codice autem Taurinensi, cum hic sermo

sequatur primam homiliam, quæ incipit : *Laetitia quanta sit, quantusque concursus, ejusque titulus sit : Incipit dictum ante Natale Domini*; huic sermone præmittitur : *Item et de illo*. Titulum alium exhibent codices Sanctæ Crucis in Jerusalem 99 num. 26, et Beneventani, quibus memorata editio Parisiensis conformatur, hoc est : *De Natale Domini veniente*. Tandem codices alii post decimum sæculum exarati, ut Casinensis, Mediolanensis 146, et Neapolitanus habent : *In dominica tertia Adventus, vel De Adventu*. Optime adnotant super laudati Benedictini monachi ex eo quod in nonnullis mss. legatur : *Sequentia de Natale Domini*, arguendum, morem esse Ecclesie vetustissimum fideles excitare ut sanctis operibus et affectibus natalitium Domini solemnitate præveant; quod hoc ex sermone, et ex prima S. Maximi homilia constare jam diximus. Nos epigraphen *Ante Natale Domini assumpsimus* ex codicibus Sangallensi et Taurinensi, quos majoris esse auctoritatis censeamus.

ARGUMENTUM.—*Totus est sermone auctor in excitandis Christi fidelibus, ut condignis actibus ad ejus Natale celebrandum se præparent; vim faciant Domino elemosynis et lacrymis; spirituales maculas abluant, ut carnalia fulgeant vestimenta.*

Satis abundeque dixisse me credo superiore^a dominica quemadmodum compti vel nitidi Natalem Domini suscipere debeamus, et superveniente festivitate ejus ambitione retinere.^b Retinere, inquam, ut etsi dies solemnitate transeat, apud nos tamen sanctificationis ejus beatitudo permaneat. Hæc enim gratia natalis 394 est Domini Salvatoris, ut in futurum ad prædestinatos transeat, in præteritum remaneat ad devotos. Oportet ergo nos esse sanctitate puros, mundos pudicitia, nitidos honestate, ut quo diem festum advenire propinquius cernimus, eo accuratius incedamus. Si enim mulierculæ solent aliquas ferias suscipere, maculas vestium suarum aqua diluere : cur non magis nos excepturi Natalem Domini maculas animarum nostrarum abluamus? Et illæ quidem si adeo infectæ et obscuræ sordibus fuerint, ut maculas aqua non purget, addunt mollium olei, saponis etiam acrimoniam : nos quoque, si tam grave peccatum habemus, ut id minime solis fletibus abluatur, addamus misericordie oleum,^c acrimoniam jejuni. Nul- lum enim tam grave delictum est, quod non purgetur abstinentia, elemosynis exstinguatur; ait enim sanctus propheta : *Sicut aqua exstinguit 395 ignem, ita elemosyna exstinguit peccatum* (Eccli. iii). Magna ergo est elemosyna, quæ ardentium criminum globos benevolentie suæ fonte refrigerat, et quodam irriguo largitatis obruit incendia delictorum;^d ut quamvis offensus Deus, quamvis criminibus provocatus, cogatur liberare elemosynis quem disposuerat punire peccatis. Cogitur^e enim a nobis quodammodo, dum compellitur pro actibus nostris mutare sententiam, et in uno eodemque homine nunc severitate judicis permoveri, nunc patris pietate blandiri. Pater nobis enim est Deus cum bene agimus, iudex noster^f est

^a Codd. basil. Mediol. et Mont. Oliv., *superiore tractatu*.

^b Cod. ejusdem basil., *In qua et si dies solemnitate ejus transeat, apud nos tamen sanctificatio ipsius, et beatitudo permaneat; in futurum ad prædestinatos transeat; in præteritum remaneat ad devotos*. Codd. Urbev. et Casin. 103 legunt : *ut in futurum ad prædestinatos, in futurum transeat ad devotos*.

^c Codd. Casinen. 103 et Mont. Olivet., *acrimoniamque*.

^d Codd. Urbev. et basil. Mediol., *et quamvis*.

^e Cod. basil. Mediol., *Cogitur tamen a nobis quemadmodum compellitur, etc.*

^f Cod. Urbev. omittit est.

^g Cod. Urbev., *vim patitur*.

^h Codd. Urbev. et basil. Mediol., *Regnum celo-*

A cum peccamus. Compellitur ergo operibus nostris Dominus ut nobis suam misericordiam largiatur; atque ideo ipse in Evangelio sancto dicit : *A diebus Joannis Baptistæ regnum celorum¹ cogitur* (Matth. xi). Quæ sententia quem intellectum habeat videamus. Regnum celorum² non nisi Christus est Dominus, qui regnat in celis. Cogi autem verbum tunc solet dici, cum res aliqua rarior assidua operatione densatur. Ex quo ergo Joannes Baptista (Ibid. iii) Sal- vatoris³ annuntiavit adventum, ex eo regnum celo- rum, quod fluidum ac remissum apud Joannem jacebat, credentium populorum cepit assiduitate densari, et⁴ omnis illa regni raritas prædicationum frequentatione solidari. Tam enim rarum fuit apud Judeos regnum, ut transiret ad gentes; tam fluidum, ut remaneret ad populos. Hunc autem tanta creden- tium cogitur densitate, ut solidum maneat sine fine, sicut Scriptura dicit : *Et regni ejus non erit finis* (Luc. i).⁵ Cogimus enim regnum celorum, et vim quodam- modo facimus, sicut ait evangelica lectio : *Et vim fa- cientis diripiunt illud* (Matth. xi). Vim, inquam, faci- mus Domino non⁶ compellendo, sed flendo; non provocando injuriis, sed lacrymis exorando; non blasphemando per superbiam, sed per humilitatem moriendo. O beata violentia! quæ non indignatione percutitur, sed misericordia condonatur : beata, in- quam, violentia, quæ vim patienti bonitatem elicit, et utilitatem 396 tribuit inferenti. Mala res admittitur, et de injuria homo causatur; via admittitur, et reli- gio propagatur. Quisquis enim violentior Christo fuerit, religiosior⁷ habebitur a Christo. Aggredimur ergo in itinere Dominum, siquidem ipse est via (Joan. xiv, 6), et more latronum⁸ a suis cum spoliare niti- mur vestibibus. Cupimus illi auferre regnum, thesau- ros, et vitæ; sed ille tam dives et largus est, ut non abnuat, non resistat; et cum omnia dederit, nihilo- minus ipse omnia⁹ possideat. Aggredimur, inquam, illum non ferro, non fuste, non saxo, sed mansuetu- dine, bonis operibus, castitate. Hæc sane sunt arma

ram non aliud nisi Christus est Dominus.

¹ Cod. Mont. Oliv., *Salvatoris adventum prædi- cavit*.

² Cod. Mont. Oliv., *quod prius fluidum*.

³ Cod. 99 legit omnis; edit. autem Colon., *omni- bus*.

⁴ Codd. basil. Mediol. et Casin., *Cogitemus regnum celorum, et vim quodammodo faciemus*.

⁵ Cod. Urbev. a voce *compellendo*, omittens reli- qua, connectit verba quæ inferius inveniuntur : *sed ipsi regnare debemus in nobis, ut regnare possimus, etc.* Eadem omisso reperitur in cod. basil. Mediol., et prosequitur ab illis verbis : *ait enim Evangelium*.

⁶ Edit. Col. legit *habetur*.

⁷ Cod. Urbev., *bonis cum suis spoliare nitimur*.

⁸ In edit. Col., *possidebit*.

D

fidei nostræ, quibus in congressione certamus. Ut autem his armis uti in vi inferenda possimus, ante corporibus nostris vim quodammodo faciamus, et expugnemus membrorum vitia, ut virtutum premia consequamur; prius enim ipsi regnare debemus in nobis, ut regnum possimus diripere Salvatoris. At ergo Evangelium: *Et cum facientes a diripiunt. Raptores igitur sumus; raptores autem non nisi a diripiunt aliena. Agnosco veram esse sententiam: Christum enim Ecclesia rapuit Synagoga, et alieno gentis regnum vim faciendo possedit. Nam Salvator missus sub lege, natus in lege, nutritus juxta legem (Galat. iv), dum a Judæis negligitur, a Gentibus occupatur (Act. xiii); et dum a sacerdotibus a perditur, a peccatoribus invenitur; sicut ipse ait: Publicani et peccatores præcedent vos in regnum celorum (Matth. xxi).* Raptores igitur sumus. Mirandum non est, quippe qui a tali auctore descendimus. Scriptum est enim de patriarcha nostro Benjamin: *Lupus rapax (Genes. xlix);* rapit enim quod suum non est. Ita et nos veluti filii rapacis lupi alienarum pastorem ovium nostra intentione præripimus, sicut ipse dicit: *Non sum missus nisi ad oves perditas domus Israel (Matth. xxi).* Rapitur itaque Christus, cum a Judæis dimittitur, et ab aliis prædicatur. Rapitur Christus, cum occiditur a Judæis, et sepelitur a nobis. Rapitur Christus a vigilantibus discipulis, a dormientibus perditur Pharisæis: sicut mentiendo **397** ipsi confessi sunt, dum custodias ponerent sepulture, post resurrectionem Domini dicentes: *Quia discipuli ejus nocte venerunt, et furati sunt eum, nobis dormientibus (Matth. xxviii).* Unde spiritaliter intelligimus quia Christum

omnes dormientes perdunt, vigilantes inveniunt; atque ideo Apostolus dicit: *Surgite, qui dormitis, et illuminabit te Christus (Ephes. v).* Vides ergo mortuum esse qui ita dormit, ut non custodiat Salvatorem, et ideo illi Pharisæi, velut mortui, non potuerunt servare viventem. Propterea, fratres, non dormiamus, sed vigilemus circa ipsum Dominum nostrum Salvatorem, ut, apposis jugiter custodiis, nemo illum auferat de sepultura pectoris nostri: *Venerunt, et dormientibus nobis, furati sunt eum.* Habemus enim inimicos, qui Christum de cordibus nostris, si obdormierimus, auferre nitantur. Unde pervigill cura servemus eum in sepulcro animarum nostrarum, ibi perquiescat, ibi dormiat, ibi, cum voluerit, et resurgat. **398** Ergo, o fratres, Natalem Domini suscepturi ab omni conscientias nostras hæc mundemus; accuremus non seriis vestibus, sed operibus pretiosis. Vestimenta enim nitida membra operire possunt, conscientiam autem non possunt; nisi quod majoris verecundie est nitidum membris incedere, et pollutum sensibus ambulare. Interioris igitur hominis prius ornemus affectum, ut exterioris quoque sit amictus ornatus, spiritualis maculas abluamus, ut in nobis carnalia fulgeant vestimenta. Ubi enim tenebrosa conscientia est, totum corpus subobscurum est. Habemus autem quo conscientie maculas abluamus; sicut scriptum est: *Dato elemosynam, et omnia munda sunt vobis (Luc. xi).* Bonum elemosynæ mandatum, per quod manibus operamur, corda mundamur; præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum, Amen.

SERMO II.

De duobus in lecto uno (Matth. xxiv).

ADMONITIO.

Ut ordini, quem in disponendis hominibus constituimus, sermonum series conformetur, orationibus in Natali Domini hic sermo est præferendus. De auctore ejus sancto Maximo, ut legimus in codice Vaticano 1267, pag. 13, unde est excerptus, dubitari requirit; cum S. antistes Taurinensis de eadem Evangelii parabola egerit in homilia hujus collectionis secunda. Titulum *De Adventu Domini*, qui illo in codice habetur, rejecimus, cum eo loci diximus ex Mabillonio, et Muratorio multo serius quinto, et sexto sæculo invecum esse in Ecclesiis. Exstat sermo in tribus aliis codicibus, in Vaticano Regiæ 125, et Vaticano Palatino 1276, necnon in Valliellano n. Augustino inscriptus, ut in cod. E m. Modottiensi. Sed Benedictini monachi congr. S. Mauri inter Augustinianos sermones non susceperunt, nec ejus in appendice meminerunt.

ARGUMENTUM. — Tria esse S. Maximus scribit genera Christianorum: alios esse in otio, alios in sæculi negotiis, alios Deo ministrare. Ex his tribus generibus unum assumi, et unum relinqui: assumi eos qui permanent, relinqui eos qui cadunt. Ad tria genera quæ assumuntur, Nos, Daniel et Job pertinere.

Qui sunt in illa nocte duo in lecto, et due molentes in unum, et duo in agro, de quibus omnibus tria singuli assumuntur, et singuli relinquuntur? Tria

genera hominum hic videntur significari. Unum eorum qui otium et quietem diligunt, neque negotiis sæcularibus, neque negotiis ecclesiasticis occupati, quæ illorum quies lecti nomine significata est. Alterum eorum qui in plebibus constituti reguntur a doctoribus, agentes ea quæ sunt hujus sæculi, quos et seminarum nomine significavit, quia consillis, ut dixi, peritorum regi expedit eis. Et molentes dixit propter

Ergo, fratres, Natalem Domini suscepturi, etc.

¹ Edit. Col., quiescent.

² Hic finem habet sermo in cod. Casin.

³ Cod. Urbevet. addit, *Nihil autem prodest fulgere vestibus, et sordere flagitiis.* Ita cod. basil. imp. Mediol., et edit. Maur. Ambrosii, necnon cod. Mont. Oliv.

⁴ Idem cod. Mont. Oliv., *obscurum est.*

⁵ Cod. Valliell. n., *cligunt.*

^a In edit. Col., diripiunt illud. Codd. Casin. et Urbevet., diripiunt illud.

^b Edit. Col., aliena diripiunt.

^c Codd. Urbevet., basil. Mediol. et Mont. Oliv., repellitur.

^d Aliter legitur in edit. Colon. et eod. Montis Oliv., *Publicani et meretrices præcedent vos in regno celorum.*

^e In cod. Urbevet. et basil. Mediol. post illa verba *regnum celorum* desiderantur reliqua usque ad hæc:

temporadum negotiorum orbem atque circuitum. Quas tamen in uno molentes dixit, in quantum de ipsa rebus et negotiis suis præbent usibus Ecclesie. Tertium eorum qui operantur in Ecclesie ministerio, tanquam in agro Dei; de qua agri cultura Apostolus loquitur. In his ergo tribus operibus bina sunt: ^a rursus genera hominum in singulis, et pro robore suarum virium discernuntur. Cum enim omnes ad Ecclesie membra pertinere videantur, adveniente tamen tentatione tribulationis, ³⁹⁶ et ex illis qui sunt in otio, et ex illis qui sunt in negotiis seculi, et ex illis qui Deo ministrant, in Ecclesia aliqui permanent, aliqui cadunt. Qui permanent assumuntur, qui cadunt relinquuntur. Ergo unus assumetur, et unus relinquetur. Non quasi de duobus hominibus dictum, sed de duobus generibus affectionum in singulis generibus ^b trium affectionum. In illa nocte ergo dixit, in illa tribulatione. Ad ipsa tria genera quæ assumuntur arbitror pertinere etiam tria illa nomina

SERMO III.

De nativitate Domini I.

ADMONTIO.

Est tertius hic sermo *e sermonibus diversorum Patrum, maxime vero Augustini, compilatus doctissimis Maurinis* in edit. Paris. Opp. S. Ambros. tom. I, pag. 394, an. 1690 videatur, nos tamen unum fuisse S. Maximum ejus auctorem, fidenter defendi posse veterum codicum numero existimamus. Jam vero præseferunt Inscriptionem hujusmodi: *Sermo S. Maximi episcopi unde supra, codices Vaticanus 4222 pag. 34, S. Crucis in Jerusalem 99 serm. 12, Vallicellanus vi pag. 56, Casinensis 106 pag. 123 a tergo, Lucensis 81, et Neapolitanus sancti Joannis ad Carbonariam. Quid? Nonne Augustini sententias sequi, et exponere S. Maximo fas fuit? Id dici quidem de Maximo potest, qui posterior ætate Augustino fuit; de Ambrosio autem, quem Augustinus audit, non potest. Nihilo tamen minus idem sermo in S. Ambrosii sermonibus collocatus num. 4 cernitur.*

ARGUMENTUM. — *Multipli explicatione a Maximo exornantur illa Joannis Baptistæ verba de Christo: Illum oportet crescere, me autem minui; eaque perfecte in Christi Domini nativitate adimpleta fuisse demonstrantur.*

Verum est quod ait S. Joannes Baptista de Domino Salvatore, dicens: *Illum oportet crescere, me autem minui* (Joan. iii, 30). Siquidem hoc primum etiam ipsis temporibus ^a approbatur. Ecce enim in nativitate Christi dies crescit, et Joannis nativitate decrescit. Illo oriente lux proficit, hoc nascente minuitur. Ipsa enim quodammodo tempora famulantia partibus suis: cum detrimentum faciunt, servus gignitur; ^c cum autem Dominus nascitur, consequuntur augmentum. Profectum plane faciunt dies cum mundi Salvator oritur, defectum patitur cum ultimus propheta generatur. Scriptum est enim: *Lex et propheta usque ad Joannem* (Luc. xvi). Atque ideo necesse erat ut observaretur legis observatio, ^e ubi evocatio, ubi Evangelii gratia refulgebat; et cessaret prophetia Veteris Testamenti, cum Novi Testamenti gloria succedebat.

^a Cod. Vatic. Palat. omittit *rursus*.

^b Cod. Vat. Reg. 125, in singulis generibus professionum. Cod. Vat. Palat. et Vallic. ii, trium professionum.

^c Cod. Vallicell., in *tentationibus*.

^d Cod. Vat. Palat., *constet*.

^e Codd. Vat. 4222 et Vallicell., *approbatur*.

^f Cod. Vallicell., cum *Deus nascitur*.

^g Cod. Vallicell. omittit voces ubi *evocatio*.

^h Supplet cod. 99 S. Crucis in Jer.; concordant Codd. Vat. 4222, Casin. et Vallicell.

A virorum sanctorum quos solos liberandos Ezechiel propheta denuntiat, Noe, Daniel et Job. Videtur enim hoc pertinere ad eos per quos Ecclesia regitur, sicut per illum aquis arca gubernata est, quæ figuram gestabat Ecclesie. Daniel ⁴⁰⁰ autem, quia elegit cælibem vitam, id est nuptias terrenas contempsit; ut, sicut dicit Apostolus, sine sollicitudine viveret, cogitans quæ sunt Dei, genus eorum significat qui sunt in otio, sed tamen fortissimi in ^a tempestatibus, ut possint assumi. Job autem, quia et uxorem habuit, et filios, et amplas terrenarum rerum copias, ad illud genus pertinet cui molendinum deputatum est, sed tamen ut sint fortissimi in ^a tempestatibus, sicut fuit ille. Non aliter assumi poterunt. Nec puto alia esse genera hominum quibus ^d constat Ecclesia, quam ista tria habentia binas differentias, propter assumptionem et relictionem, quamvis in singulis multa studiorum voluntatumque diversitates ad concordiam unitatemque concurrentes possunt inveniri.

Ergo in nativitate Domini proficit dies. Non mirum si proficit dies in qua novus justitiæ Sol coruscat. Non mirum si proficit dies ^b quam splendidissima ^c lux veritatis illuminat. Ait enim evangelista de Christo Domino: *Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem* (Joan. i). Igitur, si erat lux vera quæ illuminat omnem hominem, ^d cur ⁴⁰¹ non illuminaret mundum? Atque ideo dies quæ lucem humano generi peperit, prius ipsa eidem lucis fulgore resplenduit, et conclusa jam spatia sua noctium tenebris, dominicæ lucis nitore discussit. Occupaverat enim totam diem noctium longitudo, nisi in ipsa diei brevitate ^e præfussisset adventus ejus qui ortu suo humani generis peccatorum tenebris discutit: ita et diei nativitatis suæ caliginum tenebras ^d amputavit, et uno eodemque ortu lucem pariter intulit et hominibus, et diebus. Unde non est mirum si crescit dies quæ gemino ^f fulgoris splendore vestitur. Sed videamus adhuc quomodo Dominus Salvator crescat, Joannes Baptista decrescat. ^g Diximus in superioribus quod quidem Joannes figuram legis pro-

^a Cod. Vallicell., *lux veritatis illuminavit. Ita evangelista de Christo ait, etc.* Cod. S. Joan. ad Carbon.: *Ita enim evangelista de Christo Domino ait: Erat lux vera, etc. Si ergo erat lux quæ illuminat omnem hominem, cur non illuminaret et mundum?*

^b Idem cod. qui supra, et superiores omnes.

^c Codd. Vat. 1267 et Casin., 106, *Christi refulsisset adventus, qui sicut ortu suo humani generis, etc.*

^d Cod. S. Joan. ad Carbon., *gemino splendoris fulgore vestitur*.

^e Codex Casin. addit *Si*.

phetarumque gestavit; necesse erat ergo ut deliceret A illi universa famulantur. Cum autem Joannes concil-
lex, Evangelio coruscante, et minueretur Judaicus
populus, populo Christiano surgente. Quis enim du-
bitat de nativitate Domini Synagogæ esse conventi-
cula vacuata, plebes multiplicatas Ecclesiæ, et mi-
rum in modum quotidie Christum per Christianos
suos crescere, Joannem minui per Judæos; nos dei
dominici splendore fulgere, illos obscuritate noctium
laborare? Nox enim super Judæos quodammodo ma-
jor incubuit, ex quo dixerunt de nece Salvatoris :
*Sanguis * hujus super nos et super filios nostros*
(Matth. xxvii). Majoribus plane sunt noctium tenebris
obscurati, ex quo conati sunt diem veritatis occidere.
Hoc autem quod dicimus, ut verius approbare pos-
simus, utriusque naturam breviter exponamus.
Ecce enim, cum **402** nascitur Christus, exsultant B
angeli, pastores pervigilant, magi adveniunt, stella
præcedit, et cuncta quæ sunt in cælis terrisque pul-
cherrima ipsi Domino deferuntur. Deferuntur enim
illi gloria per angelos, claritas per stellam, religio
per magos, simplicitas per pastores; et quod apud
ipsum solum futura essent hæc omnia, ideo nascenti

pitur, Zacharias obmutescit, sollemnis conticescit sa-
cerdos, Elisabeth mater absconditur ^b; significans
post ortum suum legis silentium, amissionem sacer-
dotii, latebras Synagogæ. Dubium autem non est
^c quod Joannes natus Phariseis justitiam legis abstule-
rit, ^d quod conceptus patri abstulit vocis obsequium.
Crescit igitur Dominus semper, Joannes Baptista mi-
nuitur. Non ideo minuitur quod meritis aliquid dero-
getur, sed, quoniam * Salvator his quotidie accumu-
latur, gloria illius minor fieri videtur. Lucerna do-
nique vocatur Joannes, dicente Domino : ^e *Ipse erat*
lucerna ardens (Joan. v). Lucernæ igitur obscuratur
lumen, cum radius solis effulget; et defectionem
quamdam lampadis suæ patitur, cum clarioris lucis
splendore superatur. Quis enim sapiens lucernam re-
quirat in sole? Non quidem exstinguitur, sed neces-
saria non habetur : hoc est, quis ad Joannis peni-
tentia baptismum veniat, cum possit Salvatoris ba-
ptismo salvari? Non quidem illud reprehenditur; sed
hoc magis utile et necessarium ^f videtur, quia in eo
remissio peccatorum tribuitur.

SERMO IV.

De eodem natali II

ADMONITIO.

403 Quod monachi S. Mauri hoc de sermone conjectantes opinati sunt, a Maximo potius quam ab Am-
brosio prodissse, trium præstantissimorum codicum auctoritate, dictionisque similitudine confirmamus. Pri-
mus codex est Taurinensis cum inscriptione : *Item et de Nativitate Domini homilia III*; secundus et tertius
sunt codices 90 et 99 S. Crucis in Jerusalem : *De natale Domini nostri Salvatoris*. Optime iidem Benedictini
monachi editores serm. S. Ambros. num. 6, pag. 397 edit. Paris. 1690, sermonem in hoc præcipue versari
dixere, *quod dies natalis Domini sol novus dicebatur, id est novus annus, quandoquidem ab ea die annus quon-*
dam incipiebat. Scribit clarissimus Alexander Politus in notis Martyrologii Romani ad diem calend. Januarii,
vetustissimum omnium Martyrologium, Hieronymi presbyteri nomine insignitum, a die natalis Domini anni
initium sumere, et Adonis Martyrologium a vigilia Dominicæ nativitat. Ex his cognosci potest, in nonnullis
Ecclesiis novum annum a die natalis Domini incepisse; cum, ut inquit Maximus noster, *oriente Salvatore,*
non solum humani generis salus, sed etiam solis ipsius claritas innovetur.

ARGUMENTUM. — Sol novus cur appelletur Domini na- C
talis dies. Novus est, et vetus. Quid inter mundi so-
lem et Solem Christum interit.

Bene quodammodo sanctum hunc diem natalis
Domini solem novum vulgus appellat, et tanta id sui
auctoritate confirmat, ut Judæi etiam atque gentiles
in hac voce consentiant. Quod libenter nobis ample-
ctendum est, quia oriente Salvatore, non solum hu-
mani generis salus, sed etiam solis ipsius claritas
innovatur. Sicut ait Apostolus : *Ut per ipsum restau-*
raret omnia, sive quæ in cælis, sive quæ in terra sunt
(Ephes. i). Si enim obscuratur sol cum Christus pa-
titur, necesse est illum splendidius solito lucere cum
nascitur. Et si Judæis mortem operantibus ^a effudit
tenebras, cur non Mariæ parturienti vitam exhibeat
claritatem? Aut non ^b credimus quod nascente Chri-
sto sol ad obsequium lucidior advenit, cum magos
ad iudicium clarior stella præcesserit? Et si stella

diem alieni temporis officium ministravit, cur non
credamus, quod sol quoque nocturnis horis aliquan-
tulum adventu maturiore decerpserit? Ex eo denique
factum puto, ut nox decreceret, dum sol festinus
ob dominicæ nativitat. obsequium ante mundo lucem
protulit, quam nox cursum sui temporis consumma-
ret. Quin potius ipsam noctem fuisse non dico, nec
aliquid obscuritatis habuisse, in qua pastores pervi-
gilant, exsultant angeli, astra deservunt. Nec mirari
debemus quod in nativitate Christi nova omnia facta
sint, cum novum hoc ipsum fuerit quod virgo pepe-
rit. Si autem præter solitum **404** nativitas extitit,
et præter solitum obsequia sunt delata, ergo oriente
Domino pastores pervigilant, exsultant angeli, sol
obsequitur, stella famulatur. Et quidem angeli vel
pastores gaudia suæ voce vel sermonibus pro-
sequuntur; elementa autem ista gaudia sua, quia
voce non poterant, officio protestantur. Sol igitur

^a Cod. Vallicell., *Sanguis ejus.*

^b Cod. S. Joan. ad Carbon. legit *Elisabeth mater*
absconditur. Significatur post ortum Christi legis si-
lentium, amissio sacerdotii, latebra synagogæ.

^c Codd. Casin. et Vallicell., *quin Joannes.*

^d Codd. Vat. 1267 et Vallicell., *qui conceptus.*

^e Cod. Vallicell., *sed, quoniam Salvatoris quotidie*
accumulatur gloria, illius minor fieri videtur gratia.

Cod. S. Joan. ad Carbon. eadem habet; in reliquis
convenit textui.

^f Codd. 99 et Vallicell., *Ille erat, etc.*

^g Cod. 99 S. Crucis in Jer., *judicatur*. Item codd.
Casin. et Vallicell., apud quos hic absolvitur sermo;
judicatur; ita etiam codex S. Joan. ad Carbon.

^h Edit. Colon., *offundit tenebras.*

ⁱ Ead. edit., *credamus.*

præter consuetudinem in hac festivitate matutinus illuxit; nec mirum: si enim ad Jesu Nave orationem delixus stetit in die, cur non ad Jesu Christi nativitatem festinus promoveret in noctem? Solem igitur novum hanc diem vulgus appellat, et cum dicit novum, utique et veterem esse demonstrat. Veterem autem dixerim hujus mundi solem, qui defectionem patitur, qui parietibus excluditur, qui nubibus obscuratur. Veterem dixerim solem, qui vanitati subjacet, qui correptionem metuit, qui judicium pertimescit. Scriptum est enim: *Sol convertetur in tenebras, et luna in sanguinem* (Joel. ii, 31; Act. ii, 20). Veterem, inquam, dixerim qui sceleribus interest hominum, adulteria non refugit, homicidium non dechnat, et cum omne genus hominum nolit esse medium, cum aliquod crimen admittitur, hic solus in cunctis facinoribus stet. Ergo quia hunc veterem esse manifestum est, novum quem nisi Christum Dominum reperimus, de quo scriptum est: *Orietur vobis sol justitiae* (Malach. iv, 2); de quo etiam ex persona peccatorum dicit propheta: *Sol non est ortus nobis, et justitiam lumen non luxit nobis* (Sap. v, 6). Hic enim sol, cum diaboli tenebris universus mundus est oppressus, et caligo referia criminibus sæculum possideret, dignatus est ultimo tempore, hoc est incumbente jam nocte, ortum suæ nativitatis infundere. Primo quidem ante lucem, hoc est, **405** antequam illuminaret justitiæ Sol, velut matutinum quoddam prophetarum misit oraculum: *Mittebam prophetas meos ante lucem* (Jer. vii); postea vero ipse cum suis radiis, hoc est cum apostolorum fulgore resplenduit, ac tantam mundi caliginem veritatis luce discussit, ut in diaboli tenebras nullus offenderet. Hic est igitur sol novus qui claustra penetrat, inferna reserat, corda rimatur. Hic novus est sol qui spiritu suo vivificat mortuos, corrupta reparat, amsciat jam defuncta; vel qui calore suo purgat sordida, exurit fluida, decoquit vitiosa. Ipse, inquam, est qui in cunctis actibus nostris perspicit omnia opera nostra, et non tam condemnat crimina quam emendat. Hic plane est sol justus et sapiens qui non sine discretionem, sicut ^b istius mundi sol, bonis ac malis circumfertur, sed quod judicio veritatis sancto elacet, occidit peccatori. Hoc autem inter utrumque interest solem, quod ille corruptionis minister est, hic eternitatis est Dominus: quod ille circa terram

est, hic Creator: tamen istum mundi solem priusquam oriatur, adhuc ante lucem propter necessarios usus hominum solet lucerna præcedere. Habet autem et Christus sol lucernam suam, quæ ejus præcessit adventum: sicut dicit Propheta: *Parari lucernam Christo meo* (Psal. cxxxviii). Quæ autem ista lucerna sit, ostendit nobis Dominus, dicens de Joanne Baptista: *Ille erat lucerna ardens* (Joan. v). Ipse autem Joannes, ut præcedens lucernæ lumen exiguum ait: *Eccce venit post me cuius non sum dignus solvere corrigiam calceamentorum ejus: ipse vos baptizabit in Spiritu sancto et igne* (Joan. iii). Simul etiam intelligens lumen suum solis radiis ofuscandum, **406** ante prædicit illum: *Illum oportet crescere, me autem minui* (Ibid.). Sicut enim lucernæ claritas destruitur solis adventu, ita et Joannis penitentis baptismum superveniente Christi gratia vacuum est. Videamus igitur hic, sol noster novus quo fonte nascatur. Sicut est verum Deo oritur auctore. ¹ Divinitatis ergo est Filius; divinitatis, inquam, incorruptæ, integræ, illibatæ. Intelligo plane mysterium; ideo enim secunda nativitas per immaculatam Mariam, quia prior per divinitatem constituta illibata: cuius prior nativitas gloriosa exstitit, ejus secunda contumeliosa non fieret. Hoc est, ut quemadmodum virgo illum divinitas ediderat, ita et virgo Maria generaret. Habere etiam apud homines patrem scribitur; sicut legitur in Evangelio dicentibus Phariseis: *Nonne hic est filius Joseph fabri, et mater ejus Maria* (Matth. xiii)? In hoc quoque advertit mysterium. Faber pater dicitur Christus. Et plane faber Pater Deus, qui totius mundi opera fabricatus est; est plane faber, sed qui in diluvio Noë arcam ⁴ fabricare disposuit. Faber, inquam, est qui ordinavit Moysi tabernaculum, arcam testamenti instituit, templum Salomonis crexit; fabrum dixerim, qui mentes rigidas expolit, cogitationes superbas recidit, humilia facta sublimat. Hic etiam faber circa arbores curvo utitur ferramento, sicut in Evangelio legitur, dicente Joanne: *Jam securus ad radicum arborum posita est. Omnis arbor non faciens fructum bonum excidetur, et in ignem mittetur* (Matth. iii; Luc. iii); ut utiles cœlestis fabricæ arbores in futuro componat, infructuosas vero evulsas radicibus flammarum consumat incendio. Explicat.

SERMO V.

De eodem natali III.

ADMONITIO.

407 Longe plures orationes de nativitate Domini, quam in codice Taurinensi continentur, habuisse S. Maximum, ex eo constat quod in eodem numerus earum 35 adnotatus reperitur. Partem earum inter homillas edidimus; partem aliam hanc in classem traduximus; reliquæ dispersæ sunt, vel ab antiquitate consumptæ. Hic sermo ab eodem codice Taurinensi recensetur num. 4 hoc titulo: *Item et de nativitate Domini homilia IV*. Maximo confirmatur testimonio codicis 99 S. Crucis in Jer. num. 13, cuius epigrapha est: *De nativitate Domini Salvatoris*, et codicis Bobiensis. Benedictini monachi congr. S. Mauri in edit. Parisiensi

^a Ead. edit., stat.

^b Ead. edit. legit *justus mundi sol*, sed male; codices legunt *istius*.

¹ Hic sanctus doctor usus est verbo abstracto pro concreto *Deus*; ac si dixisset: *Dei ergo est Filius*, sicut infra dicit: *est plane faber Pater Deus*, habita æternæ generationis ratione. Apud Psalmistam habet

D ^a Cod. vero 99 ejusd. S. Crucis in Jer., præcedit.

⁴ Cod. 99 S. Crucis in Jer.: *arcam fabricavit*.

⁵ Cod. 99 S. Crucis in Jer., ad *radices arborum*.

mus prædictum de Christo: *Dominus dixit ad me: Filius meus es tu; ego hodie genui te* (Psal. ii); quem locum S. Maximus doctissime illustravit serm. 21.

Opp. S. Ambros. ann. 1690 hunc sermonem superiori præposuerunt, mōentes partem ejus ex Comment. ipsius Ambrosii in Lucam lib. II, num. 50, desumptam esse. Sed cum utriusque dictionis formam seu characterem plus Maximo quam Ambrosio convenire noverint, ideo fassi sunt, licere eos S. antistiti Taurinensi adjudicare. Nihil autem officit sinceritati eorumdem, quod S. Maximus juxta mentem Ambrosii aut Augustini sacras Scripturas sit interpretatus; jam diximus posteriores Patres a majoribus plura accepisse.

ARGUMENTUM. — *Cantus angelorum in nativitate Christi et Deo honorem repræsentat in cælis, et hominibus pacem præsentat in terris. Monstrabatur, gregem esse populum, noctem sæculum, pastores sacerdotes. Recte Maria velleri comparatur.*

Qua gratia vel quibus laudibus hunc diem natalis dominici prædicemus prorsus ignoro. In tanta enim festivitate ad magnificandum Deum humana loquela non sufficit. Nam si tunc cum nascebatur Christus angelorum voce laudatus est, qua nunc humana laudandus est voce, cum regnat? Supergreditur enim illius temporis festivitatem nostra solemnitas; siquidem tunc stupuerunt illi tantum nascentem Dominum, nos illum suscipimus nascentem, resurgentem pariter, et regnantem. Tanto igitur secundior laudatio esse debet hujus temporis, quanto sunt majora miracula. Sed quoniam dignam prædicationem exhibere non potest humana fragilitas, ad angelorum nos præconia conferamus. Et quia merito eos æquiparare non possumus, devotione comitemur; hoc est in ea festivitate, eadem qua illi lætitia, nos sententia persullemus, dicentes: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis* (Luc. II). Digna plane et justa sententia, quæ in nativitate Christi et Deo honorem repræsentat in cælis, et hominibus pacem præsentat in terris. Ante Salvatoris enim ortum nec cælestia reverentiam deserebant, nec terrena requiem possidebant. 408 Sed videte, quid dicat ipsa sententia: *Pax hominibus bonæ voluntatis*. Non in quibuscunque hominibus, sed bonæ voluntatis hominibus; ut intelligas pacem Christi non debiti esse, sed meriti; non enim eam meretur conditio, sed voluntas. a Hanc pastores eâ nocte qua nascente Domino super gregem suum vigilas observabant præ omnibus primi audierunt. Ipsi Salvatoris ortum primi ante omnes homines, b intimantibus c angelis, cognoverunt. Angeli enim non regibus, non judicibus, sed hominibus rusticis sæculi redemptionem prius annuntiaverunt. Nec mirum si Christi gratiam ante sciret innocentia quam potestas; et prius cognosceret veritatem simplex rusticatio quam superba nominatio. Quod enim cognoverunt pastores, principes cognoscere nequiverunt; unde et beatus Apostolus ait: *Quem nemo principum sæculi hujus cognovit* (I Cor. II), et reliqua. Ergo in nativitate Domini angeli pariter cum

A pastoribus sunt lætati, excelsam vero Deo dicente^a gloriam. Nam vicinis quodammodo et junctis choris Dei gloriam prædicaverunt. Unde et credo eosdem angelos in ejusdem d Domini festivitate simili lætitia nobiscum vicinitate gaudere. Nam, qui solent propter Christi ortum alloqui pastores, non possunt propter ejusdem Christi gaudium non inquirere sacerdotes. Siquidem et quod tunc ad illos super gregem suum vigilas observantes nocte intempesta locuti sunt, hujus temporis mysterium designabant. Nam illo facto hoc utique monstrabatur, gregem populum, noctem sæculum, 409 sacerdotes esse pastores, qui juxta super plebem sollicitudine vigilantes propter Christum, ab angelis minime deseruntur. Hodierne igitur die secundum carnem natus est Dominus ita secreto, B ita silentio, ut ortum ejus sæculum penitus ignoraret. Ignoravit enim sæculum, quia et extra c conscientiam patris conceptus, et extra naturæ ordinem natus. Nam Joseph conceptum suscepit filium quem non genuit; Maria partum edidit quem sexus consuetudine non creavit. Sic igitur natus est Dominus, ut ortum ejus nemo futurum suspicaretur, nemo crederet, f nemo sentiret. Quemadmodum crederent hoc futurum, quod posteaquam factum est, factum esse vix credunt? Nam quod ita latenter et secreto Salvator descensusset in Virginem jam ante David propheta testatus est dicens: *Descendet sicut pluvia in vellus* (Psal. LXXI). Quid enim tam silenter et sine strepitu fit quam cum imber in læne vellus infunditur? Nullius aures sono verberat, 410 nullius corpus humore g repercussione aspergit; sed sine inquietudine omnium, totum imbrem per multiplices effusum partes toto corpore in se trahit, unius meatu scissuram nesciens, solida mollitie plures præbens meatus; et quod clausum videtur per densitatem, est patulum per tenuitatem. Recte ergo b Maria velleri comparatur, quæ ita concepit Dominum, ut toto eum hauriret corpore, nec i ejus scissuram corporis patere-
retur; sed esset mollis ad obsequium, solida ad sanctimoniam. Recte, inquam, Maria velleri comparatur, de cujus fructu salutaria populis vestimenta texuntur. Vellus plane est Maria, siquidem de molli sinu ejus Agnus egressus est, qui et ipse matris lani-
ciem, hoc est carnem i portans, molli vellere cun-

a Cod. 99 S. Crucis in Jer. legit: *Hac ergo voce præstularunt angeli in illa nocte, et pastores, nascentem Dominum super gregem suum vigilas observantes, primi præ omnibus didicerunt* Cod. Vat. cit., *Hac ergo voce præstularunt angeli in illa nocte, qua pastores, etc.*

b Idem cod. 99 S. Crucis in Jer., *intimantibus*.

c Cod. Vat., *Ipsi enim primi ortum Salvatoris ante omnes homines intimantibus angelis cognoverunt. Unde mirum non est quod redemptionem sæculi ante pastores sæculi meruerunt scire, quam principes. Non enim angeli annuntiaverunt regibus, non judicibus, sed hominibus rusticis. Non ergo jam mirandum est,*

si Christi gratiam ante scire meruerit innocentia quam, etc.

d Cod. Vallicell., *in ejusdem festivitate simili nobiscum lætitia gaudere.*

e Cod. Vat., *quia et extra ordinem naturæ conceptus. Nam Joseph suscepit filium, quem non genuit.*

f In cod. Vat., *omituntur illa verba.*

g Cod. 99 S. Crucis in Jer., *humore repercussi vortis aspergit.*

h Codd. 99 S. Crucis in Jer. et Vatic., *Mariam velleri comparamus.*

i Cod. Vat., *nec ejusdem scissuram corporis.*

j Cod. Vat. 1267, *hoc est carnem gestans.*

clorum operit vulnera peccatorum. Omne enim peccati A guine, et ut sanitatem recipiat, Christi indumento vulnus Christi lana suffunditur, Christi fovetur san- vestitur.

SERMO VI.

De calendis Januarii.

ADMONITIO.

Vidimus alibi S. Maximum de calendis Januarii homilias habuisse, et quid titulus de calendis, aut in calendis Januarii importet, exploravimus. Idem argumentum hoc in sermone proponit S. antistes Taurinensis, ac supersticiosos homines diem illam sicut gentiles impiis ludis transigentes vebementer exagitat, nullamque his partem cum Deo habituros minatur, qui cum idolorum, hoc est diaboli, cultoribus, intemperantiae vanitatisque deditis consociantur. Ex tribus codicibus magnae auctoritatis hanc orationem S. Maximo deferendam censemus. Primus est codex Taurinensis, ubi homilias de nativitate Domini sequitur, cum titulo: *Item dictum in calendis Januarii*, duoque alii sunt codices 90, et 98 S. Crucis in Jerusalem, in utroque hac praefixa inscriptione: *Incipit de calendis Januarii*. Benedictini monachi congreg. S. Mauri inter sermones Ambrosianos et hunc receperunt num. 7, quemadmodum olim factum fuisse noverant; sed sapienter monuerunt, non eum facile Ambrosio concedendum esse; cum in concionibus, quae certissime S. doctore admittuntur, nusquam adversus superstitiones pravitatesque calendarum Januariarum invectus fuerit; ex quo argui poterit Mediolano eas jam eliminatas fuisse. Nihil igitur obstat quin hunc sermonem S. Maximo adjudicemus. Quin imo perspicua styli ejus similitudo ostendit perperam alii fuisse attributum.

ARGUMENTUM. — Gravior S. Maximus queritur plerosque fideles gentium se feriis dedisse; quod Jano homini, unde calendae Januariæ appellantur, detulerint Divinitatis obsequium. Non solum autem gentium ait consortia vitanda esse, sed et Judaeorum; quorum etiam confabulatio est magna pollutio.

Est mihi adversus plerosque vestrum, fratres, querela non modica; de iis loquor qui nobiscum natalem Domini celebrantes gentilium se feriis dediderunt, et post illud caeleste convivium superstitionis sibi prandium prepararunt; ut qui ante ketificati fuerant sanctitate, inebriarentur postea vanitate, ignorantes quod qui vult regnare cum Christo non possit gaudere cum saeculo, et qui vult invenire justitiam debeat declinare luxuriam. Alia enim ratio est vitae aeternae, alia desperatio lasciviae temporalis: ad illam virtute ascenditur, ad istam perditione descenditur; atque ideo, qui vult 411 esse divinarum particeps, non debeat esse socius idolorum. Idoli enim portio est inebriare vino mentem, ventrem cibo distendere, saltationibus membra torquere, et ita pravis actibus occupari, ut cogaris ignorare quod Deus est. Unde sanctus Apostolus haec praevidens dicit: *Quæ portio iustitiae cum iniquitate? aut quæ societas luci cum tenebris? Aut quæ pars fidei cum infidei? Qui autem consensus templo Dei cum idolis (II Cor. vi)?* Ergo, si nos sumus templum Dei, cur in templo Dei colitur festivitas idolorum? Cur ubi Christus habitat, qui est abstinentia, temperantia, castitas, inducitur comessatio, ebrietas atque lascivia? Dicit Salvator: *Nemo potest duobus dominis servire, hoc est Deo et mammonæ (Matth. vi).* Quomodo igitur potestis re-

B ligiose Epiphaniam Domini procurare, qui Jani calendae quantum in vobis est devotissime celebratis?

1 Janus enim homo fuit unius conditor civitatis, quæ Janiculum nuncupatur, in cuius honore a gentibus calendae sunt Januariæ nuncupatae; unde qui calendae Januariæ colit peccat, quoniam homini mortuo deferit divinitatis obsequium. Inde est quod ait Apostolus: *Dies observatis, et menses, et tempora, et annos; timeo ne sine causa laboraverim in vobis (Gal. iv).* 412 Observavit enim diem et mensem qui his diebus aut non jejunavit, aut ad Ecclesiam non processit. Observavit diem qui hesternae die non processit ad ecclesiam, processit ad campum. Ergo, fratres, omni studio gentilium festivitatem et ferias declinamus, ut quando illi epulantur et keti sunt, nunc nos simus sobrii, atque jejuni, quo intelligant ketitiam suam nostra abstinentia condemnari. Non solum autem gentilium, sed et Judaeorum consortia vitare debemus, quorum etiam confabulatio est magna pollutio. Hi etenim arte quadam insinuant se hominibus, domos penetrant, ingrediuntur praetoria, aures iudicum et publicas inquietant, et ideo magis praevalent quo magis sunt impudentes. Hoc autem non recens in ipsis, sed inveteratum et originale malum est. Nam olim jam et Dominum Salvatorem intra praetorium persecuti sunt, et praesidis eum iudicio condemnarunt. In praetorio ergo a Judaeis innocentia opprimitur, secretum proditur, religio condemnatur. Cum enim Christus occiditur, omnis in eo veritas et justitia condemnatur, quoniam ipse est innocentia, religio, sanctitas, atque mysterium. Amen. Explicit.

SERMO VII.

De die S. Epiphaniae

ADMONITIO.

Joannes Dominicus Valarsius sive quod codices mss. non consuluerit, sive parum studii in rebus S. Maximi

1 Locum hunc sumpsit Maximus ex lib. viii *Aeneid.*, vers. 555, ubi Virgilius Janum facit conditorem urbis in monte trans Tiberim, qui modo etiam Janiculum appellatur, quemadmodum Saturno tribuit aedificium alterius civitatis in parte opposita, nempe in Capitolio, antequam Roma conderetur

Hic duo praeterea disiectis oppida muris
Reliquias, veterumque vides monumenta virorum

Hanc Janus pater, hanc Saturnus condidit urbem,
Janiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen.

Jani urbem Plinius lib. iii, cap. 5, Antipolim vocat, quod Saturniam ex opposito respiceret. *Saturnia*, inquit, ubi nunc Roma est: Antipolis, quod nunc Janiculum in parte Romae. Vid. Pitii, tom. I *Lexicon antiquit. Rom.*; et Nardinium *Roma vetus*, lib. vii, cap. 11.

diagnoscendis impenderit, hunc S. antistitis Taurinensis sermonem, Maximum ne memorans quidem, inter opera spuria Hieronymiana tom. II, pag. 304, Opp. S. Hieron. edit. Veron. 1742, coniecit. Nostrum igitur est ut non ineruditam incultamque orationem ab obscuritate eruamus, proprioque auctoris nomine ornata in lucem emittamus. Id ostendunt præclari codices tres, nempe duo S. Crucis in Jerusalem 90 et 99, et Laurentianus; Plut. xiv, ubi plane legitur post titulum: *De S. Epiphania, sermo S. Maximi episcopi*. In codicibus S. Crucis in Jerusalem inscribitur sermo: *De die sanctæ Epiphaniæ*, quem titulum nos amplexi sumus. Consule ea imprimis quæ S. Maximus in homilia de Cruce scribit; unde facile percipies hunc quoque sermonem eidem auctori esse tribuendum.

413 ARGUMENTUM. — *Explicat sanctus doctor mysterium diei S. Epiphaniæ; pluribusque declarat nobis proficere, non Christo. Ejus humilitas nostra sublimitas est, crux nostra victoria, patibulum noster triumphus.*

Hodie verus sol ortus est mundo; hodie in tenebris sæculi lumen egressum est: Deus factus est homo, ut homo Deus fieret; formam servi Dominus excepit, ut servus verteretur in Dominum. Cælorum et habitator et conditor habitavit in terris, ut homo colonus terræ migraret ad cælum. O dies omni sole lucidior! O tempus cunctis sæculis expetitur! Quod præstolabantur angeli, quod cherubim et seraphim et cælorum mysteria nescierunt, hoc in nostro tempore revelatum est. Quod illi videbant per speculum, et per imaginem, nos cernimus in veritate. Qui loquebatur Israelitico populo per Isaiam, Jeremiam et cæteros prophetas, nunc nobis per Filium loquitur. Videte quid intersit inter Vetus Testamentum et Novum. In illo loquebatur per nubilum; nobis loquitur per serenum. Ibi Deus videbatur in rubo; hic de virgine Deus nascitur. Ibi ignis erat populi peccata consumens; hic homo est populi peccata dimittens; imo Deus ignoscens servis suis. Nemo enim potest peccata dimittere, nisi solus Deus. Sive hodie natus est Dominus Jesus, sive hodie baptizatus est: diversa quippe opinio fertur in mundo, et pro traditionum varietate sententia est nobis, illud constat ad liquidum, quod sive hodie natus est ex Virgine, sive renatus in baptismo, ejus

414 nativitas et carnis et spiritus nobis profluit.

A Utrumque mysterium meum est; utraque utilitas mea est. Dei Filius non habebat necessarium ut nasceretur, ut baptizaretur, neque enim peccatum fecerat quod ei remitteretur in baptismo; sed illius humilitas nostra sublimitas est. Illius crux nostra victoria est; illius patibulum est noster triumphus. Gaudentes levemus hoc signum in humeris nostris, victoriarum vexilla portemus, immortale lavacrum portemus in frontibus. Cum hoc signum in postibus diabolus aspexerit, contremiscit; et qui aurata Capitolia non timent, crucem timent; qui contemnunt sceptræ regalia; et purpuras Cæsarium, et dapes, Christi sordes et jejunia pertimescunt. Denique in Ezechiel propheta (Ezech. ix), cum omnes qui missi fuerat angelus occidisset, et interfecto cepisset a sanctis, illi tantummodo sospites reservantur quos **B** Tau littera, id est crucis pictura signaverat. Exsultemus itaque, fratres carissimi, et ad crucis similitudinem sanctas ad cælum levemus manus. Cum sic nos demones armatos viderint, opprimantur. Quando Moyses (Exod. xvii) erectas habebat manus vincebatur Amalech; si paulum illæ considerant, convalescebat. Antennæ navium et velorum cornua sub figura nostræ crucis volitant. Aves quoque ipsæ, quando in sublimiora tolluntur, et pendunt per aerem, extensis alis, imitantur crucem. Sed et tropæa et victoriæ triumphorum ornata cruce sunt, quam non solum in frontibus, sed in animabus quoque nostris habere debemus, ut cum sic fuerimus armati, calcemus super aspidem et basiliscum in Christo **C** Jesu, cui est gloria in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO VIII.

Idem de S. Epiphania II.

ADMONITIO.

415 Codici Taurinensi, qui Maximianus in homiliis hunc sermonem septimo loco numerat, non solum consonat codex 99 S. Crucis in Jerusalem, sed etiam Combefisius, qui eundem sub Maximi nomine edidit tom. II, pag. 142. Differt tamen eorum inscriptio; siquidem codex Taurinensis habet: *Item et de eadem Epiphania, et de baptismo Christi*; codex vero S. Crucis: *De S. Epiphania, ut et Combefisius*. Accuratior videbitur aliquibus mss. Taurinensis titulus, cum vere S. Maximus hoc in sermone nonnulla scribat de Christi manifestatione, deque illius baptismo. Sed cum duplex illud mysterium uno Epiphaniæ nomine exprimitur, eodemque die celebretur, non est improbanda inscriptio: *De S. Epiphania*. In codice Vaticano 1276, fol. 105, a tergo, is idem sermo legitur cum titulo, alia quidem manu scripto: *In octava Epiphaniæ sermo S. Ambrosii*. At non video cur ob unius tantum codicis titulum, alia manu scriptum Ambrosio nuncupandus sermo sit, cum et styli ratio, et mss. cæteri codices Maximum ejus fuisse auctorem ostendant.

^a Cod. i Plut. xiv Laurent., cunctis sæculis expectatum. Cod. Vat., expectatus.

^b Cod. Vat., et cælorum ministeria nescierunt.

^c Codd. S. Crucis in Jer. et Vat., Videte quid sit inter vetus, etc.

^d Duo codd. S. Crucis in Jer. et Vat.

^e Idem cod. Laurent., utraque humilitas mea est, etc.

^f Cod. 90 S. Crucis in Jer., immortale labarum.

^g Cod. S. Crucis in Jer. et Laurent., Christiani.

^h Signaverat cod. Vat. 1267; his prosequitur: Itaque, dilectissimi fratres, pauca etiam de baptismi sacramento accipite. Baptizatur Dominus a servo, et a

D Deo Filius appellatur. Quid hac humilitate sublimius? quid hac vilitate nobilior? Inter publicanos, et meretrices, et peccatores ad lavacrum venit, et sanctior est baptizatore suo. Lavatur a Joanne in carne; sed ipse Joannem in spiritu lavat. Aquæ quæ cætera mundare consueverant, Domino nostro lavant, mundantur sunt. Jordanis fluvius, qui eo tempore, quando populum Israel dux ad terram repromissionis fuerat excitatus, tunc totis si potuisset undis in unum locum voluerat congregari, ut Domini corpus attingeret. Post hæc codex rubris characteribus habet verba, de eodem sermone.

ⁱ Cod. Laurent., si paululum illæ considerant.

ARGUMENTUM. — *Christus, ut bonus magister, doctrinam suam non tam verbis insinuat quam actibus exercuit; natus hominibus, renatus est sacramentis; ibi sinus Christi est, ubi habitaculum est virtutum.*

Evangelica Scriptura refert, sicut lectum nuper audivimus, Dominum ad Jordanem baptismi causa venisse, et in eodem flumine mysteriis se celestibus consecrari voluisse. Quod mirari non debemus, cur hoc baptismatis ipsius Dominus et magister fecerit, quia ipse ait: *Qui fecerit, et docuerit, maximus vocabitur in regno celorum* (Matth. v). Facere igitur prius voluit, quod faciendum omnibus imperabat, ut bonus magister doctrinam suam non tam verbis insinuaret quam actibus exerceret, et ad finem nos gestu pariter confirmaret et sensu. Hoc autem totum hodierna die gestum esse manifestum est. Quod ita verum esse, ipsa possumus colligere ratione. Ratio enim exigit ut post diem natalis dominici, licet interpositis annis, eodem tamen tempore, hæc festivitas sequeretur, quam et ipsam festivitatem natalem appellandam puto. Tunc enim natus hominibus, hodie renatus est sacramentis; tunc per virginem editus, hodie per mysterium generatus. Ita enim disposuit Dominus, non longe inter se hominum vota distare, ut uno tempore, quem genitum gratulabantur in terris, sanctificatum letarentur in cælis; ut qui partum virginis, angelis annuntiantibus, possidebant Dei Filium, cælis testantibus retinerent, certi que essent homines quia ipse esset Filius Dei quem virgo pepererat, Divinitas agnoscebat. Novi enim partus nova **416** merentur obsequia. Ibi cum secundum hominem nascitur, mater eum Maria sinu circumsovet. Hic cum secundum mysterium gignitur, Pater cum Deus voce complectitur. Ait enim: *Hic est enim Filius meus, in quo bene complacui* (Matth. iii). Mater ergo partui molli blanditur gremio, Pater Filio pio testimonio famulatur. Mater, inquam, eum adorandum magis ingerit, Pater colendum gentibus manifestat. Sinu igitur retinetur a matre cum nascitur, sed Pater ei sinus sui folum jugiter subministrat. Legimus enim eum sine intermissione in Patris gremio quiescentem, dicente Evangelista: *Deum nemo vidit unquam, nisi unigenitus Filius, qui est in*

A sinus Patris (Joan. i). Libenter ergo ^b in sinu sanctiorum requiescit Dominus, unde et Joannis evangelistam solum, ut in eo accumberet, libenter elegit. Sinus ergo in quo Christus requiescit, non corporis gremio preparatur, non vestimentorum ambitione componitur, sed celestium virtutum colligitur. Nam Christi sinus erat in Joanne evangelista fides, in Deo Patre divinitas, in Maria matre virginitas. Ibi sinus Christi est, ubi habitaculum est virtutum. Ibi reclinat caput suum, ubi domicilium celestium invenit præceptorum. Nam ideo peccatoribus et infidelibus dicit: *Vulpes foveas habent, et volucres cæli nidus, Filius autem hominis non habet ubi caput reclinet* (Luc. ix). Igitur Dominus Jesus hodie venit ad baptismum, et corpus suum sanctum voluit aqua dilui. Dicit fortasse aliquis. Qui sanctus est, cur voluit baptizari? Audi ergo: ideo baptizatur Christus, non ut sanctificetur ab aquis, sed ut ipse aquas sanctificet, et purificatione sui purificet sœcra que tangit. Consecratio enim Christi consecratio major est elementi. Cum **417** enim Salvator abluitur, jam tunc in nostrum baptismum tota aqua mundatur, et purificatur fons, ut securus postmodum populis lavari gratia ministraret. Præcedit ergo Christus per baptismum, ut Christiani post eum confidenter populi subsequantur. ^d Intellige ergo mysterium. Ita enim ^e et columna ignis præcessit per mare Rubrum, ut intrepidum iter Israel filii ^f subsequerentur, et ipsa prius per aquas ^g gressa est, ^h ut venientibus post se viandi semitam prepararet. Quod factum, sicut Apostolus dicit (I Cor. x), mysterium baptismi fuit, ubi homines **418** nubes operiebat, unda portabat. Sed hæc omnia operatus est Christus Dominus idem qui et modo, qui, sicut tunc per mare filios Israel in columna ignis præcessit, jam tunc per baptismum Christianos populos in corporis sui columna præcessit. Ipsa, inquam, est columna, que tunc sequentum oculis lumen præstitit, modo lucem credentium cordibus subministrat. Tunc in ⁱ flantis undarum solidavit semitam; modo in lavacro fidei vestigia corroborat: per quam fidem, sicut filii Israel, qui intrepidus ambulaverit, persecutorem Egyptum non timebit.

SERMO IX.

De S. Epiphania III.

ADMONITIO.

Hunc a primis editoribus Ambrosio ascriptum sermonem, Erasmus S. Maximo acceptum esse referendum duxit. Inde vero monachi congregationis Benedictinæ S. Mauri cum in *appendice ad S. Ambrosii opera*, num. 8, rursum edendum curassent hoc titulo: *De S. Epiphania I*, tunc multo esse similis veri animadvertunt, eum Maximo potius quam alteri cuiquam esse attribuendum. Ac si styli veterumque codicum habenda ratio est, habenda vero est maxima, confidendum erit, restitui omnino ipsum Taurinensi nostro antistiti oportere. Ac de stylo quidem non est cur disputem, eum perspicuum esse cuique possit, qui hunc cum genuinis Maximi sermonibus conferre non gravatur. De codicibus non est cur multis esse disputandum putem. Itaque agam brevibus. In cod. 1267 Vaticanæ bibliothecæ exstat hic sermo, eique hæc est præfixa inscriptio: *Ejusdem*

^a Cod. Vat. omittit enim.

^b Cod. Vat., *Libenter ergo quiescit Dominus in sinu sanctiorum.*

^c Cod. Vat. 1276, *ubi caput suum.*

^d Codd. 99 S. Crucis in Jer. et Vatie. 1276, *Intelligo.*

^e Idem cod. Vat., *in signis columna præcessit.*

^f Idem codd. 99 S. Crucis in Jer., et Vat., *seque-*

rentur.

^g Cod. 99 S. Crucis in Jer., *agressa est.*

^h Cod. 40 Laurent., *ut lumen sequentium oculis ministraret.*

ⁱ Codd. 99 S. Crucis in Jer. et 10 Laurent., *in fluctibus*; cod. vero Vat. 1276, *Tunc de fluctibus undarum solidavit semitam; nostro in lavacro.*

unde supra. Is autem unde supra est Maximus, cui sermones qui precedunt ascripti sunt. In codice Palatino Vatic. num. 1257, is idem habetur sermo cum hac epigraphe: *De Epiphania, sermo S. Maximi episcopi*. Huc consonant codices Taurinensis, abbatie S. Dalmatii, Lambacensis, et nonagesimus nonna S. Crucis in Jerusalem. Itaque Ceilleries in quarto ac decimo tom. *Histor. generalis auctorum*, etc., satis constare affirmat, hunc ipsum sermonem perscriptum fuisse a Maximo.

ARGUMENTUM. — *Epiphania Græce, Latine apparitio.* Tunc primum signis credentium cordibus Deus Christus illuxit; apparens non tam oculis hominum quam saluti. Mutatio aquæ in vinum, magnum plane signum, ad Dei credendam sufficiens majestatem, atque resurrectionis mysterium continens.

Exsultandum est nobis, fratres carissimi, quod votis nostris vota succedunt, et gaudiis gaudia cumulantur. Ecce enim adhuc natalis dominici solemnitate corda nostra persultant, et jam festivitate S. Epiphaniæ gloriatur. Gratias igitur agere debemus Domino, qui nos frequenter visitat, et sæpe lætificat, et copiosius requirit, ut numerosius benedicat. Quamvis igitur gentilis (licet vane) numerosa solemnitate lætetur propter diversitatem dominorum suorum, tamen plures nobis festivitatis præstat unus dei visitatio, quam illis multorum demoniorum superstitionosa præsumptio. Nam sicut eos veritate religionis vincimus; ita votorum numero superamus. Epiphaniæ ergo hodie procuramus gaudia. Quærat aliquis, quid interpretetur hoc verbum, scilicet quia Epiphania Græce, Latine dicitur apparitio. Ergo quia tunc primum apparuit Salvator in mundo, ipsa dies eodem vocabulo Epiphania nuncupata est. Quomodo autem apparuerit, requiramus; non quod in mundo ante non fuerit, cum mundus per ipsum factus sit; sed quod tunc primum signis atque miraculis credentium cordibus Deus Christus illuxerit, et in tenebras conscientias hominum dei splendor advenit. **419** Cum igitur Deus ubique sit, et universa possideat, tanquam non visus antea apparuisse dicitur. Apparuit autem non tam oculis hominum quam saluti. Nam et si prius natus ex Virgine oculis carnalibus videbatur; tamen non apparebat, quoniam virtutem ejus adhuc fidei acies ignorabat. Unde Judæis per prophetam dicitur: *Videntes videbitis, et non videbitis* (Isai. vi). Hoc est Salvatorem, quem cernerent oculis corporalibus, spiritali lumine non viderent. Postea enim quam humanitatem suam mirabilibus declaravit, humanis mentibus tanquam novus et inopinatus apparens, oculos quosdam cordis infudit, ut cognosceret sensus, quem non cognovit aspectus. Unde fit ut nos Christum Dominum per fidem, quem nunquam vidimus, contemplerur: Ju-

daei, quem perspexerunt oculis, palpaverunt manibus, hodieque non videant. Requiramus igitur quod signum operatus sit ut divinitatem suam populis declararet. Dicitur hoc primum fecisse miraculum, ut aquam mutaret in vinum. Magnum plane signum, et ad Dei credendam sufficiens majestatem. Quis enim non miretur in aliud, quam erant, elementa esse translata? Nemo enim potest mutare naturam, nisi qui Dominus est nature. Credendum est jam ex hoc mortalem hominem in immortalitatem posse converteri, quando vilis substantia in pretiosam est conversa substantiam. Nolo enim, auditor, nomina tantum perspicias vini et aquæ; sed si vis potentiam comprobare, virtutem rerum aspice. Tanto enim hoc altius nescio quid demonstratur. Nam cum Dominus aquam vertit in vinum, non tantum hoc operatur, ne discumbentibus desit ebrietas, sed ut credentibus **420** abundet æternitas. Siquidem propterea in mundum venit Christus, non ut conviviarum cellaria procuraret, sed ut saluti hominum provideret, nec ut hydrias substantia boni odoris impleret, sed ut animas gratia sancti Spiritus irrigaret. Ergo, cum ex illa vili aqua vini optimi saporem voluit gustare conviva, magis voluit ex hac vili carne resurrectionis celestis sapientiam gustare credentes. Nam hoc signum totum utique resurrectionis mysterium continet. Aqua enim vilis, pallens et frigida in vinum versa, scilicet pretiosum, rubrum vel ignitum, hoc significat hominis substantiam conditionis vilis, imbecillitate pallentem, morte frigentem in resurrectionis gloriam commutandam, quæ est æternitate pretiosa, gratia colorata, spiritu immortalitatis ignita. Hoc igitur dignum est credere, Dominum operari voluisse, ut per hoc terrenum signum, futurum jam tunc a sapientibus celeste mysterium videretur. Nam si mirabile est utique quæ defecerant convivii vina supplere, quanto est mirabilius vitam, quæ est exhausta, hominibus reparare? Et si gloriosum est aquam in vinum mutare, quanto est gloriosius peccata in justitiam commutare, et mores potius temperare, quam pocula? Audeo dicere illas hydrias, non solum illi convivio, sed universo mundo pretiosam illam ministrare substantiam, nisi quod

^a Cod. 99 S. Crucis in Jer., corda nostra præsul-
tant, etiam, etc.

^b Cod. 40 Laurent., præstat unus Domini visitatio,
quam illis multorum demonum superstitionosa præ-
sumptio.

^c Codd. Vat. 1267 et Vat. Palat. 1257, apparere.

^d Cod. Vat., Salvator mundi.

^e Cod. Vat. Palat., fides splendoris.

^f Cod. Vat. Palat., quia.

^g Cod. 40 Laurent. et 99 S. Crucis in Jer. legunt
divinitatem.

^h Cod. Vat. Palat., Salvatoris potentiam.

ⁱ Sanctus Maximus, hic usurpavit vocem ebrietas

D pro sœtietate; inherens Evangelio Joan. cap. 12, non
legitur de convivis: Et cum inebriati fuerint, id est
saturati.

¹ Codex 99 Sanctæ Crucis in Jerusalem, est æter-
nitas.

² Cod. 40 Laurent. et Vat. 1267, voluit gustare
convivas.

³ Codd. cit., Nam hoc signo totum utique resurre-
ctionis mysterium continetur.

⁴ Cod. 99 S. Crucis in Jer., pallida.

⁵ Idem cod. 99 S. Crucis in Jer., rubrum.

⁶ Cod. Vat. Palat., frigescentem.

⁷ Cod. Vat. Palat., Hoc igitur dictum est credere.

nobis melius administrant. Constat enim ex ipsis A lulis accipere; et, si dici fas est, apud illos pertrans-
vasculis illos hausisse ebrietatem; nos haurire iusti-
tiam. Illos percipisse vini poculum, nos calicem sa-
sumpsimus *.

SERMO X.

De S. Epiphania IV.

ADMNITIO.

421 In nonnullis mss. libris Augustino, in aliis Ambrosio hic quoque sermo attributus legitur; quem Maurini in appendicem serm. ejusdem S. Augustini sub num. 157 traduxerunt. A nobis S. Maximo ascribitur cum scriptoribus duorum codicum 90 et 99 S. Crucis in Jerusalem, de quorum fide, post clarissimi cardinalis Besuilii sententiam, nemo dubitare potest. In cod. 90 vetustissimo est sermo 41, et in altero 99 serm. 31, in quo 31 titulus est hujusmodi: *De die Epiphaniarum, et de Evangelio, ubi Dominus baptizatus est, ei de psalmo xxviii. In codice autem Sangallensi: De die Epiphaniarum.* Si quis vero hunc sermonem conferat cum homiliis S. Maximi de eodem Epiphaniae mysterio agentibus, idem argumentorum genus, eandemque dicendi rationem inveniet.

ARGUMENTUM. — *Christus Salvator eo tempore cognoscitur, quo a Joanne in Jordane baptizatur; et a Deo Filius appellatur. In psal. xxviii Christi predictum baptisma fuit.*

Dies Epiphaniarum Græco nomine sic vocatur. Quod enim nos apparitionem vel ostensionem dicimus, ¹ id Græci Epiphaniam vocant. Hoc autem ideo ² dicimus, quia hodie Dominus noster et Salvator apparuit ³ secundum carnem in terris. Licet enim olim natus esset ex Maria, et triginta ⁴ annorum explesset ætatem; tamen ignorabatur a mundo. Eo tempore cognitus est, quo ad Joannem Baptistam, ut in Jordane baptizaretur, advenit: et vox de cælo Patris intonantis audita est: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui* (Matth. iii). Quem Pater de cælis voce monstraverat, hunc Spiritus sanctus ⁵ verus, quasi in columbam, et super caput illius sedens tactu ⁶ voluit demonstrare, ne quis alius Dei Filius putaretur ex populo. Quid hac humilitate sublimius? Quid hac vilitate nobilior? Baptizatur a servo, et a Deo Filius appellatur. Inter publicanos et meretrices et peccatores ad lavacrum venit, et sanctior est baptizatore suo. ⁷ Baptizatur a Joanne in carne; sed ipse Joannem in spiritu lavat. Aquæ, quæ cætera mundare consueverant, Domino nostro lavante, **422** mundatæ sunt. Jordanis fluvius, qui eo tempore, quando populum Israel duxit Jesus Nave, et ad terram promissionis induxit, fuerat exsiccatus; nunc totis, si potuisset, undis ⁸ voluit congregari, ut Domini corpus attingeret. ⁹ *Jordanis, inquit, reversus est retrorsum* (Psal. cxiii). Videte, fratres, quomodo id quod in Evangelio lectum est, in vigesimo octavo psalmo fuerit ante predictum: *Vox Domini super aquas* (Psal. xxviii). Locutus est

B enim Dei Filius ad Joannem: *Sine modo; sic enim oportet nos adimplere omnem justitiam* (Matth. iii). Sequitur: *Dominus = majestatis intonavit; quando Pater Filio testimonium reddidit dicens: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Vox Domini confringentis cedros* (Psal. cxviii). Baptizatus est enim Christus, et erecti prius atque sublimes demones corruerunt. *Succidit eos Dominus quasi cedros Libani, et comminuit eos tanquam vitulos* (Ibid.). Fragmenta arborum ventilans, et calcibus stirpes in diversa dispergens. ¹⁰ A contrario de Salvatore quid dicitur? *Et dilectus meus, sicut filius unicornium* (Ibid.). Dilectus Dominus noster atque Salvator ¹¹ Filius Dei, unicornium, filius crucis de quo dicitur in cantico Abacuc: *Cornua in manibus ejus, ibi abscondit fortitudinem suam* (Habac. iii). Postquam ergo dilectus iste crucifixus est, impletum est illud, quod ¹² sequitur in psalmo: *Vox Domini intercedentis flammam ignis* (Psal. cxviii). Illo enim baptizato, et universo mundo, Christo lavante, mundato, gehennæ ignis extinctus est. **423** *Vox Domini concutientis desertum* (Ibid.). Deserta fuit Ecclesia, quæ prius filios non habebat. Ad predicationem Christi deserta ista commota est, et parturivit, et nata est in una die ¹³ gens tota. Simul illa, quæ antea dicebatur desertum Cades, hoc est desertum, siquidem non habuerat sanctitatem, cepit parere cervos, et sanctiorum suorum emittere greges, qui serpentes in terris interficiunt, qui venena contemnunt, quibus discurrentibus, et in toto orbe Christi Evangelium predicantibus, ¹⁴ in templo ejus omnes dicent gloriam Deo (Ibid.). Sequitur: *Dominus diluvium inhabitare facit.* Consideremus totum orbem, respiciamus barbaras nationes, Romanum quoque ¹⁵ lustremus imperium, ubique in

* Cod. Vat. Palat., *Præstante Domino nostro Jesu Christo, etc.*

¹ Codd. S. Crucis cit. hoc pro in.

² Codd. S. Crucis in Jer. et Vat. omittunt dicimus.

³ In utroque codice S. Crucis in Jer. et Vat. desunt verba secundum carnem.

⁴ Cod. Vat., et triginta jam.

⁵ In codd. S. Crucis in Jer. deest bene.

⁶ Uterque codd. S. Crucis in Jer. et Vat., versus in columbam.

⁷ Codd. cit. S. Crucis in Jer. et Vat., tactu quoque ipso voluit, etc.

⁸ Cod. S. Crucis in Jer., *Lavatur ab Joanne.*

⁹ Uterque cod. S. Crucis in Jer., et Vat. 1267, dux Jesus in terram repromissionis induxit, explicatus est.

¹⁰ Uterque cod. S. Crucis in Jer., *voluerat.* Codex autem Vat. 1267, *voluerit.*

¹¹ In utroque cod. desunt subsignata verba; quem admodum in cod. Vat.

¹² Uterque cod. S. Crucis in Jer. addit *Deus*

¹³ Uterque cod. S. Crucis in Jer. et Vat., *At a contrario.*

¹⁴ Uterque cod. S. Crucis in Jer. et Vat., *Salvator est Filius unicornium.*

¹⁵ Uterque cod., dicitur in psalmo.

¹⁶ Uterque cod. S. Crucis in Jer., *gens tota simul: illa die quæ antea dicebatur desertum Cades, etc.*

¹⁷ Uterque cod. S. Crucis in Jer. et Vat. 1267, *Romanum quoque mente lustremus imperium; ubique in Christo credunt.*

424 nostrum Dominum baptizantur; et ita fit ut A rum, et imitemur Salvatorem nostrum, ^b qui et ipse non una aqua, sed quodammodo fit diluvium baptismorum. Quapropter, fratres carissimi, quoniam consummatum est tabernaculum (hoc enim psalmi istius titulo prenotatur), et quoniam Ecclesia visis lapidibus ^a constructa est, asseramus Domino filios Dei, asseramus filios arietum, apostolorum atque sancto-

Pastor et Agnus appellatur, qui pro nobis immolatur in Aegypto, qui pro Isaac cornibus tenetur in sentibus, et dicamus: *Dominus pascit me*, et nihil mihi deerit. In loco pascuæ ibi me collocavit; super aquam refectiois educavit me (Psalm. xxii). Cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XI.

De baptismo Christi I.

ADMONITIO.

Hanc concionem in S. Ambrosii operibus editam ad Maximianos sermones traducam, auctoritate permotus non modo codicum S. Crucis in Jerusalem et Taurinensis, sed etiam Benedictinorum monachorum congreg. S. Mauri, qui in præfatione in serm. 10 append. operum S. Ambrosii ita sentire videntur. Inquit enim conferenda esse quæ idem S. Ambrosius sub finem lib. ii in Lucam de baptismo Christi deque testimonio Patris et Spiritus sancti apparitione docet. Cum autem Ambrosii expositio alia sit ab ea quæ hoc in sermone traditur, contra vero non tam similia, sed ipsis fere verbis alibi dicta a Maximo reperiantur, satis evincunt non Ambrosium, sed Maximum hujus sermonis auctorem judicandum. Commentarium illud Ambrosii in Lucam Maximum habuisse præ oculis non nego, cum nonnulla similia scribat, sed suam sibi viam sternit S. antistes noster propriisque sententiis orationem instaurat. At ut ad codices mss. redeam, Taurinensis sermonem exhibet hoc titulo: *Item et de eadem Epiphania, et baptismo Christi homil. IX.* Inscriptio autem cod. 90 S. Crucis in Jerusalem num. 42 ita exprimitur: *Incipit tractatus de Epiphania*; in altero vero codice 99: *Incipit de Epiphania*. Codex basilicæ S. Petri 40 F hunc eundem continet sermonem, auctoris nomine omissum.

ARGUMENTUM. — *Cælestia mysteria, quæ in Christi baptismo continentur in lucem profert S. Maximus ad fidelium suorum institutionem, atque nonnulla S. Scripturæ testimonia, imprimisque de columba, deque Jordane converso retrorsum exponit.*

Plerique in hac sancta Epiphaniæ die hactenus a Domino mirabilia facta esse commemorant, ut rogatus ad nuptias aquæ substantiam in vini speciem commutaret, ac liquorem fontium in meliorem usum ^c sui benedictione transferret, ^d ministros hausisse aquam de puteis, vinum in hydiis invenisse, atque utiliore dispendio perdidisse quod deerat: tuncque primum hoc mirabili signo divinitatis suæ declarasse virtutem. Nonnulli autem in hac sancta die a Joanne baptismum eum in Jordane testantur, ^e atque in lavacri ejus gratia interfuisse loquendo Deum Patrem, sanctum quoque Spiritum descendisse. Nec mirum, si in Domini lavacro mysterium non defuit Trinitatis, cum nostrum lavacrum compleat sacramentum. Neque enim poterat Dominus non primum circa se exhibere quod erat postea humano generi præcepturus; cum omnia non sui gratia, sed nostræ gratiæ salutis efficeret. Aut nunquid propter se baptizari voluit, cum peccatum non haberet, sicut dicit propheta: *Qui peccatum non fecit, nec dolus inventus est in ore ejus* (Isai. xlii; I Petr. ii)? Sed propter

B nos utique qui, multorum criminum peccatis obnoxii, opus habebamus ut in Christi ^f baptismo purgaremur: atque ideo venit Dominus 425 ad lavacrum, non ut purificetur ^g ipse aquis, sed ut nobis aquarum fluentia purificet. ^h Ex quo enim ille in aquis se mersit, ex eo omnium credentium peccata delet. Necesse est autem ut omnium peccata deleverit, qui omnium peccata suscepit, sicut ait evangelista: *Hic est Agnus ⁱ Dei, hic est qui tollit ^j peccatum mundi* (Joan. i). Mirum ergo in modum unus mergitur, et salus omnium reparatur. Adest ergo Deus Pater cum baptizatur Dominus, adest Spiritus sanctus. ^k Videte Salvatoris benevolentiam, quia solus se in passione contumeliis subdidit, in lavacro solus gratiam non quesivit, ^l vult participes esse gloriæ. Adest ergo, sicut dixi, Pater, adest et Spiritus sanctus: et quia Deus videri non potest, Spiritus in columba, Pater descendit in voce, quodque solum ^m ad astruendam fidem necessarium erat, ⁿ exhibet Salvatorem. Fides enim nostra nisi auditu non constat et visu, ideo se Spiritus in columba oculis subdit, Pater in voce se auribus subministrat. Nam nisi propter nostram credulitatem ^o ista fieri oportuisset, potuisset Pater et Spiritus tanquam invisibilis Deus ad Verbum Filium invisibili prolapsione descendere. Igitur propter nostram fidem, ^p aperto celo,

^a Cod. S. Crucis in Jer., *extructa est.*

^b Cod. S. Crucis in Jerusalem et Vat., *qui ipse et Pastor, et Aries, et Agnus appellatur.*

^c Cod. S. Petri, *sua.*

^d Idem cod. S. Petri, *ministri hauriunt aquam de puteis, vinum in hydiis inveniunt, etc.*

^e Idem cod. S. Petri, *atque in lavacro ejus interfuisse loquendo Deum Patrem, sanctumque Spiritum descendisse. Nec mirum, si in dominico lavacro, etc.*

^f In utroque cod. S. Crucis in Jer. et S. Petri, *baptismo pro baptismate.*

^g In cod. 90 deest ipse.

^h Cod. S. Petri, *Ex quo ille se in aquas mersit, ex eo omnium peccata abluit. Necesse est autem ut omnium peccata dilueret, qui omnium, etc.*

ⁱ In cod. 90 omittitur *Dei.*

^j In utroque laud. cod. et in cod. S. Petri legitur *peccata.*

^k Cod. S. Petri, *Vide Salvatoris benevolentiam, qui solus se, etc.*

^l Cod. S. Petri, *sed vult.*

^m Cod. S. Petri, *ad instruendam fidem hominibus, atque necessarium erat exhiberi Salvatorem. Fides enim nostra non nisi auditu constat et visu.*

ⁿ Cod. 90 S. Crucis in Jer., *exhiberet.*

^o Cod. S. Petri, *Nam nisi propter nostram credulitatem ita fieri non oportuisset, potuisset Pater et Spiritus sanctus tanquam invisibilis Deus ad Verbum invisibili prolapsione descendere.*

^p Idem cod. S. Petri, *apertis cælis.*

Spiritus ad Christum, Pater ad Filium, vox descendit ad Verbum. Verbum enim Christus est, de quo ^a scribitur: *In principio erat Verbum* (Joan. 1). Bene, inquam, Pater vox, et Filius Verbum dicitur, quia verbum non nisi de voce procedit. Conveniunt itaque sibi vox et verbum, et salutem hominum provident societate mysterii. Qua autem ratione Spiritus sanctus ad Christum in specie columbae descenderit, videamus; utrum sit aliqua similitudo columbae vel Domini, sicut ^b est vocis et verbi. Est plane. Columbam **426** enim etiam ipsum dixerim Dominum, quia est alacer, mitis et simplex. Columba est, quia sanctos suos ^c precipit esse ut columbas, dicens: *Estote simplices sicut columbae*. Quod autem columba Christus sit, propheta dedit ex persona ipsius, describens post passionem reditum ejus ad coelum: *Quis dabit mihi pennas, et volabo, et requiescam* (Psalm. LVI). Cum ergo Christus Dominus ^d initiaret Ecclesiae sacramenta, ^e caelo supervenit columba. Intellego mysterium, agnosco etiam sacramentum. Columba enim ipsa est quae nunc ad Ecclesiam Christi in baptismo venit, quae quondam

A ad arcam Noe diluvio properavit, tunc illi securitatem annuntians olivae ramo (Gen. viii), modo huic aeternitatem conferens Divinitatis ^f indicio; tunc signum pacis ore afferens, modo ipsam pacem ^g Christum sui substantia super fundens. ^h In Jordane igitur baptizatus est Dominus. Multa mirabilia in hoc flumine saepius facta esse Scriptura commemorat; inter cetera: *Et Jordanis conversus ⁱ est retrorsum* (Psalm. cxiii). Puto ^j esse mirabilius quod Domino Jesu Christo ibi posito factum est. Ante enim retrorsum aquae converse fuerant, modo retrorsum peccata conversa sunt. Et sicut tunc ^k impetus fluminis alveum sui cursus perdidit, ita et nunc impetus peccatorum ^l dominium sui erroris amisit. Quod quidem in propheta Elia jam illo tempore factum puto. Sicut enim Elia divisionem fecit undarum, ^m ita et Spiritus Domini in eodem Jordane separationem operatus est peccatorum; ⁿ et sicut sub Elia ductus primordia fontium de quibus exierant petiverunt, ita et sub Christo Dominus homines ad originis sui infantiam, de qua fuerant exorti, sunt reversi.

SERMO XII.

De baptismo Christi II.

ADMONITIO.

427 Optime meriti de S. Maximo Martenius et Durandus Benedictini monachi congreg. S. Mauri habendi sunt, cum sermonem hunc et alios quinquē in schedis Mabillonii repertos publicarint, ut dictum est supra. His accedit testimonium codicis Sangallensis num. 87 Maximo eum tribuentis, et cod. Taurinensis num. 43. Quamobrem et nos eidem sancto praesuli sermonem hujusmodi ascribimus. Accedit hujus cum superiore connexio.

ARGUMENTUM. — *Christus baptizatur non sibi, sed nobis. In ipso enim Divinitatis plenitudo erat aeternaque possessio justitiae. Ut autem sanctitatis suae et gratiae munera in nos derivarent, baptismum instituit, suoque contactu aquas universas sanctificavit.*

Retinet vestra sanctitas, fratres, quod in die festissime Epiphaniae diximus in Jordane Dominum baptizatum, et prosecuti sumus quod nostri magis causa quam sui voluerit hoc mysterio consecrari. Nostri plane causa haec universa perfecit. Nam illi ad quem profectum necessaria consecratio, qui ipse est sacramentum? Ad quem usum in eo mysterii solemnitas, in quo est plenitudo mysterii? In ipso est enim plenitudo, sicut ait Apostolus: *Quoniam in ipso habitabat omnis plenitudo Divinitatis corporaliter* (Col. ii, 9). Et iterum evangelista: *De plenitudine ejus omnes accepimus* (Joan. i). Ergo in quo plenitudo Divinitatis erat, non indigebat ut sacramentorum mysteriis impleretur. Sed ideo mysterium implere voluit, non ut ipse profectum caperet, sed ut nobis plenitudo my-

C sterii proficeret. Denique Joanni Baptiste renitenti et dicenti: *Ego a te debeo baptizari, et tu venis ad me?* ait illi Dominus: *Sine, modo sic enim oportet nos implere omnem justitiam* (Matth. iii). Implere, inquit, omnem justitiam. Cur ergo baptizatur Dominus? Non justitia justificat Christum, sed ipsa justitia sanctificatur a Christo, et semiplena virtus ab eo impletur cui inest plenitudo virtutum. Ait igitur Joannes: *Ego a te debeo baptizari*; contestat ergo Dominum non sui causa esse baptizatum, cum antequam baptizaretur ab eo se magis baptizari Joannes expostulabat. Demonstrat enim hoc dicendo majorem gratiam esse in mysterio Domini quam in magistroysterii. Quid enim illi consecrationis poterat tradere, a **428** quo sanctificationem accipere ipse optabat? Inferior enim erat magister meritis quam discipulus sanctitate? Christi enim comparatione, et magister imperitus, et justitia semiplena, et aqua est turbulenta. At ubi baptizatur Dominus, benedictioni ejus et magister proficit, et justitia impletur, et unda purgatur. Purgata

D zatur Dominus.

^a Cod. S. Petri, de quo scriptum est.

^b In cod. S. Petri deest vox est.

^c Cod. 90 S. Crucis in Jer., esse praecepit ut columbas. Idem cod. S. Petri, qui prosequitur, dicens: *Estote prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbae.*

^d Idem cod. S. Petri, nuntiare Ecclesiae sacramentum, de caelo supervenit columba.

^e Cod. x Laurent. Plut. xiv, e caelo supervenit columba, etc.

^f Cod. S. Petri, Divinitatis indicio.

^g Idem cod. S. Petri, Christi sui substantiam.

^h Idemque cod. S. Petri, Ita Jordane igitur bapti-

ⁱ Cod. S. Petri, Puto autem esse.

^j Codd. Laurent. et S. Petri, Puto autem esse.

^k Cod. S. Petri, Et sicut tunc alveus fluminis impetus sui cursus perdidit, ita et, etc.

^l Cod. 99 S. Crucis in Jer. legit ita et nunc impetus peccatorum hominum sui cursus amisit.

^m Uterque codex S. Crucis in Jer. et cod. Laurent., ita et Christus Dominus in eodem Jordane separationem operatus est peccatorum. Ille stare fluentia praecepti, hic crimina; et sicut sub Elia, etc.

ⁿ Hic habet finem sermo in codice S. Petri.

est enim unda, quæ cum esset vilis et frigida, benedictionis dominicæ calore ditata est: ita ut quæ vix antea mundanas rerum maculas diluerit, nunc spirituales purificet maculas animarum. Nec miremini quod aquam, hoc est substantiam corporalem, ad purificandam animam dicimus pervenire. Pervenit plane, penetrat conscientie universa latibula. Quamvis enim ipsa subtilis et tenuis, benedictione tamen Christi facta subtilior, per occultas vite causas ad scelera animæ spiritus rore pertransit. Subtilior enim est benedictionum fluxus quam aquarum meatus. Unde et diximus quod in Salvatoris baptismo benedictio, quæ defluxit tanquam fluvius specialis, omnium gurgitum tractus et cunctorum fontium venas infecerit. Mirum enim, inquam, dum, Christo in Jordane posito,

A aquarum quidem flumina lavantur. Sed et benedictionum fluentia currebant, inde alvei gurges turbidior ferebatur. Hinc fons Salvatoris purissimus emundabatur, et stupore quodam deorsum ad Jordanis originem consecratio baptismatis ascendeat, et contra aquarum fluvium benedictionum fluvius terebatur. Unde David sanctus arbitror dixisse: *Jordanis conversus est retrorsum* (Psalm. cxiii). In baptismo enim Christi retrorsum Jordanis non aquis conversus est, sed sacramentis, et ex natura sui originem benedictione magis quam substantia remeavit. Dum enim consecrationis gratia per eum cunctis fontibus circumferretur, videtur cursum proprium ad venarum exordium revocasse. **Explicit.**

SERMO XIII.

De gratia baptismi.

ADMONITIO.

429 Huic sermone proprie convenit titulus *De gratia baptismi*, quem editores, ut dictum est, perperam homilia 5 de baptismo tribuerunt. S. Maximus catechumenos adhortatur ut lavacrum regenerationis suscipere non morentur, ne beneficio gratiæ ejus priventur. Cum titulus speciem sit argumenti orationis, hæc autem omnis sit de peccatorum remissione infusioneque justitiæ per baptismum acquirenda, hand alia inscriptio sermone convenire potest, quam *De gratia baptismi*. Hanc utique præ se ferunt sex codices S. Maximo sermonem tribuentes, qui sunt Sangallensis num. 11, Vaticanus 1267 pag. 158, Taurinensis in quo est homilia 13, S. Crucis in Jerusalem 90 num. 11 cum titulo: *Incipit de gratia baptismi*, et 99 ejusdem S. Crucis num. 44, necnon Laurentianus x Plut. xiv. Hæc testimonia perspicuis verbis expressa si Benedictinis monachis S. Ambrosii editoribus affuissent, certius judicium hoc de sermone pronuntiassent.

ARGUMENTUM. — *Catechumenos hortatur Maximus ut gratiam baptismatis omni festinatione suscipiant, ut possint esse quod Christus est; et quid inter Joannis et Christi baptismum intersit dilucide copioseque docet.*

Quia constat, sicut ante ^a prosecuti sumus, Jesum Christum non sui causa baptismatum esse, sed nostri, debemus, fratres dilectissimi, vobis catechumenis loquor, gratiam baptismatis ejus omni festinatione suscipere, et de fonte Jordanis, quem ille benedixit, benedictionem consecrationis haurire, et in eum gurgitem in quem se illius sanctitas mersit nostra peccata mergantur; scilicet, ut eadem aqua quæ Dominum circumdedit et servulos circumpurget, quatenus ex ^b venerabili Christi lavacro nobis unda sancta proficiat, et iisdem vestigiis atque mysteriis quibus benedictionem a Salvatore est mutuata, nos totum beatiore purificet, gratiamque quam a Christo suscepit in Christianos refundat. Ergo, fratres, tingi debemus eodem fonte quo Christus, ut possimus esse quod Christus est. Nam, quod salva fide dixerim, licet baptismum utrumque sit Domini, tanto gratius puto hoc baptismum esse quo nos abluius quam illud quo Salvator ^c baptizatur. Hoc enim celebratur per Christum, illud celebratum est per Joannem. In illo

B se magister excusat, in isto nos Salvator invitat. In illo justitia semiplena, in isto Trinitas est perfecta. Ad illud sanctus venit, sanctus egressus est; ad istud peccator venit, et sanctus abscedit. In illo 430 benedictio confertur mysteriis, ^d in isto ^d mysteriis delicta donantur. Baptizari ergo, fratres, debemus eodem gurgite quo Salvator; sed ut eodem fonte mergamur, non nobis Orientalis petenda est regio, non fluvius terræ Judaicæ. Ubi enim nunc Christus, ^e ibi quoque Jordanis est. Eadem consecratio quæ Orientis flumina benedixit Occidentis fluentia sanctificat. Unde etsi nomen forte fluvio aliud sit de sæculo, inest tamen illi mysterium de Jordane. Denique iisdem sacramentis res agitur quibus et tunc gesta est, nisi quod gratia plenior. Tunc enim Trinitatem carnalibus oculis vidimus, modo eandem Trinitatem fidei oculis contemplamur. Tunc Christum vix humanus vultus aspexit, nunc eundem mens humana complectitur. Tunc Spiritus sanctus velut columbæ specie hominem circumfudit, modo se in interiora hominis ^f ipsa virtute divinitatis infundit. Tunc Pater a Domino propter Filium longo auditu vocis advenit, modo autem descendit ad nos Pater ipse cum Filio. Plenior ergo gratia est, ubi Deus, non assumpta specie, descendit ad homines, sed propria substantia

^a Cod. Vat. 1267, ante dies paucos.

^b Idem cod. Vat., ex venerabilis Christi lavacro.

^c Uterque cod. S. Crucis in Jer. et Vat., est baptizatus.

^d Uterque cod. S. Crucis in Jer. et Vat., per mysterium.

^e Distinctio plane theologica gratiæ ex opere operato, et gratiæ ex opere operantis: prima ipsi sacramenti efficacie et virtuti tribuitur, unde dixit Maximus

sterium. Codex Laurent. x, in isto per mysterium delicta donantur.

^f Cod. 90, ubique Jordanis est; item cod. Laurent., ubique enim nunc Christus, ubique Jordanis est.

^g Cod. Vat., in ipsa virtute divinitatis, etc.

de baptismo, in isto mysteriis delicta donantur; secunda sanctificationi per benedictionem elementis collata, in illo benedictio confertur mysteriis.

* descendere dignatur ad filios. Ibi enim tanquam incredulis fidem vult signis corporalibus persuadere, hic tanquam fidelibus gratiam spirituali virtute conferre. Plenioris ergo gratiae est Deum videre sicut est Deus; quam videre eum sic ut requiras eum. Hic est perfecta Trinitas, ibi adhuc scrutanda Divinitas. Plenior igitur est gratia Deum propria virtute cognoscere, quam in assumpta specie suspicari. b. Faciamus ergo ipsi pro nobis quod Deum videmus fecisse pro nobis, faciamus circa nos quod fieri circa se **431** Joannes optavit. * Si ille, qui erat propheta, magister et sanctus, Salvatoris baptismum concepit, a quanto magis peccatores nos, humiles et ignari, gratiam hanc debemus ambire. Videte misericordiam Salvatoris: hoc nobis sponte defertur, quod propheta postulans non meretur accipere. Quid autem causa sit

A quod Joannes petierit Christi baptismum et non acceperit, debemus animadvertere. Ait enim illi Dominus postulanti: *Sine modo, sic enim decet nos implere omnem justitiam* (Matth. III). Scimus autem quod Joannes **432** Baptista typum legis gerebat: justum ergo erat ut ipse baptizaret Dominum, scilicet ut quemadmodum secundum carnem de Judæis Salvator est genitus, ita et secundum spiritum de lege Evangelium nasceretur, ut unde successionem ducbat originis, exinde et traditionem consecrationis acciperet. Hoc est igitur quod ait: *Sic enim decet nos implere omnem justitiam*. Justum enim erat ut mandata legis quae ipse condiderat ipse compleret, sicut alibi dicit: *Non veni solvere legem, sed adimplere* (Ibid.)

SERMO XIV.

De jejunio generali.

ADMONTIO.

A clariss. viro Joan. Dominico Maria Mansio Cler. Reg. a Matre Dei, postea patriae suae archiepiscopo meritisimo, erutus primum fuit hic sermo ex codice 85 capitul. eccl. Lucensis, editusque in appendice opp. Stephani Baluzii tom. II, pag. 452, S. Maximi nomine insignitus. Nos quatuor aliorum codicum testimoniis permoti, illius auctorem S. Maximum dicimus; hoc est duorum bibl. Laurentianae I Plut. XIV pag. 120 a tergo, secundi 174 bibl. olim adil. metrop. eccl. Florentinae, tertii bibl. congregat. Montis Olivet. Neapol. pag. 100 quarti tandem Taurinensis. Ab omnibus S. Maximus sermonis auctor nuncupatur, sed non omnes eundem titulum habent. In codice Lucensi: *De jejunio generali* inscribitur sermo; in reliquis: *De Quadragesima*. Nos non quam praeferunt reliqui codices inscriptionem suscipimus *De Quadragesima*, sed ex codice Lucensi, quod hac in concione non de speciali jejunio Quadragesimae agit S. Maximus, sed generatim de virtute meritoque jejunii, quod tamen quadragesimali abstinence convenire potest.

ARGUMENTUM. — *De lapsu Adae cupidi sciendi boni et mali. Si ille peccavit gustando, cur non ego placeam jejunando? In paradiso Ecclesiae constituti mandatum accepimus ut legem jejunii conservemus.*

Saepe intimatum est auribus vestris a tam de Scripturis divinis quam ex praedicationibus nostris primam in Adam fuisse peccandi culpam¹ mentis illecebram, et causam delinquentiae existisse escam cupidinem. Dum enim inter tot paradisi epulas pretiosas a unius abstinence noluit observare jejunium, eunctarum deliciarum perdidit² voluntatem, et amisit concessa dum concupivit illicita. Qui utique si unius cibi abstinentiam tolerasset, non tantorum bonorum jejunus³ exstiterat. Unde nos, fratres, cognoscentes in auctore nostro delicti causam, amputemus a nobis occasionis offensam. Et cupiditatem, quam ille⁴ extra mandati extendit lineam, nos intra praecepti terminum teneamus, nec patiamur, propter brevissimi temporis indicta jejunia, totius vitae nos perdere suavitatem. Si ille peccavit gustando, cur non ego placeam jejunando? Si illi esca exstitit ad mortem, cur non mihi abstinentia proficit ad salutem? Insiapiens plane est qui nec instruitur praeceptis, nec docetur exemplis. Videte igitur, si non tale prae-

ceptum nobis datur cum renascitur, quale Adae est positum cum creatus est. Dicitur enim nobis, tanquam in deliciarum paradiso constitutis, et super⁵ Domini fontibus amenitate quiescentibus, ut ex omnium virtutum fructibus accipiamus cibum, de sola sciendi boni et mali arbuscula non gustemus. Quis tali lege contentus sit, uno abstinere, ut plurimum delectetur? ⁶ Arbusta, inquam, sciendi boni et mali abstinere precipimur; quae arbuscula si debemus intelligere. Nam utique si sancti disciplinarum fructibus saginantur, quae est arbuscula interdicta justo, nisi indisciplina secularis? Quisque post acceptam gratiam gustaverit de lascivia seculari, accipit boni malique discrimen. Incipit enim scire et **433** quid sanctitatis amiserit et quid perditionis inciderit. Non quod ipsam notitiam homini ligni praestet gustus, sed quod conscientia innocens erat; posteaquam polluta est, et bona deflet perdita, et mala ingemiscit admissa. Immaculata autem vita ac scientia non tenetur; semper enim sancta vel simplex putat hoc solum in homine esse, quod purum est. Ceterum lascivia male peritum reddit plurimum per experientiam peccatorum. Bonum est igitur Christiano rusticitatem habere sanctam, quam notitiam cri-

¹ Cod. 99 S. Crucis in Jer., sed propria substantia dignatur venire ad filios. Cod. vero 90 habet sed propria substantia dignatur ad filios, etc.

² Hic desinit sermo in cod. Vat.

³ Cod. 90 S. Crucis supplet.

⁴ Haec etiam habet codex 99 S. Crucis, sed quoniam minori et vividiori charactere sunt conscripta, additio illa posteriori tempore facta videtur.

⁵ Cod. Neap. addit fratres carissimi.

⁶ Idem cod., ventris pro mentis.

⁷ Idem cod., unius arbusculae noluit observare jejunium.

⁸ Al., voluptatem.

⁹ Al., exstiterat.

¹⁰ Cod. Neap., ultra mandati extendit lineam.

¹¹ Cod. Neap., dominici fontis amenitate.

¹² Cod. Neap., Arbustula, inquam, sciendi bonum et malum abstinere.

minosam. ^a Arbuscula in qua sciendum bonum et malum, nolo talem peritiam. Quid enim prodest scire quod scire non prodest, ^b quod nosse peniteat? Talem enim Dominus in Ecclesie tabernaculo homini legem instituit, qualem in paradisi possessione mandavit. Paradisus enim est Ecclesia diversarum virtutum, sive arborum amœnitatē protecta, cujus e gremio tanquam lucidissimus fons Christus egreditur, et ad instar paradisi veluti in quatuor evangelistarum flumina derivantur. **434** Fluvii enim comparandi beati apostoli et evangelistae sunt, quia doctrinae eorum spiritu totius plebis facies irrigatur. Nulla est enim anima Christiana quae de evangelistarum sancto fonte non hauriat. Velut flumen plane esse Evangelium, de quo et S. David dicit: *Fluminis impetus læ-*

tificat civitatem Dei (Psalm. xlv). Lætificatur enim civitas Christi, cum in ea doctrinae evangelicae cursu populus purificatus invehitur, et quodam predicationis impetu repletur aula ejus commercio sanctitatis. Lætificat, inquam, Dei civitatem evangelici sermonis impetus, qui aliquanta in ea invehit, aliquanta purificat. Invehit justitiae margaritas, sordes nequitiae circumpurgat. Ergo, fratres, tanquam in paradiso Ecclesiae constituti mandatum accepimus, ut legem jejunii conservemus. Nec quadraginta dierum consecratum numerum vel gustu tenni volemus, quia Dominus non saturitate leditur, sed transgressione legis offenditur. Denique Adam ab immortalitatis gratia, mox contra vetitum gustavit, et cecidit.

SERMO XV.

De Quadragesima I. — De jejunijs Domini in deserto, et quod non in solo pane vivit homo (Matth. iv).

ADMONITIO

Est hic sermo in appendice ad opera S. Ambrosii tom. IV, pag. 529, nunc vigesimus septimus, ac de Quadragesima undecimus. Monachi congregationis Sancti Mauri in praefatione ad eundem sermonem *credibile* aiunt, et hunc, et eum qui proxime sequitur, uni esse Maximo tribuendos. Atque is quidem sermo de prima tentatione Christi est, alter de secunda. Deest tertius, qui erat de tertia: qua de re consuli monachos eosdem volo. In antiquis codicibus duobus Sanctae Crucis in Jerusalem 90 et 99, horum sermonum, qui exstant, uterque Maximi nomen praefert, ut etiam in Taurinensi.

ARGUMENTUM. — *De Salvatore versuta diaboli tentato, cum dicit: Si Filius Dei es, dic lapidi huic ut fiat panis. Cernens esurientem diabolus, hominem putat, dubitat esse Salvatorem. Non panem quem offert diabolus accipere debemus, sed quem Christus impertit.*

Meminit debet vestra dilectio hoc me anteriore Dominica praedicasse, et dedisse rationem cur Dominus quadragesimam jejunaverit, vel cur ipsa jejunia in deserto transegerit. Diximus enim haec omnia observasse eum, non justificationis suae causa, qui erat virgo per omnia, sed nostrae salutis gratia: ut quorum generatio per intemperantiam peccaverat, per abstinentiam sanaretur. Videamus igitur quid illo in tempore, vel in ipsa solitudine gestum sit. Dicit enim evangelista adfuisse ibi diabolum, et Salvatorem ejus versuta fuisse tentatum. Ait namque sacra Lectio esurisse Dominum, et dixisse illi diabolus: *Si Filius Dei es, dic lapidi huic ut fiat panis* (Matth. iv). Videte artem Domini, ^a qua adversarium arte circumvenit.

¹ Post multa jejunia esurire se simulat, ut diabolum, quem jejunando jam vicerat, iterum esuriendo **435** sollicitet. Spem enim illi congregiendi ex infirmitate famis quodammodo tribuit, et dum veluti contra imbecillum concreditur, gloriosius superetur. Haec enim est vera victoria, ut, quia Adam immortalem, gloriosum et epulantem subverterat, nunc ab homine mor-

tali, humili atque esuriente vincatur. Cernens enim esurientem diabolus Dominum, hominem putat, dubitat Salvatorem, et ideo ait: *Si Filius Dei es, dic lapidi huic ut fiat panis* (Matth. iv). O misera Satanae et extrema congressio! Diabolus in deserto tentationis ^a solida arma non invenit; deest illi de paradiso amœnitas arborum, deest illi consiliatrix Eva, deest illi pomorum speciosa deceptio, et quia non invenit cibum quem ¹ offerret esurienti, postulat in cibum saxa mutari. Undique exclusus, undique defraudatus ad pavimenta se confert. Satis enim manifeste ostendit vastitatem sibi eremi restitisse, cum putat propter inopiam rerum etiam elementa posse converti. Postulat igitur in panem lapides commutari. Versutus et callidus scit quid petat, novit factum esse quod dicit. Meminit enim in Veteri Testamento sitientibus aquam de lapide profluxisse; vult etiam hic esurienti cibum de lapide ministrare. Retinet etiam ^a duritiam petrae in liquorem fontium resolutam. Cupit etiam hic asperitatem saxi in panis dulcedinem transformari. Suspiciabatur enim esse Christum, qui haec operari soleat de natura saxorum, sicut ait apostolus Paulus: *Bibebant autem de spiritali, consequente petra, petra autem erat Christus* (I Cor. x). Suspiciabatur, inquam, ipsum esse Christum, cum postulabat ut de lapide panem faceret; sed putabat tantummodo

^a Cod. Neap. legit: *Arbusculam, inquam, sciendum bonum et malum, nolo talem peritiam.*

^b Idem cod., et quod, etc.

^c Idem cod., evangelici fluminis impetus, etc.

^d Quae adversarium arte; ita codex 90 S. Crucis in

Jer., non fraude, ut reliqui.

^a Codd. 90 S. Crucis in Jer. et Vat. 1068, solida arma.

¹ Cod. Vat., offerat.

^a Cod. Vat. 1268, Retinet etiam ibi duritiam.

¹ Christum vere esurisse ut hominem homil. 6 de Quadrages. aliisque in locis apertis verbis fassus est Maximus. Hic autem dixit cum famem simulasse, quia libenter et voluntarie, non ex necessitate, ut ceteri homines cibo carentes solent. Animadvertendus est sensus Maximi loquentis de Christo ut de persona

divina, quae humanam pro nobis sumpserat naturam obnoxiam infirmitatibus, et sicut si pati aut mori noluisse, nec passus nec mortuus esset, ut inquit S. Augustinus, ita post jejunium in deserto esuriit, quia voluit.

solum hominem, cum esurientem videbat. Salvator autem versutiam ejus mira responsione condemnat. Nec facit quod dicit diabolus, ne videatur pro arbitrio adversarii virtutis suae gloriam declarare. Nec tamen respondit non posse fieri, * qui negare non poterat quod saepe jam fecerat. Igitur nec acquiescit petenti, nec denegat exploranti, ac per hoc et potentiam virtutis suae suo reservat arbitrio, et versutiam adversarii divino confutat eloquio. Respondit ergo illi: *Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo Dei* (Matth. iv); ^b hoc est, non in pane terreno, non in materiali cibo, quo Adam primum hominem decepsit, sed in verbo Dei, 436 in quo sunt vitae alimenta celestia. Verbum autem Dei Christus est Dominus, sicut evangelista dicit: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum* (Joan. i). Quisquis ergo verbo Christi pascitur, terrenum pabulum non requirit. Nec enim potest saeculi panem cupere, qui pane reficitur Salvatoris. Habet enim Dominus suum panem, imo panis ipse Salvator est, sicut docuit, dicens: *Ego sum panis vitae, qui de caelo descendi* (Joan. vi). De quo pane dicit propheta: *Et panis cor hominis confirmat* (Psal. cii). Quo ergo mihi panem quem offert diabolus, cum habeam panem quem Christus impertit? Quo mihi cibum per quem protoplastum dejectum memini? Esau primitivis fraudatum vili: Judam Scarioth proditoris scelere denotatum. Adam enim per escam paradisum perdidit, Esau per lentem primatus honorem amisit,

SERMO XVI.

De Quadragesima II.

ADMONITIO.

437 In superiori admonitione quid sentiendum sit hoc de sermone ex Benedictinorum monachorum S. Mauri sententia diximus. Eandem ipsi in prolosione ad hunc sermonem num. 22 et VI de Quadragesima ejusdem editionis Parisiensis confirmarunt, aientes potius Maximo quam Ambrosio convenire. Ut nihil quod pertinet ad illustrandam veritatem praetermittam, duos codices praestantissimos subjiciam, nempe Sangallensem, ubi est sermo 60 et 99 S. Crucis in Jer. num. 20, S. Maximo suffragantes. Dum codices Casinenses consulerem, hic idem sermo mihi occurrit in vetustissimo ms. num 117, p. 219, cujus codicis titulus est: *Homiliarium cum Vitis sanctorum, quarum multa non sunt vulgata; sine auctoris nomine, sicut pariter in cod. Urbeveto.*

ARGUMENTUM. — *De Salvatore a diabolo iterum tentato. Quid sit supra pinnam templi stare, deque pinna deieci? Deus nullius est immemor, sed tunc immemorem illum nostri facimus, cum peccamus.*

Non usque adeo contristari debemus, fratres, quod in his Quadragesimae diebus tentatio nos tribulationis * advenit, cum et Salvatore nostrum propter ipsam Quadragesimam videmus esse tentatum. Minus ergo dolere debemus servuli, qui Domini habemus exemplum. Ubi enim est similis cum Christo devotio, similis est et cum Christo tentatio. Conditionem enim nobis tolerandi imponit conditio jejuniandi. Credimus autem quod, sicut Salvator noster diabolum, cum tentaretur, obtinuit, ita et nos hostes nostros, cum tribulamur, posse devincere. Jejunia enim Christi tentari possunt, superari non possunt. Angustias

A Judas per buccellam apostolatus sublimis deposuit: ex quo enim buccellam sumpsit, non jam apostolus coepit esse, sed proditor. Sic enim scriptum habes, dicente Domino: *Cui intinctum panem dederis, ipse me tradet. Et continuo post buccellam introivit in illum Satanas* (Joan. xii). Non bonus cibus, * post quem negatur Dominus, post quem ingreditur inimicus; non bonus cibus, post quem Christus respuitur, devoratur Antichristus. Non bonus cibus, qui benedictione caret, maledictione completur. Illa ergo esca nobis necessaria est, quae vitam praestat, quae animam pascit, post quam sequitur Christus, inimicus excluditur. Illam escam accipere debemus, quam Salvator, non diabolus subsequatur, quae perceptione sui confessorem faciat, non proditorem. Quam bene B autem jejuniorum tempore verbum Dei dixit esse quod reficit, et ostenderet jejunia nostra non debere saeculi actibus occupari, sed sacris Litteris exerceri. Negligit enim famem corporis, qui pabula lectionis intendit; nec ventris curam habere poterit, qui alimentum verbi celestis acquirit. Ipsa est enim refectio quae saginat animam, quae impingnat viscera, cum de divinis Scripturis cibum eloqui perennis ^d acquirimus. Ipsa est esca quae vitam aeternam tribuit, et insidias a nobis diabolicae tentationis excludit. Quod autem sacrarum Litterarum lectio vita sit, Dominus testatur, dicens: *Verba quae locutus sum vobis spiritus et vita sunt* (Joan. vi).

C quidem in observatione habent, sed prosperitatem tribunt * et salutem. Videamus igitur inter ceteras tentationes qua Dominus arte lassescat; cum enim supra pinnam staret templi Salvator, ait diabolus: *Si Filius Dei es, mitte te deorsum* (Matth. iv), et reliqua. Vere diabolicae fraudis astutia consuetudinis suae nititur argumento. Semper enim religiosos de superioribus deicere ad inferiora conatur, et de sanctis ac venerandis actibus deducere ad terrena et coenosa festinat, ut qui stat puritate mentis in somnitate templi ^a projiciat se in profundum inferi contagione peccati. Nam cum Dominum de pinna templi deicere nititur, utique de perfecto religionis cultu removere conatur; pinna enim loci sancti perfectio coelestis est sacramenti. Recte autem D Dominus super pinnam templi stare dicitur, quia de

^a Cod. Vat., quia pro qui.

^b Uterque cod. S. Crucis in Jer. haec supplet, cum quibus consonat cod. Vat. 1268.

^c Cod. S. Crucis in Jer. haec supplet; quae habentur etiam in Vat. 1268.

^d Cod. 99 S. Crucis in Jer. accipimus.

^e Cod. Casin., iarenit.

^f Idem cod. tacere.

^g Idem cod., ad salutem.

^h Idem cod., perapiciat se in profundo inferi.

ipso scriptum est : *Qui ambulat super pennas ventorum* (Psal. cx). Super pennas enim ventorum quodammodo ambulat Dominus, cum super morum nostrorum a lacri conversatione **438** volatu incedit; pennæ enim nobis sunt boni mores, qui nos elevatos a terre humilibus in cœli aliora sustollunt, et volatu quodam mentis de tartaro tenebroso educunt, et ad paradisi amœna perducunt. Quorum morum pennas habere propheta desiderans, ait. *Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, et volabo, et requiescam* (Psal. lxxv)? Super hanc ergo pinnam templi Salvator stare dicitur, hoc est, quasi in quodam templo fidei nostræ consistere; unde ait Apostolus : *Vos estis templum Dei vini, et Spiritus Dei habitat in vobis* (II Cor. vi). In hoc igitur templo stans Dominus, nec recedens, increpat diabolus, dicens : *Scriptum est, Non tentabis Dominum Deum tuum* (Deut. vi); hoc est, non tentabis eum quem putas tanquam hominem ad inferiora pellehdum; sed magis tanquam Deum et Dominum ipsum noveris adorandum. In his ergo jejuniorum diebus tentamur ad similitudinem Salvatoris; similiter et nos hostes nostri de pinna templi, hoc est de observatione Quadragesimæ turbare conantur. ^b Dum enim terrores ingerunt, dum insidias parant, cupiunt nos de arce religionis abducere. Dicitur autem ^c eis a Domino : Non tentabis sanctos viros, et famulos Dei; quos enim tanquam humiles conculcandos putas, senties tanquam strenuos honorandos. Sunt enim, sicut dixi, plerique fratres, quos hostes nostri de perfectione religionis abducunt: qui, dum præsens malum metuunt, putant Deum nostræ salutis immemorem, ne-

A scientes quod Deus nullus est immemor : sed immemorem illum nostri tunc facimus, cum peccamus. Cum enim mala operamur, avertit faciem; cum nefanda loquimur, aurem obstruit; et ideo bonitatem suam Deus non tam ipse retrahit, quam nostra illum delicta rejiciunt. Ait enim idem Dominus per prophetam ad eos qui erant in tribulationibus constituti : *Nunquid non evalet manus mea eruere vos* (Isai. lvi)? et reliqua. Vides ergo quoniam inter Deum et hominem peccata separant. Tolle igitur peccata **439** de medio, et Deum tibi proximum ^d tu fecisti. Quomodo enim potest, fratres, oblivisci nostri Deus, qui etiam capillos capitis nostri in Evangelio (Matth. x) apud se dicit esse numeratos? Si enim capillorum nostrorum meminit, multo magis ^e nostrarum animarum meminit. Per numerum enim ^f curam circa nos sollicitudinemque cognoscimus; nemo enim numerat nisi quod vult diligentius custodire : nemo numerat, nisi qui veretur, ne fraudem absque numero patiat. Pastor ut salvum gregem habeat, eum frequenter ^g annumerat : **440** denique Dominus, qui est bonus pastor, cum una ovicula de centum ovibus aberrasset, recurrens ad numerum, propriis eam ad gregem humeris reportavit (Matth. xvi). Usque adeo ^h ergo habetur sub tutela, qui habetur in numero, ut errans propriis apportetur humeris, ne quid de numero minuatur. Nolite ergo putare, fratres, quod vel minimi cuiusdam i obliviscatur. Deus enim omnium meminit, omnium recordatur, tantum ut non nostris intervenientibus peccatis, ei inferatur oblivio.

SERMO XVII.

De Quadragesimæ III.

ADMONITIO.

Non ingrata laboribus nostris arrisit fortuna. Evolutis enim primum bibl. Laurentianæ codicibus, ex quibus unus, vel alterum S. Maximi sermonem collegimus; dum lustraremus codicem 169 bibl. olim. edil. eccl. major. Florent. novus occurrit hic sermo, nomine S. Maximi exornatus. Ab omni ergo disceptatione exempti, cum nec in Ambrosii, nec in Augustini sermonibus reperitur, lubenti animo luce fruendum dedimus; eo magis, quod legatur in codicibus Vaticano 4222, pag. 144, et iv Plin. xxiii, pag. 70 a tergo, bibl. olim S. Crucis Minor. Convent., nunc Laurentiano, qui S. Maximi nomen inscriptum præferunt. Textus est ex codice Vaticano.

ARGUMENTUM. — *Jejunium quadragesimale institutum est in remedium peccati. Primus homo Adam a iustitia in qua conditus fuerat defecit, violando præceptum non edendi de fructu arboris scientiæ boni et mali. Reparatur ergo culpa abstinence virtute et obedientia mandati. Cur Deus, quamvis bonus et misericors, pœnam mortis peccato originali infliciam relaxare noluerit, doctissime traditur.*

Retinet sanctitas vestra ante dies prosecutos nos esse quod per hanc curam sanctæ Quadragesimæ reparatio quedam homini generis agitur, ut per hoc sacratissimum tempus ^a conditionis nostræ fragilitas,

eum immortalitatis gratiam quam Adam delinquendo perdiderat, Christus indulgendo restituit, ^b et qui contra veritatem comedendo peccaverat, hic secundum præceptum jejunando justificet. Nam hæc est omnis causa Christianitatis et fidei, ut salvetur quod perierat, revocetur quod erraverat, quod jam occiderat ^c renascatur. Nam princeps utique generationis offensio secundæ facta est natiuitatis occasio, et ex illius ^d predicationis delinquentia justificationis hujus exstitit gratia. Non enim opus fuerat in homine renasci denovo, si quod fuerat non perisset. Sed dicit aliquis : *quæ habetur in numero, ut errans propriis adportetur humeris.*

^a Cod. Casin. cum super morum nostrorum alacrem conversationem letus incedit.

^b Idem cod., turbare conantur. Cum enim...

^c Idem cod., Dicitur autem ei a Domino : Non tentabis sanctos, etc., putas, senties tanquam, etc.

^d Idem cod., tunc nos facimus.

^e Idem cod., omittit tu.

^f Idem cod., nostrarum meminit animarum.

^g Idem cod., Per numerum enim capillorum.

^h Idem cod., annumerat.

ⁱ Idem cod., Usque adeo habetur amor pro illa,

ⁱ Idem cod. legit : cuiusquam obliviscatur Deus. Omnium meminit, etc.

^k Cod. 169, olim edil. metrop. eccl. Flor., conditio nostræ fragilitatis innovatur.

^l Idem cod., et qui contra veritatem.

^m Idem cod., renascatur. Renascatur, inquam, de novo, non nascatur.

ⁿ Idem cod., ex illius orationis delinquentia.

Potuit Deus homini quæ per Adam contracta fuerant sic indulgere peccata, ut renasci eum denno necesse non esset. Audi igitur, et intellige rationem: Deus, sicut scimus, verax et justus est, nec potest aliquando mentiri. Cum ergo Adam plasmasset, et in paradiso legem ei hujusmodi statuisset, ut de ligno sciendi bonum et malum penitus non gustaret, quæ die^a cum gustasset morte eum esse moriturum; igitur homo cum mandato hujusmodi teneretur, præteriens mandatum, incurrit in legem, et mortem quam Deus prædixerat prævaricatione quasivit. Ergo sicut diximus, quia impossibile est Divinitatis statuta convelli, et homo laqueum legis incurrit; ideo ei absque nativitate altera non oportuit indulgeri, quia solvi præceptorum ordo non poterat, sed renasci hominem voluit, et alterum quodammodo fieri, et quia non poterat legis mutari sententia, mutaretur legi addicta persona, scilicet et in uno eodemque homine alterum conditio stringeret, alterum gratia liberaret, vetustus satisfaceret severitati, novus accresceret bonitati, quatenus et præceptum vim suam retineret in homine, et hominem census alter erueret. Qui enim renascitur prioris generationis implevit conditionem, **441** secunde nativitatis sumit originem; qui, inquam, renascitur, finivit esse quod fuerat, incipit esse quod non erat, mortuus est^b antiquis, innovatus est jam futuris. Quam bonus igitur Dominus noster; sic legem statuit, ut misericordiam non omittat; sic miseretur, ut legis statuta non violet. Tanquam justus enim exsecutus est sententiam, tanquam mise-

ricors largitus est veniam. Nam quod morimur, detrelli prioris statutum est; quod resurgimus, muneris sequentis est donum. Igitur, fratres, vobis catechumenis loquor: festinate^c ad secunde nativitatis gratiam, ut in vobis finiatur Adam, Christus incipiat: vacuetur mors, vita succedat, aboleatur austeritatis sententia,^d innovationis gratia subsequatur; aboletur enim severitas judicantis, cum renovatione intercedente Deum suum sententia non agnoscit. Cæterum nisi mutatus fuerit vetus homo noster, et sequatur novam personam pœna præcepti, nec conditionem **442** mortis vitare poterit, qui non confugerit ad conditionis auctorem. Ait enim Christus Dominus: *Nisi credideritis quia ego sum, in peccatis vestris moriemini* (Joan. viii). (Sic autem credimus Christum, sicque nos gratiam fideliter induamus, verum esse quod dicit: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua* (Joan. iii), et reliquis. Induamur ergo Domino; tam gratia, quam præceptis; mors enim eos non retinebit, cum Adam^e viderit, cum Christo esse, qui vita est. Præcepta, inquit, ejus ante omnia conservemus, et præcipue de jejuniis Quadragesimæ. Sicut enim plerique, quibus cum hic jejunandi sacratissimus numerus indicitur, interpositis hebdomadis divinitus statutum tempus violant comedendo, non intelligentes quod non minoris prævaricationis contra interdictum gustando rei sunt, quam ille Adam qui contra vetitum manducavit, sed illius prævaricationes Christi redemit passio; istos quis redimet, qui prævaricatores sunt post Domini passionem?

SERMO XVIIII.

De Quadragesima IV.

ADMONITIO.

Cum in codice Taurinensi hic sermo reperiatur num. 28 *De Quadragesima*, subsequens vero in duobus manuscriptis mox laudandis repertus ad hunc eundem referatur, utrumque sancto Maximo nostro adjudicavimus. Monere non omitimus editores eximios operum sancti Augustini monachos S. Mauri in appendice sermonum eundem posuisse sub num. 145 *De Quadragesima IV.* colum. 189 edit. Antwerp. an. 1700, ubi iudicium Verilini et Vindingii recensentes, non repudiandum dixere. Lovanienses dubitarunt utrum S. Augustino ascribendus foret; et iure quidem ac merito, cum Maximiana dicendi ratio potius eluceat quam Hipponensis episcopi. In codice Taurinensi adnotatur sermonem 27 *De Quadragesima* deesse.

ARGUMENTUM. — Merito quadraginta dierum numerum custodire debemus jejuniis, quem per exempla Moysis, Eliæ Christique Salvatoris legitimus consecratum. Qui abstinemus nos a carnibus; et jejunamus a cibis, imprimis peccata fugimus, et a vitis jejuniis, bonisque operibus serviamus.

Omne vitæ nostræ tempus stadium quoddam debemus putare virtutum, et ad cœleste bravium tota mente contendere. Sed hoc præcipue in Quadragesimæ diebus implendum¹, qui abstinentie ac jejuniis dedicati, tantum nobis ad virtutem animi conferunt,

quantum et de corpore voluptatem² depellant. Est autem legitimus numerus ille jejunii, et qui³ in sanctis celebratur exemplis. Moyses legem accepturus a Deo, quadraginta dies atque noctes absque cibo potuque transegit, et ad suscipiendam Domini voluntatem jejuniis preparatus est. Elias post quadraginta dierum jejunia, curru igneo ad suprema cœlorum de hoc mundo translatus est. Ipse quoque Dominus ac Salvator noster quadraginta diebus jejunans de diaboli tentationibus triumphavit, ut ad prædicationem

^a Cod. 169, olim ædil. met. ec. Flor., quæ die autem gustasset.

^b Idem cod., mortuus est antiquis, et innovatus jam futurus.

^c Idem cod., ad secunde nativitatis veniam.

^d Idem cod., nativitatis gratia subsequatur.

^e Idem cod. aboletur enim severitas judicantis, cum in novitate reverentiam sententiam non agnoscit. Cæterum nisi mutatus fuerit vetus homo noster, et sequatur novam personam, nec penam peccati, nec conditionem mortis vitare poterit, qui non confugerit ad conditionis auctoritatem. Ait enim, etc.

¹ Idem cod., Si autem crediderimus Christum, si ejus gratiam nos fideliter induamus, verum est, quod dicit: nisi quis, etc.

² Idem cod., cum Adam vixerit cum Christo, qui vita est. Præcepta, inquam, ejus ante omnia conservemus, et præcipue dies jejunii Quadragesimæ.

³ Idem cod., sed illam prævaricationem Christi redemit passio.

¹ Edit. Maur., implendum est.

² Ead. edit., decerpunt.

³ Ead. edit., his sanctis celebratur, etc.

Evangelii jam victor accederet. Merito vero etiam nos hunc dierum numerum custodire debemus jejuniis, quem per talia exempla legimus consecratum. Celebremus ergo dies cum omni alacritate mentis ⁴⁴³ et gaudio, et eos omnibus epulis et corporalibus deliciis preferamus. In his enim precipue diebus ad implendam Domini voluntatem accendamus, quando maxime per abstinentioniam voluptas carnis extinguitur. Tunc enim ad Dominum, et ^a ad ejus futura promissa mens purior festinat, cum nulla crapula, nulla cibi ac potus satietate crassatur. Unde et Salvator in Evangelio dixit: *Attendite itaque vobis, ne graventur corpora vestra in crapula et ebrietate, et cogitationibus secularibus, et superveniat in vos dies illa* ^b *repentina: tanquam laqueus enim superveniet universo mundo; et nemo effugiet* (Luc. xxi). Sed et illa est Quadragesimæ diebus grandis utilitas, quod dum etiam a licitis abstinemus, magis ac magis admoneamur illicita vitare. Qui enim abstinemus nos a carnibus, quibus aliis diebus uti licet; ^c qui nos abstinemus a vino, quo moderate uti licet; qui ergo ista vitamus, quæ aliquando licent, imprimis peccata fugiamus, quæ omnino ^d non licent. Itaque si volumus jejunare a cibis, ante omnia jejunemus a vitulis. Quid enim prodest ^e pallidum esse ^f jejuniis, si odio et invidia livescas? Quid enim prodest vinum non bibere, et iracundiæ veneno inebriari? Quid prodest abstinere a carnibus ad edendum creatis, et malignis obtrecta-

tionibus fratrum membra lacerare? Quid prodest, si abstinemus ab his quæ aliquando ⁴⁴⁴ licent, et faciamus illa quæ nunquam licent? Deus enim illos honorat et diligit qui illicita fugiunt. Sic ergo, ut dixi, jejunemus a cibis, ut multo magis jejunemus a vitulis, ut sanctorum ^g morum ubertate saturemur, ut et in futuro mereamur ipsorum operum retributione satiari, sicut in Evangelio legimus: *Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur* (Matth. v). Illam enim compensationem magis eligere debemus, ut ^h cibis quibus nos abstinemus, eos pauperibus ac debilibus largiamur; secundum illud quod scriptum est: *Beati qui contenti sunt esurire, ut alii reficiantur*. Satis Deo acceptum est munus, quando indigens saturatur, quando nudus vestitur, quando ira non persequitur, et iracundiæ tempus non reservatur, quando malum pro malo non redditur. Tunc grata sunt Deo nostra jejunia, si illi qui de necessitate jejunant, reficiantur a nobis. Tunc enim illam Domini sententiam audire merebimur: *Amen dico vobis, quandiu fecistis uni ex minimis istis, mihi fecistis* (Matth. xxv). O benignissimum Dominum ad edomandam hominum avaritiam, qui sibi dari dicit quod vel minimo pauperi donatum fuerit! Vobis autem, fratres, præstet Domini misericordia ⁱ ut jejuniis et elemosynis, bonis operibus serviatis, ut ad æternam veram vitam vos perducatur ipse qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XIX.

De Quadragesima V.

ADMONITIO.

Ad auctorem superioris sermonis hunc pertinere docuerunt monachi S. Mauri in appendice serm. S. Augustini, pag. 182 edit. Antwerp. 1700. Fatentur fuisse Ambrosio a veteribus editoribus attributum, ejusdemque Patris sententias aliquas complecti; attamen ne huic, neque Augustino adjudicant, quia neutrius stylum in eo inveniunt. Cum autem præter dicendi similitudinem appareat colligatio cum superiore sermone, et accedat testimonium codicis Taurinensis, ubi ita inscribitur: *Item de Quadragesima sermo VI, et codicis etiam x Laurentiani Plut. xiv, pag. 275, satis explorata est ratio, cur et hunc sancto Maximo ascribamus.*

ARGUMENTUM. — *Causam indicti a Christo jejunii fuisse S. Maximo arbitratur, ut immortalitatis gloriam, quam primus Adam per intemperantiam amisit, secundus Adam Christus per abstinentioniam repararet; ac multa profert de Adamo, de Christo, de Eva, de Maria virgine, de deserto.*

Si bene retinet vestra dilectio, fratres carissimi, superiori dominica prædicavimus quod sanctam Quadragesimam abstinendo ipse Dominus consecraverat, et tot dierum noctiumque curriculo cibum omnino non capiens, unum ac solidum jejunii ¹ corpus effecerit, quo in totum non observare ² sacrilegium est: ex parte violare peccatum est. Hoc enim facit causa salutis nostræ, ut rem utilem non solum doceret verbis, sed etiam exemplis instrueret; ut iis quibus ad fidem currimus, ad abstinentioniam gradere-

³ mur. ⁴⁴⁵ Sed videamus quæ causa fuerit, ut jejunia Salvator indiceret, et ipse sibi primum, ut bonus humani generis medicus jejunaret. Bonus enim medicus poculum quod ægro daturus est prior gustat, ut peritiam artis suæ ante se ⁴ ipse demonstret, ei experimentum æger accipiens securus sit de poculo, securior de salute. Deinde quo loci hoc ipsum tempus jejunii procuravit. Dicit enim evangelista abstinuisse Dominum quadraginta diebus et noctibus in deserto. Arbitror itaque causam hanc esse jejunii, ut quia primus Adam in paradiso constitutus per intemperantiam gulæ gloriam immortalitatis amiserat, eandem immortalitatem secundus Adam Christus per abstinentioniam repararet. Et quia contra mandatum Dei gustans de interdicta arbore peccatum mor-

^a Edit. Maur. omittit ad.^b Ead. edit., dies illa tanquam repentina: tanquam, etc.^c In ead. edit. omittuntur, qui nos abstinemus a vino, quo moderate uti licet.^d Ead. edit., nunquam licent.^e Ead. edit. interjecta habet alia: Quid enim prodest vacuare corpus ab ecicis, et animam replere peccatis.^f Ead. edit., jejuniis.^g Ead. edit., sanctorum operum.^h Ead. edit., ut a cibis.ⁱ Ead. edit., ut ei jejuniis et elemosynis in bonis, etc.¹ Alias, tempus.² Cod. Laur. x, totum non observare sacrilegium est.³ Idem Cod. Laurent., ipse in te demonstret.

tis inciderat, nunc secundum mandatum Domini jejuna vite iustitiam mereretur. Hoc enim egit Saluator, ut fisdem vestigiis quibus admissa fuerint delicta, purgentur, hoc est, quia homo manducando deliquerat, corrigat abstinendo: vel quia epulando mulierem cognoverat, nunc eandem jejunando despiciat. Adam enim Evam nonnisi intemperantia procurante cognovit¹. Quandiu autem mansit in illis intemerata parcitas, mansit et impolluta virginitas: et quandiu jejunaverunt ab interdictis epulis, tandiu et a pudendis jejunavere peccatis. Fames enim amica virginitatis est, inimica lascivie. Satisfactio vero castitatem prodigit, nutrit illecebram. Igitur, sicut dixi, hoc agit Dominus iis praeiudiciis quibus homo obnoxius peccato fuerat liberetur. Propterea namque per omnia secundum similitudinem Adae, omnia homines peccata dissolveret. Adam enim de terra virgine natus est, et Christus de Maria virgine procreatus. Illius maternum solum nec dum rastris scissum fuerat: istius maternum secretum nunquam concupiscentia violatum. Adam Dei manibus plasmatur et limo, Christus Dei spiritu formatur in utero. Uterque ergo oritur a Deo Patre, uterque virgine nascitur matre, uterque, sicut evangelista dicit, Filius Dei est: sed Adam creatura Dei est, Christus vero substantia. Hoc ergo agit Dominus, sicut Adam secundus, ut quod prior homo manducando perdidit, hoc alter jejunando recipiat, ac legem in paradiso abstinentia datam in deserto custodiat. Sciebat enim praeceptum Dei non unius loci legem esse, sed mundi.

446 Non enim interest Divinitatis mandatum, utrum domi an in agro custodias, cum ubique sit qui praecepit. In deserto itaque Salvator implet mandatum Dei, et tibi Adam salvaret errantem, ubi fuerat de possessione paradisi deiectus. Adam enim expulsum de paradiso inculi mundi deserta sustinuit. In deserto ergo primum homini salus refunditur, ubi non sunt epulae, ubi desunt deliciae, ubi (quod est

A omnium malorum causa) deest et mulier. Poterat enim Adam inter illas paradisi inconcussas stare delicias, si Eva ibidem cum diabolicis * illecebris non fuisset. Conveniens ergo est desertum salutis, ubi non est Eva, quae persuadet, non est mulier quae blanditur. Videte rem miram, in paradiso cum Adam diabolus decertat, in deserto cum Christo diabolus dimicat, ubique insidiatur homini, ubique congregitur. Sed ubi mulierem invenit, vincit: ubi mulierem non invenit, victus abscedit. Formam igitur dedit nobis Deus in hoc facto, ut juniorum tempore tanquam desertum habitantes abstineamus epulis, voluptate, muliere, ne conjungatur nobis Eva, ne nos a casta observatione illecebrosa persuasione subvertat. In deserto enim quodammodo videtur habitare, qui

B Quadragesimae tempore jeunus et castus est. Desertum plane quoddam ipsum corpus est Christiani, cum non repletur cibis, non poculis irrigatur, sed arentis inedia aqualore negligitur. Desertum, inquam, est corpus nostrum, cum abstinentia marcescit calor, sili pallor obducitur, et contemptu rerum totius hominis species inculta sordescit. Tunc Christus Dominus habitat desertum pectoris nostri, cum nostram terram squalidam, ac sili aridam esse reperit, secundum quod ait propheta David: *Sicut in terra deserta, et inopia, et iniqua, et sic in sancto apparui tibi (Psalm. LXXI)*. Aliiter enim sicut in sancto ei apparere non possumus, nisi terra corporis nostri fuerit deserta mundanis * deliciis, invidia diabolicis concupiscentiis, et iniqua libidinis illecebris. Tunc habitans Salvator hoc desertum corporis nostri omnes ibi diaboli factiones exsuperat, et secretum ac securum a cogitationibus saeculi esse suum facit habitaculum, ut deinceps nos intra nosmetipsos velut in solitudine constituti nonnisi ceterum respiciamus et terram, hoc est non cogitemus alium, nisi coelestis regni Dominum, et terrenae resurrectionis auctorem.

SERMO XX.

De Quadragesima VI.

ADMONITIO.

447 Computares esse codices video in quibus hic sermo sancto Maximo ascribitur: Vetreanos scilicet tres 1268, 1261 et 6452; Casinensem 117 pag. 209 a tergo, Laurentianum 167 pag. 157 a tergo bibl. olim. editi. in eccles. Florentinae, Vallicellianum XIX, Lectionarium Brixienae Ecclesiae pag. 298, et CLIN pag. 166 bibl. Sancti Marci Venetiarum. His addi poterit codex Remigianus, cujus monachi Sancti Mauri in appendice sermonum sancti Augustini pag. 180 edit. Antuorp. 1700 dubii de auctore sermonis meminerunt. Cum igitur codici Taurinensi sancto Maximo hunc sermonem num. 29 cum titulo: *Item de Quadragesima* asserenti plures alii codices optimae fidei consonent, iure ipsi tribuendus est. Si quis vero dicendi formam scrutari velit, nihil Maximo inconveniens offendet; quin imo ejus ingenium in optimo sacrarum Scripturarum usu admirabitur. Exstat in cod. Perus, absque auctoris nomine.

* In edit. Antuorp., *insidiis*.

* Cod. Laurent., *sicut in sancto Spiritu*.

* Idem eod., *mundanis deliciis*.

¹ Hoc sibi vult Maximus Adamum, et Evam post peccatum seu post esum fructus vetiti, coivisse. Qua de re confer S. Augustinum, lib. IX de Genesi ad

Litt., capp. 3 et 4, et S. Thomam Sum. theol. I, quest. 97, art. 2, ad 2 et ad 3 argum.

ARGUMENTUM. — Sanctus et salutaris Quadragesimæ cursus est, quo iudex adducitur ad misericordiam, peccator ad penitentiam, justus ad requiem. Mysticus est quadragenarius numerus.

Hos sanctæ Quadragesimæ dies, fratres * carissimi, debemus omni veneratione suscipere, nec longiorem numerum hujus temporis fastidire : quia quanto plures ^b dies jejunii, tanto major est causa remedii; quanto ^c prolixior abstinentiæ cursus, ^d tanto redemptio copiosior est salutis; quanto austerior cura vulnerum, tanto medicina salubrior est peccatorum. * Deus enim, qui nostrarum est medicus animarum, congruum tempus instituit, quod et justis ^e satis ad orandum, et peccatoribus sufficiat ad rogandum, ^f illis requiem postulandis, his veniam deprecantibus. Congruum enim tempus est Quadragesimæ, ^h nec breve est ad exorandum, nec longum est ad promerendum. Quadraginta enim dierum jejuniis quævis iniquitas peccatoris ⁱ exorari potest, et quantavis severitas iudicis mitigari. ⁴⁴⁸ Illi longum et fastidiosum forte sit tempus, qui nec orat de culpa, nec sperat de venia. Desperatio enim nec confiteri de scelere, nec indulgentiam novit sperare de iudice. Sanctus igitur et salutaris Quadragesimæ cursus est, quo ^j iudex adducitur ad misericordiam, peccator ad penitentiam, justus ad requiem. His enim diebus solito amplius et divinitus miseretur, ^k et delinquentia deprecatur, et justitia promeretur. Patent enim omnia, et cæli ad indulgentiam, et peccator ad confitendum, et lingua ad postulandum. Salutaris, inquam, et mysticus est quadragenarius numerus. Nam primum cum mundi ^l faciem iniquitas hominum possideret, tot die-

rum curriculo, Deus effusus de celo imbribus, universam terram diluvio superfludit. Vides ergo jam illo tempore mysterium in figura dispositum. * Nam sicut tunc, ita nunc quadraginta diebus miseretur ad hominem purificandum. Quoniam et illius temporis diluvium misericordia dicenda est, quo iniquitas oppressa est, et justitia conservata. Pro misericordia enim factum est * ut justi evaderent, et injusti amplius non peccarent. Pro misericordia plane ⁴⁴⁹ * videmus illud fuisse diluvium quo, veluti baptismo ^p quodam, totius mundi facies est innovata : scilicet ut qui perditorum hominum scelere sordebat ad crimina, beati Noe habitatione floreret ad gratiam; et qui iniquitatis erat ^q prostibulum tunc, modo fieret domicilium ^r sanctitatis. Diluvium, inquam, illud hujus nostri fuit similitudo baptismatis. Hoc enim tunc gestum est quod nunc agitur : hoc est, ut, exuberantibus aquarum fontibus, periclitarentur vitia, et justitia sola regnaret; mergerentur in profundum peccata, sanctitatis vicina celo portaretur. * Tunc enim, sicut dixi, hoc agebatur quod nunc agitur in Ecclesia Christi. ^s Nam sicut Noe arca, submersis omnibus vitis, peccatorum adulta ferebatur, ita baptismatis fonte celo vicina portatur Ecclesia, et deletis omnibus superstitionibus idolorum, illes regnat in terris, quæ de Salvatoris arca procedit. Sanctum ergo et sacramtum Quadragesimæ tempus est, quod statim ab initio cepti inter justos injustoque discernere, bonos a malis quodam judicio separare. Quod quidem similiter fieri etiam in hac nostra Quadragesimæ observatione perspiciamus. Nam per hos quadraginta dies separantur mali a bonis; hoc est luxuriosus a casto, a jejuno ^t intemperans, a Christiano genti-

* Cod. Vat. 2268, fratres dilectissimi, debetis, etc.

^b Codd. 115 Venetus supra cit., Perus. et Casin. legunt : quanto plures sunt dies, etc. Cod. Vat. 4951, quanto plures sunt dies jejunii, tanto majores sunt causa remedii.

^c Cod. Vat. 1268, quanto est prolixior.

^d Cod. Vat. 4951, tanto redemptio copiosior est salutis.

^e Hæc verba desunt in cit. cod. Venet.

^f Idem cod. Venet. legit satis sit exorandum. Vocem sit addunt etiam. codd. Vat. 1268, 6452, et Casin. 117.

^g Codd. Vatic. 1268, 6452. Vallicell. xix, Casin. et Perus. 2, illi requiem postulantibus, hi veniam deprecantibus.

^h Cod. Vat. 1268, quia nec breve, etc.

ⁱ Cod. Vat. 1268, quævis iniquitas peccatoris deletur, et quantavis severitas iudicii mitigatur. Cod. Vat. 4951 omittit vocem quævis. Cod. vero Perus. 2, quævis iniquitas peccatoribus exoratur.

^j In cod. Venet. omittitur iudex, et legitur : quo adducitur ad misericordiam peccator per penitentiam, justus ad requiem; ita Vat. 4951 et Perus. 2; Codd. vero Vat. 6452 et Casin. 117, quo adducitur ad veniam peccator per penitentiam, etc.

^k Cod. Navarr., et diligentia deprecatur. Remigianus vero, et deprecatio justæ requiem promeretur. Idem codex Venet. habet solito amplius et divinitus miseretur delinquentibus, et deprecatio justæ requiem promeretur. Patent enim omnia et cæli ad indulgentiam, et peccator ad veniam, et lingua ad postulandum. Codd. Vat. 1268 et Perus., et cæli ad indulgentiam. Cod.

Vat. 6452, et cæli ad inaugurantem, et peccatum ad confitendum, et lingua ad postulandum; cui consonant codd. Vat. 4951 et Casin. 117.

^l Cod. Urbev., Nam primum cum mundi fabricam iniquitas.

^m Ita cod. Venet., Nam sicut quadraginta diebus tunc pluit ad purgandum mundum; ita et nunc quadraginta diebus miseretur, ad hominem, etc.

ⁿ Ita cod. Venet.; Vat. 4951 et 6452, ut et justi evaderent, et iniqui amplius non, etc.

^o Cod. Perus. habet ridimus pro videmus.

^p Cod. Vat. 4951, quondam pro quodam.

^q Ita duo mss. codd.; et editi purgatorium. Remigianus autem, Laurentianus, Venetus, et fere omnes alii huc usque cit. mss., pyraterrum.

^r Cod. Venet., pietatis pro sanctitatis.

^s Cod. Vat. 1268, Modo enim, sicut dixi, hoc agitur in Ecclesia Christi. Cod. vero Vat. 4951, Modo enim, dixi hoc, quod nunc agitur in Ecclesia Christi.

^t Cod. Venet., Nam sicut Noe arca submersis omnibus vitis peccatorum, ita, etc. Cod. Vat. 1268, Nam sicut Noe salvatur arca submersis omnibus vitis peccatorum, ita abluta baptismatis fonte celo vicina portatur Ecclesia, etc. Cod. Vat. 4951, Sicut ergo Noe arca, ita submersis omnibus vitis peccatorum baptismatis fonte celo vicina portatur Ecclesia, et deletis omnium superstitionibus idolorum, etc. Cod. Vat. 6452, Modo enim sicut dixi : hoc quod nunc agitur in Ecclesia Christi. Sicut Noe arca submersis omnibus vitis peccatorum, ita baptismatis fonte celo vicina portatur Ecclesia, etc.

^u In Remigiano ms. cod., prandens.

lis; separator, inquam, malus a bono, hoc est peccator a iusto, diabolus a sancto, hæreticus a fidei. Relictis enim his omnibus ad similitudinem diluvii, tanquam in 450 naufragio sæculi, sola ad instar arce illius in altum cum suis virtutibus elevatur Ecclesia. Nam et nos, etsi peccatores, ad imitationem S. Noe annuntiamus vobis mundi futurum esse exitium; et illos tantummodo dicimus * periculum evasuros, quos triplex arca intra se gremio religionis incluserit. Triplex enim arca est Ecclesia, quia Trinitatis continet sacramentum. Nam cum dicit Scriptura bicameratam et tricameratam eam fuisse, utique demonstrat triplici Divinitatis illam gratia esse distinctam. Annuntiamus igitur, sicut Noe, mundi futurum esse naufragium, et ad hanc domum confugere omnes homines admonemus. Et sicut Noe filios

A suos in arca recepit, ita et nos filios nostros optamus in ista arca suscipere. Quisquis enim in hac domo vult habitare nobiscum, hoster est filius. Sed dicit aliquis, S. Noe prædicationis vocem in Scripturis minime esse descriptam. Audi igitur, Noe etsi tacebat voce, opere loquebatur; silebat lingua, fabricatione clamabat. Nam utique cum operaretur opus novum, et nulli aliquando compertum, admonerat cunctos novis periculis nova tabernacula præparari. Loquebatur ergo opere ^b, et dicebat illud evangelicum Domini dictum: *Si mihi non creditis, operibus credite* (Joan. x), et credendo periculum evadere poteritis, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui vivit et regnat cum Patre et Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XXI.

De Quadragesima VII.

ADMONITIO.

451 Superiorem excipit in codice Taurinensi hic sermo, quo in codice inscribitur: *Item et de Quadragesima sermo XXXIX.* Atque adnotatum in eodem codice est, sermones 30, 31, 32, 33 et 34 intercidisse. Jam vero hic, quem proxime damus, in appendicem ad tomum V operum S. Augustini aum. 144 reiectus fuit a monachis Benedictinis congregationis S. Mauri. Hi neque Ambrosio, neque Hieronymo, neque Augustino tribuendum arbitrantur; nec tamen docent cuiam demum acceptus referri debeat. Ut autem Maximo ascribamus nos movet codicis Taurinensis, cujus paulo ante meminimus, auctoritas. Quanquam illud etiam accedat, ab eo auctore hunc compositum videri, a quo perscriptus est quartus *De Quadragesima*. Quartum autem a nobis editum *De Quadragesima* Maximo esse adjudicandum ostendimus.

ARGUMENTUM. — *Propositis exemplis sanctorum virorum S. Maximus fratres ad jejunandum hortatur; sed ut jejunia plena sint, inquit, misericordie pinguedine saginentur.*

Adest nobis venerabile ^a et medicabile tempus Quadragesimæ, carissimi, per quod jejunantes peccatorum nostrorum vulnera curare debemus. Quantum sit ergo bonum jejunii ^d, exemplis additis disseramus. Moyses primus quadraginta diebus ac noctibus cum jejunasset, legem Domini ^e meruit accipere: impetraverunt enim unius hominis jejunia quod totius populi saturitas desperaverat. Advertamus ergo quanta sit inter jejunium et saturitatem distantia ^f. Moyses, qui jejunavit, Dominum vidit. Populus, qui manducavit et bibit, idola fabricatus est (*Exod. xxxiv*). Sed quid de Moysæ et Israelitica multitudine loquar? Princeps ille humani generis Adam (*Gen. iii*), quando jejunavit, ^g Domini servans mandatum in paradiso fuit. Ubi vero comedit, ejectus est de paradiso; et qui in paradiso Dei virgo fuerat, ejectus de paradiso cognovit uxorem. Semper enim juncta est saturitati ^h luxuria. Ejecit ergo nos de paradiso cibus, reducat esuries, reducat jejunium. ⁱ Diximus quid S. Moyses meruit jejunando, deinde et cunctos videamus. S. Elie jejunanti etiam elementa famulata sunt. Hic

B denique tribus annis et sex menses cælum ^j clausit (*IV Reg. i*). Ad hujus vocem etiam supernum descendit incendium. Et cum eum Jezabel regina vellet occidere, et 452 fessus sub arbore frondosa jaceret in solitudine, angelus ad eum mittitur, et dicit ei: *Sume paululum panis et aquæ* (*III Reg. xix*). Videte quanta sit Dei clementia erga jejunantes, carissimi. Non sufficebat quia angelum ad jejunantem Dominus miserat qui eum ut cibum sumeret ^k juberet, sed etiam præcepit ut longius fugiat persequentem. Ait ergo: *Sume paululum panis et aquæ*. Quadraginta enim dierum jejuniio perrecturus erat per desertum usque ad montem Sina. Nunquid enim Dominus, qui cælum et ^l terras fecit, cujus omnis est creatura, non potuit in eremo per angelum prandium mittere, sicut Daniël in lacum leonum per Abbauc misit? Sed sciebat Deus prophetam suum tentantem diabolum aliter superare non posse, nisi jejunii eruditus insidiantis inimici tentamenta repelleret. Daniel quoque (*Daniel. xiv*) ille futurorum gnarus, et adventus Domini conscius, et eversionis Jerusalem manifestissimus prædicator, ideo vir desideriorum appellatus est, quia panem desiderii non comedit et potum concupiscentiæ non bibit, quia magis Christum quam epulas desiderabat. Joannes quoque præcursor Do-

^a Cod. Perus. 2, periculis evasuros.

^b Cod. Urbevet., Loquebatur ergo opere Domini dicentis: *Si mihi non creditis, operibus credite*. Hic desinit sermo in cod. Urbevet. et in cod. Venet.

^c Edit. Maur., et medicinale Quadragesimæ tempus.

^d Eadem edit., Quantum sit ergo bonum jejunii quantumque gratia conferat brevi sermone exemplis additis disseramus.

^e Eadem edit., accipere meruit, per quam populus

imperaret. Impetraverunt.

^f Ead. edit. addit inter ventrem vacuum et pulmone apulis astuantes. Moyses ergo, qui, etc.

^g Ead. edit. omittit Domini.

^h Ead. edit., lascivia.

ⁱ Ead. edit., Diximus ergo, etc.

^j Ead. edit. legit clausit: ad cujus vocem, etc.

^k Ead. edit., admoneret.

^l Ead. edit., qui cælum et terram fecerat.

mini locustis in eremo et agresti melle nutritur, non animalium carnibus, non volucrum suavitatibus pascitur. Poterat utique juxta Jordanem positus piscium sibi exhibere delicias, sed penitentiam prædicaturus rigorem jejunii exemplo suo magis debuit et factis ostendere quam voce. In Evangelio (*Matth. xvii*) quoque, cum quidam demone plenus Domino fuisset oblatas, quem apostoli curare **453** nequiverant, interrogantes audiunt a Domino istiusmodi genus non posse ejici nisi orationibus et jejuniiis. Videte ergo, fratres, quanta sit jejuniorum virtus, ut id facere jejunia valeant quod apostoli nequiverant. Omitto cætera; sed unusquisque consideret quanta sit inter jejunium et saturitatem distantia, inter ventrem vacuum et refertum, inter rubentem faciem et ora pallentia, inter os jejunum et labia crapula dissoluta, inter oppressum epulis et inedie tenuitate vigilan-

tem. Non dico hebdomadas, non duplicata, non multiplicata jejunia, sed vel singulos dies absque ciborum nimietate transeamus. Cessent lavacra, vina, vel carnes, non quod creaturam Dei judicemus esse damnamdam; **454** sed qui toto anno nobis vivimus, saltem vel paucos dies vivamus et Domino. Sed jejunia nostra, ut plena sint et sufferta, misericordiam pinguedine saginentur. Demus esurientibus panem nostrum. Nec ^a putemus jejunia sola sufficere ad sananda vulnera peccatorum, nisi ^a in medicamento elemosynæ recreentur. Jejunium ergo tum te castiget, sed lætificet aliterum, et ita fructuosum erunt angustie tue, si alteri latitudinem præsentent. Sic jejunum, ut in alio manducante te prandisse ^a gaudens: *Hilarem enim datorem diligit Deus* (*I Cor. ix*). Nam manducante paupere de bonis tuis, prandet Christus, qui se in paupere esurire testatur. Explicit.

SERMO XXII.

De Quadragesima VIII.

ADMONITIO.

Dolendum profecto est, propter vetustatem codicis monasterii olim de Appannis, majorem hujus sermonis partem legi nullo modo posse; quare diversis in locis multis suis partibus diminutum, quemadmodum accepimus, edere eundem cogimur. Inscriptus ibidem est: *Item et de Quadragesima sermo VII.*

ARGUMENTUM. — *Ex his quæ præstat hic sermo imperfectus, novimus S. Maximum Moysi et Eliæ, nec non Jesu Christi jejunium prædicasse, ut fideles ad jejunandum incenderet.*

Quamvis, fratres, toto vite nostræ tempore ad cœlestem patriam contendere debeamus, id tamen præcipue in his sanctis Quadragesimæ diebus quanta possumus

a nobis est entendum. Quadragenarius autem iste dierum numerus, ut pluries sanctitati vestræ intimavimus, in sacris Scripturis mysticus est atque consecratus. Nostis enim, ut sæpe diximus, S. Moysen, ut scriptas digito Dei tabulas ab illo mereretur accipere, quadraginta dierum et noctium numero ab omni esca abstinuisse et potu. Adjecimus etiam beatum Eliam post quadraginta dierum continuata jejunia curru igneo in cœlum esse translatus. Neque hisce tantum, sed et aliis veteris legis exemplis id demonstravimus. Quinimo ipsius Domini atque Sal-

vatoris nostri exemplum addidimus, qui, ut se ad Evangelii sui præpararet prædicationem, quadragenario dierum noctiumque numero ab omni cibo abstinuit atque potu; unde et de diabolicis tentationibus (*Desunt in originali duo folia; deinde hoc sequitur fragmentum*).

Verum quid prodest homini, si corpus a cibo jejundet, mens autem non jejundet? Quid si a cibis abstineas, et illicita facias? Si pupillum, si viduam persequeris, si

Tunc Deo grata, atque accepta erunt tua jejunia, si alienum reddas quod tenes; si fratri, qui tibi fuit molestus, ignoscas; si ab aliena uxore abstineas, al-pauperibus de his quæ tua sunt largiaris elemosynas (*Desunt in originali quindecim lineæ*). Hæc igitur vobis divina misericordia concedat, ut jejuniiis, elemosynis, sanctisque operibus æternam vitam consequi mereamini. Explicit.

SERMO XXIII.

De Quadragesima IX.

ADMONITIO.

455 Occurrit nobis alter sermo, in quo vestigia antiquitatis codicis abbatie olim S. Dalmatii, ut pluries diximus, agnoscuntur. Plurimis enim lacunis laborat. In originali titulus est: *Item et de Quadragesima sermo XII.*

ARGUMENTUM. — *Dixit auctor de Moysi jejunio, monetque ut illum præ oculis habeamus. Si enim ipse justus et sanctus quadraginta dies jejunando transegit, multo magis a nobis peccatoribus idem jejuniorum numerus in Quadragesima est servandus.*

Sanctæ Quadragesimæ dies, cujus hodie curamus exordium, quomodo Dominus Redemptor noster

consecraverit, quo pacto etiam Moyses atque Elias sub Veteri Testamento sanctificaverint, fratres, jam pluries vobis ediximus. Et revera illis in quadraginta diebus, quibus Moyses atque Elias in veteri lege jejunia sancta servarunt, veluti Quadragesimam jejunasse, atque adeo sancti jejunii quod hodie inchoamus, veluti typum præfigurasse, sanctitati vestræ jam

^a Edit. Maur., sed penitentiam prædicaturus doctrinam rigoris et jejunii, exemplo suo magis debuit docere quam voce.

^b Ead. edit., Maur., ciborum luxuria transigimus.

^a Ead. edit., et suffaria.

^a Ead. edit., Nec putea.

^a Ead. edit. omittit in.

^a Ead. edit., prandisse te gaudere.

alias exposuimus.

Si enim Moyses Israelitici populi dux atque salvator, qui vitam suam immaculatam ita transegerat, ut meruerit pluries cum Domino loqui facie ad faciem, prout solet amicus cum amico suo, quare nos **456** qui innumerabilium delictorum pondere premimur atque aporiamur, jejunia sancta non observabimus? Si ille qui justus erat atque sanctus jejunavit, quare nos, qui iniqui et peccatores sumus, id facere nolumus? Si is qui erat humilis, mansuetus et castus.

cur nos superbi, irati, et incontinentes id facere negligimus? Si denique ille, qui Deum in omnibus et super omnia toto mentis affectu

A quare nos, qui terrena semper sapimus, ad eadem toto mentis affectu

. de his semper cogitamus, de Deo vero nunquam his sancte Quadragesimæ diebus jejuno

Verum quare Moyses quadraginta dierum jejunia sancta servavit, ut legem Dei, inquit sermo divinus, mereretur accipere. (Demum hic in originali tris folia finis autem est hujusmodi.)

Credendo igitur et bonis operibus constanter inhaerendo, periculum quod videmus superare poterimus, prestante Domino nostro Jesu Christo. Explicite.

SERMO XXIV.

De Quadragesima X.

ADMONITIO.

Ex supra laudato codice monasterii de Appannis deprompte sunt hæc S. Maximi sermonis reliquæ, titulus: Item de Quadragesima sermo XII.

ACCURSENTUM. — Adhortatur S. Maximus fideles, ut sibi jejunia indicentes, primum vitia renuntient, impleantque sanctæ miserationis officia.

Quoniam, fratres, hodierna die sacratissima Quadragesimæ curamus initia, de jejuniis Quadragesimæ cum sanctitate vestra.

(Hæc in originali omnino perire, deest præterea integrum folium, nec aliud remanet nisi sequens fragmentum.)

ergo animus præcipue a malis jejUNET. Qui enim corpori suo jejunia sancta devotus indicit primum vitia quibus antea infelix adhæsit renuntiat, pravi cupiditatis fomitem comprimit, Satanae mentis impetus frangit, cæcam libidinem vincit, avaritiæ facies extinguit, latiusque bonis operibus vim dilectionis extendit, atque in alimoniam pauperum pro-

Aprilis patrimonii stipendia largitur. Et tunc quod ardentius optat, **457** certe obtinere poterit, si casto corpore animoque devoto, per sanctæ observationis curam quisquis incedat. Hæc, fratres, sunt quibus homo et refectus cibo frequenter impetrat quod exoptat, et jejuniis majora consequitur premia sanctitatis. Tale jejunium Christum delectat, ad quem nec obtinende temporalis gloriæ, vel cumulandi tantum patrimonium cupiditas inanis accendit; sed urgei semper sincerus religionis affectus, atque devota quanti cum fuerint comitata **458** plenæ pietatis officia, quantum ille valebit, tantum ille proficiet; atque ita agendo præsentem Dominum semper statim habebit atque propitium. Imple ergo sanctæ miserationis officia, et tua sanctitasti jejunia. Vestri nunc, peregrinum hospitio contende suscipere. (Desiderantur hic decem linee.) Explicite.

SERMO XXV.

De Quadragesima XI.

ADMONITIO.

A Gennadio docetur S. Maximum De jejuniis speciali Quadragesimæ, et quod non sit in eo jocandum conclusionem habuisse. Non eundem titulum, sed huic proximum invenimus in duobus celebratissimis codicibus 90 et 99 S. Crucis in Jerusalem, præfixamque sermoni quem nunc prodituri sumus. Habent enim; Item sequentia, et tempore jejuniorum non luxuriandum. In vetustiori 90 est sermo 38, et in altero 99 sermo 36. Nemo enim ignorat verbum luxuriare idem exprimere ac deliciis jocisque vacare. Codex autem Taurinensis, cujus testimonium in confirmationem afferimus hæc utitur inscriptione. Item et de Quadragesima sermo X. Benedictini monachi congreg. S. Mauri hunc sermonem in appendicem serm. S. Augustini num. 146 edit. Antwerp. 1700, pag. 181, retulerunt, monentes eum in quodam Remigiano codice, et in editionibus Ambrosio attribui, et videri ipsi Cesarium sapere, cum is acrius contra venatores exarsit. At quamvis doctissimorum criticorum sententiam plurimi habere frequenter professi simus, his tamen præferendus nobis videtur præstantissimorum codicum et Gennadii consensus. Nihil autem moramur, quod aini de Cesario. Nam complures de eadem re scriptores egisse, satis cognitum perceptumque est.

ACCURSENTUM. — Inutile esse jejuniis quod animam a perditione non liberat S. Maximus docet; eosque imprimis reprehendit qui tota die venationibus dant operam, qui terros flagris cedunt penitusque afficiunt, qui magis canum quam servorum curam gerunt; jejuniis esse ait eis uti atque perfectum, si anima refrenetur a vitis, si prandia nostra fratribus et pauperibus erogemus.

Diximus superiore dominica hoc esse fidei nostræ opus primum, ut horum quadraginta dierum curriculo devotissime jejunemus, et istam esse causam salutis nostræ, si hoc tempore abstinentiæ operam com-

A modernus, atque ideo, fratres dilectissimi, inspicere debemus quæ sit hujus forma jejunii, ut respiciamus quanta sit ejus utilitas. Est enim interdum inutile et inane jejunium, quod licet ventrem et omnia viscera succo saturitatis exhauriat, non tamen acceptum est Deo, quia mentem et intimos sensus minime vinculo iniquitatis evacuat. Quid enim prodest jejunare visceribus, et luxuriare venatibus; abstinere cibis, et errare peccatis; castigare corpus inedia, vinum forte non bibere, et ebrium cogitatione malignitatis incedere? Nisi quod facilius causa est saturi cive tenu-

lenti, quam iniqui pariter et jejuni. Ille enim peccare aliquando desinit, qui ebrius aliquando obdormit; hic autem errare non cessat, qui exercitatus malo, jejuniis semper invigilat; unde inutile et inane est tale jejunium, quod inedia membra debilitat, et animam a perditione non liberat, de quo jejuniis dicit sanctus propheta ex persona Domini: *Ut mihi jejunatis? non tale jejunium elegi, dicit Dominus (Isa. LVII).* An putatis illum jejunare, fratres, qui primo diluculo non ad ecclesiam vigilat, non beatorum martyrum loca sancta perquiri, sed surgens congregat servulos, disponit retia, canes producit, saltus silvasque perlustrat: servulos, inquam, secum pertrahit, fortasse magis ad ecclesiam venire cupientes, et voluptatibus suis peccata accumulata aliena, nesciens reum se futurum tam de suo delicto quam de perditione servorum? Tota igitur die venatibus immoratur; nunc clamorem immoderatum efferens, nunc silentium latenter indicens; letus si aliquid ceperit, iratus si id quod non habebat amiserit: et tanto studio gerit, quasi ideo indictum jejunium fuerit ut venietur. In his ergo luxuriis, fratres, dicite, quis cultus sit Dei, quæ mentis possit esse devotio, qui propterea jejunit, non ut Deo atque orationibus vacet, seu ut tota die otiosus et liber proprias exerceat voluptates? Quamvis igitur, qui ejusmodi es, **459** frater, vespere ad domum redeas, quamvis declinante jam sole manduces, potes videri tardius refecisse, non tamen Domino jejunasse. Nec enim potes videri a voluptatem tuam exercens fecisse Domini voluntatem. Hæc enim voluntas est Domini, ut jejunes a cibis pariter et a peccatis. Abstinenciam indicamus corpori, ut a vitiis magis animam abstinere possimus. Frenum enim est quoddam luxuriantis animæ corpus exhaustum. Quisquis enim jejunat et peccat, lucrum escarum fecisse videtur, non salutis; et parcendo copiis replese cellarium, non mentem saginasse virtutibus. Nonnulli autem immemores præceptorum, ita circa servos suos et subditos sibi potestatem dominationis exercent, ut in his diebus non dubitent flagris eos cadere, poenis afficere, compedibus præpedire; et si forte, cum ad reficiendum veniunt, tardius minister adfuerit, statim eum verberibus lanciare, et prius se satiare servi sanguine quam convivii voluptate. Horum tale jejunium est, quod ideo jejunatum est, non ut Divinitatis misericordiam provocaret, sed ut clamorem familie ingemiscens effunderet. Quisquis autem cupid de Deo misericordiam promereri, ipse debet prior esse misericors. Scriptum est enim: *Qua mensura mensi fueritis, eadem mensura remetietur (Luc. VI).* Et, quod magis dolendum est, Christianus dominus Christiano

A in his diebus servo non parcat, minime respiciens quod si servus est conditione, gratia tamen frater est. Etenim similiter Christum inducit, isdem participat sacramentis; eodem qui et tu utitur Deo Patre, cur te non utatur ut fratre? Sunt enim plerique qui de venationibus redeuntes magis canum quam servorum curam gerunt, et faciunt eos juxta se vel recumbere, vel dormire, quotidianum illis cibum sui presentia ministrantes, qui utrum servi eorum fame moriantur ignorant: et, quod est gravius, nisi diligenter his preparatum fuerit, pro cane servus afficitur. Vides enim in nonnullorum domibus nitidos et crassos canes discurrere, homines autem pallentes **460** et titubantes incedere. Isti ergo miserabuntur aliquando pauperibus, qui minime suis famulis domibus miserentur? Scire igitur debemus, fratres, hoc acceptum Deo esse jejunium, si non solum abstinentia castigemus corpora, sed etiam humilitate animas induamus. Simus ad servulos mites, blandi ad extraneos, misericordes ad pauperes, surgentes primo diluculo ad ecclesiam festinemus, referamus Deo gratias, peccatis veniam postulemus, rogantes præteritis delictis indulgentiam, cautelam futuris; tota die sit nobis assidua vel oratio, vel lectio. Qui litteras nescit, sanctum virum perquirens ejus confabulatione pascatur. Nulli actus sæculi actus Divinitatis impediant; non ludus tabulae mentem avocet, non voluptas canum sensus obducet, non negotii compendium animam aviditate pervertat. Quidquid enim præter mandatum Dei feceris, quamvis abstineas, non jejunas. Hoc est enim salutare jejunium, ut sicut abstinetur corpus ab epulis, ita et anima refrenetur a vitiis. Illud etiam, fratres, ad perfectionem jejunii tendendum non est, ut qui abstinemus, et minime prandemus hoc tempore, prandia nostra fratribus et pauperibus erogemus. Hæc enim est vera justitia, si te esuriendo de cibo tuo pauper saturetur, et tu pro delictis tuis jejunus Dominum rogas, et ille pro te satius exoret. Utrumque tibi proficiet, et tua fames, et saturitas mendicorum. Ceterum, qui sic abstinet, ut nihil pauperibus de suis epulis largiatur, videtur questum suum sibi fecisse jejunium et negotiationem exercuisse parcendo. Ad hoc enim abstulit, non ut placeret Deo, sed ne amplius erogaret; atque ideo bona elemosinam cum jejunio, quasi non quoddam negotiationis genus est, ut tam parca vivat, ut abstinentia sua monachos clericosque præcedat. Nisi hoc interest, quod illi hoc questus causa faciunt, nos salutis: illi pecunie compedio animas macerant, nos propter animarum lucrum nostra corpora castigamus. Explicet.

SERMO XXVI.

De Quadragesima XII.

ADMONITIO.

461 Sermonem hunc, cujus titulus apud Gennadium est *De jejuniis servorum Dei generalis*, in codicibus: qui

* Edit. Maurin., voluntatem.

* Edit. edit., divinorum immemores etc.

* Edit. edit., quasi ideo.

* Edit. edit., sua presentia.

* Edit. edit., erogamus.

eundem S. Maximo adjudicant, *De jejunio et de Quadragesima* inscribitur. Sunt autem illi codices Sangalensis num. 61, S. Crucis in Jerusalem 90 serm. 47, Item S. Crucis 99 serm. 37, et Taurinensis serm. 1 *De Quadragesima*. Agit hic Maximus de recta jejunandi ratione et tempore, quo præscriptum est jejunium, et illud commendat jejunium, non quod aliqui arbitrati suo sibi eligunt, sed quod veri fideles, hoc est servi Dei, institutum in Ecclesia perfecte exsequuntur. Hæc est summa sermonis. Igitur Gennadio consentiunt, qui de *jejunio* et de *Quadragesima* eundem inscripserunt; in ea enim jejunantes non sunt indulgent vanitati, sed Deo per Ecclesiam jubenti obtemperant, et tanquam famuli Christum ducent et præceptorem imitantur. Benedictini monachi congreg. S. Mauri hunc inter sermones Ambrosiano sub num. 25 cit. edit. Paris. an. 1690 ediderunt, multaque de eo, et præsertim de nuncupatione *Quinquagesimæ* non ante sæculum nonum usurpata disseruerunt. Nos fide Gennadii, et descriptorum codicum freti, S. episcopo Taurinensi hunc quoque ascripsimus.

ARGUMENTUM. — *Quinquagesimali improposito jejunio*
S. Maximus scribit contumaciam reum esse qui legem jejunii quadragesimalis divinitus datam rescindit. Improbatur quoque jejunium illorum qui in *Quadragesima* septem dies prædant, et septem jejunant. Unde numerus quadragesima dierum jejunii exordium capit.

Nonnulli Christianorum, fratres, existimantes se divinitatis præcepta religiosius observare, prætermissa devotione Quadragesimæ, cujus hodie curamus exordium, quinquagesimam se facere mentiuntur, cum id neque divinis Litteris jubeatur, neque traditum sit auctoritate majorum. Sola igitur hoc faciunt animi præsumptione, et dum putant se devotius agere, supersticiosius conversantur. Dicit se observare Quinquagesimam qui forte Quadragesimam implere vix possit. Bonum est quidem cunctis temporibus jejunare, sed melius Quadragesimam jejunare cum Christo. Hanc enim Quadragesimam nobis Dominus suo jejunio consecravit. Quod dixi jejunio, non jejunio; unum enim jejunium Domini fuit, qui continuatis quadraginta diebus et noctibus cibum omnino non sumpsit. Quisquis ergo Christianus consecratam jejunando non impleverit Quadragesimam, prævaricationis et contumacie reus tenebitur, quod legem divinitus pro salute sua datam prændendo ipse rescindit. Rescindis enim legem qui exemplum jejunii dominici non custodis. Qualis vero autem Christianus es, cum Domino jejunante, tu prandes? Qualis Christianus es, cum Christo esuriante, tu reficis? Ille pro salute tua famem sustinet, tu pro peccatis tuis **462** jejunare formidas? Dicite enim mihi, interrogo vos, qui in Quadragesima pramletis, si non in conscientia vestris rei estis, quod, abstinente cuncto populo, vos soli contra præceptum Domini devoratis? Si non vobis rubor est cum exitis in publicum, ne quis vobis jejunus occurrat: aut si non cogitatis, cum ad ecclesiam proceditis, quemadmodum pacem episcopo porrigatis, ne forte ipso spiritu oculi vestri vos reprobet? Quod si hæc forte non cogitatis, forsitan vehementer erratis: scire enim debetis cum in Quadragesimæ diebus jejuno pransus occurrit, non bene de illo judicat qui jejunat. Hoc enim ideo dico, quia audio complures, quod gravior est, fideles alternis in Quadragesima hebdomadis abstinere, et consecratum illum dierum numerum gulæ intemperantia violare, hoc est prandere septem dierum curiculo, et septem dierum spatio jejunare. Quibus hoc dico, cur etiam per illos septem dies fraudem sibi

A faciant jejunando, cum illis jejunium tale non prosit?

Quamvis enim abstineat quis certis diebus, quamvis ciborum dulciora alimenta non sumat; non tamen illi accepto fertur Quadragesimæ jejunium, qui non diebus quadraginta jejunat. Pudet dicere, senes et anicula Quadragesimam faciunt: juvenes et juvenulae non faciunt. Omni igitur sollicitudine tempus sacratissimum celebremus, non prætereant nos dies absque jejunio, non nos transeat una hebdomada absque vigiliis. Ille enim facit Quadragesimam, qui jejunando et vigilando ascendit ad Pascha. Nam sicut reliquo anno jejunare præmium est, ita in Quadragesima non jejunare peccatum est; illa enim voluntaria sunt jejunia, ista necessaria; illa de arbitrio veniunt, ista de lege; ad illa invitamur, ad ista compellimur. Sed videamus **463** iste quadragesima dierum sacratissimus numerus unde habere **B** coeperit exordium. Legimus primum in Veteri Testamento Noe temporibus, cum omne genus hominum scelerala iniquitas occupasset, tot dierum numero patefactis cataractis cæli aquarum pluvias defluxisse, et mysterio quodam Quadragesimæ inundatione orbis terrarum facta non tam diluvium quam baptismum contigisse. Baptismus plane fuit, per quod in peccatoribus iniquitas sublata est, Noe justitia conservata. Ita ergo et modo nobis Dominus **C** ad instar illius temporis Quadragesimam dedit; ut constituto dierum numero, patefactis cælis, pluvia nos misericordiae cælestis irroret, et inundatione facta per baptismum lavacri salutaris nos imber illuminet; et sicut tunc factum est aquarum fluctibus, exstingatur nunc in nobis delictorum iniquitas, virtutum justitia conservetur. Ipsa enim quæ sub Noe, et modo vertitur ratio; baptismus enim peccatori diluvium est; consecratio est fidei. Per lavacrum enim Domini salvatur justitia, necatur injustitia: quod in uno eodemque factum videmus apostolo Paulo, qui, priusquam præceptis **D** spiritalibus lavaretur, erat blasphemus, persecutor, et Saulus. At ubi pluvia super eum lavacri cælestis influxit, necatur blasphemus, necatur persecutor, necatur et Saulus; vivificatur apostolus, vivificatur justus, vivificatur et Paulus. Usque adeo autem perdidit veterem cum actibus **E** suis hominem, ut cum moribus mutaret et nomen. Quisquis ergo in hac devotione Quadragesimæ dominica mandata servaverit, necabitur in eo diabolica impietas, apostolica autem resservabitur gratia; et succedens quodammodo ipse

^a Abest a codd. Vallicellano et Lugdun., *Qualis vero . . . tu prandes?*

^b Cod. 89 S. Crucis in Jer., *capit.*

^c In cod. 90 S. Crucis in Jer. *ad.*

^d Id. cod., *spiritalibus.*

^e Cod. 90 cit. omittit *amis.*

sibi, moriur ex ea parte qua peccator est, * vivificatur ex illa parte qua justus est. Videamus etiam si alibi in Scripturis hunc mysticum Quadragesimæ numerum possumus invenire. Legimus quod sanctus Moyses (*Exod. xvi*) in eremo quadraginta annorum curriculo filios Israel **464** cœlesti manna nutrierit. Bonus ergo numerus, qui semper cœlum aperit: bonus, inquam, numerus, per quem iustitia Noe salvatur, et Israel filii saginantur. Unde et nos observemus hunc numerum, et aperiantur nobis coeli, quatenus et pluvia nos gratiæ cœlestis irroret, et spiritualium sacramentorum manna reficiat; instar enim patrum nostrorum, hac observatione Quadragesimæ et iustificamur et pascimur: iustificamur lavacro, pascimur sacramentis. Sed dicit aliquis: filios Israel in eremo quando manna saturati sunt, minime jejunasse. Ego autem dico illos nonnisi abstinentiæ tunc vacasse, atque ideo cœlestis alimonie gratiam meruisse. Primum, quia desertum omne jejunium est; quia anxietas solitudinis concupiscentiam repellit escarum; deinde in eremo unde accurata epulæ? unde vina pretiosa? unde quadraginta

A annorum tempore qualiscunque substantia? Intelligimus ergo jejunasse filios Israel, quia cognoscimus illis escarum copiam defuisse et tunc sumpsisse cibum quando largienti Domino placuisset. Satis autem diu jejunat qui cum Christi voluntate se reficit. Usque adeo vero abstinentia filiorum Israel in eremo placuit Salvatori, ut quorundam etiam inter ipsos intemperantia notaretur; ita ut quisquis avidior duplum mane cibum sibi collegerat, hic hac injuria feriretur, ut non tam cibum sibi inveniretur servasse quam vermes: scilicet ut quia supra moderatam refectionem concupierat, velut stimulis quibusdam conscientie in morem vermium ^b urgeretur. Igitur et nos, fratres, observantes Quadragesimæ quotidiana et moderata jejunia, et tanquam in eremo constituti, nihil deliciarum sæcularium cogitemus, nulla nos cupiditatum corporalium dulcedo sollicitet. Sinus sobrii, sinus casti, habentes quidem conversationem in urbibus, possideamus mente desertum. Si ita abstinentes egerimus, erit ut cœlestis manna reficiamur alimonia, et nullis vermium stimulis compungamur.

SERMO XXVII.

De Quadragesima XIII.

ADMONITIO.

465 Monachi Benedictini congregationis Sancti Mauri in appendice ad extremum totum operum sancti Ambrosii serm. 55, qui est 17 *De jejunia Quadragesimæ*, probabile aiunt esse hunc sermonem deberi Maximo, *cujus et stylus, et in codice Remigiano etiam nomen noscendum præbet*. Remigiano, quem illi laudant, consonat codex Taurinensis, in quo hæc est eidem sermone præfixa inscriptio: *Item de Quadragesima sermo XIII*. Habitus fortasse in dominica Palmarum fuit, ut conjectura se iidem monachi assecutos putant. Nam ea die in plerisque Ecclesiis tradi symbolum competentibus consueverat.

ARGUMENTUM. — *Jejunia ut Elias observantes, adhibitis precibus clausum cœlum competentibus reseremus, clavam Petri, id est fidem sumamus.*

Propitia Divinitate, ecce jam pene transeginus Quadragesimæ indicata jejunia, et præcepta Christi Domini abstinentiæ devotione complevimus. Superest nunc, ut quemadmodum famuli ejus Moyses et Elias hunc sacratissimum numerum observando, gratiam meruerunt; ita et nos hoc ipsum tempus custodiendo mereamur, sitque similis remuneratio in perceptione præmii, quorum similis labor est in observatione jejunii. Elias enim, cum esset clausum humanis iniquitatibus cœlum, et nulla mundanis rebus desuper pluviarum stillaret ubertas, atque omnia longæ siccitatis squalore languerent, et esset fames magna universo generi humano, quoniam enim cœlum pluviam non dabat, nec terra pabulum germinabat, Elias sanctus reseravit jejuniiis suis cœlum, terram orationibus secundavit (*II Reg. xviii*). Illius enim siccitatem convertit in pluviam, hujus sterilitatem resolvit in partum; tanta enim ejus precibus orbem terrarum imbrium largitas irrigavit, ut arida revirescerent, mortua resurgerent, languentia sanarentur. Et ita rebus cunctis fontium quidam meatus infusus est, ut purificatione facta per pluviam * omnium creaturarum vitia lavarentur, atque inundationis illius bene-

C scio totius mundi species innovata consurgeret. Igitur et nos eadem que Elias observantes jejunia, adhibitis precibus clausum cœlum nostris competentibus reseremus; quatenus illos lavacri salutaris imber ^d illuminet. Clausum enim illis est cœlum, quandiu nondum de cœlo Spiritus sanctus adveniens, eorum corda **466** vivificat: siccitatem quodammodo patiuntur, quia nondum gratia baptismatis irrigantur. Laborant etiam fame magna, quoniam velut esurientes, cœlestia sacramenta desiderant. Reseremus ergo illis cœlum, ut adveniente desuper spiritali pluvia, eorum terra lavacri irriguo satietur, et delictorum sterilitate deposita, incipiant fructus germinare virtutum. Etenim cœlestis imber vitia peccatorum diluit, iustitiæ incrementa pandit, decutit aridum concupiscentiæ pulverem, heificat utilem castimonie puritatem, obruit avaritiæ sordidam fœcem, nutrit æternam misericordie largitatem. Sicut enim superveniente Eliæ pluvia, omne pabulum terra produxit; ita et superveniente Christi lavacro, omnem iustitiam anima germinavit. Et sicut illic pluviarum fontes irrigaverunt orbem, ut vivificarentur herbarum mortificata jam semina: ita et fons baptismatis irrigat genus hominum, ut animarum mortificata corda vivifcet. Hoc observantium ista jejunia est meritum, ut orationibus eorum aut innovetur mundus, aut fra-

* Cod. 90 cit., *vivificabitur*.

^b Cod. 90 S. Crucis in Jer., *argueretur*.

^c Codd. Lugdun. et Vallicell., *omnium*; editiones

omnes, *omnia creaturarum vitia*.

^d Cod. Vallicell., *imber mundi*.

tres de novo renascantur. Reserandum igitur compen-
ditibus nostris est celum, quoniam adhuc clausum
est apud illos; clausum est enim celum illis, quo-
niam mysterium nondum pervident Trinitatis. Clauso
enim sibi celo, super celum quid agatur, ignorant:
nec scire possunt que sit Filii Patrisque substantia:
nisi prius mundi elementa transcendierint. Tunc
enim poterit quis Trinitatis aspicere divina myste-
ria, cum celos sua virtute habuerit apertos, sicut
beatus Stephanus martyr reseravit sibi martyrio suo
celos, et stantem vidit ad dextram Salvatorem, se-
cundum quod ipse ait: *Ecce video celos apertos, et
stantem Jesum ad dextram Dei* (Act. vi). Ergo cui
clausi sunt colli, agendum est, ut aperiantur illi,
quatenus super celos Christum possit aspicere; **467**
nam quandiu clausi sunt homini, Christum non po-
test videre regnantem. Quemadmodum autem clausi
celi aperiendi sunt inquire oportet. Puto autem
aliter eos aperiri non posse, nisi claves Petri apostoli
sumpserimus, quas Domino largiente suscepit, sicut
ipse dixit: *Tibi dabo claves regni celorum* (Matth.

A XVI). Imo rogamus Patrum, ut ipse nobis tanquam
bonus janitor regie celestis aperiat. Cum autem ista
clavis sit, diligentius requiramus. Clavem Petri, si-
dem dixerim Petri, per quam celos aperuit, pene-
travit inferna securus, maria calcavit intrepidus.
Tanta enim apostolice fidei virtus est, ut cuncta illi
elementa pateant, hoc est non illi angelice clauda-
tur janux, non portæ prævaleant **468** tartari, non
aquarum fluentia subsistant. Ista autem ipsa clavis,
quam fidem dicimus, videamus quemadmodum con-
stat, et quemadmodum solidata sit. Arbitror illam
duodecim artificum operatione conflata; duodecim
enim apostolorum symbolo fides sancta concepta est,
qui velut periti artifices in unum convenientes, cla-
vem suo consilio conflaverunt. Clavem epim quam-
dam ipsam symbolum dixerim, per quod reserantur
diaboli tenebre, ut lux Christi adveniat; aperiantur
conscientie clausa peccata, ut justitie falgant opera
manifesta. Igitur hæc clavis ostendenda est fratribus
nostris, ut et ipsi tanquam discipuli Petri inferna
sibi reserare et celos aperire consuecant.

SERMO XXVIII.

De Quadragesima XIV.

ADMONITIO.

Non alium, nisi episcopum Taurinensem Maximum hujus fuisse sermonis auctorem, a monachis Maurinis
in edit. Parisien. operum sancti Ambrosii serm. 18 animadversum est cum ex stylo, tum ex cod. Sangal-
loni, ubi serm. 61 ejusdem sancti Maximi præ se fert nomen. Adjungimus codices Sanctæ Crucis in Jeru-
salem 90 num. 33, et 99 num. 22, et Laurentianum x Plut. xiv pag. 250, in quibus titulus est: *De je-
junio*.

ARGUMENTUM. — *Jejunium esse veluti secundum ba-*
ptismum probat S. Maximus. Quemadmodum enim
peccatorum macula per spirituale lavacrum munda-
ntur, et qui illud suscipiunt ad novam vitam re-
nascentur: ita abstinencia conscientiam a peccato-
rum sordibus tergit, et copiam gratiæ celestis imper-
ditur.

Testimonium perhibet sanctus Apostolus de pro-
phetis dicens: *Tempore acceptabili exaudivi te, et in*
die salutis adjuvi te; et subsequitur ipse: *Ecce nunc*
tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis (I Cor. vi).
Unde et ego testiflor vobis, hos esse dies redem-
ptionis, hoc est tempus celestis quodammodo me-
dicinæ, quo tempore omnium vitiorum nostrorum
labem et universa vulnera peccatorum sanare pote-
rimus, si medicum animarum nostrarum fideliter
exoremus, et præcepta ejus tanquam suscepti idonei
minime dispernamus. Tunc enim languidus ægritudi-
nis sue invenit medicinam, si omni sollicitudine me-
dici mandata servaverit: quod si aliud faciat, cum
aliud jubetur, inerescente morbo, non medicus, sed
prævaricator in culpa est. Medicus autem est Domi-
nus noster Jesus Christus, qui ait: *Ego occidam, et*
vivificabo; percutiam, et sanabo (Deut. xxxii). Occidit
enim quodammodo antequam vivificet Dominus. Oc-
cidit enim primum in nobis homicidia, adulteria,
scelera, turpe per baptismum, et sic nos tanquam
novos homines æternitatis immortalitate vivifcat.

C Morimur ergo peccatis, videlicet per lavacrum: re-
generamur autem vite per spiritum, sicut ait Aposto-
lus: *Quoniam mortui estis delictis vestris, et vita ve-*
stra abscondita est cum Christo (Col. iii). Conso-
pulti enim estis cum illo per baptismum in mortem
(Rom. vi). Occidimur enim quodammodo, cum desi-
nimus esse quod fuimus. Novo enim pietatis gebere
in uno eodemque homine mors operatur et vita.
Morimur enim ^b concupiscentia peccatorum, vivifi-
catur ordo virtutum. In uno ^c namque eodemque ho-
mine impius, et adulter occiditur, ut misericors re-
nascat et castus. Interimuntur idololatria, ut religio
propagetur. Fornicator et ebrius exstinguitur, ut conti-
nens et sobrius procreetur. Sic ergo mortificat Do-
minus, ut vivificare faciat: sic occidit, ut prosit, sic
verberat, ut emendat. Hæc est igitur circa homines
suos ejus tota severitas, ut in his peccata puniantur,
anima **469** conservetur: abstollantur detestanda vitia,
virtutes optime nutriantur. Usque adeo autem hæc
pla ^d occisione Domini cernimus piosque esse con-
versos, in tantum ad melius profecisse, et sic de
pessimis optimos factos, ut cum videas eos, credas
mutatos homines, cum non videas mutatas esse per-
sonas. Intantum enim in nobis, quod prius eramus,
interimunt, aufertur, exstinguitur, ut id quod postea
sumus, de novo renatum esse credamus: unde nativi-
tas hæc secunda prioris vite finem jam fuisse signi-

^a Cod. 90 S. Crucis in Jer. addit cum Christo in Domino.

^b Cod. 90 S. Crucis in Jer. legit vivificatur concu-

piscencia desideriorum sanctorum.

^c Cod. 90 S. Crucis in Jer. omittit namque.

^d Uterque cod. S. Crucis in Jer., occasione.

fleat. Quod autem ait : *Ego percussam et sanabo* (Act. ix), percussit plane preceptis suis Dominus peccatores ut sanet; mandatis verberat ut emendet; jejunia præcipit, indicit continentiam, judicium comminatur, et tristem gehennæ metum^a excutiens adhibet medicinam, ut dum futura pertimescimus, præsentia corrigamus. Sic namque Paulum apostolum percutiendo sanum reddidit. Cum enim esset persecutor impius et blasphemus, et quidem ad devastandas Ecclesias Damasum properaret, subito fulgoris celestis eum terrore percussit, ut evangelici splendoris eum luce perfunderet : et carnalium luminum orbitatem mutavit, ut spiritualium oculorum illuminaret aspectum. Corporis enim debilitate perterruit, ut fidei devotione^b salvaret. Surgens ergo a terra Paulus, exterioribus quidem oculis non videbat homines, non aërem, sed mentis luminibus Christum^c videbat de cælo. Denique intantum^d ei profuit Domini ista percussio, ut de Judeo Christianus, de blasphemo apostolus, de Saul Paulus existeret, et eo usque mutavit veterem cum moribus hominem, ut etiam mutaret et nomen. Habentes igitur hujusmodi medicum, qui percutiendo sanat, mortificando vivificat, subdamur ei cum omni patientia ad curandum, ut^e quidquid in nobis probrosum, quidquid delictis sordidum, quidquid ulceribus fetidum esse perspexerit, incidat, amputet, exsecet, ut, resectis omnibus diaboli vulneribus, hoc solum faciat in nobis remanere quod Dei est. Istud autem præceptum ejus est primum, ut his quadraginta diebus jejuniis, orationibus, vigiliis operam demus. Jejuniis enim lascivia corporis castigatur, orationibus devota saginatur anima, vigiliis diaboli insidie depelluntur. Deinde cum istis mandatorum observationibus fuerit hoc tempus 470 impletum, tunc purgata et fatigata tot observationibus anima ad baptismum veniens Spiritus sancti inundatione reficitur, et quidquid in ea diversarum aegritudinum ardor exsiccaverat, celestis gratiæ rore perfunditur.

^f Unde ponens veteris hominis corruptelam novæ

A indolem juventutis acquirat. Et mirum in modum in uno eodemque homine delictis sanetitas, iniquitatis justitia, senectuti succedit infantia : novoque nativitatæ genere alter est qui renascitur, cum ipse sit qui peccavit. Sic namque Elias quadraginta dierum ac noctium curriculo continuato jejuniis, totius mundi longam ac nimiam siccitatem meruit imbrium rore restituere, et arentem terrarum sitim celestis pluvie largitate perfundere^g (III Reg. ix) : quod quidem in figuram nostri factum esse cognoscimus, ut nos quoque horum quadraginta^h circulo dierum spiritalem baptismatis pluviam mereamur, ut et totius mundi in fratribus nostris jamdiu aridam terramⁱ celestis desuper imber infundat, et longam gentilium siccitatem lavacri inundatio^j salutaris irroret. B Siccitatem enim et ardorem animæ suæ patitur quisquis baptismi gratia non rigatur. Horum quoque dierum noctiumque jejuniis Moyses sanctus meruit cum Deo loqui, stare, et consistere, et de manu ejus legis præcepta suscipere. Quamvis enim illum ab obtutibus Dei conditio humana subtraheret, juniorum tamen gratia proximorum illum divinitatis consortio faciebat. Hæc enim in nobis virtutum portio Dei est, ut jejunemus frequenter, quoniam semper Deus ipso jejunat. In quocunque igitur plus operum suorum inesse perspexerit, ipsi magis familiaris intimus^k amicus est, sicut Scriptura dixit : *Et Moyses loquebatur cum Deo facie ad faciem, sicut quis loquitur cum amico suo* (Exod. xxxiii). Unde et Dominus Jesus Christus resurrectionis gloriam percepturus, virtutes suas quadraginta dierum noctiumque jejuniis dedicavit, ut ostenderet non panem esse vitam hominum,^l sed præcepta. His itaque dierum quadraginta jejunii reconciliatur Deus, aperiuntur cæli, inferna reasrantur. Igitur et nos, fratres dilectissimi, jejunemus continue et devote hoc spatium temporis, ut propitietur nobis Dominus, pateant nobis cæli, inferna contra nos non^m valeant. Explicit.

SERMO XXIX.

In Paschatis solemnitate I.

ADMONITIO.

471 Magnus est codicum mss. et editorum consensus in agnoscendo Maximo sermonis hujus auctore. Principem locum codici Taurinensi dabimus, in quo hæc ipsi apposita est epigraphe : *Item et de Pascha sermo I. Consentiant codices duo Casinenses 104 et cxi, et Ambrosianus, præmissa hac inscriptione : Feria II Paschatis. Sermo beati Maximi episcopi. Codex Cisterciensis Montis Amiati idem confirmat titulo : In dominica in octava Pasche, et incipit ab illis verbis : Latemur, fratres carissimi, in Christi resurrectionis die, etc. His addimus cod. n. S. Crucis Minor. in Laurent., Vallicell. xix, Ratisponen. S. Emmerami, et codices Vaticanos duos, 1270 et 6451. Editores quoque vero omnes cum Alcuino pag. 197 concordant, nempe Cumdinus tom. II pag. 1445, Combefisius tom. V pag. 475, Gymnicus, Galesinius hom. III Paschatis, et Muratorius tom. IV Anecd., Galesinii lectionem secuti sumus.*

ARGUMENTUM. — *Auspiciatur S. doctor concionem nam a portentis ac mirabilibus signis quæ in Domini resurrectione obtinere; quæ illam divinum opus maxima præfulgentem gloriam demonstrant. Deinde plu-*

D rima congerit argumenta, ex quibus ostendat in Christi resurrectionis die majorem in modum esse exultandum.

Exultandum nobis est, fratres, in hac die quam

^a Cod. 90 S. Crucis in Jer., *incutiens.*

^b Idem cod. 90 S. Crucis in Jer., *sanaret.*

^c Idem cod. 90 S. Crucis in Jer. addit ita : *videbat et cælum de cælo.*

^d Idem. cod. 90 S. Crucis in Jer. addit ei.

^e Hæc ex codd. duobus cit. S. Crucis in Jer.

^f Cod. 10 Plat. xiv. Laur., *Ut deponens veteris hominis.*

^g Hæc supplent codd. cit. S. Crucis in Jer.

^h Duo cit. codd. S. Crucis in Jer., *curriculo.*

ⁱ Hæc addunt codd. cit. S. Crucis in Jer.

^j Cod. 90. S. Crucis in Jer., *salubriter.*

^k Codd. S. Crucis in Jer. addunt hæc verba : *sed præcepta.*

^l Cod. 10 Laurent., *non prævalent.*

fecit Dominus continuata letitia, et in ejus festivitate
 * jugi gloria gratulandum. ^b Nec quia nox solemnita-
 ti intervenit, gaudia nostra praescidit: ^c nec quia
 nox distincta tempora vespertina, resurrectionis lux
 vota aeterna deseruit. Nobis enim heri et hodie ^d dies
 unus, dies ipse est, ^e quia sicut de Salvatore beatus
 Apostolus ^f ait: *Jesus Christus heri et hodie ipse est*
 (Hebr. xm). Ergo si Jesus ^g Christus heri et hodie
 ipse est, ipse atque idem nobis semper est dies, ^h quia
 in ipso vivimus, in ipso movemur (Act. xvn), in ipso
 non morimur: non morimur, inquam, quia sicut lu-
 cem Christi nulla peccati incessit obscuritas, ita et
 viventes ⁱ nulla temporis absumit vetustas. Laetemur
 ergo in ^j Christi resurrectionis die; communis enim
 omnium, communis est nostra letitia. Communis
 plane, quis omnes illo resurgente resurreximus. **472**
 Omnium enim revixit saluti, qui pro omnium pecca-
 tis addictus est passioni. Resurrexit igitur Salvator a
 mortuis. Nova res et mira, sed habet haec assertio
 veritatem. Nam ut taceam prophetarum oracula, an-
 gelorum ministeria, aperta sepulcri penetralia, ipsam
 Dominum post resurrectionem cum discipulis lo-
 quentem, conversantem, edentem, Thomam quoque
 clavorum vulnera etiam digito contrectantem (Joan.
 xx): ut haec omnia praetermittam, tamen fidem no-
 stram confirmat impietas Judaeorum. Nam sufficit ad
 credulitatem nobis eorum nimium cauta ^k credulitas.
 Quo enim diligentius custodierant tumulum, eo con-
 stat illum manifestius ^l surrexisse; quo plures appo-
 suere custodes, eo ^m plures testes reliquere. Nam hoc
 procuravit divina providentia, ut resurrectioni non
 solum angeli, non solum discipuli, sed et testimo-
 nium perhiberent, quod est amplius, inimici. Liben-
 tius ergo ⁿ accipimus, quod eum diligentius ^o obser-
 varunt; credimus enim sub tot custodibus potuisse
 illum prodire citius quam perire, ^p et de tumulo jure
 Domini progredi quam discipulorum fraude subduci:
 tanta enim sollicitudine sepulcrum obstruxit impie-
 tas, ut id non praevaleret manus humana destruere,
 nisi sola virtus resurrectionis aperiret. ^q Denique

^a Cod. Vallicell. xix, *jugiter pro jugi.*

^b Cod. Ambros., *Nec enim quia nox solemnitati in-
 tervenit, gaudia nostra praescidit.*

^c Codd. Vatic. 1270 et 6451, et duo Casinen., *nec
 quia obscuritas distincta tempora vespertina, etc.*

^d Idem cod. Ambros., *unus dies ipse est.*

^e Cod. Vallicellan. xix, *quia sic dicit de Salvato-
 re, etc.*

^f Edit. Galesin. omittit ait.

^g In cod. Ambros. deest Christus.

^h Cod. Vallicell. xix, *qui si in ipso vivimus, in ipso
 vivemus, in ipso moriemur.*

ⁱ Codd. Ambros., 2 S. Crucis Min., et Vat. 6451,
ita et viventes in ea nulla, etc.

^j Cod. Ambros., *Laetemur ergo in Christo.* Cod.
 vero 2 cit., *Laetemur ergo in Christo. Resurrectionis
 dies communis est nostra letitia, etc.*

^k Codd. Vat. 1270 et 6451, *crudelitas pro credulitas.*

^l Cod. Vat. 1270 et Casin., *resurrexisse.*

^m Codd. Ambros., 2 S. Crucis Min., duo Valli-
 cell. xix, A 9, et Vat. 6451.

ⁿ Codd. Casin. 104, et Vallicell. xix, *Libentius ergo
 testes accipimus, qui cum diligentius adservarunt.*
 Codd. alii, cxi Casin. et Vallicell. xix, *adservarunt.*

A dicit sanctus evangelista (Matth. xx), **473** descen-
 dente angelo, magno terram tremore fuisse commo-
 tam, et fundamenta tumuli moverentur, et percussos
 pavore custodes, qui venerant custodire mortuum,
 esse factos ut mortuos. Ut mortuos, inquam: dignum
 plane judicium, si, cum justus resurgit, peccator
 emaritur; cum reviviscit innocens, ^r ejus interficitur
 inimicus; nam ideo nec progredientem Dominum
 cernere potuerunt, ^s quia criminosas mentes terror
 opprimerat, dum sustinere fulgorem resurrectionis
 rutile non valebant. Majore ergo sollicitudine Pha-
 risaei Dominum custodierunt mortuum, quam vivum
 sunt persecuti; siquidem causa illos major urgebat:
 intelligebant enim facilius fuisse eum apud superos
^t despici, quam redeuntem ab inferis posse contemni;
 B et quod tunc praedicans facile potuerit occidi, nunc
 autem resurgens jam non possit ^u occidi, dicente
 Apostolo: *Resurgens autem jam non moritur. Mora*
illi ultra non dominabitur (Rom. vi). Custodiebant
 ergo eum solliciti in sepulcro, praesertim quia se die
 tertia dixerat surrecturum; custodiebant ^v autem
 solliciti in sepulcro, quia necesse illis erat eum jam
 non doctorem timere, sed judicem: judicem, inquam,
 non sui tantum, sed et crudelis sententiae suae, ^w qua
 filios posterosque suos sceleribus addixerunt, dicen-
 tes: *Sanguis ejus super nos et super filios nostros*
 (Matth. xxvii). Crudelis sub tali sententia Judaeorum,
 quae facinore suo non solum praesentes liberos dam-
 nat, sed etiam non natos occidit. Quantos enim hac
 voce ad conscientiam facinoris vocant, quos scientia
 criminis non tenebat! crudelis, inquam, impietas,
 C ^x quod posteros ante in reatum vocat, quam ^y pro-
 ducit in lucem: ut prius futuris contingeret peccare,
 quam vivere. Cruenti plane genitores, qui ante par-
 ricida facti sunt quam parentes: et ante eos socios
 suos sceleribus assumpserunt, quos utrum sangui-
 nis participes possent habere, nescient. Non igitur
 mirandum est, si in Salvatore tam crudeles fuerunt,
 qui exstiterunt **474** in suos posteros tam crudeles.
 Non immerito in hac die sanctus David sine excec-

^o Cod. Ambros. legit *adservaverunt*. Cod. 2 S. Cru-
 cis Minor., *adservarunt.*

^p Cod. Ambros., *e tumulo Dominum progredi.*

^q Cod. 2 S. Crucis Minor., *Denique dicit S. evan-
 gelista: Priusquam descenderet angelus magno, etc.*

^r Codd. Ambros. et Vat. 6451, *ejus intercipitur*

D *inimicus.*

^s Cod. 11 S. Crucis Minor., *dum criminosas.*

^t Codd. Vat. 6451, Vallicell. A 9, xix, et duo Ca-
 sin., *apud superos eum despici.*

^u Idem codd. 11 S. Crucis Minor. et Vat. 1270, *jam
 non possit mori?*

^v Cod. Casin., *custodiebant ergo eum, etc.* Cod. Vat.
 1270, *custodiebant eum.*

^w Cod. Ambros., *quo filios posteros suos suis sceler-
 ibus addixerunt.* Ita codd. 11 S. Crucis Minor., Vat.
 1270, et Vallicell. A 9 habent *qua*; in reliquis con-
 sonant Ambrosiano. Codd. duo Casin. et Vat. 6451,
qua posteros filios suos, etc.

^x Idem cod. 11 S. Crucis Min., *quae posteros ante...
 quam producant in lucem; cui consonant Vallicell. A
 9. Cod. vero Vallicell. xix, quae; in reliquis textui,
 est conformis.*

^y Cod. Ambros., *quam producant in, etc.*

ptione exsultandum præcipit et letandum, in qua die totius mundi gaudia celebrantur. Omnibus enim letandum est, ^a quia omnibus prodest; cunctis exsultandum est, quia cunctis est salutare, et ideo non adulatoria est adhibenda, nec fucata lætitia. ^b Quisquis enim in Christi resurrectione lætatur, letetur potius quia in Christo ipse resurrexit: in illo enim nostra portio, nostra conditio, et mortem pertulit et revixit. Et licet ^c nobis adhuc resolutio corpusculi maneat, cœpimus tunc in Christo æterna vita jam vivere; unde quamvis fragilitatem nostram acceleret immaturæ mortis occasio, ^d in Salvatore tamen didicimus prius resurgere quam perire: ante enim futurus homo resurrexit in Christo quam vitam sortiretur in sæculo. Non enim tantum illi Dominus generationi resurrectionis præstitit gratiam, in cuius ^e hac die Domini exsulemus plane, quia cum votis Domini gratulamur, magis nostra vota curamus. ^f Quid enim dicit propheta? ^g *Hæc est dies quam fecit Dominus.* Bonus ^h 476 plane dies, qui lucem intulit universis, verum non hujus sæculi lucem, ⁱ sed resurrectionis æternæ; lux enim ista non caliginem noctis detulit, sed mortis tenebras amputavit. Bonus, inquam, dies, et melior hic quam ille in quo primum mundus enituit: ille enim hominibus ad laborem creatus est, hic factus est ad quietem; ille mortem meruit, hic formidinem mortis evasit; ille bonis malisque communis est, hic proprius est justorum; illius diei lux tenebris ^j sepelitur, hujus diei splendor etiam sepulturas illuminat; ad postremum illius diei lucem mortui non vident, hujus diei lumen etiam defunctis emicuit, sicut ait propheta: *Qui sedebant in regione umbræ mortis, lux orta est eis* (Joan. ix). Lætemur ergo in hac die, quæ et vivos circumfulget, et mortuos vivificat, et venturos illuminat, sicut ait beatus Evangelista: *Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum* (Joan. i).

SERMO XXX.

De eadem Paschatis solemnitate II.

ADMONITIO.

In appendice sermonum sancti Augustini num. 164 a Maurinis hic sermo collocatus, in codice Novariensi ² legitur sancti Maximi decoratus nomine: eique omnino ascribi oportere, ex stylo, phrasibus sententiisque plane cognoscere cuique licet. Exstat quoque in codice Taurinensi cum titulo: *Item et de Pascha sermo VI*, cujus lectionem cum Maurina supra laudata collatam, ejus maxime similem esse comperimus.

ARGUMENTUM. — *Christo Domino redituro, quem figuræ omnes veteris fœderis promiserant, creatura applaudunt universæ, nosque quodammodo excitant ut*

^a Codd. Vat. 1270, 6451, et duo Casin., quibus conformis est Vallic. xix, qui tamen habet quod pro quia.

^b Cod. Vat. 6451, *Quicunque enim.*

^c Idem cod. n. S. Crucis Minor., Vat. 6551, et duo Casin., *Et licet nos adhuc... maneat.*

^d Idem codd. n. S. Crucis Minor., et Vallic. A 9, in Salvatore tamen didicimus, etc. Cod. Vat. 6451 et duo Casin. habent tunc.

^e Idem codd. n. S. Crucis Minor., Vat. 1270, 6451, et duo Casin., *caro, sanguis et portio.*

^f Idem cod. n. S. Crucis Min., *Quamvis igitur peccator.* Cod. Vat. et Casin. omittunt tamen.

^g Ita cod. Vat. 1270.

^h Idem cod. n. S. Crucis Minor. legit: *ut quem causa mei suscepit, me requirat, non inquam, etc.* Ita cod. Vat. 1270 et 6451, *ut quem causa mei suscepit, non causa ejus quem suscepit me requirat.*

ⁱ 475 Dominus, ut obliviscatur hominis, et non meminerit illius quem ipse gestat; ^j ut quem causa mei suscepit, non ejus causa quem suscepit, me requirat; non, inquam, tam immitis est Dominus, ut non diligat carnem suam, membra sua, viscera sua. Ait sanctus Apostolus: *Nemo unquam carnem suam odio habuit, sed nutrit et fovet eam, sicut Christus Ecclesiam* (Ephes. v). Nihil ergo de venia desperemus, fratres, nihil de odio timeamus. Habemus prærogativam sanguinis nostri ^k; in Christo enim caro nostra nos diligit, sumus enim membra ejus et caro, sicut dicit idem beatus Apostolus: *Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea: sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et in Ecclesia* (Gen. ii; Ephes. v). Exsulemus ergo, fratres, sicut ait Scriptura, in hac die Domini exsulemus plane, quia cum votis Domini gratulamur, magis nostra vota curamus. ^l Quid enim dicit propheta? ^m *Hæc est dies quam fecit Dominus.* Bonus ⁿ 476 plane dies, qui lucem intulit universis, verum non hujus sæculi lucem, ^o sed resurrectionis æternæ; lux enim ista non caliginem noctis detulit, sed mortis tenebras amputavit. Bonus, inquam, dies, et melior hic quam ille in quo primum mundus enituit: ille enim hominibus ad laborem creatus est, hic factus est ad quietem; ille mortem meruit, hic formidinem mortis evasit; ille bonis malisque communis est, hic proprius est justorum; illius diei lux tenebris ^p sepelitur, hujus diei splendor etiam sepulturas illuminat; ad postremum illius diei lucem mortui non vident, hujus diei lumen etiam defunctis emicuit, sicut ait propheta: *Qui sedebant in regione umbræ mortis, lux orta est eis* (Joan. ix). Lætemur ergo in hac die, quæ et vivos circumfulget, et mortuos vivificat, et venturos illuminat, sicut ait beatus Evangelista: *Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum* (Joan. i).

Regi nostro gratulemur, et vitæ innocentia partæ ejus gloria perfruamur.

^q Agnus ille legalis, cujus immolatione antiquus He-

^r Cod. Vallicell., *Habemus prærogativam sanguinis nostri substantiam, in Christo, etc.*

^s Cod. n. S. Crucis Minor., *quia cum votis Deo gratulemur.* Cod. Casin. 104, *Domino.*

^t Cod. n. S. Crucis Minor., *Quid est hoc quod dicit propheta? Hic est dies quam, etc.*

^u Codd. enim Vat. et Casin. masculino genere habent Hic.

^v Cod. Vat. 1270, *resurrectionis ejus, etc.* Idem cod. S. Crucis Minor. addit *ejus, æternæ, etc.*; deinde prosequitur: *exsulemus ergo, fratres, sicut ait Scriptura, in hac die Domini. Lux enim, etc.* Cod. Vallic., *sed resurrectionis æternæ veram lucem demonstrat. Lux enim ista, etc.*

^w Cod. Vallicell. xix, *repellitur pro sepelitur.*

^x Codd. Vat. 1270, duo Casin. et Vallicell. xix, *illis pro eis.*

braeorum populus *Aegyptiae* servitutis jugum abiecit, quomodo multimodis sacramentis veriorum sanctae Ecclesiae hostiam in figura sui contineat, tunc potissimum ipsa rerum veritate probatum est, quando *Pascha nostrum immolatus est Christus, qui sicut ovīs ad occisionem ductus est, et sicut agnus coram ton-dente se sine voce, sic non aperuit os suum (Isai. LIII, I Cor. v)*. Iste est agnus qui in altari crucis hostia viva Deo Patri pro nobis in odore suavitatis oblatus, transitum nobis de regione umbræ mortis ad terram repositionis patefecit. Iste, inquam, qui simul victima et sacerdos, omnem veteris sacerdotii et sacrificii umbram clara voce revelando, figuris et ænigmatibus finem imposuit: novo autem Ecclesiae populo novum sacerdotium et novum sacrificium initiavit, ut videlicet novum vinum in utres novos mitteretur. Quod si granum frumenti cadens in terram, et mortuum tam mirabiliter omnia innovavit (*Matth. ix, Joan. xii*), multo magis in se ipso redivivum cum fructu multiplicato resurgens cuncta fecundavit, et non **477** solum spiritualibus rationalibus terra incrementis, sed et ipsis terrenis seminibus hoc tempore ampliorem proventum dedit. Unde modo in germina erumpentis terre tota hilarior facies, a variorum fructuum ornatu, omnem hactenus quasi mortuam rerum naturam resurgenti suo Domino concrescit: ubi arborum et herbarum grata venustas, diverso quidem germinum munere, pari tamen gestu letitiæ, singulari huic solemnitati festina occurrit. De cœli autem nunc usque quodam modo tristi, tandem vero leta facie quid dicam, quæ aliquandiu jam densa caligine nubium adoperta æris hujus spatium omne tur-bavit? Et ecce repente quasi justitia de cœlo in terram prospiciente mira serenitas mundo aridet, et in unam letitiam cœli et terre vota concurrunt: ut Deum et hominem Christum communi exultatione excipiant, qui communem utriusque pacem afferre venerat, et medium parietem macerie solvens fecit utraque unum (*Ephes. ii*). Hinc astrorum omnium fomes, splendor ille solaris suam faciem admodum rugatam jam jamque expurgat, et quasi rex conspicuus in diademate capitis sui, in die desponsationis suæ, et in die letitiæ cordis sui, cæterisque stellis velut comitibus suis, largiora luminis sui dona impendit. Luna enim ab ipso ortus sui die semper in quadam sui dispendio posita, ad paschalia gaudia pleno lumine parat. Et ut cuncta breviter perstringam,

A sicut omne quod in rebus subsistit, divina dispensatione hominis imperio servit; sic de salute humana omnibus una exultatio incumbit. Cum igitur pro homine omnis creatura tantis indicis suis gaudia monstret, consequens est, ut ab hominibus ipsis testimonia talis letitiæ non desinit. Præfigurata est in protoplasto Adam Christi-resurrectio, quia sicut ille post soporem surgens Evam de latere suo fabricatam agnovit (*Gen. ix*); ita Christus a morte resurgens ex **478** vultu lateris sui ædificavit Ecclesiam. Noe quoque vir agricola cum plantasset vineam, et inebriatus vino obdormisset, discooperitus jaceret in tabernaculo suo, et expergelactus a somno, filio suo verecundiam suam non celanti maledictum perpetuæ servitutis imponens, Christum significavit: qui vineam **B** fecit Ecclesiam, ejus amore poculo passionis inebriatus, et assumptæ carnis tegmine nudatus, a mortuis resurrexit, sicut ait ipse in Canticis: *Exspoliari me tunica mea, quomodo induar illa (Cant. v)*? Jons vero qualiter et ipse in se Domini mortem et resurrectionem expresserit evangelicus sermo aperte declarat. Quia igitur, fratres, omnis creatura quodam caritatis officio, nostræ saluti congaudet (*Matth. xii*), nostrum est ex hoc nobis in usum vivendi aliquid trahere: ne communis omnium letitia jus suum in nobis amittat, quos causæ totius summa in capite spectat. Et primum quidem velut oves pascuæ Domini, in ara cordis, igne caritatis assati, nosmetipsos offeramus hostiam viventem, sanctam Deo placentem (*Rom. xii*): et azymis continentie mortificata jam habentes membra nostra quæ sunt super terram, id est fornicationem, immunditiam, et cætera vitiorum ergastula declinemus, et in statione virtutum sedem nobis aptemus: mortuis quoque operibus obrenuntiantes, fructum optimum ut terra bona offeramus, exemploque bonæ arboris in omni bonitate et justitia fructificemus (*Col. iii*). Ne vero et claritas solis nostræ desit conversationi, luceat lux nostra coram hominibus, ut videant opera nostra bona et glorificent Patrem nostrum qui in cælis est (*Matth. v*). Si igitur ita agentes ultimus nos dies invenerit, erit nobis quandoque in præmio ipsa corporum resurrectio, ubi cum Christus apparuerit vita nostra, tunc et nos apparebimus cum ipso in gloria (*Col. iii*): qui vivit et regnat Deus per omnia secula seculorum. Amen. **D** plicit.

SERMO XXXI.

De eadem Paschatis solemnitate III.

ADMONITIO.

479 Est is sermo in tribus vetustissimis codicibus inscriptis sancti Maximi nomine. Eorum est prior abbatie Sancti Dalmatii, alter de Appamnis, tertius Taurinensis. Nihil autem est cause, quamobrem mihi ab his esse recedendum putem. Eundem sermonem misere interpolavit ille nescio quis Semipelagianus scriptor, quem merito concidunt monachi Benedictini in monito ad sermonem 211 append. ad tom. V oper. sancti Augustini. Atque hi quidam illum Faustum Reicensem fuisse suspicantur, verene, an secus, non laboro.

ARGUMENTUM.—S. Maximus fratres hortatur ut exsultent, quia Christus usque ad inferna mortem persecutus, suas hostias suscitavit. Carnem ipse suam ossaque ostendit, ne amplius quisquam eum resur-

rexisse dubitaret. Thomas palpando omnium fidem confirmavit.

Exsultemus in Domino, fratres, in hac presenti

* Edit. Maurin., vario suorum fructuum ornatu.

b Edit. Maurin., vineam suam.

solemnitate, quam fecit Dominus, qua dives spoliis inferni, et mortis triumphator e sepulcri tenebris, quod Judaica obstruxerat impietas, Dominus noster Jesus Christus mundo redditus est. Dum enim mortem ad inferna usque persequitur ad paradisi sempiterna gaudia, quem creavit atque redemit hominem revocare dignatus est. Ad inferna usque persecutus est mortem, atque eandem in regno suo gloriosus captivam fecit, atque de eadem triumphavit. Aperta tunc sunt tenebrosa illa infernorum penetralia. Quod nunquam viderat caeleste lumen, aeterna nox mirata est. ^a Unde cum propheta ipse dicere poterat: *O mors, ero mors tua; ero morsus tuus, inferne* (Osee xiii)! Nam quem, ut mortuum putabat, coacta est dimittere, et illorum, quos ipsa jam retinebat, experta est liberatorem, ^b atque in hac sacratissima resurrectionis festivitate, suscitante se Domino, multa sanctorum corpora resuscitata revixerunt, atque sanctam introierunt civitatem. Hostias namque suas Salvator hodierna die cum resurrexit, suscitavit, et quotiescunque resurrectionis festivitas celebratur, toties resurgere credimus et sanctos. Resurrexit ergo Salvator noster et in mortali carne, quem de Matre virgine assumpserat, ^c et quae pro

480 nostra salute pendit in ligno. Illud e sepulcro novam ad vitam revocavit corpus, quod in sepulcro depositum fuerat. Idem corpus ad discipulos suos clausis introivit januis. Nihil ergo amplius habes,

gentilis, quod videas Christum fuisse crucifixum; quod objicias eum timuisse mori. Ecce quem dicis timuisse mori, quem vides fuisse crucifixum, sua equidem virtute illo e sepulcro, quod custodiendum voluerat impietas, vivus processit. Ecce eandem carnem, ossa eadem habet. Audi illum suis dicentem discipulis: *Palpate et videte quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere* (Luc. xxiv). Carnem suam ossaque ostendit, ne amplius quis dubitet eundem et tumulo vivum processisse, qui clavis confixus obiit in ligno. Palpate, dicebat, atque videte. Palpate nempe manu corpus meum, et videte me atque vulnera mea. Palpate manu atque videte fide, quia inest mihi et illius corporis veritas, quod pendit in cruce, atque mortuum depositum fuit in sepulcro; et proprietates deitatis, quae me mortuum atque in sepulcro depositum suscitavi. Et revera Thomas dum dominici corporis scrutatus est vulnera, carnemque palpat, verum in ipso Christo corpus agnovit. Vidit ergo beatissimus apostolus, atque palpat; quod ipse tunc fecit, cunctis profuit. Nam cum suam in Christi corpus exeret solitudinem, omnium fidem confirmavit. Idem autem corpus, quod pro cunctis fuit confixum in ligno, nunc ad Patris sui dexteram regnat in caelo. Et revera dignum erat, ut vera illa corporis animique substantia una cum Christo in aeternum exsultaret in caelis, quae terrena ista impedimenta conculcans soli ipsi servie-

B rat in terris. Explicit.

SERMO XXXII.

De eadem Paschatis solemnitate IV.

ADMONITIO.

481 Ex Joannis Evangelio cap. xx plane constat Christum a mortuis redivivum apparuisse secundo apostolis, et Thomae incredulitatem increpasse: *Noli, inquit, esse incredulus, sed fidelis. Beati qui non viderunt, et crediderunt.* Conciliandus autem erit Maximus, qui hoc in sermone fidem Thomae, devotionemque in Christum commendat, ejusque vulnera tetigisse, ait, non ut crederet ipse; sed ut ab omnibus dubitationem de Christi reditu ad vitam averteret. At si evangelica narratio perpendatur, Christus se gloriosum et redivivum Thomae cognoscendum praeiit; uno modo, cum januis clausis coram apostolis stetit, annuntiavitque eis pacem; alio, cum manu ejus ad latus admovit, exhibuitque contrectanda vulnera. Thomas ergo statim ac Christum medium inter apostolos aspexit resuscitatum, vivumque hominem credidit, de cujus divinitate instructus non dubitabat, ejusque fidei testimonium praeiit ipse Salvator, inquit: *Quia didisti me, Thomas, credidisti.* Postea vero tetigit et palpat Christum membra, atque adorans exclamavit: *Dominus meus et Deus meus.* Fidelem Thomam primus Christi aspectus jam reddiderat, atque promptitudo ejus fidei a Maximo commendatur; quod autem etiam vulnera Redemptoris tetigerit, et in illa verba proruperit: *Dominus meus et Deus meus; operatus est nobis,* inquit Maximus, *ut tangeret, quod videbat; ut si forte incredulus quis diceret, tunc ipsius fuisse delusus in aspectu Christi oculos, manus tamen illius tunc fuisse frustratas in ejusdem tactu dicere non posset.* His similia de Thoma dubitante habet Gregorius Magnus hom. 26 in Evang.: *«Non hoc, casu, sed divina dispensatione gestum est. Egit namque miro modo superna clementia, ut discipulus ille dubitans, dum in magistro suo vulnera palparet carnis, in nobis vulnera sanaret infidelitatis.»* Et Augustinus tract. 121 docet vidisse Thomam in Christo redivivo, et tetigisse hominem, sed remota dubitatione de corporali Christi resurrectione, quam jam tenebat de divinitate confessionem edidisse: *Videbat autem Thomas, tangebatur hominem, et confitebatur Deum, quem non videbat, neque tangebatur, sed per hoc, quod videbat, atque tangebatur, illud jam remota dubitatione credebat; unde sequitur: Respondit Thomas et dixit ei: Dominus meus et Deus meus.* Ut vero hunc sermonem S. Maximo adjudicemus, nos permovent tres codices Subalpini, Taurinensis scilicet, S. Dalmatii et monasterii olim de Appannis. In codice Taurinensi inscribitur: *Item et de Pascha et de beato Thoma sermo VII.* Benedictini monachi congreg. S. Mauri hunc sermonem in appendice serm. S. August. secundae classis num. 161 collocarunt. Conferentibus textum, quem excerptum habuimus ex codice abbatiae S. Dalmatii, ubi exstat cum titulo: *Item de Pascha sermo X, et de beato Thoma*, cum excuso in dicta appendice serm. S. August. num. 162, pag. 203 edit. Antwerp. 1700, ejus varietas constabit.

ARGUMENTUM. — Thomas tactu Christum in ipso Christo sollicitus requisivit, non quod de ejus dubitaret resurrectione, sed ut omnem ab incredulis averteret suspicionem. Tota fides nostra in resurrectionis gloria reponenda est.

^a Ex Cod. Taurin., Unde versus cum propheta dicere poterat: *O mors, etc.*

^b Idem cod. Taurin., unde in hac Christi sacratis-

sima resurrectionis festivitate, etc.

^c Idem cod., et pro nostra salute in ligno, illud a tumulo novam ad vitam revocavit.

Domini resurrectione depelleret, vulnere ipsius cicatrices scrutari voluisse. Verum id propter se tantum operatus non est beatus apostolus; sed quod ipse curiosius tunc fuit, cunctis profuit. Nempe cum suam in universo Christi scrutando corpore exercuit sollicitudinem, omnium fidem confirmavit. Ecquis enim adhuc dubitet rediisse ab inferis Salvatorem, quem non tantum vidit Thomas, sed et ejus membra palpavit, singula quoque scrutatus est vulnera?

^a Quamvis ergo modice fidei sit; quamvis imbecillis Christianus existat ingenii, suam nunquam sollicitudinem **482** Thomæ poterit comparare inquisitioni, atque adeo post cognitionem atque conversionem nullus ausus esset petere, nullus exquirere, ut etiam tactu Christum in ipso Christo perscrutaretur, nec non in ipso homine, quem videbat, humanum corpus curiosius adhuc exquireret, ejusdem resurrectionem, quam pro nobis ipse tulerat, injuria comprobaret. Beatus ergo Thomas, cum esset sanctus, fidelis et justus, hæc omnia sollicitus requisivit, non quod de ipsius dubitaret resurrectione, sed ut omnem ab omnibus averteret suspicionem. Illi enim ad propriam fidem confirmandam suffecerat illud vidisse corpus, quod jam antea noverat. Sed operatus est nobis, ut tangeret quod videbat; ut si forte incredulus quis diceret, tunc ipsius fuisse delusos in aspectu Christi oculos, manus tamen illius tunc fuisse frustratas in ejusdem tactu dicere non posset. Nam in resurrectionis manifestatione potest quidem de aspectu quis dubitare, quod tamen non potest de tactu. Veritatis enim ipsius tactu testimonio constat ab inferis rediisse Salvatore. Si ergo Christus resurrexit spes nostra, quis, fratres, **483** se quoque non resurgere credat? Si illum a mortuis rediisse credimus, cur nos etiam resurrecturos esse dubitabimus? cum dicat beatus Apostolus: *Si enim mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit (I Cor. xv)*. Cum ergo Christus resurrexerit, mortui quoque suscitabuntur; quia resurrexit Dominus, reviviscunt quoque et servuli. Ipse enim, uti habet idem Apostolus, est primogenitus ex mortuis. Primogenitus quidem ex mortuis, quia **484** ab inferis primus ipse resurrexit; et cum ipso nos quoque aliquando resurrecturos esse confidimus. ^b Totam enim fidem nostram in resurrectionis, quæ superventura est, gloria debemus reponere, atque in futura magis vita sperare de Domino. Recte ergo dixit beatus Apostolus: *Spes quæ videtur non est spes (Rom. viii)*. Speremus ergo in æterna vita (*Deest hic fol.*)

Habet ibi lector sermonem ut est in append. ad V tom. operum S. Aug., edit. monach. congr. S. Mauri.

Retinet sanctitas vestra, fratres, superiore tra-

ctatum, in quo scripsimus S. Thomam apostolum, ad confirmandam fidem omnium, post resurrectionem dominici corporis membra palpasse et, ad repellendam ambiguitatem universorum, vulnere ejus cicatrices scrutari voluisse. Non enim propter se tantum hoc operatus est beatus apostolus, sed quod sibi gessit, cunctis profecit. Cum enim exercuit sollicitudinem, fidem omnium confirmavit. Quis enim ex hoc dubitet, rediisse a mortuis Salvatorem, cujus post inferos præsentiam agnoscat oculus, attrahat manus, digitus perscrutetur? Quamvis igitur modice fidei homo, quamvis imbecillis ingenii christianus, nunquam sollicitudinem suam inquisitioni Thomæ æquiparare potuisset. Nunquam enim post agnitionem, conversationem, loquelam ausus esset petere, ut etiam tactu Christum perscrutaretur in Christo, et in ipso homine quem cerneret, hominis corpus inquireret, et resurrectionem ejus non tam mirabilem gloria crederet, quam passionis injuria comprobaret. Thomas ergo cum esset sanctus, fidelis et justus, hæc omnia sollicitè requisivit: non quod ipse aliquid dubitaret, sed ut omnem suspicionem incredulitatis excluderet. Nam suffecerat illi ad fidem propriam, vidisse quem noverat: sed nobis operatus est, ut tangeret, quem videbat: ut si forte diceremus, delusos esse ejus oculos, non possemus dicere manus illius fuisse frustratas. In resurrectionis enim manifestatione de aspectu ambigi potest, de tactu non potest dubitari. Constat enim veritatis ipsius testimonio rediisse ab inferis Salvatore. Quis non spem suam in Christo collocat? Quis non fidem suam ponat in Domino, ut dum illum ab inferis, ipse resurgat a mortuis? Dicit beatus Apostolus: *Si enim mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit (I Cor. xv)*. Quia ergo surrexit Christus, suscitabuntur et mortui: quia resurrexit Dominus, et servuli reviviscunt. Ipse enim est, sicut ait Apostolus, primogenitus ex mortuis. Sicut enim est apud superiores idem primogenitus in multis fratribus, ita et ab inferis est primogenitus ex defunctis. Primogenitus autem dicitur quis, ex eo quod secuturis aliis primus gignitur, ex inferni tenebris in lucem resurrectionis partus ediderit. Partus enim dicendus est, ubi permutatione quadam anima tartari legibus moritur, ut redivo corporis usui renascatur. Nativitas enim resurrectionis apud superiores, mors quadam est inferorum. Unde ipsa mors mortem quodammodo patitur, dum ei in vitam defunctorum multitudo subtrahitur. Nam sicut beatus Apostolus dicit: *Novissima autem inimica destruetur mors (Ibid.)*. Et iterum: *Absorpta est mors in victoria (Ibid.)*. Cum ergo assumitur mors in victoria, defectionis quadam sive internectione destruitur. Defectionem autem patitur, cum potestas ejus cunctis resurgentibus vacuatur. Videamus autem quid sit, quod ait, mortem in victoria esse consumptam. Consumpta est plane mors in victoria sua, dum Christum inferni legibus subjiciens, ipsa se, cum eum vicit, obruit. In eo enim, in quo illum, quem se superasse credebatur, possedit, ab eo victa est, cum resurrexit. Totam ergo fidem nostram in resurrectionis gloria collocare debemus, et in futura magis vita sperare de Domino. Sic enim ait beatus Apostolus: *Spes autem quæ videtur, non est spes (Rom. viii)*. In futura igitur vita speremus in Domino, quæ solida est, atque perpetua: ut non miserabiliores cunctis hominibus, sed meliores esse possimus; per Dominum nostrum Jesum Christum, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XXXIII.

De eadem Paschatis solemnitate V.

ADMONITIO.

Hunc sermonem nondum editum, e codice prioratus de Appannis exscriptum, nunc primum damus. Sic

^a Cod. Taurin., *Unde etsi modice fidei homo sit, quamvis imbecillis.*

^b Cod. Taurin., *Totam enim fidem nostram in resurrectionis, quæ superventura est, gloria debemus re-*

autem in eo codice inscriptus est: *Item et de Pascha sermo XII.* Eum vero perbreve quidem, sed gravem sententiis a Maximo fuisse perscriptum non vetustas modo atque auctoritas codicis ejusdem, sed stylus etiam plane commonstrat atque efficit.

485 ARGUMENTUM. — *Christus a mortuis rediit se ipsum præbuit imaginem nostræ resurrectionis et renovationis, quæ fit in baptismo. Exsultemus, ut cum ipso regnante lætemur, si ab ipsius fide vita quoque nostra non discrepet.*

Hodierna paschalis solemnitas, tanto Dei nostri consecrata mysterio, dominicæ resurrectionis virtutem, et per angelos indicat, atque per apostolos manifestat, et per universa credentium corda perennia bona multiplicat. Hic ergo est dies quem fecit Dominus, sicut audistis, cunctis celsior, lucidior universis, in quo Dominus noster ab inferis devicta morte surrexit; in quo sibi novam plebem, ut videtis, sancto regenerationis spiritu sibi conquisivit; in quo singulorum mentis gaudio et exultatione perfundit. Hic ergo dies Christi resurrectionis æternam defunctis vitam, optatam peccatoribus veniam, sanctis vero immarcescibilem tribuit gloriam. Sux enim operatione virtutis de terrenis, quibus adhæremus, nos suscitavit, in excelsis ad quæ tendere debemus, semper nos collocat, justos in sua pietate construit; in via salutis dubios confirmat, cunctos vero damnat incredulos. Ad hoc enim Christus Dominus hodie resurrexit a mortuis, ut futuræ resurrectionis imaginem, **486** atque ideo hodierna die vitali lavacro

A fidelis populus futuræ resurrectionis adinstar nivis sui splendoris candore Ecclesiam lætificat. Gratias ergo Domino nostro agere debemus, quos dum sancti Paschæ gloriosissimam solemnitatem colimus, resurrectionis, quæ futura est, speciem jam videamus. Nam cum in futura sæculi hujus consummatione universum resurgere debeat humanum genus, nunc jam in baptismo a peccatis ad vitam resurgit. Suscitabitur tunc Dei populus post soporem, suscitabitur tunc post infidelitatem, a mortali tunc liberabitur conditione, nunc ab ignorantia, qua detinebatur, eximitur cæcitate, renascetur tunc ad æternitatem, nascitur nunc ad salutem. Lætetur ergo, fratres, et exsultemus in hac die, in qua Dominus noster resurgens cunctis pacem intulit, optatam omnibus salutem detulit. Lætetur quia illum, qui pro cunctis fuerat mortuus, jam illum resurrexisse videmus. Exsultemus, quia illum jam ad Patris dexteram sedere credimus. Exsultemus igitur, atque lætemur, resurgente Domino, ut possimus cum ipso regnante lætari. Quod quidem misericors ipse præstabit, si vitam nostram vera non tantum fides muniat, sed ut ab ipsius fide vita quoque nostra non discrepet. Bonæ igitur nostræ conversationis exemplum cunctis ostendere studeamus. Explicit.

SERMO XXXIV.

De eadem Paschatis solemnitate VI.

ADMONITIO.

Ab optimis archetypis exscriptos esse sermones S. Maximi, qui in codicibus Subalpinis leguntur, jam vidimus; cognoscique plenius ex sermone potest, quem hoc num. 34 edidimus. Exstat in codicibus supra laudatis de Appannis *De Paschate* num. 6, et Taurinensi num. 7. Confer hunc cum edito a Mauribus in appendice serm. S. Augustini num. 165, in Pascha 7; quem ad calcem hujus legito, si cognoscere varietatem velis.

ARGUMENTUM. — *Christi Domini gloriosam resurrectionem diversis in figuris Veteris Testamenti præsignatam comprobant S. episcopus; Christo per omnia similes, inquit, efficiamur, ut et nos appareamus cum ipso in gloria.*

Insigne illud et maximum, fratres, dominicæ resurrectionis sacramentum, quod divina providentia etiam in Judæorum venerandis voluminibus, variis rerum figuris, sanctorumque prophetarum divinis voluit præsignatum oraculis, hodierna die devotis animis celebramus. Cur autem ab ipsius mundi nascentis exordio, atque alias in veteri lege pluries id Deus præfiguratum voluerit, nulla alia ex causa fuit, nisi ut ostenderet quod per singulas mundi labentis ætates omnium spes sanctorum ad illum continuo solum tenderet, qui est expectatio omnium gentium. Id et si alias ex ipsis Hebræorum voluminibus sanctitati vestre intimaverimus, placet denuo nunc vobis enuntiare. In ipso mundi nascentis exordio, cum mater illa omnium viventium Eva de dormientis Adæ costa producta est, mater unversorum credentium Ecclesia ex latere Christi in cruce **487** mo-

C rientis demonstratur nascitura. In Adæ autem evigilantis actu Domini nostri a morte figurabatur resurrectio. In Noe vero, qui in opere arcæ ex ipso quoque sui nomine requiem in sanctis significat, eo quod esset agricola atque vineam plantaverat, et vini poculo inebriatus in suo sit denudatus habitaculo, ejusdem Redemptoris nostri figura representatur, qui lacrymabilis passionis suæ sanguine adeo est inebriatus, ut in ipso sui corporis indumento ad tempus sit denudatus; in resurrectione autem sua evigilans, illis, prout Noe, qui mysterio passionem illius veneratur, benedixit, irrisoribus autem illius dedit maledictionem. Virga quoque illa Moysis, quæ in terram projecta in draconem convertebatur, cum vero per caudam teneretur, iterum redibat in virgam, illa divine majestatis descendens e cælo potestas significabatur, quæ pro nobis voluit esse mortalis; peracta autem assumptæ carnis dispensatione in virgam rediit et ad paternæ majestatis dextram se recessit. De Jona demum, **488** quem absorptum piscis evomuit illesum, evidentem habemus Domini ipsius

ponere, atque in futuro magis sæculo sperare de Domino: sic enim ait idem beatus Apostolus: Si in hac

vita tantum speramus, miserrabiles sumus omnibus hominibus. Explicit.

sententiam, quod sicut ille fuit in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus, ita foret hominis filius in corde terræ (*Matth. xii*). Ista, fratres, sunt sacrosancta hujus diei paschalia gaudia. Hæc desiderata et prædicata solemnia, quæ nos semper toto animo venerari debemus et imitari, sicut dicit beatissimus ille apostolus Joannes: *Qui dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulavit, et ipse ambulare* (*I Joan. xi, 2*). Christus equidem pro nobis ad tempus crucifixus est; nos quotidie et crucem tollere, et ipsum sequi habemus. Mortem ille ad horam gustavit; nos vero semper debemus membra nostra, quæ sunt super terram, mortificare. Resurrexit ille a mortuis, a vitiis nos debemus resurgere dicente Apostolo: *Surge qui dormis, et illuminabit te Christus* (*Ephes. v*). Ipsi gigitur per omnia similes efficiamur, ut cum Christus apparuerit vita nostra, tunc et nos appareamus cum ipso in gloria, etc. Explicit.

Ex appendice ad sermones S. Augustini.

Sacramentum, dilectissimi, dominicæ resurrectionis divina voluit providentia variis figuris rerum et prophetarum oraculis aliquoties præsignari; quatenus per omnes sæculi labentis ætates omnis sanctorum spes ad illum tenderet solum, qui est expectatio omnium gentium. Unde illud, quod in ipso mundi nascentis exordio mater omnium viventium Eva de costa viri dormientis est producta, matrem credentium Ecclesiam ex latere Christi in cruce morientis monstrat exortam; sicut in actu evigilantis Adam figura est Domini resurgentis a morte; unde dicit Apostolus: *Factus est primus homo in animam viventem, secundus homo in spiritum vivificantem* (*I Cor. xv*). Nos vero, qui in opere argæ et ipso suo nomine requiem Dei in sanctis significat, in eo vel maxime Redemptoris nostri figuram representat, quod cum esset agricola, vineam plantavit, et vini poculo ebrivatus in suo tabernaculo est denudatus. Quæ res ad illum proprie spectat, qui calice passionis adeo factus est ebrivus, ut ipso tegmine corporis nudaretur ad tempus, et statim in resurrectione evigilans, illis

A daret benedictionem, qui in mysterio venerantur ejus passionem, irrisoribus autem suis dignam maledictionem. De quo calice dicit Psalmista: *Calix meus inebrians quam præclarus est* (*Psal. xxi*): et in Evangelio Dominus: *Calicem quem dedi mihi Pater, non bibam illum* (*Johan. xvi*)? Virga quoque Moysi in terram projecta, et in draconem conversa, cum teneretur per caudam, rediit iterum in virgam; quia illa potestas divinæ majestatis de cælo descendens ad terram pro nobis voluit esse mortalis; sed post peractam carnis assumptæ dispensationem, recepit se ad paternæ dextere sedem. De Jona quem absorptum piscis evomuit illesum in aridam, evidentem habemus ipsius Domini sententiam, quod sicut ille fuerit in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus, ita foret hominis Filius in corde terræ (*Matth. xii*). Exstant et alia quamplurima de hac solemnitate solemnitatum sancta præconia, quibus omnibus astipulatur et ipsa temporum ratio, quæ paschalem terminum vernali dedicavit æquinoctio, expectato dantatæ sequente primi mensis plenilunio; ut sicut ab inferioribus sol ad altum proficiens, primo nunc adequat longitudine noctes, luna etiam per diurna sua incrementa videtur esse plenissima; ita resurgens ab inferis sol justitiæ, Ecclesiam cæteus in tenebris constitutam suo illustraret lumine. Hæc sunt sacrosancta hujus diei paschalia gaudia, hæc sæculis omnibus desiderata, et prædicata solemnia: quæ nos semper animo venerari, semper opere pro modulo nostro justum est imitari, sicut dicit apostolus Joannes: *Qui dicit se in Christo manere, debet, sicut ille ambulavit, et ipse ambulare*. Et ille quidem pro nobis ad tempus crucifixus, nos quotidie crucem tollere et ipsum sequi oportet. Mortem ille ad horam gustavit, nos semper debemus mortificare membra nostra, quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, etc. Resurrexit ille a mortuis, resurgere nos jubemus a vitiis, dicente Apostolo: *Surge qui dormis, et exurge a mortuis, et illuminabit te Christus* (*Ephes. v*). Quod si modo carnem nostram pro vitiis et concupiscentiis crucifixerimus, complantati etiam similitudini mortis ejus mortificatione victorem fuerimus; cum Christus apparuerit vita nostra, et nos apparebimus cum ipso in gloria, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XXXV.

De eadem Paschatis solemnitate VII.

ADMONITIO.

489 In iisdem proxime indicatis codicibus hic 35 sermo *quintus*; sequitur superiorem, inscriptus: *Item et de Pascha sermo XIX*; sed in codice de Appannis, ex quo descriptus fuit, magna ejusdem pars, detracto folio, periit. Qui norint, quæ scribendi ratione usus Maximus est, profecto hunc item sermonem illi esse acceptum referendum statuent.

ARGUMENTUM. — *In hac die, quam fecit Dominus, exultandum esse S. Maximus scribit, quod, cum essemus vasa iræ per Adæ prævaricationem, propter Christi resurrectionem sanctorum cives evasimus.*

Ergo, fratres, redemptionis nostræ non immodicum pretium a Domino Deo nostro persolutum est. Ergo ille, qui pro mortali hominum salute, quos creaverat, clavis confixus pendit in ligno, qui mortem tulit, quique in sepulcro requievit, ab inferis rediivus surrexit. Gaude igitur et letare, Sion, in hac tantæ diæ sanctissima celebritate; dum enim Christus Dominus noster ex inferis rediit ad superos, nos de morte transire fecit ad vitam. Qui enim primitiva originis nostræ culpa late ad mortem eramus damnati, nunc ipsius morte ad pristinam sumus innocentiam revocati. Qui peccatis nostris inferni penas merueramus, sua pretiosissima morte ad æternæ

beatitudinis gaudia sumus revocati. Qui vasa iræ per Adæ prævaricationem eramus, nunc propter ipsius resurrectionem sanctorum cives evasimus. Mirabilis certe Salvatoris nostri charitas, quæ, ut infirmos erigeret, et lapsos **490** ad vitam revocaret, mortem pro ipsis elegit. Quis ergo in tanta hujus diæ letitia non exultat? Quis in hac diæ quam fecit Dominus continuata letitia non gaudeat? Gaudet cælum, terra universa letatur, dum creatorem redemptoremque suum ex inferis morte devicta redeuntem intuetur. Angelorum universa multitudo letatur, quoniam æterni Regis sui morte cuncta diaboliæ frandis est superata malitia. Sol etiam ipse letatur, lugubresque illas tenebras, quibus universum mundum Domino et creatore suo defuncto obduxerat, letioribus radiis hodierna diæ rutilat. Gaudeamus ergo, et nos, fratres, atque letemur in hac diæ quam fecit Dominus, qui

cum essemus longe, facti sumus prope, quique in ejusdem resurrectione nostra quoque carnis aliquando futuram speramus resurrectionem. Recte autem gaudebimus, fratres... (*Deest folium; deinde ita concluditur:*) Cum ergo fratres nullis precedentibus meritis

A a tartari igne atque ab æternæ mortis pœnis fuerimus liberati, vitam nostram ita componamus, ut ad æternam illam patriam, quam Salvator noster hodie nobis aperuit, pervenire valeamus, ipso adjuvante, etc.

SERMO XXXVI.

De eadem Paschatis solemnitate VII.

ADMONITIO.

Ex latebris antiquissimi codicis Ambrosiani hunc 36 sermonem primus omnium cl. Muratorius eruit, simulque cum aliis multis tom. IV. Anecd. publicavit. In codice Taurinensi sæpe laudato idem sermo S. Maximo ascribitur, atque est de Pascha primus. Etsi in codicibus Laurentianis 59 Plut. xvii, et iv Plut. xxviii bibl. olim Minor. Convent. præ se ferat Augustini nomen, Maurini tamen eum neque in Augustini sermonibus, neque in appendice collocarunt. In cod. Vaticano 1270, pag. 10, S. Ambrosio supponitur. Anonymus vero est in codicibus Urbevetato pag. 121, Vallicellano xxv pag. 8, et A 9 pag. 17, et cod. 174, olim adil. ecel. metrop. Florent. in Laurentiana. Fragmentum, quod in lucem emittimus, exstat non in Laurentianis modo codicibus, sed etiam in laudatis Vaticanis, Urbevetanis atque Vallicellanis. At nulla est in fragmento earum rerum, quæ in sermone leguntur, colligatio.

491 ARGUMENTUM. — *Explicat ac mirifice illustrat Maximus noster illa Scripturæ loca: Jesus Christus heri et hodie ipse est: Filius meus es tu: ego hodie genui te. Probat autem ex illis Christi divinitatem, æternitatem, lumenque indeficiens supernæ claritatis; cuius cum homines participes fecerit Dominus resurrectio, id maximi gaudii nobis est causa.*

Non minus etiam nunc letari debemus, fratres, quam hesterno letati sumus: licet enim præterita tenebrosa nox intercesserit gaudiis nostris, eadem tamen dies est sanctitatis; licet tempora distinxerit obscuritas vespertina, a perpetui tamen luce fulget beatitudo dominica. Christus enim, qui nos illuminavit hesterno, etiam hodie nos ipse circumfovet. Nam sicut dicit beatus Apostolus: *Jesus Christus heri et hodie ipse est* (*Hebr. xiii*). Ipse enim nobis dies factus est. Ipse nobis hodie genitus est, secundum quod ait David ex persona Dei Patris: *Filius meus es tu, ego hodie genui te* (*Psal. ii*). Hodie, inquit, genui te; hoc est, non quod in die ille genuerit Filium, sed quod ipsum Filium velut diem lucemque genuerit. Ergo cum Christus a unigenitus hodie generatur, intelligitur in natiuitate Salvatoris non tam hominem natum esse, quam lumen, quod fulgeat cunctis, luceat universis. Hodie autem dicitur, quod velut præsens et indeficiens lumen cuncta a sæculi perpetui luce contineat, et pro ipsa perpetuitate ful-

B goris una dies esse videatur. Unde ait sanctus propheta: *Mille anni, ante oculos tuos, tanquam dies una* (*Psal. lxxxix*). Una plane dies est Christus, quia una est in eo divinitatis æternitas. Hodie autem vocatur, quod eum nec vetusta antiquitate subterfugiant,

492 nec futura ignorance prætereant. Sed tanquam potentissimum lumen cuncta continet, universa cognoscit, et veluti in præsentem habens, possidet omnia; quia apud eum nec præterita labuntur, nec futura celantur. Quo autem tempore dictum est Filio: *Ego hodie genui te*, scire debemus, non illo, quo ex Maria virgine secundum carnem natus est, neque illo, quo secundum divinitatem ex Dei Patris ore processit, sed illo tempore quo a mortuis resurrexit: sicut enim apostolus Paulus ait: *Resuscitans Dominum Jesum Christum, sicut scriptum est in psalmo: Filius meus es tu, ego hodie genui te* (*Act. xiii, 32*).

C Recte ergo tunc hodie dicitur, quando de inferorum tetra nocte ad superos, velut præclarum lumen emicuit. Recte dies dicitur, cuius a Judeorum actio tenebrosa obscurare non potuit. Nec potuit plano melius, nisi hodie lumen accipere, qui omnibus defunctis et diem reddit et salutem; qui vetustate homines morte resolutos hodiernæ vitæ præsentia suscitavit. Latemur ergo, et exultemus in hac die, in qua nobis Dominus lucem intulit, salutem intulit,

a Codd. 2 et 4 Plut. xxxiii bibl. olim S. Crucis Minor., etc., *perpetua tamen luce et fulget... nos ipse circumfudit*. Ita etiam cod. 172 bibl. olim adil. ecel. Flor., et cod. 59 Plut. xvii bibl. Laurent.; cod. autem Vat. 1270, *perpetua tamen luce fulgebit beatitudo*, etc.

b Cod. Vat. 1270, *ipse idem in sæcula*.

c Conveniunt omnes præcitati codd.: *Ergo cum Christus gignitur, hodie generatur, ut intelligas in natiuitate Salvatoris, etc.*

d Idem cod., *lumen cuncta sæcula jugi ac perpetua luce contineat*. Cod. Urbevet., *continuat*. Cod. Vat. 1270, *continnet*. Cod. Ambros. apud Muratorium Anecd. tom. IV, pag. 7, *lumen cuncta sæcula perpetui luce*, etc.

e Cod. 2 bibl. S. Crucis Minor., *nec vetustæ antiquitatis subterfugiant*.

f Cod. Vallicell. A 9, *celabuntur*.

g Alibi hoc Psalmistæ loco usus est S. Maximus, ut æternam Verbi generationem probaret; aut Chri-

stus Dominum, etiam in quantum est homo, Filium Dei ostenderet.

D h Ita cod. 2 mox cit., et cod. Ambros. apud Murator. ibid., *dictum sit Filio*.
i Codd. Vallicell. A 9 et Urbevet., *Recte ergo hodie vocatur, quando de inferorum tetra nocte ad superos velut præclarum lumen emicuit. Recte dies dicitur, cuius veritatem Judeorum factio tenebrosa obscurare, etc.* In codd. Vat. 1270, Urbevet. et Vallicell. pro *factio* legitur *fraus*.

j Omnes cit. codd. cum Ambros. apud Murat., *cuius veritatem Judeorum factio tenebrosa, etc.*

k Codd. cit., nisi nomen accipere. Cod. Ambros. ibid., *nisi hodie nomen, etc., et diem reddidit et salutem*. Cod. Vat. 1270, *nisi hodie nomen acciperet*.

l Cod. 59 supra cit., eod. 2 et 4 S. Crucis Minor., *qui vetustatem hominis morte resolutos hodiernæ vitæ, etc.* Cod. Ambros. apud Murat., *qui vetustate homines morte resolutos hodiernæ vitæ, etc.*

intulit pacem; pacem, inquam, nobis Christus resurgens intulit, quia et passurus pacem proditori * discipulo non negavit, aut quemadmodum complectitur confitentes, qui sic osculatus est denegantem. Osculum autem illud Judæ Ischarioth nolo existimetis a Domino nisi de charitate datum, ^b et ante sciebat illum proditorem futurum. Sciebat plane amoris pignus; et ideo non negavit; pietatis enim genus est, non negare extrema oscula perituris, et his, quos dileximus, ultimum persolvisse solatium. Simul etiam ipso dilectionis officio eum voluit emendare, ut admonitus pietate non desereret amantem, non traderet osculantem: atque **493** ideo quasi ad iudicium Judæ illud osculum datum est, ut si emendaret, esset pacis vinculum discipulo; si traderet, esset sceleris testimonium proditori. Ait ergo Dominus: *Judæ, osculo Filium tradis hominis* (Joan. xxii)? Ubi est subtilitas factionum, ubi latentes doli? Ecce deprehenditur nequitie omne secretum, et proditur proditor, antequam prodatur: *Osculo*, inquit, *Filium hominis tradis*? hoc est, amoris pignore vulnus infligis; officio charitatis sanguinem fundis, mortem irrogas pacis indicio? Rogo, quæ ista dilectio? Osculum porrigis, et minaris? Non sunt ista oscula, sed venena, per quæ servus dominum, discipulus magistrum, electus proditor auctorem.

Codicis Laurentiani fragmentum.

Lætetur ergo et exsultemus in hac die, carissimi, quam annua devotione veneramus. Sicut nobis ^c in futurum vitam et gloriam pollicetur, ita etiam in præteritum de salutis nostræ causa et occasiones nascuntur; ac sic qui ideo colitur, ut misereatur jam misertus. Ab eo ergo facti atque reparati nunc impensus exsultemus in beneficiis suis, quia meliores sunt illi dies, quibus liberamur, quam illi, quibus in vitæ hujus pericula nascendo ^d perducimur. Et ideo legimus, *quia melior* ^e *miseriordia tua super vitas* (Psal. lxi). Meliores ergo sunt dies, quibus ad æternam vitam renascimur, quam illi, quibus in hac temporali procreamur. Siquidem majora sunt dona gratiæ, quam naturæ. In hoc gemino Dei nostri opere, ibi res virtutis, hic muneris est. Ibi potentia, hic misericordia continetur. Prima natiuitate ^f terrenis

A ingredimur, secunda cœlestibus præparamur. Sicut autem præsentis temporis festa nos admonent, sic ille qui pro mundi salute congressus ^g, sicut de fortissimo Samson legimus, plures inimicorum ^h mortuus interfecit, quam vivus occiderat. Refert autem et traditio secularium litterarum hoc, quemdam in ⁱ exercitio usque certaminis habuisse hoc genus virtutis ac roboris, ut quoties virum suarum amicam et nutricem terram **494** impulsu adversarii contigisset, de solo surgens magis ac magis in adversarium prævaleret, ac sic dejectione prostrati, occasio fiebat triumphi. Dabat enim ei quodammodo infirmitas fortitudinem, lapsus palmam, ruina victoriam. Puto ^k hæc illi cœlesti athlete, qui contra Jacob legitur fuisse luctatus, totum hoc illi justius aptari posse; ^l æstimo hæc illius personæ verius convenire. Quia cum tempore in arena mundi cum publico hoste conflixit, qui ad hoc ^m gessit, ut gloriosius surgeret, a hoc cecidit, ut omnes levaret, qui adversarium ⁿ effusus obruit, prostratus elisit, jacentemque hominem dejectus erexit, ^o mortemque ei dum succumberet, percussit, ac mortuum, dum resurgeret, suscitavit. Hic est ille angelus, qui cum Jacob nocte luctatus est, sicut habemus in Genesi: *Et ecce vir luctabatur cum eo usque mane, et cum prævaluisset Jacob, dixit ei angelus: Dimitte me; jam enim ascendit aurora. Respondit Jacob: Non dimittam te, nisi benedixeris mihi. Sic benedixit* ^p *angelus, et dixit ei: Si contra Deum fortis fuisti, quanto magis contra homines prævalebis; et tetigit angelus latitudinem femoris* ^q *ejus, ipse vero claudicabat pede* (Gen. xxxii). Quid est hoc? qui vincitur benedicit; et claudicat, qui se vicisse credebat. In Jacob ergo Judeorum populus, in angelo Christus agnoscitur; et ut sciamus in eodem angelo ^r Dominum fuisse, ita dicit ipse beatus Jacob: *Vidi Dominum facie ad faciem, et salva facta est anima mea* (Ibid. xxxi). Jacob ergo angelo succumbente prævaluit. ^s Prævaluerunt ad tempus, et in Christi passione ^t Judei, in illa refugientes ^u diei nocte, et tota in eum impietate ^v ferientes prævaluerunt, quando ^w crucifixæ erunt; prævaluerunt, quando occiderunt. Ergo cum vicisset Jacob, benedici tamen se a victore posse cognovit, dicens, *Non dimittam te, nisi benedixeris mihi*. Quale mysterium in certamine! Infirmitas

^a Cod. Ambros. apud Murat., *proditori discipulo*.

^b Ita cod. Ambros., cujus lectio varia est apud Murator., *nisi de charitate datum, nisi de affectu datum; et certe sciebat illum*.

^c Codd. 2 et 4 S. Crucis Minor., *in futuro . . . in præterito de salutis nostræ causa et occasiones nascuntur*.

^d Cod. 174, *producimur*.

^e Concordant omnes citati codd.

^f Cod. Urbevet., *in hæc tempora*.

^g Cod. 2 S. Crucis Minor., *Prima natiuitate terrena ingredimur, secunda cœlestibus præparamur*.

^h Idem cod. 2 S. Crucis Minor., *congressus est*.

ⁱ Cod. 3 S. Crucis Minor. melius, *moriens interfecit*.

^j Cod. 2 Sanctæ Crucis Minor., *in exercitatione usque, etc.*

^k In cod. Vat. 1270 videtur abrasa vox illa *hæc*.

^l Cod. Vat. 1270, *ad hoc cessit*.

^m Idem cod. 1270, *effusus pro effusus*.

ⁿ Ita cod. 174, olim æd. eccl. Flor.; cod. autem 2 S. Crucis Minor., *mortemque ejus dum succumberet, percussit*.

^o Cod. Urbevet., *ei pro eum*.

^p Cod. Vat. 1270 sic habet; *ejus. Ipse vero qui vincitur benedicit, et claudicat, qui se vicisse credebat. In Jacob ergo, etc.*

^q Cod. Vat. 1270, *Deum fuisse*.

^r In cod. Urbevet. omissa sunt quæ sequuntur usque ad verba, *quando occiderunt*.

^s Cod. 174 metrop. eccl. Flor., *savientes Judei*.

^t Cod. Vat. 1270, *in illa refugientes diem nocte*.

^u Ita cod. 2 S. Crucis Minor., *in eum impietate savientes*.

^v Cod. Vat. 1270 habet, *crucifixæ erunt. Ergo cum vicisset Jacob, etc.*

æstimatur, et ad conferendam benedictionem idoneus invenitur. Aperte Christus adversarios benedixit, quando et pro interficientibus **495** supplicavit, dicens: *Dimitte illis, Pater, quia nesciunt quid faciunt* (Luc. xxiii). * *Benedixit victis, qui liberat passus; intervenit reus, absolvitque damnatus, b quia et si adversarii respiciant, redemptionem tribuit interemptus.* Quid illud etiam est, quod post illam collectationem Jacob benedictionem accepit, et claudus incepit? Sic enim ait: *Et tetigit angelus latitudinem femoris ejus, et claudicabat pede.* Latitudo femoris Judaici

A generis multitudo est. * Quid est, inquam, **496** quod uno pede claudicabat? hoc, quia de Jacob, id est Judæorum gente, Christo resurgente, pars credidit, pars in infidelitate permansit, et a justitiæ ac vitæ semitis claudicavit. Quod autem dicit ipse angelus: *Dimitte me, jam enim ascendit aurora*, hoc indicabat posse eum ^d a morte vinci, non posse retineri. Sed post illam ^e fugatam luce passionis noctem promittit illico esse reddendam resurrectionis auroram. Qui vivit et regnat in secula seculorum. Amen.

SERMO XXXVII.

De eadem Paschatis solemnitate IX.

ADMONITIO.

In Anecdotis Muratorianis primum in lucem prodit hic sermo; nec S. Maximo assertus, nisi unius ms. Ambrosiani auctoritate huc usque fuit. Nunc præter codicem Taurinensem, in quo est sermo 9 cum titulo: *Item et de Pascha*, duos codices Casinenses afferimus, nempe 302 pag. 7 a tergo, et 305 pag. 71, qui et S. antistitis Taurinensis nomen et inscriptionem *De Paschate* præferunt. Quamvis hujusmodi testimonia satis sint, ut S. Maximus ejus auctor habeatur, si quis tamen dubitet, is animum ad dictionem et ad similia quæ alibi idem scripsit, advertat. Nec Ambrosio, nec Augustino usquam attributus legitur.

ARGUMENTUM.—*Ex Christi resurrectione ostendit Mari-
mus fuisse in eo duplicem naturam, duplicemque
operationem. Passus enim est Christus, et mortuus
ut homo, resurrexit ut Deus. In carne assumpta tota
refulsit divinitas, et cum divinitate caro suam copu-
lavit infirmitatem.*

Veneranda passio Salvatoris nostri, atque ab inferis ejus mirabilis reditus, attestatur divinam illi humanamque fuisse substantiam. Quis enim dubitet ineffabiliter eum Filium Dei, filiumque esse hominis, qui potuit et mortem perpeti, et morte devicta semetipsum suscitare de tumulo? Nam suscepta carne de virgine, ne quam in fide nostræ confessionis nebulam pateremur, toto prædicationis suæ tempore verum se revelabat Deum, perfectum ostendebat et hominem. Flebat quippe, ut nostro dolore mærens, sed ut sua virtute potens miseratus cæcorum tenebras, huic necdum formatos faciebat oculos, illi reddebat amissos; navigans cum discipulis suis somno hominis dormiebat in puppis, sed conscie majestatis imperio insurgentium fluctuum moles minacesque ventos serena protinus tranquillitate compescuit. Morituum se, ut temporalis vitæ homo sæpissime testabatur, sed ut æternus Deus, refugio in corpora vitali spiritu, ad lucem mortuos redire præcepit. Ut filio hominis ingerebantur convicia blasphemantium, sed ut ignara mortalitas inostensam credendi disceret veritatem, quasi unicum Filium suum Pater alloquebatur e caelo. Si ergo credis, o homo, indigna, quæ pertulit Christus, cur non magis credis miranda quæ præstitit? Ita sane incomprehensibiliter caro in Deo, et in carne Deus, ut neque Deum ab homine passio separaret, neque per hominem Deus humanis passionibus sub-

B jaceret. Quod vero annuntiatur Filius Dei, natus est de virgine, tanto in miraculo non debet humana fluctuare fragilitas, quia stupendæ huic novitati Deum, cui omne opus possibile est, confitemur auctorem. Beatus namque David omnipotentiam Dei S. Spiritu revelante decantat, dicens: *Omnia quæcunque voluit Dominus, fecit in caelo et in terra* (Psal. cxxxiv). Qui ergo fecit quæ voluit, fecit ut virgo conciperet; qui fecit omnia quæ voluit, fecit quod nobis ^f subveniret. *Omnia*, inquit, *quæ voluit Deus, fecit.* Voluit ex nihilo formare mundum? fuit **497** ei tam magni operis effectus in Verbo. Voluit hominem figurare de pulvere? Virtus tantæ non defuit voluntati. Voluit inter ipsa celi terræque primordia virili de corpore educere feminam? e latere mox Adæ mater humani generis Eva processit. Voluit de viro et femina utriusque sexus homines nasci? lege voluntatis ejus replevit orbem jussa fecunditas. Voluit, ut dictum est, virginem parere? et obumbratione majestatis ejus, nullo virginei pudoris damno, Christus processit ex Maria. Et inde est quod philosophi gentium, prudentesque mundi, qui omnia sibi propria volunt disceptatione constare, dum terreno sensu divina discutiunt, sapientia sua desipientes ad plenitudinem non perveniunt veritatis. Qui hanc igitur desudant habere doctrinam, ut quod ipsi advertere nequeunt, superbo tumentes spiritu, Deum aut non recte velle, aut non posse contendunt. Qui, ut ait Apostolus, *dicentes se esse sapientes stulti facti sunt*; et iterum, *evanuerunt in cogitationibus suis* (Rom. i). Quis enim ita demens in illo conceptu virgineo semen querat humanum, ubi agitur cæleste

* Cod. Vallicell. *Benedixit victis, qui liberat passus, intervenit reos, absolvitque damnatos; quia et adversarii, si respiciant, redemptionem tribuit interemptus.*

^b Cod. Urbevet. conformis est textui, præterquam in his verbis, *quia et adversarii si respiciant, etc.*

^c Cod. Vat. 1270 legit: *Quid est hoc quod pede claudicat? hoc est quod de Jacob, id est de Judæorum genere, Christo resurgente pars credidit, pars in infi-*

delitate remansit, et a justitiæ semitis claudicavit; cum quo codice convenit Urbevet., sed addit, a justitiæ ac vitæ semitis.

^d Cod. 174 metrop. eccl. Flor., *amore vinci.*

^e Codd. Vat. 1270 et Urbevet., *Post illam fugam lucem passionis nocte promittit, etc.*

^f Cod. Casin. 305, *nobis omnibus.*

mysterium? Quanta vecordia in illo nascendi genere A generalitas mortalis obtenditur, ut opere Omnipo- tentis pro vita pereuntium partus salutaris effloruit. Sed fortasse perfidus occurrit, et dicit: nemo unquam ita est natus. Nemo revera, quia nullius præter a hanc caro unita cum Deo est. Quid incassum dubitas? qui solus dedit hominibus nasci per conjuges, solus voluit prodire de virgine. Mirabiliter natus est Christus, et obstinatione perfida non credis Deum? Quid faceres, si communi esset lege conceptus? Inanis ergo et stulta causatio est, nullum ita fuisse natum, qui sacramentum secundæ virginis, quod unicum Dei est opus; neque habere ante se potuit, nec post se reliquit exemplum. Unde et tu, frater, si sapienter incomprehensa rimaris, quod singulare pervides, crede divinum. Denique cum a discipulis suis, quis esset, et ab hominibus crederetur, Salvator inquireret, beatissimus tunc Petrus sacrata voce respondit dicens: *Tu es Christus Filius Dei vivi* (Matth. xvi). Ecce, fratres, loquitur lingua hominis quod cor hominis ignorabat. Loquitur apostolus, quod non meditatione didicit, sed revelatione cognovit. Unde enim sciret terrenus mortalisque homo incomprehensæ generationis arcanum, nisi et Pater ipse, cuius verus erat Filius, non revelasset e cælo? ut ait ad illum Dominus: *Beatus es, Simon Bar Jona, quia non caro et sanguis revelavit* 498 *tibi, sed Pater meus qui in cælis est* (Ibid.). Quod enim præcipuus apostolorum Redemptorem [omnium vivi Dei Filium dicit, paternæ in eo deitatis substantiam constituit; quod eundem Christum pronuntiat, materni inesse corpori asserit veritatem. Sic revera beatissimus Petrus utramque in Christo naturam sub una est appellatione complexus, ut ineffabilis mysterii sacramentum brevissimo sermone delibans, neque geminata divideret, neque unita confunderet. Ut autem plenius adverteremus in Salvatore neque a Deo hominem, neque Deum ab homine separandum, ait gloriosissimus magister fidei Paulus apostolus, dicens: *Misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege* (Gal. iii). Non utique factus est Filius Dei ut mitteretur, sed ad id quod missus est, filius factus est hominis. Salva enim divina proprietate nature, naturam in se suscepit humanam, non facta confusione, sed unitione perfecta. Misit, inquit, Filium suum, misit non creaturali conditioni subjectum, sed naturali caritate concordem. Ipse enim Dominus ait: *Ego et Pater unum sumus* (Joan. x). Qui ergo unum sunt, non possunt a

se invicem impari potestate distare. Misit Pater proprium Filium, non a se discedentem, sed ad nos nostra pro salute venientem. Venit autem Dei Filius, non ut mittentis tantum Patris exsequeretur imperium, sed ut communem perageret voluntatem. Venit Dei Filius, non qui de loco transiret ad locum, sed in loco quo vellet propositi sui munus impleveret. Et revera Deum, cum ubique semper sit, atque omnia gremio majestatis suæ includat, illuc tamen ire, aut venire creditur, ubi se revelare dignatur. Hæc, frater, nisi fide sequaris, nulla mundani sensus ratione concipies. Tantum enim abest ab operibus Dei intelligentia mortalis ingenii, quantum distare potest ab æternitate mortalitas. Sed optima homini ratio est, ut in his quæ non potest mente complecti, cedat mentis B auctori. Scire ergo debemus, carissimi, quia *nativitatem passionemque dominicam non nobis ejus dedit conditio, sed voluntas. Nostri nimirum exegit causa negotii, Christum Dominum pudorem ventris non declinare feminei, sordentem pannis infantiam perpetui, crescentem per moras expectare pueritiam, convalescentem temporibus agere juventutem, et cum omni patientia Judaici furoris injurias cædesque perferre. Neque vero superflue voluntatis erat, aut vacue, ut Dei Filius per tantarum dedecora passionum materia humanitatis moreretur in terris, qui 499 celesti in regno paternæ deitate vivebat, nisi nasci illum remediis nostri necessitas flagitasset. Quid Deus ad carnem? quid immaculatus ad crucem? quid æternus ad mortem? Essent quidem Dei Filio verba ac vulnera, omniaque illata passionis opprobria reputanda, nisi universa quæ passus est resurrectio mox secuta curasset. Quis ergo ita desipiens retractando decolorare præsumat, quod crucifixus est Christus, qui tot virtutibus tantisque miraculis mirabilior factus est sua passione? Quis illi triduanam exprobrare audeat 500 sepulturam, cujus cum sempiterno Patre permanens æternitas prædicatur? Imo quis non toto stupore miretur inferna illum fuisse dignatum, qui virtute propria et ad vitam potuit redire post mortem, et cælum non dubitavit ascendere post inferos? Et ideo, fratres, illud unum nobis est salutare, ut metientes nosmetipsos, et pectoris nostri angusta, quæ ultra modum se offerunt, castigantes, veri Dei, quibus potentiam probamus, sequamur in omnibus voluntatem, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.*

SERMO XXXVIII.

De eadem Paschatis solemnitate X.

ADMONITIO.

Hunc quoque editum a Muratorio sermonem exhibent veteres codices tres Taurinensis cum titulo: *Item de Pascha sermo X*, Casinensis 305 pag. 13, et Ratisponensis Sancti Emmerami. In his duobus posterioribus sancti Maximi nomen conceptis verbis habetur, sed in codice Vaticano 6451, pag. 21, idem sermo describitur, omisso auctoris nomine.

ARGUMENTUM. — *In resurrectione Christi unum, inquit S. Maximus, atque idipsum factum est gaudium cælestibus atque terrenis. Omnem diem Dominus dedit, sed hunc paschalis festivitatis specialiter fecit, qui*

perpetuo fulgens æternæ vicissitudinem non recipit tenebrarum. Credulitate rectæ fidei mysteria teneamus.

In paschali festivitate, fratres carissimi, qua Domi-

^a Cod. Casin. 305, præter hunc.

^b Cod. Casin., non dubitatur ascendisse.

num nostrum rediisse ab inferis exsultamus, est nobis **A** ut omni mortis ^d tristissimæ mœrore detergo, et præsentis vitæ lætitiæ prædicet et futuræ. Exsultemus ergo nunc redempti, ut postea possimus gaudere salvati. Exsultemus resurgente Domino, ut possimus eodem regnante lætari. Et recte gaudebimus, fratres, si nos veræ fidei ^e munera, et præstita jam redemptio, et resurrectio promissa lætificet. Cur autem, carissimi, de Omnipotentis beneficiis ambigamus? Nunquid sine causa homo est factus ex femina, qui incomprehensibiliter de Deo natus est Deus? Nunquid frustra vagire in cunis voluit, qui terrificis tonitruum suorum vocibus terram cœlumque tremefacit? Nunquid incassum flevit, qui a nativitate **501** cæcum novis oculis sputamenti sui virtute ditavit? Nunquid otiose potatus aceto, cibatus est felle, qui vastissima **B** in eremo sitientibus de petra rivos, et esurientibus de cœlo potuit manna præbere? Nunquid inanitis ejus est passio, qui ^f in investigabili voluntatis suæ secreto de cœlestibus descendit ad crucem? Et ideo, qui crassitudine carnalis **502** ingenii passionum ejus mysteria comprehendere non valemus, credulitate rectæ fidei, quæ præstitit teneamus. Tenebimus autem capiemusque dona gloriæ ejus si vitam nostram, fides muniat, et a fide vita non discrepet. Et sicut ille nobis voluit placere moriendo, ita nos gestiamus ei non displicere vivendo; ipso præstante qui cum Patre, etc.

SERMO XXXIX.

In eadem Paschatis solemnitate XI.

ADMONITIO.

Auctorem hujusce sermonis, quem amanuensis codicis Vaticani 6451, pag. 21, ignoravit, nos tuto sufficimus, trium codicum auctoritate muniti. Hi sunt Ambrosianus, a quo depremissis vulgavitque Muratorius tom. IV Anecd. serm. 6, Taurinensis cum epigraphæ: *Item et de Pascha sermo XI*, et Casinensis 105, pag. 15. Ante Muratorii editionem eundem publicarat Cundius tom. I Biblioth. PP., pag. 164.

ARGUMENTUM.—Nobis præcipue lætandum est, Christo **C** venit exsultare, quorum causa Unigenitus Dei et ipse Deus humanum induit carnem, quatenus per carnem hominis veniret ad crucem, per crucem susciperet mortem, per mortem spoliaret infernum. An non lætandum nobis est, quibus novi ^b mysterii sacramento peccata tolluntur, cœlum datur, redditur paradisos. Pendentis in cruce latronis fides universo hominum generi profecit. Oratio Christi pro suis interfectoriis exponitur.

Justissime, fratres, generali hodie gaudio mundus exsultat, quandoquidem revertente a mortuis Christo cunctis ubique mortalibus spes orta est resurgendi. Et necesse est ut creaturarum Domino triumphante, illustrata per eum creatura lætetur. Gaudet itaque cœlum, quia videt jamdiu peccatis sordentem terram, Domini sui errore purgatam; gaudet multitudo cœlestis exercitus, quia conflictu Regis sui omnis inimici principis debellata militiæ est. Gaudet etiam sol, quia lugubres illas tenebras, quas Domino moriente pertulerat, lætioribus radiis et perpetui gratulatione ^a compescit. Inter ista, carissimi, præcipue nos con-

venit exsultare, quorum causa Unigenitus Dei et ipse Deus humanum induit carnem, quatenus per carnem hominis veniret ad crucem, per crucem susciperet mortem, per mortem spoliaret infernum. An non lætandum nobis est, quibus novi ^b mysterii sacramento peccata tolluntur, cœlum datur, redditur paradisos? Denique latroni tunc in cruce pendenti, cum fidem ejus nec sua, nec Christi pœna turbaret, ait ipse Dominus: *Amen dico tibi: Hodie mecum eris in paradiso*; dicebat enim latro: *Memento mei, Domine*, ⁱ cum veneris in regnum tuum (Luc. xxiii). Quam mira hæc fides est, fratres, ut latro, qui vitam non merebatur habere præsentem, inter supplicia sua spem perpetuitatis assumeret, ^j eamque sibi a Crucifixo crederet posse præstari! Et quam juste tante **D** promissionis munus latro fidelis accepit, qui tunc regnum confessus est Christi, quando ^k et apostoli

^a Cod. Vat., defectum.^b Idem cod. Vat., quia unus idemque est, qui vicit in terris et qui regnat in cœlo. Hic est, inquit, dies, quem fecit Dominus; exsultemus et lætemur in eo. Sic dies dicit: Hic est dies quem fecit Dominus, quasi sit aliquis dies quem non fecerit Dominus.^c Idem cod. Vat., sævientem morte ac tetræ mortis horrore terribilem.^d Idem cod. Vat., ut omni mortis horrore detergo.^e Cod. Casin., si nos veræ fidei munere.^f Codd. Vat. et Casin., in investigabilis voluntatis suæ secreto.^g Cod. Vat., compensat.^h Codd. Vat. et Casin., quibus novi mysterio sacramenti.ⁱ Idem codd. Vat. et Casin., dum veneris.^j Cod. Vat., cum sibi a Crucifixo.^k Idem cod. Vat. omittit et.

turbabantur! Atque ideo omnia latronis anteacta scelera unius meritum confessionis absolvit, et quidquid longa ætate deliquerat, brevissimo sermone delevit. * Nec latrocinii eum sui apud Deum sanguis damnavit, quia Christi sanguinem regnum credidit esse, non poenam. Quod factum, carissimi, universo ^b hominum generi profecisse non dubium est. Nam quis de Dei gratia, absoluto latrone, desperet, si tamen supplicantum preces latronis credulitas subsequatur? Habemus et aliud * magnificum dominicæ pietatis exemplum, quo omnem mortiferæ desperationis formidinem deponentes de ineffabili Redemptoris nostri indulgentia confidamus. Cum enim condemnatus ^d ab impiis penderet Christus in cruce, furorque Judaicus illuderet Crucifixo, omnipotentem Patrem pro interfectioribus suis ipsa inter vulnera * pius suffragator orabat, dicens: **Pater, dimitte 503 illis: nesciunt quid faciunt (Ibid.);** et cum in manu esset ejus vivorum mortuorumque judicium, veniam tamen ^f pereuntibus precabatur; sed ea, ut arbitror, ratione, ut indubitanter ostenderet, et se ejus tam nefarium relaxare delictum, et a suo illos Patre non esse damnandos, quibus ipse parebat, si tamen ad nomen Christi, repudiata perfidia, convenirent. Nam

SERMO XL.

De eadem Paschatis solemnitate XII.

ADMONITIO.

Perelegantem hunc sermonem de Paschate cum reliquis S. Maximi primus ex codice Ambrosiano in lucem protulit, ut compertum est, Muratorius. Fidem tanti codicis et editoris augemus testimonio cod. Taurinensis, ubi exstat inscriptus: *Item de Pascha sermo XII.* Ipsa sermonum series ab uno fonte eundem manare ostendit.

ARGUMENTUM.—*Sanctus Maximus explicat quomodo semper novus credendus sit Dei Filius; deinde disserit de mysterio illius humilitatis, de cruce, de nomine, de resurrectione.*

Annua quidem nobis, fratres carissimi, dominicæ resurrectionis festivitas redit, sed ubi religionis est veritas, novum semper est fidelibus sacramentum, ut ait beatissimus Paulus: *Vetera transierunt, facta sunt omnia nova (II Cor. v).* Nec immerito semper novus credendus est Dei Filius, qui nullam sentit præteritum temporum vetustatem; novus quippe est, fratres, in quo nulla ætatis mutatio est, nec aliquando aliud novit esse, quam natus est. Deus enim procedens de Deo, ut nativitas non habet tempus, ita finem non potest habere vivendi, ut ait ad eum gloriosissimus patriarcha David: *Tu autem idem semper es, et anni tui non deficient (Psal. ci).* Et non solum ipse homo Christus, qui cum Deo factus est unus, semper est novus; sed semper videri datur, spirituum aquarum fomento, et celestis fidei nutrimentis

A quis revera de petitionis cunctetur effectu, ubi remedium miseris bonus poscit a bono? *Nesciunt*, inquit, *quid faciunt*. Sciebant quidem Judæi sanguinem se fundere innocentis, sed nesciebant peccata omnium illo cruore deleri. Sciebant acerbissimo se crucis supplicio punire Christum, sed nesciebant Dei Filium triumphare per crucem. Sciebant * eum esse moriturum; sed rediturum a mortuis ignorabant. Unde egregie **504** a Domino dictum est: *Nesciunt quid faciunt*. Nesciebant profecto Judæi illa ^b sua impietas quantæ esset ministerium pietatis. At vero Dominus virtutis suæ sibi conscius, errores miseratus humanos, plenissime sciens supplicia illa quæ quantaque gaudia sequerentur, crucifigentium facinus, et inter tormenta benignus absolvit, mortemque suam vitam voluit esse occisorum, et damnationem fieri voluit occidentium. Rediens autem ab inferis sic suos requisivit apostolos, ut inesse sibi et potentiam divinitatis, et veritatem carnis ostenderet. Et ideo, fratres carissimi, Christo a mortuis resurgente lætemur, carnemque illum suam ab inferis revocasse credamus, ut possimus et apostolicæ gratiæ, et dominicæ resurrectionis desiderabile consortium promereri ⁱ.

C humani generis labentem renovat senectutem, dicente beato David: *Emitte Spiritum tuum, et creabuntur, et renovabis faciem terræ (Psal. cxi).* Renovatur nimirum facies terræ hominis, cum vetusta diaboli captivitate deposita, novam novi Regis induit libertatem. Ipsi namque Domini sententia est, dicentis: *Si vos Filius liberaverit, vere liberi eritis (Joan. vii).* Et recte, carissimi, solus Dei Filius peccatores liberat, quia solus liber est a peccato, ut ipse de se testari dignatus est per prophetam, dicens: *Factus sum homo sine adjutorio inter mortuos liber (Psal. lxxxvii).* Sine adjutorio utique tunc videtur effectus, cum sciendi in eum acciperet furor Judaicus potestatem. Exstitit vero inter mortuos liber, quia inter omnes mortales solus causas moriendi non habuit. Propter quod et victa per eum mors retinere eum non potuit resurgentem. Videte autem, carissimi, quantum sit in Christi humilitate mysterium, qui cum æternus sit ab æterno, et Dominus universitatis, servorum tamen suorum perficiat libertatem. Gaudet injuriis, exsul-

* Idem cod. Vat., *Nec latrocinium sui apud Patrem sanguinis, etc.*

^b Idem cod. Vat., *universo humano generi.*

* Idem cod. Vat., *Habemus et aliud permagnificum dominicæ, etc.*

^d Idem cod. Vat., *condemnatus Christus ab impiis penderet in cruce.*

^e Idem cod. Vat., *illis; quia nesciunt quid faciunt; et cum in manu ejus esset, etc.*

^f Codex Vaticanus, *veniam tamen peccantibus precabatur; sed ea, ut arbitror, ratione, ut indubitanter ostenderet, et se eis tam nefarium relaxasse delictum.* Uniformis est cod. Casinensis.

^g Cod. Casin., *Sciebant enim eum.*

^h Cod. Vat. omittit *sua*.

ⁱ Idem cod. Vat., *Qui cum Patre, et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.*

tat opprobriis, **505** omnisque ei triumphus in cruce est, admirandoque remedii genere diabolus patiendo superat, et hominem moriendo vivificat. Quæ omnia pro nobis Unigenitus Dei pietate aggressus est, virtute sustinuit, humilitate perfecit. Ait de hac humilitate Isaias propheta : *Sicut agnus coram tondente se sine voce, sic non aperuit os suum in humilitate sua (Isai. lvi).* Quam speciosa, fratres, comparatio ista, atque accommoda veritati ! Sicut enim cum tondetur agnus, nescit reclamare tondenti ; ita cum crucifigeretur Christus, non restitit vulneranti. Spoliatur agnus, et silet ; occiditur Christus, et tacet. Silentium agni, lanigero detonso vellere, hominem vestit. Taciturnitas Christi cunctis credentibus æternæ salutis indumenta prætexit. *Non aperuit, inquit, os in humilitate sua : Id est, quod inter opprobria et maledicta tacuit Christus, non fuit miseræ, sed virtutis.* Tali enim proposito Dei Filius mundum redempturus advenit, ut superbos humilitate, contumaces modestia, maledicentes silentio triumpharet. Ita sanè, et legitur : *Cum malediceretur, non maledicebat (I Petr. ii).* Nec dubitandum hæc, fratres, quia maledicere vera benedictione sciebat : neque enim terrenis moveri poterat maledictis, qui benedictiones venerat præstare de cælo. Et recte Sapientia Dei Christus nulla maledicentibus maledicta referebat, quia omne maledictum patientiâ repercussum in suum redit auctorem. *Humiliavit itaque se Christus, ut ait Apostolus, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis (Philip. ii).* Usque ad mortem se crucis humiliat, ne cælestis

A 506 hostia vili aliqua atque consueta morte succumberet ; sed ut Dei atque hominum mediator in medio cæli et terræ susceptæ mortis perficeret sacramentum. Auctor itaque vitæ nostræ conditione est mortuus, ut nos illius privilegio viveremus. Crucifixus ergo est Dei Filius, non ut crux Christum fœdaret, sed ut sacramento Christi crux nostræ fieret insigne victoriæ. Denique nos omnes, qui Christi confessione gaudemus, crucis signaculo gloriamur. Neque vero Christiana quis potest militia censeri, nisi fideli manu vexillum erexerit Crucifixi. Ob hanc crucis mortem, sicut legitur, exaltavit omnipotens Christum suum, nomenque illi super omne nomen dedit. Dedit illi nomen super omne nomen, cum ditioni potestatique ejus cælestia tradidit, mundum et **B** inferna subiecit, ut ait ipse Salvator : *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo in cælo et in terra (Matth. xi).* An non videtur tenere super cuncta dominatum, an non habere principatum, quem, sicut legitur, creatura omnis flexo curvata genu tremit et suscipit imperantem ? Denique nonnullæ jam gentes, cum inter se diversitate vivendi et linguarum varietate dissideant, in confessione tamen Christi uno pariter ore concordant ; et licet aliqui ex eis suasionem pessima de ejus a nobis discrepent deitate, nobiscum tamen et passum illum, et rediisse a mortuis constituentur. Et ideo nos, dilectissimi, resurrectionem Christi regnumque credentes, castis mentibus et sancta devotione letemur, quatenus, quod universitas credit, nos quoque non discredere fide et operibus approbemus.

SERMO XLI.

De eadem Paschatis solemnitate XIII.

ADMONITIO.

Optimus in critique magister Muratorius unus codicis Ambrosiani testimonio innixus, hunc sermonem a tenebris erutum S. Maximo asseruit, et cum aliis ejusdem auctoris publicavit. Hic idem in codice Taurinensi legitur inscriptus : *De Pascha sermo XIII.*

ARGUMENTUM. — *Isaiæ primum, deinde Davidis testimoniis propositis copioseque explicatis, nos quoque, ait sanctus Maximus, religiosa Deo nostro gaudia deferamus, atque Pascha in azymis sinceritatis et castitatis celebremus.*

Prophetarum præcipuus beatissimus Isaias, qui mysteria nativitatis, resurrectionis dominicæ intonavit, ait inter cætera : *Lætare, cælum, et exsultet terra ; erumpant montes jucunditatem, et colles justitiam, quia misertus est Deus populo suo, et humiles populi sui consolatus est (Psal. xcvi).* Hoc præconium, fratres, ad hos quammaxime pertinere dies, festivitatemque prænuntiare paschalem, et ex ipsius lectionis advertimus serie, et ex consequentibus edocemur. Recte igitur nunc cælestia in omnem lætitiâ provocantur, quando Unigenitus Altissimi, contritis inferni portis dejectoque diabolo, mœstissimis mortalibus gaudia beatæ perpetuitatis invexit. Quomodo **507** autem poterat non gaudere cælum cum videret Dominum suum peracto salutis nostræ prælio ad sedem majestatis suæ, et ad dexteram Patris sedere victorem ? Gaudet cælum quod Dominus suus, proposito paternæ voluntatis impleto, ac triumpho sui meritò,

regnum universitatis accepit. *Lætare, inquit, cælum, et exsultet terra.* Exsultat nimirum humani generis terra, quæ sanguine Agni cælestis aspersa non solum redditur paradiso, sed regnaturæ cum Domino vocatur ad cælum. Exsultet et caro nostra, quæ vere est terra, quoniam glorificata per Christum societatem Divinitatis emeruit. *Erumpant, ait, montes jucunditatem, et colles justitiam.* Hos montes collesque qui excitantur ad gaudia, patriarchas dici non inconvenienter accipimus, sicut et in David sancto legimus : **D** *Illuminans tu mirabiliter a montibus æternis (Psal. lxxv) ; et alibi : Montes exsultaverunt ut arietes, et colles sicut agni orium (Psal. cxiii).* Nec immerito Justi quique montes nuncupantur et colles, qui terræ conversationis humilia relinquentes, ad superiora cælestis vitæ fidei suæ verticem sustulerunt. Justis sime itaque venerabiles patriarchæ assumere jucunditatem sermone prophetico commonentur. Quorum proles, id est Christus Dominus, mortis suæ, resurrectionisque mysterio, etiam præteriti sæculi Patribus vitam refudit amissam. Jucundantur omnimodis patriarchæ, quorum de germine natus Dei Filius uni-

versam mundi faciem diabolicis dudum impietatibus
sordidatam, immaculati **508** corporis sui novo
cruore deterisit. Et ideo, fratres, quia letari cœlum,
exultare terram, montes collesque gaudere cognos-
cimus, nos quoque religiosa Deo nostro gaudia dese-
ramus; celebremus Pascha Domini, ut ait Apostolus:
Non in fermento malitiæ et nequitie, sed in azymis
sinceritatis et castitatis (I Cor. v). Celebrabis, fra-
ter, Pascha in azymis sinceritatis et castitatis, si
sensus tui redolentes dominicum panem, nullo vitio-
rum fermento, nulla diaboli aspersione coalescant.
Celebrabis Pascha, et claritatis ejus splendore fulge-
bis, si in corde tuo nullæ tenebræ cogitationis adul-
teræ tanti sacramenti lumen obscurant. Celebrabis
Pascha in azymis veritatis, si ad Ecclesiam Dei ca-

slus, si sobrius, si justus, si pacificus, si plenus fra-
ternæ caritatis advenieris. Nemo enim potest vita
inmendabili, corde impetens, et cum diabolo sce-
lerum habere consortium, et cum Christo sanctitatis
celebrare mysterium. Deponamus itaque omne ini-
quitatis fermentum, ut possimus vere participes hu-
jus esse lætitiæ, ad quam per Spiritum sanctum, voce
prophetica, montes convocantur et colles, ad quam
etiam cœlum invitatur et terra. Quis enim ita sensu
hebeti stupet? Quis ita mersis in terram oculis tene-
brosa mente cæcatus est, qui non hæc totius orbis
vota omni cum exultatione concelebrat, in quibus
remissio peccatorum, regenerationis gratia, redemp-
tionis mysterium, resurrectionis gloria, et spes æter-
nitatis arridet?

SERMO XLII.

De eadem Paschatis solemnitate XIV.

ADMONITIO.

Ne eadem scribendo nostris lectoribus molesti simus, monitos eosdem volumus, hunc et qui sequitur ser-
monem 45 exscriptos ex Ambrosiano codice, vulgatos a Muratorio tom. IV Anecd. fuisse, exstareque in lau-
dato codice Taurinensi num. 20, et adnotari deesse sermones 21, 22, 23, 24 et 25.

ARGUMENTUM. — *Humana sapientia ausus divina per-
scrutantis mysteria refelluntur, et quidquid contra
Christi nativitatem, vitæ rationem, ignominiosamque
ejus mortem, opponerant ethnici, graviter refu-
latur.*

Redemptionis nostræ mysterium, fratres carissimi,
quod de cœlo veniens salutem nostram operatur in
terris, tanta se majestate tantaque dignatione cir-
cumfert, ut virtus ejus et veritas occulta sit perfidis,
manifesta credentibus. Ut enim quod est sanctum
fidelibus innotescit, ita rem fidei videre non potest
perfidia. In examinandis namque cœlestibus rebus
omni sapientia infatuatur humana, atque omne cor
mortale torpescit, ut ait gloriosissimus doctor Paulus
apostolus: *Sapientia hujus mundi stultitia est apud
Deum* (I Cor. v). Ipse etiam Dominus ac Salvator
noster mundi hujus sapientiam reprobens dicebat:
509 *Gratias tibi ago, Pater, quia abscondisti hæc a
sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis*
(Matth. xi). Discite itaque per hæc, fratres, sacra-
menta vitæ nostræ non philosophicis assequenda do-
ctrinis, sed parvulorum simplicitate credenda, quia
profundo illo Dei nostri magnoque judicio, quod sa-
pientibus conditur, parvulo revelatur. Parvulus enim
dicitur, non cui ætas sit imperfecta, sed qui myste-
riis nescit contraire divinis. Et recte parvulus nuncu-
patur qui voluntati Dei sui non parat argumenta,
sed fidem. Absconditur ergo sapienti, ne manifesta
videat, quod superbe et imprudenter elatus, plus se
sapere quam Deum posse, contendit. Et ideo qua-
estiones secularis sapientiæ refutantes, teneamus fi-
dem quæ parvulis revelatur, incunctanter credentes
operatione cœlesti virginem concepisse, atque edito
filio virginem mansisse post partum. Nec dubitemus
eum natum de virgine, quem sola digne potuit par-
turire virginitas. Et hoc est, carissimi, in quo a mundi
hujus sapientibus discrepamus, quia illi in Christo

immoderatis disceptionibus suis partus feminei de-
spiciunt vilitatem; nos vero illuminati fide virginis
uteri suspicimus sacramentum. Christus enim Deus
ac Dominus noster ita in semetipso, quod habebat de
Patre, et quod de matre sumebat, ineffabili societate
devinxit, ut incarnationis ejus profundum, repulsa
procul sapientum prudentia, simplicitas inspicere
parvulorum. Denique ut ad sequentia veniamus, ri-
dent gentes quod crucifixus est Christus, non inten-
dentes quia per crucem illius mundus intremuit,
clausus est dies et, quod nullis antea contigit sæ-
culis, cœli Dominum inferna viderunt. Adjiciunt
etiam, dicentes: Quomodo Christus vester ut Deus a
vobis colitur, qui timuit mori? Si ergo nosti quia
mori timuit Christus, cur ignoras, non ignorare, sed
mysterii fuisse quod timuit? Timuit quidem Christus,
sed ut timere aut vellet, aut posset, **510** de nostri
illud corporis infirmitate suscepit. Inde enim timuit
unde et esurivit, unde tristis erat, unde dormivit,
unde doluit, unde flevit. Quod hoc rei est? Vides
Christum timentem mori, et non aspicias eum trium-
phali manu captivæ mortis spolia detrahentem? Vi-
des quod timuit mortem, et videre detrectas quod
mortuum suscitavit? Qui, peragratu inferis, sibimet-
ipsi vitam reddidit post sepulcrum? Noli ergo illum
despicere mortuum, qui sepulcrum suum resurrec-
tione glorificat. De matre enim traxit quod mortem
susceperat; a Patre detulit quod mortuum suscitaret.
Surgens autem ab inferis, ut ostenderet sibi inesse
suscitati sui corporis veritatem, ait ad discipulos
suos, dicens: *Palpate et videte, quia spiritus carnis
et ossa non habet, sicut videtis me habere* (Luc. xxiv).
Ossa sua ostendit et carnem, ut nullus ambigeret ip-
sum rediisse de tumulo qui clavis fuerat transfixus
in ligno. *Palpate, inquit, et videte*: id est palpate
manni, videte fide, quia inest mihi et corporis mei

* Vulgata legit et veritatis.

veritas, et proprietates deitatis. *Spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere.* Id est, non est naturæ ut spiritus vel ossa possit habere vel carnem; meo vero mysterio factum est, mea Patrisque mei virtute, ut et caro mea in spiritu, et spiritus in carne semper mihi inseparata constarent. Videte ergo, videte, quia ego ipse sum, qui clavis lanceaque transfossus mortem timendo non timui, qui vulnera mea non medicinalis artis industria, sed moriendo curavi,

SERMO XLIII.

De eadem Paschatis solemnitate XV.

511 ARGUMENTUM.—Christi humilitas miris certisque illustrata fuit divinitatis splendoribus. Utraque natura quod proprium erat in eo agit, ut humana conditio divinæ servaret dispensationi, et forma deitatis Filium hominis, nempe Christum, æqualem Deo demonstraret.

Supernæ voluntatis ac dispositionis profunda, fratres carissimi, nisi de fide sequamur, intelligentia interturbatur humana, et in magnitudine operum divinorum, nisi omnipotentis Dei terremur arbitrio, mortalis ingenii ratio velut infirma succumbit. Et ideo quæ Deus agit, non sunt rimanda verbis, sed devotione credenda. Nam in Christum Dominum nostrum ita Dei hominisque sacramenta concurrunt, ut sub quodam geminæ actionis officio, et in maiestate ejus humilitas fulgeat, et regnet in humilitate maiestas. Erat quippe ipse Christus sub unitate substantiæ diversæ, per mysteria redemptionis nostræ, homo potens, et humilis Deus; sed secundum propositum gloriæ suæ humilitas Dei homo est, et potentia hominis Deus est. Humilis sane dicitur Deus, ubi prærogativam propriæ divinitatis inclinans cruci suum corpus affligi, mundo ipso lugente, permisit; et potens est homo in Deo suo, cum verbi ejus imperio infirmitates discedunt, sanitates languentibus redeunt, immundi fugiunt spiritus, et angeli obsequuntur. Itaque cum novi hominis hujus sit tanta potentia, debemus advertere quia omnis illa Dei humilitas dignationis est pietas, non deletio potestatis. Per hoc mirum sacratissimum incarnationis mysterium, ita in unum Dominum unamque personam caro convenit et Verbum, ut et Deus putaretur natus e femina, et homo crederetur venisse de cælo, secundum quod ait Salvator, dicens: *Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, Filius hominis, qui in cælo est* (Joan. iii). Quæso nunc quomodo ante passionem suam Christus, cum necdum glorificatus properasset ad Patrem, in cælo esse dixit, ascendisse etiam, vel descendisse de cælo? Quomodo, fratres, nisi quia erat filius hominis qui Filius Dei? Nec possumus seorsum aut hominem sine Deo, aut Deum sine homine confiteri. Nonne videtur cælum transcendisse homo, quando in utero virginis unitus est Dei Verbo? Et tunc **512** descendisse de cælo, quando nihil sibi de gentina maiestate sua vindicans, hominem suum penali tradidit passioni? Atque ideo in cælo erat Christus, cum potestate cælesti miranda faciebat; erat nihilominus et in terris, cum mitis et humilis terrenas per impios pateretur

A qui in corpore meo clavorum vestigia, non mihi sed vestræ fidei reservari. Volui enim salutaris illius passionis in me non delere memoriam, ut in cordibus vestris resurrectionis mee veritas permaneret. Ea ideo, fratres, honoremus Domini morientis mysterium, ut possimus gloriam resurgentis accipere. Veniemur crucifixum, ut mereamur eum videre regnantem. Elegit enim mori, non ut illum sibi vindicaret infernus, sed ut mortuos a mortuis liberaret.

injurias. Inde etiam erat, quod dum inter concertantes Judæos de ipso Domino populorum serveret diversa sententia, alter illum despiciebat ut hominem, alter mirabatur ut Deum. Inde erat ut alii illum crucifigerent, alii adorarent; sicut et latrones illi pariter crucifixi, unus illum tanquam consortem supplicii, ut perfidus increpabat, alter ut Deum sentiens precabatur. Et ideo, fratres, quia erat tunc simul in Christo et regnantis dominatio, et ministerium servientis. Nam cum in forma Dei esset, ut docet Paulus apostolus, formam induit servitutis. Erat revera in forma Dei Christus, cum aquam in vina vertendo creaturarum se esse dominum revelabat. In forma Dei erat, cum præcepto ipsius de obsessis corporibus ac vetustis e sedibus reclamantes demones pellebantur. Erat in Dei forma, cum mediis in fluctibus unda solidata, nec tamen sine timore, veperandis ejus virgibus serviebat. In forma autem servi erat, cum itineris fatigatione lassatus velut requiescens super os putei sedebat. Formam servi agebat, cum in eum insultantes impij sordidissimi oris sui sputamenta projicerent. Servi formam suscepit, cum faciem suam, quam intueri credentibus pavori erat, a palmis et ictibus ludentium non vertit, et quod his qui vere sunt servi perpeti erat turpissimum, etiam scapulas suas, quibus nostra venerat peccata portare, verberantium manibus inclinavit. Quasi servus atque erat, cum salutare ipsius caput inimicorum contextæ manibus spinea corona fœdabat. Itaque, fratres, cum unus idemque Dei Filius mira fecerit, fleunda pertulerit, unus idemque erat, et servus, et dominus. Totum enim ut dominus poterat, et totum patiebatur ut servus. Sed jam videamus quibus potissimum virtutibus quibusque gradibus ille, qui servus erat, Deum se esse suis discipulis confirmavit. Primo omnium fidelissimi centurionis necessarium famulum, cum lethali urgeretur incommodo, rogatus ab ejus domino, absens absentem, ut vere Deus, missa sanitate, curavit, et ægrotum illum, quem paulo longius decumbentem **513** corporaliter non videbat, deitatis suæ oculo visitavit. Denique miserandæ viduæ unicuique filium, cum jam sepeliendus lecto portaretur ad tumulum, jussione vivificantis imperij suscitatum, vite simul ac matri, medias inter turbas, et morte ipsa teste, restituit. Post hæc, sacerdotum principe pro salute filie suæ supplicante, ipse qui vitam nascenti dederat, defunctæ puellæ animam proprium

induxit in corpus. Ac ne de miraculis recentioris obitu apud impios colludii remaneret ulla suspicio, et putarentur non esse mortui tam velociter suscitati, ad beati Lazari pergitur sepulturam, qui quadriduanus, et fetidus, vinculis insuper, ut moris est, colligatus, **514** ad præceptum Christi vocantis exsiliens, factus est continuo Domino suo in colloquio particeps, et in mensæ societate conviva. Quæ omnia facta sunt idcirco, carissimi, ut nemo penitus de ejus

A reditu ab inferis disputaret, qui probabatur tanta gloria suscitasse defunctos. Et ideo credamus Domino Deo nostro tam stupenda mirabilia facienti. Amemus eum tam magna nobis beneficia conferentem, suscitantem mortuos. Veneremur ab inferis resurgentem; colamus, adoremus etiam ad Patris dextram consistentem, atque omni devotione vivorum mortuorumque venturo judici serviamus, qui cum Patre et Spiritu sancto, etc.

SERMO XLIV.

De Ascensione Domini I.

ADMONITIO.

Hujus item sermonis auctorem esse Maximum non stylus modo, verum etiam codicum auctoritas ostendit. Atque id quidem ultro concedit Muratorius una fretus fide codicis Ambrosiani. Nos vetera monumenta versantes Ambrosiano consonare comperimus cod. Taurinensem, in quo idem sermo inter Maximianos est *De Ascensione Domini sermo XI*, et cod. Casinensem 402, pag. 70.

ARGUMENTUM. — *Elevatio Christi ad celos, qua captivam duxit captivitatem, id est justos a tartarea liberatos potestate, secum cohæredes fecit cælestis regni, magna nos debet efficere voluptate, cum et Dominum ad æternam remeasse gloriam intueamur, et nos de ea bene sperare jubeamur.*

Religiosis admodum gaudiis devotaque lætitia, fratres carissimi, hodierni mysterii nobis est celebranda festivitas, quia Christus Dominus noster, cui inter primordia congressionis suæ tentator ille dicebat: *Si Filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant* (Matth. iv), cælum hodie penetrans omnem credentem vivi lapidis confirmat munimine, et cælestis panis refec-tione vivificat; et totius doli artifex explorabat, dicens: *Si Filius Dei es, mitte te deorsum; non solum deorsum non corrui, sed sumptis æternæ gloriæ pennis victor æmuli sui volavit ad cælum: Ascendit enim, sicut scriptum est, super cherubim, et volavit: volavit super pennas ventorum* (Psal. xvii). Et cui tunc diabolus, si ab eo esset adoratus, regna et potestates sæculi promittebat, spreta vanitate tentantis, dominatum mundi et sempiternum cæli accepit imperium, ut ipse ait: *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo in celo et in terra* (Matth. xi). Nec immerito beatissimo remuneratus est regno, qui legitimi regis animum gerens tyrannica promissa despexit. Magnis igitur approbatis, incomprehensisque miraculis, mysteria nobis Christi virtutesque succrescunt. Nam quem maternus uterus in usum præsentis vite humana per incrementa produxit, ingenito confederatus Patri dexteræ ejus perpetuus dominator assedit; et quem terris persequentum vox impia blasphemavit, obsequentium nunc angelorum laudatio indefessa concelebrat; sicut scriptum est: *Laudatio ejus manet in sæculum sæculi* (Psal. cxx). Lætetur itaque, fratres, et exsulemus in Domino, quia hodie cæli alta transcendens ad paternæ sedis incogitabilem majestatem

B Christus ascendit, et hominem, quem invidia malignantis inimici prima illa paradisi habitatione depulsum^b projectumque in hanc mundi labem fecerat esse peregrinum, angelica in patria collocavit, et paradisi exsulem, civem cælestium fecit. Propter quod, carissimi, immensa nobis est gratulatione lætandum, quia quos tentator elisit, Salvator erexit, et quos peccatum diaboli vinxerat, Christi gratia liberavit; sicut ait beatissimus Paulus apostolus: *Ubi abundavit peccatum, superabundavit et gratia* (Rom. v). Vere superabundans gratia, quæ deleta homini mortem transfudit ad vitam, et pœnam vertit in præmium. Nam quod revera potest majus esse præmium peccatori, quam quod ejus causa Unigenitus Dei induit carnem, crucem **515** pertulit, sepulturam dignatus est, inferna non horruit, damnatoque ipso auctore delicti, susceptum hominem portavit in cælum? Intendite itaque, dilectissimi, quia plus profuit homini culpa quam nocuit; nam qui prævaricationis humiliatus lege captiva diabolico jugo colla subjecerat, omnia tyrannicæ captivitatis vincula a Dei Filio captus evasit. Sicut ait de ipso Domino Redemptore nostro venerandus David: *Ascendens in altum captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus*. Quid ergo prodest nobis si captivitatem nostram captivam sursum Dominus duxit, et quod captum a diabolo erat, non sineret esse captivum? Per omnia nobis prodest, carissimi, et inestimabiliter prodest, quia in captura diaboli dura est servitus, et beata in Christi captivitate libertas. Nec dubium, quia omnis captus a diabolo, traditus inferni tenebris semper in luctu est, et in lumine cælestis regni Christi captivus exsultat. Ait ergo beatus David: *Captivam duxit captivitatem, 516 dedit dona hominibus*. Videte et advertite, quam nos expediat Christi esse captivos, qui captis suis non solum æternam tribuit libertatem,

^a Cod. Casin., blasphemavit.

^b Idem cod. Casin., ejectioneque.

¹ Hæc scripta per emphasim sunt, eoque spectant quo illud quod sabbati sancti die canit Ecclesia: *O fœta culpa*, etc. Enumerans vero Maximus præclara beneficia quæ Christi resurrectione hominibus contulit, opusque redemptionis perfecit, ostendere voluit ja-

cturam ab originali delicto nobis illatam, per abundantiorum donorum copiam reparatam fuisse. Simile quidpiam scripsit S. Ambrosius; cum de Theodosio Augusto ageret epist. 40, dixit: *O beatum mendacium, quo acquiritur sibi aliorum absolutio, sui gratia!*

^c Psal. lxxvii, Ascendisti in altum, cepisti captivitatem, accepisti dona in hominibus.

sed et ineffabilia cœlestium munerum dona largitur. Ideoque alio in loco patriarcha decantat : *Converte, Domine, captivitatem nostram, sicut torrens in austrum* (Psal. cxxv). *Converte*, ait, non averte, id est præsta, Domine, ut qui jam dudum capti a diabolo sumus, tui tandem mereamur esse captivi. Scimus enim quia diabolo esse subjectum peramara conditio est et inexpectata, a tibi, Domine, servire jucunditas. Nec ambi-

guum hoc, fratres, quia ipse Dominus ait : *Jugum meum suave est, et onus meum leve* (Matth. xi). Idcirco disrumpentes infidelitatis vincula, et projicientes a cervicibus nostris jugum diaboli, omni cum devotione colla nostra dominico subdamus imperio, quia magnam credentibus confert Evangelii jugum et Christi captivitas suavitatem. Qui cum Patre et Spiritu sancto, etc.

SERMO XLV.

De eadem ascensione Domini II.

ADMONITIO.

Præmittitur hic sermo superiori in codice Taurinensi, in quo est decimus eorum qui *De ascensione* in scribuntur. Nos seriem Muratorianam sequi maluimus, ut quæ codici Ambrosiano, e quo idem descriptus fuit sermo, plane respondeat.

ARGUMENTUM. — *Sicut de cœlo venisse Redemptorem credendum est, ita eadem fides nos persuadet eum ad cœlum remigrasse. Magni faciendus est reditus Domini ad sedem gloriæ; et valde etiam nos consolatur parta felicitas, quod inter cœlestes incolas Christus hominem cooplaverit.*

Hodierni diei festivitatem, fratres carissimi, mysterium nobis dominicæ Ascensionis instituit, ut Unigenitum Dei, quem pro redemptione omnium ad terras venisse gaudemus, pro æternitate nostra cœlum lætemur ingressum : nam hæc est veritas fidei salutaris, ut cuius passionem credimus, gloriam non negemus. Nec magni sane miraculi res est, quod ad cœlum redit qui venit e cœlo, sed quod hominem, quem suscepit e terra, pervexit ad Patrem. Ait beatissimus David : *Latentur cœli et exsulet terra* (Psal. xcv); quod eum de sacramento Christi cecinisse non dubium est : nam exultat terra, quæ regnare suum videt in cœlestibus Redemptorem; lætatur cœlum, quia et Deum suum, quem habuit, non amisit, et hominem, quem non habebat, accepit. Gaudet terra Filium Dei descendisse de cœlo, sed non minus exultat cœlum Filium hominis ascendisse de terra. *Sedit, inquit, ad dexteram Patris.* Quam necessarium erat, carissimi, ut caro hominis, quæ jamdiu erat

peccato dominante captiva, illic vivendi acciperet libertatem, quo culpa transire non possit! Ascendit ergo ad Patrem Salvator, ut et ipse debito potiretur imperio, et nobis æternitatis **517** promissæ spes integra permaneret. Nec dubitandum, fratres, de hoc Domini, quem prædicamus, ascensu. Nam si Elias quondam Dei famulus ob castitatis et fidei merita curru flammeo et equis igneis usque ad cœlum est elevatus, cur non tota devotione credamus Christum nostrum cœlos supergredi potuisse, qui sempiterni Patris et Verbum est ei voluntas? De hoc nempe dictum est per Spiritum sanctum : *Regna terræ, psallite Domino, qui ascendit super cœlos cœlorum ad orientem* (Psal. cx); et iterum : *Dominus in cœlo paravit sedem suam, 518 et regnum ejus omnibus dominabitur* (Psal. cx, 49); et alibi : *Dominus ascendit super cœlos, et tonat.* Aut quomodo poterat non in cœlum recipi, qui humanum genus vocabat ad cœlum? Exsultemus itaque, dilectissimi, et lætemur, quia ibi esse nostrum novimus Redemptorem, unde cuncta et prospicere possit et regere, et quia illic ereptum ab inferis hominem collocavit, ubi non arbor scientiæ boni et mali mortifera poma prætendat, sed salutaris ac simplicis bonitatis inhabitat plenitudo.

SERMO XLVI.

De eadem ascensione Domini III.

ADMONITIO.

Et styli ratio, et codicum veterum, Taurinensis cumprimis, auctoritas effecit ut, Muratorio assensus, hunc etiam sermonem S. antistiti Taurinensi attribuendum esse judicarem. Est vero is in eodem Taurinensi codice inter S. Maximi sermones *De ascensione sermo XIII*, quem quidem ex Ambrosiano codice expressum transtulit idem Muratorius in IV tomum Anedot.

ARGUMENTUM. — *Gloriosa Domini ascensio novam lætitiæ rationem suppeditat. David raticinatus est Christum calicis inter virtutes recipiendum. Verba prophetica, aliæque Scripturæ loca doctis commentariis illustrantur.*

Quantus et quam investigabilis sit in operibus suis Unigenitus omnipotens Dei ineffabilium mysteriorum

Dei magnitudo declarat, qui, suscepto adversus mundi principem prælio, pugnando in homine et vincendo per hominem incolam cœli terræque dominum fecit. Qui etiam corpus illud humilitatis nostræ, quod fragili sumpsit e femina, varijs persequentium objecit injuriis, cruci etiam permisit affigi, elevatis æterna-

^a Cod. Casin., tibi, Christe, servire.

¹ Quod Paulus in I Cor. i, 24, dixit : *Χριστὸν Θεοῦ δυνάμει, καὶ Θεοῦ σοφίαν*, Christum Dei POTESTATEM seu VIRTUTEM, et Dei sapientiam; hoc Maximus sic accepit, ut Christum Patris esse voluntatem et verbum scriperit. Cum enim omnipotens voluntas Dei sit, potestatem virtutemve Patris, voluntatis expressit vocabulo. Dicitur autem, inquit S. Thomas in locum

proxime indicatum Apostoli, Dei virtus et Dei sapientia per quamdam approbationem. Virtus quidem, in quantum per eum Pater omnia operatur : « Omnia per ipsum facta sunt (Joan. i); » sapientia vero, in quantum ipsum Verbum, quod est Filius, nihil est aliud quam sapientia genita, vel concepta : « Ego ex ore Altissimi prodivi, » etc. (Eccles. xxiv.)

libus portis secum, et in se hodie evexit ad Patrem. Denique beato David instruente cognovimus, colloquentibus inter se virtutibus cœli, hæc prædicta mortalibus. Ait enim : *Tollite portas principes vestri, et elevamini, portæ æternales, et introibit Rex gloriæ* (Psalm. xliii). Recte, carissimi, æternales elevatæ sunt portæ, quia gloriosissimo Regi et æternitatis Domino mirabilis ad superna parabatur ingressus. Annuntiatur ergo per patriarcham eundemque prophetam elevatæ æternales portæ, ut advertamus præeunte illuc Christo, cœlum jam patere mortalibus. Patebunt, dilectissimi, portæ illæ fidelibus, et semper patebunt, quas, devicta morte triumphatoque diabolo, ad Patrem pergens prævius Salvator aperuit. Mirantibus autem et percunctantibus quis esset iste Rex gloriæ, ita protinus respondetur : *Dominus fortis et potens, Dominus potens in prælio* (Psalm. xliii). Ideo ergo potens, quia fortis. Et ita revera est prædicanda potentia, quæ non alienis fulta virtutibus, sed sua sibi per omnia potestate subsistit; quæ a Domino et Redemptore nostro non ambitione præsumpta est, non munerum redempta commercio, non ulla adulatione quesita, sed perfecta et simplici virtute possessa. Nam quod Patri obediens fuit usque ad mortem crucis, sicut ait Apostolus : *Dedit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium et infernorum* (Philipp. ii). Hic enim cum dicit : *Dominus fortis et potens*, non gemina Christi a Patre potentia, sed invicta novi hominis fortitudo laudatur. Neque vero magnum erat, fortem dici illum, per quem creata sunt omnia, et qui omnipotens ab Omnipotente processit. Fortis ergo et potens in prælio **519**

A Dominus. Fortis, non quia inimicos suos potenter occidit, sed quia pro nobis patienter occisus est. Potens, quia inter opprobria et supplicia passionum tantæ sibi virtutis conscius ut ministerium redemptionis impleret, suam noluit ostentare potentiam. Cum enim in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi suscipiens (Philipp. ii). Fortis itaque potens est et gloriosus. Fortis, dum a diabolo in congressione non vincitur. Potens, dum subjugaturus mortem inferni claustra dirupit. Gloriosus, dum immaculato sanguine suo captivitatis nostræ, chirographo ex lege deleta, ad sedem paternæ gloriæ cunctis cœlorum virtutibus adorandum ascendit. Quæ igitur est hujus profunditas sacramenti, quam imperscrutabile divinæ operationis arcanum, quod is qui ante sæcula provovit a **520** Patre, ille, qui in fine temporum processit ex femina, unus factus est Deus?

B Atque hoc ideo, ut cum esset Unigenitus indivisus a Patre haberet homo in Unigenito Dei paterna cum immortalitate consortium. Propter quod, fratres, sic Dominum ascendisse confiteamur in cœlo, ut non nos sine eodem relictos esse credamus, quia ipse sub momento ascensionis suæ ait apostolis : *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus in consummationem sæculi* (Matth. xxviii). Nam qui ita descendit a Patre, ut apud Patrem inseparabilis remaneret, sic nimirum de terris ascendit ad cœlum, ut non relinqueret mundum. Est enim hæc omnipotentia Deo nostro, est hujusmodi ejus et tam indefinita potestas, ut eum pro immensitate sui omnis ubique habeat creatura præsentem. Cui honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XLVII.

De eadem ascensione Domini IV.

ADMONITIO.

Nunc primum hic sermo in lucem prodit, quem e vetustissimo codice monasterii de Appannis descripsimus. Est autem tam similis oratione ac stylo Maximi sermonibus reliquis, nihil ut optari possit similis.

ARGUMENTUM.—*In triumpho Christi ascendentis in cœlum, non tam spectanda est ejus humanitatis cœlestis regni æterna possessio, quam comparata nobis ejusdem beatitudinis hæreditas. Hic totius dispensationis divinæ est finis, ad quem omnes conatus nostri sunt dirigendi.*

Discensus e regione ista umbræ mortis Dominus noster Jesus Christus, ut suos, quos antea in fide dilectissimos erudierat apostolos, de necessaria sui absentia solaretur, Spiritum sanctum, cui cum ipso et Patre unum atque idem velle est (*Desunt in originali quindecim lineæ consumptis litteris.*) De spoliatione sua dolet cum suo principe tartarus, de sui autem damni restauratione letatur universus cœlestis exercitus. Hodie caro, quam in terris Spiritus sancti operante virtute a Virgine matre assumpserat, ad Patris dexteram est collocata, eidemque omnium cœlestium spirituum sunt curvate naturæ. Hodie nova illa via de qua olim dicebat Apostolus, nobis

C est initiata, quia per beatissimam illam Christi carnem æternus ille cœli aditus, per quem nulla prius caro transierat, nobis est deseratus. Hodie ille liber quem nemo nisi Agnus potuit aperire, est reseratus; quoniam in illius morte ejusdem sunt libri revelata sacramenta; et ea quæ in lege et prophetis de eo scripta inveniuntur, consummata dispensatione majesticatis ejus, hodierna die completa sunt. Descendit primo Christus ut nostræ consors fieret naturæ; ascendit nunc, ut suæ nos comparticipes efficeret gloriæ. Descendens mirabili conversatione visibilis miraculis letavit infantes. Ascendens dedit dona hominibus, quibus in fide eruditi, atque in virili robore educati temporalem ipsius visionem jam non ultra appeterent; sed quo eos ipse præcesserat tota cum animi contentione illum sequi studerent. Ergo cum temporali ejusdem viduati simus præsentia ad æternam ejusdem visionem tota intentione festinemus,

¹ Quemadmodum hæc Maximi verba intelligenda sint, cognosci cum ex aliis ejusdem sancti episcopi

locis, tum ex S. Thom. 3 part. Summæ theologicæ, quæst. 16, art. 6 et 7, facile poterit.

eidemque cum Psalmista dicamus : *Tibi dixit cor meum, quasivi vultum tuum, vultum, Domine, requiram; ne avertas faciem tuam a me* (Psal. xxvii, 8). Neque enim tota humanitatis Christi sanctissima dispensatio aliud intendit, aliud exigit, nisi ut ad superna nos dirigat, quatenus expleto mortalitatis nostræ tempore ad sui manifestam **521** nos perducat visionem, atque æterna vultus sui gloria nos satiet; testante Apostolo : *Videbimus eum tunc sicuti est* (I Cor. xiii); atque, ut Psalmista ait : *Satiabor cum apparuerit gloria tua* (Psal. xvi); illisque in æternum fruemur bonis, *quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se* (I Cor. ii). Quæ quidem bona, quantum in ænigmate poterat, David ille sanctus admirando intuebatur, cum diceret : *Quid mihi est in celo, et a te quid volui super terram* (Psal. lxxiii)? Nam cœlestis gloriæ magnitudinem nec dicendo explicare, nec cogitando sufficiebat comprehendere. Hæc igitur non tantum esuriamus, eademque sitiāmus, quoniam ad hoc pontifex summus pro nobis præcursor sancta sanctorum ascendit, atque ad dexteram Patris sui sedet, ut membrorum suorum exem-

A plo spem nostram confirmaret, eo securum esse aliquando universi gregis humilitatem, quo suum credit præcessisse pastorem. Sic enim ipse etiam Dominus promisit apostolis **522** suis, dicens : *Ubi fuerit corpus, ibi congregabuntur et aquilæ* (Matth. xiv). Aquilæ enim sanctas vocat, qui cupiunt dissolvi et esse cum Christo. Illa enim aquilarum fertur esse natura, ut cum ultra maris undas odoratu suo cadavera sentiunt, eo celeri volatu se conferant ad suam esuriem saturandam. Hæc autem aquilarum esuries desiderium sanctarum significat animarum, quo caput suum extra mundi turbines jam in summa quiete constitutum fidei naribus sentientes, dulcissimæ spei volatu præsentie conditoris sui vellent assistere, ejusdemque vultus satietate gaudere. Patris sui dextra regnare credamus, atque ad eum quasi geminis virtutum alis, caritate et spe, semper tendamus. Ut vero cum eo et nos quoque æternam possimus regnare vitam, nos. (*Desunt in originali quinque lineæ.*) Ut a cunctis vitiis emundati, habitaculum Dei, qui semper in nobis maneat effici mereamur. Explicit.

SERMO XLVIII.

De Pentecoste I.

ADMONITIO.

Sequuntur de Pentecoste sermones octo, quorum priores sex ex codice Ambrosiano descripsit vulgavitque Muratorius; septimum autem et octavum nondum editos ex codice olim abbatie Sancti Dalmatii exscriptos damus. Hi omnes in laudatis codicibus sancti Maximi ornantur nomine, cujus et dicendi copiam, et stylum cognoscere quisque potest. Sed hic primus legitur etiam in codice Taurinensi, de *Pentecoste XVIII*.

ARGUMENTUM. — *Spiritus sancti divinitatem præcipue probandam assumpsit S. Maximus; ad quem finem ut viam sibi aperiat, meminit eum in omnibus reparationis nostræ mysteriis suis supernis muneribus adfuisse. Cumque certum sit in divinis omnia ab uno fonte proficisci, ubi communia sunt munera, communis etiam debet esse natura, ac proinde voluntas et beneficentia. Neque discrepantiam aut disparitatem diversa gratiarum genera inducunt, cum unus et idem sit omnium largitor Deus.*

Quanta sit omnipotentis Dei cura de salute mortalium, ipsa solemnitatumstrarum frequentissima sacramenta declarant. Nam primo omnium, ut in cœlestem gloriam natura transire possit humana, mortalis hominis corpus substantia divina suscepit, atque ut in hanc tantam beatitudinem mystici nos lavacri gratia præpararet, totius fluenta mundi suo Dominus baptismo consecravit, et benedictio sacri corporis ejus cunctis ubique aquis regenerandi tribuit potestatem. Denique ut diabolus ipsum nostræ salutis, suæque voluntatis inimicum justus Dominus, justo certamine triumpharet, crucifigi se ab eo, sua, Patrisque sui voluntate permisit, ut immaculati passio fieret damnatio persequentium. Moriendo etiam Christus sese mortalibus adæquavit, ut superata morte vitam mortalium repararet. Cœli nihilominus alta conscendit, ut spem credentium, quam blanda promissione nutriverat, mirabilis ascensus sui præmisso confirmaret exemplo. Sed quia hæc omnia specialiter quodammodo per Unigenitum Dei munera nobis delata videbuntur, Spiritus quoque sanctus, cujus hodie saluta-

rem celebramus adventum, ut ejusdem se, qua Dei **C** Filius erat, voluntatis ac deitatis ostenderet, redemptos Christi sanguine majestatis suæ virtute supplavit, ut qui in utero beate Mariæ corpus novi hominis, salva ejus virginitate, formaverat, apostolorum quoque ejus et corda cœlesti vigore firmaret, et linguas novo ditaret eloquio, quatenus idem Spiritus, **523** qui redemptioni omnium Christum femineo mirabiliter a ventre produserat, præstita varietate linguarum, cunctis eum gentibus per apostolos prædicaret. Quis non advertat, carissimi, Unigenito Dei et Spiritui sancto concordem in omnibus voluntatem, quandoquidem, quos Christus elegit in terris, Spiritus visitaret e caelo? Et ideo quorum unam videmus in apostolis gratiam, unam necesse est credamus et in deitate virtutem. Sic revera apostolorum pectora **D** Paracletus adimplebat, ut et Christi presentia non deesset; nam quorum indivisa sunt munera, est omneque inseparata divinitas. Quod vero ingreditur Spiritus in quos habitat Christus, non eis ad deitatis crescit augmentum, sed ad fidem proficit unitatis. Potuit nimirum Dei Filius, qui creaverat usum loquendi, discipulis suis diversitatem dare linguarum, sed reservata virtus est, per quem verus esse Deus etiam Spiritus probaretur. Hæc namque est, ut credimus, incomprehensæ dispensatio Trinitatis, ut cum omnia simul Pater, et Filius, et Spiritus sanctus ejusdem deitatis effectum inseparabiliter operentur, quedam tamen specialiter a singulis tribuantur. Nam

pro remedio vite nostræ Pater nobis largitus est Filium, Filius regenerationis præstitit gratiam, virtutem Spiritus ministravit; sicut doctrina patriarchæ psallentis annuntiat, cum dicit: *Verbo Domini celi firmati sunt, et Spiritu oris ejus omnis virtus eorum* (Psal. xxxi). Quam necessarie autem dedit apostolis Spiritus scire gentium linguas, ut veritatem salutaris fidei omnis per eos posset audire gentilitas. Sed quod præstat Spiritus, præstat et Pater, qui totum cum Patre habet, qui totus semper a Patre procedit. Et quod præstat cum Patre Spiritus, præstat et Filius, quoniam de eodem Patre natus est Filius, a quo procedit et Spiritus. Ait enim Christus: *Omnia quæ habet Pater mea sunt* (Joan. xvi). Si omnia quæ habet Pater Filii sunt, ergo et quod Spiritus habet cum Patre et Filio commune est. Et ideo quorum in nomine nulla divisio est, una eorum in omni operatione et voluntas credenda est et potestas. Sic igitur in suis fidelibus cœlestia Trinitas peragit sacramenta, ut quævis discreta videatur operatio, indiscretum tamen probetur imperium. Una itaque Filio ac Spiritui **524** sancto cum Patre natus est deitas, quæ sicut de Deo nasci non potuit nisi Deus, ita dubium non est esse Deum qui procedit a Deo. Qualiter autem ab uno eodemque Patre et Filius, qui erat, natus sit, et Spiritus, qui natus non est, procedat, ipsi soli Divinitati notum est, quæ ut est sola, se novit. *Nemo enim, sicut lectum est, novit Patrem, nisi Filius* (Luc. x). Quod ergo novit Filius, novit et Spiritus, cui cum Filio et Patre unum nomen, ac una est deitas. *Qui, ut ait apostolus Paulus, scrutatur altitudines Dei* (I Cor. ii). Scrutari autem dicitur Spiritus altitudines Dei, non ut ipse quasi occulta sibi ac abdita rimari C

SERMO XLIX.

De Pentecoste II.

ADMONITIO.

525 In codice Taurinensi hic sermo inter homilias sancti Maximi 20 numeratur, editusque ex codice Ambrosiano a Mabillonio et Muratorio locis supra indicatis fuit.

ARGUMENTUM. — Sancti Paracleti divinitatem iterum probat Maximus, quod ipse venerit testis et annuntiator hominibus gloriæ Christi apud Patrem. Nemo enim, ait S. episcopus, divinum aperire poterat secretum, nisi qui particeps Divinitatis descendisset de cœlo. Deinde docet mansurum Spiritum sanctum in cordibus pacem et concordiam diligentibus.

Post festivitatem dominicæ Ascensionis, fratres carissimi, sancta Pentecostis hodie mysteria celebramus, ut sicut lætati sumus cœlum pro nobis ascendisse hominem, ita nunc exsulemus nostri causa Spiritum sanctum descendisse de cœlo. Perrexit Christus ad Patrem, Paracletus venit a Patre, ut non ambigamus omnia nobis salutis æternæ munera omnipotentis Patris dispositione et voluntate conferri, a quo Spiritus venit, et ad quem Filius vadit. Ascendit ergo in cœlum novus homo, ut per ejus gratiam venire ad terras Spiritus dignaretur. Venit e cœlo Spiritus sanctus, ut regnare cum Patre Christum

A videatur in altero, sed ut advertas inscrutabilia tibi esse quæ Dei sunt. Perspice itaque, frater, profunda Patris, nisi Filium, qui de ipso est, et Spiritum, qui ab ipso est, scire neminem posse. Nec coneris intendere quod nulli est videre concessum. Credere enim sibi id, quod est, justum est; non hoc ipsum, quod est, qualiter est, investigare permissum. Acceperunt ergo apostoli per Spiritum sanctum diversitatem linguarum; sed unus Deus est, quem loquuntur. Et ob hoc ceperunt varietatem linguarum, ut diversitas Gentium sermone multimodo fidei disceret unitatem. Denique ut lectum est, disserente beatissimo Petro, *tria millia hominum crediderunt* (Act. iv). Nec incredibile sit hoc nobis, quia idem Spiritus et apostolorum erudiebat linguas, ut credenda loquerentur; et ut prædicantibus apostolis crederetur, audientium pectora idem Spiritus præparabat. Qui dabat loquentibus sensum, præstabat audientibus intellectum, ut non dubitatur unius esse virtus in ore loquentium, et in corde credentium. In his, carissimi, opus quidem visibile, sed invisibilis operator; manifestus virtutis effectus, sed efficientis occulta majestas. Rectissima igitur victoriam fidemque Christi Spiritus annuntiat, qui adventum ejus promiserat per prophetas, qui eum virgineo in utero, qui baptismo ejus cum testimonio paternæ vocis adfuit in columba. Credentes itaque Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum unius semper esse voluntatis, et operis vinculo etiam Christianæ pacis uniti in præcepta divina vite nostræ semitas dirigamus, ut plenitudinem gratiæ Dei ac visitationem Spiritus sancti sanitate fidei et actu nostrorum conversatione mereamur, etc.

mortalibus nuntiaret. Nam quis alius habitantibus terram divinum poterat aperire secretum, nisi particeps Divinitatis venisset de cœlo? Lectum itaque est, ut audistis: *Et dum complerentur dies Pentecostis, erant omnes unanimes simul in eodem loco* (Act. ii). Et post pauca ait: *Repleti sunt omnes Spiritu sancto, et ceperunt loqui variis linguis, prout Spiritus dabat eloqui eis*. Erant ergo unanimes apostoli, et repleti sunt Spiritu sancto. Ad * unanimes venit, concordēs visitat, pacificos muneratur, et libenter venerabilium apostolorum **526** replevit corda, quorum jam pectora auctor et magister Christus habitabat: *Seditque, ut audivimus, Spiritus sanctus supra unumquemque eorum* (Act. ii). Adverte, carissimi, quia pacificorum pectus sedes est Dei, ut ait beatus David: *et factus est in pace locus ejus*. Nec dubitandum apostolos invicem erga se unanimitatis gratiam custodisse, quibus transiturus ad Patrem prædixerat Christus: *In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei eritis, si*

* Apud Muratorium, unanimos.

dilectionem habueritis ad invicem (Joan. xiii). Et iterum: *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis*. Non est ergo mirum si in pectoribus apostolorum dilectio mutua et pax Christi Spiritum sanctum delectabat. Legimus etiam in Evangelio Salvatorem dixisse discipulis suis: *Ego rogabo Patrem, et alium Paracletum dabit vobis* (Joan. xiv). Et iterum ait: *Nam si ego non abiero, Paracletus non veniet ad vos; si autem abiero, mittam illum ad vos*. Quis itaque poterit impune non credere, vel sanctum Spiritum esse Deum, qui per Dei Filium predictus advenit, vel Christum Dominum, cujus salutare promissum Pater sempiternus implevit? Magnum hoc, fratres, incomprehensumque est sacramentum, cum de terris ad cælum vadit homo, qui Deum nobis ad terras mittat e cælo. Et est revera hæc pax, et consonantia Deitatis, ut et Christus annuntians Spiritu nasceretur, et Spiritus Christo promittente descenderet.¹ Invicem se loquuntur, invicem se mittunt, invicem sibi obediunt, quia non est in eis aut velle, aut posse diversum, et unum semper cum Patre agunt pro morta-

lium æternitate mysterium. *Expedit*, ait, *vobis, ut ego radam* (Joan. xvi). Quam mirabile hoc nostræ salutis **527** est munus! ut sicut expedit vobis Christum venire de cælo, ita illum expedierit et redire. Expedivit illum venire, ut suum pro nobis sanguinem daret; expedivit nihilominus et redire, ut suum nobis Spiritum largiretur. *Repleti sunt ergo*, ut lectum est, *Spiritu sancto, et ceperunt loqui variis linguis, prout Spiritus dabat eloqui illis* (Act. ii). Varietas ista linguarum Divinitatis annuntiat unitatem. Diversus quidem et multiplex sermo prodibat a singulis, sed unus in omnibus loquebatur. **528** Sonat Hebræus linguam quam ante non didicit, ut possit fidem, quam ignorabat, audire gentilis. Nec mirum, carissimi, si apostolis suis Christus per Spiritum sanctum linguarum notitiam dedit, qui claudis gressum, cæcis oculos, mutis potuit reparare sermonem. Et ideo, fratres, non dubitemus de his, sed tota cum devotione credamus, quia et Deo omnia sunt possibilia, et necesse erat ut novam fidem nova loquendi miracula confirmarent.

SERMO L.

De Pentecoste III.

ADMONITIO.

Exstat is sermo non modo in Ambrosiano codice, sed etiam in Taurinensi, in quo homilia 91 habetur numero

ARGUMENTUM. — *Patris æterni clementiam merito effert Maximus, quod cum ei parum visum fuisset, dedisse hominibus Filium redemptorem, etiam Spiritum ejus in illorum corda effudit, supernisque muneribus cumulavit. Linguarum donum datum apostolis, novæ legis præconibus eleganti oratione prosequitur.*

Manifestum est, fratres, cunctisque perspicuum, quanta omnipotenti Deo Patri de universis sit cura mortalibus, cui parum fuit unicum mortui Filium tradidisse pro nobis, nisi in corde fidelium suorum etiam munus plenitudinem effudisset, sicut dictum est a Domino per Prophetam: *In novissimis diebus super servos et ancillas meas effundam de Spiritu meo, et dabo prodigia in cælo sursum, et signa in terra deorsum. Sol convertetur in tenebras, et luna in sanguinem* (Joel. ii). Dat profecto Dominus prodigia in cælo, cum in nativitate Christi nova Chaldæorum oculis stella præfulget, et in passione ejus repentina obscuritate fuscatus sol meridianus occumbit. Dat signa in terra, cum ipsa terra inconsuetis motibus contremiscit, cum rupta in partes saxa dissiliunt, cum etiam sepulchra refundunt luci corpora defunctorum. *Sol, inquit, convertetur in tenebras, et luna in sanguinem*. **D** Quid aliud est, carissimi, si spiritualia contemple-

mur, converti in tenebras solem, nisi cum Christus transit in mortem; aut converti in sanguinem lunam, nisi cum sancta Ecclesia pro confessione Christi sui variis passionibus cruentatur? Traditur morti Christus, non ut in corruptione remaneat sepulturae, sed ut post inferi tenebras fulgentior elucescat. Vexatur Ecclesia manibus cruentorum, non ut inter supplicia poenasque deficiat, sed ut per multimodos victoriarum titulos in omnem pulchritudinem cruore triumphantium martyrum decoretur. Hæc vero omnia agit et perficit una et eadem gratia concordantia Christi et Spiritus. Christus utique, qui servorum suorum pectora in omne patiendi desiderium spe perpetuæ retributionis incendit. Spiritus nihilominus vigore virtutis divinæ in contemptum mortis credentium corda confirmat. Et ideo postquam Dominus rediit victor ad Patrem, suumque se recepit in regnum, paterna secum gratia largiente, dedit apostolis suis Paracletum, quem promisit, ut fidem quam in eis ipse plantaverat, veniens desuper Spiritus custodiret. Descendit ergo in apostolos Spiritus, promittente Christo, ut appareat unam eorum esse in omnibus indissolubilem voluntatem. Quam congrue autem ipsa se Divinitas alterno testimonio humanis

¹ S. Maximus, qui in præcedenti sermone invictissimis rationibus ostendit redemptionis nostræ opus ad totas tres Personas esse referendum, hic iterum eandem confirmat veritatem, desumens rationem ab unionis voluntatis; cum eadem sit in omnibus pro mundi salute. Si vero agatur de actionibus ad intra, ut aiunt theologi, docet S. Thom. 1 part., quæst. 43, art. 8, in divinis distinguendam esse Personam mittentem et missam. Non est missus Pater, quia ingenuus; missus tamen est a Patre Filius, quia ab

eo genitus; missus etiam et Spiritus sanctus, quia a Patre Filioque procedit. *Non quælibet Persona mittit*, inquit S. Thomas, *sed solum illa cui convenit esse principium illius Personæ, et sic Filius mittitur tantum a Patre, et Spiritus sanctus a Patre et Filio*. Cum autem Maximus hic totus sit in commendando nostræ reparationis mysterio, in quo totæ tres divinæ Personæ operatæ sunt, dixit: *Invicem se mittunt, invicem sibi obediunt, quia non est in eis aut velle, aut posse diversum*, etc.

insertis sensibus, cum Christus prænuntiat Spiritum venturum esse de cælo, et regnare in cælo Christum Spiritus attestatur! Quis autem dubitet vocem esse verissimam, et ejus qui pergit ad cælum, et illius qui venit de cælo? *Repleti* itaque sunt hodie apostoli, ut lectum est, *Spiritu sancto, et ceperunt loqui variis linguis, prout Spiritus dabat eloqui eis* (Act. ii). Illos nimirum replevit Spiritus, quorum corda adventui ejus sanguis et doctrina Christi purgaverat. Et hæc prima fuit Spiritus advenientis utilitas, ut hi viri qui in salutem universarum gentium fuerant ordinati sermone omnium loquerentur. Tantaque Paracleti gratia apostolorum et linguam replevit et pectus, ut nec virtus verbis eorum deesset, nec verba virtuti. Neque sane est aliud in divinis humanisque rebus, quod ita hominem faciat gloriosum, quam sancti sermonis perfectio, et cælestis fortitudinis plenitudo. Loquebantur ergo apostoli per unum Spiritum variis linguis, ut in unam Christi fidem gentium varietas conveniret. Unde dubium non est sanctum hunc Spiritum Deum esse cum Patre et Filio confitendum: nam quis hæc alius ageret, nisi Deus, ut Romanus homo, Parthus quoque, et Medus, et Phrygius, omnisque barbarus linguam suam in Ju-

dea peregrinus audiret, et vir Galileus arcana cæli non solum decore Græci Romanique sermonis, sed etiam stridulo murmure, gementique conatu auribus barbaris loqueretur? Olim namque cum cælum ire contendens turrem sibi construeret humana præsumptio, nec contumax haberet conatus effectum, unius sermonis consortium, immissa subito linguarum varietate, divisum est, ut dum alter alterum non intelligit colloquentem, omnis illa protinus impietatis fabrica solveretur. Nunc vero, ubi Deus homini ad cælum parat ascensum, præconibus tantæ gratiæ cunctarum datur perititia linguarum, ne cujus gentis hominem tam magnum Dei possit latere promissum, sicut ante multa sæcula prophetico sermone dictum est: *Non sunt loquela, neque sermones, quorum non audiantur voces eorum* (Psal. xvm). Unde manifestum est, carissimi, omnipotentis Dei Filium, qui universarum veritate linguarum æternæ salutis voluit mysterium prædicari, non unius tantum Judæi populi, sed omnium venisse hominum redemptorem. Et ideo, fratres, quia bonitas Christi nullum vult perire mortalium, ab omni nos impudicitia et iniquitate munde-
mur, ut in adiutorium vite nostræ quoque benignissimus Dei Spiritus corda illuminare dignetur, etc.

SERMO LI.

De Pentecoste IV.

ADMONITIO.

Non solum in codice Ambrosiano hic quartus de Pentecoste, et quintus qui sequitur, sed etiam in Taurinensi, *De Pentecoste homilia XVIII et XXIII* leguntur.

ARGUMENTUM. — *Etsi Unigeniti Dei et Spiritus sancti beneficia distincta esse videmus, eadem tamen est utriusque voluntas, unum propositum unumque consilium, ut Christus Spiritum reprobmittat hominibus, et Spiritus annuntiet Christum, ipsos Paracletus illustret quos Salvator elegit. Divino ergo cultu hunc Spiritum veneremur.*

Quanta pro salute mortalium, fratres carissimi, omnipotenti cura sit Deo, quove dignationis affectu pericula miseratus humana, diabolicam vacaverit potestatem, hinc plenissime et sine dubio possumus æstimare, quod et Filii sui sanguine ad fidem nos veritatis attraxit, et Spiritus sancti visitatione concessa, credentium corda firmaverit. Christus enim nos ad vitam redemit, erigit ad virtutem, ut gratiam quam Filio tradente suscepimus, Spiritu custodiende servemus. Videmus quidem, carissimi, Unigeniti Dei et Spiritus sancti sub dispensatione mysterii beneficia esse distincta, sed eandem in utroque voluntatem atque unum pietatis advertimus sacramentum. Christus namque pro salute nostra de femina nascitur, sed hominem ipsum Spiritus cooperatur in Virgine, sicut dictum est ad beatam Mariam: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi* (Luc. i). Baptizatur etiam pro nobis in Jordane Filius Dei, sed ad glorificandum ejus baptismum, adest de cælis Spiritus sanctus in columba. Usque adeo autem unum est illis propositum unumque consilium, ut et Christus Spiritum reprobmittat hominibus, et Spiritus annuntiet Christum, dicente Domino: *Cum venerit Paracletus, quem ego mitto vobis a Patre Spiritum*

veritatis, qui a Patre meo procedit, ille testabitur de me. (Joan. xv). Alternis nimirum se invicem testimoniis prædicant, qui indiscreta se noverunt majestate regnare. Denique, ut manifestius cognoscamus nulla eos penitus divisione sejunctos, ipsos Paracletus visitat et illustrat, quos mysteriis suis idoneos Salvator elegit. Pro omni quidem hominum genere Dominus Jesus pependit in cruce, sed non omnibus ejus illuxisset Evangelium, nisi Spiritus sancti dono, dum apostolis variarum linguarum scientiam tribuit, Dominica passio ad universarum gentium notitiam pervenisset. Parthi enim et Medi, vel Elamitæ, et ceteræ, sicut lectum est, nationes propriis apud Judæam audiunt linguis Dei magnalia, et vite suæ remedia prædicari. Quis igitur hæc, nisi vere omnipotens Deus, implere potuisset, ut feræ mentes religiosam discerent sanctitatem, et cælestem susciperet barbarus sermo doctrinam? **531** Divino ergo, fratres, cultu veneremur hunc Spiritum, qui plena regenerandi virtus, et peccata remittendi potestas est, sicut instruit Dominus discipulos suos, dicens: *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eas in nomine Patris et Filii, et Spiritus sancti* (Matth. xxv); et alibi: *Accipite Spiritum sanctum: quorum remisistis peccata, remissa sunt, et quorum retinueritis, detenta sunt* (Joan. xx). Quis igitur tam demens hunc ambigat esse Deum, cui cum Patre et Filio inseparabilis gloria et nomen est indivisum, qui dominatione communi et peccantis superbiam punit, et humilitatem contentis absolvit, etc.

SERMO LII.

De Pentecoste V

ARGUMENTUM. — *Spiritum Paracletum, qui Filium Dei pro redemptione mundi venturum repromisit, ipse Redemptor a Patre mittendum discipulis suis annuntiavit. Personarum est indiscreta majestas, sed distincta proprietas. Quis, nisi forte impius hæreticus aut perfidus Judæus, dubitet Spiritum sanctum esse Deum.*

Ab initio sæculorum, fratres carissimi, per patriarchas ac prophetas Filium Dei pro mundi redemptione venturum sanctus nobis Spiritus repromisit: ipse enim illum suscepta novi hominis carne de Virgine nasciturum, injurias ab impiis, probra crucemque passurum, resurrectionem quoque ejus ab inferis ante multa annorum millia prophetavit. Quo completo, per Dominum nostrum Jesum Christum, perfectoque mysterio, apostolorum ejus corda mirifico majestatis suæ illuminavit adventu, ut cujus humilitatem prius passionemque cecinerat, nunc triumphato diabolo et morte devicta, æternam regni ejus gloriam prædicaret. Quem tamen Paracletum ipse Redemptor noster ante non multos dies venturum esse de cælis, et a Patre mittendum annuntiavit discipulis suis. Atque ita fit, ut dum Spiritus Christum unigenitum Dei Patris prophetat, et dum Christus a Patre venturum Spiritum repromittit, mutuaque invicem se attestatione prænuntiant unum esse, unum velle, et unum semper posse credantur. Hic est, carissimi, Spiritus sanctus qui secretioris operatione mysterii uterum Virginis cælesti fecunditate ditavit. Hic est Spiritus qui baptisma Christi Domini nostri, in specie columbæ visus quidem a Joanne, sed tacitus visitavit, nec suam credidit necessariam vocem, tunc cum Pater ipse loqueretur e cælo, dicens: *Tu es Filius meus* C

A dilectus, in quo bene complacui (Matth. xvn). Atque hæc idcirco sanctarum Scripturarum testimoniis edocemur, et personarum nobis indiscreta quidem majestas, sed distincta proprietas reveletur. Nam quantum ad Deitatis pertinet unitatem, in Verbo Patris consensus est Spiritus, et in sermone Spiritus voluntas est Patris. Quis enim Spiritum sanctum, nisi forte aut impius hæreticus, aut perfidus Judæus, dubitet esse Deum, sine quo nec baptismatis perficitur sacramentum, nec remissio tribuitur peccatorum? Quis illum ita demens abnegat Deum, in quem blasphemasse ita est impium atque mortiferum, ut blasphemantis peccatum nulla venia subsequatur, pronuntiante Salvatore nostro ac dicente: *Qui dixerit verbum in Filium hominis, remittetur ei; qui autem in Spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc sæculo, neque in futuro* (Matth. xii). Hic, inquam, Spiritus sanctus procedens a Patre, promissus a Filio, dona gloriæ suæ in apostolos Christi est dignatus infundere, ita ut passiones regnumque ejus omnium gentium sermone loquerentur. Hæc profecto dignatione, ut quia omne hominum genus vocabatur ad vitam, dispensationem mysteriorum Dei totus ubique mundus audiret. Quanti illud, fratres, miraculi fuit, quod Hebræus homo subito erumpens in verba non sua de magnalibus Dei instruebat Græcum, docebat Romanum, 533 alloquebatur Ægyptium, atque omnes barbaras nationes propriis earum linguis informabat ad fidem! Et ideo, carissimi, omnipotentis Dei misericordias imploremus, 534 ut et nos de Deo annuntiare quæ digna sunt valeamus, et vos ea quæ dicuntur audire et intelligere debita veneratione possitis, etc

SERMO LIII

De Pentecoste VI.

ADMONITIO.

Hic sermo postremus est in codice Taurinensi: De Pentecoste homilia XXVII. Ibi adnotatur 24, 25 et 26 homilias deesse. Nobis jucundissimum fuit, quotquot Muratorius ex codice Ambrosiano hausit publicavitque sancti Maximi sermones, aliorum quoque codicum auctoritate eidem sancto episcopo Taurinensi a nobis adjudicatos fuisse.

ARGUMENTUM. — *De gratia bonitatis, quam nobis Deus creando vel regenerando tribuit. De conceptione natiuitateque Christi. De virgine matre Maria, de ejus sponso Josepho. De Spiritu sancto. Hunc esse Deum, unamque esse Patris, et Filii, et Spiritus sancti voluntatem, sanctus Maximus dilucide copioseque ostendit.*

Inæstimatæ bonitatis est gratia, fratres carissimi, quam nobis omnipotens vel creando potenter tribuit, vel regenerando clementer indulgit. Creando namque præstitit ut, vivificato in homine pulvere operatione mirabili, nos omnes, qui non eramus, essemus; regenerando autem contulit ut ea quæ prima nobis natura non dederat, nativitas secunda conferret: quæ utique secunda nativitas per baptismatis sacramenta servos gignit in filios, et cælum fidelibus pollicetur. Nobilis quidem prima illa hominum creatura; hæc vero subsequens non solum mysteriorum puritate nobilior, sed et beati Spiritus consecratione cælestis est. Illa

natiuitas peccata suscipit, ista deponit. Ibi nascendo morimur, hic vivimus moriendo. Denique, ut hanc Christus nobilitatem generi præstaret humano, servillis pro nobis partus indigna suscepit, et si conceptione dissimilis, simili tamen ratione nascendi. In quo quidem conceptu, quamvis Pater æternus adfuerit, tamen neque Matri lex mutata est pariendi, neque nascenti puero defuit vagitus infantie. Tenuit D nimirum suo Pater in Filio gemine substantiæ virtutem, quatenus majestate virtutis ejus veneranda Puerpera unum eundemque Christum, et ut Deum conciperet, et ut hominem pareret. An non ille Dei Filius videtur esse conceptus, ubi carnali cessante germine, et homo creditur virgineo formatus in utero, et Deus non dubitetur esse, qui natus est? Mirabilis partus Matris intactæ, sed multo est mirabilior virginitatem parienti mansisse post partum. Nam, quod mirum sit dictum, caro nata de carne inviolata na-

turalis pudoris claustra servavit. Hæc vero tam sancta tamque magnifica fecit ille Deus, cui omnia celi terræque opera pro voluntate potestatis suæ respondent, cui incomprehensa facere, non in labore vel opere, sed in jussione consistit. Qui ut novum daret virgini partum, illa egit virtute, qua cuncta fecit ex nihilo; divini namque esse operis, quod mundo huic fecunditas virginalis illuxit, Gabriel angelus missus ad Mariam revelavit, dicens ad eam: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi, ideoque et quod nascetur ex te sanctum vocabitur Filius Dei* (Luc. 1). Sed et venerando illi Joseph dispensatione cælesti semper sponso, nec unquam marito, beata Maria intamini ventris sui servans incorrupta signacula, non filium, sed Dominum parituri. Cui Joseph dictum est ab angelo: *Quod in utero habet Maria de Spiritu sancto est* (Matth. 1). Et ideo hoc ipsum in aures patriarchæ vox angelicæ attestationis intonuit, ne forte tanto miraculo stupentis juvenis animum sinistræ suspicionis macula vulneraret, et femineam putaret culpam ubi salutare nobis mysterium nascebatur. Nec poterat, fratres, aliter sponsus ille innocens atque sollicitus tantam fructificantis uteri credere novitatem, nisi eidem parituræ sponse pudicitiam virginealem missus ab alto prædicasset assertor. Sanctus itaque Spiritus, sicut legitur, in utero Virginis Unigenito Patris univit hominis carnem, univit, non artificis figurantis ingenio, sed majestate formantis, quem Spiritum vere esse Deum virtus et veritas **535** novi operis attestatur. Nam quomodo in illa salutis nostræ fabrica idem in conceptione Christi, ubi Pater non deerat, ubi inerat Filius, ubi caro nostra divino consortio jungebatur, idem Spiritus velut auctor asseritur, nisi esset illi eadem cum Patre et Filio et in natura potestas, et in voluntate communio? Videtis itaque, fratres, quia cooperatores Dei, nisi Deus esse non poterat. Erat enim, ut est Spiritus sanctus, et indivisus a Patre, et inseparatus a Filio, quibus utique, sicut sacræ lectionis fidelis sermo nos edocet, non est in virtute

A distantia, sed in operatione distinctio. Ait namque de eo Christus discipulis suis dicens: *Cum venerit Paracletus quem ego mittam vobis a Patre, Spiritus veritatis qui a Patre meo procedit, ille testabitur de me* (Joan. xv). Item de se ipso ait Salvator: *Ego sum via, veritas et vita* (Joan. xiv). Ego sum, inquit, veritas; si ergo Filius, qui veritas est, Spiritum asserit esse veritatis, quis illum negare poterit Deum, nisi qui veritati de veritate non credit? Itaque Spiritus verus est Deus, quem Christus et a Patre procedere, et a se mittendum pari professione testatur. Mittit autem Dei Filius Spiritum Patris sui; mittit, non quasi obedientem præcepto, sed mysterio concordantem. Et ob hoc ipse Spiritus procedens a Patre legitur missus a Filio, ne aut aliud esse quam Pater est, aut quidquam **536** diversum velle quam vult Filius crederetur. Propter quod, fratres, sine cunctatione clarescit unam esse Patris, et Filii, et Spiritus sancti voluntatem. Quandoquidem et Filius mittit, quod Patris est; et Pater, quod suum est, impertit, ut a Filio dirigatur. Hic igitur Spiritus unum cum Patre ac Filio redemptionis peragens sacramentum universarum gentium linguis majestatem Christi mit tentis annuntiat, non ut superiori officium deferens, sed imperium conregnantis insinuans. Qui idcirco apostolis dedit varietatem linguarum, ut per eos doctrina salutaris fidei populorum omnium penetraret auditum. Erat revera ipse Paracletus in sermone multiplex, omnipotens in virtute, diversus in linguis, et unus in omnibus. Miratur omnis auditor os gentis extraneæ non extraneum proferre sermonem. Stupet et ipse qui loquitur, ab ore suo non sua verba procedere. Et perinde factum est, ut dum sermo varius unam per multos loquitur fidem, ad unius fidei societatem gentes dissonæ convenirent. Et ideo, fratres, declinantes vana mundi, et brevissimæ hujus vite oblectamenta calcantes, illum jugiter sapiamus, atque ipsum semper loquamur, qui mortalibus cælestia sapere et terrenis loqui divina concessit. Cui honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO LIV.

De Pentecoste VII.

ARGUMENTUM. — *Eandem rem agit sanctus Maximus in utraque concione; nempe credendum esse ad Patrem revera pervenisse Filium, cum videmus in sanctos apostolos descendisse Paracletum. Utique descendit in illos Spiritus sanctus, juxta Christi promissionem, ut eos doceret omnem veritatem.*

Notum vobis omnibus est, fratres, quanta sit hujusce diei veneranda solemnitas, quibusque gaudiis tanta a cunctis sit celebranda festivitas. Hodie enim Salvatoris nostri illa est impleta promissio, qua in apostolos Spiritum sanctum, dum ipse in caelos ascendit, se dixerat esse missurum. Promiserat enim: *Cum autem ascendero ad Patrem, mittam vobis Paracletum Spiritum veritatis, et ipse vos docebit omnia* (Joan. xvi). Credimus enim ad Patrem revera pervenisse Filium, cum videmus in sanctos apostolos des-

cendisse Paracletum. Illum utique in caelis regnantem esse non dubitamus, quando eum sacratissima Spiritus sancti munera donare videmus in terris. Victor certe ad dexteram Patris jam sedet, dum uti victor dona largitur. Unde et Salvator diaboli victor post triumphum discipulos, quos ab illius captivitate liberavit, etiam Spiritus sancti benedictione ditavit. Liberavit autem nos, cum ad resurgendum per se ipsum tartara nobis occludit; ditavit nos, cum ad regnandum, per Paracletum nobis cælestia reseravit. Tunc enim a morte ad vitam remeare didicimus; modo autem e terris ad caelos docemur ascendere, sicut scriptum est: *Ille vos docebit omnia* (Joan. xvi). Quid vero docet ille Spiritus sanctus? Utique hoc tantum novit docere, quod sanctum est. Quid nobis Paracletus insinuat? Illud utique, quod dicit Salvator: *Multa*

habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo. Cum venerit ille Spiritus veritatis, ipse vos docebit omnia. (Joan. xvi). Bonus ergo magister est Paraclitus, quia docet quæ Christus dicenda servavit. Hoc enim docet Spiritus sanctus, quod Dominus docendum habere se dicit. Optimus plane magister est, qui præceptorum exsecutor est Salvatoris. Necesse est igitur, ut illi unius sit substantiæ natura cum Christo, quem videmus unius cum Christo esse doctrinæ. Atque ideo, carissimi, ab omni nos emundemus inquinamento carnis, ut Spiritum sanctum et nos etiam mereamur

A accipere. Si nunc cum suis voluptatibus atque concupiscentiis mandum dimittimus, similem quoque Paraclitum, sicuti apostoli, veritatis nempe Spiritum habebimus, quem mittet nobis Pater, quoniam non est acceptio personarum apud Deum: ergo si legem Domini, quæ est immaculata et convertens animas, implere; si mandata super mel et favum dulciora perficere studuerimus, ad æternam illam patriam quam nobis ipse Deus præparavit, perveniemus; quod ipse præstare dignetur. Explicuit.

SERMO LV.

De Pentecoste VIII.

Festivissimam illam hodierna die, fratres, celebramus solemnitatem, qua Dominus noster Jesus Christus cum ad Patrem morte devicta gloriosius redisset, quem antea apostolis suis sanctum promiserat Spiritum paternam secum gratia id largiente ipsis concessit, ut fidem, quam antea, dum ipse in terris versaretur, prædicaverat, solidaret ille atque muniret. Descendit ergo hodierna die in apostolos divinus ille Paraclitus, dum complerentur, ut antea lectum est, dies Pentecostes, atque omnes essent unanimes simul in eodem loco. Simul igitur erant apostoli, cum descendit in illos Spiritus sanctus supra unumquemque eorum. Venit ergo divinus ille Spiritus in unanimes; descendit in concordēs atque, ut lectum est, *repleti sunt apostoli Spiritu sancto, et ceperunt loqui variis linguis, prout Spiritus dabat eloqui illis* (Act. ii). Spiritus ille qui discipulorum corda mentesque replevit, a terrenis illecebris illa omnino mundavit. **C** Ignis ille cælestis veteris concupiscentiæ prava cuncta consumpsit. Linguae illæ, quibus sancto repleti Spiritu loquebantur apostoli, futuram in gentibus designabant Ecclesiam. Et ceperunt loqui variis linguis, prout Spiritus dabat eloqui illis. Variis ergo linguis loque-

bantur apostoli, prout sanctus ipse Spiritus dabat eloqui illis; ut in unam, eandemque fidem omnium gentium coadunaretur universitas. Parthi enim, Medi et Elamitæ, et reliquæ, sicut lectum est, nationes propriis apostolos adiunct colloquentes sermonibus Dei magnalia. (*Desunt in originali quindecim lineæ, caractere omnino deletæ.*)

Etsi enim etiam ipsi in hac sanctissima die congregentur in unum; etsi ea quæ dicimus et ipsi audiant, ad iudicium tamen audiunt, nisi respiciant. Equid enim ipsis proderit arrectis audire auribus, quod corde respuunt, ejusdemque sancti Spiritus nobiscum diem celebrare, cujus lumen aversantur. Vos autem, fratres, membra corporis Christi, viva sincera unitatis germina, hunc diem semper celebrate. Hoc enim etiam nunc in vobis impletur, quod illis diebus, quando in apostolos sanctus descendit Spiritus, præsignabatur. Nam sicuti tunc quisquis in se descendentem illum obtinuit Spiritum, ut etiam si unicus homo omnium loqueretur linguis; ita et nunc per omnes gentes linguis omnium ipsa loquitur veritas. Explicuit.

CLASSIS SECUNDA.

SERMONES DE SANCTIS.

SERMO LVI.

In natali S. Agnetis

ADMONITIO.

537 Tillemontius, tom. V, pag. 341, Maximo nostro hanc panegyricam orationem adimendam censet, pluraque congerit suæ opinionis argumenta. Primum ex silentio Baronii et Bollandistarum, qui de martyrio S. Agnetis agentes hujusce sermonis non meminerunt; deinde testimonio utitur monachorum Benedictinorum congreg. S. Mauri, qui hunc sermonem S. Ambrosio attributum in tribus codicibus mss. se reperisse testantur, et tanquam ineditum sub ejus nomine vulgaverunt. Tertio loco stylum a Maximiana puritate et elegantia discrepantem dicit. Postremo de aliquarum vocum barbarie queritur, de qua orationis auctorem insinuat; quare concludit opellam illam sequioribus sæculis conditam verisimilius esse. His breviter respondeo. Et quidem ad primum dicam, argumentum negativum juxta criticæ canonēs nihil concludere; potuit enim Baronius, qui nonnisi circa annum 1560 Annales Ecclesiæ scribere cepit, hunc Maximii sermonem Coloniz an. 1555 cum reliquis editum ignorare; quemadmodum Benedictini monachi S. Ambrosii editores, multo Baronio posteriores, ejus editionem ignorarunt. Eadem impressio Coloniensis ipsos Bollandistas, quamvis illa in provincia versati fuerint, fugit; ac proinde mirum non est, si S. Maximum inter Patres qui de Agnetis martyrio egerunt, siluerint. Quod spectat ad tres codices, quibus fidentes Benedictini monachi sermonem hunc Ambrosio tribuerunt, illud aio: sex mihi suffragari codices, nempe Vat. 1025 pag. 152, 169 pag. 115, et 174 pag. 139 bibl. olim ædil. eccl. metrop. Flor., iv Plut. 33 partis sinistræ bibl. olim Minor. Couvent,

nunc in Laurentiana, codex Lucensis præterea 85, et Casinensis 144 pag. 283, qui omnes conceptis verbis S. Maximum auctorem inscribunt. Hanc autem orationem collectores omnes homiliarum et sermonum huc usque S. antistiti nostro dederunt, et Ruinartus in admonitione ad Acta martyrii S. Agnetis, pag. 402 edit. Veron. an. 1751, hæc de Maximi homilia in laudem S. Agnetis habet : *Fusius etiam ejus martyrium exponit S. Maximus episcopus Taurinensis in homilia quam de ejus laudibus scripsit*. Secunda igitur Tillemontii objectio concidit omnino. Neque potior est tertia. Nam ea dissimilitudo styli quam Tillemontius se animadvertisse scribit, nulla est, nostro quidem iudicio. Iis enim eadem est ornata splendet oratio quæ in cæteris quisque frequenter cernere poterit. De vocibus barbaris quas postremo loco Tillemontius opponit, hoc dicam breve : Maximum nonnisi verbum *subarro* ab Hieronymo ante usitatum usurpasse; in reliquis puro usus est Latino sermone. Quare si Hieronymum nemo barbare scripsisse accusabit, eo quod voces aliquando minus Latinas usurpaverit; nec S. Maximus eodem de vitio inculpandus erit. Argumentis Tillemontii jam excussis, nihil est, arbitror, causæ, cur is sermo adimendus esse Maximo videatur.

ARGUMENTUM. — *Beata Agnes mirifice laudibus a sancto Maximo effertur, quod per vestigia Matris virginis ad celestem thalamum pervenit, contemnendo mundi divitias, exsecrando carnis concupiscentias, et solam Christi pulchritudinem adamando.*

Cum in toto mundo virgineus flos Mariæ immarcescibilis coronas innectat, et sceptrigeram pudoris autem immaculato conservet affectu; eo usque integritas perseveravit ad palmam, ut in puellis tropeum sanctitatis arriperet, et per vestigia Matris virginis ad celestem thalamum perveniret. Hinc est, quod annulo fidei Agnes se assertit subarratam, et clamat ^a se amore constrictam. O quam imitabilis virginibus virgo, ^b cui tradidisti amoris exemplum! O quam sanctum pectoribus virgineis tribuisti responsum, contemnendo mundi divitias, exsecrando carnis concupiscentias, et solam Christi pulchritudinem adamando! Accedite ad puellam, puellæ, et discite in annis infantie ⁵³⁸ quales in pectore suo circa amorem Christi ^c flammam incenderit. Dicit se amatori suo servare fidem, et ejus corpus concupiscere solum, qui pro amore ^d omnium mortis non recusavit interitum. Discite, virgines Christi, amorem in puella ferventem, et omnes mundi divitias velut stercora recusantem. Ideo enim sanctorum per litteras traduntur exempla, ut unusquisque pro qualitate sexus, et ^e pro ætate annorum modum sui propositi teneat, et sicut per virginem virgines, ita et per conjugem conjuges vincere seculum pro Christi amore studeant, ac repugnatione animi mundi dulcia recusantes, et ejus non recusantes austeram, ad delectationes perpetuas et ad gaudia æterna pertingant. Hæc dicentes non vituperamus conjugum casta commercia, sed virginum perseverantiam adornamus; non enim virginis malis rebus superponenda est, sed est rebus optimis preferenda. Quæ enim mundis mundior, et sanctis sanctior est, non indiget malarum rerum vituperatione laudari. Sequantur itaque sancta conjugia patriarcharum conjuges in religione positæ, ac

A divinis ⁵³⁹ litteris informatæ, Saram, Rebecam, Rachellem, Annam, Susannam, Sephoram, imitentur uxores: Christi vero virgines solam Virginem Matrem ^f virginis luminis subsequantur. Hujus pedissequa Agnes beatissima de se magnum pudicitie excitavit exemplum, cur virginitatem prætulit vitæ, omnemque se amorem terrenum per amorem celestem expellens, tropeum crucis Christi arripuit; et tam contra libidines quam etiam contra universa supplicia fide potius armata quam ferro, fortiter dimicavit et vicit. Aspicit denique blandientem, et renuit: minantem, et despicit: ^g incendium attendit, et ridet. Nescit aliquid amare, quod transit; et dum nimis virginitatem diligit, nec ludibria, nec flammam, nec supplicia, nec carnifices metuit: postremo nec gladium ^B ^h furentis persecutoris expavit. Compellitur virgo ornamenta suscipere corporis, sed renuit; quoniam jam suscepit mentis; ⁱ et quia non de elegantia corporis humani placere studebat, quia timebat de fœditate animæ Domino displicere, ^j dabat interius per fidem suæ mentis candorem atque pulchritudinem animæ, quam excolebat; et quantum sciebat, quod animam suam pulchram faceret, ^k tantum in sua carne erubescere se esse fornicosam: tantumque studuit displicere carnalibus in carnis aspectu, quanto Christo ^l instituit, et ejus angelis complacere. Turbatur juvenis a puella contemptus, et se muneribus complacere posse existimans, aurum, gemmas congeminas, vestes, ^m prædia pretiosa convectat. Sed quia Christi caritas pretium pecuniarum non habet, ^C virgo sacratissima in suo gradu usque ad sanguinis effusionem permansit; quoniam suo illam sanguine subarraverat Christus. Ad concupiscentem igitur reverteritur census, et inconcussa virginitas Christo semel oblata perdurat. Discite, virgines Christi, normam puellaris exempla, et oblata sub specie pietatis munuscula virorum tota intentione respuite, et quasi rabidi canis morsu omni cum gaudio recusate. ⁿ A

^a Cod. Vat. 1267 sub nomine Ambrosii, se amori Christi concupiam. Legit Galesinius, amore sponsi constrictam.

^b Idem Galesin., tui amoris tradidisti exemplum. Cod. Vat., tui tradidisti amoris exemplum.

^c Idem Galesin., flammis accendit.

^d Idem Galesin., hominum.

^e Cod. Vat. 174, pro proprietate annorum, etc.

^f Galesin. omittit virginis

^g Galesinius, incendium intendit et videt. Cod. vero ^h Sanctæ Crucis Minor., incendium attendit et ardet.

ⁱ Ita etiam cod. 4 S. Crucis Minor.

^j Codd. 174, et Vat., et idem non de elegantia corporis homini placere studebat, etc.

^k Galesinius legit: dabat intus per fidem suæ menti candorem, pulchritudinem excolebat animæ, etc.

^l Idem Galesin., tantum in corpore erubescere se, etc. Idem cod. Vat., tantum in sua facie erubescere.

^m Cod. Vat., quanto Christo instituit

ⁿ Galesin. legit prædia pretiosa, non prædia.

^o Idem Galesin., A quo receperis, quo timeas Deum; non accipias quo diligas mundum. Codd. tamen 174 et 4 S. Crucis Min., A quo non receperis, quod timeas Deum non accipias, quod diligas mundi.

quo non **540** receperis quod timeas Dei, non accipias **A** quod diligas mundi: accipe, ^a accipe, virgo, sed quod amoris aeterno proficiat. Quotiescunque ab homine consecuta fueris censum, sic accipe, ut te ^b Christi sponsam agnoscas. Videt ille intus in mente quid facias, et quam expetenter ejus virgines comiteris, attendit. Videte ergo quomodo sequitur Agnes Mariam, per opprobria. Nullum potuit penitus formidare supplicium; cui etiam lupanar turpitudinis locus efficitur orationis; et ubi diabolus ei ignominiam corruptionis preparaverat, illic eam percipere fecit Dominus coronam suae virginitatis et palmam; sed hoc est in suis sedibus hostes vincere, captivam ductam virginem ^c ad penetralia regis libidinum, ipsum regem a virgine quam captivaverat victum; et victum cum virginis triumpho exire. Nam qui tenuerat, tentus est; qui traxerat, tractus est; qui occidere se putaverat, occisus est. Denique ut probremus diabolum a virgine ^d tunc fuisse victum, illius juvenis factum ad animum revocemus, quem contra Agnetis infantiam sic armaverat inimicus, ut nudam faceret trahi ^e ad lupanar per vulgus, sub voce praconis ductis populum ad libidinem invitantis. Hunc ergo ductum fuisse diaboli nemo est qui dubitet; et victo duce, populum esse superatum omnibus notum est: superatis autem cum suo duce populis, tyrannum teneri captivum omnibus patet. Constat autem, diabolum superatum, quoties contra virginem arma ^f arripuit. Nam exspoliata virgo, crinibus tegitur; et nudata ab hominibus malis, ^g vestiebatur ab angelis bonis; et damnata in prostibulo turpitudinis, in gremio apparuit castitatis. Efficitur oratorium angelorum locus, qui perditurum fuerat animarum; et ubi semper naufragaverat castitas, illic est coronata virginitas. Denique populos, quos praeco ad libidinem invitaverat, virgo ^h ad castitatem obtinuit: et quos ad eam diabolus inquinatos induxit, illa a se mundos eiecit; omnes namque singillatim ingressi, unus alterum sustinebat **541** ingressum, ⁱ quem egressum, dum non crederet mundum, se exhibebat immundum: sed ingressus ad libidinem, ad adorandum Dominum meritis virginis tenebatur; et exibat inde Dei servus, qui diaboli fuerat servus intus ingressus; et tot facti

sunt Christi cultores, quot diabolus corruptores se putaverat virginis invenisse. Remansit itaque juvenis ^j qui reprobationis hujus auctor exstiterat: qui se putabat defensorem virginis superare, hic splendorem, ^k dum provocaret ad ^l uxum, vitam, quam videbatur habere, amisit: et mortem, quam querebat, invenit. Succedunt ridentibus lacrymae, et insultantibus finem ^m lamentationes imponunt. Attendit virgo lugentem judicem, et quem minantem ante contempserat, nunc deprecantem exaudit. Illico igitur, ut cepit orare pro mortuo, et a mortuis excitat salvum, qui morti fuerat deputatus; et ad gaudium evocat, qui fuerat precipitatus in luctum. Nam qui incestus fuerat mortuus, castus exurgit; et sit praedicator castimonie, qui persecutor exstiterat castitatis. Ad haec sacrilegi conturbantur in templis, et Christum ⁿ ista miracula facientem non timentes, excitant seditionem ignobilis vulgi; ut ratio, quae suadebat finem seditionum, clamoribus pulsa, locum in mentibus hominum invenire non posset. Pater vero suscitati filii tristis abcessit, et (ut legitur) turbis furentibus vitiatum dereliquit. Virgineo itaque corpori stridentes ^o preparantur flammæ, sed corpus, quod incendia libidinum superaverat, refrigerium **542** in mediis flammis invenit: et quæ ad hoc focos ingressa fuerat, ut arderet, cepit per sanctam virginitatem algere, ^p ut disceret virginitas flammis sibi et incendia penitus dominari non posse. Nec illos periisse astimes, quos pro nomine Christi consumpsit incendium. Nam cum legeris Eliam ignibus raptum, et pueros tres in mediis ^q ignibus, nulla ratione consumptos: aut quia Laurentium craticula **C** ^r consumptum recolis, et Agnem, sicut Theclam flammarum globos evasisse cognoscis, nullam in his suspiceris varietatem fidei tunc fuisse; una etenim fides sanctos Dei in passione exercuit, et diverso genere gloriarum reddidit utrobique victores. Nam qui consumptus est martyr, exsultat; et qui evasit victor, exsultat; ^s et Isaiam sectum martyrem fecit, et Daniele leonum rabiem morsusque contemnentem, probatissimum Deus confessorum expressit: quo facto utrosque diaboli ostendit esse victores; unus enim moritur, et triumphat, alius evadit, et regnat.

^a Apud Galesin. et in cit. cod. non repetitur accipe.

^b Duo mox citati. codd. Laurent., sic accipe, ut te sponsam Christi esse cognoscas.

^c Cod. Vat., ad penetralia regis libidinum, ipsum regem, qui eam captivaverat, vincere, et victo cum virginis exemplo exire. Nam, etc.

^d Galesin., a virgine ista tunc, etc.

^e Cod. 4 S. Crucis Min., ut nudam faceret trahi per plateas ad lupanar, etc.

^f Cod. Vat., corripuit.

^g Cod. 4 S. Crucis Min. et Galesin., vestitur.

^h Cod. Vat., ad castitatem obtinuit.

ⁱ Idem cod. Vat., quem egressum dum crederent immundum, se exhibebat mundum.

^j Idem cod. Vatie., qui probationis hujus auctor exstiterat.

^k Cod. 174, dum provocaret audacter.

^l Cod. Vat., hic splendorem dum provocaret ad lu-

ctum, vitam, quam videbatur habere, etc. Galesin. legit: hic dum splendori caelesti non cessit dans honorem, vitam, quam videbatur habere, etc.

^m Cod. 174, finem lamentationi imponit.

ⁿ Galesin., hæc miracula facientem contremiscunt: excitant seditionis, etc.

^o Cod. 4 S. Crucis Minor., prepararunt.

^p Idem cod. 4 S. Crucis Min., ut disceretur, virginis flammis sibi, et incendia penitus, etc.

^q Galesin., legit in mediis flammis.

^r Cod. 4 Sanctæ Crucis Min., aut quia Laurentium craticula susceptum consumptum recolis. Galesin. vero, aut dum Laurentium craticula assatum recolis.

^s Galesin., et Isaias sectus martyrem se fecit, et Daniel. . . . contemnens probatissimum Dei confessorum expressit. Textus autem noster conformis est lectioni tum cod. 174, tum cod. 4 S. Crucis Minor., tum etiam Cod. Vat. 1267.

Veni jam virgo ad thalamum quem quaesisti; et pro amore sponsi gladium percussoris admitte; ut spon- sam te virginitas immaculata comprobet Christi, et martyrem confessio probata consignet. ^a Felix cater- va virginum, quibus studium est tuæ confessionis

A sequi vestigium; habebunt enim tecum coronam in cælo, quæ tecum superaverint inimicum in mundo. Nam sicut tibi Mariæ vestigia prosequenti participatio æternæ remunerationis apparuit, ^b ita his imitanti- bus æterna credimus gaudia non neganda ^c.

SERMO LVII.

In nativitate S. Joannis Baptiste I.

ADMONITIO.

543 Antiquissimam esse in Ecclesia institutionem diei festi in honorem nativitatis S. Joannis Baptiste arguunt eruditi scriptores ex serm. 292 Augustini in festivitate ejusdem S. Præcursoris, ubi ait, *eam a ma- jorum traditione suscepisse*. Ex quo Augustini loco eruitur, multo ante concilium Agathense initio vi sæculi habitum S. Joannis natalitium diem, ut opinatus est Thomasius lib. v de Celeb. Festor., cap. 5, col. cre- pisse. Inter præcipuas vero celebritates hic dies haberi ab Ecclesia testatur S. Bernardus epist. 174: *Quæ cæterorum non nativitatem, sed mortem sanctorum indicat, et prædicat pretiosam, singulari quadam exceptione festis præstat gaudiis, veneraturque ipsius natalem, de quo nuntiante angelo singulariter legitur: et multi in nativitate ejus gaudebunt*. Primum hunc sermonem Muratorius ex codice Ambrosiano exscripsit et pu- blicavit.

ARGUMENTUM. — *Lætandum esse de Joannis Baptiste nativitate S. Maximus scribit, quod prædestinatus a Deo prædicaturus advenit, Agnum Dei Redempto- rem nostrum adesse. Nonnulla addit de parentibus Joannis Zacharia et Elisabeth.*

Religionis devotionisque nostræ ratio exigit, fra- tres, ut hodie de beati Joannis Baptiste nativitate lætemur, qui prædestinatus a Deo humani generis lætitudinis et cæli gaudium prædicaturus advenit. Hic est, de cujus ore adesse Redemptorem nostrum, adesse Agnum Dei, nova voce mundus audivit, qui et testis, desperantibus de successione parentibus, per angelum prout tanti mysterii indubitatus et nun- tius esset, mittitur nasciturus. Quis autem pruden- tius non credat eum divina annuntiassæ mysteria, in quo procreando curam pervideret fuisse cælestem? Qui cum necdum esset filius, imperfectusque in utero gestaretur, prærogativa tamen indultæ sibi gratiæ æterno gaudio viscera materna supplevit, et felici- tatem dudum sterilis ventris ante partum suum beata mater agnovit. Ait enim, sicut lectum est, Elisabeth ad Mariam: *Ecce ut facta est vox salutis tuæ in auri- bus meis, exsultavi in gaudium infans in utero meo. Et unde hoc mihi, ut Mater Domini mei veniat ad me* (Luc. 1)? Non mirum, dilectissimi, si anus hæc præ- scientiæ ditata est munere, quæ Altissimi Dei erat paritura præconem. Facta est **544** autem sterilitate

B sua gloriosior, quæ dum ejus differtur secunditas dono partus unius honorem totius posteritatis obti- nuit. Quæ, dum velut infructuosa viro suo usque in ætatem ultimam congemiscit, subito non sibi tantum filium, sed universo mundo salutis æternæ nuntium parituri, et hujusmodi nuntium, ut priusquam pro- dired ex utero, privilegio jam futuri ministerii, ma- ternæ linguæ prophetalem spiritum propinaret, atque os Zachariæ patris, quod incredulitas clauserat, prædicti per angelum nominis sui virtute reseraret. Conticuerat enim Zacharias, non ut mutus remane- ret, sed ut divinitus ei loquendi usus redditus, cæ- leste testimonium prophetico perhiberet infanti. Ideo autem sacerdos. qui universæ plebi loquebatur, ob- mutuit, ut quia publica erat taciturnitas sacerdotis, ad totius populi notitiam sacratæ nativitatis myste- rium perveniret, et non credere ei nullus auderet. Quem jam nasciturum dubitaverat pater, vindictam taciturnitatis incurrit: ait enim Evangelista de eo: *Non erat ipse lux, sed ut testimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederent per illum* (Joan. 1). Non erat quidem lux, sed erat totus in lumine, qui testi- monium meruit vero lumini perhibere. Et ideo, fra- tres, ob honorem beatissimi Joannis hunc nativitatis ejus diem omni cum exultatione celebremus, qui ad propellendas mundi tenebras sempiternum cæli lu- men et ante omnes agnovit, et primus ostendit.

SERMO LVIII.

De eodem S. Joanne Baptista II.

ADMONITIO.

545 Erutus ex codice Ambrosiano, et editus a Muratorio tom. IV Anecdoot

ARGUMENTUM. — *Joannes, missus a Deo nuntius ad- ventus Christi, ejusque salutiferæ reparationis, ab ipsa nativitate mysteriis omnibus consecrandus erat. De Zachariæ silentio, deque Joannis nondum nati virtute sanctus Maximus disserit.*

D Multis magnisque virtutibus, fratres carissimi, Deus ac Dominus noster concurrentium ad se popu- lorum animos, fidemque confirmat, qui electorum suorum non solum laudabilem vitam, sed etiam na-

^a Cod. Vatic. 1267, *Felix caterva virginum, quibus studium est tuæ sequi confessionis coronam in cælo. quæ tecum superaverint, etc.*

^b Galesin. legit ita eis te imitantibus.

^c Codex 4 Sanctæ Crucis Minor., et Galesin., *Itaque, o splendida Christo, pulchra Dei Filio, et*

^d Non Galesinii editionem, sed Parisiensem Mauri- norum secuti sumus, quam esse emendatorem novi-

omnibus angelis et archangelis grata, ut nostri memi- nisse digneris, quibus possumus precibus exoramus: ut nobis ille tribuat peccatorum indulgentiam, qui tibi tuorum omnium laborum tradidit palmam, qui regnat cum Patre et Spiritu sancto: quia ipsi est honor, laus, gloria et potestas in sæcula sæculorum. Amen.

mus, collatis præcatis codicibus Laurentianis, ex quibus aliquas variantes decerpimus.

tivitatem fecit esse mirabilem; sicut de beato Joanne Baptista decursa Evangelii lectione cognovimus, cui tanta indulta est prerogativa nascendi, ut prophetis atque evangelicis prænuntiaretur vocibus nasciturus. Aut quomodo non omnibus erat mysteriis consecrandus, qui veniebat pro redemptione deficientis mundi sacramentorum Dominum revelare? Concepit ergo eum, sicut audistis, de iustissimo viro senissima et sterilis femina, ut ex multiplici desperatione et nascentis pueri gloria, et potentia operantis Dei magnificentior appareret. Ille est de quo prænuntiatum legimus per Prophetam: *Vox clamantis in deserto* (Isai. xl, Luc. iii). Et ideo Zacharias sacerdos sub sententia angeli increpantis obmutuit; quia promissi magnitudine conturbatus futurum se patrem annuntiatæ vocis esse non credidit. Quod quidem magna Dei dispensatione factum esse perspicimus, ut universa Judæorum plebs, dum causam tanti silentii percunctatur, procreandi pueri disceret veritatem, et sanctæ conceptionis secretum magni pontificis taciturnitas publicaret. Indicitur ergo silentium patri, ne præco cælestis Verbi per silentium nasceretur, quamquam altioris in hoc mysterii arcanæ pandantur. Nam in illo silentio sacerdotis, adventante utique Christi gratia, et severitas antiquæ legis obmutuit, **546** et ritus omnis carnalium conticuit victimarum. Sed tamen ne quid in beato Joanne non esset mirabile, linguam patris, quam concipiendus vinxerat, natus absolvit, ut beatissimus senex, qui inter officia veterum traditionum usum sermonis amiserat, innovata per filium voce, nova mysteria prædicaret. C

SERMO LIX.

De eadem nativitate S. Joannis Baptistæ III.

ADMONITIO.

547 Ex vetere codice biblioth. S. Emmerami, hic sermo nunc primum in lucem prodit.

ARGUMENTUM. — De beatæ Mariæ Virginis et Elisabeth occurrus atque salutatione; de Joanne, qui ab Isaia vox clamantis in deserto appellatus est. Quid sit parare viam Domino, et rectas facere semitas ejus.

Beati Joannis Baptistæ veneranda festivitas, fratres carissimi, per universum mundum hodie a fidelibus celebratur, qui hoc prophetica dignitate promeruit, ne a laudibus ejus sileret fidelium posteritas, cujus a Deo dicatur ipsa nativitas. In tantum autem specialis in eo præfuit electio, ut ex iustissimis ortus parentibus antea mereretur annuntiare Dominum hujus mundi Salvatorem venturum, quam nascendi haberet initium. Denique Elisabeth sancta et anus mulier, cum propter sterilitatem diffusa de filio a sene jam marito, angelo premonstrante, conciperet, visitante se castissima virgine Maria, quæ etiam et a Spiritu sancto, angelo dictante, conceperat in utero Salvatore, in ipso salutationis occurrus dicebat: *Benedicta tu inter mulieres, et benedictus fructus ventris tui: ecce enim, ut facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exsultavit in gaudium infans in utero meo* (Luc. i). O quam dignus et felix sanctorum occurrus feminarum! O quam sancta salutatio, Virgo

Nec mirum si hæc tam stupenda miracula per illius merita provenerunt, quem tanta Dei comitata est gratia, ut de adventu Christi mensuram humanæ conceptionis egressus intra viscera adhuc materna gauderet. Ait enim, sicut audivimus, Elisabeth ad Mariam: *Ecce ut facta est vox salutis tuæ in auribus meis, exsultavit in gaudium infans in utero meo* (Luc. i). Tanta enim illum, etiam cum formaretur, jam virtus agebat, ut ad documentum cælestis mysterii, quod prædicaturum se humano generi sentiebat, nativitatem suam prophetialibus indiciis præveniret. Quid ergo miramur si Joannes venientem Christum ad baptismum suum absque ulla hesitatione cognovit, si cum necdum ipse prodisset in lucem, virginali eum in utero adesse præsensit? Quæ vero eum intra alvum maternam exsultatio commovisset, clarissima postmodum voce testatus est dicens: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi* (Joan. i). Propter hanc vocem, carissimi, omnia illa quæ audistis in Joanne, præmissa sunt sacramenta, propterea illius gloriosa conceptio et vita est laudabilis præparata, ut de ore tam sancto absolutionis suæ vocem mundus audiret. Quam pulchre autem Christum Dominum nostrum agni vocabulo nuncupavit, cujus solius sanguine placandum erat Deus, et universa redimenda mortalitas! Dignum ergo est, fratres, ut pro honore tanti viri devotissimis semper festivitibus exsulemus, qui uno pariter testimonio, et præsentiam Domini prodidit, et imminenti ejus remedia prophetavit.

mater Domini Salvatoris matrem visitat Præcursoris! O quam beatissimæ matres beatissimorum parvulorum sanctissimæ nutrices! O gloriosum præconit officium, qui intra viscera materna adhuc conclusus ad futurum jam Salvatorem mundi, quem adhuc sermone non poterat, spiritu tamen prophetico revelabat; nec enim poterat veteri sub lege ordinem suum natura mortalis servare, quando per novam divinitatis gratiam novum saluti hominum mysterium parabatur. Hic est enim Joannes qui ab Isaia propheta *Vox clamantis in deserto* (Isai. xl) vocabatur, qui recte vox dicitur, quia enim intonante præconio sacramenta **548** redemptionis humanæ surda jam dudum ab omni auditu bono cœpit audire mortalitas. Nos itaque, carissimi, audiamus quid ad profectum omnium nostrum Salvatoris nuntius prædicabat: *Parate, inquit, viam Domino, rectas facite semitas ejus* (Luc. iii). Vere dignus beatus Joannes qui in semitas rectas male viventium dirigeret pravitatem: quid enim est parare viam Domino, nisi venienti de celo Judici, purgato a vitiiis per confessionem et penitentiam pectore, simplicis cordis habitaculum Domino præparare? Quid est rectas facere semitas Dei no-

stri, nisi ut tales actuum nostrorum nobis vias muniamur, per quas ambulare propitius Dominus ad nos veniens delectetur? Ille viam Domino suo parat, qui luxuriantis carnis suae respuens voluntates, solo mentis nisi Domini praeceptis adherens vigore se castitatis et continentiae accingit. Optimam parat Deo viam, qui malignis resistens cogitationibus mundo corde et casto corpore ante Deum semper innititur incedere. Nos ergo, fratres, quandiu in desideriis carnis et cupiditatibus inhaeremus terrenis, viam Domino secundum prophetica monita non praeparamus. Propter quod revertentes ad baptismi praecepta Joannis, paremus in nobis Domino viam

A digna penitentia, et confessione veracissima malorum, quae fecimus, et elemosynis, et pauperum cura sollicita ceterisque operibus justitiae et pietatis, quatenus videns in nobis Dominus itinera bonae voluntatis, oculos suas, multis jam laboribus et tribulationibus fessas, de ærumnosa hujus saeculi vita secum ad aeterna gaudia provehere dignetur, ut sicut Praecursoris Domini hodie nativitate gaudeamus, ita de reconciliatione nostra cum Deo Patre nostro letemur, hoc operante et largiente Domino nostro Jesu Christo, qui cum coeterno Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia saecula saeculorum. Amen.

SERMO LX

Item de nativitate S. Joannis Baptistae IV.

ADMONITIO.

549 S. Maximo hic quoque sermo ascribitur in laudato codice S. Emmerami; ac praeterea in Lauretiano 59 Plut. xvii, in quarto biblioth. olim S. Crucis Minor., et in 174 biblioth. quondam ædilium eccles. major. Florentin., fol. 224, a tergo.

ARGUMENTUM. — De Joanne Baptista majore cæteris prophetis, ex parentibus senibus nato; de Zacharia sacerdote de vice Abia obmutescente; de austeritate vitae Joannis, de ejusdem baptismo atque martyrio; de ratione digne celebrandi solemnia Praecursoris.

Sancti praecursoris Domini Joannis Baptistae nativitatem, quam hodie celebrat sancta universalis Ecclesia, fratres carissimi, multis modis antea sancti prophetae Domini prænuntiaverant. Quod divinae pietatis providentia gestum debemus intelligere, ut qui major cæteris esse debebat prophetis, ipse etiam majori præ cæteris prophetis spiritu^a honoraretur: quia prophetae officium est ventura dicere, non etiam demonstrare; Joannes denique ideo major erat cæteris prophetis, quia et Dominum Salvatorem annuntiavit venturum, et adesse monstravit. Hac quoque ratione sicut de ipsius Domini adventu, ita et de praecursoris ejus nativitate antea prophetatum est, ^b ut is qui nova venerat nuntiare, et penitentiam prædicare, nemo inaudita a sæculis talem prædicationem sua perfidia potuisset rejicere, sed ut credibilis fieret omnibus audientibus prædicationis ejus officium. Dignum enim^c est ut qui Regem omnium regum, et Dominum dominorum non solum nuntiare, sed etiam demonstrare venerat, dissimili etiam cæteris procreatione nasceretur. Nulli^d enim dubium est quin in senibus jam frigeret concupiscentia carnis, ^e nec ultra sexagesimum ætatis annum, et senibus jam ab omni lascivia carnis liberis nascebatur,

B¹ ut sacri textus Evangelii probat: *Fuit, inquit, 550 in diebus Herodis regis Juda, id est tempore nativitatis Christi appropinquante, sacerdos quidam nomine Zacharias de vice Abia (Luc. 1). Sed nunc primum dicendum est de Abia, et postea ceptum ordinem sequi. Nam David cum de structura templi, et de ejus tractare atque disponderet officio, omnem progeniem filiorum Aaron in partes divisit viginti quatuor, et de singulis partibus singulos elegit pontifices qui vicissim per ordinem ministrarent^f in sacrario templi; ea tamen promissione, ut si quis pontificum vita decederet, optimus in ea parte ad sacerdotium eligeretur successor. In qua etiam divisione Abia iste, de cujus vice et generatione Zacharias oritur, octavo loco positus inveniebatur, et uxor Zachariae de filiabus Aaron, cui nomen Elisabeth. Erant enim ambo justii ante Deum, incedentes in omnibus mandatis et justificationibus Domini sine querela, et non erat illis filius, et quod esset Elisabeth sterilis, et ambo processissent in diebus suis. Factum est autem^g ut Zacharias in ordine vicis suae ingressus sanctuarium, ut incensum poneret; et subito angelus Domini apparuit ei, dicens: Ne timeas, Zacharia, quoniam exaudita est oratio tua, et uxor tua Elisabeth pariet tibi filium, et vocabis nomen ejus Joannem. Zacharias hoc audito contremuit; et quia jam senex erat, et uxor ejus nonagenaria, non credebatur fieri propter senectutem, quod angelus promiserat per veritatem; et quia non credit, ideo mutus permansit, usque*

D Nam cum David, etc., structura templi, etc.

^f Idem cod. 174, ministrarent in sacrificio templi; ea tamen provisione, ut si quis pontificum vita decederet, optimus in ea parte ad sacerdotium eligerent successorem. Huic lectioni conformis est lectio cod. 59 Laurent.

^g Cod. 59 legit, Factum est autem, cum Zacharias in ordine vicis suae ingressus esset sanctuarium, ut incensum poneret, subito angelus appareret ei.

^a Cod. 59 sup. cit., ornaretur.

^b Codd. 174 cit. et 59 Laur., ut ejus qui nova, etc.

^c Idem cod. 59, Dignum enim erat ut, etc.

^d Idem cod. 59, Nulli dubium est quod in senibus jam refrigerat.

^e Cod. 174, nec ultra sexagesimum ætatis annum, posse filios procreari. Joannes autem ultra modum naturæ ex senibus jam ab omni ordine nascitur. Abia quippe temporibus David regis summus pontifex erat.

^f S. Maximus, ut omnibus titulis sanctam admirabilemque Joannis Baptistae nativitatem annuntiaret, ab ætate parentum jam nimium provecta cepit

rationem; dixitque ergo eos lascivia, principio utique peccante caruisse, non autem concupiscentia, desiderio scilicet laudabili filios procreandi.

dum jam octavus dies esset nativitatis Joannis: Hic palam intelligendum est quod Joannem obsecratio creavit patris, non voluptas etiam matris: contra impossibilitatem corporis, contra sterilitatem viscerum, Zachariæ precibus uterus Elisabeth intumescit, ^a et concepit non natura, sed **551** gratia ¹. In mense autem septimo æquinoctio autumnali conceptio est S. Joannis in utero matris suæ. In mense autem primo alterius anni in æquinoctio vernali conceptio est Domini Salvatoris in utero Virginis matris. O præco Domini Salvatoris, quam mirabiliter natus, et quam justis etiam parentibus ortus, et quod membra corporis offerre non poterant, gratia concesserat Salvatoris! et qui matrem sterilem fecundabat, patris muti etiam linguam solvebat, ^b et statim in præconium Salvatoris eruperat. Justus enim ex justis parentibus ortus etiam justitiæ operam in semetipso monstrabat, et qui parare viam Domino in cordibus fidelium venerat, recte etiam penitentiam peccatorum agere prædicabat, austeritatem etiam vitæ, quam in aliis prædicavit, ipse in sua conversatione monstravit: *Erantque vestimenta ejus de pilis camelorum, et zona pellicea circa lumbos ejus; esca autem erant locustæ et mel silvestre: vinum et siceram non bibit, et omne immundum non manducavit omnibus diebus vitæ suæ (Marc. i).* Anno autem trigesimo a nativitate cœpit baptizare venientes ad se, et prædicare populo baptismum penitentiae, ut per penitentiam et confessionem peccatorum digni existerent ad percipiendam remissionem peccatorum, quam quia dare non potuit suo baptismo, tamen prædicabat eum esse ad nos venturum cito Christum Dominum Salvatorem, de quo et ipse Joannes, et omnes in eum credentes, et in nomine ejus baptizati non solum remissionem peccatorum, sed et vitam essent percepturi æternam. Cur autem baptizavit Joannes, cum remissionem dare non potuit, nisi ut præcursoris ^c ejus ordinem servaret, et sicut Dominum Salvatorem et nativitate et officio prædicationis præcurrebat, ita etiam baptismum Christi suo baptismo præcurreret? Nam per prædicationem suam multi conversi sunt ad Dominum agentes penitentiam de peccatis suis, et crediderunt, si quando Christus venisset, quem Joannes venturum prædicavit, remissionem peccatorum, et vitam percipere sempiternam. Et ideo multi venientes ad baptismum Joannis verbum **D**

SERMO LXI.

Item in natali S. Joannis Baptiste V.

ADMONITIO.

553 Præclarus hic quidem sermo S. Maximo inscriptus legitur in codicibus, quos vidimus, tribus; in 173, olim bibl. ædil. metrop. eccl. Florentin., in 59 Plut. xvi Laurentiano, et in Vaticano 1060, pag. 42.

^a Codd. 174 et 59, et concepit, non natura, sed gratia ortus, ut quod membra corporis offerre non poterant, gratia concederet Salvatoris. In, etc.

^b Idem cod. 174 et 59, ut statim in præconium Salvatoris erumperet.

^c Idem cod. 174 et 59, præcursoris suæ ordinem, etc.

^d Idem cod. 59 et 174, multi et una sanabantur a

¹ Id est, non ex consuetis naturæ viribus, sed ex cœlesti benedictionis effectu.

A audire salutis; multi ^d enim, ut sanarentur a languoribus, quia Joannes multa signa faciebat, multi eum

552 Christum esse credebant; quibus tamen ipse dixit: Non sum ego Christus, sed præcursor sum Christi. Similiter autem anno trigesimo nativitatis Christi venerunt ambo ad Jordanem Christus et Joannes, et baptizatus est Christus a Joanne, non quod ipse pro peccato aliquo indigeret baptizari, sed ut Joannes baptizaret eum, et ille suo nobis baptismo et aquam sanctificaret, et exemplum omnibus daret baptismi, sine quo nemo salvus esse prævalet, et ut nullus tam dives aut præpotens fuisset, ut dedignaretur a servo baptizari, cum Christum audisset a servo suo baptizatum Joanne. Baptizato autem Jesu, statim ut ascendit de aqua, aperti sunt ei cœli, et

B Spiritus sanctus in specie columbæ venit et mansit super eum, et vox Patris de cœlis audita est, dicens: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacuit: ipsum audite (Luc. iii).* Quod ut vidit et audivit S. Joannes, statim turbæ quæ ^e aderat, digito Dominum monstravit, dicens: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi (Joan. i).* Ecce quem omnes prophete prædixerunt venturum; ecce quem ego vobis promisi, per quem non solum remissionem peccatorum, sed etiam æternam vitam et immortalitatem, simulque gaudium et beatitudinem percipiatis æternam, si credideritis in eum. Talibus ^f enim gestis, dum enteret beatus Joannes, Herodes rex supradictus fratri suo Philippo tulit uxorem, et sibi in conjugium copulavit. Quem cum beatus Joannes inde corripere, capite truncato martyrium feliciter consuminavit. Quapropter, carissimi, si digne tam sancti Domini præcursoris volumus solennia celebrare, debemus nos sanctis bonorum operum meritis adornare, in jejuniis et castitate, in continentia, in humilitate vitæ, in mansuetudine et sobrietate, in vigiliis et orationibus, in eleemosynarum largitate, ^g in patientia et confessione criminum, in omni instantia bonorum operum ^h mortificare desideria carnis, et animas nostras mereamur in æterna vita salvare, auxiliante nobis sanctis suis precibus beato Joanne, et ad omne bonum studium adjuvante Domino nostro Jesu Christo, qui cum cœterno Patre et Spiritu sancto unus Deus vivit et regnat in secula seculorum. Amen.

languoribus suis, quia Joannes multa signa faciebat, et infirmos sanabat; et ita, cum tanta signa faceret, multi, etc.

^e Idem cod. 174 et 59, statim turbæ quæ aderant.

^f Idem cod. 29, Talibus igitur.

^g Codd. 174 et 59, in penitentia.

^h Idem codd., mortificemus.

ARGUMENTUM.—*Cuique meditantī nativitatē Joannis Baptistae mox occurrit nativitas Christi. Joannes ad evadendum originale peccatum circumcissione non eguit. Quomodo natis mulierum non sit major Joanne Baptista? Plura de Eliā et Elisaeo Joannes ex ore summae Veritatis laudatus.*

Hodierna festivitas; dilectissimi, toto terrarum orbe conspicua mentes nostras eo clarius splendore quodam novae lucis irradiat, quo et primordium nostrae redēptionis ac veri luminis ortum ut recolamus, invitat. Cui enim meditantī nativitatē Joannis non mox occurrit nativitas Christi? praesertim cum nascendi Joannem de patre sene et sterili matre nulla alia existerit causa, nisi ut mirabiliter natus praecederet singulariter nasciturum: amicus videlicet Sponsus, famulus Dominum, vox Verbum, lucerna Solem, praeco Judicem, salvatus praecurreret Salvatorem. Testatur et ipse Joannes hanc esse sui adventus causam, non ut simpliciter veniret, sed ut Dominum ad suae manifestationis indicium praeveniret. *Post me, inquit, venit vir qui ante me factus est, quia prior me erat, et ego nesciebam eum; sed ut manifestetur in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans (Joan. 1).* Praevenit eum nascendo, praedicando, baptizando, moriendo, postremo et ad inferos descendendo. Praecessit itaque Dominum, praecessit et semetipsum. Ante enim quam conciperetur in utero, paternum os incredulitas clausit, quod ipse antequam loqueretur expressione sui nominis mirabiliter reseravit. Plane cum necdum posset hominibus verba depromere, potuit exultando latentem in utero Virginis regem caeli maternis visceribus nuntiare. Spiritus enim sanctus, qui eum, antequam vitales auras carperet, animavit, ipsum quoque materni pudoris hospitium, in quo degebat, implevit. Unde Elisabeth: *Ecce, inquit, ut facta est vox salutationis tuae in auribus meis, exultavi in gaudio infans in utero meo (Luc. 1).* Ubi querendum est quomodo fieri potuit ut in **554** eum Spiritus sanctus sua dona diffunderet, cum juxta ritum conditionis humanae adhuc in iniquitatibus conceptus existeret, et necdum originalis peccati vinculum, percepta legalis observantiae circumcissione, solvisset. Cum per Moysen divina vox dicat: *Masculus cujus praeputii caro circumcisa non fuerit, peribit anima illa de populo suo, quia pactum meum irritum fecit (Gen. xv).* Sed notandum est quia Spiritus sancti gratia lege non stringitur, necessitatis vinculo non tenetur; sed sicut ubi vult spirat, sic et quibus vult gratis sua dona dispensat. Nam et Cornelium centurionem, antequam baptismi susciperet lavacrum, inspiravit, et in quosdam adhuc gentiles, loquente Petro, non solum, ut Scriptura (*Act. x*) testatur, cecidit, sed etiam ut linguis loquerentur, instruxit. Quid ergo mirum si beatum Joannem ante legalis mandati quodcunque remedium Spiritus sanctus implevit, quem ipsius legis et prophetarum, ac totius Veteris Testamenti limitem quemdam, atque, ut ita loquar, intransmeabilem terminum providentia divina

^a Cod. Vat., quoniam pactum meum.

A constituit? *Lex enim et Prophetae*, ut Veritas ait, usque ad Joannem (*Luc. xvi*). Joannes enim iste cum Domino circumcissionem quidem in sua carne suscepit, sed suscipiens terminavit. Et ideo qui novae gratiae praeco, et magnificus annuntiator enituit, ad evadendum originale peccatum circumcissione non eguit; sed eum supra legem, supra humanae conditionis ordinem electio divina provexit. Cui etiam tanti honoris collata est gloria, ut nativitati ejus ipsa Dei Genitrix interesset, ejusque principium latens in utero mundi Conditor sua praesentia dedicaret. Testatur hoc Lucas evangelista, cum dicit: *mansit autem Maria cum illa, videlicet Elisabeth, quasi mensibus tribus; et reversa est in domum suam (Luc. 1).* A conceptione quippe Domini usque ad nativitatē beati **B** Joannis tres menses sunt. Nolebat itaque Maria discedere, donec grandaeve puerperae ministerium sedulitatis impenderet, et quae gestabat in aula sui corporis regem, cerneret anteire praekonem. Felix partus, quem illa lux excipit quae illuminat omnem hominem venientem **555** in hunc mundum. Sed dum haec loquimur, repente questio nobis oboritur, quae dubietatem inferre non sine causa videatur. Testatur enim Dominus quia inter natos mulierum non surrexit major Joanne Baptista (*Luc. vii*). Exclussit itaque majorem, non negavit aequalem. Hinc est quod ad Zachariam angelus dixit: *Ipse praecedet ante illum in spiritu et virtute Eliae (Ibid.).* Par ergo Elias Joannes videtur, in cujus spiritu et virtute asseritur venturus. Praesertim cum et alibi ipsa Veritas dicat: *Elias jam venit, et non cognoverunt eum, sed fecerunt in eum quaecumque voluerunt; et si vultis scire, Joannes est Elias (Matth. xvi).* Sed ecce e diverso illud occurrit, quod Eliseus duplicem Eliae spiritum juxta modum sixo petitionis accepit. *Obsecro ut fiat spiritus tuus duplex in me (IV Reg. ii).* Quod si etiam Eliseus dupliciter antecellit, aequalem Eliam Joannem quomodo non superat, quo inter natos mulierum major nemo surrexit? Verumtamen, ut solvatur questio, ponderandus est sensus, ut quod durum in verbis exterioribus sonat, de pia intentione procedere discretio sobrie sentientis intelligat. Durum quippe quod Eliseus duplicem magistri spiritum petiit, cum non sit discipulus supra magistrum. Sed ex pura mente petitio ista processit, quia non terrenum aliquid, sed spiritualem gratiam postulavit. Unde et Elias quasi subdignatus incauta discipuli verba redarguit cum ait: *Rem difficilem postulasti.* Simplicitatem vero pie intentionis aspiciens praesto subjungit: *Attamen, si videris me quando tollar a te, erit quod petisti (Ibid.).* Non videlicet duplicitas, quam incautus sermo profudit, sed donum spiritus, quod humili ac sincera ^b sua mens intentione quaesivit. Hoc itaque modo nequam Joannem superat Eliseus, sicut nec major est quam Elias. Verumtamen si sacrae historiae tenorem inspicimus diligenter, uberiorem, sive clariorem Eliseum quam Eliam in miraculorum fuisse virtutibus

^b Cod. Vat. omittit sua.

juevimus. ille nimirum vivens defunctum puerum vitæ restituit; iste mortuus mortuum suscitavit. Illo prophetante hydria farinae et licitus olei non defecit; iste obsessæ et afflictæ civitati protinus in diem alterum incredibiles hostilium castrorum copias obtudit. Atque ut brevi concludam cuncta, Elias duodecim, Elisæus, ut Scripturæ veritas tradit, viginti quatuor miraculorum signis enituit, quæ videlicet, quia fastidium devitamus, hic enumerare postponimus. Quomodo igitur hujus me nodo questionis expediā, ut prolata de magnitudine Joannis non vacillet sententia Veritatis, qua dicitur: **556** natis mulierum non esse majorem Joanne Baptista? Nam si major est Elisæus quam Elias, ergo major est et Joanne? quod fieri impossibile est. Sed notandum quod aliud est magnum quid agere in signis miraculorum, aliud magnum esse excellentia meritorum. Nam si de miraculis agitur, nullum fecisse miraculum Joannes in Scripturarum paginis invenitur. Sed nunquid propter hoc infimus erit omnino sanctorum, quia nulla traditur signa fecisse virtutum. Elisæus ergo major est quam Elias in exhibitione signorum, quem tamen nequaquam superest in cumulo meritorum. Ita et Joannes par quidem est Eliæ, quia sicut ille præco futurus est judicis, ita et hic præcursor factus est Redemptoris; sed major Eliæ, quia quem demonstravit, etiam baptizavit. In illo denique baptismatis sacramento Jordanis unda magis est lota quam lavit: ex qua insuper vim sanctificationis omnis ubique terrarum aqua concepit. Illic beatus Joannes vocem Patris audivit, Spiritum sanctum in columbæ specie descendentem aspexit, tremendum angelis Dei Filium, suis manibus inclinatam aquis intinxit. Illud enim fundamentum et origo baptismatis rebus ostendit, quod Veritas postmodum discipulos agere verbis virtute plenis edocuit. *Ite, inquit, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti* (Matth. xxviii). Illic res manifesta et non verba; hic verba, et res vera, sed occulta. Joannes itaque humanorum lines est meritorum. Quantumcunque enim apostolici senatus excellat auctoritas, quantumcunque vel patriarcharum fides in divina agnitione proficiat, vel prophetarum oracula ad reseranda arcana mysteria convalescat, quantumlibet certe cumuletur triumphantium gloria martyrum, quantumvis effloreat vernans pudicitia virginum, vel in verbis vitæ se exerceat lingua doctorum, citra metam Joannis omnia cohibentur, nihilque virtutis hu-

A manæ, nihil religionis, nihil perfectionis ultra progreditur. Cujus incomparabilis vitæ seriem non historiographus quispiam post ejus obitum textit, sed archangelus ille præcipuus antequam conceptus esset in utero, sicut Domini, sic et hujus opera miranda narravit. Hujus sane præconium non assertionem veridici cujuslibet hominis, sed ex ore ipsius summæ didicimus Veritatis: et ille est assertor et laudator Joannis, qui cunctis cælestibus ac terrenis laudatur et benedicitur creaturis. Ab illo denique verbo Joannis sunt deprompta præconia, per quod fundata est arida, moventur sidera, condita **557** sunt elementa. Enimvero quantæ magnificentiæ est ab illo mereri gloriam laudis, apud quem summa felicitas * est utcunque probari! Ait enim: *Quid existis videre? Prophetam? Dico vobis et plus quam prophetam* (Matth. xi). Sed quia propheta inter cæteros homines egregius est et insignis, qui nullum in communi hominum genere habens æqualem etiam propheta præponitur, restat ut jam non homo, sed angelus nuncupetur. Unde et subdit: *Ille est enim de quo scriptum est: Ecce mitto angelum meum, qui præparabit viam ante faciem tuam* (Marc. i). Sed et in suppositione sua melius beatus Joannes ostenditur, quantum cæteris hominibus præferatur, de quo Dominus: *Qui autem, inquit, minor est in regno cælorum, major est illo* (Luc. vii): quia nimirum Redemptor noster, qui Joanne minor est in terra per accessum succedentis ætatis, in cælo major est per æternæ privilegium majestatis. O felix ista dejectio, quando homo **558** Deo supponitur, a Creatore creatura præceditur, exiguus ab immensitatis gloria superatur! Major esse Joanne Christus in cælo dicitur, ubi a cunctis angelicæ dignitatis virtutibus adoratur, cui cherubim et seraphim humiliter procidunt, cujus principatus et potestates imperium contremiscunt, cujus denique vultum desiderant angeli prospicere, Joanni se perhibet in cælesti dignitate præesse, in cujus plane conspectu omnes gentes quasi stilla sunt situle, et juxta propheta (*Isai. xl, 17*) vaticinium, quasi nihilum et inane reputate sunt, beato viro se non dedignantur in comparatione præponere, ut inveniatur homo apud Deum pro meritorum excellentia quasi locum comparationis habere. Qui autem auctor est celsitudinis ipse factus est magister humilitatis. Ipsi gloria et imperium; et modo et amodo in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO LXII.

Item de nativitate S. Joannis Baptistæ VI.

ADMONITIO.

Hunc ex codice Ambrosiano a Muratorio editum sermonem in codice quoque Casinensi 105, pag. 159, S. Maximi nomine ornatum legimus.

ARGUMENTUM.—*Joannis Baptistæ conceptio atque nativitas negandam non esse nativitatem Dominicam edocet. Joannes inter natos mulierum vere est major; quia Dei Filium ut propheta præloquitur, ut*

præcursor antecertit, ut baptista suscepit, ut testis ostendit.

Conceptio atque nativitas venerandi Joannis Ba-

* Cod. Vat., est impetrare veniam pietatis? et ab illo præferri hominibus, a quo gloriosum est utcunque probari?

pistæ, quæ nunc evangelica lectione decursa est, nativitatem dominicam, cujus secretum mens humana non concipit, testatur esse credibilem, et fructus senilis ventris edocet fecunditatem virginis uteri non negandam. Nam quis revera renuat credere nativitatem nascentis Christi, quandoquidem de vetustis parentibus procedit desperata successio? Ibi de senibus propheticus editur puer; hic vero de virgine Dominus nascitur prophetarum. Ibi disceptatio de senecta duorum est; hic autem de unius puellæ virginitate miraculum. Nec sane mirum si illa sterilis, et hæc virgo concepit, quia ibi salutaris mysterii nuntius, hic ipsum vitæ nostræ mysterium nascebatur. Ibi temporalis lucerna resplenduit, hic sol perpetuitatis illuxit. Inde Joannes propheta, et plusquam propheta legitur natus; hinc autem novus homo, et plusquam homo salus omnium Christus advenit. Plus enim est quam propheta Joannes, qui et lucem mundi hujus ab aliis prophetatus ingreditur, et Christum Dominum materno prophetat in utero, eundemque celebrato ejus baptismo, non solum ore prædicat, sed etiam ad plenitudinem testimonii circumstantibus populis veluti digito monstrante consignat dicens: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi* (Joan. 1). Plus autem quam homo est Christus, quia idem ipse Verbum et caro unus est Dominus, atque unus idemque æternus et novus est; æternus a Deo, novus a femina. Ibi incomprehensibiliter genitus ab ingenito; hic mirabiliter natus e virgine. Ibi paterna maiestate editus; hic Spiritus operatione formatus. Ibi simplex in Genitore natura est; hic gemina in Redemptore substantia. **559** Ibi totus impassibilis a Patre suo Deus est; hic autem tantum processit a matre, ut et pati non possit. Pati enim poterat, sicut et passa est caro nata de carne, et pati non poterat Deus natus in carne. Edidit namque nobis per uterum virginis Deus carnem, et caro Deum. Nec ambigendum, fratres, si ille Deus potuit esse quod voluit, qui omnia quod voluit fecit. Neque cunctandum si Dei Filius potuit hominem sibi sociare passibilem, quem poterat passionis triumpho impassibilitatis gloria coronare. Si novum fuit quod Deus est natus in terris, multo magis est novum quod homo regnat in cælo. Quibus inspectis perfectam gloriosissimi Joannis Baptiste beatitudinem comprobamus, quem in tantam sublimitatem dignatio cælestis exivit, ut mysterium salutis nostræ terris cœloque mirabilis, et necdum natus prophetare meruerit, et natus ostendere. Erat enim tunc Joannes dispensatione divina acerbus ad partum, maturus ad gratiam; nam qui nativitati propriæ nedum videbatur idoneus, ortus dominici factus est idoneus prædicator; cumque naturali lege totum adhuc hominem venter maternus includeret, jam tamen spiritum nascituri filii keta matris lingua probebat; ait enim Elisabeth, ut lectum est, ad beatam

A Mariam dicens: *Ex quo facta est vox salutis tuæ in auribus meis, exsultavit in gaudium infans in utero meo* (Luc. 1). Intendite, fratres, quanta beatis illis matribus collata sunt munera, quibusque miraculis paritura feminae decorantur. Infans, inquit, exsultavit in utero matris suæ; exsultavit, ut pariter et suus meritum et virginei ventris gloriam revelaret. Nam inspirante Deo anilis ille uterus sensit adventasse dominicum ventrem, novoque gaudio mortalibus nuntiavit, quantum mundo letitiam Christus nasciturus inferret. Quis non stupeat, fratres, quod inter mysteria redemptionis humane, mirantibus matribus, nondum nata gaudeat infantia? Nascitur inter hæc Joannes et Christum nativitate præcedit, quatenus Domino suo, quem intra materna viscera per gaudia celebrabat, exhiberet **560** famulantis obsequium. Hic ergo est Joannes de quo dictum est a propheta: *Vox clamantis in deserto: Parate viam Domino* (Isai. xl). Clamabat in solitudine, ut corda mortalium incredulitatis squalore deserta ubertate prophetici sermonis excoleret. Hic est angelus missus ante faciem Christi qui populorum pectora monitis vitæ sanctioris instructa Salvatoris adventui doctor sollicitus præparavit. Hic est ille Baptista qui Dominum suum ob hoc baptizare meruit, ut sese magis dilui baptizati sui virtute sentiret. Hic est præco regni æterni qui terris adesse Agnum Dei, ipsumque mundi peccatum tollere, sua quidem lingua, sed Deo loquente clamabat. Hic est pronuntians Domino inter natos mulierum major; et vere major, quia Dei Filium ut propheta præloquitur, ut præcursor antevertit, ut Baptista suscepit, ut testis ostendit. Et post omnia, hic est ille quem nulla indumentorum oblectante mollietie cameli texta de pilis asperior tunica vestiebat, neque ulla voluptas epularum suavior, aut edacis gula tentamenta capiebant, sed tanquam vere censorem faucium suarum, et jejuni ventris dominum, per deserta gradiens arida locusta pascebat. Mel etiam silvestre legitur manducasse, ut advertamus eum non cibo humana sollicitudine præparato, sed pastu simplici, et illaborata vixisse substantia. Et hæc ideo, ut arbitror, fratres, ne assertorem justitiæ a præconio veritatis aut speciosior vestis abduceret, aut delectatio depravaret escarum. De hac profecto magnanimitate descendit, quod dum Herodem regem de concubitu fraternæ conjugis confidenter incusat, nec gloriosam subire mortem, nec mundi lucem spernere formidavit. Neque tristis hanc vitam reliquit, quia semper custodiens prophetalem rigorem nunquam penitus fuerat fallacis sæculi suavitate mollior. Propter quod patientissime præcepto regis in justi capite truncatur in carcere, qui fortissimè obitus præmio remunerante cælestis imperii rege, et caput se suum recepturum noverat et salutem.

^a Cod. Casin. omittit vocem *sane*.

^b Idem cod., quia ipsum Verbum et caro unus est Dominus, atque unus, idemque æternus, et novus est.

^c Item cod., omnia quæ voluit fecit.

^d Item cod., salutationis, etc., in gaudio

SERMO LXIII

De nativitate S. Joannis Baptistæ VII.

ADMONITIO.

561 In S. Dalmatii sæpe a nobis laudato codice hic sermo præ se fert S. Maximi nomen cum titulo. Item et de S. Joann. Bapt. homil. III.

ARGUMENTUM. — S. Joannes Baptista progenie inclytus, nativitate mirabilis, atque in vita et morte gloriosissimus; plusquam propheta, et vox clamantis in deserto; quæ vox etiam nunc cunctis quæ facienda quæque fugienda sint proclamat.

Sancti Joannis Baptistæ hodiernâ die, fratres carissimè, natalem celebrantes, exsultemus atque letemur in Domino, illum in veteri lege natum esse hominem progenie inclytum, nativitate mirabilem, atque in vita et morte gloriosissimum. Ipse enim est ille præcursor Joannes qui Salvatorem sæculi, etsi adhuc matris in utero latitantem, etiam ipsa materno clausus in sinu, exsultando salutavit, saltibusque annuntiavit præsentem. Natus vero, atque inter tenebrosa deserti latitans gloriosus promulgat, venientibus ad se populus securus prædicat, confidenter ostendit. Iste est ille clarissimus Christi Baptista qui advenientes ad se populorum turbas tanta alacritate exagitat, ut nec Phariseorum superbiam, nec scribarum in lege Domini imperitiam, nec vitiorum omnium, quibus perflida illa gens..... declarare recusat. Hunc nec impiorum regum mina, nec luxuriantis aulae plurima comoda, nec sacerdotalis generis superbia a veritate dicenda prohibere potuerunt. Vere igitur Christus Dominus dixit esse plus quam prophetam. Natus enim præter communem hominum nativitatem, illum quidem obsecratio sancta creavit, non vero voluptas. Nam cum materni uteri auxilia viscera friguissent, et fessa jam corporis membra nullam amplius fecunditatis gratiam sponderent, contra impossibilitatem senilis corporis et sterilitatem **562** viscerum, Zacharie precibus, Elisabeth

A venter intumuit. Joannes concipitur utero senissimo, patri, quam nunquam habuerat, proles conceditur. Elisabeth autem vacuatur uterus, et matrem se leta miratur. Exsultat Zacharias in gaudio; et cum de pueri nomine apud proximos esset contentio, dum tabulis pater stylum figit, ut pro arbitrio nati pueri nomen describat, quod sermone explicare non poterat, in vocem subito linguam resolvit, litterasque sermone prævenit, et quem stylo Joannem scribere volebat, loquendo testatur. Quid ergo mirum si illum plus quam prophetam Christus prædicat? Quis enim prophetarum nascendo vocem, et populo restituit sacerdotem? Ergo nec mirum si de se postea dixerit: *Ego sum vox clamantis in deserto* (Luc. iii). Hoc est, non vox tantum quæ audientium valeat aures penetrare, sed et clamantis, quæ nempe audientium corda concutiat atque in viam salutis adducat. Quæ equidem vox etiam nunc cunctis proclamat. Atque etiam vobis, fratres, quæ facienda, quæque fugienda sint per humilitatem nostram semper annuntiat: *Parate viam Domini, rectas facite semitas ejus* (Ibid.). Ergo viam Domino parare jubemur, nostræ equidem fidei puritate, qua non tantum idolorum vana atque superstitiosa figmenta adversemur, sed et in fratribus ea detestemur et corrigamus. Ipsius quoque mentis castitate, qua et fratribus misereamur, cunctis quæ sua sunt restituendo, nullis adversando, errantes corrigendo, singulis demum, quantum per nos licet benefaciendo. Ergo juxta venerandi Baptistæ monita, semper vivamus, Deum semper exorantes, ut in bonis operibus felicem perseverantiam nobis custodire concedat. Explicet.

SERMO LXIV.

In nativitate S. Joannis Baptistæ VIII.

ADMONITIO.

563 Hoc fragmentum sermonis ex eodem codice S. Dalmatii exscribendum curavimus.

Hodie, fratres, beatissimi Joannis Baptistæ natalem devotissimis festivitibus celebramus, cujus non solum fuit vita laudabilis, sed et mirabilis ipsius nativitas extitit. Natus est enim de sterili femina ex senili et ventre procedens, ille est Christi Baptista Joannes de quo scriptum est: *Ego vox clamantis in deserto* (Luc. iii). Clamavit equidem in deserto Joan-

nes, ut infidelis populi durissima **564** corda ad penitentiam excitaret. Clamavit, ut illum a pessima infidelitate sua..... clamabat atque dicebat: *parate viam Domini, rectas facite semitas Dei nostri* (Luc. iii). (*Deest folium.*) Ergo ad tempus cum ipso habitemus in hoc sæculo, ut cum ipso in æternum esse possimus. Explicet.

SERMO LXV.

De nativitate S. Joannis Baptistæ IX.

ADMONITIO.

Cum hic quoque sermo in codice S. Dalmatii S. Maximo ascribatur, a monachis vero Maurinis in append. serm. S. Augustini num. 197 colloceatur, eundem nos S. Maximo potius quam Augustino, ut in Rom. Brev. ad diem 24 Junii, ascribendum esse judicavimus.

ARGUMENTUM. — Unius Joannis nativitas celebratur. Veteris ille Testamenti figura, vox clamantis in deserto, id est in hoc mundo, ante Christum promissus, atque ad ejus similitudinem sanctificatus.

Post illum sacrosanctum Dominici natalis diem

D nullius hominum nativitatem legimus celebrari, nisi solius Christi Baptistæ Joannis. Illa in aliis sanctis electisque Dei colitur dies, qua illos post tot consummationem laborum, devictumque mundum in perpetuas æternitates præsens hæc parturit vita. In

alii vero consummata ultimæ diei merita celebrantur. In Christi autem sanctissimo Baptista Joanne etiam prima dies, atque ipsius quoque hominis initia celebrantur; quia per hunc Dominus adventum suum, ne illum subito homines insperatum non agnoscerent, voluit esse testatum. Joannes autem Veteris Testamenti figura fuit, atque in se formam prætulit legis; ideoque Joannes prænuntiavit Salvatorem, sicut lex gratiam præcucurrit. Quod vero nondum natus de secreto materni uteri prophetaverit, et expers adhuc lucis, jam testis fuerit veritatis, hoc fuit quod sub velamine latens litteræ, et Redemptorem, qui jam advenerat spiritu prædicavit, et nobis Dominum nostrum de quodam veluti legis utero proclamavit. Ergo quia Judei a ventre, hoc est a lege, quæ Christi gravida erat, erraverunt, erraverunt a ventre, locuti sunt falsa (*Psal. LVII*). Ideo hic venit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine (*Joan. I*). Quod autem Joannes pœnali constitutus est in carcere ad Christum discipulos suos ordinat, lex ad Evangelium mundum transmittit, quæ quidem lex juxta typum Joannis veluti ignorantie clausa carcere in obscuro et occulto jacebat, atque Judaica cecitate sensus intra litteram tenebatur inclusa. Unde et de hoc beatus Evangelista ita proloquitur dicens: *Ille erat lucerna ardens et lucens* (*Ibid.*). Spiritus nempe sancti igne succensus ut mundo ignorantie nocte occupato lumen salutis ostenderet, et quasi inter densissimas delictorum tenebras splendidissimum justitie solem lucis sue radio demonstraret. Dicebat enim de se ipso: *Ego vox clamantis in deserto* (*Luc. III*). Clamabat equidem in deserto Joannes, hoc est in gentili et indocili populo. Vacua enim timore Dei pectora, atque Spiritu sancto carentia, squalentis eremi deserto comparantur. Desertus enim erat hic mundus ab omni fidei timorisque Dei cultura, atque peccatorum spinis obsitus, tanquam ager incultus **565** squalabat, nullamque

penitus bonorum operum jucunditatem asserbat, nullum gratie spiritualis lumen acceperat. Mittitur ergo Joannes, qui prophetica atque apostolica prædicatione pœnitentiam annuntiando rudem campum proscinderet, secundaret, et excoleret, atque ad naturam frugem, hoc est ad regenerationis gratiam præpararet. Jam vero quantæ illud est gloriæ, quod Zachariæ sacerdoti seni, atque Elisabeth sterili filius a Gabriele promittitur; ab illo namque angelo a quo beatissimæ Mariæ natiuitas Domini nuntiatur, et quasi ex aliquo similis Domino præmittitur filius sterili ante filium Virginis, nescio quid majus miraculum in ipsa natiuitate declarat. Inesperata prole muneratur sterilitas, quia novo partu erat ditanda virginitas. Ante Christum Joannes promittitur, quia **B** Vetus Testamentum ante Novum, ut dies diei cruciat verbum. Præmittitur ergo lucerna ante solem; ante Dominum servus; amicus ante sponsum; præco ante judicem; vox ante Verbum. Atque ideo de se beatus dicit Joannes: *Ego vox clamantis in deserto*. Se enim **566** dicit esse vocem, quia Verbi annuntiator erat et prædicator. Adhuc enim in utero matris sue Spiritu sancto est repletus et ipsius natiuitatem prophetando prævenit. Ad similitudinem Domini sanctificatus fuit, antequam natus intra materna viscera exsultans, atque Salvatoris adventum ore materno protestans. Vere autem erat lucerna ardens, in quo tam singularis gratia divinæ dignationis effulsit, ut jam jamque adfore redemptorem sanctæ sue Genitricis voce narraret, et per eam veluti quamdam veritatis nondum in lucem prolatus Christum præsentem ostenderet; idoneus equidem Veteris Novique Testamenti mediator, et gloriosi Agni dignus ostensor, qui Dominum suum se annuntiare uno tempore meruit et videre. Ergo, fratres, hujus tantæ diei solemnia celebrantes,.... (*Obliuiscamur desiderantur*) peccata nostra desiendo, eademque jejuniis atque elemosynis plurimis redimendo. Explicite

SERMO LXVI.

In natali sanctorum apostolorum Petri et Pauli I.

ADMONITIO.

Sexagesimus sextus hic sermo, ac præterea 67, 68 et 69, qui sequuntur, ex laudato codice Ambrosiano exscripti, editi primum tom. IV Anecd. a Muratorio fuerant.

ARGUMENTUM. — Ecclesiarum principes atque gloriosissimos patres nostros Petrum et Paulum, pro Christo obiisse, nobis letandum est. In iis gemina Ecclesiæ forma figuratur; in Petro simplicitas commendatur, in Paulo doctrina, ut advertamus in Ecclesia Dei et scientiam esse necessariam, et simplicitatem esse dilectam.

Necessarie, fratres carissimi, de venerabilium apostolorum passionibus atque obitu patrum nostrorum annua festivitate letamur, quia fiducia Christianæ fidei credimus, eos tormentis suis indeptos esse gloriam et perpetuitatem vivendi vitæ sue fine quæsisse. Quis enim dubitet illos suo regnare cum Domino, qui sequentes ejus vestigia mortem moriendo vicerunt, aut quomodo non manifestum est apud illum regem in cruciatibus esse victoriam, cui trium-

D phus in cruce est? Elegerunt itaque Ecclesiarum principes ob honorem fidei patienter occumbere, quos auctor vitæ præmisso sue mortis exemplo, mortem docuit non timere. Lætetur ergo et exultemus, gloriosissimos patres nostros obiisse pro Christo, quia qui primitus pro æterno ipso crucioris sui censu vitam sibi mereatur æternam. Æternitatis enim mercatus agitur, ubi non pecuniæ quantitas, sed sanguis fidelis in pretio est, ubi sic mors adimit vitam, ut illatæ morti immortalis vita succedat. Et ideo, fratres, cui amore Christi exosus est mundus, mundum non invitatus amittit, sicut dicebat beatissimus Paulus: *Mihi vivere Christus est, et mori lucrum* (*Philip. I*). Quam pulchre ait *et mori lucrum*! Quoniam qui Christo vivit, si pro Christi honore moria-

* Illic aliqua vox deesse videtur quæ sit veritatis complementum. Edit.

tur, cœli sibi regnum damno præsentis lucis acquirat. Mori namque pro Christo regnare cum Christo est. Qui religiosam mortem in lucrum sibi reputat, ostendit se morte sua proficere, non perire. Nam et Dominus et Salvator noster ait : *Qui perdidit animam suam propter me* **567** *inveniet eam* (Matth. x). Quid hoc est, carissimi, qua ratione, amissa semel anima suo poterit ab homine reperiri? Poterit, fratres, poterit non ratione, sed fide. Poterit sine dubio, quia resurrectionis beneficio reparato corpori anima servata reddetur. Quod enim Deo possibile est, facere homini non est impossibile cogitare, ut ait futurorum conscius Paulus apostolus (I Cor. ii) : *Nec oculus vidit, nec auris audivit, et in cor hominis non ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus eum*. Dicendo ergo Dominus : *Qui perdidit animam suam propter me, inveniet eam*, ostendit in illo adventus sui gloria, in quo omnis homo substantiæ suæ statum vitamque recipiet, animæ nostræ corporisque consortium^a formandum; homo enim anima et corpore constat. Unum sine altero disjuncta ac dissipata natura est. Si removetur corpus, amittit. Cum ergo dicitur, *Qui perdidit animam suam, inveniet eam* (Matth. x), revelatur nobis, cum secundum Dei nostri fidele promissum renovabitur mundus, et animam corpori, et corpus animæ esse reddendum. Ideo et Salvator dicebat : *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere; sed potius eum time qui potest animam et corpus perdere in gehennam* (Ibid.). Itaque potestas disperdendæ animæ ostendit in Christo reparandi hominis potestatem. Nec miremur, carissimi, si perfidiam sævientiæ sæculi Paulus gladio, Petrus cruce damnarunt, quorum Dominus ipsam mundi principem mirabilibus terruit,^b increpationibus arguit, passionibus triumphavit. Invenit quippe in eis diabolus, quod possit occidere, non tamen invenit quod posset tenere captivum. Et quid mirum si in cruce tollitur discipulus Crucifixi? qui secuti sunt patientis exemplum, consecuti sunt regnantis imperium. Assumpsit ergo Christus Petrum et

A Paulum, unum piscantem, alium persequentem. Et Petro quidem regni sui claves, Paulo verbi sapientiam dedit. Nec incredibile hoc, quoniam qui aquam produxit **568** e petra, Ecclesiam fundavit in Petro. Qui adorare compulsi magum, persecutorem docuit prædicare. In his duobus, carissimi, quantum exiguis sentire fas est, gemina Ecclesiæ forma, et humani generis diversitas figuratur. Petrum namque commendat simplicitas, Paulum doctrina sublimat, ut advertamus in Ecclesia Dei, et scientiam esse necessariam, et simplicitatem esse dilectam. Simplicitatem autem dico, non illam quæ ignaviæ stupore torpescit, sed illam quæ vigilanter incensens prodesse aliis noverit, nocere ipsa non possit, ut in uno eodemque sit homine cauto simplicitas, et benigna prudentia secundum illud quod dictum est : *Estote ergo astuti ut serpentes, et simplices ut columbæ* (Matth. x). Nam simplicitatem Petri, et vigor vivacissimæ mentis armabat, et spiritualium consiliorum providentia muniebat. Simplici utique prudentique corde Petrus erat, cum incarnationis dominicæ sacramentum non inquirendo confessus est, sed credendo, dicens : *Tu es Christus Filius Dei vivi* (Matth. xvi). Qua confessione, carissimi, et profuit universis, ut simplex, et opiniones non recte credentium repulsi ut astutus. Igitur doctrinæ gratia cælum Paulus ingreditur, simplicitatis merito aperiendi cœli Petrus accipit potestatem. Hæc nobis idcirco, carissimi, ut intelligamus a fide Dei nostri nec doctos repelli, nec simplices refutari. Quantum autem fidei veritas habet, manifestum est omnibus, simplicitatem Petri habuisse Paulum, ipsique Petro Pauli prudentiam non defuisse. Nam utrumque idem spiritus edocebat. Hæc ratione, carissimi, et Paulus petra est Christi, et vas electionis est Petrus. Uterque enim velut celestis lapis, fortitudinem præstat infirmis, uterque vas electum sitientibus fidem Christi ab æterno fonte vitalis poculi fluentia profundit. Et ideo, quia una illis fides, una gloria, unus victricis passionis est dies, una utrumque devoto populorum omnium plena confessione veneratur.

SERMO LXVII.

De eodem natali sanctorum apostolorum Petri et Pauli II.

ADMONITIO.

569 Etsi in codice Vaticano 1269, fol. 77, a tergo, S. Leoni Magno hic sermo ascribatur, Ballerini tamen fratres, viri doctissimi, eum non esse in sermonibus ejusdem sancti doctoris numerandum judicarunt. Quamobrem hunc quoque S. Maximo, ut in codice Ambrosiano legitur, secuti clar. Muratorum attribuimus.

ARGUMENTUM. — Paterno apostolorum sanguine Ecclesia convaleuit. Christianæ fidei regnum mundanis dominatur imperiis. Petrus omni firmior petra passus est, ut pastor pro commissis sibi oribus. Cavendum est ne quid virtutis prudentiæque nostræ arrogemus. Cur Paulus sese privilegio gentium tuebatur?

Exsulemus, fratres, et gloriemur in Domino Deo nostro, quia apostolorum natalis Ecclesiæ est nutrimentum : sicut enim parvulus quisque materni ube-

D ris lacte nutritur; ita tunc Ecclesiæ consurgenti infantia paterni sanguinis ubertate convaleuit. Nam ex quo benedictionem fecundi cruoris sterilis terra suscepit, innumera exinde per universum mundum multitudo credentium pullulavit. Quis ita demens Christianæ fidei inesse abneget veritatem, quam tristitiæ non fatigant, supplicia non conturbant, neque ullus corporeæ mortis terror inclinat? Cui etiam in semp-

^a Cod. Ambrosianus recognitus, *consortium reformatum*.

^b Cod. Ambros. recognitus, *increpationibus arguit*

mirabilibus terruit.

^c Vulgata habet, *Estote ergo prudentes sicut serpentes, etc.*

ternum gaudium persequentum tormenta proficiunt, A
cujus regnum per æternam invictamque potentiam
mundanis dominatur imperiis. Ut autem plenius ad-
vertamus, quanta sit celestis regni terrenique distan-
tia, documenta nobis de presentibus capiamus exem-
plis. Ecce reges prætereuntis hujus seculi devotionem
erga se militum suorum in hac tantum vita honori-
bus numerisque conservant, nihil penitus habentes,
quod possent suis sibi præstare post mortem.
Christus autem rex omnium seculorum, electos suos
labore, nuditate, fame, cruciatibus, morte insuper
remitit affligi; * quia potestas ei est suscitare defun-
ctum, spoliatum presentis vite regni sui luce vestire,
et remota lege mortis, perpetuitatem dare mortali.
Quod autem nonnunquam a fidelibus viris regum
præmia renuntant, quod eis abominata sunt omnes B
seculi dignitates, quod ut vanum respuunt, quidquid
illis hic mundus obtulerit pretiosum, spes illa omni-
modis facit, quia per gratiam 570 Christi sui potiora
sibi quandoque præstanda fides servata præsumit.
Quis non stupet in voluntate Christi esse hoc tam mi-
rabile sacramentum, qui sanctis suis sic sua promittit
præmia, ut eis tormenta præmittat, sic future vite
prædicat caritatem, ut presentem doceat non amari?
Ille religionis est veritas, ubi tristitia gaudium gignit,
ubi inops nuditas incorruptionis vestimenta prætexit,
decorari gloria (forte legendum ubi dedecorari gloria),
ubi exteri refrigerium, ubi occidi triumphus est. Hec
est mors, carissimi, si modo fidem nostram sancti
Spiritus erigat et confirmet auctoritas, quam pueri C
non renunt, juvenes non declinant, maturiores eli-
gant, senes ambiunt, feminae non paverunt. In pas-
sione enim martyrii ubi fides firmior regnat in homi-
ne, sicut sæpe jam factum est, nec ætas illa se sub-
trahit, nec sexus excusat. Ibi, fratres, ibi prætenditur
infirmis corporis, ubi fides non habet firmitatem.
Ideo gloriosissimus Petrus stabilitate fidei sue omni
firmior petra, dum Christi crucem prædicat, suam
vicit; nec timuit crucifigi, quia Crucifixum timuit, et
amavit. Passus ergo est Petrus, ut optimus servus
pro Domino, ut fidelis discipulus pro magistro, et ut
pro commissis sibi ovibus pastor electus, illius ad
mortem secutus vestigia, cuius semitam sequebatur
ad vitam, et quia consimilem regis sui subiit passio-
nem, celestis regni clave suscepta, similitudinem re-
gnantis suscepit. Aut quomodo ille vite propriæ time-
ret occasum, qui probaverat Christum suum regnare
post mortem? Quomodo refugeret crucem, qui in cor-
pore Domini sui redeuntis a mortuis beate crucis si-
gna cognoverat? Quomodo crucifigentum vulnera re-
cusaret, qui Redemptorem mundi clavorum vestigia
portasse secum sciebat ad Patrem? Ille pro suo Do-
mino obitum formidaret, cui ipse vite auctor et mor-
tem, et genus mortis præscientiæ suæ ore prædixerat?
Ita dicens: Cum esses junior cingebas te, et ibas quo
volebas; cum autem senueris, alius te præcinget, et du-

cet quo tu non vis (Joan. xxi). Hoc est dicere: Cum
esses junior, Petre, manus 571 te proprio ministe-
rio succingens tuam sequebaris in omnibus voluntate-
tem. Cum autem senueris, manus te cinget extranea,
et ducet quo tu non vis, ac juventutis tue libertatem
mutabis in servitium senectutis. Ducet, inquit, te quo
tu non vis. Nunquam nolebat Petrus pati pro Domi-
no suo, cui ante jam dixerat: Animam meam pro te
ponam (Joan. xiii). Volebat quidem ut devotus mori,
sed quia velut ultro morti se ingerebat, quandam
presumentis habere videbatur audaciam, nam qui ut
infirmus mori non vult, et idem ut confortatus a Deo
non refugit passionem, pariter in semetipso, et tre-
pida carnis ostendit affectum, et fidelis animi implet
officium. Igitur ubi apostolus sponte morti se offere-
bat, ibi timuit mori, et ubi nolens est ductus ad cru-
cem, non timuit crucifigi, quia illic humana fatigaba-
tur infirmitas, hic celestis Spiritus fortitudo vince-
bat. Omnis enim nostra devotio, si quasi suis viribus
fidat, continuo ut infirma lassescit. Si vero quis pro
ce supplicii divinæ gratiæ boni sui propositi conven-
det effectum, nulla illum cogent seculi hujus adversa
mutare. Cavendum itaque, fratres, ne quid virtuti
prudentiæque nostræ de his quæ recte gerimus, arro-
gemus, docente Domino apostolos suos, et dicente:
Quia sine me nihil potestis facere (Joan. xv). Qua sen-
tentia præmonente ab ipso nobis speranda sunt om-
nia. Cuncta etiam, quæ prospere veniunt illius repa-
tanda numeribus, sine quo, ut ipse dicit, nullum pe-
nitur votorum nostrorum possumus habere succes-
sum. b Denique quomodo presumpsit Petrus dicere
Domino: Animam meam pono pro te (Joan. xiii); non
longe post puellæ interrogationem turbatus respondit,
nescisse se hominem. Propter quod flevit amarissi-
me; et ubi ait Christus, Petrum ducendum esse quo
nollet, ibi victoriam triumphalis passionis obtinuit.
Non ergo est reprehendendus apostolus si pro Christi
honore animosus optabat et mori, quia presumptio
illa, quæ de 572 fervore fidei venit, etsi laudabilis
non videtur, magnam tamen habet ad Dominum, ex
ipsa conscientiae suæ devotione fiduciam. Verum pro-
pter cautelam fidelium suorum, nostræque infirmita-
tis perfugium dicebat Salvator discipulis suis: Si vos
persecuti fuerint in civitate ista, fugite in aliam
(Matth. v). Hoc est dicere: Declinate quidem passio-
nem, ne forte per tormenta vincamini; capti tamen
nolite cedere persequentibus; volo enim servos meos
mortem nec expectare, nec timere, quatenus inesse
vobis sapientiam, nec deesse fidem stultus persecutor
agnoscat; quia mortem non vitare, cum possis, tem-
meritatis est vitium, perimenti autem non cedere
fortitudo credentis est. Habet hoc ratio, et vires fi-
dei nostræ, ut in confessione Christiani nominis nec
optemus mortem, nec timeamus occidi. Sic ille, vas
electionis, gloriosissimus Paulus, ne a gentilibus vel
virgis macularetur, clamabat civem se esse Roma-

* Cod. Ambros. recognitus, quare: quia potestas ei est, etc.

b Cod. Ambros., Beinde quando presumpsit Petrus

dicere Domino: Animam meam ponam pro te; non longe post puellæ interrogatione turbatus, etc.

num, et injuriam corporis sui sæcularium legum prescriptione submovit, ereptumque se de periculis ac mortibus scripta exultatione gaudebat. Quod si ut curiosus inquiras cur privilegio gentium sese tuebatur Apostolus, scito hoc apostolici fuisse consilii, ut illos qui Dei nostri reverentiam non habebant, propriis eorum legibus terros confutaret, nec data sibi a Domino potestate voluit in eos exercere vindictam, qui se missum ad salutem noverat persequentum. Nam quid virtus possit apostoli sensit magus ille cecatus,

SERMO LXVIII.

De eodem natali sanctorum apostolorum Petri et Pauli III.

ADMONITIO.

573 Anonymus hic sermo est in codicibus Vaticanis 539, 1269, 4951, et Reginae 535. Inscriptus autem sancto Ambrosio apud Gillotium num. 67 legitur. Nos sancto Maximo eundem esse ascribendum volumus; quod non modo in præclaro Ambrosiano codice ejus ornatur nomine, sed etiam in veteribus atque præstantissimis codicibus duobus Sanctæ Crucis in Jerusalem 90 serm. 2, et 99 serm. 31, et in cod. Bibl. olim Minor. Convent. in Laureatani. iv Plat. xvii, quo in postremo inscriptio est hujusmodi: *De sanctis apostolis Petro et Paulo sermo sancti Maximi episcopi.*

ARGUMENTUM. — De iis vasis pleni quadrupedibus ac volatilibus S. Petro oblato, quo diversarum gentium congregatio collecta in una Ecclesia demonstratur.

Natalem beatissimorum apostolorum Petri et Pauli hodie celebrantes, fratres carissimi, diversis epulis nos reficere debemus, et tantam festivitatem magna cum letitia celebrare. * Quis enim talium virorum solemnitate non magna cum letitia celebraret? * Quis enim in talium virorum solemnitate non magnos sibi exhibeat apparatus, ut quo plus expenderit, plus se apostolos amare confirmet? Verumtamen non opus est proprio sumptu ad refectionem nostram. Nam natali suo S. Petrus ipse nos reficit; est enim omnibus copiis refertum vas ejus, quod illi de cælo esurienti delatum est. Igitur qui esurit sicut Petrus, reficitur ipse cum Petro. Ut quid ergo præparemus nobis proprium prandium, cum apostolico ferculo saginemur? Cur nobis inquiramus terrenas epulas, cum cælestes copias habeamus? Dicit enim S. Lucas in Actibus apostolorum (Cap. x, xi, etc.), post orationem esurienti Petro circa horam sextam, aperto cælo vas quoddam splendidum, velut linteum fuisse delatum, in quo erant omnia ^b quadrupedia terræ et volatilia cæli; et dixisse Dominum ad eum: *« Petre, surge, immola et manduca (Act. x).* Ecce Petrus, qui **574** dicit alibi: *Aurum et argentum non est mihi (Act. iii).* nunc convivii ejus vasculum splendidius est

A et de muliere divinante Piton probavit ejectus. Sed tamen ubi dispensatione dominica tempus ei passionis advenit, confidenter gentili ferro fidelia colla subjecit, et qui dudum verbera respuebat, gladium non refugit. Hæc enim sancta perfecta quoque mensura credendi, hæc irreprehensæ devotionis est sanitas in certamine fidei, et nolle mori, et patienter occumbere, quia Deus noster non mortem nostram requirit, sed illam mentem quam mors superare non possit.

B argento: ut qui propter Christum argenti speciem ^d refutasset, per Christum argenti nitore ^e ditaretur. Pransuro igitur Petro desunt coquorum apparatus, desunt obsequia famulorum; sed quod est ^f melius ministeria divina non desunt, et utiliori ^g commutatione sancto viro, quod deest in terris, abundat ^h in cælis; ut se reficiat enim Petrus, non cellarium sollicite reseratur, sed cælum ipsum protinus aperitur ⁱ. Legimus in Scripturis (III Reg. xvi) sanctum Eliam in deserto corvis ministrantibus pastum; quanto melius Petrus, cui non parvam escam ^j terrena avis porrigit, sed integrum convivium multitudo angelica subministrat! Post orationem ergo esurit Petrus. Mirandum cur sanctum virum post orationem fames sequatur, cum soleat fames oratione depelli, et esuriens anima ^k nonnisi observationibus saginari. Sed puto Petrum post orationem, non cibum esurisse hominum, sed salutem; nec inedia vexatum esse corporis, sed inopia credentium laborasse. Cum enim Judaicus populus perfidus et ingratus, illo prædicante, Christo non crederet, famem quodammodo Petrus sui officii sustinebat. Famem enim patitur, qui minime fructum sui laboris assequitur. ^l In cænaculum igitur ad orationem festinus ascendit. Bene ait, in cænaculum ad orationem ascendisse Petrum, quia omnis sanctus, quando orat relinquens **575** humilia, vel terrena in altum mentis extollitur, et in sublime suspensus rapitur, ^m et cogitatione sancta cælo

D ⁱ Cod. Vat. 4951 post vocem *aperitur* legit *Post orationem ergo*; reliqua quæ interponuntur omittit. ^j Codd. Vatic. 1269, 539 et 1277, *tetra* pro *terrena*.

^k Cod. Vat. 495, non cibo, sed obsecratione saginari.

^l Cod. Vat. 4951 ita hunc locum exhibet: *In cænaculum igitur ab oratione festinus ascendit, quia omnis sanctus, quando orat relinquens humilia terrena, in altum mentis extollitur, et in sublime suspensus rapitur, ut cogitatione sancta cælo vicinior efficiatur, atque ibi esurienti illi, hoc est in cordis sui sublimiori loco, velut divina voce dicente illi: in Judæos solos esuris, etc.*

^m Cod. 4 S. Crucis. Min., etc., ut cogitatione sancta cælo vicinior efficiatur.

* In utroque codice S. Crucis in Jerus. verba inter asteriscos posita desunt omnia. Desunt etiam in Vatic. 1269.

^b Cod. Vat. Pal. 495, *quadrupedia et reptilia, et volatilia cæli*. Cod. Vat. 539 pro *repentia* habet *reptilia*.

^c Idem cod. Vat. 539, *Surge, Petre, macta et manduca*.

^d Codd. Vat. 1269 et 539, *reputavit*.

^e Cod. S. Crucis in Jer., Vat. 1269, et Reg. 539, *ditatur*.

^f Sed quod est multo melius. Ita codd. 539 et 495, qui tamen pro *ministeria* legit *mysteria*

^g Cod. Vat. 1269, *communione*.

^h Idem cod. Vat. 1269, in *cælis*. Ut reficiatur enim Petrus, etc.

vicinus efficitur. Atque ibi esurienti illi, hoc est cogitanti in cordis sui sublimiori loco pro salute Judaici populi offertur vas diversorum generum animalibus plenum, * velut Divinitate dicente illi : Tu in Iudaeos solus esuris ; ecce tamen fidei tuae cunctarum gentium diversitate reficio. Nam utique ^b diversa animalia collecta in uno vasculo, diversarum gentium congregatio collecta in una Ecclesia demonstratur : quae Ecclesia in illius * vasculo splendido, dum non habet maculam neque rugam, linteï nitore resplendet. In qua primum animal Deo ex gentibus centurio Cornelius immolatur. De hoc ergo vasculo s^{no} hodie nos reficit Petrus ; cum enim videmus gentilium turbas ad fidem Christianitatis accurrere, simul cum apostolis gratulamur. Non enim mortui sunt, quorum **576** ^d curamus natalem hodie, * sed renati vivunt plane, quia participes effecti sunt Christi, qui vita

A est omnium. Quamvis enim corpora passione cesa sint, interruptus tamen non ^e est ordo vivendi ; igitur enim et Deo gratias agunt, et laudes Salvatori referunt ; nisi quod resoluta membrorum sarcina, magis * adherent Christo ; sicut ait Paulus apostolus : *Dissolvi et esse cum Christo quanto melius* (*Philip. 1*) ! Non ergo dicenda est mors qua interveniente caremus persecutore, et Christo nectimur. Non est plane dicenda mors quae Christo mortuum socios, lucrum efficit morientis, sicut ait beatus Apostolus : *Mihi enim vivere Christus est, et mori lucrum* (*Ibid.*). Illa autem vera ^b mors quae etiam viventem hominem peccatorum morte ^c constringit ; quia quamvis vivere videtur, sceleribus tamen suis morti ^d videtur addictus, sicut ait Apostolus de illa deliciosa vidua : **B** *Haec autem vivens mortua est* (*I Tim. v*).

SERMO LXIX.

De eodem natali sanctorum apostolorum Petri et Pauli IV.

ADMONITIO.

Quod dictum est supra de utilitate, quam ex multorum codicum mss. collatione comparavimus, ut scripta ab imperitia amanuensium diversis auctoribus supposita dignosceremus, hic clarius patebit. Hunc enim sermonem duo codices Vaticani, 1269 et 1277, sancto Ambrosio tribuunt ; alter vero Vaticanus 4951 S. Augustini, hac epigraphae insignitum : *S. Augustini sermo dicendus in festo sanctorum Petri et Pauli*, codex Vallicellanus A 9 sanctum Leonem Magnum auctorem appellat. Incertum ergo esset hac in diversitate iudicium, nisi plurimorum mss. consensum in Maximum haberemus. Codici enim Ambrosiano quatuor accedunt testimonia, duorum scilicet codicum 90 et 99 S. Crucis in Jerusalem, duorumque Casinensium 102 et 305 S. Maximo suffragantium. Cum vero nec Ballerini, nec Cacciaris suis in editionibus opp. S. Leonis Magui hunc sermonem collocarint, nec monachi S. Mauri inter genuinos S. Augustini sermones, sed in appendicem sub num. 201 traduxerint, de hisce Patribus esse questio non debet. Dubitarunt iidem Benedictini monachi in eadem appendice, an forte Ambrosio ascribendus esset ; verum cum in ejus editione anni 1690 eundem praefererint, ad hujusmodi opinione hic sermo jure est, contra editionem Parisiensem opp. S. Ambrosii an. 1569, ubi sub num. 68 sermonum collocatus fuit.

577 ARGUMENTUM. — *Petri virtus in omnem terram diffusa est, et Pauli Epistolarum verba in fines orbis terrarum penetrarunt. De claudo sanato a Petro, de Paulo rase electionis, deque utriusque apostoli martyrio.*

Notum vobis omnibus est, fratres, et universo mundo notissimum, quod beatissimorum Petri et Pauli ^b natalis est hodie, nec aliquam partem orbis latere ^c potest tanta devotio : siquidem cum de his dicat David propheta : *In omnem terram exiit sonus eorum, et in fines orbis terrae verba eorum* (*Psal. xvm*) ;

C in omnem terram ^a miram^{us} Petri virtus diffusa est, et in fines orbis terrae Epistolarum Pauli verba penetrarunt. Quis enim non audivit quod primum ^a beatus apostolus Petrus sedenti ad speciosam portam templi claudo, ^c et ex matris suae ventre, olim jam debili, pedum restituerit firmitatem ; ^d ut quod natura minus contulerat, apostolica gratia repararet ? Cum enim ^e claudus ille stipem rogans, aliquid pecuniae se ab apostolis crederet recepturum, ait illi ^f apostolus Petrus : *Argentum et aurum non habeo ; sed quod habeo,*

* Idem cod. S. Crucis Min., etc., *velut divina voce dicente illi : Tu in Iudaeos solus esuris, ecce fames... reficitur*. Codd. 1277 et Vat. Reg. 559, *velut divina voce dicente illi : Tu in Iudaeos solos esuris, etc.*

^b Codd. Vat. 1269 et 559 Reg., *per diversa, etc.*

^c Idem cod. Vat. 1269, *quae Ecclesia in illius vasculi splendidissimi specie dum, etc.* Cod. vero Vat. 4951, *quae Ecclesia in illius vasculi splendidum modum, non habens maculam neque rugam, linteï nitore resplendet. In quo primum, etc.*

^d Idem cod. Vat. 4951, *quorum colimus.*

^e Cod. cit. S. Crucis in Jer., *sed renati. Vivunt plane, quin participes, etc.* Ita et cod. Vat. 1269, qui omittit verba qui vita est omnium. Cod. Vat. 4951, *sed renati. Vivunt plane, etc.* Quamvis enim corpora vassioni cessent, interruptus tamen non est rigor rendi. Jugiter enim et Deo gratias, etc.

^f Codd. S. Crucis in Jer., *est ordo vivendi. Jugiter enim et Deo, etc.* Ita et codd. 4 cit. S. Crucis Minor., Vat. 1269, 1277 et Vat. Reg. 529.

^g Cod. Vat. 4951, *magis haerent Christo, etc., dissolvi et cum Christo esse multo melius, etc.*

^h Hic finem habet sermo in codd. Vat. 4951, et Vat. Reg. 559.

ⁱ Cod. Vat. 1269, *vera est mors.*

^j Codd. cit. S. Crucis in Jer., *constringit. Qui quamvis vivere videatur, etc.* Cod. Vat. 1269, *morti jam videtur.*

^k Cod. Vat. 1269, *natalitia esse hodie.*

^l Cod. Vat. 6451, *potuit pro potest.*

^m Uterque cod. S. Crucis in Jerusalem : *mirabilem Petri virtus est, et in fines, etc.* Codd. etiam Vat. 1269, 1277, 4951 et 6451. Cod. vero Vallic. A 9, *mirabilem Petri virtus audita est.*

ⁿ In codd. S. Crucis in Jer. omittuntur verba *beatus apostolus.*

^o Cod. Vat. 6451 et 4951, *et ex matris suae olim ventre jam debili, pedum restituerit firmitatem.*

^p Cod. Casin., *et quod nati, etc.*

^q Cod. S. Crucis in Jer. et alii cit. codd., *Cum enim idem claudus stipem, etc.*

^r In codd. S. Crucis in Jer. et in Vat. 1269 deest vox *apostolus.*

hoc tibi do : In nomine Domini nostri Jesu Christi Nazareni surge et ambula (Act. iii). Beata plane largitas, quæ petenti argentum quidem non contulit, sed contulit sanitatem ! Beata largitas, quæ de thesauris ^a aurum non protulit, sed ^b protulit medicinam ! Beatus est ille claudus, qui dum stipem quærit pecunie, divitias incolumitatis accepit. Hoc enim ab apostolis donatum meruit, quod nullis thesauris a medicis redimere potuisset. ^c Primum ergo signum mirabilium suorum Petrus fecit, claudum pedum restituendo vestigia. Diximus frequenter ipsum Petrum petram **578** a Domino nuncupatum, sicut ait : Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam (Matth. xvi). Si ergo Petrus petra est ^d supra quam ædificatur Ecclesia, recte prius pedes sanat, ut sicut in Ecclesia fidei fundamentum continet, ita et in homine membrorum fundamenta confirmet : recte, inquam, primum in Christiano pedes curat, ut jam non trepidus, nec imbecillis possit supra petram Ecclesie stare, sed robustus, et fortis incedere. Ubi autem verba Pauli non leguntur ? Quis locus ea litteris non inscribit, corde retinet, conversatione custodivit ? Qui Paulus a Domino vas electionis est nominatus. Bonum vas, in quo pretiosa mandatorum Christi præcepta conduntur : bonum vas, de cujus plenitudine substantia vitæ populis semper erogatur, et plenum est. Optima apostolorum nomina, petra, et vasculum necessaria domui Salvatoris. ^e Domus enim petrarum fortitudine construitur, utilitate vasis ornatur. Petra ad firmitatem, ne labantur, sustentat populos ; vas ad custodiam, ne tententur, operit Christianos. ^f Exitus vero eorum de hoc sæculo quam beatus fuerit, nemo est qui nesciat. Nam prima hæc ^g in illis beatitudo est, quod ambo una die passi esse noscuntur, scilicet, ut quos una fides servitio devinxerat, una dies martyrio coronaret. ^h Deinde ipsa passio, diversa

^a Cod. Vat. aliqui aurum, alii argentum ponunt ; in reliquis conveniunt.

^b Codd. S. Crucis in Jer. omittunt protulit, et habent sed medicinam.

^c Aliter habetur hic locus in cod. S. Crucis Min. in Lauren. scil. Primum ergo signum mirabilem, quod beatus apostolus fecit, claudum pedum restituisset vestigia dicimus. Audistis frequenter ipsum Petrum, etc. Ita etiam Vat. 4951, qui tamen habet diximus pro dicimus.

^d Cod. Vatican. 4951, super quam petram ædificatur, etc.

^e Codd. S. Crucis in Jer., et 4 S. Crucis. Min. in Laur. habet : Domus enim fortitudinis petra constituitur, utilitate, etc. Codd. Vat. 6451, 4951 et 1277, Domus enim fortitudinis petra constituitur.

^f Cod. Vat. 1277, Introitus vero eorum, quam beatus fuerit, nemo est qui nesciat, etc.

^g Cod. S. Crucis. Minor. in Laur., Nam prima hæc illis beatitudo est, etc.

^h Cod. Vallie. A 9, Deinde licet ipsa passio diversa in singulis fuerit, etc. Cod. vero Casin., Deinde licet ipsa passio diversa in singulis fuerit, tamen equali effecta est gratiæ sanctitate. Cod. Vat. 6451, tamen equalis referta est gratia sanctitatis.

ⁱ Cod. Vat. 6451, tanta pro quanta.

^j Idem cod. Vat. 6451, exitum pertulit.

^k Idem cod. Vat. 6451 et Casin., nec morte discretus est. Cod. Vat. 4951, nec morte deceptus est. Cod.

A licet in singulis fuerit, tamen ^l quanta referta est gratiæ sanctitate ? Nam Petrus crucis, sicut Salvator, exitum ^m tulit, et dominicæ devotionis similitudine ⁿ nec in morte disceptus est ; scilicet ut quem imitabatur fide, imitaretur et passione. De Pauli vero cervice, cum ^o eam persecutor gladio percussisset, dicitur fluxisse magis lactis unda quam sanguinis ; et mirum in modum S. Apostolum baptismi gratia in ipsa **579** cæde exstitisse splendidum potius quam cruentum. Quæ quidem res in S. Paulo stupenda non est. Quid enim mirum si abundat lacte ^p nutritor Ecclesie, sicut ipse ad Corinthios : Lac vobis potum dedi, non escam (1 Cor. iii). Hæc est plena repositionis illa terra quam patribus nostris promisit Deus, dicens : Dabo vobis terram fluentem lac et mel ^q (Exod. **580** iii). Non enim de hac terra locutus est quæ manantibus aquis cœnum involvit, lutumque permiscet, sed de illa terra Pauli, et similium Pauli, quæ jugiter purum suaveque distillat. Quæ enim Pauli ^r epistola non melle dulcor est, lacte candidior ? Quæ epistolæ, tanquam ^s ubera, Ecclesiarum populos nutriunt ad salutem ? De cervice ergo Apostoli ^t pro sanguine lac manavit. Legimus ^u in epistola ipsius, quoniam caro et sanguis regnum Dei non possidebunt (1 Cor. v). Jam igitur Paulus possidet regnum, **580** quoniam ^v caret sanguine, qui impedire dicitur ^w regnatos. Adhuc ergo Paulus in terris positus ^x etiam in regni cœlestis substantiam transformatur. ^y Ideo, fratres carissimi, quotiescunque martyrum ^z memorias celebramus, prætermisiss omnibus sæculi actibus, sine aliqua dilatione ^{aa} concurrere debemus ad domum Dei, reddere illis honorificentiam, qui nobis salutem ^{ab} effusione sui sanguinis pepererunt, qui tam sacram hostiam pro nostra propitiatione Domino se obtulerunt ; præsertim cum dicat ad sanctos suos omnipotens Deus : Qui vos honorat, me honorat, et qui vos

Vat. 1277, nec morte disceptus est

^l Cod. Vat. 4951, eum pro eam.

^m Cod. 4 S. Crucis Minor. in Laur. ita habet : Quid enim mirum, si abunde lacte nutritur Ecclesia sicut ipse, etc.

ⁿ Idem cod. S. Crucis Minor. in Laur., Dabo vobis terram, lacte et melle manantem.

^o Cod. Vat. 1269, Quæ enim Pauli Epistolæ melle dulciores, lacte candidiores.

^p Codd. Casin. et Vat. 6451, optima ubera.

^q Codd. Vallie. A 9 et Casin. 102, apostoli Pauli.

^r Codd. S. Crucis in Jer., Legimus in ipso, etc.

^s Cod. Vat. 1277, caret et sanguine.

^t Codd. S. Crucis in Jer. legunt : regnato. Ita et cod. Vat. 6451, 4951, et Vallie. A 9, regnatorum.

^u Codd. S. Crucis in Jer., et 10 Laur., et jam pro etiam.

^v Hic ab utroque cod. S. Crucis in Jer. finis imponitur sermoni ; reliquus sermo in illis deest.

^w Cod. Vat. 4951, memoriam.

^x Idem cod. Vat. 4951, concurrere debemus ; reddere illis honorificentiam, qui nobis salutem pro effusione sui sanguinis pepererunt, qui tanquam sacram hostiam pro nostra propitiatione Deo sunt obliti ; præsertim, etc.

^y Cod. Vat. 1269, per effusionem sui sanguinis, etc.

apernit, me spernit (Luc. x). Quisquis ergo honorat A ctos, spernit Dominum nostrum, qui vivit et regnat martyres, honorat et Christum; et qui spernit san- cum Patre et Spiritu sancto, etc.

SERMO LXX.

De natali S. Laurentii levita et martyris I.

ADMONITIO.

Sanctis Ambrosio et Augustino, in veteribus opp. horum Patrum editionibus, hunc sermonem attributum videmus; in codice Casinensi cxi, fol. 205 a tergo, sancto Leoni; in codicibus vero Urbevetano, et Vaticano duobus 1269, et 1272, nemini; at non modo in præclarissimis Ambrosiano et Sanctæ Crucis in Jerusalem 90 et 99, sed etiam in Laurentianis duobus, id est 59 Plut. xvii, et 174 Bibl. olim Edil. eccl. metrop. Florent., ac præterea in Vaticano 6451, in Vercellensi 66, in Mediolanensi bibl. imperial. basil. Sancti Ambrosii pag. 214, in Chisiano 16 pag. 8, in Farfensi, in Casinensi 122 pag. 108, et in Passionario Lucensi p. 7, S. episcopo Taurinensium Maximo nuncupatum legimus. Huic igitur eundem inscribendum esse existimavimus; ejusque fragmentum nondum editum, ex laudatis Laurentianis codicibus inscriptum, ad vulgatum atteximus.

ARGUMENTUM. — *Mundum universum sanctus Laurentius passione sua illuminavit, qui longa et multiplici pœna cruciatus, non minori quam tres pueri in camino ignis inclusi, gloria præferendus est. De imitatione martyrum cogitemus.*

Beatissimi Laurentii martyris, cujus natalem hodie celebramus, passionem ^a nosse vos credo; et quanta in persecutione pertulerit, dilectionem vestram scire posse non dubito. ^b Tanta enim martyrii ejus gloria exstitit, ut passione sua mundum illuminaverit universum. Illuminavit plane ^c mundum Laurentius eo lumine quo ipse successus est, ^d et flammis quas ipse pertulit, omnium Christianorum corda calefecit. Quis enim hoc exemplo ^e nolit pro Christo ardere cum Laurentio, ut possit a Christo cum Laurentio coronari? ^f Quis nolit ad horam ^g 581 sustinere Laurentii ignem, ut æternum gehennæ non patiatur incendium? ^h Beati igitur Laurentii exemplo provocamur ad martyrium, accendimur ad fidem, incalescimus ad devotionem. ⁱ Etsi nobis persecutoris flamma deest, fidei tamen flamma non deest. ^j Non ardemus quidem corpore pro Christo, sed ardemus affectu. Non subjicit mihi persecutor ignem, ^k sed suggerit mihi ignem desiderium Salvatoris. Esse autem Salvatoris ignem legimus in Evangelio, dicente eo-

dem Domino: *Nescitis quia veni ignem mittere ^l in terram; et quid volo, nisi ut accendatur (Luc. xii, 49)?*

^m Quo igne successi, Amahus et Cleophas dixerunt: *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis ⁿ, dum loqueretur nobis in via, et ^o aperiret nobis Scripturas (Luc. xxiv, 32)?* Hoc igitur igne etiam beatus Laurentius accensus flammarum ^p non sentit incendia, ^q et dum Christi ardet desiderio, persecutoris ^r pœna non ardet. In quantum enim in illo fidei ardor ^s fervet, in tantum supplicii flamma frigescit. Corporali enim beatus Laurentius ^t laborabat incendio. Hinc amor Christi succenditur, inde persecutoris flamma torquetur; sed divinus Salvatoris ardor materialem tyranni ^u extinguit ardorem. Quamvis enim ^v in favilla membra solvantur, fidei tamen fortitudo non solvitur: ^x corpus quidem detrimentum sustinet, sed lucrum ^y salutis acquirit. ^z Non enim, fratres, beatus Laurentius cita vel simplici passione perimitur. Nam, qui 582 gladio percutitur, semel moritur, qui ^{aa} flammarum camino mergitur, uno impetu liberatur; hic autem longa et multiplici pœna cruciatur, ^{bb} et mors ei non desit ad supplicium, et desit ad finem. Dicitur enim ab illo sævissimo persecutore

in nobis in via, cum appariret nobis Scripturas.

^c Cod. 90 S. Crucis in Jer., *adaperiret nobis Christi Scripturas.*

^d Cod. 10 Laurent., Farfen. et Vat. 1269, *non sensit incendium.*

^e Cod. Urbevet., *et dum Christi ardet desiderium, persecutoris flammam non sentit.*

^f Cod. 4 S. Crucis Minor. in Laurent., et codd. 174 cit. Farfen., et Vat., *persecutoris pœnam non sentit.*

^g Cod. Farfen., *in illo fidei ardor fuerit.*

^h Codd. 99 S. Crucis in Jer., 10 Laur., Vat. et Casin., *laborat.*

ⁱ Cod. 4 S. Crucis Minor. in Laurent., *tyrannum restinguerebat ardorem; cod. vero 174, extinguebat.*

^j Cod. 99 S. Crucis in Jer., et 10 Laurent., *in favillam.*

^k Idem cod. S. Crucis in Jer., *corporis quidem detrimentum sustinet. Ita et cod. 174, quæ lectio confirmatur ex codd. Farfensi, Vat. et Casin.*

^l Cod. Casin. 102, *lucrum æternæ salutis.*

^m Cod. Farfen., *Non enim, fratres, beatus Laurentius brevi vel simplici perimitur pœna. Nam qui gladio percutitur, semel moritur; qui in flammarum camino mergitur. Codd. Vat. 4951 et Urbevet., brevi, vel simplici passione perimitur.*

^{aa} Cod. Casin., *in flammæ caminum mergitur.*

^{bb} Cod. 174, *ut mors et non desit ad supplicium, sed desit ad fidem. Cod. Farfen., et mors non desit ad supplicium, etc.*

^a Cod. Farfen., *vos nosse credo.*

^b Idem cod., *sancta ejus martyrio gloria exstitit.*

^c Idem cod., *Illuminavit plane Laurentius.*

^d Cod. Vatican. 1269, *Tanta enim martyrio ejus gloria exstitit, ut passione sua mundum plane Laurentius, eo lumine, quo ipse successus est, et flammis, quas ipse pertulit, etc.*

^e Idem cod., *Quis enim hoc exemplo nollet pro Christo ardere, et cum Laurentio coronari?*

^f Cod. 4 S. Crucis Minor. in Laurent., *ad horam vni Laurentii igne.*

^g Cod. Farfen., *Quis nollet aduri Laurentii igne, ut æternum, etc.*

^h Idem cod., *Beati Laurentii exemplo provocamur exemplis. Provocamur ad martyrium, etc.*

ⁱ Idem cod., *et in nobis persecutionis flamma non deest, non ardemus quidem corpore pro Christo, sed ardemus affectu.*

^j Cod. Casin. 102, *Non nos ardemus.*

^k Cod. 174 Bibl. edil. eccl. Florent., et codd. Farfen. et Urbev., *sed sufficit mihi desiderium Salvatoris.*

^l Cod. S. Crucis in Jer. et codd. Vat. 1269, Casin. et Urbevet., *super terram.*

^m Cod. S. Crucis Minor. in Laur., *successi illi duo discipuli Amahus, etc. Codd. Farfen. et Vat. 1269 legunt: Quo illi duo discipuli igne successi dixerunt. Nonne cor, etc.*

ⁿ Cod. Vat. 1269, *Nonne cor nostrum ardens erat*

hæc illi ^a continuata pœna, ut ardentium exposita mole carbonum, insuper ^b ferrea crate distentum lenta flamma consumeret, ut non tam inflammando cito ^c interimeret hominem, quandiu exurendo torqueret; ita ut cum unum latus exustum persecutor cerneret, aliud latus ignibus objiceret exurendum. Legimus Ananiam, Azariam et Misaclem beatissimos pueros a rege in camino ignis inclusos in pœnarum suarum deambulasse flammis, et igneos globos pedibus conculcasse (*Dan. iii*). Unde et beatus Laurentius non minori ^d gloria est preferendus; ^e siquidem illi in pœnarum suarum flammis ambulant, hic et in ipso supplicii sui igne discumbit; illi vestigiis pedum ^f conculcaverunt incendia, iste laterum suorum diffusionem restringit. Illi, inquam, stantes ^g in pœna elevatis manibus orabant Dominum; hic autem prostratus in sua pœna toto corpore Dominum ^h deprecabatur. Iterum beatus Laurentius ⁱ in dorsum supinus vertitur, et renes ejus ignibus exuruntur; ^j ut impleatur psalmi prophetia quæ dicit ex persona Laurentii: *Proba me, Domine, et tenta me; i ure renes meos, et cor meum (Psalm. xxv)*. ^k Duplici se utique postulat **583** igne comburi. Nam si de uno et solo mundi igne loqueretur, sufficeret renes tantum exurendos incendiis obtulisse. Cor autem ^l nisi Christi flamma non uritur; atque ideo ad comparandam devotionem suam geminum sibi ignem postulat, ut, luctamine habito, ^m ostendisset plus posse amorem Christi quam pœnam tyranni. ⁿ Honoremus igitur, fratres, beatum Laurentium, qui dum fide sua per-

A secutoris flammam vicit, ostendit nobis per ignem fidei gehennæ incendia superare, ^o et amore Christi diem iudicii non timere. Nos vero, fratres dilectissimi, si ad consortium sanctorum martyrum pervenire volumus, de imitatione martyrum cogitemus. ^p Debent enim in nobis... aliquid de suis virtutibus recognoscere, ut pro nobis digentur Dominum supplicare. Si enim tormenta quæ sancti martyres pertulerunt sufferre non possumus, contra malas concupiscentias, ipsis intercedentibus, ^q repugnemus. Et quia non desunt quotidiana peccata, ^r non desunt etiam quotidiana **584** remedia. ^s Non se credat aliquam felicitatem vel aliquod verum gaudium in hoc sæculo possidere. Beatitudinem hic preparare potest; possidere non potest. ^t Duo sibi tempora ordine suo succedunt. Tempus flendi et tempus ridendi. Nemo se circumveniat, fratres, non est in hoc mundo tempus ridendi. Scimus enim quod omnis homo gaudere desiderat; sed non ^u toti ibi querunt gaudium, ubi oportet inquirere. Verum in hoc mundo gaudium non fuit, nec est, nec esse poterit. Si enim ipse Dominus in Evangelio discipulis suos admonet, dicens: *In mundo pressuram habebitis (Joan. xvi)*. Et iterum: *Mundus autem gaudebit, vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium vestrum (Ibid.)*. Ita sic in hac vita cum labore et dolore, quod bonum est auxiliante Domino faciamus; ^v ut in futuro sæculo bonorum fructus colligere cum gaudio et exultatione possimus, præstante Domino nostro Jesu Christo, **C** qui vivit et regnat in secula seculorum. Amen.

SERMO LXXI.

De eodem natali S. Laurentii levitæ et martyris II.

ADMONITIO.

585 In codicibus quatuor bibl. Laurentianæ nondum editus hic sermo sancto Maximo inscriptus legitur, id est in 39 Plut. xvi, pag. 171, in 175 et 174 bibl. olim adl. metrop. eccles. Florent., et iv Minor. Convent. Plut. xvii. Exstat quoque in cod. Casinen. 100, pag. 136, cum inscriptione hujusmodi: *In nativitate sancti Laurentii martyris, sermo sancti Maximi episcopi*. Illis ergo confirmati perspicuis testimoniis in lucem proferre non dubitamus.

^a Codd. 4 S. Crucis Minor. 174, et Farfen., hæc illi constituta pœna.

^b Cod. 174, insuper eum ferreo crate, etc.

^c Plane etiam in reliquis respondet cod. 10 Laur.

^d Cod. Urbev., non minori lætitia et gloria.

^e Codd. Farfen., et Casin., sicut enim illi in pœnarum suarum flammis deambulabant; si iste supplicii sui igne discumbit: illi vestigiis pedum conculcabant incendia, iste laterum suorum diffusionem restringit.

^f Codd. 10 Laurent., et duo cilt. S. Crucis in Jer. conculcant incendia.

^g Codd. S. Crucis in Jer., Vat. 1269, 1277 et Cassin. Illi, inquam, stantes in pœnis, manibus elevatis Dominum adorabant.

^h Codd. duo S. Crucis in Jer., et cod. S. Crucis Minor., Dominum deprecatur.

ⁱ Codd. duo S. Crucis in Jer., et codd. 10 Laur., Vat. 1269, 1277, et Casin., Iterum ergo beatus Laurentius exustis lateribus, in dorsum, etc.

^j Cod. Farfen., ure, inquit, renes meos, et cor meum. Ita Cass., omissa priori parte.

^k Cod. Vat. 4951, Geminio se igne postulat aduri.

^l Codd. Casinen. 102 et 109, nisi ab spirituali non uritur. Codd. duo S. Crucis in Jer., et codd. Vatic. 1269, et Casin. hic repetunt verba superius allata: Sicut Amans et Cleophas dixerunt: Nonne cor nostrum ardens erat in via, cum aperiret nobis Dominus

scripturas. Atque ideo, etc.

^m Codd. 10. Laur., et 4 S. Crucis Minor. in L. legunt: ut... ostendat in se plus posse, etc. Ita etiam codd. 1277, 4951, Casin. et Vallicell. A 9, ut luctamine habitum ostendat, in se plus posse amorem Christi, quam, etc.

ⁿ Cod. Farfen., Oremus igitur, fratres, beatum Laurentium. Cod. Urbev., Oremus igitur, fratres, beatum Laurentium, qui dum fidem suam persecutoris flamma non vicit, ostendat nobis per, etc.

^o In cod. Farfen. hæc desunt.

^p Hic desinit in cod. 10 Laurent. presens sermo, et in cod. Vat. 4277. Quod sequitur fragmentum erutum est ex codicibus Laurentianis. Hoc idem fragmentum habetur in codice Farfensi, in Vat. 1269, in duobus Vallicell. xxv, et A 9, in Casin. 409 et 111, et Urbev.

^q Cod. Urbev., pugnemus.

^r Cod. 4 S. Crucis Minor. in Laur., non desinit quotidiana, etc.

^s Cod. Farfen., Nemo se credat aliquam felicitatem, aut aliqua vera gaudia possidere. Beatitudo preparari potest, possideri non potest.

^t Item cod., Duo si tempora ordine succedunt.

^u Item cod., sed non toti ibi querunt gaudium, etc. et Urbev. deinde, ubi oportet inquire.

^v Hinc usque idem fragmentum in codd. Laur. sed in Farfensi additur.

ARGUMENTUM.— *Sanctus Laurentius Ecclesia Romanæ nutritus, indigena martyr, sedisque apostolica archidiaconus a sancto Maximo appellatur, ejusque misericordia erga pauperes, fortitudo, atque martirium eleganter describitur.*

Quamvis, fratres carissimi, passionem quæ in præsentī die de perfidia sæculi triumphavit universis nobis cum stupeat mundus, præcipuo tamen gaudio virtutem nutriti sui Ecclesia Romana miratur. Debet enim gaudere præ cæteris, quæ tanto nobilitata sanguine peculiarem quodammodo indigenæ martyris possidet dignitatem. Hic igitur, dum in sede apostolica archidiaconatus fungeretur officio, et perdere eum vasa cælestibus dicata mysteriis avarus persecutor urgeret, egenorum multitudine congregata divisit misericorditer vir fidelissimus quod redigere in prædam sacrilegus ambiebat; maluitque vir singularis imperii motus atque impetus^a exigere potestatum, quam veneranda ministeria impiis per eum oculis proderentur. Quo religiosissimo facto ejus, immoderata mox crudelitate furor gentilis incanduit, raptumque continuo craticulæ^b subjecti ignibus superponi, ut vigorem devotæ mentis ustione corporis approbaret. Nescit enim fidelissimum pectus mortali incendio cedere, quod in omnem fortitudinem sæculi^c jam spiritus fervor accenderat. Quid fortasse, Pagane, deservis? Quid meritatis inania? Ignis tuus non est Laurentii pœna, sed lumen. Flamma tua, qua eum cruciari putas, examinatio veritatis est, non miseratione Christiani. Nam quod, fratres carissimi, talia perpeti servulos suos potestas **586** divina permittit, majestatis hoc æternæ est, arcanumque consilium, quatenus omnis infidelitas recognoscat

fidem nostram omni veritate subnixam. Cujus tam secura possessio est, ut furentem rideat mundum,^d ut de ipsis corporis sui suppliciis gloriatur. Exurit pro veri Dei assertione Laurentius, et dum mundanas pariter sustinet flammæ, perpetuum sibi gehennæ restinguit incendium. O cunctis fidelibus optabilis cruciatus, quo illa omnis tremendi iudicii pœna dissolvitur! O ignis desiderabilis, quo piis mentibus sempiternum refrigerium comparatur! Decoloratur quidem ignibus caro Laurentii, sed anima martyris decoratur; labefactatur corpus, sed spiritus convalescit, et membrorum corruptio lætæ animam transmittit ad Deum, ut corpus quod tormentis pro veritate non cessit, privilegio victicis animæ gloriosius reformaret. Sed videamus nunc **B** qua fidei patientia S. Laurentius flammarum pertulit cruciatus. Hic igitur dum multiplicato igne, candentis ferri adustione perfringitur, et dum diro actus supplicio deficere jam putatur, subito indignantis ridentisque prorupit in vocem: Versate me, inquit; rex, manduca, jam coctum est. Quo, quæso, crudelissimus tortor pudore confusus est, cum inter supplicia constituti hominis non solum nulla honoratus est prece, sed correptione insultantis est increpatus! Et quanto eum Laurentius ludibrio deputavit, ut cum sibi escam opimo subtraxerat prandio, cibum adusti sui corporis exhiberet! Hæc sunt ergo, fratres, Laurentii merita, hæc martyrii ejus gloria. Ditavit pauperes, sacramenta^e non perdidit, insultavit ignibus, et mundum victor relinquens persequentis insaniam triumphali voce damnavit.

SERMO LXXII.

De eodem natali S. Laurentii levitæ et martyris III.

ADMONITIO.

587 Nec hunc quidem typis vulgatum fuisse intelligo, quem ex codice Vaticano Ottoboniano 106 exscripsi, quod primus aliorum trium sancto Maximo attributorum præ se ferret ejusdem nomen.

ARGUMENTUM.— *In sanctis martyribus clarius fulget amor quo Deus proximusque diligitur. Mirabili fuit Laurentius fortitudine de Christi amore concepta. Hierosolyma clarificata a Stephano, Roma a Laurentio.*

Cum omnium, dilectissimi, summa virtutum et totius plenitudo justitiæ de illo amore nascatur quo Deus proximusque diligitur; in nullis profecto hic amor sublimius excellere, clariusque fulgere, quam in beatissimis martyribus invenitur; qui Domino Jesu Christo pro omnibus hominibus mortuo, propinque sunt imitati, tam ardore caritatis quam opere passionis. Quamvis enim illi dilectioni qua nos Dominus redemit nulla cujusquam benignitas possit æquari; quia aliud est pro justo mori hominem, sui necessitate moriturum; aliud pro impiis occumbere a debito mortis alienum. Multum tamen universis hominibus etiam martyres contulerunt, quorum fortitudine ita ejus largitor usus est Dominus, ut pœnam mortis et atrocitatem crucis nullis non vellet esse

terribilem, sed multis fecisset imitabilem. Si ergo nullus bonus sibi soli est bonus, nec cuiquam sapienti sibi tantum est amica sapientia; et hæc verarum natura virtutum est, ut multum a tenebroso abducat errore, qui earum clarus est lumine, ad erudiendum Dei populum nulla est utilior forma, quam martyrum invicta patientia; facilis ad exorandum fit ratio efficax ad suadendum. Validiora tamen sunt exempla quam verba, et plus est opere docere quam voce. **D** In quo excellentissimo genere doctrinæ beatus martyr Laurentius, cujus passionis dies hodiernus illustris est, qua gloriosa polleat dignitate etiam persecutores ejus sentire poterunt. Quam ille mirabili fuit animi fortitudine de Christi principaliter amore concepta; quæ non solum ipsa non cederet, sed etiam alio exemplo suæ tolerantie roboraret! Cum enim furor gentilis in lectissima quæque Christi membra sæviret, ac præcipue eos **588** qui ordinis erant sacerdotalis impeteret, in levitâ Laurentium,

^a Cod. Casin., *excipere*.

^b Idem cod., *subjectis jubet ignibus superponi*.

^c Idem cod. omittit *iam*.

^d Idem cod., *et de*.

^e Idem cod., *Exurit ergo*.

^f Idem cod., *non perdidit*.

qui non solum ministerio sacramentorum, sed etiam dispensatione ecclesiasticæ substantiæ præeminebat, impius persecutor efferebuit. Duplicem sibi proponit prædam de uno viro, quem si fecisset, sacræ pecuniæ traditorem faceret, etiam veræ religionis exsortem. Armatur itaque gemina face homo pecuniæ cupidus et veritatis inimicus: avaritia, ut rapiat aurum; impietate, ut auferat Christum. Postulat sibi ab immaculato sacro præsule opes ecclesiasticas, quibus avidissimus inhiabat inferri. Cui levita castissimus ubi eas repositas haberet ostendens, numerosissimos sanctorum pauperum obtulit greges, in quorum victu atque vestitu inamissibiles considerat facultates. Quæ tanto integrius erant salvæ, quanto sanctius probabantur expensæ. Fremit prædo frustratus, et in odio religionis, quæ talem divitiarum usum instituisset ardescens, direptionem thesauri potioris aggreditur, apud quem nullam denariorum substantiam reperisset; illud depositum, quo sacratius erat dives, auferret, renuntiare Laurentium jubet, et solidissimam illam levitici animi fortitudinem diris parat urgere supplicii; quorum ubi prima non obtinent, vehementiora succedunt: laceros artus et multa verberum sectione concisos subjecto præcepit igne torreri; ut per cratem ferream, quæ jam de fervore continuo vim in se haberet urendi, conver-

A sorum alterna mutatione membrorum fieret cruciatus vehementior, et poena productior. Nihil obtines, nihil proficis, seve crudelitas; dum Laurentius in caelis alleviatur, tu delicis flammis tuis. Superari caritatis Christi flamma non potuit, et segnior fuit ignis qui foris ussit, quam qui intus accendit. Sævisti, persecutor, martyri, et auxisti palmam dum aggeras poenam. Nam quid non ad victoris gloriam ingenium tuum reperit, quando in honorem transierunt triumphi etiam instrumenta supplicii? Gaudeamus igitur, dilectissimi, gaudio spirituali de felicissimo inclyti viri fine. Gloriemur in Domino, quod mirabilis in 589 sanctis suis, in quibus nobis præsidium constituit et exemplum. Atque ita per universum mundum clarificavit gloriam suam, ut a solis ortu usque ad occasum leviticorum luminum lumina coruscarerent, et quam clarificata est Hierosolyma a Stephano, tam illustris fieret Roma Laurentio. Cujus oratione et patrocinio adjavandos sine cessatione 590 confidimus, ut quia omnes, sicut Apostolus ait, quicumque pie volunt in Christo vivere, persecutionem patiuntur, corroboremur spiritu caritatis, et ad superandas omnes tentationes constantis fidei constantia muniamur. Per Dominum nostrum Jesum Christum viventem et regnantem cum Patre et cum Spiritu sancto in secula sæculorum. Amen.

SERMO LXXIII.

De eodem natali S. Laurentii levitæ et martyris IV.

ADMONITIO.

In eodicibus Vaticanis 6451 pag. 155, et 6454 pag. 353, inque Casinensibus 100, 102 et 109 fol. 87, brevis hic sermo sancti Maximi ornatur nomine. Ex ipsa autem scribendi ratione non alium, nisi Maximum ejus auctorem fuisse, cognosci plane posse putamus.

589 ARGUMENTUM. — *Fidelissimus martyr Laurentius divino igne accensus, mortales flammæ patienter sustinuit ac fortiter vicit, geminato quodam supplicio et ignis et ferri tortus.*

Cum innumerabilium virtutibus martyr, fratres carissimi, gentilis sæpe victa fuisset impietas, cunctisque poenarum generibus exhaustis, populum Dei videret non solum non posse superari, sed suis effici suppliciis fortiores, furoris sui facibus accensa flammis aggreditur beatissimum vexare Laurentium. Sed invenit in eo ignem durissimus persecutor, quem mortalis vincere flamma non possit. Ille enim fidelissimi martyris pectus accendat, de quo dicebat Dominus: *Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut accendatur* (Luc. XII)? Usque adeo autem vir fortissimus flammæ illas patienter sustinuit et fortiter vicit, ut insaniente carnifice, totusque adustus membris, nec Christum negaverit, nec cælestibus sacramenta mysteriis vasa prodiderit. In qua re quæ mentis ejus confidentia, qui vigor animi fuerit æsti-

C mare quis valeat? Qui in tanta acerbitate supplicii, nec impiis oculis sanctæ Ecclesiæ publicavit secretum, nec Redemptoris sui nomen coactus est diffiteri. Perspicite autem in quam execrabilem crudelis animi feritatem persecutor exarserit, qui, quasi humani corporis ustioni sola sufficere flamma non possit, quæ subjectis ignibus inardescens ministrum Dei vehementius cruciaret, et sub unius tormenti specie, geminato quodam supplicio, beatissimum martyrem et ignis torqueret, et ferrum. Sed terrenum penitus tabescit incendium, ubi fervore sancti Spiritus cælestis animus incalescit. Nec candenti vincitur ferro, qui in adiutorium agonis sui, ferri invocatur Creator. Atque ita contigit, ut de inusitatis tormentis nova Christiano militi victoria nasceretur. Nec nos moveat, fratres, quod tantum in sanctos Dei gentilibus licet, quibus ob hoc potestas ista permittitur, et dum crudelius sæviunt, gloriosius in martyribus triumphent.

SERMO LXXIV.

De sancto Cypriano I.

ADMONITIO.

Primum hunc de sancto Cypriano sermonem, secundum et tertium primus omnium ex præclaro Ambrosiano codice cl. Muratoris exscripsit, atque in Anecd. tomo IV vulgavit. Nullum ex iis ullo alio in codice inquirendo comperire fas nobis fuit. Quamobrem postremum Patavinam Anecdotorum Muratorii editionem secuti sumus. Id unum animadvertimus, quidpiam speciale, ut Gennadius testatur, de sancto Cypriano sanctum Maximum scripsisse; quod de hominibus duabus pag. 255 et seq. hujus voluminis editis, æque ac de hisce sermonibus dici potest.

591 ARGUMENTUM. — *Memoriam sancti Cypriani Ecclesia colit, cujus non minus doctrina quam sanguine gloriatur. Complures fidelium mortem Cyprianus docuit non timere. Ad omnem sancti Cornelii hoc sufficit laudem, quod apostolicam sedem suo cruore decoravit.*

Non immerito, fratres carissimi, speciali quadam celebritate, frequentissimo concursu, beatissimo martyri Cypriano præcipua exhibetis obsequia, quem et ad summi sacerdotii apicem prærogativa vite præcedentis evexit, et pontificii ejus fidele ministerium ad palmam martyrii sublevavit. Justum revera dignumque est ut memoriam confessionis ejus devotiore colat Christi honore Ecclesia, cujus non minus doctrina quam sanguine gloriatur. Quid enim apud ecclesiasticos viros martyre sanctius? doctore clarior? sacerdote sublimior? *Pretiosa*, inquit beatus David, in conspectu Domini mors sanctorum ejus (*Psal. cxv*). Quanta ergo, fratres, a fidelibus hic veneratione est honorandus, cujus non solum in conspectu Domini pretiosus occasus, sed sub abundantia fidei, et vita locuples fuit, et sermo ditissimus? Recte, ut reor, ejus vita locuples predicatur, **592** cujus sancta conversatio bonorum copia morum, et

A variarum semper virtutum est tetata thesauro. Nec incongrue illius ditissimus ac splendidus dicitur sermo, cujus tanto lumine præfulgidum radiavit eloquium, ut inter iniquorum minas persequentiumque terrores fideles erigeret, confirmaret dubios, incredulos confutaret. Neque enim ullo avocari poterat metu quominus illam doceret fidem pro qua de Christi promissione securus non formidabat occidi. Quæ autem fidei ejus confidentia fuit et virtutis? Quanta constantia? qui non solum semetipsum contra impetum sæculi vigore generose mentis armavit, sed complures fidelium spem future beatitudinis astruendo mortem docuit non timere. Unde apparet, carissimi, quanta inter angelicos choros nunc claritate resplendeat qui et propria passione est mirabilis, et aliorum confessionibus gloriosus. Tanta enim ejus fuerunt spiritalium ornamenta verborum, et cælestium sententiarum censura tam vehemens, ut credentium mentes plus ejus adhortatio, quam sevientis inimici gladius permoveret. De beato autem Cornelio quid ego memorem? cui ad omnem hoc sufficit laudem, quod apostolicam sedem, quam merito indeptus est, venerandi cruoris munere decoravit.

SERMO LXXV.

De eodem S. Cypriano.

ARGUMENTUM. — *In libris S. Cypriani advertitur quanta in illo fuerit castitatis puritas, sanctitatis bonitatis, fidei magnitudo. In omnem terram ejus sonus exiit. Vere spiritualis ille magister et medicus, quem mentis sermonisque perfectio clarum sæculo et celo reddidit gloriosum.*

Quanti meriti, fratres carissimi, beatus Cyprianus, quantæque sit gloriæ et venerabile ejus martyrium, et nota omnibus doctrina testatur. Nec enim extraneis eget laudibus; quem apud omnes homines magnificentia proprii sermonis illustrat. Denique ut tantus ad nostram quoque perveniret ætatem, admiranda eloquentia ejus monumenta fecerunt; nam dum creditis sibi populos in observantiam cælestium mandatorum solitus magister erudit, suam ad posteram vitam fidemque transmittit. Quod ita esse omnis mecum studiosus agnoscit, quoniam in libris ejus advertitur quanta in illo fuerit castitatis puritas, sanctitatis bonitatis, fidei magnitudo. Nam dum peccantium vitia severa objugatione castigat, dum sanctorum merita digna laude prosequitur, cælestem inesse cordi suo aperit disciplinam. Unde hic sine dubio ex illis est fratribus de quibus dictum est per prophetam: *In omnem terram exiit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum* (*Psal. xlviii*). Exiit utique in omnem terram sonus beatissimi Cypriani, quoniam sub universo celo, et passionis ejus innuit gloria, et clarissime lingue ejus tuba personavit. Et vere tubæ sermonis ejus clangor increpuit, cum Ecclesiam Dei spiritali prelio decertantem adversus minas terroresque gentilium sonitu cælestis eloquii accendit, et ne videretur plebem Dei in contemptum præsentis vite eloquens magis quam fortis armare, mortem, quam prædicando docuerat non timendam,

auscepta pro Christi nomine passione, calcavit; atque ita factum est, ut omnem fidelem ad subeunda pro religione tormenta non solum sanctorum adhortatione verborum, sed fortissimo sanguinis sui provocaret exemplo. Vere hic ab omnibus ac toto orbe venerandus, qui tota perfectione divinæ virtutis opus et asseruit et implevit.

593 Subjiciamus hic fragmentum alterius sermonis S. Maximi de S. Cypriano, quod a Muratorio vulgatum reperitur post sermonem 3 de S. Laurentio, *Anecd. tom. IV, pag. 65.*

.....
custodivit, pacem verbis sanxit, pacem corde servavit, omniaque vitia sancto ore respuit, mente sanctiore damnavit; sic pullulantes diversorum scelerum sentes acutissimo lingue suæ mucrone desecuit, ut magis ea inculpabilis vite integritate truncaret. Erat etiam, ut vere spiritualis magister, amarus vitiis, virtutibus blandus, et tranquillitatem peccatoris sui medicamento acrioris remedii condiebat, ut quos bonitatis ejus clementia minime coercerebat, increpantis lingue censura terret. Sic acrimoniam suam admixte lenitatis dulcedine mollebat, ut sæpe solet unda ferventior aque frigide stillicidio temperari. Nonnullus sane animo duriores armati oris sui salutaris jaculis sauciabatur, ut quibus cura placida prodesset non poterat, spiritalia vulnera subvenirent. Et hoc peritissimi more medici, qui cum in corpore hominis lethalia altius ulcera repperit desedisse, **594** cum bonus atque optimus sit, velut assumpta crudelitate, ferro aggreditur noxias emortuæ carnis desecare putredines, et summam medendi artem non parcat, ut parcat; irascitur, ut succurrat, et pro

regroti sui necessitate sevitiā prætendit, ut sanet; nam et sapientissimus Salomon ait : *⁎ Suaviora sunt vulnera amici quam voluntaria oscula inimici (Prov. xxvii).* Hæc vita, hic animus beatissimum Cyprianum et sacerdotio provexit, et martyrio consecravit. Hæc illum mentis sermonisque perfectio clarum sæculo, et cælo reddidit gloriosum. Pretiosa, inquit, in conspectu Domini mors sanctorum ejus (Psal. cxv). Recte, fratres, venerabilis Cypriani pretiosa mors facta est,

SERMO LXXVI.

De eodem S. Cypriano III.

ARGUMENTUM. — Nonnullis sacrorum Bibliorum testimoniis propositis atque explicatis, rursum a S. Maximo apte copioseque S. Cyprianus laudatur.

Quanta sit Christianæ fidei magnitudo, quæve fiducia, hinc vel maxime nos discere oportet, quod intra miranda cœlestium promissorum munera votivum nobis oritur gaudium de morte sanctorum. Nec enim nature nostræ, sed religionis est ratio, quod occasus hominis, ubi Deus est causa moriendi, infidelium contristat mentes, et pectora Christiana lætificat. Ideo denique preceptorum martyrum obitus in Ecclesia Dei velut genninus natalis excolitur, quia novo nascendi ordine ad novam cœli vitam morte parturiente nascuntur. In hujusmodi enim morte, quæ pro veritate salutaris fidei venit, quia vivo ac vero creditur Deo, spe sæculi melioris pulsa præcui affectione carnali, luctum non habet pater, nec mater inlæmat, filius suspiria consolatur sua, mœrorem frater repellit, tristitiam maritus abjurat, et dilecti conjugis calcat uxor affectum. Cedit namque, cedit terreni amoris calor, ubi Christiani mentem flamma divine caritatis accenderit. Hoc profecto igne succensus ardentissimus Cyprianus sacerdotium vitamque suam in passione contempsit, ut jam eum passio gloriosorem Christi redderet sacerdotem. Quid hoc magnificentius viro, cujus non minus mors est admiranda quam vita? Fuit enim ei fideli in sermone confessio, et mirabile in confessione martyrium. Fuit in eo cordis ac lingue simplex consensus atque indivisa societas; nam quidquid ori ejus cordis ipsius Spiritus intulisset, hoc cunctis audientibus sancta ejus lingua dictabat, ut ait Salvator : *Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bonu (Matth. xii).* Et quis potest habere bonum mortali in corde thesaurum, nisi cujus pectus Christus inhabitat, sicut docuit gloriosissimus Paulus, dicens : *Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus, ut sublimitas virtutis Dei sit, et non ex nobis (II Cor. xiii).* Hic est, fratres, boni cordis thesaurus, qui servorum Dei os bonum et linguam divitem facit. Hic est thesaurus cujus pretio omnis fidelis beatam sibi paradisi sedem et regnum mercatur æternum. Hoc thesauro venerabilis 595 Cyprianus unumquemque credentem proflua lingue suæ largitate ditavit, nullam tamen ipse, dum legitur omnibus, divitiarum suarum sentiens paupertatem.

A quam sibi a Domino Deo suo multiplices virtutum suarum pretio comparavit. Vere pretiosa mors ejus, cujus commercio hereditatem sibi cœli et regnum emit æternum. Et ideo, carissimi, tam magnificum hoc martyrium ejus omni cum devotione et reverentia celebremus, quia ad omnem illam gloriam vita locuples, lingua ditissima et mors pretiosa sublimat in Christo Jesu Domino nostro, qui cum, etc.

Tanta enim thesauri hujus est copia, ut et totum consequatur accipiens, et qui dederit nil amittat, in modum lucernæ ardentis, quæ et flammam suam admotis sibi lampadibus præstat, et ipsa nihilominus sine damno traditi luminis perseverat. Novi, fratres, novi miraculi res est, quæ habeas dare, et eadem dando non amittere; totum transfundere, et nullum sentire defectum. Propter quod beatissimus Cyprianus enactorum est fidelium devotione celebrandus, qui largiendo populis quæ habebat, ac retinendo quæ dederat, laudabilem vitam suam et clarissimo sermone extulit, et pretiosissimo sanguine consecravit, quatenus universo orbi sequentis fidem virtus patientis ostenderet. Rectissime de hoc dicitur illud Davidicum : *Os ejus meditabitur sapientiam, et lingua ejus loquetur judicium, et lex Dei ejus in corde ipsius (Psal. xxxvi).* Erat utique in perfectione sacerdotii ejus cor sanctum, os sapiens; terribilis nimirum erat Cypriani lingua, quæ et integritatem pectoris, et illa omnipotentis Dei tremenda judicia peccantibus ingerebat, qui se ita totum sancto in sermone fundebat, ut nihil penitus in secreto sui pectoris relinqueret quod lateret. Latet autem intra semetipsum, latet peritus quisque, nisi sapientiam 596 cordis ejus docta dicendi lingua prodiderit. Quid non illo viro præcipuum, quid non mirabile, in cujus ore sapientia, in cujus lingua judicium, in cujus corde lex Dei, quæ justitiæ mater est permanebat? Nec otiose, carissimi, consequens psalmi ipsius ordo subtexuit, dicens : *Et non supplantabuntur gressus ejus (Psal. xxxvi).* Non sunt revera Cypriani supplantata vestigia, quia in ejus corde lex Dei viget. Qui in ore ac lingua sua cœlestem sapientiam divinumque judicium meditatur, gressus ejus lapsum sentire non possunt. Aut quod in illo unquam peccati tempus, quodve momentum diabolica potest reperire subreptio, cujus os, cujus lingua per omne spatium noctis ac diei voluntatem Dei et sapit et loquitur, secundum illud quod dictum est a propheta : *Et in lege ejus meditabitur die ac nocte (Psal. xxvii)?* Credite, fratres, quia nunquam inter adversa hujus sæculi movebuntur pedes ejus, cujus pectus a tramite veræ fidei non declinat. Et quia omnium virtutum genera beatissimus Cyprianus, ut sacerdos, ut justus, ut sapiens, possidebat, inconcusso pede consistens moveri sua in

^a Vulgata : *Meliora sunt vulnera diligentis quam fraudulenta oscula odientis.*

passione non potuit. Et inde est quod ab omni eodemque viro, et inoffensam recte vivendi regulam, et fortissimum martyrii tenemus exemplum. Ille enim

A nos Deo vivere et pro Deo mori non solum sermone docuit, sed et opere confirmavit.

SERMO LXXVII.

De eodem S. Cypriano IV.

ADMONITIO.

Hunc legimus sermonem in codicibus Sanctæ Crucis in Jerusalem 90 num. 8, et 99 num. 77, atque in Laurentiano x Plut. xiv pag. 320, sancti Maximi adnotato nomine. In hoc autem postremo codice post sermonem illum exstare eundem vidimus, cujus initium est : *Sancti Cypriani festivitatem* (quem nos secuti editores in homiliis numeravimus) cum inscriptione hujusmodi : *Item sequentia, connexio Maximi*. Quare non assentimur Gillotio hunc ipsum sermonem sancto Ambrosio ascribenti, edit. Paris. 1569 opp. S. Ambros., num. 75.

ARGUMENTUM. — Cum sanctus Cyprianus passus ait tempore vindemiarum, impinguavit illa nos, inquit Maximus, et refecit musto martyrii sui. De musto quod refecit et inebriat Christianum; quo musto repleti apostoli, ebrii et sobrii. Nonnulla de uva deque spinis.

Ante dies cum beatissimi martyris Cypriani celebraremus natalem, suavissime in ejus festivitate jucundati sumus; quia cum hoc vindemiarum in tempore passus est, tanquam et nos de vindemia dulces et varios fructus ex ejus passione ^a collegimus. Impinguavit enim nos et refecit musto martyrii sui. Est enim mustum quod refecit et inebriat Christianum, sed ebrietas illa magis sobrium facit : qui enim inebriatur cœlesti gratia, exsobriatur sarcina peccatorum. Hoc namque musto repleti sancti apostoli, sicut ait Scriptura (Act. ii), alienis linguis Dei magnalia loquebantur. In quo facto pariter ebrii esse videbantur et sobrii; ebrii enim **597** putabantur, quod in his loquela præter naturam alte personabat; sobrii erant, quod juxta consuetudinem mentis Deum devotione laudabant. Quod quidem non elatione aliqua aut impudentia contigit ut viri sancti peregrino sermone loquerentur, sed providentia Divinitatis factum est; ut quia ad magnificandum Deum una loquela non sufficit, per plures linguas mentis devotio solveretur. Jucundati enim sumus, quia de vinea Domini Sabaoth fructum refectionis accepimus : *Vinea enim Domini Sabaoth* (Isai. v), sicut dicit propheta, *domus Israel est*; quæ domus nos sumus. Secundum fidem enim Israelitæ nos sumus; unde dicit Apostolus : *Qui ex fide sunt, hi filii sunt Abraham* (Gal. iii). Quoniam igitur nos sumus Israel, vinea Domini sumus : videamus diligenter ne ex palmitis operis nostri non nascatur dulcedinis uva, sed fellis; ne dicatur nobis quod Judæis dictum est : *Sustinui, ut faceret*

uvam, fecit autem spinas, non justitiam, sed clamorem (Isai. v). Quam dura conditio, ut possessio quæ Domino suo suavitatis fructus afferre debuit, spinarum illum asperitate compunxerit, hoc est, suscipere, spinarum eum coronaverunt passione. Quæ corona quidem quantum in Judæis est, erat corona virtutum. Unde ait Scriptura sancta : *Viderunt in quem compunxerunt* (Joan. xix). Igitur, fratres, videte ne et vobis dicatur : *Sustinui ut faceret uvam, fecit autem spinas*; **598** quas Domino Judæi cruentis imposuerunt manibus, nos iniquis sensibus apponamus, et compungamus eum non asperitate sentium, sed operum pravitate. Sunt enim spinæ cordis, quæ verbum Dei etiam vulnerare consueverunt, de quibus meminit in Evangelio (Matth. xiii) Salvator dicens, seminantis semen cecidisse inter spinas, et crevisse eas, et suffocasse quod satum est. Quæ autem spinæ sint, ipse prosequitur, dicens, utique esse sollicitudines mundanas, quæ cum crescant in corde hominis mandata Salvatoris in eo suffocant. Quis enim unquam sollicitus de mundo, potuit sollicitus esse de Christo? Quis dum lucris domus suæ providet, utilitatibus Ecclesiæ potuit providere? Unde ait Apostolus : *Qui sine uxore est, sollicitus est quæ sunt Domini, quomodo placeant Deo; qui autem cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori* (I Cor. vii). Ergo, fratres, videte ne vinea vestra non uvas, sed spinas faciat, ne vindemia vestra non vinum afferat, sed acetum. Quisquis enim vindemiam legit, et pauperibus non largitur, ille acetum colligit, non vinum. Quisquis messes recondit, et indigentibus non ministrat, iste non alimonix fructus reposuit, sed tribulos avaritiæ congregavit; nam propterea ait Scriptura de terra nostra : *Spinæ et tribulos germinabit tibi* (Gen. iii).

SERMO LXXVIII.

De natali sanctorum, præcipue S. Cypriani.

ADMONITIO.

Exstat hic quoque sermo in codice Ambrosiano sancto Maximo inscriptus, atque a Muratorio editus : quem discrepare a sermone tributo sancto Augustino in comm. plurim. marty. Rom. Brev., si utrumque conferas, plane cognoscas. Uterque a Maurinis in appendice serm. S. August. collocatur. Leonis nomine in aliquot editionibus antiquis idem sermo editus fuit, necnon in *Homiliario Pauli diaconi editionis Basiliensis an. 1496*, ut a Balleriniis animadversum est tom. I opp. sancti Leonis, pag. 387 edit. Venet. an. 1753. At hi non esse Leoni tribuendum judicarunt. Itaque cum non tantum in Ambrosiano, sed etiam in Casinensibus codicibus

^a Cod. 90 S. Crucis in Jer., *collegimus*.

^b Cod. 90 S. Crucis in Jer., *hoc est, cum Judæi debuerint Salvatorem devotione suscipere, spinarum eum coronaverunt passione*. Cod. vero 99 item S. Crucis in Jerusalem : *hoc est, cum Judæi Salvatorem debuerint tota fide devotioneque suscipere, spinarum eum*

D coronaverunt passione, quæ corona quidem, quantum in Judæis est, erat injuriarum contumelia, quantum in Domingo erat corona virtutum. Compungunt enim Judæi Dominum, dum coronant; compungunt, dum crucifigunt. Unde ait Scriptura, etc.

106 fol. 19 a tergo, et 117 fol. 64 a tergo, nomen sancti Maximi præ se ferat, huic auctori, non autem aut Augustino, aut Leoni, ut in codicibus Laurent. i Plut. xiv pag. 51, Vatic. 1267, Basil. S. Petri 105, legimus, esse attributum arbitramur. Illud animadvertimus, in his codicibus titulum sermonis esse hujusmodi : *De SS. Innocentibus ; de natale sanctorum Innocentium.*

599 ARGUMENTUM. — *Martyres non pœna, sed causa justificat. Recte super altare justorum animæ requiescunt, quia sub altare Domini corpus offertur. Inter ceteros sub ara Dei sanctus Cyprianus assistit, qui martyrio perfunctus in sacerdotio præ cæteris plura conscripsit.*

Quotiescunque, fratres, sanctorum ^a martyria celebramus, toties laudes Salvatoris ^b dicimus; et quoties eorum asserimus passionem, toties Christi gloriam prædicamus. Non enim suspicimus quod passi sunt, sed propter quem passi sunt admiramur. Igitur non pœna in laude, sed fides ^c in honore. Magnificamus ergo martyres ^d non quia gravibus subjacere suppliciis, sed quia justitiæ causa eadem tolerare supplicia. Nam plurimos sceleratorum peiores penas vidimus esse perpassos, sed nihil eis prosunt, quia ^e martyres causa justificat, ^f sceleratos conscientia sua damnat. Summo igitur et præcipuo loco propter fidem habendi sunt beati martyres. Videte autem quem ^g iidem locum apud homines mereantur, qui apud Deum locum ^h sub altare meruerunt. Dicit enim sacra Scriptura : *Vidi ^b sub altare animas occisorum propter verbum Dei, et propter testimonium quod habebant, et clamaverunt (Apoc. vi), et reliqua.* Sub ara, inquit, Dei animas occisorum. Quid reverentius, quid honorabilius dici potest, **600** quam sub illa ara requiescere in qua Deo sacrificium celebratur, in

A qua offeruntur hostiæ, in qua Dominus est sacerdos sicut scriptum est : *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech (Psal. cix).* Recte ergo sub ara martyres collocantur, quia super aram Christus imponitur. Recte sub altare justorum animæ requiescunt, quia super altare Domini corpus offertur. ⁱ Nec immerito illic pro ^j iustis vindicta sanguinis postulat, ubi etiam pro peccatoribus Christi sanguis effunditur. Convenienter igitur, et quasi pro quodam consortio ibi martyribus sepultura decreta est, ubi mors Domini quotidie celebratur, sicut ipse ait : *Quotiescunque hæc feceritis, mortem meam annuntiabitis, donec veniam (I Cor. xi).* Scilicet ut qui propter mortem ejus mortui fuerunt, sacramenti ejus mysterio quiescant. Non immerito, inquam, velut consortio **B** quodam ^k illic occisi est tumulus constitutus, ubi occisionis dominicæ membra ponuntur, ut quos cum Christo unius passionis causa devinxerat, unius etiam loci religio copularet ^l. Legimus plerosque justorum Abraham sinitibus refoveri, nonnullos paradisi aocentate ^m letari; nemo tamen melius præter martyres meruit; hoc est ⁿ requiescere, ubi et hostia Christus est et sacerdos. Scilicet ut et propitiationem de oblatione hostiæ consequantur, et benedictionem ^o perfunctionemque sacerdotis ^p excipiant. Inter ceteros igitur martyres quos sub ara Dei ^q consistere **601**

requiescere.

^a Cod. Vat. 1267 et S. Petri 106 C, *functionemque sacerdotis accipiant.*

^o Cod. Laurent., *accipiant.*

^p In codd. Laurent. mox cit. nulla fit mentio de S. Cypriano, sed ambo sermonem aduectunt sanctorum Innocentium, ut sequitur : *Consistere prædicamus etiam beatos illos infantes lactentes, qui pro Christo primitiis martyrum non loquendo, sed moriendo confessi coronas meruerunt. Neque enim dubitandum est eos in martyrio præ cæteris exorare, qui in martyrio præcesserunt. Dicitur ergo illis vindictam postulantibus. Cod. autem Vatic. 1267, consistere prædicamus; etiam beatos illos choros infantium lactentium dicimus, qui pro Christo primitiis martyrum non loquendo, sed moriendo confessi sunt, coronas meruerunt. Neque enim dubitandum est eos in martyrio præ cæteris exorare, qui martyrio præcesserunt. Dicitur ergo illis vindictam postulantibus post datum munus, ut quiescant atque sustineant, donec compleatur numerus, etc. Cod. S. Petri 105 C, consistere prædicamus etiam beatos illos infantes lactentes, qui pro Christo primitiis martyrum non loquendo, sed moriendo confessi sunt, coronas meruerunt. Neque enim dubitandum est eos in martyrio præ cæteris exorare, qui martyrio præcesserunt. In reliquis conformis est Vatic. 1267. In utroque, ut quisque videt, de sancto Cypriano nihil. His adde codicibus codices Vallicell. A 10 et B 5, in quibus ne verbum quidem de S. Cypriano. Cod. autem B 5 conformior est cod. S. Petri.*

^a Cod. Vallicell. A 10, *sanctorum martyrum celebramus diem.*

^b Codd. Vat. 1267 et Vallic. A 10, *edicimus.*

^c Cod. S. Petri 105 C, *sed fides est in homine.*

^d Cod. Vallicell. A 10, *Magnificamus ergo martyres, sed præcipue illos qui nascente Christo ad regna perpetuæ felicitatis pervenerunt.* Cod. autem Vallicell. B 5 concordat in reliquis, sed solum addit nascente Christo, in ipso exordio, deinde videte autem, etc.

^e Cod. Vat. 1265, *sceleratos.*

^f Cod. S. Petri 105 C omittit *iidem.*

^g Cod. Vallicell. A 10, *sub altario.*

^h Codd. S. Petri 105 C et Vat. 1167, *sub ara Dei, etc., et clamabant.* Cod. Vallicell. A 10, *sub altare Dei.* Idem cod. Vallic. B 5, *et clamabant : Vindica, Domine, sanguinem nostrum, qui pro te effusus est super terram.* Sub ara, etc.

ⁱ Codd. Vat. 1267 et S. Petri 105 C, *justi vindictam sanguinis postulant.*

^j Cod. 4 S. Crucis Minor. in Laurent., *illic occisi et tumulus constituitur, ubi, etc.* Item cod. i Laur.; Cod. vero S. Petri 502 C, *Non immerito, inquam, consortium quoddam illis occisis et tumulus constituitur, etc.*

^k Cod. Vallicell. B. 5 post vocem *copularet* habet : *sic Christus ait : Pater, volo ut ubi ego sum, ibi sit et minister meus. Legimus plerosque, etc.* Cod. Vat. 1267, *Legimus enim.*

^l Cod. S. Petri 105 C, *letari.* Nemo tamen melius præter martyres meruit ibi requiescere, ubi et hostia, etc.

^m Cod. 4 S. Crucis minor. et i Laurent., *hoc est ibi*

ⁿ Quis hinc non perscipiat testem esse Maximum divinæ traditionis quæ est de Missæ sacrificio deque reali Christi in Eucharistia sacramento presentia? Quo porro sensu S. doctor et effundi sanguinem Christi in altari, et membra Christi altari imponi dixerit,

nemo est orthodoxorum qui nesciat. Itaque non opus ut in iis explicandis operam esse consumendam putem. Confer tom. II operis : *de la Perpétuité de la foi, etc., touchant l'eucharistie*; lib. iii seqq., cap. 8 seqq., pag. 507 seqq., edit. Paris. an. 1672.

prædicamus, etiam beatus Cyprianus assistit, ut cunctorum vindictam facundia uberiore prosequitur. Neque enim dubitandum est eum in martyrio plura præ ceteris exorare, qui in sacerdotio præ ceteris plura conscripsit. Et licet cum omnibus stolam splendide remunerationis acceperit, tamen fortasse eloqui minus cessat, quo plus se intelligit promereri. Dicitur ergo illis vindictam postulantibus post datum munus, ut quiescant atque sustineant, donec impleatur numerus conservorum, et reliqua. Videtis **602** ergo

SERMO LXXIX.

De S. Machabæis I.

ADMONITIO.

De SS. Machabæis a sancto Maximo conscriptis primus omnium cl. Muratorius, quos in codice Ambrosiano legit, hosce sermones vulgavit duos. Eosdem nos in quatuor Casinensibus codicibus inquirendo compertimus sancto Maximo nuncupatos; in cod. 100, in 142 fol. 75 a tergo, in 147 fol. 117 a tergo, et 148; ac præterea in Laurentianis duobus, iv Plut. xx, et cix xrv. bibl. olim eccl. metrop. Florent. Alium de Machabæis sermonem sancto Leoni attributum Ballerini in appendice serm. sancti Leonis retulerunt.

ARGUMENTUM. — *Una in Machabæis fides, multiplex in singulis claruit fortitudo, quam eorum præclara gesta describendo S. Maximus laudat; laudat quoque eorumdem matris Felicitatis fortitudinem.*

Quid primum, carissimi, de Machabæis fratribus, quorum hodie natalis est, aggrediar prædicare? Quo me ^a in laudes eorum sermone circumferam, quorum mihi insignia merita nec explicare possibile est, ^b nec sequi probabile? Ut enim una resplenduit in omnibus fides, ita multiplex claruit in singulis fortitudo. Vere venerabiles, ^c atque ore omnium celebrandi fratres, apud quos in verbis confessio, et triumphus est in virtute. Hi igitur, dum illicitis vesci, et communicare prohibitis, metu regio et tormentorum acerbitate coguntur, una sibi ^d omnes moriendi voluntate succedunt, quia omnibus erat post obitum spes una vivendi. Quam specioso autem iudicio laudabilique constantia porcinas carnes, quæ cælesti tunc interdictu habebantur immundæ, contingere perhorrescunt, quorum devotio ^e ad immaculati se Agni præparabat adventum! Rapiuntur ergo fortissimi juvenes, ad iniqua et vetita variis membrorum cruciatibus impelluntur. Persistent tamen viriliter, nec furori ^f tyrannico cedunt; ut omnipotentis Dei dispensatione mirabili, quos carnis generatio temporales mortalesque ediderat fratres, æternos faceret pœna germanos. Quis revera non tota admiratione suscipiat, quod pro auctoritate divine legis pueri sapientiam præferunt, adolescentes tormenta non metuunt, ^g juvenes et munera regia, et vitæ ipsius blandimenta contemnunt? Incipit ergo artifex perse-

A quoniam propter nos martyrum vindicta differtur. Dum enim nos retardamus, horum sanguis inultus est. Sed hoc contigit nostra desilia, qui non, sicut dignum est, religiose vivimus, qui non pie, sicut congruit, operamur. Nam si bonorum operum ad Deum justitia nostra præcederet, jam conservorum numerus qui expectatur, esset impletus. Nelli autem dubium est vindictam post iudicium martyres percepturos, qui etiam post iudicium præmiis cælestibus honorantur.

B cutor ^h a primiore natu, ut in præcepta sua seniorum supplicio subsequentium animos inclinaret. Sed quod impius argumentatur ad metum, fratribus proficit ad exemplum. **603** Intelligit unusquisque eorum ⁱ posse ea et debere se vincere, quæ vigore germanæ mentis et fraterna fuerant religione calcata. Sed quid potissimum de venerabili eorum matre sermonis nostri mediocritas prosequetur, cui de tam numerosis orbitatum luctibus gaudia votiva nascentur, quæ tot funerum exsulavit ^j tormentis, quot pignoribus letabatur? ^k Egit beata Felicitas geminam quodammodo matrem; nam quos lege corporea præsentis fuderat vitæ, fortitudine spiritus perpetuis sæculis parturivit. Quis non mortalium miretur, fratres ^l, ejus non contremiscat affectus, totis matrem trepidasse visceribus, ne quis filiorum suorum in tam magnifico conflictu aut timeret, aut non mereretur occidi? Atque inter illa peremptorum funera parvulorum materno in pectore non solum nullus tristitiæ gemitus fuit, sed ultra semineæ pietatis affectum exsultavit de eorum victoria mater mirabilis, quos se sciebat, non minus fide nutrisse quam lacte. Transit ergo natiuitatis ordo in ordinem passionis, ut justissima **604** martyrii regula, tramite quo eos mundus acceperat, transmitterentur ad cælum. O novum pietatis affectum! torquentur filii, et mater exsultat, atque ita se in conspectu Domini veram matrem credidit approbandam, si inter tam funesta supplicia numerosse sobolis suæ, inflexo pectore et siccis oculis, astitisset. Imo sibi ipsa congaudet, quod alacritatem mentis suæ suis in pignoribus recognoscit, et quod ei tali

^a Omnes codd. omittunt voces in laudes eorum sermone.

^b Codd. 174 Ædil. eccl. Flor., et Casin., nec reticere probabile.

^c Cod. iv Plut. xx Laur. pag. 87 a tergo, et cod. 174 cit., atque honore omni celebrandi, etc. Codd. Casin. 100, 142 et 147, atque omnium celebrandi laudibus.

^d Codd. Casin. omittunt omnes.

^e Idem cod. Casin., ad immaculatam se præparant adventum! Rapiuntur fortissimi juvenes, et ad iniqua et vetita variis verborum cruciatibus impelluntur, etc.

^f Cod. 174, nec furori tyranni conceant.

^g Codd. Casin., juvenes munere, etc.

^h Idem codd. Casin., a priore nato.

ⁱ Codd. Casin., se posse ea debere, seu vincere.

^j Codd. 174 et Casin., quæ tot funerum exsultavit triumphis, quot, etc.

^k Codd. Casin., Egit beata femina gemina quodammodo mater, ut in hac momentanea vita filios amitteret, et in æterna eos susciperet sine fine victuros. Nam quos, etc.

^l Idem codd. Casin., fratres carissimi.

morte præmittere contigit filios, ut nihil sibi de eis vindicaret infernus. Sed post hæc omnia stupenda, mulier, eadem qua filii confessione defuncta, secura subsequitur quos tam devota præmisit. Justissimumque in conspectu Domini fuit, ut tot martyrum mater de hoc mundo non sine martyrii consecratione

A transiret. * Nec requirendum, fratres, qua potissimum pena gloriosissimum clausurit diem; cum omnia quæ audivimus supplicia filiorum, materna torserint viscera, et sola aeris senserit quidquid singuli pertulerunt.

SERMO LXXX.

De Machabæis II.

ADMONITIO.

605 Non in Casinensibus modo codicibus quatuor mox laudatis, et in Ambrosiano secundus hic sermo de Machabæis sancto Maximo inscriptus legitur, sed etiam in Vatic. 6451, fol. 154 a tergo his verbis: *Sermo sancti Maximi episcopi calendis Augusti sanctorum Machabæorum.*

ARGUMENTUM. — De eternitatis gloria securos Machabæos, ferro, flammis, variisque suppliciis cruciatos; nec instantis matris inclinatur affectio, nec matrem morientium frangit turba natorum. Vere gloriosissima mulieris incomparabilis fides.

Unum esse spiritum Novi ac Veteris Testamenti, etiam Machabæorum magnanimitas fidesque declarat, qui de eternitatis gloria, Deo promittente, securi, crucienti regis sævitiam pia morte vicerunt. Nam Dominum nostrum Jesum Christum, quem testimonio Evangelii omnis pene de cælo credit venisse gentilitas, nasciturum in terris esse de virgine universa dudum per legem atque prophetas Judæa discebat. Et inde ^c, carissimi, quod Machabæi fratres pro reverentia legis paternæ ante se passionibus subdiderunt quam legis Dominus pateretur. Inde, quod prius desperaverunt mortem quam ^d per Christum vinceretur infernus. Inde, quod antea pro honore Redemptoris proprium dederunt sanguinem, quam suum pro eis cruorem Redemptor effunderet. Quis autem dubitet tam innumera mundi præsentis mala nec adire eos, nec tolerare potuisse, nisi fide plenissima de bonis futuri sæculi credidissent? Nemo, fratres, nemo tyrannum spernit, nisi qui spe legitimi imperatoris erigitur; nemo mortem præfert vitæ, nisi qui vitam credit esse post mortem; nemo tormenta volens perpetitur, nisi qui sperat præmia post tormenta. Igitur cum Antiochus in servos Dei effrenata sæviret insania, septem germanorum religiosissimum chorum ad suum jubet tribunal cum 606 matre perducit, ut aut illa tam numerosæ prolis cruciata suppliciis vinceretur, aut si quem forte ex pueris proprius non tenuisset interitus, mors fraterna turbaret. Sed erravit insanus, virtutem religionis ignorans, in qua ^e est illa vel maxime pietas, Deum fratribus, Deum filiis, Deum prætulisse parentibus. Præcepit ergo eos contra decreta cælestia manducare carnes porcinas, recusantibus adhibet diversa genera poenarum. Sed nesciunt corda fidelium voluntatibus cedere

perfidorum. ^f Agitur igitur cum eis ferro, flammis variisque suppliciis. Huic caput cute nudatur, huic ^B lingua præciditur; frigitur ille, manibus pedibusque truncatus. Sed inter tam funestas torquentium manus nec filios instantis matris inclinatur affectio, nec matrem morientium frangit turba natorum. Atque ita in germanis pueris, et muliere senissima eadem pro lege Dei fuere vota moriendi, ut et ipsa videatur filios spiritu magis genuisse quam carne, et illi æstimentur non tam lactis substantiam de matre suxisse quam fidei. Quis non perfidorum fideliumque miretur quod senissima mulier tot dulcium pignorum non congemiscit interitum? Quis non obstupescat quod de tam crudelibus filiorum suppliciis furenti regi læta mater ^g insultat, illiusque potius persecutor magnanimitate torquetur, quem ^h meditatione impia cogitabat aut prævaricatione polluere, aut orbitate damnare? Nam quod supra omne miraculum est, juniori filio mater, quem a rege susceperat inclinandum, sic ait: *Peto, fili, ⁱ ut condignus fratribus tuis effectus suscipias mortem, ut in illa misericordia Dei cum fratribus tuis te recipiam* (II Mac. vii). Vere gloriosissimæ mulieris incomparabilis fides! Astat in conspectu regis secunda de mortuis, 607 trepida de vivente. Sciebat enim hunc se solum filium perdituram, si solus timuisset occidi. Sed non degener juvenis, qui fratrum agones patienter aspexerat, matrem libenter audivit, et torquentem regem non solum non metuit, sed digna ferum increpatione castigat. Et bene, carissimi, mirabilis femina, certa de filiorum triumpho, certa de retributione cælesti, insultabat regi, exultabat in Domino, quæ se tunc magis credebat beatius ^D parturire, cum videret filios suos gloriosa ad Deum morte præcedere. Et supplicia 608 quidem multiplicabat Antiochus: sed fidelis anus pro illa temporalium poenarum multitudine triumphantium parvulorum præmia numerabat æterna, post quorum occasum inter dulcissima corpora desiderato ipsa obi-

* Cod. 4 Laur., *Nec requirendus, fratres, qui potissimum penas gloriosissimum clausurit dies, cum, etc.*

^b Codd. iv Laur., Casin. et Vat., *Machabæorum fratrum magnanimitas, etc.*

^c Codd. 3, 174, et Casin., *Et inde est, carissimi.*

^d Codd. Vat. et Casin., *a Christo vinceretur infernus.*

^e Codd. Casin., *in qua illa est, vel, etc.*

^f Idem codd. Casin. legunt: *Agitur itaque cum eis*

ferro, flammis, variisque suppliciis. Huic caput demndatur, huic lingua præciditur, frigitur ille, manibus hic pedibusque truncatur, etc.

^g Cod. iv Laur., *furenti regi læta mater insultans, etc.*

^h Codd. Vat. 6451 et Casin., *quem persecutione impia, etc.*

ⁱ Cod. Casin., *ut dignus.*

^j Cod. Vat. 6451, *parturiri.*

tu et opfabili fide decubuit¹. Neque ullis terrebat
tur illa supplicii, quæ omnia jam tormentorum ge-
nera vicerat in visceribus filiorum. Neque enim tre-

A pidabat occidi, quæ ad illam festinabat vitam, ad
quam sua noverat pignora præmississe.

SERMO LXXXI.

De SS. martyribus Alexandro, Martyrio et Sisinnio I.

ADMONITIO.

Auctoritate codicis Ambrosiani sancto Maximo sermones *de sanctis martyribus Alexandro, Martyrio et Sisinnio* tribuit Muratorius, qui sequuntur, duos. Hos deinde Gallandius tom. ix Bibl. veter. Patrum publicavit.

ARGUMENTUM. — *De causis ob quas SS. martyres Alexander, Martyrius, atque Sisinnius omni debeant veneratione coli, deque eorum passione sanctus Maximus proponit.*

Cum omnes beatos martyres quos nobis tradit antiquitas honorificentia digna miremur, præcipue tamen sanctos Alexandrum, Martyrium et Sisinnium, qui temporibus nostris passi sunt, debemus tota veneratione suscipere. Nescio quo enim pacto majorem circa eos habemus affectum, quos conscientia novit propria, quam quos docet historia. Illos enim existisse martyres lectione, istos oculorum contemplatione cognoscimus. Illorum passiones fama nuntiante condiscimus, istorum supplicia vultus testimonio continemus. Majorem ergo affectum ibi debeo, ubi credulitatem meam hortatur opinio. Majorem, inquam, affectum illic debeo, ubi per ea quæ vidi, compellor devotius credere etiam illa quæ non vidi. Nam cum audita aliquanta mihi impossibilia viderentur, corpi ea credere potuisse fieri, dum similia facta esse conspexi. Et ideo temporis nostri passio hoc nobis præstitit, ut præsentem conferre gratiam et fidem præteritam confirmaret. Supradictos igitur beatos viros tota debemus veneratione suscipere, primum quia dies vite nostræ pretioso sanguine suo illustrare dignati sunt; deinde, quod prærogativam nobis apud Deum non minimam contulerunt, ostendentes qualis esset ætate nostra in Christianis fides, de quorum consortio existere martyres mererentur. Tertio, quod iidem tam sanctæ conversationis fuerint, ut coronam martyrii tempore pacis invenerint. Cum enim nullus rex persecutor urgeret, nullus sacrilegus tyrannus insisteret, fecit eos confessores non publica persecu-

tio, sed Christiana devotio. Nam cum in Anaunæ regione proprio sumptu Ecclesiam construentes ejus sancto altario præiderent, siquidem unus ex his diaconatus, duo clericatus officio fungerentur, et ejus regionis homines, apud quos Christianum nomen cognitum antea non fuisset, assueto sacrilegio, quod lustrum dicunt, loca vellent universa pollueri, ac sancti viri arguerent eos, erroresque eorum manifestanter rationabili castigatione convincerent, tunc illi inebriati plus furore quam vino rapuerunt eos, et cæde crudelissima sauciarunt, ita ut unus ex his post multa supplicia semivivus exspectaret ac videret suæ mortis exitum; nam destructa Ecclesiæ fabrica pyram de ejus trabibus construentes, flammis beata corpora tradiderunt. Vere beata corpora, quæ non ad penam idoli funestus ignis assumpsit, sed ad requiem dominicæ domus **609** sancta flamma suscepit. Sancta plane flamma, quæ ideo suscepit martyres, non ut eos noxio ardore consumeret, sed ut ab his manus sacrilegas prohiberet. Tali autem incendio beatorum consecrata sunt viscera, non cremata. Convenit huic passioni, quod ait Apostolus: *Ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem* (I Cor. iii). Salvi enim isti facti sunt, dum venerabilis confessionis sunt incendio concremati. **610** Hæc ergo tota causa passionis est, fratres, propter quam morti addicti sancti viri cursui similes esse ceteros hortarentur: nam exhortatio illorum in tantum profecit, ut illis e sæculo recedentibus fides eorum regionis ipsius loca universa pervaserit. Ita Christus, ubi tunc in tribus martyribus persecutionem passus est, nunc illic plurimis Christianorum exsultet in populis.

SERMO LXXXII.

De iisdem SS. martyribus II

ARGUMENTUM. — *Sanctos Alexandrum, Martyrium atque Sisinnium fecit martyres religiosa devotio, quod non dissimularint homines lustru superstitioso deditos, sed eisdem constanter increparint. Exemplum sanctorum virorum imitemur. Nam si videntes hoc facimus, reos nos dissimulationis assensu conniventiaque statuimus.*

Ante dies cum sanctorum Alexandri, Martyrii et Sisinnii natalem festivissime curaremus, hoc præcipue in eorum passione laudavimus, quod dum sacrilegis resistunt, esse martyres meruerunt, et dum eorum superstitionibus contradicunt, palmam justitiæ sunt adepti. Non enim ea causa morti addicti sunt ab his qui Christiani essent, sed propterea magis ad pœ-

D nam rapti sunt, quod increparentur sacrilegi, quod Christiani devotique non essent. Pacis ergo tempore, quo nullus rex persecutor urget, sanctos vero martyres fecit non publica persecutio, sed religiosa devotio. Non enim timuerunt salutis propriæ subire discri-men, dum salutem cupiunt providere multorum. Nam cum perspicere in regione sua gentiles homines assueto sacrilegio, quod lustrum vocant funestis circuitionibus loca universa pollueri, et innocentes quosque vel absentes, si non conscientia vel convivia maculare; maculat enim convivia eum qui, cum contradicendo prohibere potuit ne fieret, ut fieret quasi dissimulando permisit. Cum igitur hæc beati rentiani, Vaticanus 6451, et Casinenses.

¹ Hic desinit sermo juxta textum codicis Ambrosiani, sed finem nobis præstant ambo codices Lau-

virī cernerent, increpaverunt eos constanter, fideliter objurgarunt, et hoc præstiterunt ut ibi martyres fierent, et persecutores suos Christianos efficerent. Ergo, fratres, quia habemus exemplum, imitemur sanctos viros, si non passionis martyrio, vel certe Christianitatis officio. Et quia audivimus lustrum a nonnullis sacrilegis mitti solere exemplo sanctorum, objurgemus impios, castigemus errantes; portio enim martyrii est fecisse quod martyres. Cæterum, si videntes hoc tacemus, silentes et patimur, reos nos statuimus, si non operatione sceleris, attamen dissimulationis assensu. Nam, sicut obviare sacrilegiis contradicentem justificat, ita dissimulare quæ videris maculat reticentem. Solent enim plerique miseri dicere: Nescio, non jussi, causa mea non est, non me tangit. Sed hæc, ut dixi, loquitur miser quisque vel trepidus; negat enim se jussisse fieri, qui noluit jubere ne fieret. Nam utique malum quod de consuetudine venit, cum non coerceatur, admittitur. Causa, inquit, mea non est. Falleris et ignoras: nescis quia Dei causa cunctorum est, et quod ab uno peccatur in pluribus vindicatur. Nam, sicut unus sanctifican-

tur sanctitate multi, ita unus sacrilegio plurimi polluantur. Et ideo malum, quod licet ab altero, te tamen sciente committitur, tangit te, dum tua conscientia tenetur inclusum. Nescio autem, fratres, quid illud sit, quod Dei præcepta tam dissimulanter exsequimur, qui quod principes sæculi jusserint, omnes sollicitè obaudiunt, omnes eorum vigilanter jussa custodiunt. Deus præcipit, et ad ejus præcepta dormimus. Quoties mandavit idem Deus idolorum sacrilegia destruenda, et nunquam ad hanc partem solliciti esse volumus? Semper dissimulavimus, semper sprevimus. Postea nos admonuit imperiale præceptum. Videte quanta Divinitatis sit derogatio hæc humana potestatis adjectio. Aut quid de nobis judicatur, qui quam religiose vivere non devotione cogimur, sed terrore. Principes quidem tam boni Christiani leges pro religione promulgant, sed eas executores non exerunt competenter. Et ideo exuto a culpa principe, executor remanet in reatu, qui, si acrimoniam legis exercet, et ipse peccato absolvitur, et pro salute multorum æterna mercede donabitur.

SERMO LXXXIII.

In natali SS. Machabæorum et S. Eusebii Vercestensis episcopi

ADMONITIO.

611 Nihil est causæ cur hunc sermonem sancto Maximo non esse acceptum referendum putem. Tam enim est oratione ac stylo cæterorum sancti antistitis sermonum similis, ut nil desiderari similis posse videatur. Quo magis in sententia confirmor, quod hunc item cum sermonibus aliis Maximi in veteri codice bibliothecæ Medicæ Laurentianæ num. i Plut. xiv pag. 144 integrum exhiberi cernam præferentem Maximi ejusdem nomen. Hunc ipsum sermonem interpolator nescio quis veterum monumentorum ausus est in partes discerpere, indeque sermones de sancto Eusebio suo arbitratu conflare duos, quos inter Maximianos edidit Muratorius, quosque ego censui in appendicem nostram rejici oportere.

ARGUMENTUM. — *Quæ specialiter Machabæis, et quæ beato Eusebio fuerit causa certandi. Singulorum martyrium, beatique Eusebii passio describitur. Non impar est Eusebius, qui, perfidia confutata Ariano-rum, ad Deum post tormenta migravit.*

Ad celebritatem præsentis diei, fratres carissimi, omni nos cum alacritate concurrere devotio gemine nos festivitatis invitat, quam nos habere manifestum est de Machabæorum triumpho et victoria confessoris (*II Mach. vii*). Est namque nobis super Machabæos gaudium generale cum cæteris, et per beatum Eusebium domesticæ gratulationis propria, peculiarisque lætitia est; et licet diversis temporibus, diverso utique agone conflixerint, unus tamen in illis spiritus dimicavit. Quis enim dubitet unum in illis sensum, unam mentem, unum fuisse spiritum, cum illi pro Domini lege sint passi, hic pro ipso Domino protulerit passionem? Diligentius nunc intendamus, carissimi, quæ specialiter Machabæis, quæ beato Eusebio fuerit causa certandi. Igitur cum apud vetusta secula in servos Dei diabolice invidiæ facibus gentilitas accensa ferveret, et Antiochi præcipue ferocissimum pectus impia suppleret insania, Machabæos fratres, eorumque religiosissimam matrem raptos ad ferale jubet tribunal adduci, quatenus eos metu mortis, terrore pœnarum, oblationibus munerum, in suum transire suaderet errorem. At devotissimam juven-

tutem nec minæ mundi a Deo suo revocant, nec regia blandimenta seducunt. Itaque primus ex illis divinæ dispositione justitiæ palestram certaminis celestis ingreditur, ut qui ætate præiret, passione præcederet, et nascendi ordo teneret in fratribus ordinem triumphandi. Hic igitur **612** primævus et fratribus sartagine succensa frigi jubetur a rege, sed refrigeratur a Deo; manibus pedibusque truncatur, sed multum de sui integratione securus, quod pro illius hæc se noverat lege pati, penes quem solum esse credebatur formandi reparandique corporis potestatem: ob hoc nimirum fortissimus juvenis toto corpore membrisque conciditur, ut advertat præstante Deo tot se martyria habere quot membra. Privatur alius lingua, alius capitis cute nudatur, ut pœnarum diversitas varietatem gigneret præmiorum. Fremit ergo in omnem sevitiā sanctorum virtutibus exacerbata crudelitas. Lassescent lanistæ manus, cruenti tabescunt oculi, atque ipsa jam sibi impietas erubescit, conversoque ordine questionis gemit tortor, et tortori suo tortus insultat. Cæsis itaque per hæc prostratisque sex fratribus, septimus, qui et junior examinandus ingeritur: quem rex ille tyrannicus tot ac talibus expensis frustra suppliciiis mollissima nititur allocutione mulcere. Promittit opes, offert honores, suasque insuper amicitias pollicetur, si

* Edit. Murator., *rex*.

possit a puero impetrare perfidiam. Sed constantissimus adolescens regem, et regis dona despiciens, paradisi cogitatione deambulans, et cœlum mente percurrens, supplicia sibi censuit commodiora quam munera, elegitque mori pro Deo quam vivere cum tyranno; nec sane poterant eum regia inclinare promissa, quem fraterna tormenta non flexerant. Imo, ut exitus docuit, fidelissimus puer in ea magis parte videbatur torqueri, quod tardius torquebatur. Inter ista mater egregia de cruciatibus filiorum divinitus inspirata gaudebat, certa tot se decorandam coronis quot funera pertulisset in filiis. Quis hæc audiens non miretur? Ob honorem Dei materno in pectore genuinus tepescit affectus, fide natura superatur, et suo mulier fortior sexu docet filios **613** amare supplicia. Præmissis igitur ad Deum pignoribus, ipsa etiam spreto mundo gloriosissima morte succumbit. Et dignum revera erat ut mater martyrum vitam martyrio terminaret. ¹

Post ista, dilectissimi, recenseamus nunc prout possumus, quæ beatissimus pater noster Eusebius pro fidei defensione pertulerit, ut advertamus quantum eum labor, quæve merita ad tantam hanc confessionis gloriam provexerunt. Hic igitur, ut relatio paterna nos instruit, hac nostra raptus ex urbe Scythopolim ducitur, ibique trucidandus traditur Arianis. Non est incognitum, fratres, quantum possit exercere nequitiam inimico serviendi permissa libertas.

² Nam ut passionum ejus sequentia decurramus, dicitur post illum velut propheticum scalarum tractum, tale illi ab Arianis supplicium constitutum esse, ut in superioribus domus arctissimum ei cubiculum præpararet, tam breve, tam humile tamque depressum, ut non tam caperet hominem quam torqueret, et hospitium Arianum esset magis pœna quam requies. Ferunt enim adeo angustum illud fuisse, ut in eo martyr jacens non posset pedem prætereendere, stans non valeret caput erigere, sed esset semper contractus, inclinatus et humilis, et nihil aliud præter fidei spiritum liberum gerens. Torpebant quidem uno in loco ejus defixi pedes, sed paradisi fidei gressibus ambulabat, jacebat in eo depressum caput, sed Christus in eo caput erigebat. Hæc igitur beatus martyr in hæreticorum patiebatur hospitio, non quod ista deberentur martyri, sed quod talis sit hospitalitas Ariana, ut ejus habitaculum pœna sit carceris, non humanitatis hospitium. Et quamquam de suavitate ³ gestorum ejus nulla sit invicem nobis dicendi au-

⁴ diendique satietas, nec beatissimorum tamen Machabeorum silentio est prætereunda victoria; quia et ipsos hic idem dies ereptos sæculo magno cum triumpho transmisit ad cœlum. Et quamvis chorus ille fortissimus ad Deum suum inter tormenta transierit, non tamen impar est Eusebius, qui confutata perfidia ad eundem Deum victa post tormenta migravit. Et ut manifestius advertamus Eusebii **614** inferiorem non fuisse victoriam, illi veteri pro lege certarunt, hic novo pro Evangelio militavit. Illi pro præceptis quidem Dei subjacere suppliciis; Eusebius autem pro Deitatis ipsius veritate confligit. Restiterunt illi Antiocho regi, ne illicitis tunc carnibus vescerentur; obstitit iste diabolo, ne hæretici sermonis fermentum pœnam nobis dominicum macularet. Exsultemus itaque, fratres, Deo nostro agentes gratiam, quia sub hac presentis dei devotione gemina festivitate letamur, Eusebii quippe suscipientes triumphum, et victicium Machabeorum tormenta mirantes. An non mirabiles Machabeæ, quos natalitatis suæ passionisque consortio, et apud sæculum fuisse fratres, et in cœlo videmus esse germanos, qui pinguissimo egregie matris ab ubere et substantiam vivendi, et vincendi suaveri virtutem. In tantam enim perfectionem lacte et sermone adolevere materno, ut inseparabilis esset et in corde eorum sapientia, et in corpore fortitudo. Denique Antiochus lectissimos juvenes fide propria, et materna adhortatione constantes, ut a reverentia paternæ legis averteret, non acerrimis terrere suppliciis, non magnis potuit avocare promissis. Tantis enim in membris eorum vigor, tantus in pectore spiritus, tanta erat in responsione doctrina, ut et spernendo penas, et confutando perfidiam impij regis et terrorem vincerent et furem. Venerabilis autem mater confessione parili et consimili morte defuncta, latior ad pignora sua de hoc sæculo profecta migravit. Nec mirum si sævitiam regis in semetipsam magnanimiter pertulit, quæ tam fortiter eam potuit et in filiis sustinere. Vere beata mulier, atque omnium prosequenda præconiis, quam pro fide Dei sui, et in occasibus filiorum nulla carnis fregit affectio, et a tormentis proprii corporis nec sexus revocare potuit, nec senectas. Hæc ergo sunt, carissimi, diei hujus gaudia votiva fidelium. Hæc semper beato Eusebio et gloriosissimis Machabeis exhibeamus obsequia, quos in æternum regnum tempus quidem diversum, sed fides eadem et dies una provexit.

SERMO LXXXIV.

De SS. martyribus Cantio, Cantiano et Cantianilla.

ADMONITIO.

615 Præcessit Muratorium, et Benedictinos monachos congr. S. Mauri in iudicio novus sermonis clarissimus cardinalis Baronius, qui in notis ad Martyrologium Romanum, ubi v non. April. memoriam agit de sanctis martyribus Ravennatensibus, docet sanctum Maximum ejus auctorem esse agnoscendum. Cum autem

¹ Editio Venet., pag. 156, juxta edit. Patav. Anecd., Murator. tom. IV, pag. 85, ita prosequitur: *Post ista, fratres, quod et meus concupiscit animus, etc.*, quæ omnia desunt in cit. cod. Laurent. usque ad illa verba: *a quibus sequebatur Eusebius*; inclusive.

² Usque ad hæc verba: *serviendi permissa libertas*, concordat codex cum editionibus, sed quæ sequuntur omnia aliena sunt.

³ Et quamquam de suavitate, etc. Hæc et superiora occurrunt in sermonibus 5 et 4 de S. Eusebio in appendicem relatis.

tam eximiorum virorum sententiae utriusque codicis S. Crucis in Jerusalem 90 et 99, et cod. Sangallensis accedant suffragia, eo tutius eidem S. antistiti Taurinensi contra codicem x Laurentianum Plut. xiv, et editionem Parisiensem Gillotii num. serm. 75 Ambrosio asserentes, a nobis ascribitur. Titulus in cod. S. Crucis 99 serm. 79 est: *In natale sanctorum Cantianorum*; in 90 vero serm. 43: *De natale sanctorum Canti, Cantiani et Cantianilla*; qui idem exstat in codice Sangallensi serm. 43.

ARGUMENTUM. — *His a Christo concessum est, ut qui erant consanguinitate fratres, fierent etiam sanctitate germani. Historia martyrum eorum.*

Hodie beatissimorum Canti, Cantiani et Cantianillae natalis est. Quam bene et iucunde tres martyres uno pene vocabulo nuncupantur. Nec mirum a si similes sunt nomine qui sunt similes passione, si una est illis apud homines appellatio, quibus apud Deum una est vocatio. ^b Uniter enim vocati sunt a Domino, non interposito tempore aliter, et aliter passi, sed omnes eodem ictu pariter martyrium pertulerunt. Quod quidem illis ^c parentiva quadam a Christo affectione concessum est, ut congruerent meritis qui vocabulis concordabant; et qui erant consanguinitate fratres, fierent etiam sanctitate germani; et quorum membrum unius corporis substantia vegetabat, eorum animas ejusdem fidei confessio coronaret. Refert autem de beatis supradictis historia, quod tempore passionis, cum eos persecutor inquireret, ascenso vehiculo, junctis mulabus eos secedere voluisse, et cum non longe ab urbis menibus iter agerent, unum animal de subjunctis subito cornisse, atque ita illos a persecutoribus comprehensos tentos ad penam. Quod factum, quam gloriosum sit, et a Divinitate dispositum, debemus advertere. Nam, sicut Elias curru applicito quasi ascendit ad 616 cælum, ita et isti vehiculo adnoto ad martyrium pervenerunt; et

A quadriga sicut illum evexit ad requiem, ita et hos portavit ad gloriam. Et quamvis illa ignea quadriga fuerit, hæc tamen inferior non habenda est, quia illa unum gestavit prophetam, hæc tres martyres sustentavit. Sed dicit aliquis: gloriosius est gestari quadriga ignea quam terrena. ^d Non hoc plane deficit sanctis viris: nam, sicut Eliam ignea quadriga portabat, ita et martyres fides ignea jam ferebat. Ferebat, inquam, illos Christus, qui lumen est, qui ignis est, de quo scriptum est: *Dominus noster ignis consumens est* (Deut. iv). Ergo cum beatos de quibus loquimur persecutor urgeret, vehiculum conscenderunt. Qua causa? ut fugerent? absit. Non ut fugerent, sed ut ad martyrium citius pervenirent; non ut latitarent, sed ut Christianos se cunctis transeuntibus manifestius approbarent. Cæterum occultius inter plures in civitate latere potuerant, tutius per diversa singuli fuga presidium commendare. At vero, ubi quis congregatione habita stratis vehiculis apparatu disposito peraggerem publicum egreditur, illic non fuga dicenda est, sed profectus est. Sancti enim viri hoc facto velut in triumphali curru positi contestabantur, dicentes: Ecce persecutor, ecce proficiscimur, ecce præcedimus, quid residues? quid moraris? subsequere nostra vestigia; nolumus enim videri inviti duci ad penam, qui præcedere nos profitemur ad gloriam.

SERMO LXXXV.

In natali S. Stephani protomartyris.

ADMONITIO.

617 Nunc primum in lucem producimus hunc sermonem, quem ex codice pervetusto bibliothecæ eminentissimi Francisci Xaverii de Zelada exscripsimus. Ipsum S. Maximi nomen in fronte defert, nec subest dubitandi locus quin idem ejus auctor exstiterit, cum ipsi annexa reperitur homilia in natali ejusdem S. Stephani levite et martyris, quam suo loco edidimus. Jam diximus hanc fuisse inferioris ævi amanuensium imperitiam, ut vel ex pluribus orationibus unam confecerint, vel unam plures in lectiones dividerint.

ARGUMENTUM. — *Omni Ecclesie beatus Stephanus C levita martyrii meruit principatum. In plebe adhuc positus erat, sed tam virtutibus eminebat; humili erat loco, sed celsus fide; discipulus erat ordine, sed factus est magister exemplo. Scriptum est autem de eo in Actibus apostolorum, quod ad ministerium viduarum sit ab apostolis deputatus. In hoc autem, quod prepositus est ministerio, testimonium meruit sanctissimæ castitatis. Beatus ergo erit, fratres carissimi, qui hunc sectatus, qui hunc imitatus fuerit, et pudicitiae palmam, et martyrii consequetur coronam. De quo et lectio apostolorum Actuum, quæ hodie nobis lecta est, etc.*

Hesterno die natalem habuimus Domini Salvatoris. Hodie summe devotionis veneramus S. martyris Stephani passionem. Hesterno, quo redimimur ad præmium; hodierno, quo provocamur ad exemplum. Bene ergo hesternæ solemnitatibus festivitas hodiernæ convicta est, ut illa credentes eveheret ad vitam; hæc confidentes duceret ad coronam. Omni ergo Ecclesie beatus Stephanus 618 datus est ad profectum. Adhuc laicus diaconi meruit electionem, et

^a Idem cod. x Laurent., *Quod quidem illis parentiva quadam.*

^d Codd. S. Crucis in Jer., et x Laurent., *Nec hoc plane, etc.*

^a Ita supplent citt. codd. S. Crucis in Jer., et x Plut. xiv bibl. Laurent.

^b Idem cod. x Laurent., *Unanimiter enim vocati sunt*

SERMO LXXXVI.

De natali SS. martyrum I.

ADMONITIO.

Etsi Maurini hunc sermonem in Ambrosianis num. 61 edit. opp. S. Ambrosii Paris. 1690 numerent, veri tamen esse similis arbitrantur S. Maximum ejusdem fuisse auctorem. Jam vero generalem esse homiliam aiant de martyribus, quæ a Gennadio laudatur, legiturque num. 12 in Sangallensi codice. In vetustis codicibus S. Crucis in Jerusalem 90 et 99 præ se fert idem sermo S. Maximi inscriptum nomen. Quamobrem nihil moramur posteriorum temporum amanuenses, ut codic. Vatic. 1269 pag. 26, et Laurent. 37 Plut. xvii pag. 159, eundem sancto Ambrosio ascribentes. A Muratorio tom. IV Anecd. pag. 26, cum titulo : *De natali sanctorum martyrum*, editum fuisse animadvertimus, cujus initium est : *Sicut scimus, fratres, rota semper Domini sequitur festivitas servulorum*. In codicibus Urbevet. et iv bibl. Minor. Convent., nunc in Laurent. legitur idem sermo sine nomine auctoris

ARGUMENTUM. — Resurrectionis dominicæ gloriam S. Maximus cum SS. martyribus confert. Plurimi fortasse, adjungit, ex martyribus cum Domino resurrectionem corporaliter consecuti sunt.

Dignum et congruum est, ^a fratres, ut post lætitiā beati Paschæ, quam in Ecclesia celebravimus, gaudia nostra cum martyribus conferamus; et eis annuntiemus dominicæ resurrectionis gloriam, qui consortes sunt dominicæ passionis. Qui enim socii sunt contumeliæ, debent et participes esse ^b lætitiæ; ita enim dicit beatus Apostolus : *« Sicut socii passionum estis, et resurrectionis eritis (II Cor. 1) »*; ^d Si tolerabimus, inquit, et conregnabimus (II Tim. II). Qui ergo toleraverunt mala propter Christum, debent et gloriam habere **619** cum Christo. Annuntiemus, inquam, sanctis martyribus ^e dominici Paschæ gratiam : ut dum sepulture illius prædicamus reserata claustra, et horum sepulcra reserentur; dum corpus illius mortuum dicimus tepentibus venis subito viguisse, horum quoque membra jam frigida immortalitatis calore foveantur; eadem ^f ratio martyres et suscitavit, quæ et Dominum suscitavit. Nam sicut viam passionis ejus experti sunt, ita ^g experiuntur et vitæ; scriptum est enim in psalmo : *Notas mihi fecisti vias vitæ (Psal. xv)*; hoc utique in resurrectione ex persona dicitur Salvatoris, ^h quæ dum post mortem ab inferis redit ad superos, incipit notam habere viam vitæ, quæ ante habebatur ignota. Ignota enim erat ante ⁱ Christum via vitæ, quia nullus adhuc resurgens fuerat temerata vestigio; at ubi Dominus resurrexit, nota facta solo attrita est plurimorum, de quibus S. evangelista ait : *Multorum corpora sanctorum resurrexerunt cum eo, et introierunt in sanctam civitatem (Matth. xxvii)*. Unde cum Dominus in resurrectione sua dixerit : *Notas mihi fecistis vias vitæ*, possumus et nos jam dicere Domino : notas fecisti nobis vias vitæ. Ipse enim nobis notas fecit vias vitæ, qui nobis semitam manifestavit

^a Cod. Urbevet. sic legit : *Dignum et congruum est, gaudia nostra cum sanctis martyribus conferamus.*

^b Idem cod. Urbevet., esse gloriæ.

^c Cod. Vat. 6451, *Si socii passionum estis : ita eritis et resurrectionis.*

^d Cod. Urbevet., si toleramus, inquit, et conregnabimus.

^e Cod. Vat. 6451, dominicæ resurrectionis gloriæ.

^f Cod. 99 S. Crucis in Jer., eadem enim gratia martyres.

^g Cod. Vat. 6451, experiuntur et vitæ.

^h Idem cod. Vat. 6451, quod dum post mortem.

ⁱ Codd. 99 S. Crucis in Jer., Vat. 1269, et 6451

A ad vitam : notas enim mihi fecit vias vitæ, cum me docuit fidem, misericordiam, justitiam, ^k castitatem; his enim pervenitur itineribus ad salutem. Et licet nos ^l sui resolutione corporis mortis umbra circumdet, tamen gressus suos vita non deserit, sed inter ipsas medias inferni leges incunctanter Christi virtutibus ambulamus. Unde ait S. propheta : *Nam etsi ambulavero in media umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es (Psal. xxii)*. Quod manifestius Dominus ait de fidelibus, dicens : *Qui autem credit in me, non morietur; et licet moriatur vivet (Joan. xi)*. Ergo, fratres, cum SS. martyribus Paschæ ^m Domini gloriam conferamus. Conferamus, inquam, et licet melius noverint omnia, tamen nos illis prædicemus quemadmodum de sepulcri gremio resurrexerit ad superos. Illi nobis revelent quo pacto ⁿ de inferi profundo remeaverit ad **620** sepulcrum. Notum, inquam, nobis faciant quemadmodum in exanime jam corpus et frigidum sese calor insinuaverit, spiritus ingesserit, sanguis infuderit, et gelatas humore venas pristini vigoris pulsus agitaverit. Notum, inquam, nobis faciant quemadmodum organum corporis dissipatum in priorem statum nervorum rursus coaptaverit resoluta compago, et harmoniam viscerum jam silentem in veterem concentum spiritus vivificans animadvertit. Sacerdotes ergo prædicent quæ Salvalor post resurrectionem mirabilia gessit ad superos. Martyres revelent quanta in ipsa morte refrigeria operatus sit in defunctis.

Vota semper Domini subsequitur festivitas servulorum; et gaudium patrisfamilias fidelium sibi lætitiā comitatur; scilicet, ut quem subsecuti sunt similitudine passionis, eum comitentur et gloria resurrectionis. Comitantur autem et gloria resurrectionis, dicente Apostolo : *Quod si socii passionum estis, et resurrectionis eritis (II Cor. 1)*. Est ergo SS. martyribus cum Christo in ejus resurrectione societas? Est plane, quia etsi nondum surrexerant corpore, sur-

ante Christi adventum via vitæ.

^k Idem cod. Vat. 1264, surrexerunt.

^l Idem cod. Vat. 6451 caritatem pro castitate.

^m Idem cod. Vat. 6451, *Et licet nos in resolutione corporis, etc.*

ⁿ Idem cod. Vat. 6451, *non morietur in æternum, et licet morietur, vivit.*

^o Idem cod. 6451, *resurrectionis gloriam conferamus.*

^p Idem cod. 6451, *de inferni profundo.*

^q Hic prosequitur cod. S. Crucis Minor. in Laurent., omissis primis verbis : *Sicut scimus.*

reuerunt certe jam merito; si adhuc non sumpserunt membra, sumpserunt jam gratiam¹; si nondum liberati sunt ab inferis, liberati sunt a peccatis: hæc est enim prima resurrectio, peccatorum euasisse tenebras, lucem, possidere iustitiæ. Verumtamen, etiam fortasse plurimi ex iisdem beatis martyribus cum Domino resurrectionem corporaliter vel consequantur, vel fuerint consecuti. Nam si legimus in primæ resurrectionis festiuitate, suscitante se Domino, multa sanctorum corpora suscitata reuixisse, et introisse in sanctam ciuitatem, cur non quotiescunque resurrectionis ejus festiuitas celebratur, toties resurgere credamus et sanctos²? Ubi enim vortorum jugis est solemnitas, gratia jugis est et donorum. Sed fortasse quis dicat: sepulcra clausa sunt,

A monumenta constructa, quemadmodum prodire exinde potuerunt? Ut taceamus quia omnia possibilia sunt Deo, et clausis tumuli penetralibus possit spiritale **621** corpus educere; ut hæc omnia prætermittam, Joannis tamen apostoli habemus exemplum, quem tumulus susceptum claudere potuit, custodire non potuit; nam depositum corpus perdidit, non assumpsit. Hic enim, clausis tumuli foribus, gratia resurrectionis **622** ablatus est, ut constaret sepultura, nec inueniretur sepultus. Denique cum sacerdotes honorandi causa corpus inquirerent, reserato aditu, tumulus non potuit reddere quem suscepit. Hostias ergo secum suas Salvator suscitât, cum resurgit.

SERMO LXXXVII.

Item de natali SS. martyrum II.

ADMONITIO.

Iidem doctissimi Maurini præfat. ad hunc sermonem num. 60 edit. opp. S. Ambros. mihi auctores sunt ne aut scriptoribus codicum, aut Roman. Breviar. assentiar, eundem S. Ambrosio tribuentibus. In codicibus Sangallensis, et S. Crucis in Jerusalem 90 et 99 S. Maximo ascriptum legimus. Unus codex Urbevetanus nomen S. Gregorii Magni exhibet.

ARGUMENTUM. — SS. martyres etsi voce tacent, factorum tamen virtute nos edocent, martyrii passione nos persuadent. Victoria est martyris judicium persequentis.

Si quantum me necesse est dicere, et vos oportet audire, tantum prosequi corporis mei posset infirmitas, profecto omnes excusati essemus, scilicet ego insinuando præceptum, vos exsequendo mandatum. Sed quoniam imbecillitate percellimur quominus quantum oportet dicere valeamus, excusati nos mentis devotio, quos non excusat prædicationis oratio: hoc est, si a laudibus Domini lingua cessamus, mirabilia tamen ejus fidei operibus approbemus. Si non loquimur verbis ejus gloriam, factis exsequamur ejus gratiam, quoniam dictis facta priora sunt. Nam Dominus in Evangelio ita dicit: *Qui fecerit et docuerit, hic magnus vocabitur in regno celorum* (Matth. v). Vides ergo quoniam præcedit factum; doctrina subsequitur: siquidem benefacere prima doctrina est. Cessantibus enim verbis, hoc ipsum docet hominem opus optimum, dum videtur. Quod etsi voce aures non excitet, virtute tamen corda compungat. Quis enim bonum factum videns, non gaudens imitetur, ac veluti tacito magistro utens ejus exemplo doceatur? Dictis igitur facta præcedunt; imo sine factis dicta nihil prosunt. ^a Nam ideo et Dominus fieri voluit, sic doceri, ne sine bono opere verborum inutilis esset,

B et superstitiosa jactatio. Melius ergo docemur factorum virtute nos edocent; etsi lingua silent, martyrii passione persuadent. Unde quamvis disertus orator facundia sua me doceat, id tamen quod utile est mihi melius disco exemplo sanctorum quam ^d assertionem verborum. Citius mihi persuadent oculi, quod cernunt, quam aures potest insinuare, quod præterit: ^e auditui enim cito subripit obliuio, oculorum autem historia semper inspicitur. Quis enim non omnibus horis momentisque conspiciat quemadmodum tunc beati martyres propter nomen Christi diversis subjacere suppliciis, et de ipsis pœnis quodammodo triumphabant? Quanto enim plura patiebantur, tanto se virtuosissimos esse credebant. Victoria enim est martyris judicium persequentis, sicut scriptum est: *ut vincas cum judicaris* (Psalm. l). Cum judicatur enim martyr et condemnatur, tunc vincit atque prosternit. Tali enim judicio non est addictus ad mortem, sed absolutus ad requiem. Ac per hoc manifestissima ratione vicisse est, non perlissee. Constat igitur SS. martyres plus passio:e docere quam voce, quanquam et ipsa passio sine voce non sit. Legimus enim animas eorum de sub ara Dei clamare, vel dicere: *Quousque sanctus et verus non vindicas sanguinem nostrum* (Apoc. xvi)? Nam et Dominus dicit de sanguine Abel ad Cain: *Vox sanguinis fratris*

^a Cod. 99 S. Crucis in Jer., *Qui fecerit et docuerit sic, magnus vocabitur*, etc. Idem cod. 99, *Qui fecerit sic, et docuerit sic*, etc.

^b Uterque cod. S. Crucis in Jer. et cod. Urbevet., *ut non gaudeat, miretur, imiletur, ac veluti*, etc.

^c Idem cod. Urbevet., *Nam ideo Dominus antea*

^d Dixit S. episcopus, martyres, qui nondum resurrexerunt in inferis quidem retineri, hoc est in tumultis, sed tamen a peccatis liberos fore. Hoc autem intelligendum est de corporibus, non autem de animabus immortalibus luce ab obitu fruuntibus.

D *fieri voluit, et sic dicere, ne sine bono opere verborum, etc.*

^e Idem cod. Urbevet., *quam disertione verborum*.

^f Idem cod. Urbevet., *Auditum enim cito obrepit obliuio: oculorum historia*, etc. Cod. 90 S. Crucis in Jer. ita legit.

^g Fuit sane peculiaris quædam Maximi opinio, in annua dominicæ Resurrectionis solemnitate corporalem quorundam sanctorum martyrum resurrectionem renovari.

tui clamat ad me (Gen. iv). Clamare igitur dicitur A dum fidem atque innocentiam suam sensibus nostris sanguis, qui innocens effusus est, non tam voce quam ipsa passione commendant. Explicit.

causa. Sic et sanctorum martyrum animæ clamant,

SERMO LXXXVIII.

Item de natali SS. martyrum III.

ADMONITIO.

623 In codice Chisiano sig. lit. C viii, pag. 237 a tergo, hunc sermonem invenimus S. Maximo nostro attributum. Eundem emendatiorem dederunt cod. monasterii Sublacensis, Lectionarium canonicorum Ecclesie Patavina, duoque Breviaria: unum Ecclesie Velitrensis, alterum ad usum Ecclesie Gallicane. Quare his confirmati testimoniis in publicam lucem sub ejusdem S. antistitis nomine emitte non dubitamus; quanquam aliqui codices, ut Vaticanus 1275 pag. 26 a tergo, Basilice S. Petri num. 6 A pag. 250, et Urbevet. pag. 206, Ambrosio vel Augustino ascribant. Dictio quidem a Maximiana oratione abeundis non videtur.

ARGUMENTUM. — Venerari oportet in SS. martyrum gloria fidem nostram; mater namque martyrii fides catholica est.

Recte ac ex debito Ecclesie beatorum martyrum celebrant insignia, qui illuminantes virtute fidei suæ innumerabiles populos, soli quidem illatam sibi senserunt mortem, sed non soli mortis suæ beneficia possederunt. Immensa enim Dei nostri pietas, multiplex ad bonitatem, et artifex ad salutem, proponens ardua virtutum ^a palmam, raros appetitores invenit, sed pretiosam in paucorum triumphis plurimorum commodis prospicit. Illorum siquidem merita nostra vult esse suffragia, simulque dum nobis fidem veram duro ^b martyrii agone commendat, afflictionem præcedentium instructionem efficit posterorum. Quanta est circa nos Dei nostri sollicitudo? Illos examinat, ut nos erudiat; illos conterit, ut nos acquirat, eorumque cruciatus nostros ^c confutit esse profectus. Merito ergo eos colimus, ^d qui periculis nostris pugnant, et nostris utilitatibus militant; qui per lucis viteque contemptum edocent nos quantum Deo nostro debeamus affectum. Noverimus itaque, ^e quod non sine magno discrimine de religionis veritate disputamus, quam tantorum sanguine confirmatam videmus. Magni periculi res est, ^f si post prophetarum **624** oracula, post apostolorum testimonia, post martyrum vulnera, veterem fidem quasi novellam discutere præsumas, et post tam manifestos duces in errore permanes, et post morientium sudores otiosa disputatione ^g contendas. Veneremur ergo in SS. martyrum gloria fidem nostram, congratulemur, dilectissimi fratres, magnæ fidei nostræ, per quam, dum exsules proflua caritate suscipitis, ipsos etiam inter-

B cessores habere mereamini. Hæc est enim SS. martyrum gloria, quorum et si per universum mundum seminetur in cineribus portio, manet tamen integra in virtutibus plenitudo. Veneremur ergo ^h inter tantos Christi milites fidem nostram. Mater namque ⁱ martyrii fides catholica est, in qua ^j ille illustris athleta subscripsit sanguine, et morte juravit. Mater, inquam, martyrii fides est. Veneremur ergo in sanctorum martyrum gloria fidem nostram. Quomodo fidem nostram? Ab illis enim, dum mortis tolerantia indubitanter excipitur, spes immortalitatis evidenter asseritur. Nunquam enim hanc vitam constanter expenderent, nisi esse ^k alteram incomparabiliter beatorem perfecta definitione sentirent. In sanctis itaque præconis veritatis et passionis magnanimitas, ^l et rationis auctoritas est; prompti enim pereunt, in melius reparandi, quibus per angustias tribulationum aperitur exitus ad ^m hanc plenitudinem gaudiorum. Cruentus impio ex ore respuunt **625** sententias, auditu repudiant, refugunt officio. Itaque impetum passionis magnanimitate provocant, humilitate declinant. ⁿ Incumbente persecutionis furore adhuc catechumeni animum celo præparant, regenerantur morte, damnatione solvuntur, gladio consecrantur. Hinc ^o intelligamus quantum valuerit ad auferendum mundi peccatum passio Redemptoris. Ecce innocentiam et vitam probatur conferre mors hominis; hinc intelligamus quantum in omnino profuerit sacra mors Filii Dei. Ecce proprium et originale delictum lavat sanguis humanus, et, quod plus est, nemo jam tollit ^p quod baptismo suo cruror ^q ille contulerit. Post nitorem nos baptismi, post collatum nobis pie regenerationis candorem, post acquisitam indumenti nuptia-

^a Cod. Vat. 1275, palmam raro appetitore pretiosam in paucorum triumphis plurimorum commodis prospicit. Cod. Urbevet., sed pretiosam in paucorum triumphis mortem plurimorum, etc.

^b Codd. S. Petri A 9, Domino martyrii agonem commendat.

^c Cod. Urbevet., vult esse profectus.

^d Cod. Vat. 1275, qui suis periculis pugnant, et nostris, etc.

^e Idem cod. Vat. 1275, quia pro quod.

^f Idem cod. Vat., ut si post.

^g Cod. S. Petri A 9 contemnas.

^h Cod. Urbevet., in tanto Christi mittite fidem.

ⁱ Cod. Vat., Mater namque martyrum fides.

^j Cod. S. Petri A 9, et cod. Vat., isti illustres athle-

^k Huc usque codex Chisianus, variis in locis emendatur a codice Sublacensi, qui pergit, ut deinceps habetur. Videntur tamen ab elegantia et nitida locu-

ta subscripserunt sanguine, morte juraverunt.

^l Idem cod. Vat., aliam.

^m Idem cod. Vat. 1275, et resurrectionis auctor.

ⁿ Cod. S. Petri omittit hanc; deinde: Cruentus impio ex ore sententias respuunt, manu auditu repudiant, refugunt officio. Cod. Vat. 1275, sententias respuunt manu, repudiavit auditu, refugit officio. Utique impetum passionis humilitate declinans. Incumbente persecutoris furore adhuc catechumeni martyres animum celo præparant, etc. Hic intelligamus.

^o Cod. Urbevet., hinc intelligitur, etc.

^p Idem cod. Urbevet., cruror iste contulit. Cod. S. Petri A 9, quod baptizato suo cruror iste contulerit. Nos post originali peccati expiationem, post collatum nobis, etc.

tionem S. Maximi, quæ sequuntur, nimis aliena; unde dubitandum est an ipse sit auctor.

lis angelicam dignitatem ^a in peccatorum relapsi ceno, in criminum volutabro revoluti niveum vestimentum tetrīs iniquitatum ac libidinum contagiis sordidamus, et ^b holoseriam, in qua sigillum divine imaginis acceperamus impressum, maculis mortiferae corruptionis indicimus, et post singularem Domini nostri indulgentiam innovata fœdamus, integra rescindimus, expiata violamus, repetentes opera non jam undis purganda, sed flammis. ^c Felix hic talis baptismus, quo omne delictum ita a catechumeno exiit, ut redire jam non possit; quo sic ^d delicta sua solvit, ne ultra creditorem timeret; quo in se hostium peccata fide solvit, sine damnavit; per quem baptismum innocentiam devotione quesivit, perseverantia invenit, morte servavit. ^e Que cum ita sint, carissimi, licet ^f quisque tantus Christi testis pretiosus sit confessione, pretiosior est tamen sanguine, crudeli vulnere speciosior, et tincta veste ^h candidior, licet in quacunq[ue] peculiaris putetur privilegio sepulcri, sed ⁱ noster atque omnium **626** est communione suffragii (sic). Neque enim prædictæ illius urbis caritas proflua, et fides avara tantum ei ^j derogavit, dum sibi arrogat, ut solum intra mœnia sua patroni illius beneficia inclusa esse ^k crediderit. Non clauditur locis, ^l qui diffunditur meritis. Invoctasti ubique martyrem, ubique exauditi ille, qui oratur in martyre. Moderante itaque eo qui pensat vota tua et dispensat munera sua, in tantum vicina præsentia ^m efficacis præbebitur advocati, in quantum fuerit fides devota suscepti. Oratio enim quæ castitatis, justitiæ elemosynarumque operibus adjuvatur, excedit mundum, penetrat paradisum, evolat usque ad ipsum summæ majestatis, angelo offerente, con-

spectum; sicut quodam loco vox testatur angelica. *Et cum tu, inquit, orares, ego obtuli orationem tuam in conspectu claritatis Dei (Tob. xii).* ⁿ Beata anima, carissimi, ejus votum, ejus compunctionis incensum, ejus supplicationis holocaustum, nulla in infidelitate fumidum, nullo carnalis illecebæ fetore pollutum, nulla sævitia ^o cruentum, nulla odii similitudine maculatum; sed fide igneum, conscientia nitidum, sinceritate cordis odoriferum, concordia et caritate perfectum, usque ad Dei vultum per cœlestium nuntiorum deferatur obsequium. Quæ cum ita sint, honoremus ^p sanctos martyres, principes fidei, intercessores mundi, præcones regni, coheredes Dei. Quod si dicas mihi: quid honoras in carne jam resoluta atque consumpta, de qua jam nulla Deo cura est? Et ubi est illud, carissimi, quod ipse ^q loquitur per prophetam: *Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus (Psal. cxv); et iterum: Mihi autem nimis honorati sunt amici tui, Deus (Psal. xlii).* Honorare debemus servos Dei, quanto magis amicos Dei, de quibus alio loco dicitur: *Domini custodit omnia ossa eorum; unum ex his non conteretur (Psal. cxxxii).* **627** Honoro ergo in carne martyris exceptas pro Christi nomine ^r cicatrices. Honoro pro confessione Domini ^s sacros cineres. Honoro in cineribus semina æternitatis. Honoro corpus quod mihi ^t Deum meum ostendit diligere, quod me propter Deum docuit mortem non timere. Cur autem non **628** honorem corpus illud, fideles, quod reverentur et demones, quod affixerunt in supplicio sed glorificant in sepulcro? Honoro itaque corpus ^x quod Christum honoravit in gladio, quod cum Christo regnat in cœlo.

SERMO LXXXIX

Item natali SS. plurimorum martyrum IV.

ADMONITIO

A Benedictinis monachis congreg. S. Mauri codices Lateranenses basilicæ Constantinianæ in præfatione ad homilias S. Gregorii Magni in Evangel. num. 10 edit. Venet. an. 1769, tom. V, pag. 133, commendantur. Nos etiam pro nostra Maximi collectione eosdem codices consulimus, nec inutilem impendimus operam. In cod. enim sig. L. A, pag. 152, ante nonnullos sermones ejusdem S. episcopi jam editos, hunc nondum impressum invenimus. Est vero hæc illius inscriptio: *Incipiunt sermones S. Maximi episcopi. In natale plurimorum martyrum.*

^a Codd. Urbevet. et S. Petri A 9, in peccatorum cœnum relapsi, et in antiquo criminum volutabro resoluti.

^b Idem cod. S. Petri A 9, et obscuram.

^c Idem cod. S. Petri A 9 omittit jam.

^d Cod. Vat. 1273, Felix hic tali baptismo, quo omne delictum ita ab eo exiit, ut. Cod. Urbevet., qui omne delictum ita ab eo exiit, ut jam redire non possit. Huc usque codex S. Petri A 9.

^e Cod. Vat. 1273, debita pro delicta solvit, ne ultra creditorem teneret.

^f Hic clauditur sermo in Brev. Velitr.

^g Cod. Vat. 1273, hic pro quisque.

^h Idem codd. Vat. et Urbevet., candidior. Et licet quacunq[ue] urbe peculiaris, etc.

ⁱ Idem cod. Urbevet., nostri tamen, atque omnium est commune suffragium.

^j Cod. Vat. 1273, derogaverit.

^k Idem codd. Urbevet. et Vat. 1273, credat.

^l Codd. tum Vat. tum Urbevet., quod diffunditur meritis.

^m Idem cod. Vat., efficacius.

ⁿ Cod. Urbevet., Beata est enim, carissimi, oratio, ejus votum, etc.

^o Idem cod. Urbevet., cruentatum.

^p Cod. Vat. 1273, honoremus beatos martyres.

^q Idem cod. Vat. quod ipse veritas loquitur.

^r Idem cod. 1273, nimis pro valde, ut in textu. Cod. Urbevet., mihi autem valde honorificandi sunt.

^s Idem cod. Vat. 1273, custodit, inquit, omnia ossa eorum, et unum.

^t Cod. Urbevet., cicatrices. Honoro viventes memoria perennitate virtutis. Honoro pro, etc.

^u Cod. Vat., sacros cineres.

^v Cod. Urbevet., Deus meus.

^x Idem cod. Urbevet., quod Christus honoravit in gladio, quod cum Christo regnabit in cœlo.

ARGUMENTUM. — *Si iusti in Domino letantur, iniusti non noverunt letari nisi in sæculo. Caritas Christi mundo præferenda est; eligendaque martyrum causa, si velimus pervenire ad martyrum palmam.*

Cum dies SS. martyrum est, unde potius aliquid delectet, nisi de gloria ipsorum? Adjuvet nos Dominus martyrum, quia ipse est Dominus noster. Vocem martyrum audiebamus paulo ante beato apostolo prædicante, ac dicente: *Quis nos separabit a caritate Christi? Ista est vox martyrum. Tribulatio? angustia? persecutio? an fames? an nuditas? an periculum? an gladius? Sicut scriptum est: Quia propter te mortificamur tota die, deputati sumus velut oves occisionis. Sed in his omnibus superamus per eum qui dilexit nos (Rom. viii).* Hæc est vox martyrum, omnia superare, et de se nihil præsumere. Illum diligere qui gloriatur in suis, ut qui gloriatur, in Domino gloriatur. Noverant et illi, quod nos cantavimus paulo ante: *Lætamini in Domino, et exsultate, iusti (Psal. cxxi).* In Domino lætamini et exsultate. Si iusti in Domino lætantur, iniusti vero non noverunt letari nisi in sæculo. Sed ipse sunt prinæ acies debellandæ: primo vincendæ sunt delectationes, et postea dolores. Quomodo potest superare mundum sævientem, qui non potest fugare blandientem? Blanditur hic mundus pollicendo honores, divitias, voluptates. Minatur hic mundus intendendo dolores, egestates, humilitates. Qui non contemnit quod pollicetur, quomodo superare potest quod minatur? Habent delectationem suam divitiæ, quis nescit? Sed plus habet delectare iustitia. Sed delectent divitiæ cum iustitia, ubi talis articulus tentationis acciderit, ut duo veniant in tentatione divitiæ, et iustitiæ, ut non possis utrumque habere æquale. Sed si miseris manum ad iustitias, pereant divitiæ. Sed si miseris manum ad divitias, necesse est ut amittas iustitiam. Modo elige, modo pugna. Modo videamus, si non sine causa cantasti: *Lætamini in Domino, et exsultate, iusti.* Modo videamus, si non sine causa cantasti: *Quis nos separabit a caritate Christi (Rom. viii)?* Et quidem prætermisit omnia quibus blanditur mundus. Quare? Quia certamina martyrum pronuntiabat. Illa certamina, ubi vicerunt persecutiones, famem, sitim, egestatem, ignominiam, ad extremum timorem mortis, hostem novissimum. Sed videte, fratres. totum ars

A Christi facit, admonens Apostolus ut præferamus caritatem Christi mundo. Quantas angustias patiuntur qui volunt rapere res alienas. An persecutio, ait? et ipsa non frangit, avaritia terretur. Avarus rapit, ac timet penam, ac æstuat in rapina: multi enim famem patiuntur, dum acquirunt et faciunt lucra; quibus præcipimus jejuna, et excusant de stomacho. Vacet illis tota die solidos enumerare, et jejuni dormiant. An nuditas? ut quid dicam de nuditate? Quotidie negotiatores de naufragio nudi evadunt, et iterum navigant ad periculum. Unde quotidie periclitantur homines? nisi propter divitias acquirendas? Nec gladius prohibet. Capitale crimen est falsitas; et tamen **629** comminuitur hereditas. Si ergo hoc meretur temporalis cupiditas, quare non mereatur Christi hereditas? Avarus diceret in corde suo, qui forte non diceret in lingua sua: *Quis nos separabit a cupiditate tua? Tribulatio, an angustia, an persecutio? Possunt et avari dicere auro, Propter te occidimur tota die. Optime ergo sancti martyres dicunt in psalmo: Judica me, Deus, et discerne causam meam de gente non sancta, ab homine iniquo (Psal. xlii).* Discerne, inquit, tribulationem meam; tribulantur et avari. Discerne angustias meas; patiuntur angustias et avari. Discerne persecutiones meas, patiuntur et avari. Discerne famem meam; pro auro acquirendo esuriunt et avari. Discerne mortem meam; pro auro moriuntur et avari. Quid est discerne causam meam? Propter te mortificabimur tota die; illi non propter te. Similis pœna, **630** sed discreta causa. Ubi ergo discreta causa, certe est victoria. Si ergo, carissimi, solemnitate martyrum amamus, amemus in eis non passiones, sed causas passionum. Nam si amaremus passiones, multos inventuri sumus qui peiora patiuntur in causis malis. Sed causas attendamus. Crucem Christi attendite: ibi erat Christus, ibi et latrones. Similis pœna, sed dissimilis causa. Unus latro credit, alius blasphemavit. Dominus tanquam de tribunali inter ambos iudicavit: illum qui blasphemavit in tartarum, alium in paradysum secum constituit. Quare hoc? Quia etsi æqua pœna, sed impar erat causa. Eligite ergo martyrum causam, si vultis pervenire ad martyrum palmam. Per Dominum nostrum Jesum Christum, cui est gloria in sæcula seculorum. Amen.

SERMO XC.

Item de natali SS. plurimorum martyrum V.

ADMONITIO.

In eodem cod. Lateran. fol. cxciv a tergo hic item exstat sermo S. Maximi inscriptus nomine; cum titulo: *De natali plurimorum martyrum.*

ARGUMENTUM. — *Vere hostiæ dicendi sunt martyres, qui immolant Deo sacrificium laudis, et quorum mors pretiosa est in conspectu Domini.*

Gaudere et exsultare debemus, fratres, quia festivitati nostræ accessit magna festivitas, et vota nostra votis sunt cumulata. Gaudium etenim magnum est cum superveniente nobis natali martyrum supervenerit et sacerdos. Quod quidem divina providentia factum puto, ut quia procurandæ erant hostiæ Salva-

D toris, occurrit pontifex Salvatoris, scilicet gloriam prædicationis eorum, quia explicare unus non sufficeret, vel alter impleveret; quatenus et martyres orna- ret obsequio; sed et vestram sanctitatem tractatibus instrueret et benedictionibus permulceret. Gratulandum ergo est et letandum, quod hostias suas Christus voluerit gemino sacerdotum ore laudari; ut quantum eorum ageretur in Deum gloria, tantum ipsorum meritum laudaretur in plebe; ut quia propensius ho-

norantur in cœlis, copiosius magnificarentur in terris. Vere hostiæ dicendi martyres, qui Deum nobis sua passione placaverunt, et tanquam accepta libamina morte sua propitiationem nobis Domini contulerunt. Est plane in martyribus hostia, non illa qua mutum animal, sed illa qua fidelis simplicitas consecratur. Non illa, inquam, est hostia quæ mœsto affectu in terrâ mergitur, sed quæ alacri sensu elevatur in cœlum. Est plane hostia, sed non in illo qui altare profanaturus offert; sed in eo qui sciens se immolat probaturus. Unde ait propheta: *Immola Deo sacrificium laudis* (Psal. XLIX). Sacrificium laudis est vere martyrium. Et quod laudant angeli, laudant populi, laudat etiam ipse qui patitur. Intelligit enim ejus gloriam; nam nisi intelligens ejus laudem, gloriam atque virtutem, nunquam se libans formidantibus aliis immolaret. Et ideo velut ipsi martyri dicitur: *Immola Deo sacrificium laudis*; hoc est velut si dicat: In te immola ipse, ipse sacrificia; esto tibi ipse et sacerdos et hostia, et devotione mentis corporis tui animam offer functione pontificis; adducat ad Dei aram fides Christiani. Nam Christiani licet membra sternantur in terra, spiritus tamen ipsa morte consecratur in cœlo, et vita præstatur, ubi interitus adhibetur. Unde ait sanctus propheta: *Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus* (Psal. cxv). Pretiosa plane mors, quæ **631** lucro immortalitatis quodam honoratur; de qua etiam dicit beatus Paulus: *Mihi vivere Christus est, et mori lucrum* (Philip. i). Lucrum computans quod per martyrii mortem fragilitati in eo succedat æternitas, inter necioni vita proveniat, tentationes justitia finiantur. Pretiosa, in-

A quit, in conspectu Domini mors sanctorum ejus (Psal. cxv). Pretiosa sanctorum mors; vita certe pretiosior est eorum. Si pretiosa, inquit, mors sanctorum, vita vilis est peccatorum; et quorum vita vilis est, mors sine dubitatione etiam turpis est. Unde et illi inter peccatores Dominum deputantes, dicebant: *Morte turpissima condemnemus eum* (Sap. in). Ignari justitiæ, et inimici veritatis, lucem cum tenebris condemnare conati sunt. Morte turpissima cœli terræque conditorem Dominum peremerunt, quia cum sceleratis in patibulum cum suspenderunt, eo quod et turpis mors, et formidolosior poena cæteris videretur poenis. Cujus documentum beati martyres imitati sunt, atque ejus vestigia ultro secuti. **632** Facta est autem mors Domini gloriosa, et in conspectu ejus cunctorum sanctorum pretiosa; et quorum hodie una cum pontifice adveniente devota annua festa celebramus. O felix hodierna celebritas, quæ pontificale meruit habere obsequium. Hodie nobis geminum solemnitatis claruit gaudium; et de sanctorum patrociniiis, necnon et de adventu hujus pontificis. Igitur, fratres, letemur in Domino, qui nobis immensa suæ pietatis clementia tanta impendere dignatus est beneficia, ut quæ [*Fortè quæ redundat*], eorum, quorum letamur triumphis, irradierum exemplis, ut quorum gaudemus meritis, sublevemur præsidiiis. Annuat nobis immensa Divinitas, ut mundo corde castoque corpore et almam festivitatem hujus diei valeamus recolare, et sacra mysteria de manu sacerdotum culminis illibato ore percipere, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit, et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XCI.

Item de natali SS. plurimorum martyrum VI.

ADMONITIO.

Præstat hic sermo S. Maximi nomen in cuius codice bibliothecæ S. Marci Venetiarum, quo ex codice eum describi curavimus. Atque ut acceptum hunc item esse sancto eidem antistiti arbitramur, nos plane confirmat non modo duorum præterea non minus veterum codicum auctoritas, verum etiam styli quod perscriptus est ratio, quæ tam similis Maximianæ est, ut, nostro quidem iudicio, nihil similius expeti posse videatur.

ARGUMENTUM. — *Robusta fide ad agonem passionis martyrum congressi, in ipsa morte consequuntur perpetuam hereditatem. Martyrium est indulgentia criminum, virtutum caput, occasio justitiæ, dominicæ passionis imitatio.*

* Corona universorum martyrum fulget, atque eorum quorum natalis victricis gloriæ celebratur, qui robusta fide ad agonem passionis congressi sunt; certo scientes, quod in omnibus Christus patitur, et quod ad regna cœlorum statim cum exultatione corporis transferantur; et cum gentes horreant in ægritudine mortem, ii in ipsa morte consequuntur perpetuam hereditatem, per passiones vero ^b translationem magis esse credunt quam finem. Hæc est arcana sapientia, quæ in electis tuis, Domine, non persuasione colligitur, sed a tuis martyribus de fonte divino virtutis hauritur; ^c quia bene vivere Christus est, et mori

lucrum (Philip. i); triumphantes in Christo sua ^d peccata lucrantes. Quanquam qui in illo patitur, omnino non moritur; ^e confessio enim mors non est; sed hereditas vite. Martyrium est igitur indulgentia criminum, virtutum caput, occasio justitiæ, dominicæ passionis imitatio. O felicissimi martyres renuntiantes sæculo! Maluerunt novissimo meliores esse, quam primo; quorum denique consummatio justum initium facit. Divino tuo nutu, omnipotens Deus, gloriosissimi martyres Christi testes esse meruerunt; victoriam quoque meditati, confessi Christum in flagellis, in carceribus, in ergastulis, in solitudine; iustorum enim comes semper debet esse confessio. O inclytæ animæ beatorum martyrum et gloriosa victoria; inter quos et devotissimæ feminae simul sæculum et sexum vicerunt, preliantes cum diabolo, fortiores viris tor-

finem.

^c Idem cod. Later., quibus vivere Christus est, et, etc.^d Idem cod. Lateran., sua morte lucrantes peccata.^e Idem cod. Lateran., confessionis enim mors, etc.

* Homiliar. basil. Lateran., Coronam universorum martyrum fulgere videmus. Vox hæc videmus est superposita minori quidem caractere, sed, ut videtur, eadem manu.

^b Cod. Later., translationes credunt esse, quam

quentibus exsisterunt, **633** carnifici gratias * agentes sœvienti! Ab omnibus enim fidem exspectat omnipotens Deus magis quam mortem. Sed diabolus, qui consilientes odit, coronas præstat invitis. Facit martyres ^b qui hos occidit, et dum Dei servos vincere contendit, contemnitur ipse, dum sœvit. Liberalitas ergo tua (sic), Domine Deus, hactenus nobis martyria proposuit, ut adversarius * quodam (sic)

A elisus, cum jam amotos constanter **634** elidi (sic). Voluisti enim hominem non tantum de diaboli potestate erueri per fidem, sed inculcatorem (sic) ejus interficere per virtutem. Ut qui gaudemus Christi sanguine mortui facilius liberati, dicentes martyria in Christo postea triumphemus coronati. Per Christum Dominum nostrum, qui vivit et regnat in sæculum sæculorum. Amen.

SERMO XCII.

Item de natali SS. plurimorum martirum VII.

ADMONITIO.

Exstat hic quoque sermo S. Maximi inscriptus nomine in Veneto codice S. Marci, cujus memini admonitione superiore. Neque vero quin ei sancto antistiti tribuendus sit, dubitare sinit fluens, gravis, ornata, delectuque sententiarum instructa, uno verbo, Maximo plane digna oratio.

ARGUMENTUM. — *Salvator noster nos docuit terrores, et persecutiones, et tribulationes fortiter spernere. Mores semper in melius commutare debemus; et, sicut participes Christi nominis sumus, sic imitatores simus et operis. Martyres fortiter restiterunt pagano sœvienti, tu vigilanter resiste diabolo seducenti, Christi fretus auxilio.*

Domino Deo nostro laudes keti canimus, dum sanctorum martyrum festa celebramus, quos divina auxiliante gratia roboratos audivimus, et in tormentis invictos. Dedit enim illis virtutem et consolationem, qui prior et pro illis, et pro nobis subire dignatus est passionem, et dedit eis exultationem copiosam, illis in cœlis promittendo mercedem; at nunc cum lectio Evangelii legeretur, audistis consolationem, eis Dominum dicentem: *Cum autem audieritis bella, et opinionem bellorum, ne timueritis; oportet enim hæc fieri, sed nondum finis* (Luc. xxi). Præmonuit ergo Dominus et Salvator noster discipulos suos, et per eos nos docuit secundo, terrores et persecutiones, diversitatemque tribulationum a persequentibus irrogatas fortiter spernere, et vitæ æternæ consolationem refoveri. Et quia nobis sæpius, peccatis nostris exigentibus, contingunt, ideo mores et conversationem nostram semper in melius commutare debemus, deserere vitia, et crescere in virtutibus sanctis de die in diem, contumelias et cruciatus hujus sæculi patientissime tolerare; ut dicatur de nobis illud quod in psalmo canitur: *Ibunt sancti de virtute in virtutem* (Psalm. lxxxiii). Hoc vero exemplum nobis Christus reliquit, qui pro nobis suum sanguinem fudit. Omnis ergo Christianus consideret quo censetur vocabulo, ut Christum in omnibus, quantum ejus largiente gratia valet, imitetur; ut sicut est particeps ipsius nominis, sic imitator sit et operis. Honores ac dignitates sæculi, amore regni cœlestis, pro nihilo ducat; et si facultates terrene deliciunt, nequaquam per rapinam et fraudem acquirantur in mundo. Si autem habentur, non per avaritiam diligantur in sæculo, sed per eleemosynarum largitatem permansuræ

B serventur in cœlo. Accendere igitur, Christiane, cum sanctis martyribus simili dilectionis ardore; et si hoc tempore non erit tanta contra carnales persecutores certandi necessitas, sit etiam contra spirituales hostes, et contra carnis certandi constantia. Nam etsi nunc a pagano non inferuntur tormenta quæ sufferas, offeruntur tamen a diabolo tentamenta quæ necesse est ut superes. Nam et paganus manu cruenta desæviens Christi martyres trucidabat; diabolus autem subdolis tentationibus fallens, Christi fideles eo periculosius, quo occultius, cruciat. Tunc paganus leonis ferocitate desæviens, ad idololatriam compulit, nunc diabolus serpentino dente suadens, perfidæ virus infundit. Paganus occidendo martyres mittebat ad regnum; **635** diabolus seducendo, secum ducit ad ignem æternum. Illi ergo vicerunt tolerando supplicia pagani tortoris; tu vince contemnendo innumera tentamenta diaboli seductoris. Illi fortiter restiterunt pagano sœvienti; tu vigilanter resiste diabolo seducenti, Christi fretus auxilio. Pro catholice fidei veritate usque ad finem fortiter certa, et mercedem securus exspecta. Trinum Dominum, id est Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum unius substantiæ confitere, si vis regnum cœlorum cum sanctis omnibus possidere. Ab hac salubri confessione non seducaris illectus temporalibus præmiis; ne a Christo infelicitè separeris, et gehennæ incendiis crucieris. **636** Si enim mundanas prosperitates atque adversitates in contemptu habere didiceris, etiamsi tormenta tibi pro Christi nomine inferantur, nullatenus formidabis. D Tantum in tua virtute nunquam confidas, si victor esse desideras. Sit tibi Christus spes certa, qui est virtus invicta, ne a spe retributionis animus Christiani frangatur. Quoniam sicut in certamine virtus devota et stabilis muneratur, sic in pace fidelis conscientia coronatur. Per Dominum nostrum Jesum Christum, qui vivit et regnat in unitate Spiritus sancti Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

* Cod. Lateran. homiliar., *carnifici gratias agébant sœvienti.*

^b Idem eod. Lateran., *Facit martyres quos occidit,*

etc.

* Item cod. Later., *ut adversarius quo Adam elisus cum jam amotos constanter elidit.*

SERMO XCIII.

In natali plurimorum confessorum.

ADMONITIO.

In Homiliario basilicæ Lateranensis pag. cci a tergo hujus sermonis titulus est : *In natali plurimorum confessorum, sancti Maximi episcopi*. Præsuli eidem sancto in cod. Veneto 508, pag. 193, idem sermo inscribitur. Legitur autem sine auctoris nomine in codicibus Vatic. 4951, Urbevet. pag. 216. et Vallicell. xiv pag. 156. Quid? si stylus etiam Maximum ejus esse auctorem prodat?

ARGUMENTUM.—Sancti confessores amici Dei dicuntur quia ejus præcepta servaverunt. Vis Christi amicus esse? observa quæ Christi sunt. Illius amicitia constat virtute, non quæstu. Christi amicus non est qui die dominico ad ecclesiam non convenit.

Hæret sensibus vestris, fratres, in quo descripsimus beatos confessores ideo amicos Salvatoris effectos, quia voluntatis ejus præcepta servaverunt, et mandatorum ejus omnia opera faciebant, sicut ipse Dominus ait : *Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis* (Jonn. xv). Amicum enim ipsam Dominum esse præstruximus, qui dixit ad discipulos suos : *Jam non dicam vos servos, sed amicos ⁊ meos; servus enim, inquit, nescit quid faciat Dominus ejus* (Ibid.). ^b Magna plane gratia est, quia amicus ingreditur interiora cubiculi, famulus, foras exspectat ad januam; cujus ille cordis secreta rimatur, illius iste exitum præstolatur. Unde et in Canticis Canticorum Ecclesia cum exultatione dicit : *⁊ Introduxit me Rex in cubiculum suum* (Cant. i). Scilicet, ^d quia post ignorantiam gentilis erroris, mysteria scire meruit Salvatoris; et quæ antea foris jacebat ut sacrilega, postea intrinsecus assumitur ut sponsa. Non, inquam, dicam vos servos, sed amicos. Videte quantum Salvator ^e donavit sanctis suis, quos amicos vocando pares ^f sibi fecit; amicitia enim gradum nescit. ^g Nam etsi sit in plerisque inferior conditio, sed æqualis effectus est, etsi præeat honoribus, non præeit officiis; æqualiter enim sibi amici ^h dives et pauper deferunt. Et licet sit alter potentior, alter humilior, amicitie tamen caritas, sibi utrum-

A que nobilitate (sic) exæquat dilectio, quos dignitas cercebat. Unde autem putamus beatos istos isanctos amicos Salvatoris effectos? nisi quia voluntatis **637** ejus præcepta servaverunt; sicut ipse ait : *Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis* (Jonn. xv). Eodem enim velle ¹ et nolle amicitia ipsa firmata est. Istos vero amicos Dei dicere possumus, qui justitiam ² volebant ut Dominus, iniquitatem oderant ut ^m Dominus; ⁿ ideo illi amicitiarum ^o caritate devincti sunt. Ex quo capitulo intelligimus, unde ad Christi amicitias veniamus. Non enim ^p fortuito quempiam diligit Dominus; nam ^q gratuito personæ cujusquam (sic) largitur. Vis Christi amicus esse? observa quæ Christi sunt. Vis Salvatoris gratiam promereri? Salvatoris præcepta custodi. ^r Ipse sibi caritatis suæ largitur affectum, si se mandatorum suorum habere viderit caritatem. In nostra igitur potestate est, ^s Deum amicum fieri; nam quales nos exhibuerimus Domino, talis etiam Dominus invenietur a nobis. Si nostræ ei aperuerimus arcana, et ille ^t secreta pectoris sui ^u pandit. Si manifestaverimus ei nostrorum conscientiam delictorum, et ille nos scientiæ suæ manifestatione purificat, et ille nos bonis actibus promptiores fuerimus ^v ad imitationem, tanto illi viciniore ^x sumus ad gratiam. Nam sæculi amicitie commoditate aliqua constant, hoc est ^y aut lucris, aut honoribus; Salvatoris autem amicitie constant virtute, non quæstu. Res enim sancta acquiri disciplina potest, ^z pretio non potest comparari; siquidem **638** non fallaci adulatione ambigun-

^a In homiliar. Lateran. deest vox meos.

^b Cod. Lateran. habet : *Magna igitur est amicitie gratia, quæ scire potest secretum Domini, quod servus ignorat. Magna plane, etc.*

^c Vulgata cap. i, *Introduxit me rex in cellaria sua.*

^d Cod. Urbevet. et Lateran., *quod pro quia.*

^e Cod. Vat. 4951, *donaverit.*

^f Cod. Lateranen. omittit, *sibi.*

^g Codd. Vat. et Urbevet., *Etsi sit in plerisque inferior conditio, sed dilectione par est; etsi præeat honoribus, officiis non præcedit. Æqualiter enim sibi deferunt amici, dives et pauper.* Cod. Lateranen., *Nam etsi sit in plerisque inferior conditio, sed æqualis affectus est.*

^h Cod. Lateran., *æqualiter enim sibi amici deferunt dives et pauper.*

ⁱ Cod. Vat., *nobis exæquat dilectione, quos dignitas cercebat dilectione. Unde, etc.*

^j Idem cod. Vat. omittit *sanctos.*

^k Cod. Vat., *Eadem enim velle, atque eadem nolle amicitia ipsa firma est. Eadem habet cod. Urbevetan., omittens tantum vocem enim.* Cod. Vallicellan., *Eadem verum velle, atque eadem nolle amicitia ipsa infirma non est.*

^l Idem cod. Vat., *qui justitiam voluerunt ut Salvator.*

^m Codd. Urbevet., Vallicell. et Lateran., *oderant*

C ut Salvator.

ⁿ Cod. Vat., *ideo illi intima caritate devincti sunt.*

^o Cod. Lateran. addit prepositionem *ex.*

^p Cod. Vat., *Non enim fortuitum quempiam diligit Dominus, nec affectum gratuitum personæ cujuscunque largitur. Si vis Christi amicus esse, observa quæ Christi sunt. Si vis Salvatoris gratiam promereri, Salvatoris præcepta custodi. Ipse tibi caritatis suæ tribuit effectum, si te caritatem habere viderit mandatorum suorum.*

^q Cod. Vallicell., *largitur effectum.* Cod. Lateran., *nam affectum gratuitum personæ cujuscunque largitur.*

^r Cod. Lateran., *Ipse caritatis suæ largitur effectum.*

^s Cod. Vat., *dominorum nostrorum amicum fieri*

^t Cod. Vallicell., *et ille nobis secreta.*

^u Codd. Vat. et Lateran., *pandit.*

^v Idem cod. Vat., *ad imitationem ejus, tanto nobis viciniore erit ad gratiam. Sæculi autem amicitie commoditate aliqua constant, hoc est aut lucro, aut beneficiis, aut honoribus; sed Salvatoris amicitie, etc.*

^w Codd. Vallæ. et Later., *erimus pro ammis.*

^x Cod. Lateran., *aut lucro, aut beneficiis, aut honoribus.*

^y Cod. Vat., *pretio comparari non potest. Beatos ergo istos et laudabiles annuntiemus, qui amici Christi et unanimes, etc.; quæ interponuntur omittit.*

tur, sed vita simplici provocantur. Beatos ergo istos, et laudabiles annuntiamus, qui amici ejus^b et unanimes esse meruerunt. Debemus igitur et nos, fratres, ad Salvatoris amicitias festinare, et exemplo sanctorum per omnia facere ejus voluntatem. Sed quid dicimus de iis, quo eos apud^c Deum vocabulo nuncupabimus, ^d qui die dominico propter convivium sæculare, prandium cœleste contemnunt, et mensam Christi deserunt, dum mensa hominis delectantur? Nam hic prima amicitiarum Christi offensa est, ut cum ille die dominico omnes ad refectionem vocaverit, unusquisque propriæ se voluptate lascivitatis reficiat; et non eo potius conveniat, quo debito quo-

dam religionis adducitur. Debitum enim est Christiano die dominico ad Ecclesiam convenire. ^e Nam illa die leges silent, judicia tacent, ut salus hominum locum devotionis ^f acciperet: ^g non tam feriaretur a publicis actibus, quam feriatus esset a facinoribus peccatorum. Sed quod pejus est, id quod ad salubritatem datum est, deputat hoc miser quisque lascivie; et non solum ad Ecclesiam propter peccata non convenit, sed vanitatibus studens accumulât sibi graviora peccata. Unde vos omnipotens Deus emendatos liberet; qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

^a Cod. Lateran., istos sanctos confessores et laudabiles annuntiamus.

^b Idem cod. Later., ut pro et.

^c Idem cod. Lateran., apud Dominum.

^d Cod. Vatie., qui ad dominicam cœnam invitati, propter convivium sæculare prandium cœleste contemnunt, et mensam Christi deserunt; et dum mensa hominis delectantur, et cum voce dominica omnes ad refectionem ritæ vocati sint, unusquisque, propriæ se voluptatis lascivia reficiat, et non potius conveniat, quo debito quodam religionis adducitur. Debitum enim est

B omni Christiano dominica ad ecclesiam convenire.

^e Ita locum hunc restitimus ex cod. Vat., emendantes cod. Ven., qui habet, nam illa die ideo legissent. Codd. Vallicell., et Urbeyet. etiam, leges silent. Vallicellan. vero, judices pro judica. Lateranen. addit ideo post vocem nam.

^f Cod. Vat., peteret, non acciperet.

^g Idem cod. Vat., non tam feriati a publicis actibus quam a peccatorum facinoribus. Sed, etc. Cod. vero Lateran., acciperet: non tam feriatiliter a publicis, etc.

^h Cod. Vat. omittit sibi.

CLASSIS TERTIA.

SERMONES DE DIVERSIS.

SERMO XCIV.

De mirabilibus.

ADMONITIO.

639 Monachi Maurini edit. opp. S. Ambrosii Paris. 1690, pag. 439, præclarum hunc sermonem Maximo potius quam Ambrosio tribuendum esse jure ac merito arbitrantur. Nam in multis, iisque veteribus imprimis codicibus nomine S. Maximi eundem ornatum videmus. In Sangallensi num. 46, in Ambrosiano, in 90 S. Crucis in Jerusalem num. 15, et in Bobiensi, cum titulo: *De mirabilibus*; in aliis posterioribus, 99 S. Crucis in Jerusalem num. 47, Vercellen. 66, Laurent. i Plut. xiv, et 56 Plut. xvii, et in 172 bibl. olim ædil. eccl., metrop. Florent., cum titulo: *De mirabilibus, seu de duabus naviculis*; in alio Laurent. x Plut xiv, pag. 256: *De mirabilibus, seu miraculis, quæ fecit Jesus in hoc mundo*; in Laurent. xxxvi: *De mirabilibus sermo sancti Maximi episcopi in Evangelium Luca cap. v: Cum turbæ irruerent in eum ut audirent verbum Dei*; et in codicibus Basil. S. Petri sig. 7 A, ac Vallicellani tribus, 25, 7 A, et A 9. Typis autem idem legitur apud Combesium tom. VII Bibl. PP., pag. 45, et Muratorium tom. IV Anecd. nonnullosque alios posteriores scriptores. Itaque temere S. Ambrosio a nonnullis attributum fuisse existimandum est.

ARGUMENTUM. — *Petri navis, quam Christus conscendit, est Ecclesia; alia navis, quam reliquit, Synagoga. Ecclesiæ navis in altum sæculi natat, ejusque figura arca Noe fuit. Tranquillitas, ubi solus Petrus navigat; tempestas, ubi et Judas. Ubi fides integra est, ibi Salvator rigilat; ubi fidei est admixta perfidia, ibi dormit.*

Quantorum mirabilium ^a operator sit Dominus Jesus Christus intelligere possumus ex hac evangelica lectione quæ describit tanta per eum beneficia ^b in populum fuisse collata, ^c ut provocatæ hominum turbæ ad audiendum illum magis irruerent quam rogarent; et medicinam salutis non sperarent per humilitatis gratiam, sed per importunitatis injuriam; ita ut irruentes, sicut ait Evangelium (Luc. v), tur-

C bas a Domino Jesu non desertum separaret, non Synagoga repelleret, non reverentia Divinitatis arceret. Hæc enim consuetudo ^d infirmantium, ut dum sperant suis ægritudinibus medicinam, ab importuna petitione non loco prohibeantur, non tempore, non pudore; sed quanto plus medetur ille qui sanat, tanto amplius ^e importunus est qui laborat. Ergo cum Dominus Jesus ab irruentibus **640** turbis semotus, in terra esse non posset, aspiciens in mari duas naviculas, unam navem Petri omni festinatione descendit, ut importunitatis injuriam vel aquarum natura depelleret: quia eam doctoris reverentia minime coercerat; atque exinde corpit de navicula Petri ad homines doctrinæ suæ verba profundere. Videte misericordiam Salvatoris; separatur

^a Codd. S. Petri et Vallicell., cooperator.

^b Codd. S. Crucis in Jer. et Nov., in populo.

^c Codd. 56 et Laurent., ut præfocatae hominum turbæ.

D ^d Cod. 90 S. Crucis in Jer., infirmorum.

^e Codd. 56 et Laurent., tanto amplius ille importunus est.

quidem ab hominibus corpore, doctrine tamen iis utilitate conjungitur. Ubique miseretur, ubique prodest. In terra positus per tactum languores corporum sanat; in mari constitutus, per doctrinam vulnera curat animarum. Sed videamus quæ sit ista navicula Simonis Petri quam ad docendum de duabus magis opportunam Dominus judicavit, quæ et tutum Salvatorem præstet ab injuria et credulitatis hominibus largiatur eloquia; invenimus enim jam Dominum navigasse in alia navi, et gravibus injuriis lacessitum. Navigavit enim cum Moyse in mari Rubro, quando populum Israel per undarum fluentia transivit; sed gravibus est affectus injuriis, sicut ipse ait in Evangelio ad Judæos: *Si crederetis Moyse, et mihi crederetis* (Joan. v). Injuria autem Salvatoris est incredulitas Synagogæ. Ergo Petri navem elegit, Moyse deserit; hoc est, spernit ^a Synagogam perfidam, fideliem assumit Ecclesiam. **641** Dux enim quasi naviculæ a Deo destinatæ sunt, quæ in hoc, tanquam in mari, mundo salutem hominibus pascantur, sicut ait Dominus apostolis: *Venite, faciam vos piscatores hominum* (Matth. iv). Ex his ergo duabus naviculis una relinquitur ad terram inanis et vacua, altera producit in altum onusta vel plena; vacua enim Synagogâ relinquitur in littore, quia Christum cum prophetarum amissis oraculis: onusta autem Ecclesia in altum assumitur, quia Dominum cum apostolorum doctrina suscepit. Synagoga, inquam, remanet ad terras quasi terrenis inherens ^b operantibus, Ecclesia autem in altitudinem ^c evocatur ^d tanquam cælorum profunda sacramenta discutiens; in illam scilicet altitudinem de qua Apostolus ait: *O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei* (Rom. xi)! Propterea dicitur Petro: *Duc in altum* (Luc. v), hoc est in profundum disputationum generationis divinæ. Quid enim tam profundum quam quod ait Petrus ad Dominum: *Tu es Christus Filius Dei vivi* (Matth. xvi)? Quid tam terrenum quam quod de Domino dixerunt Judæi: *Nonne hic est filius Joseph fabri* (Luc. iv)? Ille enim altiore consilio nativitatem Christi divinitus approbavit, hi mente viperea generationem cœlestem carnaliter aestimabant. Unde ait Salvator Petro: *Quia non caro et sanguis tibi hoc revelavit, sed Pater meus, qui in cælis est* (Matth. xvi). Phariseis autem dicit: Quo-

A modo potestis bona loqui cum sitis nequam (Matth. xii)? Hanc igitur solam Ecclesiæ navem ascendit Dominus, in qua Petrus magister est constitutus, dicente Domino: *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*. ¹ Quæ navis in altum sæculi hujus ita natat, ut pereunte mundo, omnes quos suscipit, servet illæsos. Cujus figuram jam in Veteri videmus Testamento; sicut enim Noe arca, naufragante mundo, cunctos quos suscepit incolumes reservavit; ita et Petri Ecclesia, confligente sæculo, omnes quos amplectitur representabit illæsos, et sicut tunc transacto diluvio ad arcam Noe columba signum pacis detulit, ita et transacto judicio ad Ecclesiam Petri Christus pacis gaudium deferret: quia ipse columba vel pax est, sicut promissit dicens: *Iterum* **642** *autem videbo vos, et gaudebit cor vestrum* (Joan. xvi). Sed quoniam hanc eandem naviculam Petri, de qua nunc Dominus cœlestis doctrinæ suæ sacramenta depromit, legimus in Matthæo (Cap. viii), dormiente in eadem Domino ventis insurgentibus perturbatam, ita ut cuncti apostoli mortis periculum formidarent: videamus quæ causa est quod una eademque navicula hic in tranquillitate doctrinam populis tribuit, ibi in tempestate discipulis metum mortis indicit; præsertim cum ibi etiam cum cæteris apostolis Simon Petrus esset. Hæc est autem causa periculi: erat ibi Simon Petrus, sed erat pariter et proditor Judas. Quamvis enim illius fides fundaret naviculam, hujus tamen eam perfidia conturbabat. Tranquillitas est ubi solus Petrus navigat, tempestas ubi Judas adjungitur. Licet esset Petrus firmus suis meritis, perturbabatur tamen criminibus proditoris. Metuentibus igitur discipulis, ^e anxiant Petro, dormiebat Dominus. Mirum forte videatur quod anxiant Petro dormiebat Dominus: dormiebat Petro, ne vigilaret Judæ; unus igitur delicto cunctorum merita quatiuntur. Obdormit Christus, ventorum spiramina concitantur; quisquis enim peccatum admittit, statim et dormire sibi facit Dominum, et procellam sibi spirituum suscitatur ^f mundanorum, necesse est autem ut diabolica insurgat tempestas, ^g cum Domini serenitas conquiescit. Igitur si unus Judæ peccato cuncti periclitantur apostoli, hoc exemplo caveamus perfidiam, caveamus proditorem, ne per unum ^h plurimi

^a Idem cod. Laurent., *spernit Synagogam perfidiam*.

^b Idem cod. Laurent. et cod. Nov., *terrenis inherens operationibus*.

^c Uterque codd. S. Crucis in Jer., et Nov., *revocatur*.

^d Idem cod. Nov., *quia pro tanquam*.

¹ Frequenter suis in hominibus primum Petri in Ecclesia Maximum docuisse, omnibus compertum est. Nihilominus, cum hoc et sequenti sermone ejusdem Petri atque Ecclesiæ prærogativas speciosius prosecutus sit, eas hic compendio perstringam. Et quidem primum observandum est, Synagoga propter perfidiam rejecta, unam credendam esse Ecclesiam a Christo electam, in qua, tanquam in navi, vice sui constituit Petrum rectorem, supremum moderatorem atque magistrum. Qui hanc extra navem Petri gubernationi commissam navigant mundum, ad portum salutis æternæ pervenire non possunt. Petri au-

^e Cod. Laurent., *excitant Petro, dormiebat*.

^f Codd. S. Crucis in Jer., Laurent. et Nov., *im-mundorum*.

^g Id. cod. Laur., *cum dominica serenitas conquiescit*.

^h Cod. 99 S. Crucis in Jer., *plures fluctuamus*.

tem navis, hoc est Ecclesia, Christo sic providente, adeo secura est a naufragio, ut representet illæsos quos ipsa complectitur. Petri fidem eam tutam reddere assertit Maximus; et quicumque fidei ejus firmiter adhaeret, salus ei deesse nequit. Videtur aliquando hæc in navi, vel Ecclesia, obdormire Dominus, cum permittat a procellis adversisque fluctibus concuti; sed hoc agit, ne in apostolatu successores aut dormiant, aut de se præsumant; utilis enim est aliquis timor ad vigilantiam precesque excitandas, quibus pernotus Dominus, pacatis imperio ventis et mari, pristinam reddit Ecclesiæ tranquillitatem.

fluemus. Quin etiam hujusmodi ^a abjiciamus de A
navicula, ut non obdormiat, sed vigilet in nobis Do-
minus, atque eo vigilante, nulla nos spiritalis nequi-
tie procella concutiat. Ubi enim fides integra est, ibi
Salvator docet, vigilat, et exultat; ibi requies, ibi

tranquillitas, ibi cunctorum est medicina: ubi autem
fidei est admixta perfidia, ibi Christus torpet, dor-
mit, et piger est; ibi metus, ibi tempestas, ibi om-
nium est discrimen: pro actibus enim nostris Domi-
nus nobis obdormit aut vigilat.

SERMO XCV.

De evangelica pascatione.

ADMONITIO.

643 Cum codices Florentinos Bibliothecae Laurentianae versarem, non solum in plures incidi, qui ma-
rem in modum me in ea confirmarent sententia, quae Maximum superioris sermonis auctorem fuisse ferret:
sed illud etiam sum consecutus, ut in eorum tribus sermonem hunc deprehenderem, quem hactenus inedi-
tum, nunc primum in hominum lucem emitto. Codicum autem eorum trium primus est is qui olim erat bibl.
edif. eccl. metrop. Flor. n. n. CLXXX pag. 71, alter est in Plut. I num. XIV pag. 80, tertius in Plut. XXXV, 2,
XVII pag. 210. Obligit item non post multo mihi ut hunc ipsum sermonem in Casinensi CCCV codice pag. 116
reperirem. Ac Maximo quidem hunc tribui oportere fatebitur qui codicum auctoritati respondere plane vi-
deat orationis similitudinem.

ARGUMENTUM. — Sanctus Maximus Lucae Evang. cap.
I mystice explicat, Ecclesiamque scribit esse navem,
quae de mundanis turbinibus elevato non necare, sed
vivificare consuevit.

Tempus admonet, fratres, ut Evangelii capitulum
quod nuper lectum est disseramus, in quo ait ad Pe-
trum Dominus adhuc in ejus navicula constitutus:
Noli timere, ^b ex hoc jam homines eris capiens. Ex
ista enim clausula totius lectionis possumus intelli-
gere sacramentum. Quid enim cause erat cur, ^c cum
in captura piscium referas naviculas discipuli mira-
rentur, Salvator Petro non id promitteret quod di-
scebat, sed sponderet quod penitus ignorabat? Hoc
est in ipsa in qua erat navicula, pro palpitanti-
bus piscibus vivificandorum hominum copiam lar-
giretur: cum utique in navicula non vivificari
homines soleant, sed portari: non refoveri navigio,
sed trepidare vestigio. Vide ergo ne ista navicula
non sit navicula, ^d quae Petro mergenda tribuitur,
sed sit Ecclesia, quae Christo gubernanda commit-
titur. Ipsa enim navis est quae de mundanis turbi-
nibus, velut de fluctibus elevatos non necare, sed vi-
vificare consuevit. Nam sicut cymba subtilis subleva-
tos pasciculos de gurgite sauciat et retentat, ita et
navis Ecclesiae liberatos de turbine homines animat,
^e cum capescat, animat intra se, inquam, **644** Ec-
clesia, et velut intermortuos vivificat. Nam vivificare
verbum hoc significat: nihil enim vivificatur, nisi
quod paulo ante fuerit sine vita. Velut saucios ergo
mundi turbinibus, et praefectos saeculi fluctibus ho-
mines vivificaturus dicitur Petrus, ut qui mirabatur
referant pasciculum palpitantium piscium numero,
viventium onustam Ecclesiam hominum multitudine
plus mirarentur. Tota igitur series lectionis mysticum
continet intellectum. Nam et in superiori loco, ubi
sedens in navicula Dominus ait Petro: *Duc in altum,*
et laxate retia vestra in capturam, utique non tam

B eum docet pascationis in profundum instrumenta ja-
cere, quam predicationis in altum verba laxare.
^f Quod altum etiam Paulus oris sui jaculo penetravit,
dicens: *O altitudo divinarum sapientiae et scientiae*
Dei (Rom. XI)! et reliqua. Non, inquam, ^g eum do-
cet lino pasciculos concludere, sed fide homines con-
gregare. Hoc enim operatur fides in terris, quod rete
operatur in fluctibus. Nam sicut rete quos continet
vagari non patitur, ita et fides errare quos colligit
non permittit; et sicut ibi captos sibi quodam per-
ducit ad navem, ita et hic congregatos gremio quo-
dam deducit ad requiem. Ut autem intelligas quia
de spirituali pascatione Dominus loquebatur, ait Pe-
trus: *Praeceptor, per totam noctem laborantes nihil*
cepimus, sed in verbo tuo laxabo rete (Luc. V); velut
C si diceret: quia per totam noctem frustra vigilantibus
nobis non prolicit nostra piscatio, piscabor **645**
jam non instrumento, sed gratia; non artis industria,
sed devotionis instantia. *In tuo, inquit, verbo laxabo*
rete. Legimus Verbum esse Dominum Salvatorem,
sicut ait Evangelista: *In principio erat Verbum*
(Joan. I), et reliqua. Ergo cum in verbo Petrus laxat
retia, in Christo utique laxat eloquia, et cum ille
contexta et ^h disposita in dicto praeceptoris lineo ex-
plicat, magis distincta et convenientia in nomine
Salvatoris verba dilatat, quibus possit, non animan-
tia salvare, sed animas. ⁱ *Per totam noctem laboran-*
tes nihil **646** *cepimus.* Per noctem vere laboraverat
Petrus, qui prius obscuritatem patiens, sine Christo
non poterat ^j videre quod caperet. At ubi lux ei
D Salvatoris illuxit, discussis tenebris, cepit etiam in
altum fide ^k cernere quod oculis non videbat. No-
ctem plane passus est Petrus, donec dies ei, qui est
Christus, assisteret. Unde ait apostolus Paulus: *Nos*
praecepsit, dies autem appropinquavit (Rom. XIII), Je-
sus Christus Dominus noster, qui vivit et regnat in
saecula saeculorum. Amen.

^a Cod. Laurent., abjiciamus de nostra navicula.

^b Cod. 56 Laurent., jam eris homines vivificans.

^c Cod. Casin. omittit cum.

^d Cod. Laurent., quae Petro regenda tribuitur, sed
sit Ecclesia.

^e Idem cod. Laurent., cum capescit.

^f Cod. Casin., Quod autem etiam, etc.

^g Cod. Laurent., eum docet illos pasciculos conclu-
dere.

^h Cod. Casin., deposita pro disposita.

ⁱ Idem cod. Casin., Per totam, inquit, noctem, etc.

^j Cod. Laurent., videre quos caperet.

^k Idem cod. Laurent., cernere quos oculis non vi-
debat.

SERMO XCVI.
SERMO XCVI.
De hospitalitate.
ADMONITIO.

In schedis Mabillonii repertus hic sermo fuit ab Edmundo Martenio et Ursino Durando, editusque tom. IX Collect. veter. scriptor. et monumentor., pag. 133 et seqq. Huic exstat non absimilis sermo in append. ad quintum tomum operum S. August., num. 5, ejus hoc est initium: *Frequenter admonui caritatem vestram. Quod ad titulum attinet, jam memini, in homiliis num. 99, pag. 351, dedisse eam me quæ perinde De hospitalitate inscribitur.* Denique cur Maximo hunc sermonem esse tribuendum putem, efficit et styli ratio, et vetustissimi codicis 90 bibliothecæ S. Crucis in Jer. auctoritas. S. Ambrosio ascribitur in cod. Vat. Reg. 85, pag. 44, in quo sic habetur: *Incipit sermo de hospitalitate dictus a sancto Ambrosio.* Sed quotus quisque non intelligit nihil minus quam hunc sermonem esse Ambrosio tribuendum, ejus certe styli rationem longe fuisse discrepantem liquet.

ARGUMENTUM. — *Hospitalitatem fidelibus commendat S. episcopus, eosque ad hujusmodi officium adhortatur exemplo Abrahamæ, qui cum tres viros, vel potius angelos suum in hospitium receperisset, multis benedictionibus cumulatus fuit.*

Legimus in libro Genesis quod Abraham hospitem suum venientibus viris festinus * occurrit, et prostratus in faciem oravit eos ut ad suum tabernaculum declinarent, quatenus hospitalitate sanctorum remunerationem benedictionis acciperet. Sciebat enim hoc esse mandatum Domini dicentis: *Qui suscepit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet; et qui suscepit ^b justum in nomine justî, mercedem justî accipiet (Matth. x), et reliqua.* Festinavit ergo propterea Abraham sanctos viros suscipere, ut hospitii consortio sanctitatis consortium mereretur, et dum communicat humanitatis obsequium, communicationem justificationis acciperet. Hoc enim hospitalitatis jus est, ut qualis fuerit ille qui suscipitur, talem faciat * eum esse qui suscipit: quod Joannes evangelista manifestissime designavit de his qui Dei Filium susceperunt, dicens: *Quotquot autem receperunt illum, ^d dedit illis potestatem filios Dei fieri (Joan. i).* Vides ergo hospitalitatis quanta sit gratia, * ut etiam efficiatur filius Dei, qui Filium Dei recipit cordis hospitio. Si ergo filius Dei efficitur qui Filium Dei recipit, quanto magis, qui justum recipit, justî gratiam promeretur. Hæc est enim, sicut dixi, hospitalitatis benignitas, ^f ut vir sanctus et adveniens societate hospitii, hoc hospitem suum faciat esse quod ipse est. Quis autem nolit tali conditione sanctum tabernaculi sui humanitate suscipere, * ut cum ea participans habitaculum, participet sanctitatem, et cum peccator usque ad horam forte fuerit, reci-

piendo justum, et ipse sit justus, sicut ait propheta David: ** cum sancto sanctus eris, et cum viro innocente innocens eris (Psal. xvii).* Igitur, fratres, si Abraham pater noster sciens ⁱ hanc hospitalitatis gratiam, supervenientibus tribus viris, e quibus unus Dominus erat, festinus occurrit, ^j et prostratus in faciem oravit ut ad tabernaculi **647** sui tecta succederet, quanto magis ^k debemus advenientibus sanctis occurrere sacerdotibus, atque eos omni prece in habitacula nostra suscipere, ut secundum David sanctis hospitibus sancti esse possimus. Nemo jam de conscientia peccatorum suorum metuat, de indulgentia nemo diffidat: quisquis episcopum hospitio suscepit, jam justus ^l effectus est, ^m quamvis paulo ante scelera commiserit, quamvis noxius fuerit, dum **B** innocentem virum recipit, innocentie meritis reformatur, sicut ait propheta: *Cum viro innocente innocens eris.* Ergo, fratres, quia Abraham filii sumus, Abraham opera faciamus. Ille tribus sanctis viris processit obviam, nos quoque multis sacerdotibus occurramus; ille cum esset justus, ⁿ beatos suscepit hospitio, ut qui erat justus, justior fieret: nos qui peccatores sumus, suscipiamus episcopos, ut abluta peccatis nostris, justî esse possimus. Suscipiamus, inquam, sanctos, ut nobis contra naturam peccata donentur. Abraham enim justo per hospitalitatem, quia peccata non habebat, contra naturam Isaac filius est donatus, ^o qui usque adeo contra naturam donatus est, ut cum nasci posset, et senectus frigida desperaret, et mater Sara rideret. **648** Risit, inquam, Sara, quia suscipiebat filium non natura, sed **C** gratia; * atque adeo beata soboles, ejus partum non pœna, sed gaudia præcesserant. Ridere plane

* In cod. 90 S. Crucis in Jer., occurrit, et oravit. Cod. vero Reg. Vat., occurrit, et oraverit.

^b Ibidem codd. 90 S. Crucis in Jer. et Reg. Vat., inquit.

^c Ibidem cod. 90 S. Crucis in Jer., illum pro eum.

^d Ibidem cod. 90 S. Crucis in Jer., dedit eis.

^e Ibidem cod. 90 S. Crucis in Jer. et cod. Reg. Vat. 85, ut et filius Dei efficitur.

^f Cod. Reg. Vat., ut vir sanctus adveniens, etc.

^g Ibidem codd. 90 S. Crucis in Jer. et Reg. Vat., ut cum eo.

^h Ibidem cod. Reg. Vat. 85, et cum electo electus eris et cum viro innocens eris.

ⁱ Ibidem cod. Reg. Vat., hanc esse.

^j Ibidem cod. Reg. Vat., et stratus in, etc.

^k Cod. 90 S. Crucis in Jer., nos debemus.

^l In cod. 90 S. Crucis in Jer. legitur sententia hæc: effectus est. Quamvis paulo ante . . . commiseris, quamvis . . . fueris, dum . . . recipit, innocentie meritis reformaris.

^m Cod. 90 S. Crucis in Jer. et Reg. Vat. 85, suscepit hospitio, ut fieret justior: nos quia peccatores sumus.

ⁿ Ibidem cod. 90 S. Crucis in Jer., qui usque adeo, ut dixi, contra, etc.

^o Ibidem cod. S. Crucis in Jer., atque ideo beata, etc. soboles, cujus partum non gemitus sed gaudia, etc.

^p Hæc intelligenda sunt eo spiritu quo Dominus dixit Luc. cap. xi: *Date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis.* Eleemosyna enim tanti est meriti, ut disponat ad contritionem et ad fidem, quibus pec-

D cata mundantur; ut de Cornelio legitur Act. cap. x. Hospitalitas ergo, cum actus sit eximie caritatis, præparat animam ut justitiam pro retributione a Deo consequatur.

debut quæ Deo auctore * suscepit. Talis ergo est hospitalitas beata, ut lætitiā semper suis dimittat hospitibus. Sara ridet, quia sterilitate caruit; ego rideo quia peccata depono. Illa corporis vitio liberata est, ego * enim flagitiis ablatus sum. Illa gratulatur se per hospitalitatem Isaac filium suscepisse, ego lætor indulgentiam me cum iustitia consecutum. Sed dicit aliquis fortasse: In illis supervenientibus ad Abraham viris, veniebat etiam Dominus, quod quidem verum est; sic enim Scriptura refert. Sed ego

A dico quod et modo etiam ad nos in sacerdotibus suis Christus adveniat. Imitemur igitur, fratres, ^d Abraham: sed quid Abraham dico? Imitemur Deum patrem nostrum; * his enim diversarum gentium homines Deus uno cœli hospitio habitare voluit, cur non nos, qui sumus fratres, nobiscum uno hospitio commoremur? Etsi nostram distantiam ille eadem in mundi domo continere maluit, cur non unanimitas nostra sancta tabernaculorum ^f sede teneatur? Explicit.

SERMO XCVII.

Incipit de eo quod scriptum est: Sicut tuba exalta vocem tuam, et annuntia populo meo peccata eorum. Isaia cap. LVIII.

ADMONITIO.

Apud eosdem Martenium et Durandum, loco in superiore admonit. indicato, hic quoque sermo et qui sequitur S. Maximo inscripti leguntur.

649 ARGUMENTUM. — Sacerdotalis tuba peccatores humiliat et justos corroborat. Muri Jericho sacerdotalium tubarum sono corruerunt. Haec figura fuerunt predicationum huius temporis sacerdotum.

Ante diem prosecuti sumus necessitatem nobis incumbere non tacendi, et ne alieni periclitentur periculo, observavimus debere nos ad peccandum [F. prædicandum] clamore consurgere. Clamandum est enim nobis in Ecclesia, ne clamemus in pena. Sic enim dicit Dominus per prophetam: *Et exclama vehementer, ne parcas, sicut tuba exalta vocem tuam, et annuntia populo meo peccata eorum* (Isai. LVIII). Clamare ergo jubemur, et vehementer clamare, nec voci parcere, ne pereamus saluti: Ne parcas, inquit, hoc est peccatoris iniquitatem nec tacendo prætereas, ne dum verecundie ejus consulis, non consulas sanitati. Vulnera enim illius, quæ clamando rescare debueras, in pejus, tacendo, nutristi. Clamare ergo jubemur, et ne quis se non audisse dicat, aut quemquam vox lateat, sacerdotes vehementer clamare præcipiuntur; ac, ne hoc minime fortasse sufficeret, addidit, dicens: *sicut tuba exalta vocem tuam* (Isai. LVIII). Scimus quia tuba non tam sonet auditui quam terrori, nec tam delectationem deferre quam inferre formidinem. Tuba enim peccatoribus necessaria est, quæ non solum aures eorum penetret, sed et corda concutiat, quæ non delectet cantu, sed castiget auditu; strenuos quoque hortetur ad justitiam, ignavos deterreat a delictis. Nam sicut in prælio militis mentem formidolosi dejicit, animus viri fortis accendit: ita et sacerdotalis tuba mentem peccatoris humiliat, **650** viri sancti animam corroborat, et uno atque eodem sono isti exhortationem indicit quemadmodum sit fortior ad

B unitatem: illi metum incutit, quemadmodum sit timidi-
or ad peccatum. Hæc enim natura tubæ est, ut destruat delinquentium opera, horum facta confirmet. Denique Jericho muri per sacerdotales tubas, quia intra se continebant peccatorem populum, corruerunt. Non illos pulsavit aries, non expugnavit machina; sed quod mirum est, sacerdotalis timor soni subvertit. Muri qui adversus ferrum inexpugnabiles steterant, sacra tubarum voce collapsi sunt. Quis enim non stupeat in illo facto saxa dirupta, fundamenta clangore esse quassata, et ita universa collapsa, ut cum victores nihil manus læderent, apud adversarium nihil tamen stabile remaneret; sed quamvis illos muros nemo contingeret, expugnantur tamen: forinsecus sonitu justorum, forinsecus habitacula peccatorum propterea cesserunt. Ergo istisne obsisterent? illosne in aliquo tuerentur? Aperuerunt justis jam defensionem, perfidis denegarunt. Igitur, fratres, sacerdotalis vocis sonus jam illo in tempore tantum potuit, quo in vera status confusione nescio quid personavit; quantum nunc sacerdotalem ipsam vivam vocem posse credimus, quæ dum Christum verbo loquitur, magnificum aliquid præstat vice Domini Salvatoris imperio, cum aeris sono etiam elementa cesserunt, aut quemadmodum sensibilia obsistere poterunt, cum terrore sacrum ferre etiam insensibilia nequiverunt! Credimus enim sacerdotum dictis facilius molliri posse corda quam saxa, et citius solvi posse peccata quam cimenta sunt resoluta. Vox enim spiritus convenientis facilius delicti destruit maculam, quam materiale saxi solvit munimentum. Explicit.

SERMO XCVIII.

Item sequentia.

Superiori dominica prosecuti sumus Jericho muros atque naturam, rem insensibilem sacris vocibus quodam comminationis terrore cecidisse; et ita increpa-

sum.

^a Idem cod. 90 S. Crucis in Jer., *concepit pro suscepit.*

^b Idem cod. S. Crucis in Jer., *hospitalitas beatorum, etc.*

^c Idem cod. S. Crucis in Jer. pro enim legit animæ. Cod. Reg. Vat. 85, *ego animæ flagitiis absolutus*

^d Idem cod. 90 S. Crucis in Jer., *Abraham patrem nostrum, sed, etc.*

^e Id. cod. S. Crucis in Jer., *si enim diversarum, etc.*

^f Cod. Reg. Vat. 85, *sede.*

tionis sono universa fuisse collapsa, ut et firmissima monumenta corruerint, et nudus peccatis populus reinaneret, illa ne diutius obsisteret, ista ut facilius caperetur. Sed hæc omnia jam tunc in figura facta esse prædiximus. Nam sacerdotes illius temporis tubas quid aliud esse credimus, nisi prædicationes hujus temporis sacerdotum, per quas non cessamus peccatoribus terribili sono austerum aliquid nuntiare, triste prædicare, et quodam comminationis strepitu aures delinquentium verberare. Siquidem sacris vocibus obsistere nemo poterit, nemo contradicere. Quemadmodum enim verbum Dei sensibilia non tremiscunt, quod tunc etiam insensibilia trepuerunt? Aut quomodo illi hominum contumacia resistere poterit, ante quod nec sana machina stare valuit? Nam sicut tubarum fragor destructis cæmentorum **651** muris ad populi interiora pervenit, ita nunc sacerdotum prædicatio, destructis pravis cogitationibus, ad animæ nuda pertransit. Nuda enim verbo Dei invenitur anima, cum omnis iniquitatis ejus operatio dissipatur. Quod autem nuda sit ante Deum anima, dicit Apostolus: *Omnia autem nuda et aperta sunt oculis ejus* (Hebr. iv); ad quem priusquam cognoscat Deum anima, et fidem veritatis accipiat, quibusdam se velut superstitionum velat operibus, et tanquam improbitatis se muro circumfovet, ita ut videatur sibi intra monumenta iniquitatum suarum inexpugnabilis posse consistere. At ubi vox sacra tonuerit, statim subruitur ejus desperatio, cogitatio dissipatur, et ita cuncta superstitionum munimenta resolvuntur, et nuda remaneat; sicut scriptum est: *Verbum Dei usque ad divisionem spiritus et medullarum pertranseat* (Ibid.), sicut tunc sacre vocis sonus contumacem populum destruxit, captivavit, et ultus est ira: ita et nunc

A sacerdotalis prædicatio populum peccatorem subjugat, captivat, et ulciscitur; sic enim dicit beatus Apostolus: *Arma militiæ nostræ non carnalia, sed fortia Deo ad destructionem munitionum, cogitationes destruentes, et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei captivantes, parata, inquit, vindicare omnem inobedientiam* (II Cor. x). Videte igitur si non in sacerdotum lingua, juxta **652** dictum Apostoli, sunt quedam arma verborum, quibus et destruitur vana cogitatio, et captivatur inflata superbia; et in oratione autem vindicatur contumacia. Nam quod tunc circa Jericho civitatem factum est, sicut diximus, in figura factum est. Siquidem nunc hoc ipsum in veritate contigit. Legimus enim sacerdotes in tempore supradictam civitatem septem diebus jugiter circuisse, et cum illam manus armatorum expugnare non possit, tubarum undique sono fuisse subversam; tubarum, inquam, non quibus horridus miles personabat, sed quibus sacratus pontifex increpabat. Nam quis illius timeret tubam, cujus gladius non timebat? His ergo diebus muri sacerdotalibus tubis circumdati ceciderunt, his diebus legimus mundi hujus opera consummata. Vides igitur quia hoc septenario numero per sacerdotes non tam una civitas destruitur, quam totius mundi iniquitas dissipatur. Nam sicut singularis urbis nuncupatione universi mundi habitus figuratur, ita et septem dierum curriculo septem millium annorum spatia distinguuntur, per quæ sacerdotum prædicantium tubæ ipsi sæculo excidium denuntiant, judicium comminantur; sicut scriptum est: *Quoniam et mundus peribit, et omnia quæ in mundo sunt; qui autem facit voluntatem Domini, manet in æternum.*

SERMO XCIX.

Incipit de Zachæo.

ADMONITIO.

653 In codice Sangallensi num. 91 et 92 de Zachæo sermones duo, quos num. 99 et 100 typis vulgamus, sancti Maximi inscribuntur nomine. Eos edidere iidem Martenius et Durandus loc. indic.

ARGUMENTUM. — *Zachæus locupletior fuit substantia fidei quam thesauro temporalis. Divitiæ ad Christi consequendam gloriam prodesse possunt.*

Frequenter, fratres dilectissimi, hujus evangelici capituli parabolam prædicare volueram, et Zachæi divitis gratiam planioris facundie oratione percurrere; etiam copiosius esse in laude ipsius, quoniam ipse in suam exstitit liberalis salutem. Quis enim non collaudet hominem qui potuit divitias suas sibi condonare, et temporalis census dominio dominatum sibi acquirere semperiternum? Sibi, inquam, donare divitias suas: alienum est enim quod habemus, non competenter utimur ad salutem: quamvis enim quod

videtur tuum, non erit, si, me recedente de sæculo absque utilitate mei reservetur in sæculo. Volueram ergo Zachæi divitias, et gratiam prædicare, divitis plane, et semper divitis, quia divitior meruit Christo esse quam sæculo. Et locupletior fuit substantia fidei quam thesauro temporalis. Laudabilis igitur Zachæus est, quia divites a regni cælestis gloria secluduntur, dicente Domino: *Facilius est camelum transire per foramen acus, quam divitem in regnum cælorum* (Matth. xix). Hic per ipsas divitias intrare properavit in regnum, et per illam viam et angustam acus cavernam tortuosa membrorum mole transire, et quod aliis ad perniciem objectum est, **654** huic profuit ad salu-

¹ Sanctus Maximus secutus videtur illorum opinionem qui mundum septem annorum millia duraturum opinati sunt. Legebant enim apud divum Paulum ad Heb. cap. iv Dominum sumpturum requiem post septimum diem, quo universa opera ejus concluduntur. Dies autem illos, quorum initium a creatione mundi, pro annorum millibus accipientes, non ultra hoc temporis spatium orbis machinam exsisturam dixe-

runt. Verum interrogantibus Dominum apostolis de tempore quo restituendum esset regnum Israel, respondit: *Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate*, Act. cap. i. Et expressius Matth. cap. xxiv monuit Christus cognitionem consummationis sæculi negatam angelis, solique Patri reservatam: *De die autem illa, et hora nemo scit, neque angeli cælorum, nisi solus Pater.*

tem. Sed ne mirum sit quod in homine deformia cameli membra descriperim: in homine enim cameli deformitas est, non corporis fedtate, sed mentis; nec habitus pigris, sed cordis ignavia. Nam sicut camelus vitiosus est inaequalitate membrorum, ita et homo deformis est asperitate peccatorum. Hoc enim significat Dominus dicendo: *Facilius est transire camelum per foramen acus, quam divitem intrare in regnum caelorum.* Hoc est, difficile est peccatori per illam arduam et angustam vite caelestis viam, exspoliata et attenuata delictorum pravitatem, transire. Valde enim opus erit castigare, et in sublimitatem redigere mores suos, cum qui voluerit ex vitiosa et pigra

A mole ad supernam illius puritatis substantiam transire; quod nisi ita fecerit, tam onustum et parvum animal in angusta caelesti porta offendit. Laudandus ergo Zachaeus est, quem divitiae suae a regio limine expedire minime potuerunt. Imo laudandus est, quod eum ad regni limen divitiarum perduxerint. Unde intelligimus ad Christi consequendam gloriam non obesse divitias, sed prodesse; si tamen possidens eas, non effundat ad lasciviam, sed erogat ad salutem. Crimen enim non est in facultatibus; divitiarum enim insipientibus fomenta sunt improbitatis, sapientibus adjumenta virtutis; his occasio salutis datur, illis scandalum perditionis acquiratur.

SERMO C.

Item de sequentia.

ARGUMENTUM. — *Zachaeus non dimidium, sed totum dedit, atque cum multiplici usura restituit. Nobis, et feneratoribus hujus temporis imitandus.*

Superioris dominice tractatu credo divites quosque letari et gratulari eos quibus patrimonii causa praclusam caelestem januam Zachaeus aperuit. Aperuit enim ille caelestem januam, dum eos docuit hoc ipso pervenire ad regnum, quo arcebatur a regno, scilicet ut substantia quae eis exprobrabatur ad perniciem, proficeret ad salutem. Multum ergo Zachaeus divitiis contulit, ut eos faceret in aeternum suas divitias possidere, ut qui hic nunquam pauperes fuerunt, nec essent in futuro mendici, sed quadam lucrativa commutatione reciperent pro parvis magna, pro terrenis caelestia, pro **655** temporalibus sempiterna. Lucrativa plane commutatio est nolle habere quod possides, ut possis obtinere quod non habes, et jacturam facere quamdam relinquende pecuniae, ut questum capias semper gratiae possidendae. Zachaeus ergo cum esset publicanus, et pecunias fenerando magnas divitias usurarum fraude quassisset, subito videns Christum, ita conversus est, ut majori concupiscentia gratiam spiritualem quæreretur quam quassierat pecuniam saecularem: ita, inquam, conversus est, ut anteacta sua respiciens, fraudes suas ipse damnaret, et emundans concupiscentiam, emundaret et primitus conscientiam. Ait enim: *Ecece dimidium bonorum meorum do pauperibus, et si cui quid tuli, quadruplum reddo (Luc. xix).* Dicit fortasse aliquis, cur vir sanctus, et Salvatorem praesentem videns, non totum pauperibus, sed dimidium sit largitus, quia scriptum est: D

B *Si vis perfectus esse, vende omnia tua, et da pauperibus, et veni sequere me (Marc. x).* Verum si diligenter attendas, iste persecutus est, quia non dimidium, sed totum dedit. Nam tolle aliena de medio, et Zachaeo nihil remanet. Denique vir justus, ut accepta esset ejus liberalitas, scivit juste disponere, scilicet aliena restituendo. Haec est enim apud Dominum **656** grata elemosyna, quae ex vernacula exhibetur substantia, non quae fraudulenta praeda tribuitur. In pauperum enim largitate, non spolia, sed dona quaeruntur. Caterum quare illud munus est, quod alter cum gaudio accipit, cum lacrymis alter amittit; super quod ille gratulatur, iste suspirat; unde nescio quantum te accipientes adjavet gratia, multum te tamen ingenitantes gravat querela. Quamvis enim largiaris totum, meliorem elemosynam facis, si reddas alienum. Nam sanctus Zachaeus hoc praevidens, reddidit quod susceperat, ut acceptum fieret quod donabat. Ait enim: *Si cui quid tuli, quadruplum reddo.* Vide quod semel peccaverat, quatenus emendavit! Bonus enim fenerator, sciens quid divini emolumenti haberet, pecuniam quam cum usura acceperat, cum multiplici usura restituit: imitandus nobis omnibus, et feneratoribus hujus temporis imitandus. Sed quod pejus est, sunt plerique qui ejus non imitantur gratiam, imitantur usuram: sciunt diripere, restituere prorsus ignorant. Et cum ille quod acceperat sponte quadruplum reddiderit, isti, etiam coacti, nec semel invasa restituant; malum sua perdere litigando quam aliena restituere componendo. Explicite.

SERMO CI.

De idolis auferendis de propriis possessionibus.

ADMONITIO.

Cognitum fuisse hunc sermonem, antequam a Muratorio typis Patavinis tom. IV Anekd., pag. 99, in lucem ederetur, non tam ex Baronio quam ex Gothofredo certissime constat. Baronius enim in notis ad Martyrol. Rom. die 31 Januarii non solum ejus meminit, sed ipsis verbis eandem impiorum sacrificiorum descriptionem habet; Gothofredus vero in notis ad tit. 10 lib. xvi cod. Theodos., cum mentionem faciat contra idololatriam ab imperatoribus lazarum legum, hoc testimonio ad rem suam opportune utitur. Depromptus a Muratorio hic sermo est, quemadmodum alter qui proxime succedit, ex celebri codice Ambrosiano, ubi sancto Maximo inscribitur. Ejus titulus est ut descripsimus: *De idolis auferendis de propriis possessionibus.*

ARGUMENTUM. — *Ille qui suum rusticum idolis sacrificare cernit, nec prohibet, peccat. Idololatriæ malum rarisque habitus describitur.*

Ante dies commonueram caritatem vestram, fratres, ut tanquam religiosi et sancti idolorum omnem pollutionem de vestris possessionibus auferretis, et erueretis ex agris universum gentilium errorem. Fas enim non est ut qui Christum habetis in cordibus, Antichristum in habitaculis habeatis; cum vos Deum adoretis in Ecclesia, vestri diabolus venerentur in fanis. Nec se aliquis excusatum putet dicens, Non jussi fieri, non mandavi. Quisquis enim intelligit exerceri in re sua sacrilegia, nec fieri prohibet, quodammodo ipse præcipit; tacendo enim et non arguendo consensum præbuit immolanti. Dicit enim beatus Apostolus, criminosos esse, non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus. Tu igitur, frater, cum tuum sacrificare rusticum cernis, nec prohibes immolare, peccas; si non data copia, attamen permissa licentia; si non jussio tua in crimine, attamen voluntas in culpa est. Dum enim taces, placet tibi quod fecit rusticus tuus, quod si non faceret, forsitan displiceret. Non enim sibi **657** tantum peccat subditus, cum sacrificat, sed et ¹ domnedio, qui non prohibet; qui si prohiberet, utique non peccaret. Grande igitur malum est idololatria; polluit exercentes, polluit habitantes, polluit intuentes, penetrat ad ministros, penetrat ad conscios, penetrat ad tacentes. Immolante enim rustico inquinatur domnedius. Non potest non esse pollutus ubi cibus [*F. cibum*] capit, quem sacrilegus cultor exercuit, terra cruenta edidit, tetrum horreum conservavit: omnia enim ibi inquinata, omnia sunt nefanda, ubi diabolus habitat

A in ædibus, in agris, in rusticis. Nihil ibi liberum est a scelere, ubi totum versatur in scelere. Cum cellam ingressus fueris, reperies in ea pallentes cespites mortuosque carbones, dignum sacrificium demonis, cum mortuo numini rebus mortuis supplicatur. Et si ad agrum processeris, cernis aras ligneas, et simulacra lapidea, congruens ministerium, ubi diis insensibilibus aris putrescentibus ministratur. Cum maturius vigilaveris, et videris saucium vino rusticum, scire debes quoniam, sicut dicunt; ² aut dianaticus, aut aruspex est; insanum enim numen amentem solet habere pontificem; **658** talis enim sacerdos parat se vino ad plagas dæe suæ, ut dum est ebrius penam suam ipse non sentiat. Hoc autem non solum de temperantia, sed et de arte faciunt, ut minus vulnera sua doleant, dum vini ebrietate jactantur. Vanus plane vates est, qui putat crudelitate astruere pietatem. Quam misericors in alienos deos ille qui in suos est pontifex tam cruentus! Nam ut paulisper describamus habitum vatis hujusce: est ei adulterinis crinicalis hirsutum caput, nuda habens pectora, pallio crura semicincta, et more gladiatorum paratus ad pugnam ferrum gestat in manibus, nisi quod gladiatore pejor est, quia ille adversus alterum dimicare cogitur, iste contra se pugnare compellitur. ille aliena petit viscera, iste propria membra dilaniat, et si dici potest, ad crudelitatem illum lanista, istum numen hortatur. Hoc igitur indutus habitu, hæc cruentus cæde, judicate utrum gladiator sit an sacerdos. Ergo, sicut gladiatorum publicum facinus religiosa principum devotione sublatum est, ita et amentes gladiatores isti Christianitatis observatione de propriis domiciliis auferantur.

SERMO CIL

De eadem re.

ARGUMENTUM. — *Ille qui scit in agro suo idolis immolari, nec prohibet, particeps profecto sacrilegii efficitur.*

Non parum tractatu Dominicæ superioris profecisse vos credimus; siquidem prædicatione nostra ab omni idolorum inquinamento corda vestra purgavimus. Nostra enim corda mundantur, cum diaboli sordibus polluta nostra conscientia non tenetur. Pollutam autem is conscientiam non habet, qui exerceri sacrilegia in sua possessione non patitur. Cæterum, qui scit in agro suo idolis immolari, nec prohibet; quamvis ipse longe in civitate consistat, pollutio tamen illum nefanda continget. Et licet aris assistat rusticus, ad domnedium contaminatio exsecranda regreditur. Particeps enim ejus efficitur, si non conscientia, certe notitia. Profecisse ergo nos

credimus, cum sacrilegii cultum in vestris possessionibus inhihent; dicimus enim, ut Christiani hominis, hoc est mundi viri, sit munda possessio. Atque enim Salomon: *Possessio pretiosa vir mundus*. Si ergo vir purus possessioni pretiosissima comparatur, quanto ista possessio majoris est pretii, si sit sincera et pura, nec aliqua diaboli contagione vilescat? Cur autem vir mundus possessio munda dicatur scire debemus, scilicet quia pretiosum illum facit **D** non fragilitas corporis, sed sinceritas honestatis, et quia cum pro ipsa puritate mentis Dominus possidere dignatur, sicut ait propheta ex persona sanctorum. (*In cod. Ambros. ubi hic sermo legitur nonnulla folia desiderantur.*)

¹ Jam monuerat Muratorius in præf. ad S. Maximi sermones tom. IV Anecd. vulgatos, vocem domnedium derivatam ex corrupto illius ætatis sermone, et idem valere ac dominum, eademque non uno in loco S. Paulinum Nolanum usum fuisse. Confer etiam Cangium, Glossar. med. et infim. Latinit. ad verbum *Dominædus*.

² Dianatici rustici illi appellabantur, qui Diane avorum numini immolabant, et aruspices etiam, superstitione ducti, ab extorum in victimis conspecto futura prædicebant. Describit autem Maximus quo furore abriperentur, cum talia sacrificia peragerent, et quam impie ac stulte in se ipsos sævirent, ut falsæ divinitati honorem præstarent.

SERMO CIII.

De speculatore posito filiis Israel.

ADMONITIO.

659 Exstat in laudato codice Ambrosiano, legiturque apud Muratorium tom IV Anecdotor., pag. 102.

ARGUMENTUM. — *Prædicator, si voluerit dissimulare, silere, celare, et fratrem tacendo non corrigit, et se non prædicando contemnit. Speculatores a Domino constituti, non alii sunt nisi sacerdotes.*

Interdum, fratres, cum prædicamus, plerisque sermo noster videtur asperior, et ea quæ secundum regulam prosequimur, ita a nonnullis accipiuntur, quasi nostræ severitatis austeritate promantur. Dicunt enim: Quam dure et amare prædicavit episcopus, ignorantes quod sacerdotibus necessitas major est quam voluntas. Necessitas, inquam, major est dicendi, non quod verum prosequendi desit voluntas, sed quia tacendi silentium statuti pœna depellitur. Necessitatem patimur, dum timemus, ac per hoc cogimur plus posse quam velle, et metuenda aliis ingerimus, dum ipsi saluti propriæ formidamus. Hæc autem est conditio prædicantis, ut non alterius peccata taceat, si sua vult declinare peccata, et emendet oburgando fratrem, ut in se possit non perdere sacerdotem. Cæterum, si voluerit dissimulare, silere, celare, et illum tacendo non corrigit, et se non prædicando contemnit. Melius est igitur increpando emendare peccatum, quam silendo peccantis delicta suscipere. In hoc enim positi sumus, ut si delinquentibus non eorum scelera dixerimus, scelorum ipsorum etiam nos reatus involvat. Nam sic utique dicit Dominus per prophetam: *Et tu, fili hominis, speculatorem te dedi domui Israel, et audies ex ore meo verbum, cum dicam peccatori: Morte morieris, et non loqueris, ut caveat impius de via sua, ipse iniquus in iniquitate sua morietur, sanguinem autem ejus de manu tua exquiram* (Ezech. iii), et reliqua. Evidens plane et manifesta sententia, quæ speculatorem, cur tacuerit, sanguinem polluit criminosis; nec contenta est quod iniquum sua damnat iniquitas, nisi et illum reum statuatur qui eandem iniquitatem noluit increpare. Videte ergo quantum malum sit delinquentis; delinquens **660** ipse peccat, et sacerdos arguit. Ipse se delictis suis jugulat, et de manu epi-

scopi sanguis exquiritur. Loquendum est igitur et clamandum, ne silentium nostrum in die judicii idem peccator excuset, et qui dissimulat esse particeps sanctitatis, tunc socium criminetur erroris: *Et tu, inquit, fili hominis, speculatorem te dedi domui Israel. Quid est speculator? Speculator utique dicitur qui velut in quadam sublimi arce consistens, adjacenti populo prospicit, ne quis in eum subito hostis obrepatur, sed de illo sollicitè curam agens, plebs pacis dulcedine potiatur; qui si aliquid adversi repente conspexerit, mox indicet, constanter annuntiet, ut et civis ad cavendum periculum sit paratus, et hostis fugiat deprehensus. Cæterum si urgente adversario speculator dissimulaverit, tacuerit, neglexerit, tunc sit ut inopinatus præoccupetur populus, et inimicus superveniens debacchetur, atque ideo omnis culpa ei ascribitur qui loqui noluit ut salvaret plurimos, sed tacere maluit ut periret ipse cum pluribus. Hos ergo speculatores a Domino constitutos, quos esse dicimus, nisi beatissimos sacerdotes, qui velut in sublimi quadam arce sapientiæ collocati ad tuitionem populorum supervenientia mala eminens intuentur, et adhuc longe positi contemplantur futura supplicia, non oculi carnalis intuitu, sed prudentiæ spiritalis aspectu? Et ideo tacere non possunt, sed clamare coguntur, ne per silentium gregem Christi diabolus hostis invadat. Ecce enim prævidemus diem advenire judicii, et peccatorum pœnas jam ipsa cogitatione sancimus. Atque ideo annuntiamus unicuique ut avertat se a via impietatis suæ, scilicet temulento, ut sobrietatem sectetur, quoniam ebrietati comes est inimica luxuria; avaro, ut pecunias suas erogat, ne custodiendo eas, non ad utendum, sed ad colendum videatur habere divitias; quisquis enim quod diligit, hoc colit, tuetur, et quodammodo veneratur. Vide ergo, avare, ne vascula mensæ tuæ tibi cedant pro idolo, dum his non uteris ut dominus, sed ea recondita custodis ut servus.*

SERMO CIV.

Increpatio ad vlebem et de eo quod ait Dominus: Qui habet, dabitur ei, Luc. vii. et cantavimus vobis, et non saltastis, Matth. xi.

ADMONITIO.

661 In vetustis codicibus Sanctæ Crucis in Jerusalem, 90 num. 40, et 99 num. 84, ac præterea in Ambrosiano et Laurentiano 10 Plut. xiv, hic sermo, et titulum quem damus, et Maximi nomen præfert. Quamobrem ejus auctorem non fuisse Ambrosium, sed Maximum judicamus.

ARGUMENTUM. — *Superfluum forte est, inquit sanctus Maximus, ingerere Domini poculi prædicationem ei qui Domini mandatum corde non retinet. Deinde laudata sac. Script. testimonia exponit, postremoque beatam Mariam Virginem esse Arcam Testamenti scribit.*

Frequenter studueram apud me ipsum, fratres, subtrahere vobis dominicæ prædicationis eloquia, ac

non elargiri sæpius sermonum cœlestium sacramenta. Siquidem nihil prosit offerre pabula recusanti et potum porrigere minime sitienti, cum id quod offeras non tam libenter hauriat, quam fastidiosè velut turbulentum reddat; atque ita fit ^b ut poculi sinceritas vitietur, et causas delicti fastidiosus potator inveniat. Sic ergo et caritati vestræ ingerere dominicæ

^a Vulgata legit vers. 17, *Cecinimus vobis, et non saltastis.*

^b Cod. 10 Plut. xiv Laurent., *ut et populi.*

peculi prædicationem forte superfluum est, cum id anima vestra clausis visceribus non tam sitienter hauriat, quam dissimulanter effundat. Fundit enim mandatum Domini qui illud aure sua percipit, corde non retinet. In superficie enim quadam corporis illud gestans, ac minime ad interiora transmittens, quod audivit, dum obliviscitur, seriem prædicationis effundit, et ita domum vacuus repedit, qui de ecclesia ^a onustus exierat. Dicite enim mihi, ^b quis de vobis, cum ad hospitium redierit, dicit, Hodie audivimus episcopum de elemosynis disputantem, rem utilem prædicavit, debemus pauperibus misereri. Prosecutus etiam est de idolorum execranda cultura, requiramus ne ignorantibus nobis in possessione nostra sit idolum. Admonuit etiam festinare debere catechumenum ^c ad gratiam Dei, offeramus familie nostræ, ut fidem quisquis est fidelis accipiat, **662** ne forte ratio salutis eorum requiratur a nobis, quia vita eorum nostro pendet arbitrio. Nemo de Dei rebus cogitat, nemo de die iudicii loquitur, quasi aut ^d per omnia victuri, aut per omnia morituri. Mihi credite, ita vivimus in hoc sæculo, ut corpore moriamur; ita morimur, ut rationi reddendæ vivamus. Moritur interim homo, sed actuum causa non moritur: vivente autem causa, necesse est ut causæ suæ persona non desit, sicut ait propheta: *Ecce homo et opera ejus*. Volueram ergo subtrahere vobis dominicæ prædicationis eloquia, non quod iratus hoc facerem, sed ut evangelicam sententiam custodirem. Ait enim Dominus: *Qui habet, dabitur ei, et qui non habet, id quod habet auferetur ab eo* (Matth. xxv, Marc. iv). Habenti ergo dari jussit, et non habenti non solum non dari, sed etiam id quod habet auferri. Quæ sententia superflua forsitan vobis videtur; ego autem dico recte ac sapienter Dominum præcepisse. Habenti ergo jubetur dari. Meretur plane accipere, qui ita laboravit, ut propria sollicitudine animæ suæ divitias spirituales acquireret: ut putas quis continentie forti proposito cepit castimonie custodire virtutem, meretur audire quæ castitatis remuneratio sit futura, ut ad virtutis observantiam addens remunerationis gloriam, facilius possit pugnam quam cepit atterere. Alius ad misericordiam promptus debet audire quia ipsi miseribitur Deus; et qui hanc terrenam substantiam cœlestibus divitiis repensavit, necesse est ut auscultans vicissitudines cœlestium premiorum promptior ac libentior opus Domini prosequatur, et ad misericordie quod habet bonum largitatis addat augmentum: ideo ait Dominus: *qui habet dabitur ei*, hoc est, qui dives fuerit bonis operibus, hic magis evangelica prædicatione ditetur. Cæterum si fornicatori prædices **663** et dicas quod virgo debet permanere; et avaro, quod omnia sua distrabere debeat atque donare, stultitia illi est. Hanc autem prædicationem

ridiculum putat, sic ait Apostolus: *Animalis autem homo non percipit quæ sunt spiritus* (I Cor. i): stultitia enim est illi. Tale enim est iis prædicare quod perfectum est, quale si mendicum pannis obrutum holoserica velis induere, et esurientem rusticum placento delectare: necesse est ut ab utroque ista recusetur oblatio. Illi enim displicet holoserica, qui necessaria magis frigori vestimenta desiderat; huic placentum amarum, dum escam magis saturitatis exquirat. Istis ergo personis auferenda potius sunt quæ sua sunt, sicut ait Evangelium: *Etiam id quod habet auferetur ab eo* (Matth. xxv): hoc est, cogendus fornicator pannos suæ corruptionis abjicere, compellendus avarus est panem suæ cupiditatis exponere. Vereor autem, fratres, ne hæc evangelica lectio plerisque de vobis congruat, quæ ait: *Cantavimus vobis, et non saltastis; lamentavimus, et non plorastis* (Luc. vii). Annuntiamus ergo vobis regni cœlestis gaudium, et minime corda vestra motu quodam alacritatis exsultant. ^e Prædicavimus triste iudicium, et sensus vestri ad pœnitentiam in lacrymas non prorumpunt. Infidelitatis enim genus est in divinis rebus nec gaudere prosperis, nec flere contrariis. Saltationem ergo a vobis requirit Dominus, non utique sinuosi volubilitatem corporis, sed extollentis se fidei sanctitatem. Sicut enim qui corporaliter saltat, nunc in aere suspenditur, nunc ad altiora factatur, nunc alternis saltibus loca diversa collustrat; ita et qui spiritualiter saltat, interveniente fide, modo in aeris sublimitatem erigitur, modo ad siderum altiora ^f tollitur, **664** modo diversis cogitationum saltibus paradisi cœlumque collustrat. Et sicut qui corporaliter saltat, volubilitate membrorum se exercens, gyrum sibi saltationis acquirit, ita et qui spiritualiter saltat, fidei alacritate se movens, gyrum sibi totius orbis assumit. Saltent autem homines, sicut mos est, in suis votis, hoc est nuptiis præcipue saltare vel canere, unde et nos habemus votivas nuptias, in quibus saltare vel canere debeamus. Vota enim nostra celebrantur, quando Christo Ecclesia copulatur, sicut ait Joannes: *Qui habet sponsam, sponsus est* (Joan. iii). Propter has ergo nuptias saltare nos convenit. Siquidem David rex pariter et propheta, dum multa cecinerit, ante arcam testamenti etiam saltasse dicatur (II Reg. vi). Elatus enim gaudio in saltationem prorupit. Prævidebat enim in spiritu Mariam de germine suo Christi thalamo sociandam. Unde ait: *Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo* (Psal. xvm). Ideo ipse præ cæteris prophetarum auctoribus plus cantavit, quia letior cunctis per hæc gaudia suos posteros conjugabat, et ad propria vota solito dulcius invitans, docuit nos quid in ipsis nuptiis facere ^g deberemus, cum ille ante nuptias tanta exsultatione saltaverit ante arcam. Ergo

^a Cod. Laurent., *injustus exierat*.

^b Idem cod. Laurent., *quis de vestris cum, etc.*

^c Codd., S. Crucis in Jer. et Laurent. 10, *ad gratiam fidei*.

^d Ita cod. S. Crucis in Jer., *per omnia victuri su-*

mus.

^e Cod. S. Crucis in Jer., *Prædicamus*

^f Uterque cod. S. Crucis in Jer., *sustollitur*.

^g Cod. 90 S. Crucis in Jer., *debeamus*

salvavit propheta David ante arcam. Arcam autem quid nisi S. Mariam dixerimus? Siquidem arca intrinsecus portabat testamenti tabulas, Maria autem ipsius testamenti gestabat haerodem. Illa intra semet legem, haec Evangelium retinebat. Illa Dei vocem

A habebat; haec a Verbum verum; tamen arca intus forisque auri nitore radiabat; sed et S. Maria intus forisque virginittis splendore fulgebat. Illa terrens ornabatur auro, ista coelesti.

SERMO CV.

De calice aquae frigidae.

ADMONITIO.

665 Huc usque mutilus jacuit hic sermo in tomo IV Anecdot., quem ipse editor Muratorius imperfectum in pervetusto Ambrosiano codice cum aliis multis repererat. Deerat illi principium usque ad illa verba *diligite*, et commendat, quod ut illi restituamus, beneficio accepimus a clarissimo Stephano Borgia sac. cong. de Propag. Fide a Secretis. Is enim integrum absolutumque eundem eruit ex cod. Beneventano m, pag. 118, hoc titulo insignitum: *Sermo S. Maximi episcopi de calice aquae frigidae.*

ARGUMENTUM. — Coelestem mercedem Deus etiam pro aqua frigida poculo repromittit; inopes incitat, et incitat locupletis; non querit muneris pretium, sed devotionem porrigentis. Quae sit spiritalis intelligentia ejusmodi promissionis.

Salvator humani generis clementissimus Deus, incorruptibilium donorum copiosissimus distributor, ut plures reperiat quibus sua munera largiatur; fidelibus suis coelestem mercedem etiam pro aqua frigida poculo repromittit dicens: *Quicumque potum dederit uni ex minimis calicem aquae frigidae tantum in nomine meo, amen dico vobis, non perdet mercedem suam* (Matth., x). Perspicite, fratres, quia Dominus noster minimos suos studiosius et diligit et commendat. Nam pro illa tantum aqua daturum se pretium spondet, quam servulis ejus, qui utique in hoc saeculo minimi reputantur, manus religiosa porrexerit. Ex ipsa sit aqua acceptabilior Deo, quae credentibus Christo pro nominis ejus fuerit honoré delata. Ait itaque, *Quicumque potum dederit calicem aquae frigidae tantum in nomine meo*. Multos videmus, fratres, non tam gratiae coelestis intuitu quam usu et necessitate conversationis humanae, suis, aut familiaribus, aut patronis plurimas opes et magnifica dona conferre. Quae cum hoc mundo lapsura manifestum est; quia non Deo in aeternum manenti, sed discessuris hinc continuo mortalibus tribuuntur. Quaecumque enim pro saeculi ambitionibus impenduntur, cum saeculo necesse est dilabuntur. At vero Dominus noster pauperum suorum atque humilium consolator, non fulgentium gemmarum illecebrosa monilia, non sericas pretiosasque expetit vestes, sed retributionem etiam pro aqua frigida pollicetur. Aquam frigidam poscit, ut inopum religiosae misericordiae omnis possit abundare paupertas. *Quicumque*, 666 inquit, *potum dederit calicem aquae frigidae, non perdet mercedem suam*. Haec sententia, carissimi, in obsequium coelestium mandatorum et inopes incitat, et incitat locupletes. Nam cui pauperum potest aqua deesse quam exhibeat sitienti? aut quis fidelium dumtaxat divitum non ambiat potiora largiri, cum videat apud munificentissimum Deum magnis praemiis et parva donari? In hac quippe communiione, non queritur muneris pretium, sed devotio porrigentis. Sicut egena illa ac religiosissima femina (Marc. xii) quae in

gazophylacium duo aera minuta mittebat, dominica sententia cunctis est preclata divitiibus. Et recte, fratres, quia sapientissimus Index, non tam operarii querebat affluentiam quam operantis affectum. Nec intendebat, quantum dives in dona Dei de plenissimis suis proferret adibus, sed quantus apud mulierem victus, quae nihil sibi reliquerat, resideret. Divites enim illi sic magno Deo offerrebant munera, ne divites esse desinerent. Pauper vero mulier, tanta fidei magnanimitate Deum sibi pretulit; ut despiciens egestatem suam, totum quod habebat offerret. Plus ergo ab omnibus misit, quia minus sibi ab omnibus reservavit. *Qui dederit*, inquit, *calicem aquae frigidae, non perdet mercedem suam*. Quae igitur sub tanta piissimi Judicis liberalitate sine praemio potest esse paupertas, apud quem et aqua facit oblata mercedem? Abundans quidem est aqua, et ipsa sui inundatione vilissima; at cum obtentu religionis offertur, facit eam Christi confessio pretiosam. Hinc jam, dilectissimi, vestrum est perpendere quae quantaque coelestium divitiarum referenda sunt praemia cibum aut vestimentum, vel pecuniam largienti; cum otiosum non erit aquae calicem propinasse. Cavendum sane divitiibus ne haec eos benignitas Christi ad largiendum faciat pigriores; quia illis specialiter oblatio aquae praemium gignit quibus nihil est aliud quod possint offerre pauperibus. Nam quae haec religio, quantave devotio est, multa 667 redundare substantia, et exiguo minimoque de opere caelum velle mercari? Post ista, carissimi, si sensum nostrum ad spirituales intelligentiam derivemus, et aliam reperimus aquam, quae delectabili multum gratia corda valeat refrigerare iustorum. *Quicumque* igitur sermonem sanctorum virorum praedicantium Deum credula aures susceperint, omnia interiora eorum, quae utique vitam situant, audientium fidem sua simplicitate roborabunt. Sicut ipse Dominus Jesus (Joan. iv) cum fatigatus super puteum, et sitiens resedisset, qui revera salutem mortalium sitiebat, Samaritanae mulieris et prodeuntium de civitate turbarum uberrima est credulitate potatus. 668 Nam quamvis ariditatem mentis eorum salutifero Dominus sermone rigaverit, est tamen spiritalis verbis natura hujusmodi, ut si subsequatur effectus, alterno

* Ita uterque cod. S. Crucis in Jer.

* Num legendum: *Et ipso... quo credentibus?* Edit.

quodam munere et audientem refrigeret, et loquentem. Et ita fit, ut cum veritatis assertor evangelicum seminat germen, si suscipiens illud fidei superfundat humorem, celestium frugum seges copiosissima nutriatur. Unde, fratres, uterque salutis nostræ proficit

SERMO CVI.

De quinque panibus et duobus piscibus.

ADMONITIO.

Sancto Maximo ascribitur apud Muratorium tom. IV Anecd., num. 21, atque ex simili scribendi ratione cognosci plane potest eundem sanctum episcopum ejus fuisse auctorem.

ARGUMENTUM. — *Cum plurimum de Scriptura divina dixeris, speres tamen amplius quod dicatur. Plus auferatur de mensa Domini quam inferatur.*

De feriarum votiva solemnitate solet dulcius esse quod remanet, et suavius sapere consueverunt reliquæ de magno convivio quæ supersunt. Unde et nos celebrantes dominicam natalem, libentius debemus excipere ea quæ nobis de apparatu sunt amplissime reservata. Non enim reliquiarum possumus timere fastidium, quia epulæ Salvatoris semper sunt integræ, semper sunt illibatæ, nec contaminatione aliqua minuantur. Sed cum ex illis quidquam decerpseris, rursus vigore cœlesti in sui gratia renovantur. Magnus ergo cibus, ubi et sumis quantum volueris, et integrum remanet omne quod sumpseris. Scripturæ enim divina ejus vigor est, ut cum plurimum de ea dixeris, supersit tamen amplius quod dicatur, ita ut quantum sese in profundum disputatio prædicantis extenderit, in tantum mens sancta altitudinem inveniat disputandi. Unde ait Apostolus : *O altitudo divitiarum, et scientiæ, et sapientiæ Dei, quam inscrutabilia sunt judicia ejus et investigabiles viæ ejus* (Rom. xi) ! Non igitur timere debemus ne post tam grande convivium fastidium famemque patiamur. Totum quidem pro devotione expendimus ; sed pro gratia totum remansit, et, ne mirum sit quod dixi, expensis omnibus, omnia remansisse. Recordamini scripturæ evangelicæ quæ nuper est lecta, et invenietis quod plus auferatur de mensa Domini quam inferatur. Quinque enim panes illati sunt, et duodecim fragmento-

A intellectus, ut et misericordiam promptissime faciamus, et sancta docentibus obedientiam commendemus, quatenus plenam perfectamque aperemus Domino retribuente mercedem.

rum copini sunt relati. Plus ergo inveniant qui reliquias colligant, quam detuli qui cibum convivio ministravit. Denique saturatis quinque millibus virorum vix duodecim apostoli duodecim copinos sustulerunt, quod unus puer manu, antequam aliquid expenderetur, attulerat. Ita panis in manu Domini multiplicatur dum frangitur, crescit dum minuitur, dum erogatur augetur, atque utiliore dispendio creatura cibi populos pascit et proficit ; crescit in ore comedentium, quod minus putabatur in manibus ministrorum. Denique ait S. Andreas : *Est puer noster hic qui habet quinque panes et duos pisces* (Luc. ix), et reliqua. Mirum igitur in modum benedictione Christi Domini panis solida natura fluit, abundat, exuberat, et quodam vigoris irriguo comedentibus non jam aquarum fons efficitur, sed escarum. Legimus in prophetis quod blem Dominus potum sitientibus de duro saxo protulerit. Ecce nunc esurientibus de sicco pane saturitatis **665** fluente produxit. Ibi petram resolvit in fluctus, hic cibum multiplicavit in copias. **C** Hæc igitur omnia Scripturis sunt, sicut dixi, evangelicis figuratim comparanda, quæ paucis versiculis reficiunt populos Christianos, nec aliquando deficiunt ; quæ benedictione sui pascunt esurientes animas, et cum satiaverint, **670** plus abundant. Quis enim cum refectus fuerit mandatis evangelicis, non his mandatis velut ditatus, gratiarum referat actionem, habens scilicet thesaurum quo et ipse salietur semper, et possit esurientis alter os saturare ?

SERMO CVII.

De verbis Evangelii Marci cap. vii : Cum turba multa esset cum Jesu, nec haberent quod manducarent.

ADMONITIO.

Mihi gratos futuros lectores confido, cum eximium multaue doctrina elaboratum hunc sermonem ad splendidiorem lucem (quam hactenus habuit in appendice serm. S. Augustini num. 81) proferam. De eo Benedictini monachi congreg. S. Mauri docuerunt primum a Lovaniensibus inter Augustinianos sine nomine relictum, dein a Verlino et Vindingo repudiatum, quod de Eutychianna hæresi agat, quæ post Augustinum orta est. Æquum profecto, rectumque iudicium. Sed si cum Augustino conciliari nequit, Maximone repugnabit ? Imo cum S. antistes Taurinensis arcanum illud iniquitatis planè intellexerit, illudque ipsum suis in scriptis docte solideque oppugnavit, et hæresim tam nefandam in concilio Mediolanensi damnaverit, ipse Maximus sermonis hujus auctor est stabilendus. Nullus mihi opponat idem bellum contra Eutychem ab alio scriptore geri potuisse, aut nulla proferri monumenta quæ meam sententiam confirmant. Nam hæc omnia, ut levia, concedunt, si hic idem sermo cum superiore conferatur. In illo de portentosa quinque panum duorumque piscium multiplicatione, ut habetur Matth. cap. xiv disseruit Maximus ; hic locum Marci cap. vii illustrat, ubi narratur Christum Dominum septem panibus et paucis piscibus magnam gentis multitudinem saturasse. In utroque sermone recondita mysteria invicem connexa, vocatio et repudiatio Synagoge, gentium autem illuminatio, novæque surgentes Ecclesie primordia mirifice explanantur. Cum ergo tanta colligatio, cum idem spiritus intelligentiæ, cum tandem eadem dicendi forma sit, cur non item S. Maximum hujus sermonis auctorem fateamur ? In capitulis seu lectionibus Evangeliorum nunc primum in lucem edendis eadem S. Maximi habetur hujusce loci Evangelii S. Marci interpretatio, dictis hoc in sermone valde affinis. Accedit stylus, qui plane Maximianus est, ratioque afferendorum locorum sacre Scripture quæ Maximo peculiaris fuit.

ARGUMENTUM.—In Redemptore nostro disjuncta operatio divinitatis et humanitatis consideranda est, atque error Eutychetis detestandus, qui unam tantum in Christo dogmatizare præsumpsit operationem. Copiose mysticeque multiplicatio cum piscium tum septem panum explicatur.

Altitudinem divinitatis suae et misericordiam humanitatis, multis et variis modis in Scripturis sanctis Dominus noster Jesus Christus ostendit, quemadmodum solet in mysteriis et sacramentis : ut et petentes accipiant, et quærentes inveniant, et pulsantibus aperiatur. Omnia enim quæ in hoc mundo sub fragilitate nostra exhibuit miracula, nobis proficiunt. Non utique sine causa faciebat ea Dominus, vel quasi frustra et inaniter. Verbum Dei est Christus, qui non solum solis verbis, sed etiam factis loquitur hominibus. Hoc enim etiam quod hodie de S. Evangelio lectum est, quærit intellectorem ; et cum fuerit intellectum, spiritale facit gaudium. Et in hac lectione simul consideranda est in uno eodemque Redemptore nostro disjuncta operatio divinitatis et humanitatis, atque omnimodis detestandus error Eutychetis, qui unam tantum in Christo dogmatizare præsumpsit operationem. In alterutra enim parte vel qui solum hominem fuisse dixerit, gloriam negabit Conditoris ; vel qui solum Deum, negabit misericordiam Redemptoris. Nempe quod super turbam miseretur Dominus, ne vel inedia vel longioris viæ deficiat labore, noverimus affectum atque compassionem humanæ fragilitatis ; quod autem de septem panibus et paucis pisci-

bus satiavit quatuor millia hominum, credimus divinitatis opus esse virtutis. Attendat ergo sanctitas vestra quia hoc nobis propositum est, quod cum vestra caritate tractemus, quod sibi velit hujus rei tantum mysterium, quod eo modo se Deum discipulis demonstrasse sancta testatur Scriptura, quomodo Evangelium narrat. Ait enim evangelista in hodierna lectione: Cum multa turba esset cum Jesu, nec haberent quod manducarent ; convocatis discipulis, ait illis : Misereor turbae huic (Marc. viii). Sed requiramus quod ait superius : In illis diebus cum multa turba esset. Superius enim accesserunt Judæi ad Salvatorem, accusantes discipulos ejus eo quod non lotis manibus manducarent. Quos Dominus redarguit, quia quæ de corde mala procedunt, ea potius hominem coinquinarent. Et relictis illis, venit in finibus gentium, ubi mulier Chananaea, **671** quæ est mater gentilium, pro filia sua, id est Ecclesia, Dominum deprecatur ; quæ tandiu postulavit donec acciperet quod petebat. Post hæc iterum curavit mutum et surdum. Ergo in his diebus, cum multitudo populi concurrisset, nec haberent quod manducarent, quia gentes legem non habebant, id est quinque libros Moysi et prophetas ; non prædicationem S. Joannis, quia gentes non per legem, sed per fidem venerant ad Redemptorem ; ideo triduo perseverant, hoc est in nativitate, in passione, in resurrectione Domini, sive in Patre, et in Filio, et in Spiritu sancto. Perseverare enim est permanere in confessione, sicut ipse Dominus ait : Qui

¹ Disjunctam operationem Maximus, hoc est non confusam dicit. Nam Eutycheten oppugnat, qui confusam, eisi non verbis satis explicatæ, at re tamen ipsa affirmarat. Qui enim naturas duas, divinam atque humanam, earumque proprietates confusas in Christo post unionem statuerat, is certe illud statuerat, ex quo manifestum est consequens, confusas item in eodem Servatore fuisse duarum naturarum operationes. Quod cum ex aliis permultis ecclesiasticis monumentis, tum ex celebri **673** cumprimis S. Agathonis pape (cui ultro synodus vi œcumenica adhesit) epistola plane constat. In ea namque de Eutychianis agens : « Confundentes, inquit, sanctæ Incarnationis mysterium, eo quod deitatis et humanitatis Christi unam naturam dicant, unam eum sicut unius voluntatem et operationem personalem habere contendunt. Porro apostolica Christi Ecclesia, spiritualis mater a Deo fundati vestri imperii, et unum Dominum nostrum Jesum Christum confitetur, ex duabus et in duabus existentem naturis, et duas ejus naturas, divinam scilicet et humanam etiam post inseparabilem unionem inconfusas in eo esse defendit, et ex proprietatibus naturalibus unanquamque formam Christi naturarum perfectam esse cognoscit, et quidquid ad proprietates naturarum pertinet, duplicia omnia confitetur. Consequenter itaque juxta regulam sanctæ catholicæ atque apostolicæ Ecclesiæ duas etiam naturales voluntates in eo et duas naturales operationes esse confitetur et prædicat. » Vide action. 4 synodi œcumenicæ vi, pag. 1084, tom. III Concilior. edit. Paris. an. 1714. Hinc S. Leo in divina illa ad Flavianum episcopum Constantinopolitanum epistola, in qua Petrum per Leonem fuisse locutum synodus Chalcedonensis testata est, Eutychianum hæreticum dogma refellens de operationibus divinam humanamque Christi scribit hoc modo : « Agit utraque forma cum alterius communione quod pro-

prium est. Verbo scilicet operante quod Verbi est, et carne exsequente quod carnis est. Unum horum coruscet miraculis, aliud succumbit injuriis, » etc. Epist. 25, al. 26, cap. 4, tom. II opp. edit. Rom. an. 1755 pag. 20. **674** Atque hoc quidem S. Leonis loco usus S. Agatho fuit in ea ipsa ad imperatores, quam proxime indicavi a synodo œcumenica sexta tantopere celebrata epistola pag. 1099. Jam vero confusas esse naturas duas in Christo, earumque proprietates, Eutychen dixisse, auctor est S. Flavianus in priore ad Leonem epistola cap. 3, tom. II opp. S. Leonis, pag. 100, et in altera quæ exstat ibid., pag. 16, ubi statuisse ait Eutychen : Ante incarnationem quidem Salvatoris nostri Jesu Christi duas naturas esse, divinitatis et humanitatis ; post unionem vero unam exstitisse naturam, ignarus quid loquatur, ac de quibus affirmat. Neque enim unio duarum naturarum, quæ in Christo conveniunt, proprietates earum in unionem confudit ; sed manent etiam in unionem integre duarum naturarum proprietates. » Confer S. Leonem, epist. ad Flavian., cap. 3, pag. 120, et cap. 4, pag. 122 seqq., et epist. 22 ad Theodosium Augustum, pag. 107, quo loco Eutychianos indicans, « Illorum blasphemias, inquit, exsecramur, qui nova inventionem dicere conantur a tempore susceptæ carnis omnia divine nature in humanam, atque omnia humanæ in divinam commutata fuisse, quod nulla unquam hæresis dicere ausa est. Per hujusmodi enim confessionem utramque divinitatis atque humanitatis naturam in aliud commutatam esse autumant, neque Deum perfectum, neque perfectum hominem secundum veritatem Filium confirmatur. » Lege quæ sequuntur de operationibus in Christo duabus, divina scilicet et humana. Plura proferri in eandem sententiam majorum documenta possent, sed non est opus, cum satis hæc esse videam.

autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit (Marc. xxix). Dicit ergo Dominus : Non habent quod manducent, quia legem non habent; et dimittere eos jejunos nolo, ne deficiant in via (Matth. xv); ut qui per fidem Christi crediderunt, per fidem Christi salvarentur. Quidam autem ex his de longe venerunt. Longe enim erant gentes a Deo, errando per idola; et modo omnis qui peccat longe est a Deo. Dicunt discipuli ejus : Unde istos quis poterit saturare panibus in solitudine (Ibid.)? Adhuc apostolos tenebat incredulitas, donec mysteria revelarentur, nec recordabantur quod fecerat de quinque panibus et duobus piscibus. Et interrogavit eos Jesus quot panes haberent. Qui dixerunt, septem; et præcepit turbæ ut discumberent super terram. Et accipiens panem, gratias egit et dedit discipulis suis, ut apponerent. Et pisces similiter benedixit, et posuit ante illos. Et manducaverunt, et saturati sunt, et sustulerunt septem sportas plenas. Erant autem qui manducaverunt quasi quatuor millia, extra mulieres et infantes (Ibid.). Et virtutes quidem Domini manifestissime credimus esse factas in præsentia; sed quid lateat in mysterio ipsius gratia donante requiramus.

In superiori enim lectione de quinque panibus et duobus piscibus quinque millia hominum satiavit : hic septem panibus saturavit quatuor millia hominum. Ibi discipuli suggerunt Domino, dicentes : Locust desertus est, et hora præterit, dimitte turbas, et videntes in castella emant sibi escas (Ibid.). Hic penitus tacent discipuli; sed ipse Dominus pro eis sollicitus est. **672** Videamus quare tacent. Quia necdum missi fuerant prædicare gentibus, sed potius ad oves perditas domus Israel. Prior ergo illa parabola pertinet ad Judæos; ista vero ad gentes. Ibi quinque panes fuerant, hoc est quinque libri Moysi; hic vero septem panes, qui sunt septiformis Spiritus dona, sicut ait S. Isaias propheta : Spiritus sapientiæ et intellectus,

A Spiritus consilii et fortitudinis, Spiritus scientiæ et pietatis, et replebit eum Spiritu timoris Domini (Isai. xi). Ibi duodecim cophini pleni Spiritu sancto; hic septem Ecclesiæ, sive septem candelabra aurea. Ibi duo pisces, qui sunt duo Testamenta, sive unus liber omnium prophetarum, vel S. Joannis prædicatio; hic indefinitus numerus ponitur, qui sunt dona gratiarum, sicut ait Apostolus : Alii per Spiritum datur sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ, alii prophetia, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum : omnia hæc operatur unus atque idem Spiritus (I Cor. xii). Ibi super fenum recumbunt, et hic super terram. Utrunque una conversatio, una gratia, una virtus, una Deitas. Ibi supra fenum discumbunt, hoc est mortificata opera carnis, quia omnis caro fenum, ait propheta (Isai. xl); hic supra terram discumbunt, id est opera terrena conculcant. Ibi quinque millia refecti, qui numerus pertinet ad Judæos; nam post ascensionem Domini, loquente Petro, quinque millia sunt baptizati; hic autem quatuor millia, hoc est de tota terra omnes gentes a quatuor cardinibus cœli de septiformis Spiritus gratia esse repletas in vitam æternam. Et ideo, dilectissimi, nos qui non per legem, sed per fidem credimus in Domino nostro Jesu Christo, qui non ex operibus, sed ipsa gratia sumus redempti; qui non ex quinque panibus, id est ex quinque libris Moysi, sed ex septiformi gratia Spiritus sancti sumus repleti, sicut beatus Isaias prophetaverat dicens : Spiritus sapientiæ et intellectus, Spiritus consilii et fortitudinis, Spiritus scientiæ et pietatis, et replebit illum Spiritu timoris Domini (Isai. xi); in hac ergo septiformis Spiritus gratia maneamus, in qua vocati sumus, repleti dono Spiritus sancti per Dominum nostrum Jesum Christum, qui vivit et regnat in unitate Spiritus sancti Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

SERMO CVIII.

De muliere Chananæa.

ADMONITIO.

In codice Chisiano chartaceo sæculi xv, sermo quem ARGUMENTUM.—De magna mulieris Chananæa fide, patientia, humilitate. Sicut illa permansit firma in oratione, sic nos perseveremus in omnibus bonis operibus.

Iste civitates ad quas Dominus venit significant hunc mundum, in quo Dominus venit pro nostra salute, ut nos liberaret de potestate diaboli. Et ista mulier significat sanctam Ecclesiam de gentibus congregatam. Ista mulier propterea vocatur Chananæa, quia erat nata de stirpe Chanaan, qui fuit filius Noe, qui fuit maledictus a patre. Audiamus quid clamat hæc mulier post Dominum. Miserere mei, fili David, filia mea male a demonio vexatur (Matth. xv). Tantam fidem habuit mulier ista, ut non duceret filiam suam secum ad Dominum, nec invitavit eum ut veniret ad eam, sed firmiter credebat quod si Deus vellet, posset dare sanitatem filie suæ. Per filiam hujus mulieris debemus intelligere unamquamque pecca-

num. cviii vulgamus, sancto Maximo tribuitur. tricem animam, quæ quotidie vexatur a diabolo, quæ est subjecta vitiiis et omnibus malis operibus. Illi enim qui doctores Ecclesiæ sunt, semper debent monere et increpare illos qui opera diaboli faciunt, et pro eis orant, sicut hæc mulier oravit pro filia sua. Sed Dominus non respondit ei verbum. Pro talibus causis noluit Dominus respondere mulieri. Primo, ut probaret ejus constantiam, sed perseveraret in precibus. Secundo, ut tolleretur occasioem Judæis ne dicerent, Christus nobis promissus est, et iste docet gentes, et curat illas; propterea nolumus credere in illum. Tercio, ut probaret animos discipulorum, et ad misericordiam provocaret. Et accedentes discipuli rogabant eum dicentes : Dimitte eam, quia clamat post nos. Ac si dicerent : Dimitte peccata, et dona virtutes. Postquam mulier audivit SS. apostolos pro se rogantes, statim cum magna fiducia venit ad Dominum, **675** et adoravit eum, dicens : Domine, ad-

jura me. Qui respondens, ait : Non est bonum sumere panem filiorum, et mittere canibus ; hoc dicit : Non est bonum ut subtrahatur Judæis doctrina Dei, qui semper Dominum adoraverunt, ut detur vobis, qui gentiles estis et pagani, et servivistis semper diabolo. Tamen mulier sapienter intelligens quod Dominus dixit, cum humilitate taliter respondit : Etiam, Domine. Hoc est dicere : Vere scio, Domine, et credo quia ita est ut tu dicis. Certe non sumus digni accipere panem filiorum, qui semper adoramus idola. Sed propter hoc dico, quia dignatus es venire in mundum ut ostenderes gratiam tuam super nos gentiles, Nam et catelli edunt de micis quæ cadunt de mensa dominorum suorum. Fidem 676 habuit, quia cum esset

A gentilis, credidit quod Dominus posset dare sanitatem filie sue. Patientiam habuit quando eam Dominus repudiavit, tandiu in prece perseveravit usque quo acciperet quod quærebat. Humilitatem habuit, quia quando Dominus comparavit eam canibus, ipsa coæquavit se catellis. Postquam Redemptor noster vidit fidem istius mulieris tam magnam, dixit illi : *O mulier, magna est fides tua ; fiat tibi sicut vis.* Exemplum debemus accipere, fratres carissimi, ab ista muliere ; ut sicut illa permansit firma in oratione, sic nos quotidie perseveremus in omnibus bonis operibus ; et sicut illa oravit Dominum, ita oremus Deum, ut mentes nostras dignetur liberare de insidiis diaboli.

SERMO CIX

De fraterna correptione.

ADMONITIO.

Sancti Maximi ornatum nomine hunc sermonem 109 ex codice Casinensi xii, pag. 334, exscripsimus.

ARGUMENTUM. — *Summis laudibus Paulum apostolum effert Maximus, ejusque explicans testimonium II Corinth. vi, ostendit habitare non posse in eodem corde et inter unius pectoris hospitium iniquitatem simul et æquitatem.*

Ecclesiarum omnium regimen beatissimus Paulus, fratres carissimi, quem pro conscientia inculpati pectoris, sanctæque perfectione doctrinæ magistrum gentibus universis electio cælestis instituit, dominicam plebem nunc vigore Apostoli, nunc auctoritate doctoris paternæ affectione pietatis increpat, instruit et emendat. Habet revera id propositi vir gloriosissimus, ne discipulos suos aut blandimentis forte nimis desides reddat, aut asperiore rursus increpatione conturbet. Sed tanto sermonem suum pondere temperamentoque circumfert, ut inoffensa docendi arte nunquamque recto a tramite deviantem salubriter revocet, castiget et foveat. Voluit enim prudentissimus doctor, ut vere spiritualis apsis, pro diversitate peccantium et spicula jacere, et mella præbere. Nos vero, fratres, quos et virtus deficit, et multimoda peccata comitantur, acrioris correptionis aculeos auctoritatis apostolicæ delinquentes in auditum vestrum blandientis astruimus affectum. Nam et vulnera humanorum corporum dulcedine melius quam amaritudine medicantur. Ait ergo inter cætera Apostolus ad Corinthios scribens eandem remunerationem : *Tanquam filiis dico, dilatamini et vos, et nolite jugum ducere cum infidelibus (II Cor. vi).* Tanquam filiis, inquit, dico. Ecce quamvis peccatores filios appellat Apostolus, ne quisquam peccatricis conscientie pudore deterritus de tanti patris caritate cunctetur. Nam, quod increpat Paulus, non odium exercet irati, sed munus diligenter impendit. Increpatio enim quæ amico de ore procedit optabilem portat in vulnere sanitatem. Ut ait ille sapientissimus Salomon : *« Meliora sunt vulnera amici quam voluntaria oscula inimici (Prov. xxvii).* At quæ alia possunt esse amicorum vulnera, nisi verba quibus peccantes verberantur ? *Dilatamini, inquit, id est videte ne*

B forte iter vestrum quo ad regnum cælestis contenditis, infidelitatis ac scelerum spinæ sentesque concludant. Sed agite quatenus vobis via illa regia quam voluptas mundi hujus ac peccatorum impedimenta coangustant, fidei ac virtutum exercitio dilatetur. *Nolite, ait, jugum ducere cum infidelibus.* Jugum quippe ducit cum infidelibus omnis qui in perditionem hominis mortemque conjurat. Jugum cum infidelibus ducit quicunque se 677 inhonestis sociat turpibusque ; qui, confesso Christi nomine fideque suscepta, ad sacrilegas voluptates diabolica superstitione revocatur. Et post omnia, fratres, periculosum nimis jugum trahit qui, sprete integritate vivendi, disruptisque divini timoris vinculis, mersus totus in terram, sævæ conversationi captiva miser colla submittit : ut de impiis legitur, qui aspicere in cælum et cælestia contemnebant, dicente propheta : *Oculos suos statuerunt declinare in terra (Psal. xvi).* Intendite adhuc cujusmodi apostolicæ doctrinæ se ordo subtexat : ait namque : *Quæ participatio justitiæ cum iniquitate ? aut quæ societas luci ad tenebras ? Quæ autem conventio Christi ad Belial ? Quæ pars fidei cum infidei ? qui autem consensus templo Dei cum idolis ? Quæ, inquit, participatio justitiæ cum iniquitate (II Cor. vi) ?* Non potest, fratres, in eodem corde et inter unius pectoris hospitium iniquitas simul atque æquitas habitare. Continuum nimirum inter utramque geritur bellum, et necesse est ut una pellatur ab alia. Frustra injustus quisque interdum inesse sibi imaginem integritatis ostentat : in animo enim quem frequentat iniquitas, simulata justitia est. Plerique namque non propter ipsam justitiam justii nonnunquam videntur, sed ut iniquitatibus suis umbram sanctitatis obducant, mentis æquitatis velamina præmittunt. Sed illi vere erunt justii quibus penitus odiosa Deo nunquam subrepat iniquitas ; de quibus et venerandus patriarcha David ait : *Beati qui custodiunt judicium et faciunt justitiam in omni tempore (Psal. cv).* Sequitur deinde : *Quæ societas luci ad tenebras ?* Advertat omnis auditor quia

• In Vulgata legit : *Meliora vulnera diligenter, quam fraudulentia oscula odientis.*

non potest unus idemque esse splendidus et obscurus: id est, non potest idem ipse homo pariter esse dolosus et simplex, superbus et humilis, crudelis et mitis, luxuriosus et castus, perfidus et fidelis, invidus et amicus. Ut enim ulla luci tenebrisque societas, ita nulla virtutibus vitisque communio. Habes **678** nihilominus: *quæ conventio Christi ad Bethel?* Id est non possunt in uno loco atque in eadem mente Christus et diabolus convenire, ut ait fidelissimus ille Elias ad Israel prævaricantem, dicens: *Usquequo claudicatis in duas partes? Si Dominus est Deus, sequimini eum; si autem Baal, sequimini illum (III Reg. 18).* Si ergo inter errorem ac veritatem populum fluctuantem tam vehementer propheta condemnat, quomodo putamus posse nos, fratres, incertis gressibus claudicantes pariter et vitia sequi et amare virtutes? Quomodo possumus uno signati spiritu et Christo servire et diaboli facere voluntatem? An non diabolice voluntatis est insidiari innocentibus, instruere factiones, obtreectare amicis, invidere melioribus, violare fidem, impugnare justitiam? Sicut econtra Christi est portio timere Deum, diligere bonitatem,

SERMO CX.

De castitatis studio.

ADMONITIO.

679 Hunc quoque 110 sermonem in eodem xii Casinensi codice, pag. 335, sancto Maximo attributum vidimus; quem de castitatis studio seu custodia inscribendum esse cuique eundem legenti patet.

ARGUMENTUM. — *Præ cæteris a nobis virtutibus prædicari castitas debet, quam præ omnibus peculiari quadam gratia nascendo de virgine Christus elegit. Cautius aspicimus, sanctius cogitemus, ne subripiat otioso cordi indisciplina aspectus.*

Quantum et quam necessarium, fratres carissimi, de Scripturis sanctis possumus habere profectum, instruit nos beatissimus Paulus, dicens: *Omni scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad corripiendum, ad erudiendum (II Tim. iii).* Quam præclaram quamque mirificam doctor Ecclesiarum sententiam de divinis promulgavit eloquiis, quæ ad plenissimam vivendi perfectionem mortalium corda dirigunt et informant! Utilis profecto est sermo cælestis ad docendum, ad corripiendum, ad erudiendum. Ad docendum quidem, cum perversos indiscipulorum mores sancti magisterii sanitate componit. Ad corripiendum vero, cum errores hæreseos ab Ecclesia Dei pura ac mera assertionum suarum veritate confutat. Unusquisque namque fidelium divine legis admonitione dignoscit, ne culpam nescius et ignarus incurrat, atque ipsius severitate terremur, ne præsumptione damnabili audeamus quod non licet perpetrare. Ipsius nihilominus insinuatione bonorum malorumque actuum nostrorum futurum iudicent sentimus Deum, et confitemur ultorem. Inde in Scripturis sanctis et honestatis doctrina est, et correptio defectorum, et eruditio veritatis. Opportunum namque est ut aliqua caritati vestræ de pudicitie observantia, de castitatis custodia proloquamur. Debet enim præ cæteris a nobis virtutibus castitas prædicari, quam præ omnibus peculiari quadam gratia nascendo de virgine Christus elegit. Et ideo S. Evan-

A subvenire miseris, sectari pacem, servare patientiam, illasam tenere caritatem per omnia. Habes post hæc: *Quæ pars fideli cum infideli? Qui autem consensus templo Dei cum idolis?* Quod utique, fratres, fideli infidelique consortium, cum unus sinistrum terat iter, dextrum alius gradiatur; unus tendat ad vitam, pergat alter ad mortem; hic Christum sequatur, ille diabolum comitetur? Quid unquam potuerant habere tam diversa commune? Jam vero quis dubitet nullum posse templum Dei cum idolis esse consensum? Unde et ait Apostolus fidelibus viris quos idolorum prohibet esse participes: *Vos estis templum Dei vivi (II Cor. vi).* Itaque si templum Dei sumus, non efficiamur sepulcrum diaboli et receptaculum vitiorum. Si veraciter Christum nostro in corde suscipimus, inimicam Christi totis a nobis fidei viribus propellamus. Hæc, dilectissimi, pro communi profectu nostro de apostolica lectione protulimus, ut, omni nisu omnibusque studiis iniqua ac perfida declinantes, beneplacita Deo nostro semper atque accepta sectemur.

geli nobis assumenda doctrina est, quam divinitus inspiratam fidelium nullus ignorat. Ibi enim scriptum reperio, ibi omnes legimus: *Si quis viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mæchatus est eam in corde suo (Math. v).* Videte, dilectissimi, quam **680** validissimus Dominus noster totius turpitudinis emendator petulantiam humanorum refrenat aspectuum, et quo præcipiti vigore incentiva lubricæ carnis atterverit, ne malum germen fructus pessimus subsequatur! quam longe a corde hominis vult abesse luxuriam, qui tanta cautela lascivientes reprimat et castigat obtutus! *Si quis, inquit, viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mæchatus est eam in corde suo.* Et, ut arbitror, ratione Dominus tam sollicitè diabolica tentamenta præoccupat, ut vir religiosus, si oculos forte suos conspectu mulieris decore laxaverit, ante se deprehendat peccare quam peccet, et intelligat oculorum se suorum deprobatum ministerio ante incurrisse reatum quam perpetrasse peccatum. Et hæc, carissimi, non ut miserabilis homo præjudicium damnationis incurrat, sed ut suspirantis pectoris compunctione depulsa, non dissimulet vitare quam prævidet culpam. Oh vere infirmitatis humane medicus salutaris! Qui ne inveniat in homine cum hominis læsione quod curet, præmittit vulneri medicinam. Et quia nullum vult credentium suorum mortiferis peccatorum febribus æstare, paternæ pietatis medela ante sanat quam subrepat infirmitas, sicut ait beatus propheta David: *Deus meus, misericordia ejus præveniet me (Psal. lvm).* Optime namque novit humani generis salus sævæ conceptionis noxia resecare primordia, qui in ipsa peccandi janua ingressum dia-

boli subripiens excludit. Unus enim idemque Dei Filius naturæ nostræ Dominus et magister est castitatis. Et quid dicam castitatis magister, cum ipse sit incorrupta pudicitia, ipse inviolata sit castitas? Nam in cujus ore dolus non est inventus, cujus cor et caro exsultaverunt in Deum vivum, ne in oculis quidem vestigium potuit habere delicti. Ergo, fratres, quia fragilitatem nostram multimoda peccata corrumpunt, nostræque vitæ tremendum illud iudicium præparatur, cautius aspiciamus, sanctius cogitemus, ne subripiat otioso cordi nostro circumvagantium luminum indisciplina-

tus aspectus. Oculos namque accepimus ut lumen corpori præbeant, non ut animæ inferant cæcitate.

681 Et post omnia ministris lucis tenebrarum non debent esse leviores; ait enim Dominus ad unumquemque nostrum: *Si lumen quod in te est tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ erunt (Matth. vi)*! Et ideo, carissimi, sæpius nobis Scriptura sancta est recensenda, per **682** quam possimus honestate doceri, coerceri avaritiis, et salutaribus veræ fidei regulis erudiri, idem sicut dicit Apostolus: *Dilatamini et vos, et nolite jugum ducere cum infidelibus (I Cor. vi)*.

SERMO CXI.

Contra loquendi pravitatem.

ADMONITIO.

In eodem codice XII Casinensi, pag. 331, exstat hic tertius moralis sermo expressis verbis cum in titulo, tum in margine sancti Maximi episcopi nomine insignitus. Nulli dubium esse potest ex eodem fonte, ut duo superiores, prodiisse, cum eadem hic dicendi ratio idemque Scripturarum usus in quo S. Maximus præcipue excelluit, inveniatur.

ARGUMENTUM — *Cum in superiori concione S. Maximus fideles ad cordis sanctimoniam per diligentem oculorum custodiam adhortatus fuerit, hic loquendi licentiam redarguit, corruptique sermonis pessimos effectus manifestat.*

Congruum nobis est ac necessarium, fratres, ad eruditionem correptionemque communem apostolica monita recensere, et in verbis simplicibus salutaria mandata rimari, sicut scriptum est: *Beati qui scrutantur testimonia ejus, in toto corde exquirunt eum (Psal. xviii)*. Ait ergo gloriosissimus Paulus: *Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat (Ephes. iv)*. Quam pulchre quamque magnifice cælestium disciplinarum speciosissimus doctor unius pene rigore sententiæ effrenationis maliloquii et contumaciam linguæ petulantis emendat! Propter quod videte, fratres carissimi, quemadmodum magister gentium et dominice vineæ putator egregius arsura omnium sarmenta vitiorum præcepti sui falce succidit. Dicendo enim: *Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat*, universa simul cordis atque oris nostri noxia purgamenta detergit. Agit enim ut si cujusquam cor malitia forte aliqua, diabolo inspirante, pulsaverit, non inveniatur in eo sermonis operantis effectum. Omnia nempe occultarum cogitationum venena, si non proferantur in verba, velut defecta viribus, protinus evanescent. Ita enim ad exprimendum maligni cordis propositum de iniquo quodam sermo propheticus protestatur, dicens: *Concepit dolorem, et peperit iniquitatem (Psal. vii)*: id est, homo impius et injustus malitiam suam, quam corde conceperat, labiis parturierit. Tolle revera malignitatis partum sermonis, et quæcunque in corde hominis concepta fuerit mœstitia, velut abortivum quoddam nascendi efficaciam non habebit, suæque mox intra viscera morietur. *Omnis ergo sermo malus ex ore vestro non procedat*, quia procul dubio malo in sermone blasphemia est. Remove itaque iniquorum susurrationem verborum, et incentivum malignitatis suæ invidia non habebit. Remove mollium labiorum turpe my-

sterium, et nullis simplicibus viris tendetur laqueus adulantium. Tolle linguæ artificis fabricam, et malitia scelerum vacua remanebit: avaritia: neque enim avidi cordis fames insana pascitur, nisi in prædam malignus sermo processerit. *Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat*. Quam longe nos fieri malis ab operibus convenit, quibus delinquere nec in sermone permittitur! Ait enim in consequentibus beatissimus Paulus: *Fornicatio et immunditia nec nominetur in vobis, aut turpilookium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet (Ephes. iv)*. Idcirco nimirum hæc omnia inter fideles inhibet Apostolus nuncupari, ne aut in opus pessimum maliloquii consuetudo demergat, aut turpium obscenitate sermonum dicata Dei laudibus sanctorum lingua sordescat. Quis enim ferat ex uno eodemque ore nunc divina eloquia, nunc dæmonum verba prodire? Quis ferat unam eandemque linguam Deo psallere et cantare diabolo? Atque ut plenius quæ quantaque sint maligni sermonis incentiva dignoscamus, sanctorum Scripturarum vel pauca recurramus exempla. Malus enim sermo Magi Simonis de ore processit, cum oblato apostolis pretio venundari sibi Dei gratiam postulat. Malus sermo Ægyptiæ mulieris de ore processit, quæ castum Joseph in concubitus suum turpi allocutione succendebat. Malus sermo avarissimi regis Achaz de ore processit, **683** qui flamma vesante cupiditatis accensus impudenti lingua vineam poscebat alienam, et rem sibi indebitam, Jezabel uxoris suæ maliloquio ministrante, occisi pauperis morte possedit. Malus sermo traditoris Judæ de ore processit, cum dominicum sanguinem Judæorum principibus impia allocutione vendebat. Audite adhuc, carissimi, quanta in homine per divina eloquia non solum oris, sed et oculorum disciplina formatur. Ait quippe Apostolus, sicut dictum est: *Omnis ergo sermo malus ex ore vestro non procedat (Ephes. iv)*. Ait et Dominus: *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est in corde suo (Matth. v)*. Perspicitis, fratres,

^a Ita in codice.

quanta cura et quanta sollicitudine prohibemur vel loqui turpia, vel **684** videre: quanto præceptorum consensu bonus Dominus et servus fidelis nostrorum destruunt organa peccatorum. Ille enim oculis coercet, hic linguam, quia per oculos in cor hominis irrepit libido, et concupiscentia cordis ministerio lubrici sermonis impletur. Per hæc ergo mandata et Christus sordentem purgat aspectum, ne per oculos

ad interiora pectoris nostri possit patrare peccatum; et linguam nostram emendat Apostolus, ne turpe desiderium turpius sermo perficiat. Propter quod, dilectissimi, omni cum vigilantia caveamus ne sermo malus aut turpis nostro de ore procedat, ut preces nostras, quas suscipi oramus in cælo, casta ad Deum lingua transmittat.

SERMO CXII.

De servo centurionis in Evangelio.

ADMONITIO.

Benedictini monachi congreg. S. Mauri opp. S. Ambrosii editores, etsi apertis verbis indicaverint concionem hanc Ambrosio non esse ascribendam, attamen eandem in fine sermonum ejus num. 63 collocarunt; quam veriti fuimus in collectionem nostram traducere, donec nostris oculis vidimus in cod. 99 S. Crucis in Jerusalem nomine S. Maximi relatum num. 94, et judicium etiam doctissimi cardinalis Besutii. Is igitur scribit: *Postremus sermo, quem S. Maximus existimo, est de servo centurionis in Evangelio; in dedicatione basilicæ, cujus principium est: Legimus in sancto Evangelio, etc. . . . qui quidem non est pro festo Dedicationis ecclesiæ, ut nunc in more habemus, sed est sermo ad populum habitus, cum de novo a comite, qui ibidem imperatoris nomine comesque appellabatur, basilica constructa fuit. Laudat quoque in eodem duos viros, Vitalianum et Majanum, qui, etsi mediocres in sæculo fortunisque tennes, tabernaculum tamen basilicæ construi fecerint. Accedit etiam testimonium codicis Sangallensis num. 75.*

ARGUMENTUM. — *Quid Maximus hoc in sermone tractaverit satis ex superiori eminentissimi Besutii judicio exploratum est.*

Legimus in S. Evangelio, cum centurionis ejusdam servus qui erat illi pretiosior, e gravi paralysis ægitudine laboraret, et per seniores Judæorum ille centurio rogaret Salvatorem ut ejus doloribus mederetur (*erat enim, ut ait Scriptura, moriturus*), inter cætera ad majorem commendationis gratiam sermonis Judæorum dixisse Domino: *Dignum est ut hoc illi præstes: diligit enim gentem nostram, et synagogam ipse ædificavit nobis (Luc. vii et seqq.)*. Si ergo commendatur Domino qui ædificavit synagogam, quanto est commendator qui ædificavit ecclesiam? Et si is meretur gratiam qui impietatis receptaculum præstitit, quanto majorem meretur gratiam qui religioni domicilium præparavit? Et si ille cælesti misericordia visitatur qui construxit locum ubi Christus semper negatur, quanto magis visitandus est a qui fabricari fecit tabernaculum ubi Christus quotidie prædicatur? In centurione enim Dominus non quid operis fecerit, sed qua mente operatus sit comprobavit. Nam qui id temporis quo nondum Christiani erant sollicite synagogam fecit, si fuissent utique Christiani, intelligitur quod multo sollicitus fecisset ecclesiam. Sed tamen licet synagogam ædificet, Christum prædicat; in ipso enim opere commonet Phariseos debere illos suscipere Salvatorem, et demonstrat propterea se tabernaculum amplius addidisse, ut multipliciter ibi Domini gloriam loquerentur. Si enim credit in Christum conditor synagoge, multo magis credere debet habitator ipsius synagoge. Centurio ergo, si iustificatus est propter opus fragile vel terrenum, iustificandus plane vir clarissimus et providentissimus comes noster propter opus tam perpetuum vel cæleste: qui comes, sicut est centurione dignitate potior, ita et fide debet esse devotior. Sapiens vir et religiosus comes, qui quantum in bello imperatori militat Sal-

vatori, et quantum festinat de hostium manibus captivos eruere, tanto **685** magis festinat a diaboli se sacrilegio liberare. Ibi inimicos terreni regis interficit, hic adversarios Domini cælestis insequitur; ibi barbaros vincit, hic demones. Sapiens, inquam, qui sicut comes imperatoris est, ita et comes Christi esse desiderat. Nam bene utique et religiose agendo, dignitatem suam cupit esse perpetuam, secundum quod scriptum est in propheta: *Et vos, o boni reges, bonas facite vias vestras et studia vestra, et audite vocem Domini Dei vestri, et ponitebit Dominum mñli quod locutus est adversum vos (Prov. xxvi)*. Ergo cum centurio rogaret Dominum ut de morte erueret ægrotantem, et vellet Dominus ad domum centurionis pergere, in qua servulus decumbebat, ait centurio: *Domine, non sum dignus ut intres sub tectum meum*. Excusatur igitur centurio, et ne sub tectum ejus ingreditur Dominus indignum se dicit. Ecce dignus est comes noster, sub cujus tectum hodie Salvator ingreditur. Videamus ipsa centurionis excusatio quam habeat gratiam; ait enim: *Domine, non sum dignus ut intres sub tectum meum, sed tantum dic verbo, sanabitur puer meus (Matth. viii)*. O fides Christiana, quæ cum humilitate totum impetrare consuevisti. Ecce religiosus centurio ad accipiendam salutem dignior fit, dum se proflitetur indignum; et dum ædes suas injurias putat, magis eas honorificas fecit et gratas. Magnæ enim et perfectæ fidei vir, qui intelligeret Christum Dominum cælorum esse, dum verebatur ne hospitii sui eum angusta **686** non acciperent. Ergo contradicente centurione, non pergit ad domum Dominus. Non pergit Dominus, sed pergit Domini medicina; non visitat ægrotum Salvator, sed visitat sanitas Salvatoris. De fratribus vero nostris sanctis viris Vitaliano et Majano quid dicam? Scio illos gloriam ab hominibus non quærere, nisi a solo Deo: sed tamen laudem eorum, etsi ego taceam, ipsa opera loquuntur; ad ipsorum enim laudem pertinet quid-

^a Cod. S. Crucis in Jer. legit: *qui fabricavit tabernaculum*.

^b Cod. S. Crucis in Jer. legit: *sed tantum dis verbum, et sanabitur. O fides, etc.*

quid in aliis paulo ante laudavimus. Nam hoc tabernaculum, etsi plurimi construxerunt, hi tamen sumptu operati sunt uno assensu. Et quo tandem sumptu, cum sint in seculo mediocres et tenues? Illo scilicet de quo ait Apostolus, *abundantia fidei et divitiis simplicitatis* (II Cor. viii). Est enim sanctis viris semper dives ipsa paupertas. Unde credo hos beatos hanc ecclesiam non minus orationibus quam impendiis fabricasse; sic enim oportebat ut opus Christi precibus magis cresceret quam cementis. Totam enim

substantiam et in hujus facturam operis expendebant, et ipsis certe nihil deest. Ipsa plane est, sicut diximus, dives locuplesque paupertas, quæ expendit omnia et possidet omnia. Sed hæc a Deo benedicta est, sicut illa vidua de qua dicit Dominus in Evangelio (Marc. xii): Mulier hæc vidua pauper plus quam omnes misit; nam omnes hi ex abundanti sibi miserunt in munera Dei, hæc autem totum victum suum quem habuit misit.

SERMO CXIII

De eo quod scriptum est: Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis. Matth. cap. xi.

ADMONITIO.

Ex Anecdosis Muratorii tom. IV, pag. 109, hunc sermonem mutilum, ut jacet in codice Ambrosiano lausimus, fragmentum quoque eundem Muratorium secuti publicamus.

ARGUMENTUM. — *Christus Dominus discipulis suis in semetipso imitanda doctrinæ sanctæ proponit exempla. Quale sit illius jugum et onus.*

Cum omnipotentis Dei Unigenitus quis quantusque esset manifestare hominibus vellet et bonitatis suæ fontem proposuisset aperire mortalibus, sic ait: *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo, et nemo novit Filium nisi Pater, neque Patrem qui novit nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare* (Matth. xi)? Hæc, carissimi, alterna Patrîs Filiique cognitio unam sine dubio atque indivisam ostendit esse substantiam. Sollicitus nunc intendite, fratres, quæ quantaque sit apud Dominum ac Redemptorem nostrum divinæ virtutis nature, celestique doctrinæ sapientia, et clementissimi ejus pectoris incomprehensa benignitas. Postquam enim a Deo Patre suo, sicut evangelicus sermo testatur, tradita sibi universa professus est, neque, etc. **687** (Deest pagina. Sequitur fragmentum.) . . . de dolosis simplices, de iracundis placidos, humiles de superbis. Reficit ergo, imo refacit nos Christus, cum aut severioribus monitis committenda prævenit scelera, aut indulgentiæ suæ munere perpetrata remittit. Tollite, ait, *jugum meum super vos, et discite a me quia mitis sum et humilis corde* (Matth. xi). Vere mitis est Christus, quia ob hoc descendit de cælo, ut per opprobria injuriasque suas peccantibus semper mortalibus indulgentiam largiretur. Et vere est humilis, qui ut mori pro mortuis posset, carnalem sibi dignatus est consociare naturam. *Mitis sum, inquit, et humilis corde.* Corde se esse humilem Dominus profitetur, quia illa vere humilitas sancta est, quæ de religiose

mentis proficiscitur puritate, non quæ de vitioso pectore conscientia trepidante descendit. *Discite, ait, a me, quia mitis sum et humilis corde.* Quam bene docet talis magister, qui discipulis suis in semetipso imitanda doctrinæ sanctæ proponit exempla. Vos autem, carissimi, non ad humanam fragilitatem, sed ad illum semper intendite qui quæ faciebat loquebatur, et quæ locutus est fecit. Tollite, ait, *jugum meum super vos, quia 688 jugum meum suave est, et onus meum leve.* Jugum Christi, fratres, omnia diabolici jugi colligamenta dissolvit. Jugum Christi non inurit colla, sed ornat. Jugum Christi non deprimit capita nostra, sed continet. Jugum Christi sulcante vomere filii, vitiorum omnium gramina sentesque succidit. Jugum Christi concordibus caritatis vinculis in æternam societatem Deum hominumque conjungit. Quid etiam de onere Dominico prosequar, quod quidem hujusmodi est, ut cervicibus nostris peccatorum omnium pondus avertat? Onus enim Christi pudicitia est, onus Christi humilitas est, onus Christi patientia est, onus Christi contemptus est mundi, et pro confessione nominis ejus beati tormenta martyrii. Hæc nobis, fratres, saluberrima vitæ onera Salvator imponit, ne mortiferis mundi hujus ponderibus obruamur. Atque ideo devotioribus studiis capita nostra jugo evangelico submittamus, subjiciamus et humeros nostros delectabilibus sanctæ conversationis operibus, quatenus omnipotens nos Deus noster a durissimo diabolice captivitatis jugo et ab onere misere servitutis, ut vere bonus et ut vere mitis erueret et libere dignetur.

SERMO CXIV.

Super illa verba Evangelii: Quis putas major erit in regno cælorum? etc. Matth. cap. xviii.

ADMONITIO.

In hunc Evangelii locum homilie, ejus initium est: *Si diligenter audistis evangelicam lectionem, etc.,* quam num. 85, col. 285 hujus voluminis edidimus, S. Maximum auctorem esse ibidem ostendimus. Igitur et hic sermo eidem tribuendus est; quod homiliam cum inscriptione: *Item unde supra, in laudato ibidem Casanatensi codice sequatur, similique sit scribendi ratione confectus.*

ARGUMENTUM. — *Statuto in medio puero, Dominus vult ut simili exemplo sine malitia et sine dolo in seculo præsentem vivamus. Patriarchæ et apostoli pueri a Domino appellantur, quorum exemplum imitari debemus. De mola asinaria suspendenda in collo*

scandalum facientium; hæreticorum cumprimis atque Judæorum.

Ignorantes adhuc discipuli quanta esset gloria humilitatis, de meriti sui vel honoris prælatione certa-

hant, dicentes ad Dominum : *Quis putas major est in regno cælorum (Matth. xvii)?* Contentionem discipuli habebat quis major esset in regno cælorum, cum sine dubio apud Deum ille major habeatur qui humilior fuerit, dicente ipso : *Qui se exaltaverit humiliabitur, et qui se humiliaverit exaltabitur (Matth. xxiii).* Unde non immerito ad amputandam hujusmodi discipulorum suorum non necessariam contentionem : *Vocavit, inquit, Jesus puerum, et statuit eum in medio eorum et dixit : Amen dico vobis, visi conversi fueritis et efficiamini sicut pueri, non intrabitis in regno cælorum (Matth. xviii).* Statuto in medio puero ad exemplum ipsius Dominus discipulos adhortatur, ostendens quod si unusquisque sicut puer effectus non fuerit, intrare in regnum cælorum non possit. Sed non idcirco Dominus exemplum puerorum attulit, vel ideo effici nos tanquam pueros jubet, ut ætate pueris similemur, cum 689 ætas jam senior rursus ad infantem redire non possit; sed ut infantiam puerorum et innocentiam imitemur. Novit beatus Apostolus quemadmodum pueri esse a Domino jubeamur cum dicit : *Nolite pueri effici sensibus, sed malitia parvuli extote, ut sensibus perfecti sitis (I Cor. xiv).* Puer enim vel parvulus malitiam sæculi non novit, peccatum facere nescit, proximo malum non operatur, iram non tenet, neminem odit, divitias non querit, gloriam mundi ipsius non miratur, patrem semper sequitur, a matre non recedit. Ilac ergo de causa vult nos Dominus tanquam pueros effici, ut simili exemplo sine malitia et sine dolo in sæculo præsentem vivamus. Peccatum fugiamus, malum proximo non operemur; iram non taseamus, non divitias, non gloriam sæculi requiramus. Patrem semper sequamur, id est Deum, cujus filii per adoptionem esse jam cœpinus, a matre non recedamus, id est ab Ecclesia, per quam Deo spiritualiter nati sumus. In hujus matris gremio, tanquam parvuli sinu patris proprie constituti requiescamus. Hujus salubri doctrina quotidie denutrimur, ut in fide et gratia baptismi crescamus; secundum quod Petrus in Epistola sua testatus est, dicens : *Infantes, lac adamate, ut in eo crescat (I Pet. ii).* Ostendit nobis et sanctus Joannes in Epistola sua qualiter pueri esse debeamus, cum dicit : *Scribo vobis, pueri, quia cognovistis patrem (I Joan. ii).* In hoc ergo pueri esse precipimur, ut patrem agnoscamus; ut innocentes et simplices sicut columbæ in hoc mundo vivamus. Volens igitur Dominus hujusmodi in nobis esse similitudinem puerorum, non immerito præsentem loco ait : *Nisi conversi efficiamini sicut pueri, non intrabitis in regnum cælorum. Quicumque ergo humiliaverit se sicut puer iste, hic major est in regno cælorum.* Eum ergo majorem in regno cælorum futurum evidenter Dominus manifestat, quicumque humilitatem et innocentiam pueri fuerit imitatus. Denique ipse Dominus, ut nobis perfecte ex se exemplum humilitatis ostenderet, etiam ipse assumpta carne effici puer dignatus est, secundum quod scriptum de eo legimus : *Quoniam puer natus est nobis, et filius datus est nobis, cujus imperium factum est super humeros*

A ejus (Isai. ix). Inde namque etiam SS. patriarche apostoli a Domino pueri nuncupati sunt, secundum quod scriptum de ipsis legimus : *Ecce ego et puer quos dedit mihi Dominus (Isai. viii),* quia tanquam pueri sine dolo, sine malitia permanserunt. Imitemur igitur hujusmodi puerorum exemplum, id est omnium sanctorum, ut in regno cælorum intrare cum ipsis mereamur. Injtemur ipsius Domini humilitatem, qui salutis nostræ causa puer esse dignatus, ut cum ipso regnare 690 possimus. Et merito addidit : *Qui autem accipit unum talem puerum in nomine meo, me accipit;* ostendens quod quicumque servum fideliter credentem in Christo, et secundum pueri innocentiam viventem recepit, se recipiat. In cujus susceptione idcirco se recipi Dominus dixit, ne aliquem **B** hujusmodi servum Dei humiliter viventem contemptui haberemus. Propterea addidit dicens : *Quicumque scandalizaverit unum de pusillis istis qui credunt in me, expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, et demergatur in profundum maris.* Necesse erat ut post premium devote fidei infidelitatem damnatio sequeretur. Sicut enim fidelibus hominibus scandalum facientibus poena debetur, et quam grave peccatum sit scandalum facere, ex hoc ipso cognoscimus, cum Dominus expedire dicat hujusmodi homini, ut mola asinaria suspensa in collo ejus in profundum maris demergatur, quam ut unum de pusillis in Christo credentibus scandalizet. Ut preventivo peccati scandalo hujusmodi, si fieri potest, hac sententia, in præsentem vitam sine scandalo vivere, quam cum scandalo pœnam eternam illius mortis malimus incurrere. Si igitur hoc Dominus de eo qui unum scandalizat de pusillis loquitur, quam putamus pœnam habituros hæreticos, qui per pravam et perfidam doctrinam non uni, sed integræ Ecclesiæ scandalum faciunt? Et quamvis dictum hoc Domini de mola asinaria etiam simpliciter possit intelligi, tamen secundum mysticam rationem in significatione môle asinariæ plus aliquid potest intelligi. Animalia quæ ad molam jungi solent, clausos oculos habere consueverunt. Unde môle significatione labor vite præsentis ostenditur. In asino vero gentilis homo monstratur, qui sine cognitione Dei et lumine fidei tanquam cæcum animal in labore sæculi vivit. Profundum vero maris profundum errorem mundi. Et ideo bene dixit expedire tali qui scandalum facit molam asinariam suspendi in collo ejus et demergi in profundum maris. In quo maxime Judæum significare videtur, qui de cruce Christi, de predicatione nominis ejus scandalum pati cognoscitur. Huic ergo tali expediret, si in cæcitate erroris gentilis veluti in profundum maris demersus versaretur, quam sub predicatione legis, per quam lumen veritatis agnoscere se Judæus existimat, de Christo vero apostolis ejus, quos parvulos appellat, scandalum pateretur; quia facilis est gentilem sine lege Christo non credere, quam Judæum viventem sub lege, legis ipsius Dominum denegare. Possumus autem in mola asinaria etiam duo Testamenta significata 691 cognoscere, per quæ unusquisque scandalum faciens

justa sententia colligatus, in interitum mortis demergitur. Quam sententiam mole asinarum maxime in populo Judæorum impletam agnoscimus: qui cum sæpe scandalum adversus Dominum et adversus ejus apostolos excitarent, eorumdem duorum Testamentorum auditu, velut ad 692 quoddam remedium salutis, amisso regno proprio, in profundum maris de-

A mersi sunt, id est in congregationem gentium diversarum dispersi; qui in errore mundi istius tanquam in profundo maris inhabitant, Creatorem cœli ignorando Dominum ac Salvatorem nostrum Jesum Christum, cui est salus et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO CXV.

In adventu divitum.

Vincere diabolum, ipso suffragante Domino, potuit quicumque salutaria Dei præcepta suspirans studuerit exosam cunctis tumide mentis suæ inclinare superbiam, radicem malorum omnium, avaritiam coercere; inimicam bonarum virtutum refrenare luxuriam, hostem sanctæ castitatis invidiam mitigare, usurarum etiam perniciose non amare compendia, custodem pacis justitiam muneribus non gravare, noxia factionum horrere commenta, inglorium et nonnunquam B

cruentum indebiti honoris ambitum declinare, incutiva discordiæ, contumeliosæ linguæ maledicta cohibere, mendacia nihilominus, quæ vitam maculant, animam vulnerant, amicitias dissipant, Christiano ab ore repellere, atque ab omnibus superstitionibus dæmonum idolorumque sacrilegiis, per quæ vel maxime benignitas omnipotentis offenditur veri Dei amore diffugere.

SERMO CXVI.

In adventu divitum.

Qui enim propriis abundat bonis, sæcui thesauros non requirit. Bona enim propria, honestas, sobrietas, misericordia, castitas, quæ bona omni auro magis sunt pretiosa, ut sciatis, quia his ipsa viliora sunt metalla. Auri talenta erui possunt, argenti vasa comparari possunt, honestas sola non potest erui; honestas enim non eruitur, sed acquiritur, quia non constat pretio, sed virtute. Tu igitur qui aurum possides, si placet, bona invicem conferamus. Tu cum peregre proficisceris, thesauri tui domi remanent, quibus longe a te positus semper trepidare, et semper incertus es, ne, cum domum redieris, non habeas quæ habeas. Ita C

dum semper amissionem eorum metuis, apud conscientiam tuam nudus et pauper es. Ego autem quocunque iero, mee divitiæ me sequuntur, nec separari a me possunt bona, quoniam non terreno specu, sed thesauro pectoris retinentur. Tu cum recedis a sæculo, relinquendo tuas divitias, perdidisti; ego autem, cum mihi de hoc mundo migrare contingit, divitias meas ad paradisum veho; tuas divitias post mortem, exemplo illius purpurati divitis, ignis et tenebræ subsequuntur; meas divitias, exemplo Lazari, sinus Abrahe et beatitudo suscipiet.

ADDENDA.

ADMONITIO.

Jam quod B schedis omissi essent sermones duo de Pentecoste, et pag. 521 indicati, postremo reperti, addendi forent (a), contigit ut in limine absolvendæ editionis ea tandem quæ operum sancti Maximi excerpta jamdiu ex manuscriptis codd. biblioth. Galliarum regis expectabantur, advenerint. Præmonitos autem lectores volumus, quod spectat primum ad duos sermones addendos (qui septimus et octavus de Pentecoste fuissent), utrumque nunc primum in lucem nos producere ex vetustissimo codice sancti Dalmatii, persæpe laudato, cui accedit testimonium codicis Taurinensis, apud quem sunt homiliæ 16 et 17 cum epigraphæ: *Item de Pentecoste*. De codicibus vero Gallicis in præfatione, pag. 24, diximus nos plura ex his sperare, sed quamvis diligentissimus et eruditissimus P. Petrus Paulus Druon Benedictinæ congregationis Sancti Mauri a præstantissimo præsule Josepho ab Auria archiepiscopo Seleuciensi pontificio legato apud Galliarum regem ad hoc electus plurimum temporis et laboris in innumeris pene voluminibus manuscriptis evolvendis insumperit, tantis curis ejus et sollicitudinibus fructus non omnino respondit. Ex sermonibus ergo ab eo missis aliqui in nostra hac collectione impressi jam sunt; nonnulli in corpore, et in appendice operum sancti Augustini; alii in omnibus sancti Leonis Magni editionibus leguntur. Quod remanet a præsulis Taurinensium Maximi elocutione penitus distat, ut ex quibusdam excerptis constabit. Singulorum initia et finem dabimus, prout exstant, servato ordine Parisiensis manuscripti.

SERMO I de Adventu Domini.

Hic de promptis assertitur ex codicibus 5786 et 5802, et incipit: *Movet fortasse vos, fratres*, etc., præmissa præfatione: *Igitur quoniam pro tempore spiritualibus epulis reficere nos debemus*, etc. Nihil nobis ex his deest, ut videre est pag. 5.

SERMO II de Natali Domini.

Audistis, fratres carissimi, quemadmodum nobis beatus evangelista hodie generationis Christi retulerit sa-

D cramentum, etc. Desinit: *Igitur diem festum celebramus non humanæ devotionis, sed divinæ dignationis*, etc.

Adnotatur ab excerptore erutus ex cod. 5785 sæculi XI, et in aliis pleribus manuscriptis sancto Maximo attributus. Verum rhapsodia potius dicenda ex diversis locis congesta, cujus non exigua pars legitur in sermone I de Natali Domini, quem inter suppositos sancto Maximo Taurinensi collocavimus in appendice pag. 26.

(a) Hos sermones nos suo loco, ut decebat, restitimus. Vide hujus tomi col. 609-642 sub num. LIV et LV. EDIT.

SERMO III in Natale Domini.

Natalis dominici dies hac de causa a Patribus votive solemnitati institutus est, etc. Desinit : Quemque ideo observare per revolutum circulum anni festa solemnitate debemus, ut in memoriam revocetur quod natus est Christus. Inducitur cod. 3786, a quo excerptus, et sex aliorum codd. testimonio confirmatur sancto Maximo. Nisi iisdem laboraret ineptiis, inter dubios saltem locum haberet; sed neque illam in classem est traducendus. Præterea fragmentum potius quam sermo videtur.

SERMO IV in Natale Domini.

Castissimum Mariæ Virginis uterum, sponsæ Virginis clausum ventris cubiculum, signatum pudoris cœnaculum merito plenissime collaudarem, etc. Desinit : Gaude itaque, Joseph, nimiumque gaude virginitati Mariæ in nativitate Redemptoris et in apparitione Salvatoris; et ita Joseph separatus est a concubitu uxoris, ut pater dicatur Salvatoris, etc. Reddunt habemus ex cod. reg. biblioth. 3786, confirmantibus, ut fertur, pluribus aliis manuscriptis codicibus. Maurini in appendice serm. sancti Augustini edit. Paris. pag. 325 collocarunt. Nos penitus rejicimus, et nobiscum sentiet quilibet vel leviter sanctum Maximum Taurinensem gustaverit.

SERMO V in Natale Domini.

Rogo vos, fratres carissimi, ut libenti animo sermones quos Dominus dabit suscipiatis in hac dulcissima die, etc. Desinit : Et vos omnes in cœlestibus horreis, ubi frumenta congreganda sunt, misericors Dominus intronit; cui est honor, etc. Ab eodem codice supra signato sermo hic depromptus est; pariterque in eadem sancti Augustini appendice reperitur, et in edit. Antwerp. exstat col. 159. Maurini, qui optime sancti Maximi opera noverunt, ne subodorarunt quidem ad eum pertinere.

SERMO VI in Natale Domini.

Hodie veritas de terra orta est, Christus de carne natus est. Gaudete solemniter, et sempiternum diem hodierno quoque admoniti cogitate, æterna dona spe firmissima concupiscite, etc. Desinit : Qui propter vos formam servi accepit, in illo libertatem accipimus, qui propter nos de terra ortus est, in illo cœlum possideamus, etc. PP. Maurini genuinos inter sermones sancti Augustini locum dederunt, ut constat ex edit. Antwerp. col. 625, estque sermo 9 de Natali Domini.

SERMO I in Epiphania Domini.

Justum et rationabile, dilectissimi, veræ pietatis obsequium est in diebus quibus divinæ misericordiæ opera præstantur toto corde gaudere, etc. Desinit : Vel excipiendarum supplicia passionum sacramentum fidei ex rerum diversitate turbarent, cum justificari omnino non possent, nisi qui Dominum Jesum Christum, et verum Deum, et verum Dominum, et verum hominem crediderunt, etc. Huic sermوني ab alio codice nempe 1646 sæculi xi exarato, ut fertur, nulli alii codices suffragantur. Et vero quidem, cum editus sit inter sermones sancti Leonis Magni num. 35 De Epiphania IV anno 1753, pag. 84 edit. Romane.

SERMO II in Epiphania Domini.

Hodiernam festivitatem, dilectissimi, apparitio Domini Salvatoris nostri, sicut nostris [F. nostis] illustrat, et hic ille est dies quo agnoscendum adorandumque Dei Filium tres magos prævia stella perduxit, etc. Desinit : Dilatio enim rindictæ dat locum penitentiae, etc. Editus pariter ut superior pag. 88, num. 5, De Epiphania Domini.

SERMO III in Epiphania Domini.

Hodiernæ diei per universum mundum nota solemnitas quid nobis afferat festivitatis, quidne anniversaria petitione commemoret, etc. Desinit : Jesum Christum agnoscens, atque laudans tanquam in auro, et thure, et myrrha honorantes, superest, etc. PP. Maurini non

A veriti sunt hanc concionem ab eodem cod. 1646 excerptam inter Augustini genuinos fetus edere in cit. volum. pag. 914.

SERMO I in Quadragesima.

Ante hos dies devotionem sanctæ Quadragesimæ prædicantes, etc. Desinit : Ille enim corpus ad tempus nutrit, hic autem animam reficit in æternum, etc. Plurimis confirmati codicum testimoniis inter homilias sancti Maximi num. 58 locum dedimus, et est pag. 109. In cod. Paris. recensetur num. 3785 et num. 3777.

SERMO I in octava Paschæ.

Lætetur, fratres carissimi, in Christi resurrectionis die; communis enim omnium, communis est nostra lætitia, communis plene, quia omnes illo resurgente resurreximus, etc. Desinit : Non igitur mirandum est, si in Salvatore tam crudeles fuerunt, qui existerunt in suos posteros tam crudeles. Hic et sequens sermo, quos monachus Benedictinus Gallus retulit excerptos ex codice bibliothecæ regie 3814, integrum sermonem faciunt quem ex Muratorio, Anecd. tom. IV, hac in collectione recudimus, et est primus in Paschatis solemnitate col. 741. Omissum est initium : Exultandum nobis est, usque ad verba : temporis absunit vetustas. Cætera perfecte concordant.

SERMO II in octava Paschæ.

Non immerito in hac die sanctus David sine exceptione exultandum præcepit, et lætandum, in qua totius mundi gaudia celebrantur, etc. Desinit : Sicut ait beatus evangelista, Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, etc.

SERMO I in Ascensione Domini.

Omnia quæ Dominus noster Jesus Christus, fratres carissimi, in hoc mundo sub fragilitate nostra miracula edidit nobis proficiunt, etc. Desinit : Sed secum potius cœlo sanctificatum corpus acquirat, etc., natura gloriosior : ipso adjuvante, qui viri et regnat, etc. Non refert ut pluribus hoc de sermone eruto ex codice Parisiensi 3781 disseram. Ut habes quid sentendum sit, vide iudicium PP. Maurinorum in appendice serm. S. August. num. 176 edit. Antwerp. col. 213.

SERMO I in natale sancti Joannis Baptistæ.

Post illum sacrosanctum Domini Natalis diem nullius hominis nativitatem legimus celebrari nisi solum beati Joannis Baptistæ, etc. Desinit : Quis, inquam, nisi obediendo doctoribus, et ritibus et iniustitiis ex cupiditate nascentibus resistendo, defecendo peccata, et ea jejuniis atque elemosynis redimendo, etc. Ut superior pariter ab iisdem editoribus vulgatus est in appendice serm. sancti Augustini num. 63, pag. 563. Nihil ergo nos movet auctoritas cod. Parisien. 3785, qui sancti Maximi nomen deferit inscriptum.

SERMO I in vigilia apostolorum Petri et Pauli

Natalem hodie adjuvante Domino apostolorum celebramus, quorum memoriam universus mundus amplectitur, etc. Desinit : Magnus voluit, ille alta petit, ut profundius cadat; tu terræ caput applicas, ut cœlum possideas interemptus, præstante Deo, etc. Post tot eximias sancti Maximi nostri orationes de sanctis apostolis Petro et Paulo, quas supra dedimus, rationis sensum amisisse videremur, si infelicem hanc verbum congeriem ei adjudicaverimus. Bene adnotatur sermo excerptus ex codice 3817 sæculi xiv, nam ævi illius infelicitati respondet.

SERMO I in natali sancti Laurentii martyris.

Beati Laurentii, fratres carissimi, nova festivitas Ecclesiam Dei jugiter in gaudia lætitiæ spiritalis accendit, etc. Desinit : Pro flamma, quam protulit apud omnipotentem Dominum incorruptæ lucis illuminatione gaudere, etc. Inter homilias de Sanctis col. 341 jam publicavimus, nec aliud addendum occurrit, nisi ut a codice Parisiensi 3809 sententiam nostram confirmari moneamus.

SERMO I de nativitate beate Mariae.

Licet omnium sanctorum, fratres carissimi, veneranda nostris sint studiis merita, praecipue tamen gloriosa semperque virginis Dei Genitricis Mariae toto nobis affectu est veneranda nativitas, etc. Desinit: *Habetis adjutricem vestri certaminis hanc beatam et gloriosissimam, sub cuius protectione confugiatis, Virginem et Matrem, etc.* Festum Nativitatis beate Marir Virginis nonnisi octavo seculo celebrari cepit in Ecclesia; nihilque habet Maximianae venae; sed puerilibus insipidisque sententiis auctor eum concinnavit. Non miror amanuensis inscitiam, qui in codice Parisiensi 5820 eloquentissimo sancto præsuli Taurinensi inscripsit.

SERMO I in dedicatione ecclesiae.

Hodie, dilectissimi fratres, anniversariam hujusce sanctae ecclesiae consecrationis festivitatem totis visibus mente devota celebremus, etc. Desinit: *Et gaudeamus de tanta festivitate, ut participes in caelis inveniri mereamur, etc.* In appendice nostra sancti Maximi inter spuria scripta col. 78 collocavimus, cum toto caelo

* Hunc et sequentem videsis hujus edit. pag. 759-760. Edit.

A ejus orationis ratio a phrasi ornatuque dicendi S. antistitis Taurinatum dissonet. Quemadmodum igitur testimonium codicis Vatic. Regine 539 nihili durimus, ita neque codicis Parisiensis 5822 auctoritas ab eadem sententia nos revocat.

* SERMO I in adventu divinum.

Vincere diabolum, ipso suffragante Domino, poterit quicumque salutaria Dei praecepta suspirans studuerit exosam cunctis humida mentis suae inclinare superbiam, etc. Desinit: *Benignitas omnipotentis offenditur veri Dei amore diffugere, etc.*

SERMO II in adventu divinum.

Qui enim propriis abundat bonis, saeculi thesauros non requirit, bona enim propria, honestas, sobrietas, misericordia, etc. Desinit: *meas divitias exemplo Lazari sinus Abrahae et beatitudinis suscipio. Uterque indicatus sermone dicitur de promptu ex eodem cod. Paris. 3776, sed potius fragmenta inscribenda sunt, quae sancti Maximi nomine exornari non merentur. Ea tamen ut specimen insipidi auctoris, a quo aliqui sermones ex descriptis rejectisque prodierunt, exhibemus.*

PRAEFATIO AD TRACTATUS S. MAXIMI.

693 Jacobus Sirmundus in perquirendis veterum Patrum scriptis solertissimus, tres sequentes sermones seu tractatus in codice Floriacensi S. Augustino ascriptos invenit. Eadem sub inscriptione reperit in vetustissimo codice Remigiano. Eos cum tribus aliis sermonibus, olim apud eundem Augustinum de Tempore inscriptis, qui a monachis S. Mauri tom. V, in appendice num. 257, 258, 259, collocati sunt, contulit, nec stylo dissimiles censuit. Praeterea horum mentem Ivo Carnutensis in decreto de Baptismo, divoque Augustino attribuit. Sed Ivo sermonem ejus exordium est *Promissimus*, et est secundus in ordine nostro, hominiam tertiam vocat, et subinde hominiam quartam eam qui incipit *Hucusque*, et hic est tertius sermo, sive tractatus. In codice Remigiano sermo *Promissimus*, qui nimirum ibi est in ordine quintus, ita sub initium habet: *Prima ergo et secunda predicatione de his tantum locuti sumus, etc.; et nunc vero de interioribus jam mysteriis locuturi sumus, etc.* Leidardus Lugdonensis episcopus non pauca ex sermone ejus initium *Omnis quidem Dei sermo, etc.*, transtulit in librum quem Caroli Magni jussu de Baptismo edidit, vulgatum saeculo superiore in Analectorum tom. III, sed nullum auctorem designat. Vid. tom. VI edit. Antwerp. S. Aug., an. 1700, col. 768 et seqq. Sed quidquid senserint alii de his tractatibus, nos S. Maximo Taurinensi adjudicamus, tribus innixi antiquissimis codicibus mss. in inscriptione in eoque auctore designando consentientibus. Horum est prior codex abbatie olim S. Dahmatii. Alter est codex de Appannis. Tertius denique est codex Majoris Ecclesiae Taurinensis, apud quem locum tenent n. 5, 6 et 7 sermonum de Baptismo. Aptè quidem ad eos Tractatus hujusmodi inscripto, cum in iis de mysteriis agatur quae illo sacramento continentur. Vigebat enim tunc temporis mos in Ecclesiis tam Orientalibus quam Occidentalibus, ut in sabbato sancto baptismus adultis solemniter administraretur. Consuetudinem illam episcoporum, imo Ecclesiae disciplinam satis probant S. Cyrilli Hierosolymitani Catecheses et Institutiones, seu libri de mysteriis et de sacramentis, qui sub Ambrosii nomine vulgati habentur, ut alios omittamus. S. Maximus ergo, quae pollebat facilitate ex tempore docendi plebem suam, ut eam ad Christianam religionem informaret, hac opportunitate tres tractatus habuit; quibus, etsi non omnia, plura certe tanti sacramenti mysteria neophytis suis explanavit.

Primo itaque tractatu, et in limine ejusdem rationem reddi cur bis adhuc catechumenis admirabilia Dei munera quae in baptismo conferuntur sileant, atque ait illos nondum dignos reputari ut in secretiora sanctae religionis penetralia admitterentur. Ex hoc autem constat Ecclesiae disciplinam, quam aetate appellabant, Maximi diebus non relaxatam, sed omnem observantiam obtinuisse. Quae vero fuerint documenta catechumenis tradita ab episcopis, adeo copiose exposita sunt apud scriptores qui de catechumenatu egerunt, ut supervacaneum sit in re lotissima immorari. Maximus igitur, praetermissis primis precibus quae a sacerdote baptismi ministro fiunt in sacramenti preparationem, omissis baptizandorum petitionibus atque exorcismis, omnia etiam trina in vultu insufflatione, atque salis in os immissione, qui ritus in Ecclesia sunt antiquissimi, exponere incipit quid aurius unctio significet. Docet ergo hac ratione ante reliqua corporis partes aures pergit, quia introitus fidei et totius sanctae doctrinae ad animam per aures admittitur, et de auditu intellectus exoritur. Hinc oportet ut ab illis organa nostra incipiat sanctificatio a quibus prima aeternae veritatis semina recipiuntur, et in animam demittuntur. Nemo enim sine auditu percipere valet doctrinam fidei, quae illuminetur, et in profunda auctoris gratiae ignorance se versatum esse cognoscit, ac proinde ad Deum auctorem suum datoremque bonorum omnium diligendum assurgat. Ex pluribus vero sacrarum Litterarum sententiis infert Maximus exoptandam aurium nostrarum sanctificationem, quantaque in custodia servari aures debeant, ne per prava alloquia caelestis sapientiae puritas corrumpatur. Observandum insuper est dixisse Maximum hujusmodi unctionem oleo benedicto peragi, et non saliva, ut monet Rituale Romanum, quia haec de re diversis in regionibus diversus tenebatur usus, et juxta (a) Leidardum, 695 aliqui oleo sancto, alii sputo, alii vero nec oleo, nec sputo catechumenorum aures et naves ungebant. Profecto nec in libro de Mysteriis ab Ambrosio, neque ab auctore operis de Sacramentis, quisquis ille fuerit, ulla fit mentio de materia qua illud apertionis mysterium (uti vocant) peragebatur; sed simplex memoratur digitorum tactus cum verbo *ephpheta*, id est adaperire, quod Christus surdum et mutum sanaturus usurpavit. Praemissa explicatione unctionis aurium, copiose etiam disserit Maximus de narium unctione, similiter ab Ecclesia catechumenis praescripta, ut paratiores in baptismo recipiendo fierent. Considerat S. episcopus organum narium a Deo homini praecipue formatum, ut attrahat et emitat halitum, quo aeris motu totum

(a) Lib. de Sac. Bapt. ad Carolum M.; vid. Trombellium de Re sacram., dissert. 1 et 2 de Baptismo.

corpus vivificatur, eoque impedito, vita produci nequit. Cum autem catechumenus in baptismo totum se Deo devoteat, ejusque fidem et mandata tenere polliceatur, in sanctificatione vitalis spiritus quoddam robur et firmitatem in bono recipit; quare cum S. Job cap. xxvii dicere possit: *Donec superest halitus nobis, et spiritus Dei in naribus meis, non loquentur labia mea iniquitatem, nec lingua mea loquetur mendacium . . . donec deficiam, non recedam ab innocentia mea. Justificationem, quam semel tenere capi, non deseram.* Proprietatem alteram olei, quo fit narium unctio, contemplans Maximus, scilicet odoris fragrantiam, docet, per illam sensum mentis, sive intelligentiam perfici, unde Christus omnibus terrenis rebus semper praeferatur, ejusque suavitate et dilectione renati fonte baptismatis delectentur, et post odorem caelestium unguentorum, id est virtutum currere profiteantur.

His primo in tractatu persolutis, partem aliam rituum, qui in administratione baptis-mi adhiberi solebant explicandam aggreditur Maximus, et praecipue ad illos descendit articulos fidei, de quibus catechumenus interrogatus distinctam confessionem pronuntiare debet. Silentio minime praeteribo, Maximum nihil habere de unctione olei sancti, quae ante fidei professionem fit in formam crucis in pectore, et in scapulis catechumenis; atque solam commemorare cautionem quam catechumenus dederit, se diabolo, omnibus operibus ejus, omnibusque voluptatibus renuntiaturum. Praeclara, ut verum fatear, est preliminaris sacri fontis commendatio, quem fontem vitae appellat, fontem redemptionis, fontem virtute caelestis sanctificationum, et ita sanctificationum ut homines, *per multa peccata diluendo, sanctificet.* Deinde prosequitur Maximus fideles suos admonens, ne oculis, sed mente concipiant quanti sit faciendae aquarum illarum substantia, cujus effectus non a natura, sed a speciali Dei gratia, a virtute Spiritus sancti, ab ipso Christo, qui aquas suo baptis-mate consecravit, est commensurandus. Ubi enim intervenit divina potentia, elementorum omniumque rerum naturalium vires ad majora producenda elevantur. Huic igitur aquae cum gratia sanctificationis sit perpetuo connexa, additum fuit a Christo Domino praecipuum ea ablundi omnes gentes; adeo ut nemo nisi hoc baptismate tinctus salvus fiat; cum in Evangelio Joan. cap. iii dixerit: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei.* Ad propositum tandem suum ut veniat Maximus, ita alloquitur. *In hoc ergo fonte, antequam vos toto corpore tingeremus, interrogavimus: Credis in Deum Patrem omnipotentem? etc.* Protestatio seu confessio fidei in Deum Patrem omnipotentem, et in Jesum Christum Filium ejus Unigenitum, et in Spiritum sanctum, quae a proxime baptizandis requirebatur, adeo vetus est in Ecclesia, ut qui ab apostolis eam repetunt, Actuum apostolorum testimoniis cap. viii et xvi imitantur. Patres etiam priorum saeculorum, ut Dionysius Alexandrinus, Epiphanius, Cyrillus Hierosolymitanus, alique, quos omittimus, de ea mentionem habent. Cum enim primus accessus ad Deum sit credere, ut inquit Paulus, quia est, docet accedentes ad baptismum, in quo tota Trinitas nostram sanctificationem operatur, oportere ut unum Deum et tres Personas distinctas, Patrem scilicet, et Filium, et Spiritum sanctum, confiteantur. In eorum enim nomine juxta praecipuum Domini baptismus administratur. Sanctus Maximus qui recentior ab idolis conversus in fide Christiana erudiebat, eos vehementer admonet ne ex quo ipsis proponuntur credende tres personae, putent esse tres deos. *Nemo autem, inquit, cum audit Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum tres deos nos aestimet confiteri; quod sacrilegium absit longe a fide nostra; quia unum Deum tantum esse, ipso attestante, cognovimus, etc.* Deinde prosequitur demonstrans trium personarum unam esse essentiam, personaeque habere inter se proprietates. *Tres ergo personas tenemus et credimus: id est Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum unius potentiae, unius substantiae, unius aeternitatis, unius voluntatis, unius etiam deitatis, et totam Trinitatem unius Dei appellatione veneramur.* Stabilito itaque in Trinitatis confessione primo fidei fundamento, pergit Maximus ad alios illustrandos articulos, qui in catechumenorum confessione 697 continentur; scilicet quod Ecclesia sit sancta, et quod in ea sit peccatorum remissio. Credenda est utique Ecclesiae catholicae sanctitas, quia ejus caput est Christus Dominus, sancta sunt sacramenta ab eo instituta, sancta membra quae ipsam componunt Ecclesiam. Attamen, inquit Maximus non esse credendum in Ecclesiam ut in Deum credimus; sed qui sunt in Ecclesia sancta et catholica, ipsi sunt qui credunt in Deum; et credentes in eum, credere quoque debent ipsum Ecclesiae sanctae auctorem existisse. Si enim in illa est peccatorum remissio, ut credendum est, hanc non habet potestatem ex se ipsa, sed certum est collatam habuisse a Christo in Petro, cui omnium remittendorum peccatorum dedit facultatem. Contra Novatianam haeresim hujusmodi confessionem ad suscipiendum baptismum requiri, multorum est opinio, ex quo S. Cyprianus in epistola ad Januarium scripsit: *Intelligimus remissionem peccatorum nonnisi in Ecclesia dari.* Post haec meminit S. episcopus fideles spondisse se quoque carnis resurrectionem credere et vitam aeternam. Saep de hoc fidei articulo agit Maximus, quem totius religionis summam et mysteriorum terminum vocat, cum omnes ad beatitudinem alia in vita comparandam referantur; siquidem, ut Christus ait, *non est Deus mortuorum, sed vivorum (Marc. xii, et Luc. xx);* nec Filius Dei factus est homo, nec mortuus est, et resurrexit, ut aliquid terrena felicitatis nobis acquireret, sed ut caelestis possessionis ejus consortes et coheredes efficeret. Hanc igitur hereditatem nisi resurgendo adire non possumus, atque in ejus expectatione totum hujus miserrimae vitae nostrae solamen profluit: quare dixit Maximus: *In hoc enim Christianorum spes tota consistit, ut hujus non alterius corporis resurrectionem in veritate futuram esse credamus.* Sicuti perfecte credentibus ineffabilis corona et merces magna nimis promittitur, ita infideles et immerentes a regno Dei depulsi flammis aeternis cruciandi deputabuntur. *In hoc enim, ait Maximus, Domini nostri Jesu Christi sermo testatur, qui in Evangelio de peccatoribus pronuntiavit: Tunc ibunt impii in supplicium aeternum. Iusti autem in vitam aeternam.* Hujusmodi Maximi doctrina omnium est doctrina sanctorum Patrum, quemadmodum fusa demonstrat eruditissimus Trombellius in 6 dissert., ad quem lectores remittimus. Finem imponit sanctus noster antistes huic tractatui disserens de tertia immersione qua lavacrum regenerationis tunc temporis administrabatur. Dixerat ante tertio mergi novos Christianos in honorem sanctissimae Trinitatis, quae regeneraturis sanctificationem operatur; et sicut praecipuum est ut baptismus conferatur in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, ita ad mysterium representandum convenit ut trium divinarum personarum invocationi triplex immersio respondeat. Hic autem aliam affert causam tertiae immersionis in baptismo, eamque docet institutam in memoriam sepulturae Domini: scilicet ut eo modo quo Christus tres dies jacuit in sepulchro, et postea resurrexit; ita qui in aquis tripliciter merguntur, ac veluti sepeliuntur, ad novam sanctitatis vitam resurgere debent; ut qui a peccatis liberati in ea nunquam relabantur. Recte enim tertio, inquit, mersi estis, qui accepistis baptismum in nomine Jesu Christi, qui tertia die resurrexit a mortuis. Illa enim tertio repetita demersio typum dominicæ exprimit sepulturae, per quam Christo concepti estis in baptismo, et cum Christo resurrexistis in fide, ut peccatis abluti in sanctitate virtutum, Christum vivatis imitando.

Tandem venimus ad tertium Maximi tractatum de Baptismo, in quo primo loco agit de confirmatione, secundo de lotionem pedum. Nemo nescit Ecclesiam primis temporibus consuevisse immediate post baptismum

conferre fidelibus confirmationis sacramentum. Impleto, ait sanctus episcopus, *baptismate, caput vestrum chrismate, id est oleo sanctificationis infundimus, per quod ostenditur baptizatis regalem et sacerdotalem conferri a Domino dignitatem*. Mirum videri poterit quod Maximus de præcipuis sacramenti hujus effectibus, qui sunt character et gratia, nihil dixit, et solum de secundario egerit, qui est confirmatus ad regalem quamdam et sacerdotalem dignitatem efferre. At consulto id fecisse Maximum censendum erit. Meminerat enim Apostolum scripsisse ad Corinthios: *Lac potum vobis dedi, non escam (I Cor. iii)*; quia nuper conversi ad fidem, et quasi modo geniti infantes fortiorem cibum, id est altiora salutis documenta percipere non valebant, ac proinde facilioribus cognitionibus eos alere studebat. Huic ergo exemplo ac monito se conformavit Maximus, sermo cujus cum esset ad eos qui paulo ante idolis servierant, qui nonnisi divitias mundanasque vanitates consecrati fuerant, humilemque Christi sequelam secularibus pompis prætulerant, in Christiana religione augustum aliquid contineri ipsis prædicandum erat. Itaque docet Christianam religionem, iis qui eam integre profitentur, in præsentī et in futura vita regnum constituere, atque illos consecrare, ut se tanquam hostiam puram et sanctam Deo offerant. Per chrismationem igitur hæc **699** præclara munera comparari admonet; cum per eam gratia quedam plenitudo conferatur, qui in bono confirmati, omnia hæc terrena nobis vilescent, desiderio cælestis regni accendimur, et puriorem reddere animam nitimur, ut acceptior et gravior Deo fiat oblatio nostra. *Mirum certe, ait Maximus, vos illo chrismate regnum future gloriæ et sacerdotium esse consecutos. Verum non ego vobis, sed apostolus Petrus, imo per Petrum Christus collatam hanc pronuntiat dignitatem*.

Fuit olim dubitatum utrum hujusmodi effusio olei sancti in capite, quæ neophytis vix egressis ab aquis fiebat, de qua etiam loquuntur Ambrosius, cap. 6 de Mysteriis, et auctor. libror. de Sacramentis, lib. i, cap. 3, esset sacramentum confirmationis; an hæc alia unctione cum impositione manus episcopi perficerent. Hic non est locus ut controversias discutiamus de quibus plurimi auctores catholici eruditissime scripserunt, sed quod tantum spectat ad Ambrosium, dicimus satis ponderis habere momenta a Benedictinis monachis congr. S. Mauri in notis allata, quibus probant non aliud posse intelligi in unctione capitis quam sanctam confirmationem, cujus effectus cap. 7 de Mysteriis aperte designantur. *Repete, inquit, quia accepisti signaculum spiritale, spiritum sapientiæ et intellectus, spiritum consilii atque virtutis, etc.*; et prosequitur, numerans alia dona Spiritus sancti cum plenitudine gratiæ collata, ut baptizatus Christi miles fiat, et hostibus fidei invictum pectus obiciat. Quod autem spectat ad hunc Maximi locum: *Impleto baptismate, caput vestrum chrismate, id est oleo sanctificationis infundimus*, patet de confirmatione locutum, cum expressam mentionem de chrismate habeat, quod soli episcopi faciunt, et quæ utuntur ut Christianos confirmant, atque illud sanctificationis oleum appellat, cujus operatio solis competit sacramentis. Nec offitit omissam fuisse a Maximo manus impositionem; quia, ut docet S. Thom. 3 part. quæst. 72, art. 2, etiam tempore apostolorum, quando visibilia signa cessarunt; id est per manus impositionem descendebat visibiliter Spiritus sanctus, chrismate fideles confirmabant. *Utebantur, inquit S. doctor, tamen apostoli communiter chrismate in exhibitione sacramenti, quando hujusmodi visibilia signa non exhibebantur*. Probat autem ipse eodem articulo chrisma esse convenientem materiam sacramenti confirmationis, hæc ratione, *quia gratia Spiritus sancti in oleo designatur: unde Christus dicitur unctus oleo lætitiæ psal. xlv propter plenitudinem Spiritus sancti, quam habuit*. . . . et ideo oleum competit materiæ hujus sacramenti. Admiscetur autem balsamum propter fragrantiam odoris, quæ redundat in alios; unde Apostolus ait II ad Cor. cap. xi: *Christi bonus odor sumus Deo*. Ita S. Thomas. Constat Græcos sola chrismatione in administranda confirmatione usos fuisse; et in concilio Florentino, in quo alii definiti sunt articuli fidei, pro restauranda unione Græcorum cum Ecclesia Latina, de hoc nihil innovatum fuit; unde et Græci chrisma pro competente materia confirmationis retinuerunt; et Latini sua in sententia, quod chrismatio et manus impositio sint partes integrantes et constituentes materiam idoneam ad sacramentum perficiendum, quieverunt. Vide card. Orsium dissert. de Chrismate confirmatorio cap. 4 seq., pag. 208 seq., edit. Mediol. an. 1733.

Explanatis baptismi mysteriis et confirmatione, de lotionē pedum sermonem instituit Maximus. Et quidem primo loco admonet illam fieri ab episcopo iis quibus ante baptismum et chrismationem administravit. De eadem lotionē egit Ambrosius cap. 6 de Mysteriis, et auctor de Sacramentis lib. iii, cap. 1. Quid de hoc mysterio sentiat Maximus videndum. *Lavimus enim, inquit, singulorum pedes ad imitationem vos nostram, imo ipsius Domini et Salvatoris nostri vos provocantes, ut quemadmodum nos vestros pedes lavimus, ita etiam vos pedes fratrum et hospitum lavare debeatis*. Deinde relata lotionē pedum, quam fecit Christus, ut summam apostolos doceret non tam demissionem, quam mutuam caritatem, concludit: *Considerate ergo, fratres dilectissimi, cujus infelicitatis, cujus insanie sit, ut dedignetur servus conservo, discipulus condiscipulo lavare pedes, quando omnium Dominus et magister servorum et discipulorum pedes lavare dignatus est*. Audiamus modo Ambrosium de Mysteriis, ubi, repetitis verbis Domini ad Petrum, hæc habet: *Mundus erat Petrus, sed plantam lavare debebat; habebat enim primi hominis de successione peccatum, quando cum supplantavit serpenti, et persuasit errorem. Ideo planta ejus abluitur, ut hereditaria peccata tollantur; nostra autem propria per baptismum relaxantur*. Notum est quam docte et erudite hunc Ambrosii locum Benedictini Monachi supra laudati explanaverint contra hæreticos eo abutentes, ut necessitatem baptismi pro remedio peccati originalis de medio tollerent. Ad nostrum opus sat erit demonstrasse aliquam sanctificandi virtutem lotioni pedum ab Ambrosio attributam. Eandem sententiam secutus videtur auctor de Sacramentis lib. iii, cap. 1. Primum ait Ecclesiam Romanam consuetudinem illam **701** lotionis pedum non habere, fortasse propter multitudinem ad baptismum accedentem, deinde his sequitur: *Sunt tamen qui dicant, et excusare conentur, quia hoc non in mysterio faciendum est, non in baptismo, non in regeneratione, sed quasi hospiti pedes lavandi sunt. Aliud est humilitatis, aliud sanctificationis*. Cum igitur alia fuerit mens S. Ambrosii lib. de Mysteriis, et auctoris operis de Sacramentis quoad necessitatem obtemperandi præcepto Domini, scilicet faciendi post baptismum pedum lotionem, et quoad effectum ejusdem, et alia Maximi; ille enim virtutem sanctificationis, hic autem nonnisi meritum humilitatis ascribit, tam manifesta discrepantia silentium imponit iis omnibus qui Ambrosium in libris de Sacramentis non inspicientes, eos Maximo non indignos judicaverunt. Acta est quæstio, neque amplius post Mabillonium conjectandi locum habent Robertus Sala et Dominicus Maria Manzi, ex eo quod in codice Sangallensi post homilias et sermones S. Maximo ascriptos reperti fuerint, et quamdam sermonum formam præferant. Codicibus Subalpinis hoc argumentum haud facile diluendum nos debere profiteremur.

Hic duo alii tractatus succedunt, quorum unus contra paganos, alter contra Judæos ex codice Veronensi 49 deprompti. Eos nunc primum in lucem emittimus. Fatemur eos quidem ad nos anonymos pervenisse; at non levibus moverum momentis ut Maximo ascribamus. Primo, existant in eodem codice antiquissimo in quo sunt Capitula Evangeliorum, sive Expositiones evangelicæ, quarum auctorem ut Maximum nostrum as-

seramus perspicua Gennadii et Trithemii testimonia nobis suffragantur. Secundo loco patet tractatorem eadem divinarum Scripturarum ex veteri Italica versione plerumque usurpasse loca quibus Maximus in hominibus atque sermonibus usus est. Si vero dicendi rationem et, ut aiunt, stylum inspexeris, vim Maximianam et soliditatem, quam praeferunt cetera ejus opera, his in lucubrationibus compertam habebis. Magis attamen hoc suadet perpetuus sacrarum eloquiorum usus, eorumque opportuna interpretatio, cujus sapientie laudem nemo S. episcopo Taurinensi inficiabitur; scilicet quod divinos libros familiares habuerit, atque in illis intelligendis excelluerit. Sed omnem tollunt dubitationem ea quae alias a S. Maximo tradita his in tractatibus reproducta inveniuntur, quod argumenti genus adeo validum est, ut nihil validius desiderari queat. Dolendum vero est quam maxime hoc in codice ex antiquitate multis in locis characteris formam penitus deperisse: quae si integra perfectaque foret, pretiosiora inter ecclesiasticae doctrinae monumenta haec essent scripta referenda.

Quid vero uterque tractatus complectatur brevi oratione prosequemur. In limine primi contra paganos bellum illis tanquam hostibus indicens Maximus, ac fatum, quo omnia fieri dicebant, aggreditur. Eorum stultitiam irridet, quod cum se necessitati subiectos arbitrarentur, diis tamen suis sacra facerent, eosque sibi propitios reddere precibus cunctati studeant. Quanta vero dementia laboraret ex hoc probat S. episcopus, quod ab illis simulacris opem et praesidium requirant, quae ipsorum supplicum custodia indigent, ne injuriam aut detrimentum patiantur. Nihil chimericas valere potestates ait, cum ipse per se nihil possint. Satis est intueri materiem ex qua constant, ut opera manuum hominum, aut potius delirantium figmenta dignoscantur. Ne vero pari ratione irridendas putent ethnici Christianorum supplicationes, vota quoque suis in templis oblata, docet beatos nos imitari apostolos, qui de Domino caeli terraeque factore omnia sperantes, in nomine et fide ejus elementis, infinitatibus, mortique ipsi imperabant, et quidquid a Deo petebant assequabantur. Scimus enim nos quem exoremus, primam scilicet rerum omnium causam, supremum mundi auctorem, dominatoremque in coelestibus habitantem, cui haec universa inferiora parent ac famulantur. Pagani econtra plurima deorum nomina jactant, sed nullus est qui virtute polleat, rebusque creatis aut prosit aut noceat. Quid vero tanta numinum soboles? An singula eodem tonant imperio, an minora superioribus obediunt? Si multos inter deos potentiam regnumque divides, nullus erit summus imperans, nullus ergo Deus? Si autem inaequales dixeris, quanam est divinitas illa cui homines disparitatem deliniant, ejusque confinia ponant? *Ego sum solus, dicit Dominus, nec est alius Deus praeter me (Deut. xxxii).* Unus est Deus sanctus, purus spiritus, simplex unitas, majestate sua omnia sustinens atque disponens, cujus non est initium, qui ab aeternitate semper fuit, semperque erit in aeternitate. Sanctitatemque pagani, pudicitiam, justitiamve suis in delubris colendam exponunt, cum Saturno, Jovi, Mercurio, Marti, Apollini, Vulcano, etc., thura incendunt et hostias libant? Nonne isti fuere homines flagitiosis scelerisque detestationem potius quam honorem promerentes? Satis notum est quantum in adulteriis, direptionibus, fraudibus, etc., patrarint nefas; ut quid ergo talia ac tanta facinora pro summis virtutibus meritisque religione cultuque donantur? Sed aliquos ex his praclaris diis pagani **703** in caelis collocant, alios in stellis et elementis, alios etiam inferni sedibus praesides ponunt. Stulti profecto habendi sunt dii illi qui caelo perfecte beatitatis domicilio exsularunt, vel infelices dicendi, si ab eo expulsi alibi habitare coacti sunt. Verum omnem superat insaniam illud paganorum figmentum, quod impurissimas nefandasque feminas ad caelos everserint, et matres, vel filias, aut conjuges deorum dixerint. Quid hac proinde scelerest, quid turpius de Junone, Venere, Diana ac ceteris excogitari potuit, ut quas effrenata libido, morumque pravitatis sexus sui opprobrium fecerant, malitia hominum, mundo in tenebris involuto, eas coelestibus coequaret. Invitat deinde Maximus paganos ut suos heroes cum nostris conferant; ac in ipsorum aliquo justum Noe, aut fidelem Abraham, aut sanctum Eliam, etc., comperiant, quos tamen Christiani non tanquam deos, sed ut Dei servos venerantur, quemadmodum apostolos primos a Christo ad Christi sequelam vocatos. Hunc autem Dominum dicimus et Dei Filium credimus et adoramus, qui natura Deus, et Deus aeternus, humanam miseratus progeniem a diabolo deceptam, et in damnationem actam, carnem hanc nostram induit, acceptaque servi forma, non immutata divinitatis conditione, Patri per omnia acceptus, soluto sanguinis sui pretio communem salutem et libertatem operatus est. Concludit ergo Maximus, nihil in Christiana religione absonum, nihil sanctioribus moribus indignum esse, cum unus colatur Deus, unus Dominus legislator noster audiat, qui obtemperantibus interminata felicitas constituta est in caelo.

Ut autem alterius tractatus contra Judaeos summa etiam capita perstringamus, quamvis mutilum sit ejus exordium, ex ipso tamen colligitur Maximum statim Judaeis objecisse, in primis Adae natis Cain et Abel imaginem, sive adumbrationem distinctionis duorum populorum Deum dedisse. Cain, inquit, natu major populum designabat Judeorum. Iste repellitur ob facinus suum; et Abel minor natu assumitur, qui populum Christianum ostendat. Hanc ipsam utriusque populi diversam vicem, ut intelligant Judaei se reprobos esse, nos autem electos, confirmat Maximus exemplis Ismaelis natu majoris ex Agar ancilla et Isaac natu minoris ex Sara uxore libera, necnon Esau et Jacob uno partu genitorum. (a) Testatur autem Scriptura Ismaelem cum matre de domo patris Abrahae ejectum; et a Deo dictum de filiis Isaac: *Jacob dilexi, Esau autem odio habui (Malach. i; Rom. ix)*. Sunt enim haec non tam symbola quam vaticinia futurorum eventuum, in verbis praecipue illis Rebecca dictis: *Duae gentes sunt in utero tuo, et duo populi ex utero tuo dividuntur; ut ex Esau Judaei progeniti noscerent ex eorum parente reprobationem accepisse, qui a divinis mandatis recedentes cum imitati fuissent. Abraham fide justificatus est, et quamvis ei instaret praeceptum de filio immolando; attamen credidit semen ejus illud producturum germen in quo benedicende essent omnes gentes, Christum nempe Dei Filium. Ipse idem ille est in quo conlita sunt omnia, ut Moyses illis verbis testatur quibus in principio juxta Maximum Filium designavit, in quo Deus Pater fecit caelum et terram. In principio, inquit, creavit Deus caelum et terram (Gen. i), cui veritati innoxius Apostolus dixit in Christo creata esse omnia quae sunt in caelis, et quae sunt in terra, visibilia et invisibilia, et S. Joannes scripsit: Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil, quod factum est (Joan. i).* Hoc autem Verbum humana carne indutum in tempore, credendum esse Salvatore mundo promissum tantis tanque perspicuis sanctorum prophetarum vaticiniis evincit Maximus, ut ipsis Judaei filem praestare deberent, nisi caeca incredulitate et cordis duritie laborarent. Paritum virginem filium, cujus nomen Emmanuel, hoc est nobiscum Deus, prophetavit Isaias; et hic in virginali Mariae utero conceptus. Conveniebat Deo ut nihil nisi immaculatum, nisi mundum, et virtute Spiritus sancti actum in ejus nativitate fulgeret; natum ergo ex Maria Virgine Christum Scripturae testantur; sanctum illum Deique Filium opera ejus et doctrina ita manifestant, ut caecus ab eo illuminatus coram Judaeis incredulis professus sit, quod nisi hic esset a Deo hoc est Dei in se ipso haberet potestatem, suis oculis lumen reddere non valuisset. Quid vero ejus doctrina sanctius, quid aequius ejus legibus, cum dilectionem omnem erga Deum

(a) Vid. div. August. de Civit. Dei lib. xvi, cap. 26 et seqq.

et proximum summopere commendat, omniaque ejus mandata hunc ad finem dirigantur? Judeis autem superbe jactantibus se patrem habere Abraham atque signum fœderis ejus sua in carne gestare, respondet Maximus, Abraham non ex circumcisione justificatum esse, dicente Scriptura verbo Dei credidisse, ejuque benedictionem consecutum. Si ergo ipsi filii Abraham reputantur, eum in Redemptorem credentes imitentur. Frustra enim ex circumcisione, inquit S. doctor, premium salutis expectant; cum ipsa in signum datum fuerit generis, et ante ipsum Abel, Enos, Enoch, Noe et Melchisedech sacerdos summi Dei justus appellatus sit ex fide, et non secundum carnem circumcisi fuerunt. Cum autem finis legis 705 sit Christus, vetus illa circumcisio habenda est tanquam symbolum quo fideles ab illecebris carnis caveant, idolorum vanitates fugiant, et cupiditatibus seculi modum imponant. In Jesu Christo, scribebat Apostolus Galatis, *Neque circumcisio aliquid valet, neque praputium, sed fides, quæ per caritatem operatur* (Galat. v). Ad cœlestia enim, non ad terrena cum Christus homo cœlestis, ut eum appellat Apostolus, suos advocet sectatores, non carnalia, sed spiritalia opera eis præcipit, quibus Deum præ oculis semper habentes, omnia in ejus gloriam agant. Hoc vivificanti spiritu, jugum legis ejus suave, et onus mandatorum leve experiuntur; quod ipse eum diligentibus, suo nunquam deest auxilio, ut æternam sibi salutem promereantur. Judæos vero jactantes Messiam futurum regem, atque cum gloria et majestate venturum, multis confutat Novi Testamenti oraculis, quorum aliqua in primo Christi adventu perfecte adimpleta demonstrat; reliqua in secundo adimplenda supersunt, quando scilicet, ut ait Augustinus (a) cum claritate potentie venerit. Quot quantaque ab eo cœlestis sapientie documenta audierunt? Quoties divinas ejus admirati sunt virtutes? Quam sæpe languidos ad vires, ægros ad sanitatem, mortuos etiam ad vitam ab ipso restitutos inspexerunt? At post hæc omnia, impii blasphemantes Jesum, eum demonium habere dixerunt, arreptisque lapidibus furentes in illum irruerunt. Eo usque egit in ipsis invidus livor, et cæca perfidia, ut justum et innocentem, beneficum et salvatorem crucis supplicio afficerent atque e vivis exterminarent. His non tam verbis quam Scripturarum testimoniis persolutis, omnia in unum a Maximo congeruntur argumenta, quibus contra Judæos Jesum Christum verum Deum, verumque hominem, Redemptorem nostrum audiendum et adorandum demonstravit. Ut tandem ab obduratione respiciant, atque in Christo lumen veritatis aspiciant, vitæ æternæ promissione adhortatur.

(a) De Civit. Dei lib. xviii, cap. 43.

SANCTI MAXIMI TRACTATUS.

TRACTATUS PRIMUS.

DE BAPTISMO *.

709 Omnis quidem Dei sermo, ^b fratres, cum A omni intentione et diligentia mentis debet audiri, sed hic maxime quem hodie ad caritatem vestram habituri sumus. Ideo enim, dimissis jam catechumenis, vos tantum ad audiendum retinimus; quia præter illa quæ omnes Christianos convenit in commune servare, specialiter de cœlestibus mysteriis locuturi sumus, quæ audire non possunt, nisi qui ea, donante jam Domino, perceperunt. Tanto ergo majore reverentia debetis audire quæ dicimus, quanto majora ista sunt quæ solis baptizatis et fidelibus auditoribus committuntur, quam illa quæ etiam catechumeni audire consueverunt. Non autem mirari debetis, fratres carissimi, quod vobis inter ipsa mysteria de mysteriis nihil diximus, quod non statim ea quæ tradidimus interpretati sumus. ^c Adhibuimus enim tam sanctis rebus atque divinis honorem silentii, et inter illos sacros mysteriorum apparatus a docendi cessamus officio, ut tantam divinæ gratiæ majestatem, quæ digne nullis hominum vocibus explicari potest, amplius tacendo veneremur. Sed quia instrui in omnibus et doceri vestram dilectionem necesse est ^d, trans-

acto jam mysteriorum ordine, exponimus vobis ea quæ ante tradidimus, ne dum minus intelligitis divini mysterii dignitatem, minus illud pretiosum putetis. Quod si intellexeritis, videbitis omnia quæ in hoc mundo pretiosa creduntur, tanti sacramenti comparatione ^e esse vilissima. Recordetur ergo unusquisque vestrum singulas mysteriorum species, quas per nostrum, donante Domino, estis ministerium consecuti, et ea quæ tunc simpliciter et fideliter suscepistis, **710** nunc intelligite prudenter, ut melius possitis intellecta servare. Inprimis certe aures vestras oleo benedictionis oblinimus; sed ob quam causam, secundum traditionem ecclesiasticam, ab omnibus catholicis Christi sacerdotibus fiat, agnoscite. Introitus fidei et totius sanctæ doctrinæ ^f ad animam per aures admittitur, et de auditu intellectus exoritur. Neque enim potest aliquis fidei sacramenta cognoscere, nisi audiat predicantem, affirmante beato Apostolo, qui dicit: *Quomodo autem audient sine predicante?* et rursus: *Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Dei* (Rom. x). Recte ergo illo oleo ejus sensus organa sanctificantur, sine quo fides ad

^a Titulus apud Sirmundum est: *Sermo de neophytis. Ex oleo sancto aures et nares a sacerdotibus illiniantur. Ab eo sunt variantes addende.*

^b Fratres carissimi.

^c Post hæc editio habet: *quod certe non negligen-*

tia, in tam sacris rebus atque divinis sacrilegium est, sed religione fecimus. Adhibuimus, etc.

^d Transactio quidem jam.

^e Omittitur esse.

^f Ad animum, ita infra.

animam non potest pervenire. Simulque venturi ad baptismum, ut aures suas ab omni malo et turpi verbo impollutas ad finem usque custodiant, vel detrahentem proximo suo, ^a vel obscena et impudica loquentem quasi surdi non audiant, implentes illam divine Scripturæ sententiam qua dicitur: *Sepi aures tuas spinis, et noli audire linguam nequam* (Eccli. xxviii, 28). Et alibi: *Ne credas auditui vano*. Et rursus: *Da in disciplina cor tuum, et para aurem tuam verbis prudentiæ* (Prov. xxiii; Eccli. ii). Ergo adhibita auribus unctio sancta significat, ut omnes extra disciplinam sermones, quasi doctrinæ Christi ^b obloquentis aversentur ac fugiant, seque ad sola Dei verba audienda convertant, quia ^c illito oleo auditum suum Christi eloquiis ^d conservaverunt. Ipse enim Salvator loquitur ad Patrem, et de obedientia credentis in se populi gloriatur, dicens: *Sacrificium et oblationem noluisti, aures autem perfecisti mihi* (Psal. xxxix). Tunc enim aures vere fidelium Christi perficiuntur, quando nihil præter Christum, et ea quæ Christi sunt, audire desiderant ^e. Unde in Evangelio ideim Dominus de cælestis regni mysterio cum loqueretur, dicebat: *Qui **711** habet aures audiendi, audiat* (Matth. xi, xii; Marc. iv, et alibi). Nam cum omnium commune sit habere aures, tamen audiendi aures commune non est. Quicumque enim Dei verba contemnunt, quamvis non possint contemnere, nisi prius audiant, tamen quia contemnunt quod audiunt, nec audisse dicuntur, quia quæ audierunt tanquam non audita despiciunt. Et ideo habent isti aures, non quæ aures audiendi esse ^f dicuntur, sed aures quæ audiunt ne audiant, id est, ut ea quæ audierint quasi nunquam, ut diximus, audita contemnunt. Soli autem illi aures audiendi habere dicuntur a Christo, qui cum auribus audiunt, firmiter animo commendant, et quod animo ^g tradiderint, operibus exsequuntur. De huiusmodi auditoribus Dominus in Evangelio loquitur: *Vestri autem beati oculi, qui vident; et aures vestræ, quæ audiunt* (Matth. xiii). Et rursus: *Omnis autem qui audit verba mea hæc et facit ea, similis erit viro stulto qui edificavit domum suam supra petram: et descendit pluvia, et venerunt flumina, et flaverunt venti et venerunt in domum illam, et non cecidit, fundata enim erat supra firmam petram* (Matth. vii et seqq.). Rursus de male audientibus, qui habent quidem aures, sed non in obediendo, ita pronuntiat: *Omnis qui audit verba mea hæc et non facit ea, similis erit viro stulto qui edificavit domum suam supra arenam: ^h et descendit pluvia, et flaverunt venti et irruerunt in domum illam, et cecidit, et fuit ruina ejus magna* (Ibid.). Videtis ergo quantum intersit inter bene audientem et male audientem: id est, inter eum qui custodit verba Dei, ⁱ et inter eum qui ea audierit, et quasi

^a Vel obscene, vel impudice.

^b Obloquentes.

^c Illito illo oleo.

^d Consecravimus.

^e Unde et in Evangelio.

^f Dicuntur.

^g Tradiderunt.

^h Et descendit pluvia, et venerunt flumina, et flave-

nunquam audita ⁱ contemnit. Illi qui obedit et facit, sapientia; huic qui contempsit, stultitia deputatur. Ille super solidum ædificat fundamentum, hujus vana ædificatio, et absque fundamento facile casura describitur. Ibi stabilitas, hic ruina est, et ruina magna. Nemo enim gravius corrumpit quam qui, audito verbo Dei, ad peccata convertitur, propter quæ æterna supplicia preparata sunt. Vos autem, postquam vestræ aures oleo benedicto sunt illitæ, designati estis in numero auditorum sapientum; ut recte retinentes Dei verba, id est quæ audistis implentes, **712** in die iudicii audiat vobis Christum dicentem: *Venite, benedicti Patris mei, suscipite paratum vobis regnum a constitutione mundi* (Matth. xxv). Illud autem non otiose, neque absque certa ratione mysterii factum putetis, quod aures quoque vestras oleo benedictionis adunximus; quod idcirco fieri intelligitur, ut hi qui ad baptismum veniunt, admoneantur tanti mysterii sacramentum usque ad mortem inviolatum atque integrum custodire, ut quandiu spiritum vitæ hujus naribus suis attrahunt, a Christi Domini nostri cultura et servitio non recedant. Unde et Job vir sanctus loquitur: *Vixit Dominus, qui abstulit iudicium meum, et Omnipotens, qui ad amaritudinem adduxit animam meam, quia donec superest habitus in me et spiritus Dei in naribus meis, non loquenter labia mea iniquitatem, nec lingua mea loquatur mendacium. Absit a me ut justos vos iudicem; donec deficiam, non recedam ab innocentia mea. Justificationem quam semel tenere cepti non deseram* (Job xxv). Sed adhuc subtilior intellectus in hac narium unctione signatur. Illius enim olei odor, quod in Christi nominæ et virtute benedictum est, ad odoratum vos provocat spiritali, ut non corporis, sed mentis sensibus Christum inæstimabili suavitate sentire possitis; et delectati ^k notitia oris ejus, ipsius vestigia subsequentes, dicere valeatis illud quod ad Deum credentium chorus loquitur: *Post te in odorem unguentorum tuorum currimus* (Cant. i). Hunc odorem commendat Apostolus Christianis cum dicit: *Deo autem gratias, qui triumphat nos in Christo Jesu, et odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco, quia Christi bonus odor sumus Deo* (II Cor. ii). Considerate quantum apostoli profecerint sentiendo odorem Christi, ^l et cum prædicationis innocentia et sanctitate vitæ etiam ceteris præferendum, qui, dum odorem suavi fragrantie Christi ^m undique diffundunt, ipsi quoque bonus Deo odor effecti sunt. Quod etiam in vobis, fratres dilectissimi, cupinus impleri; ut cum ipsi bonum odorem Christi notitiæ ceperitis, suavissimus Deo odor ⁿ ex vitæ etiam vestræ sanctitate conscendat. Per Dominum, etc.

riunt venti.

ⁱ Et inter eum qui eum audierit quasi nunquam.

^j Contemnit.

^k Notitia odoris ejus.

^l Et cum prædicationis instantia, et sanctitate vitæ etiam ceteris præferendo.

^m Ubique pro undique.

ⁿ Etiam ex vestræ vitæ sanctitate ascendat.

TRACTATUS II.

DE BAPTISMO ¹.

713 Promisimus ^a primo tractatu nos de omnibus quæ per ministerium nostrum et Christi gratiam consecuti estis, mysteriis locuturos, ne qua nobis de ignorantia negligentia nasceretur. Sed consulimus labori vestro et memoriæ, providentes ne aut lassatus audiendo animus omnia intelligere non posset, aut multorum simul cognitione memoria prægravata, etiam quæ intellexisset, cito oblita deperderet. Prima ergo prædicatione de his tantum locuti sumus quæ vobis, priusquam ad fontem sanctum veniretis, juxta catholicæ regulæ instituta tradidimus; et quid significaret unctio quæ, diversis corporis vestri adhibita partibus, diversum intellectum designat, prout Dominus donare dignatus est interpretati sumus, cum ostenderimus vos per oleum sanctificationis ad auditum ^b fidei præparatos et bonum Christi odorem vocatos, ex toto corde abrenuntiandum ^c esse commonitos. Nunc vero de interioribus mysteriis locuturi sumus quæ in ipso sancto fonte celebrata sunt. Emissa enim certissima cautione, qua vos abrenuntiare omnibus pompis et operibus ejus, et omni fornicationi diaboliæ spopondistis, ^d descendistis in fontem sacrum, fontem vitæ, fontem redemptionis, fontem sanctificationum virtute cælesti, et ita sanctificatum, ut homines per multa peccata diluendo sanctificet. Non enim debetis illas aquas oculis æstimare, sed mente. Nam etsi substantia illius aquæ de communi aquarum natura sit, ^e effectus tamen ipsius ex Dei gratia et virtute procedit, qui creavit aquas ut secreta potentie suæ virtute peccata quæ non videntur ablueret. Spiritus enim sanctus in illa aqua operatur, ut qui ante baptismum diversorum criminum rei tenebantur, et cum diabolo in gehenna æterni ignis arsurus erant, post baptismum in cælorum regnum intrare ^f mereantur. Unde Dominus in Evangelio potentiam tanti exprimens sacramenti ait: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua* **714** *et Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei* (Joan. iii). In hoc ergo fonte antequam vos toto corpore tingeremus, interrogavimus: Credis in Deum Patrem omnipotentem? Respondistis: Credo. Rursus interrogavimus: Credis et in Jesum Christum Filium ejus, ^g qui conceptus est de Spiritu sancto, et natus est ex Maria Virgine? Respondistis singuli: Credo. ^h Iterum interrogavimus: Credis et in Spiritum sanctum? respondistis similiter: Credo. Hæc autem fecimus juxta Domini nostri Jesu Christi Salva-

toris imperium, qui cum ad Patrem in cælos ascenderet, ⁱ discipulis, id est apostolis demandavit dicens: *Euntes baptizate omnes gentes in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, docentes eos servare omnia quæcunque mandavi vobis* (Matth. xxviii). Nemo autem cum audit Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, tres Deos nos æstimet confiteri. Quod sacrilegium absit longe a fide nostra! ^j quia unum Deum tantum esse, ipso attestante, cognovimus. *Ego, inquit, Deus, et non est alius præter me; justus et Salvator non est præter me. Convertimini ad me, et salvi eritis, quia ab extremo terræ ego sum Deus, et non est alius præter me* (Isai. xlv, et Ose. xiii.) Et in alio libro. *Audi, Israel: Dominus Deus tuus, Deus unus est* (Deuter. vi). Et rursus: *Dominus Deus tuus hic est in cælo sursum et in terra deorsum, et non est alius præter ipsum* (Deuter. iv). Tres ergo personas tenemus et credimus, id est Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, unius potentie, unius substantie, unius æternitatis, unius voluntatis, unius etiam deitatis, et totam Trinitatem unius Dei appellatione veneramur. Credere autem plures Deos gentilis impietas est. Et iterum. Non credere tres personas unius substantie in una deitate atque æqualitate, vel cœternitate, hæretica dementia est; quam manifestæ hæc sit, quam diximus, auctoritas Christi: *Baptizate omnes gentes in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti* (Matth. xxviii). Quod autem interrogavimus: ^k Credis in sanctam Ecclesiam, et remissionem peccatorum? **715** non eodem modo interrogavimus, ut quo modo in Deum creditur, ^l sic in Ecclesiam sanctam catholicam. Propterea sancta et catholica est, quia recte credit in Deum. Non ergo diximus, ut in Ecclesiam quasi in Deum crederetis, sed intelligite nos dicere et dixisse, ut in Ecclesia sancta et catholica conversantes in Deum crederetis. Crederetis etiam resurrectionem carnis, quæ futura est. Sicut ergo in Trinitatis mysterium credidistis, et unum Deum in Patris, et Filii, ac Spiritus sancti nomine suscepistis, sicut vobis credidistis dimittenda esse peccata, et nunc jam per baptismum creditis esse dimissa; ita etiam resurrectionem carnis futuram ^m esse credite, quod certe vos credere spopondistis. In hoc enim Christianorum spes tota consistit, ut hujus non alterius corporis resurrectionem in veritate futuram esse credamus. Et quemadmodum nunc stamus in Ecclesia ante altare Dei, ita nos in die judicii

^a Cod. monast. de Appannis ita incipit: *Superiore tractatu, si bene retinet sanctitas vestra, promisimus nos de omnibus, etc.*

^b Plane fidei.

^c Diabolo esse commonitos.

^d Descendentes in fontem, fontem sacrum.

^e Effectus tamen ejus specialis ex Dei gratia et virtute procedit, qui creavit aquas, quibus corporales sordes ac visibiles diluuntur. Ipse ergo sanctificavit aquas, per quas secreta potentie suæ virtute peccata, quæ non videntur ablueret.

^f Titulus in edit.: *De mysterio baptismatis.*

^g Mereantur.

^h Qui natus est de Spiritu sancto et Maria virgine.

ⁱ Iterum interrogavimus: et in Spiritum sanctum.

^j Discipulis suis.

^k Qui pro quia.

^l Credis sanctam Ecclesiam absque prepositione in, deinde addit remissionem peccatorum et carnis resurrectionem.

^m Sic et in Ecclesiam.

ⁿ Deest esse.

^a staturos creāmus ante tribunal Dei, dicente beato apostolo Paulo: *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis sui, prout gessit, sive bonum sive malum* (II Cor. v). Et id est quod infideles animæ non credunt futurum. Et sunt aliqui qui labiis credere promittunt, sed corde desperant; qui grandem omnipotenti Deo injuriam faciunt, a quo homines post mortem suscitari et vivificari posse non credunt. Nos autem, qui divinis vocibus adhibemus fidem, de resurrectione nostra dubitare non possumus. Credimus enim quod Deus, qui fecit homines, cum ante non fuissent, facile possit reficere qui fuerunt. Qui cælum, et terram, et maria, et quæ in eis sunt, atque omnia elementa fecit ex nihilo, quomodo non potest reparare homines, quos ideo fecit ut in hac vita agerent unde in alia judicarentur, et vel pro bona voluntate præmia, vel pro mala supplicia mererentur? Hæc est enim Christianorum catholicorum fides, ut credamus nos cum hac in qua nunc sumus anima resurgere, habentes ^b idoneum futuræ nostræ resurrectionis exemplum Dominum nostrum, Verbum Patris, qui cum sit Deus et Dei Filius, ^c seu Verbum, et secundum substantiam divinitatis Patri coæternus et consubstantialis, ideo naturæ nostræ suscepit hominem, juxta quem de virgine nasci, et postea pati, et mori voluit, et die tertia **716** resurrexit, ^d et ascendit in cælum, ut nos ad spem resurrectionis accenderet, ut sic nos credamus ex mortuis suscitandos, quemadmodum Christum ^e ex mortuis resurrexisse confitemur. Unde beatus Apostolus infidelium animos increpat dicens: *Si autem Christus prædicatur quod resurrexit a mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis quoniam resurrectio mortuorum non est* (I Cor. xv)? Hoc ergo tenete constanter et credite, quod divinis vocibus affirmatur, quia resurrectio sit futura, in qua sanctis omnibus qui Christum diligunt et ejus faciunt voluntatem immortalitas gloriosa donanda est, ut in conspectu Dei cum angelis et cælestibus virtutibus in perpetuum glorientur. Infideles vero et peccatores, et qui Dei præcepta non faciunt, ad hoc resurgere ut immortalis eorum facta caro æternis incendiis deputetur; ut

A semper ardeat, et nunquam ardendo deficiat. Hoc enim et Domini nostri Jesu Christi sermo testatur, qui in Evangelio de peccatoribus pronuntiavit: *Tunc ibunt impii in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam* (Matth. xxv). ^f Hæc autem quæ hucusque diximus, postquam vos credere promisistis, ^g tertio corpora vestra in sacro fonte demersimus. Qui ordo baptismatis duplici mysterii significatione celebratur. Recte enim tertio mersi estis, qui accepistis baptismum ^h in nomine Jesu Christi, qui tertia die resurrexit a mortuis. Illa enim tertio repetita demersio typum dominicæ exprimit sepulture, per quam Christo consèpulti estis in baptismo, et cum Christo resurrexistis in fide, ut peccatis abluti in sanctitate virtutum Christum vivatis imitando. Unde beatus Apostolus **B** ait: *An ignoratis quoniam quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus. Consèpulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, ut quomodo surrexit Christus ex mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul et resurrectionis erimus, hoc scientes quod vetus homo noster simul crucifixus est, ut destruat corpus peccati, ut ultra non serviamus peccato* (Rom. vi). Considerate, ⁱ fratres, qua conditione Apostolus nos esse dixerit baptizatos, ut ultra, inquit, non serviamus peccato. Quæ enim tanta est, non dico, negligentia, sed amentia, cum per baptismum acceperis remissionem peccatorum, obligari velle peccatis: **717** ut qui factus fueras ex peccatore sanctus, rursus ex sancto velis esse peccator, et post sacrum illum fontem, quo non nisi semel ablui licet, iterum ad vitiorum sordes reverti. Attendite ergo, dilectissimi, ut quod accepistis, quodque jam ulterius a vobis accipi non potest, usque ad finem integrum immaculatamque **718** servetis; et semel effecti absque peccato, in perpetuo a peccatis omnibus recedatis. Christus enim, qui vos pollutos ac diabolica suasionem sordidatis sua miseratione mundavit, non vult mundatos iterum sordidari. Huic gloria et honor cum Patre, et Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

TRACTATUS III.

DE BAPTISMO ¹.

Hucusque de mysteriis locuti sumus quæ vel ante baptismatis sacramentum, vel in ipso baptismo celebrantur. Nunc vero de his acturi sumus quæ ² in jam baptizatis sancta institutione complentur. Impleto enim baptismate, caput vestrum chrismate, id est oleo sanctificationis infundimus, per quod osten-

D datur baptizatis regalem et sacerdotalem conferri a Domino dignitatem. Nam in Veteri Testamento hi qui legebantur in sacerdotio vel in regno, sancto ungebantur oleo et unctione capitis; alii ³ regnandi, alii sacrificia offerendi accipiebant a Domino potestatem. Sicut sanctum David et cæteros reges unctos legi-

^a Staturos esse creāmus.

^b Idoneum resurrectionis exemplum Christum ipsum Dominum nostrum Verbum Patris.

^c Deus Verbum.

^d Et ascendit in cælos.

^e Resurrexisse a mortuis.

^f Hæc sunt autem quæ.

¹ In editione titulus est: *Sermo de unctione capitis et pedibus lavandis.*

^g Tertio capita vestra.

^h In nomine Trinitatis. Recte tertio mersi estis, qui accepistis baptismum in nomine Jesu Christi.

ⁱ Fratres carissimi; deinde omittit nos.

^j Omittit in.

^k Regnandi in populo Dei.

mus a prophetis, et de privatis in reges ^a oleo sanctificationis mutatos. Sicut et sanctum Aaron a Moysen unctum legimus, ex laico in sacerdotem Domini sancto oleo consecratum. Unde et in psalmo canitur: *Sicut unguentum in capite quod descendit in barbam, barbam Aaron (Psal. cxxxii).* Sed illud in Veteri Testamento oleum temporale regnum, temporale sacerdotium conferebat ^b: in hoc enim vita erat ad ministrandum paucorum annorum curriculo terminata; hoc autem chrisma, id est hæc unctio quæ vobis imposita est, illius sacerdotii contulit dignitatem, quod cum semel collatum fuerit, nunquam est finiendum ^c. Mirum certe quod diximus, vos illo chrismate regnum futuræ gloriæ, et sacerdotium esse consecutos ^d. Verum non ego vobis, sed apostolus Petrus, imo per Petrum Christus collatam hanc pronuntiat dignitatem. Sic enim loquitur ad fideles, id est ad eos qui baptismate abluti et chrismate consecrati sunt: *Vos autem genus regule et sacerdotale, gens sancta, populus acquisitionis, ut virtutes annuntietis ejus qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum (I Petr. ii).* Considerate ergo honorem quem in illo estis mirum consecuti, et cavete ne forte qui post peccata per baptismum filii regni facti estis, rursum peccando, quod absit, velitis effici filii gehennæ ^e. Impletis autem omnibus sacramentis, etiam ^f mandatum Christi vobis et exemplo et sermone tradidimus. Lavimus enim singulorum pedes, ad imitationem vos nostram, imo ipsius Domini et Salvatoris nostri vos provocantes; ut quemadmodum nos vestros pedes lavimus, ita etiam vos pedes fratrum et hospitum lavare debeatis. Non solum vos hospitales esse docemus, sed etiam humiles, ita honorantes quos in vestra suscepistis hospitia, ut erga eos servorum ^g exercere non erubescatis officium. Quod ne sibi injuriosum quis putet, et diabolico inflatus tumore, mandatum Domini facere ne dedignetur; ^h et quamvis ille in sæculo nobilis sit, pauperis et in hoc sæculo contemptibilis Christiani lavare pedes non erubescat. Qui et hoc præcepit et fecit, imo antequam præciperet, facere dignatus est. Siquidem præmisit exemplum, ut facilius commendaret imperium. Sic enim in Evangelio legimus de Domino Jesu: *Sciens, inquit, quod omnia dedit ei Pater in manus, et quia a Deo exivit, et ad Deum vadit, surgit a cæna, et posuit vestimenta sua; et cum accepisset lientem, præcinxit se. Deinde misit aquam in pelvim, et cepit lavare pedes discipulorum, et ex-*

^a Olei sanctificatione.

^b In hac..... terminatur.

^c Illius vobis regni, illius sacerdotii contulit, etc.

^d Miramini forte.

^e Non ego vobis, deest verum, deinde per apostolum Christus.

^f Quomodo enim truci putatis Deum, si post beneficia ejus, post indulgentiam peccatorum velitis ad peccandum reverti, et qui adoptati estis in Dei filios, iterum quasi serri, contemnescentes Deum velitis diaboli facere voluntatem.

^g Mandatum vobis, et exemplum tradidimus.

^h Servorum implere. Quod si injuriosum quis putat, et diabolico inflatus tumore mandatum Domini facere

A *tergere linteo quo erat præcinctus (Joan. xii).* Et rursum: *Postquam autem lavit pedes eorum, accepit vestimenta sua; et cum recubnuisset, iterum dixit eis: Scitis quid 719 fecerim. Vos vocatis me magister et Dominus, et bene dicitis. Sum etenim. Si ergo ego lavi pedes vestros Dominus et magister, quanto magis et vos debetis alterutrum lavare pedes? Exemplum enim dedi vobis, ut quemadmodum ego facio vobis, ita et vos faciatis. Amen amen dico vobis, quia non est servus major domino suo, nec apostolus major eo qui misit eum. Si hæc scitis, beati estis, si feceritis ea (Ibid.).* Considerate ergo, fratres dilectissimi, cujus infelicitatis, cujus insanicie sit, ut dedignetur servus conservo, discipulus condiscipulo lavare pedes, quando omnium dominus et magister servorum et discipulorum suorum pedes lavare dignatus est ⁱ. Quod non aliunde quam de incredulitate evenit futurorum. Si enim vere et toto animo crederemus, per hæc Domini præcepta, quæ brevi toto vite nostræ tempore custodimus, ad æterna et cælestia nos præmia pervenire; non solum non erubesceremus omnia opera humilitatis implendo, verum etiam gloriari. Commendate ergo firmiter memoriæ vestræ quod audistis a nobis, et quod nobis, imo Domino promissistis. Nec ulla unquam tribulatio præsentis vite recordationem vobis vestræ auferat sponsionis. ^k Implete omnia quæ audistis imperari. Nolite similes effici populo Judeorum, qui cum audissent præcepta Dei, recte quidem dixerunt: *Omnia quæ mandavit nobis Dominus audiemus, et faciemus ea* ^C *(Exod. xix);* sed quod bene promiserant neglexerunt. Placuerunt enim Deo ^l/quoniam se mandata ejus servaturos promiserunt. Sic quidem legimus dixisse ad Moysen populum Israel: *Accede, mi, et audi omnia ^m quanta loquitur Dominus Deus noster ad te; et tu loqueris ad nos omnia quanta loquitur ad 720 nos Dominus Deus noster; et audiemus, et faciemus.* Et dixit ad Moysen Dominus: *Audivi vocem sermonum populi hujus, quanta locuti sunt. Quis dabit cor eorum sic esse in eis, ut metuant me, et observent præcepta mea omnibus diebus? Placuerunt ergo, ut diximus, Deo, ⁿ quoniam polliciti sunt/se mandata ejus esse facturos, sed displicuerunt, quoniam posita sibi mandata, et quæ promiserunt servare, transgressi sunt. De ipsis enim propheta loquitur dicens: *D* *Dillexerunt eum in ore suo, et lingua sua mentiti sunt ei (Psal. lxxvii).* Hoc est enim ^o ore eum, et non corde diligere: quod promittunt se Dei voluntatem*

dedignatur.

ⁱ Et quamvis ille in sæculo nobilis, pauperes, et in hoc sæculo contemptibiles Christiani lavare pedes erubescit, qui et hoc præcepit et fecit, etc.

^j Cod. de Appannis habet: *dignatus est. Ille se humiliavit inferioribus, nos vero humiliari dedignamur aequalibus et sæpe melioribus. Quod non aliunde, etc.* Ita etiam Augustini editio.

^k Implete omnia quæ audistis imperia; implete omnia vestra quæ promissistis.

^l Quando pro quoniam.

^m Quanta loquitur ad vos Dominus, etc.

ⁿ Quandoquidem pro quoniam; ita paulo post.

^o Ore Deum.

esse facturos, mentiuntur lingua, et ad faciendam A diaboli refugiant voluntatem; omnipotentem Deum ad iracundiam provocantes, qui se irrideri non patitur. Qui cum et opera hominum quamlibet in occulto facta conspiciat; qui cum verba omnia quamlibet secreto insusurrantis audiat; qui cum omnium cogitationes intelligat et cognoscat, severissime judicabit. Qui hic ideo non semper contemptores suos punit, quia in futuro decrevit esse iudicium, ubi æterna condemnatio et perpetua servatur peccatoribus poena: ibi erit fletus oculorum, et stri-

dor dentium (*Matth. viii*); ubi sicut ipse Dominus ait: *Vermis eorum non morietur, et ignis eorum non exstinguetur* (*Marc. ix*).^a Nos autem, fratres dilectissimi, credimus in nomine Domini, quod non transitorie audiat verba nostra, imo divina, quia, quod vobis dicimus, ex sanctis et divinis eloquiis mutuumur. Speramus in Domino quod facietis omnia, quæ promissistis,^b adjuvante vos in ipsis sanctis operibus Domini nostri Jesu Christi gratia: cui est gloria et honor cum Patre et Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen. Explicit.

TRACTATUS IV.

CONTRA PAGANOS.

721 Est consuetudo servis Dei omne opus bonum in dicto vel in facto, in nomine Christi assumere, quod perliciendum sit ad gloriam Dei, monente ita Apostolo et dicente: *Omnia quaecunque facitis in dicto vel facto, omnia in nomine Christi facite* (*I Cor. x*). Hodie juvante Domino in ipsius nomine Christi Salvatoris nostri contra Paganos aciem instruimus et celestia tela portamus, inimicos Christi veritatis jaculis ferituri, et contrarios hostes, et perfidiae castra, et supervacuas turres crebro ariete fidei prostraturi, sequentes Christum duces, Dominum scilicet Christum, qui et per Jesum filium Nave, successorem Moysi, Jericho superbiæ civitatis muros destruxit, et per apostolos suos hujus mundi elationem extollentem se adversum scientiam Dei, usque ad fundamenta dejecit. Age nunc contemplemur istos paganos, et eorum assertiones in medium proferamus. Aiunt pagani fato omnia fieri,^a et nihil preces, nihil orationes valere; et idola ad deorum honorem et similitudinem coli, vel universa elementa dicunt etiam deos et deas esse, et habitare in celis, et in signis, et in stellis. Videmus igitur, fratres, istos paganos et astrologos vere fatuos, et astra hæc inanibus telis armata, et in isto prælio sine mora casuros. Putant enim se superbis et elatis arrogantibus suis armis indutos,^b allophylosum socios aciem Dei, et Israeliticam virtutem posse turbare, et non putant Davidico lapide se facile posse prosternere. Lapis hic Christus est Dominus noster, qui et ipsi David victo-

Briam dedit, et Goliz superbam frontem fastu temeritatis erectam, potenti virtute dejecit. Hic Deus noster, hic Christus est, *Dominus conterens bella*, *Dominus nomen est illi* (*Judith. xvi*), qui pro suo nomine pugnantibus **722** servis suis, et prælium præ veritate sumentibus semper adjutor esse consuevit. Aiunt ergo pagani fato omnia fieri, et circa genus humanum totum esse fixum et immobile quidquid fatum habuerit vel decretum, et nihil preces, nihil orationes valere. Quibus primo breviter dicimus, velut uno aratro fidei, et securæ veritatis totam erroris eorum circum abscindimus et subvertimus silvam. Si nihil ergo preces vel orationes valent, o pagani, et totum fixum est, ut dicitis, quod fatum dederit vel decretum, cur vos deos et deas colitis? Cur idolis immolatis? Cur preces, et thura, et victimas, cur universa dona in templis inferitis, si totum fixum est et decretum, et nihil precibus, nihil postulationibus indulgetur vel impetratur? Cur ergo supplicatis?

Sed dicunt: Facimus ista, ne noceant. Quibus dicimus: Quomodo possunt nocere, qui non possunt præstare?^a Et quia vere nihil nec nocere nec præstare possunt, canum custodia circa eos deos quos dicitis vestros, et custodie vigilantia testatur. Quando enim eos inveniunt fures, abripiunt atque contractos distrahunt. Tu dicis fato omnia fieri; sed quæ tu dicis fato fieri, nescio qua opinione incerta; ego dico voluntate vel permissu Dei fieri; quia Deus

^a Vos autem, fratres dilectissimi, credimus in nomine Domini, quid non transitorie, etc.

^b Deo adjuvante vos in sanctis operibus, ipsius Do-

^a Quatuor feruntur ethnicorum philosophorum sententiæ de fato. Prima in natura, quæ omnia gi-gnuntur, fatum agnoscit. Secunda, pro fato permanentem causarum seriem necessario nexarum usurpat. Tertia, sidera fato vocat. Quarta, ipsam divini consilii executionem fatum habet. Div. August. de Civ. Dei lib. v, cap. 8, de fato Stoica opinionum portenta describens agit. Id ante præstiterant Cicero, Seneca alique multi. Unaqueque juxta illos philosophos necessitatem quandam in eventibus, et operationibus, sive humanis actibus ponit. Vid. inter recent. Monitiam in eximio opere contra Fatalistas.

^b Pro designandis inimicis Dei, paganos vocat allophylos, quemadmodum de his mentionem habet in hom. de Quadagesima quæ incipit: *Intellexisse vos credo*. Populi isti in exercitu regis Geth contra re-

Dgem Saul bellum gesserunt. Iterum idem Max. allophylos vocat inimicas catervas barbarorum Taurini minitanti, in hom. de Nativ. Domini, cujus verba initialia sunt: *Domini nostri Jesu Christi, fratres, natiuitatem solemmissimam honore debito celebrantes*, etc. Item in hom. Epiph. quæ incipit: *Ad veneranda, fratres, festa dominica*. Paria habet Euseb. Cæsariensis in psal. lxxxvi, pag. 841, tom. I Collection. veter. Patrum edit. Paris. 1706. Nam *ἀλλοφύλους* eosdem atque ethnicos esse animadvertit. Eodem pertinent quæ scribit S. Hilarius Pictaviensis de allophyliis in Psal. lxx, num. 12, pag. 125, tom. I opp. edit. Venetæ 1749. Prætereo cæteros, ne longus sim.

^a Sanctitas autem est scientia colendorum deorum, quo quamobrem colendi sunt non intelligo, nullo nec accepto ab iis, nec sperato bono. Cic. de Divin. lib. 1.

Pater omnia posuit in sua potestate (Act. 1), et nihil fit quod Dominus ipse voluerit, vel fieri posse permiserit. Vis videre prophetas et apostolos nostros, quanta faciebant, non fati virtute, sed fidei et adjutorio summi Dei, et divina potentia Christi. Ecce et contractos restituebant, quos dicitis fato vexari; pariter et infirmos curabant, mortuos suscitabant, cæcos illuminabant et claudos erigebant; et nihil a fato petebant, sed totum, ut dixi, sinceritate **723** fidei et divinis opibus, et miserationibus adimplebant. Fato dicis omnia fieri? Sed stultus stulta loquitur, et cor ejus vana intelligit, et, sicut ille aiebat Tullius in Hortensio dicens: *Aria mea dicebat hoc quod dicis, fato omnia fieri; mater autem mulier sapiens non existimavit*. Et nos possumus dicere in veritate, quia avia nostra, id est error antiquus et gentilis stultitia hoc dicebat. Nam mater mulier sapiens, mater scilicet Ecclesia, quæ nos spiritali genuit partu, nunquam hoc arbitrata est, quæ scit Filium accepisse a Patre omnem potestatem in cælo et in terra. Ideo in nomine ejus tantas virtutes fecerunt discipuli ipsius, qui et dicebat: *Petite, et accipietis; querite, et invenietis; pulsate, et aperietur vobis* (Joan. xvi). Utique quando hoc dicebat erroribus et demonibus opponebat, qui fata lingunt, et nihil preces valere contendunt, ne Deus rogetur, et eorum opera dissolvantur. Ideo populos Dominus ad se trahebat, ut fides in Deum plurimum posset, et non diffidentia prævaleret. Fato dicis, impudens, omnia fieri? Addis et nihil preces, nihil orationes valere? Quantum vero preces vel orationes fidelium valeant, sacra **C** omnium divinorum voluminum monumenta loquuntur, et volentibus noscere facilis aditus conceditur ad salutem. Ergo non fato quidquam geritur, sed omnia factoris mundi providentia gubernantur.

Nam de idolis, vel de elementis, quæ pagani aestimant deos, audite breviter, fratres, beatum prophetam nostrum paganos istos deridentem de supervacuis eorum, et dicentem: *Idola gentium argentum et aurum, opus manuum hominum: os habent, et non loquuntur; oculos habent, et non vident; aures habent, et non audiunt* (Psal. cxxxiv), et cætera quæ ibi sequuntur. Interrogo te, pagane, si velis talis esse quales illi quos colis, sine anima, sine sensu, sine motu, sine aliquo vitali intellectu. Hoc ergo maledictum putas; desine igitur tales colere quorum te similitudo sollicitat, et quorum cultus te honestat. Sed dicunt pagani: Nos solem et lunam, vel stellas, et universa elementa colimus et veneramur; quibus iterum dicitur: *Vani autem sunt omnes homines quibus non subest scientia Dei, et de his quæ videntur bona, non potuerunt intelligere eum qui est; nec operibus attendentes, agnoverunt quis esset artifex; sed aut ignem, aut spiritum, aut citatum aerem, aut gyrum stellarum, aut nimiam aquam, aut solem, aut lunam, deos putaverunt* (Sap. xiii): quorum si propter speciem hoc aestimaverunt, sciant quanto his Dominus

A speciosior est; speciei enim Creator omnia constituit, **724** aut si in virtute et operibus eorum mirantur, intelligant ab ipsis quoniam qui hæc constituit fortia, fortior est illis. Et Paulus apostolus dicit: *Invisibilia enim Dei a creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque ejus virtus atque divinitas, ut sint inexcusabiles; quia cum cognovissent Deum, non ut Deum venerati sunt, aut gratias egerunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis, et obscuratum est insipiens cor illorum: dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in imaginem corruptibilis hominis et volucrum, et quadrupedum, et serpentium* (Rom. i), etc. Ergo aut ignem, ait, aut spiritum, aut citatum aerem, aut gyrum stellarum, aut nimiam **B** aquam, aut solem, aut lunam, deos putaverunt. Ignem colunt pagani, et deum dicunt, qui aqua restinguitur, aut terræ jactu comprimitur. Ignem colunt pagani, qui ligni fomento nutritur. Ignem colunt pagani, æterno igne arsurus. Sed forte fulgura colunt: ut quid ista colunt? non enim motibus, sed imperio Dei aguntur, sicut sol et luna, pluvie æque et stellarum cursus, ventorum motus et nubium transitus. Spiritum ergo aeris et ventorum venerantur. Sed ista rerum Domino famulantur, sicut scriptum est, *flabit spiritus ejus, et fluent aquæ* (Psal. cxlviii).

ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, quæ faciunt verbum ejus (Ibid). Gyrum stellarum colunt pagani ab artifice Deo perfectum, ad mundi ornatum **C** discriminato decore compositum. Aquam colunt, quæ ad usum non solum hominum, sed et pecorum, et cæterarum rerum largitate Creatoris effunditur. Solem et lunam colunt, cum videamus et orientem et occidentem solem sic currere ut ei constitutum est. Unde intelligitur neminem posse indesinenter currere, et servitio suo insistere, nisi qui sub Domino sit, et qui habeat imperantem. Nam neque luna crementum vel detrimentum pateretur, nisi voluntate et arbitrio Conditoris; et sol si in sua potestate esset, perpetua luce fulgeret.

famulari, et stellas suum ordinem sequi; mare etiam suis finibus contineri. Et ideo clamat propheta sanctissimus, dicens ad Dominum Deum nostrum: *Quam magnificata sunt opera tua, Domine! omnia in sapientia fecisti; repleta est terra creatura tua. Hoc mare magnum et spatiosum, illic repentina, quorum non est numerus, animalia pusilla et magna* (Psal. x). **725** Hic est Dominus Deus noster, de quo quidam sanctorum dicebat: Qui cælum alta sublimitate suspendit, terrena dejecta mole solidavit, maria soluto liquore diffudit, et hæc omnia propriis et condignis instrumentis plena et ornata digessit. Cum ergo vi-

¹ Vulgata addit, *rectores orbis terrarum deos, etc.*

Colunt adhuc pagani montes, et arbores, et fontes, et flumina, ubi et boves, et oves, et universæ bestiae pascuntur, et ambulant, atque labantur. Nam simulacra et idola eorum digno honore ab araneis obtinentur, et a tineis vel vermibus perforantur, et a muribus habitantur, et a muscis conculcantur; nec se ab igne vel a pluvia defendunt, nec a latronibus vel furibus vindicant. Et ideo S. Cyprianus ad Demetrianum paganum bene dicebat : *Pudeat te eos colere quos ipse defendis; pudeat te de eis auxilium sperare quos tueris.* Aut quid enim præstare colentibus se possent, qui se de non colentibus vindicare non possunt; sicut enim ad eos non pertinet quo coluntur; sic non sentiunt quo læduntur. Sed dicunt pagani : Nos deos colimus, vel deas quæ in cælo habentur. Quibus dicimus : Si deos illos dicitis vel colitis quos in vestris libris audimus recitare, id est Saturnum, Jovem, Mercurium, Martem, Apollinem, Vulcanum, Æsculapium cæterosque innumeros; et deas dicitis Junonem, Minervam, Dianam, Cybelem, Latonam, vel cæteras; ergo si omnes illos dicitis deos, cur aliquos in stellis ponitis, et aliquos non ponitis? Dicitis enim Saturnum, Jovem, Martem, vel Mercurium in cælo esse, et Neptunum, Apollinem, Vulcanum, Æsculapium et cæteros non dicitis. An forte isti aliquid peccaverunt, et illi nihil peccaverunt, ideoque supernas regiones asseritis possidere, cum magis constet omnes . . . homines, et . . . hominibus. Ecce Saturnum, vel Jovem, Martem etiam, et Mercurium, etc., nefanda facinora commisisse scimus. Nonne Virgilius¹ vester poeta ille præcipuus, cujus carmina hodieque veneramini sic clamat de Saturno dicens :

Arma Jovis fugiens, et regnis exsul adeptis;

unde et Latium de latebra ejus nomen accepit, eo quod latuisset tutus in oris, id est fugiens in Italiæ finibus latuisset; et iterum ait : **726**

. . . . Fauno Picus pater; hisque parentem
Te, Saturne, refert, tu sanguinis ultimus auctor².

Hic litteras imprimere, et signare nummos in Italia primus instituit; inde ærarium Saturni vocatur; et rusticitatis hic cultor fuit, inde falcem ferens pingitur. Hic, cum vesano furore raperetur, filios devoravit suos; qui et operto capite, ne agnosceretur, effugit et ita in delubris vestris formatur. Jovem ejus filium a matre subtractum. . . .

insula habet sepulcrum. . . . despectus jacet. . . . unde Virgilius dixit : cre. . . . medio jacet insula. . . . de criminibus. . . . breviter commemorat dicens : ³ *Jovisque et soror, et conjux, et rapti, inquit, Ganymedis honores.* Vide quam execrabilis habendus sit, imo potius quam detestabilis iste Jupiter, qui sororem voluerit habere uxorem, ut de cæteris ejus criminibus taceamus. Proh dolor! quæ inter homines sanctos habentur pietatis nomina, inter deos paganorum facta sunt fœda sacrilegia. Nam de Marte quid dicam, qui apud Thraces natus. . . .

B infernis, sed. dicitur possidere. Ergo iste nullas proprias habet sedes, sed ut. . . . et miser incertis, et nullis. sedibus suis semper excitis filios et filias genuisse, quod non ex legitimis nuptiis, sed de nefandis incestis et adulteriis, sicut et ipsi nati sunt; adhuc autem non erubescitis et solem dicere filium habuisse, et lunam amasse Endymionem. Quis fidelium ad tantam insaniam vestram non irascatur? Quis vos in talibus perseverantes non omni pœna dignos existimet? sicut et Saturnum dicitis filium cæli, et Jovem ejus filium iterum dicitis, vel potius mentimini Minervam ex capite genuisse. . . . fenore, et multa alia. Nam deæ vestræ. . . . asseritis veneranda, obscenitatis vitio continentur; ex quibus unam solam Venerem dicitis esse in cælo, et in astris ponitis. ⁴ Cur non (interrogo) et Junonem, et Minervam, vel Dianam, vel cæteras? **727**

An quia Venerem dicitis speciosam, ideo eam in cælo habitare memoratis. fœditatis terrenis sedibus deputatis? Quid illam impudentissimam feminam inter tot viros facitis in cælo, quid sibi vindicat? Uxor est alicujus, an mater, an soror, an filia? Sed si nihil horum est, et propter pulchritudinem tantum eam dicitis esse in cælo, quæ fuerit fornicaria, vide quam nefarium sit criminosam pulchritudinem dicere esse in cælo, et Minervam non dicitis, quam dicitis castam et sapientem? Apparet vos quia carnales estis potius quam spirituales.

D religionem qu. a vobis antiqui lib. lumina cum bu. picturis et signis et insa. vestris talibus delectamini. ⁵ Cur hodie

¹ Primus ab æthereo venit Saturnus Olympo, Arma Jovis fugiens, et regnis exsul adeptis, Is genus indocile, ac dispersum montibus altis Composuit, legesque dedit, Latiumque vocari Maluit, his quoniam latuisset tutus in oris.
Æneid. lib. viii, vers. 319.

² Virg. lib. viii, vers. 47.

³ Ast ego, quæ divum incedo regina, Jovisque Et soror et conjux, una cum gente tot anuos

Bella gero! Et quisquam numen Junonis adoret Præterea, aut supplex aris imponat honorem?
Æneid. lib. i, vers. 50.

⁴ Ex quo originem ducant hæc deorum nomina Cicero tradit lib. ii de Nat. deorum.

⁵ Ex Græcia in Italiam ludi scenici primum traducti sunt. S. August. de Civit. Dei lib. ii, cap. 8, ut Romanos gentiles de eorum cæcitate convinceret, probat iustos non sacrorum sanctitate, sed suarum

quæ in theatris ad acclamationes vestras impurissimi histriones exprimaunt ipsam impudicam Venerem et adulterum Martem, Jovem illum principem vitiorum in terrenos amores cum suis fulminibus, id est magis immutatum albescere; nunc aureo imbre desluere

Quicumque enim sine lege peccaverunt, sine lege peribunt, et quicumque in lege peccaverunt, per legem judicabuntur (Rom. ii); et non erubescunt pagani tot deos et deas dicere, Saturnum genuisse et Jovem vel cæteros. Sed si tunc nati sunt dii, cur non hodieque nascuntur? nisi forte, ut iterum sanctus Cyprianus dicebat, aut Jupiter senuit, aut partus in Junone defecit. Item pagani volatus avium observant et voces corvorum vel cornicularum, et in libris.

tionibus in. quirunt sed din. mus quod caver. præterire nec es. qua imminent vi. clinare, quibus dicimus; si ergo 728 vitari possunt per observantiam quæ futura sunt, jam ergo non sub fati sorte agitur homo et immobilis decreti, qui arbitrio suo et cautela poterit declinare quod imminet. Sed dicunt: Non poterunt declinari. Dicamus ad eos iterum: Cur ergo inquiritis? cur frustra sacrificia celebratis? cur voces avium? cur volatus attenditis.

Ingemueris. Vis scire quantum preces valeant, quantum placeant Domino Deo orationes fidelium; inquire in libris nostris, in libris clara veritate perspicuis; inquire de Noe, inquire de Moyse, inquire de Jesu filio Nave, inquire de Elia vel Eliseo, inquire de Jona vel cæteris sanctis prophetis et beatis apostolis Christi discipulis, quibus totum Dominus dedit quidquid eorum fidelis oratio postulavit; inde ergo invenies quanta a te poterunt impetrari. que. iloto. naufragio inter furentes undas et strepitus. ludentium etiam undique procellarum, per maris. discrimina per excellentium aquarum metuenda cacumina fretus de Domini pietate feliciter evaserit, quique precibus fuis ad Dominum meruerit incolumis, cum suis omnibus reservari, ut miraretur et ipsa tempestas, omnibus ubique pereuntibus, unum solummodo cum suis superstitem evasisse. Dicant pagani, si possunt,

turpitudinum editione deos placare voluisse. Hoc dico, quod negantes convincit historia, eosdem illos ludos in quibus regnant fragmenta poetarum, non per impetum obsequium sacris deorum suorum intulisse Romanos, sed ipsos deos, ut sibi solemniter ederentur, et honori suo consecrarentur acerbe imperando, et

A quid hic fatum facere potuit: nunquid omnes in illo diluvio fatum occidit, aut isti uni fatum vitam donavit? Si omnes fatum occidit, cur non et istum? si huic fatum vitam donavit, cur non et omnibus? Sed vere virtus et potentia omnipotentis Dei hæc sine dubio fecit, qui pervicacibus et contemnentibus tribuit prenas, et justis et sua præcepta servantibus salutem.

dicam qui a magistro Moyse nullo virtutis merito degenerasse cognoscitur, quique ad debellandam Jericho civitatem profectus, precibus 729 suis, vel

B quodam fulmine, Jericho muros sine mora dejecit, et usque ad fundamenta prostravit; qui etiam solis citatissimus cursus supra Gabaon orando tenuit (Josue x), et lucæ vias supra phalanges, sua interdictione compressit, usquequo omnes adversarios superaret. Quid de Elia sanctissimo dicam, qui merito fidei clavem imbrium gestabat in labiis, de qua clausum

naufragorum ab opinione non destitit; ei totum a Domino quidquid postulavit accepit, et velut navis fidelis illa salva fuit, et perductum ad ripam, sicut acceperat, integrum representavit. Omnes etiam sancti propheta merito fidei sue, ut diximus, multas virtutes et multa mirabilia perfecerunt. Beati etiam apostoli et contractos viribus restituebant, et nihil a fato petebant, et infirmos curabant, et mortuos suscitabant; sed omnia Dei virtute, et Christi auxilio adimplebant. Diis pagano dilectissimis dicamus.

est et fidei nostre loquamur unus est Dominus Deus, et sanctus est dicens limites potest.

em cum sola habeat potestatem, hunc unum Deum credit et veneratur Ecclesia, qui omnia quæcunque sunt, verbo majestatis suæ et sapientia format, ratione et omnipotenti virtute consummat; hic non videri potest; visu clarius est, nec æstimari; sensu major est; et ideo sic eum digne æstimamus, dum inæstimabilem dicimus. Ille est, inquam, Dominus Deus noster, quem et ipsi ratione superati paganorum philosophi, etsi non venerantur, tamen agnoscunt Deum. Ideo quidem non venerantur, quoniam in injuriam ipsius Creatoris multos asserunt deos, et hoc

quodammodo extorquendo fecisse.

Ille Maximus Noe patriarcham indigitat, qui, ut habetur Genesis cap. vii, salvus ex aquis diluvii evasit; dicente Scriptura: Remansit autem solus Noe, et qui cum eo erant in arca.

norem, ut diximus, Creatoris deferunt creaturæ. A . . . sermonem, vere propheta velit recipere, aut nolit etiam . . . nus ejus, id est mandata. . . habet in sua potestate liberi, **731** inquit, summus arbitrii; si hoc esset audientes eum jam non haberent in potestate aliud facere quam audierant. vis erat quædam naturæ, per quam liberum non esset ad aliam migrare sententiam; aut si rursus ex audientibus nullus omnino reciperet, et hoc naturæ vis erat, quæ unum aliquid fieri cogeret, et alteri parti. . . quia librum . . . velit partem declinare . . . sum, et quam . . . viam constat . . .

Ipse solis vaporiferos . . .

. . . ipse cuncta animalia cum universis latibus suis benigne utiliterque præparavit? ipse fontes, et flumina concavosque torrentes? ipse spatiosum mare. . . rum campos mar. . . fluctibus longe lateque. . . et visibilia, et invisibilia cuncta. . . Christo Filio suo Domino nostro perfecit; sicut scriptum est, quia in Christo creata sunt omnia, attestante apostolo Paulo, quæ sunt in celo et quæ sunt in terra visibilia et invisibilia (Coloss. iv). Ergo unus Deus, fratres, adorandus est solus, sicut scriptum est, Dominum Deum tuum adorabis, et ipsi soli serries (Matth. iv); ipse diligendus est, dicente Scriptura: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, et ex omni mente tua, et ex omni sensu tuo, et proximum tuum sicut teipsum (Matth. xxii). Quis etenim, rogo, proximus noster? quam Dominus noster Jesus Christus, qui cum in forma Dei esset constitutus, formam servi accepit? Et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis (Joan. i), quique dicebat: Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum (Joan. xvii). Iste Jesus Christus. . . in principio erat Verbum apud Deum. . . a Sibylla IXΘΥΣ, Græco nomine, quod significat piscis, operatus est, eo quod mundi vel sæculi hujus mare ingressurus esset. Nam et litterarum ipsarum Græcarum considera ingens mysterium IXΘΥΣ: i iota, hoc est Jesus; x chi, id est Xp̄os; θ theta, Theu; ϣ Yios, σ sigma Soter; quod Latine explanatur Jesus Christus Dei Filius Salvator: in capite harum quinque litterarum Græcarum mysterium hoc est, queri ergo magno. . .

. . . de Domino Christo ipse beatus Petrus. . .

. . .

¹ De his dixit Apost. ad Rom. cap. I: Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, et volucrum, et quadrupedum, et serpentum. Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum in immunditiam, etc.

Ab initio enim dum regna . . . et potestatem dedit . . . hominum; ut illius regni fiat portio, cui se ad obediendum ipse subjecerit: et quia definitum est apud Deum non posse unum hominem utriusque regni esse servum, omni studio date operam in boni regis fœdus ac jura concurrere. Propter hoc denique verus propheta cum esset præsens nobiscum, et quosdam ex divitibus negligentes erga Dei cultum viderit hujus rei, ita aperuit . . . et reliqua, usque hic prosequitur S. Petrus. Christus ergo dicebat: Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum (Joan. xvii); in hac agnitione, fratres, est vita æterna. Nam audi Scripturam sanctorum Evangeliorum referentem de summo Deo Patre, et Filio ejus Jesu Christo: In principio, inquit, erat Verbum, id est Filius, et Verbum erat apud Deum (Joan. i), apud genitorem suum . . .

. . .

. . .

. . .

D in sequentia . . . dicens, et Verbum caro factum est, ad velamen . . . interpretem ser. . . docuit voluntatem Patris, ipsumque summum Deum credendum tradidit, et sic passionem completam, ipsum, quem assumpserat, hominem sacrificium obtulit Patri, totius mundi faciens redemptionem. Iterum S. Petri interponimus expositionem: Ac noscite, inquit, veritatem, et separamini . . . decipere homines. . . scriptiones. . .

. . .

Deorum.

.

. **732** sicut enim unus
habet sub se multos,

tu dicis verbi gratia præfectos, consules, tribunos, et
cæteras potestates. Similia arbitramur, modo cum
unus sit major omnium Deus, et jam istos ad simili-
tudinem earum quas diximus potestatum ordinatos
esse in hoc mundo deos; illi quidem majori subjectos;
nos tamen, et quia in hoc mundo sunt, dispensantes.

Audite ergo ad hæc vos, pagani, quomodo in his
ipsis quæ ad deceptionem . . . apponitis veritatis
rationibus confitemini. Dicitis siquidem: Cum Caesaris
teneat Deus (sic) iudicium vero ejus; et potestatum
speciem servant ii qui dicuntur dii, servate ergo, ut
proposuistis, exemplum Caesaris; et scitote quia sicut
nulli ex iudicibus vel administratoribus, id est præ-
fectis, vel proconsulibus, vel ducibus, vel tribunis
fas est Caesaris nomen imponi, alioquin et ille qui
susceperit, et illi qui detulerint, pariter interibunt:
ita et de hoc debetis advertere. Quod si qui nomen
Dei alicui, quam præter ipsum imposuerit, et ille
receperit unum eundemque sortientur interitum,
multo deteriorem forte quam ministri Caesaris. Hic
enim qui delinquit in Cesarem, interitum suscipiet
temporalem; qui vero in unum, qui solus est verus
Deus, delinquit, in sæculum

.

.

Alii pagani dicunt, nos adhuc melius facimus, qui
et ipsi summo Deo, et omnibus cum ipso gratias agi-
mus, quibus dicendum est. Tale est hoc quale si
quis æger ad medelam sui et medicum et venena-
rium vocet, cum illi quidem nocere quidem possint
venenarii, et curare possint. Verus autem medicus
venenis illorum recuset sua medicamenta miscere,
ne aut perniciem bono aut san.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

A eam, et ab indignatione impiorum refrenat, ac sure

miseriæ obedire magis quam

peccatis hominum et sceleribus inflammari. Expectat

enim patientia Dei, dum in hoc corpore sunt, homi-
num conversionem, quod si usque ad exitum vite in

impietate perstiterint, tunc jam discedens anima,

quæ immortalis est, pro impietatis suæ perseverantia

luit penas immortales. Nos vero, ait ipse sanctus

Petrus, cujus hanc assumpsimus disputationem de

historia beati Clementis ejus discipuli, et nostris in

adjutorium sociavimus dictis. Nos ergo, ait, ad hoc

missi sumus, ut prodamus vobis latebras antiqui ser-
pentis, et absolventes inimicitias reconciliemus vos

Deo et placeat isti sed fortasse.

B nihil curare, et Deo. ad notitiam

. possumus pervenire, quomodo.

. gerat humanarum rerum

.

. Dei esse

nisi enim potestate ex nunquam po-
tiora inferioribus ministrare, et per hoc non solum

curam Dei erga homines, sed et grandem quendam

habere docetur affectum, quorum ministerio tam præ-
clara mancipavit elementa. Sed dices: quid enim

læditur Deus, si ista coluntur a nobis, si quis ve-
strum honorem

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

colendo aliquoties futura et occulta dicunt, faciunt quidem hæc, non Divinitate, sed malignitate vel curiositate; ideo, sicut dictum est, ut seducant, ut decipiant; spiritus sunt vagi et insinceri, pervolantes et perscrutantes. Nam vere illi sunt sancti famuli, et vere illi ministri Dei, qui signa faciunt salutis, et vitam mortuis tribuunt, demones fugant: unde et vere ad Deum pertinere noscuntur, cujus lumine illuminant cæcos, virtute sanant infirmos, misericordia mortuos resuscitant, qui in nomine

A Christi ad similitudinem ejus multa et faciunt et fecere virtute fidei. Ergo sectemur horum caritatem, sequamur horum innocentiam, ut indulgentiam et mansuetudinem eorum servemus, et a sempiterno adjuti Deo, æterno et beato Filio ejus semper honorem deferamus et laudes æternas; ipsum Patrem et Filium adorantes et confitentes in Spiritu sancto, cui gloria et majestas in sæcula. Amen. Deo gratias, semper.

TRACTATUS V.

CONTRA JUDÆOS.

735 Dicunt secundum litteram Judæi non secundum adhortatur nos ratio

. . . fratres aliquantulum pre ore contra Judæos, vel eis cum vestra sanctitate con. et primo illud mihi ostendendum est, quod hic populus a mundi exordio divina Providentia reprobatur, et sequens populus eligitur, atque assumitur ex gentibus, id est populus Christianus, et ut certius approbetur quod dicimus, ab ipso primo homine Adam sumamus exordia. Adam genuit Cain et Abel. Cain natu major populum designabat Judæorum. Iste repellitur ob facinus suum, et Abel minor natu assumitur, qui populum Christianum ostendebat; reprobavit enim Deus sacrificia Cain, et Abel sacrificium assumpsit. Occiditur ipse Abel a Cain; et nascitur alius filius Adæ in loco ejus nomine Seth. Considera mysterium. Abel luctus interpretatur, Seth resurrectio. Ergo in istis his duobus fratribus minoribus.

. quia mandatur, et ut relinquat priores errores et vetusta vitia, et exeat inde, efficiaturque in gentem magnam, id est in populo fideli Christiano, toto terrarum orbe diffuso; unde Scriptura annuntiabat dicens: Eritis gentes in caput Christiani, incredulus autem populus in cauda, id est Judæi. Genuit Abraham duos filios, Ismael et Isaac. Ismael major natu fuit ex ancilla Agar, Isaac minor natu ex libera Sara, quod apostolus noster Paulus, qui et ipse ex Judæis crediderat, dicebat: *Jam non sumus ancillæ filii, sed liberæ* (Galat. iv).

. vides quia prior reprobatur, et sequens assumitur;

B et ipse Jacob benedicit filios Joseph filii sui minoris. Jam intelligis, et in Joseph **736** minori filio populum Christianum ostendit. Benedicit ergo Jacob illos duos pueros, et ponit manum levam, id est sinistram super caput majoris natu, et dexteram super caput minoris, ut ostenderet minorem futurum esse honorabiliorem atque majorem. Moyses quoque accipit tabulas, et propter culpam populi projecit eas; secundo alias conscriptas accipit et reservat, ¹ atque sacris voluminibus

¹ *Prophetam de gente tua, et de fratribus vestris; sicut me illum audite. Erit enim: omnis anima, quæ non audierit prophetam illum, interierit de populo suo* (Deut. xviii). Prophetam dixit Christum, quia propheta est sui Patris et Dei. Dominus autem et Deus est omnis creaturæ: de ipso dicebat iterum Moyses in libro Geneseos (Cap. i): *In principio fecit Deus cælum et terram*; hic principium Filium taxans, in quo Deus Pater fecit cælum et terram, quod apostolus noster Paulus Moysi prosecutionem attestans, dicebat, *quia in Christo creata sunt omnia quæ sunt in cælis, et quæ sunt in terra, visibilia et invisibilia, sive sedes, sive dominationes* (Coloss. i) et cætera, quæ ibi sequuntur. In principio ergo fecit Deus cælum et terram. Principium Christus est, qui dicebat per Salomonem: ² *Dominus creavit me principium viarum suarum in opera sua* (Prov. viii).

. aut fundatus est orbis terræ pararet cælum Christus Dominus Filius Dei ipse est. dicebat *Firmamentum, et factum est firmamentum, fiant luminaria in firmamento cæli, sic ut luceant super terram, et fecit duo luminaria majus et minus. Luminare majus in inchoationem diei, et luminare minus in inchoationem noctis* (Genes. i). Ergo Deus dixit, et Deus fecit. Audi adhuc, dicit Deus: *Faciamus hominem ad ima-*

¹ Excidit ergo (Moyses) duas tabulas lapideas, quales antea fuerant, et de nocte consurgens ascendit in montem Sinai, sicut præceperat ei Dominus portans secum tabulas. Exod. xxxiv.

² *Prophetam de gente tua et de fratribus tuis suscitabit tibi Dominus Deus tuus, ipsum audies; sicut ve-*

tisti a Domino Deo tuo in Horeb. Quando concio congregata est, atque dixisti ultra non audiam vocem Domini Dei mei, etc.

² Hic locus desumptus est ex cap. viii Prov., ubi legitur: *Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quidquam faceret a principio, etc.*

ginem et similitudinem nostram; et fecit Deus hominem, ad imaginem Dei fecit illum (Gen. 1). Dicit forte Judæus: Ad angelos Deus dixit. Convincitur in eo quod dicitur et Deus fecit hominem; non enim angelus, **737** dixit, fecerunt, sed Deus, inquit, fecit hominem. Deus dixit, et Deus fecit; id est Pater imperavit, et Filius adimplevit. Et illud considera quod scriptum (Genes. xvm) est de Abraham, qui [F. quia] apparuit illi Deus ad quercum Mambre; et postmodum habet Scriptura (Ibid.) in exustione Sodomæ et Gomorrhæ, quod Dominus a Domino pluerit ignem et sulphur super easdem civitates. Ergo est Pater et Filius, a quo Pater, id est ex cuius jussione pluit Filius ignem et sulphur. In Filio ergo fecit Deus cælum et terram, qui erat ante cælum et terram: nonne ante facti sunt angeli, archangeli, omnesque spirituales virtutes et potestates? Ergo quod ait, In principio fecit Deus cælum et terram, in Christo dixisse declaratur, ex cuius persona et David dicebat: Verbo Domini cæli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum (Psalm. xxxii); iste est Filius Dei, de quo iterum ipse David dicebat in secundo psalmo: Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Vide secundum mysterium: in secundo psalmo hoc dicitur . . . secundus Filius . . . sed die . . . certissime Deus Filium, quem genuit, non sicut homines, sed sicut decuit Deo generare impassibiliter, incorruptibiliter de se ipso; unus unum genuit, solus solum, Deus Deum, rex regem, ingenitus¹ ingenitum, Pater Filium, auctor Verbum, creator creatorem, æternus æternum, Spiritus Spiritum, lux lucem, splendor splendorem, pius pius, bonus bonus, misericors misericordem, perfectus perfectum. Ad hunc Filium iterum David loquebatur dicens: ²Thronus tuus, Deus, in sæculum sæculi; virga æquitatis, virga regni tui. Dilixisti justitiam, et odisti iniquitatem; propterea unxit te Deus, Deus tuus (Psalm. xlii). Videte quia ad Deum loquens dicebat ei: unxit te Deus, Deus tuus, id est te Filium unxit Pater tuus illo unguento æternæ lætitiæ, æterni sacramenti et cælestis mysterii, aut adhuc . . . Dixit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis (Psalm. cix) . . . Dominum habuit iste rex, ad quem Dominus suus Deus dixerat: Sede a dextris meis. Quis est iste Dominus ad quem dixerat Deus Pater, nisi Dominus noster Christus Filius ejus? Nam et iterum audi de Christo suo Patrem dicentem: Paravi lucernam Christo meo; inimicos ejus induam confusionem (Psalm. cxxxi). Paravi lucernam Christo meo, id est Ecclesiam lumine ejus splendens, atque **738** ardentem, fidelium numerum, qui, lumine veritatis et credulitatis in corde percepto, increduli-

latis et ignorantie tenebras non derelinquit. Paravi lucernam Christo meo: iterum in Joannem sanctum dici, intelligimus lucernam populum illuminantem de isto Domino Salvatore et de ejus adventu in carne futuro. Et Isaias sanctissimus loquebatur: Confortumini, inquit, manus resolutæ et genua debilia et post pauca ait: Deus noster judicium retribuet; ipse veniet, salvabit vos: tunc aperientur oculi cæcorum, et aures surdorum audient (Isai. xxxv), et cætera. Et Baruch dicebat de Christo: ³Hic Deus noster non existimatur alter ad alterum. Qui invenit omnem viam prudentiar, et dedit eam Jacob puero suo, et Israel dilecto sibi; post hæc in terris visus et inter homines conversatus est (Baruch iii): ut idem non Deus Pater visus est, et conversatus inter homines, sed Filius Dei, de cujus incarnationis adventu iterum Isaias annuntiabat dicens: Revelavit Deus brachium suum illumi sanctum in conspectu omnium gentium, et ridebunt omnes gentes ipsum super terram salutarem a Deo (Isai. liii). Adhuc autem repetit iterum et dicit: Ecce virgo concipiet in utero, et pariet filium, et vocabitis nomen ejus Emmanuel, quod est interpretatum nobiscum Deus (Isai. vii). Nobiscum Deus, id est Deus in homine, Verbum in carne, majestas in corpore. Descendit sicut pluvia in vellus (Psalm. lxxi); non cum ambitu, non cum strepitu; sed rex cælestis humilis mundum ingressus est; triumphos immortalitatis et pacis omnibus donaturus corpus humanum assumpsit, ut suum fulgorem interim per velamen corporis obumbraret, et ad hominem Deus per interpretem hominem loqueretur. In illo templo corporis Deus erat, ut mortalem hominem faceret immortalem. Sed non credit Judæus, sed nec paganus, nec virginem genuisse sive viri conjunctione credunt. Audiant et credant de nativitate Salvatoris ex virgine, sanctum angelum missum a Deo Patre dixisse ad ipsam sanctissimam Virginem Mariam: Spiritus sanctus, inquit, superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi; ideoque et quod nascetur ex te sanctum vocabitur Filius Dei (Luc. ii). Carnem humanam de sancta Maria assumpsit ille Spiritus immaculatus, id est Filius Dei mundus, sanctus, securus in se sibi sua potentia et possibilitate carnem effecit. Si enim hoc aliquantis avibus dedit, ut de vento aut de pulvere concipiant sine maribus, et cernerent, quanto magis ipse sibi, ut dictum est, **739** potuit corpus fabricare, et si iterum aves de ovis obumbratione alarum animatos pullos producunt, et terra sine coitu producit aliquanta animalia, ut vermes et cætera, quanto magis Deus potuit sibi inter homines mirabilibus modis templum construere corporis sui: qui si voluisset, et ex lapide, vel ligno, vel aqua, vel terra, posset sibi corpus effigere, ut pote qui et primum hominem Adam eo limo terre plas-

¹ Ingenitum hic usurpatur pro non factum.

² Vulgata, psalm. xlii, legit: Sedes tua Deus in sæculum sæculi, virga directionis, virga regni tui, etc.

³ Vulgata legit: Hic est Deus noster, et non estimabitur alius adversus eum. Hic advenit omnem viam disciplinæ, et tradidit illam Jacob puero suo, et

Israel dilecto suo. Post hæc in terris visus est, et cum hominibus conversatus est.

⁴ Eadem habet S. Maximus de virtute generativa terre hom. de Dominica in Ramis Psalm: Quoniam vermis nulla extrinsecus admixtione alieni corporis, sed de sola et pura terra procreatur, etc.

maverat, carnem humanam assumere, ut ostenderet se pro hominibus advenisse. Nam et nasci propterea ad similitudinem nostram et mori voluit atque resurgere, ut et nos et mori et iterum resurgere in semetipso monstraret, atque spem nobis future resurrectionis ostenderet.¹ Sed dicit Judeus: Ergo ex femina habuit nasci Deus.² Caro Christi ex femina nata est, quam Deus fecit, nec pollui potest majestas Christi in carne; si enim sol fulgens non inquinatur tactu quolibet, multo magis Dominus solis inquinari non potuit, licet mundus mundam tetigerit. Hunc ipsum habemus itineris ducem, quia via est ad Patrem; lucis principem, quia veritas est, qui nobis lumen veritatis infudit; salutis auctorem, quia quod factum est in eo vita est, qui cum Patre vivificat omnia: per ipsum Deo Patri semper gratias agimus, fratres. Sed adhuc increduli Judæi audent aliquoties et fidei Christianæ velle detrudere, et fidei Dei populo insultare; unde denuo recensenda sunt nobis divina volumina, quæ eos aperta veritate confundant et intelligant manifeste sese sine spe et sine fide esse. Isti sunt Judæi, quos clara voce sanctus Stephanus increpabat dicens: *Dura cervice, et incircumcisis cordibus et auribus, vos semper Spiritui sancto resistitis, sicut et patres vestri, ita et vos. Quem enim prophetarum non sunt persecuti patres vestri? Et occiderunt eos qui pronuntiabant de adventu Justi hujus, et vos proditores et interfectores estis* (Act. vii). Hæc sanctus Stephanus ait, de quibus dicit et beatus apostolus Paulus: *Semper discentes, et nunquam ad veritatis scientiam pervenientes. Sicut enim Jamnes et Mambres resistebant Moysi, ita et ii resistunt veritati, homines corrupti mente, sensu reprobi* (II Tim. iii). Dicunt enim: Nos circumcisionem habemus, et filii sumus Abraham; quibus merito Dominus dicebat: *Si filii Abraham essetis, opera utique Abraham faceretis*. Circumcisionem, inquit, habemus; quibus dicimus: Utinam haberetis odorem fidei Abraham, **740** et non perfidiæ vestræ! Vos filii estis potius viperarum, in vobis ipsis venena portantes: qui parentibus infertis necem, et ex hoc ipso quo alios occiditis, vobis ipsis interitum præparatis. De vobis, o Judæi, dicit propheta David: *Erraverunt a ventre, locuti sunt falsa. Ira illis secundum similitudinem serpentis* (Psal. lvn). Et apostolus noster Paulus ait: *Quorum Deus venter est, et gloria in confusione cõrum qui terrena sapiunt* (Philip. iii). Ergo erraverunt a ventre, locuti sunt falsa, ira illis secundum similitudinem serpentis: qui vipereis moribus viscera parentum sanguinemque fundentes, et sceleris vestri lubrico dilapsi, in alienis vulneribus voluebamini; quique legis præcepta contemnendo per varias criminum culpas, velut per præcipitia multa diversis casibus corruistis. Vide jam, si potes, quam fœdus sit quamque turpis qui se sanguine commu-

culat aliorum. Nam legimus

quod nullum mei luminis contineat intellectum, nec per sp. ostendat, ait Dominus ad eos: *Vos de diabolo patre nati estis, et desideria patris vestri facere vultis* (Joan. viii). Nam et diabolus in serpente mutatus fallacibus linguis, novorum hominum piam rodemque innocentiam in paradiso factiosa malignitate decept: ejus et isti insaniam subsecuti, serpentina generatio, nunc usque Christum Filium Dei negare conantur. Contra quos auxiliante ipso Domino Christo hanc disputationem suscepimus, quibus adhuc dicendum est: quod vobis assumitis, dicere patrem vestrum Abraham, et ejus circumcisionem vos asseritis suscepisse? Abraham fide justificatus est, non circumcisione. Ita enim dicit Scriptura: *Credidit Abraham Deo, et deputatum est illi ad justitiam, et amicus Dei appellatus est* (Rom. iv). Ergo Abraham non ex circumcisione justificatus est, sed ex fide. Credidit enim verbo Dei, et justificatus est, et benedictionem a Deo consecutus est, et ipse, et semen fidei ejus. Nam considera, ne putes circumcisionem signum esse fidelium, ante Abraham omnes sancti incircumcisi fuerunt, et paritate mentis Domino placuerunt, et populum Christianum magis ipsi in se monstrarunt. Percurre ordinem in sacrosanctis Litteris positum, et invenies omnes ita esse ut dicimus. Primus ipse Adam, qui manibus Dei phatatus est, **741** incircumcisis permansit; deinde Abel justus, Enos et Enoch, Noe et Melchisedech sacerdos summi Dei: justi omnes, neque circumcisi, ut dicimus, secundum carnem fuerunt, neque discretionem escarum habuerunt. Nam de Abraham, quod circumcisionem dicitur accepisse, illa circumcisio non habet premium salutis, sed signum datum fuerat generis

filios Israel, secundo habuit jam primo circumcisi dere, sed spiritualiter intelligi oportet, quia per legem, id est per præcepta legis circumcidi ab idolorum cultu oportet, secundo per Evangelium circumcidi. Dicunt adhuc Judæi: Filii sumus Abraham; quibus dicimus: Filii Abraham estis,³ sed ex ancilla de qua scriptum est: *Ejice ancillam et filium ejus; non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ* (Genes. xxi, Galat. iv); nos in gloria Dei filii liberæ sumus. Vester Ismael pater est, unde genus ducitis: noster pater Isaac est, unde ducimus genus.⁴ In Isaac, inquit, vocabitur tibi semen: ille sanctissimus Isaac, quem desiderantibus parentibus de quo dicitur: *Quia in semine tuo benedicentur om-*

¹ Hanc eandem veritatem, et quasi ipsis verbis prosecutus est S. Maximus explanans articulum carnis resurrectionis in hom. de Traditione symboli.

² Hom. 1 de Nat. Domini dixit S. Maximus: *Ita Verbum caro factum est: non ut Deus vacuaretur in*

homine, sed ut homo glorificaretur in Deum.

³ In homilia quæ incipit: *Non incommode ante dies*, etc., ait S. Max., Agar typum Synagogæ fuisse, eundemque locum Apostoli affert.

⁴ Idem docet S. Aug. de Civit. Dei lib. xvi, c. 26

nes gentes (*Genes. xx*); non dixit in semine tuo, quod A est Christus.¹ Iste est sanctissimus Isaac, qui patiens ad victimam ducebatur clementissimi patris præcipua proles; qui, ut diximus, Christi imaginem gestans, neque genitoris imperio contradixit, nec victimam suscipere recusavit. Ergo iste pater noster probatur; vestra Hierusalem, terrena civitas, mater est; nostra Hierusalem, celestis civitas, mater; illa vestra, quæ perit; hæc nostra, quæ permanet semper; vos priores, nos sequentes; quia et Ismael prior, deinde Isaac: quia qui primi novissimi, et qui novissimi primi. Scriptum est: ² *Eritis gentes in caput, incredulus autem populus in cauda* (*Dent. xxviii*). Nam et ipse Isaac duos filios genuit Esau et Jacob, de quibus dictum fuerat ad Rebeccam conjugem Isaac divino responso: *Dux gentes in utero tuo sunt, et duo populi de ventre tuo dividuntur; et populus populum superabit, et major seriet minori; quia Jacob, inquam, dilexi, Esau autem odio habui* (*Genes. xxv*). Sed hoc jam superius memoratum est; nam ipse etiam Jacob duas describitur habuisse uxores, unam Liam majorem natu, oculis infirmam; aliam Rachel, minorem, speciosam: illa Lia, figuram Synagoge portabat, infirma, ut dictum est, oculis. Quare infirma oculis? quia visus Synagoge languebat, et se in filiis infidelibus sæpe plangebatur. Hæc vero Rachel, quæ figuram portabat Ecclesiæ, de qua scriptum est: ³ *Speciosi oculi tui sicut columbæ* (*Cant. i*): et iterum noster apostolus Paulus dicit de ea: *non habens maculam aut rugam* (*Ephes. v*), aut aliquid hujusmodi; hujus perspicuus et spiritalis fuerat visus. Nam et illud quod in mysterio loquitur apostolus, intellige quam populo Christiano conveniat: ⁴ *Primus, inquit, homo de terra terrenus, secundus vero homo de caelo selectus* (*I Cor. xv*). Qualis terrenus, tales et terreni; et qualis celestis, tales et celestes, et lex quæ secundum litteram accipitur, occidit, *spiritus autem vivificat* (*II Cor. iii*). Moyses, nam ut commemoravimus, accipiens priores tabulas confractas projecit, ideo ut ostenderet vestrum lapideum cor confractum, et reprobatum; Christianorum vero divinis legibus aptum atque servandum. Unde dicit Scriptura de Christiano populo: *Qui ostendunt opus legis conscriptum in cordibus suis* (*Rom. ii*). Cognoscens omnia hæc, et ex lege et prophetis, adhuc majora considerans sanctus apostolus Paulus, separavit se a vobis, nec jugum cum infidelibus ducere voluit; *quia non est societas lumini ad tenebras, nec pars fidei cum infidei* (*II Cor. vi*); convertit se ad Christum maxime, quia ab eo erat admonitus, ut . . . credulitatis jur.

¹ In hom. 4 de Paschate, quæ incipit: *Beneficia Dei nostri*, etc., eundem Isaac a patre sacrificandum Christi figuram dixit.

² Alludit S. Max. illis verbis: *Ipse erit in caput, et in eris in caudam. Et venient super te omnes maledictiones istæ..... quia non audivisti vocem Domini Dei tui, nec servasti mandata ejus et caeremonias quas præcepit tibi*, etc.

³ In Vulgata, *Cantic. i*, legitur: *Oculi tui columbarum*.

discederet populum
Christianum
Sed dicunt Judæi

signum salutis apud nos in signo Domini omnes pariter masculi feminaeque signantur, signo Domini signamur in fronte super duos postes de sanguine Agni Dei, qui tollit peccata mundi, de quo jam tunc in lege fuerat scriptum; quod in sancto Evangelio completum esse dignoscitur, quando clamabatis dicentes: *Sanguis 743 ejus super nos et super filios nostros* (*Matth. xxvii*). Sed nobis hæc salubriter competit dicere: sanguis ejus super nos et super filios nostros, vobis ad condemnationem, nobis vero ad salutem; quia alio vos proposito, alio nos dicimus intellectu; vos furendo, nos orando; vos insultando, nos suppliciter postulando; vos ex odio, nos ex amore; vos ut tristes, nos autem ut semper gaudentes. Vos latronem elegistis, quia omne animal ad sibi simile convertitur; nos Dominum elegimus servare. Nos ergo, inquit Apostolus, *Domini sumus*; vos secuti estis latronem Domino impropere, nos secuti sumus latronem Dominum adorantem et confitentem in cruce: *Domine, memento mei cum veneris in regnum tuum*. Cui Dominus ait: *Amen, dico tibi: hodie mecum eris in paradiso* (*Luc. xxiii*). O beatum ipsum latronem, qui tantam repente meruit sanctitatem, et sub ipsa morte transivit ad lucem. ⁵ Et ipsi duo latrones, unus vestram, alter nostram ostendebat imaginem. Occidistis Dominum, et gratulamini: occidistis quidem, sed non occidistis, tamen occidistis voluntate, sed non occidistis in veritate, quia Christus in æternum manet. Jacuit quidem corpus in monumento, sed Christus regnabat in caelo. Non enim poterat includere

non includitur in monumento cum corpore, multo magis divinitus includi non poterat. Ergo vivit Christus in æternum; sicut et sanctus angelus Gabriel dicebat ad gloriosam Mariam: *Regnabit in domo Jacob in æternum, et regni ejus non erit finis* (*Luc. xi*): et septuagesimo primo psalmo de ipso dicitur: *Orietur in diebus ejus justitia et abundantia pacis*. Quando dicebat: ⁶ *Qui te percutserit in dextram maxillam, præbe illi et alteram; et ei qui vult tecum judicio contendere et tunicam tuam tollere, dimitte illi et pallium*. Quid justius, quid utilius, quam impatientem patientia superare, et damnis potius opprimi quam lucrando pec-

⁵ Idem Apostoli locus assertur a Maximo in homil. de Nativitate Domini, quæ incipit: *In adventu Domini, fratres carissimi, solutus est omnis paternæ pravaricationis metus*, etc.

⁶ Duabus in homiliis conversi latronis fidem exaltat S. Maximus, eumque ex patibulo in paradysum translatum fuisse eloquentissime tradit.

⁷ Quæ sequuntur de sanctitate præceptorum Christi Domini, supponunt alia præcedentia ab amanuensi ommissa.

care! Sunt enim præcepta justitiæ Domini Salvatoris in sancto Evangelio designata. Et ne longum sit totum dicere, post aliquanta sequitur : et abundantia pacis, donec auferatur luna (Psal. lxxi). Abundantia pacis, quia ipse est fons purissimus pacis, in quo nulle sunt turbulentiæ lites, nulla amaritudo malitiæ, sed omnis plenitudo dulcedinis omnisque tranquillitas bonitatis. De isto ipse David propheta alio dicebat in loco : Gustate et **744** videte quoniam suavis est Dominus. Beatus vir qui sperat in eum (Psal. xxxiii); quia Dominus dicebat : Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis. In hoc enim scient omnes homines quod discipuli mei estis, si invicem diligatis (Joan. xiv). Et iterum dicebat : Beati pacifici, quoniam ipsi filii Dei vocabuntur. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum (Matth. v). Et abundantia, inquit,

Sed postmodum extollitur et erigitur, cum ad cælestia regna Domino auxiliante perducitur. Sequitur in psalmo : Et dominabitur a mari usque ad mare, et a fluminibus, usque ad terminos orbis terræ (Psal. lxxi) : hoc est per universas gentes, et per totum mundum, qua se longe lateque diffusus Oceani ambitus ducit, et omnium terrarum fines includit. Sequitur : In conspectu ejus procident Æthiopes, et inimici ejus terram lingent (Ibid.). Æthiopes illi sunt spiritus tenebrarum qui in conspectu Domini, id est in adventu ejus turbati

sed lambere terram dicuntur, quomodo et isti et terram lambiunt? hoc est terrenam litteram et carnalem astutiam diligunt, spiritalem vero gratiam non requirunt? Sequitur in psalmo : Reges terræ et insulæ munera offerunt. Reges Arabum et Saba dona adducunt (Ibid.). Oriens ergo et Occidens, quod manifestatum est denuo in sancto Evangelio, quando magi venerunt portantes munera, aurum, thus, myrrham : aurum offerentes ut regi pretiosam fidem; thus suave, sacrificium laudis ut Deo; myrrham ad indicium et obsequium sepulture. Item aurum regi, thus sacerdoti, myrrham sacrificio : quia Christus Dominus et rex est, et sacerdos, et sacrificium. Quia rex est, ipse ait : Ego autem constitutus sum rex ab eo (Psal. ii); quod sacerdos : Tu, inquit ad eum Pater, es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech (Psal. ix). Sacrificium apostolus Paulus ait, qui seipsum obtulit oblationem et hostiam Deo in odorem bonæ suavitatis (Ephes. v). Aurum, thus et myrrham. Aurum rex quærit, id est electa corda : thus Deus orationes castas et bonas in odorem bonæ fragrantie; myrrham ad sepulturam sanctorum ejus. Ergo undique populi ad Christum

A 745 munera perferunt. Sequitur in psalmo : Et adorabunt eum omnes reges terræ; omnes gentes servient ei (Psal. lxxi) : quod impletum videmus; quia ubique nomen Domini Christi adoratur ab omnibus regibus, duntaxat Christianis, omnibusque gentibus. Sed et si sunt aliqui reges aut gentes aliquæ quæ nolunt adorare, sicut et vos Judæi, manet carcer æternus, manet judicium Dei : Deus, ait propheta, manifestus veniet Deus noster, et non tardabit (Psal. xlix); qui venit in humilitate occultus, veniet in potestate manifestus. Tunc videbit eum omnis caro, id est omnis homo, quia omnes stabimus ante tribunal Christi, ut recipiat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum sive malum (Rom. xiv); nam et in ipso psalmo in capite ait : Deus, judicium tuum regibus, et justitiam tuam filio regis (Psal. lxxi); quia rex et filius regis ipse est Dominus Christus; et in conclusione psalmi dicit : Replebitur gloria ejus omnia terra : fiat fiat (Ibid.). Et nos dicimus consentientes sancto propheta cum Domini voce : Amen amen, hoc est vere fideliter. Iteratio autem sermonis ista confirmationem in se continet veritatis. Deo gratias. Ergo convincuntur evidenter Judæi : Deo juvante sie dicamus contra eos, non studio nocendi, ut eos devictos perinamur, absit a nobis; spiritale prælium pro hominum salute geritur : arma nostra non sint carnalia, sed fortia a Deo. Itaque salvare eos cupimus et sub regis nostri Christi.... convertere. Non ergo litem quæramus, quia veritatem inquirimus; militamus sub rege pacifico, et pacis castra sectamur.

C Ideoque eos, ut dixi, volumus de tempestivis fluctibus erroris ad portum salutis perducere, et per atrium veritatis in domum regalem Domini nostri introducere, ut fiant de inimicis amici, et de anichristis Christiani. Videant pascuam spiritalem; videant, si merentur, cælestis convivium; videant dominicam mensam, et cantent nobiscum cum David propheta sanctissimo dicentes : Dominus pascit me, et nihil mihi deerit; in loco pascuæ ibi me collocavit (Psal. xxii); et iterum : Quam amabilia sunt tabernacula tua, Domine virtutum! concupiscit et deficit anima mea in atria Domini (Psal. lxxxiii). Sed huic persuasioni contendunt impii Judæi, malontque mori quam vinci, dicentes : Nos unum colimus Deum, sicut scriptum est in libris Moysi : **D** Non erunt tibi dii alii absque me, et Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies; et : Audi, Israel, Dominus Deus tuus, Dominus unus est (Dent. vi). Hoc præceptum, clamant, patribus **746** datum est, quod nos servare oportet et convenit. Quibus dicimus : Dicite ergo cur patres vestri, relicto isto uno Deo, ad idola conversi sunt? Et fecerunt vitulum in Horeb, et adoraverunt sculptile, et immutaverunt gloriam suam in similitudinem vituli manducantis fenum (Psal. cv); et serviebant militiæ cæli? Adjungunt : Illi viderint; nos nescimus. Quibus dicimus : Audite ergo, et discite : ideo ista admonitio a Deo dabatur, ut ad se converteret

¹ Locus alter ex Isai. cap. xlv et xlv : Ego Dominus, et non est amplius : extra me non est Deus.

care. Inde sibi lucos (IV Reg. xxi), inde sibi illicita sacrificia præsumpere, inde deos multos, inde falsa signenta et inania idola. Idcirco volens eos, ut diximus, Dominus a tantis erroribus ad cultum suæ majestatis convertere, sacro frequenter intonabat eloquio, dicens: *Non erunt tibi dii alii absque me, et Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies*; et: *Audi, Israel, Dominus Deus tuus, Dominus unus est* (Deut. vi). Nam, ut certo sciatis quæ sit fides Christiana, nos ipsum unum Dominum invisibilem, incorporabilem, immortalem, sine origine et sine fine credimus, colimus et veneramus.

mereamini studium gerimus prædicandæ veritatis; ideoque post quæ diximus adhuc divina suminus testimonia; ut probemus Christum Deum et Dei Filium esse, sicut jam in aliquantis exposuimus. Dicit Deus omnipotens Pater ad Moysen in Deuteronomio (Cap. xviii) de Christo Filio suo: *Prophetam suscitabo illis de fratribus eorum sicut te; et dabo verbum ejus in os ejus, et loquetur ad eos quæcunque dixero illi. Et si quis non audierit prophetam illum, ego vindicabo.*¹ Et iterum in Regnorum legimus: *Suscitabo mihi sacerdotem fidelem, qui in omnia quæ sunt in corde meo faciet* (I Reg. ii); et in Evangelio ipse Pater dicit: *Hic est Filius meus dilectissimus, in quo bene complacui; ipsum audite* (Matth. xvi).

. to, ait; et illum dicit ipsum audite lis sibi sermo, et conveniens ipsis sit, ipse probatur esse, et propheta, qui est Christus Dominus **747** Filius Dei, Propheta dicitur Patris; sed est Dominus prophetarum Patris; merito Propheta, ut auctoris sui predicator, cæteris autem gratiam prophetiæ ipse contribuens. Nam sicut Propheta et Angelus vocatur a Patre, ita scriptum est: *Ecce mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam, observatum, et obundi ei, et ne fueris inobediens ei: non enim deerit tibi; nomen enim meum est in illo* (Exod. xxiii); unde et ipse Dominus Christus dicebat in sancto Evangelio: *Ego veni in nomine Patris mei, et non suscepistis me; cum alius venerit in nomine suo, illum accipietis* (Joan. vi); et David dicebat: *Benedictus qui venit in nomine Domini* (Psal. cxvii). Sed dicitur

et cæterorum prophetarum litteras, et inde veritatis regulam perquiramus, et quæ jam protulimus repe-

¹ Vulgata legit: *Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum similem tui: et ponam verba mea in ore ejus, loqueturque ad eos omnia quæ præcepero illis: qui autem verba ejus, quæ loquetur in nomine meo.*

A tamus. Dicebat beatus Moyses in libro Genesios (Cap. i) illuminatus Spiritu sancto: *In principio fecit Deus cælum et terram.* Attende statim illud, quia a principio cepit, et principium nominavit, quod nos intelligimus Christum principium dictum, in quo Deus Pater fecit cælum et terram; cælestia pariter et terrena in Christo fecit, id est in ipsius virtute, qui jubentis imperio ministrabat, in ipso fecit, quicquid jussum est adimplevit; quia de Patre scriptum est: *Ipse dixit, et facta sunt; ipse mandavit, et creata sunt omnia* (Psal. xxxiii); ergo in principio, id est fecit Deus cælum et terram

creavit me principio viarum suarum in opera sua. B Ante sacula fundavit me, et iterum ex persona sapientiæ ipse Christus de se dicit per prophetam: *Ego ex ore Altissimi prodirei primogenita ante omnem creaturam* (Eccli. xxiv). Ergo in isto Filio et per istum, sicut sapius dictum est, Deus Pater omnipotens omnia fecit, sicut iterum in psalmo dicebat: *In capite libri scriptum est de me* (Psal. xxxix). Sed, dicit Judeus, ipse qui dixit, ipse et fecit. Cui dicimus: Et quid necesse erat ut diceret? si non erat alius qui audiret et faceret, nunquid sibi dicebat, fiat? Sed iterum dicit Judeus: ad angelos dixit; quibus dicimus: Sed non fecerunt angeli, sed habet, et fecit Deus

. Judeus; et dicit: Quomodo filium habere Deum Judeus invisibilis, et in cor- quibus iterum respondemus sicut Dominus: *Nonne dictum est in lege vestra, quia: Ego dixi: Dii estis, et 748 filii Altissimi carissimi. Si illos dixit deos et filios Altissimi, ad quos sermo Dei factus est, et non potest solvi Scriptura; Mihi, ait Dominus, irascimini, quia dixi Filius Dei sum? Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi; si autem facio, etiam mihi non vultis credere, operibus credite* (Joan. x). Deinde dicimus: Quid videtur dictum Judæis illud, quod ait David ex persona sine dubio Christi: *Dominus dixit ad me: Filius meus es tu; ego hodie genui te?* Et iterum ex persona Patris dicit ipse propheta sanctissimus David ad Filium: *Tecum principium in die virtutis tuæ in splendoribus sanctorum, ex utero ante luciferum genui te* (Psal. cix). Quem genuit dicit, ergo creditis, quia respondemus, sic Propheta et nos ita credimus genuit sed ut sanctæ

divinæ gen. ut Deo generare, genuit Dominus Dominum, lux lucem, splendor splendorem, potens potentem, rex regem, unus unum,

audire noluerit, ego ultor existam.

² Ita prosequitur textus S. Joan.: *Quem Pater sanctificavit, et misit in mundum, eos dicitis, quia blasphemamus, quia dixi, Filius Dei sum?*

solum solum, æternus æternum, virtus virtutem, creator creatorem. Hæc jam diximus, et dicimus, ut valemus. Cæterum illud inexplicabile est et indicibile, quod est Pater et Filius, Filius Patris, Verbum Patris, virtus et sapientia Patris, in quo et per quem fecit Pater omnia. Hoc Verbum intellige Filium Dei, quem misit pro salute mundi, sicut propheta dixit: *Misit Verbum suum, et sanavit eos (Psal. cxv)*. Ergo Filius Dei dicitur, qui est Verbum Patris, non ut tu carneo et culpabili sensu intelligis Deum carnaliter nos dicere genuisse. Nam audi Isaiam (Cap. lxi) sanctum prophetam de Christo dicentem: *Generationem autem ejus quis enarrabit?* Nunquid dici vel explicari potest, quomodo Pater Filium genuerit, Deus Verbum protulerit? volo intelligere quemadmodum ista de Christo credatis; ad quem dicimus: Audi: scriptum est Patre dicente: *Tecum principium in die virtutis tuæ in splendoribus sanctorum, ex utero ante luciferum genui te (Psal. cix)*; qui dicit te, alium ostendit esse, hoc est secundum a se Filium suum, ad quem dicit te: te qui dicit, et sui loquentis, et ad quem loquitur duas declarat esse personas. *Ex utero*, ait, *ante luciferum genui te. Uterum* hic majestatis sensum intelligo, inenarrabilem plenitudinem, profundumque mysterium, Dei incomprehensibilem sapientiam: *ante luciferum genui te*; vel, ante cæli ornatum, vel ante Spiritus sancti initium, quia ipse Spiritus sanctus lucifer dicitur, **749** qui lucem veritatis et bonæ fidei mentibus humanis infundit; quique per prophetas æterni solis Christi ut lucifer adventum sæpissime nuntiavit. Nam iste Dominus Christus Filius Dei multis sanctis, et ante visus est, et prius apparuisse dignoscitur: Abraham, et Jacob, et Moysi, et filiis Israel in columna ignis et nubes, de quo Deus Pater dixerat: *Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui parabit viam tuam ante te (Marc. i)*; et filio Nave ipse visus est, qui et dicebat: *Ego sum princeps militiæ virtutis Domini (Josue iii)*, utique et Filius est Patris; et Angelus ejus dicitur, id est nuntius, et propheta, et sacerdos, et puer, et advocatus, et virtus, et sapientia, et cætera. Nam quia Abraham visus est, audi Scripturam (Genes. xxii) dicentem: *Vocavit angelus Domini Abraham de cælo, et ait: Abraham, Abraham, non extends manum tuam super puerum*

 unde in sequen. invenies scriptum,

¹ In divinis Personis non est prioritas tempo., cum sint omnes tres coeternæ. Solum concipitur ordo inter ipsas; nempe Pater, deinde Filius, postea Spiritus sanctus; quia cum Filius sit vere Persona genita, in conceptu ejus debet præcedere Pater, principium generationis seu originis; et quia ex amore Patris ad Filium, et Filii ad Patrem spiratur Spiritus sanctus, ideo spiratio utriusque habetur ut initium Spiritus sancti, non posterioris tamen in natura et subsistentia, sed coeterni. Ac coeternum quidem ita

A quia pluit Dominus a Domino ignem et sulphur super duas civitates Sodomam et Gomorram (Genes. xix). Audis quia Dominus a Domino pluit? Qui Dominus? A quo Domino, nisi Filius a Patre? Nam ipse apparuit et Jacob, et collectatus est cum eo; unde ait ipse Jacob: *Vidi Dominum facie ad faciem, et sacra facta est anima mea (Genes. xxxii)*; utique in figura corporis Christum viderat quam erat postea suscepturus, cum quo est collectatus. Nam de Patre scriptum est: *Quem vidit hominum nemo, neque videre potest (Joan. i)*; et iterum. *Non potest*, ait ipse Deus Pater, *homo faciem meam videre et vivere (Exod. xxxiii)*. Ipse Angelus Domini, qui est Christus, apparuit Moysi in rubo, in igne; ipseque dixit: **750** *Ego sum Deus Abraham, et Deus Isaac, et Jacob*; qui dictus est Angelus primo Domini in igne apparuisse; ipse deinde dicitur (Exod. iii) et dixisse: *Ego sum Deus Abraham, et Isaac, et Jacob*
 filio Nave in ripa fluminis stanti ad Jericho apparuisse ipsum Dominum Christum gladium tenentem in manu, cui cum diceret Jesus: Dominus noster es, an adversariorum? ait Dominus ad eum: ² *Ego sum princeps militiæ virtutis Domini (Josue iii)*; iste est princeps principatum querens, ipseque rex a Patre constitutus, ipso testante et dicente: *Ego autem constitutus sum rex ab eo (Psal. ii)*. Nam et in quodam psalmo ex persona ipsius Christi loquentis dicebat David: *Immola Deo sacrificium laudis, et redde Altissimo vota tua, et invoca me in die preæstare, et eripiam te, et glorificabis me (Psal. xliv)*. Admonet **C** in istis versiculis immolari deberi Deo Patri, et se invocari, ut auxilietur supplicibus suis, prout diceret: redde Patri obsequium laudis, et ego tibi prestabo auxilium protegentis; honora genitorem, et me invenies adiutorem. Unde ipse et in sancto Evangelio dicebat: *Ego honorifico Patrem meum, et vos inhonorastis me (Joan. viii)*. Nos ergo Christiani unum Deum Patrem credimus et confitemur, et unum Dominum nostrum Jesum Christum Filium ejus, quem et lex et prophete locuti sunt, et per ipsum Deum Patrem oramus, et ipsi gratias agimus, quia et ipse Salvator ita nobis mandavit, dicens, et omnibus credere volentibus: *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum (Joan. xvii)*. Ergo cognoscentes præcepta **D** Salvatoris nostri Christi, unum Deum Patrem per ipsum semper laudemus, cui est gloria in sæcula. Amen.

atetur puerus in locis Maximus, ut verendum non sit, cum sensu ab eo, quem judicavimus discrepante, initium ab eo fuisse usurpatum.

² Rursusque ait: *Non poteris videre faciem meam, non enim videbit me homo et rivet.*

³ Cum autem esset Josue in agro urbis Jericho, levavit oculos, et vidit virum stantem contra se, evaginatum tenentem gladium, perrexitque ad eum, et ait: Noster es, an adversariorum? Qui respondit: Nequaquam, sed sum princeps exercitus Domini, et nunc venio etc.

SANCTI MAXIMI

EPISCOPI TAURINENSIS

EXPOSITIONES

DE CAPITULIS EVANGELIORUM.

ADMONITIO.

751 Olim Gennadius in Catalogo quem primus condidit de operibus S. Maximi Taurinensis adnotaverat eum de *Capitulis Evangeliorum et Actuum apostolorum multa sapienter exposuisse*; et post ipsum Joannes Tri themius doctissimus monachus Benedictinus alter Maximianorum operum relator, primo loco de Capitulis Evangeliorum mentionem fecit. Huc usque capitula illa in tenebris ita jacere sepulta, ut ex posterioribus scriptoribus nullus eorum meminerit; nec ullus ex sacrarum Scripturarum commentatoribus se probasse aut vidisse indicium dederit. Spes tamen aliqua nobis effulserat div. Thomam, qui Catenam ex Patrum sententiis super quatuor Evangelia concinnavit, Maximi aliquas interpretationes afferre. Habet quidem nonnullas præsertim in Lucam, sed eas non ex Capitulis de quibus agimus hausit. At posteriori hoc ætatis silentium nihil nobis obest quin Maximum horum Capitulorum auctorem asseramus. Compertum enim est processu temporis multa adinventa esse Patrum scripta, quæ in veteribus mss. occulta erant, curamque et diligentiam recentiorum criticorum expectabant. In his edendis Sirmondus Mabillonius, Leo Allatius, Lucas Acherius, Benedictini monachi congr. S. Mauri, ut alios bene multos omittamus, claruerunt, doctrinamque ecclesiasticam magnis præsidii munierunt. Nos quidem, præter duo illa Gennadii et Tritheimii testimonia, permovent rationes quæ non leve pondus apud nos faciunt. Imprimis eadem nobis occurrunt argumenta a Maximo suis in homiliis et sermonibus illustrata. 2° Usus perpetuus veteris Itale versionis divinorum Librorum, qui constans est apud Maximum. 3° Admirabilis sacrarum Scripturarum connexio; et, aut litteralem, aut mysticum sensum explanet, non tam perfectam verbi Dei intelligentiam, sed singulare etiam mentis acumen ostendit. 4° Expositionum stylus, quem etsi planiorem habeamus, attamen modi ejus dicendi plurimi elucent, ut ex eadem vena fluxisse videantur. 5° Tandem addimus singularem, sive homilias, sive tractatus Maximi accipias, cum illis consensum; quod perdifficile est effici, si mens alia et manus egisset. Interpolata diversis in locis ex cod. Veronen. sign. num. 49 antiquitate ad nos venerunt hujusmodi capitula; sed lacunas aliquas ex Scripturæ indicatis sententiis supplevimus. Errata præterea non pauca amanuensis, quæ vetustati temporum donanda sunt, emendavimus, ut quantum in nobis erat puriorem integrioremque textum redderemus. Rem gratam sacris studiis deditis facturi speramus, quod S. Maximum de interpretatione Evangeliorum optime meritum eis consulendum præbeamus. Fortasse exorietur aliquis qui ejusdem Maximi Expositiones in Acta apostolorum ab oblivione vindicabit.

I. De lectionibus sanctorum Evangeliorum, Marc. A tur adhuc duodecim cophini pleni, ¹ ad numerum

vi, 38.

Hodie recitatum est ¹ in sancto Evangelio, quia Dominus Jesus in deserto de quinque panibus et duobus piscibus saturaverit quinque millia virorum. Ubi- que Dominus Jesus omnes sanat, omnes saturat, apud eum inveniunt oculus cæci, auditum ab eo accipiunt surdi, leprosi mundantur, mortui suscitantur, demones effugantur, paralytici, resolutis membris, iterum confirmantur; claudi firmis gressibus currunt, et omnes ejus muneribus gloriantur; aquæ etiam eum maris, et tumentes fluctus fixis in sese motibus ambulantem famulanti obsequio **752** reverentur. Ergo hodie, ut lectum est, de quinque panibus et duobus piscibus a Domino saturantur quinque millia virorum, et colliguntur duodecim cophini fragmentorum pleni. Consideremus, fratres, mirabilia Domini Jesu. Tangit panes, et sicut pluvias multiplicat super terram; ita crescent cuncta in multitudinem copiosam. Accipit augmentum panis, et mirabilibus modis inter comedentium turbas candida seges exoritur fragmentorum. Fiunt omnia plena, saturantur populi; colligun-

dilectorum duodecim discipulorum, ut semper abundet Ecclesia de veritate (*Ubertate*) apostolorum et doctrinæ eorum panibus saturetur. Et cætera.

753 II.

Item de lectione S. Evangelii, vel de capitulo ubi Dominus ait, Joan. vii, 28 : Qui sitit veniat ad me, et bibat; qui credit in me, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ.

Merito ad eum dicebat sanctissimus propheta David, quem videbat in spiritu, religiosa siti suspensus, et nimio ardore succensus : *Sicut cervus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus (Psal. xli).* Tali ardore flagrabat et illa beata soror Marthæ Maria, quam sacris Dominus sermonibus nutriebat. nullo modo recedebat bona ista femina sine dubio gerebat partem quæ ei nunquam posset auferri. Non enim poterat aliquando perdere quod ei beneficio suo Dominus concesserat possidere, quia sitientibus ipse tribuit

¹ Eundem hunc locum Evangelii S. Maximi exponit sermone cujus titulus est : De quinque panibus et duobus piscibus; et incipit : *De feriæ rum votiva solemnitate solet dulcius esse, quod remanet, etc.*

² Per cophinos duodecim apostoli et sequentes doctores figurantur; foris quidem hominibus despecti, sed intus salutaris cibi reliquiis cumulati. Beda super Evang. Marc.

spiritalem aquam, qui hodie dicebat : *Qui sitit veniat ad me, et bibat* (Joan. vii). Hæc igitur Maria, cujus fecimus mentionem, ut mihi videtur, personam ostendit fidelis Ecclesiæ, quæ mavult Domino adhærere, quam alloquio suo Dominus semper edificat, quæ de fontibus Christi frequenti inundatione perfunditur, quam assidentem sibi Dominus, et suis vestigiis adhærentem non aspernatur, sed potius consolatur; qui et pedes discipulorum lavare dignatus est : ut quod ei Abraham aliquando fecerat, hoc ipse filiis Abraham exhibere curaret. Nonne tibi videtur, rogo, hanc Mariam vestigiis Domini assidentem dicimus personam perdere.

In Psal. ix sermo divinus alloquitur : *Audi, filia; inclina auris tuam, et obliviscere populum tuum, et domum patris tui; et concupiscet rex speciem tuam, quoniam ipse est Dominus Deus tuus, et adorabis eum* (Psal. xlv). Ergo de fontibus Christi, ut dictum est, irrigatur Ecclesia. Diligit enim et dilexit Dominus Christus Ecclesiam, probante Apostolo et dicente : *Christus dilexit Ecclesiam, et semetipsum tradidit pro ea, ut eam sanctificaret, mundans eam lavacro aquæ in verbo bibat* (Ephes. v), etc. Ergo qui sitit veniat ad me et bibat. Bibamus, obsecro vos, fratres, aquas illas cælestes de Christi fontibus venientes, et cantemus eidem Domino nostro canticum novum. Innovatus enim Ecclesiæ populus novum cantet et canticum. Incordamus psallentes via regali, ut perveniamus ad Patrem Domini. Dicis mihi : quæ est ista via regalis? Audi ipsum Salvatorem dicentem : *Ego sum via, et veritas, et vita; nemo venit ad Patrem, nisi per me* (Joan. xiv). Via regalis dicitur, quia ipse est rex noster; et propheta ait : **754** *Deus, iudicium tuum regi da, et justitiam tuam filio regis* (Psal. lxxi). Ista est via regalis, iste est fons vitæ de quo, dum vivimus, anima satietatem omnium bonorum accipit. Ex ipsius persona Domini loquebatur iterum propheta dicens : *Venite, filii; audite me, timorem Domini docebo vos* (Psal. xxxiii). Venite, filii. Filii ait, quia quotquot receperunt eum dedit eis potestatem filios Dei fieri (Joan. i). Ergo venite, filii, audite me; venite ad me viam, ut ab erroribus et anfractibus sæculi liberati, tecto itinere pergatis ad Patrem. Ego sum, inquit, via, in qua nulli sunt scelerum tortuosi flexus, nulla perversitatis malitia, non petrosa, non spinosa loca; sed totum limpidum, totum suave, totum innocens atque securum, ubi vestigia fidelis animæ non lædantur. Non est aliquid, fratres, apud Dominum asperum, non est quod horreat apud Christum, ubi totum suave paterna clementia præparavit. Ergo ex hujus persona evangelista (Matth. ix) docet melius esse cum uno oculo, et una manu, et uno pede introire in regnum Dei, quam habentes duos oculos, et duas manus, et duos pedes mitti in gehennam ignis, ubi vermis eorum non morietur, et ignis non exstinguetur. Hoc qui audit, sine dubio conetur, et utinam vehementius terreatur; quia tinendo præcepta

A divina liberatur a peccato; timor enim Dei, sicut dicit Scriptura, *expellit peccatum* (Eccli. i). Nam qui sine timore est non poterit justificari; ergo si oculi tui scandalizat te, erue illum et projice abs te (Matth. v); melius est enim plagam corporis sustinere quam pati naufragium castitatis, ubi anima pariter cum corpore interibit. Sed ne te, quisque ille es, fragilis sensus sollicitet ista præcisio, ut putes membra tui corporis, et maxime necessaria amputare debere; non membra plane, sed vitia Dominus præcepit rescanda, et motus omnes frangendos, atque impetus peccatorum : ut ibi ad præcipitium damnationis mentem incutit inimicus, ibidem, resistente sibi maceria castitatis, pereant ejus machinamenta peccati. Si oculus tuus dexter scandalizat te, hoc est, si intentione illicita delectaris videre quod possit occidere, et gladios tibi curiosis luminibus præparare; cum magis debeas laudabili pudore digitis ipsis oculis custodire, decoreque velamine castitatis coopertos, nullis lascivientibus vitiis relaxare, sed rapere ipsos, ut dictum est, visus tuos divinique vigoris frenis subicere; ne miles Christi fluxus vincatur cogitationum illecebris, neve casta femina ludentibus oculis serpentinis nexibus teneatur. Caveada sunt ista, carissimi. *Ego sum*, ait Dominus, *lux mundi; qui me secutus fuerit, non manebit in tenebris*, **755** *sed habebit lumen vitæ* (Joan. viii). Eligamus igitur, carissimi, candidam lucem, quam tenebrarum errorem, ut in luce manentes, ut lucis auxilio, communi bonæ conscientie gaudio repleamur, semper gratias agentes Domino, qui est benedictus in sæcula. Amen.

III. Item recitatum est in sancto Evangelio, Marc. iv, 14 : *Qui loquitur, verbum seminat*.

Hinc, carissimi, de Domini sermone, ipso Domino adjuvante, loquamur : *Qui loquitur, verbum seminat*. Certissimum est quia qui loquitur, verbum seminat; spargit quidem verba ut semina, sed Deus incrementum præstat. Nam accipe comparisonem : semen cum tenetur in manu, ipsum solum manet; si vero jactatum fuerit, et seminatum cælesti imbre perfusum, divina Providentia radicitur et crescit. Ita et nos dum verbum tenemus in ore, ipsum solum manet : si vero jactatum fuerit, et quodammodo seminatum, per Dei gratiam radicitur in cordibus singulorum, et crescit, atque multiplicatur in fructibus. Ergo merito dictum est : *Qui loquitur, verbum seminat*, et quos fructus afferat semen Dei, verbum spiritale, audi : *Fructus autem spiritus*, inquit, *spes, caritas, gaudium, pax* (Galat. v), et cætera. Afferit fructus terra cordis, quæ suscipit semen dominicum et in corpore ketos, et in spiritu. Unde et apostolus Paulus auditoribus dicebat : *Nos vobis spiritualia seminavimus; magnum est, si vestra carnalia metamus* (I Cor. ix)? Ergo secundetur ager pectoris nostri, ut suscipiat semen dominicum, et fertili fruge locupletet; non sint in terra cordis nostri spinæ et tribuli malevolentie sæcularis, ne bonum semen necet noxium germen : non sint

¹ Vulgata legit : *Qui seminat, verbum seminat*.

vobis petrosa loca, et lapidum infecunda perniciēs. Nam talem viam exhorret Dominus, qui dicit, *inhabitabo in eis, et inter eos ambulabo* (II Cor. vi); sed sit terra, ut dixi, cordis nostri bona, quæ afferit fructus tricesimos, et sexagesimos, et centesimos; hoc est, multiplicetur in omnibus bonis, habeat in se fructus frumenti, vini, et olei. Fructus vini, hoc est fides et confessio passionis et resurrectionis Domini nostri Jesu Christi, qui lavit in vino stolam suam, et in sanguine vite opertorium suum (Genes. xlix), et torcular vindemize salutari fervore perfudit: ejus calicis sacramento viventes, ita inebriantur ejus spiritali fervore, ut non sentiant sæculi tempestates, non injurias, non persequentium penas; ut declament et dicunt: *Et calix tuus inebrians* **756** *quam præclarus est* (Psal. cxii). Ergo fructus frumenti, vini et olei. Olei fructus sunt ketitia, pax, dulcedo, mentis serenitas, quæ, ut oleum, superfertur et supereminet; unde et caput ungi mandatur, ut caput cordis nostri fidei fulgore resplendeat. Istis ergo mens nostra bonis spiritualibus semper abundet, ut Patri per Filium semper gratias agamus. Amen.

IV. Item de lectione sancti Evangelii Marc. vi, 31.

Recitatum est, postquam occisus est Joannes Baptista ab impio Herode, allocutum esse Dominum discipulis suis, ut transirent in desertum locum, et requiescerent pusillum. Occisus Joannes ab Herode, sanctus ab iniquo, benignus ab impio; sed non gaudet inimicus, quia justus quacunq; morte præoccupatus fuerit, erit in refrigerio (Sap. iv). Merito dicebat propheta, *quantum malignatus est inimicus in sanctis suis* (Psal. lxxiii). In convivio autem jubetur occidi. Quid non mortalia pectora cognat luxuriosa convivia? Qui non temerarios animos facere compellunt tumultenta ludibria? O scelus! Inter effusionem vini sanguinis justis effusio flagitatur. Parum fuit nefandæ libidini quod luxuria tanta in convivio gerebatur: occiditur homo sanctus. Lasciva puella saltando illexit Herodis impii mentem. Didicerat impudicitiam ab impia matre sectari. Placuit talis Herodi, cui magis possit luxuria quam adultero complacere. Invenit artem diabolus qua hominem Dei occideret, ut accusantem luxuriam ab ipsa luxuria trucidaret. Sed nescit infelix quia *pretiosa est in conspectu Domini mors sanctorum ejus* (Psal. cxv). In tantum pretiosa est, ut vitam æternam moriendo possideat. Audiens vero Dominus de Joanne, abiit in desertum locum cum discipulis. Collegit ad se gregem suum, ne lupi feritatibus vexarentur; ne justitiæ persecutor Herodes iterum quos perderet inveniret. Transit ad desertum, ut impiorum societatem abnueret, et virtutum suarum mirabilia demonstraret. Desertum namque Ecclesiam indicat, quæ nondum habebat culturas apostolorum nec fruges verbi divini, sed inculta adhuc vitiorum, et ignorantie sentibus squallebat. De qua dictum est: *Lætare, eremus sitiens, et multi filii deserti magis quam ejus quæ habet virum*

¹ Vulgata in Epist. ad Galat. legit: *Lætare, sterilis quæ non parit: erumpe et clama, quæ non partu-*

A (Isai. liv; Gal. iv). Venit ibi Dominus Jesus, multiplicat quinque panes, ut Ecclesia Dei multiplicibus divitiæ gratis numeribus abundaret. Quinque illos panes, qui multiplicantur, possumus quinq; **757** sensus corporeos intelligere, qui multiplicantur in spiritualibus sensibus. Duos pisces Novum et Vetus Testamentum, per quod nutriuntur homines, sed cum pane, id est cum Christo, qui est panis vite. *Benedixit ergo, et fregit panes, et dedit discipulis suis ut ponerent ante eos, et duos pisces divisit omnibus* (Marc. iv); et panis incrementa succedunt, piscesque pariter multiplicantur, dulcedine numerum Christi saturantur quinque millia virorum. Et colligunt adhuc fragmentorum duodecim cophinos plenos; sed isti duodecim cophini duodecim discipulorum candidam plenitudinem monstrant; quemadmodum et in alio loco septem sportæ plenæ sublatæ, septiformes, Ecclesie imaginem ostendebant. Sunt enim septem dona Spiritus sancti, quibus Ecclesia munitor et instauratur. Numerantur ab Apostolo (I Cor. xii). Hoc donum, hanc hereditatem Christus populo suo donavit, ut semper qui cum sequitur bonis cælestibus de ejus copiis saturetur. Amen.

V. Item de lectione evangelica Matth. ix, 18

Ubi venit quidam princeps, et adoravit Dominum dicens: *Domine, filia mea modo defuncta est; sed veni, impone manum tuam super eam, et vivet. Et surgens Dominus sequebatur eum*, et cetera . . .

. . . principis, fratres. Dicebat enim intra se: *Misit Deus Filium suum, et omnia dedit in manu ejus*; ideoque dicebat: *Veni, impone manum tuam super eam, et vivet*. Vita Christus mortuos vivificat, infirmos sanat, leprosos mundat, demones fugat, paralyticos firmat, claudis gressum donat, cæcos illuminat, et multa mirabilia gerit. Defuncta fuerat puella, et ad infernas sedes jam jamque migraverat. Videns vero pius puelle pater artus exsangues, contra mortis perniciem et rapinam, defensionem Domini Christi rogabat. At vero clementissimus Dominus postulantis suggestionem libenter audit. *Et surgens, sequebatur eum*. Surgens ait; ergo paulo ante sedebat expectans si quis veniret beneficia postulare. *Surgens, sequebatur eum*. Festinabat pater pro una filia; festinabat et Dominus pro una ancilla, plus curam gerens pro omnibus quam unusquisque pro suis. Ecce autem in turba mulier quedam quam molesta infirmitas scapulis convexabat, et profluvius sanguinis vehementissime macerabat, et jam neque corporis firmitatem haberet; fidem tantum, lassata omni humana substantia, in corde retinebat, **758** quam adventus Domini puto ejus repente sensibus intimaverat. Accessit, intra se dicens: *Si tetigero fimbriam vestimenti ejus, salva ero* (Matth. xxi). Intra se hoc dicebat, ut intra se citius sanaretur. Adluit Christus cogitanti, et statim in ipso fimbrie tactu sanatur. Tetigit fimbriam, et consecuta est medicinam, et modice vestis solatio maris: quia multi filii desertæ, magis quam ejus quæ habet virum.

gnam reperit sanitatem. Sic Dominus Christus remunerator fidelium de parvis magna concedit. Venit igitur et ad domum principis, dicit plangentibus : *Non est puella mortua, sed dormit.* O Domine Jesu, quomodo non est puella mortua, sed dormit, in qua non est spiritus vitæ? Mihi, inquit, Dominus dormit, qui suscitabo eam; apprehensaque ejus manu, levavit eam, et splendoris sui luce restituens viventem piis parentibus in conspectu omnium commendavit. Ipse est qui omnium pariter resurrectionem facturus est : ipsi gloria in sæcula. Amen.

VI. Item de lectione sancti Evangelii ubi mulier a profusio sanguinis curatur, Matth. ix, 30.

Ait Dominus et Salvator noster Christus, cujus hodie mirabilia opera audivimus in sancto Evangelio : *Ego sum via, et veritas, et vita; nemo venit ad Patrem, nisi per me (Joan. xiv).* Accedamus ergo ad eum, fratres, ut per eum tam beato itinere ambulantes, pervenire possimus ad Patrem. Accedamus ad eum, sicut ista mulier hodie accessit fideliter, et fide tangamus. Et licet semper in turbis sit positus Dominus Jesus, et omnes circa eum non solum apostoli et prophetae, sed et martyres, et justii omnes, angelorum quoque omniumque celestium virtutum turba consistat; tamen si simbriam vestimenti ejus tangamus, et per ipsum indumentum, id est per velamen corporis est propitiatorium

. majestatis auxilium invocemus, atque supernis ejus muneribus adjuti operemur; statim etiam, et ex nostra infirmitate salvabimur, nec nos ultra sanguinis unda, id est carnalium vitiorum periculosa tempestas occidet. Fecit hoc mulier ista fidelis, de qua paulo ante retulit sanctum Evangelium : et consideremus quid designet hujus persona mulieris. Hæc mulier, ut mihi videtur, totius fragilitatis humanæ figuram in semetipsa monstrabat, quæ ante in carnis vexatione posita, id est in vitii peccatorum constituta, non aliter curari poterat, nisi a Christo remedia percepisset. Vel iterum Synagoga in se imaginem monstrabat, quæ in sanguine 759 membrorum suorum, id est filiorum circumcisione multo tempore laborabat. Erogaverat quidem plura quasi in medicis, hoc est in scribis et Phariseis, quorum falsa et inania doctrinæ eloquia expetebat, et plus magis inde infirmabatur. Posteaquam Christum vidit Salvatorem gentibus advenisse, elegit meliorem partem, et transivit ad fidem, et cepit intra se cogitare, dicens : *Si tetigero simbriam vestimenti ejus, salva ero.* Et statim credens Deum in corpore accepit, fidei viribus ecurrit ad Christum, et tangens simbriam vestimenti ejus, plenissimum de divinis fontibus remedium salutis accepit. Et ideo ad eam Dominus ait :

Constans esto, filia, fides tua te salvam fecit : vade in pace : id est ambula secunda in pace ; respu bella vitiorum, quæ dilacerabant animam tuam, et tene sem-

A per pacem fidei et timoris Dei, et esto sana a plaga tua. Plagam in se habebat peccatorum omnis homo, non solum ex Judæis, sed et ex gentibus; ad Christum veniens ab ipso salvatur; per fidem et ejus benedictionis auxilio communitur : ipsi gloria et imperium in sæcula. Amen.

VII. Item de sancto Evangelio Luc. xi, 27

Cum diceret Dominus ad turbas, et verba pietatis atque salutis cunctorum pectoribus seminareret, quædam mulier de turba exclamavit ad eum et dixit : *Beatus venter qui te portavit, et ubera quæ suxisti.* Cui Dominus ait : *Beati qui audiunt verbum Dei, et custodiunt.*

Beatus, inquit, venter qui te portavit, et ubera quæ suxisti. Hæc mulier, fratres, pio sensu commota, laudavit uterum matris, laudavit ubera genitricis; vere Spiritu sancto perfusa merito laudem Domini contulit matri, quæ talem ediderat partum, talemque lactaverat prolem. Cui matri ipse Dominus præcipuam beatitudinem in hoc profecto contulerat, quod uterum ejus majestati suæ, quasi domum quamdam regalem elegerat, in qua ipse Rex cælestis descenderet. Beata satis et multum, beataque mater Domini esse meruit, et ex ancilla assumpta maternum nomen accepit. Ergo beatus, inquit, venter qui te portavit, et ubera quæ suxisti. Beatus venter qui artificem mundi portavit, beata ubera quæ mundi Dominum lactaverunt.

760 Et Dominus : *Beati, ait, qui audiunt verbum Dei, et custodiunt.* Qui verbum Dei audiunt, id est Christum Dei Verbum; et custodiunt, hoc est præceptum ejus custodiunt. Verbum Dei Christus est Dominus, qui in principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum (Joan. i). Ergo beati qui audiunt verbum Dei, et custodiunt, id est vel præceptum Dei, et cauta observatione custodiunt. Summa atque perfecta beatitudo in hoc præcipue ponitur, si quod dicitur impleatur. *Beati qui audiunt verbum Dei, et custodiunt;* quia audientibus auribus toto corde verba divina conservant, gestorumque operibus a se impletum esse manifestant, quod prædicatione divina sæpe mandaverat. *Beati qui audiunt verbum Dei, et custodiunt :* ubi dicitur : Non occides, non furaberis, non adulterium facies, et non concupisces, non falsum testimonium dices, non pejerabis; honora patrem tuum et matrem, et quod tibi non vis, alteri ne feceris; et quæ vultis ut faciant vobis homines, bona eadem et vos facite eis. *Beati, inquit, qui audiunt verbum Dei, et custodiunt,* ut custodiendo et faciendo præmium consequantur. Post hæc refertur, dicente Domino : *Generatio ista nequam signum quærit, et signum non dabitur illi, nisi signum Jonæ prophetae (Luc. xi).* Jonas iste propheta sanctissimus figuram passionis et resurrectionis Domini in semetipso gestabat.

² Istum præcipientem aliquando nauta cum in mari jaras Christi Domini resurrectionem præmonstrantes, peculiarem habet de Jona mentionem, et aliis verbis eadem complectitur.

¹ Vulgata legit : *Confide, filia. Fides tua te salvam fecit.*

² In homilia de Paschate quæ incipit : *Beneficia Dei nostri cum magna et mirifica sint, etc.,* inter figu-

etarent, susceptus a ceto, et limosis faucibus raptus, portam ferini ventris intravit, tribusque diebus itidemque noctibus carnei carceris tenebris occupatus, tandemque redditus luci, dominici, ut diximus,ysterii futura sacramenta monstravit. Hoc ipsum Dominus commemorans, de sua passione et resurrectione signavit.

Et de regina Austri, quæ venit audire sapientiam Salomonis (Ibid.), erubescant Judei et confundantur; femina requirit sapientiam hominis, et scribæ et Pharisei contemnunt Dei sapientiam. Illa peregrinatur ut discat Salomonem filium David; isti presentem contemnunt et Dominum Salomonis et ipsius David, ipso David dicente: *Dixit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis* (Psal. cix). Deinde et de Ninivitis qui egerunt penitentiam in prædicatione Jonæ: ¹ *Et ecce plus quam Jonas hic*; penitentiam egerunt Ninivite, prædicante servo, et Judei, Domino prædicante, **761** contemnunt, nec volunt agere penitentiam, quia nec salvari merentur. Vere sunt aspides surde et obturantes aures suas (Psal. lvi), quæ non exaudiunt vocem incantantium, et medicamenti quod medicatur a sapiente; quos ipsa Sapientia Patris Dominus Christus frequentius edocens, et per Moysen vel ceteros prophetas, nequam ad rectum vite tramitem revocavit; quia ipse liberum quod homini dedit arbitrium, noluit iterum abrumper, ne a se nuper concessam, ut diximus, animi libertatem infringeret. Ergo dimisit inuisusque judicio, pro quibus examen futurum sibiimet reservavit, ut puniatur qui fuerit reus, et salvetur qui crimen noluit ne puniretur admittere. Et ideo, fratres, in præcepto divini sermonis, eloquia omni mentis intentione scrutemur: Deoque Patri omnipotenti semper per Christum Dominum nostrum laudes et gratias referamus, cui est gloria in sæcula. Amen.

VIII. Item de lectione evangelica Luc. xvi, 10.

Lectum est de phariseo et publicano, quorum duorum dum merita, preces, personæque considero, satis admiror bonitatem Dei justumque judicium Christi. Confusa superbia, meruit justificari humilitas; lacrymæ invenerunt misericordiam, jactantia reprobatur. Erubuit phariseus, qui gaudebat; gavisus est publicanus, qui plangebat, et audit justitiam; quia omnis, inquit Dominus, *qui se exaltat humiliabitur, qui autem se humiliaverit exaltabitur* (Luc. xvi); et qui seminant in lacrymis, in gaudio metent (Psal. cxxv); prope est semper Dominus iis qui tribulato sunt corde, et humiles spiritu sustentabit (Psal. xxxiii). Consideremus, fratres, hujus lectionis textum. Ascenderunt, inquit, in templum ut orarent phariseus et publicanus. Bene dictum est ascenderunt latione et tamen qui erigit mentem suam ad Deum non nisi in humilitate justificabitur. Ergo consideremus: ascenderunt viri illi in templum ut orarent. phariseus precabatur apud se, dicens:

¹ De Ninivitarum penitentia agit S. Maximus in homilia quæ incipit: *Legimus in prophetis, cum Ninire*

*A Deus, gratias tibi ago quia non sum sicut ceteri homines, raptores, iniusti, adulteri, quomodo et publicanus iste, etc. Publicanus autem de longinquo stabat, et neque oculos volebat ad cælum levare; sed percutiebat pectus suum dicens: Deus, propitius esto mihi peccatori. Et descendit hic publicanus in domum suam justificatus, magis quam ille phariseus; quia omnis qui se exaltat humiliabitur. Primo in istis duobus duorum populorum intelligo designari personam, Judæorum **762** et gentium. Ergo dicebat phariseus, Deus, gratias ago tibi quia non sum sicut ceteri homines, raptores, iniusti, adulteri, sicut publicanus iste. Bene gratias ageres*

minime accusas

bene ageres si non superbis vocibus extulisses; cum enim alios accusas, te ipsum reprobas; quia ex aliorum culpis tibi laudem ascribis; noli altum sapere, sed time; Deus, gratias ago tibi quia non sum sicut ceteri homines, raptores, iniusti, adulteri, quomodo et publicanus iste. Tu quis es, qui judicas servum alienum? Domino suo sicut antecedit. Potens est Deus statuere illum (Rom. xiv). Adhuc dicis: *Jejuno bis in sabbato, decimas de omnino quæ possideo; in propria laude odiosa jactatio. Jejunio bis in sabbato: Qui jejunt, manducantem non judicat, et qui manducat, jejunantem non spernat; quia et qui manducat, Domino manducat, et gratias agit Deo; et qui non manducat, Domino non manducat, et gratias agit Deo* (Ibid.); et tamen, cui hæc dicis? Non intelligis quia ad eum loqueris cui omnia nota sunt, et antequam fiant? *Decimas de omnino quæ possideo. Decimas das: sed plus accipis quam das: nimium possides; fruges tibi multe pluvii divinis accrescunt, et cui de multo des parvum, adhuc improperas. Publicanus autem de longinquo stabat; personam gentium, ut diximus, portans, quia gentes a Deo peccatis longius tenebantur. Ergo de longinquo stabat, et neque oculos volebat ad cælum levare. Vides, jam postulantis sit sibi iudex conscientia; punit in semetipsa peccata, non audet proximis accedere, non audet oculis ad cælum levare, nec vult pollutis oculis videre candidam lucem, quia oculos in dolore positos lux serena perstringit et percutit; ideoque inclinatus ad terram percutiebat pectus suum dicens: Deus, propitius esto mihi peccatori. Et Dominus ait: Amen dico vobis, descendit hic justificatus in domum suam, magis quam ille phariseus; quia omnis qui se exaltat humiliabitur, et omnis qui se humiliat exaltabitur. Ideoque et nos, fratres, humilitatem sectemur, et miti corde et humili prece Domino supplicemus, ut ejus misericordie auxilium consequamur, cui est gloria in sæcula. Amen.*

IX. Item de lectione evangelica Matth. xxi, 1.

Destinavit Dominus Jesus discipulos ut adducerent ad se pullum asinæ, in quo sederet; quique discipuli abierunt. Ut invenerunt pullum alligatum, solventes duxerunt ad Salvatorem, et sedebat super eum. *circitati subversio divinitus immineret, etc. Item in altera, cujus initium: Diximus anteriore dominica, etc.*

763 Audite, fratres; sancti Isaie veridica vaticinatio in Domino nostro Jesu Christo completa est; sic enim ipse Isaías propheta plenus Spiritu sancto locutus est de Salvatore, dicens: *Gaude valde, filia Sion: ecce Rex tuus venit tibi mitis et lenis sedens super pullum asinae* (Isa. LXII; Zach. IX). Quid dicimus, fratres? Primo admiranda est Domini tanta humilitas; sciens superfluum esse ambitum mundi, non equis delectatus est superba cervice frementibus, neque altis passibus incedentibus, sed vilis pulli voluit dorso vectari, ostendens quia magis non elatos et extollentes se, sed mites diligit et quasi viles, qui velut stercora mundi habeatur; quia, sicut dicit Apostolus: *Ignobilis hujus mundi elegit Deus, ut confundat fortia, et abjecta elegit Deus quae non sunt, ut quae sunt destrueret* (I Cor. I). Ergo adducunt discipuli pullum asinae, solventes eum. Est hic carissimè, grande mysterium. Pullus iste asinae gentium populus intelligitur, qui vilis et abjectus habebatur, et ligatus tenebatur vinculis peccatorum; solvitur a discipulis praecepto Domini ad salutem et libertatem gentium destinatis, et adducitur ad obsequium Salvatoris, id est ad fidei mysterium, ut portet in sese Dominum, atque in eo requiescat et habitet; facturus per suam dignitatem de vilissima plebe pretiosissimum populum, genus regale atque sacerdotale, ut segnes antea animos vigilantè praecepto componat, et honesto devotionis iugo submittat, ut sibi serviant, et in quibus sedeant Dominus, a ceteris honorentur, sicuti hodie videmus in honore Domini religiosos, et in se Christum gestantes, atque in moribus ejus disciplinam habentes a ceteris plebibus honorari. Deo gratias.

X. Item de lectione sancti Evangelii Matth. XIV. -20.

Recitata est lectio ubi Salvator de quinque panibus saturavit quinque millia hominum, et de duobus piscibus, et collecti sunt duodecim cophini pleni. Deinde quod iterum de septem panibus saturavit quatuor millia hominum, et collectae sunt septem sportae plenae fragmentorum. Curatur et homo mutus, et surdus: *Exspuit Dominus, et tetigit linguam ejus, et misit digitos in aurículas ejus: et aspiciens in caelum ingemuit, et ait: Ephetha, quod est odaperire; et solutum est vinculum linguae ejus, et aperta sunt aures ejus, et loquebatur recte* (Marc. VII). Curat et caecum impositis manibus, et ceteras virtutes efficit sanitatum. Ubique, fratres, Christus Dominus omnibus est sanitas, omnes pascit, **764** omnes curat, omnes vivificat, omnes subvenit, omnibus miseretur, utpote Deus omnis creaturae, qui a Patre missus imaginis suae dolores, varia morborum vexatione remota, curare dignatus est. Benedicit panes pariterque et pisces, ut ostenderet se esse terrae marisque opificem, qui omnia et in terris, et in aquis divina largitate concedit. Duodecim cophini, et septem plenae colliguntur sportae, ut et apostolorum numerus et Ecclesiarum largitate Christi exuberare no-

scatur. Curatur deinde homo mutus et surdus; duo membra debilia accipiunt medicinam. Exspuit Dominus, et tetigit linguam ejus, in aurículas ejus digitos misit, et ait: *Ephetha, quod est odaperire*; et aperte sunt continuo januae oris ejus et aures ejus. Invenit vox qua erumperet, invenerunt et aures quae sonum audirent. Impedimenta linguae fugata sunt, et aurium tegmina ceciderunt. Meruit per mirabilia Salvatoris ut et ore Domino gratias ageret, et verbum Dei a praedicante audiret; fidem ex auditu suscepit, corde credidit ad justitiam, et ore confessus est ad salutem. Quid et de caeco? Curatur et caecus, claritatem luminum per manus accipit Salvatoris: cedunt lumini tenebrae, et virtutibus Christi omnis caecitas effugatur; redditur desideranti lumen, et tam claro splendore percepto, laetatur caecus, erigitque oculos apertos ad caelum, et dulcem visum accipiens, gratias omnium referet Deo: in manibus Christi omnia beneficia manent. Impositis primo manibus, interrogabat caecum si aliquid videret. Ait: *Video homines sicut arbores ambulantes* (Marc. VIII). Adbuc nutabat visus, adhuc caligabat aspectus. Deinde iterum impositis manibus, remoto omni tenebrarum errore, lumen clarum suavi splendore suscepit. Huic Domino nostro Jesu Christo semper gratias referamus, cui imperium in secula saeculorum. Amen.

XI. Item de lectione evangelica Marc. XII. 42.

Recitatum est hodie, quia cum Dominus sedisset in templo contra gazophylacium, vidit turbas jactantes in gazophylacio; et divites multa vidit mittere, et unam viduam pauperulam jactantem duo aera minuta. *Et convocans discipulos suos ait illis: Amen dico vobis, quoniam vidua haec pauper plus omnibus misit. Omnes enim ex eo quod sibi abundavit miserunt; haec vero de pecunia sua omnem quem habuit victum misit. O amatorem misericordiae, qui non copias divitum, sed pauperum laudat angustias! Opus praecipue pauperum* **765** *prae ceteris commendavit; et inter abundantium copias plus valere modicum: quoniam ab illo non multitudo pecuniae, sed mentis devotio comprobatur. O beatam et justam viduam, quae meruit ante iudicii diem laudari! Misit in gazophylacio aera minuta duo, et tantillae elemosynae munere, magnum mercedis praemium acquisivit; et, ut mihi videtur, duobus istis, velut quibusdam duabus alis elevata atque suspensa ad altiora pervenit. Invenit locum in caelo, quae angustias tolerabat in saeculo. In conspectu discipulorum et Dominus exhibuit testimonium, ut probaret etiam exiguae elemosynae magnam apud Dominum se habere mercedem; quod dicit et beatus Apostolus quoniam* ¹ *qui large seminat, large et metet; et qui seminat in benedictione, in benedictione et metet* (II Cor. VI). Milarem enim datorem diligit Deus; qui enim miseretur, misericordiam consequetur, et qui communicat indigentibus, caelestibus premiis cumulatur. Junior fui, inquit David, et senex, et non ridi

¹ Qui parce seminat, parce et metet, etc. Ita Vulgata.

justum derelictum, neque semen ejus querens panem. *Tota die miseretur et commodat, et semen ejus in benedictione erit (Psal. xxxvi).* Unde beatus Isaias propheta commonet universos, et hortatur ad misericordiae opera, dicens: *¹ Frange esurienti panem tuum, et egenos sine tecto induc in domum tuam. Si videris nudum, vesti, et domesticos seminis tui non despicies. Tunc erumpet temporaneum lumen tuum, et vestimenta tua cito orientur, et praeibit ante te justitia; claritas Dei circumdabit te (Isai. lxxviii), et cetera. Ergo, fratres, de quo Dominus largiri dignatur, demus esurienti cibum, sitienti potum, nudo indumentum, peregrino hospitium, infirmo exhibeamus ministerium, afflicto solatium, in gazophylacio, prout valeamus, saepius operemur; oculi enim Domini semper nos intuentur semperque adsunt, et in omni loco speculantur bonos et malos, reddituri unusquisque rationem secundum opera ejus: ipsi gloria in saecula. Amen.*

XII. Item de lectione evangelica Joan. xi, 1.

Recitatum est nobis hodie in S. Evangelio quod suscitatus sit a Domino Lazarus quatuoriduanus, orante ipso Salvatore ad Patrem et dicente: *Pater, gratias ago tibi quia audisti me; et ego sciebam quia semper me audis; sed propter populum qui circumstat 766 dixi, ut credant quia me misisti; et post ¹ lacrymavit: Lazare, veni foras; et statim prodit qui fuerat mortuus, ligatus pedes et manus institis; et facies ejus sudario erat colligata; et jussit eum solvi et ire (Joan. xi).* Audite, fratres: jacebat Lazari corpus mortuum, atque exanime in sepulcro, et languida membra, in quibus vita non fuerat per quatuoriduum, paulatim dissolvebantur in tumultu. Orat Christus ad Patrem, et mortuus recipit vires; supplicat Genitori, et ille firmatur. Clamat deinde: *Lazare, veni foras*, et expavescit mors, contremiscit infernus, statimque in voce Salvatoris animatum excutitur corpus, et obvolata linteaminibus membra vitali motu fervescent. Jubet enim Dominus solvi et abire, ne phantasma reputaretur. Solvi jubet, ut et ligamenta jam humida et corpus agnoscerent, atque recentia membra recenti pallore viderent. Ostendit Dominus in Lazaro futurae resurrectionis indicium, sicut et in filio viduae, et in filia archisynagogi. Poterant quippe, carissimi, ad unam vocem Salvatoris omnes pariter mortui suscitati exurgere, nisi nominatim singulos convocasset; ideo singulis dicebat: *Lazare, veni foras; Adolescent, tibi dico, surge.* Tibi, inquit, dico tantummodo ad praesens tempus, tu, surge: Talitha cumi, quod est, *puella, surge.* Ergo singulos, ut dixi, nominatim. Et amavit ut quod in singulis videtur, in omnibus generaliter futurum intelligatur: ipse est Dominus noster, qui venturus est judicare vivos et mortuos, cujus vocem audituri sunt omnes; et resur-

gent qui bona gesserunt in resurrectionem vitae, qui autem mala in resurrectionem judicii (Joan. v). Ipsi gloria et imperium in saecula. Amen.

XIII. Item de sancto Evangelio Matth. xxvi, 7.

Dictum est quia, discumbente Domino in convivio, venit quadam mulier peccatrix, portans alabastrum unguenti, et stans ad vestigia Domini, lacrymis rigabat ejus pedes, et capillis tergebat, et osculabatur, et unguento ungebat. Non audebat se sanctissimis aspectibus impudenter ingerere; nec in tenebris constituta peccatorum, tantillum in his poterat radios sustinere, sed ad pedes stabat novissimam partem ejus corporis adorans, et velut sub umbraculo pedum refrigerium **767** peccatorum suorum ardorem conquirebat; credens quoniam corpus propter remissionem peccatorum susceperat, pedes osculabatur, et lacrymis irrigabat, et tergebat capillis, quibus peragrabat diversa loca, et sese emctis infirmitatibus lumen salutiferum offerebat. Ergo mulier ista peccatrix et oculis, et erinibus, et labiis, quibus maxime peccatorum vitia contraxerat, ipsis poenitebat, et indulgentiam conquirebat. Dominus vero, qui semper vult poenitentem medicare languores, ait ad eam: *² Dimittentur tibi peccata tua; et iterum: Dimittentur ei peccata multa, quia dilexit multum (Matth. xxvi).* O pietas inestimabilis! reddidit pro fletu luctum, et aegrotantem in malis suis curat medicus iste caelestis: ut ubi fuerat desperatio delictorum, fieret securitas gaudiorum. Ait adhuc: *fides tua te salvam fecit*; vade in pace, fuge vitiorum bella, ambula in pace pudicitiae, in humilitatis, sobrietatis, et cetera.

XIV. Item de lectione evangelica Matth. v, 14.

Ait Dominus: *Vos estis lux hujus mundi. Non potest civitas abscondi super montem posita, neque accendunt lucernam, et ponunt eam sub modio, sed supra candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt, et cetera.*

Ergo vos, inquit discipulis, estis lux hujus mundi: non potest civitas abscondi supra montem posita. Certum est quia civitas supra montem posita omnibus lucet, et omnibus clara est, et abscondi non potest. Hoc Dominus in figura discipulorum per parabolas loquebatur. Civitas namque supra montem posita anima intelligitur in Christo sociata, quae in ipso constat, et fide ejus erecta longius eminet. Civitas ideo dicitur anima, quia in ipsa conscriptae sunt leges et jura divina: *Qui ostendunt, inquit, opus legis conscriptum in cordibus suis (Rom. ii).* Ergo non potest civitas abscondi supra montem posita. Mons Christus dictus est a sancto propheta Daniele. *Venit, inquit, in terram, et factus est mons magnus, et implevit omnem terram (Daniel. ii),* crescens in credentium mentibus. Hic (Daniel. cxviii) et lapis dictus

¹ *Frangere esurienti panem tuum, et egenos vagosque induc in domum tuam. Cum videris nudum, operi eum, et carnem tuam ne despereris. Tunc erumpet quasi mane lumen tuum, et sanitas tua circiter oriatur, et anteibit faciem tuam justitia tua, et gloria Domini*

colliget te. Ita Vulgata.

² *Forte clamavit.*

³ *Propter quod dico tibi, remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Luc. vii, 47. Iterum Remittuntur tibi peccata. Ita ex Vulgata.*

est angularis in capite anguli positus, qui duos populos, velut duos parietes e diverso venientes, ex circumcissione et præputio, in una fide copulavit atque conjunxit. Et merito est in capite, quia ipse est caput Ecclesie, qui et fundamentum dicitur. Sic enim ait Apostolus: *Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Jesus (I Cor. iii).* **768** Ergo et lapis in capite, et fundamentum deorsum. Cur deorsum? hoc quia Christus de superioribus est et de inferioribus; ipse est Deus et homo, Verbum et caro, vivus in æternum, et ad tempus mortuus; aliud in Christo impassibile, aliud passibile, aliud ante tempora, aliud in tempore.

Ergo ipse mons dictus, lapis et fundamentum; i. e. et *petra erat*, inquit, *Christus (I Cor. x)*. Super hanc petram ædificat omnis sapiens domum suam, id est domum animæ suæ; et venientes venti, et descendentes pluvia, et flumina impingunt in domum illam, et non cadit, fundamentum est supra petram. Ergo, ut dicere cœperamus, non potest civitas abscondi supra montem posita. Sequitur: *neque accendant lucernam et ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt.* Lucerna super candelabrum posita, mens est in substantia corporis constituta, quæ fulget et eminet, maxime si non illi desit oleum caritatis vel castitatis, sicut fuit ille beatus Joannes Baptista, de quo scriptum est: *Erat lucerna ardens et lucens (Joan. v).* Ardebat et lucebat: ardebat calore Spiritus sancti, lucebat lumine Christi. Audi istam lucernam clamantem de Christo et dicentem: *Hic est Agnus Dei, hic est qui tollit peccata mundi (Joan. i)*; et iterum, ait: *Homo qui post me venit, ante me factus est; cujus non sum dignus calceamenta portare (Ibid. xxvii).* Ergo splendebat mens beati Joannis lumine Christi, quia de plenitudine ejus, sicut scriptum est (*Joan. i*), omnes sancti accipiunt gratiam pro gratia. De lumine ejus accipiunt omnes sancti, et non dividitur in partes, non minuitur majestas luminis Christi. Si enim lumen lucernæ, accensus inde verbi gratia faculis mille, vel lucernis quamplurimis, non minuitur ille ignis, neque ex sese in partes dividitur; quanto magis majestas Christi plena est, et in omnibus plenitudo ejus abundat, et non dividitur, sed totus in totis est. Nam et sermo noster dum dicitur, ab omnibus auditur, et non dividitur in singulis, sed totus integer in omnibus est; et versiculum in pariete conscriptum si omnes legamus, non eum dividimus per partes, sed totus in unuscujusque sensibus manet; et ideo, fratres, semper sancti de lumine, diximus, Christi fulgentes clamabant dicentes: *An experimentum queritis ejus, qui in me loquitur, Christi (II Cor. xiii)*? Et ideo lucent omnibus qui in domo sunt, hoc est in hujus mundi domo; quia in domo magna, sicut scriptum est (*II Tim. ii*), non sunt vasa aurea tantum aut argentea, sed lignea et fictilia. **769** Ergo ad illuminationem hominum destinantur omnes sancti, et destinati sunt apostoli vel

A prophete ut ædificium Ecclesie per eos, donante Domino, construat: ipsi Salvatori nostro et Domino Jesu Christo gloria et imperium in sæcula. Amen.

XV. Item de sancto Evangelio Matth. xvi. 1.

Recitatum est in sancto Evangelio ita: *Post dies, inquit, sex assumpsit Jesus Petrum, Jacobum et Joannem fratrem ejus, et duxit illos in montem excelsum seorsum, et transfiguratus est ante eos. Et resplenduit facies ejus sicut sol; vestimenta autem ejus facta sunt alba sicut nix. Et ecce apparuerunt illis Moyses et Elias cum eo loquentes. Respondens autem Petrus dixit: Magister, bonum est nos hic esse: faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, Moysi unum, et Elie unum, et cætera. Post dies, inquit, sex; post sex dies sabbatum esse intelligimus septimum diem. Primus dies dominica, secundus dies, secunda feria, et sic omnes dies. Post sex dies, ut dictum est, sabbatum numeratur. Hic dies requiem ostendit, quia et in die septimo requievit Deus ab operibus suis. Ergo in isto die sanctificato demonstravit Dominus omnes sanctos et in lege et in prophetis cum beatis apostolis secum in sua gloria adfuturos, et secum permanentes. Moyses legislator qui descripsit omnes sanctos ab origine mundi, cum ipso ergo omnes sancti resurgent. Elias numerum prophetarum ostendit, et cum ipso omnes prophete in Moysæ et Elia, qui mortui sunt et sepulti, vivi invenientur, et rapiuntur in nubibus obviam Domino in æra. Tres ergo apostoli, Petrus, Jacobus et Joannes credentes secum, omnes etiam qui sequuntur fidem Petri, Jacobi et Joannis. De istis scriptum est: *Petrus, Jacobus, et Joannes, qui columnæ esse videbantur (Galat. ii)*; merito columnæ dicti, qui sustentabant Ecclesie ædificium, et erigebant de inferioribus ad superiorem, ut quæ sursum sunt quærerent, ubi Christus est in dextera Dei sedens. Ergo duo, Moyses et Elias, et tres apostoli, ideo ut in duorum et trium testium staret omne verbum. Et ipse Dominus dicebat: *Ubi fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum (Matth. xviii).* Ostendit et hic Dominus confundendos etiam eos qui non accipiunt legem et prophetas; quia ipse eos sibi adjunxit, et apostolorum numero sociavit. Moyses de Domino scripsit (*Erod. xvi*), et in typo Christi, in monte **770** contra Amalech levavit manus, sicut Christus in cruce ad expugnandum diabolus. Iterum Elias (*III Reg. xvi*) ut ipse suscicaret mortuum sese expandit, quod in cruce Dominus fecit, ut mortem fugaret et vitam redonaret. Videamus quid sequatur. Ait sanctus Petrus Domino: *Bonum est hic nos esse: faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, Moysi unum, et Elie unum.* Hæc Petrus secundum affectum boni discipuli, qui diligebat ministros et amicos Domini, Moysæ et Eliam. Et ecce venit nubes obumbrans eos, et vox de nube dicens: *Hic est Filius meus dilectus, in quo compaui;* prout diceret: non tribus volo fieri tabernacula; sed hic est Filius meus dilectissimus, cujus tabernaculum unum erit, hoc est una Ecclesia, toto terrarum*

orbe diffusa, ad similitudinem unius Hierusalem civitatis, quæ in cælo est. In ista Ecclesia Moyses, et Elias, Petrus, Jacobus et Joannes aderunt, semper Domino testimonium perhibentes, cum omnibus patriarchis et prophetis, sanctisque apostolis; cum quibus et nos omnes credentes, semper exsulemus et gloriamur in Domino Jesu Christo Filio Dei, semperque Patri per ipsum gratias agentes: cui est gloria in sæcula. Amen.

XVI. Item lectio evangelica Luc. xii, 50.

Ait Dominus: Ignem veni mittere in terram, et quid volo, nisi ut accendatur? Baptismo autem habeo baptizari, et quomodo coarctor usque dum perficiatur? et cætera. Ignem, inquit, veni mittere in terram, et quid volo, nisi ut accendatur? Ignem mittit Dominus in terram pectoris nostri ad excolendum agrum cordis nostri, ad exurendas spinas et tribulos peccatorum, ut frigus nequitie nostræ pellatur, et calore Spiritus sancti omnia secunda in nobis et prospera oriantur. Nam, accipe comparisonem ex igne isto terreno; ait quidam auctor sæcularium litterarum:

Sæpe etiam steriles incendere proclit agros.
Atque levem stipulam crepitantibus urere flammis:
Sive inde occultas vires, et pabula terræ
Pinguis concipiunt, sive illis omne per ignem
Excoquitur vitium, atque exsudat inutilis humor;
Seu plures calor ille vias et cæca relaxat;
Spiramenta, novas veniat qua succus in hirsas;
S. u durat magis, et venas astringit hiantes.

Si hoc præstat atque efficit ignis iste terrenus atque corporeus, quanto magis ignis ille cælestis et sanctus, qui ita penetrat animæ recessus, ut vadens etiam per universam substantiam **771** corporis, totum hominem mundum reddat atque fructiferum; et tantos fructus efficit ignis iste in homine, quantos exponit Paulus apostolus dicens: Fructus Spiritus est, spiritus illius ignei caritas, gaudium, pax, patientia, bonitas, fides (Galat. v), etc. Caritas, inquit in capite, quia ignem caritatis nunquam exstinguit frigus iniquitatis; sic iterum dicit Scriptura divina: Aqua multa non exstinguit caritatem, et flumina non inundabunt eam (Cant. viii), ut non eam petram et turrim excisam (sic). Ignem, ait, veni mittere in terram: et quid volo, nisi ut accendatur? Accenditur per bonam voluntatem, per bonum propositum mentis, quæ in se quodammodo auget atque inflamat ignem illum divinum. Accenditur adhuc ignis iste in nobis per frequentem flatum divinarum Scripturarum; unde et Apostolus sanctus hoc sciens mandabat Timotheo suo discipulo dicens: Attende tibi et lectioni; permane in eis. Hoc enim faciens, et teipsum saluabis, et eos qui te audiunt (Tim. iv). Et te inquit, salvabit ignis salubritate fulgentem, et cæteros qui te audiunt illuminabis. Deinde secutus est Dominus dicens: Baptismo autem habeo baptizari, et quomodo coarctor usque dum perficiatur (Luc. xii)?

A Hoc Dominus de sua passione dicebat. Adhuc addit dicens: ¹ Putatis quia pacem veni dare in terram? Non, dico vobis, sed separationem. Erunt enim ex hoc quinque in domo una divisi, tres in duos, et duo in tres dividuntur: pater in filium, et filius in patrem suum; mater in filium, et filia in matrem suam; socrus in nurrum suam, et nurrus in socrum suam (Ibid.). Ista divisio a fidelibus fit contra infideles. Cum enim alii consentiunt ad fidem Domini, alii dissentiunt, a fide separantur; et ista separatio credentes salvat, incredulos vero damnat. Justum est enim ut fidelis discedat, quia non potest societas esse luci cum tenebris, nec dulce amaro misceri, nec fidelis cum infideli. Ideoque, fratres, in fide Domini perseverantes demus operam, et ut incredulos ad fidem Domini perducamus, omnesque in Christo salvemur: cui est gloria et imperium in sæcula. Amen.

XVII. Item de lectione evangelica Marc. ii, 15.

Recitatum est ubi Dominus dicitur habuisse convivium apud Levi cum publicanis et peccatoribus. Non prohibebat Dominus publicanos et peccatores, ut vel occasione convivii docerentur. Non repellebat impios et injustos justus et pius, qui omnes ut sanaret advenerat, sicut ipse dixerat: **772** Non est sanis opus medico, sed male habentibus (Matth. ix). In multis desideriorum febribus constitutis, dulcia sermonum suorum refrigeria infundebat. Aderat abundantia ciborum et potus; sed Salvator, videns eos in ipsis intentos, iungebatur cum illis in tefreno convivio, ut eos ad cælestia monuisset convivium festinare, ubi sunt ille non temporales, sed æternæ deliciae, quas nec oculus vidit, nec auris audit, nec in cor hominis ascendit, quæ preparavit Deus diligentibus se (Isa. lxiiv, et I Cor. i). Non est, inquit, opus sanis medico, sed male habentibus. Qui ægrotas animo, quocunque vitiorum morbo detentus; qui febres habes aut superbie, aut luxurie, aut concupiscentiæ malæ, aut iracundiæ, aut avaritiæ, curre ad medicum Christum et rogans dic ad eum: Ego dixi, Domine, miserere mei; sana animam meam, quia peccavi tibi (Psal. xli); ut et ipse dicat

si audis verba mea
d ligis et nec

medicinam senties open divini auxilii, si devotionem tuæ mentis in divinis præceptis tota observatione contuleris. Magnum et bonum est, fratres, parere cælesti mandato; et inde salus acquiritur, ubi obedientia famulatur auditus. Ergo pareamus divinis præceptis, ut bonorum substantiam consecuti, semper Patri per Filium gratias referamus: cui est gloria in sæcula. Amen.

XVIII. Item de sancto Evangelio Luc. xv, 42.

Audivimus hodie in sancto Evangelio recitatum de duobus filiis juniore et majore, quibus pater distribuerat substantiam; et quod junior peregrinatus a

¹ Virgil. Georg. lib. i.

² Volgata legit: Putatis quia pacem veni mittere in terram.

patrie, luxuriose vivens in peccatis perdidit omnia, et postea pœnitentia ductus et multum afflictus rediit ad patrem; cui pater et stolam, et annulum, et calceamentum jussit dari, et vitulum in convivio occidi pro redemptione ejus
 veniente
 eo consola *Fili, tu semper mecum es, et omnia mea tua sunt. Epulari autem et gaudere oportet, quia frater tuus hic mortuus erat, et revixit; perierat, et inventus est. Isti duo fratres, ut exiguitati mee videtur, carissimi, duorum populorum significantiam gerunt. Senior potest intelligi antiquus populus patriarcharum vel prophetarum, qui cum Deo Patre perseverabat serviens ei; junior, populus gentium, qui 773 elongans se a Deo, velut peregre profectus, in multis erroribus vixit, quique postea veniens ad patrem pœnitens et rogans accepit stolam primam, ornamentum scilicet redemptionis primum; quia scriptum est: *Eritis gentes in caput* (Deuter. xxiv). Annulus in manu, sponsalium signum; sponsa vero secundum Apostolum uni viro desponsata, tanquam virgo casta exhibetur; calceamenta in pedibus, et hoc ad signum est nuptiarum, quoniam sponsæ Christi calceantur pedes in præparationem Evangelii pacis. Vitulus etiam in convivio jubetur occidi. Saginatus vitulus ipse est Salvator noster, quem Pater voluit immolari pro redemptione generis humani. Quod autem dictum est, irasci fratrem majorem pro fratre minore, illic iracundia pro admiratione ponitur; quia antiquus justorum populus admiratus est susceptionem gentium. Et licet aliquanti ex his vere irati sint, id est populi Judeorum; tamen divinis præceptis admonentur debere gaudere, quia consilium indulgentis Dei benigne debet accipere humanæ fragilitatis parva consideratio. Ergo gentium populus ad Dominum conversus jucundetur se Domini benignitate salvatum, semperque Deo Patri per Christum ejus gratias referat: cui est gloria in sæcula. Amen.*

XIX. Lectio Evangelii sancti Luc. xvi, 19.

Audivimus hodie in sancto Evangelio recitatum: *Homo quidam erat dives, qui induebatur purpura et bysso, et epulabatur quotidie splendide; et erat quidam mendicus nomine Eleazarus, qui jacebat ad januam ejus ulceribus plenus, cupiens saturari de micis quæ cadebant de mensa divitis. Sed et canes veniebant, et lingeabant ulcera ejus. Factum est autem ut moreretur mendicus, et portaretur ab angelis in sinum Abraham. Mortuus est autem et dives, et sepultus est in inferno. Eleazarus autem oculos suos cum esset in tormentis, vidit Abraham a longe, et Eleazarum in sinu ejus; et ipse clamans dixit: Pater Abraham, miserere mei, et mitte Eleazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, et refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Et dixit illi Abraham: Fili, recordeare quia recepisti bona in vita tua, et Eleazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris. Et in his omnibus inter nos et vos chaos magnum firmatum est; ut*

hi qui volunt hinc transire ad vos non possint, nec inde huc transmeare.

Consideremus, fratres, quod dives ponitur et mendicus. Divitis nomen tacetur, 774 et sine nomine est, velut corpus sine capite: in capite nomen agnoscitur; ille merito sine nomine, quia sine capite fuit, qui Christi in se, qui caput est, nec fidem, nec misericordiam habuit. Deinde Eleazarus nominatur mendicus, tamen ejus nomen in libro Vitæ continetur, quod et in Evangelio non tacetur. I. Mortuus est et ille dives qui induebatur purpura et bysso, et epulabatur quotidie splendide; et sepultus est in inferno. II. Eleazarus autem mendicus mortuus est et portatus ab angelis in sinu Abraham ponebatur. III. Judicium Dei statim in utrisque ostensum est: sumpsit pauper post labores et dolores multos desiderata refrigeria; sumpsit et dives post elationem suam condigna tormenta; unde dives cum videret Eleazarum in sinu Abraham quiescere, exclamans dixit: *Pater Abraham, miserere mei, et mitte Eleazarum, ut intingat extremum digiti, ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Et dixit illi Abraham: Fili, recordeare quia recepisti bona in vita tua, et Eleazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris.* Quærebat se dives extremi digiti Eleazari rore contingi, et non ei permittebatur, quia scriptum est: *In morte quis memor sit tui; in inferno autem quis confitebitur tibi* (Psalm. vi)? Et modo si volunt divites consulant pauperibus; habent et vident Eleazaros multos; cum eis fecerint misericordiam, in futuro sibi præparant refrigeria, quia qui miseretur misericordiam consequetur. Neque enim mereri Dei misericordiam poterit qui misericors ipse non fuerit; humilientur magis in prosperis, elatio habet

sæculi præcipue non superbe sapere, neque sperare in incertum divitiarum, sed in Deum vivum, qui præstat nobis omnia. Unde ad fruendum in operibus bonis, largos esse, faciles tribuere, communicatores esse, thesaurizantes sibi thesaurum bonum in futuro docet Apostolus, ut apprehendant veram vitam (I Tim. vi). Sunt multi divites, et non culpabiles, qui non sibi solis, sed multis habere videntur quæ possident, multis pie largiuntur, multis bene distribuunt. Ille est vere dives Dei qui dat pauperi suspiranti, et non histrioni saltanti. Sunt multi divites et episcopi, et presbyteri, et diacones; sed divitias suas qui bene dispensat, nec luxuriæ culpam, nec criminis notam, nec damnationis poterit habere penam. Utique ideo aliquantos Deus divites esse voluit, ut sint qui pauperibus tribuant; et ideo pauperes 775 fecit, ut a divitibus necessaria sumant. Consilium enim Dei in omnibus sanctum est, per omnia venerandum, semperque laudandum: ipsi Deo Patri semper gloria in sæcula. Amen.

XX. Item de lectione sancti Evangelii Marc. viii, 3.

Ecce, inquit, exiit seminans seminare, etc. Venit Dominus Jesus in mundum exiens a Patre ipso, di.

cens : *Ego a Patre exi, et veni in hunc mundum; iterum relinquo mundum, et vado ad Patrem* (Joan. xvi). Ergo de se ait : *Ecce exiit seminans seminare*. Exiit itaque ut seminaret in mundo Evangelium, ut seminaret fidem, justitiam, veritatem, pacem, castitatem, humilitatem, ceterasque virtutes. Et diabolus contrario seminare cepit sua, id est superbiam, iracundiam, concupiscentiam, homicidia, adulteria, furta, ceteraque vitia, quæ in divinis litteris zizanias nominantur. Cum enim dicerent discipuli ad Dominum Jesum : *Nonne bonum semen seminasti in agro tuo? unde ergo habet zizania?* Ait Salvator : *inimicus homo hoc fecit* (Matth. xiii); ipsum dicens inimicum hominis diabolum, qui inimicitias inter Deum et homines, id est peccata immittit, quibus separet homines a Deo. Ipse namque et primos illos homines, Adam et Evam, in paradiso constitutos, lubricis nexibus in serpentis forma mutatus, alloquiis quasi hominis circumvenit, et rudes animas incauta credulitate decipit. Ipse et nunc pravas cogitationes immittit, secum arsuras in judicio Christi. Et ideo consideremus, fratres, semina Domini Jesu Christi, et semina inimici diaboli. Cum enim viderit unusquisque in corde suo ascendere cogitationes et desideria pietatis, misericordie, humilitatis, castitatis, patientie, ceterorumque bonorum, sciat semina esse Christi. Si vero desiderium adulterii, fornicationis, furti, fraudis, ceterorumque malorum, intelligat semina esse diaboli. Et ideo paret cor suum Deo, et non diabolo, sicut dicit propheta in Psalmis : *Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum; cantabo, et psallam tibi in gloria tua* (Psal. lvi); prout suscepi semina justificationum tuarum, tibi offero laudis fructus et benedictionis. *Ecce, inquit, exiit seminans seminare; et dum seminat, aliud cecidit juxta viam, aliud in petrosis, aliud in spinis, aliud in terram bonam. Illud quod juxta viam, tenent volucres, et auferunt illud. Qui non ambulat in via, quæ est Christus, ipse extra viam positus non poterit in se habere semen verbi Dei; sed rapitur a volucribus, id est ab erraticis 776 spiritibus. Qui vero petrosam habet mentem, id est duritiam, peribidia operatam, radices in se non tenet verbi Dei; sed cito arescit, quia fructus stabiles de cordis intimo non producit. Qui autem in spinis, angustatur spicarum densitate, hoc est aculeis cogitationum secularium, quæ depriment verbum, et effici non potest fructiferum. At vero quod in terram bonam, exuberat fructibus, et crescit in copiam, ut afferat, sicut Dominus ait, fructus trigesimos, et sexagesimos, et centesimos; fructus spei, fidei, caritatis; fructus viduitatis, virginitatis, martyrii. Istis fructibus bene crescit Ecclesia, et suas messes digne celestibus horreis parat, quemadmodum generaliter dicitur de omnibus prophetis, vel apostolis, vel diversis doctoribus. Unde bene ait Dominus : Qui loquitur, verbum seminat. Et ita est, quoniam qui loquitur verbum, spargit quidem verba ut semina, sed Deus incrementum præstat. Nam et apostolus Paulus dicebat : *Nos vobis spiritualia seminavimus* (1 Cor. ix). Quoniam ergo qui*

loquitur, verbum seminat, et sicuti semen, dum jacatur in terra, celesti imbre perfusum radicitur et crescit in cordibus singulorum; et inde efficiuntur fructus illi qui dicti sunt voluntatis bonæ, et trigesimi, et sexagesimi, et centesimi.

XXI. Item de lectione evangelica. Marc. vii, 25.

Ingressus, inquit, Dominus Jesus in domum, neminem voluit scire, et non potuit latere, etc. Primo hoc consideremus quid est hoc, fratres : *Ingressus, inquit, Dominus in domum, neminem voluit scire, et non potuit latere.* Si enim neminem voluit scire, cur non potuit latere? Utique Dominus sic se non vult ostendere, ut tamen nolit se latere. Numquid enim quia nunc non videtur oculis nostris divina substantia, ideo abest a nobis, aut non vult adesse nobis? Ipse enim lumen scientie suæ omnibus infundit, qui est lumen verum, illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum. Ingressus est domum, sed nec in publico defuit; erat in corpore, sed non deerat celo; videbatur

de quo loquitur in psalmo per prophetam David dicens : *Qui extendit caelum ut pellem, qui tetigit in aquis superiora ejus; qui ponit nubes ascensum suum, qui ambulat super pennas ventorum, qui facit angelos suos spiritus, et*

777 *ministros suos ignem urentem* (Psal. ciii). Ergo ipse est qui cum Patre condidit mundum. Venit, inquit, ad eum quædam mulier Syrophenissa, genere gentilitia, et rogabat eum ut demonium ejiceret a filia ejus (Marc. vii, 25). Hæc mulier, ut secundum allegoriam dicamus, et error erat gentilis, et ignorantia antiqua, quæ generat filiam demoni obnoxiam, miseram et infirmam progeniem, quæ non habebat virilem, id est fortem in fide sensum, sed in peribidia fluxum. Concurrrens hæc mulier ad Dominum cum rogaret eum, ait Salvator : *Non est bonum tollere panem filiorum et dare canibus. At illa respondit, et dixit : Etiam, Domine; nam et catelli edunt de micis quæ cadunt de mensa domini sui* (Marc. vii).

Similem se catellis ad mensam dominorum suspirantium comparavit. Non se tantum domino humiliavit, sed etiam ad servos et filios domini, sese catulis comparavit. Et Dominus ad eam : *Vade, inquit, propter hunc sermonem exibit demonium de filia tua.* Vides ergo quia si quisque de gentilitatis errore venerit ad Christum, et eum agnoverit Dominum atque Salvatorem, et sibi proderit, et filiis suis salutem acquirit, ut de dæmonum potestate exempti, liberationis præmium consequantur. Deinde recitatum est quod cuidam surdo e-

muto Dominus digitos in aures misit, et spiritu suo linguam ejus tetigerit, atque continuo locutus fuerit auditumque receperit. Nihil est impossibile Deo (Rom. x), quicquid tetigerit valet, quicquid aspexerit vivit; sensit lingua, senserunt aures beneficium Domini sui, carnerunt impedimentis, inertie acceperunt usus

ephetha, hoc est adaperire, cum imperio Domini subscerta sunt beneficia, vinculum lingue solutum est; de spato suo tetigit linguam ejus: de substantia carnis suae largitus est sanitatem; de digitis iterum manuum suarum auribus infudit auditum. Per membra virtus operabatur Divinitatis. Ipse et nunc surdos facit audire, id est infideles credere; quia *fides ex auditu*; *auditus autem per verbum Dei*; *mutos loqui*: qui nesciebant loqui verbum veritatis efficit in Ecclesia doctores atque magistros, prædicatores veritatis, ut etiam doctrinæ aliorum penetrent aures, et patefaciant transpungendo, linguas etiam auditorum faciant disertas, omnesque in unitate fidei roborati exsultent semper in ipso Domino Jesu Christo, cui est gloria et imperium in sæcula. Amen.

778 XXII. Item de lectione Evangelii Marc. viii,
a vers. 1 ad 26.

Dictum est hodie, recitante sancto Evangelio, quod Dominus Jesus Christus de septem panibus populum saturaverit et de paucis piscibus, collectæque sint plene fragmentorum septem sportæ. Rex cælestis Dominus noster Jesus Christus et de terra et de mari pascit populum suum. Septem panibus saturantur omnes. Quare putamus, iste scriptus sit numerus in panibus? Arbitror quod dono gratia: Christi septem sunt Ecclesie constitutæ, per quarum septiformem numerum omnes populi in Christo pascuntur; sed et septem sportæ supersunt plene, quia nunquam Ecclesiarum minuitur gratia, sed semper Spiritus sancti largitate cumulantur. Hæc septiformis Ecclesia perfectum in se numerum tenet, sicuti et septem dies in mundi perfectione complentur, et septem annorum millia ad ipsius mundi consummationem posita perhibentur. Nam et in Apocalypsi (*Cap. v*) septem oculi Domini dicuntur, qui speculantes mundum, et septem stellæ in manibus Dei. Ita enim septem sportæ plenæ superesse monstrantur, ut semper Ecclesiæ plenæ gratia Christi esse noscantur. Item de cæco illuminato in sequentibus dictum est, quod iterum Dominus Jesus Christus videns cæcum a nativitate sua ita curaverit: *Exspuit, inquit, in oculis ejus, et imposuit manum suam, et interrogavit eum si aliquid videret; et dixit ille: Video homines sicut arbores ambulantes.* Et iterum imposuit manum, et vidit clare omnia. Cæcus iste, cui nativitas sua non dederat lucem, sed naufragium visus in ipsa nativitate susceperat, nunc consequitur a Domino medicinam: lux vera Salvatoris nostri, qui ejus oculos tenebrasque illuminavit, captivitatem visus removit, liberæ lucis donavit aspectum. Post longas tenebras luminis impetu radiatus, primo antantibus oculis, videbat quasi arbores ambulantes: deinde iterata

XXIII. Fragmentum super illa verba : Duodecim apostolorum nomina sunt hæc : primus Simon, qui dicitur Petrus, et Andreas frater ejus, et reliqua, Matth. x, 3.

sicut primus

A . . . acceperunt . . . hic primus accepit . . . **779** Simon, qui vocatur Petrus; filio . . . et Israel nomina dinum . . . Moyses non dixit primus habere . . . pluri sermonem habere . . . Simon . . . co omnes nunc autem magnam . . . entiam, et singularem honorem prehens beato Petro, Evangelista dicit : Primus Simon, qui vocatur Petrus, et Petrus interpretatur *superindutus* super ea quæ in lege est puritas gratiæ, propter quod pastor Ecclesiæ fuit, insuper et pastor gregis. Pasce enim, illi ait Jesus, oves meas (*Joan. xxi*). Discipulus igitur, et Ecclesiæ fundamentum, et apostolus, insuper et martyr capite deorsum Romæ est crucifixus; pro
B quibus his omnibus dupliciter coronatus est. Propterea ergo digne interpretatur Petrus *superindutus*. Andreas frater ejus interpretatur *obstrictus*
custoribus deini interpretatur *circumventus*

tans dolorem, in quo enim mortem,
et sprevit dolorem. Cum ab Herode caput ei amputa-
tum fuit in hoc circumvenit ipsam
re iniquum diabolum, cum velociter
ex hoc mundo in regna transiret caelestia, et Joannes
frater ejus. Joannes enim interpretatur *obediens De-*
mino. Et quis sic obedit Dominum sicut ipse Jo-
annes, qui sequi eum jussus est, et super pectus Domini
recubuit? Ille et filius tonitruum cum Jacobo cognomi-
natus est, tanquam spiritali et caelesti virtute in no-
vissimo in sancta Ecclesia tonaturus. Post hos autem
Philippus, qui interpretatur *confusus*, sed tamen vi-
vens; unde et Paulus dicit: Spectaculum facti sumus
huic mundo; et tanquam purgamenta

Nune et Bartholomæus interpretatur *filius carissimus*. Ideoque enim eum ad apostolatum vocavit, et carissimum eum filium nominaret. Utinam et nos omnes filiorum adoptione con-

versemur, ut carissimi filii Dei connumeremur. Deinde Thomas, qui interpretatur *abyssus*, vel *profundum*, vel *inscrutabilia*, sicut vas Spiritus sancti, velut templum Paracleti, qui omnia scrutatur, qui omnia profunda requirit in his quae facta sunt et in angelis, et in hominibus. Et Matthaeus, qui interpretatur **780** *donum vitae*. Duplex enim donum vitae magnificentissimus Matthaeus huic mundo factus est; et ex eo quod apostolus, et ex eo quod evangelista Hebraeis singulariter Hebraice hoc Evangelium scripsit, et gentibus singulariter, per quod gentibus hoc enuntiatus est Evangelium. Sed Matthaeus, inquit publicanus ex patris, vel ex avi, vel ex regio natione nominas. Te ipsum vero de publicano.

o beate Matthee: ut quid accusas Mattheum, o beate evangelista? Quare inerepas evangelistam? O beate apostole, et verissime Domini discipule, ut quid tibi ipsi non parcis? Ego, inquit, Mattheus nuncupor evangelista, et apostolus sum certissime. Non ergo Mattheum incuso, sed multo magis magnifico, ut ipse ex publicano apostolus fieret; nec evangelistam incropro, sed magis quasi mirabilem veritatis preconem laudo. Non tam igitur mirum ut quis inter bonos sit bonus, sed hoc est nimis præclarum, ut quis inter malos bonus demonstretur. Publicanum me scilicet nomino, ut credant omnes quia verissima hæc est scriptio mea, et sine adulatione predicatio. . . . enim de me ipso non loquor lio loquar. Si mihi ipsi in adulationem non dico, quomodo huic dicam in adulationem de quo hanc prædicationem facio, hoc est de Unigenito Deo? Mattheus publicanus. Jacobus vero Alphaei, quod interpretatur *circumveniens doctrinam*, non solum hic, sed etiam omnes beati apostoli per spiritalem doctrinam circumvenerunt primo diabolum, deinde omnes sapientes hujus mundi. Sapientia enim hujus mundi stultitia est apud Deum. Thaddæus in primordiis a parentibus vocatus est Lebheus, quod est cor, disciplina, mens, augmentum istius nominis accepit. Cum Thaddæus à Domino esset vocatus, quod est *laus vitæ*, quasi multis æternam vitam collaudans, vel ipsum Dominum collaudans et evangelizans, qui est æterna vita omnium. Deinde Simon Chananæus, quod est *obedientia*, vel præparatus, sicut fuit beatus Simon, et omnes apostoli, et obediens, et præparatus. Ideo celeriter Domino obedivit, et parate post ipsum secutus est, sicut alii. Et nos debemus esse, carissimi fratres, obediens, et parati ne opus est sermonem bonum vestigia beatissimorum

A apostolorum ambulantes requiem possimus obtinere in die occultationis. Sed et Judam non taceamus, quatenus beatus evangelista eum non prætermisit. Judas, inquit, Scariotha, qui et tradidit **781** eum, novissimus omnium, posterior omnium digne et decenter tanquam ipse sibi hoc præparans, velut ipse sibi hoc providens; et non solum hoc est magnum, quod posterior nominatur, sed est infinita longanimitas, ut et ipse omnino hic vel nominetur. Judas, inquit, quod interpretatur *ultra confessus*, quid est confessus? quod tradidit sanguinem justum. *Peccavi*, inquit, *quod tradiderim sanguinem justum* (Matth. xxvii). Ipse confiteris, o Juda; sed tarde confiteris, sed male confiteris. Judas Scariotha, qui et tradidit illum, non solum scilicet ipse confunditur et debonestatur propter suam malam audaciam, sed et provincia ejus, et regio ipsius in qua natus est, quæ Scarioth vocatur, per hujus ergo occasionem nominatur, increpationem suffert et maledictionem portat, pro eo quod talem **782** produxit. Sicut ergo sanctorum provincie et nationes magnifice ex his exaltantur et honorantur, ita scilicet et injustorum in generationes memorantur ad majorem increpationem his qui inde orti sunt. Hos nunc duodecim apostolos misit Jesus tenebrosam illuminare, tortuosa corrigere, perditam requirere, hunc mundum illuminare, et in via vitæ omnes convertere. Hos duodecim misit Jesus religiositatem omnes docere, fide omnes illuminare, infecti Patris singularem principatum omnibus commendare, hujus missi Filii obedientiam omnibus demonstrare, Spiritus sancti Paracleti singularem illuminationem omnibus manifestare. *Hos igitur duodecim misit Jesus, præcipiens eis, et dicens: In riam gentium ne introieritis, et in civitates Samaritanorum ne ambulaveritis* (Matth. xiii).

PREFATIO IN APPENDICEM.

I Benedictini monachi congregationis Sancti Mauri ob editiones SS. Patrum semper commendandi, supposita incertaque scripta non penitus abjecerunt, sed cum aliquid utilitatis etiam ab his conferri arbitrantur, post selectionem segetem, separato in fasciculo deteriorem dederunt. Hos ergo et nos doctores sequentes, exhaustis pridem quotquot licuit mss. codicibus, haud pauca S. Maximo ascripta, cum probari non posset, in calce collectionis nostræ edere statuiamus. Et quia non omnia iisdem suppositionis notis laborant, sed aliqua plus, alia minus; ideo appendicem nostram duas in partes dividimus, quarum prima dubia complectitur, secunda deteriora. Plures enim de auctoribus dubitandi rationes oboriuntur: vel dum major est codicum contradicentium numerus; vel dum qui suffragantes inveniuntur, non omnem fidem merentur; vel dum diversus dictionis modus, nexusque rerum agnoscitur; vel tandem dum eadem alibi dicta, paucis additis vel mutatis, consueunt. Ubi ergo aliqua ex his causis occurret; satis erit, ut de Maximi scriptis dubitamus, eaque in prima classe colloceamus. De his hæc dixisse sufficet, cum de singulis rationem suis locis reddiduri simus.

Quod spectat ad alteram appendicis partem multo majora sunt momenta quæ nos permovent, ut ab alio Maximianorum operum illa deleamus, quorum dictis facta non respondent, aut tempora non conveniunt, aut tanta est dictionis inæqualitas atque humilitas, ut fieri nequaquam possit, eundem auctorem modo sublium et egregium, modo insipientem et rudem existisse.

Ex his cur quatuor illos sermones de laudibus sancti Eusebii Vercellensis, a Muratorio ex codice Ambrosiano editos, suppositos censeamus dicendum est. Inprimis in hunc priorem sermonem nonnulla translata sunt ex homilia 2 sancti Maximi, in qua de sancto Eusebio Vercellensi agitur. At ne cum Taurinensi antistiti ascribam, is me possimum deterret sermonis ejusdem locus, non historiarum monumentis tantum, verum etiam orthodoxæ doctrinæ aperte repugnans. Qui sane locus huc demum recidit: Dionysium episcopum Mediolanensem captum Ariarum fraude, postulatis eorum incaute subscripsisse. Tulisse id permolestè Eusebium Vercellensem, qui infamiae a Dionysio propulsandæ gratia, mentitus fuerit se hæreticum esse; iteque sibi dixerit, atque Arias placere; at mirari se tamen, quid esset, quod cum illi Patrem anteponi oportere Filio prædicarent, tum Dionysio primas in subscribendo partes concedendas esse arbitrantur;

etsi si honos sibi ceterendus esset, qui Dionysium ipsum auditorem olim suum filii loco duceret. Ariano, qui nihil optaret magis quam ut Eusebium socium sibi adjuungerent impietatis, letos inde atque alacres errari e tabula Dionysii nomen curasse, petitisque ab Eusebio ut, quoniam potior locus vacuus jam erat, prior ipse subscribere ne gravaretur. Petentibus Eusebium respondisse: ne sperarent fore ut eorum accleribus se unquam pollueret. Sibi satis esse quod eorum artes eluserit, consecutusque sit ut ne Dionysius particeps eorum peridia haberetur. Undenam sermonis illius auctor hanc duxerit fabulam, ne suspicari quidem possum. Nam scriptorum veterum, qui tale quidpiam complexus litteris fuerit, esse video prorsus neminem. Athanasius, cuius hoc præsertim in genere præcipua est auctoritas, in *Apologia de Fuga sua* (a), tantum abest ut Dionysium Arianorum dolis circumventum subscripsisse, affirmet, ut contra illum in exilium pulsum doceat, propterea quod *Arianæ heresi non consensisset, neque subscripsisset sycophantiis atque calumniis quas illi adversus Athanasium ipsum commenti fuerant*. Hilarius autem Pictaviensis scriptor sane gravis et æqualis temporum illorum, scripsisse quidem Dionysium, narrat, Nicenam fidem propositam ab Eusebio: subscripsisse vero Athanasii condemnationi non item narrat. Nam in primo ad Constantium Augustum libro (b), « Conventus, inquit (Eusebius), ut in Athanasium subscriberet, ait: de sacerdotali fide prius debere constare: compertis sibi quosdam ex his qui adessent, hæretica labe pollutos. Expositam fidem apud Nicæam, cujus superius meminimus, posuit in medio, spondens omnia se quæ postularent facturum, si fidei professionem scripsissent. Dionysius 3 Mediolanensis episcopus chartam primus accepit, ubi profiteri scribendo cepit, Valens calamum et chartam ejus manibus ejus violenter extorsit, clamans non posse fieri ut aliquid inde gereretur. » Quis hinc non perspicat, nihil scripsisse Dionysium quam Nicenam fidem, fremente Mursiensium Arianorum episcopo Valente, qui propterea calamum chartamque e manibus Dionysii ejusdem violenter extorsit? Quod si quid fuit promissi de damnando Athanasio, id Ariano non a Dionysio, sed ab Eusebio factum scribit Hilarius, ea conditione, ut prius de constituenda Nicæna fide ageretur, qua de re paulo post eloquar. Non dissidet Ambrosius (c) ab Hilario. Rufini sic fert ratio. « Apud Mediolanum episcoporum concilium convocatur. Plures decepti. Dionysius vero, Eusebius, Paulinus, Rhodanus et Lucifer dolum in negotio esse proclamantes, asserentesque quod subscriptionem in Athanasium, non ob aliam causam quam destruendo fidei, molirentur, in exilium trusi sunt. » His plane congruunt quæ perhibent Socrates lib. II (d), Sozomenus lib. IV (e), et Theodoritus lib. II (f).

Non sum nescius Sulpitium Severum sic habere lib. II Histor.: « Mediolanum convenitur, ubi tunc aderat imperator. Eadem illa contentio (de Athanasio condemnando) nihil invicem relaxabat. Tunc Eusebius Vercellensis et Lucifer Caralis Sardinie, episcopi relegati. Ceterum Dionysius Mediolanensis sacerdos in Athanasii damnationem se consentire subscripsit, dummodo de fide inter episcopos quæreretur. Sed Valens et Ursacius ceterique metu plebis, quæ catholicam fidem egregio studio conservabat, non ausi piacula profiteri, intra palatium congregantur. Illinc epistolam sub imperatoris nomine emittunt, omni pravitate referentem. Itaque lectam in ecclesia epistolam populus aversatur. Dionysius, quia non esset asensus, urbe pellitur, statimque in ejus locum episcopus subrogatur. » Hactenus ille. Jam quisque cernit quæ dissenso sit, cum multi scriptores, lique graves imprimis et nobiles, negent subscripsisse Athanasii condemnationi Dionysium; contra vero vix duo affirmant, quorum uterque minus accuratus fuit, alter etiam ætate recentior. Ac mihi quidem cum Hilario Athanasioque convenit et temporum illorum æqualibus et peritis rerum. Cur enim non his plane assentiar, præcipue Athanasio et scienti probe quæ pro se aut contra se gesta fuissent, et eorum historiam perscrubenti? Quod si quis forte aientibus Sulpicio, Luciferoque Calaritano, de quo post disseram, assentiri malit, non admodum nunc repugnabo. Quid enim repugnet, cum nihil sim concessurus, quod adversariis præsidio esse possit? Nam ex Sulpicii loco ecquid concludi efficique poterit, quam consentire se subscripsisse Dionysium in Athanasii condemnationem, posteaquam Lucifer et Eusebius abierant exsulatum? Id vero quo tandem modo quisquam componet cum iis quæ miscet ac turbat auctor sermonis de quo nunc instituta a nobis est questio? Si enim abierat Eusebius, qui, rogo, si Eusebius præsertim adire Ariano, mentiri hæreticum se, extorquere ab iis denique potuisset, ut subscriptionem Dionysii deleterent, quo vacuum ipsi prior subscribendi locus relinqueretur; quæ omnia sermonis ejusdem auctor tam fidenter factat? Verum fac manserit Eusebius Mediolani ad exsilium usque Dionysii; falsum id quidem, si Sulpicium Hilariumque audias (g), cui certe Hilario plurimum, ut oportet, tribuo auctoritatis; sed fac tamen manserit Eusebius Mediolani, dum mansit Dionysius: fac item Dionysius idem, ut traditum a Sulpicio est, subscripsit se in damnationem Athanasii consentire, dummodo de fide inter episcopos quæreretur: sint hæc vera, patiar, at quæ inde existere potest causa, quamobrem Eusebius idem tantopere (ut sermonis auctor somnians finxit) commoveretur, curaque adeo sollicita de obliteranda ea Dionysii subscriptione cogitaret; si quod scripsit Dionysius, si Eusebius ipse (ut est apud Hilarium) palam dixerat se ultro esse facturum? Sic autem ab Hilario rem elletri, paulo ante demonstratum est. Conventus (Eusebius) ut in Athanasium subscriberet, ait: « De sacerdotali fide prius debere constare... expositam fidem apud Nicæam posuit in medio » spondens omnia se quæ postularent esse facturum, si fidei professionem scripsissent (h). Adeone inconstantem Eusebium fuisse credam, ut quod ipse (teste Hilario) promisit Ariano sine periculo prodendæ pietatis, suique dedecore; illud idem arbitrareretur, si scriptum a Dionysio esset, dedecori eidem Dionysio, ac religioni detrimento futurum? Profecto ne in cogitationem quidem ca. it, ut quæ promissio facta verbis vacet culpa; eadem, si litteris sit mandata, non vacet. Quare Hilarius in eo libro quem edidit adversus Constantium (i): Quid existimus, i. quid, Christum novissi per litteras judicare; et ad arguendam voluntatem egere chartula Deum?

Itaque cum Athanasio, Hilario, Rufino, Socrate, Sozomeno, Theodorito auctoribus, Dionysius 5 non subscripserit; cumque Sulpicius, etsi a tam illustribus viris dissidens eum subscripsisse affirmet, ea tamen non culpanda conditione subscripsisse moneat, qua Hilarius narrat, usum fuisse Eusebium, dum Ariano promissit, id se in Athanasium, quod ipsi expeterent, facturum: quid ego sermonis de quo agimus auctorem morer, non solum contra tot præclara Patrum, tanta vetustate auctoritateque præstantium, et contra tot illustrium historicorum testimonia, aientem subscripsisse Dionysium, et (secus atque traditum a Sulpicio est) de Dionysio,

(a) Num. 4, pag. 255, tom. I, part. 4, edit. Patav. ann. 1777. Horum sunt similia quæ scribit in Apol. ad Constantium num. 27, pag. 217, et in Histor. Arianor. ad monachos num. 55, pag. 287.

(b) Num. 8, pag. 427.

(c) Epist. 63, num. 68, pag. 1129, tom. III edit. an. 1751.

(d) Cap. 35, pag. 115 edit. Taurin. an. 1747.

(e) Cap. 9, pag. 128 edit. ejusdem.

(f) Cap. 15, pag. 128 edit. ejusdem.

(g) Is longe ante quam Ariani in Ecclesiam ingrederentur, latam ab impiis Ariano fuisse in Eusebium sententiam scribit; in Dionysium vero tunc latam, non item scribit. Lib. I ad Constant. num. 8 pag. 427.

(h) Hilar. lib. I ad Constant., num. 8, pag. 427.

(i) Num. 26, pag. 460.

quasi subscriptione sua vulnus causae religionis inflixerit, statuentem : inquit Eusebio ea laudantem quae nec ulli unquam scriptorum in mentem venissent, nec transigi a Christiano quovis, ab episcopo autem multo minus transigi sine dispendio pietatis atque veritatis possent? Ac miror quidem monachis congreg. S. Mauri, viris aliquo eruditissimis, illud excidisse, dum de sermone hoc agerent (a) : dempta *martyris* appellatione sancto Eusebio attributa, *cetera satis historiae ejus antistitis eundem sermonem congruere*. Quid enim ea historia ferat, ex Patrum historicorumque operibus constitit, in quibus de *captivata simplicitate* Dionysii, deque Eusebio *se haereticum* (ut ejus sermonis auctor dicitur) *mentiente*, ne verbum quidem extat; exstant autem contra quaedam quae tam ei sermoni non congruant, ut plane demonstrant, quae in eodem sermone de simulatione Eusebii, deque erasa subscriptione Dionysii, etc., leguntur, plena esse mendaciorum.

At enim Lucifer Calaritanus, qui synodo Mediolanensi interfuit, Dionysium a Constantio deceptum subscripsisse Athanasii condemnationem docet in libro (b) ad eundem Constantium. Nam is antistes : *Quomodo negare poteris* (inquit, ipsum alloquens imperatorem) *cum sanctissimum Dionysium Mediolanensem episcopum, qui jam tibi falso asserenti credens damnaverat Athanasium, quod Arianus esse noluerit, miseris in exilium? Sint haec Luciferi, per me licet; sed a quo accepit? Nam praesens ipse non aderat, cum antea (ut animadvertimus) una cum Eusebio in exilium actus esset. Quis autem sibi persuadeat, testibus ipsum melioribus fuisse usum, quam usus fuerit Athanasius, cujus res agebatur, quique Dionysium subscripsisse pluribus in locis nihil haesitans negat? Sed viderit Lucifer subscribentem Dionysium. Quid? An hunc idem participem factum fuisse, dicit, Ariane impietatis? An pertuissse Eusebium, ne fides existimatione Dionysii ejusdem in periculum vocaretur? An mentitum Ariani fuisse, assentiri haereticis se, idque sibi probari, quod illis placeret? An arte sic orationem comparasse suam, ut Ariani inde perciperent, si subscriptionem Dionysii delevisset, Eusebium ipsum esse priore loco condemnationi Athanasii subscripturum? Si vero nihil hujusmodi dictum usquam de Eusebio est a Lucifero, quid est, quod hujus praesidio quicquam defendi ab se posse ista commenta congerentem auctorem sermonis speret? Quid? Si Lucifer, qui tam erat severus tanque vehemens, ut multo his leviora ferenda esse non putarit, invecus acriter fuisset in Eusebium; si is ad artes, simulationes, mendacia, quae fidem attingerent, confugisset?*

Sed de sermone illo, quam sit a monumentis Patrum historicorumque discrepans, satis dictum est. Restat ut doceam quam etiam adversetur sanae orthodoxaeque sententiae. Jam novimus quid Scripturae in eos qui mendacium loquuntur, ferant (Psalm. v, 7; Sapient. i, 41), manetque stabilis divina illa Christi praecipio (Matth. v, 37) : *Sit sermo vester, est, est, non, non; nam quod amplius abundantius est, id ex malo, ut ipse Christus monuit, proficiscitur* (c). Quomobrem est ea Patrum consensus firmitas, atque ad nos usque continenter propagata ratio : mentiri ullam ob causam, fas esse omnino nemini. Quorum quidem Patrum seriem numeris omnibus absolutam darem, ni longior esse quam praefationis brevitatis postulet, vererem. Itaque modum lacturus, eos tantum commemorabo, qui mihi instar omnium esse possint. Ordiam autem ab Athanasio. Is cum simulationem erroris detestatus fuerit in Meletianis (d), quo demum modo in homine catholico ferendam esse putasset? An qui jure fuisse a Paulo reprehensum ob simulationem Petrum (e) et cognorat et confutebatur; idem aut laudandum aut saltem excusandum esse duxisset Eusebium sese haereticum simulantem? Accedit Basilus, cujus haec est in Regulis brevioribus ad interrogationem 76 responsio (f) : *Mentiri rei alicujus utilis causa non permittit sententia Domini, qui praecise dixit, mendacium ex diabolo esse, nullo assignato mendacii discrimine.* Eodem revolvuntur quae disputat in Moralibus regula 24 (g). Multa sunt apud Augustinum generis ejusdem. Illud autem est etiam atque etiam animadvertendum, quod legitur in ejus libro qui inscriptus est de *Mendacio* (h). Est id hujusmodi : *Nemo potest convincere aliquando esse mentientium, nisi qui potuerit ostendere, aeternum aliquid bonum obtineri posse mendacio. Sed cum 7 tanto quisque ab aeternitate discedat, quanto a veritate discedit, absurdissimum est dicere, descendendo inde, posse ad boni aliquid aliquem pervenire; aut si est aliquid bonum aeternum quod non complectatur veritas, non erit verum, et ideo nec bonum erit, quod falsum est.*

At fuerunt Patres qui mendacio comparari quidquam boni recte posse, defenderent. Concedam fuisse aliquos; sed hos Origenis errore fuisse deceptos novi : cumque eorum opera diu multumque considerarem, plane comperi, nunquam eo fuisse deductos, ut utilitatis ullius, quamlibet maguae, parandae gratia, fingere quocumque sine ingenti scelere posse, cum haereticis convenire sibi, idemque ipsi sibi placere quod illis placeat. Fuerit haec in moribus Priscillianistarum perversitas, ut sibi mentiri religionem dicerent licere, modo aut ipsorum numerus augeretur, aut prospiceretur, ne quid in sectam damni redundaret (i). « Non sic certe intellexerunt martyres veri, martyres sancti. Viderunt quippe, tenueruntque quod scriptum est, *Cordis creditur ad justitiam; ore confessio fit ad salutem; et in ore eorum non est inventum mendacium*; ac sic irreprehensibiles abierunt, ubi tentari a mendacibus ulterius non cavebunt (j). » Alique in animo penitus ipsis incederat, quod Augustinus deinceps eo libro complexus est, qui inscribitur de *Mendacio* : « Primum esse ad evitandum capitale mendacium, longeuque fugiendum, quod fit in doctrina religionis, ad quod mendacium nulla conditione quisquam debet adduci (k). » Itaque certum martyribus ipsis fuit, quidvis esse satius perpeti (l), quam in id probrum crimenque incurrere, ut se alienis sacris astrictos mentirentur esse; neque vero id solum, sed interire etiam potius quam non palam confiteri sanctam, quam animo colebant, religionem. Quid? si eos qui, quamvis per se ipsi non sacrificassent inanibus diis, libellos tamen acceperant, in quibus falso scriptum esset ipsos sacrificasse; proptereaque abire liberos oportere; quid, inquam, si eos sancti martyres adeo sunt aversati, ut ad numerum ascriberent lapsorum (m)? Postremo quis neget, praesides illos sacrorum Christianorum, qui, jussi ab ethnicis praefectis urbium ut divinas Scripturas darent,

(a) In append. ad opp. S. Ambros. monit. ad serm. 56, tom. IV, pag. 577 edit. Venet. an. 1751.

(b) Pag. 205, tom. IV Biblioth. PP., edit. Lugd. an. 1677.

(c) Vid. S. Aug. Lib. de Mendac., cap. 8, num. 6, pag. 510, tom. VI opp. edit. Auterp. an. 1700.

(d) Epist. ad episcopos Aegypti et Libyae, nam. 22, pag. 251 tom. I, part. 1.

(e) Confer. Epist. Pauli ad Galat. cap. ii, vers. 12.

(f) Pag. 44 tom. II edit. Paris. an. 1722.

(g) Ibid., pag. 255.

(h) Cap. 7, pag. 512 et seq., tom. VI opp. edit. Paris. an. 1700.

(i) Vid. S. Aug. lib. vi contra Mendacium ad Consentium, cap. 1 et seqq., pag. 327 et seqq., tom. VI.

(j) S. Aug., ibid., cap. 2, pag. 329.

(k) Cap. 14, pag. 512.

(l) Vid. S. Aug. lib. contra Mendacium ad Consentium, cap. 2, num. 5, pag. 328.

(m) Confer. S. Cypr. lib. de Lapsis, pag. 135 edit. Oxon. an. 1689.

libros in quibus non ageretur de religione dabant, simulantes mentientesve divinas iis Scripturas contineri; quis, inquam, neget ne presides sacrorum damnatos merito a Patribus fuisse proditionis (a)? Nam illi etsi caverant, divinæ illæ Scripturæ in manus hostium incidere, flammisque per injuriam exurerentur; mendacio tamen caverant, quo nihil est fide sinceritateque Christiana indignius. Jam vero cum ex iis quæ hactenus persecuti sumus plane liqueat, pugnare eos cum Scripturarum Patrumque doctrina, qui boni alicujus, etiam magni, consequendi gratia, mentiri cuiquam fas esse judicent; idque pugnæ genus eo esse atrocius, quo licere mendacium arbitrentur, quod attingat dogma religionis; æquis non fateatur, auctorem sermonis de quo nostra hæc omnis est questio, cum doctrina ipsa Scripturarum Patrumque colligere? Nam finxit is quidem, Eusebium Vercellensem mentitum fuisse hæreticum se; eaque sibi probari dixisse quæ Arianos placerent; simulasseque velle se priore loco subscribere. Neque vero hoc finxit solum, sed veluti recte factum sic etiam extulit, ut præselem in re adeo gravi mentientem propterea laudasse videatur, quod somnariis, tanto mendacio consuli fæmæ existimationique Mediolanensis Dionysii potuisse.

Sed roget quisquam : Si (ut intelligi ex Hilario potest) licuit Eusebio, quamvis factorus nunquam esset, polliceri tamen Arianos, omnia se quæ ipsi expeterent facturum, dummodo ipsi professi ante fuissent Nicænam fidem, cur non item licuit, Dionysii fæmæ prospecturo mentiri hæreticum se, simulareque probari sibi quæ illis placerent? Dissimile totum. Qui enim, etsi animo dissidet ab hæreticis, verbis tamen signisve aut affirmat, aut simulat sibi cum iisdem hæreticis in dogmate convenire, is gravi se, ut vidimus, mendacio il ligat, reusque perfidie est, ut qui eam neget, quam debet profliteri fidem. Contra qui adversariis aliquid se facturum dicit, sed ea conditione, quam quisque cernat, esse ab iisdem adversariis respondendam; is longe abest a mendacii crimine; cum plane ostendat, tam certo illud se non esse facturum, quam certum esse fore, ut ab adversariis ipsis sua repudiaretur conditio. Scilicet norat Eusebius, quæ Athanasii esset in tenenda fide catholica firmitas, quæ constantia; adducique non poterat, ut vindicem damna, assertoremque sanctæ religionis. Quod si dixit, omnia se quæ Ariani expeterent facturum, siquidem illi prius professi Nicænam fidem fuissent; eo sane dixit, non quo, incolumi eadem fide, dicturus esset in Athanasium sententiam, quam certo sciret plenam injustitiæ et iniquitatis fore; sed quo perspicue palam esset, tam se nihil esse facturum in Athanasium, quam illi pervicaciter recusabant parere decretis Nicæne synodi. Illud insuper accedebat, Arianos, qui, nisi ea conditione, nihil se impetrare adversus Athanasium posse viderent, facturos tandem fuisse condemnationis Athanasii ejusdem postulandæ finem. Redeo ad sermonis de quo est questio auctorem. Huic satis non fuit, Eusebium 9 hæresim mentientem vel simulantem inducere. Paulum adjunxit; quasi vero is apostolus Eusebio ipsi ad impietatem perfidiamque mentiendam simulandamve impulsor fuerit exemplo suo. Sic enim per summam ignorantiam scribit : « Sicut ait sanctus Paulus : *Factus sum Judæis tanquam Judæus, ut Judæos lucrificarem*; ita Eusebius hæreticis hæreticum se esse mentitus est. Dixit enim eorum se consentire perfidie, » etc. At est quod affert ex Paulo longe discrepans. Nam doctor hic gentium neque fecit, neque facturum se quidquam aut dixit aut simulavit, quod doctrinæ sanæ veræque in Deum pietati adversaretur. Hoc fecit unum, ut Judæos lucraretur Christo : ritus in se quosdam aliquando, ceremoniasque veteris legis suscepit (b), quæ tametsi, illato Testamento Novo, valere desierant; mortificare tamen nondum erant. At quod Eusebio idem auctor sermonis affinxit injuria, id sane totum (ob mendacium simulationemve probati hæretici dogmatis) plenum ut erroris Priscillianistarum, ita sceleris et impietatis fuit. Quid? si auctor ejus sermonis, etsi incogitans, adeo tamen injurius Paulo fuit, ut Paulum ipsum constituerit ejus simulationis reum, ob quam ab eodem ipso Paulo legimus perfidiam redargutum Petrum?

Hæc tam injuriose in tantum apostolum inque sanctum Eusebium scripta : tam consona errori Priscillianistarum; tam aliena a Christiana sinceritate, fide, religione, cum eo sermone comprehensa sint; mirabile sane videtur, qui tandem probari aliqua ratione potuerint Tillemontio (c). Atque Tillemontius ut ea minus intolerabilia redderet, paulo aliter extulit, quam contextus sermonis ferat. Quo autem id consilio fecerit, non laboro. Idem veteris auctoris letum esse illum ipsum sermonem dicit; quis autem is fuerit auctor, non item dicit. Ab Ambrosio scriptum cum alii plures, tum imprimis monachi congreg. S. Mauri, satis explicate negant; cum esse animadvertent rationem Ambrosii, stylumque dissimilem. His eo assentior vehementius, quo cernam S. antistitem, qui de Eusebio Dionysioque in genuinis suis operibus egit interdum; nihil unquam aut affirmasse, aut inuisse, quod monstrose, quam sermonis auctor decantavit, fabulæ affine esse videatur.

Scio fuisse aliquos qui cum ab Ambrosio id sermonis genus abjudicassent, tum Maximo esse tribuendum staterint. Horum est a monachis iisdem Benedictinis rejecta sententia, quod is sermo in Vercellensi Ecclesia pronuntiatus sit presente Exuperantio Eusebii Vercellensis discipulo. Est id aliquid. Verum multo est gravius argumentum, quod collatis cum eo sermone homiliis Maximi concludi potest. Homiliæ sunt hujus S. præsulis de S. Eusebio genuinæ duæ. Earum est prior in nostra serie de Sanctis num. 77, altera num. 78. In utraque ita sancti Eusebii religio, pietas, sanctitas, studium religionis, inque asserenda adversus hæreticos veritate fidei firmitas atque constantia celebratur, nihil ut in eo mendax nunquam appareat, nihil duplex, nihil simulatum. Persuaderine vero cuiquam prudenti potest, Maximum, qui tam castigate, tam magnifice, tam etiam copiose de S. Eusebii virtute dixit, eo deductum fuisse denique, ut mentitum Eusebium eundem fuisse sciberet, esse hæreticum se, Arianorumque consentire perfidie? Ad hæc, Maximus de Eusebio sic agit, ut plane indicet, comperta sibi fuisse quæ Eusebius gesserat; nec usquam mutit, minus esse versutum se in fungendo ecclesiastico munere. Quid auctor sermonis? Ignarum se rerum ab Eusebio gestarum confitetur, *imperitum sacrarum Litterarum, et sacerdotium functionum rudem*. Cui etiam non dicenti credere: ita omnia pervertit ac miscet, ut vix eo quisquam doctrinæ atque historie imperitor, inscientior, rudior fuisse videatur. Et erunt tamen qui illum audeant eundem atque Maximum dicere? Equidem mihi, non audeam, caverò. Tam enim eundem non fuisse comperi, ut plane etiam cognorim, fuisse ipsum Maximum tate posteriore. Quidquid namque in ejus sermone est commode, veræque de Eusebio scriptum, id ille totum fere, ut video, ex homilia Maximi 78 de Sanctis ad verbum pene decerpit; quod sane plagiarium est, adeoque Maximo recentioris.

At dicit aliquis fortasse : S. Exuperantius Eusebii auditor, idemque episcopus Dertonensium Maximo vetustior fuit. Nam ille an. 381 (d) interfuit synodo Aquileiensi; hic vero octogesimo quarto post anno, hoc

(a) Adeundus S. Aug. lib. in contra Cresconium, capp. 16 et 17, pag. 316, tom. IX opp.

(b) Vid. S. Aug. epist. 15, al. 9, ad Hieron., num. 6, pag. 65, tom. II opp. edit. Antwerp. 1700, et epist. 72, al. 19, num. 26, pag. 151.

(c) Mémoires pour servir. à l'Hist. eccl. tom. VII, tit. S. Euseb. de Verc., art. 9.

(d) Vid. ejus synodi acta post epist. 8 Ambrosii, tom. III opp., pag. 821 et pag. 845 edit. Venet. an. 1751.

est an. 485, interluit Romæ sub Hilario (a). Jam vero auctor sermonis de quo a nobis instituta disputatio est, cum Exuperantio vixit: hoc enim coram egit de Eusebii laudibus. Fuit ergo is item auctor vetustior Maximo.

Nugæ: quasi vero qui plagii convictus est, is fingere non potuerit præsentem Exuperantium, etsi hic diu ante functus vita fuisset. Sexcenta sunt exempla auctorum generis ejusdem, qui vel ut adederent existimationem ac pretium labori suo, vel ut in scribendo se exercerent, libellos, orationes, sermones conscribent, quibus multa, tanquam evenissent, continerentur, quæ re sane ipsa nunquam evenissent. Ego interim hoc certum teneo: auctorem ejus sermonis accepisse a Maximo, eumque, **11** qui a Maximo acceperit, esse nequivisse Maximo eodem antiquiorem. Ac de primo quidem sermone, quem in nothorum opusculorum appendicem rejecimus, satis dictum est.

Sequitur, ut de auctoribus reliquorum, qui mox succedunt, pertinentque ad idem de S. Eusebio argumentum, quid statuendum sit, explicem. Principio id mihi nihil hæsitans sumo, nullum eorum fuisse scriptum a Maximo. Nam eum, qui secundus numero est, si orationis ac styli habenda est ratio, non ab episcopo, qui dicendi facultate excelleret, sed a monacho fortasse conflatum constat, qui hoc in genere sane tiro esset, vixque declamare cœpisset in ludo. Hujus animadversionis meæ certissimum documentum dabo. Sic enim legitur in ipso ejus sermonis initio: « Licet me, fratres, debuit caritati vestre exhibere sermonem, imperitia pudorque revocet, et trepida semper rudimenta deterreant; det tamen fiduciam trepidanti amor venerabilis viri præsentis antistitis: affectionis enim vestre ab incunabulis admodum meis probata dilectio providi vim timoris excludit, et per omnia gratia me beate recordationis domni patrisque nostri confessoris impellit quem pro cœlesti institutione virtutum pie magis devotionis oblectat officium quam pompa verborum. Cui quamvis a me exigua et parva dicantur, placitura non dubito, quæ dicuntur ab eo quem ipse in Ecclesia sua natum et generatum spiritualis uberi vitali lacte nutritiv. » Quotus porro quisque non videat, immane quantum id totum distet ab oratione Maximi; neque vero a Maximi solum, sed a cujusvis etiam mediocri oratoris sacri, quem non delectet verborum sonitus inanis, cui vix sit ulla subjecta sententia? Erunt fortasse qui alterum hunc sermonem eidem ignoto auctori a scribendum, ac priorem putent. Sed horum non curo, verane sit an falsa opinio. Illud animadverti volo: sermonum tertii et quarti in nostra hac serie, magnam partem ex uno illo conflatum esse, qui exstat in cod. 172 bibl. ædil. Majoris Eccl. Florent. nunc Laurentianæ; quique et Maximi nomen et titulum in *Natali SS. Machabæorum*, et S. Eusebii Vercellensis episcopi præfert, estque a nobis inter genuinos editus col. 611. Id nos ex collatis cum hoc postremo sermonibus illis duobus cognovimus. Hos autem cum partim Maximi verbis, partim alienis constant, equis erit, qui esse numerandos in sinceris germanisque ejus præsulis operibus arbitretur? Fateor eos fuisse Maximo ipsi ascriptos a Muratorio. Verum is editor (quem alioquin facio, ut debeo, plurimi) cum illos in Ambrosiano codice reperisset, eos ipsos publicavit, quod codex idem ferebat, nomine, non admodum contendendum censens, perscripti ne revera, an contra fuissent a Maximo. Ceterum Gennadius, cujus, propter vetustatem, valeat necesse est auctoritas, cum catalogum texeret opusculorum Maximi, duorum tantum sive tractatum, sive sermonum de sancto Eusebio, in alio loco docuimus, meminisse, quos supra in homiliis de Sanctis num. 77 et 78 legere cuique licet, quibusque nec gravitate, nec ordine nec elegantia ullo modo sunt hi quatuor, quos in appendicem merito rejecimus, comparandi.

De reliquis sermonibus hanc in classem traductis nonnulla summam attingemus, quod multo clarior pateat eorum suppositio. Hos inter est sermo ex Homiliario tabularii basilicæ Lateranensis erutus, S. Maximo inscriptus, cujus titulus est: *In natali unius confessoris pontificis*, quique legitur pag. 196. Tres partes fortasse ex tribus diversis auctoribus complectitur. Prima ab illis initialibus: *Homo iste paterfamilias Dominus Christus est*, usque ad illa: *Nec unis audivit, nec in cor hominis ascenderunt*, a Maximiana elocutione longissime distat, rudemque exhibet evangelici loci explanationem. Secunda pars, cujus initium suminus ab illis verbis: *Sed homo iste peregre proficiscens servis suis bona tradidit*, usque ad hæc: *Ut non sit jam quod exterius doleat de corruptione*; tota est ex homilia S. Gregorii pape, quæ habetur in Breviario Romano de Comm. conf. pont. Et est homil. 9 in edit. Veneta pag. 175. Tertia tandem pars, cujus hoc est initium: *Depositionem ergo istius sancti*, edita est a Benedictinis monachis congregationis Sancti Mauri inter Ambrosianos sermones num. 57.

Post hunc sermonem sequitur alter *In dedicatione Ecclesiæ*, depromptus ex cod. 559 Vat. Reg. Non solum dissimilis omnino ratio dicendi a Maximiana puritate, sed humiles quoque sensus voesque de trivio non raro usurpate nos in ejus expunctionem impellunt, atque etiam multo magis quod quæ de consecrandarum Ecclesiarum ritu perhibet auctor ad posteriora S. Maximo tempora sint referenda. Certum enim est precum illarum ordinem, consacerdotum præsentiam, totamque liturgiam, quam exhibet sermo, recentiorum institutionem ostendere. Eodem critices canone etiam sermonem a Maximianis abstulimus, qui agit de solvendis primitiis et decimis; cum Maximi temporibus vix audire in Ecclesia essent. Collecte tantum fiebant, ut ex plurimis S. Leonis Magni concionibus constat, quæ in templorum cultu ac in pauperum egestatibus sublevandis erogabantur. Nihil inde præterea manat, quod esse Maximi videatur, cum vix in eo quidquam cernatur non plane impositè scriptum. His adde coæservata divinarum Litterarum loca, nulla (contra consuetudinem Maximi) expositione illustrata. Ex codice Beneventano excerptus fuit hic sermo, et is qui mox sequitur de *Honore parentibus præstando*. Quamvis autem que continet vera sint, concidit tamen oratio nullo elaborata nitore, **13** nullaque specierum venustate exornata, Tironem quemdam dixerim, non Maximum, hujusce prolusionis auctorem, decimum vel undecimum seculum attingentem; cum eo tempore humanæ literæ inculte ac pene intermortuæ jacerent.

Deterior etiam superioribus succedit hac in classe quedam sermocinatio de *sancta Christi Resurrectione* in codice Casinensi num. 125 sub nomine sancti Maximi reperta. Vix primos haustus delibaveris, de reliquo statim, quam insipidum miserumque sit, ju licium feres, scriptorem nempe in illa incidisse tempora quibus plerique omnes, relicti Latini sermonis fontibus, lutulentos rivulos consectabantur. Certius hoc argumentum afferri nequit, quo effici possit, hujusmodi collectiones homiliarum atque sermonum, depravata jam Latine scribendi elegantia et puritate, factas fuisse, cum bona male nullo discrimine miscerentur.

Nec longius repetenda est hujusce veritatis confirmatio, quam abunde præstat sequens sermo *In festivitate S. Stephani protomartyris*, ex codice pariter Casinensi 106 pag. 16 depromptus, qui plures alios germanos Maximi aliorumque Patrum fetus complectitur; spurios etiam nonnullos habet; id, quod ceteris nihil officit, cum tantis tanque præclaris notis probeantur, ut arguendus levitatis esset, qui de eorum auctoribus

(a) Tom. II Concil. edit. Paris. an. 1713, pag. 799.

dubitaret Hoc unum adnotandum remanet, ut observavimus. p. erumque infelices hujusmodi productiones nonnisi in uno vel altero codice deprehendi, quod de suppositione dubium facile inducit.

Ad hanc suppositorum classem pertinent tres homiliae a nobis eductae ex codice Chisiano chartaceo, per scripto quidem nitido caractere, sed multis erratis referto; duoque sermones, quos nobis humanissime suppeditavit jam alibi laudatus Franciscus Antonius canonicus Frisius ex codice basilica S. Ambrosii Mediolanensis. Eorum titulos in indice mox apponendo dabimus. Qui primam ex his homiliis legerit, reliquas se legisse arbitretur. Eadem sterilitas ornatæ locutionis, roboris atque doctrinae commentatoris infecunditatem detegit, tedium fastidiumque parit. Quisnam de Maximo nisi plumbeus et penitus inscius tam male sentire velit, ut has consarcinatas nugæ ei tribuat? Tertia homilia infelicio etiam est duabus præcedentibus, cum auctor in errore facti lapsus videatur. Quæ de Herode Christo Domino insidiane, et de admonitione facta Joseph in somno ab angelo scripsit sanctus Matthæus, relata a sancto Joanne evangelista memorat. Nihil profecto est in ea nisi simpliciter excogitatum, et pueriliter dictum; et quæ tradit de legatione Herodis ad senatum Romanum, repugnant cum narratione evangelica. Habemus enim ex Matthæo quod, illusus a magis, quorum reditum expectaverat ut ubi Christus natus esset intelligeret, a bimatu et infra infantes omnes in Bethleem et in universis finibus ejus occidi mandavit. Immanis illa cædes non biennio elapso, sed duobus vel tribus mensibus vix absolutis cæcta est. Mittimus reliqua quæ putidam suppositionem confirment.

Pervenimus tandem ad postremos sermones ex codice basilicæ Sancti Ambrosii Mediolanensis descriptos. quorum prior est de *Festo Dedicationis Ecclesiæ*, et exponit illum e Joannis cap. x locum: *Facta sunt encenia Hierosolymis*, etc. Alter præfert titulum: *In octava sancti Stephani*, et explicat illud Matthæi de dydrachma a Petro inventa. Neutrum Maximo adjudicavimus cum in iis nullum vestigium de ejus facundia, rerum delectu, divinarumque litterarum intelligentia sese offerat. Ad sequiora secula eos cum superioribus infelicitè congestis concionibus amandamus.

Hæc de causa, additis insuper certioribus criticis regulis, sermones quinque a codicibus Bobiensibus acceptos producere omittimus. Duo sunt de nativitate Domini, sequentes item duo de beata Dei genitrice Maria, postremus de natali sanctorum apostolorum Petri et Pauli. Nec refert ut peculiaribus observationibus singulos prosequamur, cum iisdem afficiantur sequioris ætatis defectibus, inelegantia nempe, puerili simplicitate, et, quod absurdius est, in concionibus de Maria Virgine voces aliquæ non tam humiles quam a dignitate argumenti prorsus absconce usurperunt. Nequaquam credibile est, sanctum Maximum, qui castigatissime semper locutus est, iis usus fuisse. Eos ergo in tenebris delitescens relinquimus.

In eadem congerie collocandi sunt sermones duo, tresque homiliae ex codice Neapolitano biblioth. Montis Oliveti exscripti, quorum sermonum tituli sunt sequentes. Primus sermo est: *De jejuniis*, et incipit: *Permotus esse vos volo, fratres carissimi, cura superiori. cur Dominicam Quadragesimam procuremus*, etc. Secundus est: *De operibus misericordiarum*, cujus hoc est initium: *Videte, fratres, quare Christiani dicimini*, etc. Tertio loco succedit homilia super evangelium Luca cap. vi: *Estote misericordes, sicut et Pater vester misericors est*, etc., quæ ab illis verbis exordium sumit: *Nolite judicare, ne judicetur de vobis*, etc. Quartum locum tenet homilia in caput viii Marci: *Cum multa turba esset cum Jesu, nec haberent quod manducarent*, etc. Incipit autem hoc modo: *Dominus Jesus Christus Deus ante sæcula*, etc. Quinto tandem memorabo homiliam in evangelium secundum Lucam cap. v: *Cum turba irruerent in Jesum, ut audirent verbum Dei*, etc., quæque initio sic habet: *De piscibus, quos ad Domini jussionem laxata retia ceperunt*, etc.

15 Cur hæc opuscula prorsus omittenda esse judicem, explicabo brevi. Prior ipse per sese ostendit sermo quam sit indignus auctore Maximo. Adeo involutus obscuritate est, refertusque nugis plane dignis commentatione puerorum. In altero quamquam tot hiatus non sunt neque tanta confusio, nihil tamen occurrit quod non sit Maximianæ orationi dissimile. Succedunt homiliae. Harum est prima partim excerpta ex secundo magni Augustini libro de Sermone Domini in monte (a), partim aliunde fortasse, at certe non ex opere ullo Maximiani, cum ne fingi quidem alienius quidquam possit. In altera non video quid insit, quod homiliae sit proprium. Est enim explanatio quedam continua evangelici loci; non inde nexu, ordineque ornatè ducta, neque comparata ad componendos mores oratio. Sic autem composita est, ut ejus non Maximum fuisse auctorem, sed Dionysium Carthusianum, aut hujus similem quempiam possis agnoscere, qui litteræ studiosior quam sensus moralis esset, quique pressius angustiusque ageret; cum contra Maximus ut politius, ita etiam copiosius scribere soleret. Hoc item de tertia homilia dico. Hujusmodi vero cum hæc opuscula sint, nihil ut afferre utilitatis cuiquam, aut editioni huic nostræ addere quidquam ornamenti possint, non equidem vereor fore, ut vitio mihi ab aliquo detur, quod abjicienda omnino esse putarim; cum præsertim exemplo simi usus summa eruditione præstantium monachorum S. Mauri, qui per plures sermones S. Ambrosii falso attributos, etsi memorarint, tamen quod neque ad decus conferret editioni Ambrosianæ suæ, neque quidquam haberent utilitatis, ex appendice etiam ipsa adulterinorum operum eliminandos esse censuerunt.

Extremum est, ut de epistolis duabus agam, quas Hieronymo falso fuisse ascriptas pugnant post Erasmus (b) editores quique operum Hieronymianorum; quarumque altera data fertur ad virum ægrotum nescio quem; altera ad amicum de viro perfecto. De utraque vero me, ut agere instituerem, Joannes Martianeus monachus Benedictinus congregationis S. Mauri, et Dominicus Vallarsius Veronensis presbyter impulerunt. Atque is, quem priore loco nominavi Martianeus in operum Hieronymi volumine V, quod non multo post initium hujus sæculi publicavit, epistolam quæ est ad amicum de viro perfecto, quamvis nullo teste, documento nullo, imo ne conjectura quidem fretus, scribit tamen, S. Maximo acceptam referri oportere. Animosior autem Martianeus Vallarsius, quamquam non est ausus certo affirmare, veri tamen esse simile censuit, priorem epistolam ad virum ægrotum fuisse perscriptam a Maximo, aut ab uno quopiam saltem, qui episcopi sustineret dignitatem; de altera vero ad amicum de viro perfecto data, sic fidenter pronuntiat, nihil tam veritatis, quam ne dubitare videatur: *Hæc S. Maximi Taurinensis est, nemine jam diffidente*. His duobus Hieronymianorum operum editoribus assensus est Dominicus Mansius (c), vir cæteroqui eruditus, qui post archiepiscopus Lucensis fuit.

Sed multa sunt quæ impediunt quo minus his ego auctoritatem esse adjungendam arbitrer. Principio quid eos morer, qui cum novi sint, tum de rebus longe a memoria nostra remotis propter vetustatem, suo arbitrato statuunt, monumentis antiquis scriptoribusque silentibus? Deinde, cum oratio, stylusque Maximiani sit ab eo discrepans quem præ se illæ ferunt epistolæ ducæ, ut nihil sit dissimilius; qui demum animum

(a) Cap. 8 seqq., num. 59 seqq., tom. III, part. 17, ap. 16 seqq. edit. Antuerp. an. 1700.

(b) Vid. Erasm. edit. Frobenian. an. 1517, et Fa-

brie. Bibliothec. Lat. tom. II, lib. iv. cap. 3.

(c) In not. ad Biblioth. Fabric. med. et inf. ætatis, edit. Patav. an. 1734 tom. V.

inducam, ut alterutram Maximo tribui oportere credam? Sed de re tam perspicua non est cur copiosius esse disserendum putem. Conferant epistolas hasce lectores cum genuinis operibus Maximi; equidem mihi polliceor, eorum, qui se in epistolis ipsis quidquam Maximo dignum legisse dicat, futuram neminem. In appendice hac nostra tamen eas iterum recensas dare statumus, variantibus plurimis lectionibus ex codice ex Plut. xix biblioth. Laurentianæ, et ex editione Romana Epistolarem S. Hieronymi apud Petrum de Maximo an. 1468 soppietas et emendatas, quæ cura, textui corrigendo necessaria, a Vallarsio omissa fuit.

APPENDIX OPERUM S. MAXIMI

EPISCOPI TAURINENSIS

COMPLECTENS SERMONES DUBIOS ET SUPPOSITITIOS, NEC NON DUAS EPISTOLAS.

CLASSIS PRIMA.

SERMONES DE TEMPORE.

SERMO I.

De adventu Domini I.

ADMONITIO.

17 S. Maximi ornatum nomine primum hunc sermonem exhibent codices Casinenses duo, 406 et 117, et codex Neapol. Montis Oliveti cum titulo : *In dominica prima adventus*. Nonnulla ex homilia prima S. Maximi ante Natale Domini in hunc sermonem illata esse puto; unde reliqua fuerint accepta, nescio: erant, arbitrator, ex scriptis Maximi; nam mihi non esse par totius orationis stylus videtur.

ARGUMENTUM. — *In die præsertim Natalis Domini nos bonis operibus ornatos ac splendidos esse convenit. Ante omnia fugere oportet ebrietatem, repugnare iracundia, odiumque corde repellere.*

Propitia Divinitate, fratres dilectissimi, jam * adveniet dies in qua natale Domini Salvatoris cum gaudio debemus celebrare. Et ideo rogo et moneo ut quantum possumus cum Dei adiutorio laboremus, ut in illo die cum sincera et pura conscientia, et mundo corde, ac casto corpore ad altare possimus Domini accedere, et corpus ejus et sanguinem non ad iudicium, sed ad remedium ^b magis animæ nostræ mereamur ^c sumere. In Christi enim corpore vita consistit nostra. Sic et ipse Dominus dixit : *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis* (Joan. vi). Mutet ergo vitam ^d qui vult habere vitam. Nam si non vitam mutaverit, ad iudicium accipiet vitam, et magis ex ipsa corrumpitur quam sanetur, magisque occiditur quam vivificatur. Apostolus sic ait : *Qui manducat corpus Domini et biberit sanguinem ejus indigne, iudicium sibi manducat et bibit* (I Cor. xi). Et licet nos omni tempore bonis operibus ornatos ac splendidos esse conveniat, præcipue tamen in die natalis Domini, sicut in Evangelio ipse dixit, lucere debent hominibus opera nostra. Considerate, quæso, fratres, quando aliquis homo potens aut nobilis natale aut suum aut filii sui celebrare desiderat, quanto **18** studio ante plures dies quidquid in domo sua sordidum viderit, ordinat emundare, quidquid ineptum et in-

A congruum ^a proficit, quidquid utile et necessarium ^f præcipit exhibere. Domus etiam, si obscura fuerit, dealbatur, pavimenta scopis mundantur, et diversis respersa floribus adornantur, quidquid etiam ad lætitiæ animi, et corporis delicias pertinet, omni sollicitudine providetur. Ut quid ista, fratres carissimi, nisi ut ^g dies natalitii cum gaudio celebretur hominis morituri? Si ergo tanta præparas in natalitio tuo, aut filii tui, quanta et qualia præparare debes suscepturus natale Domini tui? Si talia præparas morituro, qualia præparare debes æterno? Quidquid ergo non vis invenire in domo tua, quantum potes labora ut non inveniat Deus in anima tua. Certe si rex terrenus, aut quicumque paterfamilias ad suum natalitium te invitaret, qualibus ^h indumentis studes ornatus incedere? Quam novis, vel quam nitidis, quamque splendidis, quorum nec vetustas, nec vilitas, vel aliqua foeditas oculos invitantis offendet? Tali ergo studio, in quantum prævaleas, Christo ⁱ opitulante, contende, ut diversis virtutum ornamentis anima tua composita simplicitatis gemmis et sobrietatis floribus adornata ad sollemnitatem Regis æterni, id est ad natale Domini Salvatoris cum secunda conscientia procedas; castitate ^j nitida, caritate splendida, elemosinis candida. Christus enim Dominus, si te ita compositum natalitium suum celebrare aspexerit, ipse per se venire, et animam **19** tuam non solum ^k visitare, sed etiam quiescere, et in perpetuum in illa dignabitur habitare. Sicut scriptum est : *Et inhabitabo in illis, et ambulabo* (Levit. xxvi). Et iterum : *Ecce sto ad ostium et pulso; si quis surrexerit, et aperuerit*

* Ex cod. Casinen. 117 et cod. Neapol. Mont. Olivet., *advenit dies, in quo natalem, etc.*

^b In eodem cod. deest *magis*.

^c Cod. Mont. Oliv., *accipere*.

^d Item cod., *qui vult accipere vitam*.

^e Cod. Casin., *proficit foras*.

^f Item cod., *præcipit exhiberi*.

^a Item cod. Casin. et cod. Mont. Oliv., *dies natalitius*.

^b Item codd., *vestimentis*.

^c Item codd., *auxiliante*.

^d Item cod., *nitidus... splendidus... candidus*.

^e Cod. Casin., *visitare, sed etiam dignabitur habitare*.

mili, ^a intrabo ad illum, et cenabo cum illo et ille mecum (Apoc. iii). Quam felix est illa anima quæ vitam suam ita Deo auxiliante, studuerit gubernare, ut Christum hospitem et habitatorem mereatur ^b accipere. Sicut econtrario, quam infelix est illa conscientia et tota lacrymarum fonte lugenda, quæ se ita malis operibus cruentavit, ut in ea non Christus requiescere, sed diabolus incipiat dominari! ^c Talis enim anima, si medicamento penitentiae non cito subvenierit, a luce relinquitur, a tenebris occupatur, vacuatur dulcedine, impletur amaritudine, a morte includitur, a vita repudiatur. Non tamen de Domini pietate diffidat, qui talis est, nec mortifera desperatione frangatur, sed magis ad penitentiam cito confugiat. Et dum adhuc nova sunt et calentes peccatorum suorum vulnera, sic sibi adhibeat medicamenta salubria, quia medicus noster omnipotens est. Adeo consuevit plagas nostras curare, ut nec cicatricum vestigia post ipsius medicamenta remaneant. Ideo etiam ab omni inquinamento, ante ejus natale multis diebus abstinere debitis. Quotiescunque, ante natale Domini aut reliquas solemnitates celebrare disponitis, ebrietatem ante omnia fugite, iracundiae, quasi bestiae crudelitissimæ, repugnat, odium velut venenum mortiferum de corde vestro replite, et ^d tanta in nobis omnibus sit caritas, quæ non solum usque ad amicos, sed etiam usque ^e ad ipsos perveniat inimicos, ut securi possimus dicere in oratione Dominica: *Dimitte nobis debita nostra sicut et nos dimittimus debitoribus*

^A nostris (Matth. vi). Nam qui se scit vel unum hominem odio habere, nescio si ad altare Domini securus possit accedere, cum præcipue beatus Joannes evangelista terribiliter clamet et dicat: *Qui fratrem odit homicida est* (I Joan. iii). Nam vestrum est judicare, utrum homicida, antequam penitentiam agat, presumere debeat eucharistiam accipere. Addit etiam adhuc S. Joannes et clamat, dicens: *Qui fratrem suum odit, in tenebris est, et in tenebris ambulat; et nescit quo vadit, quoniam tenebrae obcæverunt oculos ejus* (Ibid. ii). Et iterum: *Si quis dixerit quia Deum diligo, et fratrem suum oderit, mendax est. Qui enim non diligit fratrem suum, quem videt, Deum, quem non videt, quomodo potest diligere* (Ibid. iv)? Quicumque odium vel iracundiam servat in corde, et sub tali tonitruo nec terretur, nec expergiscitur, non dormiens, sed mortuus esse credendus est. Hæc ergo, fratres carissimi, quotidie cogitantes, qui boni sunt, cum Dei gratia contendant perseverare in operibus bonis: *Quia non qui inciperit, sed qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit* (Matth. x). Qui vero se ad eleemosynam tardos, et ad iracundiam promptos, et ^f ad excruciam quamlibet nequitiam præcipientes esse cognoscunt, auxiliante Domino, festinent se a malis erigere, ut quæ bona sunt mereantur implere; ut cum dies iudicii venerit, non cum impiis et peccatoribus puniantur, sed cum justis et misericordibus pervenire ad æterna præmia mereantur ^g.

SERMO II.

Item de adventu Domini II.

ADMONTIO.

In tribus codicibus Casinensibus, 103 fol. 1 a tergo, 106 fol. 57 a tergo, et 117 pag. 3, hujus sermonis titulus est: *In dominica tertia Adventus; quem ad tempora Maximo posteriora referendum esse diximus pag. 594 hujus voluminis. Jam vero in cod. 106 abrasum cernitur Maximi, eique suffectum Augustini nomen; discrepatque hujus sermonis stylus ab eo quo Maximus utitur.*

ARGUMENTUM. — In ortu Christi impleta sunt oracula prophetarum.

Ecce ex qua tribu nasciturus esset Christus, ex lectione prophetica doceatur. Ex David autem stirpe secundum carnem ^b facturus esse per Spiritum sanctum ita prænuntiatus est in psalmis: *Juravit Dominus veritatem, et non frustrabitur eam; de fructu ventris tui ponem super sedem tuam* (Psalm. cxxxii). Et rursum: *Semel juravi in Sancto meo si David mentiar, semen ejus in æternum manebit, et thronus ejus, sicut sol in conspectu meo, et sicut luna perfecta in æternum et testis in celo fidelis* (Psalm. lxxxviii). Item in libro Paralipomenon: *Et factum est verbum Domini ad Nathan prophetam, dicens: Vade et dic servo meo David: Hæc dicit Dominus, annuntiabo ergo tibi quod ædificaturus sit tibi Dominus domum. Cumque impleveris dies tuos, ut vadas ad patres tuos, suscitabo semen tuum post te, quod erit de filiis tuis, et stabiliam regnum ejus. Ipse ædificabit mihi domum, et firmabo solum ejus usque in æternum. Ego ero ei in patrem, et ipse erit mihi in filium, et misericordiam meam non auferam ab eo, sicut abstuli ab eo qui ante fuit, et statuum eum in domo mea, et regnabit usque in sempiternum, et thronus ejus erit firmissimus in perpetuum* (Paralip. xvi). Hæc omnia quisque in Salomone putat fuisse impleta, multum errare videtur. Nam quod aliter in Salomone intelligendum est, quod dictum est: *Cumque completi fuerint dies tui, et dor-*

^C mueris cum patribus tuis, suscitabo semen tuum post te, quod egredietur de utero tuo, et stabiliam ¹ regnum filius (II Reg. vii). Nunquid de illo Salomone creditur prophetatum? minime. Ille enim, patre suo vivente, cepit regnare. Nam hic dicitur: *Quia cum impleti fuerint dies tui, et dormieris cum patribus tuis, suscitabo semen tuum*. Ex quo intelligitur alius fuisse promissus, qui non ante mortem ejus ²¹ pronuntiatus fuerat suscitandus, qui ædificaret domum Domini non de parietibus manufactis, sed de lapidibus vivis et pretiosis, id est sanctis et fidelibus. Nam et illud quod subiect: *Fidelis est domus ejus, et regnum ejus usque in sempiternum coram me* (Ibid.), attendat et aspiciat quisquam, non de Salomone esse ³ prænuntiatum. Salomon namque domum plenam fuisse mulieribus alienigenis colentibus idola, et ipse ab eis rex idololatria seductus, atque delectus, qui, dum bonus fuisset initio, malos exitus habuit. Ergo quis est iste cujus domus est fidelis in perpetuum, et qui post mortem David promittebatur suscitandus? Ille est utique de quo ipse David æstuan-
^D proclamat, dicens in psalmo lxxxviii: *Tu vero distulisti Christum tuum*. Non est ergo ille Salomon, sed nec ipse David, sed dilatatus est Christus. Ecce apparuerunt prædicationes prædictæ non in Salomone, sed in Christo Domino, qui ex David genere ortus est, fuisse completæ, de quo per Jeremiam ipse Dominus dicit: *Et suscitabo David germen justum, et*

^a Cod. Casin., Introibo.^b Idem cod., excipere.^c Idem cod., Talis enim anima.^d Idem cod., tanta in vobis sit caritas.^e Idem cod., Qui fratrem suum odit, in tenebris ambulat, et nescit.^f Cod. Casinen. et cod. Mont. Olivet., ad excruciam iracundiam.^g Cod. Casinen. et cod. Mont. Olivet. addit: Præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre, et Spiritu sancto vivit, et regnat in sæcula sæculorum. Amen.¹ Cod. Casin. 106, futurus.² Cod. 117 Casin., regnum ipsius.³ Codd. 106 et 117 Casin. legunt pronuntiatus.¹ Verba hæc inter asteriscos in Cod. 117 Casinen. omitta sunt.

regnabit rex, et sapiens erit, et faciet iudicium et iustitiam super terram; in diebus ejus salvabitur Juda, et Israel habitabit confidenter; et hoc est nomen quod vocabunt eum Dominus justus noster (Jerem. xxiii). Adhuc Isaias de Christo, quia ex semine David natus est secundum carnem. Sic in consequentibus dicit: In die illa radix Jesse, quæ stat in signum populum, ipsum gentes deprecabuntur, et erit sepulcrum ejus gloriosum (Isa. xi). In signum populum stat radix Jesse, quia Christus signaculum crucis exprimet in frontibus eorum. Ipsum gentes deprecabuntur, quoniam obtutu cernitur fuisse completum. Sepulcrum autem ejus in tantum est gloriosum, ut excepto quod redempti per mortem ejus gloriam exhibemus, etiam locus ipse coruscans miraculis gloriæ suæ causa omnem ad se attrahit mundum. Hic locus in Hebræo habet: Et erit requies ejus gloriosa. Utique quia moriens caro ejus non viuit corruptionem, secundum psalmi sententiam: Quia non derelicta est anima ejus in inferno, nec dabis sancium tuum videre corruptionem (Psalm. xv). Iste est qui per Nathan ex semine David promittitur, qui etiam et per Isaiam prophetam ita pronuntiatur: Egredietur, inquit, virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet (Isa. xi). Hæc virga de radice Jesse virgo est Maria de radice David exorta, quæ genuit florem 22 Dominum Salvatorem, de quo etiam sequitur: Et requiescet super eum Spiritus Domini, Spiritus sapientiæ et intellectus, Spiritus consilii et fortitudinis, Spiritus scientiæ et pietatis, et replevit eum Spiritus timoris Domini (Ibid.). Ideo autem tanta dona Spiritus super eum prædicantur, quia in eum non ad mensuram Spiritus habitat sanctus, sicut in nobis, sed tota in eo est plenitudo Divinitatis et gratiarum. Iste est qui non secundum visionem oculorum et auditum aurium judicat, sed est

A iustitia cingulum lumborum ejus, et fides cinctorium lumborum ejus (Ibid.). In cujus Ecclesia habitat lupus cum agno, ille utique, qui solebat ab ea rapere prædam, dum ad eam convertitur, cum innocentibus commoratur, in cujus ovile pardus cum hædo accubabat. Permisti scilicet subdoli cum peccatoribus ibi, ut etiam vitulus ex circumcisione, leo ex seculari potestate, ovis de populari ordine simul morantur, quia in fide communis est commixtio omnium. Puer autem parvulus minans eos ille est utique qui se humiliavit pro nobis ut parvulus. Bos autem et leo simul comedent paleas, quia principes cum subjectis plebibus communem habent doctrinam. Delectabitur quoque infans ab ubere super foramine aspidis (Ibid.), dum gentes, quæ solebant venena aliquando predicare, conversi etiam parvuli Christi fidem delectantur audire. Caverna enim reguli corda sunt infidelium, in quibus ille serpens tortuosus requiescebat, quem ablactatus, comprehensum exinde captivum traxit, ut in monte sancto ejus, hoc est Ecclesia, non noceret. Jam vero quia ore prophetico de Moab nascenti Christo perhibetur testimonium, idem Isaias testatur: Ponam, inquit, super his qui jegerint de Moab leonem, et reliquias terræ. Emitte agnum, Domine, dominatorem terræ de petra deserti ad montem filie Sion (Isa. xv, 9, et xvi, 1). De hac enim gente Moabitarum egressus est Agnus immaculatus qui tollit peccata mundi, qui dominatur in orbem terrarum. Petra autem deserti Ruth significat, quæ destituta morte mariti de Booz genuit Obeth, et Obeth genuit Jesse, et de Jesse David, et de David stirpe natus est Christus. Montem autem filie Sion aut historialiter ipsam urbem Hierosolimam dicit, aut juxta tropologiam Ecclesiam in specula, id est in virtutum sublimitate consolatam.

SERMO III.

De præparatione ad Domini Nativitatem.

ADMONITIO.

Editus hic sermo fuit a Maurinis tom. V in append. sermon. S. Augustini, serm. 116, sancto Cesario tributus. Nos in codicibus Casinensibus 106 et 117, et in Beneventano atque Neapolitano Montis Oliveti S. Maximo eundem inscriptum legimus, nec non apud Dominicum Mariam Mansium in Miscell. Baluzii. At ejusmodi dictionem non esse Maximi, quisque, si animum advertat, facile cognoscet.

ARGUMENTUM. — Tanquam ad nuptiale, et cæleste convivium ab omni luxuria nitidi, et bonis operibus adornati, nos per Christi adiutorium ad diem Natalis Domini præparemus

Sanctam et desiderabilem, gloriosam ac singularem sollemnitatem, hoc est Nativitatem Domini Salvatoris, fratres dilectissimi, devotione fidelissima suscepturi nos debemus cum ejus adiutorio præparare, et omnes latebras animæ nostræ diligenter aspicere, ne forte sit in nobis aliquod peccatum absconditum, quod et concitiam nostram confundat ac mordeat, et oculos divinæ majestatis offendat. Nam licet Christus Dominus noster post passionem suam resurrexerit et in cælum ascenderit, considerat tamen ut incedimus, 23 et diligenter attendit qualiter se unusquisque servorum ejus sine avaritia, sine ira, sine superbia atque luxuria ad celebrandum ejus nativitatem studeat præparare atque componere; et secundum quod unumquemque bonis operibus ornatum viderit, ita illi gratiam suæ misericordiæ dispensabit. Si enim viderit caritatis luce vestitum, iustitiæ vel misericordiæ margaritis ornatum, castum, humilem, misericordem, benignum et sobrium, si talem agnoverit, corpus et sanguinem suum ei non ad iudicium, sed ad remedium per sacerdotum suorum ministerium dispensabit. Si vero aliquem viderit adulterum,

C ebriosum, cupidum, et superbum, timeo ne hoc illi dicatur, quod in Evangelio Dominus ipse dixit: Amice, quomodo hic intrasti non habens vestem nuptialem? et, quod avertat Deus, fiat illud quod sequitur: Ligatæ illi manus et pedes, et projicite eum in tenebras exteriores; ibi erit fletus et stridor dentium (Matth. xxii). Ecce qualem sententiam in die iudicii excipiet, qui sine remedio poenitentiae ad festivitatem Domini vitiis sordibus inquinatus accesserit. In natali enim Domini, fratres dilectissimi, quasi in nuptiis spiritualibus sponse suæ adjunctus est. Tunc veritas de terra orta est, tunc iustitia de cælo prospexit: tunc processit sponsus de thalamo suo, hoc est Verbum Dei de utero virginali. Processit enim cum sponsa sua Ecclesia, id est humanam carnem suscepit. Ad istas ergo tam sanctas nuptias invitati, et ad convivium Patris, et Filii, et Spiritus sancti intraturi, videte quilibet indumentis debeamus ornari. Et ideo mundemus quantum possumus cum Dei adiutorio corda simul et corpora nostra: ut cælestis ille invitator nihil in nobis sordidum, nihil fetidum, nihil obscuro, nihil oculis suis deprehendat indignum. Hæc ergo, fratres carissimi, non transitorie, sed cum ingenti tremore debemus attendere. Invitati enim sumus ad nuptias, ubi nos ipsi, si bene agimus, sponsi erimus. Cogitemus ad quales nuptias, consideremus ad qualem sponsam, vel ad quale convivium invitati

* Cod. 117 Casin., in diebus illis.

b Iidem codd. 106 et 117, quando Christus, etc.

c Vulgata: et fides cinctorium rennum ejus. Quæ quidem verba in cod. 227 ommissa sunt.

d Vulgata xv, 9: Quia aquæ Dibon repletae sunt

sanguine: ponam enim super Dibon additamenta his qui jegerint de Moab leonem, et reliquias terræ. Cap. xvi: Emitte agnum Domine dominatorem terræ, etc.

* Cod. Neap. Mont. Oliv., totis viribus.

sumus. Invitati enim sumus ad mensam, ubi non invenitur cibus hominum, sed panis ponitur angelorum. Et ideo videamus ne forte intus in anima, ubi debemus honorum operum margaritis ornari, ibi appareamus vitiorum pannis veteribus involuti, et quando eos qui boni sunt in oculis Dei, castitas reddet candidos, tunc eos qui mali sunt, reddat luxuria sordidatos. Et ideo quotiescunque aut dies Natalis Domini, aut reliquæ festivitates adveniunt, sicut frequenter admonui, non solum ab infelici concubinarum consortio, sed etiam a propriis uxoribus abstinete, et ab omni iracundia vos alienos efficite, ut peccata præterita per elemosynam et pœnitentiam redimantur: contra nullum hominem odium in corde teneatur. Quod solet vanitas per gulam perdere, incipit iustitia per misericordiam pauperibus erogare, quod luxuria, vel gula dissipavit in mundo, pietas congerat in cœlo. Et licet hoc expediat, ut semper elemosynas facere debemus, præcipue tamen in sanctis solemnitatibus secundum vires nostras abundanter **24** erogemus, pauperes ante omnia frequentius ad convivium vocemus. Non enim est iustum ut in sancta solemnitate, in populo Christiano ad unum Dominum pertinente, alii inebrientur, alii famis periculo crucientur. Et nos et omnis populus unius Domini servi sumus, uno pretio redempti sumus, pari conditione in hunc mundum intravimus, simili etiam exitu migraturi sumus; et si bene agimus, ad unam beatitudinem pariter veniemus. Et quare pauper tecum non capiat cibum, qui tecum accepturus est regnum? Quare pauper non accipiat vel veterem tunicam, qui tecum recepturus est immortalitatis stolam? Quare pauper non mereatur accipere panem tuum, qui tecum meruit accipere baptismi sacramentum? Cur indignus sit accipere reliquias ciborum tuorum, qui tecum ad convivium venturus est angelorum? Audite, fratres, audite non meum, sed Domini commune præceptum. Sic enim ait in Evangelio: *Cum facis orandum aut cenam, noli invitare divites, qui te iterum evitent, et fiat tibi retributio: sed voca pauperes et* **C**

A claudos: et beatus eris, quia non habent unde retribuam tibi: retribuetur autem tibi in retributione iustorum (Luc. xiv). Sed dicit aliquis: Ergo amicos aut parentes non debeo ad convivium invitare? Rogandi sunt et parentes, et vicini; sed rarius rogandi sunt; et non minus sumptuosa et delicata, sed tam parca et sobria vel honesta illis debent convivia preparari, ut remaneat unde possint pauperes refici, unde possit aliquid indigentibus erogari: ut cum dies iudicii venerit, non cum impiis, qui nunc pauperes despiciunt, audiamus: *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum: sed cum iustis et misericordibus audire mereamur: Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum: esurivi enim, et dedistis mihi manducare: sitiivi, et dedistis mihi bibere (Matth. xxv).* Simul etiam nobis vox illa desiderabilis dirigatur: *Euge, serve bone et fidelis: quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam; intra in gaudium Domini tui (Ibid.).* Sed, ut hæc quæ suggestimus, sensibus vestra caritatis tenacius inhaereant, breviter quæ dicta sunt iteramus. Hoc enim admonuimus, fratres, ut quia natalis Domini imminet, tanquam ad nuptiale et cœleste convivium ab omni luxuria nitidi, et bonis operibus adornati, nos per Christi adiutorium præparemus, elemosynas pauperibus erogemus, iracundiam vel odium, quasi venenum diaboli de cordibus nostris respuamus. Castitatem etiam cum propriis uxoribus fideliter conservate; ad convivia vestra frequentius pauperes evocate; ad vigilias maturius surgite; in ecclesiis stantes aut orate, aut psallite; verba otiosa aut secularia nec ipsi ex ore vestro proferte, et eos qui proferre voluerint castigate. Pacem cum omnibus custodite, et quos discordes agnoscitis, ad concordiam revocate. Hæc si fideliter, Christo adjuvante, volueritis implere, et in hoc sæculo ad altare Dominicum secura conscientia poteritis accedere, et in futuro ad æternam beatitudinem feliciter pervenire, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO IV.

De natale Domini I.

ADMONITIO.

25 Etsi hujus sermonis initium ex Maximi homilia 5 de Natali Domini excerptum sit, incerto tamen cuius auctori eundem tribuimus, quod reliquæ partis stylus dissimilis nobis esse videatur. In Casinensi tantum cod. 106, pag. 12, S. Maximo tribuitur; in cod. vero archivi S. Petri 106, litt. C. pag. 4, S. Augustino; in aliis quos vidimus nemini.

ARGUMENTUM. — Adventum Dei et hominis, diemque festum divinæ dignationis celebremus, ut nos ad Deum revertamur.

Hodie, fratres carissimi, Christus natus est, nos renati. Hodie Salvator mundi per matrem nascendi tempus accepit; qui de Patre nativitatis non habet tempus. Qui in æternum est cunctorum Creator, hodie nascendo de matre factus est nobis Salvator. Natus est nobis hodie in temporis volubilitate, ut nos perducat ad Patris æternitatem. Factus est Deus homo, ut homo fieret Deus. Ut panem angelorum manducaret homo, Dominus angelorum hodie factus est homo. Hodie impleta est illa prophetia quæ dicit: *Rorate, celi desuper, et nubes pluant iustum; aperiat terra, et germinet Salvatorem (Isa. xlv).* Factus est igitur qui fecerat, ut inveniretur qui perierat. Sic in psalmis homo confitetur: *Præquam humiliarer a ego deliqui: et iterum: Erravi sicut ovis quæ perierat (Psal. cxviii).* Peccavit homo, et factus est reus; natus est homo Deus ut liberaretur reus. Homo igitur cecidit, sed Deus descendit. Cecidit homo miserabiliter, descendit Deus misericorditer. Cecidit homo per superbiam; descendit Deus cum gratia. Sic

namque Mater Domini ab angelo audivit: *Ave, gratia plena, Dominus tecum (Luc. ii).* Qui natus est primus sine matre in cœlis, hodie natus est sine patre in terris. Natus est Christus Deus de Patre, homo de matre; de Patris immortalitate, de matris virginitate; de Patre sine matre, de matre sine Patre; de Patre sine tempore, de matre sine semine; de Patre principium vite, de matre finis mortis; de Patre ordinans omnem diem, de matre consecrans istum diem. Præmisit enim hominem Joannem, qui tunc nasceretur cum dies **26** inciperent minui, et natus est ipse cum dies incipiunt crescere, et ex hoc præfiguratur quod ait Joannes: *Illum oportet crescere, me autem minui (Joan. iii).* Debet enim vita humana in se deficere, in Christo proficere, ut qui vivit non sibi vivat, sed ei qui omnibus mortuus est et resurrexit, et dicat unusquisque nostrum quod dicit Apostolus: *Viro autem jam non ego, vivit vero in me Christus. Illum oportet crescere, me autem minui (Galat. ii).* Laudent eum condigne omnes angeli ejus, quod cibus æternus est incorruptibilis, eos sagina vivificans; quia Verbum Dei est, cujus vita vivunt, ejus bonitate semper bene vivunt. Illi enim condigne laudant Deum apud Deum, et dant gloriam in

^a Cod. S. Petri, ego peccavi.

^b Idem cod., ut ex hoc præfiguraretur.

^c Idem cod., jam non sibi vivat.

^d Cod. Vatic. Palat., Viro ego jam non ego.

^e Idem cod., Laudant.

excelsis Deo. Nos autem plebs ejus, et oves pascu-
eius pro modulo infirmitatis nostre pacem per bonam
voluntatem reconciliati meremur. Ipsorum enim
angelorum vera et hodierna vox est, quam nato no-
bis Salvatore exultando fuderunt: *Gloria in excelsis
Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis* (Luc.
11). Laudant illi competenter, laudemus et nos obe-
dienter. Sunt illi nuntii ejus, sumus et nos pecora
ejus. Implevit in celo mensam ipsorum; implevit in
terra præsepe nostrum: plenitudo mensæ ipsorum

A est, quia in principio erat Verbum (Joan. 1); plenitu-
do præsepis nostri est, quia Verbum caro factum est,
et habitavit in nobis. Celebremus ergo natalem Domini,
fratres carissimi, adventum Dei et hominis celebremus,
ut nos ad Deum revertamur. Igitur diem festum
celebremus, non humane devotionis, sed divine
dignationis; non infirmitatis, sed æternitatis; non
formationis, sed reformationis Domini nostri Jesu
Christi, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat
in secula seculorum. Amen.

SERMO V.

Super illa verba Matth. cap. 11: Defuncto Herode, ecce angelus Domini apparuit in somnis Joseph in Ægypto, dicens: Surge, et accipe puerum et matrem ejus, et vade in terram Israel: defuncti sunt enim qui querebant animam pueri.

ADMONITIO.

Ne hujus quidem sermonis rationem scribendi similem ejus esse qua S. Maximus utitur, animadvertimus. Quamobrem eidem sancto antistiti a scriptore codicis bibliothecæ Lambacensis sec. xii temere ascriptum fuisse, arbitramur.

27 ARGUMENTUM. — *Herodis moriens atque sævitia describitur; laudatusque Evangelii locus exponitur.*

Igitur Herodes, qui tantorum scelerum se fecerat auctorem, ut nec ab ipsis Domini persecutione manum retraheret, non poterat remanere inultus. Qui enim fraudulenter regnum Judeorum primus ex gentibus adeptus fuerat, non solum Judeis multa mala intulerat¹, verum etiam in filiis propriis parricida exstiterat; et super omnia mala, quæ longum est enarrare, cum Salvatore mundi natum audisset, scilicet invidia commotus, ut unum perdere possit quem ad regnandum audierat natum, omnes pueros in Bethlehem et in omnibus finibus ejus interficere jussit. Tantaque rabies ejus animum succenderat, ut nec propter multitudinem morientium, nec propter parvulorum innocentiam sua sævitia cessaret; propter quod divina ultione percussus immedicabilem passus est agritudinem. Erant ei febris et acerrima suspiria, et anhelitus assidui, spasmus quoque totius corporis. Hydropisis morbus corpus attenuaverat, ita ut vestigia inflatione pedum gravarentur; interiora quoque viscera tanto dolore urebantur, ut per secretum naturæ digeri viderentur. Prurigo quoque totius corporis in tantum intolerabilis erat, ut etiam verenda putrida vermibus scaturirent. Inerat etiam et anhelitus fetidus in tantum, ut vix medicorum aliquis per adhibendis medicamentis ad eum accedere posset. Denique nonnullos medicorum in ipsa agritudine positis dicitur occidi præcepisse, cum qui ejus saluti prodlesse possent, nec vellent. Insuper famem sitinque intolerabilem sustinebat, et quod gravius erat, omnis cibus et potus in fastidium ei erat. Insomnitatem talem sustinebat, ut dies noctesque pervigiles duceret; quod si obdormisset parum, phantasma patiebatur, ut se obdormisse pœniteret. Sed cum nimio amore præsentis vitæ æstaret, jussit se deferri trans Jordanem, ubi erant calidæ aquæ, quæ etiam languentibus remedium conferre dicebantur; sed quæ aliis utiles erant, illi nihil profuerunt, ut intelligeretur se divina voluntate esse percussum. Visum etiam fuit medicis ut in fomentum olei tepidi eum deponerent; quod cum fuisset ingressus, ita totum corpus ejus resolutum dicitur, ut oculi in similitudinem morientium versarentur, intercluderetur vox, et sensus abesset. Et cum post paululum amicum et famulorum vocibus excitatus sensum receperisset, jussit se deferri Jericho. Cumque jam de vita desperatus esset, omnes principes Judeorum ex singulis civitatibus et castellis ad se vocatos in custodiam retradi jussit, vocansque sororem suam Salomen, et virum Alexandrum, dixit: Novi Judeos de morte mea gavisuros; sed honorabiles exsequias habere potero ex planctu lugentium, si meis volueritis parere preceptis; et mox ut ego spiritum exhalavero omnes principes Judeorum,

B quos in custodia rectius, interficiatis; sicque fiat ut qui de mea morte gaudere cupiunt, suorum civium interitum lugere cogantur. Et ne ab eorum sanguinis effusione manum retraherent, singulis quingentas argenti drachmas dari jussit. Cumque dolore ingenti angustiaetur, Antipatrem filium suum, quem de nece paterna tractanter vinculis religerat, jussit interfici; et quod audita ejus morte gavisus est. Jam vero tantis malis obsessus, et quod se vivere non posse cognoverat, mortem accelerare cupiebat. Unde quadam die cum resedisset, ictum ferientis in se ipsum libavit, seque manu **28** propria percussisset, atque statim vitam finisset, nisi unus ex amicis, qui vicinus astabat, Achias nomine, manu eum retraxisset. Talem igitur Herodes habuit finem, qui Salvatoris odio multum sanguinem fuderat innoxium. Quo defuncto, ecce angelus Domini iterum apparuit in somnis Joseph in Ægypto, dicens: Surge, et accipe puerum et matrem ejus, et vade in terram Israel: defuncti sunt enim qui querebant animam pueri. Et con-
C surgens, accepit puerum et matrem ejus, et venit in terram Israel (Matth. 2, 19 et seqq.). Et quia non dixit defunctus, sed defuncti, ex hujus angeli verbis intelligimus multos principes Judeorum cum Herode consensisse, et ideo divina ultione actum est ut multi ex his cum illo perirent, cum quo in necem Domini consenserant. Spiritualiter vero Herodis obitus terminum significat invidiosæ contentionis, quod nunc Judea contra Ecclesiam sevit. Quod autem post obitum Herodis puer Jesus ad terram Israel est reversus, significat quod circa finem sæculi ad Synagogam est reversurus cum per prædicationem Eliæ et Henoch in eum crediderit. Unde, cum in Ægyptum deferri juberetur, et fugere in nocte precipitur. Cum vero ad terram Israel revertitur, nec noctis fit mentio; quod quos nunc propter incredulitatem in tenebris deserit, circa finem sæculi in lucem fidei recipiet. Audiens autem quod Archelaus regnaret in Judæa pro Herode patre suo, timuit illo ire. Archelaus autem unus fuit de Herodis filiis, quem post se ad regnandum in Judæa Herodes instituerat. Sed postea insolentiam ejus accusantibus Judeis, judicio senatus, apud Viennam, quæ Galliarum est urbs, exilio relegatus, vitam finivit. Archelaus vero, qui vincens leo interpretatur, Antichristum significat, qui ad tempus in suis victoriis habebit, et qui leo terribilis apparebit. In illam ergo partem qua regnabat Archelaus, Joseph cum puero ire noluit, quod Judeorum populi, qui in Antichristum credituri sunt, Christus per fidem non habitabit. Post necem autem Archelai Christus ad terram Israel revertitur, quod post interfectionem Antichristi Synagoga in eum creditura est, ut ait Apostolus: Cum plenitudo gentium intraverit, tunc omnis Israel salvabitur (Rom. xi). Sed quod in Ecclesia manet et manebit, audiamus ubi

¹ Vid. Flav. Joseph. Hist. Judæor. lib. xvn, cap. 7, tom. I, pag. 847 edit. Sigib. Avreampi 1726.

habitavit. Et admonitus in somnis recessit in partes Galilee, et veniens habitavit in civitate quæ vocatur Nazareth. Quia enim Nazareth flos sive virgultum interpretatur, significat etiam quæ et florem habet munditie, et virgultum virtutum, cujus virgulti pulchritudinem admiratur sponsus in Canticis Canticorum, dicens : *Quæ est ista quæ ascendit per desertum, sicut virgula sumi ex aromatibus myrrhæ, et thuris, et universi pulveris pigmentarii (Cant. ii) ; cui iterum voce sponsi dicitur : Ego flos campi, et lilium convallium (Cant. ii).* Et quia Ecclesia de presentis vitæ amore ad cælestis desiderium transit, recte etiam Nazareth Galilee dicitur, quæ transigratio interpretatur. Quod autem subditur, ut adimpleretur quod dictum est

A per prophetas, quoniam Nazareus vocabitur (Math. ii); hoc testimonium, quod diximus, in Septuaginta interpretibus non habetur. Nonnulli enim de Isaie propheta libro scriptum esse volunt, ubi scriptum est : *Exiet virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet (Isa. xi)*; nos autem diximus, quod si fluxum de Scripturis posuisset evangelista testimonium, non diceret per prophetas, sed per prophetam. Omnes enim propheta Dominum Nazarenum vocant, qui Christum eum prædicant. Ipse est enim de quo per Daniele dicitur : *Cum venerit Sanctus, cessabit unctio; et David : Non dabis Sanctum videre corruptionem (Psal. xv).* Et iterum : *Scitote quoniam Dominus misericors est Sanctum suum (Psal. iv).*

SERMO VI.

In vigilia Paschæ.

ADMONITIO.

29 Maurinis dubitantibus an hic sermo sit Maximo tribuendus, assentimur; quos consule in append. opp. 6. Augustini num. 158, pag. 198 edit. Antwerp. 1700.

ARGUMENTUM. — Officia pietatis Joseph ab Arimathæa erga exstinctum Redemptorem exponuntur; dilectio et fides Petri necnon Mariae Magdalene quærentium Christum in sepulchro commendantur.

Peracta passione Domini nostri Jesu Christi et resurrectione, in qua fidei nostræ summa consistit, emergit quidam Joseph, olim quidem amator et discipulus Domini, et qui pro ratione temporis defuncto exsequias impendebat, quia et noti misericordiam furor persequentium prohibebat. Quod factum ita S. Joannes narravit : *Rogavit, inquit, Pilatus Joseph occulte, propter metum Judæorum, et petivit corpus Jesu; et permisit Pilatus (Joan. xix).* Cum in animo religioso metus cum devotione certaret, excogitavit statim quod et fidei satisfaceret et timori, occulte postulans ut et humo mandaret occisum, et declinaret insaniam Judæorum. Judex vero eundem servat animum mortuo, quem impendit auditio : nam quem coactus dederat pœnæ, libens tradidit sepulchræ. Postquam vero corpus Jesu humatum est, statim potentiam suam repetit, quia venerat reditura majestas. Nam cujus natiuitas hominis ostenderat filium, mors prodidit Deum. Cum enim Maria Magdalene venisset ad monumentum, quam memorem Salvatoris, amissa fide, devotio in lacrymas compellebat; videns revolutum a foribus lapidem, cum non invenisset in sepulchro Dominum, coepit acris dolere, quod perdidit et defunctum. Mox autem ad Petrum ejus discipulum pervolat, quem pro meriti qualitate vel fidei, major de ejus obitu cura tangebatur. Nuntiat inane sepulchrum; quærit corpus ablatum. Petrus vero resurrectionis Filii Dei, et ante crucem conscius, quam prädixerat ipse passurus, sub tali nuntio non flevit aut doluit; sed morem suum in divinis virtutibus servans, properat experiri quod credidit. Ad sepulchrum itaque 30 Domini celeri cursu festinat, D

B letiore rediturus, si non invenisset quem querebat. Beatus autem evangelista et ex consequentibus probat potentiam resurgentis. *Venit, inquit, Simon Petrus, et introivit in monumentum; et cum non invenisset Dominum, vidit linteamina posita, et sardarium quod fuerat super caput ejus (Joan. xx).* Jam manifestus Deus, perlaturus quem vivificaret in cælum, et morte vacuat et sepulchrum. Nam linteamine quo funus tegebatur exposito, reliquit terræ mortis exuvias, vitali jam corpore induta majestas. Petrus igitur videns resurrectionem quam Dei Filius prænuñtiaverat impletam, qui sollicitus venerat, securus abscessit. Maria tamen, resurrectionis ignara, non cessat lacrymas fundere, nesciens hanc esse Dominici corporis gloriam, quam putabat injuriam. Cujus inanem merorem angelus magis prohibet quam consolatur, ut etiam evangelista testatur : *Maria, inquit, quid ploras (Ibid.) ? Si spiritali prudentia intentionem divini sermonis intelligas, lacrymarum causam non tanquam ignarus interrogat, sed importunos fletus dolentis obijurat. Maria, inquit, quid ploras ? cum vacuo monumento, non damno funeris, sed merito resurgentis, Jesu Christi corpus virtus sibi, non facinus vindicasset ? Culpas eodem tempore a Maria lacrymas fondi, quo debuit gloriar. Quid ploras ? aut quem quæris ? Angelus instruit nescientem sano consilio ne viventem quæreret in sepulchro. Quæ mulier, quia revivisse quem flebat, nec correpta cognovit, a superfluis postmodum lacrymis revocat vocibus resurgentis. Similibus etenim Jesus Mariam verbis alloquitur : *Mulier, inquit, quid ploras ? aut quem quæris ?* Hoc est dicere, me jam vivente, pro quo mortuo lacrymas fundis ? aut me presente, quem quæris ? At illa Jesum secundo appellata cognoscens, divina majestatis operante potentia vivum invenit quem querebat occisum Jesum Christum Dominum nostrum, cui semper in D Patre gloria in sæcula sæculorum. Amen.*

SERMO VII.

Feliciter incipit, deinde ut supra; de die dominicæ Ascensionis.

ADMONITIO.

In eo cujus proxime meminimus bibliothecæ Lambacensis codice hic sermo, symboli expositionem continens, S. Maximo ascriptus legitur. Verum tradita a Maximo expositio, quam supra edidimus homil. 87, dissimilis omnino est oratione ac stylo.

ARGUMENTUM. — De voce symboli, de fraude hæreticorum in eo tradendo, ac imprimis de Patripassianis, Sabellianis atque Arianis. Nihil debemus de symbolo detrahere, nihil ei adungere. Symbolum teneri magis potest, si non scribatur.

Celebratis hactenus mysteriis scrutaminum inquisitionem est, ne immunditia in alicujus corpore hæreat, per exorcismum non solum corporis, sed et animæ quæsitæ et adhibita est sanctificatio. Nunc tempus

est et dies ut symbolum tradamus, quod symbolum est spiritale signaculum, quod symbolum cordis nostri est meditatio, et quasi semper præsens custodia, certe thesaurus cordis nostri. Primum itaque rationem nominis ipsius debemus accipere. Symbolum Græce dicitur, Latine autem consolatio, et maxime symbolum negotiatores dicere 31 consueverunt, quando conferunt pecuniam suam, et quasi ex singulorum collatione in unum constipata, integra inviolabilisque servatur, ut nemo fraudem collationi

facere conetur, nemo negotiatione (*hic aliquid omis-
sum est, nam sensus suspensus remanet*). Denique inter
ipsos negotiatores ista est consuetudo, ut si quis
fraudem fecerit, quasi fraudulentus rejiciatur. Sancti
ergo apostoli in unum convenientes/breviarium fidei
fecerunt, ubi brevitati fidei totius seriem comprehen-
damus; brevitatis necessaria est, ut semper memoria
et recordatione teneatur. Scio in partibus, maxime
Orientis, quod ea quae primo tradita sunt a majori-
bus nostris, dum quasi fraudem alii, alii diligentiam
impedunt; fraudem volunt haereticis, diligentiam cat-
holicis. Dum ergo illi fraudulentè conantur irrepere,
addiderunt quod non opus est; dum isti fraudem
praeavere contendunt, fines majorum velut pietate
quadam et incuria videntur esse progressi: ergo
apostoli sancti convenientes fecerunt symbolum. Bre-
viter, signate vos. Cum complessent in hoc symbolo
Divinitatem, Divinitatis aeternae doctrina compre-
hensa est. Et quod fides nostra ista sit, ut pari ge-
nere credamus in Patrem, et Filium, et Spiritum
sanctum. Ubi enim nulla discretio majestatis est, nec
fidei debet esse discretio. Deinde frequenter admo-
nuit quia Dominus noster Jesus Christus Filius Dei
solus carnem ita suscepit, cum anima humana ratio-
nabili atque perfecta et suscepti corporis formam,
corporis istius veritatem, factus est ut homo; sed
habet speciale privilegium generationis suae. Non
enim ex virili natus est semine, sed generatus a Spi-
ritu sancto ex Maria virgine, praeogativam auctoris
coelestis agnoscens, factus quidem ut homo, ut infir-
mitates nostras in sua carne susciperet, sed cum
privilegio venit majestatis aeternae. Ergo dicamus
symbolum, et cum dixisses, complevit, dicens, hoc
habet Scriptura divina. Nunquid supra apostolorum
fidem progredi audente debemus? Nunquid nos
sumus apostolis cautiore? Sed dicis mihi, postea
emeruerunt haereses; nam, ut dicunt apostoli: Opor-
tet haereses esse, ut boni probentur (*I Cor. ix*). Quid
ergo? Vide simplicitatem, vide puritatem. Patripas-
siani, cum emerissent, putaverunt etiam catholici in
hac parte addendum invisibilem, impassibilem, quasi
Filius Dei visibilis et passibilis fuit. Si fuit visibilis in
carne, certe illa fuit visibilis, non divinitas; fuit pas-
sibilis caro, non divinitas. Denique quid dicat audi:
Deus, Deus meus, respice in me: quare me dereliquisti
(*Psal. xxi*). In passione hoc dicit Dominus noster
Jesus Christus, hoc secundum hominem locutus est,
secundum carnem locutus est, quasi caro dicat ad
Divinitatem: Quare me dereliquisti? Ergo esto medici
fuerint majores, non voluerunt addere aggritudini pro
sanitate medicinam. Non queritur ergo si medicina
fuit eo tempore necessaria, querat quorundam gra-
vis aggritudo animum, et sic fuit tunc temporis
querenda; nunc non est, cum fides sit integra adver-
sus Sabellianos. Exclui sunt Sabelliani, maxime de
partibus Occidentis. Ex illo remedio Ariani invene-
runt sibi genus calumniae, et quia symbolum Romanae
Ecclesiae nos tenemus, ideo invisibilem et impassibi-
lem Patrem omnipotentem aestimarent et dicerent;
vel quia symbolum sic habet, visibilem Filium et
passibilem designarent. Quod ergo? Ubi fides inte-
gra est, sufficunt praecepta apostolorum, cautiones
videlicet sacerdotum non requirantur. Quare? Quia
tritico immixta zizania sunt. Hinc symbolum unicum
Dominum nostrum sic dicite: Filium ejus unicum,
non unicus Dominus, unus Deus est, unus est Domi-
nus. **32** Sed ne calumnietur, et dicant quia unam
personam dicamus Filium etiam unicum Dominum
nostrum, quia dixi de divinitate Patris et Filii veni-
tur ad incarnationem ipsius, qua natus, et passus est,
et sepultus: habes passionem ipsius et sepulturam.
Tertia die resurrexit a mortuis, habes et resurrectionem
ejus. Ascendit in caelum, sedet ad dexteram
Patris. Vide ergo quia caro divinitati imminuere ni-
hil potuit, imo de incarnatione triumphus magnus
acquisitus est Christo. Qua ratione enim ubi de morte
ascendit, sedet ad dexteram Patris? quasi qui Patri

A retulerit fructum bonae voluntatis. Duo habes: resur-
rexit a morte, sedet ad dexteram; nihil ergo potuit
asserre caro divinitatis glorie detrimentum. Duo ha-
bes, aut quasi secundam praeogativam divinitatis, et
substantiae generationis suae, Dominus noster Jesus
Christus sedet ad dexteram, cum a morte surrexit,
aut certe quasi triumphator aeternus, qui bonum re-
gnum Patri comparavit, praeogativam suae victoriae
vindica vit. Sedet ad dexteram Patris, inde venturus
judicare vivos et mortuos. Ipse de nobis judicaturus
est; cave ergo detrahare ei quem judicem habiturus
es. Quare hoc mysterium? Nunquid non unum judi-
cium est Patris, et Filii, et Spiritus sancti? Nunquid
non una voluntas est? Nunquid non una majestas?
Quare tibi dicitur quod Filius judicaturus est, nisi ut
intelligas Filio nihil derogandum? Ergo vide, credis
in Patrem, credis in Filium, et quid tertio? Et in Spi-
ritum sanctum; quaecunque accipies sacramenta in
hac Trinitate accipies, nemo se fallat. Vides ergo
unius operationis, unius sanctificationis, unius maje-
statis esse venerabilem Trinitatem. Sane accipe ratio-
nem quemadmodum credimus in auctorem, ne
forte dicas: Sed habet et Ecclesiam, sed habet et
remissionem peccatorum, sed habet et resurrectionem.
Quid ergo? Par causa est, sic credimus in Chri-
stum, sic credimus et in Patrem, quemadmodum
credimus et Ecclesiam, et remissionem peccatorum,
et carnis resurrectionem; quae ratio est? Quia qui in
auctorem, credit et in opus auctoris. Denique ne hoc
ingenii nostri putes, accipe testimonium: Si mihi non
creditis, vel operibus credite (*Joan. x*). Ergo hoc ha-
bes, nunc fides tua amplius elucebit, si operi auctoris
tui fidem veram et integram putaveris deferendam:
Sanctam Ecclesiam, et remissionem peccatorum.
Crede ergo ex fide quia omnia tibi peccata remittun-
tur. Quare legisti in Evangelio, dicente Domino: Fi-
des tua te salvum fecit (*Marc. x*). Remissionem pecca-
torum, carnis resurrectionem. Credo quia resurget
et caro; quid enim opus fuit ut Christus carnem susci-
peret? quid opus fuit ut Christus mortem gustaret,
sepulturam suscipere et resurgeret, nisi propter
suam resurrectionem? Totum hoc sacramentum tuum
est resurrectionem; si Christus non resurrexit, vana
est fides nostra; sed quia resurrexit, ideo firma est
fides nostra. Legimus, ut si quis symbolum suum
violaverit, improbus et detestabilis habeatur; multo
magis cavendum est nobis ne de majorum symbolo
detrahatur, cum habeas in libro Apocalypsis (*Cap.
xxii*) Joannis: Si quis, inquit, addiderit aut detra-
xerit, judicium sibi sumit et poenam. Si unius apostoli
scripturis nihil est detrahendum, quomodo nos sym-
bolum, quod accepimus ab apostolis traditum atque
compositum, commaculabimus? Nihil debemus detra-
here, nihil adjungere. Hoc autem est symbolum quod
Romana Ecclesia tenet, ubi primus apostolorum Pe-
trus sedit, et communem sententiam eo detulit. Ergo
quemadmodum duodecim apostoli, et duodecim sen-
tentiae. Signate vos. Credo in Deum Patrem omnipoten-
tem, et Jesum Christum **33** Filium ejus unicum
Dominum nostrum, qui conceptus est de Spiritu sancto,
natus de Maria virgine, passus sub Pontio Pilato,
crucifixus, mortuus, et sepultus. Ecce quatuor ista
sententiae. Videamus alias. Tertia die resurrexit. ascen-
dit in caelos, sedet ad dexteram Dei Patris, inde ven-
turus, judicaturus est de vivis et mortuis. Ecce aliae
quatuor sententiae, hoc est octo sententiae. Videamus
adhuc alias quatuor. Credo in Spiritum sanctum, sanc-
tam Ecclesiam, sanctorum communionem, remissio-
nem peccatorum, carnis resurrectionem, vitam aeter-
nam. Amen. Ecce secundum duodecim apostolos, et
duodecim sententiae comprehensione sunt. Illud sane
monitos vos volo esse, quoniam symbolum non debet
scribi, sed teneri. Sed **34** quid dicis mihi, quomodo
potest teneri, si non scribatur? Magis potest teneri,
si non scribatur: qua ratione? Accipe. Quod enim
scribis, securus quasi religas, non quotidiana medi-
tatione incipies recensere. Quod autem non scribis,

times ne amittas, quotidie incipies recensere : magnum autem tutamentum est. Nascuntur stupores animi et corporis, tentatio adversarii, qui nunquam quiescit, tremor aliquis corporis, infirmitas stomachi, symbolum recense, et scrutare intra teipsum; maxi-

A me recense intra te. Quare? ne consuetudine facias, et cum solus speris, recensens ubi sunt fideles, incipias inter catechumenos vel hæreticos recenseri. Explicuit.

SERMO VIII.

De Pentecoste.

ADMONITIO.

Prima hujus sermonis pars usque ad verba : *sitientia corda populorum*, habetur in cod. M. E. Taurinensis, ubi et sancti Maximi præfert nomen cum titulo : *Item et de Pentecoste homilia XIX*, et folia desiderari duo adnotat. Integer apud Maurinos idem sermo legitur append. Sermon. sancti Augustini class. 2, num. 182, edit. Antwerp. 1700. Verum cum secunda sermonis pars, cujus initium est : *Inquiramus hoc loco*, a Maxima dictione discrepare videatur, incerto potius auctori cum Maurinis, quam Maximo cum scriptore laudati codicis, eundem tribuendum esse existimamus.

ARGUMENTUM. — *Spiritus sanctus Deus in substantia unus, in persona alius, æquali miseratione unicus, die Pentecostes adfuit fidelibus suis per ipsum præsentia majestatis. Inquiritur quid adjici possit apostolorum perfectioni per participationem Spiritus sancti.*

Post illam singularem insignemque victoriam qua publicus propugnator mundo militavit et vicit, postquam fragilitatem conditionis nostræ, non solum de inferis eruit, sed etiam in regni sui excelsa subvexit, in hac die juxta verbum suum sanctum Spiritum donavit, de quo jam apostolis suis dixerat : *Et ego rogabo Patrem, et alium Paracletum dabit vobis* (Joan. xiv). Alium utique non minorem, alium Paracletum, id est similis gloriæ vel naturæ, ejusdemque substantiæ : ut discipulorum fides veridica sponsione ad expectationem tanti muneris preparata, illum quem sibi a Domino in locum Dei promissum esse meminisset, verum Deum esse cognosceret. *Et alium*, inquit, *Paracletum* : majestatis intellige socium, quem majestati prospicis comparatum. *Et ego rogabo*, inquit, *Patrem, et alium Paracletum dabit vobis*. Quam bene sub titulo promissionis distinctionem applicuit Trinitatis. Pater est qui indicatur rogandus; Filius est qui intelligitur rogaturus; Spiritus sanctus qui promittitur a Patre mittendus. Quanta et quam ineffabilis pietas Redemptoris! Hominem portavit ad cælum, et Deum misit ad terras. Quanta est auctori cura pro instauratione facturæ suæ! Ecce iterum nova de supernis medicina mittitur : ecce iterum infirmos suos per seipsam majestas visitare dignatur. Ecce iterum humanis divina miscentur, id est vicarius redemptionis : ut beneficia que Salvator Dominus inchoavit, peculiari Spiritus sancti virtute consummet; et quod ille redemit, iste sanctificet; quod ille acquisivit, iste custodiat; ac sic unitas Deitatis per unitatem gratiæ ac muneris approbatur, ut Spiritus sanctus Deus in substantia unus, in persona alius, æquali miseratione unicus sit colendus. Ergo Spiritus sanctus in hac die ad preparata sibi apostolorum suorum templa, velut imber sanctificationis illapsus est; non jam visitator subitus, sed perpetuus consolator et habitator æternus. Nam sicut de semetipso apostolis suis dixerat : *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi* (Matth. xxviii); ita etiam de Spiritu sancto, Paracletum, inquit, *dabit vobis Pater, qui vobiscum sit in æternum*. Adfuit ergo in hac die fidelibus suis, non jam per gratiam visitationis et operationis, sed per ipsam præsentiam majestatis; atque in vasa non jam odor balsami, sed ipsa substantia defluxit unguenti, ex cujus fragrantia latitudo totius orbis impleteretur, et appropinquantes ad eorum doctrinam, Dei fierent capaces atque participes. Sedit ergo super singulos quasi ignis, de quo Salvator noster testatur : *Ignem veni mittere in terram* (Luc. xii); de quo dictum est : *Deus noster ignis consumens est* (Deuter. iv). Ipse itaque apostolos suos vivæ lucis fonte perdidit, ut ipsis

postmodum universum mundum tanquam duodecima solis radii ac totidem lampades veritatis illuminent, et inebriati novo vino repleant atque irrigent sitientia corda populorum.

Inquiramus hoc loco post resurrectionem vel ascensionem Domini, quid adhuc adjici possit apostolorum perfectioni per participationem Spiritus sancti. Erat quidem in eis fides, sed fiduciæ constantia deerat. Jam quidem Christum per universa poterant predicare, sed adhuc pro Christo usque ad mortem certare non poterant; usque adeo ut nullum ex discipulis coronaverit palma martyrii ante adventum Spiritus sancti. Præterea jam recesserat ex oculis eorum Dominus Jesus, qui eos predicatione visibili os ad os loquens corroborabat, et virtutum miraculis instruebat; et dum cum eo erant, facile credebant quæ videbant : fides adjuvabatur aspectibus, præsentibus confirmabatur operibus, signis ac virtutibus pascabatur. Postquam 35 vero Dominus Jesus sublatu ex oculis eorum recessit in cælum, non sufficiebant attonite ac trepidæ eorum mentes, ut dignum erat, cælestia et æterna cogitare, nec prævalebant adhuc portare angusta eorum pectora divinorum sensuum magnitudinem; ut possent intelligere Christum, quomodo erat Verbum Deus apud Deum, sicut eis ipse Dominus adhuc in corpore constitutus, evidenter insinuat, dicens : *Multa habeo vobis dicere, sed non potestis ea portare modo; cum autem venerit Spiritus veritatis, ipse vos docebit omnem veritatem* (Joan. xvi). Vides quod post discessionem adorandæ summæque virtutis discipulorum pectora dilatata sunt ad sustinendam magnitudinem divini luminis et intelligentiam veritatis? Deus itaque est, qui potest post munificentiam suam accumulare gratiam, augere sapientiam, confirmare constantiam. Videamus ergo ante visitationem cælestis Consolatoris, quantum eis de magnanimitate, quantum de perfectione defuerit. Nam primum cum supra tumentia maris dorsa vidissent substratis fluctibus ambulantes, et cum aquarum iter instabile sub divinis solidaret unda famula vestigiis, turbati sunt dicentes : *Phantasma est*, et præ timore clamaverunt. Post infusionem vero Spiritus sancti jam non dicunt quia phantasma est; sed, *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum*; et iterum, *Erat*, inquit, *lux vera que illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum* (Ibid. i) et Apostolus dicit : *Quia ipse est ante omnes, et omnia per ipsum constant* (Coloss. i). Unus autem ex discipulis Thomas nondum hujus muneris benedictione ditatus, cum in corpore jam glorificato, in corpore jam cælesti per carnis vulnera Deum quæreretur, et ad credendam incorruptibilem divinitatem fixuris clavorum et cicatricum testimoniis indigeret : *Nisi videro*, inquit, *in manibus ejus fixuram clavorum, et mittam manum meam in latus ejus, non credam* (Joan. xx). Alius vero jam sancti Spiritus eruditione repletus confidenter exclamat : *Quod erat ab initio, quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, et manus nostræ palparunt de*

• Edit. Maurinorum legit vicarius Redemptoris.

verbo vitæ, et annuntiamus vobis vitam æternam, quæ erat apud Patrem, et apparuit nobis (I Joan. i). Et iterum alio loco Paulus apostolus tantæ majestatis locupletatus illapsu fiducialiter protestatur: *Et si cognovimus secundum carnem Christum, sed nunc jam non novimus (II Cor. m).* Beatus Petrus, Domini passione jam proxima, nondum divina Paracleti inspiratione fundatus, nolens a se Christum corporaliter separari, in traditorem et gladiatores gladium stringit, et vim vi æstimat repellendam. Stephanus autem plenus Spiritu sancto jam non in terra Christum requirit, sed aperto cælo vidit gloriam Dei; neque jam de vindicta cogitat, sed pro peccatoribus suis exorat et supplicat: *Domine, ne statuas illis hoc peccatum (Act. vii).* Ante adventum vero Spiritus sancti sub ipso crucis dominicæ tempore, alii ex discipulis effugantur, alii unius ancillæ voce terrentur, et metu corda trepida penetrante, Dominum suum negare coguntur. Post illustrationem vero et confirmationem Spiritus sancti, custoditis ex cruciati, verberibus afflicti, ibant gaudentes, quia digni essent pro Christi nomine contumeliam pati; et qui ante negaverant cum juramento, quia non novimus hominem istum, nunc propter eum in suppliciis gloriantur, et operante in sese Spiritu sancto, parum putant esse quod pro Christi amore patiuntur. Et qui ante verbis terrebantur, nunc pœnis et cruciatibus roborantur, et Christum Dominum non jam vocibus, sed moribus confitentur, ac dilectionis magnitudinem sanguinis effusione testantur; et inter hæc calefacti et accensi mero dominicæ caritatis exclamant: *Non sunt condignæ passionibus hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis (Rom. viii).* Ergo beati **36** apostoli illo fidei igne ferventes, de quo ipse Dominus dicit: *Iquem veni mittere in terram, et quid volo, nisi ut accendatur (Luc. xii)?* ab impia multitudine putabantur ebrii et musto pleni; et dicebant ad invicem: *Quia musto pleni sunt isti (Act. ii).* At vero novo vino repleti erant, quia Spiritu sancto jam fuerant innovati, et apparebat in eis quod ipse Dominus dixerat: *Novum vinum in utres novos mittendum est (Matth. ix).* Istud vero novum vinum non putemus solos tunc apostolos suscepisse. Hoc musto inflammantur, et hoc præclaro poculo quotidie inebriantur etiam corda fidelium et animæ convertentium. Quod frequenter fieri videmus, quando pro desiderio salutis suæ parentes et patriam suam fugiunt, exeunt nullo compellente de terra et de cognatione sua, et mortui huic mundo, alios spiritualiter animarum inquirunt parentes, et liberi sub jugo veniunt, et paulo ante clari atque sublimes humilia affectant, superba fastidiunt, et cupiunt esse quod ante despexerant, et odisse incipiunt quod fuerant; præsentium hospites, futurorum appetitores, æternam illam patriam contempta temporalium falsitate spirant. Hoc itaque musto spirituales animæ inebriatæ et penitus communitate abstinentiam deliciis, vigiliis dulcibus somnis, paupertatem divitiis anteposunt: arduum contra vi-

tia laborem, jucundissimam computant voluptatem. Dulcescunt eis villa, et quæ prius fuerant pretiosa vilescunt. Diligunt inimicos suos, et beneficiunt his qui se oderunt: non convincuntur indignantibus, non irritantur opprobriis, non irritantur in injuriis; prorsus horum nihil sentiunt propter fervorem Spiritus sancti et propter æternam retributionem. Hoc spiritali mero calebant martyres, quando abicientes et post se jactantes omnia sæculi blandimenta ibant ad passionem, obliviscentes facultates et affectiones, pauperum ac matronarum suas; et vincentes armatam contra se parvulorum pignorum fletibus pietatem, vociferantes quidem parentes, pulverem mittentes in capita sua, et matres facies suas avulsis crinibus dilacerantes. Sed illi hæc omnia, tanquam ebrii, non videbant, nec cognoscebant suos: quia infuso præcordiis suis Spiritu sancto, ad dolores, ad supplicia, tanquam ad consolationes et ad premia festinabant. Itaque anniversarium quidem diem celebramus de adventu Spiritus sancti. Sed nos ita agamus, ut quotidie eum ad nos castis operibus et castis pectoribus invitemus. Ita enim puri atque purgati sensibus et cogitationibus esse debemus; ita nos oportet ori et cordi adhibere custodiam, ut nos dignos semper ejus visitatione et illuminatione faciamus, et videamur liberi esse ab omni immunditia cogitationum; quia, ut dixi, *perverse cogitationes separant a Deo (Sap. i).* Studeamus liberi esse ab omni obtræctione omnique malitia: quia in malevolam animam non ingreditur sapientia, nec habitat in corpore subdito peccatis. Per iram ac superbiam, animæ negligentium Spiritus sancti custodia et protectione nudantur. Non ergo per hujusmodi passiones contristemus Spiritum sanctum, sed potius eum ad sedem cordis nostri per gratiam humilitatis et pacis mansuetudinem evocemus, ac latifecimus eum operibus et profectibus nostris: quia ipse dicit: *Super quem requiescam, nisi super humilem, et quietum, et trementem sermones meos (Isa. lxxvi)?* Si ergo promereri cupimus tanti visitoris ingressum, mundum primum domum animæ nostræ ab indignis carnalis concupiscentiæ passionibus, a superbiæ abominatione, a fetore jactantiæ, a teporis horrore, de quo ipse Dominus dicit: *Unum, inquit, frigidus es, aut calidus; nunc vero quia tepidus es, incipiam te eromere 37 ex ore meo (Apoc. iii, 16),* id est, ex visceribus intus cordis expuere. Præparemus itaque hanc domum quotidie ad sacri regis adventum, eamque diversis probabilium morum floribus adornemus. Repleamus eam jucundis pretiosis castitatis, fidei et compunctionis incenso, balsamo benevolentiae et thymiamate caritatis: ut amputatis vitis, et virtutibus **38** insertis, destructa in nobis habitatione diaboli, mutemur in templum Dei, ut tam beatus hospes nitido delectatus hospitio, stabilem ac perpetuum in nobis faciat mansionem. Propter hoc enim ad nos ille descendit, ut nos ad illum possimus ascendere: cui est gloria cum Patre et Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

SERMONES DE SANCTIS.

SERMO IX.

Incipit de S. Joanne Baptista I.

ADMONITIO.

S. Maximo hunc sermonem in Sangallensi codice inscriptum non sum ausus eidem tribuere, quod ab eleganti nitidaque oratione Maximi discrepat, eique nullo alio in codice inscribitur.

ARGUMENTUM.—De Joannis Baptistæ laudibus dici nihil majus potest, quam ejus esse in Evangelio laudem. Quamobrem quæ in Evangelio de eodem leguntur, auctor sermonis copiose exponit.

Paulus apostolus cum commendare cuperet Corinthiis Lucam Evangelii conditorem, nullum se et

majus testimonium dare posse existimavit, quam ut laudem ejus diceret in Evangelio contineri. Scribens de eo: *Misimus etiam, inquit, cum illo (fratrem, cujus laus est in Evangelio per omnes Ecclesias (II Cor. vii):* ita ergo et nos, fratres carissimi, exemplo summi Apostoli, aliquid apud vos de Joannis Baptistæ laudibus, cui nunc in honore Domini festi sumus, di-

cere molientes, nihil majus afferre possumus quam ut laudem ejus in Evangelio esse dicamus, quo dicto nihil melius contineri existimetis. Ingens enim et inestimabile jam est in Evangelio predicari, quia non tam hoc queritur, an laudetur aliquis, quam quo auctore laudetur; et hoc magno teste defertur, quin male laudari a malis, vituperari est, quia genus est vituperationis prava laudatio, vel jure his maxime laudabilis judicetur, cujus laus est in Evangelio; cum eum utique illa laudent, quae digne non possunt ipsa laudari. Et verum est. Si enim recte hi quibus boni ac sapientes viri testimonium sunt, boni putantur, quales tandem fore existimabitur qui a Christo Jesu laudantur? Sed priusquam ad ipsum testimonium dominici tituli perveniamus, videamus quae de eo ante nativitatem ejus dicta atque conscripta sint; ut ex hoc intelligamus quantos is vir habendus sit, qui praedicatus est multo antequam natus, et prius laudis exordium cepit habere quam lucis. Ac primum Marcus evangelista Evangelium suum de ea prophetia exorsus est, quae nativitate ac virtute illius praedicabat dignissimum; scilicet id de se habere credens principium Evangelii, quod ille laudes habuisset, praesertim cum quidquid de dominici praecursoris laude dixisset, omne id ad laudem Domini redundavit. Cœpit ergo ita (Cap. 1): *Initium Evangelii Jesu Christi sicut scriptum est in Isaia propheta. Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui praeparabit viam tuam.* Plus quidam nobis quam humani meriti existimandus est, quem Dominus Angelum nuncupavit: *Ecce, inquit, mitto angelum meum ante faciem tuam; necdum in hoc mundo editus erat, et jam a Domino angelus dicebatur.* Vere egregii ac prope singularis testimonii vir, qui solum dum anticiparet terrenam nativitatem, caelesti meruit dignitate ortum suum honore praecurrere; dignus plane ut praecursor Domini existeret, qui etiam seipsum titulis praeverisset: *Ecce, inquit, mitto angelum meum ante faciem tuam (Malach. iii; Matth. xi; Marc. i).* Consideremus quia unumquemque appellatione dignatus sit, et inveniemus alium simplicem hominem, hominem alium vero justum, filium, fidelem servum esse dictum; vix ullum angelum nuncupatum, non quia non angeli servi Dei sint; sed tamen sunt ab hominibus loco, ita etiam honore discreti. Servi enim homines, servi et angeli; sed nos tamen homines, illi angeli tanto majores a Domino facti, ut quos ab hominibus sedes ipsa ac beatitudo discerneret, nec vocabuli quidem communicatio compararet; et ideo non ait Dominus Joannem sanctum, aut bonum, aut electum, sed angelum. Cur ergo angelum? Scilicet, ut tribueret ei et vocabulum pro sublimitate virtutum, et qui mensuram humani meriti excesserat, nomen supernae caperet dignitatis, tantumque honoris assequeretur per fidei magnificentiam, quantum caelestia per naturam obtinebat. Nec dubium est; subdit enim evangelista (cum eum in superioribus Dominus angelum nominaret), *qui praeparabit, inquit, viam tuam.* Ideo ergo solus dum angelus dici meruit, quia solus praeparatione Domini dignus fuit; magnum enim hoc quiddam ac singulare est testimonium, cui praeparatoris credit officium. Sicut enim in terrestribus munitis solertiissimus quisque ad praeparanda adventui necessaria a carnali domino destinatur, qui norit scilicet quid venturo domino suo providere debeat, quid parare, quam mansionem, quae vasa ministerio, quae oblectamenta convivio, ne advenienti patrifamiliae, aut habitatio tenebrosa, aut suppellex sordida displiceat; ita et Joannes sanctus, cum ad praeparandum a Domino mitteretur, prius ab eo a quo mitterebatur eductus est, et ut parare Deo placita posset, ipse diu ante complacuit, viasque et habitacula Christo procuraturus, *ipse prius via ejus et habitaculum fuit; neque enim oblationes Domini scire quavisset, nisi diu expertus esset quibus Dominum deliciasset.* Post longum enim usum diuturnumque documentum, hoc quasi convenientissimum primum probatae familiaritatis acce-

pit, ut parare se Dominum intelligeret, qualem eum sibi ipsi Domino praeparasset. Sed ne forte hoc ratione tantum aut conjectura dicere existimentur, **39** videamus an id quod nos judicio Domini erga eum habito dicimus, etiam Dominus ipse testatur. Legimus in Evangelio Lucae dixisse ad Zachariam patrem ejus angelum Domini: *Ne timueris, Zacharia, quoniam ecce obsecratio tua exaudita est, et uxor tua Elisabeth pariet filium, et vocabis nomen ejus Joannem, et erit gaudium tibi et exultatio; et multi in infantia ejus gaudebunt: erit enim magnus coram Domino, et vinum et siceram non bibet, et Spiritu sancto replebitur adhuc ex utero matris suae (Luc. 1).* En illud, quod supra memoravimus, eum diu ante hoc dominicae praeparationis officium, et vas, et viam, et domum Domini fuisse: *Spiritu enim sancto replebitur adhuc ex utero matris suae;* ergo absque dubio Spiritum sanctum in se habuit, quem statim exordio nativitatis suae accepit. Felix prorsus et egregiae beatitudinis, cui exenti de utero et sumpturo huic communem aerem, prius contigit Dominum haurire quam lucem. Huic ergo factum est, ut praeparatione Deus dignum constitueret, in quo Dei spiritus habitasset; ab eo enim doctus, ab eo institutus est; non auditus, sed usus; non lectione, sed agnitione, non satum, sed familiaritate, omnia quae placerent Domino; dum placet ipse, cognovit, ut non mirum fuerit, qui ipsum in se habuit praeparantem. Saepius repetenda sunt eadem, ut plenius repelita noscantur, quia more parvulorum infantium, qui haurire indigentes cibos, nisi multa et assidua praebitione, non possunt; ita et nos percipere vim dictorum caelestium, et magnitudinem non valemus, nisi per intervalla capiamus. Spiritu ergo, inquit, sancto replebitur adhuc ex utero matris suae. Diximus quid esset ex utero accipere statim Spiritum sanctum; sed quia minus accipere quam repleri, et ideo evangelista, ad explicandam sacri muneris magnificentiam, non dixit Spiritum accipiet, aut introibit, sed Spiritu, inquit, sancto replebitur; quid est hoc replebitur? Opinor quod ita replendum dicitur, ut nihil in eo quod impletur vacuum relinquatur; ita et Joannes sanctus sic spiritu Domini repletus est, ut aliquid in se aliud praeter id quod replebatur, recipere non posset, exclusivis omnibus quae occupare vacantes hominum sensus solent, sola in eo illa regnaret quae eum repleverat plenitudo, et ita factum est. Nullum enim unquam in eo vel luxuriae signum, aut avaritiae, aut iracundiae, aut gulae, aut denique illius imbecillioris paululum affectionis apparuit. Si libido adire voluit, castitate domita est; si nequitia, benignitate compressa, si remissio, severitate superata; sanctificato enim interius exteriusque homine, nihil in eo mundiale introire jam poterat, ubi Dominus cuncta compleverat; siquidem etiam lectio evangelica, quam dudum exorsi sumus, sic in sequentibus docet, dicens: *Fuit Joannes in deserto baptizans et predicans baptismum poenitentiae (Luc. 1).* Jam quare in deserto? Officio enim huic frequentia magis videretur esse conveniens, siquidem, ut qui multis predicat, a multis auditur. Sed virum hunc, quem supra diximus, statim in exordio replevit Spiritus sanctus ad conservandam penitus sacri muneris puritatem, deserto uti magis convenit habitaculo; scilicet, ut eum a consortio collusionis humanae locus ipse discerneret; et ita ipse medellam languentibus ferret, **40** nec contagionem languoris in se sentiret. Itaque ad baptizantem eum, nemo, ut reor, nisi aut purificatus jam, aut purificandus advenit. Beatus plane, cui sanctificato ab utero sanctificatorum tantummodo chorus astitisset, ablatus per poenitentiam sordibus, candidae conversationis viro adhaesit populus candidatus, non minus ei dans in futuro munus, quam in praesenti honoris; cum utique eum purificatorum hominum corona circumdaretur, ut ipse esset causa omnibus puritatis; dignus plane qui in poenitentia remittent dorum criminum lavaret ceteros aqua, ipse lotus ab

Spiritu in quo Dominus munditiarum fontem fluere fecisset. Hinc ergo illud fuit, quod Evangelium prædicaverat, repletum eum esse a nativitate Spiritu sancto; quia illa divini muneris plenitudine huic jam tunc utique parabatur officium, scilicet, ut ita in eo munificentia sacre flumen afflueret, ut etiam in cæteros redundaret. Jam illa quæ alibi de eo scripta sunt ad idem pertinent. *Zona*, inquit, *pellicea circa lumbos ejus; esca autem ejus erant locustæ et mel silvestre* (Matth. iii; Marc. i). *Zona*, inquit, *pellicea circa lumbos ejus*; etiam quæ in Scripturis sacris parva specie videntur, magno sunt tamen veneranda mysterio, cum enim divinum sit absque dubio quod Dominus loquitur, parvum autem idem aliquid et divinum esse non possit; etiam quæ videntur parva in Scripturis sacris, hoc ipso magna esse intelligenda sunt, quod divina sunt. Quamvis enim exigua et imbecillia videantur, non in illis causa est, sed in nobis. Vim enim dictorum sacrorum non intelligentes exigua putamus esse, quæ magna sunt. Unde evidenter intelligendum est, quod non illa imbecillia sunt, quæ consideratione magna inveniuntur; sed nos potius imbecilles, a quibus quæ magna sunt imbecillia credantur; sicut in hoc quod supra memoravimus: *Zona*, inquit, *pellicea circa lumbos ejus*. Quid tam exiguum videtur ad speciem? Quid enim? aut profectus

A in hoc est, quod pelliceam, vel circa lumbos? Quasi non omnes fere qui zonas habent, circa lumbos eas habeant, aut non possent homines hac zona manus, vel pedes, capita, aut colla præcingere. Sed ex hoc ipso major Scripturarum sacramentum est admiratio, quod in hoc immensas et inestimabiles opes vilium verborum tegmine occultat, et in interioribus magna sunt, cum in interioribus nihil ei spondere videantur. Scilicet, quia hoc ipso Dominus declarare voluit, quanta sacre vis majestatis esset, ut etiam in vilissimis thesauros maximos condidisset, et ex abjecte speciei rebus magna fecisset. *Zona*, inquit, *pellicea circa lumbos ejus*; zonarum ac lumborum commemorationem sæpissimam in Scripturis sanctis fieri videmus. Itaque inspicimus quid lectio sacra in lumbis ac zonis solet declarare; ut cum zona accipienda sit agnoverimus, etiam quid pellicea zona sit intelligere possimus. Legimus in Exodo (Cap. xii) inter cæteros paschalis festi apparatus hoc præcipue a Domino esse mandatum, ut omnes qui celebraturi Dominicam solemnitatem essent, lumbos ante præcingerent, indigno scilicet futuro eo, ut sanctum cibum immortalitatis attingeret, qui non prius communionem corporis sacri lumborum præcinatione meruisset. Explicuit.

SERMO X.

Item de natali S. Joannis Baptiste II.

ADMONITIO.

41 Multum differre video inter dictionem auctoris hujus sermonis et Maximi. Quare neque Muratorio assentior, qui eundem ex codice Ambrosiano excerptum in Maximianis tom. IV. Anecd. numerat, neque cæteris qui Muratorium secuti Maximo ascribunt. Sunt qui hunc S. Ambrosio attribuant.

ARGUMENTUM.—*Joannes Baptista in prophetia natus, in veritate peremptus est. Ejus et Christi nativitas aliquid simile fuit.*

In sancti ac beatissimi Joannis Baptiste laudibus, cujus natalem hodie celebramus, quid potissimum prædicem nescio: utrum quod mirabiliter natus sit, an quod mirabiliter occisus? Natus enim est in prophetia, in veritate peremptus est; nascendo annuntiavit Salvatoris adventum, moriendo condemnavit Herodis incestum. Vir enim sanctus et justus, et qui præter communem hominum nativitatem ex reprobatione generatus fuerat, hoc de Deo meruit, ac communi cum cæteris de sæculo morte discederet; sed corpus quod Domino donante susceperat, Dominum confitendo deponeret. Ergo Joannes per omnia voluntatem Dei fecit; quia propter opus Domini et natus est et defunctus. Nam ut nativitas ejus seriem breviter repetamus, cum esset pater ejus Zacharias, et mater ejus Elisabeth ætatis senectute defessi, et nulla filiorum prole gauderent, procreandi etiam illis liberos tempus florentissimum præterisset, ita ut de suscipienda jam sobole ipsa etiam eos vota defluerent, subita per angelum reprobatione donantur, et nasci Joannem Gabriel sanctus annuntiat, dicens: *Ne timeas, Zacharia, ecce exaudita est deprecatio tua, et uxor tua Elisabeth concipiet et pariet filium* (Luc. i). Exaudita est, inquit, oratio tua; unde intelligimus quod Joannem Zacharie justitia magis orando genuerit, quam Elisabeth senectute procreando suscepit. Hinc, inquam, intelligimus, quod Joannem obsecratio creaverit, non voluptas. Cum enim materni uteri viscera ætatis senectute frigerent, et fessa jam corporis membra fecunditatis gratiam perdidissent, contra impossibilitatem corporis, contra sterilitatem viscerum, Zacharie precibus Elisabeth uteris intumescit, et concepit Joannem non natura, sed gratia. Unde necesse erat sanctum nasci filium, qui non tam complexibus quam orationibus gigneretur. Minus autem mirari debemus quod tantam Joannes gratiam in nascendo meruerit; debuit enim præcursor et prævis Christi aliquid simile habere nativitati Domini Salvatoris. Siquidem Dominus de virgine gignitur,

Joannes de sterili procreatur; ille de adolescentula immaculata depromitur, hic de vetula jam fessa generatur. Habet ergo et hujus nativitas aliquid gloriæ atque miraculi. **42** Quamvis enim vilior partus mulieris videatur esse quam virginis, tamen, sicut Mariam suspicimus, quod virgo pepererit, ita Elisabeth miramur, quod ancila procreavit. Quod quidem factum mysterium aliquando arbitror continere, ut Joannes, qui Veteris Testamenti figuram gerebat, senis mulierculæ frigido jam sanguine nasceretur; Dominus autem, qui regni cælestis Evangelium prædicaret, ferventis juvenule flore nasceretur. Maria enim conscia virginittatis miratur fetum visceribus involutum; Elisabeth autem conscia senectutis erubescit partu uterum prægravaturum; dicit enim Evangelista: *occultabat se mensibus quinque* (Luc. i). Illud autem quam mirandum, quod idem Gabriel archangelus utriusque nativittatis officium representat? Zachariam solatur incredulum, confidentem Mariam cohortatur. Ille quia dubitavit, vocem perdidit; hæc quia statim credidit, Verbum salutare concepit. Hoc autem in laudibus Joannis minime tacendum videtur, quod nondum natus jam prophetat, et adhuc in materni uteri sinibus constitutus adventum Christi, quia voce non poterat, gaudiis confitetur. Dicit enim Elisabeth ad sanctam Mariam: *Simul ut facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exsultavi in gaudio infans in utero meo* (Ibid.). Exsultat enim Joannes antequam nascatur, et priusquam mundi oculis habitum recognoscat, jam spiritu mundi Dominum recognoscit. In quo arbitror propheticam convenire sententiam quæ dicit: *Priusquam te formarem in utero, novi te; et priusquam exires de vulva, sanctificavi te* (Jerem. i). Unde mirari non debemus quod ab Herode in carcere clausus Christum semper suis discipulis intimavit, cum etiam clausus in utero eundem Dominum gestibus prædicari.

(Deest pagina, deinde fragmentum hoc subsequitur.)

..... sum via, veritas et vita (Joan. xiv).

Eadem ergo die Joannis celebramus natalem, qua

et messis initia procuramus. Magna utraque nativitas, A
quæ et inopiam viscerum repulit, et famem repulit
peccatorum. Inde me jam tabida lues non macerat,
hunc pestilens conscientia non absument, refectionem
pariter sentio sensibus atque visceribus; imo ipse
Iohannes messis nostra est, nam de prophetia ejus

fructum salutis emittimus, et de verborum ejus tan-
quam gravi culmo granum salutis assumimus. De quo
grano in Evangelio scriptum est: *Nisi granum tri-
tici cadens in terram morietur, ipsum solum manet*
(Joan. xii), et reliqua, etc.

SERMO XI.

De Assumptione beatæ Mariæ virginis I.

ADMONTIO.

43 Combefisius in sua Bibliotheca PP., tom. viii, pag. 45, primus edidit sub nomine sancti Maximi ser-
monem hunc depromptum ex cod. ms. S. Germani Pratensis, quem deinde Andreas Gallandius tom. IX, pag.
594, novæ Bibliothecæ PP. recudit. Cum nobis deficiant testimonia aliorum tum codicum tum collectorum,
nullum majus veritatis argumentum afferre possumus. Suppositum autem fuisse Maximo dictionis dissimili-
tudo palam facit. Inscribi oportere de Annuntiatione, non vero de Assumptione, quisque eundem legens,
plane cognoscat.

ARGUMENTUM.—*Inenarrabili modo beata Maria existit
mater et virgo; virgo ante conjugium, in conjugio, B
prægnans, pariens, data marito, et mater non de
marito.*

Scientes, fratres carissimi, auctori nostro multa
nos debere conditos, plus redemptos, redemptionis
nostræ commercium veneremur, et illum sacratissi-
mum uterum ex quo homini Deus unitus apparuit,
etsi non quimus meritis, saltem celebremus obse-
quii; scientes erroris nostri tenebras partus ejus
fulgore depulsas: quia quod per protoplasti negli-
gentiam primæ matris contumax tam arrogantia quam
gula perdiderat, hujus sacre Virginis partus non so-
lum restauravit diruta, sed etiam tribuit æterna. Et
idcirco cunctis præconiis veneremur auctricem, quæ
dum auctorem suum concepit e cælo, nobis Redem-
ptorem genuit in sæculo. Et quia ad vicem ei matris
nostræ Ecclesiæ forma constituitur, ipsa eam inter
procellas sæculi ferventes aspicat; ipsa etiam inter
curus mundiales, quotidiana oratione confoveat:
neque enim dubium quin ea quæ meruit pro liberan-
dis pretium, possit impertiri suffragium. Nostra inter
hæc oratio magis ad Dominum dirigatur, ut pro ho-
nore sui nominis viscera quæ sanctificaturus intravit,
sedulitate debita veneremur. Prosit nobis ad reme-
dium, quod per eam se nobis dedit pretium. Merito
itaque beata singulari Maria a nobis attollitur, quæ
singulare commercium mundo præbuit; merito inter
feminas tum etiam lætabatur, cum singulare medi-
cinam pudica alvo gestabat. Sentiebat quidem pon-
dera ventris, quæ pudorem non perdiderat castitatis;
mirabatur partus insignia, quæ nulla noverat virgo
contagia. O bene secunda virginitas, quæ novo inau-
ditoque genere et mater effici possit, et virgo! Pepe-
rit enim atque portavit, in qua creata existit, siqui-
dem ipse est auctor Mariæ qui natus est ex Maria.
Sic inenarrabili modo beata Maria mater et virgo,
dum fructum prægnationis exceperit; integritatis dis-
pendium non incurrit. Apud quam ita cælestis provi-
dentia negotii ipsius conditionem disposuit, ut magis
obedientiam exhiberet mandato, quam honorificen-
tiam suam agnosceret ex angelo. Neque enim fidem
derogat nuntii, quæ dignitatem intelligit nuntiantis
sibi angelus ac dicentis: *Spiritus sanctus superveniet in*
te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideoque et quod
nascetur ex te sanctum vocabitur Filius Dei (Luc. i).
Credidit admonita quæ audivit, meruit sanctificata
quod credidit. Denique tantum se ad cæli fastigia sub-
levavit, ut Verbum in principio apud Deum, id est
Filius de summa cæli arce suscepit. Cumque mys-
ticum divinitatis arcanum carni nostræ fragilitateque
commiseret, latuit in homine divinitas, ut in divi-
nitate non periret humanitas. Et sub velamento **44**
absumptæ carnis absconditur. Pretiosius redemit
perditos, quam defensos et ab imminente hoste cap-
tivos. Immensa pietas, et super quam fari possit,
predicanda majestas, viscera puellæ Spiritu sancto
replebantur, atque innupte Virginis uterus Verbi se-
mine crescente turgebat. Replebantur, inquam, ar-

cana viscerum sacra Spiritus fecunditate repleta, et
erat spes in partu, quod non fuerit voluptas in coitu.
Stupebat pretiosissima Genitrix, et apud se tacita re-
rum novitate mirabatur. Verebatur æstu cogitationis
ambigua et percussa angelicæ salutationis magnifi-
centia obstupescere mirabiliter. Sciens enim suam
integritatem, mirabatur ventris ubertatem. O felix
Maria! o genitrix gloriosa! o puerpera sublimis, cu-
jus visceribus auctor cæli terræque committitur. O
felicia oscula labris impressa lactentibus! cum inter
certa indicia reputantis infantæ, ut pote verus ex te
filius tibi matri alluderet: cum verus ex Patre Do-
minus imperaret. Nam auctorem tuum ipsa concipiens
edidisti, in tempore pauperem, quem habueras
ante tempora conditorem. O felix puerperum, lau-
dabile sanctis, necessarium perditis, congruum pro-
fligatis! Qui post multas assumptæ carnis injurias, ad
ultimum verberatus flagellis, potatus felle, patibulo
affixus, ut veram matrem ostenderet, verum se ho-
minem patiendi tormenta monstravit. Tu vero beata
et gloriosa virgo Maria in istis et propter ista lau-
dabilis, quæ sic fecunditatis meruisti donum, ut vir-
ginitatis non amitteres privilegium. Tu enim bene-
dicta inter mulieres, tu prælecta cunctis virginum
catervis, tu sequeris Agnum quocunque ierit. Tu vir-
gineos choros ab incentivis carnis illecebris alienos,
per albertia lilia rosasque vernantes ad fontem pe-
rennis vite potandos invitas. Tu in illa felicissima
regione beatorum primam dignitatem adepta, plantis
roscedis oberrans, inter paradisi amoenitates, et gra-
mineos choros tenero poplite pergens, felicique pal-
ma violas immarcescibiles carpis. Tu enim mentibus
sine fine sanctis conjuncta, angelis archangelisque
sociata indesinenter voce indefessa clamitare, San-
ctus, Sanctus, Sanctus, non desinis. Sed quid dicam
pauper ingenio? cum de te quiddam dixero, mihi
profecto est, quam dignitas tua mereatur. Si matrem
gentium vocem, præcellis; si formam Dei appellem,
digna existis; si nutricem cælestis panis vocem, lac-
tis dulcedine repleas. Lacta ergo, mater, cibum nos-
trum, lacta panem cælestem, lacta cibum angelo-
rum, lacta eum qui talem fecit te, ut ipse fieret in te.
Qui tibi munus fecunditatis attulit conceptus, et de-
cus virginitatis non abstulit natus. Qui priusquam
nascetur, te matrem creavit, ut illinc procederet
de thalamo suo, quo mortalibus oculis posset videri.
Quanta fuit hæc dignatio, ut crearetur ex te Rex,
quam creavit; portaretur manibus quas creavit, sug-
geret **45** ubera quæ implevit? Quas itaque laudes
caritati Dei dicemus, quas gratias ei agemus, qui ita
nos dilexit, ut propter nos homo fieret, ut uterum
conditionis nostræ intraret, ut contumelias nati in-
fantis subiret, ut cuncta humanitatis necessaria sus-
tineret? Agentes ergo quantum sufficimus Creatori
nostro gratias, natalem pretiosissimæ Genitricis cum
gaudio celebremus. Dignum namque est ut ei cum
summa devotione famulemur, per quam nobis virgi-
nitatis insignia pullularunt: siquidem ipsa virgo ex-
stitit ante conjugium, virgo in conjugio, virgo præ-
gnans, virgo pariens, virgo data marito, et mater

non de marito. Sanctæ quippe **46** Mariæ omnipotens Filius, nullo modo natus virginitatem abstulit, quam nasciturus elegit. Exsultent ergo virgines: virgo peperit Christum. Nihil ex eo quod noverint putent exterminatum: mansit virgo post partum. Exsultent viduæ natalem virginis celebrantes: Anna vidua virginem matrem agnovit. Exsultent conjugatæ, solem-

A nia beate Mariæ frequentantes: Elisabeth conjugata a Virgine Matre Domini est salutata. Exsultent pueri, continentiam videntes puero. Ipse vero integritatem puertitæ conservabat, qui matri suæ fecunditatem attulit, virginitatem non abstulit: cui est honor in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XII.

Item de Assumptione beatae Mariæ virginis II.

ADMONITIO.

Ex codice bibliothecæ Modoetensis membranaceo in-folio signat. lit. B xi, sæc. xii, erutus et ad nos missus a præstanti viro Antonio Francisco canonico theologo Frisio hic sermo fuit, quem in classe suppositorum collocamus, cum nihil de Maximi elegantia et dignitate præ se ferat. Neque hic sermo inscribendus erat de Assumptione.

ARGUMENTUM. — *Quam sancta, quam speciosa, quam casta fuit beata Maria virgo, semper virgo, ante partum, post partum, concipiens, generans, lactans.*

Celebritas hodierni diei admonet ut in laude Virginis immorari debeamus. Quia revera dignum est ut in die tantæ genitricis laudes Domini non silent lingua carnis. In hac siquidem die competenter beata Virgo Maria, sponsa illa cælestis libere proclamât: *Tenuisti manum dexteram meam, et in voluntate tua deduxisti me, et cum gloria assumpsi me (Psal. lxxii).* Hodie, inquam, et ipsa congrue absponso audit: *Veni, proxima mea, speciosa mea, columna mea. Quoniam ecce hyems transit, pluvia abiit (Cant. ii).* Ipsaque jam beata respondit: *Flores risi sunt in terra, nam tempus sectionis advenit (Ibid.). Anima mea exsultavit in Domino, delectabitur super salutari suo (Psal. xxxiv).* Et in Domino laudabitur anima mea. Audiant mansueti et lætentur (Psal. xxxiii). Et credo videre bona Domini in terra viventium (Psal. xxvi). Videamus itaque, fratres, quæ sit hæc virgo tam sancta ad quam Spiritus sanctus venire dignatus est; quæ tam speciosa quam Dominus elegit sponsam; quæ tam casta ut possit virgo esse post partum, hoc est Domini templum, fons ille signatus, et porta in domo Domini clausa. Ad hanc utique sanctus descendit Spiritus; huic virtus obumbravit Altissimi; ex ea potens virtutum Christus egreditur. Hæc immaculata coit, secunda partu, virgo castitate. Hæc concepit virgo non ex viro, sed ex Spiritu sancto. Hæc peperit non dolore, sed gaudio. Hæc nutrit angelorum et hominum cibum. Felix certe et omni laude dignissima, quæ sine humano semine cælestem sæculi protulit panem, et mundo genuit Salvatorem. O fidei pactum! o fidei secretum! Promittit virgini angelus filium nasciturum; virgo gaudet, cupitque effici mater. Vere magnum et salutæ mysterium, quæ sic peperit, ut mater et virgo dici possit. Lacta, Maria, creatorem tuum; lacta panem cœli; lacta pretium mundi; præbe lambenti mammillam, ut pro te illa præbeat percutienti maxillam. Tu illi ut mater temporalem ministra substantiam, ut ipse pro nobis et tibi vitam tribuat sempiternam. Lacta ergo qui fecit te, qui talem fecit te, ut ipse fieret in te. Lacta eum qui fructum fecunditatis tibi dedit, conceptus et Deus virginitatis non abstulit reatus. Videt, fratres, quam digne Domino consecrata virginitas famuletur, quam sic amare dignatus est, ut una eademque femina et virgo dici possit et mater; quæ præferenda gratia et cunctis sæculis prædicanda, quæ sola et genitricis dignitatem obtinuit, et virginalē pudicitiam non amisit. Denique viro inexpecta se partura obstupuit, quæ thalamum ignoravit. O quam beata mater ista, quæ sine contaminatione concepit, et sine dolore peperit medicinam. Felix, inquam, mater, per quam nostri generis vita est reparata, quæ de cœlo suscepit prolem, et de mundo genuit Salvatorem. Hæc enim mirabili atque ineffabili modo omnium rerum et suam peperit creatorem.

B Electa quippe est virgo integra, cui fecunditas matris daretur, et facta est secunda mater, in qua virginis integritas servaretur. Sic enim cogitemus virginem quæ sine concupiscentia carnis concepit carnem, et sine viro peperit virum. Et nam si voluerimus hujus facili querere rationem, in ipsa nostra inquisitione succumbimus; cum scriptum sit: *Generationem ejus quis enarrabit (Isa. lv)?* Nam et ipsa beata Maria, cujus hodie natalitia celebramus, quæ credendo peperit, credendo concepit. Denique cum divinum illi partum angelus nuntiasset, at illa propriæ castitatis conscia, divinæ dispensationis ignara, angelo respondisset: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco (Luc. i)?* angelus illi placido vultu respondit: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi (Ibid. xxxv).* Nec expavescas partum, Virgo, nec metuas, neque multum inexpecta formides; tantum crede, et concepisti; ama, et peperisti. Spiritus enim sanctus superveniet in te; perinde non est quod metuas, et virtus Altissimi obumbrabit tibi; inde est quod gaudeas. Tunc enim sequeretur dolor partum, si præcederet libido conceptum. Nunc vero Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi, id est refrigerabit tibi sub umbraculo Spiritus sancti, ne fervore concupiscentiæ terrearis. Ideoque quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei (Luc. i). Illis Maria auditis, jam tibi semine gravida, et prius Christum mente quam ventre concipiens, respondit Angelo: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum (Luc. xxxviii).* Nec mora, ut assensus Virginis panditur, cælestis sponsus immaculatum corpus ingreditur, et qui toto mundo non capitur, **47** puellæ inuapte membris infunditur. Nam audite, fratres, quomodo porta per quam ingressus est Dominus semper fuit clausa, sicut Ezechiel propheta in visione divina respexit. *Converti me, inquit, ad viam portæ sanctuarii exterioris, quæ respicit ad orientem, et hæc erat clausa; et dixit Dominus ad me: porta quam vides, clausa erit, et non aperietur, et vir non transiet*

D per eam et semper erit clausa (Ezech. xlii). Ecce ubi evidenter ostendit nobis quia sancta Maria semper virgo fuerit, virgo permanens, virgo ante partum, virgo post partum; concepit et virgo est, generat et virgo est, lactat et virgo est. Mater quippe esse potuit beata Maria, mulier esse potuit. Magnum meritum, magnum donum, magna gratia, **48** ancilla peperit Dominum, creatura peperit Creatorem, visceribus fecundis et genitalibus integris virgo mater Dominum effudit in terris, concipiens virgo, pariens virgo, permanens virgo, virgo gravida, virgo feta, virgo perpetua. Quod miraris hæc, o homo, Deum sic nasci oportuit, quomodo dignatus est esse homo. Inter hæc igitur toto affectu ad auxilium beate Virginis conferamus. Omnes omni nisi ejus patrocinia imploremus, et dum nos eam supplicis obsequio frequentamus in terris, ipsa nos sedula prece commendare dignetur in cœlis. Quod ipse præstare dignetur, qui in Trinitate perfecta vivit et regnat Deus in sæcula sæculorum.

SERMO XIII

In natali SS. martyrum Nazarii et Celsi I.

ADMONITIO.

Hujus sermonis, quem in Ambrosianis Guillelmus Caveus noverat edit. opp. S. Ambros. Paris. 1569, num. 95, idem S. Maximum fuisse scribit auctorem. Nos satius esse putamus eundem in dubiis Maximi sermonem collocare. Nec omitimus admonere sermonis hujus partem, a verbis scilicet: *Recte, itaque et ex debito*, usque ad illa: *otiosa disputatione contendus*, desumpta esse ex serm. 83 S. Maximi in natali SS. Martyrum III, col. 625, reliqua ab incerto auctore assuta.

ARGUMENTUM. — Veneramur in sanctorum martyrum gloria fidem nostram. B. Nazarius, non ignobilibus parentibus oriundus, post innumera virtutum signa, post peragratas ob Christi prædicationem innumeras regiones, tandem perfecto agonis certamine, cum Celso puerulo gladio consecratur.

Etiamsi martyribus regionis extraneæ pia votorum debita redderemus, propriis consulere utilitatibus et commodis probaremur. Nostros enim eos fides faceret, et remotis quamlibet finibus sperata nobis patrocinia corrogarent. Studiorum siquidem sunt hujusmodi suffragia, non locorum. Proinde apud domesticos Dei tantum intercessionis promerueris quantum venerationis impenderis. Oportet itaque ut alienos potius nobis devotio religiosa conciliet, quam forte proprios a nobis negligentia irreligiosi temporis alienet. Agnoscamus, carissimi, circa Ecclesiam nostram uberiorem divinarum munerum largitatem. Exsultant felices singularum urbium populi, si unus saltem martyr reliquiis muniantur. Ecce nos populos martyrum possidemus. Caudeat terra nostra nutrix celestium militum, et tantarum parens fecunda virtutum. Recte itaque et ex debito a filiis parentis Ecclesiæ horum beatorum martyrum celebrantur insignia. Qui illuminantes virtute fidei suæ innumerabiles populos, soli quidem illatam sibi sensere mortem, sed non soli mortis suæ beneficia possederunt. Immensa enim Dei nostri pietas multiplex ad bonitatem, et artifex ad salutem, proponens arduum virtutum palmam raro appetitore pretiosam, in paucorum triumphis, plurimorum commodis prospicit. Illorum siquidem merita nostra vult esse suffragia. Simulque, dum nobis fidem veram duro martyrii agone commendat, afflictionem præcedentium instructionem efficit posterorum. Quanta est circa nos Dei nostri sollicitudo! Illos examinat, ut nos erudiat. Illos conterit, ut nos acquirat, eorumque cruciatus nostros vult esse profectus. Merito ergo eos colimus, qui periculis suis pugnant, et nostris utilitatibus militant, qui per lucis viteque contemptum edocent nos quantum Deo nostro debeamus affectum. Noverimus itaque quia non sine magno discrimine de religionis veritate dubitamus, quam tantorum sanguine confirmatam videmus. Magni periculi res est, si post prophetarum oracula, post apostolorum testimonia, post martyrum vulnera, veterem fidem, quasi novellam discutere præsumas, et post tam manifestos duces in errore permanearis, et post morientium sudores, otiosa disputatione contendas. Congratulamur ergo, dilectissimi fra res, magnæ fidei vestre, per quam, dum exules proflua caritate suscipitis, etiam incolas paradisi, et cæli cives habere meruistis. Beatum itaque Nazarium martyrem Christi sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ, licet totum corpore secum retineat, mundo tamen totum in benedictione transmissit. Hæc est enim sanctorum martyrum gloria, quorum etsi per universum mundum semineat in cineribus portio, manet tamen integra in virtutibus plenitudo. Veneramur ergo in tanto Christi milite fidem nostram; mater namque martyris fides catholica est, in qua illustris athleta, sanguine fuso, mortem pro ipsa calavit: mater, inquam, martyrii fides est. Veneremur ergo in sanctorum martyrum gloria fidem nostram. Quomodo fidem nostram? Ab istis enim dum mortis tolerantia indubitanter excipitur, spes immortalitatis evidenter asseritur. Nunquam enim hæc vitam tam constanter

A expenderent, nisi esse alteram incomparabiliter beatorem perfecta definitione sentirent. In sanctis itaque præconibus veritatis resurrectionis auctoritas est. Prompti enim pereunt in mellus reparandi, quibus per angustias tribulationum aperitur exitus ad amplitudinem gaudiorum. Unde et beatus Nazarius, cujus hodie gloriosam de mundi hoste victoriam universalis Ecclesia festa exultatione concelebrat, cum tempore gentilitatis non ignobilibus parentibus oriundus existeret, sacrilegi adhuc puer genitoris militiam stimulat et doctrinam detestari ex improviso cepit; atque ab innocente matre, quæ jam Christianæ fidei titulis insignita, Christo sedule insistebat, sacrosanctæ regenerationis fluentia fidei jam spiritu ac fide instituta preveniens demonstrari sibi flagitabat. Nondum siquidem baptismum consecutus, sed inter religionis principia consummatus, et nondum manifestatis sibi legibus, Deo plenus, repente possessio atque habitaculum Dei factus est; atque ita perventura usque ad cælos turris prius meruit elevare fastigium, quam B 49 disponeret fundamentum. Nondum sacramentorum conscius, et in sacrificium jam præelectus. Quid ad hæc nos infelices respondere poterimus? qui post nitorem baptismi, post collatum nobis sacra regeneratione candorem, post acquisitam indumenti nuptialis angelicam dignitatem, in peccatorum cæcum relapsi, et in antiqua criminum volutabra revoluti, niveum vestimentum terris inquinatum, ac libidinis contagii sordidamus? Et holosericam in qua sigillum divine imaginis acceperamus impressum, maculis mortifere corruptionis infecimus, et post singularem Dei nostri indulgentiam innovatam fœdamus, integræ rescindimus, expiata violamus, repetentes opera non jam undis purganda, sed flammis. Quid illud quæque insigne divine gratiæ munus, quod accepto jam salutari lavaero, post innumera virtutum signa, post peragratas circumquaque ob Christi prædicationem innumeras regiones, cum pro Dei summi confessione diversa per supplicia adversus eum totus pene orbis baccharetur, et nunc atrocissimis ardeat penæ cruciandus, et nunc in longissimis finibus transvehretur exulandus, ita robustissimo Christi athleta peccatore tormenta omnia devinebat, et strenuum de prostrato reportaret hoste tropæum, interque cruenta Caesaris jussa vasti maris gurgitibus dejectus, ambulare ei divina super aquas concessum est providentia, et rerum obstupescens natura, per insueti itineris novas vias pendulum inferens gressum, tumens maris dorsa calcavit. Videres aquoreas sanctis substerni meritis undas, supraque angelicis confortatum alloquiis in Christi Jesu laudibus exsultare. Ecce profanus hostis nunquam beato martyri tantum prodesse obsequio, quantum profuit odio. Sed tandem perfecto agonis certamine, cum Celso puerulo, quem ipse in holocaustum Deo, polluto assumpserat ex sæculo, crudeli imperio damnatione absolvitur, gladio consecratur. Felix hic tali exitu, quo omne delictum ita ab eo exiit, ut etiam redire non possit; quo sic debita sua solvit, ne ultra creditorem timeret; quo in se hostium peccata fide clausit, fide damnavit; per quem innocentiam devotione quesivit, perseverantia invenit, morte servavit. Quæ cum ita sint, carissimi, licet hic tantus Christi testis pretiosus confessione, pretiosior sanguine, crudeli vulnere pretiosior, et tineta veste candidior, licet hic Mediolanensis peculiaris putetur privilegio sepleri, 50 sed omnium est communione suffragii. Neque enim

istius verbis caritas proflua, et fides avara tantum huic martyri derogaverit, dum sibi arrogat, ut solum erga mœnia sua patrocinii illius beneficia adfutura esse crediderit. Non claudiri locis quod diffunditur meritis. Invocasti ubique martyrem, ubique te exaudivit ille qui honoratur in martyre. Moderante itaque eo qui pensat vota tua et dispensat munera sua, in tantum vicina præsentia efficacis præbebitur advocati, in quantum fuerit fides devota suscepti. Oratio enim quæ castitatis, iustitiæ, eleemosynarum operibus adjuvatur, excedit mundum, penetrat paradysum, evolat usque ad ipsum summæ majestatis, angelo conferente, conspectum. Sicut quodam loco vox testatur angelica: *Et cum tu, inquit, orares, ego obtuli orationem tuam in conspectu claritatis Dei (Tob. xii)*. Beata anima, carissimi, cujus votum, cujus compunctionis incensum, cujus supplicationis holocaustum, nulla infidelitate fumidum, nulla carnalis illecebræ fetore pollutum, nulla severitæ crementum, nulla otii similitudo maculatum, sed fide igneum, conscientia nitidum, sinceritate cordis odoriferum, concordia et caritate perfectum, usque ad Dei vultum per cœlestium nuntiorum defertur obsequia. Quæ cum ita sint, honoremus

A beatos martyres, principes fidei, intercessores mundi, præcones regni, coheredes Dei. Quod si dicas mihi, quod honoras in carne jam resoluta atque consumpta, de qua nulla jam Deo cura est? Et ubi est illud, carissimi, quod ipsa Veritas loquitur per prophetam: *Pretiosa, inquit, in conspectu Domini mors sanctorum ejus (Psal. cxv)*. Et iterum: *Valde honorificati sunt amici tui, Deus (Psal. cxxxviii)*. Honorare debemus servos Dei, quanto magis amicos Dei? De quibus alio loco dicitur: *Dominus, inquit, custodit omnia ossa eorum, et unum ex his non conteretur (Psal. xlii)*. Honoro ergo in carne martyris exceptas pro Christi nomine cicatrices. Honoro viventis memoriam perennitate virtutis. Honoro per confessionem Domini sacrosanctos cineres. Honoro in cineribus semina eternitatis. Honoro corpus, quod Dominus meus ostendit diligere, quod me propter Dominum mortem docuit non timere. Cur autem non honorem corpus illud fideles, quod reverenter et demones, quod afflixerunt in supplicio, sedet glorificatum in sepulcro? Honoro itaque corpus quod Christus honoravit in gladio, quod cum Christo regnabit in cœlo.

SERMO XIV.

Item de natali SS. martyrum Nazarii et Celsi II.

ADMONITIO.

Sitne hujus sermonis auctor Maximus, ut vult Caveus, dubitamus. Maurini in operum sancti Ambrosii append. 1690, serm. 52, pag. 574 edit. Venet. ann. 1751, negant, fas Ambrosio fuisse de sanctis Nazario et Celsio sermones conscribere, quod extrema ejus ætate horum martyrum corpora repta sint.

ARGUMENTUM. — S. Nazarius commendatur, quod suis exhortationibus Celsum puerum ad Christum perduxerit.

Audistis, carissimi fratres, ex lectione Evangelii, quod Dominus Philippum apostolum ad sequendum se vocaverit. Ille autem statim Nathanabelem reperit, ut secum ad Dominum veniret hortatus est; quod factum hodiernæ festivitati aptissime convenit; quia sicut apostolus Philippus Nathanabelem vocavit, ita beatus martyr Nazarius Celsum puerum perduxit ad Dominum. Nam et illi aptissime consonat: *Ecce verus Israelita, in quo dolus non est (Joan. i)*. Solent enim pueri sine dolo et insidiis esse; unde alio in loco Dominus dicit: *Nisi efficiamini sicut parvulus iste, non intrabitis in regnum cœlorum (Matth. xviii)*.

Oportet igitur nos imitari **51** quod hodierna festivitatem colimus, ut quicumque gratia Dei ad Christum vocatus fuerit, alios secum pertrahat et invitet, atque dilectionem proximis suis exhibent sine dolo et sine fraude. Dolus enim est, si quis proximo loquitur in ore, et iram servet in corde. Quod quicumque fecerit, verus Israelita esse non poterit, quia Dominum cernere non merebitur. Nam scriptum est: *Beati pacifici, 52 beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt (Matth. v)*. Interrogat unusquisque conscientiam suam, et si a proximo suo verbum lesionis, aut aliam quamlibet suscepit calumniam, pro Dei amore dimittat, et cum S. Nathanabele dignus sit videre cœlum, et angelos Dei ascendentes et descendentes supra Filium hominis. Quod ipse præstare dignetur.

SERMO XV.

De S. Vincentio martyre.

ADMONITIO.

Exscriptum hunc sermonem ex n. codice S. Dalmatii inter dubios S. Maximi collocamus, quamvis jam editum habeamus in appendice serm. S. Leonis et S. Augustini; Benedictini enim monachi congr. S. Mauri in præfatione docent, aliquibus in excusis libris Augustino, in aliis Leoni Magno attributum fuisse. Ipsi vero neque uni, neque alteri ascribunt, judicantes ab aliquo auctore Hispano confectum; quemadmodum et Quesselius in suo monito. Memorati codicis testimonium cum nos non certiores reddat de ejusdem auctore hac in classe admittimus; admonentes tamen puriorem haberi ex codice S. Dalmatii, quo sermones sancti Maximi continentur, quam ex memorata appendice, ut conferentibus utrumque constabit.

ARGUMENTUM. — Prædicator veritatis Vincentius nec tormentorum vincitur pœnia, nec tenebrosi carceris superatur angustia. Eius corpus non a bestiis dilaniatur, non a profundo celatur, sed littori redditur, præconio diffamatur.

Quantumvis, dilectissimi fratres, gloriosissimas martyrum passiones, quos distincta regionibus loca meruerunt, una eademque fides omnibus indiscreto faciat honore venerabiles; suam etiam sibi in hoc sanctæ venerationis obsequio illi vindicant dignitatem, qui Ecclesiam Dei et præ cæteris documentis exereunt, et patrocinio adjuverunt. Inter quos juste beatum levitam Vincentium, cujus predicatione et morte incredulis Christum fuisse prædicatum agnovimus, catholicis studiis prædicamus. Qui ut fidelium devotionem Deo commendaret studiosius altiori caritatis

D flammeis affectu morti sese tandem fideliter obtulit, ut robur fidei in solidissima illa petra quæ Christus est, fundatum, se sequentibus imitandum relinqueret, atque apostolicæ predicationis semen, per eum disseminatum, pluribus, ope suæ intercessionis ac perfectæ consummationis jugi fruge refertum, in horreis cœlestibus postea conderetur. Hunc ergo amplius propria venerentur, quem peregrina quoque mirantur, quatenus eis se in beneficiis largiorem exhibeat, quibus se amabiliorem agnoscit in gaudiis; fiatque in ejus sollempnitæ uberior lætitia, unde fidei major crevit effectus. Illius enim spiritus tanto virtutum munere claruit, ut sacratissimi ministerii fultus officio, quo Filium Dei Dominum nostrum secuturus erat, in passione, ejusdem calicem prius ministraret in salutem: cujus haustu feliciter ebriatus, rabidi hostis atque in Christum sevientis imperterritus adiit

insaniam, modestus sustinuit, securius irrisit, sciens se ad resistendum paratum, nesciens vero se elatum esse quo vinceret. Cujus enim amore spiritualibus armis præmunitus resistebat, ejus quoque adiutorio, quidquid pœnarum in illum furentis ira excogitabat, insuperabilis fortiter patiendo vincebat. Ideo hunc non ignita sartaginis lamina, non eculei, non ungulae, neque ferrate manus, aut vires cædentium pavendæ, nec scissorum dolor membrorum, non ignis fragor, aut strepentis in patentibus visceribus salis injectio Daciani sevissimi quiverunt aliquatenus subdere jussioni. Sed dum in tantum insanæ ipsius vecordie tumor excreceret, ut tantis passionum subactum doloribus, aut eum vicisse aut interemisse se letabundus extolleret, suscepta spe frustratus, unde victor visus est apparere, inde victus compulsus est erubescere. Quoniam quo Dei martyr duriori urgebatur pœna, eo major confessionis ipsius exultabat constantia. Unde passionis ipsius ultima memorare, fratres, evidentiùs placet, quatenus animadvertat sanctitas vestra quo suis ministrum suum diabolus dolis perduxerit, et quomodo Christum suum in finem usque servaverit famulum. Ex quo illud est sane mirabile, quia quantum iste extrinsecus multiplici pœnarum genere contritus arcebat, tantum intrinsecus interiori exultante homine dilatabatur; quantumque ille jactantia temporalis potentie exteriori inflabatur, tantum interiori despicere se pendens interiori vexatus homine præfocabatur. Videbat namque deserventium manus carnicum nullum amplius in illo vulneris locum invenire, solumque vigentem spiritum eo suam exprobrare stultitiam, quo veritatis norma provocabat. Quapropter credens quod confusionis causam averteret, si personam que se sperverat, absente jussit eum a publico removeri. Sed ne sic quidem careret supplicio contusa, qua jacebat testa sterneritur, ut vis acuminis superjecti corporis concisam molem plus discinderet, atque reddita tormentis membra que secarent obvia fragmenta susciperent. Fallitur tamen in sua vincendi opinione cæca crudelitas. Namque divina bonitas dilectum suum amplius in confessione comitata, novum tenebris lumen infert, et obscurum ergastulum splendidum reddit tabernaculum. Laceros artus medica Dei fovebat manus, et venustiori pristinae sanctitatis augmento fessi lateris damna supplebat. Insolita igitur hujus luminis claritate percussus obstupere custodes; quin et angelorum hymnos Deo concinentium vocem mens pallidi janitoris expavit. Currit ad præsidem minister exanimis, quem gravior relatio nuntii quam ictus erat percussurus gladii. Et cum ex rei illius magnitudine tacere non posset quod viderat, terror iudicem occupat, dolor lacerat, furor inflammat. Et ne in pœnis vincens Vincentius gloriam martyrii obtineret: Citius, Dacianus inquit, producat, et carcere, ne dum instimus rebellem punire, videamur eum potius victoria coronare. Ex illo igitur 53 tetri carceris proferatur baratro, cœlesti equidem gratia pulchrior, et si adhuc esset passurus robustior. Sed ubi desiderium ad cœlestis regni vocationem tendentis nullo pœnarum vel mortis genere frangendum intelligit, jubet invida mens lenioris strati fulera substitui, ac blandiori eum requie confoveri. Scilicet ut si amoto paululum carnificis animam quietus exhalaret, diceretur non esse occisus, sed mortuus, quasi non eum pœna peremerit, cum quo et ipsa pœna simul perierit. In

A terea beatum Vincentium cœlestis aula suscipit ac beate felicitatis munere donatur. Ad cujus ingressum angelici latantur spiritus, omnesque simul congratulantur sancti. Nosque tibi gratias agimus, Domine Jesu, quod anima tuo digna consortio, que pertinax supplicium tulit, mendax fugit obsequium, et que fuit contenta persecutor quod fureret, sit designata quod parceret. Cognito igitur sancto ejus abscessu, iudex insanus, et quia Christus vicisset in Vincentio nescius, Dacianus illius sibi promittit cadaveris expositione vindictam, cuius gemit ex virtute victoriam. Feris enim atque canibus decepta furoris superbia absorbendum projici a lictoribus mandat, ut tali pastu illorum ventrem impleat, quorum mentem ipse gerebat. Sed ut divinis excrecentibus beneficiis majoris victorie Vincentio conferretur, corvus mittitur cadaveribus avis amica, ut expositas corporis dapes servaret jejuna. Hic tamen, fratres, distincta advertite meritum obsequia. Elias quondam impius Achab et Jezabelis manus caute declinans corvis in deserto ministrantibus pascebat. Assertor autem veritatis Vincentius Daciani rabie peremptus feris exponitur consumendus, sed corvo famulante servatur illesus. Obtinuit ergo divino nutu Elias corvis præstantibus quo aleretur; præstitum est Vincentio obsequente quoque corvo ne comederetur. Qui ut cœlitus se custodem designatum ostenderet adventantes reliquas aves e minus non segui impetu perturbabat. Inter 54 quas immanem quoque lupum propius accedentem, veluti qui commissum thesaurum sacrilega audacia contaminare præsumeret pennis atque alis diverberans, procul abegit. Sed ille quod non jam ad inferendam venisset injuriam, se ad augendam miraculi pompam, quadam sui habitudine stupidus indicabat. O impudens furor! O stulta vesania! Corvus obsequitur, lupus veneratur, Dacianus persequitur; nec erubescit velle se adhuc ferox perdere, quem mansueta bestialis feritas satagebat protegere. Unde ad occulendam martyris laudem non jam secretum, sed mare profundum elegit, credens sibi ad delitescendum ejus gloriam non claustra fidem esse servatura, sed maria: ac si idem elementi non esset Dominus, per quem dudum ei carceris abdita cœlesti fulgore radiata micuissent. Datur nautis mergendum in fluctibus corpus, ut ad auxilium aquora saltem proficerent, cui ad vincendum Christi militem etiam terra defecisset. Enavigatis itaque magna ex parte freti gurgitibus, projectum inter sorbentes undas præpotens est Dei dextera consecuta; et que spiritum in cœlum intulerat, corpus mox reituli ad sepulcrum. Sic prædicator veritatis, carissimi, nec tormentorum vincitur pœnis, nec tenebrosi carceris superatur angustias. Non a bestiis dilaniatur, non a profundo celatur, sed littori redditur, præconio diffamatur; ut qui vere Deitatis nomen confessus fuerat, vere sibi adesse experiretur suffragia Divinitatis. Cujus gloriosam virtute vitam ita pretiosæ mortis gratia decoravit, ut quod vivendo docuerat, moriendo constanter astrueret; eratque consequens quantum ad ejus visionem per mortem attingeret, quem laudabilis vite conversatione semper attestatus fuisset, sciens quod de contemptu præsentis vite gloria exsurgit beatitudinis æternæ: præstante Domino nostro Jesu Christo, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen. Explicit.

SERMO XVI.

In natali sancti Laurentii.

ADMONITIO.

In codice Vatic. 1273, pag. 16, et in Homiliario Sublacensi hic sermo, aliquibus in locis interpolatus, sancto Maximo inscribitur. Integrum ex codice 39 Plut. xvii fol. 173 a tergo biblioth. Laurentianæ, in quo sancti Fulgentii episcopi nomen præfert, edendum curamus.

* Hic aliqua vox deesse videtur, nisi malis legere *major victoria*. Edit.

ARGUMENTUM. — *Præclare fortiterque gestis sancti Laurentii descriptis, discamus, inquit auctor sermonis, avaritiam contemnere, misericordiam diligere, pauperes pascere, pecunias in celo servare, usque ad mortem pro Christo dimicare, intima caritate servare, et pro iustitia tribulationes, tanquam carbones, longanimiter sustinere.*

Ad exhibendum vestre caritati sermonem, et festivitas S. martyris, et auctoritas S. Patris quantum mihi dulciter imperat, tantum me ad obediendum invitat. Confido autem humilitatem meam divinitus adjuvandam. Deus enim, qui beatum Laurentium tunc pavit, suos pascere dignabitur et fideles. Per illum pauperibus tribuit panem, per eundem nobis dignabitur donare sermonem. Beati quoque Patris sicut adest jussio, sic non deerit oratio. Nec enim cessat ad Deum fundere orationem, ut quod præcepit possit sufficienter impleri, quem Deus et nomine illustrem constituit et honore; et sicut ei præcipuum contulit dignitatem, ita cordi ejus infudit largissimam caritatem. Multum ergo in spe erigimur, quando ejus apud Deum orationibus adjuvamur. Multum, fratres, in Domino delectamur, dum frequentiam religiosæ hujus multitudinis intuemur. Videntes autem copiosum expectationis vestre conventum, agnoscimus intimum vestre caritatis affectum. Caritas autem non est a seipso, sed salubriter donatur a Christo. Christus illam donavit martyribus suis, qui eam donat fidelibus suis. Caritas ergo Christi, sicut in martyribus suis vicit, sic ad solennia martyrum fideles adducit. Eandem caritatem in sancto Laurentio vos diligere demonstratis, ad cujus festivitatem delectabiliter **55** festinatis. Beatus enim Laurentius virtute caritatis indutus certavit bonum certamen, cursum consummavit, fidem servavit, passus superavit, occisus triumphavit. Est autem quedam sæcularium hominum sententia, qua dicere assoletur: Apud bellicos viros victus igitur victor occisus. Hæc dicit suis dilectoribus mundus, sed fidelibus suis aliter loquitur Christus. In sancta enim Ecclesia invenitur, unde illa sententia evacuatur, ut non dicatur victus, qui fuit victor occisus. Aliud est enim occidi pro mundo, aliud occidi pro Christo; qui occiditur pro mundo, vincitur cum occiditur. Unde recte victus vocatur, etiam si post victoriam occidatur. Iste itaque non victor, sed victor invenitur occisus, quia nisi vinceretur, non occideretur. Qui autem occiditur pro Christo, non vincitur, [quamvis occidatur, sed revera victor occiditur, quia, cum occiditur, victor efficitur. Corona vero victoribus datur; quomodo igitur occisus ille victor negatur, qui pro eo quod occiditur, a justo iudice coronatur. Ecce beatus Laurentius martyr occisus est quidem, non tamen est victus, sed permansit victor occisus, quia pro invicto invenitur occisus. Invictus est enim Christus Dominus, pro quo maluit occidi martyr, quia si occidi pro invicto metueret, ad victoriam non perveniret; imo si non occideretur, miserabiliter vinceretur. Vincit ergo pro fide Christi moriendo, qui vinceretur sine fide vivendo. Scriptum est autem quia *justus ex fide vivit* (Rom. 1). Proinde si iste martyr amissa fide vivere delectaretur, frustra viveret corporaliter, quando spiritualiter in anima moreretur. Corpus enim ex anima vivit, anima ex fide vivit. Christus autem in cordibus fidelium suorum per fidem habitare dignatur; dicit enim Apostolus *interiorem hominem habitare Christum per fidem in cordibus nostris* (Ephes. 3). Permanente itaque fide, permanet in homine Christus. Discedente fide, discedit ab homine Christus. Discedente autem Christo, discedit ab homine vita.

¹ In codice cit. Laurent. desunt hæc verba usque ad illa *ex fide vivit*.

² Huc usque secuti sumus lectionem duorum codicum, Vaticanum scilicet et Sublacenensis, addito tantum nomine Laurentii in locis in quibus beatus martyr

A Apostolus enim docet quod Christus est vita nostra, dicens: *Cum Christus apparuerit vita nostra, tunc et vos apparebitis cum ipso in gloria* (Coloss. 3). Inaniter itaque corpus ab anima vivificatur, si discedente Christo anima moriatur. Nam ipse Dominus, ut fidem esse vitam animæ demonstraret, infideles mortuos appellavit, dicens: *Dimitte mortuos sepelire mortuos suos* (Matth. 23). Quid ergo proderit, quod videtur in corpore vivus, qui fuerit in anima morte infidelitatis occisus? Iste beatus Laurentius plenus Spiritu sancto cogitavit, et ut semper in anima viveret, mortem corporis nullatenus formidavit. Meminerat enim Dominum dixisse: *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Magis autem time te qui potest animam et corpus perdere in gehennam* (Ibid. x). Noverat ergo beatus Laurentius, anima mortuo, corpus quidem cum ea simul æterno supplicio periturum, et anima viventem, corpus quoque cum ea æterna requie ac felicitate victurum. Hinc est quod ad subeundam corporis mortem indubitanter et fortiter velit, quod in ipsa temporali morte æternam vitam animæ simul et corporis invenit. Non est ergo victus ille victor occisus, cui mors corporis in tantum facta est triumphalis, ut per illam mortem fieret immortalis? Nunc jam certaminis ejus attendamus cursum, ut inde noverimus quomodo **56** superaverit inimicum. A beato Xisto episcopo suo, martyre mox futuro, facultates Ecclesiæ diligenti cura reponendas accepit. Quod ut faceret, quam idoneam personam quæreretur, quem locum tutissimum reponendis illis facultatibus inveniret? Cui libet homini magno facultates illas committere vebatur, quia Decius Cæsar ab omnibus timebatur. Quid ergo restabat, nisi ut cogitaret ad cælum levare, quod non poterat in terra reservare? Sed querendi erant bajuli per quos ad cælum possent universa perducere. Invenit Christi pauperes, quos et bajulos fideles et idoneos posset habere custodes. Quidquid in manibus eorum posuit, in cælo recondidit: imo ipsi Christo consignavit quidquid pauperibus consignavit. Magnum invenit consilium, ut facultates Ecclesiæ non committeret homini qui esset imperatori subditus, sed committeret Christo, qui esset imperator ipse subjectus. Quidquid ergo apud Christum reponitur, hoc solum sine periculo custoditur. Optimo sanctus Laurentius invenitur usus esse consilio, quando quidem talem locum curavit reponendis ecclesiasticis facultatibus invenire. In tantum vero securum se ostendit de loco, ubi omnia illa reposuit, ut eosdem pauperes ad Cæsarem duceret, et eis aliquid nocere Cæsaris sævitia non valeret. Ecce quantum habet paupertas Christiana virtutem, ut semper omnem possit vincere sæculi potestatem. Sciebat autem se beatus Laurentius adversus Decium Cæsarem suscepisse conflictum, cum quo sibi esset non cum terra, sed pro cælo pugnandum. Scriptum etiam noverat: *Abcondite eleemosynam in corde pauperis, et hæc exorabit pro te ab omni malo* (Eccli. 22). Securus ergo saluberrimum Scripturæ sanctæ consilium ordinavit humilitatis et mansuetudinis pugnam, ut veram posset adipisci victoriam. Exercitum congregavit, stipendium erogavit, futuro se certamini præparavit, instruxit aciem, produxit adversus Cæsarem milites Christi, qui non ferro configere, sed fide noverant et oratione pugnare. Ecce jam decertant fides et infidelitas, misericordia et avaritia, mansuetudo et sævitia. Geritur acerrimus inter vitia virtutesque conflictus; et quia misericordiam avaritia superare non potuit, conata est fidem infidelitas vincere, et mansuetudinem sævitia debellare. Traditur itaque Valeriano Laurentius, deputatur ignibus occidendus; in craticula vivus assatur, sed

legebatur; deinde prosequimur juxta codicem Laurentianum.

² Vulgata legit: *Conclude eleemosynam in corde pauperis, et hæc pro te exorabit ab omni malo.*

divino refrigerio non privatur. Tunc jam cepit Laurentius in Christo victor adversarius insultare, quando divino nutu sensit carbonem non dolorem sibi, sed refrigerium ministrare. Hic denique Valeriano respondit, dicens: Disce, miser, quanta sit virtus Domini nostri Jesu Christi, nam carbonem isti non dolorem, sed refrigerium mihi præstant. O vere mirabilis virtus Domini Salvatoris, qui martyrem suum igne caritatis vehementius inflammavit, et eum contra ignem persecutoris armavit! Nisi enim Laurentius igne cælesti ferretur, ignem terrenum vincere non valeret. Ideo autem flammam appositam corpori non timebat, quia flammis spiritualibus intus ardebat. Accensus igne primitus caritatis, viciat ignem cupiditatis; deinde fervens igne confessionis, ardorem non metuit ustionis. Exhibuit corpus suum hostiam vivam, sanctam, Deo placentem. Impletum est in illo etiam corporaliter, quod spiritualiter scriptum de iustis in libro Sapientiæ (Cap. m) continetur, **57** de quibus scriptum est: *Quoniam Deus tentavit illos, et invenit illos dignos se; tanquam aurum in fornace probavit illos, et quasi holocausti hostiam accepit illos.* Holocaustum, fratres, Græcus sermo est, non Latinus. Quod Græce dicitur holocaustum, Latine dicitur totum incensum. Holocaustum ergo illud sacrificium vocabatur quod totum in altari cremabatur. Beatum itaque Laurentium Christi caritas holocaustum exhibuit, quod crudelitas persecutoris incendit. Et Laurentium quidem Valerianus assavit, sed holocaustum, hostiam semetipsum Deo martyr sanctissimus immolavit. Impietas ergo iudicis Laurentium interfecit, quem holocausti hostiam passio gloriosa perfecit, atque ita Deus martyrem suum hostiam vivam libenter accepit. Noverat autem Laurentius dixisse Christum: *Qui mihi ministrat me sequatur, et ubi sum ego, illic et minister meus erit* (Joan. xii). Ministravit in diaconio, secutus est in martyrio. Factus est medius inter Xistum et Hippolytum. Et quia didicerat ab Apostolo debita omnibus esse reddenda, sicut fidelis

A Christi minister reddidit utrique quod se debere cognovit, Xisto servivit, Hippolytum acquisivit. Xisto episcopopiam exhibuit humilitatem, Hippolyto pagano puram præbuit caritatem. In Xisto honoravit sacerdotii dignitatem, Hippolyto pagano prædicavit christianæ fidei veritatem. A Xisto didicit ut pro Christo pateretur, Hippolyto donavit ut Christum confiteretur. Servatus est ibi ecclesiastici ordinis modus, quod in martyrio primus est inventus episcopus; secundus diaconus, tertius laicus. **58** Solent quidem diaconi episcopos præire in ordine processionis, sed non in ordine passionis. Nunc autem sic Dominus ordinavit, ut præcederet episcopus, et sequeretur diaconus; præcedente autem diacono, sequeretur et laicus. Omnes igitur in hac festivitate letemur, et virtutes sanctorum quantum Dominus adjuvat imitemur. Habet hic enim omnis gradus unde veraciter instruatur. Habet omnis professio quod salubriter imiletur. Episcopi et presbyteri considerent Xistum, diaconi attendant Laurentium, laici similiter intueantur Hippolytum. Hujus festivitatis gaudium cunctis proficiat ad virtutis exemplum. Discamus omnes avariitiam contemnere, discamus misericordiam diligere, discamus pauperes pascere, discamus pecuniam non in terra, sed in cælo servare, discamus usque ad mortem pro Christi nomine dimicare, discamus intimam caritatem fervere, et pro justitia tribulationes tanquam carbonem longanimiter sustinere. Est enim iusta quedam combustio temporalis afflictio, de qua dicitur: *Vasa figuli probat fornax, et homines justos tentatio tribulatio* (Eccli. xxvii). Nos itaque, dilectissimi, Christum Dominum diligamus, ejusque virtute muniti, ut carnalium cupiditatum incentiva vincamus, sanctæ caritatis igne spiritualiter ferveamus. Ita fiet ut ignibus tribulationum non fatigemur, sed divinx virtutis insuperabili refrigerio sublevemur: sic ad illam requiem perducemur, ubi cum sanctis martyribus sine fine letemur.

SERMONES DE DIVERSIS.

SERMO XVII.

De Salomone. In cap. xxx Proverb. De differentia Salomonis et aliorum prophetarum.

ADMONITIO.

Ceilleries, in recensendis Maximi operibus Maurinos secutus, hunc sermonem eidem Maximo ascribendum censet. Nos dubitamus, quod et oratio minus esse orationi Maximi similis videatur, et præter unum Vaticanum nullum codicem reperimus (pervolvimus autem sane plures) in quo Maximo ipsi attribuitur. Fragmentum opusculi potius hunc sermonem esse Maximi arbitrantur, quia de re non laboro.

ARGUMENTUM. — *Ceteri prophetae solo spiritu locuti sunt; Salomon autem et de spiritu, et de adjuncta sapientia.*

Ante adventum Christi Salvatoris nostri prophetae multi, concepto Spiritu sancto, futura nuntiaverunt, inter quos et Salomon loco suo et ordine pro temporibus numeratur; sed inter alios et ipsum est aliqua distantia. Ideoque ceteri solo spiritu locuti sunt, Salomon autem et de spiritu, et de adjuncta sapientia est locutus. Denique hoc a testatur locutum, quam ex verbis ejus audivimus recitatum; dum inter sapientiam et spiritum proficitur ignorantiam suam, cum dicit: *Tria sunt, inquit, quæ non intelligo: viam navis in mare, semitam serpentis in petra, et vestigium*

aquilæ volantis in aere; quantum quod investigare non possum, hoc est mulierem macham, quæ cum semel abluta fuerit, credit se in toto non peccasse (Prov. xxx). Hæc verba communi sensu quasi de vulgo videntur collecta, sed in omnibus sunt sancta mysteria: tria in Christo, et unum in Ecclesia. Nam quod dixit viam maris se invenire non posse, hoc non est sine mysterio verbum. Nam quis inter fluctus colligebat viam quam navis transire potuerat? Navis enim transitu suo undas scindit et consulcat; ut sciat quia transit, et non videatur qua transierit. Visum enim habere potest, vestigium facere non potest. **59** Christus est navis in qua ascendunt omnium credentium animæ, quæ ut tota firmitas fluctibus habeatur, de ligno fabricatur, et de ferro cor-

^a Rom. edit. operum S. Ambros. an. 1581, tom. II, pag. 405, testatur lectio Nam dum quorundam mysteriorum propriam proficitur ignorantiam, assignare distantiam videtur inter sapientiam sibi collatam, et spiritum. Dicit ergo: *Tria sunt mihi impossibilia scire, et quartum, quod non cognosco: semitam navis navigantis, vias serpentis super petram, et vestigium aquilæ volantis, et quartum, quod non cognosco,*

vias viri in juventute. Talis via mulieris meretricis, quæ postquam abluta fuerit, nihil dicit se fecisse mali.

^b Ead. edit., inter fluctus ostenderet vel præscriberet viam quæ navis transierat? Navis enim transitu suo undas scindit, et illico se unda condensat: ut videatur qua transiit, et non sciatur. . . . quæ ut firmius inter fluctus erehatur de ligno, etc.

figitur, hoc est Christus in cruce. Sed quod dicit navem sine vestigio, ideo quia ^a Verbum Dei vehemens per aurem penetravit ad viscera collecto homine suo inter homines nascitur, Maria virgo generat. Transit navis per mare et nulla in undis vestigia relinquit: venit Christus de cælo, aure concipitur, utero tempore certo portatur. Talis Maria virgo remansit, postquam peperit, qualis fuit antequam Verbum ^b aure concepit. Merito Salomon inter Spiritum sanctum et sapientiam ignorare se dicit, et mysterium indicat quod ignorat. Deinde profitetur se non videre semitam serpentis in petra, quod communiter omnibus patet; quia ætatis tempore cum terra solvitur in pulverem, de latibulo suo egressus serpens, impressione corporis sui in terra corrupta potest designare semitam; sed cum ad petram pervenerit, non facit in lapide quod fecit in pulvere. Sic et serpens diabolus in ipsis natalibus mundi invenit corruptibilem terram, Adam et Evam libenter audientem quæ locutus est. Fecit in auribus semitam, fecit et in pedibus quibus interdictum fuerat iter ad arborem; fecit et in manibus quibus contractata sunt poma; fecit ^c in lateribus, necdum concessæ, celebratæ ⁶⁰ sunt nuptiæ. Tunc serpens potuit in primitivum hominem quasi in pulverem vestigium face-

A re, pervenit ad petram, quæ est Christus (talis enim factus erat ^d Adam qualis et Christus est ex utero); vidit similitudinem coopertam corpore, sed cognoscere non potuit majestatem. Potuit et ipsum tentandum aggredi, sed Christus nec obtemperavit, nec iratus est: quia ira opus est diaboli; sed cum diaboli contempta sunt verba, serpens in petra vestigium non fecit. Tertium vero sese non intellexisse ^e testatur. Aquila intelligitur Christus, qui volatu suo descendit de terra. Quod animalis genus non nutritur, nisi primum castitas comprobetur matris, ut apertis oculis, absque palpitatione totum aspiciat solem. Merito enim hoc animal comparatur Salvatore; quoniam cum aliquod rapere voluerit, non vestigiis ambulat terras, sed excelsum eligit locum: sic et Christus, alta cruce suspensus, tonante strepitu et terribili volatu ^f impetum ad inferos fecit, sanctosque rapiens ad æterna remeavit. Quartum, quod dicit de muliere mœcha, hic mulier Ecclesia intelligitur, quæ dudum sequens idola, fornicata ibat post deos alienos; sed ubi, cognita veritate, sedes ^g quas dudum collegerat, cum semel fuerit baptismo lota, deposita conversatione sæculi, moritur diabolo, ^h renascitur Deo.

SERMO XVIII.

In dedicatione ecclesiæ I.

ADMONITIO.

Quatuor sunt codices Laurentiani, videlicet 39 Plut. xvm, 42 Plut. xvi, 172 biblioth. olim metrop. eccl. Florent., et 174 ejusdem biblioth., in quibus hic sermo S. Maximo episcopo Taurinensi attribuitur. Nonnullos ex multis recensemus, qui S. Augustinum auctorem inscribunt. Exstat revera in cod. Sancti Petri 40 F, pag. 74, cum titulo: *Sermo S. Augustini episcopi de Dedicatione templi vel altaris*. Eodem sub nomine ipsum complectuntur codices, Vallicellanus 25, Farfensis, basilicæ Lateranensis pag. 219, Albanus, etc. In cod. Vatic. 5856, pag. 190, est anonymus cum epigraphe: *Incipit homilia in dedicatione ecclesiæ*. In breviario Romano prior pars ejusdem legitur in tres lectiones pro festo Dedicationis ecclesiæ distributa, S. August. nomine exornata. At monachi congreg. S. Mauri, cum S. doctoris in eo venam non compererint, sed potius sancti Cæsarii, inter spurios sermones num. 229 collocarunt. Nos etiam dubii de ejus sinceritate in nostram appendicem pariter traduximus.

61 ARGUMENTUM. — *Quidquid in templis manufactis agitur, totum in nobis spirituali edificatione completur. Conscientias nostras, quantum possumus, cum Dei adjutorio custodire diligenter studeamus.*

Quotiescunque, fratres carissimi, altaris vel templi festivitatem colimus, si fideliter et diligenter attendamus, et sancte ac juste vivimus, quidquid in templis manufactis agitur, ¹ totum nobis in spirituali edificatione completur. Non enim mentitus est ille qui dixit: *Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos* (I Cor. iii); et iterum: *Nescitis quia corpora vestra templum sunt Spiritus sancti* (I Cor. vi). Quibus meritis per gratiam Dei meruimus fieri templum Dei, quantum possumus ² cum Dei adjutorio labore-

C mus, ne Deus noster in templo suo, hoc est in nobis ipsis inveniat quod oculos suæ majestatis offendat; sed habitaculum cordis nostri evacuetur vitiiis; claudatur diabolo, et aperiatur Christo; et ita laboremus, ut nobis bonorum operibus clavibus januarum regni cælestis aperire possimus. Sicut enim malis operibus, quasi quibusdam seris ac rectibus, vitæ nobis janua clauditur; ita absque dubio bonis operibus aperitur. Et ideo, fratres carissimi, unusquisque consideret conscientiam suam, et quando se ³ antiquo crimine vulneratum esse cognoverit, prius orationibus, jejuniis, elemosynis studeat mundare conscientiam suam, et sic eucharistiam præsumat accipere. Si enim agnoscens reatum suum, ipse se a divino altari subduxerit, cito ad indulgentiam divinæ mise-

^a Rom. edit., Verbum Dei vivum, et efficax per aurem penetrat ad viscera sine læsione, et homine assumpto, Verbum inter homines nascitur sine sui diminutione, et Maria virgo generat sine corruptione. Transit ergo navis . . . vestigia remanent, quia venit, etc.

^b Ead. edit., aure conceperit, et utero gestaverit. Merito . . . et infusam sapientiam distantiam ponit dum ignorare se per Spiritum sanctum mysterium indicat, quod per collatam sapientiam ignorabat. Denique . . . super petram. Commune est, et omnibus, etc.

^c Ead. edit., in lateribus, dum ab eis non ut fuerant concessæ, etc.

^d Ead. edit., Adam de limo, qualis et Christus est ex Virginis utero, vidit hominis similitudinem, sed coopertam corpore cognoscere non potuit majestatem.

^e Ead. edit., testatur, nempe vestigia aquilæ volantis.

^f Ead. edit., impetum ab inferis fecit . . . quod dicit de viis viri in juventute et muliere meretrice, hæc mulier . . . ut fornicaria ibat.

^g Ead. edit., quas dudum elegerat, relinquens, cum

semel fuerit baptismo a peccato lota, carens delictis, dicit se nunquam peccasse; et sicut in textu, ubi tamen pro sedes, mallems sordes.

^h Ead. edit. Post hæc verba, renascitur Deo, Vaticanus codex desinit, ac subjungit Rom. editio: ut scribit Apostolus ad Corinthios: *Si quis ergo in Christo nova creatura est, vetera transierunt: ecce facta sunt omnia nova. Denique merito dicit se nihil fecisse mali, quia per regenerationis sacramentum ita sunt ejus abolita peccata, ac si facta nen fuissent; nec sunt in Dei memoria, ut Ezechiel propheta (Cap. xviii) testatur, dicens: Vita viet, et non morietur, omnium delictorum ejus, quæcunque fecit, non recordabitur ei. In hoc namque in mortem se tradidit Christus, ut Apostolus ad Ephesios (Cap. v) scribit, ut exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, neque rugam.*

ⁱ Cod. Vat. 5856, attendimus.

^j Cod. Lateran., totam in nobis spirituali, etc.

^k Idem cod. Later., cum ipsius adjutorio.

^l Cod. S. Pet. 40 F, et Vallic., aliquo pro antiquo

ricordie perveniet. Quia, sicut qui se exaltat humiliabitur, ita e contrario, qui se humiliat exaltabitur. Qui enim, sicut dixi, agnoscens reatum suum sese^a ab altari Ecclesie humiliter pro emendatione vite removere voluerit, ab aeterno illo et coelesti convivio excommunicari penitus non timebit. Rogo vos, fratres, diligenter attendite: si ad mensam cujusunque potentis hominis nemo praesumit cum vestibus conscissis et inquinatis accedere, quanto magis a convivio aeterni Regis, id est ab altari Domini debet se unusquisque invidiae vel odii veneno percussus, aut iracundiae furore repletus cum reverentia et humilitate subtrahere, propter illud quod scriptum est: *Vade prius reconciliari fratri tuo, b tunc offeres munus tuum* (Matth. v). Et iterum: *Amice, quomodo hic intrasti non habens vestem nuptialem* (Matth. xxii)? Sic enim habet textus evangelice lectionis, quod quidam fecerit nuptias filio suo, c et intraverit ut videret simul discumbentes; et videns ibi hominem non habentem vestem nuptialem, dixit ad eum: *Amice, quomodo hic intrasti, non habens vestem nuptialem?* Et illo obmutescente dixit ministris: *Ligate illi manus et pedes, et projicite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus et stridor dentium.* Ecce qualem sententiam d merebitur audire qui ad convivium nuptiale, id est ad altare Domini, 62 aut ebriosus, aut adulter, aut odium in corde retinens d praesumet accedere. Avertat hoc a nobis Deus, fratres carissimi, et concedat ut mala ista non nunquam velimus admittere, aut si admissa fuerint, sine ulla mora per poenitentiam vel pacem sanare studeamus, et largioribus eleemosynis festinemus abluere, ne forte si cum peccatorum vulneribus ante tribunal aeterni Judicis venerimus, ab illa aeterna Ecclesia, et ab illa coelesti Jerusalem perpetua excommunicatione separemur. Considerate ergo, rogo vos, fratres, si hodie aliquis a conventu ecclesiae hujus pro aliquo crimine foras projiciatur, in quanto dolore vel tribulatione erit anima sua; etsi intolerabilis dolor est de ista ecclesia foras proijci, ubi ille qui projicitur, et manducare, et bibere, et cum hominibus loqui potest, et habet spem ut iterum mereatur ad ecclesiam revocari; quid putamus, qualis dolor erit si aliquis pro criminibus ab Ecclesia quae est e in caelis, a conventu angelorum vel sanctorum hominum congregatione fuerit separatus, e cui nec solum sufficiet ad poenam, quod foras projiciatur, sed insuper in tenebras exteriores aeterno incendio concremandus excluditur? Qui enim ab illa coelesti Jerusalem excommunicari meruerit, h non solum hanc poenam habebit, quod nec manducare, nec bibere poterit, sed etiam poenas infernales sustinebit, ubi est fletus et stridor dentium, ubi ululatus, lamentatio, et poenitentia sine ullo remedio, ubi est vermis ille i qui non morietur, et ignis qui nunquam exstinguetur; ubi mors quaeritur et non invenitur, quia quibus in hoc saeculo vita offertur, et nolunt accipere, in inferno quaerent mortem et non poterunt invenire. Ibi erit nox sine

die, amaritudo sine dulcedine, obscuritas sine lumine; ubi nec divitiae, nec parentes, nec conjuges, nec filii, nec vicini poterunt subveniri, ubi nihil peccator inveniet i nisi quod caste et juste vivendo per eleemosynarum largitatem transmiserit. Haec ergo cogitantes, fratres carissimi, tam casti et tam sobrii, et tam pacifici ad istud altare, Deo auxiliante, studeamus accedere ut ab illo aeterno altari non mereamur excludi. Qui enim ad istud altare casto corpore et mundo corde cum secura et munda conscientia venerit, ad illud altare, quod in caelis est, felici transmigratione perveniet. Ad extremum, fratres carissimi, non est grave nec k laboriosum quod vobis commendo. Omnes viri, quando communicare desiderant, lavant manus suas, et omnes mulieres nitida exhibent lintamina, ubi corpus Christi accipiant. l Non est grave quod dico, fratres: quomodo viri lavant aqua manus suas, sic eleemosynis lavent conscientias suas. Similiter et mulieres, quomodo nitidum exhibent lintolum ubi corpus Christi accipiant, sic corpus castum et cor mundum m exhibeant, ut cum bona conscientia sacramenta suscipiant. Rogo vos, fratres, nunquid est aliquis qui in arca sordibus plena velit mittere n 63 vestem suam? Etsi in arca sordibus plena vestis non mittitur pretiosa, qua fronte in anima o quae peccatorum sordibus inquinatur, Christi eucharistia suscipitur? Et quia istis verissimis exemplis loqui coepimus, p etiam quod bene nostis, insinuo. Non puto esse aliquem hominem qui in arca sua, ubi pretiosas vestes habet repositas, acquiescat, aut carbonem vivum, aut quamcunque scintillam includere. Quare hoc, fratres? Quia timet ne comburantur vestimenta, quibus in festivitibus induitur. Rogo vos, fratres, qui q in arca sua non vult scintillam ignis includere, quare in anima sua flammam iracundiae non timet accendere? Sed quare hoc fiat manifeste et evidenter agnoscimus. Ideo enim in arcam r ignem non mittimus, quia diligimus vestem nostram. Flammam vero iracundiae ideo non exstinguimus, quia non solum non diligimus, sed etiam odio habemus 64 s animam nostram, secundum illud quod dictum est: *Qui diligit iniquitatem odit animam suam* (Psalm. x). Et ideo, fratres carissimi, exempla ista attentius cogitantes, s arcules interiores, id est conscientias nostras, quantum possumus, cum Dei adjutorio custodire diligenter studeamus, ut cum dies iudicii venerit in illa aeterna et beata ecclesia, ubi nunquam habitare poterit malus, unde t nunquam exire poterit bonus, non cum pannis veteribus foras in tenebras exteriores exclusi appareamus, sed stola immortalitatis induti, castitatis vel justitiae gemmis ornati, eleemosynarum luce vestiti audire mereamur: *Venite, benedicti Patria mei, percipite regnum* (Matth. xxv), etc.; et illud: *Serve bone et fidelis, intra in gaudium Domini tui* (Ibid.); ad quod gaudium nos Dominus v sub sua protectione perducatur, qui vivit et regnat in saecula saeculorum. Amen.

^a Cod. Later., ipse se humiliter ab altari Ecclesiae.

^b Cod. Vallie. et S. Pet., et tunc veniens.

^c Cod. Later., et intravit ut videret simul recumbentes.

^d Idem cod. Later., meretur audire.

^e Cod. S. Pet., praesumit.

^f Cod. S. Pet. 4 F, in caelis, id est angelorum vel sanctorum omnium congregatione.

^g Cod. Vallie., cui nec hoc solum.

^h Codex Sancti Petri, non solum hoc poenae habebit, sed etiam flammam inferni sustinebit, ubi est fletus, etc.

ⁱ Cod. S. Pet. et Later., qui non moritur, etc., exstinguatur.

^j Idem cod. S. Pet. et Later., nisi quod de hoc saeculo caste.

^k Idem cod. S. Pet. et Later., laboriosum, quod

^D suggero. Hoc dico, quod vos frequenter facere aspicio. Omnes viri, etc.

^l Idem cod. S. Pet. et Later., Non est grave, nec laboriosum.

^m Idem S. Pet. addit, accipientes exhibeant.

ⁿ Idem cod. S. Pet., vestes suas.

^o Idem cod. S. Pet. et Later., quae est peccatorum sordibus inquinata.

^p Cod. Later., et hoc quod bene nostis, insinuo.

^q Idem cod. Lat., in arcam suam.

^r Cod. S. Pet. et Later., ignis non mittitur, quia, etc. Flamma vero iracundiae ideo non exstinguatur, etc.

^s Idem cod. S. Pet., animas nostras.

^t Cod. Later., arcules interiores.

^u Idem cod. Latef., nunquam exiturus bonus est.

^v Idem cod. Later. omittit sub.

SERMO XIX.

Item de dedicatione ecclesie II.

ADMONITIO.

Cum in Laurentianis mox laudatis codicibus atque in Gotwicensi hic sermo sancti Maximi ornetur nomine, contra vero sancti Augustini in codicibus iisdem Sancti Petri, Vallicellanis, Lateranensi et Casinensi 115 pag. 183, cumque a Maurinis in appendicem Sermon. sancti Augustini num. 231 referatur, inque Biblioth. Max. Patr. tom. VI, pag. 675 edit. 1677, Eusebio Gallicano episcopo ascribatur, fas nobis sit eundem in appendice collocare.

ARGUMENTUM. — *Nonnullæ Veteris Testamenti figuræ Christi Ecclesiam præsignant, ac imprimis regina Saba de qua copiose sermonis auctor proponit*

Recte festa ecclesie colunt qui se ecclesie ^a filios agnoscunt. Hæc enim omnium credentium mater est, ^b quæ natos ad mortem regenerat ad salutem, per quam Christus plus restituit in gratiam quam perit in natura. ^c Et a Deo transgressoris degenerem prolem in adoptionem divine paternitatis assumpsit; et de cælo exheredatos cæli ^d reddidit hæredes. ^e Hæc est post Synagogam vocata, sed ante Synagogam promissa. ^f Hæc enim jam in primo homine præfigurata est. Nam sicut ex Adæ latere fabricata est Eva; ita ex Christi corpore et vulnere redempta crevit Ecclesia. ^g Hæc intra arcam diluvio exundante servata ^h crucis beneficio, et baptismatis mysterium præsignavit. Hæc Sara sterilis, et desperata in senectute unico pignore ⁱ fecunda præscivit. Ecclesia enim unicum, id est dilectissimum Dei populum sæculo jam senescente progeniit. Hæc est regina illa de qua ^j a Davide dicitur: *Assitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato circumamicta varietate* (Psal. xlv); id est diversarum circumdata ^k pretioso decore virtutum. Hæc est illa regina quæ venit a partibus Æthiopie audire sapientiam Salomonis. ^l En hæc non tam ex una regione quam ex universis mundi partibus ^m reges quæsitura convenit. ⁿ Sicut et evangelista commemorat (Matth. xii), Regina Austri venit a finibus terræ audire sapientiam Salomonis. Venit Ecclesia ad Redemptorem et eruditorem suum, ut de stultitia erroris doctrinam perciperet veritatis, de qua plenus sicut audivimus ^o Regnorum scribit historia, dicens: *Et ingressa regina Saba Jerusalem cum multo comitatu* ^p et divitiis, cum camelis portantibus aromata, et aurum infinitum nimis et gemmas pretiosas (III Reg. x). Venit ad Salomonem et locuta est ei universa quæ habebat in corde suo. Ergo in figura reginæ ^q illius Ecclesia venit ex gentibus a finibus terræ imponens ^r finem cupiditatibus vitiosisque terrenis audire sapien-

tiam Salomonis, id est viri pacifici Domini nostri Jesu Christi, ^s qui fecit utramque unum, solvens inimicitias inter Deum et hominem in carne sua. Venit post veteres et profanas superstitiones audire et dissecare de ^t fidei illuminatione, et iudicio futuro, de animæ immortalitate, ^u de spe remunerationis et gloria. Venit ergo in Jerusalem cum multo comitatu, id est, non jam cum una tantum gente Judæorum, sicut prius Synagoga solos habuit ^v Hebræos, ^w sed totius mundi gentibus diversisque nationibus. Venit ergo exhibens munera digna Christo, aurum et gemmas pretiosas, et hoc camelis portantibus, id est ex gentili populo venientibus, ^x qui prius vitiorum fæditate distorti fuerant, et malorum ^y oneribus curvi ac peccatorum pravitate deformes. ^z Cum his tanquam muneribus regina hæc ingreditur ad pacificum regem Christum exhibens secum fidei aurum, ^{aa} puritatis incensum, pretiosarum splendores gemmarum, ^{bb} scilicet insignia ornamenta virtutum. Et locuta est ei universa quæ habebat ^{cc} in corde suo, id est aperuit ei cor suum, manifestavit ei occulta conscientie suæ in confessione et pœnitundine præcedentium delictorum. ^{dd} Videamus quæ agat hæc regina. Videns, inquam, *regina Saba omnem sapientiam Salomonis, et domum quam edificaverat, et cibos mensæ ejus, et holocausta quæ offerebat in domo Domini, non habebat ultra spiritum* (III Reg. x). Quid erat rationis ut præpotens regina domum, expensas et cibos regio tantopere miraretur? Ergo in hoc loco aliqua majora nos oportet inquire. ^{ee} Videt ergo Ecclesia ex gentibus congregata sapientiam Christi, id est, post carnalia instituta gentilium, post humanam et animaleam doctrinam philosophorum accepit intellectum ^{ff} salutis, et vitæ insepexit spiritualium bonorum virum. Agnovit verum fabricatorem cæli et terræ, potentissimum humani generis conditorem, de cujus sapientia dicitur: ^{gg} *Omnia in mensura, et pondere, et numero constituiti* (Sap. xi). Vidit et domum quam edificaverat, id est incarnationem hominis assumpti, ^{hh} de quo dicit Apostolus: *In quo habitat omnis plenitudo Divinitatis corporaliter* (Coloss. ii).

^a Codd. S. Pet. A 9 et Casin., *filios esse cognoscunt*.

^b Idem S. Pet., *quæ generatos ad mortem*.

^c Cod. Later., et Adæ transgressoris.

^d Codd. S. Pet., Casin. et Later., *reddidit cohæredes. Hæc est post Synagogam quidem vocata*.

^e Ex cod. 23 Plut. xvii bibl. Later., *Hæc est post Synagogam quidem vocata*.

^f Cod. S. Pet., *Hæc etiam in primos*.

^g Idem codd. S. Pet., Casin. et Later., *Hæc intra arcam diluvio exundante servata crucis beneficium, etc.*

^h Idem cod. 23 legit *crucis beneficium*.

ⁱ Codd. Laur. et Later., *secunda præcinit*.

^j Codd. S. Pet., Vallic. et Later., *ad Deum per Davidem*.

^k Codd. Vat. 3836 et Laur., *pretiosarum*.

^l Idem codd. Vat. 3836 S. Petr., Vallic. et Later., *Sed hæc pro En hæc*.

^m Idem codd. S. Pet., et Later., *reges quæsitura convenit*.

ⁿ Codd. Vallic., S. Pet. et Later., *Sicut etiam*.

^o Cod. Gotwicensis, *Regum*.

^p Cod. Later., *et divitiis multis*.

^q Codd. S. Pet. et Casin., *hujus*.

^r Codd. Laur., Vallic. et Laur., *qui fecit utraque*.

^s Cod. Casin. 183, *fidei illuminationem, et iudicium futurum*.

^t Codd. Laur., S. Pet. et Casin., *de spe resurrectionis et gloriæ*.

^u Cod. Later., *Judæos pro Hebræos*.

^v Idem cod. Laur., *sed potius totius mundi gentibus*.

^w Cod. Later., *qui prius fuerant vitiorum fæditate distorti*.

^x Cod. S. Pet., *onere*.

^y Idem codd. S. Pet. et Later., *Cum his itaque muner*.

^z Idem cod. S. Pet., *et puritatis incensum, variorum scilicet insignia et ornamenta virtutum. Et locuta, etc.*

^{aa} Cod. Later., *morum scilicet insignia, ornamenta*.

^{bb} Cod. S. Pet. et Casin., *in corde suo. Idem aperuit ei, etc.*

^{cc} Idem codd. S. Pet. et Casin., *Videamus quid agat*.

^{dd} Cod. Later., *Vidit pro Videt*.

^{ee} Cod. Vat., *salutis et vitæ. Insepexit spiritualium mirabilia bonorum; ac novit verum fabricatorem cæli et terræ, etc.*, cui consentiunt codd. S. Pet. et Later.

^{ff} Cod. S. Pet., *omnia in mensura et numero et pondere*.

^{gg} Codd. Laur., S. Pet. et Later., *de qua domo dicit*.

Vidit **66** et cibos Salomonis, id est ^a velut is de quibus dicebat: *Meus cibus est ut faciam voluntatem ejus qui misit me Patris (Joan. iv).* Cibus Christi est salus nostra. Reficitur celestibus epulis, profectibus nostris. Cibus ejus sumus, dum acquisiti Ecclesie in membra ^b ejus, corpus, quod transimus; vel cibus salutaris sacramenta celestia, de quibus dicitur: *Panem cæli dedit eis, panem angelorum manducavit homo (Psalm. lxxvii).* Vidit et holocausta ejus, orationum sine dubio supplicationumque ^c ministeria, ^d et obstupuit ubi vidit inestimabiles divitias Domini sui; dixitque ad regem: *Verus est sermo^e quem audieram in terra mea super sermonibus tuis et super sapientia tua, et non credideram narrantibus donec ipsa veni ac vidi oculis meis, et probavi quod media pars nuntiata mihi non fuisset; ^f majora sunt sapientia et opera tua quam rumor quem audivi (III Reg. x).* Cum ergo ^g pervenit regina hæc, sive Ecclesia, sive quæcumque anima sancta, cum pervenerit in æternam Jerusalem, id est visionem pacis, et ingressa fuerit beatam requiem et gloriam celestium promissorum, multo plura et magnificentiora perspiciet quam ei in hac terra per sacra eloquia, per prophetas et apostolos nuntiata fuerunt. Nunc enim ^h tanquam per speculum et in enigmate, tunc autem oculis suis videbit, id est facie ad faciem. Cum, inquam, unaquæque anima fidelis ac sancta in illo sæculo ⁱ plena bonorum fructibus, divinis fuerit præsentata conspectibus, exhibens seipsam exemplum,

^a Deo suo perferens digna cælo, et valitura cælo, multiplicia munera, gemmas misericordie, justitie margaritas, ^b diversorum odoramentorum merita, id est aromata compunctionis, et suave olentis balsama castitatis perferens, sicut dixi, aurum ^c infinitum nimis, id est integrum ^d in se reconsignat pio inestimabili pretio Redemptori spiritualibus cordis et corporis oblationibus placitura, ut possit ^e celestium mirabilium inserenda vocem prophetice exultationis assumere: *Introibo in domum tuam cum holocaustis (Psalm. lxxv).* Tunc beata et ^f illustris anima intus stupendas remunerationes, quas videt vilas constitutas, ineffabilibus regine hujus verbis uti ad Deum poterit, dicens: *Verus est sermo quem audivi in terra mea super **67** sermonibus tuis, majora sunt opera tua quam rumor quem audivi.* Hoc est dicere: O Domine, de retributionibus tuis magna quidem sperare præsumpsi, sed majora percepi; ^g vincit manifeste, quam cerno, multitudo tue dulcedinis magnitudinem cogitationis meæ. Sensum superat expectationis effectus, et revera id quod parat Deus diligentibus se, fide non comprehenditur, spe non attingitur, ^h caritate non capitur, desideria et vota transgreditur. Acquiri potest, astimari non potest. ⁱ Videbit homo merita sua ^j inseparabili retributionum largitate crescere. Hæbebit de perceptione fructum, non habebit de ^k satietate fastidium. Ad quæ nos bona perducant qui vivit et regnat in sæcula seculorum. Amen.

^a Cod. Laur., velut illos, Cod. Later., id est, vidit illos, de quibus dic.

^b Cod. Laur., in membra, corpusque transimus. Cod. S. Pet., in membra ejus, corpusque transimus, velut cibus ejus altaris sacramenta, etc. Cod. Later., in membra ejus, corpusque transimus; vel cibos, ejus altaris sacramenta.

^c Idem codd. Laur., S. Pet. et Later., mysteria.

^d Codd. S. Pet. et Later., obstupuit. Ibi ridit, etc.

^e Idem codd. S. Pet. et Later., quem audivi.

^f Cod. Laur., major est sapientia tua.

^g Cod. Later., pervenerit.

^h Cod. S. Pet. et Later., tanquam in speculo et ⁱ C in enigmate.

ⁱ Codd. omnes citt., plena bonorum operum fructibus.

^j Cod. Laur., Deo suo præferens.

^k Idem cod. Laur., diversarum ornamenta vel adornamenta virtutum. Codd. S. Pet. et Later., diversorum adornamenta meritum.

^l Idem cod. Laur., infinitum multum nimis.

^m Codd. S. Pet., Casin. et Laur., in se reconsignans pio inestimabili pretium Redemptoris.

ⁿ Idem cod. S. Pet., celestibus mirabilium inseren-

da voce, etc.

^o Cod. Laur., illustris anima inter stupendas remuneratoris sui constituta divitiis ineffabilibus regine hujus verbis uti ad Deum, dicens: Super sermonibus tuis majora sunt opera tua quam rumor, quem audivi, hoc est dicere, etc. Cod. S. Pet., illustris anima inter stupendas remuneratoris sui divitiis constituta ineffabilibus regine hujus verbis uti ad Deum poterit dicens: Verus est sermo quem audivi, etc. Cod. Later. etiam ita legit; habet tamen: uti poterit, ad Deum dicens.

^p Cod. S. Pet., vincit manifesta, quam cerno, dulcedinis magnitudo cogitationis meæ sensum, superat cogitationis effectum. Cod. autem Casin. legit: vincit manifesta, quam cerno, dulcedo magnitudinem cogitationis meæ, sensum superat expectationis effectus. Cod. Later., affectum; in reliquis conformis est Casin. Deinde vero habet: et revera id quod præparat Deus, etc.

^q Cod. Later., Videbit homo merita sua ob insuperabilem retributionum largitatem decrescere.

^r Cod. S. Pet., ob insuperabilem retributionum largitatem.

^s Ex Codd. S. Pet. et Later. vocem satietate suffimus voci societate.

SECUNDA CLASSIS.

SERMO XX.

De S. Eusebio episcopo et martyre Vercellensi I.

ADMONITIO.

Quid sentiamus de his sermonibus a Muratorio in tom. IV Anecdotorum editis, satis in superiore præfatione diximus. A Venetis quoque typographis et ab Andrea Gallandio, ejus lectionem sequimur, iidem vulgati sunt.

ARGUMENTUM. — S. Eusebio beatus Exuperantius, ejus discipulus, similis. S. Eusebii virtutes atque imprimis fortitudo; qui monachos instituit eosdem esse quos clericos; hæreticorum fraudulentis artibus restituit, ut fidem incolumem servaret; Arianorum perfidia martyr obiit, Machabeorum choro annuerandus.

Ad S. martyris Eusebii laudem aliquid addere, de-

cernere est: tam ineffabilium enim doctrinarum magister extitit, ut merita ejus facilius cognosci possint quam sermonibus explicari. Tantum ergo de eo conscientia retinet quantum oratio et narratio non prævalet. Igitur gesta illius non verbis adornanda sunt, sed perstringenda sententiis; præsertim quia nos scimus eam rem promere non debere sermonibus, quam videmus jam comptam esse virtutibus; cum dicat Apostolus: Regnum Dei non in sermone

est, sed in virtute (I Cor. iv). Ergo ad merita ejus aliquid addere velle, decerpere est, me præcipue, qui et ignarus rerum gestarum sim, et litterarum imperitus sacrarum, et rudis sacerdotalium functionum. Potuissent autem prædicari hæc sancti præcessoris mei usu facilius, experimento probatus, doctrina præclarus: domnum et patrem specialiter beatum Exuperantium loquor, qui fuit ejus minister in sacerdotio, comes in martyrio, particeps in labore. In cujus vultu sanctum quoque Eusebium videre nos credimus, et quasi in quodam speculo bonitatis illius imaginem contuemur; facile enim cognoscimus qualis magister fuerit, cujus talem videmus esse discipulum. Sed quoniam confessionis illius similis hunc gloria comitatur, mavult reticere laudes paternas, ne proprias pariter jactare videatur. Quid ergo de martyris Eusebii gloria prædicem, cujus tota plebs ista sit gloria? Et cum dicat Scriptura: *Gloria patris est filius sapiens* (Prov. x); quantæ hujus sunt gloriæ, qui tantorum filiorum sapientia et devotione letatur? In Christo enim Jesu per Evangelium ipse nos genuit. Quidquid ergo in hac sancta plebe potest esse virtutum et gratiæ, in S. Eusebii magisterio reperitur. Ex hoc autem quasi virtutum fonte lucidissimo rivulorum puritas emanavit. Nam quia castitatis vigore pollebat, propositum virginitalis instituit; quia abstinentiæ gloriabatur angustiis, monachorum introduxit forte servitium; quia blandimentis erat præditus lenitatis, cunctorum civium in Deum provocavit affectum; quia pontificii administratione fovebat, plures ex discipulis sacerdotii sui reliquit hæredes; quamvis nonnulli liberis suis relinquunt auri argenteique thesauros, nemo tamen sancto Eusebio ditiores reliquit: siquidem omnes existerunt aut sacerdotes, aut martyres. Nam, ut cætera taceam, illud quoque admirabile est, quod in hac sancta Ecclesia eosdem monachos instituit esse quos clericos, atque iisdem penetralibus sacerdotalia officia contineri, quibus et singularis castimonia conservatur, ut esset in ipsis viris contemptus rerum et accuratio levitarum: ut si videres monasterii lectulos, instar orientalis propositi judicares; si devotionem clerici perspiceres, angelici ordinis observatione gauderes. Illud autem tacere omnino non arbitror, quod cum Ariarum detestabilis perfidia totam cum universo mundo Italiam perturbasset, atque ejusdem pestilentiae sacerdotes simplicitatem S. Dionysii martyris captivassent, ita ut subscriptionem ejus vinculum retinerent, quia illum e manibus eorum sapientia liberavit. Sicut enim ait S. apostolus Paulus: *Factus sum Judæis tanquam Judæus, ut Judæos lucrificarem* (I Cor. ix); ita Eusebius hæreticis hæreticum se esse mentitus est, ut de hæresi filium liberaret. Dixit enim se eorum consentire perfidie, hoc sibi placere quod illis; sed quod sibi filium Dionysium in subscribendo præponerent graviter se mo-

A veri. Vos enim, inquit, qui dicitis Filium Dei Patri Deo æqualem esse non posse, cur mihi filium meum prætulistis? Quæ illi ratione permoti statim S. Dionysii chirographum deleverunt, priorem locum subscribendi beato Eusebio deferentes. Quos ille increpans et irridens, ait: Neque ego me vestris sceleribus polluo, neque filium meum vobiscum participare permitto. Unde cum dicat **69** Evangelium in hac generatione prudentiores filios tenebrarum quam lucis: ecce his ipsis tenebris prudentior filius lucis inventus est. Tunc illi graviter indignantes ita nequitiam suam fuisse delusam, novis eum per Constantium principem passionibus vexaverunt: nam post multas injurias Orientis plagæ illum exsilio relegarunt, in quo tanta passus est, ut martyrii invictam victoriam reportaret. Dicitur enim inter cetera passionum genera hoc pœnale passionis supplicium pertulisse, ut dum interrogaretur ab Arianis, et se eorum communicare perfidia denegasset, scalarum proclivi tractu supinis pedibus ad imum usque pertraheretur; et iterum revocatus ad summum, interrogatus denuo, cum eadem respondisset, eadem pateretur; ac frequentem interrogationem frequenter hujusmodi supplicium fuerit subsecutum. In qua passione S. Eusebii martyris licet fuerit quassatum caput, elisum corpus, membra contracta, animus tamen fidei mansit invictus. Nam quanto plus Ariana perfidia corporaliter lacerabat, tanto magis eum catholica integritas spiritualiter refovebat. Quem quidem scalarum ascensum atque descensum possumus dicere quem Jacob somnians prophetavit: et sicut ille vidit etiam istas scalas ab imo ad cœlestia **70** usque pertingere; siquidem per has et Eusebius ascendit ad cœlum, et Ariani ad inferos descenderrunt. Unde, fratres, S. Eusebium Machabæorum martyrum choro annumerandum puto. Siquidem illi singulis membris martyrium pertulerunt; hic autem totius corporis passione Dominum sit confessus, nec disparem eorum esse gratiam, quos etiam una dies in martyrio copulavit.

C (Monet Gallandius mutilum esse hunc sermonem, eo quod in codice archetypo desint aliæque paginae, et annexit sequens fragmentum.)

Inter ista, carissimi, de Machabæis fratribus quam maxime exultare nos convenit, quorum mœsta quidem passio, sed læta victoria hodiernam nobis festivitatem multiplici gaudio cumulavit. Quandoquidem propugnatores evangelicæ fidei custodesque paternæ legis unum confessi Dominum sub unius Dei certamine triumpharunt. Sicut enim Machabæi ob honoris Dei omnipotentis tyrannici vicere tormenta, ita beatum Eusebium Dei sui injuriam refellentem persequentium non potuere superare supplicia. Atque ideo nos præsentī die sanctorum de morte gaudeamus, quia perpetuam non dubitamus eos vitam meruisse post mortem.

SERMO XXI.

Item de S. Eusebio episcopo et martyre Vercellensi II.

ARGUMENTUM. — S. Eusebius indivisam Verbi cum Patre unitatem defendit. Ecclesia manibus iniquorum pulsus, secum, quocunque ibat, portabat Ecclesiam. De agonibus laboribusque quos ille pertulit; de fortitudine matris Machabæorum martyrum, deque gravissimis quibus hi necati sunt supplicia.

Dum ad obsequia venerandæ recordationis communis patris nostri Eusebii confessionis ejus honore concurrimus, religiosum reddimus famulatum perpetuo confessorum auctori. Quidquid enim erga electos Dei devotionis impendimus, Deo totum, qui electos suos sanctificat, exhibemus. Quis autem sanctorum memorias confessorum non pleno perfectoque amore veneretur, de quibus Dominus ac Salvator noster ait: *Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor et ego eum coram Patre meo, qui est in cælis* (Matth. x). Valde ergo nobis est salutare, quod beati

D Eusebii suspicimus merita, quem pro retributione servatæ fidei apud sempiternum Patrem coæternus Filius confitetur. Advertite itaque, carissimi, quantam beato Eusebio paraverit gloriam vixisse Christo, et mortem non timuisse pro Christo, ut ait Apostolus. Mihi autem vivere Christus est, et mori lucrum (Philip. i). Erat utique vita illi Christus, quia per spiritualium virtutum tramitem gradiens, absque Christo vivere nesciebat. Erat ei et mori lucrum, quia si damno præsentis vite transiret et sæculo, ad Christum pergens, celi se novaret divitiis lucratum. Unde et gloriosissimus iste confessor Christum Dominum et vivens quesivit, et moriens acquisivit. Quæsit vivens Christum, cum salutaria ejus precepta custodiens indivisam Verbi cum Patre asseruit unitatem. Acquisivit eum moriens, cum ad societatem regni ejus corporis morte transivit: et quia unam Patris Filique, sicut est, substantiam non ne-

gavit, exsua, carcerem, verbera, famem, sitimque sustinuit, quæ omnia fideliter superans, vitam, quam dilexit, invenit; et mortem, quam non timuit, triumphavit. Nam quid aliud est calcare mortem, quam vivendo fideliter vitam possidere post mortem, et obeundo cum fide perpeti sancti nominis tenere memoriam? Ecce tempora temporibus cedunt; generationes generationum successione prætereunt. Beatus vero Eusebius ætatum nostrarum curricula cuncta transcendens, et in Christi est confessione perpetuus, et in nostra devotione continuus. Nec sane est dubium quod pie sancteque viventem et indeliens vitam comitetur, et honor subsequatur æternus. Hic est, fratres, venerandus Eusebius, qui dum peregrinantiem apud perfidos fidem fideli sua peregrinatione defendit, ad patriam veræ fidei tendens, consortium cælestis emeruit civitatis. Pulsus quidem est Ecclesia manibus iniquorum, sed vir fidelissimus secum quocunque ibat, portabat Ecclesiam. Aut non in illo erat Ecclesia, cujus catholicum fortissimumque pectus æternus Ecclesiæ auctor habitabat? Sed jam videamus quos pro fide confessor egregius agones egerit laboresque pertulerit. Fertur namque ita pœnali quadam habitatione conclusus, ut homine brevior esset domus, et carcerato carcer angustior, quatenus tali illo in ergastulo stanti jacentique esset ferale supplicium, ut quidquid cruciatuum sancto de corpore exigere possit tortor immitit, hoc tristissimæ mansionis illius operarentur angustie. Inedia super hæc affligebatur et siti, sed nesciebat propugnator salutaris fidei penuriæ necessitate lassescere. Nesciebat, inquam, Eusebius cibi ac potus inopia superari, cui Verbum Dei vivus erat panis, et quem sanctus Spiritus effuso desuper ubertatis suæ rore potabat. Nam quæ illi poterat animi corporisque deesse substantia, qui omnipotentis Patris, et Unigeniti ejus, et sancti Spiritus unam et consempiternam deitatem confessus in æternum partum evangelicis uberibus lactabatur? Quid ergo de martyrio hujus defuit, qui tot martyrii certamina desudavit? Accedit etiam in augmentum letitiæ nostræ, quod pariter hodie Machabæorum fratrum celebratur natalis, quos mater fecunda Deo religioso partu edidit (II Mach. vii), pio lacte nutritiv, fideli educatione provexit: **71** ut appareat nobilissimam matrem pignoribus suis

A non solam terreni corporis contulisse naturam, sed etiam cælestis animi transfudisse propositum, et cum diversa in fratribus ætas etiam membrorum varietate distaret, in confessione tamen divini nominis, concors in eis nescivit discrepare germanitas. Propter quod mirabilis femina gloriosius se amittere filios quam genuisse gaudebat. Quæ de Dei sui certa promissis, suaque secunda de fide, inter tormenta morientium pignorum interrita et invicta consistens junioris nati vitam, etiam tyranno offerente, contempsit, sciens cum præsentis mercede mortis indefiniti [*Forsan* indefinite] perennis vitæ tempora mercaturum; docuitque laudabilis mater, ubi Dei agitur de honore, liliis ut recte parcarur, non esse parcendum. Quis non hujusmodi feminam toto attonitus stupore miretur, quæ acerbissimo tantorum in obitu filiorum naturalis dilectionis oblita, innumabilem Deo servavit affectum? Quid autem de fortissimis adolescentibus loquar, vel quo potissimum sermone dicatur, quantæ illud virtutis, quantæque fuerit fidei, magis illos obedisse matri mortem suadenti, quam cessisse regi nunc inferenti vulnera, nunc numenta **72** promittenti? Mirabilis quidem de suppliciis suis juvenes, sed propriis quisque cruciatibus urgebatur. Multo vero mirabilior mater, quæ potuit inflexa persistere, cum tantorum eam pariter filiorum tormenta torquerent. Nam primus ex illis succensa flammis sartagine frigeatur; sed imago matrem totis visceribus igne genuino ardens frigatebat affectio. Alterius caput, ut lectum est, cute cum capillis detracta miserabiliter nudabatur; at illa, ne pœnis talibus filius vinceretur, velut a vertice innodata crinibus, maternæ pietatis metu suspensa pendebat. Alii lingua perfidorum manibus et ferro est impietatis abscessa; sed adversus furentem tyrannum fortior in matre truncati filii lingua vivebat. Et quid plura, carissimi? ut omnium filiorum suorum mater est afflicta tormentis, ita omnium adornata victoriis, quæ gentili mors [*F. leg. mox*] perempta gladio optabili morte decessit; ut quæ docebat pro Dei honore moriendum, ipsa Deum suo honoraret occasu. Et ideo totis nunc gaudiis exsultemus, quia hunc nobis diem in omnem letitiam, et pro defensione paternæ legis Machabæa progenies, et evangelicæ veritatis assertor beatissimum obitu semper Deo fidelis Eusebius consecravit.

SERMO XXII.

Item de S. Eusebio et de Machabæis, Vercellis habitus, III.

ADMONITIO.

Consulenda sunt quæ diximus in admonitione ad sermonem: In natali Machabæorum et S. Eusebii Vercellensis episcopi, supra, col. 611, variantesque ibidem adnotavimus lectiones; quem, ut exstat apud Gallandium, vulgamus.

ARGUMENTUM. — Eusebius ignotus, concordantibus repente populorum votis, et sacerdos Christi, et pater fit civitatis Vercellarum, de collegio consacerdotum, aliisque rebus præclare ab eodem gestis. De fortitudine Machabæorum.

Licet me, fratres, debitum caritati vestræ exhibere sermonem imperitia pudorque revocet, et trepida semper rudimenta deterreant, dat tamen fiduciam trepidanti amor venerabilis viri præsentis antistitis; affectionis etiam vestræ ab incunabulis admodum meis probata dilectio omnem pavidi vim timoris excludit, et super omnia gratia me beatæ recordationis domni patrisque nostri confessoris impellit, quem pro cælestium institutione virtutum pie magis devotionis oblectat officium quam pompa verborum. Cui quamvis a me exigua et parva dicantur, placitura non dubito, quæ dicentur ab eo quem ipse in Ecclesia sua natum et generatum spiritalis uberis vitali luce nutritiv. Etenim pios parentes, cum primum parvulos eorum natura provocat ad loquendum, suaviore quodam gaudio infantie ipsius illuminate lingue balbutiens sermo delectat. Et tunc eorum loquendi modus est dulcior, cum adhuc trepidantibus labiis per infracta

verba nequeunt explicare quod cupiunt. Unde, fratres, quanquam tenuis sensu et lingua pauper, cælestia reverentissimi viri merita æquiparare non valeam; illa me tamen ratio quam maxime consolatur, quia impossibilitatem stupentis ingenii mei magnitudo dilectionis excusat, nec aliqua me offensio de presumptione mordebit, ubi imperitiam commendat devotio, et ubi amor verecundiam vincit. Quis itaque, carissimi, in laudem beati Eusebii non tota animositate prorumpat, cujus gloriam, etiamsi nostra lingua reticeat, toto pene orbe innumerabilem virtutum ejus monumenta testantur? Hic namque est de quo tanta fuit divini prærogativa iudicii, ut sicut relatio fidelium patrum in nostram quoque notitiam pertulit, cum ignotus huc properasset advena, concordantibus repente populorum votis, et sacerdos Christi, et pater nostræ fieret civitatis. Nec illud in electione ejus obesse potuit, quod videbatur ignotus; quoniam quem judicia latebant humana, omnipotentis Dei latere præscientia non potuit. Denique vultis nosse quam speciali supernæ vocationis sit gratia consecratus? Ecce dedit eum vitæ integritas fideique perfectio, et præcipuum sacerdotem, et gloriosissimum confessorem. Hic docuit intra unius diversorii

septem varios cohabitantium mores in unam coire concordiam; tantaque apud illum fuit mensura et disciplina vivendi, ut quotidiano accrescente profectu habitaculum illud non jam diversorum congregatio clericorum, sed consacerdotum collegium videretur, in tantum ut tanquam de seminario optimi germinis per complurimas civitates expentibus populis largiretur lectissimos de sua institutione pastores. Erat enim in omnibus, tanto principe precedente, spiritualium officiorum indefessa sedulitas, parcimonie sobrietatisque sanitas, caritatis dulcedo, mansuetudinis gratia, custodia castitatis. Quæ omnia, fratres, etiam generatio nostra adimplere non prævalet, habet tamen in patre optimo perititas quod miretur. Quid illud dicam? Quod peregrinationem perpetui, exsilia penasque multiplices salutaris fidei assertionem promeruit; quod jejuniorum vigiliarumque exercitiis roboratus, nec a via veritatis inflexus, constantissimo **73** vigore pectoris de perfidia auctoribus triumphavit. Et inde est, carissimi, quod mors ejus omni vita est clarior, inde quod sacerdotium ipsius devotione fidelium perdurante communem mortalium non sentit occasum. Quid etiam de beatissimis septem fratribus Machabeis potissimum dicam? qui dum furentis Antiochi terrore calcato, legalia Testamenti Veteris præcepta non deserunt, ad consortia Regis æterni et beatam Evangelii gloriam pervenerunt. Et sicut fuit illis unus uteri germana nativitas, ita facta est eis unus fidei fraterna victoria. Qui in modum candelabri illius quod septeno lumine quondam lucebat in templo, septem passionum suarum lampadibus mundi faciem radiarunt. Et sicut illi tunc candelabro sacerdotis cura oleum pro luminis perseverantia ministrabat; ita his omnipotens Dominus ad illuminandam eorum fidem de thesauro gloriæ suæ S. Spiritus profudit unguentum. Inter hæc mater venerabilis tallum filiorum morte tristissima una et sola mærebat tristitia, ne quis dulcium pignorum suorum pro sanctificatione divinæ legis aut nollet aut timeret occidi. Illa vero quanti miraculi res est, quod ad augmentum presentis lætitiæ in unum diem assumptio sancti Eusebii nostri et Machabeorum victoriæ convenerunt! Quam similis eorum pugna! Quam indifferens est triumphus! Illos enim Antiocho sevientis anxia obtulit mater; hunc insaniente diabolo in spiritali certamen credentium omnium mater sollicita produxit

SERMO XXIII.

Item de S. Eusebio et de Machabeis IV.

ARGUMENTUM.—Rursum præclare ab Eusebio res gesta; collegium imprimis sacerdotum ejus opera institutum, ac fidei confessio suppliciaque Machabeis inflicta recitantur.

Quoniam, dilectissimi fratres, beati patris nostri summi sacerdotis et confessoris Eusebii indignus similis et minimus servus, insignibus tamen meritis ac virtutibus vel exiguum dependo pro viribus servitutum. Etsi hæc ille in cælestibus agens, et cætui associatus evangelico non requirit, nos tamen nostri memores ingerimus quod debemus. Quod quidem illa quam maxime confidentia audeo, quia non dubito eum, quamvis a me humilia et parva dicantur, famuli ac nutriti sui sermone non examinantis iudicio, sed diligenter affectione pensare. Atque ideo omni cum gaudio obsequium patri, officium sacerdoti, honorem deferimus confessori. Hic itaque cum in hac urbe dispensante Deo summi gradum pontificis suscepisset, ut universo clero suo spiritualium institutionum speculum se cæleste præberet, omnes illos secum intra unius septem habitaculi congregavit, ut quorum erat unum atque indivisum in religione propositum, fieret vita victusque communis. Quatenus in illa sanctissima societate vivendi invicem sibi essent conversationis suæ et iudices et custodes: et dum alter alterius humilitatem præfert, continentiam stupet, suspicit castitatem, patientiam laudat, miserantis animi prædicat bonitatem, jejunia vigiliisque miratur; omnes

A Ecclesia. Machabeï multimoda tormentorum genera patienter ac fortiter pertulerunt, ne porcinis carnibus, quæ tunc habebantur illicitæ, devota Deo corda polluerent. Beatissimus autem pater Eusebius innumeros gravissimosque hæreticorum sustinuit cruciatus, ne Ariane inquinamento perfidie purissimi pectoris sui conscientiam macularet. Primus ex illis septem fratribus, ut audistis, quia immobilis perstitit, manibus pedibusque **74** truncatus est. Eusebius autem in veritate fidei perseverans hæreticæ voluntati nec itinere pedum, nec manu subscriptione consentit. Secundus ex eis, ne caput veræ salutis amitteret, contentus est capitis sui cute nudari. At venerandus Eusebius, dum caput suum pro membris Ecclesiæ persecutoribus objicit, tegumentum cælestis capitis non amisit. Tertius Machabeorum postulatum linguam constantissime protulit impiorum manibus abscindendam, ut quæ pro toto corpore fuerat prolocuta, totum corpus suum præiret ad Deum. Eusebius vero linguam suam adversus tyrannum fidei et expugnationem diabolici erroris armavit, non timens amittere quam sciebat sibi et amissam perire non posse. Quartus autem, quintus, et sextus, ut lectum est, sine descriptione pecuniarum, Antiochum regem verbis acrioribus increparunt. Eusebius nihilominus inter innumera tormenta ac diversa supplicia, tam fortis, tam magnifica est locutus, ut increpatione verborum ejus impia perfidorum pectora torquerentur. Septimus etiam in paternæ legis defensione persistens, Antiochum doli plenum, honores ac divitias promittentem mirabili magnanimitate contempsit. Eusebius autem nec honoris sacerdotalis ambitio, nec paupertas exsiliæ a veræ fidei propugnatione divertit; sed per sanctam inopiam ineffabiles divitias conquisivit, et sacerdotium suum sacerdotii ipsius amissione servavit. Gloriosissima etiam mater non cedentibus filiis iratum superavit Antiochum; et Ecclesia Christi, Eusebio vincente perfidiam, ipsum impietatis auctorem diabolum, reddita mundo veritate, calcavit. Hæc est igitur beatissimus confessor cum Machabeis fratribus certaminis gloriæque communio. Hujus diei nobis est annis omnibus multiplicanda et honoranda festivitas, in quo in æternam beatitudinem et assertores Testamenti Veteris transierunt; et novi Evangelii propugnator assumptus est.

ab omnibus discenter quon in se singuli non habebant. Quæ cum ita essent, in universorum tamen pectora honorum omnium plenitudo magni ejus Eusebii de fonte manabat; atque ita fiebat ut dum in divina præcepta exemplis se mutuis excitant, in diversorio illo non tam hominum esset congregatio quam virtutum. Cum vero Christianam fidem et ecclesiasticam pacem toto orbe Ariana turbaret impietas, et Divinitatis rebelles, terrore regio, exsiliis diversisque suppliciis in consensum perfidie suæ simplices quosque cogeret sacerdotes; Eusebius noster supra petram suam constituens fundamentum, tantus ac talis emicuit, ut eum inter fremitus fluctuum mundanorum nullus error involveret, potestas nulla terreret. Nam, ut relatio paterna nos docuit, ita humili angustoque carcere clausus reseratur, ut neque stans neque jacens haberet porrigendi sui corporis libertatem. Premebatur quidem habitatione penali, ne inclinum caput erigeret, sed passionis ipsius merito verticem suum attollebat in cælum. Arctabatur nihilominus carceris brevitate, ne lassantia in requiem genera relaxaret; sed veritatis gradiendo semitas per **75** amena paradisi incorrupte fidei suæ vestigia dilatabat. Subtrahuntur etiam illi, ut ipsis scripta testantur, cibi potusque ministeria; sed nulla ille carnalis escæ fatigabatur inedia, qui confidendo æternitatem Christi cælesti Verbi pane vivebat. Nec cogi unquam potuit ut imperio perfidorum necessitate

corporea statum fidelis animæ subjugaret. Et quamvis beatus Eusebius in tanto fidei prælio adversa omnia, Deo, qui militabat, juvante, superaret, omnes tamen illas jacendi angustias, atque illam famis inopiam tolerabilis perfererat * qui exercuerant illum; lectulus durior et sanctorum propositi continuata jejunia. Hic vere cum apostolo Paulo et dicit et docet : *Quis nos separabit a caritate Christi? tribulatio? an angustia? an persecutio? an fames* (Rom. viii)? et reliqua. Et recte non potuit a Christo tribulationibus et angustiis separari, qui non potuit egi ut a Patre Filium separaret. Et quamquam de suavitate gentium ejus nulla sit invicem nobis dicendi audientique satietas, nec beatissimorum tamen Machabæorum silentio est prætereunda victoria (*II Mach. vii*), quia et ipsos hic idem dies ereptos sæculo magno cum triumpho transmissit ad cælum. Et quamvis chorus ille fortissimus ad Deum suum inter tormenta transierit, non tamen impar est Eusebius, qui confutata perfidia ad eundem Deum victa post tormenta migravit. Et ut manifestius advertamus Eusebii nostri inferiorem non fuisse victoriam, illi veteri pro lege certant, hic novo pro Evangelio dimicavit; illi pro præceptis quidem Dei subjacere supplicii, Eusebius autem pro Deitatis ipsis veritate confligit; restiterunt illi Antiocho regi, ne illicitis tunc carnibus vescerentur, obstitit ille diabolo, ne hæretici sermonis fermento panem nobis dominicum **76** macularet. Exsultemus itaque, fratres, Deo nostro agentes gratias, quia sub hac præsentis diei devotione gemina festivitæ letamur,

SERMO XXIV.

De natali unius confessoris pontificis.

ADMONITIO.

De hujus sermonis auctoribus confer quæ in appendicis præfatione scripsimus.

ARGUMENTUM. — Cum Dominus singulis dividat prout vult munera sua, non quantitas, sed usus celestis gratiæ in reddenda ratione a Deo penditur.

Scriptum est in lectione evangelica quia homo quidam peregre proficiscens vocavit servos suos, et tradidit illis bona sua. Et uni dedit quinquæ talenta, alii duo, alii vero unum: unicuique secundum propriam virtutem; et profectus est statim (Matth. xxv).

Homo iste paterfamilias Dominus Christus est, qui ad Patrem post resurrectionem victor ascendit, vocatis apostolis doctrinam Evangelicam tradidit. Non pro largitate et parcitate alteri plus, et alteri minus tribuens; sed pro accipientium viribus: quomodo et Apostolus eos qui solidum cibum accipere non poterant, lacte potasse se dicit. Denique et illum qui de quinque talentis decem fecerat, et qui de duobus quatuor, similis recepit gaudium, non considerata lucrum magnitudine, sed studio voluntatis. In quinque, et duobus, et uno talento vel diversas gratias intelligamus, quæ unicuique traditæ sunt; vel in primo omnes sensus examinato, in secundo intelligentiam et opera, in tertio rationem, quæ homines a bestiis separantur. Abiit autem qui quinque talenta acceperat, operatus est in eis, et lucratus est alia quinque. Accepit terrenis sensibus cælestium sibi doctrinam duplicavit, ex creaturis intelligentes Creatorem, ex corporalibus incorporea, ex visibilibus invisibilia, ex brevibus æterna. Similiter qui duo acceperat lucratus est alia duo. Et iste pro viribus quidquid in lege dederat in Evangelio duplicavit, sive et scientiam, seu opera præsentis vitæ futuræ beatitudinis typum intellexit. Post multum vero temporis venit dominus seroerum illorum, et posuit rationem cum eis. Grande tempus est inter ascensionem Salvatoris, et secundum ejus adventum. Et accedens qui quinque talenta acceperat, obtulit alia quinque talenta dicens: Domine, quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque superlucratus sum. Ait illi dominus ejus: Eng, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam: intra in gaudium domini tui. Accessit autem et

A Eusebii quippe suspicientes triumphum, et victoriam Machabæorum tormenta mirantes. An non mirabiles Machabæi, quos nativitate suæ passionisque consortio et apud sæculum fratres fuisse, et in cælo videmus esse germanos, qui pinguissimo egregie matris ab ubere et substantiam vivendi, et vincendi auxere virtutem? In tantam enim perfectionem lacte et sermone adolevere materno, ut inseparabilis esset et in corde eorum sapientia et in corpore fortitudo. Denique Antiochus lectissimos juvenes fidei propria et materna adhortatione constantes, ut a reverentia paternæ legis averteret non acerrimis terrore supplicii, non magnis potuit avocare promissis. Tantus enim in membris eorum vigor, tantus in pectore spiritus, tanta erat in responsione doctrina, ut spernendo penas, et confutando perfidiam impij regis, et terrorem vincerent et furorem. Venerabilis autem mater confessione parili, et consimili morte defuncta, lætior ad pignora sua de hoc sæculo profecta migravit. Nec mirum si sævitiam regis in semetipsam magnanimiter pertulit, quæ tam fortiter eam potuit et in filiis sustinere. Vere beata mulier atque omnium prosequenda præconiis, quam pro fide Dei sui, et in occasibus filiorum, nulla carnis fregit afflictio, et a tormentis proprii corporis nec sexus revocare potuit nec senectas. Hæc ergo sunt, carissimi, dei hujus gaudia votiva fidelium. Hæc semper beato Eusebio et gloriosissimis Machabæis exhibeamus obsequia, quos in æternum regnum tempus quidem diversum, sed dies eadem et fides una provexit.

C qui duo talenta acceperat, et ait: Domine, duo talenta tradidisti mihi, ecce alia duo lucratus sum. Ait illi dominus ejus: Eng, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam: intra in gaudium domini tui. Utrique servo, ut ante jam dixi, et qui de quinque talentis decem fecerat, id est de quinque corporis sensibus spiritaliter agens multiplicaverat, et vitam actualem bene peregerat; **77** et qui de duobus quatuor; id est qui hoc quod intellexit fratribus prædicavit, et opera complevit, et eosdem proximos, per bonum suum exemplum ad fidem duxit Christi, eidem patrisfamilias sermo blanditur, atque dicitur ei: Eng, quod est, bene gaude. Et notandum quod omnia quæ in presenti habentur, licet magna videantur et plurima, tamen comparatione futurorum pauca et parva sunt. Quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, id est in æterna quiete. Quid autem magis potest dari fideli servo, quam esse cum Domino, et videre gaudium Domini sui? In æterna etenim beatitudine collocatus, quod non habuerit in merito, habebit in caritate; et tale gaudium habiturus erit de alterius gloria eminentiore, ac si sua esse videatur. Intra, inquit, in gaudium domini tui; ac si dicat: Suscipe quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt. Sed homo iste peregre proficiscens servis suis bona tradidit, quia fidelibus sanctis spiritalia dona concessit. Et uni dedit quinque talenta, alii duo, alii vero commisit unum. Quinque enim sunt corporis sensus, videlicet visus, auditus, gustus, odoratus et tactus. Quinque igitur talentis donum quinque sensuum, id est exterior scientia exprimitur, duobus vero intellectus et operatio designatur. Unius autem talenti nomine intellectus tantummodo designatur. Sed is qui quinque talenta acceperat, alia quinque lucratus est: quia nonnulli sunt qui, etsi interna ac mystica penetrare nesciunt, pro intentione tamen supernæ patriæ, docent recta quæ possunt, de ipsis exterioribus quæ acceperunt; dumque se a carnis petulantia, a terrenarum rerum ambitu, atque visibilium voluptate

* Tota hæc phrasis manca videtur nec facile restitui posseti. EDR.

custodiunt, ab his etiam alios admonendo compescunt. Et sunt nonnulli qui quasi duobus talentis ditati intellectum atque operationem percipiunt, subtilia de internis intelligunt, mira in exterioribus operantur. Cumque et intelligendo et operando aliis prædicant, quasi duplicatum de negotio lucrum reportant. Bene autem alia quinque, vel alia duo in lucrum venisse referuntur: quia dum utrique sexui prædicatio impenditur, quasi accepta talenta geminantur. Sed is qui unum talentum acceperat, abiens fodit in terram, et abscondit pecuniam domini sui. Talentum in terra abscondere, est acceptum ingenium in terrenis actibus implicare, lucrum spirituale non querere, cor a terrenis cogitationibus nunquam levare. Sunt namque nonnulli qui donum intelligentie perceperunt, sed tamen sola quæ carnis sunt sapient; de quibus per prophetam loquitur: *Sapientes sunt, ut faciant mala* (Jerem. iv); bene autem facere nesciunt. **78** Sed dominus qui talenta contulit, rationem positurus redit; quia is qui nunc pie spiritualia bona tribuit, districte in iudicio merita exquirat. Quidquid quisque accepit considerat, et quod lucrum de acceptis talentis reportet pensat. Servus qui geminata talenta retulit, a domino laudatur atque ad æternam remunerationem perducitur cum ei voce dominica dicitur: *Enge, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium domini tui*. Pauca quippe sunt omnia bona presentis vite, quamlibet et multa videantur. Sed tunc fidelis supra multa constituitur bona, quando, devicta omnis corruptionis molestia, de æternis gaudiis in illa celestis re gloriatur. Tunc ad gaudium Domini sui perfecte intromittitur, quando in illa æterna patria assumptus, atque angelorum cœtibus admixtus, sic interior gau-

A det de munere, ut non sit jam quod exterius delectat de corruptione. Depositionem [F. depositionis] ergo istius sancti solemniter celebramus, cujus talenta ista superius nominata credita non ignoramus. Quid est depositio? non tantum illa quæ sepellendis in terra membrorum reliquiis clericorum manibus procurata est, sed et illa quæ homo vinculis carnalibus absolutus, liber iturus ad cœlum talenta sibi credita Domino suo duplicata reportavit. Ipsa plane est depositio, in qua concupiscere abjicimus, cessamus delinquere, peccare deponimus. Et ideo hæc dies pro celebritate maxima procuratur, quia vera est et summa festivitas mortuum esse vitii, soli vivere iustitiæ. Nam et natalis dicitur, quod delictorum carcere liberati, libertate nascuntur Salvatori. Natalem igitur, sicut dixi, patris nostri istius celebramus confessoris; in cujus laudibus primum illud dicendum est, quod fuit in sacerdotio suo innocens: mansuetus et innocens, ut esset pariter et astutus. Sic mansuetus, ut misceretur in eo severitas lenitatis. Sic humilis, ut in ipsa humilitate majoris reverentiæ auctoritate præcelleret. Fuit ergo innocens et astutus. Implevit dictum Domini qui ait: *Estote astuti ut serpentes, innocentes ut columbæ* (Matth. x). Fuit innocens in sanctæ Ecclesiæ administratione, astutus in catholicæ fidei passione. Semper enim sicut serpens, cum in persecutione patitur, astutia quantum caput suum tuetur, cætera membra contemnit. Legerat enim dicente Apostolo: quia riri caput est Christus (I Cor. xi). Qualis sit vir beatus iste confessor hic intelligimus; unde pro merito suo et hic summum meruit sacerdotium, et postea apud Dominum coronam confessionis accepit: isto adjuvante qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XXV.

In dedicatione ecclesiæ.

ADMONITIO.

In codice Vat. Regiæ num. 559 hic sermo S. Maximo ascriptus in hanc classem a nobis refertur, quod elegantiori dicendi ratione sanctissimus idem episcopus uti consueverit, nobisque posteriori ætate confectus videatur.

79 ARGUMENTUM. — *Festivitates dedicationum ecclesiarum nihil minus colendæ sunt quam natalitia sanctorum. Hodiernam dedicationem solemniter colamus cum psalmis, et de tanta festivitate gaudeamus.*

Hodie, dilectissimi fratres, anniversariam hujus sanctæ ecclesiæ consecrationis festivitatem totis nisibus mente devota celebremus. Pulsemus ergo, carissimi, affectu pio, corde devoto, supplicando misericordiam Domini, ut clementiæ suæ nobis tribuat felicitatem, et indulgentiæ remissionem, atque regni celestis pandat introitum, ut in cœlesti templo, et in superna ac æterna Ecclesia sanctorum consorcio æternaliter potiamur. Igitur sanctum est, fratres, ac Deo placitum, ut dedicationem hujus ecclesiæ præcipua devotione veneremur. Recte ergo festivitates et consecrationes SS. ecclesiarum venerabiliter colunt, qui filios se sanctæ Dei Ecclesiæ esse cognoscunt. Hæc enim mater est omnium credentium, quæ natos ad mortem regenerat ad vitam. Idcirco, carissimi, summopere omnes qui Christiano nomine censentur et filii Dei vocantur, oportet sacrationes novarum ecclesiarum solemniter et decenter celebrare, studiosissimeque venerari, et totis nisibus in eis Domini auxilium implorare. Non enim dubium est Dominum omnipotentem in templis manufactis habitare, et corda eorum qui ad ea conveniunt, et eorum dedicationes venerabiliter colunt, spiritualiter inviscere, atque cunctos inibi deprecantes adjuvare, et eorum necessitatibus subveniri. Majoris itaque gloriæ et venerationis in Novo Testamento, et in isto tempore solemnissima dedicationum novarum ecclesiarum sunt veneranda, quam Veteris Testamenti observatio, et legis præcepto instituerit. Quoniam sicut major redemptio Christi sanguine postea in populo facta est

C Christiano, ita major et multo amplior veneratio dedicationum et consecrationum ecclesiarum, in quibus quotidie ipsius Domini nostri Jesu Christi corpus et sanguis immolatus a fidelibus sumitur, est præparanda ac fideliter amplectenda. Attendere etiam oportet unumquemque fidelem quanta est consecratio dedicationis ecclesiæ, et quanta oratio in ea ab episcopo, sive a cæteris sacerdotibus et ministris exhibetur, qualiter ex mysterio dedicationis et consecrationis, et ex intentione orationis, corda fidelium accendantur, atque diligentissime omnes templi consecrationis festa venerentur. Flexis enim poplitibus a summo pontifice et a cæteris sacerdotibus et Dei ministris agitur litania, deinde reliquæ orationes, sicut ordo ecclesiasticus docet. Imploratur enim Domini majestas ab episcopo, et a suis sacerdotibus, et reliquis ministris, in consecratione ecclesiæ novæ, ut omnium advenientium ibi preces a Domino exaudiantur, anxietatesque omnium ibi orantium relaxentur, peccata deprecantibus remittantur, ægritudines sanentur, vota suscipiantur, desiderata impetrentur, postulata concedantur, perpetua iter cuncti ad eam confugientes, et in ea orantes, a Domino ab omnibus malis liberentur, et a Domino conserventur, sive a malis omnibus illis misericorditer liberentur, cætera quoque quæ in serie precum dedicationis et consecrationis ecclesiæ continentur, et eundem deprecantium continent modum. Multi ergo sancti, qui modo in cœlis inter catervas sanctorum gloriantur, Dei templi in præsentī ecclesia consecrantur, quorum ædificia una cum consecrationibus eorum adhuc manent, et quorum parietes hactenus consistere **80** videntur. Nulli ergo dubium est eorum preces a Domino exaudiri, et eorum impetrata adimpleri, quorum animæ sunt in cœlis animarum sancto-

* Series orationis postulare videtur ut legamus *consecravimus*, EORT.

rum coequales. Si enim viventes in carne ecclesias plantaverunt et construxerunt, et suis precibus consecraverunt, atque ea quæ in dedicationibus eorum sanctis precibus poscentes impetrare, ut certum est, meruerunt, quanto magis modo cum Domino regnantes eorum postulata et impetrata suis meritis in eis redundant, qui ad eadem templa devote deprecantur advenientes, et eorum dedicationis festive venerantes conveniunt, seu venerabiliter celebrantes colunt? Sicut enim prefati sancti sive cuncti sancti patres ex his factis retributionem perceperunt perpetuum, et gloriam æternam adipisci meruerunt, sic et modo omnes eorum vestigia imitantes præmia æterna Domino annuente adipisci indubitanter merentur. Quæ de re summopere pensandum est omnibus, ut eorum vestigia in quantum possunt imitentur et ad ecclesias quas illi consecraverunt, sive successores eorum postea dedicaverunt, seu quotidie dedicant, humiliter conveniant, quatenus eorum postulata sibi impetrare valeant tam suis bonis intentionibus et bonis actibus, quam et eorum sacerdotum qui ipsas ecclesias dedicant, atque ipsorum sanctorum quorum reliquias inibi collocant, et quæ ipsis Ecclesiis venerantur, precibus ea quæ postulatur impetrare mereantur. Idcirco, fratres carissimi, vos monemus ne ista in vanum assumatis, nec cessare permittatis; quoniam si dedicationes novarum ecclesiarum venerabiliter colitis, et earum solemnia studiosissime celebratis, ea quæ ipsi sancti sacerdotes in ipsis dedicationibus Ecclesiarum pro vobis et pro cunctis ibi orantibus petierunt, Domino auxiliante, misericorditer impetrare gaudebitis; id est ut vestre orationes in consecratis ab eis locis et in Dei Ecclesiis exaudiantur, et ea quæ in eis impetrare nitimini, tam a præsentis sæculi quam et a cunctis tribulationibus et a peccatis, sive ab omnibus tribulationibus et malis liberamini, et ea quæ ad cœlestia pertinent, et ad societatem sanctorum sive requiem sempiternam, Domino miserante, dulciter impetretis, et insuper omnia quæ humiliter in eis et fideliter petitis, misericorditer Domino tribuente adipisci valebitis. Si ergo Dominus magister noster Jesus Christus ad festum dedicationis templi venire dignatus est, quanto magis nos ad festivitates dedicationum Ecclesiarum venire debemus, et eas solemniter, prout potuerimus et Dominus dederit, mente et corde solemniter et venerabiliter celebrare debemus? Audistis namque, fratres carissimi, ex lectione evangelica quod facta sunt *encenia Jerosolymis, et hiems erat, et ambulabat Jesus in templo, in porticu Salomonis* (Joan. x). Encenia autem vocabantur solemnitates sancti templi consecrationis et dedicationis, quas Dei populus ex patrum traditione et ex antiqua consuetudine per singulos celebrare annos consuevit. Quorum exempla hodierna die nos imitantes juxta Christiani orbis morem annuam nostræ Ecclesiæ dedicationis diem divinis laudibus, vigiliis, sive cæteris bonis studiis et orationibus agere studemus solemnem. Nihil enim festivitates dedicationum Ecclesiarum minus colende et venerandæ sunt, quam natalitia sanctorum, quoniam in ipsis ecclesiis Deo dedicatis multi sancti orando et legitime certo gloriam et societatem sanctorum adipisci meruerunt. Si ergo Dominus et magister noster Jesus Christus ad novi templi dedicationem, et ad sacrati templi restum, et ad diem ejus consecrationis advenire voluit, et ipsam festivitatem cum aliis populis solemniter **81** celebrare studuit, qui nullo pondere peccati gravabatur; quanto magis nos, qui oneribus peccaminum multorum gravamur et premimur, ad predictas una cum nobis subditis populis cæteris advenire decenter et eas celebrare solemniter debemus, ut deprecata et postulata sanctorum sacerdotum qui eas consecraverunt, Domino annuente, adipisci mereamur. Festivitatem quoque hanc nos eo majore devotione celebrare oportet, quo eam Redemptori no-

Astro gratissimam esse cognoscimus. Oppido autem Domino grata ipsa devotio templi festivitas fuit, quando ipse in illa templum ingredi et sermonem facere ad populum voluit, divinitatis suæ sacramenta inibi pandere dignatus est. Condigno [F. condigne] enim in ecclesiis Deo ab episcopis et sacerdotibus divinis precibus dicatis visibiliter signa innumerabilia sunt, sed invisibiliter majoris virtutis miracula prodeunt. Corpora namque sanantur exterius, sed vulnera animæ relaxantur interius. Hoc autem quod exterius Domini gratia visibiliter demonstratur, hoc interius spirituatiliter divina virtus invisibiliter operatur. Nam multo magis est interius animas renovari et a vulneribus suis resuscitari, quam exterius corpora sanari. Unum quippe carnaliter corporalibus oculis demonstratur, aliud invisibiliter divina virtus operatur. In dedicationibus quoque ecclesiarum multa signa nostris temporibus videmus peracta. Idcirco nos dedicationes et solemnitates consecrationum novarum ecclesiarum solemniter venerari oportet, ut sicut aliorum corpora in eis sanari et reformari videmus, ita animæ nostræ sanentur, et interius Domini misericordia renoventur atque a peccatis resuscitentur. Peccata quoque relaxentur, et divinæ miserationes implorentur. Illuminantur namque in ecclesiis Deo dicatis corda eorum tanguntur, et ad fidem catholicam, sive ad bene agendum convertuntur. Auditum quoque in predictis sanctis locis visibiliter recipiunt surdi, sed invisibiliter aures præcordiorum sancti Spiritus illustratione aperiuntur, quatenus ea quæ Dei sunt audire et intelligere valeant. Sic et cætera quæ in miraculis visibiliter in Deo dicatis locis demonstrantur præfixum continere videntur sensum. Ideo, fratres, oportet ut talia beneficia impetraturi sive adepturi, ad ecclesias divinis consecratis precibus humiliter vos et nos, sive omnes convenire, et festivitates dedicationum novarum ecclesiarum venerabiliter venerari et solemniter celebrare, quatenus Domino annuente prædicta beneficia, sive majora, in eis impetrare et percipere mereamur. O quam veneranda dies, in qua parietes hujus templi divinis precibus consecrati sunt! O amabilis et cultus die, in qua domus hæc Domino divinis cultibus et sacris actionibus est dedicata, ut in ea perpetualliter nomen Domini invocetur, et orationes omnium in ea pie deprecantur a Domino exaudiantur, earumque petitionum vota precibus a cunctis impetrentur, atque salutis æternæ remedia percipiantur! Osacratissima dies, in qua parietes hujus diei [F. ædis] sacris unctionibus sacri chrismatis sunt delibuti, ut in demum populi oblationes Domino offerantur, et sacrificia in ea Domini sacerdotes consecrent, et illa quæ dudum in ea licitum agere non erat, post consecrationem hodiernæ diei licitum fieret; et quæ antea nulli in ea licitum **82** erat peragi, omnibus sacerdotibus licitum foret in posteris sacerdotaliter frui! O totis nisibus amplectenda et amanda dies, venerabiliterque ab omnibus colenda, in qua altaria hujus templi Domini divinis unctionibus sunt delibuta, et sancti chrismatis unctione ab episcopo venerabiliter inuncta, atque divinis precibus consecrata, ut super ea sacerdotes futuris temporibus hostias immolent, corpusque Domini super ea licenter et sacerdotaliter divinis precibus conficiant, si quæ in eis nec contingere ante consecrationem eorum fas erat, post consecrationem iterum fieret, quatenus sacratio licita corporis et sanguinis Domini nostri Jesu Christi nobis ad præsentem et perpetuam salutem proficiat, seu reliquis quoque populis et nobis expiatio fiat, atque æternæ beatitudinis præmia misericorditer det! O vere amanda et solemniter colenda hodiernæ fe-

ativitatis et dedicationis hujus sancti templi beata dies, in qua fundamenta et pavimenta sive lecta hujus templi ab episcopo divinis orationibus sunt dedicata, ut quæ antea domus vocabatur, postmodum ecclesia ad adorandum et conveniendum vocaretur, quatenus ad eam religiose convenientes, et in ea pie orantes, justorum desideriorum suorum petita perciperent, veniamque impetrarent, et consolationem invenirent, et a vaniloquiis seu a vanis cogitationibus se semper in ea custodirent; orationi quoque insisterent, aures cordis et corporis ad Dominum dirigerent, Dominique misericordiam implorarent, et æternæ vitæ præmia perciperent! Tante enim venerationis erant apud patres nostros dedicationes ecclesiarum et solemnitates earum, quante ipsius Resurrectionis Domini et Nativitatis, seu Pentecostes dies. Nam nonnulli sancti Patres, ut legimus, quærentes pignora SS. martyrum in quorum honoribus desiderabant habere ecclesias, sed non inventientes, quoniam nec corpora eorum adhuc inventa erant, nec reliquias eorum habere poterant; prædicti ergo sancti Patres tamen ecclesias fabricabant, et altaria in eis erigebant, atque in honoribus eorum sanctorum quorum desiderabant habere pignora divinis cultibus et precibus consecrabant. Pannos super altaria jam sacra mittebant, et postmodum super defunctos ponebant, qui et in nominibus et meritis eorum sanctorum in quorum honoribus ipsa altaria sacra erant, statim resuscitabantur atque sani ut prius efficiebantur. Ideo ut res *, nemo potest enarrare aut scribere quanta veneratione sacra templa et altaria sunt colenda et veneranda, de quibus et in quibus hæc et innumerabilia miracula leguntur, et mirabiliter manifestissime demonstrantur. Quanta enim miracula in solemnitatibus dedicationum ecclesiarum mirabilibus modis et manifestissimis indicis nostris temporibus misericordia Dei aperte facta, et manifestissime demonstrata, nobisque videntibus prodita nec recordari nec scribere, aut judicare præ multitudine quo! Idcirco sunt totis animabus dedicationes novarum ecclesiarum sive reconciliationes ab omnibus colende et devotissime venerande, ut similiter futuris temporibus in eis vel eo amplius fiant, et nomen Domini magnifice in cunctis progeniebus et generationibus ab omnibus hominibus laudetur. Si autem gentiles dedicationes eorum idolorum festive colebant, et adhuc locum, sicut Nabuchodonosor et de aliis gentilibus multa legitur, quanto magis Christiani solemnitates dedicationum sanctorum ecclesiarum colere, et honorabiliter venerari, et solemniter celebrare debent, in quibus sacramenta corporis Christi et sanguinis a sacerdotibus divinis precibus conficiuntur, atque 83 majora miracula et signa quam in idolis gentium, innumerabiliter quotidie gratia Domini apertissime demonstrantur. O quam veneranda et venerabiliter colenda est sancte ecclesie istius hodiernæ festivitatis consecratio, in qua visitant angeli orantes et quærentes toto corde Dominum, et mirabiliter protegendo custodiunt, ut ait propheta: *In conspectu angelorum psallam tibi, et confitebor nomini tuo (Psal. cxxxvii)*. O quam venerandus locus Domino dedicatus est iste, in quo spiritus celestes, angeli quoque atque archangeli, throni et dominationes, principatus et potestates, diu noctuque incessanter penetrant spiritualiter corda fidelium, cunctosque ad bene agendum nutu divino instigant, atque ad perpetuas æternitates instigando et comitando, persepe quoque visitando et concorditer custodiendo deducunt! Quantum enim melius sit in ecclesiis Deo dicatis orare et sacrificia offerre, quam in aliis locis non consecratis, in precibus dedicationis ecclesie ostenditur, et ipsa signa ac miracula quæ in eis divinitus precibus eorum sanctorum fiunt in quorum memoriam et honoribus dedicantur, manife-

stissime declarant atque apertissime demonstrant. Quis autem unquam in locis non consecratis tot signa et miracula fieri vidit sicut in consecratis et ab episcopis et sacerdotibus divinis precibus dedicatis? Dicat namque, si vult, aliquis, ut respondeatur illi; et si non vult dicere, erubescat, in perpetuum sileat. Si enim non vult, nec valet, cæcum cor habens, spiritualiter cognoscere, saltem a signis et multis miraculis quæ in eis divinitus fiunt cognoscat. Sed signa et miracula, ut ipsa Veritas ait, non sunt fidelibus, sed infidelibus. Unum autem in domibus et ecclesiis non sacratis agere non prohibetur, aliud vero minime conceditur. Non prohibetur enim orare ubique, quoniam Dominus ubique oratur, et a recte quærentibus invenitur, sed in ecclesiis consecratis nostra petita sæpius, ut ipsi cognoscimus et experimento persepe didicimus, percipimus quam in aliis non consecratis locis, sicut manifestissimis indicis in multis infirmis et anxiantibus declaratur. In ecclesiis quippe et oratoriis Deo dicatis sæpiissime videmus cæcos illuminari, claudos reformari, leprosos mundari, et reliqua innumerabilia signa manifestissime fieri; in aliis vero locis hæc non ita reperimus fieri, nisi devotione eundi, aut redeundi ad sancta loca, aut in bona devotione permanendi. Sacrificia ergo offerre, aut corpus Domini conficere nullo modo legimus aut veraciter scimus in aliis locis juste fieri, nisi in locis Deo ab episcopis dicatis, nisi causa hostilitatis aut summæ necessitatis; et hoc non in mansionibus aut in domibus non sacratis, sed in tabernaculis dedicatis ab episcopis et altaribus a pontificibus sacra inunctione inunctis, a divinis precibus consecratis. Hoc vero summa ex necessitate et itinere procul ab ecclesia positum, ne populus sine missarum solemnitate et sacramenti corporis et sanguinis Domini nostri Jesu Christi perceptione remaneat, ab antiquis Patribus et sanctis prædecessoribus nostris nulla alia ex occasione atque pigritia, seu presumptione, sed prædicta necessitate concessum esse legimus. Aliter quoque, nisi ut præfixum est in locis non consecratis missarum solemnitas agere non licet, et hoc nisi ex summis et prædictis necessitatibus fieri nullo modo licet, quoniam lex divina admodum præcipiens ait: *Vide ne offeras holocausta tua in omni loco, sed in loco quem elegerit Dominus Deus tuus (Deut. xii)*. Et alibi: *Recte offeri, sed non recte dividit (Genes. iv)*. Recte offert qui ad ecclesiam necessitate præoccupante aut infirmitate, venire non potest, 84 et abire ubi Deus adoratur; sed non recte dividit qui in locis illicitis et minime consecratis missarum celebrationes peragit. Multo melius est missas non cantare aut audire, quam in locis illicitis missas cantare aut audire. Quoniam qui illicita agit et prohibita facit non modicum errat, et nimis peccat. Et nisi penitentiam canonice et iuste in hoc sæculo ex hoc egerit, maximam condemnationem in futuro iudicio propter hoc indubitanter percipiet. Multa vero et innumerabilia exempla ex his in supradictis legalibus, et in aliis canonicis et divinis libris inveniuntur, quæ hic pro prolixitate distulimus inserere, et pro fastidio ac labore scriptorum sive lectorum hic non inseruimus. Nam si quis et potiora et plura exempla invenire desiderat, in præfixis libris sufficienter legendo et diligenter quærendo invenire poterit. Nobis autem in prælibatis exemplis credendo, et præceptis Domini obediendo, sanctorumque Patrum decreta non violando et illicita vitando, sufficit. In canonibus ergo supradicta valde prohibita a sanctis Patribus legimus, et agere illicita esse scimus. Nemo ergo prohibita absque inevitabili necessitate faciat, quia nisi se correxerit et per satisfactionem emendaverit, sine certa damnatione non remanebit. Et nemo contra prophetas, aut contra Evangelia, aut contra decreta SS. Patrum, facit absque periculo. Videamus ergo,

* Aliquid deesse videtur; aut certe verba ut res redundant. EDR.

† Vulgata legit: *Cave ne offeras holocausta tua*, etc.

fratres carissim., ne contra statuta SS. Patrum faciamus. Curramus ergo ad ecclesias Deo dicatas, et ibi oremus, ibique sacrificemus, quatenus peccatorum nostrorum remissionem inibi percipiamus, et consolationem de nostris anxietatibus, deprecantibus ipsis sanctis qui ibi coluntur, inveniamus, ut nostra ministeria in sacris locis iustius et sanctius peragamus, ne contemptores, sed obediētes praeceptis Domini inveniamur. Festinemus autem currere devote ad ecclesias, colamusque venerabiliter earum enecnia, et totis nisibus laudemus Dominum in hodierna dedicationis festivitate, ut gratiam Dei adipisci valeamus. Nam antiqui patres nostri templa destructa reedificabant, et altaria vetusta sive imminuta restaurabant, eorumque consecrationes decenter et solemniter multis sibi sociis convocantibus et adherentibus devotissime agebant, ipsaque Dei templa coronis aureis ornabant, et ipsa altaria auro mundissimo et gemmis pretiosissimis decorabant. Eorum igitur bono studio, sive promptissima voluntate etiam parietes auro purissimo fabricabant, et tam laquearia quam et pavimenta, seu ostia, auro mundissimo instaurabant. Dedicationes namque templorum in quibus divinum agebant officium per octo dies venerabiliter et sancte viventes venerabantur, et in eis octo diebus semper hymnis, et canticis, et aliis divinis laudibus in veneratione dedicationum templorum insistebant; solemniterque in omnibus cultibus octo dies degentes, gratias et laudes Domino semper agebant, et pro eorum sceleribus, sive totius populi humiliter poscebant, veniamque flagitabant, atque Dominum summopere, extentis ad cælum manibus, intensissime et devotissime laudabant. Nos vero, quos Redemptor mundi demum pretiosissimo san-

A guine suo redemit, multo magis eum laudare debemus, et dedicationes nostrarum ecclesiarum summopere venerari, eique semper gratias agere debemus, pro quibus sanguinem suum fudit, et quos a portis infernalibus redemit, et vitam predicavit et donavit sempiternam. Si enim nos in praedictis rebus, et venerationibus, sive institutionibus ecclesiarum, remissiores et inutiliores **85** illis inventi fuerimus, nullo modo ad illam gloriam quam illi perceperunt pervenire poterimus, quanto magis ad illam quam nobis postea Dominus promisit pervenire valebimus, quam oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ preparavit Deus diligentibus se (I Cor. ii)? Ideo, fratres dilectissimi, dedicationem ecclesiarum et solemnitates earum summopere venerari debemus, ne cum negligentibus illam sententiam, quod absit, audiamus: *Maledictus homo qui opus Dei facit negligenter* (Jerem. xlviii), ait; illam audire mereamur a Domino, quam ipse Dominus fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ et animabus iustis, sive divinis cultibus amabiliter insistentibus, in Evangelio promisit, dicens: **86** *Euge, serve bone et fidelis, intra in gaudium Domini tui* (Matth. xxv). O quam magnum mysterium et quam admirabile sacramentum collitur hodie in terris! Nos quippe omnes veneramus hodierna die enecnia sanctæ Dei Ecclesiæ, et psallimus Domino Deo vocibus humanis in terris, sed angeli canunt hymnos cælestes in superis. Nos etiam oramus in terris, angeli laudant Dominum in cælis. Nos quoque letamur in terris, angeli et sancti Dei gaudent de tanta solemnitate in cælis. Oremus ergo in terris hodiernam dedicationem solemniter colentes cum psalmis, et gaudeamus de tanta festivitate, ut participes in cælis inveniri mereamur. Explicit.

SERMO XXVI.

De primitiis et decimis.

ADMONITIO.

Cum hujus sermonis in codice Beneventano i, pag. 11, S. Maximo attributi stylus longe sit stylo Maximiano dissimilis, eundem in supposititiis numeramus.

ARGUMENTUM. — *Ex Scriptura et ex ratione nititur auctor demonstrare primitias frugum omnium et fructuum Deo, uti supremo Domino, esse offerendas.*

Petimus, carissimi, caritatem vestram ut quæ pro salute vestra dicuntur attentius audiat. In longum quidem Scripturæ ordo digreditur; sed velut aliquantulum in memoriam tenetis, pauca vobis de pluribus commendamus. Dominus dicit in Evangelio: omnem decimationem vestram distribuite. Ipse per prophetam loquitur: *Inferte omnem decimam in horreum meum, ut sit cibus in domo mea; et probate me in his, dicit Dominus* (Malach. iii). Et in Exodo (Cap. xxiii): *Primitias terræ tuæ defer in domum Domini Dei tui. Paulus apostolus dicit: Filii Levi sacerdotium accipientes, mandatum habent decimas sumere a populo secundum legem* (Hebr. vii), id est a fratribus suis; *hilarem enim datorem diligit Deus* (II Cor. ix). Salomon dixit: *Alii dividunt spolia, et ditiora fiunt; alii rapiunt non sua, et semper in egestate sunt* (Prov. xi). Jesus filius Sirach dixit: *In omni dato hilarem fac vultum tuum, et in exultatione sanctifica decimas tuas. Da Altissimo secundum datum ejus; et in bono oculo adinventionem facito manuum tuarum, quoniam Dominus retribuens est, et septies tantum reddet tibi* (Eccli. xxxv). Augustinus dixit: *decimæ hæc etenim tributa sunt egentium animarum. Quod si decimam dederis, non solum abundantiam fructuum recipies, sed etiam sanitatem corporis consequeris. Decimæ quidem ex debito requiruntur: quid si diceret Deus: Nempe meus es, o homo; mea est terra quam colis, mea sunt semina quæ spargis, mea animalia quæ fa-*

C ligas, meus solis calor? et cum omnia mea sint, tamen qui inanus accommodas, solam decimam merebaris; sed reserva tibi novem, da mihi decimam; si dederis mihi decimam, multiplicabo novem. Etiam sancti Patres ante datam legem studuerunt decimam Deo offerre, sicut Abraham de omnibus suis decimas obtulit Melchisedech; et Jacob ait: *Si fuerit Deus meus mecum, cunctorum quæ dederis mihi decimas offeram tibi* (Gen. xxviii). Hinc etiam dicitur: *Decimas et primitias tuas non tardabis offerre Domino* (Exod. xxii). Salomon quoque ait: *Honora Dominum de tua substantia et de primitiis frugum tuarum, ut impleantur horrea tua saturitate, et vino torcularia redundabunt* (Prov. iii). Non eget Dominus Deus, non premium postulat, sed honorem; Deus enim noster, qui dignatus est totum dare, decimam a nobis dignatur repetere, non sibi, sed nobis sine dubio profuturam. Unde per prophetam dixit: *Primitias aræ tuæ et torcularis non tardabis offerre mihi. Si tardius dederis, peccatum est: quanto magis non dedisses. De negotio, de artificio redde decimas. Cum enim decimas dande et terrena et celestia possis munera promereri, quare per avaritiam duplici benedictione defraudaris? Hæc enim est Domini iustissima consuetudo, ut si tu illi decimam non dederis, tu ad decimam revocaris. Dabis impio militi quod non vis dare sacerdoti? Benefacere Deus semper paratus est, sed hominum malitia prohibetur. Decimæ etenim ex debito requiruntur. Et qui eas dare noluerit, res alienas invasit; et quanti pauperes in locis ubi ipse habitat, illo decimas non dante, fame mortui fuerint, tantorum homicidio-*

¹ Vulgata legit: *fraudulenter*. Vulgata habet: *Primitias frugum terræ tuæ deferres in domum Domini Dei*. Aliter Vulgata: *et quidem de filiis Levi sacerdotum accipientes, etc.*

² Emendatur textus ex Vulgata: *Alii dividunt propria, et ditiores fiunt; alii rapiunt non sua, et semper in egestate sunt.*

rui reus ante tribunal æterni Iudicis apparebit, quia rem a Domino pauperibus delegatam suis usibus reservavit. Qui ergo sibi aut præmium comparare aut peccatorum desiderat indulgentiam promereri, redditis decimis, etiam de novem partibus studeat elemosynam dare. Ita ut de novem partibus quidquid excepto rationabili victu et vestitu superfluerit, non

A in luxuriam nec in lucrum sæculi servetur, sed in thesauris cælestibus per elemosynam reponatur. Quidquid enim nobis Deus dederit plus quam opus est, non nobis specialiter dedit, sed per nos aliis erogandum transmisit. Hæc enim, fratres, secundum consuetudinem vestram libenter audite, et Christo Domino auxiliante, præstare contendite.

SERMO XXVII.

87 De honore et dilectione erga parentes, et de decimis.

ADMONITIO.

In eodem codice Beneventano hic quoque sermo S. Maximo attribuitur, quem Maurini in appendice serm: S. Augustini num. 276 collocant, atque a S. Casario conscriptum fuisse arbitrantur.

ARGUMENTUM. — In elemosynis faciendis ordo servandus, ac primo quidem parentibus necessaria tribuenda sunt, decimæque solvenda. Genera elemosynarum duo.

Legimus, fratres carissimi, monente nos Domino per prophetam, parentibus nostris et honorem semper et amorem impendere. Et si forte evenierit ut aliqua paupertate laborent, necessitates eorum, secundum quod possumus, sublevare jubemur. Sic enim ait: Si videris, inquit, nudum, cooperi eum, et domesticos seminis tui ne despexeris (Isai. LVIII). Hoc loco domesticos seminis parentes nostros intelligi voluit. Sed dicit aliquis: Quis est qui parentes suos odio habeat, ut hoc pro magno Dominus admonuerit per prophetam? Sine dubio, fratres, scivit Spiritus sanctus nonnullos homines qui, cum ad aliquos honores aut divitias undecunque acquisitas pervenerint, ita parentes suos pauperes despiciunt, ut eos nec videre dignentur. Quod qui fecerit, non solum peccatum, sed etiam grave crimen se admisisse non dubitet. Et forte evenit ut ille per divitias et superbiam crimina grandia vel peccata committat, et parentes sui pro ipsa paupertate et humilitate iustitiam teneant. Et qua fronte dedignatur attendere parentes suos innocentes et justos, cum sit ipse peccator et injustus? Si quis ergo idoneus est, si aliquos parentes habuerit pauperes, ipsis prius necessaria tribuat, et sic indigentibus extraneis elemosynam faciat; quia reliquis pauperibus, si tunc non dederit, dabit alius. Parentibus vero tuis pauperibus, si tu nihil largitus fueris, difficile est ut alius largiatur. Ipse est elemosynarum ordo iustus atque legitimus, ut prius tibi et tuis victum et vestitum sufficientem et mediocre, non possumus nec deliciosum provideas. Deinde, sicut dixi, si qui sunt pauperes de parentibus tuis, quantum prævalere largiaris. Deinde servos et ancillas tuas nec esurire nec algere permittas. Et post hæc, quidquid tibi Deus, sicut dixi, excepto victu et vestitu, dederit, non in terreno, ubi fures effodiunt et furantur, sed in cælesti thesauro recondas, ut ubi fuerit thesaurus tuus, ibi sit et cor tuum. Et cum sacerdos clamaverit, Sursum corda, securi et in veritate respondeamus, Habemus ad Dominum. Quacunque enim Deus, excepto mediocri et rationabili victu et vestitu, sive de quacunque militia, sive de agricultura contulerit, non tibi specialiter dedit, sed per te pauperibus eroganda transmisit. Si nolueris dare, noveris te res alienas auferre; quia, sicut dixi, hoc solum est nostrum, quod nobis vel nostris rationabiliter sufficit. Quidquid superfluerit, Deus noster, sicut dixi, pauperibus erogandum transmisit, ac sic non solum decimas dare debemus, sed etiam de novem partibus quidquid solutis tributis vel expletis sumptibus nostris, quasi aliis transmissum fideliter erogare debemus. Quod tamen si fecerimus, vere nostra sunt quæ donamus; 88 si vero non facimus, nec illa nostra sunt quæ servamus; nec nos ipsi nostri sumus, qui ea servare videmur. Et tamen, fratres, non video qua fronte illi non offerimus parvum, a quo accepimus totum? Si velit Deus facere rationem nobiscum, et diceret: Terram quam colis ego feci; te ipsum,

qui colis, et servos tuos, ego feci; animalia quæ te ad colendum adiuvant ego condidi; calorem solis ego tribuo, pluviam temporibus suis ego dispenso. Sed ad justam rationem tibi debes decimas reservare, et mihi novem partes. Sed non hoc quero; misericors esse volo, et septuplum præbeo, ut quomodo ego miseris sum tui, sic tu miseraris pauperi. Si ergo, fratres, istam rationem nobiscum voluerit facere Deus, nunquid est quod respondere possimus? Et licet in multis sanctorum Scripturarum locis de his rebus admoneat Deus, tamen per Apostolum specialiter clamat et admonet dicens: *1 Habentes victum et vestitum, his contenti simus. Nam qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, et laqueum diaboli, et desideria multa et inutilia et nocua, quæ mergunt homines in interitum et perditionem; quia radix omnium malorum est cupiditas. Quam quidam appetentes naufragaverunt et inservierunt se doloribus multis. Tu vero, homo Dei, hæc fuge, sectare vero iustitiam, pietatem, fidem et caritatem (1 Tim. vi).* Rogo vos, fratres, ut de Scripturis reliquis taceamus, sententia ista apostolica unicuique Christiano sufficit. Vere dico, fratres, quod qui sub tali tonitruo de avaritiæ sono non surgit, non dormiens, sed mortuus esse credendus est. Et ideo, fratres, quia pro ista fragilitate carnali multi peccatis, tanquam circumvolantibus muscis, assidue inquietamur atque compungimur, ad portum misericordie Dei inter procillas mundi ipsius festinemus. Et forte aliquis interrogat quomodo ad hunc portum valeat pervenire; audiat Christum dicentem: *Beati misericordes, quoniam misericordiam consequentur (Matth. v).* Et iterum: *Date elemosynas, et ecce omnia munda sunt vobis (Luc. xi).* Ergo justam Apostoli sententiam, si evadere de pelago mundi huius cupimus, ante oculos semper habere debemus. Sufficiat nobis habere victum et vestitum rationabilem, non possumus, non deliciosum; et quidquid amplius Deus dederit, non negetur usibus pauperum, quia per nos ipsis probatur esse transmissum. Et si id quod nobis superfluum est non dederimus, res alienas invasimus. Et quanti pauperes cum nostra conscientia fame mortui fuerint, causas nobiscum ante tribunal Christi dicturi sunt. Et quidem duo sunt elemosynarum genera: unum quod pauperibus erogamus, aliud quod vicinis vel fratribus nostris, quotiescumque nobis peccaverint, indulgemus. Utrumque, Deo auxiliante, faciamus, quia unum sine alio nihil prodest. Sicut econtrario, si peccantibus indulseris, et esurientibus quantum prævalere dare nolueris, sicut dixi, una sine alia tibi prodesse non potest. Nos vero, fratres, ista duo elemosynarum genera nobis, quasi spiritualium 89 alarum remigia præparemus, ut ad principalem patriam et illam cælestem Jerusalem, omnibus terrenarum rerum cupiditatibus spretis, hisque expeditis, ac liberis virtutum pennis fulti, tanquam spiritales columbæ volare felicitate ac pervenire possimus; secundum illud quod Psalmista desiderat et supplicat dicens: *Quis dabit pennas sicut columbæ, et volabo, et requiescam (Psal. LIV)?* Certum est, fratres, quod nisi quisque de peccatorum glutino, et nimis [F. nimis] impeditis ac laqueis mundi huius animæ suæ pennas contenderit

¹ Vulgata legit: *Habentes autem alimenta et quibus tegamur, his contenti sumus, etc.*

expedire, ad veram requiem nunquam poterit pervenire. Nos vero, fratres, adjuvante Deo, impedimenta mundi hujus, si **90** a nobis ad integrum subtrahere non possumus, vel in quantum vires suppetunt temperare, vel ab eis recedere studeamus, ut nobis remaneant aliqua horarum spatia, in quibus lectioni vel orationi vacare possimus. Nam si totum a nobis occupatio terrena subtraxerit, timendum est ne nobis

A veniat illud quod scriptum est: *Impedimenta hujus mundi fecere eos miseros*. Magis ergo, adjuvante Domino, laboremus, ut et in nobis vel ex parte aliqua impleatur illud quod de beato viro scriptum est: *In lege Domini meditabitur die ac nocte (Psal. 1)*. Quam rem Dominus sanctæ caritati vestræ per sua merita præstare dignetur. Qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XXVIII.

De sancta Christi resurrectione.

ADMONITIO.

Temere quidem et hunc sermonem a scriptore codicis Casinensis 123 ascriptum S. Maximo fuisse, cuique eundem cum genuinis conferenti plane liquet.

ARGUMENTUM. — *Dies dominicæ Resurrectionis lætitia causam fidelibus præstat, quod dum Christus de morte triumphans ad vitam nunquam interituram remeavit, nobis eandem non desulturam resurrectionem et gloriam ostendit.*

Non quo, fratres carissimi, quod mente concipio ore proferre, et cordis mei lætitiæ lingua non explicat. Hoc autem non solum ego patior, qui cupio enarrare quod sentio, sed etiam vos mecum patimini, plus exsultantes in conscientia quam in eloquio proferentes. Videtur mihi hæc dies cæteris diebus esse lucidior, sol mundo clarior luxisse, astra quoque omnia vel elementa lætari, et quæ patiente Domino proprium lumen detraxerant, et noluerant creatorem suum Dominum aspicere crucifixum. Ecce nunc victorem illum ab inferis resurgentem novo claritatis suæ provocat obsequio. Credit cælum, credit terra, et sagena quæ totum mundum piscata est, Judæos tenere non potuit. *Hæc dies quam fecit Dominus, exultemus et lætemur in ea (Psal. cxvii)*. Quomodo Maria Virgo Mater Domini inter omnes mulieres principatum tenet, ita et inter cæteros dies hæc omnium dierum mater est. Rem non novam dico, sed quæ Scripturarum vocibus comprobatur. Hæc et una de septem et extra septem est. Hæc dies quæ appellatur octava; unde et in quibusdam titulis superscribitur: Pro octava. Hæc est in qua Synagoga linitur, et Ecclesia nascitur. Hæc in cuius numero octo animæ salvæ factæ sunt in arca Noe. Et quidem necesse est infinita explicare. Dies non deficiet si vultero omne diei exponere sacramentum. Hoc tantum dico, quod universa sabbati gratia et antiqua illa populi Judæorum in diei istius solemnitate mutata est. Illi in die sabbati non faciebant opus servile. Nos in die dominicæ, hoc est in die Resurrectionis, opus servile non faciamus, quia peccatis et vitiiis non servimus: qui enim facit peccatum servus est peccati. Illi de domibus suis non egrediebantur, et nos de domo Christi non egrediamur, sumus enim in ecclesia. Illi non accendebant ignem in die sabbati; nos e contrario accendamus in nobis ignem Spiritus sancti, et omne vitium excoquemus peccatorum. De quo igne Dominus ait: *Ignem veni mittere in terram, et quid volo, nisi ut ardeat (Luc. xii)*? Desiderat Dominus

ipsum ignem ardere in nobis, secundum Apostolum, Spiritum sanctum fervere, ut non refrigescat caritas. Illi per diem sabbati non ambulant in itinere; perdidit enim eum qui dixit: *Ego sum via (Joan. xiv)*. Nos autem dicimus: *Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini (Psal. cxvii)*. Et iterum: *Viam veritatis elegi. Et: Viam justificationum tuarum edoce me (Ibid.)*. Illi de spinis Dominum coronaverunt; nos autem, si fuerimus lapides pretiosi, nostrum Dominum coronamus. Caput imperatorum sæculi istius ornant diademata; nos ideo in capite Regis nostri imponimur, ut ornemur a capite. Illi non receperunt Christum, et suscepturi sunt Antichristum; nos recipimus filium humilem, ut habeamus postea triumphantem. Et ad extremum noster hircus ante Domini immolatur altare; illorum hircus Antichristus consputus et maledictus projicitur in solitudine. Noster latro cum Domino ingressus est in paradysum; illorum latro homicida, atque blasphemus moritur in suo peccato. Illis Barabbas latro dimittitur; nobis Christus occiditur. Pro quibus universis, fratres carissimi, consona pariter voce cantemus: *Hæc est dies quam fecit Dominus: exultemus et lætemur in ea (Psal. cxvii)*. Ignita romphæa et paradisi janua, quam nullus potuit confringere, hodie Christus aperuit, ad angelos dicens: *Aperite mihi portas iustitiæ, et ingressus in eas confitebor Domino (Ibid.)*. Quæ cum semel aperta est, nunquam credentibus clauditur. Et ex eo tempore quo passus est Dominus, usque in præsentem diem, hæc porta clausa est et reserata. Clausa est peccatoribus et incredulis; reserata est iustis et credentibus. Per hanc ingressus est Petrus, per hanc ingressus est Paulus, per hanc omnes sancti et martyres intraverunt, per hanc quotidie de toto mundo iustorum animæ ingrediuntur. Quæ enim sunt portæ paradisi et portæ Ecclesie. Intramus in portam paradisi. Ita ergo debemus vivere, ne ejiciamur de domo illa, et ejecti foras a bestiis devoremur, quas alio in loco propheta formidans commemorans ait: *Ne tradas bestiis animam confitentem tibi (Psal. lxxxi)*. Ecce nunc Dominus stans in paradisi janua loquitur ad nos qui sumus in domo ipsius congregati, et dicit: *Hæc est porta Domini; iusti intrabunt per eam (Psal. cxvii)*. Quod ipse præstare dignetur, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XXIX.

In festivitate S. Stephani protomartyris.

ADMONITIO.

91 Idipsum de hoc sermone, ex alio Casinensi codice 106, pag. 16, exscripto, sanctoque Maximo attributo, sentiendum est.

ARGUMENTUM. — *Non tam fortitudo martyris aum lapidibus opprimeretur, sed ejus admirabilis caritas in deprecando Deum pro suis persecutoribus commendatur.*

Inter martyrum splendidissimas classes et purpureos martyrum choros quos Nazarenus sanguis infecit, tanto fulgore sanctus Stephanus radiavit, ut dum adhuc divinum sustinet præmium, iussum etiam pateat

cælum. Præclarus igitur athleta Dei unctus Spiritu Dei ad stadium certaminis primus exivit, et tantam victoriæ adeptus est gloriam, ut primus acciperet coronam. Miles Christi fidelis, signifer martyrum fortis, post Christum mox inter aciem diaboli pertransivit, et martyriali candida inclytus triumphavit. Secutus enim Dominum Christum martyrii meruit principatum, et cum ad crucis pervenit signa, priori de celo mittitur palma, cumque festinat mori, primus deside-

rat coronari. Denique sic eis respondit: *Dura cervice, et incircumcisi cordibus et auribus, vos semper Spiritui sancto resistitis; sicut patres vestri, ita et vos. Quem prophetarum non sunt persecuti patres vestri? et occiderunt eos qui prænuntiabant de adventu Christi (Act. vii). Ecce impiorum manus aptantur ad becem, jam furoris arma produntur, jam vallatur inuicem lapidum martyr, et super verticem innocuum ponderatum dependit exitum. At ille: Dura, inquit, cervice et non circumcisi corde et auribus. Hic non blanditur, sed invehitur; non palpat, sed provocat; non trepidat, sed instigat: dura cervice et incircumcisi corde et auribus. Respice, martyr, vicinam grandinem, inspicie aerem tortuosum, acervos cautium intuerere ferventes. Jam videamus anhelantia ora. Jam conspice, stillantia lumina contemplare. At ecce acies fœnesta appropinquat, accedit, jam lapides vibrant: *Dura cervice, et incircumcisi corde et auribus, vos semper Spiritui sancto resistitis, sicut et patres vestri. Hæc cum diceret, fremebant cordibus suis, et stridebant dentibus adversus eum. Sed tortis columna Dei cum inter lapidiferas manus capta, tyranni torpore teneretur, fide fundabilis, spe regibilis, caritate constabilis, ignebatur et pendebatur, leriebatur et perducebatur, confringebatur et augebatur, cadebatur et non vincebatur. Beati fidei officina, quæ tantum inarctasti martyrem, ut in iussa [Fortasse iura] sic conspiceret majestatis. Ecce, inquit, video celos apertos, 92 et Jesum stantem a dextris Dei (Act. vii). Patuit sedes Dei, et sulcato aere celorum latera pependissent. Hiavit lucidus axis et campus. Denique, cum super eum tortuosi lapidum vortices oblatrant, et rotati aggeres torquerentur, pro sævientibus sic orabat: Domine, ne statuas illis hoc peccatum. Leo rugiens devorare voluit, sed ovis Christi mansuetudinem non amisit. Illi quidem fauces aperuit, sed martyrem glutire non potuit. Carnificinam namque sui furoris Judæus exercebat, sed ovem suam David noster de ore frementis**

A excussit. Sic enim in psalmo canitur: *Nisi quia Dominus erat in nobis, cum insurgerent homines in nos, fortasse vivos absorbuissent nos (Psalm. cxviii).* Judæa prophetarum sanguine temulenta, necdum repleta es a sanguine Abel usque ad sanguinem Zacharie? Flumina tui sceleris spumant, et te non satiant? Ita enim Judæos increpat Dominus: *Ut veniat, inquit, super vos omnis sanguis innocuus quem effudistis super terram, a sanguine Abel usque ad sanguinem Zacharie filii Barachie, quem occidistis inter templum et altare (Matth. xxiii).* Rude adhuc in Abel sæculum erœntasti, ibi fontem tuum fudisti; et in vena hujus sanguinis ebullisti, et adhuc sitis? *Estuas mortem martyris? et anhelas adhuc sanguinem confessoris? Necdum furoris tui unda siccavit? adhuc alveus tui sceleris trahit? Pone tandem finem sceleris, parce vel martyri. Illi autem lapidabant Stephanum, invocantem et dicentem: Domine Jesu, accipe spiritum meum (Act. vii); quia pro te fundo sanguinem meum. Saulus autem erat consentiens neci ejus (Ibid.), ut Scriptura loquitur, et servabat vestimenta interficentium illum. Non solum erat consentiens, sed instigator, non solum socius, sed patronus. Et tu, Saule, rapax lupe, bibens sanguinem alienum, præstolare modicum et videbis sanguinem tuum. Fur es, et tu pariter cum Judæis et tu patieris quod exeres in alio. Servas vestimenta lapidantium, senties furorem sævientium. Videbis has manus illatas martyri non parcituras tibi. Invides Christo, adhuc pro ipso morieris in mundo; adhibes martyri pœnam, senties de reciprocatione vindictam. Et vere sensit quia et ipse pro Christo sanguinem fudit. Et habemus nunc apostolum Paulum prædicatorem Christi, qui insequabatur antea membra Christi. Veneremur nunc itaque, fratres, festiva devotione Stephanum martyrem primum et exemplum veritatis. Erecti fundamus orationem ad eum, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.*

SERMO XXX.

In festo dedicationis ecclesiæ.

ADMONITIO.

93 A canonico amonio Francisco Frisio a nobis commendato, et hunc de dedicatione Ecclesiæ sermonem, in pervetusto basilicæ Mediolanensis Sancti Ambrosii codice S. Maximo nuncupatum, accepimus, quem in suppositorum classe collocamus; quod a canonico Casola, eodem Frisio teste, venerab. Bedæ potius quam Maximo attribuitur, dictioque a Maximiana discrepat.

ARGUMENTUM. — Nos ipsi templum Dei appellamur et sumus. In bonitate et simplicitate cordis queramus Deum. Christus Patri et Spiritui sancto consubstantialis. Hæreticorum imprimique Arii atque Sabellii perfidia. Encenia ad ultimam templi dedicationem pertinent; quæ in figura facta sunt nostri, et propter nos utique scripta.

Audivimus ex lectione evangelica (Joan. x), fratres carissimi, quia facta sunt Encenia Hierosolymis. Encenia autem vocabantur solemnia dedicationis templi quæ populus Dei ex antiqua patrum traditione per annos singulos celebrare consueverat. Quorum vestigia, nos hodie juxta morem Christiani orbis sequentes, annuam dedicationem ecclesiæ nostræ diem divinis laudibus et vigiliis studium agere solemus. Et hanc nos festivitatem eo majori devotione celebrari oportet, quo eam Redemptori nostro gratissimam esse cognovimus. Et ideo ut in illa ipse templum ingredi, et sermonem facere ad populum ac divinitus suæ sacramenta pandere dignatus sit: *Facta sunt, inquit, Encenia in Hierosolymis, et hiems erat, et ambulabat Jesus in templo in porticu Salomonis (Ibid.).* Si ergo ambulare voluit in quo caro et sanguis brutorum animalium offerebatur, multo magis nostram orationis domum, ubi carnis ipsius ac sanguinis sacramenta celebrantur, visitare gaudebit. Si ambulare non desuper porticum in qua rex quondam immortalis ac terrenus, quamvis potentissimus ac sapientissimus, ad orandum stare solebat, quanto ma-

Cgis penetrabilia cordium nostrorum invisere atque illustrare desiderat, si tamen ea porticum esse Salomonis, hoc est si ea timorem suum, quod est initium sapientiæ, habere perspexerit. Neque putandum est quia domus solummodo in qua ad orandum vel ad ministeria celebranda convenimus, templum sit Domini, et non ipsi, qui in nomine Domini convenimus, multo amplius templum ejus et appellamur et sumus; cum manifeste dicat Apostolus: *Vos enim estis templum Dei vivi, sicut dicit Deus (II Cor. vi): Inhabitabo in eis, et inter illos ambulabo (Levit. xxvi).* Si ergo templum Dei sumus, curemus solerter, et bonis satagamus actibus, ut in eodem suo templo sæpius ipse et venire et mansionem facere dignetur. Caveamus hiemis exemplum, ne videlicet corda nostra Dominus adveniens a caritatis ardore torpentina reperiatur, ideoque ea citius adversatus relinquat. Quid enim pertinuit ad evangelistam hiemis tempus commemorare, nisi quia duritiam perditionis Judæorum per asperitatem aurarum voluit designare brumalium? *Et quia plurimis eorum quos tuce in templo invenit, congruebatur sermo quem dixit: Et quoniam abundavit iniquitas, refrigescet caritas multorum (Matth. xxv).* Sicut subsequenter aperte denuntiat dicens: *Circumdederunt ergo eum Judæi, et dicebant: Quousque animas nostras tollis? si tu es Christus, dic nobis palam (Joan. x).* Non enim hæc veritatem 94 fideliter querendo, sed illi quæ interrogabant insidiando, et calumniam struendo dicebant. Christum namque, quem fides orthodoxa verum Deum, verum confitetur et hominera, illi

purum tantummodo hominem futurum; non autem et Deum esse credebant. Memores videlicet quia de humanitate illius juravit Dominus David (*Psal. cxxxii*) de fructu ventris ejus se sedere super sedem suam; sed oblii quod ipsi de sua divinitate per eundem David cecinit: *Dominus dixit ad me, Filius meus es tu (Psal. xxviii)*. Credebant ergo Christum de stirpe David nasciturum, et regem ceteris omnibus excellentiorem esse venturum. Quia etiam dementia posteriorum usque in praesens, donec Antichristum pro Christo suscipiant, errare non cessant. Etsi se Dominus Jesus Christum esse responderet, cogitabant eum tradere potestati praesidis puniendum; quasi contra Augustum repugnans illicitum sibi usurpare imperium. Sed ipse nostrae salutis consulens, propter quos haec scribenda erant, ita responsum temperavit suum, ut et calumniatorum ora concluderet, et quia Christus fidelibus aperta voce procederet; illi enim de homine Christo querebant; ipse autem divinitatis suae, quae equalis est Patri, palam mysteria narrabat. Circumdans ergo et nos cum, carissimis; non sicut Judaei insidiosi appetendo, sed ut fidelissima domus ejus placidam illi mansionem in nobis reparando; de quibus merito dicatur: *Sanctificavit tabernaculum suum Altissimus; Deus in medio ejus non commovebitur (Psal. xlv)*. Petamus eum, non ut illi vesanien-do; quousque animam nostram tollis? si tu es Christus, dic nobis palam. Quid enim vesanus quam ut magistrum veritatis ideo sibi animam tollere quereretur, quia non eis incredulis et contradicentibus aperte suae majestatis arcana reseraverit? Sed, ut Scriptura (*Sap. i et seqq.*) admonet, sentiendo de illo in bonitate, et simplicitate cordis querendo illum. Quoniam invenitur ab iis qui non tentant illum; apparet autem eis qui fidem habent in illo. Dicamus ei supplices quia tu es Christus Filius Dei unigenitus, Patri et Spiritui sancto et coaeternum esse et consubstantiali-tem in divinitate; te nostrae substantiae participem ex tempore factum esse cognovimus. Da ut quod inter-um pia fide veneramus plena in futuro visione speculemur. Haec est etenim unica animae nostrae salus et vita. Tuum perpetuo vultum, tuam cernere lucem; nec dubitandum quia rogantes exaudit nos, quando quod ipse praecipit rogamus. Quomodo enim pie sup-plicantibus famulis negare credendus est dona, quae etiam rebellibus ultra quam petebant aperire non renuit? Qui cum illum an homo Christus esset inter-ro-garent, ipse eis non hominem tantum, sed etiam Deum Christum et Dei Filium se esse non tacuit: *Respondit enim eis dicens, loquor vobis et non creditis. Opera quae ego facio in nomine Patris mei, haec testi-monium perhibent de me. Sed vos non creditis, quia non estis ex ovibus meis (Joan. x)*. Qui ergo se in nomine Patris opera sua facere testatur, profecto quia Filius Dei sit credendus insinuat. Sed illi duplici reatu te-nentur **95** obnoxii; qui nec verbis quae locutus est, nec factis quibus veritatem verborum astruebat, ad fidem poterant invitari; meritoque ex ovibus ejus non esse dicuntur, qui non ovina simplicitate pastorem bonum sequi, sed ferina potius rabie satagebant per-sequi. Verum quia sunt nonnulli qui fidem verbo tenus observant, et habitu ovium belluina corda praetextunt; subsequenter ipse pastor, quae ovium suarum vita, quae sit merces, edocet. *Oves meae vocem meam audiunt, et ego cognosco eas, et sequuntur me, et ego vitam aeternam do eis, et non peribunt in aeternum (Joan. x)*. Quicunque aeternum esum declinare interitum, ac vitam videre desiderat perpetuam, vo-cem Christi necesse est non solum audiendo et cre-endo, sed et bene vivendo sequatur. Quod autem se oves suas cognoscere dicit, eligere utique, ad regnum celeste praedestinare significat. Unde Salomon ait: *Vias enim quae a dextris sunt novit Dominus (Prov. iv)*; e contrario de reprobis Apostolus: *Qui autem ignorat, inquit, ignorabitur (I Cor. xiv)*. Pulchre au-tem de his qui audirent vocem suam et sequerentur, ait: *Et ego vitam aeternam do eis, et non peribunt in*

A *aeternum (Joan. x)*. Visi sunt namque martyres oculis insipientium mori. Visi sunt perire cum mortalem vi-tam diversis poenarum generibus subacti dimitterent. Sed non peribunt in aeternum; non videntur mor-tem in aeternum, qui mox soluti carcere carnis de-bita suo certamini praemia sortiuntur. De quibus ad-huc aperte subditur: *Non rapiet eas quisquam de manu mea (Ibid.)*. Mittebant quippe persecutores im-pii rapere pios Christi confessores de manu ejus, quando vel eos ad negandum fidem tormentis coge-bant, ut animas eorum alienas redderent Christo, vel morientibus victi, nihilominus exanimata eorum corpora, aut in aquas dissolvenda, aut in ignem comburenda jactabant; ut quasi Christo resuscitandi eam facultatem tollerent. Sed nemo rapit eos de manu ejus, cui, sicut ipse alibi ait: *Omnia tradita sunt a Patre meo (Lac. x)*, quia et certantes ut vin-cant adjuvat, et victores ut perpetuo regnent coronat; et eisdem etiam carnem in qua certaverunt immor-talem suo tempore reddit. Quibus verbis eorum quo-que temeritatem qui sibi laqueos mortis parabant redarguit, manifeste insinuans, qui stultissime de ejus perditione dolis agerent, qui vitam dare posset immortalem; cui nemo raperet aliquid de his quos suos esse ante saecula praenoscet. Sed ne haec lo-quendo suam videretur gloriam querere, totam suam potentiam ad Patris gloriam refert, cum sub-jungit: *Pater meus quod dedit mihi majus omnibus est (Joan. x)*. Majus autem omnibus, quod mediatori Dei et hominum homini Jesu Christo Pater dedit; hoc est, ut sit unigenitus ejus Filius in nullo gigantei vel natura dissimilis, vel virtute inferior, vel tempore posterior. Quam videlicet aequalitatem ipse Dominus in divinitate habuit priusquam mundus esset apud Patrem, ipse in humanitate ex tempore incarnationis accepit. *Et nemo potest rapere de manu Patris mei*. Supra de ovibus suis dicit: *Non rapiet eas quisquam de manu mea*; et nunc subiungit: *Et nemo potest ra-pere de manu Patris mei*; aperte dans intelligi, unam atque indissimilem esse manum, hoc est virtutem suam et Patris; atque ideo Christum se esse creden-dum, qui non sicut ceteri sanctificatus per gratiam ex tempore, sed verus semper exstiterit Filius Dei. Quod etiam sequenti sententia luce clarius aperit, dicens: *Ego et Pater unum sumus (Ibid.)*. Unus, in-quit, sumus. Una nobis substantia, una est divinitas, una est aeternitas, perfecta aequalitas, dissimilitudo nulla. Quibus profecto verbis non presentem solum-modo **96** Judaeorum questionem quam an ipse esset Christus interrogabant, explicavit; sed etiam haereti-corum perfidia, quam futuram praevitit, quantum sit execranda, monstravit. Solus Arius enim dicit: Christus homo est tantum, Deus non est; at cum ipse dicat: *Ego et Pater unum sumus*, manifeste patet quia unum cum Deo Patre substantialiter homo purus esse non potest. Et quia Christus idem quod Pater est, cavenda est heresis Photini, quae hoc credi pro-hibet. Arius autem inquit: Christus factus a Deo, non est natus ex Deo, et ideo minor Patre est credendus. **D** Qui contradicens ipse: *Ego, inquit, et Pater unum sumus*; quis enim non facile videret quia nulla crea-tura unum cum illo, qui cuncta creavit, naturaliter existere possit? Et quia Christus naturaliter unum cum Patre est, damanda est Arii perfidia, quae illum creaturam esse affirmat. Porro Sabellius: Non sunt, inquit, duae personae Pater et Filius confitende; sed ipse Pater, quando vult, Pater est, quando vult Fi-lius est; idem tamen unum est; quae memorata Filius ipse condemnat. Constat namque: Ego et Pater, de una persona dici non potuit; sumus, de uno dici non congruit. Quapropter etiam Sabellii errore cum ceteris abjecto, sequenda est nobis apostolica beati Pe-tri fides, quae Dominum confessus, ait: *Tu es Christus Filius Dei vivi (Matth. xvi)*. Haec de lectione evangelicis prout Dominus donavit explanando transcurramus. Sed libet adhuc de Enceniorum solemnitate, quam et tunc Hierosolymitarum, et nos hodie celebramus, fra-

ternitati vestre latius disserere. Hoc autem imprimis notandum est, quod Encenia, quæ in lectione evangelica facta cognovimus, non ad primam templi dedicationem, sed ad ultimam pertinent; quod ex eo facile colligitur, quia hieme facta referuntur. Prima quidem ejus dedicatio templi a Salomone autumnus, media a Zorobabel et Jesu sacerdote tempore veris, ultima a Juda Machabeo tempore hiemis, est facta, quando specialiter constitutum esse legitur, ut eadem dedicatio per omnes annos in memoriam solemnibus revocaretur officiis, juxta quod ad tempus usque dominicæ incarnationis observatum fuisse, modo, cum Evangelium legeretur, audivimus. Hæc autem fuit causa secunde et tertie dedicationis; qui Salomon quidem templi opus, quod Domino condidit, septem annis perfecit. Octavo autem anno decima die mensis septimi, qui a nobis October appellatur, in magna gloria dedicavit; quæ videlicet dies et antea per legem erat statuta solemnis; ita ut in ea tabernaculum omne per annos singulos majoribus hostiis expiari deberet. Denique Zacharias pater beati Baptiste Joannis, eisdem expiationibus ad altare deserviens, adveniente angelo nativitate Domini gaudioque humane salvationis instruitur. Sed hoc templum post annos quadringentos triginta incenderunt Chaldei, et Hierosolymorum urbe destructa populum Israel in Babylonia adduxere captivum; qui post annos septuaginta regnantibus Persis in patriam remissus, rursusque edificatum est templum per annos quadraginta sex; et tertia die mensis duodecimi, quem nos vocamus Martium, opus ad finem usque perductum: cui videlicet tunc operi præfuerunt duces plebis strenuissimi, ut diximus, Zorobabel de regio sanguine, Jesus sacerdos magnus; sed et propheta Aggeus, et Zacharias, adjuvantes eos, atque adversus insidias impediendum opus hostium cor populi corroborantes. Inde post annos ferme trecentos et quinquaginta sex nefandissimus Græcorum Antiochus, fraude capta Jerusalem, templum idem sordibus **97** idolorum profanavit, auferens inde et confringens altare Domini aureum, mensam propositionis, candelabrum luminis, et cetera vasa templi aurea, quæ invenire potuit; sed et in templo Jovis simulacrum statuens, populumque tormentis ad sacrificandum idolis cogens. Quia persecutione multi de populo pro divinæ legis custodia trucidati sunt; inter quos et mater illa septem filiorum merito famosa, nobilissima pro Domino cum sobole martyrii coronam meruit. Sed Judas Machabeus, cum esset de genere sacerdotali, collecto exercitu justorum, adversus Antiochi duces arma arripens, eosque de Judæa expellens, persecutioni sevimissime finem imposuit; ac templum ab idolorum imaginibus emundans, nova rursus altaria et cetera vasa vel ornamenta faciens atque in templo reponens, dedicavit ea, simul cum templo, quod purificavit et renovavit vicesima quinta die mensis noni, qui apud nos vocatur December, et ad hiemem pertinere nulli dubium constat. Statuit decretum, ut prædiximus, annis omnibus diem Enceniorum idem innovations ac dedicationis templi festa devotione celebrari. Quæ profecto omnia, sicut Apostolus docet (*I Cor. x.*), in figura facta sunt nostri et propter nos utique scripta, ideoque nobis solertius spirituali ratione discutienda. Salomon quippe rex, qui interpretatur pacificus, ipsum Redemptorem nostrum typice designat; de quo Isaias (*Cap. ix.*) ait: *Multiplicabitur ejus imperium, et pacis ejus non erit finis.* Templum quod edificavit catholica ejus Ecclesia est, quam de universis per orbem crelentibus, quasi de vivis lapidibus in unam suæ fidei et caritatis compagem aggregat. Quod autem septem annis edificatum est templum, significat quia per totum hujus sæculi tempus, quod septem diebus evoluit, sanctæ structura Ecclesiæ crescere nunquam desinit. Quod octavo autem anno dedicatum est templum et celeberrima illa ac maxima solemnitas a Salomone rege cum filiis Israel completo tempore dedicationis ex-

A hibita; insinuat mystice quia perfectio in fine mundi numero electorum, diu desiderate immortalitatis securitatem est festivitas; et peracto universalis resurrectionis miraculo, mox omnes qui ad pacifici regis, veri scilicet Salomonis, regnum pertinent, æterna cum eo gaudia patriæ cœlestis intrabunt. Nam quia Dominus noster die octavo, id est post septimam sabbati resuscitatus voluit a morte, recte numerus octonarius nostræ quoque resurrectionis festa ventura designat. Quod templum ab hostibus incensum rursus, Domino miserante, restitutum, quod ab idololatriis coinquatum denno supernæ pietatis auxilio mundatur, varios sanctæ Ecclesiæ insinuat eventus; quæ nunc infidelium persecutione premitur, nunc persecutionibus reddita liberior, tranquilla Domino servitute famulatur. Nunc in quibusdam suis membris hostis antiqui periclitatur insidias, quos ad horam perdere videbatur, per poenitentiam jam castigatos recepit. Quod vero templum secundo quadraginta et sex annis edificatum est, ad significationem Dominici corporis, quod de Virgine assumpsit, specialiter respicit. De quo ipse Judeus: *Solveite, inquit, templum hoc, in tribus diebus excitabo illud (Joan. ii).* Quia videlicet solum passionem corpus suum ipse die tertia resuscitavit ad vitam. Ferunt siquidem qui corpus hominis quadagesimo sexto die post conceptionis initium in membrorum distinctione formetur; atque ideo non casu gestum, sed divinitus procuratum est, ut in eo annorum numero templum edificaretur, **98** quo dierum numero corpus Dominicum, quod per templum figurabatur, in utero virginali perfici oportebat. Quod autem Encenia per omnes annos celebrari statutum est, hoc profecto nos admonet ut memoriam dominicæ Resurrectionis, quam jam factam credimus, et nostræ, quam futuram speramus, semper in animo retineamus; taliterque nos agamus, ut non ad judicium, sed, sicut Dominus his qui bona egerunt promisit, resurgere mereamur ad vitam. Nec sine discussione prætereundum quod dedicans templum Salomon, ubi complevit preces, descendit ignis de cælo, et devoravit holocausta et victimas. Holocausta namque et victimæ veri Salomonis nos sumus; holocausta et victimæ summi Regis omnes electi ejus sunt; de quibus ait apostolus Petrus: *Quia et Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, justus pro injustis, ut nos offerret Deo; mortificatus autem carne, vivificatus quidem spiritu (I Petr. iii).* Ignis autem cœlestis fervor est, quæ supernæ civis patriæ, et in sua æternitatem beatitudine, et in sui Conditoris conspecta claritate semper ardere letantur. Hinc est enim quod quedam cœlestium virtutum agmina, quæ ex singulari propinquitate Conditoris sui incomparabili ardore speciali nomine Seraphim, id est ardentes vel incendentes vocantur. Completa ergo dedicatione templi ignis e cælo descendens oblatas Domino hostias devorat, quia expleto tempore nostræ resurrectionis, cum introierint in gaudium Domini sui servi fideles vero amore flagrant, quæ nunc angelicæ virtutes inflammantur, eorum quoque mentes visa specie sui Redemptoris absorbentur. Quæ quidem facie dilectionis etiam nunc plurimos electorum in superna civitate plene absorptos esse non dubium est. Sed tunc nimirum hoc multo perfectius adimplebitur, cum recepta sua carne immortalis, receptis in eadem beatitudine servis suis et fratribus cunctis quos adhuc in terris certare conspiciamus, non habebunt ultra, quo intuitum cogitationis suæ foras vel ad modicum mittant, habentes secum intus Deum, de cujus visione sempiterna gaudent; habentes et proximos, quorum felicitate sempiternæ congaudeant, ubi illud primum et maximum mandatum Domini ad integrum perficietur. Ad cujus perfectionem in hac vita iusti pro suis quique viribus accinguntur: *Dilige Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua; et dilige proximum tuum sicut te ipsum (Matth. xxii).* Quia quo viciniis presentem Dei vultum cernunt, eo se ardentius dilectioni totos

impedunt, quo proximos suos omnes esse electos ac Deo dilectos agnoscent, quo corda illorum non minus quam sua sincero amore referta perscipient, eo illos ipsi non minus quam seipsum amare delectantur. Sed et hoc notandum, qui exposita dedicatione ac festivitate subsecuta, ita Scriptura conclusit: *Et dimisit populos Salomon, qui benedicentes regi profecti sunt in tabernacula sua lactantes et alacri corde, super omnibus bonis quæ fecerat Dominus David sermo suo et Israel populo (II Paralip. vii).* Dimittit enim peracto resurrectionis munere Dominus electos suos in aeterna tabernacula lactantes; non eos utique ulterius a sua præsentiæ removens, sed a discrimine iudicii, quod in aere futurum Apostolo docente novimus, ad inhabitationem patriæ cœlestis immittens, unde pro suis quæque meritis promissam regni sedem percipiat. Quod enim hic populi in tabernacula sua profecti esse dicuntur, hoc est profecto quod Dominus in Evangelio ait: **99** *Multe sunt mansiones in domo Patris mei (Joan. xiv).* Bene autem dicitur, qui benedicentes regi profecti sunt in tabernacula; quia hæc est nimirum sola actio quietissima ac felicissima civium supernorum hymnos gratiarum suo dicere Conditori. Hinc etenim scriptum est: *Beati qui habitant in domo tua; in sæculum sæculi laudabunt te (Psal. lxxxiin).* Hinc idem propheta ultimos septem psalmos in laudes

A divine suavitatis complevit. Porro octavum ante finem Psalterii de victoria pugne qua gigantem straverat, Deum benedicendo complevit. Ubi aperte indicat quia omnes qui hic maligni hostis certamina superant, illic in requie vera laudem sui Redemptoris et adjutoris decantant. *Benedicentes, inquit, regi profecti sunt in tabernacula sua lactantes et alacri corde, super omnibus bonis quæ fecerat Dominus David sermo suo et Israel populo suo.* Lactantes quippe **100** justi super bonis quæ a Domino accipiunt, tabernacula introeunt cœlestium mansionum; quia quamvis hujus graves sæculi fuerint, longique labores, breve nimirum videtur et leve totum quiddam aeterna beatitudine finitur. Unde oportet, carissimi, ut in aedificatione domus Dei unusquisque nostrum exhortando, obsecrando, increpando, ipse piis actibus insudando, quantum valet insistat, ne si quempiam rex cœlestis nunc desidem in opere sui templi conspexerit, hunc in tempore futura dedicationis magnæ suæ solemnitatis reddat exsortem. Satagamus mutuo caritatis auxilio, unde omnes nos alacri corde et indefessos in operibus quæ ipse præcepit, perpetuæ suæ visionis introducat Jesus Christus Dominus noster, qui vivit et regnat cum Patre Deus in unitate Spiritus sancti per omnia secula sæculorum. Amen.

SERMO XXXI.

In octava Sancti Stephani. Evangelium secundum Matthæum cap. xvii: In illo tempore, cum venisset Dominus Jesus Capharnaum, accesserunt qui didrachma accipiebant ad Petrum, et dixerunt ei: Magister vester non solvit didrachma. Et reliqua.

ADMONITIO.

Cum hujus quoque sermonis dictio nobis a Maximiana dissimillima videatur, eundem in nothos rejicimus, etsi S. Maximi ornatum nomine in cod. Mediolan. Frisius idem repererit, cujus a nobis in admonitione superiore facta est mentio cum laude.

ARGUMENTUM. — Evangelica literaliter mysticeque explicata lectione: Piscis iste, inquit auctor sermonis, qui primus ad hamum Petri ascendit, congruenter potest significare protomartyrem Stephanum.

Tempore quoque Augusti Caesaris Judæa facta est tributaria, et ad jussionem ipsius unusquisque in regione sua ac civitate census profitebatur. Unde Joseph cum beata Maria ascendens a Galilee in Bethlehemi civitatem Judææ, ut proficeretur ibi census, eo quod esset de domo et familia David. Sed quia Dominus in Nazareth fuerat nutritus, quod est oppidum Galilææ subjiciens urbi Capharnaum, ideo exposcebatur ab eo census; quoniam omnes novitii qui illuc veniebant census profitebantur. Et quia non ausi sunt ad Dominum accedere præ magnitudine miraculorum, ideo circumvenerunt discipulum ejus Petrum, et interrogaverunt si magister illius solveret didrachma. Interrogaverunt vel simplici intentione ut acciperent census, aut certe malitiose, ut agnoscerent utrum redderet census, an contradiceret voluntati Caesaris, quatenus invenirent occasionem accusandi eum. Et quia exactores census seorsum circumvenerant Petrum, idcirco cum venisset Dominus domum, antequam Petrus ei aliquid suggereret, prævenit eum; ut dum sancti apostoli cognoscerent illum intelligere ea quæ illo absente gesta fuerant, non scandalizarentur exactione census. Ait enim: *Quid tibi videtur Simon? Reges terræ a quibus accipiunt tributum vel census? a filiis suis, an ab aliis? At ille dixit: Ab alienis (Matth. xvii).* Dominus enim secundum carnem filius regis erat. Filius quippe regis erat secundum carnem, quia de stirpe David fuerat generatus. Secundum Spiritum, quia omnipotentis Dei Patris erat Verbum. Et ideo quia filius regis nulli debuerat reddere tributum. Sed quia carnem nostræ humilitatis suscepit, ideoque tributum reddidit. Sed nos miseri et infelices, quia nihil dignum tantum ma-

jestati reddimus. Ipse quippe pro nobis census reddidit et crucem subiit. Nos quoque tributum non reddimus, et quasi tributum non dantes, veluti filii regis immunes a vectigalibus sumus. Oportet ergo ut census bonorum semper illi reddere studeamus. Dixit illi: *Ergo liberi sunt filii (Matth. xvii).* Si enim in omni regno et natione filii regis liberi sunt et in omnes a vectigalibus, multo magis ille filius aeterni Regis sub quo constituta sunt universa regna terrarum. Sequitur autem: *Ut non scandalizemus eos, vade ad mare, et mitte hamum, et eum piscem qui primus ascenderit tolle. Et aperto ore ejus invenies staterem, et illum sumens, da eis pro me et pro te (Ibid.).* Dicit beatus Hieronymus: Quid primum mirer in hoc loco; nescio prescientiam Domini aut magnitudinem. Prescientia namque illius admiranda est, quia agnovit quid in profundo maris ageretur, et quid piscis in ore gestaret, et quis de tanta multitudine primus ad hamum ascenderet. Magnitudo itaque et virtus ipsius admiranda est, si statim ad jussionem illius creatus est stater in ore piscis: nam quod futurum erat solo verbo fecit; demonstratur enim his indicibus illum esse de quo propheta dicit: *Et oculi ejus intuentur profunda abyssi (Daniel. ii).* Sed valde admiranda est Judæorum perfidia, quia cum essent homines rationabiles, hoc inventum est in ore piscis, quod non est inventum in ore eorum; stater videlicet æquitatis et justitiæ. Nam si locus iste simpliciter accipitur, ædificat auditorem; demonstratur enim his verbis Dominum tante fuisse pauperatis, ut non haberet quid pro se, pro suoque discipulo redderet, in quo facto pauperatem docuit esse sectandam. Sed forte contra hæc dicit aliquis: Quare ergo Judas pecuniam portabat in loculis? Ad quod breviter ita respondendum est: **101** quoniam Dominus nefas duxit res pauperum in sui suorumque discipulorum usus transferre. In quo etiam factio nobis reliquit exemplum, ut ea quæ semel Deo vel pauperibus vo-

¹ Vulgata ita habet: *Ignitur in die vigesimo tertio mensis septimi dimisit populos ad tabernacula sua,*

lactantes atque gaudentes super bono, quod fecerat Dominus David, et Salomoni, et Israeli populo suo,

venius in communes usus nullo modo transferamus. Allegorice mare significat hoc præsens seculum, iuxta illud, *hoc mare magnum et spatiosum* (Psal. ciii). Et iterum: *Veni in altitudinem maris* (Psal. lxxviii). Capharnaum vero designat Synagogam, exactores census scribas et Phariseos. Per hamum quoque intelligitur prædicatio Petri et aliorum; per pisces qui primus ad hamum Petri ascendit, pulchre potest intelligi Cornelius, qui primus ex gentibus ad prædicationem Petri credidit. Per staterem, qui duas didrachmas (*desunt nonnulla in textu*) doctrinæ duorum Testamentorum. Cum enim volebant Dominum Judæi (Act. x) constringere sub legalibus vinculis, dicentes quia non licet sabbatis curare, et quasi noxium eum morti destinarent, quid aliud quam censum nostræ redemptionis exigebant? Illis autem exigentibus præcepit Dominus Petro, qui est magister omnium prædicatorum, mittere hamum sanctæ prædicationis in mare gentilitatis. Illo vero mittente primus piscis ad ejus hamum Cornelius ascendit, qui staterem gestabat in ore: sed tamen latebat; staterem videlicet veræ filiei confessionem, et opus duorum Testamentorum, de quo scriptum est: *Erat*

A vir justus et bonus et metuens Deum et faciens multas eleemosynas plebi (Act. x), etc. Veniente itaque beato Petro ac prædicante, staterem qui latebat manifestavit, quoniam confessus est Christum Dei Filium, et unda sacri baptismatis est renatus. In eo sane quod dicit: *Illum sumens, da eis pro me et pro te* (Matth. xviii), ostendit quod per Petrum ejusque successores duorum Testamentorum doctrina manifestanda erat Judæis et gentibus. Quod ergo dicit, *illum sumens da eis pro me et pro te*, sic est intelligendum: pro me quasi domino, pro te quasi servo; pro me quasi auctore, pro te quasi ministro salutis. Aliter piscis iste qui primus ad hamum Petri ascendit, et congruenter potest significare protomartyrem Stephanum; qui staterem gestabat in ore, veræ fidei confessionem et doctrinam duorum Testamentorum. Nam positus in concilio confessor est Patrem et Filium, dicens: *Ecce video celos apertos et Filium hominis stantem a dextris virtutis Dei* (Act. vii). Positus etiam in concilio legem Veteris Testamenti interpretatus est in Filio Dei. Prædicante itaque Petro, iste primum hamum deglutivit, quoniam iste primus adeptus martyris palmam.

HOMILIA PRIMA.

Dominica tertia Adventus: Evangelium secundum Matthæum cap. xi: In illo tempore, cum audisset Joannes in vinculis opera Christi, mittens de discipulis suis duos, ait illi: Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Et reliqua lectionis ejusdem beati Maximi episcopi.

ADMONITIO.

Codex chartaceus biblioth. Chisiane signat. litt. A vi 181. sæc. xvi in-folio parvo nitidissimis characteribus scriptus, sed non paucis in locis mendosus, suppeditavit nobis tres homilias, quas in calce hujusce appendicis collocavimus. Harum non esse auctorem Maximum, quisque, si ad stylum animum advertat, facile cognoscat.

ARGUMENTUM. — *Evangelii verba litteraliter atque allegorice exponuntur.*

Sanctus Joannes Baptista præcursor Domini Salvatoris propter veritatem est positus ab Herode in vinculis. Cum audisset opera et miracula Christi, sicut lectio evangelica manifestat, mittens duos de discipulis suis ad Christum, qui interrogantes magistrum suum, quia adhuc dubitabant in fide, ut ipsi discipuli videntes signa quæ faciebat Dominus, pariter crederent et prophetæ magistri et eloquio Christi. Dixit autem illis beatus Joannes: *Ite, dicite ei: Tu es qui venturus es, an alium expectamus?* Tali modo intelligendum est hoc quod S. Joannes mandavit Christo, dicens: Scio te esse natum pro omnibus, sed nescio si mori digneris pro omnibus. Quoniam ut sciam, dum ab Herode interfector, ad infernum descendero, utrum te mortuus in infernum ad redemptionem venturum nuntiem, sicut nuntiavi viventibus adventum tuum, et disposueris mittere ad hæc sacramenta compleda. Dominus noster respondit ad ea quæ interrogatus fuerat; sed perfidiam nuntiorum increpavit, dicens: *Euntes renuntiate Joanni quæ audistis et vidistis: cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, et beatus qui non fuerit scandalizatus in me.* Hoc dicens, vos videtis me tanta miracula facere; tamen hoc sapite, quia pro omnibus morior. Sed ille erit beatus qui in me non fuerit scandalizatus; hoc est, qui solum et purum hominem non crediderit cum me mortuum viderit. Hoc quod Dominus dicit: *cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur*, ita spiritualiter intelligendum est. Certe omnes homines cæci erant ante adventum Christi, et in tenebris erant, qui lumen veritatis non videbant. Claudi erant qui quotidie pro diabolo currebant, leprosi erant qui variis sordibus peccatorum pleni erant. Sordi erant qui aures apertas ad audiendum verbum Dei non habebant. Mortui erant, quia in multis peccatis et vitiis semper jacebant; Pauperes erant, quia extranei a bonis operibus erant. Sed postquam Dominus in hunc mundum sua pietate dignatus est venire, omnes qui erant cæci illuminavit. Claudos ambulare fecit, quia præcepit omnibus ele-

ctis sequi sua vestigia. Leprosos mundavit, qui humanum genus a multis malis purgavit. Surdos audire fecit, quia aures hominum ad audiendum verbum Dei aperuit. Mortuos suscitavit, quia peccatores, qui in peccatis suis jacebant, ad veram penitentiam convertere fecit. Pauperes evangelizavit, quia illos qui extranei erant a vera penitentia, doctrinam vitæ docuit. Mortui erant in peccatis suis. *Illis abeuntibus, cepit Jesus dicere ad turbas de Joanne. Quid existis in deserto videre? Arundinem vento agitatam?* Arundo est canna, et habet tres differentias. Prima quia nascitur in locis virentibus, vel in aquis. Secunda, quia a 103 quacunque aura tangitur, in aliam partem inclinatur. Tertia, quia foris est pulchra, et intus vacua. Nam per arundinem designatur carnalis animus, qui nimis gaudet, cum habet prospera, et cum habet adversa nimis tristatur. Sicut canna, quæ inclinatur in quamcunque partem, per qualemcunque auram. Sed S. Joannes non erat talis; quia erat natus de castis parentibus, et amabat castitatem, tenebat eam, et sanctitatem quam monstrabat in habitu habebat in corde; et non delectabatur in prosperis aut in laudibus, neque adversa timebat. In cujus laude Dominus adhuc dicit: *Quod existis videre? hominem molibus vestitum?* Ecce qui molibus vestitur in domibus regum sunt. Non erat S. Joannes vestitus delicatis vestimentis, sed de pilis camelorum erant facta ejus vestimenta. Fit enim asperum cilicium de pilis camelorum. Certe, fratres, si peccatum non esset habere delicata vestimenta, non laudasset Dominus Joannem de asperitate vestimenti. Illi qui habent delicata vestimenta serviunt terreno regi, qui pro Deo sustinere aspera noluisset, sed magis divitias et voluptates sacculi sectantur, et pro amore laudis, vel pro timore persecutionis castigant peccatores, ut bona de isto sæculo acquirant. *Sed quid existis videre? Prophetam?* ecce dico vobis plus quam prophetam. Ministerium quidem est prophetae prædicare venturam, non etiam demonstrare digito. Sed Joannes plus quam propheta; quia illum quem prædixit demonstravit digito suo venientem ad baptismum, dicens (Joan. i): *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollis peccata mundi.* 104 Postquam vero Dominus S. Joannem plus quam propheta-

tam esse demonstravit, subjunxit, dicens : Hic est enim de quo scriptum est : *Eccce mitto angelum meum ante faciem tuam, qui preparabit viam tuam ante te* (Marc. i). Angelus enim Græce, Latine nuntius dicitur. Recte qui supernum Judicem nuntiare mittitur angelus vocatur. Omnes enim qui prædicant Christum et verbum Dei nuntiant, vel qui nomine sacerdotis censentur, angeli possunt vocari; sicut dicit Malachias propheta (Cap. ii) : *Labia sacerdotum custodiunt scientiam, et legem querunt ex ore ejus, et angelus Domini exercituum est*. Sed tamen, fratres carissimi, si vultis vos, et potestis promereri altitudinem hujus nominis. Nam unusquisque vestrum, in quantum tantam accepit gratiam divinæ dispensationis, cer-

tissime angelis exstitit, si a pravitate revocet primum, et si ad bene operandum, quantum valet fratrem suum curat exhortari, et si denuntiat erranti æternum regnum vel æternum supplicium. Propterea, fratres mei, si ad Deum tenditis, videte ne ad eum soli veniatis; suscite proximos vestros una vobiscum ad gaudia æterna, et otiosa colloquia convertite ad studium lectionis. Considerate quantum subito fugiunt dies hujus vite, et attendite quantum strictus Iudex judicaturus totum mundum veniat. Certe si Dominum secundum vires vestras verbis et bonis operibus annuntietis, æternum gaudium cum sanctis angelis percipietis, quod ipse præstare dignetur.

HOMILIA II.

Super Evangelium sancti Joannis cap. ii : In illo tempore nuptiæ factæ sunt in Cana Galilee.

ARGUMENTUM. — *Cur Christus Serrator tenet ad nuptias? De patralo ab eodem conversionis aqua in vinum prodigio, deque spirituali significatione hydarum sex.*

Quotiescunque, fratres carissimi, nos legimus Redemptorem nostrum venisse ad nuptias, non debemus æstimare quod faceret propter delectationem gula, sicut faciebant scribæ et Pharisei, qui dicebant eum esse ebriosum et amicum publicanorum; sed debemus eum credere venisse pro lucrandis animabus. Sicut enim doctus piscator et sapiens venator tendit retia sua in illo loco ubi cognoscit venire multos pisces aut multas aves aut bestias, ut aliquos ex eis capiat quando multi congregabuntur: ita voluit Dominus venire ad convivium vel ad nuptias, ubi multi conveniebant, ut caperet aliquos eorum verbo sue prædicationis. Spiritualiter vero quando Dominus venit in mundum defecit vinum, quia Judei perdidit dulcedinem legis, quam prius habebant. Dicit ei Jesus : *Quid mihi et tibi est, mulier? nondum venit hora mea* (Joan. ii). Non debemus æstimare quod Dominus inhonorasset matrem suam, qui jubet honorare parentes. Sed propter hoc dicit ei istud, ut elevaret mentem ejus ad virtutem sue divinitatis. Tale est quasi diceret illi Dominus: Mulier, quid commune est tui humilitati cum miraculo? quod queris divinæ virtutis est, opera virtutis et miracula. Nondum venit hora mea, id est, nondum venit hora passionis mee, cum aperte manifestem quid possit humanitas quam ego de te accipi. Quia hora tunc impleta est quando pendens in cruce dixit: *Mulier, ecce filius tuus*; ac si diceret: ecce quod ex te assumpsi, pati et mori potest; miraculum quod queris, sine divinitate operari non potest. Dicit mater ejus ministris: *Quodcumque dixerit vobis facite* (Ibid.). Sancta Maria intellexit in illis verbis, quod Dominus dixit se non exasperatam, et propter hoc cum fiducia dixit ministris ut facerent præcepta filii sui. Erant autem ibi lapideæ hydræ sex posite secundum purificationem Judeorum, capientes singule metretas binas vel ternas. Mos erat Judeorum vel maxime Phariseorum ut in convivis atque in nuptiis vasa plena cum aqua preparata haberent propter lavationem manuum, aut aliquid quod necessarium esset. Dicit eis Jesus: *Implete hydras aqua*. Et impleverunt eas usque ad summum, quæ in vinum conversæ sunt. Certe, fideles carissimi, bene poterat Dominus implere vino hydras quæ erant vacuæ, qui de nihilo creavit omnia antequam essent; sed præcepit prius ut impleverunt aqua, et postea convertit in vinum. Hoc significat quia quando Dominus noster venit in terram, non dedit aliam legem nisi illam quam dederat per servum suum Moysen, sed aperuit spiritualem intelligentiam, quæ erat abscondita in ipsa lege. Spiritualiter tamen istæ hydræ significant corda sanctorum doctorum, qui habent in se aquam, id est scientiam Scripturarum, et in hoc quod fuerant lapideæ sex, significant corda sanctorum, quæ sunt semper firma et fortia contra tentationes

diaboli, et istæ sex hydræ significant sex ætates mundi. Prima ætas mundi fuit ab Adam usque ad Noe; secunda fuit a Noe **105** usque ad Abraham; tertia ab Abraham usque ad David; quarta a David usque ad transmigrationem Babylonis; quinta a transmigratione Babylonis usque ad adventum Christi in carne; sexta ætas est quæ modo permanet ab adventu Domini usque ad finem sæculi. In omnibus istis ætatibus misit Deus omnipotens sanctos homines, qui semper prædicaverunt divinæ eloquia. In prima ætate mundi legimus, qui fecit Deus hominem de terra ad imaginem et similitudinem suam, et de latere ejus, qui dormiebat, tulit unam de costis ejus et fecit Evam. Et post hæc posuit eos in paradiso, et præcepit eis ut comederent de omni fructu paradisi, sed de ligno scientiæ boni et mali præcepit ne tangerent. Postea seductus a serpente, id est a diabolo, fructum qui eis fuit interdictus manducaverunt. Idcirco iratus est Dominus, et projecit eos de paradiso. Quicumque audierit ista, et timuerit transgredi præceptum Domini, ille invenit in prima ætate hydriam aqua plenam; etsi illam invenit, spiritualiter intellexit per Adam Dominum nostrum, qui accepit carnem de Virgine, et per Evam intellexit sanctam Ecclesiam, quæ est formata de Virgine et de latere Christi pendens in cruce. Statim hydriam versa est in vinum, quæ erat plena aqua. In secunda ætate legimus quod Dominus præcepit Noe ut per diluvium faceret arcam; et volebat mittere in terram, quia omnes homines dimiserant præcepta Dei, et operabantur malum. Quisquis audierit ista, et desiderat salvari cum paucis quam perire cum multis, invenit in secunda ætate hydriam plenam aqua; et si voluerit spiritualiter intelligere, per Noe, qui fabricavit arcam, Dominum nostrum, qui fuit fabricator et rector sanctæ Ecclesiæ; et per diluvium quod volebat mittere in terram, et disperdere peccatores homines, intelligit baptismum, in quo peccata destruuntur. Ille qui spiritualiter ista sic intelligit, habet mutatam hydriam in vinum, quam primum habebat plenam aqua. In tertia ætate legimus quia præcepit Abraham ut exiret de terra cognitionis sue et de domo patris sui; et venit in terram quam ipse demonstraret ei, et ipse statum, ut Deus præcepit ei, hoc fecit. Quicumque audierit ista, et cogitavit in corde suo cum quanto studio debeat Deo obedire, habet in tertia ætate hydriam aqua plenam; et si spiritualiter vult intelligere per Abraham Deum Patrem, hydria mutatur in vinum, quam prius habebat plenam aqua. In quarta ætate legimus quia David fuit rex, qui fuit humilis, et misericors, et qui sustinuit multam passionem et tribulationem a rege Saule. Quicumque ista audierit, et voluerit sequi humilitatem David, invenit in quarta ætate hydriam aqua plenam; si spiritualiter vult intelligere, per salutem populum Judeorum, qui persecutus est Dominum, et per David vult intelligere Dominum nostrum, qui dignatus est orare pro persecutoribus suis, habet quartam hydriam mutatam in vinum, quæ prius habebat

aquam. **106** In quinta ætate legimus quia populus Judeorum prævaricatus est mandatum Dei, et propter hoc tradidit eum Dominus in manum regis Babylonis, qui duxit eum captivum in Babyloniam, et destruxit civitatem Jerusalem. Quicumque ista audierit et timuerit peccare contra Dominum, ne infirmitas aut aliqua tribulatio illi veniat, iste invenit in quinta ætate hydriam aqua plenam; et si voluerit spiritualiter intelligere per populum Israeliticum humanum genus, et per Babyloniam intelligere infernum, et per regem Babylonis diabolum, qui semper desiderat trahere humanum genus in infernum: iste qui sic intelligit habet hydriam suam mutatam in vinum, quam habebat plenam aqua. In sexta ætate legimus quia Redemptor noster dignatus est fieri homo pro omnibus, et octava die est circumciscus, et trigesima tertia die presentatus in templo. Quicumque ista audierit, et cogitaverit in corde suo cum quanto studio debeat observare præcepta Dei; iste in sexta ætate invenit hydriam aqua plenam; et si spiritualiter voluerit intelligere quia nos non possumus intrare in regnum Dei, nisi in ista presenti vita fuerimus purificati per confessionem et eleemosynam, iste habet hydriam conversam in bonum vinum. Et ista sex hydrie singule capiebant binas vel ternas metretas, id est duas vel tres mensuras. Ministri autem qui impleverunt hydrias significant SS. apostolos et doctores Ecclesie, qui prædicant præcepta Dei, de qui-

bus recte dicitur: *Et impleverunt eas usque ad summum.* Certe ab initio mundi nullum tempus fuit in quo non esset aliquis fidelis Deo, qui quotidie manifestaret eum per doctrinam, aut per exemplum bonum, aut per prædicationem. *Et dicit eis Jesus: Haerite nunc, et ferte architriclino; et tulerunt (Joan. II).* Architriclinus est major domus, et significavit doctores sancte Ecclesie, qui scivit discernere inter Vetus et Novum Testamentum, et inter bonum et malum. *Vocat sponsum architriclinus, et dicit ei: Omnis homo primo bonum vinum ponit, et cum inebriati fuerint, tunc id quod deterius est (Ibid.).* Multi sunt qui dicunt quod iste sponsus fuisset sanctus Joannes Evangelista, qui propter miraculum quod vidit, reliquit nuptias et secutus est Dominum. Hoc fecit initium signorum Jesus in Cana Galilee, et manifestavit gloriam suam, et crediderunt in eum discipuli ejus. Discipuli nostri Redemptoris antequam hoc miraculum esset factum, credebant eum esse tantum purum hominem; sed postquam eum viderunt, cum fiducia magna crediderunt eum esse verum Deum et verum hominem. Et nos, fratres carissimi, omni tempore credamus opera ejus, et præcepta illius faciamus, et semper ejus doctrinam aliis annuntiemus, ut in futuro cum illo gaudeamus. Præstante Domino nostri Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat, etc.

HOMILIA III.

Super Evangelium secundum Matthæum cap. II: In illo tempore: angelus Domini apparuit in somnis Joseph, etc.

107 ARGUMENTUM. — De secessu Josephi cum Maria et Jesu puero in Ægyptum; deque causa ob quam puerorum Bethleemitarum necem Herodes distulit.

Iste sanctus ¹ Joannes evangelista, fratres carissimi, manifestat nobis insidias Herodis, qui promiserat magis venire et adorare Dominum. Sed hæc promissio non descendebat illi de corde bono, ut vellet adorare Dominum. Sed propter hoc promisit venire, quia volebat eum occidere, sicut occidit multos pueros. Angelus autem Domini, qui est minister in cælis, videns insidias Herodis, in somnis apparuit Joseph, et admonuit eum ut tolleret puerum et matrem ejus, et fugeret in Ægyptum, ne Herodes posset explere contra Dominum furorem suum, sicut fecit contra pueros. Sanctus autem Joseph bajulus Domini et nutritor, custos castitatis, statim ut monitus est ab angelo, cum magno studio et sollicitudine surrexit, et adimplevit præcepta Dei. Atque evangelista manifestat cum dicit: *Qui consurgens accepit puerum et matrem ejus nocte, et secessit in Ægyptum; et erat ibi usque ad obitum Herodis.* In hoc loco, fratres carissimi, possumus scire quia Joseph ipse fuit sanctus et bonus, quia non timuit tenebras noctis: non expectavit diem, et non declinavit in aliam partem propter incredulitatem alicujus perfidie gentis. Sed ipsa nocte surrexit, accepit puerum et matrem ejus, et perrexit in Ægyptum; et stetit ibi usque ad obitum Herodis. Tunc Herodes videns quod illius esset a Magis, iratus est valde, et mittens occidit multos pueros qui erant in Bethleem et in omnibus finibus ejus, a bimatu et infra, secundum tempus quod exquisierat a Magis (Matth. II). Postquam Herodes vidit suas insidias nihil valere, iratus est valde, et jussit ut omnes pueri qui erant in Bethleem Jude occiderentur. Estimabat enim ipse quod si occiderentur omnes pueri, non posset evadere unus quem querebat. Ille miser non estimans quia non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum, quando ipse Herodes jussit occidi omnes pueros, præcepit quod **108**

omnes pueri qui habebant duos annos occiderentur et etiam pueri unius noctis.

Hanc occisionem fecit post duos annos nativitatis Christi, quia historia ecclesiastica narrat quod eo tempore ipse Herodes, qui audierat a magis natum esse regem Judeorum, accepisse legationem ex parte imperatoris, ut subito pergeret Romam. Erat enim fortiter ab inimicis suis accusatus. Ipse tamen cum venisset ante imperatorem et ante omnem senatum Romanum, honestissime et sapienter purificavit se de omnibus quæ contra eum dicebantur. Ipse enim multum erat ingeniosus et eloquens. Postquam vero hoc factum est, ex parte imperatoris majori gloria exaltatus est; in tantum ut daret ei regalem coronam, et donaret ei regendi potestatem in Judea. Et cum ipse reversus esset in Judeam cum magna gloria post duos annos, tunc recogitans quod audierat a magis, quia rex Judeorum esset natus, subito mittens occidit omnes pueros qui erant in Bethleem. Tunc adimpletum est per Jeremiam prophetam dicentem: *Vox in Rama audita est, ploratus et ululatus multus. Rachel plorans filios suos, et discit,² et noluit consolari, quia non sunt (Matth. II).* Rama in hoc loco non est nomen urbis nec alicujus loci, sed significat in excelsum. Tale est quasi diceret: in excelso audita est vox, et ploratus multus; quia Rachel, hoc est sancta Ecclesia plorat filios suos; id est sancta Ecclesia gemit pro persecutione fidelium; et non vult consolationem illam accipere, ut illi qui sunt coronati per martyrium et regnant cum Christo, iterum redeant pugnaturi ad certamina seculi. Et possit unus aliter intelligere, quia sancta Ecclesia quotidie plangit de illis quos non potest revocare ad penitentiam. Nos autem, carissimi, in quantum nobis Deus concessit, teneamus vitam innocentem, etsi non possumus esse martyres in corpore, in mente sequamur ipsos martyres. Certe si a malis desideris et a pravis cogitationibus nos abstinemus, et si fecerimus ea quæ recta sunt, poterimus esse de numero illorum qui sequuntur Agnum quocumque ierit. Ipse nobis hoc concedat qui cum Patre et Spiritu sancto vivit, etc.

tam dicentem: vox, etc.

² Addidit auctor hoc verbum, quod in textu Evangelii non reperitur.

¹ Lege Matthæum.

² Suppletur per Evangelium id quod deest: Tunc adimpletum est, quod dictum est per Jeremiam propheta-

EPISTOLA PRIMA.

Ad amicum ægrotum ^a.

ADMONITIO PRIMA DOMINICI VALLARSHI IN TOMO XI OPP. S. HIERONYMI.

109 Visa hæc est olim Erasmo non abhorreere a stylo Tertulliani, *quantum*, inquit Vallarsius, *ex illius fragmentis licet odorari: est enim affectatior et duriusculus, etiamsi gravibus sententiis*. Existimaant alii for-
tasse etiam congruenter magis, ad subsequendis dictionem epistole, quæ, nemine jam diligente, saneti Ma-
ximi Taurinensis est, eam ita accedere, ut tamen non certo ascribat. Ego, ut pronuntiare nondum hæc de
re ausim, sentio tamen, propius ad horum opinionem, eum qui hæc scripsit personam sustinere episcopi,
qui se statim initio ait: *dominicarum rerum religiosa necessitate occupatum.*

ADMONITIO SECUNDA.

Inter opera spuria sancti Maximi collocamus etiam epistolas olim divo Hieronymo attributas, ejusque sub
nomine vulgatas duas. Confer in præfatione momenta rationum quæ ad hoc iudicium ferendum contra Val-
larsii aliorumque opinionem nos impulerunt. Nihil aliud nobis addendum superest nisi quod variantes de-
sumpsimus ex codice x Plutei xix, memb. in-folio sæc. xv, pag. 265, bibl. Medic. Laurentianæ, et ex Rom.
edit. Epistolarum sancti Hieronymi apud Petrum de Maximo an. 1468.

CAP. I. — Quanquam certissime noverim experi-
entiam tuam alieni consolaminis levaminibus atque
rémigiis non indigere: cum languores ærumnasque
languidi corporis, stuporemque membrorum rigenti-
um, vigentis calentisque animi felicitate ipse con-
foveas, ac medica ratione cures atque componas;
tamen inter adversa præsidium, inter morbos reme-
dium, inter curas solatium, in fluctibus alienæ ma-
nus remigium semper queritur et optatur. Pars est
enim procul dubio maximarum medelarum fraterni
consolaminis fructus: ^b et fomes dictorum, ^c dul-
cedine consolantium, levamen, fessis animis introdu-
cit. Et si non corporeis in membris, recessibus animi
tamen et abditis, spirituali studio componit homi-
nem, et inferit ut medicus sospitem, juvatque co-
namina exhaustarum virium, sub longam sarcina
pressuram: maxime cum scriptum sit: *Frater fra-
trem adiuvans exaltabitur* (Prov. xviii). Ob hoc igitur
quoniam dominicarum rerum religiosa necessitas
^e ita me tenet occupatum, ut frequentatu corporalis
accessus, ærumnas tuas illustrare non detur facultas:
placuit, sicut petisti, ut qualicunque solatio litterarum
lenirem tam longa tentamenta virtutis, imo potius
salutis commodum visitarem, et animum Christiana
virtute fundatum in robur maximum promoverem.
Qui regnorum celestium prædæ, censumque mune-
ris sempiterni contentidimus occupare, esse non pos-
sumus sine aliqua congressione victores. Nunquam
enim delicata ac ignara certaminis virtus victoriæ
palmyferum culmen ascendit, aut præmium de subac-
tis adversis accipit, qui victoria cariorem vilissi-
mam iudicat sui corporis vitam. Nec mortis enim
conculcitur metu, cui de morte vita nascitur: pre-
tiosum est illi et sanguinem fundere; felicitatis est cum
infelicitate pugnare, summæ sanitatis est acerba
vulnera sustinere, iacturam quoque ferre membro-
rum opinari maximum lucrum. ^d Et quod est ulti-
mum, dicam, præclarum est illi in ipso certamine pal-
myferam creditori animam revocare. ^e Melius enim
est, sicut ratio **110** determinat, si quod naturæ de-
betur, virtuti solvatur. Ferenda sunt, frater, ferenda
sunt igitur cuncta per quæ se Dominus afflictione lon-
gissima voluit experiri, et in magna præmia destinare.

CAP. II. — INFIR. ^f Quis animus, non jam submis-
sis viribus, ferat istos inevitabiles casus, et pernici-
osæ calamitatis incursum, atque morbos infestos,

A quantum video jam cum ipso corpore morituros?
HIERON. Cum periculis jam necesse est congregiatur
et certet quem tempestas inter fluctus invenit. Et
quamvis nemo libens periculum patiatur aut ferat,
tamen sub pondere periculi, cogente necessitate,
duratur. INFIR. Sed alia mihi anxietas accedit, quæ,
mororibus duplicatis, meos sensus involvat, et mor-
dacibus curis inexplicabiles curas imponat. Movei
enim me quod cum talibus tentamentis, et cum tam
obstinati morbi certamine mihi soli contigerit diu
care, cum alios noverim et mitioribus plagis esse
correctos, et compendioso luctamine exstitisse vic-
tores. Cur mihi Dominus non cum cæteris certam-
en indixit? Cur me non sicut cæteros castigavit?
HIERON. Primo enim non debes in tam arduo certam-
ine constitutus de humilibus cogitare. Inferiora
sunt enim præmia inferioribus pugnis. ^g Ubi denique
fortia fortibus imperantur, fortiozem fortior mune-
ris sequitur census; et ideo ignominiam iudicat fortis
cum inferiore componi. Magnus est enim qui vicerit
magna; devotionis est maximæ maxima sustinere,
ingentis virtutis est ingentia superare. Namque me-
ritis eminentioribus ^h excellet cæteros apud regem,
quem plurimum turbaverit *καίνα* cauma bellorum,
et reddiderint superata victorem. Adest denique
præda in ipso conflictu congruens qualitati certami-
nis, merito destinata victoris. Numero castrensis
pondera pro viribus reges imponunt: medici pro
causis medelas impendunt. Qui curandus est, non
dicit medico qua lege curetur; nec miles eligit quo
mittatur, nec servus quo verberare castigetur. Quod
enim ex majoris pendet arbitrio, **111** non est in
potestate subiecti. Ergo qui superna regimur pote-
state, et inter mundi ⁱ miseras multiformes corri-
gendi versamur, nec nostrum est de potestate Do-
mini aut plagas eligere, aut alia certamina, quæ
ferendo vincamus: sicut nec servorum est eligere de
dominis genera flagellorum. Nunquam enim ex ar-
bitrio pendens pendet licentia verberantis. Potesta-
tis est emendare, conditionis est subjacere. Regis
est onus imponere, et militis est sustinere. Quippe
cum ab ipso rege nihil geratur injustum, qui suis
legionibus, pro virium qualitate bellicos sudores
imponens, fortes mittit ad fortia: inferioribus com-
petentia jubet, ut nec inferior contra proprias vires
certamine potentioris arceatur, nec posterior infe-

^a In Cod. Laurent. legitur sequens titulus præli-
xus epistolæ: *Hieronymi ad amicum ægrotum consola-
toria in formam et modum dialogi.*

^b Idem cod. Laurent., *et fomes dictorum mulcedine
consolantium, levamen.* Edit. Rom., *et fomes dicto-
rum mulcedine consolationum, levamen.*

^c Idem cod. Laurent., *ita me detinet occupatum.*

^d Edit. Rom., *Et quid est ultimum.*

^e Cod. et edit., *Melius enim sic ratio terminatur, si
quod natura debetur, virtute solvatur.*

^f Idem cod. et edit., INFIR. *Quis, aisti, non jam
submissis, etc.*

^g Cod., *Ubi denique fortiora fortioribus imveroan-
tur, etc.*

^h Edit., *excellit a cæteris accedens apud regem, etc.*

ⁱ Cod. et edit., *miseras milleformes corrigendi.*

¹ Apud Vallarsium olim erat *mulcedine consolatio-
nis*, qua voce et S. Cyprianus utitur in fine epistolæ
prius ad Donatum, et A. Gellius lib. xix, cap. 9, et

Boetius lib. ii de Consol., Sidonius quoque lib. v,
epist. 17, aliique. Nec sane erat illa lectio mutanda.

rioris certamine, ogradatis meritis, humilietur. Et dum hoc agitur, ut nullus in alieno minoretur aut certe succumbat, omnes cupit esse victores. * Nec inimicus est medius, qui ferit, ut periculum tollat et vulnera vulnus excludat. Nec adversarius paternus affectus, si liberos doceat amplexibus flagellorum. Paterna enim flagella exercitia sunt innoxie pietatis. Ergo quoniam castigatio corrigenis amoris est causa, cum de pietate descendat, ama medicum percussorem, cujus plaga mater est medicinae. Nihil enim impium pietas parit, ut virtutibus amplexis, fructum pietatis spiritaliter curatus includat. Ego, inquit, Dominus vocabo, et vivere faciam; percutiam, et ego sanabo (Deut. xxxii).

CAP. III. — INFIR. Sed aisti: Ergo ferit pietas? Hieron. Ferit utique; ne impietas iudicetur, si non corrigat delinquentem. Cum enim non desit in homine quod curetur, ferit, ut curet, ut sunt manus medicorum, quae multa laedendo conferunt sanitatem, non sine murmure patientis. Hoc modo et nos sub cura ictus medentis, inter ipsas mœroris angustias, sic in Dominum murmuramus, ut in medicum vulnerati, qui curantur et dolent. Aggredere igitur, frater, aggredere c sustinentie remedium, quo valeas gravidam tentationibus sarcinam levigare, et pericula, dum pateris, superare. Jacentia membra animus rigidus consoleatur et curet. Regnum tenet virtus intra corpus anxietatibus captivatum, ut anima inclusa periculis vigeat ipsius libertate virtutis, quæ in conflictu tentationis, varie legalibus tubis jamdudum jussa est preparari, et in ipso vestigio domineque servitutis, contra infestas calamitates armari. Fili, inquit, accedens ad servitutem Dei, sta in iustitia et timore, et præpara animam tuam ad tentationem (Eccli. ii). * Ergo cum tentatio nostris utilitatibus prorogetur, non est mirandum si nobis ejus ardor accedat. Sicut beatissimus Petrus in epistola sua monet ac dixit: Nolite mirari ardorem accedentem vobis, qui ad tentationem vestram fit, ne excidatis inter varios sæculi fluctus (I Petr. iv). Frequentibus procellis Christiana vita quatitur atque tentatur, et pressuris innumeris lacatur et crescit. Quod Salomon beatissimus propheta et satis illustris testatur et probat: Coniungere, inquit, Domino, et sustine, ut crescat in nobis vita tua (Eccli. ii). Navigium vitæ nostræ agitantibus gaudet: sola tranquillitate turbatur. Stupet enim cursus, cessantibus ventis; periclitatur, si periculis non probetur. Incertum est enim utrum ad Dominum pertineat, quem pressura, mater gloriæ, ventilando 112 non purgat, premendo non nutrit, castigando non probat, cedendo non eruat. Nam cum verbera nobis atque varia tentamenta amor divinus impendat, ac sicut medicus conferat remedium de contrariis, et torquendo succurrit: non se probat c ad amorem pertinere Domini qui plagis medicinalibus non meruit subjacere. Sed forsitan dicis: Si meus est amator Deus, cur me igitur anatoris mei flagella gravi laceratione mœstificat, et laedendo conturbant? Si me amplexibus flagellorum torquet qui amat, jam partes odii falsus amor exercet; jam malo oderit, ne torquat. Imo cave ne oderit, roga ut amare dignetur. Amor enim emendat, odium vero supplicium comminatur. Amor disciplinam consuevit impendere; odium vero, dicant sententia, reatum recitare. Quod odium civitate humani generis ex Deo in hominem propagatur. Et ideo est hominis, quod odit, aut irascitur Deus: odit dum offenditur, irascitur dum non rogatur offensus. In odium enim sui provocat Dominum,

A qui factis odibilibus se odibilem facit, et offensum rogare contemnit. Ceterum amat Deus hominem, ut artifex fabricam, sed odit mala opera, quibus fabrica urgetur in lapsum, et cogitur in labinam. Et qui mala opera odit, malorum operum non potest amare factorem: sicut Salomon sanctissimus protulit: Odio sunt, inquit, Deo impius et impietas ejus (Sap. xiv). Ergo melius est in hoc mundo annis vergentibus perituro, cujus senectutem premit ac sorbet occasus, ex amore Domini medicinalia sustinere verbera, quam ex odio expectare insanabilem plagam, et sub fulmine sententiæ ducere damnabilem vitam. Melius est inter manus medicorum transitorum ac modicum sustinere tormentum, quam renuntiare medico, et incurrere supplicium æternis tortoribus vexaturum. Aut si adhuc miraris amatoris nostri medici nam per flagella constare, illud quoque debes mirari quod torrentia remedia quos medicus amat, qui nocendo, quod nocet excludit. Utique qui nocentia querit excludere, non potest nocere; et ideo nocendo curat, ut carior sit sanitas preparata mœroribus. Si enim medicinam non laceraret sanandum, meritum sanitatis ire semper delectaret in voluntarium vulnus. Si non mordacibus adiumentis nocentium medelarum cura pretiosa constaret, curandum causa non cogeret in mœrorem. Et ideo remediis nocentibus cura perficitur, ut mœroris pretio redempta sanitas carior habeatur et grata. Ergo, qui amandus est, quolibet examine non potest non emendari; b qui corrigendus est, non potest non flagellari amatoris verberare; qui curandus est, medentis mordacitate non potest non noceri. Quid miraculo stupet? De periculis expectat auxilium quem curat ignis et ferrum. Multa sunt enim quæ nonnisi percussa sanantur. Multi sunt quos medici sine ferro curare non possunt. Qui sanitatem diversa per tormenta rogati concedunt, amarissima pocula, exigente morbo, remediis causa non sitientibus sæpe propinent, quæ non sine frontis rugositate sorbentur. Nam si vultum bibentis attendas, tristis et anxius bibit ut latus et incolumis vivat. O rationabilis et incommodis commoda satis perversitas medicine! Urgetur homo bibere quod non sinit, cui remedium est aliquid 113 quod sinit. Nam quia interdum ciborum abstinentiam præcipiunt, indicta jejunitate corpus exonerant, ut de ipsa lassitudine relectum atque fortissimum reddant. Repentina vulnera quæ casus in castris advenit, fovent, ligant, sarciant, curant; mœstificando kelificant, fatigando confortant, laedendo medentur. Nam dum pabulo vulneri continuata partium cute quibusdam fibulis l inserunt sanitatem, vitam consolando pollicentur, quam curando componunt. Sed leviora sunt ista quæ diximus: apud quos est remedium non sine scalpello demere putredines enervatas, et amputare de homine vite mortuas partes; licet unum membrorum non sine sensu totius corporis amputetur, homo tamen suis damnis consentit, ut vivat. Apud illos aliquoties detractis entibus, et ipsa ossa raduntur, ne totus homo perirens eradatur. Apud ipsos nonnunquam collectio verminans, et æstuans tumor medicinali ferro suleatur. Apud ipsos ignis urit, ut refrigeret: mordet et lacerat pulvis, ut sanet. Quid plura? Sub medica pietate homo plurimum torquetur ut plurimum vivat. Ecce necessarium periculum in quo beneficium est fidele tormentum. Periclitatur pro certo quem medicus curat, sed perit et decipitur qui renuntiat. Huic enim, licet sub tormento, vita promittitur; alii vivendi spes denegatur. Ergo ubi necessitas exigit,

* Cod., Nec iniquus est medicus.

b Cod., quæ multam laedendo conferunt sanitatem.

c Cod. et edit., sustinentie remedium tuum.

d Cod., quæ in conflictu tentationis varie.

e Cod., Ergo cum tentatio mei utilitatibus prærogetur, non est mirandum si nobis ejus ardor accedat.

f Cod., ad amorem pertinere divinum.

g Cod. et edit., labinam. Ergo qui male opera odit.

h Cod., qui corrigendus est, amatoris verberare non potest non probari.

i Cod., inserunt sanitatem.

periculatari melius est quam perire. Incommodis nocere cum fructu melius est quam negatis incommodis intire: ^a id est satius est remedio aibi noceri quam non posse curari.

CAP. IV. — Hoc secundum coelestem medicum loquor, et ad curam magis refero spirituales, non ad illam solam que arte moritura, mortalibus versatur in membris. Nobis est ergo melius a Domino redargui, castigari, et sub eius plaga curari, quam ab eius medicina incurabiles removeri. Arcet enim a suis vultibus Deus quos viderit incurabilis morbi iniquitate vexatos, et sicut pulverem, aut paleam impetu turbinis per vitia dissipatas atque dispersas: ^b sicut ipse in sua voce loquitur, dicens: *Recedant a me iniqui, vias enim illorum scire nolo: quoniam lucerna eorum extincta est, et gemitum habebunt in vita sua. Erunt enim sicut paleae quae a vento volant, et sicut pulvis qui a tempestatibus tollitur* (Job. xxi). ^c Eorum vias nolunt scire, qui viam nolunt tenere perducen-tem ad sublimia. Ad unum enim Dominum una via in Christo tenenda est, quae angustantibus tenta-mentis in spatio longae securitatis inductae. Nocti soli vice patet palatium celi; caetera vero volupatum anfractibus tortuosa, regionem flammiferam petunt: Dequibus Salomon sic propria voce testatur: *Sunt viae quae videntur hominibus iustae, et in fine illarum tristitia et dolor* (Prov. xiv). Et per has vias illi praecipites gradiuntur, quibus cursus inimicae vitae, blandimen-tis fallacibus adulatur; quos fallit surdum tempus et decipit, recipit interitus et includit. Quos sicut in scopulos perituram navem tempestas impellit, sic infelix felicitas in interitum pronos et labiles ducit. Et sicuti aliquem securis incessibus gradientem, repen-tino casu, aut marmoris levitas, aut lamina pavimenti subversa pedum tutela contorsit: ita quos infelicitate ducit secundarum rerum iter incertum, vitaeque male iucunda, necesse est ut in ^d 114 irre-vocabilem lapsum subitaneus casus impingat. Sicut Salomon sanctissimus testatur et clamat: *Sicuti, inquit, qui in pavimento cadit, sic casus malorum festi-nanter venit* (Eccli. xx). Hi sunt procul dubio qui non merentur alicuius miseriae ^e ventilatis flagita-tionibus agitari, quibus aeterna aegritudo nutritur, nec verberari cum auctis, Domino castigante, cum quo post flagella regnetur; quorum David hoc car-mine flagitat mentionem: *In cogitationibus hominum non sunt, et cum hominibus non flagellabuntur; ideo tenuit eos superbia eorum* (Psalm. lxxxi). Cernis igitur medicinali flagello immeritos despicere, et meritos amicae illiter castigari. Parens enim omnium Deus, ut est medicus fidelis erga susceptos, et genitor circa liberos suos, quos amat, sic ferit ut corrigat, non ut occidat. Ergo felix est qui vapulat, ubi amoris est plaga. Beatus quem superni verberis remedium eurat, corrigit, emendat atque componit; cum David beatus propheta et satis illustris si concionetur et clamet, dicens: *Felix quem tu emendaveris, Domine, et de lege tua docueris cum* (Psalm. xciii). Ergo quoniam ex divino permissu, diverse mordacitatis ^f languoribus subjacemus, ac longa calamitate euan-dam gerimus vitam, in examen nostrae virtutis, praedictas olim miseriae aequanimitate perferamus. Infelices ac multiplices casus, anxietates et fletus, quos incurrimus nati, mentis felicitate portemus. Nec mirandum est enim quod malorum frequentium stragibus variis, sic mortalium vita populetur in mundo, in quo nemo nascitur ridens, in quo nemo lumen vitae nisi cum lacrymis auspicatur. Cum nos denique matris vulvae tentorium ostenderet mun-

A do, fientes didicimus mundum, ut quasi malorum prinitias imprimis lacrymis gustaremus! Salomon propheta hac pronuntiatione testatur: *Ego, inquit, natus accepi communem aetatem, et in similiter saecula decidi terram: primam vocem similem omnibus emisii plorans. In involumentis nutritus sum, et curis magnis. Nemo ex regibus aliud habuit natiuitatis initium. Unus est ergo omnibus introitus ad vitam et similis exitus* (Sap. vi). Necesse est enim ut qui venerit, transeat ubi vitam egerit peregrinam: maxime cum ita Salomon protestetur: *Unus, inquit, introitus ad vitam, et similis exitus. Quid ergo prosperitatis aut letitiae potest nobis occurrere, ubi primo discitur flere, et inter ipsa cunabula nascentis infantiae, et in ipso vitae vestibulo, ^g nihil aliud novi de mundo quam fletus occurrat? Lamina mundi cum fletu calcavimus, flebimus equidem transiuri. O angustum et satis anxium tempus vitae mortalis, ubi cum initio nominatur et finis, initium nostrum cum fine suscepimus! Jam captus est morte, qui natus est. Testes sunt mortui, cum non negant se morituri. Ergo quoniam ituri venimus peregrinantium more, quod acciderit intra mundi hospitium, quasi ^h transeuntes, ferendo vineamus: mala imposita, bona devotione portata vineuntur. Pejus enim nocet malum, si male portetur; laedunt et ipsa bona, si male portentur. Ibi profecto solamen virtutis opus est (sub contem-plateatione scilicet supernae mercedis) ubi si desideratur finis et exitus vitae, sicut in pelago tutela portendens optatur. Quis enim inter anxietates vagantis aesculi aerumnasque morborum lidentium non magis mor-tem desideret, ⁱ 115 quam longam satietis et languidam vitam, dicente Salomone: *Melior est mors quam vita amara; et requies aeterna quam languor persecratus* (Eccli. xxx). Et alibi: *Melius est tibi mori quam vivere* (Ibid. xl). Mors enim omni homini dat requiem. Pro certo inter mala grassantia necessario exitus sitienter optatur. Sed sicut nec nostrum fuerat nasci, ita nec potestatis nostra est mori. Alioquin si in nostra potestate mori consisteret, esset in pote-state non mori. Ad hoc inter angustias moris re-quiem flagitamus, quia inter mala de bono solamen est non tacere: navigantium more, quibus refrige-rium est inter infestos atque sollicitos cursus loqui de securitate portuens, ad quam etsi non liceat quantum animus cupit celerius pervenire, juvat ta-men et satis pulchrum est meliores partes optare. Sed quoniam nec nostrae potestatis est potiri melio-ribus, quae de morte nascuntur, expectantes meliora, bonum interim geramus inter mala certamen. Bonum autem certamen est, malis non cedere, sed mala virtutis bono portare, per quae in meliora de morte nascentia, morbis atque morte carentia sublimati por-temur. Sine doctu enim atque morsa infelicitatis in triumphos immortalis gloriae non pervenitur, quia per discrimina conficitur cursus in portu. Primo triumphator non potest dici, nisi cum victoriam vir-tus invenit: quae omne quod timetur sub se cernit eliam, trahique invicta captivum.*

D CAP. V. — Est inter ea saeculum, ut more impatiens natum et sine ventis inflatum, erigens scilicet in ipsa tranquillitate minaces atque terribiles fluctus, quod licet sessores non noceat snos, habet tamen aliquid formidinis etiam innoxia magnitudo, nec na-vigantibus desunt formidines frequentes, et ictus undarum. Nunquam denique gubernator totos sinus securus explicuit. Et in hoc mundo, qui fragrosam vitae hujus et turbidum querimus cursum, malorum tangimur minis frequentes et causis: maxime quos

^a Cod., id est sanius est remedio noceri quam non nosse curari.

^b Sicut ipse voce loquitur.

^c Cod. et edit., Eorum vias non vult scire, qui unam omnino nolunt tenere per dura in ardua sublimitate. Ad unum, etc.

^d Cod., ventilatis fagationibus.

^e Cod. et edit., angoribus subjacemus.

^f Cod., Salomon propheta hac probatione testatur: Et ego, inquit, etc.

^g Cod., nec aliud mihi de mundo, quam fletus occurrerit.

^h Cod. et edit., transeuntes, ferendo mala imposita, bona devotione portata vincamus.

intra regia castra militia celestis signatos inclusit. Jam diximus sæculum pelago comparari, in quo rara sunt prospera, densa sunt turbulenta, expavescitur, timetur, morbi quoque non desunt, solus exitus securitatis est portus. Hinc atque illinc ingruunt calamitatis incursus infestæ; sed usque ad portum, id est ad exitum, virtutis est tolerare. Inter pericula gubernator navem tuetur et servat. Inter calamitates animus rector hominem gubernat et regit. Quamvis aliquis, periculis paululum temperatis, navigium tractabile ducat; sed potius illa expectatur, atque triumphis majoribus excipitur navis, quæ turbido flumine cæcos in verticem fluctus potenter excussit. Hanc excipit securitas triumphalis. Speciosus est miles in exercitu constitutus armorum; squalor vero deformi virtute sequis et vacuus, qui in campo, nec sibi est cognitus nec alteri notus. Caret enim laudibus, caret et præmiis. ^a Et ideo novicium non debet esse periculum, ubi nascitur præmium. Nec debet miles revocari aut pati formidinem, ubi sequitur palma victoriæ. Sua enim felicitate miser est, qui cum infelicitatibus quibus gloria gignitur, nunquam meruit habere conflictum. Nec suam virtutem didicit, quem calamitas non excussit. Semper denique incertibus membris, suarum virium jacet miles ignarus et ignotus sibi, qui nunquam bellorum calentium gloriosis æstibus anhelavit, nunquam sudoribus triumphos invenit. Nec cum sequitur felicitas præmiorum, qui ^b sarcinam gestare non vult armorum. Et ideo in usu debet esse quod præmium generat, et optabile quod gloriam parit. Ergo quoniam cum diversis **116** tentationum jaculis dimicandum est nobis: si quid emerisset quod vires examinet, quod membra concutiat, quod animam gestare, quasi occasionem muneris arripiamus amplexu virtutis. Ila debet esse animi immobilis virtutis, atque mentis inconcusse robor invictum, ut ex petra in mari quam inter fluctus natura fundavit, quæ undarum tumentium collisione frequenti vapulat nec movetur. Itaque ubi hominem adversa in prælium provocant, et in certamen calamitas urget et cogit, animus felix virtutis clypeo producat armatum, præstetque inter pericula tutum et securum, inter infelicia ostendat felicem, inter angores exhibeat letum, inter morbidas ægritudines sanum, efficiatque sustinentie jaculo, victa calamitate, victorem. Superatur enim morbus in corpore, si discat animus sustinere: et ideo ubi corpus jacet infirmum, in recessibus major alenda est virtus, parandumque quod ^c nec lassitudo decutiat, aut ætas inclinet.

CAP. VI. — Tene igitur, frater, tene fidei robor invictum; tene munimen immobile Christianum, superni vigoris firmitate fundatum; inter languentia membra satisque rigentia, incolume validumque gere fidei animæque scutum, et pigrum viceris morbum perniciosumque languorem. Ariantibus malis, obicibus occurre virtutis. Vince dum vapulas; sic enim potentia Christiana alitur incommodis, malis promovetur adversis. Militiæ convenit Christianæ excuti calamitatibus et probari. Ipsi est sub infelicitatibus et angustiis feliciter ampliari, sub pressuris adolescere, et pressuras pubescendo calcare. Ipsi est exercitationibus crebris proprium nutrire munimen, et cum periculis habere certamen. Ipsi est ad portum perpetuæ felicitatis per urentia mundi discrimina navigare, et sub ictibus discipline medicinalis potenter ipsa necessitate regnare. Nostrum est, inquam calamitatis exercitio in gloriæ fastigium sublimari, et malis prementibus, in bona præmia promoveri. Apud nos infirmitas, vel quilibet pressura, argumentum est potentie, et mater pro certo palmata virtutis: sicuti beatissimus apostolus Paulus, inter varios ictus, diversaque verbera, et impetus procel-

A losos, in morborum prælio constitutus, ut celestis armiger in infirmitatibus potens, gloriatur et dicit: *Libentissime itaque magis gloriabor in infirmitatibus, ut inhabitet in me virtus Christi (11 Cor. xii):* propter quod libet mihi gloriari in infirmitatibus, in contumeliis, in necessitatibus, in imperfectionibus, in angustiis propter Christum. *Cum enim infirmor, tunc potens sum (Ibid.):* et iterum: *Quoties, inquit, infirmor, tunc verius probor, et placeo mihi in infirmitatibus meis.* Et iterum cum a se stimulum carnis rogaret auferri, didicit in infirmitate virtutem posse nutriri: *inquit: Datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus satanæ, qui me colaphizet, ut non extollar; propter quod ter Dominum rogavi ut discederet a me; et dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur (Ibid.).* ^d Nunquam igitur virtus documentis eruditur mollioribus, cum perierint maximarum exempla virtutum. Navigium nostrum agitationibus gaudet, cum in turbinibus erigitur, cum insanis fluctibus verberatur, cum hoc iter adversis emergentibus confragosum non parit, in assiduum certamen devotum lacescendo virtutem. Secus enim apud Dominum haud possumus esse felices, nisi contigerit infelicitatibus et terreno squalore purgari. Ille porro iudicandus est miser et æger, qui voluptatibus marcidus, per illecebras volutatur et jacet. Ille se noverit **117** infelicem, qui vagatur inter oblectamenta vitiorum enervata felicitate confossus. Miser et infelix est qui non fuerit infelicitate tentatus. Caret enim munere, qui caret et certamine. Qui tela formidavit adversi certaminis, nunquam meruit nomen sortiri victoris. Procul dubio jacentis est animi formidolosa timere, humilis et inertis est tuta sectari. Imperfectum ac languidum bonum est in otium sine certamine projecta virtutis. Jacet enim vigor enervatus ac debilis, jacet animus æger, jacet candor obscurus; et ideo a fortissimo milite semper in acie standum est, et querenda occasio qua virtus entescat excussa. Amatori enim præliorum ornamenta sunt vulnere. Ergo ad contemnendos labores ad virtutis notitiam, experimentis opus est, erigendarum scilicet virium nutritore. Solidum enim corpus est, molesque robusta membrorum, quam frequens usus agitaverit. Agricolis denique frequenti opere laceratose sunt vires, tritæ sunt manus, dum inter sentes ac tribulos, curvato corpore sudoribus quæritur fructus. Ars nautica, cujus navigium sepe procella contorsit, dum inter pericula tendit in portum, didicit fluctus transmittere et cum tempestate pugnare. Ad excutienda tela laceratus exercitus valet, et victorias inter vulnera querit regi proprio placituras. Agilia sunt membra cursoribus, et hos usus magister docuit et instruxit. Quid pluribus? Nemo non accessione tentationum perfectiores partes ascendit, et præmium victor invasit.

C AP. VII. — Itaque nos dum primum exigua sustinemus et mediocria, necesse est ut ampliora vel maxima perferre discamus. Nostræ enim militiæ ^e specimen est lucidum per ardua componere gradum, per dura vectari, et miseriarum duram duris viribus perferre censuram. Ad cælum nobis per aspera, per angusta, per duos anfractus et loca sita est via; quam viam non tenuit qui tentari noluit. Ad cælum Deus fortissimum militem vocat, quem comitantibus gloriis pressura deducunt, præmiisque victorem suscipiunt regnaturum. Nunquid nobis interea aliquid imponit abruptum, quod excedat librati ponderis qualitatem? Nunquid ingerit quod excessu transcendat idoneitatem nostræ virtutis? Fidelissimus moderator sarcinam pro viribus jubet imponi. Hoc Pauli præconium testatur et probat. *Fidelis, inquit, Deus, qui non vni patietur tentari supra id quod potestis sufferre (1 Cor. x).* Ita a Domino agi regiue credamus, ut a præ-

^a Cod. et edit., *Et ideo novicium debet esse periculum.*

^b Cod., *sarcinam gestare non novit armorum.*

^c Cod., *nec lassitudo deciciat, aut, etc.*

^d Edit., *Nunquid igitur virtus documentis.*

^e Edit., *specimen fulgidum per ardua, etc.*

ceptoribus audoribus reguntur discipuli : eis plurimum laboris ingerunt et imponunt, ut deos viderint solertibus ingenitis cæteris emicare, et nos animalibus dominio nostro subjectis onus pro qualitate virium temperamus : imponimus fortioribus fortia, et exilibus parva, quibus usus nutritor ille virtutis, in juventutis maximum robur erigat et promoveat vires. Hoc modo nostra rudimenta levibus verberantur, ut exinde gravioribus, ex amore scilicet divine virtutis, usitatas præparent vires. Quæ ratio quamvis divinis redundet pluribus documentis, tamen aliquo et de mundanis utamur exemplo, non enim nocet alienis uti ea parte qua nostra sunt. Nunquid tu invisos esse Lacedæmoniiis liberos proprios opinaris, quorum indoles et artus teneros, adhuc scilicet laboris ignaros experiuntur, et admotis verberibus publicis, ipsa illos paternæ pietas adhortatur ut ictus flagellorum fortiter ferant; et laceratos et semianimes deprecantur et rogant ut perseverent vulnera præferre vulneribus? Quid mirum si te Deus et generosos liberos, propriamque **118** familiam ob nitorem alienæ virtutis dure tentari permittat, regna perpetua victoribus collaturus? Qui sic laboris pretia contra quæcunque mala pollicetur, et dicit : *Qui perseveraverit usque in finem, hic saluus erit* (Matth. x). Et iterum : *Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et vobis ego requiem dabo* (Matth. xi). Exiguum temporis perituri, æternitatis est pretium. ^a Devotio tribulationis redleat semper fructibus fecundata. Apud nos fecunda captivitate regnum queritur; securitas periculis emittit, sulcoribus requies comparatur : *Nam virtus, inquit Apostolus, in infirmitate perficitur* (1 Cor. xii). Commodius est profecto affectibus languidis carnaliter agitari, quam sanis artubus supplicio cæco conscientiam portare vexatam. Plerique enim peccatis ægrotant ex ipsa inanitate membrorum. Dum enim ab infirmitatibus vacant, morbida laxitate fluat necesse est corpus, atque lethali morbo solvatur, hominemque per vitia ac silvas errorum nequiter sanum præcipientem ducat.

CAP. VIII.—Liberos tu iudicas, aut a morbis alienos, quos voluptates barbaræ devinxerunt? Non habent catenam, sed eos luxuria ferali mordacitate in vinculis tenet. Ita incidenter in laqueos feralium voluptatum sicut aves aucupali fraude captivæ, quæ quo magis conantur evadere, eo innumeris se nexibus illigant, et in profundiores sinus demergunt. Profecto illi sani sunt quos morbus involvit atque jactat insanus? Incolumis vero est quem quolibet verbere corrigit Deus, qui se hominis amatorem castigando testatur : *Quos diligo, inquit Dominus, redarguo et castigo* (Apoc. iii). Et ideo se sanum non iudicet, qui aut morbis aut sordibus caret, nec infirmitatis remedio confovetur. Illi vero sunt miseri qui nimix felicitatis inertis tranquillitate torpescunt; quibus fucata sanitas, aut fallat et decipiat, adulatur; quos videlicet æterna tenebit aegritudo, æterno torture totum hominem postmodum vexatura. His tante sunt viæ quante succurrerint voluptates. His iter est, quod comes libido periculis dictaverit peritura. Arrepti enim anfractibus vitiorum trahentium, vario lapsu rotantur in interitum miseri, incertissimam viam non reducti; in exteriora tendunt animum more rivulorum, quorum nunquam regressus est in proprium fontem. Siquidem hanc vitam, cui finis est comes, ut ipsi opinantur, prosperis cursibus ducunt; sed gradus in ultimis male omnino finitur, dum dure in novissimo statuit. Et quid prodest per discrimina prospere currisse, si post cursum contigerit interire? Frustra denique navis per superbum pelagus et insanum amicis fluctibus commoda prosperitate cucurrit in portum, si cum naufragio pervenit, et perituram portus acceperit. Commodius igitur est uc-

A juslibet ducatu pressuræ ad portum gloriæ pervenire, quam delicato navigio, morbide laxitatis peracito cursu in pœnas exire. Sæpe itaque potior est paupertas opibus, deformitas forma, contumelia laudibus, servitus potestate, imbecillitas viribus, libertate captivitas, humilitas dignitate. David illustris propheta hujusmodi carmen expressit : *Bonum est, inquit, mihi, Domine, quia humiliasti me, ut cognoscam justificationes tuas* (Psal. cxviii). Ergo melius est superno discipline judicio humiliari, quam cum mundo damnari, dicente Apostolo : *Cum judicamur a Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur* (1 Cor. xi). Ergo quod ex amore Domini nostris utilitatibus prærogatur, sine murmure sufferamus. Impenditur enim, ut a medico remedium, a Domino disciplina. Artis est medicinæ aliquoties ignibus et ferro curare. Quid mirum si Dominus nostrorum medicus **119** animarum, turbinibus excutiat, morbis examinet, calamitatibus purget? Fortitudinis est nostræ quasi per ignes et flammæ vasorum more purgari, quod Scriptura divina testatur et probat : *Vasa, inquit, figuli probat fornax, et homines justos tentatio tribulationis* (Eccli. xxvii). Et alibi inquit : *Aurum, et argentum, et ferrum, et plumbum, et omne quod per ignem transierit, emundabitur* (Numer. xxxi). Nunquam vasa dicunt figulo : Cur nos arbitrio flammæ examinas, et incendiis coquentibus uris et probas? Quæ nisi arbitri ignis judicio suo aptissima pronuntiaverit, in usu esse non possunt. Nos quoque, nisi tentationum ^b purgaverit judicium vel examen, nostrorum figulo membrorum inutiles invenimur, qui nos urit ut curet, tentat ut liberet, vexat ut salvet. Nihil enim tam inquinatum, tam sordidum, quod non a vitis purgationibus expiatur. Sæpe denique vidimus sordidatos improprie venisse in candorem, ferrumque situ obductum in antiquam faciem splendescere. Vidimus aurum argentumque flammæ disciplina purgari, et arbores truncatas cultu lætissimo reviviscere, amenisque virgultis ornari. Vidimus in fecunditatem sterilia revocari, et, exausto stipite, radicem et frugem maximam comitari. Ita quoque in nobis, quod forte peccatis prementibus astuabat, quidquid macula squalentis vetustatis obstabat, hoc ægritudinis luce exclusum est. Et ideo te sanum, frater, medica reddidit ægritudo membrorum. Sola in te materia carnis indiget virium sanitatis; ac ne te forte vexaret, utili morbo vexatur. Hæc est quam in omnibus percipit canicula senectutis, et, sicut fennum arescit, florem proprium perdituræ, sicut scriptum est : *Omnis caro fennum, et omnis claritas ejus ut flos feni. Aruit fennum, et cecidit flos; verbum autem Domini manet in æternum* (Isai. xl). Æquanimiter igitur perferamus, si corpus, quod sicut fennum legimus casuris floribus periturum, cadentibus malis jactetur exaustum, cujus sanitas animæ morbum consuevit inferre, et contra commoda spiritualia ferales ac barbaras eliceret voluptates. Sæpe denique caro milites castitatis effrenata discinxit. Pro nobis est igitur si longis flagellis et mordacibus castigemur, cujus tamen ^c castitate impugnemur. Amanus carnem stolidi : haud dolemus animæ carcerem et sepulchrum. Thesaurum itaque ipsius carnis fragilitate contempta, quod acciderit, devotionis amplexibus rapiamus. Meticulosum est Christianum militem velle lætantium modo in tranquillo consistere. Dejectæ mentis est turbinem formidare, contrarium vero inter contraria non trepidare. Infelicitatis est adversa nescire, felicitatis est cum adversis nosse congregi, et scire pugnare. Nam cum omnes ictus, ut jam diximus, quibus quatimur, divino gignantur ex munere, exterum se noverit ab amore Dei, qui nescit tentationibus vexari, cum legalis tuba multiplici carmine auditui nostro inculcet et dicat : *Tentat, inquit, Dominus Deus tester vos, ut sciat si dili-*

^a Cod., *Devotio tribulationis cultura reaeatur.*

^b Cod. et edit., *probaerit.*

^c Cod. et edit., *sanitate impugnatur.*

gentis cum ex toto corde vestro et ex tota anima vestra (Deuter. xiii). Ea alibi : Fili, inquit, ne neglexeris disciplinam Dei, et ne defeceris ab eo correptus. Quem enim diligit Deus corripit (Prov. iii). Et iterum : Corruptioem, inquit, Domini noli contemnere. Ipse enim dat dolorem, et ipse refrigeria. Percutit, et manus ejus sanitatem praestant (Job. v).

CAP. IX. — Sed forsitan dicis. **ISRAELITUS.** Utinam ut et ceteris, sub spe sanitatis daretur per intervalla tentari! Utinam sospitatem intercapedine qualiscunque successus liceret paululum degustare! Quid hoc est ut morbus in membris ita versetur **120** et degat inclusus, ut excluderit sanitatem non redituram? ut perniciosus comes usque ad terminum vitae concussa membra deducat, deducatur quoque ipse morte cum membris excludendus? Quid est hoc? ut sanitatis sensus per omne spatium vitae frustrati sint artus? Inducto frigore venarum calidus vigor evanuit in algorem; incessus quos natura dederat, torpor inclusus exclusit. Non denique ad exercitium tabidi corporis iter vel paululum degustatur. Non genua solitas flectuntur in preces; digitorum impar ordo, interno stupore turbatus, arcet solita contractare. Quid pluribus? Omne officium corporis stationibus quondam solitum nervorum adesse, sic alget inclusum. Proh dolor! solus sic debui castigari : solus tam perniciosus ictibus subjacere, et diuturnis malis involvi. **HIERA.** Quae te, frater, ut haec murmura patientiae franis arceas, et silentio querulas voces includas, dum te solamen propheticum sic alloquatur et dicat : *Conjungere, inquit, Deo, et sustine, ut crescat in novissimo vita tua. Omne quod tibi applicitum fuerit accipe, et in dolore sustine, et in humilitate tua patientiam habe, quoniam in igne probatur aurum et argentum, homines vero receptibiles in camino humilitationis (Eccli. ii).* Cum legalia jura atque carmina recenseo prophetarum, auctoritatis quoque mundanae egregias sententias concepit auditus, ni fallor, divinae legis furtivas, quae necesse est praeceptis legalibus inserantur. Non enim nocet alienis ut ea parte quae nostra sunt. Haec prima sententia est : *Aurum, inquit, probat ignis, et miseria bonos viros. Et alibi : Nihil, inquit, eo videtur infelicius cui nihil unquam evenit adversi. Non sicut illi se experiri, ubi omnia illi ex voto fluxerunt. Et alibi : Miserum, inquit, te iudico quod non sustuli miser; transisti sine adversario vitam : nemo sciet quid potueris, nec tu quidem. Opus est enim ad notitiam sui experimento. Quid quisque possit, nisi tentatus non didicit. Et alias : Diu enim esse felicem, et sine morbo animi transire vitam, ignorare est rerum naturae alteram partem? Ergo miseriae emergentes, quibus ignota discuntur, et felicitas nascitur, virtus quoque excussa purgatur, felici animo perferamus : sive quia pati nos oportebat, sive quia captivi jam detinemur. Auro nisi addiderit flamma fulgorem, vilitatem patitur purgamentis obscurum; ita qui non fuerit miseriae tentamentis excussus, jacet partium felicitatis ac suae virtutis ignarus. Merito Salomon hac voce testatur : Qui tentatus in aliquo non est, nescit qualis sit (Eccli. xxxiv). Benedic ergo Dominum tempore tribulationis, quem laudasti tempore sanitatis. Utere carminibus vocis propheticæ : *Benedicam, inquit, Dominum in omni tempore, semper laus ejus in ore meo (Psal. xxxiii).* Vox illa quam maxime beati Job, ex te constanti praecōlo depromatur, quae defecte vires ingenti nutrimento letantur, et in novella talea reparare consurgunt. Si bona suscepimus de manu Domini, quare mala non sustineamus (Job. ii)? Dominus dedit, Dominus recepit : ut Domino risum est, ita factum est : sit nomen Domini benedictum (Job. i). Adversum igitur satisque contrarium est probationis tempore in Dominum murmurare : qui autem vitæ*

A nostrae pestiferam labem, aerumnarum jactatione vexat ut liberet, aut justitia ventilat ut coronet, ac vexatione membrorum, aut delictum vapulat, aut justitia probatur, ut vincat. Namque ut ad solamen passionum tuarum probationis antiquae palmae tuum meritum revolvamus, justissimis utamur exemplis.

CAP. X. — Quanquam notum sit personarum merita longis gradibus discrepare, non est iniquum si **121** hominis Christiani certamen victricis justitiae congressionibus comparemus. Mediocria sunt quae videris in hoc mundo perferre, si recensueris quid Job familiaris Domini quiverit, permittente Domino, sustinere. Temperavit Deus, ut congrueret atque competeret virtus suis. ^c Primone posses, qui impar es, justitiae titulis esse succedentibus aequalis? Minus autem viro justo quateris, sed gravius a ceteris vulneraris : illius sunt magna, sed nec minora sunt tua. Namque ipse magnus es, qui sequeris magnam. Unus hic fuit Job patriarcha majestatis cultor invictus, aequalitatis censibus opulentus et dives cujus illustrium meritorum exstitit Dominus, cum inimica factionis instrumenta feralia laudis praecōio praeveniret : *Animadvertisti puerum meum Job, quia non est ei similis quisquam in terris : homo sine querela, verus Dei cultor, abstinens se ab omni opere malo, et permanens in innocentia sua et in simplicitate cordis (Job. ii).* Igitur cum ex divino permissu hostilibus jaculis quateretur, eumque frequens latronis insinuatio truculenta pulsaret, emergentes ictus patientiae clypeo debellavit, malorumque ingruentium silvam feraleni sagittis atque crucibus plenam, obicibus justitiae robustus occurrit. Ille inimico turbine ademptis opibus, non sentit aliquod damnum, qui lucrum in damnis invenit, qui Dominum pectoris sinibus portabat inclusum. Ille cum aedificium concessis angulis vis repentina torqueret in lapsam, liberis subductis orbatur, et fide stabilis et immobilis perdurabat. Cujus innoxia membra atque Domino plena cum bestiarum legionibus verminarent, et plagatum infestis ictibus corpus, vernium globos per cuniculos confosse carnis perniciosus erraret, intra vulnera justus incolumis militabat. Et quem pestilentibus plagis rabies infesta carpebat, hostiles turbines tranquillitate mentis, ut cederent, perferabat. Justus vapulando vicit, inimicus cadendo defecit. Huic suorum negatur servitium famulorum : circa te tui funguntur servitii ministrorum. Te amici frequenti accessu consolantur et dolent, ut si natura permitteret, hoc onus tecum forte portarent. Una est, frater, una est animi virtus, **122** quae nos ex hujus vitae turbinibus, quasi de pelago eruens, in portum tranquillitatis inducat. En dies promissis lapsibus accelerat in occasum. Ecce mundus immundus sordibus senectutis rotatur in lapsam. ^d Ecce suffragio mortis victores suscipit caelum. Cuncta, nobis evadentibus, pereunt, et occasu jam finito non reditura sorbentur. Apud nos post perditum mundum, post corporis mortem sanata sunt omnia. Laetabimur incoluntate membrorum, ubi vita nullo morbo vexabitur. Ideo in te, frater, officia corporis impedita praestantissimus animus illustri ducatu ita gubernet et regat, ut haec calamitates corporis sit occasio votiva virtutis. Non enim est arbor solida nec robusta, nisi quae assidui turbinis incursione, stipitibus concussis huc atque illic inclinata tentatur, aut in quam saepe ventorum turbinum flamen incurrat, ipsis enim vexationibus constringitur, premitur, fixisque radicibus certius roboratur. Ita nos mordacibus flagellis malorum frequentium munimur extensi, corrigimur verberati, constringimur caesi, caremusque squaloribus, dum longis casibus ventilamur. Ergo inter dolores crebrescentes immanibusque miseris affectos artus, regnet celesti vigore robusta atque incolumis virtus, quae ferantur contraria, et

* Cod. et edit., ut sanitatis censu.

b Cod., receptabiles.

c Edit., Primo ne potes, qui imparis es justitiae, titu-

tulis esse succedentibus aequalis.

d Al. Vos. Cod. et edit., Ecce nos.

illa commoda quæ vocantur adversa. Inter ipsas angustias sapiens aminiculo solaminis pari letatur et pubescit, et ambitiosa ratione ampliatur et vivit. Ignorat denique quæ patitur, qui memor est invictæ virtutis, qui ducatu rationis, plerosque comperit fuisse malis oppressos, et malo suo magistra ratione auctos atque nutritos. Ergo tibi patent solatia rationis, ut jam pro commodis habeatur calamitas corporis.

EPISTOLA II.

Ad amicum aegrotum de viro perfecto.

ADMONITIO PRIMA.

123 Hujus Epistolæ auctorem esse S. Maximam Taurinensem, idem Vallartus loco supra indicato scribit: Nemine jam diffidente, quanquam S. Agobardus noni sæculi scriptor lib. contra Felicem cap. 20, laciniam quam suis infra locis notabimus ex ea describens, Hieronymi esse non dubitet. Habet, inquit, lector de eadem re beati Hieronymi satis politam et enucleatam sententiam, cum de illo divine Scripturæ loco ageret, ubi dictum est: *Ponam, etc.* Erasmus et contrario, eloquentis quidem, inquit, et eruditi hominis fuit hæc epistola, ac diligenter elaborata; sed ita discrepans a phrasi Hieronymiana, ut nec hic illius dictionem potuerit imitari, si voluisset, nec hujus ille. In plerisque codicibus nullum præferebat nomen: in quibusdam Ctesiphontis erat additum. Nec in ipsa epistola ulla ejus fit mentio, ad quem scripta est. Meminit autem auctor sancti Ambrosii atque inventionis corporum SS. Gervasii et Protasii.

ADMONITIO SECUNDA

Quam autem hæc etiam epistola indigna sit Maximo, ostensum a nobis est in præfatione ad appendicem. Jam vero variantes lectiones hujus epistolæ, quas subjecimus, excerptæ sunt ex codice 9 Plat. xix bibliothecæ Laurentianæ Florent., pag. 357.

CAP. I. — Ecce iterum ad te scribo, et nihil dignum quod prudentiam tuam legere deceat invenio. Et quid mirum, si tibi absente velut a sole destitutum frigidum cordis atque ingenium, et mens a lumine peregrina stultitiæ nubo suffocata torpescit, ac tanto minus sapio quanto a te latius separor? Quod si impræsentiarum quid tibi in meo sermone placuerit, tuis mihi orationibus præstabitur. Denique, ut omnem stultitiam meam diligentius recognoscas, etiam stomachum meum post illud susceptum ceratum, tunc te absente curavi, a quo pectus mereor pati: cui post sanctum ministerium tuum et angelicam servitutem manus intuli medicorum, quasi propheta non esset in Israel, ut mihi, si quid paterer, facilius esse debuisset ad te reverti, quam gentilititer cogitare; et melius vel difficillimi itineris laborem perpetui quam conspectus tui tam pretiosa visione fraudari, ut quævis potius compensatio sequeretur, quam ad muscam religionis Accaron devenirem. Hæc mihi te absente mundus iste suggestit, qui te præsentem in me non habeat consilium. Tu me enim curiam feceras prophetarum, non conventiculum sirenarum. At nunc in me ad destructionem sancti contra me operis tui omnis stultitiæ senatus ingrediens, quadruplici forma mecum agit. Nam fenus de absente exigit, quod te præsentem non præsumpsit, ut intelligas si quid apud te juxta Deum sapui, tum fuisse quod sapui. Sic absente Moyse populus Israel fornicator (Exod. xxxii); sic in navi, Domino dormiente, apostoli tempestate turbantur (Matth. viii). Sic in Bethsaide porticibus hominem non habentem aquam piscinæ salutaris ignorat (Joan. v). Quantum et hic aliud genus culpæ advertam. Corpusculum curavi, cum anima langueret; exteriorem hominem fovi, cum interior aegrotaret: humanis subveni, cum divina laborarent, vitio publice consuetudinis inclinat, quo omnes sumus in minimis cauti, et in maximis negligentes. Hocque ideo fit, quia ubi vera vita sit ignoramus. **124** Fallit nos videlicet sol iste, decipit dies ista, tractus nos iste circumvenit. Mundus inducit, dum et sole amplius esse nihil pu-

ris, quæque jacet totius corporis massa captiva. Sed veniet resurrectio, te incolumem redditura, quæque tota in te membra sunt occupata. Sed lingua in laudes Domini quotidiano nutriatur argumento, copiam laudis in regnis cælestibus narratura. Dominus te medicina cælesti confovet, et sub tali pondere inflexibili virtute durare permittat.

tamus, et lucem arbitramur esse quam oculis videmus; et hominem judicamus esse quem cernimus, et mundum credimus facere cum vita, ignorantes ubi sit homo, et quid sit homo, et quæ ejus hominis vita sit: quod si intelligeremus, non aliud generati, aliud viveremus. Ita vitæ origine deserta, vivendi quoque perdidimus rationem. Ac primo ubi homo sit iste de quo loquimur audiamus.

CAP. II. — Quoniam disputationem quandam nobis ipsa divisio generavit, quem intra hoc corpus, quod Dei artificis manu e limo terræ formatum est, velut quodam vasculo intelligi contineri, dicente Apostolo: *Habemus thesaurum istum in vas fictilibus* (II Cor. 4); qui ubique per hoc corpus infusus, vitalem sentiat, qui sibi non deficit, cum carne mutatus est. Regit ipse, non regitur, et habet potius quam habetur, ut vitam non accipiat, sed ministret. Nam cum terrenam istam pigramque materiam in usum ministerii sumptam spiritus liquidus animaret, fit dominus corporis, non homo sub corpore. Denique hoc quod dixi vasculum ipso vivit præsentem, et ipso moritur abeunte. Hic ergo et visibilis et caducus, illius interioris vel habitatio, vel minister, vel vagina est. Ipse vero, qui vere est homo, quoniam sit secundus, factæ divisionis est locus; ut ipse invisibilis, ita omnia ejus invisibilia sint necesse est. Non ad illum, si aegrotat, manus valet pervenire medicorum; non herbarum succis, si deficit, reparatur. Nihil ad eum corporeum intrare potest; substantiæ tantum sue illi similitudo descendit, verbo curatur, obedientia convalescit. Denique cum sibi in Ecclesia Laodicensi et beatus et dives, et bene oculatus, et bene vestitus secundum exteriorem hominem videretur, increpatur a Domino, diciturque illi: *Nescis quia tu es miser, et miserabilis, et pauper, et cæcus, et nudus* (Apoc. iii)? Qui utique, ut dixi, nec sine veste, nec sine oculis, nec sine divitiis habebatur. Sed ille invisibilis Deus noster illum invisibilem hominem in paupertate, in cecitate, in nuditate esse cernebat; cui etiam suadere dignatur ut ab ipso aurum mercedetur ignitum, et vestem albam, qua gloriosissime ve-

^a Al. tacetur te.

^b Codex, offuscata.

^c Idem cod., quod tibi meo sermone placuit.

^d Edit. Rom. legit cerotum.

^e Eadem edit. Rom., in me consilium non habebat.

^f Edit. Rom., non hærentem aqua, etc.

^g Cod. et edit., Quanquam hic et aliud culpæ venus advertam.

^h Forte hominem.

ⁱ Cod. et edit., quod intra hoc corpus Dei artificis manu e limo terræ formatum est, modum terræ vasculo intelligi contineri.

^j Al., pro ipso, quæ tamen verba desunt tam in codice quam in edit.

^k Al. tacet quoniam. Cod. et edit., quoniam sic secundus, etc.

stiat, et collyrium, quo recipiat visum. Habet ergo A et suos oculos præter istos carnales, quos potest vel amittere vel curare; et est juxta se nudus, adeo ut egeat vestimento: sed miro modo ^a ad medicum, ut ipse ait, Dominus loquitur, et jubet illum a se divitias comparare. Quibus mercibus, si et nudus et pauper est, non illam vestem nobilissimam, vel illud aurum purgatum jam igne mercabitur? Unde commercii talis poterit esse impensa? Videlicet si aut exterioris hominis emolumenta transfoveat, aut ipsis quibus ipse dives forinsecus videbatur, non utendo distecat; oculosque corporis, quibus mundalium rapiatur ardore, despectu corruptæ universalitatis obcecet. Ita ille invisibilis homo, qui vere, ut diximus, homo est, et in contemptu hujus exterioris attollitur, et nuditate vestitur, et cæcitate illuminatur. Sic Jacob, Ephraim, et Manassen (*Genes. xlviii*) nepotum suorum non solum loca, verum etiam merita ^b corporea cæcitate cernebat. Nam cum illum Joseph filius suus, qui supradictos parvulos offerebat, ^c ne ante pedes suos cernere judicaret, sensit in parentis responsione ^d illum etiam quæ essent futura, prospicere. Sed ut ille interior homo exteriorem istum facit sua vita viventem, et de fonte naturæ suæ animat irrigando: sic rursum exterior per corruptelam mortificæ materiæ suæ, illum, si cupiditatis illicitis alligavit, occidit. Et cum alter naturæ videatur alterius, transit in victoris unusquisque substantiam, ^e ut aut carnalem quoque spiritualis spiritalem suis virtutibus præstet, aut carnalem animam caro victrix ejus efficiat. Denique cum Dominus delere humanum genus cogitaret iratus: *Non permanebit, inquit, Spiritus meus in hominibus, quoniam caro sunt* (*Genes. vi*). Et quia utique omnes carne vestimur, et sine dubio in carne non sumus, qui non secundum carnem ambulamus, hinc etiam gignitur, ut non semper homo isto appellationis nomine censeatur. Nam pro virtutibus suis aut vitiiis, et formas sumit et nomina. Denique ait propheta: *Nolite fieri sicut equus et mulus* (*Psal. xxxi*). Sunt ergo homines qui apud Dominum sunt equi et muli. Et Dominus ait: *Nolite projicere margaritas vestras ante porcos* (*Matth. vii*). Sunt ergo homines et porci. Et iterum ipse Dominus: *Ecce ego mitto vos, sicut oves in medio luporum* (*Matth. x*). Sunt ergo homines et lupi; et e contrario homines sunt et oves. Et ait adhuc Dominus Petro: *Pasce oves meas* (*Joan. xxi*); et ipse prius: *Veni post me, et faciam te piscatorem hominum* (*Matth. iv*). Sunt ergo homines et pisces. Sed hæc formæ actuum videntur esse, non corporum. Nam corporis nostri certus est status, ut omnium animantium; sed quoniam apud Deum non de statu corporis nostri, sed de vitæ meritis judicamur, apparet omnem hominem mente sua sibi ipsi statum nomenque formare. Quod utique ex illius, quem describimus, invisibilis hominis aut culpa, aut virtute præstat. Ipsius siquidem vitium est, ^f si subjectas passus sit esse subjectus; si contra divinam dispositionem sit in dominatu servitus, et in servitute ^g dominatus. Sed ne videar (quoniam paululum dejecto velut pariete ad illum invisibilem hominem disputatione perveni) corpus omnino destruered, quod adeo magni est sacramenti, ut in hoc ipso, id est in nostro fragili et infirmo Dominus venerit, non hoc egi, aut hoc ago; sed illud ostendere tentavi hujus exterioris vitam illius interioris vita consistere; iterum interioris mortem descendere hujus de morte: ubi propinatum venenum pro vitia fuerit, nihil habere istum de vita; nisi ab illo irrigatus fuerit, nihil tenere; alterumque in naturam alte-

rius, ut dixi, aut infectum vitiiis, aut deterum virtute transire. Igitur quoniam jam et ubi sit homo, et quid sit homo, breviter licet, ostendi, quæ nunc ejus hominis vita sit videamus. ^h Si enim ista certe mundialis vita, quæ mala pro bonis habet, et bona pro malis, quam totus orbis sequitur et colit, non hæc in affluentia divitiarum est, non in fastigio potentie, non in jurisdictionis astu, non in pompositate facundie, non in viribus per prælia gloriosis, non in mercibus provinciarum mutatione et sui peregrinatione crescentibus, non in lenocinio formarum, non in ambitu munerum, non in his est denique omnibus quæ videmus; quoniam cuncta hæc occidunt, et sine istis beate etiam juxta sæculum vivi solet. Sed illa est vita vera, ⁱ vita veneranda, Deum nosse, timere ejus potentiam, amare pietatem, mundum in opifice mirari, interpellatorem contemnere, esse victu modico pro naturæ necessitate contentum, veste vili vel pro pudoris ratione, vel pro temporis injuria communium. Sic reliquam creaturam non ex sui copia, vel pro vitali ratione, ^j sed pro adjumento hujus lucis attingere. Quidquid enim amplius est, a malo est: omnem hominem amare quasi fratrem, nullum lædere, servire omnibus, formam servi sustinere cum Domino, qui nobis præter ministerium quod interius continetur, quotidie servit in mundo, producendo solem, emittendo lucem, pluvias infundendo, tempora variando, fruges vel gignendo, vel maturando. Nobis enim in totius creaturæ facie, vel ubertate deservit, quoniam pro nobis cuncta generavit. Sed ut ad hominis officia revertamur, nudum tegere, alere esurientem, sitientem potare, infirmos visitare, tristes condolare, mortuos sepelire, nihil apud se habere quasi suum, sed omnia sua cum omnibus judicare communia, ac tunc magis sibi vivere, cum vivere æstimatur aliis, sibi quæ recondere cum aliis creditur erogare. Et hæc tamen adhuc exterioris hominis lineamenta contingunt.

CAP. III. — Cæterum illa interioris hominis vita in divinarum rerum cognitione consistit: non qua cælum terræ parte volatur, non an contrario cursu sidera rapiantur, non an Oceano generet plenitudo lunaris augmentum, non an orbem mundi rotunditas ipsa suspendat, an quadriforma angulis prominentioribus astringat, an unus ipse mundus sit, an plures sint. ^k Nam hæc ad animæ non tendunt utilitatem, et apud Deum stulta judicantur; sed in illis sanis cogitationibus, si quando versatur, tunc vivit, et pascitur. Quæ sunt autem istæ sanæ cogitationes? Illæ sine dubio, cum mens nostra sui recordatur auctoris; cum illum ^l 127 velut per quamdam resipiscentiam suam, opificem suum veneratur ac contuetur, cum ejus opera, ipsum in ejus operibus visura miratur, dicente beato Paulo: *Invisibilia enim ejus a creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta, conspiciuntur, et sempiterna quoque ejus virtus et divinitas* (*Rom. i*): id est, cum ex immensis visibilibus creaturæ ad universitatem invisibilis Creatoris extendimur, et illum per hæc dum inæstimabilem discimus, æstimamus, cum ejus altitudinem per donum Spiritus sancti evolventes (quoniam ipse solus nos in ipsum, qui ex ipso est, intromittit), omnia principia creaturæ surgentis, quasi facti ab ipso anteriores aspiciamus, et cum ea quæ Deus fecit, quasi faciat adhuc, intuemur. mundique totam originem transcurrentes, ceu antiquiores efflicimur quam sumus ætate; et cum universa priusquam nos essemus effecta sint, naturam tamen omnium, quasi per nos genitam, dum auctori inscribimus, reputamus: in quam non ut serviremus, sed ut do-

^a Cod. et edit., ad medicum.

^b Cod. et edit., incorporea cæcitate.

^c Cod. et edit., nec ante pedes suos cernere.

^d Cod. et edit., illæ etiam quæ, etc.

^e Cod., id est, ut anima substantiam carnalem, spiritum quoque suis virtutibus præstet.

^f Edit., si subjectis passus sit esse subjectus. Cod.

vero, si subjectis scivit esse subjectus.

^g Cod. et edit., Sion certe ista mundialis, quæ mala pro bonis.

^h Cod. et edit., vita numeranda, Deum nosse

ⁱ Cod. et edit., vel pro adjumento hujus lucis attingero.

^j Cod. et edit., Nam hæc et animæ.

minaremur, intravimus : ^a separati itaque a sapientia mundiali, quæ universa, aut fortuitis, aut atomis ascribit; divinis meditationibus sublimati, et ab illis qui aut materiam semper fuisse dixerunt, ^b Deumque tantum artificem rerum voluerunt, separati per ipsius adiutorium; aut qui hæc ipsa pro diis elementa coluerunt; aut qui familias deorum per sexus, per ætates, per partes, velut per plebem aliquam subjectam sensibus introduxerunt, discreti per Spiritum sanctum, et in altiori subducti vera vita viventes, hoc est veram sapientiam sapientes, ^c quæ stultitia ista caret : recordemur quod mundus ex nihilo a Deo factus est, et quod cuncta animalia per Deum, Verbo opifice, vocata venerunt, quæ a natura non fuerunt. Quoniam soli ipsi fas est vocare quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt; quod ipsum hominem, cui tanta possessio parabatur, ad imaginem suam non aliquis Prometheus ex fabula, sed ille conditor universitatis manu quoque sua, ne qua pars ejus vacaret in nobis, de limo terræ facere dignatus est : quæ cogitatio, ut dixi, vita est animæ; quoniam hæc prima est ratio vivendi, ut cui se debeat anima non ignoret; ne alium præter hunc decepta veneretur, ne vite suæ ministeria velut vite auctores adoret; ne in tantum elementa miretur, ut non digna iudicet quæ facta credantur, cum ille magis sit admirandus qui tam miranda produxit. O quam ^d angusta est hæc divina cogitatio, et quam vite plena est ! O quantum ipsum hominem ad omne studium probitatis accendit ! O quantum illi majestatem sui commendat auctoris, cum aliud ille nihil in creatura omni præter se manu Dei formatum esse considerat; non terram, non maria, non cælum, non denique sidera tant munda, tam pura, tam lucida; hominem solum cujusdam limi, et gravioris et sordidioris elementi, illa formatum esse dextera, cujus dextera palmus cælum mensurat in mensura; cujus pugillus terræ spatia tam infinita jacentis includit, tanti fuit illum fuisse olim. Videamus tamen quantum illi præterea applaudit benignitas Creatoris, quæ non illum de sideribus effecit : quoniam, si esset inde creatus, de materia potius claritate quam de artificis dignatione polleteret, cum minor ipse sui corporis origine videretur. ^e Si de cælestibus factus ad terrarum cultum deduceretur ad terras, cui esset gloriosus mox futurum de humo excitatum sideribus imponi. Suum, inquam, Deus noster, suum proprie voluit esse, quod sumus, nihil materie, nihil elementis, nihil quibuslibet principiis, vel magnis vel minimis, nos debere. Quæ cuncta si retractet, et in se mens conversâ consideret, ex nostris sunt moderatori, et angustiora primordiis. ^f At ubi per contactum formati manus Dei desivimus esse quod fuimus, et in novam materiam qualitatem subjacens, opifici suum per elementi conversationem clarificata natura est, novumque corporis nostri inter elementa, si fas est dici, ^g esse cœpit elementum, statim omnibus mundi corporibus sublimiores sumus effecti, non nature substantia, sed potentia Conditoris, per quam de subjacenti cæteris creaturis ortum est, quod creaturis omnibus imperaret. Denique si metallum creaturæ carnis et corporis intuearis, nihil humilior, nihil vilior, nihil invenies omni injuriæ passionum subjectus. Sola terra elementorum cæterorum videtur ancilla; sola in se cunctorum potentia non sine detrimento sui sentit, vel dum ventis pulverulenta dispergitur, vel dum fluctibus humefacta absorbetur, vel dum siderum ignibus cocta devora-

^A tur : ut homo ex ea se esse non modo gloriam non queat, sed etiam possit erubescere. At vero si statum nostrum contemplemur, ^b quoniam præstantior est cæteris animantibus, dum ad suam imaginem Deus informatum inducit, invenies terram ipsam semen esse nostri corporis. Si quis in ea sensus est, gaudere potuisset, quod propter nos, in quibus imaginem et similitudinem Creatoris accepit, felicius facta sit demutata quam sit orta. Manus enim Dei contigit eam, cujus contactum sui causa dum fieret, ipsa non meruit. Quid enim hoc statu præclarius? quid poterimus nosse sublimius? quid tam diligenter in membra digestum? quid tam decore per articulos inflexum? quid tam sublimiter in ora et oculos erectum? quid tam vocaliter in verba modulatum? quid in corde tam vivaciter animatum? quid in sensu ditius? quid in cogitatione secretius? quid in sermone effusius? quid in ingenio fortius? quid in dispositione instructius? quid in memoria tenacius? quid in affectu blandius? quid in cogitatu sublimius? Ut evidenter appareat quod illum protoplastum jam tum omnibus dignitatibus venustatum, imo statum Filii sui Dei nostri ad finem seculorum pro redemptione nostra venturi, in hoc corpus ornari; qui paradisi etiam illo tempore, velut amœnissimum prædium, et urbanis convenustatum, et rusticis consitum, sub lege donatum mortis, ille præseminator invidit, venenumque suum decipiendo primorum hominum credulam novitatem in corpora nostra latenter immersit, et ex duabus substantiis unicam hominis perfectamque naturam quadam divisionis discordia dissecavit : ut cum nobis una mens esset, id est illa quam germanitas animæ et corporis gignebat, aliam voluntatem per vitiatam naturam contra animam parturiret. Denique et Apostolus ait : *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, et captivantem me in lege peccati quæ est in membris meis* (Rom. vii). Et alibi : *Caro concupiscit* **129** *adversus spiritum, spiritus autem adversus carnem. Hæc invicem adversantur sibi, ut non quæcunque vultis, illa faciatis* (Galat. v).

^C Car. IV. — Hinc etiam iste noster Conditor, qui vel nos nobis vel mundum pro nobis fecerat, a primis illis hominibus offensus maledicta super singulos, prout criminis quantitas exigebat, effudit. Et quamvis iratus mox tamen mysterium nostræ salutis ut pius pater ostendit. Neque æquum fuerat alio tempore de salutis nostræ remedio cogitare, nisi eo quo mors esset inventa. Sic a prudentioribus prima fronte morti adhibetur medicus, ut capite valetudinis deprehensio, facilius remedium salutare succurrat. Non ergo tunc tantum Dominus ac Salvator noster promissus est, cum clamat Isaias : *Ecce virgo in utero concipiet et pariet filium* (Isai. vii), et tunc cum ad Abraham dictum est : *Ad hoc tempus veniam, et erit Saræ filius* (Genes. xviii). Nam hoc erat pene jam sero, et tanta millia patriarcharum sine spe mortui videbantur, quibus utique vita esse non potuit, si Dominum non speraverunt esse venturum, dicente Apostolo : *Spe enim salvi facti sumus. Spes enim quæ videtur, non est spes, sed quæ speratur* (Rom. viii). Et ^d qualis spes esse potuit, si non fuit repromissa? Imo ut primo homini illa sapientior omnibus bestiis bestia mortem sapuit, ita oportuit illum Dominum, veram sapientiam, jam tum illo tempore suffragium sapere vitale, quod et fecit. Neque destitit publicare, ne tanta ejus factura, uno inimici ariete propulsata, sine præsidio alicujus lapsui potius, quam decori generata videretur : si-

^a Cod. et edit., *separati utique a sapientia*.

^b Cod., *Deumque tantum artificem rerum voluerunt sapere : non auctorem, aut qui hæc ipsa*.

^c Cod., *quæ stultitia ista caret*. Edit., *quoniam stultitia ista caret*.

^d Al., *angusta*; ita codex et editio.

^e Cod., *Si de cælestibus terrarum cultu deduceretur ad terras*.

^f Cod., *At ubi per contactum formati nos Dei desi-*

vimus esse.

^g Cod., *esse cœperit elementum*.

^h Cod. et edit., *quoniam præstantiorem eum cæteris animalibus effectum, dum ad suam imaginem Deus informat, inducit, inveniet terram ipsam, id est semen nostri corporis, si quis in ea sensus est, gaudere voluisse : quod propter nos, in quibus imaginem*.

ⁱ Al., *qualiter*; ita cod. et edit.

mul ne et is validior haberetur, qui tantum opus aliena virtutis obstruere potuisset, quod ille, si opus suum, quod super omnes creaturas ineffabiliter fecit, aut servare non potuisset, aut reparare noluisset. Defendit, inquam, ille se hac invidia. Defendit ille noster Conditor ac Redemptor, pariterque se et posse et velle monstravit : quoniam nec virtus potentiae defuit, nec dignatio pietati. Haec nobis magis adoranda, quod sub ipsa erroris nostri tempestate non substitit, majorque etiam, dum exacerbatur, erupit; dum ubi poenae merebamur, spes redemptionis ostenditur, et, dum in naufragii acerbo discrimine, portus salutis aperitur : ut novo more, quae materia fuerat iracundiae, esse cœperit origo clementiae. ^a Si arcana operatione manifestas, quod inimizitatem nostram argumentum suae voluerit esse virtutis, ^b quantumque nos amaret, dum in ipsum peccavimus, ostenderet, quorum oblivisci etiam post errata non posset : imo quos pretiosius redimeret, ^c quam fecisset. Quærat nunc humana crudelitas criminosis vel privata ergastula vel publicas carceres, cum manicis ferreis et duris rigida trabe compediuntur irata suspiret, et in poenae multimodas advenitionum laxet ingenia; omnisque iudex subrecti capitis castitatem propriae mentis discrimine probet alieno, hoc magis amicus atrocitati, quo magis alienus est crimini. Ipsi enim solent, truculentiores esse in reos, qui sunt a reatu puriores. Hi studiosius maleficia, vel criminorum contagia persequentes, quominus ac negligentius facinororum vitavere consortia. O miseros et omni praeceptis cecitate, qui bonum exornant malo, qui continentiam sub gestu crudelitatis ^d attollunt, et crudelitatem propriam aliena infelicitate **130** commendant, quando virtutibus suis miserorum astipulantur exitio, et innocentiae iudicantis noxiorum cruciamenta supplaudunt.

CAP. V. — Deus autem noster contra omnem spem, contra omnem pene fidem ex divitiis misericordiae suae in novo bonum nactus, in iracundia generans confirmansque pietatem, peccandi semen in fructum voluit evadere miserandi; et qui nos propter transgressionem perdere debuisset, propter suam misericordiam reparaturum se esse promisit. Et illo tempore quo supplicia merebamur, argumentum salvationis ostendit : ut intelligere possemus quantum valeret præstare non fasus, qui tantum donaret iratus. In primo ergo homine, ut loquebatur, statim nobis iudicarium spondendit auxilium, statim de bono thesauro bona produxit, statim ignotis ipsis angelis sacramentum quod implendum esset in novissimo tempore, publicavit, et terreno Adæ Adam promisit e caelo. Nam cum serpentem pro merito suo maledicto fulminaret, jubet eum terram pro cibo habere, super ventrem repere; et quoniam mortem illam ipse fecisset, addidit dicens : *Et ponam inimicitias inter te et mulierem, et inter semen tuum et semen mulieris. Ipsa calcabit caput tuum, et tu ejus observabis calcaneum* (Genes. iii). Nonne consideras, nonne conspicias, quod eidem tunc minabatur in Christo? Aliud enim semen mulieris nullum prorsus accipio nisi illud quod Apostolus ait : *Factum ex muliere, factum ex carne* (Galat. xiv); illud quod ut evangelista (Luc. iii) ait : Joseph filius putabatur esse, sed non erat illud utique, quod Verbum caro factum est (Joan. i). Nam si generandi publicam istam et naturalem circumspicimus rationem, semina non habent mulieres; deni-

A que nulla concipit sine viro, ac per hoc, quoniam jam tunc in Adam semen humanae generationis esset transgressionem vitiatum, semen celeste promittitur, ut Apostolus sentit non ex corruptione viri, sed ex Deo : *quod cum caro fieret in muliere, etiam elementa illa corporae substantiae, id est humoris et sanguinis in ipso sibi vasculo in quo ipsa elementa sita sunt, naturaliter aptaret. Mater itaque Domini nostri Jesu Christi in illa jam tunc muliere promissa est.* ^e Haec inimicitias opposita est serpentis : *Ponam, inquit, inimicitias inter te et mulierem* (Genes. iii); non certe pono dicit, ne ad Evam hoc pertinere videretur. Verbum promissionis est, quod transmittitur in futura. *Ponam, inquit, inimicitias inter te et mulierem* : ^f illam utique mulierem quae Salvatore parturitur, non quae generet fratricidam. *Ponam, inquit, inimicitias inter te et mulierem*, quae repudiata facilitate credendi, non solum te non audiat, si aut suavitatem pomorum pro adaperitione monstraveris oculorum, aut diis similem esse promiseris; sed etiam ipso Gabriele deferente verbum, rationem de promissionis exigat novitate, dicendo : *Quemadmodum erit istud, quoniam virum non cognovi* (Luc. i)? Illam utique, quam ad visionem angeli pudor aureus tremefecit, ildei tamen ardor et constantia labi nesciam, ad inquirendam rationem reddidi audacem, et quae advenienti praestitit de pudore, quod taceret, haec promittenti de admiratione non cessit. Nam et sollicita de eo quod annuntiabatur exquisivit. Denique et angelus non infidelitatem redarguit, ut in Zacharia, **131** sed instituit de divina operationis novitate dicens : *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi* (Luc. i). Ecce istud semen mulieris, quod non per traducem genitalium minorum commixtione sexus utriusque infunderetur in uterum, sed claustrum clauso ^g iudefloratae virginis inveniretur in utero. Denique rem novam plenamque miraculi, novo verbo propheta dum promittit, exsequitur : *Ecce virgo in utero concipiet, et pariet filium* (Isai. vii). Quotidie certe de procreandi necessitate et cernimus et audimus; de nulla tamen dicitur : in utero concipit : quoniam substantia futuri hominis fusa per virum coalescit in femina, uterisque mulieris non principium nasciturus hominis, sed depositi nutrimentum. Maria autem non tam prima quam sola in utero concipit, et cuius pudoris illibatio conceptum uteri sine damno virginitatis expressit : quae sola nobis peperit, quod non accepit ex nobis, dicente Domino : *Vos de inferioribus estis, ego de supernis sum* (Joan. vii). Quae sola mater est filio, cum virgo sit marito; cuius conceptionem ignorante virginitate partus agnovit; quae sola mulier dicta est non concipiendo, sed pariendo. Ex hac ergo semen promissum est mulieris, quod secundum hominem Dominus Deus noster est, qui non infusus est in utero, sed inventus, evangelista confirmante, cum dicit de Maria : *Inventa est in utero habens* (Matth. i). ^h Ecce et ab ipso præcedente propheta sermone non deviat, quod fuerat nuntiaturum : *Virgo in utero concipiet*; sed in mysterii novitate sermonis etiam paritate concordat, eoque stylo facti historia designatur, ⁱ quo faciendum denuntiat. Et propheta ait Isaias : *Virgo in utero concipiet*; Matthaeus refert : *Inventa est in utero habens* (Ibid.). Verbo ipso promissionis respondet effectus, quod non aliter loquitur evangelista quam vates, nec ad exprimendam operis novitatem

menta, etc. Codex Laurentianus habet : *quod caro fieret ex muliere, et elementa illa corporae substantiae.*

^e Cod., *Haec in inimicitias posita est serpentis.*

^f Cod., *Id est suscitando mulierem, quae Salvatorem.*

^g Cod., *indeflorata virginitatis invenitur in utero.*

^h Cod., *Ecce et ipso præcedente propheta sermone.*

ⁱ Cod. et edit., *quo faciendum denuntiat et propheta. Ait Isaias.*

^a Cod. et edit., *Sic arcana operatione.*

^b Cod., *quantumque nos amaret.*

^c Al., *quæ.*

^d Cod. et edit., *attollunt, et probitent propriam aliena infelicitate commendant.*

^e Apud Agobardum, qui tanquam ex Hieronymo recitat, et tu insidiaberis calcaneo ejus : mox, quod jam tunc mirabatur, et factum in carne illum, qui ut evangelista, etc., illum utique qui Verbum, etc.

^f Apud eundem, quod caro fieret in muliere et ele-

inventæ elocutionis difficultate confunditur. Ubi sunt grammatici? Ubi consiliarii? Quæ istos, ut extra consuetudinem loquantur, schola produxit? ^a quæ tam aperte signatæ novitate monstravit doctrinæ? ^b Non indicant humano sensu quoniam non opus humanum est, quod loquuntur. ^c Et tamen rem novam nec antea factam sic notant, ut intelligas cum mirabili opere et mirabilem natum esse sermonem. Repetamus denique sanctas feminas patriarcharum, videamusque si sic de aliqua scriptum est. Legimus de Sara: *Et Dominus visitavit Saram, sicut dixit. Et fecit Deus Saræ, sicut locutus est ei, et concepit, et peperit Abraham filium* (Genes. xxi). In Isaac divina benevolentia monstratur his verbis: *Et exaudivit illum Deus, et concepit Rebecca uxor ejus* (Genes. xt). Denique et de Jacob uxoris sic ponitur: *Et concepit Lia, et peperit filium Jacob* (Genes. xxix), etc. De nulla certe harum scriptum est, in utero concepit, quæ tamen quidquid concipiebant, extra uterum concipere non poterant, sed quoniam de conventu virili concipere se noverant, quibus ^d non proveniebat salva virginitate conceptus; sola vero Maria in utero concepit, cum irriserato aditu seminali, clauso utero concepit. Ad hujus conceptionis semen, si recte ratiocinabimur, et interius divina tractaverimus, præcessit in figura pro tempore illa sententia, quæ primogenita benedictionis vel obligationibus obligavit, dicente Domino: *Omne masculinum quod aperit vulvam, sanctum* 132 *Dominio vocabitur* (Exod. xii). Quod est istud masculinum quod aperit vulvam, cum omnium feminarum vulvas aperiat non puerperii necessitas, sed maritalis agnitio. Denique nulla virgo dicitur post maritum, quod nomen clausum videtur futuris mysteriis convenire. Et superius de Rachel Scripturam habere monstravimus: *Et exaudivit illum Deus, et aperuit ejus vulvam, et concepit*. Certe non prius dixit, concepit, et post aperuit ejus vulvam; sed prius aperuit: videlicet, ut maritus aperitis vulvæ januis, velut seminaturus agrum paratum seminibus intraret. Denique subjungit, et concepit. Non itaque partu, sed conceptione; imo conceptio patefacta est; nec illam parturiendus dum nascitur, sed qui parturiendum seminaturus fuerat, designavit. Et si jam ante conceptum, quippe ut conciperet, reserata est, non eam certe ille qui natus est, diu poterat reserare, dum dicitur nasciturus, qui etiam concipi dum esset illa clausa non potuit: *Omne masculinum, inquit, quod aperit vulvam, sanctum Domino vocabitur* (Luc. ii). Quæ est ista ratio, quæ nec secundum sensum videtur impleta? Jacob primi locum fratris fraudulenter invadit, nec nascendi ordine prohibetur, nec dolositate damnatur. Joseph filii per avum præpostera secundum nascendi gradum benedictione signantur; nec cæcitas erat futura prospicientis, nec monitor filius dexteram parentis, quæ pinguioris benedictionis succo ^e minorem irrigabat inflexit. Quæ utique omnia sunt contraria, si putamus de his dictum esse: *Omne masculinum quod ^f aperit vulvam, qui de virili semine primi nascuntur ex feminis*. Sed quoniam aliud interius habet illa sententia, ideo istiusmodi primitivi cedunt, et benedictiones perdunt. Jesse filius David non primus, aut secundus, aut tertius, sed omnium ultimus ungitur a propheta, et despicibilior cunctis eligitur in regem. Nec illi primo aut secundo contra David sententia legis de primitivis promulgata blanditur, quia iudicasset utique maximos, si ab his matrum vulvas iudicasset aperiri: quando hoc utique, aut in qua dicimus impletum, quod utique non poterat non impleri. Quæ est ista cuius vulvam fetus reserat, non maritus?

^a Cod. et edit., *Quæ tam aperte signare novitatem doctrinæ monstravit.*

^b Cod., *Non dicant humano sensu.*

^c Cod. et edit., *Et cum rem novam, nec ante a-*
ctam.

^d Cod. et edit., *non proveniebat.*

A Quæ virgo concepit quæ non ut conciperet virgo esse desiit? Non certe illa de qua Scriptura dicit: *Cognovit Adam uxorem suam, et peperit ei filium* (Genes. iv); sed illa de qua evangelista signat: *Et non cognovit eam Joseph, donec peperit filium* (Matth. i). Igitur in Maria hoc sine dubitatione perfectum est, cuius vulvam ^g non deflorator virginitatis aperuit, sed partus effusus, quæ virgo peperit, quæ virgo concepit, quæ prius uater facta est quam maritata. De hac istud masculinum, quod vere sanctum vocandum esset, exiit; quique vulvam secundum promissionem partus editus, non secundum consuetudinem naturæque communem, dum concipitur viri semine, reseravit.

CAP. VI. — Sed quoniam divites Dei sensus velociter explicare non possumus, tantis se scripturarum molibus ad unam speciem opposentibus, ut lassari sit facilis quoniam evadi: quando omnis scriptura cunctorum sensuum unus trames sit, quem humano sermone decurrere quis valebit, nec si angelicus pennas mortalium linguas spiritus ascribat: redire ad propositum convenit, et parvo navigio non 133 in altum vela configere, ne in periculum currat audacia, sed pro infirmitatis solatio in conspectu littoris navigare, ut si quid formidinis oriator, vel spes sit facile teneri posse quod cernitur. Dicebamus semen mulieris Dominum sanctum, quia secundum carnem patrem hominem non haberet, eumque jam infestum esse serpenti, quem in utero virginis Dei Spiritus, ^h non materialis generasset humor. Denique quod sequitur, majorem ab homine virginis producit effectum: *ipsa tuum calcabit caput* (Genes. iii). Quis ambigit quod præter Dominum nostrum caput serpentis nemo calcavit; ipse enim solus super dracones et scorpiones ambulavit; ipsam captivam duxit captivitatem: *et tu ejus calcabis calcaneum*, ad quem alium credimus pertinere? Calcanæus quidem pars extrema vestigii est. Et Dominus post Joannis baptismum, post dierum quadraginta jejunium, cum ab eodem serpente tentatur, tertiæ illius dolositate jam victor exclamat: *Vade retro post me, Satana* (Matth. iv). Quid aliud nisi a tergo positum vel relictum, jubet suum observare calcaneum? Hæc supra dixi, et inde ad hoc nos ipsa deduxit oratio, quod homo ille interior cum cogitat non in hoc mundo, sed supra ipsum mundum, cum illo opifice rerum ac suo vivere videtur, dicente David: *Beati qui scrutantur testimonia ejus* (Psal. xi), ut pene hoc sit, si fas est dici, Deum fieri, divina meditari; illum Dominum nostrum salutis nostræ jam tunc prodidisse mysterium; unde in psalmis ait: *In capite libri scriptum est de me* (Psal. xxxix). Caput libri est Geneseos principium, quoniam omnis Scriptura unus est liber, et unus, de quo scriptum est, Deus, et his tam promissionem de ipso esse videmus in capite, et caput vitæ nostræ spes est. et ideo caput libri vitalis spes facta per Deum. Illum, inquam, ut sæpe diximus conditorem, senescente jam mundo, quod in prima mundi ætate promiserat, præstitisse. Unde propheta ait: *Virga tua et baculus tuus: ipsa me consolata sunt* (Psal. xxii). Virga uater est Domini, ex qua baculus iste, fesso jam per ætatem mundo, qui eum sustentaret, exiit. Illum ergo in virginis utero delapsum, ut redemptionis nostræ totam historiam retexamus partu effectum hominem se exhibuisse pro homine, et creaturam suam de Creatore fecisse. Illum formam servi accepisse, sed se exinanisse potestatis voluntate, non natura deitatis, per quam non poterat non esse, quod fuerat. Illum maledicta pro salutaribus meruisse miraculis. Illum sputa, illum palmas, illum co-

^e Cod. et edit., *jun orem irrigabat.*

^f Cod. et edit., *aperit vulvam: quod de virili semine nascitur ex feminis.*

^g Cod. et edit., *non defloratio virginitatis aperuit, sed partus effusio.*

^h Cod., *non virilis generasset.*

ronam spineam, illum postremo crucem fuisse perpassum; illum inferna penetrasse, illum tertia die resurrexisse in id corpus quod cruci fuerat affixum, illum hominem post mortem Deum vivum cælum petiisse victorem, sedere ad dexteram Dei, venturum suo tempore ad iudicium faciendum: illum Spiritu Dei per sanctorum suorum ora celebrari. Hæc cogitasse vixisse est, hæc cogitatio pastus animæ est, in hæc relabi vel recurrere cum Domino jungi est, et cum ipso per hæc humiliari, est cum ipso pati, cum ipso mori, et cum ipso etiam suscitari. Quid dicam de ipsa resurrectione, in qua cum rideamur a gentibus, non separamur a Christo: licet et multi qui se Christianos dicunt resurrectionem carnis excludant. Sed sic sint illi sine corpore, quibus forte conceditur, si fas est dici, aliter representari Domino, quam Dominus remeavit ad Patrem nos ut credimus, et loquimur.

134 CAP. VII. — Quid, inquam, hæc cogitatione lætus? Quid hæc spe esse poterit erectus? fixumque magis in nostris animis inhæreret debet, nos aliquando, cum hinc exierimus, ad corpora nostra esse redituros, et animæ interim et corporis divortium, non id agere, ut nihil sinus omnino, sed ut meliores per Dei Spiritum reformemur, quoniam jam hic Dominum id pignus nobis promississe accepimus. Et hoc corpus, quod in sui natura caducum est, et merito pristina transgressionis gravatum, et maledictione divina fertur, *ad terram ibit* (*Genes. iii*); id rursum post multa tempora, id est in fine sæculorum, cum minima pars faville sit, ut forte jam nulla, ab eadem terra, quæ illud corrumpit in nihilum: quoniam ipsa liberanda est a servitute corruptionis, in integram membrorum suorum soliditatem, et in statum pulchritudinis decoremque renovandum. Quem talis cogitatio non cum admiratione delectet? Reliquias, inquam, corporum nostrorum aut nullas aut minimas certe, et quantulascunque, attamen sordidas, et animi nunquam sine horrore inspectas in suum iterum hominem, non ut Pythagoras mentiens et delirans ^a in Euphorbo esse credatur, sed in proprium suum corpus, et nomen, per ossa et nervos, per venas, per cuncta vitalia, ^b verum etiam articulatim recompaginandum. Hoc autem non est angustum, cum omnium vel frugum vel stirpium semina, majora, et pulchriora in graminibus redeant, quam in terra vel ab hominibus sata sunt, vel sua sponte ceciderunt. ^c Quis non seminari se in terra, ut ita dixerim, lætetur, quæ nos meliores quam acceperat reddat, dicente Apostolo: *Resurrectio mortuorum seminatur in corruptione; ^d surget autem in incorruptione* (*I Cor. xv*). Quæ possessio presentium huic spei poterit comparari? Aut quid erit aliud, quod ad contemptum mortis attollat, quam hæc meditatio divinis promissionibus et prophetarum vocibus explicata? Quid tale Cleombrotus Ambraciota in Platonis libro disputante didicerat, qui homicida sui esse non timuit, ac se altissimo præcipitavit e muro, dum et nullum post mortem autumaret esse iudicium; et sine discrimine meritum aliquo, omnes animas post corpora æqualiter ferri arbitaretur ad cælum? Quod adeo omnes pro vero tenerunt, et sic omnes illos sæculi sapientes una nebula huius erroris involvit, ut et ipse tam laudabilis, ut putant, doctor Socrates, homicidam ipsum se privatim, ne publice occideretur, occiderit. Aliud longe beatus Apostolus præmeditatum habebat et cogitavit: *Qui non ab hominibus, sed per revelationem Domini nostri Jesu Christi* (*Galat. i*), quod docebat acceperat, nec Academia nemorosæ obscuris tectis umbraculis, sed celestis illustratus lumine; nec in ludo aliquo litteratorio inter puerulos oscitantes, sed in tertio cælo inter angelos coru-

A scantes imbutus, in contemptum vite præsentis exclamavit: *Mihi vivere Christus est, et mori lucrum* (*Philip. i*). Non certe murum de quo se præcipit ad mortem, sed Christum Dominum, per quem hoc mortale ab immortalitate absorbeatur, inquit. Et enim intelligit ei lucrum esse mori, cui sit vita futura cum Christo. Sine Domino autem nihil prodest, etiam si totum mundum lucretur; animæ autem suæ detrimentum esse passurum. Credebat igitur vir ille, vas electionis, se per Christum Dominum nostrum de hac terra, quæ nunquam sine usura reddit quod accipit, sed alia minore, **135** alia plerumque maiore cum fenore ut tricesimum et sexagesimum, et centesimum, Domino ipso in Evangelio germina quæ plantaverat sic legente; de qua terra etiam veritas, quam Pilatus ignorabat; quam nemo principum huius sæculi vidit: *Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent* (*I Cor. xxviii*); de ipsa, inquam, se Apostolus transformato corpori claritatis Domini in luce membra reditum ait: per Salomonem quoque istud Sapientia promittente, cum dicit: *Fulgebunt iusti, et tanquam scintilla in arundinetis discurrent* (*Sap. iii*). Et ideo in hanc vocem: *mihi vivere Christus est* (*Philip. i*), securus erupit, in qua utique, quæ fuerunt merita victura sunt; qui autem longe ut ignoraverunt, ita et ignorabuntur. Nunc, si videtur, quid sententia illa Salomonica promiserit inquiramus: *Fulgebunt iusti, et tanquam scintilla in arundinetis discurrent*. Quid est, ut quibus flammarum claritas condonatur, his tam humilis locus ubi discurrent et abjectus offeratur; ut loci despectu decrescere videantur, qui corporum luce creverunt? Quid est, inquam, quod astris per arundineti comparati volitabunt, et in siderei forma fulgoris stirpes terrarum miserimas permeabunt: cum longe incongrue misceantur, vel fulgores arundinetis, vel arundineti fulgoribus? Animadvertite, oro te, divini verba mysterii: cui ut non de bobus, ita nec de arundineti cura est: aut in resurrectione arundineti quid faciunt, nisi quod nos per omnium formas, vel pecudum, vel stirpium laborat ostendere; ac per hoc, ut Apostolus ait, *pro nobis cuncta scripta sunt* (*Rom. xv*). Intellige per arundineti imagines, infideles homines et incredulos demonstrari: eorumque corpora superficiei grata, et interiori cassa virtutibus, quæ ubi primum spiritus vanitatis inflarit, sibila serpentis imitentur, et sanos partus, viperarum progenies obsequantur. *Scintilla*, inquit, *in arundineti*. Sancti ergo inter peccatores, quoniam non omnis caro eadem caro. In arundineti, ait, id est, vacua luce corpora, et alienis arsuris fulgoribus, quibus sanctorum claritas futura pro pœna est: quoniam Deus ignis consumens est, et iusti in imaginem Deitatis advenient. *Fecit enim Deus hominem, ad imaginem suam fecit illum* (*Genes. i*); et Apostolus testatur credere se, quod illi similis sit futurus necessarie. Si enim similis Deo fuit cum factus est, et similis futurus est cum resurget: quoniam quidquid nunc in nobis dissimile videtur auctori, id omne vitio transgressionis impressum est; et vivam veritatis formam, artifex mendaciorum strumosis actibus deformavit, suamque pravitatem nostris etiam membris, dum mentes corrupti, inscripsit; quæ per resurrectionis gloriam male adjecta aut imminuta diluentur, et id solum quod auctorem rerum tanquam in speculo reddat, enicabit: ut interpolator opus suum se deoleat perdidisse, et homo tandem se integrum esse glorietur. Non tamen hoc omnes, ut jam diximus, sed iusti tantum in luce erimus. *Quoniam omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur* (*I Thess. iv*), discretionem enim faciet personarum diversitas meritum. Nam et si inter ipsos sanctos erit aliqua de operatione distan-

^a Cod. et edit., de Euphorbo esse credatur.

^b Cod. et edit., non modo artuatum, verum etiam articulatim.

^c Cod. et edit., Quis non sementa ista, ut ita dixe-

rim, lætetur?

^d Cod. et edit., Surget autem in incorruptionem.

^e Cod. et edit., et sonos patrios viperarum, etc.

tia, dicente Apostolo: *Stella a stella differet in claritate* (I Cor. xv): quam diversitatem vel de impiis, vel de peccatoribus sentimus, quorum alii in iudicio, alii in sanctorum consilio resurgunt. Qui etsi resurrectionis ipsius tempore segregantur, quid de habitu, formaque dicemus? Quare, ut mihi videtur, non veste aliqua textili, neque mulierum elaborata pensis, sed suis meritis **136** et orationibus erit inventa: beato Joanne hoc in revelatione monstrante, qui sanctos ait *indutos byssinum* (Apoc. xix) se vidisse. Et ne forte sub tegmina byssini, aut stamina quereamus et materiale, vel corruptibile ac fluxum aliquid exerceri in celestibus opinaremur, subdidit: *byssinum autem justificationes sanctorum sunt*. Tunc ergo, ut intelligo, in superficie corporis nostri venient, quæ nunc sunt tecta sub corpore. Tunc unicuique, miserum me! conscientia sua vestis fiet. Tunc ea quæ de fundamento illo, *quale aliud non potest poni* (I Cor. iii) ab unoquoque superedificata sunt, præminebunt, ut aut mercedem accipiat qui mansura constituit, aut detrimentum patiat qui arsurâ construxit. Jam quid illa commemorem quæ sequuntur, quæ tota sanctorum sunt? Carnem sine terra, corpus sine doloris sensu, animam sine metu, vitam sine fine, ætatem sine tempore, lucem sine nocte, beatitudinem sine fine? Video hominem, et in homine Deum: *Quoniam Deus omnia in omnibus est* (I Cor. xv). Totum quidquid nunc impossibile homini cernitur, id tum fieri per munificentiam perpetui regis, velare, et revelare, liquescere, ac resolidare, eumque fieri, quem et intrare ad discipulos concreta et corporea parietum valvarumque non senserunt, et discipuli tamen stare omnes ante se intus conspexerunt. Et omnia quæ sine hoc corpore Dei spiritus fovebat, corpus cum Dei spiritu ^a esse facturum. Satiari delectatione harum cognitionum Christianitas non potest. Hæc illi requies, hoc oblectamentum est, hæc voluptas, hæc delicia ire mente in sedem Dei, ibique sibi locum et partem sedis non sua presumptione, sed Divinitatis pollicitatione usurpare. Nec hoc illi arduum videtur, postquam jam ibi in Christo Domino ^b suum esse hominem cognoscit. Viudicat sibi æquum jus de cognatione per Deum carnis assumptæ: quoniam de carne ejus sumus et de ossibus ejus. *Ipsæ enim est caput corporis Ecclesie*; ipse principium omnis principatus et potestatum, evangelizante sic Apostolo: *Ex quo totum corpus sic compactum, et productum per conjunctionem, et copulatum crescit in augmentum Dei* (Coloss. ii). Quid ergo venturum iudicium; et diem Domini piis optabilem, et impiis fugiendum; quid illud igneum diluvium, non aquarum, fumante terra, fugiente mari, cælo in libri speciem complicato, loquar? ^c Tristitia sunt hæc divitibus sæculi, sed expectanda pauperibus Christi, pro quibus in psalmo Dominus suspirat, dicens: *Propter miseriam inopum, et gemitum pauperum nunc exsurgam* (Psalm. xii). Quid tribunal illud ex majestate judicantis immensum, et duodecim sedibus adorandum, tantamque datam a Filio potestatem, ut in iudicando habeant etiam angelorum substantias, quasi eorum creator addictas, dicente Apostolo: *nescitis quoniam et angelos judicabimus* (I Cor. vi)? Et quid erit quod non mancipandum illis esse credatur, quibus et spiritalis illa nequitiarum natura subiicienda est? Quid ergo tunc facient, qui nunc in honoribus gloriantur, qui per terribiles præfecturas, et fasces, et æternos (ut existimant) consulatus, Deo se comparare nituntur rapina, non natæra? Quid faciet qui conjungit domum ad domum? qui perturbata civitate, et cunctis quibus stringebatur hinc inde limitibus fractis, montes, flumina, mariaque transiens, quantum ad ipsum pertinet, unam vult possessionem esse, quæ communis omnium terra est, et insatiabili cupidi-

tate latitudinem immensi orbis excedens, in Alexandri Macedonis anxietatem et innumerabiles Epicureorum mundos diffunditur, acquisitisque per aviditatem **137** mundi hujus angustiis, in alium credulus, non æstimata proprii corporis possibilitate accenditur, autumans passurum se damnum esse de jure, si fidem non adhibuerit de furore? Quid hi facient, qui tanquam correptores morum, Domini familiam attentius castigatiusque viventem, ^d aut in vestibus humili colore, aut in cibi arida parcitate, aut in vigiliis non otiosa sobrietate, velut aut indumentis mollioribus delicatam, aut epulis copiosioribus saginatam, aut thoris calidioribus oscitantem divellunt ac vexant, nescientes quod in sanctis Dei martyribus confessoribusque oculi ejus pupilla feriat? Peribunt sine dubio, peribunt in illa die omnes cogitationes eorum; nec eos apud tribunal illud aut Lucius Crassus defendet, aut M. Antonius, aut istis eloquentior Tullius: quoniam omnis tunc sæculi lingua obmutescet, et sola erit in rusticulis suis facunda justitia, quæ infantium fecit ora disertâ, et mutorum linguas novum solvit in canticum, celestemque sibi harmoniam per sui misericordiam de suis oculis acquisivit. Ad cujus gloriam celebrandam etiam si hominum studia cessaverint, in confusionem generis humani lapides daminati monstrantur. ^e Sed ego a materia proposita velut mortalium improbitatem increpaturus excessi. Et uniformis mali tanquam publicus accusator mundanis vitiis, dum me aliquorum miseret, non peperci. Cum etsi judicandi tempus esset, lapidem tamen mittere super adulterum non auderem; etsi ad innocentis iudicium purioris conscientie me armaret auctoritas, tempus tamen expectare debebam, docente Apostolo, qui sanctis non iudicium sustulit, sed distulit. Ait enim: *Nolite judicare ante tempus* (I Cor. iv). Illud resurrectionis tempus innuens expectandum, quo per incorruptionis gloriam rediiva caro miranda assistet iudicii, de æternitate jam manente constantia, cum assistet formido de lapsu: non trepidabit tunc in alium ferre sententiam, cum de se meruerit esse securus. Ceterum nunc cuncta sunt dubia, cuncta nutabunda, dicente Apostolo: *Considerans teipsum, ne et tu teneris* (Galat. vi), qui alium utique status tui nescius facile iudices de ruina. Quid et si miseris fiduciam, ut beatis Deus det? Præmia potius sanctorum, id est vera laudemus, quam improvidi aut intempestivi, vel de conscientia vel de tempore denotemus.

CAP. VIII. → Redearnus ergo ad illas sanctorum nobilissimas et beatissimas cogitationes: nam nihil lætius est quam mortalem de promissa sibi hereditate meditari. Illum quidem quem diximus ante oculos collocemus, quandoquidem securius est vera celebrare quam miseranda culpæ: licet vere felicia sine peccatorum non possint infelicitate narrari. Cernamus itaque, ut constituimus, Dei sanctos cum facibus per omnia volitare, et coruscantibus ad vindictam dexteris, accipites gladios stringere. Hæc enim est gloria sanctorum Dei, hæc in hoc sæculo despicabilis militia, hæc linguis omnium in detractionibus dissipata. Hic tunc patientiæ nostræ fructus, hæc sufficientie merces erit. Hæc præmia pro nomine blasphematorum, subjectam sibi habere omnem animam superbam, et omnem extollentem hominem, potentissimos quondam reges mundi, et toto adoratos orbe cum manicis ferreis compediisque sistendos, nobiles eorum immanium pondera catenarum collo et cervicibus sustinentes, ante fulgorem illius augusti tribunalis, his quos aliquando contempserant, desperant, irriserant, offendendos. Mutata enim vice, ut hoc sæculum lautorum sit, **138** aliud futurum credere miserorum. Væ enim divitibus, quoniam receperunt mercedem suam; sed illis divitibus quibus

^a Cod. et edit., esse futurum. Satiari delectatione harum cognitionum.

^b Cod., suum esse Dominum recognoscit.

^c Edit., Tristitia hæc est divitibus sæculi, sed, etc.

^d Cod. et edit., aut in vestis humili, etc.

^e Cod., Sed quo ego materiam propositam.

dicendam erit: *Enimvero, et non deditis mihi manducare; sitisti, et non potastis me* (Matth. xxv). Illis utique divitibus qui de injusto mammona amicos facere noluerunt, qui meditati sunt in cogitationibus suis, exuberante fructu, quo neminem refrigerabant, nova immensis fructibus receptacula moliri, ^a qui ubi in crastinum comederent ignorabant. Anima eorum eo tempore expostulabatur, sub una tamen nocte vana sollicitudine occupata, cum thesaurizare non cessaverint, nec defossis invigilare opibus omiserint. Hinc Lazarus pauper cum eo patriarcha qui peregrinus vixit in mundo, letatur in cubili suo. At dives e contra, in aeternis flagrat incendiis, et omni expoliatus dignitate atque substantia, despecti quondam inopis divinum implorat auxilium, ejusque vel minimo exoptat digitulo contingi, cujus egrestatem inter opimas dapes suas et copiosa convivia ne micis quidem de mensa decidentibus sustentabat. Cum itaque prescriptum iudicium per nos, id est per sanctos est celebrandum, nobis vindicta in nationes et in populos est donata. Quod cum cogitatur, quae in nobis mens, quis ardor animi, quod desiderium futurorum, quis praesentium contemptus, facilius sentiri quam dici potest. Aut quis est qui non ad ista festinans, dissolvi se cupiat et esse cum Christo (Philip. i)? aut quid magnum est, si pro tantis ac talibus bonis mors contemnatur, pro quibus etiam haec vita contemnenda est? Quoniam pro his qui perdidit animam suam, salvat illam. At contra qui hic salvaverit animam suam perdet eam. Etenim cum plerique in hoc mundo velut foralibus flammis ita sint animi ambitione succensi, ut non opibus conditis, nec patrimonii, nec ipsis quoque filiis parcant, quos etiam de avaritia accusati opponere consueverunt, dum praefecturas consularitatesque mercentur, quas potestates et mors adimit, et successor excludit: quae dementia est non ea potius impensis omnibus et detrimento vite ipsius comparare, quae promotos faciant vel de vite aeternitate securos, vel de iudicii perpetua dignitate gloriosos?

CAP. IX. — Tempus admonet, et locus ipse suggerit, nec materia videtur aliena, quoniam de meritis cepimus tractare sanctorum, ut ^b infelicissimae infelicitatis blasphemias diluamus quae ad hanc videtur speciem pertinere. Existiterunt enim qui virtutes egregias et caelestes per sanctorum reliquias jam utique prope nostris temporibus operantes, maluerunt detractatione mordere quam veneratione suscipere, antiquum illud venenum in Dei famulos Judaicae infelicitatis evoquentes, quod illi quondam in ipsum Dominum viperinis linguis et mortiferis sibilis effuderunt dicentes: *In qua potestate hoc facis? et quis tibi dedit hanc potestatem* (Matth. xxv)? Recitabant namque nobis iuxta positus, quae divinis et beatissimis Gervasio et Protasio infidelitas stulta loquebatur, quos dum papa Ambrosio aliquid decerpere machinantur, violare sacrilegis sermonibus non timebant, hoc modo rationem miraculorum conquirentes. Quid est istud, quod ex eo quod martyres sunt, virtutum dona meruerunt? Cur tam tarde quod jam pridem illis concessum est exercetur? Aut si ea tempestate cum passi sunt non ostenderunt, quomodo nunc operati sunt? Quid est hoc quod modo videtur ostendere? aut illos majores revelatione Ambrosius fecit? quam dignatio martyrii? Agnoscitisne, aliis licet ^c 139 verbis, ita mendaciter, quod de Domino prodidimus martyribus ingestum: *In qua potestate hoc facis? et quis tibi hanc dedit potestatem* (Matth. xxi)? Tepida, ut arbitror, consolatio, et de livore generata, querere an divinum sit quod videas esse divinum; et rationem poscere, cum credere sit necesse. Et cum Apostolus dicat: *Caritas omnia credit* (I Cor. xiii): quis dubitat quod sine caritate Dei sunt qui fidem tantis non ap-

plicare virtutibus? Negat autem fidem qui quasi tentator inquirat: Unde haec potestas? quasi non manifestum sit in ea sanctos martyres nunc in spiritu miracula facere, in qua potestate adversarios suos prius in carne et in passione vicerunt. Conferamus pedem contra istos (si dici fas est) filios Judaeorum, et ut nuper eorum parentem, hic est Judeum, ^d qui se in sacrificio prudentem nimium putabat, dono Deitatis oppressimus; ita et hanc sub Christiano nomine blasphemiarum sobolem destruamus, per eum qui dixit: *Perdam sapientium sapientum, et prudentiam prudentium reprobabo* (I Cor. i): ut et nos in triumpho gemino per Dominum glorienur, et illi agnoscat intelligentiam rerum divinarum in fide catholica, non in sapientia saeculi constitutam, monente Domino: *nisi credideritis, non intelligetis* (Isai. vii): ut manifestum constet et fidelibus patere infidelitatis obscura, et ab infidelibus fidelitatis etiam plana non cerni. Forsitan queras pro tua sollicitudine et vigilantia diligentiamque vitali, quae fuerit illa questio in qua tropeum nobis Dominus de falso Israelita donavit. Referam nec tacebo, quoniam his rebus paginam tibi amas extendi. Etsi enim non congrue necdum prioribus absolutis alia cepta videantur interseri, tamen pro te malo aliqua etiam non suo ordine loqui, quam tuis mihi modo orationibus donata praeterire. Quidam de inimici crucis Christi, inter familiares Dei et quidem doctores, de scandalo illo gentis suae, quod in Dominum nostrum susceperunt, spiritu blasphemiae Dominum pulsans protulit exempla de lege. Et ut quondam pater ejus homicida in pinna templi Dominum tentans, quid de ipso promissum esset in lege improbus praedicabat: ita hic, ne aut minus docte perfidia videretur, aut nudum pateret sine majori auctoritate mendacium: plura, ait, miracula propheta noster facit Eliseus, quam Dominus vester Christus. Nam cum pro magno Lazarum in lucem revocatum esse (Joan. xi) referatis, quid amplius dicere poteritis quam a vivo mortuum resuscitatum? Profertur quod verum esse etiam vestra confessione censetur. Eliseus (II Reg. xiii) enim noster jam mortuus, appositis ossibus ejus mortuum (quem juxta corpus ejus piratarum fugiens adventum, supremi officii deserens sumus turba projecerat) exanimis animavit, et de frigidis ossibus atque exsangui corpore alienis cadaver vitali calore perfudit, nec quod habuit dedit; sed alii quod ipse tunc non habebat indulsit. Hoc credo vobis majus ceteris virtutibus videatur, mortuum in auras vitales remissum esse per mortuum, et eo tempore quo ipso esset naturali lege constrictus, legem solvisse naturae. Hoc si praestat cunctis operationibus, cur hic potior non habeatur, quem tamen ^e prophetam et Dominum confitemur? Aut si vel simile huic aliquid nostis, edicite, ut et honore praeclat, qui fuerit merito virtutis excellentior. Obstupere ad haec dicta proceres nostri, et nullum referentes responsum, nec quod telum reperculeret producentes, pene sub inani adversarii machina inutilique ariete concenterunt: adeo ut ille, qui profuga omnium, ut aiunt, esse debuisset, etiam victoris gloriam sine certamine ^f 140 reportaret. Quod ubi mihi est nuntiatum, ingemui tantam nobis inesse negligentiam, ut nec veritatem possumus astruere, cum alii valeant inculcare pro veritate mendacium; rogatoque Domino, quoniam nihil nostrum est, ut suis arma suggereret, ^g quo ejus ignavia auferretur opprobrium. Cedo mihi, inquam, istum magniloquum dicentem: *labia nostra a nobis, quis noster Dominus est* (Psalm. xi)? Proferam profecto per eum qui disperdit linguam magniloquam, ut intelligant domino famulum non aequandum, licet ipsi noverint Judaei prophetas veteres nulla miracula propriis edidisse virtutibus. Denique ipse Eliseus (II Reg. ii) cum spiritu magi-

^a Cod., Qui ubi conderet ignorarent.

^b Cod., infelicissimae infidelitatis.

^c Cod., quam dignatione martyrii.

^d Cod. et edit., qui se in sacrilegio prudentem.

^e Cod. et edit., prophetam et Dominum.

^f Cod., cujus ignavia auferretur opprobrium.

tri hereditatus, velut insolentior donorum remuneratione venisset, scindere tamen aquas, nisi sub Dei invocatione non potuit. Sed fateor ipsius hanc quæ proposita est interim fuisse virtutem, ut major gloria nostræ fidei sit, si tentationem etiam dum credimus opprimamus. Quid ais, Domini blasphemator? Eliseus, inquit, ipse mortuus alium mortuum contactu sui corporis suscitavit. Hoc loco plene, ut in omnibus Domino suo propheta: virtus assurgat, quæ in Domino Jesu Christo, cum sepulcrum ejus lapidibus infidelitas vestra muniret, lapidem milites obsederent, credo, ne resurrectio ejus idoneis testibus indigeret. Nam resurrecturum, si volebatis credere, noveratis; subito enim ille infernis terre cardinibus concussus, cum stupore militum et ruina saxorum non alium aliquem, sese suscitavit in lucem. Elisei hæc propria dona, si fuissent, sibi dare maluisset; nec prestare alii poterat quod indigeret sibi. Denique hoc majus esse vestri etiam prodiderunt majores, dum Dominum in cruce deriderunt, dicentes: *Alios salvos fecit, seipsum saluum faciat; descendat de cruce, et credimus ei* (Matth. xxvii). Vestrorum ergo sententia vincimus. Vestri promiserunt se credituros esse si præstisset sibi quod aliis prestare consuevisset. Cur non creditis, quod esse præstantius non negatis. Nemo certe hanc habuit potestatem. Denique et Dominus dicit de anima sua: *Potestatem habeo ponendi eam, et potestatem habeo resurrendi eam* (Joan. x). Recense superbas majorum tuorum imagines, et patriarcharum retexere virtutes, et invenies quæ talem habuit potestatem. Quare non ei credam ut possit liberare animam meam, qui potuit et suam? Plura dicturo suggestit recordatio volumen crescere, et ideo cursum hujus questionis esse revocandum, quoniam adhuc prior illa astat in januis, cui æque sua spatia, etsi habens restrictioribus, tamen adhuc illibata debentur. Et vere non fuerunt necessario in hac parte multa dicenda, ne et ille cresceret: si tamen magnum protulisse aliquid putaret se, quod quæret prolixâ disputatione victoriam, cujus non sapientiam, quæ nulla in eo erat, sed superbiam, quæ abundat, infregimus.

CAP. X. — Repudiato vero isto Israelita vel ne pugnam se fecisse gloriaretur (quandoquidem, quæ diximus instructionem nostrorum potius quam ad illorum certamen conflictumque protulimus, qui nec tunc vult credere cum vincitur), ne aut sanctum canibus impudenter dedisse, aut margaritas porcis (Matth. vii) sparsisse judicemur, revertendum est illic unde ad istum locum pene præcisus sensuum tramitibus deviaui; et oves domus Israel diligenter circumeundæ sunt: quoniam si caritas Dei in nobis est, quis infirmatur et ego non infirmor? quis scandalizatur et ego non uror (I Cor. xi)? Docendique magis sunt, ne usque ad blasphemias loquantur, si forte aut non teneant, aut non intelligant prophetata. Querunt aut divina virtus sit quæ nunc cæpit in martyribus apparere. 141 Cujus legis homines hoc requirunt? nempe Christianæ, quæ sic est prophetationibus instructa, ut nihil tam novum, tam inopinatum nostris temporibus possit ingruere, quod fides non admiretur electior, aut blasphemetur infirmior. Omnia usque ad Dominum propheta: veteres prædixerunt. Omnia post Dominum quæ deerant, apostoli prophetarunt: beato Paulo per libertatem sancti Spiritus non tacente, qui ait: *Ex parte scimus et ex parte prophetamus* (II Cor. xiii): non quod omnia nesciat aut omnia non prophetet in quo præsertim loquitur Christus; sed ex parte de toto prophetat, et ex parte de toto scit. Prophetat nobis id quod scit illius temporis esse quod futurum erat. Quod vero prophetat, venturæ

A utique prophetizat ætati. Prophetat autem totum, etsi prophetat ex parte. Hæc enim prophetat quorum apertione pars ejus temporis quæ usque ad finem superest indigebat. Ex parte ergo prophetat, quoniam jam ex parte fuerat prophetatum: et ideo propheta sciebat ventura quæ prophetabat. Cujus prophetia particulas plenitudo, ut ipse dixit, temporis abolevit, hoc modo: *Cum venerit quod perfectum est, quod ex parte est destruetur* (Ibid.): scilicet cum in conclusionem mundi, nec scientia major, nec prophetia ulterius sit quærenda. Denique intelligentiæ istius virtutem, ut apertius demonstraret, subiunxit: *Videmus nunc per speculum in ænigmate; tunc autem facie ad faciem* (Ibid.). Per figuram interim sunt universa, et quibusdam imaginum lineis obumbrata, ut infirmitas carnis nostræ terrenaque substantia magis se ad spiritualium extenderet veritatem, ut ea illi desiderium pulchritudinis suæ etiam per speculum tenuiter offensa faceret, quantæ ipsa esset in sua substantia nos doceret, cum tam admirabilis etiam in repercussis luce sua ænigmatibus appareret: et ideo non per speculum pollicita conspiciamus, non tamen propter virtutum merita possidemus: et obscura adhuc luce miramur, non tradita tenemus. Tunc vero prophetia scientiæ cessabunt, cum in ipsam promissionum omnium virtutem quæ promittebatur erit ingressus. Hinc etiam prophetia semper obscura est, quod alio tempore canitur, alio cernitur. Quod dicitur dum non videtur, quasi non prædictum non creditur. Denique Isaïas cum redemptionem nostram tanto ante in Virginis utero meruisset agnoscere, eamque velut jam præsentem populo demonstraret, dicens: *Ecce virgo concipiet et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel* (Isai. vii); præsentem et futuram infidelium Israelitarum turbavit ætatem. Nam et illi veteres prophetam suum, quoniam non viderent quæ ostendit, interemerunt; et hi prophetatum sibi, quoniam prophetiam non receperunt, occiderunt. Quod ne nobis etiam accidat præcavendum est, si eos quos prior ætas insecuta est, nostra blasphemet. Et quoniam, ut diximus, quod prædictum fuerat venit, venturum nihil est quod non fuerit ante prædictum, Domino ipso sic dicente: *Ecce prædixi vobis omnia* (Marc. xiii). Videamus potius si hæc aliquando majorum auribus probantur infusa, quæ modo nostris oculis tanquam impleta finguntur. Videmus si hæc omnia operatur unus atque idem Spiritus (I Cor. xii). Si denique ite angelus de celo evangelizet præterquam evangelizatum est nobis: licet ipse, quæ sunt virtutes Domini, per demonum tormenta testentur, quando Satanæ 142 non dejiciat Satanam: quia uniformitas nequitiae indivisa naturaliter societate conflata, similitudinis accessione non detrimentum sui metuat, sed capiat augmentum. Nam et multos in unius formam legionis pravitatis spiritus, et iniquitatis viperinæ confederatio conglobaverat; nec sibi oberat multitudo, quæ, sicut acquirebat miseram sociatam infirmitate virtutem, ita formidabat incurere divisa permissione inanis substantiæ vanitatem.

D CAP. XI. — Sed hac parte interim argumentationis ommissa, sicut proposuimus, ea quæ in ecclesiis Domini sanctorumque cœmeteteriis admiramus, credenda esse divinitus fieri, si prophetata fuerint, comprobemus. Atque in hac tam dura difficilique materia, nec ab aliquo ante pertractata, Dominum consulere debemus, si cessante merito repudiari non timeremus præ audacia: quoniam quæ ipsius sunt, nemo extra ipsum poterit explicare. Etenim mirum unde miseris tanta fiducia, unde est interpellandi Dominum familiaritas tam amica, ut in hanc vocem audeamus

^a Al., blasphemet.

^b Cod. et edit., per speculum tenuiter ostensa fecisset, quantæque.

^c Cod. et edit., quod extendit, interemerunt.

^d Cod. et edit., quoniam prophetiam non repet-

rent, etc.

^e Al. tac. spiritus. Cod. et edit., legionis pravitatis spiritus, et, etc.

^f Cod. et edit., divisa permissione inanis, etc.

erumpere : *Osculetur me osculo oris sui* (Cant. i). Quis tantum concepit optatum? Quis tam grandia vota sui estimator negligens suspiravit, ut ipsius os cominus concupiscat attingere; atque vel utinam nos eorum dignetur osculo, quos ipse dignatus est osculari : ut in secundis postremi tertisque sistentes, de eorum labiis aliquam ex parte scientiam trahere mereamur, qui totam sapientie plenitudinem de Domini ipsius ore didicerunt. Quanquam, etsi magnorum meritorum privilegiis fulcremur, posita erant in exemplis, velut alta quædam repetita fundamenta verecundia : ne quid indecens et inordinate presumptio levitatis auderet. Quid tam electius beato Petro? Quid ad spem erectus? Quid liberius in fide, quam oris sui osculo Dominus se osculaturum esse promisit, dicens : *Tibi dabo claves regni cælorum*; et illud : *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam* (Matth. xvi). Tamen hic pondere se quodam pudoris incurvans, fiduciam quam elatior habebat ex merito, verecundior ad interroganda submittit, cum in cœna Domini non per se quis Dominum esset traditurus inquirat, humiliterque pudibundus osculum Domini ore petiti alieno : quod illi, etsi apud Dominum fiducia erat, ut subinde etiam homini inconcussa præsumeret, ut ibi, cum per maria gradientem Dominum audet poscere ut ipsum pariter, solidata sub vestigiis aquarum terga sustentent, aliquid sibi diffidentior, sed consiliator nobis, quibus suo actu imitabiles formas tanquam in speculo collocabat. Si per legatum præsentiam Domini cautus explorat, quid hac instructione dignus? Quid hac consulendi arte subtilis, a quod nos facere debemus, quibus cum fiducia nullius sit meriti, debet esse saltem pudor exempli, imitantes vel in hac parte beatum Petrum, qui non solum quia humilitate, verum etiam per quæ ad desiderata pervenire possumus, ostendit. Ab illo absolutionem questionis hujus, quem ipse non erubuit interrogare, queramus. Ab illo, inquam, qui in ipso Domini pectore, velut super arcam Novi Veterisque Testamenti recumbens, non modo ad vestibulum aliorum divinorum oraculorum diligens inquisitor accessit, sed ipsum penetrare secreta dispositionis tanquam familiaris sacerdos intravit; et ideo solus vidit in principio Verbum, quando illi velut exterior sacrosancti 143 templi ara, sic interior metienda committitur. Ipse nos de eo libro quem septem signaculis clausum flevit, resecratumque ketatus est, non per aliquem pseudotypum, sed per patentes januas in suum pectus veritatis inducat.

CAP. XII.—Atqui ne dum consulitur, immoremur, prævenit inquirentes etiam præsentia compendio : quod trepidum aliquando nostris mentibus futurum cernebat, illuminat. Reddit etiam velut percunctatus responsa de Patmos. De eo utique loco ubi cælorum secreta, præclusa Cæsari, non alienus intravit, et angelorum sacramenta pulsus ab hominum conversatione cognovit. Ait enim : *Vidi sub ara Dei animas occisorum martyrum propter verbum Dei et testimonium Jesu, quod habebant; et datæ sunt illis singulæ stolæ; et clamaverunt voce magna dicentes : Usquequo, Domine, sanctus et verus non vindicas sanguinem nostrum ab his qui in terris habitant? Et datæ sunt eis singulæ stolæ albae, et dictum est eis, ut requiescant adhuc parvo tempore, donec compleatur numerus conservorum et fratrum eorum qui occiderunt postea exemplo eorum* (Apoc. vi).^a O Apocalypsin vere divinam a tanto apostolo merito confessionis, tempore patefactam, ut magis a tolerantiam durarentur, cum illi passorum merita monstrarentur! Non ergo errandum est^d per folia sibyllarum, quarum ut pagine incertis mundi malis spiritibus luctabantur, ita loca ventis hujus aeris turbabantur. Ecce evidentissime apostolus hoc quod habebat enucleat, et obscurissimæ quæstioni lumen infert. Senserat

A hæc aliquando dicenda, quæ nunc sinistrior lingua, tanquam oleo, mollitis arte sermonibus in audientium et suum jaculatur interitum. Et propterea vidi, inquit, sub ara Dei animas occisorum martyrum. De fide testis nullus ambigit : testimonium ventilatur, intelligentia responsi nutet, non dicentis auctoritas.

CAP. XIII.—Ac primum istud est animadvertendum, quod animas occisorum martyrum apostolus testatur se vidisse : ne quis, cum de muneribus disputare cœperimus, post resurrectionem dicat tribuenda martyribus, quæ adhuc animas docentur indulta; præsertim cum istud astipuletur nobis quod de mora judicii conqueruntur, quam resurrecturus utique, non qui jam resurrexit, accusat : quoniam aliud est poscere ut teneas, aliud jam tenere. Stole autem martyrum donantur exercitui, et tanquam tantæ libertatis ingratus, magna cœlum pulsat invidia de tarditate vindictæ : qui non levi pondere sermonis exprobrat dicendo : *Quousque, Domine?* hoc est dicere : quousque non vindicas quos statim vindicare debuisses? quousque, Domine? hoc est dicere : nunquid nos ultra finem differs sæculorum? Nam jam ad finem usque perventum est, et de nostra ultione non loqueris. Quod enim dicunt mirabiliter, subjungunt : non vindicas sanguinem nostrum ab his qui in terris inhabitant? Ergo non quousque, si adhuc illi mortales versantur in terris, qui Domini famulos fuste, lapide, ungula, flagris, plumbo, ferro, bestiis, igne sunt persecuti. Quousque enim imputatio est prolixioris ætatis, ut aut quousque sit sine fine? Sed adhuc persecutores morantur in carne, aut illi vita excesserunt, etiam in terris habitant, si quousque non fallit. Sed nihil falsum profertur testibus veritatis; et ideo magis interpretatio, non fides querenda est, quæ subobscura elocutione non excluditur, sed velatur. Cum ergo dicunt : quousque, Domine, sanctus et verus, non vindicas 144 sanguinem nostrum ab his qui in terris inhabitant, non eorum mortalium sanguinem mortuos desiderant qui in eos quondam aut populari seditione sævierunt, aut tribunalibus suffulti capitales sententias promulgarunt, quoniam in terris adhuc inhabitant, nec fas est ut accusentur defuncti, qui, dum viverent, sunt defensi his verbis : *Ne statuas illis hoc peccatum; ignorant enim quid faciunt* (Act. vii). Quod si inter passionum tormenta et amarus mortis labores tam pie quilibet pro injustis, pro impiis, pro cruentis, pro blasphemantibus supplicarunt; si eo denique tempore quo ipse angustiarum sensus extrema patientium poterat excitare ad maledictum, precatio pro homine fusa est, quis non intelligit non mentes martyrum, sed persecutorum personas fuisse notatas, eosque appeti quos in terris adhuc habitare credendum est illo tempore, quos quidem ignorantia non defendit, non eos qui in terris habitare jam per conditionem naturalis substantiæ desierunt, et olim ab ipsis martyribus sub ignorantia sunt excusati? Qui isti sunt non ignoramus. Spirituales sine dubio nequitiae et tenebrarum potestas, quæ et in terris adhuc inhabitant, et non cum ignorantia in Dei famulos peccaverunt. Nam cum ipsis Domino dixerint : *Quid venisti ante tempus torquere nos* (Matth. viii)? Quomodo ejus famulos ignorassent? Ergo cum persecuti sunt, scierunt, quos per tormenta a Domino suo detrahere conabantur. Ac inde cum beati martyres pro hominibus intercedunt, eosque ignorantie excusatione defendunt, sequitur ut scientes teneantur in crimine, quique ipsas ignorantie tenebras hominibus suffuderunt, quorum furor etiam impietates excusat humanas : quos non alios dicere poterimus, quam qui etiam suis non amici sunt, dum eis non permittunt esse quod bonum

^a Cod. et edit., *Quid nos facere debemus.*

^b In multis differt hæc lectio a vulgata.

^c Cod., *O Apocalypsis vere divina et tanto Apostolo*

merito conformis tempore patefacta, ut, etc.

^d Cod. et edit., *per folia syllabarum quorum ut pagine incertis, etc.*

est: etiam Dei famuli inimici sunt, dum eos, quod bonum nesciunt, persequuntur.

CAP. XIV. — Post harum sanctarum animarum querelam sequentia videamus: *Et data sunt eis singulae stolas albae*. Quid hoc est, quod iterum vestiuntur? Nam prius, ut scriptum est, a Deo vestes sunt consecuti; ^a et nunc indumentis gemina libertate donantur. Quae utique vestimenta, cum spiritualia sint, non possumus vereri ne illa quae prius data sunt, extra videantur; nec sane querela generata est. Igitur, quoniam diversitas ipsorum et significatio vestium non sine mysterio est, intelligere debemus donorum varietates et operationum divitias: quoniam subministrat unus atque idem spiritus. Accipiunt ergo vestes prius, ubi per confessionem corpora posuerunt: credo, ut vestiti non nudi invenirentur. Rursus accipiunt alia vestimenta post interpellationem, imo post immutationem tam longae patientiae sustinentiaeque. Quae utique cum accipiunt, quos non intelligit ut nova illos veste, ita virtute perfusus quae nunc emicant et apparent? Quod si aliud postulasset, aliud accepissent, ut dona respuerent, aut amplius quererent irrisi. At cum non irridere illos Dei sit, quibus magna promisit, id hi post secundam munificentiam non querantur, dubitamusne ad consolationem querelam ea speciem ^b pertinere, quae vindictam postulantibus est donata? At si ad consolationem, quae maior consolatio poterit inveniri hac potestate, quae demones, id est suos persequuntur inimicos? Nam si stolas istas ad speciem ^c nostrarum vestium conferamus, alias quoque aliquas, ne in his reponendis egeant, inquiramus. Sed hoc ridiculum est, quod statim occurrit, quia a vera et necessaria interpretatione discedit. De vindictae mora generata est querela. In finem utique temporum, id est nostrorum; in nos enim fines saeculorum deveniunt, ut mora credatur, ad hanc diluendam, stolis animae vestiuntur, ne omnino nude sine majori protectione putarentur. Alia enim ratio animarum est corpore exspoliatarum, alia hominum adhuc in carne viventium. Nobis ovium vellera, et operatio mulieris indumenta procurant, illis faciunt merita vestimentum. Cum ergo post querelam martyrum animae stolis amiciuntur, divina protectione donantur, quae se supervestiri etiam ille vas electionis optabat; quam vestem Adam cum amisisset, etiam in paradiso nudus inventus est. Denique indicat operatio quid stolas intelligere debeamus. Si postulasse vindictam martyres credimus, ergo ad consolationem credimus interim aliquid accepisse. Si propter stolas, velut quasdam vestium largitiones, querela sedata: cui non haec et prima dona meruerunt? Sed quoniam, ut dixi, virtutum varietates, quibus divinitus praeclare animae muniuntur, in stolis sunt designatae, ideo post secundam munificentiam juxta postulationis formam in eos persecutores qui in terris inhabitant, quid consecuti videantur ostendant, quid adhuc etiam habituri erunt: dum pari persecutione conservos eorum, donec praedestinatus testium numerus impleatur, occident. Hic et istud non otiose est accipiendum, quod inter duo persecutionum tempora, haec martyrum vox praecessit, ut designet illos blasphemare qui eos nostro tempore novi aliquid consecutos fuisse mirantur. Nam et cum fuisse crudeles persecutiones videamus, et venturas credamus: medium ergo istud tempus quo martyres qui praecesserunt remunerantur, hoc nostrum est. Et ideo nunc operantur, non de merito, quod semper habuerant, sed de virtute, quam nuper adepti sunt.

CAP. XV. — Forsitan moveat aliquem quid sit quod expectare jubeantur, si jam ad maturitatem poenae iudicium demonibus illatura virtus erupit, re-

^A surrectionem ut sustineant admonentur. Ceterum haec illis gloria et in David carminibus fuerat promissa his verbis: *Latabuntur in cubilibus suis* (*Psal.* CXLIX). Dum sepulti sunt, utique latabuntur. Cubilia posuit pro sepulchris, de quibus et resurrecturi sunt, cum voce archangeli et tuba Dei fuerint excitati (*I Thessal.* iv). Cubilia ergo vere dicuntur, in quibus nunc quiescunt. Etsi latabuntur in cubiculis suis, prius hoc futurum erat, nempe cum surgerent de sepulchris. Quod adeo impletum est, ut in cubilibus suis illos sine dubitatione gaudere videamus. Nam quae alia talis gratulatio animas illorum poterit intrare, quam cum ante ipsa cubilia, id est, ut diximus, sepulchra sanctorum, ibi eos inimici sui, quos se quondam occidisse credebant, nunc et vivere et ulcisci se non sine tormentorum acerbitate prolitentur? Hoc illis stolae istae quas iteravit specialis largitio contulerunt, per eas et qui non nominabantur implorantur, et qui nesciebantur celebrantur, et qui non videbantur apparent. Has stolas, ut legimus, hucusque non habuerunt, sed nunc habere coeperunt. In hac forma mulier illa in Salomone laudatur, quae duplices vestes facit viro suo: unam in patientia passionis, alteram in virtute vindictae. Sic nobis legere sanctum atque pium est: alias nec loqui debemus, ne vel ¹⁴⁶ infidelitas nostra, vel ignorantia in tenebris gentilitatis blasphema disputatione descendat: cum prophetia ex eo praecesserit, ut venturus lumen inferret. Nunc superest ut credenda sint divinitus fieri quae probavimus et promissa, nec tantum promissa quantum et postulata. Quod si et postulata sunt, et non aliis quam poscentibus attributa, quid mirum est si aut quod postulaverant, aut quod gaudent, se ante accepisse, non occultant? Exigunt poenas ab his qui inhabitant in terris: quos accusatio comprehendit hos virtus impugnat. Ipsi enim inhabitant in terris, qui possident mentes hominum terrena possidentium: quos cum martyres ad supplicia deponunt, etiam pro his quos possederant deprecantur. Denique et ipsa desiderabilia sua sic agunt, ut eos a terrena habitatione, id est ab obsessis terrenis hominibus excludant. An calumniantur, cur demones torquantur, et favemus inimicis? Martyres contra ipsos invidiosa pene indignatione insurgunt, et sustineri illos tanto saeculorum spatio conqueruntur: ^d et nos fingimus nos mirari quid istud sit, quasi non debeant vel nostro tempore solvere quod ab Adam merentur. Quod autem istud miraculum Mediolani videtur primum exortum, vel bono Ambrosio concessum, quis non videt fidem nostram propter Arianorum perfidiam divinis testimoniis approbatam? Namque cum in Italia catholica fides intolerabilem tyrannidem sub Auxentio sustinisset, tandem donante Domino libertatem veterem, etsi jam eo tempore quo praedicto Ambrosius substitutus est, respiravit huic tamen ipsi in adversariorum confusionem, et nostram spem scilicet, omnis caelestium gloria, omnes etiam martyres consensere, qui cum jam pridem apparendi haberent tempus, hominem cui se proderent inquirebant. Illum certe cui ^D sub ea fide revelarentur quae martyria fecissent. Sic donatum est Ambrosio quod Auxentio denegatum est: quoniam quae Auxentius blasphemabat, Ambrosius praedicabat. Sed cum haec virtus martyrum per omnes provincias sit itura ^e (omnibus enim non Ambrosio soli sine personarum acceptione donanda est), necessario tamen primum in Italia processit, cui infidelitas Ariana fuerit dominata. Quoniam signa non fidelibus, sed infidelibus donata sunt (*I Cor.* xiv). Nam a Domino qui signum postulanti infideles sunt: scribe postulant, Pharisei postulant; apostoli tacent, et credunt, et sequuntur. Et propterea non mirandum quod divina virtus operatur per sepulchra sanctorum,

^a Cod. et edit., et indumentis nunc geminata libertate, etc.

^b Cod., cum spem pertinere, etc.

^c Al., martyria.

^d Cod., et non fingimus.

^e Cod., (omnibus enim martyribus sic personarum acceptione donanda est).

quod nec suis remediis potuit hæretica mens curari, A (Psal. cxvi) ? Ipsum habere semper in ore, quoniam ut vel tandem episcopum eum sequeretur, cui communicare etiam martyres ipsa revelatione suarum virtutum dignatione vidissent.

CAP. XVI. — Nunc ad meditationem perfecti hominis redeamus, ex qua cumulus iste priusquam mensura illius expleretur excrevit. * Ecce hæc disputatio est ipsarum meditationum de quibus David dicit : *Quoniam beatus qui in lege Domini meditabitur die ac nocte* (Psal. i). Et sane difficile est silvam legis ingresso singularum questionum materiam segregare, cum altera alteram veluti ramulis quibusdam ita societate præceptionis attingat, ut sine alterius inchoatione crepta non valeat explicare. Ecce hæc ipsa hominem illum nostrum nosse quam pulchrum est solum in talibus non stupere, cum reliquis solum quasi quibusdam fortuitis non movet, distinguere operationum species. Et quia et ipsi demones operantur, intelligere naturas, quæ 147 vera sunt, quæ falsa, quæ novisse, est, non decipi, non errare, non inimico assignare quæ Dei sunt, nec Deo adjudicare quæ sunt demonum, scire tempora, signa cognoscere, habere Domini cognitam voluntatem : et alia Dei mirabilia cum gratularum actione venerari, alia cum digna execratione vitare. Talem virum etiam sæculi homines laudare, dicente Virgilio :

Felix qui potuit rerum cognoscere causas.

Bona sententia, si ad eam suo itinere venisset, ut apparet illum ignorasse ^b quod laudat : primis omis-
sis, quæ sunt secunda celebravit. Nam et ordine præpostero etiam sapientis verit officium : dum non rerum cause, sed rerum Creator inquirendus est, per quem ad causas rerum, si ipsum didicerimus, intrabimus. Cæterum illo omisso, causas rerum qualiter cognitatas habere poterimus ; cum qui prius hæc fecerit, deinde quare fecerit sit inquirendum ? Verum reperto rerum auctore, rerum quoque inveniemus et causas. Quod iste usque adeo non vidit, ut principalem locum hunc, qui rerum causas potuisset agnoscere prædicaret, secundum quod subjunxit, qui deos tanquam minus opus exsequens addidit, ut quibus agnoscat eos creatores rerum non fuisse, a quibus cognitio rerum quasi aliena distinguitur, nec coli oportere, si hæc quæ laudantur, ut prima, præstare non possunt. Nesciunt autem ea, quorum opifices non fuerunt. Denique et inventionem illorum ^c diis suis detracta, humano eam assignant ingenio, illis scilicet qui sapientia excellunt, quod idola non colunt : ut jam diis eorum homo sit potentior, si ad hæc quæ dii ipsorum ignorant, altiori cogitatione pervenerit. Ab his autem deos præcepit coli, qui plene præ stultitia rerum causas non queant invenire, quorumque præcordia, ut ipsis verbis utar, frigidus sanguis includit. Adhuc homo noster et Deum colere, principalem scit esse sapientiam, et rerum causas ^d comper-
tas habet, non querit ex Syracusia ratione sæculi sapientis eminere ; sed illo docente quem colit, quem ante inquisivit quam rerum causas : quoniam res ipsas rerum Conditor antecedit, qui illum monuit quæ quibus essent ventura temporibus, cuius dispositionem sine ipso qui disposuit nullus agnovit : quoniam nemo scit quæ Dei sunt, nisi Spiritus Dei. Nos vero, ut Apostolus ait : *non spiritum huius mundi accepimus, sed Spiritum qui ex Deo est* (I Cor. ii) ; et ideo, quæ ipsius sunt, ^e non edocti humana sapientia verbis, sed Spiritu Dei et ejus superflua nobis dignatione callemus. Hæc est illa stultitia sæcularium : hæc sapientia vocatorum, cogitare semper in corde : *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi*

(Psal. cxvi) ? Ipsum habere semper in ore, quoniam verbum est : esurire eum, quoniam panis est. Ipsius Spiritu etiam ebrios mente excedere, quia calix est Novi Testamenti, et vinum de vinea quam de Ægypto ante transulerat, quæ vinea populus Israel fuit : quorum patres, ex quibus Dominus Jesus Christus secundum carnem processit. Illum loqui omni tempore, quoniam linguas nobis novas Spiritus ejus ad-
vexit. Quæ sunt autem istæ lingue novæ, nisi istæ : in sæculo esse, et sermonem de sæculo non habere ; aliis linguis loqui populo quam loqui populus secum ipse consuevit ? Præterea et istud est loqui aliis linguis Deum confiteri unum ab eo qui plures deos solitus erat confiteri, et ipsum in nostra fide novis linguis unum loqui et profiteri, et credere 148 Trinitatem. Illum quoque amare, quia interpellat pro nobis ; metueret, quia Pater omne iudicium dedit Filio, illum momentis omnibus adorare, ab illo petere necessaria nobis et ipsi placita, qui peti per se vult, adeo ut poscenti verba hæc demonstret, qui, quod est novum inter nos, solus petentes se amaret. ^f Qui etiam solum, quod mirabile est, irascitur, nisi petatur. Infidelitas enim est nihil præsumpsisse de Deo. Nihil illum credit posse, qui quod iudicat posse non possit. Hæc est illa, fili dilectissime, angusta via, hoc illud acus foramen per quod non introeunt sarcinati, aut animalia ponderibus attributa. Quoniam angusti et pusilli iudicia, ^g non solum informia hæc cum oneribus dumta non capiunt, verum etiam ipsum nostrorum oculorum, si multimodis distrahatur, frustrantur obtutum. Unde et Dominus per prophetam ait : *Vacate et videte* (Psal. xlvii) ; et quando erit, ut possit intrari, quod per occupationes sæculi necdum captum est inveniri.

CAP. XVII. — Implevimus divisionibus suis propositas questiones, exteriori hominem interiori quoque monstrando, cum vitam, quæ sit sancta, et in quo actu posita, quo studio teneatur, quæ substantia vegetetur ostendimus, totumque cursum ejus breviter, licet saltibus potius, si dici potest, quam passibus pro festinatione ad finem usque perduximus. Nunc quare non ab hominibus etiam istius mundi videatur, accipe rationem, quandoquidem te mea verborum delectat, quam negligentius iudicas, dum attendis studiosius ad divina. Cum ille qui primus nobis mortis semen inexit, mundum istum, id est passionem hominis, victo sibi homine subjugasset, regnumque illius ipso rege jam capto, sub pedibus suis et ditiora cepisset, eaque omnia quæ in mundo sunt, velut suis peculis et victoriae suæ manubiis uteretur : ne quando homo amissam sapientiam, an debitum sibi vitæ quereretur testamentum, sic cunctis succis suæ artis infecit, ut et stultitiam sapientiae colore vestiret, et mortem mentis vitæ lenociniis obumbraret, ut mala non fugerent, qui non cernerent opposita meliora. Denique ex illo tempore sic passim humanum genus graditur, stultitia pro sapientia habetur, dicente Psalmista : *Quoniam laudatur peccator in desideris animæ suæ, et iniquus benedicitur* (Psal. x). Tunc vita putatur esse quæ mors est, et sub specie boni mala decipiunt, cum ad intelligentiam fraudem, dolo bonorum omnium virtus operitur. Nam divitiæ non secuturæ post hominis mortem amantur. Honor fascium, qui per successorem exolescat ambitur : injuriam fecisse virtus est ; aliena possidere potentia est ; innocentem circumvenire astutia est ; non Christum sapere sapientia est ; prophetam horrere eloquentia est : sic plena sunt omnia erroribus, sic infusa per hominum mentes caligine, alium allo incur-
sante, mundus involvitur, et ad hoc usque veritas ob-

* Cod. et edit., *Et licet hæc disputatio ipsarum meditationum.*

^b Cod. et edit., *laudat. Nam et quæ sunt secunda celebravit, et ordine præposito.*

^c Cod., *diis suis decreta humana signant ingenio.*

^d Cod., *comperitas habet : non ex Syracusia sæculi*

sapienter eminere.

^e Cod., *non indoctis humana sapientia verbis.*

^f Cod. et edit., *Qui etiam solus, quod.*

^g Edit., *non solum enim foramina hæc cum oneribus jumenta non capiunt.*

securatur, ut in mortis gremio jacuisse beatitudo dicatur. Quod ubi ille Deus, nos semper cogitans et nostra, vidit per sapientiam mundi, qua sibi mundus collusor interpolatores invenerat, suam sapientiam fuisse desertam; placuit etiam ei econtrario adversus astutiam veteratoris, sapientie suae de vitis innumera- bilibus uti, et scientiae altitudinem, quam nullus poterit investigare, sicuti est, et suam sapientiam stultitia velare, et vitam suam mortis quadam obscuritate celare, ut ad sapientiam pervenire **149** non posset, qui in hoc saeculo opinionem stultitiae fugisset, et ad vitam ejus non accederet, qui non contemptum mortis habuisset. Namque sic Filium Salvatorem nostrum misit in hominem, id est Sapientiam suam carne vestivit, quod stultum est: viam suam pati crucem fecit, quod mors est. Sic adversus adversa destruxit, et per dissimiles ante saecula operationes ingenii artificis illius machinas elisit, ut partibus quibusdam salutaribus vestigiis, licet impressa, mortifera illius stigmata deleterentur. Sed hoc studium, nisi concupierimus, quod *quoniam stultum est Dei, sapientius est hominibus* (I-Cor. i), sapientiam ejus non tenebimus. Hanc autem mortem, quod crux est, nisi amaverimus, quoniam quod infirmum est Dei, fortius est hominibus, vitam ejus non poterimus intrare. Quid igitur sequitur, nisi ut relictis saeculi et sapientia et vita, et stultos nos haberi patiamur, et mori nos cum Domino semper optemus? ut in spe adventus ejus, qui utriusque erit rei revelatio, partem aliquam habere mereamur. Tunc enim, scissis omnibus velamentis, talia qualia sunt singula cuncta cernentur, id est stultitia mundialis falsae sapientiae involucriis denudata sistetur, et mors mentitae beatitudinis deoperta velamine, hiantem semper ore et patiente in profundum gutture, vitalium inimica prodeur. Tunc et coelestis sapientia, quae seculariter stul-

titia nominatur, interposita altitudinem scientiae Dei, sine alienius labore elucubrationis intrabit, et vera vita nullis mortis tenebris obscurata lucebit, per Dominum nostrum Jesum Christum, cui est honor in saecula saeculorum. Amen.

150 CAP. XVIII. — Vides, o fili, quae valetudine laborat animus suspecti, qui ista non cogitat. Corporeculo adhuc palamenta, quod si negligerem, anima plus valeret, quae tunc infirmatur, cum exterior roboratur. Sed istam quam dixi animam morbo stultitiae vitiatam, orationum tuarum frequentatus sanet, cujus anima saeculi intemperata flagitii potest aliis subvenire. Non enim exeger salutis suae: adhibere potest medelam agrotatione confossis, et anhelans altitudinem plagarum vulneribus non medetur alienis. Sanus qui sit certe curabit infirmum, oculatus caecum per praecipitum non ducit. Tu itaque ut et sapiens Domino supplica, ut quod non sapui sapiam, et tuis suffragiis velat quibusdam remediis me fac sanari. Reprehendat aliquis quod in tantum delectabili disputatione processerim, ut meritorum meorum respicientiam non haberem, aut subito angustam Moysi cathedram indignus talium disputator ascenderim. Sed vere amore id egi tuo, non usurpatione mea. Nam ego dictum legeram peccatori, ne Domini auderet narrare justitias per os suum. Quod si contra interdictum pro tua dilectione presumpsi, in eo tua gratia compensare dignabitur: ut litterulas, quae ad plenum emendate non sunt (sicut ipsis apicibus quibus exarantur apparet) tam facile ad publicum non perducas: etsi ego verecundus pro me esse non potui ut debui, vel tua modestia verecundiae parcat meae. Et quia de me habent quod male scripte sunt, de te habeant quod celestus. Vale, et nos in Domino dilige, in quo diligeris a nobis.

* Cod., potest adhibere medelam agrotatione confossus.

INDEX

RERUM ET SENTENTIARUM MEMORABILIUM

QUAE IN TEXTU CONTINENTUR.

A

Aaron a Moysae electus et unctus sacerdos, 717.
Abel a fratre Cain occisus figura est Jesu Christi a Judaeis crucifixi, 173. Populum christianorum electum significavit, ut Cain populum Judaeorum reprobandum, 733.
Abia ex progenie filiorum Aaron sacerdos templi, a quo descendit Zacharias pater S. Joannis Baptistae, 530.
Abraham fide justificatus, non circumcisione, benedictionem a Deo consequutus est ipse, et semen fidei ejus, 742. Latatus est se vidisse in spiritu diem Domini, 37. Tribus supervenientibus viris festinus occurrit, et prostratus in faciem oravit eos ut ad suum tabernaculum declinarent, 645. Genuit duos filios, Isaacem majorem nato ex ancilla Agar, Isaac minorem ex libera Sara. Isaac populum Judaeorum representavit; Isaac populum fidelem Christianorum, 733. Apparuit illi Deus ad querentem Mambre, 757.
Abraham lactatus est cum Angelo, et claudicavit pede. Quid haec significant? 494. Alloquitur divitem in tormentis postum, 774.
Abrenuntiatio a baptizandis facienda certissima cautio dicitur, 715.
Abstinentia ab esu carniu quadragesimalis jejunii tempore vetustissima in Ecclesia, 445.
Actus nostri omnes Christo vel socio vel teste faciendi, 297. Quidquid agimus in Dei nomine faciendum est, ut fructum recipiamus, *ibid.* Ad bene agendum omnis provocatur sexus, aetas et dignitas, 357.
Adam primus homo, Dei manibus plasmatus et limo. Adam secundus, Christus Dei spiritu formatus in utero virginis. Uterque oritur a Deo Patre: uterque virgine oritur matre: uterque filius Dei est; sed Adam creatura Dei est,

Christus vero substantia, 445. Illi in paradiso constituto vetitum fuit ne de ligno sciendi bonum et malum gustaret, 410. Insidias diaboli per Evam illatas praecavere necevit, 42. Custodire honestatis angelice dignitatem, erat quidem nudus mundanis vestibus, sed immortalitatis erat splendore vestitus, 296. Procurante intemperantia e paradiso ejectus Evam cognovit, 445, 451. In Adam protoplasto Christi resurrectio, quia sicut ille post soporem surges a Evam de latere suo formatam agnovit; ita Christus a morte resurgens ex vultu lateris sui formavit Ecclesiam, 477. Ada dicitur ubi es? non quod Adam conspectum Domini latere potuerit, sed quod peccatrici conscientiae nullus locus tutus est, dum metuit deprehendi, 165. Peccando, humano generi quid Adam nocuit? 385.

Aeneas paralyticus a Petro ad speciosam templi portam sanatur; fuitque primum Petri miraculum, 334, 577.

Aequinoctio autumnali in mense septimo conceptio est S. Joannis in utero matris suae; in mens autem primo, vernali aequinoctio, conceptio est Domini Salvatoris in utero virginis matris, 351.

Agar typum Synagogae gestabat, 342. Ejecta fuit cum filio Isaac et dono Abraham, 741.

Ager pretio proditoris Christi comparatus, requiem subministrat peregrinis, non peccatoribus sumpit, 118.

Agnetis (S.) martyrium, ejusque laudes, 358.

Agnoet: Christum interiore sanctitate sapientiaque profecisse impie dixerunt, 57, in adnot.

Allophyl vocabantur Philistaei hostes Israelitarum, sub quorum nomine barbaros Italian devastantes intelligit Maximus, 20, 58, 119, 722.

Amaon et Cleophas discipuli, quibus Christus in itinere socius adjungitur, divino amore exardescunt, 365.

Amor Dei per fidem et desiderium Salvatoris accenditur, 581. Omnium summa virtutum, et totius plenitudo iustitie de illo amore nascitur quo Deus proximusque diligitur, 587. Amicum sibi Deum quisque potest reddere, 637.

Amore regni celestis honores, et dignitates sæculi contemnenda, 634.

Anania, Azaria et Misael pueri in fornace Babylonis inclusi, incolumes inter globos ignis deambulabant, 582.

Anania improvisa mors memoratur, quod pretium de agro vendito Petro fraudaverit, 522, 534.

Ananienses martyres, Alexander, Martyrius, Sisinnius celebrantur; quæque fuerit eorum martyrii causa traditur, 607.

Angeli, nato Domino, gloriam in cælo et pacem hominibus in terris annuntiant, 52, 55, 61, 402. Post peractum a Christo jejunium ipsi administrant, 128.

Angelorum imitatores eorum consortium promerebuntur, 511.

Angelus Gabriel a Deo missus ad annuntiandam Mariæ divinam maternitatem, 51, 550, 565. Idem Joannis Baptiste natiuitatem, et nomen, et meritum prænuñtiavit, antequam in utero conceptus esset, 215, 556, 565. In Angelo qui cum Abraham luctatus est Christi imago est inspicienda; cum morte Christus confisitur, eamque pro hominum vita et salute devicit, 491.

Anima fidelis timore corrigitur, correctione latatur, 29. Anima amissa pro Christo quomodo reperitur? 567.

Animæ immortalitas, et æterna operum retributio comprobatur, 755.

Anni initium ab aliquibus a die nativitatæ Domini sumebatur, 405, in admon.

Antei fabula suppresso nomine innuitur: ea usus est Maximus, ut vita ac resurrectione sua relictum a Christo de ipsa morte triumphum exponeret, 494.

Antichristus regnaturus est in mundo antequam Christus secundo veniat in terram ad iudicium habendum omnium hominum, 6. Idem vincendus a Christo, maxima ejus majestate et potestate coruscante, 7.

Antiochus rex in septem Machabæos fratres eorumque matrem deservit, quod legem sanctam, veritas carnes edendo, violare recusaverit, 606.

Apollinariani Verbum divinum vicem animæ mentis in Christo natura functum esse blasphemarunt, 57, in admon.

Apostoli fontes gratiæ prædicationis exuberantes. Non nisi per ora eorum Christus dicitur, discipulorumque doctrinam, 121. Vocantur a Christo sal terræ, quia ad condociendo universos populos missi, 514. Unanimiter perseverantes in oratione replentur Spiritu sancto et dona linguarum accipiunt, 525. Quomodo sint lux mundi, 767. In duodecim copiosis fragmentorum figurati, 668. Sinceritate fidei divinisque operibus omnes curabant infirmitates, 725. In unum convenientes symbolum fidei condiderunt, 271. Nomina eorum explicantur, 779.

Aquæ de Mara lumine quomodo dulces factæ sunt, 124.

Aquæ in vinum portentosa conversio in nuptiali convivio Canæ Galiliæ, 69. Possibilem ostendit mortuorum resurrectionem, 419. Ejusque mysterium continet, 420.

Aquarum universa substantia, dum baptizatur Christus, pro nostro baptismo consecratur, 65, 95. Pro arbore sciendi boni et mali quid intelligendum? 465.

Arca Noe in naufragio mundi cunctos, quos suscepit, incolumes reservavit, 641. Figura est Ecclesiæ, *ibid.*

Arianorum error confutatur, 146, 246. Quare Evangelio Joannis adversetur, 248.

Ascendit Christus in cælum videntibus ejus discipulis: secum duxit captivos justos a captivitate demonis liberatos, 192.

Ascensione (in) Domini completa est sacramentorum, quæ in lege et prophetis scripta erant, revelatio, adeoque apertus est liber, quem nemo nisi Agnus Dei aperire poterat, 530. Quale discrimen inter ascensionem Domini et Eliæ raptum, 577.

Asperitas dominorum in servos redarguitur, 459.

Auspicias intendere quam vanum sit, cum Deus mortalibus potestate arbitrii sui prospera vel adversa dispensat, 48.

Avaritia omnium malorum radix et origo, 112, 128, 219, 225, 250, 534. Avarus quanta in congreduis divitiis frustra perierat incommoda, 628. Avari possunt dicere auro: *Propter te occidimur tota die, ibid.*

Azymis (in) veritatibus celebratur Pascha, quoties ad Ecclesiam Dei casti, sobrii, justi, pacifici, et pleni fraternæ caritatis accedamus, 505.

B

Balaam gentium sacerdos Christum nasciturum vaticinatus est, ne gentibus testimonium ortus Domini repa-

ratoris deesset, 53. Idem Balaami vaticinium annuntiatur, 55, 76.

Baptisma Joannis præcessit baptismum Christi, quem-admodum ejus prædicatio, ut præcursoris ordinem adimpleret, 551.

Baptisma Christi prædictum in psalmo xxviii: ejus explicatio, 422 *seqq.* Christus vult a Joanne baptizari, ut transeat per omnia hominis sacramenta, 92. In ejus baptismo tota sancta Trinitas intervenit et operatur, 98, 425, 450. Quod Christus a Joanne baptizaretur, viri ut eorum, et angelicæ potestates admiratæ sunt, 98. Præceptum baptismi suo exemplo docuit non omittendum esse, 89.

Baptismi sacramentum utile est et necessarium, quia in eo remissio peccatorum tribuitur, 402. Quare perfectior habendus sit baptismus Christi baptismate Joannis? Hic baptismus poenitentia dicitur; baptismus autem Christi, baptismus vitæ vel gratiæ nuncupatur, 99. Baptismus poenitentia Joannis superveniente Christi gratia vacuus est, 406.

Baptismi aqua, quæ aqua Christi dicitur, et peccata delet, et gratiam ipsi dicationis confert, 529. Quare baptismus dicitur sepultura? 150. Ejus beneficia declarantur, *ibid.* Effectus baptismi remittentis peccata ex Dei gratia et virtute procedit; Spiritus enim sanctus in illa aqua operatur, 715. Ejus beneficia designantur, 625. Baptizandi toto corpore tingebantur, 714. Ante baptismum professionem fidei explicitam emittebant; quod symbolum reddere dicebatur, 714. Trina immersio duplicis mysterii significatione celebrabatur, 716.

Baptismus nullo modo iterandus; sed semel ablui licet, 717. Hic non solum peccatorum remissionem, sed et interiorum justitiarum renovationem operatur, 441.

Baptismus in Paschalis solemnitate administrabatur, 101. Sacra mors Filii Dei baptismati efficaciam conferentia gratia promeruit, 625. Baptismus sanguinis regenerat consecratque animas.

Benignitas Dei Patris admiranda, ut quem iudicem præparavit incredulis, hunc credituris præmitteret redemptionem: quatenus misericordia severitatem adventantis iudicis præveniret, 50.

Bethlehem, in qua Christus natus est civitas Dei summi et panis nuncupatur; quæ panem coelestem Christum nobis protulit, 25. Civitas etiam David dicitur, 20, 24. Vaticinia de ortu Christi in Bethlehem recensentur, 52, 54.

Blasphemia in Spiritum sanctum quam grave peccatum, 550. Non remittenda neque in hoc sæculo, neque in futuro, 551.

Bonitas Dei indulgentiæ suæ munere nos non armat ad culpam, sed abluat ad gloriam, 275.

Bonitas cum severitate qua ratione temperanda in his qui præsumunt, 553.

Bonus nemo est, qui bonus sit sibi soli, 587.

C

Cades desertum, ut in psalmo xxviii, quid intelligendum præbeat, 425.

Cain sacrificia a Deo reprobata, 755.

Calix de quo Scripturæ persæpe mentionem habent, Christi Domini, necnon martyrum passionem significat, 155. Vitæ Christianæ ratio in calice exprimitur, 755.

Cantici, Cantiani et Cantionille fratrum passio describitur, 615 *seq.*

Captivitas diaboli servituti subijci, Christi autem captivitatem restituit libertati, 189.

Caritas Christi mundo est præferenda, 628. Nihil nos ab ea separare debet, 241.

Caritas proximi ad omnem virtutem necessaria, 204.

Caritatis Christianæ officia traduntur, 677.

Carnis resurrectio religionis nostræ finis, summa credendi est, 275.

Castitas per omnes diligenda; cum Christus quantum illi placeat, ostendit, virginem enim sibi matrem elegit, 56. Animæ nostræ ornamentum est; quam diligenter oportet eam custodire! 679.

Catechumeni baptismi beneficia declarantur, 91. Incumbente persecutione baptismus accelerabatur, 625. Non omnia illis fidei mysteria cognoscenda tradebantur, 709. Post baptismum Trinitatis mysterium illis aperiebatur, ut in ejus confessione stabiles fierent, 96. Idem adhortantur ut baptizati festinent, 441. Incumbente persecutione catechumenatus brevis erat tempus, ut ad certandum pro fide parati essent, *ibid.*

Canones tui miscent aquam vino, verba sunt Isaiæ cap. i, intelligenda de sacerdotibus, quibus commissæ est cura animarum, 540.

Cedit terreni amoris calor, ubi Christiani mentem flamma divina caritatis accendit, 535.

Chaldea nato Domino exultabat, et toto cum suis principibus Hierosolyma torquebatur, 85.

Chananae mulier, quae Christum pro filiae suae salute deprecatur, populum gentilem representat Dominum exorantem, ut ipsi in idololatria perditis miseretur, 671, 673. In Chananae filia unaquaeque peccatrix anima exhibetur, quae quotidie a diabolo vexatur, vitiis ac malis omnibus subiecta, 675. Magna ejus fides a Christo commendatur, *ibid.*

Christiani omnes corpus et membra sunt Christi, 182. Apostolorum tempore omnia eis erant communia, et nihil proprium possidebant, 519. Simpliciter sint sicut columbae, et astuti ut serpentes, 381. Christiani posteriorum temporum quam dissimiles a primis fidelibus, 421. Veri quadregesima observatores ab epulis, voluptate, uxore sese absteinebant, 446. Quanto promptiores ad Christi imitationem, tanto viciniore erunt ad gratiam, 637. Christianus, qui non possidet mundum, hic totum possidet Salvatorem, 150. Tota vita Christiani hominis, si secundum Evangelium vivat, crux est atque martyrium, 263.

Christi conceptio ex virgine ab Isaia praedicta, 17. In utero sanctae Mariae cum Spiritus sanctus supervenit, cum obumbrat Altissimus, Christus generatur, 19. Carnem humanam de sancta Maria assumpsit ille Spiritus immaculatus, id est Filius Dei, mundus, sanctus, securus in se sibi sua potentia et possibilitate carum effecit, 738. Ille ab aeternitate Deus factus homo ex immaculata virgine in tempore nascitur, ut homines a diaboli servitute liberaret, 20. Christi caro ex femina nata est, quam Deus fecit; nec polli potest majestas Christi in carne; si enim sol fulgens non inquinatur tactu quo vel, multo magis Dominus solis inquinari non potuit, 739. In Bethleem civitate David ortus est Christus juxta prophetias, et panis involutus in praesepe collocatur, 20. Non fuit illi locus in diversorio; quia ingressus in mundum Christus, fidem, in qua posset requiescere, non invenit, 52. In fine temporum natus est homo, qui ante omnia saecula Unigenitus processit a Patre, 24. Duae generationes in Christo, una aeterna, qua natus est Deus, temporalis altera, qua natus est homo, *ibid.* Christus homo quidem membrorum feneritudine, Deus autem atque procedens ex Deo, ex illibata suae matris conceptu genitus, 24, 538. Non est contra naturam, quod Christus ex virgine, nulla interveniente opore hominis, natus sit, sed virtus Altissimi obumbrantis Spiritus interfuit. Deus cui possibilis sunt omnia, suam potentiam exercuit, utramque naturam divini et humani una personae copulavit, 54, 511. Ex semine Jacob, juxta prophetiam, et ex regio Davidis sanguine secundum carnem Chris us natus est, 55. Angelici concentus testimonium praebent natalis regis caelestis, 56, 71. Qui post nativitatem in carne, licet sit parvulus in corpore, tamen Deus est majestate, 58. Pastores natum Dominum requirunt, 61. Variae chronologorum opiniones de tempore Christi nativitatis, 529.

Christus natus ex Maria virgine circumcissionis signaculo dedicatur; sive ut indubitatum carnis suae ostenderet veritatem, sive ne eum alienigenam Judaea alumna circumcissionis declinaret, 93. Memoria circumcissionis Christi in Ecclesia sexto saeculo antiquior probatur, 15.

Christus a magis Chaldaeis novo sidere eos praeeunte adoratur, eique offeruntur aurum, thus et myrrha: quibus muneribus plura mysteria continetur, 49, 51, 54, 61, 64, etc. Cultus Jesu nato a magis exhibitus non mere civilis fuit, sed religiosus, 67. Ut legis Moysi praecipuum adimpleretur, pro illo in templo holocaustum offeritur, 100. Quomodo intelligendus locus ille Evangelii Luc. ii: *Puer autem crescebat*, etc., docetur, 58. Venit Jesus anno trigesimo aetatis suae ad Jordanem, ut baptizaretur a Joanne, eumque renuente n jubet ipsi baptismum ministrare, 87, 95, 552. Ille enim primus quod ceteris faciendum imperabat, exsequi voluit, ut veluti bonus magister doctrinam suam non tam verbis insinaret, quam actibus etiam ipse exerceret, 89. In Christi baptismo revelata sancta Trinitas a facta est. Pater enim auditur in voce, Filius manifestatur in homine, Spiritus sanctus agnoscitur in columba, 98. Praesentia sancti Spiritus, et auctoritas paterne vocis apud omne hominum genus et testimonium Joannis, et veritatem Filii, et sacramentum baptismi firmanunt, 102. Consecratio Christi, consecratio est major; elementi. Nam cum Salvator noster abluitur, jam tunc in nostro baptismo tota aqua mundatur, et purificatur fons, ut securus postmodum populi lavaci gratia ministraretur, 90.

Christus predicationi suae jejunium praemisit, quemadmodum Moyses, ut mandata populo Israeli tradenda susceperet. Moyses veteris legis editor est; Christus Novi conditor Testamenti, 433, 442. Differentia inter utrumque, Christum scilicet et Moysen assignatur, *ibid.* Post jejunium quadraginta dierum, et quadraginta noctium Christus ten-

tator a diabolo in deserto, 106. Tripliciter tentatus, triplici triumpho tentatorem vicit, admonens unum Deum adorandum esse, et illi soli serviendum, 58, 130. Esurivit post jejunium quadraginta dierum: ut, cum esset natura Filius Dei, revelaret se veri hominis fragilem naturam suscepisse, 129. Primum signorum fecit in convivio Canae Galilaeae, et crediderunt in eum discipuli ejus, 70, 72. Sua praesentia nuptias sanctificavit, 80. Predicationis suae tempore, quae trahant portare discipuli documenta, eis tradidit; alia a Spiritu sancto percipienda reservavit, 200. Testimonium perhibet revelationem divinitatis suae Petro factam, non ab hominibus, sed acceptam a Patre, 217. Sciscitatus est discipulos quid de se crederent, 573. Petro ob confessionis meritum claves regni caelestis, hoc est potestatem judicandi dedit, suasque oves pascendas commisit, 218, 219. Servo centurionis absenti sapientem misit, tresque mortuos ad vitam revocavit, filium scilicet viduae Naim, filiam principis sacerdotum, et Lazarum quatuordecimum, 515, 568. Toto conversatus omnis suae tempore, ut se verum Deum revelavit, ita se perfectum hominem ostendit, 495. Specimen caelestis gloriae dedit discipulis in sua transfiguratione, 769.

Christus a Juda pseudoapostolo Judais traditur, 145. Magnum dominicae innocentiae testimonium est, dum accusator ejus et confitetur de scelere, et reus est de mercede, 146. Apud Pilatum accusatus, innocens declarat, attamen condemnatur crucigendus, 144, 148. In cruce positus latroni confitenti scel-rum veniam et paradisi impetravit, 158, 162. Lamentatio ejus in cruce, *Deus Deus meus, respice in me, quare me dereliquisti?* psal. xxi exponitur, 158. Moritur Christus et homines passione sua a morte liberavit, 155. Ejus verba ad Patrem: *Dimitte illis: nequam quid faciunt*, multiplici interpretatione exornatur, 505. De vestimentorum Christi divisione post ejus crucifixionem, et de veste desuper contexta, quae indivisa fuit, 110.

Christus, qui simul victima et sacerdos, omnem veteris sacerdotii et sacrificii umbram revelando, figuris et symbolis finem imposuit; novo autem populo, novum sacerdotium, novumque sacrificium instituit, 476. Exsultat inter mortuos liber, quia omnes inter mortales solus causam moriendi non habuit, 504.

Christus descendit ad inferos, 510. Tanto certior et admirabilior ejus resurrectio fuit, quanto solertior Judaeorum perfidia in custodiendo sepulchro, 471. Christi resurrectio inter fidei articulos tenenda, 716. Apparuit Mariae Magdalene, eamque, quod de ejus resurrectione dubita et, ob-jurgavit, 177. Januis clausis ingressus est ad apostolos, seque ipsis redivivum ostendit, 480, 510. Thomam ad contractanda vulnera sua invitavit, *ibid.* Signa clavorum post resurrectionem retinere voluit, ut in nobis memoria passionis ejus non deleteretur, 510. Ascensusus ad caelum, promittit apostolis se missurum ad eos Spiritum sanctum, 197, 199. Praesentiam item suam apostolis et Ecclesiam pollicitus est perpetuam, 530. Ad illuminandas gentes apostolos suos, velut veritatis radios, destinavit, 137. Post resurrectionem cum discipulis quadraginta diebus conversatus, illos tota sapientiae maturitate edocuit; deinde ascendit ad caelum, ad Patrem scilicet fructum carnis praefrens, in discipulis justitiae semina derelinquens, 188. Mortis et culpe triumphator dicitur, 513. Ejus promissio mittendi Spiritum sanctum super apostolos adimpleta demonstratur, 294, 197, 199, etc. Credendum est ad Patrem pervenisse Christum, cum videamus ad apostolos descendisse Paracletum, 197. Christus et Spiritus sanctus aeternis se testimoniis praedicant, quia indiscreta se noscunt maiestate regnare, 530.

Christi voluntas salvandi omnes homines ex diversitate linguarum apostolis tradita arguitur, *ibid.* Ejus clementia et misericordia in parcendo celebratur, 503. In Christo humanitatis et divinitatis distincta operatio contra Eutychem statuitur, 669.

Christus in monte a Daniele viso figuratus, 767.

Christi variae appellationes. Quare semperiterni Patris Verbum et voluntas, 517. Sol justitiae, 157. Rex gentium, 17. Agnus Dei, 546. Dominus omnium saeculorum, 21. Novus Adam, 25, 33, 445. Panis qui de caelo descendit, 456. Quare Christus Dominus et rex et sacerdos, et sacrificium appellatur, 744. Propheeta Christus Dei filius in Veteri Testamento praenuntiatus, 746. Verbum Patris dicitur, virtus et sapientia Patris, in quo et per quem fecit Pater omnia, 748. Unigenitus Dei Filius, cui cum Patre et Spiritu sancto una atque eadem est divinitas et omnipotentia, 55. Christus vita, 757. *Christus heri et hodie ipse es*, Hebr. xiii; explicantur haec verba Pauli ad Hebraeos, 471, 491.

Christus residet ad dexteram Patris, non quia major Patre, sed ne minor Patre esse credatur, 190. Assignatur

ratio quare S. Stephanus dixit se videre Filium hominis stare ad dexteram Dei Patris, et non potius Filium Dei, 202. Tenet principatum super omnia, et est dominator universae terrae, 503. Assimilatur fermento, ejusque similitudo multimode declaratur, 570. Non est personarum acceptor, sed pro qualitate meritorum respicit dilectionis affectum, 580.

*Christus nostras quotidie noxas respicit voluntates, et ad salutaria nos remedia pertulit et percurget invidios. Hæc Maximi sententia in adnot. explicatur, 559. Christi gratia hominis periclit libertatem, 504. Christus a Patre missus in mundum quibus modis sit intelligendus, 498. Ire aut venire creditur, ubi se revelare dignatur, *ibid.* Ecclesiae suae navem gubernat, et a seculi fluctibus eam pessumdari non permittit, 557. A Christi cultu et obedientia non est recedendum, 554.*

Christus in sacrificio missæ hostis est et sacerdos, 600. Christi corpus indigne sumentibus convertitur in condemnationem, 158.

Cibi eucharistici necessitas ad vitam æternam, 158. Cibi cupiditas prima fuit Adæ delinquenti causa, 451.

Circumcisio in signum generis datæ, non fuit necessaria ad salutem. Abel justus, Enos, Enoch, Noe, Melchisedech sacerdos summi Dei, justi omnes, non fuerunt circumcisi secundum carnem, 711.

Clemens S. Petri discipulus, 755.

Clericus negotiatio inhibetur, et quæ sit eorum functio in Ecclesia, 517. Quomodo munere suo perfungi debeant 578. In duodecim copiosis fragmentorum duodecim apostoli designantur, 678.

Columnæ Ecclesiæ Petrus, Jacobus, et Joannes apostoli dicti sunt, 769.

Comparatio inter Adam et Petrum; cum uterque a muliere circumventus peccaverit, 665.

Competentes qui fuerint? 466.

Computatio annorum a creatione mundi ad adventum Christi desumitur a Maximo ex supputatione LXX interpret., 528.

Confirmationis sacramentum per unctionem chrismatis mox baptizatis conferebatur, 711, 717. Hæc unctio in capite fiebat. Quid significet hæc capitis unctio, *ibid.*

Consuetudo Ecclesiæ valde vetus imponendi cineres fidei-um frontibus, feria 4 ante dominicam primam Quadragesimæ, 105.

Conversio aquæ in vinum a Christo facta in convivio Canæ Galilææ resurrectionis mysterium continet, 420.

Covisiæ ebriosa damnantur, 62.

Cornelius centurio a Spiritu sancto inspiratus antequam baptismum acciperet, 354. Primus ex gentilibus fit Christianus, 578. Quanta fuerit ejus fides, 681.

Corona spinarum imponitur Christo, non crucientis manibus, sicut a Judæis, sed iniquis sensibus et operum pravitate, 598.

Corruptionis fraternæ præcepta traduntur, 675.

Creatio hominis ejusque regeneratio invicem comparantur, 555.

Criminosi sunt non solum qui mala agunt, sed etiam qui consentiunt facientibus, 656.

Crucis mysteria designantur, 155. Quod arbor in navi, crux est in Ecclesia, *ibid.* Insigne est Christi victoriæ tropæum, 506.

Crux ad ornamentum triumphantium destinatur, et in fronte a regibus gestatur, 411. Signum est fidei et salutis, 290. Ejus virtus declaratur, 156, 506.

Calpa primi parentis plus profuit homini quam nocuit. Hæc Maximi sententia quomodo intelligenda? 515.

Cyprianus (S.) non tam glor. a martyri quam sapientiæ amplitudine fideique zelo celebratur, 255 *seqq.*, 391 *seqq.*

D

Demones ab energumenis non ejiciuntur, nisi in jejuniis et orationibus, 118.

Daniel jejuniis futura cognoscere promeruit, 452. Eversionem urbis Jerusalem prædixit, *ibid.* Ejus judicium de Susanna cum Pilati de Christi judicio confertur, 142. Horum judicium personæ et judicia comparantur, *ibid.* Spiritu sancto repetitus dicitur, 145.

David rex et propheta Christi resurrectionem vaticinatus est, 179, 185. Necnon ejus ascensionem ad eorum, 280. Superbum Philistinum non telo ferreo, sed gladio spirituali prostravit, 290. Armorum indumenta deposuit, et ad pugnam Dei fide armatus ingressus est, *ibid.* Cum de structura templi, et de ejus tractaret officio, omnem progeniem filiorum Aaron in partes divisi viginti quatuor, et de singulis partibus elegit pontifices, qui vicissim per ordinem in sacrorum templi ministrarent, 535. De ejus sanguine Christus natus est, 53.

Deus incomprehensibilis est, 28. Conditor est mundi, ejusque gubernator, 752. Incorporalis est et invisibilis; est enim Spiritus, sicut et Dominus: *Deus enim Spiritus est, Joan., cap. iv, 198.* Deus per ingenitum deitatem est omnipotens, et per omnipotentiam Pater, 269. Dei sapientia quantum clarescat in hominis reparatione, 410. De Deo nasci non potest nisi Deus, ita dubium non est esse Deum, qui a Deo procedi, 524. Deus cælum, solem, stellæ condidit ex nihilo: terram, maria, animalia uni ex-unique hujus spectaculi mundi ornatum ipse creavit, 22. Virginum ergo nostrum facere potuit, *ibid.* Hominem de limo terræ conditum vapore sui spiritus animavit, 149. Figulus appellatur, et quare? *ibid.* Deus per suas manus nos formavit ad vitam, Christus reformavit ad gloriam, *ibid.* Si Deus mirabilis in sanctis suis, quanto magis in se est mirabilis, 26. Cur Deus quamvis bonus et misericors poenam peccati originali inflicta relaxare noluerit, 459. Ejus decreta sunt immutabilia, 440. Apud Deum solum est notitia futurorum, 47. Quis pro sui magnitudine omnia illi in presenti sunt, totum illi tempus est hodie, unde Psalmista psal. lxxix ait: *Mille anni ante oculos tuos tanquam dies uno, 72, 491.* Diligendus est super omnia, 750.

Dei operationes in hominibus. Misericors et justus est: justus, quia peccati poenam, qua post peccatum tenebatur homo, non absolvit; misericors, quia per Christum veniam et resurrectioem donum largitus est, 441. Nullus est immemor, sed in memorem illum facimus, cum peccamus, 538. Nos castigando in hoc mundo sanat, et ad vitam æternam promerendam præparat, 469. Pater est cum bene agimus; iudex auster cum peccamus, 505. Irrideri non patitur, cum omnia audiat, omnia perspicit, 750. Ad Deum totius vite nostræ ratio est referenda, 62. Eum nobis amicum fieri in nostra est potestate, 567. Divinitatis opera non verbis rimanda, sed devotione credenda, 511. In Deo est omnis plenitudo bonitatis, omnique tranquillitatis bonitatis, 745.

Devotio nostra suis viribus fidere non debet, sed divinæ gratiæ boni sui propositi commendat effectum, 571.

Diabolus in serpentem mutatus fallacibus linguis novorum hominum piam rudemque innocentiam decepti, 740.

Diabolus anceps an Christo præter humanitatem aliquid super ipsum inesset, variis eum temptationibus noscere aggreditur. At nihil profecit: semper eiecit, reprobatum abscissit, 109, 126, 130. Ad omnia inimici tentamenta sic respondit Christus, ne posset in uno eodemque Deo et homine celestis mysterii deprehendere sacramentum, 153, 454, 457 *seqq.* Fructus suæ vasculum in ostiaria recognovit, quia fideles viros non nisi per mulierem oppugnare consuevit, 163. Diabolus non habet quid homini rapiat, cum die ac nocte in Dei voluntate facienda occupatur, 536. Subdolis temptationibus Christi fideles fallere nititur, 651.

Dies in ortu Christi crescens, et in ortu Joannis Baptistæ decrescens mysterium continere dicitur, et exponitur, 400 *seqq.*

Dies Christi est sine nocte, dies sine fine: ubique respicitur, ubique et radiat, ubique non deficit, 180.

Dies illi ubiq; sunt, quibus ad æternam vitam renascimur, quæ illi quibus in hac temporalis procremur; siquidem majora sunt dona gratiæ quam nature, 495.

Die dominico munus Christiani hominis est ad Ecclesiam convenire, cum die illo leges sileant, taceant judicia, ut salus hominis loco devotionis accipiat, 678. Redarguuntur itaque illi die dominico propter convivium secularæ prandium celeste contemunt, et Christi mensam deserunt, dum mensa hominis delectantur, *ibid.*

Dilectio inimicorum est ex Dei præcepto, 295, 674. Christiani invicem se diligere debent, 714.

Diluvium universale, quod contigit diebus Noe figura baptismi fuit, per quem universa mundi delicta lavantur, 448, 461.

Diluvium ignis super duas civitates Sodomam et Gomorham, 719.

Discipuli in passione Salvatoris omnes trepidarunt, omnes pœne eundem, cum traderetur, reliquerunt, 164. Septuaginta discipuli, in septuaginta palmis figurati, secundum gradum ab apostolis tenent, et ad salutem hominum a Domino dirigitur, 121.

Discussio omnium hominum facienda a Christo in extremo judicio, 272.

Divites anelo comparati viam regni celestis difficile arripunt, 586. Plerique in domibus auro sunt divites, tamen in Ecclesia paucissimi sunt mendici, 522.

Divitiæ non obsunt ad consequendam Christi gloriam, sed prorsus: si tamen eas possidentes non effundant ad lasciviam, sed erogent ad salutem. Crimen enim non est in facultatibus: divitiæ, insipientibus fomenta sunt improbitatis; sapientibus alimenta salutis, 654, 656.

Doctores Ecclesie, episcopi et parochi, semper monere et increpare eos debent, qui opera diaboli faciunt, et pro eis orare, 674. Plus est docere opere, quam voce, 387.

Doctrina hæc est peculiaris prerogativa, ut quamvis tota aliis communicetur, nullum sibi sentiat defectum, 395.

Domus us quid significet, 657, in addit.

Donum linguarum collatum fuit apostolis a Spiritu sancto, ut diversas gentium, sermone multimodo fidelis disceret unitatem, 321.

E

Ecclesia ex Christi latere profuit, cuius figura fuit Eva educta ex costa primi hominis Adam, 172, 486. Ex morte Christi eius salus, 174. Per excellentiam suarum proprietatum paradisi dicitur, 453. Fulget non suo, sed Salvatoris lumine, et radiat non proprio nitore, sed Patris, 535. Sine cruce stare non potest, sicut navis sine arbore infirma est, 151. Crescit, cum martyribus conatur, 538. Eorum triumphis decoratur, 528. Arcæ Noe, quæ salvos fuit qui in ea erant omnes, comparatur, 611. Credenda est eius sanctitas, 272.

Ecclesia, cui post finale iudicium Christus pacis gaudium allaturus est, Petri Ecclesia dicitur 610. Sacerdotis dicta fuit, quod ante Christi adventum Dei filios procurare non poterat, 514. Quomodo facta est secunda, *ibid.*

Ecclesia lætitiæ causa, et ob conversationem Christi cum apostolis, a resurrectione ad Pentecosten aliquandiu abstinit a jejunio, 193.

Ecclesia Mediolanensis ab exercitu Aulicæ eversa, et reparata fuit S. Eusebii episcopi opera, 515. Ejus dedica io celebratur, *ibid.*

Eleemosyna meritum commendatur, 97, 528, 665. Eleemosynarum fructus recensentur, 253. Exigua eleemosyna magnam habere potest remunerationem apud Deum, 765.

Eliæ jejunanti clementia famulatur, 431. Eidem angelus, ut reficeretur panem attulit, 452. Eliæ jejuniis et orationibus pluvias et coelo deduxit, 465. Post quadragesimam diem jejuniis ad coelum curru igneo translatus est, 512, 443. Sicut Eliæ divisionem fecit aquarum; ita et Spiritus Domini in eodem Jordane separationem operatus est peccatorum, 426. Ob castitatis et fidei merita curru flammæ et equis igneis ad coelum est elevatus, 513.

Etim. Ad hunc locum pervenit populus Israel egressus de Aegypto. Ibi erant duodecim fontes aquarum purissimi, et septuaginta virentes palme. Quid sit in his intelligendum? 122.

Elisabeth longeva sterili jam utero Joannem præcursorum Domini mirabiliter genuit, 207. Confessa est, audita salutatione Mariæ virginis, infantem in utero ejus exultasse, 515, 516, 517, 535, 539.

Eliseus propheta ob eximiam fidem commendatur. Clactus enim arvis Achab regis Syriæ nihil timet, sciens Deum cum illo esse, 508. Omnem regis exercitum cecitate percussit, 510. Duplicem Eliæ spiritum postulat sibi dari, 513, 535. Ejus portenta describuntur, 515. Scriptura refert, viginti quatuor miraculorum signis clausisse, 535. Tactu sui corporis in sepulchro resuscitans mortuum figuræ fuit resurrectionis Christi, 536. Eliseus non superavit Eliam sanctitate, quamvis duplicem ejus spiritum postulasset, sed tantum portentorum numero; neque major fuit Joanne Baptista interiore justitia, *ibid.*

Emmanuel nomen, quod est interpretatum nobiscum Deus, id est Deus in homine, Verbum in carne, majestas in corpore, 738.

Emptio. Quæ ex depravatione emantur, recti contractus rationem non habent, 424.

Epiphania seu Theophania idem est ac manifestatio, seu apparitio Servatoris Christi, 48, in addit. Ex Patribus arguitur antiquissimum esse in Ecclesia ritum solemniter celebrandi illum diem, *ibid.* Dies etiam Epiphaniarum, seu apparitionum et luminum dicitur, *ibid.*

Episcopi ad prædicandum populo Evangelium muneris sui officio ac necessitate urgentur, ne tacentes peccata aliena in negligentia crimine incurant, 679.

Epistole beati Pauli apostoli tanquam mel et lacte fluentes laudantur, 579.

Esau per lentem primatus honorem amisit, 436.

Eucharistia. I. Eucharistia verum Christi corpus continetur, ejusque vera oblatio fit in missa, 600. Qui cibum Eucharisticum manducare neglexerit, vitam habere non poterit in semetipso, 158. Quanta conscientia puritas requiritur, *ibid.* Inigne somnibus panis ille ecclesie in condemnationem vertitur, *ibid.* Quamvis fideles eo reficiantur ac saturantur, integrum remanet, quod sumptum est. Ad ecclesie convivium, et ad dominicam mensam accedunt, qui veram Eucharistiam frequentant, 715.

Eusebi (S.) Vercellensis episcopi virtutes laudibus exor-

nantur, 243, seq. Ejus passio cum Machabeorum martyrio comparatur, 611 seq.

Eutychianus hæresi doctrina catholica opponitur, 53. Et duplex in Christo divinitatis et humanitatis operatio statuitur, 669.

Evangelii doctrina divinitus inspirata est, 679. Nisi Evangelium datum esset, lex necessaria omnino non esset, 10.

Evangeliste gesta Christi Domini, veluti æternum thesaurum, suis in scriptis condiderunt, 184. Quatuor paradisi fluminibus Evangeliste assimilantur, Ecclesiam purissimis doctrinis irrigantes, 451.

Excommunicatio est separatio a ceteris fidelium, 146.

Exempla ecclesiæ punitionis in prave loquentes recensentur, 682.

Explores terre Canaan Jesus Nave, et Caleph filius Jephone, qui deterruit in phalanga propriis numeris hostium eorum, figuram exhibuerunt adventus Salvatoris, 255.

Ezechiel, cap. 1, duorum Testamentorum figuram exhibet in duobus rotis iuvicem connexis, 11. Ejus verba cap. 11 de speculatore posito domui Israel exponuntur, 660 seq.

F

Facta dictis probantur; sine factis dicta nihil prosunt, 611. Famulum Centurionis agrotantem Christus absens, missa sanitate, curavit: deitatis suæ oculo visitavit, 512.

Fatum qui? Ejus influxus et necessitas dilatur, 121 seq. Quot de ipso philosophorum opiniones, *ibid.*

Felicitas Machabeorum mater summis laudibus celebratur, quod filiorum martyrio invicto animo præsens assistit, 601, 606.

Femina, quæ per Evam fuerat fomes iniquitatis, per Mariam facta est ministra justitiæ, ut per quam mors sibi in hunc mundum aditum patefecit, per eam ad nos vita haberet ingressum, 42.

Feminarum eximia virtus celebratur, quæ viris torquentibus fortiores, tormenta pro Christo vicerunt, 632.

Fidei proprietates describuntur, 565.

Fideles primævi ad pedes apostolorum bona sua omnia deferabant, 520. Fideles ad pudicitiam observantiam, et ad castitatis custodiam adhortantur, 609 seq. Isdem exemplo Christi mutua pedum lotio indicitur, 719.

Fides probatur opere, non sermone, non lingua, sed corde, 72. Fidei Christianæ quanta sit præstantia? 162. Ejus triumphus prædicatur, 570. Quam damnales sint illi qui de ea adhuc dubitant, 624. Magnus profectus est fidei, cum tantum de Deo suo concepit, quantum sermo non potest exprimere, 27. Qui ex fide sunt, hi filii sunt Abraham, 597.

Fides symboli necessaria est ad vitam æternam, 572. Fides est mater martyrium, 624. Propter nostram fidem in Christi baptismo aperto cælo Spiritus ad Christum, Pater ad Filium, Vox descendit ad Verbum, 425.

Fides latronis ex cruce Dominum cum eo crucifixum confitentis, veniamque deprecantis commendatur, 158, 162. Omnia ejus delicta propter eximiam fidem, et dilectionem remissa fuerunt, et in consortio regni cælestis ipse admisus, *ibid.*

Fiduciam de divina miseratione habere debemus, quia Christus ob hoc descendit de cælo, ut per opprobria inuriasque suas peccantibus semper mortalitatem indulgentiam largiretur, 687.

Filius Dei factus est homo, non ut sibi viveret, sed ut morte sua vitam redimeret mortuorum, 42.

Filius Dei ex Maria nobis natus est, ut germana carnis nostræ conceptione productus, creato a se homini, et pietatem paternam et fraternam largiretur affectum, 55. Per indiscretam divinitatis substantiam nunquam est separatus a Patre; dum enim unus in uno manet, semper Patrem Filiumque simul esse significat, 77. Qui cum in forma Dei esset, etc.: hæc verba apostoli ad Philip. 11 de Christo multiplici expositione illustrantur, 512. Solus Dei Filius peccatorum liberat, quia solus liber est a peccato, 501.

Fons baptismalis multis nominibus honestatur, 715.

Fortitudo de Christi præcipue amore concepta, admirabilis est, 587.

Fortitudo credentis est perimentum persecutori non cedere, 572.

Fructus spiritus qui sint? 758.

Fuga in persecutione conformis est Evangelii doctrinis, non discors, 572.

G

Gaudium verum in hoc mundo non fuit, nec est, nec esse poterit, 584.

Generationes duæ Christi sunt admittende: una æterna ex Deo Patre; altera temporalis de Matre virgine, 27, 508.

Gentes per fidem et septiformis Spiritus dona ad Christum venerunt, 672.

Gentiles oppugnantur denegantes possibilem divinam incarnationem, 34. Refelluntur etiam incusantes Christi nativitatem et mortem veluti ipso indignam, 309.

Gentilibus, quorum sacerdos Balaam vtrinatus fuerat novi regis adventum, in testimonium ejusdem novum sidus apparuit, 53.

Gentilis populus in eo, cujus collo nola as naria suspensum dicitur, figuratur, 288.

Gentilitas invitatur ad exultationem nuntio nativitatis dominice, 37. Aris idolorum dedita, et in terram semper perditionis suae pondere pressa illuminatur, 77. In magis per novum sidus invitata ad adorandum natum Redemptorem se confert, 49, 51, 61, 86, etc.

Gentilium philosophia universa in investigatione mysterii nativitatis dominice evanescit, 33.

Genus flectere. Redditur ratio ritus Ecclesiae non flectendi genua in precibus tempore paschali, 191 seq.

Geoth prostratus et occisus a Davide, quomodo? 290, 721.

Gratia Spiritus sancti lege non stringitur, necessitatis vinculo non tenetur: ipse sicut vult, spirat, sic et quibus vult gratis sua dona dispensat, 331.

Gratia baptismatis a Christo insti tota quanta sit exponitur, 419 seq.; ejus superabundantia declaratur, 314.

Gratie adiutorium etiam hominibus, qui fuerunt sub priori Testamento, ad eorum justificationem per fidem in venturum Redemptorem datum fuit, 13, 16, in adnot. Ejus necessitas ad omnia bona opera stabilitur, 331.

Gratiae distinctio ex opere operato, et ex opere operantis, 430.

Gratiae quotidie Deo agende, 293. Eadem gratiarum actio praecipue habenda ante quam quis cultum eat, et mane statim ac surrexit: et omnia diei opera in signo Salvatoris facienda, 298.

Gulæ vitium quot afferat detrimenta, 436.

H

Hereses. Apollinaris mentem animæ Christi denegavit, ejusque vices Verbum agere docuit, 37. Agnoetorum error, qui dicebant Christum ad summam sanctitatem et sapientiam per quotidianos profectus ascendisse, *ibid.* Arius Verbum seu Filium Dei, Deum inficiatus, creaturam impie asseruit. Jovinianus Mariam non virginem Christum peperisse: Helvidius filios alios post Christum peperisse blasphemavit, 23. Nestorius duplicem personam in Christum introduxit, et Mariam Desparam negavit. Eutyches naturarum divinarum et humanarum distinctionem non admisit, sed tertiam ex his compositionem invenit, 33. Idem etiam duplicis ejusdem Christi operantis impugnavit fuit, 498, 670.

Hæretici sacras Scripturas depravant, 140. Post unam et secundam correctionem vitandi sunt, 146. Tenebras amplectuntur diaboli, lucem Salvatoris horrescunt, 500. Vulpibus comparantur, eorumque calliditas annotatur, 292. Latenter insidiantur Ecclesiae, 383. Vestemque Christi, id est Ecclesiam falsis dogmatibus s-indunt, 140.

Hæreticorum scandalum maximum malum, cum pravitate doctrinae universis fidelibus nocent, 690.

Hebraei dicuntur ab Apostolo I ad Cor. xii baptizati in nube et in mari: quomodo sit hic locus intelligendus, 92. Apud eosdem initium habuit Ecclesia, sed in gentibus perfecte convulsit, 51. Illis de Christo multa prænuntiata fuerunt, quæ non audierunt, nec intellexerunt, 36, 82.

Herodes rex iustus et contemptus a magis, iratus valde occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem, 81. Per Herodem agebat diabolus, ut vel Christum perimeret, aut parvulorum necem latissimum ejus contristaret ingressum la mundum, 182. Arguitur a Joanne Baptista, quod fratri suo Philippo tulit uxorem, sibi in conjugium copulavit, 331. Ejus scelus in occasione S. Joannis describitur, 736.

Hominis formatio triplex: prima Adæ ex limo figurati; secunda mulieris ex Adæ costa eductæ; tertia celestis quæ Christi est ex virgine natæ, 34.

Homini optima ratio est, ut in his quæ non potest mente completecti, cedat mentis auctori, 498.

Hominem, quem invidia malignantis inimici prima illa paradisi habitatione depulsus projectumque in hanc mundi labem fecerat esse peregrinum, Christum angelica in patria collocavit, et paradisi uxorem, civem celestem fecit, 514.

Homo constat anima et corpore: unum sine altero, disjuncta ac dissipata natura est, 367.

Honestas pretio non emitur, sed virtute comparatur, 266.

Honores, divitiæ, sanitas, bona hujus vite non meritis accedunt, sed fortuito contingunt, 344.

Hospitalitatis Christianæ jura et proprietates indicantur, 332.

Hospitalitas commendatur exemplo Abrahæ, qui tres viros oravit, ut ad suum tabernaculum declinarent, 642.

Humilitas nativitatis Christi mysterii altitudinem et potentiorum splendore mirabiliter claudit, 38, 39, 40.

I

Idolorum cultores quanta cæcitate laboraverint, et quanta sit aversione detestanda idololatria, 362.

Idola a pagis et arvis eliminanda. Qui ea permittit superstitiosa religione se polluit, 639. Leges imperiales pro his deservendis editæ, 610.

Impii horrent in agritulæ morte; justii autem gaudent, cum perpetuam sperent hereditatem, et translationem magis credunt quam finem, 631.

Indulgentiæ Dei erga peccatores exempla afferuntur, 502.

Infirmittas corporis, si patienter sustineatur, spiritui puriori reddunt, 8.

Initium novi anni ab aliquibus a die nativitatis Domini sumebatur; unde sol novus dictus est, 404.

Inimici diligendi sunt ex Dei præcepto, ex utilitate nostra, et ex sanctorum exemplo, 208.

Innocentes propter se passos Christi participes sanæ passionis fecit et gloriæ, 82.

Innovatio hominis per justitiam; unde neophyti nuncupantur, quod novitate quadam maculas vetustatis abjicerent, gratiam simplicitatis assumperint, 186.

Irreligiose non est agendum quod fieri per religionem præcipitur, 103.

Isaac figura Christi se ipsum offerentis in cruce pro mundi salute, 173, 741. Duos filios genuit Esau et Jacob, ex quibus duo populi prodierunt, *ibid.*

J

James et Mambres magi de perfidia a Moysæ convicti, 585.

Jejunium Quadragesimæ non ab hominibus constitutum, sed celesti majestate præceptum est, 110. Ejus initium feria 4, ante primam dominicam in Quadragesima valde vetustum est in Ecclesia. In admonit. ad rom. 36, 103. In præparationem paschalis solennitatis institutum dicitur, 112. Christus hujus jejunii nobis præbuit exemplum, 113. Ille, qui unam diem atque inodo prætermisit, totam Quadragesimam violavit, 114. Murus quidam est Christiano jejunium inespugnabilis diabolo, intransgressibilis inimico, 117. Sanctificat hominem, magnamque ei gratiam præstat, 118. Quadragesima duabus mansionibus comparatur jejunium Christianorum, quibus peractis Israelitæ ab Egypto ad terram promissam pervenerunt, 114. Assignatur differentia inter Christi et Moysis jejunium, 133. Per jejunium quadragesimæ dierum et quadragesima noctium Moyses scriptis digito Dei tabulas meruit accipere, 453. Christum jejunantem imitari debemus. Quot modis sanctificetur jejunium, 109, 292.

Jejunium hypocritarum reprobat, 104. Quare quadragesima diebus post Pascha non jejunetur, 192. Non potest esse jejunus, qui gratia Salvatoris relictur, *ibid.*

Jesus Christus dictus a Judeis per contemptum filius Joseph fabri, 641.

Jesus Nave et Caleph filius Jephthæ propriis humeris detulerunt ad filios Israel in phalanga botrum uvæ, quod factum mystice explicatur, 236.

Joannes Baptista ab Isaia prænuntiatus, ut angelus præcursor Domini, qui vias ejus præparare debebat, 20, 337, etc. Zachariæ sacerdoti multa ætate provento, et Elisabeth jam longævæ et sterili promittitur filius, 212, 211. Ejus conceptio quo tempore contigerit, 331. Oratio sancta Joannem creavit, non volupias, 361. Adhuc in utero matris suæ Salvatorem prophetica exultatione revelavit, 207, 339. Major omnibus natis mulierum nascitur, non autem major Christo de virgine nato, 214. In ejus ortu vinculum paternæ lingue solvit, et Joannis nomine juxta angelii vaticinium vocatur, 207, 336. Novæ gratiæ præco et magnificus annuntiator, ut peccato mundaretur circumcisio non eguit, 334. Legem tamen circumcissionis adimplevit, 330.

Joannes anno trigesimo a nativitate cepit baptizare venientes ad se, et prædicare populo baptismum penitentiae, 331. Lucerna Christi parata dicitur, et quare, 403. Jesum Christum quem reliqui prophetae in longa tempora futurum præscierunt, propriis videre oculis, et annuntiare præsentem meruit, 215. Testimonium perhibet de Christo esse Agnum Dei, qui tollit peccata mundi, 91. Petiit bapti-

zari a Christo, et non obtinuit, 92. Ipse autem Christum baptizare recusat. Ejus humilitas prædicatur, 87. Obdiens Christo baptismum in Jordane administrat, 63, 87, 97, 100, etc. Vidit Spiritum sanctum in specie columbæ super Jesum stantem, et vocem Patris e celo Filium alloquens audit, 98, 91, 98, 101, etc. Multi per prædicationem ejus conversi ad Dominum egerunt penitentiam de peccatis suis, 531. Quod sit desertum in quo Joannes clamavit, 564 seqq. Quanta fuerit vitæ ejus asperitas, 212, 580. Major cæteris prophetis dicitur, majoris gratiæ munere cumulatus, 546, 549. Sanctior Eliseo, quamvis duplicem ille, Eliæ spiritum habuerit, 536. Terminus legis, et Prophetarum, 534. Ab Herode capite truncatus est, quod eum de illicito conjugio cum uxore fratris sui corripuerit, 212, 532, 560.

Johi sententia cap. II, si bona exceperimus de manu Domini, quare et mala non tolerabimus, exponitur, 295.

Jonas typus fuit mortis et resurrectionis Jesu Christi, 174, 180.

Jonathas etsi paterni insculpi præcepti, quod jejunium violavit, reus mortis declaratur, 120.

Joseph dispensatione celesti semper sponsus, nec unquam maritus: huc dictum est ab angelo, Quod in micro habet Maria, de Spiritu sancto est. Ille innocens et justus credidit angelo virginalem Mariæ pudicitiam asserenti, 533. Juvenis sponsus appellatus, *ibid.*

Joseph ab Arimathea Christum in novo suo monumento sepelivit, 280. Sanctitati ejus corporis consulti, cum ei novum sepulcrum paratur, *ibid.*

Judeus in deserto Deus pluit manna ad manducandum, et aquam produxit ex lapide, 37. Judæi ex suis voluminibus seiebant Christum Dominum redemptorem ex virgine secundum carnem natum, 51. Ideoque sunt inexcusabiles, quod tantis figuris et vaticiniis sacrarum Scripturarum, tantisque visibilibus moniti signis eum natum credere noluerant, 74. Eorum execranda crudelitas, qui reatum effusionis sanguinis Christi sibi, filisque suis addixerunt, 479. Quo diligentius sepulcrum, in quo Jesu corpus depositum fuerat, custodierunt, eo manifestius constat ipsum a mortuis resurrexisse, 472. Judæorum consortia vitanda sunt, 412.

Judas Scharoth impietatis reus factus est venditione sanguinis Christi, 146. Postquam fidem perdidit, innocentiam apostolatus amisit: omnium enim delictorum criminosis evasit, ex quo virtutum omnium Dominum denegavit, 162. Sui facti penitens Phariseis pecuniam restituit, sed de venia desperans, dignum se morte judicavit, 147.

Judicii extremi meditatio quam efficax ad morum correctionem, 588.

Justi montes et colles nuncupantur, qui mundi humilia relinquunt ad superiora coelestis vitæ fidei suæ verticem sustulerunt, 507.

Juvenis presbyter munera a magis Christo oblata verbis exornavit, 64.

L

Lacrymæ Petri quantum valuerint, 167. Penitentibus omnibus prosumt ad delictorum veniam impetrandam, *ibid.*

Lascivia hominis Christiani corruptio, 433.

Lascivientes obtutus valde criminosi, ideoque omni studio sunt reprimendi, 680, 734.

Latronis cum Christo crucifixi mira conversio et fides. Domini vulnera sunt ipsi dilectionis causa. Non tam fidei quam amoris ejus in Deum paradisus donatur, 157, seqq., 502, 743.

Laurentius S. Ecclesiæ Romanæ archidiaconus ecclesiastici æris in pauperes erogator eximius, S. Xisti summi sacerdotis ad martyrium abeuntis, de proximæ ejus passionis vaticinio lætatur, 257. Quam admirabilis fortitudo ejus in perferendo flammarum supplicio, 240 seqq. Ignis coelestis terrene vehementer in Laurentio fuit, 242. Super cruciatum ignitum positus tortori insulset, alterum latus exurendum obiciens, 582, 586. Non edit tyranni inhumanitatis, cujus firmitas animi principaliter erat de Christi amore concepta, 581, 587 seqq.

Lazarus ad vitam revocatur, 766.

Lectio divina Scripturarum cibum perennis eloquii acquiritur, 436.

Leges imperiales late contra Joviniani et Helvidii hereses, 23. Contra idola etiam eorumque cultores, 610.

Legis veteris pondus, quam grave fuerit, 10. Ejus littera amara sine crucis mysterio: cui si passionis Christi sacramenta jungatur, omnis amaritudo ejus spiritualiter condit, 116. Copiosius hæc explicantur, 122.

Lex Christi spiritualis est, et spiritualibus spiritualia comparanda, 137.

Leges seculares, juraque ex inveterata malitia venduntur et corrumpuntur, 578. Exemplo S. Pauli, qui ad Cæsarem appellavit, licitum est servis Dei ab injustis legibus se tueri, 572.

Leo S. papa III litaniis minores seu rogationes ad universam extendit Ecclesiam: in admonit. ad homil. 90, 301.

Leporius monachus, qui Jesum Christum secundum hominem aliquid ignorasse dixerat, errorem suum abieci et anathematizavit: in adnot. ad homil. 21, 58.

Liberum arbitrium, a Deo homini datum, ab eo non infringitur, 761. Perditur a Christo, 304. Cujus captivitas est libertas, 515.

Linguarum varietas in edificantes Babelicam turrim immissa eos ab incognito opere deterruit, dissociavitque. Eadem apostolis concessa die Pentecostes diversos per orbem populos in unam Ecclesiam congregavit, 530. Variis linguis unitatem divinitatis annuntiabant apostoli, 525, 527. Multiplex illorum sermo: sed unus in omnibus spiritus loquebatur, 527, 528, 597.

Lingua vitia designantur et corripuntur, 351. In sacris Litteris conservata vaticinia de Christo, eo adveniente præsentia facta sunt, 71.

Lot solus Sodomitarum civitatem suis meritis ab excidio liberavit, 263.

Lotio pedum exemplo Domini a Christianis facienda, 718. Primis Ecclesiæ temporibus adultis nuper baptizatis administrabatur, *ibid.*

Lucrum quod ex malo acquiritur, damnatur, 265. Ludi saturnales, quibus Christiani calendis Januariis interveniebant, reprobandi, 345.

Ludi scendi ex Gratia a Romanis in Italiam primum traducti sunt, 737, in not.

Luna. In luna defectu populum clamores strepitusque edentem S. Maximus vehementer redarguit, 534. Luna crescente et decrecente qui sint effectus, quæque ejus in terram beneficia, 537.

Lunæ Ecclesiæ comparatur, et quare, 538.

Lustrum superstitiosa paganorum religio condemnatur, 609.

Luxuria semper juncta est saturitati, 431. Comes est ebrietatis, 461, 660. Per luxuriam diabolus totum mundum sibi subiecit, 107.

M

Machabæi fratres virtute ac fortitudine animi præstantes, quod pro tuendis paternis legibus acerbissima supplicia, matre presente atque adhortante, pertulerunt, 601 seq.

Magi ex Chaldaea tres numero profecti, novo sidere eos ducente, venerunt Hierosolymam, natum regem Judæorum quærentes, 74. Usque Bethlehæm processerunt, auditio ex prophetiis ejus natalis loco, 52. Christum puerum, quamvis in humili præsepi jacentem invenerint, ut Deum et Dominum adoraverunt, 67. Aurum, thus et myrrham, pretiosa, sed mystica munera ei obtulerunt, 51, 53, 54, 56, 73, 74, 78, etc. Magi alia via veniunt ad adorandum Dominum, alia in patriam revertuntur: quod non sine mysterio contigisse demonstratur, 54, 64. In magis ad Dei veri agnitionem vocatæ sunt omnes gentes, 49, 51, 53, 56, etc. Magi in fide Christiana primitivæ gentium fuerunt, 51.

Magorum adventus ad præsepe Domini, ex traditione octavo idus Januarii contigisse creditur, 53, in admonit.

Mamertus S. episcopus Viennensis in Gallia primus rogationum institutor habetur, 501, in admon.

Manifestatio sanctæ Trinitatis in Christi baptismo facta est, 90.

Maona Hebræis datum e celo, 37. Contra divina præcepta supra diurnum cibum colligentibus in vermes conversum est, 138.

Manus arida curatur a Christo: ejus mysterium declaratur, 585 seq.

Margarita de qua Mathæus cap. VII est Christus, largitate in pauperes comparandus, 349.

Maria virgo, Dei mater. Isaiæ vaticinium, quod virgo paritura esset filium, ejus nomen Emmanuel, in ea impletum est, 17. Idoneum dicitur Maria Christi habitaculum, non pro habitu corporis, sed pro gratia originali, 18. Ut conciperetur enim Christus secundum præanuntiationem angeli, Maria Spiritus sancti repletur gratia, virtute Dei Patris obumbratur, *ibid.* Virgo est cum concipit, virgo cum paritur, *ibid.* Virgo post partum, *ibid.* Josephi iusto ac juveni desponsatur, 534. Nascitur Christus ex Maria ut et sexus femineus hominem daret, et Deum proderet integritas virginialis, 42. Illa intaminati ventris sui servavit incorrupta signacula, 534. Maria Evæ utique filia Christum peperit, eum tamen de Adam non concepit, 166.

Maria rogante in convivio Canæ Galilee Christus primum signorem in conversione apertum in sinum operatur, 68. Typum quandam animarum nostrarum gessit, 61.

Maria virga mystice appellatur, quæ Christum veluti florem integritate sui corporis genuerit, 112. Magna eadem eodem sensu dicitur, quia splendida, casta, et virgo; quæ velut cælitus veniens cunctis Ecclesiarum populis cibum melle dulciorem deflavit, 138. Arca Veteris Testamenti assimilatur, 604.

Maria Magdalene venit ad Christi sepulchrum: a Domino redivo arguitur de incredulitate, quod eum inter mortuos quæreret, 176. Plorat amore Christi non reperti, 177. Exponitur illa dicta a Christo Mariæ Magdalene: *Noli me tangere, quia nondum ascendi ad Patrem, i. id.* Personam ostendit fidelis Ecclesie, 755. Ad Christum in convivio Pharisæi assidentem se contulit; quid gesserit, quæve ei a Domino dicta sint, 786 seqq.

Martyrii excellentia commendatur, 123. Non poena in meritis laudabilis, sed fides, 599.

Martyrium obitus in Ecclesia Dei veluti genuinus natalis excollitur, quia novo nascendi ordine ad novam coeli vitam morte perturbante nascuntur, 595. Eorum corpora recte sub ara collocantur, quia super aram Christus impoluit; ut quos una cum Christo passionis causa devinxerit, unius etiam loci religio copulet, 600.

Martyres nunquam hæc vitam constanter expendissent, nisi esse alteram incomparabiliter beatorem credidissent, 624. Alacri animo pereunt, in melius rapandi, *ibid.* Ab illis enim dum mortis tolerantia indubitanter excipitur, sese immortalitatis evidentem asserunt, 624. Præcipuo ergo honore colendi sunt, 625.

Martyres Taurinenses Octavius, Salvatius, Solutor commendantur, 201.

Memor re sanctorum Patrum in religiosis Christianorum convitiis celebrabantur, virtutes eorum in mentem revocantes, 215.

Miles quilibet concussionem et direptionem agens non excusatur, 576.

Mil tate delictum non est, sed abuti militia ad proximi perniciem culpæ deputatur, 576.

Militia Christiana quam fidelitatem requirit, 506.

Ministerium resistit cum non ad lucrandas pecunias, sed ad animas Dei acquirandas, gerendum est, 559.

Ministerium sacramentorum non sine confessione fidei inendum est, 102.

Ministri Dei, qui functionibus divinis præficiuntur, ab humanis curis abstinere debent, 541.

Miseria Christi recensetur, 522 seqq.

Misericordia Dei, scilicet ejus gratia, quomodo nos præveniat? 680.

Misericordia in pauperes, quam grata sit Deo, et quam nullis ad promerendam peccatorum veniam, 58.

Missa sacrificium quotidie peractum, 606. In eo memoria passionis et mortis Christi annuntiat: Domini corpus offertur, et Christi sanguis effunditur. In Missa sacrificio Christus est hostia et sacerdos, *ibid.*

Mola asinaria alliganda collo hominis scandalum inferentis mystice intellecta quid significet, 690.

Mores pravi graviores sunt inimici quam hostes infensi, 512. Omnium calamitatum sunt causa, 510. Boni autem mores sunt veluti poenæ, quæ nos ad cuncta aliorum sustolunt, 458.

Mors infidelium mentes contristat, Christiana autem pectora latificat, 595.

Mors strenuo animo est occurrendum, 205, in adnot.

Mors in natura non fuit, sed conversa in naturam est, *ibid.* Natura humana per mortem non destruitur, sed gratia Servatoris aspirante recipit immortalitatem in qua constituta fuit, *i. id.* Quare pretiosa in conspectu Domini mors auctorum ejus, 200, 209, 591, 786, etc. Mori pro Christo regnare cum Christo est, 556.

Mortem non vitare cum quis potest, temeritatis est vitium; perimentis autem non cedere fortitudo credentis est, 572.

Moses populi Israelitici princeps reconditus in nube, et in vertice montis altissimi solus cum Domino loquebatur, 57. Duas tabulas Testamenti accepit; mandata scilicet Dei, quibus Hebræi obtemperare debebant, 422. Eruxit ex Aegypto filios Israel, et peractis in itinere quadraginta duabus mansionibus ad terram promissionis deduxit, 442.

Jejunavit quadraginta diebus et quadraginta noctibus, et regem a Deo accepit, *ibid.* Ille jejuans Deum videre meruit; populus intemperantiae indulgens idola sibi confavit, 501. Serpentem æneum exhibuit in deserto, qui typum crucis Christi representavit, 152. Bellum gressu contra Amalec, non armis, non ferro, sed elevatis ad Deum manibus vicit, 153. Cum protulisset manum de sinu suo novo splendore fulgentem magos Jannem et Mambrem de ne-

quitis convexit, 583. Cum dixit Deus Moysi eum faciem suam videre non posse, de Deitate intelligendum est, quæ oculis carnalibus videri nequit, 58.

Mulier Canaanæ tangens hæmbras vestimenti Domini a sanguinis fluxu curatur, 675 seqq.

Mundane sollicitudines suffocant in corde verbum Dei: de mundo sollicitus, non potest esse de Christo sollicitus, 598.

Mundi amatores plurima inutiliter perierant; contra qui eum contemnunt, in ipso contemptu mercedem æternam sibi promerentur, 629.

Mundum septem annis minorum duraturum, aliorum fuit opinio, 652, in adnot.

Mundus ex nihilo factus est, 38.

Mysterium crucis, in qua Christus humiliari dignatus est, explanatur, 506.

N

Nares baptizandis adjuvantur, et quæ hæc unctio mysteria continet, 742.

Nativitas Domini Salva oris quomodo sit occurrendum, 1 seqq., 15, 395 seqq.

Nature due et una persona in Christo, 311. Vide Christus.

Naturam nemo mutare potest, nisi qui Dominus est nature, 419.

Navis mysterium, in quam ascendit Dominus et transfretavit, exponitur, 557. Ipse non indiget navi sed Ecclesia, ut per mundanum pelagus ad celestem portum pervenire mereatur, *ibid.*

Navis a Christo relicta in stagno Genesareth Aguram exhibuit Synagoga in sua infidelitate et contumacia dimissa, 639 seqq.

Navis Petri est Ecclesia ipsi tradita ad gubernandum, 641 seqq. Tempestatem passa est, quod in ea Judæi proditorum perierat, *ibid.* Omnes servavit illasos, qui in ea conflagrante sæculo perseverabant, *ibid.*

Necessitas remedi nostri flagitavit Christum hominem nasci, 490.

Neophyti vocantur qui super baptismo regenerati sunt, et quæ? 185, 486.

Nestori error in concilio Ephesiano damnatur, 29, in adnot.

Ninive propter penitentiam civium regisque ipsius ab excidio salvatur, 175, 501, 508, 761.

Noctis quietem in Christo suscipientes, Dei custodia, servantur in lucem, 298.

Noe nomen requiem in sanctis significat, 487. Ante diluvium penitentiam non cre prædicabat, sed opere; silebat lingua, fabricatione clamabat, 451.

Nubes in nube quæ Christum ascendentem in celum suscepit, Deus Pater est intelligendus, 104.

Nuptiæ a Deo institutæ, Christi præsentis sanctificationis, 67.

Nutritum spirituale ex Scripturarum lectione hauritur, 439.

O

Oblatio thuris Jesu nato demoniorum superstitionem cessaturam significabat; auri regiam dignitatem, myrrham mortalem naturam, 78.

Obitus martyrum in Ecclesia Dei, veluti natalis eorum habetur, 605.

Oculorum diligens custodia commendatur, 754. Eos enim accipimus, ut lumen corpori præbeant, non ut animæ inferant detrimentum, 680. Illorum effrenata licentia Christi testimonio damnatur, 679, 780.

Odium proximi, *Qui fratrem suum odit homini a est:* hæc S. Joannis sententia epist. I, cap. iii, exponitur, 204. Virtutibus omnibus adversatur, nec ulla bona opera cum odio placere Deo possunt, *ibid.* Etiam sacrificium est relinquendum, ut prius fratri nostro reconciliemur, *ibid.*

Officium omnis forma vivendi præscribit, 577.

Operatio sanctissimæ Trinitatis est indivisa: in operatione virtutum divinarum personarum unitas abesse non potest, 67.

Operationes distinctæ utriusque nature divine et humane in Christo asseruntur cum ra. Eutychetæ, 512. Pro uno eodemque opere non possumus et laudem adulantes mundi expetere, et præmium vite celestis acquirere, 144.

Oracula in sacris voluminibus plurima exstant, nasciturum Dominum ex progenie David, quæ Judæi in ipso Salvatore adventu neglexerunt, 54.

Oraculum Sibyllæ de Christo, 750.

Oratio ad Deum quam efficax sit, 509 seqq. In oratione perseverandum docet exemplum Cananæ mulieris, 674. Quibus proprietatibus præstet oratio, quibusve sit socianda virtutibus, 555.

Oriens. Sicut illustratus fuit passioe Christi Domini : ita Occidens gloriari potest de martyrio apostolorum Petri et Pauli, 232.

Originale peccatum in lege veteri per circumcissionem remittebatur 354. In nova autem lege per baptismum aquae vel sanguinis lavatur, 625.

Ortus Christi, ortus seculi magis vocandus, 17.

Oculum Iudae Scarioth Christus non negavit, et quare, 492.

Ovem perditam, quam bonus pastor invenit, propriis humeris ad gregem suum reportavit, 440.

P

Pagani fide omnia fieri, et circa genus hominum totum esse fixum et immobile dicebant, 722. Deliraverunt, tantum deorum deorumque progeniem fingentes et colentes, 724.

Palmas Christo super pullum asinae sedenti, et Jerusalem ingredienti offeruntur, 125. Earum benedictio et distributio in dominica majoris hebdomadae vetusta est in Ecclesia, 133, in admon.

Papa's est ipse Dominus qui de caelo descendit, 456.

Panum quinque et duorum piscium portentosa multiplicatio expenditur, 668, 736. De alia multiplicatione septem panum et paucorum piscium agitur, 670. In septem panibus septem dona Spiritus sancti, quibus Ecclesia munitor et instauratur, intelliguntur, 757.

Parabola Evangelii de duobus in lecto uno, et de duobus moventibus Luc. xvi, Matth. vii, 371, 387. De Publicano et Pharisaeo, Luc. xvi, 762. De patre qui filium junioris fecit sui poenitentem in gratiam recepit, Luc. xv, 773.

Paracletus venit a Patre, ut non ambigamus omnia nobis salutis aeternae munera omnipotentis Patris dispositione et voluntate conferri, 525. Idem Paracletus in sermone multillex, omnipotens in virtute, diversus in linguis, et unus in omnibus, 536.

Paralyticus; irritualis quae sit? ibi.

Paralyticus in lecto delatus ad Jesum curatur, 318.

Parthi, et Medi, et Elamitae, et ceterae nationes propriis linguis audiunt magnalia Dei, 529.

Pascha Hebraice, Latine transitus dicitur, vel profectus, quia per hoc mysterium resurgente Christo de peccatoribus ad meliora transitur, 183.

Passio Christi ab ipso mundi exordio praefigurata et praedicta, 171. Nihil vilissimum et ad notandum, cum tanta fuerit resurrectionis eius gloria, 449.

Pastor bonus, relictis novaginta novem oviculis, errantem ovem quaesivit, et inventam propriis humeris ad gregem reportavit, 440.

Pastores ab angelo admoniti ad praesepe Domini festinanter se contulerunt, et natum Redemptorem adoraverunt, 91.

Pastoris animarum munus est reprehendere qui negligentes in operibus Christianis adimplendis se gerunt, 573.

Pater divinus vox, Filius Verbum dicitur, et quare? 425. Quomodo Pater videatur in Filio, 216. Quomodo etiam intelligendum est, Patrem suscipere Filium omnibus embraculo, 191.

Patriam in discrimine relinquere, maxima iniustitia et ingratitude est, 306.

Paulus, qui ante Saulum dum ad Damascum properaret percussus a Deo atque excaecatus, ex persecutore factus est Ecclesiae doctor, 219, 223, 469. Pro remuneratione suarum virtutum raptus ad tertium caelum coelestia secreta cognovit, 220. Et didicit quod in terris doceret, 221.

Paulus divina potestate se munitum esse ostendit, cum magnum plebis deceptorem caecitate punivit, et mulierem a demone possessam liberavit, 562. Hominem Corinthium incestus reum a societate sanctorum removeri iussit, et resipiscendum recipi, 554. Ne a gentilibus virginitas caderet, ad Caesarem appellavit. In hoc usus est privilegio gentium, et apostolico consilio, 572. Ejus Epistolae Ecclesiarum populo nutritum ad salutem, 579. Pauli sententia I ad Cor. i de Spiritu sancto, qui scrutatur altitudines Dei, 521. Eiusdem verba ad Eph. iv: *Omnis sermo meus ex ore vestro non procedat*, copiose exponuntur, 681 seq. Gloriosissimum Paulum, qui diversis in gentibus pro fide Christi multo certamine dimicando, innumera bella peregerat, velut victorem mundi, abscisso capite, Romam susceptum ad triumphum, 221. De ejus cervice cum eam persecutor gladio percussisset, dicitur fluxisse magis undam quam sanguinem, 578.

Pax Christi quibus annuntiata est, 61.

Peccator quamvis vivere videatur, attamen sceleribus suis morti est addictus, 576. Peccata tollenda sunt ut

Deum nobis propitium faciamus, 459. Nemo potest peccata dimittere nisi solus Deus, 412. Peccatores si peccata sua in confessione taceant criminosiores sunt, 381. Non est ipsis de gratia Dei desperandum, quod ejus misericordiam implorent, et de Christi meritis spem habeant, 502. Peccatum Adae generi hominum universo mortem attulit, 385.

Peregrini, quibus sepeliendis ager si licet pretio proditionis Christi emptus est, Christiani intelligendi sunt, qui se a curis et divitiis mundi abdicarunt, 150.

Personarum distinctio in divinis credenda est, quae nullam in natura differentiam inducit; et cum dicatur Pater et Filius unum esse, eorum indissociabilitas et unitas praedicatur, 246. Tres personas tenemus et credimus, id est Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, unius potentiae, unius substantiae, unius aeternitatis, unius voluntatis, unius etiam deitatis, et totam Trinitatem unius Dei appellatione veneramur, 714. De personis divinis quomodo intelligenda sunt illa: *Invenit se loquuntur, invenit se mittunt, invenit sibi obediunt*, 536. Quamvis tres personae divinae inseparabiliter operentur, quaedam tamen specialiter singulis tribuuntur. Nam pro remedio vitae nostrae Pater nobis largitus est Filium, Filius regenerationis praestitit gratiam, virtutem Spiritus sanctus ministravit, 535.

Personae homines Dei imaginem in se deturpantes detestantur, 46.

Petrus professione piscator, vocatur a Christo ad pactionem hominum, 237, 267, 613. Primus Christum Filium Dei vivi confessus est, 217. Quanta esset confessionis huius magnitudo ipse Salvator declaravit, cum a Patre illam revelationem accepisse dixerit, eumque *petram*, hoc est fundamentum Ecclesiae suae constituit, eidemque claves regni coelestis tradidit, 218, 575, 467, 641. Petrus ergo dicitur *petra*, quod primus in nationibus fidei fundamenta posuerit, et tanquam saxum, immobilem totius operis Christiani compagem molemque conflavit. *Petra* pro devotione Petrus dicitur, et *petra* pro virtute Dominus. Recte consortium meretur nominis, qui consortium meretur et operis, 169, 578. Petri iustitia ita probata a Deo est, ut potestas iudicandi ei attributa fuerit, et in ejus arbitrio positum coeleste iudicium, atque Ecclesiae universae regimen illi commissum, 226. Quod ipse ambulans super mare trepidaverit, factum est ut humana fragilitas cognosceret quanta esset inter dominum servumque distantia, 218. Nihil ejus fide sublimius, 222 seq. Petro cupienti mori cum Christo ab eodem Domino dicitur non posse tunc mori sequi, quia ad fundandum servabatur Ecclesiam, 161.

Tertio Petrus magistrum suum negavit; sed viam resipiens in eum Dominus, amarissimas proripit in lacrimas, quoniam a delicto mundaverunt, 168. Dum admittit criminis eum perituit, cur tacuerit, et lacrimas tacitus fuderit, 167. Ejus defectionis exemplum docet neminem de se ipsis praesumere debere, 391. Petrus nihil nobis novit, quod negavit, et plurimum profuit quod emendavit, 168. Petro per aditorem a Christo quo genere mortis ipsi moriendum esset, 570. Ejus visio descendens vasis et caelo veluti lintel animalia completentis diversi generis exponitur, 575 seq. Postquam tertio obstatus est Domino suam dilectionem, oves ejus pascentes agnosque suscepit, 219, 554. Coelestis dispensatio Petrum et Paulum Romam perduxit, ut Evangelii praedicatione, quae totius mundi obtinebat principatum, sancte fieret caput religiosum, 216. Cum Simon magus beneficiis falsisque portentis multos Romae deciperet, et per aerem etiam volare contendisset, Petrus suis precibus ab alto ad terram praecipitem Simonem deduxit, illicque precipitem fracta sunt crura, 252. Hanc servavit causam cur Nero Petrum ad crucis supplicium damnasset. Eodem die, eademque in urbe capiti abscissione coronatus est Paulus: ut qui in propagatione verae fidei socii fuerant, in glorioso agone pro ea obundo non sibi divisi, *ibid.*

Pilatus Christum innocentem declarat, sed eo magis sit reus iniuste condemnationis, 142.

Possessores agrorum redarguuntur, quod in iis idololatram adhuc exerceri permitterent, 656.

Praeceptum junjuni quadragesimalis inculcatur, 462.

Praeceptum Dei non est lex vultus loci, sed mundi, 446.

Praeceptum divinitus ubique servandum, quia ubique est, qui praecipit, *ibid.*

Praedicationis ministerium episcopis seu sacerdotibus ex necessitate munus est impositum, 659. Huiusmodi conditio est ut alterius peccata non laceat, qui sua vult declinare peccata, *ibid.*

Præparatio Christiana ad diem natalis Domini, quibus virtutibus agenda sit, 1 seq.

Præsentia realis corporis Christi in Eucharistia apertissime asseritur, 600.

Præces Deo faciendae mane postquam surreximus, et

vespere ante cubitum, ut die nocteque nos incolomes servare dignetur, 298.

Præmissa natiuitatis privilegia per originalem culpam amissa ab ortu sanctiore Christi in homine reparantur, 33.

Præmissa Petri in Ecclesia stabilitur, 169, 461. Eius prærogativæ expressius recensentur, 642 seq. Non est divisus inter ipsum et Paulum, sed in uno Petro constitutus, 233, in 2 not.

Principes sæculi servos suos remunerantur dum vivunt; Deus autem plerumque electorum suorum premium post mortem in æterna vita reservat, 569.

Proditio Judæ in Davidico vatirinio prædicta, 117.

Propheciarum oracula ante Christi lucem veluti quemdam splendorem in mundum edita sunt, 405.

Prophecie de Domini Salvatoris adventu contra Judæos afferuntur, 737.

Prophecie omnes sancti merito fidei suæ multas virtutes, et multa mirabilia perfecunt, 739.

Psalmi xxi expositio tota est de Christi resurrectione, 179. Psalmi xvi verba, *Dies dei cruciat verbum* interpretantur, 180. Psalmi etiam xxi, *Deus, Deus meus, respice in me*, 157. Psalmi xxviii de Christi baptismo exponuntur, 423. Psalmi lxxi verba, *Deseruit sicut pluviam in vellus*, 409. Et psalmi cix, *Dixit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis*, 197. Item ejusdem psalmi, *Ex uero ante inferum genui te*, 748.

Pudicitie prærogativæ et merita celebrantur, 111.

Puerorum simplicitas et innocentia ab iis est comparanda, qui ad regnum celorum aspirant, 689.

Portas mentis quam sit pretiosa, cum per eam Deus possideatur, 698.

Q

Quadragesima instituitur. *Vide jejunium quadragesimæ*. Quadragesima dierum jejunio desideria carnalia reprimentes de diabolo victores erimus, 119.

Quadragesime tempore a quibus se abstinere debeant Christiani, 116. Copulanda est jejunio sanctorum meditatio virtutum, 152.

Questiones sapientiæ secularis refutandæ sunt, et tenenda fides per revelationem accepta, 309.

R

Radix omnium malorum avaritia. *V. Avarus, Avritia*. Reconciliatio proximi, a quo offensam accepimus, præceptum Domini est, 201 seq.

Regeneratio hominis cum ipsius creatione confertur, 553.

Religio Christiana non est in disputationem revocanda post prophetarum oracula, post apostolorum testimonia, post martyrum vulnera, nec vetus fides, quasi nova est discutienda, 621.

Religiosi viri gravius tentationibus subiciuntur, 457, 458.

Reliquie sanctorum martyrum ex institutione Ecclesiæ in altariis collocantur, 599. De honore cultusque sacris reliquiis præstat, 623, 627.

Remissio peccatorum quam Christus nobis promeruit credenda, 277. Gratia Christi est reservata, 95.

Renovabitur mundus, secundum fidei Dei promissum, et animæ corpori, et corpus animæ est reddendum, 567.

Reparatio hominum ac salutis qua ratione Deus propo-nerit, manente lege mortis, immutata tamen lege damnationis eorum, 410.

Resurrectio Christi. Hoc mysterium ab ipsis mundi nascentis exordio revelatum, ac pluries in lege veteri præfiguratum Deus voluit, ut ostenderet quod per singulas mundi labentis ætates spes sanctorum ad illum continuo solum tenderet, qui est expectatio omnium gentium, 486.

Figuræ Christi a mortuis redivi, quæ sunt in Veteri Testamento, adducuntur, 175. Possibilis Christi resurrectione demonstratur ex eo quod ipse vivens plures mortuos suscitaverit, 514. Illi resurgenti non angeli solum, non solum discipuli, sed et ipsi inimici testimonium præbuerunt, 473.

Sanctis patriarchis jactandæ perfidii Christi resurrectione, quorum de germine natus est ipse Filius Dei, 501. Nobis de ea letandum est, et quare *ibid.* Christus redivivus apparuit Mariæ Magdalene cum in sepulchro quaerenti, 176.

Apparuit etiam Thomæ, eique palam dedit suæ passionis vestigia, 482. Se adiunxit discipulis in itinere Emmaus oppidum petentibus, 565. Resurrectio Christi defunctis est vita, peccatoribus venia, sanctis est gloria, 179. Eo resurrectio plura sanctorum corpora surrexerunt, 619.

Resurrectio mortuorum. Hic fuit præcipuus Filius Dei carnis summe finis, ut carnem perpetuitate donaret, 275. Credenda est carnis resurrectio, cum sit religionis nostræ finis, et summa credendi, *ibid.* In fide resurrectionis Christianorum spes tota consistit, 718. Ante futurum homo sur-

rexit in Christo, quam vitam sortiretur in sæculo, 474. Resurrectio iustis in præmio est, 478. Infideles vero et peccatores et qui Dei præcepta non faciunt, ad hoc resurgent, ut immortalis eorum facta caro æternis incendiis deputetur, ut semper ardeat, et nunquam ardendo deficiat, 716.

Retributio bonorum operum a Christo iustis in futura vita comparata stabilitur, 569.

Reus sine excusatione est, qui conscientie suæ judicio condemnatur, 145.

Revelatio futuri Redemptoris per singulas mundi ætates, desiderium ejusdem in omnibus sanctis excitavit, 486.

Ritus Ecclesiæ orandi non flexis genibus, sed erectis a Paschate ad Pentecosten memoratur, 192.

Regationum institutio: de ea agitur, 501, in admonit. ad rom. 90.

Roma peculiari patrocinio Petri et Pauli gloriatur, 226.

S

Saba regina Austri, quæ venit audire sapientiam Salomonis, 760.

Sacerdotes Judæorum reprehenduntur, quod Dominum Salvatorem non sicut Deum susceperunt, sed sicut hominem judicarent, 541.

Sacerdotes apibus comparantur, 571. Sunt milites Christi, et stipendium donumque ab eo percipiunt, 379. Sacerdotes de plebe sua solliciti propter Christum, pastoribus super gregem vigilantibus nocte natiuitatis Dominicæ assimulantur, 409.

Sacerdotibus et ministris Dei reverentia debetur, 285.

Sacerdotis ministerium quid requirit, *ibid.*

Sacrificium laudis est vere martyrium, 630. Ex quo mortis Domini memoria in missa quotidie renovatur, et mystice representatur, verum sacrificium missa esse prolatur, 600. Peccatoribus est propitiatorium, *ibid.*

Sæculi dignitates malis artibus non querendæ, 151.

Salvator missus sub lege, natus in lege, nutrius juxta legem dum a Judæis negligitur, a gentibus occupatur, 393.

Salvator quare in aliena sepultura ponatur, et suam non habeat sepulturam, 282. In Salvatore omnes resurreximus, omnes revivimus, omnes ad celestia transmigravimus, 472.

Samaritanæ mulieri Christus aquam vite perennis indulget et peccata, 526, 596, 667. Typum Ecclesiæ ipsa representat, 328.

Samsou in agro Philistinorum vulpes facibus accensis armatas immisit, 382. Plures inimicorum in ritus interficiens, quam vivus occiderat, Christum mundi salutem morte sua comparantem designat, 193.

Sanctorum preces plus valent quam arma hominum, 510. Qui honorat sanctos, Deum honorat, et qui spernit sanctos, Dominum spernit, 580.

Sapientia divina quæ sit, et quæ humanæ, 110.

Sapientia hominum stulta, dum credere detestatur, Deum potuisse hominem nasci, tantæ profunditatis mysterium non intelligunt, 21. Confutator gentilis divini incarnationis possibilitatem denegantes, 51. Omnis sapientia humana in examinandis rebus celestibus infatuatur, et stultitia est apud Deum, 508.

Sapiens intelligit hanc vitam nobis non datam ad requiem, sed ad laborem, 235.

Saul rex Israel, dum bellum gereret contra Alphylos, universo exercitui jejunium indicit, et Jonathan, quantus innocenter violasset, reum mortis publicavit, 119.

Scandali occasione ex Christi præcepto vitanda, 731.

Scandalizanti Christianos, cur potius molis asinaria collo ejus alliganda, quam aliud quodcumque saxum, 297.

Scandalum quanto studio vitandum sit: reatus ejus gravitas ostenditur, 286 seq., 690.

Scandalum Ecclesiæ universæ faciunt hæretici pravam dissemnantes doctrinam, 690.

Scientia Dei quinque patitur et duobus piscibus a Jesu Christo in deserto multiplicis assimilatur, 667.

Scripturarum divinarum lectio necessaria, 71. Ab illecebris mundi Scripturæ nos revocat, 151. Cibum eloquii perennis subministrant, 456. Earum divitiæ tantæ sunt, ut nunquam exhaustiri possint, 667.

Scripturæ divinz ab Hebræis servatæ testimonium præbent contra ipsos evangelicæ veritatis, 172.

Seniorum improbitas Susanne innocentiam calumniantium deiecit et dampnavit, 145.

Sententia illa Maximi serm. 42, 515, a: *Plus pro sui homini culpa, quam nocuit*: qua ratione intelligenda sit, explicatur, 510, in addit.

Sermo is in discipulata licentia arguitur, multarumque malorum causa demonstratur, 681 seq.

Serpens æneus appensus arbori in deserto figura fuit Christi pendens ex ligno, in quo se ipsum pro salute om-

nium hominum immolevit, 152. Servis et domesticis ut fratribus utendum est, 459.

Signum crucis commendatur fidelibus, nostræque est insigne victoriæ, 506.

Silentium de alioribus fidei mysteriis coram catechumenis servatur, 709.

Simon magnus precibus S. Petri de sublime aeris dejectus in terram fuit, fractaque sunt ejus crura, 353, 340.

Simplicitas Christiana quibus constet, 183. Infancia dicitur, et qua ratione? *ibid.*

Sinapis virtus: cui fides comparatur, 561, 565.

Sinus Patris, in quo ab Joanne cap. i Christus esse dicitur, quid significet? 416.

Sirenarum fabula usus est Maximus, ut concupiscentiæ oblectamenta mundique insidias designaret, 132.

Societas hominis innocens innocentem docet, perversi ad pravitatem inducit, 647.

Sol in passione Christi obscuratus est, 681. Nemo sollicitus de mundo, sollicitus est de Christo, 598.

Speculator positus illis Israel, ut in Ezechielis cap. iy quis sit? 693.

Spem nullam futuræ retributionis habere possant, qui omnem mercedem operum suorum in presenti saeculo temporalis auri ambitione consumunt, 106.

Spernit Christus Synagogam perfidam, fidelem assumit Ecclesiam, 640.

Spiritus sanctus supervenit in Mariam, eamque sua virtute replevit, ut Christum conciperet, 18, 35, 551. Quomodo Spiritus sanctus hominis carnem in utero virginis Unigenito Patris univertit, explicatur, 530, 534. Descendit super apostolos, ut Christum pervenire ad Patrem demonstraret, 197. Apostolorum pectora celesti vigore firmavit, et novo lingua eorum ditavit, *elc.* 532 *seq.* De Christi divinitate testimonium præbuit, 530. Christus et Spiritus invicem se testimoniis prædicant, qui indicata se noscunt maiestate regnare, *ibid.* Spiritus sanctus in eorum corda adventit, quos sanguis et doctrina Christi prius purgaverat, 538. Spiritum sanctum Deum esse non ambigendum, cui cum Patre et Filio inseparabilis est gloria. Ejus ergo divinitas contra hæreticos et Jutæos stabilitur, 552. Unius enim esse substantie cum Filio Dei, ex unitate doctrinæ, quam Apostolo docuit, arguitur, 200. Ex quo omnia inter Patrem, et Filium, et Spiritum sunt communia, necesse est eandem in omnibus esse naturam, 525.

Una eorum in omni operatione et voluntas credenda est, et potestas, *ibid.* Ab utroque, scilicet a Patre et Filio misus dicitur, 555. In Spiritu sancto plena est regenerandi virtus, et peccata remittendi potestas, 552. Ubi vult spirat, et quibus vult gratis sua dona dispensat, 551. Ejus cooperatio ad nostram salutem ostenditur, 525. Spiritus sanctus procedens a Patre, promissus a Filio dona gloriæ suæ in apostolos Christi dignatus est infundere: ita ut passionibus regnumque ejus omnium gentium sermone loquerentur. Hæc profecto dignatione, ut quia omne hominum genus vocabatur ad vitam, dispensationem mysterium Dei totius ubi que mundus audiret, 552. Spiritus sanctus verus est Deus, quem Christus et a Patre procedere, et a se mittendum pari professione testatur, 555. Spiritus sanctus Cornelium centurionem antequam baptismo fingeretur, inspiravit, et in quosdam adhuc gentiles, loquente Petro, non solum cecidit, sed etiam ut linguis loquerentur, instruxit, 554. Vigore virtutis ejus martyres ad obvincta tormenta roborantur, 528. Septiformi gratia Spiritus sancti, hoc est septem ejus donis fideles replentur, 672.

Stella recenter exorta perduxit magos ad præsepe Domini, 50. Christi maiestatem et celestem originem ostendit, 58. Quid hæc stella significaret tres tantum et gentibus viri intellexerunt, *ibid.*

Stephanus (S.) ad ministerium v. duarum deputatus testimonium meruit sanctissimæ castitatis, 648. Ordinatus diaconus ab apostolis, ipsos apostolos beata ac triumphali morte præcessit, 201. Præclarum dedit exemplum inimicorum dilectionis, *ibid.* S. Stephanus coram apertis sunt, vidique Jesum stantem a dextris Dei, 197, 202, 466.

Superstitio populi clamantis strepitusque edentis in defectione luxu reprobat, 48.

Susanna (S.) a calumniis impiorum sænum Daniele iudice vindicator, ejusque pudicitia commendatur, 142.

Symboli expositio traditur, 372. Nisi quis fidem in symbolo expressam profiteatur, salvus non erit, *ibid.*

T

Tau littera, id est crucis pictura signati ab interfectione angeli sospites servati, 411.

Temperantia apprime utilis, e contrario quanta sint intemperantia mala, 445.

Tempore qui bene utuntur quos fructus percipiant? 596.

Tentationes diaboliæ junio et oratione vincuntur,

118. Clamantes ad Deum in tentationibus, ille non negat auxilium, 172. Diaboli subdolis tentationibus fallit Christi fideles eo periculosos, quo occultis, 651.

Testamenta duo se invicem perficiuntur. Lex Moysis data est in testimonium legis Christi; et nisi Evangelium datum esset, lex necessaria omnino non fuisset, 10. Veteris ac Novi Testamenti spiritus unus est, unaque consensus, 605 *seq.* Testamenti Veteris, seu legis austeritas Evangelii gratia temperata est, 116. Utriusque Testamenti testimonia de Christo inter se mire concordant, 31.

Thesauri Romanæ Ecclesiæ in sublevantis pauperibus a S. Laurentio impenduntur, 210. Qui sit thesaurus, quem juxta Apostolum, II Cor. xviij, habemus in vasis fictilibus? 595.

Thomas Christi redivi contractans vulnera verum corpus in eo agnovit, flemque omnium de ejus resurrectione confirmavit, 180. Deo iterum, 181 *seq.*

Timendi magis sunt spiritus domus quam carnales, secundum Christi sententiam Math. cap. x: *Noite dñe eos qui occidunt corpus, etc.*, 294. Non potest timere barbaros qui Christum timerit Salvatorem, *ibid.* Timor, quem Deo debemus, 297.

Tobie caritas in seculis mortis commendatur, 381. Transfiguratio Christi in monte Thabor: cur cum Moysa et Elia Christus apparuerit, e. inter apostolos tres tantum testes fuerint? 709.

Transitus filiorum Israel per mare Rubrum multis portis illustratum, 61.

Tribulationem angustie viam aperient ad plenitudinem gaudiorum, 621. In tribulatione bonum est orare, jejunare, psallere, misereri, 291.

Tributa principibus s.cularibus solvenda sunt, 577.

U

Unctio aurum oleo benedicto ante baptismum quid significat? 710. Altera unctio in naribus declaratur, 712. Per sacram unctionem in Veteri Testamento, sacerdotes et reges constituebantur: a prophetis hæc conferebatur, 717.

Usuræ crimen damnatur, 128. Usuræ genus describitur, 549. Per usuram debitum creditori remuneratur, nec debitum extinguitur, *ibid.*

V

Vane gloriæ ostentatio arguitur, 104.

Vanitates et insanie sæculi reprehenduntur, 42.

Vanum est et inane quidpiñ nisi ius ponderis aut virtutis firmitate consistit, *ibid.*

Vas illud animalium cujus unque generis plenum, quod apparuit Petro, quid significat? 575.

Vasa iræ per Adæ pravariationem in eramus, per Christi resurrectionem civis sanctorum fieri sumus, 489.

Venatio quadragesimæ tempore condemnatur, 458.

Verbi divini unitas et consensitas cum Patre ab illi præcipue Scripturæ loco probatur contra Ari nos, ubi Christus de se dixit Joannis cap. xij: *Ego et Pater unus sumus*, 370.

Verbi Dei prædicationi instandum est, ut salutem animarum assequamur, 551.

Verbum Dei concis fidelibus substantiam sempiternam s. huius operatur, 150.

Vestibus fulgere nihil predest, si quis flagitiis sordeat; ubi enim conscientia tenebrosa est, totum corpus obscuratum est, 18.

Vestimenta Christi post ejus crucifixionem a militibus in quatuor partes divisa prophetias indicant D. minum vaticinantes, quas hæretici discernunt ac dividunt ad sua struenda dogmata, 159. Vesti, autem ejus, quæ erat integra desuper contexta, sapientiam ejus celestem significat, *ibid.* Quid intelligendum sit in vestimentis quibus apostoli straverunt viam Domino ingredienti in Jerusalem? 125.

Via qua ducit ad Christum, fides ejus est atque doctrina, 125. Alia via veniunt magi ad præsepe Domini, et alia revertuntur: mysterium declaratur, 51, 81.

Viam Domino venient, qui sint, qui non parant? quare ratione via paranda, quibusve sanctis operibus ei occurrendum, 209, 543.

Victoria sui quam sit necessaria, 119. Vini Christo facere quomodo sit intelligendum? 595.

Vinea Domini Sabaot quid? 597.

Virginitas Mariæ in partu, ante partum, et post partum asseritur. 25. Soli enim virginis digne potui parere Christum, 509.

Virtute præstans si quid agimus, nobis non est tribundum, sed Deo, 509, 571. Non est in nostra virtute flemundum, si victores de mundanis periculis esse volumus, 636.

Visio Dei beatifica ab hominibus comparanda, finis et scopus fuit totius dispensationis Christi in mundo, 530. Ejus essentia in videndo Deo consistit, *ibid.*

Vita Christiani hominis quæ sit secundum Evangelium? 263. Sapientis quisque intelligit, quod hæc vita hominum non ad quietem data est, sed ad laborem, hoc est, ut hic laboret; ut imposterum requirascit, 235. In hac vita cum de ore et labore quod bonum est, auxiliante Deo faciamus, ut in futuro sæculo bonorum fructum cum gaudio et exultatione percipiamus, 284. Omne vite nostræ tempus studium quoddam debemus putare virutum, et ad celestis bravium tota mente contendere, 411. Recte novit vivere, qui recte novit orare, 535.

Vitalianus et Malanus viri nobiles quod ad edificationem Ecclesie omnia bona sua, quamvis modica contulerint, laudantur, 686.

INDEX RERUM MEMORABILIUM QUÆ IN APPENDICE CONTINENTUR.

A

Abraham, Melchisedech, et Jacob de omnibus suis decimis Deo obtulerunt, 85.

Adæ prævaricatoris sui cum stirpe damnati reparationem in novissimo tempore implendam Deus revelavit, 150. Adam post peccatum nudum se cognovit, 145.

Ægri a lineis corporales Dei sunt beneficia. Melius enim est a Domino redargui, castigari et sub ejus plaga curari, quam ab ejus medicis incurabilis removeri, 115.

Aggeus propheta Zachariæ adjutor fuit in restauratione templi Hierosolymitani, 96.

Agonis mundani conditio est victorem reddere, qui adversarium superat sicut pugnam; in spirituali autem certamine coronatur, qui vitam pro veritate profudit, 55.

Amor Dei omnia sustinet, omnia superat, 112.

Angeli natum Dominum cantibus nuntiantes nos ad eum adorandum invitant, 36.

Anima ex fide vivit, corpus ex anima, 85.

Animam suam qui perdidit pro Christo, in æternum salvabit eam; qui autem derelict pro mundo, perdet eam, 153.

Antiochi regis immanis crudelitas in lectissimos fratres Mechasbas adnotatur, 73.

Apotoli, antequam super ipsos descenderet Spiritus sanctus, timidi et imperfecti erant, 55.

Arca Noë, in qua salvæ factæ sunt octo anime, assimilatur Ecclesie, 89.

Archelus unus ex Herodis filiis ei successit in Judææ regnum, 22. Viennæ in Gallis exsul occubuit, *ibid.*

Arii hæresis confutatur, 96. Ariatorum perfidia, et calliditas detecta et confusa a S. Eusebio Vercellensi, 68. Quas turbas egerint Arii in Italia et in universo mundo, *ibi.*

Arundinis tres qualitates, 102.

Auctore rerum reperit o, rerum quoque invenimus et causas, 147.

Augusto Cæsare regnante Judæa facta est tributaria Romani imperii, 93.

Auxentius Arius, episcopus Mediolanensis, cui successit S. Ambrosius, 146.

B

Beatitudinis celestis quanta felicitas, quantaque gaudii plenitudo iustorum animas excipiet, 66.

Beithaide piscina, cujus aqua, qui abluebantur, ab infirmitatibus suis sanabantur, 125.

Bonorum futurorum certa promissio ad mortem fortiter obeundam incendere debet, 154.

C

Caritas Christiani non tantum ad amicos extendenda est, 20. In proximorum salute occupetur, 140. A caritate Christi nihil nos separare debet, 75.

Christi, et Spiritus sancti indeficiens patrocinium Ecclesie promittitur, 55.

Christo facta est, non Salomoni promissio regni æterni, et templi cultus perpetui et laudationis, 21.

Christum verum Deum, verumque hominem confiteri oportet, 94. Idem Dominus se posse et velle salvum facere genus humanum demonstravit, 119.

Christus Filius Dei solus carnem ita suscepit cum anima humana rationabili atque perfecta, et suscepit corporis formam, corporis istius veritatem, factus homo, 51. Filius Joseph putabatur, 150. Mortem pertulit, et sepulture traditus; sed qui vere resurrexit, ideo firma est fides nostra, 52. Redivivus a mortuis novo divinitatis sue fulgore nos excitat ad lætitiā, 89. In ejus resurrectione Synagoga

X

Xistus (S.) Romanus pontifex Laurentio diacono non proxime eum seculorum ad martyrium prænotat, 259.

Z

Zacharias de vice Abiæ sacerdotio fungens in templo ab angelo vaticinium accepit, se futurum patrem Joanni, 550. Quia angelico oraculo non credidit, usum loquendi amisit, 207. In Joannis nativitate lingue ejus soluta sunt vincula, ut eo miraculo proles a celo data manifestaretur, et quid ab ea expectandum foret, 546.

Zacharius laudatur, quod divitiis suis bene usus, ad regnum celeste per ipsas pervenit, 654 seq.

Zelus apostolorum pro animarum conversione et salute commendatur, 232.

finitur, Ecclesia nascitur, 89. Qui alios mortuos suscitaverat, sese pro, sua virtute suscitavit in lucem, 129. Ejus seculum gloriosum, 21.

Christus omnibus Spiritus sancti muneribus cumulatus fuit, 22. In coeli filiorum suorum per fidem habitare dignatur, 55. Quare tributum Cæsari solvere voluerit? 99. Saterem in ore piscis creavit, quo Petrus pro Christo, et pro se censum solvit, 100.

Cleombrotus Ambraciota se altissimo precipitavit muro, quod omnia de homine cum morte finem habere crederet, 154.

Conceptus Joannis Baptistæ admirabilis, sed admirabilior Christi. Ille de matre senectute et sterilitate laborante, hic de virgine procreatus, 45 seq.

Contemptibiles qui hac in vita habentur, in alia induti gloria, et majestate apparebunt, 157.

Convivio spirituali quanta puritas sit deferenda, 61. Non habens vestem nuptialem qui ad convivium accessit, torribus traditus est, *ibid.*

Corpus hominis in sepulchrum Elisel injectum, vix tetigit ossa ejus, revixit, 159.

Cupiditas radix est omnium malorum, 88.

D

Decima et primitia Deo solvenda, 85 seqq. Omnia a Deo nobis donata sunt; ergo omnia illi reddenda, *ibid.* Commutantur res terrene cum bonis æternis, 86.

Dedicationes Ecclesiarum quomodo celebrandæ, 61. Plura miracula in illis facta memorantur, 82 seqq. In prima dedicatione templi Salomonis ignis des cendit de celo et devoravit holocausta et victimas, 98. Hæc figura fuit resurrectionis, in qua omnes iusti divino amore inflammantur, *ibi.*

Deposito alicujus sancti in sensu Ecclesie est ejus solutio a vinculis corporis, 78.

Deum diligere ex toto corde nostro, ex tota anima nostra, et ex omnibus viribus nostris, et diligere proximum sicut nos ipsos, præceptum Domini est, 97. Deum non diligit, qui proximum odio h bet, 20. Qui fratrem suum odii, homicida est, *ibid.*

Deus olim propter peccata cogitavit delere hominem, 125. Qui nos propter transgressionem mandati perdere debuisset, propter suam misericordiam reparatorem nostrum se esse promissit, 150. Diligit quos redarguit et castigat, 118.

Deus in bonitate et simplicitate querendus, 94.

Didrachma est nummus duas drachmas continens, quo census Cæsari solvebatur, 100.

Diffidendum non est de Domini pietate, quin imo acceleranda est de peccatis penitentia, 19.

Dionysius (S.) episcopus Mediolanensis ab hæreticis fraude tentatus, 68.

E

Ecclesia a finibus terræ congregata, 64.

Eleemosynarum duo genera quæ sint? 88. Earum meritum quam grande sit apud Deum demonstratur, 86, 88.

Elisabeth conscia senectutis erubescit se porituram; quare mensibus quinque se occultavit, 42.

Eccelesia vocabantur solemnitates consecrationis, et dedicationis templi, 80, 95 seqq.

Episcopus Laodiceæ Ecclesie a Domino increpatur, quod nudus sit et pauper, et cæcus; quæ de interioribus defectibus sunt accipienda, 124.

Eucharistia primis Ecclesie temporibus a viris, palmis simul junctis, a mulieribus autem in nitidis lateolis excipiebatur, 62.

Eva figura Ecclesie; nam sicut ex Adam latere fabricata est Eva; ita ex Christi corpore et vulnere crevit Ecclesia, 63.

Evangelii veritas adeo certa est, ut si contra angelus pradicaret, non esset audiendus, 112.

Exaciores census, propter multitudinem miraculorum, Christum verentes, Petrum interpellant, an ejus Magister didrachma solveret? 98.

Exuperantius (S.) discipulus S. Eusebii Vercellensis, deinde episcopus Dertonensis commendatur, 67.

F

Felicitas hujus mundi, nimis quaesita, plerumque in dolore et adversitate finem habet, 113.

Festivitas illa vera et summa est, qua quis mortuus est vitis, soli vivit justitie, 78.

Fides Christiana firmissimis roborata testimoniis nullam de ejus veritate disputationem admittit, 48.

G

Gabriel angelus non infidelitatem in Maria redarguit, ut in Zacharia, sed de divina instructi operationis novitate, 130.

Gaudium Dei in celo quantum sit futurum? 78.

Generatio Christi inenarrabilis, fide est percipiendus, 46.

Genitricis Dei dignitatem Maria obtinuit, et virginalem pudicitiam non amisit, *ibid.*

H

Hæretici quid symbolo addere conati sunt? 31.

Hi brevis quæ religione diem sabbati coerent? 89.

Herodis regis innocentium puerorum interfectoris celestis punitio et funestissimus obitus describitur, 37.

Hierosolymitani templi triplex dedicatio memoratur. Prima facta fuit a Salomone, secunda a Zorobabel et Jesu sacerdote, tertia a Juda Machabeo. De hac fit mentio in Evangelio Joannis 1, 96.

Holococaustum Græce, Latine dicitur totum incensum, 97.

Homines pro suis vitis diversis brutorum appellationibus in Scripturis denotantur, 125.

Hora quam Christus in convivio Canæ Galilææ dixit matri nondum advenisse, hora passionis ejus est intelligenda, 103.

Hydrizæ sex posite in memorato convivio sex mundi statibus signi care dicuntur, earumque expositio traditur, 104 *seqq.*

I

Ingressus in hunc mundum similis est omnibus, similisque exitus, 24.

Isaia vaticinium: *Ecce virgo concipiet*, etc., cap. vii, de adventu Domini adeo perspicuum est, ut Judæi, qui ei non crediderunt, sint inexcusabiles, 141.

J

Jesus Christus unigenitus Dei Patris in nullo gigenti vel natura dissimilis, vel virtute inferior, vel tempore posterior, 93. Se contulit Hierosolymam in festo Dedicationis templi, et ambulabat in porticu Salomonis, 93.

Joannes Baptista Christo præmissus ut ejus adventum annuntiaret, 25. Eum obsecratio magis quam voluptas procreavit, 41. Quid mysterii contineatur in eo quod in Nativitate Joannis dies decrescere incipiant, in Nativitate autem Christi augmentum accipiant? 23. Ejus laudes Deo auctore in Scripturis sanctis habentur, 37. Quare angeli nomine donetur? 38. Spiritu sancto repletur ab utero matris suæ, 39. Ejus poenitentia in deserto, *ibid.*

Joannes Baptista misit discipulos suos ad Christum, ut interrogarent eum: *Tu quis es?* 101. Revertuntur narrantes miracula quæ Christus operabatur, quibus se verum Deum ostendebat, *ibid.* Ortus Joannes pro Christo, oblit etiam pro Christo; quod prædicans veritatem, et Herodem de incestu increpans, capite truncatus est, 41. Joannem Evangelistam opinati sunt aliqui fuisse sponsum, cujus nuptiæ celebratæ fuerunt in convivio Canæ Galilææ, eumque, viso miraculo conversionis aque in vinum, dimisisse sponsum et secutum esse Christum, 106. Idem Joannes in cœna recumbens super pectus Domini hausit secreta celestia, 142. In insulam Pathmos relegatus divinum Apocalypsis librum scripsit, 143.

Jobi in pondere et squalore omnium calamitatum admirabilis fortitudo commendatur, 112.

Joseph sponsus Mariæ Virginis, ab angelo in somnis admonitus cum puero Jesu et matre relicta ex Ægypto in terram Israel profectus est, 26.

Judæi, qui Jesum Christum recipere noluerunt, Antichristum sunt recepturi, 90. Prophetæ Dei, qui prænuuntiabant de adventu Christi, semper sunt persecuti, 91.

Judicium temerarium de proximo vetitum est, 137.

L

Lacedæmonii publicis verberibus pueros excruciant, ut ad perferendos belli labores robustiores facerent, 117.

Laurentii magnanimitas, quod ævi iem Cæsaris haud metuens, thesauros Ecclesiæ in pauperes erogavit. Fortitudo ejus admirabilis ac singularis, cum in craticula positus incendia superavit, 54 *seqq.* Antequam martyrium consummaret Laurentius, Hippolytum paganum ad Christum convertit, sibi que socium ad coronam adjunxit, 57.

Lazarus pauper in sinu Abraham exceptus gaudet, dives e contra in æternis fl. grat. iocundis, 138.

Luxuria quos officii ferali mori acie, in vinculis tenet, 118.

M

Machabei fratres invictissimi pro patriis legibus custodiendis atrociora tormenta pertulerunt, 70, 71, 73, etc. Eorum mater propter fortitudinem et constantiam admirabilem celebratur, 73, 76.

Maria Magdalene ad Christi Domini sepulchrum amore languens, eum invenire promeruit, 30.

Mariæ Matris Dei laudes recensentur, 43 *seqq.* Ejus virginitas ante partum, in partu, et post partum Scripturarum testimonio assertitur et probatur, 43, 47 *seqq.* Sola est inter mulieres, quæ incolunt virginitate peperit filium, 131.

Martyres temporali exacto certamine coronantur in celis, 93. Eorum memorie in Ecclesia sunt celebrandæ, 50.

Martyrii genus, quo ab Arianis afflictus fuit S. Eusebius Vercellensis, describitur, 70.

Mediolanensis Ecclesiæ multorum martyrum triumphus illustratur, 48.

Mensa Eucharistica quam sanctitatem requirit in iis qui ad eam accedunt? 61. Ad illam omnes invitati sumus, sed castit. te imprimis et munditia ornat, 33.

Misericordia in pauperes malum divitiarum usum reparat atque sanctificat, 23.

Missa sacrificium quibus in locis sit peragendum, 83.

Monachi a S. Eusebio Vercellensi instituti, ut clericorum officia in Ecclesia exercerent. Plura de eorum institutione, atque ratione vivendi habentur, 68 *seqq.*

Mors corporis non est timenda, sed mors animæ, et post mortem ignis a æternus, 53.

N

Natali Domini quanta vitæ puritate sit occurrendum? 17.

Nazareth flos, sive virgultum interpretatur, 28.

Nazarii et Celsi (SS.) passio gloriosa describitur, 47 *seqq.*

O

Oidium proximi obcecat animam, eamque a Deo avertit, 20.

Opera Christi testimonium de ejus divinitate perhibere, 94.

Opera servilia in die dominica, hoc est in die memorie Resurrectionis Domini non sunt faciendæ, 80.

Oratio, quæ virtutum meritis exornatur, valde efficax est apud Deum, 50. Quæ autem sit de his quorum præcepta habemus, exaudivit, 87.

P

Paracletus Spiritus apostolorum in fide confirmavit, eosque supernis luminibus cumulavit, 33 *seqq.*

Parentes honorandi sunt, et si egent, pro facultate subveniendi, 87.

Patriarchæ Veteris Testamenti sine spe in futurum Redemptorem salvi esse non potuerunt, 129.

Patriciani hæretici visibilitatem et passibilitatem carnis Christi negarunt, 31.

Paulus (S.) apostolus rap'us ad tertium cœlum vitam pro Christo fundere didicit, 134. Datus illi stimulus carnis, ut in ejus conflictu perficeretur, 116.

Pœccata præterita per eleemosynam et poenitentiam remittuntur, 23.

Perseverantia in virtute salutem æternam promeretur, 30. Perseverantibus usque in finem regnum celestium donatur, 118.

Personarum divinarum distinctio ex filio Joan. loco cap. xiv: *Et ego rogabo Patrem, et alium Paracletum dabit vobis*, comprobatur, 31.

Petri confessio de Christi divinitate, 96. Ejus vocatio ad piscationem hominum, 123.

Petrus ingressus in monumentum exuvias Christi mortui invenit, corpus autem ejus non invenit, quare eum redivivum annuntiavit, 30.

Philippus a Christo vocatus apostolus statim Nathanaelem virum bonum et simplicem ad eum perduxit, 49.

Photini hæresis detestanda, qui Christum idem esse quod est Pater, blasphemabat, 96.

Portenta, quæ antiquitus in dedicationibus ecclesiarum fiebant, memorantur, 81.

Prædicta sunt omnia quæ in successione temporis contigerunt, 141.

Primitiæ frugum terræ Deo sunt offerendæ, 83.

Promissio. Prima futuri Reparatoris promissio facta est in muliere, a qua serpentis caput calcandum erat, 130.

Prophetiæ veteres omnia usque ad Christum prædixerunt. Post ejus adventum, omnia quæ deerant, apostoli prophetarunt, 141.

Prudentia est copulanda justitiæ ab his qui Ecclesiam ministerio præsumunt, 78. Christianorum prædicia, juxta Domini præceptum ab innocentia sejungi non debent, *i id.*

R

Rama, cujus Jeremias et Matthæus meminere, non est nomen urbis, aut loci aliquis, sed significat in excelsum, 108.

Reliquiæ SS. Martyrum in cultu et veneratione habendæ, 79 seqq.

Resurrectio mortuorum stabilitur, 134. Cum Christus apparerit vita nostra, tunc et nos apparebimus cum ipso in gloria, 53.

Ritus in consecrandis ecclesiis exponitur, 79 seqq.

S

Saba regina Æthiopiæ magno cum comitatu pretiosisque muneribus venit ad regem Salomonem, etc.; mysterium ejus adventus declarat, 51.

Sabelliani heretici realem divinarum personarum distinctionem inficiati sunt, 31.

Salomon rex, a mulieribus seductus et depravatus, cultum veri Dei ad idola convertit, 21. Ejusdem difficulta quædam intellectu explanantur, 58.

Sancti cum resurgent, primigeniam integritatem, et gloriæ plenitudinem obtinebunt, 133. Hac in spe confirmati sumus, quia in Christo verum esse hominem cognoscimus, 136.

Saulus ex persecutore factus prædicator Christi et gentium apostolus, 92.

Scripturis sanctis nihil est detrahendum, 52.

Spiritus sanctus Paracletus juxta Christi promissum in apostolos descendit, eumque in cælum ascendisse, verumque Deum esse demonstravit, 33.

Stephanus (S.) moriens Deum deprecatus est ne de persecutoribus suis pœnas sumeret, sed veniam eis indulgeret, 144.

Stola alba cur SS. martyribus data? ut in Apocalypsi legitur, 144.

Symboli vox quid significat? 29. Ab apostolis, qui inter se convenerunt, eundem fuit, 31. Breviarium huius dicitur, quod præcipuorum dogmatum summam complectatur, *ibid.*

T

Talentum in Evangelio quid designat? 75 seqq.

Temporum ornatu quanta magnificentia a Christianis priscorum temporum curabatur? 81.

Templum quod primo Hierosolymis ædificatum fuit a Salomone septem annis structuratum sanctæ Ecclesiæ significat. Hæc septem dies, hoc est septem annorum milibus semper in augmentum erit. Et sicut in octavo anno Salomon ejus dedicationem celebravit; ita in octavo millesimo fiet justorum desiderata festivitas, id est omnium assumptio in gloriam, 47. Idem templum post ejus eversionem quadragesima et sex annis secundo reædificatum est, quot diebus juxta aliquorum opinionem a conceptione corporis hominis in membrorum distinctione formatur; ex quo corporis Christi, templi Spiritus sancti, figura fuit, *ibid.*

Thomas apostolus tactu vulnerum Christi in fide resurrectionis ejus confirmatur, 36.

Tr. bus. Ex tribu et stirpe David Christus nasciturus erat secundum carnem, 19 seqq.

V

Vaticinia in Scripturis plurima de ortu Christi Domini ex st. tpe David, 19 seqq.

Vaticinium psal. xxxix de Christo: *In capite libri scriptum est de me, quomodo sit intelligendum?* 133. Similiter et illud psal. xxi: *Firga tua et baculus tuus ipsa me consolata sunt, ibid.*

Verbi divini æternitas et indivisa cum Patre unitas asseritur, 69.

Via quæ ducit ad Dominum est per angustias et tribulationes, non per voluptates, 113.

Victimæ et vestitum sufficientem habentibus superflua sunt reliqua; quare in pauperum subsidium sunt eroganda, 88.

Vincens (S.) diaconatus tanto firmior in Christi Domini confessione, quanto acerbioribus cruciatibus tortus est. Ejus martyrium portenta multa illustrant, 31 seqq.

Viri sacris ministeriis destinati, in separatione a mundi consorcio facilius viam perfectionem assequuntur, 59.

Virtutum ornatu soro et argento splendidior, comparandus, ut digne adventus Domini occurramus, eumque in nobis recipere mereamur, 17 seqq., 22, 23, etc.

Visio Dei. In ea prophetia et scientia cessabant; omnia enim nuda et aperta erant, 142.

Vita nostra quotidianis calamitatibus obnoxia, 113. Victores de his erimus, si cæcos patienter feramus, *ibid.* Illa est vera vita, Deum nosse, timere ejus potentiam, amare pietatem, mundum in opifice mirari, 126.

Vitam mutare debet qui vult habere vitam, 17.

Vocationis ad Christum quanta sit obligatio? 51.

Z

Zacharias jam ætate procreto, ex Elisabeth pariter vetula et sterili filius ab angelo promittitur nasciturus, 41, 96.

Zona. In zona pellicea qua Joannes Baptista præcinctus fuit; quid sit intelligendum? 40.

Zor-babel regi sanguine ortus, et Jesus sacerdos auctores fuere secundæ dedicationis templi Hierosolymitani, veris tempore, 96.

ORDO RERUM QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

Epistola dedicatoria.	Col. 9
Præfatio.	15
Vita S. Maximi Taurinensis.	127
Testimonia de S. Maximo.	
Schœnemannii notitia literaria in S. Maximum Taurinensem.	177
Specimen codicum ex quibus eruta sunt pleraque S. Maximi opera.	215

HOMILIE DE TEMPORE.

HOMILIA PRIMA. — Ante Natale Domini.	221
HOM. I. II. — In adventu Domini, et de eo quod scriptum est Luc. xvi: <i>Sicut fulgur coruscans</i> , etc.	225
HOMIL. III. — Super eadem verba Evangelii.	227
HOMIL. IV. — Incipit dictum ante Natale Domini.	233
HOMIL. V. — De eodem.	235
HOMIL. VI. — De Nativitate Domini I.	257
HOMIL. VII. — De Nativitate Domini II.	<i>Ibid.</i>
HOMIL. VIII. — De Nativitate Domini III.	259
HOMIL. IX. — De Nativitate Domini IV.	<i>Ibid.</i>
HOMIL. X. — De Nativitate Domini V.	241
HOMIL. XI. — De Nativitate Domini VI.	243
HOMIL. XII. — De Nativitate Domini VII.	247
HOMIL. XIII. — De Nativitate Domini VIII.	249
HOMIL. XIV. — De Nativitate Domini IX.	251
HOMIL. XV. — De Nativitate Domini X.	253

HOMIL. XVI. — De calendis Januariis.	255
HOMIL. XVII. — De Epiphania Domini I.	259
HOMIL. XVIII. — De Epiphania Domini II.	261
HOMIL. XIX. — De Epiphania Domini III.	263
HOMIL. XX. — De Epiphania Domini IV.	<i>Ibid.</i>
HOMIL. XXI. — De Epiphania Domini V.	265
HOMIL. XXII. — De Epiphania Domini VI.	269
HOMIL. XXIII. — De Epiphania Domini VII.	272
HOMIL. XXIV. — De Epiphania Domini VIII.	277
HOMIL. XXV. — De Epiphania Domini IX.	279
HOMIL. XXVI. — De Epiphania Domini X.	281
HOMIL. XXVII. — De Epiphania Domini XI.	283
HOMIL. XXVIII. — De Epiphania Domini XII.	287
HOMIL. XXIX. — De Baptismo Christi I.	289
HOMIL. XXX. — De Baptismo Christi II.	291
HOMIL. XXXI. — De Baptismo Christi III.	293
HOMIL. XXXII. — De Baptismo Christi IV.	<i>Ibid.</i>
HOMIL. XXXIII. — De Baptismo Christi V.	295
HOMIL. XXXIV. — De Baptismo Christi VI.	297
HOMIL. XXXV. — De Baptismo Christi VII.	299
HOMIL. XXXVI. — In die Cinerum.	301
HOMIL. XXXVII. — De Jejunio Quadragesimæ I.	303
HOMIL. XXXVIII. — De Quadragesima II.	307
HOMIL. XXXIX. — Item de Quadragesima III.	311
HOMIL. XL. — Item de Quadragesima IV.	313
HOMIL. XLI. — Item de Quadragesima V.	318

HOMIL. XLII. — Item de Quadragesima VI.	319
HOMIL. XLIII. — Item de Quadragesima VII.	323
HOMIL. XLIV. — De Quadragesima VIII.	325
HOMIL. XLV. — Dominica in ramis Palmarum, etc.	327
HOMIL. XLVI. — De accusato, et iudicato Domino apud Pilatum.	331
HOMIL. XLVII. — De eodem iudicio.	333
HOMIL. XLVIII. — De Juda proditore.	335
HOMIL. XLIX. — De passione et cruce Domini I.	339
HOMIL. L. — De cruce Domini II.	341
HOMIL. LI. — De sancto latrone I.	343
HOMIL. LII. — De eodem sancto latrone II.	347
HOMIL. LIII. — De penitentia Petri, et ostiaria ancilla.	349
HOMIL. LIV. — De eodem Petro apostolo.	353
HOMIL. LV. — In festo Paschæ I.	355
HOMIL. LVI. — De Maria Magdalena, et Resurrectione Domini II.	359
HOMIL. LVII. — De eadem Paschæ solemnitate III.	361
HOMIL. LVIII. — De eadem Paschæ solemnitate IV.	363
HOMIL. LIX. — De eadem Paschæ solemnitate V.	365
HOMIL. LX. — De Ascensione Domini.	367
HOMIL. LXI. — De solemnitate sanctæ Pentecostes I.	371
HOMIL. LXII. — De solemnitate sanctæ Pentecostes II.	373
HOMIL. LXIII. — De solemnitate sanctæ Pentecostes III.	377
HOMILIE DE SANCTIS.	
HOMIL. LXIV. — In natali S. Stephani levitæ et protomartyris.	379
HOMIL. LXV. — In die nativitatis S. Joannis Baptiste I.	383
HOMIL. LXVI. — In nativitate S. Joannis Baptiste II.	387
HOMIL. LXVII. — In nativitate S. Joannis Baptiste III.	389
HOMIL. LXVIII. — In natali beatissimorum Petri et Pauli apostolorum I.	391
HOMIL. LXIX. — De eodem natali SS. apostolorum Petri, et Pauli II.	397
HOMIL. LXX. — De eodem natali SS. apostolorum Petri et Pauli III.	401
HOMIL. LXXI. — De eodem natali SS. apostolorum Petri et Pauli IV.	403
HOMIL. LXXII. — De eodem natali sanctorum Apostolorum Petri et Pauli V.	407
HOMIL. LXXIII. — De eodem natali SS. apostolorum Petri et Pauli VI.	411
HOMIL. LXXIV. — In natali S. Laurentii levitæ, et martyris I.	415
HOMIL. LXXV. — De eodem natali II.	419
HOMIL. LXXVI. — De eodem natali III.	423
HOMIL. LXXVII. — In natali S. Eusebii Vercellensis episcopi I.	427
HOMIL. LXXVIII. — De eodem S. Eusebio episcopo Vercellensi II.	431
HOMIL. LXXIX. — In natali S. Cypriani episcopi et martyris.	435
HOMIL. LXXX. — De eodem natali II.	439
HOMIL. LXXXI. — In natali SS. martyrum Taurinensium Octavii, Adventii, et Solutoris.	443
HOMIL. LXXXII. — De sanctis martyribus.	447
HOMILIE DE DIVERSIS.	
HOMIL. LXXXIII. — De traditione Symboli.	451
HOMIL. LXXXIV. — Incipit præfatio de corpore Christi.	455
HOMIL. LXXXV. — De eo quod scriptum est: <i>Quis putat, etc.</i>	459
HOMIL. LXXXVI. — De bellico tumultu.	463
HOMIL. LXXXVII. — De hostibus non timendis.	467
HOMIL. LXXXVIII. — De non timendis hostibus carnalibus, et gratis post cibum Deo agendis I.	471
HOMIL. LXXXIX. — De eodem argumento II.	475
HOMIL. XC. — De penitentia et jejuniis Ninivitarum I.	479
HOMIL. XCI. — De Ninivitis II.	483
HOMIL. XCII. — De barbaris non timendis ei qui Deum timet, et de sancto Eliseo I.	487
HOMIL. XCIII. — De eodem S. Eliseo II.	491
HOMIL. XCIV. — In reparatione ecclesiæ Mediolanensis.	495
HOMIL. XCV. — De avaritia, et de eo quod scriptum est, etc.	499
HOMIL. XCVI. — De eodem argumento.	503
HOMIL. XCVII. — De elemosynis, et de muliere Samaritana I.	507
HOMIL. XCVIII. — De elemosynis, et de eadem Sama-	511

ritana II.	479
HOMIL. XCIX. — De hospitalitate.	483
HOMIL. C. — De defectione lunæ I.	487
HOMIL. CI. — De eodem argumento II.	491
HOMIL. CII. — De eo quod scriptum est <i>Isaia: Capientes tui, etc.</i>	495
HOMIL. CIII. — De kalendis gentilium.	499
HOMIL. CIV. — Incipit de hæreticis peccata vendentibus.	503
HOMIL. CV. — Incipit, quod non debent clerici negotiari.	507
HOMIL. CVI. — De timore Dei, et correctione linguarum.	511
HOMIL. CVII. — De eo quod scriptum est in psalmo <i>CIX, Bonitatem, etc.</i>	515
HOMIL. CVIII. — Super illa Evangelii Matthæi vi, <i>Ascendit Jesus in naviculam.</i>	519
HOMIL. CIX. — De grano sinapis I.	523
HOMIL. CX. — Item de grano sinapis II.	527
HOMIL. CXI. — Quod simile sit regnum Dei fermento.	531
HOMIL. CXII. — Increpatio ad populum de absentia sua ab Ecclesia.	535
HOMIL. CXIII. — Post increpationem allocutio.	539
HOMIL. CXIV. — De eo quod scriptum est Matthæi xxi, <i>Reddite, etc.</i>	543
HOMIL. CXV. — De eo quod dicit Dominus in Evangelio Matthæi xiii, <i>Vulpes foveas habent.</i>	547
HOMIL. CXVI. — Ubi Dominus sabbato manum aridam curavit, Luc. vi.	551
HOMIL. CXVII. — De camelo.	555
HOMIL. CXVIII. — De margarita.	559

SERMONES DE TEMPORE.

SERMO PRIMUS. — Ante Natale Domini.	561
SERMO II. — De duobus in lecto uno, Lucæ xvi.	565
SERMO III. — De Nativitate Domini I.	569
SERMO IV. — De eodem Natali II.	573
SERMO V. — De eodem Natali III.	577
SERMO VI. — De kalendis Januarii.	581
SERMO VII. — De die sancto Epiphaniæ I.	585
SERMO VIII. — Item de sancta Epiphania II.	589
SERMO IX. — De sancta Epiphania III.	593
SERMO X. — De sancta Epiphania IV.	597
SERMO XI. — De Baptismo Christi I.	601
SERMO XII. — De Baptismo Christi II.	605
SERMO XIII. — De gratia Baptismi.	609
SERMO XIV. — De jejuniis generalibus.	613
SERMO XV. — De jejuniis Domini in deserto; et quod non in solo pane vivit homo Matthæi iv.	617
SERMO XVI. — De Quadragesima II.	621
SERMO XVII. — De Quadragesima III.	625
SERMO XVIII. — De Quadragesima IV.	629
SERMO XIX. — De Quadragesima V.	633
SERMO XX. — De Quadragesima VI.	637
SERMO XXI. — De Quadragesima VII.	641
SERMO XXII. — De Quadragesima VIII.	645
SERMO XXIII. — De Quadragesima IX.	649
SERMO XXIV. — De Quadragesima X.	653
SERMO XXV. — De Quadragesima XI.	657
SERMO XXVI. — De Quadragesima XII.	661
SERMO XXVII. — De Quadragesima XIII.	665
SERMO XXVIII. — De Quadragesima XIV.	669
SERMO XXIX. — In Paschatis solemnitate I.	673
SERMO XXX. — De eadem Paschatis solemnitate II.	677
SERMO XXXI. — De eadem Paschatis solemnitate III.	681
SERMO XXXII. — De eadem Paschatis solemnitate IV.	685
SERMO XXXIII. — De eadem Paschatis solemnitate V.	689
SERMO XXXIV. — De eadem Paschatis solemnitate VI.	693
SERMO XXXV. — De eadem Paschatis solemnitate VII.	697
SERMO XXXVI. — De eadem Paschatis solemnitate VIII.	701
SERMO XXXVII. — De eadem Paschatis solemnitate IX.	705
SERMO XXXVIII. — De eadem Paschatis solemnitate X.	709
SERMO XXXIX. — De eadem Paschatis solemnitate XI.	713
SERMO XL. — De eadem Paschatis solemnitate XII.	717
SERMO XLI. — De eadem Paschatis solemnitate XIII.	721
SERMO XLII. — De eadem Paschatis solemnitate XIV.	725
SERMO XLIII. — De eadem Paschatis solemnitate XV.	729
SERMO XLIV. — De Ascensione Domini I.	733

SERM. XLV. — De eadem Ascensione Domini II.	625	SERM. CI. — De idolis auferendis de propriis possessionibus.	753
SERM. XLVI. — De eadem Ascensione Domini III.	<i>Ibid.</i>	SERM. CII. — De eadem re.	<i>Ibid.</i>
SERM. XLVII. — De eadem Ascensione Domini IV.	627	SERM. CIII. — De speculatoreposito filiis Israel.	755
SERM. XLVIII. — De Pentecoste I.	629	SERM. CIV. — Incepitio ad plebem, etc.	<i>Ibid.</i>
SERM. XLIX. — De Pentecoste II.	631	SERM. CV. — De calice aque frigide.	759
SERM. L. — De Pentecoste III.	633	SERM. CVI. — De quinque panibus et duobus pisibus.	761
SERM. LI. — De Pentecoste IV.	635	SERM. CVII. — De verbis Evangelii Marci VIII: Cum tu ba-	<i>multa esset cum Jesu, etc.</i>
SERM. LII. — De Pentecoste V.	637		745
SERM. LIII. — De Pentecoste VI.	<i>Ibid.</i>	SERM. CVIII. — De muliere Cananæ.	746
SERM. LIV. — De Pentecoste VII.	639	SERM. CIX. — De fraterna correptione.	747
SERM. LV. — De Pentecoste VIII.	641	SERM. CX. — De castitatis studio.	749
SERMONES DE SANCTIS.			
SERM. LVI. — In natali S. Agnetis.	645	SERM. CXI. — Contra loquendi pravitatem.	751
SERM. LVII. — In nativitate S. Joannis Baptiste I.	647	SERM. CXII. — De servo centurionis in Evangelio.	753
SERM. LVIII. — De eodem S. Joanne Baptista II.	648	SERM. CXIII. — De eo quod scriptum est: <i>Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis</i> , Matth. XI.	755
SERM. LIX. — De eadem nativitate S. Joannis Baptiste III.	649	SERM. CXIV. — Super illa verba Evangelii: <i>Quis pauper major erit in regno celorum</i> , Matth. XVIII.	756
SERM. LX. — Item de nativitate S. Joannis Baptiste IV.	651	SERM. CXV. — De adventu divinum II.	759
SERM. LXI. — Item in natali S. Joannis Baptiste V.	653	SERM. CXVI. — De adventu divinum II.	<i>Ibid.</i>
SERM. LXII. — Item de nativitate S. Joannis Baptiste VI.	655	TRACTATUS.	
SERM. LXIII. — De nativitate S. Joannis Baptiste VII.	657	TRACTATUS PRIMUS. — De Baptismo I.	771
SERM. LXIV. — In nativitate S. Joannis Baptiste VIII.	<i>Ibid.</i>	TRACT. II. — De Baptismo II.	773
SERM. LXV. — De nativitate S. Joannis Baptiste IX.	<i>Ibid.</i>	TRACT. III. — De Baptismo III.	777
SERM. LXVI. — In natali SS. apostolorum Petri et Pauli I.	659	TRACT. IV. — Contra Paganos.	781
SERM. LXVII. — De eodem natali SS. apostolorum Petri et Pauli II.	661	TRACT. V. — Contra Judæos.	783
SERM. LXVIII. — De eodem natali SS. apostolorum Petri et Pauli III.	663	TRACT. VI. — Expositiones de capitulis Evangeliorum.	807
SERM. LXIX. — De eodem natali SS. apostolorum Petri et Pauli IV.	665	APPENDIX.	
SERM. LXX. — De natali S. Laurentii levitæ et martyris I.	675	SERMONES.	849
SERM. LXXI. — De eodem natali S. Laurentii levitæ et martyris II.	679	SERMO PRIMUS. — De Adventu Domini.	<i>Ibid.</i>
SERM. LXXII. — De eodem natali S. Laurentii levitæ et martyris III.	<i>Ibid.</i>	SERM. II. — Item de Adventu Domini.	845
SERM. LXXIII. — De eodem natali S. Laurentii levitæ et martyris IV.	681	SERM. III. — De preparatione ad Domini Nativitatem.	847
SERM. LXXIV. — De S. Cypriano I.	683	SERM. IV. — De Natale Domini.	849
SERM. LXXV. — De eodem S. Cypriano II.	<i>Ibid.</i>	SERM. V. — Super illa verba Matthæi c. II: <i>Defun-</i>	<i>to Heri de apparuit in somnis Joseph in Ægypto, etc.</i>
SERM. LXXVI. — De eodem S. Cypriano III.	685	SERM. VI. — In vigilia Pasche.	851
SERM. LXXVII. — De eodem S. Cypriano IV.	687	SERM. VII. — De die dominice Assensionis.	<i>Ibid.</i>
SERM. LXXVIII. — De natali sanctorum, præcipue Cypriani.	689	SERM. VIII. — De Pentecoste.	857
SERM. LXXIX. — De SS. Machabæis I.	691	SERM. IX. — De S. Joanne Baptista I.	859
SERM. LXXX. — De SS. Machabæis II.	693	SERM. X. — De S. Joanne Baptista II.	863
SERM. LXXXI. — De SS. Machabæis III.	695	SERM. XI. — De Assumptione beate Mariæ Virginis I.	865
SERM. LXXXII. — De SS. Machabæis IV.	697	SERM. XII. — De Assumptione beate Mariæ Virginis II.	867
SERM. LXXXIII. — In natali SS. Machabæorum, et S. Eusebii Vercellensis e. iscopi.	699	SERM. XIII. — In Natali SS. martyrum Nazarii et Celsi I.	869
SERM. LXXXIV. — De SS. martyribus Cantio, Cantiana, et Cantianilla.	701	SERM. XIV. — In Natali eorumdem SS. martyrum II.	871
SERM. LXXXV. — In natali S. Stephani protomartyris.	<i>Ibid.</i>	SERM. XV. — De S. Vincentio Martire.	<i>Ibid.</i>
SERM. LXXXVI. — De natali SS. martyrum I.	703	SERM. XVI. — In Natali S. Laurentii.	872
SERM. LXXXVII. — Item de natali sanctorum plurimorum martyrum II.	705	SERM. XVII. — De Salomone.	877
SERM. LXXXVIII. — Item de natali SS. martyrum III.	707	SERM. XVIII. — In Dedicatione Ecclesiæ I.	879
SERM. LXXXIX. — Item de natali SS. plurimorum martyrum IV.	711	SERM. XIX. — In Dedicatione Ecclesiæ II.	883
SERM. XC. — Item de natali sanctorum plurimorum martyrum V.	<i>Ibid.</i>	SERM. XX. — De S. Eusebio episcopo et martyre Vercellensi I.	885
SERM. XCI. — Item de natali sanctorum plurimorum martyrum VI.	714	SERM. XXI. — Item de S. Eusebio episcopo et martyre Vercellensi II.	887
SERM. XCII. — Item de natali sanctorum plurimorum martyrum VII.	715	SERM. XXII. — De S. Eusebio, et de Machabæis III.	889
SERM. XCIII. — In natali plurimorum confessorum.	717	SERM. XXIII. — Item de S. Eusebio et de Machabæis IV.	891
SERMONES DE DIVERSIS.			
SERM. XCIV. — De mirabilibus.	719	SERM. XXIV. — De Natali unius confessoris pontificis.	893
SERM. XCV. — De evangelica piscatione.	721	SERM. XXV. — In Dedicatione Ecclesiæ.	895
SERM. XCVI. — De hospitalitate.	723	SERM. XXVI. — De primitiis, et decimis.	901
SERM. XCVII. — Incipit de eo quod scriptum est: <i>Sicut tuba exalta vocem tuam</i> , etc.	727	SERM. XXVII. — De honore, et dilectione erga parentes, et de decimis.	903
SERM. XCVIII. — Item sequentis.	<i>Ibid.</i>	SERM. XXVIII. — De sancta Christi Resurrectione.	905
SERM. XCIX. — Incipit de Zachæo.	729	SERM. XXIX. — In festivitate S. Stephani Protomartyris.	<i>Ibid.</i>
SERM. C. — Item de sequenti.	731	SERM. XXX. — In festo Dedicationis Ecclesiæ.	907
		SERM. XXXI. — In Octava S. Stephani.	913
		HOMILIE.	915
		HOMILIA PRIMA. — De his verbis Evangelii: <i>Cum audisset</i>	<i>Joannes in vinctulis, etc.</i>
		HOMIL. II. — De his verbis Evangelii S. Joannis: <i>In hoc tempore nuptiæ factæ sunt</i> , etc.	917
		HOMIL. III. — Super illa verba: <i>Angelus Domini apparuit in somnis Joseph</i> , etc.	919
		EPISTOLÆ.	921
		EPISTOLA PRIMA. — Ad amicum, etc.	<i>Ibid.</i>
		EPIST. II. — De viro perfecto, ad amicum scriptum.	923

